חסידות · ספרי חסידות נוספים

אגרא דכלה

רבי צבי אלימלך שפירא מדינוב

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

אגרא דכלה

רבי צבי אלימלך שפירא מדינוב

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/אגרא-דכלה/

הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

צירופי בראשית 4
בראשית 20
נח 182
לך לך 232
וירא 311
חיי שרה 339
תולדות 360
ויצא 387
וישלח 412
וישב 435
מקץ 463
ויגש 485
ויחי 504
שמות 516
וארא 523
בא 539
בשלח 557
יתרו 581
משפטים 601
תרומה 611
תצוה 618
כי תשא 627
ויקהל 635
פקודי 646
ויקרא 650
צו 659
שמיני 662
תזריע 666
מצורע 671
אחרי מות 675
קדושים 688
אמור 694
בהר 695
בחוקתי 703
במדבר 711
נשא 721
בהעלותך 730
שלח 745
קרח 759
חקת 779
בלק 805
פנחס 825
מטות 842
מסעי 863
דברים 872
ואתחנן 893
עקב 914
ראה 936
שופטים 948
כי תצא 969
כי תבוא 978
נצבים 989
וילך 993
ביאורים על מדרשים, תרגומים ופירוש רש"י לפרשות בראשית נח ולך לך 995

צירופי בראשית

אל האחד האמת. אשר נתן תורת אמת לישראל עמו לעבדו באמת. והתחלתי לסדר הדברים על לוח ספר יום ה' "הוא "מצמיח "ישועה לפ"ק, ל"ב בי"נה וד"עת לפ"ק, יעזרני הש"י על דבר כבוד שמו, ויהיו נא אמרינו לרצון לפני אדון כל.

אמרו רז"ל שכל התורה כלה נכללה בבראשית, הנה הנם בתש"ך צירופיו בר"ת. ומעתה ארשום מה שנלע"ד זה כמה עתים רמזים בצירופים:

א. בראשית. אמרו רז"ל (ב"ר פ"א ד') בשביל התורה שנקראת ראשית, ובשביל ישראל שנקראו ראשית. נרמז בר"ת בראשונה ראה אלקים שיקבלו ישראל תורה:

ב. בראשית. אמרו רז"ל (פסחים נ"ד ע"א) התשובה קודמת לעולם. נרמז בר"ת "בראשונה "רצה "אלקים "שיעשו "ישראל "תשובה:

ג. בראשית, יצורף **באש"רית**. אמרו רז"ל (ב"ר פ"ח ב') התורה קודמת אלפים שנה להעולם. ר"ת "ב' "אלפים "שנה "ראה "ה' "תורה:

ד. בראשית, יצורף **בר"ת אש"י**. אמרו רז"ל (פסחים נ"ד ע"א) שמו של משיח קדמה לעולם. [יש כאן חסרון דברים. ונ"ל שהוא על פי מה שאמרו ז"ל סנהדרין (צ"ח ע"ב) ינון שמו של משיח, שנאמר (תהלים עב יז) לפני שמש שמו ינון. ולפי זה הר"ת כך הם. בראשונה ראה תורה אף שם ינון. (השמטה מאגרא דכלה)]:

ה. בראשית, יצורף **תב"א יש"ר**. אמרו רז"ל (מדרש משלי פי"ד) שעולם עומד איהא שמיה רבא דבתר אגדתא. נרמז בר"ת "תענה "בכוונה "אמן "יהא "שמיה "רבא, ודייקא בתר אגדתא כי הוא נרמז גם כן בצירוף:

ו. בראשית, יצורף **בשר"יתא**. ר"ת "בעת "שילמדו "רבני "ישראל "תורת "אגדות:

ז. בראשית, יצורף **בש"י את"ר**. אמרו ז"ל (אותיות דר"ע) לימות התחיה יעמוד זרובבל בן שאלתיאל ויאמר קדיש אחר הדרשה ויענה אמן יהא שמיה רבה. ורמז בר"ת "בן "שאלתיאל "יענה "אחר "תחיית "רדומים:

ח. בראשית, יצורף **בר"א שת"י**. אמרו רז"ל (ב"ר פ"ג ט') מבראשית נתאוה הש"י להיות לו דירה בתחתונים, ואמרו רז"ל (פסחים נ"ד ע"א) כסא כבוד קדם לעולם, ועיקר כסא כבודו הוא בישראל. נרמז בר"ת "בראשונה "רצה "אלקים "שבת "תוך "ישראל:

ט. בראשית, יצורף **רת"א יש"ב**. אמרו רז"ל (ב"ר פ"א ד') תורה, אבות, שמו של משיח, ישראל, בית המקדש, קדמו לעולם. נרמז בר"ת "ראה "תורה "אבות "ישראל "שם (הוא שמו של משיח) "בית (הוא בית המקדש):

י. בראשית, יצורף **בר"א שת"י**. אמרו רז"ל (ב"ר פ"א ד') בזכות משה נברא העולם. ר"ת "בזכות "רועה "אשר "שר "תהלת "ים (שאמר שירת הים):

יא. בראשית, יצורף **יא"ת בש"ר**. אמרו רז"ל (ב"ר פס"ח י"א) יעקב אמר תהלים בעת שהיה רועה צאן לבן. וליכא מידי דלא רמיזא באורייתא, והוא ר"ת "יעקב "אמר "תהלים "בעת "שהיה "רועה (או) "בביתו "של "רמאי, (כי לבן נקרא כן על שם רמאותיו):

יב. בראשית, יצורף **בש"ר את"י**. אמרו רז"ל (ב"ר פ"א ד') בזכות שלש ראשונות נברא העולם, בזכות חלה ביכורים מעשרות, (וכתבנו כמה פעמים למה לא בזכות תרומה). והוא ר"ת "בזכות "שלש "ראשונות "אשר "תורמים "ישראל:

יג. בראשית, יצורף **אב"י שר"ת**. אמרו רז"ל (ברכות ד' ע"ב) לומר בכל יום תהלה לדוד (תהלים קמה א). וליכא מידי דלא רמיזא באורייתא, והוא נרמז בר"ת "אמור "בכל "יום "שלש "רננות "תהלה:

יד. בראשית, יצורף **בא"י רש"ת**. אמרו רז"ל (מדרש משלי פ"ט) ימי הפורים לא בטלים. וליכא מידי דלא רמיזא באורייתא, והוא ר"ת "בימי "אסתר "יתקנו "רבנן "שמחה "תמידיים:

טו. בראשית, יצורף **אי"ב רת"ש**. אמרו רז"ל (מגילה י"ד ע"א) בקריאת המגילה באדר, קריאתה זו הלולא. וליכא מידי דלא רמיזא באורייתא, והוא ר"ת "אדר "יסופר "בקריאה "רוממות "תהלות "שבחיו:

טז. בראשית, יצורף **בר"י תש"א**. תיקנו רבנן ח' נרות חנוכה וקריאת ההלל בימי חנוכה (שבת כ"א ע"ב). וליכא מידי דלא רמיזא באורייתא, והוא ר"ת "בימי "רשעת "יונים "תדליקו "שמונה "אורות. וכן על הלל "בימי "רשעת "יונים "תהללו "שם "אדני:

יז. בראשית, **ב"ת ארש"י**. ר"ת "בהתחלה "תדליקו "אחד "רננו "שבחיו "יתברך, או "רננו "שבחי "ה', כי ניתנו הימים להודות ולהלל בפרט בעת הדלקה:

יח. בראשית, יצורף **תבי"א ר"ש**. גם כן על הנ"ל, ר"ת "תוסיפו "בכל "יום "אחד "רבות "שבחיו, (היינו להגדיל שבח הנס בכל יום):

יט. בראשית, יצורף **אש"רי ת"ב**. סיפרו רז"ל (כתובות ק"ג ע"א) שרבינו הקדוש אחרי פטירתו בא תמיד לביתו, ושורש נשמת ישראל ומעשיהם רמיזי בודאי באורייתא. והוא ר"ת "אחר "שנפטר "רבינו "יהודה "תמיד "בא:

כ. בראשית, יצורף **בש"ר את"י**. ר"ת "בזכות "ששים "רבוא "אותיות "תורת "ישראל. היינו כשיתעסקו בהם ישראל, אז יהיה בש"ר את"י שלא יורקב בשרם. ולפי זה:

כא. בראשית, יצורף **אי"ב שת"ר**. ר"ת "אל "ישלוט "בהם "שום "תולעה "רקבון, והעד הנאמן על זה אשת רבינו הקדוש תעיד שבא בעלה לביתה לקדש (כתובות ק"ג ע"א):
כב. בראשית, יצורף **אר"י תש"ב**. ר"ת "אשת "רבינו "יהודה "תעיד "שקידש "בעלה, וגם כן יצורף אשת רבי:
כג. בראשית, יצורף **יא"ב שר"ת**. אמרו רז"ל (עירובין כ"א ע"ב) שצריך אדם ליזהר מדברי סופרים. ר"ת "יזהר "אדם "בתקנות "שתיקנו "רבנן "תמיד:
כד. בראשית, יצורף **א"ש בתי"ר**. אמרו רז"ל (כתובות ב' ע"א) בתולה נישאת ליום הרביעי, (ופירש רש"י תקנת חכמים הוא עיין שם), שאם היה לו טענת בתולים וכו'. וליכא מידי דלא רמיזא באורייתא, ר"ת "אזהרת "שופטים "בתולה "תנשא "יום "רביעי:
כה. בראשית, יצורף **בת"ר יש"א**. אמר אביי השתא דאמרת סימנא מילתא, יהא אדם רגיל לאכול בריש שתא רוביא (הוריות י"ב ע"א). וליכא מידי דלא רמיזי, ר"ת "בריש "תשרי "רגילתך "ירקות "שאמר "אביי:
כו. בראשית, יצורף **ית"ב שא"ר**. ר"ת "יסמן "תמיד "בריש "שתא "אכילת "רוביא:
כז. בראשית, יצורף **יש"ב תא"ר**. ר"ת "יערוך "שלחנו "בריש "תשרי "אכילת "רוביא:
כח. בראשית, יצורף **רי"ש תא"ב**. רבי סידר המשניות. וליכא מידי דלא רמיזא, והוא ר"ת "רבי "יכתוב "ששה "תורות (היינו סדרים) "אשר "בינינו:
כט. בראשית, יצורף **רא"י תש"ב**. רבינא ורב אשי סידרו התלמוד. ור"ת "רבינא "אשי "יסדרו "תלמוד "שהיא "בפה:
ל. בראשית, יצורף **רש"י בת"א**. הסכימו כל החכמים שבדורות שאדונינו רש"י ז"ל הוא ראש המפורשים, ומן השמים הסכימו על ידו. ובודאי לא במקרה הוא, ונרמז בר"ת "רבינו "שלמה "יפרש "ביאור "תורת "אמת:
לא. בראשית, יצורף **שר"א תב"י**. אמרו רז"ל (כתובות ב' ע"א) בנשואי אלמנה שקדו חכמים על תקנות בנות ישראל. וליכא מידי כו'. והוא ר"ת "שקדו "רבנן "את "תקנות "בנות "ישראל:
לב. בראשית, יצורף **בת"ר אש"י**. אמרו חז"ל (ויק"ר פל"ו ד') בראשית, בשביל ישראל שנקראו ראשית. ר"ת "בשביל "ת"ר "אלף "של "ישראל:
לג. בראשית, יצורף **את"ר שב"י**. ר"ת "אדון "תנאים "רבי "שמעון "בן "יוחאי:
לד. בראשית, יצורף **בר"א שי"ת**. אמרו חז"ל (ב"ר פ"א ד') בשביל חלה הנקרא ראשית. נרמז בר"ת "בשביל "ראשית "אכילה "שירימו "ישראל "תרומה:

לה. בראשית, יצורף **בר"א ית"ש**. אמרו רז"ל (ב"ר פ"א ד') בשביל מעשרות כו'. והוא ר"ת "בראשונה "ראה "אשר "יעבור "תחת "שבט הוא מעשר צאן. ועל מעשר תבואה, ר"ת "בראשונה "ראה "אשר "יעשרו "תבואות "שדה:

לו. בראשית, יצורף **רא"ש יתב"**. אמרו רז"ל (ב"ר פ"א ד') בשביל ביכורים. נרמז בר"ת "ראה "אלקים "שיביאו "ישראל "תרומה "ביכורים, (כי בכורים נקרא תרומה (פסחים ל"ו ע"ב, עיין שם)):

לז. או יאמר בראשית, יצורף **רב"א תש"י**. ר"ת "ראשית "ביכורי "אדמתך "תביא "שם "ישראל:

לח. בראשית, יצורף **תר"ב אי"ש**. למדו חז"ל (שבת קל"ב ע"ב) דמילה דוחה שבת. ר"ת "תנו "רבנן "ברית "אברהם "ידחה "שבת:

לט. בראשית, יצורף **רת"י שב"א**. אמרו רז"ל אליהו יבוא ויעיד (וכה מעיד תמיד) שמקיימים ישראל ברית מילה, ועל כן מכינים לו כסא כאמור בזוהר (ח"א צ"ג ע"א). והוא ר"ת "רועה (כי הוא אחד מהרועים כנודע) "תשבי "יעיד "שמקיימים "ברית "אברהם. או יאמר

מ. בראשית, יצורף **רא"ת יש"ב**. ר"ת "רועה "אליהו "תמיד "יעיד "שמקיימים "ברית:

מא. בראשית, יצורף **רא"י בש"ת**. מנהג ישר לתורה לשמוח ביום שמחת תורה. והוא ר"ת "רצה "אלקים "ישמחו "ביום "שמחת "תורה:

מב. בראשית, יצורף **אש"י רב"ת**. אסור להזכיר שם שמים לבטלה רק בתפלה. ר"ת "אזכרת "שמותיו "ית' "רק "בעת "תפלה:

מג. בראשית, יצורף **תי"ב אש"ר**. אמרו רז"ל (זוהר ח"ג כ"ח ע"א, ועיין תוספות יו"ט עדיות פ"ח מ"ז) אליהו יתרץ כל הספיקות. וליכא מידי כו', ור"ת "תשבי "יתרץ "באחרית "את "שיספקו "רבנן, (היינו שיהיה להם ספק):

מד. בראשית, יצורף **בא"ת ירי"ש**. מרומז מצות ברכת כהנים ג' ברכות ויברכו לרבים. והוא ר"ת "בני "אהרן ("תמיד) "יברכו "רבים "שלשה:

מה. בראשית, יצורף **יא"ר תב"ש**. אמרו רז"ל (ברכות כ"א ע"ב) ולמדו כן בגזירה שוה אין דבר שבקדושה פחות מי'. ונרמז בכאן בבריאת העולם בי' מאמרות, דבראשית נמי מאמר הוא (ר"ה ל"ב ע"א), ר"ת "יוד "אנשים "רצופים (היינו בחדר אחד) "תתחברו "בדבר "שבקדושה:

מו. בראשית, יצורף **בש"א יר"ת**. אמרו רבנן (תנדב"א רבה פ"א) אף על פי כו' שבת יעשה כולו תורה והוא כחדא, ואסרו לדבר דיבור חול (שבת קי"ג ע"א). והוא נרמז בר"ת "ביום "שבת "אל "ידברו "רק "תורה:

מז. בראשית, יצורף **אב"י תש"ר**. למדו רז"ל (מנחות ל"ד ע"ב) ארבעה בתים בתפילין של ראש. ונרמז בר"ת "ארבעה "בתים "יתנו "תפילין "של רא"ש:

מח. בראשית, יצורף **רב"א תש"י**. ר"ת "רק "בית "אחד "תפילין "של "יד:

מט. בראשית, יצורף **יש"א תב"ר**. אסרו רבנן לילך בגילוי ראש דמסיר מורא שמים מעליו, וכמאמרם (שבת קנ"ו ע"ב) כסי רישך כו'. נרמז ר"ת "ירא "שמים "אל "תלך "בגילוי "ראש:

נ. בראשית, יצורף **את"ש יב"ר**. אסור להזכיר את השם בגילוי ראש (שו"ע או"ח סי' צ"א ס"ג). ר"ת "אל "תזכיר "שמו "ית' "בגילוי "ראש:

נא. בראשית, יצורף **אש"ר תב"י**. נרמז חגיגת ג' רגלים. והוא ר"ת "את "שלש "רגלים "תחוגו "בני "ישראל:

נב. בראשית, יצורף **שר"ת בי"א**. נרמז חגיגת ג' רגלים. והוא ר"ת "שלש "רגלים "תבוא "בית "י"י "אלקינו (לעלות לרגל):

נג. בראשית, יצורף **את"י שב"ר**. אמרו רז"ל (עדיות פ"ח מ"ז) אליהו יבא במהרה בימינו לעשות שלום בעולם, כי הוא פנחס אשר ניתן לו ברית שלום (במדבר כה יב). ר"ת "אליהו "תשבי "יעשה "שלום "בין "רחוקים, (היינו בין לבבות רחוקים):

נד. בראשית, יצורף **תי"ר שב"א**. אליהו עלה בסערה השמים (מלכים ב' ב יא). וליכא מידי דלא רמיזא, ונרמז בר"ת "תשבי "יעלה "רום "שמים "בימי "אלישע, (כשהגיע זמנו של אלישע):

נה. בראשית, יצורף **א"ת רשב"י**. ר"ת "אור "תורת "רבי "שמעון "בן "יוחאי, הוא אשר שלחו אלקים למחיה להאיר עיני ישראל באור תורתו, וככה תתבונן עוד בצירוף אחר:

נו. בראשית, יצורף **א"ת ריב"ש**. ר"ת "אור "תורת "רבינו "יצחק "בן "שלמה, הוא מרן האריז"ל אשר האיר עיני הגולה באלף הששי בהתגלות דברי רבי שמעון בן יוחאי בסוד עולם התיקון, אשרי עין ראתה כל אלה. וגם כן בצירוף הלז יהיה ר"ת "אור "תורת "רבינו "ישראל "בעל "שם, שהוא היה מקרוב סמוך לדורותינו, ופתח לנו פתחים להבין דברי מרן האריז"ל על סוד העבודה. ועוד היה מקום לבאר איזה עניינים בנידון זה, ויראתי בפצותי פי במה שלא קבלתי:

נז. בראשית, יצורף **תא"ר שי"ב**. מבואר באידרא (זוהר ח"ג קמ"ד ע"ב) דתלת חברייא מן חברוי אסתלקו באידרא עיין שם. וליכא מידי כו', והוא ר"ת "תלת "אנשי "רבי "שמעון "יסתלקו "באידרא:

נח. בראשית, יצורף **שב"א יתי"ר**. אמרה חנה בתפלה (שמואל א' א יא) תן לי זרע אנשים, ופירשו רז"ל (ברכות ל"א ע"ב) שימשח ב' אנשים שאול ודוד. ומבראשית למדה, והוא ר"ת "שמואל "בן "אלקנה "ימשח "תרין "רברבין:

נט. בראשית, יצורף **אר"ש ית"ב**. נרמז מצות ציצית, "אלקים "ראה "שיעשו "ישראל "תכלת "בבגדיהם:

ס. בראשית, יצורף **בר"ת יש"א**. וראיתם אותו וזכרתם כו' (במדבר טו לט), כי תכלת דומה לכסא הכבוד (סוטה י"ז ע"א). נרמז בר"ת "בעת "ראיית "תכלת "יזכרו "שם "אדני, והמשכילים יבינו:

סא. יצורף **בא"ת ירי"ש**. עיין בזוהר הק' (ח"א י"א ע"ב) נרמז במעשה בראשית פקודא דיראה, ועיקר היראה היא יראת הרוממות, עיין שם דף י"ב בראשית. והוא ר"ת "בן "אדם (ר"ל הגם שהוא בן אדם ומעותד לפגעי העולם ח"ו, אף על פי כן לא זאת תהיה יראתו, רק) "תירא "יראה "רוממות "שמו (היינו בגין דאיהו רב ושליט עיקרא ושרשא כו', שזה מרומז בשמו הויה כנודע):

סב. בראשית, יצורף **תא"ר בש"י**. עיין שם בזוהר (ח"א י"א ע"ב) דרומז במעשה בראשית פקודא דאהבה דאיתאחדת עם היראה, ואמרו רז"ל (ברכות נ"ד ע"א) בכל לבבך (דברים ו ה), בב' יצריך. נרמז בר"ת "תאהב (או "תתמיד) "אהבה "רבה "בהסכמת "שני "יצריך, עיין שם בזוהר:

סג. בראשית, יצורף **תב"ר אש"י**. עיין בזהר שם (ח"א בדף י"ג ע"ב) רמז במעשה בראשית לפדיון בכור. והוא נרמז בר"ת "תפדה "בכור "רחם "אחר "שלשים "יום:

סד. בראשית, יצורף **תא"י בר"ש**. עיין שם בזהר (ח"א י"ג ע"ב) במעשה בראשית ליתן צדקה לעניים, ולא ישתנה דיוקנא מצלם אלהים. והוא ר"ת "תחון "אביונים "יראה "בפניך "רישום "שמו:

סה. בראשית, יצורף **רא"י בש"ת**. תיקנו רז"ל (ברכות ל"א ע"א) ג' תפלות בכל יום. והוא ר"ת "רצה "אלקים "יתפללו "בניו "שלש "תפלות:

סו. בראשית, יצורף **תי"א רש"ב**. עיין בזוהר הנ"ל (ח"א י"ב ע"א) רמז במעשה בראשית למינדע דאית אלהא רברבא ושליטא בעלמא. והוא ר"ת "תדע "יש "אלקים "רב "שליט "בעולם:

סז. בראשית, יצורף **רי"א בש"ת**. שם בזוהר (ח"א י"ב ע"א) רמז במעשה בראשית ליחדא לי"י בכל יומא יחודא כדקאי יאות כו' בשית תיבין דשמע ישראל (דברים ו ד). נרמז בר"ת "רוממות "יחוד "אלהותו "ביחוד "שית "תיבין:

סח. בראשית, יצורף **רא"ת יש"ב**. שם בזהר (ח"א י"ב ע"א) ולבתר דאתקשרא תמן לעילא, איצטריך לקשרא לתתא באוכלסהא בשית סטרין אחרנין דלתתא ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. והוא ר"ת "רוממות "אלהותו "תרין "יחודין "שמע "ברוך, והמ"י:

סט. בראשית, יצורף **רב"ת שי"א**. שם בזהר (ח"א י"ב ע"א) במעשה בראשית למנדע די"י הוא אלהים, ולאתכללא שמא דאלקים בשמא דהויה. והוא ר"ת "רצון "בוראך "תכלול "שמות "י"י "אלקים:

ע. בראשית, יצורף **רא"ת יש"ב**. שם בזוהר (ח"א י"ד ע"א) במעשה בראשית לנטרא יומא דשבתא, דאיהו יומא דנייחא מכל עובדין דבראשית. והוא ר"ת "רצון "אלקים "תשמרו "יום "שבת "בראשית:

עא. בראשית, יצורף **רי"ת בש"א**. אמרו רז"ל (שבת קי"ז ע"ב) חייב אדם לאכול שלש סעודות בשבת, והוא ר"ת "רצון "יי "תאכל "בשבת "שלש "אכילות:

עב. בראשית, יצורף **אי"ש רב"ת**. אמרו חז"ל (יומא פ"ו ע"ב) גדולה תשובה שאפילו אחד ששב מוחלין לכל העולם כלו. נרמז בר"ת "אחד "יעשה "שובה "רבים "בזכותו (או "בתשובתו) "תתכפרו. או

עג. בראשית, יצורף **אש"ת בר"י**. ר"ת "אחד "שעשה "תשובה "בזכותו "רבים "יתכפרו:

עד. בראשית, יצורף **רב"י תא"ש**. ר"ת "רוממות "בן "ישי "תוך "אלף "ששי, הוא משיח צדקינו שיתגלה במהרה בימינו:

עה. בראשית, יצורף **תי"ר בא"ש**. ר"ת "תשבי "יבשר "רבים "בתוך "אלף "ששי.

עו. בראשית, יצורף **תר"י בא"ש**. ר"ת "תחיית "רדומים "יהיה "בתוך "אלף "ששי.

עז. בראשית, יצורף **רא"ב שי"ת**. ידוע מש"ס (ב"ק פ"ב ע"א) וזוהר הק' (ח"ב ר"ו ע"א) החיוב בכל שבת לקרוא בתורה. ונרמז בר"ת "רצה "אלקים "בכל "שבת "יקראו "תורתו:

עח. בראשית, יצורף **רא"ב תש"י**. חייבים אנחנו מן התורה לישב בסוכה שבעת ימים (ויקרא כג מב) ונרמז בר"ת "רצה "אלקים "בסכות "תשבו "שבעת "ימים:

עט. בראשית, יצורף **רא"י בת"ש**. ידוע כי עקרי האמונה הם שלשה עקרים מציאות הבורא, תורה מן השמים שכר ועונש, (עיין בעיקרים למהר"י אלבו). ונרמז בר"ת צירוף הנ"ל "ראשית "אמונת "ישראל "בורא "תורה "שכר:

פ. בראשית, יצורף **שת"ב אי"ר**. בפסוק (שמות טו כו) ויאמר אם שמוע תשמע לקול כו' אני י"י רופאך. נרמז בר"ת "שמוע "תשמע "בקולי "אני "י"י "רופאך:

פא. בראשית, יצורף **ראש"י ת"ב**. ר"ת "רצה "אלקים "שמיטת "יובלות "תשמרו "בארץ:

פב. בראשית, יצורף **רי"א תש"ב**. ר"ת "רצון "י"י "אל "תונו "שתות "במקח:

פג. בראשית, יצורף **בא"י רת"ש**. מפורסים הדבר בקיבל חז"ל (פרקי דר"א פמ"ו) שימי אלול הם ימי רצון מסוגלים לתשובה. ונרמז בצירוף הנ"ל "בחודש "אלול "ימי "רצון "תעשו "שובה. או יצורף:

פד. בראשית, יצורף **אי"ר תב"ש**. ר"ת "אלול "ימי "רצון "תשובו "בתשובה "שלימה:

פה. בראשית, יצורף **רש"א ית"ב**. העולם נידון בראש השנה, כמו שהוכיחו רז"ל (ר"ה ט"ז ע"א) מקראי. נרמז בר"ת "ראש "שנה "אלקים "ישפוט "תבל "בצדק:

פו. בראשית, יצורף **שב"א רת"י**. אמרו רז"ל (יומא י"ט ע"ב) השח שיחה בטילה עובר בעשה, שנאמר (דברים ו ז) ודברת בם ולא בדברים בטלים. נרמז בר"ת "שיחה "בטילה "אסור "רק "תורה "ידבר:

פז. בראשית, יצורף **שא"ב רי"ת**. תנא דבי אליהו ימים יצרו לא אחד בהם (תהלים קלט טז), זה יום הכפורים לישראל, לפי שריבה שמחה גדולה לפני הקב"ה שנתנו באהבה רבה לישראל (תנדב"א רבה פ"א). ר"ת "שמחת "אלקים "באהבה "רבה "יוד "תשרי:

פח. בראשית, יצורף **אב"י תש"ר**. אמרו רז"ל (ברכות ו' ע"ב) כל מי שיש בו יראת שמים דבריו נשמעים, היינו ששומעים לתוכחתו. ונרמז בר"ת "אשר "בו "יראת "שמים "תוכחתו "רצויה, היינו ריצוי לעם ששומעין בקולו:

פט. בראשית, יצורף **רא"ש בי"ת**. נרמז בר"ת תענית צום כפור, "רצה "אלקים "שיתענו "בניו "יוד "תשרי:

צ. בראשית, יצורף **בא"י שר"ת**. נרמז בר"ת "בגאולה "אחרונה "יבואו "שבעה "רועים "תמימים. או

צא. בראשית, יצורף **אי"ב תש"ר**. הנה כן אמר הנביא (מיכה ה ד) אשור כי יבוא בארצינו כו', והקמנו עליו שבעה רועים כו'. נרמז בר"ת "אשור "יבוא "בארצנו "תעמדו "שבעה "רועים:

צב. בראשית, יצורף **רא"ת יב"ש**. נרמז בר"ת "רצון "אלקים "תמיד "יכונן "בית "שלישי. או

צג. בראשית, יצורף **רא"י תב"ש**. נרמז בר"ת "רצון "אלקי "ישראל "תבנה "בית "שלישי:

צד. בראשית, יצורף (**רא"י תב"ש**). בר"ת אי"ש. נרמז בר"ת "בכורי "רחם "תפדו "אחר "ימים "שלשים. או

צה. בראשית, יצורף **ברי"ת א"ש**. ונרמז ברי"ת א"ש. נרמז בר"ת "בכורי "רחם "ישראלית "תפדו "אחר "שלשים:

צו. בראשית, יצורף **א"ת יבש"ת**. נרמז הא דאמרו רבנן (זוהר ח"ג כ"ח ע"א, ועיין תוספות יו"ט עדיות פ"ח מ"ז) שעתיד אליהו לתרץ כל האיבעיות והספיקות של רבנן. נרמז בר"ת "אליהו "תשבי "יתרץ "בעיות "של "רבנן

צז. בראשית, יצורף **אר"ש תב"י**. נרמז בר"ת הא דאמרו רבנן (ר"ה ב' ע"א) ארבעה ראשי שנים הם. ר"ת "ארבעה "ראשי "שנים "תעשו "בני ישראל:

צח. בראשית, יצורף **רש"י תב"א**. ר"ת "ראש "שנה "יתקעו "תרועה "בשופר "איל:

צט. בראשית, יצורף **רי"ת בא"ש**. אמרו רז"ל דבשביל זה השהה הקב"ה את ישראל במדבר ארבעים שנה, בכדי שילמדו כל התורה כולה בלא טירדה, ואחר כך יבואו לארץ. נרמז בר"ת "ראשונה "ילמדו "תורה "במדבר "ארבעים "שנה:

ק. בראשית, יצורף **בא"ש תי"ר**. אמרו רז"ל (ע"ז ה' ע"ב) בפסוק שאמר משה סוף ארבעים שנה (דברים כט ג) ולא נתן י"י לכם לב לדעת כו' עד היום הזה, מלמד שאין אדם עומד על דעת רבו עד ארבעים שנה. נרמז בר"ת "בלימוד "ארבעים "שנה "תדע "ידיעת "רבך:

קא. בראשית, יצורף **רא"י תב"ש**. ר"ת "רצה "אלקים "יקבלו "תורה "בחג "שבועות:

קב. בראשית, יצורף **תא"י שר"ב**. ר"ת "תשעה "אב "יהא "שמחה "רבה "בגאולה:

קג. בראשית, יצורף **את"י שר"ב**. ר"ת "ארבעה "תעניתים "יהיו "שמחה "רבה "בגאולה:

קד. בראשית, יצורף **אב"ת יש"ר**. בתענית (דף ז' ע"ב) אמר רחמנא אין הגשמים נעצרין אלא בשביל ביטול תרומות כו'. ר"ת "אם ביטלו "תרומות "ימנעו "שמים "רביבים:

קה. בראשית, יצורף **תש"ר אב"י**. בתענית (דף ט' ע"ב) אמר ריש לקיש מטר אפילו בשביל יחיד, עיין שם. נרמז בר"ת "תתנו "שמים "רביבים "אפילו "בשביל "יחיד.

קו. בראשית, יצורף **יא"ת בר"ש**. בתענית (דף ז' ע"ב) אמר ר' אושעיא גדול יום הגשמים, שאפילו ישועה פרה ורבה בו. ר"ת "ישועות "אלקים "תהיה "בירידת "רביבי "שמים:

קז. בראשית, יצורף **אי"ש תב"ר**. גם זה בתענית (י' ע"א) ארץ ישראל שותה תחילה וכו'. נרמז בר"ת "ארץ "ישראל "שותה "תחילה "בירידת "רביבים:

קח. בראשית, יצורף **אי"ר בש"ת**. גם זה בתענית (ז' ע"ב) כשהגשמים יורדין בודאי נמחלו עונות ישראל, עיין שם. נרמז בר"ת "אם "ירדו "רביבים "בידוע "שנתכפרו "תועבות:

קט. בראשית, יצורף (**תר"י אב"ש**). רא"י תש"ב. ר"ת "רחל "אשת "יעקב "תלד "שני "בנים:

קי. בראשית, יצורף **בש"י את"ר**. ר"ת "בני "שפחות "יהיו "ארבעה "תולדותם "רצויים, (ר"ל רצויים למניין בני ישראל, לא כמו שפחת שרה אשר תולדותיה נזחים מכלל

הקדושה, אבל בני שפחות רחל לאה הם גם כן בכלל הרצון שעלו ברצונו ית' בשעת בריאת העולם, ישראל עלו במחשבה ורצון הקדום כביכול [עיין ב"ר פ"א ד"] , הבן):

קיא. בראשית, יצורף **רא"ת יב"ש**. ר"ת "ראה "אלקים "תמונות (או "תמימות) "יעקב "בחיר "שבאבות. או:

קיב. בראשית, יצורף **רא"ת יב"ש כנ"ל**. ר"ת "ראה "אלקים "תמימת "י"ב "שבטים:

קיג. בראשית, יצורף **אי"ב** (**שר"ת**) **תר"ש**. כתיב (תהלים נ יב) אם ארעב לא אומר לך (תהלים נ יג) האוכל בשר אבירים וכו', אלא נאמר בקרבנות ריח ניחוח, נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני (זבחים מ"ו ע"ב, עיין שם פירוש רש"י) . והוא בר"ת "אדם "יקריב "בהמה "תעשו "רצוני "שאמרתי:

קיד. בראשית, יצורף **אר"ב יש"ת**. אמרו בגמרא ברכות (ו' ע"ב) יודע אדם בחבירו שרגיל ליתן לו שלום, יקדים לו שלום. ר"ת "אדם "רגיל "בחבירו "יקדים "שלום "תחילה:

קטו. בראשית, יצורף **שא"י תר"ב**. ר"ת "שלש "אשמורות "יתחלק "תהלות "רבבות "בלילה. היינו שלש אשמורות הוי הלילה, ובכל משמר כתות אחרות של מלאכי השרת, כמבואר בגמרא (ברכות ג' ע"א), נפקא מינה למבעי רחמי בהאי שעתא:

קטז. בראשית, יצורף **אש"ת רי"ב**. ר"ת "אדם "שמתפלל "תפילות "רשות "יחדש "בה (עיין ברכות כ"א ע"א).

קיז. בראשית, יצורף **תר"א בי"ש**. עיין בזוהר ויצא (ח"א קנ"ח ע"א) שיעקב ברח מבית לבן, שידע כאשר תלד רחל את בנימין ישתלמו שבטים, ושכינתא תטיל ביתא ורחל תדחה ממקומה, על כן ברח מקודם, עיין שם הטעם. נרמז בר"ת "תלד "רחל "את "בנימין "ישתלמו "שבטים. וגם כן יצורף:

קיח. בראשית, יצורף **שת"ב ירי"א**. ר"ת "שכינתא "תטול "בית "יעקב "רחל "אתדחיית. וגם כן:

קיט. בראשית, יצורף **יש"ת רב"א**. ר"ת "ישתלמו "שבטים "תקבר "רחל "בדרך "אפרת:

קכ. בראשית, יצורף **תבי"ר ש"א**. (עיין לעיל [צירוף ס' מחז"ל *סוטה י"ז ע"א]). ר"ת "תכלת "בדמיון "ים "רקיע "שם "אדני:

קכא. בראשית, יצורף הנ"ל **ירי"ת בש"א**. ר"ת "ישועה "רבה "תהיה "בזמן "שימלוך "אחשורוש. וגם כן:

קכב. בראשית, בצירוף הנ"ל. ר"ת "ישועה "רבה "תהיה "בזמן "שימלוך "אנטיוכס, (והוא המלך יון בזמן הנס דחנוכה):

קכג. בראשית, יצורף גם כן **יר"ת שב"א**. ר"ת "ישועה "רבה "תהיה (בזמן) "שינצחו "בני "אהרן, (רמז לנצחון הכהנים את היונים):

קכד. בראשית, יצורף **אר"י תב"ש**. אמרו רז"ל (ב"ר פ"ב ד') שאנטיוכס עם היונים גזרו שיכתבו בקרן השור אין לכם חלק באלקי ישראל, ודבר הזה יש לו סוד אין כאן מקומו. והוא ר"ת אר"י תב"ש, "אנטיוכס "רשע "יגזור "תכתבו "בקרן "שור:

קכה. בראשית, יצורף **בר"י את"ש**. ר"ת "בזמן "רועה "יהושע "אז "תעמוד "שמש (יהושע י יב):

קכו. בראשית, יצורף **בר"י תש"א**. ר"ת "בזמן "רועה "יחזקיה "תשוב "שמש "אחורנית (מלכים ב' כ יא, עיין פרקי דר"א פנ"ב):

קכז. בראשית, יצורף **אש"י בת"ר**. ר"ת "אז "שלח "ישלח "בלאדן "תשורה "רבה (מלכים ב' כ יב):

קכח. בראשית, יצורף **רא"י שת"ב**. אמרו רז"ל (ר"ה י"א ע"א) הקב"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום. והוא ר"ת "רצה "אלקים "יתמלאו "שנות "תמימים "בימים:

קכט. בראשית, יצורף **שב"א ית"ר**. אמרו רז"ל (מגילה י"ג ע"ב) בשבעה באדר נולד משה. נרמז בר"ת הצירוף "שבעה "בחודש "אדר "יולד "תמים "רועה:

קל. בראשית, יצורף **שב"א יר"ת**. ר"ת "שבעה "בחודש "אדר "ימות "רועה "תמים (מגילה י"ג ע"ב):

קלא. בראשית, יצורף **יא"ש בת"ר**. "יהושע "אשר "שרת "באוהל "תמורת "רבו.

קלב. בראשית, יצורף **יר"ש בא"ת**. "יתקנו "רבנן "שנים "במקרא "אחד "תרגום (עיין ברכות ח' ע"א):

קלג. בראשית, יצורף **יא"ב תר"ש**. אמרו רז"ל (ברכות ל"ב ע"א) יסדר אדם שבחו של מקום ואחר כך יתפלל. נרמז בר"ת "יסדר "אדם "בתחילת "תפילתו "רוממת "שבחו:

קלד. בראשית, יצורף **יר"ש בא"ת**. אמרו רז"ל (מגילה ו' ע"א) ירושלים ורומי, אם יאמר לך אדם נתיישבו שתיהן אל תאמין, חרבו שתיהן אל תאמין, חרבה רומי ונתיישבה ירושלים תאמין, ובהיפך ח"ו כו': והנה נרמז בר"ת הצרופים "ירושלים "רומי "שתיהן "בחורבנן (או "ביישובן) "אל "תאמין. וגם כן.

קלה. בראשית, יצורף **אי"ב רש"ת**. ר"ת "אבל "ירושלים "בישיבה "רומי "שממה "תאמין. וגם כן:

קלו. בראשית, יצורף **אר"ב יש"ת**. ר"ת "אבל "רומי כו' "תאמין:

קלז. בראשית, יצורף **בי"א רת"ש**. אמז"ל (ברכות ו' ע"א) בפסוק (דברים כח י) וראו כל עמי הארץ כי שם י"י נקרא עליך ויירא ממך. אלו תפילין שבראש. נרמז בר"ת "בריות "יראו "אם "רואים "תפילין "שבראש. או

קלח. בראשית, יצורף **תש"ר יא"ב**. ר"ת "תפילין "של "ראש "יפלו "אימה "באומות:

קלט. בראשית, יצורף **אי"ת שב"ר**. אמרו רז"ל (סנהדרין ק"א ע"ב) אסור לחלוץ תפילין בפני רבו. נרמז בר"ת "אל "יחלוץ "תפילין "שלו "בפני "רבו:

קמ. בראשית, יצורף **שב"ר אי"ת**. אמרו רז"ל (עירובין ס"ד ע"א) שיכור ששתה כדי רביעית אל יתפלל, והוא ר"ת "שתה "בכדי "רביעית "אל "יתפלל "תפילתו. או "שכור (או) "בשתה "רביעית "אל "יתפלל "תפלתו:

קמא. בראשית, יצורף **בא"י תש"ר**. אמרו רז"ל אין הקב"ה מואס בתפילתן של רבים, עיין שם בברכות (ח' ע"א). נרמז בר"ת "בוראנו "אל ימאס "תפילתן "של "רבים:

קמב. בראשית, יצורף **אי"ב שר"ת**. ר"ת "אל "יכתוב "בלא "שרטוט "רק "תפילין, (כי תפילין אין צריך שרטוט, כמו שאמרו רז"ל במגילה [י"ח ע"ב]):

קמג. בראשית, יצורף **רש"ב אי"ת**. ר"ת "רב (יכונה גם כן לשר ולמלך) "שואל "בשלומו:

קמד. בראשית, יצורף כנ"ל. ר"ת "רחש "שזור "בעקבו "אל יפסוק "תהלתו:

קמה. בראשית, יצורף **יש"ת רא"ב**. אמרו רז"ל (ברכות מ' ע"א) אסור לאדם לאכול עד שיתן תחילה לבהמתו, ואפקי לה מקרא (דברים יא טו) עיין שם. ונרמז בר"ת "יאוחר "שרותך (היינו סעודתך) "תתן "ראשונה "אכילת "בהמתך:

קמו. בראשית, יצורף **בא"ר ית"ש**. אמרו רז"ל ואהבת לרעך כמוך (ויקרא יט יח) (כולל כל התורה), אידך פירושא הוא, עיין שם בשבת (ל"א ע"א). והוא ר"ת "במצות ("רעך) "אהבת "רעך "יוכלל "תורה "שלימה (עיין עוד ירושלמי נדרים פ"ט ה"ד):

קמז. בראשית, יצורף **רי"ת בש"א**. אמרו רז"ל (ב"ר פפ"ד י"ט) ראובן פתח בתשובה תחילה, אמר הקב"ה אתה פתחת בתשובה תחילה, חייך שבן בנך עומד ופותח בתשובה תחילה, ומנו הושע שנאמר (הושע יד ב) שובה ישראל עד י"י אלקיך. והנה דקדקנו הלא אדם וקין עשו גם כן תשובה, ופרשנו דהכי קאמר ראובן פתח בתשובה תחילה, ר"ל אותה התשובה שהיא תחילה וקודם בעולמות עליונים, היינו תשובה עילאה והוא תשובה מאהבה, והדברים ארוכים אצלינו אין כאן מקומו. נרמז בר"ת "ראובן "יפתח "תשובה "בתחילת "שובת "אהבה:

קמח. בראשית, יצורף **תר"א יב"ש**. אמרו רז"ל (סוכה נ"ב ע"א) לעתיד ידמה לצדיקים היצר הרע כהר ולרשעים כחוט השערה, כן הוא בגמרא ובזהר (ח"א ק"צ ע"ב), נרמז בר"ת, "תראו "רשעים "את "יצר "בדמיון "שערה:

קמט. בראשית, יצורף **רשא"י ב"ת**. ר"ת "ראיית "שלמים "את "יצר "בדמיון "תל:

קנ. בראשית, יצורף **יש"ר את"ב**. בזהר וישב (ח"א קפ"ט ע"ב) ותא חזי אינון דלא נטרי להאי קיימא בקודשא, גרמי פרישו כו', בגין דכתיב (דברים יא טז) וסרתם ועבדתם וכו', וכתיב (דברים יא יז) ועצר את השמים ולא יהיה מטר, דהאי איהו כמאן דסגיד לאלקא אחרא דמשקר בהא את קיימא קדישא, וכד קיימא קדישא אתנטיר בעלמא כדקא יאות, כדין קוב"ה יהיב ברכאן לעילא לאתרקא בעלמא, כמד"א (תהלים סח י) גשם כו'. נרמז בר"ת ("אל) "יתנו "שמים "רביבים "אם "תשמרו "בריתי:

קנא. בראשית, יצורף **א"ת ברש"י**. בגמרא מגילה (כ"ח ע"א) שאלו לר' פלוני במה הארכת ימים, והשיב מימי לא הסתכלתי בפני אדם רשע. וזה נרמז בר"ת "אל "תסתכלו "בצלם "רשע "שתאריך "ימים:

קנב. בראשית, יצורף **רא"ת בש"י**. גם זה שם (מגילה כ"ח ע"א) במה הארכת ימים, והשיב מימי לא הקפדתי בתוך ביתי, נרמז בר"ת "ראה "אל תקפיד "בביתך "שיאריכו "ימיך:

קנג. בראשית, יצורף **א"ת ברש"י**. גם זה שם (מגילה כ"ח ע"א) במה הארכת ימים, והשיב לא ששתי בתקלת חברי. ר"ת "אל "תשמח "בתקלת "רעך "שיאריכו "ימיך:

קנד. בראשית, יצורף **בשר"י א"ת**. במגילה (ט"ז ע"א) דשאל המן למרדכי, הא כתיב לכם (משלי כד יז) בנפול אויביך אל תשמח וכו', והשיב זה דווקא ברשעי ישראל, אבל וכו'. וזה נרמז בר"ת "בנפול "שונאיך "רשעי "ישראל "אל "תשמח:

קנה. בראשית, יצורף **יש"ת אר"ב**. ר"ת "יעידו "שנים "תחייבו "את "רעך "בכל:

קנו. בראשית, יצורף **בי"ש רת"א**. ר"ת "בעדות "יחיד "שמת "רעך "תתירו "אשתו. כי עד אחד נאמן בעדות אשה כמו שאמרו רז"ל (גיטין ב' ע"ב):

קנז. בראשית, יצורף **בי"ת שא"ר**. ר"ת "בעדות "יחיד "תחייבו "שבועה "את "רעך, כמו שאמרו רז"ל (כתובות פ"ז ע"ב) אבל לשבועה קם:

קנח. בראשית, יצורף **אר"י בש"ת**. ר"ת "ארים "ראש "יוסף "בריש "שתא "תשרי. כי בראש השנה יצא יוסף מבית האסורים (ר"ה י' ע"ב):

קנט. בראשית, יצורף **רא"ש יתב"**. אמרו רז"ל (ברכות ה' ע"א) ראה אדם שיסורין באים עליו יפשפש במעשיו. והוא נרמז בר"ת הצירוף הנ"ל "ראית "אדם "שבאים "יסורים "תפשפש "במעשיך:

קס. בראשית, יצורף **ראש"י תב"**. אמרו רז"ל (שם) פשפש ולא מצא יתלה בביטול תורה. נרמז בר"ת "ראה "אחר "שפשפש "יתלה "בביטול "תורה:

קסא. בראשית, יצורף **רא"ת יש"ב**. אמרו רז"ל (שם) תלה ולא מצא, בידוע שיסורים של אהבה הם. נרמז בר"ת "ראה "אחר "תלייתו "ידע "שבאו "באהבה:

קסב. בראשית, יצורף **אי"ר שת"ב**. ר"ת "אם "יהיה "רעב "שונאך "תאכילהו "בלחמך (על פי הפסוק משלי כה כא):

קסג. בראשית, יצורף **ית"א בר"ש**. ר"ת "יתחלקו "תולדות "אסנת "בדמיון "ראובן "שמעון, כמ"ש יעקב ועתה שני בניך הנולדים כו' כראובן ושמעון כו' (בראשית מח ה):

קסד. בראשית, יצורף **רא"ת שב"י**. כתב האריז"ל לא ילבש שני מלבושים ביחד, נרמז בר"ת "ראה "אל "תלבש "שני "בגדיך "יחד:

קסה. בראשית, יצורף **אר"י שב"ת**. אמרו רז"ל (ב"ר פמ"ד כ"א) אברהם בירר שעבוד מלכיות חלוף גיהנם, שראה במראה והנה תנור עשן כו' (בראשית טו יז). נרמז בר"ת "אב "ראשון "יברר "שעבוד "בראיית "תנור (היינו גיהנם):

קסו. בראשית, יצורף **אש"י תב"ר**. ר"ת "ארבעה "שעבודים "ישתעבדו "תמימים "בגוים "רבים. כי תמיד בכל גלות מצורפים כמה וכמה אומות להאומה המשועבדת, (כמבואר בגמרא ובמדרש).

קסז. בראשית, יצורף **שר"ב אי"ת**. ר"ת "שעבוד "ראשון "בבל "אשר "יחריב "תפארתנו, (היינו בית מקדשנו ותפארתנו):

קסח. בראשית, יצורף **אר"ב שי"ת**. ר"ת "אחריו (ר"ל אחר גלות בבל) "רצוף (כי הגלות הב' היה רצוף לגלות בבל) "בגלות "שנער (שנער הוא מדי ופרס) "יבנו "תפארתם, (כי משם בנו בית המקדש):

קסט. בראשית, יצורף **יש"ר תב"א**. ר"ת "יון "שלישי "רבה "תשועות "בני "אהרן:

קע. בראשית, יצורף **אר"ש יב"ת**. ר"ת "אדום "רביעי "שם "יבנה "בית "תפארתם:

קעא. בראשית, יצורף **שא"י בת"ר**. ר"ת "שעבוד "אחרון "יתארך "באחריתו "תשועות "רבות:

קעב. בראשית, יצורף **שת"א רב"י**. שבוע שחל בו ט' באב אסור בבשר ויין. נרמז בר"ת "שבועת "תשעה "אב "רחק "בשר "ויין:

קעג. בראשית, יצורף **שב"א יר"ת**. ר"ת "שמיני "בחג "אסיף "יתחילו "ראשית "תורה. רמז למנהג ישראל שמתחילין התורה ביומא תמינאה של חג הסוכות הוא חג האסיף:

קעד. בראשית, יצורף **בש"ת רי"א**. אמרו רז"ל (ירולשמי סוכה פ"ה ה"א) בשמחת בית השואבה למה נקרא שמה בית השואבה, שמשם היו שואבין רוח הקודש. ונרמז בצירוף הנ"ל "בשמחת "שואבה "תשאבון "רוח "ה' "אלהים:

קעה. בראשית, יצורף **תש"ב אי"ר**. מנהג ישראל תורה הוא על פי קדמונינו לתקוע שופר בחודש אלול (פרקי דר"א פמ"ו), כדי לעורר הישנים לתשובה (עיין רמב"ם הלכות תשובה פ"ג ה"ד). ונרמז בר"ת "תקעו "שופר "בחודש "אלול "יעוררו "רדומים.

קעו. בראשית, יצורף **ית"ב ארש"ש**. מנהג ישראל תורה היא לומר תהלים בכל חודש אלול. ר"ת "יאמרו "תהלים "בחודש "אלול "רצוים "שבחיו:

קעז. בראשית, יצורף **בא"ר שי"ת**. אמרו רז"ל (פסחים צ"ט ע"ב) בליל חג הפסח אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב. והוא ר"ת "בליל "אביב "רש "שבישראל "יסוב "תמיד:

קעח. בראשית, יצורף **רא"ב שי"ת**. ר"ת "רצה (או "ראה) "אלקים "בחג "שבועות "יקבלו "תורתו. והנה לכולי עלמא בשבת ניתנה תורה (שבת פ"ו ע"ב), הוא גם כן ר"ת "ראה "אלקים "ביום "שבת "יקבלו "תורתו:

קעט. בראשית, יצורף **רא"ש בי"ת**. ר"ת "רצה "אלקים "שיתענו "בניו "יוד "תשרי:

קפ. בראשית, יצורף **אי"ש רת"ב**. אמרו רז"ל (שבת קי"ט ע"ב) לענות אמן יהא שמיה רבא בכל כוחו. ונרמז בר"ת "אמן "יהא "שמיה "רבא "תענה "בקול:

קפא. בראשית, יצורף **רא"ש ית"ב**. ר"ת "רצה "אלקים "שיטילו "ישראל "תכלת "בבגדיהם (במדבר טו לח). ויצורף גם כן

קפב. בראשית, יצורף **אי"ת בש"ר**. והוא ר"ת "אשר "יזכרו "תמיד "במצות "שצוה "רבונם, והוא הנאמר (במדבר טו מ) למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי:

קפג. צירוף **בא"ת יר"ש**. מרומז מצות ברכת כהנים ג' ברכות (במדבר ו כג), ולרבים יברכו (עיין סוטה ל"ח ע"ב). והוא ר"ת "בני "אהרן "תמיד "יברכו "רבים "שלשה (היינו ג' ברכות):

קפד. בראשי"ת, יצטרף **בית אשר**. בי"ת נקרא תשובה תתאה, אש"ר תשובה עילאה. והקדים השי"ת תשובה לעולם (פסחים נ"ד ע"א), ודא בראשי"ת ב' ראשית, ר"ל שני תשובות הקדים לעולם. ועוד:

קפה. בראשית, **ב' ראשית**, אילין ב' בתי מקדשים. וידוע דהיו נגד ב' ההי"ן ראשונה ואחרונה, ודא גם כן צירוף בית אשר. בי"ת ה' אחרונה, אש"ר ה' ראשונה. ומרומז ב' רבתא גם כן, כי גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון במהרה בימינו (חגי ב ט), ואז:

קפו. תצטרף **בראשי"ת**, גם כן יבשר את, יבשר להשכינה הקדושה הנקראת את, כנודע שנכללין בה כל אותיות התורה מא' עד ת'. וגם כן יבשר את, יבושרו אותיות התורה ויצאו מהגלות, שבעוה"ר נמסרו רזיה להחצונים. וגם כן א"ת, ר"ת אליהו תשב"י, כי הוא המבשר במהרה בימינו אמן: עוד

קפז. בראשית, יצורף **ראשית ב'**. ר"ל על דרך שפירש המתרגם בחוכמא, דא היא ראשי"ת חכמ"ה (תהלים קיא י), וידוע דמשם היא התחלה לבחינת דכר ונוקבא בב' פרצופים, כידוע למשכילים בחכמ"ה, ואני הקטן יראתי בפצותי פי לבאר על נכון. וזהו: ראשי"ת ב', ברא הראשי"ת לבחינת ב' פרצופים, ועל ידי זה נתאצלו השמים והארץ, הן הם בחינות זעיר ונוקב' תפארת ומלכות, ודי בזה למשכילים בחכמה דוק ותשכח: או

קפח. יצטרף **בשר אית**. והוא ר"ת בשביל ששים רבוא אורות ישראל תמימים. כי הנה נודע הגם שיוסיף השי"ת על ישראל עם קרובו אלף אלפי אלפים פעמים עד אין מספר, עם כל זה עיקר ענפים המסתעפים מאילן הקודש הם ס' רבוא ענפים תמימים, לא יעלו יותר מס' רבוא, ויותר מזה הם ענפים ונצוצים המסתעפים מענפי הס' רבוא כנודע, עיין בגלגולים: עוד

קפט. בראשית, יצורף **בשר אתי**. ר"ת בשביל ששים רבוא אותיות תורת ישראל, הוא מאמרם ז"ל (ב"ר פ"א ד') בשביל התורה שנקראת ראשי"ת. עוד:

קצ. בראשית, יצטרף רבישת"א. ר"ת רצון בני ישראל שיהיה תורתם אומנתם. ר"ל שעל ידי זה ממשיכים הרצון העליון ישראל עלה במחשבה (ב"ר פ"א ד'), וישמח השם במעשיו (תהלים קד לא). ואם מתעסקים באומנות אחרות ונהנים מן העולם הזה אשר חיותו מקליפת נוגה וזוהמת הנחש שולטת בגופו, אזי שולט הרקבון והתולעים בגופו אחר פטירתו להתעכל הגוף, כי זה לא היה הרצון ולא איתברא במחשבה כביכול, ולזה צריך שימוש חכמים להבין הדברים. מה שאין כן המתנהג רק על פי התורה וזה אומנתו תמיד, ובגין כך יצטרף (בראשי"ת), **איבשת"ר**. (עיין לעיל צירוף כ"א). ר"ת "אל "ישלוט "בהם "שום "תולעה "רבנן, והעד הנאמן על זה רבינו הקדוש שבא בכל ערב שבת לביתו בגופו הקדוש (כתובות ק"ג ע"א) . וליכא מידי דלא רמיזא באורייתא, ויצטרף (בראשי"ת), **אשת רבי**. והוא כפשוטו אשתו של רבינו הקדוש לעד שבא לביתה בכל ערב שבת. ועוד ידוע דהגוף לנשמה נקרא בשם אש"ה, והבן:

קצא. עוד (בראשי"ת), **בת אשר י'**. ור"ל מלכו"ת שמים הנקראת ב"ת (תיקו"ז ע קל"ג ע"ב), דאיתנטילת מעולם העליון מיו"ד היא בחינת חכמ"ה, ואש"ר בחינת בינ"ה המאשרינו כנודע, ומשם שרשי נשמות ישראל: עוד (בראשי"ת), **אתר יבש**. דלית לה נהרא מגרמה כלום (עיין תקו"ז מג פ"ב ע"א) : עוד

קצב. (בראשי"ת), **אתר שיב**. ר"ל המקום שכל הי"ב גבולי אלכסון אליו ישובו, וממנו מוצא י"ב שבטי ישורון נגד י"ב צירופי הויה בגימטריא שי"ב, בסוד עלית למרום שבית שב"י (תהלים סח יט) : עוד

קצג. בראש"ית, **שא ברית**. לישא עליו ברית קודש ולא יטמאהו, כי לא יכול לבוא לשלימות התורה ורזיה רק השומר בריתו בטהרה ובפרישות, וכן בראשי"ת:

קצד. יצורף **תברא שי**. השומר בריתו נקרא צדיק (עיין זוהר ח"א נ"ט ע"ב), ובורא ש"י עולמות שנוחל אותם אחר כך לעולם הבא. וזהו (עוקצין פ"ג מי"ב) עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדי"ק, דייקא השומר ברית"ו נקרא צדי"ק כעין יוסף הצדיק, ש"י עולמות מדה כנגד מדה שלא נטמא בטומאת קר"י מספר ש"י, ויק"ר בקדושה, קר"י בקליפה, והמשכילים יבינו. וידוע דצריך השב מעון זה למסור נפשו בכל פעם על דבר כבוד שמו, כי עון זה נעשה בחימום כל רמ"ח איבריו, על כן צריך להסכים בהסכמה עזה למסירת כל רמ"ח איבריו גופו ונשמתו על דבר כבוד שמו, והש"י יחשבהו לפועל ממש כאלו מסר נפשו בפועל. וזהו יקר בעיני י"י המותה לחסידיו (תהלים קטז טו), שנתעלה מבחינת קרי לבחינת יקר על ידי מסירת נפשו. ובהעמיק עוד, דידוע דעל ידי עון זה בורא החוטא בעוה"ר גופים ולבושים לקליפות, והצלם הקדוש נפגם, ואחר פטירתו אינו זוכה ללבוש החלוקא דרבנן. הלא ידעת מהצדיק עמוד העולם יהושע בן יהוצדק כהן גדול, על שלא מיחה בבניו לשמור בריתם נאמר עליו (זכריה ג ג) "ויהושע היה לבוש בגדים צואים" (סנהדרין צ"ג ע"א), אנן מה נענה אבתריה נשכבה בבשתנו עד יערה עלינו רוח ממרום לטהר מכל טומאתינו. ואם שב בתשובה שלימה להשי"ת על ידי מסירת נפשו להשם, אזי מסירים מעליו הבגדים הצואים, ונתלבש בבחינת יק"ר. יק"ר הוא תרגום כבו"ד, ורבי יוחנן קרי למאניה מכבדות"א (שבת קי"ג ע"א), והבן:

בראשית

בראשית. (בראשית א א). התחלת התורה הקדושה באות ב. הנה במבטא נקרא בי"ת, להורות שנדרשים בתורה גם הבתים. דהנה כל אות נקרא אב"ן, והתיבה המצורפת מכמה אותיות נקרא בי"ת כמו שמבואר בספר יצירה. והנה אותיות של כל אומה ולשון

המה רק אבנים שאינם נקראים במילוי, מה שאין כן אותיות לשוננו הקדושה אשר התורה נתונה בו (והעולם נברא בו), האותיות עצמן נקראים בתים, כי כשתבטא איזה אות בפה על כרחך תבנה בי"ת, היינו אות א' הכתובה הנה הוא אב"ן, אכן כשתקרא אותה בפה ותכירנה לאחרים לומר שהוא א' על כרחך תאמר אל"ף, הנה הוא בי"ת. ועל כן התחלת התורה באות בי"ת שהיא בי"ת, להיות שהתורה נדרשת גם בבתים חוץ האותיות הנכתבים, גם במילואיהן שהם בעל פה המה נדרשין והמה נתרבין לאין קץ, ובהם גנוזין מסטורין של יוצר בראשית אשר נרמזין בתורה. (ואמר כבוד אדמו"ר הרב הק' כק"ש מהרמ"מ הצוק"ל שזה פירוש הפסוק (יחזקאל לו כו) והסירותי את לב האבן מבשרכם, היינו לשונות וכתיבת האומות אשר אותיותיהם המה אבנים אינם מולידים. והנה אני בעניי מסיים אחריו, שזה נרמז בזוהר (ח"ב ק"ג ע"א) מ"ש אל אחר, אסתרס ולא עביד פירין. ובזה יתכן סיום הפסוק ונתתי לכם לב בשר, ודרשו חז"ל לב לעשו"ת בשר, והבן). והנה נדרש הדבר לענייננו גם כן והסירותי את לב האבן מבשרכם, שלא תחשבו שהתורה היא רק הנכתבת מילין כפשוטם, רק כל אות נבנה בתי"ם הנאמרים בעל פה ובהם גנוזים כל טוב. וכפי זה תתפרש בראשי"ת ב' ראשי"ת, היינו ראשי"ת נקרא האותיות שהמה ראשית כל הנבראים שבהם נברא הכל כמבואר בספר יצירה, והנה הם ב' עניני ראשי"ת היינו אותיות, "את "השמים היינו אותיות הנכתבות כצורתן בשמים, ואת הארץ מה שנקראים במבט"א על הארץ:

עוד התחלת התורה הק' באות ב' (בראשית א א), מספרה שתים. להורות שתי תורות יש בכתב ובעל פה. [והנה נרמז בראשית ב' ראשית, היינו התורה שנקרא ראשית דרכו (משלי ח כב, עיין ב"ר פ"א א'), הוא ב' אשר ברא אלקים, את השמים היינו שבכתב, ואת הארץ היינו שבעל פה, כי שמים וארץ מרומזין לזעיר ונוקב' אשר הם תורה שבכתב ובעל פה כנודע (זוהר ח"א מ"ז ע"ב)]. והנה התחלת התורה באות ב', וסיומה בל' (דברים לד יב), הרי ל"ב, ואם תסיר את לב האב"ן ותבנה לך בי"ת כזה למ"ד בי"ת, בגימטריא תלמו"ד ו', ירמוז לשתא סדרי משנה אשר הוא תורה שבעל פה. (ונאמר בדוד המלך ע"ה אשר הוא מרכבה למלכות פה ותורה שבעל פה קרינן לה, יען אשר היה עם לבב"ך לבנות לי בי"ת הטיבות כי היה עם לבבך (מלכים א' ח יח), דרוש וקבל שכר):

עוד התחלת התורה באות ב' (**בראשית א א**). הנה בספר יצירה כל אות יש לו ספ"ר וסופ"ר וספו"ר, היינו צורות האות ומספר האות ומילוי האות המבטא, הנה אות ב' מספרה שתים, צורתה הוא ג' ווין כזה ו, יוחשבו ח"י, מילואה כזה בי"ת, כשתצטרף ספ"ר סופ"ר ספו"ר שבאות ב' היינו ב' ח"י תי"ב, סך הכל מנין תב"ל היינו ב' פעמים

ירא"ה, היינו בראשי"ת ב' ראשי"ת (חכמה יראת ה' (תהלים קיא י)), אית יראה ואית יראה, כמבואר בזהר (ח"א י"א ע"ב). והוא דהנה מן הצורך להקדים יראה לתורה, כמו שאמרו רז"ל (בשבת פרק במה מדליקין (שבת דף ל"א ע"א)) בפסוק (ישעיה לג ו) והיה אמונת עתך וכו', ואפילו הכי אי יראת ה' היא אוצרו כו', משל כו' העלה כו' ערבת בו קב חומטין, א"ל לאו, א"ל הלואי שלא העלית, כי כמו החומטין מעמידין התבואה, כן היראה מקיימת התורה, והנה אית יראה ואית יראה כמבואר בזהר, היינו יראה הרוממת שהיא עיקרא דיראה ויראת עונש. והנה יראת עונש היא יראה פחותה ויכולה להביא עונשים ח"ו כמבואר בזוהר (ח"א י"א ע"ב), עם כל זה הנה נבראת בראשי"ת ב' ראשי"ת ברא אלקים, ולמה נבראת היראה הפחותה, וכתב הרב הק' מהרד"ב זצוקללה"ה דמיצרך צריכה כשרואה האדם בהרהור התאוות רודפין אבתריה, מן ההכרח לשורפן ביראת העונש, (עיין במ"ש יצחק רק אין ירא"ת אלקים במקום הזה (בראשית כ יא), וצ"ל שראיתי אפילו יראה המעוטה יראת העונש אין במקום הזה והנה המה רודפי התאוות), ובזה פרשו מאמר רז"ל (ברכות ה' ע"א) לעולם ירגיז אדם יצר הטוב על יצר הרע, נצחו מוטב ואם לאו יעסוק בתורה כו', ואם לאו יקרא קריאת שמע (שזה יראת הרוממת), ואם לאו יזכור כו' שזהו יראת העונש, והדברים ארוכים מפורשים אצלינו במקומם. אם כן לפי זה תתבונן התחלת התורה באות ב', מספרה ב' פעמים ירא"ה כנ"ל ב' ראשי"ת תרווייהו מצריך צריכי לתורה. וזהו שיש לפרש (תהלים פד ה) אשרי יושבי בית"ך, (היינו שמתיישבין בדעתם איכיות אות ב' התחלת התורה, שהוא מורה על ב' מיני יראה), עוד יהללוך סלה (בלי הפסק, כי הגם שיעמוד היצר נגדם ח"ו להסיתם לתאוות העולם ולבטלם מהילול קונם, הנה ישרפוה ביראה הפחותה, וישובו להילול בוראם בכל זמן ועידן), הבן:

עוד התחלת התורה באות ב' (**בראשית א א**). בגימטריא תב"ל בצורתה ובמספרה ובמילואה כנ"ל. הנה התורה נארגת על ידי כ"ז אתוון, ובכל אות כח השם הויה ב"ה מתלבש בו, כי תורת הויה תמימה (תהלים יט ח). והנה כל אות משם הויה כלול מן הד' אותיות, (וזה היה המצאות בן קמצר שכתב כל הד' אותיות בבת אחת (עיין יומא ל"ח ע"ב)). אם כן בכל אות מן כ"ז אותיות יש בו כח י"ו בחינת מן השם הנכבד, כ"ז פעמים י"ו בגימטריא תב"ל, מנין ומספר וצורת אות ב', לה' הארץ ומלואה תב"ל כו' (תהלים כד א):

עוד התחלת התורה הק' באות ב' (**בראשית א א**). הנה אמרו בזוהר (ח"א ג' ע"א) שהשיב השי"ת לאות ט' שאינו רוצה לברוא בה את העולם, על כי טובה גנוז בגווה, כמד"א

(תהלים לא כ) מה רב טובך אשר צפנ"ת וכו'. הנה אם היתה ההתחלה באות ט', אז לא היה שכר עמל בתורה בעולם הזה רק לעולם הבא, ורצה הש"י שיהיו עמלים אוכלים משכרה הפירות בעולם הזה הגם כי רב טובם הקרן קיים לעולם הבא (פאה פ"א מ"א), על כן התחילה התורה באות ב' שאין בה צפון:

עוד התחלת התורה הק' באות ב' (בראשית א א). כתיב (משלי ד כב) כי חיים הם למוצאיהם, למוציאיהם בפ"ה (עירובין נ"ד ע"א), ואמרו רז"ל (עירובין נ"ד ע"ב) נמשלה התורה לשדיים, מה השד הזה כל זמן שהתינוק ממשמש בה מוציא חלב, כך דברי תורה יותר מה שהאדם הוגה בה מוציא ממנה תעלומות. והנה בעיון בכתיבה לבד לא ישיגו מצפונות התורה רק בשינון בפה. על כן פתחה התורה שבכתב באות ב' שיש בה ג' רוחות בכתיבה וצד צפון נעלם מן הכתב, להורות רב טוב הצפון בתורה, היינו סודותיה ורזיה לא יושגו בכתב לבד רק בשינון בפה:

עוד התחילה התורה הק' במעשה בראשית באות ב' (בראשית א א). להורות התחלת בריאת הזמן הוא יום א' בשבוע, והוא נברא מאות ב' מן בג"ד (כפר"ת) אשר בהם נבראו ז' ימים בשבוע, עיין בספר יצירה:

ב"ראשית, ב' גדולה (נמסרה בהתחלת התורה). ב' גדול"ה בגימטריא נ', לרמז נ' שערי בינה נמסרו בתורה (ר"ה כ"א ע"ב), והנה תיבת בראשי"ת ב' ראשי"ת, לרמ"ז לחשוב ראשי"ת ב' פעמים, יעלו אלף תתכ"ב, מנין חמשי"ם שער"י בינ"ה נמסר"ו את"י, והוא התפארות התורה מבראשית אשר נמסרה אתה חמשים שערי בינה. (וזהו בראשי"ת ברא אלהים את השמי"ם, היינו שער הנו"ן שאי אפשר להשיג רק בשמים, ואת הארץ היינו המ"ט שערים שאפשר לבן אדם להשיג בארץ, וכדמצינו (תהלים ח ו) ותחסרהו מעט מאלקים), והנה סוף התורה בל' (דברים לד יב) ותחילתה בב', ללמד שיש בה ל"ב נתיבות החכמה, ובראשי"ת מורה על נ' שערי בינה, וזהו שתירגם אונקלס עם נב"ל ולא חכם (דברים לב ו), עמא דקבילו אוריתא ולא חכימו, רצ"ל שקבלו התורה שיש בה ל"ב נתיבות חכמה, ונ' שערי בינה יצורפו נב"ל.

עוד בי"ת גדול"ה, בגימטריא הוי"ה חס"ד די"ן רחמי"ם, שהם הוי"ה מנהיג העולם בחס"ד די"ן רחמי"ם, ועיקר החסד ורחמים לצורך הארציים שאינם מתקיימין בדין, ועיקר הדין לצורך השמימיים שאין מצוי ביניהם היצר הרע. וזהו בראשית ב' ראשי"ת ברא אלקים, היינו את השמים לצורך השמימיים, ואת הארץ לצורך קיום הארץ, חסד ורחמים:

בראשית ואות ב' רבתי (בראשית א א), להורות בי"ת ראשי"ת, היינו לעשות מתיבת ראשי"ת בתים. כי אות נקרא אבן כשאינו במילואו, ובמילואו הוא תיבה וקרוי בי"ת

כמבואר בספר יצירה. ותמצא הסוד למה ברא הש"י את העולם, דהיינו בכדי שיהיה נקרא מל"ך כי אין מלך בלא עם, על כן ראשית התעוררת הבריאה היה כביכול בבחינת תואר מלכו"ת, וז"ש דוד (תהלים קמה יג) מלכות"ך מלכות כל עולמים, והנה הכל ממך לדרוש תיבת ראשית בתי"ם, הנה המילוי מתיבת ראשי"ת הוא י"ש ל"ף י"ן ו"ד ו'. בגימטריא מלכות. ובזה נדרש סוף התורה לתחילתה לעיני כל ישראל (דברים לד יב), (העמוסים מני בטן בני מלכי"ם, המה מבינים) בראשי"ת ברא אלקים, היינו טעם בריאת העולם בכדי שיתגלה תאר מלכו"ת, ואי אפשר להרחיב הדבור בזה והמשכילים יבינו:

ב' רבתי (**בראשית א א**). עיין באור תורה מנהג הסופרים לעשות האתוון רברבין שוין בגגיהם לשארי האותיות, ומלמטה הם עודפים ברבו יתירה. ובשם הזוהר (ח"ג ב' ע"א) הביא אתוון רברבין דסליקין על כל שאר אתוון וכו', משמע בהיפך. ומהראוי לקיים שניהם דמנהגי הסופרים בקבלתם גם כן תורה היא, וצריך לעשות עובי הגג שמעובה יותר משאר הגגות, אותו עובי העודף יעלה למעלה מגגי האחרות, ורבו יתירה של האות יציץ ופרח למטה. וכאן באות הב' ובהתחלת התורה ירמוז לפי זה, על פי מה שנודע ב' רומז לחכמ"ה, בחכמה יבנה בית (משלי כד ג), וגם רומז לכנסת ישראל מלכו"ת בתים מלאים כל טוב (דברים ו יא). והנה בכאן נרמזו שתיהן ב' ראשית, היינו ראשית חכמה מלמעלה למטה, וראשית חכמה תתאה חכמת שלמה ממטה למעלה, זה השער לד' והוא אתר דיראה (עיין זוהר ח"א ז' ע"ב) ירא את ה' בני ומלך (משלי כד כא), שום תשים עליך מלך (דברים יז טו), שתהא מוראו עליך (כתובות י"ז ע"א). ונרמז בבי"ת הרבתי בהתחלת התורה, אשר שגבה למעלה ראש בעובי הגג ותעשה פוארות למטה, רמז אם אין חכמה אין יראה, אם אין יראה אין חכמה (אבות פ"ג מי"ז), ואורייתא מחכמה נפקת (זוהר ח"א מ"ז ע"ב), ואפילו הכי אי יראת ה' היא אוצרו אין, וכמ"ש לעיל עירוב קב חומטין כו' (שבת ל"א ע"א), בכדי שלא יהא אדם קורא ושונה ובועט וכו' (ברכות י"ז ע"א). ורמז בראשית ב' ראשי"ת בר"א אלקי"ם א"ת השמי"ם, היינו הראשי"ת מן השמים לארץ הוא ראשית חכמה מלמעלה למטה, וא"ת האר"ץ היינו הראשית מהארץ לשמים, היא חכמה תתאה חכמת שלמה יראת י"י היא תתהלל (משלי לא ל), הבן:

עוד ב' רבתי (**בראשית א א**). לפי הנ"ל שגבה למעלה ולמטה, אמרו דורשי רשומות התחילה התורה באות ב', לרמז על העולם הסתום משלשה רוחות ופתוח לצפון, וכיון שצד הפתוח הוא הצפון, צד המעלה הוא המזרח רומז למדת תפארת ישראל הנקרא מזרח, אשר הוא הבריח התיכון מבריח מן הקצה אל הקצה ועולה למעלה ראש בלי מצרים יירש נחלה, וצד שלמטה צד מערב מדת מלכו"ת המתפשטת למטה בעולמות

בריאה יצירה עשיה ליתן טרף לביתה וחוק לנערותיה, והבן. וזהו ב"ראשית ב' ר"אשית, ברא אלקים את השמים תפארת ישראל העולה למעלה ראש כגבוה שמים, וא"ת הארץ מלכות שמים, אשר הוא ראשית לבריאה יצירה עשיה, וצד הדרום חס"ד הנמשך מן השמים לארץ, הנה ב"ית ר"בתי בגימטריא רוח מזרח דרום ומערב עם הכולל, והמשכיל לא יתמה על הוספת הו' ומנין החשבון בהוספת הכולל:

בי"ת רבת"י (**בראשית א א**), **בגימטריא תתרכ"ד**. ירמז לשלשה עמודים שהם יסודי העולם תור"ה עבוד"ה גמילו"ת חסדי"ם (אבות פ"א מ"ב). הנה בתורה יש ל"ב נתיבות חכמה, על כן התורה מסתיימת באות ל' (דברים לד יב) ומתחלת באות ב' וכמ"ש לעיל. וכל נתיב כלול מכולם כנודע, הנה ל"ב פעמים ל"ב מנין בי"ת רבת"י, הרי לך עמוד התורה. והנה המזבח מקום עבודה היה ל"ב אמות על ל"ב אמות (מדות פ"ג מ"א), אם כן היה תתרכ"ד אמות מנין בי"ת רבת"י, הרי לך עמוד העבודה. והנה ג"מילות ח"סדים שמחויב האדם לעשות עם חבירו ענין חס"ד הוא, כי אדם נתון ח"ו באיזה דין היינו כשחסר לו איזה דבר הוא נתון בדין בגימטריא ס"ד, כמ"ש (איוב יג כז) ותשם בס"ד רגלי, והאדם המתחסד עמו ומשלים לו חסרונו ממשיך לו חס"ד הוספת אות ח' על ס"ד, (עיין ברעיא מהימנא פרשת פנחס (זוהר ח"ג ר"ל ע"ב)) ח' תמניא ספירן מחכמ"ה עד י"סוד, הוא יס"וד צדיק חונן ונותן המשכה מחסד עליון (חכמה), עד הצינור המשפיע הוא יסוד שמתגלה בו טפת החסד. והנה נמתק הדין ח' פעמים היינו מדי עברו בכל ספירה, הנה ח' פעמים די"ן בגימטריא תקי"ב. והנה ג"מילות ח"סדים תרי חד בגופו וחד בממונו, אם כן כשתכפול תקי"ב בגימטריא תתרכ"ד מנין בי"ת רבת"י, והוא בחינת יס"וד י"ו פעמים ס"ד המשפיע חס"ד, הרי לך עמוד גמילות חסדים. והנה תמצא בר"אשית, בגימטריא א"ל ת"ורה א"ל ע"בודה א"ל ח"סדים:

בי"ת רבת"י (בראשית א א), בגימטריא ג"ם ע"ל די"ן אמ"ת שלו"ם (אבות פ"א מי"ח). גם בראשי"ת בגימטריא ה"ויה בדי"ן ב"אמת ב"שלום, רמז הוית וקיום העולם על ידי המהוה כל הויות, הוא בדי"ן באמת בשלום, עיין בטור חו"מ (סי' א') החילוק בין רבן שמעון בן גמליאל לשמעון הצדיק (אבות פ"א מ"ב):

התחלת התורה באות ב' (בראשית א א) אשר נקרא בי"ת, והנה היא רבת"י רמז למילוי מילואה רבו יתירה כזה בי"ת יו"ד תי"ו, בגימטריא תתמ"ח. הנה אמרו המקובלים שעל מצחו של מ"שיח ב"ן דו"ד חקוק שם כד"ת עשה למען דתך (היא התורה). והנה משי"ח ב"ן דו"ד עם השם כד"ת החקוק עליו, בגימטריא תתמ"ח מנין בי"ת במילוי מילואה,

רמז שעיקר גילוי מסטורין של התורה תהיה בהתגלות מ"שיח ב"ן ד"וד עם השם הנחקק הנ"ל:

בי"ת רבת"י (בראשית א א), בגימטריא אתרו"ג ערב"ה לול"ב הד"ס. דהנה תורת הויה תמימה (תהלים יט ח), וארבעה מינים הללו רומזין לשם הויה ושמחתם לפני הויה וכו' (ויקרא כג מ), על כן רמז בהתחלת התורה לד' מינים הללו.

בי"ת רבת"י (**בראשית א א**), **בגימטריא תדי"ר**. רמז לתרי"ג מצות והכוונה הכוללת אותו, היא מצוה כוללת את כולם לקיים מצותיו כאשר צוני ד' אלקינו, או מצות העיון הכוללת את כולם. והנה מתרי"ג מצות נעשה לבוש וחלוקא דרבנן לנשמה בגן עדן, ומן העיון נעשה מזון לנשמות בגן עדן, או יחשב מצוה כוללת השמחה שאדם שמח בעשיית המצות, כענין שכר מצוה מצוה (אבות פ"ד מ"ב):

בי"ת רבת"י (בראשית א א), להורות גדולת הב' להתבונן בה בשלשת בחינותיה שהם ס"פר ס"ופר וס"יפור (כדאיתא בספר יצירה), דהיינו מילואה בי"ת, וחשבונה שתים, וצורתה ג' ווין כזה ו, סך הכל גימטריא ת"בל (עיין מ"ש לעיל), מנין ג"בורה י"ראה, להורות שעלה במחשבה לברוא את העולם במדת הדין (ב"ר פי"ב ט"ו). והנה לפי מ"ש מנין הב' תב"ל, וידוע דאות ב מורה על מדת מ"לכות הנקראת צד"ק כנודע (תיקו"ז הקדמה י"ז ע"א). על זה יש לרמוז והוא ישפוט תבל ב"צדק (תהלים ט ט), מלכות כל עולמים (תהלים קמה יג), צד"ק משפטיו (תהלים קיט עה). וזהו גם כן ברמז כי כאשר משפטיך לארץ צד"ק למדו ישבי תב"ל (ישעיה כו ט), ותתבונן הגילוי הראשון להמקבל התורה היתה בלב"ת אש (שמות ג ב) , היא אות ב' התחלת התורה:

עוד אני אומר ב' רבתי כנ"ל (בראשית א א), כמנין תב"ל. הוא רמז על פי מ"ש בפסוק (קהלת ט י) כל אשר תמצא י"דך לעשות ב"כחך עשה, דהנה יש (קהלת ג א) י"ד עתים לטובה (המבוארים בספר קהלת), והוא בחינת י"ד ימין חסד, ויש י"ד עתים להיפך בחינת י"ד שמאל גבורה, והנה בהתגברות י"ד ימין אז נתהפך גם י"ד שמאל ונתהווה לחסד. והנה כח מעשיו הגיד לעמו (תהלים קיא ו) כ"ח אתוון דפסוק בראשית בהם מרומזין כל הכ"ח ע"תים, (ומה טעם פתח בבראשית משום כ"ח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים (ב"ר פ"א ב'). כי בעוסקם בתורה מתגברין על י"ד אויב, ובהיפך ח"ו נאמר (איכה א ו) וילכו בלא כ"ח לפני רודף), וז"ש דוד (תהלים לא טז) בידך עתות"י הצילני מי"ד אויבי. וז"ש שלמה כל אשר תמצא יד"ך לעשות בכח"ך עשה, תפעול שיכללו כל הכ"ח עתי"ם בי"ד ימין והנה י"ד פעמים כ"ח בגימטריא תב"ל, מספר הב' בג' חלקים ס"פר ו"סופר וסיפו"ר כנ"ל, הנה י"ד כ"ח בגימטריא מ"ב, בזה השם נברא

מעשה בראשית כנודע מן המקובלים הראשונים שיוצא מן בראשית עד ה' של ובוה"ו (בראשית א ב):

התחלת התורה באות ב' (בראשית א א), רמז למדת מלכות שנקראת בי"ת. דידוע שכל העולמות נבראו בסוד נקודת המלכו"ת, ששיער כביכול בעצמותו ית' שאין מלך בלא עם, ולזה היה התעוררת בריאת העולמות. והנה מדת מלכו"ת נקראת בי"ת כמו שאמרו רז"ל (שבת קי"ח ע"ב) מעולם לא קראתי וכו' לאשתי ב"יתי, ובכהן גדול וכפר בעדו ובעד בי"תו (ויקרא טז יז). והסוד הוא (עיין בספר שערי גן עדן) שהוא להיות ג' פעמים או"ר (סודם כת"ר עם הכולל) נשפעים לזעיר אנפין, וב' פעמים או"ר הנ"ל הוא משפיע למלכו"ת שמים, רק בחסרון האלפין (שנשארים למעלה) ונשאר בה ו"ר ו"ר מנין בי"ת, וכן נאמר לאדונינו דוד מלך ישראל (שמואל ב' ז יא) והגיד לך כי בי"ת יעשה לך י"י כי יירש המלכו"ת, והשתלשלות התורה מעולם ועד עולם, ולעולם מלכו"ת של עולם העליון מתלבש בתחתון ממנו בסוד כ"תר מ"לכות. אם כן לזה התחילה התורה באות ב' ר"בתי, להורות מאין שורשה ומחצבה, ולמה היה בריאת העולמות לבנות לה בי"ת מעולם ועד עולם מלכותך מלכות כל עולמים, והבן. ועיין מ"ש לעיל בענין בר"אשית, לרמז לבנות ב"תים לתיבת ר"אשית ותתייליד מל"כות מרא"שית, והבן:

עוד ב' רבתי (**בראשית א א**), **גימטריא תתרכ"ד**. דהנה אמרו רז"ל (ב"ר פ"א י') התחילה התורה באות ב', שהוא לשון ברכה. והנה בית רבתי בגימטריא אלף כ"ד, בחזרת האלף לאלף גימטריא כ"ה "כה תברכו" (במדבר ו כג), דרוש באריכות וקבל שכר:

בראשית (בראשית א א), בו נרמזים הגואלים האחרונים העתידים לגאלינו במהרה בימינו, והן המה "נחמיה "בן "חושיאל "מנחם "בן "עמיאל "אליהו, בגימטריא "בראשית. נרמז זה אשר בתחילת הבריאה עלתה מחשבתו ית"ש הגואלים האחרונים, אשר על אותו הזמן נאמר (תהלים קד לא) "ישמח ("משיח) י"י במעשיו, שמח לא נאמר אלא "ישמח. והנה נעוץ סוף התורה בתחילתה "לעיני "כל "ישראל (דברים לד יב), רצ"ל להיות לעינים לכל ישראל עיני העדה (במדבר טו כד), "בראשית ברא אלהים, ברא הש"י אותן המנהיגים אשר הם מנין בראשי"ת, וכנ"ל:

בראשית ברא אלקים (**בראשית א א**). הנה הזקינים שינו לתלמי המלך וכתבו אלקים ברא "בראשית (מגילה ט' ע"א). דלכאורה הוא מהראוי להתחיל בשמו ית', והנה לפי הפשט יתכן להתבונן למה באמת לא התחילה התורה בשמו יתברך. ואומר לך דבר נחמד, דהנה ידוע כל פועל אומן מקדים במחשבתו לעשות דבר הנפעל בכדי להשלים חסרונו באיזה דבר שנחסר לו, ומקדים במחשבתו צורך הפעולה לטובתו. דרך משל

אומן העושה כלי שעות שקורין זייגר, הנה מקדים צורך הכלי לטובתו, כי הוא חסר במה שאינו יודע עתיו ורגעיו, ועל ידי הכלי הזאת יושלם חסרונו, ובאם אינו עושה בשביל זה כגון שיש לו כלי כזאת, הנה עושה כדי למכור כי יחסר לו מן הממון המצטרף לטובתו, ועושה כלי זה להשלים חסרונו בממון, הנה פועל כזה לא יקרא לו "פועל "אמת, כי אין פעולתו "אמת עושה הזייגר וכוונתו לדבר אחר. מה שאין כן הבורא י"ת שמו שלם בתכלית השלימות, לא עשה פעולתו להשלים חסרונו ח"ו כי אינו בעל חסרון, ואם כן כביכול לא הקדים את עצמו במחשבתו, רק עשה לטובת הפעולה בעצמה מדרך הטוב להטיב, זה נקרא פועל "אמת שפעולתו "אמת הבן. הנה אלו הקדים הש"י את שמו בתורתו קודם הפעולה, היה משמע ח"ו שהוא כמו כל הפועלים שמקדימים במחשבתן את עצמן להפעולה. על כן הקדים הש"י את הפעולה להפועל, ואמרה התורה בנועם אמריה "בראשית בר"א קודם לשמו ית', להורות שעשה לטובת הפעולה. ויוצא לנו מזה עיקר גדול באמונה וצורך הודעה זו לתורה ולעבודה, כיון שנודע לנו שהפועל הטוב ב"ה פעולתו להטיב לבריותיו, מזה נדע שכל ציווי התורה לטוב לנו כל הימים, שהבורא ב"ה שבראנו להטיב לנו הוא יודע את אשר טוב לנו בב' העולמים, על כן מחויבים אנחנו לקיים את כל אשר צונו, ולמנוע מכל אשר הזהירנו בין והתבונן. והנה גוי לא יקבל עליו דברים נחמדים כאלו, על כן שינו לתלמי המלך אלקים ברא בראשית, אבל ישראל עם קרובו הן המה עמוסים מני בטן המה מבינים הענין. וזה שמקושר סוף התורה לתחילתה לעיני כל ישראל יכולים לכתוב "בראשית ברא אלקים", מה שאין כן לגוי צריכה לשנות ולכתוב "אלקים ברא בראשית".

עוד אודיעך הנלפע"ד על פי הפשט, דהנה כמה מהפלסופים אשר מאנו לקחת מוסר התורה והאמינו הקדמות, והנה גם שהאמינו הקדמות, עשו המצאות להמציא בשכלם מציאת הש"י בדרכים זרים ומהבלים, הגם שהכריחו באמת במציאת הש"י גם לדעת הקדמות, עם כל זה הוא דרך ארוכה ילאה שכל האדם ויולד לו ספיקות, חוץ לזה תפול בזה כל יסודי הדת אמונת השגחה בעולם השפלים ושכר ועונש. מה שאין כן בעלי דת התורה מאמיני החידוש על פי התורה, הנה אמונת מציאות הש"י בהכרח הוא בשכלם בקלות העיון, דעל כרחך כל חדש יש לו מחדש. שאין הדבר עושה את עצמו אחר העדרו מבלי ממציא שממציאו אחר העדרו. וזה הוא חכמת התורה שהתחילה (בראשית א א) בראשי"ת ברא (ואחר כך) אלקים, הוא עצה מן התורה, ורצ"ל כיון שתחזק שכלך ותאמין בחידוש הבריאה מבראשית, הנה יצא לך אמונת מציאות הממציא החידוש, הוא אלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד:

עוד אבאר לך ביותר, דהנה כמה וכמה גם מבני עמנו (אשר דרכו דרך לא סלולה מסכנת אבני מכשול) אמרו שאין מן ההכרח להאמין שהעולם יופסד בזמן, הגם שהאמינו בחידוש, וכבר ידוע שכל הוה נפסד אמרו שכל זה הוא בטבע, אבל ברצון היוצר כיון שהוא בראה והמציאה כרצונו הנה רצונו תעמוד לעד, וסמכו ראשם ורובם על מאמר דוד המלך ע"ה (תהלים קד ה) יסד ארץ על מכוניה בל תמוט עולם ועד, אבל לא זה הדרך ישכון אור התורה לפי דברי חז"ל (סנהדרין צ"ז ע"א) גילו לנו מסטורין של יוצר בראשית שתא אלפי שני הוה עלמא וחד חרוב, (הגם אשר מרן הרמב"ם ז"ל דיבר בזה עיין נא בספר תורת העולה למרן מהר"מ אלשיך הוכיח במישור לענוי ארץ אשר דעת חז"ל הוא חרוב ממש, אין מן הצורך להאריך בדברים הללו כי הדברים מוסכמים על פי תורתינו הק' מבלי נפתל ועקש), ומה שדברו בזה היות הש"י הממציא פעולתו תעמוד לעד, הנה פעולתו תעמוד לעד ברצונו, ורצונו הקדום היה לשתא אלפי שני שתעמוד, (וזה הוא הנקרא בדברי דוד בל תמוט עולם ועד), וכן הוא ענין כל הנסים שידוד המערכה, זה הוא רצונו מבראשית ואין זה הפסד, הנה הוא ית"ש הכל יכול הוא ובודאי יכולת בידו לברוא עולם שיעמוד לעד, אבל ברצונו ברא עולם שיעמוד כך וכך ויפסידהו כרצונו. הנה נרויח מאד בזה כי כשנאמין בהפסד העולם, ע"כ מוכרחים אנו להאמינן בחידושו, כי אילו היה קדמון לא היה נפסד, מה שאין כן כשיופסד על כרחך אינו קדמון, וכשנדע שאינו קדמון על כרחך יש לו מחדש (עיין כל זה בספר הנ"ל). ולאמונה זו י"ל דמשום הכי לא פתחה התורה בשמו ית' אלקים ברא כו', דאז היה משמע שברא בערך אלקותו לאין תכלית, ולא תופסד הבריאה כמו שאלקותו תעמוד, על כן פתחה התורה בבריאה, כדי שנדע ונשפוט כי כל הוה נפסד. וזהו ב"ראשית ברא שית, שיתא אלפי שנין, הבן הדברים:

ובדרך רמז למה לא פתחה התורה אלקים (בראשית א א). וגם למה לא נכתב בראשונ"ה. יש לפרש דהנה בזוהר (ח"א ה' ע"א) על פסוק (ישעיה נא טז) לנטוע שמים וליסוד ארץ וכו', אל תקרי עמי אלא עמי אתה, מה אנא במילולי עבדית שמיא וארעא וכו', ועל ידי לימוד התורה לשמה בוראין שמים חדשים וארץ חדשה, עיין שם. ותוכן הדברים שעל ידי עסק התורה לשמה שהצדיקים עוסקים, אזי הם בוראים שמים חדשים וארצות חדשות. ולפי זה יתכן שפיר רמז הפסוק בלשון זה בראשית ברא אלקים את השמים כו', לדייק לאפוקי מן אז והלאה הצדיקים הם בוראים שמים וארץ, והש"י הוא הנותן להם כח לעשות חיל על ידי עסק התורה, (ואלו היה נכתב אלקים ברא וכו', לא היה הדיוק הזה במובן רק הוא קמשמע לן, וכעת נשמע שפיר הדיוק, והבן). ואם תשכיל תבין אחר כך (בראשית א ג) ויאמר אלקים יהי אור, זו התורה שנקרא או"ר, להיות הארץ היתה תוהו

ובהו ולא היה מי שיתעסק בבריאת שמים וארץ חדשים לבקרים, ויאמר אלקים יהי אור התורה בארץ, על ידה יתחדש בכל יום תמיד שמים וארץ. ובזה יש לקשר ולנעוץ סוף התורה בתחילתה לע"יני כ"ל י"שראל (דברים לד יב), הדבר אשר הוא כעת ל"עיני כ"ל י"שראל, היינו שכל אחד מישראל יכול לפעול ולעשות על ידי ראייתו בתורה, הוא אשר ברא"שית ב"רא א"לקים את השמים וכו', גם כל ישראל יכולים לעשות כזאת בגזירת היוצר והבורא שנתן התורה לעמו ישראל ונתן להם כח לעשות מלאכת שמים וארץ.

וירצה עוד דהנה א"תין בכל מקום לרבות, וכאן דרשו רז"ל (ב"ר פ"א י"ד) את השמים כו' (בראשית א א) לרבות תולדותיהם וצבאיהם. ויש לפרש לפי זה דהנה הש"י ברא הכל יש מאין, ואחר הבריאה כל ימות עולם מתהוה הכל יש מיש, והנה יוכל האדם לטעות ח"ו שהטבע פועל ברצונו לפי ההזדמן, ובאמת אינו כן רק שהבורא יתברך הטביע מבראשית בטבע נבראים שיוציאו לפועל נבראים בכל זמני ימות עולם, בזמן הזה יבראו נבראים כאלה, ובזמן אחר נבראים אחרים, ומבראשית עלו כל הנבראים במחשבתו הקדומה, ואם כן כל הנבראים נבראים יש מאין כיון שהיה הכל במחשבתו הקדומה כביכול, ובכח זה נבראים כל ימות עולם והטבע פועל בכל זמן כפי עצת המחשבה הקדומה. ובזה יתפרש "בראשית, רצ"ל ראשית חכמה, רצ"ל עם ראשית ובתוך הראשית ברא אלקים את השמים וכו', רצ"ל ריבוי תולדותיהם וצבאיהם בכל זמן בכל ימות עולם, הכל נברא בתוך הראשית והופקדו ביד הטבע בתורת פקדון, והטבע תוציאם ותחזירם בזמן שגזר עליו היוצר כל שתחזיר פקדונו בזמן זה פקדון זה ובזמן אחר פקדון אחר, והבן. וזהו שרמז המלך החכם (קהלת ז י) אל תאמר מה היה שהימים הראשונים היו "טובים "מאלה, ואלו היה האדם בעולם בזמן הנביאים או בזמן התנאים היו טובים לו והוא בנקל לו יותר לתורה ולעבודה, מה שאין כן כעת בזמן הזה שנתמעטו לבבות הדורות. הנה השיב על זה כי לא מחכמה "שאלת על זה, רצ"ל שלא שם על לבו כי הכל על פי חכמה הקדומה, בראשית חכמה הפקיד ביד הטבע כל צורות הדורות ועניינם לטובתם על פי חכמתו ית"ש. והבן מאד מאמר נעים זמירות ישראל (תהלים קד כד) מה רבו מעשיך ה', רצ"ל שמעשיך רבו מאוד, כי הכל מעשיך כל ימות עולם, והטבע אינה פועל ברצונה שום מעשה, רק כולם בחכמה עשית אתה בעצמך, רק מלאה הארץ קניניך כאדם המפקיד קניינו ביד אחר, והארץ היא מלאה כאשה עוברה כעצמים בבטן המלאה שהפקיד בה בעלה שתוציא פירות לזמן ידוע, כן הארץ מלאה מנבראים והיא מחזרת הפקדון בזמן שגזר עליו המפקיד, אבל הכל מעשה ידיו. בין והתבונן על פי זה נמי תקושר סוף התורה בתחילתה, דהנה יש כת אפיקורסים שאינם מאמינים בנסים

חוץ לטבע, באמרם כי אין זה מדרך כבוד לפועל אומן גדול שיקלקל מעשה ידיו, והנה הנסים להם שידוד המערכה וקלקול לפעולת הטבע, ועיין מ"ש בספר הגבורות לרבינו גור אריה, ותבין שם על פי דברינו אשר פעולת הטבע גם כן אינה פועלת כרצונה, רק כל מעשיו הם בתורת פקדון מבראשית שתוציאם בזמן. והנה גזר הבורא מבראשית והפקיד הכח ביד נבראיו, שבבוא הזמן המצטרך לנס שלא כטבע המתנהג בתמידות, שתפעול באופן אחר. וז"ש רז"ל (ב"ר פ"ה ה') תנאי התנה הקב"ה עם הים וכו', ואם כן אין זה קלקול, כי זה כמו הטבע שהוא מבראשית, והבן. וז"ש (דברים לד יב) ולכל יד החזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל, כל הנסים הללו וכל השידוד המערכות בראשית ברא אלקים, הכל נברא מבראשית כי תנאי התנה הקב"ה מבראשית, והבן:

ומעין הנ"ל הנה הרב הנ"ל בגבורות כתב דשני הנהגות ברא ד' מבראשית, הנהגה הניסיית מעולם הנבדל, והנהגה הטבעיית מהעולם הארציית הטבעיית, ואם כן אין זה קלקול כיון שכך ברא ד' מבראשית אלו ב' ההנהגות. ובזה יתפרש בראשית ברא אלקים את השמים (בראשית א א), היינו הנהגה הניסיית מעולם הנבדל המכונה בשם שמים, ואת "הארץ היינו הנהגה הטבעיית הארציית, ועל כן אי אפשר לכתוב בראשונה ברא וכו', כי אין הכוונה על קדימת הבריאה הזאת לשאר הבריות, רק הכוונה להוודע ולהגלות כי אלה ב' הנהגות הם מבראשית, ואין זה קלקול רק קיום הבריאה, והבן:

ויאמר עוד בראשית (בראשית א א), עם הראשית, היינו באמצעות הראשית הוא הצמצום הראשון כביכול המכונה בשם ירא"ה, והיראה נקרא ראשית חכמה יראת ה' (תהלים קיא י), והנה היה הצמצום כי מבלעדי הצמצום היו העולמות מתבטלין באור אין סוף ית'. וז"ש "בראשית באמצעות הראשית ברא וכו', כי בזולת הראשית היה בטול לעולמות. והנה מבחינת הצמצום כביכול נתהווה על ידי זה ובהשתלשלות העולמת בחינת יראה בנבראים, והנה כל המדות משתלשלים עד שבאים לבחינות השפלים. והנה בהשתלשלות מדת היראה, נפלה בחינת היראה גם לבחינה חיצונית (כנודע מסוד שבירת הכלים). והנה בחינת הצמצום הוא בכל דבר, כי אין ביכולת הנבראים לקבל טובו ית"ש רק בצמצום, והנה כשהצמצום הוא ביותר ח"ו, אז מתהווים עונשים בעולם, וזה מתהווה על ידי חטא כשאין בני אדם כלים מוכנים לקבל טובו אז מתהווה הצמצום. וכשבני אדם מכינים את עצמם על ידי תורה ועבודה, אז מתחזקים "כליהם ויש להם יכולת יותר לקבל טובו, אז מתקטן הצמצום. והנה ידוע העובד מאהבה נקרא ב"ן, והעובד מיראה נקרא עב"ד. ובזה פירשנו הפסוק שאמר נעים זמירות ישראל

(תהלים קיט לח) הקם לעבדך "אמרתך. אמרא הוא לשון צמצום, כאמרא שבשפת הבגד שמצמצם הבגד, והתפלל הקם לעבדך (כשאני במדרגת "עבד בבחינת היראה, הקם לי) "אמרתך (היינו הצמצום שלך) אשר ליראתך, היינו צמצום כזה המצטרך לבחינת היראה, כי באהבה בלבד לא תתכן העבודה כנודע, אבל יתר הצמצום המצמצם שפע הטוב בהעדר כלי מוכן מהמקבל מזה תשמרני, והבן הבן הדברים על מתכונתם:

ומעין הנ"ל בראשית (בראשית א א), באמצעות הראשית חכמה יראת ה' (תהלים קיא י), דידוע מסוד שבירת הכלים, שהיו בתחילה בבחינת יראה ואחר כך נתרבו כמו שאמרו רז"ל (ב"ר פ"ג ז') שהיה הקב"ה בונה עולמות ומחריבן, והוא סוד המחשבה שעלה לברוא במדת הדין (ב"ר פי"ב ט"ו), ואחר כך נתקנו העולמות בסוד "אהבה הוא סוד שיתוף מדת הרחמים, וניתקנו מסוד הנקודות שנפלו ונשברו, נתקנו בחינות זעיר ונוקב' שנקראים שמים וארץ כנודע, וזהו "בראשית (באמצעות הראשית, היינו הנקודות שהיו בבחינת יראה), ברא אלקים את השמים ואת הארץ בחינות זעיר ונוקב', אתין לרבות תולדותיהם וצבאיהם שבכל העולמות בריאה יצירה עשיה, ואפשר זה כוונת המתרגם "בקדמין, היינו באמצעות הקודמים היינו העולמות שנחרבו, בזה ברא וכו', ואי"ה יתבאר בדברי המתרגם:

[**בראשית** (בראשית א א), בי"ת רבת"י. ידוע ב' במילואו כזה בי"ת, והב' מורכבת מג' וי"ן כזה ו הרי י"ח, ואות י' הרי כ"ח, והת' מורכבת בצורתה על פי הקבלה האמיתיות מב' דלתי"ן, הרי סך הכל ל"ו, ותיבת רבתי הרי תרי"ב, ל"ו ותרי"ב הרי מספר תרח"ם, מנין הטפחים שיש במקוה טהרה, רמז שתורת אמת מטהרת לישראל מכל טומאותם. והוא גם כן מספר הכ"ד צירופי הויה עם כ"ד כוללים, ואל יקשה בעיניך הלא אינם רק י"ב צירופים, כי באמת ארבעה אבנים בונות כ"ד בתים (ספר יצירה) , רק להיות בשם הקדוש ב' אותיות שוות, לא יוכרו כ"ד צרופים רק י"ב, אבל לפי הקבלה האמיתיות בכתיבת השם הנכבד והנורא, תשתנה ה' אחרונה מראשונה בגדלות ובצורה, אזי תוכל לבנות כ"ד בתים, וכן הוא בכמה ספרי קבלה]: (מועתק מן השמטות הנדפסות לספר קהלת יעקב):

[**בראשית** (בראשית א א). ב' רבת"י, בגמטריא תרי"ד. בשביל תרי"ג מצוות התורה, ובשביל המקבל התורה הוא משה אדוננו. או יאמר להיות התורה תרי"ג מצותיו הם נעשים לבוש לאדם העושה אותם, ובהם מתלבש בחלוקא דרבנן ונעשה לו אור מקיף בגן עדן, ואם יחסר לאדם אחת ממצות התורה, נחסר לו גם כן מהמלבוש ההוא נוסף על המצות האלה, הוא בחינת העיון המחשביי שבתורה בכל מצוה ומצוה והוא מזון

הנשמות בגן עדן, כמו שבעולם הזה נעשה העיון והמחשבה לפנימיות וחיות למצות. אם כן המצוות עם העיון המחשבייי שבתורה, שהוא אור פנימיי שלהם, מנין תרי"ד]:

[**עוד** ב' רבת"י (בראשית א א), להורות לחשוב הב' בכל בחינותיו, דהיינו בספ"ר וסופ"ר וסיפו"ר (כדאיתא בספר יצירה), דהיינו מלואה כזה בי"ת ומנינה ב' שנים, וצורתה ג' וי"ן בגימטריא ח'י, סך הכל מנין תל"ב מנין גבור"ה ירא"ה. להורות שעלה במחשבה לברוא העולם במדת הדין, ובהחשב כללות ג' אותיות המילוי נכללות אות המנין וג' וי"ן דצורה. וגם יוחשב התלת ניצוצין, דהיינו ב' ניצוצי השו"א שתחת הב', והנקודה שבתוך הב' כל אחד יוחשב לעשר, ועם הכולל עולה סך הכל למספר גבור"ה רחו"ם, רמז שעלה במחשבה לברוא במדת הדין ושיתף מדת הרחמים (ב"ר פי"ב ט"ו):

עוד ב' רבת"י (**בראשית א א**). נמצא בדברי רז"ל (ב"ר פ"א י') למה נברא העולם בב', שהוא לשון ברכה. ולפי מש"ל [בנדפס] ב' רבת"י בסוד י"ד כ"ח, הוא סו"ד י"ד המלאה ברכת השם, כי י"ד מלא כזה יו"ד דל"ת, בגימטריא ב' פעמים ברכ"ה, בסוד מל"א ידינ"ו מברכותי"ך. והבן] עד כאן:

את השמים וא"ת הארץ (**בראשית א א**). אתי"ן לרבות צבאיהם ותולדותיהם. שמי"ם וארץ הכוונה על זעיר ונוקב', אית מלאכין דדכורא ואית מלאכין דנוקב', והם נבראים מבחינת נשיקין דביקות רוחא ברוחא, וכן נשמות ישראל באים מבחינת זווג ממש ונקראים העמוסים מני בטן (ישעיה מו ג), עיין כל זה בספרי המקובלים והש"י יכפר בעדינו. והנה הנשמות נבראים גם כן נשמות הזכרים מבחינת שמים, ונשמות הנקבות מבחינת האר"ץ, עיין בזוהר הק' (ח"א קכ"ו ע"ב) כל נשין דעלמא מסטרהא אינון, והבן. וזהו צבאיהם מרמז על המלאכים, ותולדותיה"ם מרמז על נשמות ישראל, נ"ל:

"**את** "**השמים** "**ואת הארץ** (**בראשית א א**). ר"ת גושפנקא דחתום ביה שמיא וארעא, הוא שם הקדוש אהו"ה שם הדעת הכולל לשמים וארץ כנודע, ובמילואו בגימטריא אצב"ע, כן כתבו המקובלים. והש"י בימי צאתנו מארץ מצרים רצה להודיע גדולתו בעולם, והוא בחינת הדעת כמ"ש (שמות יד ד) וידע"ו מצרים כי אני ה', אזי על ידי גבורותיו הודו החרטומים בעל כרחיהם אצב"ע אלקים הוא (שמות ח טו), והבן:

ס"ת כל הפסוק, מנין תפאר"ת אר"ץ, (הוא מלכות אר"ץ החיי"ם אר"ץ ישרא"ל) עם הכולל, כי כן היה ראשית האצילות לכוללם יחד, נ"ל: (עד כאן מועתק מספר דרך עדותיך):

והארץ היתה תוהו ובוהו (**בראשית א ב**). במדרש (ב"ר פ"ב ב') ר' אבהו אמר משל למלך שקנה לו ב' עבדים שניהם באוני אחת וכו', על אחד גזר שיהיה ניזון מטמיון, ועל אחד

גזר שיהא יגע ואוכל, ישב לו אותו תוהה ובוהה וכו'. כך ישבה הארץ תוהה ובוהה, אמרה העליונים ותחתונים נבראו בבת אחת, העליונים ניזונין מזיו השכינה, ותחתונים אם אינם יגיעים אינם אוכלים, עד כאן. ויש לפרש על פי זה כל הפסוק בדרך רמז, על פי מ"ש בעל חובות הלבבות בשער הבטחון, ותוכן דבריו שם שרוב השתדלות לאדם לא יועילהו להרבות מזונו וטרפו, רק אשר נגזר עליו מהבורא ית"ש, רק אף על פי כן חייב הבורא ית"ש את האדם להתעסק באיזה סיבה מהסיבות להביא טרף לביתו יהיה איזה סיבה שיהיה, אבל רוב השתדלות וביטול הזמן בזה, הוא סכלות ומבלה זמנו בזה לריק, והסיבה אשר בעבורה חייב הבורא את האדם להשתדל באיזה דבר, כי אם היה פנוי וריק מכל מיני טרדות, אז היה מסית אותו היצר ביותר והיה רודף אחרי העבירות והתענוגים, מה שאין כן כעת שהוא צריך להשתדלות פרנסתו, טוב תלמוד תורה עם דרך ארץ שיגיעת שניהם משכחת עון (אבות פ"ב מ"ב). והנה האדם הרודף אחר רוב השתדלות, כסבור אשר רוב השתדלות יביאהו לטרף יותר מעולה, ומבלה בזה כל ימיו עד אשר פתאום כו' ומאומה לא ישא וכו'. ויפורש בזה הפסוק על פי המדרש והארץ היתה תוהו ובוהו, על שהארציים צריכים להשתדל ואם אינם יגיעים אינם אוכלים, ואם תאמר מה איכפת להו כיון שכן גזר היוצר, אמר "וחושך על פני תהום, שעל ידי שמחוייבים להשתדל ההשתדלות מסמא את עיניהם והם הולכים בחושך מחמת שרצונם להרבות הונם כמים על פני תהום לאין חקר, ואין אדם מת וחצי תאותו בידו (קה"ר פ"א י"ג). וזהו וחשך, היינו חשכות וסכלות פרוש על פני אותם החפצים קיבוץ הונם כתהום, ולמה עשה ה' ככה שיצטרכו הארציים להשתדלות, אמר "ורוח אלקים, הפירוש רצון אלקים על דרך י"י אלקים שלחני (ישעיה מח טז), "ורוחו היינו רצונו, והפירוש "ורוח אלקים רצון אלקים היה בזה שיצטרך להשתדלות וליגיעה, מרחפת על פני המים, היינו שתהא ההשתדלות מרחף ומגין על פני המים היינו התענוגים, כי המים רמז לתענוגים כי מיסוד המים יצמח כל מיני תענוג, ואילו היה פנוי וריק היה רודף אחר התענוגים והעבירות, וההשתדלות שמירה וסגולה לזה, מה שנ"ל:

[**והארץ** וכו' (בראשית א ב). ר"ת כל הפסוק תפארת הויה בהיכ"ל עם הכולל, לכלול השם בהיכלו כנודע היכ"ל בגימטריא אדני, היכל הקדש היא בחינת אר"ץ העליונה.

ס"ת כל הפסוק, יראתי בפצותי פי ועל השם אשליך יהבי ואדברה ולא אבוש, ס"ת אותיות ומח"ץ והמי"ת לכלים אתוון דדין כאתוון דדין, להיות כי בכאן נרמז סוד שבירת הכלים שהיה הקב"ה בורא עולמות ומחריבן (ב"ר פ"ג ז'), בסוד ז' מלכי אדום (בראשית לו לא). ונודע מהאר"י ז"ל מרחפ"ת אותיות מ"ת רפ"ח, הן הנה הרפ"ח ניצוצות שנפלו

בעת השבירה ומתבררות עד עת קץ, על כן מה טוב ומה נעים ברמז בכאן מיתת ושבירת הכלים, ולמשכילים יונעם. ולהיות אחת מהנה לא נשברה, ודוד מלך ישראל ח"י וקי"ם איתקרי (ר"ה כ"ה ע"א), על כן ס"ת הפסוק הוא גם כן אתוון למלכו"ת מצו"ה (ר"ל כי נק' מצו"ה כנודע) חיים, והבן. על כן צריך האדם לעשו"ת המצות בחיים, דהיינו בזריזות בחיות כל רמ"ח איבריו לא בעצלתים, אשר על כן אמר המלך החכם (משלי לא כז) ולחם עצלות לא תאכל). (עד כאן מועתק מספר "דרך עדותיך"):

וחשך על פני תהום (**בראשית א ב**). רמז בכאן המלאך יעזריאל, אשר הוא בגימטריא "חשך מזומן לעמוד על פני תהום, כמבואר בזוהר יתרו (ח"ב צ"א ע"ב) דקוב"ה כד שתיל עלמא, אטבע גו תהומא צרורא חדא וכו' חקיקא וכו', ובשעתא דאומי בני נשא לשקרא וכו', כדין ההוא צרורא דהוה סליק תב לאחורא וכו', ובעין מיא לסלקי לחפיא עלמא וכו', עד דזמין קוב"ה לחד ממנא יעזריאל. הנה הוא מרומז בכאן כנ"ל שהוא בגימטריא "חשך, ויתפרש אי"ה בדברי התרגום, הנה הוא מסוגל להזכירו בשטף מים ח"ו שלא יזיקו:

בתנחומא פרשת בא (סי' ד') וכן הוא ברבה פרשת ויקרא (ויק"ר פ"ו ו'), ר' אבא בר כהנא חשך ואפילה שמשו במצרים, אבל תוהו ובוהו לא שמשו בעולם הזה ולא עתידין לשמש, והיכן עתידין לשמש בכרך גדול ונטה עליו קו תהו ואבני בהו (ישעיה לד יא), עכ"ל. ונ"ל דזהו שכתבו המקובלים הקדמונים דעל מצחו של "משיח "בן "דוד יהיה נחקק שם כד"ת, והוא בגימטריא "משיח "בן "דוד, והוא כדי להוריד על האומות בכח זה השם "תהו בהו, מנין כד"ת, מנין מ"שיח ב"ן דו"ד:

והנה חשך גם כן ישמש כמבואר בזהר (ח"ב ז' ע"ב) ט"ו ימי אפילה, אבל חשך אינו דבר חדש למלך המשיח, שכבר השתמש בו משה במצרים, ועיקר החידוש הוא ת"הו וב"הו. וזהו שנרמז בפסוק והארץ היתה (מבראשית נגזר כן) ת"הו ו"בהו ו"חשך על פני תהום, (על פני מלכות הרביעית שאין לה חקר כתהום כדרשת חז"ל בכאן (ב"ר פ"ב ד'), ואימתי יהי כן) ורוח אלקים מרחפת וכו', (וזהו רוחו של מלך המשיח כדרשת חז"ל (ב"ר פ"ב ד')):

ויאמר אלקים יהי אור ויהי אור (**בראשית א ג**). ולא אמר ויהי כן כמו בכל מעשה בראשית נ"ל לפי הפשט כ"ן פירושו קיום, ויסוד לדבר מלשון כ"ונן שמים (משלי ג יט), כו"ננת ארץ כו' (תהלים קיט צ). והנה דבר שנתקיים באופן זה כתוב בו ויהי כ"ן, מה שאין כן בריאת האור לא נתקיים כן, הן לפי הפשט הנה נעשה אחר כך הבדלה ומקודם

שמש בערבוביא, וביותר לפי הדרש (חגיגה י"ב ע"א) שנגנז אור הראשון, על כן לא אמור ויהי כ"ן, רק ויהי אור:

ובזה תבין מה שדרשו רז"ל (ילקו"ש רמז תשע"ד) כן בנות צלפחד דוברת (במדבר כז ז), כך כתובה פרשה זו לפני במרום. ומהיכן שפטו זאת. אך הוא דלשון כ"ן לא יוצדק על דבר ההוה לשעה, רק על דבר המוסד ונתקיים ממעשה בראשית, (והוא כי כ"ן מספרו תש"ך בנו"ן דאי"ק, והוא כי הכל ברא בתש"ך צירופי בר"אשית בהם כלל התורה, (תש"ך שיעור קומת החס"ד י' פעמים חסד), על כן בדבר המתקיים ממעשה בראשית נאמר כ"ן). והנה זה הענין דבנות צלפחד הוא דבר חדש נתהווה מחדש והש"י אומר כ"ן, מזה דרשו חז"ל בדרך גזירה שוה מן ויהי כן דמעשה בראשית, כך כתובה פרשה זו לפני במרום:

ועל פי דרך הקודש האמור בזוהר הק' (ח"א ט"ז ע"ב) יה"י או"ר, רמז להתפשטות חיות האור אין סוף ב"ה בתוך כל עלמין, ויה"י או"ר רמז לצמצום אור במדה. ולפי זה יהיה שיעור הכתוב ויאמר אלקים יה"י או"ר ויה"י או"ר, רצ"ל ויה"י אור אינו סיפור מעשה מדברי התורה, רק הוא ממאמר הש"י שאמר תרווייהו יהי אור ויהי אור היינו צמצום והתפשטות, (ולזה מן הצורך לעבודתינו להש"י ביר"א ואהב"ה צמצום והתפשטות, הבן הדבר). ובזה פירש הרב בספר ברית כהונת עולם פסוק (תהלים לג ט) כי הוא אמר ויה"י. רצ"ל גם ויה"י או"ר אמר הש"י ואינו ספור, ולזה אמר ויהי כי הוא צוה ויעמוד, מלשון ויעמ"ד השמש (יהושע י יג) , רצ"ל שיתצמצם ולא יתפשט עוד. וגם כפשוטו לפי זה הוא צוה ויעמד, שיהיה עמידה וקיום לעולמות, שאלו היו מתפשט האור בלי שיעור, לא היה ביכולת העולם לסבול הבהירות והיה מתבטל העולם. יצא לנו מספור הזה בתורה שמאת הש"י לא יצא הרעות ומניעות הטובה הוא לטובה, הגם שנראה לדעתו שהוא רע ח"ו, היודע תעלומות הוא יודע הטובה המגעת מזה. ועל פי זה תבין יהי"י או"ר, בגימטריא רל"ב ראשית התפשטות שמו ית' ושפעו המחיה כל העולמות, הלא המה ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן בגימטריא רל"ב, ויה"י או"ר בגימטריא רח"ל סוף מעשה במחשבה תחילה להתצמצם האור בשיעור מוגבל, ומשם והלאה נעשה מסך הבריאה כנודע. וזהו שתמצא בקהלת (ג ב) ע"ת ללדת וע"ת כו', הנה כלל כל המאורעות שבעולם לטוב ולהפכו בתיבת ע"ת (ולא אמר זמן), כי ע"ת בגימטריא יה"י או"ר ויה"י או"ר, צמצום והתפשטות טוב והפכו והכל לטובה. וז"ש דוד (תהלים לד ב) אברכה את ה' בכל ע"ת, היינו בין שיתנהג עמי בבחינת יה"י או"ר, ובין שיתנהג עמי בבחינת ויה"י או"ר, כשם שמברכין על הטובה כו' (עיין ברכות נ"ד ע"א), כי הכל לטובה (ועדיין היא באתכסיא). והנה תמצא שם הויה רמז שכבר נתהוה הויה וניכרת הטובה, ושם אהיה

זמין אנא לאולדא יגיע מזה טובה. והנה שיעור קומה בכל דבר הוא עשרה כנודע, על כן ע"ת בגימטריא י' פעמים הויה י' פעמים אהיה, וכן בגימטריא יה"י או"ר ויה"י או"ר, והדבר הזה הוא עיקר גדול לעבודה באיכות היראה ואהבה בכל פקודא ובעסק התורה, דוק ותשכח:

בגמרא סוכה (מ"ט ע"א) בראשית (בראשית א א) אל תקרי בראשית, אלא "ברא "שית, שיתין מששת ימי בראשית נבראו. הנה ניסוך היין כל ימות השנה מבואר בתורה שבכתב, וניסוך המים בחג הוא מתורה שבעל פה (סוכה ל"ד ע"א), והוא ברמז מועט בכתוב (עיין שבת ק"ג ע"ב), (כדרך כל תורה שבעל פה). הנה ניסוך היין מורה על הגבורות זה לא נמסר בסוד, וניסוך "המים בחג על החסדים נמסר בעל פה ביני ובין בני ישראל כי גבר עלינו חסדו. והנה בחג מנסכין "מים "יין להמתיק הדינים בחסדים, "יין "מים בגימטריא ק"ס כס"ף, המורה על החסד סוד פדיון נפש ק"ס, והנה בעבור זה כמו שניסוך "המים ברמז בתורה ונמסר בעל פה, כמו כן בריאת "השיתין אשר בהם מנסכין וממתיקים הגבורות בחסדים, הנה נמסר בסוד ונרמזין בתורה "בראשית, ונמסר בעל פה "ברא "שית, והוא גם כן ביני ובין בני ישראל:

בגמרא ר"ה (ל"ב ע"א) "בראשית (בראשית א א) נמי מאמר הוא, שנאמר (תהלים לג ו) בדבר י"י שמים נעשו. "והנה קשה למה לא נאמר ויאמר, עיין בכתבי קודש להקדוש מוהרד"ב זצוק"ל דבמאמר הראשון נבראו האותיות, וזהו בראשית ברא אלקים א"ת, היינו רמיזת האותיות שנבראו בהם שמים וארץ, ואי אפשר לומר "ויאמר קודם גילוי האותיות. ולדעתי הכונה בזה המאמר הראשון מעשרה מאמרות הוא בחינת גילוי הראשון מסוד עשר ספירות בלימה, ואינו נרמז באותיות רק בקוצו של יו"ד, ועוד יש בדברי הקדוש הרב דברים עמוקים אי אפשר להלביש את הענין בכתב, ויש לבאר עוד, הנה בראשית נמי מאמר הוא, ולא נאמר בפירוש בתורה עד בא דו"ד סוד מלכו"ת, וגילה הדבר בדבר ה' שמים נעשו סוף מעשה במחשבה תחלה בסוד התהפכות כחומר חותם אי"ן אנ"י. ותבונן הא דבראשית נמי מאמר הוא קיבלו בתורה שבעל פה, מלכות פה ותורה שבעל פה קרינן לה (תיקו"ז הקדמה י"ז ע"א).

בגמרא מגילה (כ"א ע"ב) עשרה פסוקים שקורין בבית הכנסת אין פוחתין מהם, הנהו כ' כנגד מי, ס"ל לר' יוחנן כנגד הי' מאמרות, כי בראשית נמי מאמר הוא כנ"ל, והקשו בתוספות (מגילה כ"א ע"ב ד"ה אין) מפרשת עמלק דלא הוו רק ט' פסוקים. וי"ל לפי הנ"ל דבראש"ית נמי מאמר הוא, והוא סוד המחשבה תחילה טרם גילוי אותיות, והנה ישראל עלו במחשבה (ב"ר פ"א ד') מה שאין כן אומות העולם לא יחשב להו למאמר. וזהו

ראשי"ת גוים עמלק ואחרית עדי אובד (במדבר כד כ). ותתבונן בהלל המצרי (תהלים קיג ד) רם על כל גוים ה' על הש"מים כבודו, השמים נבראו במאמר הראשון שהוא המחשבה, ובמחשבה זו לא עלו לעיקר מציאות רק ישראל בני מלכים. וזהו נעוץ סוף התורה בתחילתה לעיני כל ישראל (דברים לד יב) בראשית ברא אלקים, ודי בזה:

מסורה סייג לתורה נמסר ג' פעמים "בראשית (בראשית א א), א' דין. ואידך ב"ראשית ממלכת יהויקם (ירמיה כו א). ואידך ב"ראשית ממלכת צדקיהו (ירמיה כח א). מזה יצא להם לרבותינו (סנהדרין ק"ג ע"א) ביקש הקב"ה להחריב את העולם (בריאת שמים וארץ המתחילה בבראשית) עבור יהויקים, וכשראה דורו נתקררה דעתו, וביקש להחריב את העולם עבור דורו של צדקיה, וכשראה את צדקיה מיד נתקררה דעתו. הגם הקבלה הזו היתה להם בתורה שבעל פה ברמיזות המסורה בתורה שבכתב, וכדומה שזה נדפס כבר במקראות גדולות:

"**ברא אלקים** (**בראשית א א**). ג דסמיכי, דין ברא אלקים את השמים וכו'. ב' ברא אלקים לעשות (בראשית ב ג). ג ברא אלקים אדם על הארץ (ואתחנן (דברים ד לב)). נראה רמיזת המסורה מה שמבואר בזוהר (ח"א ה' ע"א) שהצדיקים על ידי התורה בוראים שמים חדשים וארצות חדשות, הוא הנרמז בראשית ברא אלקים את השמים וכו', ושוב שבת מכל מלאכתו וברא אלקים לעשות שיעשו אחרים שמים וארץ, ומי הוא אשר יעשה הנה ברא אלקים אדם על הארץ אשר יעשה כזאת :"את "השמים "ואת "הארץ (בראשית א א). י"ג דסמיכי, א' דין. ב' עשה [שמות ך' יא]. ג' עשה [שמות לא יז ל"א י"ז]. ד' העדותי [דברים ד' כו כ"ו]. ה' בכם [דברים ל יט למד י"ט]. ו' ואעידה [דברים לא כח כ"ח]. ז' אתה עשית [מלכים ב' יט טו י"ט ט"ו]. ח' חבירו [ישעיה לז טז ט"ז]. ט' אני מלא [ירמיה כג כד כ"ג כ"ד]. י' אתה עשית [ירמיה לב יז ל"ב י"ז]. יא מרעיש [חגי ב' ו']. יב [שם חגי ב כא כ"א]. יג אשר עשה [דברי הימים ב' ב יא]. הנה כללות המסורה י"ג סמוכים שמים לארץ, יג מדות של רחמים הם בשמים ממעל, וי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן על הארץ מתחת. והנה בכל מידה שישראל לומדים בתורה על הארץ מתחת, אזי מעוררים כנגדה המדה של רחמים בשמים ממעל, והדברים ארוכים אצלינו:

"**הארץ** (**בראשית א א**) **סוף פסוק**. ובתריה והארץ (בראשית א ב). ג' פי' באותו מילה אשר סיים פסוק הראשון מתחיל הפסוק של אחריו, א' דין. ב' עם הארץ והארץ [ישעיה כד ד ישעיה כד ה]. ג' יענו את הארץ והארץ [הושע ב' כג כ"ג הושע ב כד]. נרמז ג' פעמים נסתיימה הארץ והתחילה מחדש, א' במבול, ב' בממלכת יהויקים שביקש

הקב"ה להחריבו וכו' ונתקררה דעתו, וכן בממלכת צדקיה כמו שאמרו רז"ל (סנהדרין ק"ג ע"א):

בראשית ברא אלהים (בראשית א א), ר"ת בב"א, ס"ת "אמת. הנה משפט דיני ממונות הם בתורה שבעל פה בג' בבות "קמא "מציעא "בתרא, הוא סוד משפטי ד' "אמת (תהלים יט י), כי "אמת אות קמא מציעא בתרא. והנה בראשית מתרגמינן "בחוכמא, וז"ש בסוף הבבות (ב"ב קע"ה ע"ב) הרוצה שיחכים יעסוק בדיני ממונות שאין לך מקצוע בתורה וכו', דהרי מרומזין "במקצוע התורה היינו בר"ת וס"ת "ראשית התורה, והנה "בראשית הוא ראשית חכמה (תהלים קיא י), על כן הרוצה שיחכים וכו'. וכן "קמא "מציעא "בתרא, בגימטריא "השמים במ"ם דאי"ק:

"**את "השמים "ואת הארץ, ר"ת השם אהוה** (**עיין זוהר ח"א י"א ע"ב**). נקרא גושפנקא דחתים ביה שמיא וארעא הוא השם הדעת, ובמילואו בגימטריא אצבע. הוא סוד שאמרו החרטומים אל פרעה במצרים כאשר הרגישו מעט מידיעת שמו ית', אמרו אצבע אלקים (שמות ח טו), וטוב לכוונו להתוודע ולהגלות לאדם את אשר נעלם ממנו בידיעת התורה, ס"ת בגימטריא תתק"ל, ה' פעמים "מקום, התפשטות ה' חסדים מן הדעת בחמשה מקומות היינו עד הוד, כי אחר כך נכללין ביסוד ומלכות, והמ"י:

ר"ת כל הפסוק כ"ב. רמז לכ"ב אותיות התורה שמהן אריגת התורה, כנודע מצרופי רל"א "שערים דאלפי ביתות, ועל ידי צירופיהן השונות נתהוו כל הנבראים. וזהו "בך "יברך (בראשית מח כ), "יברך בגימטריא רל"א עם הכולל. וכן "יברך בגימטריא רל"ב, היינו ד' מילואי הויה ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן כנודע, הן פנימית רל"א שערים. הנה המבין סוד זה, יבין וישכיל איך שעל ידי עסק התורה יכול האדם לפעול חדשות בכל העולמות על ידי הצרופים שעושה בדברי התורה ובתפלה ותוכל להתבונן מעט קט מה שהקפיד הש"י על משה יען לא האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל (במדבר כ יב), היינו שאמר לו ודברתם אל הסלע (במדבר כ ח) ודרשו רז"ל במדרשם (ילקו"ש רמז תשס"ג) שנה עליו פרק אחד, כי על ידי עסק התורה יכולים לפעול חדשות בלא שום מעשה, והיה בזה קידוש השם גדול מאוד, הבן הדבר:

את השמים ואת הארץ (**בראשית א א**). מבואר בזוהר א"ת מרמז על החסדים, "ואת מרמז על הגבורות. הנה "שמים רמז לזעיר אנפין עיקר בניינו מהחסדים אמר "את, והארץ רמז "למלכות שמים עיקר בנינה מהגבורות על כן אמר "ואת, הבן. והנה בראשית תמן מרומז "יראה (זוהר ח"א י"א ע"ב), ראשית חכמה יראת ה' (תהלים קיא י). ותמן רמז "אהבה, "בראשית במספר קטן מנין "אהבה. ורמז אהבה במספר קטן, על פי

מ"ש תלמידי הבעש"ט הגם שעבודתינו צריכה להיות ביראה ואהבה, עיקר ההשתדלות לאדם יהיה להשיג מדת היראה, ואהבה תבוא לו בסייעתא דשמיא, כי דרכו של איש לחזור וכו' (קידושין ב' ע"ב). על זה נרמז "אהבה במספר קטן, יורה על קטנות ומיעוט השתדלות. ולזה רמז בראשית ברא אלקים (היינו יראה ואהבה, והטעם כי) "את "השמים (השמים נתכונן בא"ת היינו בחסדים אהבה), ואת "הארץ (הארץ נתכונן בוא"ת) היינו בגבורות, על כן מן הצורך לעבודה ולעסק התורה ביראה ואהבה:

משנה מסכת אבות (**פ"ב מ"ח**) **חמשה תלמידים כו'**. כבר נדפס בספר בני יששכר מהמחבר הק' עיין שם במאמר ל"ג בעומר:

[**חמשה** תלמידים היו לו לרבן יוחנן בן זכאי וכו', אמר להם צאו וראו איזה דרך טובה שידבק בה האדם. (על כרחך צריך לומר דשאל להם איזהו טוב כללי שיהיה כולל כל הטובות, דאי לא תימא הכי מה השאלה, תורה ומצוות המה הטוב, כמד"א (דברים ל טו) ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב וכו'). רבי אליעזר אמר עין טובה. רבי יהושע אומר חבר טוב. רבי יוסי אומר שכן טוב. רבי שמעון אומר הרואה את הנולד. רבי אלעזר אומר לב טוב. אמר להן רואה אני את דברי רבי אלעזר בן ערך מדבריכם שבכלל דבריו דבריכם, עד כאן. הנה מה שיש להתבונן. א', אמר להם צאו וראו, היכן ציוה להם לראות. ב', דבריהם שאמר כל אחד ואחד מהיכן למדו. ג, מה שאמר להם רבן יוחנן בן זכאי רואה אני כו' שבכלל דבריו כו', האיך יוכלל בכלל ל"ב טו"ב, חבר טוב ושכן טוב ורואה את הנולד וגם עין טובה, הלא פעולת העין קודם ללב כענין שאמרו העין רואה והלב חומד. ונראה לי דהנה אין לך שום שכל מושכל שלא יהיה נשמע מן התורה, והנה ציוה להם רבן יוחנן בן זכאי שיהיו מתבוננים מן התורה איזה דבר הוא טוב כללי, והתלמידים החכמים הבינו בדברי רבם אשר הדעת הזה נלמד מן הטוב הראשון הנזכר בתורה, הוא הוא הטוב הכללי הכולל לכל דרכי התורה, (והוא על פי דרך שאמרו רז"ל (ב"ק נ"ה ע"א) הרואה ט' בחלום סימן יפה לו, הואיל ופתחה בו התורה בתיבת טו"ב תחלה, כי מן בראשית (בראשית א א) עד תיבת טוב (בראשית א ד) אין אות ט'. נשמע מזה שיש ללמוד מהאות והתיבה שנכתב בתורה בראשיתה, היינו שאותו האות והתיבה נזכר בתחלה בתורה, אותו הדבר הוא דבר כללי לכל הנאמר אחריו. והנה התורה הוא טו"ב אין טוב אלא תורה (ברכות ה' ע"א), שנאמר (משלי ד ב) כי לקח טוב כו', ממילא כל דרכי התורה הוא טו"ב, אבל כללות טובות התורה בודאי יש ללמוד מן הטוב הראשון הנאמר בתורה וכנ"ל). והנה יצאו התלמידים ודקדק כל אחד מן הטוב הראשון הנאמר בתורה שהוא בודאי טוב כללי, הנה למד רבי אליעזר

הנה טוב הא' הנזכר בתורה הוא וירא אלקים את האור כי טוב, הנה תלוי הטוב הראשון בתורה בראיה, מזה נלמד הטוב הכללי הוא עי"ן טו"ב. ורבי יהושע למד מדכתיב שהיה חושך על פני תהום ויאמר אלקים יהי אור, ונעשה האור חבר להחושך וירא אלקים כי טוב, נשמע דרך הטוב הכללי הוא חבר טו"ב. רבי יוסי אומר שכן טוב, דהרי כתיב וירא אלקים את האור כי טוב ויבדל וגו', ודרשו בזה חז"ל (ב"ר פ"ג ו') (כמו שפירש רש"י בזה) ראה שאין נאה שיהיה האור משתמש בערבוביא עם החשך, וקבע לזה תחומו ביום ולזה תחומו בלילה, היינו סמוכות בשכינות זה לזה, ועל זה נאמר וירא וכו' כי טוב, הנה נשמע שכ"ן טו"ב הוא הדרך הטוב הכללי. רבי שמעון אומר הרואה את הנולד, כי וירא אלקים את האור כי טוב, דרשו חז"ל (ב"ר פ"ג ח') (וכפירוש רש"י אף בזה אנו צריכים לדברי אגדה), שצפה הקב"ה במעשיהן של רשעים, וראה כי טוב לגנוז את האור, הנה נשמע כי הטוב הכללי הוא הרואה את הנולד. רבי אלעזר בן ערך אומר ל"ב טוב, כי מן התחלת התורה בראשי"ת עד תיבת טו"ב ל"ב תיבות, יורה על ל"ב טוב הוא הטוב הכללי. על כן אמר רבן יוחנן בן זכאי רואה אני וכו' שבכלל דבריו דבריכם, כי הן אמת שגם דבריכם נשמעים מן התיבה הלזו שכל אלה הם טובות כוללים, אבל הטוב שלמד רבי אלעזר בן ערך נשמע מן התיבה שהוא כולל גם כל אלה טובות שאמרתם, דהנה למוד כל אחד הוא רק מהפסוקים המיוחדים המוסמך אל הטוב, והנה הוא למד מכל הכלל דהיינו מהתחלת התורה עד הטוב, אם כן נשמע שהטוב ההוא כולל כל הטובות שאמרתם. והם אינם כוללים דבריו. עיין שם בהג"ה.] עד כאן הועתק מספר בני יששכר (מאמר ג' ענין ל"ג בעומר):

והארץ היתה תוהו ובוהו (**בראשית א ב**). עם שאין רשאין לחקור במעשה בראשית למה עשה י"י ככה ולא באופן אחר, כי מי יבוא אחר המלך וכבוד אלקים הסתר דבר, עם כל זה רשאין אנחנו להתבונן איזה טעם לכל דבר הגם שלא נבוא לתכלית חכמה עליונה, ואין לך כל פסוק בתורה שלא נלמד ממנו איזה הוראה: הנה נתבונן במפעלות הצור תם למה לא ברא את הארץ תיכף למעלה מן המים ותהיה ראויה לזריעה ולנטיעה, ולמה בראה תחילה בתוך המים ואחר כך אמר (בראשית א ט) יקוו המים כו' ותראה היבשה, נלמד מיוצרנו דעת התורה כשישא אדם אשה ויצטרך לפרנסה, יבנה תחלה בית ואחר כך יטע כרם ואחר כך ישא אשה (סוטה מ"ד ע"א) , וכן הוא סדר הכתוב (דברים כ ה) מי האיש אשר בנה בית וכו' (דברים כ ו) אשר נטע כרם וכו' (דברים כ ז) אשר ארש אשה וכו', וללמוד דעת את האדם בדבר הזה הנה שמים כיריעה אשר ממנו פרנסה לברואיו, תחלה נטה שמים הוא הכנת הבית, ואחר כך הכין את הארץ שתהא ראויה לזריעה

ולנטיעה, הוא דוגמת הכרם, ואחר כך ברא הברואים, הגם שאין מעצור לפניו לברוא הכל בבת אחת ובפעם אחד:

מסרה והארץ (בראשית א ב). ח' ריש פסוק נמנו במס"ג (מבין חידות). נ"ל רמיזת המסורה, כי ז' ארצות הם כמו שאמרו רז"ל (שוח"ט מזמור צ"ב), וכן הוא בזהר (ח"ג ט' ע"ב), והארץ הלזו היא למעלה מכולם שמה תב"ל, וגן עדן התחתון הוא גם כן בארץ, הגם שלא נמנה בכלל הארצות כי רוחניות היא עם כל זה בארץ היא, והוה להו ח' בחינות ארצות, שכל אחת היא ראש בפני עצמה בשינוי הנבראים שבהם, על כן לרמז זה נמסר ח' פעמים ו"הארץ ריש פסוק. וי"ל שגם הארץ הלזו יש בה ז' אקלימים, וכל אחד לראש בפני עצמו בשינוי טבעותיהם ופירותיהם, וירושלים עיר הקודש עלתה על כולנה ממנה יוצא החיות לכל האקלימים, על כן ממנה רצועות יוצאת לכל הארצות, ושלמה היה יודע איזה רצועה הולכת לכוש ונטע בה פלפלין (תנחומא קדושים סי' י'), וכן כיוצא בזה, על כן נמסר ח' פעמים והארץ לראש פסוק:

תהו ובהו (**בראשית א ב**). ב' דסמיכי במס"ג (מבין חידות), לפי מ"ש התרגום יונתן צדיא מבני נשא וריקניא מכל בעיר, הנה ב' פעמים מצינו שניתרוקנה הארץ גם מבהמה חיה בחטא אדם, אחת במבול (בראשית ז כא), ואחת בימי חורבן הראשון נ"ב שנה לא צפצף עוף בארץ ישראל כמו שאמרו רז"ל (פתיחתא דאיכה רבתי):

תהו ובהו (**בראשית א ב**). ב' דסמיכי דין, ואידך ראיתי את הארץ והנה ת"הו וב"הו (ירמיה ד כג) הנאמר בגלות בבל. דרשו חז"ל (ב"ר פ"ב ד') תה"ו זה מלכות בבל, ובה"ו זה מלכות מדי, וח"שך זה מלכות יון כו'. והנה תהו ובהו בבריאת עולם היו סמוכים יחד, כן גלות ב"בל ומ"די היו סמוכים ביחד שלא היתה גאולה מפסקת ביניהם, מה שאין כן בין מדי ליון ובין יון לאדום:

ורוח אלקים (**בראשית א ב**). ח' פי' בלישנא. שמנה פעמים מצינו מלת רו"ח או ו"רוח סמוך למלת אלקים, והמה במס"ג שמות ל"ה ל"א (מבין חידות):

ורוח אלקים (**בראשית א ב**). ח' פי' בלישנא עיין לעיל. יש לרמוז הא דאמרו רבנן (ב"ב כ"ה ע"א) ד' רוחות מנשבות בכל יום, ורוח צפונית מנשבת עם כל אחת, הוא רוח בפני עצמה ואינה אותה הרוח חזקה שמנשבת אחר חצי הלילה, (ובזה מתורץ קושיות תוספות שם (ד"ה רוח מזרחית)). אם כן הוה להו שמנה רוחות שמנשבות בכל יום בגזירת אלקים חיים לקיום העומד על הרוח, על כן נמסר ח' פעמים ורו"ח אלקים:

ויאמר אלקים יה"י או"ר (בראשית א ג). נודע לנו מחכמי האמת די רוח אלקין קדישין דבר בהם יה"י או"ר בגימטריא רל"ב, בגימטריא ד' מילואי הויה ב"ה ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן,

הוא סוד מספר הברכה העליונה שיורד מעולם המלבוש לתיקון העולמות כנודע, ונמצא בספר שערי גן עדן כו"ס מלא ברכת השם, כו"ס מלא כזה כ"ף ו"ו סמ"ך, בגימטריא הברכה שהוא סוד יה"י או"ר הנ"ל הנשפע מעולם המלבוש. ולדעתי הקלושה זה הוא שכתבו הפוסקים (עיין באר היטיב או"ח סי' קפ"ג ס"ק י"א) שצריך האדם להתעט"ף במלבו"ש העליו"ן בשעת ברכת המזון, והבן סוד המלבוש העליון מקור הברכה והחיים. והמשכיל על דבר יתלהב לבו בברכתו לברך את הש"י בשמחה ובטוב לבב אשר בחר בנו מכל העמים וגילה לנו מצפוניו ומסתוריו בטעמי מצותיו הנעימים מה טובם ומה יפים, לא עשה כן לכל גוי. והנה אנחנו בעניינו נאמר עוד דבר נחמד בענין זה, כו"ס יי"ן מלא כזה כ"ף ו"ו סמ"ך יו"ד יו"ד נו"ן, בגימטריא מלבו"ש, שמשם מקור הברכה. וזה שיסד המשורר בפיוט צור משלו על כוס יי"ן מלא כברכ"ת י"י, והבן. וכן נהגו המדקדקים לסיים אחר ברכת המזון בפסוק (תהלים כט יא) י"י עוז לעמו יתן י"י יבר"ך (בגימטריא רל"ב וכנ"ל) את עמו בשלום, (אותיות מלבו"ש): (עד כאן מועתק מספר "דרך עדותיך"):

כ"ד תיבין הם מהתחלת התורה עד תיבת או"ר (בראשית א ג). לרמז האור ההוא הוא מן התורה כ"ד ספרין דאורייתא, כשנגנז האור חזר למקורו ונגנז בתורה, והעוסקים בתורה מה שמחדשים בתורה בכל יום תמיד, הוא מאור הגנוז אשר בתורה, והדבר הזה מובן למשכיל עיין בתיקוני זהר. ויתבאר עוד אי"ה במקום אחר:

מסרה וירא אלקים את האור (בראשית א ד), ט' בתורה והמה נרמזים במס"ג (מבין חידות). אפשר בא לרמז כי מדה עשירית לית לה נהורא מגרמיה כלום, על כן נמסר וירא אלקים ט' פעמים, ועל כן יש ט' מיני נקודות. א"ת ה"אור בגימטריא בתור"ה, ובגימטריא תרי"ג, לרמז שעל ידי התורה והמצות נהנין מן האור הגנוז, כי בתורה נגנז האור הגנוז. והנה במדרש רז"ל (פסיקתא דר"כ פי"ב) אם בקשת לטול עצה, מן התורה הוה נוטל, היינו להסתכל בפסוקי התורה לידע איך יתנהג, כי באור הראשון היה אדם צופה ומסתכל בו מסוף העולם ועד סופו (חגיגה י"ב ע"א), והוא גנוז וגניזתו בתורה, על כן על ידי הראיה בתורה יכול האדם לידע עתידות. וזהו גם כן טעם הראשונים ששאלו לתינוק פסוק לי פסוקיך (חגיגה ט"ו ע"א):

ויאמ"ר אלקי"ם כ"ה ריש פסוק. כ"ה פסוקים רישיהון במלת ויאמ"ר אלקי"ם, והם מנויים במס' ערך אות א' (מבין חידות). הנה כ"ה היא השכינה שנקרא כה אמר ה' (שמות יא ד, תיקו"ז הקדמה י"ד ע"א), ועל ידה מתגלה דבור הנבואיי ד"בר מלך שלטון (קהלת ח ד), והם מילוי שכינה בגימטריא דבו"ר כזה י"ן ף' ו"ד ו"ן ה', והיא תורה

שבעל פה שניתנה באמירה (עיין תיקו"ז הקדמה י"ז ע"א) , על כן נמסר ויאמ"ר אלקים ריש פסוק כ"ה פעמים:

מתחלת התורה עם תיבת או"ר (בראשית א ג), פ' אתוון. וכן דוד המלך ע"ה לא הזכיר בתמניא אפי תיבת או"ר עד אות פ' (תהלים קיט קל) (מגלה עמוקות ואתחנן אופן ע"ד). ונ"ל הטעם פ' גימטריא יסו"ד, ובו הוא גניזת האור כי טוב, היינו גנזו לצדיקים (חגיגה י"ב ע"א) צדיק יסו"ד עולם, וגם פ' רמז לתורה שבעל פה, שעל ידו נגלה האור הגנוז, וזהו גנזו לצדיקים, צדי"ק וצד"ק, ומעתה תתבונן יותר רמיזת המסרה שכתבתי לעיל:

במגלה עמוקות ואתחנן אופן קע"ג, ידוע דג' מיני אורות הן פנימי מקיף חיצון, עליהם נאמר (בראשית א ג) ויאמר אלקים יהי או"ר דא אור חיצון, וי"הי או"ר דא אור פנימי, וירא אלקים את האור כי טוב (בראשית א ד) דא אור מקיף, עיין שם. והנה לפי זה מצאנו טוב טעם למה לא נאמר ויה"י כ"ן, רק ויהי אור. ותתבונן מזה למה נקרא הגחלת שנאחז בו האור, פ"חמין. היינו לשון יחיד פח"ם, ר"ת פנימי חצון מקיף. ותתבונן למה במקומו של רבי אליעזר היו כורתין עצים לעשות פחמי"ן לעשות ברזל לצורך המלה בשבת (שבת ק"ל ע"א), שהוא להתגלות עטרה דרגא דיסו"ד שבו גניזת האור. והנה אמרו בזהר (ח"א ל"א ע"ב) ובדרשות חז"ל (חגיגה י"ב ע"א) אור שנברא ביום הראשון היו מביטין בו מסוף העולם ועד סופו, הנה פנ"ימי ו"חיצון ו"מקיף, בגימטריא קצו"ת, כענין כי הוא לקצות הארץ יביט (איוב כח כד). ולדעתי בעבור זה תיקנו ג' תפלות בהשתנות עיתותי אור היום ערב ובוקר וצהרים, נגד ג' אורות שהיו באור הראשון שנגנז בטו"ב, ועל ידי התפלה שואבין מאור הגנוז, על כן ח"י ברכאן בכל תפלה סוד גדלות הטו"ב, סוד ובטו"בו חיי"נו, מובן למשכיל על דבר:

[**ר"ת** כל הפסוק, בגימטריא כ"ה. שעד שם יסובבו כל הברכות להשפיע לתחתונים, והוא מדת מלכו"ת שמי"ם הנקראת כ"ה (זוהר ח"ג קמ"ח ע"א), ונקראת בריכה העליונה, בסוד שנאמר לאבינו אברהם והיה ברכ"ה (בראשית יב ב), הברכות מסורין בידו (ב"ר פל"ט י"א), וי"י ברך את אברהם בכ"ל (בראשית כד א). ב"ת (ר"ל מדה, כמו אלפים ב"ת יכיל (מלכים א' ז כז)), היתה לו לאברהם אבינו ובכ"ל (בגימטריא ב"ן) שמה כנודע (ב"ב ט"ז ע"ב), והוא סוף אצילות הקדש מהאור הנערב הנשפע מעולם המלבוש. ס"ת כל הפסוק בגימטריא סת"ר. הוא סוד עיגולא וריבועא, מ"ם וסמ"ך בגימטריא סתר (בהחשב המ"ם לת"ר כנודע), בטהירו עילאה ראשית השעשוע והצמצום עד הגיע למלך הכבו"ד סוף האצילות הנרמז בר"ת הפסוק בגימטריא כ"ה. ועל תתמה רמיזת הכ"ה בר"ת, וסת"ר

בס"ת, להודיע לבאי עולם כי הכל אחדות פשוטה כשלהבת הקשורה בגחלת, והמ"י וידום.](עד כאן מועתק מספר דרך עדותך):

וירא אלקים את האור כי טוב (**בראשית א ד**). בירושלמי ברכות (פ"ח ה"ו) נלמד הלכה מאת היוצר כל, דאין מברכין על נר הבדלה במוצאי שבת עד שיאותו לאורו. ומה יאות לפי זה מה שרמז בעל הטורים ויבד"ל, בגימטריא מנין הבדלות בשנה במוצאי שבת:

וירא אלקים את האור כי טוב כו' (**בראשית א ד**). בזהר פרשת תרומה (תזריע.) (זוהר ח"ג מ"ז ע"ב) תנא וראיתי אני שיש יתרון לחכמה מן הסכלות (קהלת ב יג), כלומר מן הסכלות ממש אתיא תועלתא לחכמה, דאלמלא לא אשתכח שטותא בעלמא לא אשתמודע חכמתא, ומילוי תנא חיובא על בר נש דאוליף חכמתא למילף מן שטותא ולמנדע לה, בגין דאתא תועלתא לחכמה בגינה, כמה דאתא תועלתא לנהורא מגוי חשוכא, דאלמלא חשוכא לא אישתמודע נהורא, ולא אתיא תועלתא לעלמא מיניה כו' כיתרון אור מן החשך, תועלתא דנהורא לא אתיא אלא מן חשוכא, ולעולם תיקונא דחוורא מהאי אוכמא, אלמלא אוכמא לא אשתמודע חוורא, ובגין אוכמא אסתלק חוורא ואתיקר, עיין שם עוד. ומעתה אין מקום להקשות גם לפי פשוטו מהו וירא אלקים וכו', הלא לפניו נגלו כל תעלומות. גם מהו ויבדל. והענין הוא דודאי בהתגלות האור בטל החושך ממילא ואין שייך בו הבדלה, ושיעור הכתוב מצדו ית' הוא יודע טוב האור ותועלתו אפילו בזולת החשך, רק בני עולם לא יכירו ולא ידעו תועלת האור, כי על ידי חושך יוכר מעלת האור. וזהו וירא אלקים את האור כי טוב, הוא ית' לבדו יודע בטובת האור בזולת הניגוד החושך, אבל לזולתו ית' לא יתוודע טובת האור בזולת הניגוד, על כן ויבדל אלקים בין האור והחשך, היינו שברא מציאות החשך בהבדל, דהיינו בהמנע האור ניכר החושך, מה שאין כן בהיות האור אין מציאות להחושך, ואז בהיות מציאות לחושך בהמנע האור והבדלו, אז גם באי עולם יכירו וידעו טובות האור ויתרונו מן החשך. ובא ללמד דעת שבהירת הטובה לא תוכר אלא על ידי מציאות הניגוד בעולם, לכן החכמה במציאת ניגוד הסכלות, וכמו שאמר שלמה בחכמתו וכפירוש הזהר:

[**וי"א** (בראשית א ד). יראתי בפצותי פי מענין הראיה, אבל צריך להבין הוא ענין השגחה דאיתברר ממחשבה העליונה:

"**את** "**האור** "**כי** "**טוב** (**בראשית א ד**). ר"ל כל מה שעלה ברצון הקדום לבא לידי ציור, הוא נקרא בשם או"ר, וכל מה שלא איתברר במחשבה, הוא נדחה לחצי טהירו התחתונה, והמשכיל על דבר יעיין בספר שערי גן עדן ויבין:

"**את** האו"ר (בראשית א ד), בגימטריא תרי"ג מצות התורה. וכן הוא בגימטריא בתור"ה. שזאת התורה המצויה עתה בידינו, היא היא שירדה פלאים ממדריגה למדריגה מעולם המלבוש בצירופים שונים מעולם ועד עולם. וכבר ידעת מדה הנקרא טו"ב הוא בחינת המשפיע בכל, והאור מעולם המלבוש ירד דרך הטוב מעולם ועד עולם. וזה סוד טו"ב עין הוא יבורך (משלי כב ט), יבר"ך כתיב (עיין סוטה ל"ח ע"ב), גימטריא יה"י או"ר, רל"ב כמ"ש לעיל, והבן :](עד כאן מועתק מספר דרך עדותיך):

ויבדל אלקים בין האור ובין החשך (**בראשית א ד**). הגם דבשערי גן עדן פירש לפי דרכו הקודש בין עולם האצילות לנפרדים, עם כל זה נ"ל לפרשו גם כן על הכלל כולו. דהיינו בין חצי טהירו עליונה לתחתונה, ששם מקור החשך מדור הקליפות שלא באו לידי ציור ותמן לא איתבררו במחשבה, וכל אלו הדברים צריך שימוש חכמים להבינם על בוריים. ולפי זה ידוקדק בפסוק, דלכאורה היה לו לומר בין האור להחשך. אך הוא דבאור גופא יש גם כן הבדלה בין אצילות לבריאה יצירה עשיה, וכן בחשך הוי הבדלה בין הניצוצות המעורבים המוכנים לבא לידי ציור, לבין החשך הגמור הם עצמות הקליפות הטמאות, והבן כי דבר עמוק הוא, הש"י יעזרנו לעבדו על דבר כבוד שמו:

ס"ת כל הפסוק, בגימטריא תתרגם. להיות אותו המקום הפנוי כביכול הנעשה לעמידת העולמות, שם דבוק הרצון כביכול שעלה ברצונו והוא ושמו אחד, רצו"ן בגימטריא שמ"ו. ולהיות כביכול מכונה בשם מקו"ם פנו"י, (הוא בגימטריא לב"ש, כי שם עולם הראשון עולם המלבוש, והוא בגימטריא הר"ת פסוק היחוד העליון. דהיינו שמע ישראל (דברים ו ד), שישראל מיחדין כל העולמות עד עולם העליון והבן), ונקרא בפי המקובלים בלשון תרגום טהיר"ו עילא"ה, בגימטריא שמ"ו או רצו"ן. וטהיר"ו, מלשון טהר"ו של מזבח (עיין יומא ט"ו ע"א), וכן ובא השמש וטה"ר (ויקרא כב ז), איערב שמשא ואידכי יומא (ברכות ב' ע"ב), וטעמם ונימוקם עמם והש"י יכפר בעדינו, ומסוה של בושה על פנינו לדבר מילין לצד עילאה בלא תשובה כשורה. ועוד ידוע כי מה שכינו חז"ל בשם אור, אחר כך כשנעשה בסוד עיגולא וריבועא כנוהו בשם אוי"ר, שהוא גם כן תרגום והוא בחינת יו"ד עם או"ר, והבן. עוד הוא בגימטריא טהירו עילא"ה מלבו"ש או"ר יב"ק, (הוא הוי"ה אלקי"ם שבמקום הזה הוא עיגולא וריבועא בסוד מ"ם וסמ"ך, והבן כי הכל נכלל במקום הזה)]: (עד כאן מועתק מספר דרך עדותיך):

(**מועתק** מספר קהלת יעקב)[יה"י או"ר ויהי אור (בראשית א ג). עיין מש"ל בנדפס, ועיין בזוהר תרומה (ח"ב דף קס"ז ע"א) וז"ל כיון דאמר יה"י או"ר אמאי כתיב ויה"י אור, דהא

בויה"י כן סגי. אלא יה"י או"ר, דא אור קדמאה דאיהו לימינא, ואיהו לקץ הימין. ויה"י או"ר, דמימינא נפק שמאלא, עכ"ל הקדוש והמשכיל יבין]:

בין האור ובין החשך (**בראשית א ד**). לכאורה הוה ליה למימר בין האור וחושך. ויש לרמז משום דבאור גופא נמי יש הבדלה, היינו ביום חצי הראשון הוא זמן תפלת השחר בוקר דאברהם חסד, ואחר חצות זמן מנחה איתער דינא תוקפא דיצחק, ובלילה חצי הראשון תרעין סתימין, ובחצי השני איתער רעווא ומשתעשע הקב"ה עם הצדיקים בגן עדן, ועם תורת הצדיקים בעולם הזה כנודע (זוהר ח"ב מ"ו ע"א):

ר"ת כל הפסוק, **בגימטריא אל הויה**. תבין רמז הכתוב (תהלים קיח כז) אל הויה ויא"ר לנו, כי השמות הללו שמות החסד והרחמים רמוזים בראשית האור:

בגמרא יומא ל"ח ע"ב אמר ר' אלעזר אפילו בשביל צדיק אחד עולם נברא, שנאמר (בראשית א ד) וירא אלקים את האור כי טוב, ואין טוב אלא צדיק שנאמר (ישעיה ג י) אמרו צדיק כי טוב. ופירש רש"י ראה את האור, ראה בדעתו להתקיים אור של עולם בשביל הצדיק שהוא טו"ב, עכ"ל. וצריך להתבונן מי הכריחו להוציא הפסוק מפשטיה, הגם שכל הדרשות בתורה שבעל פה היה מקובל בידם, עם כל זה מוכרח להיות שרשם בתורה שבכתב ברמיזה. ונ"ל ללמוד זה מדברי הנביא שאמר אמרו צדיק כי טוב, שאין לדבר הזה פירוש. והנראה דהנה ידוע י"ג מדות שהתורה נדרשת בהן, הם מכוונים נגד י"ג מדות של רחמים זה כנגד זה, והנה קל וחומר הוא לעורר מדת אל (שמות לד ו), וגזירה שוה לעורר מדת רחו"ם, והוא בחינת שערות שפה העליונה כביכול. והנה כביכול לשבר האוזן הנה הוא מתנונע בראשית האמירה. והנה אמר הנביא אמר"ו צדי"ק כי טו"ב, רצ"ל למדו כי טו"ב הנאמר במעשה בראשית שקאי על הצדיק. והנה אמרו בחינת גזירה שוה שהוא בראשית האמירה (אצל ויאמר הראשון בתורה), הנה לפי זה למדנו מדברי הנבואה אשר כי טו"ב רמז אל הצדיק. ועוד לאלקי מילין בענין צדיק אחד יסו"ד עולם, ויתבאר אי"ה אם יסכים הש"י. והנה לפי הנ"ל הגזירה שוה על כל כ"י טו"ב הנאמר במעשה בראשית, רק דתפיס כ"י טו"ב הראשון הנאמר באור, והוא הדין לאינך. ויוצדק לפי זה מ"ש במאמרו העולם עומ"ד, הרי אינו מדבר אלא מהאור (עיין במהרש"א חידושי אגדות). ולפי מ"ש יונח שפיר תבין דנלמד הדבר בגזירה שוה שהוא נגד מדת רחו"ם, ובזאת המדה נאמר (תהלים עח לח) והוא רחו"ם יכפר עון ולא ישחית, וכן במדת העליונים נושא עון (שמות לד ז), והבן:

בסוטה י"ב ע"א וחכמים אומרים בשעה שנולד משה נתמלא כל הבית אורה, כתיב הכא (שמות ב ב) ותרא אותו כ"י טו"ב הו"א, וכתיב התם (בראשית א ד) וירא אלקים את האור

כ"י טו"ב, עד כאן. הנה נלמד הדבר בתורה שבעל פה על ידי גזירה שוה הרמוזה בתורה שבכתב, הנה כתבתי לך גזירה שוה הוא נגד מדת רחום (שמות לד ו), הנה הדור במצרים היו עירום ועריה (יחזקאל טז ז) והיו שקועים בטומאת מצרים ובעבודה זרה, והנה נולד הצדיק הקדוש מגין על ישראל לעולם, וכמו שרמזתי לך והוא רחו"ם יכפר עון בזכות הקדוש הזה, וז"ש לישראל (שמות לב ל) אעלה אל ה' אולי אכפרה וכו'. והנה אמרו רז"ל (ב"ר פ"ל ח') כל מי שנאמר בו הי"ה עולם חדש ראה, ופירשו בזה המקובלים הראשונים (שסוברים שהעולם מתנהג על פי השמיטות) שהוא משמיטה שעברה, והש"י ברחמיו המרובים שולח אותה בשמיטה זו לצורך הדור. והנה נאמר במשה אדונינו (שמות ג א) ומשה היה, הנה תולדתו נלמד בגזירה שוה נגד מדת רחו"ם, להורות שנשלח ברחמים לצורך הדור, וגם הנה משה היה עתיד לדבר עם הש"י כביכול פה אל פה (במדבר יב ח). והנה רמזתי לך רחו"ם סוד שערות שעל הפה ראשית המאמר, והנה אמרו רז"ל (ב"ב י"ז ע"א) שנפטר בנשיקה, דכתיב ביה (דברים לד ה) על פי ה' הבן הדבר, ומרים דלא כתיב בה על פי ה' (במדבר כ א), הנה נלמד בגזירה שוה ש"ם ש"ם. בין והתבונן דגזירה שוה הוא גם כן ע"ל פ"י, והשם הטוב יכפר בעדינו וזכות משה רעיא מהימנא תגן על ישראל לעולם:

ב"ק נ"ה ע"א א"ר יהושע (נ"א בן לוי) הרואה ט' בחלומו סימן יפה לו, הואיל ופתח בו הכתוב לטובה תחילה, שמבראשית (בראשית א א) עד וירא אלקים את האור כי טוב (בראשית א ד) לא כתוב ט', עד כאן. הנה תמוה הדבר הלא כמה וכמה רובן של האותיות פותח בהן בתורה בדבר טוב, זולת ח"ך שפותח בהן בתיבת חש"ך, ואותיות דז"ס שאינם בפרשה זו. ונ"ל דהנה אותיות י"ב פשוטות הלא המה הו"ז חט"י לנ"ס עצ"ק, המה מולכים בי"ב חדשי השנה כמבואר בספר יצירה, ואות ט' הוא בחודש מנחם, וסלקא דעתך אמינא שזה אינו סימן יפה, קמ"ל שגם זה סימן יפה כיון שהתורה פתחה בו לטובה מורה זה לטובה, וגם בחודש מנחם היא לטובה שנטלו ישראל אפופסיון (ויק"ר פי"א ז'), רק דהטובה אינה ניכרת והיא מהטוב הגנוז, הבן הדבר. ולפי זה נ"ל הוא הדין הרואה אינך אתוון שפתחה בהן התורה בדבר טוב, רק משמיענו באות ט' רבותא יתירה. ועוד אומר לך הנלע"ד מה שאמר הואיל ופתח בו הכתוב לטוב"ה תחילה שמבראשית עד כו', היינו מבראשית עד אות ט' שבתיבת טו"ב, הנה אות הט' הוא אות קכ"א מהתחלת התורה והוא הטוב בכפלו, היינו ט' פעמים ט', ו' פעמים ו', ב' פעמים ב', סך הכל בגימטריא קכ"א. והנה הכפל יורה התחברות הטו"ב לטוב"ה, הי"טיבה ה' לטובים (תהלים קכה ד), ואז נתגלה פעולת הטוב הגנוז, על כן דוקא הרואה אות ט'

סימן יפה לו. ותבין לפי הנ"ל גם כן ו"ה פעמים ו"ה גימטריא קכ"א, הבן הדבר היטב. ועוד אומר לך ידוע ב' צינורות הם ביסוד צדי"ק, צינור הימיני להשפעת הטוב הגנו"ז הוא אות ט', והשמאלי לדחות המותרות אל החיצונים הוא אות ח'. ולזה אות ח' הראשון שבתורה ח"שך, מה שאין כן אות ט' הראשון הוא טו"ב. והנה הרואה אות ט' בלא אות ח' סימן יפה לו, דיורה שכבר נדחו החיצונים ואין להם יניקה ונשאר רק טוב:

מי התחלת התורה עד תיבת טו"ב, (בראשית א ד) ל"ב תיבות, ואחר כך טו"ב, רמז אל ל"ב טו"ב שבחר רבי אלעזר בן ערך בזאת המדה, ואמר להם רבי יוחנן בן זכאי בכלל דבריו דבריכם (אבות פ"ב מ"ט), הנה נרמז הדבר בתורה קודם לתיבת טו"ב ל"ב תיבות: **בזוהר** חדש (זו"ח בראשית י' ע"ב) בשעתא דאתי נהורא דצפרא, אם מברך הצדיק לאדם מתקיים ברכתו, דאתיא בגזירה שוה כתיב (בראשית א ד) וירא אלקים את האור כי טוב, וכתיב (במדבר כד א) כי טוב בעיני ה' לברך את ישראל, ואפילו ברכה דשאר בני אדם מתקיים בהאי שעתא. כבר כתבתי נמסר בגזירה שוה נגד מדת רחו"ם (שמות לד ו), ורחמתי את אשר ארחם (שמות לג יט) אף על פי שאינו הגון (ברכות ז' ע"א):

ויקרא אלקים לאור יום ולחושך קרא לילה (**בראשית א ה**). דרשו חז"ל (ב"ר פ"ג ו') קרא אלקים לילה אין כתיב כאן, מלמד שאין הקב"ה מייחד שמו על הרעה. הנה לכאורה אין מקום לקושייתם דאין צריך לומר קרא אלקי"ם, דזה מן הסדר דסיפא קאי אריש. אך הוא דקשה דהוה ליה לומר תחילה ויקרא אלקים לחשך לילה ולאור וכו', כסדר ברייתו של עולם, ושינה הכתוב בכדי שלא יצטרך לייחד שמו ית' על וכו'. וז"ש רז"ל קרא אלקים אין כתיב כאן, רצ"ל כשהפסוק הוא בצורה כזאת אין כתיב קרא אלקים כי אין צריך, על כן שינה הכתוב מסדר ברייתו של עולם בכדי שלא יצטרך לייחד שמו על וכו', מזה ידענו שמדרך הטוב להטיב וברא הש"י את העולם בכדי להטיב, ומה שנברא הרע הוא בכדי שתהא פעולת הטוב בתכלית ההטבה, היינו כשנבחר בבחירתנו בטוב יגיע לנו הטוב בשופע. וז"ש (דברים ל טו) ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב וכו' (דברים ל יט) ובחרת בחיים, ובמגילת קינות (איכה ג לח) מפי עליון לא תצא וכו', פירש המתרגם מפי אלקא לא תיפוק בישתא אלהין על פום ברת קלא וכו', ובעידן דבעיא למיגזר טבא על עלמא מן פום קודשא נפקא, עכ"ל. הנך רואה שאפילו הגזירה גזורה לא נפקא מפי הקב"ה, כי דרך הטוב להיטיב מזה נדע לבחור בטוב, ומזה נדע כי אוולת אדם תסלף דרכו (משלי יט ג), וכו' כי מפי עליון לא תצא וכו' וחפץ לטוב לנו כל הימים:

ויקרא אלקים לאור יום (**בראשית א ה**). בגמרא פסחים (ב' ע"א) קרא לנהורא ופקדיה אמצוותא דיממא וכו'. ובירושלמי ברכות (פ"ח ה"ו) דין אמר אני אשמש ביום, ודין אמר

אני אשמש ביום כו', וקראם וקבע לזה תחומו ביום וכו'. הנה מדברי אלו שני התלמודיים דאין זה קריאת שם, רק כאדם שקורא לעבדיו לעמוד לפניו, נראה דיצא להם גם כן מהא דשינה הכתוב מסדר ברייתו של עולם והקדים היום ללילה, ולפי דבריהם יתכן כיון דעל היום היו מדיינין, זה אמר אני אשמש ביום, וזה אמר אני אשמש ביום, הנה על זה היתה התשובה מאת הש"י תחילה שהאור ישמש ביום. ולפי דבריהם תמצא טוב טעם לטעם המפסיק בין ויקרא אלקים לבין תיבת לאו"ר, להורות שאינו קריאת השם דוק ותבין. ובעיקר דבריהם יש לי להתבונן האיך ס"ד דחשך לשמש ביום, הנה יהיה היום לילה. ונ"ל דהנה בגזירתו ית"ש הימים והלילות מתקצרים ומתארכין בכל זמן ועידן, והנה רצה החשך שגם ביו"ם יהיה תחומו, דהיינו כשהימים מתארכין תחשב להחשך מותרי השעות, דהיינו עד ששה שעות קודם חצות היום יחשב לחשכת הלילה, וכן אחר ששה שעות (מחצות היום) יחשב ללילה, וכל המצות הנוהגת בלילה דהיינו קריאת שמע דלילה וקצירת העומר וקדושת שבתות וימים טובים, יתחילו מאותן השעות הגם שהם יום, וקבע להם הש"י קביעות רק אור יום הוא וחשך לילה, לענין כל המצות הנוהגת ביום, ולענין המצות הנוהגת בלילה אין לנו לילך רק כפי שאנחנו רואים לפי הזמן אור וחשך. ומדוקדק מאד בגמרא דידן קרא לנהורא ופקדיה אמצוותא דיממא, הנה יצא לנו מזה נפקא מינה רבתי לכל המצות שבתורה:

[**ויקרא** אלקים לאור יום (בראשית א ה). מה צדקו דברי חז"ל שפירשו שאין זה קריאת שם, רק קריאה כאדון שקורא לעבדו לבא לפניו, ואמר לאור יום יהיה תחומך וכו', כדאיתא בפסחים ריש מכילתא (פסחים ב' ע"א) עיין שם ברש"י, דאי לקריאת שם בלבד היה לו לומר ויקרא שם האור יום, כמ"ש (בראשית ג כ) ויקרא האדם ש"ם אשתו. והנה לפי מ"ש לעיל שההבדלה הוא ההפסק הקו בחצי טהירו, להפסיק בין האור והחשך שם מדור הקליפות, יצדק מאוד מאמר רז"ל שפירשו פלוני"י יו"ם, (היינו חצי טהירו העליונה) יהיה תחומך, ופלוני ליליה (חצי טהירו התחתונה) יהיה תחומך, כי תיבת תחו"ם לא יפול בזמן רק במקום, והבן תחו"ם ממש עד פה תבא. והבן מאוד לפי זה מה שאמרו רז"ל (ב"ר פ"ג ו') ולחשך קרא אלקים לילה אין כתיב כאן, לפי שאין מיחד שמו על הרעה, והמשכיל יבין כי שם מקום החשך שלא נתעלו במחשבתו של בעל הרצון שיבואו לידי ציור, והכל לכבודו ברא. ותבין כי תיבת קר"א, קאי על אלקים דריש פסוק שאמר אצל האור ששם ייחד שמו, ותמן רזא דמחשבה, ותבין כי אף על פי כן מבלעדו ית' אין להם שום חיות, רק להיות כי הם צורך לעולם רצועה לאלקאה לחייבייא, ומקבלין החיות מבחינת אחוריים כמאן דשדי לשנאוי בתר כתפוי (עיין זוהר ח"ג כ"ג ע"ב), עד

עת קץ שיבולע המות לנצח וימלא כבוד השם את כל הארץ אמן. ולפי זה נוכל לומר דמשום הכי כתיב יום אח"ד (לא ראשו"ן), שהכל מאחדות פשוטה מוחלטת, מי שברא עבדים משרתים לשרתו ולברך בשמו, הוא ברא רצועה לאלקאה לחייבייא העוברים על רצונו, ובזה יתגדל ויתקדש כבוד מלכותו בעולם, והבן. וזהו נרמז באמרם ז"ל (במ"ר פי"ג ו') על יום אחד, שאמרו לפי שהיה הקב"ה יחיד בעולמו, והבן:

ר"ת כל הפסוק עם כללות הער"ב ובק"ר (בראשית א ה), בגימטריא פ"ר, הוא בחינת הגבורות דמנצפ"ך, כי היה הצמצום שורש דק ונעלם לבחינת הגבורות, הגם שבכאן רחמים פשוטים, ועיין בדברי קדשם של המקובלים הלא בספרתם. (ואל תתמה על אמרינו בכללות ער"ב ובק"ר, כי אם תבין דברינו אלה תבין על ידי זה שהכל לכבודו ברא, ובמהרה בימינו לפניו תכרע כל ברך, והכל יכללו בעבדות למלך מלכי המלכים), גם הוא בגימטריא עם הב' כללות הנ"ל מלך מלך ימלך, והבן כי הכל הולך אל מקום אח"ד. עוד בגימטריא עם הב' כללות הנ"ל, חלק הויה עמ"ו (דברים לב ט) והבן, כי הכל עבור ישראל והם עלו במחשבה, וכל הניצוצות הקדושות יבררו עד עת קץ ויעשו עטרות למלך הכבוד, והבן. ואיידי דאתא לידן נאמר כ"י חל"ק הוי"ה עמ"ו, בגימטריא ש"י, ומי שבא בסוד ה' יבין כי כל העולמות נשפעים מעולם המלבוש וממרכז י"ש וש"י והכל עבור ישראל והבן. ולכך תגדל עונש ופגם הברית קודש ח"ו, שלוקח השפע מחלק ה' להשפיע לחיצונים ח"ו, עד ישוב אל השם לתקן מבחינת קר"י, לחמם רמ"ח איבריו בעשיית מצותיו ית' כ"י חל"ק י"י עמ"ו ומספריהן שוה, והבן כי דבר עמוק הוא:

ס"ת כל הפסוק עם הכולל בגימטריא ערב בקר, ונכלל הכולל להורות כי הכל אחדות אחד, ולית לילה בלא יום, ולית יום בלא לילה, יעויין בזוהר הק' (ח"א י"ב ע"א) על זה בפסוק (דברים ד לט) וידעת היום והשבות אל לבבך כי יי הוא האלקים:

המולד בהר"ד מרומז בתורה. כי שם מ"ב יוצא ממ"ב אותיות הראשונות שבתורה מבראשית (בראשית א א) עד ה' של ובה"ו (בראשית א ב), (יוצא על פי חילופי האלפי ביתות תמצאנו בסוף ספר התמונה), וכן מן ה' הנ"ל עד ר' של ויאמר (בראשית א ג), ומשם עד ד' ויבדל (בראשית א ד), תמצא בהר"ד ביניהם, והוא בבחיי על פי פירוש הנפתולי, יעויין שם]. (עד כאן מועתק מספר דרך עדותיך)

יום אחד (**בראשית א ה**). לפי הפשט מה דלא קאמר יום ראשון רק יום אח"ד, דמשמיענו דכך הוא הסדר של מעשה בראשית, לחשוב הערב קודם ואחר כך הבוקר, ובזה יושלם י"ום א"חד לענין כל מועדי ה' ושבתות השנה, ולכל העניינים לילה ויום שאחריו

מתחשבים ליום א', וכן התבוננתי בדברי המתרגם ירושלמי והוה רמש והוה צפר סדר עובד בראשית, ונכון.

בדברי מרן האריז"ל מן סוף אותיות של כל ה' פסוקים של פרשה הראשונה הזאת, דהיינו האר"ץ (בראשית א א) המי"ם (בראשית א ב) או"ר (בראשית א ג) החש"ך (בראשית א ד) אח"ד (בראשית א ה), יוצא שם קדוש צמרכ"ד, ופירושו צמ"ר היינו כת"ר, דכתיב (דניאל ז ט) ראשיה כעמר נקי, מאיר את כ"ד צירופי אדני, עד כאן דבריו. והשם הזה נקרא בפי המקובלים שם הכנף, (להיותו יוצא מכנפות הה' פסוקים הראשונים הנ"ל), והוא בגימטריא ד"ן ברחמים, עיין בבחיי ובפירוש הנפתולי, והוא בגימטריא שנ"ד, ירוין מדש"ן ביתך (תהלים לו ט), וסגולת השם הזה לכוונו בזיווג ליל שבת עם הנקוד, אשר הוא בגימטריא חיים אהיה הויה אהיה, והניקוד יוצא מר"ת של הה' תיבות הסופיים הנ"ל, היינו הצד"י בקמץ, המ"ם בפתח, הרי"ש בחולם, הכ"ף בפתח, הדל"ת בסגול, עיין בכוונת: ר"ת של הפסוקים הנ"ל בגימטריא שם הויה, הנה הר"ת וס"ת בגימטריא ש"פ, היינו ש"פ צינורות חיבור שם הויה עם שם אדני דהיינו אות נגד אות, י' פעמים א', ה' פעמים ד', ו' פעמים נ', ה' פעמים י', סך הכל בגימטריא ש"פ, מנין שלום עם הד' אותיות, הוא השלום אשר הושם בבית (עיין שבת קנ"ב ע"א). ותתבונן משיעורא דתיבת נח שלש מאות אורך התיבה, חמשים אמה רחבה ושלשים אמה קומתה (בראשית ו טו), סך הכל ש"פ (עיין בזהר (ח"א ס' ע"א) ובמגלה עמוקות), וכבר ידעת ענין נח איש צדיק עם התבה ותתבונן, ומעתה תתבונן ענין כוונת זה השם בזיווג דליל שבת:

מסרה "לאור (בראשית א ה), ז' במסורה וסימן "צווח "סמיא "וסבר "למיפק "בלילה "וקם "בצפרא. בעלי המסורה נתנו סימן על ז' מלת לאור, אשר בכל אחד מהם למ"ד שימושית קמוצה, והמליצו הסימן מלשון תרגום המתרגם מלה אחת עברית הסמוכה אל מלת "לאור, כמו הכא דסמוך ליה מלת "ויקרא, אשר תרגומו "צווח (תמיה לי למה תרגומו צווח). ב' סמיא, תרגום מלת עורים המסוכה למלת "לאור, ישעיה מב טז מ"ב ט"ז. ג' וסב"ר, תרגום מלת "ונקוה, שם ישעיה נט ט נ"ט ט'. ד' למיפק, תרגום מלת "יוציאנו יפקנני מיכה ז' ט'. ה' בלילה, הוא "חשך איוב יב כב י"ב ך"ב. ו' וקם, יקום, שם איוב כד יד כ"ד י"ד. ז' "בצפרא, לבוקר, צפניה ג' ה'. והנה באשר סימנים כמו זה שכיח טובא במסורת, על כן הארכתי פה בפירושו קצת למען ידעו רבים סימנים כמוהו הבאים במסורת. נ"ל רמיזת התורה ז' פעמים "לאור קמוצה, היינו ז' אורות דעלמין קדמאין שנחרבו, על שכל אחד קמץ וצמצם את האור לעצמו אנא אמלוך, והסימן שנתנו נ"ל דהנה כבר ידוע דהאורות שנחרבו היו בבחינת "עינים, והנה כך עשה היוצר כל שכל

אחד היה סובר אנא אמלוך, וקודם עולם התיקון כיון שהיו בבחינת גבורה ודין נקראו בשם לילה, והיו סוברין שיתקיימו ויצאו בלילה וקמו בצפרא, היינו בבוא עולם התיקון חס"ד, בסוד כי שבע יפול צדיק וקם (משלי כד טז), ויראתי בפצותי פי:

גמרא שבת (יו"ד י' ע"א) כל דיין שדן דין אמת לאמיתו אפילו שעה אחת, מעלה עליו הכתוב כאלו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, כתיב הכא (שמות יח יג) ויעמד העם על משה מהבוקר ועד הערב, וכתיב התם (בראשית א ה) ויהי ערב ויהי בקר. הנה היה מקובל בידם גזירה שוה מסיני, הלא כתבתי לך שלשים גזירה שוה הוא נגד מדת "רחום (שמות לד ו), הנה כשיש דין למטה אין דין למעלה ונתהפך לרחמים, ואיתא בתדב"א (רבה פ"ד) בפסוק (שמות לב כז) כה אמר ה' אלקי ישראל שימו איש חרבו כו', אמר שם מעיד אני עלי שמים וארץ כו', אלא אמר משה כשיש דין למטה אין דין למעלה. והנה אף על פי כן הקושיא במקומה עומדת האיך אמר משה כה אמר ה' אלהי ישראל. אלא הוא כך, דהנה כתיב (תהלים קמז יז) משליך קרחו כפתים לפני קרתו מי יעמוד, (תהלים קמז יח) ישלח דברו וימסם ישב רוחו יזלו מים, (תהלים קמז יט) מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל (תהלים קמז כ) לא עשה כן לכל גוי כו'. וצריך להתבונן קישור הענינים איך הוא משליך קרחו כו' לפני קרתו מי יעמד, היינו בעת תוקף הדינים ח"ו דגלידי מיא, והש"י ישלח דברו וימסם כו' להמתיקם, ישב רוחו יזלו מים חסד ורחמים, ומבאר באיזה אופן, מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל, הנה כאשר ישפטו ישראל משפט צדק, הנה ימתקו הדינים כי כשיש דין למטה אין דין למעלה, לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום, על כן אין להם יכולת להמתיק הדינים ברחמים, והודיע הש"י לישראל דבר זה על ידי גזירה שוה הנמסרה בסיני, וגזירה שוה מעוררת מדת רחו"ם, להורות על ידי המשפט האמת נמתק הדין ונתהווה לרחמים, (ושפיר אמר משה כה אמר ה' אלקי ישראל, כי נדע מדברי אלקי ישראל ממסירת הגזירה שוה בסיני כשיש דין למטה אין דין למעלה). והנה עלה במחשבה ית"ש לברוא את העולם במדת הדין, וכשראה שאין העולם מתקיים שיתף מדת הרחמים והקדימה למדת הדין (ב"ר פי"ב ט"ו), והנה מי שממתיק הדין ומעורר הרחמים כאלו נעשה גם כן שותף, הבן הדבר. מעתה בין תבין בכאן כתיב ויהי ערב כו' קודם לבוקר, והתם כתיב מהבוקר כו' קודם לערב, כי על ידי המתקה נקדם מדת הרחמים למדת הדין, ודי בזה:

פסחים פ"ח ע"א אמר ר' יוחנן גדול יום קיבוץ גליות כיום שנברא בו שמים וארץ, שנאמר (הושע ב ב) ונקבצו בני יהודה וכו' ושמו להם ראש "אחד, וכתיב (בראשית א ה) ויהי ערב ויהי בוקר יום "אחד, עכ"ל. הנה לפי דבריהם האלו יונח למה לא אמר הכתוב יום

ראשון, כי תיבת "אחד נמסר לגזירה שוה, והנה "גדול יום קיבוץ גליות כיום שנברא בו שמים וארץ, שבבריאת שמים וארץ לא היה עדיין איתערותא דלתתא להתעוררת מיין נוקבין, כי לא היו ישראל עדיין, רק בתורת חסד עשה הש"י והספיק מחשבתן של ישראל מה שיסגלו אחר כך כל ימות עולם למיין נוקבין. והנה נמסר גזירה שוה שגם יום קבוץ גליות יש לו גם כן גדלות החסד הזה, הגם שח"ו לא תספיק המעשים טובים של ישראל לאיתערותא דלתתא, תספיק מחשבתן של ישראל מה שיודע הש"י שיסגלו אחר כך מצות ומעשים טובים בעת יקבצם להר חמד ולבית מקדשו. והנה נמסר בגזירה שוה לעורר מדת רחו"ם (שמות לד ו) כנ"ל כדי לרחמינו כימי עולם, והנה תיבת "אחד מופנה לגזירה שוה (דהיה לו לומר ראשון), דאי לאו הכי איכא למפרך אין דנין אפשר משאי אפשר (סוכה נ' ע"ב), שאז לא היו ישראל בעולם, הנה בעל כרחך הספיק מחשבתן של ישראל, מה שאין כן ביום קבוץ גליות לאיי אפנוי מופנה, ואפילו למאן דאמר מופנה מצד אחד למדין ומשיבין (שבת ס"ד ע"א), הנה הוא מופנה משני צדדין, דגם שם תיבת "אחד מיותר, הנה למדין ואין משיבין:

משנה בחולין פרק ה' (דף פ"ג ע"א) יום אחד האמור באותו ואת בנו (ויקרא כב כח), היום הלך אחר הלילה, את זו דרש רבי שמעון בן זומא נאמר במעשה בראשית (בראשית א ה) "יום "אחד, ונאמר באותו ואת בנו "יום "אחד, מה "יום "אחד האמור במעשה בראשית וכו'. הנה לפי זה יונח לנו גם כן מה שלא נכתב יום ראשון רק יום "אחד, כדי שיהיה מופנה לגזירה שוה הנמסרה מסיני לענין אותו ואת בנו. וצריך להתבונן על מה עשה ה' ככה ללמוד אותו ואת בנו ממעשה בראשית בגזירה שוה ולא דבר ריק הוא. והנה משנה שלימה שנינו (ברכות ל"ג ע"ב) האומר על קן צפור יגיעו רחמיך משתקין אותו, והנה בגמרא מגילה (כ"ה ע"א) בההוא דנחית וכו' ואמר אתה חסת על קן צפור כו', אתה חסת על אותו ואת בנו, כן חוס ורחם עלינו, ומסיק דמשתקין אותו שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים ואינן אלא גזירות. ומקשו התם בתוס' (ד"ה מפני) על הפייטן שיסד (יום ב' דפסח) צדקו אותו ואת בנו ביום אחד בל תשחטו. ובירושלמי ברכות (פ"ה ה"ג) אמרו אינון דמתרגימין עמי בני ישראל כמה דאנא רחמן בשמיא, כך תהוון רחמנא בארעא תורתא או רחילא וכו' לא תכסון כו', לא עבדין טבות שהן עושין מדותיו של הקב"ה רחמים, עד כאן. והנה ראה נא ידידי יונתן תירגם כן, והנה בגמרא ברכות (ל"ג ע"ב) איתא גם כן ההוא דנחית קמיה דרבה כו', ואמר אתה חסת על קן צפור כן חוס כו', ולא הביא שם אתה חסת על אותו ואת בנו וכו', משמע דבאותו ואת בנו אין קפידא. והנה אומר לך את אשר עם לבבי, דהנה אמרו רז"ל (ב"ק נ' ע"א) כל האומר הקב"ה

וותרן כו'. והקשה בעל עשרה מאמרות הרי קיימא לן (ר"ה י"ז ע"א) במשפט הקדוש כשרובו זכיות הוא צדיק, אם כן מוותרין את המועט, וגם במחצה על מחצה כובש, נושא, מעביר, הנה הוא ויתור. ותירץ כשהדבר הוא על משפטי התורה זה לא מיקרי ויתור, וכיון דבמשפטי התורה הוא אחרי רבים להטות (שמות כג ב), אם כן אין כאן ויתור. וגם במחצה על מחצה, הנה במשפטי התורה אצלינו ספק נפשות להקל (שבת קכ"ט ע"א), אם כן אין כאן ויתור, (הדברים ארוכים אצלינו במקום אחר). ומעתה יונח לנו גם כן מה שהקשה בעל עשרה מאמרות על הא דעושה מדותיו של הקב"ה רחמים והם אינן אלא גזירות, והקשה וכי לא נצטווינו (דברים כח ט) והלכת בדרכיו מה הוא רחום וכו' (שבת קל"ג ע"ב). ונ"ל לתרץ דהנה משה אדונינו ביקש מהש"י הודיעני נא את "דרכך (שמות לג יג) חסר יו"ד, ופירשנו בו שביקש לידע הי"ג מדות של רחמים, שבכל אחד מהמידות יש מילוי שם הנכבד בשינוי, והמה י"ג מילואים גימטריא תשכ"ד (עיין בריש ספר ויקהל משה). והנה "דרכך בך' דאי"ק הוא תשכ"ד, והנה הודיעו הש"י הי"ג מדות, והנה נצטווינו בתורה והלכת בדרכיו, "והלכת לשון "הלכה, היינו כשאנו עוסקים "בהלכה ודורשין קל וחומר המדה הראשונה בי"ג מדות שהתורה נדרשת בהם, הנה מעוררים מדת אל (שמות לד ו) גזירה שוה מדת "רחום, הנה כשאנו עושים כך והש"י מרחם עלינו, אין זה ויתור כיון שהוא כך על פי התורה. וז"ש מה הוא "רחום אף אתה "רחום, היינו עשה גם אתה מדת "רחום, היינו למוד גזירה שוה ותעורר מדת "רחום. והנה לפי זה תשכיל ותדע בההוא דנחית קמיה דרבה ואמר אתה חסת על קן כו' אתה חסת על אותו ואת בנו כו', ואמר רבה כמה ידע ההוא מרבנן לרצויי קמי מאריה, וא"ל אביי והא משתקין אותו תנן, ורבה לחדודי לאביי הוא דעבד. דקשה וכי ס"ד דלחדודי דאביי אמר שקר חלילה, וגם מאי חדודא הוא משנה שלימה הוא דידוע לבר בי רב. אך הוא דיש חילוק בין קן צפור לאותו ואת בנו, דבאותו ואת בנו נמסרה בגזירה שוה, וכשאנו לומדים בגזירה שוה מעוררים מדת רחמים. וז"ש רז"ל מפני שעושה מדותיו של הקב"ה "רחמים ואינן אלא גזרות, רצ"ל כשעושה מדותיו של הקב"ה "רחמים סתם שמרחם דרך ויתור הנה כל האומר הקב"ה ותרן וכו', ואינן אלא גזירות היינו שהתעוררת מדת "רחום על ידי גזירות שוות, והוא על פי התורה ואין כאן ויתור, ואם כן יפה יסד הפייטן "צדקו אותו ואת בנו ביום אחד כו', שהוא על ידי גזירה שוה "יום "אחד מעוררים מדת "רחום, (ותתבונן לפי זה מה שאמרו רז"ל (ר"ה י"ז ע"ב) אמר הקב"ה למשה אם עושין בני לפני כסדר הזה וכו', היינו שהם יעשו ויעוררו המדות ולא יהיה ויתור). והנה ההוא דנחית קמיה דרבה אמר קן צפור ואותו ואת בנו, הנה בקן צפור בודאי לא יפה עשה באומרו

אתה חסת על קן צפור כן חוס ורחם עלינו, הנה עושה מדותיו של הקב"ה רחמים בדרך ויתור, אבל באותו ואת בנו יש חילוק אם כוונתו בסתם כמו שהגיעו רחמיך על אותו ואת בנו כן חוס ורחם וכו', אם כן הוא סתם ויתור, אבל אם כוונתו כמו שהגיע "רחמיך וחסת כו', היינו ממדת "רחום שלך נשפע למצות אותו ואת בנו לימוד גזירה שוה, ועל ידי שאנו דורשין הגזירה שוה הנה מעוררים מדת "רחום כן חוס ורחם עלינו, הנה מה טוב עושה. הנה ההוא דנחית קמיה דרבה הקדים קן צפור, הגם דמצות אותו ואת בנו מוקדם בתורה, הנה על כרחך כוונתו להיות אותו ואת בנו אינו מבואר בפירוש כל איכות המצוה בתורה וצריכה ללמדה בגזירה שוה, מה שאין כן קן צפור הוא מבוארת, ואם כן שפיר אמר רבה ואמת אמר, כמה ידע האי צורבא מרבנן לרצויי בזה שאמר אותו ואת בנו, דכיון שאמר זה לבסוף יודע מהגזירה שוה, ואף על פי כן הנה בקן צפור לא טוב עשה, ורבה סתם אמר כדי לחדודי לאביי, ויאמר החילוק דבקן צפור ודאי משתקין אותו, הנה באמת ההוא דנחית תרווייהו אמר. אבל בברכות משמיענו הגמרא רק על מה יש להשתיק אותו, על כן לא הביאו הסיפא דאותו ואת בנו, דבאמת באותו ואת בנו לחודיה אין להשתיק, ובמגילה מבוארת הגמרא שרבה לא אמר שקר וזהו הוא החידוד לאביי. והנה לפי זה יפה עשה הקדוש יונתן שתירגם כמה דאבונן רחמן בשמיא כו', הנך רואה שאמר דאבונן רחמן כו', והנך רואה שבירושלמי אוסר לומר כמה דאנא רחמן וכו', דזה יורה שהש"י צוה לנו המצות מצד רחמנות, ויונתן תרגם "דאבונן וכו', והוא דברי משה שלמד לישראל בגזירתו ית"ש ללמדם דעת לעורר "רחמים על ידי גזירה שוה דאותו ואת בנו. ואפשר לומר דהירושלמי אוסר לתרגם בצבור, דלאו כולי עלמא דינא גמירא ואינם יודעים הכוונה על הגזירה שוה. כללו של דבר באותו ואת בנו ביחידות לתרגם ודאי טוב הדבר, וכן נראה לדעת הגמרא דידן דגם בעובר לפני התיבה מותר באותו ואת בנו, ועל כן יסד הפייט כנ"ל. והנך רואה מ"ש בזהר פרשת אמור (ח"ג צ"ב ע"א) א"ר יהודה מ"ט, אי נימא משום עגמת נפש, ניכוס להאי בביתא חדא ולהאי כו', או להאי השתא כו', א"ל ת"ח תנינן יפה תענית לחלום וכו', בהאי יומא ממש ולאו ביומא אחרא, מ"ט בגין דלית לך יום דלתתא דלא שלטא ביה יומא אחרא עילאה, וכד איהו שרי בתעניתא דחלמא, אוליפנא דהאי יומא לא אתעדי עד דאתבטל ההוא גזירה, ואי דחי ליה ליומא אחרא, הא שולטנותא דיומא אחרא הוא, ולא עאל יומא ביומא אחריה דחבריה, כהאי גוונא לית לך יום דלא איתמנא עליו יומא עלאה לעילא, ובעי בר נש לאסתמרא דלא יעביד פגימו בההוא יומא, ולא איתפגים קמיה שאר יומין אחרנין, ותנינן בעובדא דלתתא אתער עובדא דלעילא, אי בר נש עביד עובדא לתתא כדקא יאות, הכי

אתער חילא כדקא יאות לעילא, עביד בר נש חסד בעלמא, איתער חסד לעילא ושארי בההוא יומא ואתעטר ביה בגיניה, ואי איתדבר בר נש לרחמי לתתא, איתער רחמי להאי יומא ואתעטר ברחמי בגיניה, וכדין ההוא יומא קאים עליה למהוי אפטרופסא בגיניה בשעתא דאצטריך ליה, כגוונא דא בהפוכא דדא אי עביד בר נש עובדא דאכזרי, הכי אתער בהאי יומא ופגים ליה, ולבתר קאים עליה לאכזרי לשיצאה ליה מעלמא, בההוא מדה דבר נש ממדד בה מודדין ליה, עכ"ל. הנך רואה בעיניך דהזהר מפרש הטעם דאנחנו מחוייבין להתנהג במדת רחמנות ולא לעשות מדת אכזריות, ואין קפידא בשני ימים, דהיינו אפילו שחט את האחת בסוף היום, והשניה בתחלת הלילה דהוא זמן מעט, אף על פי כן כיון דלא נעשה האכזריות ביום אחד, דיום האחר הוא מבחינה אחרת מבראשית, כי ששת ימים עשה ה' (שמות כ יא), וכל יומא איתער עליה חילא מלעילא מבראשית, הנה נלמד הדבר שפיר ממעשה בראשית יום "אחד בפני עצמו, וביומא אחרא ויאמר אלקים כו' איתער חילא אחרא, ושפיר נלמד בגזירה שוה דעל ידי עובדין דלתתא בלימוד גזירה שוה, איתער עובדא לעילא לעורר מדת "רחום בהאי יומא. ומה טוב הדבר דנלמד לאותו ואת בנו מיום הראשון, דבו נבראו שמים וארץ את השמים ואת הארץ לרבות תולדותיהם, הנה בו ביום נבראו האבות על כל התולדות, הנה מצות אותו ואת בנו שלא לעשות מעשה אכזרים לאב ותולדה נלמד מיום ראשון. ואתה תבין הנה השי"ת נתן לנח ולבניו את כל הבהמות למאכל כרצונו (בראשית ט ג), להיות שכולם ניצולו בזכותו, ואם כן כשאדם רוצה לשחוט בהמה וניצלת באותו יום בכדי שלא יתאכזר, ומתנהג ברחמים עם הבהמה אף על פי שאינה כדאי להנצל כי היא שלנו למאכלינו, הנה אנחנו מעוררים מדת "רחום ורחמתי את אשר ארחם (שמות לג יט), אף על פי שאינו הגון אף על פי שאינו כדאי (ברכות ז' ע"א), וכמו שהיה ביום ראשון ישראל עלו במחשבה (ב"ר פ"א ד') דגם שלא סיגלו עדיין מצות ומעשים טובים וכמ"ש לעיל, ואתה תבין:

בכאן יש פתוחה. והנה אומר לך בפרשה ראשונה שבתורה את אשר עם לבבי, הגם שאין אתנו יודע עד מה הם ענין הפתוחות והסתומות. אבל אגיד לך את הרשום בכתב אמת את אשר מצאתי בכתבי מרן האריז"ל בליקוטי תורה בשיר השירים, בפסוק (שיר השירים ב ט) הנה זה עומד אחר כתלינו משגיח מן החלונות וכו', וז"ל דע כי יש ה' חסדים וה' גבורות, והחסדים נקרא ה' חלונות פתוחות להשפיע טוב, וזהו משגיח מן החלונות. וחרכים נקראים ה' גבורות, כמו קטינא חרך שקי (ברכות מ"ו ע"א) פירוש שריפה, וזהו ה' חרכים. גם חריך קטן מחלון ואינם פתוחים כי אם נקב קטן, כי הה' חסדים יוצאים לזעיר מיסוד בינה פתח פתוח לרווחה, אך הגבורות לנקיבה יוצאים דרך

נקב קטן בסוד "נקיבה "נקב ה', עכ"ל. על זה תמכתי יתדותי לפרש בכל מקום "פתוחות "וסתומות, פתוחות השפעות החסדים וסתומות הם הגבורות. והנה בכאן נשפע מזון וחיות לכל הנבראים, כי גם הנבראים העליונים הם צריכים מזון וחיות בכל יום תמיד, והנה יסדו מכלכל חיים בחסד (תפלת י"ח), על כן במעשה כל יום יש פתוחה בתורה פתח פתוח לרווחה לכלכל חיים בחסד, ולתת כח הקיום וחיות ומזון לנבראים. והנה בפרשה ראשונה יש ה' פעמים או"ר מנין ה' חסדים, ובפרשה שניה הבאה אחר כך ה' פעמים מים וה' פעמים רקיע, ידוע עניינם מזהר תרומה (ח"ב קס"ז ע"א) מדרושי בריה דרב ספרא, סוד כי הוא "אמר ויהי (תהלים לג ט), "אמר "א "מים רקיעא:

סימני אותיות של פרשה זו מנין אל עליון, וסימני התיבות ב"ן, יראו ישרים וישמחו:

ויאמר אלהים יהי רקיע כו' (**בראשית א ו**). ידוע מאמר חז"ל (ב"ר פ"ד ב') יהי רקיעא יתחזק הרקיע, שעדיין לחים היו ונתחזקו מגערת הש"י שאמר יהי רקיע. הנה אין מעצור לפני הש"י לברוא את הרקיע חזק ביום הראשון, אך עשה ד' ככה ללמד דעת שהיראה הוא כח הקיום לכל הנבראים, וכמו שאמרו רז"ל (שבת ל"א ע"א) והיה אמונת עתך כו' (ישעיה לג ו), ואפילו הכי אי יראת ד' היא אוצרו אין ואי לא לא, משל לאחד שאמר לו אביו העלה לי כור חטים כו', א"ל ערבת בו קב חומטין א"ל לא, א"ל הלואי שלא העלית. כי כמו החומטין מעמידין את התבואה שלא תרקב, כמו כן היראה נותנת גבול וצמצום לנבראים שיתחזקו כליהם ויוכל לקבל שפעו ית', על כן יראת ד' תוסיף ימים (משלי י כז) כי נותנת כח הקיום, על כן היתה הגערה יהי רקיע דוקא ביום שני יום הגבורה שהוא יראה, מה שאין כן יום ראשון יום חסד שהוא אהבה, והבן:

יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל וכו' (**בראשית א ו**). הנה ויהי מבדיל אינו מובן לכאורה, דמשמע שהוא מצוה אחרת חוץ הקודם ובאמת הוא דבר אחד, והכי הוה ליה למימר יהי רקיע בתוך המים להבדיל כו'. והנראה לפי מ"ש לעיל דמשום הכי לא נאמר "ויהי "כן אצל בריאת האור, רק "ויהי "אור (בראשית א ג), דזה נמי משיעור מאמרו ית' שאמר "יהי "אור דא התפשטות, "ויהי "אור דא הצמצום (זוהר ח"א ט"ז ע"ב). והנה כל זה מן הצורך לעולם להנהיגם בבחינת צמצום והתפשטות, (על כן עבודתינו מוכרחת להיות ביראה ואהבה והבן), וכאשר יבין האדם כל זה, יתבונן כאשר ח"ו מתנהגין עמו בבחינת צמצום ודין הוא הכל לטובה, כמו שהצמצום הראשון הוא לטובה לצורך קיום העולם. והנה זה תבין בכאן שבמעשה הרקיע היו ב' ענינים, היינו התפשטות הרקיע וצמצום המים והיו על בחינת "יהי "ויהי, ז"ש "יהי רקיע בתוך המים, על ידי "יהי

מתפשט הרקיע בתוך המים, "ויהי על ידי "ויהי, יהיה הבדל בין מים למים, והכל לצורך קיום העולם לטובה:

וירצה עוד אומרו "ויהי מבדיל (בראשית א ו) ולא "להבדיל, דמשמע שהוא ציווי אחרת, הנראה דהוא באמת ציווי בפני עצמו, חוץ ההבדלה המקומיית צוה יתי"ש להבדילם במהות, דעל ידי הרקיע קנו המים העליונים איכות ומהות רוחניות, וז"ש לענין בפני עצמו ויהי מבדיל בין מים למים, שיהיה ההבדל מהותו ביניהם אלו גשמיים ואלו רוחניים, מזה נדע להרחיק הגשמיות מדברים העליונים אשר הם למעלה מהרקיע, ונדע מזה להתבונן שכר הנשמה לעולם הבא, כיון שהוא בשמים ממעל אינו ענין גשמי רק רוחני, כי גם כשהיתה הנשמה בארץ, הנשמה הלזו היתה מתענגת עם הגוף באכילה ושתיה ומשגל דברים מוגשמים, וכאשר תעלה אל השמים אין לה חלק ונחלה בענינים גשמיים, כאשר תראה המים העליונים כשהיו מעורבין עם המים התחתונים בארץ, היו כמוהם במהות מים במים. עם כל זה כאשר עלה לשמים שיאם, נבדלו מגשמיות וקנו איכות ומהות רוחניות, כי בכל העולם התענוג הוא כפי ענין העולם, ולא נוכל להתבונן בעולם המגושם התענוג הרוחני כי לא יושג בגשם:

מסרה ויאמר אלקים (**בראשית א ו**). נמסר ג' בטעם. נ"ל פירושו בטעם "זקף "קטן הם ג', דין יהי רקיע. ואידך ויאמר אלקים ישרצו המים (בראשית א כ). ואידך ויאמר אלקים נעשה אדם (בראשית א כו). וסימנך "אדר "אדם "דגים "רקיע, (בעל המבין חידות השמיט זאת המסורה ולא ידעתי למה). כעת אין אתי לבאר את העולה בדעתי עד יאיר השי"י את עינינו, אכן זאת לדעתי אלו הג' נשארו בעולם הזה בזמן המבול, "אדם (והגם שכל בהמות וחיות נשארו, בזכות האדם ניצולו, והא ראיה שהותרו אחר כך למאכל אדם). "דגים לא נמחו. וכן "הרקיע. מה שאין כן הארץ נשחת ג' טפחים של עומק המחרישה (ב"ר פל"א ז'), והנה זקף קטן צורתו כזה :, ב' ווין ב' יודין גימטריא ל"ב מנין ל"ב אלקים דמעשה בראשית, אלו הג' נשארו מן עובדא דבראשית, וכן "זקף "קטן בגימטריא "רצון, שנשאר ברצון, ודי בזה כעת:

ויהי מבדיל (**בראשית א ו**). ל"ב מנויים במסורה רבתי ערך אות הא'. ועיין שמות ט' ך"ב במ"ש במלת "ויהי, מבין חידות. חפשתי ולא מצאתי דבר חדש, הנה ל"ב "ויהי בחירק, חירק נקודת הנצח, ל"ב אלקים דבראשית נותנים הויה ונצחיות לנבראים:

למים (**בראשית א ו**). ליתי רפי זולת דין. למען שלא נטעה לומר קמ"ץ למד, השימוש מורה על הידוע, והיה משפטה בפתח והומרה בקמץ לסיבת סוף פסוק, כי כבר הומרה פת"ח המ"ם לקמ"ץ לסיבת סוף פסוק, לכן מסר עליו רפ"י, לומר קמצות הלמד אשר

הוא מאותיות וכלב המשמשות ומשפטה שו"א, ובאה כאן בקמץ לטעם שכתבתי בשם הרד"ק ויקרא ז' כו כ"ו במלת לעוף, (מבין חידות). הנה "למים רפ"י. וזהו על האמור בדברי חז"ל (ב"ר פ"ה ד') שהיו מים התחתונים בוכים על שנשתנו במדריגתם, ונרפים הם בכמה עניינים מן העליונים. והנה אפשר לומר בויהי מבדיל בין מים למים, היינו בין מים התחתונים לעליונים, ותיבת "מים הראשון קאי על התחתונים, ותיבת "למים קאי על העליונים, אך מדחזינן "למים (רפים), על כרחך הן המים התחתונים אשר נרפים הם מן העליונים. וזהו שיש לפרש גם כן כוונת יונתן שתרגם ביני מו"י עילאה כו', כי כוונתו לפרש המסורה למה נמסר "למים רפי, הבן:

גמרא חגיגה ט"ו ע"א ויהי מבדיל בין מים למים (בראשית א ו), וכמה אמר רב אחא ב"ר יעקב כמלא נימא, ורבנן אמרי כי גודא דגמלא, מר זוטרא ואיתימא רב אסי אמר כתרי גלימי דפריסי אהדדי, ואמרי לה כתרי כסי דסחיפי אהדדי, עכ"ל. נראה דדייקו חז"ל גם כן מה שדקדקתי לעיל דהוה ליה לומר יהי רקיע בתוך המים להבדיל וכו', ומדקאמר "ויהי מבדיל כו', נראה דהוא ענין בפני עצמו. על כן דרשו דחוץ פריסת הרקיע הנה המים העליונים אשר מעל לרקיע מגיעים עד המים התחתונים, ויש הבדל ביניהם כמלא נימא, ודבריהם עמקו בזה יראתי לבאר איזה סברא מדעתי מפלוגתתם:

ירושלמי ברכות (פ"א ה"א) א"ר בון יהי רקיע בתוך המים (בראשית א ו), יהי רקיע בתוך, (אפשר דעתם לבאר גם כן הא דקשיא הלא השמים ביום הראשון נבראו, וביאר דבאמת נבראו ביום א', אבל לא היו מתמצעים בין המים עד יום ב'. ויוצדק לפי זה הא דאמרו שם אחר כך) רב אמר לחים היו ביום א' וביום ב' קרשו, (ופליג על ר' בון וס"ל דגם ביום א' היו מתמצעות רק בב' קרשו. והנה לדעת רב כבר כתבתי לעיל טעם לדעתינו הקלושה למה לא היתה הקרישה גם כן ביום א', ולדעת ר' בון צריכין גם כן להתבונן למה לא היתה ההתמצעות גם כן ביום א'. נראה לדעתו להיות עולם חסד יבנה (תהלים פט ג), ויום הראשון יום החסד לא רצה הש"י לפעול ברקיע התחלת הצמצום המורה על הדין, עד בוא יום הגבורה:

שם (ירושלמי ברכות פ"א ה"א) אמר רבי יודה בן פזי יעשה כמין מטלית הרקיע, כמד"א (שמות לט ג) וירקעו את פחי הזהב. נראה כוונתו גם כן לתרץ כנ"ל, ומפרש להיות שהשמים והארץ נבראו ביום א', ואפשר כמו שהארץ במקום אחד גבוה ובמקום אחד נמוך, כמו כן השמים לא היו בשיווי. והיה ביום ב' המאמר יהי רקיע, שיהיה הרקיע ביושר כמין מטלית הגם שהם כגלגלים, אבל גוף שטח השמיימי הוא ביושר (והש"י יודע האמת), ועשה כן הש"י ביום ב' דייקא, להיותו יום הגבורה שהוא משפט נקרא

יושר, כענין כי תשפוט עמים מישור (תהלים סז ה) , ואותיות מנצפ"ך נקרא "מישרים כי הם בבחינת דין, מה שאין כן החסד הוא לפנים משורת הדין לפנים מן היושר, נ"ל:
[יה"י רקיע בתוך המים ויה"י מבדיל וכו' (בראשית א ו). לכאורה הכי היה לו לומר להבדיל בין וכו'. ונראה על פי מ"ש לעיל בשם חכמי האמת כי בריאת עולם היה בסוד צמצו"ם והתפשטו"ת, ובחינת יה"י הוא בחינת התפשטו"ת, ובחינת ויה"י הוא סוד הצמצום. והנה בבחינת האי רקיע היה גם כן ב' הבחינות, התפשטות בחינת התהוות הרקיע בעצמו וצמצום מצד המימות הנתצמצמו על ידו. וז"ש יה"י (ר"ל על ידי בחינת יה"י), רקי"ע בתוך המים, (הוא בחינת הרקיע בעצמו סוד התפשטות), ויה"י (ר"ל בחינת ויה"י) מבדיל בין מים למים, (הוא סוד הצמצום על ידי בחינת ויה"י), והמבין יבין גם כן בגבהי מרומים בבחינת האי פרסא דאית במעוי דבר נש (עיין זוהר ח"א ל"ב ע"ב), סוד מים עליונים למעלה מן הפרסא, ומים תחתונים למטה מן הפרסא, ושם גם כן נרמז צמצום והתפשטות, והשם הטוב יכפר בעדינו כי יראתי בפצותי פי. ולרמז זה נ"ל ר"ת כל הפסוק בגימטריא בש"ם, נודע כי בחינת ש"ם בכל מקום מרמז לצמצום והתפשטות, כי הוא בגימטריא הו"י (בחינת התפשטות), שד"י (בחינת הצמצום שאמר לעולמו די (חגיגה י"ב ע"א)), והבן כי דבר עמוק הוא:
ס"ת כל הפסוק, בגימטריא ש"ר י"ם. נרמז התנאי שהתנה הקב"ה עם ש"ר הי"ם לקרוע ולהבדיל בין מים למים לפני בני ישראל (ב"ר פ"ה ה'), הגם שחז"ל רמזוהו ביום ג', עם כל זה נרמז גם פה בתחלת מלאכת המים. וגם יאמר שרים, ר"ל יתאמרו שירות על המים. או יאמר שרים, יקרע ויבדיל לישראל השרים על הים. או יאמר שרים, כמו שאמרו רז"ל שעל ידי המים, הבריות נעשים שרים אלו עד אלו. עוד ירמוז ס"ת אותיות כ"ן מ"י מרי"ם לע"ם, רמז למה שאמרו רז"ל (במ"ר פי"ט כ"ו) שגם בארה של מרים היה מבדיל בין מים למים, שכל שבט משך אליו מים בפני עצמו, והבן. עיין בזוהר הק' ויקהל (ח"ב דף קצ"ח ע"ב) ביומא תניינא וכו', ואתני עמהון קוב"ה דמיא יהון מפרישין לישראל בין טומאה לטהרה, עכ"ל עיין שם. והנה יש לרמז ר"ת וס"ת כל הפסוק תתצ"ב, מנין בתנאי בין הטמא לטהור יבדילו במספר השוה. והנה כשהושלך אדונינו משה אל היאור, נאמר באחותו הנביאה ותתצ"ב (לא ותעמוד) אחותו מרחוק (שמות ב ד), להיות כי כל הילדים שהושלכו ליאור או שנתמסמסו בבנין, לא היו בהן צורך להתערב בישראל, כנודע שהיו מעזי פנים שבתתקע"ד דורות (חגיגה י"ג ע"ב), כנודע ממיכה שהוציאו משה (סנהדרין ק"א ע"ב, עיין שם ברש"י). והנה כשהושלך אדונינו משה ידעה אחותו שמחוייבין המים להפריש בין הטמא לטהור, על כן נאמר ותתצ"ב מנין הנ"ל, והבן. וכן היה ותרד בת

פרעה לרחוץ על היאור (שמות ב ה), ודרשו חז"ל (מגילה י"ג ע"א) לרחוץ מטומאתה ומגילולי בית אביה, והמים עשו פעולתם ונטהרה היא גם כן כנודע, והשפחות שמיחו בה מתו ונמחה שמם מן העולם, והבן]: (עד כאן מועתק מספר דרך עדותיך):

ויעש אלקים וכו' (**בראשית א ז**). הנה לפי דעת חז"ל (ב"ר פ"ד ב') הנה הרקיע נברא ביום ראשון, וגמר מלאכה היינו החיזוק היה ביום השני. והנה נאמר בזה "ויעש, נלמד מזה אשר גמר מלאכה נקרא מלאכה לענין שבת, על כן מכה בפטיש חייב (שבת ע"ג ע"א). ולפי פשט הכתוב אומר ויעש אלקים וכו' ואחר כך "ויהי "כן אינו מובן, הגם שבכל מעשה בראשית מן הצורך להתבונן אומרו בכל אחד "ויהי "כן, כי מי לא ידע בכל אלה כי דבר אלקינו יקום לעולם (ישעיה מ ח), הנה על כל פנים אין הדבר זר לפי משפט הלשון שאמר הש"י יהי כך ויהי "כן, אבל בכאן באומרו ויעש אינו מובן אומרו אחר כך ויהי כן. ויונח על פי מה שכתבתי בפסוק הקודם (בראשית א ו) אומרו ית' "ויהי "מבדיל, הוא ציווי בפני עצמו שיהיו מובדלים במהות, העליונים יקנו רוחניות, והתחתונים גשמיות. וצדק אומרו "ויהי "כן, דהיינו מן העת ההוא נתהווה כן בכל הנבראים שגם המלאך כשיורד למטה יצטרך להתלבש בלבוש מעין עולם הזה, ובהיפך האדם כשעולה למעלה מסיר לבושו הגשמיי ונתלבש ברוחניי חלוקא דרבנן. והנה המלאכים כשבאו לבית אברהם אכלו ממש (בראשית יח ח), ומשה רבינו ע"ה כשעלה למרום לחם לא אכל וכו' (שמות לד כח), מזה תבין אשר ראשית דברי אברהם אל המלאכים כשרצה ליתן להם לאכול שלא כמנהגם, אמר להם יוקח נא מעט מים (בראשית יח ד), כי מהמים נלמד דעת שבעולם הזה העבודה בגשמיות ובשמים ברוחניות, על כן ואקחה פת לחם וכו' (בראשית יח ה), כיון שאתם בעולם הזה:

וירצה עוד הנה לגמר מלאכת שמים היה כביכול "בראשית ברא אלקים כו' (בראשית א א), בראשית "בחוכמתא, ראשית חכמה (תהלים קיא י) היינו מחשבה, הגם דבראשית נמי מאמר הוא (ר"ה ל"ב ע"א), עם כל זה אינו באפשרי להכתב מאמר, כיון שלא נבראו עדיין אותיות כמ"ש לעיל בשם הרב הק' מהרד"ב. אם כן זה המאמר נקרא כביכול מחשבה, ואחר כך היה כביכול "דבור "ויאמר אלקים יהי רקיע (בראשית א ו), ואחר כך ויעש אלקים את הרקיע (בראשית א ז), היינו המעשה. אם כן תראה שנעשו השמים במחשבה דיבור מעשה, מזה נדע כיון שכל עבודותיו הוא לצורך גבוה לפעול פעולת בשמים, כמ"ש המלך החכם (קהלת א ג) מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש, רק למעלה מן השמש זה יהיה כוונת האדם הרוצה לפעול פעולת שמיימים כידוע ליודעים, הנה נלמד מיוצרינו יתעלה שלא תתכן לנו העבודה השלימה לעשות

פעולת שמיימים רק במחשבה דיבור ומעשה. ובזה יוצדק גם כן אומרו "ויהי "כן, מהיום ולמעלה נתהווה כן לפעול פעולתינו דוקא במחשבה ודיבור ומעשה בכל מצוה ומצוה, כאשר יארכו הדברים בספר דרך פקודיך, ודי בזה:

ויבדל בין המים מתחת לרקיע כו' (**בראשית א ז**). הנה המים אשר גבהו ראש למעלה מן הרקיע, הן המה גדולים באיכות ומהות מן המים התחתונים, והיה לו להכתוב להזכירם בתחלה (עיין מ"ש בדברי המתרגם). וי"ל דמשמיענו התורה בהזכיר המים התחתונים תחילה, שאין גבהות לפני המקום:

בין המים וכו' ובין המים כו' (בראשית א ז) לכאורה "להמים הוה ליה למימר, "בין "ובין למה לי. אפשר מזה יצא לרז"ל לדרוש (ב"ר פ"ד ב') נגלדה טיפה האמצעית ונעשה ממנה שמים, אם כן בזאת הטיפה היו מים עליונים ומים תחתונים, אם כן יש הבדל בין מים עליונים גופייהו, דהיינו בין המים לרקיע שיש בו גם כן מים עליונים, וכן יש הבדל בתחתונים גופייהו:

[**ויבדל** בין וכו' (בראשית א ז). עיין מ"ש לעיל על פי קבלת רז"ל (ב"ר פ"ד ב') נגלדת הטפה האמצעית כו'. והנה בזה יוצדק גם כן אמרו ית' בתורה ויה"י כ"ן, שעמדו בזה כל קדושי עליונים מפרשי תורתנו למה ויה"י כ"ן כיון שכבר נאמר ויע"ש וכו'. אך הוא על פי מ"ש לעיל דבחינת התהוות הרקיע בעצמו הוא בחינת התפשטות מבחינת יה"י המורה על זה, ובחינת ההבדל שפועל הרקיע, הוא בחינת הצמצום הוא בחינת ויה"י. והנה בכאן לדרכינו מפרש הפסוק ב' מיני צמצומים, במים העליונים צמצום בפני עצמו, ובמים התחתונים צמצום בפני עצמו כמ"ש ב' מיני הבדלות. וזהו שמפרש הפסוק כי בחינת ויה"י היו בשני בחינות הצמצום. וכן יפורש ויה"י כ"ן, ר"ל הב' בחינות הצמצום פעל כן במאמר פיו ית', ומה יבין ילוד אשה פעולת הצור תם], (עד כאן מועתק מספר קהלת יעקב):

מסרה ויעש אלקים (**בראשית א ז**). ד'. דין ועוד ב' בפרשה ט"ז (בראשית א טז) וכ"ה (בראשית א כה). ד' בגדעון שופטים ו' מ, (מבין חידות). נרמז לדעתי עשייתו ית"ש מה שנתגלה לנו, הם ד' עולמות אצילות בריאה יצירה עשיה ולמעלה מזה עולמות אין סוף. ולכן גם בעולם הזה ד' יסודות וכן ד' מינים דומם צומח חי מדבר. והנה במעשה בראשית נאמר "ויעש "אלקים ג' פעמים, ברקיע, ובמאורות, ובחיות, סימנם רמ"ח אי"ה יתבאר:

[**ויעש** אלקים את הרקיע (בראשית א ז). זה אחד מן המקראות שהרעיש בן זומא את העולם ויע"ש, והלא במאמר הן עשויים (ב"ר פ"ד ו'), וגם כל מפרשי תורה כל אחד פירשו ברוח קדשם כפי אשר חלק להם השם בבינה. וביותר תגדל הקושיא למה לן

כל זה, הלא נאמר אחר כך ויה"י כ"ן וסגי בזה כמו בכל מעשה בראשית. וגם אין אתנו יודע מה מרבה הא"ת שבא לרבות בכל מקום. והנה למאן דאמר שהמלאכים נבראו ביום ב' (ב"ר פ"א ג'), יצדק שפיר שאלקים שבכאן מרמז על המלאכים שגם הם נקראים אלקים כידוע (עיין ב"ר פס"ה כ"א), (ואל תתמה כי לפי זה עשינו קודש חול ח"ו, כי מכל מקום אין המקרא יוצא מידי פשוטו, וגם מה שהמלאכים נקראים אלקים הוא להיותם מושפעים מהשם אלקים הקדוש, והבן). והנה יצדק שפיר שהמאמר היה רק יה"י רקי"ע, וסיפר הכתוב ויעש אלקי"ם (ר"ל המלאכים), את (ר"ל ע"ם) הרקיע, ר"ל אל תתמה על החפץ שלא נזכרו בריאת המלאכים, כי נבראו בבריאת הרקיע ונכללו במאמר אחד עם יה"י רקי"ע, ומורא יעלה על ראשינו לדבר בכאן איזה ענין בגבהי מרומים, עד עת כי נראה שיהיה הש"י בעזרנו:

ויבדל בין כו' ובין המים כו' (**בראשית א** ז). הנה ההבדל הוא בחינת הגבול שנתן הש"י לכל אחד מהנבראים שיקבלו מהשפעתו כפי כח אותו הנברא ובדרך זה היה בחינת צמצום והתפשטות בכל העולמות, צמצום שלא יתבטלו בקבלתם יותר מיכלתם, והתפשטות לקבל כל אחד כפי כחו. וידוע מחכמי האמת שכל הפעולות נעשו על ידי בחינת בינ"ה העליונה, וזהו מ"ש (איוב לט יז) אשר חלק לו השם בבינ"ה, והבן. ולזה ר"ת כל הפסוק, חלק בינה. והנה ס"ת כל הפסוק בהחזרת האלפים לאלפין, בגימטריא בן כמנין ויבדל, שהוא מנין ההבדלות שעושין ישראל בשבתות בכל השנה כמ"ש הבעל הטורים. ועל פי זה תבין מה שקבעו חז"ל (ברכות ל"ג ע"א) הבדלה בברכת הבינה והדעת, ואמרו רז"ל (ירושלמי ברכות פ"ה ה"ב) אם אין דיעה הבדלה מנין, ולמשכילים יונעם. (יצא לנו מזה שכל אחד מאתנו הנבראים לא יקנא את חבירו בשום מעלות המותר שיש לחבירו יותר ממנו, כי כל אחד קבל חלקו הן בתורה הן בחכמה הן בעושר כפי אשר חלק לו השם ואין לאחד ליכנס בגבול חבירו, רק יבקש מהש"י שיתן לו חלקו בתורתו, ולא יהיה מסך מבדיל בינינו לבינו ית' למנוע ח"ו מאתנו השפע אלקי ומאורי אור התורה אשר נתן לנו באהבת את עמו ישראל, אמן וכן יהי רצון]. (עד כאן מועתק מן ספר דרך עדותיך):

"**ויהי** "**כן** (**בראשית א** ז), ז'. ו' דמעשה בראשית, ואחד דגדעון (שופטים ו לח). הנה ו' "ויהי "כן דמעשה בראשית, להורות כל מה שנברא בששת ימי בראשית, הכל נברא בתש"ך צירופי בראשית תיבה בת ו' אותיות בונה תש"ך בתים, ולפי השתנות הצירופים נשתנו המעשים. על כן כ"ן, בגימטריא תש"ך בנו"ן דאי"ק (תש"ך מספר שיעור קומת החסד, היינו י' פעמים "חסד כי עולם חסד יבנה (תהלים פט ג)). והנה בגדעון שאמר

שיהיה טל על הגיזה לבדה, ועל כל הארץ חורב, אמר אחר כך "ויהי "כן, וישכם ממחרת וימץ טל מן הגזה מלא הספל מים, ודרשו חז"ל (ילקו"ש שופטים רמז ס"ב) בל על הארץ חורב לא היה כי ט"ל לא מיעצר לעולם (תענית ג' ע"א), על כן נאמר "ויהי "כן, להורות דזה נעשה מבראשית שלא יתעצר הטל לעולם, וצודק מאוד לפי זה אומרו "ויהי "כן, ובאמת לא היה כן, הבן דברי חכמים:

אמרו רז"ל (חגיגה ט' ע"ב) אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים למאה פעמים ואחד. י"ל כיון שעל ידי המאמר "ויהי "כן (בראשית א ז) קנו קיום כל מעשה בראשית, על כן כדי שתתקיים התורה בידינו יתד בל תמוט, ילמוד כמנין "ויהי "כן, (ופירשו כענין כ"ן ובסיס, כענין יסד ארץ על מכוניה בל תמוט (תהלים קד ה)), וכן מיכאל שר התורה בגימטריא ק"א, וכן רבו של משה זנגזנאל מנין ק"א, ודברנו מזה במקום אחר בענין פירוש הכתוב (דברים יח יד) כי הגוים אשר אתה יורש כו' ואתה "לא "כן נתן לך י"י אלקיך, "לא "כן מנין "ויהי "כן, אין כאן מקומו:

ויקרא אלקים לרקיע שמים (**בראשית א ח**). הנה "שמים, דרשו חז"ל (ב"ר פ"ד ז') מלה מורכבת "אש "מים, שערבן זה בזה ועשה מהם "שמים. הנה תראה לפי זה תיבת "מים נזכר כולו בתיבת "שמים, ומתיבת "אש נחסרה האל"ף, כי "מים מורה על "חסד על כן החס"ד במילואו, מה שאין כן "אש מורה דין הוא חסר, כי הנוטה כדוק שמים (ישעיה מ כב), חפץ חסד הוא (מיכה ז יח), ומגביר החסד על הדין, ונחסרה בדוקא הא' מן "אש, שהאלף רומזת על אלופו של עולם כביכול מסתיר פניו מן הדין כי חפץ חסד הוא:

הפסוק הזה, ר"ת בגימטריא תשל"א, להיות ביום הזה נברא המחלוקת (ב"ר פ"ד ו'), והקיום הוא על ידי האחדות, על כן הוא בגימטריא מנין כל הקריאת שמע שאנו קורין בשנה, היינו שס"ה ימים (בשנות החמה) ורביע יום, והנה ב' קריאות אנו קוראין בכל יום הרי תש"ל (וכן הוא מנין התמידין הנרמזים בר"ת "תמימים "שנים "ליום (במדבר כח ג), וכן ר"ת יחודא עילאה ותתאה בגימטריא תש"ל), אבל ברביע היום יש עוד מקום לקריאה אחת, הרי תשל"א פעמים בשנה מעידין על אחדותו ית"ש, וכיון שהוא ית"ש יחיד ומיוחד, על כן מחוייבים הנבראים להתהלך באחדות בלא מחלוקת, כי אל אחד בראן יוצר אחד יצרן, וקריאת שמע בכוונה סגולה לבטל המחלוקת:

ס"ת בגימטריא תכ"ג, "ומצנין "הגיהנם (נ"ל שהוא טעות המעתיק, וצריך לומר "מצננים "לו "גיהנם), רמז להיות הגיהנם נברא ביום זה, שנאמר (ישעיה ל לג) ערוך מאתמול תפתה (פסחים נ"ד ע"א), ורמז מי שקורא קריאת שמע (המרומז בר"ת) ומדקדק בה, מצננים לו את הגיהנם כמו שאמרו רז"ל (ברכות ט"ו ע"ב):

ביום השני לא נברא בו דבר שהוא מקבל טומאה, כמבואר במשנה פי"ז דכלים (פי"ז מי"ד). נ"ל דהנה יום השני רמז לגבורה, וכחות הטומאה יש להם יניקה משמרי הגבורות היורדים למטה, ולא רצה הש"י שיתאחזו כחות הטומאה ובעלי הדין כי חפץ חסד הוא: (**תיבות כל ה"פ ל"א, אותיותיו "נצח, בכאן יש גם כן פתוחה, עיין מ"ש סוף פ' א'**). מנין התיבות של כל הפרשה הם מנין "לבו, היינו ראש התורה, ב' (בראשית א א), אמצע התורה ו' דגחון (ויקרא יא מב), וסוף התורה ל' (דברים לד יב), רומזים לאברהם יצחק ויעקב אשר הם מרכבה לחסד גבורה תפארת. והנה יום הראשון יום החסד ימין, והשני גבורה שמאל, ומתאחדים על ידי אמצעי, ולזה תמצא מלאכת יום השני נגמר בשלישי, ס"ת מנין "נצח:

ובמסרה לית דסמיך "יום "שני (בראשית א ח). פירוש לא מצינו בכל המקרא מלת "יום דסמיך למלת "שני זולת דין, (מבין חידות). בגמרא ר"ה (ג' ע"א) מנלן דלמלכים מונין מניסן, אמר רבי אלעזר מהכא (דברי הימים ב' ג ב) ויחל לבנות בחודש השני בשני בשנת ארבע למלכותו, מאי שני לאו שני לירח שמונין בו למלכותו וכו', ואימא "בשני בשבת, חדא דלא אשכחן בשני בשבת וכו', ובתוס' (ד"ה שני) והא דכתיב ויהי ערב ויהי בוקר יום שני, מפרש בירושלמי (ר"ה פ"א ה"א) אין למדין מברייתו של עולם, עיין שם. ולכאורה למה לא נלמד, נראה דהוא על פי מסורת המסורה "לית "דסמיך "יום למלת "שני רק בבריאת עולם, להורות שלא נלמד ממנו. והנה מונין למלכי ישראל מניסן חודש "החסד, והנה "מיום "שני דמעשה בראשית נלמד מדנמסר לי"ת להורות דשני למלכות, על כרחך לירח שמונין בו למלכותו, דאי אפשר לומר שני בשבת כמו במעשה בראשית, מדנמסר לית, הנה יש לנו גילוי דעת מיום שני על מלכות בית דוד כי הוא יום המשפט, מדנמסר כה אמר לבית דוד דינו לבקר משפט (ירמיה כא יב), הבן הדבר:

[**לרקיע** שמים (בראשית א ח). הנה היות רקי"ע הוא בחינה ממוצעת ליחד עליונים ותחתונים (וכן הוא בגבהי מרומים), ולזה תמצא רקיע בגימטריא ש"פ, כאשר כבר כתבנו שהוא יחוד הויה אד"נ, כל אות מהויה בהכפלו עם אות מאד"נ, והוא בגימטריא שלום עם הד' אותיות, כי השלום הוא המייחד כנודע מסוד משים שלו"ם בבי"ת (שבת קנ"ב ע"א). והנה שמי"ם במספר ש"צ עשרה יותר מש"פ, להורות היחוד השלם בכל הבחינות, ואין דבר שבקדושה פחות מעשרה (ברכות כ"א ע"ב):

ס"ת כל הפסוק עם הכולל, בגימטריא השם כד"ת הכתוב על מצחו של משי"ח בן דוד, (וכן הוא בגימטריא משיח בן דוד, יעויין סודו בציוני הובא בילקוט ראובני), והוא המבטל הקליפה הנקרא רי"ב כנודע למעיין שם. ולהיות כי ביום זה נברא מחלוקת (ב"ר

פ"ד ו'), נרמז זה השם לבטל הריב שלא לשם שמים, והוא בגימטריא משיח בן דוד הנכתב על מצחו, כי אז יהיה שלום בכל הברואים וגר זאב עם כבש וכו' (ישעיה יא ו), וכן שלמה כשישב על כסא השם, היה על מעלות הכסא זא"ב עם כב"ש ונמ"ר עם גד"י וכו', כמ"ש בתרגום שני במגילת אסתר. ונרמז זה בפסוק בס"ת, כי למנין משיח בן דוד נחסר עדיין הכולל, לרמז החסרון שיתמהמה להיות עדיין נחסר עדיין כללות ישראל יחד באהבה ושלום, ובהשתלם הכולל אזי יהיה משיח בן דוד במהרה בימינו נזכה לראותו אמן:

ר"ת וס"ת של הפסוקים בפרשה זו, בגימטריא ל"ב אלקי"ם שבמעשה בראשית. וכשתמלא אותיות הר"ת וס"ת כזה וי"ו וי"ו מ"ם נו"ן יו"ד, בגימטריא קול קול. רמז לקולות מים רבים אדירים (תהלים צג ד), ותהום אל תהום קורא (תהלים מד ח) אב"ע מימך (עיין תענית כ"ה ע"ב), ורמז כשקול יעקב מתעורר לתתא גם השמים יתנו קולם, והבן. עוד יש לרמז ר"ת וס"ת בגימטריא קי"ח, ועם הכולל בגימטריא קי"ט, מנין ז' פעמים טוב הנאמר במעשה בראשית. ולהיות ביום שני לא נאמר טוב, אף על פי כן נכלל בטוב השביעי והנה טוב מאוד (בראשית א לא), כמאמרם ז"ל בתלמוד (פסחים נ"ד ע"א) ומדרש (ב"ר פ"ד ו'). אבל בטוב השייך לו לבדו נחסר הכולל, לרמז להיות המלאכה חסירה עדיין, שלא נגמר מלאכת המים עד יום ג' (ב"ר שם), לא נאמר כ"י טו"ב בפני עצמו, והבן. וכן אותיות הר"ת וס"ת במילואם כנ"ל, הם י"ז אותיות מנין טוב]. (עד כאן מועתק מן ספר דרך עדותיך):

ויאמר אלקים "יקוו "המים וכו' (**בראשית א ט**). כתרגומו יתכנשון מיא. ולפי זה למה לא נאמר יתאספון כלשון המקרא בכל מקום, וגם אומרו ותראה היבשה משמע שכבר הוא יבשה ואינו חסר רק ההתראות והגילוי, ולפי הידוע בטבע אינו כן, דכל זמן שהארץ נתונה תחת המים אינו כן, ואם בגזירתו ית"ש יכול להיות כן כרגע, על כל פנים הוא ענין אחר הוה ליה למימר ותהיה יבשה, וא"ל דמאמרו ית"ש בלשון הזה יש רמז ליושבי יבשה, והוא אומרו ית"ש יקוו המים (הגם שפירושו יתאספו, על כן נרמז גם כן בלשון יקוו) שיהיה קו וחוט סביב מקיף למים, היינו קו וחוט של חול שלא יעברו חוץ לגבולם לשטוף את יושבי יבשה, וכשהומים גלי הים לשטוף העולם כשבאים להקו וחוט של החול, שבים לאחור מיראת קונם אשר שם חול גבול לים. ומזה ילמדו יושבי יבשה ליראה את השם הנכבד והנורא, דהנה בעיניהם רואים אשר בזולת היראה (שהים מתייירא), הנה אין להם קיום שהים יציף את העולם כרגע. וזהו מאמר הנביא (ירמיה ה כב) האותי לא תיראו נאום ה' אשר שמתי חול גבול לים, (על כן נקרא שמו "חול לשון

חיל ורעדה, וזה שדקדק הנביא בדברי נביאותו ואם מפני לא תחילון אשר שמתי חול). וזהו הנרמז "יקוו "המים יהיה קו וחוט אל המים, ותראה היבשה היינו יושבי יבשה יהיו רואים הפלא הזה, וילמדו דעת ליראה מפני בוראם כמאמר הנביא הנ"ל. ולזה י"ל באפשר שעל כן דגים שבים לא נידונו במבול רק יושבי יבשה (קידושין י"ג ע"א), שהיה להם ללמד דעת מהחול אשר על שפת הים:

אל מקום אחד (**בראשית א ט**). למקום אחד הוה ליה למימר, ותיבת אל יורה בשביל ובעבור, כמו "אל הלקח ארון אלקים (שמואל א' ד כא), ירמוז למה שאמרו רז"ל ברבה פרשת בשלח (שמו"ר פכ"א ח'), ומה אדם הראשון שהיה אדם אחד עשית יבשה בשבילו, שנאמר "יקוו "המים אל מקום אחד, בשביל עדה הקדושה העתידה לומר זה אלי ואנוהו (שמות טו ב), על אחת כמה וכמה, עכ"ל. והנה לכאורה יש להקשות דהקל וחומר פריכא הוא, דבאמת גם אדם הראשון לא היה עדיין בעולם רק שהיה עתיד להבראות, והנה היו עתידים להבראות גם כל יוצאי חלציו וכל באי עולם, והיבשה נעשית בשביל כולם. אך חז"ל למדו זה מהפסוק ממאמרו ית"ש אל מקום "אחד, היינו בעבור לפנות מקום לאדם אחד, ר"ל אפילו רק לפעולת מקום לאדם אחד כדאי הוא שידחו המים מפניו. ומזה י"ל ששפט רבי פנחס בן יאיר לצוות לגינאי נהרא שידחה ממנו (חולין ז' ע"א), הגם שטענת הנהר היתה טובה ועצומה אתה הולך לעשות רצון קונך ואני הולך וכו', אתה ספק עושה כו' ואני וודאי עושה, והנה הוא לא השגיח בו וגזר עליו בגזירה. והנה הנהר טען בתורה אין ספק מוציא מידי וודאי (פסחים ט' ע"א), אך סברת רבי פנחס בן יאיר גם כן הוא על פי התורה שמבואר הדבר בתורה, כי כן גזר עליו היוצר בראשית שיהיו המים נדחים אפילו בשביל אחד ההולך לעסוק במצוה. וזהו שתמצא "אל מקום "אחד, ס"ת גימטריא גינא"י, ברוך המגיד מראשית אחרית צופה ומביט עד סוף כל הדורות, הנה היה גלוי לפניו ית"ש שעתידין לעמוד בדין אצל הים שהיה השר מקטרג הללו עובדי עבודה זרה כו' (ילקו"ש רמז רל"ד), ולא היו כדאין להנצל, הנה המציא עזר ותרופה מבראשית באומרו אל מקום "אחד, ונלמד מזה קל וחומר, הנה כבר הודעתיך קל וחומר הוא נגד מדה הראשונה שבי"ג מדות הוא מדת אל (שמות לד ו), ועל ידי הקל וחומר נתעורר מדת אל שבי"ג תיקוני דיקנא, ונתהפך הדין לחסד "חסד "אל כל היום (תהלים נב ג). ותתבונן מעט קט בזוהר הק' (ח"ב נ"ב ע"ב) מה תצעק אלי (שמות יד טו), "בעתיקא תליא מלתא. ועל פי הדברים הנ"ל תתן מקום לדברי חז"ל (ב"ר פל"ב ו') שדרשו בפסוק (בראשית ז ז) ויבא נח וכו' "מפני "מי "המבול, הנך תיבות מיותרין, ודרשו בו אף נח מקטני אמנה היה, ולא היה מאמין עד שדחקוהו המים. והנה הדבר הזה

קשה להלום נח איש צדיק תמים, ודיבר הש"י עמו לעסוק בבנין התיבה, ונגלה לו סודו בענין המבול ועסק בבנין ק"ך שנה, ובבוא הזמן הנה נתאספו אליו כל הנבראים ברגע בגזירתו ית"ש, ומי ראה כזאת ולא יעמוד מרעיד, והאיך צודק שעם כל זה אינו מאמין. אך י"ל לפי הנ"ל דודאי נח היה מאמין בדברי הש"י שיבוא המבול, אבל היה יודע שגזר הש"י מבראשית שידחו המים מפני אדם אחד שעוסק במצוה בביאת הזמן, היה חושב בדעתו כשיתחיל הגשם הנה אני אהיה אז עוסק במצות הש"י להכניס את הנבראים בתיבה, וכשאהיה עוסק במצוה ממילא יתדחו המים כמו שגזר הש"י מבראשית וינצלו כל יושבי תבל, והיה חושב שיסכים הש"י עמו בזה, ולא היה מאמין שיוגמר ביאת המבול ובצדקות גדול עשה זה, אבל לא הועיל והוכרח לבוא אל התיבה, ונדחה הוא מפני המים שדחקוהו, כי טענתו בטילה בזה, דהגם שהמים כך נצטוו מבראשית להיותן נדחין מפני אדם אחד העוסק במצוה, שאני הכא דהיתה הוראת שעה להם מפיו ית"ש לשחת כל בשר, ולא ישגחו בעוסק במצוה, זה מה שנ"ל:

ויאמר "אלהים "יקוו "המים מתחת (בראשית א ט), ר"ת אימה. רמז להקוות המים ולהתראות היבשה בים סוף, שהיה על ידי שם ע"ב הנרמז בפסוקי (שמות יד יט) "ויסע (שמות יד כ) "ויבא (שמות יד כא) ויט, שיש בפסוקים הללו אותיות כמנין "יראה, ותיבות כמנין אימה, (וגם יש בפסוק הזה אותיות מנין "בים, וס"ת כל הפסוק בגימטריא סו"ף), ותנאי התנה הקב"ה כו' (ב"ר פ"ה ה'):

יש לרמז מוסר נאה ברמז הפסוק. הנה כל התענוגים שבעולם מכונים בשם "מים, כי מיסוד המים רודף אדם אחר תענוגים, כי המים מצמיחים כל מיני תענוגים, וכשמתגבר באדם יסוד המים מתאווה לתענוגים. והנה כשהאדם מתאווה לתאוה, הנה מצטער כשאינו עוסק בתאוה ההוא וקשה לו לפרוש הימנה, וסגולה לזה בהעלות על לבו אהבת יוצרו שמוטבע בטבע איש הישראלי ממקבלי התורה, שאפילו הוא מפחות הערך ובעל תאוה כשרוצים לכופו לכפור באמונת אלקים חיים, הנה הוא מוסר נפשו על קדושת שמו ית', והנה כשמוסר נפשו למיתה, הנה כבר מבטל כל תענוגי עולם הזה עבור אהבת יוצרו, והנה אם עושה כן בעבור אהבת יוצרו, לבטל כל תענוגי עולם הזה ולקבל על עצמו יסורי מיתה הקשים, איך לא יחסום תאוותו כרגע בעבור אהבת יוצרו, והנה בהעלות זאת על לבבו בכל זמן, אזי בנקל לו לחסום תאוותו, וזה שנצטווינו לקרות קריאת שמע בכל יום פעמים ולקבל על עצמו בתיבת "אחד (דברים ו ד) למסור נפשנו על קדושת שמו. וזה שנרמז (בראשית א ט) "יקוו "המים (היינו כל תענוגי עולם הזה), "אל "מקום "אחד

(היינו למקום שאומר "אחד), הנה מקבל על עצמו יסורי מיתה בעבור אהבתו ית"ש, מכל שכן שיבטל תענוגיו כרגע עבור אהבתו ית"ש, ודי בזה הארה למשכיל:

מסרה ויאמר אלקים (**בראשית א ט**), **נמסר ג**'. לא ידענא פירושו אם הכוונה ג' ויאמר אלקים במעשה בראשית במונח רביעי, דוק ותשכח ד' הם, גם המבין חידות לא הביא זאת המסרה. ואפשר צריך לומר ד':

"**אל** "**מקום** (**בראשית א ט**). בחומשים נדפס ט', אבל צריך להיות י"א מנויים במסורה ערך אות א', מבין חידות:

"**ותראה** "לית "רפי, מלת "ותראה לא מצינו עוד בכל המקרא, ומה שאמר רפ"י הנה אתן כלל לכל המקומות אשר כתבו בעלי המסורות רפ"י, כוונתם על השב"א נ"ע, קורין אותה בכל מקום כן, מפני שלא יבוא אחריו דגש לעולם באלו המסורות, לא ידעתי כעת מה לדרוש, עד יערה עלינו רוח ממרום להאיר את עינינו:

אבות דר"נ פרק ל"ה ט', רבן שמעון בן גמליאל אומר עתידה ירושלים שיתקבצו בתוכה כל הגוים וכל הממלכות, שנאמר (ירמיה ג יז) ונקוו אליה כל הגוים לשם ד', ולהלן הוא אומר יקוו המים (בראשית א ט), מה קוו"י האמור להלן לכנוס כל מימי בראשית אל מקום אחד, אף קווי האמור כאן לקבץ כל הגוים והממלכות לתוכה, שנאמר ונקוו אליה כל הגוים, עכ"ל. הנה יש להתבונן בדברי רבן שמעון בן גמליאל דלכאורה תלי תניא בדלא תניא, דלשם מבואר כל הגוים, וכאן לא נאמר כל המים. ונראה דדייק בכאן מה שהקשינו לעיל "ותראה "היבשה, במשמע שישנו במציאות "יבשה רק שאינה בגילוי, (וגם לשון "יקוו ולא יתאספו, וכן לשם יש לדייק כן), על כן אמר אדרבה זה היתה גזירתו ית"ש שיקוו כל המים, היינו אפילו המים המובלעים בין רגבת עפר, ילכו כולם מכאן למקום הנועד ותשאר הארץ יבשה, שבאמת ישנה יבשה במציאות רק מה שהמים מלחלחין אותה היא טיט, מה שאין כן כשילכו כל המים אפילו המובלעים, הנה תראה תיכף היבשה. וזה לשון יקוו ולא יתאספו, עיין בערוך ערך קי"וו שהוא כלי אומנות האורג הנתלה בדבר אחר, ואם כן גם בכאן ידוייק יקוו המים, היינו אפילו אותן המים הנתונים בתוך דבר אחר היינו בארץ, ועל ידי זה "ותראה "היבשה כנ"ל. והנה לשם נאמר "ונקוו כל הגוים ולא נאמר ממל"כות, והנה ממל"כות המה הנתלים ומובלעים בין הגוים כי אין מלך בלא עם, והנה למד מכאן מדכתיב "ונקוו, שגם אותם הגוים המובלעים ונתלים במרבית העם היינו הממלכות, גם הם יתקבצו כולם לירושלים, זה מה שנ"ל כעת:

ויש לפרש כפשוטו, דהנה הגם דלשם נאמר "ונקוו אליה כל הגוים, מאן יימר לך דהכוונה בפעם [אחת], דלמא אלו ילכו ואלו יבואו, ולמד לה מכאן מדכתיב "ותראה "היבשה, דקשה כנ"ל, וגם למה לא אמר יתאספו. על כרחך הכוונה דאלו אמר יתאספו, היה משמע לא בפעם אחת רק לאט לאט ואלו ילכו ואלו יבואו, לזה אמר ותראה היבשה, הנה כשאלו יחזרו למקומם אי אפשר להתראות היבשה, ע"כ הכוונה בפעם אחת. וזה יורה תיבת "יקוו מלשון "קו, והיינו לשון "מקוה דאינה מטהרת אלא באשבורן (מקואות פ"א מ"ז), שיש מקום המחזיק בגובה, ואם יתוספו המים אף על פי כן אינם נזחלין להלן רק יצברו בגודש זה למעלה מזה, והכל במקום אחד כמו "קו הנוטה מלמעלה למטה. וזה שלמד שם שיתאספו כל הגוים ביחד בפעם אחת והמקום יחזיקם, ולמד לה מכאן מלשון קיווי, הנה יהיה איך שיהיה קיווי כל הגוים לירושלים נלמד מכאן, ולא דבר ריק הוא להורות כמו בכאן על ידי הקוות המים נתראה מעלת היבשה, כמו כן לשם הקוות כל הגוים לירושלים, כדי שיתראה מעלת ישראל יתרון האור וכו':

[**אל** מקום אחד (בראשית א ט). למאי שדרשו רז"ל (ב"ר פ"ה ה') שתנאי התנה הקב"ה במעשה בראשית שתראה היבשה לעם קרובו בצאתו ממצרים, יש לרמז גם כן בכאן ותראה בגימטריא תרי"ב, ועם מצות קריאת שמע הנרמז בתיבת אחד (דברים ו ד), הוא תרי"ג מצוות. לרמז שתראה היבשה לישראל שיקיימו תרי"ב מצות וגם קריאת שמע. גם ותראה בגימטריא ברית, הים ראה (תהלים קיד ג), ארונו של יוסף ששמר בריתו כנודע מה שאמרו רז"ל (ב"ר פפ"ז ח') מה ראה, ארונו של יוסף ראה. גם ותרא"ה מרמז על ציצית שנאמר בו (במדבר טו לט) וראית"ם אותו, ותמצא שדרשו רז"ל (ילקו"ש רמז רל"ד) שגבריאל הכריז למים הזהרו באותן שעתידין להשליך כנף של ציצית לאחריהן, והבן. ויש לרמז כולו כאחד על עדת ישראל היוצאים ממצרים, כי הנה אמרו רז"ל (שמו"ר פכ"א ה') כי בשעת קריעת ים סוף נתאוה הקב"ה לשמוע תפלת ישראל, על כן פעל ועשה שירדפו מצרים אחריהם והמים להם חומה (שמות יד כב), ומצדדים מדבר וחיות רעות, בכדי שיצעקו אל השם, כענין מ"ש (שיר השירים ב יד) יונתי בחגוי הסלע וכו' השמיעיני את קולך כי קולך ערב, וידוע מחכמי האמת כי תפלת ישראל יכונה בשם השמים, כי מט"ט לוקח תפילתם ועולה ובוקע תתקנ"ה רקיעים, כמנין השמים בהחשב המ"ם סתומה לת"ר כנודע. וזהו שנרמז בכאן ויאמר אלקים יקוו המים מתחת השמי"ם, ר"ל כשיתראה תפלת ישראל בתתקנ"ה רקיעים כמנין השמים, אל מקום אח"ד הכל כנ"ל, והמשכיל יבין דבר מתוך דבר. והנה נודע (תיקו"ז כ"ה ע"ב) שהתפלה שהיא בלא כוונה, לית לה גדפין ואינה עולה למעלה לרקיעים, ובלא כוונה ר"ל כשהוא בלא יראה ואהבה,

דהם אינון הגדפין כנודע. והנה לתתעורר היראה ואהבה, נודע דצריך מקודם לחשוב בחכמתו ובינתו גדולת יוצרינו ב"ה, ואיך הוא בריה קטנה מעוטה בדעת עומד לפני תמים דעים, ועל ידי זה נופל עליו היראה ואהבה, דעל ידי איתערותא דלתתא המוחין שלו בחכמה בינה דעת, איתער עובדא לעילא להתיילד על ידי זה תולדות שהן היראה ואהבה כנודע. והנה החכמ"ה ובינ"ה הן הנה הא"ב וא"ם המולידים היר"ה ואהב"ה לתפלה, והבן. ולזה מרומז בס"ת כל הפסוק, בגימטריא חכמה ובינה, והבן. ר"ת כל הפסוק, בגימטריא תפלה בכונה ביראה ובאהבה, והבן](מועתק מן ספר דרך עדותיך):

ויקרא אלקים ליבשה "ארץ (בראשית א י). לשון רצון ומרוצה. דהא כל נחותי ימא לא מייתבא דעתיהון עד דסלקין ליבשתא (מעילה ל"ב ע"א):

או ירמוז עוד, על פי האמור (תהלים פ"ה י"ב) "אמת "מארץ "תצמח. על פי מה דנודע הקץ האחרון האמור בדניאל (יב יא), (שאז ישמח ד' במעשיו, וימלא כבוד ד' את כל הארץ, הוא "אלף "מאתים "תשעים, (הגם שאין אתנו יודע מה הוא החשבון הזה, עם כל זה נדע מדברי הנביא זה סימן קץ הגאולה האחרונה, סימנך "אמת "אלף "מאתים "תשעים). והנה אמת, היינו סימן הגאולה האחרונה מאר"ץ תצמח, נדע זה משם "ארץ שקרא הקב"ה ליבשה "ארץ (בראשית א י), א "אלף, ר' "מאתים, ץ' "תשעים, להורות עיקר בריאת העולם על אותו הזמן, אז ימלא כבוד ד' את כל הארץ והיה ד' למלך על כל הארץ:

ויבואר עוד בשם ארץ (בראשית א י). הנה הארץ הלזו היוצר כל יסד ארץ על מכוניה בל תמוט עולם ועד (תהלים קד ה), כי עומדת על התשוקה הנכבדת, עיין באור החיים בפסוק (בראשית ב א) ויכולו ותבין. והנה תתבונן שם מ"ש בזוהר הק' (ח"א י' ע"ב) וי להון לבני נשא דקיימין בעלמא ולא ידעו על מה קיימין, כי אלו ידעין על מה דקיימי בעלמא רק על התשוקה, היו לומדים דעת לתשוקת השם הנכבד והנורא. והנה אמרו בספר יצירה אם ר"ץ לבך שוב לאחר, וזה שמרומז בשם "ארץ א' "רץ, בין והתבונן מאד. ותתבונן עוד ויקרא אלקים ליבשה ארץ, הנה יבש"ה היא שם אלקים במילואו באלפין ושם הויה כפשוטו, בגימטריא יבש"ה. להורות הגם דהנהגת עולם הזה הוא על פי טבע על פי כוכבי השמים וכסיליהם, ואותה הנהגה נקראת הנהגת שם אלקים בגימטריא הטב"ע, ואותה הנהגה ניכרת לעין כל, על כן השם אלקים נרמז במילואו באותיותיו, ואף על פי כן יצורף בזה שם הויה, והכל בהשגחת הוא ב"ה המשדד מערכות השמים ומנהיגם כרצונו, ולהיות אותה הנהגה נעלמת בעולם הזה, (כי אם היתה ניכרת לעין כל, לא היתה בחירה בעולם), אינה מושגת רק לבעלי תורה (הדורשים וחוקרים בה

בבחירה ורצון), על כן קרא אלהים ליבש"ה שנרמז בה שם אלקים (במילוי), וגם שם הויה המסתתר בהנהגת כוכבי השמים וכסיליהם קרא אלקים אר"ץ, אינה רק שם אלקים במילוי, והעלים והסתיר הנהגת הויה כדי שיהיה בחירה ורצון, וזה נרמז בשם "ארץ לשון רצון, הבן הענין. ועל ידי התורה מובן שבתוך ההנהגה ההיא מסתתר השם הויה ומנהיג הגלגלים ברצונו והשגחתו, והשם הויה בתוך גלגלי השמים וככבי השמים וכסיליהם כנשמה בתוך הגוף אשר בזולתה לא ירים איש את ידיו ואת רגליו. וזה תורת ד' תמימה משיבת נפש (תהלים יט ח), דהנה היבשה קודם שנקראת ארץ, היה נרמז בה הגוף והנפש של העולם, דהיינו שם אלקים ושם הויה המסתתר, וקראה אל"קים "ארץ להעלים ענין הנפש, בכדי שתהיה בחירה ורצון בעולם, על כן (חסר) מן "ארץ שם הויה ואינה רק שם אלקים במילואו, ועל ידי התורה מושג איך השם הויה ב"ה הוא המנהיגה כרצונו, אם כן על ידי התורה יושב הנפש אל הארץ, וזהו תורת ד' תמימה משיבת נפש, הבן:

עוד יש לרמוז בקריאת שם "ארץ (בראשית א י), על פי מ"ש (במדבר יד כא) וימלא כבוד ד' את כל הארץ. כבוד ד' על דרך רבי יוחנן קארי למאני מכבדותא (שבת קי"ג ע"א), כביכול הבורא ית"ש מנהיג עולמו בג' קווין "חסד "דין "רחמים, וכנגד זה היו ג' אבות כנודע, ובג' קווין הללו מתלבש אור אין סוף ב"ה להחיות העולמות, ואילו נקראים כבוד ד' מלשון לבושים כנ"ל. והוא שאמר הנביא (ישעיה כו כ) לך עמי בא בחדריך, "חדר "חסד "דין "רחמים. וזה וימלא כבוד ד' את כל "הארץ, כי כשתמלא תיבת "ארץ, הנה המילוי הוא "לף "יש "די גימטריא "חסד "דין "רחמים, הנה מלא כ"בוד ד' את כל הארץ, מלא כל "הארץ "כבודו (ישעיה ו ג), על כן קראה "ארץ, כי באותיות אלו מלא כבודו כנ"ל:

ליבשה ארץ (**בראשית א י**), **בגימטריא אלקים דאלפין**. ולמקוה המים, עיין בספר מאורות נתן מקוה נקראת הנוק' מצד חסד דבינה, שבה ימים הם ו' קצוות דנוקבא, והבן: **ר"ת וס"ת בגימטריא עת**. ונודע מסוד עת לעשות להשם (תהלים קיט קכו), שצריך לתקן בחינת ארץ לבחינת שמים, ונקרא עת בגימטריא עשר הויות ועשר אהיה, על שם שמקבלת מכל המדות שלמעלה, והבן כל זה כי הגם שלפי פשוטו על הארץ הגשמיות ידבר, גם על גבוה מעל גבוה בגבהי מרומים ירמוז כנודע. (עד כאן מועתק מספר דרך עדותיך):

ולמקוה המים קרא ימים (**בראשית א י**). עיין פ"ח דפרה (פ"ח מ"ח) ובמסכת מקוואות (פ"ה מ"ד), דנשמע מזה דמי הימים פסולים לתורת מים חיים, דהיינו לקידוש מי חטאת

ולטהרת מצורע דהכתוב קראן מקוה, עיין שם פלוגתא רבי מאיר ורבי יהודה ורבי יוסי. נרמז בכאן הלכה זו, דהנה אמרו רז"ל (שמו"ר פט"ו כ"ב) שלא היו המים יכולין להכנס למקום אחד, ובעט בהם הש"י והרגם, כי בית שמחזיק מאה חיים יכולה להחזיק אלף מתים, על כן פסולים למים חיים, נ"ל:

ולמקוה המים קרא "ימים. י"ל הנה מאז נקראו מים, והוסיף הש"י במקוה המי"ם לקרוא אותו "ימים, הוא באפשר על ידי דרשת חז"ל (שמו"ר פט"ו כ"ב) שבעט הש"י במים והרגם, כי מקום המחזיק מאה חיים מחזיק אלף מתים, והנה מחזיק כעת המקום ההוא עשרה חלקים כמו שהיה מקדם, לזה ניתוספה כעת היו"ד למי"ם, ונראה דמזה יצא לרז"ל קבלתם בדרשה זו:

שייך עוד אל הפסוק "וירא אלקים "כי "טוב (בראשית א י). הנה מ"ש בכל מעשה בראשית וירא אלקים "כי "טוב. הנה זה לא יתכן כל כך על יוצרנו יוצר בראשית, רק על פעולת האדם שאינו יודע אם תתכן פעלו עד יגמרנה ויראה בעיניו, מה שאין כן הבורא ית"ש וכי היה מסתפק ח"ו בטוב פעולתו עד אשר ראה בעיניו כביכול. אבל על פי פשוטו הוא אזהרה לבאי עולם לבל יבואו להתחכם על מעשה הש"י, ויבואו לומר יותר היה טוב אם היו השמים נטועים במישור ולא בגלגלים, ובאם היתה השמש בעלת קצוות וכדומה בכל בריאה, יבוא בן אדם לחשוב שבתמונה כך וכך היה יותר טוב ויפה, על כן נכתב בכל מלאכת הש"י וירא אלקים "כי "טוב הוא, הש"י ראה בחכמתו "כי "טוב הוא שתהיה הבריאה דוקא באופן זה ובתמונה זו, וזו היא תכלית ההטבה ומי יבוא להתחכם אחר החכמה העליונה ולומר שהיה יותר טוב לעשות באופן אחר ובתמונה אחרת, וכמדומה שראיתי קצת אצל איזה מחבר. והנה לפי זה הוא אזהרה לבן אדם לבל יתחכם לומר שיותר טוב היה באופן אחר, כי ראה אלקים כי טוב דוקא באופן זה. ובזה מצאנו ראינו בטוב טעם ודעת למה לא נאמר "כי "טוב בשני, להיות על פי מ"ש לעיל בו נעשה הבדלה באיכות ומהות העליונים והתחתונים, העליונים יקנו איכות הרוחנית, והתחתונים יקנו איכות גשמיות, והמלאך בבואו אל עולם הזה יצטרך להתלבש בגוף ממשי, והאדם בעלותו לשמים כענין חנוך ואליהו ז"ל יצטרכו ללבוש רוחניי, כי אי אפשר להם לבוא בגוף הזה אל מדור הרוחניים העליונים. והנה כשיאמר האדם על בריאת ההבדלה הלזו, יותר היה טוב אם היה באפשרי אל האדם לעלות לשמים שיאו בעת שירצה, היינו לבין הרוחניים, ולירד אחר כך על הארץ בעת שירצה אין עליו אשמה, דהנה באמת אלקים עשה את האדם ישר ויניחנו בגן עדן מקום הרוחניי, כי היה גופו ספיריי ורוחניי, והקשו הראשונים איך היה באפשרי לו לאדם להוליד שם תולדות כי

הוא פעולה גשמיות, ותירצו כי אלקים עשה את האדם להיות משתמש בעולם הזה ובעולם הבא כאדם המתשתמש בבית ועליה, וכשיהיה יצטרך לפעולה מוגשמת, ירד אל הארץ וקנה גופו אוירית עולם הזה, וכשגמר מעשיהו עלה למקום הרוחניית ושב גופו ספיריי כענין המלאך, אם כן בבריאת האדם לא היתה הבדלה לגמרי, כי בראו מן העליונים ותחתונים (ב"ר פי"ד ג'), והיה יכולת בידו לילך מעולם לעולם כרצונו בכל פעם, הגם שבמהות בודאי היתה הבדלה, כי בכל עולם שם גופו כפי איכות העולם, עם כל זה כיון שהיה הדבר ברצונו בכל פעם, לא מיקרי כל כך הבדלה, ולזה היתה עיקר בריאת האדם הכולל גשמיים ורוחניים, עד שחטא ויגרש את האדם אל עולם הזה לגמרי וקנה גופו איכות גשמיות, ושוב גם אצלו הבדלה לגמרי, כל ימי היותו בעולם הזה אינו יכול לילך כרצונו בין הרוחניים, עד שיבא עתו ויסיר גופו המוגשם ויתלבש שם בחלוקא דרבנן, שוב לא יבוא אל עולם הזה. על כן המגיד מראשית אחרית לא הכתיב "כי "טוב בשני, דבאמת היה יותר "טוב אם היה נשאר האדם משתמש בעולם הזה ובעולם הבא בחיים חיותו כמשתמש בבית ועליה, הבן הדבר. על כן אם יאמר האדם יותר היה טוב שלא תהיה הבדלה זו, נשיב לו דבאמת היה יותר טוב אל האדם, אבל הוא בעצמו גרם כל זה, על כן עם היות שנחסר "כי "טוב בשני, נתמלא טובו בשלישי שנאמר בו ב' פעמים "כי "טוב, לרמז ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו (הושע ו ב), היינו בבנין בית השלישי במהרה בימינו, אז ישמח ד' במעשיו ויושלם כוונת הבריאה וישוב האדם לימי עלומיו והמשכילים יזהירו כזהר הרקיע, כי ישוב גופו ספיריי להשתמש בגוף בחיים בעולם הזה ובעולם הבא, מה רב טובך אשר צפנת ליראיך:

ומה מתקן בזה דברי חז"ל (ב"ר פ"ד ו') שאמרו שלא נאמר בשני "כי "טוב, על שלא נגמרה מלאכת המים עד יום הג', וביום הג' שנגמרה מלאכת יום הב' ומלאכת היום, נאמר ב' פעמים "כי "טוב וכפירוש רש"י. הנה הגם שאין לחקור אחר מעשה אלקינו, עם כל זה מה שאפשר למצוא טעם נוכל לומר ואין בזה עון, הנה יש להתבונן למה באמת לא גמר הש"י מלאכת המים בשני. ולפי הנ"ל יתכן דהנה עשה הש"י הבדלה במים בין רוחניים לגשמיים, והכוונה היתה לברוא בריה חדשה כזה שתהא משמשת בעליונים ובתחתונים, וצפה הש"י שעתיד לחטוא ולא תתקיים הגמר מלאכה עד יום הג', על כן גמר מלאכתו בג' ונכפל בו "כי "טוב. ועל כל פנים נשמע מזה גם כן לדינא שלא נאמר כי טוב בשני, להיות שלא נגמרה המלאכה ולא נקרא מלאכה טובה רק בגמר, על כן לענין מלאכת שבת קיימא לן (שבת ג' ע"א) בעשותה (ויקרא ד כז), העושה את כולה ולא העושה את מקצתה. עוד אמרו רז"ל (ב"ר פ"ד ו') לא נאמר בשני "כי "טוב, להיות

שבו נברא המחלוקת, וזהו שרמזו רז"ל במקום אחר (שמו"ר פ"ל י"ז) אין דבר "טוב יוצא מתוך מריבה. וז"ש בקרח (סנהדרין ק"ט ע"ב) לקח מקח רע לעצמו שהוא היפך הטו"ב, בין ותתבונן לבחור בטוב:

מסרה ליבש"ה (בראשית א י) לית פת"ח, וחד ליבשה (תהלים סו ו) תילים ס"ו ו' שם "שוא, למ"ד השימוש מורה על יבשה כל דהוא, במשמעות הפסוק שם הפך ים "ליבשה לפי שעה עד שעברו ישראל, ואחר כך חזר הים לאיתנו. מה שאין כן הכא מורה פת"ח הלמ"ד, היבשה הידועה הנאמרה בפסוק הקודם, והוה כאלו כתוב להיבש"ה הידועה הנאמרה בפסוק הקודם, וכאשר הושמטה הה"א הוטלה תנועתה על הלמ"ד, (מבין חידות). הנה זכור תזכור את אשר כתבנו בענין קריאת שם "ארץ "ליבשה, שהוא הסתתרות עבור אדם ענין השגחה עליונה בכדי שלא תפול הבחירה, וישוב וישיג ענין ההשגחה והחיות העליוניי על ידי התורה, וכמ"ש לעיל בענין תורת ד' תמימה משיבת נפש (תהלים יט ח), (עיין מ"ש לעיל ותבין). הנה בעבור זה נרמז בכאן בהחסר הה"א, והוטל תנועתה על הלמ"ד בפת"ח, להורות שלא ישיג האדם מבוקשו על ידי התורה כאשר ילמדנה שלא ביגיעה ודרך ארעי, רק כאשר יתייגע בה ויהגה בה במפתח שפתיו, כי חיים הם למוציאיהם (משלי ד כב) בפה (עירובין נ"ד ע"א). והנה הה"א הוא אתא קלילא דלית בה ממשא נאמרת בלא יגיעה, ואות הלמ"ד הוא ממוצא הלשון דטלנ"ת, הוא הנרגש היותר גדול מכל הה"א מוצאות, ובפרט האות הל' הוא הנתדבר יותר ביגיעות ופתיחת השפתים בחיך ולשון וגרון ושינים, הנה נחסרה הה"א הנאמרת בלא יגיעה והוטלה הפת"ח על הלמ"ד, להורות ללמוד ביגיעה בפתיחת הפה, אז יבוא למחוז חפצו להשיג הנעלם מה שנחסר מיבשה לארץ, על כן נמסר לי"ת למ"ד בפת"ח "ביבשה, להורות לית מי שיגע בלימודו בפתיחת פיו, שתהא נפשו יבשה מבלי השגה ויגעתי ולא מצאתי אל תאמן (מגילה ו' ע"ב), הבן הדבר ויונעם לך. והנה לשם גם כן נמסר לית למ"ד "בשוא "ביבשה, "שבא מורה על היראה, כי "שבא היא ממדת היראה והגבורה, והנה מי שלומד ביראה, התורה אינה משתכחת ממנו, כענין שאמרו (שבת ל"א ע"א) אפילו הכי אי יראת ד' היא אוצרו (ישעיה לג ו) אין וכו', וכענין משל קב החומטין דבר המעמיד את התבואה, ועל כן נמסר לית למ"ד "בשבא "ביבשה, היינו לית מי שילמוד ביראה שתהא נפשו יבשה מבלי תורה, כי בודאי אינה [משתכחת] ממנו כי יראת ד' היא אוצרו:

ימים (**בראשית א י**) **ט**"ו. הואיל ואינם מנויים במסורה בפרטות אמרתי למנותם. א' דין. ב' זבלון לחוף "ימים (בראשית מט יג) ג' "שפע "ימים (דברים לג יט). ד' לחוף ימי"ם (שופטים ה יז). ה' יהמיו"ן (ישעיה יז יב). ו' מחול ימים (ירמיה טו ח). וששה בספר

(יחזקאל כ"ז וכ"ח). י"ג בלב"ב (יונה ב ד). י"ד מחול (איוב ו ג). ט"ו לה"ר (דניאל יא מה). ועוד ששה בספר תהלים דלא חשיב הכא, (מבין חידות). הנה לא מנה במסרה רק ט"ו כמנין י"ה, מה שאין כן הששה שבספר תהלים, וצריך עיון. ואפשר תהלים אמר דוד שהוא מלכות סוד ה' אחרונה שבשם, אמר בתהלים ו' פעמים ימים, הנה י"ם הוא מלכות כנודע לחברם בואו, ובשאר ספרים תורה שבכתב י"ה פעמים, ליחד המלכות ביחודא שלים. והנה (תהלים קז כג) יורדי הים באניות (תהלים קז כד) המה ראו מעשה ד', והבן. ועיין מה שכתבנו בספרינו על פסוק (דברים כח סח) והשיבך מצרים באניו"ת, והבן:

ויאמר אלקים תדשא הארץ וכו' (**בראשית א יא**). עיין ברש"י פירושו תדש"א, היינו תתלבש הארץ בלבוש עשבים. והנה נאמר להלן ביום ו' (בראשית ב ה) וכל שיח השדה וכו' וכל עשב השדה טרם יצמח. ופירשו חז"ל (חולין ס' ע"ב) (וכן הוא ברש"י) על פתח קרקע עמדו עד יום ו'. ולמה נברא לבוש הארץ ביום ג', כיון שלא יצאו לפועל עד יום ו'. ונ"ל דהנה יום ג' רומז לתפארת, והלבוש הוא תפארת להלובש כי ההוא דרבי יוחנן קרי למני מכבדותא (שבת קי"ג ע"א), לרמז זה היה לבוש הארץ ביום ג' הרמוז לתפארת:

תדשא הארץ דש"א (**בראשית א יא**). אמר בלשון הזה, ולא אמר תוציא הארץ עשב וכיוצא. ונראה דרמז על ג' דברים העולם קיים על הדין ועל האמת ועל השלום (אבות פ"א מי"ח). הנה הג' אלו נצרכים על ידי צמיחת הארץ, שהאדם צריך פרנסה מהדברים הצומחים מן הארץ, וגוזל אחד את חבירו, ומן הצורך לד"ין להציל עשוק וכו', ועל ידי זה מתהווה מריבה בין אנשים ודוברים שקר, ומן הצורך לשלום ואמת. על כן בראשית צמיחת הארץ נרמז התיקון והקיום דש"א, ר"ת די"ן שלו"ם אמ"ת:

לא נאמר למינהו בדשאים, עד שהוצרכו ללמוד קל וחומר (**חולין ס' ע"א**). ומן הצורך לידע למה לא אמר הש"י בפירוש למינהו ולא יצטרכו לקל וחומר. והנה תתבונן את אשר כתבנו כמה פעמים דהי"ג מדות שהתורה נדרשת בהם, המה מכוונים אל י"ג מדות של רחמים, וכאשר כתבתי כבר בשם הרב הק' מהרד"ב משה"ה אמר אל נא רפא נא לה (במדבר יב יג), הנה רצה להשיג הרפואה ממדה ראשונה אל (שמות לד ו), והשיב הש"י (במדבר יב יד) ואביה ירוק ירק כו', היינו שילמוד קל וחומר זה סגולה לעורר מדת אל, וכן כל מדה ומדה. והנה תתבונן בכאן שם אל הוא החסד הגמור חס"ד א"ל כל היום (תהלים נב ג), והנה הש"י מכלכל חיים בחסד, על כן פעל הש"י במזון הראשון שברא שיהיה נלמד בקל וחומר, הנה על ידי קל וחומר יתגלה פעולת אל ויהיה מכלכל חיים בחסד, וזה אשר כתבנו במקום אחר מחיה מתים ברחמי"ם רבים, דלמדו (פסחים ס"ח ע"א) בגזירה שוה ואיש משענת"ו בידו (זכריה ח ד), וכתיב התם ושמת משענת"י

(מלכים ב' ד כט), וגזירה שוה נגד מדת רחו"ם, אין כאן מקום להאריך. ותתבונן עוד בנסתרות לד' אלקינו מדה ראשונה אל, סוד השערות הסמוכות לראש ראשית הצמיחה כביכול, והנה השתלשלות החסד מהמדה הזאת מעולם ועד עולם עד לארץ, הנה נתהווה גם כן בארץ ראשית הצמיחה בקל וחומר אשר מכוון נגד מדת א"ל, ותתבונן בכוונת "ברוך "שאמר "והיה "העולם (תפלת שחרית), הוא נגד מדת אל, ויהי רצון שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו:

ואגיד לך עוד לא נאמר "למינהו בדשאים, ולמדו בקל וחומר (חולין ס' ע"א) והוא תורה שבעל פה. נ"ל לרמז דאמרינן בירושלמי (ברכות פ"א ה"ב) אמר רבי שמעון בן יוחי אלו הוינא קאים על טורא דסיני היה מבקש ב' פומין, א' ללמוד תורה, והשני דעביד ליה כל צורכיה, חזר ואמר וכו', עיין שם. והנה לפי זה תיכף במאכל הראשון נלמד למינהו בתורה שבעל פה, להורות דכן טוב הדבר שיהיה בפ"ה האוכל הוא הפה בעצמו שלומד תורה. וירא אלקים כי טוב (בראשית א יב), זה שאמר שר העולם יהי כבוד ד' לעולם ישמח ד' במעשיו (תהלים קד לא, עין שם בגמרא חולין ס' ע"א הנ"ל):

אשר זרעו בו על הארץ (**בראשית א יב**). הנה אינו מובן הדבר כי אשר "זרעו "בו, היינו זרעו כנוס בתוך הפרי, והיכן יתכן אחר כך "על "הארץ, משמע שהזרע "על "הארץ, והגם דהמקרא אינו יוצא מידי פשוטו שיזרעו הזרע ההוא "על "הארץ, אבל הוא קיצור ובודאי רמז לאיזה דבר בלשון הזה. והנראה דתיבת "על "הארץ, רצ"ל דבר זה אשר אני מצווה שתהיה הזרע כנוס בו, הוא להזהיר בזה לכל יושבי הארץ, דהנה במין בריה הראשונה שבאמת הציווי למינו, בא מאמר הש"י שתהיה הזרע כנוס בו, בכדי שלא יפול לבטלה ולשאינו מינו, הנה זה הוא מוסר לכל יושבי הארץ שישמרו זרעם שלא יתנום לבטלה ולשאינם מינם. ובזה יתכן במעשה דער ואונן שנענשו על הדבר, והיכן מצינו שהוזהרו, והנה זאת היא אזהרה. ויוצדק בזה אומרו "ויהי "כן, דלכאורה מיותר כי נאמר אחר כך ותוצא "הארץ וכו' (בראשית א יב). אך "ויהי "כן, שמן הציווי הזאת למדו כל יושבי תבל דעת שהוא אזהרה לכולם, על כן נענשו כל הברואים במבול כשעברו על זה. ולזה תראה שבעשיה "ותוצא "הארץ לא נאמר על הארץ, רק במצות המצוה ית"ש אשר צוה ציוויו בזה לכל יושבי הארץ:

מסורה תדשא (בראשית א יא), לית במת"ג מלת "תדשא לא נמצא עוד במקרא והוא במת"ג, וכתב המדקדק ר' אלי' הלוי ז"ל בסי' טוב טעם במ"תג במלת "תדשא, מן מתגי הנכרים הוא, (מבין חידות). הנה "תדשא לית, כי אין עוד כמו זה בעולם שתתלבש הארץ בצמיחתה בפעם אחת רק לאט לאט, מאז היתה הציווי שתתלבש ביחד ותוציא

הצמיחות בכל גידוליהם, כי כל מעשה בראשית בצביונם ובקומתן נבראו (ר"ה י"א ע"א). ולזה נראה שנמסר במת"ג הוא המעמיד הבעל חי שלא תלך להלן, ומרמז אשר תדשא הדשאים בכל קומתן שלא יצטרכו עוד לגדל אחר כך רק יוגמר כל גידולין, והוא כדעת רבי יהושע בראש השנה (שם):

ע"ץ (**בראשית א יא**). במסורה בחומשים נדפס כ'. ונראה דהכוונה כ' פעמים ע"ץ בתורה, ובעל מבין חידות השמיטו ולא ידעתי למה, ואין תחת ידי מס"ג ומס"ר לעיין בהם:

למינו (**בראשית א יא**). ד' באורייתא במס"ג, (מבין חידות). רמז לארבעה מינים שנצטוו שידבקו במינם דוקא, היינו "צומח "חי "מדבר, נוסף עליהם ישראל שישארו שאר המדברים גם כן אינם מינם, וצריכים להתדבק במינם דוקא, וממילא נרמז במסורה זו איסור חיתון בת עכו"ם:

בגמרא חולין דף ס' ע"א דרש רבי חנינא בר פפא, יהי כבוד י"י לעולם וכו' (תהלים קד לא), פסוק זה שר העולם אמרו בשעה שאמר הקב"ה למינהו באילנות, נשאו דשאים קל וחומר בעצמן וכו', מיד כל אחד ואחד יצא למינו, פתח שר העולם ואמר יהי כבוד י"י וכו'. בעי רבינא הרכיב ב' דשאים זה על גב זה לרבי חנינא בר פפא מהו, כיון דלא כתב בהו למינהו לא מחייב, או דילמא כיון דהסכים אידיהו כמאן דכתב בפירוש למיניהו דמי, תיקו. לכאורה יש להתבונן מה מקום הספק, הרי קל וחומר ניתן לדרוש וקל וחומר הוא דאורייתא. והיה נראה לפע"ד דהאיבעיא הוא רק לענין מלקות, כיון דקיימא לן (סנהדרין נ"ד ע"א) אין עונשין מן הדין, אבל בכאן יש ספק בזה, להיות דהסכים הקב"ה כמאן דכתיב בהו למינהו ולא מקרי מן הדין, אבל לענין איסור אין כאן ספק דודאי אסור, זה מה שנ"ל ושיטת הפוסקים אינו כן וצריך עיון, ויתבאר אי"ה. והנה עדיין צריך עיון מהו מקום הספק, וודאי כיון דהסכים הקב"ה מי הוא שיבוא אחרי המלך וכו'. ונ"ל דהנה אמרו (שבת פ"ז ע"א) ג' דברים עשה משה מדעתו והסכים הקב"ה על ידו, פירש מן האשה מאי דרש, מה ישראל שקבע להם זמן לדיבור הוצרכו להפרשה, אני שאין לי זמן קבוע וכו', והסכים הקב"ה על ידו שא"ל (דברים ה כז) לך אמור להם שובו לכם לאהליכם (דברים ה כח) ואתה פה עמד עמדי. והקשו בתוס' (ד"ה ואתה) כיון דהסכים הקב"ה על ידו, למה דיברו אהרן ומרים (במדבר יב א), (הרי ידעו מהפסוק ואתה פה עמד עמדי). ותירצו שהיו סבורים דהסכמת הקב"ה הוא על דרך הבא לטהר מסייעין אותו (שבת ק"ד ע"א). הנך רואה דמהסכמת הקב"ה אין ראיה לאיסור, דיכול להיות על דרך הבא לטהר וכו', והא דהקפיד הקב"ה על אהרן ומרים, הוא שאמר הש"י (במדבר יב ו) אם יהיה נביאכם כו', (במדבר יב ז) ולא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא, הנך

רואה שהש"י הסכים שסברתם טובה במקום אחר, אבל לא אצל משה, דהנה אמר לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא, ממילא מוכח אדרבה דאין להוכיח ממה דהסכים הש"י, ובזה יונח לנו בטוב טעם שיטת הפוסקים דפסקו להיתר. וזה שפתח שר העולם בכאן יהי כבוד ד' כו' ישמח ד' במעשיו, הוא על דרך אם חכם בני ישמח לבי גם אני (משלי כג טו), שיצתה בת קול ואמרה זה בשעת שתיקן שלמה עירובין ונטילת ידים (שבת י"ד ע"ב), הנה הסכים הש"י ואף על פי כן אינם דאורייתא, הבן הדבר:

ותוצא הארץ כו' וע"ץ עושה פרי וכו' (**בראשית א יב**). הנה אמרו רז"ל (ב"ר פ"ה ט') שהארץ שינתה מציווי ית"ש, הוא צוה עץ פרי (בראשית א יא) טעם העץ כטעם הפרי, והיא שינתה. הנה יש להתבונן הארץ הלזו האיך הי' לשנות, וגם למה עשתה כזאת, וגם למה לא נענשה תיכף והמתין לה הש"י עד שחטא אדם. ושמעתי בשם כבוד הרב החסיד סבא קדישא הקדוש כק"ש מו"ה אברהם יהושע העשיל אבד"ק מעזביז זללה"ה, שהארץ ידעה שממנה יברא הש"י אדם על הארץ וישנה מציוויו ית"ש, וחששה פן ח"ו לא יהיה תקנה לאוולתו, וסברה לתקן קצת מעוותתו בשינתה גם היא ממאמרו ית"ש, על כן נשאר לו הדבר בטבע לשנות את טעמו. ולפי זה כיון שהארץ לשם שמים היתה כונתה, היה בה כח לשנות ופעלה והצליחה, ואז בחטא האדם נתקללה בכדי לחפות על עוונו להורות שהארץ גרמה לו כל זה, כי באם לא היתה מתקללת, אז לא היה נשמע ששינתה איזה דבר, ואם כן אין תקנה ח"ו על האדם, ועל כן לא נתקללה מקודם כי באמת קודם שהיה מוצרך הדבר לצורך האדם, אין מקום לקלל אותה כי לשם שמים כוונתה עבירה לשמה, ודפח"ח. ובזה תתבונן ראשית הבריאה ענין הידיעה ובחירה, דהנה לא מנע הש"י מהארץ הכח שתוכל לשנות, וגם לא קלל אותה בשנותה, כי לשם שמים כוונתה בכדי שתהיה תרופה אל האדם בחטאו, ואם כן חטא האדם היה בידיעה, ואף על פי כן נצטווה על הדבר ונענש ממילא הדבר תלוי בבחירה, מזה תתבונן אשר ב' הדברים צודקים, הגם שנעלם דבר הזה בציור שכל האנושי, דוק בדבר:

ואחשבה לדעת עוד לתרץ כל הנ"ל, וביותר אומרו אחר כך וירא אלקים כי טוב (בראשית א יב), משמע כי טוב ונכון הדבר לפניו ית"ש כמו שעשתה הארץ. ולפי מ"ש לעיל בפסוק י"א יתכן הדבר, דהנה ראתה הארץ קפידת הש"י שלא יופסד הזרע אשר יוכל להעשות ולהצמיח אילן, מכל שכן שיש קפידא שלא יופסד אילן שלם. והנה אם יהיה טעם העץ כטעם הפרי, יפסידו את האילנות באכילתן מן העץ עצמו. ובזה יש רמז גם כן אל האדם גם כן במכל שכן, אם נאסר לו להשחית את הזרע אשר נברא ממנו האדם, מכל שכן שאסור להרוג אדם שלם. וגם כן רמז לעשות לזאת האזהרה משמרת למשמרת,

כמו שעשתה הארץ משמרת לזאת האזהרה, כן יעשה האדם שלא יהרהר ולא יסתכל וכו' כמו שאמרו רז"ל (ע"ז כ' ע"ב). והנה הארץ הלזו כיון שהיה בכחה במאמר פיו ית"ש זאת האזהרה שלא להפסיד את הזרע, וכוונתה בשינויה גם כן לזאת האזהרה, על כן יכלה עשות בזה כיון שכבר היתה זאת האזהרה אצלה בכח במאמר פיו ית"ש. וזהו וירא אלקים כי טוב, הדבר הזה ללמוד דעת אל האדם כנ"ל. והנה תתבונן מה שנ"ל כי הגדרים והסייגים אינם נצרכים אלא אחר חטא אדם הראשון שכבר נכנס בו היצר הרע, אבל קודם שנכנס בו יצר הרע אין מן הצורך לסייג, ואדרבה אסור להוסיף על דבריו ית"ש. והנה הארץ הוסיפה על הציווי לסייג, הגם כי אין בה יצר הרע, עם כל זה כיון שעיקר האזהרה אל האדם הוסיפה לסייג. והנה האדם קודם ששמע לעצת הנחש, לא היה מן הצורך לו לגדר ולסייג שלא היה בו יצר הרע, אדרבה אסור להוסיף על מאמרו ית', (רק אחר כך ששמע לעצתה ונכנס בו יצר הרע מן הצורך לו לגדר ולסייג, על כן פורץ גדר ישכנו נחש (קהלת י ח), והבן). והנה חוה כשהוסיפה על הציווי באמרה לא תגעו בו (בראשית ג ג), נתנה מקום למציאת יצר הרע, כיון שגילתה דעתה שצורך לסייג. והנה הסייג שרמזה הארץ, הוא מועיל גם כן אל האדם שנכנס בו יצר הרע, על כן נתקללה הארץ אחר החטא, כי ממנה למדה חוה לעשות סייג, ועל ידי זה נתנה מקום למציאות יצר הרע, אבל כשכבר יש מציאות יצר הרע, מה טוב הדבר ללמד דעת מהארץ הנשמה הלזו לעשות משמרת למשמרת, שלא להפסיד הזרע רק במקום הראוי להנטע, ומכל שכן שלא להפסיד אדם שלם שכבר נברא, ונלמד דעת שלא להפסיד איברי הזרע. וז"ש וירא אלקים כי טוב הדבר בעתיד, שגלוי וידוע היה לפניו ית' שעתיד האדם שיכנס בו יצר הרע, ומן הצורך לסייג:

מסורה ותוצא ג'. ב' מלאים, א' דין (בראשית א יב), ב' ותוצא ותתן [רות ב' יח י"ח], מלאים ו', המורה יו"ד פ"א הפעל שרשם יצא. ואחד חסר ו' את עמך [ירמיה לב כא ל"ב כ"א]. ונשלם יו"ד פ"א הפעל במשך תנועת חולם בתי"ו האת"ן. בכאן יש לרמז ג' פעמים "ותוצא, שלש יציאות היו אצל הדשאים, דהנה ביום א' תיכף יצאו בכח הארץ, כי את השמים וא"ת הארץ (בראשית א א) לרבות תולדותיהם (ב"ר פ"א י"ד). וביום ג' עמדו על פתח הקרקע, וביום ו' התפלל אדם וירדו גשמים וצמחו:

למינהו (**בראשית א יב**). י"ד מנויים במס"ג ויקרא י"א ט"ז. הנה כשמרכיבים מין בשאינו מינו, מתהוה בחינה חדשה תולדות משונות, ורמז הש"י למינהו ד"י, היוצר כל הוא אלקינו לא חיסר בעולמו, וברא במה שיש די במינים הללו לצורך העולם, והאדם המתעסק להמציא בריה אחרת הרי זה ככופר במעשה ידיו ית"ש, באומרו שאין די

בבריאותיו ית"ש. ועל כן נקרא אל שדי (בראשית לה יא) אמר לעולמו די (חגיגה י"ב ע"א), ותמצא בפריה ורביה בכל פעם אל שד"י, הבן הדבר:

(**יא** יב)[במקראי קודש הללו יש לדקדק. א' בציווי נאמר (בראשית א יא) עץ פרי עשה פרי, ובעשיה נאמר (בראשית א יב) עץ עשה פרי, וידוע מאמר רז"ל על זה (ב"ר פ"ה ט') ועדותם אמת ותורתם אמת, עם כל זה ניתן רשות לדרוש כי כמה פנים לתורתנו. ב' בציווי נאמר עשה פרי למינו אשר זרעו בו על הארץ, ובעשיה נאמר עשה פרי אשר זרעו בו למינהו. ג' יקשה כיון שנאמר ויה"י כן, למה לו שוב לפרש ותוצ"א האר"ץ, ואם להשמיענו שהארץ לא קיימה בשלימות רצון הש"י כמאמר רז"ל למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה, אם כן למה לא נאמר ויהי כן. והנה מה שנ"ל לפרש הדבר על פי דרך האמת, כידוע שהתורה מרמזת בעליונים ובתחתונים, והכוונה על הארץ העליונה (מדת מלכות שמים) מקור נשמות ישראל, ועל ידי התחברות מדת יסוד צדיק הנקרא ע"ץ פר"י, תעשה פירות היינו נשמות ישראל. וידוע גודל עון הוצאת ז"ל, שגורם ח"ו להוליך השפע מיסוד צדיק למקום הקליפות. וזה כל פרי מעשינו לעשות היחוד השלם להוליך השפע דייקא אל הארץ הקדושה. ובהקדמה הזאת נבאר על נכון בעזה"י המקראי קודש תדשא האר"ץ (העליונה ארץ החיים, הוא מקור נשמות ישראל אשר ממנה יבואו ואליה ישובו), דש"א עש"ב (קרא לניצוצות המתנוצצין עשב, על שם חיבור הויה אלקים במילוי יודין בגימטריא עשב), מזרי"ע זר"ע (ר"ל שאותן הניצוצות דהיינו הנשמות יזריעו גם כן זרע, שבכל עת יתרבו ניצוץ מניצוץ ואור מאור עד אין חקר, ומהיכן יתנוצצו מפרש הפסוק) עץ פרי, (ר"ל יסוד צדיק הנקרא עץ פרי, שהוא) עש"ה פר"י למינ"ו (דייקא, ולא תלך השפע ח"ו למקום אחר, וזהו) אש"ר זרע"ו ב"ו ע"ל האר"ץ (דייקא, ר"ל להשפיע להארץ והבן, וזהו) ויה"י כ"ן (ר"ל שנתהווה היחוד והחיבור בין צדי"ק וצד"ק, ואחר כך יפרש מה נתהווה מהיחוד), ותוצ"א האר"ץ דש"א עש"ב מזרי"ע זר"ע למינה"ו, (ר"ל שגם אותן הנשמות יזריעו דוקא למינם ולא יתיגעו לריק ח"ו, ועל ידי זה ימשך הדבר) וע"ץ עש"ה פר"י אש"ר זרע"ו ב"ו למינה"ו, (שעל ידי מעשה התחתונים יפעול פעולת הטוב בעליונים. ובזה יבא על נכון גם כן אחר כך) ויר"א אלקי"ם כ"י טו"ב, (עיין בשערי אורה מדת המלכות תכונה לפעמים בתיבת כי, וגם הוא ר"ת "כנסת "ישראל. טוב יכונה מדת יסו"ד צדי"ק, בסוד אמרו לצדי"ק כ"י טוב (ישעיה ג י), והבן):

ר"ת כל הפסוק הי"א, בגימטריא תתקע"ד. רמז שגם נשמות התתקע"ד דורות אשר קמטו בלא עת (איוב כב טז, חגיגה י"ג ע"ב) מתבררין בכל דור, וגם הם יכללו בציווי אש"ר זרע"ו ב"ו ע"ל האר"ץ (בראשית א יא). וכן הס"ת בגימטריא תתקע"ד בהוסיף מספר אחד,

נרמז זה בסופ"י תיבות להורות שבסוף ואחרית הימים גם הם יבואו אל האחדות ויתנו יקר למלך הכבוד, והבן. ר"ת וס"ת בגימטריא תולדת של צדיקים מעשיהם הטובים, והבן רמז תולדות הצדיקים הם צדי"ק וצד"ק, ודבר עמוק הוא. ר"ת וס"ת פסוק הי"ב בגימטריא אלו התתקע"ד, וגם כן גימטריא החסד יבררו צדיקים בכל דור, רמז שבכל דור יבררו הצדיקים החסדים שבהם, היינו מה שראוי לבא לידי ציור, והבן:

ר"ת וס"ת, בגימטריא ג' פעמים רכ"ב. דידוע דכל יום הוא נגד ספירה אחת משבעת ימי הבנין חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות, ועיקר המרכבה דימי הבנין הם רק חסד גבורה תפארת, כי נצח הוד יסוד הם תולדות לחסד גבורה תפארת, האבות שלהם היו האבות אברהם יצחק ויעקב המרכבה כנודע, על כן בסוף יום הג' מרומז ג' פעמים רכ"ב, וגם כן הוא בגימטריא ו' פעמים אל"ף, מרומז שיתא אלפי שנין הוי עלמא (סנהדרין צ"ז ע"א), והבן]. (עד כאן מועתק מן ספר דרך עדותיך):

וירא אלקים (**בראשית א יב**). בחומשים ט' בתורה השמיט זה בעל מבין חידות, ראיה היא בגוונים, ותשעה גוונים הם, והעשירית אספקלריא שאינה מאירה, כנגד זה ט' נקודות הם:

בחיי, יום ג' כנגד אלף הג', ונזכר בו ב' פעמים "כי "טוב, האחד על יום ב' שביטל בו גזירת המבול, והב' על התורה שנקראת טו"ב העתידה להנתן באלף הג' אלפים תמ"ח. וכשם שנתן הקב"ה רשות לארץ להוציא גידוליה, ולא נראו אלא עמדו על פתח הקרקע עד שבא אדם שהוא עיקר העולם (חולין ס' ע"ב), כן באלף הג' היו פרין ורבין, כענין שכתוב (שמות א ז) פרו ורבו וישרצו כו', ולא נראה לבני העולם מעלתן וקדושתן, עד שבא התורה שהיא עיקרו וקיומו של עולם, עכ"ל. ולי נראה לפי הנ"ל ב' פעמים "כי "טוב, הא' על התורה באלף הג', והב' על בנין בית המקדש יבנה גם כן באלף הג':

ויהי ערב ויהי בקר כו' (**בראשית א יג**). כבר הודעתיך נאמנה שישנו בכל פסוק דפסקינהו עזרא להמציא איזה שכל חדש, כי תורה שמה ללמד לאדם דעת. והנה דרשו חז"ל (מגילה ג' ע"א) "ושום "שכל (נחמיה ח ח), אלו הפסוקים. על כן חובה לנפש הישראלי להמציא איזה שכל חדש וחכמה, והש"י לא ימנע טוב להולכים בתמים ויאיר עיני המחכים ליהנות מזיו תורתו. והנה תראה בכאן במעשה בראשית "שלישי "רביעי "חמישי פסקינהו לפסוקי בפ"ע, מה שאין כן אינך. והתבונן עוד "שלישי "רביעי "חמישי, משפטם בב' יודין במכתב לשון הקודש, מה שאין כן אינך. ונ"ל דהנה נאמר (תהלים קד כד) מה רבו מעשיך ד' כולם בחכמ"ה עשית, כל מעשה בראשית נבראו על ידי החכמה העליונה, בראשי"ת (בראשית א א) בחוכמתא ראשית חכמה. והנה תראה

באלו הג' ימים היה בכל אחד ב' פעולות שונות, וכולם בחכמה עליונה, (וכבר ידעת יו"ם מורה על חכמ"ה) גזרה חכמתו ית' שיהיה ראשית הבריאה כך וכך, ואחר כך יהיה באופן אחר, הנה ביום הג' צוה הש"י עץ פרי עושה פרי (בראשית א יא) וזה בכח האדמה, ואחר כך הוציאה הארץ עץ עושה פרי (בראשית א יב), על כן נכתב שלישי בשני יודין, להורות שאין כאן שינוי רצון חלילה ח"ו, רק שכן היה חכמה העליונה שיהיה בכח כך ובפועל כך, וכן ביום הרביעי הנה נבראו שני המאורות הגדולים (בראשית א טז), ולא נתקיימו כך רק קטן וגדול שם הוא, אין כאן שינוי רצון חלילה, רק הכל בכח החכמה שתהיה בתחילה כך ובסוף כך, וכן ביום החמישי ויברא אלקים את התנינים הגדולים (בראשית א כא), לויתן ובת זוגו, ואחר כך הרג את הנקיבה וצינן את הזכר (ב"ב ע"ד ע"ב), הכל בחכמה עליונה. על כן נאמר בכל אחד ב' יודין, הבן הענין:

מנין אותיות הפסוק רס"א, מנין התיבות הד"ס, בכאן יש פתיחה עיין מ"ש לעיל:

ויאמר אלקים יהי מאר"ת ברקיע השמים (**בראשית א יד**). לא אמר יהי אורות אלא מאור"ת, אמרו רז"ל (נדרים ח' ע"ב) לעתיד לבא עתיד הקב"ה להוציא חמה מנרתיקה לענוש את הרשעים, הנה נשמע שבעולם הזה החמה הוא בנרתק ואין מאיר אור החמה ממש, רק מאיר מן האור דרך הנרתק. וז"ש יהי מאר"ת, ר"ל יהי אור מן האורות, היינו שיאירו דרך הנרתק. ועוד י"ל דהנה הרקיע הסמוך אלינו בקירוב, הוא וילו"ן ואינו משמש כלום כמו שאמרו רז"ל (חגיגה י"ב ע"ב), והמאורות הם ברקיע שלמעלה ממנו, ומאירים האורות דרך הרקיע וילו"ן, ואם כן ברקיע הזה הוא רק הארה מן האורות של הרקיע שעליו. וז"ש יהי מאורות, שלמעלה תהיה הארה ברקיע השמים הסמוך אלינו. ועוד יש לפרש על פי מה שאמרו רז"ל (ב"ר פי"ז ה') דגלגל חמה הוה מנובלות אור שלמעלה, ובזה יוצדק מאורו"ת, רצ"ל מן האורות, ונראה דחז"ל נמי מהכא נפקי להו:

[יהי מאורו"ת (בראשית א יד). ודקדקו כל המפרשים אורו"ת מיבעיא ליה, מה מאורו"ת, ועיין מ"ש לעיל דהמ"ם הוא פעולה מאור שלמעלה. וגם בדרך האמת יציבא מלתא, דידוע חמ"ה ולבנ"ה נגד זעיר ונוקב' שלמעלה, והבן]. (עד כאן מועתק מספר קהלת יעקב):

[**מארת** חסר כתיב (בראשית א יד). על שהוא יום מארה ליפול אסכרה ח"ו כמו שפירש רש"י, וכן איתא בזוהר הק' (ח"א ל"ג ע"ב) מאר"ת נקראת ליליתת חייבתא. ואיתא תו בזוהר הק' (ח"ג צ' ע"א) אצל שעיר המשתלח הנשלח ביד עת"י (ויקרא טז כא) (בגימטריא ליליתת), שהאי גברא היה בעל מום כנודע, על כן גם בכאן שהוא יום מאר"ת ומסוכן היום ח"ו לאסכרה, נרמז בס"ת יהי" מארת" ברקיע" ס"ת עת"י בגימטריא ליליתת,

הש"י יצילנו מכל דבר רע אמן. ור"ת "יהי "מארת "ברקיע, בגימטריא ב"ן מדת מלכות שמים כנודע המבטל מלכותא חייבתא מן העולם לתקן עולם במלכות, והבן:

ס"ת הפסוק בגימטריא התנ"ה עמ"ם שיעמד"ו להוש"ע (יהושע י יב), ועדיין לא נקרא יהושע עד שברכו משה (סוטה ל"ד ע"ב) והוסיף לו יוד (במדבר יג טז). וזה שנרמז בר"ת, בגימטריא "י' יוס"ף, ר"ל שאחר כך בימי משה יתוסף לו היו"ד]. (עד כאן מועתק מספר דרך עדותיך):

להבדיל בין היום וכו' (**בראשית א יד**). הנה ברקיע אמר (בראשית א ז) יהי רקיע כו' ויהי מבדיל וכו', משמע דהתהוות הרקיע הוא לצורך דבר אחר, ועוד זאת יעשה פעולה ויהי מבדיל, מה שאין כן כאן אמר (בראשית א יד) יהי מאורות כו' להבדיל, משמע דכל עצמותן של המאורות לא נתהוו אלא לצורך התחתונים להבדיל כו', הנה זה יורה לנו עיקר גדול מה שנשתבשו הפיליסופים ואמרו העליונים צבא השמים הם גדולים מהצדיקים, וחז"ל (סנהדרין צ"ג ע"א) קבלו בהיפך שהצדיקים גדולים מצבא השמים ומלאכים. הנה הורה לנו הוא ית"ש בתורתו "יהי "מארת "ברקיע "השמים, הגם שהם ברקיע השמים והשמים למעלה מן הזמן, עם כל זה לא נבראו לשום איזה צורך דבר מן העליונים, רק להבדיל בין היום וכו', וכיון שהם נבראו לתשמיש אדם, שגבה מעלת הצדיקים עליהן על כן שולט הצדיק עליהן, כענין יהושע שמש בגבעון דום (יהושע י יב), ומה מאוד צדקו דברי חז"ל (סוכה כ"ט ע"א) כשהמאורת לוקין סימן הוא ליושבי תבל, והפילסופים הניעו ראשם על דברי חז"ל באמרם הלא הלקויים הוא על פי חשבון כנודע, אבל הם לא הבינו דברי חז"ל דכיון שמבואר בתורה שהמאורת נבראו רק לצורך האדם, והאדם הצדיק יכול לשלוט עליהן לשנותם מטבעם, אם כן לפניו ית"ש המגיד מראשית אחרית פעל בהם פעולה כזאת, כשיגיע לעת כזאת תהיה הוראה זאת במאורות, ולעת כזאת תהיה הוראה כזאת, זולת אם ייטיבו יושבי תבל את מעשיהן, הנה ישלטו על המאורת בבחירתם הנרצית לשנותם מטבעם, הגע עצמך אם היה מגיע חשבון לקוי חמה בזמן יהושע ביום תת ד' את האמורי לפני בני ישראל, האם היה מועיל החשבון ההוא, הלא יהושע ימשול על החמה לשנותה מטבעה, הבן הדברים:

אמרו חז"ל במדרש (ויק"ר פל"א ט') הובא בילקוט (שמעוני ילקו"ש יואל רמז תקל"ח), שמש ירח קדרו (יואל ב י), בשעה שגלגל חמה נכנס ליטול רשות מהקב"ה, עיניהם כהות ומבקשים לצאת להאיר לעולם ואינן רואים כלום, מה עושה הקב"ה מורה חיצים בהם ומהלכים לאורם, עכ"ל. הנה דרשו כן על פי קבלתם האמיתיות מפסוק (חבקוק ג יא) לאור חציך יהלכו וכו'. אבל צריך להתבונן למה עשה הש"י ככה שיהיו עיניהם

כהות בהולכם כלפי מעלה ליטול רשות מבוראם. אבל הש"י עשה להם ככה בהליכתם למעלה אורם כהה ומאיר עיניהם אין אתם, להורות דעיקר בריאתם להאיר על הארץ לשמש ליושבי תבל, ובזה יכירו וידעו בהגיע עת דודים איזה צדיק שבדור יצוום איזה ציווי, הנה מוכרחים להשמע לו כיון שנבראו לצורכו. ויש לפרש רמז החצים שזורק כביכול בהם, היינו ח"ץ אתוון דיחודא עילאה ותתאה דקריאת שמע שחרית וערבית, שישראל מכירין זמן הקריאה על ידי המאורות:

בין היום ובין הלילה (בראשית א יד). לא אמר בין היום ללילה, ואמר "בין "ובין. להורות הפרש גם בין היום, דהיינו חצי יום הראשון וחצי יום האחרון, וכן בלילה. דהנה חצי יום הראשון איתערותא דחסד ועידן צלותא דאברהם איש החסד, וחצי יום האחרון איתערותא דדינא עידן צלותא דיצחק, ובלילה חצי הראשונה תרעין ננעלין, וחצי לילה האחרונה עת רצון כנודע:

לאות"ת ולמועדים (**בראשית א יד**). לכאורה המועדים הם תדירים מהאותות, שהרי הלקויים הם פעם לכמה שנים, מה שאין כן המועדים הם בכל זמן, ואם כן הוה ליה למימר המועדי"ם קודם לאותות. ואחשבה דהנה האותות הם לכל העולם ובפרט לאומות, כי (סוכה כ"ט ע"א) כשישראל עושים רצונו של מקום מאותות השמים אל יחתו (ירמיה י ב), מה שאין כן המועדים אינם רק לישראל, ואם כן האותות המה לרוב בני אדם, והמועדים אינם לרוב אבל הם תדירים, ומעלת התדיר הוא מחמת "חזקה, (דהיינו דבר שהוא תדיר מוחזק בדבר זה יותר מדבר שאינו תדיר), ורובא עדיף מחזקה (יבמות קי"ט ע"ב), וי"ל דמהכא נפקא לרז"ל דרובא עדיף מחזקה:

לאת"ת חסר ו' (**בראשית א יד**). על ד' דברים מאורת לוקין (בשבועות) (סוכה מ"ט ע"א) עיין שם), מעידי עדות שקר (מורה על זה חסרון אות ו' שהוא אות אמת, כנודע סוד תפארת תתן אמת ליעקב (מיכה ז כ), בחסרון האמת נתהווה אותות השמים בלקוי האורות). ב' כותבי פלסתר (הוא גם כן חסרון אמ"ת כנ"ל). ג' קוצצי אילנות טובים (ו' סוד עץ חיים, וכן הוא בזהר (ח"ג ס"ו ע"ב]) בגין דיעקב. כללא דאבהן והוא אילנא קדישא, בגין כן ו' דשמא קדישא ביה אחידא כו', הנה ו' בחינת אילן, וחסר ו' בתיבת לאת"ת, להורות דאותות הליקוי מתהוים על ידי מחסרי אילנות). ד' מגדלי בהמה דקה בארץ ישראל (מחריב ישוב ארץ ישראל), הנה ישוב חוץ לארץ מהשפעת עשיה, מה שאין כן יישוב ארץ ישראל מהשפעת יצירה, דתמן ו' הכללת משם הנכבד הכולל כל עולמות אצילות בריאה יצירה עשיה כנודע, הנה הגורם לחסר ישיבתה הוא חסרון ו' הנה לאת"ת חסר ו' כנ"ל, זה מה שנ"ל. והנה על פי הדברים הנ"ל תשכיל ותדע גם כן יהי "מארת חסר,

ר"ת מעיד"י (עדות שקר) אילנו"ת (טובים קוצצים) רועי"ם (בהמה דקה בארץ ישראל) תורה (היינו כותבי פסלתר על התורה, עיין ברש"י שכתב באופן אחר. ונ"ל שהוא כענין אי אתה עושה תורתך פלסתר (ברכות ל"א ע"ב), שכותב על התורה דברים בדויים ודברי דופי). וטעם דברים אלו דוקא נ"ל, דהנה המאורת נבראו להבדיל בין וכו', והנה כותבי פלסתר אין מבדילין בין דבר המותר לכתוב לבין דבר האיסור לכתוב, מעידי עדות שקר אין מבדילין בין דבר המותר להעיד לדבר האסור, וכן מגדלי בהמה דקה בארץ ישראל אין מבדילין בין גסה לדקה ובין ארץ ישראל לחוץ לארץ, וכן קוצצי אילנות אין מבדילין בין טובים לאילני סרק, ובשביל זה לוקין המאורות שנבראו להבדלה:

ולמועדים וכו' (**בראשית א יד**). היה יכול לומר ומועדי"ם בלא למ"ד, ואמר בלמ"ד. להורות לימוד, שצריך למוד רב לחכמה הלזו היא קביעות המועדים, שצריך לזה חכמת העיבור שהיא חכמה נשגבה חכמתכם ובינתכם לעיני העמים (דברים ד ו):

ולמועדים מלא ו' (**בראשית א יד**). כי ו' מועדים הם פס"ח, שבועו"ת, רא"ש השנ"ה, יו"ם הכיפורי"ם, סוכו"ת, שמינ"י עצר"ת (רגל בפני עצמו): ולמועדים מלא י' מורה על חכמה, כי מועד נקרא "יום "טוב בגימטריא "חכמה, כי אז מקבצין ישראל המוחין דחכמה על ידי הבינה כנודע, על כן גם בכאן ניתוספה היו"ד אצל המ"ם סתומה שמורה על הבינה, ואצלה י' שמורה על חכמה:

ולימים (**בראשית א יד**). הנה הכוונה לימי"ם, היינו על ידי המאורות יוכר חשבון הימים ובאיזה יום הוא עומד, ומהו הטובה בזה הוא הנרצה לענין המועדים, בכדי שנדע חשבון הימים טובים ובאיזה שעה מתחיל ומסיים, על כן אמר לימים אחר למועדים:

ושנים בלא למ"ד (**בראשית א יד**). כי ברוב השנים חסר למ"ד יום, היינו שנים פשוטות. והנה הלמ"ד הקודמת בל' ימים מישך שייכי גם לכאן, כענין תיבת באלה בכל מקום אשר הלמ"ד מתיבה הקודמת שייכא גם למאוחרת, והיא מחכמת תורתינו הק' שלא נאמרה בשני"ם הלמ"ד בפירוש, רק מן הצורך להוסיפה ממקום אחר, היא הוראה שעל פי הרוב חסר הלמ"ד יום, ולפעמים מוסיפין הלמ"ד יום ממקום אחר. מה שחסר כאן, בפירוש על תרגום יונתן:

בגמרא דידן (תענית כ"ז ע"ב) ובירושלמי תענית (פ"ד ה"ג) ובמסכת סופרים (פי"ז ה"ה), בית דין היו מתענים על האסכרה שלא תפול בתינוקות, מאר"ת חסר כתיב (בראשית א יד). עיין בזהר (ח"א י"ט ע"ב) הובא במגלה עמוקות ואתחנן אופן צ', אסכרה היא הקליפה השולטת על התינוקת חלילה בעת הגזירה עד י"ג שנין, ומי"ג עד עשרים, שמה אגיריסיו"ן. והנה מאר"ת חסר בגימטריא ב' הנ"ל עם הכולל, עיין עוד שם במגלה

עמוקות. ונ"ל ביטול החולאים הללו על ידי שם מ"ה בריבוע כזה, יו"ד פעמים יו"ד, ה"א פעמים ה"א, ואו פעמים ואו, הא פעמים הא, בגימטריא אמר"ת, כי הגדלת על כל שמך אמרת"ך (תהלים קלח ב). והנה נכתב בתורה בלשון הזה יהי מאר"ת ברקיע השמים, בכדי שיהיה יכולים לבטל הדינים ההם אשר מתעוררים חלילה, ובכוונת זה השם מאר"ת מבטלין אותם כנ"ל:

מסורה מאר"ת ב' חסר. דחסר דין (בראשית א יד), ובפסוק (בראשית א טז) י"ו המאר"ת. שרש המלה או"ר, מגזירת נחי עיי"ן, וחסר וי"ו עי"ן המפעל, וחסר נמי וי"ו ההמשך, לכן נמסר עליו חסר דחסר, מבין חידות. להורות ב' המאר"ת חסרים, כי גם אור החמה חסירה מכמו שתהיה לעתיד, כמ"ש (ישעיה ל כו) ואור החמה יהיה שבעתים:

לאת"ת (**בראשית א יד**). ליתֿ חסר דחסר בתורה זולת דין, ומשפטו כמשפט מלת מאר"ת, כי גם היא מגזירת נחי עיי"ן שרשו או"ת, מבין חידות. אפשר ליתֿ חסר אלא א', להורות דרק באות אחד בחסרון המאר"ת ירצה השם, היינו כשהחמה לוקה סימן רע לאומות העולם (סוכה כ"ט ע"א), מה שאין כן במאור השני:

להבדיל (**בראשית א יד**). ב' בטעם, נ"ל פירושו היינו בטעם זקף גדול. דין, ואידך בפסוק (בראשית א יח) י"ח ולהבדיל, (גם זה השמיט בעל מבין חידות):

ולמועדים (**בראשית א יד**), **ב'**, **דין**. ב' ולמועדי"ם טובים זכריה ח' יט י"ט, מבין חידות. כמו שאלו מועדים נקבעו מבראשית, כמו כן אלו מועדים שעתידין להיות מהד' צומות נגזרו מבראשית למועדים, וגלוי וידוע היה לפניו ית"ש, הבן הדבר:

והיו למאורות ברקיע השמים להאיר על הארץ ויהי כן (**בראשית א טו**). תיבת למאורות ברקיע השמים מיותר, דלא הוה ליה למימר רק והיו להאיר על הארץ. גם "ויהי "כן מיותר, כיון דאמר אחר כך (בראשית א טז) ויעש אלקים וכו'. והנראה דהכי קאמר והיו למאורות ברקיע השמים, דידוע דשינויי הזמן מועדי ד' ושבתות וראשי חדשים הוא, דאז הוא שינויים לטובה בגבהי מרומים באורות עליונים ספירות הקדושים, הגם דשם הוא למעלה מן הזמן, עם כל זה על ידי הזמן המתהווה בעולם הזה בבוא הזמן של המועד בעולם הזה, מתהווים שינוים לטובה בגבהי מרומים, ועל ידי השינוי לטובה בגבהי מרומים, נמשך מזה אור למטה ומתקדש היום בקדושתו. וז"ש והי"ו (המאורות הללו שמהם נתהווה וניכר הזמן, והיו) "למאורות (אשר) "ברקיע "השמים (שיהיו בהם שינויים לפי הזמן, ומהם יומשך) "להאיר "על "הארץ (קדושת הזמן. וז"ש) "ויהי כן, כל ענינים בגבהי מרומים שנתהווה בהם כל הבחינות אשר יהיו נפעלים בעיתותי הזמן

אשר בעולם הזה כל ימות עולם, בחג המצות פעולה כזאת, ובשבועות פעולה אחרת, הבן הענין:

וירמוז עוד (בראשית א טו) "להאיר "על "הארץ הידועה, היינו ארץ הקדושה. דהקשו הראשונים ענין השינוי באורות עליונים כפי איזה מקום הוא, דהרי ישתנה הזמן לפי המקום והמחוז, במחוז הזה יום ובמחוז אחר לילה. ותירצו דהכל נעשה אחר הזמן ההוה בארץ ישראל שהוא העיקר, ומהזמן שבארץ ישראל יומשך להזמנים שבחוץ לארץ, עיין בדברי הראשונים. ועל פי זה פירשו מ"ש בזוהר הק' (ח"ג קע"ט ע"ב) לא זזה שכינה מישראל אפילו בשבתות דחו"ל, היינו השבתות של הזמנים שבחו"ל. ועל פי זה יתפרש והיו למאורות כנ"ל, להאיר על "הארץ הידועה דוקא, ורמז "ויהי "כן גם בחוץ לארץ בזמנים שונים לפי הקוטב:

ויותר נ"ל דקושיית הראשונים לא קשה מידי, מה שהקשו איך יהיו השינוי בזמן בעולמות העליונים, הרי בקוטב הזה הוא שבת ובקוטב הזה חול, אין כאן קושיא כלל, דהרי הקושיא הוא על האורות העליונים והם למעלה מן הזמן, אם כן הדבר הנעשה בהם הוא בלא זמן ושעה, ואין לשאול הרי בכאן חול ובכאן שבת, כי שאלתינו לא תתכן רק בדבר שהוא תחת הזמן, כי אנחנו תחת הזמן ולא יצוייר לנו דבר שהוא למעלה מן הזמן. וז"ש להאיר על (כלל) הארץ כל מקום ומקום לפי זמנו, על ידי האור הנעשה בגבהי מרומים. וזהו שסיים "ויהי "כן בכל מקום ומקום, הגם שלא יצוייר הדבר הזה למי שהוא תחת הזמן, בין והתבונן בדברים כי קצרתי וסמכתי על המשכיל:

עוד יתפרש הפסוק (בראשית א טו) על פי פשוטו, אחר שנדקדק דלא הוה ליה למימר רק והיו לאות"ת ושנים ולהאיר על הארץ. ב' גם תיבת "על "הארץ מיותרים, דלא הוה ליה למימר רק ולהאי"ר, ומי לא ידע כי "על "הארץ הם מאירים, כי כל מעשה בראשית לצורך עולם הזה. ג' "ויהי "כן למה לי, כיון שנאמר אחר כך ויעש. והנראה על פי מ"ש לעיל בתיבת מאר"ת (ולא אורת), כי המ"ם הוא פעולת מ"ן, רצ"ל מן אורות עליונים ולא כל אורות, רק נובלת האור של מעלה (ב"ר פי"ז ה'). וגם מאר"ת, כי גם האור ההוא הוא בנרת"ק עיין מ"ש לעיל. ומפרש הפסוק הזה למה באמת רק מהאורות ולא כל האורות, הלא מדרך הטוב להטיב. וזה שמפרש יהו למאורות ברקיע השמים (ולא כל האורות, כי הוא) להאיר על הארץ, ולא יוכלו הארציים המוגשמים לסבול אור גדול כזה ויתבטלו ממציאותם, ובעבור זה גם האור הזה שהוא רק נובלת הוא בנרתק, וכן יהיה לעתיד כשיוציא הש"י חמה מנרתיקה יתלהטון הרשעים כי לא יוכלו לסבול, זולת הצדיקים אשר כבר נזדכך חומרם כמלאכי רוח משרתי אש (עיין נדרים ח' ע"ב). ובזה ידוקדק

"ויהי "כן, שלא האירו למטה רק כפי כח התחתונים לקבל, להיות שדרשו חז"ל (שהש"ר פ"ו י') בפסוק (שיר השירים ו י) מי זאת הנשקפה כמו שחר וכו', מרמז לגאולתן של ישראל מתחלה כמו שח"ר, ואחר כך יפה כלבנ"ה וכו'. והנה ארמוז לך פרפרת נאה, דהפסוק הזה של מארת, בגימטריא כל הפסוק "בא "הגואל "הנשקפה "כמו "שחר "יפה "כלבנה "ברה "כחמה "איומה "כנדגלות, כן יעשה ד' במהרה בימינו:

[**והיו** למאורות ברקיע השמים להאיר על הארץ ויה"י כ"ן (בראשית א טו). להיות הצלחת ישראל תלוי במאורות ונמשלו להם כמו שאמרו רז"ל (שהש"ר פ"ו י') על פסוק (שיר השירים ו י) הנשקפה כמו "שחר יפה כלבנ"ה ברה כחמ"ה איומה כנדגלו"ת, שאמרו רז"ל מתחלה כמו "שחר, ואחר כך יפה כלבנה, ואחר כך ברה כחמה, ואחר כך איומה כנדגלות. ולזה ר"ת וס"ת כל הפסוק בגימטריא "והיו "שחר "לבנה "חמה "נדגלות. ויש לנו בזה הענין רמזים נכונים בזה השלחן אשר לפני יי' (יחזקאל מא כב), דהיינו "שחר "לבנה "חמה "נדגלות, ר"ת שלח"ן, שהוא הוא שלחנו של אדם שמכפר עליו (ברכות נ"ה ע"א), והבן. ונרמז בזה גם כן סעודות שבת עם התוספת שמקבלין קודם הכניסה, בסוד טועמיה חיים זכו (מוסף לשבת) טעימה בעלמא, והוא גם כן בכאן הנשקפה כמו שחר שקיפה בעלמא כמציץ מן החרכים, ואחר כך בסעודת ליל שבת יפה כלבנ"ה כנודע סעודתא דחקל תפוחין קדישין, ואחר כך וכו', והמ"י וידום. והנה ידוע (עיין ברכות ז' ע"א) שכל ישראל מוכנים לנבואה כנודע בסוד ונפלינו אני ועמך מכל העם אשר וכו' (שמות לג טז), רק שצריך להעלות ממדריגה למדריגה עד שתשרה עליו הנבואה ורוח הקודש, כמבואר בכתבי האר"י ז"ל הכנות הרוח הקודש. ותחלת הכנותו בתשובה שלימה לפני יוצר בראשית ותיקון מעשיו לעבודתו נקרא בחינת השקפה עיונא בעלמא, ואחר כך יתעלה לבחינת יפה כלבנה, כי יהיה בסוד מיין נוקבין והבן, ואחר כך וכו' עד שיגיע למדריגת איומה כנדגלות, אזי תשרה עליו הרוח הקודש והנבואה גם כן בעיתות הנבואה. וזהו שנקרא שם השליח מאת השם נבי"א, ר"ת "נשקפה "ברה "יפה "איומה, ואי"ה נדבר מזה עוד כמה דברים:

כל הפסוק (בראשית א טו) בגימטריא הוי"ה הטו"ב, (הוא המאור הגדול שגם בקטנותו ר"ל הסתר פנים ח"ו הוא טוב, כי שם הויה במספר קטן עולה טו"ב, בסוד הודו לי"י כי טו"ב (תהלים קז א)):

הנשקפ"ה כמו שח"ר יפ"ה כלבנ"ה בר"ה כחמ"ה איומ"ה כנדגלו"ת (שיר השירים ו י), רמז למדריגות השם אד"ני מדריגות מדריגות יש, כי הוא התעלות כנסת ישראל מתחתית לעיליות, עד כי יקרב מועד ויגיע זמן ותהיה עטרת בעלה כנודע. וכבר ידעת כי חמה

ולבנה שבעולם העשיה הלזה מרמזים למדריגות הללו, על כן נרמז זה פה והבן, והשם הטוב יכפר בעדנו]. (עד כאן מועתק מן ספר דרך עדותיך):

ויעש אלקים כו' (**בראשית א טז**). זכר תזכור את אשר כתבנו בפסוק (בראשית א ז) ויע"ש אלקים את הרקיע, נאמרה בבריאת השמים מחשבה היינו בראשי"ת (בראשית א א) בחוכמתא, דיבור ויאמר אלקים יהי רקיע (בראשית א ו), עשיה ויעש אלקים את הרקיע. להורות דעבודתנו לפעול בשמים צריכה להיות במחשבה דיבור ומעשה, (כי מחשבה מאמר ראשון בראשי"ת, כי את השמים לרבות צבאיהם (ב"ר פ"א י"ד]), עיין בספרנו דרך פקודיך) כן הוא הענין בכאן אצל המאורות, הנה המאורות מרמזים לאורות עליונים נעשו במחשבה ודיבור ומעשה, כי מחשבה ממאמר ראשון בראשי"ת, כי את השמים לרבות צבאיהם. וכאן ויאמ"ר ויע"ש, רמז לעבודת האדם לצורך האורות עליונים, צריכה להיות במחשבה ודיבור ומעשה דוקא, דוק והבן:

ועל פי פשוטו נ"ל ויע"ש (**בראשית א טז**). דהנה כל הנבראים יש להם גוף ונשמה, ואפילו המלאכים יש להם גוף רוחניי שהם אור וכלי כנודע. והנה אנחנו לא נדע לכנות את הנשמה שלנו גם כן רק בשם או"ר. והנה הנשמה היא בבחינת דבו"ר (ויהי האדם לנפש חיה (בראשית ב ז) רוח ממללא), והגוף הוא בבחינת עשיה. והנה בבריאת המאורות כיון שהם אורות, היינו סוברים שהם אורות לבד בלא כלי. על כן אמר הכתוב גם כן ויעש, להורות דגם בעשיה נפעלו להתהוות להם "כלי", הבן הדבר:

ויעש אלקים א"ת שני וכו' (**בראשית א טז**). נראה א"ת לרבות כל הז' כוכבי לכת. ובזה יתכן "המאורות "הגדולים ה' אחת מיותרת, היינו לרמז החמשה כוכבי לכת חוץ החמה והלבנה, והם ש' צ' מ' נ' כ'. והנה תראה הגם שגם החמשה כוכבים מנהיגי עולם בזרוע עוזו ית"ש, עם כל זה אין מבואר בפירוש בריאתן רק החמה והלבנה, כי לצורך משפטי התורה אין מן הצורך לידע רק תקופות החמה ומולדת הלבנה, ועניני שאר כוכבי לכת הגם שהחכמות הנראות בהם, הם עניינים גדולים וחכמות נפלאות (מה רבו מעשיך ד'), אינם בכלל משפטי התורה התבונן בזה, הגם שמצוה להתעסק לידע גבורותיו ית"ש, אבל אין לבלות עיקר הזמן רק בתורה:

והנה לפי הנ"ל יוצדק גם כן על פי פשוטו שני המאורות הגדולים, הגם שגדול וקטן שם הוא. וגם אמרו שנ"י, וכי חושבנא אתא לאשמועינן. אך הוא להורות הגם דשבעה הם, עם כל זה אלו השנים הם גדולים במעלתן, דמשפטי התורה תלוי בהם. ומעתה תתבונן שאין לך גדלות בשום חכמה רק בחכמת התורה, וח"ו לא לחלוק על דברי רבותינו באתי

שקיבלו בחכמתם דתחילה בראם הש"י בגדלות בשוה, ומחמת קיטרוג הלבנה נתקטנה (עיין חולין ס' ע"ב), רק אף על פי כן לפי פשוטו טוב לפרש הדברים כנ"ל:

את המאור הגדול (בראשית א טז). י"ל לרבות י"ב מזלות, ואת המאור הקטן כו' ואת הכוכבים:

יש לתמוה מפני מה לא נזכר בתורה במעשה בראשית שם המאורות שמ"ש יר"ח חמ"ה לבנ"ה חר"ס סה"ר, כמו שנזכר שמותם בכל תנ"ך, ודוחק לומר שהאדם קרא להם שמות, דהרי לא נאמר רק ויקרא אדם שמות לכל הבהמה וכו' ולכל רומש על הארץ כו' (בראשית ב כ), מה שאין כן השמימיים אינם נזכרים שיהיו נקראים בשמות על ידי האדם. (והנה תראה בסודי רזי בריות המים אינם מקבלים טומאה (כלים פי"ז מי"ג) כי האדם לא קרא להם שמות, והנה מהיכן נדע שהאדם לא קרא להן שמות, על כרחך מדאינו מבואר בכתוב), וצריך לומר לפי זה דכל אלו השמות אינם שמות עצמיים, הנה המאור הגדול יש לו ג' שמות שמ"ש חמ"ה חר"ס, שמ"ש נקרא על שם אדמימות למי חכלילות עינים במדרש רבה (ויק"ר פי"ב א') למאן שמשין דעיינין, ערוך. חמ"ה על שם חמימו"ת. חר"ס על שם חרת"א דאושכפי (שבת ק"ד ע"ב), הוא מראה שחור, והוא לדעתי על דרך שקורין ליפה כו"ש, כמו כן קורין חר"ס לשון שחרו"ת, ואל תתמה על ההתחלפות התי"ו בסמ"ך כשהתי"ו רפויה. וג' שמות יש למאור הקטן, נ"ל גם כן לבנ"ה לשון לבנונית, על דרך שקורין לעיור סגי נהור, דבאמת בעצם אין לה לבנונית שחורה אני ונאוה. יר"ח על שם עיבור החדשים, עיין בערוך. סה"ר על שם העיגול, היה יושב בדיר או בסה"ר (עירובין מ"א ע"ב), ואם כן כל אלו השמות אינם שמות עצמיים, ובכל מקום שנמצא בדברי הנבואה איזה שם מאלו השמות, מן הצורך להתבונן למה כינתה הנבואה להמאור דוקא בשם זה הבן הדבר, אבל שמות העצמיים להם מאור הקטן ומאור הגדול. ובזה תתבונן מה שדרשו חז"ל (חולין ס' ע"ב) בפיוס הלבנה, צדיקים יקראו על שמך יעקב הקטן (עמוס ז ב), דוד הוא הקטן (שמואל א' יז יד), דייקו זה מדלא קרא הש"י להמאורות בשמות האחרים הנזכרים בתנ"ך. ואומר עוד על פי מה דאיתא במדרש כונן, דאמרה הלבנה לפני הקב"ה רבש"ע בשביל דבר אחד שאמרתי לפניך נענשתי כל כך, א"ל עתיד אני להחזיר אותך כאור החמה וכו', א"ל רבש"ע אור החמה מה תהא עליה, א"ל עדיין את מקטרגת אותה, חייך שיהא אורה שבעתיים, עכ"ל. ונראה דדרשו זה בקבלתם, מדלא נקרא להם שם אחר רק מאור הגדול וקטן, להורות זה שמם עצמיים קטן וגדול, שם הוא גם לעתיד במהרה בימינו: ס"ת כל הפסוק, בגימטריא "לימות "המשיח

"בן "דוד "יהי "אור "הלבנה "כאור "החמה "יהיה "שבעתיים "אור "שבעת "הימים עם הכולל, להורות על כללות המאורות יחד במהרה בימינו:

מסרה גדלים (**בראשית א טז**). ג' חסרים בתורה וי"ו ההמשך, א' דין, ב' התנינים בפסוק (בראשית א כא) כ"א, ג' והמופתים הגדלי"ם ההם דברים כט ב כ"ט ב', (מבין חידות). הנה בכאן חסר גדלי"ם להורות שנחסר גדולתן שנתמעטה הלבנה (חולין ס' ע"ב), וכן בתנינים שהרג את הנקבה וצינן את הזכר (ב"ב ע"ד ע"ב), וכן לשם במופתי מצרים הנה עדיין לא הספיקו המופתים הגדולים שיכירו כל יושבי תבל כי אין מלבדו, כי לא היה עדיין זמן טהרות כל יושבי תבל, עד לעתיד במהרה בימינו ונתתי מופתים בשמים ובארץ (יואל ג ג), על כן לעתיד יהיה סיפור שיעבוד מלכיות עיקר ויציאת מצרים טפל, כנודע (ברכות י"ב ע"ב):

א"ת המאו"ר לי"ת, וא"ת המאו"ר לית (בראשית א טז), (השמיטו בעל מבין חידות). ויש לרמז להורות דהש"י בראם באופן זה אשר לפעמים לית מאוריהם דהיינו בליקויים, בכדי לידע אשר גבוה מעל גובה שומר, בעת אשר רצה יסירם ממשלתם, וכן יסד הרדב"ז בכתר מלכות שלו: לממשלת (בראשית א טז) ג'. לא ידעתי פירושו, וגם המבין חידות השמיטו:

[**ויעש** אלקים א"ת וכו' וא"ת המאור הקטן וכו' וא"ת הכוכבים (בראשית א טז). להבין האתי"ן לרבות. וגם על פי פשט הכתוב להבין אומרו מאורות הגדולים, ואחר כך גדו"ל וקט"ן שם הוא, (ומאמר רז"ל חכמי האמת ידוע אשר קבלו ברוח קדשם ומיניה לא תזוע, ואף על פי כן רשות לדרוש בזה והתורה כפטיש יפוצץ סלע). ויראה לי על פי מה דידוע דחמה ולבנה בעולם הזה הם מרמזים לבחינת זעיר ונוקב' באצילות הקודש, ונשתלשלו הדברים מעולם ועד עולם שמ"ש וי"ח חמ"ה ולבנ"ה חר"ס וסה"ר, ידוע למשכילים. ולפי זה יש לפרש ויע"ש אלקים א"ת, (ר"ל ע"ם) שני המאורות הגדולי"ם, (ר"ל זעיר ונוקב' שבעולם הנאצלים נקראים שניהם גדולים והבן), את המאור הגדול ואת המאור הקטן שבעולם הזה, ר"ל על ידי השתלשלות מעולם העליון (בסוד אור הלבנה כאור החמה (ישעיה ל כו) עטר"ת תפאר"ת ביד ה' (שם ישעיה סב ג)), נברא בעולם הזה מאור גדול וקטן, והבן או יאמר שכל הפסוק מדבר מעולם העליון כנודע בכל מעשה בראשית, והוא על פי מ"ש בזוהר הק' (ח"ב קי"ח ע"ב) אית מלאכין דקוב"ה, ואית מלאכין דשכינתא, בסוד ומקבלין דין מן דין (עיין תיקו"ז מד פ"ב ע"ב). ולזה ירצה בכאן ויע"ש אלקים, (ר"ל שעשה המאציל אלקים, הם המלאכים הנקראים גם כן אלקים (זוהר ח"א ט' ע"ב), ואל תתמה על החפץ שלפי זה נעשה ח"ו מן קודש חול, כי באמת קדיש

הוא לעלם ולעלמי עלמיא, ואין מקרא יוצא מידי פשוטו, ואף על פי כן רשות נתונה לכל ישראל לדרוש ולחקור ברמיזות התורה), א"ת (ר"ל ע"ם) שני המאורו"ת הגדולים (ר"ל זעיר ונוקב', על ידי היחוד של המאורות נתהוו המלאכים וחדתין נבוט לצפרין כנודע), א"ת המאור הגדול לממשלת היום ר"ל מלאכין דקוב"ה, ואת המאור הקטן לממשלת הלילה המלאכין דשכינתא, והבן כי יראתי בפצותי פי להרחיב הדיבור, רק בין והתבונן הרמיזות אשר נרמוז, מתחלה מפרש מציאותם על החיבור הקדוש, ואחר כך מפרש כל אחד בפני עצמו מציאותם, ודבר עמוק הוא. וא"ת הכוכבי"ם, יפורש לפי זה על נשמות ישראל שנמשלו לככבים (במ"ר פ"ב י"ג), שנתהוו מהזיווג העליון הקדוש, והבן על פי מה שנודע מציאת המלאכים מבחינת נשיקין ודביקות רוחא ברוחא, על כן מפרש הפסוק כל מציאות בפני עצמו, מה שאין כן נשמות ישראל מבחינת הזיווג הגמור, על כן נקראים העמוסים מני בטן (ישעיה מו ג), על כן כולל מציאותם יחד, והבן. וס"ת כל הפסוק, בגימטריא לימו"ת המשי"ח ב"ן דו"ד יה"יה או"ר הלבנ"ה כאו"ר החמ"ה ואו"ר החמ"ה יהי"ה שבעתי"ם כאו"ר שבע"ת הימי"ם עם הכולל, להורות על כללות המאורות יחד במהרה בימינו. וגם הר"ת בגימטריא "במשיח "בן "דוד:

ברקיע השמים להאיר על הארץ (בראשית א יז), ר"ת וס"ת בגימטריא ב' פעמים ש"ם, הוא שד"י הוי"ה צמצום והתפשטות לכל אחד מהאורות כפי כח התחתונים לסבול, כמ"ש לעיל:

החשך" ויהי" אלקים" כי" טוב" (בראשית א יח), ס"ת א"ך בי"ם. ר"ל בים שמשו אור וחושך יחד, ויהי הענן והחשך ויאר את הלילה (שמות יד כ), עיין בזוהר הק' (ח"א י"ב ע"א) על פסוק (דברים ד לט) וידעת היום, (ר"ל שתדע ענין היו"ם שלית יום בלא לילה ולית לילה בלא יום), והשבות אל לבבך כי י"י הוא האלקי"ם (הכל אחדות אחד), ר"ת וס"ת הפסוק בי"י הוא האלקי"ם, והבן]. (עד כאן מועתק מן ספר דרך עדותיך):

ויתן אותם (**בראשית א יז**). לא אמר וישם אותם כמ"ש באדם וישם שם את האדם וכו' (בראשית ב ח), ואמר וית"ן לשון מתנה. שהמאורות ניתנו בתורת מתנה, להיות אי אפשר לעולם שיהיה בזולת המאורות, ובאם לא היה נותנו בתורת מתנה, הנה כשהיו בני העולם חייבים, היה מתחייב שיוסרו המאורות ויתבטל קיום העולם. לזה נתן אותם הש"י בתורת מתנה, ונותן בעין יפה הוא נותן (ב"ב נ"ג ע"א). וזהו שיסדו (ברכת יוצר אור) המאיר לארץ ולדרים עליה ברחמים, כי ברחמים הוא מאיר לארץ ולדרים עליה אפילו שאינו ראוים, ועיין במדרש פרשת בחוקתי (ויק"ר פל"ה ח') ג' דברים ניתנו במתנה, מאורות, לוחות, גשמים:

ויתן אותם אלקים ברקיע השמים כו' (**בראשית א יז**). הנה בתחילה אמר ויע"ש אלקים וכו' (בראשית א טז), ואחר כך וית"ן אותם, ולא אמר בקיצור ויעש אלקים ברקיע השמים את שני המאורות כו'. אך הוא שבראם בפני עצמם, ואחר כך תלאם ברקיע השמים, ולא נבראו תיכף ברקיע השמים, להורות מ"ש לעיל שעיקר בריאתם לצורך התחתונים, ואילו נבראו תיכף ברקיע השמים היה במשמע שהם לצורך השמימיים, על כן נבראו בפני עצמם, ואחר כך תלאם הש"י בשמים שהם גבוהים בכדי להאיר על הארץ, מזה ישפטו המאורות שהם נתונים תחת ציווי הצדיקים אשר בארץ, כענין שמש בגבעון דום (יהושע י יב). ולפי זה שיעור הכתוב ויתן את"ם אלקים ברקיע השמים, (ר"ל מה שנתנם אלקים ברקיע השמים, אינו בעבור שהוא לצורך השמימיים, רק) להאיר על הארץ, על כן ניתנו במקום גבוה להאיר כל פאת חלקי הישוב, ואם כן כיון שנבראו לצורכי הארציים הם סרים למשמעתם. וזה שיש לפרש הפסוק (תהלים קד כד) שתיקנו אנשי כנסת הגדולה בברכת יוצר אור, מה רבו מעשיך ד', היינו מה שנראה מעשיך ד' רבים, היינו יתור מעשים שהיית יכול כביכול לעשות עשיית המאורות ותלייתן בבת אחת, והנה עשית כביכול מעשים רבים שבראת אותם בפני עצמם, ואחר כך תלית אותם ברקיע, ולמה כזאת, הוא כי כולם בחכמה עשית (כי) מלאה הארץ קנינך, היינו כל קנייניך מלאה הארץ שבראתו לצורך הארץ, על כן לא בראת אותם בשמים נ"ל:

יש להתבונן עוד וית"ן אות"ם (**בראשית א יז**). ויתנ"ם מיבעיא ליה, מאי אותם. אך הוא לפי מ"ש דאינם מאירים על הארץ רק כפי כחם לסבול, על כן נקראים מאורו"ת ולא אורו"ת, וכמ"ש (ב"ר פ"ו ו') דהחמה מאירה דרך נרתיק. וזהו מדוקדק ויתן אות"ם כפי מה שהם בכח אורם, נתנם ברקיע השמים להאיר על הארץ, ועל הארץ הוא הארתם רק כפי שיוכלו התחתונים לסבול ההארה:

ולמשול ביום ובלילה (**בראשית א יח**). הנראה לפרש על הלבנה, דהנה במאמר יהי מאור"ת (בראשית א יד) נאמר להבדיל בין היום כו', וכאן למשול. הוא הנדרש לרז"ל (חולין ס' ע"ב) שפייס הקב"ה בזה את הלבנה אחר מעוטה, שתהיה מושלת ביום ובלילה, על כן שינה לשונו אחר כך בכאן מיום ולילה לאור וחושך, להורות כי הממשלה הנאמרת בכאן אין הכוונה על האור כי שרגא בטיהרא הוא, וגם כן קודם המיעוט הנה הלבנה היתה גם כן מאירה כחמה, ולא היה רק יום ולילה אבל לא אור וחשך, וכעת נתחדש דבר חדש אור וחשך. או באפשר יתפרש על ב' המאורות שמושלים ביום ובלילה, לפי ענין המדינות והאקלימים שהם בזמן אחד יום ולילה, יום בזה האקלים ולילה בזה האקלים כנודע לתוכניים. והנה לפי מ"ש בענין מה שדקדקו כיון שהימים

והלילות אינם שוין תחת הזמן, כפי איזה מקום הוא השינויים במאורות העליונים (עיין מ"ש לעיל). וכפי מה שתירצו דהעיקר הוא כפי הזמן שבארץ ישראל, אם כן בארץ ישראל יו"ם וליל"ה האמיתים, מה שאין כן בשאר האקלימים אין האורות מבדילין בין יום ולילה, רק בין האור והחשך. וז"ש ולמשול ביום ובלילה ולהבדיל בין האור והחשך: **מסרה ולמש"ל** (**בראשית א יח**). לית חסר, (השמיט בעל מבין חידות). על פי מ"ש בדברי יונתן רמיזת המסורה ענין השליטה היא, כי סיהרא לית לה מגרמיה כלום וחסר מאורה והשמש משפיע בה, זה נקרא ממשלה כענין והוא ימשל בך (בראשית ג טז) כמ"ש לעיל. ובלילה ה' מנויים במס"ג, מבין חידות:

ויהי ערב כו' ויהי בקר יום רביעי (**בראשית א יט**). עיין מ"ש לעיל בפסוק א', ותבין מ"ש רביע"י בשני יודי"ן, להורות שאין כאן שינוי רצון, הגם שמתחלה נבראו שני המאורות הגדולים ואחר כך נשתנו להיות גדול וקטן, עם כל זה אין כאן שינוי רצון, רק כך היה בחכמה ובמחשבה קדומה להיות בראשית הבריאה ולבסוף באופן אחר. על כן נאמר בזה אחר כך גם כן וירא אלקים "כי "טוב, ואין כאן שינוי רצון, עיין מ"ש לעיל: בכאן פתוחה כצ"ל, עיין מ"ש לעיל: תיבת הפרשה מנין הד"ס, אותיותיו רחמי"ם:

[**ס"ת** הפסוק (בראשית א יט), בגימטריא ער"ב בגימטריא הוי"ה אלקי"ם בריבוע, להורות האחדות הגמור בכל הבחינות, והבן. על כן צריך לחבר יו"ם וליל"ה בתורה שבכת"ב ובעל פ"ה, על כן ר"ת גם כן גימטריא המספר הנ"ל, וניתוסף מנין כ"ב אותיות התורה]. (עד כאן מועתק מספר דרך עדותיך):

ויאמר אלקים ישרצו המים שר"ץ נפש חיה (**בראשית א כ**). לכאורה תיבת שרץ מיותר. ואפשר הוא להורות שיצאו למיניהם היינו כל שרץ לבדו, על כן שוב לא נאמר למינהו בציווי רק בבריאה. ואפשר לומר לפי זה על כן שינה הוא ית"ש לומר בכאן לשון שרץ ולא למיניהם בצמחי האדמה, דהנה בצמחי האדמה הנה הציווי עליהם רק בזמן ההוא בשעת הבריאה, מה שאין כן מזמן ההוא והלאה הנה המה נזרעים על ידי האדם, ואין להם תנועת הרחישה בעצמם לילך לשאינו מינם. מה שאין כן נפש המתנועעת הנה ברצונם יוכלו לילך לשאינו מינם, הנה הציווי עליהם כל ימי עולם לבל ישרצו וילכו לשאינו מינם, על כן נתחייבו כולם בדור המבול שעברו מאמר פיו ית"ש (עיין ב"ר פכ"ח ח'), ויתבאר עוד להלן מה שנ"ל בבריות המים:

וירצה עוד ביתור תיבת שרץ (**בראשית א כ**). על פי מה שאמרו רז"ל (סנהדרין ל"ח ע"א) למה נברא אדם בששי, שאם יתגאה אומרים לו יתוש קדמך במעשה בראשית. והנה לכאורה הדשאים והעשבים יותר מוקדמים, הוה ליה למימר עש"ב קדמך במעשה

בראשית. אך להיות שאין אומרים לו דבר שאינו נכנס עמו בסוג אחד דהיינו מהדומם והצומח, רק מהבעלי חיים שיש להם יוחס התנועה והשריצה ממקום למקום, אומרים זה לאדם מה חשיבתך שיש לך נפש המתנענעת, הנה יתוש קדמך שיש לה גם כן נפש המתנענע ממקום למקום לכל אשר יחפוץ. וזה שרמז הכתוב ישרצו המים שרץ נפש חיה, רצ"ל ישרצו המים מציאת כזה, אשר השרץ יהיה לו גם כן נפש חיה משותף בנפשו המתנועענת עם האדם, ותהיה סגולה להסיר מכשול לב העקוב מן האדם לבל יתגאה:

נפש חיה (**בראשית א כ**). היה די לשיאמר "שרץ "נפש, ומדקאמר חיה, מזה נדע דגם לדומם וצומח יש נפש רק שאינה חיה, וכאן נחדש בריאת נפש חיה שיש בה חיות להתנענע ולהרגיש:

ועוף יעופף על הארץ וכו' (**בראשית א כ**). אומרו ועוף יעופף בלתי הזכרת שום יציאה בריאה ועשיה כאלו נעשה מעצמו. וגם "על "הארץ על פני רקיע אינו מובן. ויוצדק מאוד לפי קבלת חז"ל (עירובין כ"ח ע"א) שהעופות מן הרקק נבראו. ולפי זה הכי קאמר ישרצו המים (בימים) שרץ נפש חיה, וגם כן ישרצו עוף אשר יעופף, (והוא"ו של ועו"ף קאי על ישרצו דלעיל), רק אינו דומה השרצת נפש חיה הנ"ל להשרצת העוף, כי השרצת העוף יהיה מן המים שעל הארץ, היינו המעורב מן הארץ היינו הרק"ק, והיכן יעופפו על פני רקיע השמים. או באפשר על פני רקיע השמים קאי אהמי"ם, רצ"ל המים שעל פני רקיע השמים, רצ"ל תחת השמים הרואים את פני השמים, מה שאין כן המים בימים. או יאמר או"תו הארץ, דהיינו הרקק שעל פני רקיע השמים דוקא מהם יבראו, כי על ידי זה יהיה מקום תחנותם בארץ שתחת השמים, ושלל בזה הרקק שתחת המים ביסוד הארץ, ומזה למדו רז"ל (חולין כ"ז ע"ב) שעופות די להם בשחיטת סימן אחד כנודע:

גמרא חולין דף כ"ז ע"ב דרש עובד גלילאה בהמה שנבראת מן היבשה הוכשרה בשני סימנים, דגים שנבראו מן המים הכשירן בולא כלום, עוף שנברא מן הרקק הכשירו בסימן אחד, א"ר שמואל קפוטקא תדע שהרי עופות יש להן קשקשת ברגליהן כדגים, עד כאן. ומן הראוי להתבונן מה יתן ומה יוסיף לענין מצות שחיטה יסוד המים או יסוד העפר, עיין בסידור קול יעקב מה שכתב בזה על דרך הקבלה. והנה לדעת המקובלים הקודמים ראה זה מצאתי בספר הקנה הקדוש, דגי הים משמיטה שעברה (היא היה שמיטת החסד), ובריות היבשה הם מזאת השמיטה העומדים ובגבורתם וכו'. עוד שם דגים הם משמיטה שעברה אין להם דין מזו השמיטה וכו', אם יעלה ליבשה ימותו כי אינם מעורבים בדין, (ונ"ל שרצ"ל על כן חיות הדגים דוקא במי"ם המורים על החס"ד שהיא בחינת שמיטה שעברה, ולפי זה "עפר "ארץ מורה על השמיטה הלזו שמיטת

הגבורה), וראה בני אם יש לה קנ"ה או וש"ט, בעבור מן השמיטה שבאו לא היה להם אכילה ושתיה, אלא חיים וקיימים מזיו העליונה כענין המלאכים בזו השמיטה, עכ"ל. ולפי זה צריכין לומר בעופות שנבראו מן הרקק, הנה יש בהם מכח המים ומכח העפר, יש בהם איזה הארה משמיטה שעברה ומשמיטה זו, ועל כן הכשירן בסימן אחד, ועדיין אנו צריכין למודעי כי כבר נודע לך שענין השמיטות לא נתבאר לנו בכתבי מרן האר"י ז"ל, עיין בליקוטי תורה פרשת קדושים:

[**ישרצו** המים שר"ץ נפש חיה (בראשית א כ). לכאורה תיבת שר"ץ אך למותר. ואפשר הוא להורות שיצאו למיניהם כל שרץ לבדו, על כן שוב לא נאמר בציווי למיניהם רק בבריאה:

ועוף יעופף על הארץ על פני רקיע השמים (**בראשית א כ**). אומרו ועוף יעופף בלתי הזכרת בריאה ועשיה אינו מובן. וגם ע"ל האר"ץ ע"ל פנ"י רקי"ע הוא בלתי מובן. ויוצדק מאוד על פי קבלת רז"ל (עירובין כ"ח ע"א) שהעופות מן הרקק נבראו, ולפי זה הכי קאמר ישרצ"ו המים (בימים) נפש חי"ה, וגם כן ישרצו עו"ף יעופ"ף, (והוי"ו של ועו"ף קאי אדלעיל אישרצו והבן), רק אינו דומה השרצת נפש חיה להשרצת העוף, כי השרצת העוף ישרצו המים שעל הארץ, ר"ל המעורבים עם הארץ היינו הרקק, והיכן יעופפו על פני רקי"ע השמי"ם. או באפשר על פני רקי"ע השמי"ם קאי אהמים, ר"ל המים שעל פני רקי"ע השמים ר"ל תחת השמים, ר"ל המים הרואים את פני השמים ישרצו כל הנ"ל, מה שאין כן מים שבתהום. או יאמר אותו הארץ, דהיינו הרקק שעל פני רקיע השמים, דוקא מהם יבראו, כי על ידי זה יהיה מקום תחנותם בארץ שתחת השמים, ושלל בזה הרקק שתחת המים ביסוד הארץ, והוא הנכון יותר לדעתי:

ס"ת בגימטריא צו"ה להדג"ה עבו"ר יונ"ה הנבי"א להקיא"ו בזמ"ן. על דרך שאמרו רז"ל (ב"ר פ"ה ה') שהתנה עם הדג שיקיא את יונה, והכל נרמז בתורתנו הקדושה:

ר"ת כל הפסוק, בגימטריא ובאל"ף החמיש"י יסבל"ו דינ"י חבל"י משי"ח. כי כבר ידעת ששת ימי בראשית נגד שיתא אלפי שנין דהוי עלמא (סנהדרין צ"ז ע"א) , ויום החמישי נגד אלף החמישי, והבן]. (עד כאן מועתק מן ספר דרך עדותיך):

ויברא אלקים את התנינים (**בראשית א כא**). הנה נצטוו המים להשריץ, ואם כן למה שוב נאמר ויברא אלקים, הוה ליה למימר וישרצו המים או ויוציאו. ויוצדק הדבר לפי דרשת חז"ל (ב"ב ע"ד ע"ב) שקיבלו שהוא לויתן ובת זוגו המוכנים לסעודת הצדיקים לעתיד, הנה להיות אלו הברואים נבראו לסעודת מצוה אל הצדיקים, טועמיה חיים זכו ליום שכולו שבת, וכביכול הכנה לסעודת שבת מצוה בו יותר מבשלוחו, כי הא

דר"ז מלח שיבוטא וכו' (שבת קי"ט ע"א), על כן כביכול עשה הש"י בעצמו ולא על ידי שליחות המים. ואמר לשון ויבר"א ולא ויע"ש ולא ויצ"ר, הנה ידוע לשון בריא"ה יציר"ה ע"שיה לשבר את האוזן כביכול בריא"ה עש"יה (נ"ל שצ"ל יציר"ה), מחשב"ה דיבו"ר. והנה דרשו רז"ל (ב"ב ע"ד ע"ב) תנינם חסר כתיב, שראה כביכול שאין העולם מתקיים והרג את הנקב"ה. והנה חלילה לומר שינוי רצון, רק כך עלה במחשבה הקדומה שיברא גם את הנקיבה ויהרגנה וימלחנה לעתיד לבא, בעבו"ר זה כתיב ויבר"א שהיא בחינת מחשב"ה, זה מה שנ"ל:

וי"ל עוד אומרו ויבר"א (**בראשית א כא**). שמורה על דקות ורוחניות יותר מן עש"יה יציר"ה, להיותן מוכנים לסעודה העתידה שיצאו אז כל הצדיקים מן גשמיות לרוחניות, והסעוד"ה הזאת תהיה ממוצע בין גשמיות לרוחניות, על כן נאמר בהם לשון בריא"ה כמו בשמים ובארץ בראשית בר"א (בראשית א א). ולזה תמצא כמו בבריאת שמים וארץ נרמז בר"ת שם הדעת אהו"ה, ר"ת א"ת השמי"ם וא"ת האר"ץ, ונקרא גושפנקא דחתים ביה שמיא וארעא, כמו כן בכאן א"ת התניני"ם הגדולי"ם וא"ת, גם כן ר"ת זה השם גושפנקא דחתים ביה שמיא וארעא, להיות זאת הסעודה תהיה ממוצעת בין אר"ץ ושמים, היינו בין גשמיות לרוחניות וכמ"ש הרמ"ע במאמרי שבתות, ואם כן יש באותו הסעודה מענייני שמימיות ועניניי ארציות, כענין כל דבר ממוצע שיש לו טבע ב' הקצוות. וזהו לדעתי שם לוית"ן לשון חיבור, ותתרבה אז הידיעה במלכות שמים, על כן לויתי"ן בגימטריא מלכו"ת, על כן שם הדעת נרמז בכאן:

לא נאמר למיניה"ם אצל התניני"ם, כי אינם פרין ורבין, כי הרג את הנקיבה וצינן את הזכר כמו שאמרו רז"ל (ב"ב ע"ד ע"ב):

ואת כל נפש החיה הרומשת אש"ר שרצ"ו המי"ם (**בראשית א כא**). הנה לכאורה אש"ר שרצ"ו המי"ם מיותר. אבל לפי הנ"ל יתכן דהנה התנינים היינו לוית"ן, קיים הש"י מצוה בו יותר מבשלוחו (קידושין מ"א ע"א), הנה הוצרך באלו שוב אש"ר שרצ"ו המים:

את כל וכו' (**בראשית א כא**). מן הצורך להתבונן ריבויי האתי"ן ותיבת כ"ל:

אשר שרצו המימם למיניה"ם ואת כל עוף כנף למינהו (**בראשית א כא**). הנה במיני המים נאמר למיניהם, ובעופות למינה"ו. נ"ל שבריות המים לא נצטוו לידבק דוקא כל אחד במין שלו, רק כל מין דגים אחד הוא, (ומה שדקדקנו לעיל בתיבת שר"ץ שיורה באפשר על ככה, נוכל לומר שנצטוו רק שלא ידבקו בבריות היבשה כאשר יזדמן להם במים). ובזה ידוקדק לנו גם כן אומרו אש"ר שרצ"ו המי"ם למיניה"ם, להורות דשרצו המים למיניהם רבים ולא כל מין ביחוד, וכעין סייעתא מדברי רז"ל (ב"ב ע"ד ע"ב) שאני

דגים דפרצו וכו'. ובזה יונח לנו מה דדגים לא נענשו במבול (קידושין י"ג ע"א), כי לא נצטוו לידבק במינם דוקא, ובריות היבשה לא שכיח כל כך במים, וליבשה אין לבריות המים כח לבוא. ובאם יהיה האמת כך, הנה יהיה בזה נפקא מינה לדינא, דלפי זה יהיה מותר בבריות הים להרכיב מין בשאינו מינו, וכעין דמדומי ראיה לזה בגמרא מכלאים דהנהגה, בעי' בגמרא (ב"ק נ"ה ע"א) הנהיג בעיזא ושיבוטא, ולא בעי בהרכבה דשני מיני דגים, אבל לא לפסוק הלכה באתי רק כתבתי מה שנ"ל:

פרפרת נאה, ס"ת כל הפסוק (בראשית א כא), בגימטריא "זה "הלויתן "והבת "זוג "מתוקן "לצדיקים "לעתיד "לסעודה (ב"ב ע"ה ע"א). ר"ת כל הפסוק בגימטריא "אז "יאמר "דוד "לי "נאה "לברך עם הכולל (פסחים קי"ט ע"ב), לכוללו עם אבהן קדמאה להיות המרכבה שלימה. וגם כן בגימטריא "ברכת, בסוד "ברכת ד' הוא תעשיר (משלי י כב), על כן היה ברכה דדגים ביום זה:

מסורה התנינם (**בראשית א כא**). ג' חסרים י' תניינא י' הרבים בלישנא, כי כן הוא מנהג ב' חרוקים רצופים תחסר י' הרבים על הרוב. והשלשה הם א' דין. ב' "לתנינם שמות ז' יב י"ב. ג' חמת "תנינם דברים לב לג ל"ב ל"ג, (מבין חידות). נראה רמיזת המסורה, הנה התנינם הם לויתן ובת זוגו העתידים ומוכנים לסעודה (ב"ב ע"ה ע"א), הנה כתב הרמ"ע שהשקדים של מטה אהרן (במדבר יז כג), הם יהיו למאכל פירות בסעודה זו, על כן נכתב אצל מטה אהרן ויהיו "לתנינם, היינו בעת אשר יהיו התנינם למאכל. ועוד אמרו (במ"ר פי"ג ב') מוכן לסעודה זו יין המשומר בענביו, הנה נרמז "תנינם "יינם:

הרמשת (**בראשית א כא**) **ג' חסר**. השמיט בעל מבין חידות: שרצו (בראשית א כא) לי"ת, (גם זה השמיט): למיניהם (בראשית א כא) לי"ת, (גם זה השמיט). "כל "עוף (בראשית א כא) ב', (גם זה השמיט). א' דין, ואידך כל עוף טהור תאכלו (דברים יד כ), רמז לאווזות דרבה בר בר חנה (ב"ב ע"ג ע"ב):

משנה ריש פ"ג דנדה (כ"א ע"א) המפלת מין בהמה חיה ועוף בין טמאין בין טהורין, אם זכר תשב לזכר, ואם וכו' דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים כל שאין בו מצורת אדם אינו וולד. ובגמרא שם (דף כ"ב ע"ב) אמר רב יהודה אמר שמואל מאי טעמא דרבי מאיר, הואיל ונאמר בו יצירה כאדם, (פירש רש"י שכתוב (בראשית ב יט) וייצר ד' אלקים כל חית השדה ואת כל עוף השמים ויבא אל האדם וכו', וכתיב באדם (שם שם בראשית ב ז) וייצר י' אלקים את האדם עפר מן האדמה. ורבנן לית להו גזירה שוה), אלא מעתה המפלת דמות תנין תהא אמו טמאה לידה הואיל ונאמר בו יצירה כאדם, שנאמר (בראשית א כא) ויברא אלקים את התנינים הגדולים, (הוה מצי למנקט דגים

סתמא, דבקרא דויברא את התנינם כתיב נמי כל נפש חיה הרומשת אשר שרצו המים, אלא נקט תנין לפי שהוא סמוך לויברא, עכ"ל (התוספות שם ד"ה המפלת). לכאורה דבריהם תמוהים דאי קפדינן דוקא למאי דסמוך, אם כן גם המפלת כמין עוף לא תהיה טמאה דאינו סמוך לוייצר, אלא על כרחך דלא קפדינן אדסמוך. ונראה על פי מ"ש לעיל בפסוק דמשום הכי סיים "אשר "שרצו "המים, להורות דויברא לא קאי רק אתנינים וכמ"ש לעיל בטעם, מה שאין כן אלו האחרים שרצו המים במאמר פיו ית"ש שאמר ישרצו המים (בראשית א כ), (ויש לכוין זה בדברי התוס' שהאריכו וסיימו תיבות "אשר "שרצו "המים), אמרי דנין יצירה מיצירה ואין דנין בריאה מיצירה, מאי נפקא מיניה הא תנא דבי רבי ישמעאל וש"ב הכהן כו' (ויקרא יד לט), ועוד נגמר בריאה מבריאה, דכתיב (בראשית א כז) ויברא אלקים את האדם, אמרי ויברא לגופיה (והוא ויברא דאדם), וייצר לאפנויי ודנין יצירה מיצירה, אדרבה וייצר לגופיה, ויברא לאפנויי ודנין בריאה מבריאה, אלא ויצר מופנה מב' צדדין מופנה גבי אדם ומופנה גבי בהמה, ויברא גבי אדם מופנה גבי תנינים אינו מופנה, עד כאן. לכאורה יש להתבונן הנה רבנן פליגי ארבי מאיר משום דלית להו גזירה שוה, דאין אדם דן גזירה שוה מעצמו, ורבי מאיר קיבלה מרבו ללמוד יצירה מיצירה, ואם כן לפי זה מאי מקשה ארבי מאיר ללמוד בריאה מבריאה לענין תנין, הא לא הוי' ליה בזה גזירה שוה, בשלמא הקושיא הראשונה ניחא דמקשו ללמוד בריאה מיצירה, דתנא דבי רבי ישמעאל ושב הכהן כו' ניחא דהכי קא מקשי, כיון דיש לך מקובל גזירה שוה יצירה, מהראוי שתלמוד ממנה גם בריאה, אבל זאת הקושיא אינה קושיא, דהיכא דאיכא דמי ליה מדמי ליה ילפינן כמ"ש התוס', דעיקר סומך המקשה על הקושיא השניה ללמוד גזירה שוה חדשה בריאה מבריאה, וזה לכאורה מן התימה כיון דלא היה לו קבלה אי אפשר לו ללמוד. והנראה דהנה רב יהודה אמר שמואל לא אמר מאי טעמא דרבי מאיר דנין יצירה מיצירה נאמר בבהמות יצירה וכו', רק אמר מאי טעמא דרבי מאיר הואיל ונאמר בו יצירה כאדם, ונראה הכוונה להיות דכל הפסוק דויצר י' אלקים כל חיות וכו' ויבא אל האדם וכו' מיותר, דהרי נאמר אחר כך ויקרא האדם שמות לכל הבהמה וכו'. אך הוא להורות גזירה שוה מפורשת בתורה, והכי קאמר ויצר י' אלקים כל חית וכו', רצ"ל הכתיב בהן ויצר בכדי ויבא אל האדם, עשה זה בכדי שיביאם בגזירה שוה אל האדם. ולפי זה מקשה שפיר כיון דחזינן דהכתיב הש"י ויצר אצל הבהמות, בכדי שיהיו דומות אל האדם בענין הדין הנ"ל, הנה (למה) לא הזכיר את התנינים שכבר הם דומות בתיבת "ויברא, אם כן המפלת כמין תנין תהיה טמאה, ואין זה דומה לגזירה שוה אחרת שאין אדם דן אותה מעצמו, דהכא הרי הוא מפורשת

שהכתוב מבאר אותם הברואים שלא היו עוד בדומה עם האדם, הכתיב בהן הש"י וייצר כדי שיהיו דומות, משמע מכל שכן אינך שכבר דומות, ומשני דאדרבה כוונת הכתוב מדשנה לכתוב וייצ"ר ולא ויבר"א, להראות שלא תבא אל האדם לגזירה שוה, רק וייצ"ר וכו' ויבא אל האדם, ופריך אפשר וייצר לגופיה ויברא לאפנויי, והכי קאמר וייצר י' אלקים, בכדי שיהיה ויברא פנוי ויבא אל האדם, ומשני אינו מופנה מב' צדדין, ואתה תבין כי קצרתי:

גמרא בתרא (ב"ב דף ע"ד ע"ב) ויברא אלקים את התנינים הגדולים (בראשית א כא), הכא תרגומו ארזילי דימא. (לפי דעה זו יש להתבונן מפני מה נכתב בהו ויברא אלקים ולא סגי בשריצת המים. ואפשר דגם התרגום הלז ס"ל דקאי על לויתן, רק שהתרגום הלז מתרגם עליהם ארזיל"י דימא, וס"ל דהלויתן הוא נגד הראם שיש ביבשה ישנו בים נגדו לויתן), רבי יוחנן אמר זה לויתן נחש בריח ולויתן נחש עקלתון, שנאמר (ישעיה כז א) ביום ההוא יפקוד ד' וכו', (דייקא מסיפא דקרא והרג את התני"ן אש"ר "בים וכמו שאבאר אי"ה), אמר רב יהודה אמר רב כל מה שברא הקב"ה בעולמו זכר ונקיבה בראם, אף לויתן נחש בריח ולויתן נחש עקלתון זכר ונקבה בראם, (רצ"ל הגם שהיה ידוע לפניו שיצטרך להרוג את הנקיבה, אף על פי כן בראם זכר ונקבה בכדי שלא תהיה שום בריה יחידית, להורות שאין יחיד אלא אחד יחיד מיוחד בה), ואלמלא נזקקין זה לזה מחריבין כל העולם כולו, מה עשה הקב"ה סירס את הזכר והרג את הנקיבה ומלחה לצדיקים לעתיד לבא, שנאמר והרג את התנין אשר בים, רצ"ל מדלא כתיב ויהר"ג אלא והר"ג שכבר הרג, ונלמד שדוקא את הנקיבה הרג מדכתיב אש"ר בי"ם, דהזכר עומד כבריח ואינו שרוי בתוך כל הים, מה שאין כן הנקיבה נחש עקלתון שמקיף את כל העולם, אם כן נתון בתוך כל הים אוקיינוס המקיף. ולפי זה פירש הפסוק ביום ההוא יפקוד ד' על לויתן נחש בריח ועל לויתן נחש עקלתון לתת אותם אז לצדיקים, וכבר הרג את התנין אשר בים היינו נחש עקלתון:

הנה יש להתבונן כביכול הש"י מקיים בעצמו מצות תורתו, כמו שאנחנו מברכין הברכות אשר קדשנו במצותיו מצותיו שכביכול הוא בעצמו מקיים, וכמו שאמרו רז"ל (ברכות ו' ע"א) מנין שהקב"ה מניח תפילי"ן (ברכות ז' ע"א) מנין שהקב"ה מתפלל, וכמו ששאלו כי קא קבר למשה במה טבל (סנהדרין ל"ט ע"א), וכמו ששאלו האיך מוריד גשמים בשבת (ב"ר פי"א ה'). אם כן יוקשה לנו הלא הסירוס אסור מן התורה ואפילו לבן נח, האיך סירסו הש"י ללויתן. ואפשר לי לומר דהמצוה הוא ובארצכם לא תעשו (ויקרא כב כד), כל שבארצכ"ם (חגיגה י"ד ע"ב), מורה דוקא על בריות הארץ ולא על בריות שבים,

(ולא להלכה אני אומר מה שלא קבלתי). הנה זה נוכל לתרץ על לויתן, אבל מה נעשה בבהמות בהררי אלף (תהלים נ י), שגם עליהם שם אמרו בגמרא (ב"ב ע"ד ע"ב) סירס את הזכר וצינן את הנקבה. ואפשר לומר דודאי אינו סירוס גמור כלי הזרע, רק מעשה אחרת שעל ידי זה יסתרס דזה מותר, כענין נטילת כרבלתו של תרנגול ויסתרס מאליו שזה מותר (שבת ק"י ע"ב). ובזה יתורץ לי דקדוק בדברי חז"ל מה שאמרו אצל לויתן סיר"ס א"ת הזכ"ר, ואצל בהמות בהררי אלף סיר"ס הזכ"ר והשמיטו תיבת א"ת, להורות בלויתן סירס א"ת הזכ"ר, והיינו את האבר של הזכרות הנטפל לזכר, ואצל בהמות אמרו סירס הזכ"ר היינו הבריה שיש לה זכרות שנקראת זכ"ר, ולא את אבר הזכרות רק פעולה אחרת, ולפי זה למה לא עשה כן בזכר דלויתן, שאני דגים דפריצו כמו שתירצו בצינון דנקבה:

הנה ענין הריגת הנקיבה דלויתן (ב"ב ע"ד ע"ב) נרמז בתורה, כתיב תנינם (בראשית א כא) חסר וקרינן תנינים ביו"ד, להורות שנחסר אחד מהן ודוקא הנקיבה, דיו"ד שניה חסירה ולא ראשונה, ואף על פי כן קרינן תנינים, כי ישנה בבריאתה עדיין שנמלחה לצדיקים, וגם סירוס הזכר נרמז בחסרון היו"ד, כבר ידעת תולדות הנקיבה היא באות ה"א, והיא הנוספת לשרה אמנו להוליד (בראשית יז טו), ותולדות הזכר מאות יו"ד (עיין מה שהקשו בזהר (ח"א צ"ו ע"א]) למה לא ניתוסף לאברהם היו"ד), והנה נחסרה היו"ד להורות דנסתרס:

הנה הזהיר המרש"א ז"ל הגם שיש דרשות על אלו דברים, להאמין הדברים כפשטן שיש דג ששמו לויתן ויש שור הבר, והם מוכנים לסעודה שיעשה הש"י לצדיקים (ב"ב ע"ה ע"א), ועיין ברמב"ם הל' תשובה (פ"ח ה"ב), ומה שהשיג עליו הראב"ד ועיין במדרש הנעלם תולדות (זוהר ח"א קל"ה ע"א). ואני אומר שמן החיוב הגדול להאמין הדברים כפשוטן, הלא בכל הברואים שנאמר בששת ימי בראשית שנבראו, הגם שהדברים נרמזים בעולמות עליונים, עם כל זה אנחנו רואים שפשטי הדברים נאמר על עולם הזה וישנם לעינינו, והנה מקרא מלא ויברא אלקים את התנינם (בראשית א כא), וחז"ל פירשו לנו (ב"ב ע"ד ע"ב) שהם לויתן ובת זוגו, והאיך לא נאמין שהם בריות מוגשמות בעולם הזה:

[**ויברא** כו' (בראשית א כא). ריבוי האתין בפסוק זה. נ"ל כי הנה ביום זה נתחדשה מחדש בריאת החי המתנועע הרוחש בנפש החיונית שבו שעל ידו מתנועע ממקום למקום. וככה יתפרש הפסוק ויברא אלקים א"ת, (ר"ל עם) התנינם הגדולים, וא"ת (ר"ל עם) כל נפש החיה הרומש"ת, ר"ל עם התנינם והנפש החיה ברא בחינה הרמש"ת, ר"ל

תנועת הרמישה נפש המתנועענת החיונית. וא"ת כל עוף כנ"ך, ר"ל ניתוסף בעופות תנועה יתירה להתנועענ באויר בכנפיהם, נוסף על התנועה שבבעלי חיים הרומשים, נ"ל]. (עד כאן מועתק מן ספר דרך עדותיך):

ויברך אותם אלקים לאמ"ר (**בראשית א כב**). טעם שהוצרכו הדגים לברכה. כתב הרב הק' באור החיים להיות בטבע אין הדגים ראויים להוליד שטבעם קר מיסוד המים, על כן הוצרכו לברכה, עיין שם. והנה אמר הקב"ה לאברהם אבינו מה דעתך דקאי צדק (היינו מזל שלך) במערב (מקום קר ואינך ראוי להוליד), אנא אוקימנא במזרח (שבת קנ"ו ע"א). ועל פי זה יתפרש תיבת לאמ"ר, דכבר ידעת שאין להתפלל על השתנות סדרי בראשית ושינוי הטבע, וכענין שאמרו (שבת נ"ג ע"ב) כמה גרוע אדם זה דאשתנו עליה סדרי בראשית, וסלקא דעתך אמינא מי שנולד בטבע עקר שאינו ראוי להוליד, לא יתפלל על זה. הנה באת התורה בתיבת לאמ"ר, היינו לאמר לדורות שמותר להתפלל על זה, כי זה לא מקרי השתנות הסדר דכבר היה זה בבריאת הדגים. וזהו גם כן וידג"ו לרו"ב (בראשית מח טז), כדגים הללו שטבען קר, ואף על פי כן ברכם הש"י בריבוי, כן גם הם אפילו שבטבע אינו ראוי להוליד, יפרו וירבו:

עוד נ"ל שהוצרכו הדגים לברכה (בראשית א כב), להיות כי אתם עמם מבריות המים נברא הלוית"ן שהקפיד הקב"ה על פריה וריביה שלו, כי באם היה פרה ורבה היה מחריב העולם (ב"ב ע"ד ע"ב), על כן הוצרכו הם לברכה. וזהו שפירש הטעם פרו ורבו ומלאו את המים בימים, ואין חשש שיצאו חוץ לגדר גבול הים, והעוף ירב בארץ ואין חשש שיצאו תולדותיו לחוץ לשטח הארץ, מה שאין כן לויתן אם יפרה וירבה, לא יכילו תולדותיו ים ויבשה. הנה אתה רואה שבירך את הדגים שיפרו וירבו, כי יש להם מקום לבניהם שיולידו, מה שאין כן הלויתן באין מקום להכיל תולדותיו מנעו הש"י מפריה ורביה. וזהו לאמ"ר לדורות מנהג דרך ארץ יבנה אדם בית ויטע כרם, וכשיהיה לו מקום ישא אשה (סוטה מ"ד ע"א):

עוד נ"ל שנתברכו הדגים ביום זה (**בראשית א כב**). כדי שתהא הברכה משולשת בשלשה ימים זה אחר זה, ברכה דדגים ביום ה', ברכה דאדם ביום ו' (בראשית א כח), וביום ז' ברכת יום השבת ויברך אלקים את יום השביעי (בראשית ב ג), והחוט המשולש לא במהרה ינתק. ונ"ל דמשום הכי מצוה רבה שיאכל האד"ם דגי"ם בשב"ת, כדי שתהא הברכה משולשת. וזהו לאמר לדורות לכהנים, שיברכו את העם ברכה משולשת ולא במהרה תנתק:

עוד נ"ל בברכת הדגי"ם (**בראשית א כב**). אחר שנדקדק ויבר"ך אות"ם למה לי, ויברכם מיבעיא ליה. אבל הכוונה דהנה עד היום לא נבראת נפש החיונית המתנונעת, וכהיום ראשית הבריאה של נפש החיונית המתנונעת קרובה במעלה אל המדבר, וברכם הש"י והכוונה לכל נפש התנועה, ושוב לא הוצרך לברך את כולם דהם נכללים בברכת הדגים. וזהו "ויברך "אותם את המניע אותם, היינו כלל נפש התנועה החיונית, על כן אלמנה נשאת ליום החמישי (כתובות ב' ע"א) להיות שכבר פגעה בה מדת הדין שמת בעלה, תנשא ביום זה שיש בו ברכה לנפש החיונית. והנה ביום הששי כשנברא אדם הגדול במעלה שיש לו נפש המדברת, הוצרך לברכה בפני עצמו, מזה נשמע שטבע הברכה מגעת אפילו לרחוקים, שהרי שארי הבעלי החיים החיונים לא היו עדיין ואף על פי כן נתברכו, וזהו לאמ"ר לדורות עיר שכולה כהנים אף על פי כן יברכו ותועיל לעם שבשדות (סוטה ל"ח ע"ב), כי כן טבע הברכה תועלת אפילו לרחוקים:

עוד יתפרש תיבת לאמ"ר (**בראשית א כב**). על פי מה שאמרו תלמידי הבעש"ט זללה"ה לעולם ד' דברך נצב בשמים (תהלים קיט פט), שמאמרו ית"ש במעשה בראשית כביכול אותן האותיות שאמר אז שיתהווה, אותן האותיות נותנים כח לאותן הבריות, ומאמרו ית"ש שאמר "יהי "רקיע (בראשית א ו), הנה דברך נצב בשמים לעולמי עד, הנה זה הוא בנבראים הקיימים באיש, מה שאין כן הבעלי החיים הקיימין רק במין, והראשונים שנבראו נפסדים ובאים אחרים תחתיהם מהיכן יהיה להם כח הקיום, הנה הראשונים משפיע להם אותו המאמר הראשון, וכן מדור אל דור, והוה כעין אמירה שאחד אומר לחבירו אותו המאמר הראשון. וזהו ויבר"ך אות"ם אלקים לאמר פר"ו ורב"ו, שהם יאמרו לתולדותם אחריהם היינו שישפיעו המאמר הזה מדור אל דור, לאמ"ר להם פר"ר ורב"ו. וכבר ידעת כי פר"ו ורב"ו הם סגולה לתולדה, כי הוא בגימטריא ת"ק, שהוא התולדה משם שד"י היינו י"ן ל"ת ו"ד, והשם שד"י הוא שאמר לעולמו די (חגיגה י"ב ע"א), רק יתרחבו בתולדה יש מיש, והבן:

ומלאו את המים בימים (**בראשית א כב**). הנה בימים שפת יתר. אך הוא להורות על פי פשוטו שיבואו מן הנהרות עם מימיהן לתוך הימים. ופירוש "את "עם, על כן אינו דומה טעם דג העולה מן הים בעכו לטעם דג העולה באספמיא (ב"ר פ"ה ח'), כי הכל לפי הנהרות הבאים לתוך הים:

והעוף יר"ב בארץ (**בראשית א כב**). אומרו ית' יר"ב לשון נסתר. הוא לדעתי גם כן מאמר אל הדגים, אתם פרו ורבו ומלאו את המים דייקא, אין תחנותיכם אלא במים ממקום שיצאתם, מה שאין כן העוף הגם שנברא גם כן מן המים, עם כל זה כיון שנברא מן

הרקק (עירובין כ"ח ע"א), אין תחנותו במים רק ירב בארץ, כי יסוד הארץ מתגבר בו והוא העיקר בו, ונפקא מינה להנודר ממה שנברא מן המים, אין העוף בכלל, נ"ל:
ונ"ל עוד הוצרך הש"י לומר "והעוף "ירב "בארץ (בראשית א כב). דהנה כל מה שנברא לסעודת הצדיקים אין לו פריה ורביה, לוית"ן ושו"ר הבר (ב"ב ע"ה ע"א), והייתי סובר דגם האווזות שראה רבה בר בר חנה (ב"ב ע"ג ע"ב), לא יהיה להם פריה ורביה. על כן אמר הש"י בלוית"ן ושו"ר הב"ר דיש חשש שיטשטשו העולם, אבל והעוף ירב בארץ, אפילו העוף המיוחד הידוע ומתוקן לצדיקים "ירב "בארץ, כי לא שייך בהם זה החשש:
מסורה "פרו "ורבו (בראשית א כב) ד', (גם זה השמיט בעל המבין חידות). והם א' דין. ב' אצל אדם להלן (בראשית א כח). ג"ד אצל בני נח (בראשית ט א), (בראשית ט ז). נ"ל רמז למצות פריה ורביה שצריך להוליד בן ובת (יבמות ס"א ע"ב), בכדי שיהיו ד' א"ב וא"ם ב"ן וב"ת, נגד ד' אותיות שם הנכבד:
ומלאו (בראשית א כב) ג', (גם זה השמיט בעל מבין חידות). "את "המים ג', (גם זה השמיט:
בימים ה' דגש כתב הדבק בשורש י"ם, אפשר שורשו ימם, ודגש הקיבוץ יוכיחו (פירוש דג"ש המ"ם הכפולים), או יהיה שורשו יום, ויהיה דגש תמורת הנחי', עכ"ל. פירוש דגם המ"ם למ"ד הפעול, הוא תשלום וי"ו עיי"ן הפעל הנחה, מזה למדנו כוונת המסורה ה' דגש, רצ"ל המ"ם דגושה כנ"ל, אמנם מלת בימי"ם יו"ד פ"א הפעל בקמץ, שהוא קבוץ משורש יו"ם שם תמים הנ"ח הנמשך מן יו"ד פ"א הפעל, הוא תשלום וי"ו עיי"ן הפעל ולא יבוא דגש במ"ם לעולם, ואין לומר כוונת המסורה על היו"ד שהיא דגושה אחר ב' בפת"ח, ואתא למעט מלת בימים בית השמוש בשבא, דאלו כן היה צריך להיות בימים כולהון דגושים, כי לא נמצא בכל המקרא בימי"ם בבי"ת שוואי"ת, אלא כדאמרן דכוונתם על המ"ם וה' בימים מנוים במס"ג, מבין חידות:
והעוף (בראשית א כב) ג', (**השמיט בעל מבין חידות**). והם ג', א' דין. ואידך והעו"ף אוכל אותם מן הסל (בראשית מ יז). ג' ויקרא (יא מו) זאת תורת הבהמה והעוף. הנה אמרו רז"ל (פסחים ג' ע"ב) לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה, גלוי וידוע לפני הש"י שעופות טהורות מרובים מן הטמאות לפיכך מנה הטמאות, ובבהמות הוא בהיפוך. והנה קשה כיון דהדבר הזה לא נודע לנו, נאמר אדרבה בהיפוך שמנה את הרוב. ונראה דלמדו זה מן המסרה והעו"ף יר"ב, והעו"ף אוכל, היינו העוף הנאכל הוא העו"ף אשר יר"ב היינו הרוב, על כן זאת תורת הבהמה והעוף, זאת מה שעשה התורה בבהמה והעוף אשר בבהמה מנה טהורים ובעופות הטמאים:

יר"ב (**בראשית א כב**) **ב**'. א' דין. ב' דברי הימים ב' כד כז כ"ד כ"ז ובניו יר"ב המשא עליו, (זה אצל יואש מלך יהודה, אבל שם נכתב ור"ב בוא"ו, ונקרא בהיפוך יר"ב) שרשו רבה מגזירת נחי למ"ד ה"א, והמלה עתידה מבנין הקל אשר היו"ד אית"ן המורה על העתיד היא בתנועת חירק, ובתשלומו אמר ירבה, וכאשר נחסרה ה"א למ"ד הפעל, נעתקה תנועת עיי"ן הפעל לפ"א הפעל, מבין חידות:

[**ומלאו** את המי"ם בימ"ם (בראשית א כב). יש לפרש למלאות תיבת המים בתיבת ימים, דהיינו כזה ה"י מ"ם יו"ד (המילוי הוא גם כן יו"ד). מ"ם, דהיינו כשיהיה הה"א במילוי יו"ד, יהיה במספר קצ"ה ג' קוין דמלכות, בגימטריא ג' פעמים אדנ"י, והבן. ועיין בספר מאורי אור:

ר"ת כל הפסוק (בראשית א כב), בגימטריא יוסף, כנודע בחינתו בחינת התולדה בסוד אלה תולדות יעקב יוסף (בראשית לז ב). וכאן הברכה לתולדות במאמר שד"י שאמר לעולמו די (חגיגה י"ב ע"א), רק להוליד בתולדה בגימטריא פר"ו ורב"ו, בגימטריא תולדות זה השם הנכבד והמשכילים יבינו, על כן יוסף בגימטריא ו' הויות כנודע:

ס"ת בגימטריא תתק"ע, בגימטריא לאלמנ"ה תנש"א ביו"ם "ה'. רמז למה שאמרו רז"ל (כתובות ב' ע"א) ואלמנה ליום החמישי משום ברכה ועיין מ"ש לעיל, וליכא מידי דלא רמיזא באורייתא]. (עד כאן מספר דרך עדותיך):

ויהי ערב כו' יום חמישי (בראשית א כג), בשני יודין. עיין מ"ש לעיל ביום השלישי. הנה רמז שאין כאן שינוי רצון, הגם שהתנינים נבראו שנים לויתן ובת זוגו ומלחם לצדיקים לעתיד לבא וסירס את הזכר (ב"ב ע"ד ע"ב), הכל היה כן במחשבה קדומה. בכאן פתוחה כנ"ל ביום א':

תיבת הפרשה כמנין אל הויה, גימטריא ז"ן. דכיון שנבראו הבעלי חיים מן הצורך לזונם ונתן להם הש"י כח הז"ן. וכן תמצא בפסוק ראשון מהפרשה (בראשית א כ) ז"ן אותיות, דתיכף שהתחיל השי"ת לבראות את הבעלי חיים, ברא כח הז"ן. אותיותיו ר"ך:

[**ר"ת** וס"ת (בראשית א כג), בגימטריא כ"ה אל שד"י עם הכולל, והבן]. (עד כאן מספר דרך עדותיך):

ויאמר אלקים תוצא הארץ נפש חיה למינה (**בראשית א כד**). הנה אחר כך פרט הכתוב בהמה ורמש וחייתו ארץ, ואם כן מהו הנפש חיה שהקדים. ואמרו רז"ל (ב"ר פ"ז ה') הוא רוחו של אדם הראשון, והנה בריאתו נאמרה אחר כך ונשמתו אינה מן הארץ, דכתיב (בראשית ב ז) ויפח באפיו נשמת חיים ומאן דנפח וכו'. אבל לדעתי הוא ההבל דגרמי הנשאר לאדם עלי ארץ, גם אחר הרוח תשוב אל האלקים נשארה היא חופפת עלי קברו,

כיון שמן הארץ היא נשארה עלי ארץ והיא הכנה לתחיה. ולפי דעת חז"ל (ב"ר פ"ז ה') אומרו למינ"ה, יתבאר להלן אי"ה. ועל פי פשוטו י"ל לפי מ"ש לעיל מבריות המים לא נצטוו למיניה"ם וכל הדגים כמין אחד יחשבו, אם כן הקדים הוא ית' בכאן כלל קודם הפרט, ואמר כהיום תוצא הארץ נפש חיה כזאת שתהיה למינ"ה דייקא, ואחר כך פרט מה הם היינו בהמה ורמש וכו' כל אחד למינהו דייקא, זה מה שנ"ל:

נפש חיה למינ"ה (**בראשית א כד**). אומרו למינ"ה ובפרט לדעת חז"ל (ב"ר פ"ז ה') אין לו ביאור. וגם אחר כך כשפרט בהמה ורמש וחיתו ארץ למינ"ה, הנה כללם בחד למינ"ה. גם אמר וחית"ו "ארץ, למה ליה למימר ארץ, הוה ליה למימר בהמה ורמש וחיה למינ"ה. ולדעתי נרמז במעשה בראשית מ"ש קהלת (ג כ) הכל היה מן העפר והכל שב וכו', (קהלת ג כא) מי יודע רוח בני האדם העולה היא למעלה ורוח הבהמה היורדת היא למטה לארץ. והנה לפי קבלת רז"ל (שם) נפש חיה רוחו של אדם הראשון, הנה נכתב אצל זה למינה בפני עצמו, ובהמה ורמש וחיתו ארץ כללם בחד למינה בפני עצמו, וסיים בה בתיבת ארץ סמוך לוחית"ו, להורות שכל סוגי מיניהם חד דינא אית להו, שכל חיותם אינו אלא בארץ כי רוחם יורדת למטה לארץ, מה שאין כן הנפש חיה של האדם הוא מין בפני עצמו רוחו העולה היא למעלה, הגם שדברינו לעיל דהכוונה לדעתנו על הבלא דגרמי הנשאר חופף עלי ארץ, עם כל זה לא ישוב ליסודות הארץ ויקום ויחיה לזמן התחיה, זה מה שנ"ל. וזהו "ויהי "כן, לעולם לא יתייחס נפש חיה של אדם לנפשות הבהמות והחיות:

מסורה "**תוצא** (**בראשית א כד**). חד מן ס"ב מילין חד לישן וכל חד לית דכוותיה. נוסחא זו הביא ר' אלי' הלוי ז"ל בהגהתו לספר המשכיל לרד"ק במלת היצ"א בראשית ח' יז י"ז, וז"ל ס"ב מילין בשורש יצ"א, כל חד וחד לית דכוותיה, עכ"ל. אמנם במסורה מונה המילות, וכך הוא אומר חד מן ס"ב בלשון יציאה, וכל חד וחד לית דכוותיה, וסימנהון וכו' עכ"ל. ומשמע שאמר בלשון יציאה שהמה משורש יצ"א, ודאי לא תתערב עמהם מלות שהם משורש מצ"א. (ולי הקטן נראה אפשר שרשו אחד, כי הדבר הנעלם כאשר יצא מהעלמו לידי גילוי, נקרא המשיגו מצ"א ואתה תבין), והוא סותר דברי עצמו ומונה עמהם מלות משורש מצ"א (ולפי מ"ש ניחא), ולא עוד משורש יצ"א שביק הרבה מלות נמי דכוותהון ולא מני להו. וכאשר חשבתי למשפט כוונת בעלי המסורה, אמרתי אין ספק שכוונתם הכא אינו אלא על מלת משורש יצ"א, אשר המה מבנין נפעל דוקא ולא מבנין זולתו, דוגמת מלת תוצ"א דהכא אשר משורש יצ"א, נמצאים מ"ב מלות דכל חד וחד לית דכוותיה, וכולם מבנין הפעול ומי שירצה לעיין בספר מאיר נתיב ימצא כי

כנים דברי, ואם אמר ר' אלי' הלוי ס"ב מילין, הנה בקל אפשר שיפול טעות בזה בדפוס להדפיס ס"ב במקום מ"ב, אכן לא שלחתי יד להגיה כ"כ למנות מ"ב מילין אילין, כי לא באתי להסיר הטעות והשיבושים שנפלו בדפוס מס"ג ומס"ר, כי אין אתנו סופר אכל"ה ומכל"ה אשר נעתקו ממנו המסור"ת, ומי הוא זה אשר יערב לבו לתקן מדעתו את אשר עוותו המדפיסים מכמה מאות שנה, ואני לא באתי רק להורות דרך המסורת לפחותי ערך ממני אשר אינם יודעים דרך מבוא מס"ק הנדפסת בגליון החומשים לסבה אשר אמרתי בהקדמה וע"ש המבין חידות. הנה אם אמת בדברי הרב הרמ"ז הוא במ"ב מילין, שם מ"ב שממנו היתה היציאה במעשה בראשית כנודע:

[**תוצא** הארץ נפ"ש חי"ה למינה (בראשית א כד). [הנה אחר כך נאמר שוב וחית"ו אר"ץ, על כן פירשו חז"ל (ב"ר פ"ז ה') על נפש אדם הראשון, ובודאי אין לזוז מדבריהם הקדושים. ועל פי פשוטו נ"ל על פי מ"ש שאותו נפש החיה של יום החמישי לא נצטוו למיניהם, דהיינו לידבק במינם דייקא, ולזה יאמר בכאן דרך כלל מקודם תוצ"א הארץ נפ"ש חי"ה למינ"ה לא כראשונים, ואחר כך מפרש בפרט דהיינו בהמה ורמש וחיתו ארץ למינה (כל אחד ואחד), ואפשר יאמר בויה"י כ"ן, שיהיה כן לעולמי עד שלא יתערב מין בשאינו מינו]:

ר"**ת** וס"ת (בראשית א כד), בגימטריא כע"ת ההו"א בר"א רו"ח האד"ם הראשו"ן בחכמ"ה בינ"ה, סיוע לרז"ל (ב"ר פ"ז ה')]. (עד כאן מועתק מספר דרך עדותיך):

ויעש אלקים את חית וכו' (**בראשית א כה**). הנה גם בכאן נאמר עשייתו ית"ש בעצמו, ולא ותוצא הארץ כמו בדשאים, כי נצטרף בזה עשייתו ית"ש חוץ ממאמרו, כי אילולי כן רק שהארץ היתה מוציאה רק במאמרו ית"ש כמו בדשאים, היה קנאה ח"ו במעשה בראשית למה ישליט כח החי לאכול את הצומח, כיון ששניהם ממוצא אחד מן הארץ, אך כעת שהכח הנפש הצומח לא יצא רק מן האדמה בכח מאמרו ית"ש, ונפש החיונית נצטרף לה כביכול עשייתו ית"ש, אם כן יש מעלה לנפש החיונית שנבראת בדיבור ובמעשה, מה שאין כן נפש הצומחת רק בדיבור, ואם כן באכול נפש החיוניות את הצומחת ותשוב לבשר מבשרו, יש לה עליה שנתעלה מן מעלת הצומחת למעלות החיה וטובה היא אצלו. והנה תראה נפש הדוממת היא הארץ, אפילו אמירה לא נאמרה בה בפירוש, הגם שבראשית נמי מאמר הוא (ר"ה ל"ב ע"א), עם כל זה בפירוש לא נאמר מאמר, נוסף על זה הנפש הצומחת נאמר בה מאמר בפירוש, נוסף על זה הנפש החיוניות שנאמר בה אמירה ועשיה, נוסף על זה נפש אדם המדברת שנאמר בה אמירה (ויאמר אלקים) (בראשית א כו), ועשיה (נעשה אדם), ובריאה בצלם ודמות (ויברא אלקים את

האדם בצלמו (שם שם בראשית א כז)), ויצירה (וייצר י' אלקים את האדם (שם בראשית ב ז)), והפחה (ויפח באפיו), וידובר בזה אי"ה. ומעתה כאשר יאכל האדם את החי וישוב לבשר מבשרו, הוא לטובת החי ועילויו כי יתעלה מן החי למדבר. ומעתה בין ותתבונן כל פעל ד' למענהו, וברא כל הנבראים אפילו כל הנפשות הפחותות כגון הדוממות להכיר אלקותו ית"ש, כי הכל יכירו אלקותו על ידי העלותם ממדריגה למדריגה. וז"ש (תהלים קמה ט) טוב ד' לכל ורחמיו על כל מעשיו, (ושמא תאמר האיך נוכל להתבונן זה, הרי התיר להמית בריותיו להיותם לאכלה למין האנושי, וגם החיות והבהמות מפסידים נפש הצומחת, לזה אמר) (תהלים קמה י) יודוך ד' כל מעשיך (שזה טובה גדולה היא להם, שכל מעשיו ית"ש יבואו לידי הכרה ושכל להודות לו, ובאיזה אופן על ידי החסדים דהיינו שיתעלו ממדריגה למדריגה ויתעלו למדריגת החסדים, וז"ש) יברכוכה, והבן כי קצרתי. וז"ש רז"ל (פסחים מ"ט ע"ב) עם הארץ אסור לאכול בשר, כיון שאינו מעלהו מדרגא לדרגא, כיון שאינו מודה ומשבח להבורא ית' בכח הזה שניתוסף בו, אם כן אין לו מעלה על נפש הבהמיות, ולא הותר לו להמית בריה כיון שאין בזה עילוי, ודי בזה:

את חית וכו' ואת הבהמה וכו' ואת "כל רמש וכו' (**בראשית א כה**). הנה בחיות ובהמות לא נאמר "כל, ורמש נאמר כל. נ"ל דהנה בחיות ובהמות מצינו בהם בריות אחרות שלא נבראו במעשה בראשית, הפרד שהוא מין בהמה ונעשה בימי עני"ה אשר מצא את הימים במדבר (בראשית לו כד), ואז גם כן נברא ערוד בחיות על ידי הרכבת הנחש והצב, על כן לא נאמר בחיות ובהמות "כל, מה שאין כן הרמשים לא מצינו שנעשה איזה בריה אחר כך. וזה שתמצא לרז"ל (פסחים נ"ד ע"א) שהפרד עלה במחשבה להבראות, הנך רואה שלא נאמר במעשה בראשית כ"ל, כי היה גלוי וידוע לפניו ית"ש שאחר כך תתהוה עוד בריה במין הבהמה:

נאמר למינ"ה בחיות בפני עצמם, ובבהמות בפני עצמם לאסור ההרכבה:

מסורה חית הארץ (**בראשית א כה**). ט' דסמיכי בלישנא, והם מנוים במסו"ר ערך אות א', מבין חידות:

[**ויעש** אלהים את חית הארץ למינה כו' (בראשית א כה). ר"ת וס"ת כל הפסוק, בגימטריא בר"א והתקי"ן עול"ם מל"א לאד"ם אח"ד הראשו"ן ואח"כ ברא"ו כד"י שיכנ"ס לסעוד"ה מי"ד (סנהדרין ל"ח ע"א)]. (עד כאן מספר דרך עדותיך):

ויאמר אלקים נעשה אדם וכו' (**בראשית א כו**). כבר למדונו רז"ל (ב"ר פ"ח ח') שמתיבת נעשה נשמע דרך ארץ שיהיה הגדול נמלך בקטן, ואלו נאמר אעשה לא היה נשמע שידבר עם המלאכים, כי אם עם עצמו כביכול כפירוש רש"י. והנה לא נשמע זה בכל מעשה

בראשית, רק בבריאת האדם תכלית כל הברואים שברא הש"י שכל העולם בשבילו נברא, והנה הכין הש"י כל הנבראים הנצרכים לצורך האדם, הנה הוא בהכרח אחר כך בריאת האדם, דבזולת זה הרי כל הבריות שלא לצורך, והנה אף על פי כן נמלך בבריאתו עם המלאכים, בזה הורה לנו השי"ת דרך ארץ שאפילו בדבר הפשוט דלא סגי בלאו הכי, יהיה נמלך הגדול עם הקטן. ונראה עוד כי דוקא בבריאת האדם היתה ההמלכה שהוא כביכול בהודעת הבחירה, שבכל הנבראים נאמר סתם ויאמר אלקים יהי כך, ויברא אלקים, ויעש אלקים, מה שאין כן בבריאת האדם רצון הש"י היה לברוא אותו בחיריי ורצוניי, הודיע בבריאותו ענין בחירה ורצון, הבן הענין היטב. ועוד נ"ל היתה ההמלכה בבריאת האדם, כי תכלית בריאת האדם להמליכו ית"ש, כי בבחינת המלכו"ת נברא הכל כדי שיהיה התגלות המלכות ואין מלך בלא עם, והדברים עתיקים יובנו למשכילים: **נעשה אדם בצלמנ"ו כדמותנ"ו** (**בראשית א כו**). התחלת התגלות סודות עולם התיקון היה בשנת של"ה לאלף הששי, כנודע מדברי גורי האר"י ז"ל הוא התגלות רזא דמתקלא דרך קוין כנודע. והנה נשאר משנות העולם עוד שנים מנין הסת"ר, מספר אד"ם בצל"ם ובדמו"ת, והנה עיין בספר ויקהל משה אשר תלמידי האר"י ז"ל לא גילו לאחרים סודות הללו עד שנת שמ"ן לאלף הששי, נשאר משנות העולם צל"ם דמו"ת, הבן הענין:

וירדו (**בראשית א כו**) **לשון רבים**. והנה התחיל בלשון יחיד. אך הוא על פי דברי הזהר (ח"א י"ג ע"ב) בצלמנ"ו דכורא, כדמותנ"ו נוקבא. ולפי זה כיון שאמר נעשה אדם בצלמנ"ו כדמותנ"ו היינו משפיע ומקבל, יוצדק שפיר אחר כך לשון רבים וירד"ו:

בדגת הים ובעוף וכו' (**בראשית א כו**). הנה בכולם אמר לשון יחיד "עוף "בהמה "ורמש, רק בדגים אמר לשון רבים דג"ת הים, היינו ריבוי מיני הדגים. הוא לדעתי לפי מ"ש לעיל דהדגים לא נצטוו להדבק במיניהם דוקא, ועל כן באפשר הותר גם לאדם להנהיג במלאכה כמה מיני דגים ביחד, מה שאין כן בעופות ובהמות כל מין ביחידות ובפני עצמו. וזה שמבעיא לרז"ל (סנהדרין נ"ט ע"ב) בהנהיג בעיזא ושיבוטא, ולא בשני מיני דגים. ובזה יוצדק נמי אומרו בדגת ולא בדגי, דאלו אמר בדגי לא הוה נשמע רק היתר כלאים בדגים במלאכה, אבל לא היה נשמע בהרכבה, אבל מדאמר בדג"ת, הוא הוראת שריצת הדגים דהוא שם דבר כנודע:

ובבהמה ובכל הארץ (**בראשית א כו**). אפשר דתיבת ובכ"ל "הארץ מרבה החיות המדבריות, שישנם גם כן בכלל הארץ, כי המדבר הוא גם כן בכללות הארץ, ולא ביארם בפירוש כי רידוי בחיות אינם בתמידות, רק לפרקים האדם על ידי תחבולות יצוד ציד חיה, מה שאין כן בהמה ועופות על פי הרוב המה תחת ממשלת האדם ונרדים בידו

וברשותו. ותתבונן עוד הנה החיות לא נזכרו בפירוש שהאדם יהיה רודה בהם, אבל נרמזים בכללי התורה ובלימודה שלומדים מתיבת בכ"ל, והוא כי אמרו רז"ל (שבת קנ"א ע"ב) אין חיה מושלת באדם עד שנדמה לה כבהמה, והנה בכ"ל גימטריא בהמ"ה. והנה כ"ז שנכתב בכ"ל אינו מבואר רידוי בחיות, אבל האדם הלומד התורה הנה לומד בכ"ל לריבוי, דכיון שלומד התורה יש לו תאר אדם:

פרפראות ס"ת כל הפסוק (בראשית א כו), בגימטריא באברי"ם "של "איש רמ"ח ולאשה רנ"ב. בצלמנ"ו כדמותנ"ו, בגימטריא ב' פעמים הויה אלקים במילוי יודין. הוא ענין התכללות נוקבא בדכורא ודכורא בנוקבא בהצל"ם ודמו"ת בגימטריא אי"ש ואש"ה, וכמבואר בזהר (ח"א י"ג ע"ב) עיין להלן:

מסורה בצלמנ"ו (**בראשית א כו**). לית, השמיט בעל מבין חידות: ובעוף. ג', א' דין. ב' פסוק (בראשית א כח), ואידך (הושע ד ג) על כן תאבל הארץ ואומלל כל יושב בה בחית השדה ובעו"ף השמים וגם דגי הים יאספו, מבין חידות:

ובכ"ל ה' פסוקים דאית בהון ובכ"ל ובכ"ל, א' דין. ב' (ישעיה ז יט) ובכ"ל הנעצוצים ובכל כו'. ג' (ירמיה טו יג) ובכ"ל חטאתיך ובכ"ל כו'. ד' (אסתר ח יז) ובכ"ל מדינה ומדינה ובכ"ל כו'. ה' (נחמיה ט י) בפרעה ובכ"ל עבדיו ובכ"ל עם כו'. מבין חידות:

בפרקי דר"א (פי"א) מיד אמר הקב"ה להתורה נעש"ה אד"ם בצלמנו כדמותנו (בראשית א כו), השיבה התורה ואמרה רבון העולמים העולם שלך, האדם הזה שאתה רוצה להבראות הוא קצר ימים ושבע רוגז ויבוא לידי חטא, ואם אין אתה מאריך אפך עמו ראוי לו שלא בא לעולם, א"ל הקב"ה וכי על חנם נקראתי ארך אפים ורב חסד (שמות לד ו), עכ"ל. הנה לפי קבלתו בתורה שבעל פה אשר ההמלכה היתה עם התורה, נראה דנלמד מגזירה שוה נעש"ה אדם, ובתורה נאמר נעש"ה ונשמע (שמות כד ז), ונלמד הדבר בגזירה שוה להורות שיצטרך להתנהג עם האדם במדת רחו"ם שהוא מכוון נגד גזירה שוה, כמ"ש כמה פעמים רחו"ם אף על פי שאינו הגון, כמ"ש (ברכות ז' ע"א) בפסוק (שמות לג יט) ורחמתי את אשר ארחם אף על פי שאינו הגון:

עוד נרמז ההמלכה עם התורה "נעשה "אדם (בראשית א כו), בגימטריא "יהי "אור "ויהי "אור (בראשית א ג). שהוא רמז אל אור התורה, כנודע הענין למתבוננים בדברי רז"ל (שמו"ר פל"ד ב'). והנה לפי זה יוצדק שפיר בצלמנ"ו כדמותנ"ו, בצלמנ"ו היינו כמו צל"ם התורה רמ"ח מצות עשין, כמו כן יהיה האדם רמ"ח איברים. כדמותנ"ו היינו כדמות התורה שס"ה לא תעשין, כמו כן יהיה באדם שס"ה גידי"ן:

אמרו דורשי רשומות "נעשה (בראשית א כו), ר"ת "נמלך "עם "שמאי "הלל. כבר ידעת שקראם בזוהר (ח"ג ע"ג ע"א) אבהן דעלמא, הוא סוד החסדים והגבורות. על כן בית הלל מטים כלפי חסד לקולא ובית שמאי לחומרא. והוא בחינת הלובן והאודם שבאדם, בין והתבונן. הפסוק הזה פסוק כ"ו בתורה, מנין שם הנכבד יתבאר להלן אי"ה:

(**כו** כז)[באלו הב' פסוקים יראתי בפצותי פי לדבר איזה מילין לצד עילאה, כי נפשי לא מטוהרה עד כי אראה שהש"י יעזור לי להדריכני בדרך האמת לאמיתה של תורה, וכבר נודע דברי גחלי אש זקוקין דנורין דברי חכמי האמת, ובפרט דברי הזוהר הק' די מדרהון עם בישרא לא הוי. אך ארשום איזה עניינים ברמז לי למשמרת, נודע מ"ש בזוהר הק' (ח"א י"ג ע"ב) בצלמנ"ו (בראשית א כו) דא דכורא, כדמותנ"ו דא נוקבא, על כן אחשבה לדעת בצל"ם והדמו"ת בגימטריא אי"ש ואש"ה. בצלמנ"ו כדמותנ"ו בגימטריא ב' פעמים הוי"ה אלקים במילוי יודי"ן, והבן הוא ענין התכללות נוק' בדכורא ודכורא בנוק', והמשכילים יבינו:

ס"ת של הפסוק (בראשית א) כ"ו, בגימטריא באברי"ם של אי"ש רמ"ח ולאש"ה רנ"ב. וב' הבחינות נרמזים בר"ת הפסוק הנ"ל, כי הוא בגימטריא רי"ב או רב"י. וכבר ידעת כי בחינת רב"י בזעיר אנפין, ובחינת רי"ב בשכינתא, עיין במאורי אור מערכת אות הרי"ש סימן ז' וסימן כ"ד ותבין, והוא בגימטריא אחוריים דהויה פשוטה ומליאה באלפין, בסוד ע"ב ק"ל עם יו"ד אותיות המילוי. וגם הוא בגימטריא חכמ"ה בינ"ה חס"ד, ותבין בסוד עולם חס"ד יבנה (תהלים פט ג):

א"ת האדם (**בראשית א כז**). ריבו"י הא"ת היא הנקיבה דהיא בכללה דאד"ם כנודע, אד"ם בגימטריא מ"ה הויה דאלפין, והמילוי לחוד בגימטריא חו"ה, כן הוא בעץ חיים בסוד אין פרי בטנה של אשה מתברכת אלא מפרי בטנו של איש (ברכות נ"א ע"ב), ואף על פי כן כיון שלא נזכר בכאן בפירוש רק בחינת דכורא, נאמר בצל"ם אלקים ברא אותו, ולא נזכר דמו"ת כי דמות קאי על הנוק' כמ"ש לעיל. וז"ש בצל"ם ברא אותו דייקא, ואחר כך אמר זכר ונקבה ברא אותם, והבן]. (עד כאן מספר דרך עדותיך):

ויברא אלקים את האדם וכו' (**בראשית א כז**). הנה בההמלכה אמר ית"ש נעש"ה אדם (בראשית א כו), ובהפעולה נאמר ויבר"א אלקים וכו'. נ"ל דהנה כבר ידעת נפש האדם מעשיה, רוח בבחינת יצירה, נשמתו בבחינת בריאה. וכבר ידעת מ"ש בזהר (ח"ב צ"ד ע"ב) דאדם בעת הוולדו נותנים לו תחילה בחינת הנפ"ש שהוא בחינת עשיה, זכה יתיר יהבין ליה רו"ח בחינת יצירה, זכה יתיר יהבין ליה נשמ"ה שהיא בחינת בריאה. והנה אם היה אומר הש"י אברא האדם וכו' וירדו בדגת וכו', אז היה משמע שלא יהיה מושל

על כל הנבראים, אלא בהשלימו חלקו נפש רוח נשמה ותהיה לו גם נשמה, על כן הש"י ברוב רחמיו אמר נעש"ה כו' וירדו, אפילו לא יהיה לו רק נפש שהוא בחינת עשייה, עם כל זה וירדו וכו':

והנה אברהם אבינו אמר ואקחה פת לחם וכו' אחר תעבורו (בראשית יח ה), ואחר כך (בראשית יח ז) עשה להם ג' בקר, אמרו רז"ל (ב"מ פ"ז ע"א) כן דרכם של צדיקים אומרים מעט ועושים הרבה. והנה אף על פי כן שינוי דיבור הוא ואסור לשנות הדיבור, אבל הוספת הטובה לא מיקרי שינוי דיבור, והנה תראה הרי לחם לא הביא אברהם (ב"מ פ"ז ע"א), ואם כן לגמרי שינה בדיבורו. אבל כיון דנתן להם טובה יתירה יותר מן הלחם לא מקרי שינוי, נלמד זאת הדעת מיוצרינו ית"ש אמר "נעשה אדם ואחר כך ויבר"א. וי"ל עוד שבהמלכה אמר "נעשה שלא יתקנאו בו מלאכי השרת, ובבריאה ויבר"א כי מדרך הטוב להיטיב:

ואפשר להתבונן עוד בריא"ה יכונה למחשבה, כי בריא"ה הוא עולם המחשבה. והנה אמר הש"י נעשה אדם (בראשית א כו) והיא העשיה האחרונה הנזכרת במעשה בראשית, ואחר כך אמר ויבר"א אלקים (בראשית א כז), להורות כי סוף המעשה במחשבה תחילה, ובריאת האדם הוא עיקר הכוונה במעשה בראשית, וכל העולם כולו לא נברא אלא בשביל זה ולצוות לזה (ברכות ו' ע"ב), הגם שברא הש"י מקודם נבראים לאין מספר, כולם ברא בשביל התכלית הוא מין האנושי. מזה נתבונן גם כן דרכי עבודתנו בעניני העולם וקנייניו ותענוגיו, לא יהיו פונים אלא אל התכלית, היינו לעבודתו ית"ש כי כמים הפנים לפנים כביכול (משלי כז יט):

ס"ת הפסוק, בגימטריא והאדם נברא דו פרצופים:

מסורה בצלמו (בראשית א כז) לי"ת, (השמיט בעל מבין חידות): בצל"ם ג', אלף דין. ב' (בראשית טו ו) ט"ו ו' כי בצל"ם אלקים עשה את האדם. ג' תילים ל"ט תהלים לט ז' אך בצל"ם יתהלך איש:

בגמרא כתובות דף ח' ע"א רב יהודה רמי, כתיב (בראשית א כז) ויברא אלקים את האדם בצלמ"ו, וכתיב זכ"ר ונקב"ה בראם, הא כיצד בתחילה עלה במחשבה להבראות שנים, ולבסוף נברא אחד, עכ"ל. הנה אין כאן ח"ו שינוי רצון, וגם תראה שלא אמרו ראה שאי אפשר כך ובראו כך, אבל הוא שכך עלה בדעתו ית"ש שיברא את האדם באופן כזה שבעת צאתו אל העולם יצאו נפרדים הזכר במקום אחד והנקיבה במקום אחר, ואחר כך כאשר יזכה האדם הש"י יזווגו בבת זוגו המיוחדת לו, ולפעמים כשאין מטיב מעשיו יקדמנו אחר ברחמים, ולפעמים אחר כך ידחה זה מפני זה (עיין זוהר ח"א ע"ג ע"ב).

והנה אלו היתה המחשבה והמעשה לברוא אותן אחד, לא היה באפשרי שיזדווג מין בשאינו מינו, וגם כל חוקי התורה באיסור עריות לא יהיו שייכים, כי לא יהיה מקום בשום אופן שיזדווג האדם רק עם בת זוגו, ובאם יברא אותם במחשבה ובמעשה נפרדים, הנה אז היה דינו כשאר בעלי חיים שאין בהם אישות, רק כל זכר ילך אל כל נקבה שבמינו, וכן כל נקיבה אל כל זכר שבמינה, ואין זה משפטי התורה אל האדם. על כן נברא האדם נפרד במחשבה, להורות דבראשית בריאתו יהיה נפרד, ואחר כך על ידי מעשיו יתייחד עם בת זוגו המיועדת לו, וזה אם יזכה על ידי מעשיו, זה מה שנ"ל כעת, הגם שהדברים עתיקין ומי יבוא אחר המלך וכו', עם כל זה רשות ניתן לדרוש ולא נעלם סודות עליונים מהמשכילים בחכמה:

[**זכ"ר** ונקב"ה (בראשית א כז). בגימטריא שמי"ם, בסוד ואתה תשמע השמים (מלכים א' ח לב), והבן:

ר"ת הפסוק (**בראשית א כז**) **כ"ז**, **בגימטריא הב"ל**. מילוי שם ס"ג שהוא בגימטריא מחי"ה, בסוד ואתה מחיה את כולם (נחמיה ט ו), הוא המוצא פי י"י (דברים ח ג), (ר"ל מילוי הויה שהוא המוצא פ"י י"י, שכשהאדם צריך להוציא בפיו האות צריך להוציאו במילואו), אשר בו יחיה האד"ם, הוא בחינת ההב"ל שהוא בחינת רצוא ושוב (יחזקאל א יד) הנשפע בכל עת אל האדם. וגם הוא מילין לצד עילאה, מילוי שם ס"ג שהוא בבינ"ה הנשפע לזעיר אנפין ונוק', והבן:

ס"ת, בגימטריא והאד"ם נבר"א ד"ו פרצופים (ברכות ס"א ע"א), (אצל אד"ם הוספתי ו"ה, כנודע שהוא סוד ד"ו פרצופין בחינת זעיר ונוקב'):

ויברך אותם אלקי"ם ויאמר להם אלקי"ם פר"ו ורב"ו (**בראשית א כח**). כל מפרשי תורה הק' תמהו על זה הכפל ויברך ויאמר. ונ"ל הקטן דהברכה הוא בכאן ענין בפני עצמו, להיותם כאלקים יודעי טוב להלוך במשרים, והאמירה הוא לציווי ולמצוה, ואלו נאמר ויברך אותם פר"ו ורב"ו, לא הוי שמעינן מיניה מצוה רק לברכה, ובאם ירצה למנוע הרשות בידו. וזה באפשר לדעתי בברכה דדגים לא נאמר רק ויברך אותם אלקי"ם לאמר פר"ו ורב"ו (בראשית א כב), ר"ל לא למצוה רק לאמ"ר פרו ורבו לברכה. או באפשר יאמר כי הנה קיימו וקבלו רז"ל (יבמות ס"ה ע"ב) שהאשה אינה מצווה על פריה ורביה, כי וכבש"ה כתיב האיש שדרכו לכבוש וכו'. והנה בציווי נאמר להם בלשון רבים פר"ו ורב"ו, וכן ויאמר לה"ם לשון רבים. ואחשבה לדעת כי הנה אלו נאמר הציווי רק לאדם, היה באפשר המשמעות אם לא תתרצה האשה באיזה פעם, כיון שאין מצות הש"י עליה יקיים המצוה המוטלת עליו בבריות אחרים, ול"כ כן הוא. על כן אמר הש"י להם פר"ו

ורב"ו, ר"ל דוקא על ידי שניכם תתקיים המצוה. והנה הקדוש קנה זלה"ה הקשה איך יתכן שהש"י יצוה רק לאדם והאשה אינה מצווה, ונאסר לאדם לכוף את אשתו לדבר מצוה רק ברצונה, כנודע מרז"ל (עירובין ק' ע"ב) על פסוק (משלי יט ב) גם בלא דעת נפש לא טוב, ואם כן יהיה זה סיבה לביטול המצוה כשלא תתרצה האשה, כיון שאין המצוה עליה ולאדם נאסר לכופה לדרך ארץ. על כן לבי אומר לי כי זה נרמז בתורה הק' לתירוץ מספיק ולהבטחה, שבודאי לא תתבטל המצוה כשיהיה בבחירת האדם לעשותה לשם ה', כי הנה קיימו וקבלו רז"ל (ברכות נ"א ע"ב) אין פרי בטנה של האשה מתברכת אלא מפרי בטנו של איש, ועל ידו יבא לה הברכה. על כן זה הוא הקדמה מונחת קודם המצוה ויבר"ך את"ם אלקים, ר"ל אין מציאות ברכה לאשה בפני עצמה רק אות"ם ביחד, על כן ויאמר להם אלקים פר"ו ורב"ו, כי בודאי תשמע לו הגם שלא נצטווית, כי אם לא כן תהיה מחוסרת הברכה העליונה ח"ו. וזהו שרמזו רז"ל בתלמוד (עיין כתובות ס"ג ע"א) ובזוהר הק' (ח"ב קי"א ע"א) שהאשה המצערת לבעלה בדרך ארץ, שורין עליה קליפות חבילי קליפות וחבילי טהירין, להיות הברכה מסולקת ממנה, אזי מצאה הקליפה מנוח ח"ו, הש"י יציל את עמו ישראל מכל דבר רע וישכון ביניהם אהבה ושלום וריעות:

להבין עוד אלקי"ם שנאמר בפעם הב' הוא מיותר, דלא היה לו לומר רק ויאמר להם פרו ורבו. ונ"ל דהנה ידוע שאי אפשר כעת בהיותינו מלבושים בחומר העכור הלז, להעמיד תולדות אם לא בחמימות היצר הבא מסטרא דגבורה שורש האש החזק, וכידוע כאשר תפשו אנשי כנסת הגדולה את יצרא דעבירה לא אשכחו ביעתא בת יומא (יומא ס"ט ע"ב). ואם כן קודם חטא אדם הראשון שלא נכנס בו יצר הרע, האיך היה יכול לפרות ולרבות. אך הוא כמו שיהיה לעתיד במהרה בימינו כמ"ש (יחזקאל לו כו) ונתתי לכם לב בשר, ודרשו חז"ל לב לעשות בשר, וכמו שמבואר בזוהר הק' ברמז בנות לוט ובנות לבן, ויהיו התולדות בחמימות דינים הקדושים אש הגבורות הבאים משם אלקי"ם. ובזה ירווח לנו כעת שהש"י ברא את האדם ישר שלא ביצר הרע וצוהו לפרות ולרבות, על כן אמר להם אלקי"ם פר"ו ורב"ו (בראשית א כח), ר"ל שגילה להם הסוד משם אלקים, משם יושפע להם אש הגבורות דינים קדושים, ויתעוררו להעמיד תולדות קדושים קיימים לעולם, יהי רצון שכן נזכה במהרה בימינו ואת רוח הטומאה יעביר מן הארץ אמן:

פרו ורבו (**בראשית א כח**). כבר כתבנו שהוא בגימטריא מילוי השם שדי שהוא שורש היחוד, והוא מנין ת"ק כמנין איברים של דכר ונוק'. ובכאן אזהרה מוציא ז"ל ח"ו, דהיינו שמוציא ח"ו הפרי כשאינם ביחד הת"ק איברים, עושה פגם בהיחוד העליון ח"ו, ונודע מרז"ל גודל העונש והטומאה שמטמא עצמו ח"ו. ולזה בא בתורתנו המצוה הזאת פר"ו

ורב"ו, בגימטריא ת"ק, שלא להוציא הפרי כי אם ביחוד וחיבור ת"ק איברים, הש"י יעזרנו על דבר כבוד שמו להיות מהעובדיו בלב שלם:

ומלאו א"ת הארי"ץ (בראשית א כח). ריבוי הא"ת נ"ל על פי מה דידוע השכינה הקדושה היא הארץ העליונה, וגם כן נקראת א"ת שכלולה מאותיות התורה מא' ועד ת'. וזהו הכוונה לכוין בזיווגו למלאות המקור של נשמות ישראל להוליד בזיווגו נשמת טהורות מזוקקות, והפסוק מדבר בעליונים ובתחתונים, והבן. ולזה גם כן ס"ת ומלאו" את הארץ", בגימטריא מלכות, והבן. עוד יש לרמז ומלא"ו א"ת הארי"ץ, להיות ידוע היחוד הקדוש שישראל עם קרובו מייחדין בקריאת שמע שמ"ע (דברים ו ד) וברו"ך. שמ"ע נקרא יחודא עילאה, שהוא ליחד העולמות ממלכות שמים עד הרצון העליון הקדום, ואחר כך בתיבת אח"ד מאריכין להוריד השפע מעילא לתתא, ולמלאות הצינורות הקדושים של מלכותא קדישא, ואחר כך ביחודא תתאה ברו"ך מורידין השפע ממלכות כל עולמים לכל העולמות, ועל ידי זה מחברין את האהל להיות אח"ד, והכל יתנו יקר למלך הכבוד. וכן מחוייב איש הישראלי לכוין בזיווגו הקדוש לייחד העולמות על ידי מעשה התחתונים, ועל ידי זה נבראים נשמות טהורות ממלכות שמים. וזהו ירמוז ומלא"ו א"ת הארי"ץ, ר"ל תמלאו את הארץ, כי הארץ במילואו כזה ה"א אל"ף רי"ש צד"י בגימטריא תשל"א, מנין הר"ת של יחודא עילאה ותתאה עם הכולל, (כדי לכוללם יחד ומלכותו בכל משלה), והוא מנין התמידין שהיו ישראל מקריבין שס"ה בבקר ושס"ה בין הערבים, הרי תש"ל וא' נוסף ברביע היום הניתוסף בשנה בחשבון שנות החמה כמ"ש לעיל, והבן האיך כל זה נרמז בכאן אצל הזיווג הקדוש, נמסר ליחידי סגולה השרידים אשר ה' קורא, והבן לפי הנ"ל כי ומלאו את הארי"ץ, ר"ל הארץ במילואה, בגימטריא כמנין הר"ת של ב' היחודים הנ"ל עם הכולל כמ"ש, ואחר כך נאמר וכבש"ה, בגימטריא רק כמנין ר"ת של יחודא עילאה עם הכולל, (לכוללם יחד) שהוא שייאי"א. ובזה תבין שלמדו חז"ל (יבמות ס"ה ע"ב) מכאן האיש שדרכו לכבוש וכו' אבל לא האשה, והש"י יראנו מתורתו נפלאות ואל יאמר פינו דבר שלא כרצונו:

ומלאו את הארץ (בראשית א כח). ירמוז שעל ידי מעשיכם בזיווג הקדוש, תגרמו למעלה מילוי הארץ העליונה, הנה מילוי האר"ץ כזה ל"ף י"ש ד"י, בגימטריא חס"ד די"ן רחמי"ם, הן המה ג' קוי חסד גבורה תפארת הנמשכים לארץ העליונה והיא מתמלאת מהם. והנה הג' קוין הנ"ל, בגימטריא דל"ת. וז"ש דוד הנעשה מרכבה לרגל רביעי מלכותא דרקיעא אר"ץ העליונה, ארוממך ה' כי דליתנ"י (תהלים ל ב), שהשפעת ליסוד הדל"ת ג' רגלים הנ"ל, ולא שמחת אויבי לי בהעדר היחוד ח"ו. וזה סוד אשרי אדם שומע לי לשקוד על

דלתות"י (משלי ח לד), והמשכיל יבין סוד שני פתחי"ם בבית הכנסת (ברכות ח' ע"א), כי וילון אינו משמש כלום (חגיגה י"ב ע"ב), והשם הטוב יכפר. כללו של דבר הזיווג הק' גורם יחוד למעלה, כי כן פעל ועשה היוצר כל שיהיה הכל תלוי במעשה התחתונים:

ובכ"ל חיה (**בראשית א כח**). בתיבת ובכ"ל מרבה הבהמות והרמשים שלא נזכרו בפירוש, והא דלא פרט הכתוב בפירוש כל אחד בפני עצמו כמו שפרט דגים ועופות, נ"ל לפי מ"ש שהדגים לא נצטוו למיניהם, ויכולין לידבק אפילו באינו מינם, נוסף עליהם מעלת העופות שנצטוו לידבק במינם דוקא, ואף על פי כן בצד מה הם (הם) כמו הדגים, כי הגם שצריכין לידבק במינם, עם כל זה פעולת הוצאות התולדה גופא, הוא חימום הביעים להוציא אפרוחים, לא נצטוו שיהיו למיניהם דוקא, ועד היום אנו רואים שעוף אחד יחמם ביצים של מין אחר ומוציאם לפועל, על כן הם בצד מה כמו הדגים, וזהו גם כן נוכל לומר בטעם שנבראו במאמר אחד ביום אחד. נוסף עליהם הבהמות והחיות והרמשים, שכל אחד מוציא התולדות לפועל דוקא במינם. נוסף עליהם האדם שגם במינו אינו רשאי לידבק בכל נקבה שתזדמן, רק בבת זוגו דייקא, ולכך נבראו מחוברין ד"ו פרצופין (ברכות ס"א ע"א), להורות שכל אחד ידבק בבת זוגו המיוחדת לו. וכל מי שניתוסף בו מעלה מושל בהפחות ממנו במעלה, על כן האדם מושל בכלן. ואם כן ניחא לפי זה שכלל הבהמות והחיות ביחד, כי לא חשב רק מעלות ומדריגות, דהיינו דג"ת הי"ם, ועופו"ת, וחיו"ת, מה שאין כן בהמות וחיות כל אחד בפני עצמו אין צריך לפרוט, כיון שאין באחד מעלה נוספת על חבירו, נ"ל:

ר"ת וס"ת כל הפסוק (בראשית א כח), בגימטריא יכוי"ן בזיווג"ו ליח"ד שמי"ם ואר"ץ אל"ה, בהחשב מ"ם רבתי של השמים לת"ר, והץ' של הארץ לתת"ק, כנודע:

הנה נתת"י לכם (**בראשית א כט**). אומרו ית' נתת"י בלשון עבר. נ"ל לבל יפול לב האדם בחושבו הלא אב אחד לכולנו ובורא אחד בראנו ומאין ולאין אפסיד בריאותיו, על זה אמר הבורא ית' נתת"י כבר, כי כל הברואים לדעתן נבראו, והתנה הש"י עמהם אם ירצו להבראות על מנת שיהיו לברות לצאן אדם ברואים בצלם אלקים, ושמחו על זה כעל כל הון, ועל מנת כן נבראו. וזה ירצה באומרו ית' נתת"י כבר מעת הבראם:

את כ"ל עש"ב וכו' וא"ת כ"ל הע"ץ (**בראשית א כט**). ריבוי האתין יתפרשו כמו "עם. ושיעור הכתוב על פי מה דידוע על ידי אכילה ושתיה מבררין ניצוצות הקדושים, כל אחד יזדמן לו ברצון הבורא ית' אותן הניצוצין השייכים לחלקי נשמתו, והמסבב כל הסיבות יסבב אותן המאכלות שבתוכם תקוע הניצוצין המגיעים לחלקו לבררם. ובזה יתפרש הכתוב "הנה "נתתי "לכם, (ר"ל את שלכם דהיינו המגיע והראוי לחלקי נשמתכם), נתתי

לכם את כל עשב, (ר"ל עם כל עשב ועם כל העץ, ר"ל עם העשבים והפירות תקחו לכם את שלכם:

כל עשב כל העץ (**בראשית א כט**). ריבוי הכ"ל בא להתיר באפשר שרשות בידם להפסיד ולאכול גם השרשים מהעשבים, וגם מכל הע"ץ דהיינו אילני סרק מותר לקצצם ולשרשם לגמרי, רק אש"ר בו פר"י הע"ץ, דהיינו אילני מאכל "לכם "יהיה "לאכלה, ר"ל מה שהוא צורך אכילה דייקא. ובזה יתורץ הכפל שאמר אחר כך "לכם "יהיה "לאכלה, שהוא לכאורה שפת יתר, ולפי מ"ש ניחא:

ועל דרך האמת יתפרש הפסוק (בראשית א כט), על פי מ"ש ביאיר נתיב מערכת אות פ"א סימן נ"ד וז"ל, עש"ב משמע שהוא סוד המלכו"ת, עכ"ל. ונ"ל בטעמו, כי עש"ב בגימטריא הויה אלקי"ם במילוי יודין, ומלכותו בכל משלה לקבל כל הבחינות, והבן: וע"ץ (בראשית א כט), מרמז לזעיר אנפין כנודע, יעויין סודו במאורי אור מערכת אות העי"ן סימן י"ז. וכן היסו"ד נקרא עץ, כי כל מה שאירע ליעק"ב אירע ליוס"ף (ב"ר פפ"ד ו'), והוא אשד הנחלים (במדבר כא טו). ופר"י הע"ץ, נקרא גם כן מדת מלכו"ת שמים, יעויין סודו גם כן בספר הנ"ל מערכת הפ"א סימן י"ז. וידוע דצריך האדם לכוון בזיווגו ליחד האורות עליונים זעיר ונוקב' על ידי יסוד צדיק, להעשות פרי נשמות הצדיקים כמ"ש לעיל, וכל ספרי המקובלים מלאים מזה. וכזה יתפרש הפסוק הנ"ה נתת"י לכ"ם, (ר"ל על ידכם יהיה זה היחוד הקדוש, וברשותכם נתתי) א"ת כ"ל עש"ב (הוא בחינת מלכו"ת שמים), זרע זרע אשר על פני כל הארץ, (ר"ל כל הנשמות קדושות והמלאכים), וא"ת כ"ל הע"ץ (היא בחינת זעיר אנפין), אש"ר ב"ו פר"י ע"ץ וכו' לכ"ם יהיה לאכלה, (ר"ל ליהנות מאותן ההשפעות טובות. וגם הזיווג מכונה בלשון אכילה, כנודע מסוד הלחם אשר הוא אוכל (בראשית לט ו), והבן כי אי אפשר לפרש הכל בכתב):

ר"ת כל הפסוק (**בראשית א כט**), **בגימטריא אמר"ת**. הוא סוד אמרת יי' (תהלים יב ז), הוא בחינת מלכו"ת כנודע בסוד בצע אמרת"ו (איכה ב יז), בזע פורפירא דיליה (ויק"ר פ"ו ה'), הוא סוד אמירה בנחת כי קולך ערב ומרא"ך נאוה (שיר השירים ב יד), אמר"ת ומרא"ת אתוון דדי"ן כאתוון דדין. והוא סוד תמ"ר עם הכולל, דהיינו בצירוף האל"ף כנודע, והבן ענייננו. ויעויין סודו במאורי אור מערכת אות הא' סימן צ"ט, ועיין שם ביאיר נתיב, ותבין:

ס"ת כל הפסוק, בגימטריא נהר בהחזרת האלפין לאלפין. הוא סוד יסו"ד בכל מקום. ובמילואו הוא בגימטריא ברית"י, הוא סוד כנה"ר שלו"ם (ישעיה סו יב) וברית"י שלום (במדבר כה יב), כמבואר כל זה בספר הנ"ל אות נון סימן י"ז. ולפי מ"ש לעיל בפשט

הכתוב, מה נחמד ומה נעים הר"ת וס"ת, הרומז ליחוד הקדוש יסוד צדיק כתמר יפרח (תהלים צב יג), עם מלכותא קדישא אמרת טהורות (תהלים יב ז), והבן:

ולכל חית הארץ (**בראשית א ל**). וי"ו החיבור להוסיף, שגם החיות והבהמות רשאים לאכול הפירות והזרעים, ושיעור הכתוב לכם יהיה לאכלה ולכל חית וכו'. ויוצדק בזה אחר כך א"ת כל ירק עשב, ר"ל עם כל ירק עשב, שלהחיות והבהמות מותרים הפירות וגם כל ירק עשב שייך להם:

"**אשר** "**בו** "**נפש** "**חיה** (**בראשית א ל**). לכאורה הוא בכאן אך למותר. ונ"ל הכוונה על פי פשוטו להורות כי גם זה למעלה יחשב לצמחים שיתעלו מבחינת צומח לנפש החיונית, ואל יפול לב אדם עליו למה עשה השם ככה לצמחי הארץ הלזו:

ולכל חית הארץ ולכל עוף וכו' (**בראשית א ל**). לפי מ"ש לעיל דהותר להם גם פרי האילנות, הוה אמינא דוקא בהמות וחיות שהם בני תרבות עם האדם, מה שאין כן החיות הטורפות, לזה כלל הכל כ"ל חית. כל עוף:

כל ירק עשב (**בראשית א ל**). גם כן אפילו אותן הירקות שהן מאכל אדם כנ"ל:

א"ת (בראשית א ל) נ"ל לרבות הדומם שיש כמה מינים שמאכלם דומם כגון עפ"ר ואבנים וזכוכית:

ויה"י כ"ן (**בראשית א ל**). אי אפשר לפרשו בכאן על דרך הפשוט, אם לא שנאמר שקנו האילנות והצמחים קיום לעולמי עד שלא יכלו ברבות העתים ויזונו מהם נפשות הבעלי חיים מדברים ואינם מדברים, ואף על פי כן לא יחסר המזג, כי תיבת ויה"י כ"ן קיים לעולמי עד בתורתנו הקדושה ונצחית היא, ועד היום הזה ויהי כן הצמחים והאילנות, נ"ל:

ר"ת בגימטריא כד"י לייח"ד דומם הצומח החי המדבר, ואפילו החיצונים אם לא היה להם איזה אחיזה בקדושה היו מתבטלים, ולכך ס"ת מרומז בגימטריא ר"ם בהחזרת האלפים לאלפים. מרומז ר"ם על כל גויים השם (תהלים קיג ד), והוא בגימטריא ב' פעמים ק"ך, כי הק"ך צירופים שלהם נאחזים בק"ך דקדושה להחיותם כמאן דשדי לשנאוי בתר כתפוי (עיין זוהר ח"ג כ"ג ע"ב), ומלכותו בכל משלה (תהלים קג יט) ועיין במקובלים ובמאורי אור אות המ"ם סימן צ"ב, והקליפה של עמל"ק הוא מנגד כקליפה לבחינת ר"ם בקדושה, ועמל"ק הוא גם כן בגימטריא מ"ר, על כן נאמר (במדבר כד כ) ראשית גוים עמלק, כי מגביה עצמו כנשר להתנגד לבחינת ר"ם על כל גוים, על כן יצו השם בחסדו למחות זכרו כחתף מכל פנות, ואז יאמר כל אשר נשמה באפו י"י אלקי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה, והבן:

וירא אלקים (**בראשית א לא**). עיין לעיל אצל וירא אלקים את האור (בראשית א ד): א"ת כ"ל אשר עשה והנה טוב מאוד (בראשית א לא). ר"ל הגם שכל אחד לבדו טוב, עם כל זה כולם ביחד גם כן טובים מאד והכל צריכים זה לזה, וכולם מרמזים על יחודו ואחדותו ית"ש לעד:

א"ת לרבות אפילו הדברים שעלו במחשבה להבראות שיצאו מן הכח אל הפועל אחר כך, צורך הן לעולם והכל לכבודו. עוד ירמוז את כל אשר עשה (בראשית א לא) , ר"ל הכולל אשר עשה, ר"ל האדם שהוא כלל כולל כל מעשה בראשית אפילו העליונים כנודע בסוד עולם קטן. וזהו שאמרו רז"ל (ב"ר פ"ח ה') והנה טוב מאד, טוב אדם]. (עד כאן מועתק מספר דרך עדותיך):

ויהי ערב כו' יום הששי (**בראשית א לא**), **בה"א**. הנה הכנה דרבה דאין יום טוב מכין לשבת (ביצה ב' ע"ב) נגמר מוהיה ביום הששי (שמות טז ה) בה"א, דהכוונה בששי הידוע בסתם בחול, אז והכינו. והנה נברא האדם בששי לצורך יום השבת, והנה הכנה לשבת נכתב הששי בה"א, ללמד לאדם דעת דדוקא בששי הידוע סתם מותר להכן לשבת, והנה היות שזה היום היה ראש השנה, עם כל זה יום טוב אינו כשבת שקדוש מעצמו, מה שאין כן יום טוב כשלא היה אדם עדיין ולא קידש החודש, עדיין לא נתקדש כי החודש הזה לכם כתיב (שמות יב ב), דתלוי בבית דין של מטה (עיין ר"ה ח' ע"ב), ואם כן קודם בריאת אדם עדיין לא היה קדוש. ואם כן נשמע מזה ב' דברים, א' דקידוש החדש תלוי בבית דין של מטה, ב' כי אין יום טוב מכין לשבת, ובעי הכנה בחול דוקא:

ויכלו השמים והארץ וכו' (**בראשית ב א**). הנה לפי פשוטו הוא כתרגומו ואשתכללו, היינו נתייבשו שהוא גמר מלאכה ומה משמיענו בזה ומה נתחדש לנו ידיעה בזה. וי"ל דהנה זה אינו מלאכה בפני עצמו, רק משמיענו סיום דגמר מלאכה, ועל זה נאמר אחר כך (בראשית ב ב) וישבות ביום השביעי מכל מלאכתו וכו', בא להורות בזה לישראל עם קרובו דכל גמר מלאכה מיקרי מלאכה במלאכת שבת וחייב משום מכה בפטיש, כדמצינו ביוצר בראשית שנאמר בו ית' שביתה גמר מלאכה, הבן הדבר:

ויכל אלקים כו' (**בראשית ב ב**). הנה יוקשה ויכל אלקים ביום השביע"י, ביום הש"י מיבעיא ליה. והנה כבר דרשו חז"ל במדרשים (ב"ר פ"י ט'), הם אמת ותורתם אמת. ומה שאחשוב על פי פשוטו, דהנה אין לטעות שעשה ח"ו איזה מלאכה בשבת מהמלאכות המבוארות בששת ימים, דהרי מלאכת כל יום מבואר ביומו, רק אף על פי כן לא כלו כל המלאכות רק ביום הז', כי הזמן הוא גם כן נברא כשאר הנבראים, ואם כן נבראים להתנהגות הזמן ז' ימים, וכל זמן שלא בא עדיין יום הז', אם כן לא נגמרו כל המלאכות

כי חסר עדיין בריאת יום הז', וכשנברא זמן יום הז' כלו כל המלאכות. וזה יש לנו לרמז בדברי רבותינו (ב"ר פ"י ט') מה היה העולם חסר מנוחה בא שבת בא מנוחה, הבן הדבר. ואם כן אדרבה מוכח מזה ממה שאמר ויכל אלקים ביום השביעי, שהזמן גם כן נברא, והבן:

ויכל כו' מלאכתו אשר עשה וישבות ביום השביעי מכל מלאכתו כו' (**בראשית ב ב**). כפל הדברים. גם אומרו מקודם מלאכתו, ואחר כך מכל מלאכתו. נ"ל דהנה במעשה בראשית יש ברואים שברא הש"י בעצמו בלי אשר צוה שום בריה להוציאם, היינו ויאמר אלקים "יהי "אור (בראשית א ג), ויש ברואים שצוה הוא ית"ש בכוחו הגדול לאחרים להוציאם במאמרו, כגון תוצא הארץ דשא (בראשית א יא) , תוצא הארץ נפש (בראשית א כד), ישרצו המים (בראשית א כ). והנה הש"י צוה לעם קרובו שישבתו הם ממלאכה, וגם יצוו לעבדיהם לשבות, (וגם לא יצוו לאחרים לעשות מלאכה, והוא מדרבנן) ברוך אשר קדשנו במצותיו אשר כביכול הוא בעצמו מקיימם. וז"ש ויכל אלקים ביום השביעי מלאכתו, היינו מה שעשה בעצמו כביכול בלי השפעת כוחו הגדול לעבדיו עושי רצונו: וישבות (גם כן) מכל מלאכתו וכו' (בראשית ב ב), היינו אפילו ממה שאמר לאחרים ועשו (בכוחו הגדול ית"ש), ונלמד דעת ממנו ית"ש איסור עשיית מלאכה בעצמו, וכן איסור עשיית מלאכה בעבדים, (וכן שלא יאמר לאחרים ויעשו):

ויברך אלקים כו' (**בראשית ב ג**). הנה לפי פשוטו תיבת ברכ"ה כשאינו מפורש מהו הברכה, היא שתהיה השפעה מבלי מדה ושיעור, על כן אין הברכה שורה בדבר המדוד (תענית ח' ע"ב), כיון שניתן במדה וגבול. וזהו גם כן מה שאמרו רז"ל (זוהר ח"א קס"א ע"א) אין הברכה שלמעלה פחותה מאלף, כי מנין האלף חוזר לאלף, ושוב מתחיל המנין עד אלף עד לאין שיעור. וזהו ויברך אלקים וכו', שתהיה ברכת והשפעות היום ההוא מבלי שיעור. והנה כי השפעה הבאה בכל מועדי ד' מקראי קודש הוא כפי הכנת המקבל, מה שאין כן בשבת אף כי האדם אין לו כלי מוכן לקבל כל כך, כיון שהשפעתו הוא בבחינת ברכה לא יצטרך לכלי מוכשר, כיון שבחינת הברכה הוא מבלי גבול הכלי. וזהו שאמרו רז"ל (שבת קי"ח ע"א) כל המשמר שבת נותנין לו נחלה בלי מצרים, הבן הדבר:

ויקדש אותו (**בראשית ב ג**). לפי פשוטו קודש נקרא החכמה כנודע, ממילא ויקדש אותו הפירוש השפיע בו החכמה העליונה ותורה, על כן שבת הוא יומא דנשמתא יומא דאורייתא (זוהר ח"ב פ"ח ע"ב):

כי בו כו' ברא אלקים לעשו"ת (**בראשית ב ג**). לפי פשוטו נ"ל לפרש דלא תיקשי לן הרי עד היום הש"י עושה מלאכתו בשבת, דהנהגת כל העולמות כצמיחת הצמחים ובריאת הבעלי חיים ההווים ומתיילדים בכל יום, ומחדש בטובו בכל יום מעשה בראשית. אך הוא כי מבראשית הופקדו כל הכוחות בכח הברואים להוציא ולהוליד יש מיש, ואם כן הוה כביכול כמתחיל מלאכה בערב שבת והיא נגמרת מאליה בשבת. וזהו אשר ברא אלקים לעשות, שמהיום והלאה הגם שהוא מכחו ושפעו והשגחתו ית"ש, עם כל זה כיון שהופקדו כל הכחות ביד היצורים להוציא יש מיש, הרי המלאכה נגמרת מאליה, מזה נדע דמותר לשרות דיו וסימנים בערב שבת והיא נשרית מאליה בשבת, ולתת אונין של פשתן (שבת י"ז ע"ב) הגם שכח הפועל (שנתן והתחיל הדבר) בנפעל גם בשבת, עם כל זה כיון שהמלאכה נעשית מאליה מותר:

["**יום** "הששי (בראשית א לא) בה"א. כדי לרמז כי בי"ה י"י צור עולמים (ישעיה כו ד), על כן נחתם שם י"ה בפני עצמו בסוף מעשה בראשית. וזהו בר"ת "בקר "יום "הששי, הוא בה"י, והבן:

ר"ת וס"ת כל הפסוק, בגימטריא קבלת התורה ביום ו'. על דרך שאמרו רז"ל (שבת פ"ח ע"א) "יום "הששי (בראשית א לא), שהיה הכל תלוי ועומד עד ששי בסיון אם יקבלו ישראל התורה. וגם כן הוא בגימטריא ב' פעמים מילוי השם אדני הוא רו"ת, רמז שבאלף הששי יהיה מילוי למלכות שמים ולמלכות בית דוד שיצא מרו"ת, והבן:

ויכלו (בראשית ב א) בגימטריא ע"ב, עולם חסד יבנה (תהלים פט ג). "ויכלו "השמים "והארץ, ר"ת השם הראשון מע"ב שמות שהם בגימטריא ויכל"ו. וכ"ל צבא"ם, ר"ת בגימטריא א"ל אדנ"י. ויכלו השמים והארץ. הוא להודיע ולהודע כי אין דבר ריק בעולם, ולא נברא שום דבר לבטלה, והכל צורך לבריאת שמים וארץ, וכל זמן שנחסר עדיין איזה בריה קטנה בעולם כאילו השמים וארץ חסרים משלימותן עדיין:

וכ"ל צבא"ם (בראשית ב א), י"ל הצבא שלמעלה, כי כל דבר יש לו שר בשמים:

ס"ת כל הפסוק (בראשית ב א) בגימטריא או"ר חסר א', כי עדיין נחסר האור עד בא יום השבת קדש, ומשלים האור בסוד בא שבת בא מנוחה (ב"ר פ"י ט'). וגם כן ידוע בחינת או"ר הנשפע למלכו"ת שמי"ם הוא רק בחינת ו"ר בחסרון האלף הנשאר בהמשפיע, כמ"ש לעיל בפסוק בראשית בשם המקובלים. ובהחשב הממי"ן והצדי"ן לרבתי"ם, הוא בגימטריא ב' אלפים קל"ו, ובהחזרת האלפים לאלפין בגימטריא חק"ל, עיין בכוונת ליל שבת הוא סוד הויה אהיה הויה אדני, בגימטריא חק"ל ראוי לזריעה, שאז נזרעים בה נשמות הצדיקים חל"ק י"י עמו (דברים לב ט) , בסוד אשר פריו יתן בעתו (תהלים א ג),

והבן. וכשתצטרף גם כן ס"ת של תיבות "יום "הששי (בראשית א לא), בגימטריא נה"ר כנודע בסוד הנה"ר, והיה כעץ שתול על פלגי מים אשר פריו יתן בעתו, והבן כי הנה"ר (הוא היסוד צדיק), נמשך לחק"ל (הוא מלכות"א קדישא), ועל ידי כך מצמיח ומגדל פירות הן הן נשמות הצדיקים שבכל דור, ודעת לנבון נקל:

ויכל אלקים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה (**בראשית ב ב**). על פי פשוטו נ"ל ר"ל כלה והפסיק מלאכתו, הגם שהיה באמצע המלאכה כנודע מבריאת השדים, שאמרו רז"ל (אבות פ"ה מ"ו) שהפסיק כביכול באמצע המלאכה. ובזה יונח לנו למה לא אמר ביום הששי רק ביום הז', שרצונו לומר בסיבת יום השביעי בהגיע עתו עת דודים הפסיק כביכול מלאכתו, ודברי חז"ל ידועים בקבלתם האמיתיות. ואף על פי כן יש לדרוש גם כן כמ"ש וישבת ביום השביעי מכ"ל מלאכתו, אפילו מאותן הדברים שנבראו בין השמשות, כן נראה כוונת יונתן בן עוזיאל:

אש"ר עשה (**בראשית ב ב**). נראה לרמז היות ידוע אש"ר היא בחינת בינ"ה המאשרינו עולם התשובה, ושב"ת הוא שורש לתשובה שב"ת אותיות תש"ב. על כן אשר הם (הם) האותיות קודם שב"ת, להורות שקודם השב"ת יהיה לו בחינת אש"ר, דהיינו שישוב בתשובה שלימה לקבל שב"ת מתוך תשובה, וכתוב אצלינו בסוד הפיוט (לכה דודי) מרא"ש מקד"ם נסוכה, ר"ל אתוון ראש הם קדם לאתוון שב"ת, ונרמז גם כן בסוד הכתוב (דברים כח מז) תחת אשר לא עבדת את י"י אלקיך בשמחה, ר"ל על שלא שמרו שב"ת בשמחה, שהוא תחת אשר והבן, השי"ת יזכנו לשוב בתשובה שלימה לפניו:

ויכל אלקים ביום השביעי מלאכתו אשר (בראשית ב ב), ר"ת הא"ב וא"ם, והוא על פי מה דידוע בקבלת חכמי האמת בסוד זכו"ר ושמו"ר, הוא סוד יו"ם שבת עם לי"ל שבת, סוד א"ב וא"ם, ובסוד הכתוב (ויקרא יט ג) איש אמ"ו ואבי"ו תיראו ואת שבתותי תשמרו, תרין שבתות. (ובזה יונח לנו במה שכתב בכאן אמו קודם לאביו, והבן). וזה שאמרו רז"ל (שבת קי"ח ע"ב) אלמלי שמרו ישראל שתי שבתו"ת מיד נגאלין, והבן:

ס"ת כל הפסוק (**בראשית ב ב**) **בגימטריא אשר"י**. (הוא סוד הכתר בכל מקום כנודע), י' (הוא סוד החכמה), אש"ר (הוא סוד הבינה, להורות שביום השבת נקנה לאיש הישראלי מוחין חדשים לתורה ועבודה, בסוד נשמה יתירה בשבת, והבן:

ר"ת (**בראשית ב ב**), **בגימטריא רפ"ח עם הכולל**. להורות שבשבת יש מקום אתנו להעלות כללות בחינת רפ"ח ניצוצין שנפלו בשבירת הכלים, והוא סוד טר"ף נתן ליראיו (תהלים קיא ה):

ג' ויברך א"ת יום (**בראשית ב ג**). לרבות הלילה. עוד לרבות התוספת שישראל מוסיפין, מסכים עמהם הש"י בגבהי מרומים בעליית העולמות, והברכה הוא לדעתי על פי פשוטו, היות שהוא יום שביתה ומנוחה ממלאכה ומשא ומתן, ואף על פי כן הש"י מכין מזון לכל בריותיו ביום השבת, ואדרבה מיניה מתברכין כל הימים כנודע מזוהר הק' (ח"ב פ"ח ע"א). וזה הוא גם כן באפשר כוונת רז"ל (ב"ר פי"א ב') ברכו, והבן:

"**את "יום "השביעי** (**בראשית ב ג**), **ר"ת אי"ה**. וסודו מבואר בקדושת מוסף בסוד אי"ה מקום כבודו, והכוונה על כתר חכמה בינה, והבן:

ויקדש אות"ו (**בראשית ב ג**). לא אמר ויקדשהו, רק ויקדש אות"ו. יש לפרש שקידש האו"ת שלו, ואין צריך ביום זה לאות התפילין, כי היום בעצמו הוא אות בינו ובין בני ישראל (שמות לא יג), ברוך הנותן מתנה זאת לעמו ישראל בקדושתו: מכ"ל מלאכתו. כנ"ל "מלאכתו "אשר "ברא "אלקים, ר"ת א"ב א"ם כנ"ל:

לעשות (**בראשית ב ג**). ר"ל שבת בשבת קודש רק מכל מלאכתו, לעשות ר"ל לעשות יש מאין, אבל יש מיש לא שבת, כי גם בשבת קודש עולם כמנהגו נוהג (תנחומא תשא סי' ל"ג), ונבראים ונולדים בריאותיו העצומים הרבים, ומחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית, נ"ל:

ברא" אלקים" לעשות" (**בראשית ב ג**). נחתם מעשה בראשית בחותם המלך אמת חותמו, להודיע כי הוא אחד. ר"ת בגימטריא ב' הויות וב' אהיה מלאים יודין, והנה כל הויה ואהיה מלאים יודין, בגימטריא רג"ל. והנה ב' פעמים הויה ואהיה מלאים יודין, הוא סוד אם תשיב משבת רגלי"ך (ישעיה נח יג), והש"י יראנו נפלאות מתורתו. והנה ס"ת אש"ר בר"א אלקי"ם לעשו"ת, הוא ר"ת "אם "תשוב "משבת "רגליך, ס"ת בגימטריא שיעור תחום שבת אלפים א'. הגם שהוא מדרבנן, ליכא מידי דלא רמיזא באורייתא: לא נאמר ויהי ערב בשבת, כי לילה כיום יאיר כידוע למחצדי חקלא. התחלת מעשי בראשית בתיבת בראשי"ת (בראשית א א), והחתימה בתיבה לעשות. להורות כי ראשית המחשבה תלוי בסוף המעשה הוא עשיה הגשמיות אשר בו שרוי אדם יציר כפיו, והיוצר בראשית משתעשע בעבודתו, והבן. ובזה נשלם הפרשה של מעשה בראשית, הש"י יראנו מתורתו נפלאות, ויעשה עמנו לטוב אות ברוב רחמיו וחסדיו, ויזכנו לעשות תשובה שלימה לפניו על דבר כבוד שמו אמן]. (עד כאן מועתק מספר דרך עדותיך):

אלה תולדת כו' (**בראשית ב ד**). כל מקום שנאמר אלה פסל את הראשונים (ב"ר פי"ב ג'), ומהו פסל בכאן. היינו העולמות שהיה הקב"ה בונה ומחריבן, ואמר דין הניין לי ודין

לא הניין לי כמו שאמרו רז"ל (ב"ר פ"ג ז'). ויציבא מלתא בסוד הידוע לחכמי האמת סוד שבירת הכלים, וידוע בסוד קדושים סוד שבירת הכלים:

[**אלה** תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות וכו' (בראשית ב ד). לכאורה פשוטו של פסוק הוא מקושי ההבנה וכמה דקדוקים יש בו. ונראה לפרש דהכי פירושו אלה תולדות השמים והארץ, ר"ל מה שנאמר עד כאן בריאת כל הברואים בשם אלקים הוא בהברא"ם, כי בריאה נאמר על המחשבה ובמחשבה עלה במדת הדין (ב"ר פי"ב ט"ו), מה שאין כן ביום עשות, ר"ל ביום העשיה בפועל היה י"י אלקים ארץ ושמים, ובמחשבה במדת הדין קדמה שמים לארץ, כי השמים אפשר להם יותר לעמוד במדת הדין מהארץ, מה שאין כן צירוף וקדימת מדת הרחמים בעשיה יצדק יותר בארץ, על כן הקדים הארץ. ויש לרמז גם כן אלה תולדות השמים והארץ (בראשית ב ד), ר"ל מילוי שמי"ם ואר"ץ, כי המילוי הוא כתולדה להעיקר, ומילוי שמים וארץ כזה שי"ן מ"ם יו"ד מ"ם אל"ף רי"ש צד"י עם הכולל (להורות בהתכללותם יחד), בגימטריא לבוש"י בריא"ה יציר"ה עש"יה. הכוונה לפי זה שמי"ם ואר"ץ רמז לזעיר ונוקב', תולדותיהם הם בריאה יצירה עשיה, (על כן מילוי שמי"ם אר"ץ, בגימטריא לבוש"י בריא"ה יציר"ה עשי"ה). ומפרש הפסוק מי הם, א' בהבראם הוא בריא"ה. ב' ביום הוא עולם היציר"ה, (עיין בספר מאורי אור מערכת אות היו"ד סימן ח'), וז"ל שם יו"ם עם הכולל גימטריא אל הויה (תהלים קיח כז) , כי בחינת יו"ם הוא הנהגת היצירה עכ"ל:

עשות (בראשית ב ד) הוא עולם העשיה, הן המה לבושי שמים וארץ זעיר ונוקב' דאצילות, ובכל אחד מהעולמות יש י"י אלקים ר"ל זעיר ונוקב'. ולפעמים נקראים אר"ץ ושמי"ם על שם קבלתם, והבן כי יראתי בפצותי פי:

ר"ת כל הפסוק (בראשית ב ד), בגימטריא ד' שמות אד"נ, בריבוע כזה א' א"ד אד"נ אדנ"י, הוא סוד המלכות בכל אחד מהד' עולמות אצילות בריאה יצירה עשיה, שהוא ראשית המחשבה וסוף המעשה בכל עולם, ומלכו"ת מעולם שלמעלה נעשה כתר לעולם שלאחריו למטה ממנו, בסוד מלכות"ך מלכו"ת כל עולמ"ים (תהלים קמה יג). וזה עיקר כוונת היוצר כל להתגלות בחינת המלכות להקרא מלך, ולהיות מלכותו בכל משלה אמן]. (עד כאן מועתק מספר דרך עדותיך):

וכל שיח השדה וכו' (בראשית ב ה), על פי האמור בפסוק ומלאו את הארץ, אמר וכל שי"ח, בגימטריא ג' פעמים ק"ו, היינו ג' קוי חסד גבורה תפארת חס"ד "דין "רחמים: השד"ה (שדה אשר ברכו ד' (בראשית כז כז) חקל תפוחין, ואמר השד"ה גימטריא שד"י הנמשכין על ידי הצנור הק' האומר לעולמו די (חגיגה י"ב ע"א)), טרם יהיה בארץ (היינו

לא היו נמשכין בייחוד במ"פ), וכל עשב השדה טרם יצמח, (כי על ידי היחוד נכללים החסדים והגבורות הויה אלקים ומתמלאים בריבוי כענין צמיחה. והנה מילוי הויה הוא ע"ב, ומילוי אלקים הוא ש', וזהו עש"ב השדה טרם יצמח) כי לא המטיר י' אלקים על הארץ, (המטיר לשון מטרו"ניתא ולשון מטרו"ן, והבן כי יראתי). ואדם אין לעבוד את האדמה, (שיפעול כל זה על ידי מעשיו הטובים), והשם הטוב יכפר בעדינו:

ואד יעלה מן הארץ וכו' (**בראשית ב ו**). רמז הגם שאדם אין וכו' ואין מי לעורר מיין נוקבין, וכוונת היוצר כל שיהיה הכל נעשה על ידי איתערותא דלתתא, ובכאן הספיק מחשבתן של ישראל וכו', היינו שעלה לרצון לפניו במחשבה מה שיהיה לו תענוג מעבודת האדם על הארץ, וזהו הספיק למיין נוקבין (וכן קודם התחלת בריאת העולם), והוא כדמיון האד העולה מן הארץ לצורך הגשם עלי ארץ שאינו ממשיי, האד הזה גשם ממש, עם כל זה על ידי התעוררת האד הזה מתהווה גשם. והנה לפי הפשוט כיון שהוא סיפור המעשה מה דהוה, הוה ליה למכתב ואד "עלה, מה יעל"ה. אך הוא הוספת היו"ד לרמוז על המחשבה, כמ"ש כי יו"ד רמוזה במחשבה. ועוד ירמוז יעל"ה, להתבונן כי כן יהיה כל ימי עולם יעלה תמיד איתערותא דלתתא, ועל ידי כך איתער עובדא לעילא, ואפילו ח"ו אין זכות ומצטרכים לנס להוושע, מספיק מחשבתן של ישראל מה שיסגלו מצות ומעשים טובים אחר כך בעת הישועה, זה תעמוד למיין נוקבין. וזה אשר פרשנו ברוך י' אלקי ישראל עושה נפלאות לבד"ו דייקא (תהלים עב יח), מבלי התעוררת מיין נוקבין בפועל, יעויין אצלינו בדרושי חנוכה: והנה תתבונן עוד אמר ואד יעלה מן הארץ וכו' והשקה פני האדמה (בראשית ב ו). התחיל בארץ וסיים באדמה. אך הוא להורות דכל העולם מתמצית ארץ ישראל הוא שותה (תענית י' ע"א), ובאיתערותא דארץ ישראל ניזון כל העולם, וכן ישראל יושבי הארץ בזכותם ניזון כל העולם.

[**וכל** שי"ח וכו' וכל עש"ב וכו' על הארי"ץ ואדם אין לעבד את האדמ"ה (בראשית ב ה) ואד יעלה מן הארי"ץ והשקה את כל פני האדמ"ה (בראשית ב ו). להבין מקראי קדש הללו יש לדקדק טובא, א' כפל הלשון שיח טרם יהיה בארץ ועשב טרם יצמח. גם שנותו את טעמו משי"ח לעש"ב. ב' נתינת טעם כי לא המטיר וגו', היש מעצור לה' לברוא בלא מטר כמו כל מעשה בראשית מאין ליש. ג' שנותו את טעמו מאר"ץ לאדמ"ה. ד' להבין מאי וא"ד יעלה. ה' ריבוי האתי"ן לעבוד א"ת האדמה, א"ת כ"ל פני האדמה. גם ריבוי הכ"ל. ועוד שארי דקדוקים יובנו מתוך דברינו. על כן נאמר על פי הקדמות מספרי קדש, כי הפסוק מדבר בתחתונים ומרמז בעליונים. א' שי"ח, ידוע מספרי מקובלים כי רומז ליסוד צדיק בהתכללותו עם נצח הוד, כי ג' ענפי השי"ן מרמזים לנצח הוד יסוד,

וח"י נקרא יסוד צדיק ח"י עולמים, ובניהו בן יהוידע בן איש ח"י (שמואל ב' כג כ), עוד יוס"ף בני ח"י (בראשית מה כח), והבן יעויין כל זה במאורי אור מערכת השי"ן סימן כ"ז. ב', עש"ב, מרמז לחסד גבורה תפארת ע"ב ש', ג' ענפין. גם אלקי"ם דיודין והויה דיודין, גימטריא עש"ב כמבואר בספר הנ"ל מערכת אות העי"ן סימן ס"א. ג', אר"ץ, מרמז לנוק' מלכות שמים, כשיש יחוד וזיווג והוא גימטריא אלקים באלפין ומרמז לפנימיות המלכות, מבואר בהנ"ל מערכת האל"ף סימן קכ"ו. ד', אדמ"ה, נקרא עולם הבינ"ה, לשון אודם על שם שדינין מתערין מינה, מבואר במערכת הנ"ל סימן ל"ד. ה', מט"ר, סוד החסדים דשריין בפום וכו', גימטריא רמ"ח עלמין עם הכולל, מערכת אות המ"ם סימן כ"ה, ושם מבואר גם כן מט"ר גימטריא ע"ב ס"ג מ"ב ב"ן עם י"ו אותיות השורש עם הכולל. ו', אד"ם סתם שם מ"ה דאלפין, מרמז לזעיר אנפין מבואר שם ובכל ספרי המקובלים. ז', א"ד, הוא סוד המיין נוקבין א"ד מאד"נ ומרמז לה' גבורות, שם. ח', את, נקראת המלכות בקבלתה כל החסדים מא' ועד ת', שם וכן הוא בכל ספרי קבלה. ט', כל, נקרא היסוד צדיק כולל ה' גבורות וה' חסדים, שם ובמקובלים. ומעתה בין והתבונן וכל שי"ח השד"ה (ר"ל יסוד הכולל נצח הוד), טרם יהיה בארי"ץ (ר"ל במלכות שמים בזווג השלם להיקרא בחינת אר"ץ), וכ"ל עש"ב השד"ה (ר"ל ענפי חסד גבורה תפארת, אשר גם כן כולל אותם מדת כ"ל היסוד צדיק ומשפיעים למלכות שמים), טרם יצמח (להוציא נשמות חדשות והשפעות טובות על ידי היחוד השלם), כי לא המטי"ר י' אלקים על הארץ (כי לא היה עדיין השפעות החסדים המרומזים בלשון מט"ר לבחינת ארץ. ולזה אמר י"י אלקים להתכלל במדת כ"ל ה' חסדים וה' גבורות להשפיעם למלכות שמים), ואד"ם (ר"ל זעיר אנפין בכללותו בפרצוף השלם), אין לעבוד א"ת האדמ"ה (ר"ל להשפיע כללות החסדים מא' ועד ת', אשר מקבל מהאדמ"ה הוא סוד בינה העליונה להשפיע למלכות שמים בחינת א"ת, להיות כי לא היה עדיין אתערותא דלתתא סוד מיין נוקבין, כי לא היו עדיין ישראל בעולם, אך מחשבתן של ישראל קדמה להיות בבחינת אר"ץ כלול נשמת בני ישראל עם קרובו, ועבר ועתיד אצלו ית' שוה, על כן כשהעלה ית' השעשוע והתענוג שיהיה לו מישראל עם קרובו, זה הועיל במקום מיין נוקבין שישראל פועלים בפועל אחר בריאתם. לזה יאמר) וא"ד (היא בחינת מיין נוקבין), יעל"ה (ר"ל מה שיהיה עולה מן הארץ, זה הועיל לעליה ממש גם כעת, ועל ידי זה) והשקה א"ת כ"ל, (ר"ל והשקה לא"ת למלכות שמים, כ"ל מדת יסוד צדיק השקה לא"ת פני האדמ"ה, השפעה שמקבלים מבינה העליונה, והמ"י דבר מתוך דבר, כי מורא על ראשינו להרחיב הדיבור

במקום שאין לנו עסק, ובפרט בגוף שלא נטהר עדין מחלאת זוהמתו, הש"י יכפר בעדנו].
(עד כאן מועתק מספר דרך עדותיך):

וייצר י' אלקים את האדם (בראשית ב ז). קרוב לפשוטו אומרו וייצ"ר, ולא ויברא או ויע"ש. דידוע כי קודם החטא היו העולמות במעלה מכמו שהן עתה, והיה מקום פנוי כל מה שהוא עתה עשרה דרגין דעשייה, וגם מקום ד' תחתונת דיצירה, ואם כן קרקע העשיה היתה במקום שמתחיל עתה ו' ראשונות דיצירה, עד אחר החטא שירדו העולמות ממדריגתן י"ד מדרגות הנ"ל, בסוד מי שאמר לעולמו ד"י (חגיגה י"ב ע"א). ועתה כעת אפילו בשבת שהעולמות מתעלים אל מקום אשר היו שם אהלם בתחילה, ונשאר מקום פנוי כידוע מסוד תחום שבת, וסוד מחלליה מאן דעייל לחלל דילה (זוהר ח"א ו' ע"א), אף על פי כן העליה הזאת אינה רק בסוד פנימיות העולמות, אבל החיצונית נשאר כמו שהיה, דהרי עינינו רואות דאנחנו בשבת במקום אשר היינו בחול, רק שנפשותינו מתעלים ומרגיש הארת השכל יותר בשבת, והסיבה הוא להיות שהגופות שלנו הם כעת מעשיה ממש מוגשמות, כי נעשה כתנות עו"ר משכא דחוויא, מה שאין כן קודם החטא היה כתנות או"ר (זוהר ח"א ל"ו ע"ב) , כי גם הגוף היה ספירייי עד לעתיד במהרה בימינו שיתוקן החטא, אז והמשכילים יזהירו כזהר וכו', אז גם חיצוניות העולמות יתעלו. ומעתה תבין אומרו בבריאת גוף האדם וייצר, מה שאין כן אחר החטא אמר (בראשית ג כא) ויעש י' אלקים לאדם ולאשתו כתנות עו"ר:

וייצר (בראשית ב ז). בתרין יודין. הנה דרשו רז"ל (ברכות ס"א ע"א) בשני יצרים דיצר טוב ויצר הרע, וכן תרגום יונתן. ויש להתבונן למה נרמז ביודין ולא בווין. והנראה דהנה היו"ד מורה על המחשבה, והוא"ו על המעשה. הנה האדם קודם שמהפך המר למתוק, (היינו היצר הרע שיהיה יצר טוב, כענין שאמר דוד (תהלים קט כב) ולבי חלל בקרבי, היינו חלל השמאלי שבלב ששם משכן היצר הרע, כבר נשאר חלל כי כללו ביצר טוב שבימין (עיין ירושלמי ברכות פ"ט ה"ה)), הנה הגם שאינו עובר עבירות בפועל, עם כל זה מתאווה במחשבה להיתר ולאיסור, וזה מדת כל אדם על פי הרוב, הגם שבמעשה אין שליטה ליצר הרע כמו ליצר טוב, כי הדעת אינו מניחו, אבל במחשבה הן המה שולטים על העיר קטנה, (עד שהאדם יפעול בתורתו ומצותיו להפכו לטוב), על כן וייצ"ר בתרין יודי"ן, כי היו"ד מורה על המחשבה, כי השני יצרים שולטים כאחד במחשבה, מה שאין כן במעשה ניתן השכל במרומים רבים להתגבר, על כן נרמז רק וא"ו אחת, כאשר תעיין בספר התניא תבין כל הדברים:

עפר מן האדמה (**בראשית ב ז**). כבר דיברו בו חז"ל ברוח קדשם. ולפי הפשט יתכן לומר שמשמיענו שנברא מן העפר הדק שהוא על פני האדמה שהוא קרוב ליסוד הרוח ויש בו בחינת יסוד הרוח, כידוע מענין כללות היסודות ממקום חיבורם, על כן גם בגוף זולת הנשמה יש בו חיות מעט הנקרא הבלא דגרמי כידוע, והנסיון מעיד מענין גידול השערות וצפרניים:

ויפח באפיו וכו' (**בראשית ב ז**). מדקאמר ויפ"ח משמיענו שהנשמה הוא חלק אלקי ממעל, כי מאן דנפח מתוכו נפח כמ"ש בזוהר הק':

באפיו (**בראשית ב ז**). נשמע שעיקר החיות הוא באפיו, ונפקא מינה לדינא לענין מפקחין את הגל בשבת עד החוטם כנודע (יומא פ"ה ע"א). והוא הנרמז במסורה ויפח באפי"ו, כל אשר נשמת רוח חיים באפי"ו (בראשית ז כב), והבן:

ויהי האדם לנפש חיה (**בראשית ב ז**). כל מקום שנאמר ויה"י הוא לשון צער (מגילה י' ע"ב), רמז למה שאמרו חז"ל (אבות פ"ד מכ"ב) בעל כרחך אתה נוצר, כי הנשמה בבואה מעולם העליון להתחבר בגוף היא בעל כרחה, כי רע בעיניה חומריות העולם הזה. וזהו ויה"י האד"ם (צער גורם האדם) לנפש חיה, כי הוא דמיון התחברות המלאך אל הבהמה, אבל כן גזר היוצר כל הוא אלקינו, ועל ידי התורה ומצות יקבלו ביחד שכרם משלם:

ורמז עוד ויה"י האד"ם לנפש חיה כו' (**בראשית ב ז**). הוא סוד השארת הנפש, רצ"ל נתהווה האדם לנפש חיה לעולמים, לא תמות במיתת הגוף. ורמז עוד ויה"י האד"ם, על פי מ"ש לעיל ויה"י (בראשית א ג) רמז לצמצום, כמ"ש בזוהר (ח"א ט"ז ע"ב) "יהי "אור דא התפשטות, ויה"י אור דא צמצום. אם כן ויה"י רמז לצמצום, (מזה שפטו רז"ל (מגילה י' ע"ב) כל מקום שנאמר ויהי וכו'), ולפי זה הפירוש הוא כך ויהי האדם לנפש חיה, האדם מגביל ומצמצם בתוכו הנפש חיה, כענין שאמרו חז"ל (ברכות ס' ע"ב) ומפליא לעשות, אם יעשה האדם בנוד מלא רוח נקב כחודה של מחט וכו', והאדם מלא נקבים ורוחו משתמרת בתוכו (עיין שם בתוס' ד"ה מפליא בשם ב"ר פ"א ג'). והוא המבואר בתורה ויפח באפיו (ממקום אחר) נשמת חיים, (אם כן היא כדמיון הנוד שנופחין אותו רוח), ויהי לנפש חיה (רצ"ל צמצם האדם בתוכו את נפש החיה בגזירתו ית"ש). ורמז עוד ויפ"ח באפיו נשמת חיים (בראשית ב ז), היינו אור פנימי שבאדם, ויהי האדם לנפש חיה, היינו האור מקיף שאינו מוגבל בכלי:

[**עפ"ר** מן האדמה (בראשית ב ז). עפ"ר ר"ל על ידי המלכות הנקרא עפ"ר, (גימטריא קפ"ד קס"ו בקבלתה אלו השמות מהבינ"ה), מן האדמ"ה (היא הבינה שמשם נשפע הנשמות של ישראל למלכות שמים), א"ת האד"ם עפ"ר מן האדמה ויפ"ח, ס"ת תמ"ר

סוד המלכות חנ"ה הוא סוד הבינה. וגם כן תמ"ר ממנה יצא חוטר מגזע ישי מלכות בית דוד, הוא אדם בעצמו והוא מלך המשיח, ומחנ"ה יצא הנביא אשר משח למלכות בית דוד, כאשר אמרה רמה קרני בי"י (שמואל א' ב א):

א"ת האדם. א"ת לרבות הנוקב' המשלמת בניינו:

ויפח באפיו נשמת חיי"ם (**בראשית ב ז**). לא אמר נשמת חיה, רק חיים. ר"ל נשמת החיי"ם העליונים המשכילים:

ויפח" באפיו" "נשמת" חיים". ס"ת חות"ם, כן הוא בבעל הטורים. ונרמז בזה ג' מילואי אהיה בגימטריא חות"ם, והיא חומת ירושלים וסוד תחום הקדושה. והנה התחיה במהרה בימינו יהיה על ידי השמות אהיה לשון זמין אנא, וכן מיתה הוא בגימטריא הג' מילואי אהיה, כי היא כעת טובה גדולה למען נחיה לאורך ימים בעולם שכולו ארוך על ידי התעכלות זוהמת הנחש, ובלע המות לנצח וימלא כבוד השם את כל הארץ, ועמו מקור חיים ונהיה דבוקים בחיי החיים אין סוף ב"ה וב"ש, והמ"י וידום. ועל כן נרמז בס"ת באפיו" נשמת" חיים" ויהי" האדם" לנפש חיה", ס"ת וימ"ת מש"ה (דברים לד ה). שגם אדונינו משה שהוא מבחר מין האנושי, יסתלק מהעולם עד זמן התחיה כרועה עדרו ירעה בזרועו יקבץ טלאי'. ממילא נבין שטובה גדולה היא לעולם כל זמן שלא נטהר העולם מחלאת זוהמת הנחש, כי הגם שבמעמד הנכבד בימי אדונינו משה נפסקה הזוהמה (עיין שבת קמ"ו ע"א), עם כל זה על ידי העגל חזרה הזוהמה (עיין זוהר ח"א נ"ב ע"ב), ונגנז ארון הקדש אדונינו משה אדון כל הנביאים, עד כי יתגלה במהרה בימינו עם משיחנו. וכל זה נרמז בהתחלת בריאת האדם בדברי המגיד מראשית אחרית לישראל עם קרובו וינוחמו בכפלים:

"**האדם** "**לנפש** "**חיה** (**בראשית ב ז**). ר"ת, כמו ר"ת "חנון "המרבה "לסלוח (תפלת י"ח). לרמוז התשובה תיכף מבראשית, וגם כן ר"ת "הושיענו "למען "חסדך (תהלים ו ה). כי ורב חסד (שמות לד ו), מטה כלפי חסד תמיד לישראל עם קרובו (ר"ה י"ז ע"א):

האדמה" ויפח" באפיו" נשמת" חיים" ויהי", ס"ת חו"ה ימ"ת. נרמז תיכף כי חו"ה תסובב המיתה לאדם, והכל נרמז בתורה הק' תיכף, כי אם לא היה זה תיכף שורש בבריאה, לא היה מתהווה הדבר הזה. ומי שאינו מבין דבר לאשורו ולא שימש חכמים בדבר זה להבין ההכרח וצדק וידיעה ובחירה, אל יהרס לשאל כי לא יעלה בידו, ויאמין בטובת יוצר בראשית המטיב לברואיו ובפרט לישראל עם קרובו:

ויה"י, ר"ת "ומי "יודע "החכם "יהיה (קהלת ב יט), כן קבלתי). (עד כאן מועתק מספר דרך עדותיך):

ויטע (**בראשית ב ח**). ג' במסורה בתורה, א' דין. ב' ויט"ע אשל בבאר שבע (בראשית כא לג). ג' ויט"ע כרם בנח (בראשית ט כ). נרמז ויטע י' אלקים גן בעדן, בשביל מי נטע זה הגן, ויטע כר"ם כי כרם י"י צבאות בית ישראל (ישעיה ה ז), ועל ידי זה איזה סיבה יוכלו לבוא אל הגן עדן, אמר ויטע אשל היינו התורה, שהיא אש"ל וחבל (מלשון אשלי רברבי), לקשר הנשמה אל הגן עדן ותאכל ותשבע ותותר:

ויטע וכו' (**בראשית ב ח**). אומרו ויט"ע, ואחר כך וישם שם את האדם, ואחר כך ויצמח (בראשית ב ט). הנה כפי הנראה הוא כדמיון האדם הנוטע זרע אילנות מקודם, ואחר כך מצמיחים האילנות. ולכאורה אינו מובן הדבר ביוצר כל הוא אלקינו, אך הוא להורות שכל שכר הגן עדן האדם מכין לעצמו, דהש"י ברא את הגן עדן בהכנה, ויש בו כח להצמיח לכל אחד שכרו כפי אשר יפעול לעצמו על ידי תורתו ומצותיו, על כן מעשה הש"י נקרא נטיעה כביכול, דמיון הנוטע גרעין פרי האילן בארץ שהאילן הוא בכח בהגרעין, וכאשר ירד הגשם על הארץ יצמיח ויתגדל האילן מעט מעט, עד אשר יתגדלו ענפיו ופוארותיו כגובה ארזים. כן כביכול הש"י ויט"ע וכו' עשה ההכנה, ואחר כך וישׂ"ם שם את האדם, ועל ידי מעשיו ויצמ"ח וכו', וכן הוא כל ימות עולם חלק כל צדיק בגן עדן, הוא בכח עד בוא הצדיק הזה לעולם ויתעסק בתורה ובמצות, יצמיח את חלקו ויוציאנו מכח אל הפועל. ותרויח בידיעה זו ענין גדול, דהנה כל צדיק בדורו כאשר ישלים שנותיו בתורה ועבודה יתנו לו חלקו בגן עדן, וכי סלקא דעתך שעד בא זמן הצדיק הלזה היה חלקם בגן עדן בריאה לריק ח"ו, זה לא יתכן. אבל לפי האמור יובן, שכל צדיק מכין לעצמו גן עדן. ותתבונן לפי זה ענין התרחבות ארץ הקדושה בזמן שכל יושבים עליה (ניטין נ"ז ע"א). ובזה יונח לנו תיבת מקד"ם, שהתורה משמיענו זאת ויטע י' אלקים גן בעדן מקד"ם, ר"ל קודם ששם בתוכו את האדם, ואחר כך וישם שם את האדם ואחר כך ויצמח וכו', יובן לנו מזה שכל מה שיסגל אדם תורה ומצות, יתרחב גן עדניו עד אין משער:

אשר יצר (**בראשית ב ח**). הנך ב' תיבות מיותרין. אך הוא להורות היאך היה אדם יכול להיות בגוף בגן עדן, והרי עינינו רואות שאדם אינו יכול לעלות לגן עדן עד אשר יתפשט מן הגוף. אבל הענין הוא להיות שאחר החטא נתהווה ירידה לעולמות ועולם העשייה נתגשם בלבושים גשמיים, מה שאין כן קודם החטא היה עולם עשיה במקום ו' ראשונות דיצירה, אם כן גם גוף האדם היה ספיריי כדמיון המלאכים שבעולם היצירה, על כן היה באפשרי להיות בגוף ונפש בגן עדן הרוחניי:

[**ויטע** וכו' א"ת האדם אש"ר יצ"ר (בראשית ב ח). להבין ריבוי הא"ת, גם תיבות אש"ר יצ"ר מיותרים. גם צריך להבין תיבת ש"ם, היה לו לומר וישם ב"ו. והנראה דהנה כוונת היוצר בראשית בבריאת אדם להיותו דבוק בו ית', ולהיותו סוד מיין נוקבין לצורך כל העולמות, ויהיה הוא המייחד כל העולמות ברבות השפע והתענוג מחיי החיים אין סוף ב"ה וב"ש. והנה יהיה באפשר על ידי הדביקות והתענוג העצום בהדבק האדם בו ית' יתבטל ממציאות, כי כל דבר השואף אל שורשו ירצה להתבטל ולהיכלל בשורשו, כמו שאנו [נראה שצ"ל רואין] בשהלבת העולה על מוקדה, אשר תמיד ישאף ויגבה עצמו למעלה אל יסוד האש, רק כל זמן היותו נאחז בפתילה הגשמיות אי אפשר לו להיפרד, על כן יבער הפתילה עד תומה, ואחר כך כלה חיש מהר ינוס למעלה אל שורשו, הגם שבאמת בשורשו מתבטל ביסוד האש שתחת גלגל הירח, עם כל זה כך היא המדה. והנה גם באדם יש באפשר להתבטל על ידי דביקותו בחיי החיים כתשוקת החלק אל הכל, ולא כן כוונת היוצר כל, רק להיות לו תענוג תמידיי על ידי דביקותו ולא יתבטל, על כן ציוונו לעובדו באהבה (הוא התשוקה הנכבדת), ובירא"ה (הוא להתרחק בכל פעם מגודל מוראו ית'), ועל ידי כך יהיה לו תענוג תמידיי, ויהיה לו קיום בגוף ונפש, והרי זה כענין שעשה המאציל ב"ה בכל העולמות צמצום והתפשטות, והדבר ידוע למבינים. והנה תיבת ש"ם מרמז בכל מקום לצמצום והתפשטות, כי הוא בגימטריא "הויה (הוא התפשטות השפע והויה בכל הנבראים), שד"י (הוא ענין הצמצום בסוד שאמר לעולמו די (חגיגה י"ב ע"א), והבן). ולזה ידוקדק בכאן וישם ש"ם, (ר"ל בחינת ש"ם היא צמצום והתפשטות יראה ואהבה שם), א"ת האדם (ר"ל עם האדם הקנה לו בחינת ש"ם), אש"ר יצ"ר (מפרש הטעם למה, כי להיות אדם יציר כפיו יתאוה וישתוקק להיכלל בשורשו, וכשלא יהיה לו בחינת הצמצום יתבטל ממציאותו, והמ"י הדבר הנכבד הזה):

ר"ת כל הפסוק (**בראשית ב ח**), **בגימטריא שפ"ה**. עיקר בריאת האדם שיהיה עוסק בתורה בשפתותיו ויהגה בה יומם ולילה, והוא בגימטריא שכינה, הכוונה שיהיה עיקר השראת השכינה בתחתונים:

יש לרמז בפסוק ויטע י' אלקים ג"ן, ר"ל הג"ן סדרים דאורייתא, בעד"ן הוא לשון התקשרות ודביקות, כמו התקשר מעדנו"ת כימה (איוב לח לא), ר"ל שברא מקדם לעולם ענין עסק התורה בדביקות הנפלא, שעל ידי זה יוכל להדבק בו י"ת. וזהו וישם שם את האדם אשר יצר, כענין שכתבתי למעלה, והבן. וירמוז עוד ויטע יי אלקים ג"ן, ר"ל במי נוטע הש"י הג"ן סדרין דאורייתא, בעד"ן מקד"ם, ר"ל במי שמקשר ומדבק את עצמו מקודם, ר"ל קודם שילמוד מקשר את עצמו בהבורא ית', אזי ויש"ם ש"ם א"ת, ר"ל

השכינה נקראת א"ת כנודע, ר"ל על ידי הדביקות באה השכינה לשם לשמוע בקולו. ואל תתמה על בריה קטנה שתפעול כל זה, כי הנה הוא האדם אשר יצר יציר כפיו, על כן המו מיעיו לו ובכל מקום אשר יזכיר את שמו, יבא הש"י אליו:

מן האדמה וכו' נחמד למראה וטוב למאכל (**בראשית ב ט**). הנה יתמה כל משכיל על שנותו את טעמו מג"ן לאדמ"ה. ורש"י ז"ל פירש לענין הגן הכתוב מדבר, ויקשה למה לא אמר ויצמח י' אלקים מן הג"ן. גם מ"ן האדמה, הוה ליה למימר מהאדמה. גם למה משבח את פירות הגן דייקא באלו הב' נחמד למראה וטוב למאכל, ובעץ הדעת לקמן אמר תוארים אחרים. ויראה לי על פי פשוטו, שתורתנו הקדושה מלמדנו דעת להוציא מדרך המינין והאפיקורסין אשר אין להם חלק בד' ובתורתו הקדושה, ואינם מאמינם שהאדם נברא שיהיה חי וקים לעולם, כי על פי הטבע הותך ממנו בכל יום חיותו מבית ומבפנים עד כי יותך ממנו מכל וכל, ולכן אי אפשר כלל לחיות בלי מאכל ומשתה, כי ברוב ההתכה בזמן מועט יפסק חיותו, אך המאכל והמשתה מחזירים לו ההתכה אך לא מכל וכל, על כן כמעט מעט יחסר ממנו עד ישוב לעפרו, וזה דבר שאי אפשר בשום פנים שהמאכלים יחזירו לו בכל זמן כל ההתכה מחום הטבעי, כי זה כעת נמנע כאשר ידוע לחכמי הטבע, על כן באה תורתינו הק' ללמדנו דעת כי באמת היה לו באפשרי להיות קיים באישו עד עולם, כי הנה הפירות אשר נבראו אז קודם חטא האדם, היו מצמיחים מן האדמה העליונה, על כן חוק וכח ניתן להם להיותם מחזירים ההתכה בלי גירעון. וז"ש כל עץ נחמד למראה, ר"ל כל הפירות היו נחמדים למראה, שלא היתה האכילה מהם על דרך תאות יצר הרע, רק שהיו נחמדים למראה שהשיגו על ידם כל אחד במקום שמרמז, כי העולם הזה הוא כעין חותם קטן לכל העולמות, והיו אז נכרים כל אחד למקום שמרמז, והיתה האכילה מכל אחד לתקן את שורשו במקום עליון לא על דרך תאוה, ועל ידי זה היה בהם כח להחזיר ההתכה בלי גירעון. מה שאין כן שכל האכילות על ידי יצר הרע ועל דרך תאוה, אי אפשר להמאכלים להחזיר ההתכה. (ותבין על ידי זה מה שקראו בזוהר הק' (ח"ב קפ"ג ע"ב) למצה נהמא דאסוותא, כיון שהוא ראשית המצוה אכילה ראשונה אשר ציונו הש"י, והבן). וז"ש שכל עץ היה נחמד למראה, להבין ע"י שרשם במקום עליון, וטוב למאכל בהחזיר ההתכה הראויה ואכל וחי לעולם, נ"ל. על כן תמצא ר"ת כל הפסוק, בגימטריא שי"ב מנין י"ב צירופי הויה, להיות קודם החטא היה סוד הויה וקיום לכל הנעשים, ובכל דבר השיג איזה הויה מרמז, בסוד מה רבו מעשיך הויה (תהלים קד כד), כי בכל אחד נרמז השם הויה המהווה כל הברואים, על כן גם לו ניתן על ידי המאכלים הויה וקיום. וזה סוד לדעתי שנאמר באדונינו משה כשעלה

למרום ונתקיים בלא אכילה ושתיה הגשמיות, נאמר עליו (תהלים סח יט) עלית למרום שבית שב"י לקחת מתנות באד"ם, ר"ל אותן המתנות שנמסרו לאדם הראשון, מה שאין כן כעת נתהפך ליב"ש, שמתייבש הליחות והחיונית מעט מעט, עד יחיש השם מעשיהו להאכילנו מסעודה המוכנת לצדיקים במהרה בימינו אמן:

"**ועץ** "**הדעת** "**טוב** "**ורע**, **כמנין השם הויה**. הבן הרמז שלא לקצץ בנטיעות, כי הכל יחודו ואחדותו ית"ש, ויראתי בפצותי פי והמ"י וידום. ס"ת הדעת" טוב" ורע", בע"ת. לכל יש ע"ת (קהלת ח ו). והכל יפה בעתו (קהלת ג יא), והבן עיני כ"ל אליך ישברו ואתה נותן להם את אכלם בעת"ו (תהלים קמה טו), והבן הרמזים האלו:

והנה נרמז עוד דבר אחד למשכילים ועץ החיים בתו"ך הגן, ר"ל באמצע ג"ן, ר"ל כשתמלא ג"ן כזה גימ"ל נו"ן, אותיות האמצעים הם ימ"ו, ר"ת "ונהר "יוצא "מעדן (בראשית ב י), והבן כי על ידי זה על ידי הנהר היוצא מעדן, עץ החיים בתוך הגן, והבן. וזהו שנסמך אחר כך פסוק י' ונהר יוצא מעדן להשקות א"ת הגן, א"ת לרבות כל המקבלים חיותם מהג"ן המדה הנודעת לחכמי ישראל, ומשם יפר"ד משם מתחיל עולם הנפרדים, והי"ה לארבעה ראשים, תיבת והי"ה מיותרת. אך להורות דעל ידי השם הויה הנחתם בכל הנבראים, מתחלק בכל עולם לד' ראשים, וכן הם ד' עולמות אצילות בריאה יצירה עשיה. והנה יש מקום אתנו לפרש הארבע נהרות על הד' עולמות, הש"י יהיה בעזרנו על דבר כבוד שמו, ואל יאמר פינו דבר שלא כרצונו, וכתר תורה הפקר לכל ישראל:

שם האח"ד פישון (בראשית ב יא), לפי סדר לשון הפרשה שם הראשון היה לו לומר, כמ"ש רש"י על ויהי בוקר יום אחד (בראשית א ה), וכן הקשו המפרשים בכאן. ולדרכינו יאמר בכאן שמרמז על עולם האצילות, והוא כשלהבת הקשורה בגחלת בעולמות אין סוף, ולא יתייחס עם הג' עולמות שלאחריו רק במציאות, על כן יאמר האחד, כי הוא אחד בפני עצמו ואין שני שלאחריו דומה לו, ונקרא פישו"ן על שם שמימיו מתברכין ועולין בכל פעם ומשקין את כל העולמות. האחד פישון, בהחשב הנו"ן רבתי לת"ש כנודע מספר המנצפ"ך ועם הנקודות, בגימטריא זה בית יעקב ואבן ישראל עם הכולל, לכוללם יחד בפרצוף וביחוד השלם, והמ"י שנתייחד בכל מקום ליעקב בי"ת, ולישראל לפעמים אב"ן (בראשית מט יד), כל אלו הפרצופים בעולם האצילות כולו קדש להשם כשלהבת הקשורה בגחלת, ונקרא פישו"ן לשון פי שנים, והבן בהתחלקות הפרצופים ויונעם לך. עוד פישו"ן בהחשב הנו"ן לת"ש, בגימטריא כאן יחו"ד יעק"ב ישרא"ל רח"ל לא"ה. עוד הוא בגימטריא ד' פעמים עד"ר, כי מכאן השתלשלות הד' עדרים, הן הן חיילות

המלאכים בכל עולם ועולם, בסוד מרכבו ארגמ"ן (שיר השירים ג י), מיכאל גבריאל רפאל אוריאל או נוריאל, והבן. עד"ר בגימטריא רח"ל לא"ה, ובכל עולם יש בחינה זו. ובאפשר יובן על ידי זה ויסע ישראל ויט אהלה מהלא"ה למגדל עד"ר (בראשית לה כא), ואין כאן מקומו. עוד ירמוז פישו"ן עם הנקודות, ובהחשב הנו"ן לת"ש, בגימטריא אל"ו הל"ב נתיבו"ת חכמ"ה, נקרא פישו"ן פי שונה הלכות (תיקו"ז נה פ"ח ע"א), והבן:

הוא הסבב את כל ארץ החוילה אשר שם הזהב. להבין זה לדרכינו. נקדים ידוע דשורש הדינים הם קדושים, והם במעלה על החסדים כידוע מעלת הזהב על הכסף, רק בהשתלשלותם למטה ונמסרים לכוחות הדין, יתהווה מזה עונשים בגזירת הפועל הכל למענהו אשר ברא כולם בחכמה. וזה סוד המתקת הדינים בשרשם, כי מי שיש לו לב מבין כשרואה איזה עונש על שונאי ישראל, אזי מעלה במחשבתו מהיכן נשתלשל זה מעולם ועד עולם, עד הגיעו בדביקות מחשבתו לעולם האצילות, ושם הוא במעלת הזהב על הכסף דינים קדושים וטהורים ונמתק הכל, והבן. עוד נקדים מה דידוע כי בחינת דכורא הוא תמיד בסוד החסד, והנוק' בסוד הדין. עוד נקדים מה דידוע דאסור לקצץ בנטיעות (עיין חגיגה י"ד ע"ב) , רק להאמין ולידע כי הכל אחדות ומלכותו מלכות כל עולמים, וזה היה חטא אדם הראשון שאמרו רז"ל (תקו"ז סט קי"א ע"ב) שקיצץ בנטיעות כידוע, (ועל פי מה שנכתוב אי"ה תבין מפני מה הפסיק מסיפור אדם הראשון וסיפר בנהרות). עוד נקדים מה דידוע אד"ם, בגימטריא שם מ"ה. חו"ה בגימטריא המילוי של שם מ"ה, בסוד אין פרי בטנה של אשה מתברכת אלא מפרי בטנו של איש (ברכות נ"א ע"ב). ובזה נבא על נכון לרמז הכתוב על עולם הנאצלים ידבר, הו"א הסבב את כל ארץ החוילה, יתפרש חויל"ה מלשון חבילה, בחילוף אותיות בומ"ף ממוצא אחד, שרצונו לומר שגם מדת אר"ץ, הוא כינוי למלכות שמים מעולם הנאצלים, הוא חבילה אחת כשלהבת הקשורה בגחלת, ושלא לקצץ בנטיעות ח"ו כמו שעשה אדם הראשון (ולכך נסמך זה לכאן). כל הוא כינוי ליסוד צדיק כנודע, ויתפרש הוא הסבב א"ת הוא מלכו"ת, כ"ל הוא יסו"ד, משום שהוא ארץ החויל"ה, הכל חבל אחד שלא לקצץ ולהפריד היחוד ח"ו והבן. ונרמז בתיבת החויל"ה, בגימטריא אד"ם חו"ה, ר"ל מ"ה ומילוא"ו שהוא זעיר ונוקב'. ומפרש אחר כך "אשר "שם "הזהב, ר"ל גם דינין שירש מצד הנוקב' בעולם האצילות, הם קדושים במעלת הזהב על הכסף. ולזה תמצא ר"ת "אשר "שם "הזהב, ר"ת "אשה. "זהב, בגימטריא דו"ד, אשר מלכותו כיר"ח יכון עולם (תהלים פט לח), והוא אדמוני עם יפה עינים (שמואל א' טז יב), מה שאין כן אדמונ"י של עש"ו (בראשית כה כה), והבן. לזה אמר אחר כך (בראשית ב יב) וזה"ב הארץ ההוא טוב כמ"ש, והבן. שם

הבדל"ח סוד הגבור"ה בשרשה, והוא בגימטריא אהיה בריבוע, (מבואר במאורי אור מערכת אות הב' סימן ס"א), ואב"ן השה"ם סוד לא"ה ורח"ל, (גם זה בספר הנ"ל אות האלף סימן ד'), והש"י יצילנו משגיאות ואל יאמר פינו דבר שלא כרצונו:

ושם הנה"ר השני גיחו"ן (בראשית ב יג), לרמז לעולם הבריא"ה הנמשך מעולם האצילות. וגיחון מלשון יבטח כי יגי"ח ירדן אל פיהו (איוב מ כג). גם גחו"ן הוא סוד המלכו"ת, כמ"ש במאורי אור אות הג', בסוד כ"ל הולך על גחו"ן (ויקרא יא מב), והיו"ד מרמז להמיין דכורין הנמשך ממחשבה העליונה, וממנו נשפע לי' ספירות דבריאה, והבן. גם ידוע דמנקודת מלכו"ת דאצילות נתהווה ארי"ך דבריאה, (בעתי"ק אינם מדברים, כי בכל עולם כל אחד לפי מדריגותו הוא נעלם ומכוסה באריך בסוד שהעתיקו מבריותיו). והנה שם המלכות בכל מקום הוא השם הנהגה אדנ"י, ובאריך דבריאה הוא שם אכתריא"ל, שניהם ביחד בגימטריא תשכ"ז כמנין גיחו"ן בהחשב הנו"ן לת"ש כנודע, וכן הוא בגימטריא מלכו"ת ארי"ך, אשר שמותיהם אדנ"י אכתריא"ל וחשבון אחד להם, להורות על עולם הבריאה שהארי"ך נשפע ממלכו"ת דאצילות, והשי"ת יראנו נפלאות מתורתו ויהיו לרצון אמרי פינו לפניו:

הוא הסובב את כל ארץ כו"ש (בראשית ב יג), עיין במאורי אור מערכת אות הא' סימן קכ"ח, וז"ל אש"ה כושי"ת (במדבר יב א), הנוקבא בהיות בה ש"ך דינים, עכ"ל. והבן כי עולם הבריאה מקבל ממלכו"ת הנקראת ארץ. ויש לומר עוד כו"ש הוא השם הויה בגימטריא כ"ו, והש' אלקים ביודין כנודע. ואם כן יש לפרש את כל, בהתחבר א"ת עם כ"ל, אזי יהיה בארץ בחינת מלכות כו"ש, המתקת דיני אלקים עם שם הויה. וגם הויה בפשוטו ובחילופו כזה מצפ"ץ, בגימטריא כו"ש: והוא בגימטריא ברחמים, והבן:

ושם הנהר השלישי חדקל (**בראשית ב יד**). והבן מה שאמרו (ברכות נ"ט ע"ב) שמימיו חדי"ן וקלי"ן, כי ידוע שבעולם הזה כבר יש שם קליפות מעורבים עם המלאכים, כנודע חדק"ל בגימטריא מלאכים עם הכולל כי שם מדורי המלאכים. חדק"ל עם הנקודות בגימטריא רי"ב, להיות גם שם מדורי הקליפות:

ועוד נאמר דד' עולמות אצילות בריאה יצירה עשיה, הם סוד מחשבה רצון קול דיבור. והנה בשביל זה יכונה עולם האצילות פישו"ן, לשון ריבוי כי לעולם מחשבה רודפת מחשבה, ועיקר הריבויים נתהוו ממחשבתו כי הכל היה במחשבה באחדות הפשיטות, ואין לך שום דבר יוצא ממחשבתו בסוד מה רב"ו מעשיך יי' כולם בחכמ"ה עשית (תהלים קד כד). עולם הבריאה יכונה גיחו"ן, כי הרצון נמשך מהמחשבה, וגיחו"ן מלשון המשכה. והיצירה יכונה חדק"ל, לשון חידוד הקו"ל, והבן. הו"א ההלך קדמ"ת אשו"ר,

ר"ל ההולך מנגד להמאשר אורחותיו, הואיל וכבר יש שם טוב והפכו, זכו (אסתר ח יד) הרצים יצאו דחופים בדבר המלך והעיר שושן צהלה ושמחה (אסתר ח טו), ובהיפך ח"ו והעיר שושן וכו' (אסתר ג טו). גם ירמוז אשו"ר, הוא סוד אשר ו', ידוע דאש"ר הוא סוד הבינה, ו' הוא זעיר אנפין. והנה זעיר אנפין בקבלתו מן הבינה הוא סוד אש"ר, וידוע דזעיר אנפין מקנן ביצירה. עוד ירמוז ההלך קדמת אשו"ר, ר"ל ההלך ומתעלה בהאותיות שקודם אשור, הם אותיות ז' שב"ת. ר"ל בבוא יום הז' שבת אזי מתעלה עולם היציר"ה וכל דינין איתכפיין וערקין, בסוד שאנו אומרים (תפלת שבת) ויברכו לאל כ"ל יצורי"ו דייקא, מלך יוצ"ר כל וכו', והבן:

והנהר הרביעי הו"א פר"ת (בראשית א יד), אמר הו"א מפני שקאי לדרכנו על עולם העשיה, ויש גם עשיה גשמיות אשר אנו רואים בעינינו, על כן קאמר הוא, הנראה לעין. ונקרא פר"ת, על שם שמימיו פרין ורבי"ן (ברכות נ"ט ע"ב), שעיקר פריה ורביה הן בגשמיות הן ברוחניות התורה, הוא בזה העולם על ידי ישראל עם קרובו, והוא בבחינת דבו"ר המתרבה. מה שאין כן בחינת קו"ל, לא יוכר עדיין התחלקות חיתוך האותיות להיותם פרים ורבים, והבן. הו"א פר"ת, בגימטריא המלאכי"ם גלגלי"ם רקיעי"ם, אשר הם נמצאים בזה העולם. פר"ת, בגימטריא ב' פעמים ש"ם, בגימטריא הו"יה שד"י, שיש עשיה גשמיות ורוחניות, ובכל אחד צמצום והתפשטות כנודע. פישו"ן גיחו"ן חדק"ל פר"ת, בגימטריא אלף שמ"ה, ובהחזרת האלף לאלף בגימטריא שמ"ו, בגימטריא רצון, הכל נמשכו מרצונו ומשמו ית', כנודע שהוא ורצונו חד והבן, הש"י יראנו נפלאות מתורתו:

ויקח (**בראשית ב טו**). יש לפרשו לשון לימוד, מלשון קח"ו מוסרי (משלי ח י), שלמדו נפלאות מתורתו. או יאמר על פי דרך זה, היות ידוע א"ת האד"ם (בראשית א כז), א"ת לרבות הנוק'. על כן יש לפרש ויק"ח י"י אלקים את האדם, ר"ל שלמדו סוד יי' אלקים, אשר לזה מרמז האדם בהתייחדו עם בת זוגו לייחד השם הויה עם שם אלקים, אזי למדו טוב הכוונה. וינחה"ו, לא אמר וישׂ"ם כמו לעיל, להורות לשון נחת רוח, שעשה לו הש"י נחת רוח בגן עדן בהבינו סוד זיו השכינה בג"ן עדן, ידוע גן עדן גימטריא "הויה אדנ"י אלקי"ם, ומרמז ליסוד דנוק', כמ"ש הרב במאורי אור אות הג' סימן כ"א. וכל זה הודיעו השי"ת שיהיה כוונת יחודו עם בת זוגו לצורך גבוה, הגם שאין מקרא יוצא מידי פשוטו, אל אלים ידבר נפלאות.

לעבד"ה ולשמר"ה, ידוע מרז"ל (זוהר ח"א כ"ז ע"א) בקיום רמ"ח פקודין ושס"ה לאוין, על כן לעבד"ה ולשמר"ה עם כולל ב' תיבות, בגימטריא אלה הם תרי"ג:

ע"ל האדם לאמ"ר (**בראשית ב טז**). לכאורה יקשה תיבת ע"ל, אל היה לו לומר. גם להבין הלאמ"ר. נראה דצוהו לאמר להאשה, ובזה יצדק גם תיבת ע"ל, דצוהו לחוב עליו לאמר להאשה. ואפשר בהעמיק עוד דהיה גלוי וידוע לפני היוצר כל שעתיד לומר ולהתנצל האשה אשר נתת וכו' (בראשית ג יב), על כן צוהו הש"י בכל עת שתתן לפניו האשה איזה מאכל אשר יאכל, אזי יאמר לה הציווי שצוה הש"י רק מכל עץ הגן אכל, בכדי שלא תכשילהו בהאיסור. ובזה ידוקדק עוד כפל הלשון אכ"ל תאכ"ל. וגם לא יצדק בהפסוק הזה לשון ציווי כלל, כי עיקר הציווי הוא רק בפסוק הב' שלא יאכל מעץ הדעת, ואם כן למה לי כל זה מכל עץ הגן וכו'. ולפי מ"ש ניחא שהש"י צוהו בעת אשר תתן לפניו האשה איזה מאכל, אזי יאמר לה הציווי מהש"י מכל עץ הגן אכ"ל, ואחר כך תאכ"ל אתה האדם המאכל אשר תתן לפניך, וזולת זה לא תאכל שלא תכשילך. וזה ידוע גם כן לחכמי האמת, בעת אשר תזדמן לאדם ח"ו איזה מצות ה' אשר לא תעשינה, אזי יזכיר לשון המצוה אשר נכתב בתורה ככתבה וכלשונה ממש, ואז ילך לבטח והתורה תצילהו מכל מכשול ולא יאונה לו כל און. עוד לדעתי נכנס בגדר הציווי, אכילת די הסיפוק ההכרחי לאדם הוא מצוה, ונרמז שיכוין האדם באכילתו לתקן עץ הגן, ולא יאכל למלאות תאוותו:

לא תאכל ממנ"ו כי ביום אכלך ממנ"ו מו"ת תמו"ת (**בראשית ב יז**). תיבות ממנ"ו לכאורה הם למותר, ומכל שכן ממנ"ו השני הוא אך למותר. גם כפל המו"ת תמו"ת צריך להבין. ונ"ל דהנה יתמה כל משכיל על מה עשה השם ככה לבני אדם על עברו מצוה קלה הלזו נענשו כל הדורות בכליון המות, הלא מדרך הטוב וחונן לכל, ולא יחפוץ במות המת כי אם בשובו מדרכיו וחיה. אך הוא דידוע כי מאתו לא תצא הרעות, רק דסגולת המצוה להביא שפע ברכה ממקור מחצבה ממקום עליון, כי ממקום קדוש תהלך ושם אחיזתה בשורש אילן הקודש, וסגולת העבירה אשר אחיזתה בענפי עבותות החבילי טהירין להעיר ח"ו עונשים על שונאי ישראל. ולזה האב הרחמן נתן לנו עצות בנפשנו זאת עשו וחיו דהיינו מעשי המצות, ועל ידי זה תעוררו שורשם העליון להביא לכם רב טוב הצפון, והשמרו מאוד לנפשותיכם לבלתי נגוע בקצה העבירות, כי על ידי זה תעוררו האבות נזיקין וצררו אתכם. והנה ככל החזיון הזה קרה לאדם הראשון, כי הנה קודם החטא היה משתמש בעולם הזה ובעולם הבא כאדם המשתמש בבית ובעליה, כי לא מנעו הגשם להשיג מושכלות עולם הבא ולעלות על גפי מרומי קרת, כי היה גופו ספיריי. מה שאין כן אחר החטא אזי קנה גופו עכירות וגשמיות מזוהמת הנחש, ואם כן אי אפשר להנשמה לעלות למקום אשר ממנה חוצבה אל בית אביה כנעוריה, אם לא

על ידי התעכלות החומר והגשם ממנה, וזה אי אפשר שתהיה הנשמה תמיד בעכירות הזה בעולם השפל, כי זה העונש הוא יותר מיסורי המיתה, וגם הוא בנמנע להיותה חלק אלקי ממעל. וז"ש לו השי"ת כי ממנו לא תצא הרעות, רק בהמשכו אחר העבירה אשר ממנו למות תוצאות, ובהכרח יהיה לו שימות שיתעכל החומר וישוב אל ביתו הרמתה לחזות בנועם השם, מה שאין כן עתה מתראה לפני המלך הכבוד בגוף ונפש, להיות הגוף ספיריי. וזה שיעור הכתוב ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנ"ו, ר"ל מה שאני מצוה אותך לא תאכל, הוא ממנ"ו ומצדו, ואין אני כמלך בשר ודם הגוזר על עבדיו גזירות שלא יעשו כך וכך, הגם שהמעשה הזה היה טוב ונעים להאדם, רק כיון שאינו לטובת המלך ויגיע למלך איזה היזק מזה, אזי גוזר ואומר שלא יעשו הדבר הזה ומעניש לעוברי רצונו, והעונש גם כן אין לו שום התייחסות להפגם, רק המלך מעניש כל אחד כפי דעתו כפי ההיזק שמגיע לו מהמעשה, לא כן אדונינו ומלכנו יוצרנו ית"ש, רק לטובתנו הוא דורש והזהירנו לבלתי נגוע בקצה הרע בעצם, לבלתי נגרום רעה לנפשנו מהעבירה אשר סגולתה להתעורר מדנים בין אחים ורעות בלב ונפש וגוף. וז"ש השי"ת לאדם הראשון לא תאכל נמשך ממנ"ו, כי ממנה הרעות כי ביום אכלך, ממנ"ו מו"ת, ר"ל ממנו נמשך המיתה לעכירת החומר הנמשך ממנו, על כן תמו"ת בודא"י, כי לא תוכל בשום אופן לחזות בנועם השי"ת, אם לא על ידי התעכלות החומר וידבק בחיי החיים, נ"ל: ר"ת בגימטריא אלף חסר א'. לרמוז לו שהמיתה תהיה שלא יחיה אלף שנה במילואו, וכך היה לולי שגרע ע' שנה ממחייתו, שנתנם במתנה לדור בחיר השם כקבלת רז"ל (במ"ר פי"ד י"ב)](מועתק מספר דרך עדותיך):

לא טוב היות כו' (**בראשית ב יח**). יתמה כל משכיל מה נשתנה זה המאמר מכל הנאמרים, שכל המאמרים היו בגדר המאמר שיהיה כך וכך, ולא הוזכר במאמר הטעם למה ברא היוצר כך, וכאן הוא בהפוך שלא הוזכר הבריאה במאמר, רק הוזכר הטעם שלא טוב היות לבדו, והבן. והנראה שהוא כעין הקדמה למה עשה ד' ככה למין האנושי [פועל כפיו], שבראו מתחילה דו פרצופין ביחד ואחר כך נסרו (ב"ר פ"ח א'), ולא עשה כן לכל יצוריו רק ברא בכל אחד זכר ונקבה בפני עצמו. אך שלהיות לענין זה נתעלה (האדם) מכל בעל חי, שכל הבעלי חיים יכולים לפעול פעולת הזרעתם באיזה נקבה שתזדמן להם ממינם, ונתעלה המין האנושי שכל אחד מחוייב להיות לו בת זוגו, (ואסר לכל אחד להזדווג לזולתו), על כן ברא נקבתו בהתחברות עמו, להורות שחלילה להנקבה שתתחבר עם בן זוג אחר, ולהיות כן נקרא הוא אדם בגימטריא מ"ה, [מנין שם הוי"ה במלוי אלפין], (ובת זוגו) חו"ה מילוי השם הנ"ל בלבד, להורות שאין לה שום מציאות

שפע בפני עצמה רק עם בן זוגה, כמו שהמילוי האות אין לו מציאות בלתי עיקר האות, [והדברים עתיקין] יעויין [בספרי המקובלים]. ולזה ידוקדק מאמרו ית' כעין הקדמה למה לא ברא בת זוגו בפני עצמה, אמר ית' "לא "טוב "היות למה שהוא נקרא אד"ם, (ובת זוגו היא מילוי שלו כנ"ל), לא טוב לו היותו לבדו בשום זמן מהזמנים כדמיון שאר הבעלי חיים שהם לבדם מבלי בת זוגם, כי לא תתייחד שום נקבה לזכר (כי אם בעת זווגם), ושוב אחר כך לא יקרא שם הזכר עליה, מה שאין כן המין האנושי לא יהיה לבדו, כי נקרא שם הזכר תמיד על הנקבה ותתייחד לו דייקא, (על כן אעשה לו דייקא) עזר כנגדו ולא לזולתו:

ויאמ"ר "ה' אלקי"ם ל"א טו"ב, ס"ת אברה"ם. ירמז שאברהם יתקן התיקון שנתקלקל על ידי האשה. האדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו, ר"ת בגימטריא יוסף, מדת יסוד צדיק שנקרא טו"ב. וזהו לא טו"ב היות האדם לבדו, כי בהיותו לבדו פוגם במדת הטו"ב ונכשל ברע ח"ו ד' יצילנו:

וייצר כו' ויבא אל האדם לראות מ"ה יקראו לו (**בראשית ב יט**). יקשה למה חזר בכאן לומר איך שיצר ד' מן האדמה דייקא כל הברואים, ודברי רז"ל (ב"ר פי"ז ד') ידועים, עם כל זה ניתן רשות לידרש. עוד יקשה האיך יוצדק לשון לראות מה יקרא וכו', כאלו היה ח"ו הש"י מסופק באופן הבנת האדם, והלא הוא יהיב חכמתא לחכימין ולפניו נגלו כל תעלומת חכמה. על כן אחשוב על פי מ"ש לעיל דלזה היתה בת זוגו בשר מבשרו, להורות שלא תתייחד רק לאחד אשר לזה נקרא האדם אד"ם, מנין מ"ה הויה באלפין, ובת זוגו חו"ה מנין המילוי בלבד, להורות כי אליו תתייחד כדמיון העיקר עם המילוי השורש עם הענף, כשיכרות הענף מן השורש יתבטל. והנה היה מקום לומר גם כן שבשביל זה נקרא אדם על שנברא מן האדמה, ואם כן יפול היסוד הנ"ל הרמז באד"ם וחו"ה. ולזה אלקינו המרחם הודיע חיבתו ליציר כפיו, לזה אמר וייצר י' אלקים מן האדמה כל כו', י"ל שכולם נבראו מן האדמה ויבא אל האדם, להראות לו שאין בכולם שיהיה נקרא אדם כמוהו הגם שכולם מן האדמה, על כרחך הטעם הוא לרמיזת השם מ"ה כנ"ל. וז"ש לראו"ת (ר"ל שיראה האדם, מ"ה יקרא לו, שקריאת שמו הוא נגד שם מ"ה, על כן בת זוגו היא מילואו, והוכרחה שתהיה בשר מבשרו דייקא, והמ"י:

וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה כו' (**בראשית ב יט**). הגם שצדקו דברי רז"ל לסרס המקרא ולפרשו, עם כל זה טעמא בעי למה לא נכתב כסדר. להודיע כי קריאת השם לכל נברא הוא כפי שרשו במחצבו העליון אשר רומז כנגדו, וידע והבין אדם הראשון כי הבריאה הזאת נבראת על ידי הצטרפות האותיות ברל"א אלפא ביתות הנודעים לחכמי

ישראל, ובהצטרף שי"ן וי"ו ריש"ש בשורש עליון, על ידי כך נברא למטה חיות השור על כן קרא שמו שו"ר, וכן בכל הנבראים. ולזה יאמר הפסוק וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה הוא שמו, ר"ל הנפש חיה של הבריאה כך הוא שמו בשורש העליון בהצטרפות הרל"א אלפא ביתות. והנה אפשר לרמז בתורה הק' מה שהקשו בתוס' (יבמות ס"א ע"א) אדברי רז"ל (יבמות ס"א ע"א) אתם קרואים אדם (יחזקאל לד לא), ואין אומות העולם קרוים אדם, והרי דרשו רז"ל וכל חטאת האד"ם (במדבר ה ו), מלמד שהגוים נודרים נדרים ונדבות כישראל. ותירצו רק במקום שנאמר אדם (קאי על ישראל, אבל) כשנכתב האדם קאי נמי אאומות. וליכא מידי דלא רמיזי באורייתא, ונרמז כאן לראות מ"ה יקרא, (היינו מ"ה גימטריא אד"ם, הוא נפש) הקדושה בלבד דייקא, וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה הוא שמו, ר"ל השם הזה מרמז לכל מין האנושי שיש בו [נפש חיה]:

וכ"ל אש"ר יקר"א (**בראשית ב יט**), **ס"ת רל"א**. ר"ל שכל השמות שקרא הם על פי צירופי רל"א אלפא ביתות, כמ"ש לעיל. "האדם "נפש "חיה, ר"ת בגימטריא ס"ג. הוא השם המחיה בסוד ואתה מחי"ה את כולם (נחמיה ט ו), כי השם הזה הוא בגימטריא מחי"ה כידוע למשכילים עניינו: ל"ו האד"ם נפ"ש, ס"ת בגימטריא רצו"ן. שהחיות לכל הנבראים נשפע מהתלבשות רצון העליון והמ"י, על כן נרמז גם כן ס"ת האד"ם נפ"ש חיה, ס"ת בגימטריא א"ל שד"י, שאמר לעולמו די (חגיגה י"ב ע"א), ונתן והשפיע חיות לכל הנבראים במדה ומשקל כפי שיוכלו לסבול שלא יתבטלו במציאות, ותבין איך שנרמז בכאן סוד הצמצום והתפשטות לכל הנבראים:

"**נפש** "חיה "הוא, ר"ת חנ"ה, ס"ת אש"ה, ר"ל אש"ה חנ"ה תרמוז בתפלתה י"י ממית ומחיה (שמואל א' ב ו), ועיין מ"ש לעיל ותבין:

לכל הבהמה ולעוף השמים ולכ"ל חית השדה (**בראשית ב כ**). אמר בבהמה וחיה תיבת לכ"ל, לא כן בעוף. נ"ל כפי מה שאנו רואין בעינינו בבהמות וחיות כמה מינים, שהנקבות ישתנו בשמם מהזכרים הגם שהם מין אחד, כגון שו"ר פר"ה וכיוצא נמצא בחיות, מה שאין כן בעופות, לזה (פרט בבהמה ובחיה תיבת) ולכ"ל, שגם השתנות שמות זכרים ונקבות קרא אדם הראשון, ולא במקרה הוא כך. (עוד י"ל שיש נבראים ספק חיה ספק בהמה, גם לאלו קרא שם):

ולאדם לא מצא עזר כנגדו (**בראשית ב כ**). לכאורה הוה ליה למימר ולעצמו לא מצא עזר. והנראה דהכי קאמר לשם אד"ם לא מצא עזר, כי לשם אדם הנקיבה צריכה להקרא אדמ"ה, והנה הארץ נקראה בשם זה, והיא אינה לעזר כנגד האדם להבנות תולדותיו

ממנה. ולזה אמר אחר בריאת חו"ה, לזאת יקרא אש"ה כי מאיש לוקחה זאת (בראשית ב כג), והבן:

ולאד"ם ל"א מצ"א עז"ר כנגד"ו (בראשית ב כ), ס"ת מנין אברה"ם. רמז עדיין לא היה אברהם בעולם להיות לעזר לאדם, כי הוא היה תחלת תיקונו של אדם כנודע:

"**לא** "**מצא** "**עז**"**ר** "**כנגדו**, **ר**"**ת בגימטריא ע**"**ץ**. בסוד כי האדם עץ השדה (דברים כ יט) כנודע, וגם אברהם עשה התיקונים בעץ, כמ"ש והשענו תחת העץ (בראשית יח ד), כנודע מזוהר הק' (ח"א ק"ב ע"ב):

ויפ"ל י"י אלקים תרדמה (**בראשית ב כא**). המשכיל יבין לפרש תיבת תרדמ"ה, בגימטריא ב' פעמים מימי קדם (מיכה ז כ). [היא המדה האחרונה של י"ג מדות דאי"ן], ופעם ונק"ה (שמות לד ז) [המדה האחרונה דאריך], עיין בספר ברית כהונת עולם מאמר אילו של יצחק, והמשכילים יבינו ויפל י"י אלקים דייקא:

עוד מרומז בתרדמ"ה על האד"ם, רמז כשתשליך תרדמ"ה על האד"ם, רצ"ל תצרף אותיות תרדמ"ה עם אותיות האד"ם, סך הכל עם האותיות ועם ב' כוללי התיבות מנין ראשית שנ"ה, [היינו אותיות שקודם אותיות שנ"ה הם תס"ו], ואחרית שנ"ה [הם אותיות שאחר אותיות שנ"ה הם רד"ם], דהנה זה הענין היה בראש השנה כנודע והמ"י, ועיין בספר הנ"ל מאמר הנ"ל ותראה פלאות:

ויסגר בש"ר תחתנה (בראשית ב כא), כמנין בש"ר היו שנותיהם של האבות, רמז שהם תיקנו חטא שנעשה על ידי האשה:

ויבן א"ת הצלע (בראשית ב כב), א"ת לרבות שבנה בה כל האותיות מא' עד ת', על ידי צירופי אלפי ביתות שברא כל יציר נוצר. גם את, מרמז דוגמת המדה העליונה מלכות שמים הנקראת א"ת: או יאמר ויבן י' אלקים א"ת הצלע (בראשית ב כב), ר"ל עם הצלע נשתלם כדוגמא של מעלה, דוגמת י"י אלקים משפיע ומקבל, והבן:

אשר לקח מן האדם (**בראשית ב כב**). צ"ל דהנך תיבות מיותרים לגמרי, דהיה די לשיאמר א"ת הצל"ע לאשה. גם תיבת לאש"ה אינו מדוקדק, וצריך לפרש להיות אש"ה כפירוש רש"י ז"ל. ונראה לפרש על פי מה דידוע בין למאן דאמר פרצוף בין למאן דאמר זנ"ב (ברכות ס"א ע"א), היו כלולים באדם נשמת זכ"ר ונקבה, ובצד הזכר היו כלולים כל הנשמות הזכרים העתידים להבראות עד עת קץ, ובצד הנקיבה היו כלולים כל הנקיבות. וז"ש שלקח מאותו הצד השייך לנשמת האשה שהיו כלולים נשמות הנקבות. וזהו שיעור הכתוב את הצלע אשר לקח מן האדם לאשה, ר"ל מאותו חלק של האדם השייך להאשה:

עוד י"ל על פי מה דאיתא בגמרא סנהדרין (דף ל"ט ע"א) א"ל קיסר לרבן גמליאל אלקיכם גנב הוא, דכתיב (בראשית ב כא) ויפל י"י אלקים תרדמה וכו'. א"ל ברתיה שבקיה דאנא מהדרנא ליה, א"ל תנו לי דוכס אחד, א"ל למה לך, לסטין באו אלינו הלילה ונטלו ממנו קיתון של כסף והניחו לנו של זהב, א"ל ולואי שיבואו עלינו בכל יום, ולא יפה היה לאדם הראשון שנטלו ממנו צלע אחת ונתנו לו שפחה לשמשו, א"ל הכי קאמינא אלא לשקוליה בהדיא, א"ל הב לנו אומצא דבישרא, אותבה תותי בחשא אפיקתא א"ל אכול מהאי, א"ל מאיסא לי, א"ל ואדם הראשון נמי אי הוה שקילא בהדיא הוא מאיסא ליה. וזהו באפשר מרומז בתורה הק' אשר לקח מן האדם, י"ל שלקחה ממנו אבל הוא לאש"ה, וטובה גדולה היא ויבא"ה מחדש אל האדם שלא ראה הצלע (שנלקחה ממנו) קודם שלא תהיה מאוסה בעיניו, על כן הביאה מחדש בלא ראות:

או יאמר אשר לקח מן האדם, ר"ל הגם שלקחה קרא אשה, והיה מהראוי (לקרוא את) שמה אדמ"ה, אף על פי כן קראה אשה, כי מאיש לוקחה (בראשית ב כג) כמאמר האדם אחר כך:

ויבא"ה (**בראשית ב כב**), **מנין כ"ד**. קישטה בכ"ד קישוטי כלה, כ"ד צירופי אדני, כן הוא בזוהר הק' (ח"א מ"ח ע"ב) ומקובלים:

ויאמר האדם זא"ת הפעם עצם וכו' (בראשית ב כג), יש לפרש זא"ת למעט חוה הראשונה לילית, שהיתה רוצה להזדווג לאדם כנודע מרז"ל (ב"ר פכ"ב ז', זוהר ח"ג י"ט ע"ב), וזהו (כוונת) האדם זא"ת הפעל, ר"ל כעת אפעול בזיווגי דוגמא לאורות עליונים להשפיע למלכות שמים הנקראת זא"ת, כענין בזאת יבוא אהרן אל הקודש (ויקרא טז ג), וזהו בס"ת האד"ם זא"ת הפע"ם, ס"ת בגימטריא ת"פ, למעט הקליפה חוה ראשונה. וזהו גם כן נרמז בכאן ס"ת הפע"ם עצ"ם מעצמ"י ובש"ר, ס"ת מרי"ם כנודע בצאתה ממצרים ותקח מרים הנביאה אחות אהרן (שמות טו כ), [דייקא אחות אהרן שנאמר בו בזא"ת יבא אהרן], את הת"ף [לבטל הקליפה היא מנין ת"ף] בידה:

ויאמ"ר האד"ם זא"ת (**בראשית ב כג**), **ס"ת תמ"ר**. נרמז תיכף בהתחלת הזיווג של אדם הראשון האשה יראת ד' אשר ממנה יבואו תרין גלגלין דאדם, הלא הם דו"ד משי"ח":

"**ויאמר** "האדם "זאת "הפעם "עצם, ר"ת בגימטריא הויה בהיכ"ל. הכוונה לגרום בזיווגו ליחד הויה בהיכל קדשו (תהלים יא ד), כנודע אדני בגימטריא היכ"ל, שהוא היכל הויה (ירמיה ז ד):

יקר"א אש"ה כ"י מאי"ש, ס"ת א"ש, ואתוון י"ה ביניהם רמז למה שאמרו רז"ל (סוטה י"ז ע"א) אי"ש אש"ה, הם א"ש א"ש ואתוון י"ה ביניהם, ובזמן שאינם נוהגים כשורה ח"ו

אזי מסתלקים אתוון י"ה ח"ו. וזהו כוונתו בברכת בורא מאור"י "האש, שהוא מאור י"ה א"ש, והמ"י:

על כן יעזוב איש את אביו ואת אמו (**בראשית ב כד**). אתי"ן לרבות. גם צריך להבין לפי פשוטו למה יעזוב את אביו ואמו. וידוע פירוש המתרגם ורש"י ז"ל. והנראה על פי מה דידוע שהש"י ברא הכל יש מאין על ידי צירופי הרל"א אלפא ביתות, וברא הש"י כח מפעיל בכל אחד מנבראיו שכל אחד יוליד בדומה, והוא על ידי כח האותיות המושפעים בו ישפיע לזולתו וכן עד סוף כל הדורות, ממילא הכל הוא על ידי כח הראשון סיבת כל הסיבות, ולזה יכוין האדם בזיווגו שאין ביכולתו כח להוליד בדומה, רק הוא מצוה ועומד מאת היוצר כל להשפיע האותיות המושפעים אצלו לזולתו, ועל ידי זה יוליד בדמותו כצלמו. והנה גם באשה הם צירופי אותיות נוקבין המושפעים אצלה גם כן מרל"א אלפא ביתות, והנה על ידי הזיווג הטהור מזדווגין אותיות דכורין של הזכר עם האותיות נוקבין של הנקבה, ומבטשין דא בדא ונולד מהם אור חדש ובריאה חדשה, והמשכילים יבינו וישמחו. והנה איש מזריע תחלה יולדת נקיבה (ברכות ס' ע"א), כי הנה כשהוא פועל תחלה באתוון דיליה, ואחר כך באין אתוון דנוקבא ומתגברין על הדכורין, אזי יולדת נקבה בדומה לה, ובהיפך אשה מזרעת תחלה והדכורין מתגברין, יולדת זכר בדומה לו. והנה (נרמז) בכאן לדרכינו יעזוב מלשון עז"ר, ור"ל על כן יעזו"ב איש [ר"ל יעזור (את עצמו)] א"ת אביו וא"ת אמו, [ר"ל באלפא ביתות מא' ועד ת' שקיבל מאביו ואמו], ודבק באשתו [אז על ידי בטישת האותיות] והיו לבשר אחד. והנה י"ל כפשוטו יעזוב מלשון עזבון, יעזוב בזיווגו האתוון הללו, ר"ל ישפיעם לזולתו להוליד בדומה, והש"י יראנו נפלאות מתורתו ואל יאמר פינו דבר שלא כרצונו. והנה התורה הק' מדברת בתחתונים ומרמזת בעליונים, והוא כי על ידי זיווגי הצדיקים הקדושים אשר בארץ המה, יעלו זאת שעל כן יעזו"ב אי"ש, [גם כן יתפרש מלשון עזר איש, כמד"א (שמות טו ג) י"י איש מלחמה], את אביו ואת אמו, רצ"ל יקבל מפרצופי אבא ואמא ודבק באשתו, וישפיע למלכות שמים להיות מלכותו בכל משלה, ופלצות אחזתנו במורא בכתבי זאת והש"י יכפר בעדינו על דבר כבוד שמו:

ע"ל כ"ן יעזו"ב אי"ש א"ת אביו וא"ת (בראשית ב כד), ס"ת לנות שב"ת. מרמז שילין שב"ת אצל אשתו, בסוד הכתוב (תהלים א ג) אשר פריו יתן בעתו. ודב"ק באשת"ו והי"ו, ס"ת מנין יב"ק הויה אלקים. יכוון בזיווגו ליחד הויה אלקים, וידוע סוד יב"ק "יחוד "ברכה "קדושה, והיו לבשר אחד, בש"ר אח"ד בגימטריא תפל"ה, שהוא סוד תפלה בחשאי דתמן קאתי מלכא (זוהר ח"א ר"י ע"א), הוא סוד היחוד בעולמות עליונים [כנודע,

על כן הוא קול דממה דקה] והוא מנין ואתחנ"ן (דברים ג כג), שהתפלל אדונינו משה כל כך תפלות כנודע (דב"ר פי"א י'), בסוד ורגליהם רגל ישר"ה (יחזקאל א ז):

ויהיו שניהם ערומים האדם ואשתו (**בראשית ב כה**). לכאורה הוה ליה למימר בקיצור ויהיו אדם ואשתו ערומים. אך הוא לדעתי לפי פשוטו להורות גם כשהיו שניה"ם, דהיינו שהיו (שניהם לבשר) אחד היו ערומים, כי לא היה להם זה לחרפה, כי היה להם למצוה כמו הנחת תפילין. ולזה יאמר גם כן האדם ואשת"ו, ולא אמר והאשה. אך להיות שהאשה אינה מצווה על פריה ורביה (יבמות ס"ה ע"ב), היתה היא נגררת אחריו במעשה, וגדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה (קידושין ל"א ע"א), על כן תלוי הכל בו. על כן אמר האדם (ואשתו, שהיא) נגררת אחריו כאשה לבעלה. על כן ר"ת כל הפסוק מנין ת"ג, הוא מנין התיבות שיש בתפילין, כי היה להם המצוה כענין יחוד תפילין של ראש ושל יד:

ס"ת כל הפסוק עם הכולל, בגימטריא חכמ"ה בינ"ה. להורות שעל ידי כללותם פעלו גם הזיווג העליון ביתר זאת, והבן:

עוד יש לפרש האדם ואשתו ולא יתבששו (**בראשית ב כה**). רצ"ל האד"ם ואשת"ו שעסקו בזיווג כדרך איש ואשתו, ולא יתבשש"ו, רצ"ל ולא המתינו [מלשון כי בשש משה (שמות לב א)], כדרך שאמרו רז"ל שאילו המתין האדם בזיווגו עד לשבת היה הכל מתוקן, ומקובל מחכמי האמת (תראנו בספר עשרה מאמרות) שזהו שאמר דוד גלגולא דאדם אני אמרתי בחפזי כל האדם כזב (תהלים קטז יא), שגם הוא היה נחפז ואכל פגה לבת שבע היא גלגול חוה. והנה תיבת יתבששו, הם אתוון וי"ש שב"ת. ר"ל הרי יש שבת תיכף לפניו, והיה לו להמתין, נ"ל:

והנחש היה ערו"ם (**בראשית ג א**). להבין למה משמיענו זה בתורה הק' שהיה ערום. וגם למה מפיק החכמה בלשון ערום. עוד צ"ל מ"ש מכל חית השדה אשר עשה י"י אלקים, וכי עד הנה לא ידענו שהכל ברא היוצר כל הוא אלקינו. אך הוא על פי מה שאמרו חכמי האמת דידוע הוא השט"ן הוא הנח"ש, והנה אתוון דדין כאתוון דדין, רק החילוק הוא בהתהפכות הפה מלמטה למעלה מחי"ת לטי"ת, והוא מרמז [הוא מספר ברית כהונת עולם] יורד ומסטין (ב"ב ט"ז ע"א), על כן הפה למטה שמסית לאדם, ואחר כך עולה ומקטרג על כן הפה למעלה. עוד נ"ל הקטן דיש חילוק בתיבת נחש היא נ' כפופה, ושטן נון פשוטה, הוא גם כן על פי הדברים הנ"ל, נח"ש מרמז כשהוא מסית לאדם, ואז הוא כפוף אל האדם ומראה לו פנים שוחקת איך הוא מבקש טובתו, אחר כך כשעולה ומקטרג נוטל רשות ונוטל נשמה, על כן הנו"ן פשוטה מלמעלה למטה, לרמז

איך שנוטל רשות מלמעלה ויורד למטה על ידי זה ונוטל נשמה. עוד יש כי בשם נח"ש אות הש' לבסוף, ובשם "שטן בראש, להורות גם כן על פי מה דידוע מזוהר הק' (ח"א ב' ע"ב) כי אות השי"ן הוא אות אמת, דנטלין ליה גם כן לשקר לאמת דבריהם, אבל עצם השי"ן הוא אות אמת כנודע מג' ענפיו. והנה כשיורד ומסית מסתיר מהאדם האמת, על כן בנח"ש אות הש' לבסוף, מה שאין כן כשנוטל רשות ח"ו אז יראה האדם האמת שזאת היה הכוונה בהסתה לנסותו. ועוד צריך להקדים הקדמות אמיתיות מחכמי האמת, והוא כל פעל י"י למענהו וברא כל בחכמה, וכל העולמות והמדריגות מתלבשים זה בזה דא לבושא לדא ודא מוחא לדא, עד המדריגות התחתונים הם הקליפות אשר נשארו בלי לבוש, ולזה כל מגמתם להחטיא ולהסית את האדם להתלבש באיזה ניצוץ. עוד צריך להקדים כי אפילו הקליפות נבראו בחכמה מאת הבורא כל, להיותן רצועא לאלקאה ולהעניש החייבים, כדי שיהיה בחירה ורצון חפשי, והמשכיל יבין כי צריך לזה שמוש חכמים. ובזה יבוא על נכון הפסוק כמין חומר, שבא הפסוק להקדים הקדמות למה שרצונו לבאר, א טעם הנחש למה הסית את האדם, ב וכי יש מתנגד ח"ו בעולם להיוצר כל. לזה באה תורתינו הק' להודיענו את כל והנח"ש [הוא השטן וכו'], היה ערו"ם [בלי לבוש], מכל חית השדה [חקל תפוחין אשר ברכו ד', והיה הנחש ממדריגות התחתונות ערום בלי לבוש, על כן היה רודף אחר האדם כנ"ל, ואמר עוד] אשר עשה י"י אלקים [קאי על הנחש], רצ"ל שגם הנחש ומרכבות הקליפה עשה י"י אלקים, והכל נתהווה מרצון היוצר בכדי שיהיה רצועה לאלקאה לחייביא והבן, וכמדומה שכן ראיתי בספר אחד קדוש מדבר:

ויאמר אל האשה אף כי אמר וכו' (**בראשית ג א**). נ"ל על פי פשוטו א"ף לשון כעס, ור"ל שאמר אני בכעס ורע עלי המעשה כי אמר אלקים לא תאכלו וכו', לא תאכלו מכל עץ הגן הנ"ל, דהנה במאמר הש"י לא נזכר פר"י, רק מכל עץ הגן אכל תאכל ומעץ הדעת וכו', ובא הנחש כרשע ערום לומר הנה אין לך בכל עצי הגן שיהיה טעם עצו ופריו שוה, שיהיה גם העץ טוב למאכל כמו שהוא ביחוד עץ הפרי הלזה, אם כן הרי אמר אלקים לא תאכלו מכל עץ הגן, דכיוון שאסר לכם זה העץ, ושאר העצים בלא זה אינם ראויים לאכילה, ובזה יבוא אחר כך על נכון בפסוק:

ותאמר האשה אל הנחש מפרי עץ הגן נאכל (בראשית ג ב), ר"ל מה לנו לזה הרי נאכל מכל הפירות של עץ הגן והוא העיקר בודאי, ואם תאמר כיון שהוא העיקר למה באה בציווי ובמאמרו ית' ע"ץ לא הפרי בפרטות, לזה אמרה:

ומפרי העץ אשר בתוך הגן אמר אלקים לא תאכלו ממנו ולא "תגעו "בו (בראשית ג ג), ר"ל כוונת הש"י היה לעשות הרחקה לבלתי נגוע בקצה העץ, ממילא לא נבוא לאכול מן הפרי, אבל לעולם בכל האילנות הפירות הם העיקר. ובזה ידוקדק נמי "פן "תמותן, ויקשה הלא הש"י אמר (בראשית ב יז) מות תמו"ת בודאי. אך לדרכינו יבוא על נכון, שהיא אמרה שזה היה כוונת הש"י בעץ, כי באם נבוא להתעסק בעץ יארע ח"ו תקלה בפרי, וזהו "פן "תמותן. והנה מדרשי רז"ל ידועים כולם נכונים למבין, ורשות נתונה לכל ישראל להגות בתורה הק' כפי קט שכלו: בפסוק א והנח"ש הי"ה ערו"ם, ס"ת מש"ה. שבימי משה נפסקה זוהמת הנחש. בפסוק ב' ס"ת כל הפסוק בגימטריא יעק"ב, ר"ת כל הפסוק בגימטריא "במרמה "יקבל "ברכה "מאביו. והוא על דרך שהקשו בזוהר הק' (ח"א ל"ה ע"ב) איך היה רשאי יעקב לעשות במרמה לקבל הברכות, ותירצו להיות נחש הקדמוני הביא הקללות אל העולם ברמיה וסילק הברכות מאדם הראשון, ויעקב הוא שופריה דאדם, ועשו הוא נחשירכן הוא הוא נחש, בא יעקב שופריה דאדם וקיבל הברכות בערמה מדה כנגד מדה. וזה רמוז בכאן בס"ת יעק"ב, ובר"ת בגימטריא "במרמה "יקבל "הברכות "מאביו, והכל מרומז בתורה הק': בפסוק ג' ס"ת כל הפסוק, בגימטריא "משה "יהושע. הן הן נשארו בעטרין שלימין כשחזרה זוהמת הנחש למקומה בשעת העגל (עיין זוהר ח"א נ"ב ע"ב), כי גם יהוש"ע היה בהר כנודע:

ויאמר הנחש אל האש"ה לא מות תמותן (בראשית ג ד), יש לדקדק למה ליה למימר "אל "האשה, הלא מובן הוא, [הן אמת גם בפסוק ב' "אל "הנחש יש לדקדק כן, אך שם י"ל לדבריו של נחש שאמר לו המשמעות הוא על העץ עצמו שנאסר כמ"ש לעיל]. ועוד צ"ל הכפל "מות "תמותן. ואפשר לומר דהנחש אמר לה הרי הש"י צוה רק לאדם "מות "תמות (בראשית ב יז) לשון יחיד, הן אמת שאתה היית קשורה אז בצדו עצם מעצמיו, עם כל זה היא הנותנת הש"י אמר בלשון יחיד לשניכם "מות "תמות, וכהיום אתם שנים "לא "תמותן, כי הי מינייהו מפקת. וזהו ויאמר הנחש "אל "האשה, לצד שנתחדשת היא כעת בפני עצמה להיות "אשה, "לא "מות "תמותן, ר"ל בתיבת מו"ת שאמר הש"י אין במשמעותו תמותן לשון רבים, על כן בודאי היו לא תהיה, נ"ל:

כי יודע אלקים כי ביום אכלך ממנו (**בראשית ג ה**). צריך להבין שתיבת "כי השני מיותר. ואפשר לומר שמזה דייקו רז"ל (ב"ר פי"ט ד') שאמר הנחש לשון הרע, מן העץ הזה אכל וברא את העולם. ושיעור הכתוב כך הוא, כי יודע אלקים, הרי תראו כי יודע אלקים כל הנעשה, [והיא בסיבת העץ.] והכתוב קיצר לכבודו של יוצר בראשית, תאלמנה שפתי

שקר הדוברות על צדיק חי עולמים בגאוה ובוז, ואחר כך אמר בתורה הק' [במאמר בפני עצמו, כי ביום] אכלכ"ם ממנו דייקא לשון רבים, כמ"ש לעיל:

ותרא האשה כי טוב העץ למאכל (**בראשית ג ו**). לפי פשוטו י"ל שראתה בנגיעה שהעץ בעצמו טוב למאכל, שהיה רך יותר מכל עצי הגן (והאמינה לדבריו) של נחש, וחשבה בלבה שעבור זה מנעם הש"י מאכילת אותו האילן, להיות גם העץ ראוי לאכילה ויאכלו הפרי עם העץ ויהיה [העולם חסר בריה], על כן אמרה אני אאכול מהפרי ולא מהעץ. וזהו ותקח מפריו ותאכל מפריו, ולא כל הפרי כי סברה הנני עושה גדר לבלתי נגוע בעץ, הנני לוקח רק מעט מהפרי, ונשאר עוד הרבה פירות באילן, ממילא לא אבא לנגוע בקצה העץ, נ"ל:

ותתן גם לאישה עמה (**בראשית ג ו**). רצ"ל שהיה עמה בזיווג ולא המתין עד לשבת, והוא שגרם כל זאת:

ותק"ח מפריו ותאכ"ל, **ס"ת חו"ל**. רמז למה שאמרו רז"ל (ב"ר פי"ט ה') עוף ששמו חו"ל נשאר לבסוף ולא אכל. והנה חול ר"ת "חוקיו "ומשפטיו "לישראל (תהלים קמז יט), כי אדם הראשון לא שמר מצוה אחת, וישראל מקיימין תרי"ג:

"**גם לאשה עמה** (**בראשית ג ו**), **ר"ת עג"ל**. רמז שעל ידי חטא העגל חזרה זוהמת הנחש למקומה (עיין זוהר ח"א נ"ב ע"ב):

להשכי"ל ותק"ח מפריו (בראשית ג ו), אותיות השניות הם פת"ה, והשלישית אתוון שק"ר. רמז שפתה אותה בשקר והראה לה שטוב העץ וכו': גם תפ"ה, היא הקליפה התאוונית עם חמשה אותיות, שנתעוררה על ידי החטא והשקר נתעורר הש"י ישמרנו. ידעתי אחי ידידי כי תוכן ענין אדם הראשון אי אפשר לפרש, כי הם דברים העומדים ברומו של עולם, ואם יהיה הש"י בעזרנו נתעורר על איזה מהענינים ברמז כיד ד' הטובה עלינו:

ותפקחנה עיני שניהם עירומי"ם ה"ם ויתפר"ו על"ה תאנ"ה ויעש"ו להּ"ם חגר"ת (בראשית ג ז), ס"ת בגימטריא "מלאך "המות. רמז לדברי רז"ל (עיין ב"ר פי"ט ח') שהיה "מלאך "המות בא [כנגדם]. "ויעשו "להם "חגרת, ר"ת בגימטריא ד"ם :"תאנה "ויעשו "להם "חגרת, ר"ת "חלת"ו: ויתפר"ו, בגימטריא שבת. רמז לג' מצות שצריכין הנשים לקיים לתיקון החטא, "נדה "חלה "הדלקת נר בשבת, כידוע מרז"ל (שבת ל"א ע"ב) היא כבתה וכו', וכן כולם כנודע (עיין תנחומא נח סי' א'). והנה נ"ל לרמז עוד בכתוב מה דידוע דהתורה כולה היא בדרך כלל ובדרך פרט, דכל הרמ"ח עשין נכללין בדבור אנכ"י (שמות כ ב), והשס"ה לאוין בדיבור לא יהיה (שמות כ ג), והן הן אשר שמענו

מפי הגבורה כל התורה כולה בכלל ובדרך פרט, תור"ה צוה לנו משה (דברים לג ד) מנין תרי"א (מכות כ"ד ע"א), וידוע מה שאמרו רז"ל (סנהדרין ל"ח ע"ב) אדם הראשון כפר בעיקר, וכוונתם שהיה החטא כעין קיצוץ בנטיעות ח"ו, וממילא פגם בדברות הללו אשר שמענו מפי הגבורה, הלא הם אנכי ולא יהיה לך, על כן אחשבה ס"ת כל הפסוק, בגימטריא תרי"ג, ומסתיים הפסוק בתיבת חגר"ת מנין תרי"א, כי פגמו בכלל התרי"ג, והתרו על כל פנים לעצמם פתח להפרטי התורה הם הם תרי"א הנשארים, ובזה יובן אחר כך הפסוק:

וישמעו את קול י"י אלקים וכו' (**בראשית ג ח**). ר"ל הב' דברות אשר הם קול יי' אלקים בעצמו, הלא הם (שמות כ ב) אנכי (שמות כ ג) ולא יהיה לך וכו' (עיין מכות כ"ד ע"א), ויתחבא האדם ואשתו וכו' ולא יכלו לסבול כי בהם פגמו, ובזה הראה להם הש"י בנפול יסוד הכלל ממילא לא יהיה קיום הפרט, עד ישוב אל י"י [ר"ל לדבור (י"י אנכי)] וירחמהו, ואל אלקינו [דיבור לא יהיה לך אלקים אחרים] כי ירבה לסלוח (ישעיה נה ז). ובזה הבינו כיון שראו שלא יכלו לסבול קול י"י אלקים, עד היכן מחוייבים לשוב כי הבינו הפגם עד היכן מגיע. ובזה יובנו פסוקי המשורר (תהלים סב יב) הנאמר על מתן תורה, אח"ת דיבר אלקים שתי"ם זו שמענו כי עוז לאלקים, [ר"ל אנכי ולא יהיה לך אשר שמענו במתן תורה, כי אז היה תיקון השלם לחטא אדם הראשון, כי אדם הראשון על ידי שהבין עד היכן היה הפגם מגיע, עשה תשובה גדולה ועשה מסלול ודרך לבניו לתקן חטאו, עד שיזכו לשמוע דברי אלקים חיים מתוך האש]. וז"ש אחר כך (תהלים סב יג) ולך י"י החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו, קאי על אדם הראשון בזה ששילם לו כמעשהו, שהראה לו שמתייירא מפני קול ד' אלקים, בזה הבין עד היכן צריך לשוב אל השם, והבן:

מתהלך בג"ן לרוח היום (**בראשית ג ח**). יובן על פי מ"ש לעיל, ור"ל מתהלך בג"ן סדרין דאורייתא הנכללין באנכי (שמות כ ב) ולא יהיה לך (שמות כ ג):

לרו"ח היו"ם. (בראשית ג ח). על פי מה דידוע (שבת פ"ו ע"ב) דלכולי עלמא בשבת ניתנה תורה, כי עיקר נתינת התורה בשבת, ואלו המתין אדם הראשון ביקרו עד שבת קודש, אז היה מקבל התורה. וזהו מתהלך בג"ן סדרין לרו"ח היום, שכבר היה התעוררת הרוח של תוספת שבת, ואלו המתין עוד היה מקבל כל התורה. ורמז עוד רו"ח היו"ם, בגימטריא ער"ה. הן הן מנין הפרשיות שבתורה:

בתוך ע"ץ הג"ן (בראשית ג ח), הגם שאין מקרא יוצא מידי פשוטו, עם כל זה יש לרמז רמז נאה בתו"ך "עץ "הגן, מתוכיות ואמצעיות עץ הגן, לרמז שיתוקן על ידי שיתן מיומו

מתנה לדוד אדונינו (במ"ר פי"ד י"ב), והוא יתקן בשיריו ושבחיו, והוא הוא המלך המשיח בא יבא במהרה. ונרמז זה אותיות אמצעיות ע"ץ ג"ן, כזה עי"ן צד"י גימ"ל נו"ן, הם בגימטריא יום דו"ד, והם בגימטריא ע'. לרמז שיתן לו ע' שנה משנותיו. ורמז עוד "בתוך "עץ "הגן, התוכיות היינו המילוי של ע"ץ ג"ן, כזה י"ן ד"י ימ"ל ו"ן, בגימטריא רד"ו. להורות שיתוקנו בניו במה שישתעבדו רד"ו שנה במצרים לברר וללבן ניצוצות הנדחים. וירמוז עוד מה שמקובל מרז"ל (ב"ר פכ"ב י"ג) שהש"י אמר לו (בראשית ב יז) ביום אכלך ממנו מות תמות, והנה אחר כך הלין הש"י את דינו, כי כן הדין בדיני נפשות על פי תורה הק' (סנהדרין י"ז ע"א), ובתוך כך בא אור יום השבת קודש ואמר אדם הראשון מזמור שיר ליום השבת (תהלים צב א), והמליץ בעדו השבת קודש (שוח"ט מזמור צ"ב). וזהו י"י אלקים מתהלך בג"ן, ר"ל הש"י הלך בדרך המפורש בג"ן סדרין הוא התורה, "לרוח "היום להרויח לו היום ולהלין דינו כדין התורה, ועל ידי כן ויתחבא האדם ואשתו וכו' בתוך "עץ "הגן, היינו מילוי של "עץ "הגן בזה י"ן ד"י ה' ימ"ל ו"ן, הם אתוון י"ה מלי"ן דינ"ו. ברוך המרחם על בריותיו ופותח יד בתשובה, הוא יזכנו לשוב אליו בלב שלם אמן:

ויקרא י"י אלקים אל האדם ויאמר לו איכ"ה (**בראשית ג ט**). הנה האמירה מפורש בכתוב שאמר לו איכ"ה, מה שאין כן קריאה איני יודע מה הוא, ומהראוי היה לקצר ויקרא י' אלקים אל האדם איכ"ה. והנראה שהכי קאמר שהש"י שיתף מדת הרחמים עם מדת הדין ופתח תחלה בזכות. וזהו פירושו ויקרא י"י הויה עם השם אלקים אל האדם, כי הנה אד"ם בגימטריא מ"ה הויה באלפי"ן, וכשתמלא מ"ה כזה מ"ם ה"א, בגימטריא אלקים. וזהו ויקרא י"י אלקים ב' שמות מרומזין:

ויאמ"ר ל"ו איכה (**בראשית ג ט**). ידוע מה שאמרו רז"ל (ב"ר פי"ט ט') שרמז לו חורבן בית המקדש, ובעת שיבנה בית המקדש בנין עולם במהרה בימינו גם אדם הראשון יתוקן, כי הוא יהיה משיח צדקנו במהרה בימינו:

ויאמר א"ת קלך. א"ת לרבות, שגם מקול המשרתים היינו המלאכים היה מתייירא כשהחטא גורם:

קל"ך שמעתי בג"ן ואירא כי עירום אנכי. על פי מ"ש לעיל הפירוש הוא את קל"ך, הם הב' דברות ראשונות (שמות כ ב) אנכי לא יהיה לך (שמות כ ג), שהם קולו ית' (מכות כ"ד ע"א) שמעתי בג"ן סדרין, ואירא כי עירום אנכ"י, ר"ל הדיבור אנכ"י, כי כל מצוה ודיבור שבתורה מחויב האדם שילבישנו במחשבתו ושכלו, וכשאינו מקבלו במחשבתו הוא ח"ו בענין ערום בלי לבוש, וזה כי עירום אנכי ואחבא כי איני יכול לסבול:

ויאמר א"ת קל"ך (**בראשית ג י**), **ס"ת תר"ך**. מנין המצות שבתורה עם הז' דרבנן, מנין האותיות שיש בעשרת הדברות, שהמצוה תר"ך מצות אשר מקיימין יזכו לכת"ר תורה, ולהפושעים בשאט בנפש יתהפך לכר"ת, וכל זה הבין: ויאמ"ר א"ת קל"ך שמעת"י בג"ן ואיר"א, ס"ת למפרע אתוון אנ"י כת"ר. שגמר בדעתו וקיבל עליו לשונו לתקן כל (אשר פגם ממדת) אנ"י, מדת מלכו"ת שמים עד כת"ר עליון:

ר"ת כל הפסוק, בגימטריא תקי"ב, הוא בגימטריא ח' פעמים די"ן, בסוד הכתוב (איוב לג יא) וישם בס"ד רגלי. ממילא ח' פעמים דין, הם ח' פעמים ס"ד, נתהפך לחס"ד בהצטרפות הח' לס"ד, בהעלות הדינין עד המדה השמינית יוב"ל העליון, להמתיק הדינים בשורשם לשוב אליו ית' בתשובה עילאה, על כן הוא גם כן בגימטריא י"ו פעמים ל"ב, ובהצטרפותם הם יוב"ל העליון, שישובו איש אל אחוזתו (ויקרא כה יג) , על פי דרכינו יתפרש הכתוב שאחר כך על פי דברי האלשיך:

ויאמר מי הגיד לך וכו' המן העץ וכו' לבלתי אכל ממנו אכלת (**בראעשית ג יא**). הדקדוקים רבו. א', מי הגי"ד לך לא יוצדק לשון הגדה רק ידיעה, היה לו לומר מאין תדע אפילו לפירוש רש"י. ב', המן העץ וכו' בלשון ספק, והכל גלוי לפניו. ג', אשר צויתך לבלתי וכו' הם אינם מובנים, דהוה ליה למימר אשר צויתיך לא תאכל וכו'. והנה הקושיא הב' והג' מתרץ הרב באלשיך שאמר לו השי"ת ראה מה גדלו חסדי עליך, כי הרי אתה בעצמך שב ומתחרט ומאין באו לך הרהורי תשובה, הרי חטאת חטא גדול אשר כפי הנהוג לא יבוא תיכף עליו הרהורי תשובה, עד אשר יתחיל לשוב מעצמו בלי התעוררת, ואחר כך יאירו עיניו ויבין גודל חטאו וישוב אל ד'. ומפרש בזה הכתוב (ירמיה לא יח) כי אחרי שובי נחמתי וכו'. והנה אם היה חטא שלך, על דרך שאמרו שיש חוטא לפעמים דבעי למטעם טעמא דאיסורא, בכדי שירף ממנו היצר אחר כך דאין החטא גדול כל כך, ויתכן לך תיכף הרהורי תשובה. אבל החטא שלך היה חטא גמור, ומאין באו לך הרהורי תשובה, זה הוא כי יקר חסדי עליך ואני עוררתיך בצדק לשוב אלי באמת. וזה הפירוש מ"י הגיד לך כו' המן העץ אשר צויתיך לבלתי אכל ממנו אכלת, ר"ל האם אכלת בכוונה לבלתי אכל ממנו רק למיטעם טעם דאיסורא, עד כאן תוכן דברי קדשו, ומה יאות הוא לפי דרכנו ששב בתשובה עילאה לפניו ית'. וזהו שיעור הכתוב ויאמר (מ"י, ר"ל עולם התשובה עילאה הנקרא מ"י כנודע), הגיד לך (ר"ל המשיך לך התשובה והתעוררת הזה), כי עירום אתה (ר"ל שאם לא כן אתה בעצמך עירום ממצוה והתעוררת, ויתפרש כ"י דהא, שהוא מד' לשונות שמשמש), המן העץ וכו', יתפרש כדברי הרב האלשיך. ובזה

יבוא הכתוב על נכון, ויתורצו בזה כמה דקדוקים על פי דרכינו. ירמוז בר"ת אשר צויתיך לבלתי אכל ממנו, אצ"ל א"ם. רצ"ל ששב בתשובה לאימא עילאה:

ר"ת כל הפסוק, בגימטריא מש"ה. רמז שבימי משה יתוקן הכל על ידי מתן תורה:

ויאמר האדם (**בראשית ג יב**). קשה למה ליה למימר בכאן האד"ם, ויאמר סתם היה לו לומר, ואנחנו יודעים שהאדם הוא המשיב כמ"ש בפסוק יו"ד. אך לפי דברינו נאות הוא כי עד כה היה מאמר האדם תשובה להש"י שאמר לו איכה (בראשית ג ט), והשיב לו את קל"ך וכו' ואירא וכו' (בראשית ג י) בראותו גודל הפגם, ודברי השי"ת היו שייכים לתשובת האדם מי הגיד לך כו' (בראשית ג יא), ר"ל אני במידותי עוררתיך בצדק לשוב אלי, על כן די באמירת סתמיים ויובן שהם דברי הש"י והאדם, מה שאין כן כאן מתחיל האדם ענין בפני עצמו לפי דרכינו אשר נבאר אי"ה, על כן הזכיר שוב האד"ם, נ"ל:

האשה אשר נת"ת עמדי היא כו' (**בראשית ג יב**). לכאורה היה לו לומר בקיצור האש"ה נתנה לי וכו'. וביותר יקשה דהיה לו לומר אשר נתת לי, מאי עמד"י. גם תיבת היא מיותר. ויתכן לדעתי שבא כמתנצל ואומר (להקל חטאו), התנצלות אחד אש"ר נת"ת, ר"ל אתה הוא הנותן לי את האשה הזאת, על זה תמכתי יתדותי ואכלתי מה שנתנה לי בלי דרישה וחקירה, כי דמיתי בדעתי כי מאתך לא יצא ח"ו דבר שאינו מתוקן, על כן לא שאלתי את פיה, (והנה באמת הבחירה חפשית רק אף על פי כן רצה להתנצל, ובעל הרחמים רוצה בתשובת עבדיו, ואמר לנו גם כן על ידי הנביא (ישעיה מג כו) ספר אתה למען תצדק). התנצלות ב' נתת עמד"י, ר"ל להיותה נתונה מאז קודם תיקונה עמד"י, נתת מנתחי ובשר מבשרי והיא בגופי ממש, על כן אני מתרצה ומתפתה אליה. וידוקדק בזה תיבת הי"א, ר"ל האשה שכל המדות הללו בה, אחת שאתה הוא הנותן, ב' שהיא בשר מבשרי בקלות הוא לשמוע אליה, נ"ל:

נתנה לי מן הע"ץ. הנה יקשה הלא בהחטא כתיב ותקח מפריו. והנ"ל שהיא התנצלות ב', ור"ל שנתנה לי הפרי שכבר היו תלושים מן העץ, ולא יכולתי להבחין מאיזה אילן הוא ואת פיה לא שאלתי מטעמים הנ"ל, על כן ואכל, נ"ל:

נתת"ה עמד"י הי"א נתנ"ה, ס"ת אהיה, שם התחיה לעתיד במהרה בימינו:

מה זאת עשית (**בראשית ג יג**). הנה למ"ה עשי"ת היה לו לומר, אבל מ"ה לא יצדק. ויתכן שהן גרמת למ"ה ולזא"ת הדודים העליונים מה שגרמת, ועשי"ת הוא תיקון לשון כבוד כלפי מעלה. ואפשר עוד לפרשו מלשון עשיה ועיכוב, והבן. ואפשר עוד למה גרמת שיהיו צריכים לברר ניצוצים מעולם עשיה, והבן:

ותאמר האשה הנחש השיאני ואכל (**בראשית ג יג**). יתכן על פי דברי רז"ל (שבת קמ"ו ע"א) שהנחש הטיל זוהמא בחוה. וז"ש כמתנצל הנחש השיאנ"י לשון נשואין, וזרק בי זוהמא והיא שגרמה לי ואכל, (וגם זה באמת לא היה טענה כי הבחירה חפשית בכל אופנים, רק השי"ת רוצה שיתנצלו לפניו עבדיו וישובו אליו וזהו דרכו ית', על כן משמיענו בתורה הק' כל התשובות הללו:

ותאמ"ר האש"ה הנח"ש, **ס"ת שר"ה**. ר"ל התחלת תיקון האשה תהיה אמנו שר"ה:

האש"ה הנח"ש השיאנ"י ואכ"ל, **ס"ת שילה**. רמז שאחרית התיקון שתופסק זוהמת הנחש לא יהיה עד כי יבא שילה (בראשית מט י), וזהו שרמז ר"ת כל הפסוק בגימטריא ק"ץ, ואחד נוסף רמז שבזמן הקץ יהיה הכל באחדות אחד י"י אחד ושמו אחד, ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ ונשגב י"י לבדו אמן:

ותאמר האשה הנחש השיאנ"י ואכל (**בראשית ג יג**). יש לפרש על פי מ"ש כמה פעמים ענין עץ הדעת טוב ורע על פי פשוטו, דסגולת עץ הדעת הזה היה לחכמות חקירות הפילוסופית, והאלקים עשה את האדם ישר לבל יחקור בחקירה אנושיית, רק עין בעין יראה כבודו ית"ש בלי שום ספק, כענין דבר הנראה בראיית העין, שאין האדם חוקר אם הענין הנראה הוא בנמצא אם לאו, כיון שהוא רואהו עין בעין, וסגולת העץ היה להגשים הגוף ויצטרך לחקירות, והוא נקרא עץ הדעת טו"ב ור"ע. דהנה החוקר כשבא לחקור, מן ההכרח הוא להטות חקירת עיונו לטוב ולהפכו כל חלקי וצדדי הסותר את הדבר הזה י"ש או אי"ן. וז"ש האשה הנחש השיאנ"י, היינו הה"א היא הפעולה, ונשאר ש"י אנ"י, היינו י"ש אי"ן, היינו הנחש הביאני לחקור בחקירות "יש "אין, באומרו כי זה כל האדם שלא להיות כבהמה, על כן ואכל, הבן כי קצרתי:

(**יד טו**) **כי עשית זא"ת** (**בראשית ג יד**). על דרך שכתבתי למעלה שהוא תיקון בלשון. והנה לאשה נאמר מ"ה זא"ת (בראשית ג יג), שהיא אכלה ונתנה גם כן לאדם, והנחש פיתה רק חו"ה נאמר לו כי עשית זא"ת, והבן. ור"ל הגם שלא פתית רק לחו"ה שהיא מרמזת רק לזא"ת יקרא אשה (בראשית ב כג), עם כל זה הנה על ידי כך בא הפגם גם למ"ה הוא בחינת אדם, על כן ארור אתה מכל הבהמ"ה, אתוון ב"ה מ"ה. ומכל חית השדה, ר"ל מכל החיות שבא לכל הנבראים מהשדה אשר ברכו י"י, והבן. והנה על כן ר"ת "מכל "הבהמה, הוא מ"ה גימטריא אד"ם, "ומכל "חית "השדה ר"ת חו"ה. והנה לפי פשוטו ריבוי הכ"ל, אפילו מכל הבהמות וחיות הטמאים והטורפים והמזיקים תהיה ארור, שכולם יתוקנו לעתיד מה שאין כן הנחש יתבטל כמו שאמרו רז"ל (ב"ר פ"כ ה').

והנה הוא מדה כנגד מדה, להיות הוא גרם מניעות הברכה לכל הבריות, על כן הוא ארור מכולם:

"**על** "**גחנך** "**תלך** (**בראשית ג יד**). ידוע על ג' דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים (אבות פ"א מ"ב), שהם מרמזין לחסד גבורה תפארת, ועל ידי הנחש נעשה פגם באלו כנודע. ועל כן היה העולם מתמוטט לולי שהופיע את יום השבת שהוא כלול מכולם, על כן באו אבותינו אברהם יצחק ויעקב וקיימו העולם בקיימם יסודי ועמודי עולם. וז"ש באברהם כשראה ג' אנשים תלת רגלי המרכבה, נאמר אצלו לושי ועשי עג"ת (בראשית יח ו), ר"ת "עבודה "גמילות חסדים "תורה כמ"ש הרב במגלה עמוקות, והם הם הג' סאין באר רחובות הנהר, כי אין שם מגע גוי והבן, והן הם הג' עדרי צאן דיעקב שרבצו על הבאר (בראשית כט ב), והבן מה שאמרו רז"ל (ב"ר פ"ע י') על אמרם מחרן אנחנו (בראשית כט ד), מחרון א"ף של מקום, שהנחש פתח בא"ף, ואם כן זה מדה כנגד מדה שהוא גרם להתמוטט עמודים שהעולם נשען עליהן, על כן לא ישען על עמודיו רק על גחונו ילך, על כן אחשבה "על "גחנך "תלך, ר"ת ענ"ת. ר"ת עבודה "גמילות חסדים "תורה:

ועפר תאכל כל ימי חייך (**בראשית ג יד**). ידוע אלו לא חטא אדם, היה מזונו כענין שיהיה לעתיד במהרה בימינו שיהיו ניזונין מזיו השכינה, ואילו היה אוכל איזה מאכל אכילת מצוה ברוחניות להעלות הדברים בשרשם ומקורם. והנה על ידי חטאו שגרם שנתערב טוב ורע, ובכל דבר נתלבש ניצוצי קדושה, והוצרך לאכילה ולשתיה גשמיות המלובשת בסוד עפר הכללי הגובר בעולם הזה העשיה גשמיות, ואילו היה האדם מכוין בכל זה בכל אכילותיו לא יצטרך לחיבוט הקבר, רק כיון שאוכל בשביל תאוותו, ועל ידי כך נתגבר היסוד העפר ונדבק בגופו, על כן הוצרך הגוף לחיבוט הקבר להתבלות בקבר. והנה להיות הנחש גרם כל זה, הוא מדה כנגד מדה עונשו ועפר תאכל כל ימ"י חיי"ך, אפילו לעתיד שיתוקן העולם יהיה נחש עפר לחמו (ישעיה סה כה, עיין ב"ר פ"כ ה'), עד שיבער רוח הטומאה מן הארץ:

ואיבה אשית וכו' (בראשית ג טו), להיות מאמרם ז"ל (זוהר ח"א מ"ח ע"ב) ויבא"ה אל האדם (בראשית ב כב), שקשטה בכ"ד קישוטי כלה כמנין ויבא"ה, הוא נגד כ"ד צירופי אדני שגורמים החיבה כשמתקשטת השכינה ואומרת חזי במאי ברא אתינא לקמך (זוהר ח"ג י"ג ע"א), והנחש האהבה ונתהפך לאיבה ח"ו, וזהו מדה כנגד מדה: ואיב"ה [מנין כ"ד קישוטין שמנע] בינך ובין האשה וכו', צא נא וחשוב ואיב"ה אשי"ת בינ"ך ובי"ן האש"ה ובי"ן זרע"ך, בגימטריא אל"ף תקס"א, מנין כ"ד צירופי אדנ"י עם הכולל:

הוא ישופך ראש ואתה תשופנו עק"ב (**בראשית ג טו**). על פי מה שנמצא במגלה עמוקות שעשו קראו שמו עש"ו (בראשית כה כה), מלשון עשיה שנולד בגמרו דהיינו בשערו, ואם כן היה מהראוי לקרוא שמו עשו"י ביו"ד לבסוף, ויעקב נקרא על שם וידו אחזת בעקב עשו (בראשית כה כו), ואם כן מהראוי לקרוא שמו עק"ב, ונטל יעקב היו"ד מסוף עש"ו להתחלת שמו יעק"ב. וזה הפירוש ויד"ו אוחזת בעקב עשוי, קרי ביה ויו"ד שהיא בעקב ובסוף של עשו כו', עשה יעקב ראש ועטרה לראשו, לכן ויקרא שמו יעקב ביו"ד (עיין מגלה עמוקות בחקותי). וכתב המגלה עמוקות להיות האותיות הפשוטות הו"ז חט"י לנ"ס עצ"ק, הם נגד י"ב חדשי השנה כמבואר בספר יצירה, ואם כן הו"ז הם נגד חדשי ניס"ן איי"ר סיו"ן, וזה נטל יעקב לחלקו, ובהן הצלחת ישראל ביציאת מצרים ומתן תורה. ואותיות חט"י הם נגד תמו"ז א"ב אלול, וזה שהיה בתמוז ואב, רק חודש אלול המרומז ביו"ד זה נטל יעקב ממנו בעל כרחו, ובהם הצלחת ישראל בתשובה מאן דאית ליה דינא בהדי ארמאי, לישתמיט מיניה עד ראש חודש אלול כנודע (תענית כ"ט ע"ב). והנה תמוז ואב נרמז באותיות הסוף אחר החדשים הטובים ניסן אייר סיון שבהן הצלחת ישראל, והנה על כן בתמוז נשברו הלוחות שבהם קע"ב תיבות, כנודע מסוד והיה עק"ב תשמעון (דברים ז יב). והנה בהיו"ד של יעקב המרמז לאלול, מתקנים הקלקול של העק"ב, ונרמז זה בכאן הוא ישופך ראש של שמו, דכבר ידוע (ב"מ פ"ד ע"א) דיעקב הוא שופריה דאדם ותיקונו, ועשו גבר נחשירכן כנודע מהמתרגם (בראשית כה כז), לזה אמר ואתה תשופנו עק"ב, והבן:

ואיב"ה אשי"ת ביני"ך (**בראשית ג טו**). ס"ת שם הקדוש כה"ת, אשר סגולתו להנצל מכל אויב ואורב, והיא חילוף שם שד"י באותיות של אחריו. והנה כל המקטריגים והמזיקין מסטרא דנחש הקדמוני, נרמז זה בתוך קללת הנחש להינצל מקטרוגו והיזקו ומכל מיני אויב ואורב, והוא בס"ת הפסוק כי לא עזב"ת דורשי"ך ה' (תהלים ט יא), ובר"ת "כל "הנשמה "תהלל (תהלים קנ ו). ואדונינו משה שהוא בא בעולם לתקן ולהסיר זוהמת הנחש, הרג את המצרי בשם זה כנרמז בתורה ביום השני למה תכ"ה רעך (שמות ב יג), מפני שהמצרי היה מסטרא דנחש הקדמוני מהרע של קין כנודע, והשם הזה נרמז גם כן בס"ת ואהבת א"ת ה' אלקי"ך (דברים ו ה), ונמצא כתוב בספר מקדש מלך שזה הוא שאמרו תלמידי רבי עקיבא אליו רבינו עד כאן (ברכות ס"א ע"ב), ר"ל אמור עוד גם ואהבת, ותזכור בכונתך את השם הנ"ל ולא יוכלו כל אויביך לנגוע בך, ולא רצה כי כל ימיו היה מצטער שתבוא לידו מצוה זאת. והשם הזה מסוגל להריון ושלא תפיל

אשה פרי בטנה, ונרמז בס"ת הנ"ך הר"ה וילד"ת בן (בראשית טז יא). ולהיות הנחש גרם המיתה, נרמז במאמרו ית' השם המסוגל להולדה להוליד בדומה ולקיום המין: **אל האשה** (**בראשית ג טז**). מהראוי לומר ולאשה, כמ"ש אחר כך ולאד"ם (בראשית ג יז). מרומז לדעתי מ"ש לעיל כי בחינת העק"ב המרמז לתמוז ואב ניתקן באלול, וידוע דמזלו בתולה, זהו שמרומז עק"ב א"ל האש"ה, ר"ל העקב יתוקן במזל אשה הוא אלול. ולפי פשוטו י"ל להיות הנחש אין לו התייחסות עם האשה, על כן התחיל בענין בפני עצמו אל האשה אמר וכו', מה שאין כן האדם עם האשה יתייחסו שניהם באישות ובמין, על כן קאי אדלעיל ולאדם אמר וכו':

הרבה ארבה ב' ריבוים, אחת להעצבון ואחת להריון. עצבונך כפשוטו, נ"ל עצבון הנדות שהיא גלמודה מבעלה, ובזמן שהיו אוכלים הטהרות היתה גלמודה מכל אדם ומזה בא העצבות, וזו מדה כנגד מדה על שגרמה שמחות רעות בעולם, הם התעוררת הנפש התאוניות: והרנ"ך. ריבוי ימי הריון, על ששמעה לקול הנחש שאמר לה דלטוריא מהעץ הזה אכל וברא את העולם, אכלו גם אתם ותהיו בוראים (ב"ר פי"ט ד'), על כן גם מה שנתן לה השי"ת בכח שתהיה מוליד בדומה, גם זה יתארך הענין ולא תוכל להבראות אדם בדומה עד עבור עליה תשעה ירחים. ויתכן לפרש על פי הנודע דאין ריבוי פחות מג', כידוע מה שאמרו רז"ל (כתובות ע"ה ע"א) ימים שנים רבים שלשה, על כן אמר לה ריבוי בעצבון שהם שלשה, ז' ימי נדה, וימי זיבה הם יותר, היינו ג' ימי זבה גדולה, וז' נקיים, וימי טומאת לידה דנקיבה הם שבועיים הם יותר. ובהריון גם כן ג', היינו לז' חדשים, ולט' חדשים, ולפעמים משתהא עד י"ב חודש. בעצב תלדי בנים, הם חבלי לידה מדה כנגד מדה כנ"ל, שאפילו מה שהטביע הש"י שתלד בדומה, יבא לה בחבלים וצירים, ובשביל זה על ג' עבירות נשים וכו' בשעת לידתן, על שאינן זהירות בחלה נדה הדלקה (שבת ל"א ע"ב), אלו הג' מצות נצטוו לכפר על חטא עץ הדעת, כנודע מרז"ל (תנחומא נח סי' א'): ואל אישך תשוקתך. והיא גם כן מדה כנגד מדה, היא רדפה אחר התאווה והביאה אותה לעולם, יהא לה עגמת נפש מזה כי ואל אישך תשוקתך והוא ימשל בך, שלא יהיה לה פה לתבוע כמ"ש רש"י. או יאמר והוא ימשל בך. שהוא יכול לעשות תאוותו אפילו שלא מדעת האשה, הגם שלא יטיב בעיני הש"י שלא מדעתה, זהו כשניתנה התורה ונתחדשה הלכה, מה שאין כן האשה לא תוכל להפיק תאוותה, כי אם מדעת האיש כי אין קישוי וכו' (יבמות נ"ג ע"ב), והוא מדה כנגד מדה על שהיא התחילה לעורר האדם בתאוות:

הרונ"ך בעצ"ב תלד"י בני"ם, ס"ת בכים. רמז שעל כרחך אתה נולד (אבות פ"ד מכ"ב), כי אין לך ימים שאדם שרוי בטובה כמו הירחי קדם שאדם שרוי במעי אמו, ועל כן הוא בוכה בצאתו לעולם. וגם כן הוא ר"ת "ברוך "כבוד "יי ממקומו (יחזקאל ג יב), כי במעי אמו רואה בכל יום כבוד י"י, ומקבל עליו אלקותו והתורה לבלתי סור מן המצוה ימין ושמאל, על כן הוא גם כן ר"ת "מי "כמוכה "באלים י"י (שמות טו יא):

ולאדם אמר כי שמעת לקול אשתך ותאכל מן העץ אשר צויתיך לאמר לא תאכל ממנו (**בראשית ג יז**). יש לדקדק מאי לקול, לאשתך הוה ליה למימר. וגם הלאמר לא יוצדק. והנ"ל כי הנה ידוע דהאדם הוא בחינת משפיע דוגמת הג' אותיות יה"ו, ודוגמא להם בעולם הזה השלשה יסודות אש מים רוח, והנקבה דוגמא לה' אחרונה, אשר נגדה בעולם הזה יסוד העפר שאינו פועל פעולתה עד שמקבלת מהג' יסודות אש מים רוח שעליה, ומוציאה הפעולה שהיתה נעלם בה מן הכח אל הפועל מההעלם אל הגילוי. והנה בדיבור ואמירה נכללים השלשה יסודות שר"ת שלהן אמ"ר, כי ההבל חם ובו יסוד האש, ובלחלוחית רטיבות הפה הוא יסוד המים, ובהבל עצמו היוצא יש בו יסוד הרוח. והנה אם האשה שומעת לקול ומאמר האיש, הוא כסדר הבריאה, מה שאין כן אם האיש שומע לקול האשה ונתפתה לה, נעשה הוא בחינת נוקבא שמקבל ממנה, אזי מגביר הדינים, על כן השומע לקול אשתו נופל בגיהנם (ב"מ נ"ט ע"א), על כן באשה אין בה בחינת דבור שאין לה פה לתבוע, והתובעת בפה יוצאה בלא כתובה, והבן כי זה הוא כעין היפוך השולחן היא למעלה כו'. וזה ירמוז בכאן ולאדם אמ"ר, [דייקא בחינת אמ"ר שיש בו], כי שמעת לקו"ל אשתך [דייקא לקו"ל אשתך היפך הכונה כנ"ל], ותאכל מן העץ [ר"ל הגם שהוא מ"ן הע"ץ תלושים כהתנצלותך, אין בזה התנצלות] כי הוא אשר ציותיך לאמ"ר, [שאתה תאמר לה באזהרה לא תאכל ממנו, ממילא היה לה להיזהר בכל מיני מאכלים ולחקור ולדרוש מה הוא, כי מה שאומרת היא בעצמה אינה נאמנת כי אין לה בחינת אמירה, ממילא הפכת הסדר מה ששמעת למאמרה, על כן] ארורה האדמה בעבורך, כי להיות האדמה יסוד העפר מקבלת מהג' יסודות שעליה ומוציאה פעולתה מן הכח אל הפועל, ממילא בהפיכת הסדר ארורה האדמה בעבורך, והבן:

בעצבון תאכלנה כל ימי חייך, שהוא מדה כנגד מדה להיות שאכל בפתאום בלא ישוב הדעת, על כן לא יאכל עד שיתעצב בעבודה אשר יעבוד להמציא טרף לביתו. וירמוז כל ימי חייך דייקא, לאפוקי הימים שאתה עוסק בחיי עולם, אזי יפרוק ממנו עול דרך ארץ נ"ל, כי תהיה אכילתו למצוה להיות לו כח לתורה ולעבודה, ויהיה כענין אכילת קדשים למצוה, ויתברך המאכל במעיו שאפילו הגיע לו כפול יהיה לו די (עיין פסחים

ג' ע"ב). וזהו בעבור"ך בעצבו"ן תאכלנ"ה, ס"ת כה"ן. כ"ל ימ"י חיי"ך, ס"ת כל"י. היא ר"ת כה"ן לו"י ישרא"ל, שכולם יכולים לבוא למדריגת אכילת קדשים ימים שעוסקים בחיי עולם. וירצה עוד כל ימי חייך, לאפוקי הימים שאתה עוסק בחיי עולם, שבתות ד' וימים טובים מקראי קדש:

וקוץ ודרדר תצמיח לך (**בראשית ג יח**). הוא על שם שהרבה בחטאו הסיגים בעולם בשליטות הקליפות, על כן יהיו לצנינים בצדו, עד אשר יבער ד' רוח טומאה מן הארץ. וירמוז וקו"ץ, היא בגימטריא ד' פעמים מד"ה. הוא על פי מה דאמרו באבות (פ"ה מי"א) ארבע מדות בדיעות, (אבות פ"ה מי"ג) ארבע מדות בנותני צדקה, (אבות פ"ה מי"ד) ובהולכי לבית המדרש, שהן לטוב ולהפכו. ואילו לא חטא אדם לא היה טוב ורע בעולם, וכהיום נתהוו ארבע מדות על ידי צמיחת היצר הרע, והבן:

וקוץ ודרדר תצמיח לך (**בראשית ג יח**). כבר אמרנו זה הפסוק ברמז, דהנה משה כתב בתורה (דברים ו ד) ד' דאחד רבתי, והריש דלא תשתחוה לאל אחר (שמות לד יד) גם כן רבתי. ואמרנו לפי פשוטו טעם לזה, דהנה עבודה זרה לא תקרא דוקא בהולך ומשתחוה לצלם ודמות או זובח לו ומקטיר לו, דאם כן היום דבטל יצר הרע דעבודה זרה, יהיו כמה פסוקים למגנא בספר תורה ח"ו. רק ידוע תדע שעבודה זרה מיקרי כל דבר אשר אדם עושה אפילו מצוה, וחושב שלא לכבוד השם רק לשם איזה פנייה בעולם כגון להתפארות בני אדם ועושר וכבוד, הנה הוא עובד את הדבר ההוא, היינו את הבן אדם או את הממון, לך נא ראה בחובות הלבבות בשער יחוד המעשה גורע ערך זה העובד, יותר מגרעון עובד הצלמים בג' פנים, א' כי העובד הצלמים עובד בשיתוף אחד, וזה עובד שותפי אלפי אלפים היום עובד לזה ולמחר לזה. ב' שעובד הצלמים נודע גריעותו ויתבזה בעיני בני אדם ולא יאמינו בו, והעובד ההוא יכבדוהו ויבטחו בו. ג' שהעובד הצלמים עובד את איזה דמות אבן או עץ שהדומם הזה לא הכעיס את בוראו, והעובד הזה עובד את בני אדם המכעיסים לבוראם, על זה ידוו כל הדוויים וישים האדם נפשו בכפו לראות את מי הוא עובד, אם עבודתם עבודה שלימה ותמה רק לד' באמת, כי בקל יוכל לבוא לידי טעות, ויוכל להיות אפילו בעוסקו בתורה ומצות, שיהיה עושה מעשה כו' ומבקש שכר כפנחס. והנה לפעמים הוא בהיפך גדולה עבירה לשמה וכו' (נזיר כ"ג ע"ב). והנה כשלא ירצה האדם לעבור עבירה במקום שצריכים לעבור, והנה הגם שכוונתו כאשר נצטווה מהש"י לא יוכשר מעשהו, כגון אם לא ירצה לחלל שבת במקום חשש פקוח נפש, הנה שופך דמים יקרא לו, וכיוצא בזה המשכיל יבין בכל דבר, לך נא ראה מעשי דיעל אשת חבר הקני איך שיבחה הנביא מנשים באוהל (שופטים ה כד), וההוא עובדא

בגמרא מההוא דלא הטיל ציצית בבגדו בכוונתו לשמים כמה גדלה שכרו, המשכיל יתבונן באלו הדברים על כל ענין ותנועה. והנה בשביל זה הני תרי אתוון רברבין בתורה, דבקל יוכל אדם לטעות ח"ו בין אח"ד לאח"ר רחמנא לשיזבן, דיסבור האדם שעובד את האחד והוא בהיפך. ובזה פירשנו המדרש כי הוא באמור הש"י למשה לך רד (שמות לב ז), מגדולתך, שכתבת הני תרי אתוון רברבין בתורה בכדי שלא יטעו, וכהיום החליפו הד' בר'. והנה אם לא חטא האדם, לא היה נמשך אחר עץ הדעת טוב ורע, לא היו טועים בין רע לטוב ובין טוב לרע, והטעותים הללו נמשך בחטאו. והנה החילוק שבין אחד לאחר, הוא רק הקוץ של הד' שלאחריו, וכן בהיפוך מספר ר' הוא נותר על מספר ד' מנין קו"ץ. וז"ש לו השי"ת אחר החטא וקו"ץ ודרד"ר תצמיח לך, שיומשך מחטאך ספיקות וטעותים בין ד' לר' ובין ר' לד', שהחילוק שבנתיים הוא הקו"ץ, והבן היטב הש"י יאיר פנים מסבירות:

ואכלת את עשב השדה, מקובל מהאר"י ז"ל שהוא מצוה לאכול את עשב השדה. והנראה כי על ידי חטאו גרם שנפלו ניצוצי קדושה גם בדומם וצומח, ועל ידי מה שאוכל את העשב, הוא צומח הגדל בשדה והוא דומם מתקן הכל כנודע. והנה תיבת א"ת לרבות, יש לפרש גם כן ואכל"ת, ר"ל אכילה שלך יהיה א"ת, ר"ל עם "עשב "השדה, ר"ל להוליד להחקל תפוחין חסד גבורה תפארת המרומז בתיבת עש"ב, וכן פני אלקים ביודי"ן ופני הויה ביודי"ן בגימטריא עשב, עיין במאורי אור מערכת אות העי"ן סימן ס"א, והוא מבואר הכל במקובלים:

בזיעת אפיך תאכל לחם (**בראשית ג יט**). הגם שכבר נאמר לו בעצבון תאכלנה, בכאן הוא ענין שאפילו מה שתוציא השדה לא יהיה לחם רק אחר זיעת אפיך, אחר שתטרח בו הרבה בטחינה ואפיה ובדישה ובזריעה, מה שאין כן אלו לא חטא אדם, היתה הארץ מוציאה סולת מנופה וגלוסקאות, כמו שיהיה לעתיד במהרה בימינו יהיה פסת בר בארץ (תהלים עב טז) כנודע מרז"ל (שבת ל' ע"ב). והרמז בו ללחמה של תורה שצריך להוציאה בזיעת אפו, כמקובל מהאר"י ז"ל להזיע בשעת עשיית המצות ולימוד הלכה לפרק הויות, ולסלק ולשבר מהכלה העליונה הקושיות, הם החוחים הסובבים את השושנה. וזהו בזיעת אפיך תאכל לחם לחמה של תורה:

עד שובך אל האדמ"ה. על דרך שאמרו בתנדב"א (זוטא פ"ב) כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא, לא אמר שיהיה בן עולם הבא, רק שהו"א. מפני שהוא בכל יום בן עולם הבא, היות שלמד ביום הלכה לאמיתה, וסילק ממנה הקושיות הם החוחים והקוצים המסבבים אותה, ועל כן בלילה כשמוסר נשמתו בסוד הפקדון, עולה

נשמתו בלי שום מונע אל האדמה העליונה, והוא בכל יום בן עולם הבא כי השכינה מתפארת בו בסוד המיין נוקבין, חזי במאי ברא אתינא לקמך (זוהר ח"ג י"ג ע"א), והבן. וזהו עד שובך אל האדמה, ר"ל האדמה העליונה כי ממנה לוקחת כי עפר אתה, ועל ידי הדוחק והלחץ אשר תתייגע בהבנת דברי תורה לאמיתה, יתוקן יסוד העפר מזוהמת הנחש אשר עפר לחמו, ועל ידי כך אל עפ"ר תשו"ב, ר"ל גם אל היסוד העפר תגרם לשוב להתהוות ממנו ציור למלך הכבוד, ותזכה שתזדכך גופך להיות ספיריי לימות המשיח והתחיה. [ועוד ירצה ואל עפר תשוב, אל העפר העליון תשוב והבן]. ומה נחמד ונעים דברי רז"ל לפי מה שנרמז בכאן התחיה שישוב אל העפר בגוף ונפש, לפי מה שפירשנו לעיל עד שובך אל האדמה, אזי יונעם לך שנרמז בר"ת "שובך "אל "האדמה, ר"ת אש"ה, ס"ת כל"ה, היא היא הכלה העליונה, ור"ת וס"ת הם אתוון "אש "הלכה:

ויקרא האדם (**בראשית ג כ**). למה שנקרא אד"ם בגימטריא מ"ה, שם אשתו חו"ה בגימטריא מילוי מ"ה, כזה וד' א' או' א', "בסוד אין פרי בטנה של אשה מתברכת אלא מפרי בטנו של איש (ברכות נ"א ע"ב). ועוד קראה חו"ה, כי עם הנקודות בגימטריא אם (עם הכולל, וירמוז שפיר כי היא היתה אם כל חי. ועוד קראה חוה, מלהיות בהתייחד האדם עם בת זוגו לשם שמים, אזי על ידי כוונתו הרצויה יגרום שעל ידי היסוד צדיק היא המדה הח' מלמעלה למטה, יתייחדו הוא"ו וה"א. וזהו חו"ה, על ידי המדה הח', יתייחדו ו"ה. והנה על ידי חטא שהטיל הנחש זוהמא בחוה (שבת קמ"ו ע"א), ובזוהר הק' אמרו באדם נמי זריק טיפין למגנא, על כן היה ענין החטא נמי כעין גילוי עריות, על כן גרם פגם גם בעולמות עליונים להשפיע אל החצונים ונתהווה מה שנתהווה, על כן כדי לתקן זה בכל פעם להשיב היחוד השלם לאיתנו הראשון, קראו חו"ה כנ"ל. וזהו מדוקדק כי היא היתה מאז קודם החטא "אם "כל "חי, ידוע יסוד צדיק נקרא כ"ל, וגם ח"י בסוד ובניהו בן יהוידע איש ח"י (שמואל ב' כג כ), וידוע מסוד הפסוק עוד יוסף בני ח"י (בראשית מה כח), ולהיות החטא גרם מה שגרם, על כן קראה חו"ה, להיות שמא גרים ולתקן הכל כנ"ל, על כן תבין גם כן ס"ת היתה"א א"ם כל ח"י, הוא אתוון מילה, והבן:

"**חוה** "כי "היא "היתה (בראשית ב כ), ר"ת בגימטריא ב' פעמים חוה. ס"ת גימטריא אהיה הוא שם התחיה. לרמז שעיקר מעלות השם חוה היה קודם החטא, ואחר כך בגמר התיקון לימות התחיה במהרה בימינו:

את"ה וא"ל עפ"ר תשו"ב ויקר"א האד"ם, ס"ת לאברה"ם. שהתחלת התיקון שלו שתשוב נפשו לאברהם לתקן. "היא "היתה "אם "כל "חי, בגימטריא ישראל:

"**כתנות** "**עור** "**וילבישם** (**בראשית ג כא**). ר"ל בתיבת וילבישם. ר"ל הלביש אותם בעצמם מה שתראה גוף האדם לעין, הוא הוא הלבוש החדש שמקודם היה כתנות אור והיה הגוף ספיריי, וכן יהיה לעתיד במהרה בימינו:

ויעש ה' אלקי"ם, **ס"ת מש"ה**. רמז שמשה ימשיך מעליו הכתנות עור, בסוד של נעליך מעל רגליך (שמות ג ה) ויתלבש באור (עיין תיקו"ז כא מ"ח ע"ב), על כן בגוף ונפש עלה שמים וירד (משלי ל ד):

לאד"ם ולאשת"ו כתנו"ת, **ס"ת מו"ת**. י"ל המות הוא שיתבלה העור ממשכא דחויא בעפר, ויזכה הנפש להתלבש באור חלוקא דרבנן ממעשה המצות:

כתנות עו"ר וילביש"ם, **ס"ת תמ"ר**. ולאשת"ו כתנו"ת עו"ר, ס"ת רו"ת. ר"ל שעל ידי תמ"ר ורו"ת יוולד דוד ומשיח, שבימיו יותקן הכל ויחזור להיות כתנות אור במהרה בימינו:

כג ויאמר וגו' ה"ן (בראשית ג כב). [ר"ל יחידי, כי אותיות ה"ן מרמזים ליחידות כנודע באותיות א"ט ב"ח. ור"ל שהאדם היה באחדות בלי נקבתו, כי היו לאחדים, מאז] האדם היה כאחד ממנו, כמו שהוא כעת פרצוף אחד, כן היו מאז שני הפרצופים ביחד. לדעת טוב ורע, ר"ל לענין הדעת טוב ורע לא היה מאז פחד, כי היו בפרצוף אחד ולא היה יכול להוציא פעולתו מכח אל הפועל. וגם נוכל לפרש גם אחר הנסירה שהיו בב' פרצופים, עם כל זה היו לאחדים ממש קודם החטא, ועתה אחר הנסירה והחטא שנפרדו מחמת החטא, נתהוו ביניהם דיעות מחולקות ויכולים עשייתם להתהוות פרי, כדרך ההפכיים שאמרו הפלסופים שמדברים השווים לא יתהוו תולדה כי אם מהפכיים, על כן עתה יש חשש פן ישלח וכו', כי האשה תסיתהו לכך והוא נפתה אחריה:

פן ישלח ידו ולקח גם מעץ החיים. לכאורה יקשה דהאי פן ישלח ידו הוא מיותר לגמרי, דלא היה לו לומר רק ועתה פן יאכל מעץ החיים. ותו מה ריבוי הג"ם. ונ"ל דהנה בעץ החיים שם שם הן כל שרשי התרי"ג מצות אשר יסודתם בהררי קודש סחרם ואתננם קודש לי"י, כי הנה בעולם הזה המצות הם מוגשמים, מה שאין כן עיקר המצות ברוחניותן הן בעץ החיים, על כן עץ חיים הם למחזיקים בהם במקורן. והנה אדם הראשון כשהיה בגן עדן השיג המצות במקורן ברוחנייתן, והנה קיימו וקבלו רז"ל (סנהדרין נ"ו ע"ב) כי בפסוק (בראשית ב טז) ויצו ה' וכו', נרמזין הז' מצות בני נח שנצטוו גם לאדם, ועוד נצטווה על פריה ורביה, ועוד שנולד מהול, הרי ט' מצות, ועוד נצטווה על עץ הדעת שהוא כעין להזהר מאיזה מאכל איסור שאחר מתן תורה, אם כן הכל בכלל עשרה מצות. והנה לכללות שיעור קומת המצות של עץ החיים יצטרך עוד תר"ג מצות, אזי יהיה לו לבוש שלם להתלבש בו. וזה יאמר הפסוק כי הנה היוצר כל המרחם על בריותיו ידע

שלטובה גדולה היא המיתה לאדם אחר החטא, כדי לבלות בעפר זוהמת הנחש, כדי שיהיה יכולת ביד הנפש לשוב אל המקור אשר ממנה חוצבה ולא ימנענה הגשם. והנה אמר השי"ת באפשר ישיג כל מקור המצות מעץ החיים, ולא יהיה באפשרי לגופו ליכנס בעפר מחמת השגת כל ענפי עץ החיים, כי יהיה לו לבוש שלם חלוקא דרבנן. וזה יאמר פן ישלח יד"ו, ר"ל היו"ד שלו הן עשרה מצות שבידו, ולקח גם מעץ החיים, ר"ל ועוד ישיג מנין גם, בהחשב המ"ם לת"ר בחשבון אותיות מנפצ"ך, אזי חשבון ג"ם תר"ג, אזי יהיה בין הכל תרי"ג מצות אזי ואכל וחי לעולם, והש"י המרחם על בריותיו רצה לכלות ממנו זוהמת הנחש: על כן:

וישלחהו וכו' מגן עדן (**בראשית ג כג**). כי שם הם המצות ברוחניות לעבוד את האדמה, ר"ל שיקיים את המצות עם האדמה, ר"ל עם יסוד העפר דהיינו כל העניינים המוגשמים בעולם הזה, על ידם יקיים המצות דהיינו ליקח אתרוג מוגשם ולולב וכיוצא בזה כל המצות בדרך גשמי, וזה להיות "אשר "לקח "משם, כי האדם נלקח מיסוד העפר, על כן יש ביכולתו לקיים המצות בגשמיות ביסוד העפר ולהעלותם מעלה מעלה בגבהי מרומים על ידי הכוונה הטהורה:

ויגרש את "האדם (**בראשית ג כד**). "את לרבות. ר"ל כל הכ"ב אותיות התורה, שבגן עדן למד תורה ברוחניות, וכעת בעולם הזה גם התורה נתלבשה בלבוש מוגשם. וזהו ויגרש "את "האדם, ואין לדמות שח"ו התורה נתגרשה, רק בעת שויגרש את האדם אזי לא היה יכול שוב להשיג התורה ברוחניות העליון, רק בהתלבשות גשמיות עולם הזה אזי ידמה לרואה כענין גירושין, על כן ס"ת "ויגרש "את "האדם "וישכן, ס"ת נשמ"ת. ר"ל הנשמות הן נשמות התורה הן האדם נתלבשו בלבוש הגשמיי, ומשם יתעלו מעלה מעלה:

"**ויגרש** "את "האדם, ס"ת בגימטריא ד' פעמים אל במילואו שהוא בגימטריא הק"ף, ושמירה לשמרו מכל ארבע רוחות שלא ישלטו בו החיצונים: והנה על פי מ"ש בזוהר הק' (ח"א נ"ג ע"ב, עיין שם בפירוש שביבי נוגה) ויגרש א"ת האדם. ר"ל שעל ידי האדם נתהווה גירושין גם למדת מלכות שמים הנקראת א"ת, יש לפרש אחר כך וישכן מקדם לגן עדן, ר"ל האותיות שקודם לגן עדן, דהיינו במסג"ם בגימטריא קמ"ה, הוא השם המצליח למלוכה בסוד קמ"ה בידך ממלכת ישראל (שמואל א' כד כ), וכן ביוסף כשעלה למלוכה קמ"ה אלומתי (בראשית לז ז). אך על ידי גירושי האדם, הצמיח גלות לבחינת מלוכה, והקליפות והאומות הן מולכין עד עת כי יבוא הזמן שיהיה השם למלך על כל הארץ. וזהו יש לפרש וישכן מקדם לגן עדן, היא בחינה המצלחת למלוכה השכין את הכרובים, ר"ל עם הכרובים שכבר פירש רש"י שהכרובים הם מלאכי חבלה, והם

הקליפות אשר ממנם כח האומות, ובמהרה יתגלה אור מלכות שמים עלינו, וידעו הכל כי לד' המלוכה:

והאדם ידע את וכו' (**בראשית ד א**). הנה בהפסוק הזה יש לדקדק, א', מהו והאדם, הוה ליה למימר וידע האדם. ב', ותלד את קין, משמע שהולידה את קין הידוע ואנחנו לא נדע כלום, הוה ליה למימר ותלד בן ותקרא שמו קין. ג', ותאמר קניתי, הוה ליה למימר כי אמרה קניתי. ד', ריבוי האתין, והנה ריבוי האת דקין, קיימו וקבלו רז"ל (ב"ר פכ"ב ב') שמרבה תאומתו, אבל "את "חוה, "את השם, לא נדע ריבויים. ה', צריך להבין אמירתה קניתי איש מאי הוא. ו', למה אמרה היא ולא אדם. ז', בפסוק (בראשית ד) ב' גם כן נאמר את הבל הידוע, ולא נאמר גם כן הטעם מפני מה נקרא הבל. והנ"ל כי הנה קיימו וקבלו רז"ל (שבת קמ"ו ע"א) שהנחש הטיל זוהמא בחוה, והנה על ידי כך מאותה הזוהמא הוכרחו התולדות להיות פגומים, על כן רצה אדם על כל פנים לתקן להפריד הרע בפני עצמו והטוב בפני עצמו, וכבר נודע (זוהר ח"א נ"ד ע"א) קין נקרא על שם קינא דמסאבותא, עד כי יתוקן מדור אל דור כנודע, וזה גם כן רצה האדם שיתוקן הכל. והנה נודע שחיות כל העולמות ושפעם וקיומם, נמשכים מעולם המלבוש על ידי צירופים שונים מרל"א אלפ"א ביתו"ת, אשר החיות הפנימי שלהם הם ד' שמות הויה ב"ה ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן בסוד "יהי "אור (בראשית א ג), בגימטריא רל"ב, בסוד שאמרו חז"ל (זוהר ח"ב קס"ב ע"ב) "רחמנא "לבא "בעי, ר"ת רל"ב, הוא הלב והחיות הפנימי של כל העולמות. והנה אדם כיוון בזיווגו כוונות גדולות ונוראות בכדי לתקן הכל, והועילו מעשיו להפריד קין קינא דמסאבותא בפני עצמו והבל בפני עצמו, "הבל הוא סוד הבל הפנימי והחיות הוא מילוי שם מ"ה, שהוא החיות בסוד "ואתה "מחיה את כולם (נחמיה ט ו), "מחיה בגימטריא ס"ג, והמילוי בגימטריא הב"ל. ונרמז בספר ברית כהונת עולם שאותיות "הבל נטפלין לחיים בנוסח זכרינו שאומרים בעשרת ימי תשובה, שהוא "לחיים "בחיים "החיים, והבן. והנה זה כל האדם צריך לכוין בזיווגו, ליחד הדודים שלמעלה שהם אתוון וה', וצריך להשפיע האותיות המושפעים בו מרל"א אלפ"א ביתו"ת בחיות הפנימי רל"ב, להוליד בדומה בן עוסק בתורה הנשפעת מעולם המלבוש, ועל ידי שיתכוון כל זה במחשבתו, והתענוג הגופני משליך מעליו, יופרד הרע ויוליד בנים עוסקים בתורה. וזה יאמר "והאדם ידע "את חוה אשתו, ר"ל אדם כיוון לחבר וליחד אתוון ו"ה את חוה אשתו, והכוונה עוד והאדם י"ל האדם הידוע, דהיינו אותיות "אדם חיבר עם אותיות "חוה, דהיינו בהכאה בהתחבר כל אות בחבירו שכנגדו, כזה אדם חוה, דהיינו א' פעם ח' הרי ח', ד' פעמים ו' הרי כ"ד, מ' פעמים ה' הרי ר', סך הכל

רל"ב. והכוונה והאדם, ר"ל (אותיות אדם), ידע (ר"ל חיבר), את חוה (ר"ל עם אותיות "חוה) אשתו (בדרך התחברות כנ"ל), ולא הועילו מעשיו לתקן את "קין תיכף, רק מחמת שלא כיון להנאתו והפריד הנאת ותענוג הגשמיי ממחשבתו, רק היתה במעשיו צורך גבוה, נתפרד גם כן קין (קינא דמסאבותא) מהב"ל, (הוא החיות וההבל המחיה את כולם הנשפע בכל העולמות והנבראים, והבן). והבן לפי זה הפסוק שאמר דוד גלגולא דאדם (עיין במ"ר פי"ד י"ב), י"י יודע מחשבות "אדם כי המה "הבל דייקא (תהלים צד יא), (והועילו מעשיו גם כן שיתוקן קין באחרית). וזהו ותהר ותלד "את "קין, שקודם בואו לעולם היה נקרא "קין, להיות בו זוהמת הנחש קינא דמסאבותא, ואף על פי כן יתוקן שנתפרד ממנו אחר כך גם כן חלק הרע, ונתגלגל במצרי שהרגו משה, והטוב נתגלגל ביתרו שהרביץ הוא ובניו תורה בישראל, וזהו מחמת טוב הכוונה של אדם לאותיות התורה שבעולם המלבוש ולהחיות הפנימי של העולמות. וזהו ותאמר קניתי איש את י"י, הלשון משתמע לתרי אפי, א' רצתה לומר קניתי איש את י"י, דהיינו נקנה לי איש ובעל שיודע לכוין את ד', היינו אתוון ושמות הויה ב"ה ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן כנ"ל, ורצתה גם כן על "קין שנקנה לה באחרית לטוב על ידי הכוונה לטוב, "והאדם "ידע "את חו"ה, ס"ת בגימטריא תפלה שהתפלל להש"י שיוכשר זרעו:

ותוסף ללדת (**בראשית ד ב**). ללדת אבל לא להתעבר. כי בפעם אחת נתעברה, רק שנתפרד קי"ן מהב"ל:

את אחיו. על פי פשוטו יוצדק על פי דרשות רז"ל (תנחומא בראשית סי' ט') על פסוק (בראשית ד ח) ויקם קין, כי הבל נתחזק על קין והתחנן לו, וריחם עליו הב"ל ויקם קין והרגו. על כן יאמר כאן את אחיו, שהוא נהג עמו באחוה, ורמז גם כן שאחיו של קי"ן הוא, שיתוקן קין באחרית:

ריבוי האתין ידוע מרז"ל (ב"ר פכ"ב ב') רמז לשני התאומות שנולדו עמו, ונרמז בכאן "ותסף "ללדת "את, בגימטריא עם העשרה אותיות "צפרה "אשת "משה, שהיא התאומה יתירה שהחזירה יתרו גלגול קין למשה גלגול הבל, וכן הוא בגימטריא במספר השוה "היא "צפורה "בת "יתרו:

ויהי הבל רעה צאן וקין היה עובד אדמה. נכתב בהבל ויהי, שהוא בהמשך הזמן בסיפור בעבר והוה, ובקין היה לשון עבר. כי הנה אדונינו משה כתב התורה בזמנו, וגם בזמנו היה הב"ל רעה צאן, כי משה הוא גלגול הבל, ונרמז רעה צא"ן וקי"ן, ר"ל שזן את הצאן וגם את קי"ן שנתגלגל וניתקן ביתרו, והמן ירד בזכות משה (תענית ט' ע"א), והיה גם יתרו ניזון ממנו, וקין היה עובד אדמה מקודם, אבל לא בעת כתיבת משה את התורה,

כי כבר ניתקן מהחומר והפריד ממנו החומר והאדמה, הוא חלק הרע שנתגלגל בהמצרי שהרגו משה (שמות ב יג), ותבין בזה סיפור הכתוב בקודם מעשה הבל למעשה קין, הגם שהוא הבכור:

ותלד את קי"ן. קין בתולדה, ר"ל בהתיילדו בבחינת מילוי אותיותיו כזה קו"ף יו"ד נו"ן, בגימטריא יש"ב. רמז שישוב אל ד' באחרית ומשה יתקנו, בסוד עלית למרום שבית שב"י (תהלים סח יט), בגימטריא י"ב צירופי הויה:

ותוסף ללדת וכו' את הבל. הבל במילוי כזה ה"ה בי"ת למ"ד, בגימטריא מלכו"ת. שעתיד משה גלגולא דהבל למלוך על ישראל, בסוד ויהי בישורן מלך (דברים לג ה), ויהיה אז מלכותו ית' בכל משלה שגם קין ניתתקן אז, וזהו בהתאסף ראשי ע"ם יחד, הם קין והבל והם כעת שבטי ישראל י"ב, נגד י"ב צירופי הויה מנין קי"ן במילואו. והנה הם י"ב צירופי הויה ומלכו"ת כל עולמים, והבן:

המילוי של הבל בלבד כזה א' י"ת מ"ד, בגימטריא מית"ה. שממנו התחילה המיתה בעולם, שהוא היה הראשון שמת בעולם, והוא בגימטריא ג' מילואי אהיה קס"א קנ"א קמ"ג שמות התחיה, בסוד אהיה זמין אנא לאולדא:

ויהי "מקץ "ימים (בראשית ד ג). ידוע מ"ש בזוהר הק' (ח"א נ"ד ע"א) מאן הוא קץ הימים, קיצא דכל בשרא הוא השטן הוא היצר הרע הוא המלאך המות. וז"ש ויהי מקץ הימים, דבר זה נתהוה מקץ הימים על ידו נתפתה קין להביא קרבן גרוע, וכן הוא המשמעות בזוהר הק':

ויבא "קין "מפרי "האדמה. הנה דרשו רז"ל (תנחומא בראשית סי' ט') שזרע פשתן הביא. והנ"ל שדיוקם מפר"י האדמה, אותה הפרי שאינם עשוין רק לזרוע באדמה, כי שאר הפירות נצרכים גם לאכילה, מה שאין כן הפשתן העיקר הוא הקשין והגבעולין, והפרי אינו רק לזרוע שוב באדמה, נ"ל:

ד והבל הבא ג"ם הו"א (בראשית ד ד). על דרך שכתוב (ויקרא א ב) אדם כי יקריב מכ"ם. ר"ל כשאדם מקריב קרבן, מחויב להקריב גם נפשו במסירה לד' כאלו הוא שחוט כאלו הוא נשרף. וזהו דאמר והבל הביא גם הוא, ר"ל שהביא גם את עצמו קרבן לד' במסירות נפש, בסוד בידך אפקיד רוחי פדית אותי ד' אל אמת (תהלים לא ו). וזה סוד והב"ל הבי"א ג"ם הו"א מבכור"ת, ס"ת א"ל אמת. וכמדומה שהפירוש "גם "הוא כנ"ל הוא בספר ע"ח ובאור החיים: וזה יאמר וישע ד' אל הבל. ר"ל מה שמסר נפשו ואל מנחת הצאן שהקריב, מה שאין כן קין לא מסר נפשו, וגם לא הקריב קרבן הגון, על כן:

ואל קין ואל מנחתו לא שעה (**בראשית ד ה**). שע"ה, בגימטריא צפר"ה. היא התאומה יתירה שגזלה קין מיד הבל, משום הכי גם כן לא נתקבל קרבנו, משום הכי הביא יתרו גלגול קין בעצמו את צפר"ה אל המדבר למש"ה (שמות יח ה) , [גם כן בגימטריא שע"ה] להחזיר הגזל, ואחר כך ויקח יתרו חתן משה [דייקא, שנעשה חותנו שהחזיר לו תאומתו], עלה וזבחים (שמות יח יב) ונתקבלה קרבנו ברצון:

ויחר לקין מאו"ד ויפלו פניו (**בראשית ד ו**). הנה אמרו רז"ל (ב"ר פ"ט ז') על טו"ב מאו"ד (בראשית א לא), טוב זה יצר טוב, מאו"ד זה יצר הרע זה מלאך המות, כנודע (ב"ר פ"ט י'). והנה ירמוז בכאן היות שיארע אם לא תתקבל לאדם תפילתו או קרבנו, היטב יחרה לו על עצמו ויאמר לנפשו ודאי מעשיך הרעים גרמו כל זה, וימאס בעיני עצמו עד כי ישוב אל ד'. והנה חרון אף כזה ודאי טוב לו לאדם והוא מצד יצר טוב, ויאמר בכאן שלא כך היה החרון אף של קין, רק ויחר [פועל יוצר לאחרים] לקין "מאוד, "המאד היינו היצר הרע הביא בלבו זה החרון, כאלו מתרעים ובא בחוזק למה לא נתקבל קרבנו, וידוע מי שכועס סר מעליו צלם אלהים, ונשמתו מסתלקת בסוד טורף נפשו באפו (איוב יח ד), וז"ש ויפלו פניו. וירמוז ויפלו פניו, כי פנ"י, בגימטריא "חכמה "בינה. כי כל הכועס חכמתו ובינתו מסתלקים ממנו (פסחים ס"ו ע"ב), ואין לו ישוב הדעת, על כן אמרו רז"ל (יומא פ"ו ע"א) שמעשיו מקולקלים. ונרמז גם כן פניו, ר"ל הפנים שלו הם האותיות שקודם קין, דהיינו צט"ם שעם הכולל הם בגימטריא פנ"י, היינו "חכמה "בינה. והנה הם בגימטריא קט"ל, כי כל הכועס כאלו הורג נפשו (נדרים כ"ב ע"א), כי הוא טורף נפשו באפו. וכן ירמוז שעלתה במחשבתו תיכף להרוג את הבל:

ויאמר י"י אל קין (**בראשית ד ז**). הנה היה די לשיאמר ויאמר ד' אליו, כיון דהפסוק מדבר ממנו ואנא ידענא כי אל קין ידבר. והנראה להורות לנו כי אסור להסתכל בפני הכועס, ועל כן לא נאמר אליו כי כביכול לא פנה אליו, רק ויאמר אמירה מה שנמשך אל קין, אבל לא אליו ידבר בפניו, והבן. למה חרה לך. ואם תאמר שהיטב חרה לך על עצמך ועל נפשך, אם כן למה נפלו פניך זה יורה שחרה לך דרך כעס והקפדה על תמים דעים ח"ו. והנה הגם שהכל גלוי וידוע לפניו בהריגת הבל שענה השומר אחי אנכי:

הלא אם תיטיב וכו'. ידוע כי כל הכועס נשמתו מסתלקת ממנו והצלם סר, ותקנתו לשוב אל י"י ולעשות מצות מעשיות ועסק התורה להמשיך שוב אליו הנשמה, כי באם לאו בהסתלקות הנשמה שורה ס"א ח"ו במקומה ומחטיאו. וזה יאמר הל"א יש תקנה לכעסך אם תיטי"ב שא"ת, ר"ל תתנשא הנשמה ותשוב אליך, ואם לא תיטיב אזי לפתח חטאת רובץ היא הסט"א ואליך תשוקתו להחטיאך, ואם תרצה אתה תמשול בו. [שאת

אותיות אש"ת. רמז שייטיב מעשיו ויחזור אשת הב"ל. וכן "אם "תיטיב "שאת "ואם, ר"ת אשת"ן]. וירצה עוד ואתה תמשל בו, ר"ל על ידו וממנו תביא ראיה למשול, כמו שאתה רואה שחטאת רודף ומרדף אחריך ואליך תשוקתו, כן ממנו תקח ראיה שלא להניחו, ואדרבה אתה תמשול בו כדרך המתאבקים, כי כל עוד שהאדם יתאמץ בכח, השני יעמוד כנגדו ביתר שאת, וכן תקח ראיה ממנו כמו שהוא מתאמץ לעשות רצון קונו שלכך נברא, והוא כמשל הזונה בזוהר הק' (ח"ב קס"ג ע"א) , והוא בעצמו רוצה שאתה תמשל בו. וזה יאמר ואליך תשוקתו ואתה תמשל בו, ר"ל שהוא בעצמו משתוקק שאתה תמשל בו, נ"ל:

הל"א א"ם תיטי"ב שא"ת, ס"ת באמת. שיש עובד דהיינו שעושה מצות ולומד תורה לשום פניה, זה אינו באמ"ת. וזהו שנרמז שייטיב מעשיו באמ"ת דייקא:

ויאמר קין אל אחיו (**בראשית ד ח**). לא פירש מה שאמר, ובכלי יקר איתא שהוא מלשון יתאמרו כל פועלי און (תהלים צד ד), שנכנס עמו בדברי ריב ומצה. ולפי פשוטו נראה ויאמר קין אל הבל אחיו, ר"ל שאמר לו שהוא אחיו ומתנהג עמו באחוה באהבתו, וכן הוא באלשיך. ועוד נ"ל ויאמר קין אל הבל אחיו, המאמר אשר דיבר לו הש"י סיפר להבל, ובזה גנב דעתו בהראותו שגילה לו מה שהוכיחו הש"י:

"**ויהי** "**בהיותם** "**בשדה**. צורך הודעת שהיו אז בשדה, שהשדה הוא שגרם שהוא מקום השראת החיצונים, מה שאין כן בבית לא היה גרמא בניזקין כל כך. וירצה עוד ויהי בהיותם בשדה, שכל אחד מהם שדה גרמה לו, שגם הבל גרם לו השדה הוא חקל תפוחין, שדרשו רז"ל (תיקו"ז סט ק"ב ע"א) שהציץ בשכינה ועל ידי כך נתחייב מיתה, וקין נמשך בהיפך לשדה רוצחים כנודע. וזה ירצה בשדה ב' שדה, ששני בחינות שדה היו ולזה גרמו מה שגרמו. וירצה עוד ויהי בהיותם בשד"ה, על פי מה שדרשו רז"ל (ב"ר פכ"ב ז') שחלקו שניהן, והגיע לקין חלק השדות הראוין לזריעה, ולא רצה להניח להבל לרעות צאנו בחלקו. וז"ש אחר כך במשה הוא גלגול הבל, וינהג את הצאן אחר המדבר (שמות ג א), מקום שאינו ראוי לזריעה, נ"ל:

ויקם קין אל הבל אחיו. לפי פשוטו ויק"ם, ר"ל בפתאום שלא הרגיש הבל, וגם להיותו אחיו שהתנהג עמו באחוה, על כן לא הרגיש שיעשה דבר כזה, על כן ויהרגהו. וצורך הודעת זה שהיה בפתאום, על פי מה שנודע והובא בספר הישר שיתרו גלגול קין חבש למשה גלגול הבל בבית האסורין מקודם ולא הרגו בפתאום, וזהו היה תיקונו שזכה לכל יקר וכבוד. ועל פי רז"ל (תנחומא בראשית סי' ט') שדרשו שמקודם נתגבר הבל על קין

והתחנן אליו, אזי נהג עמו באחוה וריחם עליו, ויקם קין אחר כך עליו, וזהו ויקם קין אחר נפלו על הבל אחי"ו, שהתנהג עמו באחוה וריחם עליו:

נמצא בספר ברית כהונת עולם כוונה נפלאה בזה הפסוק, ולהיות דבריו סתומין וחתומין, ארחיב הביאור מעט ובקיצור ואקדים לך הקדמות, ידוע דהשם הויה ב"ה מתמלא בי"ג מילואים שונים נגד י"ג מידות, ואלו הן ע"ב ס"ז ס"ג ס"ב ח"נ ז"נ ד"נ ג"נ ב"נ מ"ט מ"ח מ"ה מ"ד. והנה הם נגד י"ג חדשי השנה עם חודש העיבור, ובשנה פשוטה נכללין הג' אחרונים זה בזה. והנה מגיע לחודש השביעי אשר בו ידונו כל יצורי עולמים שם השביעי ד"ן. והנה הי"ב אחרים בלא שם ד"ן, בגימטריא תר"ע מילוי שם אדנ"י עם הכולל, שהוא תר"ע בית דין. והנה ששה השמות שהם קודם השם הנ"ל, גימטריא שלהן במנין שע"ט בגימטריא סנהדרי"ן ובגימטריא כס"א רחמי"ם. והששה שאחר השם הנ"ל, בגימטריא אר"ץ, בסוד מלך במשפט יעמיד ארץ (משלי כט ד). והנה כשהוא מטה [בגימטריא ד"ן] כלפי חסד (ר"ה י"ז ע"א), ר"ל כשהשם הנ"ל יצורף להשמות כס"א רחמי"ם שבימין, אזי יעלה מספר זכו"ת לכל באי עולם. [ונ"ל שהוא סוד לבושיה כתל"ג חיוור (דניאל ז ט) בסוד הרחמים]. והנה זכו"ת בגימטריא או"ת הויה, הנותן לבעלי תשובה אות מאת הויה, כענין שנאמר בקין (בראשית ד טו) וישם י"י לקין אות (עיין תיקו"ז סט קי"ח ע"ב), שמתחילה פגם קין באותו האות, להיות מבואר בתיקונים (תיקו"ז יט מ"ב ע"א) ששורש הבל הוא מאותיות א"י דאדנ"י. והנה א"י פעמים הב"ל, יעלה למספר או"ת. ושורש קין הוא מאותיות ד"ן של שם אדנ"י, והנה הוא כמו נ"ד וחומה לכלול ולשמור אותיות א"י, כי קין באמת כמו שומר לפרי. והנה מספר השם אד"ני מתחלק גם כן למנין גד"ל כ"ח, הוא הב"ל כ"ח, והנה מספר גד"ל נוטה לחסד, ומספר כ"ח לד"ן. והנה הבל בהסתלקו ושורשו (היה) מאותיות א"י, אזי נצטרף א"י לכ"ח בסוד אחי"ך. והנה א"י פעמים כ"ח בגימטריא ש"ח, רק אף על פי כן מדה טובה מרובה, שעל כל פנים גם בדין מצורף על כל פנים מספר הב"ל כפשוטו, שהוא מילוי ס"ג שהוא מוצא פ"י ד' להחיות האדם, ויעלה למספר פרס"ה, שהם דיני מנצפ"ך ואדנ"י. וכן הוא כשהשם האמצעי שם ד"ן הנ"ל נוטה לששה שמות האחרונים מספר ארץ, יעלו למספר פרס"ה, [ונ"ל שהוא גם כן בגימטריא מש"ה, אשר היה גלגול הבל ותיקן גם את קין, ואמר במצרים לא תשאר פרסה (שמות י כו)]. מה שאין כן בעת התשובה, אזי הד"ן נוטה לכס"א רחמי"ם, יעלה למספר זכו"ת הוא מנין א"י פעמים הבל, בצירוף הויה פשוט משם ס"ג דהיינו כ"ו, וזה האות מאת י"י, עד כאן תוכן דברי הרב הנ"ל במאמר אילו של יצחק. ועל פי הדברים והאמת האלה יפורש הפסוק כך, ויאמר ד' אל קין "אי "הבל "אחיך, ר"ל שפתח לו דרכי התשובה ורמז

לו הנה בידך לכל אשר תחפוץ, אם תשוב תצרף א"י להב"ל, ויהיה א"י פעמים הב"ל בגימטריא אות, ויצורף לזה השם הויה בגימטריא זכו"ת, והוא מנין השם ד"ן להנטותו לתחיה, דהיינו לששה שמות הראשונים סוד כס"א רחמי"ם, [כבר ידעת שהיה מעשה קי"ן והב"ל בתשרי רומז לשם ד"ן], ואם לא תשוב יהיה בסוד אחי"ך, א"י פעמים כ"ח, ובהצטרף מילוי ס"ג הוא הב"ל, אזי יעלה למספר פרס"ה. ויאמר לא ידעתי [ר"ל עשיתי בלא דעת כבהמה], כי השמר אחי אנכי [תמיה המתקיימת, כי אני שומר לאחי כמו הקליפה שהוא שומר לפרי], ובלעדו אני עץ [בגימטריא קי"ן] יב"ש, [בגימטריא קין במילואו כזה קו"ף יו"ד נו"ן, וכן כתב הרב הנ"ל וקי"ן היה עבד אדמה (בראשית ד ב) בגימטריא יבש], ואם כן לפי זה תיכף חזר בתשובה, אך לא היתה תשובה כל כך כיון שנתחרט רק על מה שנוגע אליו שהוא נשאר "עץ "יבש בלעדי הב"ל, והתשובה המעולה הוא שישוב החוטא על מה שחטא נגדו ית', על כן לא נתקבלה עדיין תשובתו עד שאמר גדול עוני מנשוא (בראשית ד יג), נ"ל. ובזה נבוא להתכת שאר הפסוקים אי"ה:

ויאמר מה עשית (**בראשית ד י**). הנה אתה מתחרט אשר הנוגע אליך, והנה קול דמי אחיך צועקים אל"י מן האדמה, "אלי דייקא ואלי נוגע הדבר:

ועתה ארור וכו' (**בראשית ד יא**). דקדק ועתה, ר"ל כעת אתה ארור, ובאחרית הימים יבוא לכלל ברוך, וחבר הקני נפרד מקין ויהיה איתן מושבו (במדבר כד כא):

מן האדמה. הנה כעת עובד אדמה, ואמר להבל פרח באוירא ולא רצה להניחו לדרוס על אדמתו, ואחר כך בעת התיקון אזי אפילו מה שנתנו לבני יתרו לפי שעה דהיינו דושנה של יריחו (תנחומא יתרו סי' ד'), מאסו בו והלכו ללמוד תורת משה אצל יעבץ כנודע (סוטה י"א ע"א):

אשר פצתה את פיה לקחת דמי אחיך מידך. הנה הקשו המפורשים הלא מדרך וטבע הארץ לבלוע הליחות, ותירצו שעל כל פנים מדרך להיות רישומו ניכר והיא בלעה גם הרושם, והרושם היה צריך להיות בעין ארץ אל תכסי (איוב טז יח), והוא ריבוי האתי"ן א"ת פיה, ר"ל שפצתה ביותר ממה שטבעה ודרכה להיות לה פיות קטנות לבלוע, והיא פצתה פה גדול ביותר לבלוע גם "את דמי, היינו גם רושם הדמים. והנה נראה לדעתי שהאדמה עשתה לטובת קין, להיות הוא אדוניה והיה עובד אותה, והיתה נשמעת לו ועושה טובתו כעבד לאדוניו. וזה וקין היה עובד [מפעיל לאחרים] אדמ"ה (בראשית ד ב), מעביד את האדמה. וז"ש לקחת את דמי אחיך מיד"ך דייקא, שאתה אדוניה על כן עשתה לטובתך, על כן כעת:

כי תעבוד את האדמה לא תוסיף תת כחה לך (**בראשית ד יב**). והנה ריבוי האת על פי פשוטו נ"ל, לא מיבעיא מה שאינו נוגע לאדמה רק לטובתך, כענין שעשתה לכסות דם הבל שבודאי לא תשמע לך, אלא אפילו מה שמגיע לה גם כן דהיינו בצמיחות התבואה וכיוצא, שגם לה די בזיון וקצף, לא תשמע לך ולא תתן כחה לך, וזה ריבוי הא"ת. וירמוז גם כן כי תעבד א"ת האדמה, ריבוי האדמה העליונה לעבוד ולתקן את השכינה שפגמת באותיותיה כדברי הרב הנ"ל, לא תוסף ת"ת, ר"ל לא תסף לתת לך שפע כחה לך, ר"ל רק בחינת הכ"ח, לא בבחינת גד"ל והבל שהוא מצד הנוטה לחסד:

נ"ע ונ"ד תהיה בארץ. נ"ע, לדעתי נמשך הדין מק"ך צירופי אלקים כמנין נ"ע וניתן למקרים ולטבעים, על כן והיה כל מוצאו יהרגוהו, כיון שניתן לטבעים ולמקרים הטבע גימטריא אלקים:

נ"ד תהיה בארץ. על פי דברי הרב הנ"ל השם האמצעי ד"ן, יהיה נוטה להששה שמות שלאחריו שהם כמנין אר"ץ:

ויאמר קין אל י"י (**בראשית ד יג**). הנה אפילו לא יאמר הפסוק תיבת אל י"י, ידענו כי אל השם ידבר. אך לדעתנו הוא על פי דברינו שמקודם לכן נתחרט על אשר לא טוב עשה מה שנוגע לעצמו שנשאר ע"ץ יב"ש, ולא היתה תשובתו שלימה. וכעת ששמע דברי הש"י ויאמר קין אל י"י, מה שנוגע אל ד' גדול עוני מנשו"א:

גדול עוני מנשוא. אפשר לפרש בלשון בתמיה, וכי גדול עוני מנשוא ממדת נושא עון (שמות לד ז), והלא אתה אין סוף ב"ה ולמדותיך אין סוף, ותמיד תשא עון גדול וקטן שם הוא ותסלח הכל:

ותפרש הפסוק על פי מה שפרשתי שאמר לו השי"ת שגם הטבע תנגדהו ויתמסר למקרים. וז"ש (בראשית ד יד) הן גרשת אותי היום מעל פני האדמה שהטבע גם כן תנגדני, ומפניך אסתר ר"ל מהשגחותך, אם כן בודאי כל מוצאי יהרגני, אם כן מעתה אמות בידך. וז"ש היו"ם הן גרשת אותי היו"ם דייקא, ואם כן אין לי נח"ת רוח אפילו רגע, על כן אמות בידך:

לכן (**בראשית ד טו**). כל מקום שנאמר לכן הוא שבועה (שמו"ר פ"ו ד'). והנה לשון נופל על לשון, שבועת מלשון שבעה. [והבן על פי מה שקרא אברהם באר שב"ע כי שם נשבעו (בראשית כא לא), ועד שם היתה תשובתו ולא היתה תשובה עילאה רק תשובה תתאה. וז"ש לראובן (ב"ר פפ"ד י"ט) אתה פתחת בתשובה תחילה הוא תשובה עילאה, והבן נ"ל] על כן שבעתים יקם שבעה דורות כמו שאמרו רז"ל (תנחומא בראשית סי' י"א). והנה על פי פשוטו יש לפרש הפסוק לכן, ר"ל בשבועה יאמרו כל הרג קין, כל

המקרים המזומנים להרג את קין רק שבעתים יקם. והנה יש פנים לדרוש שהבטיחו הש"י שיתוקן באחרית, ויסיר בדיליו בהרוג משה את המצרי (שמות ב יב) הוא הרע של קין, ויתוקן הטוב ביתרו. וזה יאמר לכן בשבועה, כ"ל הרג קין ר"ל מי שהוא כללות נשמות הקדושות שבישראל, היינו משה ששקול נגד ס' רבוא, הוא יהרוג את קין לקיים שופך דם האדם באדם עצמו הנהרג דמו ישפך (בראשית ט ו), שבעתים יקם אותו שיהיה לאחר ז' דורות שבחר י"י לחלקו, דהיינו אברהם ומשה, הוא הדור השביעי באותו פעם יק"ם, על כן יק"ם ר"ת יתרו קין מצרי, שקין נחלק ליתרו ולמצרי והבן:

וישם ד' לקין אות. כבר מבואר לעיל בדברי הרב הנ"ל מה הוא האות, ובהצטרף השם יהיה לזכו"ת. והנה עוד קבלו רז"ל (תיקו"ז סט קי"ח ע"ב) שמסר לו אות ו' מהשם לסימן, ולזה יאמר אחר כך בפסוק:

וישב בארץ נוד (**בראשית ד טז**). בהצטרף הו' לנ"ד הוא שם ד"ן הנ"ל המצורף לאר"ץ, הוא בגימטריא אל שדי. כי הנה קיימו וקבלו רז"ל (זוהר ח"א נ"ד ע"ב) שנתגרש אל הארקא, ושם הוליד תולדות בבחינת הרוחות וקליפות, וכדי שיהיה יכול להעמיד תולדות גם בכאן שהוא צורך שישתייר בעולם, כי נעמה היוצאת מחלציו הוא אשתו של נח (עיין ב"ר פכ"ג ג'). והנה השם הנ"ל שד"י הוא מסוגל לפריה ורביה, בסוד הכתוב (בראשית לה יא) אני א"ל שד"י פרה ורבה. והנה בויצא קין מלפני ד', נ"ל שלא קבל חיותו מבחינת פנים רק בבחינת אחוריים, כענין מאן דשדי בתר כתפוי (זוהר ח"ג כ"ג ע"ב), קדמת עדן ששם שורים המלאכי חבלה להט החרב המתהפכת (בראשית ג כד). וירמוז גם כן באפשר קדמת עדן, ר"ל אותיות שקודם עדן, הם סג"ם מנין ק"ג, כי הנה הש"י עולמות הם ר"ז מימינא וק"ג משמאלא, כמנין מנח"ה שהוא בזמן הדינים:

נו"ד קדמ"ת עד"ן (בראשית ד טז) ס"ת תנ"ד, ג' מילואי אהיה, אשר ממנם יהיה התחיה לעתיד, ובמהרה בימינו יבנה חומ"ת ירושלים:

וידע קין א"ת אשתו (**בראשית ד יז**). אפשר הא"ת לריבוי התאומה יתירה של הבל גם כן שלא גירשה. והנה בעשרה מאמרות משמע שלא בא עליה קין, עם כל זה יש לרבות בא"ת שהיתה עדיין בביתו, והידיעה היתה רק לאשתו המיוחדת לו, דאם לא כן כפשוטו יקשה למה לא נאמר בסתם ויולד לקין את חנוך כמו בפסוק שאחריו, אלא לאשמועינן שלא העמיד תולדות רק מאשתו המיוחדת לו כי לא ינוח וכו'. ושנינו בעשרה מאמרות שנקראה צפר"ה אשת משה אשה כושי"ת (במדבר יב א), שהיתה משחרת עצמה לגבי קין:

את חנוך (**בראשית ד יז**). הנך אתי"ן הנאמרים בכל התולדות, אפשר לרבות שנולדו בנות עם כל אחד לצורך בנין העולם:

חנו"ך (**בראשית ד יז**). אפשר קראו חנו"ך להיות שמצא חן בעיני ד', במה שנתן לו אות משמו לשמירה (עיין תיקו"ז סט קי"ח ע"ב). והנה חנו"ך, הוא בגימטריא ח"ן הוי"ה. ולזה יאמר ויהי בונה עיר, שכבר בנה והתחיל לבנות קודם לידת בנו, אך מהראוי היה להיפך לקרות שם הבן כשם העיר, עם כל זה לא עשה כן רק קרא שם העיר כשם הבן, להורות החסד חנם שעשה עמו הש"י. ואפשר צורך הודעת זה הספור, להורות שבשביל זה פעל במעשיהו שבימי תיקונו אמר לו משה והיה הטוב ההוא אשר ייטיב ד' לנו והיטבנו לך (במדבר י לב), והבן. ועוד זכה בשביל שלא היה בזה כפוי טובה, שאותו האות מהשם לא זזה ממנו, שהיה נקרא מאז יתר, וניתוסף לו הוא"ו ונקרא יתרו:

את עירד (**בראית ד יח**). כבר כתבנו לרבות בנות רבות נולדו עמהם:

עירד מחויאל כו'. כבר פירשו רבותינו ז"ל (ב"ר פכ"ג ב') שמותם, ולפי פשוטו הוצרך למנותם דור אחר דור, בכדי לידע למ"ך הוא הדור השביעי שהרגו לקין, וקיים הקב"ה דברו:

ויקח לו למך (**בראשית ד יט**). שלא מאחיותיו. וצורך הודעת אלו הלקוחין, שממנו הושתת העולם שהוליד את נעמה אשתו של נח (ב"ר פכ"ג ג'), ואפשר עד למך היו נוהגין ליקח כל אחד התאומות הנולדות, ולמך התחיל בזה שיקח כל אחד נשים אחרות, על כן נשארה נעמה אחות תובל קין לברכה להיות אשתו של נח, דאם לא כן כבר היה תובל קין לקחה, ומשמיענו תורתינו הק' איך עמקו מחשבותיו ית' ולא ינוח שבט וכו':

עד"ה וצל"ה. כבר מפורש בדברי רז"ל (ב"ר פכ"ג ב') טעם שמותיהן וצורך הודעתן האח"ת השני"ת, לפי סדר לשון הכתוב היה לו לומר הראשונה השניה, ובאם לקחן כאחת, אם כן לא הוה ליה למימר רק ויקח לו למך ב' נשים עד"ה וצל"ה. והנ"ל גם כן על פי דברי רז"ל (שם) שצל"ה לא היתה לפריה ורביה, ואם כן בענין התשמיש יתייחדו, כי היה משמש גם עם עד"ה, ובענין פריה ורביה שם האחת עד"ה כי אחת היא לאותה מעשה, ואם כן עדה אין לה חבר לפעולתה, ויאמר שם האחת ושם השנית צל"ה, כי היא שנית לעדה לענין תשמיש, ודוק. והנה מתוך גנותו סיפר הכתוב שבחו, שמתחילה לקח עד"ה למצות פריה ורביה ואחר כך צל"ה להנאתו, ומשום הכי זכה ויצאה ממנו נעמה שממנה הושתת העולם, וכן שאר בניו היו מתעסקים בצורך בנין העולם ולישובו ולתיקונו, וזהו ענין הודעת מלאכת הבנים. וזה משמיענו שהש"י אינו מקפח שכר שום מצוה. וגם כן לפי מ"ש שהוא התחיל לגדור גדר הערוה שלא ליקח אחיות, על כן הש"י

לא קפח שכרו כי מנעמה נבנה העולם, וגם שאר הבנים הגם שנאבד זרעם במבול, עם כל זה לא נמחה שמם מן העולם בזכר המלאכות שהמציאו, על טוב יזכר שמם, נ"ל וזה יאמר בפסוק:

כ ותלד עדה את יובל (בראשית ד כ). להיות נשואי עדה לשם שמים, ובפסוק (בראשית ד כא) כ"א ושם אחיו יובל, המציאו מלאכת מרעה הצאן ומלאכת הניגון בכינור שהם צורך גדול בעולם:

וצלה ג"ם הי"א (**בראשית ד כב**). ר"ל הגם שהשקה אותה כוס עיקרין, עם כל זה נעשה לה נס וילדה, רק להיות נשואיה שלא לשם שמים המציא את מלאכת הרוצחים, הגם שגם זה צורך לעולם, על כן לא נאמר בזה אבי כל לוטש וכו', בכדי שלא להזכיר זה על דבר שהוא השחתת העולם. והוצרך הולדת תובל קין ונעמ"ה להיות בדרך נס, כי הנה נגזר על זרעו של קין למחות במבול, ומן נעמה נבנה העולם, על כן היתה תולדתה בדרך נס כאלו אינה מתולדות קין, וגם הולדות תובל קין בדרך נס, כי להיות נשואי עדה היה לשם שמים, על כן לא יצא מביניהם תקלה רק מנשואי צלה:

ואחות תובל קין נעמה. זה ראיה למה שאמרנו שבנות נולדו עם הבנים, על כן אמר ואחות תובל קין שנולדה עמו נעמ"ה, דאם לא כן יאמר וגם ילדה את נעמה:

חר"ש נחוש"ת וברז"ל, **ס"ת תש"ל**. מנין התמידים המקריבים על המזבח בכל שנה, כי הנה הברזל הוא כלי משחית לקצר וכו', והמזבח מאריך ימיו של אדם על ידי הקרבנות (מדות פ"ג מ"ד), על כן לא תניף עליהם ברז"ל (דברים כז ה):

נחש"ת וברז"ל ואחו"ת, **ס"ת תת"ל**. מנין השנים שעמד המזבח בבית ראשון ושני:

ויאמר למך לנשי"ו (**בראשית ד כג**). הנה תיבת לנשי"ו מיותר, כיון שיאמר אחר כך עד"ה וצל"ה שמען וכו', ידענו כי לנשיו ידבר. אך הוא להורות כי על עסקי אישות ידבר, והנה לא פירש בכתוב מאיזה טעם פירשו ממנו, כיון שלא היתה טענתם טענה ושלא כדין עשו, על כן לא הזכיר טעמם ונימוקם:

עדה וצלה. ר"ל בבחינת היותכם עדה וצלה, היינו לתשמיש ולפריה ורביה, שמען קולי לדבר זה לפרות ולרבות ולתשמיש, לא אמר אמרתי רק קולי, כי חרפה הוא אמירה בפה לתבוע דבר זה, על כן כינה הדבר בלשון קול שהוא בלא חיתוך אותיות ברמיזה, ושמיעה הוא מרחוק גם כן להסתיר הענין:

נשי למך. בבחינת היותכם נשי למך וידעתם אותו ואת מזגו, אפילו יהיה אחר המדבר לכם, האזינה אמרתי האזנה מקרוב את פי המדבר אליכם כעת בהתנצלות, ור"ל אפילו אם היה איש אחר המדבר אליכם התנצלות זה בעבורי שלא הרגתי במזיד, ואתם

להיותכם נשי למך וידעתם אותו שאינו מטבעו להרג, אתם מחוייבים לקבל התנצלות. ולדעת המדרש רבה (ב"ר פכ"ג ד') שהיו פורשות עבור גזירת המבול, יאמר נשי למך מה לכם לגזירת קין, כיון שאתם נשי למך:

כי שבעתים יקם קין ולמך שבעים ושבעה (**בראשית ד כד**). לא ידעתי לכוין מפני מה תפס דוקא שבעים ושבעה, גם לא ראיתי בשום ספר איזה טעם על זה, ורחוק הוא לדעתי הצעירה שבמקרה תפש שבועיות הרבה. הש"י יאיר עינינו: (עד כאן מועתק מספר קהלת יעקב בסופו השמטות מאגרא דכלה):

וידע אדם עוד א"ת אשתו (**בראשית ד כה**). עיין מ"ש לעיל אצל והאדם ידע א"ת מ"ש כוונתו, ובזה תבין גם כן כאן תיבת עו"ד א"ת כנ"ל. והנ"ל לרמז כי נ"ל תיבת עו"ד מרמז על היסוד צדיק, כי עו"ד בגימטריא יסוד, וכן על ידי המדה הזאת נשפעים הע' נפש לבית יעקב (בראשית מו כז), והוא ו' ומשפיע אל הה', ויהי רצון שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו: וא"ת. רמז למלכות. והכוונה שאדם נתכוין לחבר יסוד צדיק עם מלכותא קדישא בזיווגו הטהור, ותלד ב"ן שממנו נבנה העולם:

ותקרא א"ת שמו שת. אפשר המדה א"ת, דהיינו א"ם כל חי קראה שמו ש"ת: כי שת לי. לא נאמר כי אמרה שת וכו'. ולפי מ"ש שהמדה העליונה קראה שמו ש"ת וזה נתגלה לאדם, יוצדק שפיר שאדם הבין הטעם כי שת לי, והבן. אבל הקריאה מלמעלה קראו תחת הבל, שהוא גלגול הבל כי הרגו קין, ועדיין לא השלים חוקו בתורה ומצות והוצרך להתגלגל: והנה יש לרמז תחת הב"ל, הבל במילואו בגימטריא זר"ע אח"ר עם הו' אותיות:

ולשת גם הוא ילד בן. לרמז שהיה צדיק והוה כאילו הוליד את עצמו גם כן, וזה יאמר גם הוא ילד. ועל פי דרך האמת נ"ל ולשת גם הוא, הכוונה שכיון בהתייחד המדות העליונים, היינו שנמצא כתוב גם, רומז לחכמה, בסוד שכתב הרב ג"ם צפור מצאה בית (תהלים פד ד). הי"א רומז לבינה, עיין במאורות נתן. על כן ילד בן, כי חכמה ובינה בסוד אבא ואמא, והבן כי יראתי בפצותי פי שהפסוק רומז בעליונים:

ויקרא את שמו אנו"ש, **ריבוי הא"ת**. דהנה כתוב הרב במאורי אור אנוש בגימטריא שם שד"י ורובו אהיה עם הכולל, והנה הא"ת לרבות הכולל, נ"ל: והנה יש לרמז בהתיילד תיבת ג"ם במילוי כזה גימ"ל מ"ם, וגם בהתיילד תיבת הו"א כזה ה"ה ויו אלף, ומצורף לזה תיבת ב"ן כפשוטו, בגימטריא אנו"ש עם הכולל, ומנין השמות הנ"ל כמספר השוה. ולזה ירמז ג"ם הו"א יל"ד, ר"ל תיבת ג"ם הו"א יתיילדו ב"ן, ויצורף לזה ב"ן, אזי ויקרא א"ת שמו אנוש, את לרבות הכולל, והמשכילים יבינו:

ולש"ת ג"ם הו"א. ס"ת אמת. שממנו נולדו אנשי אמת, מה שאין כן תולדות קין:

אז הוחל (**בראשית ד כו**). לפי מה שפירש רש"י הוחל מלשון חולין, יש לפרש דהנה השי"ת ברא את עולמו הכל להתנהג בטבע ועל פי שרים וכוכבים ומזלות, רק הטבע מתנהג בהשגחתו ית' והוא משדד המערכה כרצונו לעת הצורך ומלכותו בכל משלה, על כן אסור לנו לעבוד שום דבר אפילו לשרים שלמעלה רק למלך הכבוד, כי הנה השי"ת מלא כל הארץ כבודו, והנה העומד בהיכל המלך אינו רשאי לומר לשום שר אדונ"י, כי לפני המלך הכל עבדים, על כן אמרו רז"ל (קידושין מ"ג ע"א) שנתחייב אוריה באמרו לדוד ואדוני יואב (שמואל ב' יא יא). וידוע דהטבע מתנהג על פי השם אלקים בגימטריא הטבע, והנהגה ניסיית בשדוד המערכה הוא משם הויה ב"ה המהוה כל הויות והוא משגיח עליהם ומשדדם כרצונו. והנה כתב הרמב"ם (הל' עכו"ם פ"א ה"א) שזה היה טעות דור אנו"ש שהיו עובדי כוכבי השמים וכסיליהם, להיותם חשובים שרי המלך והש"י מסר להם העולם, וזה טעות גדולה כי בהיכל המלך הכל עבדים. והנה הש"י מלא כל הארץ כבודו, והנה הם בטעותם לא קראו בתפלתם ועבודתם לשם הויה ב"ה, שמורה על שידוד המערכה ואפילו בטבע בהשגחתו בלי הפסק רג"ע. וזה יאמר אז הוחל, נעשה הדבר הזה חולין לקרוא בשם הויה, והבן:

פרשת ה. (א) זה ספר (בראשית ה א). לפי פשוטו ירצה על כלל התורה אשר תספר מאורעות האדם עד שבאו לכלל נתינת התורה לישראל תולדות האדם, הנה תולדות שמים וארץ מלא, ומשחטא אדם אזי בכל התורה כולה תולד"ת חסרים, עד אלה תולדות שמלך המשיח יוולד ממנו, ויהיו התולדות מלאים בקיום לעולם כמו שדרשו רז"ל (סנהדרין ל"ח ע"ב). ויאמר בכאן זה ספר תולדות אדם, ר"ל מתחיל לספר תולדת החסרים של אדם, דהיינו מיתת הדורות עבור חטאו, ולבל יתרעמו באי עולם למה ברא אחר כך את חוה וגרמה כל זאת, והש"י בעצמו אמר לא טוב וכו' (בראשית ב יח), ואחר כך נמשך ממנה רעה. לזה אמר תיכף ביום בר"א אלקים אדם בדמות אלקים עשה אותו, היה נכלל עמו הדמות הרומז לנוקבא, כי היתה תיכף נכלל עמו בדמות, על כן אחר כך זכר ונקבה בראם בהפרד זה מזה, ויברך אותם כי על ידי התייחדם גרמו הברכה, ויקרא את שמם אדם דאם אין לו עזר לא נקרא אדם, ותדע מזה משם אד"ם רומז למ"ה, והמילוי בלבד הוא חו"ה. וזה ירמוז בא"ת דהיינו מאותיות אד"ם, תבין מילוי מ"ה גימטריא חו"ה שצריכה להיות מכללא דאדם, וידענו בטוב שלא יצאנו עדיין ידי חובותינו בביאור הפסוקים לפי הפשט הש"י יאיר עינינו:

ויולד בדמותו כצלמו. (בראשית ה ג). לא אמר כדמותו כצלמו, שניהם בכ"ף או שניהם בבי"ת. אך לפי מ"ש שהדמות הכוונה לנוקבא, וידוע מאמר רז"ל (עירובין י"ח ע"ב) שעד

ק"ל שנה הוליד רוחין משידות שהיו מתחממות בו. וז"ש אחר ק"ל הוליד בדמות"ו, ר"ל בדמות שלו היא נוקבתו אשה יראת ד', הוליד בה כצלמו צלם הקדוש, מה שאין כן עד עתה הוליד באשת הזימה צלמים אחרים נגעי בני אדם:

ויקרא א"ת, כבר בארנו למעלה תיבת א"ת:

ויהיו ימי אדם אחרי וכו' (**בראשית ה ד**). קנו ימיו הויה וקיום, כי כל המעמיד בן צדיק כאלו לא מת (ב"ר פמ"ט ד'), על כן נאמר כאן ויהיו, מה שאין כן באינך:

אחרי הולידו א"ת ש"ת, לרבות תאומתו, נ"ל וכן באינך:

ויהיו "כל "ימי "אדם "אשר "חי (**בראשית ה ה**). ר"ל באמת היו ימיו אלף שנה פחות רגע, ונתן ע' שנה לדוד (במ"ר פי"ד י"ב). וזהו שאמר אשר ח"י הוא בעצמו היה תתק"ל, מה שאין כן כל ימיו היו אלף חסר רגע. ולדעתי ירמוז שתמצא בפסוק שלפני זה (בראשית ה ד) שמנה מא"ת חסר מא"ת, מה שאין כן באינך. כי כיון שנתן ע' שלמים לדוד, אם כן היו ימיו תתק"ל חסר רגע:

ויהיו כל ימי ירד שתים וששים שנה ומאת שנה (**בראשית ה ו**). קיימו וקבלו רז"ל שירד חנוך מתושלח היו צדיקים גדולים, והיה מהראוי ליר"ד מתושל"ח שיחיו כל אחד יום שלם היינו אלף שנים חסר רגע, רק שנתנו כל אחד לדוד, דהיינו יר"ד נתן לו ל"ח שנה, ומתושלח נתן לו ל"א שנה, וחנוך היה ראוי לחיות שס"ו שנה, מנין ימות החמה שהוא שס"ה ימים ורביע יום, וכנגד הרביע היה צריך גם כן יום שלם כי הש"י ממלא שנותיהם מיום אל יום (ר"ה י"א ע"א), ונתן שנה הזאת לדוד, סך הכל ע' שנים. והנה גם האבות אברהם ויעקב ויוסף נתנו לו ע' שנים כנודע, והוצרכו כולם כידוע לחכמי האמת:

הנה כבר כתבנו למעלה איך בדור אנוש הוחל לקרא בשם הויה (בראשית ד כו), ר"ל שנעשה חולין לקרא בשם הויה, המורה על שמהוה כל הויות ומנהיג בטבע [בגימטריא אלקים] כרצונו ומשגיח עליהם, והטבע אינה מתנהגת אלא בהשגחת הויה, והם עבדו להטבעים באמרם שמסר להם הש"י את כח מנהגם. וידוע דשם אלקים מורה גם כן על המלאכים והשרים כנודע, על כן קבעו תפלתן באותן הדורות רק לשם אלקים, הם השרים והמנהיגים אשר גם הם נקראים בהשאלה אלקים. והנה כשבא חנוך היה נקרא על שם זה חנוך (בראשית ה יח), ר"ל ח"ן ך"ו, שהיה מורה דרך ומלמד דעת איך בכל הטבעים שורה ההשגחה והח"ן של הויה. וזהו ויתהלך חנו"ך את האלקים (בראשית ה כב), ר"ל בשמו זה חנו"ך התהלך עם השם אלקי"ם, והיה מורה לעם איך הויה הוא האלקים, וכי מבלעדי השגחתו לא נתקיימו כרגע, וזהו א"ת ר"ל עם, והבן. והנה להיות חנוך למד דעת לבאי עולם, והורה לכל איך ח"ן הש"י מנהיג הטבעים וגבוה מעל גבוה שומר ומשדד

המערכת כרצונו, על כן זכה שנתעלה להיות שר העולם כנודע. וזהו בפסוק בראשית ה כד כ"ד ויתהלך חנו"ך את האלקים כו' ואיננ"ו כי נתעלה על כל הטבעים, כי לקח אותו אלקים שר העולם שמו כשם רבו (סנהדרין ל"ח ע"ב), נ"ל:

ויולד ב"ן (**בראשית ה כח**). שממנו נבנה העולם, כפירוש רש"י ז"ל. וי"ל עוד לפי פשוטו, כיון דרצה לתת טעם בפסוק למה נקרא שמו נ"ח, על כן הוכרח מקודם לאמר כפשוטו ויולד ב"ן ויקרא את שמו נח לאמר וכו':

ויקרא את שמו (**בראשית ה כט**). י"ל כמ"ש לעיל שהמדה א"ת קרא שמו נח: לאמר זה ינחמנו, להבין הלאמר. נ"ל דאפשר דקרא שמו נח על שם שמצא חן בעיני ד' (בראשית ו ח), וכדי שלא יתרעמו באי עולם שיש ח"ו איזה משוא פנים בדבר, על כן (צוה) לאמ"ר לדורות הטעם זה ינחמנו:

הולידו א"ת נח (**בראשית ה ל**). גם כאן י"ל א"ת לרבות תאומתו, הגם שמקובל לרז"ל (ב"ר פכ"ג ג') שנעמה אשתו של נח, אפשר שמהתאומה לא הוליד תולדות רק מנעמה, הגם שיש להקדמונים דרך אחר בזה:

ויהי נח בן חמש מאות שנה ויולד נח (**בראשית ה לב**). הנה בדבר השינויים הנכתבים בכאן, היינו מויח"י לויה"י. ב', בן חמש מאות. ג', אומרו שוב פעם שנית נ"ח באומרו ויולד נח, דהיה די שיאמר ויולד את שם וכו'. והנ"ל דהנה כפי הקבלה (ב"ר פכ"ג ג') דנעמה אשתו של נח, והנה היא מזרע קין, וידוע דהתולדה באה בהתחבר רמ"ח איברי הזכר ברנ"ב דנוקבא, אשר בהתחברם הם ת"ק מנין מילוי ותולדה שם שד"י כזה י"ן ל"ת ו"ד, שהם אותיות ותלדני, והוא סוד הכתוב אני אל שדי פרה ורבה (בראשית לה יא). וידוע דאשה עקרה נקרא איילונית להיות בה טבע הזכר, וידוע מכתבי האר"י ז"ל וממקובלים דאם יתנוצץ בבעלה ניצוצי נקבה, אז תלד גם העקרה. על כן אחשבה להיות נעמה מזרע קין, לא היה מהראוי שתשאר בחיים ובפרט שיושתת העולם ממנה, אך להיותה בת זוגו של נח משמת ימי בראשית נשארה לברכה, על כן היה תולדתה מצל"ה אשת למך בדרך נס, כאלו אינה בטבע מתולדות קין, והבן. ואף על פי כן להיותה בת למך מזרע קין, לא היה בה כח התולדה שיושתת העולם ממנה והיתה בטבעה איילונית, אך שנשפע בנח ניצוצי נקבה, ונמצא הכל היה מנח ונתקיים העולם רק מזרעו של ש"ת. ולרמז זה היה נח בן חמש מאות שנה כמנין רמ"ח ורנ"ב, אשר הם מנין תולדות השם המסוגל לפריה ורביה, כנ"ל. והשם יתברך יצילנו משגיאות ואל יאמר פינו דבר שלא כרצונו:

פרשה ו. (א) כי החל האדם לרוב (בארץ) פני האדמה ובנות ילדו להם (בראשית ו א). תיבת להם נ"ל, לפי מ"ש דלכל אחד נולד בת זוגו. ובפסוק בראשית ו' ב' ויראו בני (ישראל) בני האלקים ויקחו להם מנשי חבריהם שנולדו עמהם, וזה גזילה וניאוף. עוד אפשר לומר כפשוטו ובנות ילדו לה"ם, לכל אחד נולד בת זוגו כמו שמכריזין ברקיע בת פלוני לפלוני (סוטה ב' ע"א), והם לקחו בגזל כל אחד בת זוגו של חבירו. וזהו ויקחו להם נשי"ם, ר"ל שכבר הם היו מיחדים נשים לאנשים, והם ידעו כל זאת כי לא היתה הידיעה נעלמת בדורות הללו כנודע מרז"ל (ב"ר פכ"ו ה'), ואף על פי כן לקחו, והנה היה זה שניהם ביחד חמס וניאוף. והנה אפשר לומר עוד על פי שאמרו רז"ל (פרקי דר"א פכ"ב) בני אלקים, הכוונה בני מלכים שנפלו מן השמים, והנה הם לא היה להם בת זוגם באפשר מחמת שאינם מבני אדם ולקחו להם מכל אשר בחרו, וזה חמס וניאוף שלא היו ברצון הבעלים:

את בנות האדם. ריבוי הא"ת נ"ל על פי מ"ש התרגום יונתן וכחלן ופקסין ומהלכין בגילוי בשרא, ור"ל א"ת בנו"ת שראו אותן בלי לבוש וראו ערותן, וגם רבוי הא"ת הטפל לבשרן, דהיינו השער שהצבע שכחלן ופקסן, כמ"ש התרגום:

לא ידון רוחי באד"ם לעולם בשגם הוא בשר (**בראשית ו ג**). אפשר לפרש על פי מה שנודע מזוהר הק' (ח"א ע"ה ע"ב) ומרז"ל (ב"ר פכ"ו ה') שלא היה נעלם הידיעה בעתידות מאותן הדורות, כי היו יודעין חכמות ועל ידי אותו החכמות נטו מאחרי השם, עיין בזוהר סוף פרשת נח, וזה היה להם שהיה שופע בהם רוח חכמה, עבור כן היו יודעין כל העתידות ומשטרות השרים וכוכבי השמים וכסילהם. והנה הש"י נתן בהם רוח חכמה והם חטאו בזה, סילק השי"ת מעולמו את הרוח חכמה, וזעירין אינון אשר מקדישים גופם ושכלם ומבינים בזעיר מעט קט כמציץ מן החרכים. וזה שיעור הכתוב לפי זה לא ידון רוחי באדם, מלשון נד"ן הסכין שהוא כלי לקבל בתוכו הסכין, מלשון ישוב החרב אל נדנה (דברי הימים א' כא כז). וזה אמרו לא ידון רוחי באדם, לעולם לא יתנדן רוחי באדם, היינו לא יתלבש הרוח חכמה באדם עוד, בשגם הוא בשר כיון שגם על ידי החכמה הוא נוטה לחומריות הבשר, רק והיו ימיו מאה ועשרים שנה, היינו החכמה והידיעה תהיה בעולם עד המבול, כי באפשר ישובו ובמה שחטאו צריכין לתקן. וגם בכדי שידעו ענין המבול וישובו: רז"ל רמזו (ב"ר פכ"ו ו') בשג"ם, בגין משה שהיו ימיו ק"ך שנה. נרמז בכאן על פי מ"ש בזוהר הנ"ל (ח"א ע"ו ע"א) דאדונינו משה השיג כל החכמה, ונאמר בו (במדבר יב ז) בכל ביתי נאמן הוא, דור המבול קלקלו החכמות על כן

נאבדו. והנה "לעלם "בשגם "הוא, ר"ת הב"ל שנתגלגלו במשה. (ארשום בכאן הבל היה המת הראשון בעולם, ובו נרמז "בלע "המות "לנצח (ישעיה כה ח), ר"ת הבל, והבן):

הנפילים (**בראשית ו ד**). מקובל לרז"ל (זוהר ח"א נ"ח ע"א) הם המלאכים שנפלו מן השמים עבור קטרוגם על אדם הראשון. וזה אמרו בכתוב בימים ההם שאמר השם מאמר לא ידון רוחי (בראשית ו ג), היו עדיין הנפילים הכל בעולם, וגם אחר כך בק"ך שנה הנותרים עוד, הגם שבוודאי לא נעלם מאתם מאמר השם, ובפרט שצדיקי הדור דהיינו מתושלח ונח הכריזו זה כנודע, אף על פי כן לא שבו רק אדרבה העמידו בתולדותם עוד רשעים, וזהו ויולדו לה"ם רשעים כיוצא בהם. ועוד ירמז הנפילים היו באר"ץ בימים ההם וגם אחרי כן, ר"ל גם אחר המבול כי עדיין הם בארץ מתחת להרי חושך, ולומדין כישוף ושמות הטומאה להבאים אצלם, כנודע מזוהר הקדוש (ח"ב קי"ב ע"ב) במה שאמר עליהם בלעם נופ"ל וגלוי עיני"ם (במדבר כד טז), שהאחד נקרא נופל והשני גלוי עינים. ואפשר ירצה עוד הנפילי"ם היו בארץ, ר"ל בני הנופל שאמר בלעם: המה הגברים. שנתגברו למרוד ואמרו שאינם מתייראים ממי המבול: אנשי השם. שהיו יודעין שם המפורש ושמות השרים ואמרו בדעתם שישביעו השרים שלמעלה, ועל כן לא היו מתייראים כמקובל לרז"ל (זוהר ח"א נ"ו ע"א). וזה אמרו אשר מעולם אנשי השם, שהיו יודעין שמות כל עולם ועולם, והבן. עד שבאה עליהם הפורעניות מאת השם בעצמו כמ"ש בזוהר הקדוש (שם), והוא דבר עמוק כי מאתו לא תצא הרעות (איכה ג לח), רק הם המשיכו הרעות, וצריך לזה שימוש חכמים:

וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ וכל יצר מחשבות לבו וכו' (**בראשית ו ה**). נודע מה שאמרו רז"ל (ע"ז כ' ע"ב) ונשמרת מכל דבר רע (דברים כג י), אזהרה שלא יהרהר ביום ויבא ח"ו לידי טומאה בלילה. כי הנה מכל עבירה נברא ח"ו קטיגור ומחבל בגוף ונפש, והנה על ידי מעשה העבירה ח"ו בורא גוף המלאך מחבל, מה שאין כן בהירהור עבירה בורא רק פנימיתו וערום עומד בלי לבוש, על כן הוא מרדף אחריו להחטיאו בפועל כדי שילבישנו בגוף. והנה נודע כי גוף נקרא לעולם בשם ארץ, וזהו יאמר וירא ד' כי רבה רעת האדם בארץ, שכבר נתרבו רעת האדם בארץ היינו קליפות נתרבו מלא כל העולם בגופים, ועוד כל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום, ונבראו על ידי המחשבות עוד פנימית מלאכי חבלה ומהדרים להחטיאם עוד להלבישם, ואם כן הם רחוקי התשובה, ואם כן חטאם בשתים היינו מעשה העבירה בגוף, ומעשה המחשבה ברעיון הלב הבא מהנשמה, וזהו בפסוק:

וינחם י"י כי עשה את האדם בארץ (בראשית ו ו), היינו בגוף ויתעצב אל לב"ו, י"ל ל"ב האדם דקאי אאדם הנאמר למעלה, כי התעצב כביכול על מה שנפח בו רוח חיים, וירצה בא"ת ר"ל שבראו בצירופי אלפא ביתות, על כן מעשיו עושים פרי, והבן:

וינחם ד' כי עשה ויתעצב וכו' (**בראשית ו ו**). עיין בספר ע"ח ויתעצב מלשון עצבים ועורקים, היינו גידים הממשיכים חיות מהש"י, ויתעצב פעל יוצא, היינו המשיך העצבים הממשיכים חיות מהלב אל האיברים, הנה המשיכם בחזרה אל הלב ובהלב נובע החיות מהש"י, וממנו נמשך החיות לחוץ לכל האיברים, וכאשר ניחם ד' כי עשה וכו' המשיך העצבים אל לבו, וממילא יש ביטול מציאת העולם, עד אשר ישובו העצבים לנבוע מהלב.

אמחה א"ת האדם (**בראשית ו ז**). אפשר לרבות השרים שעליהם, כענין שנאמר אחר כך במבול וימח א"ת כל היקום (בראשית ז כג), ודרשו רז"ל (זוהר ח"א ס"ט ע"א) על השרים שלמעלה. והגם שלא נחלקה עולם לשרים עד דור הפלגה, מכל מקום בכללות העולם הי' שרים עליהם, והעשבים והאילנות וכל מיני בהמות וחיות יש להם שרים (ב"ר פ"י ו'). ובזה ידוקדק אשר בראתי, כי לדקות השרים יצדק לשון בריאה, וכן מע"ל פני האדמה, לכן נאמר לשון מע"ל, והבן:

כי נחמתי כי עשיתים (**בראשית ו ז**). קאי על הנעשים בעולם הזה היינו אדם ובהמה וחיה, יצדק בהם לשון עשיה מוגשמת:

ונח מצא חן בעיני ד' (**בראשית ו ח**). אפשר יש לרמז כי הנה י"ג מילואי הויה, נגד י"ג חדשי השנה. והנה מילוי יוד הי ואו הה בגימטריא ח"ן, הוא נגד חודש כסלו שבו היה ירידת הגשמים ותגבורת המים. והנה הי"ג מילוים הם נגד הי"ג מדות שבתורה ונביאים, והנה המדה הט' הוא נגד המדה לאלפי"ם (שמות לד ז). ובנביאים נגד ותשליך במצולות ים כל חטאתם (מיכה ז יט). ונח מצא ח"ן, דהיינו מאותו השם שהיא מילוי ח"ן, וניצול בחודש כסלו מתגבורת המים. וזהו ונח מצא ח"ן בעיני ד', ר"ל מילוי הויה, [והנה ח"ן ונ"ח, ר"ת "נר "חנוכה, שהיה גם כן בכסלו]. והנה ס"ת הפסוק, הוא גם כן ח"ן אי"ה, ר"ל השם ח"ן שהוא במילוי אי"ה, היינו יודין אלפין ההין, ואי"ה מרמז לג' ראשונות שמשם נשפע לו שפע הרחמים להזכירו לטובה. [עוד יש לרמז ח"ן הוי"ה, בגימטריא חנו"ך שמצא ספרא דחנוך וביה אשתדל כנודע (זוהר ח"א נ"ח ע"ב)]. על פי הדברים האלה י"ל עוד הנה השם הנ"ל, מילואו גימטריא ל"ב, הנה הרשעים דור המבול נתהפך להם מדת הרחמים לדין. וזה יאמר וינחם הויה כי עשה וכו' (בראשית ו ו), שהוא הפשוט משם

הנ"ל, ויתעצב אל לבו הוא המילוי משם הנ"ל, מה שאין כן נח מצא ח"ן שהוא הפשוט והמילוי, והבן נ"ל. והש"י יראנו נפלאות מתורתו:

נח

אלה תולדות נח נח (**בראשית ו ט**). יש לפרש דהנה ידוע נח דרגא דצדיק, אשר הוא כולל כל הקצוות אשר כל קצה כלול מכולם, על כן הם נקראים אל"ה מנין ל"ו כנודע, על כן זכה שיזכר שמו בפרשתו בתורה מנין אל"ה, דוק ותשכח. וזה סוד אלה תולדות נח, המנין "אלה הוליד נח את שם נח בפרשתו, והטעם כי איש צדיק תמים היה, ודרגא דצדיק כלול מכל הו' קצוות שנקראים אלה. והנה בפרשה הקודמת נכתב ה' פעמים נ"ח, לרמז על ה' עילאה המשפיע לקצוות, (ועל כן סך כולם יהיה מספר א"ם לבינה תקרא (משלי ב ג)). וזה ירמוז את האלקים הידוע הויה בניקוד אלקים התהלך נח, והמ"י כי אי אפשר לפרש ויראתי בפצותי פי:

אלה תולדות נח (**בראשית ו ט**). ית' על פי מה דידוע יסוד צדיק נקרא נח, דעביד נייחא לנוק' (עיין זוהר ח"א נ"ט ע"ב), והו' קצוות נקראים אל"ה כי כל אחד כלול מכולם. ו' פעמים ו' בגימטריא אל"ה, (עיין בזהר בראשית (ח"א א' ע"ב) שאו מרום כו' מי ברא אל"ה (ישעיה מ כו)), דו"ר נקרא נוק' המולידת דורות לעולם, (עיין בכוונת (תפלת) ראש השנה לדו"ר ודו"ר המליכו כו'), ובא הפסוק הזה רמיזא דחכמתא ללמד לאדם דעת כי כל תיקוני מדותיו תלויים בתיקון הברית, באם שומר בריתו ואינו מוליד לבהלה ומקדש עצמו במותר משתמש בתנ"א לשם שמים, אזי בודאי כל הקצוות שלו דהיינו כל המדות יראה אהבה כו' הכל יהיה מתוקן, כי כן כתבו המקובלים שעיקר תיקון המדות תלוי בתיקון הברית, וכן בהיפך על ידי הפגם שפוגם ח"ו מתקלקלים כל מדותיו, על כן החמירו בזוהר מאוד ומאוד בחטא הברית והפליגו בעונשו, והמ"י. וז"ש "אלה, היינו ו' קצוות שהם המדות הנקראים "אלה, "תולדות "נח ר"ל הם כולם תולדות הברית הנקרא נח, שכל המדות מתיילדים מתיקון הברית, ומה הוא תיקון הברית מפרש "נח "איש "צדיק "תמים "היה "בדורותיו, ר"ל כשהברית קודש הוא צדיק בצדקו בתמימות ושלימות שאינו מחסר משפעו לזרים לבאר צרה נכריה, רק היה בדורותיו ר"ל שמהווה הויות בנוקבין דיליה הנקראים דורו"ת כמ"ש לעיל, (אפילו אין לו אלא נוקבא אחת יוצדק לומר בדורותיו לשון רבים, כי בהשתמש להוליד תולדות גשמיים, אזי נקראת הנוקבא בחינת "רחל עלמא דאיתגלייא, ובעת עיבור ויניקה וכוונתו לשם שמים, אזי

מוליד נשמתין ורוחין, אזי נקראת בחינת לאה עלמא דאיתכסייא), והש"י יודע ויהי רצון שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו:

(**עוד** ידוע הדבר שבדכורא יש גם כן בחינת נוקבא, חוץ העזר בנוקבא המשלמת בנינו כפשוטו, גם כן בחינת עטרה שבפרצוף אדם הוא בחינת המלכות נוקבא שבו, וצריך האדם להיות תמים שלא להשתמש בבחינת עטרה נוקבא שלא לשם שמים, כגון להתקשות לדעת ולנעור קשתו אפילו שאינו מז"ל, ואם כן יוצדק בדורותיו לשון רבים אפילו בנוקבא אחת והבן), ואינו משתמש בברית קודש להשפיע ח"ו לבאר צרה נכריה ח"ו, את האלקים התהלך נח, אפילו בהשתמשו בדורותיו כנ"ל בנוקבין דיליה אשר חלק לו השי"ת, אין כוונתו למלאות תאותו ח"ו, רק הילוכו בקדושה צורך גבוה לגרום יחודים בעולמות עליונים להשפיע נשמתין ורוחין, "את "האלקים (היא השכינה) התהלך נ"ח (היינו הברית קודש), לא עביד נייחא רק לצורך עליון, ולא הלך אחר תאוות לבו רק את האלקים התהלך, לאיש כזה יתיילדו לו תולדות אל"ה הו' קצוות ויתוקנו כל מדותיו. וככה מאמר הקרא (דברים כ י) כי תקרב אל עיר (היא העיר קטנה [קהלת ט יד], איברי הגוף [עיין נדרים ל"ב ע"ב]), להלחם עליה (לתקן תיקוני מדות הו' קצוות), וקראת אליה לשלום ר"ל יפשפש אם הוא בשלימות במדת השלם, דהיינו אם לא פגם בריתו יסוד צדיק ברית שלום, כי זה כל האדם:

אלה תולדות נ"ח נ"ח כו' (**בראשית ו ט**). על פי פשוטו יש ליישב כפל לשון נ"ח נ"ח. גם מה דפתח בתולדותיו וסיים בשבחו. גם לדייק תיבת תמי"ם. גם להבין מאי את האלקים התהל"ך נח. יראה לי על פי מה דידוע דעיקר השם של האדם הוא שם הנשמה, והש"י מזמין לאביו השם אשר יקראו לו. ונקדים עוד מה שפסקו רז"ל (ב"מ ל"ג ע"א) דגדול כבוד רבו יותר מכבוד אב ואם, שהם הולידו לו הגוף והביאו אותו לעולם הזה, והרב הביאו לחיי העולם הבא. ונמצא מיילד לו הנפש שהוא עיקר האדם, ועיקר השם והגוף נקרא רק בשר אדם, על כן שכר הרב גדול כי יש לו שכר וחלק מתורת התלמיד, כמו שאמרו רז"ל (יבמות צ"ו ע"ב) אלעזר תלמידך יושב ודורש והכל יודעין שהתורה שלך הוא. ונ"ח לא היה לו רב שילמוד מוסר השכל (כמ"ש האור החיים), רק הוא בעצמו הלך עם השם בשלימות ובתמימות שלא הוצרך לתת לרב חלק מתורתו, רק היה לו לבדו בתמימות שכר תורתו, ונמצא הוי כאלו הוליד את עצמו ונשמתו על ידי תורתו ומעשיו הטובים, מה שנהג בשאר בני אדם שהרב מיילד את נשמתו שהוא שמו באמת. וזה יאמר אלה תולדות נ"ח נ"ח, ר"ל שנח בעצמו הוליד את השם נ"ח היינו נשמתו שהוא עיקר השם, ומפרש הפסוק האיך אפשר זה, לזה (אמר) איש צדיק "תמים היה בדורותיו, ר"ל

שצדקותיו היו לו לבדו בתמימות ולא היה לשום אדם חלק בצדקותיו, כי היה בדורותיו דור רשעים ולא היה לו רב ללמוד ממנו מוסר השכל, רק את האלקים התהלך נח לבדו, על כן הוי כאלו הוליד את עצמו, מה שאין כן צדיקים אחרים הרב הוא המולידם שמם הנפשיי. וכזה כתב הקדוש האור החיים בפסוק (בראשית ד כו) ולש"ת גם הוא ילד בן, ר"ל "גם "הוא שהצדיק ש"ת ילד את עצמו. וכזה נאמר גם בהצדיק שם, שנאמר בו (בראשית י כא) ולשם "ילד "גם "הוא, ר"ל שהוליד את עצמו. וידוקדק תיבת "גם דקאי אאביו, ר"ל כמו שאביו נח הוליך את עצמו כמ"ש, כמו כן גם כן הצדיק שם בנו החזיק אחריו, נ"ל:

ועל דרך חכמי האמת י"ל על פי הקדמות. א', ידוע מזוהר הק' (ח"א נ"ט ע"ב) נ"ח היה מרכבה לבחינת יסוד צדיק, על כן בא אל התיבה ואיתחבר בה. והטעם להיקרא נ"ח כתבו המקובלים לשם נייחא, דעביד נייחא לנוק' מלכות שמים. ב', כתב האר"י ז"ל שהוא בחינת יסוד אבא, המתעלם בתוך יסוד זעיר אנפין. ג', נקדים מה שפירש האר"י ז"ל בפסוק (איכה א טז) על אל"ה אני בוכיה, ותיבת אל"ה הכוונה לו' קצוות מחס"ד עד יסו"ד, וכל אחד כלול מכולם הרי ל"ו כמנין אל"ה, ועל שם כך נקראים ו' קצוות בכל מקום אל"ה. ד', ידוע שכל השפעות הו' קצוות הוא על ידי יסוד דייקא, כי הוא אשד הנחלים להעמיד תולדות. ובזה נבוא לפרש הפסוק ויתורצו כל הדקדוקים אל"ה, ר"ל מכל הבחינות אל"ה הם הו' קצוות, היו תולדות "נח "נח ב' פעמים נ"ח, ר"ל הן ביסוד אבא הן ביסוד זעיר אנפין, ומפרש למה היו תולדותיו כלולין מכל הו' קצוות אל"ה, להיות איש צדיק תמים היה בדורותי"ו לשון רבים, ר"ל שהיה במדריגת צדי"ק ח"י עולמים בשני הדורות, ר"ל בחינת אבא בתוך זעיר אנפין, על כן "את "האלקים "התהלך "נח, ר"ל א"ת עם האלקים היינו נוקבא מלכות, התהלך נח להשפיע בה ולעבוד לה נייחא. ובזה ידוקדק תיבת א"ת שהוא בכל מקום לרבות, והבן. וארמוז לך אלה תולדות נ"ח, ר"ל תחשוב בתולדה של נ"ח, היינו במילוי כזה ו"ן י"ת וגם נח כפשוטו, בזה יתוודע לך כי הוא איש צדיק מכוון כנגד יסוד צדיק, כי מילוי נ"ח נו"ן חי"ת, בגימטריא "הוא "היה "נגד "ספירה "יסוד, והבן:

צדיק תמים היה, ר"ל לדעתי הקלושה להיותו מיסוד דאבא, והוא לא מתפרש לעלמין מאימא בסוד רעים דלא מתפרשין, ולזה רומז הצדי"ק היו"ד על הנו"ן בחיבור כנודע, ולזה יאמר צדי"ק תמים ר"ל אות הצדיק בתמימו"ת בחיבור, והבן:

אלה תולדות נח (**בראשית ו ט**). יש לפרש דקאי אדלעיל (בראשית ו ח) ונח מצא חן בעיני ד', דידוע דרך הצדיקים דכל עניני עולם שנזדמן להם במאכלם ומשתם ומלבושתם

ונשותיהם וכל הצטרכותם, הוא הכל להעלות הניצוצות הק' אשר נפלו בשבירה, וידוע דסוד השבירה דז' מלכין קדמאין הוא מבחינת עיני"ם, ואותן הניצוצות שלא נתבררו המה מפוזרים בכל ענייני עולם, וזה מציאת הח"ן בעניינים הנאהבים בעסק העולם, הוא מחיות הרוחניות של הניצוץ הק', והצדיק בהגיע לידו איזה דבר נכסף ואהוב בעניני העולם, אזי אינו מכוין לתענוג הגשמיי, רק מוצא בו מציאת החן הרוחניי ומעלהו אל המקום אשר היה שם אהלה בתחלה וזה תכלית עבודת האדם, נמצא הוא מסגל ומוציא בכל פעם ניצוצי קדושה ונשמות מן התהו אל התיקון. והנה הזכיר הכתוב שהיו אנשי דור המבול עוסקים באהבות רעות ותאוות, והגשמיות מצא חן בעיניהם לרדוף אחריו, מה שאין כן נח מצא החן שבכל דבר הוא בעיני ד', היינו מהניצוצות שנפלו בבחינת עיני"ם ז' מלכין קדמאין, ולא הביט אל יופי הגשמיי רק על מציאות החן הרוחני, והיה מעלהו מעלה בכל פעם. וז"ש אלה תולדת נח, ר"ל הן הרוחניי הניצוצות שהוא מעלה בכל פעם הן הנה תולדותיו, וז"ש רז"ל עיקר תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים, כשעושים המעשים בבחינת טוב שבהם, ולא בבחינת רע שהוא התענוג הגופני התאווני, תן לחכם ויחכם עוד:

אלה תולדת נח כו' בדורותיו (**בראשית ו ט**). הנה התחיל בתולדות וסיפר בשבחו. והנה נ"ל בכל מקום שנזכר בתורה אלה תולדות פלוני, הוא בכדי לייחס את התולדות אחר הצדיק, בכדי לידע שזכות האב הגין על התולדות. וכשנאמר כן אצל הרשע, נדע שהעון האב נזכר גם לבניו אחריו כד אשלימו למחטי בתר אבותיהן, כי כן הוא משפט התורה (שמות לד ז) נוצר חסד לאלפים פקד עון אבות על כו'. והנה בגמרא (סוטה ל"א ע"א) רמו קראי אהדדי, כתיב נוצר חסד לאלפים, וכתיב (דברים ז ט) שומר הברית והחסד לאלף דור. ומשני כאן בעובד מאהבה, כאן בעובד מיראה. והנה בכאן בפעם הראשון שסיפרה התורה תולדות צדיק אלה תולדת נח, אזי תיכף התורה מפרשת תדע מה שאני מייחס תולדותיו אחריו, לא תסתפק באפשר לבעבור הזכיר חובותיו גם לבניו אחריו, או באפשר לבעבור הזכיר זכיותיו, אבל רק לאלף דור, הנה אמרה התורה אשר לא כן הוא רק לבעבור הזכיר זכיותיו לאלפים דור. וז"ש תדע נח איש צדיק תמים היה בדורותיו, שהיה צדיק בתמימות באיכות דורותיו, דהיינו שהיה ראוי שתעמוד זכותו לדורותיו אחריו בתמימות בלי חסרון, דהיינו לאלפים דור כי עבד מאהבה, והזכיר לו עוד זכות הגם שעבד מאהבה עבד מיראה גם כן. וז"ש "את "האלקים "התהלך "נח גם כן, דתרווייהו מצרך צריכי לעבודת הש"י, עיין מ"ש בפסוק (בראשית לב יג) ושמתי את זרעך כחול כו':

או יאמר על פי הנ"ל, דהנה נראה מאי דקאמרו בגמרא (סוטה ל"א ע"א) כאן מאהבה כאן מיראה, הכוונה כאן מיראה לבד הוא רק לאלף דור, מה שאין כן כשעובד גם מאהבה היינו ביראה ואהבה, אזי שכרו כפול לאלפים דור, (ולא ביאר משפט העובד מאהבה לבד, כי יראה קודמת לאהבה, על כן בודאי מי שעובד באהבה עובד מיראה גם כן). והנה ידוע דתרווייהו מצרך צריכי לכל המצות, והן המה התרין גדפין לתורה ולמצות, ולמה כזאת כי "והלכת "בדרכיו כתיב (דברים כח ט), והנה כביכול בריאת העולמות ברצונו ית"ש היה על ידי צמצום והתפשטות, על כן יראה ואהבה הן המה הליכה בדרכיו. ולפי זה מה שכתוב כאן (בראשית ו ט) צדיק תמים היה בדורותיו, שמהראוי היה שתעמוד זכותו לאלפים דור, כי את האלקים התהלך נח, שהלך בדרכיו שברא עולם בצמצום והתפשטות, על כן עבד אותו ית"ש ביראה ואהבה. ויאמר עוד על פי הנ"ל על פי מה שכתבו תלמידי הבעש"ט שעיקר השתדלות האדם יהיה להשיג מדת היראה ויקנה אותה קנין בנפשו, הנה האהבה תבוא ממילא אצלו בסייעתא דשמיא, כי דרכו של איש לחזור אחר אשה (קידושין ב' ע"ב), והבן. ולפי זה יאמר איש צדיק תמים היה בדורותיו כנ"ל, כי את האלקים התהלך נח, כי כבר הלך עם עזר אלקי שכבר נחה עליו רוח אלקים לעוררו לאהבה. או יאמר בהיפך איש צדיק תמים גם באהבה כנ"ל, עם כל זה הליכתו אל הקודש לא היה מאהבה, רק את האלקים בחינת יראה התהלך נח, וקנה היראה בקנין גמור עד שנחה עליו בעזר אלקי מדת אהבה, כנ"ל:

ויולד נח שלשה בנים (**בראשית ו י**). קשה מניינא למה לי. והנראה לפי מ"ש (עיין זוהר ח"א נ"ט ע"ב) נח הוא בחינת יסוד כללא דו' קצוות, ובכל אחד מהקצוות שם הויה ב"ה. והנה נצח ענף החסד נתחבר השם הויה שלו עם השם של החסד, וב' הויות גימטריא בן, וכן ההוד עם הגבורה, והיסוד עם התפארת. והנה היסוד הוא המולדים והמשפיעים למלכות שמים, וזהו ויולד נח שלשה בני"ם, היינו שלשה ב"ן הם ו' הויות הם בגימטריא יוס"ף, שהוא גם כן מדת יסו"ד כנודע. וז"ל האר"י ז"ל בליקוטי תורה ענין נ"ח שהוא יסו"ד, לכן יש לו ג' בנים, לכן הוליד בדמותו בצלמו ג' פעמים ב"ן, והוא נגד ג' קווי נצח הוד יסוד כולם נכללים בו, וג' קווין הם ג' ווין גימטריא ח"י, לכן היסוד נקרא איש ח"י (שמואל ב' כג כ), וכשמתחברין יחד נעשין ש', לכן ר"ת "שם "חם "יפת שיח, כי ג' ווין נעשין ח"י ונעשה מהם אות ש' כנודע, עכ"ל. ובזהר בראשית (ח"א כ"ה ע"ב) וכל שיח השדה (בראשית ב ה), שי"ח ש' ח"י תלת ענפין דאילנא, ואינון ג' אבהו ומן ח"י עלמין וכו'. ובתיקוני זוהר תיקון נ"א (תיקו"ז נא פ"ו ע"ב) אמר ליה רבי אלעזר אבא שי"ח מנלן דאיהו צדיק, א"ל ברי ביה תשכח ח"י ש', איהו כלול תלת עדרי צאן דאינון שרשא

דאילנא, ודאי ח"י עלמין וכו', עכ"ל בין והתבונן ואתה דע לך. והנה אותיות הנותרים ס' ם' פ"ת, גימטריא קס"ת, הם מנצפ"ך כפולים להמתיק הדינים על ידי יסוד צדיק. ובזה תבין האתי"ן היינו ש"ם ח"ם יפ"ת, ובענין פרטי השמות, שם גימטריא הויה שדי, היינו גוף וברית דחשבינן חד (זוהר ח"ג רכ"ג ע"ב), והוא עיקר הבנין ולקחו הש"י לחלקו, ח"ם מצד חימום הדינין והגבורת, ויפ"ת אפשר ממוזג והבן. ויראתי לכתוב מדעתי, אחר כך מצאתי בלקוטי תורה ש"ם בנצח, ח"ם בהוד, יפ"ת ביסוד, וכפשוטו אפשר ריבוי האתי"ן בת זוגם נולדו עמהם, הגם שלא נזכר בדברי רבותינו, והנאני שכוונתי בזה קדושינו:

ותשחת הארץ כו' (**בראשית ו יא**). איני יודע השחתה זו מה הוא, הגם שחז"ל דרשו (סנהדרין נ"ז ע"א), לא פירש בתורה. והנראה על פי מה דידוע בנסתרות לד' אלקינו כשבני אדם עושים רצונו של מקום, אזי השכינה הקדושה באה לפני המלך במעשיהם הטובים ומתקשטת בהם ואומרת חזי במאי ברא אתינא לקמך (עיין זוהר ח"ג י"ג ע"א), ועל ידי זה נתהווה היחוד השלם ומתמלאת בשפע ברכה להשפיע לבאי עולם ותתן טרף לביתה וחוק לנערותיה, מה שאין כן ח"ו להיפך אזי נשפעת בדינים וגבורות, וזה גורם מניעת היחוד אזי מן ההכרח שתשפיע הגבורת לתחתונים, בכדי שלא יהיה מניעה להיחוד והחיבור הקדוש. וידוע מהאר"י ז"ל שכלי הגבורה דמלכות, הוא בחינת רח"ל כפי המקובלים בה שם אכדט"ם, שהם האותיות לפני שם אלקים כנודע. עוד נקדים מה דידוע כשהוא מן ההכרח להשפיע דינים ח"ו, אזי הקליפות נוטלים אותן הדינים להלקות לתחתונים, כי הם נבראים לכלי חמס רצועה לאלקאה לחייביא. ולפי זה אמר בכאן ותשחת הארץ כביכול מדת מלכות שנקראת אר"ץ כביכול, מניעת הזיווג נקרא בשם השחתה, לפנ"י האלקי"ם ר"ל שנתמלאה בגבורת שהוא פני אלקי"ם, היינו שם אכדט"ם שהוא פני אלקי"ם, על ידי כך ותמלא האר"ץ חמס, ר"ל שמדת הארץ מליאה בדינים את הסנטורין והקליפות דקיימין לשוטרים לגבות מכל אחד שטר נשייהו כפי רצון הבורא, והבן וזה יאמר:

וירא כו' והנה נשחת"ה (בראשית ו יב) כמו שפרשתי לעיל, כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ, הוא בזנות והוצאות ז"ל והזדווגם לשאינם בני מינם, ועל ידי זה גרמו מניעת השפע במקום הראוי להשפעה אל החיצונים, והשם יכפר בעד':

ר"ת כל הפסוק י"א בגימטריא אדנ"י, שם הארץ העליונה. והנה תבין עוד כי השחית כ"ל בש"ר, ר"ל אבר הברית שהוא כ"ל בש"ר בלא עצם, השחית את דרכו על הארץ שהוציאו זרעם לבטלה, ועל ידי זה גרמו מניעת השפע בעולמות עליונים, ומביני מדע יבינו כל, ועיין מ"ש לקמן בפסוק (בראשית ו יג) קץ כל בשר, והבן:

וירא אלקים את הארץ וכו' (**בראשית ו יב**). ירמוז גם כן על פי מ"ש לעיל [בנדפס בפסוק (בראשית ו ט) אלה תולדות נח, דיסוד צדיק נקרא נח כו'] וירא אלהים את הארץ מידות הארציות הגופניות, והנה נשחתה כולם פונים אל החומר והתאוות ומדות רעות. ומה הוא הגורם הכללי לכל זה כי השחית כ"ל בש"ר, היינו ברית המעור הנקרא כ"ל בש"ר שהוא אבר שאין בו עצם, עיין בספר מאורי אור. את דרכ"ו, היינו דרך כל הארץ. על הארץ, ליתן שפעו על הארץ ח"ו בורות נשברים. הש"י יציל את עמו ישראל:

והנה נ"ל לפרש כל הקפיטיל תהלים קמ"ו על תיקון עון הברית בהוצאת ז"ל ר"ל על ידי הרהורים רעים. והוא בהקדים מה שידוע שעל ידי כל טפה שיוצאת ח"ו לבטלה, אזי נעשקת הנשמה מלמעלה שהיתה ראויה לבוא בזה הטפה בידי הקליפות אכזרים בר מינן, ומכל אותן הטיפות נתהוו רוחין ושדין ר"ל, ובפטירת אותו האיש הם המצערים אותו באומרם כי אתה אבינו, וגם הנשמה שהיתה ראויה לבוא בקדושה באותו טפה, אזי הוא עשוקה בידי זרים, והשי"ת ב"ה החושב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח שולח החיות אל הנשמה לתוך עמקי הקליפות, ועל ידי זה יש להם חיות ולכך הם רודפים להחטיא את האדם, ועל זה ידוו כל הדוים שגורם לנשמות קדושות ולהשפעה העליונה להתלבש בלבוש שק, עד יערה עלינו רוח ממרום לשוב בתשובה שלימה לפניו ולהוציא בלעם מפיהם, אז יהיו כלם פגרים מתים ויבולע המות לנצח כידוע כל זה, אזי יהיה ה' למלך על כל הארץ ומלכותו בכל משלה, כי כל זמן שהקליפות בעולם כביכול אין מלכותו באתגליא, והוא גלות השכינה בעוה"ר כידוע למשכילים. עוד נקדים מה שאמר דוד (תהלים קיח ח) טוב לחסות בי"י מבטוח באדם (תהלים קיח ט) טוב לחסות בי"י מבטוח בנדיבים, ופירש בכתבי קדש טעם הכפל הוא, כי זה ידוע שיש קליפות שיש להם אחיזה כביכול מצד ימין משורש ישמעאל בן אברהם איש חסד, ויש משמאל מצד עשו הרשע בן יצחק אבינו מדת הגבורה. והנה הקליפות שמצד ימין הם נקראים נדיבים לערך שמצד שמאל, על כן אמר הפסוק אף בנדיבים אל תבטחו רק בהשי"ת לבדו. והנה זה ידוע דמהקליפות שמצד ימין באים כל אהבות רעות ותאוות חיצוניות, כידוע מדת ישמעאל הוא הניאוף, ומשמאל הכעס והכבוד והאכזריות משורש רציחת עשו כידוע. ועתה נתחיל לפרש כיד השם הטובה עלינו, (תהלים קמו א) הלל"י נפש"י א"ת י"י, (ר"ל כי בעוה"ר על ידי עון זה במה שהוא אינו נותן שפעו אל בת זוגו רק אל החיצונים, גורם כביכול להפריד היחוד שלמעלה, א"ת הוא מדת מלכות שנקראת א"ת מי"י, על כן אמר הללי נפשי את י"י ליחד הדודים), (תהלים קמו ב) אהלל"ה י"י בחי"י (ידוע דהטפה יוצא על ידי ח"י חוליות השדרא, על כן לתקן החטא אמר אהללה ה' בחיי,

בח"י חוליות שלי עד שיתפקקו כל חוליות שבשדרה. גם אהללה בח"י ניענועין דלולב בח"י ברכות שמונה עשרה, עיין בתיקוני זוהר (תיקו"ז יח ל"ז ע"א) כ"ז לתקן החטא), אזמר"ה לאלק"י בעוד"י (ר"ל בנעורי בעוד אני בכוחי, מה שאין כן בשגם שיבה זרקה בו וחסרי' לגנבי' וכו'. או יאמר אזמר"ה לאלק"י בעוד"י, אכרית הדינים בעוד אני בכוחי לסגף את עצמי בסיגופים ותעניות כידוע), (תהלים קמו ג) א"ל תבטח"ו בנדיבי"ם (ר"ל באותן הקליפות שמצד ימין שהם גומרין לך התאוות ונקראים נדיבים כדלעיל), בב"ן אד"ם שאי"ן ל"ו תשוע"ה, (ר"ל אל תשער בדעתך אם אותן הקליפות הנבראים מטפות הנעשקות הם מחזיקים אותי לאב, אזי בודאי לא יצערו ויענשו אותי אחרי מותי כי חייבים בכבודי ככבוד הבן אל האב, זאת הסברא הוא שקר כי כל נברא יצטרך למזון לחיותו שלא יתקיים בלי זה, ואפילו מלאכים צריכים למזון רוחני, ואם כן גם אותן הנבראים מצערים אותו לקבל חיות ממנו אחר שהוא בוראם ומחויב לזונם, ואין להם תשועה אחרת לפרנסתם. וזה יאמר אל תבטחו בב"ן אד"ם, ר"ל שהוא המשחית הוא בנך, שאין לו תשועה אחרת למזונותיו רק ממך, ועל כן מצער ומעניש אותך. והנה בעודו בחיים חיותו הם הם המפילים במחשבתו מחשבות רעות והרהורים רעים, וכל מחשבה הוא באותיות אזי בעוה"ר לוקחים הקליפות אותן האותיות הקדושים שנצטרפו במחשבתו בהרהור רע, ועל ידי זה יש להם חיות, מה שאין כן אחר מותו) (תהלים קמו ד) תצ"א רוח"ו ישו"ב לאדמת"ו ביו"ם ההו"א אבד"ו עשתנותי"ו (ר"ל מחשבותיו, אזי רצים אליו בחמת כוחם לפרנסם ולזונם. או יאמר כשרואה אדם שיצרו מתגבר עליו, אזי יזכור לו יום המיתה (עיין ברכות ה' ע"א) אזי תיכף יסורו ממנו המחשבות, וזה שישים בדעתו האיך אשר תצ"א רוח"ו ישו"ב לאדמת"ו, אזי תיכף ביו"ם ההו"א אבד"ו עשתנותי"ו), (תהלים קמו ה) אשר"י שא"ל יעק"ב בעזר"ו, (ר"ל כי יעקב היה בן פ"ד שנה ולא ראה טפת קרי. והנה השי"ת הבטיח ליעקב בהליכתו לבית לבן ששם עבד ישראל באשה ובאשה שמר (הושע יב יג), הבטיח לו שישמרהו שלא יזיק לו לבן שהוא מצד הקליפה הגדולה להחטיא אותו, רק אדרבה הוא הוציא את בלעו מפיו, דהיינו הניצוצי קודש שהיו נשקעים בעמקי קליפה לבן הארמי, כידוע כל זה להתבונן. ובזה הראה יעקב אבינו כי בכל מלכותו משלה ולית אתר פנוי מיניה, וזה שהיה מיראה לעשו עם לבן גרתי, שהוא הקליפה היותר קשה והוצאתי את בלעו מפיו. וזה שאמרו רחל ולאה העוד לנו חלק ונחלה בבית אבינו (בראשית לא יד), ר"ל כבר הוצאת כל הניצוצי קודש. וז"ש בכאן המשורר אשרי מי שאל יעקב בעזרו) שבר"ו ע"ל י"י אלהי"ו, (ר"ל כמו שיעקב בטח בהליכתו לבין הקליפה שהשם ישמרהו והראה לכל כי מלכותו בכל משלה, וז"ש

בכאן) (תהלים קמו ו) עוש"ה שמי"ם וארי"ץ א"ת הי"ם וא"ת כ"ל אש"ר ב"ם, (אחר כך חזר המשורר לענין ראשון ואמר, אם יאמר איש מה זה היה שזה החטא יהיה כל כך גדול, וגודל עונשו מי יוכל שאת, על כן אמר להיות כי השי"ת הוא הבורא שמים וארץ וימים ואת כל אשר בהם, הוא) השומ"ר אמ"ת לעול"ם, (הוא הייחוד השלם אמ"ת עם לעול"ם, על כן) (תהלים קמו ז) עש"ה משפ"ט לעשוקי"ם, (ר"ל להנשמות הקדושות הנעשקות בידי הקליפות), נות"ן לח"ם לרעבי"ם (ר"ל כביכול מוכרח השפע הקדושה להתלבש בלבוש שק להשפיע אל החיצונים, כדי ליתן לחם לרעבים הם הנשמות הנ"ל כמ"ש לעיל, ועל כן מוכרח אותו החוטא לקבל עונשו או ביסורין בעולם (הבא)[הזה] בתעניות וסיגופין, או בעונשי גיהנם וחיבוט הקבר בעולם (הזה)[הבא], כדי שעל ידי זה) י"י מתי"ר אסורי"ם (הם הנשמות הנ"ל, וכן) (תהלים קמו ח) י"י זוק"ף כפופי"ם (ר"ל שהיו כפופים בידי הקליפה, ואחר כך כשעולין משם) י"י אוה"ב צדיקי"ם, (ואם יאמר האומר מי יודע אם תהני תשובתי להעלות את הנשמות הנ"ל להיותן כבתחילה, הואיל שגרמתי שהיו נשקעים בעמקי הקליפות, ובאפשר נדבק בהם ח"ו איזה שמץ חלאה, ואי אפשר שיעלו מעלה מעלה כבתחילה שהיו חצובות מכסא הכבוד. לזה יאמר אל תחוש לזה, כי) (תהלים קמו ט) י"י שומ"ר א"ת גרי"ם, (ר"ל בהיותן גרים בארץ לא להם ומי יתן טהור מטמא ח"ו), יתו"ם ואלמנ"ה יעוד"ד ודר"ך רשעי"ם יעו"ת, (ידוע בזמן שנפרד היחוד העליון ח"ו, אזי נקראים המדות בשם יתו"ם ואלמנ"ה כידוע, ואין רצוני להרחיב הדבור והמשכיל יבין וידום, לזה אף על פי כן השי"ת יעודד אותם לצורך קיום העולמות אפילו בשעת הפגם, ודרך רשעים יעות, ר"ל והשפע הולכת דרך רשעים והם הקליפות בדרך מעוקם, וכשיתוקן החטא הנ"ל מכל וכל, אזי) (תהלים קמו י) ימלוך י"י לעול"ם וכו' (וימלא כבוד י"י את כל הארץ אמר ואמן, כן יאמר השם). (עד כאן מועתק מן ספר קהלת יעקב בהשמטות לאגרא דכלה):

קץ כל בשר בא לפני (**בראשית ו יג**). ידוע מ"ש בזוהר הק' (ח"א ס"ב ע"ב) שהכוונה על מאן דמקריב קיצין דברייתא ומבקש לכלותם השם ישמרנו. בא לפני, ידוע מה שאמרו רז"ל (ב"ר פל"א א') החמס ק"ם (יחזקאל ז יא) אתמהה, ופירשו בו שהכוונה שהגיע הפגם עד בחינת פנ"י, בגימטריא ק"ם שהוא בגימטריא חכמ"ה בינ"ה, הגם דתמן לא יגורך רע, באפשר הכוונה להסתלקות המוחין למעלה למעלה, והבן. וזה כי מלאה הארי"ץ הידועה חמ"ס הם קיטרוגי הדינים והקליפות ועל ידי זה יתמנע הזיווג, וזהו הטעם כי מלאה הארץ וכו', וידוע ד' בחכמ"ה יסד ארי"ץ (משלי ג יט), הש"י יראנו נפלאות מתורתו ואל יאמר פינו דבר שלא כרצונו. עוד ירמוז לדעתנו וארמז בקיצור והמשכילים

יבינו, ק"ץ כל בש"ר (בראשית ו יג), ר"ל הקצה שנקרא כ"ל בש"ר, בא לפני דייקא כנ"ל בהעדר היחוד, כי מלאה הארי"ץ כנ"ל, וככה מאמרנו על פסוק (ישעיה סו כג) והיה מדי חודש בחדשו כו' יבוא כ"ל בש"ר להשתחוות לפנ"י דייקא בין והתבונן, ויברך כ"ל בש"ר ש"ם קדש"ו לעולם ועד (תהלים קמה כא). והנני"י משחית"ם, ר"ל החמ"ס אשחית היינו הדינין והקליפות, א"ת האר"ץ עם הארץ התחתונה הגשמיות, כי כאשר יתהווה הדין ברשעים יתבטלו הדינים אחר כך כנודע, הש"י יציל אותנו ואת כל ישראל מכל רע:

עשה ל"ך (**בראשית ו יד**). לך דייקא שכל הברואים ניצולו בזכותו, ולכך העשייה של התיבה דוקא בכוונה ל"ך. או יאמר ל"ך דייקא, להיותך במדרגת צדי"ק יסוד עולם, והתיבה היא בחינת ה' אחרונה מלכות שמים כנודע. וזהו עשה ל"ך דייקא, שאתה במדריגת צדיק, שייך לך התיבה. או יאמר מעין זה, בענין שאמרו בזוהר הק' (ח"א ר"ל ע"א) דבכל עת צריך האדם להיות בבחינת דכר ונוקבא, ואפילו בדרך דאזל בפרודא צריך לאתחברא בשכינתא כדי שיהא שלם, ואם כן גם בכאן להיות העולם שרוי בצער אזיל בפרודא שנאסר בתשמיש (עיין סנהדרין ק"ח ע"ב), על כן צריך להתחבר בתיבה בחינת שכינה, בכדי שישתכח שלימא כדקא יאות דאם לא כן הרבה ריוח והצלה לפניו: או יאמר על פי מש"כ בזוהר הק' (ח"א ס"ג ע"א) בשעת הגזירה צריך להסתיר פניו מהמחבל שלא יראה פניו ויקטרג אותו, וזהו עשה לך (בראשית ו יד) להנאתך ולטובתך, דאם לא כן הרבה ריוח והצלה לפניו בלא התבה, נ"ל:

עש"ה ל"ך תיב"ת (בראשית ו יד) ס"ת כה"ת, ונודע סגולתו לשמירה ממקטריגים, ובזה השם הרג משה המצרי כנודע מ"ש (שמות ב יג) למה תכ"ה רעך, וא"ל (שמות ב יד) הלהרגני אתה אומר כאשר הרגת את המצרי, ולזה השם צריך אדם לכוין בכל יום בפסוק כי לא עזב"ת דורשי"ך ה' (תהלים ט יא), וכן בעל כן נקוה לך לראות מהר"ה בתפאר"ת עוז"ך (תפלת עלינו), והוא בחילוף השם שד"י האותיות שלאחריו כנודע, והוא גם כן בר"ת "כל "הנשמה "תהלל (תהלים קנ ו) כנודע, וזה השם מסוגל לשמירת העובר במעי אמו, וכאן הסתירה בתבה היה כדמיון סתירת העובר במעי אמו, על כן נרמז לנח זה השם בכאן, המשכילים יבינו כי הוא נרמז בסוד הכתוב הנ"ך הר"ה וילד"ת (בראשית טז יא), והבן:

קנים תעשה כו' (**בראשית ו יד**). אפשר יש לרמז על פי מ"ש האר"י ז"ל במשנה (אבות פ"ד מ"כ) אל תסתכל בקנק"ן וכו', שר"ל ק"ן ק"ן דונק"ה ולא ינק"ה (שמות לד ז), שמרומז בחיצונתם השם הויה ובפנימיותם ק"ן ק"ן, דא מט"ט דהוא ק"ן לקוב"ה כנודע (עיין תיקו"ז כא נ"ח ע"ב), ואף על פי כן אל תסתכל בק"ן ק"ן, אלא במה שיש בו כי ב' פעמים

ק"ן הוא ש', הוא גימטריא הויה בחילוף א"ת ב"ש כזה (מנצפ"ך)[מצפ"ץ], והנה הוא בגימטריא ברחמי"ם, והוא לרמז הגם שהשם הויה הוא מסתתר, עם כל זה הוא רחמים. והנה שם אלקים ביודין הוא גם כן בגימטריא ש, והנה הש"י צוה שלש מאות אמה ארך התבה (בראשית ו טו), יש פנים לומר נגד שם אלקי"ם, אזי אמר לו הש"י קנים תעשה את התבה, ר"ל בכוונת הק"ן ק"ן, בסוד אכן אתה אל מסתתר (ישעיה מה טו), והוא מסתתר ברחמים בכדי שתתקיים התבה נגד הדין המתוח וברחמים ינהלם, והש"י יראנו נפלאות מתורתו:

את התבה (**בראשית ו יד**). ר"ל התבה היא נגד מדת א"ת מלכות שמים, וגם היה צריך לצרף בה כל האותיות מא' עד ת', להיותה מחזקת עולם מלא כדמיון העולם הגדול הנעשה בצירופי אלפי ביתות רל"א שערים:

עצי גפ"ר (**בראשית ו יד**). אפשר להיות שנגזר על העולם שיהיו כלם פגרי"ם, ונתהפך לנח מפג"ר לגפ"ר, ונסתם בזה פי המקטרג שראה שכולם בכלל הגזירה, והש"י הפכו ברחמי"ם. וכן הוא קבלה בידינו מעשה הצדיקים שמהפכין ענין אותיות הגזירה לצירופים אחרים היפך לטובה, עיין בתשבי שרש פג"ר, יפו"ל רק על פגרי בני אדם רשעים. ונ"ל שרשו מלשון הריסה, כי על פסוק (ירמיה מה ד) אשר בניתי אני אהרו"ס, תרגום אנא אפג"ר, על כן ענין הגזירה היה לשון פג"ר להרוס הכל, ונתהפך לטובה לנח הצדיק:

וכפרת אותה מבית ומחוץ בכפ"ר, אפשר על כל העצים נגזר פר"ך שיתפרכו ויתפרדו, ונתהפכה לתבת נח לכפר, כי אם לא (לא) תתקיים בקיומה מפני מי המבול, והש"י הפכה לטובה כנ"ל. ובעניינים האלה ירמז גם כן עצי גפ"ר תעשה את התב"ה, ר"ל תיבת הדבו"ר תעשה מפג"ר גפ"ר וכך מפר"ך כפ"ר, והבן שעל כן יאמר א"ת התיבה, ר"ל אותיות התיבה, נ"ל:

וזה אשר תעשה אותה (**בראשית ו טו**). וכה תעשה הוה ליה למימר. אפשר היות התבה בחינת ה' אחרונה, בא הש"י לומר להמשיך לה בחינת ז"ה הוא ו' שבשם, ובחינת אשר היא ה' ראשונה שבשם, והיו"ד ממילא תמשך אחריה כי הם תרין ריעים דלא מתפרשין, כי להיות התבה היתה כלל העולם כולו, היה צריך להמשיך לה הויה וקיום מהשם המהוה כל הויות, והש"י יראינו נפלאות מתורתו:

שלש מאות אמה ארך התבה נ' רחבה ל' קומתה (**בראשית ו טו**). ידוע מ"ש הרב במגלה עמוקות הכל ביחד כל החשבון גימטריא ש"פ, מנין חיבור הויה עם אדני, כזה י' פעמים א', ה' פעמים ד', ו' פעמים נ', ה' פעמים י', הכל ביחד גימטריא ש"פ. והנה אני הקטן

ארמוז להיות נ"ח בחינת הצדיק המחבר הויה עם אדני כנודע, והנה הצדיק נקרא שלום ועם הד' אותיות בגימטריא ש"פ, ונקרא שלו"ם להיות משים שלו"ם בבי"ת (עיין שבת קנ"ב ע"א) והבן, על כן תבת נח כמנין ש"פ, נ"ל:

טז צה"ר (בראשית ו טז). בין למאן דאמר חלון בין למאן דאמר אבן טוב (ב"ר פל"א י"א), יקשה למה אפקיה קרא בלשון צה"ר. ונראה בדרך שכתבנו לעיל דגדולים צדיקים שמהפכין מדת הדין לרחמים (ב"ר פע"ג ג'), והנה בדור המבול שנתגברו דינים דאלקים, ובפרט אלקי"ם מילוי ההי"ן בגימטריא צר"ה, וידוע ממקובלים ורבותינו הקדושים שכן הוא דרך הקודש לצדיקים לעשות צירופים אחרים לטוב. והנה בכאן שנתגברו הדינים דאלקים על העולם, היתה עת צרה לשונאי ישראל ולא היה באפשרי שינצל נח, אזי למדו השי"ת שיעשה מצרה צה"ר. וז"ש הכתוב צהר תעשה לתבה, ר"ל מתיבת צר"ה תעשה צה"ר, ולמה כך ומפרש ואל אמה תכלנה מלמעלה, אמ"ה ר"ת אלקים מילו"י ההי"ן תכלנה, דגש בלמ"ד כאלו נכתב תכללנה, כידוע משפט הדגש בכל מקום לכפל האות, והכוונה תכלל בתיבת צה"ר תיבת צר"ה הנזכר למעלה מצירוף אלקים מילוי ההי"ן. ומפרש עוד ופתח התב"ה בצדה תשים, ר"ל התחלת התבה תהיה (בצדה)[בצדי] כמו תיבת צר"ה, רק תחתי"ם ר"ל אותיות אחרים שהם מתחת הצד"י, שנים שלישים תעשה, השני לשלישי והשלישי לשני, והבן. ובזה יונח לנו כמה דקדוקים בפסוק כאשר יתבונן המשכיל. או תכלנה מלשון מדה, כטעם וכל בשליש וכו' (ישעיה מ יב), והבן:

ויפורש בנסתרות לד' אלקינו, צה"ר נקרא יסוד דבינה, תב"ה נקראת מלכות שמים, אמ"ה נקרא זעיר אנפין אמה בת ו' טפחים והוא ו' קצוות, (עיין כל זה בספר מאורי אור). ומעתה נבין בנסתרות שמרמזת לנו התורה האיך יתנהג אדם בעולם לעשות יחודין עלאין להשפיע כל טוב לכל העולמות כי זה כל האדם, ומפרש צה"ר תעשה לתבה, שתראה לעשות יחוד עליון שיושפע מיסוד דבינה למלכות נוק' דזעיר, ואל אמה תכלנה מלמעלה, ומפרש בזה האיך יעשה דהיינו שתכללנה אל אמ"ה הוא זעיר אנפין הנקרא אמ"ה, היינו שתתייחד התב"ה מלכו"ת עם אמ"ה זעיר אנפין, ובו תשפיע המוחין המושפעין מיסוד אמא לזעיר אנפין, ואחר כך יושפעו למלכות נוק' דזעיר אנפין, ופתח התיבה בצדה תשים, ר"ל כשתקבל התב"ה השפעות מלמעלה, יושפעה מפתחה לאותן העולמות שבצדה היינו בריאה יצירה עשיה, תחתים שניים ושלישים תעשה דהיינו בריאה יצירה ועשיה, שבכולם יושפע שפע רב ממלכות כל עולמים, תחתי"ם נקראת בריאה אשר היא תחתית וכסא לאצילות, הש"י יאיר עינינו ויהי רצון שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו:

וירמוז עוד ענין התפלה והעבודה בכוונות מיוחדות, כבר ידעת שכל תיבה ותיבה מרמזת למדה מיוחדת, והנה אם האדם מכוין לאותו המדה ואחר כך למדה אחרת, אם כן יראה ח"ו כחילוק רשויות, ואם מכוין רק לאין סוף ב"ה, הרי אינו מרומז בשום תיבה ואות כמ"ש המקובלים, אך צריך לכוין לאותו המדה שמרמזת התיבה בכח האין סוף המלובש כביכול באותו המדה, והוא מאחד את הכל באחדות פשוטה מוחלטת כנודע. וזהו שירמז צה"ר תעשה לתבה, ר"ל צה"ר מלשון בהירות משורש צהרים, והכוונה בהירות איזה מדה שיהיה שהתיבה מרמזת עליה, רק ואל אמה תכלנה מלמעלה, אמה מרמזת לקו הישר לחוט האין סוף כביכול הנתלבש בכל המדות, וגם הוא מלשון אם המניקת ומשפיע לבניה, שכל שפע וכח המדות הם מאור האין סוף ב"ה, ור"ל תכלול הצהר אל האמה דהיינו לכח האין סוף ב"ה המתלבש בה, ופתח התבה בצדה תשים, ר"ל ציור התיבה והאותיות שהם פתחים וחלונות הוא רק מצד המדה, כי מצד האין סוף אי אפשר לתארו בשום אות ותיבה. וזה ופתח התבה רק בצדה תשים, ר"ל מצד הצה"ר והבן, תחתים כו' מרמז לבריאה יצירה עשיה כנ"ל, להשפיע על ידי זה היינו על ידי כוונה הזאת למדה הידוע בכח האין סוף רב טוב לג' עולמות בריאה יצירה עשיה:

ופתח התבה בצדה כו' (**בראשית ו טז**). יראתי בפצותי פי וארמוז לך מה שנלע"ד והש"י יהיה בעזרנו, כבר ידעת ענין תיבת נח שהוא (שהוא) בחינת מלכו"ת, וביסוד מלכות המתחבר עם הצדיק הוא בחינת נ"ח, כנודע בסוד תרין צדיקין, ויש בה ג' בחינות, בסוד שאמרו רז"ל (נדה י"ז ע"ב) חד"ר פרוזד"ר עלי"ה, (מספרם תת"ל כמנין ב' בתי המקדשים שהיה היחוד בתוכם תת"ל שנים). והנה הבחינה החיצונה נקראת בי"ת הסתרי"ם, ובחינה הפנימית נקראת סתרי"ם, בסוד מקום יש לו להקב"ה מסתרים שמו (חגיגה ה' ע"ב), (עיין כל דברינו בספר שערי גן עדן אות בית). והנה ח"ו בהפסק היחוד כשאין ישראל עושין רצונו של מקום, אזי נקרא אותו מקום תש"י מלשון תשות כח כביכול, (והוא סתרים במספר השוה) כענין שנאמר (דברים לב יח) צור ילדך תש"י, (עיין כל זה בספר הנ"ל כי מימיו אנו שותין בענין הזה). ומעתה המשכיל על דבר ענין נ"ח הצדיק ותיבתו, יתבונן במושכלות ופתח התבה בצדה תשי"ם, ר"ל מלשון תש"י בגימטריא סתרים, והמ"ם היא הפעולה בין והתבונן, תחתים שנים ושלישים תעשה בסוד חדר פרוזדור עליה, והמשכיל על דבר יאירו עיניו, כי יראתי לגשת אל הקודש לדבר צחות בענין הזה והשם יכפר בעדנו:

ואני (**בראשית ו יז**). השם ובית דינו (ב"ר פנ"א ב'). כנודע למשכילים אנ"י הוא הבית דין, והוא"ו הנוסף הוא הוא"ו שבשם כנודע, נ"ל. ובזה יובן הנני"י, ר"ל הנני בהסכמת אנ"י עם הוא"ו:

א"ת המבול (**בראשית ו יז**). ריבוי הא"ת, נ"ל על פי מ"ש בזוהר הק' (ח"א ס"ג ע"א) דהגם דהכליון היה על ידי המים, עם כל זה מחבלא אזיל בהדייהו, דבכל מקום שיש ח"ו איזה עונש, המחבלים הולכים עם הדבר המעניש בגזירת הבורא, כי כל השחתה בר מינן צריך להיות על ידי מחבל כי לכך נברא, על כן הסתירו הקב"ה לנח בתיבה, הגם דהרבה ריוח והצלה לפניו, כדי שלא יראהו המחבל בפניו ויכול לקבל נזקא ח"ו. ובזה אמר הטעם על כן אני מצוך לעשות התיבה להסתתר בזה, כי הנני מביא א"ת המבול כו', ר"ל עם המבול אביא לשחת כל בשר, ר"ל הדבר המשחית כל בשר היינו המחבל וחוששני שלא יסתכל בפניך, על כן בא והסתר ביום אף ד' עד יעבור זעם:

מביא את המבול מים על הארץ (**בראשית ו יז**). לכאורה הכי הוה ליה למימר מביא את המים למבול על הארץ. ויוצדק על פי מה שאמרו רז"ל במדרש (ב"ר פכ"ח ב') משל למלך שהושיב בתוך הפלטרין דיורין אלמין, והיו שואלים בשלום המלך ברמיזה וכו', עד שאמר המלך יחזרו הראשונים למקומם שהיו מתחילה מי"ם במי"ם. ולפי זה ידוקדק שפיר הנני מביא את המבול מים על הארץ, ר"ל אותן המים שהיו מקודם על הארץ, שהן הדיורין אלמים שהיו שואלים בשלום המלך ברמיזה, נ"ל:

כל אשר בארץ יגוע (**בראשית ו יז**). לאפוקי דגים שבים. או יאמר כל אשר בארץ יגוע, אפילו בארץ ישראל שלא גושמה ביום זעם (יחזקאל כב כד, ב"ר פל"ג ו') , אף על פי כן יגוועו מההבל:

והקמתי את ברית"י אתך (**בראשית ו יח**). יראתי בפצותי פי כבר כתבנו כי היה נח מדת צדי"ק יסו"ד עולם, על כן שפיר יוצדק בו סוד הקמת הברית, ואחר כך יבוא אל התבה סוד מלכותא קדישא, ולמשכילים יונעם הדבר במושכלות כי אי אפשר לפרש במכתב. וז"ש והקמותי את ברית"י אתך, ועל ידי כך ובאת אל התבה, והבן. ויומתק הדבר עוד וידוקדק ריבוי הא"ת גם כן, ברי"ת בגימטריא תרי"ג, וכשתצטרף עוד נח סך הכל בגימטריא תר"ע, בגימטריא שם אדנ"י במילואו עם הכולל הנודע, בסוד תר"ע בית דינא, והתבה הוא בסוד שם אדנ"י. וזהו והקמותי "את "בריתי, ר"ל אותיות ברית את"ך, היינו בצירוף שמך כזה "ברית "נח בגימטריא תר"ע אדנ"י במילואו, ועל ידי כך ובאת אל התבה הוא סוד אדנ"י, ויוצדק אחר כך את"ה ובניך ואשתך וכו' שנאסר להם התשמיש

(סנהדרין ק"ח ע"ב), ואף על פי כן לא תהיה בפרודא כי תתחבר בשכינתא (עיין זוהר ח"א ר"ל ע"א), והבן:

ונשי בניך את"ך (**בראשית ו יח**). האי את"ך יתירא. אפשר דהיה גלוי וידוע לפניו ית' שבנו חם יצטרך לשמירה שלא ישמש בתבה, על כן אמר לו שכל הנשים יהיו אצלו בחדר ויתבייש חם מפני אביו, ואף על פי כן שימש (עיין סנהדרין ק"ח ע"ב), כי הבחירה חפשיית:

שנים מכל תבי"א אל התבה להחיות אתך זכר ונקבה (**בראשית ו יט**). יש לדקדק א', שנים מכל, והרי מן הטהורים היו ז' ז', עיין ברש"י. ב', להחיות אתך, את"ך יתיר. ג', זכר ונקבה יהי"ו, תיבת יהי"ו שפת יתר, ויותר טוב היה לומר בקיצור מכל בשר זכר ונקבה תביא אל התבה. ונ"ל על פי פשוטו דהכי אמר לו הש"י להחיות את"ך בדומה לך, לא יהיו אלא שנים מכל, והגם שאצוה אות"ך אחר כך מן הטהורים תקח לך שבעה, היינו דוקא ל"ך היינו להנאתך לטובתך, שיהיה לך להקריב אחר כך לריח ניחוח לרצון להתרצות פני אדוניו, אך להחיות אתך בדומה לך לחיות מהם זרע על פני כל הארץ, לא יצטרך מכל מין רק שנים, והמותר שתקח תקריב קרבן, והשנים שתשאר אחר הקרבן יהיה מכל מין זכר ונקיבה, שתהיה נזהר שמא תשאיר בהחפזך ב' נקבות או ב' זכרים, נ"ל: ובאפשר ירצה עוד שנים מכל תביא אל התיבה (בראשית ו יט), שכל הבריות הנצולים בזכותך הם נצולים, על כן תצטרך אתה להיטפל בהם ולהביאם אל התיבה, ולא תצטרך להיטפל בהבאתך אתה בעצמך רק שנים, מה שאין כן המותר מהטהורים שינצלו אחר כך כי יעלו לרצון לריח ניחוח לד', יבואו בעצמם במסירות נפשם להשם וזכות יחשב להם. וירצה עוד זכר ונקבה יהיו, ר"ל שלא יוכרו רק בעצמותם ובתמונת והוית גופם שזה זכר וזה נקבה, אבל לא יתנהגו במנהג זכר ונקבה בתשמיש, כי כולם נאסרו כנודע (סנהדרין ק"ח ע"ב):

ומכל החי מכל בשר (**בראשית ו יט**). הנה כפל לשונו ח"י ובש"ר. יש לפרשו כפשוטו דאי הוה אמר מכל בשר שנים מכל, סלקא דעתך אמינא שבעופות שמטילין ביצים סגי להביא נקבה עם כמה ביצים, ויהיה בזה קיום לאותו המין, קמ"ל ומכל החי כו' תביא, שיהיה בכל מין חיות בשעת ביאה לתיבה. ואי הוה אמר מכל החי שנים, סלקא דעתך אמינא דבבהמות וחיות נקבה מעוברת זכר סגי, דהוה בשעת ביאה לתבה זכר ונקבה שיש בהם חיות, וקמ"ל מכל בשר שנים כו' שבבשר יהיו נחשבים לשנים, מה שאין כן עובר אינו בשר בפני עצמו, דעובר ירך אמו הוא וניתר בשחיטת אמו (חולין ס"ח ע"א),

ואם כן צריכי תרווייהו, והא דדרשו רז"ל (ב"ר פל"א י"ג) מכל החי אפילו שדים, י"ל שדרשו מיתורא דה"א בתיבת החי, נ"ל:

מכל רמש כו' (**בראשית ו כ**). הוסיף ברמש תיבת מכל, להיותם רבים מאוד וכמעט לא יוכרו בין מין למין, ואף על פי כן כולם צורך לעולם להיות מלכותו בכל משלה כנודע, על כן ס"ת שני"ם מכ"ל יבוא"ו אלי"ך להחיו"ת, ס"ת מלכו"ת, שכל הברואים צורך למלכות שמים והבן והתבונן להיות התב"ה בחינת מלכו"ת. וז"ש יבואו אליך שאתה הוא בחינת צדי"ק, על ידך יבואו אל התיבה בחינת מלכות, והבן:

ואתה קח לך (**בראשית ו כא**). תיבת ואתה מיותרת. אך הוא להורות כי הכל בזכותו, על כן יקח מתחלה הוא הכל בעצמו והוא ישפיעם לכל חי, ובפרט כי הוא בחינת הצדיק המשפיע ומשביע לכל חי, והבן:

מכל מאכל (**בראשית ו כא**). לרבות זכוכית לנעמיות וכיוצא שאמרו ז"ל (שבת קכ"ח ע"א):

אשר יאכל (**בראשית ו כא**). הנך ב' תיבות מיותרים. אך הוא לשלול המאכל אשר איננו נאכל, כמו שאמרו רז"ל (סנהדרין ק"ח ע"ב) אריא אישתא זנתה, היינו האש והקדחת שזה לא היה באפשר ליקח את התיבה, רק הוא ממילא:

ואספתו אליך (**בראשית ו כא**). רצ"ל שתאסוף כל המאכלים לחדרך ותתן להם בכל יום במדה ובמשקל, ולא תאמר למה לי כל הטורח הזה אניח לפניהם והם יבוזו:

והיה (**בראשית ו כא**). יקנו הפירות הויה וקיום שלא ירקיבו. או יאמר ואתה קח לך כו' והיה לך ולהם לאכלה, הנה ואת"ה הוא מיותר דהוה ליה למימר וקח לך. והנראה דהנה מסיים והיה לך ולהם לאכלה, לך מקודם ואחר כך להם, והנה הוא שלא כד"ת דקיימא לן (ברכות מ' ע"א) אסור לאדם לאכול עד שיתן מאכל לבהמתו, שנאמר (דברים יא טו) ונתתי עשב כו' ואכלת כו', אך דהש"י צוה לנח בהוראת שעה שיעשה בסדר אחר, שיאכל הוא תחלה ואחר כך יתן לבהמות וחיות, כי היה הדבר בסכנות נפשות וחייך קודמין. וז"ש ואת"ה דייקא תעשה כזאת, מה שאין כן לשאר בני אדם אין הדין כן. וירצה עוד ואתה דייקא, להיות נח בדרגא דצדיק צנור המשפיע, וזולתו לא היה מי שיכול להשפיע, ואלו היתה האסיפה של מאכלים על ידי בניו שלא היו בדרגא דצדיק המשפיע, לא היו יכולים להחיות כל המינים על ידי המאכלים הללו, כי המשכת השפעה וחיות הוא על ידי הצדיק דייקא, בין והבן:

ואספת אליך (**בראשית ו כא**). הוא מיותר לכאורה. אך אשמועינן מה שאמרו רז"ל (פסחים קי"ג ע"א) אזלית לאיגרא שירותך בהדך, על כן אמר ואספ"ת אלי"ך דייקא, היינו במדור העליון אצלך שם יהיו המאכלים:

ויעש נח ככל אשר כו' כן עשה (**בראשית ו כב**). להגיד שבחו של נח שלא כיון בעשיית התבה להציל את נפשו מטביעת המים הזדונים, רק עשה לקיום גזירת המלך. ויאמר עוד כי הנה נח חשב בדעתו שאין לו זכות להנצל, כי כן דרך הצדיקים שמחפשים דרכיהם ויודעים שאינם יוצאים ידי חובתם בעבודת הבורא, רק שחשב בדעתו שהש"י רוצה ברוב רחמיו להצילו במתנת חנם. וז"ש ככל אשר צוה אותו אלקים כן עשה, אבל בעצם עבודתו לא מצא לעצמו זכות שינצל, וכל זה מורה צדקתו: ויאמר עוד ככל אשר צוה אלקים כן עשה (בראשית ו כב), להיות נעשים בכוונה מכוונת בחדריה ועליותיה נגד השורש עליון מלכות שמים, והכל מיד ד' השכיל על נח. לזה אמר ככל אשר צוה אותו אלקים, על פי אותן הכוונה עשה: או יאמר מעין זה להיות נח הצדיק חשב פן לא יצא ידי חובתו בכל הכוונת כרצון המצוה ית', על כן עשה הכל על דעת המקום, ועל כל דבר היה אומר על דעת הבורא המצווה ב"ה, וכן קבלנו בכל עשיית המצות לומר על דעת הרבי שמעון בן יוחאי והאר"י ז"ל ועל דעת כל הצדיקים כנודע:

ז (א) בא אתה וכל ביתך אל התבה (**בראשית ז א**). יקשה היה לו לומר בא עם כל ביתך, ומאי אתה. עוד יקשה היה לו לומר קח מכל הבהמה וכו', ואחר כך יאמר בא עם כל כו'. והנראה להיות נח הוא העיקר וכולם ניצולים בזכותו, ובהעמיק כי הוא בחינת צדי"ק יסוד עולם המתחבר עם התיבה להיות היחוד השלם, וכולם נגררים אחריו להיות עמו בצוותא. על כן אמר בא את"ה מקודם, ואגבך וכל ביתך אל התבה, ומפרש הטעם למה אתה מקודם, כי אתה הוא העיקר להתחברות התבה, כי אותך ראיתי צדיק דייקא והבן, על כן תקח לך לצוותא מכל הבהמה וכו', והבן:

וכל ביתך (**בראשית ז א**). בי"ת זה האשה (יומא ב' ע"א), וכ"ל לרבות נשי בניו, כי אותך, אות שלך אות ברית קודש שנמצא שלם לפניו, על כן צדיק נקרא בדור הזה, שכולם חטאו בברית והוא נמצא שלם:

תקח לך (**בראשית ז ב**). כולם ניצולים בזכותך. איש ואשתו, לא אמר "זכר "ונקבה רק "איש "ואשתו, להורות שיקח דוקא מאותן שהם איש ואשתו שלא הזנו לשאינו מינם:

גם מעוף השמים שבעה זכר ונקבה (**בראשית ז ג**). הנה לא פירש כאן בטהורים דוקא מדבר, וצריך ללמוד סתום מן המפורש וטעמא בעי. גם שינה בכאן לומר זכ"ר ונקב"ה. גם צריך להבין ריבוי הגם. והנראה דבתיבת ג"ם מרבינן דגם ביצי עופות יכניס, על כן

אמר זכר ונקבה, דלא שייך בביצים אי"ש ואשת"ו רק זכ"ר ונקיב"ה, וניכרים הם שזה סגלגל וזה ארוך כנודע לבקיאים, על כן לא הוצרך לפרש דמדבר בטהורים, כי בעופות טמאים יש שאינם מטילים ביצים, ועל כן מרבינן דוקא באותן שאין מולידים רק על ידי הטלת ביצים, שהם טהורים דוקא כנודע מרז"ל (ב"ר פס"ח י"א), ויהי רצון שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו:

כי לימים עוד שבעה (**בראשית ז ד**). מהראוי לשיאמר בעוד שבעת ימים או אחר שבעת הימים, הגם שדרשו רז"ל (סנהדרין ק"ח ע"ב) עוד זמן נוסף אחר הק"ך שנים, גם כן אילו אמר בעו"ד שבעת ימים תדרש הדרשה. ונראה לרמז הסכמת הדין מכל הספירות, כי ימים קדמונים נקראים השלשה ראשונות. וזהו ירמוז כי לימים הידועים ימי קדם, עוד שבעה הם ז' התחתונות, ומכולם יצא הדין להמטיר על כו':

את כל היקום (**בראשית ז ד**). אפשר את לרבות כל הנפשות, כמו שאמרו רז"ל (סנהדרין ק"ז ע"ב) שאין להם חלק לעולם הבא:

ליל"ה ומחית"י א"ת כ"ל היקו"ם (בראשית ז ד) ס"ת תהלים, ירמוז מה שאמרו רז"ל (ב"ר פס"ח י"א) שיעקב אבינו אמר תהלים בביתו של לבן, ומקובל אצל חכמי האמת שעל ידי התהלים הוציא אז יקר מזולל איזה ניצוצות הנידחות שהיו עדיין מדור המבול והיו מגולגלים בצאנו של לבן, ויעקב אבינו הוציא אותם אל הקדושה מה שהיו ראוי לציור קדוש:

ככל אשר צוה ד' (**בראשית ז ה**). בכאן נאמר שם הויה. אפשר לרמז כי נח הצדיק בראותו גודל רחמנותו על בריותיו והשאיר לפליטה גדולה מכל מין, הגם שהעולם היה ראוי להשחתה, על כן גם הוא למד ממדת בוראו והתנהג ברחמים עם הבריות הבאים אליו, והיה מקרבם ומנהלם כרועה עדרו, לא כמשתרר עליהם להיות כולם ניצולים בזכותו:

ונח בן שש מאות שנה וכו' (בראשית ז ו). איני יודע מה מלמדנו, כי נאמר אחר כך בפסוק (בראשית ז יא) י"א בשנת שש מאות וכו'. והנ"ל דרצה בזה להיות נ"ח בחינת צדיק יסוד עולם, על כן נבחר להתחבר בתבה בחינת מלכות שמים, וידוע דבחינת יסוד צדיק הוא המריק ברכאן מכל שייפין, וכלול מכל הש"ש קצוות בסוד הוא"ו זעירא, דגוף וברית חשבינן חד, על כן להיות בחינת המלכות נתמלאה בדינים על ידי מעשה הרשעים בהעדר היחוד השלם, ומזה נתהווה מי המבול בחינת השפעת הדינים מים הזדונים, עד שנתחבר נ"ח הצדיק אל התבה ונתקיים העולם, והבן. וז"ש ונח בן שש מאות שנה היה ולא במקרה זה, רק שעל כן היה בן שש מאות שנה, להורות כי היה כלול מכל הו' קצוות, וכל אחד כלול מעשר ומעשר עד עשר, הכל ביחד שש מאות כנודע, וכבר ידוע שנ"ה

בגימטריא ספיר"ה, ואמר כשהגיע נח לכלל הזה ונברא רפואה למכה מקודם, אחר כך היה המבול מים על הארץ העליונה התגברות הדינים בהעדר היחוד, על כן לקיום העולם על ידי התחברות הצדיק יסוד עולם אל התבה מלכות שמים, (בראשית ז ז) ויבא נח ובניו ואשתו וכו' אל התבה מפני מי המבול, שלא יתבטל העולם על ידי התגברות הדינים, על כן אמר בכאן האנשים לחוד והנשים לחוד שנאסר בתשמיש, להיות שנתחבר ונזדווג בזיווגו הקדוש העליון, והבן:

מפני מי המבול. ס"ת שם הקדוש יל"י. ידוע לחכמי לב סגולתו לרפואה, להורות על מה שאמרנו שנברא רפואה קודם למכה, והבן ויהיו לרצון אמרי פינו:

מן הבהמה הטהורה ומן וכו' (**בראשית ז ח**). איני יודע מה מלמדנו הפסוק הזה, הוה ליה למימר בקיצור גם כל מיני הבהמות והעופות וכו'. גם תיבת מ"ן אינו מובן. והנראה להורות על מה שנמצא במדרשים (עיין ב"ר פל"א י"ג, ותנחומא נח סי' י"ב) שבאו בהמות וחיות רבבות עד אין מספר לכנוס לתבה, ולא בחר בהם השם רק מאותן שדבקו במינן, ולזה יאמר מ"ן, ר"ל שנבררו מכל הבאים שהיו אין מספר, נ"ל. וירצה עוד להשמיענו מפעלות תמים דעים, הגם דכבר היה המבול על הארץ במה שאמרו רז"ל (ב"ר פל"ב ו') שדחקום המים, ממילא בטבע היה שידחפו זה את זה לברוח על נפשם, לא כן עשו רק הלכו בהדרגה וחלקו כבוד זה לזה, בתחלה מין האדם, ואחר כך הבהמות הטהורות, ואחר כך הטמאות, ואחר כך העופות, ואחר כך הרמשים, כי נכנעו הכל לפני בוראם ולא הלכו בגאוה ובגודל לבם, והכיר כל אחד מעלת חבירו עליו, ברוך שחלק מחכמתו לבריותיו:

ט שנים שנים (בראשית ז ט). ידוע פירוש רש"י ז"ל מן הפחות היו שנים, עם כל זה רשות ניתן לידרש בתורתינו הק', ורצ"ל שני"ם שני"ם, שהלכו כל אחד זוגות מין ומין לבדהן, דקיימו וקבלו ע"מ לדבק במינם דוקא, ולהורות זה הלך כל מין זוגות זוגות זכר ונקבה, אך כיון שהלכו זוגות אפשר לטעות שלא פירשו מתשמיש, לזה סיום כאשר צוה אלקים את נח שאסרו בתשמיש (סנהדרין ק"ח ע"ב) , רק מה שהלכו שנים שנים להורות קבלתם על נפשם לדבק במינם שלא להכחיש בריאת היוצר כל הוא אלקינו. ובזה ידוקדק גם ריבוי הא"ת, שבמה שצוה לנח האנשים לבד והנשים לבד, נחשבו גם הם שיאסרו בתשמיש וכן עשו. ובזה ידוקדק גם כן אומרו בכאן זכר ונקבה לא אי"ש ואשת"ו, להורות כי לא נהגו במנהג איש ואשתו:

ויהי לשבעת הימים ומי המבול וכו' (**בראשית ז י**). מהראוי היה לשיאמר היו מי המבול וכו'. וכהיום שאמר ומ"י, יורה וא"ו הנוסף על האמור מקודם. על כן נראה לפרש

שמהפסוק הזה דייקו (ב"ר פכ"ה ב') שלא שמשו המזלות בימי המבול. ולזה יאמר ויהי לשבעת הימים, ר"ל כל מקום שנאמר ויה"י צרה (מגילה י' ע"ב), והכי פירושו בכאן וי היה לשבעת הימים, היינו ז' ימי בראשית שנתבטל הנהגות המזלות שעל ידם יוכרו בכל עת השבעת הימים שמבראשית, ומ"י המבו"ל היו, ענין אחר נוסף על האמור, נ"ל:

בשנת שש מאות שנה לחיי נח. (בראשית ז יא) כמ"ש לעיל רפואה קודם למכה: בחדש השני. לדעת רבי אליעזר הוא מרחשון (ר"ה י"א ע"ב), שהוא בסוד הגבורה דנוק' כמ"ש בליקוטי תורה פרשת ויצא, וכן לדעת רבי יהושע אייר הוא גבורה דדכורא: בשבעה עשר יום לחודש. שכבר ניכר חסרון הלבנה ומורה על הדין, ביום הזה דייקא היה מה שהיה, כי היום היה מסוגל לדין: נבקעו כל מעינות תהום רבה הם מים נקבות, וארבות השמים נפתחו הם מים זכרים, לפי שהיו שטופים בזימה ובזנות, נשתנו עליהם סדרי בראשית, שבטבע שברא היוצר הטפה יורדת מקודם מלמעלה, ואחר כך מתעורר התהום מימיו נוקבין מלמטה (ב"ר פי"ג י"ג), וכאן נשתנו להיות שעשו עיקר מהנקבות, על כן כך היה עונשם שנבקעו מקודם מעינות תהום:

ארבעים יום וארבעים לילה (בראשית ז יב). בסדר מעשה בראשית הלילה קודמת, וכאן נראה הימים קודמים. אך אם היה מתחיל הגשם לירד בלילה, היה מן ההכרח שיבאו אל התבה בלילה, והש"י רצה להכניסם בפרהסיא, על כן התחיל המטר ביום. וזה שמתחיל הפסוק השני בעצם היום הזה בא נח, נ"ל:

בעצם היום הזה בא נח (**בראשית ז יג**). כבר ידעת (עיין זוהר ח"א נ"ט ע"ב) כי נח מרמז ליסוד דעביד נייחא לנוק', שהוא סוד התב"ה שבא אליה נח לקיום העולם, וכבר ידעת יו"ם הז"ה מרמז לזעיר אנפין. והנה יש לפרש עצם היום הזה, היינו הבהירות של יום הזה הנ"ל, דהיינו יסוד דזעיר אנפין אשר שם הוא התחלת האור מכל המדות הכלולין לשם להשפיע לתבה, ועיין בזהר בתחילתו (ח"א א' ע"א) במאמר רבי חזקיה, וז"ל מכאן ולהלאה אור דאתברי ואתגניז, ואתכליל בברית ההוא דעאל בשושנה דא ואפיק בה זרעא עכ"ל, על כן נקרא "עצם "היום "הזה. ובזה תבין ויקח משה את עצמו"ת יוסף כו' (שמות יג יט), וכן ואת עצמות יוסף אשר כו' (יהושע כד לב). ובזה תבין שהתורה מלמדת לאדם דעת דרכי הצדיק האמיתי, שכל פעולותיו ועשיותיו הם צורך גבוה, וכל חסד דעבדין לא עבדין לגרמייהו, כי משליכים את נפשם מנגד עבור רצונו ית"ש. וז"ש בעצם היום הזה בא נח וכו', שכוונת נח וכו' בביאתו אל התבה לא היתה להציל את נפשו ממים הזדונים, רק בא בעצ"ם היו"ם הז"ה, דהיינו שיתחבר עצם היום הזה, היינו יסוד דזעיר אנפין עם התב"ה ארון הברית, על כן זכה להיות צדיק יסוד עולם. או יאמר בעצ"ם, היינו

הבהירות של יום הזה, היינו יסוד דאבא המתלבש תוך יסוד דזעיר אנפין, כאשר ידעת מסוד אלה תולדת נח נח וכו' (בראשית ו ט), הכל באופן כאמור כנ"ל:
את"ם אל התבה. ר"ל הנשים ניצולו בזכות בעליהן:
המה וכל וכו' (בראשית ז יד), אמר תיבת המ"ה קאי אדלעיל, כמו שהנשים ניצולו בזכות בעליהן כמו שפירשנו, כן כל הנבראים בזכות נח ובניו ניצולו:
ויבאו אל נח וכו' שנים וכו' (**בראשית ז טו**). נ"ל ששנים שנים אפילו מהטהורים באו מאליהן להיות לטובתן, והיותר מטהורים להיותן לטובת נח להקריב מהן קרבן, הוצרך נח להביאן, ובזה הבין איזה מהן יקריב, כי מאותן שבאו מאליהן הניח מלהקריבן להיותן לקיום המין:
מכל הבשר אשר בו רוח חיים. אומרו בכאן מכל הבשר. גם אשר בו רוח חיים. הוא להיות כי עד הנה לא הותר להמית בריה לאכול בשר, ולנח הותר. והנה לכאורה יהיה הדבר מבהיל יורה אכזריות, אך הוא להיות שכולם ניצולו בזכות נח, וגם להיות שהבינו כל הברואים שהוא להם טובה גדולה שיתעלה ממדרגת נפש החיונית לנפש המדברת והמשכלת, על כן קימו וקבלו על עצמם כל הברואים להיותן לברות לבני נח. וזה יאמר בכאן כל הבשר דייקא, אשר בו (רק) רוח חיים דייקא והבן, ולזה אש"ר ב"ו רו"ח חיי"ם, ס"ת רחו"ם, שהוא רחמנות גדול, נ"ל:
והבאים זכר ונקיבה (**בראשית ז טז**). על פי מ"ש לעיל יוצדק מאוד והבאים מעצמן בלי טרחה לנח זכר ונקבה באו, מה שאין כן אינך הובאו בטורח נח, נ"ל. ובזה תבין כאשר צוה אלקים את נח, ר"ל לענין שבעה שבעה צוהו תקח ל"ך, ר"ל בטרחך והשתדלותך:
ויסגר י"י בעדו. באפשר חתמו בגושפנקא דיליה שתתקיים התבה שלא בטבע, כי בטבע לא היה באפשר שתתקיים בקיומה. והעמיק עוד להיות התיבה בחינת אדנ"י, הקיפה בבחינת שם הויה לאור מקיף ושמירה שלא יכנוס המחבל לתוכה, בראותו שמא דמאריה על התבה יראה ורעד יבוא בו:
ויסגר. ב' במסרה, דין. ותנינא ויסג"ר בשר תחתנה (בראשית ב כא) יובן על פי דברי הזוהר (ח"א נ"ט ע"ב) נ"ח עם התב"ה, הוא חיבור דכר ונוקבא. ואם כן זה רמיזת המסורה כמו דהתם ויסגר בשר תחתנה להתהוות החיבור דכר ונוק', כן בכאן נח עם התבה:
נשמט ממקומו להחי"ת אתך להחי"ת, חסר וא"ו. תרין במסורה חסר, דין. ותנינא להחי"ת עם ר"ב (בראשית נ כ). יש לרמז על פי מה דידוע ר"ב ניצוצין היו במצרים, והיו חסרים עד שנגאלו ישראל והוציאו הניצוצין והחיו אותם. וידוע דדור המבול נתבררו במצרים, על כן זרקו הילדים למים, וקודם הבירור היו חסרים החיות, על כן נחסר באילין

תרין אות ו' שהוא אות חיים כנודע (תיקו"ז סט קי"ח ע"ב), עד שנתקנו על ידי משה בסוד ונתתם לי אות אמת (יהושע ב יב) , בחינת וא"ו דרגא דמשה בעלה דמטרוניתא כנודע מזוהר הק' (ח"א רמ"א ע"ב) , הש"י יכפר בעדנו:

ארבעים יום (**בראשית ז יז**). אמרו רז"ל (ב"ר פל"ב ה') נגד יצירת הולד. עוד נ"ל שעברו על כל התורה שעתיד להנתן בארבעים יום, הגם שלא נצטוו עברו להכעיס, כי היו יודעין את התורה כי היו חכמים מחוכמים במושכלות כנודע (ב"ר פכ"ו ה'), גם כן עברו על המצות שנצטוו, וגם על המושכלות בשכל אפילו אם לא נתנו כמו גזל וניאוף:

על הארץ. להורות בא איך עשו המים רצון קוניהם, הגם שמטבע המים להשתקע מהן בארץ, לא נשתקע אפילו טפה אחת בתוך הארץ, רק נתחזקו להיותן הכל על הארץ, כדי שיתגברו בריבוי גדול להמחות כל היצור. וז"ש אחר כך וירבו המים, מחמת שלא נשתקעו:

וישאו את התבה ותרם מעל הארץ. הרבה ריוח והצלה לפניו, והיה באפשר שתעמוד התבה במקומה יתד בל תמוט, אך הוא להיות שגזר היוצר שיאבדו כל אשר יש לו עמידה על הארץ, על כן הוצרכה התיבה שתפרח באויר על פני המים שלא תהיה בכלל הגזירה. וזה ענין מציאות החן של נח, שהש"י היה בעזרו שלא יהיה בכלל הגזירה, וזה יורה רחמנותו ית' נגד מדת הדין המתוח אז על כל יושבי תבל. ולפי מ"ש שלא נשתקעו המים בארץ, ירצה עוד מדה כנגד מדה, כמו שהם חטאו בזיווגם במין שאינו ראוי להם, כמו כן גם המים דכורין שמארובות השמים, והמיין נוקבין שמתהום לא היה חיבורם עולה יפה, ולא נתחברו כדרך כל הארץ שכל טפה שמלמעלה נכנסת בארץ, וטיפיים עולים כנגדה מלמטה (ב"ר פי"ג י"ג), רק הלכו כולם בערבוביא ובמריבה, ועל ידי כך היו כדמיון מלחמה ועשו כלה בחימה שפוכה על כל יושבי תבל. המי"ם וישא"ו א"ת התבה, ס"ת תהו"ם, ואחר כך כיון שגמרו רצון הבורא להמית כל בריה, שוב נתחברו כדרכן כדי שיתרבו המים כדרך פריה ורביה וימחה וימסמס גופם עד לעפר. ולזה יאמר בפסוק י"ח (בראשית ז יח) ויגברו המים בהתגברות מאליהן, שפרו ורבו וירבו מאוד על הארץ:

והמים גברו מא"ד מא"ד (**בראשית ז יט**). לעיל (בראשית ז יח) כתיב ויגברו המים וירבו מא"ד, וכאן כתיב והמי"ם, וכתיב מאד מאד. אפשר על התגברות הדכורין, וכאן קאי על הנוקבין נכתב ב' פעמים מאוד, כי טפה מלמעלה טפיים מלמטה (ב"ר פי"ג י"ג), נ"ל:

אשר תחת כל השמי"ם. אפשר השמים שבכאן הכוונה על השרים העליונים, וכל הארצות הם תחת שרים, מה שאין כן ארץ ישראל לא נמסרה תחת יד שר רק הוא לחלק

השכינה. וזה יורה בכאן דייקא כל ההרים אשר תחת כל השמי"ם, היינו תחת ידי שרים ממונים, מה שאין כן ארץ הקדושה לא גושמה ביום זעם (יחזקאל כב כד, ב"ר פל"ג ו'): **חמש עשרה אמה** (**בראשית ז כ**). על שפגמו בשם י"ה כמ"ש לעיל החמס ק"ם (יחזקאל ז יא, ב"ר פל"א א'), בגימטריא חכמ"ה בינ"ה, כן מקובל לחכמי האמת. קץ כל בשר בא לפנ"י דייקא, פנ"י גימטריא חכמ"ה בינ"ה, כן הוא במקובלים. ובזה ידוקדק מלמעל"ה, דהוה ליה למימר למעלה. אך לפי הנ"ל יש לפרש חמש עשרה אמה מלמעלה, ר"ל נגד חמש עשרה שלמעלה במקום קודש, מבחינה זו גברו המים. או יאמר חמש עשרה אמה מלמעלה גברו המים, ר"ל אותן חמש עשרה אמה היו ממים שלמעלה, מה שאין כן השוואת המים על פני כל הארץ עד ההרים הגבוהים היו ממימי התהום. ובזה ידוקדק הנקודה ויכסו ההרים, ולא ויכסו, להורות דממילא נתכסו ממים שלמעלה, והבן בדקדוק: **המי"ם** ויכס"ו ההרי"ם, ס"ת שם קדוש מו"ם, הוא הסוף מע"ב שמות כנודע. והנה נרמז בכאן על פי מ"ש בספר רזיאל סוד זה השם מורה כי תחלת מעשה ד' ברחמים וסוף ברחמי"ם, והבן. ועוד אמר שם ציור זה השם הוא כך, כ"ו כ"ו, ר"ל התחלקות ב' הממין לכ"ו, לפי זה יהיה מספר זה השם נ"ח, והוא מצא ח"ן ברחמים לקיום העולם ממנו, והבן: **ויגוע** (בראשית ז כא) נאמרה גויעה בצדיקים, וכאן נאמר גם כן גויעה. הנ"ל דלשון גויעה יפול במקום שלא יתפרד הגוף מן הנשמה בהפלגה. והנה בצדיקים תרתי למעליותא, וכאן בהיפך שגם הנפשות אבדו רק במעט קט, שנתבררו בדורות על ידי אבותינו הקדושים מאי שהיה ראוי לבוא לידי ציור:

מכל אשר בחרבה מתו (**בראשית ז כב**). ולא דגים שבים (קידושין י"ג ע"א). הענין הוא מה שאמרו המקובלים הראשונים דדגים הם משמיטה שעברה שמיטת החסד (לדעת המקובלים בענין השמיטות) סוד מי"ם, על כן עיקר חיותם במים, על כן לא הזיקו אותם המים הגם שהיו בתגבורת הדין החזק, וכן בחרב"ה בגימטריא גבור"ה עם הכולל, ר"ל אותן שהיו משמיטה זו שמיטת הגבורה מתו, מה שאין כן דגים משמיטה שעברה שמיטת החסד:

וימח את כל היקום (**בראשית ז כג**). ר"ל פרידת האותיות, שכל הנבראים נבראו על ידי צירופי רל"א אלפ"א ביתו"ת, ואף על פי שמתים, נשאר הכח של הצירוף בכדי שיתחדש בתחיית המתים, מה שאין כן אלו שאינם קמים בתחיה (סנהדרין ק"ז ע"ב), נימחו ונתפרדו צירופי אותיותיהם. וזהו א"ת כ"ל, והבן: היקום. היינו הקומות ומחיית גופם, שישובו ליסוד העפר בפירור גמור:

מאדם עד בהמה וכו'. הנה לעיל בפסוק כ"א (בראשית ז כא) שינה הסדר ואדם לבסוף י"ל דשם לענין הגויעה היינו המיתה, להיות הבני אדם הרבו לפשוע והם שהחטיאו את הבריות (סנהדרין ק"ח ע"א), על כן היו יסוריהם ומכאוביהם ארוכים ונשתהו בתשנון יותר מכל הנבראים, מה שאין כן כאן לענין פירור הקומות, נתפררו קומת האדם וצורתם תחילה כי הם בצלם אלקים, וכבר הקפידה התורה על זה (דברים כא כג) כי קללת אלקים תלוי, לכך נמחה קומת האדם תחלה, נ"ל:

וימח"ו מ"ן האר"ץ וישא"ר, ס"ת רצון. להורות במחיה הזאת שנשאר נ"ח, היה על ידי התעוררת הרצון העליון הקדום שעלה ברצונ"ו ית' לבריאת העולמות:

חמשים ומאת יום (**בראשית ז כד**). נ"ל כמנין "אף "וחימה הן ראשי המשחית, ומהם היה משה מתייירא כנודע (דברים ט יט), עד שעזרו השי"ת:

ויזכור אלקים את נח כו' ויעבר אלקים רוח על הארץ וישכו המים (בראשית ח א). הנה אומרו ויעבר אלקי"ם, הנה תיבת אלקים מיותר, כי בודאי דקאי על אלקים המוזכר ברישא דקרא. גם למה לנו לידע הסיבה איך עשה הבורא כל בחכמתו שישוכו המים אם מהרוח או מהחום, הלא הוא הפועל והעושה כרצונו בטבע ולמעלה מהטבע, היה לו לומר בקיצור ויזכור אלקים את נח ואת כל אשר אתו בתבה וישכו המים. אך הוא לפי מה שנ"ל דהשם אלקים הוא דין, והנה יש לו ג' מילואים ביודי"ן בההי"ן באלפי"ן, בההי"ן הוא גימטריא צר"ה על שונאי ישראל. וז"ש שצוה הש"י לנח בכדי שיהיה לו הצלה, צוה לו להפוך הצירוף ולעשות צה"ר מצר"ה, עיין שם. באלפי"ן הוא גימטריא אר"ץ, אינו כל כך דין מופלג כמו בההי"ן, אבל על כל פנים אינו המתקה לרחמים. ביודי"ן בגימטריא ברחמים, גימטריא שם הויה בחילוף א"ת ב"ש, הוא כאשר הגיע הזמן להמתיק הדינים דאלקים ברחמי"ם דהויה, אז מתמלא שם אלקים אשר פעל הדין ביודי"ן, ומתגלה השם הויה ברחמים, ואז וינחם ד' על הרעה (שמות לב יד). והנה בכאן בעת הדין היה דין גדול אשר כמוה לא נהייתה ולא תוסיף, והיה השם אלקים במילוי ההי"ן, עד שהוצרך הש"י ליתן עצה לנח האיך ומה לעשות להנצל, וכאשר ריחם הש"י על עולמו זכר אלקים את נח, ורמזו חז"ל (ב"ר פע"ג ג') גדולים צדיקים שמהפכין מדת הדין לרחמי"ם, היינו שפועלים גם בעת פעולת הדין דאלקים, יתהפך לרחמים מדת הדין גופא בהתמלאו ביודי"ן, גימטריא ברחמי"ם ובגימטריא הוי"ה כנ"ל. וז"ש בכאן ויעבר אלקים רו"ח על הארץ, דהנה רו"ח בגימטריא המילוי אלקים דיודין, ור"ל שנתמלא האלקים במילוי רוח, וגבר על הב' מילואים אחרים אר"ץ צר"ה. וזהו ויעבר אלקים רו"ח, (ר"ל שהעביר המילוי רו"ח להיות מושל וגובר) על האר"ץ, היינו הב' מילואים אחרים, כי בב' אותיות ר"ץ אין

חילוק ביניהם, רק החילוק הוא בא' וה', על כן נרמזים שניהם בתיבת האר"ץ והבן, ועל ידי זה וישוכו המי"ם, היינו הדינים שנמתקו ברחמים, והבן:

והנה ראיתי בדברי קדשו של הרב הק' בעל אור החיים זצוק"ל שהרגיש בזאת הקושיא למה לן לידע מה עשה ד' תחבולה להשקיט המים. וכתב הוא ז"ל להיות המים נצטוו בציווי מאת הש"י לנהוג בהתגברות, הנה עשו מצות הש"י הגם שכבר נמחה כל היקום, נהגו בהתגברות לקיים ציווי הש"י כי אין להם לבקש דרשות לדרוש מדעתם דבר נגד ציווי הש"י, היינו שידרשו מדעתם כיון שכבר נמחה כל היצור, שוב אין מן הצורך למצות התגברות, רק עשו שליחותם הגם שלא ידעו עוד מה טעם לזה, עד שהש"י שלח רוחו אליהם שכבר כלתה מצותן אזי נחו שקטו, עד כאן דבריו הטהורים. והנה שמח לבי בקרבי על דבריו, וטובא איכא למשמע מהדבר הזה לכל בעל נפש, דהעבד הנאמן אין לו לבקש טענה לעצמו לפטור את עצמו ממצותיו ית', הגם שידמה בדעתו וימצא איזה טעם למצוה, ולפי הטעם שמצא ימצא עת שאינו נוהג הטעם הזה ועל ידי זה יבוא להפר חוקי התורה, אשר מזה נתפקרו הפלסופים שבדו טעמים מלבם למצות הש"י, וכאשר מצא עת שאינו נוהג הטעם אשר בדו מלבם בשכלם המזוהם, התירו להפר חוקי התורה עד שיצאו מכלל כל חוקי התורה, וכאשר אירע לאפלטון ראש הפלסופים שנתן טעם לאיסור אשת איש, שיבאו בני אדם לחלאים רבים בהתערב הכחות והטבעיות של בעלי אומנות זו בבעלי אומנות אחרות וגם יבואו לקטטות ומריבות, עד שהתיר לכל בעלי אומנות אחת שיהיו להם נשותיהן בשותפות, וכן עשו בכל חוקי התורה בלאוין ועשין, ובפרט בדורותינו בעוה"ר אשר רבים מהערב רב שבבני עמנו חבקו חיק נכריה חכמות חיצוניות והוציאו כל חוקי התורה בדברי הבאי, עד שנתפקרו מכל חוקי התורה, ותוך עמנו הם יושבים ומכנים עצמם בשם ישראלים, לא כאלה חלק יעקב רק לעשות המצות כאשר צונו י' אלקינו, והגם שהש"י חלק ונתן מחכמתו ליראיו וגילה להם רזי דרזין וטעמי מצותיו, עם כל זה חלילה לעשות ולתלות המצוה על הטעם שנתגלה לנו, לומר הנה בעת הזאת הטעם הזה איננו נוהג אזי אפטור מהמצוה, חלילה חלילה לומר כן כי הם חכמתו של יוצר בראשית ואין סוף לחכמתו ודעתו, ואם כן אין סוף לטעמים שלהם, ואם הטעם הזה שאנו משיגים אינו נוהג באיזה זמן ועת, הנה עוד לאלקי מילין וטעמים עד אין סוף וחקר, הנה בשביל כך גזרו אומר חז"ל אין טעם למצות, הגם שבודאי מצוה להמציא טעמים בפרד"ס התורה כל אחד כפי אשר חלק לו הש"י בבינה, אבל חלילה לתלות יסוד דתי המצות על הטעמים, רק לעשותן מאהבה כעבד הנאמן השש ומתעלס בקיום מצות אדוניו בלי חקירת הטעם. ומה מאוד מתוק האור לעיני שנתהווה הפועל

הזה על ידי המים על ידי המבול, שהמים עשו רצון קוניהם בלי שום טעם, דהנה חטא דור המבול היה בזנות, ועיין בברית מנוחה להיות שהיה לדורות הקודמים ידיעה גדולה בנסתרות (עיין זוהר ח"א נ"ו ע"א), והבינו הרכבת כחות עליונות אלו עם אלו, ואמרו כן נעשה גם אנחנו. ונ"ל דהיינו שנאסר להם גילוי עריות כמו שאמרו רז"ל (סנהדרין נ"ו ע"ב) לאמ"ר (בראשית ב טז) וכו', ודור המבול בחכמתם הגדולה חקרו למצוא טעם לכל איסור ואיסור ברזין עליונים, והנה על ידי מה מצאו לעצמם היתרים באופן זה מותר, כי נמצא הרכבה כזאת באורות עליונים, עד שהפרו חוק והתירו לעצמם כל האיסורים, עד שהביא עליהם הקב"ה את מי המבול, והשמיענו הקב"ה בהנהגת מי המבול העיקר הנרצה בעבודתו ומצותיו, לעשות רצונו בכל זמן ועידן אפילו בלא מצוא טעם, והבן הדבר כי הוא יסוד ופנה לתורה ולמצות:

ויזכור אלקים את נח (**בראשית ח א**). בזוהר (ח"א ס"ט ע"ב) תא חזי בשעתא דדינא שריא בעלמא לא אידכר, כיון דדינא אתעבר מה כתיב ויזכר אלקים את נח וכו'. והנה יש לתמוה וכי סלקא דעתך ח"ו שעד עתה לא נזכר ולא הושגח בהשגחתו ית', הלא כל הברואים אם יסולק השגחתו כרגע יסופו ויתמו ויתבטלו, ומכל שכן במקום סכנה כזו ספינה קטנה משוטטת מטוענת על פני מים רבים שבכל העולם, ברעד וברעש וברעמים כבירים ורוחות בהפסד כל העולם, האם יצוייר לכל מי שיש לו מוח בקדקדו שיש אפשר בטבע להתקיים, אם לא כי יד ד' עשתה זאת בהשגחה נפלאה מבלי הסיר ההשגחה כרגע, ואיך יאמר אחר כך ויזכור, הרי גם עד עתה היה בזכירה והשגחה. אך תעמיק ותדע מה שכתב הרב הקדוש באור החיים בפסוק (בראשית ו ו) וינחם ד' כי עשה וכו', בעסק הידיעה והבחירה אשר נתחבטו בה כל הראשונים, וז"ל בקיצור ואשכילך כי ד' יכול לשלול הידיעה המושגת בידיעתו לבל ידענה כשירצה האדון, מה שאין כח באנוש לעשות זאת שהגיעה אליו הידיעה ולא ידענה, והוא שרמז הרמב"ם (פ"ה מהלכות תשובה ה"ה) ואין דעתו של אדם יכולה להשיג כו', כי איך אפשר שתגיע עדיו הידיעה מעצמה ותהיה מושללת מעצמה, עיין שם עוד דבריו באריכות. ומעתה תתבונן גם בכאן שבודאי היה נח וכל אשר עמו בתיבה בכלל הידיעה והזכירה, דאם לא כן יסופו כרגע ובפרט בשעת הסכנה, ואף על פי כן לא היה בכלל הזכירה (כי לא נאמר זכירה עד אחר כך), כי אפשר אצלו ית' ביחד ידיעה ושוללת הידיעה ביחד, וזה אינו מושג לשכל האנושי, ממילא נשמע לנו מפסוק הזה איכות הידיעה והבחירה ששניהם צודקים הגם שאין אנו משיגים, ודי בזה הערה למשכיל:

עוד ויזכור אלקים את נח (**בראשית ח א**). אומרו בכאן לענין הזכירה אלקי"ם שם הדין, (ונודע מה שפירש רש"י בשם רז"ל (ב"ר פל"ג ג')). גם להבין ריבוי האת. זכור תזכר מה שפירשנו לעיל בפסוק ך' (בראשית ז כ) איך נרמז השם מו"ם, וכתבנו בשם ספר רזיאל מה שמרמז זה השם תחלת מעשה ברחמים וסוף ברחמים, והנה זה השם בגימטריא אלהי"ם, וציורא כנ"ל בגימטריא נ"ח שם הויה במילו, על כן אמר ויזכר אלקים את נ"ח, ר"ל אותיות נ"ח שנתהפך מדין לרחמים והבן, והש"י יראנו נפלאות:

ואת כל החיה ואת כל הבהמה (**בראשית ח א**). ר"ל מקורן ושורשן ברל"א אלפא ביתות שלא לתהו בראן, רק להיותן מרמזין ליחודו ואחדותו ית"ש, ואין זה כבודו לכלותן באפס תקוה:

ויעבר אלקים רוח על הארץ (**בראשית ח א**). ידוע בשם מ"ב נברא העולם, והוא רומז לדין כנודע, והנה יש בו ז' שמות נגד חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות כנודע, והנה כאן בהתעוררת הרחמים בדין, נתעורר החסד הוא השם הא' אב"ג ית"ק בגימטריא תק"ו. וירמוז בכאן רו"ח על הארץ, ר"ל בהצטרף תיבת רו"ח לתיבת אר"ץ, בגימטריא עם הכולל תק"ו (והכולל ירמוז להשתתפות הרחמים מהמקור), ועל ידי זה וישכו המי"ם המרמזים לחסד, וכאן נתהפכו לדין, וכעת מצאו את מינם וחזרו לרחמים כפי טבעם, ברוך המרחם על הארץ:

ויסכרו מעינות תהו"ם (**בראשית ח ב**). הם נבקעו תחילה, על כן הם נסכרו בתחילה, ואחר כך ארובות השמים:

"**וארבת** "השמים "ויכלא, ר"ת השם הא' משם המפורש, ובחג שמרצין על המים (ר"ה ט"ז ע"א), מזכירין זה השם כנודע ציור זה השם מבואר בספר רזיאל והי"ו. בגימטריא הויה, הוא כלל שם המפורש, שבזה נחתמו המים לבל יציפו פני תבל, רק יהיו יורדים לברכה על הארץ, ס"ת אמ"ת חותמו של הקב"ה: ויכלא הגשם. ב' במסורה, דין. ואידך ויכל"א העם מהביא (שמות לו ו). הנה הביאו לשם הנדבה בבוקר בבוקר (שמות לו ג), ובבקר הג' היה שבת כמו שדרשו חז"ל, כן הוא ויכלא הגשם סימן ברכה ונתתי גשמיכם בעתם (ויקרא כו ד), בלילי שבתות (תענית כ"ג ע"א), ובבוקר של שבת ויכלא הגשם, כי שמש בשבת צדקה לעניים (תענית ח' ע"ב), ומזה דרשו חז"ל ונתתי גשמיכם בעתם, בלילי שבתות דוקא:

וישבו המים מעל הארץ (**בראשית ח ג**). מהארץ, או מן הארץ הוה ליה למימר. ולפי מה שפירשתי שבגזירת היוצר כל לא נשתקעו המים בארץ רק עמדו כולם על פני הארץ, יוצדק שפיר מעל הארץ:

הלוך ושו"ב. יראה דאשמועינן בתורה הק' איך כל הנבראים אפילו הדוממים משתוקקים לקיים רצון הבורא, כי הנה המים היו מצווים ועושים לעשות רצון הבורא, והיו שמחים לעשות רצון קוניהם, ועתה כשנגמרה המצוה, בדוחק גדול הלכו מעל הארץ, כי היה להם גיגועין גדולים על המצוה ההולכת מהם. ובזה ידוקדק הלו"ך ושו"ב, שבדוחק הלכו רק הלו"ך ושו"ב, נ"ל:

בחודש השביעי בי"ז לחודש (**בראשית ח ד**). הנה הוא שביעי לירידת גשמים, ולמה אפקיה בלשון שביעי, ולא הזכירו בלשון שלישי לחדשים, אפשר משום שראה הקב"ה שעתידין ישראל לנסך מים אל השיתין היורדים עד לתהום בי"ו לחודש השביעי שהוא יום הא' לניסוך שסימנם בו"ז (שבת ק"ג ע"ב), על כן צפה הקב"ה בזה הזכות, ותיכף נתייסד העולם על מעמדו בי"ז שהוא אחר יום י"ו ולא נתייסדה ביום י"ו, כי כל היום כשר לניסוך אפילו ברגע האחרון (עיין מגילה כ' ע"ב) :

ה בעשירי באחד לחודש נראו ראשי ההרים (בראשית ח ה). ואפקיה בלשון עשירי הגם דהוא אב. אפשר משמיענו בזכות מה היה מה שנראו ראשי ההרים לקיום העולם, שעלתה רצון ית' המצות שיעשו ישראל על ידי ראייתן, והם מצות נר חנוכה שמברכין על הראיה (שבת כ"ג ע"א), וכן קידוש לבנה מברכין על הראיה (סנהדרין מ"ב ע"א), וזה הועיל במקום מיין נוקבין איתערותא דלתתא, כי לפניו ית' עבר ועתיד שוין, על כן היה באחד לחודש העשירי הוא ראש חודש טבת אז משמשין ב' המצות הללו, על כן נתעורר קיום העולם במה שנראו ראשי ההרים, ולזה תמצא רמז נכון:"לחדש "נראו "ראשי "ההרים, בגימטריא "בא "חסד "בזכות "נר "חנוכה "וקידוש "לבנה. והנה לפי הקבלה מרז"ל (סדר עולם רבה פ"ד) שהוא באחד לחודש אב, שאז הלולא רבא דאהרן הכהן מימי החסד, ואז נראו ראשי ההרים לרמז פטירתו וגניזתו בהר ההר (במדבר כ כח), וחסדי ד' מעולם ועד עולם.

את חלון וכו' (**בראשית ח ו**). אפשר את הטפל לחלון, כעין מה שעושין חלון קטן בתוך הגדול להציץ בו לעת הצורך. ובזה אפשר יאמר אש"ר עש"ה, ר"ל כי על זה לא נצטווה לעשות רק חלון גדול, והוא עשה מעצמו קטן בתוך הגדול:

וישלח את העורב (**בראשית ח ז**). א"ת לרבות, באפשר שלח מעל פניו גם הקליפה היא קליפת עורב כנודע ליודעי חן, עיין בקרניים ופירוש דן ידין, וראה נח ברוח הקודש כי אותה הקליפה יהיה לה התגברות באחרית הימים בגלות המר, ושלחה מעל פניו להחיש כוחה. וזה ירמוז ויצא יצא ושוב עד ישבת המים מעל הארץ, כי הקליפה תלך לכמה אומות להטעות אותם עד יבושת המים הזדונים מעל הארץ. ואיידי דאתא לידינו ענין

קליפת עור"ב נימא ביה מלתא, ידוע דקליפת עשו הוא עור"ב וקליפת ישמעאל הוא זרזי"ר, ורמזו רז"ל (ב"ק צ"ב ע"ב) לא לחנם הלך הזרזי"ר אצל העור"ב וכו', וידוע דאלו הב' הם למעלה מכל הע' שרים, ל"ה מימין ועליהם ישמעאל, ל"ה משמאל ועליהם עש"ו, וזה דקאמר במגלה עמוקות ויקח לו את כל אל"ה ויבתר אותם בתו"ך (בראשית טו י) לישראל, ונרמז בזה דהרי יום אידם של קליפת ישמעאל עושים ביום ו' מימין השבת קודש, ויום אידם של העכו"ם ביום א' משמאל השבת, וישראל עם קרובו יום קדושת תורתם ביום השבת קודש, עיין שם במגלה עמוקות. וידוע דאלו הב' קליפות כוללים גם הע' אחרים, וידוע מה שאמרו רז"ל (שבת קי"ח ע"ב) אלמלי שמרו ישראל שבת כראוי מיד נגאלין, לרמז זה תמצא עור"ב זרזי"ר בגימטריא שב"ת, כי בשמירת שבת ניצולים ישראל מן הזרזי"ר והעור"ב, ומכל שכן מן הע' ענפים אחרים, ולפי מה שאמרו רז"ל (שבת קי"ח ע"ב) שתי שבתות, אפשר נגד התכללות זה בזה וזה בזה, והבן:

ויצ"א יצו"א. רמז מה שנידון על לגלוגו על דברי חכמים (עיין עירובין כ"א ע"ב). א"ת הער"ב, בגימטריא שמו הידוע ואחד נוסף להורות שמלובש בו ניצוץ קדוש, ובמהרה יוציאו בלעו מפיו והקליפה תתבטל במהרה בימינו אמן. והנה לדרכנו יוצדק שפיר למה לא נאמר אצל העור"ב וישלח את העור"ב מאת"ו כמו אצל היונה, כי לא מאתו בלבד שלחו, רק שלחו לחרפות ולדראון עולם, וגם לא נאמר למה שלחו כמו שנאמר אצל היונה לראות הקלו המים וכו' כמ"ש לעיל:

במקראי קודש הללו הגם המעשה שהיה כך היה, עם כל זה יש להבין מה משמיענו כל זה בתורה הק'. על כן יש לרמז בזה שנח הצדיק רמז בזה הענין ענין הגלות, וזה החלי (בראשית ח ח) וישל"ח א"ת היונ"ה דייקא, רמז לכנסת ישראל שנמשלה ליונה, על כן אמר ריבוי הא"ת, ר"ל שמרמז על כנסת ישראל שכנפיה מגינות עליה (שבת מ"ט ע"א) הם האתוון הא' ועד ת' כנודע. מאתו דייקא, שהיתה אתו עמו מאז ומקדם, ושלחה בגלות ולא יזנח לעולם ח"ו, רק שלחו מאת"ו לראו"ת הקל"ו המי"ם מע"ל פנ"י האדמ"ה, ר"ל שעל ידי פזרון כנסת ישראל בגלות, על ידי כך יבררו כל הניצוצי קודש שנתפזרו בקליפות, ועל ידם יש בקליפות כח להתגבר על האדמה, והם מים הזדונים הרוצים להתהוות על האדמה. וזהו לראות הקל"ו המי"ם וכו', שהם יראו להקל המים הזדונים מעל האדמה ותראה היבשה. וזהו ירמוז לגלות ראשון גלות בבל (בראשית ח ט) ולא מצאה היונה מנוח לכף רגלה, כי התהלכו שם מגוי אל גוי מבבל למדי וממדי לפרס, ותשב אליו אל התבה, מעצמה שבה בלי הראות אותות ומופתים בעולם, להיות כי עדיין לא טהרו פני תבל לגמרי על שנשאו נשים נכריות, וזה יאמר כי מים על פני

כל הארץ, והש"י ברוב רחמיו וחסדיו וישלח ידו על ידי נביאים אחרונים חגי זכריה ומלאכי, ויקחה ויבא אותה אליו אל התיבה, (בראשית ח י) ויחל עוד שבע"ת ימי"ם אחריי"ם ר"ל שפגמו בז' מדות, ויוסף שלח את היונה מן התב"ה, כאן לא נאמר מאתו כי בבית שני שוב לא היו אתו ממש, כי כבר נחסר הארון ואורים ותומים ורוח הקודש מן הנביאים כנודע, (בראשית ח יא) ותבוא אליו היונה לע"ת ער"ב, ר"ל באלף הששי ובפרט בשנת של"ה שנתגלה מאור עינינו האר"י ז"ל, והתחילו להתנוצץ ניצוצי החכמה ונתבטל גזירות השמדיות והגירושין, וזה יאמר והנה על"ה זי"ת טר"ף בפי"ה, הם חכמת התורה על פי הקבלה הקדושה, ויד"ע נ"ח כ"י קל"ו המי"ם מע"ל פנ"י האדמ"ה ונתבטל הגזירות החמורות, והתחילו להתנוצץ מאורי אור התורה ולברר הניצוצות הק' וביטול הקליפות מן הארץ, ולא נאמר בכאן וישל"ח יד"ו ויקח"ה, כי עדיין לא לקחה לביתו כאשר אנחנו רואים עד היום, (בראשית ח יב) וייח"ל בב' יודין לשון תקוה ויחו"ל, שהש"י מיחל ומצפה לשבעת ימים אחרים, ר"ל שנתקן כל המדות העליונות, על כן ויוסף שלח את היונה לא נאמר כאן מן התבה, כי כבר איננה בתבה, מאז ול"א יספ"ה שו"ב אלי"ו עוד כמאז ומקדם, רק הוא מעצמו יבוא אצלה ויביאה לביתו, כמו שנזכר בזוהר הק' (ח"ג קס"ד ע"ב) וידוע לכל הבאים בסוד ד':

ויהי באחת ושש מאות שנה בראשון בא' לחודש חרבו המים (**בראשית ח יג**). רמז ת"ר לאלף הששי, אז יתבטלו כל הקליפות מן הארץ ויתוקן העולם במלכות, הגם שמשיח צדקנו יבוא במהרה בימינו, עם כל זה לביטול כל המלכיות ולהתגלות כל הרזין דאורייתא, יתמשך הדבר עד סוף ת"ר עיין בזוהר הק' (ח"א קי"ז ע"א):

ויסר נח את מכסה. ר"ל מה שעד עתה הגם שהיה הבית המקדש קיים, עם כל זה היה ירושלים הרים סביב לה, כענין שנאמר (יחזקאל ה ה) זאת ירושלים בתוך הגוים שמתיה וסביבותיה ארצות, וכהיום ימלא כבוד ד' את הארץ:

והנ"ה חרב"ו פנ"י האדמ"ה, ס"ת הויה, אז יהיה ד' הויה למלך על כל הארץ:

ובחדש השני בשבעה ועשרים יום לחדש יבשה הארץ (**בראשית ח יד**). לפי פשוטו החדש השני כוונתו איי"ר. והנה בכ"ז הוא אחר תיקון כל מדת היסו"ד צדי"ק דהיינו מלכו"ת שביסוד, וזהו יבש"ה האר"ץ ממים הזדונים ויתהווה היחוד השלם, והבן בנוסח על כן נקוה לך כו' להעביר גילולים מן האר"ץ לתקן עולם במלכות שד"י, וכבר ידעת שם שד"י הוא יסו"ד, והנה במלכות שד"י הכוונה במלכות שביסוד לפי הנראה והבן, תיקון כל קומת היסוד צדיק, ויהי רצון שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו:

לאמר (**בראשית ח טו**). לאמר לכל באי התבה שנצטווה שיצאו, ולא יראו שוב מהמחבל אשר שטט בעולם בימי המבול:

צא מן התבה אתה ואשתך (**בראשית ח טז**). הו"ל צאו לשון רבים. ועוד קשה הוה ליה למימר מהתב"ה מאי מ"ן, עיין בזוהר הק' (ח"א קס"ה ע"א) דפירש דברכאין לא אשתכחו אלא בזיווגא דדכר ונוק', והקשה כשאדם הולך מה יעשה, ותירץ דקודם לכתו בדרך ימליך בקונו, על ידי כך תזדווג ותתחבר עמו השכינה, ובבואו לביתו יזדווג באשתו. והקשה שוב אם כן גדול כח המהלך בדרך מהיושב בביתו, עיין שם מה שתירץ דהזיווג שבביתו גם כן בא מהשכינה. ואם כן כה בכאן שהיה נח בתבה כמו בדרך שנאסר בזיווג (סנהדרין ק"ח ע"ב), רק שנתחבר בתיבה היא השכינה כנודע, וכעת שהותר בזיווג אמר לו הש"י צ"א מן התבה, שגם זיווגך באשתך יהיה מבחינת זיווג העליון צ"א שהוא מנין הוי"ה אדנ"י, וזהו מן התב"ה את"ה ואשתך, ר"ל זיווגך התחתון יהיה נגד הזיווג העליון הק', ובני"ך ונש"י בני"ך את"ך, שתלמוד להם גם כן דרכי הזיווג הקדוש:

הוצא כתיב (**בראשית ח יז**). היצ"א קרי, עיין ברש"י. הנה הכתיב הוא כאשר אמר לו הש"י ואמר ליה הוציאם בעל כרחם, כי אתה אדון עליהם והם נגררים לרצונך ולחפצ"ך, היצ"א הוא הקרי כאשר קורין לאחרים. והנה לפי מ"ש לעיל כי נצטווה בתיבת לאמ"ר, לאמר כל המאמר לכל אוכלסי התבה. והנה מדרך המוסר לומר להם היצא בדרך נחת וכבוד, בכדי להמשיכם ולנהלם בנחת לא להשתרר עליהם, כי כן הוא מדרך המוסר:

ויצא נח ובניו ואשתו וכו' (**בראשית ח יט**). הנה הגם שאמר לו השי"ת את"ה ואשת"ך, היינו להתיר לו הזיווג, כי היה דבר שנאסר במנין וצריך מנין להתירו (ביצה ה' ע"א), אבל בענין היציאה מן התבה יצאו בדרך מוסר האנשים לבד והנשים לבד, לא כלהוטים אחר התאוה ח"ו. מה שאין כן החיות והבהמות שאין בהם דרכי מוסר, הלכו בערבוביא הזכרים והנקבות, וז"ש:

כל החיה כל הרמ"ש וכו' (בראשית ח יט), רק למשפחותיהם כל מין ומין לבד כי על זה נענשו, אבל במין אחד הלכו הזכרים והנקבות ביחד, נ"ל:

ויקח מכל הבהמה הטהורה ומכל העוף הטהור (בראשית ח כ) החשוב חשוב קודם, ויעל עולות עולה באה על הרהור הלב (תנחומא לך סי' י'), ונח הרהר בדעתו שהוא ח"ו אכזריות להכות את כל חי, ואין אדם נתפס על צערו, ואחר כך כשריחם הש"י על עולמו ברחמים, הביא עולה על הרהור הלב:

"**ויעל** "עולת "במזבח, ר"ת גימטריא מל"ח, שהקריב מלח על הקרבן כמו שציוונו הש"י בתורתו (ויקרא ב יג) על כל קרבנך תקריב מל"ח, בכדי להקריב להש"י כל הד' מדריגות

דומם צומח חי מדבר, כי מלח הוא דומם, והעצים הם הצומח, והבהמה הוא החיה, והאדם הסומך בכל כחו הוא המדבר:

וירח ד' את ריח הניחוח (**בראשית ח כא**). במדרש (ב"ר פל"ד ט') ריחו של אברהם אבינו מכבשן האש, ריחו של חנניא מישאל ועזריה, ריח דורו של שמד, עיין ביפה תואר ובנזר הקודש תמהו על זה למה הוציאו הפסוק מפשוטו. ולי נראה שדרשו כן מקבלת הגזירה שוה שהיה בידם מקובל כי נמסר במסורה ב' פעמים וירח, דין. ואידך וירח את ריח בגדיו (בראשית כז כז), ודרשו בו (סנהדרין ל"ז ע"א) את ריח בוגדיו, כגון יוקים איש צרורות וכיוצא שהיו רשעים, וקדשו אחר כך השם המיוחד. ונלמד הדבר במסורה כמו התם מיירי מהנך דקדשו שם המיוחד במסירות נפש, כמו כן הך ריי"ח דכאן, רק התם מיירי מריח בוגדיו, הנך דהוו רשעים מעיקרא וקדשו אחר כך השם, וכאן כתיב ריח הניחוח משמע מהנך דהוו צדיקים מעיקרא, ומי שבקי בשותא דרבנן במדרש, ידע על נכון שכל דרשותיהם הולכים על דרך זה על פי הרוב: עוד וירח י"י א"ת. ר"ל שנתהווה יחוד הויה עם השכינה הק' הנקרא א"ת, על ידי הריח ניחוח שהיה נח מעלה מיין נוקבין על ידי מעשיו הטהורים:

ויאמר י"י אל לבו. עיין מ"ש בבראשית בסופו בענין ל"ב הויה גימטריא נ"ח, שהוא אחד ממילואי הויה, עיין שם כל הענין:

את האדמה, האותיות של האדמ"ה, בעבור האד"ם, על כי האדם אותיות אדמ"ה ונברא מן האדמ"ה (בראשית ב ז):

ר"ע מנעורי"ו. ר"ל תיכף משננער לצאת בא אליו היצר הרע ונעשה כבעל הבית שגדל עמו ביחד, ואחר כך כשבא אליו היצר טוב הוא אורח מחדש, על כן אינו שומע לו, על כן לא יאשם האדם כל כך כ"י יצ"ר ל"ב האד"ם, ס"ת רבים, לרמז כי עוזרי היצר הרע רבים מהיסודות הגשמיים:

להכות את כל חי. ר"ל אתוון של כל חי, ביטול צירופי אותיותיהם מרל"א אלפ"א ביתו"ת:

בפסוק הזה יש ל"ב תיבות, רמז שאמר השם אל לבו:

עוד כל ימי הארץ (**בראשית ח כב**). רמז שימי הארץ לא יהיו לעולם, רק כמו שקיבלו רז"ל (סנהדרין צ"ז ע"א). ע"ד חסר וא"ו. רמז שאחר ו' אלפים יושלם העולם ויהיה שבת להשם, נגד זה בכל שנה ו' עיתים, זרע, קציר, קור, חום, קיץ, חורף, ז"ש אחר כך יום ולילה לא ישבת"ו, ר"ל באותן הו' עתים לא יהיה עדיין שבת, מה שאין כן אחר כך יהיה יום אחד הוא יודע להשם (זכריה יד ז), ושבתה הארץ שבת לד' (ויקרא כה ב):

ויברך אלקים א"ת נח וא"ת בניו (בראשית ט א). כבר כתבנו בבראשית שבירך אותיותיהם שיהיה בהם כח להוליד בדומה, שהאב והאם משפיעים אורות אותיותיהם שקיבלו מצירופי רל"א אלפ"א ביתו"ת, ועל ידי זה יוולד אור חד"ש, ועיין מ"ש בבראשית ותבין. וכפשוטו צריך להבין ויבר"ך וכו' ויאמ"ר בכפל. נראה לפרש דאי הוה קאמר ויבר"ך בלחוד, הוה אמינא דהוא רק לברכה, אבל לא הועמס עליהם למצוה. ואי הוה קאמר ויאמ"ר בלחוד, הוה אמינא למצוה ולא לברכה, על כן קאמר ויבר"ך ויאמ"ר, להורות ברכה ומצוה, נ"ל. ודבר זה הוא מחלוקת קדום איזהו ברכה ואיזהו למצוה, והנלע"ד כתבתי:

"**פרו** "**ורבו**. כבר כתבתי גימטריא ת"ק, מנין איברי "איש "ואשה, וכמנין הנולד משם שד"י המסוגל להולדה:

ומלאו "**את הארץ**. כבר כתבתי א"ת לרבות הארץ העליונה מקור נשמת ישראל, ולזה תמצא ומלא"ו א"ת האר"ץ, ס"ת בגימטריא מלכו"ת, והבן:

ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית וכו' בידכם נתנו (**בראשית ט ב**). יש לדקדק כיון שאמר מתחילה ומוראכם וכו', מאי שוב דקאמר "בידכם "נתנו. ונ"ל על פי מה דאיתא בחובות הלבבות שחסיד אחד מצא את חבירו מתבודד ביערות, ושאל אותו איך אינו מתייירא מפני חיות רעות, והשיב אותו שהוא מתבייש מן מי שמחויב להיות יראתו על פניו, שיהיה מתייירא מאיזה בריה מהנבראים, עד כאן דבריו. והנה תוכן הדבר כשאדם מתייירא מאת הבורא ית"ש, אזי על ידי אותה יראה תפול אימתה ופחד על כל הנבראים ומתייראים ליגע אותו, אדרבה כפופים אליו לעובדו כענין דניאל בגוב אריות. ומעתה יובן היטב פירוש הפסוק ומוראכם וחתכם יהיה וכו', ר"ל המורא והחיתות שלכם, דהיינו מה שאתם מתייראים מהבורא ית', זה יהיה על כל חית הארץ שתפול עליהם על ידי זה אימתה ופחד, ועל כן בידכם נתנו, והבן:

לכם יהיה לאכלה כירק עשב נתתי לכם א"ת כל (**בראשית ט ג**). צריך להבין דהאי כירק עש"ב כו' הוא מיותר לגמרי. גם ריבוי הא"ת. ונ"ל שבא להתיר היוצא מן החי חלב וביצים, ובזה ירבה א"ת כל, את הטפל לכל. ובזה יוצדק אחר כך בפסוק (בראשית ט) ד' אך בשר כו', ר"ל אף על פי שהתרתי לכם היוצא מן החי, אבל אבר מן החי לא תאכלו, ויבוא על נכון תיבת אך, נ"ל:

ואך א"ת דמכם (**בראשית ט ה**). אפשר א"ת לרבות את הטפל לדמכם, אם גוזל אחד מחבירו איזה דבר שהחי יכול להתפרנס ממנו ולהתרבות דמו, או אם אין לחבירו ממה להתפרנס ולהתרבות דמו, מחוייב לפרנסו:

מיד כו' א"ת נפש האדם. אפשר א"ת לרבות אפילו באם מתכוין לטובתו כאיש לאחיו, דהיינו רופא המקיז דם ופחתו מרביעית דם הנפש, חייב:

כי בצלם אלקים (בראשית ט ו) נתן טעם שלא יפול לבב אנוש מה זה עשה השם ככה לבריותיו שהתיר למין האנושי להמית בעלי חיים, ובמין האנושי לבדו החמיר מאוד בהריגתו. על כן מפרש כל הבריות נתונין ברשותך כי בצלם אלקים כו', וטובה גדולה היא לנפש החיה שתתעלה לנפש המדברת, מה שאין כן במין האנושי לא שייך טעם זה, נ"ל:

ואתם פר"ו ורב"ו (**בראשית ט ז**). אפשר חזר ואמר ואתם פר"ו ורב"ו, להזהיר על הסירוס שלא יקלקלו איברי ההולדה המונע מהמצוה:

שרצ"ו בארץ, ר"ל באפשר שאל תדאגו אם תעסקו כל כך בפריה ורביה, שהארץ לא תסבול אתכם ולא תוכל להספיק מזונותיכם, כי הנה הארץ רחבת ידים לפניכם:

ורבו בה, חזר לומר ורבו בה, אפשר שקאי על הבריות האחרים, שלא יסרסו שום בעל חי לקלקל מעיינם, כי מכחיש ח"ו עובדא דבראשית כמבואר בזוהר הק' (ח"א ס"ח ע"א):

ואל בניו את"ו (**בראשית ט ח**). אפשר רמז באמצעות כוחו נשפע גם לבניו שפע נבואה, הגם שהקדוש ש"ם הצדיק היה ראוי לנבואה, אבל כולם ודאי לא היו ראוים לולי זכו"ת נח, וחם יוכיח שהכתוב סיפר בגנותו אחר כך:

לאמר. לדורות ענין הקמת ברית והשבועה, וסיפר להם ענין המבול וישמעו וייראו:

אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו (**בראשית ט ח**). יש לפרש ולרמוז מ"ש בכתבי האר"י ז"ל איסור אכילה קודם התפלה בשחרית (עיין ברכות י' ע"ב), כי קודם התפלה עדיין הנשמה אינה מתיישבת בגוף, רק הנפש מתפשטת בווורידי הדם המחוברים בבשר. וזה ירמוז א"ך בש"ר בנפש"ו דמו לא תאכלו, ר"ל כשיהיה הבשר רק עם הדם והנפש, לא תאכלו עד שתתפשט הנשמה:

ואני (**בראשית ט ט**). ידוע מדת מלכות נקראת אנ"י, ואני הוא ובית דינו (ב"ר פנ"א ב'):

הנני מקים א"ת ברית"י. המשכילים יבינו בדברי קדשם של המקובלים סוד הקמת הברית, ותבין בזה סוד א"ת וסוד ברי"ת, והוא באפשר חיבור הצדיקים יסודי עולם:

ואת זרעכם אחריכ"ם. אילו נאמר אחריכם, הייתי אומר דוקא אותן הבנים שיהיו אחריהם, דהיינו כשימותו הם, אבל אותן שיהיו בזמנם לא יהיה בכלל הברית, על כן נאמר וא"ת לרבות, ואלו נאמר ואת ולא נאמר אחריכם, לא הייתי מרבה רק זרעם ולא זרע זרעם, לכך נאמר אחריכם, נ"ל:

ואת כל נפש החיה אשר אתכם (**בראשית ט י**). א"ת לרבות כל נפש החיה שיהיה אחר כך בדורות הבאים:

והקמתי את בריתי (**בראשית ט יט**). כנ"ל בענין הקמת הברי"ת וריבוי הא"ת, חזר לומר ענין הקמת הברית. אפשר להורות דהכל בזכותם יזכו גם דורות הבאים, על כן לא חזר להזכיר גם את זרעם:

ולא יכרת כל בשר וכו' ולא יהיה עוד מבול לשחת הארץ. לפי פשוטו נ"ל דענין השבועה בכפל, דהבריות לא יכרתו ממי המבול, וכן הארץ לא תשחת לעכב המחרישה וכיוצא, ולא יהיה עוד מבול כו' אפילו מבול של אש ושאר דברים לא יהיו, נ"ל:

זאת אות הברית (**בראשית ט יב**). רמז מדת מלכות נקראת זא"ת, היא מיוחדת לאות הברית כנודע:

ביני וביניכם וביו"ן כל נפש חיה. לכאורה היה די לשיאמר וביניכם וכל נפש חיה. והנראה דירמוז דהקשת יהיה אות הברית גם כן ביניכם היינו הצדיקים, ובין כל נפש חיה היינו האומות ושאר הנבראים, כי כתב בזוהר הק' (ח"א ע"ב ע"ב) כי הקשת יהיה סימן בגווניו לרגלי משיח צדקנו שיבוא במהרה בימינו, ואז יבוררו הצדיקים מן הרשעים וימלוך הש"י בכבודו על על העולם, והנה הרשעים נמשלו כבהמות שאין להם רק נפש חיה לא נפש המדברת. ובזה יתוקדק ביניכם ובין כל נפש חיה אש"ר אתכ"ם, ר"ל שיהיה ביניכם ואתכם רק נפש חיה, היינו בני אדם הדומים לבהמה, ויהיה הקשת אות ביניכם וביניהם:

לדר"ת עול"ם, גימטריא א"ב ז"ה רב"י שמעו"ן ב"ן יוחא"י, שלא הוצרכו בימיו לאות. דר"ת עול"ם, בגימטריא וג"ם רבי יהוש"ע ב"ן לו"י (כתובות ע"ז ע"ב). עול"ם, בגימטריא יחזקיה"ו כמו שנכתב בדברי הימים.

את קשתי (**בראשית ט יג**). כבר רמזנו כמה פעמים בחינת א"ת אשר יצדק בכאן לקשת הברית:

והיהבענני (**בראשית ט יד**). והיה בכל מקום מורה לשון שמחה (ב"ר פמ"ב ג'), כי הגשמים מרבים שמחה בעולם, שהכל מתברך אפילו פרוטה שבכיס והחולים מתרווחים כנודע מרז"ל (תענית ח' ע"ב), והבריות ישמנו ויתרוו כנודע:

וזכרתי (**בראשית ט טו**). הוא לשון השפעה כדמיון המשפיע, על כן אמר וזכרת"י א"ת ברי"תי, והמשכיל יבין וידום בנסתרות לי"י אלקינו:

ולא יהיה עוד המים למבול (**בראשית ט טו**). תרין במסורה, דין. ואידך ד' למבול ישב (תהלים כט י). יתפרש על פי מה שדרשו רז"ל (סוטה י"א ע"א) שהמצרים התחכמו

לדונם במים, שכבר נשבע הקב"ה שלא יביא מבול לעולם, ואמרו נואלו שרי צוען כי ב' תשובות בדבר. א', כי הש"י אינו מביא מבול, אבל הם באים לתוך המבול. ב', שאינו מביא מבול לאבד העולם, אבל הוא נפרע מאומה אחת על ידי מים גם כן. וז"ש ולא יהיה עוד המים למבול, אבל י"י למבול ישב, היינו שישב אותם אל המבול, וגם וישב ד' מלך לעולם, כשנפרע רק מאומה אחת, עדיין נשארת מלכותו על העולם כולו:

והיתה הקשת בענן וכו' (**בראשית ט טז**). כל הפסוק כמעט מיותר. והנראה דהנה החוקרים חקרו הרי הקשת הוא טבעיי על ידי התנגדות השמש בעבים, והיאך יאמר שהוא דבר שהש"י מראה לאות כפי השעה. אך הוא שהש"י הטביע אז בשמש אותו הכח לעשות הקשת בענן, ובהשגחת הש"י תבוא השמש בניגוד לענן בעת המצטרך בכדי לזכור הברית, ואם מקשה למה להש"י כל זאת להזכירו בענן הקשת, הרי הוא זוכר כל הנשכחות ואין שכחה לפני כסא כבודו. אך הוא על ידי איתערותא דלתתא איתער עובדא לעילא, ויתייחד הברית עולם במקורו כנודע להבאים בסוד ד', ועל ידי כך יושפע השפעות טובות לבאי עולם. ומעתה יובן הפסוק שמתרץ הב' קושיות, א' והיתה הקשת בענן שהוא מעתה הויה חדשה, יהיה בעניי על ידי ניגוד השמש הגם שהוא בטבע, אף על פי כן אני הוא המטביע והמשגיח שיבוא הענן נגד השמש בכדי שאזכור הברית, ואם תאמר קושיא הב' למה לי להזכירני, לזה אמר וראיתיה לזכור ברי"ת עול"ם במקום גבוה על גבוה, והבן כי יראתי להרחיב הדיבור:

אשר הקמת"י (**בראשית ט יז**). חזר לומר אשר הקמת"י כבר, כי למעלה אמר והקמתי שמשמעותו שיעשה זה הש"י, וכאן חזר לומר שכבר קיים דברו והקים את בריתו ברוך הגוזר ומקיים. והמבין ברמיזות נרמז בענייננו ויבין וידום אשר הקימות"י דייקא, ביני ובין כ"ל בש"ר דייקא, ויברך כל בשר דייקא שם קדשו (תהלים קמה כא), כן בכאן כ"ל בש"ר אשר על הארץ העליונה הוא היחוד השלם. בין והתבונן ושום יד לפה, דום לד' והתחולל לו כי הוא החונן לאדם דעת:

ויהיו בני נח היוצאי"ם מ"ן התב"ה (**בראשית ט יח**). על ידי התחברותם בתבה קנו הויה וקיום. ויש לפרש כל הדקדוקים בפסוק זה באופן זה, דהיינו מה שיש לדקדק היוצאי"ם מ"ן התב"ה מיותר. גם וח"ם הוא אבי כנען מאי בעי הכא לפי פשוטו. והנראה דהתורה מרמזת לנו רמז נפלא, ובהקדים הקדמות א', מה דידוע תב"ה היא בחינת מלכו"ת שמים אם כל חי, אשר כל השפעות מחס"ד די"ן רחמי"ם נשפעים על ידה. ב', מה שכבר כתבנו ג' בני נח, הם נגד הג' מדות חסד דין רחמים, וכפי מ"ש האר"י ז"ל נגד נצח הוד יסוד, הם תולדות לאבות חסד גבורה תפארת. ג', מה דידוע דהדינים בשורשם הם קדושים,

רק בהשתלשלותם למטה נתהווה מהן בחינת הדינים המכים מענשים ומיסרים בהמסר כח הדין לקליפות לייסר את הנבראים ח"ו. ד', על פי מה דידוע דז' מדות שבקליפה הן הם הז' אומות הכנעני כו', והכנעני הוא הראש לז' מדות נגד מדת החסד שבקדושה ברא בוכרא. והנה כשאנו רואים ח"ו איזה בחינת דין על ידי איזה בחינה שבקליפה, ידוע נדע כי מאתו ית' לא תצא הרעות, רק שהאיש ההוא התעורר הדין בשורשו, והגם שבשרשו הוא דין קדוש, עם כל זה בהשתלשלותו למטה נתווה ממנו כח אל החיצונים להעניש על ידו, וכבר כתבנו כי כל השתלשלות למטה הוא על ידי מלכות שמים. ובזה ירמוז ויהיו בני נח היוצאי"ם מ"ן התב"ה, ר"ל שכולם יצאו מן התב"ה בחינת מלכות שמים, ואלה שמותם שם חם ויפת נגד חסד דין רחמים, וחם הוא חמימות הדינים הוא אבי כנען שבקליפה, כי בשורשו הוא (קדום)[קדוש], והבן כי אי אפשר לפרש הכל בכתב, על פי הדברים האלה יפורש בפסוק י"ט:

וחם הוא אבי כנען (**בראשית ט יח**). נ"ל על פי פשוטו, על פי קבלת רז"ל (סנהדרין ק"ח ע"ב) חם שימש בתבה. וי"ל דמזה השימוש נולד כנען, וזה שייחסו וחם הוא אבי כנען הנולד מביאת איסור. וזה שקילל נח אחר כך את כנען להורות אתה לא הנחת לי להוליד מביאת היתר, ואתה שימשת באיסור ארור בנך הנולך מביאת איסור, נ"ל:

שלשה אלה בני נח (**בראשית ט יט**). ר"ל בני נח הם שלשה אל"ה. דידוע דו' קצוות נקראים אלה כנודע, וכל אחד כלול מכולם, על כן כל ו' קצוות נקראים אל"ה. וזה יאמר שלשה אלה בני נח ומאל"ה נפצה כל האר"ץ, ר"ל מבחינת אל"ה נפצה כל הארץ לשון פיזור, ר"ל נתפזרו השפעות כל היינו יסוד, לבחינת אר"ץ מלכות שמים, ומבחינה הזאת נתהווה שפרו ורבו על הארץ:

ויחל נח כו' (**בראשית ט כ**). הנה תיבת ויח"ל פירושו התחיל וכדברי המתרגם. והנה לא פורש מה התחיל, דאי אפשר לפרש דהתחיל ליטע כרם, דאם כן הוה ליה למימר ויחל כו' ליטע כרם. והנראה על פי מ"ש בזוהר הק' (ח"א ע"ג ע"א) דנח בעי למבדק בחובוי דאדם, לא ח"ו לקצץ בנטיעות רק למיבדק במהות החטא, ולא עלתה לו כי נשאר שקוע בתוכו, מה שאין כן אבינו אברהם ויעל אברם ממצרים (בראשית יג א). ובזה יובן ויח"ל נ"ח, ר"ל שלא עשה רק התחלה למיבדק במהות החטא וכו', והמשכילים יבינו תוכן הענין:

וישת מן היין (**בראשית ט כא**). רק שתיה בעלמא, ואף על פי כן וישכר:

ויתגל בתוך אהל"ח, אהלה כתיב. לפי הדברים הנ"ל יובן הכוונה, אהל הידוע מענין חטא אדם, והמשכיל יבין וידום:

מן היין. הוה ליה למימר מהיין. ונראה הכוונה דאית יין המשמח אלקים ואנשים (שופטים ט יג), ואית יין המשכר, וכוונתו היה לשתות מן היין הידוע המשמח, ואף על פי כן וישכר כדלעיל:

וירא חם אב"י כנע"ן (**בראשית ט כב**). הנה אומרו אבי כנען. זכור תזכור מה שכתבנו בענין חם הוא אב"י כנע"ן (בראשית ט יח), להורות דכנע"ן הוא הראש לשבע קליפות הטמאות, וחם חמימות הדינין הוא כלול מכולם, ותיכף כשנתפתה נח ביינו ונתעורר חטא אדם וזוהמת הנחש, תיכף נתעורר חם וראה ערות אביו, ותיבת א"ת לרבות אביו הראשון, הוא חטא אדם קדמאה, והבן:

ויגד לשני אחיו בחו"ץ (**בראשית ט כב**). הנה לפי פשוטו תיבת בחוץ מיותר. והנה לפי פשוטו י"ל להורות דאמר להם בפירסום בפני כל, ולא חש על כבוד אביו. ונאמר עוד על פי מ"ש בזוהר הק' (ח"א ע"ג ע"א) דהפגם היה מענין חטא אדם. והנה כתבנו כי מזה התעורר חם שבתוכו כלולין כל הז' דרגין דקליפה, וכל אחד כלול מי' הרי שבעים אומות. והנה ישראל לקחו רק עישור נכסים היינו הז' אומות, ולעתיד לבא יקחו כל הע', כנודע על פי המדרש (שהש"ר פ"א) נקבה תסובב גבר (ירמיה לא כא), שלקחו רק עישור נכסים כנקבה. וידוע דחטא אדם הראשון גרם זה שקדמה ממלכת ע' אומות למלכות שאול, עד עת קץ שימלא כבוד ד' את כל הארץ, והוצרכו ישראל להתיך זוהמת הנחש על ידי כור הברזל בהשתעבדם לע' האומות. וידוע דכללות כל ע' האומות הם שני אומות הראשונים אדום וישמעאל, וידוע דקליפת ישמעאל הוא מחוץ למדורין בימין להיות שיצא מאברהם, וקליפת עשו משמאל שיצא מיצחק. וזה ירמוז ויג"ד, ר"ל המשיך בעוה"ר כח והשפעה לשני אחיו, הם אדום וישמעאל שהם מבחוץ לקדושה, והבן:

ויקח ש"ם ויפ"ת (**בראשית ט כג**). הוה ליה למימר ויקחו. נראה דהעיקר היה ש"ם, ואגבו נגרר גם יפת, וכן נראה מנוסח הברכה שברכם אביהם, דבירך ליפת שישכון באהלי ש"ם (בראשית ט כז) להגרר אחריו, והעיקר שם הצדיק:

א"ת השמל"ה. ענין תיבת א"ת. המשכיל על דבר ימצא טוב טעם להיות ענין הפגם נוגע לבתולת ישראל, על כן לקחו א"ת השמלה. וכבר ידוע תיבת א"ת באיזה מקום מורה, ועל כן פירשו השמל"ה ויראתי בפצותי פי:

וישימו על שכם שניהם לתקן זרועות עולם, לגרום היחוד בין שדי ילין (שיר השירים א יג):

וילכו אחורנית. משום דאסור להסתכל כמו שהתפאר ר' יוסי (שבת קי"ח ע"ב) , וכמו שהשיב רבי לאנטינינוס בדידי לא איסתכלית, בדידך אסתכל (מדרש זוטא קהלת פ"ט): ויכסו א"ת בין והתבונן על פי דברינו הנ"ל ריבוי הא"ת:

וידע את (**בראשית ט כד**). ר"ל התעורר לתקן ולחבר א"ת, ר"ל לייחד השכינה לחבר האהל להיות אחד. וזה אשר עשה לו בנו הקטן, ור"ל מה שהמשיך בנו הקטן לו לעצמו, שרצה שתרד השפע אליו:

ויאמר ארור כנען (**בראשית ט כה**). כמו שבחטא אדם הראשון הנחש הגורם קאי בארור, כן כנען היונק בסטרא דנחש הקדמוני, וכן אמרו רז"ל (זוהר ח"א ע"ג ע"ב) כולם יתוקנו חוץ מנחש וכנען. וידוע תדע מ"ש רז"ל (פסחים קי"ג ע"ב) שכנען צוה לבניו אל תדברו אמת, להיותו מסטרא דנחש המשקר הראשון, שאמר דלטור על בריי' מעץ הזה אכל וברא את העולם (ב"ר פי"ט ד'), תאלמנה שפתי שקר יתפרכון ישתתקון יתאלמון, ושפת אמת תכון לעד. עבד עבדים כו', מדה כנגד מדה שגרם שעבוד מלכיות להתיך זוהמת הנחש, כמ"ש לעיל:

ויאמר (**בראשית ט כו**). עשה מזה אמירה בפני עצמו, שלא לערב קדש בחול:

ברוך הויה אלקי שם. לא פירש הברכה לשם הצדיק רק להשי"ת, להורות עיקר מגמתו שיתגדל כבוד שמים ולתקן הפגם שנגרם על ידי החטא בהסתרת אור פני מלך, עד כי יהיה השם למלך על כל הארץ, וימלוך בצדק בהתקדש שמו על זרעו של שם במהרה בימינו, וגם אז יהיה כנען עבד, כי לא יתוקן כמו שאמרו רז"ל (זוהר ח"א ע"ג ע"ב):

תיבת למ"ו ר"ת למועד מעדים וחצי, שהוא קץ משיחנו האמור בדניאל (יב ז) גם אז יהיה כנען עבד:

יפת אלקים ליפת (**בראשית ט כז**). בשם הזכיר השם הויה, להורות כי עם זרעו של שם מתנהג במדת הרחמים, מה שאין כן בזרע יפת עומד לדין עמים. ושיעור הכתוב יפת אלקים ליפת וישכון באהלי שם, ראוי לפרש על פי מ"ש בזוהר הק' (ח"ב מ"ז ע"ב) על מצרים נטית ימינך תבלעמו ארץ (שמות טו יב), הלא ימין הוא חסד ומה הוא החסד. אך גם במדת הדין נשתתף החסד שניתנו לקבורה. והנה נתנבא הנביא (יחזקאל לט יא) על זרעו של יפת הלא הוא גוג ומגוג, נתנבא ביום ההוא אתן לגוג שם מקום קבר, ויקברו חיל המון גוג על הרי ישראל מזרעו של שם. וזה שאמר יפת אלקים ליפת, ר"ל גם בעת עשיית הדין לזרעו של יפת יתייפה הדין, ומפרש מה הוא היפוי, הלא הוא במה שישכון במנוחת קבורה באהלי שם, שינתן שם לקבורה, והוא מדה כנגד מדה כמו שהוא כיסה קלון אביו, כן הארץ תכסה על הרוגיו ויתכסה קלונו: ויהי כנען עבד למו. כי יצטרכו

העבדים מבני ישראל לקבור את הרוגי גוג, כי בודאי לא יעשו דבר זה חשובי ישראל, רק יצוו לעבדיהם מבני חם וכנען. עוד ירמוז כפשוטו וישכון באהלי שם, שיזכה כורש לבנות בית שני, ויצויר צורת שושן הבירה שם (מנחות צ"ח ע"א). וזהו וישכן באהלי שם: **ויח"י** נ"ח אח"ר המבו"ל (בראשית ט כח), ס"ת בגימטריא אברה"ם. רמז שהיה אברהם בן נ"ח כשמת נח:

ויה"י כ"ל ימ"י נ"ח, ס"ת בגימטריא נח. רמז שזה היה עיקר החיות שלו, אותן הנ"ח שנה שהתראה פנים עם אברהם ונתקיים העולם בעבורו, והנה אמרו רז"ל (ב"ב ט"ז ע"ב) מרגליות טובה היתה תלויה בצווארו של אברהם אבינו, וכל חולה שהיה רואה אותה מיד מתרפא. והנה אפשר לומר כיון שראה נח הצדיק את אברהם, נתרפא מצער התבה וממה שעשה לו הארי בתבה שעשאו בעל מום, שעל כן הקריב שם בנו תחתיו (ב"ר פ"ל ו'), וכן מה שקיבלו רז"ל (סנהדרין ע' ע"א) שעשה לו חם. על כן נרמז ס"ת ויה"י כ"ל ימ"י, שם הקדוש יל"י, שהוא מסוגל לרפא חולים. וס"ת כ"ל ימ"י נ"ח, הוא אותיות חל"י, שהוא המסוגל לרפואת החולי, והוא ישלח רפואה שלימה לכל חולי עמו בית ישראל:

י (א) ואלה תולדות בני נ"ח שם וכו' (**בראשית י א**). לכאורה כיון שהזכיר כאן שם חם ויפת, הוה ליה למימר ואלה תולדת נח. אך הוא כי הנה קיימו קיבלו רז"ל ששבעים אומות הם שנתפלגו מדור הפלגה, והנה ילאה אדם למצוא חשבון השבעים האיך הוא בכאן. אך הוא כל מה שמנאה התורה האב והבן והבן הבן, ולפעמים רק האב ולפעמים האב והבן, הוא להורות שלפעמים נעשה אומה שלימה מהאב, וגם מהבן בפני עצמו, חוץ מה שנקראת האומה בשם האב, ולפעמים גם מבן הבן נעשה אומה בפני עצמו, ונקרא בשם בפני עצמו, על כן כתבה לנו התורה אלה תולדת בנ"י נ"ח, להורות דלא נחשוב שם חם ויפת לאומות בפני עצמם, דלא נקרא שום אומה שם או חם או יפת, רק הבנים נקראים בשם אומה בפני עצמם:

בנים אחר המבול. ר"ל דלא קחשיב שם אומה בפני עצמו, רק אותן שנולדו אחר המבול, מה שאין כן נח שם חם יפת:

בני יפת "גומר "ומגוג "ומדי "ויון "ותבל "ומשך "ותירס (**בראשית י ב**). הרי שבעה אומות, שכל אחת נתייחסה בשם לאומה בפני עצמה:

ובני גומר "אשכנז "וריפת "ותרגמה (**בראשית י ג**). ודאי הוה לגומר עוד בנים והתייחסו אחר גומר להיקרא בשם אומה גומר, רק אלו הג' היו חשובים ונתייחסו לאומות בפני עצמם, הרי עוד ג' אומות, ועם הז' דלעיל הרי עשרה:

ובני יון "**אלישה** "**ותרשיש** "**כתים** "**ודדנים** (**בראשית י ד**). שאר בני יון התייחסו בתר יון, ואלו הד' בפני עצמם, הרי סך הכל י"ד אומות:

מאלה נפרדו איי הגוים (**בראשית י ה**). ר"ל אותן שקראו כאן בשם, היו כל אחד לאומה בפני עצמו, ולשון בפני עצמו, וארץ בפני עצמו, והגם שהיה עוד לכל אחד בנים רבים, לא נתפרשו בשם כי לא נתהוו לאומה ולשון בפני עצמם:

למשפחותם בגוייהם. ר"ל הגם שלכל אחד היו בנים רבים, נקראו בשם משפחות כל אחד בגוי שלו, משפחת פלוני באומה פלונית, אבל אומות הם רק אותן הנזכרים, נמצא י"ד אומות בני יפת:

ובני חם "**כוש** "**ומצרים** "**ופוט** "**וכנען** (**בראשית י ו**). הרי ד':

ובני כוש "**סבא** "**וחוילה** "**וסבתא** "**ורעמה** "**וסבתכא** (**בראשית י ז**). הרי ה'. ובני רעמה שב"א ודד"ן. הרי ב'. ושאר בני רעמה נקראו אחר רעמה, הרי סך הכל בפסוק זה ז' אומות, ועם הנ"ל הרי י"א אומות:

וכוש ילד את נמרוד (**בראשית י ח**). הרי י"ב. וא"ת לרבות בא שנתרבתה האומה הזאת ביתר שאת מכל האמות:

הוא החל להיות גבור בארץ. לפי פשוטו י"ל התחיל ועשה את עצמו חולין, להיות גבור בארץ להתגבר בארציות להתנהג בשמות הטומאה וכיוצא, בכדי להגביר הקליפות וחבילי טהירין בארץ ולהגביר מדת הדין:

הוא היה גבור ציד (**בראשית י ט**). ר"ל שהיה מתכוין לצוד ציד הקליפות, כמו שאדם הולך לצוד ציד חיות להביאם מיערות ומדבריות אל אשר יחפוץ, כן הוא היה צד ציד, להביא הקליפות מנוקבא דתהומא רבה ולהשכינם בארץ, וזה היה סילון ממאיר לכל העולם, כי על ידי זה נסתלק פני ד' אשר היה בארץ, והיה מתאוה הש"י להיות לו דירה בתחתונים (ב"ר פ"ג ט'), ועל ידי זה נסתלק פני ד' מהארץ, והיה מכוין להסיר ההשגחה להיות העולם בהפקר ח"ו. וזה אמרו גבור ציד לפני ד', זה מה שנ"ל הקטן לפי פשוטו על כן יאמר, על כל מי שגורם ח"ו סילוק השכינה, יאמר עליו הרי זה כנמרוד גבור ציד כו':

"**ותהי** "**ראשית** "**ממלכתו** (**בראשית י י**), **ר"ת רו"ם**. שנמרד היה ראשית המרידה והמלוכה החייבת. ומלכות האחרון של האומות וסוף המרידה, הוא רומ"י חייבתא, ואחר כך יבער ד' הגלולים מן הארץ:"בארץ "שנער. מקום מוכן לזה, כמו שמבואר בזוהר הק' (ח"א ע"ד ע"ב):

מן הארץ ההיא יצא אשור (**בראשית י יא**). כמו שאמרו רז"ל (ב"ר פל"ז ד') שלא רצה להיות בעצת דור הפלגה, ולהורות בא מהיכן זכה למלוכה על כל העולם באחרית הימים:

ויבן את נינוה וכו'. האתי"ן לרבות העירות הקטנים הסמוכים לכל עיר ועיר:
בי"ן נינוה ובי"ן כלח (**בראשית י יג**). בי"ן ובי"ן אפשר רסן היה מפריד בין נינוה גופא וכלח גופא, שהיה עומד מכנגדם, והתחיל מכנגד אמצע נינוה עד אמצע כלח, ועיין בבראשית מ"ש בין המים ובין המים, ותבין:
ומצרים ילד את לודי"ם ואת ענמי"ם ואת להבי"ם ואת נפתוחי"ם (בראשית י יג) ואת כסלוחי"ם וכו' פלשתי"ם ואת כפתורי"ם (בראשית י יד). הרי ח' אומות, ועם הנ"ל הרי ך', האתין לרבות כנ"ל, שנתרבו אותן האומות ברבו יתירא:
וכנען ילד את צידון בכור"ו (**בראשית י טו**). איני יודע מה משמיענו בכאן שהיה צידון בכור כנען. אפשר לפי מ"ש לעיל שהגם שהבן היה מתייחס לאומה בפני עצמו, אף על פי כן שאר הבנים נתייחסו אחר האב, ואפשר היה מנהגם כך להתייחס הבכור אחר האב, ואחר כך כשהיו הבנים אחרים חשובים נתייחסו בפני עצמם ונקראו בשם אומה, ובכאן נתייחס הבכור לאומה בפני עצמו, על כן שינה בכאן ומשמיענו זה שהיה זה משונה משאר אומות:
צידו"ן בכורו ואת ח"ת (בראשית י טו) ואת היבוס"י ואת האמר"י ואת הגרגש"י (בראשית י טז) ואת החו"י ואת הערק"י ואת הסינ"י (בראשית י יז) ואת הארוד"י ואת הצמר"י ואת החמת"י (בראשית י יח), הרי י"א אומות, סך הכל ל"א אומות, עם י"ד בני יפת, הרי מ"ה אומות:
ואחר נפצו משפחות הכנעני. ר"ל כל שאר הבנים ובני בנים לכנעני יחשבו, ונקראו כולם על שם הכנעני כי לא היו חשובים בפני עצמם:
ויהי גבול הכנעני (**בראשית י יט**). הודיעה לנו התורה פרטי גבולות הכנעני יותר משאר האומות, להודיע לנו עד היכן נקח לעצמנו גבול עבדים, כי הוא עבד עבדים (בראשית ט כה) ומה שקנה עבד קנה רבו (פסחים פ"ח ע"ב):
למשפחותם ללשונותם (**בראשית י כ**). אלו הנפרטים היה לכל אחד לשון וארץ בפני עצמו כנ"ל, מה שאין כן אינך:
ולשם ילד גם הוא (**בראשית י כא**). עיין מ"ש לעיל (בראשית ו ט) אלה תולדות נח נח, ר"ל שנח הוליד את עצמו, ואת שמו שם הנשמה הקדושה. וזה יאמר ג"ם, ר"ל שגם שם הצדיק הלך בעקבת אביו הצדיק, והוליד את עצמו ואת שמו, עיין מ"ש לעיל ותבין, וכעין זה כתב הק' באור החיים. ויוצדק ביותר הדבר על פי מה שקיבלו רז"ל ששם הצדיק אכל מעץ החיים וחי לעולם ולא טעם טעם מיתה, וזה נחשב כאלו הוליד את עצמו. ולזה תמצא יל"ד ג"ם הו"א, ס"ת אד"ם. ר"ל אדם גרם המיתה, והוא גרם החיים:

אבי כל בני עב"ר. נתייחס בזה להיות עב"ר החזיק בית המדרש וישיבה והיה נביא (ב"ר פל"ז ז'), על כן נתייחס אחריו כי לא זז עבר מבית מדרשו של שם, עד שהלך בעקביו וירש מדרגתו:

בני שם "**עילם** "**ואשור** "**וארפכשד**, "**ולוד** "**וארם**. הרי ה' אומות:

ובני ארם "עוץ "וחול "וגתר "ומש (בראשית י כג) הרי ד', ועם ה' הרי ט' אומות:

וארפכשד ילד את שלח ושלח ילד את עבר (**בראשית י כד**). הכוונה שלא נחשוב את "שלח לאומה, כי לא נחשב כאן רק להורות מהיכן נולד עבר, אבל לא נחשב לאומה רק "ארפכשד "ועבר, ואם כן הוי י' אומות עם הנ"ל:

ולעבר ילד שני בנים (**בראשית י כה**). הרי י"ב אומות:

שם האחד פל"ג. לא אמר שם הראשון, רק האחד המיוחד שיצא ממנו אברהם, ולא יתייחס עם השני:

ויקטן ילד כו' ואת חצרמות ואת ירח. נשמע מכאן מהנך פסוקי דפסקינהו עזרא, הנה בפסוק הראשון קחשיב ד' בנים, ובאינך ג' ג', ומהראוי היה ביותר לכתוב ד' באחד משאר הפסוקים, כי הפסוק הא' והאחרון בלא זה הם ארוכים, כי בפסוק הא' אמר ויקטן ילד, וכן באחרון אלה בני יקטן. ע"כ נשמע מכאן אל תעמוד בדבר רע (קהלת ח ג), על כן לא רצה לפסוק בחצרמות, שהוא על שם מקומו שבכל יום מחכים למיתה, על כן שנה עוד אחד. ונ"ל שזה כוונת רש"י ז"ל שפירש על שם מקומו, ואין זה מן הצורך לפשט המקרא, אך הוא לדעתי שבא לבאר למה לא סיים הפסוק בזה השם, נ"ל:

"**אלמודד** "שלף "חצרמות "ירח (בראשית י כו), "הדורם "אוזל "דקלה (בראשית י כז), "עובל "אבימאל "שבא (בראשית י כח), "אופיר "חוילה "יובב (בראשית י כט), הרי כ"ה אומות, ועם מ"ה הנ"ל הרי ע' אומות:

ויהי מושב"ם ממישא (**בראשית י ל**). אפשר אשמועינן כי ירושת עולם היא להם, ולא נתגרשו מארצם כמו בני כנען, ובזה ידוקדק "מושבם, מה שאין כן בכנען לא נאמר רק גבול הכנעני:

אלה בני שם למשפחותם ללשונתם וכו' (**בראשית י לא**). כמ"ש לעיל שכל אלה נתפרדו ללשונות מיוחדים:

אלה משפחות בני נח (**בראשית י לב**). שוב חזר לומר הגם דהוא מיותר לכאורה, אך הוא להורת דמכאן ולהלאה לא נקראו בני אד"ם, רק בני נח כמו שאמרו בזוהר הק' (ח"א ס' ע"ב), להיות שניצולו בזכות נח, רק כיון שחזרו וחטאו בדור הפלגה, נקראו שוב על

שם אדם להיות שגם אדם חטא. וז"ש שם (בראשית יא ה) לראות את העיר ואת המגדל אשר בנו "בני "האדם:

בארץ אחר המבול. להורות בא להיות שנשבע הקב"ה אחר המבול שלא ישחית עוד את הארץ (סוטה י"א ע"א), על כן לא השחיתם הגם שחטאו לפניו ית', רק נפרדו איש מעל אחיו ופלג לשונם:

ויהי כ"ל האר"ץ שפה אחת ודברים אחדים (**בראשית יא א**). להבין הכפל לשון שפה "אחת ודברים "אחדים. על פי פשוטו י"ל שפה אחת לשון אחד, ועדיין אין אנו יודעין איזה לשון מלשונות, על זה אמר ודברים אחדים, שהלשון היה דברים אחדים, מאותו הלשון שהיה מיחידו של עולם שברא בו העולם והוא לשוננו הקדוש: או יאמר. דהנה גם בלשון אחד של אומה אחת ישנו דברים משונים בין אנשי מחוז אחד לשני, וראיה מלשוננו הקדוש כמה וכמה שינויים במבטא בין אנשי ספרד לאשכנז, וראיה מאנשי אפרים אצל שיבולת וסיבולת (שופטים יב ו). על כן אמר בכאן שהיה שפה אחת היינו לשון אחד, וגם היה דברים אחדים שלא היה שום שינוי במבטא, ולזה הצליחו כי גם השינוי במבטא גורם פירוד לבבות, מה שאין כן כשכולם מדברים בענין אחד גורם אהבה: ועל דרך האמת ירמוז "כל "הארץ. ר"ל שהוא היחוד כ"ל (מדת יסוד צדיק), עם האר"ץ (מדת "מלכות "שמים), והם רצו להפריד היחוד על ידי התגברות החיצונים ח"ו, שפ"ה בגימטריא שכינ"ה, שהיה שכינה בתחתונים, והם רצו לסלק השראת השכינה מהתחתונים ולהגביר החיצונים:

בנסעם מקדם (**בראשית יא ב**). ג' ראשונות נקראים ימי קדם. ור"ל שהפליגו חכמה בינה דעת שלהם מקדמונו של עולם, וחשבו בחכמה בינה דעת שלהם בחיצוניות הס"א. עוד מקד"ם, קדם נקרא מדת התפארת סוד זעיר אנפין, להיות שנחתם בו ששה צירופי יה"ו, ועם הי"ח אותיות בגימטריא קדם, עיין בספר מאורי אור, והם רצו לבטל היחוד של זעיר ונוקב':

וימצאו בקע"ה. אותיות העק"ב, היינו סוף המדרגות היינו הקליפות והחיצונים רצו להגבירם בארץ שנער הוא המקום העמוק שננערו לשם כל מתי מבול (ב"ר פל"ז ד'), והם גם כן רצו להתדבק בתחתיות הקליפות שבנוקבא דתהומא רבה מקום העמוק:

וישבו שם. הכל עשו זה לעומת זה, כבר ידוע כל מילי דנוקבא בישיבה (עיין זוהר ח"ג צ"ז ע"ב), בסוד עלה בית אל ושב שם (בראשית לה א), ובסוד באשה קראה מושב (פסחים ג' ע"א), והם רצו להגביר הנוק' של קליפה. וזה אמרו "וישבו "שם, והבן ענין תפלה של

יד בישיבה, ותפלה הוא מלשון דביקות, והם רצו להתדבק במקום אחר זה לעומת זה, והש"י הפר עצתם:

ויאמרו איש אל רעהו (**בראשית יא ב**). אמירה בלשון רכה באחוה וריעות כאשר ידבר איש אל רעהו, וכוונתם היא הכל שיצליחו על ידי האחדות:

הבה. הכינו עצמכם לדבר, כי לכל מילין דחכמתא צריך הכנה, ואפילו מנחשים וקוסמים צריכין הכנה. והנה מקובל בידינו כי לכל פעולה קדושה ממעשה הגשמיות, כגון פעולת המצות ובניית בתי כנסיות ומדרשות, להזכיר על פעולה ופעולה שעושה בשביל המצוה פלונית שציונו הבורא ית"ש, ועל ידי כך תשרה הקדושה הרוחניות על הפעולה ואפילו על אבני הבנין המוגשמים. והם רצו לעשות הענין בהיפך בסט"א, להזכיר על כל דבר כוונתם, בכדי שתשרה הטומאה על כל אבן בפני עצמו ועל ידי זה חשבו להצליח, וכמדומה שבשביל זה לא לקחו אבנים לבנין, רק רצו לעשות בעצמם אבנים מחדש דהיינו הלבנים, בכדי שהאבנים בפני עצמם יקבלו טומאה תיכף, ועל ידי כך חשבו להצליח בבנין אחר כך, ובזה ידוקדק ותהי להם הלבינה לאבן וכו', והבן. ומזה יש לנו ללמוד קל וחומר במעשה התורה ועבודה, והמ"י. והנה כאשר עשו הכנה ברוח פיהם אל עשיית הלבנים, שוב בפעולת הבנייה שהוא פרט אחר ופעולה, חזרו לדבר במו פיהם ענין כוונתם. ולזה יאמר שוב בפסוק (בראשית י"א:ד') ד' ויאמרו הב"ה הכנה אחרת: נבנה לנו עי"ר. ידוע עי"ר כינוי למלכות שמים הכלולה מפ"ר דינים בגימטריא עי"ר, והיא עיר קטנה וגדולה כנודע: ומגדו"ל. ידוע יסו"ד דזעיר אנפין נקרא מגדו"ל, ורצו הם לעשות ולהגביר עי"ר ומגדו"ל שבקליפה אשר הוא זה לעומת זה: וראשו בשמי"ם. לפי מ"ש כוונת המגדו"ל תבין שראש המגדו"ל הוא בשמים, והם רצו להגביר כל זה בקליפה, ונעשה לנו שם היינו שמות הטומאה, פן נפוץ על פני "כל "הארץ, ר"ל על ידי היחוד "כל עם "הארץ נפוץ על ידי חטאתינו, על כן צריכין אנחנו לעשות מלאכתנו בזריזות בכדי שתהיה הקליפה בעזרנו, והש"י הפר עצתם:

את העיר ואת המגד"ל (**בראשית יא ה**). כוונת האתי"ן. שכל עשייתם היתה על ידי אותיות של לשון הקודש, על כן חשבו להצליח:

אשר בנו "בני "האדם. עיין בזוהר הק' (ח"א ס' ע"ב) שתלו הקלקלה באדם, להיות שגם הוא קלקל וקיצץ בנטיעות, על כן קראם על שמו. וי"ל עוד על פי מה שאמרו רז"ל (יבמות ס"א ע"א) אתם קרואין אדם ואין אומות העולם קרוין אדם, והקשו בתוס' (ד"ה ואין) הרי למדו מתיבת האד"ם, מלמד שהגוים נודרין נדרים ונדבות כישראל. ותירצו דאד"ם קאי על ישראל, מה שאין כן האדם קאי אאומות. ופירשו בזה המקובלים כי אד"ם בגימטריא

מ"ה השם הויה במילוי אלפי"ן, מה שאין כן האד"ם בגימטריא טמ"א. והנה אלו רצו להגביר כח הטומאה ונטמאו, ולזה יאמר אשר בנו בני האד"ם:

ויאמר הויה (**בראשית יא ו**). נ"ל האמירה היתה לשבעים שרים, ה"ן עם אחד, בלשון יוני קורין לאחת ה"ן, ור"ל כאחת הן העם אחד באחדות, ולפיכך הם בוטחים שיצליחו.

הבה (**בראשית יא ז**). בלשון שחטאו בו בלשון נידונו מדה כנגד מדה. נרדה בלשון רבים, כי כביכול ירד עם הע' שרים:

ויפץ (**בראשית יא ח**). ג' במסרה, ויפץ העם בכל ארץ מצרים לקושש קש (שמות ה יב). ידוע ממקובלים שהמצרים היו מגולגלים נשמות מדור הפלגה, וניתקנו במצרים על ידי יסורים שהוצרכו להפיץ בכל ארץ מצרים לקושש קש. ועוד גבי שאול במלחמות פלשתים ויפץ העם מעליו (שמואל א' יג ח), נתקנו גם כן על ידי היסורים שהיה להם מפלשתים:

ויחדלו לבנות העי"ר. כשתבין משל ענין העיר והמגד"ל, אזי תבין כשחדלו לבנות העיר, אזי המגדל ממילא בטל, על כן לא הוצרך לומר "העיר "והמגדל, נ"ל:

על "פני "כל "הארץ (**בראשית יא ט**). בעל כרחם הכניסם תחת רשות מלכות כל עולמים, הגם שמסרם תחת השרים, עם כל זה כולם ברשותו ובהשגחתו:

אלה תולדות ש"ם ש"ם (**בראשית יא י**). עיין מ"ש לעיל בפסוק (בראשית ו ט) אלה תולדות נ"ח נ"ח, ומשם תבין גם כאן:

בתולדות שם לא נאמר מיתה כמו בדורות שקודם המבול. כי הנה שם בעצמו קבלה מקדמונים שאכל מעץ החיים וחי לעולם, שנכנס חי לגן עדן ותולדותיו גם כן, להיות שממנו יצא חוטר מגזע ישי, היינו מלך המשיח שיבולע המות לנצח בימיו, על כן לא נאמר בהם המיתה, נ"ל:

ריבוי האתי"ן שבכל אחד, אפשר לרבות התאומות שנולדו עמהם, הגם שלא נזכר בדברי רז"ל:

"**וארפכשד ושלח**. באלו השנים שינה מכולם שלא נאמר בהם ויחי כמו באינך, רק "וארפכשד "ושלח בוא"ו הנוסף, לפי מ"ש בש"ם שהוליד את עצמו ואת שמו, אפשר אלו הצדיקים הלכו בעקבותיו, על כן אמר בוא"ו הנוסף, ובעב"ר התחיל לומר ויחי עב"ר, הגם שעבר היה נביא וצדיק גדול, אדרבה היא הנותנת עבר היה צדיק בפני עצמו, ולא הוצרך באפשר להיתלות בצדקת שם, מה שאין כן אינך תלה אותם בשם הצדיק, והש"י יראנו האמת:

ויולד את אברם את וכו' (**בראשית יא כו**). אי אפשר בכאן לפרש ריבוי האתי"ן שנולדו תאומות יתירות עמהן, דהרי מצינו אחר כך שלקחו נשים אחרות, ועם היות שי"ל שלא לקחו התאומות לנשים, אם כן מה משמיענו התורה שנולדו עמהם התאומות, וגם כפי המקובל לרז"ל במדרשים הנראה שנולד אברהם בפני עצמו. ואפשר לומר על פי מה דאיתא בפליאה, תרח ובניו תיקנו חטא של אדם הראשון, ופירש בו הקדוש המקובל איש אלקים מהר"ש מאוסטרפאליע על פי מה שאמרו (ברכות מ' ע"א) עץ שאכל אדם הראשון תאנ"ה היתה, תאנ"ה ר"ת "תרח "אברהם "נחור "הרן. והנה הגם שעיקר הכוונות נעלמה מאתנו האיך ומה היה התיקון, עם כל זה יש לפרש כפשוטו, להיות שאדם הראשון על ידי חטאו גרם שנפגמו כל התולדות, ונתהוו התולדות מאז והלאה מסטרא דיצר הרע כנודע, ועל ידי תרח ותולדותיו ניתקן העולם מדור אל דור עד שיתוקן הכל במהרה בימינו. והנה אברהם הוא עיקר התיקון, וגם מנחור נולדו הניצוצות הקדושים אמותינו הקדושות רבקה רחל לאה, ומהרן נולדה שר"ה וגם מלכ"ה, שממנה נולדה "רבקה "רחל "לאה, וגם מהר"ן נולד המלך המשיח הבא מלוט, הנה תראה כי תרח על ידי תולדותיו תיקן הכל. וזה ירמוז ויולד "את אברם כו', ר"ל שהוליד התיקון עם אברם נחור הרן:

ואלה תולדות תר"ח תר"ח (**בראשית יא כז**). על פי מ"ש לעיל י"ל גם כן בתרח כן שעשה תשובה בסוף ימיו:

והרן הוליד את לוט, הוליך ניצוץ הק' על ידי לוט, שממנו יצא חוטר מגזע ישי:

וימת הרן על פני תרח אבי"ו (**בראשית יא כח**). כמדומה שעד תרח לא מת שום בן בחיי אביו, ומשמיענו התורה שעשה זה הש"י בכדי שנבין מעלת אבינו הק' אברהם, על פי המקובל לרז"ל (זוהר ח"א ע"ז ע"ב) שהיו אומות העולם אומרים שניצול אברהם מכבשן האש בזכות הרן שעבד עבודה זרה הרבה, או שאמרו שעל ידי החרשין וקוסמין שלו לחש על האש, ועשה זה הש"י להראות לבאי עולם שהוא הצילו, כי הרי הרן לא הציל את עצמו ואיך יציל לזולתו:

באור כשדים. על פי המקובל (ב"ר פל"ח י"ג) שנשלך אברהם לכבשן האש, הפירוש אור כשדים הוא על שם החפירה שבו הכבשן עם האש נקרא או"ר:

הנה מה שלא נמצא מפורש בתורה הק' הנס של אברהם אבינו ע"ה, רק ברמז אני ד' אשר הוצאתיך מאור כשדים (בראשית טו ז). י"ל להורות מעלת אבינו אברהם שהאהבה שאהב את הש"י ועשה רצונו בכל ענייניו כמבואר לפנינו אחר כך בתורתינו, לא היה עבור שהצילו מכבשן האש והציל את נפשו, רק בגין דאיהו רב ושליט עיקרא ושרשא

דכל עלמין והוא עצם החיות, ומדרך החלק להשתוקק אל הכל. והנה להיות שהשיג איך שהוא חלק מאלקותו ית', על כן נכסף ונשתוקק להימשך אחריו בכל ענייניו, ואילו היה מבואר בתורה הענין הנפלא והנס המפורסם, היינו אומרים שהפלגת אהבה של אברהם היה עבור שהצילו, וגם זה לא מיקרי אהבה שלימה, כי דבר זה נראה כאוהב את עצמו שאוהב את הש"י עבור שהציל את נפשו, על כן אינו מבואר בתורה שום סיבה לאהבת אברהם, רק אהבתו היתה אמיתיות בלי שום טעם, רק כדרך החלק את הכל והבן, ויהי רצון שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו. ויש לפרש עוד למה לא נזכר הנס בתורה מפורש, דהנה הפרשת דרכים הביא בשם מהרמי"ט חקירה אחת וזה תוארה, מי התיר לאברהם למסור עצמו לכבשן האש, הלא בן נח אינו מצווה על קידוש השם (סנהדרין ע"ד ע"ב), ואסור לו למסור עצמו למיתה ודמו מידו יבוקש, כי הנה הגם שקיים אברהם כל התורה כולה מעצמו (יומא כ"ח ע"ב), זה דוקא לחומרא, אבל מי התיר לו לקולא למסור נפשו וחיותו עבור קדושת שמו. ותירץ מהרמי"ט דמשום הכי אמרו רז"ל במדרש (ב"ר פס"ג ב') דבזכות יעקב ניצל אברהם, כי בזכותו לא היה כדאי להינצל דשלא כדין עשה, עד כאן דבריו. ועיין שם בפרשת דרכים דרוש רחב. והנה דברי מהרמי"ט אלו הם בדרך דרוש הפשט, אבל המשכיל ישתומם על המראה לומר בזכות יעקב ניצל אברהם, ואברהם יהיה לו ח"ו חטא בזה, והש"י ויתעלה קראו אברהם אוהבי (ישעיה מא ח), וחשב הנסיון הזה מכלל הי' נסיונות. על כן אהוביי ידידיי קחו אמרי כי נעמו ויאירו עיניכם, התורה השלימה הזאת המצויה בידינו הוא דבר השוה לכל נפש ונפש מישראל, שהמצות שמבוארין בקום ועשה מחויב האדם לעשות, ומה שמבואר בה שלא לעשות יזהר האדם מעשות. אך אמרו רז"ל (נזיר כ"ג ע"ב) גדולה עבירה לשמה ממצוה וכו', ויעל אשת חבר הקני תוכיח, והדבר הזה אי אפשר שיתבאר בתורה, כי הוא לפי המקום והזמן וכפי אהבת הנפש לרצון הש"י, אשר בעבור אהבתו את הש"י תסכים הנפש כמעט שתרד בגיהנם, ויהיה איך שיהיה תמסור עצמה כמעט לדראון עולם, אך יתקדש שמו הגדול, פוק נא חזי ויהי דוד בא עד הראש וכו' (שמואל ב' טו לב), שאמרו רז"ל (סנהדרין ק"ז ע"א) שביקש לעבוד עבודה זרה כדי שלא יתרעם העולם על הש"י. והנה הש"י ויתעלה הבוחן לבות וכליות, והוא מחדש בכל יום מעשה בראשית, הגם שהדבר הזה שלא כתורה ואין לו מקום מנוח בגבהי מרומים, הש"י ויתעלה מחדש מעניינים כאלו מעשה בראשית, ומתקדש שמו הגדול בזה ביתר שאת, בין והתבונן ידיד הנעים אמרי אלה, וכבר שמענו מאוהבי הש"י בדורנו אשר אמרו אלו היינו יודעים בטוב ששכר המצות הם גיהנם, ושכר העבירות הוא גן עדן, אף על פי כן יותר יונעם לנפשנו

לקיים המצות הציונו הבורא ית'. והנה כאשר זכינו לזה יראה לנו כי כמקרה הזה קרה לאבינו אברהם, הגם שידע בטוב שהוא עושה עבירה בזה שמוסר עצמו ועונש העבירה הוא גיהנם, אף על פי כן כדי שיתקדש שמו הגדול מסר חיותו בעולם הזה ובעולם הבא עבור קדושת שמו ועשה עבירה לשמה, והנה היות הדבר הזה שלא כתורה כי הוא עבירה, אי אפשר שיתפרש בתורה כי היא רק עבירה לשמה דרך אמת לעבודתו יתברך, ואי אפשר להתפרש ולדמות מלתא למלתא, רק הוא דרך אמ"ת נקודה הפנימית שבלב, וכבר ידעת כי מד"ת האמ"ת הוא יעק"ב תתן אמ"ת ליעקב (מיכה ז כ), זהו שרמזו רז"ל בזכות יעקב ניצול אברהם. ומעתה התבוננו נא ידידיי וריעיי ויונעם לחכם, והש"י יאיר עיניכם לעבודתו:

ויקח אברם ונחור להם נשים וכו' בת הרן אבי מלכה ואבי יסכה (בראשית יא כט). הנה בפסוק זה יש דקדוקים רבים. א', הוה ליה למימר ויקחו לשון רבים. ב', תיבת להם מיותר. ג', היה לו לומר שם אשת וכו' ושם וכו' בנות הרן. והנה לקושייא הזאת י"ל שלא רצה לייחס שרה אחר הרן שנשרף ולא זכה לנס, על כן העלימה התורה היחוס בעיקר שמה, רק שוב שינה שמה משרי ליסכה, רק אף על פי כן הוה ליה למימר מלכה בת הר"ן אבי יסכה, למה חזר לומר שוב אבי מלכה כיון דמינה קא סליק. ד', הנני אוסיף להפליא, דהנה תחלה הקדים שרי למלכה, ואחר כך אומר אבי מלכ"ה ואחר כך אבי יסכה, על כן אחשבה שהתורה משמיענו שהעיקר היה אברהם בנשואין. והנ"ל עוד שמלכה היתה הבכירה ושרי הצעירה, והנה היה מהראוי שאברהם ישא את מלכה, אך אברהם אבינו ראה ברוח קדשו שרק לו לבדו יאתה שרה הצדיקת, וגם במלכה היו כלולים ניצוצות הקדושות חמדת ישראל, הלא הנה רבקה רחל לאה, וראה שזה יאות לנחור שהוא מוכן לזה על ידי מפלאות תמים דעים שרק לו לבדו נתכנו עלילות. וזה יאמר ויקח אברם ונחור בלשון יחיד, שעיקר הלקיחה היה אברהם שהוא השיא עצה לנחור גם כן, ולקח לעצמו הצעירה ונתן לנחור הבכירה, ולמה כך, לזה אמר להם נשים, ר"ל כפי השייך לכל אחד, כי שרי מיוחדת לאברהם משמת ימי בראשית ומלכה לנחור. וזה יאמר בת הרן אבי מלכה ואבי יסכה, הקדים אבי מלכה להורות שהיא הבכירה, שהיה הרן קודם אביה של מלכה, ואף על פי כן לא לקחה אברהם רק נתנה בעצתו הנכונה לנחור, וממנה יבוא גם כן חמדת ישראל על ידי נחור. ולזה שינה את שם שרה לקראותה יסכה, להיות שהיתה סוכה ברוח הקודש (מגילה י"ד ע"א), על כן נפלה לחלקו של אברהם ולגורלו, נ"ל:

ותהי שרי עקרה (**בראשית יא ל**). לפי משפט הלשון היה לו לומר ושרי היתה עקרה. אך נ"ל לפרש ותהי שרי. ר"ל להיות שהיה שמה עדיין שרי ביו"ד אות הדכורא, על כן היתה עקרה עד שניתן לה ה' אות הנוקבא:

אין לה ולד. הנה זה מיותר לכאורה. והנה ידוע מה שאמרו רז"ל (ב"ר פמ"ז ב') שבא לומר שאפילו עיקר מטרון לא היה לה. והנ"ל עוד שבא לומר מה שכתבו המקובלים שהצדיקים בזיווגם הקדוש מולידים בכל פעם נשמות, הגם שאינו יוצא לפועל מאותו זיווג שתתלבש הנשמה בעולם הזה, אף על פי כן גורמים יחודים למעלה להוליד נשמות, ובאופן זה היו זיווגי אברהם ושרה כל ימי היותם עקרים. וזה יאמר "אין "לה "ולד, שלא היה לה ולד בעצם מלובש בגוף, אבל בגבהי מרומים נתהווה מזיווגם ולדות מזהירים כזהר הרקיע:

ויקח תרח וכו' (**בראשית יא לא**). הנראה על פי מ"ש בזוהר הק' (ח"א ע"ח ע"א) כי אברהם אבינו הבין בחכמה מעלת כל שר מכל אקלים, וכששקל בשכלו האקלים של ארץ ישראל לא היה יכול להשיג, אזי הבין ששם יש כח עליון על כל וכל השרים תחת ממשלתו, אזי היה חפץ לנסוע לשם בכדי להשיג אמיתות הענין במקומו, אך לא היה יכול ליסע משום כבוד אביו שלא היה באפשר להניחו. על כן נ"ל כי מקודם עשה הש"י עמו נס נסתר, שנתעורר אביו בעצמו ליסע לארץ כנען בלי טעם, כי הש"י פעל כל זה כי הבא לטהר מסייעין לו (יומא ל"ח ע"ב) , עד שבא לחרן ונשאר שם אביו ואברהם עמד בתשוקתו, אז נתראה אליו הש"י ופטרו מכיבוד אב וצוהו ליסע:

א"ת אבר"ם. אפשר א"ת לרבות הגרים שגייר. וכל נפשות ביתו ואת לוט, אפשר לרבות אשתו ובניו. וא"ת שרי, אפשר לרבות הגיורת שהיא גיירה נשים:

מה שהקדים לוט לשרה, להיות שהלקיחה היתה מתרח, ואצל תרח שלא ידע עדיין חשיבות שרה, הקדים לה לוט שהוא זכר וגם היא היתה עקרה. על כן בא הכתוב ומייחסה אשת אברם בנו, להורות שלא טוב עשה תרח שהקדים לה לוט:

ויצאו את"ם (**בראשית יא לא**). אתו מיבעיא ליה. אפשר לומר ויצאו אתם מאור כשדים, שהלכו עמהם הרבה אנשים מאור כשדים לגודל חשיבות אברהם:

וימת תרח בחרן (**בראשית יא לב**). נו"ן הפוכה. ואמרו רז"ל עד אברם חרון אף של מקום. לא אמנע פרי עטי מלציין ברמז הסוד כמוס בכאן, אשר האריך בזה הרב הק' בספר שערי גן עדן שמדבר בזה בסדר מעשה בראשית מענין טהירו עילאה שנחלקה לשנים, וחצי טהירו עליונה ששם מקום הציור מכל העולמות, ובתחתיתה במקצוע המקור של הנשמות של ישראל שיצאו לפועל אחר כך, על כן הוא בדמות צורות תיו כזה, רק שהיא

ברגלה לפנים, אבל משפט התיו נוהג, וחצי טהירו התחתונה היא בדמות ח', והציור האחרון מהאורות שבטהירו עילאה היא בדמות ר', מצירוף כל הנ"ל נתהווה צירוף תר"ח, ואחר כך מזה האור הריש שבטהירו נתהווה בדמיון ח, והתחיל (לזרוע)[לזרוח] האור במקצוע העליון שבתי"ו, ונפסק צורות התי"ו לשנים אשר היתה צורתה כזה, ועתה שנפסקה צורתה לשנים על ידי הזריחה שהתחיל להאיר ולהתנוצץ האורות שיהיו אחר התיקון שנקראים אברם עי"ש תהיה אחר כך צורתה רי"ש ועם הח' הנ"ל, הרי צירוף חר"ש עם נו"ן הפוכה. וזה ענין וימת תרח, שבחינת תר"ח נסתלק בחר"ש כשהתחיל ענין צירוף חר"ש. וזהו נרמז במאמרם עד אברהם חרון אף של מקום, שהתחיל להתנוצץ אור מעולם התיקון, והאלילים כליל יחלוף לתקן עולם במלכות וימלא כבוד ד' את כל הארץ. וידעתי ידידי ידעתי כי צריך לזה שימוש חכמים, ולא יובנו הדברים הנ"ל עד שתשקוד הרבה על דלתי החכמה, ובפרט צריך שקידה בענין זה בספר הנ"ל, כי מימיו אנו שותין בענין הנ"ל, אף על פי כן ציינתי לי למזכרת בתורה הק', והשם הטוב יכפר בעדינו ברוך י' לעולם אמן ואמן, ובזה נשלם פרשת נח, ברוך הנותן ליעף כח:

לך לך

יב (**א**) **ויאמר** (**בראשית יב א**). אמירה בלשון רכה ובחשאי, כי טירון היה לנבואה עדיין: **ויאמר ה' אל אברהם** (**בראשית יב א**). יש לרמז בתורה הק' שנרמז בה שיעור הימים אשר היתה אמירת הש"י בעולם דהיינו התגלות הנבואה, עד שגרמו העונות שנסתם כל חזון. והנה הק' הרוקח ז"ל קחשיב משנולד יצחק עד סוף "מלאכי, "אלף ת"ה שנים. והנה כתוב אצלינו בפסוק (תהלים קיט ד) "אתה צוית פקודיך וכו', כמנין אל"ף ת"ה (בהחזרת האלף לאלף). והנה אברהם לא קחשיב להיות בו עדיין זוהמת ישמעאל, לא היה מראה הנבואה בשלימות, והגם שביצחק היה גם כן זוהמת עשו, עם כל זה כיון שנימול לח' נתקטנה הזוהמא, והא ראיה שיצא גם מעשו גוף קדוש וכלי מוכשר לנבואה, דהיינו עובדיה שהיה גר אדומי כנ"ל (עיין סנהדרין ל"ט ע"ב). והנה אפשר להחשב שלימות הנבואה גם כן מימות אברהם, מעת שפירשה ממנו זוהמת ישמעאל, דהיינו מעת שנתעברה הגר שהיה אז אברהם בן פ"ה שנים והוכן לו פה לנבואה, וכפי זה יעלה מספר ימי הנבואה "אלף ת"ך שנים, אל תירא כי את"ך אני (ישעיה מג ה). והנה נרמז זה בכאן "ויאמר ה' אל "אברם, ר"ל האמירה מהש"י היה בעולם כפי חשבון החיבור אותיות שם "הויה עם אברם כזה יהוה אברם, ותצטרף בזה י' פעמים א', ה' פעמים ב', ו'

פעמים ר', ה' פעמים ם', סך הכל יעלה מספר אלף ת"ך, ונרמז זה בהתחלת ראש יחוסנו אחד היה אברהם. נ"ל:

בפסוק הזה יש לרמז רמז מופלג בדרכי המוסר, לבל יהיה אדם להוט אחרי סיבות מסובבות להמציא פרנסתו, רק איזה סיבת שתזדמן לו יבטח בשם ד' וישען באלקיו הממציא לו הסיבה, ולא יאמר כחי ועוצם ידי ורוב השתדלות בסיבות המה היו בעוזרי. והנה דבר כזה יקרא עובד עבודה זרה בטהרה (עיין ע"ז ח' ע"א), שמשים משען ומשענה לאיזה סיבה מסיבות, ודבר זה גורם לבטל עבודת הבורא ית"ש, כי מחשבתו דבוקה תמיד ומשוטטת בהבלי עולם, ומחשב תמיד בסיבות להמציא פרנסתו ומחייתו וצרכיו, מה שאין כן הבוטח בהש"י תנוח נפשו וינוחו רעיוניו ויסיר מדעתו אהבת העולם ותענוגיו, כי ישער בדעתו שלא יוסיף ולא יגרע במחשבתו ורעיוניו, רק הכל יהיה כפי גזירת הבורא, על כן יסיר דאגת העולם מלבו. וזה מ"ש המלך החכם (משלי יט כא) "רבות "מחשבות "בלב "איש, (ר"ל האדם בסכלותו רבות מחשבותיו להשתדל בסיבות להמציא לעצמם אהבת העולם, דהיינו עושר וכבוד ולריק יגעו, כי לא יוסיפו ולא יגרעו בעבודתם דבר, רק) "ועצת ד' "היא "תקום, על ידי איזה סיבה שיזמין לו הבורא גדולה או קטנה. וזה נרמז בכאן התורה הק' "ויאמר "ה' "אל "אברם, "אברם נקרא השכל מוח החמה א"ב ר"ם, שהחכמה נקרא א"ב והוא ר"ם ששוכן ברום הגוף במוח, והמשכיל יבין עד היכן הדברים מגיעין, (כי יציבא מילתא בסוד חכמי האמת שהחכמ"ה נקרא "אב "לאבהן), ולרמז הזה אבר"ם ר"ת "רבות "מחשבות "בלב "איש, אזי הש"י ב"ה אומר להשכל שבאדם הנשפע מחכמה עליונה "לך "לך "מארצך, היינו ארציותך שאתה דבוק בהן היינו אהבת הממון והתענוגים, "וממולדתך אהבת התולדה כי אם לרצון הבורא, "ומבית "אביך אהבת היחוס והכבוד, מכל זה תסיר מחשבתך ולא ישוטטו רעיונך בזה לרדוף אחרי סיבות מועילות לזה, כי לא תוסיף ולא תגרע בעבודתך שום דבר, רק "אל "הארץ "אשר "אראך, ר"ל איזה סיבה בארציות אזמין לך, בזה תעסוק על פי התורה אך הורתיך, והבן כי קצרתי:

(**בראשית יב א**) **לך לך**. יש לפרש כפשוטו "לך אליך, דהיינו למחשבתך, כמ"ש בזוהר הק' (ח"א ע"ח ע"א) שהיה אברהם שוקל בדעתו על פי שכלו והשגתו כל כח וכח של כל ארץ וארץ, וכשבא בשכלו לשקול בפלס כח של ארץ ישראל, לא היה יכול להשיג שהוא כח על כל הכחות וסיבת כל הסיבות, אזי היה משתוקק להאור הנכסף הזה, והיה דבוק במחשבתו בהאור הנערב הלז, אימתי אזכה להתוודע ולהגלות לי איזה התגלות. וז"ש

לו הש"י "לך "לך, ר"ל לעצמך ולמחשבתך, אל הארץ אשר אראך, כי שם תזכה לאיזה התגלות, כענין שנאמר שם (בראשית יב ז) וירא ד' אל אברהם:

או יאמר לך לך. תלך אליך ולעצמך, כי אמרו רז"ל (אבות פ"א מ"ו) עשה לך "רב, וצריך לרדוף ולכתת רגליו מעיר לעיר אחר הרב שזוכה ללמוד ממנו, ואברהם אבינו לא היה לו רב, רק שני כליותיו היו נובעות כמין שני רבנים (ב"ר פס"א א'). וז"ש הש"י אל אברם דייקא, שהוא מיוחד בדבר שלמד מעצמו, לך לך מעצמך "אל "הארץ "אשר "אראך, ושם יהיו כליותיך נובעות יותר, כי אוירא דארץ ישראל מחכים (ב"ב קנ"ח ע"ב):

או יאמר לך לך (בראשית יב א). תלך אליך. על פי מה שאמרו רז"ל (נדרים ל"ב ע"ב) "התהלך "לפני "והיה "תמים, (בראשית יז א), שעד עכשיו היה שמך "אברם, מנין רמ"ג איברים שהן ברשותו של אדם וחמשה איברים אינם ברשותו, וחמשה איברים אלו הם ב' עינים ב' אזנים ראש הגויה, (ולרש"י ז"ל שיטה אחרת), וכהיום אוסיף לך ה', ויהיו גם הה' איברים ברשותך. ממוצא דבר נדע כי חמשה אברים אינם ברשותו של אדם, והאדם צריך לעשות מה שיש בידו וברשותו, דהיינו לקדש רמ"ג איברין שהם ברשותו, והש"י יעשה אחר כך את שלו וימסור בידו הה' איברים. וז"ש לו הש"י לאברהם, וכן נוכל לפרש שאומר זה הש"י לכל אחד מנשמת ישראל המכונה בשם "אברם כמו שמבואר בזוהר הק' (זו"ח לך מ' ע"ב), לך לך לשמך, דהיינו עשה (עתה)[אתה] על כל פנים כאשר תמצא ידך לקדש רמ"ג איברים כמנין שמך "אברם, ואני אעשה אחר כך את שלי. לזה אמר אחר כך אל הארץ אשר אראך, ר"ל ה' ארץ, ר"ל ה' ארציות אשר אני אראך שעלי מוטל הדבר, נ"ל:

"**מארצך** "**וממולדתך** "**ומבית** "**אביך**. הקושיא מפורסמת דמקודם יתכן היציאה ממולידיו ומבית אביו, ואחר כך מכל הארץ. ועל פי מה שדרשו בזוהר הק' (זו"ח לך מ' ע"ב) על הנשמה, יתכן שפיר. והנה ג' סוגי חומריות ועכירות יש לאדם. א', מה שנתהווה על ידי מעשיו ועל ידי התעסקו בתענוגי הבלי העולם במותרות, דהיינו מאכל ומשתה ומשגל אשר לא לד' המה, ויקנה מזה עכיריות החומר וזוהמא המונע להאיר בו אור ד'. והב', הוא עכיריות הזוהמא שנמשך לו בתולדה ממולידיו שהן אביו ואמו, דלא כוונו עשות כהוגן וכשורה רק למלאות תאוותם. והג', הוא עביות ועכיריות שנקנה לאדם על ידי משפחתו ובית אביו שמגודל ביניהם מקטנותו, ויראה בעיניהם מדות הרעות לא ראי זה כראי זה, דהיינו גובה וגאון והתפארות וקמצנות וכעס וכדומה, ולהיות שרואה כל זה מקטנותו נעשו המדות קנין בנפשו. והש"י ברוב רחמיו מייעץ להנשמה, שבתחילה תלך ותפרש את עצמך מעכירת שהקנה הוא לעצמו וחבל בגופו על התעסקו במותרות

תענוגי עולם והבליו, אשר על ידי זה נתגשם גופו מאוד, ומזה העכיריות צריך לפרוש מקודם, כי לו משפט הבכורה בפרישות, כי הנה הוא בעצמו היה בעוכריו. וזה יאמר "לך "לך "מארצך, מארצותיך שאתה בעצמך נתגשמת בארציות, ואחר כך "וממולדתך, היינו לשבר החומריות הנתהווה לו בעת ההולדה בבלתי התכונת אביו ואמו לקיים מצות בוראם רק למלאות תאות הבהמיות, ואחר כך "ומבית "אביך, הן מדת משפחתו ובית אביו, והבן. ולזה יאמר אחר כך כשתקיים כל הנ"ל, אזי "אל "הארץ, ר"ל תלך לדבק את עצמך בהארץ עליונה "מלכות "שמים "תשובה תתאה, ומשם "אשר "אראך, אש"ר היא בחינת בינ"ה המאשרינו "תשובה "עילאה, הדביקות הנפלא בחיי החיים:

ויאמר עוד אש"ר (**בראשית יב א**). ר"ת "ששים "רבוא "אותיות. שאראך ששים רבוא אותיות התורה, ותזכה לרזין דאורייתא. הנה גם לפי הפשט דמדבר באברהם יצדק לדרך זה, דהנה כל הנשמות היו כלולים באדם הראשון, ועל ידי חטאו נפגמו כולם ושלטו בהם הקליפות, ובכל עת הצדיקים בכל דור ודור מוציאים בלעם מפיהם, דהיינו שלוקחים מרשותם נשמות קדושות על ידי כוונתם הטהורה בעת זווגם. והנה כתב האר"י ז"ל כשישנו תחת הקליפות איזה נשמה גדולת הערך מאוד והן נהנין ממנה ביותר, אזי יראים שלא יבוא איזה צדיק ויקחה מהם בעל כרחיהם, על כן כשרואים הקליפות איזה מקום עכור זווג בלתי טהור, אזי מניחין הנשמה הגדולה היקרה אשר היא חבויה ביניהם ליכנס למקום העכור הלז, כדי שתתעכר ביותר בהלביש אותה בגדים צואים גוף עב ועכור, ועל ידי זה תשאר תחת ידיהם. ומאוד עמקו מחשבות הצור תם, אזי הוא ית' ברוב רחמיו וחסדיו מאיר אחר כך לנשמה ומעוררה באיתערותא דלעילא, ועל ידי כך מתברת גזיזין דפרזלא ומדבקת עצמה בהש"י. כל הדברים האלה וככל החזיון הזה אירע לנשמת אברהם אבינו, עד שהיה מקובל לרז"ל שתרח בעל נדה, והבן. ואמר הש"י לנביאו (ישעיה מא ב) בהודעת רוב רחמיו לישראל, מי העיר ממזרח צד"ק, דקאי על אברהם כנודע (ב"ב ט"ו ע"א). והנה וודאי על ידי זה העכירות קונה עביות וגסות, וצריכה הנשמה לשבור אלו הלבושים. וזה יאמר לאברהם לך "מארצך, היינו עצם ארציותך מאדם קדמאה שנברא מהארץ, ואחר כך "ממולדתך הם אביך ואמך, ביום הולדת אותך בפועל מגונה ובזמן בלתי טהור, ואחר כך "מבית "אביך ממשפחתך וכנ"ל. או "ממולדתך קאי על תולדות הזרעת האב בכוונה בלתי נכונה, "ומבית "אביך קאי על האם שהיא "בית "אביו, כמו שאמר ר' יוסי מעולם לא קראתי וכו', אלא לאשתי ביתי וכו' (שבת קי"ח ע"ב):

(**העתקה מכתב יד**) **ויאמר ד' אל אברם וכו'**. (בראשית יב א). הנה הספיקות הם בפסוק. א', אומרו ל"ך ל"ך כנודע. ב', אומרו מארצך קודם אמירת וממולדתך, והוא בהיפוך כנודע. ג', אל הארץ אשר אראך, ולא הראה לו תיכף. ואחשוב דהנה דרך התורה כך הוא, שמרמזת במעשה אשר נעשה סיפור ורמז מושכל לכל כי נצחית הוא. ונאמר כי אבר"ם ירמז לבעל תשובה העושה תשובה עילאה בחכמה נפלאה, לבל ישומם ולבל יודעו מעשיו רק בינו לבין קונו, ואם נפשך חשקה בתורה, התבונן מ"ש הרב הקדוש בספר תולדות יעקב יוסף, אבר"ם רמז ליסודות אבא ואימא אב"ר בתוך מ"ם סתומה, ממילא התבונן מי שעושה תשובה עילאה יעשה בחכמתו. והנה זכור תזכור מ"ש הרמב"ם שהשוטה המענה את גופו מבלי טעם וגזירה, וחושב שהשי"ת שונא את הגופות וזה אינו תשובה, [הן אמת שחז"ל נתנו קצבה כמה מן הסגופים לכל חטא ועון, זה סגופים לתשובה להתם פשע, אבל זה אינו התחלת התשובה ועיקרה. ועיקרה היא להתבונן בגדולתו ית' ובשפלותו, ויתמרמר לבו בקרבו האיך הכעיס את הבורא כל, ועל כל פרט ופרט יתודה לפני הבורא עולם, ויקבל על עצמו בחרטה גמורה שלא יחזור בהם ולא ישוב עוד להכעיסו, וירגיל את עצמו בעבודת הבורא ויראתו על פניו, ולא יפרוש את עצמו מן העולם מכל וכל כי השי"ת לא יחפוץ בהמית את גופו, רק כאשר ישקול מעשה התשובה הכל בחכמה, הנה השי"ת ידריכהו במעגלי צדק האיך יקיים כל הכתוב בספרי הצדיקים מנין התעניות והסגופים להתם פשע, והבן הש"י יהיה בעזרנו]. וז"ש ויאמר ד' אל אבר"ם הבעל תשובה הנ"ל, לך ל"ך, ר"ל הליכתך תהיה אצלך, ולא תרחוק את עצמך מכל וכל מעניני גופך הצריכים בהכרח בטבע הבריאה, רק שתלך מארצ"ך ר"ל ארציות אכילה ושתיה שלך שהיה עד עתה נקרא ארצ"ך שעסקת בהם לצרכך למלאות תאותך, וממולדת"ך היינו גם כן שאינך צריך להפריש את עצמך מלהוליד בדומה, כי בבוקר זרע זרעך ולערב אל תנח ידך (קהלת יא ו, עיין יבמות ס"ב ע"ב), רק וממולדת"ך שלא יהיה נקרא מולדת שלך לצרכ"ך ולתאותך. ומבית אבי"ך, וכן אינך צריך להשתומם ולישב בדד במערות וצורים, רק שלא תשב בית אביך, שלא תחשוב כמקום שהוא שלך הבתי בורניות ולך יאתה כבוד, אבל תוכל להשתמש מכל הנ"ל אל הארץ אשר אראך, תוכל להשתמש עם כל הארציות הנ"ל באופן הנאות לעבודתו ית' והוא ינחך במעגלי צדק. השי"ת יורנו דרך האמת לשוב אליו באהבה:

וירמוז עוד ויאמר ד' אל אבר"ם (**בראשית יב א**). הנה הש"י נתן חכמ"ה ובינ"ה באדם, היינו שעל ידי שכל שנופל במחשבתו, מתבונן בו עוד מושכלות וממציא שכל מהמושכל כבר, ועל ידי החכמה ובינה שבאדם הוא מתבונן בכל החכמות שבעולם

כגון חכמת הטבע ושארי החכמות. והנה כל החכמות שבעולם [זולת חכמת התורה] הם בחקירת הטבע, אבל המשכיל בחכמת התורה בחכמה ובינה שלו, הנה הוא למעלה מן הטבע, על כן ישראל עם קרובו הוא למעלה מן הטבע, להיותם בני תורה שכולם שמעו בסיני אנכי וכו' (שמות כ ב), על כן נאמר (שמות כג כה) ועבדתם את י' אלקיכם וכו' והסירותי מחלה מקרבך, מבלי בקשת רפואת טבע. וכן בטבע הפרנסה (ויקרא כו ג) אם בחקותי תלכו וכו', ונתנה הארץ פריה וכו', מבלי בקשת תחבולות להשיג שדה שחונה, וכן בכל הענינים. והנה הגם שצותה התורה להנהיג כמנהג דרך ארץ בטבעי, דהיינו חרישה וקצירה (ברכות ל"ה ע"ב), וניתן רשות לרופא לרפאות (ברכות ס' ע"א), הוא הכל בכדי שיהיה מלובש ההשגחה בטבע בכדי שיהיה עולם הנסיון. אבל שום פעולת הטבע לא תפעול בזולת השגחת הבורא, והוא משדד הטבעיים כרצונו ועל ידי תפלת ישראל. והנה הפתאים אשר לבם נפתה אליהם בחכמתם ובינתם הפתיות, (מעולם)[מעלים] בדעתם שרק הוא הכל בטבע, תפח רוחם ונשמתם לא באלה חלק יעקב. ואחד היה אברהם אבינו ע"ה הראשון ראה בטבע המזל שאינו מוליד, ואמר לו הש"י צא וכו', אין מזל לישראל שיכולים לשדד המערכה (שבת קנ"ו ע"א). והנה הטבע ופעולתה לפעמים תלויה במצות, דהיינו שטבע הארץ הזאת להוציא תבואות רבות וזולתה בהיפוך, וכן בענין בריאות יש מיני חולאים ר"ל בארצות מה שאינם בזולתה וכן בתוקף הבריאות, זה אינו לישראל המאמינים בד' ובהשגחתו. מצינו בתורה (בראשית כו יב) ויזרע יצחק בארץ ההוא וימצא מאה וכו', קרקע קשה (ב"ר פס"ד ו') אף על פי כן וימצא כו', יש מיני טבע תלוים בהתחדשות מולדות חדשים והשנים, כשיארע מולד במזל הזה יהיה גשם על הארץ, ובהיפוך בהיפוך, גם זה אינו לישראל, ושמואל הנביא יוכיח הלא קציר חטים היום אקרא אל ד' ויתן קולות ומטר (שמואל א' יב יז), וכהנה רבות בכל דור ודור מתפללין ישראל על הגשמים והש"י שומע עתירתם, ואליהו עצר טל ומטר שלש שנים (מלכים א' יב יז), חוני המעגל הורידם כרצונו בכל מיני אופנים כבן המתחטא לפני אביו (תענית י"ט ע"א). ויש מיני טבע תלויים בתולדות אדם, כשנולד אדם בזה המזל יהיה כך וכך, גם זה אין מזל לישראל, צא ולמד מרב נחמן דאמרי כלדאי לאמיה בריך גנבא הוה, שהכירו במזל תולדותו ואמת היה אתם, כדאשכחן המעשה בש"ס (שבת קנ"ו ע"ב), והנה אמו בטוב כוונתה עשתה עטרה לראשו בראשית חכמה יראת ד' ותבין ונתעלה להיות נשיא לישראל, וכהנה בש"ס מברתיה דרבי עקיבא (כתובות ס"ג ע"א), ומהא דשמואל דאכלוה וכו'. ויש טבע תלויה במשפחה הן בעסק הבריאות והן בעסק המדות, שטבע המשפחה בכעס וגיאות וכיוצא אין מן הצורך לראיות, זה גם כן אינו לישראל כי

התורה תלמדהו דעת לתקן המדות. וכן בעסק הבריאות, והסירותי מחלה מקרבך כתוב לכל יחיד ויחיד, הגם שהמחלה ח"ו נתונה בקרבך בטבע, הש"י יסירה, [ובזה ידוקדק שהתחיל ברבים וסיים ביחיד]. ובזה יתפרש ויאמר ד' אל אברם, הגם שיתפרש כפשוטו על אבר"ם גם כן, עם כל זה בכל דור ודור יתפרש לכל איש המבין בחכמה ובינה הנקרא אברהם, [עיין מ"ש לעיל למה נקרא שמו אבר"ם]. והנה אם שופט בחכמה ובינה שלו התחייבות הטבע, אזי מאמר השי"ת אליו לך לך מארצ"ך, שלא יתבונן בטבע הארציות, כי ביד השי"ת להוציא פירות מארץ מלוחה לא תשב כאשר תתפלל אליו ותשים אליו לבך. וכן וממולדת"ך היינו שלא תשגיח בשפיטת המולד, וכן בשפיטת יום הולדת אתך כנ"ל. וכן מבית אבי"ך טבע משפחתך בבריאות ומדות, כי להשי"ת הכח והממשלה, ושמא יאמר האומר אם כן למה אתנהג במנהג דרך ארץ בחרישה וזריעה וכיוצא בזה, אל יאמר כן, כי השי"ת חפץ להושיע את האדם על ידי התלבשות הטבע, והוא מזמין הנאות לו על ידי איזה פעולה שהשי"ת מזמין לידו ברצונו הטוב. וז"ש הכתוב אל הארץ אש"ר ארא"ך, אני אראה לך איזה ארציות הנרצה שעל ידה יבא לך מבוקשך. וזה שהתחיל בלך ל"ך, לסברתך שאתה סובר שהנהגה הוא בטבע, אמת כן הוא, אבל באופני השגחה הנרצית לרצונו, והשי"ת משגיח ופועל פעולה בטבע כרצונו, והבן מאוד כי דבר עמוק הוא. (עד כאן מועתק מכתב יד הנ"ל):

ואעשך לגוי גדול (**בראשית יב ב**). כפי הפשט דקאי על אברהם לא יוצדק על היחיד לעשותו גוי גדול, רק הוה ליה למימר ויצא מחלציך גוי גדול. וכפי הדרש (זו"ח לך מ' ע"ב) דקאי על הנשמה לא ידענו כלל פירושו. ונראה דהנה גו"י יכונה למלכותא קדישא שהיא י' זעירא, מקבלת מו' קצוות ומג' ראשונות, יעויין במאורי אור. ותיבת גדו"ל יכונה לזעיר אנפין על שם גדול אדונינו (תהלים קמז ה), כמו שאמרו רז"ל (שוח"ט מזמור מ"ח) אימתי נקרא גדול, כשהוא בעיר אלקינו (תהלים מח ב). וז"ש לאברהם וכפי הדרש להנשמה, שלא תאמר נשמת האדם למה לי כל הצער הזה מעכירות העולם, הלא טוב אז מעתה בהיותי יושבת תחת כסא כבודו ית' קודם רדתי לעולם, ולמה זה מרחם יצאת. וז"ש הש"י כי לא כן הוא, כי הוא צורך גבוה על ידי התעסקך בעשייה הגשמיות במעשה המצות, על ידי זה תפעול במעשיך יחוד גוי גדול, וכל מה שלא יוכלו לפעול כל זה אפילו שרפי מעלה רק ישראל עם קרובו: ואברכך. על ידי היחוד שתגרום למעלה, יבא לך הברכה כנודע: ואגדלה "שמך. הנה זה ודאי לא יצדק כפשוטו, כי מה הנאה יש לצדיק האמיתי מה ששמו הולך ומפארין אותו ויש לו שם בקצה הארץ, הרי עיקר כוונתו להתגדל כבוד שמים. אך צ"ל ואגדלה "שמך, שיכונה שמך בשם גדולה שנעשה

אברהם אבינו מרכבה למדת הגדולה והחסד, כנודע אמרם ז"ל בבהיר אמרה מדת החסד לפני הקב"ה, כל ימי היות אברהם בעולם לא הייתי צריך לפעול פעולתי, כי אברהם עמד במקומי. וזהו ואגדלה "שמך, שיהיה שמך "גדולה, כי אתה משמש לפני כמו מדת הגדולה, והבן. וכפי הדרש על הנשמה אמר "ואגדלה "שמך, כי לכל נשמה שיורדת מגבהי מרומים אל הגוף, נלוה אליה בגזירת היוצר נפש הבהמיית מקליפת נוגה כנודע. והנה לכל אדם יש לו שם, הוא השם של הנשמה הקדושה שמזמין הש"י בפי אביו ואמו, ולעומת זה יש לו שם של נפש הבהמיות דס"א על ידי חילופים שונים וצירופים אחרים, כגון משה בקדושה, שמה בסט"א. ע"ר בקדושה, ר"ע בס"א. והנה כשהאדם נמשך אחר נפש הקדושה, אזי זה השם עיקר השם שלו לא יתפרד ממנו גם לאחר פטירתו, ובהפוך כשאדם נמשך ח"ו אחר נפש הבהמיות, אז עיקר השם שלו הוא השם דס"א. והנה בעודו בחיים זוכר השם הקדוש שקראו לו אביו ואמו, אבל לאחר פטירתו שוכח השם הנכבד, על כן מקובל לרז"ל ששואלין לרשע את שמו, והוא שוכח ואינו יודע שום שם שהשם הקדוש נשכח ממנו, והשם דס"א לא שמע מעולם, ולכך אינו יודע להשיב. והוא הסוד שאמרו רז"ל (ויק"ר פל"ב ה') שבמצרים לא שינו את שמם, ושמתי מחסום לפי מהנהוג בזמנינו והוא עצת הס"מ, והמשכיל על דבר ייראו ויפחד לנפשו היקרה, אשרי מי שלא שינה את שמו הנכבד. והנה הצדיקים הגדולים שמהפכין מר למתוק, ונפש הבהמיות גם כן יתהפך לטוב גמור, אזי גם השני נתהפך לטוב גמור ונתגדל השם. וזהו ואגדלה שמך, וזהו ריוח גדול אל הנשמה, בין והתבונן כי דבר עמוק הוא:

או יאמר ואגדלה שמך (**בראשית יב ב**). ידוע דתיבת ש"ם בכל מקום יורה על צמצום והתפשטות, כי הוא בגימטריא הוי"ה שד"י, הוי"ה הוא התפשטות, ושד"י הוא צמצום. והנה גם האדם השפל צריך לב' בחינות אלו, כי הנה המשכיל כשיעמיק בגדולת אין סוף ב"ה והאיך בחר לסגולתו בריה קטנה מעוטה בדעת וישימהו למעלה ממלאכים ושרפים, ומסר לו חמד שעשועים תורתו הקדושה, אזי יתלהב לבו מאוד לעבודה עד שתגעל הנפש את הבשר לגודל הקרבות והאהבה לאורו ית' כתשוקת החלק אל הכל, ובקל יוכל להתבטל באורו ית' והיא כלות הנפש, והוא ענין נדב ואביהוא בקרבתם לפני ד' וימותו (ויקרא טז א), והבן. והש"י לא כן דעתו, רק בעל כרחך אתה חי כל ימי צבאיך אשר נתן לך הש"י להיות לו לעבד, ומוכרח האדם בעבודתו להיות בבחינת רצוא ושוב (יחזקאל א יד) היינו צמצום והתפשטות, כענין שאמרו בברייתא דאברהם אבינו (ספר יצירה) אם רץ לבך שוב לאחור, על כן צריך לעבוד את הש"י "ביראה היינו הצמצום, "ואהבה הוא הקרבות והתפשטות לאורו ית'. וכזה שמעתי מכבוד אדמו"ר הרב החסיד

הקדוש המפורסם נשמתו בגנזי מרומים כק"ש מוהר"ר מנחם מענדיל מק"ק רימאנוב זצל"ה על ענין הבטחתו ית' לאבינו אברהם (בראשית כב יז) ושמתי את זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים. שהקשה כבוד אדמו"ר זצלה"ה כיון שהבטיחו שיהיה זרעו ככוכבי השמים, שהוא מעלה היותר נכבדת הן בכמות הן באיכות הן במהות, למה הבטיח שוב הבטחה קטנה כחול אשר וכו'. ואמר הרב הק' זצלה"ה דהוא הבטחה גדולה אשר הוא לפלא בעיני כל אומות העולם איך יהיה באפשרי שיתקבצו באיש הישראלי שני עניינים מהופכים בנושא אחד, דהיינו יראה"ה ואהב"ה, דאהבה הוא קרבות, ויראה הוא רחקות כי הירא ירא לגשת להיראוי ומאויים, והוא רק הבטחה גדולה לישראל עם קרובו, הגם שיהיו ככוכבי השמים, היינו שיהיה להם בחינת אהבה כמו הכוכבים שיש להם האהבה והתשוקה הנכבדת, כי אנו רואים שהם מתנונעים לגודל תשוקתו לאור הנעים, עם כל זה יהיו כחול וכו' גם כן, היינו שיהיה להם בחינת היראה, כי בחול הוא בחינת היראה, כמאמר הנביא (ירמיה ה כב) האותי לא תיראו וכו' אשר שמתי חול גבול לים, והוא הבטחה גדולה שלא יתבטלו ממציאות מחמת גודל התשוקה, רק יהיה להם בחינת צמצום והתפשטות, זה שמענו מאת כבוד אדמו"ר הרב הק' הנ"ל זצלה"ה דברי פי חכם חן, תנוח נפשו בגן אלקים שהניח את דעתינו. ועל פי זה יש לפרש ענין הסתת נחש הקדמוני לאכול מעץ הדעת באמרו כי ביום אכלכם ממנו והייתם כאלקים יודעי טוב ורע (בראשית ג ה), כי לפי פשוטו היה לו לומר תהיו כאלקים. אך נ"ל דהנחש אמר שעל ידי אכלם מעץ הדעת יהיה להם יכולת להתקיים ולא יתבטלו במציאות ובאם לאו יתבטלו, והוא על דרך מ"ש בזוהר (ח"א ט"ז ע"ב) "יהי "אור (בראשית א ג) דא התפשטות, "ויהי "אור דא צמצום, כי לפי דעת קדושים הוא מאמר אחד שכן אמר הש"י "יהי "אור, וכמו שראיתי לאחד קדוש מדבר על פסוק (תהלים לג ט) כי הוא אמר ויה"י, (ר"ל הש"י אמר "ויהי "אור גם כן, כי) הוא צוה ויעמוד (שלא יתבטל העולם ממציאותו, דרשהו מספר ברית כהונת עולם). לפי זה יתפרש מאמר הנחש הארור כי ביום אכלכם ממנו יתגשם גופיכם והיית"ם, (ר"ל תהיו בבחינת ויה"י שיהיה לכם קיום בבחינת הצמצום), כאלקי"ם ר"ת "כחול "הים "אשר "לא "יספר "מרוב, שיהיה לכם היראה כמו מציאת החו"ל והבן, והמשכיל יפרש שם כל הענין ואין כאן מקומו. וכה מאמרינו על פסוק (ויקרא כו יא) ונתתי משכני בתוככם ולא תגעל נפשי אתכם, דהנה כפשוטו יקשה דהלא כל שכן הוא אם ייטיב הש"י לנו ליתן משכנו בתוכנו, מכל שכן שלא יגעל אותנו ח"ו. ולפי מאמרינו הנ"ל יצדק הבטחה בתר הבטחה, הפוך דעת הנחש הארור שאמר שלא יהיה באפשר לעבוד את הש"י שלא נתבטל ממציאות, על זה הבטיחנו הש"י ונתתי

משכני בתוככם, הוא בחינת הארה מהשראת אור השכינה הדביקות הנפלא עבודת מתנה מעין עולם הבא להתענג על השם, ואף על פי כן ולא תגעל נפשי, היינו הנפש שלי שנתתי בכם לא תגעל אתכם, רק יהיה בבחינת רצוא ושוב. וזה יאמר גם כן בכאן ואגדלה שמך, היינו שם שלך יהיה גדול, הן ההתפשטות מהוי"ה והן הצמצום משד"י, יהיה גדול באופן שתהיה ח"י וקים בעבודתו ית"ש, כן יאמר הש"י לכל ישראל כולנו חיים בדביקות ידידיות יוצרינו ית"ש אמן:

או ירמוז ואגדלה שמ"ך, היינו הש"מ שנה משנולד יעקב עד שיצאו ממצרים, שאז היה עיקר ביזור הניצוצין מדור המבול הפלגה אנוש סדום כנודע והדברים ארוכים, וסיוע למאמרינו מרז"ל (פסחים קי"ז ע"ב) "ואגדלה "שמך זהו שאומרים אלקי יעקב, והבן:

והיה ברכה. הנה כפשוטו יקשה הלא כבר אמר ואברכ"ך ומדרש רז"ל (שם) ידוע. וי"ל דהנה צירוף הויה המשמש בניסן הוא כפשוטו המורה על החסד, הויה המשמש בתשרי הוא והיה המורה על דין. וזה יאמר "והיה "ברכה, "והיה יהיה לברכה, כי גם בתשרי ימי הדין יסכימו לברכך בחסד עולם, וכן היה כי בראש השנה נפקדה שרה (ר"ה י' ע"ב) כנ"ל:

ואברכה מברכיך (**בראשית יב ג**). הקדים ברכת הש"י להמברכים ולא אמר ומברכיך אברך, להורות גודל החביבות כי תיכף שיעלה במחשבת המברכים לברך הגם שעדיין לא ברכו יברכם הש"י, מה שאין כן בקללה לא יקללם עד אחר שיצא מפיהם דבר. ולזה יאמר ומקללך אאר ולא אמר ואאר מקלליך, והטעם כי המחשבה טובה שלהם על בנו ידידו, אזי תיכף יעלה לרצון אותה המחשבה ויסכים הש"י להיטיב לבנו, אזי אם כן שכרם אתם שיתברכו גם הם תיכף, מה שאין כן בקללה, והבן:

אאר. לא אמר אקלל, כי לא יצדק בהש"י לשון קללה כי למה לו לקלל, הלא בהסיר השגחתו ממנו יכלה כרגע והיה כלא היה, על כן אמר אא"ר לשון לקיטה, מגזירת אורה בתאנים כמלא אורה וסלו (שביעית פ"א מ"ב):

ונברכו ב"ך כל משפחות האדמה. לכאורה מה הנאה יש לו לצדיק בזה. ונראה לפרש ונברכו מלשון הברכ"ה, המברי"ך את האילן (כלאים פ"ז מ"א) שהוא הרכבה, ר"ל איזה ניצוץ קדוש שישנו בכל האומות כולם יבואו אליך, ואתה תהיה מקבץ נדחים ויתגדל כבוד שמו, והדברים עתיקין אין עת האסף פה. ויאמר עוד "ונברכו "בך, על ידי הך"ב אתוון דאורייתא שיעסקו בני ישראל, ילקטו כל הניצוצות כנודע. ויאמר עוד ונברכו ב"ך, על ידי הך"ב אתוון דברכת כהנים, ב"ך ר"ת בר"כת כהני"ם, כ"ל ר"ת "כהן "לוי, כי קודם הברכה צריך הלוי לשמש לכהן איש החסד לשפוך עליו מימי החסד, להורות הסתכמות

הדין לחסד להתברך ממקור החיים, והם נקראים משפחות, כי כל שארי ישראל לא נחלק שום שבט למשפחות להיות חילוק בקדושות המשפחות, רק כהני"ם ולוי"ם שניהם על שם הלוי יקראו ונחלקים למשפחות, נ"ל:

ויאמר עוד ונברכו ב"ך, בגימטריא תק"ב בהחשב הך' רבתי דאותיות מנצפך לת"ק כנודע, כמו מנין שנות האבות. והנה כתוב אצלינו בפסוק (תהלים קמה כא) תהלת ד' ידבר פי ויברך כ"ל בשר, דהנה אמרו רז"ל (מגילה ז' ע"ב) חייב אדם לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין "ארור "המן "לברוך "מרדכי, והנה כתבו התוס' דלא ידע לחשוב החשבון כי המספר שוה "ארור "המן "ברוך "מרדכי, כל אחד בגימטריא תק"ב. והנה כתב האר"י ז"ל להיות המן ובניו הם י"א כתרין דמסאבותא, ושם גם כן גנוז ניצוץ הק' המחיה את כולם, וצריכין אנחנו להחיות את ניצוץ הק' הלז, ואם כן צריכין אנחנו לומר בדרך השילוח גם לשם ברו"ך, אך אי אפשר לומר כן בדיעה מיושבת, כי הנה הוא מברך הקליפה, וצריך לומר זה בלא דעת רק בשכרות. והנה "ברוך "מרדכי שהוא בגימטריא בש"ר קודש, (וידע דבחינת היסו"ד נקרא כ"ל בש"ר והבן), ובהיפך בסט"א "ארור "המן בגימטריא בש"ר טמא, ולעתיד במהרה בימינו ימלא כבוד השם את כל הארץ, והניצוצות הקדושות שבקליפות יתפרדו ויוכללו בקדושה והס"א תתבטל, ואז תהלת השם ידבר פ"י דיבור ממש בדיעה שלימה, ויברך כ"ל בש"ר שם קדש"ו, והבן כי אי אפשר להרחיב הביאור בזה. וכמנין זה היו שני חיי האבות, להיותן עיקר היחוד בעולם. וזה יבואר ונברכו מלשון הברכ"ה, ב"ך כמנין תק"ב, בהחשב הך' לת"ק בגימטריא דאי"ק בכ"ר שהוא בגימטריא בש"ר, כל משפחות האדמה אפילו מה שהוא בבחינת אדמה תוקף הדין של הקליפות יתבטל, רק מה שהוא משפחו"ת האדמה, ר"ל שמחובר לאדמה היינו הניצוץ המחיה, משפחו"ת לשון חיבור מלשון ונספחו על בית יעקב (ישעיה יד א), יוכללו בקדושה על ידי זרע אברהם אוהבו. ויאמר עוד "ונברכו "בך "כל "משפחות "האדמה, ידוע אברהם ירש מדת החס"ד, וטפת חסד מתגלה בפומא דאמה יסוד צדיק הנקרא כ"ל, המחובר לאדמ"ה בחינת מלכו"ת להשפיע לה החסד. וזה ידוקדק ונברכו ב"ך כל יסוד צדיק, משפחו"ת מלשון ונספחו כו' כנ"ל, האדמ"ה המחובר לאדמ"ה כנ"ל. ובהעמיק עוד יסוד צדיק נקרא כ"ל, שנכלל בו כללות הה' חסדים, וכל אחד כלול מעשרה בגימטריא כל, ובמלכו"ת מתאספים הה' גבורות, וזהו האדמ"ה ה' אדמ"ה, מלשון אודם בחינת הגבורה, ומתחברים החסדים והגבורות, ועל ידי זה נבראים נשמות חדשות בישראל עם קרוב זרע אברהם אוהבו, והמ"י וידום:

לגודל חיבת ידידות תורתינו הק' להודיע מה מאוד עמקו מחשבותיו, אעתיק לשון הרב בעל שערי גן עדן שער אורח צדיקים פ"ו ד"א, בקצת קיצור לשון ובקצת תוספת ביאור להבין הדברים כתבם על לוח לבך וזה סידורו:

כתיב (**בראשית יב א**) **לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך** (**בראשית יב ב**) **ואעשך לגוי גדול ואברכך וכו**'. הנה זה הכתוב וכו' משנה סדר עולם, כי מתחלה היה צריך לכתוב מבית אביך ואחר כך וכו'. אבל לפי הדרוש שלנו יבואר בטוב טעם ודעת הקדמה קטנה מתוך כתבי האר"י ז"ל, שפירש על פסוק (דברים ד ז) כי מי גוי גדול, ופירש הוא ז"ל כשישראל עושין רצונו של מקום, אז הם שואבים מים מן הנהר הגדול נהר פרת סוד יסוד שבו סוד הפריה ורביה, והיסוד הוא סוד אות גימל בסוד גומל דלים, אזי יש להם יניקה מן המקור סוד יו"ד סוד החכמה, על ידי אות ו' סוד התפארת, ואז נקרא גוי גדול שיונקים מן אות ו' סוד הגדלות בהתדבקות באות י', ואז נקראים בשם ישראל שהוא נוטריקון ל"י רא"ש, כי סוד היו"ד הוא סוד הראש, אבל כשאין עושין רצונו, אז אות ו' בלי ראש והוא סוד הקטנות, ואז נקראים בשם יעק"ב ויעקב הוא הקטן (עמוס ז ב), עכ"ל בתוספת ביאור. ולדעתי זה שאמרו ז"ל וכו'. ועתה נבוא אל הביאור וכו' מ"ש לעיל שכל חלל הטהירו מתחילא נעשה בסוד נקודת המלכות, (כי הצמצום הראשון היה בסוד נקודת המלכות הנגוזה באין סוף), וכל האורות שבטהירו נעשה מרשימו של אור המלכות, ומתחילה נתגלה רק ד' אותיות שהם כתר חכמה בינה ומלכות, והמלכות ירדה למטה בטהירו בחצי טהירו התחתונה, ובה היו צרורים כל הנשמות ששרשם הוא מבחינת האחור סוד המלכות, והם נקראים בשם אבר"ם כמ"ש, (מפני מה נקראים בשם אבר"ם, עיין בדברי הרב בפרקים הקודמים), ואחר כך נתבררה מתוך הסיגים ועלתה למעלה בחצי טהירו העליונה, והנשמות עלו עמה ונכללו עמה תוך הבינה כמ"ש לעיל, ואחר כך יצאו מתוך הבינה והנשמות נשארו בבינה, ואחר כך בסדיקת אחוריים של בינה (עיין לעיל בדברי הרב) נפלו הנשמות וירדו למטה, וחזרו ונדבקו באור המלכות כמ"ש וכו', ואחר כך כשניתקנה המלכות פעם שנית ועלתה למעלה, וניתקנו כל השברי כלים וקמו בתחיה, ונעשה בסוד מרכבה שהלבישו אל הכתר מטיבורו ולמטה אחר שנתפשט שנית, ועל ידי זה ניתוסף אות ה' ונעשה אברהם, ואז אברהם מוליד שעל ידי זה הוציא כל הפעולות שהם כל העולמות, כמ"ש בשער הב'. והם ממש הדברים אשר נאמרו בזה הכתוב הנאמר לאברהם הרומז לשורש הנשמות קודם שנרמזו בשם אבר"ם כמ"ש, ואמר הכתוב לך לך מארצך, היינו שיעלו מן חצי טהירו התחתונה שהיא נקראת ארץ עיפתה כמו אופל וכו' (איוב י כב), נקרא ארצו ממש שמשם הוא שורש שלהם וכו',

שהרי כאן אי אתה זוכה לבנים, שחצי טהירו התחתונה הוא סוד ס"א דאיסתרס ולא עביד איבין ופירין וכו' (זוהר ח"ב ק"ג ע"א), ואמר כפל לשון ל"ך ל"ך רמז לשתי הליכות, הא' מן חצי טהירו התחתונה, והב' שיצאו מן המלכות ונכללו בבינה וכו'. וז"ש אחר כך וממולדתך, רומז אל יציאת הנשמות מן המלכות אל הבינה, והמלכות נקראת מולדתך וכו', ומבית אביך רומז ליציאתם מן הבינה שנקרא בית אביך וכו', אל הארץ אשר אראך, רומז לירידתם שנית אל המלכות וכו', ואעשך לגוי גדול רומז לשאיבת מים מן הנהר הגדול, היינו שירד פעם שנית האור מן יסוד הגנוז באין סוף, שהוא סוד הט"ל שהחיה אותם, ועל ידי זה נקראים "גוי "גדול כמ"ש לעיל, ועל ידי זה זכו להיות בסוד הגדלות ולזכות לבנים, כמ"ש ואמר ואברכ"ך שיהיה בסוד מרכבה כנ"ל, ואגדלה את שמך כי על ידי זה האור ניתוסף לו אות ה' וכו', ואחר כך "והיה "ברכה, מלשון אין מרכיבין (כלאים פ"א מ"ח), ומלשון בריכת מים, עכ"ל בין והתבונן ותמצא פלאות:

ד וילך אברם "כאשר "דבר "אליו ד' וכו' (בראשית יב ד). הלשון מיותר כי מי לא ידע שהש"י דבר אליו זה. אך צ"ל דהכי קאמר דהנה הש"י הבטיח אליו הבטחות גדולות כשילך לארץ כנען, ואברהם אבינו לא שת לבו לילך בשביל הבטחת אלו, רק לגודל תשוקתו לקיים מצות בוראו. וזהו וילך אברם "כאשר "דבר אליו ד', לא בעבור הבטחות: **או יאמר וילך אברם כאשר דבר אליו ד' וילך אתו לוט וכו'** (**בראשית יב ד**). הקושיא מפורסמת דהנה כאן נאמר שכבר הלך, ואחר כך שוב אמר ויקח אברם וכו' ויצאו ללכת וכו'. ונ"ל שהתורה מלמד לאדם דעת, דהנה קבלתי מרבותינו הקדושים על ענין המתמיה עיני כל רואה מה שנהג הדבר שההמון עם מטרידים הצדיקים, וכל אחד פורש שיחתו לפניו בעניני עסקי העולם הזה, עד כמעט שרוב הימים מטרידים את הצדיקים בעסקי בני אדם, והנה הוא לפלא מה זאת עשה הש"י לצדיקי עולם אשר עבודתם צורך גבוה, וטוב טוב היה להם שיהיו פנוים לייחד יחודים נוראים ופעולות נוראות בעולמות עליונים. וקבלתי שהענין הוא שצדיקים כאלה אשר השגתם גדולה, ובכל יום משיגים יותר אלקותו ית', ובכל יום תשוקתם מתגברת ביותר להש"י עד כלות הנפש, וזה דבר ידוע שהנשמה או המלאך אם משיגים יותר מכדי יכלתם יתבטלו ממציאותם, כי בהתגבר טבע ותשוקת החלק אל הכל, ירוץ אליו בטבעו להתכלל בכללו, וזה ענין ידוע בנדב ואביהו בקרבתם לפני ד' וכו' (ויקרא טז א), עיין באור החיים. על כן מאת ד' היא זאת להצדיקים אשר השיגו והגיעו למדרגה אשר הוא כפי שורש נשמתם, והנה תשוקתם גדולה לעלות במעלות ומסילות היותר גבוהים, והנה יתבטלו ממציאתם ותצא נשמתם להכלל בשורשם, והש"י עדיין רוצה להשתעשע אגרא דכלה דף פ"ד: בעבודתם

בעולם הזה, על כן שולח אליהם אנשים העוסקים בעולם, אשר מושכים אותם ואת שכלם להתעסק עמהם בעניינם, ועל ידי זה תשאר נשמתם בגוויים בכל פעם, עד אשר ירצה הגוזר לארחא בתפוחא דא, והבן. והנה נקדים מה שפירשנו בפרשת וילך (דברים לא א) שאמר וילך משה וידבר וכו', ולא פירש היכן הלך. ופירשנו על פי הקדמה הנודעת בקושיא המפורסמת אשר מקובל לרז"ל (סוטה י"ג ע"ב, עיין שם במהרש"א) שרבינו משה נגנז בשבת קודש, והנה לפי החשבון נראה מבואר שבערב שבת נגנז, וגם קושיית הרא"ש מפורסמת, ואחת מהם הרי כתב באותו יום י"ג ספרי תורות (מדרש שוח"ט מזמור צ'), ואם היה שבת האיך הותר לו לכתוב. ותירץ הרמ"ע בעשרה מאמרות שבאמת שיעור קומת הקדושה של משה נסתלקה בערב שבת, והשיעור קומה עליונה נתלבשה בגולם נראה לעינים, ובזה כתב וימת וכו' (דברים לד ה) ושאר הח' פסוקים, כי באמת כך היה. וזה שפירשנו "וילך "משה, שבחינת משה הוא השיעור קומה שלו כבר הלכה, כי ידוע שעיקר השם של האדם היא הנשמה שהיא היא השיעור קומה, וידבר את הדברים וכו', ר"ל מכאן ואילך דיברה השכינה הנקראת א"ת כנודע למקובלים, היא דיברה בהתלבשות בשיעור קומה עליונה, (אם תרצה להשיג את הדברים האלה, עיין נא בספר עשרה מאמרות מאמר חיקור דין חלק ב' פרק י"ג). היוצא לנו ענין בטול מציאות יקרא הליכה אל השם של האדם שנקרא בו, והנה נודע לכל מ"ש בזוהר הק' (ח"א ע"ח ע"א) גודל תשוקות אברהם אבינו אל הש"י, מה שהיה חוקר בשכלו קודם שהתראה אליו הש"י, והנה כשגדלה מדריגתו וזכה להתגלות דיבורו ית' אליו, אזי נתגדלה תשוקתו והיה בקל שיתבטל ממציאתו, ובפרט שכלי הגוף היו קטנים מהכיל מחמת שלא היה מהול עדיין, כנודע מרז"ל (תנחומא לך סי' כ') שהוצרך ליפול על פניו, והנה היה זאת לו לתועלת ולתחבולה נמרצת התהלכות לוט עמו, שהיה משוקע בעסקי העולם, ובעת תגבורת התשוקה היתה התחבולה מאת היוצר כל שביטל אותו לוט והמשיכו לצד העולם, בכדי שתשאר נפשו וחיותו בגוויו לעבוד עבודתו ית"ש ולא יתבטל. ובזה יפורש כוונת הכתוב כאשר דיבר אליו ית' בפעם הראשון, וילך אברם כאשר דיבר אליו ד' (כאשר יפורש בכ"ף הזמן), ור"ל בזמן שדיבר אליו ד', אזי הלך בחינת אבר"ם שהוא שיעור קומה הקדושה שלו להתבטל ממציאות להכלל באורו ית', ומא"ס בחיי העולם עבור תשוקה הנכבדת, אז וילך אתו לו"ט, ועל ידי כך נשאר בחיים. ואם תרצה להבין ענין הנ"ל, לך נא ראה בעץ חיים בשער מטי ולא מטי בעולם העקודים ויונעם לנפשך ותבין מפלאות תמים דעים, והש"י יראנו נפלאות מתורתו: על פי הדרך הנ"ל יתפרש ואברם כבד מאוד במקנה (בראשית יג ב). מהו הלשון כב"ד מאו"ד. ור"ל שמאוד כבדה

עליו עסקי העולם, כי הוא לא רצה רק לילך בדביקות ותשוקת הבורא ית', וכל קניינו בעסקי העולם כמשא כבד יכבדו ממנו, אך זאת היתה נסיבה מעם ה'. וז"ש אחר כך (בראשית יג ג) וילך למסעיו מנגב, ור"ל שעל ידי זה שהיו לו עסקי העולם גם כן, על כן לא נתבטל ממציאותו בפעם אחת וילך בכל פעם למסעיו וכו', מנגב היינו מדת החסד מדתו, ועד בית וכו' ידוע הוא, שייחד כל הדרגין עד בואו לבית אל להשפיע רב טוב לכל העולמות:[וגם ללוט ההולך את אברם היה צאן וכו' (בראשית יג ה), מי גרם לו זאת הליכתו עם אברם. להיות שהגיע לאברהם טובה ממנו ובסבתו שלא נתבטל ממציאותו כנ"ל, על כן זכה לעושר, הגם שלא זאת היתה כוונת לוט. וכן הוא הענין בכל הצדיקים, שאותן האנשים הבאים אליהם פועלים כל טוב, להיות שגרמים טובה גדולה להצדיקי הזמן, והבן]: (עד כאן מועתק מכתב יד הנ"ל):

או יאמר "כאשר "דבר "אליו ד' (**בראשית יב ד**). הכ"ף הוא כף הזמן, הורה על גודל זריזות אברהם למצות בוראו, כי הנה מדרך האדם כשיצטרך ליסע לדרך רחוק כזה, ובפרט עם כל בני ביתו, ובפרט בפתאומית, הוא יראה להכן את עצמו יום או יומים להכין צידה לדרכו, ולחקור ולדרוש אופני נסיעתו על איזה דרך יפנה וכיוצא. ולגודל זריזות אברהם למצות בוראו, לא לבו הלך אחר אלה, רק תיכף באותו זמן ורגע שאמר אליו הש"י, תיכף שם לדרך פעמיו ובטח בהמטריף כל ברואיו, וממנו למדו בניו אחריו אשר שבחם הנביא (ירמיה ב ב) זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך, (ר"ל אהבת הכ"ל שלך, ר"ל אהבת אביכם אברהם שהוא היסוד והכולל שלכם ואתם חלקיו, וממנו למדתם) לכתך אחרי במדבר וכו':

או יאמר כאשר דיבר (**בראשית יב ד**). כאשר נדקדק עוד הלא הנבואה היתה באמירה ויאמר ד' אל אברם (בראשית יב א), וכאן אמר כאשר דבר אליו, היה לו לומר כאשר אמר. אך הוא כאשר נודע אמיר"ה הוא מלשון רכה, ודיבו"ר הוא לשון עז. והנה מלך בשר ודם כשמצוה לאיש איזה ענין, כשאומר לו בלשון רכה עשה כך וכך, אינו מזדרז כל כך, אבל כשחזק עליו דבר המלך מהר חושה מעשיך, אזי מזדרז ביותר. והנה בכאן הש"י אמר לאברהם בלשון רכה, ואבינו אברהם לגודל תשוקתו נזדרז כל כך למצות בוראו, כמו שאם היה חזק עליו דבר השי"ת בלשון דיבור. וזהו וילך אברם תיכף בזריזות כאשר דיבר (בכ"ף הדמיון), כמו כאשר דב"ר (בלשון עז) אליו ד':

ואברם בן חמש שנים ושבעים שנה (**בראשית יב ד**). לא אמר בקיצור חמש ושבעים שנה. גם צורך הודעת מנין שנותיו למה, ומדרשי רז"ל ידועים. והנראה לפי דעת זוהר הק' (ח"א ע"ח ע"א) שאברהם אבינו השיג מקודם במושכלות, ושקל בפלס שכלו כח כל

המדינות והאקלימים והמושלים עליהם, עד שהבין בשכלו אקלים ארץ ישראל, וראה בשכלו שאי אפשר להשיג כח הממונה על הארץ ההיא, ושפט בצדק שבכאן כח כל הכחות והמושל על הכל, ונתאווה מאוד להשיג הענין, וכשראה הש"י גודל תשוקתו, אמר לו לך לך וכו' אל הארץ אשר ארא"ך (בראשית יב א). והנה אבינו אברהם הגם שהיה שלם בכל מיני השלימות ובכל מיני חכמות, החזיק עצמו כאין וכאלו לא ידע עדיין כלום במושכלות. והנה ידוע דעד חמש שנים התינוק אינו יודע במושכלות, על כן אמרו רז"ל (אבות פ"ה כ"א) בן חמש שנים למקרא, ובהיות האדם בן שבעים שנה הוא בתכלית הידיעה כי בן שבעים לשיבה, וכשבא האדם לימי השיבה כבר בא לתוקף הידיעה, כמו שהוכיח הנביא (הושע ז ט) לחסירי הידיעה גם שיב"ה זרקה בו והוא לא יד"ע. וז"ש ואברם בן חמש שנים, שהוא החזיק עצמו כבן חמש שנים חסר הידיעה במושכלות, ובאמת היה כבן שבעים שנה שלם הידיעה, ולכך אמר שנה בכל פרט, והבן. ובזה יצדק מאוד מה שדרשו בזהר שעל פרט הקטן אמר שנים בלשון רבים, (הגם שהדרש אינו במקום הזה, עם כל זה יצדק גם בכאן) כי מאן דאיהו זעיר הוא רב (זוהר ח"ג קס"ח ע"א), והבן: במגלה עמוקות ואתחנן, מן הארץ עד כסא הכבוד, ט"ו פעמים ת"ק שנה, סך הכל ע"ה. וזהו ואברם בן ע"ה שנים בצאתו מחרן:

או יאמר על כל הפסוק. לפי מ"ש לעיל לחד פירושא ל"ך ל"ך (בראשית יב א) , שהש"י אמר לו שילך לשמו, ר"ל שהוא יעשה מקודם את שלו לקדש רמ"ג איברים כמנין אבר"ם שהם ברשותו, והש"י יעשה אחר כך את שלו, ויוסיף לו הה"א וימסור לו גם הה' איברים שאינם ברשותו (עיין נדרים ל"ב ע"ב). יצדק לפרש על פי זה בכאן וילך אבר"ם (בראשית יב ד), ר"ל שהלך באיבריו כמנין אבר"ם ממדריגה למדריגה כענין הצדיקים הנקראים הולכים, וידוע כשהצדיק מתעורר לילך ממדריגה למדריגה, אזי גם היצר מתגבר כנגדו, וזהו וילך אתו לו"ט הוא היצר שרצה להתגבר עליו, עד ואברם בן ע"ה שנים בצאתו מחר"ן, הוא חרון אף העולם שכבר היפך מר למתוק, כנודע בהצדיקים הגדולים שגם היצר הרע מסכים עמהם כמו שיהיה לעתיד לבא במהרה בימינו, והדברים ארוכים והמ"י:

ויקח אבר"ם (**בראשית יב ה**). לקחם בדברים והודיעם מעלת ארץ ישראל:

את שרי אשתו. ריבוי הא"ת, באפשר שפחותיו ואמהותיו:

ואת לוט. ריבוי הא"ת, בני ביתו של לוט:

ואת כל רכושם. אפשר ריבוי הא"ת, המעשרות או החומשים מן הרווחים לקח אתו, להוציאם בקדושת ארץ ישראל:

רכושם. לא אמר רכוש"ו לשון יחיד. להורות דגם שרה היתה מרווחת, כי אשת חיל עטרת בעלה (משלי יב ד) היתה כאניות סוחר וכו' (משלי לא יד), וכמו ששבחה שלמה: **אש"ר רכש**"ו. זה מיותר לכאורה. אך הוא להורות שלא היה בו שום ממון שאינו של יושר, ואפילו מעות מתנה לא היו בו, רק אשר הרוויחו, נ"ל:

ואת הנפש וכו', (**בראשית יב ה**). הנה לדעת רז"ל (סנהדרין צ"ט ע"ב) הכוונה על הגרים שגיירו, י"ל ריבוי הא"ת, מה שאותן הגרים שוב גיירו בני ביתם או קרוביהם והדומה:

ויצאו ללכת ארצה כנען וכו' (**בראשית יב ה**). הוה ליה למימר וילכו ארצה כנען. נ"ל להורות חיבת הקודש לאברהם ושרה איך השתוקקו לקיים מצות הבורא ב"ה, כי הנה מדרך בני אדם כשנוסעים לאיזה מקום רחוק אשר יצטרך למשוך זמן נסיעתם למחוז חפצם, הנה בעת נסיעתם בתחילה ויצטרכו לשאול באיזה דרך ילכו, לא ישאלו באיזה דרך נלך לשם, כיון שיש עדיין עיירות רבות קודם, רק ישאלו באיזה דרך נלך לעיר פלוני הסמוכה, ומשם אל הסמוכה אליה. והם לגודל חיבת הקודש עליהם אזי תיכף בעת נסיעתם מביתם, לא זז מהם הזכרת ארץ ישראל, רק תיכף שאול ישאלו באיזה דרך לארץ כנען. ועוד כי מדרך ההולך למקום רחוק כזה ויצטרך להרבות בהוצאות, אזי יעשו איזה טצדקי להקל בהוצאה, דהיינו שיסחור בכאן איזה סחורה שאינו נמצא לשם, ועל ידי כך ירוויח ומשם יסחור לכאן סחורה אחרת, והם לא שתו לבם גם לזאת, רק לא עשו שום דבר רק ללכת ארצה כנען:

ויבואו ארצה כנען (**בראשית יב ה**). הן אמת הה"א בסוף תשמש במקום למ"ד בתחילה, ומי יתן ונדע למה לא נכתב בלמ"ד לאר"ץ כנען. אך נ"ל גם זה מודיע לנו חיבת הקודש עליהם, כי לא היה עליו מצות הש"י למשא, כי באם היה עליו לטורח ולמשא וכמוכרח לקיים, אזי היה די לשיגיע לקצה ארץ ישראל ולשם יקבע דירתו. ולא כן חיבת אברהם שהיה משתוקק מאוד לקיים מצות הבורא ביתר שאת, וכיון שראה הש"י חפץ בישיבת הארץ הקדושה הלזו, אזי לא הסתפק לצאת ידי חובתו בהגיע לקצה הגבול ולנוח שם, רק ללכת בה מהקצה אל הקצה להשתעשע במצות הבורא, כדמיון שאמרו רז"ל (עיין סוכה מ"א ע"ב) על החסידים ואנשי מעשה שלא זז מידם הלולב כל היום בעת חיובו, הגם שבנטילה בעלמא יוצא ידי חובתו, עם כל זה לגודל אהבת מצות הבורא עליהם. ובזה יוצדק שלא אמר לארץ רק ארצ"ה, היינו לשוטט בכל הארץ להשתעשע במצות הבורא עליהם, כי זה כל האדם להתענג במצות הבורא:

ויבואו ארצה כנען (**בראשית יב ה**). שלא פנה להתעסק במלון תחלה, רק היה נחפז לדרכו עד שהגיע למחוז חפצו. ויאמר עוד, דהנה ידוע אר"ץ כנען מנין הקליפה העזה

והקשה המנגדת למלכות שמים, הוא מלכותא חייבתא לילי'. וקודם שנתגלה לשם מלכות שמים, הנה האומות אשר היו דרים לשם, היה בהם כח הקליפה הלזו, על כן היו מקולקלים ביותר בזנות, כמו שהזהירה התורה (ויקרא יח ג) וכמעשה ארץ כנען אשר אני מביא אתכם שמה וכו' קודם לפרשת עריות, והקליפה הלזו יש לה ת"פ חיילות מנין שמה, והיא עליהם הרי תפ"א. על כן לבטל הקליפה הלזו עם כל חיילותיה, היו בירושלים תפ"א בתי כנסיות (ירושלמי מגילה פ"ג ה"א) מנין מלאת"י משפט (ישעיה א כא), כי כבר ידעת סוד בי"ת הכנס"ת מרמז למלכות שמים, יעויין בכוונת האר"י ז"ל. והנה אר"ץ כנע"ן בגימטריא תפ"א, והנה לבטל גם הה' אותיות שבשמה נתכוין אברהם, וז"ש ארצ"ה כנע"ן: וירצה עוד, דהנה הש"י לא אמר לאברהם לאיזה מקום ילך, ויש לומר שגודל תשוקתם בהליכה היה אפשר היו סוברים שהארץ הזאת היא כלילת יופי מהצדיקים הדרים בתוכה ויהיו להם בצוותא, על כן ימהרו ללכת שמה, מה שאין כן אם היו יודעין אשר לשם כנען הארור, אזי היה קשה עליהם הדבר, לזה אמר שכבר ידעו קודם היציאה אשר שם מושב כנען, ועם כל זה מיהרו ללכת לקיים מצות בוראם ולא הרהרו אחריו. וירצה עוד שהיה להם קפיצת הדרך (הגם שלא נזכר בדברי רז"ל), ותיכף כשעשו פעולת היציאה, נמשך מהתעוררותם שילך לנגדם ארץ כנען, ושיעור הכתוב ויצאו ללכת ארצה כנען, כדי שילך לנגדם ארץ כנען. או יאמר באופן הנ"ל ויצאו ללכת ארצה כנען, שהם יצאו בכוונה ללכת ימים רבים ארצה כנען, והש"י התנוסס להם ויבואו תיכף ארצה כנען בלי שהיית זמן:

ויעבר אברם בארץ עד מקום שכ"ם עד אלון מורה והכנעני אז בארץ (**בראשית יב ו**). להבין מפני מה הודיע לנו התורה שעבר עד מקום שכם. גם צורך לומר והכנעני אז בארץ, ומדרשי רז"ל ידועים. אך ידוע הוא דכחות המין האנושי נחלקים לשני מערכות שכ"ל ומדו"ת, והשכל נחלק לשלשה נקראים בשם חכמ"ה בינ"ה דע"ת, ידוע גם לפלסופים האלקים ירצה אצלם מושכל ראשון מושכל שני דביקות המחשבה, ומדו"ת נחלק לשבעה חלקים אהב"ה ירא"ה התפארו"ת ניצו"ח והוד"יה התקשרו"ת וממשל"ה, וכל הפעולות שאדם עושה אינו יוצא מתחת השבעה אלה. והנה יהיו סך הכל עשרה מדות באדם, נגד עשר ספירות קדושות ממש. והנה הג' המחשביים הם הם מולידים הז' פעולות המעשיים, כי לא תעשה שום מעשה אם לא בהסכמות המחשבה הקודמת. והנה אלו הז' פעולות המעשיים יש בהן לטוב ולהפכו, דהיינו לאהוב את השם ותורתו ומצותיו וישראל עם קרובו, היא מדת האהבה השלימה מכוון נגד אהבת החס"ד שבעולמות עליונים. ויש אהבה מצד האהבה שבס"א, כי זה לעומת זה עשה האלקים,

ויומשך מאהבה זו אהבת הניאוף והתענוגים והממון וכיוצא, וכן בכל הז' מדות אית יראה ואית יראה וכיוצא (עיין זוהר ח"א י"א ע"ב), דוק ותשכח. ובגין כך על ז' מדות הללו מורים הז' כפולות שבאלפא ביתא הנזכר בספר יצירה בג"ד כפר"ת, על כן הם כפולות. והנה האדם השלם הרוצה לילך בדרכי התורה, מחוייב להשים עיניו על דרכיו תמיד ולראות איזה מדה מתעורר בו, אם בא לידו איזה ענין אהוב, והתעוררה בו האהבה אשר לא להשם היא ולתורתו, מחוייב להתגבר עליה ולהתיש כחה באהבת הבורא ב"ה ובתורתו וכן ביראה וכיוצא. והנה מקובל אצלינו שהז' עממין שהיו בארץ ישראל שצוה הש"י להכרית את שמם, הם היו נגד הז' מדות שבקליפה, וקבלתי סדרן והוראות שמותיהן מפה קדוש כבוד אדמו"ר הרב הק' פום ממלל רברבין בוצינא דנהורא קק"ש מו"ה יעקב יצחק הלוי מלובלין זצלה"ה וזה סדרן. הכנענ"י, נגד החסד שבקליפה מורה לשון הכנעה. החת"י, נגד הגבורה שבקליפה, מלשון חת"ת אלקים (בראשית לה ה). האמר"י, נגד תפארת שבקליפה, כי האמרי לשון התפארו"ת, כמד"א (דברים כו יז) את ד' האמר"ת, (דברים כו יח) וד' האמיר"ך. הפריז"י, נגד נצח שבקליפה, כדרך המנצח היושב בערי הפריזי בלי פחד. החו"י, נגד הו"ד שבקליפה מלשון חיוויא, כי גם בקדושה עיקר החרבן והצרות הם באלף החמישי, והודי נהפך עלי למשחית (דניאל י ח), כל היום דוה (איכה א יג). היבוס"י, נגד יסוד שבקליפה, מלשון תבו"ס נופת (משלי כז ז) והבן, (ולי נראה שהוא מלשון דריכה לשון יבו"ס צרינו (תהלים ס יד), והדריכה יכונה לזיווג מלשון גבר בעלמה (משלי ל יט)). גרגש"י, כנגד מלכות שבקליפה, כמו שאמרו רז"ל (ברכות נ"ח ע"א) ואתה מושל בכל (דברי הימים א' כט יב), אפילו ריש גרגותנא מן שמיא מוקמי ליה, וגרגשי מלשון גרגותני (גיטין נ"ו ע"ב), (ולי נראה שהוא מלשון רגוש עפר, כי הוא בסוד עפר המקבל הג' יסודות אש מים רוח והבן), על כן הגרגשי עמד ופנה מעצמו, כי מלכות"ך מלכות כל עולמים (תהלים קמה יג) , ואפילו המלכות שבקליפה יתנו הדר למלך הכבוד, והבן כי הדברים עתיקין, עד כאן דברי פה קדוש הנ"ל ודפח"ח. ובזה נבוא לביאור הכתוב "ויעבר "אברם בארץ, דידוע כי אברה"ם הוא שורש האהבה והחסד שבקדושה, והוא מכניע את האהבות הרעות שבקליפה לס"א, וזה אמר ויעבר אברם בארץ בארציות אהבות הרעות המשוקעים בארציות, ואברהם עבר לשם להפוך האהבות הרעות ולהכללם בקדושת אהבת הבורא ב"ה על ידי התורה הקדושה, כמ"ש לעיל דרך הצדיקים הקדושים. עד מקום שכ"ם, כי ראה כי שם תקועה ביותר אהבה רעה, כי שם עינה שכם את דינה ויאהב את הנערה (בראשית לד ג), עד אלון מורה לשם קבלת התורה כמ"ש רש"י ז"ל, ועל ידי התורה מהפכים אהבת הגופניות לאהבת המקום.

ומשמיענו התורה הקדושה כמה גדול כחו של אברהם אבינו והכנעני אז בארץ, הכנעני היינו אהבה רעה חסד שבקליפה היה אז מושל בארץ, שהיו כולם משוקעים באהבת רעות ניאוף וכיוצא, והוא השתדל להעביר הכח הטמא הנ"ל, ולעורר אהבת המקום על ידי התורה, והבן:

וירא הויה (**בראשית לד ז**). כי עד עתה לא היתה הנבואה במראה, ואמר לו הש"י אל הארץ אשר ארא"ך (בראשית יב א) במראה, וכן נתקיים וירא ד' וכו', כן הוא באלשיך:

אתן "**את** "**הארץ** "**הזאת**. ריבוי הא"ת השכינה הקדושה אשר היא שוכנת בארץ הקדושה, ויבן שם מזב"ח לד' הנראה אליו, בשביל שזכה לנבואה במראה, כן הוא באלשיך:

ויעתק משה "**ההרה**. "הר כינוי "לבינה עיין במאורי אור, ומדתו מדת החסד, ומשם נעתק להשגה עליונה, והבן. "מקדם "לבית א"ל, עיין בספר הנ"ל בית אל נקראת לאה הנבנה מבינה, וצריך להרחיב הדבור בזה ויראתי בפצותי פי מה שלא מצאתי בדבר בדברי חז"ל:

ויקרא בשם הויה. עיין ברש"י שנתנבא לשם על מעל עכ"ן, אזי קרא שם בשם הויה. וז"ש אז יהושע (ז ט) ומה תעשה לשמך הגדול, והבן:

ט) **ויסע אברם הלך ונסוע** "**הנגבה**. מדתו מדת הדרום חסד ימין, על כן בכל מקום שהלך נסע הדרום עמו, היינו החסד נסע עמו. ובזה יצדק מה שלא אמר לנג"ב רק "הנגבה, ר"ל מדת הנג"ב נסע עמו. או יאמר על פי מ"ש בספר הבהיר אמרה מדת החסד לפני הקב"ה, כל ימי היות אברהם בעולם לא הייתי מצטרך לפעול פעולתי, כי אברהם עומד במקומי. וזהו ויסע אברהם, על כן "הלוך ונסוע "הנגבה, "מדת הנג"ב חלף והלך ונסע מן העולם, כי אברהם עומד במקומו, ובזה יצדק תיבת הלך, והבן: או יש לפרש בדרך הפשט הלך ונסוע הנגבה, כדרך הצדיק השלם הרוצה לתקן העולם, ורוצה להודיע לבאי עולם גדולת אלקי עולם, אזי מכתת רגליו במקום שיודע שאין יודעין כחו וגבורתו של יוצר בראשית, ובמקום שיודע שיש צדיק המודיע גבורתו לבאי עולם, אזי הוא מרחיק את עצמו משם, כי יותר ירוויח בהודעת כבודו ית' במקום שאין צדיק בארץ, והוא מאמר רז"ל (אבות פ"ב מ"ה) במקום שאין אנשים השתדל להיות איש. והנה "שם "ועבר היו בעולם, אזי היה אברהם מרחיק את עצמו משם, רק היה הולך ונוסע הנגב"ה למקומות המנוגבים בלא תורה ויראה:

"**אברם** "הלוך "ונסוע "הנגבה ר"ת אהוה, גושפנקא דחתים ביה שמיא וארעא "את "השמים "ואת "הארץ (בראשית א א) הוא שם הדעת, ואברהם הודיע לבאי עולם גדולות

הבורא ית"ש, על כן הוא עיקר המציאות של שמים וארץ, השמים והארץ "בהבראם (בראשית ב ד), אותיות "באברהם (ב"ר פי"ב ט'), והבן:

הנגבה בגימטריא אדנ"י. בין והתבונן למען אדנ"י (דניאל ט יז), למען אברהם שקראך אדון (ברכות ז' ע"ב), והמ"י:

ויהי (**בראשית יב י**). כל מקום שנאמר ויה"י אינו אלא צרה (מגילה י' ע"ב), וכאן גם כן וי היה, שהיה רעב בארץ והוצרך אברהם לצאת מארץ הקדושה, וז"ש אחר כך שוב פעם שנית כי כבד הרעב בארץ, להורות כי כל זמן שלא היה הרעב כבד כך כך, נסתפק אברהם אבינו במועט ולא עזב ישיבת ארץ ישראל. ויתפרש תיבת כי בלשון כאשר, ר"ל כאשר הכביד הרעב, אז היה מוכרח ליסע מארץ ישראל:

"**מצרימה**. מה שלא אמר "למצרים, וטעמא בעי כי לא במקרה הוא ח"ו דברי תורתינו הק'. נ"ל דידוע הוא כח הקליפה של מצרים שנקרא ערות הארץ מקום זמה, ותיבת "מצרימה בגימטריא שפ"ה, וזה לעומת זה עשה אלקים ושכינת עוזו ית' שוכן אתנו, בעבור תהיה לנו לעדה כי קדושים אנחנו ופרושים מן העריות, והמ"י וידום כי יראתי לבאר המכתב, ואי"ה יתבאר לקמן ביותר. והנני ארמוז למשכילים בהתחלת "התפלה דשמונה עשרה שהוא עיקר היחוד בחשאי, אנחנו מתחילים "אדנ"י "שפתי "תפתח (תהלים נא יז), והבן שפ"ה בגימטריא שכינה, "אדני "שפתי "תפתח ר"ת אש"ת, ומצרים הוא כח ערות הארץ שבקליפה, אש"ת כסילות הומיה וסוררת (משלי ט יג), וירידה הוא לאבינו הראשון שהוצרך לירד מצרימ"ה, ויתבאר לפנינו הכוונה הנפלאה:

"**לגור שם**. מלמד שלא ירד להשתקע ח"ו, אלא לגור שם. ועתה נבאר הענין על פי דרך הקודש ויובנו כמה דקדוקים, ונקדים מה דידוע ענין הניצוצין שנפלו בתוך העמקי הקליפות בסוד מעשה בראשית, היינו בעת שבירת הכלים בסוד שאמרו רז"ל (ב"ר פ"ג ז') שהיה הש"י בונה עולמות ומחריבן, והרבה ניצוצין נשארו בתוך הקליפות, והם מפוזרין בארבע כנפות הארץ בין כל האומות, והניצוצין הללו הם צורך הבריאה שרצה הש"י שתהיה הבחירה בעולם, ויהיה עולם הנסיון והצירוף, על כן הניצוצין הללו מתבררין בכל דור ודור על ידי מעשה התחתונים, ומזה נעשה מיין נוקבין לשכינה ויתהווה היחוד השלם בעולמות העליונים, ויתרבה השפע בכל העולמות על ידי היחוד השלם בכל העולמות "פנים "פנים. וזה סוד "השבע, שהוא פנים דשם אלקים בגימטריא ש כזה אל"ף למ"ד ה"י יו"ד מ"ם, ופנים דהויה גימטריא ע"ב כזה יו"ד ה"י וי"ו ה"י, הכל ביחד הוא שב"ע, שהוא סוד היחוד פנים בפנים שעל ידי זה יתרבה השפע, והבן מה שאמרו רז"ל (ב"ר פפ"ט ד') על זמן השובע בעולם, שהבריות נראות צהובות זו לזו ואין

עין בריה צרה בחברתה, ובהעדר היחוד ח"ו כשאין ח"ו צדיק להעלות מיין נוקבין על ידי הנצוצין להעלותם מתוך עמקי הקליפות, וח"ו יוכל להיות עוד שנפלו כמה וכמה ניצוצין לתוך הקליפות על ידי עונות הדור כנודע למביני מדע, ואז נעדר היחוד בעוה"ר ותתמעט השפע, ואז יצויר יחוד העולמות בערכינו בבחינת אחוריים, לזה נקרא הדבר הזה בלשונינו הק' רע"ב, הוא בחינת אחור דשם אלקים כזה, א' "אל "אלק "אלקי "אלקים, בגימטריא ר'. ואחור דהויה כזה י' י"ה יה"ו יהו"ה בגימטריא ע"ב, והבן מה שאמרו רז"ל שאז עין בריה צרה בחברתה ח"ו, והבן הדברים המופלאים האלו, ותבין על ידי זה מעלת לשונינו הק', שכל השמות של כל דבר בלשון הקודש, אינה הסכמיית כלשון עם ועם, אך הכל בחכמה עליונה. עוד נקדים הקדמה והוא, דידוע כמו שיש שיעור קומה בקדושה, כמו כן בס"א כי זה לעומת זה וכו'. והנה מצרים הוא המקום העכור שבכל קומת הסט"א ונקרא ערות הארץ, על כן היה מקום זימה וכשוף, ולשם היה ביותר הנצוצין, על כן הבירור הראשון הוצרך להיות במצרים על ידי כור הברזל, ואבינו אברהם הוצרך לעשות הכנה לבניו, והדברים ארוכים בענין כח קליפת מצרים "ערות הארץ, שהוצרך יוסף הצדיק אות ברית קודש לרדת שם מתחילה, ונתנסה בנסיון בדבר ערוה, וצדקתו עמדה לו למשול על אנשי מצרים ואין כאן מקומו. ובזה נבוא אל הביאור ויה"י, ו"י הי"ה כאשר היה אז רע"ב בארץ, היינו בארץ העליונה "מלכות "שמים היה בחינת רע"ב, כי כמעט היה מתמוטט העולם על ידי מעשה דור הפלגה, והבן מה שכתבנו בהקדמה ראשונה, על כן וירד אברם מצרימ"ה לברור ניצוצות כי שם עיקר הבירור הראשון, ועל ידי זה יהיה מיין נוקבין לשכינה, בין והתבונן כעת מ"ש לעיל מצרימה בגימטריא שפ"ה, שהוא בגימטריא "שכינה כי זה לעומת זה וכו', "לגור שם מלשון אוג"ר בקיץ וכו' (משלי י ה), ור"ל לאסוף נדחים לקבץ ניצוצות הנדחים שם ולהחזירם אל הקדושה להיותן מיין נוקבין לשכינה:

(**ויהי** "רעב "בארץ "וירד "אברם "מצרימה "לגור "שם, בין והתבונן דברינו מענין ירידת אברם למצרים לברר נצוצין. וידוע מדברי הזוהר הק' והאר"י ז"ל ענין "רב "ושמואל, "רב הוא סוד בירור ניצוצין בסוד ע"ב ק"ל בגימטריא רי"ב, והוא בזעיר אנפין ועומד לנגד ולבטל הזעיר דקליפה. ושמואל הוא בבינה ונקרא אריו"ך, ומבטל הבינה דקליפ"ה הנקרא אריו"ך מלך אלס"ר (בראשית יד א). והנה תראה בכאן ר"ת התיבות הנ"ל, הוא "רב "ושמואל, והשם יכפר בעדינו ואל יאמר פינו דבר שלא כרצונו). ולדרך זה נעלה במסילה לאלקינו להבין המקראי קודש אחר כך:

ויהי (**בראשית יב יא**). נתחדש ווי אחר מדאגת האשה, להיות שהקריב לבוא מצרימ"ה שהוא ערות הארץ ורוצה למשול על הקדושה, ושרה אמנו היתה מרכבה אל השכינה, ומעולם לא זזה שכינה ממנה, על כן רצתה הקליפה למשול ח"ו בקדושה, וח"ו לא ינוח שבט הרשע וכו', והשכינה הקדושה שמרה אותה לבל ישלוט בה כח ערות הארץ, וזה היה הכנה לנשי ישראל אחר כך לבל ישלטו בהם אנשי מצרים שהם מכח הקליפה ערות הארץ. וזה שאמרו רז"ל (ויק"ר פל"ב ה') שרה ירדה למצרים וגדרה את עצמה מדבר ערוה, וגדרו כל הנשים אחריה:

ויאמר "אל שרי "אשתו (**בראשית יב א**). היה לו לומר לשרה. גם תיבת "אשתו מיותר, כי מי לא ידע כי אשתו הוא. אך לפי דברי זוהר הק' (ח"א פ"א ע"ב) יצדק, שהקשה איך שם אברהם אבינו את שרה בסכנה גדולה. ותירץ שראה שכינה לא זזה ממנה, ובטח שנס יתנוסס לה. (ונ"ל עוד לפרש, כי הנה ידע אבינו שצריך במצרים לעשות גדר לאנשים ולנשים שלא ישלוט בהם כח ערות הארץ בהיותם בכור הברזל. והנה כאשר הקריב לבוא מצרימה וראה השכינה הקדושה מקדמת לפני שרה, אז הבין שיעשה כעת גדר לנשים, וגדר האנשים עשה אחר כך יוסף הצדיק, כמו שאמרו רז"ל (ויק"ר פל"ב ה') יוסף ירד למצרים וגדר את עצמו מן הערוה, וגדרו כל האנשים אחריו והבן). והנה בזה תבין שהכוונה בכאן שאמר אל שרי תיבת אשת"ו, והוא ר"ת "אדני "שפתי "תפתח "ופי (תהלים נא יז), היינו לגרום היחוד העליון ולמנוע יחוד הרשעה, והבן:

הנה נא ידעתי (**בראשית יב יא**). לדרכינו יתפרש תיבת נ"א, שנתחדש לו כעת הידיעה להגיע זמן לגדור גדר הנשים בראותו השכינה מחופפת על שרה. וירמוז עוד רמז נאה, על פי מה שנמצא בדרשות המקובלים ע"פ שאמר משה שלח "נא "ביד תשלח (שמות ד יג), הובא בילקוט ראובני פרשת שמות וז"ל, ארבע אותיות אדנ"י, שתים דין והם ד"ן, ושתים רחמים והם א"י, לכך אמר משה שלח "נא "ביד, אותיות ד"ן יכנסו בין שתי אותיות א"י למתק הדין. וזהו שלח "נא "ביד תשלח, כי כשהיו במצרים גלתה עמהם שם השכינה שהוא שם אדנ"י, והיו האותיות בפירוד אמר משה חיבר אותיות נ"א באותיות י"ד, ויחבר מין למינו נ' בד' להיות ד"ן למצרים, ויתחבר א' אל יו"ד להיות א"י רחמים לישראל, עכ"ל. ומעתה נבוא לכוונת הכתוב, כי הנה כתבנו שגם ירידת אברהם למצרים היה עבור השכינה שהיה רעב בארץ וכנ"ל, והשכינה קדמה ואתיא למצרים כנ"ל, ועל זה סמך בנידון שרה שהיא מרכבה אל השכינה. וז"ש הנה נ"א י"דעתי, ר"ל אותיות נ"א חברתי עמהם אותיות י"ד להיות השם שלם:

כי אשה יפת וכו', יבואר לפנינו כי "אשה יפת מראה את, תיבת "אשה מיותרת כי מי לא ידע כי אשה היא, והיה לו לומר כי יפת מראה את. ועל פי הזוהר הק' (ח"א פ"א ע"ב) יצדק שפיר, כי הנה השכינה לא זזה משרה אמנו, והיה יופי שרה שלא בטבע כי חופף עליה אור השכינה, והנה הצדיק כשרואה יופי אשה חושב בדעתו מה לי לדבק ביופי הגשמיות, מוטב לדבק את עצמי בשורש היופי הבאה מהשכינה, כמו שכתבו המקובלים בסוד אין אשה אלא ליופי (תענית ל"א ע"א) , מה שאין כן המצריים המצרים החמורים לא יביטו אלא לגשמיות האשה. וז"ש הנה נא ידעתי כי אש"ה יפת מראה א"ת, ר"ל היופי שלך היא מאשה יפת מראה העליונה היא השכינה הקדושה, מה שאין כן כי יראו אות"ך דייקא המצריים, ואמרו אשתו זאת, ר"ל היופי הוא אשתו של זה, והבן. ויבואר ביותר לקמן עוד על פסוק זה בכתבים הנ"ל דף א' ע"ב ודף ב' ע"א:

ויהי כאשר הקריב וכו' ויאמר וכו' הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את (בראשית יב יא). כבר דברנו בדרושים הקודמים מזה. וכעת נ"ל אומרו תיבת אש"ה מיותר, דהוה ליה למימר כי יפת מראה את ומי לא ידע כי אשה היא. אך הוא על פי דרשת רז"ל (ב"ב ט"ז ע"א) אמרו נ"א (בראשית יב יג), מורה כעת שעד עכשיו לא הכיר בה. וקשה הרי אברהם אבינו קיים כל התורה אפילו ערובי תבשילין (יומא כ"ח ע"ב), איך לא קיים אסור לאדם לקדש את האשה עד שיראנה (קידושין מ"א ע"א). [והנה י"ל לפי זה כפשוטו, דבאמת התבונן בה בהיותה בתולה בלא תואר אשה, ואחר שנקראת אשה מיוחדת לאיש לא התבונן בה, ומשמיענו זאת בתורה שבאמת קיים גם את זאת שלא קדשה עד שהכיר בה. אך עדיין לא הונח לנו, כיון שהכיר בה שהיתה יפה קודם היותה לאיש, למה לי התחדשות ידוע בעת החשש הזה, היה לו לחשוש אפילו אם לא היה מכיר בה כעת מחדש, וביותר תתגדל החן בהיותה אשת איש מהיותה פנויה, להיות ארי' דרביע עליה איסור אשת איש, וכמו שמצינו לרז"ל (ע"ז כ' ע"א) שאמרו בזה הלשון לא יסתכל אדם בפנויה יפה, ובאשת איש אפילו מכוערת כי היצר מיפה אצלו האסור החמור. על כן אחשבה] דהנה אברהם אבינו היה מתבונן בה תמיד והיו יודע שהיא יפת תואר, אבל לא היה נודע אצלו מחמת גודל קדושתו לא היה מבין שום חילוק בין הידור מצוה הלזו בין הידור מצוה אחרת, והיה הדבר אצלו כמו שארי מצות, ושמצוה להדר יותר אתרוג נאה ביותר תפלין נאים וכיוצא. וזה כונת התורה ביעקב אבינו שמשמיענו שהיה חפץ ברחל מחמת שהיתה יפת תואר, שהיה מהדר אחר הדור מצוה משום זה אלי ואנוהו (שמות טו ב) התנאה לפניו במצות (שבת קל"ג ע"ב). וזה שמשמיענו בתורה (בראשית כט יא) וישק יעקב לרחל, אשר כל הרואה משתומם על זה. אך משמיענו התורה בזה שיעקב

אבינו מגודל [קדושתו] לא היה מבין שיש בזה מן התעוב לאנשי עולם, רק היה מנשק חפץ של מצוה לעין כל, ולא היו מתבייש בפני הרואים, כמו שאין אדם מתבייש לנשק תפלין וציצית. וכמו כן היה אברהם מתבונן תמיד ביופי שרה כמו ביופי שארי המצות, ולא עלתה בדעתו שיש חילוק בדבר, שזה יופי אשה ויש חשש תיעוב בעיני העולם ביופי הזה, מה שאין כן ביופי שארי המצות. אך כאשר הקריב לבוא מצרימה וראה שהרשעים הכל מסתכלין בשרה, אז נתן אל לבו שיש ביופי הלזו תיעוב, וכי יש חילוק בעיני העולם בין יופי זאת המצוה ובין מצות אחרת, להיותה אשה והכל רצין אחריה (שבת קנ"ב ע"א). וז"ש הנה נא כעת ידעתי כי אש"ה יפ"ת מרא"ה א"ת, אבל עד עכשיו לא הייתי יודע שאת אשה יפת מראה, [רק] חפץ של מצוה יפה ומהודר, ומשמיעה אותנו התורה עד היכן הגיע קדושת אברהם:

[עד כאן מועתק מכתב יד]

והיה (**בראשית יב יב**). תיבת והיה מיותר, דהיה לו לומר וכי יראו וכו'. אך הוא על פי פשוטו שאברהם ביקש לשרה שתאמר תיכף, קודם שישאלו אותה תאמר שהיא אחותו. כי נודע כמו שמדרך השמחה הקדושה בהשם ובתורתו לעשות עניינים שלא בהתיישבות הדעת, כענין שנאמר (משלי ה יט) באהבתה תשגה תמיד, וכמו שאמרו (עירובין נ"ד ע"ב) ע"ל רבי אלעזר שהיה עוסק בתורה בשוק העליון וכסותו מונחת בשוק התחתון, כמו כן בשמחה של הוללות, יעשה ההולל דברים שלא ביישוב הדעת הגם שאחר כך יתחרט. וז"ש והיה הוא לשון שמחה כנודע (ב"ר פמ"ב ג'), ר"ל ישמח לבם בהוללות הזנות כאשר יראו אותך, ועל ידי כך לא יספיקו לחקור ולדרוש ולהתיישב בענין הרציחה, רק תיכף יגזרו אומר אשתו זאת והרגו וכו':

כי יראו את"ך (**בראשית יב יב**). בקיצור הוה ליה למימר כי יראוך וכו'. ולפי מ"ש ניחא כי הם יראו אות"ך דייקא גשמיותך, כי טח מראות עיניהם צור מחצבה היא השכינה, ואמרו בלי שאלה אש"תו זא"ת מחמת הוללותם. גם יאמר ואמרו אשתו זאת, ואמ"רו לשון מחשבה, יחשבו שהיופי אשתו של זה, ועינים להם ולא יראו האור הנערב החופף עליה כל היום. גם יאמר ואמרו אשתו זאת, ר"ל לא תעלה בדעתך כשתראה מדברים דברים רכים שלא יעשו רציחה, כי זה דרכם כל היום לבל ירגיש הנרצח וימלט מידם. ולזה יאמר ואמר"ו בחשאי ולשון רכה, כי בכל מקום אמירה בחשאי. וגם יאמר אשת"ו זא"ת, ולא יאמרו אשת"ך כמדבר לנוכח, רק בנסתר כאשר ידובר לשר ולמלך כנודע ממשפט הלשון בכבוד, ואף על פי כן והרגו אותי כי שבע תועבות בלבם, ויעשו זה לבל ארגיש ואמלט מידם, על כן אל תסמוך על דבריהם הרכים:

והרג"ו אותי (בראשית יב יב) גם כן בלי חקירה והתיישבות הדעת מחמת שמחת הוללותם. ובזה יצא לנו טוב טעם ודעת משפט לשונינו הק', כי לכאורה לפי משפט הלשון הוה ליה למימר ויאמר"ו אשתו זאת ויהרג"ו וכו' הכל ביודין, הגם שכמה פעמים הוא"ו שבראש התיבה תשמש במקום עתיד גם בהעלם היו"ד, עם כל זה טעמא בעי כי לא במקרה הוא כל אות ואות בתורה הק'. ולפי מ"ש יונח כי האמירה וההריגה יעשו שלא בחכמה בלי התיישבות מחמת שמחת הוללותם, ונודע כי היו"ד מרמזת לחכמה, ולזה נעלם באלו שני העניינים היו"ד, להורות שתתעלם מהם החכמה האנושית מחמת הוללותם, והבן:

"**ואותך** "**יחיו**. הנה זה מיותר, כי הקפידה הוא העיקר מה שיהרגו לא מה שיחיו אותה. אך הוא להורות כי קשה בעיניו מאוד שלא יתעללו הרשעים הללו בזו הצדיקית יותר מעין הרציחה, להיותה מרכבה לשכינה, ובאם ישלטו בה זרים ח"ו, יארע מה שיארע שפחה כי תירש גבירתה. וז"ש כי שתים רעות יעשו, א' עון הריגה ולו יהיה שגם בה יפגעו בהריגה, אך זו קשה מן הראשונה שיחיו אותך ויתעללו בך. או יאמר בדרך הקדמה על מה שרוצה לבקש מאתה שתאמר כי אחותי היא, והנה תיכף מורא יעלה על ראשה, אם אומר כן תיכף יתבעו אותי לדבר עבירה, וכשלא ארצה יהרגו אותו. לזה יאמר ואות"ך יחיו על כל פנים, הגם שלא תשמע לעצתם לא יעשו בך נקמה רק יחיוך, כי יאמרו בהמשך הזמן תתרצה להם, על כן עצה היעוצה אמרי נא וכו'. או יאמר על פי הזוהר הק' (ח"א פ"א ע"ב) שראה השכינה מחופפת עליה, על כן בטח אם ירצו לעשות עמה איזה רעה לא יצליחו כי הש"י מבטחה, ולא דאג אלא על עצמו, על כן אמר דאגתי רק על הנוגע אלי, אבל הנוגע אליך הנני בוטח בהש"י שאני רואה השכינה אצלך, על כן אותך יחיו על כל פנים, על כן אל תדאג ואמרי נא וכו', ובזה אצא אני מהסכנה ואליך ניסים יתנוססו:

אמרי נ"א (בראשית יב יג) תיכף בלי שאלה וכמ"ש לעיל אחותי את, מה שלא צוה שתאמר בזה הלשון אחי הוא, להיות שראה השכינה מתחופפת אצלה (עיין זוהר ח"א פ"א ע"ב), ולא כן אז אצלו, על כן דאג מרציחת נפש בידי בעל בחירה, על כן זירזה ביותר שהיא תייחס עצמה עמו שתאמר שהיא אחות אברהם, שהמובן מזה כי האיש גדול שאשה יקרה כזו תייחס את עצמה אחריו, לא כן אם היתה אומרת אחי הוא, שהמובן מזה שרצונה לייחס את אברהם אחריה, כענין שנאמר באסתר (ח א) ומרדכי בא לפני המלך כי הגידה אסתר מה הוא לה. או יאמר שלא רצה שתוציא הצדיקת דבר שקר מפיה, והנה אמר אברהם לאבימלך וגם אמנה אחותי בת אבי הוא (בראשית כ יב), והנה

אין אדם נמנע אז בימיו לקרוא לבת אחיו אחותי לגודל הקורבה, אבל היא לא תקרא לאחי אביה אחי, כי הוא חסרון דרך ארץ ומיעוט בכבוד האב, וזה שהיה מתמה אז אבימלך, והיא גם היא אמרה אח"י הוא והבן, ואי"ה יבואר שם. וגם על פי דרך האמת שעל השכינה אמר אחותי, כענין אמור לחכמה אחותי את (משלי ז ד), הוא חכמה תתאה חכמת שלמה. וזה שנמסר במסורה ב' פעמים "אחתי "את, א' כאן אמרי נא "אחתי "את, וקשה היה לו לומר אחי הוא, ובא הפסוק במשלי ומתרץ אמור לחכמה "אחתי "את, ר"ל אי היתה אומרת אחי הוא היה דבר שקר, מה שאין כן באמור אחת"י הכונה על השכינה אחותי, בת אבי דאיתנטלית מאב"א, כי בחכמה יסד ארץ (משלי ג יט) אבא יסד ברתא (עיין זוהר ח"ג רנ"ו ע"ב), וכן הוא אומר (תהלים קד כד) מה רבו וכו' כולם בחכמ"ה עשית מלאה הארץ קנינך, והבן. ועיין בזוהר הק' (ח"ג ק' ע"ב) מה דשלח ר"ש לר' אבא וגם אמנה אחתי בת אבי וכו', ועל דא ותהי לי לאשה, ולהיות שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני (שיר השירים ב ו), ושכינתא איתנסיבת בימין וטפת החסד איתגלמא בפומא וכו', ואברהם הוא הוא איש החסד בסוד הכתוב (בראשית יד יח) והוא כהן לאל עליון, על כן נאמר בכאן אחתי את בקמץ, בסוד הכתוב (ויקרא ה יב) וקמץ הכהן, והמשכילים יבינו והשם הטוב יכפר בעדנו, ויהי רצון שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו:

למען ייט"ב לי וכו' (**בראשית יב יג**). היה לו לומר למען ייטיבו, כי אינו יודע עדיין מי הוא המטיב, ועל רבים ידבר עד עתה. אך הוא דקאי על המטיב לכל, כי באמור אחות"י את על השכינה על ידי איתערותא דלתתא, בא הטו"ב וייטיב להכ"ל, ומשם יושפע שפע הטוב למשרתיו עושי רצונו והבן, טו"ב י"י ומטיב לכ"ל ורחמיו על כל מעשיו (תהלים קמה ט), והמשכילים יבינו ברמז מועט. כללו של דבר המציץ מבין חרכי שכלו יבין כי אברהם אבינו מילין לצד עילאה ימלל:

בעבורך. י"ל בעבור שלך, היינו פרייך ותבואתך (חסר תיבה).

וחיתה נפש"י בגלל"ך. ר"ל גם נפשי תחיה בעולם שכולו טוב, שלא יהיה לנפשי עון בזה שאשימך בסכנה למשכב ערלים ח"ו, כי לא יוכלו לך והש"י ישמור רגליך מלכד, כי אני רואה אצלך סיועא דלעילא ולא יהיה לנפשי חטא בזה. וז"ש בגלל"ך, כי תיבת בגל"ל בגימטריא אדנ"י היא השכינה אשר אצלך. וז"ש וחיתה נפשי בגל"ל ך', והך' היא הפעולה לנוכח, והבן:

ויה"י (**בראשית יב יד**). נתחדש הויה בכניסתו למצרים, כי מקודם היה רק דאגה עצורה בלב איש, וכהיום ראו בעצם הסכנה העצומה בבלי ספק:

ויראו המצרים "**את** "**האשה**. ריבוי הא"ת היינו השכינה הנקראת א"ת הכלולה מא' ועד ת' היא האשה העליונה, והיופי נמשך מצדה. והנה ראו יופי בלי טבע כי יפה היא מאד, אבל טח מראות עיניהם ולא הביטו רק אל הגשמיות האשה הנראה לעינים הבשריי. ובזה יוצדק שלא הזכיר אותה בשמה שר"ה, רק ויראו המצרים את האש"ה וגם ריבוי הא"ת, והנה המצרים דלת העם שמעולם לא ראו יופי כזה, הגם שלא הביטו אל צור מחצבתה, עם כל זה יראו מגשת אליה "כי "יפה "היא "מאוד, ושגבה בעיניהם גדולת מעלתה, אך אחר כך:

ויראו אתה שרי פרעה (בראשית יב טו), ערבה לבם לגשת לגבהות רוחם שהם קרובים למלכות, ועם כל זה לא ערבה לבם שתהיה ראויה לאחד מהם, רק כולם כאחד ויהללו אתה אל פרע"ה, כי אמרו כולם אין מדרך ההדיוט להשתמש בזו. וכל זה הורה לנו התורה הקדושה איך היו כל הגוים יראים לגשת אליה הגם שהיו שטופים בזימה, להיות שם הש"י נקרא עליה:

ויר"א את"ה שר"י פרע"ה. ס"ת צירוף שם הויה, הוא והי"ה הוא השולט בחדש תשרי ימי הדין, שר"י פרע"ה ויהלל"ו את"ה, הוא הויה כסדר השולט בניסן ימי החסד. ורמז שנתהפך תיכף מדת הדין למדת הרחמים, מה שהיה הדין שולט כי היה רעב בארץ, ונתהפך כעת לרחמים:

ותקח האש"ה וכו'. היה לו לומר ויקחו אתה לבית פרעה. אך הוא אשר דברנו שלא זזה שכינה ממנה (עיין זוהר ח"א פ"א ע"ב), ולזה יאמר ותקח [האשה] הידועה כביכול נלקחה על ידי שרה לבית פרעה, כי לא זזה ממנה:

בית פרעה. לבית פרעה היה לו לומר. אך לפי שנמסרה התורה בלא נקודות, יש לפרש ותקח האשה בית פרעה, ר"ל האשה הידועה לקחה תחת רשותה בית פרעה וכל אשר לו, להיות לברות לישראל בניה בצאתם ממצרים להינצל את מצרים ולרוקן אותה מכל נצוצי טהרה, והבן:

ולאברם היטי"ב (בראשית יב טז), המטיב לכל בריותיו, בעבור"ה בעבו"ר שלה, היינו פריה ומעשיה הטובים שסיגלה בהיותה בית הרשע בתוך עמקי הקליפות, והוציאה משם על ידי כוונותיה הניצוצין אשר היו נתונים לשם. וזהו פרי צדיק עץ חיים (משלי יא ל) כנודע:

ויהי לו צאן ובקר וכו'. שבעה מינים קא חשיב, באפשר יש לפרש שנכנעו לפניו כל השבעה מדות הרעות חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות דס"א, ובזה עשה הכנה לבניו למסור בידם הז' עממין, שהם גם כן נגד הז' מדות רעות הנ"ל וכמ"ש לעיל בשם

אדמ"ו פה קדוש הנ"ל. ואופן הכנעות הס"א הוא, כי כיון שפרעה הרשע הכניע את עצמו לשרה למלאות תאוותו עמה, ובו היו כלולים כוחות הטומאה, הרי כל כוחות (נכנעו) אל הקדושה, והוא רצה להטיל ח"ו זוהמת הס"א, והש"י רגלי חסידיו ישמור, וכל הענין עצות מרחוק מאת הבורא ב"ה להכניע כוחות הטומאה, ודבר כזה לא היה במקרה ח"ו רק בכוונה עליונה מאת היוצר בראשית. והנה בין והתבונן פרע"ה, בגימטריא ספיר"ה, אותיות הער"ף, שהוא היפך הספירות הקדושות שבקדושה:

וינג"ע (**בראשית יב יז**). במין נגע הוא מכת ראת"ן כמו שאמרו רז"ל (ב"ר פמ"א ב'):

הויה. ארורים הרשעים שמהפכין מדת הרחמים למדת הדין:

"**את** "**פרעה**. את לרבות שריו ויועציו שהביאו אותה אליו:

נגעים גדולים ואת ביתו. הכי היה לו לומר את פרעה ואת ביתו נגעים גדולים. אך מדריגות מדריגות היו, כי פרע"ה ושריו שהיה ידם במעל הזה נוכו נגעים גדולים, וביתו הם אנשי ביתו נשיו ופלגשיו שלא היה ידם במעל הזה רק שלא מיחו בידו, נוכו גם כן אבל לא נגעים גדולים כל כך, נ"ל:

וא"ת ביתו, לרבות שפחותיו ואמהותיו הטפלים לנשי ביתו:

על דבר "שרי "אשת "אברם הוא מיותר, ודרשות רז"ל ידועים. וי"ל על פי מ"ש לעיל שהשכינה נלקחה עמו (עיין זוהר ח"א פ"א ע"ב), ומשמיענ"ו התורה הק' איך הש"י חס על כבוד הצדיק והצדיקית יותר מכבודו, כי סלקא דעתך שהש"י נגעו עבור השכינה הקדושה, על כן אמרה תורה כי העיקר הוא עבור שרי, ועבור שהיא אשת אברם ונוגע לכבוד הצדיק גם כן, וכענין יבושת יד ירבעם בהשליחו יד לנביא עדו (מלכים א' יג ד), ובהקטירו לעבודה זרה לא יבשה ידו, כי הקב"ה חס על כבוד הצדיק ביותר (תנחומא תולדות סי' י"ב). ויצדק עוד בהעמיק ביותר כי גם השכינה הקדושה נקראת שר"י, ואמר הכתוב שהקב"ה חס על כבוד שרי אשת אברם יותר משר"י העליונה, והבן אהבת הקב"ה למשרתיו עושי רצונו:

ויקרא (**בראשית יב יח**). קריאה הוא לשון חיבה כנודע, ומשמיענו שהיה מתירא לנפשו לכעוס עליו, רק היה מדבר עמו בלשון חבה, והיה בזה הכנה לבניו אחריו שנאמר בו גם כן (שמות ט כז) ויקר"א למשה ולאהרן וכו':

ויאמר. באבימלך נאמר (בראשית כ ט) ויאמר ל"ו. הנראה כי אבימלך היה כשר יותר מפרעה, והיה יכול להסתכל בפני אברהם, מה שאין כן פרעה הרשע לא היה יכול להסתכל בפניו, על כן לא נאמר ל"ו, כי היה מדבר דבריו לצד אחד כאלו אינו מדבר עם אברהם. או יאמר בהעמיק עוד שבאבימלך נאמר מה בסגול, וכאן מה בפתח. וכאן

נאמר זא"ת ובאבימלך לא נאמר זא"ת. על כן נראה שהרשע הרגיש שהמכות באים על ידי השכינה שנקראת זא"ת, והתריס ודבר דבריו נגד השכינה ואמר מה זאת, ר"ל אתה זאת מה עשית, על כן אמר מה בפתח, כי פיה פתחה בחכמה (משלי לא כו), ובחכמה יסד ארץ (משלי ג יט) והבן, מה שאין כן באבימלך שדיבר עם אברהם, כענין שנאמר ויאמר ל"ו דייקא, על כן אמר מה בסגול כי אברהם מדתו החס"ד, על כן שאל ממנו וכי זה חסד"ך להכניס אנשים בסכנה, נ"ל:

עשי"ת ל"י. ובאבימלך נאמר לנו (בראשית כ ט). כי שם קרא לכל עבדיו, ויראו האנשים מאוד שלא יגיע אליהם רעה, והיו אז אתו במעמד ומצב, על כן אמר לנ"ו, ובכאן אצל הויכוח היה רק פרעה לבדו, נ"ל. או יאמר בכאן ל"י, ובאבימלך לנ"ו. כי אבימלך החזיק את עמו גם כן לצדיקים לא יעשו כדבר הנבלה הזאת, על כן אמר מה עשית לנ"ו כי לא היה לך לירא גם מהמון, מה שאין כן פרעה שהיו המצריים מפורסמים בשוטפי זימה, לא היה לו פתחון פה להתווכח עמו מה שלא הגיד האמת להמון, רק אמר מה עשית ל"י בפרטות, למה לא הגדת ל"י ביחידות, כי החזיק עצמו למלך במשפט יעמיד ארץ. וז"ש גם כן למה לא הגדת ל"י ביחידות, ואזי הייתי מצילך מיד המון, נ"ל:

למה אמרת אחותי היא (**בראשית יב יט**). לכאורה הוא דבר שפתים אך למחסור, כיון שכבר אמר למה לא הגדת לי כי אשתך היא. אך הוא שהרשע הלז התווכח עמו ביותר, ואמר לו לו יהיה שיראת לנפשך לומר אשתך היא, על כל פנים היה לך לומר כי אשת איש אחר היא, או על כל פנים כי זרה היא לך, למה אמרת אחותי היא, ובודאי נתת עיניך בממון להרבות לך מוהר ומתן, ושפט ברשעו כי משפטי הש"י לא צדקו בהכותו מכות גדולות ונפלאות:

ואק"ח. לא לקחתיה בחזקה רק בדברים רכים, כענין קיחה בכל מקום קחם בדברים, כי אילו לקחתיה בחזקה מהראוי היה להכות אותי הגם שאינה בעולת בעל, רק מחמת שאנסתי אותה בחזקת היד:

"**לי** "**לאשה**. כי אלו לקחתי אותה לפלגש, היה מהראוי להכות אותי לבזיונה שבזיתי אותה בקחתי אותה לפלגש, וגם אלו נתתי אותה לאחד השרים לאשה, אפשר אין זה כבודה, אבל כעת שלקחתי אותה בדברים רכים, וגם לי לעצמי מלך בן מלך, וגם לקחתי לאשה גמורה לא לפילגש, ואם כן מה פשעי ומה חטאתי להכות אותי כזה, וכפר במשפטי ד' אמת, ובזה משמיענו התורה הק' איך משפטי ד' אמת, כי התריס נגד המקום ית' ולא נכנע לפניו ית':

ועת"ה הנה אשתך. ר"ל גם עתה הנה היא אשתך שלא נגעתי בה עוד. או יאמר ועת"ה, ר"ל כעת לא תרבה לי בדברים ותירוצים ואמתלאות, רק הנה אשתך לפניך קח ולך. ובזה יצדק שלא השיב לו אברהם כלום כמו שהשיב לאבימלך, כי הרשע הזה לא חפץ בדברי חמודות. והנה בזה שגירשו מארצו נעשה סימן לבניו אחריו, שביד חזקה יגרשם פרעה מארצו (שמות ו א), ולא יכלו להתמהמה וגם צדה לא עשו להם (שמות יב לט), ומעשי אבות הכל סימן לבנים:

"**ואקח "אתה "לי "לאשה**. יש בכאן רמז על חודש אלו"ל, כי אלו התיבות ר"ת אלו"ל, שמזלו בתול"ה היא אשה, והמ"י:

ויצו עליו (**בראשית יב כ**). יתכן לפרש שפקד עליו אנשים שלא יתנו לו שום מקום לשבת בארץ, רק בכל מקום בואו ישלחוהו למקום אחר, עד נסעו מכל הארץ, כי הרשע לא חפץ בברכה ותרחק ממנו, והכל היה סימן לבניו. ויתכן לפרש עוד ויצו, לשון צוותא והתחברות, שחיבר עליו אנשים להתוכח עמו:

וישלחו אותו (**בראשית יב כ**). תרגומו "ואלויאו. ולפי מ"ש שצוה לבל יתמהמה, יתכן גם כן הענין שליוו אותו ממקום למקום, לצוות בכל מקום גזירת המלך לבל יתמהמה:

ואת אשתו. יתכן שצוה בכל מקום שיאמרו השלוחים שזאת אשתו, כי חשדו שיאמר שוב שהיא אחותו, למען יתנו לו מתנות:

"**ואת אשתו**. לדעת חז"ל (ב"ר פמ"ה א') "שהגר היתה בת פרעה, את לרבות הגר שפחת שרי, או לרבות שפחותיה. ואת כל אשר לו, הם הניצוצים שהוציאו מתוך עמקי הליפות הקשות דלשם. ויתכן "ואת "כל, כי על ידי הניצוצות יתייחדו מדת א"ת היא מלכו"ת שמים, ומדת כ"ל יסוד צדיק כמ"ש לעיל:

אשר לו. ר"ל לא הוציא רק הניצוצין הנוגעים אליו, ועשה הכנה לבניו להוציא שאר ניצוצות הנדחים לשם, ולעשותה כמצולה שאין בה דגים (ברכות ט' ע"ב):

יג (**א**) **ויעל אברם ממצרים** (**בראשית יג א**). היה לו לומר ויסע אברם ממצרים. אך הוא להורות שהיה לו עליה ממצרים, שעל ידי שהלך למצרים למקום הטמא ולא נתפתה בין הרשעים, ולא פגם מאומה בהתהלכו בין הס"א כמו "אדם "ונח כנודע, בזה היה לו עליה אדרבה והוציא בלעם מפיהם הנק':

הו"א. תיבת "הוא מיותר. והנראה על פי פשוטו, להורות כי הוא היה העיקר בחשיבות, הגם שאצל הרשעים הללו שטופי זמה היו מהראוי להיות העיקר בחשיבות שרה מחמת יופיה, אך להיות שנפל פחדו עליהם היה הוא העיקר: או יאמר "הוא "ואשתו. להורות כי שוב לא עלה שום מורא על ראשו, והתנהג בכל מקום עם שרה כדרך קורבת איש

ואשתו, ולא היה מתיירא פן יהרגוהו, כי ראה שנפל פחדו על כל יושבי הארץ בעזר היוצר כל: ויש לפרש עוד על פי דרך הקודש ויעל אברם ממצרים הוא. ר"ל שהעלה ממצרים "הוא השכינה נקראת גם כן הוא, בהיותה נכללת בכללא דדכר ונוקב', (עיין בזהר חקת (ח"ג קפ"ג ע"ב) בפסוק (במדבר כא טז) "הוא הבאר, ותבין). והנה השכינה ירדה עמו למצרים לברר ניצוצין, ובעלייתו משם ברכוש רב הם הנצוצין עלתה עמו. וזהו ויעל אברם ממצרים "הוא, ר"ל שהעלה את "ההוא הוא השכינה, "ואשתו היא אשתו הגשמיות והבן, וכל אשר לו הם הנצוצין השייכים לשורש נשמתו:

ולוט עמו "**הנגבה**. יתכן שהניצוצין הנוגעים למלכות בית דוד נתאחזו שם במצרים בלוט, שבו היה תקוע ניצוץ המלוכה, על כן גם לוט נמשך אתו עמו:"הנגבה. כבר כתבתי "הנגבה גימטריא אדנ"י, היא דינא דמלכותא והוראות תיבת "נגבה הוא ימין "החסד להיות "מלכות של "חסד, על כן נמשך לוט שהיו בו ניצוצי מלוכה אצל אברהם, שהוא חסד הימין להיות ימינו תחבקני, ויראתי בפצותי פי. והנה ידוע כי דוד אדונינו הוא גלגולא דאדם קדמאה (עיין במ"ר פי"ד י"ב), והוא משיח בעצמו שיבוא במהרה בימינו בגלגולא תליתאה דיליה, ולהיות הניצוץ הלז היה תקוע עדיין בס"א, על כן "לוט בגימטריא "אדם, והבן מאמר המלך החכם (קהלת ח ט) עת אשר שלט "האדם "באדם, וכבר ידעת לוט הוא זעיר אנפין דקליפה:

ואברם כבד מאד "**במקנה** "**בכסף** "**ובזהב** (**בראשית יג ב**). יש להבין מה זה הלשון כבד מאד, והיה לו לומר ויהי לאברם מקנה רב וכו'. וגם היה לו לומר "ובכסף בוא"ו כמו שכתב בזהב. ולזה נקדים הקדמות והצעות מונחות בדרך הקודש. הרב במאורי אור כתב, מא"ד הוא עיטרא דחסדים, ותמה במאורי אור דהלא בזהר (ח"ב צ"ח ע"א) מבואר בסבא בסוד הכתוב (תהלים קד א) ד' אלקי גדלת "מאד, דמאד רמז לסטרא דגבורה עיין שם, יהיה איך שיהיה "מאד רמז לעיטרא דחסדים ולעיטרא דגבורות, "מקנה הוא סוד המלכות בגימטריא ג' פעמים אדנ"י, וגם הוא בגימטריא "קצה השמים לתתא, עיין בספר הנ"ל. והנה ידוע על ידי התכללות החסדים וגבורות בסוד הדעת, יוכללו אחר כך במלכות שמים על ידי היחוד השלם. וז"ש ואברם "כבד, ר"ל הכביד "המאד היינו עיטרא דחסדים וגבורות, והורידם למקנה הוא סוד המלכות. וז"ש ואברם כבד מאד "במקנה, הכביד "המאד "למקנה, והכוונה "בכסף "ובזהב, ר"ל שני ענייני "מאד, כי פעם מרמז "מאד לכסף סוד החסד, ופעם "לזהב סוד הגבורה, ואמר כאן ששני ענייני מא"ד הוריד למלכות שמים, היינו בכסף ובזהב, והש"י יכפר בעדנו:

וילך למסעיו "מנגב (**בראשית יג ג**). הוא מדתו מדת הדרום חסד, אברהם הוריד טפת החסדים עד בית אל כנודע, עד המקום אשר היה שם "אהלה בתחילה, אהלו קרי, אהלה כתיב, אהל השכינה:

ויקרא שם אברם בשם ד' (בראשית יג ד) לכאורה תיבת אברם מיותר, כיון שממנו מדבר עד עתה. וי"ל על פי מה שאמרו רז"ל שאין מוסרין השם המפורש אלא למי שלא יצא עליו "שם "רע, ומשמעות "שם "רע, שמכנין לשמו איזה כינוי בעבור שעשה איזה רעה, ולהיות שהיה אבינו אברהם בין המצרים שטופי זמה, ונסתלק מהם כעמר נקי ונשאר בשמו הקדוש אברם, ראוי לו להתפלל בשם. וז"ש ויקרא שם "אברם בשם ד'. או יאמר שכך היתה נוסח קריאתו "לאברם בשם ד', על דרך שהכריז אליהו אני נותרתי נביא לד' לבדי (מלכים א' יח כב), והבן:

וגם ללוט ההולך את אברם (**בראשית יג ה**). ר"ל לאותו הבחינה הקדושה שבלוט ההולך את אברם, שראוי להתכלל בזרע אברהם ברבות הימים, היה "צאן "ובקר "ואהלים, ר"ל אזרו חיל הספירות הקדושות שבלוט, היינו דוד אדונינו עם כל צאצאי מיעיו ומשיח צדקינו שיתגלה במהרה בימינו. והנה "צאן נקרא ז' תחתונות דזעיר אנפין, "בקר היסוד דנוקבא, "ואהלים היינו בסיועא דלעילא, כי "אהל נקרא יסוד דבינה בהפרסו סוכת שלם על זעיר ונוקב', וכן יסוד "דלאה נקראת "אהל אותיות "לאה, עיין כל הטעמים בספר מאורות נתן. והנה נתחברו ונתייחדו האורות העליונים להוציא יקר מזולל להתגלות הניצוץ הק' התקוע בלוט:

[**וגם ללוט ההולך את אברם וכו'** (**בראשית יג ה**). מי גרם לו זאת הליכתו עם אברם. להיות שהגיע אל אברהם טובה ממנו, ובסיבתו שלא נתבטל ממציאותו כנ"ל [על פסוק (בראשית יב ד) וילך אברם כאשר דבר אליו י"י וכו'], על כן זכה לעושר הגם שלא זאת היתה כוונת לוט, וכן הוא הענין בכל הצדיקים שאותן האנשים הבאים אליהם בעסקים, פועלים כל טוב שגורמים טובה להצדיקים, והבן]. (עד כאן העתקה מהשמטות לאגרא דכלה מסוף ספר קהלת יעקב):

ו ולא נשא אותם "הארץ לשבת יחדיו (בראשית יג ו). על פי הנ"ל לא נצטרך לומר "מרעה הארץ, רק כפשוטו הרי אברהם אבינו קדוש עליון, בתוכו היו כלולין כל הנשמות ישראל, וכל הניצוצות שישנו באיזה מן העמים המוכנים להצטייר בקדושה, מוכרחים הם שיאספו אליו, והוא יעלם מיין נוקבין אל השכינה ויצטיירו בקודש. והנה במצרים הוציא אברהם אבינו יקר מזולל מהנוגע אליו, ועשה הכנה לבניו לשאר הניצוצין לעשותן כמצולה שאין בה דגים (ברכות ט' ע"ב). והנה ניצוצי המלוכה לזרע דוד ומשיח צדקינו,

היה מוכרח על פי עצות מרחוק שיעברו דרך קליפת עמון ומואב, דרוש נא כל זה בזהר בראשית (ח"א י"ג ע"א). על כן לוט הלך את אברהם, וניצוצי מלוכה אשר היו בתוך גלות הקליפות נתחברו בלוט בכדי לעבור דרך עמון ומואב, ומשם יתייחדו בקודש לזרע אברהם להיותן כסא מלוכה. והנה כעת לא היה עדיין הזמן גרמא שיתעלה הניצוץ הק' הטמון בלוט אל השכינה, עד עת בוא הזמן כנודע. וז"ש ולא נשא אותם הארץ העליונה היא השכינה, עדיין לא הרימה אותם לשבת "יחדיו, דהיינו שיכלול הניצוץ של לוט באברהם, כמו שעתיד להיות בימי מלכות בית דוד, ואם תאמר מהיכא תיתי נאמר שיביא הניצוץ של לוט באברהם, מה לתבן של לוט אצל הבר. ולזה אמר באמת מישך שייכי אהדדי, כי היו "רכושם של שניהם "רב, גם בלוט היו ניצוצות קדושות מאד שהרויח במצרים מן "הרב ניצוצות הטמון לשם, ומפני מה לא נכללו הניצוצות האלו באברהם ומה להם אצל לוט, לזה אמר ולא יכלו עדיין לשבת יחדיו עד עברם דרך עמון ומואב, ומשם יכללו בקדושה ותשא אותם הארץ העליונה ויהיו מרכבה למלכות שמים, והבן. והנה תמצא בדרך רמז לזה "רכושם, בגימטריא חס"ד מלכו"ת בחסרון אחד ממנין כל אחד, דהיינו חס"ד תחשוב רק ע"א, ומלכו"ת רק תצ"ה, ואז יהיה בגימטריא "רכושם, להורות שעדיין לא היה באפשר שיתייחד ניצוץ מלכות בית דוד באחדות עם חס"ד אברהם, וזה כי היה "רכושם "רב, שהיה עדיין בבחינת הריבוי בחסרון האחדות, וזה ולא יכלו לשבת יחדיו: האר"ץ לשב"ת יחדי"ו, ס"ת בגימטריא מלכות. גם הוא בגימטריא "גלגול "משיח "בן "דוד. גם בגימטריא חסד משיח בן דוד. ר"ל לא יכול עדיין ניצוץ המשיח להתיישב עם חסד אברהם, "יכלו "לשבת "יחדיו, ר"ת שם הקדוש יל"י, והוא מע"ב שמות ומסוגל להקים ולהעמיד הנופל ושוכב, בסוד שאמרו רז"ל (ברכות ה' ע"ב) "יהיב ליה ידיה ואוקמיה:

"**ויהי** (**בראשית יג ז**). וי היה על עסק המריבה, כי בכל מקום שיש מחלוקת הוא ווי, ובהיפוך במקום השלום שמחה וחדוה:

ויהי ריב. ידוע מה שכתבו המקובלים שיש קליפה הנקראת "ריב, והיא הגורמת לשכח הלימוד, והיא שגרמה לרבי אלעזר ששכח תלמודו, וקרא החדש הזה לכם (שמות יב ב) "החרש "היה "לבם (שבת קמ"ז ע"ב). כי הנה אותה הקליפה מבטלה "משיח "בן "דוד בשמו, כי "משיח "בן "דוד בגימטריא כד"ת, בכפל אותו הקליפה כי לו משפט הבכורה, (ותבין על ידי זה ויהי ער בכור יהודה "רע "בעיני "ד' (בראשית לח ז), כי ידוע שער בנו של יהודה בו היה ניצוץ משיח בן דוד, ועל ידי חטאו גרם מה שגרם שנתרחק "משיח "בן "דוד, אשר לו משפט הבכורה בכפל הרי"ב ונתעורר הרי"ב, על כן "רע "בעיני "ד',

ר"ת רי"ב). והנה "חדש "הזה "לכם, גימטריא "משיח "בן "דוד, הוא השם כד"ת החקוק על מצחו של משיח בן דוד. והנה היה הטעות שהכניס אותיות רי"ב לאותיות "החדש "הזה "לכם, ועל ידי זה שכח הלימוד. והנה כל הדברים הנ"ל נאמנו מאוד בכאן, להיות כל מגמת אברהם בקרבתו ללוט להאיר ולגלות אור משיח בן דוד. והנה כל דבר בעולם מתפעל בהתנגדות, על כן נתעורר קליפת הרי"ב שהיא התנגדות למשיח צדקינו, אשר שלום ואמת יהיה בימיו (מלכים ב' כ כ), וגר זאב עם כבש וכו' (ישעיה יא ו) , וקליפת הרי"ב פעולתה לחרחר הריב ולהפריד הדבקים, ואפילו באדם אחד בעצמו מתעוררת רי"ב בהשכיח תלמודו אזי מתפעל, ודעתו אינו בהשקט ובשלום ויקפיד ואינו יודע על מה, וכוחות השכליית שלו מתקוטטים מחמת שהשכל אינו מתיישב בגופו, והבן. והנה כוחות השכליים נקראים רועים, כי הם הרועים קניניי הגוף וכוחות הנפש להדריכם בדרך הישר, ועל פיהם יצאו ועל פיהם יבואו. ומעתה התבונן "ויהי "ריב, דהיינו הקליפה שנקרא "ריב התעוררה, בהיותה מתפעלת מצד שכנגדה מניצוץ משיח צדקינו, והרי"ב נתעורר בין "רועי מקנה אברם, היינו שגם אברהם אבינו הרגיש בכוחות השכליות אלו שלא היו יכולין להאיר כל כך, ובין רועי מקנה לוט, שהגיע היזק גם לרועי מקנה לוט, שגם בו היו עיקר ניצוצות "המשיח. ובזה יצדק "בין "ובין כדרכי תמיד לדקדק בזה, והכוונה שבכל אחד בפני עצמו היה "הריב. "והכנעני "והפרזי אז וכו', הכוונה לדעתי על פי דרך הנ"ל, דלא יקשה איך יוכל "הריב לפעול איזה פעולה באבינו אברהם, הלא הוא המרכבה למדת החסד יומא דכולהו יומא, וממילא כל המדות בטלים וכפופים לנגדו, "והריב שהוא מסטרא דגבורה יצטרך להיות כפוף. אלא על כן אמר "והכנעני "והפרזי, כי על פי מ"ש לעיל הכנעני הוא "חסד דס"א, "והפרזי הוא "נצח דס"א, אז "ישב בארץ, ור"ל עדיין היה התגברות "לחסד "ונצח דס"א שהוא סטרא דימינא דס"א, והנה הגם שאברהם הלוך ונסוע גם כן "הנגבה (בראשית יב ט) לסטר ימינא דקדושה, עם כל זה לא היה עדיין הזמן גרמא לבטל מכל וכל ימין דס"א, על כן פעל בו "הריב הנ"ל, על כן ויאמר אברם וכו':

ויאמר אברם אל לוט (**בראשית יב ח**). אמירה בחשאי ובלשון רכה להשקיט המריבה: **אל** נא, הנה הריב בא על "ידי כעס, וכל הכועס יהיה בעיניך כאלו עובד עבודה זרה (זוהר ח"א כ"ז ע"ב), והוא דבר מוסכם מהשכל כי האדם צריך להיות בטל אליו ית', כי כל הנאצלים והנבראים והנוצרים ונעשים בטלים אצלו ית' ואין שום דבר מבלעדו. והנה איש אשר אלה לו ויהיה בטל בכל תנועותיו אליו, בודאי לא יכעוס ולא יתקצף, כי הוא אין ואפס בטל בכל תנועותיו אליו ית', ממילא כל הכועס מחשיב עצמו ליש

והוא כפירה גמורה, על כן הוא כאלו עובד עבודה זרה. והנה הרמב"ם ז"ל מנה נ"א לאוין בעבודה זרה. וז"ש אברם אל "נא, איני רוצה להיות על ידי המריבה כעובד עבודה זרה ח"ו שיש בה נ"א לאוין, ור"ל אל "נא תהי, לא תהיה התעוררת נ"א לאוין ח"ו, על ידי המריבה אשר ביני וביניך: וירצה עוד, כי הנה ידוע ג' רגלים הם נגד אברהם יצחק יעקב, ושמיני עצרת הוא נגד דוד על רגל רביעי. והנה שמיני עצרת הוא יום נ"א מראש חודש אלול ימי רצון של ישראל, והוא גמר החתימה טובה לישראל, כי דבר מלך שלטון (קהלת ח ד), ודבר המלך ואשר נחתם בשם המלך אין להשיב (אסתר ח ח). וז"ש אל "נא תהי מריבה וכו', ר"ל על ידי המריבה שביני ובינך יתעכב ח"ו ניצוץ דוד, ואז לא יהיה נ"א היינו יום הנ"א הוא שמיני עצרת, והוא מה שאנו אומרים הושיעה נ"א הצליחה נ"א (תהלים קיח כה), שהוא עיקר הישועה והצלחת ישראל:

מריבה. אמר "מריבה, על פי מ"ש לעיל שקליפת הריב בורח ממשי"ח בן דוד, אשר חקוק במצחו ובפניו פני אדם קדמאה השם כד"ת בגימטריא "משיח "בן "דוד, וכל הכועס שורה עליו קליפת הרי"ב ומסתלק ממנו צלם אדם, ובאה במקומו "הריב ומקלקל פניו פני אד"ם, על כן אסור להסתכל בפני הכועס, כי יוכל ח"ו לקבל נזק והוא בכלל אזהרת אל תפנו אל האלילים (ויקרא יט ד). וז"ש אל נא תהי מריבה, כי יכנס ח"ו "הריב באותיות מ"ה בגימטריא "אדם. ובהעמיק עוד "דוד "ומשיח, הם גלגולין דאדם. והנה "לוט, הוא גם כן בגימטריא "אדם, שהיה גנוז בתוכו ניצוץ משיח בן דוד, רק שהיה עדיין בבחינת גלות דאדם בליעל בחינת "לוט. וז"ש אל נא תהי מריבה, לא יכנס הרי"ב בתוך מ"ה דאדם ח"ו הוא דוד ומשיח, ואדרבה ברוח יברח בהתגלות פני משיח צדקינו במהרה בימינו:

כי אנשים אחים אנחנו. על ידי הניצוץ הקדוש הגנוז בתוכך השייך לגורלי ופקדוני גבך, לא תגרום לו להתעכב ח"ו על ידי הרי"ב:

ט הלא כל הארץ לפניך (בראשית יג ט). ר"ל הלא כל ארץ ישראל לפניך הוא, כי למי כל חמדת ישראל הלא לנצוץ המלוכה הגנוז בתוכך, כי כל הארץ יתואר למלכות, כי מלך במשפט יעמיד ארץ (משלי כט ד): ויאמר עוד "הלא "כל "הארץ. ר"ל יחוד יסו"ד כ"ל עם "ארץ "מלכות לפניך הוא, כי על ידי דוד אשר הוא מרכבה למלכות שמים יתייחדו "כל "הארץ, על כן לא תגרום ח"ו פירוד בין הדבקים. והנה שבתי וראיתי "הלא "כל "הארץ "לפניך, ר"ת "הלכה. שהוא תורה שבעל פה בחינת דוד כנודע, וששים המה מלכות (שיר השירים ו ח) ס' מסכתות כמנין "הלכה (עיין זוהר ח"ג רט"ז ע"א) :"הפרד "נא מעלי. ר"ל וכיון שחמדת ישראל נתון בך "הפרד "נא, סטרא דעבודה זרה הם נ"א לאוין, ואמר

בלשון "הפרד לשון פרידה עקרה שאינו מוליד, כי עבודה זרה אל אחר איסתרס ולא עביד פירין (זוהר ח"ב ק"ג ע"א):

וישא לוט "**את עיניו** (**בראשית יג י**). "את הטפל לעיניו. כי בעיני בן אדם שורה רוח החיוני רוחני מאוד כנודע ליודעי חן, יפעול על ידי העינים, וראיה מבת היענה ומעוף ששמו רא"ה שמוליד על ידי העינים, והנה בהביט אדם בעיניו אל הקודש פנימה, ישרה על העינים אור הקודש צח ומצוחצח, ובהיפוך שורה רוח הטומאה על העינים, ומגביה את עצמו להחטיאו האדם ביותר. וזהו וישא לוט "את עיניו, א"ת הטפל לעיניו היינו הרוח הטומאה, ועל ידי זה גרם לו ראיה אחרת להחטיאו, ועל כן נטה אחר תאוות העולם: וירא את כל ככר וכו'. "וירא "את "כל ככר הירדן, את הטפל לככר הירדן, היינו שהוטבו בעיניו אנשי ככר הירדן הזונים אחרי תאוות לבם אז בזמן ההוא:

"**את** סדום "ואת עמרה, אתי"ן לרבות אדמה וצבויים, כגן ד' לפירות ולתענוגים, כארץ מצרים לזנות ולכשפים. נ"ל:

ויבחר "**לו לוט** (**בראשית יג יא**). "לו לגרמו להנאתו לטובתו, "את כל וכו', א"ת כנ"ל:

ויסע לוט "**מקדם** (**בראשית יג יא**). הוא נסע קודם מאברהם, כי אברהם הוא בעל הבית בארץ הקדושה, כי לו נתנה למורשה, על כן נשאר קיים במקומו ולוט נתגרש ממנו:

"**קדם**. הוא בגימטריא אחוריים דשם ב"ן כזה, יו"ד יו"ד ק"ה יו"ד ק"ה ו"ו יו"ד ק"ה ו"ו ק"ה. והנה שם בן הוא במלכות, והקליפות יונקים מבחינת אחוריים ומשם בא להם החיות. והנה "לוט נסע "מקדם, ולא הכיר את קונו שממנו בא לו החיות. וזה שדרשו רז"ל (ב"ר פמ"א ז') שנסע מקדמונו של עולם, כי כבר ידעת שמלכות נקראת עולם, ואחוריים דב"ן בגימטריא "קדם, וזהו שרמזו מקדמונו של "עולם. והנה שיבה זרקה בו ולא ידע כי נטוע בו הניצוץ הק' ממלכות בית דוד וממנו בא לו החיות:

ויפרדו איש מעל אחיו. כי אחים הם מצד הניצוץ הקדוש התקוע בלוט:

אברם ישב בארץ כנען (**בראשית יג יב**). לא פרט הכתוב באיזה מקום בארץ, להורות שהיה בכל הארץ כבעל הבית, כי לו נתנה למורשה: ולוט ישב בערי הככר. ערים רבים, כי לא היה לו קביעות בארץ ישראל:

"**ויאהל עד** "**סדם**. יש לפרש בדרך רמז "ויאהל מלשון "בהלו נרו (איוב כט ג) , "סדם ר"ת "סוד "דוד "מלכא. ור"ל ויאהל, האיר עד שיצא ממנו ניצוץ הקדוש מדוד. ויש לפרש "עד מלשון הסרה, מלשון הכתוב (איוב כה ה) הן "עד ירח ולא יהל. והכוונה עיקר הארתו היה עד הוסר ממנו אותו הניצוץ הקדוש. ויש לרמז בדרך רמז "ויאהל אותיות "אליהו,

עד סד"ם ר"ת "סעודתא "דדוד "מלכא. כי אליהו כותב אז כל מה שפעלו ישראל בשבת קודש לקרב הגאולה, והבן:

ואנשי סדם (**בראשית יג יג**). אפילו החשובים שבסדם שהיה מהראוי שבמשפט יעמידו ארץ, ואדרבה הם פרצו גדר עולם. "רעים וחטאים, ר"ל רעים מאז ומקדם כי היו מגלגולי דור הפלגה, וגם כמה היו עדיין בחיים מדור הפלגה, וחטאים מחדש שהוסיפו לחטוא. וזהו לד' מאד, שהחטא של דור הפלגה שפגמו בשם המיוחד כנודע, וכהיום שינו באולתם והפכו מדת הרחמים למדת הדין: ובדרך רמז יש לפרש הפסוק שבתורה, כדרכינו תמיד לפרש איזה פסוק בדרכי מוסר, כי כל פסוק הוא עצה מהבורא ב"ה. ויאמר ואנשי, ר"ל מלשון שכחה לשון נשני אלקים (בראשית מא נא), "סדם יכונה לגיהנם שהוא מלשון סי"ד וגפרית, וכן בזהר (ח"א ק"ז ע"ב) קראו לשרו "מלך "סדם. והנה האדם צריך לירא מהבורא ב"ה יראה רוממות בגין דאיהו רב ושליט (זוהר ח"א י"א ע"ב), אך על כל פנים גם היראה הזו יראת העונש של גיהנם צריך לשום נגד עיניו לשרוף האהבות רעות כנודע. וזהו "ואנשי "סדם השוכחים ענין "סדם, דהיינו עונשי גיהנם, אזי הם רעים וחטאים וכו', כי אי אפשר להשיג יראת הרוממת קודם יראת העונש:

וד' (**בראשית יג יד**). הוא ובית דינו, אחרי הפרד לוט מעמו כי אברהם היה מרכבה לשכינה, וכל זמן שהיה לוט עמו, הנה כביכול גם אצל השכינה היה אחיזה לקליפות וזהו מונע היחוד כנודע, וכאשר נפרד לו מאברהם נפרדו הסיגים והקליפות, אז נתייחד הויה עם בית דינו היא השכינה דינא דמלכותא: או יאמר, כי הנה אברהם היה כל מגמתו בלוט לשאוב ממנו הניצוץ הקדוש של דוד המוכן להיות רגל רביעי במרכבה, כי האבות היו רק ג' רגלים, וכהיום שנפרד לוט ממנו, דאג מי יודע אם לעת כזאת יגיע למלכות דוד שיהיה רגל רביעי במרכבה. וזהו שאמר וד' ובית דינו "אמר אל אברם, הגם שאצלו היה רק כסא של ג' רגלים, שהוא סוד אמ"ר "אש "מים "רוח, והרגל רביעי שהוא סוד עפ"ר הוא דוד התקוע בלוט, אזי נתגלה אליו הדבור במרכבה שלימה, להורות כי ממנו יתד ממנו פנה ויושלם המרכבה בזרעו. וזהו אחרי הפרד לוט מעמו, ר"ל הגם שיפרד ממנו לוט, "שא "נא ר"ל "שור "נשר "אריה "אדם, שהן הנה ארבע חיות המרכבה. ובזה תבין מן המקום אשר אתה שם צפנה ונגבה וקדמה וימה, שהכוונה על ארבעה רגלי המרכבה, כולם יהיו מן "המקום אשר אתה שם, כי כולם יצאו מזרעך:

אמר "צפנה "נגבה וכו' כולם בה"א לבסוף, הכוונה כי כולם נוטים להשפיע לה"א אחרונה מלכות שמים כל הנחלים הולכים אל "הים (קהלת א ז):

מתחילה אמר "צפנה "נגבה שהם נגד אברהם יצחק, ואמר צפנה קודם "נגבה, להורות כי נכללו כאחד בשעת העקידה כנודע כדי למתק דיני יצחק, ואחר כך קדמה הוא נגד "יעקב, וימה נגד "דוד כל הנחלים אל "הים כו'. "צפון "נגב "קדם "ים, בגימטריא "עת עם הכולל, דהיינו עשרה פעמים הויה ועשרה אהיה שהוא כלל המרכבה, ויצדק עם הכולל דהיינו המקום הכוללם, דהיינו שכינה הקדושה נקראת ע"ת שמקבלת כל זה, ותבין בזה מן "המקום אשר אתה שם "צפנה וכו', ובזה תבין אחר כך:

כי את כל הארץ (**בראשית יג טו**). ר"ל בחינת הארץ אשר אתה רואה, שצריך להיות מחובר עם כ"ל הוא יסוד צדיק, ובזה יהיה המרכבה שלימה בהיות צדיק בארץ להיות רגל רביעי, ואתה רואה הניצוץ הזה בלוט, אל תדאג כי לך אתננה ולזרעך ע"ד עול"ם, על ידי זה יתייחדו ע"ד עם עול"ם, ובין והתבונן בזוהר הק' (ח"א רמ"ז ע"ב) ע"ד תאוות גבעות עולם (בראשית מט כו), ושם מבואר כי ע"ד יכונה לזעיר אנפין, וגבעו"ת עול"ם הם "בינה "ומלכות, תיאובתייהו לגבי ה' עילאה לאעטרא ליה, וה' תתאה לינקא מיניה. ובזה תבין עד עול"ם, יתייחדו ע"ד עול"ם על ידי בנך, שתושלם בזרעך המרכבה שלימה, ויהיה ד' אחד ושמו אחד, ולזה בא אחר כך בפסוק עיקר הבטחה:

ושמתי "את "זרעך (**בראשית יג טז**). ר"ל שבזרעך יכלול גם המדה הנקראת א"ת הוא מלכות שמים, שאתה דואג שתקוע ניצוץ המלוכה בלוט, הכל יוכלל בזרעך כעפ"ר הארץ העליונה, ר"ל כמו שהארץ העליונה היה בחינת עפ"ר מארבע יסודות, כן ג' אבות הם בחינת שלשה יסודות אש מים רוח, ודוד יסוד העפ"ר גם הוא יכלל בזרעך, וממך יצא חוטר מגזע ישי:

אשר אם יוכל איש למנות את עפר הארץ. ר"ל האי"ש הוא זעיר ממנה "את "עפר "הארץ, ר"ל ממנה את השכינה שנקראת א"ת, ונקראת עפר הארץ, כמו שיסוד העפר הג' יסודות אש מים רוח פועלים בה להוציא פרי, גם זרעך ימנ"ה, ר"ל גם מזרעך יתמנה מלך שיהיה בבחינת יסוד העפר רגל רביעי, שהג' יסודות עלאין שהם אש מים רוח, דהיינו ג' אבות חסד גבורה תפארת יפעלו בה, והוא יתמנה מלך וכל גנזי מלכא בידוהי, וזה שמלך דוד תחילה בחברון (שמואל ב' ב יא), שאמרו בזוהר הק' (ח"א ע"ט ע"ב) דהוצרך להתחבר באבהן, והבן:

אי"ש בגימטריא ארמ"ע, שהם ר"ת "אש "רוח "מים "עפר, וכולם נשפע ליסוד העפר הכוללם יחד. וזהו אי"ש למנות את עפר הארץ:

יוכ"ל אי"ש למנו"ת, ס"ת תש"ל. הוא ר"ת יחודא עילאה ותתאה בקבלת עול מלכות שמים, והבן ענייננו לפי פירושינו, והוא סוד התמידין שמקריבין בכל שנה בבקר

ובערב, תש"ל תמידין "תמימים "שנים "ליום כנודע: ג"ם זרע"ך ימנ"ה. ס"ת מנין אדנ"י, והבן:"ושמתי "את "זרעך, ר"ת בגימטריא דו"ד:

קום התהלך בארץ (**בראשית יג יז**). אמר קו"ם, להיות בו כלולין הג' אבות דרגא דדכורא, ומילין דדכורא בעמידה (עיין זוהר ח"ג צ"ז ע"ב), והתהלך באר"ץ דייקא, והבן:

ארכ"ה רחב"ה, בגימטריא אמ"ת תתן אמת ליעקב (מיכה ז כ), ודרגיה להתפשט בלי מצרים באורך ורוחב. לארכ"ה ולרחב"ה, בגימטריא אמת אדני עם הכולל לכוללם יחד:

ויאהל אברם וכו' (**בראשית יג יח**). כל הפסוק איני יודע מה מלמדנו. והנראה כי משמיענו איך נתכוין אברהם אבינו לייחד כל המרכבה ממטה למעלה. ואקדים לך הקדמות בספר מאורי אור, אילן כינוי לתפארת וגם ליסוד ומלכות. בספר שערי גן עדן, מ"ם פתוחה ומ"ם סתומה, פתוחה בחכמה וסתומה בבינה. ועיין שם עוד באות המ"ם בספר מאורי אור, ר' אלף עלמין הם באבא ואימא. והנה על פי זה יש לפרש ויאהל אברהם, הגם שיש לפרש כפשוטו שעשה אהלים, דהיינו שהלך ממדריגה למדריגה, עם כל זה הוא גם כן לשון בהירות, מלשון בהילו נרו וכו' (איוב כט ג), ויאהל אברם שהאיר אברהם ויבא וישב באלנ"י, היינו ב' בחינות איל"ן, דהיינו יסוד ומלכו"ת גם תפארת, ואחר כך ממדריגה למדריגה ממר"א היינו ב' ממי"ן חכמה ובינה, ושם ר' אלף עלמין, והוא נרמז באותיות ר"א שבממרא, שהוא ר' אלף, וגם האל"ף מרמז לג' רישין עלאין דעתיקא, עיין בספר שערי גן עדן אות הא'. והנה מבואר איך שהיה מייחד כל העולמות מתתא לעילא, והבן:

אש"ר בחברו"ן. אש"ר מלשון הסתכלות, לשון אשורנו ולא קרוב (במדבר כד יז). ר"ל הסתכל מקום לזה היחוד בחברון, כי הוא השער לגן עדן דרך שם, ושם טמן הש"י לאדם קדמאה, על כן ויבן שם מזבח לד'. כי ראה כי שם יהיה ספון ושם השער לד' צדיקים יבואו בו. ובדרך רמז נראה בפסוק "ויאהל "אברם, היא הנשמה שנקראת אברם (זו"ח לך מ' ע"ב), בא לאהל שאינו קבוע הוא העולם הזה, ויבא וישב "באלני "ממרא, ר"ל בא וישב בעולם הזה בתוקף היצר הרע שממרה אותו מעבודת הבורא ית"ש, ואלנ"י לשון תוקף "אשר "בחברון, ר"ל וכשמסתכל מקום חיבורו מתחת כסא הכבוד שנאצל ממנו, אזי ויבן שם מזב"ח לד', ר"ל זובח יצרו הרע לד' כדי לדבק עצמו במקור שנאצל ממנו והבן, ברוך המלמד לאדם דעת מתורתו הנפלאה:

יד (**א**) **ויה"י** (**בראשית יד א**). וי היה לעולם בימי המלכים האלה, שהתחילו להתיר שפיכות דמים בעולם על ידי המלחמה, כי היא המלחמה הראשונה שהיתה בעולם, כמו

שדרשו רז"ל (ב"ר פמ"ב א', תהלים לז יד) חרב פתחו רשעים וכו', חרבם תבוא בלבם (תהלים לז טו):

ב עשו מלחמ"ה (בראשית יד ב). הוה ליה למימר נלחמו עם מלך וכו'. אך הוא להורות שהם הם אשר עשו המלחמה בכל יושבי תבל, ומהם למדו להתיר המון שפיכת דמים על ידי המלחמה, כי מימות עולם היו גדורים בזה. והנה תמצא שהפרשה הקודמת מסיימת "ויבן "שם "מזבח "לד' (בראשית יג יח), ר"ת שלו"ם. להורות כי עד הזמן ההוא היה שלום בעולם, והם התחילו מלחמה:

א"ת ברע כו' וא"ת ברשע כו' שנאב וכו' ושמאבר וכו'. הנה תראה במלכי סדם ועמרה נכתב א"ת מה שאין כן באינך. ונ"ל על פי פשוטו כי השלשה מלכים אחרים היו כפופים למלכי סדם ועמרה, כי סדום ועמורה היו מטרפולין. ויצדק לפי זה את בשני המלכים, ר"ל עם המלכים האלו היו הג' האחרים נגררים אחריהם, הלא תראה כי על פי הרוב לא הזכיר הכתוב בתורה ובנביאים רק סדום ועמורה, כי הם היו העיקר ואינך כפופים להם:

כל אלה חברו אל עמק השידי"ם הוא ים המלח (**בראשית יד ג**). צורך להשמיענו זה בתורה על פי מ"ש האר"י ז"ל ענין ארבעה מלכים את החמשה, שהיו בקליפה אותן המלאכים ארבעה, נגד ארבעה אותיות פשוטים דשם ב"ן בקדושה, והחמשה בסוד החמשה אותיות המילוי ודהו"ה. וידעת כי שם ב"ן הוא במלכות, והם היו מלכים מסט"א, וידעת מלכות נקראת ש"ם וי"ד, בסוד הכתוב (ישעיה נו ה) ונתתי להם בביתי ובחומותי "יד "ושם. וכנגדו בקליפה עמק השדי"ם, שהוא י"ד ש"ם דס"א. וזה שמשמיענו שרצו במלחמתם להגביר מלכות הסט"א הוא י"ם המלח, מלכות נקראת י"ם. ובאפשר י"ל מלכות דסט"א יש לכנותו י"ם המל"ח, כי לא תעבור בו רגל אדם, ויהי רצון שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו, ברוך המסבב סיבובים כי בא אברהם אשר לו יאתה המלוכה, והרג את הרשעים הללו שרצו להגביר המלוכה דס"א. וזהו שאמרו רז"ל (ב"ר פמ"ב ה') אל עמק שוה הוא עמק המלך (בראשית יד יז), שבאו כל האומות והמליכו את אברהם אחר המלחמה הזו, ומה יאות הוא לדברינו הנ"ל:

שתים עשרה שנה עבדו את כדרלעומר, ושלש עשרה שנה מרדו (**בראשית יד ד**). על פי פשוטו משמיענו בזה שכל עיקר מגמת המלכים האלה, היה להתגרות באברהם על ידי קחת בן אחיו כמו שאמרו רז"ל (ב"ר פמ"ב ג'), כי כל עיקר המרידה תראה שנתייאשו כבר, כי כבר היו יותר ימי המרידה מימי העבודה, ומדוע נתבוששו עד היום. אך שכעת נתיישב לוט לשם ועל ידי זה יתגרו באברהם. ומשמיענו עוד עבדו את כדלעומ"ר לבד ולא את שאר המלכים, ומה להם לשאר המלכים להתעבר על ריב לא להם, וביותר תגדל

התימה על אמרפל שהוא היה יותר גדול מכדרלעומר, כנראה מהפסוק שייחס הזמן אליו ויהי בימי אמרפל, דנראה שהיה המלך המופלג בדורו, ומה לו להיות סניף לעזור למלך קטן ממנו שיחשב לו לפחיתות. אך שנאה מקלקלת השורה שרצה להתגרות באברהם שהשליכו לכבשן וניצל ממנו, על כן ידע כי לא יוכל לו בהלחמו אליו לבדו, ורצה להתגרות עמו כלאחר יד על ידי עלילה, ברוך אשר לו נתכנו עלילות והוא בוחן לבות וכליות, שהשיב להם גמולם בראשם על ידי אברהם אוהבו:

א"ת כדרלעומר. אפשר א"ת לרבות שעבדו גם את שרי מדינותיו אשר נתן בכל עיר ועיר, וכעת מרדו מכל וכל, והם לא באו למלחמה הזו, הגם שהיו תחת ממשלת כדרלעומר עבור שנתייראו מאברהם, והג' המלכים הללו נתעברו על ריב לא להם, עבור שרצו להתגרות באברהם:

והמלכים אשר אתו (**בראשית יד ה**). להורות על מה שאמרנו שהג' מלכים הללו נגררו אחריו מעצמם, בצע כסף לא לקחו עבור להתגרות באברהם:

ויכו את רפאים בעשתרות קרניים וכו'. להורות גבורתם הגדולה והעצומה אנשים גבורים ועצומים, והערים גדולות ובצורות ויכלו להם, עם כל זה לא עצרו כח לפני אברהם וירמסם כחומר חוצות. האתי"ן, באפשר לרבות נשיהם ובניהם ועבדיהם וטפם. והנה לדעתי עוד בא הכתוב להורות איך נתייראו מאברהם, ורצו רק למצוא איזה עלילה עליו, על כן לא רצו לבוא תיכף להלחם עם סד"ם, כי נתייראו שתעמוד להם זכות אברהם הואיל ולוט יושב שם, על כן יבואו ויכו את סביבותיהם, ועל ידי כך עתקו את אנשי סדם מן העיר אשר שם לוט, ואחר כך כיון שאיתרע מזלייהו לא תעמוד להם זכות אברהם, כן חשבו הרשעים האלה, נ"ל:

ואת החרי בהרם שעיר (**בראשית יד ו**). פסוק בפני עצמו להורות שהלכו במקומות שנכשלו בני ישראל, כי המלכים הללו היו איצטגנינים גדולים, ורצו להזכיר עון ישראל שיהיה באחרית הימים בימי דור המדבר, ועל ידי זה חשבו להתגרות באברהם אביהם, על כן הלכו להר שעי"ר ששם סבבו בני ישראל את ארץ אדום, ותקצר נפש העם בדרך (במדבר כא ד), והלכו לאחוריהם כמה מסעות עד "איל "פארן, שם נכשלו במרגלים:

וישובו ויבואו אל עין משפט הוא קדש (**בראשית יד ז**). המה מי מריבה אשר רבו בני ישראל את ד' (במדבר כ יג):

ויצא מלך סדם וכו' (**בראשית יד ח**). הוא אשר דברנו שהמלכים הללו נתייראו לגשת אל סדם להדיא, ויכו את כל סביבותיהם עד התיקם מן העיר:

את כדרלעומר וכו' ארבעה מלכים את החמשה (**בראשית יד ט**). לכאורה כיון שיצאו החמשה מלכים לקראתם ויערכו אתם מלחמה, כמו שהתחיל בפסוק את כדרלעומר, אם כן היה לו לומר חמשה מלכים את הארבעה. אך הוא אשר דברנו שהם היה עיקר כוונתם להתגרות באברהם על ידי עילה, ובאו לסדם לקחת את לוט, ונתייראו לבוא גם אל סדם להדיא, שמא תעמוד להם זכות אברהם להיות לוט בשכונתם, על כן הרגו את כל סביבותיהם עד התיקם מן העיר, ויתחילו הם במלחמה ואז יוציאו מחשבתם מכח אל הפועל שיהיו הם הלוחמים. וזה שהתחיל מתחילה את כדרלעומר וכו', שהחמשה התחילו להתגרות עם הארבעה, ואחר כך באמת נהפוך הוא ארבעה מלכים את החמשה: **א"ת כדרלעומר וכו' את החמשה**. על פי דרך האמת שהארבעה היו בקליפה מנגדים לארבע אותיות הויה בקדושה, והחמשה לחמשת אותיות המילוי דשם ב"ן, יצדקו האתי"ן לרמז על האותיות, וצריך להרחיב בזה ואין הזמן גורם:

ועמק השדים בארת בארת חמ"ר וכו' ויפלו שמה (**בראשית יד י**). אפשר משמיענו זה עונשם שנטו אחר החומר העפריי ותאוות הגופניות, על כן נענשו מדה כנגד מדה והחמר נפרע מהם. או להיות עדיין רובם ככולם מבוני המגדל שהחמר היה להם לחומר:

וינוסו מלך סדם ועמרה ויפלו שמה. הנה מפורש בפסוק שגם מלך עמורה נפל שמה, ואם היה באפשר לעלות משם בטבע, אם כן היה יוצא גם מלך עמורה אחר כך לקראת אברהם, ולא נמצא בפסוק רק מלך סדם שיצא. וזה ראיה על דברי חז"ל (ב"ר פמ"ב ז') שנעשה נס למלך סדם:

והנשארים הר"ה נסו. אפשר כמו שאמרו רז"ל (ב"ר פ"נ י"א) בלוט שאמר לו המלאך ההר"ה המלט (בראשית יט יז) אצל אברהם, שנאמר (בראשית יב ח) ויעתק משם ההר"ה, כמו כן אלו נסו ורצו להימלט בזכות אברהם, על שנתנו את לוט לדור בשכונתם:

ויקחו את כל רכוש סדם ועמרה (**בראשית יד יא**). א"ת לרבות אדמה וצבוים: וא"ת כל אכל"ם. את לרבות נשיהם, שגם הם נקראו אכל"ם, כמד"א (בראשית לט ו) כי אם הלחם אשר הוא אוכ"ל, אכל"ה ומחתה פיה (משלי ל כ):

וילכו. קודם שלקחו את לוט עשו את עצמם כאלו הולכים, ולא לקחו את לוט כי אם כלאחר יד הגם שזה עיקר כוונתם. וז"ש בכאן וילכ"ו, ואחר כך חזר לומר ויקחו וכו' וילכו:

יב ויקחו א"ת לוט (בראשית יד יב). את לרבות אשתו ובנותיו. וא"ת רכושו לרבות עבדיו ושפחותיו, נ"ל: ב"ן אח"י אבר"ם. הורה בזה שידעו שפיר שהוא בן אחי אברם, ועליו

היתה עיקר הכוונה: וילכ"ו. כעת הלכו מכל וכל שנשלמה כוונתם: והוא יושב בסדם. הם עשו את עצמם כאלו לא ידעו, רק להיותו ישב בסדם עיר המורדת בהם:

או יאמר והוא ישב בסדם (**בראשית יד יב**). ר"ל שלא הלך במלחמה, על כן לא היה מהראוי להתגרות עמו, רק להיותו בן אחי אברם רצו להנקם ממנו, ברוך הבוחן לבבות וכליות אשר השיב להם גמולם בראשם על ידי אברהם אוהבו:

"**רכושו** "**בן** "**אחי**, **ר"ת רב"א**. כבר כתב האר"י ז"ל שהיתה גנוזה לשם ניצוץ הק' דנשמת רב"א, והשתדל אברהם להוציאו:

ויבוא הפלי"ט (**בראשית יד יג**). ידוע דרשת רז"ל (נדה ס"א ע"א) מי הוא הפליט, וכולם דברי אלקים חיים. ויש להעמיק עוד הפלי"ט הוא השכינה, שהיא כביכול הפליטה הראשונה לבריאת העולם להקראות מלך, על כן נבראו העולמות כביכול בצמצום הנקודה האמצעית, והבן. גם הפלי"ט, שנשארה כביכול לפליטה בעת שבירת הכלים במיתת ז' מלכי אדום מלכין קדמאין, בסוד אחת מהנה לא נשברה (תהלים לד כא), ותבין על ידי זה הפלי"ט בגימטריא קל"ד, כמנין שנזכר בתורה שם אדנ"י. קל"ד נקרא מפת"ח בלשון תרגום, כי הוא המפתח לכנוס לכל העולמות, בסוד פתחו לי שערי צדק (תהלים קיח יט), והבן. ובאת השכינה להגיד לאברהם, להיות תקוע בלוט ניצוצי המלוכה מלכות בית דוד שיהיה מרכבה למלכות שמים, והבן. ומה נעים מה שדרשו רז"ל (פרקי דר"א פכ"ז) הפלי"ט על מיכאל, כי בכל מקום שנראה מיכאל שם נראית השכינה כידוע. ותדע גם כן ממוצא הדבר על פי מה דידוע דתשעת המלכים האלה, היו ממלכות דס"א מנגדים למלכות שמים, שהוא סוד ט' אותיות דשם ב"ן כנודע, והבן. והנה אברהם הוא הרגל הראשון שבמרכבה, והשתדל להוציא הרגל הרביעי התקוע בלוט מלכות בית דוד, והמלכים הללו המנגדים לקחוהו בשביה, והש"י הוציא את בלעם מפיהם על ידי אברהם אוהבו:

ויגד לאברם העבר"י (**בראשית יד יג**). קראו בכאן העבר"י, להיות בו נכללים כל הנשמות ישראל אשר היו כלולים במלכות שמים, בהיותה עדיין בבחינת עב"ר הנהר, היינו בחצי טהירו התחתונה מקום הקליפות, בסוד מ"ש (יהושע כד ב) בעבר הנהר ישבו אבותיכם מעולם, (ואם תרצה לרוות צמאונך בזה הענין בספר שערי גן עדן בשער אורח צדיקים), על כן מסוגלים נשמות הקדושות למסור נפשם למקום הקליפות להוציא בלעם מפיהם הניצוצות הקדושות, ולהעלות מיין נוקבין לשכינה אם הבנים. וזה ישראל עבריים שהיו בעבר הנהר קודם התיקון, דהיינו קודם שנחלקה הטהירו, והבן. וזה שקראו בכאן לאברם העבר"י, להיות שהוא העבר"י מעבר הנהר, אזי היה יכול להוציא בלעם מפיהם

הנצוצי מלכות אשר היו בשביה אצל מלכות דס"א, והבן. ועל פי פשוטו י"ל דקראו בכאן העבר"י, ייחסו שהיה מבני "עבר, להיות המלכים הללו היו מדור הפלגה, וכאן קבלו עונשם על ידי אברהם שהיה מבני "עבר, שהתנבא על זה בקראו לבנו פלג, כי בימיו נפלגה הארץ (בראשית י כה):

הוא שכן באלוני ממרא "**האמרי**. אפשר הודיע לנו זה, כי יקשה הרי אברהם מדתו חסד, ואיך היה באפשר לו לפעול דין וגבורה בהמלכים האלה הלא מדתו להיטיב. לזה (הופיעה)[הודיעה] לנו התורה איך השם ית' סבב סיבות שיהיה יכולת בידו אז לפעול במדת הגבורה, כי ידוע דז' האומות הם חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות דקליפה, וקבלנו סדורם בטעמם מפה קדוש כבוד אמ"ו בוצינא קדישא מו"ה יעקב יצחק הלוי מלובלין זצלה"ה, ואין כאן מקומו רק הקיצור, "הכנעני הוא חסד דקליפה, "והאמרי הוא תפארת דקליפה. והנה ידוע דמדת תפארת כלול מחסד וגבורה, והיה אברהם (חסר כאן איזה תיבות). והנה אברהם השתדל אז לתקן את ממר"א שהיה מהאמר"י, וכל דבר מתוקן בשרשו והיה צריך לתקונו להשתדל בגבורות הקדושים דקדושה, על כן הזמן גרם שהיה יכולת בידו לפעול פעולות הגבורה והדין במלכים האלה, והבן. ולזה יצדק גם כן תיבת באלנ"י, שר"ל חוזק ממרא האמר"י, כי אילון לשון חוזק ותוקף, והבן: אחי אשכו"ל ואחי ענ"ר. ייחסו בשני אחים הללו, שגם בהם השתדל להחזירם למוטב, רק העיקר היה ממר"א ואצלו היה שוכן:

וישמע אברם כי נשבה אחי"**ו** (**בראשית יד יד**). לכאורה יקשה וישמ"ע לא יצדק, כיון שכבר סיפר הכתוב איך שסיפרו לו כל המאורע, הוה ליה למימר ויהי כאשר שמע, אבל וישמ"ע נשמע שהוא ענין חדש. גם אחיו, הוה ליה למימר בן אחיו. אך הוא אשר דברנו כיון שסיפרו לו המעשה, ובפרט לפי מ"ש שהשכינה גילתה לו כל המאורע, אזי הוא הבין שעיקר הכוונה הוא על דו"ד, שהוא רגל במרכבה כמו אברהם. וזהו וישמ"ע מלשון הבנ"ה, שהבין כי נשבה אחי"ו ממש, שהוא אחיו במרכבה הוא דוד רגל רביעי, וירק את חניכי"ו להיות זה מצוה גדולה להציל ניצוצות העשוקים, על כן לקח אותן העוסקים במצות שחנכן למצות המקום, ושכר מצוה מצוה, בודאי הש"י יהיה בעזרם יליד"י בית"ו, והדריכם מעת היותם על האדמה בדרכי הש"י ולא טעמו טעם חטא, מה שאין כן מקנת כסף טעם טעם חטא קודם בואו לאברהם: שמנת עשר ושלש מאות. להיות שעיקר העסק היה להציל נפש דור רגל רביעי, שהאבות הם ג' רגלים "חסד "דין "רחמים, ודוד יהיה הרגל הרביעי. אזי לקח מספר הזה שהוא בגימטריא ג' פעמים ק"ו, שהוא ק"ו חסד ק"ו דין ק"ו רחמים נגד ג' האבות, להיות כולם בעזרו להוציא ממסגר

אסיר הרגל הרביעי דוד. וגם לדעת חז"ל (נדרים ל"ב ע"א) אליעז"ר לבדו היה כמנין שמו, נרמז בתורה המספר לכוונה הנ"ל, נ"ל:

וירדף עד ד"ן (**בראשית יד יד**). ידוע מה שאמרו רז"ל (סנהדרין צ"ו ע"א) שם תשש כחו על ששם היו עתידין בניו לעשות עגל שבדן. ומה נכבד הדרוש לדרושינו הנ"ל, שכן אמרו רז"ל במלכים על פסוק (מלכים א' יב ל) וילכו העם אחרי האחד עד דן. ואמרו בזהר (ח"ב קצ"ג ע"ב) ששני עגלים היו בדמות זכר ונקיבה בקליפה, ולהיות נפת חטופנה שפתי זרה הלכו אחר הנוקבא עד דן, שהוא היה עשוי נגד המלכות דקליפה שהיא נוק'. והנה בכאן המלכים היו רוצים להגביר המלכות דס"א, ושבו שבית לוט שהיו בו ניצוצי המלוכה דקדושה, והשתדל אברהם להוציא בלעם מפיהם ולהגביר מלכותא דקדושה, על כן כשהגיע עד ד"ן ששם היו עתידין לעשות עג"ל להגביר מלכותא חייבתא, תשש כוחו, והבן:

ויחלק עליהם לי"ה (**בראשית יד טו**). מאמר רז"ל (סנהדרין צ"ו ע"א) ידוע. ויש לפרש גם כן על פי מ"ש לעיל שהשכינה מלכות שמים השתדלה להתעורר את אברהם שיעלה מיין נוקבין, כי צריך לכל דבר איתערותא דלתתא, וכשנתעורר אברהם במסירת נפשו להציל הניצוצי מלוכה, אזי היה איתערותא דלעילא בשכינה מלכות שמים, להציל את ניצוצי המלוכה מה שהרשעים רצו להגביר מלכותא חייבתא. וזהו ויחל"ק עליהם לי"ה, ויחל"ק מלשון מחלוק"ת, לילה הוא מדת המלכו"ת הנקראת לילה כנודע. וזהו ויחל"ק, (ר"ל שפעל אברהם על ידי התעוררת שלו במסירת נפשו שנחלק במחלוק"ת), עליה"ם (דייקא על דעתם וכוונתם שרצו להגביר הקליפה), לי"ה היא מלכות שמים שנחלק עליהם:

וישב א"ת כל הרכוש (**בראשית יד טז**). את לרבות הניצוץ הק':"וגם "את "לוט "אחיו. "גם "את ב' ריבויים. אפשר להיות כי בשתים יתחתן דו"ד בזרע לוט משתי אומותיו רות המואבי"ה ונעמה העמוני"ת, או מעמון היה הנזר והעדו"ת ותהי על ראש דוד עיין בזהר (ח"א קע"ג ע"א), כל זה הציל אברהם עם לוט. וז"ש דוד (תהלים לט ה) מד"ת ימי מה הוא, מד"ת הוא בגימטריא הריבויים הנרמזים בהצלתו "את "גם:"וגם "את "הנשים. בודאי כפי הנראה רות המואביה ונעמה העמונית הנרמזים בפרטות אצל הנשים, הגם שרמזם בלוט כפי הנ"ל:

ואת העם. שארי הניצוצין שהיו מפוזרין להחיות העם:

ויצא מלך סדם לקראת"ו (**בראשית יד יז**). ולא מלך עמרה כי נשאר משוקע בטיט וחומר, רק למלך סדם נעשה הנס, והכל ידעו כי בזכות אברהם להיות שהוא קיבל את לוט

בשכונתו לכבוד אברהם. וזהו ויצא מלך סדום (ר"ל שיצא מן הטיט), לקראת"ו ר"ל בעת שחזר אברהם, אז יצא וידעו הכל שבזכות אברהם ניצל. ובזה יצדק אחרי שובו וכו', דלכאורה יקשה דמי לא ידע שכבר חזר כשיצא לקראתו. אך הוא אשר דברנו שמשמיענו התורה שהיה מלך סדום משוקע בטיט עד אחרי שוב אברהם, אז ידעו הכל שזכות אברהם מסייעתו:

א"ת כדרלעומר וא"ת וכו'. אתי"ן לרבות ראשי חייליהם ושריהם. ולפי הנראה שמרמזין האתי"ן, שרק הטפלים להם הרג היינו חיילותם, והמלכים בעצמם נשארו למען יספרו שמו בכל הארץ, והא ראיה כי קבלו רז"ל (ב"ר פס"ה ט"ז) שעשו הרג לנמרד שהוא אמרפל, נ"ל:

אל עמק שוה הוא עמק המלך. מה נכבד לדברינו הנ"ל דרשות חז"ל (ב"ר פמ"ב ה') שהושוו כולם והמליכו את אברהם למלך עליהם, כי לדברינו הנ"ל שהרשעים רצו להגביר מלכותא חייבתא, ואברהם במסירות נפשו השתדל להוציא הניצוצי מלוכה שיהיו מרכבה למלכותא קדישא דלעילא, וכאשר ראו כן תמהו נבהלו נחפזו והודו למלך על כל הארץ, והמליכו את אברהם עבדו למלך. וזהו "עמק "שוה, שהושוו כלם באותו עמ"ק, ר"ל באותו העמקות שהיה הדבר נסתר עדיין, הוא "עמק "המלך מלכות שמים, והבן: עמ"ק, בגימטריא עשרה "אהיה, והמ"י:

ומלכ"י צד"ק (**בראשית יד יח**). הגם שאמת הוא כדרשת חז"ל (נדרים ל"ב ע"ב) שבעולם הזה כפי הנראה היה זה "שם "בן "נח, עם כל זה היה בזה הענין דבר נסתר. ומרמז "מלכי "צדק מלכותא קדישא דלעילא הנקראת "צדק, "מלך "שלם כיון שנתבערו רשעים והודו כולם למלכות שמים, זהו נקרא "מלך "שלם, שמלכות שמים כביכול נקראת שלימה אז כי הודו כולם:

הוציא "**לחם** "**ויין**. להיות שאברהם מדתו חס"ד ופעל גבורות עבור כבוד שמו ית', אזי נכללו הגבורות וחסדים ונמתקו בשרשם, על כן הוציא "לחם שהוא בסוד החס"ד ג' הויות, ויין מסטרא דגבורה יין כי יתאד"ם (משלי כג לא), להורות המתקת הדינים בשרשן להתהוות כולו חסד. ולזה סיפר כי מלך שלם היה כהן "לאל "עליון, בסוד הבינה ששם מתמתקין הדינים ומתהוים חסדים, והבן:

ויאמר אברם אל מלך "**סדום** (**בראשית יד כב**). "אליו הוה ליה למימר, וידענו דאל מלך סדום משיב. אך לפי אשר כתבנו דהשתדלות אברהם היה בעיקר להוציא הנפשות, ובפרט נפש דוד המלך וזה קאמר בפירוש אל מלך סדם, לרמז עבור המלך התקוע בסדם. ותיבת א"ל יתפרש בעבו"ר, כמו אל הלקח ארון וכו' (שמואל א' ד כא). ועיין בזהר

הק' (ח"א קע"ג ע"א) דמלכות דוד נשתכלל מעמון ומואב, שהן ב' קליפות "פער "ומלכם (בחסרון הווין, כי הווין הם אות אמת בסוד ואתה מחיה את כולם (נחמיה ט ו), והבן). ולזה תמצא ויאמ"ר אבר"ם א"ל מל"ך סד"ם הרימות"י יד"י, ס"ת בגימטריא פע"ר. אבר"ם א"ל מל"ך סד"ם, ס"ת מלכ"ם. דא הוא סהדותא לזרעא דדוד, כמ"ש (מלכים ב' יא יב) את הנזר ואת העדו"ת, שאפילו תינוק בן יומו הולמתו כנודע מרז"ל (ע"ז מ"ד ע"א), ועיין בזוהר הק' הנ"ל ותבין:

הרימותי יד"י. ר"ל הי"ד הוא דו"ד בגימטריא י"ד, בסוד ודוד מנגן בי"ד (שמואל א' יט ט), והוא דור הי"ד מן אברהם: אל י"י אל עליון וכו'. הכוונה אין לך עסק בזה הנפש, כי הוא שייך לי אל הקדושה, ואני צריך להרים אותו אל הויה המהוה כל הויות, ולהביאו בסוד העיבור אל "אל "עליון הוא בינה, סוד הציור והעיבור אשר הקנה שמים וארץ הם זעיר ונוקב'. וזה דרך הקודש בכל יום הניצוצות העולים מתוך הקליפות עולים ממדריגה למדריגה, עד שבאים בסוד העיבור ונתהווה מהם אור חדש, והמשכילים יבינו מה שתיקנו לנו אנשי כנסת הגדולה בהיותנו בבריאה אשר אימא מקננת שם, ובפרט בהיותנו בהיכל הזכו"ת, המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית וכו', אור חדש וכו' (ברכת יוצר אור), והבן לפי הנ"ל מה שאמר שלמה בהגיעו למקום הקליפות עז"א ועזא"ל, י"י רמ"ה יד"ך (ישעיה כו יא, זוהר ח"ב קי"ב ע"ב), כמ"ש אברהם על מלכות דוד הרימותי ידי:

אם מחו"ט ועד שרוך נע"ל (**בראשית יד כג**). בדרך רמז ר"ל לא אקח מאותן הנפשות הנמשכות אחר החט"א, ומאותן הנפשות הנסרכים אחר החומר, שהוא בבחינת נעל כתנות עו"ר הבא מזוהמת הנחש (זוהר ח"א ל"ו ע"ב), על כן נע"ל ר"ת "נחש "עפר "לחמו (ישעיה סה כה), שזה שייך אל הקליפה. וזה ואם אקח מכל אשר לך והבן, ועיקר הכוונה לא אקח שום נפש שאין בו ניצוץ הק' השייך לי אל הקדושה:

בלעדי רק אשר אכל"ו הנערים (**בראשית יד כד**). אפשר לפי פשוטו לקחו הנערים איזה נשים מבנות סדום, וכינה הזיווג בלשון אכילה הם יקחו חלקם, הגם שעדיין לא לקחו אין כח בידו לגרוע חלקם:

טו (**א**) **אחר הדברים האלה וכו'** (**בראשית טו א**). הנה הדקדוקים רבו. א', מה אחר הדברים האלה, על כרחך יש שייכות להמראה לענין הנ"ל, ומאמרי רז"ל ידועים ורשות ניתן לדרוש לכל אחד מישראל, וכפטיש יפוצץ סלע כן תורתינו הק' מראית פניה לכל צד. ב', כבר ידועה מחז"ה, אינה כל כך מדריגה גדולה ממדריגת הנבואה. ג', וביותר יקשה שאמר דבר ד' וכו' במחזה, דיבור ומחזה תרתי דסתרי, ורז"ל דרשו (ב"ר פמ"ד ו') גדול

כוחו שדיבר עמו בדיבור ומחזה, וצריך להבין. ד', מהו לאמ"ר שייך הכא. ה', אל תירא, מה היתה יראתו, וידוע מה שדרשו רז"ל (ב"ר פמ"ד ז'). אך הוא בהקדים מה שכתוב אצלינו במקום אחר, להבין קצת בשכל אנושי מה חילוק בנבואה בין דיבור למחז"ה. והנה מצאנו ראינו בכתבי קודש שני נביאים בזמן אחד, א' נקרא נביא, והב' חוזה. והוא בימי דוד נתן הנביא וגד החוזה, ולפעמים נביא אחד מתנבא לפעמים בחזיון ולפעמים בנבואה ודיבור. ונרשום בכאן בקיצור מה שעלה ברעיונינו, כי ענין הנבואה הוא מגזרת ני"ב שפתים (ישעיה נז יט), והוא מלשון דיבור ששומע קול דיבור הנבואה מהבורא ית', וחזיון הוא שרואה האותיות בצירופים כך וכך. והחילוק הוא לדעתי הקלושה, כשנגזר מאת הבורא ית' שלא ישתנה הדבר לעולם, אזי הנבואה לנביא בקול דבר, וכן נאמר על ידי ישעיה (נה יא) כן יהיו דברי אשר יצא מפי לא ישוב אלי ריקם, מה שאין כן הדבר התלוי בתשובה וכיוצא, אזי החזיון לנביא במראה אותיות, ועל ידי תשובה יכול להיעשות צירופים אחרים מאותיות הללו, זאת מה שיעלה בדעתינו ויהי רצון שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו. וכבר דברנו בדברינו בנבואת ישעיה (א א) שהתחיל בחזו"ן, והלא גדול כוחו בנבואה והוא בן אמוץ נביא בן נביא ומזרע יחוס מלכות בית דוד, ובא הכתוב כמתרץ אשר חזה על יהודה וירושלים, שרצה הש"י שישובו עדיו, ותתבטל הגזירה על ידי צירופי האותיות הללו בדמיון אחר, כי גדלה חיבתו ית' על יהודה וירושלים. וסיוע לדברים מיונה שאמר לו הש"י וקרא עליה את הקריאה אשר אנכי דובר אליך (יונה ג ב), דובר דייקא, להיות דאגת יונה היה דלמא ישובו ויאמרו שהוא נביא שקר כמו שאמרו רז"ל (פרקי דר"א פ"י), על כן היתה נבואתו בדיבור והדיבור לא יתבטל, אך תוכן עלילות אמר לו הקריאה הזאת דייקא היינו ונינוה נהפכת (יונה ג ד) , בכדי שתוכל להתקיים שנתהפך מרעה לטובה על ידי התשובה (עיין סנהדרין פ"ט ע"ב), והבן. ועיין מ"ש בחזון עובדיה (א א) לחזון נחום האלקושי (נחום א א), וכאן לקצר באתי. והנה בכאן דיבור וחזיון הוא על פי מ"ש לעיל שעיקר מגמת אברהם במלחמות המלכים על דבר דוד אדונינו, וזה היה התווכחותו עם מלך סדום. והנה ענין המלכים הארבעה מלכים האלה ששבו שבית לוט, הם היו שרשם בקליפה נגד ארבע מלכיות שקמו על ישראל ושבו שבית דוד, דהיינו שבימי הארבע מלכיות בעוה"ר מלכות בית דוד בטל, ואברהם נצח אותם ולקח לעצמו את שבות לוט שבו ניצוצי דוד, לרמז שבאחרונה יקום אל"ה שמיא מלכותא די לעלמין לא תאבד, ותדיק את כל מלכותא האילון (על פי פסוק דניאל ב מד), ובית דוד נשיא על כל העולם כולו. והיה אברהם אבינו בראותו את כל זאת מתייירא, אפשר ח"ו יתערבו בגוים בהמשך הזמן ולא יהיה להם זכות, ובאפשר ח"ו

לא יקויים הבטחה הזאת בגרם החטא, כמו שהיה מתיירא יעקב (ברכות ד' ע"א), כי הבטחת הקב"ה באפשר על תנאי, ובפרט בראותו שגם הוא תשש כחו בהגיעו עד דן (בראשית יד יד), שראה שיעבדו עבודה זרה כמו שאמרו רז"ל (סנהדרין צ"ו ע"א), על כן הבורא ית' הראה לו ענין הנבואה הלזו בדיבור, להורות כי דבר ד' אשר יצא מפיו כן יקום, ובית דוד יהיה נכון לעולם לפני השם כירח יכון עולם. והנה אם היתה הבטחה רק בדיבור, לא היה שום ביטול למלכות בית דוד אפילו רגע אחד, והש"י רצה אם יעזבו בניו תורתי וכו' ופקדתי בשבט פשעם כו', על כן היה הדיבור במחזה, להורות שיהיה יכולת להתבטל ההבטחה בזמן מן הזמנים ואענה את זרע דוד, אך לא לעולם כי אף על פי כן היה ההבטחה בדיבור. ובזה יבואו כל הדקדוקים על נכון, "אחר "הדברים "האלה, שהשתדל אברהם ניצוצי המלוכה דדוד והיה מתיירא כנ"ל, על כן "היה "דבר "ד' "במחזה, ר"ל היה הדיבור המרמז לקיום במחז"ה, להורות שתתבטל ההבטחה בזמן מן הזמנים, אך לא לעולם כי תשוב המלוכה לזרע דוד ותכון לעד לעולם. וזהו לאמר, ר"ל על כן היה דיבו"ר במחזה, כדי לאמר לאברהם ולדורות אל תירא אברם אנכי מג"ן לך, כמו המג"ן שלובש גבור המלחמה, והמג"ן אינו מציל שלא יוכלו המורים בחיצים ובקשת להשליך אבני גיר אליו, רק יורוהו המורים ויצטער, רק שלא יוכלו לו להכותו כלה עד מיצוי הנפש, כי המגן מקבל החיצים ואבני בליסטראות, וככלות המלחמה ישוב הגבור ויעמוד על בוריו מן המכות אשר הכוהו על ידי דחקות והיקשות המגן על בשרו אבל לא נגעו עד לבו, כן הוא ענין מלכות בית דוד, הגם שאענה את זרע דוד, אך לא כל הימים (מלכים א' יא לט), כי אחרי ככלות שיעבוד מלכיות, יכון כסא דוד עד עולם, ומפרש שכרך הרבה מאוד, הוא אותיות אד"ם שהוא גלגול "דוד "משיח, כנודע מר"ת אד"ם "אדם "דוד "משיח, ור"ל השכר שלך שעסקת לפדות את נפש דוד יכון לעד לעולם, כי דו"ד הוא גלגולא דאדם קדמאה, ובעל כרחך מעשי ידיו של הקב"ה הוא אדם קדמאה לא יתבטלו, ויהיה איך שיהיה יקוים מלכות בית דוד באחרית הימים, ובין והתבונן ויבואו כל הדקדוקים על נכון בעזהי"ת, ועיין בפסוק שאחר זה פירוש אחר:

ויאמר אברם אדני הויה מה תתן לי ואנכי הולך ערירי ובן משק ביתי הוא דמשק אליעזר (**בראשית טו ב**). הדקדוקים רבו. א', למה הזכיר בכאן הב' שמות הללו דייקא. ב', מה תתן לי ואנכי וכו'. וכי לא האמין אברהם חסידא קדישא בהש"י המבטיח לו כל הנ"ל. ג', ביותר יוקשה דאי התפלל על הזרע, הרי מזה עשה מאמר בפני עצמו בפסוק שאחר זה (בראשית טו ג) ויאמר אבר"ם הן לי לא נתת זרע. ד', "דמשק "אליעזר, דרשו רז"ל (יומא כ"ח ע"ב) דולה ומשקה וכו'. ואם כן טוב הדבר. והנה יש לפרש התחלת החזיון

שראה בכאן הד' מלכיות, שעתידין לשעבד בבניו תיכף אחר הבית הראשון, וכבר ידעת (פסחים פ"ח ע"א) הבית ראשון נגד אברהם שקראו "הר, שהיא נגד הה' ראשונה, ובית שני נגד יצחק שקראו שדה, הוא ה' אחרונה, ובית שלישי שיבנה במהרה בימינו, הוא נגד יעקב שקראו בית, כי שפת אמ"ת תכון לעד (משלי יב יט). וכבר דברנו מזה בענין התאבקות הס"ם עם יעקב, ואמר לו למה זה תשאל לשמי (בראשית לב ל), תשא"ל ר"ת "שפת "אמת "תכון "לעד, ואין כאן מקומו. ונקדים עוד מה שאמרו רז"ל (יומא ס"ט ע"ב) למה נקראו אנשי כנסת הגדולה, שהחזירו עטרה ליושנה שירמיה ודניאל לא אמרו "הגבור "והנורא, כי אמרו איה גבורותיו ונוראותיו, והן החזירו עטרה ואמרו הגדול הגבור והנורא, כי אמרו הן הן גבורותיו ונוראותיו שה אחד וכו'. והנה לכאורה קשה דקראום כנסת הגדולה על שאמרו הגבור והנורא שלא אמרו ירמיה ודניאל, הרי תואר הגדול אמרו כולם, אם כן הול"ל לתארם בתואר גבורה "ומורא שהוסיפו הם, לא בתואר "גדולה שאמרו גם ירמיה ודניאל. והנראה בזה אחר שנדקדק עוד מה היתה סברת ירמיה ודניאל, וכי הם לא ידעו שהן הן גבורותיו וכו'. אך הוא להיות מדת הגבורה היא להתגבר על שונאי ישראל ולהתעורר בדין עליהם, ומדת החסד להיטיב ליריאיו. והנה הם דהיינו ירמיה דניאל ראו שהש"י אינו פועל גבורות לשונאי ישראל שאינו נוקם מהם נקמת ישראל, ואף על פי כן החסד מתגבר על ישראל שה אחת וכו', ולא יכלו להם כל האומות לעשותם כלה ח"ו, וייחסו זה למדת החסד לא לגבורה, ואנשי כנסת הגדולה (אמרו) אמת כי כל זה הוא חסד הבורא ית', אך הוא חסד המתלבש בדין, כי חסד גמור הוא להיות לישראל כל טוב ויעלו מעלה מעלה על כל העולם, על כן אמרו הן הן גבורותיו הן הן נוראותיו, ר"ל במדת הדין והמורא מתלבש החסד הוא גדולה, והבן. על כן קראום אנשי כנסת הגדולה, שר"ל שהם אמרו והופיעו לבאי עולם, כשגם שהש"י פועל גבורות, הוא מצד החסד שמתלבש בו, והבן. והנה הבית הראשון היה נגד אברהם מדת הגדולה והחסד, ואז היה מלכות בית דוד מלכות של חסד, וכשנחרב הבית הגם שנבנה אחר כך הבית שני נגד יצחק, לא חזרה מלכות בית דוד למקומה עד הגלות נגלות משיח צדקינו במהרה בימינו, וכן פסקה הנבואה בבית שני עד ימות המשיח במהרה בימינו, לכך הבטיח הש"י לאברהם שיהיו אומרים אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב, יכול יהיו חותמין בכולם וכו', "בך חותמין מגן אברהם (פסחים קי"ז ע"ב). והנראה לדרכינו הנ"ל הוא נאות, שתמיד יהיו אומרים אלקי יצחק ויעקב גם כן, שהוא נגד תואר "גבור "ונורא, הגם בעת שלא יתפשטו הגבורות לפעול פעולתם בשונאי ישראל, ואדרבה עם כל זה הן הן גבורותיו, והוא החסד המסתתר בגבורה כנ"ל, על כן חותמין רק מגן אברהם, כי

החסד המסתתר בגבורה, הוא המגן המציל לישראל בעת דוחקם. והנה אמר לו השי"ת אל תירא אברם מביטול המלכות בית דוד והנבואה אחר הבית ראשון שהוא נגד אברהם, ובו היה השפעת ה' ראשונה שהוא הויה בניקוד אלקים, כי אנכי "מגן לך שחותמין מגן אברה"ם, להורות הסתתרות החסד בגבורה להצלת ישראל עד עת בוא המשיח. וזהו שכרך הרבה "מאד, שהוא "אדם "דוד "משיח כנ"ל, ויחזר הכל לאיתנו ביתר שאת והוא עיקר המקווה, ואז ויאמר אברם בדרך תפלה אדני הויה שהיא נגד השני מקדשים, מ"ה תתן לי, ר"ל רבש"ע תמהר הבית השלישי שהוא נגד יעקב מדת תפארת מ"ה והבן, על ידי זה תתן אמת ליעקב חסד לאברהם אשר נשבעת לאבותינו וכו' (מיכה ז כ). גם "מה, ר"ת "מלך "המשיח. ועל כן אני משתוקק מאוד אל הדבר, כי ואנכי הולך ערירי, ר"ל כי בזמן הגלות יהיו צדיקים שלא יאמרו גבור ונורא, ולא תתואר רק בבחינת "גדול שהוא דרגא דילי. וזהו "ואנכי, ר"ל דרגא שלי הולך ערירי היינו לבדו כי יאמרו איה גבורותיו, רק ובן "משק "ביתי, ר"ל הבן שמשקה ביתי היינו מדת החסד שנקרא "בן, שמשקה את ביתי היינו הבית הראשון, נקרא בימי הגלות "דמשק "אליעזר, כבר ידעת ששם א"ל הוא בחסד, חסד א"ל כל היום (תהלים נב ג), והוא דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים, דהיינו מקבל מבחינת בינה העליונה, להשקות לאחרים לעזור לישראל בבחינת הסתר פנים לבל יוכלו להם, אבל אף על פי כן הוא רק אהבה מסותרת, ואני רוצה שיתקדש שמך הגדול במהרה, וידעו כל באי עולם כי אתה ד' אלקים לבדך עליון על כל הארץ, והבן עומק הדבר כי אי אפשר לפרש הכל במכתב, והנקודה רבה על הכתב:

ויאמר אברם (**בראשית טו ג**). אמירה בפני עצמו, ששאל שימהר הש"י הבטחת הבנים כעת:

הן לי לא נתת זרע והנה בן ביתי יורש אותי. על פי פשוטו ביותר יתכן כדברי הרב בעל מעשי ד', שבודאי בטח לבו בהש"י שיתן לו בנים, רק שפחד פן יתן לו קודם מותו, ולא יהיה לו פנאי ללמדו שיפרסם אלקותו ית', ואז עבד הבית יורש מדה זו ללמד פרסום אלקות, ולא הבן. ובזה ידוקדק הן לי לא נתתה עדיין, הגם שתתן לי אך כבר באתי בימים. ונוכל לפרש עוד שראה אברהם ברוח הקודש שתתבשר שרה בבן, ואם כן יהיה מדרגא דנוקבא, וידוע שכל מי שנשמתו מדרגא דנוקבא לא יאריך ימים. והנה כזה אירע ליצחק שפרחה נשמתו בשעת עקידה, ומאז נמשכה לו נשמה מדרגא דדכורא כנודע. וז"ש אברהם אני רואה ברוח הקודש הן לי לא נתת זרע רק לשרה, והנראה שלא יאריך ימים, ואפילו יהיו לו בנים ליצחק בימי ילדותו, לא יהיה לו פנאי ללמד לבניו פרסום אלקותו, ועל ידי זה והנה בן ביתי יורש אותי וכנ"ל: ובדרך הנ"ל יתפרש עוד, בהעמיק

למה קרא לעבד הבית "בן "בית. והנראה על פי דרך שאברהם אבינו ראה כן ברוח הקודש "שבן "הבית יירש אותו, כי לא נקרא זרעו כי בשעת הזריעה נשפע לו נשמה מסטרא דנוקבא, רק אחר כך בשעת העקירה נשפע לו נשמה מדרגא דאברהם סטרא דדכורא, ואז לא נקרא "זרע, רק "בן "ביתו מדרגא דיליה, והש"י לא הודיע לו האופן דאם כן לא תהיה העקידה נסיון, על כן היה הדבר קשה בציור אברהם, ושפט באפשר שהוא על עבדו וכיוצא. ובזה ידוקדק מאוד שאמר להש"י שני דברים אני רואה, אני רואה הן "לי לא נתת זרע, ואני רואה שבן ביתי יורש אותי, ובאפשר הכוונה על העבד ואז:

והנה דבר י"י אליו "לאמר (**בראשית טו ד**). דלכאורה יקשה למה לא אמר כפשוטו ויאמר אליו ד'. גם הלאמר לא יוצדק. ולדרכינו יאות מאוד, שר"ל דבר ד' היה אליו כעת בתשובה נכונה, לאמר "לו לאחר מכאן, ר"ל שלא תובן התשובה רק לאחר העקידה, וכעת צריך להאמין שכך יהיה הגם שהוא קשה הציור, והבן: לא יירשך "זה. ר"ל אותו "הבן "בית שאתה שופט בשכלך שהכוונה על העבד, "כי "אם "אשר "יצא "ממעיך, ר"ל אותו "הבן "בית אשר יצא ממעיך, ולא יקשה עליך למה לא יקרא לך זרע, ואתה רואה שלא לך יהיה הזרע, אל תתמה על זה כי דבר ד' יקום לעולם, ורמז לו הש"י ברמזים נכונים יובנו אחר כך בשעת העקידה, והוא:

ויוצא אותו החוצה (**בראשית טו ה**). רמז לשעת העקידה שאז אראלים צעקו חוצה. וגם ויוצא אותו החוצה, שהוא הוצאת הנשמה מן הגוף בחיים חיותו ואף על פי כן יחיה עוד, כן הוא הרמז שיוציא השי"ת נשמת זרעו ותושפע בו נשמה אחרת, ואז יקרא "בן "בית לא זרע. ורמז לו עוד הש"י כדי שיבין עיקר הדבר בשעת העקידה, והוא שאמר לו הבט נא השמימה וספור הכוכבים אם תוכל לספור אותם ויאמר לו כה יהיה זרעך. דלכאורה יקשה למה לא כפשוטו, כיון שגלוי לפניו שאי אפשר למנות כוכבי השמים שאין תכלית למספרן, יאמר לו כאשר כוכבי השמים לא יספרו מרוב כן יהיה זרעך, ולמה צוה לו לנסות למנות. אך הוא כי הנה הש"י רצה שיהיה מתנהג העולם במדת החסד ובמדת הדין, והוא על ידי עבודת ישראל להש"י "ביראה "ואהבה. והנה אבינו אברהם אבינו עיקר מדתו אהבה, ויצחק שנתקשר בדרגא דנוק' עיקר בחינתו "יראה מדת הדין, והש"י רצה (ליתן) לישראל עם קרובו המתנה הגדולה הזאת שיוכלו לעבוד את הש"י "ביראה "ואהבה, הגם שהוא קשה הציור בעיני כל האומות היאך יהיה מציאת החבור ליראה ואהבה, הלא "אהבה היא התקרבות "ויראה היא רחקות עבור המורא, עם כל זה ישנן בנושא אחד בישראל עם קרובו ביראת ואהבת המקום, ודבר זה היא להם בירושה דאבותיהם אברהם מדתו אהבת חסד, ויצחק בהתקשרו בסטרא דנוק'

בעת הוולדו והוא מדת הדין, והבורא ית' בלל אותם בשעת העקידה כנודע, ואז נתקשר יצחק בדרגא דדכורא, לכן נולד אחר כך יעקב איש "תם יושב אהלים (בראשית כה כז) "רחמים כלול מחסד ודין, וממנו לזרעו אחריו לעבוד את הבורא ית' ביראה ואהבה ביחד. ובדרך זה יונעם למשכילים מה ששמעתי מכבוד אדמו"ר הרב החסיד הקדוש מו"ה מ"מ (מרימנוב) זצוק"ל פירוש על הפסוק (בראשית כב יז) שהבטיח הש"י לאברהם אחר העקידה ושמתי את זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים, דהקשה אדמו"ר כיון דהבטיח לו הש"י ככוכבי השמים, למה לו הבטחת כחול הים, דאי אפשר לומר דחול הים הוא בכמות יותר, דהרי כוכבי השמים גם כן אי אפשר למנות, כמו שנאמר בכאן אם תוכל לספור אותם, ובמהות ואיכות ודאי כוכבי השמים הם ביתר שאת ורבות מחול. ואמר כבוד אדמ"ו זצוק"ל דזה הוא הבטחה הגם שיהיה לזרע אברהם בחינת אהבה להבורא ית', דזה הוא הבטחת כוכבי השמים שנראה מעניינם תשוקתם הגדולה להבורא ית', על כן הם מתנועעים מחמת גודל התשוקה והבהירות (עיין רמב"ם פ"ג מהל' יסוה"ת ה"ט), עם כל זה יהיו גם כן בבחינת כחול וכו' שהוא בחינת יראה, כמו שנאמר (ירמיה ה כב) האותי לא תיראו נאום ה' אשר שמתי חול גבול לים. (ובזה ידוקדק לשם שלא אמר כחול הים רק אשר על שפת הים, שמורה על היראה שמתיירא הים שלא יעבור גבול החול אשר הטביע בו הש"י בחינת יראה, והבן). ובזה יבוא על נכון הדקדוק שדקדקנו לעיל בכאן, דהנה אלו לא צוה לו הש"י בכאן לנסות בדרך הנסיון אם יהיה יכולת לבוא לתכליתם, היה באפשר שיפרש אברהם אחר כך בשורת העקידה שהבטיח לו הש"י מתחילה כוכבי השמים, שאפשר לבוא לתכלית מינויים, ואחר כך הבטחה יתירה כחול וכו', ולא היה מובן מזה ענין יצחק שנתקשר מתחילה ביראה סטרא דנוק', ונכלל אחר כך באהבה סטרא דדכורא וממנו הובטחו הבנים כנ"ל. והנה בכאן ענין המראה היה ברמז, שיובן התכלית בשעת העקידה שהזרע לא יתייחס לאברהם, רק אחר כך יקרא בן בית ולא נתפרש הענין כדי שיהיה ענין העקידה נסיון לאברהם, רק הש"י הראה לו בכאן ענין הרמז, ויאמין בדרך אמונה עד עת בוא דברי קדשו. וזה שצוה לו הש"י לנסות אם יהיה בחק האפשרי למנות הכוכבים ויהיה זה מן הנמנע, ממילא כיון שידע אברהם שהוא מן הנמנע למנות הכוכבים, אזי אחר כך במראה שאחר העקידה יקשה למה לו להבטחת החול וכנ"ל, ממילא יתפרש הדבר ליראה ואהבה כדברי אמ"ו זצלה"ה, ואז יבין למפרע למה היה יצחק בנו מסטרא דנוק' מתחילה, וזה שראה שלא לו יתייחס הזרע, ואחר כך יתייחס לו להקרא רק בן בית, והבן כי מאוד עמקו הדברים, ובזה תבין מה שאמר:

והאמין בד' (**בראשית טו ו**). הגם שהיה קשה בעיניו כעת ענין ב' העניינים שראה ברוח הקודש, האמין בו ית' שיקום דברו לעולם ויחשבה לו לצדקה, והבן:

ויאמר אליו אני ד' אשר הוצאתיך מאור כשדים לתת לך את הארץ הזאת לרשתה (**בראשית טו ז**). לפי הנראה מדבריו יתברך שכוונת הוצאה היתה ליתן לו את הארץ. והנה אברהם אבינו לא ירש את הארץ להיות מושל עליה כעת, עד שזרעו יצאו על פני תבל, ואם כן היה באפשר להבטיח לו הבטחה הזאת שיתן לו את ארץ כנען בעודו באור כשדים, על כרחך צריכין אנו לומר דצורך היתה היציאה מאור כשדים לירושת הארץ, וצריך להבין האיך תלוי זה בזה. ואחשבה לדעת דהנה ידוע דשם הויה ב"ה הוא פנימיות החיות מכל העולמות, ובכל ספירה וספירה מריש כל דרגין עד סוף כל דרגין. והנה המדריגה הראשונה שבו מתלבש אור "אין סוף ב"ה נקרא "כתר, והוא מכונה אי"ן לרוב העלמו. והמדרגה האחרונה סוף האצילות נקראת מלכות, מתהפך כחומר חותם בסוד "אני, אתוון דדין כאתוון דדין כי סוף מעשה במחשבה תחילה, והוא סוד הכתוב (ישעיה מד ו) כה אמר ד' צבאות "אני ראשון "ואני אחרון. וכתב האר"י ז"ל עוד לפירוש הפסוק, דאותיות לפני השם הויה הוא השם טדה"ד, ואותיות שלאחריו הוא שם קדוש כוז"ו, ושניהם בגימטריא אנ"י, והוא סוד אני ראשון ואני אחרון, והכוונה השם הויה מסתתר ומתעלם בתוך כל עלמין, והוא עצם החיות ואני אני הוא ומבלעדי אין אלקים. והנה תראה דבר נעים כי אלו הג' שמות דהיינו יהו"ה, והשמות המסתתר בו דהיינו טדה"ד כוז"ו, בהכפלת השתי אותיות ראשונות על השנים השניות, יעלו למספר כת"ר, (שהוא סוד "אין הסתר הראשון "ואני סתר האחרון), דהיינו כזה י"ה פעמים ו"ה, בגימטריא קס"ה. ט"ד פעמים ה"ד, בגימטריא קי"ז. כ"ו פעמים ז"ו, (שהוא סוד כפל אחד על הויה, והוא סוד י"ג מילואי הויות המכונים לי"ג מדות כנודע), בגימטריא של"ח. ממילא קס"ה קי"ז של"ח, יעלו למספר כת"ר, (חשבון הלז מצאתי בספר ברית כהונת עולם מאמר קדושה משולשת). והנה תראה הסתתרות השם הויה "באני הוא המדה האחרונה, יעלה סך הכל בהכפלותם מספר כת"ר, להורות סוף מעשה במחשבה תחילה והכל אחדות אחד, ותוכל להבין בכאן סוד אור ישר ואור חוזר, בהגיע האדם למדריגת "אני יוכל להתבונן סוד "אין, והמשכילים יבינו ברמז מועט בדברי האר"י ז"ל בסוד "מוסף, שהוא ענין תוספת כתובה, ואז אומרים "כתר יתנו וכו'. והנה מקובל לחכמי האמת בסוד האי"ן הנקרא "כתר, יש תר"ך עמודי אור, (על כן נקרא "כתר, ומהם משתלשלים למטה סוד תר"ך מצות תרי"ג דאורייתא וז' דרבנן, וכן יש תר"ך אותיות בעשרת הדברות), ובתוכם מאיר אור אין סוף ב"ה אשר אי אפשר לתארו בשום אות ונקודה. והנה זה לעומת זה

עשה אלקים, כמו שיש עשר ספירות בקדושה כן בס"א, ובקדושה הוא עשר ולא אחד עשר, פירוש שאין לחשוב אור אין סוף ב"ה המאיר בהם, כי אי אפשר לכנותו בשם ענין, והבן כי יראתי בפצותי פי. מה שאין כן בסט"א קא מחשבינן אחד עשר כל המוסיף גורע, והוא סוד הביטול שלהם בי"א סממני הקטרת ועשתי עשרה יריעות עזים, כי גם הפנימיות יוחשב לאחד, והוא כנגד המן ועשרת בניו, וכנגדן י"א ארורים בתורה, והבן. והנה כן הוא לדעתי בענין הכת"ר דקדושה תר"ך עמודי אור, ובס"א יוחשב עם הפנימיות לתרכ"א כל המוסיף גורע. והוא לדעתי ענין נמרוד ודור הפלגה, שרצו להגביר כח הס"א כנודע, ומפני כך נקרא אותו המקום מאו"ר כשדי"ם, בגימטריא תרכ"א. על כן נמרוד שהיה כ"כ גדול דקליפה, המריד את כל העולם כולו (עירובין נ"ג ע"א), ונתגלגל בסנחרב ובלבל גם כן את כל העולם (ברכות כ"ח ע"א), וכן בנבוכדנצר והוא גוג לעתיד שירצה להתגבר על ד' ועל משיחו. והנה תדע מעלת ארץ ישראל הוא בחינת המלכות דקדושה כנודע, סוד לבנ"ה בגימטריא אנ"י הוי"ה, הן ג' שמות הנ"ל, והבן. והנה נמרוד המריד את כל העולם כולו במלכות"ו שמלך באו"ר כשדי"ם והבן, ורצה להטות את אברהם אחריו ח"ו, והש"י הוציאו משם על ידי התעוררת מסירת נפשו של אברהם כנודע, וכבר קדם מאמרינו כמה פעמים שעל ידי מסירת הנפש מתגברין על הקליפה, כידוע ענין עשרה הרוגי מלכות והבן. ובהתבוננת בכל דברינו הנ"ל תבין היטיב מה שאמר לו הש"י אנ"י "ה' דייקא, אשר הוצאתיך מאו"ר כשדי"ם לתת לך את הארץ הזאת מלכות דקדושה, סוד "אני "ה' בגימטריא לבנ"ה, ומשם יעלה מעלה להשגת סוד האי"ן בסוד אור חוזר, עד שישיג סוד הכתר בתר"ך עמודי או"ר. (ואל יקשה בעיניך מה שאמרתי שישיג סוד הכת"ר, הלא ידוע אי אפשר להשיג כמו שמבואר בזהר שהכוונה בדברינו להשיג הסוד אבל לא הענין והבן), היפך קליפת או"ר כשדי"ם, ולולי שהוציאו הש"י משם לא היה באפשר להורישו את הארץ דקדושה, והבן. והשם הטוב יכפר בעדינו ויאר עינינו בתורתו. ועל פי פשוטו נראה שהש"י הבטיח לו שהוא בעצמו יירש את הארץ, דהיינו לזמן התחיה במהרה בימינו, והבטיח לו בכאן שיחיו המתים במהרה בימינו. ואל תתמה על זה כי הנה אני ד' אשר הוצאתיך מאור כשדים, שהשליכוך לכבשן האש ואני הצלתיך, ממילא אתה רואה שאני משדד המערכה באהבתך, ממילא תאמין גם בתחיה שאחיה במהרה אותך ואת זרעך, ואז תירש בעצמך את הארץ, וזה מדוקדק באומרו ית' לתת ל"ך, נ"ל:

ויאמר אדני הויה (**בניקוד אלקים**) **במ"ה אדע כי אירשנה** (**בראשית טו ח**). ידוע שדרשו רז"ל (נדרים ל"ב ע"א) שלא טוב עשה אבינו הראשון אברהם בזה על נואמו במ"ה אד"ע.

ויש מהם שדרשו (עיין ב"ר פמ"ד י"ד) לשבח ששאל באיזה זכות, והשיב הש"י בזכות הקרבנות. ורשות ניתן לדרוש והתורה כפטיש יפוצץ סלע, ואגב נדייק למה הזכיר הב' שמות הנ"ל. ונקדים לשון הזהר ויחי (ח"א רמ"ז ע"ב) ברכות אביך כו' ע"ד תאות גבעות עולם (בראשית מט כו), ע"ד דא הוא קשורא דתרווייהו, (ור"ל ע"ד נקרא הזעיר אנפין, שתיבת ע"ד הוא לשון התקשרות, מלשון התקשר מעדנות כימה (איוב לח לא), על כן נקרא ע"ד שמקושר בה' עילאה ובהא' תתאה), תאות גבעות עולם תיאובתא דתרווייהו לגבי', אימא עילאה לאעטרא ליה, ואימא תתאה לינקא מיניה, עיין שם דבריו ולשונו ממש כי קצרתי באמרים. והנה אמר אברהם אבינו כי להיחוד השלם הזה בשלימות, צריך זכותא דארץ ישראל לבל ישלטו זרים בארץ הקדושה והבן, וז"ש אדנ"י (היא אימא תתאה מלכותא קדישא), ה"ויה (בניקוד אלקים היא אימא עילאה בינה הני תרין גבעות עולם), במ"ה (מ"ה נקרא הזעיר אנפין), אד"ע (מלשון התקשרות כמו וידע אדם (בראשית ד כה), והכונה שני שמות הללו אדנ"י והו"יה בניקוד אלקים, אקשר במ"ה הוא הזעיר אנפין), כי אירשנה (כי יתפרש מלשון כאשר, כמו כי יהיה היובל לבני ישראל (במדבר לו ד)), ור"ל כאשר אוריש את ארץ ישראל, אז אגרום היחוד השלם. והנה אברהם אבינו שהיה כלול בתוכו כל הנשמות ישראל, דיבר בעדו והוא בעד כל ישראל, ואמר להבורא ית' תינח בזמן שיהיו ישראל בארץ ישראל, ויירשו את ארצם ולא יתאחזו זרים בארץ הקדושה והבן, אבל בהיותם בארצות אויביהם ויהיה אחיזה לזרים בארץ הק', לא יהיה ח"ו היחוד השלם הנ"ל, ומהיכן יבוא להם הגאולה והחירות, כי עיקר הגאולה והחירות בא מהתעוררת היובל הגדול, והבן. ואפשר גם לפירוש הזה יש מקום לדברי רז"ל שהיה לו לבטוח בשם ד' כי יעשה עבור קדושת שמו ולמענו יעש, כמו שהיה בריאת העולם בלי אתערותא דלתתא, רק ששיער כביכול השעשועים שיהיה לו מישראל, וזה גרם התעוררת הבריאה (עיין). כן כשיבוא זמן הגאולה וארא כי וכו' ותושע לי זרועי (ישעיה נט טז), והבן כי אי אפשר לפרש הכל בכתב והמ"י:

ויאמר אליו קחה ל"י עגלה משולשת וכו' (**בראשית טו ט**). כבר דרשו רז"ל (ב"ר פמ"ד ט"ו) אלו הבעלי חיים על הארבע מלכיות. ולפי מה שפירשנו לעיל (בראשית טו ח) מאמר אברהם במה אדע כי אירשנה לארץ ישראל דייקא, מה שאין כן בהיותם בארצות איביהם, האיך יהיה באפשרי שיבוא להם הגאולה בהעדר היחוד השלם ח"ו. והשיב הש"י קחה ל"י עגלה וכו', ר"ל כל הארבע מלכיות תקח ל"י לשמי, דהיינו על ידי מסירת נפש שימסרו ישראל את עצמם עבור כבוד שמו בשיעבוד מלכיות הללו, אזי

יעלו מיין נוקבין על ידי מסירת נפשם ויוציאו חיל שבלעו מפיהם כנודע זה למשכילים, ובהתעוררת זה יבוא הגאולה במהרה בימינו:

ויקח לו את כל אלה (**בראשית טו י**). מבואר במגלה עמוקות הכוונה כי ל"ה שרים בימין ובראשם ישמעאל, ול"ה משמאל הקדושה ובראשם אדום, והם אלה מול אלה, ויבתר אותם בתו"ך, הם ישראל האחוזים בתפארת ישראל קו האמצעי, ואי"ה יתבאר בפירושינו לדבריו. ולפי דברינו הנ"ל שרמז לו הש"י ענין מסירת נפשות ישראל במלכיות, מבואר בפירוש הכתוב כך ויקח לו את כל אל"ה, היינו המלכיות אל"ה מול אל"ה כמ"ש המגלה עמוקות, וריבוי האת היינו הניצוצות המובלעים בתוכם, ועל ידי מסירת הנפש מוציאים בלעם מפיהם ונכללין הניצוצות בקדושה, היינו עמוד האמצעי תפאר"ת ישרא"ל. וזהו ויקח לו את כל אל"ה, היינו האותיות והניצוצות המובלעים במלכיות הנקראים אלה, ויבתר אות"ם בתוך, ר"ל על ידי המיין נוקבין כשמוציאים האותיות, בודאי יצורפו לצירופים אחרים קדושים בהעלות אותם לקדושה, כי בקליפה הם צירופים אחרים, וזה נקרא ביתור וניתוח ופיזור. וזהו ויבת"ר אות"ם בתו"ך, ר"ל שביתר האותיות בצירופים שונים, שיגיעו לתו"ך הוא תפארת ישראל, ויתן איש בתר"ו לקראת רעהו, ר"ל כשמוציאים האותיות של ניצוצות קדושה, אזי באים האותיות זה מול זה כראוי להם, מה שאין כן בהיותם עשוקים לא היו איש לקראת רעהו, רק היו בצירופים לא טובים. ואת הצפור לא בתר, כבר ידוע שהנשמה של אד"ם נקראת צפו"ר, כמו שאמרו רז"ל (עיין זוהר ח"ג רט"ז ע"א) שהנשמה אומרת מיום שנפרדתי מן הגוף אני נודדת כצפור. ואמר שהגם על ידי מיין נוקבין שיורדת הנשמה למקום הקליפות, ומתדבקין בה הניצוצות והאותיות שבקליפה, ומתהוין מהאותיות צירופים קדושים כמ"ש, עם כל זה הנשמה נשארת בכל חלקיה ואינה מתפזרת להחלק לחלקים, רק כל חלקי הנפש רוח נשמה נדבקים בחיי החיים כנודע, וריבוי הא"ת הוא האותיות המצטרכים לנשמה ושייכים לה נשארים אצלה כנודע, והשם הטוב יכפר בעדינו ואל יאמר פינו דבר שלא כרצונו:

וירד "העיט על הפגרים (**בראשית טו יא**). העיט הוא עוף טמא ודורס, ורמז להיצר הרע המטעה את האדם שרוצה למסור נפשו עבור קדושת שמו, ומצייר לו איך האיברים והגשמיים יהיו פגרים מנותחים, כי רצונו שיסור מהש"י ח"ו, וישב אותם "אברם שלא ישגיח אדם על זה, ועל ידי כך נשאר לבניו (ח"ו) אחריו בירושה, שאפילו פושעי ישראל נקל להם למסור נפשם על קדושת השם, כי זה להם בירושה מפעולת אבינו אברהם:

מה שיש לדקדק במקראי קודש הללו הוא. א', ויהי השמש לבו"א (בראשית טו יב), הוה ליה למימר והשמש באה, ואם להיות שעדיין לא באה רק היה התחלת הביאה, קשה מה

משמיענו בזה שבאותו הזמן נפלה תרדימה עליו. ב', והנה אימה וכו' נפלת עליו, הוה ליה למימר נפלה עליו כמו בתרדמה. ג', מהו הכוונה בלשון בארץ לא להם (בראשית טו יג). ד', וגם את הגוי (בראשית טו יד), מאי "וגם, דבשלמא אלו היה זה שקודם בשורה טובה, יצדק וג"ם דר"ל עוד אני מבשרך בשורה טובה, אבל באמת העבדות והעינוי מהו טובתה. ה', ריבוי הא"ת וגם א"ת, ועוד שארי דקדוקים יובנו מתוך דברינו. אך הוא לפי מאמרינו הנ"ל היה אברהם אבינו מתיירא מה יעשו ישראל בגלות המר שיהיה להם קיום, ובפרט כשלא יהיה חזון נפרץ ואין נביא וחוזה, וידמה להם ח"ו כאילו לית דין ולית דיין, כשיראו שעם ד' אלה נתונים למשיסה, ולא יהיה להם כח לעמוד בפרץ לקדש שמו הגדול ית', כי הוא דבר שלא בטבע החומר. אך היא על ידי הכנת אברהם אבינו, הבטיחו הש"י שיזכך חומריות בניו על ידי שירדו למצרים, הוא המקום העכור שבכל הארצות שנקרא ערות הארץ כנודע ויעבדום ויענום, ועל ידי כך יזדכך חומרייתם וישאר לבניהם אחריהם לעולם זכות החומר, וגם על ידי הניסים והנפלאות שיעשה הש"י להם במצרים בשידוד מערכת השמים ויכניע את קליפת מצרים, על ידי זה ישארו באמונתם עד עולם, וגם כל האומות לא יהיה כוחם חזק כל כך, כי להיות מצרים הוא הבכור שבשרי אומות הך הכפתור וירעשו הסיפים. ובזה נבוא אל ביאור המראה ויהי השמש לבוא, דהיינו זמן רב קודם החורבן בית שני נתבטלה הנבואה, כי הנבואה דמיון לזריחת השמש המאיר לארץ ולדרים, ותרדימה נפלה על אברם, רמז שיהיו ישראל בבחינת הדורמוטא אין חזון נפרץ. והנה אימה חשיכה גדולה נפלת עליו, הגם שרז"ל (ב"ר פמ"ד ט"ו) דרשו אלו התיבות על כל הד' מלכיות, יש לפרש דעיקר על הרביעית הכלולה מכולם כנודע ואין זה סותר לדבריהם, והנה נפלה האימה עליו שהיה מתיירא מההסתר פנים, ומאין יהיה להם כח להיות להם כח לעמוד בפרץ בזמן שאין נביא וחוזה ואין שידוד המערכה, ואמר "נפלת שראה במראה שכל רגע ורגע נפלה עליו האימה יותר, על כן אמר בלשון הווה, ורמז שאין לך יום שאין כו' מרובה מחבירו, והדורות והשכליות מתמעטים בכל יום. ויאמר לאברם ידוע תדע כי גר יהיה זרעך, ר"ל אל תתמה על החפץ האיך יהיה להם באפשר בחומרייתם להשליך נפשם מנגד עבור קדושת שמו ית', ובפרט בעת הסתרת פנים ואין נביא וחוזה, ועולם כמנהגו נוהג בטבע בלי שידוד ובלי מופת מנגד להטבע, על זה אמר כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם דייקא, ר"ל שיהיו כעת גרים בארץ אשר הוא היפך הקדושה לגמרי, ועבדום וענו אותם ועל ידי כן יזדכך חומריותם למאוד, וישאר זה להם לטבע קיום הזדככות החומר, ולהשליך נפשם מנגד עבור קדושת שמו ית' אפילו לפושעי ישראל, ואם כן זאת העבדות היא הבטחה גדולה. לזה יצדק אחר כך הבטחה

האחרת בלשון "וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי בשידוד המערכות, וריבוי האת על כוחם בשמים שרי מעלה שהם היו הראשונים בשרים, וממילא הך הכפתור וירעשו הסיפים, ויהי להם בנקל לעמוד בפני כל הקמים עליהם אחר כך באחרית הימים, נ"ל:

ד"ן אנכי. באפשר רמז לנ"ד צירופי הויה, יעויין עניינם בספר כ"ח ד'. והם רי"ו אותיות מכוון לשם המפורש שפעל ישועות וגבורות על הים בים סוף, כנודע מפסוק (שמות יד יט) "ויסע (שמות יד כ) "ויבא (שמות יד כא) "ויט:

ד"ן אנכי. בעצמי כביכול לא על ידי שרף ולא על ידי שליח, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, הכוונה גם כן על הניצוצות הקדושות שהוציאו ממלתעות פיהם שהיו תקועים בקליפת מצרים, ועשוהו כמצולה שאין בה דגים. ועל פי פשוטו כשנדקדק תיבת ואחרי כן, דלא הוה ליה למימר רק ויצאו ברכוש גדול. אבל עיקר הכוונה "ואחרי "כן מופלג, דהיינו שעיקר הרכוש ישיגו על הים. ובזה יונח לנו מה שהוקשה לי על מאמר רז"ל שדרשו רז"ל (ברכות ט' ע"א) דבר נא באזני וכו' (שמות יא ב), אין נא אלא לשון בקשה, בבקשה ממך אמור להם, שלא יאמר אותו הצדיק אברהם ועבדום ועינו אותם קיים בהם, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם. דהקושיא רבה ובאם לא יתרעם אברהם אבינו, הרי הש"י הבטיח ולא איש אל ויכזב. אך הוא הש"י הבטיח "ואחרי "כן, דהכוונה על ביזת הים, שאז היה עיקר היציאה כנודע ויושע ד' ביום ההוא, וכו' (שמות יד ל). אך בין דין לדין בראות אברהם אבינו שיצאו ואין להם רכוש יאמר כנ"ל. על כן אמר הש"י בבקשה ממך אמור להם, שישאלו כדי שלא יאמר אברהם וכו', אבל באמת מה שהבטחתי אקיים אחרי כן, נ"ל. ונרמז עוד בכתוב שהש"י יפרע מהם מדה כנגד מדה, והכי פירושו וגם "את "הגוי "אשר "יעבודו, ר"ל אותן העבדות שיעבדום "דן "אנכי, כזאת אדונם אני מדה כנגד מדה, וכמו שדרשו רז"ל (שמו"ר פ"ט י') שכל עשר מכות וטביעת הים, היה מדה כנגד מדה. ונרמז עוד שהש"י יפרע מעבדיהם ושפחותם בכור השבי ובכור השפחה (שמות יא ה) ששמחו בצרת ישראל. וזה וגם "את "הגוי אשר יעבודו, ר"ל עם אותן הגוים שמשעבדין בהם, דן אנכי, נ"ל:

הגו"י אש"ר יעבוד"ו, ס"ת ריו מנין האותיות שבפסוקי "ויסע "ויבא "ויט, שמהן יוצא השם המפורש שפעל גבורות בים סוף. "יעבודו "דן "אנכי "ואחרי "כן "יצאו "ברכוש "גדול, ר"ת בגימטריא נ"ו מנין התיבות שבפסוקים הנ"ל, (והוא סוד "אימה "ויראה, תיבות מנין אימ"ה אותיות מנין ירא"ה, כן הוא בספר ברית כהונת עולם):

ואתה תבוא וכו' (**בראשית טו טו**). יש לדקדק דזה הוה ליה למימר מקודם אתה תבא וכו', ואחר כך גר יהיה זרעך (בראשית טו יג) כסדר המעשה. והנה לפי פשוטו י"ל

להשמיענו שגירות הארבע מאות שנה יתחילו בימיו, אבל לא העבדות. אך אף על פי כן יקשה דהוה ליה למימר ואתה תבוא וכו', קודם הבטחת וגם את הגוי וכו' (בראשית טו יד). אך לפי מ"ש לעיל דפסוק וגם את הגוי הוא הבטחה נוספת על הבטחת העבדות שהוא גם כן בשורה טובה, לא רצה להפסיק, נ"ל:

אל אבותיך "בשלום (**בראשית טו טו**). נ"ל הבטחת "בשלום. הוא על ענין המלבוש חלוקא דרבנן שמתלבשת נשמת הצדיק אחרי צאתו מהעולם, והוא גוף רוחני תמורת הגוף הגשמיית שמניח בזה העולם, והוא נעשה רמ"ח איברים מרמ"ח מצות עשין, ושס"ה גידין משמירת הלא תעשין, ומי שאינו משלים התרי"ג מצות חסר ממעטה לבושו, והש"י הבטיחו שיבוא אל אבותיו בשלום, דהיינו בשלימות המלבו"ש בשלו"ם אותיות מלבו"ש. תקבר בשיבה טובה, גם הגוף שישאר בעולם הזה יקבר בשיבה טובה שלא ישלוט בו רמה ותולעה ורקבון ועצמותיו כדשא תפרחנה, כי חיות הנה מסודות התורה שהנשמה מודיע לו, כנודע ממעלת הצדיקים השלמים:

ודור רביעי ישוב"ו הנה (**בראשית טו טז**). לא אמר יבואו, רק ישוב"ו. כי כבר היא שלהם מהיום וישובו כל איש לביתו המוחזק לו מאבותיו, ואם כן כיון שהוא שלהם מהיום, למה לא אטלנה מהיום. לזה אמר כי לא שלם עון וכו':

ויהי השמש באה (**בראשית טו יז**). המראה מרמזת לחורבן, שחשך מראה הנבואה ובית המקדש ועבודה, ואז נתהווה הסתר פנים. וזהו ועלט"ה היה, שהוא לשון כיסוי מלשון וילט פניו באדרתו (מלכים א' יט יג), שנתכסה הכל ולא נשאר לנו רק התורה הזאת, ועל ידי התורה יתגלו לנו במהרה שוב כל המדריגות. וזהו והנה תנור "עשן "ולפיד "אש, דכפי החוש יראה אדם בתחילה קודם התלהבות אש העשן רב המסתיר כח האש, ואחר כך בוקע הלפיד העשן ויוצא. וזהו והנה תנור עש"ן, כמו שהוא בתנור תחלה רק עשן המכסה האור ואחר כך ולפיד אש, ומהיכן יהיה הכח הזה לאיש הישראלי שיתגלה לו כל זה אחר כך, אמר אשר עבר בין הגזרי"ם האלה, להיות שעסקו בתורה דהיינו גזירות התורה וסייגיה וגדריה. גם גזרי"ם, ר"ת חמשה שרי תורה גליצור זנזגאל רזיא"ל יופיאל מיכאל. גם אשר עבר בין הגזרי"ם האל"ה, עבור שסבלו כל הגזירות של אומות העולם הנקראים אלה כנ"ל, וקדשו שמו ית' וכנ"ל:

ביום ההוא (**בראשית טו יח**). הכריתות ברית עם אברהם היה עבור דביקתו בקונו ית', ויצוה את בניו אחריו להשכיל באמיתת הש"י ובחכמת תורתו. וענין החכמה הוא מחשבה כביכול ובבורא יתברך כולם בחכמה עשית (תהלים קד כד) , בראשית (א א) מתרגמינן בחוכמתא, ענין ראשית חכמה (תהלים קיא י). והנה עיקר הבריאה בהברא"ם

(בראשית ב ד) בזכות אברה"ם (ב"ר פי"ב ט'), שיצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ד', להיות מחשבתם דבוקה תמיד בבורא ית', כמו שהש"י כולם בחכמה עשה כביכול, וחכמ"ה נקרא ביו"ם ההו"א כנודע, שהוא נעלם ונסתר שלא לנוכח, מה שאין כן "יום "הזה הוא נוכח, וכן "יום "ההוא בגימטריא חכמ"ה, והדברים עתיקין:

א"ת אברם, א"ת לרבות זרעו אחריו, לאמ"ר לדורות כל אחד לבניו ענין שכרת הש"י עם זרע אברהם אוהבו. נתת"י, נתתי כבר ומוחזקת היא כבר בידם. א"ת הארץ, את לרבות כל מקום אשר תדרוך כף רגליהם שיכבשו משאר ארצות:

א"ת הקני וכו' (**בראשית טו יט**). האתי"ן לרבות שאר האומות המעורבין בהם, או לרבות כוחם ושריהם בשמים ממעל:

את הקני וכו' הקנז"י והקדמונ"י, ידוע מה שאמרו רז"ל (ב"ר פמ"ד כ"ג) שבכאן נזכר עשרה אומות, והם לא ירשו אלא שבעת אומות, והג' הראשונים יירשו לעתיד לבא. והנה קבלתי שהז' אומות הם כנגד ז' תחתונים חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות דס"א, וקבלתי סידורן מאדמו"ר ק"א בוצינא דנהורא רשכב"ה כק"ש מה"ר יעי"צ מ"כ בק' לובלין זצוק"ל, ויבואר לקמן אי"ה. והנה קני וקניזי וקדמוני, נ"ל שהם נגד ג' ראשונות דס"א כתר חכמה בינה, ולעתיד לבא תמלא הארץ דיעה ויהיו במעלה גדולה, והגאולה יהיה מיובל העליון, אזי יבטלו גם הג' ראשונות דס"א, וירשו קני וקניזי וקדמוני. וענין שמותם נ"ל קנ"י, עניינו לשון ק"ן, וכבר ידעת שסוד הבינה היא האם הרובצת על הבנים בסוד הק"ן. והנה זה לעומת זה עשה אלקים, על כן נקראת הבינה דס"א קנ"י בקטנות, והבן. קנז"י, החכמה בקדושה נקרא זק"ן זה קנה חכמה (קידושין ל"ב ע"ב), וזה לעומת זה בס"א החכמה נקרא קנז"י, בהיפוך אתוון זקן והיו"ד נוספת לקטנות כנודע, ויש לי עוד הרהורי דברים למה הנו"ן והקו"ף קודמין לזיי"ן, ואין רצוני להאריך ובאפשר יבואר במקום אחר בעזה"י. קדמו"ן, ידעת הכתר דקדושה נקרא "אור "קדמון וזה לעומת זה בקליפה קדמונ"י לקטנות ביו"ד, והבן. זה לא קבלתי והש"י יצילנו משגיאות ואל יאמר פינו דבר שלא כרצונו:

ואת הרפאים (**בראשית טו כ**). החוי לא נזכר. נ"ל כי המגיד מראשית אחרית שהחוי ישלים את ישראל, וישארו בארצם מסקי מיסין חוטבי עצים ושואבי מים (יהושע ט כז), ונזכר הרפאים שהוא עו"ג, שהיה תחת ממשלתו גם כן מאומת החוי, עיין בשפתי חכמים:

סידורן של הז' אומות שהם נגד חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות קבלתי מאדמו"ר הנ"ל זצוק"ל. כנענ"י, החסד דס"א כנעני מלשון הכנעה, שעל ידי החסד היא

הכנעה, (וכן הוא בס"א אהבות רעות מצד הכנעת החס"ד דסט"א, שמראה לו אהבת התענוגים, והבן). חת"י הוא גבור"ה דס"א, שהוא מלשון חת"ת שהוא יראה וגבורה כנודע, (ומשם באים היראות הרעות מצד הקליפות, והבן). אמרי, תפארת דס"א. אמר"י לשון התפארות, מענין וד' האמירך היום (דברים כו יח), (ומשם בא הכבוד המדומיי והתפארות אשר לא לד' המה). פרז"י, נצח דס"א, מלשון פרזות תשב (זכריה ב ח), כי הנוצח יושב בערי הפרזי בבטחונו בנצחונו, (ומשם בא הנצחון והנקמה אשר לא להשם הוא). חו"י, שכחתי מה אמר קדוש השם בזה. ונ"ל שהוא מלשון חיוויא, שהוא נחש הכרוך בעקב, שהוא סוד ירך שמאל, וגם בקדושה הוד"י נהפך עלי למשחית (דניאל י ח), דהיינו כל היום דו"ה (איכה א יג) בהיפך אתוון, יהיה איך שיהיה חו"י הו"ד דס"א. ובזה יובן מה שכתב ביהושע (ט ד) אצל החו"י, ויעשו גם המה במרמה, ר"ל כמו שנחש הקדמוני היה ערום ועשה במרמה, כן גם החיויים היונקים ממדתו עשו כן. היבוס"י, נ"ל ששמעתי מפה קדוש הנ"ל מלשון תבו"ס נופת (משלי כז ז), שהוא סוד יסוד דס"א, ובחינת היסוד הוא המשפיע והזב, ולשון תבוס הוא לשון משיכה והגרה כנודע, ועוד נ"ל שהוא מלשון יבו"ס צרינו (תהלים ס יד), שפירשו דריכה, ובחינת היסו"ד הוא דרך גבר (משלי ל יט), והבן. גרגשי, בחינת המלכות דס"א, ואמר פה קדוש הנ"ל שהוא מלשון ריש גרגותני מן שמיא מוקי לה (ברכות נ"ח ע"א), שהוא כולל כל מיני ממשלות אפילו במדרגות הפחותים, והבן. ולי הקטן נראה עוד לפרש מלשון גרגוש עפר, כי מלכות הוא בחינת יסוד העפר. אחר שזכינו לכל זה צריך להבין בכאן השתנות הסדר בשינויים רבים, דהיינו חת"י פרזי"ם רפאי"ם (שהוא החו"י לפי מ"ש לעיל) אמר"י כנענ"י גרגש"י יבוס"י (בראשית טו כא), וטעמא בעי. ונ"ל דהנה בהיות שהגיע הזמן לנצח הז' קליפות, בתחלה צריך לנצח בחינת הגבו"ר הרוצה להתגבר על הקדושה, והוא הנקרא חת"י כנ"ל, וגם בחינת הנצ"ח הרוצה לנצח הקדושה ח"ו, והוא הנקרא פרז"י כנ"ל, וגם בחינת ההו"ד שהוא ענף הגבורה, והיא בחינת החוי הוא הרפאים שבכאן, ואחר כך בחינת התפאר"ת שיש בו בחינת גבור כנודע, והתפארות וגבהות שהוא אמר"י, צריך לבטלו בסוד ויגבה לבו בדרכי השם (דברי הימים ב' יז ו) דייקא, ואחר כך מבטלים תענוגי האהבות שהוא החסד דקליפות, שהוא סוד כנענ"י כנ"ל, ואחר כך יתפרדו כל פועלי און דהיינו גרגש"י יבוס"י, שהוא סוד יסו"ד מלכות דס"א, וזכר מקודם גרגש"י שהוא המלכות, כי כן הוא בקליפה נוקבא קודמת לדכורא, והבן מה שאמרו רז"ל (ב"ר פע"ד ה') שאצל עשו נזכר קודם הנשים לזכרים שעשה מהן העיקר, מה שאין כן אצל יעקב, והבן כי קצרתי עד אשר יהיה הש"י בעזרי והמשכילים יבינו. ואף על פי כן לא אמנע

מלציין להבין קושט דברי אמת, ותראה מאמר בזוהר הק' איך דברינו סובבים על קוטב האמת, כי כבר ידעת לבטל קליפת הגבורה והנצח והוד ענף הגבורה שבקדושה, הוא הכל התעוררת יראה וגבורה ונצחון בעבודת הש"י ויראת חטא, על ידי זה מוסיפין כח בספירות דקדושה, ומתישין כוחות הנ"ל בזה לעומת זה בס"א, אשר פעולות כוחות הנ"ל בס"א, הוא להיפך יראות רעות כגון שלא ליתן צדקה שמתייירא שלא יענו ונצחון ונקמה לא להשם, הכל עבור היראה רעה והבן, ועל ידי היראת שמים ויראת חטא, מתישין כח הקליפות הנ"ל, ומתבטלים המדות הנ"ל מהאדם, ומוסיפין כח בקדושה כנ"ל. והנה מדת התפארת דס"א, הוא התפארות וגאה וגאון וגובה אשר לא להשם, וביטולו הוא על ידי ענוה בעבודת השם, וכן החסד שבקליפה כבר ידעת שהוא הכנעה שמראה לו תענוגים רעים, ובענוה בקדושה מתבטל כ"ז תאוה התענוגים וכדומה והבן, והנה מדת יסו"ד ומלכות דס"א, ממנו באים כל התאוות רעות ומיני ניאוף וכדומה, וביטול כל אלה על ידי חסידות, דהיינו להיכנס לפנים משורת הדין ולעשות משמרת למשמרת, כאשר נצטוינו (ויקרא יט ב) קדושים תהיו. ומעתה אציג לפניך מאמר הזהר נשא (ח"ג קמ"ה ע"א) וז"ל, כמה גדולה היראה לפני הקב"ה, שבכלל היראה ענוה ובכלל הענוה חסידות, נמצא כל מי שיש בו יראת חטא ישנו בכולן, ומי שאינו ירא שמים אין בו לא ענוה ולא חסידות וכו', כל מי שיש בו יראת שמים זוכה לענוה, כל מי שיש בו ענוה זוכה לחסידות וכו'. ומעתה בין והתבונן הסדר של ז' אומות שאמר הש"י לאבינו אברהם, כי לביטולם צריך מקודם יראת שמים לבטל קליפת "חתי "פרזי "רפאים, ואחר כך יזכו לענוה ויבטלו קליפת "אמרי "כנעני, ואחר כך יזכו לחסידות ויבטלו קליפת "גרגשי "ויבוסי, ודי:

ושרי אשת אברם לא ילדה וכו' (**בראשית טז א**). ר"ל להיות ששמה "שרי עדיין, וגם היא אשת "אברם עדיין לא אשת אברהם, על כן לא ילדה. ובזה יצדק שלא אמר ושרי לא ילדה לאברם. או יאמר ושרי אשת אברם. דהנה אברהם אבינו קיים כל התורה (יומא כ"ח ע"ב), ודין תורתנו בשהה עם האשה עשר שנים צריך לגרשה ולא לפגום זרעו באשה עקרה (יבמות ס"ד ע"א), ואפילו בנושא אשה אחרת על אשתו להוליד ממנה, אף על פי כן אין זה מדרכי הקדושה וחסידות שמפגם זרעו בעקרה ומייגע לריק, ואם כן למה לא גירש אברהם את שרה. לזה אמרה תורתינו הק' "ושרי "אשת "אברם, שידעו ברוח קדשם שזיווגם מששת ימי בראשית והיא אשתו המיוחדת לו, על כן לא גירשה כי ידע זיווגם מאת הש"י, רק הוא הבוחן לבות והיודע תעלומות משהה לצדיקים, ובטחו בתנובתם ימלאו על פני תבל:

לא ילדה "לו, ואמר אל תתמה על החפץ איך אפשר שהצדיקים הללו ייגעו לריק עד עתה וכל זיווגיהם היו לבטלה ח"ו, כי הנה לא ילדה "לו שיתלבש התולדה בגוף, אבל ילדה בגבהי מרומים נשמות קדושות, כנודע ממעשי זווגי הצדיקים המולידים בכל עת אורות עליונים, על כן הקב"ה סופר רביעותיהם של ישראל, שעל דבר זה נסמית עינו של בלעם הרשע (נדה ל"א ע"א):

או יאמר ושרי אשת אברם, דהנה אמרו רז"ל (ב"ר פמ"ז ב') ותהי שרי עקרה אין לה ולד (בראשית יא ל), דאפילו עיקר מטרון לא היה לה, ודרשו כן מיתורא דקרא והוא עיקר האישות שמקבלת לשם הריון מהזכר. והנה כאשר קרב מועד והגיע קרוב לזמן פקודתה גלף לה הקב"ה עיקר מטרון, ואף על פי כן עדיין לא ילדה, והבינה שהדבר תלוי כעת באברהם שצריך להפריש ממנו תחילה סיגי הכסף בשפחה, ויצא ממנו הזוהמא על ידי השפחה, והגו סיגים מכסף ויצא לצורף כלי (משלי כה ד), דהיינו יצא יצחק מטיפה קדושה נקיה, כנודע זה מרז"ל. ובזה נבוא אל הכוונה ושרי אשת "אברם, שכבר נקראת אשת אברם, דהיינו שגלף לה כבר הקב"ה אישיותה, היינו הדבר הנוהג בנשים לקבל הריון מבעלה היינו עיקר מטרון, ואף על פי כן לא ילדה "לו דייקא, ואילו היתה אשת איש אחר כבר היתה ראויה להריון, והבינה שהדבר תלוי בו שצריך שתופרד הזוהמא ממנו על ידי שפחה, על כן עשתה מה שעשתה להפריד ממנה הזוהמא ויצא לצורף כלי קדוש והבן, ויהי רצון שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו:

"**ולה** "**שפחה** "**מצרית** (**בראשית טז א**). להבין הענין דלכאורה כל הענין מיותר, דלא הוה ליה למימר רק ותאמר שרי אל אברם בא נא וכו', ומה יתן ומה יוסיף לנו לידע מהיכן שפחתה. אך נ"ל שהוא לידע ולהודיע לנו מה היה הדבר הזה לאבינו הקדוש שקיים כל התורה ולקח שפחה, ואפילו אם נאמר ששחררה אותה והיתה מותרת לו, אף על פי כן יקשה האם אין במשפחת בית אביו המיוחסים אשה, אשר הוכרח ליקח משוחררת אשר שורש מטעם בשר חמורים, ואזהרת חז"ל (ברכות ח' ע"ב) לחד פירושא אל תשב על מטה ארמית, דלא תנסב גיורתא. ומכל שכן ביותר יוקשה לדעת הרב הק' האור החיים, שפירש ברוח קדשו שמשפט עבדות יש לזרע ישמעאל, עיין שם. להסיר תועה מלב אנשי התורה באת תורתינו להודיע קושט דברי אמת, שהכל בכוונה נפלאה וברוח הקודש הוראות שעה, והוא על פי מ"ש בהקדמת חז"ל (זוהר) חכמי האמת דהאבות היו מתקנים חטא אדם הראשון אשר המשיך הזוהמא על ידי חטאו, ובחטאו היה כלול עבודה זרה גילוי עריות שפיכות דמים. והנה אברהם אבינו התחלת התיקון תיקן עבודה זרה במה שמסר נפשו לכבשן האש עבור שכפר בעבודה זרה, על ידי זה

תיקן הנפש של אדם הראשון שפגם בעבודה זרה וניתקן נפשו, רק שהוצרך לצאת ממנו הזוהמא ולהפרידה בכדי שיצא יצחק נקי, על כן המתין לו הקב"ה במצות מילה, בכדי שיצא הזוהמא בעודו ערל, כי טבע הערלה מושך הזוהמא, ועל כן הוכרח ליקח דוקא שפחה, כי כל מין מושך בטבע את מינו, ותמשיך לעצמה את כל הזוהמא אשר נדבקת באברהם, ובפרט שפחה מצרית שהמצרים הם חומריים וגשמיים ביותר ערות הארץ נקראים כנודע, ביותר בטבע מסוגלים להמשכת הזוהמא, אך אף על פי כן הוא דבר זר, וכל הדברים אשר אסר הש"י לישראל הם בטבע מולידים תכונה רעה בנפש, אך אם הוא הוראת שעה על ידי צדיק אחד בדור, אין כאן בית מיחוש, כי הצדיק בדביקותו בבורא ית' מסיר מהדבר האסור את הדבר הרע המפסיד לנפש וממשיך עליו טהרה, על כן הוראות שעה הוא תמיד על ידי צדיק ונביא. ולזה אמרה תורתינו הק' בכאן "ולה שפחה, ר"ל אל תתמה על החפץ הלא ענין לקיחת השפחה מעוררת תכונה רעה בנפש יהיה איך שיהיה, לזה תירץ להיות השפחה הזאת היתה של הצדיקת הזאת, המשיכה לה רוח טהרה לבל יפסד ממנה הנפש בתכונה, ועיקר הדבר הוצרך להיות דוקא "שפחה, ודוקא "מצרית כדי שתמשיך ממנו הזוהמא:

"**ושמה** "**הגר**. כבר ידעת מרז"ל כל מקום שנאמר כן, מורה על צדיק, כי באמת היתה צדיקת על ידי שרה גבירתה:

הנה "**נא עצרני וכו' בא נ"א וכו'** (**בראשית טז ב**). ענין ב' תיבות נ"א אינו מובן. אך לפי מ"ש יובן היטב, כי כבר ידעת (עיין זוהר) אברהם תיקן עבודה זרה של חטא אדם הראשון, והוצרך להפריד ממנו אותו הזוהמא שנמשכה על ידי החטא הנ"ל, וידוע שבעבודה זרה יש נ"א מצות לאוין ועשין כמבואר ברמב"ם הלכות ע"ז, וזה דרשו דורשי רשומות על פסוק (הושע יב ט) ויאמר אפרים וכו' מצאתי א"ן לי. ובזה נבין על פי דברינו הנ"ל הנה "נא, ר"ל שיש עדיין בך זוהמת הנ"א לאוין דעבודה זרה, על כן עצרני ד' מלדת בכדי שלא יבוא בי הזוהמא, על כן בא "נא אל שפחתי, ר"ל הבא הזוהמא הנ"ל אל שפחתי דייקא, שהיא "שפחתי ונטהרה מחלאתה ולא תחוש לתכונה בנפש, אולי אבנה ממנה על ידי שתמשיך זוהמתך ממך, ואז אבנה מקדושה נקיה וזכה:

וישמע אברם "**לקול שרי**. הוה ליה למימר וישמע אברם אל שרי, ודרשו רז"ל (ב"ר פמ"ה ב') לקול רוח הקודש שבה. ומה נכבד הדרוש לדרכינו להיות הדבר הזה שלא כתורה רק הוראת שעה, צריך להיות על פי נביא, ומה שלא גילה הש"י לאברהם שיעשה כן, המפליא עצה והמגדיל תושיה עשה כן לבל יוחשד אברהם בעיני העולם שעשה כן בעבור חשקו בה, או יחשדו אותו לחסרון אמונה בהש"י שהבטיחו על הבנים משרה,

וגם לשרה יוחשב לעיגום נפש, על כן גילה הש"י אוזן שרה אמנו והיא מתנבאה לו כנ"ל. וגם להיות הגר המסוגלת לזה היתה שפחתה, לא יתכן לקחתה בלי דעת שרה, על כן עשה הש"י שתתן אותה לו מרצונה הטוב על פי נבואתה. ודרשת חז"ל שדרשו מתיבת "לקול שהכוונה על רוח הקודש, רצ"ל כמו שהקול הוא סיבה וכח הדיבור, רק שהקול הוא בכח והדבור בפועל, כן הוא למדברים ברוח הקודש, הרוח הקודש הוא סיבה להדיבור, והבן: או יאמר לקול רוח הקודש. שאברהם שמע את קולה והבין שאין זה קולה ממש, רק שכינה מדברת מתוך גרונה: או יאמר וישמע אברם לקול שרי. ששמע שהזכירה שם שמים שאמרה הנה נא עצרני ד', בודאי לא לחנם הוא: ויאמר עוד וישמע אברם לקול שרי. דהנה יקשה לפי פשוטו מה שמועה שמע, על כרחך הכוונה שעשה כן, ואם כן מה זה ותקח שרי וכו'. אך הוא הגם שהיתה הגר בביתה ובמקומה, דיברה אליו בלט שלא שמעה הגר את קולה אלא הוא מה כוונתה בזה, בכדי שתמשיך הגר את הזוהמא, כי באם תשמע הגר תרע בעיניה הדבר: או יאמר הגם ששמעה הגר הלשון ממש, לא הבינה הענין והבינה כפשוטו אולי אבנה ממנה, שאקיים על כל פנים ממנה זרע, ואברהם הבין את קול רוח הקודש שבה ותוכן כוונתה:

ותקח (**בראשית טז ג**). כבר ידעת שלא יצדק בזה ענין קיחה, עד שדרשו רז"ל (ב"ר פמ"ה ג') ופירוש רש"י ז"ל כן לקחתה בדברים, אשריך שזכית לדבק בגוף קדוש כזה. והנה קשה מאוד להבין האם היה קשה בעיניה שנישאת לגבירה וריבונה, עד שהוצרכה לקחתה בדברי פיתויים. אך הוא שלפי הנראה הוא עצה שאינה נכונה להגר, וחלילה לצדיקים לעבור אלפני עור וכו', על כן לקחתה בדברים ואמרה לה בלשון הזה לפי מדריגתך שאתה שפחה מצרית, אשריך שזכית רק לכל הכבוד הזה, שזכית אפילו רק לדבק בגוף קדוש כזה, יהיה הולד איך שיהיה, עם כל זה הוא לך לגדולה עצומה: או יאמר "ותקח. שנתעסקה בעצמה בלקוחין, בכדי שיהיה הכל על ידה ותטהר את חומריות הגר וכנ"ל. וגם להיות הדבר מצוה גדולה שעל ידי זה יטהר אברהם מזוהמתו, עשתה הדבר בעצמה כי מצוה בה יותר מבשלוחה:

"**אשת** "**אברם**. אמר שוב "אשת "אברם, להורות עיקר הכוונה כנ"ל, שעשתה זה שתהיה "אשת "אברם, ויטע בה האשל הגדול למלאות פני תבל מתנובתו הטהורה:

"**את הגר וכו**'. "את לרבות תכשיטיה ובגדיה כדרך כל הארץ, לצורך פרנסת נשואין נהגה טובת עין:

"**המצרית** "**שפחתה**. כמ"ש לעיל שאינו קרוי הדבר הזה בעצה בלתי הוגנת, כי די לפניה כל הכבוד הזה להיותה מצרית ושפחה, וזכתה לדבק בגוף קדוש יהיה הדבר איך שיהיה:

"**מקץ** "**עשר** "**שנים** "**לשבת** "**אברם** "**בארץ** "**כנען**. כבר ידעת מה שדרשו רז"ל (יבמות ס"ד ע"א) שמכאן נשמע הדין בשהה עם האשה עשר שנים ולא ילדה יגרשנה, ואין ישיבת חוץ לארץ עולה מן המנין והכל משמיענו זה בכאן שעשתה הכל במועדו ובזמנו, שתבין הגר שהכוונה להקים זרע ממנה, על כן עשתה מקץ עשר שנים דייקא שהוא הזמן שנהוג על פי דין תורה, הגם ששרה היתה כוונתה בכדי שיקויים ממנה הזרע הקדוש, עם כל זה באפשר כשיתוודע להגר לא תאבה ולא תשמע:

ותתן אותה לאברם "**אישה**. שהוא עדיין אישה ואין כוונתו לבגוד בה ח"ו, רק מצפה להבנות ממנה דייקא:

"**לו** "**לאשה**. אם נאמר ששחררה אותה, הכוונה לו "לאשה גמורה, שקדושין תופסין לו בה דהיינו ששחררה, ואם לא שחררה הכוונה "לו "לאשה, דידוע (יבמות ל"ד ע"א) דאין אשה מתעברת מביאה ראשונה, והיא היתה רוצה שתתעבר שתמשיך הזוהמא להוולד, ולמה לאברהם אבינו הביאה ראשונה על מגן, באפשר הוציאה בתוליה על ידי שפופרת וכיוצא או מיעכה באצבע, בכדי שתהיה אשה גמורה בבואה אצל אברהם ותהיה מוכנת להתעבר, על כן:

ויבוא אל הגר ותהר (**בראשית טז ד**) **מביאה ראשונה**. ואומרו ויבוא אל "הגר ולא הספיק ויבוא אליה, נ"ל על פי מ"ש על ותתן "אתה לאברם "אשה (בראשית טז ג), שעדיין דעתו עליה, אדרבה עיקר כוונתו בביאתו היתה אל שרי בכדי שיבנה משרה, על כן משמיענו כעת בשגם שכוונת המעשה היה העיקר על שרה, עם כל זה בשעת מעשה הסיר ממחשבתו את שרה וחשב רק בהגר, בכדי שלא יהיה שותה בכוס זה ונותן עיניו בכוס אחר (נדרים כ' ע"ב), על כן אמר ויבוא אל "הגר דייקא, וגם חשב דוקא בענין "הגר, בכדי שביותר תמשיך הזוהמא, נ"ל:

חמסי עליך אנכי נתתי שפחתי בחיקך (**בראשית טז ה**). להבין ענין "החמס שזעקה, וגם קשר הענין אנכי וכו'. נ"ל דהנה שרה ראתה שאברהם שתק, חשבה פן ואולי רואה אברהם שהעיבור קדוש הוא ויצליח לקדושה, וחשבה פן ואולי נתהווה הדבר על ידי ששרה בעצמה עשתה לה הכנה בלקוחין, בכדי שתטהר ולא תעשה תכונה לא טובה בנפש הקדושה ואפשר נטהרה לגמרי, וכן אברהם היתה כוונתו להמשיך נפש טהורה, והמשיכה ניצוץ טהור ויצליח לקדושה, ובאמת היא היתה כונתה להמשיך הקדושה אליה דייקא. וזה אמרה "חמסי עליך, "החמס שנחמס ממני הניצוץ הטהור המצליח הוא עליך, שכוונת להמשיך להגר ענין כזה בראותך שהיא מטוהרה, והנה אנכ"י בעצמי

נתתי שפחתי בחיקך בכדי לעשות לה הכנה בטהרה, בכדי שלא יהיה איזה היזק לנפשך המטוהרה, והנה היתה כוונתי לטובתך ונעשה לי בהיפך, ואז השיב לה אברהם: **הנה שפחתך בידך** (**בראשית טז ו**). עדיין היא במדריגת שפחה, והיא בידך וברשותך, ואל תחוש לדבר כי ממך יצא חוטר ישראל:

וימצא"ה (**בראשית טז ז**). לכאורה לשון מציאה לא שייך אלא על דבר שאינו ידוע מקודם, מה שאין כן במלאך השלוח מן הבורא, בודאי יודע המקום אשר הוא משולח אליו, והיה לו לומר ויבא אליה מלאך. והנ"ל כי הנה בכאן ששרה עינתה אותה ותברח מפניה (בראשית טז ו), היה בזה איזה קטרוג, והנה המלאך של רחמים היה כנאמר מלאך ד', מצא עליה גם כן עילה וקטרוג, מחמת שבניה היו עתידין להמית את ישראל במדבר בצמא כנודע מרז"ל (ב"ר פנ"ג י"ד), והנה היה המקום הזה מוכן להזכיר עונות בניה, שנזכר הענין על יד "עין "המים "במדבר, הגם שהש"י אינו דן על העתיד, עם כל זה לא היה מקום לקטרג על שרה, כיון שעיניה פקוחות ברוח הקודש לדעת מה יעשה העם הזה לבניו באחרית הימים. וזהו וימצאה מלאך ד', ר"ל שבזה הענין מצאה והשיג לה עילה על עין המים במדב"ר על העי"ן בדרך שו"ר, ר"ל הסיבה הוא מה ששרה נוהגת עמה באכזריות, הוא מה שעיניה מסתכלת למרחוק מה שיעשה לישראל בדרך בצאתם מירושלים, ובזה צדקה שרה אמנו, נ"ל:

ויאמר הגר "שפחת "שרי (**בראשית טז ח**). על פי מ"ש שהמלאך היה של רחמים, וחפץ בטובת שרה ובניה עם ד' אלה ואמר לה בזה הלשון, הלא שפחת שרי את והיה לך לקבל מרות, ואת הוא שמרדת בה:

"**אי** "**מזה** "**באת וכו**'. יתכן לפרש על פי דעת רז"ל (ב"ר פמ"ה א') שהיתה בת פרעה, שאמר מוטב שתהא שפחה בביתה של זו כו'. ולזה אמר לה המלאך שפחת שרי את ואת בורחת מלהיות לה שפחה, התיישבי נא אי מזה באת, ר"ל מאיזה סיבה באת לכאן, על כי אמר אביך מוטב שתהיה בכאן שפחה, מלהיות גברת במקום אחר, על כן ואנה תלכי מכאן, אין טוב לך רק להיות בכאן שפחה ועליך האשמה שמרדת, ותאמר מפני שרי גברתי אנכי בורחת, ר"ל אני לא פרקתי עולה מעל צווארי ולא חטאתי לה ועדיין גבירתניותה עלי, רק היא שיעבדה עמי בקושי. או אפשר כיון ששמעה דברי המלאך, הודית לדבריו וקיבלה אדנות שרה עליה, ואמרה האמת אני חטאתי ושלא כהוגן עשיתי, שמפני שרי שהיא באמת גבירתי אנכי בורחת ועלי האשמה, ועל שעשתה תשובה זכתה לבשורה אחר כך:

שובי אל גברתך והתעני תחת ידיה (**בראשית טז ט**). ר"ל תגמר תשובתך בפועל, מה שאין כן כעת תשובתך רק בכח:

את זרעך (**בראשית טז י**). לרמז בני בניה יהיו למשפחות ולאומות גדולות, כמ"ש (בראשית כה ג) ובני דדן היו אשורים וכו': הרב"ה ארב"ה. ר"ל זמן רב ימשך ריבויים ומלכותם, עד בא אשר לו המלוכה:

הנ"ך הר"ה וילד"ת (**בראשית טז יא**). על פי דברי רז"ל (ב"ר פמ"ה ה') שאמרו שהפילה עוברה, נרמז בכאן בס"ת השם תכ"ה אותיות שלאחר שם שד"י, וגם הוא מע"ב שמות כה"ת המסוגל שלא תפיל אשה פרי בטנה כנודע, ודברנו בענייני זה השם במקום אחר:

יב והוא יהיה (בראשית טז יב). להבין הוא"ו של והו"א שהוא נוסף על ענין ראשון. וגם מה בשורה הוא לה. אך הוא לעונשה כי כל זרע נמשך אחר השורש, והנה היא מרדה בגבירתה כפרא למוד מדבר (על פי פסוק ירמיה ב כד), כן יהיה הזרע פרא אדם, על כן הוא"ו נוסף כמעשיה כן מעשיהו, נ"ל:

ותקרא וכו' (**בראשית טז יג**). להבין ענין מאמרה. נ"ל באשר נבין איך אמר לה המלאך הרבה ארבה וכו' (בראשית טז י) ואין בידו להרבות, והגם שאפשר לפרש שאמר בלשון משלחו, עם כל זה דרך חכמי האמת לא נעלם שדרשו במקום כזה מלאך ד' על השכינה מדת המלכות, שהיא כביכול שליח הויה כנודע, והוא מלאך ד' ההולך לפני מחנה ישראל (שמות יד יט), עיין בבחיי בשלח. והנה בכאן לפי הנראה הדיבור הראשון היה על ידי מלאך, והדיבור הב' שאמר הרבה ארבה הוא מהשכינה. והנה היא להיותה משכילה בביתו של אברהם אבינו, הבינה הענין שהיא התראות השכינה כי המלאך אין בידו להרבות, וכבר ידעת כי השכינה הוא שם אדני, שהוא שם הויה שהויה נקרא בו. וזהו ותקרא ש"ם ד' הוא השכינה אדני הדובר אליה, ר"ל הדיבור הב' הנוגע אליה לטובתה אתה א"ל רא"י, ר"ל הדיבור הזה הוא מהתראות שלך, כי אמרה הגם הל"ם (זה מלכות, כי אין הל"ם אלא מלכות כמו שדרשו רז"ל (זבחים ק"ב ע"א)), ראיתי שגם מדת השכינה מלכות ראיתי אחרי ראי המלאך הראשון, נ"ל:

על כן קר"א (**בראשית טז יד**). לא ידענו מי קרא. אפשר המלאך קרא כן לבאר:

באר לחי רואי. להיות שם התראות השכינה שנקראת גם כן בא"ר, והיא מתראות ומתדבקות למדת יסוד ח"י, על כן קרא לבאר הלז "באר "לחי "ראי, שבכאן היה הבאר המתראה לח"י, והבן:

הנה בין קד"ש ובין בר"ד. הגם שהדברים כפשוטם אמיתיים, עם כל זה צריך להבין מה משמיענו התורה הק'. אך הוא להורות גם בגבהי מרומים מקום הבאר הקדוש

הנ"ל, ידוע כי הוא אצילות הקודש סוף המעשה, וחלילה לעשות קיצוץ בנטיעות, רק הכל אחדות פשוטה אצילות הקודש כשלהבת הקשורה בגחלת, רק הארתה מתלבשת בבריאה יצירה עשיה שהם עולמות נפרדים, ואם כן היא בחינה ממוצעת כביכול בין אצילות לבריאה יצירה עשיה, ובאמת היא אצילות. וז"ש הוא בין קד"ש (והוא אצילות שהוא עיקר הקדושה כשלהבת הקשורה בגחלת עם אור אין סוף ב"ה), ובין בר"ד (הם בריאה יצירה עשיה שהם עולמות נפרדים, ושם כבר מתראים הגוונים שינויים רבים כענין ברודים שהם נקודים שונים זה מזה, והגם שמתארים גם באצילות גוונים הכל בדרך השאלה והבן), והשם הטוב יכפר בעדינו ואל יאמר פינו דבר שלא כרצונו:

ותל"ד וכו' (**בראשית טז טו**). יש לדקדק בפסוק. א', למה אמר ותלד הגר לאברי"ם, הרי אינו מיוחס אחר אברהם רק יצחק ידיד ד', ולא הוה ליה למימר רק ותלד הגר בן. ב', ויקרא אברם שם בנ"ו, מייחסו שוב לבנו דייקא, והוא מיותר לגמרי וכי לא ידענו דבנו הוא. ג', "אשר "ילדה "הגר, הוא מיותר לגמרי. ונאמר כי הנה יש לדקדק שצוה לה המלאך שתקרא שמו ישמעא"ל, והטעם כי שמע ד' וכו' (בראשית טז יא), ואם כן לפי זה היו"ד נוספת שלא כמשפט, והוה ליה לקרותו שמ"ע א"ל, ונקרא שמו ישמעא"ל בהוספת היו"ד שגימטריא שלו הוא תנ"א, להורות על מדריגתו בחסרונו חסרון א', שנולד כשהיה עדיין נקרא אבר"ם לא אברה"ם, וגם נולד מהגר השפחה לא משרה, על כן בגימטריא שלו תנ"א מנין אבר"ם הג"ר, וזהו יתכן בכוונת הכתוב ותלד הג"ר (דייקא) לאבר"ם (כשהיה שמו אברם עדיין) בן, (על כן) ויקרא אבר"ם שם בנו (הנולד לו כששמו אבר"ם), אשר ילדה הג"ר (דייקא), ישמעא"ל (שהוא בגימטריא אבר"ם הג"ר), והוא נכון בעזה"י:

ואברם בן פ"ו שנה (**בראשית טז טז**). משמיענו שהיו שנותיו כמנין אלקי"ם, ונפק מיניה הזוהמא דדינא קשיא, ונשארו דינים קדושים דיצחק, על כן היתה התולדה על ידי הג"ר שהוא בגימטריא יצח"ק, רק שנשתנה הלשון שלשון הג"ר הוא לשון התגרות ותחרות, ולשון יצחק הוא צחוק ושמחה והבן, על כן אמר בלדת הג"ר דייקא, והמשכיל יבין:

יז (**א**) **ויהי אברם בן צ"ט שנה** (**בראשית יז א**). להיות שיעור קומה הוא עשר ספירות, וכל אחת כלולה מעשר הרי מאה, וכשבא הזמן של שנת הק' של אברהם שישתלם בכל השיעור קומה, הוצרך להיות נימול בסוף צ"ט, כדי שיהיה תמים בשנת הק' וישתלם בשיעור קומה, וכבר ידעת שהשיעור קומה של העשר ספירות הוא הויה שלימה, היו"ד מרמזת לחכמה (ועם הקוץ שמרמזת לכתר), הה' בינה, הו' ו' קצוות, ה"ה אחרונה מלכות. וזהו וירא הויה אל אברם ויראה שיצטרך השלמה, ועל כן ויאמר אליו אנ"י

(הוא סוד המלכות כנודע), אל שד"י (הוא היסוד), והנה הוא כללות היחוד דזעיר ונוקב' אשר מכונים בשם ז' תחתונים ואמר עוד התהלך לפנ"י, שתבוא למדרגת פנ"י שהוא סוד ג' רישין, כי פנ"י בגימטריא חכמ"ה בינ"ה (והדעת נכלל עמהם), על כן והיה תמי"ם במילה, ואז יאיר בך השם הק' בשלימות, כשישתלם קומתך בהסתרת המונע ממך היא הערלה החופף על ברית קודש, ומונע העטרה מלהתדבק בבאר מים חיים, והבן. או יאמר וירא הויה אל אברם. כבר ידוע כי השם הויה הוא המהווה כל הויות והתפשטות חיותו בכל הנבראים הנשמה הפנימית להם, והנה בכדי שלא יתבטלו במציאות, צריך לזה צמצום לכל אחד מהנבראים שיקבל התפשטות חיותו רק כפי כוחו, והוא בכח השם שד"י שאמר לעולמו די (חגיגה י"ב ע"א). והנה צמצום הוא דין, אבל הוא חסד גמור שיהיה להנבראים מציאות, על כן נקרא אל שד"י, וכבר ידוע שהשם אל הוא חסד אל כל היום (תהלים נב ג), והנה הבורא ב"ה ברא עולמו בצמצום והתפשטות, כן האדם המחוייב לילך בדרכיו כביכול, המתבונן במושכלות ומדבק את עצמו בחיי החיים על ידי התורה ומצותיה והשכלת עצם יחודו, צריך ליעול וליפוק, הכוונה יובן לך כשתתבונן באידרא קדישא מרבי שמעון בן יוחאי וחביריו, כשדברו בנפלאות תמים דעים ודבקו נפשותם בצחצחות אמיתייתו, עשרה עאלו ושבעה נפקו (זוהר ח"ג קמ"ד ע"ב), כי הני תלת חברייא דעאלו ולא נפקו נשארו שם ונתבטלו בהדבק נפשותם, והשבע דעיילו ונפקו אחרא נשארו חיים וקיימים, והשלשה לא יכלו לסבול שיהיו כלים הגופניים במציאות אחרי התבוננות הגדולה בצחצחות, ופוק חזי מה אירע לקדושי עליונין נדב ואביהוא בקרבתם לפני ד' וימותו (ויקרא טז א), עיין באור החיים ותבין אפס קצהו. והנה עצות מרחוק אמונה אומן להיות האדם מתהלך במישרים ולהלך בדרכיו בצמצום והתפשטות, כדי שישאר חי וקיים עד אשר יבוא בעל הפקדון ליקח פקדונו, וזה ענין והחיות רצוא ושוב (יחזקאל א יד). וזהו שאמר הש"י לאברהם אחר שנתראה אליו בשם הויה שהוא התפשטות החיות, אמר אל שד"י לצמצם החיות כפי כח הנבראים, וכה תעשה גם אתה התהלך לפנ"י להתבונן במושכלות עליונים, כמ"ש לעיל פנ"י בגימטריא "חכמה "בינה, ואף על פי כן "והיה "תמים, שלא יתבטלו כלים הגופניים שתהיה בבחינת רצוא ושוב, וכן למד אברהם לבניו אחריו בספר יצירה אם רץ לבך שוב לאחור, והבן כי אי אפשר לפרש יותר:

ואתנה ברית"י (**בראשית יז ב**). נ"ל מצות מילה נקרא ברי"ת, כי היא שקולה ככל התורה (נדרים ל"ב ע"א), והיא אחת מתרי"ג מצות ושקולה כשאר המצות גם כן שהן תרי"ב,

וגם כי היא קודמת להאדם להתרי"ב מצות אחרות, כי ביום הח' ללידתו באה חובה על האדם:

"**וארבה** "**ארבה**, **בגימטריא יצחק**. עיקר הריבוי הוא מיצחק:

אות"ך מלא בוי"ו, **לרמז אות ו'**. ר"ל אותך אות ו' שלך, כי ידוע ברית הוא סוד ו' גוף וברית חשבינן חד (זוהר ח"ג רכ"ג ע"ב) ומשם התולדה, והבן:

או יאמר וארבה אות"ך. האות שלך היינו הה"א שאוסיף לך שמשם סוד הזרע, בסוד הכתוב (בראשית מז כג) ה"א לכם זרע, ונכתב מלא להתחברות ו' בה' וימלאו פני תבל תנובה:

"**במאד** "**מאד**. אפשר "מאוד האחד מרמז על "אדם "דוד "משיח, שגזע מטעם יהיו בזרעו:

מה שיש לדקדק בפסוקים אלו. א', וידבר את"ו (בראשית יז ג) ולא נאמר אליו. ב', מה נשתנה כעת שדיבר אתו אלקים, ולעיל אמר ההתראות בהויה. ג', מהו לאמ"ר. ד', להבין מה הלשון אני הנה בריתי אתך (בראשית יז ד), דנראה דבריתי כבר הוא אתך. וביותר מיותר תיבת אנ"י. אך ידוע הוא דבצלם אלקים עשה את האדם (בראשית ט ו), והוא חותם תכנית נגד הי' ספירות, והברית קודש הוא נגד מדת יסו"ד צדיק המשפיע למלכות שמים, והעזר כנגדו צלעו המשלמת בניינו עצם מעצמיו הוא נגד מלכות שמים, וצונו הש"י להסיר הערלה החופף עטרה של הברית קדש. והנה עבודתינו זאת צורך גבוה, כמו שאנו מסירין הערלה אשר בה ג' גלדים, כמו כן השלש קליפות הטמאות אשר רוצים ליהנות מהקדושה יתבטלו, והפריעה אשר אנחנו פורעין הגלד הרביעי להיכלל אותו בעטרה, כמו כן הקליפה הד' נוגה אשר הוא מצרנית בין הקדושה והקליפה תכלל בקדושה, ובארנו זה בארוכה במקום אחר. והנה כשח"ו יונקים הקליפות מהקדושה, אזי הוא מניעת השפע מיסוד למלכות שמים, וכשמסירין הקליפות אזי יבא השפע מיסוד למלכות שמים, ברבות הטובה רבו אוכליה הן המה ישראל עם קרובו העמוסים מני בטן נתונים מעלה מעלה, והאומות אשר יניקתם מקליפות הטמאות, יונקים מהתמצית עד עת קץ שיתבטלו כולם וימלא כבוד ד' את כל הארץ, והנה הדברים ארוכים וכבר נאמרו ונשנו לפני כל אנשי שלומינו, וסמכנו על רוחב בינתם ועת לקצר. ובזה נבוא אל הביאור וידבר את"ו, כי כבר ידוע שאמר הש"י לאברהם "והיה "ברכה (בראשית יב ב), שמסר בידו מדת הברכ"ה היא מלכות שמים לברך מי שירצה, בסוד בת היתה לו לאברהם אבינו ובכ"ל שמה (ב"ב ט"ז ע"ב). וזהו וידבר אתו אלקי"ם, אותו המדת אלקי"ם אשר אתו, דהיינו מלכות שמים מדת הדין הרפה כנודע, לאמ"ר לדורות הסוד הכמוס הזה, אנ"י היינו המדה הזאת דיברה אליו, והוא סוד אני כנודע הנה ברית"י

אתך, ר"ל מדת היסוד שהוא ברית"י המשפיע לי, הוא אתך ומסור כביכול בידך, ועל ידי פעולתך תפעול פעולות נוראות בגבהי מרומים בהסרתך הערלה ובהתגלות העטרה כנ"ל, עבודתך צורך גבוה וכלה גרש תגרש הקליפות הטמאות, ועל כן תהיה לאב המון גוים היונקים מהקליפות, כי תתן להם רק מתמצית, והבן כי קצרתי:

את שמך (**בראשית יז ה**). את לרבות תולדותיו לדורות עולם, הקורא לאברהם אברם עובר בעשה (ברכות י"ג ע"א):

והיה שמך אברה"ם כי אב המון וכו'. רבים תמהו על הרי"ש. ובאמת אם תבין את דברינו הנ"ל לא קשה מידי, כי הוא סוד אב"ר מ"ה, וכבר ידעת מ"ה הוא סוד אד"ם שהוא הזעיר אנפין, והיסוד הוא "אבר מ"ה, והבן:

והפריתי אותך (**בראשית יז ו**). יש לפרש האו"ת שלך, הוא הה' הנוספת לו וכנ"ל שהוא מדת המלכות:

עוד על הנ"ל בכתבים דף ו' ע"ב ונתתיך "לגוים. יש לפרש על פי מאמר רז"ל שהל' אומות שנחסרו בדור הפלגה, נתמלאו בבני אברהם י"ו בני קטורה וי"ב נשיאי ישמעאל ויעקב ועשו. ובזה יתפרש ונתתיך "לגוים, נ"ל:

ומלכים ממך יצאו. הואיל שנתתי לך הה"א שהיא בחינת מלכות:

והקמתי את ברית"י (**בראשית יז ז**). כבר ידוע סוד הקמת הברית למשכילים בחכמה שהוא היסו"ד, וריבוי הא"ת הוא סוד העטרה הדבוקה בברית, והוא סוד מלכות דדכורא, והבן:

ח ונתתי לך ולזרעך אחריך (בראשית יז ח). כאן רמז תחי"ת המתים, שירש אברהם אבינו את הארץ עם בניו שיהיו אחריו:

א"ת ארץ מגור"ך. מלשון אוג"ר בקיץ (משלי י ה), לשון אסיפה, ר"ל המקום שאספת ניצוצי הקדושה לשם, וריבוי הא"ת הם האותיות של הניצוצות, שמהן אותיות התורה בסיפורי מעשיות, והבן:

את כל ארץ כנען. לרבות "קני "וקניזי "וקדמוני:

"**לאחוזת "עולם**. מזה ראיה שעל העתיד ידבר, שאז יהיה אברהם עם בניו ביחד ואחוזת עולם תהיה להם:

והיית"י להם לאלקים. כי אז יסיר לב האבן מבשרינו, וייחד הש"י שמו עלינו:

ויאמר אלקים אל "אברהם "ואתה "את בריתי תשמור את"ה וכו' (**בראשית יז ט**). יש לדקדק למה ליה למימר "אל "אברהם, באלי"ו סגי. גם תיבת ואת"ה אין לו פירוש, ובפרט בוי"ו הנוספת. גם שוב חזר לומר את"ה וזרעך. אך הוא שלא ניתנה לו מצות מילה עד

שנקרא אברהם, הוא סוד אב"ר מ"ה הוא סוד הוא"ו כנודע, ואז צוהו על המילה להתגלות העטר"ה הדבוקה בברית, הוא סוד עטרת מלוכה, (הוא סוד מלכות ה' שבפרצוף דוכרא). וז"ש ו' את"ה, ר"ל כעת אתה בשמך נקראת אברהם אב"ר מ"ה שהיא בחינת ו', על כן א"ת בריתי תשמור, ריבוי האת היא הפריעה התגלות העטרה. והנה להיות כולנו זרע אברהם המכונה בשם אב"ר מ"ה, בכל אחד מישראל הכוונה כנ"ל. וז"ש אתה וזרעך אחריך, ר"ל אתה לסימן לכל זרעך אחריך, ומחוייבים אנחנו לעשות על דעת אברהם אבינו: ויאמר עוד ו' את"ה. ידעת את"ה הוא זעיר הנקרא ו', וגם יסוד הברית גוף וברית חשבינן חד (זוהר ח"ג רכ"ג ע"ב), הוא גם כן סוד ו' זעירא בסוד אלה תולדות יעקב יוסף (בראשית לז ב). ולזה אמר ו' את"ה את בריתי, ר"ל עם בריתי תשמור, שעל ידי מצות מילה באבר, מתוקן כל הגוף כנודע שבו כח כל הגוף, ועל ידי זה גורמים השפעה גדולה למעלה בגוף וברית הק', והש"י יצילנו משגיאות ויראתי להרחיב הדיבור:

ויאמר אלקים על אברהם ואתה את בריתי תשמור אתה וזרעך אחריך לדורותם (**בראשית יז ט**). הדקדוק מפורסם למה ליה למימר ואת"ה. היה לו לומר בפשוט את בריתי תשמור וכו'. גם אחר כך כפל שוב אתה וזרעך וכו'. אך נאמר דהנה ידוע הוא שאדם הראשון נשתהה ק"ל שנה בלא נקיבה, והוליד לבטלה בק"ל שנים הללו (עירובין י"ח ע"ב), ואחר כך הוליד את ש"ת כדמותו (בראשית ה ג). ומבואר במקובלים דזה לא נחשב לו לחטא, אדרבה זה היה תקונו כיון שנתערב טוב ורע על ידי החטא, אזי הוציא את הרע מתוכה, אחר כך הוליד את שת בקדושה. והנה ידוע דאברהם היה ראשית התיקון של אדם הראשון, והנה הוצרך מתחילה גם כן להוציא זוהמא בשפחה, ואחר כך הוליד את יצחק בקדושה, ומן אז והלאה כיון שנבחר אברהם לחלקו ית', אסור שוב לו ולבניו להוציא טפה רק בבת זוגו בקדושה, כיון שנבחרו לטוב הקדושה. ובזה יפורש שאמר לו השי"ת ואת"ה, כיון שנבחרת לחלקי בקדושה את בריתי תשמור, מה שאין כן הדורות הראשונים:

אתה וזרעך אחריך. [כפל] תיבת את"ה כי הנה באדם הראשון אחר הק"ל שנים גם כן התחיל להוליד בקדושה, אבל ממנו והלאה לא נמשך לזרעו אחריו הבירור לדורות עולם, מה שאין כן את"ה וזרעך אחרי"ך לדורו"ת עולם ישמרו וימתינו לנוקבין שלהם, כי כבר ידעת נוק' נקראת דור, כמו שכתבתי בפרשת נח עיין שם, והבן כי קצרתי: (עד כאן מכתב יד):

זאת בריתי אשר תשמרו (**בראשית יז י**). השכינה נקראת זא"ת, לזאת יקרא אשה (בראשית ב כג), והאדם דוגמא שלמעלה צריך לשמור ולהמתין עם טפה קדמאה דיליה

להאשה יראת ד' בת זוגו מששת ימי בראשית, לזאת יקרא אשה מו' ימי בראשית, וכן הוא בזהר (תיקו"ז יד ל' ע"ב) על פסוק (שמות כג יט) ראשית בכורי אדמתך תביא בית י' אלקיך, והבן. לזה כאן בציווי הברית אמר זא"ת, ר"ל מדה ידועה הנקראת זא"ת בריתי אשר תשמרו, תמתינו מלשון ואביו שמר את הדבר (בראשית לז יא), שלא לטמא את הברית עם טפה קדמאה, עד בא בת זוג לזאת יקרא אשה, וכל נשין דעלמא מנשי בני ישראל הם נגד המדה הזאת לכל אחד בת זוגו, והבן:

את בשר ערלתכם (**בראשית יז יא**). דרכי לפתור ריבוי הא"ת אפריעה. והנה הגם שיש דיעות בדברי רז"ל שאברהם אבינו לא נצטווה על הפריעה, באפשר לא נצטווה אילידי ביתו ומקנת כספו, אבל הוא בעצמו ובניו אחריו נצטוו, ונתחדש הלכה בסיני גם אעבדים, ויהי רצון שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו:

ובן שמנת ימים ימו"ל לכם כל זכר (**בראשית יז יב**). ימולו לכם מיבעיא ליה. וכן הוה ליה למימר ובני שמונת ימים, כיון דמסיק כל זכר. גם כפי הנראה משמעות הכתוב הוא כך שבן שמנת ימים ימול את האחרים, והכי הוה ליה למימר לפי הפשט תמולו לכם כל זכר בני שמנת ימים. אך רמז בכאן לדעתי המעשה של רבי ואנטונינוס (עיין תוס' ע"ז י' ע"ב ד"ה אמר בשם המדרש), שהיתה הגזירה שלא למול את הבנים, ומל רבן שמעון בן גמליאל את בנו הקדוש רבי, ונתוודע למלכות וצוה להביא את האם ובנה והלכה, וכשבאתה החליפה (אם) אנטונינוס את בנה אנטונינוס ונתנה אותו לאם רבינו הק', והיא לקחה את רבינו הק', ובשביל שינק אנטונינוס מהצדיקת הלז, זכה והיו שושבינין ביחד ונתגייר בגדלותו ומל את עצמו. וליכא מידי דלא רמיזי באורייתא ומרומז בכאן ובן שמנת ימים, ר"ל כפשוטו בן שמנת ימים יגרום שימול לכם כל זכר לדורותיכם, בסוף הדורות יהיה זה שימול לכם לעדתכם הקדושה, כל זכר אפילו אשר לא מזרע ישראל הוא. ומרומז עוד "כל "זכר הכולל כל הזכרים, כי הנה רבינו הק' הוא גלגול יעקב, ואנטונינוס הוא גלגול עשו, נמצא הם כוללים כל הזכרים, והבן. ומפרש הכתוב מי הם יליד בית הוא רבינו הק', ומקנת כסף מכל בן נכר וכו', ר"ל שנקנה להש"י על ידי התשוקה שנשתוקקה אמו שיהיה שושבינין, מכל בן נכר שהוא הכולל מבן נכר שהוא גלגול עשו, והבן. ולרמז זה יליד"ד בי"ת, בגימטריא "זה "רבי "ואנטונינוס, נ"ל:

והיתה בריתי בבשרכם לברית עולם (**בראשית יז יג**). הבטחה לזרע אברהם שלא יהיה כח לאומות העולם לבטל המצוה הזאת בזמן מן הזמנים, נ"ל:

א"ת בשר ערלתו (**בראשית יז יד**). לפי מ"ש שמרמז אפריעה, בא לומר הגם שמל את עצמו אבל לא פרע, חייב כרת אפריעה, וכן אחר כך א"ת בריתי הפר, נ"ל. וכל זה אני

כותב מדעתי ולא שמעתי ולא קבלתי, רק כן נראה גם כן מהפוסקים מל ולא פרע כאילו לא מל (שבת קל"ז ע"ב):

שרי אשתך לא תקרא וכו' (**בראשית יז טו**). יש לדקדק למה אמר "שרי "אשתך, וכי עד הנה לא ידענו, והוה ליה למימר בקיצור לא יקרא שם אשתך שרי כי אם שרה. גם אמר לא תקרא, ולא כמ"ש באברהם לא יקר"א לכולי עלמא, שעל כן דרשו רז"ל (ברכות י"ג ע"א) שאינו עובר בעשה בשרי כמו באברם. ונ"ל דהנה רז"ל בדרכי המוסר שבדבר אדם אל אשת חבירו, לא יקראנה בשמה רק אשת פלוני, בכדי להזכיר שהיא אשת פלוני ואסורה לו, ואין לקרוא לאשה בשמה רק בשם בעלה. וליכא מידי דלא רמיזי באורייתא, וזה מאמר הש"י שרי אשתך, על כן אתה מותר לקראתה בשמה, בכן לא תקרא אתה שמה שרי רק שרה, מה שאין כן לכל העולם בלא זה אין לקרותה בשם כלל רק אשת אברהם, נ"ל. ולזה נ"ל דמכריזין ברקיע קודם יצירת הולד "בת "פלוני לפלוני (סוטה ב' ע"א), ואין מכריזין פלונית לפלוני, דאין להזכיר שמה. ולזה נ"ל שאמר בכאן "שרי "אשתך, כי בכאן נראה דנשתנה ההכרזה, כיון דאברהם ושרה ראשית המציאות ואין להם התייחסות עם אבותיהם הקודמים, בודאי לא הכריזו בת הרן לאברהם, רק "שרי "לאברם. וז"ש "שרי "אשתך, דכך הכריזו בשמה, על כן לא תקרא וכו', וריבוי הא"ת נ"ל לרבות כל נשי עלמא שלא יקראום בשמם:

וברכתי אותה (**בראשית יז טז**). משמעותו שכבר ברכתי אותה וגם נתתי ממנה לך בן, המשמעות שנתתי כבר. אך לפי מה דידוע מרז"ל (ב"ר פמ"ז ב') שגם עיקר מטרון לא היה לה, וכיון שמסר לה הש"י סוד הה"א, שהוא סוד ה"א לכם זרע (בראשית מז כג) סוד התולדה, גלף לה בדיבור זה הש"י עיקר מטרון. וז"ש כבר ברכתי אותה בעיקר מטרון שהיא ברכת התולדה, וגם נתתי ממנה כבר לך בן, כי כן נגזר לפני מאז ששרה יולדת לך בן ולא שרי, כיון שנקראת שמה שר"ה, הרי כבר נתתי מאז וברכתיה בהנקת שדים כמו שפירש רש"י. וז"ש לדעתי והיתה לגוים, מאותה הברכה יהיה גם לגוים, שהניקה בדדיה את בני הגוים שהביאו בניהם כמו שאמרו רז"ל (ב"מ פ"ז ע"א):

ויפל אברהם על פניו ויצח"ק (**בראשית יז יז**). נ"ל שראה לפניו אותיות יצח"ק, ואז הבין כי המתנה הזאת תתקיים תיכף ולא בהמשך הזמן, כי שפט הי' מרמזת על טפת התולדה כנודע, והח' ליומא דמהולתא, והצ' והק' על כרחך לימי שנות האב והאם, וזה ויאמר בלבו, נ"ל:

לו ישמעאל יחיה לפניך (**בראשית יז יח**). כיון שראה עת רצון למהר המתנה, ביקש גם על ישמעאל:

שרה אשתך (**בראשית יז יט**). המיוחדת לך לבת זוגך מו' ימי בראשית, מה שאין כן ישמעאל שהוא בן הגר:

יולדת ל"ך בן. שיהיה מתייחס אחריך, מה שאין כן ישמעאל:

"**והקמותי** "**את** "**בריתי**. כבר כתבנו ורמזנו סוד הקמת הברית. וזהו "את "בריתי, מדת א"ת עם הברית, והבן:

א"ת שמו יצח"ק. א"ת ר"ל אותיות שמו יצח"ק המרמזים לכל הנ"ל, וכנזכר:

ולישמעאל שמעתיך (**בראשית יז כ**). נ"ל דהנה צויתי לקרותו ישמעאל, והנה לטעם כי שמע ד' אל ענייך דהגר (בראשית טז יא), הוה ליה למימר לקרותו שמעאל, אך צויתי לקראותו ישמעאל, לרמז שישמע אל אחר כך תפילתך עליו. וזהו ולישמעאל שמעתיך, כבר רמזתי בשמו ששמעתיך. והגם אמרנו ענין אחר בשם ישמעאל, הא והא איתא:

ונתתיו לגוי גדול. נ"ל שר"ל אתנהו ואמסרהו אחר כך לגוי גדול, דהיינו כשיהיו ישראל בתכלית הגדלות אמסרהו בידם:

וא"ת ברית"י (**בראשית יז כא**). מדת "את "ברית הידועים, אקים א"ת יצחק לרבות תולדותיו ההולכים בדרכיו:

ויכל לדבר אתו וכו' (**בראשית יז כב**). איני יודע מה מלמדינו. ויש לפרש "ויכל, מלשון תשוקה מלשון כלתה נפשי (תהלים פד ג). ר"ל מחמת אהבת הבורא ותשוקה הנכבדת לו ית', עד שכמעט היה קרוב לביטול מציאות, על כן ויעל אלקים מעל אברהם, נתצמצם בכבודו ית' בכדי שישאר באנשיותו ולא יתבטל ממציאותו, רק שיהיה בבחינת רצוא ושוב (יחזקאל א יד), כאשר דברנו מזה כמה פעמים, והבן. או יאמר "ויכל לדבר אתו ויעל אלקים מאברהם. כל הפסוק הזה לכאורה מיותר, וכי בכל מראות הנביאים נאמר אחר כך שכילה לדבר עם הנביא ונסתלק מעליו, בודאי כיון שאינו נכתב עוד שום דיבור, ממילא ידענו שנפסק ממנו הדיבור. ונראה לפרש דהשמיענו התורה מפלאות תמים דעים, דלפעמים יארע לצדיק גדול ההולך בדביקות ותשוקה הנכבדת לבורא עולם, יארע לו לפעמים שיפול ממדריגתו, וקבלנו מהצדיקים שלא יתעצב בזה כי ירידה זו לצורך עליה, כי באם היה עולה במדריגה אחר מדריגה בלי הפסק היה מתבטל ממציאותו, על כן מסתלקין מעליו המוחין דגדלות, ועל ידי זה מתחזקים הכלים בעוסקו במצות מעשיות בעשיה ממש, ויכול לסבול אחר כך אור חדש הנמשך עליו על ידי התעוררת עשיית המצות, (הבן הדברים הגדולים בנסתרות לד' אלקינו הסתלקות נצח הוד יסוד דאדם קדמון העליון. הוא מוחין דגדלות להתחתון, ותעמיק בעץ חיים בשער הנקודים). וז"ש כאן בתורה הק' באבינו הראשון ראש יחוסינו "ויכל לדבר אתו, "ויכל לשון תשוקה

והתכללות מלשון כלתה נפשי, ור"ל מחמת גודל תשוקת אברהם להש"י, היה נכסף ומשתוקק אברהם שידבר אליו עוד הש"י ויתעלה מדריגה אחר מדריגה, והש"י היה יודע שיתבטל ממציאותו ולא יכלו כליו לסבול, על כן ויעל אלקים וכו', והבן. ואברהם אבינו הבין זה שהוא כדי להתחזק כליו במצות מעשיות, ויזכה אחר כך לפנים חדשות ביתר שאת, על כן ויקח אברהם וכו' תיכף ומיד ונתעסק במצות ונתחזקו כליו, ואז וירא אליו כו' (בראשית יח א) ביתר שאת, דהיינו הויה בהתראות והתגלות:

ויקח אברהם (**בראשית יז כג**). לקחם בדברים כדי שיעשו המצות באהבה:

"**את ישמעאל** "**ואת וכו**' "**ואת וכו**'. עשו פעולה לדורות לבניהם שיתגיירו ויקבלו עליהם הברית, וזהו ריבוי האתי"ן תולדותיהם אחריהם:

"**את בשר וכו**'. היא הפריעה, כאשר כתבנו לעיל הנלע"ד:

בעצם היום הזה. מה שדרשו רז"ל (פרקי דר"א פכ"ט) שנימול ביום הכפורים, אפשר שדרשו מגזירה שוה בעצם היום הזה הנכתב ביום הכיפורים (ויקרא כג כח), נ"ל:

כאשר דיבר אתו אלקים. כ"ף הזמן. ר"ל תיכף כשדיבר אתו אלקים, ולא המתין עד למחר לעשות לעצמו איזה הכנה ורפואת תעלה למכה, רק תיכף עשה באהבת היוצר. ויאמר עוד כאשר דיבר וכו' בכ"ף הדמיון, ר"ל שעשה על דעת הבורא ועל כוונתו, ולא הרהר למה ברא הש"י דבר נוסף, עד שיצטרך האדם לתקן כקושיית האפקורסים (עיין תנחומא תזריע סי' ה'), וכן צוהו הש"י התהלך לפני והיה תמים ולא תהרהר, והבן:

ואברהם בן תשעים ותשע שנה (**בראשית יז כד**). משמיענו שאברהם אבינו נתמלא היום השתוקקת שלו שהשתוקק צ"ט שנה למצות מילה, כי באמת קיים אברהם אבינו כל התורה כולה מה שהתבונן משכלו, והתבונן גם במצות מילה אך שלא היה יכול לקיימו, כי היה מסתפק בדעתו ואמר בשלמא שאר המצות הגם שאקיימם מבלי ציוי הש"י, אם יצווני הש"י אקיימם שוב ואהיה מצווה ועושה שגדול משאינו מצווה ועושה (קידושין ל"א ע"א). אבל מצות מילה אי אפשר שוב לקיימה כשאקיימה כעת, והשתקקתו היתה גדולה לקיימה כל הצ"ט שנה, ולא היה יכול למלאות תשוקתו, וכהיום נתקיימה תשוקתו הנכבדת מה שהיה משתוקק כל הצ"ט שנה מתי תבוא לידי ואקיימנה, ומיקרי כאלו היום היו כל הצ"ט שנה, והבן:

וישמעאל בנו בן שלש עשרה שנה (**בראשית יז כה**). גם כן כנ"ל שידע אברהם בשכלו שמצות המילה למול הבן הוא בח' ימים, רק שלא רצה למולו מטעם הנ"ל, והיה לו השתוקקת למול את בנו י"ג שנה שלימות, וכהיום נתמלאה תשוקתו:

ואת בשר ערלתו. היא הפריעה כאשר כתבנו, ובאברהם היה הפריעה ממילא, כמ"ש רש"י ז"ל בשם המדרש רבה (ב"ר פמ"ז ט'):

[**וישמעאל בנו** (**בראשית יז כה**). להיות שהיה בנו עצם מעצמיו, היה די לו בכוונת אברהם:

וכל אנשי ביתו וגו' נמולו אתו. להיות שהם לא היו עצם מעצמיו, ולא יהיו יודעים לכוין הסוד הנ"ל, ציוה להם שיעשו על דעתו ועל כוונתו, כמ"ש כמה פעמים בקבלה מהצדיקים שמי שאינו יודע לכוין בסודות עליונים, יאמר בפה מלא בעת עשיית המצות על דעת הצדיקים, וכן ציוה אברהם לאנשי ביתו. וז"ש נמולו אתו, ר"ל על דעתו ועל כוונתו, והבן]. (עד כאן מועתק מהשמטות לאגרא דכלה בסוף ספר קהלת יעקב):

בעצם היום הזה (**בראשית יז כז**). כבר כתבנו דרשת רז"ל (פרקי דר"א פכ"ט) גזירה שוה דיום הכיפורים:

נמול אברהם. נמול מעצמו, שלא היה לו שום טורח ואימה בדבר, שהש"י (חסר תיבה) באותו מעשה (עין ב"ר פמ"ט ב'):

[**בעצם היום הזה נמול אברהם וכו'** (**בראשית יז כו**). עיין מ"ש בפרשת נח (בראשית ז יג) עצ"ם היו"ם הז"ה, מכונה ליסוד צדיק. וזה שאמר בעצם היום הזה, שכוונת אברהם בהמולו בשר ערלתו, היה להעביר הערלה מבחינת יסוד צדיק, שלא תהא הערלה סוד הקליפה חופפת על ברית קודש, והבן]. (עד כאן מועתק מהשמטות לאגרא דכלה מסוף ספר קהלת יעקב):

"**נמולו** "**אתו** (**בראשית יז כז**). שהש"י סייע שאחד מהם לא עיכב "אתו, להיות שגדלה תשוקתו למצות, עד שנמשכה תשוקתו גם לאנשי ביתו, ואחד מהם לא עיכב:

חסלת פרשת לך לך:

וירא

יח (**א**) **וירא אליו י"י** (**בראשית יח א**). הנה לא נאמר וירא ד' אל אברהם, ולא הזכיר שמו. וגם על כל פנים היה לו להקדים השם לאליו, כמד"א (בראשית יב ז) וירא ד' אל אברם. ודברנו בזה במקום אחר הכוונה הוא שנתגלה אליו הויה, היינו אותו השם הויה המיוחד אליו למדתו מדת החסד, היינו הויה בניקוד סגו"ל, להיות טפת החסד מתגלה בפומא דברית כנודע, על כן מעת שנימל נתגלה אליו אותה הויה, (והנה היה בן צ"ט שנה מנין סגול), על כן ראה ג' אנשים נצבים עליו (בראשית יח ב) כעין סגול, מיכאל ימין גבריאל שמאל רפאל באמצע, והבן:

ויש לפרש עוד וירא אליו י"י (**בראשית יח א**). דהנה קודם המילה נאמר ויפל על פניו, בהתראות הנבואה שנתבטלו כוחות הגוף, וכן הוא בכל הנביאים שבטלים ממציאותם בעת התגלות להם אור הנערב, וכעת נאמר וירא אליו י"י שהש"י נתראה אליו, והיה בכחו בהרגש האנושי ולא נתבטל, (עיין כל זה בזהר (ח"א צ"ח ע"א)). והנה מדרך הנביאים לפעמים בטלים מהרגש קודם התגלות הנבואה, כי מתבודדים עצמם לנבואה ומכינים את עצמם להתפשטות הגשמיות, ולפעמים אינם מכינים את עצמם כל כך ובא להם הנבואה פתאומית ובטלים אחר כך מהרגש, עיין ברמב"ם (פ"ז מהלכות יסודי התורה ה"ו). אבל על כל פנים בהתגלות המראה הם בטלים בהרגש מציאותם, (זולת מדריגת משה פה אל פה אדבר בו (במדבר יב ח)). וכאן בשביל חיבוב מצות מילה עשה י"י ככה לאבינו אברהם נאמר וירא אליו י"י, הנה אמר אלי"ו הויה, שהיה בכחו במציאותו קודם התגלות הויה, שלא הכין את עצמו בהתבודדת להכנת ביטל מציאות, כי היה במקום עוברים ושבים באלוני ממרא, ואף על פי כן נתגלה אליו מראה השם הנכבד. וזה שהקדים לומר תיבת אליו, ר"ל שהיה במציאותו ולא מבעיא זה, אלא אפילו אחר ההתגלות נשאר בהרגשו. לזה אמר והוא יושב וכו', שנשאר כמו קודם ההתגלות, ומשמיענו התורה כמה גדול כח המצוה:

וירא אליו ה' (**בראשית יח א**). כשנתבונן מ"ש בפרשה הקודמת בפסוק (בראשית יז כב) ויכל לדבר אתו, אזי תנוח דעתך מקושיות המפרשים שלא אמר הכתוב וירא י"י אל אברהם, רק וירא "אליו. כי הנה אברהם הוא שם הפנימי שלו, "ואליו יורה על הכלים הנסמכים אל אברהם, והבן מאוד ומאוד. וגם בפשוטו גם כן על פי הנ"ל, להורות הסמיכות לפרשה הקודמת וכנ"ל:

וישא עיניו וירא וכו' וירא וכו' (**בראשית יח ב**). על פי פשוטו י"ל ב' פעמים וירא, על פי מה שנדקדק עוד אומרו והנ"ה דהוא מיותר, כיון דקאי על וירא היה לו לומר וישא עיניו וירא ג' אנשים וכו'. על כן נ"ל דקאי אדלעיל וירא אליו י"י וכו', וישא עיניו וירא. היינו שראה התגלות שמו ית', והנה מחדש אירע אשר שלשה אנשים נצבים עליו וכו', וירא גם את זאת, ומשמיענו בזה שראה אלו ב' ראיות, כאשר יתבאר אחר כך אי"ה איך פעל בחכמה וממנו נלמוד דעת, וכאשר תתבונן בניגוני הטעמים שבפסוק תמצא סיוע לפירושינו והבין:

ויאמר אדני וכו' (**בראשית יח ג**). הנה לב' הפירושים נתקשה (עיין ברש"י), אם הכוונה להש"י לא יוצדק אחר כך יוקח נא מעט מים התחלת הדיבור למלאכים בלי שום הקדמה אחרת, ואם הוא למלאכים ולגדול שבהם אמר, אנחנו לא נדע למה לא דיבר עמהם

בלשון רבים ולבקש את כולם יחד. (וגם כן האיך אפשר להצדיק את הפירוש הזה, הלא קבלה בידינו ששם זה קודש מבלי חולק). אך הוא דמשמיענו בזה ללמוד דעת מאברהם בעת שיצטרך אדם לדבר אל בני אדם, ונפשו חפיצה להתפלל אז אל י"י, יאמר בלשון דמשתמע לתרי אפי, ולא מיקרי בזה גניבת דעת לבני אדם אם נפשו ולבו לשמים, על דרך האמור בנחמיה (ב ד) ואתפלל אל י"י, (נחמיה ב ה) ואומר למלך אם על המלך טוב וכו'. והנה אחר שראה ב' ראיות (כמו שפירשנו לעיל), היינו התגלות שמו ית' וראה את האנשים, בחר לשון ערומים לדבר בלשון יחיד, דבזה יהיה לשון דמשתמע לתרי אפי, וכוונתו לשמים ודבורו לנוכח השר הגדול, על כן השם זה קודש אליבא דכולי עלמא, ואלו היה אומר בלשון רבים, לא היה באפשר להשתמע לתרי אפי, והבן:

וישא עיניו וירא (**בראשית יח ב**). יש להתבונן בכל מקום שנאמר וישא עיניו אצל ראיה, וכי לא ידענו שכח הראות הוא על ידי נשיאת עפעפי העין, והוה ליה למימר סתם וירא והנה וכו'. אך תתבונן שזהו מדרך צדיקים אשר אבריהם וחושיהם ברשותם, ובפרט כח הראות אשר הוא מסרסורי החטא, יבלמוהו הצדיקים לבל ינוע את עצמו עד ירשהו השכל לפעול פעולתו בהבחן בשכל אם הראיה הזאת לא תנגד לחוקי התורה, ותמצא גם כן לצדיקים שלא היו מסתכלים חוץ לד' אמותיהם מפחד השכינה החופפת על ראשם, (עיין בפירוש רש"י בגמרא (מנחות ק"י ע"א) שאמר רב לרב שימי תלמידיה אשר תמיד היה רגיל עמו שימ"י א"ת, שלא היה מסתכל בו להכירו שהיה עומד מעט רחוק ממנו, ולא היה נושא עיניו להסתכל בו, והיה שואלו אם הוא רב שימי). וז"ש התורה וישא עיניו וירא, ולא וירא סתם. להורות שאברהם אבינו לא ראה בפתאום שום דבר מבלי מעשה, רק כשהיה שופט בשכלו הענין תחילה, אז הורשה את עפעפי עיניו להרים ולפעול בחוש הראיה, הבן:

וירץ לקראתם מפתח האהל (**בראשית יח ב**). הנה פתח האהל הוא קודם לו, והיה לו להודיע זכירת פתח האהל, ולומר וירץ מפתח האהל לקראתם. וגם מפתח מיותר לגמרי. והנראה דאהך דינא דמצוה לרוץ לבית הכנסת, כתב המגן אברהם בסי' צ' (מג"א או"ח סי' צ' ס"ק כ"ד) דוקא עד הבית הכנסת, אבל בבואו אל בית הכנסת ילך באימה וביראה, (עיין מ"ש שם בחידושינו מהיכא נפקא מהגמרא). וכן הוא הענין בכל המצות, בדרך המצוה ירוץ, אבל בבואו סמוך למצוה, הנה צריך לעשותה בדחילו ורחימו יכנס לה ביראת שמים המצווה המצוה. ולמדנו דעת הזה מאברהם אבינו וירץ לקראתם מפת"ח האה"ל, רצ"ל הריצה היתה רק מפת"ח האה"ל שהוא דרך המצוה, אבל בבואו סמוך להמצוה וישתחו ארצה באימה, וכן אמר דוד (תהלים קיט לב) דרך מצותיך ארוץ כו'.

והנה עיין באליה רבה בענין הך דינא, שכתב דדוקא בסמוך וקרוב לבית הכנסת מצות להתחיל לרוץ, מה שאין כן ביציאתו מביתו רחוק מבית הכנסת לא ירוץ, שאינו ניכר עדיין אם הכוונה הוא בעבור בית הכנסת, ובשם שכה"ג הביא שבכל הדרך מצוה לרוץ. והנה לדעת שכה"ג משמיענו בכאן וירץ לקראתם מפתח האהל, להורות שבכל הדרך מצוה לרוץ, ועל כן התחיל הריצה לקראתם תיכף מפתח האהל, הגם שאינו ניכר שהוא לקראתם, כיון שהוא היה בדעתו שהוא לקראתם, (וכמו"ש שם בחידושינו בפסוק (הושע ו ג) ונדעה נרדפה וכו', רצ"ל כיון שנודע הענין לנו העוסקים במצוה). ולדיעה הראשונה י"ל דאשמועינן בהיפך וירץ לקראתם מפתח האהל, רצ"ל להיות שהיו עומדים המלאכים בסמוך והיה ניכר שהוא לקראתם, על כן רץ תיכף מפתח האהל, מה שאין כן באינו ניכר שהוא לקראת המצוה, לא ירוץ בדרך רק בבואו סמוך להמצוה, (עיין מ"ש בחידושינו פנים לכל אחד מהדיעות):

במדרש (ב"ר פמ"ט ב') דרש הפסוק (תהלים כה יד) סוד י"י ליריאיו ובריתו להודיעם, על מצות מילה. וזה לשון המדרש א"ל הקב"ה לאברהם דיו לעבד שיהא כרבו, אמר לפניו ומי ימול אותי, אמר אתה בעצמך, מיד נטל אברהם סכין והיה אוחז בערלתו ובא לחתוך, והיה מתייירא שהיה זקן, מה עשה הקב"ה שלח ידו ואחז בו והיה אברהם חותך, שנאמר (נחמיה ט ח) וכו', וכרות לו הברית אין כתיב כאן, אלא וכרות עמו, מלמד שהיה הקב"ה אוחז בו, עכ"ל. המדרש הזה אומר דרשוני וחיו אין מן הצורך להאריך בדקדוקים כי אין לו גיזרה כלל, ואינו מובן מאי בעי בזה וכוונת השאלה ותשובה, ולבאר כל זה לפי קט שכלי, נקדים דברי המדרש (תנחומא תזריע סי' ה') שאל טורנוסרופס הרשע את רבן גמליאל איזה מעשים נאים של הקב"ה או של בשר ודם. א"ל של בשר ודם. א"ל ראית שמים וארץ יכול אדם לעשות כיוצא בהם, א"ל רבן גמליאל לא תאמר לי במה שלמעלה מן הבריות, אלא אמור דברים שהם מצויים אל בני אדם, א"ל למה אתם מולים, א"ל הייתי יודע שעל דבר זה אתה שואלני, ולכך הקדמתי ואמרתי לך שמעשי בני אדם המה נאים משל הקב"ה, הביא לו רבן גמליאל שבלים וגלוסקאות וכו'. הנה תוכן התשובה, שהטבע כך נברא בלי תיקון והאדם יתקננו. והנה אעיקרא דדינא פירכא למה פעל ועשה כן הבורא כל ולא ברא הכל בתיקון גמור: אך מובן הדבר בסוד ד' ליריאיו שהש"י ברא עולמות ומחריבן (ב"ר פ"ג ז'), (כאשר ידעת מסוד ז' מלכי אדום, שהיו העולמות מתחילה בסוד היראה ונחרבו, וניתקנו בסוד הקוין כביכול בציור בחינת אדם ובסוד האהבה מובן למשכילים). והנה כבר כתבנו במקום אחר שעל ידי זה נתהווה בעולם סוד היראה וסוד האהבה, ובזה תבין תיקון הזדונות לעשותן כזכיות על ידי תשובה מאהבה (יומא פ"ו

ע"ב). והנה מזה נתהווה שכל הדברים הטבעיים שבעולם העשיה נבראים מבלי תיקון עד יתקננו סוד האדם המתוקן, וזה כל עבודת האדם בעולם הזה להביא כל הדברים לידי תיקון על ידי מעשיו, ועל ידי זה יהיה שכר ועונש. ובזה יובן הפסוק סוד י"י ליראיו, סוד י"י מה שהיה בונה עולמות ומחריבן, מובן ליריאיו כי כן היו העולמות תחילה בסוד היראה, ונתקנו בסוד האהבה וכנ"ל והבן, ועל ידי זה ובריתי להודיעם גם סוד הברית כריתת הערלה גם כן נודע ליראים, שהוא מסוד זה שנברא האדם מבלי תיקון, עד יתוקן על ידי סוד האדם המתוקן. וזה סוד "המול "ימול (בראשית יז יג), המל ימול (מנחות מ"ב ע"א), מי שהוא מהול ומתוקן הוא ימול, מה שאין כן מי שאינו מהול הבלתי מתוקן. ובזה תבין א"ל הקב"ה לאברהם (להודיעו סוד המילה, האיך יהיה זה שיבא האדם אחרי המלך מלכי המלכים לתקן את אשר כבר עשהו), דיו לעבד שיהא כרבו, רצ"ל שגם הש"י כביכול ברא עולמות והחריבן, שהיה מקודם בלי תיקון כדי שיהיה עולם הבחירה ונסיון ויתהווה בחינת היראה כנודע, על כן גם האדם נברא בלתי מתוקן, עד יתוקן על ידי האדם המתוקן. והנה כאשר שמע אברהם שזה הוא הסוד, הבין היטב שצורך התיקון הזה על ידי האדם המתוקן, והנה אין אדם מהול בארץ לעשות התיקון, והשיב לו השי"ת אתה בעצמך, שאתה נחשב כמתוקן בחושבך לעשות פעולת התיקון, וז"ש גם כן מיד נטל אברהם סכין וכו' והיה מתייירא וכו', בזה הודיע לנו איכות בריאת היראה שהיו העולמות קודם התיקון, מה עשה הקב"ה וכו', והבן מאד הדברים הגדולים ויונעם לנפשך כי אי אפשר לפרשם היטב רק מפה לאזן:

וימהר אברהם האהלה אל שרה (**בראשית יח ו**). היה לו לומר וימהר אברהם לאהל שרה, ותיבת אל מיותר. "וגם "האהלה בב' ההי"ן, הגם שה"א אחרונה היא במקום למ"ד, אבל הה"א הראשונה מיותרת. אבל נ"ל ללמדנו דעת דרכי הצניעות מאבינו אברהם שייחס לשרה אהל מיוחד, כי היו אורחים תמיד בביתו לבל יסתכלו בה. והנה בזה יש יותר חשש פן בלא הודע יכנס אורח אחד לחדרה ויבא להתייחד עמה, היה מציין על פתח החדר שזה אהל שרה. וז"ש האהלה בה"א הידועה בתחילה, שהיה ידוע לכל שזה אהל שרה. וז"ש גם כן אל שרה, שהיה מיוחד תמיד לה לשמה:

ויאמר מהרי וכו' (**בראשית יח ו**). הנה לא אמר "ויאמר "אליה. אבל זה גם כן ללמדנו דעת מ"ש רז"ל (שבת ל"ד ע"א) בענין שצריך לומר בתוך ביתו עשרתם וכו', ואמרו רז"ל שצריך למימר בניחותא (היינו בלשון רכה ובפיוס), כי היכי דלקבלו מיניה. והנה שרה אמנו ודאי גם היא היתה חפיצה במצות ולא היו צריכין לפייסה, אך אבינו אברהם קיים הדין כמ"ש רבותינו דמיבעי ליה למימר בניחותא. וז"ש ויאמר אמירה רכה, והשמיט

תיבת "אליה, שהלשון רכה והפיוס לא היה מן הצורך אליה לצדקת כמוה, רק לקיים הדין עשה כן:

"**קמח "סלת** (**בראשית יח ו**). לפי פשוטו י"ל אומר "קמח "סלת, לדעת רז"ל (ר"ה י' ע"ב) שאמרו חג הפסח היה. והנה סלת גמור אינו אלא בחטים לתותים, ובפסח אי אפשר ללתות, והגם שמדינא דגמרא (פסחים מ' ע"א) בבקיאים בדבר מותרים ללתות, הנה אבינו אברהם החמיר על עצמו, כנשמע מהגמרא ומהפוסקים שיש להחמיר מאד. והנה לפי זה לא רצה אברהם אבינו להשתמש "בסלת, רק אף על פי כן הקמח היותר נקי מיקרי סלת נגד שאינו נקי. וז"ש "קמח "סלת, רצ"ל סלת "שבקמח היינו היותר דק ומנופה, כי סלת גמור לא ירצה היום:

לושי ועשי עגות (**בראשית יח ו**). אומרו "לושי מיותר, וכי לא ידעה שרה אמנו האיך לעשות עגות, לא הוה ליה לומר רק ועשי עגות. אך לדעת חז"ל (ר"ה י' ע"ב) כי פסח היה, אמר לה לושי ותיכף עשי עגות, שלא תעמוד העיסה בלא עסק כי תתחמץ. "ועשי "עגות, לא אמר "לחם רק עגות, כי אין אופין בפסח פת עבה טפח, רק עגות רקיקין (פסחים ל"ו ע"ב):

ואל הבקר רץ אברהם (**בראשית יח ז**). לא אמר וירץ אברהם אל הבקר, להקדים הפועל להנפעל כמ"ש וימהר אברהם, [או] ויקח חמאה. הוא להורות למה לא עשה גם הלחם בעצמו, להיות שמצות חלה הוא ממצות הנשים, מה שאין כן ואל הבקר רץ אברהם בעצמו. וגם כן משמיענו ואל הבקר רץ אברהם, שקיים גם המנהג המבואר בש"ע (יור"ד סי' א' סעיף א') שאין הנשים שוחטות, (והוא דעת האגור על פי הלכות א"י). וז"ש שהלחם צוה לשרה לעשות, מה שאין כן אל הבקר רץ אברהם בעצמו לשוחטו כמצוה:

ויאמר אדני אל נא תעבור וכו' (**בראשית יח ג**), **ואקחה וכו' כי על כן עברתם וכו'** (**בראשית יח ה**). דקדקו המפרשים אומרו כי על כן עברתם, יראה ממיעוט דרך ארץ לומר הבעל הבית הרי בשביל זה באת לכאן לאכול ולשתות. ויראה לפרש כי הנה אמר אדני בלשון יחיד לגדול שבהם, והאיך ידע מי הוא הגדול, זה הוא כמו שאמרו רז"ל (יומא ל"ז ע"א) דהגדול באמצע, והשני לימינו, והג' בשמאלו. והנה הקשו הראשונים מהא דאין מכבדים בדרכים (ברכות מ"ו ע"ב) (עיין ברא"ש וח"י). ותירצו דבדרך כשיש להם דרך לילך להלן, דהיינו שפגעו זה בזה אין לכבד, אבל בהגיעם למקום הנועד יש להם לכבד, וכן כשנתוועדו ביחד לילך למקום פלוני יש להם לכבד. והנה ראה ג' אנשים נצבים עליו כשורה ולא בערבוביא, הרי שפט שמכבדים זה את זה, על כן שפט שתכלית דרכם הוא לכאן, דאם לא כן לא היה להם לכבד, על כן אמר לגדול אדני וכו', וסיום

מאמרו כי על כן עברתם וכו', הרי אני רואה שבמכוון עברתם על עבדכם, בזה שאני רואה הכיבוד לגדול, והבן:

ואקחה פת לחם וסעדו לבכם אחר תעבורו כי על כן עברתם (**בראשית יח ה**). כבר דקדקו המפרשים תיבת "על "כן, כי נראה ממיעוט דרך ארץ שיאמר הבעל הבית לאורח הבא אליו הרי בשביל זה באת אצלי במכוון לסעוד אצלי, ובעבור הקושיא הזאת הוכרח רש"י ז"ל לפרש מלשון "הואיל. ונ"ל דהנה כתב בעל עשרה מאמרות דהנשמה היתרה הבאה לאדם בשבת נהנת מאוד מברכת המזון, כי היא מצוה מחודשת אצלה שאינה נוהגת בעליונים. (ונ"ל הטעם כי הנשמה הניתנת לאדם בכל ימי חייו, הנה היא מתעסקת עם הגוף בכל ענייניו כמוני כמוהו, מה שאין כן הנשמה יתירה שבשבת אין לה השתתפות עם הגוף והיא כמלאכי רוח, ונהנת מאוד מהמצוה הזאת, והבן. ובזה יתבאר לנו הפיוט (ליל שבת) דכל מקדש שביעי וכו', שיסד שם הפייטן סועדים בו "לברך שלש פעמים. דלשון לברך הוא מיותר ובלי גיזרה. ולפי הנ"ל יצדק מאוד, דעיקר כוונת הסעודה להנות להנשמה מברכת המזון). וכן היה הענין המלאכים שבאו לבית אבינו אברהם אשר אכלו אכילה ממש לברך "ברכת "המזון, עיין שם טעמו ונימוקו. ובזה יתפרש הפסוק שאמר ואקחה פת לחם וסעדו "לבכם, (הכוונה תברכו ברכת המזון, כי הנה נאמר בבועז (רות ג ז) "ויאכל "וישת "וייטב "לבו, ופירשו רז"ל במדרש (רות רבה פ"ה ט"ו) ובזהר (ח"ב רי"ח ע"א) וייטב לבו דבריך על מזונא, אם כן הטבת הלב יקרא לברכת המזון ודבר זה ידוע למשכילים. ואם כן גם בכאן יתפרש וסעדו "לבכם שתברכו ברכת המזון), כי על כן עברתם וכו', ר"ל עיקר כוונתכם בברכת המזון שהיא מצוה מחודשת אצליכם, נ"ל. ויש לכוין הדברים והעניינים האלו בלשון בעל עשרה מאמרות שם, עיין שם: עיין עוד לעיל מה ששייך לכאן:

ויאמרו כן תעשה כאשר דברת (**בראשית יח ה**). הנה היה לו לומר עשה כאשר דברת, ורז"ל הרגישו זה במדרש (ב"ר פמ"ח י"א) ודרשו כן תעשה בשמחת בנך. ולפי פשוטו נראה דהנה דרשו רז"ל (ב"מ פ"ו ע"ב) יוקח נא מעט מים על ידי שליח, ושילם הקב"ה לבניו על ידי שליח וירם משה את ידו (במדבר כ יא), והלחם שעשה בעצמו שילם הקב"ה בעצמו. והנה אילו היה נותן המים בעצמו לא היה המעשה דסלע, והיה בא משה לארץ, ולא היה גליות ולא שכחת התורה ומחלוקת. וזה שאמרו המלאכים כן (ונכון היה הדבר אילו) תעשה אתה בעצמך כאשר "דברת. (ובזה ידוקדק נמי כאשר "דברת ולא כאשר אמרת, דבאמירה היתה להם, רק להשליח היה בדיבור בצווי באזהרה בזריזות לשון קושי, והבן). וכוונת אברהם אבינו שלקיחת המים יהיה על ידי שליח, הוא על פי

מאמרינו דאילו היה המים על ידי עצמו, היה השי"ת משלם בעצמו כביכול לבניו, ולא היה נמשך ענין מי מריבה דמשה, ואז היה בא משה לארץ ישראל, ולא היו יכולין שום אומה ולשון לשלוט על ישראל. והנה אין אדם צדיק בארץ שלא יהיה לו איזה חטא, והיה מן הצורך למירוק גהינם, ואברהם לא רצה בזה ובירר המלכות כנודע (ב"ר פמ"ד כ"א), על כן עשה פעולת קיחת המים על ידי שליח. ולפי זה יצדק מה שדרשו רז"ל (ב"ר פמ"ח ח') התחלת הפרשה והוא יושב פתח האהל כחם היום, שאברהם אבינו יושב על פתח גהינם ואינו מניח לישראל ליכנס לשם. דלפי זה אין קישור לדברים עם מה שלאחריהם. ולפי מ"ש ניחא, דלהיות דזה כל מגמתו מאז שלא להניח אדם מישראל ליכנס לגיהנם, על כן צוה לקיחת המים על ידי שליח וכנ"ל:

יקח נא מעט מים כו' (**בראשית יח ד**), **ואקחה פת לחם וכו'** (**בראשית יח ה**). דברי רז"ל (ב"מ פ"ו ע"ב) ידועים. אבל על פי פשוטו יש ללמוד דעת מאברהם אבינו, דלהיותו טרוד מאוד בהמצוה והיה נחפז שתעשה במהרה, ולא היה באפשרי לו שיעשה הוא כל הענינים קיחת המים והלחם, אזי בחר למסור קיחת המים לשליח, כי במים אין בו שייכות כל כך ציקנות וכילות, וקיחת הלחם בחר לעשות בעצמו, כי השליח פן ינהג קמצנות וציקנות:

ויאמר י"י וכו' למה זה צחקה שרה לאמר האף אמנם אלד ואני זקנתי וכו' (**בראשית יח יג**). כתב רש"י ז"ל (והוא מחז"ל (ב"מ פ"ז ע"א)) שינה הכתוב מפני השלום, שהרי היא אמרה ואדוני זקן (בראשית יח יב). והדבר הזה יתמה לבב אנוש איך אפשר הדבר שהש"י יאמר דבר שלא היה מעולם, אפילו אם נאמר מאה פעמים מפני השלום שינה, לא יכיל הרעיון ולא יתקבל בדמיון השכל אפשרות הענין הזה. ונ"ל לבאר היטב הדבר על פי חקירות הפלסופים האלקיים: דהנה רבו המתפלספים אשר הכחישו מציאות הנפלאות בשידוד המערכה שלא בטבע, וטעמם שלא יתכן לפועל האמיתי הבורא כל במאמרו, שלא יהיה לפעולתו סדר קבוע בל ימוט לעולם ועד, ואמרו שיותר כבוד להבורא ית' שתהיה הטבע מתנהגת לעולם בטבעה וסדרה אשר סדרה הבורא בעת הבריאה, על כן מהקדמה המוכחשת הלזו נמשך להם מבוכות רבות בדברי התורה והנביאים המספרים במפלאי י"י, והוציאו הפסוקים מפשטן לא באלה חלק יעקב. וכבר הכה על קדקדם הרב הגדול מהר"ל בהקדמת הגבורות, ותוכן דבריו לתרץ קושייתם שהבורא ית' סידר מבראשית הנהגה הטבעיות בעולם הטבע ברצונו המלובש בו, וסידר הנהגה הניסיות מהעולם הנבדל, ויש לכל אחד סדר, ואם כן לא יקרא לשידוד המערכה הנהגה שלא כסדר, (אם תרצה לרוות צמאונך עיין נא בדבריו כי העמיק מאד בענין ההוא, ודבריו

מתוקים מדבש ואני לקצר באתי כי דבריו מצויין בפי כל). ומעתה נבא אל הביאור באפשר לפרש דזהו שצחקה שרה לאמר אחרי בלותי וכו', ואם כן הוא שלא כטבע, "ואדוני "זקן רצ"ל על השי"ת שהוא אדוני, ובודאי הוא זקן דהיינו הוא הוא שברא העולם והוא עד היום, ואם כן יחשב ח"ו לחסרון שידוד המערכה, שיהרס מלאכת המערכת אשר פעל ועשה שדבר כזה יארע אם יעשה אומן אחד מלאכה, ואחר כך יבא אחר ויהרס מלאכתו הראשון, אבל אדוני השי"ת זקן הוא היה והוא הוה כעת, בודאי אין מהראוי שיהרס מלאכתו, רק יהיה הכל בהנהגת הטבע כסדר. (ונקדים עוד לפי דברי מהר"ל שיש לכל אדם מהנהגת סדר מיוחד ידוע הוא הנהגה הניסיות באה משם הויה המהווה כל הויות, בלי התלבשות בטבע המתנהגת בשם אלקים בגימטריא "הטבע או משם אדני. והנהגה הטבעיות הוא משם אלקים או אדני המלובש בו השגחתו ית' המהווה כל הויות, והדברים ידועים למשכילים. והנה זה שאמרה ואדוני זקן, צירוף הוא"ו יורה על התלבשות הויה "אל "אדני, והבן. וז"ש השי"ת למה זה צחקה שרה וכו' האף אמנם אלד ואני זקנתי, האיך יהיה באמת זה הדבר שאלד "ואני "זקנתי, ר"ל השי"ת אמר זה כביכול על עצמו שאמרה שהשי"ת כביכול "זקן, והוא הוא עתיק יומין שפעל כל, ואיך יתכן שישדד ויהרס מלאכתו בטבע שפעל, הנה התחיל השי"ת מאמרו בדברי אמירת שרה שמדבר אל עצמה, והסיום של המאמר הוא בלשון שאומר השי"ת כביכול על עצמו עבורה ואני זקנתי, מה שאין כן שרה דברה כל מאמרה בנסתר נגד השי"ת, באמרה ואדוני זקן נגד הש"י כביכול. וזה הוא שאמרו רז"ל ששינה כביכול מפני השלום, כי יש לפרש פשט מאמרה גם כן על אברהם, על כן כביכול שינה השי"ת דיבורה בלבד, ופירוש מאמרה שאמרה ואדוני, כוונתה עלי דהיינו "ואני "זקנתי, והמ"י כי אי אפשר להטעים הדברים בכתב. והנה אמרו "ואני, הוא גם כן צירוף הוי"ו אל "אני, צירוף הויה אל אדני כנ"ל. וזה שסיים מאמרו ית' היפלא מי"י דבר וכו' (בראשית יח יד), ור"ל אם זה הוא לפלא בהנהגת הטבע שהוא "מאלקים או "מאדני, בהתלבש והצטרף בתוכם כח הויה ויוחשב זה לשינוי הסדר, אבל היפלא מי"י דבר, ר"ל האם יוחשב זה לפלא מהויה מהסדר הניסיי המסודר מהויה מעולם הנבדל מבלי התלבשות "באדני, ואם כן לא יוחשב זה לחסרון ולהריסה ח"ו מעשי ידיו, כי הוא סדר בפני עצמו סדר נכון כמ"ש הרב הנ"ל, והבן הדברים האלו על מתכונתם ויונעם לחכך:

ויאמר י"י זעקת סדם וכו' (**בראשית יח כ**) **לא נאמר ויאמר י"י אליו, או ויאמר י"י אל אברהם**. דהנה במשה נאמר (שמות לב ט) ויאמר י"י אל משה ראיתי את העם הזה והנה וכו', (שמות לב י) ועתה הניחה לי וכו'. דכוונת השי"ת היה שמשה יבטל גזירתו,

על כן אמר הדיבור אליו, אז החריץ משה את דיבורו הקדוש באמור להש"י וכי תופס הייתי בך למה היה לך להתייעץ עמדי, על כרחך שבידי תלוי הדבר (עיין ברכות ל"ב ע"א). מה שאין כן בכאן היודע נסתרות הוא ידע שאין להם חנינה, רק שרצה להודיע לאברהם מסטורין דיליה, וכדי שלא יטעון אברהם למה היה לך להודיעני, על כן לא דיבר הקב"ה עם אברהם כמדבר לנוכח, רק ויאמר ד' זעקת וכו', כמדבר בפמליא שלו וממילא ישמע אברהם:

(**בראשית יח כט**) **ויהי בשחת וכו' ויזכר אלקים את אברהם וישלח את לוט מתוך ההפכה בהפוך את הערים אשר ישב בהן לוט**. הנה בלבד שכל הענין מיותר שכבר נאמר לעיל בארוכה ענין הצלת לוט, ואם רוצה להשמיענו שהיה זה בזכות אברהם, הוה ליה להשמיענו לעיל בקצרה שהיה זה בזכות אברהם. וחוץ לזה הענין כפול באומרו בהפוך את הערים אשר ישב בהן לוט. אך הוא דהנה מבואר בזהר (ח"ג ד"ש זוהר ח"ג ש"ד ע"ב) בפסוק (ירמיה יז יד) רפאני ד' וארפא, דרפואה הנעשית על ידי המלאך רפאל, אינה רפואה בטוחה לעולמים, דהנה הוא מלאך עובד וזה עבודתו לרפאות, והנה הוא משתוקק שאחר יום או יומים יהיה שוב מן הצורך לו לרפאות, מה שאין כן הרפואה שהוא מן השי"ת היא רפואה בטוחה. והנה בכאן יש לתמוה שהשי"ת שלח ג' מלאכים לאברהם (בראשית יח ב), (כי אין מלאך אחד עושה שתי שליחות (ב"ר פ"נ ב')), להורות על גדולתו ית"ש כי רבוא רבבן קדמוהי ויכול לשלוח לכל דבר שליח מיוחד), א' לבשר את שרה, וא' לרפאות את אברהם, וא' להפוך את סדום. והמלאך רפאל שבא לרפאות את אברהם הלך גם כן לסדום להציל את לוט, והנה עשה ב' שליחות, וצריך לומר שהצלה ורפואה הוא ענין אחד. והנה קשה ב' קושיות. א', למה שלח הקב"ה לאברהם ידידו את רפאל לרפאותו שאין רפואתו בטוחה, ולא ריפא אותו הקב"ה בעצמו ובפרט שנגלה אליו בכבודו ובעצמו. ב', דהנה הטעם שאין מלאך עושה ב' שליחות, להורות כי רבוא רבבן קדמוהי, ואם כן יותר טוב שגם לרפואה והצלה יהיו ב' שלוחים. אך הוא לדעתי שהתורה משמיענו כל זאת איך השי"ת רצון יראיו יעשה, גם באין מקום לעשות נס מחמת הקטרוג. והנה בכאן לא היה ללוט זכות, ובפרט שנפרד מאברהם ובחר לו לשבתו במקום רשעים שאין כמוהם בכל העולם ואוי לרשע אוי לשכינו, ומכל שכן שבמרד ובמעל פעל ועשה זאת, שכל הארץ היה לפניו ובחר לו לשבת במקום רשעים. והנה כשנגמר דינם של סדום בבית דין של מעלה, לא היה באפשרי להציל את לוט מתוך ההפכה, כי בידו זכות אין והוא בבחירתו בחר לו בהם לשבתו, והנה כשהיה רוצה הש"י להצילו, היה קטרוג ממדת הדין מאיזה זכות ומאיזה טענה. והנה

השם יתברך מלך במשפט יעמיד ארץ, והנה היודע מחשבות הוא ידע אשר ירע הדבר בעיני אברהם על מיתת לוט, ובפרט שהיה בו ניצוץ הקדוש ממלכות בית דוד, מה עשה העושה נפלאות גדולות לבדו, גזר בגבהי מרומים על רפאל ילך וירפא את אברהם מכל מיני תחלואיו, והנה מי הוא מכל כוחות הדין אשר יערב לבו לקטרג על אברהם ידיד הנאמן באומרו שאינו ראוי לרפואה, והנה בודאי הסכימה גם מדת הדין על הדבר. והנה בכלל הרפואה נכלל הכל, הן מה שיש ח"ו אל האדם מחלה בגופו, או מחלת לב דאגה בלב איש שמצטער על איזה דבר, כי מה לי שמצטער על איזה מכה בגוף או בכאב דאגה, על הכל יצטרך לרפואה. והנה הסכימה מדת הדין לרפואת אברהם, ממילא בכלל זה נכלל גם הצלת לוט, כי היה לו לאברהם מחלת לב על לוט, ולא היה לו מקום להצילו, כי אולת אדם תסלף דרכו שבחר לו לשבת במעון רשעים. והנה כאשר נשתלחו המלאכים כל אחד לשליחותו, ונשתלח גם רפאל עמהם לרפאות את אברהם, אז בבואם וירא אליו י"י בכבודו ובעצמו וריפא אותו ממכאוב גופו, אז לא ידע רפאל מה לרפאותו כי כבר נתרפא, ואברהם הלך עמם לשלחם, וי"י אמר וגילה לו ענין סדום והיה לו מחלת לב על לוט, אז הלך רפאל לעשות שליחותו לרפאות את אברהם, דהיינו להציל את לוט שזה יהיה רפואה לאברהם ממחלת לבו. וז"ש ויהי (וי היה) בשחת אלקים (מדת הדין) את ערי הככר, (את לרבות הנלווה עמהם), ואין מקום להצלת לוט מפני מדת הדין, מה עשה הש"י לא הזכיר את הצלת לוט, רק ויזכר אלקים (לפני מדת הדין) את אברהם, (ועל ידי זה) וישלח את לוט וכו' בהפוך את הערים אשר ישב בהן לוט (בבחירתו ואין מקום להצלה), על כן זכר השי"ת רק את אברהם, והבן:

(**בראשית יח כ**) **ויאמר י"י זעקת וכו'**, (**בראשית יח כא**) **ארדה נא וארא וכו'**, (**בראשית יח כג**) **ויגש אברהם ויאמר האף הספה וכו'**, (**בראשית יח כה**) **חלילה לך וכו' השופט כל הארץ**. יש להתבונן במקראי קודש הללו. א', מה הוי סלקא דעתיה דאברהם חסידא קדישא שהש"י יספה ח"ו צדיקים עם רשעים, ומי חשיד קוב"ה ח"ו. ב', יש להתבונן היתור לשון אומרו שוב חלילה לך מעשות כדבר הזה וכו' צדיק עם רשע, ועל כל פנים היה לו לומר חלילה לך מעשות זאת. ג', אומרו שוב והיה כצדיק כרשע הוא מיותר לגמרי, ועל כל פנים היה לו לומר והיה הצדיק כרשע, אבל ב' כפי"ן בדמיון אין להם ביאור, הגם שבעלי הפשט אומרים שנמצא כזאת בכתבי הקדוש כעם ככהן (ישעיה כד ב), בכל מקום מוצאו לא דבר ריק הוא וצריך להתבונן ב' הדמיונות, דהיינו הכוונה שידמה רשע להצדיק בצד מה, והצדיק לרשע בצד מה. ד', אומרו שוב חלילה לך השופט כל הארץ, למה תואר בשופט כל הארץ. והנראה דהנה הצרפית אמרה לאליהו באת אלי

להזכיר את עוני (מלכים א' יז יח), וביארו חז"ל (ב"ר פ"נ י"א) בזה שאמרה טרם בואך אצלי, הייתי נחשבת לצדיקת בערך הרשעים, אבל כשבאת אצלי הנה בערכך כרשעה אחשב. הנה דעת לנבון מזה חסדי השי"ת אשר יחשוב האדם לצדיק בערך הרשעים הגם שאינו צדיק באמת, והנה בערכו ית"ש אין שום נברא יוצא ידי חובתו נגד בוראו וצבא השמים לא זכו בעיניו, אבל הוא ית"ש אינו דן את האדם רק לפי ערך הארציים שוכני בני חומר הנוטים אחרי תאות החומריות כי בעפר יסודם, על כן הם נוטים אחרי התאוות, ובהעריך האדם אשר כובש תאותו בצד מה יותר משאר החומריים, הנה לצדיק יחשב. והנה שמע אבינו אברהם שאמר השי"ת ארדה נא ואראה וכו', ואיך יצדק זה בבורא כל ית"ש, על כן שפט הכוונה בענין זה הוא בהערך מעשי סדום את אשר חטאו לנגדו כבודו ית"ש, והנה אם ח"ו יעריך המשפט לנגד כבודו ית"ש לא יצדק לפניו כל חי, ובאמת נקרא אלקי עולם י"י שופט כל הארץ, היינו שאינו שופט רק בבחינת היות בני האדם ארציים. זאת ועוד אחרת אינם מתארים אותו שופט הארץ לבד, רק שופט כל הארץ היינו העריך מעשי כל בני האדם בארציות, ומי אשר יתעלו מעשיו בחסימת התאות נגד שאר ארציים הנה כצדיק יחשב, הבן הדברים. ומעתה הבא נבא להבין טענת החסידא קדישא, כיון ששמע ארדה נא וכו', חשב הכוונה במשפט בערך כבודו ית"ש, הנה אמר בטענתו האף תספה צדיק עם רשע, האם ח"ו הכוונה לאסוף גם אותו האיש אשר הוא צדיק עם רשע, היינו בחיבור רשע ובערכו נחשב לצדיק, (והבן שבשביל זה נאמר "עם "רשע, ולא אמר סתם "צדיק "ורשע, כי תיבת עם הוא החיבור, כמו שדרשו בחורים וגם בתולות זקנים עם נערים (תהלים קמח יב), לא נאמר "עם אצל בחורים ובתולות, כי אין חיבורם עולה יפה בהילול שמו ית'). וז"ש אחר כך חלילה לך מעשות כדבר הזה, היינו להתנהג עם בריותיך בערכך יתברך שמך. וז"ש אחר כך בטענתו והיה כצדיק כרשע ב' כפי"ן בדמיון, היינו דמיון אחד שהצדיק יתפס ח"ו בעונש כמו הרשע, כי לא יצדק לפניך. ב' הנה לפי זה גם הרשע יחשב לצדיק, כיון שאי אפשר לשום נברא לצאת ידי חובתו לנגד כבודך, אם כן יש טענה גדולה לרשע מה שלא חסם תאוותו, כי אפילו יחסם תאוותו כל מה שבחקו האנושיות לא יצא ידי חובתו נגד כבודך, הנה ח"ו לשוא יתיפה ומקרה אחד וכו', ולמה לו לירש רשת הגיהנם ח"ו. וז"ש בטענתו שוב שנית חלילה לך השופט כל הארץ וכו', רצ"ל הנה שופט כל הארץ נקראת אלהי המשפט, היינו לשפוט בני תבל בדרך הארציות, וגם כן שופט כל הארץ לכלם יחד, ותעריך מעשיהם זה לנגד זה, ואם בערך הארציים יתעלו מעשי האדם, הנה לצדיק יחשב ויצא בדימוס. ויש לכוין הדברים בהתבוננות דברי חז"ל במדרשם (ב"ר פמ"ט ט') במאמר אברהם אם עלמא את

בעי לית דין, ואם דנן את בעי לית עלמא וכו', אם לית את מוותר צבחר לית עלמא קאים, והשיב לו הש"י אהבת צדק ותשנא רשע על כן משחך וכו' (תהלים מה ח), עיין נא בדבריהם ויונעם לך:

ועתה השב אשת האיש כי נביא היא (**בראשית כ ז**). רצה לומר ויודע בנבואה שלא נגעת בה, וקשה למה לא נאמר כזאת בפרעה. אך הוא לדעתי דבזמן ההוא לא היה אברהם אבינו עדיין כהן, (כי הכהונה ניתנה לו על דברתי מלכי צדק שם בן נח, בשעה שהקדים ברכת העבד לברכת קונו, ניטלה הכהונה ממנו וניתנה לאברהם כמו שאמרו רז"ל [נדרים ל"ב ע"ב]). והנה אפילו אם ח"ו היה פרעה נוגע בה, אשת ישראל שנאנסה מותרת לבעלה (כתובות נ"א ע"א), מה שאין כן כעת כבר היה כהן, ואשת כהן שנאנסה אסורה לבעלה (שם), על כן הוצרך לומר כי נביא הוא ויודע שלא נגעת בה, אבל אף על פי כן יש להתבונן הא אין אדם מעיד על עצמו, וכמעשה דר' זכריה שאמר המעון הזה לא זזה ידה מתוך ידי (כתובות כ"ז ע"ב). וי"ל דודאי כשאדם בא אל הבית דין ואומר נשבית אשתי וטהורה היא שלא זזה ידה מתוך ידי, דודאי נאמן כי הפה שאסר וכו', וכאן לא היה בית דין ישראלים שידעו מזה הענין רק אברהם, ולגבי דידיה מהימן ביודעו היטב: **ומצות אפה ויאכלו** (**בראשית יט ג**). "ומצות ב' במסרה. דין ואידך צלי אש "ומצות (שמות יב ח). נלמד כמו לשם מיירי בפסח, כן המעשה הזאת היתה בפסח (עיין ר"ה י' ע"ב):

וילך י"י כאשר כלה וכו' (**בראשית יח לג**). כל הפסוק איני יודע מה מלמדנו. ונראה לפרש על פי מה שפירשנו בפרשת לך מעין הטובה שעושה השי"ת לצדיקים מה שנופלים לפעמים ממדריגתם, כדי שיתחזקו כליהם ולא יתבטלו ממציאותם בהליכתם מדרגא לדרגא בלי הפסק מגודל תשוקתם להבורא ית' בקרבתם לפני י"י וכו', על כן מתנהג עמהם הש"י בבחינת רצוא ושוב (יחזקאל א יד), בסוד מטי ולא מטי (זוהר ח"א ט"ז ע"ב), ועל ידי כך מתחזקים כליהם ויוכלו אחר כך לקבל מדריגה יותר גדולה בגוף ונפש. וז"ש בכאן גם כן וילך י"י, שנסתלק ממנו שפעו ית', כאשר כלה לדבר אל אברהם, "כלה מלשון תשוקה שהיה הש"י משתוקק עוד לדבר אל אברהם, ואלו לא נסתלק כעת ממנו, כבר הגיע לתכלית הנקודה האחרונה שהיה אפשרות הכלי שלו לסבול והיה מתבטל מגודל המדריגה, ואם כן לא היה שוב מדבר עמו השי"ת בגוף ונפש, על כן נסתלק הש"י ממנו, ושב אברהם במעט גשמיות וחומרות הגוף ונתחזקו כליו, וזהו ואברהם שב למקומו, והבן:

וירמוז עוד, דהנה זה דרך הצדיקים כשרואים הסתלקות מדת הרחמים והתגברות הדין ח"ו, אזי הם שבים ומעוררים הרחמים על ידי שעוסקים בגמילות חסדים וברחמנות ובצדקה, ועל ידי איתערותא דלתתא איתער עובדא לעילא ומתגברים הרחמים, כדאיתא במדרש (ויק"ר פל"ד י"ד) ממעשה שהיה בימי ר' תנחומא דהוצרך עלמא למטרא ולא נענו, עד שריחם אחד על גרושתו ונתן לה פרוטי, ועוד שם מעשיות. וככה יאמר כאן דהנה כל זמן שדיבר השי"ת עם אברהם, היה הכל במדת הרחמים ואמר לא אעשה בעבור וכו', ואחר כך וילך הויה (בראשית יח לג) הוא מדת הרחמים נסתלק כאשר כלה וכו' ונתגבר מדת הדין, על כן ואברהם שב למקומו, דהיינו למקום הויה מדת הרחמים, שב הוא למקומו להיות תחתיו כביכול לפעול פעולת הרחמים בגמילות חסדים וצדקה, ועל ידי כך לא יתגברו הדינים לכלות העולם ח"ו, רק יתקיים בהתגברות הרחמים על ידי עובדין דלתתא, נ"ל:

וירצה עוד, דהנה עם היות שהש"י מתאוה לתפלתן של צדיקים, עם כל זה בדבר שיודע הש"י שכבר אי אפשר להשיב נגד מדת הדין, רומז להצדיק שלא יתפלל, כי באם יתפלל כביכול יתעצב הש"י אל לבו מלהשיבו ריקם, כמ"ש השי"ת לנביא (ירמיה ז טז) ואתה אל תתפלל וכו' ואל תשא בעדם רנה ותפלה. וכמו כן הוא גם כן בכאן הבין הש"י שירצה אברהם להפציר גם כן אם לא ימצא עשרה, וזה דבר שאי אפשר מפני מדת הדין כמו שהיה בימי נח כמ"ש רש"י, והנה אם יתפלל אברהם אזי לא טוב בעיני י"י יתב' כביכול להשיב ריקם את הצדיק, על כן מה עשה הש"י וילך י"י תיכף כאשר כלה וכו' (בראשית יח לג), וסיים המאמר בעבור העשרה (בראשית יח לב) נסתלקה שכינתו תיכף, והבין אברהם שאין רצונו ית' להתפלל יותר, על כן ואברהם שב למקומו ולא הפציר עוד, הגם שהיה באפשר לו להתפלל אפילו בהסתלקות השכינה כי מלא כל הארץ כבודו:

וירצה עוד, דאיתא בגמרא (מכות י"א ע"א) דאכלא אריה לגברא בג' פרסאות סמוך לרבי יהושע בן לוי, ולא הוי משתעי אליהו בהדיה, דמהראוי לצדיק להתפלל שלא יארע תקלה לשום אדם ובפרט לאותן הסמוכים לו, והגם דלא חשיד קוב"ה דעביד דינא וכו', עם כל זה מהראוי לו להתפלל שיחזק הש"י את לב הרשעים לעוררם בתשובה. וככה אירע לאבינו אברהם להיות שהמקומות האלה היו סמוכים אליו, אזי הרע מאוד לבבו שאירע כזאת במקומות הסמוכים אליו, והאשים את נפשו על הדבר. וז"ש (בראשית יח לג) וילך י"י כאשר כלה לדבר וכו', שהש"י הלך מאתו באשר שכבר כילה הדיבור, שלא היה עוד שום דיבור הנצרך לדבר אל אברהם אז, אבל אברהם בראותו שנפסק הדיבור, חשב שהוא כענין רבי יהושע בן לוי דלא הוה משתעי אליהו בהדיה בגין דאכלא אריה

לגברא בג' פרסאות הסמוכים, והאשים אברהם את נפשו על אשר לא התבונן מקדם על הדבר לבל יארע מקרה כזה במקומו ובסמוכים. וזהו ואברהם "שב למקומו, דהיינו ששב בתשובה שלימה לפניו ית' על עסקי מקומו, ויתפרש למקומו על עסקי מקומו, כמו שפירשו המפרשים בכמה פסוקים למ"ד במקום על, והבן. ובאמת אברהם לא חטא בזה כי רחוקים היו מתשובה, והפסקת הדיבור היה בעבור שכבר אמר אליו הש"י כל המצטרך לעת כזאת, רק שכן דרך הצדיקים שמאשימים את נפשם, והודיענו התורה מעלת אברהם אבינו ללמד לבניו דעת:

הנה נא מצא עבדך חן בעיניך ותגדל חסדך אשר עשית עמדי וכו' (**בראשית יט יט**). יש לדקדק התחיל בלשון נסתר ואמר מצא עבדך, כמדבר בעד אחר בדרך כבוד, ואחר כך מסיים בנוכח מדבר בעדו עשית עמד"י. ונ"ל דידוע דהראשונים לא נעלם מהם ידיעת העתים לעתים רחוקים אפילו לפחות הערך, כידוע כמה פעמים ממאמרי רז"ל (עיין ב"ר פכ"ו ה', שם ב"ר פל"ז ז'). על כן בודאי לא היה נעלם מלוט שתקוע בתוכו ניצוץ המלוכה ניצוץ דוד אדונינו ובזכותו ניצל, וידוע דדוד נקרא עבד בכל מקום כמ"ש רז"ל (ב"ר פע"ה י"ב) עבד זה דוד, כמד"א (תהלים קטז טז) אני עבדך וכו'. וז"ש הנה נא מצא עבדך, היינו דוד חן בעיניך ותגדל חסדך אשר עשית עמדי, שבזכות זה אשר הוא עמדי שבעבורו זכיתי להצלה, נ"ל:

ויגר אברהם בארץ פלשתים ימים רבים (**בראשית כא לד**). איני יודע מה מלמדנו. והנראה דהנה כל המדות נפלו בשבירת המלכים בעולם הנקודים, וגם אחר כך בעת התיקון נשארו ניצוצי קדושה משוקעים בתוך הקליפות, ומתבררים בכל דור ודור על ידי הצדיקים, כי לבעבור זה עשה היוצר הכל בזה, כדי שיהיה לו שעשועים ממעשי הצדיקים. והנה ידוע דכל המדות קודם התיקון היו בסוד רשות הרבים, ואחר התיקון נתקנו בסוד רשות היחיד, עיין בעץ חיים בשבירת המלכים. והנה זה היה כל מגמת אברהם לברר ניצוצי הקדושה מתוך הקליפות, וידוע דפלשתים היו מסוד תוקף הדינין רצועה בישא דקליפה, על כן פלשתים בגימטריא י' פעמים אלקים, ושם הוצרך אברהם בקדושה לברר ולאסוף הנדחים להעלותם אל הקדושה. וזהו ויג"ר אברהם (מלשון אוג"ר בקיץ (משלי י ה)), שאסף אברהם בארץ פלשתים "ימים רבים, (היינו אותן הימים ימי עולם שהיו בסוד רבים, דהיינו הניצוצות שנפלו מהמדות שנקראים ימים, כשהיו עדיין בסוד הרבים שנפל אז מהם ניצוצין ואשתארו בקליפה, זה אסף בארץ פלשתים והבן). וירצה עוד ויג"ר אברהם וכו' "ימים "רבים. הכוונה ד' גליות נקראים "ימים "רבים, ר"ת

"רומי "בבל "יון "מדי, ואברהם אבינו קבל גירות בפלשתים בעד הימים רבים, דהיינו להקל עול הד' גליות מבניו לבל יוכלו להם, והש"י יהיה בעזרם:

או יאמר ויגר (בראשית כא לד), מלשון מגור מסביב (ירמיה ו כה), דהיינו כשהיה אברהם בארץ פלשתים ששם תוקף הדינין כנ"ל, אז התבונן בעת שיהיו בניו בהסתר פנים בגליות, "ימים "רבים ד' מלכיות כנ"ל, ואז מורא עלה על ראשו באיזה זכות ינצלו בניו. וזהו ויגר אברהם, שנתירא אברהם מהימים רבים בארץ פלשתים, על כן ויהי אחר הדברים האלה וכו' (בראשית כב א), סיבב הש"י ענין העקידה, והבטיח לו הש"י שזכות העקידה תעמוד לעולמי עד, ויירש זרעו את שער שונאיו כאמור בענין (בראשית כב יז):

ויהי אחר הדברים האלה והאלהים נסה את אברהם וכו' (בראשית כב א), ויאמר קח נא את בנ"ך את יחיד"ך אשר אהבת את יצחק וכו' (בראשית כב ב). ארמוז למשכילים רמיזא דחכמתא המרומזים במקראי קודש הללו ישמע חכם ויוסיף לקח מדעתו לפרש כל הפרשה, והנני אומר שבכאן נרמז עולם התיקון אחר השבירה, דהנה ידוע כי מתחילה יצאו המלכים דניקודים רק המלכות דכל ניקודה, וכולם מסוד ב"ן, וגם כן לא יצאו מקושרים בבחינת קוין, רק כל אחד ביחידות שלא היה בהם סוד אהב"ה, ועל כן נשברו. ואחר כך האיר המאציל המלך הח' שהוא הד"ר, דהיינו בחינת יסוד שהוא מ"ה החדש, ובירר המלכים שנשברו מסוד ב"ן, ונתחברו יחד סוד מ"ה ב"ן בבחינת דכר ונוק', בסוד ושם אשתו מ"ה יטבא"ל (בראשית לו לט), ונעשו בבחינת קוין (בסוד והחוט המשולש לא במהרה ינתק (קהלת ד יב) , ימין ושמאל ואמצע שהוא סוד האהבה, והכל נעשה על ידי העליות האורות ביסוד דבינה. ומעתה נבא לרמוז במקראי קדש ויהי (וי הי) אחר הדברים האלה, (אלה רמז לששה נקודות חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד, שכל אחד כלול מכולם מנין אל"ה, האלה ניתוסף הה"א סוד נקודת מלכו"ת, ממילא האל"ה רומז לז' מלכים דנקודות שנשברו ונחרבו, הדברי"ם רמז לקושי הדין שנתהווה בהם סוד הדיבור שהוא לשון עז, כענין דבר האיש אדוני הארץ אתנו קשות (בראשית מב ל), וכאשר נחרבו אז) והאלקים, (רמז למאציל בדרך השאלה כמ"ש בהגהת עץ חיים שער הנקודים פרק ז'), נסה (הרים נס ודגל) את אברה"ם, (סוד אבר מ"ה בחינת מה החדש דרגא דיסוד הנקרא אב"ר), "ויאמר "אליו (באמירה בחיבה בסוד האהבה), אברה"ם (אתה אב"ר מ"ה מיוחד לכך) ויאמר הנני, ויאמר קח נא את בנך, (ר"ל הב"ן שלך המיוחד לך ונתפזר בשבירה, קחהו נא לך) "את "יחידך (שהיו כל דרגותיו ביחידות כל אחד זולת קוין), "אשר "אהבת (אשר בך היא בחינת האהבה, מה שאין כן בב"ן לא היה עדיין דרגא דאהבה רק דרגא דיראה), את יצחק (הוא מדת הדין היראה, תחבר עד

בחינת האהבה שלך), ולך לך אל ארץ המוריה (הוא יסוד דבינה שנתעלה אחר כך למיין נוקבין בבטן אימא ונצטיירו בסוד קוין, עיין בספר מאורי אור ותראה איך ארץ המוריה יתכן ליסוד דבינה, עיין באות ה' ערך הר המוריה), והעלהו שם לעולה (כפשוטו תעלה כל הדרגין דב"ן לשם), על אחד ההרי"ם (ר"ל אחד המיוחד שבהרים שבבינה הוא יסוד דבינה, ועל אחד ההרים היינו בטן אימא עד תפארת שבבינה), אשר אמ"ר אליך (ר"ל על ידי זה תקנה בחינת אמ"ר, הוא סוד ג' קוין "אש "מים "רוח), שעל ידי זה יתקיימו העולמות בבחינת חוט המשולש. הנה פתחתי פתח למשכילים בחכמה, ומעתה יפתח הש"י לכל אחד לב כפתחו של אולם, ויוסיפו אומץ לדרוש בפרשה זו ברחב ידים שם רמ"ז אין מספר יראו ישרים וישמחו:

מדרש (ב"ר פמ"ח א') וירא אליו י"י באלוני ממרא והוא יושב פתח האהל (בראשית יח א). כתיב (תהלים יח לו) ותתן לי מגן ישעך וימינך תסעדני וענותך תרבני, ותתן לי מגן ישעך זה אברהם, וימנך תסעדני בכבשן האש וברעבון ובמלכים, וענותך תרבני מה ענוה הרבה הקב"ה לאברהם, שהיה יושב והשכינה עומדת, הה"ד וירא אליו ד', עד כאן. אין מן הצורך להאריך בדקדוקים כי הדברים אינם מובנים, לא ידעתי מה הוקשה לו ומאי בעי לתרץ. אך הוקשה לו דנאמר וירא אליו ד', ולא נאמר מה אמר לו בהתראות הלז, וגם לא נאמר וירא י"י אל אברם רק וירא אליו ד'. לזה הביא הפסוק ותתן לי מגן ישעך וכו', דמן הצורך לידע מה הם השינוי לשונות בכפל מגן ישעך וימינך וענותך, ז"ש שמדבר בסדר המעלות שזיכה הש"י את אברהם, דהנה אברהם לא היה לו רב ומלמד שיורהו מציאת י"י יתברך, רק הכיר אותו מתוך פעולותיו ומעשיו, כמו שאמרו רז"ל עליו (ב"ר פל"ט א') שאמר תאמר שהבירה הזו בלא מנהיג, והוא כמו שמכירין הגיבור דרך המגן שמלובש בו, וכמ"ש (תהלים פד יב) שמש ומגן י"י אלקים, כמו שנהנין מאור השמש דרך המגן המגין בעד האור היינו החלון והמסך, כן הוא ד' אלקים הוא הנהגת הטבע, ועל ידו מכירין את השם הויה ב"ה המהווה כל הויות, זהו הדרגה ראשונה שזיכה הש"י לאברהם. ז"ש ותתן לי מגן ישעך זה אברהם, שהכיר את הבורא ית' בעצמו בלי מלמד, שהכיר אותו על ידי המגן, עם כל זה יתייחס הדבר לנתינתו ית', שזיכה את האדם בשכל ובחכמה להיות מבין במושכליות. (ותעמיק עוד בדבר מג"ן הוא בגימטריא "הויה "בהיכל (תהלים יא ד), היינו הויה באדני. וגם כן מגן ישע"ך, ישע הם צינורות השפע מההעלם אל הגילוי מהויה לאדני, דהיינו כל אות מהשם הויה בכפל על אות משם אדני, דהיינו י' פעמים א', ה' פעמים ד', ו' פעמים נ', ה' פעמים י', בגימטריא יש"ע. כי אברהם לא השיג השם הויה, רק על ידי שם אדני שהוא אדון כל הארץ. וז"ש רז"ל (ברכות ז'

ע"ב) למען אדני (דניאל ט יז), למען אברהם שקראך אדון). ואחר כך הדרגה ב' וימינך תסעדני, היינו אחר כך זיכהו הש"י לשם הויה מדת החסד ניקוד סגול, שהוא המתייחס למדתו שהוא בחינת ימין. והנה החילוק שבין חסד לרחמים, כי רחמים הוא כשאחד מבקש מחבירו דבר מה והוא מרחם עליו ונותן לו מבוקשו, מה שאין כן חסד מה שאחד מתחסד עם חבירו לחוננו מבלי בקשת הקדמה לו מחבירו. והנה בכבשן האש וברעבון ובמלכים לא מצינו שביקש אברהם שיצילו (כמו שמצינו שביקש על הזרע), ועם כל זה הצילו הקב"ה זה נקרא חסד, והוא בחינת ימין השפעת השם הויה בניקוד סגול, והיה זה הכל שלא כטבע והוא בהתגלות שם הויה מבלי מג"ן ולבוש. וז"ש אחר כך וימינך תסעדני בכבשן האש וברעבון ובמלכים, ואחר כך הגיעו למדריגה הג' וענותך תרבני, הנה הוא מלשון כאדם האומר לחבירו מגודל ענוותך אתה מרבה ומגדל אותי יותר ממך, וזה ששואל המדרש ומה ענוה הרבה הקב"ה לאברהם, היינו כביכול שהרבה לו גדולה ויתנהג בענוה נגדו, הוא שהיה אברהם יושב וכביכול השכינה עומדת, (הגם שאצלו ית"ש לא יתכן לייחס מקרה הגוף עמידה וישיבה, עם כל זה מה שמצינו שהקב"ה הניחו לאברהם שיהיה יושב, זהו גדולה ורבו יתרה). הנה היו ג' הדרגות, הדרגא הראשונה שהיה השי"ת נעלם ממנו רק השיג גדולתו על ידי פעולותיו בהעלם, ואחר כך כביכול הוה כאלו ראהו עין בעין מה שהתחסד עמו ופשט יד ימינו לשדד הטבע והמערכה בשבילו מבלי מבוקש, ואחר כך היה לבו של אברהם גס בו עד שישב והשכינה עומדת, הה"ד וירא אליו י"י. דקשה כנ"ל מה אמר לו בהתראות הלזו, וגם לא נאמר וירא י"י אל אברהם. אך הוא דהפסוק מפרש אותן הב' מדריגות שחננו השי"ת, דהנה המדריגה הראשונה שהשיג השי"ת מצד השכל זה הוא מעצמו, רק שהש"י חננו בשכל וזה הוא מדת כל אדם שניתן השכל במרומים רבים, ועל ידי זה כשחוקר על איזה דבר, יכול להשיג אפילו דבר הנעלם מן העין, רק אותן הב' מדריגות הוא מאת הש"י. וז"ש וירא אליו י"י, היינו השם הויה המתייחס אליו, דהיינו הויה בבחינת סגול ימין בחינת וימינך תסעדני, ואמר באלוני ממר"א אלוני לשון תוקף וחוזק של ממר"א, ר"ת "מלחמת "מלכים "רעבון "אש, ואחר כך נתעלה למדריגה והוא יושב פתח האוהל וכביכול הקב"ה עומד, הבן הדבר:

והנה שלשה אנשים (**בראשית יח ב**). והנ"ה שלש"ה, תרין במסורה. דין. ואידך והנ"ה שלש"ה סלי חרי וכו' (בראשית מ טז). נרמז הדבר המקובל שהקליפה הלזו נתגלגלה ג' פעמים שר האופים המן, ובכל פעם השיבו לו גמולו בראשו ונתלה על העץ, על כן

בחלום שר האופים והנה שלש"ה, נמסר גם כן והנה שלשה אנשים, רמז שיתגלגל בג' גלגולים, ובמהרה יבער ד' את רוח הטומאה מן הארץ:

ה' פעמים ואברה"ם ריש פסוק. אברהם נקרא הנשמה כמבואר בזוהר (ח"א קכ"ב ע"ב), רמז לה' חלקי הנשמה נפש רוח נשמה חיה יחידה:

ואברהם היו יהיה וכו' (**בראשית יח יח**). הי"ו תרין במסורה. דין ואידך (במדבר ל ז) ואם הי"ו תהיה לאיש ונדריה עליה וכו' בפרשת נדרים. רמז שהקב"ה אמר כביכול זה בנדר שאברהם היה יהיה לגוי גדול:

"**ואל תעמו"ד בכל הככר** (**בראשית יט יז**). ואל תעמוד. נמסר תרין. דין. ואידך בעשו ואל תעמוד על הפרק (עובדיה א יד). נרמז עשו נצטוה אל תעמוד על הפרק להכרית את שרידיו ולא קיים, עתיד ליפול ביד מלך המשיח שיצא מלוט שנצטוה בואל תעמוד:

מדרש (ב"ר פמ"ח ז') והוא יושב פתח האהל כחם היום (בראשית יח א). ר' ברכיה בשם ר' לוי אמר ישב כתיב, ביקש לעמוד א"ל הקב"ה שב אתה סימן לבניך, מה אתה יושב ושכינה עומדת, כך בניך יושבין ושכינה עומדת, על כן כשישראל נכנסין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות וקורין קריאת שמע, והם יושבין לכבודי ואני על גבן, עכ"ל. לא נודע מהיכן למד זה. והנראה דהוקשה לו למה משמיענו שהיה יושב פתח האהל והיה כחם היום. אך הוא דהנה בית שמאי ס"ל בערב כל אדם יטה ובבוקר יעמוד, ובית הלל ס"ל כל אדם וכו' (ברכות י' ע"ב). טעמא דבית שמאי דמדת לילה הוא בישיבה ומדת יום בעמידה. ובית הלל ס"ל בין בישיבה בין בעמידה, דאין יום בלא לילה ואין לילה בלא יום דבעינן יחודא שלים, הבן הדבר והלכה כבית הלל, ובעומד בבוקר כבית שמאי נקרא עבריין דאחזי פרודא ח"ו. ונמצא מה שישראל אינם עומדים ביום לקריאת שמע, הוא לא מטעם דטריחא עלייהו מלתא, רק מטעם כבוד השי"ת להורות דאין פירוד בין מדת יום למדת לילה והוה יחודא שלים, ועיין בזוהר (ח"א צ"ח ע"א) דקודם שנימול אברהם היה דבר י"י אליו במחזה (בראשית טו א), דלא הוי דרגא עילאה שריא על ההוא דרגא, ואחר שנימול היה דרגא עילאה שרי על ההוא דרגא וממליל עמיה, כמד"א וירא אליו ד' ולא נאמר אל אברהם, והכוונה להההוא דרגא. והנה כתיב יש"ב, להורות דביקש לעמוד לכבוד הש"י, וא"ל הש"י שישב ולא יעמוד והטעם כנ"ל, פתח האהל זה יהיה פתח לאהלי יעקב בתי כנסיות ובתי מדרשות שנקראו אהלים (ברכות ט"ז ע"א) מה טובו אוהליך יעקב (במדבר כד ה), כחם היו"ם רצ"ל לדבר שיהיו עושין בבוקר בבוקר כחם היום, היינו קריאת שמע של שחרית וכנ"ל, והוא נחמד למבין:

שם במדרש (**ב"ר פמ"ח י"א**) **כי על כן עברתם על עבדכם** (**בראשית יח ה**). אמר ר' יהושע מיום שברא הקב"ה את עולמו הייתם מזומנים לבוא אצלי. אינו מובן מהיכא קא דריש זאת. והנראה דוהקשה לו דאין זה מדרך המוסר לומר להאורח הרי בשביל זה באת אצלי לאכול ולשתות (עיין ברש"י), על כן דרשו בדרשה (דרך גזירה שוה כדרך המדרש ברוב), נאמר בכל מעשה בראשית ויהי כ"ן, ומה צורך להשמיענו זה. אך היא תיבת בראשית (בראשית א א) יש לו תש"ך צרופים, וכל מעשה בראשית בכח התיבה הראשונה שבתורה על ידי צרופים השונים, בצירוף זה נעשה כך, ובצירוף זה נעשה כך. ועל פי זה נאמר בכל מעשה בראשית ויהי כ"ן, כ"ן הוא תש"ך בהחשב הנון דאי"ק לת"ש כנודע, להורות דהכל נברא על ידי צירופים השונים בתיבת בראשית. ועל פי זה פרשנו הפסוק (דברים יח יד) כי הגוים אשר אתה יורש אותם אל מעוננים וכו', ואתה לא כן נתן לך י"י אלהיך. כי הצדיקים היודעים את התורה וצירופיה, אפילו בהגיעם איזה דין ח"ו, הנה יודעים שהוא על ידי צירוף אחד מתש"ך צירופים, הנה מהפכים לצירוף אחר ואומרים להבורא ית' לא כ"ן, רק אנו מבקשים צירוף אחר, והש"י נתן זה בידם. וזהו ואתה לא כ"ן נתן לך י"י אלקיך, הבן הדבר. והנה ענין תש"ך הוא שיעור קומת החסד עשרה פעמים חס"ד, והנה אברהם מדתו קומת החסד, אמר להמלאכים כי על כן עברתם על עבדכם, מיום שפעל השי"ת בצירופי תש"ך צירופים, הייתם מזומנים להיות ולבא אצלי, כי הכל היה בכח מעשה בראשית, כל מה שהיה ועתיד להיות עד עולם, הבן הדבר כי קצרתי:

שם (**ב"ר פמ"ח י"ד**) **ויקח חמאה וחלב** (**בראשית יח ח**). א"ר חנינא המעולה אחד משש בחלב, והבינוני אחד מארבעים, והקיבר אחד מעשרים. נ"ל דבא לפרש הלא התחיל לומר ויקח בן בקר וכו' (בראשית יח ז), ואחר כך אמר חמאה וחלב ובן הבקר, ובפרט שהוא בשר בחלב. על כן אמר בזה הכלל בשר אפילו שפל שנקרא קיבר, טוב יותר עשרים פעמים מן מאכלי חלב, ובשר בינוני טוב יותר מ' פעמים, ובשר מובחר טוב יותר ששים פעמים. ואמר הכוונה בכאן ויקח חמאה וחלב ובן הבקר, חמאה והוא"ו של חלב בגימטריא ששים, להורות הכוונה בכאן בשר בן הבקר כזה עשה, שהיה מובחר ס' פעמים מן חלב, נ"ל:

(**ב"ר פמ"ט ו'**) **ארדה נא וכו'** (**בראשית יח כא**). א"ר אבא בר כהנא מלמד שפתח להם המקום פתח של תשובה, שנאמר ארדה נא ואראה הכצעקתה הבאה אלי עשו כלה, כלייה הן חייבין, ואם לא אדעה, אודיע בהן מדת הדין בעולם, עכ"ל:

ויקרא אברהם את שם בנו הנולד לו אשר ילדה לו שרה יצחק (**בראשית כא ג**). להבין החילופים והייתורים שבכאן מלידת ישמעאל. א', שם אמר ויקרא אברם שם בנו, ובכאן א"ת שם בנו. ב', שם לא נאמר הנולד לו. ג', "אשר "ילדה "לו "שרה, כל אלו התיבות מיותרין. ולהבין כל זה זכור תזכור את אשר פירשנו אצל לידת ישמעאל שאמר שם (בראשית טז טו) ויקרא אברם שם בנו אשר ילדה הגר ישמעאל. ודקדקנו לשם בקיצור היה לו לומר ויקרא שמו ישמעאל. ופירשנו שם שהיה גלוי וידוע לפני בורא עולם שעתידין בני ישמעאל לייחס את עצמם אחר אברהם ושרה, כאשר הוא כעת שחותמין את עצמם שארנייאלין, על כן הודיענו התורה שנרמז בשמו ישמעא"ל בגימטריא "אברם "הגר, להורות שנולד מהגר ובהיות עדיין שם אבינו אבר"ם. ועל פי זה פירשנו שירת הזרזיר (שהוא קליפת ישמעאל) כנודע, ששירתו הוא ונודע בגוים זרעם וכו' כל רואיהם יכירום כי הם זרע בירך י"י (ישעיה סא ט), כי הוא מודה כי כל הגוים יכירו את ישראל, כי הם הזרע אשר בירך הויה דייקא ולא ישמעאל. והנה בכאן בלידת יצחק אבינו היה שלא בטבע, והשי"ת סייע באותה מעשה והויה פקד את שרה (בראשית כא א), נולד מאמנו שרה, ובהיות שם אבינו אברה"ם, לרמז זה נקרא שמו יצח"ק, ויצחק במילוי כזה יו"ד צד"י חי"ת קו"ף, בגימטריא "בן "הויה "אברהם "שרה עם הכולל, להורות על הכללות כביכול כלם נשתתפו להוליד הבן הקדוש. וזהו שנרמז ויקרא אברהם א"ת שם בנ"ו, (א"ת יתפרש ע"ם, ר"ל בתוך השם מצורף גם תיבת ב"ן, ועל איזה שם, אמר "הנולד "לו, ר"ל לא באותיות הפשוטים רק הנולדים, היינו המלואים שהוא תולדה לעצם כנודע, (והשלים) אשר ילדה לו שרה, גם זה נרמז בשמו כנ"ל, דוק והתבונן:

וימל אברהם וכו' בן שמנת ימים (**בראשית כא ד**). "ביום "השמיני היה לו לומר. וגם את יצחק בנו מיותר, דהיה לו לומר וימל אברהם אותו. אך הורה גודל תשוקת אברהם לקיים מצותיו ית', הגם שהיה לו שמחה עצומה בלידת בנו הקדוש כזה לעת זקנתו, יותר מזה גדלה תשוקתו מאד לקיים מצות בוראו למולו כאשר נצטווה, וכל שמנת הימים מרגע הוולדו, היה מתגעגע ומייחל ומצפה מתי יבא יום השילום להבורא מצותו אשר צונו. וזהו אומרו בן שמנת ימים, ר"ל בחבור כל הח' ימים לרגע המילה, שכלם היו בכלל המצוה שהיה מתגעגע ומצפה לזה כל הח' ימים, רק שלא היה באפשר למולו קודם לכן, רק כאשר צוה אותו אלקים דייקא ביום הח', ולולי זאת תיכף היה מל אותו ברגע הוולדו, ועל פרי בטן לא ירחם לגודל תשוקתו לקיים מצות בוראו. וז"ש ביתור לשון את יצח"ק בנו, הגם שהיה לו שמחה עצומה מיצחק בנו, עם כל זה כאין נחשב נגד תשוקתו למצוה בוראו: כאשר צוה אותו אלקים. יתפרש בכ"ף הדמיון לזמן, ר"ל שהיתה חביבה עליו

היום המצוה, כמו ביום שנצטווה. ויאמר עוד כאשר כ"ף הזמן, ר"ל שהיה משתוקק כל הח' ימים לזה, רק שלא היה באפשרי להקדים, ותיכף בהגיע עת שחלה הציוו דהיינו ביום הח' בהשכמה, לא איחר אפילו כרגע ותיכף מל אותו לגודל תשוקתו למצות בוראו. ויאמר עוד "כאשר "כף הדמיון, שאבינו אברהם עם היות שנפשו יודעת מאד בנסתרות לי"י אלקינו כוונת המצות במקום עליון ונורא, עם כל זה ידע שכח הבשריי קצר מהשיג תכלית כוונת המצוה, ועשה על דעת המצווה הוא הבורא ית"ש, ואמר הנני מל את בני על דעת הבורא כאשר ציוני, וכענין שפירשו חכמינו ז"ל (ר"ה ט"ז ע"א) על אמרם רחמנא אמר תקעו:

ויאמר עוד כאשר צוה אותו אלקים. דהנה השי"ת הבטיחו הבטחות גדולות בשביל זה, אני הנה בריתי אתך והיית לאב המון גוים (בראשית יז ג), ונתתי לך ולזרעך אחריך וכו' (שם בראשית יז ח), לא לבו הלך בשביל הבטחות, רק לקיים מצות בוראו לא על מנת לקבל פרס:

ויאמר עוד כאשר צוה אותו אלקים. דהנה לכל הפירושים שכתבנו קשה היה לו לומר כאשר צוה"ו, מהו אות"ו. אך ידוע שם אלקי"ם היא מדת הדין, והנה מצות המילה נאמר בשם אלקי"ם שהוא מדת הדין, להורות על מי אשר לא יקיים המצוה, שחיובה ועונשה הוא כרת. והנה הכרת לא יחוייב להאב העובר, רק על האיש בעצמו כשנגדל ואינו מקיים המצוה. וירצה לפי זה הפירוש כאשר צוה אות"ו אלקים, שקיים המצוה בזריזות כאילו היה הציווי דאלקים, היינו הדין והעונש נצטוה עליו, כלומר כאילו היה החיוב והעונש כרת על האב שאינו מקיים, כך נזדרז למצוה מגודל תשוקתו:

ואברהם בן מאה שנה בהולד לו (**בראשית כא ה**). לא אמר בן מאה, רק מא"ת, לחיבור כל המאה שנה ביחד. להורות שכל המאה שנה מחוברים ליום זה, שכל ימיו היה משתוקק ומצפה שיהיה לו בן שיכנס בברית השי"ת, וכעת נשלמה תשוקת כל המאה שנים ביום זה:

ויאמר עוד על דרך הנ"ל, שכל המאה שנה אשר חי והיתה נפשו משתעשעת בעבודת הש"י, לא נחה ולא שקטה דעתו, כי חש פן ואולי אחרי מותו השחת ישחיתון ויבאו בני העולם שוב לטעות איש אחרי אלילי כספו וזהבו, עד אשר זכה וראה היוצא מחלציו שנולד בתכונה קדושה כדומה לו מוכן לפרסם אלקותו בעולם, אז נחה דעתו והיה היום ההוא דומה לו כאילו כל התענוגים שקיבל כל ימיו מעבודתו ית', היה הכל ביום הזה. וז"ש בהולד "לו, שראה שכולם בדומה לו, אז שמח לבו ותעלוזנה כליותיו:

בהולד לו א"ת יצחק בנו (**בראשית כא ה**). תיבת א"ת אין לו ביאור. ואפשר לרמז שלהיותו בן מאה שנה, נולדו ונשלמו לו כל אותיות של יצחק, כי היו"ד לנסיון העשירי שהיה על ידי יצחק וכשנולד היה הכנה לנסיון, והצ' לתשעים שנה דשרה, והח' שנימול לשמנה ימים, והק' לק' שנה דאברהם:

ותאמר שרה צחוק עשה לי אלקים כל השומע יצחק לי (**בראשית כא ו**). כל הפסוק איני יודע מה מלמדנו. והנראה דהנה השי"ת צוה לאברהם לקרוא שמו יצחק, ולכאורה הוא על שם הצחוק שנפל אברהם על פניו ויצחק (בראשית יז יז), והנה לפי זה מהראוי לקרוא שמו ישח"ק כמו שכתוב בכתובים (תהלים קה ט), כי צחוק הוא לשון שאדם מצחק על איזה דבר שאינו מאמין, ושחוק הוא שאדם מאמין בדבר ושמח ושוחק מגודל שמחתו. והנה אבינו אברהם היה מאמין והיה שמח על חסדי השי"ת, ואם כן היה לו לקרוא אותו ישחק. אך צוה השי"ת להחליף השי"ן בצד"י, כדי לרמוז בשמו גם הצ' שנה דשרה, כמו שנרמז הק' דאברהם. וז"ש שרה צחוק עשה לי אלקים, לשון צחו"ק עשה השי"ת בשבילי, כל השומע יצח"ק לי, ר"ל כל השומע שם יצח"ק, ידע כי לי הוא בשבילי, כי לא יאומן לשום אחד מבני האדם שאברהם אבינו צחק על הדבר שלא האמין, וזאת יהיה שכרו שיוולד לו בן למאה שנה, אלא על כרחך ששחק ושמח, אם כן למה נשתנה הענין משחוק לצחוק, על כרחך ידעו הכל שלרמוז את שנות שרה בא:

ויאמר עוד דהנה כתבנו לעיל דבשם ישמעאל נרמז אבר"ם הג"ר להורות יחוסו. והנה נרמז בפשיטות מנין שמו כמנין הנ"ל, אך יחוס יצחק נרמז במילואו. ולמה כזאת, היה לו לקרוא את שמו באופן שירמז בפשיטות יחוסו, אך שהוצרך לרמז גם כן ענין הצחוק. וז"ש צחוק עשה לי אלקים וכו' (בראשית כא ו), כי לולי זאת היה משתנה שמו באופן אחר: במדרש (ב"ר פנ"ה ז') אמר ר' לוי בר חייתא ב' פעמים כתיב לך לך (בראשית יב א), ואין אנו יודעים איזו חביבה אם ראשונה אם שניה, מן מה דכתיב (בראשית כב ב) ולך לך אל ארץ המוריה, הוי שניה חביבה מן הראשונה, עכ"ל. והוא פלאי. ונ"ל לפרש על פי מה דאמרו בזוהר הק' (ח"א ק"כ ע"א) ולך לך אל ארץ המוריה, כמד"א (שיר השירים ד ו) אלך לי אל הר המור, לאתקנא באתרא דיתחזי, עכ"ל. נראה לפרש דהנה העקידה היתה להמתיק דינו של יצחק ולקשרו בחסד, והנה המלאך גבריאל הוא שר הגבורה והדין, עם כל זה הוא כבר בהמתקה, דהנה תמצא אפילו בשעת הדין והחורבן, הנה הוא היה ממליץ טוב על ישראל, כענין שאמרו חז"ל ביומא (ע"ז ע"א) בפסוק (דניאל י יב) ואני באתי בדבריך. והנה אותיות גב"ר שבשמו הוא הדין הגמור, ואותיות אל"י שבשמו הוא המתקת החסד חסד אל (תהלים נב ג), ודוד אמר בתחנוניו בעת היסורין הייתי כגב"ר

אין אי"ל (תהלים פח ה), (עיין בספר ברית כהונת עולם היינו כאילו ח"ו הסתכמות הדין בלי המתקה, הבן). והנה פסוק אלך לי אל "הר "המור, הוא הנרמז בו הענין הנ"ל, אלך לי אל "הר "המור, רצ"ל אלך לעשות מתיבת הר שהוא גב"ר מגבריאל, המו"ר אעשה ממנו מו"ר הוא גבריאל, ז"ש בזהר לדעתי שהוא הנרצה באומרו ולך לך אל ארץ המוריה, לאתקנא באתרא דיתחזי, שמתחלה היה יצחק בחינת דין לבדו בבחינת "הר "וגבר, ועל ידי העקידה יתמתק בבחינת גבריאל, על כן קראו ארץ המוריה לשון מו"ר כנ"ל, וז"ש לאתקנא באתרא דיתחזי. והנה הש"י אמר לאברהם "לך "לך מארצך, הנה תיבת ל"ך יש לפרשו כך, שהיה העולם נתון בדין ובעונשים ושליטת הקליפות, ואמר לו השי"ת שילך לו לעצמו, היינו להגביר החסדים כי מדת החסד הוא מדתו, על כן היה הולך ונסוע הנגבה. וכהיום שנתיילד יצחק בעולם סוד הדינים הקדושים, רצה השי"ת גם כן לכללו בחסדי אברהם כנ"ל, א"ל גם כן "ולך "לך. והנה שם לא גילה לו השי"ת המקום הנרצה, והנה גם כאן לא גילה לו באיזה מקום בפרטות, כאמרו ית"ש על אחד ההרים אשר אומר אליך, ואף על פי כן רמז לו תיכף אל ארץ "המוריה. וז"ש במדרש הנה ב' פעמים נאמר לאברהם לך ל"ך לעצמך להמתיק הדינים בחסדים, בראשונה להשקיט הקליפות ולהכניעם, וכאן להמתיק הדינים קדושים ולכללם בחסד, ואיני יודע איזה חביבה, הנה מדפרט השי"ת בכאן תיכף אל ארץ המוריה וכנ"ל, הוי שניה חביבה מן הראשונה, עוד חזון למועד לפרש קצת באופן אחר:

ותרא שרה את בן הגר המצרית אשר ילדה לאברהם מצחק (**בראשית כא ט**). לא איתפרש בתורה מהו היה הצחוק. וגם כן למה אמר אשר ילדה לאברהם. והנראה דהכי פירושו שהיה מצחק מאשר ילדה לאברהם, שמתפארים שיצחק נולד מאברהם, והוא היה מצחק מזה שהיה חושב שמאבימלך נתעברה שרה, שהרי כמה שנים שהתה עם אברהם וכו':

או יאמר כאשר נקדים עוד לדקדק למה אמר כאן הגר המצרי"ת. על כן אחשב על פי אשר פירשנו שבשם ישמעאל נרמז שנולד מהגר, ובעוד ששמו אברם עדיין שם אבינו. וביצחק נרמז שנולד משרה, ובהיות שם אבינו אברהם שהוא השלימות הגדול. וכראות ישמעאל כן היה מצחק על זה, דבשלמא הרמיזה שנולד משרה והוא נולד מהגר הוא שפיר ליחוס, כי הגר היא שפחה מצרית, ושרה גבירתה מגדולי הדור מבני נחור שהיו באותו הפעם גדולים בעולם, אבל מה יהיה חילוק בין התולדות בהיות שם האב אברם או אברהם. וז"ש ותרא שרה את בן הגר המצרית, שזאת קיבל לטענה להיותה מצרית, אבל "אשר "ילדה "לאברהם דייקא מצחק, על זה צחק דמה הוא החילוק כנ"ל:

ויטע אשל בבאר שבע ויקרא שם וכו' (**בראשית כא לג**). צורך הודעת הסיפור. גם אומרו ויקרא שם, משמע דלהיות שנטע אשל לשם, על כן קרא לשם דייקא לשמו ית'. גם בין למאן דאמר פרדס בין למאן דאמר פונדק (ב"ר פנ"ד ו'), למה קראו אש"ל, (ודברי רז"ל ידועים ורשות ניתן לדרוש). ונ"ל דמשמיענו דהנה דרך הצדיקים בכל הדברים שעושים לכוין בהם יחודים כנודע הדבר למשכילים, כגון בלקחו לח"ם בגימטריא ג' הויות, וטובל במל"ח גם כן ג' הויות, על ידי זה נעשה בכוונה הלזו פעולה במקום עליון, וכן בכל עניינים שמזדמנים לאדם בין בעשיה בין בדיבור, יוכל להתבונן מזה איזה יחוד, כגון בנטעו אילן בארץ, יוכל לכוין לצרף תיבת איל"ן לאר"ץ, כי הנה אר"ץ הוא שם אלקים באלפין שהיא בחינת דין, ימתקו על ידי נטיעת האילן בתוכו, כי איל"ן בגימטריא יחוד הויה אדני, ובהצטרף שניהם יחד בגימטריא שלו"ם ה"א, שיומשך השלום לה"א אחרונה, הצגתי לך דברים פשוטים לדוגמא. והנה מבואר לדעתי המושכל הזה בכאן בפעולת אבינו אברהם, בא"ר שב"ע הוא בחינת מלכות כנודע, ויטע אש"ל בחינת יסוד בבאר שבע, והנה נצטרף אש"ל באר שבע, בגימטריא השם הז' דמ"ב הוא שקוצי"ת, הוא בחינת מלכות שהוא שער השמים, וזה השער לי"י לקבלת כל התפלות, על כן בתפלת רבי נחוניא מרומז בזה השם "שועתינו "קבל "ושמע וכו', על כן ויקרא ש"ם דייק בשם י"י וכו', והבן:

בפרשת העקידה יש לדקדק אמר (בראשית סב א) והאלקים נסה את אברהם ויאמר אליו אברהם ויאמר הנני, (בראשית כב ב) ויאמר קח וכו'. הנה יש לדקדק למה ליה כלל לאשמועינן שקרא ית' אותו בשמו אברהם, היה לו לומר בקיצור נסה את אברהם ויאמר אליו קח וכו'. ב' בכאן קראו ית' בשמו פעם אחד אברהם, ובקריאת המלאך אחר כך בשעת העקידה קראו שני פעמים בשמו אברהם אברהם (בראשית כב יא), וטעמא בעי. וגם כאן נאמר ויאמ"ר אמירה בחשאי, ודבר המלאך בקריאה בקול. וי"ל על פי פשוטו להשמיענו אהבת אברהם אבינו, דהנה מדרך האדם המחשב ומהרהר בדבר הנאהב לו וחשקת לבבו, היינו כגון אשה ובנים וכל מגמת לבבו להשיג ולהשתעשע בתשוקה, הנה כשהחשוק עומד אפילו מרחוק ויקרא אותו פעם אחת בחשאי, תיכף ישמע ויתפעל לקול הקריאה, והלבבות קרובות כידוע זה מטבע. והנה בקריאה בהיפך דהיינו בעת התעסק אדם בדבר הנאהב והנחשק, כשיקראנו אדם אחר אפילו עומד בקרוב אליו, לא יתפעל ולא ישמע להיות חושיו בטלים ממציאותם לדבר הנחשק, עד שיצטרך האדם האחר לקראו פעמים רבות עד שיקץ כישן מתרדמת אהבת חשוקו. כמקרה הזה וכחזיון הזה קרה לאבינו אברהם, מגודל תשוקתו בקונו היה תמיד מחשב ומהרהר ומדבק

את עצמו בו ית', ותיכף כאשר אמר אליו הש"י כביכול אמירה בחשאי, ופעם אחת אברהם, נתפעל תיכף. וזהו ויאמר אליו אמירה בחשאי אברהם פעם אחת, ויאמר הנני תיכף. ובקריאת המלאך הוא בהיפך, להיות אז היה אבינו אברהם עסק במצות העקידה בחשיקה ודביקות נפלא, היו כל חושיו בטלים לאהבה ההוא, על כן הוצרך להמלאך לקראו בקול, ושני פעמים, שיטה חושיו להתפעל לקול הקריאה, והבן:

ויאמר יצחק אל אברהם אביו ויאמר אבי ויאמר הנני בני ויאמר הנה וכו' (**בראשית כב** ז). הנה כל הענין מיותר, לא היה לו לומר רק ויאמר יצחק אל אברהם הנה וכו'. וביותר ויאמר ויאמר, כפל ללא צורך. והנראה דהנה אמרו רז"ל (ב"ר פנ"ו ד') שהשטן הכניס מורך בלב יצחק, ואמר אליו הנה בשומעך לאביך, הא ישמעאל שנאה דביתא יורש כל עמל אמך. והנה זה תגדל ביותר עגמת נפש אמו, שהשונא שהיא גרשה אותו יבא ויירש, כי אין יורש אחר זולת יצחק, ובא יצחק לקיים כיבוד אם ולתקן כל זה בטענה מופלגת, דהנה אברהם ראה באיצטגנינות שאינו מוליד, ואמר לו הש"י צא מאיצטגנינות שלך אברם אינו מוליד אבל אברהם מוליד (שבת קנ"ו ע"א). והנה הקושיא מפורסמת הרי הוליד את ישמעאל בהיות שמו אברם, אלא על כרחך שראה באיצטגנינות אברם אינו מוליד בן מיוחס אחריו, כי בן הנולד משפחה יתייחס אחריה בן הגר המצרית, ואין לו ייחוס על אברהם, מה שאין כן בקראו שמו אברהם, יוליד בן מיוחס אחריו. וז"ש ויאמר יצחק אל אברה"ם אבי"ו, רצ"ל שאמר לו שנשמע מדהחליף הש"י שמו לקראתו אברהם, נשמע מזה כי רק לו לאביו יתייחס ולא לישמעאל, ואם כן אין לישמעאל שום חלק ונחלה בבית אבינו אברהם, ובזה תירץ טענת השטן. ויתכן לפי זה יותר לפרש א"ל אברה"ם, כמו על אברהם, כמו שפירש רש"י על ויאמר אברהם אל שרה אשתו אחותי היא וכו' (בראשית כ ב). והאמירה היתה אל השטן, שהשיב אליו על אברהם שהוא רק אביו ובטלה טענתו, (והא דלא אמר בפירוש "על יתבאר בסמוך). ויאמ"ר אב"י, הנה גם זה מיותר וכמ"ש, ולמה קראו אבי הלא אצלו היה. ולפי הנ"ל מובן שרצה לשלול טענת השטן, והנה קראו לאברהם אבי שאתה רק אב שלי, ולא לישמעאל יתייחס אבהותך, הנה באמירה ההוא שלל טענת השטן, על כן אמר ויאמר ויאמר, שבאמירה ההוא שאמר לאביו, היה האמירה גם להשטן. וז"ש א"ל אברה"ם ולא ע"ל, כי האמירה היתה רק לאברהם ולא השיב להשטן, וקיים בעצמו מ"ש המלך החכם (משלי א י) בני אם יפתוך חטאים אל תאבה, ופירוש מהר"מ אלשיך ז"ל שלא תכנס בויכוח עמו למה אינך רוצה, רק קודם נתינת הטעם של המניעה, זאת תהיה פרי הקדמתך שאינך רוצה מבלי טעם, כי אם תכנס בויכוח פן ואולי ידחה טענתך. וז"ש ויאמר יצחק אל אברהם אביו ויאמר

אבי, רצ"ל שבזה שאמר אב"י, נמשך עוד אמירה לאחר היינו להשטן, דהיינו על אברהם שהוא רק אביו, אבל היתה האמירה רק א"ל אברהם, ולנוכח השטן לא השיב כלום, כי לא אבה בשום פנים:

ויאמר הנני"י בנ"י, אומרו בנ"י הורה בזה צדקת אברהם, כי הנה מדרך בני אדם ברצותו לעשות פעולה אכזריות באיש שלא כטבעו, הוא מוכרח לדחות ממחשבתו רחמנותו, ולצייר בנפשו היפך האהבה, מה שאין כן אבינו אברהם אדרבה קראו בנ"י בן יקיר לי והמו מיעיו לו, ובעודו באהבתו תקטן בעיניו נגד אהבת הש"י, והבן:

ויקרא מלאך וכו' ויאמר אברהם אברהם ויאמר הנני (**בראשית כב יא**) **ויאמר אל תשלח וכו'** (**בראשית כב יב**). הנה קריאתו ב' פעמים כבר מפורש, אבל מה שהשיב אברהם הנני"י מיותר, היה לו לומר ויאמר אברהם אברהם אל תשלח וכו'. והנראה על פי מה שאמרו רז"ל (ב"ר פנ"ו ד') שהשטן הסיתו לבל יעשה זאת, ואמר לו מה תעשה אם ינסה אותך עוד יותר, והשיב לו על מנת כן אפילו ינסה אותי עוד יותר, אני מוכן עוד יותר לקיים, והנה בהיותו במחשבה זו כשקורא אליו המלאך, פן יש עוד איזה שירות ועבודה, פן יצוה הקב"ה שגם הוא ישליך את עצמו לתוך האש וכיוצא, ואמר הנני"י לקיים עוד כל אשר תצוני:

וישכם וכו' ויקח את שני נעריו את"ו ואת יצחק בנו (**בראשית כב ג**). יש להתבונן תיבת אתו למה לי, ועל כל פנים היה לו לומר תיבת אתו לבסוף, דהיינו ויקח את שני נעריו ואת יצחק בנו את"ו. ונ"ל על פי מדרש חז"ל (ב"ר פנ"ה ח') דדרשו מכאן דאדם חשוב יקח אתו ב' אנשים בהילוכו לדרך. והנה קשה לדבריהם למה דוקא הוכיחו אדם חשוב ולא כל אדם, דהנה מה שעשה אברהם אבינו תורה הוא לכל ישראל, וכדהוכיחו מהפסוק הזה דצריך להשכים למצוה (פסחים ד' ע"א) , והוא לחיוב על כל אדם ולא דוקא לאדם חשוב. והנראה דהוכיחו מייתור תיבת את"ו, להורות דוקא את"ו לקח ב' נערים להיותו חשוב, והבן:

ויבן שם אברהם מזבח וכו' ויערוך וכו' ויעקוד וכו' וישם וכו' (**בראשית כב ט**), **וישלח אברהם את ידו ויקח את המאכלת לשחוט וכו'** (**בראשית כב י**). הנה הדקדוק עצום למה ליה למימר וישלח אברהם את ידו ללא צורך, היה לו לומר ויקח את המאכלת. וביותר יקשה אומרו אברה"ם ללא צורך, דעליה קאי כמ"ש ויערוך, ויעקוד, וישם, בסתם מבלי הזכיר שמו. והנראה דהנה הש"י אמר לאברהם (בראשית יז א) התהלך לפני והיה תמים וכו', (בראשית יז ה) ולא יקרא עוד שמך אבר"ם והיה שמך אברהם. ופירש רש"י בוהיה תמים, כי עד עכשיו היה שמך אבר"ם בגימטריא רמ"ג, והיו רמ"ג אברים

ברשותך וחמשה אינם ברשותך, ועכשיו תהיה תמים והיה שמך אברה"ם מנין רמ"ח, שכל האיברים יהיו נתונין ברשותך (עיין נדרים ל"ב ע"ב), וענין נתונים ברשותו הוא ששום אבר לא היה יכול לעשות שום פעולה ולהתנועע שום תנועה זולתי במצותיו, וכענין שאמר דוד (תהלים קיט נט) חשבתי דרכי ואשיבה רגלי וכו', שהיו רגלי מוליכות אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות (ויק"ר פל"ה א'), וכן הענין בכל האברים להצדיקים המקדשים איבריהם, אינו רוצה האבר מרצונו להתנענע לשום דבר המותר, ומכל שכן לדבר עבירה. והנה בכאן כל מה שעשה אברהם אבינו, היה הכל צורך מצוה באמת, והיו האברים פועלים ברצון כגון ויקח וכו' את יצחק בנו (בראשית כב ג), כי היה מצוה מאת הש"י קח נא את בנך וכו' (בראשית כב ב) ויבקע את עצי העולה, כי באמת הוצרכו העצים לקרבן האיל, וגם לקיחת האש והמאכלת, ואחר כך בבואו לשם בניית המזבח ועריכת העצים, היו לצורך קרבן האיל, וגם כן ויעקוד את יצחק בנו היה ממצות הש"י שאמר והעלהו לעולה, אבל אחר כך לקיחת המאכלת מחדש לשחוט את בנו, לא היה ממצות הש"י, שכוונת הש"י היה רק להעלותו כמו שאמרו חז"ל (ב"ר פנ"ו ח') שאמר לו הש"י אסיקתיה אחתיה, והנה לא רצתה היד ליקח המאכלת, כי אין זה מהמצוה. ומשמיענו זאת התורה הנסיון הגדול של אבינו אברהם, הגם בראותו שלא רצתה היד לקחת המאכלת, לא עלה בדעתו להתיישב מאי האי דקמן, רק הכרית בהכרח את היד וישלחה בחוזק שלא ברצונה ליקח את המאכלת. ועל כן הזכיר את שמו אברה"ם, רצ"ל להיות שמו אברהם מנין רמ"ח, להיות כל האיברים ברשותו בלי נטות לשום דבר הרשות, על כן לא רצתה היד לעשות הפעולה עד ששלחה בהכרח, ומשמיענו גודל צדקתו הגם שידע מטבע איבריו, עם כל זה לא התמהמה ולא עמד משתומם על המראה, רק הכריח את היד, והבן מאוד כי הדברים האלה משביעים נפש שוקקה להתפעל בדמיון:

עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה ולא חשכת את בנך את יחידך וכו' (**בראשית כב יב**). הנה אברהם עבד הש"י מאהבה כנודע, ואיך אחרי הנסיון העשירי נתבשר בירא אלקים. עוד יקשה ולא חשכת וכו', כי לא חשכת מיבעיא למימר לפי משפט הלשון לנתינת טעם להיכר היראה. ועוד אומרו את בנך את יחידך, ולא אמר בסתם בן יחידך, דבשלמא בצווי הנאמר לאברהם, הוא כמו שאמרו רז"ל (ב"ר פנ"ה ז') ליתן לו שכר על כל דיבור, עיין שם. ויצדק הענין על פי דברי בעל ספר החסידים אות י"ב ז"ל, שורש החסידות יראה, כשאדם מתאווה לדבר הנאה, ועוזב את יצרו מפני יראת השם, ולא שיירא מפני פורעניות העולם הבא, ולא בשביל הנאת העולם הזה והעולם הבא, אלא ירא פן לא יהיה

תמים באהבת הבורא ית"ש שנאמר (דברים יח יג) תמים תהיה עם ד' אלקיך, זה הנקרא ירא ד' וכו', שכן מצינו באברהם עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה, עכ"ל. הנה ראייתו מאברהם נראה כך, דהוקשה לו גם כן כנ"ל. ונראה דעתו דיש יראה נולדת מאהבה, דהיינו כשאדם אוהב מאד איזה איש ומתגעגע באהבתו, ומתיירא תמיד פן יעשה דבר שלא כרצונו ותתבטל האהבה כי לא יתכנו מעשיו בעיני הנאהב וירחקהו, וזאת היא היראה הבאה מאהבה וכלולה עמה. והנה באברהם אבינו כשאמר לו הש"י קח נא את בנך (בראשית כב ב), הנה יצחק היה הבן החביב לו, למה שאל לאיזה בן, לא היה לו לשאול רק ליקח את ישמעאל ולשוחטו. אבל הוא לא עשה כן, רק שאל על הבירור פן יישר בעיני אלהים דוקא להעלות את יצחק, ובאם הוא לא יבקש הבירור, לא יישר בעיני אלקים ותפסק האהבה, הגם שלא יהיה עליו עונש כי הנה שמר את דבר י"י. וכן אחר כך כשכבר נתברר לו שהכוונה על יצחק, אף על פי כן אם היה שואל על כל פנים את השי"ת הרי אתה אמרת כי ביצחק יקרא לך זרע (בראשית כא יב), אין כאן יראת העונש, והוא לא עשה כן, ולא שאל כי היה מתיירא פן תפסק האהבה. הנה זהו שנאמר לו כי ירא אלקים אתה ולא חשכת, היינו שלא חשכת כרגע שעל כל פנים היה לך לשאול, וגם כן את בנך את יחידך, שמי הכריחך לברר הדבר, היה לך ליקח את ישמעאל תיכף בדיבור הראשון. וזהו עתה "ידעתי, היינו כעת הוא השפעת הדעת במקורו, כי כבר ידעת כי הדעת הוא עיטרא דחסדים ועיטרא דגבורות, וכיון שאברהם הכליל היראה באהבה והיו לאחדים, הוא איכות "הדעת במקורו והבן:

ויהי אחרי הדברים האלה ויגד לאברהם וכו' (**בראשית כב כ**). כל מקום שנאמר ויהי הוא לשון צער (מגילה י' ע"ב), ומהו הצער בכאן. ונראה שצערו היה שהוגד לו איך המרגליות טובות ניצוצי קדושה של רחל לאה בלהה זלפה, המה שקועין בבתואל ולבן, וכמה יצטרך טרחות ויגיעות להוציא בלעם מפיהם, דכמה טרחות מגיע להצדיק עד שיוציא איזה ניצוץ קדוש מהקליפה, ואלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו, ופוק חזי ממעשה דאליעזר בנשואי רבקה, איך סיפרה התורה הניסים שנעשו לו, ופוק חזי מיעקב אבינו כמה הרפתקי דעדו עליו, אשר נמכר לעבד עד הוציאו את ניצוצי הקדושה:

חיי שרה

ויהיו חיי שרה כו' שני חיי שרה (**בראשית כג א**). הכפל בזה נ"ל, דמקודם אמר כמנין "ויהיו היו חיי שרה, היינו משנקראת שרה, (הגם שלפי החשבון נראה כי ל"ח שנה היה, אותה שנה מקוטעת היתה, כנראה מרז"ל במסכת ר"ה (י"א ע"א) עיין שם ברש"י (ד"ה

למועד) ותוס' (ד"ה אלא)), אבל ל"ז שנים שלימים היו חיי שרה. והא דאפקיה בלשון "ויהיו, כי היה לה הויה חדשה מאז כבריה חדשה, שגלף לה הקב"ה עיקר מטרון (עיין ב"ר פמ"ז ב'), (כנודע שהיא סוד הה"א שניתן לה בחינת מטרנותא), ואחר כך פרט כל סך שנותיה מיום הוולדה, על כן סיים ענין בפני עצמו שני חיי שרה, ר"ל מיום הוולדה, נ"ל:

ויבא אברהם (**בראשית כג ב**). הנה ודאי לפי פשוטו מהר המוריה או מבאר שבע בא. אך מי יתן ונדע מהו צורך ההודעה שבא מחדש, אם להשמיענו שתיכף לעקידה מתה, זהו נשמע מהסמיכות הפרשיות. והנראה דהנה ידוקדק עוד אומרו שחברון היה בארץ כנען, וכי עד כאן לא ידענו זה, ובפרט שידענו שכל מגוריו היה בארץ כנען מיום עלותו מארץ מצרים. ונ"ל דהנה כבר כתבנו כמה פעמים שאותן הז' עממים שהיו בארץ ישראל, היו הז' קצוות דסט"א. והנה כנען הוא החסד דסט"א, (וכבר כתבנו משמעות התיבה בשם כבוד אדמו"ר מו"ה יעי"צ זצוק"ל), והנה חסד לאומים חטאת (משלי יד לד), ומהראוי להתחסד עם קונו לבל תת מקום לנוח כף רגלי החסד דסט"א, (וכן הוא בשאר המדות). והנה אברהם איש החסד, היה צריך בגמילות חסדיו להתגבר על החסד דסט"א, הוא הכנעני אשר היה בארץ בימים ההם, ועל ידי זה יוציא בלעו מפיו ויגורש מן הארץ ויירשנו אברהם. והנה להיות שגדלה חשיבות אברהם ושרה בעיניהם, בטלו כלם ממלאכתם ובאו לגמול חסד לספוד ולבכות, וחש אברהם מאוד על הדבר הזה להיות חסד לאומים, ובפרט להיות ארץ כנען חסד דסט"א, לבל יתגבר עוד בארץ ויתבקש להם עוד זמן זכות בארץ, לזה מיהר אברהם וקדם ויבא תיכף לספוד, וכולם שתקו לא ענו עוד כדי לשמוע ההספד של אברהם, אם אפילו גם הם ספדו, שלו קדם ונתגבר בחסדו. ובזה ידוקדק אומרו לספוד וכו' ולבכותה, ולמה לא אמר ולקברה שהוא העיקר יקרא דשכבי. אך משמיענו הגם שמהראוי היה מקודם להתעסק בקניית מקום הקבורה ואחר כך ההספד, עם כל זה להיות הדבר בארץ כנען, מיהר ויבא לספוד וכו' וכנ"ל. ובזה יובן המדרש (ב"ר פנ"ח ד') בקרית ארבע, א"ר עזריה שמשם יצא אברהם שרדף אחר הד' מלכים. והנה אנחנו לא נדע מה בצע לקרות שם העיר בכאן על שם שרדף אחר הד' מלכים. ולפי מ"ש יונח להיות שקראו שם העיר קרית ארבע, על שם שרדף אחר המלכים, ואם כן גדלה מעלת אברהם בעיניהם, וחשש שיבאו כולם לגמול חסד, ומיהר הוא כנ"ל:

ויקם אברהם וכו' לאמר (**בראשית כג ג**). צריך להתבונן מהו "הלאמר, והנראה על פי מה שלמדו רז"ל (ברכות י"ח ע"א) מכאן דמי וכו' שמוטל לפניו, פטור מכל המצות, מדכתיב ויקם וידבר, דמשמע שלא עשה שום דבר, רק דיבר ענייני הקבורה. ועל כן אמר

"ויקם, דאילו לא נאמר הוה אמינא משום הכי ביטל, דהיה לועג לרש כי עמד לפני המת, על כן אמר ויקם מעל פני וכו', ואפילו הכי וידבר וכו'. והנה הוה אמינא שאני אברהם שעדיין לא נצטווה על המצות, והגם שהיה מקיים, לא היה רשאי להחמיר בנידון כזה, מה שאין כן המצווים במצות. ז"ש "לאמר לדורות, [עד] עת לחננה כי יבולע המות לנצח במהרה בימינו ונעבוד את הש"י בלי הפסק במהרה בימינו אמן כן יהי רצון:

לספד "לשרה "ולבכתה (בראשית כג ב). על שרה היה לו לומר. גם למה הפסיק בתיבת לשרה בין ההספד והבכיה. אך הוא לדעתי להשמיענו מה שאמרו רז"ל (שבת קנ"ב ע"ב) שהמת שומע עד שיסתם וכו', והנה אמרו ז"ל (ברכות ס"ב ע"א) כשם שנפרעין מן המתים כך נפרעים וכו', כי הספדן צריך שלא למעט ולא להרבות בכבוד הנפטר, ורב אמר אחים לי הספידא דהתם קאימנא (שבת קנ"ג ע"א). ופירשו בו לומר השבחים הראויין שהוא עומד באותו המדרגה, והבן. וזה שמשמיענו לספוד לשרה ששומעת ההספד, וגם לשרה השבחים הראויים לכבודה, מה שאין כן הבכיה מה בצע להנפטר אם ממעטין או מרבין, על כן לא אמר לבכות לשרה, הש"י ישמח את עמו ישראל:

גר ותושב אנכי עמכם (**בראשית כג ד**). היה לו לומר ביניכם. והנראה לפי פשוטו אומרו "גר "ותושב, הוא גר מארץ אחרת ונתיישבתי. בכאן יצדק לפרש גר מעולם אחר, ונתיישבתי בכאן בעולם הזה לפי שעה. והוא שאמר "עמכם, שגם אתם גרים בעולם הזה, והחי יתן אל לבו כי הוא דרך כל הארץ, על כן תנו לי וכו':

"**מלפני הוא מיותר**. והנראה לבל יעלה בדעתם מה השתדלות אברהם דוקא בעיר הזאת לאחוזת וכו', על כרחך יודע שיש בזה ריוח לנשמה, ולא ירצו ליתן לו, או ירבו ויעלו בדמים. לזה אמר החפזון הזה שאני נחפז, כי אני רוצה להסיר וכו' "מלפני, כי איני יכול לעסוק במצות כל [זמן] שמוטל וכו', על כן אבחרה בכאן בעיר ויהיה הנרצה כרגע:

ויענו וכו' "**לאמר** "**לו** (**בראשית כג ה**). לא ידענו מהו "לאמר "לו. ואפשר לומר דמשמיענו שהאמירה היתה רק לו לפנים שלא יכלו להעיז כנגדו, אבל לבם בל עמם. והנה לפי מדרש רז"ל (ב"ר פמ"ב ה') י"ל בענין אחר, דהנה הם דרשו שכך אמרו לו מלך את עלינו נשיא את עלינו אלקי את עלינו, (ודרשו הנך ג' תיבות "אדני "נשיא "אלקים (בראשית כג ו) כל אחד בפני עצמו), והשיב להם אברהם אל יחסר העולם מלכו וכו'. והנה מאין שפטו תשובת אברהם. י"ל שדרשו "לאמר לו, רצ"ל שאמרו דברים כאילו עד שהפעילו אמירה לאברהם, שהוכרח להשיבם אל יחסר וכו'. ועוד י"ל לפי מדרש רז"ל (ב"ר פס"ב ג') שדרשו שכל מי שבא לגמול חסד לשרה, זכה בחיים לגמול חסד לאברהם ביומא הילולא דידיה, ובזה תראה שאברהם אמר ואקברה וכו' מלפני, והם לא אמרו מלפניך,

כי על גמילות חסד שגמלו, זימן י"י בפיהם לשון דמשתמע לתרי אפי, ויהיה הכונה גם על אברהם, במבחר קברינו קבר את "מתך (היינו את גופך בעצמך), איש ממנו וכו' (כי נחיה כלנו אז ביומא דהילולך, ואז איש ממנו וכו') לא יכלה וכו', והבן. וז"ש ויענו בני חת את אברהם לאמר לו, שענו בו בלשון שהדברים מגיעים אליו:

ואחרי כן קבר אברהם וכו' (**בראשית כג יט**). אחרי מופלג. וקשה מפני מה הפליג את קבורתה והשהה המצוה. ויתכן על פי דברי הזהר (ח"א קכ"ח ע"א) שאמרו כי חוה עמדה כנגדו כאשר רצה לקבור את שרה, עד שפייסה אברהם והניחה בקבורתה אצל אדם, ממילא מקודם קבר את חוה ואחר כך את שרה. וזהו שרמזה התורה ואחרי כן מופלג ורחוק ממעשה הקנייה קבר את שרה, כי בנתיים קבר את חוה:

במדרש (ב"ר פנ"ט ו') ואברהם זקן בא בימים (בראשית כד א). שלשה נכתרים בזקנה ובימים, ושלשתן היו ראש לנסיון, אברהם, יהושע, דוד. אברהם ראש לאבות, יהושע ראש למלכות משבט אפרים, דוד ראש למלכות משבט יהודה, עכ"ל. וקשה להבין מהו הכוונה ראש לנסיון. ועוד צריך להתבונן יהושע היה ראש למלכות מאפרים, אם כן שאול היה ראש למלכות מבנימן, וכן כל שאר המלכים מהשבטים שאין לך שבט שלא העמיד מלך כמו שאמרו רז"ל (סוכה כ"ז ע"ב). ונ"ל נסיון פירושו לדוגמא, כענין המוכר שיש לו הרבה סחורה למכור, ומראה להקונה חתיכה קטנה לנסיון ולדוגמא, כזאת וכזאת אני רוצה למכור לך הרבה. והנה רצה השי"ת להעמיד ג' אבות לישראל, והראשון היה אברהם, הראה הקב"ה הנסיון והדוגמא מה שעתיד להעמיד אחר כך. והנה השי"ת עתיד להעמיד תרין משיחין מאפרים ומיהודה, והראה דוגמתן ביהושע ודוד, על כן נאמר באלו הג' זקנה וימים, היינו שהם הזקנים של הימים שיבואו אחרי כן, נ"ל:

"**ויקם** "**שדה** "**עפרון** (**בראשית כג יז**) **ר"ת עש**"ו. רמז שגם ראש עשו יקבר במערה, על כן נרמז בראשי תיבות, לרמז לראשו דייקא:

ואחרי כן וכו' את שרה אשתו אל מערת שדה המכפלה על פני ממרא וכו' (**בראשית כג יט**). בכל מקום כתיב אשר על פני וכו', וכאן חסר אשר. והנראה דהנה כל הצדיקם ההולכים לעולם הבא הולכים דרך מערת המכפלה, ואברהם אבינו אינו מניח ליכנס לגיהנם מי שהוא נימול, חוץ מהבא וכו', דנמשכה ערלתו ולא קא מבשקר ליה (עיין עירובין י"ט ע"א), ומכל שכן דלא קא מבשקר למי שאינו נימול כלל, הנך רואה שזכות המילה הוא שגרם למערת המכפלה. והנה ממרא נתן העצה על המילה (ב"ר פמ"ב ח'), ועל ידי העצה הזאת זכו האבות למערת המכפלה, (הנה רואה שמקום המערה נתגלה לאברהם אז אחר המילה בעת ביאת המלאכים כמבואר בזהר (ח"א קכ"ז ע"ב)), על כן

נאמר בקבורת האבות "אשר על פני ממרא, רצ"ל "האושר ההוא זיכה להם ממרא בעצתו, מה שאין כן בקבורת שרה שלא נתחתמה בה המילה:

ואברהם זקן וכו' ברך את אברהם "**בכל** (**בראשית כד א**). דרשו רז"ל (ב"ר פנ"ט ז') שהשליטו ביצרו, יתכן לפרש דהנה תרין חללי ליבא, חלל הימיני לדרום הוא משכן הנפש האלקית ומשם היצר טוב, וחלל השמאלי משכן הנפש הבהמיות ומשם היצר הרע, והנה הצדיק המהפך מר למתוק, ומגרש את תאות נפש הבהמיות ומתהפך הכל לטוב ויצר טוב, מתפשט משכן הנפש הקדושה גם לחלל השמאלי. וזהו וי"י ברך את אברהם, "ברך מלשון "המבריך, את אברהם היינו נשמתו (עיין זוהר ח"א קכ"ב ע"ב) כלולה מרמ"ח הברוכה בכל, היינו גם לחלל השמאלי. וזהו שדרשו שהשליטו ביצרו:

ועוד דרשו (ב"ר פנ"ט ח') אצל העבד המושל בכל אשר לו (בראשית כד ב), המושל ביצרו כמותו, היינו כמו אברהם. והפירוש הוא המושל "בכל, באותו "הבכל אשר לו היינו לאברהם, אבל אנחנו לא נדע מה צורך להקדמות הללו קודם שליחות העבד. ונ"ל דהנה קיים אברהם אבינו כל התורה ואפילו דקדוקי חז"ל (יומא כ"ח ע"ב), והאיך צוה להעבד לנגוע בברית קדשו, ורבינו הקדוש לא הניח ידו למטה מטבורו (שבת קי"ח ע"ב), והחשש הזה הוא ענף ושמירה למצות לא תעשה דאורייתא ממעשה דער ואונן. לזה הקדים וי"י ברך את אברהם "בכל, השי"ת השליטו ביצרו ואין חשש, אבל הא קשיא הא גם העבד חייב במצות לא תעשה, והאיך הניח העבד את ידו על ירך אברהם אדוניו שאסרו חז"ל אפילו להסתכל (סנהדרין צ"ב ע"א), על כן הקדים שהוא גם כן היה מושל ביצרו כמו אברהם, נ"ל:

מדרש (**ב"ר פנ"ט א'**) **ואברהם זקן בא בימים** (**בראשית כד א**). כתיב (משלי טז לא) עטרת תפארת שיבה בדרך צדקה תמצא. והענין פלאי לא נודע כוונתו. ונ"ל דהמדרש בא לתרץ מאי דקשה האיך שייכת ראש הפסוק לסופו מה לו להשמיענו כשאברהם זקן היה אז בירכו ד' בכל, לא היה לו להשמיענו רק שהשי"ת קיים הבטחתו וברך את אברהם בכל הטוב. והנראה דהנה כתבו תלמידי הבעש"ט על פי דברי הר"י ז"ל שהודיע לנו שהי"ג מדות שאמר מיכה (ז יח) מי אל כמוך, המה מכוונות נגד הי"ג מדות שבתורה אל רחום וחנון (שמות לד ו). והנה הי"ג מדות שבמיכה (ז יח) הם עליונים יותר כנודע, והי"ג מדות שבתורה הם המאירים לזעיר אנפין, (וידוע דמזעיר אנפין ואילך נקראים המדות ימים, בסוד ששת ימי הבנין, והוא בחינת "זמן בגימטריא "מה "בן, ולמעלה מזה הוא בחינת "זקן, אשר הוא בחינת המדות העליונות). והנה כתבו תלמידי הבעש"ט דבמדות עליונות שבמיכה, המדה השישית "כי "חפץ "חסד "הוא, מה שאין כן בי"ג מדות

שבתורה המדה הששית "ורב "חסד, וגם אות "חסד סתם, וכתבו להתבונן החילוף הוא בדמיון, ויש לך אדם שמתחסד עם חבירו, כשרואה שחבירו מצטרך לאיזה דבר הנחסר לו, הוא מתחסד עמו ונותן לו המצטרך לו, אבל לא ירדוף לבקש איזה איש שיהיה חפץ לקבל חסד, לזאת הבחינה יקרא במדות עליונות אשר שגבה מעלתם מאד כי חפץ הוא, רודף אחר החסד למצוא כלי מוכן לקבל החסד, (וכשיגיע השפעה הזאת ממדות עליונות על ידי הצינורות המשפיעים לזעיר אנפין, נקרא המדה "ורב "חסד, נ"ל והבן הדבר). והנה האדם העושה "חסד סתם כנ"ל, מעורר מדת "החסד שבזעיר אנפין להתחסד עמו אם יהיה כלי מוכשר לקבל, מה שאין כן כשהאדם הוא רודף אחר החסד, כמו שהיה אברהם אבינו שהיה מצטער ורודף אחר האורחים להתחסד עמם, הנה פועל להאיר מדת "חפץ "חסד לזעיר אנפין, אז רודפין מן השמים גם כן אחריו להמציא לו כל טוב מבלי חסרון בין ראוי' וכו'. והנה זה הנאמר בתורה "ואברהם (היה פועל במעשיו, אשר) זקן (היינו המדות העליונות מבחינת עתיק), בא בימים (היינו בזעיר אנפין הנקראים ימים, על כן) וי"י ברך את אברהם בכל מילי מיטב מבלי שום חוסר, כי חפץ חסד נשפע לו. וז"ש המדרש לפרש הדבר כתיב עטרת תפארת, (רצ"ל עטרת וכתר של תפארת, היינו הזעיר אנפין שנקרא תפארת, היא בחינת) שיבה (היינו בחינת הזקן העליון, והאיך יפעול האדם זה להמציא השיבה להיות עטרת של תפארת, להשפיע לו מבלי חוסר מבחינת חפץ חסד, אזי אמר) בדרך צדקה תמצא, (כי יש צדקה בחינת חסד סתם, ויש בחינת צדקה רודף אחר הצדקה, ואז ימציא בחינת חפץ חסד), הבן הדבר:

זקן ביתו (**בראשית כד ב**). זקן ב' במסורה. דין. ואידך זקן אהרן (תהלים קלג ב). הנה נאמר באהרן (מלאכי ב ז) שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו, כן היה בעבד הנאמן הזה דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים (יומא כ"ח ע"ב), הנה שפתותיו שמרו דעת מה שלמד מאברהם, ואחרים תורה יבקשו מפיהו:

בקע (**בראשית כד כב**). ב' במסורה. דין. ואידך בקע לגלגולת (שמות לח כו). וז"ש רש"י (על פי דברי חז"ל (ב"ר פ"ס ו')) רמז לשקלי ישראל בקע לגלגולת, וגם רמז לה על יעקב "בקע משקלו, ושני צמידים "עשרה זהב משקלם הרי י', אתוון "יעקב. וידוע הדבר מהייחוד להרחיק החיצונים, ב' פעמים אלקים בגימטריא "בקע, ובצירוף י' אתוון הרי "יעקב. וזה שרמז בקע לגלגולת:

הנה העבד שאל היש בית אביך מקום לנו ללין (**בראשית כד כג**), **ורבקה השיבה ללון** (**בראשית כד כה**). ודרשו בו רבותינו (ב"ר פ"ס ו') הוא שאל על לינה אחת, והיא השיבה לינות הרבה. ומה בצע בזה שאמרה לינות הרבה, ובפרט שלא נתהווה כך כי תיכף

הלך מאתם. והתבוננת בתרגום אומרו אתר "כשר למבת, וצריך להתבונן למה הוסיף תיבת "כשר. והנראה העבד הנאמן שדלה ומשקה מתורת רבו בודאי קיים כל דברי חז"ל, והנה הישן בכילה שאיש ואשתו דרים בתוכו, עליו נאמר (מיכה ב ט) וכו' (עירובין ס"ג ע"ב). והנה שאל היש מקום כשר ללין, דהיינו שהאשה היא נדה שבדורות הקודמים היו מרחיקין את הנדות מביתם, והיו מייחדין להם חדר בפני עצמו, כמ"ש השל"ה אצל רחל שאמרה ללבן כי דרך נשים לי (בראשית לא לה), והיא השיבה ללון לינות הרבה, כי רוח הקודש נזרקה בה שימות בתואל, ויהי אתר כשר ללינות הרבה, נ"ל:

ויענו בני חת (**בראשית כג ה**). נמסר י"ג ריש פסוק, כן הגיה בספר מבין חידות. היינו לשון ענייה בריש פסוק, היא י"ג פעמים בתנ"ך. ונ"ל סימן לדבר ויען כל העם קול "אחד (שמות כד ג) (גימטריא י"ג), הנה ענייה הוא בקול רם, והוא מנין אחד, להורות לומר אחד (דברים ו ד) בקריאת שמע בקול רם. והנה בפעם הראשון ענייה בריש פסוק הוא דין ויענו בני "חת, רמז דעיקר עניית אחד היא מתחלת בחי"ת, כי אין להאריך באלף. עוד יש לרמז במסורה ענייה בריש פסוק מנין אחד, מה שאמרו חז"ל (תענית ב' ע"א) שלש מפתחות בידו של הקב"ה ולא מסרן ביד שליח, של חיה ושל גשמים ושל תחיית המתים, ואמרו במדרש הנעלם פרשת וירא (זוהר דף קי"ח ע"א) תנו רבנן ג' דברים הללו אינם באין לעולם אלא בקולות, קול חיה דכתיב (בראשית ג טז) בעצב תלדי בנים, וכתיב (בראשית ל כב) וישמע אליה אלקים. קול גשמים דכתיב (תהלים כט ג) קול ד' על המים, וכתיב (מלכים א' יח מא) כי קול המון גשם. קול תחיית המתים דכתיב (ישעיה מ ג) קול קורא במדבר, עכ"ל. הנה הענין בקול רם הראשון, נכתב בתורה ויענו בני "חת בגימטריא ג' פעמים "קול, ונמסר העניה בריש פסוק מנין "אחד, לרמוז שאותן הג' דברים שבאין על ידי קול, נמסרו ביד "האחד המיוחד:

שמענו אדוני וכו' (**בראשית כג ו**). שמענו נמסר לי"ת, (לא ידעתי למה השמיטו בעל ספר מבין חידות). רמז דהנה "ויענו בני חת רבים כאחד, "שמענו לשון רבים נמסר לית, היינו אין דוגמתו שמועה מרבים, כי תרי קלי לא משתמעי, אך בחביבות מצוה בשעתה משתמעי כמו שאמרו חז"ל (ר"ה כ"ז ע"א), וכאן באברהם היתה מצוה בשעתה, וזהו ויענו וכו' לאמר לו, והבן:

בכסף מלא יתננה לי בתוככם לאחזת קבר (**בראשית כג ט**). יש לפרש "בכסף "מלא, כשיתמלאו ימי למנין "כסף, אז יתתנה לי דייקא לאחזת וכו', כי אז יוולד עשו, ובעבורו יצטרך לילך בדרך כל הארץ, שלא יראנו יוצא לתרבות וכו' (עיין ב"ב ט"ז ע"ב). [דבריו צריכים עיון]:

ועוד יש לרמז בכסף מלא (**בראשית כג ט**). הבי"ת דבכסף הוא בעבור, ורמז בשביל שלשם קבור אדם וחוה, על כן יתננה לי שאני תיקונם. והנה כסף רמז "לאדם, כי "האדם "עץ השדה (דברים כ יט), אדם הוא הוי"ה דאלפין. והנה הויה בחשבון הכפל אות על אות כזה, י' פעמים ה' נ', ה' פעמים י' נ', ו' פעמים ה' ל', ה' פעמים ו' ל', סך הכל בגימטריא "עץ, ובגימטריא "כסף "מלא הכוונה על חו"ה, שהוא סוד המילוי דשם מ"ה ("אדם) בגימטריא "חו"ה:

עוד יש לרמוז "בכסף "מלא (בראשית כג ט), כאשר ימלאו אותיות "כסף במילוי כזה כ"ף סמ"ך פ"א בגימטריא "אש, והוא כמו שאמרו רז"ל (זוהר ח"א קכ"ז ע"ב) שראה תמיד לשם אור גדול, (והאור הוא א"ש), ועל כן המקום המקודש הזה לא יתכן להדיוט, ונצטרך גם כן לפרש "בכסף, "הבית בעבור כנ"ל:

ויש לרמוז עוד "בכסף מלא (**בראשית כג ט**). המילוי של "כסף, דהיינו מילוי כסף כזה כ"ף סמ"ך פ"ה, (כי לפעמים מתמלאות פ"ה בה' והוא מפורסם במקובלים), המילוי לבד כזה ף' מ"ך ה' בגימטריא קמ"ה, הוא שם קדוש מע"ב שמות, והוא מסוגל למלוכה בסוד הק"ם מלכין (דניאל ב כא), ויוסף אמר קמ"ה אלומתי (בראשית לז ז). והנה אברהם המליכוהו עליהם עם עולם, כמו שאמרו רז"ל (ב"ר פמ"ב ה') אל עמק שוה הוא עמק המלך (בראשית יד יז). והנה ממשפט המלוכה שדותיכם וכרמיכם יקח (שמואל א' ח יד), ואמר ברמז "בכסף מלא (כנ"ל), מוכרח ליתן לי ממשפט המלוכה. עוד יש לרמז "בכסף מלא, "כסף "מלא בגימטריא רל"א, לרמז ששם טמונים אנשים שלא נולדו מאשה, רק על ידי צירופי רל"א אלפי ביתות והם אדם וחוה:

כי אל ארצי וכו' (**בראשית כד ד**). זה הפסוק במסורה אחד מן ה' פסוקים דמטעים בהון "אם, היינו הגם שחסר תיבת אם במשפט בלשון, דהיה לו לומר כי אם אל ארצי, עם כל זה מטעים בהון א"ם והוה במקרא חסר, וצריך להתבונן למה חסר תיבת א"ם. ונ"ל דהנה זה מחכמת התורה משמיענו דיבור הקדוש של אברהם איך שלבו בטח בי"י יעזרהו ואמר כי אל ארצי, והחסיר בדיבורו תיבת א"ם, שכפי לשון הקודש תיבת אם מורה על הספק אם יהיה כך, אבל אברהם החסיר תיבת א"ם, להורות שחסר הספק בזה שבודאי יהיה כך כשתלך לשם ולקחת בודאי אשה וכו'. והנה העבד לא התחכם בדיבורו זה, ושאל אולי לא תאבה וכו' (בראשית כד ה) , והשיב לו י"י אשר לקחני מבית וכו' הוא ישלח מלאכו וכו' (בראשית כד ז) ואין בזה ספק, ואם לא תרצה להאמין, הנה אין האחריות עליך, רק ונקית משבועתי זאת (בראשית כד ח), אבל לא אצטרך להודיע

לך האיך אעשה, כי אני יודע שבודאי יהיה כך, ולפי זה לא נצטרך לדחוק ולומר יקח לו מבנות ענר וכו', שהוא דבר שאינו מבואר בכתוב:

ותמהר ותער כדה אל השקת ותרץ עוד וכו' ותשאב לכל גמליו (**בראשית כד כ**). יש להתבונן מה משמיענו בזה שהריקה הכד מתחילה ואחר כך רצתה לשאב לגמלים. והנראה דהנה כתוב בספר חסידים אם בירך על צלוחית מים ונשאר בכלי, לא יתן ממנו לגוי ולבהמה, הואיל שהזכיר שם שמים על הדבר, אינו מהראוי ליתן ממנו לבהמה. והנה מבואר הענין בכאן שהעבד הנאמן הזה שדלה והשקה מתורת רבו, בודאי בירך על המים והזכיר שם שמים, וכששמעה החסידה הזאת שהזכיר שם שמים, אמרה אין מהראוי ליתן מזה להגמלים, על כן אמרה אל העבד גם לגמליך אשאב מחדש, ותמהר ותער כדה הוריקה מקודם את המים ששתה העבד, ואחר כך ותרץ אל הבאר לשאב:

מדרש פרשה ס' (ב"ר פ"ס ב') כתיב (משלי יז ב) עבד משכיל ימשול בבן מביש ובתוך אחים יחלק נחלה. עבד משכיל זה אליעזר, ומהו השכלתו אמר כבר קללתו של אותו האיש בידו, שמא יבא כושי אחד או ברברי אחד וישתעבד בי, מוטב לי להשתעבד בבית הזה ולא בבית אחר, ימשול בבן מביש זה יצחק, שבייש את כל אומות העולם בשעה שנעקד על גבי המזבח, ובתוך אחים יחלק נחלה בתוך ישראל, מה אלו מזכירין זכות אבות, אף זה מזכיר זכות אבות, עכ"ל. צריך להתבונן מהו ממשלה שמשל העבד ביצחק. וגם צריך להתבונן מ"ש בתוך אחים יחלק נחלה, מה אלו מזכירין זכות אבות וכו'. וגם מי הכריחו למדרש לפרש המקרא על אליעזר. ונ"ל דבעל המדרש דקדק פתח בבן וסיים באחים. וגם פתח בממשלה וסיים בחלוקה. על כן דרשו על אליעזר, ומקובל בידינו מהאר"י ז"ל שנתגלגל בכלב בן יפונה, על כן בעצת מרגלים הלך עד חברון (במדבר יג כב) אל אדוניו אברהם, שתעמוד לו זכותו שלא יכשל בעצת מרגלים (סוטה ל"ד ע"ב), על כן ניתן לו לנחלה הארץ אשר דרך בה (דברים א לו), והנה זכה ויצא ממנו חוטר מגזע ישי מלכות בית דוד כנודע. וזהו עבד משכיל (זה אליעזר, זכה אשר) ימשול בבן מביש (זה יצחק, שממנו יצא מושל בזרע יצחק, כי הוא נתגלגל בכלב אשר ממנו יצא חוטר וכו'), ובתוך אחים יחלק נחלה, היינו חברון שניתנה לו למורשה, וניתן לו גם חלק האחים (היינו המרגלים), כמד"א (במדבר יד לח) ויהושע וכלב חיו מן האנשים וכו' כמו שאמרו חז"ל (ב"ב קי"ח ע"ב):

במבחר קברינו (**בראשית כג ו**). נמסר לית ומלא. והיינו מלא יו"ד, (ולא ידעתי למה השמיטו בעל מבין חידות). רמיזת המסורה לית קבר כזה בכל העולם מכוין כנגד פתח הגן עדן, שהוא שכר עולם הבא. והנה עולם הזה נברא בה"א ועולם הבא ביו"ד כמו

שאמרו רז"ל (מנחות כ"ט ע"ב), והנה אמרו במבחר קברינו מלא י' כנ"ל, ונמסר לית היינו אין כמוהו ביו"ד בכל העולם, וגם מלא יו"ד להורות על י' הויות הנרמזות בתיבת "חברן, עיין במגלה עמוקות בפסוק (בראשית לז יד) וישלחהו מעמק חברן:

נשיא אלקים (**בראשית כג ו**). נמסר ו' רפין, היינו שב"א בראש התיבה קרוי רפי, כי לא יבא אחריה דג"ש לעולם, כן הוא בספר מבין חידות. רמיזת המסורה נ"ל, דהנה שבא נקודת הגבורה והדין, להורות ששה פעמים ניתן הנשיאות ממלכות בית דוד בדין, ונדחה מהם נשיאתם. א' בימי אבשלום. ב' בימי רחבעם. ג' בימי עתליה. ד' בימי צדקיה. ונשארה עדיין הנשיאות בידם, להיותם ריש גלות בכל דור, עד שנדחית הנשיאות בימי ר' יוחנן בן זכאי, כי היה רבן גמליאל קטן כנודע, והוא ביקש מאספיינוס להישאר שושילתא דרבן גמליאל (גיטין נ"ו ע"ב), והנה הוא פעם החמישי. ו' הוא זמן הזה, שבעוה"ר נידחות לגמרי עד שתשוב המלוכה למלך המשיח במהרה בימינו. והנה בכאן פעם הראשון נשיא אלקים וכו', נשיא בשבא ניקוד הדין, רצ"ל מן הדין ראוי לך הנשיאות מפני קדושתך. וז"ש נשיא אלקים, דין. ב', וירא אותם שכם בן חמור החוי נשיא הארץ (בראשית לד ב), גם כן מן הדין היה ראוי לו הנשיאות, כי היה בו ניצוץ הקדוש נשמת ר' חנינא בן תרדיון. ג', נתנאל בן צוער נשיא יששכר בחנוכת הנשיאים (במדבר ז יח), ואמרו חז"ל (במ"ר פי"ג ט"ו) נתנאל בן צוער השיאן עצה זו, ואמרנו לשם על כן נאמר בו (במדבר ז יט) הקר"ב את קרבנו, הקר"ב חסר י' המורה על חכמה, להורות שנתן מחכמתו לאחר, והנה שהוא יעצם ונתן להם עצה מן הדין שיהיה נשיא, על כן נכתב נשיא בשבא המורה על דין. ד', ושם איש ישראל המכה וכו' נשיא בית אב לשמעוני (במדבר כה יד), בדין הוא שיהרג שהיה נשיא לשבט שמעון שקנא אל הזנות, והוא פרץ גדר הזנות, ועוד שהיה גלגול שכם. ה', כזבי בת נשיא מדין אחותם המכה וכו' (במדבר כה טו), בדין הוא שיהרג הנשיא ההוא, שהוא היה ראש אומות והפקיר את בתו לזנות, וגם כן היודע גלגול כזבי יבין הדבר. וא"ו, (בדברי הימים א' ב י) נחשון בן עמינדב נשיא בית יהודה, בדין הוא שיהיה נשיא, שקפץ לתוך הים (סוטה ל"ז ע"א), היתה יהודה לקדשו ישראל ממשלותיו (תהלים קיד ב):

ויהיו חיי שרה (**בראשית כג א**). במסורה בספרים מדוייקים נכתב ויהיו בחטף פתח. בספר מבין חידות הרבה להשיב אפו על הספרים המדוייקים, באמרו בשם ר' משה הנקדן באמת כל אחה"ע דינו לינקד בחטף פתח, אך ג' מבטלין יש, ואחת מהנה חירק באות משמשת לפני לשון הויה מבטל חט"פ, כמו יהיו תהיו, והספרדיים מוסיפין עוד כאשר יש יו"ד אחר אחה"ע, אם כן לפי זה בכאן יש ב' מבטלין, מהיכן יצא לספרים

לנקדו בחטף, עד כאן דבריו. ולי הקטן מן התימה עליו כיון שנכתב הדבר במסורה, הלא ידוע כמה דברים במסורה אשר הם נמסרים שלא כמשפט, רק הוא על פי טעמים כמוסים, כידוע משם בשמ"ת בת ישמעאל (בראשית לו ג), ואסנ"ת (בראשית מא מה), ומי כמוכ"ה (שמות טו יא), וכמה עניינים אשר לא יכילם הספר, ואין להשתמש בעניינים על פי כללי הדקדוק, רק על דבר שאין ידוע המסורה, ממילא מן הסתם יש להשתמש בניקודו ובטעמו על פי כללי הדקדוק, אבל דבר שנאמר במסורה מיניה לא תזוע, ממילא המסורה שכתבה בספרים המדוייקים כך, היינו בספרים המדוייקים כתבו כי כך נמסר במסורה. ואני אומר לפי דעת הספרים המדוייקים טעמא רבא, דהנה אמרו במדרש (ב"ר פנ"ח א') על ויהיו חיי שרה, יודע י"י ימי תמימים (תהלים לז יח), אמר ר' יוחנן כהדא עגלתא תמימתא, עד שלא שקעה שמשה של שרה זרחה שמשה של רבקה, בתחילה הנה ילדה מלכה וכו' (בראשית כב כ), ואחר כך ויהיו חיי שרה, עכ"ל. הנה עבור זה נמסר חטף פתח הה"א, ה"א רמז לנוק' קדישא, הנה רמז בחט"ף פת"ח עד שלא נחט"ף זאת פתח"ה זאת, הבן זה. וכן לדעת ר' יוסי במדרש (ב"ר פנ"ח ה') ויבא אברהם וכו' (בראשית כג ב), מהיכן בא מהר המוריה ומתה שרה מאותו הצער, לפיכך נסמכה עקידה לויהיו חיי שרה, עיין ברש"י בחומש. ומפרשים דברי רש"י ז"ל, שהמבשר אמר פתיחת דבריו שנזדמן בנה לשחיטה, ולא סיים דבריו שהוא חי, וקודם סיומו יצאה נשמתה. וזהו שנרמז בחט"ף פת"ח, אשר תיכף בפתיחת הדיבור נתחטפה, על כן יצא מכללי הדקדוק להורות על כל הנ"ל, ועוד חזון למועד:

וידבר אתם (**בראשית כג ח**). ו' במסורה כצ"ל, והוא ו' פעמים כתיב במקרא דבור סמוך לאתם, (כן הוא בספר מבין חידות). ונ"ל רמיזת המסורה על פי מ"ש בספר הקנה שהדיבור אינו יכול לגלות את הדעת והשכל שמשכיל האדם, רק חלק שמינית. ונ"ל דהנה הדעת יורד דרך החושים אל הפה, והנה בין המוח כלי הדעת ובין הפה, הם ו' כלי החושים, ב' עינים, ב' אזנים, ב' נקבי החוטם. וזה שנרמז ו' פעמים דיבור אצל את"ם, הבן:

ויתן לי וכו' (**בראשית כג ט**). ויתן י"ג רפויין, כצ"ל (ספר הנ"ל). והכוונה י"ג פעמים כתיב ויתן בשב"א. רמיזת המסורה נ"ל, הנה שב"א הוא דין, וכשיש דין ח"ו מן הצורך למתנה מתנת חנם, ורחמתי את אשר ארחם (שמות לג יט) אף על פי שאינו הגון ואינו כדאי (ברכות ז ע"א), והוא על ידי י"ג מדות של רחמים. על כן נרמז י"ג פעמים ויתן לשון מתנה בשב"א, להמתיק הדין על ידי י"ג מדות של רחמים:

בכסף (בראשית כג ט). ט"ו רפין כצ"ל. היינו בשב"א יסורים הם בחינת חסדים מכוסים, והם בחינת דין אצל התחתונים, על כן יתואר עניינם לבחינת שם י"ה, בסוד הכתוב

(תהלים צד יב) אשרי הגבר אשר תייסרנו י"ה (עיין ברכות ה' ע"א), והמתקתן על ידי כסף, כידוע מסוד פדיון נפש מהשם הויה במספר ק"ס מנין כס"ף, מנין האדם ע"ץ השדה (דברים כ יט). על כן נרמז ט"ו פעמים (מנין י"ה) בשב"א בכס"ף, כשיש ח"ו איזה יסורים, ימתקו בכס"ף:

ביני ובינך מה הוא (**בראשית כג טו**). ד' במסורה. היינו כלל בידינו תיבת מ"ה הסמוכה לאותיות רא"ה, היא קמוצה. וכאן ד' פעמים יוצא מן הכלל מה פתוחה. א' דין. מה היא ואת מתך קבר. ב', וראיתם את הארץ מה הוא (במדבר יג יח). ג', בזכריה (ה ה) ויאמר אלי שא נא עיניך וראה וכו' ואמר מה היא ויאמר זאת האפה היוצאת וכו' וזאת אשה אחת יושבת בתוך האפה. ד', תהלים (לט ה) הודיעני ד' קצי ומדת ימי מה הוא וכו', (תהלים לט ו) אך כל הבל כל אדם נצב סלה. רמיזת המסורה עקביא בן מהללאל אומר הסתכל בשלשה דברים ואי אתה בא לידי עבירה, מאין באת מטיפה סרוחה וכו', למקום עפר רימה ותולעה (אבות פ"ג מ"א). הנה הם ג' דברים שהם ד', חוץ לזה שהולך למקום עפר, אבל על ידי העפר מתהווה בטבע רימה ותולעה. והנה העין ראש הסרסור לעבירה, על כן תיבת מה הרמוז לאדם, כשהוא סמוכה לאותיות רא"ה קמוצה, רמז לקמוץ העינים לבל יסתכלו בהבלי עולם, אך באותן הדברים שצוה עקביא להסתכל. זה רמיזת המסורה מה פתוחה דין, מה היא ואת מתך קבר, רמז לאן אתה הולך למקום עפר. ב', וראיתם את הארץ מה הוא, טבעה להתהוות ממנה רימה ותולעה. ג', מה הוא וכו', וזאת אשה אחת וכו', הנה היא מאין באת ילוד אשה מטיפה סרוחה. ד', ומדת ימי מח הוא וכו', אך כל הבל כל אדם נצב סלה, מוכרח כל אדם להתייצב לדין על כל הבל פיו, ואפילו שיחה קלה וכו' (חגיגה ה' ע"ב), וזהו לפני מי אתה עתיד וכו':

ויקם השדה והמערה וכו' (**בראשית כג כ**). כל הפסוק איני יודע מה מלמדינו. והנראה שמרמז לנו זה שאמרו רז"ל שכל נשמת צדיק הולך במשרים דרך מערת המכפלה, שדרך שם הוא מעבר לגן עדן, ועל ידי זה מתבטלין גם דיני הגוף בקבר. וז"ש ויקם השדה והמערה אשר בו, (שהולכת עד פתח הגן עדן) לאברהם (כפשוטו, וגם כל נשמה בקדושה רמ"ח אברים נקראים אברה"ם כנודע מהזהר (ח"א קכ"ב ע"ב)), לאחזת קבר מאת בני חת, (כבר כתבנו רמז בני ח"ת, המה כחות הדין והגבורה מלשון חת"ת), ורצ"ל שבהליכת אברהם היא הנשמה לשם, אזי אוחז הקבר ומצילו מיד בני ח"ת, וישכון גם הגוף לבטח עד אשר יעמוד לקץ הימין:

ואברהם זקן בא בימים וי"י ברך וכו' (**בראשית כד א**). כל הפסוק איני יודע מה מלמדינו, ודרשות רז"ל ידועים. אבל עוד יש לאלקי מילין כי התורה נצחיות הוא ללמדינו דעת

בכל מקום ובכל זמן, ובלא זה קשה למה ליה למימר וי"י ברך את אברהם, היה לו לומר וי"י ברכו כיון דעלי' קאי. והנראה לפרש דהנה ידוע כי מאתו לא יצאו הרעות רק הכל טובה, רק דישנם חסדים מגולים וחסדים מכוסים, והנה החסדים המכוסים נראים לנו בעולם הזה יסורים ח"ו, אבל המסתכל בחכמה בתכליתן, יבין כי הם חסדים ואדרבה הם יותר במעלה כנודע, ולהיות שכח שכלינו קצר מהשיג, לזה אנו מבקשים (תהלים פה ח) הראנו י"י חסדיך היינו חסדים מגולים, כי אין בנו כח לסבול המכוסים. והעצה היעוצה בראות האדם יסורים על שונאי ישראל, אזי יתעורר בחכמה ויבא למדת אין, והחכמה מאי"ן תמצא (איוב כח יב), ויתבטלו הדינים ויתראו החסדים הגדולים בגילוי, (והמשכיל על דבר יבין כח החסדים המכוסים, שבחינת חכמה מכוסה כנודע להטועמים מעץ חיים), כי באי"ן אין ניכרין הקצוות לימין ולשמאל, ואם כן הכל טוב וחסד. וז"ש ואברהם זק"ן (היינו בחינת חכמה נקרא "אברהם "זקן, כי החסד נקרא אברהם סתם, מה שאין כן חסד עליון נקרא אברהם זק"ן זה שקנה חכמה), בא בימי"ם (היינו בקצוות, אז) וי"י ברך את אברהם בכל בכל ענייניים, כי אפילו המכוסות נתגלו לעיני החכמה שהם חסדים גדולים ויתבטלו הדינים, והמשכיל על דבר ימצא טוב טעם ודעת כי אי אפשר לפרש הכל בכתב. וירמוז עוד בסוד הגלגול, דהנה הנשמה צריכה להתגלגל כמה פעמים עד אשר תקיים כל פרטי התורה והמצות וכל חלקי פרד"ס התורה, והנה הוא כמעט מן הנמנע ובפרט בדורותינו, והעצה היעוצה לזה כאשר האדם כולל את עצמו באהבה עם כלל ישראל, אז נחשב לו גם המצות שמקיימין חבריו כאילו הוא קיימם. ועוד עצה היעוצה שילמוד בתורה כל פרטי המצות, ויקבל על עצמו לקיימם בעת בואם לידו, אז מחשבתו הטובה השי"ת יצרפנה למעשה, (הגם שהמעשה הוא מהנמנע כגון עבודת הקרבנות וכיוצא, ולא יצטרך להתגלגל ורק לבא בסוד העיבור לפי שעה להאדם המקיים המצוה בזמנה כנודע), וזולת העצות הללו אזי אין מבוא כמעט להנצל מגלגול עד כמה פעמים, והנה אברהם נקרא הנשמה הכלולה מרמ"ח אברים רוחניים, וכמו שאמרו במדרש הנעלם (זוהר ח"א קכ"ב ע"ב). וז"ש ואברהם זק"ן בא בימים, היינו הנשמה אשר כבר זקינה מכמה דורות, והוצרכה שוב לבא בימי"ם תחת הזמן, מה עושה השי"ת שישלם גלגולה, אזי והש"ם בירך את אברהם בכל, היינו השי"ת בירכו ועזרו שיוכלל עם כללות ישראל, אזי יושלם תיקונו בתוך הכללות, או בכ"ל בהתמדת לימוד התורה שהיא כללות המצות, שהיא תלמוד תורה כנגד כולם (פאה פ"א מ"א), ויחשב לו למעשה כנ"ל:

וירמוז עוד על פי מה שנדע בסוד הגלגול, שלפעמים נשמה מתוקנת הוצרכה לבא בגלגול לצורך תיקון הדור, (ובפרט לפי דעת המקובלים הסוברים שהנהגת העולם על פי סדר השמיטות, סוברים הם שלפעמים לצורך הדור יבא נשמה משמיטה שעברה, והן הם אותם הנשמות שנאמר בהם היה, שאמרו רז"ל (ב"ר פ"ל ח') עולם חדש ראה). והנה זאת הנשמה נפשה בשאלתה, הלא אני כבר תקנתי המגיע לחובתי, ולמה אהיה מעותד למקרים למלחמת היצר ופן אלכד ח"ו, אזי השי"ת מבטיח לאותה הנשמה שלא יזדקר לפניה שום חטא ועון, ומשליטה על היצר. וזהו (בראשית כד א) ואברהם "זקן, (היינו נשמה זקינה שקנתה חכמה כבר והיא מתוקנת מכל וכל), בא בימים (הוצרכה לפעמים לבא בימים היינו תחת הזמן, ובפרט לפי דעת חכמי השמיטות יצדק מאוד, להיות השמיטה זו שמיטות הגבורה, והשמיטה שעברה שמטת החסד, יצדק מאוד "ואברהם "זקן, היינו נשמת החע"ד משמיטת החסד הנקרא אברה"ם, והוא זק"ן משמיטה שעברה), ובכדי שלא ישלוט עליו היצר אזי וי"י ברך את אברהם בכ"ל, ומה מתקו דברי רז"ל (ב"ר פנ"ט ז') שהשליטו ביצרו, והבן:

ואברהם זקן בא בימים וכו' (**בראשית כד א**). יש לרמוז גם כן סוד עולם התיקון ממ"ה החדש, כאשר כבר רמזתי אברהם, הוא סוד אב"ר מ"ה. והנה ידוע שלצורך התיקון נזדווגו מ"ה וב"ן הפנימים דאדם קדמון, והאיר המ"ה החדש לחוץ במצח דאדם קדמון, עד בא לבחינת גופא דאדם קדמון לברר בחינת הב"ן דשבירה. והנה המ"ה דאדם קדמון הפנימי המאיר לחוץ במצח, יכונה "לאברהם "זקן (נ"ל, ואין בזה חשש הגם שלא מצאתי זה מפורש, כיון שהיסוד של זה הדבר הוא אמיתי מקובל, מותר להסמיכו על דברי תורה). וזה סוד "ואברהם "זקן (רצ"ל המ"ה דאדם קדמון), בא בימי"ם (ר"ל בא והאיר לסוד הימים ימי עולם הם המלכים), והויה (יכונה להמאציל, עיין מ"ש לעיל בפרשת וירא. וגם כן יאמר הויה בכאן, להתעוררת והשתתפות מדת הרחמים, ואמר והויה הוא ובית דינו (ב"ר פנ"א ב'), כי מקודם היה רק בדין על כן נשברו), ברך את אברהם (מלשון ברכה כפשוטו, ומלשון המבריך את האילן (כלאים פ"ז מ"א), שהבריך המאציל והרכיב את אברהם אב"ר מ"ה), בכל (הוא בחינת ב"ן שנשבר). וז"ש רש"י בכל בגימטריא ב"ן. וכן יתפרש למאן דאמר בת היתה לאברהם ובכל שמה (ב"ב ט"ז ע"ב), והבן:

ויאמר הויה אלקי אדוני אברהם הקרה נא לפני היום ועשה חסד עם אדני אברהם (**בראשית כד יב**). יתפרש דהנה אברהם עשה את העבד שליח ליקח אשה ליצחק, ולמה לא שלחו יצחק בעצמו, כיון שאליו ראוי לעשות המצוה בעצמו רק שלא יכול לצאת לחוץ, על כל פנים היה לשלוח את העבד. רק דידוע הוא דדכורא הוא במדת החסד,

ונוק' היא מצד הדין וגבורה. והנה יצחק היה מסטרא דגבורה ולא היה יכול ליקח אשה, כי יתדבקו דינא בדינא, וכמ"ש בזהר שאמרה רבקה מי האיש הלזה וכו' (בראשית כד סה), דאתדבקא דינא בדינא לא בעינא, ויאמר העבד הוא אדוני, שכבר נמתק באברהם בעקידה כנודע. ולפי זה יצדק שאברהם דייקא היה עיקר בשליחות הזה, להתהוות ענין השידוך על ידי מדת החס"ד, ולא יתדבקו דינא בדינא. והנה העבד הנאמן הציר הנאמן לשולחיו ידע בדבר היטב, כי היה דולה ומשקה מתורת רבו (יומא כ"ח ע"ב), אמר בתפלתו הויה אלקי אדוני אברה"ם דייקא, הקרה נא לפני היו"ם דייקא, מדת יום דרגא דחסד ולא מדת לי"ה דרגא דפחד יצחק, על כן כהו עיניו מראות (בראשית כז א). והנה להיות אף על פי כן הדברים מגיעים ליצחק, הוצרך להמתיק דינו, דהנה סוד הדינים הם ש"ך ה' גבורות, ב' פעמים דין גימטריא ש"ך, ונמתקים בחס"ד אברהם חושבנא דדין כחושבנא דדין. וז"ש העבד הנרצה ועשה חס"ד עם אדוני אברהם, רצה לומר תצרף חס"ד עם תיבת אברה"ם, ויתמתקו הש"ך דינים דפחד יצחק, והבן. ובזה יובן כוונת המדרש (ב"ר פ"ס ב') ועשה חסד עם אדוני אברהם, התחל"ת גמו"ר. ואנחנו לא נדע מה כוונתו. אך הוא דהוקשה לו הרי עיקר החסד מגיע ליצחק. וגם למה הזכירו בשמו אברה"ם, אך הוא שאמר כמו שהתחלת על ידי העקידה להמתיק הדינים דיצחק על ידי חס"ד אברהם, גם היום עשה חס"ד עם אדוני אברה"ם, שעל ידי חס"ד אברה"ם (בגימטריא ש"ך), יתמתקו הש"ך דינים שהם מבחינת יצחק, ולא יוקיד עלמא בשלהובוי כאשר יתדבק דינא בדינא, ולכך עשה סימן במי"ם בחינת החסד מדת אברהם:

ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה (**בראשית כה א**). יש לפרש ברמז נסתרות לד' אלקינו, כבר קדם מאמרינו אברה"ם רמז למ"ה החדש, מסוד יסוד המתקן המלכים דמלכות, ורמז אברהם אב"ר מ"ה. והנה הוא המברר ניצוצין דב"ן, ולקחה לו לאשה להיות מ"ה בסו"ד הדכורא וב"ן נוק', והנה נשאר עדיין ניצוצין דב"ן בלי תיקון, ומתבררים בכל יום על ידי מעשה הקטורת, (גם בזמן הזה אמירה מעשה הקטורת), והם סוד י"א סימני הקטורת, כי כללות הניצוצין הם מי"א בחינות, דהיינו ז' מלכים וד' אחוריים דאבא ואימא ויש"ס ותבונה, עיין כל זה בעץ חיים בשער שבירת המלכים. והנה בכל עת שמבררים הניצוצות על ידי הקטורת, ניתוספים בחינת ב"ן להיות לחיבור המ"ה החדש. וזה יש לפרש הרמז ויוסף אברהם, היינו אב"ר מ"ה החדש מוסיף בכל יום, ויקח אשה היינו ניצוצי ב"ן, ושמה קטורה היינו מעשה הקטורת, ואפקה בלשון קטור"ה אתוון קטר ו"ה, היינו שמקשר י"א בחינות מניצוצין הנדחים על ידי י"א סימני הקטורת, והבן והש"י יצילנו משגיאות ויראנו נפלאות:

ויוסף אברהם ויקח אשה וכו' (**בראשית כה א**). תיבת ויוסף אין לו ביאור לכאורה, ומה היה חסר לומר ויקח אברהם עוד אשה וכו'. ונ"ל דהוא להורות שהוסיף על מצות עשה דאורייתא מצות עשה דרבנן היינו לערב אל תנח (קהלת יא ו) , שהמצוה הזאת הוא הוספה למצות עשה של תורה (עיין יבמות ס"ב ע"ב). וכן הוסיף אברהם אבינו, כי המצות עשה באורייתא כבר קיים, דלמאן דאמר שהיה לו בת (ב"ב ט"ז ע"ב) קיים כבר, ואפילו למאן דאמר שלא היה לו בת, לא היה צריך מדאורייתא ליקח אשה, דכבר נאמר לו (בראשית כא יג) כי ביצחק יקרא לך זרע, ושאר הבנים לא יתייחסו אחריו, והא ראיה ששילחם מעל יצחק בנו בעודנו חי (בראשית כה ו), אך הוסיף לקיים המצוה דרבנן לערב אל תנח:

ויצחק בא מבוא באר לחי ראי וכו' (**בראשית כד סב**). להבין מה מלמדינו הפסוק הזה, כי לא נפקא לן מידי מזה מהיכן בא, ובפרט שנצחיות התורה תלמוד לאדם דעת בכל מקום ובכל זמן. יש לרמז דהנה ידוע עיקר העבודה היא שמחת העבודה, (עיין בברטנורה שכר מצו"ה מצו"ה (אבות פ"ד מ"ב), והנה לפעמים יבא לאדם שמחה בעבודת י"י אשר לא עמל בה ולא גדלה, אך הוא על כרחך שגרם איזה יחוד למעלה, ומהיחוד באה השמחה לכל העולמות ברבות הטובה רבו אוכליה. אבל החכם עיניו בראשו כתיב (קהלת ב יד), כי לפעמים יש לאדם שמחה, וחושב שהוא שמחת הלב בעבודה, ואפשר שהוא ממים הזדונים ואש זרה שגברה בו איזה תאוה שעסק בה באכילה ושתיה וטיול וכיוצא, או בדברו צחות והבלים וכיוצא בהן, אשר המשכיל ישפוט בצדק שעל פי הרוב הן הנה היו בעוכריו להטריד את לבבו בהוללות וסכלות, ולשמחה מה זו עושה. והנה שמחה כזאת וכיוצא בה בעבודה, שמדמה בנפשו שהשמחה באה לו מהעבודה, ובאמת הוא גרע יותר מהוללות ההמוני המתהולל בשוקים וברחובות, כי האיש ההמוניי בעצמו יודע שהוא הולל נעור וריק, והוא קרוב לתשובה בעזר אלקי, כי אין לך רשע שאינו מלא חרטות בכל יום (מבחינת רחמנותו ית', אשר הבת קול יוצאת שובו בנים שובבים (חגיגה ט"ו ע"א) וזה הקול בוקע חלוני רמ"ח אבריו, שהוא ר"ת "רשעים "מלאים "חרטות, והבן יקיר לי וכו' "ר"ח"ם ארחמנו נאום י"י (ירמיה לא יט), שובו בנים שובבים (ירמיה ג כב)). מה שאין כן אנשים כאילו רחוקים המה "מאדם "העיר (יהושע ג טז), (ר"ל מהתעוררות כלל האדם וגדרו אשר הוא רמ"ח כנ"ל), ועושים מעשה וכו' ומבקשים שכר כפנחס כי לא ידע נגע לבבו. והבחינה לזה לדעת אם שמחתו הוא שמחה של מצוה שבאה אליו מהתעוררות יחוד העליון, או הוא בהיפך ח"ו, הוא כאשר יפשיט מאתו כל שמחת העולם הזה, וישימם לנגד עיניו ויראה שכולם בטלים אצלו בל יתאו למטעמותיו, ויראה

שהתאוה בלומה אצלו ברסן הצדק, ויראה שלבו מתגעגע אז בעת שמחתו רק לתורתו ית' ולעבודתו, אז יהי י"י אלקיו עמו ישמח ויעוז במתת גורלו. אבל אם יביא הדבר בכור המבחן, ויראה לנגד עיניו כי הוא שלם בתאוותיו כמאז, אז לא יאמין בשוא נתעה שמדמה בנפשו שהוא שש ושמח בעבודה, והוא באמת הוללות מתרמית היצר. וזה יש לרמז בפסוק "ויצחק "בא, (רצה לומר השמחה הפתאומיית באה לאדם), מבוא באר לחי ראי (מחמת היחוד העליון, שבא הבא"ר (מלכות שמים) "לחי "ראי (צדיק יסוד עולם, עיין בזהר (ח"א קל"ה ע"ב)), מזה באה השמחה האמתיות לכל העולמות. והבחינה לזה אם סיבת השמחה הוא בשביל זה, הא לך הסימן והוא יושב בארץ הנגב, השמחה כזאת אינו מיושב רק בארץ שהיא מנוגב מכל טוב עולם הזה ותענוגיו, כמו שאמרו רז"ל (תמורה ט"ז ע"א) כי ארץ הנגב נתתני (יהושע טו יט), היינו גוף מנוגב מכל טוב רק רטיבת מימי התורה, והבן מאוד השי"ת יעזרינו לשמוח שמחה אמתיית בתורה ובעבודה:

ותאמר אל העבד מי האיש וכו' ויאמר העבד הוא אדוני ותקח הצעיף ותתכס (**בראשית כד סה**). צריך לדעת מהו נפקא לן מזה. והנראה דמשמיענו הא דאמרו רז"ל (שבת קנ"ו ע"ב) כסי רישך כי היכי דתהוי עלך אימתא דשמיא. והנה יצחק מדתו מדת יראה ופחד, וכאשר ראתה אותו נתלבשה ביראה ותקח הצעיף "ותתכס, כי היכי דתהוי עלה אימתא דשמיא:

ויוסף אברהם ויקח אשה וכו' (**בראשית כה א**). רמיזת הפסוק נכתב אצלינו בספרי רגל ישרה אות ק' קטורת:

ויהי אחרי וכו' ויברך אלקים וכו' וישב יצחק עם באר לחי רואי (**בראשית כה יא**). כבר שמענו אשר שם ישב. וגם צריך לדעת עם באר וכו' לא יצדק, היה לו לומר אצל באר. אך נ"ל דאשמועינן דהנה אחרי פטירת אברהם לא היה נחמה ליצחק, ולא היה לו ישיבה של שלוה, רק התנחם בזה בעוסקו ביחוד אלקי עולם שעם הבאר היה בסמוך חי' ראי כנ"ל, וזאת היתה לו ישיבה של שלוה וזה היא עיקר מגמת הצדיקים כל ימיהם. והבן:

ויהי הוא טרם כילה (**בראשית כד טו**). כל מקום שנאמר ויהי אינו וכו' (מגילה י' ע"ב). וצריך להתבונן מה עניינו בכאן, ובפרט שהוא מיותר לגמרי דהיה לו לומר וטרם כלה וכו'. והנראה דהנה אמרו ז"ל (תענית ד' ע"א) ד' שאלו שלא כהוגן, אליעזר, כלב, יפתח, שאול. אליעזר, דילמא איזה שפחה תעשה כסימנו. והנראה דאליעזר הרגיש תיכף ששאל שלא כהוגן, ורצה לחזור בתוך כדי דיבור. וז"ש "ויהי הוא, ר"ל שהיה בצער למה אמר כזה, והבוחן לבבות הוא ידע ורצה להודיע שהיא האשה, על כן טרם כלה

והנה רבקה יוצאת וכו' ותרד העינה וכו', וראה שעלו המים לקראתה, בזה בטח לבו ולא חזר מדיבורו:

ויברכו את רבקה ויאמרו לה אחתנו את היי לאלפי רבבה ויירש זרעך וכו' (**בראשית כד ס**). יש לדקדק. א', ויברכו ויאמרו, ביברכו לחוד סגי. ב', תיבת לה ודאי מיותר. ג', את היי וכו', את דייקא מהו בא למעט. ד', אחתנו למה להו למימר, וכי עד השתא לא ידענו שאחותם היא. וביותר אמרם אחותנו לא יצדק, כי "ויברכו "ויאמרו משמע רבים היו האומרים אחותינו, וכמה אחים היו לה הלא לא נאמר בתורה אלא אחד, והלואי וכו'. אך נ"ל שבא להורות הפלגת רשעתם, כי הנה ידוע (ב"ר פכ"ו ה') שלא היה נעלם מן הדורות הראשונים הידיעה בעתידות, ובפרט בלבן וסייעתו שהיו בתוקף הקליפות כנודע, והיה יודע שעתידים לעמוד ממנה "יעקב "ועשו. והנה יצא ממנה "עשו מצדה, להיותה אחות ללבן ורוב בנים דומין לאחי האם וכו' (ב"ב ק"י ע"א). וזהו ויברכו את רבקה ויאמרו לה דייקא, (כי מברכתם היה לכאורה נראה כמברכים לכל יוצאי חלציה, והם לא כך עשו רק ויאמרו לה דייקא בהקדמה) "אחותינו, ר"ל הנה את "אחותינו, ובודאי יצא ממך אחד מסטרא דילן, הנה את (דייקא, ר"ל הבא מצדך) היי (דייקא, ר"ל הבא מצדך) לאלפי רבבה, ויירש זרעך (דייקא) את שער שונאיו, (תאלמנה שפתי שקר יתפרכון ישתתקון יתאלמון, שבזה היה היפך הברכה ח"ו ליעקב, כי מי היא השונא של עשו). ובזה תבין מה שאמרו רז"ל (ב"ר פ"ס י"ג) למה היתה רבקה עקרה, שלא יאמרו ברכתו של לבן וסייעתו עשתה פירות. ולכאורה קשה ומה בכך שיאמרו כך, הלא קיימא לן (ברכות ז' ע"א) אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך. ועל פי האמור ניחא, דהכוונה לפי זה באריכת הגלות בעוה"ר כראות הצלחת עשו זמן ארוך ואפס עצור ועזוב לישראל והם נתונים למשיסה, יאמרו ח"ו כי אין תקומה לשונאי ישראל, כי יסברו שברכתו של לבן עשתה פירות את היי דייקא, ויירש זרעך דייקא את שער שונאיו. על כן היתה עקרה עד שתפלת יצחק גרמה מחדש להוליד, ואם כן נפסקה ברכת לבן, וברכת השי"ת ליעקב תכון לעד לעולם:

אחשבה לדעת למה ברחל נאמר (בראשית כט יז) יפת תואר ויפת מראה, וכאן ברבקה רק "טובת "מראה (בראשית כד טז). וגם "טובת, ולא יפת. והנראה דמשמיענו חסידות אליעזר שלמד בביתו של אברהם איך כרת ברית לעיניו, הגם שהיה שליח לדבר לא רצה להסתכל. והנה יפת תאר, הכוונה צורת הפרצוף, דהיינו שחרות עינים ולא גדולות ולא קטנות וכן בחוטם הכל במישור ובמיצוע. ויפת מראה, הכוונה על זיו קלסתר, דהיינו שמבהיק זיו הבשר. והנה "התאר אי אפשר לידע רק בהסתכלות, וזה לא התבונן כי לא

רצה עד אשר ידע בהכרח שזאת היא האשה וכו', יסתכל במעט רגע שלא יהיה בה מום. אבל זיו הקלסתר ידע בהכרח, שהיה לעת ערב ופנה אור היום במקצת, וכאשר באה נפל נהורא, וכעין שאמרו בגמרא (כתובות ס"ה ע"א) דביתהו דאביי גלייא לדרעא ונפל נהורא. ועל כן לא אמר גם כן "יפת מראה, כי היופי יצדק עליה בעצמה והנה הוא לא הסתכל בה, רק אמר "וטובת מראה, שעל ידי המראה שלה נמשך טובה שנפל נהורא במקום המצטרך. והנה זאת התורה דרכיה דרכי נועם, מרמזת לנו בכל העניינים האיך נתנהג, ונלמוד מוסר השכל אפילו מעבדי האבות:

ואחשבה לדעת עוד למה "טבת חסר כתיב. והנראה על פי מה שכתב האריז"ל בכל תיבה שהיה יכול לכנס בה אות משם הויה ב"ה ונחסר, היא מפני הטומאה. ולכך "מתנת (בראשית כה ו) חסר כתיב, דרשו (סנהדרין צ"א ע"א) שמסר להם שם טומאה. והנה דרשו רז"ל (ב"ר פ"ס ה') בתולה ואיש לא ידעה, שאפילו אדם לא תבע בה, לקיים מה שנאמר (תהלים קכה ג) כי לא ינוח שבט וכו'. והנה צריך לומר שלכל אדם נדמת לכעורה, רק כשבא אליעזר הכיר טובתה. על כן נכתב "טבת חסר ו' משם הויה, שלא היתה טובה לכל מפני הטומאה שלא יטמאוה, וזה שמסיים בתולה ואיש וכו' וכמו שאמרו חז"ל:

ויש לפרש עוד אמרו טבת מראה בלבד (בראשית כד טז), ולא יפת מראה. וגם כן הכפל בתולה ואיש לא ידעה, שדרשו רז"ל (ב"ר פ"ס ה') שאפילו אדם לא תבע בה. נ"ל הכוונה דהנה דרשו רז"ל (סוטה י"ב ע"א) אצל מרים, שנקראת בדברי הימים (א' ד ז) אתנ"ה, שכל הרואה אותה מוליך אתנן לאשתו, ובעכסה בת כלב (יהושע טו יז) דרשו (תמורה ט"ז ע"א) שכל הרואה אותה כועס על אשתו, הנך רואה שינוי העניינים. והנך רואה עוד מה שדרשו (תענית ה' ע"ב) ברחב, כל האומר רחב רחב וכו' ביודעה ומכירה. ותבין מתוכן הענין בפרט הלזה שישתנה הענין ביופי בצדקניות גם כן, שיש מהצדקניות שכל הרואה אותה לא יבא לידי הרהור בה, רק יוסיף אהבה למצות בוראו, דהיינו שמוליך אתנן לאשתו, והיא זכיה גדולה שלא יכשלו בה בני אדם אפילו בהרהור לשתות בכוס זה היינו באשתו, ויהרהר בדמיונו בכוס שראה ויהיו בניו בני תמורה, רק אדרבה הראיה בה תפעול טובה להוליך אתנן לאשתו כי תיטב בעיניו. וזה לדעתי הנרצה בכאן טבת מראה מאד, שמראיתה היו טוב מאד לבני אדם, כי היא בתולה שלא נכשל בה שום בן אדם במעשה, וגם כן איש לא ידעה, לא הוקבע מראיתה בדעת שלו לשתות בכוס זה וכו'. והדיוק היא לא ידעה, אבל ידע את אשתו על ידה, הנה מראיתה טוב לבני אדם. והנראה כי נשתנו הצדקניות הללו רבקה ומרים בפרט הלזה, דהנה ידוע כל מי שנכשל

חבירו על ידו, גם הוא יצטרך לקבל איזה עונש במשפט הצור ית"ש, ואפילו אבן מקיר וכפיס מעץ, (עיין בגלגולי נשמות להרמ"ע בענין פלגש בגבעה שהכשילה רבים), צא ולמד ממעשה דר' יוסי בן דיוקרת בתענית (כ"ד ע"א) שאמר לבתו היפיפיה תוב לעפרך, להיותה חשש להכשל רבים. והנה ברבקה היה גלוי לפני הבורא כל שעתידה להוליד את עשו, ויאמרו הבריות שזה היא בעבור שהכשילה רבים להוליד בני תמורה אשר פושעים יקרא לבנים ההם. על כן קדמה התורה להודיענו שנקיה הצדקת הזאת מזה שמראיתה היה טוב, וכן במרים שאירע הענין שנהרג בנה הצדיק חור, ויאמרו גם כן כזה להיות שנכשלו בה רבים להוליד בני תמורה, אשר עליהם נתנבא הנביא (יחזקאל כ לח) וברותי מכם האנשים המורדים וכו', על כן גם בנה הצדיק נהרג. על כן מודיענו הכתוב שנקייה הצדיקת מזה, רק כל הרואה אותה מוליך אתנן לאשתו, והבן:

במדרש (ב"ר פנ"ט י"ב) ויברך הגמלים וכו' לעת ערב לעת צאת השואבות (בראשית כד יא). אמר רב הונא בשעה שאדם הולך ליקח אשה, ושמע קול כלבייא מנבחים, הוא מצית מה אינון אמרין לעת ערב לעת צאת השואבות. המדרש הזה אין לו ביאור. והנה עלה בדעתינו לפרשו ברמיזה דחכמתא, אבל אין הזמן גורם כעת. ומה שנ"ל על פי פשוטו היא, דהנה אמרו רז"ל (ב"ק ס' ע"ב) כלבים צועקים מלאך המ' בא לעיר, הנה הם מרגישים בדבר הגורם למות. והנה רצה הבעל המדרש לתרץ למה לעת ערב לעת צאת השואבות, הגם דהמעשה שהיה כך היה, למה משמיענו כזאת. ומפרש כשאדם הולך ליקח אשה וכו', דלהיות הכלבים מבחינים בבחינה הגורמת למות, ואשה רעה מר ממות כמ"ש המלך החכם (קהלת ז כו) ומוצא אני וכו', על כן הנה לעת ערב לעת צאת השואבות יבחין האדם האשה ההולכת לשאב והכלבים צועקים, הנה היא משלוחי המלאך, טוב לפני האלקים ימלט ממנה:

עוד י"ל דאמרו רז"ל בירושלמי דתרומות (פ"ח ה"ג) ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו (משלי טז ז), רבי מאיר אומר זה "כלב, (והנה הדברים עתיקין אין כאן מקום ביאורם, דהוא הוא הרב רבי מאיר אשר השלימו אתו הכלבים, באומר האומר אלקא דמאיר ענני' (ע"ז י"ח ע"ב) המ"י. והנה כשהאדם הולך ליקח אשה והשם רוצה דרכו, גם הכלב משלים אתו:

במדרש בפרשה זו (ב"ר פס"ב ב') כד דמיך ר' אבהו, אחזי ליה י"ג אפרסמון נהרי, אמר להון אילין דמאן, א"ל דידך, אמר אילין דאבהו, ואני אמרתי לריק יגעתי לתוהו והבל כחי כליתי אכן משפטי את י"י (ישעיה מט ד), עכ"ל. והנה הדברים מתמיהים מהיכן שפט ר' אבהו שיגיעתו יהיה לריק ומי חשיד קוב"ה וכו', ואם לא היה נראה בדעתו שעשה

תורה ומצות כדת וראוי ונכון, אם כן לא יגע והאיך אמר לריק יגעתי. והנראה דהנה ידוע מ"ש רעיא מהימנא בזוהר הק' (ח"ג רפ"א ע"א) , דהעובד השי"ת באמת מחוייב לעבוד כבוא דאישתדל בתר אבוי ואימיה דרחים לון יתיר מגרמיה. ופירשו בו שאפילו זכה לבחינת אהבה, שמתענג מאד מתורה ועבודה יותר מכל התענוגים, והיא מעין זיו השכינה מבחינת עולם הבא, והיא מה שאמרו ז"ל (ברכות י"ז ע"א) עולמך תראה בחייך. הנה גם זה התענוג מחוייב להשליך, שלא יעשה התורה ומצות לרוות נפשו הצמאה לי"י, רק כבוא דאישתדל וכו'. והנה שאלו תלמידי בעש"ט לרבם קדוש ישראל, מה יעשה האדם שיש לו תענוג מדברי תורה ולבו שש ושמח, ואם כן נהנה מהתורה. והשיב שזהו מסגולת התורה בעצמה שהיא משמחת ומשישה נפש האדם, אף על פי שאין כוונת האדם רק לעשות נחת רוח להבורא ית', אף על פי כן בטבע בא לו התענוג הנפלא בהכרח, ואם כן הוא מוכרח בדבר, ואין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו לומר להאדם למה נהנית מכבוד התורה. ועל פי זה יובן דברי הקדוש ר' אבהו שחשב שלריק יגע מחמת שראה עולמו בחייו, והיה מתענג מתורה ומצות מעין עולם הבא, ואם כן היה נהנה מהתורה וחשב שלריק יגיעתו. וז"ש ואני אמרתי לריק יגעתי וכו', אכן משפטי את י"י שאינו בא בטרוניא עם בריותיו וכנ"ל, והבן:

עוד במדרש (ב"ר פנ"ט י"א) עשרה גמלים מגמלי אדוניו (בראשית כד י), גמלי של אברהם אבינו נכרים היו בכל מקום שהיו יוצאים, יוצאים זמומים. והנה להלן בפסוק (בראשית כד לב) ויפתח הגמלים, הקשו במדרש (ב"ר פ"ס ח') ולא היו גמליו של אברהם אבינו דומין לחמרתיה דר' פנחס בן יאיר שלא רצתה לאכול דבר איסור. (והנה הרא"ם ז"ל הקשה כן על רש"י מסברא שלו, ותמיהני שנעלם ממנו דברי המדרש) ולא תירץ כלום. והנה כתב המתנת כהונה דאותו התנא המקשה סבר דלא היו זמומים. והנה אם כדבריו קשה למה ליה למימר "מגמלי "אדוניו דהוא מיותר. ומה שנראה לי בזה, דהנה עד עתה קאמר "אברהם "אדוניו, כמ"ש (בראשית כד ט) וישם העבד את ידו תחת ירך אברהם "אדוניו, וכאן אמר מגמלי "אדוניו, טוב "אדוניו, הכל בסתם. אך היא כמו שאמרו חז"ל (ב"ר פנ"ט י"א) וכל טוב "אדוניו, שנתן לו שטר מתנה באם יוגמר החיתון, יהיו כל נכסיו ליצחק, ואם כן כשנגמר החיתון היה למפרע הכל ליצחק. והנה אברהם אבינו ודאי בחן בגמליו שלא היו אוכלים גזל ולא היה צריך לזממם, אבל גמליו של יצחק לא נבחנו עדיין. והנה כעת העבד לא ידע עדיין מי הוא אדוניו ושל מי הם הגמלים, כי אם יוגמר החיתון, הרי הוא ובהבדל הגמלים הם של יצחק, ועדיין לא נבחנו. וז"ש סתם מגמלי אדוניו וכל טוב אדוניו, והבן. ויש לכוין גם כן בכוונת המדרש שאמר גמליו של

אברהם אבינו נכרים היו וכו' יוצאים זמומים, לא אמר שהיו זוממים, רק יוצאים זמומים, שמעצמם לא פתחו את פיהם לנטות ימין ושמאל. ועוד בזולת זה יש לתרץ הקושיא, דהנה אברהם אבינו אמר לבני חת גר ותושב אנכי וכו' (בראשית כג ד), אם תרצו הריני גר, ובאם לאו תושב אטלנה מן הדין שאמר לי הקב"ה וכו' (ב"ר פנ"ח ו'). והנה נראה מדבריו אלו שכבר זכה בארץ, ומה שהיו מריבים רועי אברהם עם רועי לוט שהיו מרעין בשדות אחרים, להיות שאברהם לא זכה עדין בארץ, כמו שאמרו רז"ל שם (ב"ר פמ"א ה') בפסוק (בראשית יג ז) והכנעני והפריזי אז יושב בארץ, ועדיין לא זכה בה אברהם, על כן זה היה ממדת חסידות דאברהם שהחמיר על עצמו, וכענין שביקש לבני חת אם תרצו הריני גר, אבל מן הדין היתה שלו מעת ההבטחה. (ובזה ידוקדק בפסוקי דפרשת לך, שקודם ההבטחה נאמר (בראשית יב ו) והכנעני אז בארץ, ובכאן לאחר הבטחה נאמר והכנעני והפריזי אז "יושב בארץ אמר "יושב מה שאין כן לעיל. ולפי מ"ש הכוונה דלעיל אמר "אז "בארץ, שהיה לו עדיין זכות בארץ, מה שאין כן אחר ההבטחה היה לו רק ישיבה ולא זכות). ואם כן לפי זה יצדק שפיר, להיות אברהם שלא רצה להנות היה רק ממדות חסידות, על כן לא בטח על הגמלים, דמי יבטיח שהגמלים יחמירו לעצמם ממדת חסידות:

תולדות

ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק (**בראשית כה יט**). יתפרש על פי מ"ש בספר דרך מצותך דכאשר יוליד האדם דרך נס, לא קיים המצוה דפריה ורביה, כי זה נסיי ולא על ידי השתדלות אנושיי, ועשיתי לזה סמיכות מיכניה מלך יהודה שנשבע השי"ת כתבו את האיש הזה ערירי (ירמיה כב ל), והוליד את זרובבל בן שאלתיאל (דברי הימים א' ג טז), ששתלו א"ל שלא כדרך הנשתלין, שנתעברה אשתו מעומד וזה נס (סנהדרין ל"ז ע"ב), על כן נתקיים שפיר שבועות אלקינו. והנה כן הוא כאשר ישא האדם איילונית, ונעשה לו נס ונתעברה לא קיים המצוה. והנה שרה אמנו איילונית היתה ונעשה לה נס, אם כן לפי הדין דפריה ורביה תאמר שאברהם לא קיים, אם כן לא יתייחס לבן לאברהם. אבל שאני הכא במעשה האבות דהכל היה על פי הדיבור, וגם השי"ת שינה שמה ונעשת בריה חדשה והוה כנשא אשה אחרת, וגם כיון דהוא על פי הדיבור, אין מקום לשאלה כי כך היה רצונו ית"ש. וז"ש השי"ת (בראשית כא יב) כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה כי ביצחק יקרא לך זרע, הבן הדבר. וז"ש בכאן

אלה תולדות יצחק בן אברהם, כי אברהם הוליך את יצחק, ולא תאמר שלא יתייחס אחר אברהם מטעם הנ"ל:

אלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליך את יצחק (**בראשית כה יט**). הדקדוקים בפסוק זה ידועים. ונ"ל לפרש דידוע דיצחק היה מסיטרא דגבורה, וביותר שהיה מסיטרא דנוק', שבשרו המלאכים לשרה והנה בן לשרה אשתך (בראשית יח י), וכתבו המקובלים הראשונים שזה היה מעצת הס"ם, שפיתה למלאכים אז לקשרו בשרה ולא לאברהם, כדי שיהיה מסטרא דנוק' ולא יאריך ימים, כי מי שהוא מסטרא דנוק' אינו מאריך ימים, והרמז אדם ילוד אשה קצר ימים (איוב יד א), וגם מי שהוא מסטרא דנוק' אינו מוליד. על כן היה עצות מרחוק מהבורא כל שפרחה נשמתו בשעת העקידה, ונתקשר מחדש באברהם וניתן בו כח התולדה, והועמד חי להיותו מחדש מסטרא דדכורא. (וזה שנרמז בתורה הק' ואלה תולדות יצחק בן אברה"ם, ולמה מייחסו אחר אברהם, וכי עד השתא לא ידענו שהוא בן אברהם, לזה אמר כי אברהם הוליד את יצחק, שהוא השפיע בו כח התולדה, כי כל זמן שהיה בן לשרה, לא היה באפשר לו שיוליד עד שנתקשר באברהם, והבן:

ויעתר יצחק לי"י לנוכח אשתו (**בראשית כה כא**). לפרש ענין אומרו "לנכח אשתו. וגם אומרו המסובב תחילה ואחר כך הסיבה. נ"ל דהנה אנשי כנסת הגדולה סדרו לנו בנוסח תפלת שבת סדר "יצחק "רבקה, דהיינו בפי ישרים תתרומם ובשפתי צדיקים תתברך וכו', שמרומז כסדר יצחק רבקה. והלא דבר הוא. אך הוא דהנה "יצחק "רבקה בגימטריא "תפלה, ובגימטריא "ואתחנן (דברים ג כג), שהוא סוד תקט"ו תפלות שהתפלל משה (עיין דב"ר פי"א י'), שמבואר ענינם במגלה עמוקות שהם סוד צירוף י"ה ת"ק, היינו י"ה פעמים ת"ק שנה, שמן הארץ עד לרקיע ערבות (חגיגה י"ג ע"א), שהוא סוד סולו לרוכב בערבות בי"ה שמו (תהלים סח ה) , היינו ישרו במסלה, "ישרה תפלתכם שתעלה עד לרקיע ערבות בי"ה שמו, היינו עד מספר שמו ט"ו, היינו ט"ו פעמים ת"ק, ושם תעשה התפלה פירות אפילו יצטרך לשידוד המערכה. וז"ש ויעתר יצחק לי"י לנכח אשתו, היינו שחתר חתירה ועלה למעלה שיאת תפלתו כל כך, עד המספר "תפלה שהיא מספר יצח"ק יהיה לנכח אשתו "רבקה, אשר שניהם יחד בגימטריא תקט"ו, שהוא עד רוכב בערבות, ואמר הכתוב שהוצרך לכך כי עקרה היא בטבע, והוצרך לשידוד המערכה שלא בטבע, והבן:

ויש לפרש עוד "**לנכח אשתו כי עקרה היא** (**בראשית כה כא**). דסבת העיקרות הוא דההולדה אינה באה אלא מהניגוד, שטבע הזכר וטבע הנקבה הם הפכיים בניגוד,

וכאשר מתחברים יבא מהתחברותם תולדה חדשה, וזה ידוע לחכמי האמת וכן בחכמת הטבע, וכן הנשמות הם באופן זה בניגוד ואז יולידו. וכאשר יש בזכר טבע נקבה או נשמת נקבה לא יוליד, וכן בהיפוך כשיש באשה נשמת וטבע הזכר לא תוליד, ועיין בהמגיד שאמר להב"י דהגם שיש באשה נשמת זכר, אם מתיילד בבעלה ניצוצי נקביות, אז אף על פי כן תוליד הנקבה כיון שיש ניגוד, עיין שם ותבין. ועל פי זה תבין ויעתר יצחק לי"י לנכח אשתו, שהתפלל שיהיו לו הניגוד והנוכח של אשתו, כי עקרה היא על כרחך יש לה טבע הזכר, והתפלל שיתיילדו בו נצוצי נקביות ואז יוליד:

ויש לפרש עוד ויעתר יצחק לי"י לנכח אשתו (**בראשית כה כא**). דהנה קמשמע לן דביותר מתקבל תפלת האדם, בעת אשר מזומן לו חפץ של מצוה ועוסקו במצוה. והנה המצוה הזאת דפריה ורביה, להיות שאר בני האדם דבוק בה היצר הרע בבחינת התיעוב שלא לשם שמים, על כן אי אפשר להתפלל אז, כי אם קודם המעשה כנודע. מה שאין כן אצל אבהן דעלמא שהיו קדושים לאלקיהם ולא היה בהם שום בחינת נדנוד היצר, רק עסקו המצוה הזאת כאדם העוסק בהנחת תפילין, והנה ביותר מתקבל התפלה בעת עוסקו במצוה. וז"ש ויעתר יצחק וכו' לנכח אשתו דייקא, והבן:

ויש לפרש עוד ויעתר יצחק לי"י לנכח אשתו. דהנה כתבו המקובלים הראשונים דבחטא אדם נפגמו ג' אלפין, א' דאדם, נשאר דם. וא' דאדני, נשאר דין. וא' דאמת, נשאר מת. והנה הג' אבות הקדושים תיקוני של אדם הראשון, וכתבנו במקום אחר דהנה אברהם תיקן א' דאדני, על כן אמר דניאל (ט יז) למען אדני, למען אברהם שקראך אדון, ולא היה אדם שקראו להקב"ה אדון, עד שבא אברהם וקיבל אדנותו במסירות נפש לכבשן האש (ברכות ז' ע"ב). ויצחק תיקן א' דאדם במה שנשפך דמו על ידי עקידה. ויעקב תיקן א' דאמת תתן "אמת ליעקב (מיכה ז כ), על כן אמרו רז"ל (תענית ה' ע"ב) יעקב אבינו לא מת, והבן. והנה צירוף אלו הג' תיבות "אדני "אדם "אמת, בגימטריא "אתקן, היינו תיקון הג' הנ"ל. והנה יצחק בראותו כי עקרה אשתו, אזי התעורר לנגד ד', באמרו שלא יהיה מי לתקן כאשר לא יוולד יעקב ח"ו, וזה שהתעורר ברמיזתו את שמו ושם אשתו, ויצורף עמהם השם הנכבד הא' בגימטריא כנ"ל, לעורר בהתעוררות הנ"ל שיבוא יעקב להשלים תיקון הג' הנ"ל. וז"ש ויעתר יצחק, היינו יצחק רמיזת שמו בעצמו (שהוא המתפלל) להויה, (אזי יצורף הויה, וגם) לנכח אשתו רבקה, היינו הויה "יצחק "רבקה בגימטריא התיקון הנ"ל, ותהר רבקה דייקא, והבן:

בלדת אותם (**בראשית כה כו**). מתרגמינן כ"ד "ילידת "יתהון. היינו להורות דהיה ס' שנה כשרבקה הולידה אותם אל העולם, לא בהולדת אותם יצחק, דהיה קרוב לשנה קודם

לזה, דאז לא עלה לנו החשבון שחשבו בגמרא (מגילה י"ז ע"א) דהיה בן ס"ג כשנתברך. ולפי זה צריך לומר דסבירא ליה דבשנת י"ג יכולה אשה להתעבר, על כן משנת י"ב ואילך המתין לה עשר שנים, וצריך עיון:

ויהי יצחק וכו' בקחתו את רבקה וכו' אחות לבן הארמי לו לאשה (בראשית כה כ). יש לדקדק א', אומרו ויהי לשון צער, היה לו לומר ויצחק בן מ' וכו'. ב', למה הזכיר שוב יחוס רבק"ה, ודברי חז"ל (עיין יבמות ס"ד ע"א) ידועים. ג', לו לאשה מיותר לגמרי. אך הנה קשה דהנושא אשה צריך לבדוק באחיה (ב"ב ק"י ע"א), ואיך לא דקדק יצחק ונמשך מזה להוליד את עשו. אך זה דוקא בנושא אשה בסתם שאינו יודע אם היא בת זוגו, מה שאין כן כשיודע שהיא בת זוגו האמיתיית, על כן יצחק להיותו יודע שהיא בת זוגו האמיתיית לא נמנע מלקחה, ועל כן היה ממתין ארבעים שנה, כי לא היה לו בת זוג מקודם. וז"ש ויהי יצחק בן מ' שנה, (וי היה) נמשך מזה שהוצרך יצחק להיות בן מ' שנה, בקחתו את רבק"ה וכו' אחות לבן הארמי (ולא היה יכול לדקדק באחיה, כי היא לו לאשה) מיוחדת לו לבת זוג משנת ימי בראשית, ועל ידי כך נמשך מזה להוליד את עשו:

ויתרוצצו הבנים בקרבה וכו' (בראשית כה כב). כל הפסוק הדקדוקים ידועים. וגם שאין לכל הפסוק ביאור. ואענה אף אני את חלקי, דהנה כתיב (תהלים קיב א) אשרי איש ירא את י"י וכו', (תהלים קיב ב) גבור בארץ יהיה זרעו, והנה הוא מדה כנגד מדה להיותו ירא י"י, ויראה היא מסטרא דגבורה, על כן גבור בארץ יהיה זרעו. והנה לכאורה בארץ כתיב משיצאו לאויר העולם, אבל בבטן אמם אינו נשמע שיתראה בהם פעולת הגבורה. וז"ש ויתרוצצו הבנים בקרבה, ונתראה בהם בחינת גבורה, והנה שפטה להיות יצחק ירא י"י מבחינת גבורה כנודע, על כן נמשך לזרעו הגבורה, אבל הוקשה לה אם כן למה זה אנכי, למה יתראה גבורתם בעודם בתוכי בבטני הרי בארץ כתיב, ותלך לדרוש את י"י, דהנה במקום אחר כתיב (תהלים קכח א) אשרי כל ירא י"י וכו', (תהלים קכח ג) בניך כשתילי זתים וכו', (תהלים קכח ד) הנה כי כן יבורך גבר ירא י"י, הנה תראה שם אמר בני"ך, וכאן זרעו, על כרחך צריך לומר דשם נאמר ירא י"י, וכאן נאמר ירא את ד', דדרש רבי עקיבא לרבות תלמידי חכמים (פסחים כ"ב ע"ב), ואם כן לפי זה הכוונה מי שהוא רק ירא י"י, יתגדלו הבנים בהיותם כבר בבחינת בנים עלי ארץ, מה שאין כן מי שהוא ירא את י"י היינו התלמידי חכמים, הנה יראתו להיות ניצוץ אורה מכבודו ית' טמון בתוכם, הנה שכרו אתו שימשך הגבורה לבניו בהיותם עדיין בבחינת זר"ע, היינו בבטן אמם טמונים. וז"ש ותלך לדרוש את י"י, דלא כנחמיה העמסוני שפירש את עצמו מלדרוש,

רק כרבי עקיבא דדרש את י"י (דברים ו יג) לרבות תלמידי חכמים, ואז דקדקה בדבר להיות נאמר ירא את י"י, על כן בדקדוק אמר גבור בארץ יהיה זרעו בהיותם עדיין זרע טמונים בבטן, ומ"ש בארץ הוא לדיוקא לאפוקי בשמים לא יתנהג עמהם הש"י במדת הגבורה, רק בחסד ורחמים:

ויאמר י"י לה וכו' ממעיך יפרדו (**בראשית כה כג**). לא אמר "יפרשו. אפשר יש לרמז מה שאמרו רז"ל (ילקו"ש תהלים רמז תתס"ח) שעשו הרשע שיחת רחמה לבל תוליד עוד. וזה שדברה הנבואה "ממעיך יפרדו, שיעשו ממעיך טבע הפרידה שאינה מולדת: או יאמר יפרדו. יהיו עושים פעולת הפר"ד שאינו מוליד, כי עד ימיהם נתהוו אומות מיוחדות בעולם דור הפלגה ואילך, מה שאין כן כשנולד עשו ויעקב, שוב לא נתחלקו עוד לעמים מיוחדים, רק עשו ויעקב:

וישאלו אנשי המקום לאשתו ויאמר אחותי היא כי ירא לאמר אשתי פן יהרגני וכו' על רבקה וכו' (**בראשית כו ז**). הנה הספק ידוע דהיה לו לומר פן יהרגוהו שלא לנכח. וגם "על "רבקה לבסוף אינו צודק, והכי היה לו לומר כי ירא לאמר על רבקה אשתי היא פן וכו'. ונ"ל דהכי קאמר וישאלו אנשי המקום לאשתו, היינו שאלו אותה מי את ויאמר אחותי היא, היינו הוא השיב אחותי היא, והנה למה לא דיבר עמה קודם לזה לצוות לה אמרי נא אחותי את כמו שצוה אברהם לשרה. אך הוא להיות שכתבנו בפרשה הקודמת, דאצל רבקה לא נאמר יפת מראה רק "טובת "מראה (בראשית כד טז), להורות דהמראה שלה היה טוב שלא היה מגיע ממנה הרהור לאיש אחר, רק שכל אחד היה מוליך אתנן לאשתו, כמו שדרשו רז"ל (סוטה י"ב ע"א) אצל מרים, עיין שם מ"ש ותבין, ואף על פי כן למיחש מיהא מיבעיא פן ח"ו אבדה המעלה ההוא ויכשלו בה בני אדם ח"ו. על כן חש הוא לזה, ולזה נתיירא לאמר ולצוות עליה שתאמר אחותי, שאם כן חושד אותה שאבדה צדקתה, אבל הוא בעצמו חש לזה בחשש ספק סכנה. וז"ש ויאמר אחותי היא, ולא תיקן זה מקודם לצוות עליה, כי ירא לאמר (לה) אשתי (יש חשש) פן יהרגוני אנשי המקום, (לא רצה לומר זה) על רבקה, כי טובת מראה היא וגדלה צדקתה לבל יכשלו על ידה בני אדם, הבן הענין ויונעם לך התכת הכתוב להתרחק מאוד מלחשוד בכשרים. ועוד יש לפרש כי ירא לאמר אשתי פן יהרגוני וכו'. הנה הקושיא מפורסמת, או הוה ליה למימר פן יהרגוהו שלא לנוכח כיון שהוא סיפור הכתוב, ואם הוא לשון יצחק המדבר, היה לו לומר כי אמר פן וכו'. ונראה כי לא רצה לומר, על כן השמיט כי אמר, להורות מ"ש חכמי האמת להזהר בעצמו שלא יוציא מפיו דבר לא טוב ובפרט בעידן ריתחא.

והנה יצחק מדתו מדת הדין, היה זהיר בעצמו שלא להוציא מפיו דבר כי ח"ו יסתכן, והתורה דרכיה דרכי נועם מלמדת לאדם דעת:

ויהי כי ארכו לו שם הימים וכו' (**בראשית כו ח**). יש לדקדק למה לא נאמר כפשוטו ויהי בימים הרבים ההם, או וירבו הימים. אך הוא לדעתי דהנה אמרו חז"ל (ב"ר פס"ד ה') שאבימלך ראהו משמש מטתו. מהיכן יצא להם זה. גם האיך אפשר שצדיק כמוהו משמש מטתו ביום. אך הוא דהנה ידוע עונת הצדיק הוא דוקא אחר חצות לילה, והנה אז זמן שעשועי הש"י עם הצדיקים בגן עדן, וצריך לאשתתפא עמהם ללמוד תורה כנודע מהזהר (ח"א ע"ב ע"א). והנה כשהלילה זמן עונה כגון בליל טבילה, אף על פי כן לצדיק גדול מן הצורך אחר חצות ללמוד תורה מקודם להשתתף עם הצדיקים בגן עדן. והנה כאשר הלילות ארוכות יש זמן לכל, מה שאין כן בלילות הקצרות. והנה בארץ ישראל במרכז האמצעי, הלילות אינם מתקצרים כל כך, מה שאין כן בארץ פלשתים שהוא נוטה מהמרכז. וז"ש ויהי כי ארכו לו, (והיינו לצדיק כמהו שצריך לעסוק בתורה אחר) חצות, שם (דייקא במחוז פלשתים) הימים ונתקצרו הלילות, אז בין כך ובין כך היה יום, אזי וישקף וכו'. ואחשבה לדעת עוד לו יהיה שהיה יום בהכרח, אף על פי כן האיך לא שמר את עצמו יצחק אבינו מלעשות הדבר בפרהסיא. אך לדעתי הוא אשר דברתי, דאותן האבהן דעלמא אינם כשאר בני העולם שזה הענין להם מכלל התאווה הבהמית, מה שאין כן אבות העולם לא ידעו בזה דרך העולם, רק כעסק מצות תפילין שאין בשת בזה. והא דהבין ענין תיעוב שישנה בעסקי העולם באמרו אחותי היא, הוא מחמת וישאלו אנשי המקום לאשתו, אז נתן לב שמדרך העולם להיות לב התאווה נוטה לזה, אבל כאשר ארכו לו שם הימים ולא נתן לב לזה, אזי נשאר בדביקתו שאל נתן לב שיש בושת בדבר מצוה, פוק חזי קודם חטא אדם ויהיו שניהם ערומים (בראשית ב כה), ועסקו בתשמיש במצות הבורא ולא יתבששו, והנה האבות בתקנם חטא אדם, שב להם הענין (הקודם)[כקודם] החטא שאין בשת בזה. וז"ש והנה יצחק מצחק את רבקה "אשתו, אמר אשתו והוא מיותר. אך משמיענו שעם היותה רבקה המפורסמת ביופי שנופל ממנה החשק בלב רואיו, עם כל זה לא לצד בחינה זו עשה יצחק פעולתו, רק לצד היותה אשתו והוטל עליו חוב המצוה. אגב אורחא אשמועינן עוד באומרו את רבקה, ולא אמר עם רבקה, לאשמעינן אורח ארעא דצריך לבסמא לה במילין, לאתקשרא עמה בחביבותא דלא תשתכח גביה כהפקירא (זוהר ח"א קמ"ח ע"ב). וז"ש מצחק את רבקה, שהביא אותה לידי צחוק, כהא דרב שח ושחק וכו' (ברכות ס"ב ע"א). וז"ש אשתו, דלא תהוי גביה כהפקירא, רק אשתו המיוחדת, וליכא מידי דלא רמיזא באורייתא:

"**אך הנה אשתך היא ואיך אמרת וכו'** (**בראשית כו ט**). להבין אומרו "אך, מה בא למעט. גם אומרו "ואיך אמרת וכו' לא יצדק, כי לא על האיכות שאלו, רק על המהות מה הוא שאמר כזאת, והיה לו לומר למ"ה. אך היא דהנה ידוע שהצדיקים שומרים פיהם מחסום לבל יוציאו דבר שקר מפיהם, הגם שיצטרכו לשנות בדבורם לצורך גדול כגון במקום סכנה וכיוצא, אמרו בלשון המובן לשני פנים בעת הצורך לשם שמים, וכענין אמירת יעקב אנכי עשו בכרך (בראשית כז יט). והנה אברהם תירץ דיבורו לאבימלך, ואמר וגם אמנה אחותי בת אבי וכו' (בראשית כ יב) , ולא אמרתי שקר, והנה מזה כבר ידע אבימלך דרך הצדיקים, שגם בחשש סכנה אומרים בלשון כזה שלא ימצא בפיהם שקר ח"ו, וזה ששאל אבימלך ליצחק "אך לשון מיעוט, הנה אשתך היא, ר"ל דבשלמא אביך אברהם היתה שרה אמך אשתו ואחותו, הנה דברו בפיהו אמת. אבל אתה אין לך אחוה עם רבקה ואינה רק אשתך, "ואיך אפשר לך לצדיק כמוך לומר אחותי היא, בוודאי יש לך איזה כוונה נאותה שיתאמת דיבורך, על כן ספרו נא לי. ואז השיב לו יצחק כי אמרתי וכו', ר"ל אמירתי אחותי היא, שלזה העומד להציל את חבירו ממיתה וצער, לזה יקרא את ואחות, כענין שאמר ביעקב (בראשית לא מו) ויאמר יעקב לאחיו לקטו אבנים (עיין שם ברש"י), והנה לזה השיב דבשביל שחשבתי פן וכו', ובזה שאומר "אחותי אנצל על ידה, שפיר יקרא לה "אחותי שעומדת להצילני מצרה. והנה דקדק הכתוב באומרו ויאמר "אליו יצחק, דתיבת "אליו מיותר, וגם תיבת יצח"ק מיותר, דלא היה לו לומר רק ויאמר כי אמרתי. "אך הוא דבתיבת "אליו בא למעט, דבאמת סברת יצחק באומרו אחותי, דבר י"י בפיהו אמת דכוונתו על השכינה אמור לחכמה (חכמת שלמה) אחותי את (משלי ז ד) כמבואר בזהר (ח"א ק"מ ע"ב), אבל לא נאוה לכסיל כבוד, ואין מוסרין סתרי תורה אלא להגון (חגיגה י"ג ע"א), על כן השיב "אליו, היינו לאבימלך תירוץ אחר לתרץ דבריו כדי שלא יהיה חילול בדבר. וכן בתיבת "יצחק בא למעט, דבאמת מצד הדין בחשש סכנה מותר לשקר להציל את עצמו, ונודרין להרגין ולמוכסין וכו' (נדרים כ"ז ע"ב) , רק לצדיק כמוהו "יצחק אבינו חלילה שיזמין לו הש"י שיצטרך לשקר, על כן הוכרח לתרץ שלא יהיה חילול בדבר, והבן:

שני גיים בבטנך (**בראשית כה כג**). "גיים כתיב, אלו אנטנינוס ורבי שלא פסקו מעל שלחנם לא צנון ולא חזרת לא בימות החמה ולא בימות הגשמים (ברכות נ"ז ע"ב). להבין בדרך רמז דברי חכמים וחידותם מהו הוא החשיבות בצנון וחזרת. וגם האיך מרומז "בגיים. יראה לי על פי מה דידוע מענין מעשה עבודת האיש הישראלי המתהלך בתומו בעסקי חומריות וגשמיות עולם הזה בעודו מלובש בעכירות החומר, דידוע כי

כל חומריות עולם הזה חיותם מהקליפות, הן הנה הד' קליפות שראה יחזקאל (א ד) כנודע. והנה כל הדברים האסורים, אסורים וקשורים ביד השלש קליפות הטמאים לגמרי שיבטלו לעתיד במהרה בימינו, בסוד בלע המות לנצח (ישעיה כה ח), כי מות נקרא מיתה וביטול גמור, על כן אסור ליהנות מדברים האסורים אפילו יעבוד בכח האכילה ההוא את הש"י, כיון שהוא מהקליפות הצריכים ביטול, עד שיכוף את גופו לבטל ממנו שיעור התענוג וההנאה שקיבל מהאיסור. מה שאין כן הדברים הגשמיים המותרים, הם מושפעים מקליפת נוג"ה מצרנות בין בקדושה והסט"א, הוא סוד הקליפה הד' של אגוז הנאכלת עם האוכל, והקליפה ההוא נקרא בזוהר הק' תיקל"א משקל אל כל אשר יחפוץ יטנו, היינו אם כוונתו בהנאה ההוא המותרת, לעבוד את הש"י על ידי הכח הניתוסף לו, הרי מעלה החיות מקליפת "נוגה להיכלל בקדושה עשר ספירות קדושות, ומשם יתפרדו כל פועלי און. ובאם כוונתו בתענוג ההוא למלאות תאוותו, אזי החיות מקליפות נוגה נכלל לפי שעה בג' קליפות הטמאות, עד שישוב בתשובה שלימה ויקח הכח ההוא לעבודת השם יתברך, עיין כל זה בספר התניא ויונעם לך. ועוד זאת נודע כי גם נפשות אומות העולם מג' קליפות הטמאות, והנה שורש אבינו יעקב הוא מהקדושה ממקום הקודש העליון, ושורש עשו מהסט"א והקליפות, על כן חלקו בעולמות (עיין תנחומא תרומה סי' ט') יעקב נטל לחלקו עולם הבא סטרא דקדושה, הגם שיצטרך לעסוק בעסקי עולם הזה בהכרח כמאכל ומשתה ומשגל, עם כל זה הוא דוקא להכרח המוכרח לענייני עולם הבא, היינו לעבוד בכח האכילה ההוא, ועשו נטל לחלקו עולם הזה, והוא להיפך אפילו המצוה שעשה דהיינו כיבוד אב, הכל להנאת עולם הזה ובשקר גמור, וזה הענין הולך בכל דור עד שנתגלגלו באנטונינוס ורבי, אז איתכפיא סט"א שנתגלגל עשו באנטונינוס, והיה כפוף לרבי גלגול יעקב. והנה בימים ההם היה בנקל לאיש הישראלי לתקן מעשיו העולמיים לשמו ית' דייקא, להיות דאיתכפיא סט"א. והנה הקליפות נקראים עק"ב, עק"ב וסוף לקדושה, בסוד עקבות משיחא וכו' (תהלים פט נב). והנה האיש העובד הש"י בתורה ועבודה, עובד הש"י יקרא לו, יתר עליו הנלבב העובד הש"י גם בדברים עולמיים עסקי עולם הזה שמהפך מר למתוק. ומשל אלו ב' העבודות הוא דמיון עבודת הא', הוא כמי שעושה מאכל ערב ממיני מתיקה, זה אין חידוש. יתר עליו מי שלוקח מאכלים חריפים וחמוצים, ועל ידי התבלין עושהו מעדן, והוא משיב הנפש ביותר. וזה מה שנראה לדעתי שכוונו חז"ל לדברים העולמיים הללו המוכנים להתמתק לתבלין בשם צנון וחזר"ת, שהם חריפים בעצמם ושבו והיו למעדן. והנה בפסוק הלז היה מהראוי לכתוב גוי"ם בוא"ו וכתב ביו"ד, רמז לזמן אנטונינוס ורבי שאז ניתקנה הסט"א,

והיה אז בנקל להיכלל כל הדברים העולמיים בעשר ספירות קדושות (מספר היו"ד), מה שאין כן כשהיו הנשמות בגלגול הראשון דיעקב ועשו, כי אז נאמר ביעקב לבד (ידו אחזת בעק"ב), ר"ל היו"ד היתה אחזת בעק"ב עשו (בראשית כה כו), בבחינת העק"ב היא הקליפת נוגה, שהיה יעקב מחבר ומקשר העקב דבקליפת נוג"ה להיכלל ביו"ד, ועל שם כך נקרא יעקב. והנה במספר היו"ד ניתוסף ד' על מספר הוא"ו, לרמז שבימי אנטינינוס ורבי לא עשו פעולותיהן לד' קליפות, רק להיו"ד דקדושה והעלו המדריגות התחתונים המכונים בשם צנון וחזרת. ויש לרמז גם כן מ"ש לא בימות החמה, (היינו שבתות וימים טובים שנקראים ימות החמה, שבהם איתערותא דלעילא אל האדם, כמו החמה המאירה אל הלבנה ועוד טעמים אחרים), ולא בימות הגשמים, היינו ימי החול ימים הגשמיים, עם כל זה לא פסקה מעל שלחנם וכו' וכנ"ל. ואפשר לרמז במשנתינו אכילת ארעי פטורה מן המעשר, "א"ר"ע"י ר"ת "אנטונינוס "רבי "עשו "יעקב, ר"ל כשנתגלגלו יעקב ועשו באנטונינוס ורבי, אז היתה האכילה פטורה מן המעשר, היינו שהיתה העבודה הזאת להיכלל בעשר בנקל כיון דאיתכפיא סט"א. אבל לא אכילת קב"ע, סוד העק"ב הנ"ל בימי יעקב, חייב במעשר להעשות מעק"ב יעקב, והבן:

במדרש (ב"ר פס"ג ד') ויהי יצחק בן ארבעים שנה וגו' (בראשית כה כ). א"ר יצחק אם ללמד שהיא מארם נהרים, הלא כבר נאמר מפדן ארם, מה תלמוד לומר ארמי וכו', אלא בא ללמדך "אביה רמאי וכו', והצדקת הזו שהיא יצאה מביניהן, למה היא דומה כשושנה בין החוחים, עכ"ל. רש"י פירש בחומש שהפסוק מודיע שבחה שלא למדה ממעשיהם, ואם כוונת המדרש גם כן כן, לא היה לו לציין ויהי יצחק בן ארבעים וכו', רק היה לו לציין בת בתואל הארמי. וגם הנה היתה בת ג' שנה, מה היה לה ללמוד (עיין בזהר (ח"א קל"ו ע"ב)). אבל נלע"ד שהמדרש בא לבאר למה המתין יצחק ולא נשא אשה עד ארבעים שנה, להיות כי בת זוגו הניצוץ היה עדיין טמון בקליפה כשושנה בין החוחים, והיה צריך טורח רב לזה להוציא הניצוץ מתוך הקליפה, ונודע שלהוציא ניצוצי הקדושה מתוך הקליפה צריך מסירות נפש, וכן בכאן בו בפרק שמסר יצחק נפשו, בו בפרק נולדה רבקה:

סתמום פלשתים וימלאום עפר (**בראשית כו טו**). וימלאו"ם תרין במסרה. דין. ואידך בדוד (שמואל א' יח כז) במאתים ערלות פלשתים וימלאום למלך. ידוע ברמיזא דחכמתא ענין הבארות אשר חפרו האבות, היא בארה של מלכות בא"ר חפרוה שרים במחוק"ק (במדבר כא יח), היינו יסוד צדיק אשר הוא מחוקק בהבאר. והנה סתמום פלשתים היינו כחות הדין, כי הפלשתים היו יונקים מכוחות הדין, על כן פלשתים בגימטריא י' פעמים

אלקים, וכשנתמלא הבאר מכוחות הדין הבא"ר, אינו ראוי להמחוקק סוד ברית קודש. והנה דוד סוד המלכות, ועליו נאמר (בראשית מט י) לא יסוד שבט מיהודה ומחוק"ק מבין רגליו, בקנאותו קנאת הבאר אשר סתמו פלשתים לבל תת מקום להמחוקק סוד הברית קודש, הנה מדה כנגד מדה כרת את ערלתם וימלאום למלך, ואז נשא אשה להוליד בני מלכים, הבן הדבר:

וצא השדה (**בראשית כז ג**). תרין במסרה. דין. ואידך וצא הלחם בעמלק (שמות יז ט). הנה צא, רמז ליחודא שלים כנודע. והנה מפלת עמלק לגמרי יהיה לעתיד כשתהיה יחודא שלים י"י אחד ושמו אחד, כי אין השם שלם ואין הכסא שלם עד שימחה זרעו של עמלק (תנחומא תצא סי' י"א), כן הברכות הללו לא יתקיימו עד לעתיד, ועד היום אנחנו משתמשים בברכה קטנה שבירך יצחק בעת הליכת יעקב לפדן ארם כמבואר בזהר (ח"א קמ"ו ע"א):

במדרש (ב"ר פס"ג ה') ויעתר יצחק לי"י לנכח אשתו (בראשית כה כא). ר' יוחנן אמר ששפך תפילות בעוש"ר. נ"ל עושר הוא סוד תקע"ו, בגימטריא יסו"ד מלכות. גרם היחוד העליון, ועל ידי זה נעשית התפילה לנכח אשתו באיתערותא דלתתא איתער עובדא לעילא, על כן הביא המדרש גם כן "לנכח "אשתו בהתחלות הציון, דאם לא בא לפרש רק "ויעתר, לא היה לו לציין רק ויעתר יצחק. וגירסת הילקוט (ילקו"ש רמז ק"י) ששפך תפילות בעותר, תרע"ו הויה פעמים הויה הוא סוד כללות כל המדות, והוא ר"ת "רחם "עלי "וקבל "תחנוני:

ריש לקיש אמר שהיפך את הגזירה, ולפיכך קריין ליה עתר"א דאפיך אדרא, כן הוא גם כן בגמרא סוכה (**י"א ע"א**). וידוייק גם כן לנכח אשתו, האיש ואשה שמולידים תולדות, היא מחמת הניגוד שביניהם, וכשמתחברים ב' מנגדים, מתיילד מביניהם תולדה חדשה, מה שאין כן כשאין ביניהם ניגוד, דהיינו כשיש באשה נשמת זכר בהפוך, על כן קורין לעקרה איילנות דוכרניתא. וזהו ויעתר לנכח אשתו, שיהיה לניגוד ולנוכח אשתו, וזהו כמו עתר שמהפך את הגזרה, וזהו גם כן יש לפרש בדברי חז"ל בגמרא, הבן הדבר:

שם (ב"ר פס"ג ו') ותלך לדרוש את י"י (בראשית כה כב). וכי בתי כנסיות ובתי מדרשות היו באותן הימים, והלא לא הלכה אלא למדרשו של שם ועבר, אלא ללמדך שכל מי שהוא מקביל פני זקן כמקביל פני שכינה, עכ"ל. הדברים אינם מבוארים. ונ"ל דהיינו טעמא דתיבת "לדרוש, היינו דבר הצריך דרישה וחקירה באיזה מקום הוא, ובשלמא אם היו הרבה בתי כנסיות ובתי מדרשות בעולם, שייך דרישה וחקירה באיזה מקום השראת השכינה ביותר, והצדיקים שבו ביותר בעלי מדע ורוח הקודש, מה שאין כן כעת שלא

היה בעולם רק מדרש שם ועבר ומקומו ידוע לכל העולם, לא היה לו לומר לשון לדרוש, רק ותלך לשאול את י"י, אלא ללמדך שכל מי שהוא מקביל וכו'. והכוונה ותלך לדרוש את ה', היינו על פי מ"ש (פסחים כ"ב ע"ב) נחמיה העמסוני היה דורש כל האתין וכו', כיון שהגיע לאת י"י אלקיך תירא (דברים ו יג) פירש וכו', כי היה סובר אין לך דבר עוד לרבות בו המורא שיהיה חשוב כמורא הש"י, עד שבא רבי עקיבא ודרש את י"י לרבות תלמידי חכמים, שזה נכלל בכלל מורא הש"י, המתייירא מן התלמידי חכמים כמתייירא מן הש"י, וזהו גם כן מורא רבך כמורא שמים (אבות פ"ד מי"ב). וזהו ותלך לדרוש את י"י, שהלכה לדרוש (בדרשה) את י"י לרבות תלמידי חכמים, נ"ל:

שם (ב"ר פס"ג ז') ושני לאומים ממעיך יפרדו (בראשית כה כג), א"ר ברכיה מכאן שנולד מהול. רצ"ל ממעיך ניכר שהם ב' אומות מופרשין ומפורדין ביצירה בהשתנות. ויש להעמיק עוד הא דשינה מבטנך למעיך, דהנה לא נבעלה אשה עדיין מנימול לשמונה רק רבקה, והנה הטיפה שהושלך במעיה היה מנימול לשמנה, ובזה היה שינוי במעיה יותר מכל הנשים שהיו בעולם עד היום. וזה המשמעות ממעי"ך יפרדו, בזה החשיבות שהוא במעיך היינו מילה, בזה הענין יפרדו זה מזה:

שם (ב"ר פס"ג ח') ויצא הראשו"ן אדמוני (בראשית כה כה). א"ר חגי בשם ר' יצחק בזכות ולקחתם לכם ביום הראשון וכו' (ויקרא כג מ), ופורע לכם מן הראשון וכו'. דרש זה משום דהיה לו לומר ויצא אחד אדמוני, על כן דרשו בגזירה שוה:

שם (ב"ר פס"ג ח') דבר אחד ויצא הראשון אדמוני (בראשית כה כה). למה יצא עשו תחלה, כדי שיצא הוא ותצא סריותו עמו. גם כן מתרץ תיבת ראשון, להורות שמן ההכרח היה שיהיה הוא הראשון, כדי לשאוב הזוהמא זוהמא [דמסאבא] שהיה עדיין ביצחק מן חטא אדם הראשון כנודע, עד מטתו של יעקב שהיתה שלימה:

כלו כאדרת שער (**בראשית כה כה**). אמר רבי חנינה כולו ראוי לאדרת (ב"ר פס"ג ח'). נ"ל פירושו אד"ר היינו מלכות, ורצ"ל אפילו הפחות שלו ראוי למלכות אחר מלכות בימי ממשלת אדום, על כן לא תבזי ברומי זעיר (ב"ר פס"ג ח'), ולכך הביא מקודם המעשה, ואחר כך מצאתי כן ביד"י מש"ה. והוא לדעתי מה שיסד הפייט בראש השנה אדר"ת ממלכ"ה, וקאי על מלכות אדום:

שם (ב"ר פס"ג י') ורבקה אוהבת את יעקב (בראשית כה כח). כל מה שהיתה שומעת קולו, מוספת לו אהבה על אהבתו. מדלא כתיב ורבקה אהבה את יעקב, משמע אהבת פעם אחר פעם בלי הפסק ובכל פעם בתוספת. והנה מדלא פירש הכתוב מאיזה דבר היה

התוספת בכל פעם, הנה הוא נדרש מהדבר שמיוחד בו יעקב הקול קול יעקב (בראשית כז כב):

שם (**ב"ר פס"ג י"ב**) **מן האדום האדום** (**בראשית כה ל**). רבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש, רבי יוחנן אומר מיניה ומן פטרוניה, וריש לקיש אמר מינייהו ומן דכוותיה. נ"ל בא לדייק הכפל לשון האדום האדום, ואמר רבי יוחנן כוונתו היה הלעיטני נא מן האדום, (היינו כפשוטו מן הנזיר עדשים הללו), ומן פטרוניה מן כחות הדין השמאליים הנרמזים גם כן באודם, והמה מעוררים לתאוות, על כן גוון אודם מעורר התאוה, אם כן עדשים אדומים על כרחך יש להם שר מכוחות האודם. וריש לקיש אמר מיניה ומן דכוותיה, ידוע דקליפת ישמעאל מרומז בזרזיר, וקליפת עשו עורב, וז"ש וילך עשו אל ישמעאל (בראשית כח ט), לא לחנם הלך העורב אצל הזרזיר (ב"ק צ"ב ע"ב). והנה עורב שחור הוא, וההוא שחור אדום הוא אלא שלקה (סוכה ל"ג ע"ב). וזה שאמר ריש לקיש מיניה ומן דכוותיה, שהוא גם כן בדומה לאדום אלא שלקה, על כן אמר ב' פעמים מן האדום האדום, נ"ל:

שם (ב"ר פס"ג י"ד) מה עדשה זו יש בה אבל, ויש בה שמחה וכו'. פירש רש"י שמבשלין בימי וכו', ובמשתה ושמחה. בסידור קול יעקב הביא בשם הקדמונים שלא לאכול קטניות בימים שאין אומרים תחנון, והוא ודאי מטעם שהוא מאכל וכו'. והנה מנהג הוא שמבשלין בשבת ויום טוב קטניות וגם בבתי משתאות, ונראה דיצא להם מהמדרש הלזה:

בקחתו את רבקה (**בראשית כה כ**). דין. ואידך בירמיה (מ א) אחר שלח אותו נבוזראדן רב טבחים מן הרמה בקחתו אותו והוא אסור באזיקים. להורות כמו קיחה דהכא היא לדעתה, כי אין משיאין את האשה בעל כרחה (עיין קידושין מ"א ע"א), כמו כן התם מה שלקח נבוזראדן את ירמיה אסור בזיקים, היה מדעתו שרצה להשתתף את עצמו בצרת ישראל, כמו שאמרו רז"ל (פתיחתא דאיכ"ר ל"ד) שהיה מכניס צוארו בקולירין. וגם רמז כמו קיחה דהכא שלקח יצחק, יצא חלק קדושה. כמו כן קיחת נבוזראדן, כי נתגייר ונפיק מיניה וכו' (גיטין נ"ז ע"ב):

לדרוש את י"י (**בראשית כה כב**). נמסר כל תנ"ך חסר, בר מן ב', כצ"ל (מבין חידות). כי בתורה רק ב' פעמים לדר"ש. דין. ואידך כי יבא אלי העם לדרש אלקים (שמות יח טו). ונראה דמכאן דרשו רז"ל (ב"ר פס"ג ו') שהלכה לבית מדרשו של שם, נלמד ממסורה כמו התם הלכו לבית המדרש, אף לדר"ש בכאן היינו לבית המדרש, על פי מה שאמרנו בפסוק (בראשית כד סז) ויביאה יצחק האהלה שרה אמו ויקח את רבקה ותהי לו לאשה

ויאהבה, דקשה הנה התחיל ויביאה יצחק וכו' סתם, ולא הזכיר שמה דעלה קאי, ואחר כך אמר ויקח את רבקה, והיה לו לומר ויקח אותה. וגם כפל הדבר ויקח את רבקה ותהי לו לאשה. וגם אומרו ויאהב"ה לא נודע מה משמיענו, (וכבר דרשו בו בזוהר הק' (ח"א קל"ג ע"א)). והנראה דהנה האבות קיימו כל התורה (יומא כ"ח ע"ב), והנה רבקה היתה קטנה ובתואל אביה מת, וקידושיה אינן קידושין גמורין ויכולה למאן אחר כך, ואפילו אם נאמר שקדשה העבד בשליחות יצחק קודם מיתת אביה, אין אבות לגוי (עיין רש"י בראשית כ יב). הנה נראה לפי זה דזה פירוש הפסוק ויקח את רבקה מקודם רק בספק, ועדיין לא ציין שמו עליו לומר אשת פלוני רק רבקה שמה, כי היה מסתפק באפשר תמאן אחר כך, ולאחר זמן שהביאה שערות ותהי לו לאשה מרצונה אז ויאהב"ה, מה שאין כן מקודם. וזה רמיזת המסורה בכאן בקחתו את רבקה, ושם בירמיה בקחתו אותו נבוזראדן, וכמו לשם הגם שכבר לקח אותו נבוזראדן, שאל את פיו אם רוצה לשוב ישוב כמבואר בפסוק, כמו כן כאן הגם שלקחה יצחק שאל אותה אם תרצה למאן תמאן:

מלאם (**בראשית כה כג**). נמסר לית ורפי. פירוש לפי משפט הדקדוק מחוייבת הלמ"ד להיות דגושה, כי פירושו מן לאום, ודגשת הלמ"ד משלמת חסרון הנו"ן, ואף על פי כן באת המסורה שתהיה הלמ"ד רפויה שלא כמשפט, כן פירש בעל המבין חידות. ונ"ל רמיזת המסורה למ"ד רפויה, רצ"ל כשיהיו רפוים ח"ו מלימוד התורה, אז יאמץ ח"ו, ולזה נמסר לית, שלא יהיה כך:

תומם (**בראשית כה כד**). חסר י"א, שהיה מהראוי לכתוב תאומים. נראה דמזה דרשו רז"ל (ילקו"ש תהלים רמז תתס"ח) שהיתה ראויה להוליד י"ב שבטים צדיקים, רק הרשע שיחת רחמה, ואם כן חסר י"א, כי הי"ב שבטים היתה מולדת עם יעקב, ממילא חסרו לה י"א, נ"ל:

מכרה (**בראשית כה לא**). עיין בספר מבין חידות שהוא מלה זרה, ולפי משפטי הדקדוק היה לו לומר מכרה בקומץ המ"ם, ונתחלף בחיריק על פי המסרה. ונ"ל דהנה יעקב לקח את הבכורה מעשו, הנה לא נודע על מה הוא החרדה הזאת, אם כדי לעבוד עבודה, הלא בזמן ההוא כל מי שהיה רוצה להקריב קרבנות היה מקריב במזבח, כדאשכחן בנח ואברהם ויצחק, ואין זה דוקא בבכורות, אם הוא על זמן היציאה ממצרים, שאז היתה העבודה בבכורות, הנה הוא כל מי שהיה בכור בזמן ההוא (לו יהיה בן איש פשוט) היה עובד עבודה, ומאי נפקא מינה בזה מה שיעקב קנה הבכורה, וכי בשביל זה שהיו כל בני יעקב נקראים בכורים שיהיו ראוים לעבודה. אלא על כרחך יעקב קנה הבכורה לימות המשיח, שאז שוב יהיה העבודה בבכורות, ויקם יעקב ויעבוד עבודה. וזה שרמז

מכרה בחירק שלא כמשפט, דהנה נקודת החירק מורה על מדת נצח, ועיין בכתבי מרן האר"י ז"ל כל הגאולות היו על ידי מדת ההוד, על כן לא היתה גאולה לנצח, מה שאין כן הגאולה האחרונה תהיה על ידי מדת נצח, כאמור (ישעיה סג ג) ויז נצח"ם על בגדי, עיין בכוונת חנוכה. לזה נמסרה המסורה מכרה בחירק, להורות דזאת המכירה נצרכה בעת שתהיה הגאולה במדת נצח נקודת חירק:

גור (**בראשית כו ג**). ב' ריש פסוק. דין. ואידך גור אריה יהודה (בראשית מט ט). והם בתרין לישני. הנה שם מתרגמינן שלטן יהא בשרוייא וכו', והוא נלמד מכאן, כמו בכאן הפירוש גור לשון גירות, כמו כן לשם בהיות עדיין דוד גר בארצות אחרות, היה לשר על כמה מאות איש (שמואל א' כב ב). וכמו כן נדרש בכאן בהיפך "גור בארץ הזאת, בארץ הזאת אין גבורתך כל כך שלימה, רק כמו גו"ר אריה קטן, אבל אחר כך ויעל משם באר שבע (בראשית כו כג), והיו מלכים משכימים לפתחו (ב"ר פט"ז ע"ב):

האל (**בראשית כו ג**). ח' בתורה הם חול, ומשמשין לשון אלה. נ"ל ח' פעמים הא"ל בגימטריא רפ"ח, סוד רפ"ח ניצוצין שנפלו למקום החול במיתת מלכין קדמאין, עד כי ישובו אל הקדש במהרה בימינו:

יהרגני (**בראשית כו ז**) **נמסר לית, וחסר ו' הרבים**. נ"ל רמיזת המסורה, כי הנה נאמר (בראשית כו ז) וישאלו אנשי המקום וכו' היינו רבים, וקיימא לן (קידושין פ' ע"ב) דאשה מתייחדת עם ב' אנשים, כי לא חשידי שנים ביחד לעשות פועל מגונה. והני מילי בתרי וכשרי, אבל בפריצי אפילו עשרה כחד דמיין. ונרמז זה הדין במסורה שבכאן אמר רק אין יראת אלקים במקום הזה (בראשית כ יא), ואם כן לא מהני כאן רבים, ואם כן אמר חסר ו' הרבים, הגם שיהיו רבים כחשודים רבים דמיין, על כן אמר לשון רבים וחסר פעולת הרבים:

ויעתר יצחק לי"י לנכח אשתו כי עקרה הוא ויעתר לו י"י ותהר רבקה אשתו (**בראשית כה כא**). יש לדקדק, א', הקושיא מפורסמת מהו לנוכח אשתו, הגם שדרשות חז"ל ידוע, עם כל זה התורה כפטיש וכו'. ב', מתחילה אמר אשתו סתם, ואחר כך סיים הפסוק "רבקה "אשתו. ג', אומרו כי עקרה היא, מתחילה היה לו לומר הסיבה כדרך בכל מקום ואחר כך המסובב, והכי היה לו לומר ותהי רבקה עקרה ויעתר יצחק. ונ"ל על פי מה שפרשנו המשנה באבות (פ"ב מ"ד) עשה רצונו כרצונך, כדי שיעשה רצונך כרצונו. ואמרנו בפירוש דבריהם כי קבלנו מצדיקי הדורות כשהצדיק מתפלל עבור איזה חסרון, צריך להתבונן בדעת שבהגיע לאדם איזה חסרון, על כרחך יש מניעת השפע בשכינה של מעלה אם הבנים, ודבר זה גורם חסרון לבנים, כי ברבות הייחוד פנים בפנים בשפע

רב למעלה, אזי יושפע כל טוב לבנים, ולזה ישים הצדיק כל מגמתו בראותו איזה חסרון לבנים, יתפלל על העדר היחוד והשפע למעלה כי זה העיקר, ולא ישים מגמתו העיקרי להשלים חסרונו בלבד, רק תהיה תפלתו צורך גבוה. והנה כשיעשה הצדיק כזאת, וישליך רצונו מנגד שלא יחשבנו לעיקרי נגד רצונו ית', אזי כמים הפנים אל פנים כביכול, ויעשה השי"ת לעיקר רצון הצדיק, וממילא יתהווה היחוד למעלה. וזהו יפורש בדברי התנא עשה רצונו כרצונך (בכף הזמן), ר"ל שתתאוה לרצונך באותו הזמן עשה לעיקר רצונו דייקא, דהיינו לגרום היחוד, ואז כמים הפנים אל פנים ויעשה רצונך כרצונו, והבן. וזה שמשמיענו לפי דעתי בתורה הק' ויעתר יצחק להויה לנכח אשת"ו, ר"ל שעיקר תפילתו שהתפלל בראותו חסרון שפע הבנים, אזי התבונן שבוודאי יש איזה העדר היחוד והשפע למעלה, שהויה אינו פנים בפנים עם שכינתיה כביכול הוא שם אדנ"י. וזהו ויעתר יצחק להויה לנכח אשתו, שעיקר תפילתו שהתפלל שיהיה הויה לנכח אשתו אדני כביכול, שיהיה היחוד פנים בפנים, כי עקרה היא היינו השכינה שנקרא היא, ויעתר לו הויה כי כמים הפנים לפנים וכו' כנ"ל, ותהר רבקה אשתו רבקה דייקא, כי לעיל לא מיירי מרבקה, והבן:

וישב יצחק בגרר (**בראשית כו ו**). יש לפרש כיון ששמע שהש"י אמר לו עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור וכו' (בראשית כו ה), שחשבה הש"י לצדקה מה שקיים כל התורה מעצמו עד שלא ניתנה (יומא כ"ח ע"ב), ישב גם הוא בגרר, היינו שישב בתפילין שיש בהם תיבות מנין גר"ר, להיות התפילין הם לזכרון נגד המוח והלב, שהם עיקר כלי הגוף לשעבדו לעבודתו ית"ש:

ויצו אבימלך לכל העם לאמר הנוגע וכו' (**בראשית כו יא**). לפי פשוטו אינו מובן הלאמר. ונראה על פי מה שכתבנו כמה פעמים שכל פסוק מרמז לנו בכל עת איזה דרך לעבודתו ית"ש, כמ"ש בגמרא (מגילה ג' ע"א) ושום שכל (נחמיה ח ח) אלו הפסוקים. ונראה שרמז בכאן ענין המסירת נפש שצריך האדם למסור בשעת יחוד קריאת שמע, ולקבל עליו קבלה שלימה אימת שתבא לידו ענין קדושת השם, יקבל עליו כל המיתות עבור קדושת שמו ית'. והנה ענין קדושת השם בפועל ממש, ידוע דעל ידי זה מעלים מיין נוקבין לגרום יחוד עליון. והנה באם יקבל עליו האדם בהסכמה שלימה בשעת קריאת שמע ענין הזה וימסור את נפשו בכח, יהיה חשוב לפני השי"ת כאילו מסר נפשו בפועל, ועל ידי זה יגרום היחוד הנרמז בקריאת שמע, דהיינו יחודא עילאה ותתאה שמ"ע (דברים ו ד) וברו"ך כנודע. לזה יתד שהכל תלוי בו, כל המצות בנויים על יחודין הללו כידוע למשכילים. וזה מה שיש לרמז ויצו "אבי "מלך, (היינו אבינו מלכנו מלך העולם), את

כל העם (עמו בית ישראל), לאמ"ר (שיאמרו פעמים בכל יום ענין היחוד) הנוגע באי"ש הזה, (היינו יחוד שמע יחודא עילאה, הנוגע באי"ש היינו איש מלחמה (שמות טו ג), ונקרא ז"ה אלי ואנוהו (שמות טו ב) כנודע), ובאשתו (היינו ברוך יחודא תתאה הנרמז באדני שכינתא קדישא), מות יומת (היינו שיאמרו היחודים במסירת נפשם, לקבל על עצמם בכח הדמיון כל המיתות בכדי לגרום היחודין הללו. ושיעור הכתוב ויצו אבימלך (כנ"ל), את כל העם (כנ"ל, הנוגע באיש הזה ובאשתו מות יומת, דהיינו שיאמרו ענין היחוד הנונע לאיש מלחמה, ולאשתו אשת חיל עטרת בעלה בקבלת המיתה דייקא, ויוחשב לפני הבורא עולם כאילו מסר נפשו בפועל, ויגרום יחודין עילאין כנ"ל:

שערים (**בראשית כו יב**). נמסר לית בלישנא. היינו לפירוש התרגום ורש"י לשון שיעור, לא נמצא כמוהו במקרא, אבל לשון שער נמצא, עיין בספר מבין חידות. ואם כן לפי זה המסרה הוא שהוא לשון שיעור, והנה נמסר לית, להורות לית כמוהו, דבכאן נכתב שיעו"ר ואחר כך ויברכהו י"י, הגם שכבר מדד ושיער בשיעור מוגבל, בכל זאת שרתה בו הברכה, וזה בדרך נס מופלג דוקא ליצחק היודע סודו, כי יצחק בבחינת הגבורה שהוא דבר המצמצם. והנה העולם לא היה יכול לסבול גבורות של יצחק, והיה יכול לאוקיד עלמא בשלהובוי, והנה על ידי העקידה נתמתק עם החסדים של אברהם, ונכללו חסדים בגבורות והגבורות בחסדים, ולהורות על זה פעל זה הש"י ליצחק, הגם שכבר היה שיעור וגבול לצמצום המורה על הגבורה, עם כל זה ויברכהו י"י להורות כי נכללו בו חסדים, על כן הוא יציל את בניו מדינה של גיהנם כנודע מרז"ל (שבת פ"ט ע"ב). והנה נמסר לית כמוהו, שאין דבר זה נמצא לשאר בני אדם שתשרה הברכה אחר המדידה והשיעור, הבן הדבר. וז"ש אחר כך (בראשית כו יג) ויגדל האיש בבחינת החסד והגדולה. ומעתה בין והתבונן מ"ש נעים זמירות ישראל (תהלים קנ ב) הללוהו בגבורותי"ו, הללוהו כרוב גודלו:

מצחק (**בראשית כו ח**). ב' במסורה. דין. ואידך אשר ילדה לאברהם מצחק (בראשית כו ט). מכאן דרשו (ב"ר פס"ד ה') מצח"ק תשמיש, כמו התם אשר ילדה לאברהם והוא על ידי תשמיש, כמו כן בכאן תשמיש:

ויזרע יצחק (**בראשית כו יב**). לית ריש פסוק זולת דין. הנה לא נמצא בראשיתו של פסוק ויזר"ע, דהנה יבא פעולה עולמיות חיי הגוף, ובראשית צריך האדם לעשות לחיי הנפש, כעין לא תאכלו קודם שתתפללו על דמכם (ברכות י' ע"ב), וכענין שאמרו (ברכות י"ד ע"א) אסור לאדם לעשות חפצו קודם שיתפלל. על כן לא נמצא ויזרע בריש פסוק זולת

ביצחק, אנח לאבהן דעלמא כי כל עניינים בעסקי העולם לפי הנראה, הכל היה ליחודים נפלאים לצורך גבוה, פוק חזי בזהר בענין הבארות:

ויש לרמז במקראי קודש הללו ענין מה דידוע בענין עולם אצילות דמלכין קדמאין, מאותם ז' מלכים שנתהווה מהם אחר כך זעיר ונוקב' דאצילות בעת התיקון היה שמתחילה יצאו בבחינת ניקודים בלבד, והיו בסוד הגבורה והדין, אחר כך כשהאיר סוד מ"ה החדש, היינו צירוף מדת הרחמים, אזי ניתקנו בסוד פרצופים כל נקודה בפרצוף שלם דעשר ספירות, ובאו בסוד מרכבה זה מלביש לזה וזה מלביש לזה, ועל ידי זה ניתקנו בתיקון גמור לבל יארע להם ח"ו כמקרה הראשון. והמשכיל על דבר לא יתמה על החפץ על מה י"י עשה ככה לברא בתחילה בענין שיארע להם שבירה, כי הענין הוא שהיה ברצון המאציל ב"ה שיהיה עולם הבחירה, וישתעשע במעשי ידי הצדיקים, והנה על ידי השבירה נפלו ניצוצי הקדושה בתוך הקליפות, וכמה וכמה נשארו בתוכם גם לאחר התיקון, ומתבררים בכל זמן ועידן על ידי התורה ותפילה של הצדיקים הגורמים לברר הבירורים הללו לעשות מהם ציור קדוש בסוד מעשה בראשית, וזה שעשועיו ית' שהצדיקים פועלים כל זה על ידי אותיות התורה והתפילה שמוציאים בפיהם, (כי הנה גם כן עולם העקודים אשר אין בו שבירה, הוא מסוד פ"ה דאדם קדמון כנודע. והנה מה שמחדשים דבר בכל פעם בתורה ותפילה, הוא סוד מ"ה החדש הגורם תיקון בכל עת, בין והתבונן הדברים הגדולים האלה). על כן עשה המאציל ככה שהיה בונה עולמות ומחריבן (ב"ר פ"ג ז'), כדי שיהיה לו שעשועים מאמירת הצדיקים בפיהם תורה ותפילה, והבן. ובזה יתבאר רמזי המקראי קודש הללו (בראשית כו יא) ויצו אבימלך, (כינוי להמאציל בדרך השאלה עיין בעץ חיים), את כל העם לאמר, (ר"ל ענין ציוויו היה כדי לאמר) לכל העם, דהיינו שכל העם יהיו להם יכולת לפעול באמירתם בפה בתורה ובתפילה, עבור כן ציוה המאציל ית' הנוגע באיש הזה ובאשתו, (ר"ל אותן הנקודות הנוגעים לזעיר אנפין) הנקרא "איש "הזה, לאשתו נוקב' דזעיר אנפין, דהיינו ז' נקודות שנעשה מהם אחר כך זעיר ונוקב', מות יומת בשבירת הכלים שהוא מיתה גמורה ירידת הכלים לבריאה כנודע), ענין הציווי הזה מהמאציל להחריב את העולמות היה לכל העם לאמר, כדי שיאמרו כל העם תורה ותפילה. ועל פי זה יאמר אחר כך ויזרע יצחק בארץ ההוא, (ענין הזריעה הזאת הראשונה היה בבחינת יצחק בחינת הדין והגבורה), וימצא בשנה ההוא, שנה מלשון שניות, [ר"ל בהשנות הארה השניה מהמאציל מסוד מ"ה החדש, והכוונה ובפעם השני מצא העולם האצילות הלז] מא"ה שערי"ם, דהיינו שכל נקודה נתהווה לפרצוף גמור בעשר ספירות, וכל ספירה נקרא שער, ואם כן יהיה

סך הכל "מאה "שערים, דהיינו עשרה פרצופים כל אחד כלול מעשרה, עתיק אריך אבא אמא י"ס תבונה זעיר אנפין ונוק' "יעקב "ולאה, ויעלה סך הכל מאה ספירות הוא סוד "מאה "שערים, והספירות נקראים שערים, עיין בזהר וירא (ח"א ק"ג ע"ב) פסוק (משלי לא כג) נודע בשערים בעלה ויונעם לך, זה סיבה אחת לתיקון. וגם כן ויברכהו הויה, מלשון הברכה המבריך את האילן (כלאים פ"ז מ"א), שנברך ונרכב פרצוף אחד בחבירו, וזה פנימי לזה וזה מלביש לזה, וגם כן פרצוף בגימטריא שני פעמים ברוך כמבואר בעץ חיים, ועל ידי כך ניתקנו ולא נשברו, ויאמר אחר כך (בראשית כו יג) ויגדל האיש (היינו הזעיר אנפין). וגם כן יש לפרש ויגדל האיש, האי"ש בגימטריא ז' פעמים אדם עם הכולל (שנכלל ביחד, היינו הז' נקודות שנשברו), היינו לדעתי סוד שטו העם ולקטו (במדבר יא ח):

שט"ו בגימטריא ז' פעמים "אדם, שבירורו סוד הניצוצין ונתגדלו אותן הנקודות הז', ונכללו יחד הז' פעמים "אדם להיות בסוד "האיש וילך הלך וגדל, כי גדלותו היה במעט מעט בג' עיבורים כנודע, עד כי גדל "מאד לקומה שלימה במוחין דגדלות, "אדם שלם אתוון מא"ד, והש"י יראנו נפלאות:

ב' הנה נא זקנתי לא ידעתי וכו' (**בראשית כז ב**). יש לדקדק "לא "ידעתי לשון עבר, היה לו לומר לא אדע לשון הווה. אך הוא דהנה רצה לברכו, וציוה להביא לעצמו מאכל לאכול ולשתות מעדנים ומטעמים, ומה ענין זה לברכות. אך הוא דזה ענין הצדיקים הגדולים שכל עבודתם להבורא ית' בשמחה ובטוב לבב, ובפרט כשרוצים שתשרה עליהם רוח הקודש, אזי מטיבים את לבם בשמחה ובטוב לבב, כי העצבות דבר מגונה בעיניהם ומונע העבודה ורוח הקודש, וזה עניני סעודת מצוה וסעודות שתלמידי חכמים מסובין בה, שעל ידי התענוג הגשמיי מטיבין את לבם לרוח הקודש. וזה מ"ש בדברי חז"ל (ברכות ה' ע"א) לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע, נצחו מוטב ואם לא וכו', ואם לאו יזכיר לו יום המיתה, הוא רפואה בדוקה יותר מקריאת שמע ותורה, מה היא המניעה שלא יזכיר לו תיכף וינצל מכל רע. אך הוא בוודאי שאינו מהראוי לעורר יראה פתוחה הלזו המביאה לידי עצבות, אם לא על צד ההכרח שיראה שאין עוזר לו נגד היצר הרע, על כן מוטב לו לבא לידי עצבות, ולא יעבור על התורה לשמוע לעצת היצר הרע, אבל כל זמן שיש באפשרי לעמוד נגד יצר הרע באיזה תחבולה אחרת, ירחיק את עצמו מיראת העונש ומזכרון יום המיתה, בכדי שלא יבא לידי עצבות, כי על ידי זה ירע לבבו ולא יעבוד את הש"י בשמחה ויסתלק ממנו הרוח הקודש, הגם שהיראה הפחוחה הלז נצרכת מאוד לשפלי מצב אשר אין להם יד שם בגדולות ונפלאות עבודתו ית"ש, לגדולי

הערך היא יראה פחותה מאוד, כמבואר הענין בזהר בראשית (ח"א י"א ע"ב) אית יראה ואית יראה וכו', עיין שם. והנה יצחק אבינו מדתו מדת היראה, אך היה מתנהג תמיד ביראת הרוממות שהוא מתוך שמחה, ומעולם לא עלתה על דעתו יראת העונש, וזה היה הענין בכאן שהיה רוצה שתשרה עליו השכינה ורוח הקודש לברך ברוח קדשו את אשר גזר הבורא שראויין אליו הברכות, אזי צוה לעשות לעצמו מטעמים לשמח את לבבו, ואז תשרה עליו רוח הקודש. ובזה נבא אל הכוונה שהיה רוצה לומר לבנו הענין הנרצה דהיינו שרוצה לברכו, על כן בהכרח שיהיה זה מתוך שמחה, על כן יעשה לו מטעמים (בראשית כז ד). ובכדי שלא יקשה לו הדבר לבנו הלא מדתו מדת היראה, ושמחה מה זו עושה, על כן הקדים מאמרו והודיעו לבנו שמעולם שמר את עצמו מיראה הפחותה, ואמר הלא תראה הנה נא זקנתי, ואף על פי כן עדיין לא ידעתי יום מותי, מעולם לא עלתה זאת בידיעתי ומחשבתי הזכרת יום המיתה שהוא יראה הפחותה, רק אני מתנהג ביראת הרוממות הבאה מתוך שמחה של מצוה ורוחב לב, על כן ועתה שא נא וכו' (בראשית כז ג), והבן:

ויבז (**בראשית כה לד**). ב' במסורה. דין. ואידך בהמן "ויבז בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו וכו' ויבקש המן להשמיד וכו' (אסתר ג ו). זה שאמרו רז"ל (ב"ר פס"ג י"ד) ויבז עשו את הבכורה, ומה בזה עמה תחיית המתים בזה עמה, שנאמר (משלי יח ג) בבוא רשע בא גם בוז. דקשה מה הראיה מזה הפסוק. וגם מהיכן שפט המקשה דעוד דבר אחר בזה עמה, שהקשה בכח ומה בזה עמה, כאילו היה הדבר בבירור. אבל להיות שנמסר במסורה ב' פעמים ויבז, הנה כמו התם מבואר שלא את מרדכי בלבד היה רוצה להעביר רק הכלל כולו, כמו כן בכאן עוד דבר אחר בזה עם הבכורה, וזה ששאל בכח ומה בזה עמה כיון שאינו מבואר. ומתרץ שביאר הדבר על פי מ"ש לעיל שקניות הבכורה שקנה יעקב, הוא הנצרכת לו לזמן התחיה שיעבוד עבודה, ובזולת זה אין מקום לזה, כמ"ש לעיל במסורה תיבת מכרה (בראשית כה לא) בחיריק. והנה עשו כיון שבזה את הבכורה לומר שאינו דבר המוצטרך, הנה תחיית המתים בזה עמה, על כן נכתב הבכרה חסר ו' אות חיים (תיקו"ז סט קי"ח ע"ב). וז"ש במדרש הה"ד בבוא רשע וכו', ולא אמר כמד"א. דאין זה הפסוק ראיה על בוז תחיית המתים, רק הראיה הוא בבוא רשע בא גם בוז, רצ"ל הרשע כשמבזה איזה דבר, עוד לו ריבוי (כמשפט מלת "גם) בוז בדבר שבסתר, שכוונתו עוד לבזות איזה דבר גדול, והבן כי נחמד ונעים הוא:

וימלאום עפר (**בראשית כו טו**). ב' במסורה. דין. ואידך "וימלאום למלך בדוד עם שאול (שמואל א' יח כז). הנראה כמו התם וימלאום הוא למלך, שהיה הדבר בציווי המלך,

כמו כן בכאן היה בציווי המלך. ונראה דבעבור זה כשנתגלגל אבימלך בקטיעא בר שלום הנזכר במסכת ע"ז (י' ע"ב) (עיין בספר גלגולי נשמות להרמ"ע), השליכוהו לבית מלא עפר. אפשר להיות לתקן חטא זה, שעל פי ציוויו מילאו עפר את הבארות, וליכא מידי דלא רמיזא באורייתא:

ואחזת מרעהו (**בראשית כו כו**). נמסר לית שום בר אינש. הנה דעת המסורה אחזת שם איש אחד משריו, ודלא כמתרגם. וי"ל לפי זה מרעהו קאי על יצחק, אותו האיש "אחזת היה מרעהו של יצחק, כי אבימלך לא ערב אל לבו ללכת אליו עם פיכל לבד כמו אצל אברהם, להיותו יודע שחטא נגדו בענין הבארות, וכמ"ש לעיל:

ויהי ביום ההוא ויבאו עבדי יצחק (**בראשית כו לב**). ב'. דין. ואידך ויהי ביום ההוא ועלי שכב במקומו ועיניו החלו כהות (שמואל א' ג ב). אמרו רז"ל במדרש שוח"ט (מדרש שמואל פ"ח ח') ויהי ביום ההוא ועלי שכב וכו', מכאן אמרו חכמים כל מי שהוא מעמיד בן רשע או תלמיד רשע, סוף שעיניו כהות. הנה דרשתם נראה דדרשו ממסורה, כמו התם בעלי סיבת כהיות עיניו על שהעמיד בנים שאינם צדיקים, כן הוא בכאן סיבת כהיות עינים דיצחק על שהעמיד בן רשע. ועוד יש לומר דהנה דרשו רז"ל במדרש (ב"ר פנ"ד ד') שאמר הקב"ה לאברהם אתה נתת לאבימלך שבעה כבשות, חייך שהן הורגין מבניך שבעה צדיקים, חפני, ופנחס, ושמשון, ושאול וג' בניו. והנה ודאי יצחק ידע מזה מנבואת אברהם, על כן באותו הפעם שהוצרך גם הוא לכרות עמו ברית, קרא שם הבאר שבעה. וז"ש "ויהי ביום ההוא, היינו ו"י היה ביום ההוא, שידע יצחק שיתענש בבניו על ידי זה, והוא נלמד ממסורה שגם שם בנבואת שמואל על חפני ופנחס, נאמר "ויהי ביום ההוא:

יהודית (**בראשית כו לד**). דין שם אשה. ועוד ששה פעמים יהודית במקרא, והכוונה על לשון הקדש. והנראה דעשו כינה את שמה יהודית, להורות שנוהגת מעשה יהודית, ולהטעות את אביו עשה כן, הלא תראה שבפרשת וישלח (בראשית לו ב) כינה את שמה אהליבמה. והנה איך אפשר לומר שעשו כינה את שמה יהודית, על שם ישראל שנקראו על שם יהודא, הלא יהודא לא היה עדיין בעולם. אך עשו בקרוא את שמה אהליבמה, זה השם היה מורה על איזה דבר יהודית שנוהגין כעת היהודים, והתורה בזמן נתינתה אמרה זה, שעשו קראה בשם לשון הקודש:

ולרבקה (**בראשית כו לה**). ב'. א' ריש פסוק, וא' סוף פסוק. דין א' סוף פסוק, ואידך א' ריש פסוק ולרבקה אח ושמו לבן (בראשית כד כט). רמיזת המסורה הואיל ובשעת השידוכין היה לה אח רשע, חזי לבסוף מה עלתה בה שהולידה את עשו אשר לקח נשים

אשר היו מרת רוח ליצחק ולרבקה, על כן הנושא אשה צריך לבדוק באחיה (ב"ב ק"י ע"א). ורמיזת המסורה בריש פסוק להורות אם דוקא בראשית היו לה אחים, מה שאין כן אם בראשיתה לא היו לה אחים, הגם שאחר כך נולדו אחים רשעים לית לן בה, עיין מ"ש לקמן אצל אחי רבקה אם יעקב ועשו (בראשית כח ה), ותבין:

וצא השדה (**בראשית כז ג**). ב' במסורה. דין. ואידך "וצא הלחם "בעמלק (שמות יז ט). אמרו קדמונינו ז"ל אשר עשו פקד וציוה לעמלק בן בנו, דיצא ויקדם את ישראל בצאתם ממצרים, על כן הש"י פקד וציוה להכרית זרעו, ואמר השי"ת נראה דברי מי יקום. אפשר היה הדבר מקובל בידם על פי המסורה הנ"ל, וצא בעשו ובעמלק, והבן:

"**גם ברוך יהיה** (**בראשית כז לג**). על תיבת גם, דהוא מן הנך תיבות דלא נסבין ו' בריש תיבותא. והכוונה דכפי משפט הלשון, היה צריך לומר "וגם, וחסר ו' על פי המסורה נ"ל דהנה מבואר בזוהר הק' (ח"א קמ"ו ע"א) דיעקב לא נשתמש עדיין באותה הברכה עד ימות המשיח, ובכל ימי עניינו אנחנו משתמשים מהברכה הקטנה שברכו יצחק בלכתו לפדן, הנה ימות המשיח הוא באלף הו' במהרה בימינו. והנה יצחק ראה זאת, אמר גם ברוך יהיה בחסרון הו', רצ"ל הגם שעדיין לא יהיה האלף הו', עם כל זה ברוך יהיה גם אז קודם לזמן הנרצה:

במרמה (**בראשית כז לה**). ב' במסורה. דין. ואידך ויענו את שכם ואת חמור אביו במרמה (בראשית לד יג). על פי דברי הזהר (ח"א ל"ה ע"ב) הוצרכו הברכות לבא אל יעקב במרמה, דהנה יעקב שופריה דאדם הראשון ותיקונו, ועשו בחינת ס"ם נח"ש כמתורגם "נחשירכין. והנה הנחש הביא הקללות על ידי ערמה, והנחש היה ערום (בראשית ג א), על כן הוצרך יעקב תיקונו דאדם ליקח הברכות במרמה. ועל פי זה תבין ותשכיל ותדע הנה על ידי חטא האדם עץ הדעת טוב ורע, נתערבו טוב ורע כנודע, ויעקב שופריה דאדם עליו מוטל להפריד הטוב מן הרע, ועל כן תבין "במרמה, בגימטריא "טוב "רע, שעל ידי קבלתו הברכות יכול להפריד הטוב מן הרע, וישאר הרע בלא מציאות והאלילים כליל יחלוף והנה כמו במרמה שמכאן הכוונה כנ"ל, כמו כן בבני יעקב שם היתה להפריד הטוב ניצוצות הק' שהיו שקועים בשכם, כנודע מנשמת רבי חנינא בן תרדיון, וגם כ"ד אלף שמתו משבט שמעון בעון פעור, היו מגילגול אנשי שכם כנודע:

ועתה בני שמע בקולי לאשר אני מצוה אותך (**בראשית כז ח**). הנה הנהו תיבות לאשר אני מצוה אותך מיותרין הם. אך הוא דהנה כתיב לעיל (בראשית כז ה) ורבקה שומעת כו', (בראשית כז ו), ורבקה אמרה וכו'. דלפי שיעור הכתוב בסיפור המעשה היה לו לומר ותשמע רבקה, ותאמר רבקה וכו'. אך הוא דהכתוב בא לפרש שלא עשתה רבקה

זה מדעתה, רק מדעת השכינה שהיתה היא מרכבה אליו, שגם השכינה נקראת רבקה כנודע מזוהר הק' (ח"א קל"ג ע"א). והנה רבקה לא היתה מתכוונת לשמוע, רק בפתע פתאום מאת י"י היתה זאת ששמעה, וגם כן לא היתה רצונה לומר הענין ליעקב, רק שהשכינה דברה מתוך גרונה שלא בכוונתה, ומ"ש ורבקה שומעת ורבקה אמרה, הכל בלא כוונתה. וז"ש לו רבקה באמצע דבריה בראותה כי מאת ה' הוא נסיבה, דברה על לב בנה לבל ירך לבבו על הענין, ואמרה אליו ועתה בני שמע בקולי לאשר אני מצוה אותך, כבר ידעת השכינה נקראת אני כנודע, ושיעור מאמרה הלא חכם אתה להתבונן הענין, שמע נא היטב בעין השכל בקולי, ותראה לאשר "אני היא השכינה מצוה אותך על הענין, דוק היטב. ובזה תבין אחר כך שאמר ויאמר יעקב אל רבקה אמו (בראשית כז יא), למה אמר בכאן אמ"ו מה שאין כן קודם. אך הכוונה שאמר אל רבקה ואל אמו, היא האם העליונה השכינה, ואחר כך שוב אמר ותאמר לו אמו (בראשית כז יג) ולא זכר רבקה, כי הכוונה השכינה בלבד דברה אליו, "עלי "קללתך "בני, ר"ל לפי זה הלא ידוע כי קללתך ח"ו נוגע לי כי היא עמנו בגלות, על כן בודאי אין רצוני שיגיע לך ח"ו קללה, אך שמע בקולי ולך קח לי, שלא תהיה כוונתך בשבילך בשביל טובתך, רק ל"י להנוגע ל"י שיגיע לי טובה, והבן כי זה מגמת כל הצדיקים דלא עבדין חסד לגרמייהו, רק בשביל השכינה, ובזה יערב ויתקבל עשייתו לפני הבורא ית', וכן עשה :(בראשית יז יד) וילך ויקח ויבא לאמו אל השכינה, ותעש אמו מטעמים אמו דייקא, על כן טעם מכל המטעמים שבעולם דייקא, ושוב חזר ואמר ותקח רבקה, היא רבקה ממש והבן, ובזה יתורצו כמה ענינים:

כשמוע עשו את דברי אביו וכו' (**בראשית כז לד**). שמוע שמעתי מאת כבוד אדמו"ר הרב הקדוש מו"ה יעקב יצחק מ"כ בלובלין זצלל"ה שדקדק למה לא נאמר ויהי כשמוע וכו' כדרך הכתוב. ואמר כי "ויהי מורה על צער כנודע (מגילה י' ע"ב) , ובכאן שמחה הוא לכל באי עולם שלקחו מידו הברכות, ושפתי חכמים ידעון דעת. ולי הקטן נראה עוד בדרך רמז, דהנה כתבו חכמינו ז"ל (תדב"א רבה פכ"ב) דכל הגדולה שיש לעשו עד היום, הוא בשכר שכיבד את אביו, ובשכר הצעקה שצעק במר נפש בעת נתוודע לו שלקח יעקב מידו הברכות. ממילא נראה מהצעקות הללו שהיה חשוב בעיניו מאד הברכות עבור הזכיות, הלא נגעה בנו הרעה בעוה"ר עד אשר יבוש קצירו הם הזכיות וישבר לאין מרפא. וזה שנרמז בכאן כשמוע עשו דברי אביו, ר"ל להיות ששמע עשו לדברי אביו בכל עת, "ויצעק צעקה וגם בשכר שצעק צעקה, כעת הדבר הזה הוא גדולה ומרה עד מאוד ונגע עד נפש, עד אשר יבוש קצירו וירחם עלינו השי"ת ברוב רחמיו:

ויתן לך את ברכת אברהם לך "**ולזרעך אתך** (**בראשית כח ד**). לך השני מיותר. גם תיבת אתך אינו מובן. ונראה דהנה יעקב אבינו לא מת, ומקיש הוא לזרעו מה זרעו בחיים אף הוא בחיים, כמו שאמרו רז"ל (תענית ה' ע"ב) על פסוק (ירמיה ל י) כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ וכו'. וזה שמובן מברכת יצחק שבירך אותו לך "ולזרעך "אתך, לא אמר ולזרעך אחריך, רק אתך יהיו שתהיה עוד בחיים. וגם ולזרעך "אתך, שיהיו כל זרעך אתך, שלא תצטרך לשלחם מאתך כמו ששלח אברהם הבני הפלגשים בעודנו חי (בראשית כה ו), רק יהיו כולם ראויין להמתנה הלזו, ולא יהיה בהם פסול:

וישלח יצחק את יעקב וכו' אל לבן וכו' אחי רבקה "**אם יעקב** "**ועשו** (**בראשית כח ה**). כבר כתב רש"י ז"ל איני יודע מה מלמדינו. ונראה דהנה ידוע דקודם ביאת יעקב ללבן, לא היו ללבן בנים רק בנות, ולמה היה כזאת. ומודיענו הפסוק דהנה להיות דלבן היה אחי רבקה, על כן היתה אם יעקב "ועשו, כי רוב בנים הולכין אחרי אחי האם (ב"ב ק"י ע"א). והנה בא הזמן להוולד מיעקב מטה שלימה בלי שום פסול, על כן לא היו לו בנים רק בנות, כדי שלא יהיו ליעקב בנים דומין לאחי האם. וז"ש יצחק לו בברכו אותו וקח לך משם אשה מבנות לבן אחי אמך (בראשית כח ב), דקשה תיבת לך מיותר. וגם כן אומרו מבנות, היה לו לומר בת. וגם אחי אמך מיותר. אך לפי מ"ש אמר לך, ר"ל לך מגיעים הדברים להיות שכבר כלתה הזוהמא, ואתה צריך להוליד מטה שלימה, על כן קח לך משם אשה "מבנות לבן, שאין לו רק בנות. וז"ש אחי אמך, ר"ל הלא תראה מה שעלתה להיות לבן אחי אמך שנולד עשו בדומה לו, והגם שהיה עשו מוחזק בעיניו לצדיק, כעת בראותו כי מד' יצא הדבר בנידון הברכות, הבן הדבר היטב, וכן נראה מהברכות שבירך את יעקב בפעם שנית, נ"ל:

ולאם מלאם יאמץ וכו' (**בראשית כה כג**). נמסר לית קמץ בזקפה. הכוונה "מלאום יאמץ, הטעם הוא בזקף קטן, והיה לו לומר יאמץ בפתח, ובכאן הוא קומץ כמשפט "אסוף, ולית כמוהו. אמרו במדרש שיר השירים (רבה שהש"ר פ"ו י') בפסוק (שיר השירים ו י) מי זאת הנשקפה כמו שחר יפה כלבנה וכו', (וכן הוא בירושלמי פרק קמא דברכות (ירושלמי ברכות פ"א ה"א), רבי חייא ורבי שמעון בן חלפתא הוון מהלכין וכו' וראו איילת השחר שבקעה אורה, א"ל רבי חייא רבה לרבי שמעון כך תהיה גאולתן של ישראל מצפצפת (רצ"ל מבצבצת) וכו', בתחלה היא באה קימעא קימעא, ואחר כך היא מנצנצת ובאה, ואחר כך פרה ורבה, ואחר כך מרטבת והולכת, עכ"ל. וזהו מתחילה כשחר, ואחר כך כלבנה וכו'. והטעם הוא לפי פשוטו כדי שיוכלו לקבל רוב טובה, וגם תענוג תמידיי אינו תענוג, וכשהולכין מתענוג לתענוג הרי תענוג תמידיי, מה שאין כן

עשו גדולתו פתאומית ומפלתו פתאומית, כמבואר בדבריהם ז"ל. והנה בכאן קמץ בזקף קטן שלא כמשפט ולית דכוותיה, רמז כאשר יזקוף הקטן היינו יעקב, זקיפתו בקמיצות (כביכול כאילו הוא בקמצנות), שלא ינתן לו גדולתו פתאומית בפעם אחת, רק פעם אחר פעם עד אשר תגדל שיאם למעלה ראש, מה שאין כן הזקיפות של האומות, ובפרט עשו הגדול פתאומית, ופתאום תהיה מפלתו אם תגביה כנשר וכו' משם אורידך (עובדיה א ד), וזה שנמסר "לית זקיפה כזו רק לישראל:

ויקרא שמה שטנה (**בראשית כו כא**). תרין במסורה. דין. ואידך כתבו שטנה על היהודים, בבנין בית שני בימי עזרא (ד ו). המסורה הזאת מרמזת אותנו דהבארות הללו הם רמז לשלשה בתי ישראל, ובבית ראשון רבו עליו, ובבית שני כתבה שטנה ויריבו גם עליה, והבאר השלישי רמז לבנין שלישי ויקרא שמה רחובות כי עתה הרחיב י"י לנו ופרינו בארץ (בראשית כו כב):

ויקח ברכתך (**בראשית כז לה**). ב' במסורה. דין. ואידך על עמך ברכתך סלה (תהלים ג ט). שלא תאמר אילולי שרימה יעקב לאביו היה מתברך עשו, חס לומר כן כי על עמך ברכתך סלה, רק הש"י פעל ועשה זאת שיבואו הברכות על ידי רמיה, וכנ"ל בשם הזהר (ח"א ל"ה ע"ב):

במדרש (ב"ר פס"ד ד') עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרתי מצותי חקותי ותורתי (בראשית כו ה). ר' יונתן בשם ר' יוחנן אמר אפילו הלכות עירובי חצרות היה אברהם יודע, תורתי ב' תורות, שקיים אפילו מצוה קלה שבעל פה. הנה בעירובי חצרות לא אמר שקיים, רק שהיה יודע, ופירש בנזר הקודש דארץ ישראל מוחזקת בידו מיום שניתנה לו השי"ת, ושוב אין לגוי זכות בה, ולא היה צריך לערובי חצרות. והנה במריבת רועי אברהם עם רועי לוט, פירשו בהיפך אצל והכנעני והפריזי אז ישב בארץ (בראשית יג ז) כנודע (ב"ר פמ"א ה'). וצריך לומר דאברהם היה מחמיר את עצמו ממדת חסידות, (וכן משמע ממה שדרשו (ב"ר פנ"ח ו') גבי גר ותושב וכו' (בראשית כג ד) אם תרצו הריני גר ואם לאו הנני תושב, וכן משמע מדהיו יוצאין גמליו זמומין, וכי לא היו דומין לחמרא דרבי פנחס בן יאיר (עיין ב"ר פ"ס ח'), על כרחך הכל ממדת חסידות וכמ"ש לעיל). אבל קשיא דאם כן היה לו להחמיר גם בעירובי חצרות. ואפשר דבאמת היה מחמיר ועירב עירובי חצרות, אבל אף על פי כן לא מיקרי זה שקיים המצוה, דבאמת אינו מצוה כיון שהיה פטור לגמרי. אבל לא ידעתי למה לא נפרש כפשוטו לא היה יכול לקיים עירובי חצרות, כי עם מי היה לו לערב הרי כל העולם היו גוים, ובני ביתו היו דרים ברשותו, ואי תקשה דהיו הנפש אשר עשו בחרן, בודאי לא היה להם דיני ישראל, רק למדם ז' מצות

ולמדם ייחוד הש"י ואהבתו וכיוצא, ובאם היה דר עמו איזה נכרי בחצר, הנה הנכרי אוסר עליו ולא היה משתמש בחצר, הנה זה לא נקרא שקיים מצות עירובי חצרות. ויותר נ"ל דהנה מהיכן שפטו זה מהפסוק. והנראה התורה ציותה עלינו לא תסור וכו' (דברים יז יא), ובכל דור ודור מה שהחכמים גוזרים עלינו נעשית תורה ממש, על כן מברכים אשר קדשנו במצותיו וצוונו (עיין שבת כ"ג ע"א). והנה כיון שנעשית הדבר תורה ומצוה לישראל, על כרחך היה הדבר גלוי וידוע מבראשית לפני היוצר כל שזה הדבר תהיה למצוה לישראל, רק שעלתה במחשבה לפניו ית"ש שזאת המצוה והתורה תתגלה על ידי דור פלוני וחכם פלוני, על כן מוצאים לכל מצוה ומצוה אפילו דרבנן אסמכתות ורמזים בתורה, כי באמת כל דבר כלול בתורה, רק קודם שיצא הדבר מכח אל הפועל על ידי החכם השייך לזה, הנה התורה הזאת הוא בבחינת קו"ל בלא חיתוך אותיות, שאינו מובן עד הגיע זמן החכם ההוא ומגלה הדבר, הנה הוא בבחינת דיבור. וזה שנאמר בתורה (דברים ה יט) קול גדול ולא יסף (הבן הדבר), ובדברי חכמים לא תסור מכל הדברים אשר יגיד"ו לך וכו'. וזה שלמדו מכאן עקב אשר שמע אברהם בקול"י, היינו שהיה יודע אפילו הלכות וכו', אבל כיון שלא היה זמן הגילוי, עדיין לא היה רשאי לקיימם דהוה כגילוי, ואין לך גילוי גדול מזה, הגם שודאי ח"ו לא עבר עליהן, דהיינו שלא היה דר עם נכרי בחצר, לא היה דר ולא טלטל בחצר, אבל מצות עירובי חצירות להניח עירוב זה לא קיים מטעם הנ"ל, ואחר כך אמר וישמור משמרתי וכו' ותורותי ב' תורות, שקיים אפילו מצוה קלה היינו המצות שמצווים על פי התורה אפילו בתורה שבעל פה, כגון הלכה למשה מסיני. ומה שתפס דוקא עירובי חצרות, נ"ל להורות בזה על שמירת הגדרים לכל התורה שעשו חז"ל, דהנה בשבת אסור לטלטל מרשות היחיד לרשות הרבים, רשות היחיד רמז לקדושה, ורשות הרבים לקליפה. והנה חז"ל (שבת ד' ע"א) עשו גדר אפילו מרשות היחיד לרשות היחיד אחר, רק שאותו רשות היחיד נראה כרשות הרבים, ויבואו ח"ו בהיתר זה לטלטל לרשות הרבים גמור, על כן אסרו רק על ידי עירוב שיהיה היכר שהוא רשות היחיד גמור. והנה כן הוא בכל המצות, אותה העבירה שאסרה לנו התורה, הוא לבל יכניס את עצמו אל הקליפה שהוא רשות הרבים. והנה חז"ל עשו גדר אפילו בדבר שהוא מותר מפני שהוא שייך אל הקדושה רשות היחיד, עם כל זה כיון שיכול לבא על ידי זה לגבול רשות הרבים אסרוהו, ואם כן בידיעת אברהם אבינו הלכות עירובי חצרות, ידע כל הגדרים וסייגים שגדרו חז"ל, הבן הדבר:

ויעל משם באר שבע (בראשית כו כג) וירא אליו י"י בלילה ההוא וכו' (בראשית כו כד). צריך להתבונן הלא התגלות הנבואה בלילה היא רק לנביאי אומות העולם, ומי לנו גדול

מיצחק אבינו בחיר ד'. וגם מה משמיענו בזה שהיה התגלות הנבואה "בלילה "ההיא דייקא. וי"ל על פי מ"ש בספר חסד לאברהם שבלילה הראשונה בביאת האדם מחוץ לארץ לארץ ישראל, מחליפין תיכף נשמתו ונותנים לו נשמה יותר מעולה. והנה ארץ פלשתים הוא גם כן במדריגות ארץ ישראל, אף על פי כן אינו דומה מעלת ארץ ישראל ממש שמתחלת גבולה מבאר שבע כנודע. וז"ש ויעל משם באר שבע, שגם משם שהוא ממדריגות ארץ ישראל, אף על פי כן היה לו עליה לבאר שבע, ותיכף וירא אליו י"י בלילה הראשונה שבא לגבול ארץ ישראל ממש, נ"ל:

ויהי כי זקן יצחק וכו' ויקרא את עשו וכו' ויאמר אליו בני ויאמר אליו הנני (**בראשית כז א**). יש לדקדק למה לן כל זה, היה לו לומר בקיצור ויהי כי זקן יצחק ותכהין וכו' ויאמר לעשו בנו הגדול הנה נא זקנתי וכו'. וגם זה ריבוי גמור ויאמר אליו בני ויאמר הנני. והנראה דמשמיענו בזה איך הש"י שומר רגלי חסידיו לבל יוציאו דבר שקר מפיהם, וגם לא יגרע מצדיק עינו את אשר נגזר עליו לטובה, דהנה הש"י רצה שיקבל יעקב הברכות, והנה אילו אמר יצחק "לעשו בני עשו אמסור לך הברכות, הנה אז היה אחת מן השתים, או שח"ו היה יצחק מוציא בדיבורו דבר שקר חלילה כי לא נתקיים, או אם היו שומרים מן השמים שלא יהיה דיבורו לשקר, היו מונעין מן השמים את יעקב שלא יגמר לו הענין, אך להיות השכינה מדברת מתוך גרונו של הצדיק, היתה שומרת את פיו שיאמר דבר מקויים. והנה אמר ויקרא את עשו "בנו "הגדול, והנה גם "בנו "הגדול מיותר. וגם "ויקרא "את "עשו, מהו "את "עשו, היה לו לומר לעשו כמ"ש להלן (בראשית כז מב) ותקרא "ליעקב. והנראה בזה דהנה רצה הש"י לבל יאמר יצחק במו פיו "עשו "בני אברכך וכמ"ש לעיל, והיתה סיבה מאת הש"י שלא להזכירו בשמו, וז"ש "ויקרא "את "עשו בנו הגדול, רצ"ל שהיה אז קורא שם לעשו בנו הגדול, רצ"ל לא קראו "עשו בני בא הנה, רק בני הגדול בא הנה. והנה כבר היה יעקב בנו הגדול הבכורה, ואם כן לפי האמת הקריאה היתה נחשבת ליעקב, וכשבא עשו אליו הגם שהיה אצלו, אמר אליו סתם "בני, הנה לפי זה מ"ש אחר כך "ואברכך וכו' (בראשית כז ז) היה באמת, והבן. ומה שאמר "ויאמר "אליו "הנני, שכל זה מיותר, ובפרט תיבת "אליו. אך הוא דתיבת הנני, הוא לשון זריזות ומהירות לקיים כאשר תצוני, ומשמיענו הכתוב זיופת עשו הגם שהיה לשונו לשון זריזות לקיים מצות אביו, לא גדלה ויקרה באמת כבוד המצוה עליו, רק זה זיוף ולשון תרמית, שאליו לבדו לנגד פניו היה מורה כזריזת החסיד, מה שאין כן כאשר חלף ועבר מנגד עיניו. וזהו ויאמר אליו דייקא "הנני:

ורבקה שמעת בדבר יצחק וכו' (**בראשית כז ה**). "בדבר תרין במסורה. דין. ואידך ותעלוזנה כליותיך בדבר שפתיך משרים (משלי כג טז). לפי הנ"ל תבין כי אחר כך כשסיבב הש"י שלקח יעקב הברכות, הנה שמח יצחק על שדברו שפתיו משרים ואמת מה שקרא את "עשו בשם "בנו "הגדול (בראשית כז א) וא"ל "ואברככה (בראשית כז ז), כי לבנו הגדול נוגע הברכות, וגם רבקה שמחה בשמעה אז את הדברים מפי יצחק, הבינה כי רוח הקודש דיבר בו, ונוגעים הדברים אל יעקב כי הוא הבכור:

ורבקה אמרה אל יעקב בנה לאמר (**בראשית כז ו**). "הלאמר אינו מובן. ואפשר הוא לאמר לדורות בכל דור, לעשות כל התפעלות להריק שפע הברכות לזרע יעקב ולמנעם מעשו, ומעשה אבות סימן לבנים:

הנה שמעתי את אביך "מדבר אל עשו אחיך לאמר. הלאמר אינו מובן. וגם אמרה "מדבר, ובאמת באמירה היה כאמור: ויאמר הנה נא זקנתי וכו' (בראשית כז ב). והנראה דהנה יצחק אמר לעשו בחשאי "באמירה שמורה בחשאי, ואף על פי כן שמעה רבקה הענין כאילו היה צועק, כי מאת הש"י היה נסיבה שתשמע רבקה, והנה שמעה רבקה שאומר לעשו בחשאי, ואף על פי כן היא שומעת כאילו היה מדבר בקול. וזה שאמרה הנה שמעתי (אני) את אביך "מדבר (בקול, מה שאין כן) אל עשו אחיך "לאמר, היינו אותן הדברים שהיו לעשו באמירה בחשאי, והיו נשמעים אלי בדיבור, על כרחך מאת י"י היתה זאת, על כן עשה והצלח:

ועוד יתבאר "הלאמר ואברככה "לפני י"י לפני מותי. הנה יצחק אמר בעבור תברכך נפשי בטרם וכו'. אך הנה יצחק אמר בעבור תברכך נפשי (בראשית כז ד), בעבור אברכך מיבעיא ליה. על כרחך הכוונה על השכינה שהיא נפש הצדיקים, כענין שאמרו בזהר (ח"א פ"ג ע"א) על פסוק (ישעיה כו ט) "נפשי אויתך בלילה. על כן אמרה רבקה "לאמר, היינו שמדיבורו היה מובן סוד בחשאי, היינו מה שאמר למען תברכך "נפשי, הכוונה ואברככה לפני י"י. והנה יצחק אמר "בטרם "אמות, והיא שינתה לפני מותי. אך מתיבת "בטרם "אמות יש להתבונן שיתאחר הדבר, היינו שיברכהו בטרם יבא זמן עלותו למרום. אך הנה אמר הנה נא זקנתי לא ידעתי וכו', על כרחך המובן שתיכף יברכהו כי לא ידע מה יולד. וז"ש לו רבקה "לפני "מותי, שכוונתו שכעת הוא לפני פטירתו ולית דין צריך בשש:

(**שייך** לעיל) ויגדל האיש וכו' עד כי גדל מאוד (בראשית כו יג). נ"ל על פי מה שאמרו רז"ל (ב"ר פ"ט ז') והנה "טוב (בראשית א לא) זה יצר טוב, מאוד זה יצר הרע. וידוע דזה הוא הצדיק הגמור המהפך מר למתוק יצר הרע ליצר טוב, בסוד הסכמת מדת הדין

למדת הרחמים. וזהו עד כי גדל מאד, שנתגדל אצלו "המאד הוא היצר הרע, ונתהפך מר למתוק, והבן:

ועתה בני שמע בקולי וקום ברח לך אל לבן וכו' (**בראשית כז מג**). הנה למה לא אמרה כפשוטו ועתה קום ברח וכו', למה האריכה למעניתה באמור "בני שמע בקולי. ונראה לבל יאמר יעקב הנה אני פה בארץ הקדושה מתיירא, ואיך אצא לחוץ לארץ אל בית לבן הרשע, ומכל שכן שמורא יעלה על ראשי פן יוכל לי עשו בהעדר זכות הארץ. לזה אמרה שאינו כן להיותך בני ומחוייב אתה לשמוע בקולי, ותכוון בזה לקיים מצות כיבוד ומתן שכרה בצידה למען יאריכון ימיך וכו' (שמות כ יב), ובודאי לא יוכל לך. ואפשר לומר עוד באמרה בני, כוונה כנ"ל היינו היותך בני מחוייב במצותי, ובתיבות "שמע "בקולי, כיוונה לבל יאמר יעקב היאך אקבל לשון הרע להאמין זה על עשו. וז"ש "שמע "בקולי, דהדין הוא הגם שאינם רשאים לקבל לשון הרע, עם כל זה למיחוש מיהא מיבעיא, כמו שהוכיחו רז"ל (נדה ס"א ע"א) מגדליה בן אחיקם. וז"ש "שמע "בקולי, מחוייב אתה מצד הדין לשמוע בקולי:

וירצה עוד באמרה ועתה בני שמע בקולי. דהנה כתב האר"י ז"ל בטעם כיבוד אב ואם, דאם נשמת הבן היא עלולה משורש האב והאם, הנה בודאי הטעם הוא דבר פשוט, כי אין לעלול מציאות שפע בזולת העילה. אלא אפילו אם נשמת הבן גדולה מנשמת האב ואם, ואינה עלולה מהם בשורשם, אף על פי כן יחוייב במצות כיבוד מצד הלבוש שנותנין האב ואם לנשמה, ואפילו הניתן מן השמים הכל על ידי אותו הלבוש, ולזמן התחיה כאשר יוחזרו כל הדברים למקורם ולשורשם, אין להבן שייכות עם נשמת האב ואם, זולת אותן שהם בעצמם עלולים בשורש מנשמת האב ואם, עיין בלקוטי תורה פרשת וירא. וז"ש רבקה ועתה בני, רצ"ל הנה כעת בעולם הזה אתה על כל פנים "בני בודאי מצד הלבוש, ומחוייב אתה לשמוע בקולי, כי אחר כך בזמן התחיה מי יודע אם אתה בני עלול משורשי, אבל כעת אתה בודאי בני, על כן שמע בקולי:

ויצא

ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה (**בראשית כח י**). אומרו חרנה ולא לחרן, הגם שאמרו רז"ל (יבמות י"ג ע"ב) הה"א בסופה תשמש במקום ל' בתחילתה, עם כל זה טעמא בעי למה לא נכתב בלמ"ד ולא במקרה הוא. ויש לרמז כי תיבת חרנ"ה בגימטריא רס"ג, ורומז כי בכל מקום אשר איש הישראלי הולך בגלות, שם תתלבש השכינה בלבושיה להחיותו. והנה רמז הלבוש הוא אותיות הקדומים לתיבת שכינה, שהם בגימטריא סגר, שכביכול

נסגר האור עד עת בא דברו שלח מלך ויתירהו. והנה יעקב כשהלך לחרן לברר הניצוצות הוא בחינת גלות, ושם הלכה השכינה להתלבש שם בלבוש. וזה שמרמז באומרו חרנ"ה בגימטריא כנ"ל, לרמז הנ"ל שהשכינה הלכה עמו להתלבש, והבן:

וייקץ יעקב וכו' אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי (**בראשית כח טז**). יש להתבונן מה זה התימה שלא ידע, האם יחוייב לדעתו שידע כל סתום. והנה מאור עינינו רש"י ז"ל הרגיש בזה, ופירש שאם ידעתי לא ישנתי במקום קדוש כזה, והעיקר חסר מן הספר. והקדוש בעל אור החיים גם כן הרגיש בזה, עיין שם. ומה שנ"ל לפרש הוא בהקדים הלא ידוע דמקום המקודש בית המקדש מקום השראת השכינה, והנה יש להתבונן הלא מלא כל הארץ כבודו ולית אתר פנוי מיניה, ומה יתרון למקום המקדש. אך אף על פי כן הנה עם היות דלית אתר פנוי מיניה, עם כל זה קדושתו ית' הוא בצמצומים רבים בכדי שלא יתבטל העולם מגודל בהירותו, ואין צמצום עולם זה דומה לצמצום עולם אחר, ובכל עולם ועולם בהשתלשלתו יצמצם קדושתו יותר, עד בא אל העולם הזה שהוא תכלית הצמצום בגשמיות, וכן אפילו בפרטיות חלקי כל עולם ועולם, יש מקום שיתגלה יותר בהירותו ית', ושארי כללות העולם יתצמצם לשם הבהירות, והכל בכדי שיוכלו העולמות לסבול, דהיינו בהכנת כל עולם בהכנה הנאותה להם, יקבלו הבהירות מן המקום המקודש יותר, ובזולת ההכנה לא יוכלו לקבל אפילו האור המאיר בעולמם. וככה בעולם הזה במקום המקודש שם ביותר התגלות קדושתו ית' כפי צורך עולם הזה, וכאשר יכינו את עצמם בני אדם לקבל קדושתו ית', לשכנו ידרשו ויבואו שמה, ובהיפך ח"ו ישארו נעור וריק מגדולת הבהירה הלזו, ואם כן כל בחינת אור הקדושה הוא בכלל ופרט, והבן זה. גם בקדושת התורה הניתנה משמי מרומים, הנה ב' הדברות (שמות כ ב) אנכ"י (שמות כ ג) לא יהיה לך מפי הגבורה שמענו (מכות כ"ד ע"א), והן המה כלל התורה, אנכי כלל העשין, לא יהיה לך כלל הלאוין, ואידך פירושא הוא תורה צוה לנו משה (דברים לג ד), מנין תור"ה, וכאשר יכין עצמו המשכיל יבין הדבר, דהנה כל בני ישראל הוא להם בטבע למסור נפשם על קדושת שמו ית' כאשר יכריחם ח"ו מכריח לעבור על הדת, ואפילו קלי הדעת בעלי עבירות, כאשר אבותינו ספרו לנו בכל דור ממעשיות שהיו, ושארי עבירות ח"ו מעותדים בני האדם לעבור עליהם, הגם שמניעת התאוה הוא קלה ביותר מיסורי מיתה ומה נשתנה, אך הוא להיות אלו הב' דברות שמענו מפי הגבורה, ימסור האדם נפשו עליו בטבע, מה שאין כן על שארי המצות כמה וכמה אשר לא יוכלו להעמיד עצמם ולהתאפק מהנאת התאוה הגם שזה יסורים קלים. והנה למה לא אמר הש"י לעמו מפיו כל התורה כולה, אך הוא דלא יכלו לסבול, וניתנה התורה

גם כן בכלל ובפרט, דהיינו הכלל ב' דברות הנ"ל, והפרט הם שארי המצות וניתלים בהכלל, דהיינו בהכין האדם את עצמו להתבונן, יבין כי כל התורה כולה נכללת בזה, שבעשיית העשה מקבל עליו אלקותו וקדושתו, וכאשר יעבור על הלאו, הוא כעובד עבודה זרה שנותן כח בקליפה ונכלל בטומאה דאלקים אחרים, ולזה אמרו (סוטה ג' ע"א) אין אדם חוטא אלא אם כן נכנס בו רוח שטות, שסובר שזאת העבירה אינה נכללת בלאו דלא יהיה לך, כי אילו היה מתבונן זאת בודאי לא היה עובר, כי על לא יהיה לך לא יעבור בן ישראל, אפילו בדכדוכה של נפש ימסור נפשו ולא יעבור, אם כן תתבונן נתינת [התורה] הקדושה בכלל ובפרט, דמיון השראת הקדושה בעולם בכלל ובפרט. וז"ש יעקב בראותו פרטיות הקדושה יתירה במקום אחד משארי מקומות, אמר אכן יש הויה במקום הזה בישות מופלג יותר ממקומות אחרים, משום הכי ואנכ"י ל"א ידעת"י, ר"ל כהיום אנכי יודע ענין נתינה כלל התורה אנכי ל"א, היינו הב' דברות למה נשתנו מכל התורה כולה, הרי כל התורה סובב על קוטב הדברות אלו, אלא שצריכה הקדושה להיות בכלל ובפרט בכדי שיוכלו לסבול, והבן מאוד ומאד כי דבר עמוק הוא:

אכן יש י"י במקום הזה וכו' (**בראשית כח טז**). יש במסורה לי"ת. אין דוגמתו בתנ"ך. כתיב (דברים לב ט) כ"י חל"ק הו"יה עמ"ו (בגימטריא י"ש), היינו הש"י עולמות שנותן הש"י לכל צדיק וצדיק (עוקצין פ"ג מי"ב) יש שכר לפעולתך (ירמיה לא טו), וניתנין דוקא לבני יעקב. וזה שסיים יעקב חבל נחלתו, על כן תיבת י"ש נאמר ביעקב, ולית כמוהו בשום מקום, כי הש"י עולמות אינם ניתנים לחסידי אומות העולם:

ובגד ללבוש (**בראשית כח כ**). תרין במסרה. דין. ואידך והכהן הגדול מאחיו וכו' ומלא את ידו ללבש את הבגדים (ויקרא כא י). רמז שבקשת יעקב על הבגדים לא היה רק ההכרח לעבודה, כמו שבגדי כהונה לא ניתנו להנות בהן, והכהן אינו לובשן רק בשעת העבודה. כמו כן יעקב שאל בגדים רק הנצרכים לעבודה זו תפילה, כי אסור להזכיר את השם ערום:

במדרש (ב"ר פס"ח ב') ויצא יעקב מבאר שבע (בראשית כח י). ר' שמואל בר נחמן פתח (תהלים קכא א) שיר למעלות אשא עיני אל ההרים למלפני ולמעבדני מאין יבא עזרי, אליעזר בשעה שהלך וכו', ואני לא נזם אחד וכו', חזר ואמר מה אנא מוביד סברי מן בריי, אלא (תהלים קכא ב) עזרי מעם י"י וכו' (תהלים קכא ג) אל יתן למוט וכו'. בעי למדרש למה נאמר שוב ויצא יעקב מבאר שבע, הלא כבר נאמר למעלה (בראשית כח ז) וישמע יעקב וכו' וילך פדנה ארם, על כן בא לדרוש אותה הפרשה כולה שאמרה יעקב בעת הליכתו לישא אשה, (וכן הוא בקבלה כל מי שנצרך לישא אשה, יאמר בכל יום

הקפיטיל הלזה קודם יהיו לרצון וכו'). ודרש שאמר יעקב מאין יבא עזר"י, היינו אשתי עזר שלי (אעשה לו עזר (בראשית ב יח)), מאין יבא לי על פי הטבע שאין בידי כולם אפילו נזם אחד וכו'. חזר ואמר מה אנא מוביד סברי מן בריי עזרי מעם י"י וכו', עד (תהלים קכא ח) י"י ישמר צאתך ובואך מעתה ועד עולם, הנה הם שבעה פסוקים של נחמה לו ברוח הקודש, ואז נשא רגליו ויצא בהבטחה. וזהו ויצא יעקב מבאר שב"ע, לאחר שנתבאר לו שבעה נחמות:

שם (**ב"ר פס"ח י'**) **ויפגע במקום** (**בראשית כח יא**). נעשה העולם כולו כמין כותל לפניו, עד כאן. זהו ויפגע במקום, נתקל כמו בכותל שפוגע בו האדם ונתקל בו:

שם (ב"ר פס"ח י') אותן ב' שעות שהשקיע לו הקב"ה חמה בצאתו מבית אביו, אימתי החזירן בחזרתו לבית אביו, הה"ד (בראשית לב לב) ויזרח לו השמש, א"ל הקב"ה אתה סימן לבניך, מה אתה בצאתך השקעתי חמה ובחזירתך החזרתי לך גלגל, כך בניך בצאתם אמללה יולדת השבעה (ירמיה טו ט), (וסיפיה דקרא נפחה נפשה באה שמשה כמו שפירש במתנות כהונה), ובחזירתן וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה (מלאכי ג כ), עכ"ל. נראה ויפגע במקום, שהפגיעה שלו היתה סימן למקום המקודש היינו בית המקדש, כי בא השמש לו, הוא סימן למקדש וזרחה לכם וכו':

שם (ב"ר פס"ח י"ב) ויחלום והנה סולם (בראשית כח יב). אמר ר' [אבהו] דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין. יש לפרש דהנה על פי פשוטו למאי נפקא מינה הראו לו המלאכים עולים ויורדים. אך הוא לרמז לו שהחלום הזה הוא חזיון נבואיי, ואינו דומה לשארי חלומות, כי דברי חלומות קיימא לן (גיטין נ"ב ע"א) לא מעלין ולא מורידין, והראו לו עולים ויורדים, להורות שאינו דברי חלומות רק נבואה:

שם (ב"ר פס"ט ז') וייקץ יעקב משנתו (בראשית כח טז). ר' יוחנן אמר ממשנתו. הוקשה לו משינתו היה לו לומר, על כן דרש משנתו מ"ם כפולה ממשנתו, עיקר החלומות הם מדיבורי היום, ויעקב היה עוסק בתורה שבעל פה, ותורה שבעל פה ידוע שהוא זה השער לי"י, וכל הנבואות באים על ידי זה השער. וזהו וייקץ ממשנתו:

שם פרשה ע' (ב"ר פ"ע א') וידר (ישראל)[יעקב] נדר לאמר (בראשית כח כ) לדורות שיהיו נודרין בעת צרתן. הטובה הוא מצד החסד, והצרה ממדת הדין, והנדר הוא בחינת הבינה ושם נמתקים הדינים בשורשם, בסוד אלו פוסלין ואלו מכשירין אלו ואלו דברי אלקים חיים (עירובין י"ג ע"ב):

שם (ב"ר פ"ע ד') וידר (ישראל)[יעקב] נדר לאמר אם יהיה אלקים עמדי (בראשית כח כ). רבי אבהו ור' יונתן, חד אמר מסורסת היא הפרשה, שכבר הבטיחו הקב"ה שנאמר

(בראשית כח טו) והנה אנכי עמך, והוא אומר אם יהיה אלקים עמדי אתמהה. וחד אמר על הסדר נאמרה, מה אני מקיים אם יהיה אלקים עמדי, אלא כך אמר יעקב אם יתקיימו לי התנאים שאמר לי להיות עמי ולשמרני, אני אקיים את נדרי, עד כאן. תמוהין הדברים מה תירץ בזה, הרי השי"ת הבטיחו ובודאי ההוא אמר ולא יעשה, (ודברי חז"ל בגמרא (ברכות ד' ע"א) ידועים אצל וייר יעקב מאד (בראשית לב ח), קסבר שמא יגרום החטא, וכאן לא ניחא להנך תנאים לומר כזאת, דהנה האיך שייך לומר אם יחטא ח"ו לא יקיים נדרו). וגם יש להתבונן אומרו אם יתקיימו לי התנאים וכו', ולא אמר אם יקיים וכו'. ויראה לי על דרך אומרם (סנהדרין ק"ז ע"א) בפסוק (שמואל ב' טו לב) ויהי דוד בא עד ראש וכו', שביקש דוד לעבוד עבודה זרה, פגע בו חושי הארכי וא"ל יאמרו מלך שכמותך יעבוד עבודה זרה, והשיב לו הנה כעת יאמרו מלך שכמותו יברח. והכוונה שדוד ביקש לעשות לשם שמים כדי שלא ימצאו עול במשפטיו ית', ויאמרו האיש מלך כמו דוד עובד הש"י בכל לב יצטרך לברוח, והיה רוצה לפנים להשתחות לעבודה זרה, כדי שיצדקו כל העולם משפטיו ית' ויאמרו צדיק הוא י"י אלקינו. כן הוא הענין ביעקב אבינו ידע שאפשר שיגרום החטא שלא יקויים ההבטחה בשמירה, וכשיראה אשר ח"ו לא יקויים ההבטחה, אזי לא ישלם נדרו וידעו כל העולם כי צדיק הוא הצור תם, הנה מעשיו לשם שמים באיחור הנדר:

שם פרשה ע"ב. (ב"ר פע"ב א') עד עקרה ילדה שבעה (שמואל א' ב ה) זו לאה, שהיתה עיקרה של בית, ורבת בנים אומללה זו רחל שהיתה ראויה שיעמדו ממנה רובו של בנים אומללה, ומי עשה כן י"י ממית ומחיה (שמואל א' ב ו), עד כאן. והוא תמוה. ומובן הוא על פי דברי מרן האר"י ז"ל בסוד אין האשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי (סנהדרין כ"ב ע"ב), הוא סוד ההוא רוחא דשדי בגווה בחינת שם ב"ן, וממנה נתחלק חלק א' לכל בן הנולד, ואם לא נשאר בה רק כשיעור חיותה, אז בהולידה תצא נפשה, עיין מ"ש במאמר רחל הבה לי בנים ואם אין וכו' (בראשית ל א), הנה רחל מתה בבן השני, כי יצא החלק המגיע לנפשה. והנה ההוא רוחא דשדי בגווה לשיספיק לכמה בנים והיא תשאר בחיים, או שתוליד מעט וגם בזאת תוציא רוחה בקרבה ליתן לבן והיא תלך לעולמה, אין מבוא להבעל לעשות איזה פעולה לזה רק י"י ית'. וז"ש ומי עשה כן י"י ממית ומחיה, הבן הדבר:

שם (פרשה) ע' (ב"ר פ"ע י"ג) ותרץ ותגד לאביה (בראשית כט יב). אמר רבי יוחנן לעולם אין האשה רגילה אלא לבית אמה, איתביה והא כתוב ותרץ ותגד לאביה, א"ל שמתה אמה ולא היה לה להגיד אלא לאביה. צריך להתבונן מהו הצורך להשמיענו זאת בתורה

שמתה אמה. אבל יומתק הדבר על פי דברינו בפרשת תולדות (בראשית כח ב), מ"ש יצחק ליעקב קום לך פדנה ארם וקח לך שם אשה מבנו"ת לבן אחי אמך וכו' אחי רבקה אם "יעקב "ועשו. והנה כתב רש"י לשם איני יודע מה מלמדינו. וכתבתי שם דיצחק אמר לו קח לך משם אשה מבנות לבן אחי אמך וכו', רצ"ל מהר וקח לך משם אשה מבנות לבן, בעוד שאין לו רק בנות קודם שיהיו לו בנים ויהיו רשעים, ורוב בנים הולכין אחר אחי האם (ב"ב ק"י ע"א). וזהו שסיים "אחי "אמך, חזי מה עלתה כי עבור שהיה לבן אחי אמך יצא ממנה עשו. וז"ש אחר כך (בראשית כח ה) אחי רבקה אם יעקב ועשו, (ועיין מ"ש לעיל במסורה ולרבקה (בראשית כד כט)). והנה לפי זה יש לתמוה על אבינו יעקב האיך הרחיב הזמן אעבדך שבע שנים וכו' (בראשית כט יח), דילמא בין כך וכך יוליד לבן בנים, (ובפרט שזה היתה לו צוואת אביו למהר הדבר). לזה השמיענו התורה שלא היה חושש לזה, להיות שאם הבנות הללו כבר מתה, ואפילו אם יוליד בנים מאשה אחרת, אין כאן בית מיחוש כי אין אבות לגוי (עיין רש"י בראשית כ יב), ובגוי עיקר החשש באחים מצד האם. ובזה גם כן אין קפידא על יעקב למה נתאחר גם כן בבית עבר י"ד שנים, דילמא בין כך יוליד לבן בנים. אבל יתכן הדבר להיות ששמע ממגידים שאשתו של לבן אם הבנות כבר מתה, אם כן אין כאן חשש:

ויצא יעקב (**בראשית כח י**). ר' אבהו פתח (משלי יט יד) בית והון נחלת אבות ומי"י אשה משכלת, רבי פנחס בשם ר' אבהו מצינו בתורה ונביאים וכתובים שאין זיווגו של אדם אלא מן הקב"ה וכו', יש שהוא הולך אצל זיווגו, ויש שזיווגו בא אצלו וכו' (ב"ר פס"ח ג'), עיין שם. בא לבאר למה הוצרך שוב לומר ויצא יעקב וכו', כיון שכבר נאמר בפרשה הקודמת. והנה תתבונן בכתבי מרן האר"י ז"ל האשה שהיא בחינת לאה, שהיא הארה ולא בחינת פרצוף ממש, תלך היא אצל הזכר לזיווג. ובחינת רחל רחל פרצוף, בעלה יבא אצלה. והנה יעקב אצל רחל הלך ולא בשביל לאה, והנה בבחינת רחל נקרא הולך אצל זיווגו, ובחינת לאה זיווגו בא אצלו. והנה ידוע למשכילים ב' הבחינות הללו בגבהי מרומים דינא קשיא ודינא רפיא, בענין ב' ימים דראש השנה. וז"ש ר' אבהו בית והון נחלת אבות, זה יכולין האבות להנחיל, אבל מי"י אשה משכלת, אם בבחינת זיווגו בא אצלו, אם בבחינת הולך אצל זיווגו, אין יכולין האבות רק כפי הדבר הנעשה בגבהי מרומים בבחינת לאה או בחינת רחל. והנה ביעקב היו ב' הבחינות, משמיענו זאת התורה הגם שאביו ואמו ציוו עליו קום לך וכו' וקח לך משם אשה וכו' (בראשית כח ב), היינו שילך אצל זיווגו, עם כל זה ב' הפעולות נעשה בו. וזהו ויצא יעקב מבאר שבע, בבחינת באר "שבע רחל יצא יעקב ללכת אליה, וילך "חרנה יש לתאר בכאן "חרן דינא

קשיא לאה הלכה אליו, על כן לא נאמר לחרן רק "חרנה, רצ"ל החר"ן הלך אליו, והשם הטוב יודע יהי רצון שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו:

אך עצמי ובשרי אתה (**בראשית כט יד**). תרגום אונקלוס ברם קרובי ובשרי את. הוה ליה לתרגם "גרמי "ובשרי. אך הוקשה לו דאי אפשר לפרש עצם ממש, דהיאך יוצדק דקודם לזה המשילו לעצמותי"ו, אמר לו הנך קרוב אלי כעצמותי שהם חשובים יותר מהבשר, ואחר כך אמר לו כבשר. על כן פירש דתיבת עצמי מלשון עצם היום הוא קרבת היום, היינו החמה בהיותה קרובה אל העולם, ובפרט באמצע היום שאין הכל מסתכלין בה, מה שאין כן כשהיא במזרח או במערב, ומכל שכן בלילה היא רחוקה מן העולם, אם כן עצם יאמר על הקורבה. ואמר אך עצמי קרובי, ותיאר ביותר הקורבות שאת, כמו בשר מבשרי (בראשית ב כג) , והוה לא זו אף זו:

ויהיו בעיניו כימים אחדים (**בראשית כט כ**). תרגום אונקלוס כיומין זעירין. רצ"ל מספר אחד הוא המספר הקטן הצעיר שבכל המספרים, ממילא פירוש כימים אחדים, היינו כימים מועטים כמו המספרים הקטנים. ואגב אודיעך ויעבד יעקב ברחל, הנה מן הצורך לתרגמו בגי"ן רחל, ואונקלוס הניח הדבר כפשוטו ופלח יעקב ברחל (ותיבת בגין), ודברי הזהר (ח"א קנ"ג ע"ב) ידועים. ונ"ל דהנה קשה ויהיו בעיניו כימים אחדים באהבתו אותה, לכאורה אדרבא מגודל אהבה כל רגע ורגע יוחשב לו לשיעור גדול. אבל תבין דהנה יעקב לא אהב אותה כדרך האנושי לחיבת התאוה, רק לחיבת המצוה. והנה האדם שמחבב איזה מצוה גדולה ותגדל בעיניו כבודה, הנה עושה לעצמו הכנות גדולות כמו שמכין את עצמו לכבוד המלך, הנה כל מה שמחובב בעניו יותר כבוד המלך, יארך הזמן של הכנתו, וכל מה שמתארך הזמן, עדיין סובר שזמן קצר הוא להכנה כראוי, הנה איש כזה הגם שלא בא אליו עדיין המלך, הנה כל הימים שהוא מכין את עצמו, הנה כבר נקרא עובד ונקרא עובד במלך גופו ובתוכו, כיון שבכל רגע מצייר בעיניו מהותו ואיך מהראוי לכבדו, הבן הדבר. הנה כן הוא הדבר ביעקב אבינו כיון שבאת לידו לקיים מצוה רבה, גדלה בעיניו יקרה וכבודה, וכל עבודתו בז' שנים הוא להכנת המצוה, אם כן נקרא עובד ברחל ממש, על כן היו בעיניו כימים אחדים באהבתו אותה, והיה סובר שעדיין לא יצא ידי חובת ההכנה דרבה, ואם עיני שכל לך הנה כתבו המקובלים דאדם הראשון חטא בזה שלא המתין בזיווגו עד לשבת, והנה יעקב תיקונו של אדם עשה הכנה רבה לזה. והנה תתבונן מה שכתב האר"י ז"ל שאילו המתין אדם הראשון אז עד לשבת, אז היה נעשה התיקון הגמור בכל העולמות בשבת זו, מה שמן הצורך הוא כעת בכל שנה לעשות על יד על יד מראש השנה עד שמיני עצרת. והנה מן הצורך הוא לכ"א יום כנודע,

ועשה יעקב עבור זה יום לשנה, י"ד שנה בבית עבר וז' שנים בבית לבן, ואחר כך אמר הבה את אשתי כי מלאו ימי (בראשית כט כא), ולא אמר מלאו שני, כי תיקן הכ"א ימים יום לשנה, על כן אמר אחר כך ואבוא"ה בגימטריא כ"א, הוא יום השמיני עצרת שאז הוא חיבת ביאה כנודע, ומעתה הרחב הדברים כרצונך כי עוד יש לאלקים מילין:

ויצא יעקב מבאר שבע (**בראשית כח י**). במדרש (ב"ר פס"ח ז') מבארה של ברכות, שלא יעמוד עלי עשו וכו', ונמצאתי מאבד כל היגיעה שיגעה בי אמי. איני יודע היאך מרומז בתיבת בא"ר שב"ע יגיעת אמו. ונראה דהנה שבע יגיעות נאמר באמו. ותעש אמו מטעמים (בראשית כז יד), א'. ותקח רבקה את בגדי וכו' (בראשית כז טו), ב'. ותלבש את וכו', ג'. ואת עורות וכו' הלבישה על ידיו (בראשית כז טז), ד'. ועל חלקת צווארי, ה'. ותתן את המטעמים (בראשית כז יז), ו'. ואת הלחם וכו', ז'. על כן מרומז היגיעה בבאר שבע, נ"ל:

ושבתי בשלום אל בית אבי וכו' (**בראשית כח כא**). הנה יקשה דעל החיים אומרים לשלום כמו שאמרו רז"ל (ברכות ס"ד ע"א). אך נראה הכוונה "בשלום עם "השלום, דהיינו עם יוסף דרגא דשלום, וכן היה כמ"ש (בראשית ל כה) והי' כאשר ילדה רחל את יוסף, ויאמר וכו' שלחני וכו':

וישא יעקב רגליו וילך ארצה בני קדם (**בראשית כט א**). ענין הגבהת הרגלים יראה לפרש ברמז, דהנה דרגין תתאין דעשיה ויצירה הם בתוך הקליפות, ובשבת קודש כשמתעלין העולמות, אזי מתעלים מתוך הקליפות כנודע, על כן נשכח מישראל העצבות והדאגות הבאים מצד הקליפות דששת ימי החול המשוקעים בארציות. והנה יש בו' ימי החול קמ"ד שעות, והקליפות המפתים לארציות ולחומריות בו' ימי החול, נקראים "בני "קדם. וזה שרמז וישא יעקב רגליו, היינו בעת שיעקב מנשא את רגליו דהיינו דרגין תתאין דעשיה ויצירה, וזה הוא בשבת קודש, אזי וילך ארצה בני קדם, היינו שנסתלק והולך מבני יעקב הארציות דבני קדם, היינו הקליפות הנ"ל, הש"י יציל את עמו ישראל:

וירמוז עוד וישא יעקב רגליו. ע"ב קס"א בגימטריא רג"ל, הוא סוד חכמה ובינה. ורמז כשיעקב מנשא החכמה ובינה שלו להתבונן במוחותיו רק דביקות הש"י ותורתו, אזי וילך ארצה בני קדם, אזי מסתלק ממנו הארציות והחומריות "דבני "קדם דהיינו כללות העולם, כי מצרים מהלך מ' יום, ומצרים א' מס' בכוש, וכוש א' מס' בעולם (פסחים צ"ד ע"א), ממילא מהלך כל העולם קמ"ד אלפים יום, וכן כתב במגלה עמוקות אופן קנ"ז:

וירמוז עוד וישא רגליו, רגליו היינו מוחין דחכמה ובינה כנ"ל, וילך ארצה בני קדם, אזי הולך בארציות ובגוף להבין התורה שניתנה בקמ"ד בריתות, מ"ח בסיני, מ"ח

באהל מועד, מ"ח בערבות מואב, [כן כתב גם כן במגלה עמוקות]. ויתפרש בני מלשון התבוננות, ר"ל שיזכה להתבונן התורה שניתנה בקמ"ד בריתות:

וירמוז עוד וישא יעקב רגליו. כשרוצה יעקב לישא רגליו, דהיינו לקרב כל הדרגין מדומם צומח חי מדבר לי"י ית', אזי וילך ארצה בני קדם, דהיינו שהולך אל מקום המקדש ששם המזבח ששיעורו הוא קמ"ד אלפים ביעים, כי היה ה' אמות על ה' אמות בגובה ג' אמות, (דוק ותשכח כמ"ש במגלה עמוקות באופן הנ"ל), וכשהולך אל מקום המזבח להקריב קרבן, מקריב כל הדומם צומח חי מדבר שהם בחינת התחתונים בחינת הרגלים לי"י ית', כי מקריב החי, והעצים הם צומח, והמלח הוא הדומם, והאדם הסומך בכל כחו הוא המדבר, נ"ל:

וישק יעקב לרחל וישא את קולו ויבך (**בראשית כט יא**). הכתוב משמיענו בזה לפי פשוטו גודל קדושת יעקב אבינו, שהיה ענין הזיווג אצלו בלי התבייש מבני אדם, כי כל כך היה דבוק בהשי"ת ועשות רצונו, עד ששם הענין הזה אצלו כציצית ותפילין, אשר לא יתבייש האדם לנשק החפץ של מצוה לפני כל, על כן נשק לרחל חפץ של מצוה לפני הרועים, כי לא עלתה על לבו מגודל דביקותו שזה דבר מכוער בעיני הבריות המתנהגים בחומריות למלאות התאוה. ועל כן י"ל דמשום הכי בכה, שלא זכה עדיין לקיים המצוה. ולפי זה נבין גם כן מ"ש ללבן הבה את אשתי וכו' ואבואה אליה (בראשית כט כא), והלא קל שבקלים אינו אומר כן. רק שכל כך היו רחוק מחומריות העולם, עד שלא עלה על לבו שזה פועל מגונה, אשרי האיש שככה לו:

ועיני לאה רכות כו' (**בראשית כט יז**). לכאורה למה יספר הכתוב בגנות הצדיקת, ודברי רז"ל (ב"ב קכ"ג ע"א) ידועים שזה שבחה שהיתה בוכה שלא תפול בגורלו של עשו. אך עדיין צריכין אנו למודעי, דלפי זה היה לו לומר תיכף וללבן שתי בנות שם הגדולה לאה ועיניה רכות, ושם הקטנה רחל והיתה יפת וכו'. וגם למה אמר אחר כך ויאהב יעקב וכו' (בראשית כט יח), לא היה לו לומר רק ויאמר יעקב אעבדך וכו', ומדכתב כן נראה דהכתוב מביא לזה בסמוך עבור הטעם דמשום דעיני לאה רכות ורחל היתה וכו' על כן ויאהב וכו'. ונראה דהכתוב משמיענו דחלילה להצדיק שיתן עיניו ביופי, ושעל כן יבייש את הגדולה וירצה ביופי הקטנה, כי מה לו לצדיק ביופי זולת לקיים המצוה. אך הוא דכל אבר מחזיק אבר, וכשיש לאדם איזה מום בגופו, ממילא יש לו פגם בנשמתו באותו האבר הרוחני דנשמה, כי הגוף הוא מלבוש לנשמה, על כן מיאן יעקב בלאה להיות עיניה רכות, ובאמת לא כאלה חלק לאה, רק שהיא בעצמה חבלה בגופה כדברי רז"ל, על כן נפלה לחלק יעקב בגזירת היוצר:

ויהי בבוקר וכו' הלא ברחל עבדת"י עמ"ך וכו' (**בראשית כט כה**). יקשה דהיה לו לומר ברחל עבדתיך, מה עבדתי עמך. אך הוא שאמר לו בודאי אין אני חייב בדבר, כי כל עבודתי להשי"ת בהיותי עמך כל השנים הללו הם בכוונת זיווגי רחל, על כן אין אני חייב בדבר, רק אתה בעל בחירה רמיתני, כי כבר נודע זיווגי יעקב עם רחל ועם לאה, הכל הוא צורך גבוה כנודע להבאים בסוד י"י, ואם כן יעקב כל כוונתו בעיתים הללו היה על זיווג רחל, ועל כן עבדתי עמך להשי"ת, והבן:

ויחר אף יעקב ברחל ויאמר התחת אלקים אנכי אשר מנע ממך פרי בטן (**בראשית ל ב**). אמר בלשון הזה התחת וכו' פרי בטן, ולא אמר סתם בנים, כמו שאמרה רחל הבה לי בני"ם (בראשית ל א). אך נודע (מו"ק כ"ח ע"א) בני חיי ומזונא, לאו בזכותא תליא מלתא אלא במזלא וכו', והכוונה זכות היינו היכל הזכות אשר הוא מסוד הגבורה, ומזלא הוא סוד מזל העליון דדיקנא, אשר בהופיע מזל העליון בדיקנא, אזי יושפע רוב רחמים ובני חיי מזוני, וכשח"ו הדינים גוברים, אזי אינו מסתכל פני אריך בפני זעיר אנפין יעקב להיות זקן סומך בזקנו להאיר גם בו י"ג תיקוני דיקנא, מה שאין כן כשפני אריך מאירין בפני זעיר אנפין, אז יתהווה גם בו י"ג תיקוני דיקנא, ואז יושפע רב טוב כנ"ל. והנה כתב בספר קרנים ובפירוש דן ידין כי יש בדיקנא קדישא תתעו נימין, (והוא משגב לעתות בצרה (תהלים ט י), והוא מספר פרי בטן, דהיינו המילוי של בטן (שהוא הפרי של העיקר) כזה י"ת י"ת ו"ן, והוא בגימטריא אברה"ם יצח"ק יעק"ב רח"ל, עיין שם. וז"ש ויחר וכו' ויאמר התחת אלקים אנכי, האם אני ח"ו תחת מדת הדין להסתלק מדת הרחמים דדיקנא מזל העליון, אשר מנע ממך פרי בט"ן, היינו תתע"ו נימין דדיקנא, ורצ"ל אי אפשר להיות זה כי אני יש לי בנים, ואם כן אין אני חייב בדבר, כי בודאי לא בחטאי נתהווה הענין ההוא, שהוא סיבה מאת השי"ת היודע הטוב לכל אדם:

התחת אלקים אנכי וכו'. תרגם אונקלוס המיני את בעי, הלא מן קדם י"י תבעין וכו'. הנה תרגם כזאת, דאיך יצדק שירגז יעקב על רחל העלובה. ונראה לפרש אומרו התח"ת אלקי"ם וכו', היינו חילוף שם אלקים בא"ת ב"ש תכצמ"י, שבאים אותיות אחרים תחת האותיות, הנה הוא בגימטריא תק"ס, הוא גבריאל הממונה על ההריון (זוהר ח"ב י"א ע"א) קסת הספר במתניו (יחזקאל ט ב). והנה ה' דמים טמאים באשה, וה' דמים טהורים, ומהם יצטייר הולד בקיבול החסדים מן הדכורא. והנה הדמים שבאשה, רמז לה' גבורות מנצפ"ך בגימטריא פ"ר, והם כפולים בגימטריא קס"ת, ואשה שאינה יולדת, הנה לפעמים הוא מחמת הזכר שאין בו בחינת הה' חסדים, ולפעמים הוא מהנוק' שאין בה בחינת הה' גבורות. והנה לפעמים אף כשאין באשה בחינת נקביות הה' גבורות,

כשיש בהאיש בחינת נקבה, גם כן יוכל להוליד, עיין מ"ש לעיל בויעתר יצחק לנוכ"ח אשת"ו (בראשית כה כא). והנה אותה הצדיקת ביודעה כל עניני יעקב הכל מרומזים בגבהי מרומים, הנה אדרבה רצתה לעשות באופן שיחר אפו, ויהיו בו בחינת גבורות ויוכל להולידה. וזה שרמזה הבה לי בנים, כי יוכל לעשות כזאת כאשר יהי בו בחינת גבורות, והשי"ת פעל ועשה ויחר אף יעקב ברחל, תתבונן אף בהחשב האלף לאלף בגימטריא ה' פעמים גבורה. והנה אמר לה הנה הה' חסדים השייכים אל הדכורא, הנה אינם חסרים אצלי כיון שאני מוליד. והה' גבורות השייכים לנוק', הנה התחת אלקים אנכי, כמ"ש לעיל תחת אלקי"ם היינו קס"ת ה' גבורות כפולים, וכי אנכי הוא בבחינת ה' גבורות, הלא הגבורות שייכים לך, והחסרון הוא מצדך. וזה שתירגם אונקלוס המיני את בעיא, הלא מן קדם י"י תבעין דמנע ממך וולדא דמעין, היינו הולדת המעיים היינו הה' גבורות השייכים לך, וכיון שהחסרון אצלך, ביותר תקובל תפילתך כי יפה תפילת החולה (ב"ר פנ"ג י"ד). (וזה שיש לפרש ביצחק ויעתר יצחק לי"י לנכח אשתו, היינו שהיא היתה גם כן מתפללת, ולמה לא הספיקה תפילתו לבדו, ז"ש כי עקרה היא ולא הוא). ובזה יונח לנו היא אמרה הבה לי בנים, ויעקב השיב פר"י בט"ן, ואף על פי כן הנה מאת הש"י היתה נסיבה כיון שחרה אף "יעקב, הנה התנוצץ בו בחינת הה' גבורות ונתנם לרחל. וז"ש ויחר אף ה' פעמים גבורה כנ"ל, ברחל ממש הבן הדבר:

תרגום יונתן ריש הפרשה, חמשה ניסין איתעבידו ליעקב וכו'. בעי בזה באפשר דמשום הכי חרנ"ה (בראשית כח י) נתחלפה הלמ"ד בה"א, לרמוז על ה' ניסים שנעשו לו:

ויפגע במקום (**בראשית כח יא**). תירגם וצלי באתר בי מוקדשא. הנה ויפגע פירוש לשון תפילה, במקו"ם בפתח היינו הידוע, ויקרא אברהם שם המקום ההוא (בראשית כב יד): ונסיב ארבעה מאבני אתרא וכו'. דייק לה מדכתיב מאבני, ולא כתיב אבנ"י, על כן אמר על פי מה שקורא בספר יצירה לאותיות אבני"ם. והנה הכוונה שלקח אבנים מספר אותיות מקו"ם שהם ד' אותיות, וזהו מאבני המקום:

בפסוק (**בראשית כח יב**) **ויחלם והא סולמא קבו"ע וכו'**. דייק מתיבת מצ"ב, ולא כתיב עומד, אבל מצ"ב לשון מעמד ומצב בקביעות, על כן מצב בקמץ ולא בפתח כמשפט הוראת הקמץ נעוץ למטה, זו המשפט שזה הוא בית אלקים בקביעות לעולמים להליכת התפילות מכאן דרך שער השמים (בראשית כח יז):

והא תרין מלאכייא וכו' ובההוא יומא סלקין לשמי מרומא וכו'. על כן עולים תחילה, ואחר כך יורדים:

סלם חסר, ר"ת מלאכי סד"ם ליווהו (עיין ב"ר פס"ח י"ב). על כן אמר והינון לוון יתיה, וכן סל"ם ר"ת "סלקין "לשמי "מרומא איתין חמון מצ"ב ר"ת "מספרים "צורתו "בעליונים ומסתכלן ביה (עיין חולין צ"א ע"ב), תיבת ב"ו מיותר, על כן דרש יתיה ב"ו ביעקב:

ותאמר הנה אמתי בלהה וכו' ואבנה גם אנכי ממנה (בראשית ל ג). צריך להבין דשרה אמרה לאברהם ואולי אבנה ממנה (בראשית טז ב) דמשמע בספק, ורחל אמרה בלשון ודאי ואבנה. גם לשון "גם שאמרה רחל צריך להבין, ודברי רש"י ז"ל ידועים בדרך דרש דקאי אשרה, ודבריו דברי א' חיים שקבלו חז"ל (ב"ר פע"א ז') ברוח הקודש, אבל אינו מפורש הענין בכתוב. גם צריך להתבונן עוד שינוי אחת, דהנה שרה אמרה בא נא אל שפחתי וכו' ולא הזכירה שמה, ורחל אמרה הנה אמתי "בלהה וכו'. והנראה דהנה כתבו חז"ל המקובלים דעיקר הריון ועיבור גורם אות הה"א, שהוא עיקר מטרון (מטרוניתא), בסוד הכתוב (בראשית מז כג) "הא להם זרע. והנה שרה גם כן כל זמן שהיתה שמה שרי, לא היה לה עיקר מטרון, עד שגלף לה הקב"ה עיקר מטרון (ב"ר פמ"ז ב') הוא סוד הה"א. והנה הגר היה ה"א בשמה, והנה משום הכי רצתה שרה ליתן אותה בחיק אברהם, אפשר שתבנה מהה"א שלה, אבל היה הדבר מסופק אצלה כי אפשר שלא יספיק הה"א, רק שתבנה הגר בעצמה, על כן תלתה הדבר בספק אולי אבנה ממנה, כי באפשרי שתספיק הה"א גם לי, ואפשר לא תספיק רק לעצמה. והנה רחל גם כן לא היתה בשמה אות הה"א, אמרה הענין בלשון ודאי, כי "בבלהה ב' ההין ובודאי יספיק לשתיהן. וזה שהזכירה שמה "בלהה, ואמרה בלשון ודאי "ואבנה בודאי, ואמרה לשון ג"ם, דהיינו שתפקד בלהה בעצמה, וגם אנכי ממנה, נ"ל. ובזה יובן עוד דקדוק אחד, דשרה לא אמרה ותלד על ברכי, ורחל אמרה ותלד על ברכי. ולפי מ"ש ניחא דשרה לא היתה כוונתה שתלד הגר, כיון שלא היה בה רק ה' אחת ותועיל לאשה אחת, יותר היתה חפיצה שלא תלד הגר, ותועיל הה"א לה בלבד, מה שאין כן רחל "בבלהה אדרבה יותר בקשה שתוליד "בלהה ותתראה פעולת הה"א, ובודאי גם לה יהיה תועלת בה"א השניה. ובזה תבין ששרה כיון שראתה הריון הגר הכניסה בה עין הרע (ב"ר פמ"ה ה'), ולמה כזאת הלא היא בעצמה נתנתה בחיק אברהם. ולפי מ"ש ניחא שהנתינה הזאת לא היתה עיקר כוונתה שתלד הגר, רק שתועיל הה"א לה לעצמה, כיון שהיא שפחתה כגופה דמי שמשועבדת לה, על כן כיון שהרתה הגר בעצמה לא הוטב בעיני שרה, מה שאין כן רחל אדרבה שמחה מאד בלידת הבן, כיון שראתה פעולת הה"א האחת, בודאי תראה לה לברכה פעולת הה"א השניה. ובזה תבין מאמרה שאמרה דנני אלקים וכו' "ויתן לי בן (בראשית ל ו), דויתן משמע לשון עתיד, ולפי משפט הלשון היה לו לומר ונתן לי בן, (וידעתי גם ידעתי דלפי

הפשוט י"ל בדקדוק הנקודה, כמו ויתן אברהם את כל וכו' (בראשית כה ה). אך אף על פי כן אינה דומה, כי שם הת' בצירי ואינה סמוכה, ובכאן סמוכה במקף והבן). אך לפי מ"ש שפיר יתפרש "ויתן לשון עתיד, שאמרה שבודאי יתן השי"ת גם לי בעצמי בן, כיון שאני רואה פעולת הה"א, גם הה"א השניה תעשה פעולתה והבן. ובזה תבין גם כן בלידת הבן הב' שאמרה נפתולי אלקים וכו' (בראשית ל ח), עיין בדברי המפורשים שהלשון הזה אין לו גיזרה. וגם איזה התחברות היה לה עדיין עם אחותה. גם היה לו לומר נפתולי מאלקים נפתלתי וכו', אך אלקים הכוונה על המטרוניתא בחינת הה"א שלא היה לה, ואמרה בעת נתחברתי חיבור אלקים, דהיינו הה"א עם אחותי, או הכוונה על לאה, או ביותר יתפרש הכוונה על "בלהה שהיא גם כן אחותה כנודע מרז"ל (ב"ר פע"ד י"ג), ונתחברה עמה בההי"ן שלה, והבן. ובזה תבין גם כן שאצל לאה נאמר (בראשית כט כד) ויתן לבן וכו' ללאה בתו שפחה, וברחל נאמר (בראשית כט כט) ויתן לבן וכו' את "בלהה שפחתו לה לשפחה. תבין השינויין שהודיע אותנו מפלאות תמים דעים איך המסבב סיבות היסב הדבר שניתן לרחל את "בלהה לה לשפחה, היא היא המכוונת לה לתועלת מאז היותה להיות לה לישועה בב' ההי"ן שבשמה, על כן משמיענו אחר כך בתורה שלא נאמר בזלפה ותהר (בראשית ל י), להיות שהיתה בחורה והיתה נתינת השפחות שלא כסדר וכמשפט רק הגדולה לקטנה, אך הוא מפלאות תמים דעים, והבן:

ויזכר אלקים את רחל (**בראשית ל כב**). תרגום אונקלוס ועל דוכרנא דרחל קדם י"י. והנה ויזכר אלקים את נח (בראשית ח א), תרגום כפשוטו ודכר י"י ית נח. אבל אם עיני שכל לך תבין "נח דכורא, מרכבה ליסוד צדיק בחינת הזכר המשפיע, הנה בשעת הדין ח"ו בטלה ח"ו בחינת השפעה, עד שהקים השי"ת ברית עמו, הנה בשעת הזכירה לטוב נאמר "ויזכר אלקים, שהחזיר לו בחינת ההשפעה להיותו יכול להשפיע, מה שאין כן רחל נוק' מרכבה למלכות שמים ויוצדק בה פקידה, (עיין בזהר (ח"א קט"ו ע"א) בענין שנאמר (בראשית כא א) פקד את שרה). אבל הכוונה ויזכר אלקים את רחל להשפיע בה דרגא דדכורא, על כן בנח תרגם ודכר וכו', כי הזכירה בו בעצם, מה שאין כן ברחל הזכירה לה מדרגא שלמעלה מתורגם ועל דוכרנא דרחל קדם י"י, והמ"י כי אי אפשר לפרש בכתב והשם הטוב יכפר:

ויזכר אלקים את רחל (**בראשית ל כב**). בשרה נאמר פקידה (בראשית כא א), וברחל זכירה. בשם כבוד אדומ"ו הרב הקדוש מהר"ם זצוק"ל ידוע דזכירה הוא במקום גבוה יותר מפקידה, (זכירה מבחינת דכורא פקידה מנוק'). והנה להיות על תולדות שרה לא היה הקטרוג רב כל כך, שיצא ממנה יצחק שיצא ממנו עשו שהוא חלק אדם רשע, על

כן היה די בפקידה. מה שאין כן בתולדות רחל כולם בני אל חי, (ובפרט שממנה נולד יוסף שטנו של עשו, וגמירי (ב"ר פע"ה ה') דאין עמלק נופל אלא ביד בני בנים של רחל), על כן היה הקטרוג גדול להמנע ח"ו התולדות, והוצרך להיות תולדותיה מאתר עילאה במקום שאין שם מגע גוי, הבן הדברים:

ותאמר לאה נתן אלקים שכרי אשר נתתי שפחתי וכו' (**בראשית ל יח**). לכאורה יותר הוה ליה למימר שכר הדודאים, כמ"ש ליעקב שכר שכרתיך בדודאי וכו' (בראשית ל טז). אך לפי מ"ש לעיל יצדק שפיר, כי אמר וישמע אלקים אל לאה (בראשית ל יז), ולא שמענו שהתפללה, ודברי רש"י ז"ל ידועים. וגם היה לו לומר וישמע אלקים אליה, למה הזכיר שמה כיון דעלה קאי. אך הוא לפי מ"ש דאלקים פירוש מלכות שמים מטרוניתא בחינת הה"א הנותן זרע, ונאמר (בראשית ל ט) ותרא לאה כי עמדה מלדת, והבינה כי נפסק כבר שפע הה"א אשר בה, ונתנה את זלפה שיש בה גם כן ה"א, ואמר בשביל זה וישמע "אלקים דייקא שכרי אשר נתתי שפחתי וכו', והבן:

ויזכר אלקים את רחל וכו' (**בראשית ל כב**). לא נאמר כן בשרה. ואפשר י"ל להיות שרחל הוא שם השכינה כנודע, והנה בהיות רחל עקרה, על כרחך היה איזה מניעות השפע והייחוד בעולם העליון, ובעת הפקידה "ויזכור השי"ת "אלקים, ר"ל זכר את אלקים הוא השכינה את רחל, עם רחל התחתונה בעולם הזה. וגם כן יש לרמז "אלקים את רחל, ר"ל אלקים עם "רחל בגימטריא "יוסף "ובנימין. וכשתבין סוד תרין צדיקין יוסף ובנימין, אזי תפרש "ויזכור "אלקים, שהצדיק עליון בבחינת יוסף שהיה בבחינת אלקים בצמצום השפעתו, אזי נשפע בו בחינת הזכר להשפיע את "רחל, הוא בחינת בנימין שהוא את רחל, ויהי רצון שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו. וכשתבין כל זה תבין מה שהיה עד עתה "אלקים רחל, נעשה בגימטריא "יוסף "ובנימין בחיבור הו', שהוא סוד משך הוא"ו והקמותי וכו', הש"י יאר עינינו בתורתו. וכשתבין כל זה תבין אחר כך מ"ש וישמע אליה אלקים, שיתפרש וישמע מלשון וישמע שאול וכו' (שמואל א' טו ד), שהוא לשון אסיפה, שנאספו אליו אלקים, היינו ה' גבורות דנוק' המעצרים השפע לצייר הולד, ויראתי בפצותי פי:

ויקח לו יעקב מקל לבנה וכו' (**בראשית ל לז**). תיבת לו מיותר לדעתי. בא לפרש כי הנה נראה הדבר כרמאות ח"ו הענין הזה. וביותר צריך להבין דכפי הנראה אחר כך מענין שחלם לו המלאך ראה העתודים העולים וכו' (בראשית לא יב), דנראה דהכל היה ענין השגחת אלקי, ולא בפעולתו הזאת מעסק המקלות. אך הוא דבאמת כל פעולותיו של יעקב היו הכל לרמזים עליונים, והנה יעקב עשה כעת את שלו בענין המקלות עקודים

נקודים וברודים (בראשית לא י) כידוע שרשם בגבהי מרומים. והנה זה היה מגמת יעקב כעת להוציא הניצוצות הנדחים אשר נפלו בעת שבירת הנקודים ונשארו עדיין בתוך הקליפות, והיה מתעסק להעלותם לעולם התיקון בסוד "ברודים, ומשמיענו הכתוב היאך אירע בהשגחה פרטיות דבר כזה, שיעקב עשה את שלו לצורך גבוה, והיה דבר הזה בהתלבשות הטבע בענין הגשמיי שיתלבש שפע מאלקי בטבע. וזהו ויקח "לו יעקב, שבאמת לקח יעקב המקלות לו לעצמו להתעסק בעניניו צורך גבוה, וממילא נתהווה הדבר בגזירת היוצר ויחמו הצאן (בראשית ל לט), העמק בדבר ותבין:

ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי וכו' (**בראשית לב ב**). היה לו לומר ויפגעו אותו. אלא י"ל ויפגעו בו, ר"ל בו ממש, שנרמזים בשמו ב' פעמים מלאך, כי יעקב בגימטריא ב' פעמים מלאך:

הצאן המקשרות (**בראשית ל מא**). תרגומו מבכורייא. וכתב רש"י אין עד במקרא. ונ"ל המקשרות היינו שעדיין רחם שלהם קשור, שלא נפתח עדיין על ידי ולד:

"**ובהעטיף** (בראשית ל מב) פירש ובלקשות, היינו כמו המלקוש שהוא אחרי היורה, כן הם הצאן שכבר הולידו:

ותגנב רחל (**בראשית לא יט**). תרגום ונסיבת, לא וגניבת. כי אינו צודק לומר שח"ו דרך גניבה לקחתם, רק לשם שמים נתכוונה, רק דבר הנלקח בלא הודיע בעליו מכונה בפסוק לשון גניבה. וכן ויגנב יעקב וכו' (בראשית לא כ), תירגם וכסי יעקב. ר"ל כמו הגניבה שהיא באיתכסיא:

גנבתי יום וכו' (**בראשית לא לט**). נטרית ביממא ונטרית בלילה. פירש כזאת דהאיך סלקא דעתך שיהיו יכולין לגנב מיעקב, הרי הש"י אמר לו ושמרתיך בכל אשר תלך (בראשית כא טו), על כן פירש דהכי קאמר "גנבתי יום, רצ"ל הגניבה אילו היתה נגנב היתה שייכת לי, על כן נטרית ביממא וכו', אבל באמת לא נגנב כלום, ואי תקשה "אי "הוה "שגיא ממנינא, נמי יקשה לן היאך סלקא דעתך שיאבד לו איזה דבר, זה לא קשה הנה לבן הארמי ברמאות אמר לו כמה פעמים שחסרו איזה צאן, ואמת אינו כן:

וישבע יעקב בפחד אביו יצחק (**בראשית לא נג**). עיין ברש"י שהיה ירא לומר אלקי יצחק, שאין השי"ת מייחד שמו על הצדיקים בחייהם. והנה הש"י כבר אמר לו אלקי יצחק (בראשית כח יג), להיות שהיה כבר כלוא בבית וחשוב כמת, וקשה על יעקב כיון ששמע מפי הקב"ה למה יתייירא הוא. ונראה דהיה חושב שמא בין כך וכך נתרפא אביו מכהיון עיניו:

תרגום יונתן בפסוק ויירא ויאמר (**בראשית כח יז**). מה דחיל ומשבח. הנה בפסוק לא נאמר רק מה נורא. והנה הוסיף ומשבח כי נורא הוא מדת תפארת, והנה משבח הוא "תרגום של תפארת, לכבוד ולתפארת (שמות כח ב) מתרגמינן ליקר "ולתושבחא. ושפט לה גם כן מן מה נורא שהוא במקף, להסמיך נורא לתיבת מ"ה רמז לתפארת, כתפארת "אדם בגימטריא מ"ה, לשבת בית (ישעיה מד יג):

לית דין אתר חול. היה לו לומר זה בית אלקים, ומדקאמר בלשון שלילה אין זה כי אם וכו', דרש אין זה מקום חול. ורצ"ל אין זה, אין כאן מקום גשמיי אשר נוכל לומר עליו ז"ה "הוא, כי הוא בית אלקים מקום רוחניי: בית מקדש לשמיה "דיי "ודין "כשר "לצלו. הוא פירוש, רצ"ל מאי נפקא מיניה שהוא בית אלקים הוא, מדבחר הש"י להשרות שמו הנכבד ההוא, להורות דשם הוא מקום קיבול התפילות, בכל מקום אשר אזכיר את וכו' (שמות כ כד):

מכוון כל קביל וכו'. דודאי שער השמים אינו בארץ, ואיך צודק וזה שער וכו'. אבל הכוונה שהוא מכוון נגד שער וכו':

משכלל תחות כורסא יקרא. זה הוא גם כן פירוש דמה צורך לשמים לשער, הלא דבר הוא רוחניי, ובכל מקום אשר יתפלל האדם תעלה תפילתו. אבל להיות התפלה עולה עד כסא הכבוד דמאחז פני כסא, על כן המקום שהוא משוכלל תחת כסא הכבוד, הוא מסוגל לזה:

בפסוק (**בראשית כח כ**) **וידר וכו**'. ויטרנני משפיכות אדם וכו'. כן הוא גם כן במדרש (ב"ר פ"ע ד'), ודרשו לה מגזירה שוה כתיב הכא "בדרך, וכתיב התם (עמוס ח יד) חי אלקיך דן וחי "דרך באר שבע, ובגילוי עריות כתיב (משלי ל כ) כן "דרך אשה מנאפת, ובשפיכות דמים כתיב (משלי א טו) בני אל תלך "בדרך אתם, הנה על גזירה שוה אין להשיב כי כך היה מקובל אצלם, ואף על פי כן י"ל אפקוהו מפשוטו, דאי כפשוטו ושמרני "בדרך היינו שלא יהרגוהו. ונתן לי לחם וכו', היינו פרנסה. יקשה הא דאמרינן בגמרא (תענית ח' ע"ב) דפעם אחת היה בשונאי ישראל מותנא וכפנא, אמרו היאך נעביד אין מתפללים על ב' דברים כאחד, אמרו נתפלל על מזונא דכד יהיב קוב"ה מזונא לחיי יהיב. הנה לפי זה היה די ליעקב להתפלל על מזונא, וגם לא היה לו להתפלל על ב' דברים כאחד, אלא על כרחך תפילת השמירה הוא על דברים הנוגעים לשמים, וזה מותר להתפלל על כמה ענינים:

בפסוק (**בראשית כט ט**) **עודנו מדבר עמם וכו**'. ארום רעותא היא בההיא זמנא ארום הוה מחתא די"י בענא וכו'. דרש לה מן "כי "רעה "היא מיותר. להורות לנו דדוקא בזמן

ההיא היתה רעה, מה שאין כן בזמן הקודם. ולמה משמיענו זאת, על כרחך להורות לנו דקודם ביאת יעקב היתה הקללה מצויה בביתו של אותו הרשע, ואחר כך ויפרץ לרב (בראשית ל ל) בזכות יעקב. ותתבונן "לאביה "כי "רעה "הוא, ס"ת אהיה מהופך:

בפסוק ויהי כאשר ראה יעקב וכו' (**בראשית כט י**). וגלגל ית אבנא בחדא מן אדרעוי. דייק מדכתיב "ויגל, והיה לו לומר ויגלל בב' למדין:

וטפת בירא וכו'. מדלא אשכחן בקרא שהשיב את האבן, ואי משום דהיה רוצה להשקות גם את הצאן של הרועים, הלא קא אסהיד וישק את צאן לבן:

והוות טריפא עשרין שנין. עיין לקמן בפסוק (בראשית לא כב) ויגד ללבן ביום השלישי:

בפסוק (**בראשית כט יב**) **ויגד יעקב לרחל**. ארום לאתקרבא וכו'. כל המדרש מבואר בגמרא מגילה (י"ג ע"ב):

בפסוק (**בראשית כט יג**) **ויהי כשמע לבן**. גבורותי' וחסידותי' וכו'. כל הדברים ששמע ישנם בכלל זה גבורה וחסידות, היינו שהוא איש תם יושב אהלים כלול מאהל אברהם ואהל יצחק חסד וגבורה. דייק לה באפשר מדכתב שמע בצירי ופתח, ניקוד החכמה פתח קו ימין, ומקבל ממנה החסד פיה פתחה בחכמה ותורת חסד וכו' (משלי לא כו), צירי ניקוד הבינה צור עולמים (ישעיה כו ד), ודינין מתערין מינה ומקבל ממנה מדת הגבורה קו שמאל:

היך נסיב ית בכורתא וכו'. נכתב פסיק בין "שמע ובין יעקב בן אחותו. להורות מה הן השמועות ששמע, הוא "יעקב על שם ויעקבני זה פעמיים, "בכורה ברכה (בראשית כז לו). וגם שמע שהיא בן אחותו שנתגלה אליו י"י כמו אחותו, דנאמר אצלה (בראשית כה כג) ויאמר י"י לה, וכמו שעלו המים לקראתה (ב"ר פ"ס ה'), כן עלו לקראתו:

בפסוק (בראשית כט יז) ועיני לאה וכו'. דבכיא ובעיא וכו'. דודאי בגנותה לא סיפר הכתוב:

ועיני לאה רכות. מתרגמינן יאיי"ן. אפשר כוונתו וכי סלקא דעתך שבגנותה של צדיקת דבר הכתוב, על כרחך הכוונה רכות מלשון נער "ורך (דברי הימים א' כב ה). והכוונה עיני לאה היו יפים כמו ילדה קטנה ורכה, וקיימא לן (תענית כ"ד ע"א) כלה שעיניה יפות אין כל גופה צריך בדיקה. ואמר הכתוב לפי זה עיני לאה היו יפים, ושוב אין צריך לבודקה, אבל לא היתה יפת תואר כל כך שלא יצטרכו לבדוק אותה בעיניה, אבל ורחל היתה יפת תואר ויפת מראה, ואין מן הצורך לבדוק אותה בעיניה:

שמעתי בשם כבוד אדומו"ר הרב הקדוש מ"ה יעקב יצחק זצוק"ל ועיני לאה רכות. הצדיקים עיני העדה שהם מבחינת לאה ענוה, המה רכים ונוחים. ציינתי למשמרת כי המה דברים גדולים:

בפסוק (**בראשית כט כב**) **ויאסוף לבן וכו'**. עני ואמר להון וכו'. דאם לא כן למה אשמועינן שאסף את כל אנשי המקום, היה לו לומר סתם ויעש לבן משתה. אך הוא להורות שאסף את כל אנשי "המקום דייקא, להציע לפניהם דבריו איך הגיע גם לכולם טובה עבור יעקב, ושישיאו לו עצה על זה:

בפסוק (**בראשית כט לא**) **וירא י"י כי שנואה וכו'**. וגלי קדם י"י ארום לא הוה לאה רחימתא באנפי יעקב, ואמר במימריה למיתן לה בנין. דחלילה לומר שהיו בני לאה בני שנואה, ומבואר הדבר על פי הזהר (ח"א קנ"ד ע"א) שנואה פירושו מעלמא דאיתכסיא מהכא דסני איש ערייתא דאימיה, כי בחינת לאה מסוד הבינה כנודע, ויעקב קודם שנקרא ישראל לא השיג אלא פרצוף יעקב שמתחיל מהחזה, ופרצוף לאה שהוא למעלה מן החזה לא השיג. וז"ש המתרגם לא הוה לאה רחימתא באנפי יעקב, ולא אמר רחימתא ליעקב. אך הוא להורות שלא היו נגד פניו, רק בחינתה למעלה מן פניו, על כן לא השיגה ואמר במימריה למיתן לה בנין, ועל ידי הבנים שכל אחד שורש נשמתו למדה אחת ממטה למעלה היה יכול להשיג, והוא על פי סדר מהרח"ו ראובן בחסד הסמוך תיכף אל פרצוף יעקב המתחיל מהחזה, וכן שמעון גבורה, לוי דעת, יהודא בינה, יששכר חכמה, זבולן כתר, נמצא על ידי הבנים השיג מדת לאה העומדת נגד הספירות הנ"ל:

כל שמות השבטים הנדרשים בתרגום יונתן הוא, דלמה משמיענו הטעם מפני מה קראה כן שמותיהם, ולא עשתה התורה כן בשמות "יעקב "ועשו, על כרחך להורות בכל אחד על דבר נסתר חוץ מהפשוט, ואין הזמן מספיק להאריך בזה:

בפסוק (**בראשית ל א**) **ותרא רחל**. ואם לא הי כמיתא אנא חשיבא. פירש כזאת דחלילה לצדיקת הלזו לומר שתמית את עצמה, אלא על כרחך לומר דמי שאין לו בנים חשוב וכו' (נדרים ס"ד ע"ב):

בפסוק (**בראשית ל ד**) **ותתן לו את בלה"ה וכו'**. ושחררה וכו'. וזה דהאבות קיימו כל התורה (יומא כ"ח ע"ב):

בפסוק (**בראשית ל טז**) **ויבא יעקב מן השדה**. ושמעית לאה קול נהקת דחמרא. למד זה מנגינת הטעם דהוא חד מן י"א מאריכין בקול בין אזלא לזרקא, להורות שהכירה קול החמור, וכן דרשו חז"ל (ב"ר פצ"ט י') בפסוק (בראשית מט יד) יששכר חמר גרם.

ומשמיענו זאת התורה שנולד ישששכר על ידי החמור, להורות על ויט שכמו לסבול (בראשית מט טו) עול התורה כשור לעול וכחמור למשא:

בפסוק (**בראשית ל יד**) **וילך ראובן ביומי סיון קציר שעורים**. הוא פסח שמביאין עומר מן השעורים, וקציר חטים הוא סיון חג שבועות שתי הלחם מן החיטים. ומשמיענו התורה דהזמן גרם זמן נתינת התורה, על כן נולד על ידי זה ישששכר עמוד התורה:

בפסוק (**בראשית לא ד**) **וישלח יעקב ויקרא לרחל וכו**'. ושדר יעקב את נפתלי. מדקאמר יעקב "נפתלי "אילה "שלוחה (בראשית מט כא), היינו להורות שהיה מתוקן לשליחות, ובכל מקום שנזכר ביעקב סתם שליחות, מורה על נפתלי:

בפסוק (בראשית לא יד) ותען רחל ולאה. ואתבת רחל באסכמותא דלאה. דהאיך ענתה הצעירה קודם לבכירה. וגם אמר ותען לשון יחיד, על כרחך לומר שרחל לבדה ענתה בהסכמת לאה. ומשמיענו זאת התורה להיות עיקר הדיבור בבחינת רחל, מלכות פה ותורה שבעל פה קרינן לה (תיקו"ז הקדמה י"ז ע"א) דבר מלך שלטון (קהלת ח ד), על כן בתורה שבעל פה הלכתא כתלמודא דידן נגד תלמוד ירושלמי, כי תלמוד ירושלמי בחינת לאה, ותלמודא דידן רחל:

בפסוק (**בראשית לא כד**) **ויבא אלקים אל לבן הארמי בחל"ם**. ואתא מלאכא וכו' ושלף חרבא וכו' בחל"ם חסר, ר"ת "חרב "לטושה "ביד "מלאך:

בפסוק (**בראשית לא נד**) **ויזבח יעקב זבח וכו**'. וזמן לקריבוי דאתו עם לבן. כי ויקרא לאחי"ו, היכן היו לו אחים. וכן ויקרא, מהיכן קראם. על כרחך לאחיו פירושו למיודעיו שהיו עם לבן, וקראם לבא לחבורתא לאכול עמו:

אך עצמי ובשרי אתה (**בראשית כט טו**). כבר דקדקנו דהוה זו ואין צריך לומר זו, כיון שמכנהו שהוא כאחד מעצמותיו ומכל שכן כבשרו. וחוץ לזה מה בצע בהודיע לנו מאמרי לבן, אם לא נדע מזה איזה תועלת. ונ"ל על פי מה דנודע מכתבי מרן האר"י ז"ל בענין אדם הראשון, באמרו זאת הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי לזאת יקרא אשה (בראשית ב כג), דרש שם בענין חוה ראשונה (זוהר ח"א י"ט ע"ב) , שהיתה מבחינת לאה דינים קשים נקראת עצם, וחוה שניה דינים רפים בחינת בשר. והנה אז אותה הבחינה שהיא נגד לאה דינים קשים, לא היה יכול להתברר, על כן נדחית החוה ראשונה, ואמר האדם זאת הפעם, רצ"ל בעת שהיא עדיין בזמנו, הנה יש עצם מעצמי בחינת לאה חוה ראשונה, ובשר מבשרי בחינת רחל חוה שניה, לזאת יקרא אשה, כי הראשונה בחינת עצם לא יכלה להתברר. והנה זה הוא דוקא זאת הפעם, מה שאין כן בפעם אחר יעקב תיקונו דאדם, גם לאה נתבררה ותהי לו לאשה. והנה דורות הראשונים לא נעלמה

הידיעה מהם בנסתרות אפילו הרשעים הקליפות הטמאים (עיין זוהר ח"א נ"ו ע"א), פוק חזי בכתבי מרן האר"י ז"ל בענין, ובפרט שריהם למעלה בכל דור ודור יודעין הענין ומפעילין את אומותיהם לעשות כמחשבתם. והנה הניצוצות הק' אשר היו בבית לבן בחינת הניצוץ של לאה ושל רחל, הנה קודם ביאת יעקב הנה הן המה "עצם "ובשר, כמאמרם ליעקב העוד לנו חלק ונחלה בבית אבינו (בראשית ל יד), (נ"ל חלק סוד לאה חלק מהארה עליונה, ונחלה בסוד רחל פרצוף מסוד נקודות הראשונים ור"ל בהיפוך). וז"ש לבן אך עצמי ובשרי אתה, אתה באת לגרוע ממני וליקח ממני בחינת עצם לאה ובחינת בשר רחל. וכשזכינו לזה הנה תתבונן "עצם "בשר בגימטריא שב"ת, ב' שבתות אלמלא שמרו ישראל מיד נגאלין (שבת קי"ח ע"ב), עלמא דאתכסיא ועלמא דאיתגליא, סוד ב' ימים דראש השנה דינא קשיא ודיני רפיא, "קשיא רפיא בגימטריא שב"ת, ב' ימים דראש השנה א' העליות בסוד העולמות, וא' בסוד הנשמות. והנה "נשמה "עולם, בגימטריא ישראל. וזה שכתב "אך "עצמי "ובשרי, עצם ובשר כנ"ל לאה ורחל, וישב עמו חודש ימים, אותו החודש שיש בו ב' הימים עצם ובשר. וזה שתבין מ"ש (בראשית כט כ) ויהיו בעיניו כימים אחדים, שאמרו רז"ל (ב"ר פס"ז י') הן הן ימים אחדים שאמרה לו אמו. ופירש בו הרב בעל מבשר צדק שאמרה לו ימים אחדים, היינו שנה (כענין ימים תהיה גאולתו (ויקרא כה כט)) של אחדים, היינו שנה של שבתות נקרא שבת נקרא יחיד, לכל נתת בן זוג (ב"ר פי"א ח'). והנה ימים שבתות מצטרך לזה ז' שנים, ולמה היה מצטרך שנה של שבתות, היינו ענין יום לשנה שפגם אדם הראשון בראש השנה, והוא היה סובר שאינו צריך לתקן רק בחינת רחל, ובאמת גם לאה היה צריך לתקן, על כן עבד י"ד שנה:

"**סלם** "**מצב** (**בראשית כח יב**). ג' במסורה בקמץ. דין. ואידך בשופטים (ט ו) וימליכו את אבימלך עם אלון מצב אשר בשכם. ואידך בישעיה (כט ג) וצרתי עליך מצ"ב והקימותי וכו'. נמסר סולמא דשכם קיים, והוא סלם מצב ארצה, מצב אשר בשכם, מצב והקימותי. והוא רמז לדברי הזהר (ח"א קמ"ט ע"ב) מהו סלם, דרגא דשאר דרגין ביה תליין, והוא יסוד דעלמא. וראשו מגיע השמימה, הכי הוא לאתקשרא בהדיה וראשו מגיע השמימה, מאן ראשו ראש דההוא סלם, ומאן איהו דא דכתיב ביה (בראשית מז לא) ראש המטה, ומינה נהיר מגיע השמימה בגין דאיהו סיומא דגופא, וקאים בין עילאה ותתאה כמא דברית איהו סיומא דגופא וקאים בין ירכין וגופא וכו', וכד ישראל מתכשרין עובדייהו, אסתלק ההוא סלם וכולהו ממני נחת לתתא ואתעבר שולטנותא דלהון כלא בההוא סלם קיימא, וכד כולהו נחתו לתתא איתעביד סלם קיימא, עכ"ל. ועיין שם עוד ואין מן

הצורך להאריך בביאור, רק כללו כל דבר סלם רמז ליסוד צדיק הרמוז לברית קודש, בשעתא דאיהו בחיבורא חדא בסוד והקימותי את בריתי, אז מתעברין כל שולטנין, וח"ו בהיפוך כשפוגמין בהאי ברית וכו'. והנה בשכם קנאו על קנאת הברית, היינו הסט"א שנתחברה וכו', ועל כן קנא לי"י. ומעתה בין והתבונן רמיזת המסורה ס"למא "דשכם "קיים בסוד והקימותי, והוא הנזכר לישראל גם בגלותם בקנאותם לי"י אלקי ישראל, ואי אפשר לפרש יותר:

והנה מלאכי אלקים עולים (**בראשית כח יב**). ב' במסורה. דין. ואידך ויפגעו בו "מלאכי "אלקים (בראשית לב ב). מכאן דרשו חז"ל (ב"ר פס"ח י"ב) עולים תחילה ואחר כך יורדים, היינו הן מלאכי ארץ ישראל שהלכו עמו עד כאן היו עולים, ובכאן יורדים הן מלאכי חוץ לארץ שבאו מחדש. וז"ש המסורה ויחלם וכו' והנה מלאכי אלקים עולים, הם שהיו עמו גם כן אמר והנ"ה היינו הסמוכים, והיורדים היינו ויפגעו בו מלאכי אלקים מלאכי חוץ לארץ פגעוהו מחדש:

ושבתי בשלום (**בראשית כח כא**). ב' במסורה. דין. ואידך ושבתי בבית י"י (תהלים כג ו), היא על פי האמור בפסוק (שמות כג יט) ראשית ביכורי אדמתך תביא בית י"י אלקיך. ודרשו בו בזהר (תיקו"ז יד ל' ע"ב) דינטר טפה קדמאי לאינתתיה. הנה בת זוגו נקראת בית י"י, והברית קודש הוא שלו"ם ברית שלו"ם, הנה אמר ושבתי בשלו"ם, היינו ושבתי בבית י"י, דאנטיר ברית שלו"ם להביאו בית י"י:

והיה י"י (**בראשית כח כא**). ו' במסורה. רמז ששה חדשים הם מן צירוף הפשוט הויה כסדר, לצירוף והיה שהוא בתשרי, ורמז דאין מעברין את אלול (ר"ה י"ט ע"ב):

וידר יעקב נדר לאמר (**בראשית כח כ**). הלאמר אינו מובן. אך הוא דידוע דטוב אשר לא תדור (קהלת ה ד), אך בעת צרה ח"ו למדו חז"ל (ב"ר פ"ע א') מיעקב שנודרין בעת צרה. וזהו וידר יעקב נדר לאמר, נדר כזה לאמר לדורות שנודרין באופן הזה בעת כזאת:

אם יהיה וכו' ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הול"ך (**בראשית כח כ**). יש להתבונן ושמרני בדר"ך, האם רק בדרך צריך לשמירה, ביותר צריך שמירה בביתו של לבן הארמי אשר יצא טבעו בעולם ברשעו ורמאותו. ועוד יש להתבונן למה תיבת הולך בכאן מלא וא"ו. והנראה לפרש בדרך, הכוונה דר"ך ארץ דרך גבר (משלי ל יט) , ורצ"ל שהש"י ישמרהו שיהיו זיווגו לצורך עליון. וז"ש אשר אנכי הול"ך מלא וא"ו, היינו לזיווג הוא"ו עם הכלה, וזהו הול"ך ו' כל"ה, נ"ל:

ונאספ"ו (**בראשית כט ג**). ד' במסורה. א' דין ונאספו שמה כל העדרים. ב', ונאספו עלי והכוני (בראשית לד ל). ג', זכריה (יב ג) ונאספו עליו כל גויי הארץ. ד', משלי (כז כה)

ונאספו עשבות הרים. ירמוז לזמן ביאת גוג, ונאספו עליו כל גויי הארץ על ירושלים כמבואר בפסוק, ונאספו עלי והכוני, הוא הרמז על משיח בן יוסף, ואחר כך ונאספו עשבות הרים, כי נתנבא יחזקאל (לט ד) על גוג על הרי ישראל תפול לעיט השדה וכו', ממילא נאספו עשבות הרים, כי לא יוכלו להצמיח מרוב הפגרים אשר יהיו עליהם, ואחר כך ונאספו שמה כל העדרים כל ישראל מארבע כנפות הארץ, וגם המתים מכל הדורות יתאספו ויחיו עוד לנצח:

ורחל (**בראשית כט ט**). ה' פעמים נמסר ו' עם רחל. כי רח"ל סוד ה"ה אחרונה, והו' מתחבר עמה:

ורחל באה עם הצאן אשר לאביה כי רע"ה הוא. רע"ה נמסר ג' פעמים בתרי לישני. דין לשון רעיה. ואידך בישעיה (כד יט) רע"ה התרעעה הארץ, הוא לשון שבירה. ואידך במשלי (כה יט) שן רע"ה. אמרו בזוהר הק' (ח"ג ע"ד ע"א) השכינה עמנו בגלות על דלא אקדימת קיסטא לבנהא, וזהו אם לא תדעי לך היפה בנשים צאי לך בעקבי הצאן ורעי את גדיותיך על משכנות הרועים (שיר השירים א ח). ותתבונן בזה רחל באה עם הצאן אשר לאביה כי רע"ה הוא, על כן רעה התרעעה הארץ העליונה שן רע"ה. אפשר רמז דהשן אינה מועדת רק לאכול את הראוי לה (ב"ק י"ט ע"ב), נלמד מכאן כי רעה הוא, היינו דבר שאין ראוי לה, ועוד יתבאר אי"ה וציינתי רק למשמרת הגם שהוא דבר שאין מתקיים:

ויג"ל את האבן (**בראשית כט י**). ב' בתרי לישני. דין. ואידך ויג"ל כבודי (תהלים טז ט). עיין בזוהר (ח"א קנ"ב ע"ב) ענין האבן אשר על פי הבאר, הנה כאשר ויג"ל את האבן מעל פי הבאר, אז ויגל כבוד"י, היינו ההוא דאתמר (תהלים כט ט) ובהיכלו כלו אומר כבוד:

ולמה רמיתני (**בראשית כט כה**). ב' במסורה. דין. ואידך למה רמיתני ואתה שאול, באשת בעלת אוב (שמואל א' כח יב). ידוע מחכמי האמת ומזהר (ח"א קנ"ד ע"ב) דעל כן היתה שנואה לאה, כי קודם שנקרא ישראל לא השיג עדיין דרגא דלאה בגבהי מרומים, כי מדרגתה למעלה מעמידת ראש, עד שנקרא שמו ישראל ל"י רא"ש. והנה באשה בעלת אוב אמרו רז"ל (ויק"ר פכ"ו ז') שבזה ידעה שהוא שאול, להיות שעולה שמואל למעלה דרך ראשו לכבוד שאול. ובזה תתבונן שהוא דבר הנלמד במסורה, והבן:

ויהי כאשר ראה יעקב את רחל וכו' ואת צאן וכו' ויגש יעקב ויגל את האבן וישק את צאן וכו', (בראשית כט י) וישק יעקב וכו' (בראשית כט יא). משמיענו התורה בסידור הזה יודע צדיק נפש בהמתו, לא דיבר אל רחל כלום ולא נשק אותה עד אשר השקה את הצאן, שלא יהיו הצאן שרויים בצער הצמא בעת התעסקו עם רחל:

ותאמר וכו' הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי (**בראשית ל א**). קשה על הצדיקת הלז שתאמר דברים כאלו שלא בהשכל ח"ו, ודאי נפשה יודעת מאד כי יד ד' עשתה זאת, וזה מורה כמתקצפת על גזירת הבורא ית' שמו. ונ"ל לפרש דבריו על פי דברי מרן האר"י ז"ל שכתב דאין האשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי (סנהדרין כ"ב ע"ב), היינו ההוא רוחא דשדי בגווה בביאה ראשונה שנשאר בה לנפש חיותא היא בחינת ב"ן, ומההוא רוחא מקבלים כל הבנים שתוליד חלק אחד, וכשיושלם תפסק מלהוליד, ואף על פי כן גם כשפסקה מלדת אינו נפסק לגמרי ההוא רוחא, רק נשאר בה כשיעור המצטרך לחיותא, ובאם תלד אחר זה השיעור, דהיינו כשלא נשאר בה רק שיעור החיות שלה, ואף על פי כן נתעברה ויולדת מוכרחת למות, כי יצא ממנה נפשה וחיותא לגמרי. ובזה מצאנו טוב טעם לדברי רחל שאמרה הבה לי בנים, רצ"ל תראה בתפילתך לעשות שיהיה ההיא רוחא דידך דשדית בגוואי להספיק להתחלק לבנים, ואם אין רצ"ל ואם אינו באפשרי, אזי על כל פנים יש בי ההוא רוחא המספיק לחיותי, ואין אני מוליד כי אין בי רק כשיעור חיותי, ובאם אוליד אז יקח החיות ויתבטל חיותי, הנני מסכים לזה. זה שאמרה ואם אין, רצ"ל ואם זה אינו באפשרי שיתחלק ההוא רוחא לבנים ואף על פי כן אשאר בחיותי, הנני מסכים לאופן השני, והבן. ובזה תבין גם כן מ"ש המילדת לה בלידת בנימין אל תיראי כי גם זה לך בן (בראשית לה יז), דאינו מובן במה הסירה ממנה מיראת המות. וגם כן מה משמיענו התורה במאמר המילדת. ולפי מ"ש אמרה דברי חכמה, הנה אמרת בדיבורך שני ענינים, או שיתחלק ההוא רוחא לבנים ואף על פי כן תשאר בחיותך, או ההוא רוחא המצטרך לחיותך ינתן לבן הנולד לך, הנה כבר ילדת בן ונשארת בחיותך, על כרחך נתקבלו דבריך הראשונים, אם כן אל תיראי כי גם זה לך בן, יהיה הבן לך שתשאר בחיותך, הבן הדברים:

ותקרא שמו ראובן כי אמרה וכו' (**בראשית כט לב**). יש להתבונן דבכל השבטים נאמר מקום טעם הקריאה ואחר כך קריאת השם, מה שאין כן בראובן הושם השם מקודם ואחר כך הטעם. ונ"ל דזאת היתה לרז"ל שדרשו בברכות (ז' ע"ב) ראובן, ראו מה בין בני לבן חמי. דהנה יש לתמוה אדבריהם, הרי הטעם מפורש בפסוק ומהו הצורך לטעם אחר, וגם אדונינו מהרש"א הקשה הרי לאה לא היתה מז' נביאות, (ותירץ דהש"י שם בפיה ונבאה וכו'). ולא נראה דודאי כל האמהות נביאות היו, רק לא נחשב בכלל נביאות רק אותן שנצרכו לדורות, כמו דלא קחשיב רק מ"ח נביאים, ועמדו כפלים כיוצאי מצרים, ולא קחשיב רק אותן שנשתלחו לומר הנביאות לכל מי שנשתלחו. ומעתה תתבונן הנה לאה באמת קראה השם הזה מטעם ראו מה בין בני וכו', אך להיות שלא

נשתלחה במאמר השם להגיד הדבר, לא יכלה להגיד עיקר הטעם, על כן אמרה בפני העולם טעם פשוט. וזהו שהקדים קריאת השם ותקרא שמו ראוב"ן מטעם הכמוס, כי אמרה אל העולם טעם פשוט, מה שאין כן בשארי השבטים נאמר הטעם קודם ואחר כך הקריאה, נ"ל:

ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף וכו' (**בראשית ל כה**). יש להתבונן ויה"י, מהו הצער כאשר ילדה רחל את יוסף. ויצדק על פי מ"ש בזוהר הק' (ח"א קנ"ח ע"ב) שכאשר נתעברה מבנימין הוצרך יעקב לברוח, שידע כאשר ישתלים בי"ב שבטים תצטרך רחל למות, כי שכינתא נטלת ביתא. והנה רצה תיכף לילך עבור זה תיכף כאשר ילדה את יוסף, שחשש פן תתעבר ודאג תיכף מזה. וזהו ויה"י צער נמשך לו ליעקב, תיכף כאשר ילדה רחל את יוסף:

כי לוא אוכל לקום מפניך (**בראשית לא לה**). נכתב לו"א מלא ו', שלא כמשפט ל"א בכל מקום. ונראה דהנה בכתבי האר"י ז"ל כתב בתיבה שהיה מן הצורך שיהיה כתוב לשם איזה אות משם הויה, ונחסר האות מפני הטומאה, יורה שנחסר מכאן השראת הקדושה מהדבר הנדבר. ממילא כן הוא בהפוך, כשלא היה מן הצורך לכתוב אות משם הויה בתיבה ההוא, ונכתב ייתור אות משם הויה, הוא מחמת הקדושה. הנה גם בכאן באה ייתור הוא"ו משם הויה, להורות באמרה שלא תוכל לקום מפניו, כי לבן מרכבה לסט"א, והיא הצדיקת שורשה ממחצב הקודש, ואין קדושה נכנעת לפני סט"א. וזה שנרמז בהוספת הוא"ו דקדושה שלא אוכל לקום מפניך מחמת הקדושה אשר בי, ודייקא תוספת וא"ו, להורות שיש בתוכה הארה מוא"ו דקדושה, היינו רוחא דשדי בגווה יעקב בעלה, שהוא מרכבה לתפארת ישראל בחינת ו', נ"ל. ודבר י"י בפיה אמת בסיימה כי דרך נשים לי, רצ"ל מדרך הנשים שאין האשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי (סנהדרין כ"ב ע"ב), להיות נשאר בתוכה רוחא דשדי בגווה, הבן:

אם כה יאמר נקודים וכו' ואם כה יאמר עקודים וכו' (**בראשית לא ח**). הנה תמצא במאמר לבן רק נקודים ועקודים, ובחלום אמר המלאך עקודים נקודים וברודים (בראשית לא יב). והנראה דהנה לבן מרכבת הסט"א המנגדת ליעקב ובניו, אמר כן על זמן הגלות, דהנה שלש זמנים חלפו ועברו על בני יעקב בגלותם ובפרט בגלות החל הזה, שבתחלה היה גזירות שמדיות, והיה מן הצורך למסירת נפש בפועל כענין עשרה הרוגי מלכות, ועל ידי זה נתבסם העולם ועמד על תיקונו כנודע. ואחר כך הוא המבחן בעניות ודחקות, ובפרט דחקות בעלי תורה, כמבואר בזהר (תיקו"ז כא נ"ג ע"ב) שזה יהיה המבחן והכור הברזל לנשמות בגלותא בתראה, וסמוך לזמן הגאולה יהיה כל התיקון באשתדלות ברזא

דאורייתא מסוד עולם התיקון, וברזא דא ואשתדלותא דא יפקון מן גלותא. והנה סוד מסירות נפש בפועל ממש במיתה, הוא מבחינת עולם הנקודים דאיתבטלן ממש, וענין המבחן בדחקות ועניות עני חשוב כמת, הוא בכל עת כמת וחי, כשמזמין לו הש"י טרפו כרגע, הנה הוא בחינת רצוא ושוב (יחזקאל א יד), מטי ולא מטי (זוהר ח"א ט"ז ע"ב), בחינת עולם עקודים כנודע. והנה התעסקות ברזין דאורייתא דבזה יפקון מן גלותא, הוא מסוד עולם הברודים שהוא עולם התיקון, על כן לבן מרכבת הסט"א אמר ליעקב שבזה ישתלם שכרו, כשיהיו בניו בבחינת עקודים נקודים, אבל מברודים לא הזכיר, כי אין רצון הסט"א בזה דבזה יפקון מן גלותא. והנה הראה המלאך אחר העקודים נקודים גם ברודים, הבן הדברים כי רמזתי למשכילים:

ויפרץ האיש וכו' ויהי לו צאן רבות וכו' (**בראשית ל מג**). הנה לא הזכיר הכתוב בקר, וראינו ששלח לעשו ויהי לי שור וכו' (בראשית לב ו), וגם כן ויחץ את "הבקר (בראשית לב ז), וגם שלח מנחה לעשו פרות ארבעים ופרים עשרה (בראשית לב טז). ואם נאמר דקנה אחר כך בקר, צריך לדעת למה לא קנה מקודם. והנראה דהנה אמרו בגמרא (יבמות ט"ז ע"א) בהך עובדא שאמר בן הרכינס לרבי עקיבא אתה הוא עקיבא ששמך הולך מסוף העולם וכו', ועדיין לא הגעת לרועי בקר, השיב רבי עקיבא אפילו לרועי צאן. נשמע מזה דיותר יש בקיאות ואומנות ברעיית בקר מרעיית צאן, דלרעיית צאן לא צריך נטירותא, רק לבל ירעו בשדות אחרים, מה שאין כן בקר צריכין נטירותא לבל ינגחו אדם ובהמה, וסתם שוורים לאו בחזקת שימור קיימי (כתובות מ"א ע"א). והנה לרעיית צאן אם יוליכם למרעה אחר המדבר שם אינם מצויים שדות, יצא מחשש ההיזק. מה שאין כן בקר, גם במקום הפקר צריכים שמירה לבל ינגחו שור רעהו המצוי גם כן במדבר מקום מרעה. והנה יעקב לא רצה לרעות בקרי לבן, כי חשש פן יעשו איזה היזק, ולבן לא ירצה לשלם. והנה היה יכול להשתמט ולומר שאינו בקי בטוב המרעה השייך לבקרים, שאינו יודע המרעה הטוב להם וכיוצא, כי זה הוא אומנות יותר מרעיית צאן כדנשמע מדברי הש"ס. ומשום הכי שמר את עצמו יעקב שלא יקח גם לעצמו בקר, כי אז יחרץ לבן את לשונו הנך בקי ברעיית בקר, על כן שמר את עצמו ולא קנה בקר עד שנפטר מלבן, אז קנה כי אם יעשו איזה היזק ישלם. ומלמדינו התורה ענין שמירת יעקב את עצמו לבל יהיה היזק לשום אדם בסיבתו, והבן:

וילך ראובן בימי קציר חיטים וימצא דודאים בשדה ויבא אותם וכו' (**בראשית ל יד**). להבין כל הסיפור מה משמיענו בזה. וגם למה ראובן דוקא, ולמה הביא אותם אל לאה, וכל הענינים לא במקרה. נ"ל ברמז דהנה בראובן היה חשש בני תמורה ח"ו שותה בכוס

זה וכו', וגם לאה אמנו חששה לזה שהכשילה את יעקב, וגם על רחל במה שמסרה הסימנים. אך באמת מי"י יצא הדבר, ושאני יעקב אבינו דכוונתו היה בגבהי מרומים, ולגוף זה הנעשה בו הפעולה, והשי"ת המסבב סיבות מאתו יצאו כבושים שיצא נשמת ראובן בחשאי בלא הודע לתקן תיקון קין, כי ראובן היה תיקונו, וכן היה המעשה בדוד שיצא בחשאי, כי ישי היה סובר שבא אל שפחתו, (וכוונתו לשם שמים כמבואר הענין בספר עשרה מאמרות), והשפחה מסרה הסימנים לאשתו, ובא אליה ונולד ממנה דוד בביאה זו, וגם זה מי"י יצא הדבר כי דוד היה תיקונו של אדם הראשון ונשמתו, עיין כל זה בספר עשרה מאמרות ויונעם לך. והנה השבטי ישורון הללו בודאי כולם בעלי רוח הקודש, והנה ראובן בחששו לבל יהיה ח"ו מכלל בני תמורה, הנה הלך ראובן בימי קציר חיטים היינו חג השבועות, כי חג הפסח הם קציר שעורים וחג השבועות קציר חטים, ובשבועות נולד דוד כנודע, על כן אומרים בו מגלת רות (עיין בספר תבואות שור), וימצא אז בשכלו בהשגת רוח הקודש, "דודאים היינו שושילתא דכל מלכות בית "דוד, מצא אותם "בשדה במקום הפקר, אשה של הפקר בלא הודע נקראת "שדה כי בשדה מצאה (דברים כב כז), וכמו שדרשו בקין (ב"ר פכ"ב ז') ומהו בהיותם "בשדה (בראשית ד ח) על דבר תאומה יתירה. והנה השיג ברוח הקודש שכל שושילתא דמלכות בית דוד ומלך המשיח יצאו באופן הזה ממש, הנה נחמה היתה לו כי ידע כי דבר י"י הוא, וממנו יצאו כבושים לנשמות כאלה שיצאו דוקא בחשאי, הנה ויבא אותם הדודאים אל לאה אמו, והראה לה שתנחם גם היא ותאמר רחל אל לאה תני נא לי מדודאי בנך, רצ"ל כיון שזכות הוא זה ודבר י"י הוא, כמו שהשיג בנך מהדודאים היינו שושילתא דדוד, והנה תני אותו הזכיות לי שאני גרמתי זה, והבן לפרש כל הענין כי הוא ענין נפלא:

וישלח

וישלח יעקב מלאכים לפניו אל וכו' (**בראשית לב ד**). להבין תיבת לפניו. נ"ל דהנה אמרו רז"ל (ב"ר פ"נ ב') דאצל אברהם קרא הכתוב (בראשית יח ב) להמלאכים אנשים, (מפני שהיו רגילין אצלו כאנשים מבלי איום), מה שאין כן אצל לוט קראם מלאכים (בראשית יט א), (שנתראו לפניו איומים ונוראים במלאכיות). והנה לעיל (בראשית לב ב) נאמר ביעקב ויפגעו בו מלאכי אלקים קראם מלאכים, ולמה תהיה כזאת ליעקב מובחר שבאבות, בודאי מהראוי שלא יתראו לפניו במלאכיות באיום, ומזה שפט יעקב שצריכים לו לאיים על איש אחר. ובזה ידוקדק נמי דהנה קשה מי התיר ליעקב להשתמש במלאכי מרום, לזה אמר וישלח יעקב מלאכים "לפניו, ר"ל שנתראו לפניו

במלאכיות, מזה שפט שרצון הבורא לאיים על עשו אחיו, לזה התיר לעצמו לשלחם אל עשו:

והנה יש לפרש עוד תיבת לפניו (**בראשית לב** ד). בהתבונן עוד למה אמר אל עשו אחיו, למה תיארו באחוה שלא בפניו בסיפור התורה בלבד. וגם נתן סימן בכפול ארצה שעיר שדה אדום. והנראה על פי מה שאמרו בירושלמי דאנטונינוס הוה מפקיד לרבינו הקדוש כשיבא אליו לא יהיה אצלו שום בן אדם, זמנא חדא אתא ואשכח תמן חד מן רבנן, וא"ל הלא צויתיך שלא יהיה בכאן בן אדם, וא"ל לית דין בר נש אלא מלאך, עיין שם כל המאמר. והנה יש מן התימה איך הוציא רבינו הקדוש דבר שקר מפיו ח"ו, וגם כן למה לא שמע לדברי אנטונינוס שצוהו שלא יהיה אצלו שום בן אדם בבואו, והרי קא חזינן ששמר פקודתו וכתב לו אדוני המלך ואמר לא טוב אנכי מאבותי. ויש לפרש הענין כתוב בכתבי מרן האר"י ז"ל אשר יש כמה נשמות שכבר נבראו, ואינם יוצאים להתלבש בעולם הזה עד שיגזור היוצר, רק הם עומדים בעולם העליון ומשמשים במרום במלאכיות כאחד מצבא מרום, וז"ש אליהו חי י"י אשר עמדתי לפניו (מלכים א' יז א), שכבר עמד לפניו בשימוש במרום. ואם כן י"ל שרבינו הקדוש ידע ברוח קדשו שנשמת אותו התלמיד שימשה כבר במלאכיות והיה מלאך ממש, והנה דבר י"י בפיהו אמת שזה מלאך, וגם כן לא עבר על דברי אנטונינוס, כי הוא לא צווהו רק שלא יהיה שם בן אדם, וכאשר יתבאר לפנינו בביאור יותר אי"ה, דהנה נודע דרבינו הקדוש היה גלגול יעקב, ואנטונינוס גלגול דעשו שניתקן אז. והנני אומר (בדרך אפשר בדבר שלא קבלתי מפי סופרים וספרים, שאפשר) שהיו המלאכים הללו שאצל יעקב, מלאכים כאלו שמיועדים להיות אנשים שהן נשמות, רק לא הגיע עתם עדיין ומשמשים במלאכיות מקודם, והן הם המיועדים לבא בעולם באנשיות ללמוד תורה לפני יעקב בגלגולו ברבינו הקדוש, על כן התיר יעקב לעצמו לשלחם בשליחותו, כי הם מיועדין להיות תלמידיו מבקשים תורה מפיהו, וכל המונע תלמידו מלשמשו כאילו וכו' (כתובות צ"ו ע"א). וז"ש וישלח יעקב מלאכים כאילו שהיו רק לפניו מלאכים, אבל אחר כך לפני רבינו הקדוש יהיו אנשים, ושלח אותן הנשמות אשר יהיו אז בעולם, בעת אשר יתוקן עשו ויתהווה "אחיו, כי להיות אותן המלאכים יהיו בעת התיקון בעולם, הן הם מסוגלים לשליחות הלזה גם בעת בהיותו עדיין עשו ברשעו. וז"ש אחר כך גם כן לסימן השליחות כהיום הוא ארצה שעיר, ואחר כך יפעול הענין גם בשדה "אדום כשימלוך אנטונינוס, וזה היה כל השליחות שיהיה הכנה דרבה לתיקון עשו. וזה היה כוונת רבינו הקדוש בהשאיר אותו התלמיד בביאת אנטונינוס, להיות (באפשר) שהיה יודע שהוא היה מן המלאכים

הנשלחים מיעקב בגלגול הראשון לעשות הכנה לתיקונו, וז"ש לו לית דין בר נש, אלא מלאך הנשלח לך מאתי בגלגול הראשון. הנה כתבתי הדבר הזה מלבי יהא רעוא שאמצא איזה סעד לדבר, כי יראתי להמציא ענין במה שלא קבלתי יסודתו בהררי קודש. ובאם יאמנו דברינו תשכיל באמת דברי מרן רש"י ז"ל ברוח הקודש, וישלח יעקב מלאכים מלאכים ממש, דלכאורה לפי פשוטו מהיכן שפט זה. והנה עיין במפורשים שפירשו דדייק מתיבת "לפניו, הנה לא ציין תיבת לפניו. והנראה דדייק מתיבת יעקב, דהיה לו לומר וישלח מלאכים דמיניה קא סליק, כמ"ש (בראשית לב ג) ויקרא שם המקום וכו', הוא להורות וישלח יעקב מלאכים, רצ"ל בהיותו עדיין יעקב הם מלאכים ממש, מה שאין כן בגלגול השני ברבינו יהודה הקדוש. ובזה יונח לנו גם כן במה שאמר בלשונו מלאכים ממש, ולא אמר מלאכי "אלקים. הנה הוא להורות על האמור, דהגם דגם לפני רבינו הקדוש יעשו פעולות מלאכיות, שאותו התלמיד החיה את המת כמבואר שם, עם כל זה היה מלובש אז באנושיות, מה שאין כן לפני יעקב היו מלאכים ממש, ממשיותם היה רק מלאכיות, והבן:

ויצו אותם וכו' (**בראשית לב ה**). לפי פשוטו היה לו לומר ויאמר אליהם כה תאמרון וכו', מהו ויצו בדרך פקידה וציווי למלאכי מרום, כדרך הציווי להמחויב במוראו. ובאם יאמנו דברינו יצדק הענין, שמשמיענו שצווים ציווי להיותם ענפי נשמתו מיועדים לשתות בצמא את דברי תורתו. ובזה ידוקדק אתם דייקא, מה שאין כן למלאכים אחרים לא היה משלחם, ובאם היה משלחם לא היו בדרך פקידה וציווי, והש"י יודע האמת:

ויצו אתם לאמר. ענין הלאמר יובן, על פי מה שאמרו רז"ל (ב"ר פע"ה ה') שרבינו הקדוש במכתבו לאנטונינוס, כתב למרן מלכא אנטונינוס ממני עבדך יהודא, וא"ל אנטונינוס הלואי אהיה עבדך לעלמא דאתי, וא"ל לא טוב אנכי מאבותי, היינו יעקב שאמר כה תאמרון לאדוני לעשו כה אמר עבדך יעקב. והנה יוצדק לפי זה הלאמ"ר, לאמר לדורות שינהגו כזה כל ימי גלותם, עד יגאלנו גאולת עולם במהרה בימינו:

וישובו המלאכים אל יעקב לאמר (**בראשית לב ז**). גם כן לאמר לדורות, הגם שהיה זה לשון הרע, ואיך אמרו המלאכים ואיך קיבל יעקב, כי המלאכים אמרו בחשש סכנות נפשות מותר לומר, כמ"ש יוחנן בן קרח לגדליה (ירמיה מ טו), וגם יעקב למיחוש מיבעיא, וכמו שמצינו שהאשים הכתוב (ירמיה מא ט) את גדליה על שלא חש לדברי יוחנן (נדה ס"א ע"א). וזהו לאמר, שבאופן כזה מותר לומר ולקבל לשון הרע:

וגם הולך לקראתך. וגם אין לו ביאור. ויש לפרש באנו אל אחיך, והנה ראינו כי הוא עשו עומד במרדו וברשעו, ולא זו בלבד שמרשיע בביתו, אלא וגם הולך לקראתך:

ויהי לי שור וחמור וכו' (**בראשית לב ו**). לא זכר גמלים. והנראה דהנה העבד כשהלך להביא את רבקה לקח גמלים (בראשית כד י), אמרו רז"ל (ב"ר פ"ס י"ד) הרמז מה גמל יש לו סימן טומאה וסימן טהרה, כך רבקה תוליד את יעקב ואת עשו. וי"ל דבשביל זה הסתיר ענין הגמלים, שלא להטיל קוצים בין עיניו, נ"ל:

ויחץ את העם אשר אתו ואת הצאן ואת הבקר והגמלים. הנה כלל הבקר עם הגמלים. דהנה העלים בשליחותו הגמלים, ושוב חשש כאשר יראה הגמלים יחרה אפו על שהסתיר ממנו הפלגת עושרו גם בגמלים, על כן כללם עם הבקר לבל יוכרו ברור, ויהיה לו תירוץ להיות שאינם בגדר הריבוי, על כן לא הודיעו:

לא זכר בכאן מחמורים. אפשר להיותם מיוחדים לרכיבה ולמשא, היו נחלקים לאנשים לכל אחד לרכיבתו ולמשאו כפי הצטרכו, ובהחלק העם ממילא נחלקים גם החמורים:

וישלח יעקב מלאכים לפניו (**בראשית לב ד**). נ"ל לפרש תיבת לפניו. דהנה ידע שיצטרך להתראות פנים עמו ויצטרך להשתחוות לו, ולא רצה להשתחות לרשע כמו שמרדכי לא רצה להשתחות להמן (אסתר ג ב), כי אסור להשתחות לרשע, על כן שלח המלאכים שיעמדו לפניו בינו ובין עשו, וישתחוה למלאכים ויסבור עשו שמשתחוה לו, (והש"י סייעו באותו מעשה שהי"ת בעצמו עבר לפניו בעת בואו לעשו והשתחוה להש"י, כן מבואר בזהר (ח"א קע"א ע"ב) בפסוק (בראשית לג ג) והוא עבר לפניהם, הו"א רצ"ל הקב"ה, עיין שם בזהר):

מדרש (ב"ר פע"ה ז') וגם הולך לקראתך וארבע מאות איש עמו (בראשית לב ז). ר' לוי אמר הלך ונטל אגרומי ממצרים וכו'. נראה דרשתו דקשה למה אמרו לו המספר של האנשים. וגם הוה ליה למימר הולך לקראתך עם ארבע מאות איש. על כן דרש (על פי קבלתו) ששכר המכס ממצרים, דארץ מצרים אז בזמן ההוא ד' מאות פרסה, אם כן היו רוחב ד' מאות פרסה אצל הספר בין מצרים לשאר ארצות, וידוע לפי המנהג ברוב אצל המלכים דבכל פרסה מעמידין מוכס לגבות המכס, ונמצא כששכר המכס ממצרים, היו צריכין לו ארבע מאות להעמידן בכל פרסה, ואת כולם צוה להעליל על יעקב. זהו שמשמיענו מספר ד' מאות, וגם אמר עמ"ו שצוה אותם בעצה עמו להעליל על יעקב:

(**ב"ר פע"ז א'**) **פרשה ע"ז**. מיכאל ישורן ישראל סבא, מה הקב"ה כתיב בו (ישעיה ב יז) ונשגב י"י לבדו, אף יעקב ויותר יעקב לבדו (בראשית לב כה), עכ"ל. נ"ל כמו שכתוב אצל השי"ת ונשגב י"י לבדו, היינו באין זכות ח"ו ויאמר השי"ת למעני למעני אעשה (ישעיה מח יא, עיין ילקו"ש ישעיה רמז תק"ז), כן ביעקב נאמר ויותר יעקב לבדו, היינו שהעביר כל בניו, וכשהיו ביחד היה גם זכותם מגין, וכהיום נשאר לבדו ולא היה רק

זכותו לבד. וגם באפשר ויותר יעקב לבדו, כי זכות אברהם ויצחק, הנה הם היו גם אבותיו של עשו, אבל זכותו היא שעמדה לו:

עם לבן גרתי (**בראשית לב ה**). תרין במסורה. דין. ואידך אויה לי כי גרתי משך (תהלים קכ ה). כמו שבכאן פירשו עם לבן גרת"י ששמרתי תרי"ג מצות, כן שם אומרת כנסת ישראל אויה לי כי גרת"י משך, על דרך כי עליך הורגנו כל היום (תהלים מד כג), כי לולי תרי"ג מצותיך, הייתי באחדות עמם באכילה ושתיה וחיתון, ואז הייתי לעם אחד. וז"ש אויה לי (בעבור זה אויה לי) כי גרתי משך, להיות שאני משמר ביניהם התרי"ג מצות:

לא אשלחך כי אם ברכתני (**בראשית לב כז**) **ויאמר אליו מה שמך וכו'** (**בראשית לב כח**). מה שייכות זה להברכה. אך הוא דמן הצורך לידע שם המתברך בשעת הברכה, על כן כשהשיבו ששמו יעקב, אמר לו שאין זה שם העיקר, כי כבר נגזר להיקרא שמו ישראל. ובזה תבין וישאל יעקב ויאמר הגידה נא שמך ויאמר למה זה תשאל לשמי (בראשית לב ל), כיון שאתה אין מברך אותי:

רש"י פירש משתנים שמותינו לפי מצות עבודת השליחות ואין לנו שם קבוע. נ"ל דזה נלמד במסורה, דבמנוח גם כן נאמר (שופטים יג יז) למה זה תשאל לשמי והוא פלאי, היינו מכוסה השם מאתנו שאין אנו יודעין איזה שליחות יצונו:

כי על כן ראיתי פניך כראות פני אלקים (**בראשית לג י**). קשה הדבר לומר על יעקב אבינו שיוציא מפיו דבר שאינו, הגם שהיה מחמת היראה. וגם ביותר יוקשה לדמות פני הרשע לפני וכו', וגם רבותינו במדרשים דרשו בזה. ולי הקטן גם כן יש לי לפרש דכוונתו כי על כן ראיתי פניך, רצ"ל מה שאתה רואה שאני מסתכל בפניך, הלא אסור להסתכל בפני אדם [רשע](מגילה כ"ח ע"א), הוא כראות פני אלקים, כי השכינה עברה לפני יעקב, כמו שדרשו (זוהר ח"א קע"א ע"ב) על והו"א עבר לפניהם, על כן מה שהיה נראה לעין שיעקב מסתכל בפניו, הוא לא היה רק שראה פני אלקים ההולך לפניו. ויתפרש כראות כף הזמן, רצ"ל אני רואה פני השכינה, אז אני רשאי להסתכל בפניך, כי איני רואה אותך רק את השכינה:

במדרש (**ב"ר פע"ח ח'**) **על פסוק** (**בראשית לג ג**) **וישתחו ארצה שבע פעמים**. א"ר חנינא בר יצחק לא זז משתטח והולך משתטח והולך, עד שהכניס מדת הדין למדת הרחמים. בא לבאר למה השתחוה ז' פעמים דוקא, הוא להיות בעת הדין מתוח ח"ו, הוא מחמת הסתלקות המוחין כביכול מהז' מדות כנודע, וזה נקרא קטנות. והנה השתחוה ז' פעמים להעלות כל המדות לבינה העליונה, שם נמתקים הדינים ברחמים. ותראה מנהג אבותינו תורה ביום הקדוש והנורא יום כיפורים הוא, אנחנו מביאין דורון לשרו של

עשו, ובו ביום המנהג לכרוע ולהשתחות ז' פעמים, כי הכריעות שבסדר עבודה המנהג בכל ישראל שיכרעו הקהל בפני עצמם והשליח ציבור בפני עצמו, אם כן מיקרי ששה כריעות, וכריעה של עלינו לשבח כורעים ביחד השליח ציבור והקהל הרי ז', ונלמד דבר זה מיעקב להפך מדת הדין למדת הרחמים ביום התשובה בינה עילאה עולם הבא שאין בו לא אכילה ולא שתיה, הבן הדבר. ויש לפרש עוד המדרש על ז' מלכי אדום, ז' פעמים השתחוה עד בא הד"ר המלך הח', יובן למשכילים:

שם (ב"ר פ"פ ה') פרשה פ' ותצא דינה וגומר (בראשית לד א). ר' תנחומא פתח (קהלת ז כח) אדם אחד מאלף מצאתי ואשה בכל אלה, אלא וכו'. בא לבאר למה נאמר ותצא דינה וכו', לא הוה ליה למימר רק וירא שכם בן חמר את דינה בת יעקב ויקח וכו' (בראשית לד ב). על כרחך להורות שעשתה שלא כדין שלא היה לה לצאת, זה שאמר הכתוב ותצא דינה, עם שהיתה דינה כשירה, וגם היתה בת לאה, וגם אשר ילדה ליעקב, ולא היה לצאת חוץ אל בנות הערלים, על כן אירע מה שאירע. וזהו שפירשה התורה היציאה להורות הוראה לבנות ישראל כל כבודה וכו' (תהלים מה יד):

ר' שמואל בר נחמן אמר שגלה בה דרועה. דייק "וירא "אותה "שכם וכו'. הקדים תיבת אות"ה, היה לו לומר וירא שכם בן חמור אותה לסמוך הפועל לפעולה. אך היא לדרוש גם כן וירא אותה שכם, שראה בה שכמה, היינו ביה דרועא שקרוב לשכמה, ומשמיענו התורה שאסור לבת ישראל לגלות זרועותיה, והוא דת יהודית כנודע:

וידבר חמר אתם לאמ"ר (**בראשית לד ח**). ר"ל אמר בג' לשונות של חיבה חיבב הקב"ה את ישראל וכו' (ב"ר פ"פ ז'). בא לדייק הלאמ"ר, הוא מלשונו נשמע לאמר לאחרים. ונלמד מפרשתו של אותו רשע מה שנצטוינו אהבה לאהוב את הש"י, הנה נדע מדריגות אהבה מאהבה הגשמיות הנזכר בפרשתו של אותו רשע, וכמים הפנים לפנים מצינו בהש"י חיבב אותנו בה' מדריגות הללו, "דביקות "חשוקה "חפיצה "אהבה "דיבור, כן יהיה לנו מצות אהבתו, וחובה עלינו לאהוב אותו ית"ש בכל אלו הה' מדריגות:

בפסוק (בראשית לה ב) והטהרו והחליפו שמלותיכם, א"ר יוחנן כל כסות בכלל עבודה זרה (ב"ר פפ"א ג'). על כרחך הכוונה שעל כן צוה להם להחליף שמלותיהם כשיהיה להם בגדים משלל שכם והיו בגדי גוים, וכן ישראל הלובש בגדי נכרים בכלל עבודה זרה הוא, הגם שהוא אינו יודע מה עבודה זרה הוא זו, ואין כוונתו אלא ללבוש את הבגד העשוי כך וכך, עם כל זה בגדי כל הגוים מבראשית ניתקן בגד כל אחד כפי בחינת עבודה זרה שלהם, על כן אסור לבן ישראל ללבוש בגד כבגדיהם, כי בקל ח"ו יתפתה לכל התאוות, על כן נצטוו ישראל ולא תלכו בחקות הגוי אשר וכו' (ויקרא כ

כג). שלא שינו את לשונם (ויק"ר פל"ב ה'). וזה היה שולח לעשו כה תאמרון לו שלא שניתי את לשוני ואיני מתיירא ממנו יעויין שם דבריו, והדברים ארוכים אצלי הרחבנו הביאור בדברים הללו במקום אחר בסוד חברים מקשיבים, איך בעוה"ר לימוד לשונות גוים סיבת אריכות גלות, וכבר מבואר הענין אצלינו בפסוק (בראשית ב כב) ויבאה אל האדם (בראשית ב כג) ויאמר האדם וכו' לזאת יקרא אשה וכו', ודרשו חז"ל (ב"ר פי"ח ד') מכאן שנברא העולם בלשון הקודש, והנה לא במקרה הוא משמיענו התורה בכאן דייקא שנברא העולם בלשון הקודש. אבל הנרצה בזה דהנה ברית הלשון מכוון נגד ברית המעור כמבואר בס"י, וכמו שבברית המעור יש ב' נקבים, אחת להשפיע שפע להוליד בדומה במקום הראוי, ולא במקומות זרים ולא להריק לאשפות, והצנור הב' להריק המותרות. והנה כן הוא בברית הלשון צנור השפעת הדעת באותיות א' הוא אותיות לשון הקודש, הוא השפע הנרצה להשפיעם במקום הראוי, והם מילדות כי חיות הנה, והב' הוא המותרות שארי הלשונות. ובהגיע תור האדם להשפעות השפע מברית המעור, הנה מן הצורך שיהיה שלם גם בברית הלשון, ובאם ח"ו מרגיל לשונו בלשונות אחרים וזרים, הנה ברית הלשון מריק לזרים, הנה כמו כן ח"ו תולדות ברית המעור לא ירצו, הבן הדבר. הנה תראה זאת התורה בנועם דבריה תשמיענו זאת בזיווג הראשון דאדם קדמאה שנברא בעולם בלשון הקודש. ומכאן תתבונן כוונת הקליפה בגזירת המלכות בימים ההם בזמן הזה, וי לון לבני נשא דלא משגיחין על יקרא דאורייתא, הנה תתבונן דבזה נגאלו אבותינו ממצרים שלא שינו את לשונם, ועל ידי זה היו גדורים מן העריות, הנה יעקב אבינו היה גדור והיה שומר הברית בן פ"ד שנה היה ולא ראה טפת קרי מימיו, הנה הלך לבית לבן לקחת לו משם אשה להוליד תולדות נשמות קדושות, שמר עצמו מחטוא בלשונו ולא שינה את לשונו. וזה ששלח לעשו כה תאמרון וכו' כה אמר עבדך יעקב עם לבן גרתי (בראשית לב ה), בעת אשר גרתי עם לבן הייתי מדבר בלשון הקודש, על כן תרי"ג מצות שמרתי ולא יכול לי, כן כה תאמרון לאדוני לעשו שאין אני מתיירא ממנו, שאני מספר בלשון הקודש, הבן הדבר. וזה רמיזת המסורה עם לבן גרתי, ואידך (תהלים קכ ב) י"י הצילה נפשי משפת שקר מלשון רמיה וכו', (תהלים קח ה) אויה לי כי גרת"י משך וכו' (תהלים קכ ה), והם גורמים להסיתני ולהדיחני משפת אמת אל שפת שקר ולשון רמיה, הבן הדבר ודרוש וקבל שכר:

וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו (**בראשית לב ד**). יש לפרש על פי המדרש (ב"ר פע"ה ה') והזהר (ח"א קס"ו ע"ב) שהניח לו המלכות תחילה וקיבל אדונותו עליו, והיה קורא לעצמו עבד עד לעתיד במהרה בימינו. והנה מבואר בגמרא (סנהדרין צ"ו

ע"א) דנבוכדנצר נטל שכר על שפסע ג' פסיעות בדבר כתיבת האיגרות לחזקיה, ושינה המכתב וכתב קודם לאלקא רבא ואחר כך לחזקיה. הנה יעקב ברצונו לכבד את עשו בזמן ההוא, הקדים שם עשו לשמו, וכך אמר ליה השליחות הזה אל עשו אחי וכו' כה אמר עבדך יעקב. וזה הפירוש וישלח יעקב מלאכים לפניו, היינו קודם לשמו לקדום את עשו אחיו. ואפשר לומר קצת בהפוך, מדאשכחן באנטונינוס שכתב רבינו הקדוש אליו מנאי עבדך יהודא למרן מלכא אנטונינוס, ואמר על זה לא טוב אנכי מאבותי, הנה הקדים אף על פי כן את שמו לאנטונינוס, דאין קפידא בזה כיון שקורא את עצמו עבד, ואם כן פירוש הכתוב בכאן הוא כך, וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו, היינו להקדים את שמו אל עשו, ואין קפידא כיון שאמר כה אמר עבד"ך יעקב:

וישלח יעקב מלאכים "לפניו (**בראשית לב ד**). "מלאכים "ממש (ב"ר פע"ה ד'). ממש דייק מתיבת לפני"ו, דהיינו שהם בפניו ממש, ונרמזים בשמו ב' פעמים מלאך כנ"ל:

ויצו אתם לאמר כה תאמרון לאדוני לעשו כה אמר עבדך יעקב וכו' (בראשית לב ה), ואשלחה להגיד לאדוני למצא חן בעיני"ך (בראשית לב ו). מה שיש לדקדק במקראי קודש הללו. א', לאמר אינו מובן. ב', כה תאמרון "לאדוני "לעשו, הנה למה קראו אדוניו שלא בפניו, (עיין באלשיך מה שתירץ על זה, ועדיין לא נתיישב, עיין שם). ג', לאדוני לעשו בב' למדין. ד', ואשלחה להגיד לאדוני למצא חן בעיניך, לפי שיעור הכתוב שקראו אדוני בלשון נסתר, היה לו לומר למצא חן בעיני אדוני. אך הוא דהנה מצינו בנחמיה (ב ד) ואתפלל אל י"י, (נחמיה ב ה) ואומר למלך, שזה דרך הצדיקים שמדברים בדביקות הבורא, מדברים מאמרם שיובנו על שתי פנים, דהיינו עיקר תפילתם אל הבורא ית', וגם כן יצדק מאמרם למטה בגשמיות. וכזה עשה יעקב אבינו, ונכתב בתורה ללמד לבניו לדעת, הנה אמר ויצו אותם לאמר, שצוה להם ולמד להם ענין האמירה שידברו על ב' פנים, כה תאמרון ר"ל בלשון הזה תדברון, ויסבול הענין ב' דברים, היינו לאדוני להשי"ת, ולהבדיל גם כן לעשו, כה אמר עבדך יעקב עם לבן גרתי וכו', הנה הוא תפילה ומליצה בעדו להבורא ית', שעם היותו בבית לבן הרשע שמר תרי"ג מצות, וגם כן הוא שליחות לעשו שלא נעשיתי חשוב, רק גר ולא נתקיימו הברכות. ויהי לי שור וחמור וכו', להבורא ית' הוא מליצה, כמו שאמרו ז"ל במדרש (ב"ר פע"ה י"ב) שור זה יוסף, וחמור זה ישששכר, צאן אלו ישראל, ועבד זה דוד, ושפחה זו אביגיל, שכל אלו עתידין לצאת ממני, והנה הוא מליצה להבורא ית'. וגם כן כפשוטו הודעה לעשיו. ואשלחה להגיד לאדוני להבורא ית', וגם כן כפשוטו למצא חן בעיניך, הנה להבורא ית' אמר ואשלחה כל הנ"ל להגיד לאדוני, להמשיך בחינת מיין נוקבין לאדוני היא השכינה, למצא חן

בעיניך דהיינו שימצא אדונ"י היינו השכינה בחינת אדני חן בעיניך, באומרה במאי ברא אתינא לקמך דייקא פנים בפנים. ולעשו הוא כפשוטו. על כן לא אמר למצוא חן בעיני אדוני, כי כוונתו היה בגבהי מרומים, שתמצא השכינה חן כביכול להתהוות היחוד פנים בפנים, כל זה סיפר להשי"ת שזאת היתה כוונתו בתרי"ג מצות, ששלח להגי"ד ר"ל להמשיך להשכינה בחינת מיין נוקבין, וכן הנשמות שהוליד ואשר הם כבר התולדה שלו, גם כן זאת כוונתם לצורך גבוה. ולעשו דיבר כפשוטו. וזה למד בדקדוק הדיבור למלאכים שיהיה מאמרם סובל ב' הפירושים, ונכתב זאת התורה ללמד לבניו דעת איך יהיה מנהגם בגלות עשו. ולזה יצדק גם כן הלאמ"ר הנ"ל, לאמר לדורות והבן:

וישלח יעקב מלאכים לפניו וכו' (**בראשית לב ד**). דהנה נאמר למעלה (בראשית לב ב) ויפגעו בו מלאכי אלקים, דבא על הספר של ארץ ישראל, ופגעו בא מלאכי ארץ ישראל בבואו דרך פניו לארץ ישראל, ומלאכי חוץ לארץ נשארו לאחוריו ויקרא שם המקום ההיא מחנים ב' מחנות, שבכאן היו ב' מחנות אצלו, וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו, מאותן המלאכים שהם לפניו דהיינו ממלאכי ארץ ישראל שלח. וז"ש ארצה שעיר וכו', שאין להם רשות ללכת שם, אבל פקודתו שמרה רוחם ויכולים לעשות שליחותם מכאן, על כן לא הלכו רק וישובו המלאכים וכו' (בראשית לב ז), כי עשו שליחותם מכאן:

ויירא יעקב מאד ויצר לו וכו' (**בראשית לב ח**). כפשוטו יש לפרש ויירא יעקב מאד, שראה שעלה מורא ומורך בלבבו, ויצר לו שהיה מצער את עצמו למה לו כזאת שמתיירא, כי חרפה הוא לצדיקים לירא מאיזה נברא שבעולם, רק מהבורא כל, כענין שאמר החסיד (הביא בעל חובות הלבבות) בעת שראה אותו חבירו מתבודד במקום המסוכן מחיות רעות, ושאל את פיו היאך יערב לנפשו להתבודד במקום כזה ואינו מתייירא, השיבו בתם לבבו שמתבושש מהבורא אשר יאתה לו לבדו היראה לירא מלפניו דייקא, הוא מתבושש ממנו שייירא מאיזה נברא מנבראיו. וזה דרך הצדיקים בנפול עליהם איזה יראה משום נברא או דבר בעולם, אזי מעלין על דעתם שאין לירא משום נברא רק מהבורא ית', רק שיראה זאת באה לו להזכירו יראת הבורא ית', ומתבונן תיכף רוממותו ית' ונופל עליו יראתו ית', וממילא מתבטל ממנו יראת הנברא. וענין דבר זה הוא כי כל המדות המה נבראים מהבורא ית', ואם כן מדת היראה גם כן נבראת מהבורא ית, ואם כן למה תהיה כזאת שייירא אדם מאיזה דבר שבעולם, כיון שאין זה רצונו ית' רק לירא מפניו דוקא. אך הענין הוא שכל המדות נפלו בשבירה, כידוע מענין ז' מלכי אדום, דגם שנתקנו אחר כך כל המדות כנודע, הלא נשארו ניצוצי קדושה מכל המדות בקליפה, ומתבררים בכל עת על ידי מעשה הצדיקים וזה שעשועיו ית'. והנה בבא אל האדם איזה יראה מדבר

שבעולם, זהו על כרחך מיראת הבורא ב"ה שנפלה מדת הגבורה בשבירה, ובהעלות האדם את זאת היראה ליראת הבורא דייקא, אזי מעלה את ניצוץ היראה מסוד השבירה לתקנו בתיקון בסוד מעשה בראשית, וכן הוא בכל המדות. וכאשר תדע כל זה אז תבין דרך הצדיקים שאינם מתייראים משום דבר שבעולם, רק בבא עליהם היראה העולמיות, אזי יודעים שזה באה להם מהשבירה להעלותה, ומסיחים דעתם ממנה ומשימים על לבם יראת הבורא, ותיכף ומיד תוסר מהם היראה העולמיות כי מעלים אותה לשורשה. והנה בראות יעקב אבינו שמתיירא מאוד, דהיינו שמסיח דעתו ממנה ואף על פי כן מתייירא, אזי היצר לו מאוד שנצטער על מה זה ועל מה זה, וחשב פן ואולי ח"ו נגמר הדין, על כן עשה פעולה טבעיית ויחץ את העם וכו', והבן. וכשתבין כל הנ"ל, תבין מ"ש דוד (תהלים קיט לט) העבר חרפתי אשר יגורתי, כי לחרפה הוא לצדיקים לגור מסביב מדברים עולמיים, וכן שמעתי הענין של זה הפסוק מגדולי עולם, והבן:

ויצר (**בראשית לב ח**). ג' במסורה. דין. ואידך בשופטים (ב טו) ככל אשר יצאו יד י"י וכו' וכאשר נשבע י"י להם "ויצר להם מאוד. ואידך באמנון (שמואל ב' יג ב) ויצר לאמנון להתחלות בעבור תמר אחותו. ומסרו סימן "יעקב "אישתבע "לאמנון. נרמז באלו הג' "ויצר, אלו הג' עבירות שאמרו חז"ל (סנהדרין ע"ד ע"א) יהרג ואל יעבור, ואסור לשמוע לשום אדם כמו שאסור לשמוע אל היצר בכל העבירות, בהיות אם אדם אחד יורד לחייו בכדי שיעבור על אחד מג' עבירות, הא המסית מתכוון להנאתו הוה כמו היצר, מה שאין כן באינך עבירות כשהגוי מתכוין להנאתו, לא מיקרי "יצר ויעבור ואל יהרג. והנה בכאן נאמר ויצר אצל שפיכות דמים פן יבא והכני וכו' (בראשית לב יב), בשופטים נאמר ויצר אצל עבודה זרה שעבדו, באמנון אצל עריות, והסימן שנמסר "יעקב "אשתבע "לאמנון, הוא על פי מאמרם ז"ל (ב"ר פ"ע ד') אצל "וידר "יעקב "נדר וכו' ושמרני בדרך וכו' (בראשית כח כ), דרשו בו ושמרני מעבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים, בתיבות הללו נרמזו כל הג' יעקב אשתבע לאמנון, היינו יעקב נשבע בעת נדרו שיהיה בעל "אמונה, ולא יבא ח"ו לידי עבודה זרה, וכן יעקב אשתבע "לאמנון שלא יבא לידי עריות ושפיכות דמים כמו שאירע לאמנון, ונפקא מינה להורות אם היצר מסיתו ח"ו, ישבע לו כדאשכחן בבועז (ויק"ר פכ"ג י"א):

"**ורוח תשימו בין עדר וכו'** (**בראשית לב יז**). תיבת "רוח נמסר ב' במסורה. דין ורוח תשימו וכו'. ואידך באסתר (ד יד) "רוח והצלה יעמוד ליהודים. הוא שדרשו רז"ל (ב"ר פע"ה י"ג) שבזה שצוה לעשות רוח בין עדר לעדר, הוא רמז שלא יהיו הצרות בגלות

תכופות זו לזו בכדי שיוכלו לסבול, על כן מניחין להם ריוח בין גזירה לגזירה. וזהו ורוח תשימו וכו', ובזה רוח והצלה יעמוד ליהודים:

כי במקלי עבדתי את הירדן הזה (**בראשית לב יא**). נרמז בכאן ברמזי התורה שיעברו ישראל את הירדן בי' לחודש ניסן (יהושע ד יט), כי איתא בקרנים ובפירוש דן ידין שחודש ניסן נקרא "מקל, (עיין שם טעמו ונימוקו עמו), וכן הוא בגימטריא "מקל. נמצא נרמז "במקלי, "במקל י' עברתי את הירדן, דהיינו בי' לחודש ניסן עברו ישראל את הירדן בחרבה:

ושמתי את זרעך כחול הים וכו' (**בראשית לב יג**). נשאלתי למה לא אמר ככוכבי השמים, והקושיא רבה דליכא למימר דכוונתו על מה שנדבר עמו בחלום בצאתו מבאר, הנה שם (בראשית כח יד) נאמר כעפר הארץ, על כרחך הכוונה על מה שדבר לאברהם על אודותיו, כמ"ש לו הש"י כי לא אעזבך עד אשר אם עשיתי את אשר דברתי לך (בראשית כח טו), שעליך היה הכוונה בדברי לאברהם, ולאברהם נאמר ככוכבי השמים וכחול וכו' (בראשית כב יז). והשבתי על פי מה ששמעתי מכבוד מרן הרב הקדוש מהרמ"מ מ"כ בק"ק רמנאב זצוק"ל, שאמר על מה שנאמר לאברהם ושמתי את זרעך ככוכבי השמים וכחול וכו'. והקשה מרן זצלה"ה כיון שהבטיחו הש"י להרבות זרעו ככוכבים, למה לו להבטחת "כחול, הלא כוכבים הם רבים בכמות ואיכות מחול הים. ותירץ מרן זצלה"ה שזה הבטחה גדולה מאוד, כוכבי השמים הוא הבטחה שיהיה לזרעו בטבע אהבת הבורא ית', דמיון הכוכבים אשר נראה לעין כל תנועתם והתלהבותם מחמת תשוקתם ליוצרם המוציא במספר צבאם, והנה דבר זה הוא לפלא בעיני כל איך יצוייר בנפש אהבה ויראה כאחת, כי האהבה התקרבות האוהב לנאהב, ויראה היא רחקות וצמצום. והנה אף על פי כן הבטיח הש"י לזרע אברהם, הגם שיהיו ככוכבי השמים באהבתם ותשוקתם הנכבדת, עם כל זה יהיה להם גם בחינת יראה הרוממות מהבורא ית', שהוא דמיון חול הים שמושפע בו בחינת יראה, כמד"א (ירמיה ה כב) האותי לא תיראו נאום י"י אשר שמתי חול גבול לים, והבן. (והדברים עתיקין שצריך אדם להיות בבחינת צמצום והתפשטות, כי האהבה הוא התפשטות והיראה צמצום והמ"י), עד כאן דברי הקדוש זצולה"ה. והנה זכור תזכור את אשר כתבנו בפסוק (בראשית לב ח) ויירא יעקב מאוד ויצר לו, שהיה מצער את עצמו על שמתיירא מאוד, ולא הועילה לו מה שהוא מדרך הצדיקים בהגיע להם יראה להעלותה ליראת הבורא ית'. וז"ש בתפילתו הלא אתה הבטחת להיות כחול היום, דהיינו ביראת הבורא ית' שעל ידי זה מבטלים יראות העולמיות, התבונן מ"ש לעיל בפסוק ויירא ותבין, על כן לא זכר ככבי השמים, כי

זה בחינת אהבה, דוק בדברי ותמצא טוב טעם ודעת. והנה אף על פי כן הגם שלא זכר צבא השמים, אף על פי כן בכוונתו היה גם לצבא השמים, היינו להורות כוונתו לאותו הבטחה שהבטיחו הש"י לאברהם ושמתי את זרעך ככוכבי השמים וכחול וכו', על כן נמסר במסורה ב' פעמים "אשר "לא "יספר. דין. ואידך בירמיה (לג כב) אשר לא יספר צבא השמים. והנה המהבילים מהפלסופים הכניסו את עצמם למנות ככבי השמים, וכן חול הים על ידי תכונה וחכמת המדידה, הנה באת המסורה אשר לא יספר דין, ואידך אשר לא יספר צבא השמים, והנה צבא השמים המה המלאכים, ודאי אי אפשר למנותם, כן החול אי אפשר למנותם על ידי שום חכמה, ושקר ענו הפלסופים:

ויעקב נסע סכתה ויבן לו בית וכו' (**בראשית לג יז**). יש לפרש בפסוק הזה כמה רמזים, כי על פי פשוטו צריך גם כן להבין מה חידשה לנו התורה בהודיענו זה. ויש לפרש על חג הסוכות שהוא זמן שמחתנו לשמוח לפני י"י אלקינו, להורות כי זה כל האדם לעבוד את הש"י, וכל קנינים המדומים שבעולם הזה הם חולפים ועוברים כסוכה בכרם, על כן נצטוינו אז בזמן השמחה לישב בסוכה ולשמוח לפני י"י כי זה עיקר. ונרמז "ויעקב נסע סכתה, היינו כללות האומה הנקרא יעקב, כשנוסע סוכותה ר"ל כשהגיע עד חג הסוכות, אז "ויבן לו בית, כבר ידעת (ספר יצירה) כי אות נקרא "אבן ותיבה "בית, אם כן כל אות במילואו גם כן נקרא בית, כיון שהיא תיבה כזה "אלף "בית. ואם כן נרמז בכאן ויבן לו בית, שבונה לעצמו בתים מתיבת יעקב, דהיינו במילואו כזה "יוד "עיין "קוף "בית, בגימטריא "תשמח. להורות שאז הוא זמן שמחתנו לשמוח בהש"י, ואז נשתלם שם יעקב במילואו וטובו. "ולמקנהו, היינו קנית העולם עשה סוכות, ר"ל על ידי השמחה בי"י מתבונן שכל הקנינים שבעולם הם דמיון סוכות אשר בין לילה היו וכו', וזהו "עשה שעושה אותם במחשבתו כלא ואפס דמיון סוכה בלי קביעות, על כן קרא שם "המקום של כל העולם סוכות (שאין לו קביעות). ויהיה גם כן המילוי יעקב לבד זולת הפשוט בגימטריא "ימתיקו, שאז ממתקים הדינים כנודע מכוונת הסוכות, וזהו ויבן לו "בית. וזהו ולמקנהו (ר"ל לאותיות הפשוטות שלו שהם קנינו בעצם), עשה "סוכות, היינו יעקב בגימטריא ב' פעמים "סוכה, להורות דבאיתערותא דלתתא איתער עובדא דלעילא תרין סוכות, אימא עילאה לחפייא על זעיר ונוקב', ואימא תתאה לחפייא על בניה, והבן:

וירמוז עוד יעקב במילואו כנ"ל, בגימטריא "תשמח כנ"ל, מרמז לשיעור הסוכה ז' על ז' טפחים וגובהה י' טפחים, אם כן חלל הסוכה ת"ץ טפחים, והסכך מ"ט והקרקע גם כן מ"ט, וב' דפנות שלמים כל אחד ע' טפחים, הרי ק"מ טפחים, והשלישית אפילו טפח הרי י' טפחים, תחשב סך הכל היינו ת"ץ מ"ט מ"ט ק"מ י', הרי בגימטריא "תשלח, והאדם

היושב ונכלל בתוכו ראשו ורובו בי' מדרגותיו, דהיינו להיכלל מחשבתו חכמה בינה דעת דיליה עם המדות חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות, שהם יראתו ואהבתו וכו' כנודע, להיכלל הכל בסוכה העליונה להש"י דייקא, הרי תשמח. וזהו ויעקב נסע סוכותה ויבן לו בית, היינו יעקב במילואו כנ"ל:

וירמוז עוד ויעקב נסע סוכותה, (כשקהל עדת יעקב בא לחג הסוכות), ויבן לו בית, ר"ל בונה לתיבת "סוכה "בית, דהיינו מילוי סוכה כזה סמ"ך ו"ו כ"ף ה"א, בגימטריא "רחל שהיא עקרת "הבית ביתו של יעקב, שגורמין יחוד העליון פנים בפנים "יעקב "ורחל כנודע:

וירמוז עוד ויבן לו בית, מילוי סוכה זולת הפשוט, בגימטריא קמ"ז מנין שנותיו של יעקב, מנין ז' פעמים אהיה זמין אנא לאולדא, היינו התיילדות ז' המדות היוצאים, וניתקנים בבינה סוד הסוכה החופפת על הבנים, ונקראת אהיה כנודע:

וירמוז עוד ויבן לו בית, סוכה במילוי כזה סמ"ך וי"ו כ"ף ה"א, בגימטריא רמ"ח שהוא דרגא דיעקב רחמים, ומורה על תיקון רמ"ח איברים של האדם הנכנס לסוכה, להיכלל בתוך אימא עילאה בסוד העיבור ויוצא משם כבריה חדשה, והמילוי לבד זולת פשוט, הוא בגימטריא "זקן, הוא התעוררות הרחמים זקן "אהרן שיורד על פי מדותיו (תהלים קלג ב) על ידי מצות הסוכה, והבן:

וירמוז עוד ויבן לו בית. סוכה במילוי כזה סמ"ך וי"ו כ"ף ה"י, בגימטריא "רנז. שהוא סך שיעור העבירות שחייבים עליהם מלקות, שנתנו בהם דורשי רשימות סימן "ילקו "זרים, ועל ידי מצות הסוכה יזכה לתקן מה שקלקל בלאוין שחייב עליהן מלקות, ויזכה לעשות מהן "נזר הקדש שהזדונות יתהפכו לזכיות, (עיין מ"ש הרב הקדוש מה"ו לוי יצחק זצוק"ל בסוד ראשון לחשבון עונות (תנחומא אמור סי' כ"ב) עיין שם). והמילוי לבד זולת הפשוט, בגימטריא קס"ו מנין אחוריים דשם ס"ג שהוא בבינה סוד הסוכה, שעל ידי האחוריים הללו ניתקנו המידות שהם הויה "אדני, בגימטריא הפשוט של הסוכה, והבן שעל כן הם מתמלאים מאחוריים דס"ג, השי"ת יראנו נפלאות מתורתו:

וירמוז עוד ויבן לו בית. מילוי סוכה כזה סמ"ך וא"ו ה"ה כ"ף, בגימטריא רמ"ג. רמז בבוא קהל עדת יעקב לחג הסוכות ומקיימים מצותיו, יוחשב לפני השי"ת כאילו קיימו כל שאר רמ"ג מצות הנותרים, חוץ המחוייבים באותו החג שהם חמשה. היינו א', לישב בסוכה. ב', ארבעה מינים. ג', להקריב מוסף בז' ימי סוכה. ד', להקריב מוסף שמיני עצרת. ה', שמחה:

וירמוז עוד ויעקב נסע סכתה לחג הסוכות, ויבן לו בית, "סוכה במילוי כזה סמ"ך וי"ו כ"ף ה"ה, בגימטריא רנ"ב שעל ידי מצות הסוכה מתקנים רנ"ב איברין דשכינתא. והמילוי לבד זולת הפשוט בגימטריא קס"ג, מנין "נצח "הוד, שעל כן שואבין בסוכות רוח הקודש (ירושלמי סוכה פ"ה ה"א), שמנצח והוד יניקת הנביאים, ואפילו בזמן שאין חזון נפרץ, שואבין רוח הקודש מעין נבואה, או מנין שם אהו"ה במילוי יודין שהוא שם הדעת, שעל ידי מצות סוכה באים לידי דבקות וידיעת בוראם, ומבטלים הדיעות רעות ואמונת כוזבת, על כן הבחינה יהיה לעתיד במהרה בימינו במצות סוכה לאומות העולם, שיבעטו בה ולא יוכלו לעמוד בנסיונה כדאיתא במסכת ע"ז (ג' ע"א):

וירמוז עוד ויעקב נסע סכתה (כנ"ל) ויבן לו בית, ר"ל לתיבת "לו בונה בית היינו מילואו, כי תיבת לו מרמז לקצוות כנודע שכל אחד כלול מכולם, ו' פעמים ו' בגימטריא ל"ו, הוא סוד "אלה מאלקים. והנה כשבונים בית היינו מילוי למ"ד ו"ו, בגימטריא אלקים בשלימות, היינו אתוון מ"י בינה העליונה סוכה העליונה הממלאת לאתוון לו היינו הקצוות, בסוד המוחין דגדלות בסוד הכתוב (דברים כב ו) "והאם רבצת, והמשכיל על דבר יפרש הענין ויעקב נסע סכתה, היינו שיעקב כשהוא עדיין בקטנות, נוסע סכתה לסוכה העליונה בכדי לקנות המוחין כנודע, ועל ידי כך ויבן לו בית כנ"ל, ויובן על ידי זה בעיון קל ולמקנהו עשה סוכות, והבן:

וירמוז עוד ויבן לו בית לו במילוי כזה למ"ד וא"ו, בגימטריא "לבנה. הוא סוד תיקון מילוי הלבנה סיהרא באשלמותא, כי בכסא ליום חגנו (תהלים פא ד) הלבנה נכסית (ר"ה ח' ע"א), ובט"ו לחודש נהירין אנפהא כנודע. והמילוי לבד זולת הפשוט בגימטריא נ"א, הוא סוד הנ"א ימים מראש חודש אלול עד שמיני עצרת, שאז היחוד השלם בקירוב בשר, ובעוד דאיהו עם מלכא שאל מה דבעי ויהיב לך (זוהר ח"א ס"ד ע"ב). וזהו עשו לי סעודה קטנה שאהנה ממך דייקא בקירוב בשר, וזהו הושיעה "נא הצליחה "נא (תהלים קיח כה):

וירמוז עוד ויבן לו בית. לו במילוי כזה למ"ד וי"ו, בגימטריא צ"ו. הוא סוד תיקון עולם העשיה, דתמן "אל "אדני בגימטריא צ"ו, (עיין בכוונת צו את בני ישראל (במדבר כח ב)), ומבטלים הקליפות אשר מתגברים בעולם הזה הנקרא צו, כמד"א (הושע ה יא) כי הואיל הלך אחרי צו כנודע. ובמילוי לבד זולת הפשוט, הוא סוד השמירה מהקליפות ששים גבורים סביב לה מגבורי ישראל (שיר השירים ג ז), עיין בחסד לאברהם בסוד מטתו שלשלמה, ותבין:

וירמוז עוד כפשוטו השטחיות הפסוק ויעקב (הוא זעיר אנפין), נסע סכתה (לסוכה העליונה אם הרבצת על הבנים), ויבן לו בית (מלכות בהתגדלותו אחר כך במוחין, אז אחר ובנית ביתך (משלי כד כז), תיקון קומת הנוק' ביחודא שלים, אז) ולמקנהו (היינו הקנינים של הבית היינו עולמות בריאה יצירה עשיה), עשה סוכות שאז חופפת אימא תתאה על הבנים דמיון אימא עילאה דאוזיפת לברתא מנהא, (עיין בזהר בראשית (דף ב' ע"א) בסוד עליית רגלים, ועיין בפירוש זהר הרקיע). על כן קרא שם המקום סכות (לשון רבים, לרמז על הסוכה עילאה ועל הסוכה תתאה, והבן והש"י יראנו נפלאות מתורתו:

"**כי על כן ראיתי פניך כראות פני אלקים** (**בראשית לג י**). ב' במסורה. דין. ואידך מתי אבא וארא "פני אלקים (תהלים מב ג). יש לרמז דהנה קשה הדבר על יעקב אבינו לומר מפיו דבר כזה לעשו הרשע שחשוב בעיניו ראיית פניו כראות וכו'. אבל הנרצה הוא שביקש ממנו שיקח את המנחה, והנה הוא כיון במנחתו זאת ענין שיצוה י"י לישראל השעיר לעזאזל ביום הכיפורים, על כן שלח לו תק"פ בהמות מנין "שעיר. וז"ש לו ולקחת מנחתי מידי כי על כן ראיתי פניך כראות פני אלקים, רצ"ל בעבור המנחה הזאת אזכה לראות פניך כראות (כף הזמן), רצ"ל בעת אשר אראה פני אלקים ביום הנבחר לבא לקודש הקדשים, אז אראה גם את פניך ליתן לך מנחה ותתהפך לעבד לי. וזה שרמזה המסורה שהוא הנרצה על בית המקדש, ז"ש מתי אבא ואראה פני אלקים, דקאי על בית המקדש:

ויבא יעקב שלם עיר שכם וכו' (**בראשית לג יח**). יש לרמז מה שגזרו רז"ל (ר"ה כ"ט ע"ב) בשב ואל תעשה בהנך תלת מילין, דהיינו שופר לולב מגילה, אם יבא עת מצותן בשבת קדש תדחה המצוה, ובודאי הגם שגזרו הדבר כדי שלא יבא האדם לידי חילול שבת, עם כל זה בודאי לא היו גוזרים לבטל אם לא שידעו כי כח השבת תעמוד במקום המצוה, ואפשר לעשות התיקון שניתקן במצוה על ידי שמירת שבת. והנה מי שיראה בעין השכל יראה דשלשה שמות שנקראים שבת, היינו שבת כלה מלכתא, הם נגד הג' מצות הנ"ל, ואין כאן מקומו כי יתארך הענין. ובקיצור אודיעך "שבת בגימטריא "קשיא "רפיא, הוא סוד ב' ימים דראש השנה שצריך להמתיקם על ידי השופר כנודע, הנה שבת פועל זה: וענין הלולב להמשיך ה' חסדים מהיסוד לנוק', הנה נקראת שבת "כלה "כל ה', כל יסוד כנודע ממשיך ה' חסדים, על כן נקראת הנוק' "כלה. וענין המגלה מגלה נקראת, הוא סוד שם הנקרא אדני "דינא "דמלכותא, הנה מגלה נקראת בי"א בי"ב בי"ג בי"ד בט"ו (מגילה ב' ע"א), בגימטריא אדני שם הנקרא, לא פחות ולא יותר, פחות היא י', ויותר הוא ט"ז, יט"ז בגימטריא שם הנכתב, הנה הוא סוד דינא דמלכותא אסתר "מלכה

בגימטריא צ"ה, לבטל קליפות המן כי יד על כס י"ה מלחמה לי"י בעמלק (שמות יז טז) , הנה נקראת שבת "מלכה לפעול כל זה, דוק והתבונן. על כן יש לרמז הענין פה ויבא יעקב "שלם, ר"ת "שופר "לולב "מגילה, ר"ל שיעקב היינו קהל עדתו מביא הג' מצות אלו בשלימות, עיר שכ"ם כשמעורר אור שבת "כלה "מלכתא ר"ת שכ"ם, נעשה גם כן התיקון בשלימות של ג' מצות הנ"ל, על כן מותר לבטלם בשב ואל תעשה:

ובני יעקב באו וכו' כי נבלה עשה בישראל לשכב את בת יעקב וכן לא יעשה (**בראשית לד ז**). להבין על פי פשוטו התחיל בישראל וסיים ביעקב. גם מהו וכן לא יעשה. ונ"ל דהנה ידוע דיסוד הוא שורש הכל, ואם יארע איזה מקרה בשורש ירגישו כל הענפים. והנה יעקב ובניו בהם היו כלולים כל הנשמות מישראל, והם השורש לכולם וכולם ענפים מסתעפים מאתו, על כן על גוף המעשה לא התעצבו כל כך כיון שאנוסה היתה ואין אשמה בזה, אבל כיון שאירע דבר ערוה בזרע יעקב, ימשך הפסד בדבר לזרע ישראל שיתאוו לתאוה ח"ו. וז"ש כי נבלה עשה בישראל, ר"ל שעשה דבר נבלה לכל ישראל לשכב את בת יעקב, הואיל ששכב עם בת יעקב, וכן לא יעשה ר"ל בשביל זה גדלה חמתם על הדבר הזה, אף על פי דאונס רחמנא פטריה בכל מקום, ר"ל שלא יהיה עוד דבר נבלה כזה שתמשך הפסד לכל העדה בעבורה, כי לא יהיה עוד איש כללי ושורשי כיעקב אבינו, נ"ל: ויש לפרש עוד על פי פשוטו, להיות עדיין לא נקרא שמו ישראל, רק המלאך בישרו שהש"י יקרא שמו ישראל, ואמר לו הטעם כי שרית וכו' ועם אנשים ותוכל (בראשית לב כט), היינו שנתגבר ונשתרר על כל איש העומד לנגדו להרע לו, על כן נתעצבו האנשים באמרם כי נבלה עשה בשם ישראל המורה כי שרית וכו'. והנה שכם נתגבר ונשתרר ועשה המזימתה לשכב את בת יעקב, ושמא תאמר אין זה קפידא לשם ישראל, כי שם ישראל מורה השתררות על העומד להרוג ולעשות לו רעה, מה שאין כן בשכיבה עם בתו. לזה אמר "וכן "לא "יעשה, כיון שזה פועל מגונה כי לא יעשה כן, אם כן זה מקרי השתררות עליו ח"ו לעשות לו רעה, על כן קנאו בדבר, נ"ל:

ויאמר יעקב אל שמעון ואל לוי עכרתם אותי וכו' ונאספו עלי והכוני ונשמדתי וכו' (**בראשית לד ל**). הנה זה דברנו תמיד האיך אפשר לומר דבר שיצא מפי אותו צדיק שלא יעשה רושם, הלא רוח ה' דיבר בו וכי נתקיים ח"ו דבר זה, ואיתא בספר חסידים אפילו דבר שאומר האדם בדרך גוזמא הוכרח להתקיים באיזה פעם, ומכל שכן יעקב האמיתי האיך הניחו השי"ת העומד לימינו להוציא דבר זה מפיו. על כן אחשבה לדעת זאת שבאמת נתקיים הדבר הזה, שמקובל בידינו מחכמי האמת שכל אלו הנשמות שהיו בשכם ונימולו אז, נתגלגלו בישראל וקשים גרים לישראל כספחת (יבמות מ"ז ע"ב),

שהניצוצי הקדושה שהיו בתוכם עדיין לא נתקנו, ונתגלגלו בבני שמעון אותן הכ"ד אלף שזנו בבנות מואב במעשה זמרי, והנה גם זמרי וכזבי היה בהם ניצוצין הידועין, והנה יעקב ביקש רחמים שלא יזכר שמו שם (סנהדרין ק"ט ע"ב). וז"ש ברוח קדשו עכרתם אותי, שעשיתם אותי עכור להתערב בתוכי ניצוצים אלו של יושב הארץ, וזהו להבאישני ביושב הארץ שהבאשתם אותי ביושב הארץ, ואני [מתי] מספר, ר"ל שניכר המספר שבמנין, שאחר המגפה נחסרו כ"ד אלף משבט שמעון, ונאספו עלי אותן הניצוצות יאספו עלי, והכוני שיפלו דהיינו שיפלו במגפה מישראל על דבר פעור (במדבר כה יח), "ונשמדתי "אני שלא יזכר שמי שם, ובית"י היינו נשיא בי"ת אב לשמעוני (במדבר כה יד) כנ"ל:

ויאמר אלקים ליעקב קום עלה בית אל ושב שם (**בראשית לה א**). קבלנו הענין "ושב "שם, כי בי"ת אל הוא השכינה הנקראת כן, ומילין דאיתתא בישיבה כנודע מתפילין של יד. והענין הוא לדעתי כי שכינתא בעאת לנטלא ביתא והגיע זמנה של רחל, כיון שהגיע זמן לאישתלם בי"ב שבטין כנודע מזוהר הק' (ח"א קנ"ח ע"ב), על כן אמר לו הש"י עלה בית אל, ר"ל תעלה למדריגה לזיווגא עילאה וש"ב שם, על כן עשה הכנה דרבה לכבוד הזיווג העליון, ואמר אל אנשי ביתו הסירו וכו' והטהרו והחליפו שמלותיכם (בראשית לה ב) ונקומה ונעלה וכו' (בראשית לה ג), ונקומה ביחד כד אישתלם בי"ב שבטין. ויהי עמדי בדר"ך אשר הלכתי. לא אמר כפשוטו ויהי עמדי בבית לבן עד היום, רק בדרך היה עמו, והלא ישב קבוע כ' שנה בבית לבן והשי"ת היה עמו. רק לפי הנ"ל יובן דבעת הגיע הזמן שהשכינה תיטול ביתא לגמרי, ויהיה זיווג העליון מזדווג עמו כמו במשה, ובעא לאיתפרשא מאתתא כמו משה, על כן נידחת רחל עקרת הבית, ועד היום היה עוסק להעמיד י"ב שבטים, והשכינה היתה מסייעתו כדרך הצדיקים בזיווגיהם כנודע מזוהר הק' (עיין זוהר ח"א נ' ע"א). וז"ש כעת נקומה ונעלה לגמרי בית אל לזיווג העליון בלבד, כי עד היום היה רק עמדי בסיוע בדרך אשר הלכתי, לשון נקיה דיבר דרך גבר בעלמה כנודע (משלי ל יט), והכוונה על זיווגו, והבן:

ויאמר לו אלקים אני אל שדי פרה ורבה (**בראשית לה יא**). זה השם מסוגל לפריה ורביה, כי שם שד"י הוא יסוד דאחיד בשמיא וארעא כנודע, דהיינו דכר ונוקבא. על כן מילוי זה השם כזה י"ן ל"ת ו"ד, בגימטריא ת"ק מנין האיברים דכר ונוק', ובגימטריא פרו ורבו. וצירוף השם א"ל אליו, הוא סוד טיפת החסד א"ל המתגלה בפומא וכו' כנ"ל, והבן העניינים הגדולים הללו, וכאן נאמר לו בלשון יחיד "פרה "ורבה, בגימטריא במלכו"ת, והבן:

ואת הארץ אשר נתתי לאברהם וליצחק לך אתננה ולזרעך אחריך אתן וכו' (**בראשית לה יב**). יש לדקדק דהיה לו לומר בקיצור ואתן לזרעך את הארץ אשר נתתי לאברהם וכו', למה אמר בדיוק לך אתננה. גם מהו חזר ואמר אתן את הארץ. אך נ"ל כפשוטו כשנתן השי"ת את הארץ לאברהם, היה מקום לישמעאל ולבני הפלגשים לומר שגם להם ירושה בארץ, וכן בנתינה ליצחק היה מקום לעשו לטעון. על כן אמר הש"י ואת הארץ אשר נתתי לאברהם וליצחק, ל"ך אתננה מחדש להיות כולה שלך, בכדי שלא תבא ירושה ויהיה להם מקום לטעון, ופן תחשוש שלא יארע לך גם כן מקרה אברהם ויצחק, שיהיה ח"ו פסול בבניך ויצטרכו שוב הנותרים נתינה מחדש, לזה אמר ולזרעך אחריך אתן את וכו', שיבאו מכח ירושה כי כולם ראוים אליה:

ויעל מעליו אלקים, במקום אשר דבר אתו (**בראשית לה יג**). רש"י ז"ל כתב איני יודע מה מלמדינו. והנראה דהנה יעקב שלימא דאבהן היה לו השגת הנבואה, ונתגלה אליו הדיבור זה פעמים בחוץ לארץ, וכעת כאשר בא לארץ והשי"ת הבטיחו הבטחת הארץ הקדושה, בא הש"י להראות אליו חבת הקודש מה בין התגלות הנבואה דחוץ לארץ לארץ, כי התגלות הנבואה דחוץ לארץ, על כרחך בא דרך שער השמים שבארץ ישראל, ומשם בא השפע דרך עקלתון לחוץ לארץ, מה שאין כן בארץ ישראל באה השפע בלי שום מסך, להיותה יורדת ביושר משער השמים. וזהו שהראה הש"י ליעקב בעת הבטיחו הבטחת ארץ ישראל, הראה לו מעלתה שויעל מעליו אלקים בעת שנפסק הדיבור, במקום אשר דבר אתו שלא הוצרכה שפע הנבואה להתעלות דרך עקלתון, כי שם שער השמים, והבן:

ויסע ישראל ויט אהלה מהלאה למגדל עדר (**בראשית לה כא**). יש לרמז בכאן ענין היחוד השלם, כי בהיות רחל נקודה קטנה, אז הוא הזיווג רק עם בחינת לאה, ובבוא המוחין דגדלות לזעיר אנפין להיקרא ישראל, אזי נתגדלה גם בחינת רחל בחינת פרצוף שלם, ושניהם הם בכל אורך קומתו, כאשר נודע הדבר לטועמים מעץ החיים, (הש"י יאר עינינו ולא יאמר פינו דבר שלא כרצונו). וזהו ויסע ישראל בחינת זעיר אנפין, בעת נסעו מעולם העליון כאשר מקבל המוחין דגדלות על ידי תורה ועבודה של ישראל, אזי ויט אהל"ה מהלאה, ר"ל מהלאה שהיה מקודם אהלו רק עם בחינת "לאה, "למגדל "עדר שמתגדל בבחינת פרצופים שלימים כל בחינת עדר, דהיינו רחל לאה בגימטריא עד"ר, והוא רחום יכפר:

ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום לפני מלך מלך לבני ישראל (**בראשית לו לא**). ידוע להבאים בסוד ה' גנזי נסתרות לאלקינו בפרשה הלזו, והדבר הזה הוא גם כן בכל

אדם מבני ישראל, שמיום הולדו כל מדותיו הם עדיין בסוד השבירה בנפש דקליפות נוגה, ואוהב במידת האהבה אשר אסרה התורה, ובאמת מדת האהבה שנבראת הוא רק לאהוב את הבורא ותורתו ומצותיו, ומהיכן תפעול האהבה לאהוב דבר איסור. אך כל זמן היותה עדיין בסוד השבירה, המדה הזאת שבכח נשמתו נבראת היא עדיין משוקעת בקליפה, וכאשר יתקן האדם לכללה ולהעלותה בפרצוף גמור בתורה ובמצות, אזי יפעול במדה זו רק לאהוב את הבורא, ויתגנו בעיניו האהבות הרעות, וכן הוא הענין בכל המדות ביראה והתפארת וכיוצא, והדברים עתיקים ידועים למשכילים ובפרט לחבירינו המקשיבים, אשר כבר היה הדיבור של חיבה מצוי בינינו בעניינים אלו, על כן קצרתי. והנה בעת היות המדות עדיין בסוד השבירה שאוהב באהבתו שלא כדת של תורה, ויירא מאשר צוה הש"י לא תגורו, ויתפאר בגובה לבבו ורמות רוחו וכיוצא, אזי נקראים המדות מלכי אדום שהוא בהיפך מישראל. והנה המלכי אדום מולכים קודם מלכי ישראל, (היינו בעת שמתקן כל מדותיו כנ"ל שאז נקראים מלכי ישראל), כי לפתח חטאת רובץ (בראשית ד ז), והיצר הרע מושל קודם היצר טוב. וזהו ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום לפני מלך מלך לבני ישראל, תן לחכם ויתחכם עוד:

נמסר במסורה תרין כתובים דכל סופי תיבותא ם'. בפרשת וישלח (בראשית לב טו) עזי"ם מאתי"ם ותישי"ם עשרי"ם רחלי"ם מאתי"ם ואילי"ם עשרי"ם. ואידך בפרשת פנחס (במדבר ל לג) ביום הז' דסוכות, ומנחת"ם ונסכיה"ם לפרי"ם לאילי"ם ולכבשי"ם במספר"ם כמשפט"ם. אמרו במדרש (ב"ר פפ"ב ח') פרשה זו בפרשה פ"ב, כתוב אחד אומר (ישעיה ג יג) נצב לריב י"י, וכתיב (יואל ד יב) כי שם אשב לשפוט את כל הגוים, בשעה שהקב"ה דן את ישראל דן אותן מעומד מקצר בדין ומפשר בדין, אבל כשהוא דן את אומות העולם דן מיושב מדקדק בדין ומאריך בדין, עד כאן. (בגמרא ר"ה דרש הכל מפסוק אחד, עיין שם ובפירוש רש"י). הנה הדינים הם הגבורות ה' אותיות מנצפ"ך הכפולים, על כן הם נתונים בסופי תיבות לגבול ולצמצום סוד הדין בוצינא דקדרינותא, והם הנקראים מישרים הם אותיות הישרים הפשוטות. והנה אותיות נצפ"ך דמיון עמודים על רגל, ומצות הדיינים הוא בישיבה כביכול, רק המם ממנצפ"ך גם הכפולה הוא דמיון ישיבה. והנה השי"ת דן את ישראל מעומד, ולא יוכל להיות גמר דין, כי הגמר דין על כרחך צריך להיות בישיבה כפי דת תורתינו, על כן הוא מפשר בדין. אבל ביום הגמר דין במסירת הפתקין ביום הושענא רבה, הנה נרמז המ"ם שהיא בישיבה, ואנו ממתקין אותה במצות סוכה דמיון מ"ם מרובעת, והנה יום ההוא הוא סוד מלכותא דדוד, דבמלכות בית דוד כתיב (ישעיה ט ו) מ"ם לסרבה המשרה, מ"ם מרובעת באמצע תיבה,

להורות המתקתה מבלי גבול. אבל כששלח מנחה לעשו, הנה הש"י דן אותם מיושב כביכול, הנה נרמזת המ"ם בסופי תיבות, ודי בזה כתבתי זה מדעתי ובדרך ספק, יהי רצון שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו:

ויקן "את "חלקת "השדה "אשר "נטה "שם "אהלו (בראשית לג יט), ר"ת בגימטריא גריז"ם עיב"ל. ששם קבלו ישראל שבועות התורה, והוצרך אותו המקום לקנותם בכסף מלא (ב"ר פע"ט ז'), וכן מקום קבורת האבות מעפרן (בראשית כג ט) , וכן מקום המזבח מארונה (דברי הימים א' כא כה), והסימן אמ"ת קנה, "אבות "מזבח "תורה, והם תורה עבודה (מקום המזבח) גמילות חסדים (חסד של אמת), והם אלו ג' דברים שהעולם עומד עליהם (אבות פ"א מ"ב):

ויקרא יעקב שם המקום פניאל כי ראיתי וכו' (**בראשית לב לא**). חסר תיבות אמר, ולא במקרה הוא. עיין מ"ש בפרשת יתרו כי הנכון בעיני הוא שלא אמר יעקב זה הטעם לאנשי העולם, מפני שהיה צריך להזכיר שם שמים, וחלילה לצדיקים להזכיר שם שמים זולת בתפילתם, על כן לא כתבה התורה תיבת אמר, להשמיענו זה שלא אמ"ר, רק היה הטעם כמוס בלבו. וכיוצא בזה תמצא בשני בני יוסף (בראשית מא נא), ובאליעזר בן משה (שמות יח ד), דוק בכל זה ויונעם לנפשך ותקיים מפני שמי נחת הוא:

הצילני נא וכו' כי ירא אנכי את"ו פן יבא וכו' (**בראשית לב יב**). יש להתבונן. א', יתור תיבת אתו, היה לו לומר כי ירא אנכי פן וכו'. ב', אומרו פן יבא, הנה הביאה לא היתה מסופקת כי בודאי יבא, כמ"ש המלאכים וגם הנה הוא הולך לקראתך (בראשית לב ז). ג', אומרו יבו"א מלא וא"ו. והנראה על פי מ"ש כמה פעמים (הוא נלקח ברוב ממגלה עמוקות), כי עש"ו היה לו להיקראות עשוי, ויעקב עקב. ויעקב לקח ממנו היו"ד, ויד"ו אחזת בעקב (בראשית כה כו), ולעתיד לבא ליקח ממנו גם הוא"ו, ויהיה יעקוב מלא, פקח עיניך וישתאר עשו ע"ש יאכלם (ישעיה נ ט). והנה כל כחו הוא עוד בו נשמת וכח הוא"ו. וז"ש יעקב כי ירא אנכי אות"ו, מהאות שלו, פן יבוא מלא וא"ו, היינו שיצא עדיין בכח הוא"ו שבו, עד אשר במהרה יוקח ממנו ויהיה לקללה ולדראון:

קח נא את ברכתי אשר הובאת לך כי חנני אלקים וכי יש לי כל (**בראשית לג יא**). יש להתבונן. א', שהיא מיותר אומרו קח נא וכו', כי כבר אמר ולקחת מנחתי וכו' (בראשית לג י). ב', מקודם אמר מנחת"י, וכעת ברכת"י. ג', אומרו כי חנני אלקים וכי יש לי כל, מהו זה נתינת טעם לשיקח ממנו עשו, אדרבה כיון שיש לו הון עתק, למעט תחשב בעיניו הדורון. והנראה דהנה אמרו רז"ל שלעתיד יחוייב עשו להחזיר הדורון שנתן לו יעקב. ופירש בפרשת דרכים שאין הכוונה על סך מועט של בהמות הללו, רק הוא כל

הס"ך של הוולדות וולדי וולדות שהיו ראויין להוליד עד היום. והנה כל ארצו לטמיון תהיה, על כן נתן יעקב לו הדורון במנין ובמספר זכרים הראוים לעבר הנקבות לכל מין כנודע, והנה ישנם בבהמות משכלות ועקרות, אך לא כן בבהמות יעקב שנתברך במדת כל, ולא היה בעדרו משכלה ועקרה, על כן יחוייב להחזיר כל המספר הראוי להוליד בלי מגרעות. וז"ש קח נא את ברכת"י אשר הובאת וכו', רצ"ל בקחתך מידי תקח הבהמות שהן בברכות ואין בהם משכלה ועקרה, כי חנני אלקים וכי יש לי כ"ל, היינו המדה הנותנת ברכה, על כן אין בבהמותי שום חשש שיכול ועקרות, על כן תחוייב להחזיר במדת כל הראוי להוולד בלי מגרעת, נ"ל. וזה שיש לפרש במסורה חננ"י, יש במסורה בזה"ל, יש מקמצין, אבל הוא טעות, כי היודע מה פעל צור, יורני שהוא שמוש, עכ"ל המסורה. והכוונה לפי הנ"ל ברמז יש מקמצין מנקדין החי"ת בקמץ, ואינו כן כי היודע מה פעל צור שנתן ליעקב הברכה במדת כל, ולא היתה משכלה ועקרה בעדרו, זה יורני שהוא שימוש, רצ"ל שצריך לנקד החי"ת בפתח מורה על החכמה, המורה לכל העשיות כולם בחכמה עשית וסוף מעשה במחשבה תחילה, ומי שיש לו הברכה במדת כל, אתו תלין החכמה, ועיין מ"ש לעיל בפסוק (בראשית טז ד) ויבא אל הגר ותהר, פתח באתנח, מזה למדו רז"ל (ב"ר פמ"ה ד') שנתעברה מביאה ראשונה בחכמה פותח שערים:

אך בזאת נאות וכו' ונתנו את בנותינו לכם ואת בנותיכם נקח לנו (**בראשית לד טו**). אי אפשר לומר שהצדיקים הללו דברו שקר ח"ו באמרם שיתנו להם בנותיהם, דהנה בנותיכם נקח לנו נתקיים, כי שבו את נשיהם כמבואר בקרא (בראשית לד כט), אבל ליתן להם בנותיהם לא נתקיים כי הרגו כל זכר, ונתקיים הענין על פי הידוע דאותן כ"ד אלף שנהרגו ונפלו בשבט שמעון במעשה דזמרי, הם היו גלגולי אנשי שכם ולקחו בנות ישראל, ואז נתקיים מה שאמרו שבטי ישורן ונתנו את בנותינו להם, ודבר י"י בפיהם אמת:

ולא אחר הנער לעשות הדבר כי חפץ בבת יעקב (**בראשית לד יט**). אומרו כי חפץ בבת יעקב, הוא ידוע מהקודם. אך להיות דמצינו באברהם אבינו (בראשית יז כו) בעצם היום נמול אברהם, תיכף סמוך להציווי לא איחר כרגע לקיים מצות בוראו. והנה מצינו כזאת גם ברשעים הללו העיד הכתוב ולא איחר הנער לעשות הדבר, לא מצד שעלתה יקוד שלהבת המצוה בלבו, רק שהיה להוט למלאות תאוותו. וז"ש ולא איחר וכו' כי חפץ בבת יעקב, וסיים והוא נכבד מכל בית אביו, הכל להצדיק הצדיקים שהרגו כל העיר לכאורה באין פשע בידם, לזה אמר הכתוב כי כולם היו רשעים, דהנה שכם לא אחר לעשות הדבר לחבול בעצמו בכדי למלאות תאוותו, והנה הוא היה הנכבד והמעולה

שבהם, ומעתה תדין על השאר שאין להם מעלת שכם איך היו שטופי זימה, ואם כך בית חמור נשיא הארץ שהוא המובחר, מכל שכן שאר בני העיר, ואם כן הטיבו את אשר עשו שבטי ישורון:

ולקחנו את בתנ"ו והלכנו (**בראשית לד יז**). התחילו אחותנו (בראשית לד יד), וסיימו בתנ"ו. אך דהנה בתנאי הנתינה אמרו לתת את אחותינו על דינה שהיא אחותם, ובלקיחה מאתם אמרו את בתנ"ו. כי נצנצה בהם רוח הקודש שכבר היתה מעוברת מבת היא אסנת כנודע, ואמרו את בתנ"ו, להורות שגם שהיא מעוברת, גם העובר כבת לנו תחשב, כי נכרי הבא על בת ישראל הולד כשר (יבמות כ"ג ע"א), על כן לקחה יוסף:

ואת כל חילם ואת כל טפם ואת נשיהם שבו וכו' (**בראשית לד כט**). הנה בחילם וטפם אמר כ"ל להורות מבלי שיור, מה שאין כן בנשיהם. ונראה דמשמיענו צדקתם שלא לקחו כל נשיהם, כי לא לחיבת אישות לקחום, רק אותן שרצו להתגייר ולכנס תחת כנפי השכינה לקחום להתגייר:

או אפשר לומר על פי מה שאמרו רז"ל (ילקו"ש רמז קל"ד) שלקח שכם נשים ובתולות, והוליך אותם סביב לאהל יעקב וצוה אותם לשחק שם בריקודין וקולות, כדי שתצא דינה לקולם, ויצא להם כן מעדות התורה (בראשית לד א) ותצא דינה וכו' לראות בבנות הארץ, דלולא זאת לא היתה יוצאת. אפשר לומר שאותן הנשים הרגו על שהם סיבבו הענין, על כן לא אמר כל נשיהם (בראשית לד כט), כי מקצתן הרגו על שהיו בעצה עם שכם לסבב הענין:

ויאמר יעקב וכו' הסירו את אלהי הנכר אשר בתוככם וכו' ונקומה ונעלה וכו' (**בראשית לה ב**). יש לתמוה יהיה פירוש ההסרה דאלקי נכר איך שיהיה, אם היה ביניהם ח"ו איזה חשש שמץ עבודה זרה, למה לא הקפיד יעקב עד עתה, רק כשאמר לו הש"י שיעלה לבית אל, אז נתפעל וצוה להסיר את אלקי נכר. והנ"ל שחלילה לשבטי ישורן שיהיה בהם איזה חשש שמץ, אך דידוע הוא בעת אשר נתעלה האדם ממדריגה למדריגה, אז דנין אותו שוב שנית, הגם שכבר היה צדיק בדינו בעת אשר היה במדריגה הקודמת, כאשר רוצים להעלותו בדרגא יתירא דנין אותו בדקדוק יותר, והדבר שהיה נחשב בעת היותו בדרגא הראשון היה נחשב למצוה, לערך הדרגא שרוצים להעלותו יוחשב ח"ו לעון ולשמץ וכו', כי בערך הדרגא היה מחוייב העבודה להיות באופן אחר, והבן הענין הנה מבואר בזהר (ח"ג ע"ח ע"א) ובמקובלים המשמש מטתו בחול עובר על לאו ערות כלתך וכו' (ויקרא יח טו), והנה הלאו הזה הוא מחייבי מיתות בית דין, ומעולם לא שמענו ולא ראינו שהבית דין של מטה יענישו על זה. והענין הוא דבודאי לאיש ההמוני

בודאי לא יענישו גם בבית דין של מעלה על ששימש מטתו בחול, אך כאשר יצטרך לעלות במדריגה עליונה, אז בערך הדרגא ההוא יהיה ענין ההוא עובר על לאו הנ"ל, וכן הוא בכל עניני המצות. והנה הש"י אמר ליעקב עלה בית אל ושב שם (בראשית לה א), כי שכינתא בעיא לנטלא ביתא והיו מתעלים בדרגא יתירא (עיין זוהר ח"א קנ"ח ע"ב), ואמר יעקב הסרו את אלקי הנכר וכו', הגם שלא היה נחשב לאלקי נכר בערך הדרגא שהייתם עד עתה, כעת נקומה ונעלה בית אל, צריך פשפוש מחדש כי בערך הדרגא ההוא נחשב לאלקי נכר, והבן הדברים. ולזה היה מתפחד שמואל הנביא בעת העלותו בעסק הבעלת אוב (שמואל א' כח יג), ולקח עמו את משה להעיד עליו (חגיגה ד' ע"ב), כי נתפחד שידונוהו מחדש כי יעלוהו למדריגה יתירה, והבן. ויתפרש עוד על פי האמור בזהר בראשית (ח"א י"ב ע"א) בתרין סטרין איתפרש אהב"ה רחימו דקב"ה, אית מאן דרחים ליה מיגו דאית ליה עותרא אורכא דיומין, בנין סחרניה שליט על שנאוי ארחי מתתקנין ליה, ומגו כך רחים ליה ואי להאי יהא בהיפוכא ויהדר עליו קוב"ה גלגולא דדינא קשיא וכו' ולא ירחים ליה כלל, ובגין כך רחימו דא לאו איהו אהבה דאית ליה עקרא, רחימו דאקרי שלים ההוא דהוה בתרין סטרין בין בדינא בין בטיבו וכו', דא רחים ליה למארי וכו' לא איצטריך לאתנשי יראה בכל פקודין כל שכן בפקודא דא איצטריך יראה לאתדבקא היך אתדבקות אהבה איהו בסטרא חד טב, כמה דאתמר דיהב עותרא וטב אורכא דחיי בני מזוני, כדין איצטריך לאיתערא יראה למדחיל דלא יגרום חובה וכו' דהא כליל יראה באהבה, עכ"ל. הנה תתבונן בהשפיע הש"י עושר ונכסים וכבוד וכל טוב לאדם, עם כל זה בהתעסקו באהבת הבורא לא בעבור זה יאהב אותו רק בעשות לו מצותיו, כי הנה זה מקרי גם כן שאוהב את עצמו ועובד את עצמו. רק יאהוב אותו ית"ש בתשוקה כהשתוקק כל עלול לעילתו יותר מכל התענוגים שבעולם, ובזאת האהבה יכלול היראה שמתייראה ח"ו שיגרום החטא שתופסק האהבה. ובזה יתפרש מאמר יעקב שאמר בשעת הנדר (בראשית כח כ) אם יהיה אלקים עמדי ושמרני ונתן לי לחם וכו' וכו' (בראשית כח כא) ושבתי בשלום, (עם כל זה לא בעבור זה אשתדל במצותיו באהבה, רק) והיה הויה לי לאלקים, להיות שהוא הויה היינו שמהווה כל הויות, ומחוייבת אהבתו כהשתוקק כל עלול לעילתו, ואומרו לי לאלקי"ם הוא להיכלל היראה באהבה כנ"ל, וזה הוא אהבה שלימה ועבודה שלימה שאינו עובד את עצמו רק את הש"י לבדו. וז"ש יעקב לבניו ולימד אותם הסירו את אלקי הנכר אשר בתוככם דייקא, אם יש לכם איזה שיתוף באהבה, דהיינו שאוהב אותו ית"ש בעבור שנתן לו עושר וכיוצא, הנה משותף באהבתו ית"ש גם אהבת עושרו, אם כן עובד גם כן את

עושרו ולא מיקרי זה בלתי לי"י לבדו, ואם כן משותף ח"ו עבודה אחרת. וז"ש הסירו את אלקי הנכר אשר בתוככם דייקא היינו במחשבותיכם, ועבדו את י"י לבדו. וזהו שנרמז במסורה הסרו את אלקי הנכר (חסר י'). ואידך הסרו ערלת לבבכם (ירמיה ד ד). היינו הכוונה בהסרת אלקי הנכר, היינו להסיר מחשבת הלב מהיות איזה שיתוף באהבה, על כן נמסר הסר"ו חסרון י' המורה על המחשבה כנודע:

וישב

אלה תולדות יעקב יוסף (**בראשית לז ב**). יעקב הוא מדת אמת בסוד תתן אמת ליעקב (מיכה ז כ), והמילוי של האותיות נקרא תולדות שמתיילדים מגוף האותיות, והמילוי של אמ"ת כזה ל"ף מ' ו' [בגמטריא יוס"ף], ובמילוי הת' בא' גם כן, יעלה המילוי לחשבון זקן, והוא סוד כי בן זקונים הוא לו (בראשית לז ג) , והמשכיל יפרש ענינים הללו בגבהי מרומים, שתולדותיו והשפעותיו של יעקב הם על יוסף, ועל ידי מדת יוסף הוא הדרת פנים זקן, כנודע הבחינה מדברי רז"ל (יבמות פ' ע"ב) כשנתמלא זקנו הוא סימן שאינו סריס. והתבונן הענין שלצורך הזיווג להעמיד תולדות צריך מוחין דגדלות, ואז נתמלא זקנו מזקן העליון בסוד הזקן הסומך בזקנו, ומה שהיו רק ט' תיקונים, מתהוים י"ג תיקוני והבן:

והוא נער את בני בלהה ואת בני זלפה (**בראשית לז ב**). כבר נודע כי יוסף נקרא נע"ר, ובהצטרף יוס"ף עם תיבות בלה"ה זלפ"ה, הוא בגימטריא נע"ר, והמשכיל יבין הענין מדריגת יוסף עם מדריגת בני בלהה וזלפה, שעל ידי בחינות הללו הוא מנער ומשפיע נשמות הצדיקים והמלאכים, השם הטוב יכפר בעדינו:

ויראו אחיו כי אותו אהב אביהם מכל אחיו וכו' דברו לשלום (**בראשית לז ד**). יש לדקדק בכתוב. א', למה אמר כי אותו אהב, היה לו לומר כי אהבו אביהם וכו'. ב', מכל אחיו, היה לו לומר מכולם, כיון שכבר התחיל ויראו אותו וידוע שעליהם קאי. ג', וישנאו אותו, וישנאוה"ו היה לו לומר. ד', ולא יכלו דברו, הנה כפי הפשט נצרך לומר דברו, כמו לדב"ר עמ"ו, ולא ידעתי למה שינה הלשון וקיצר במקום שהיה לו להאריך. ה', לשלום, בשלום היה לו לומר. ונ"ל דהנה הם הבינו דאביו מחזיקו שהוא במדריגת צדיק אות ברית קודש, שכל השבטים היו בחינת שיעור קומה שלימה, זה בחינת יד ימין, וזה בחינת יד שמאל, ויוסף הוא סוד אות ברית קודש, שסוד "האהבה תלויה בו מכל האיברים, וכולם באסתכמותא חדא מריקים שפע על ידי הצנור הקדוש הלזה, והם סברו שהוא אינו במדריגה זו הואיל והוא מביא את דבתם רעה, והוא אדרבה מחוייב להביא

טובתם והשפעתם. וזהו ויראו אחיו כי אותו, ר"ל האות שלו אהב אביהם "מכל "אחיו, ר"ל שהבינו שאביהם חושב שהוא מדריגת האות, ובו סוד האהבה מכל אחיו דהיינו מכל השייפין, וישנאו "אותו שהם שנאו שיהיה הוא האות כיון שמביא דבתם. ולא יכלו דברו לשלום, יתפרש דברו מלשון הנהגה ולשון דבר אחד לדור (סנהדרין ח' ע"א), ורצ"ל שלא יכלו להנהיגו למדת שלום, דהיינו שראו הנהגתו ולא יכלו לערוך הנהגתו שיהיה מכוון למדריגת השלום, שהוא המשים שלום בבית (עיין שבת קנ"ב ע"א), והבן:

ויאמרו לו אחיו המלך תמלך עלינו אם משל תמשל בנו (**בראשית לז ח**). לפי משפט הלשון היה לו לומר המשל תמשל בנו בתמיהה, כמו המלך וכו'. ונ"ל דהנה יוסף ראה בחלום איך אלומותיהם משתחוים לאלומתו (בראשית לז ז), וכאשר סיפר הענין להם, היה יכול לספר להם בקיצור שראה בחלום איך אלומותיהם משתחוים לאלומתו, ולמה לו לומר בלשון והנה קמה אלומתי. אך דהנה ידוע דתיבת "קמה, הוא שם מע"ב שמות והוא מסוגל למלוכה, כמ"ש שאול לדוד ידעתי כי מלוך תמלך "וקמה בידך ממלכות ישראל (שמואל א' כד כ), וכן בדניאל (ב כא) "מהקם מלכין. והנה ענין מראה החלום שראה שאלומותיהם משתחוים לאלומתו, יש לפותרו שולטנות סתם לא מלוכה, והנה הוא פתרהו למלוכה, על כן בעת ספרו החלום הזכיר "קמה אלומתי, להיות זה השם מצליח למלוכה, על כן חרה אפם. וז"ש המלך תמלך עלינו אם משל וכו', ר"ל לו יהא כדבריך שראית מראה החלום בענין האלומות, ויהיה אמת שתמשול בנו, אך מי הגיד לך שתמלך עלינו שאתה מספר בלשון "קמה, וזה תבין וישנאו אותו על חלומותיו בענין האלומות, ועל דבריו שמדבר בלשון הזה המורה מלוכה, והבן כי נכון הוא בעזהש"י. ולשון התרגום יונתן מסייעני, וז"ל הלממלך אנת מדמי עלנא אין למשלט אנת סבר עלנא, הנה כתב בתחילה מדמ"י, ואחר כך סביר, ותבין תיבת אי"ן, דוק ותשכח כדברי וגם תרגם אונקלוס יש לכוין כן:

ויאמר ישראל אל יוסף הלא אחיך וכו' ויאמר לו הנני (**בראשית לז יג**). לפי פשוטו צריך לדקדק דסיבת הנני רק כשהקורא עדיין אינו מספר הענין הנרצה, רק קורא להנרצה אליו בשמו שיבא ויאזין אליו, והנקרא משיבו הנני לשמוע ולהאזין מה שתאמר לי, כדאשכחן באברהם בעקידה (בראשית כב א) ויאמר אליו אברהם, (קרא רק בשמו ולא אמר לו הנרצה עדיין, אז) ויאמר הנני (לשמוע מה שתאמר), אבל בכאן כפי הנראה יוסף היה בסמוך אצלו, שמובן מהתחלת הפסוק דאמר ויאמר ישראל אל יוסף, ולא סגיא ליה לומר ויאמר ישראל "אליו, כיון דעליה קאי עד כאן דבפסוק הקודם (בראשית לז יב) אמר וילכו אחיו, והבן. אך בא להורות דהיה בסמוך אליו ולא הוצרך לקראו בשם, ועל כן סיפר לו

ענין הנרצה שילך לשכם אל אחיו, ואם כן לא יתכן להשיב הנני. וביותר תיבת "לו מיותר, היה לו לומר סתם הנני כדאשכחן באברהם. אך הוא לפי הפשט משמיענו איך המסבב סיבות פועל כרצונו, ומשיב חכמים אחור לפעול בעולמו כרצונו, ומשמיענו גם כן צדקת יוסף, דהנה יוסף ידע ושיער בדעתו שהוא סכנה, ולא רצה לסרב על דעת אביו, וגם כן לא רצה להודיע לו בפירוש איך שחושד את אחיו בדבר לא טוב, אך השמיע לו הענין ברמז כדי שיבין ממילא, ועם כל זה להיות הענין סיבה מאת הש"י, לא הרגיש יעקב בדבר הגם שחכמת אלקים בקרבו, כי הגוזר ומקיים הוצרך לקיים את גזירתו ואין להשיב. וזה שמשמיענו הכתוב ויאמר ישראל אל יוסף, ולא קאמר אליו, להורות שהיה בסמוך אליו ולא הוצרך לקראו בשמו, רק אמר לו ענין הנרצה לכה ואשלחך וכו', והנה יוסף בהיות שידע שהענין הציווי הלזו היא סכנה מופלגת, לא רצה לסרב על דעת אביו ולא רצה לצערו, ושיאמר לו שאחיו חשודים על דבר לא טוב, רק אמר לו הנני. ורצה בתיבת "לו, שרצה לרמוז לו שהלא חכם הוא יבין וישכיל על פי תשובתו את אשר בלבבו, ואמר "לו הנני, ור"ל הנני מוכרח שלא להשיב על דבריך רק לשמוע בקולך, והיתה סברתו שממילא יבין יעקב שהדבר הוא בהכרח גדול אליו, רק שאין להשיב על גזירת אביו, וממילא ישאל את פיו מה זה ועל מה זה, או יחזור בו בעצמו. והמסבב סיבות פעל ועשה שלא הרגיש יעקב, רק חזר ואמר לו לך נא ראה וכו' (בראשית לז יד), ומשמיענו התורה שאין חכמה ואין תבונה וכו', ואין מנוס מגזירתו דום לי"י והתחולל לו:

ויאמר לו לך נא ראה את שלום אחיך ואת שלום הצאן והשיבני דבר (**בראשית לז יד**). כבר אמרנו שזה אי אפשר שדבורו של צדיק לא יתקיים, ואפילו הדבר שיוצא ממנו כשגגה שיוצא מלפני השליט מוכרח שיתקיים, כי שכינה מדברת מתוך גרונו דברים אמיתיים, מחמת ששמר את עצמו מדברים בטלים ואסורים, כנודע הדבר להבאים בסוד ה' ובפרט יעקב האמיתי, וכי סלקא דעתך שיהיה ח"ו דיבורו לריק בעל כרחך הוא שיתקיים, והנה בכאן תיוהא קא חזינא, שצוהו לך נא ראה את שלום אחיך ואת שלום הצאן, והנה לא ראה כי תיכף כאשר בא אל אחיו ויפשיטו את יוסף וכו' (בראשית לז כג), והיאך היה יכול לדרוש שלומם וטובתם. וביותר יקשה "והשיבני "דבר ולא נתקיים, כי תיכף שנכסה ממנו שוב לא חזר אליו. אך הוא כי באמת שכינה דברה מתוך גרונו דברים אמיתיים לאשורן, אך הנה ידוע ענין גליות ישראל, הוא עבור לברר מהקליפות ניצוצים הנדחים שנפלו בקליפות בעת השבירה, והניצוצין שנפלו בקליפות על ידי הדורות שחטאו ועברו את פי י"י, כגון דור המבול ודור הפלגה ודור אנוש ואנשי סדום, וכן הניצוצות שנופלים בכל דור על ידי מעשה הרשעים, כי על ידי מה שישראל נתונים

תחת יד איזה אומה שמענים אותם בעינוים, והם מחזיקים באמונתם ותורתם, על ידי זה מוציאים בלעם מפיהם היינו הניצוצות שבהם, וכאשר משתלמים הניצוצים אז יוצאין לחירות מתחת ידי האומה, והאומה נשארת שפילה ובזויה מחמת שהוציאו חיותה, וכאשר ישתלמו הניצוצין מכל העולם, אז יתעלה משיח צדקנו ויהיה החירות העליון המופלג לעולמי עד כנודע. והנה מצרים היה המקום העכור שבכל העולם שהיה נקרא ערות הארץ, ונודע כל מה שיש באדם ישנו בארץ, ומצרים היא מקום הערוה ושם היו משוקעין לרוב הניצוצין הנדחים, על דרך שאמרו רז"ל שמרפ"ח ניצוצין שנפלו בשבירה, היו במצרים ר"ב ניצוצין, בסוד ויצבר יוסף "בר (בראשית מא מט). לזה הוצרך ראשית הבירור להיות במצרים, כי הך הכפתור וירעשו הספים (עמוס ט א), ממילא על כן היו המצרים שטופים בזמה ובעלי כשפים, כי המקום של הקליפה גורם ערות הארץ. והנה הוצרך יוסף הצדיק לירד בתחילה למצרים, מפני שהוא היה בקדושה מדריגת אות ברית קודש, והקליפה ערות הארץ רצתה להחטיאו בדבר ערוה, ואז היו ח"ו נשארים ישראל משוקעים בערות הארץ. אך להיות שיוסף הצדיק שמר מדריגתו ועמד בנסיון וגדר עצמו ממנה, עשה הכנה לכל ישראל שיגדרו עצמם מן הערוה, ונשארו נקיים ואחת היה ופרסמה הכתוב. ועל כן יוסף הצדיק מבית האסורים יצא למלוך, כי עמד בתקפו נגד הקליפה של הארץ ומשל עליה, והתחיל תיכף לברר הניצוצין בסוד ויצבר יוסף בר, והתיש כח ערות הארץ מה שצוה להם לגזור בשר ערלתם כנודע (ב"ר פ"צ ו'), וכבר ידעת שמדת יוסף הוא יסוד עולם המברר ניצוצין ומשים שלום בבית (עיין שבת קנ"ב ע"א), בסוד את ברית שלום (במדבר כה יב). ונקדים עוד מה שכתבו המקובלים שהניצוצין הנדחים מארבעה דורות החטאים הנ"ל, היו משוקעים בצאנו של לבן, וזה היה כל מגמת יעקב שהביאם אל הקדושה לצאנו צאן קדשים, על כן היו השבטים נקראו רעי צאן (בראשית מו לב), ובאו עמהם למצרים ונגמר בירורם ממדריגת חי למדריגת מדבר, ועל ידי זה ובני ישראל פרו וישרצו (שמות א ז). ובזה תבין כי רוח י"י דבר בו ביעקב ואמר ליוסף לך "נא (כעת שכבר הגיע הזמן, כי מיום הזה עד שיצאו ממצרים היה רל"ב שנה, מנין ד' מילואי שם הויה הנשפעים ליוסף סוד הברית, והבן). ראה את שלום אחיך, (מוכרח אתה מקודם לכולם לראות ולתקן את מדת השלום, דרגא דברית שלום של כל אחיך, במה שאתה תגדור עצמך מן ערות הארץ תעשה הכנה לבירור, ואחריך כל אדם יטו, וגם) את שלום הצאן (אשר עדיין הם מגולגלין בצאן, ויזכו אחר כך במצרים לעלות למדריגות מדבר, גם יהיו במדריגות השלום שיהיו גדורים מן הערוה), והשיבני דבר ר"ל שישיבהו לסימן אותו הדבר שמצוהו, ור"ל בעת שיתגלה לאחיו במצרים ויגיע העת

שירד יעקב עם בניו למצרים, ישלח לו סימן אותו הדיבור בעצמו שמצוהו שילך לראות את שלום אחיו, דהיינו שישמור בריתו לשם ויהיה במדריגת השלום לאחיו. והנה תראה בפרשת ויגש (בראשית מה ט) שאמר לאחיו עלו אל אבי ואמרתם אליו כה אמר בנך יוסף שמני אלקים לאדון לכל מצרים. דלפי פשוטו קשה מאוד למה צוה להם שיאמרו כן בשמו, ולא צוה להם כפשוטו עלו אל אבי ואמרתם אליו כי שמני וכו'. ולפי מ"ש יומתק הדבר מדבש ונופת צופים, דהנה בעת שאמר יעקב הלשון הזה היה מתנבא ואינו יודע מה מתנבא, ואחר כך בבוא הענין הנרצה הבין יוסף שרוח ה' דיבר באביו אז, והבין שמה שצוהו והשיבני דבר, הוא שישלח לו לסימן הענין הנרצה, בכדי שיהיה לבו בטוח בירידתו למצרים שלא ישתקעו בניו ח"ו שם בערות הארץ, על כן קיים הדבר וצוה לאחיו לאמר כה אמר בנך יוסף, שהיה כעת מקיים דיבורך מה שצוית אותו והשבני דבר, והוא הסימן שמני אלקים לאדון לכל מצרים, וממילא תבין שהנני רואה את שלום אחי ואת שלום הצאן, כי לא נשתעבדתי לכח ערות הארץ, ואדרבה נתגברתי עליו, על כן זכיתי לממשלה ולאדנות עליהם, כי לולא נתפתיתי לערות הארץ ח"ו, לא הייתי זוכה לממשלה והבן, ובזה הבין תיכף יעקב למפרע מה שרוח י"י דבר בו מאז. ובזה תבין מ"ש אחר כך (בראשית מה כז) וידברו אליו את כל דברי יוסף אשר דבר אליהם. דלכאורה הוא יתור דברים, דהיה לו לומר בקיצור וידברו את אשר דבר אליהם יוסף, מהו "כל "דברי "יוסף. אך הוא לרבות שאמרו הדברים ככתבו, היינו "כה "אמר "יוסף, ואז הבין יעקב הענין הנרצה. וזהו "ותחי "רוח "יעקב "אביהם, שרוח ה' אשר דיבר בו מאז לא היה במדריגת חי, כי לא נתוודע עניינו לו, וכאשר התבונן הדבר אז ותחי רוח יעקב, שידע הדברים על בוריים כי דבריו חיים וקיימים. ובזה תבין כי מתחילה במאמר הא' לא אמר לו יעקב רק סתם לכה ואשלחך אליהם (בראשית לז יג), ולמה לא סיים המאמר כולו לומר וראה את שלום וכו' והשבני דבר, כיון שאצלו בסמוך היה כמ"ש לעיל. אך הוא כי מתחילה נאמר ויאמר ישראל אל יוסף, שזה מאמר ישראל בלבד ולא הוצרכה השכינה לדבר עמו מתוך גרונו, כי היה יכול הדבר להתקיים, אך בסיום המאמר לא הניחו הש"י לומר בעצמו, כי לא היה באפשרי להתקיים, ונאמר מאמר בפני עצמו ונכתב אצלו ויאמר לו סתם, ולא נכתב יעקב או ישראל, כי השכינה דיברה מתוך גרונו הלשון הנרצה להתקיים לאחר זמן, והבן מאד ומאד כי הדברים עמוקים ומתוקים מדבש. והנה תראה עוד איך דיבורו של יעקב הוכרח להתקיים והתורה משמיענו זה בלשונה, כי הנה תראה בדיבורו של יעקב שאמר לו הלא אחיך רועים בשכם לכה ואשלחך אליהם. דלכאורה הלא אחיך רועים בשכם מיותר, דיורה כאילו הוא הודעה מחדש היכן הם רועים, דכפי הנראה

היה הדבר ידוע לכל בני הבית, כי נאמר מקודם (בראשית לז יב) וילכו אחיו לרעות צאן אביהם בשכם, דהיינו שהודיעו הדבר לבני הבית שילכו לשכם, ובודאי גם יוסף ידע, ואם כן לא הוצרך יעקב לומר לו רק בקיצור לכה ואשלחך אל אחיך, או אפילו לא ידע, היה לו לומר לכה ואשלחך לאחיך לשכם. אך הוא שדיבורו של יעקב הוכרח להתקיים, ושם הש"י דברים שאפשר להתקיים, כי גלוי וידוע לפני ית' שהם ילכו לדתן, ועל כן אמר יעקב דברים אמיתיים הלא כעת אחיך רועים בשכם, לכה ואשלחך אליהם יהיה במקום שיהיה, מה שאין כן אילו אמר לו שילך לשכם ששם הם רועים לא היה מתקיים הדבר, וגם כן לא היה יוסף מוכרח ללילך רק עד לשכם, מה שאין כן כעת נאמר ויבא "שכמה ולא מצאם, ואז דרש מאמר אביו שמוכרח ללילך באשר ימצאם, ותראה איך המסבב סיבות פעל ועשה כדי שיתקיימו גזירותיו. ובזה תבין אחר כך כל הענין שאמר (בראשית לז טו) וימצאהו איש והנה תעה בשדה, למה לנו להשמיענו שהיה תעה, וגם הלא הכל בהשגחה למה היתה כזאת שהיה תועה. וישאלהו האיש לאמר, מהו הלאמר. (בראשית לז טז) ויאמר את אחי אנכי מבקש הגידה נא וכו', היה לו לומר בקיצור הגידה לי איפה אחי רועים. (בראשית לז יז) ויאמר האיש נסעו מזה, מה צורך להודעתו שנסעו מזה, הלא בעיניו ראה שאינם בכאן, לא היה לו לומר שמעתי אומרים נלכה וכו'. אך לפי הדברים הנ"ל יובן הענין, כי הנה יוסף כשראה שאינם בשכם, דרש מאמר אביו שילך באשר ימצאם, אך דהוקשה לו מה שאמר הלא אחיך רועים בשכם, והנה אינם רועים בכאן, על כן שפט באפשר הם רועים בשדות ובגבולים השייכים לשכם, ויקויים בזה מאמר אביו. ובזה יוצדק אומרו "ויבא "שכמה ולא אמר לשכם, להורות שבא בתוך העיר, וכשראה שאינם הלך בגבולים ובשדות, וכשלא מצאם בשדה גם כן היה תעה, ר"ל נבוך בחקירתו בעת היותו בשדה, לומר הנה סוף המאמר יורה ללילך באשר ימצאם, והתחלת המאמר יורה שהם רועים בשכם, ואפשר היה לתרץ שהם בגבולי שכם, וכהיום שאינם גם בגבולים ובשדה, אז היה תעה ונבוך בחקירתו מאמרי אביו שבודאי הם אמתיים. וזהו וימצאהו איש והנה תעה בשדה, ר"ל שהיה תועה ומחשב בעת היותו בשדה, וישאלהו האיש "לאמר "מה "תבקש, ר"ל מה תבקש עוד לאמירת אביך, הלא כבר קיימת המאמר שבאת לשכם, ויאמר את אחי אנכי מבקש, כי על כל פנים סיים המאמר כפשוטו לכה ואשלחך אליהם דייקא ולא אמר לשכם, על כרחך בשיעור המאמר יהיה איך שיהיה, והנה אף על פי כן התחיל מאמרו שרועים בשכם ואינם, על כן הגידה נא לי איפה הם רועים, שאפשר יש עוד גבול השייך לשכם ושם הם רועים. ויאמר האיש אל תקשה לך, כי בעת שאמר לך אביך מאמרו היו עדיין בשכם ואמת אמר, רק כעת

נסעו מזה, וכיון ששמע כזאת הוצרך לקיים סוף המאמר לילך באשר ימצאם. וזהו וילך יוסף אחר "אחיו, שתיבות אחר אחיו מיותרין, אך הוא להורות שהוצרך לקיים המאמר לילך אחר אחיו, והבן. ובאלו הדברים יתיישב מה שתמהו העולם איך יוסף לא הודיעו לאביו עניינו כל ימי היותו בבית פוטיפר מושל ושליט בביתו, ובודאי היה פודהו מיד פוטיפר בכסף מלא, ובפרט באותן הט' שנים שהיה מלך במצרים קודם ביאת אביו למה לא הודיעו, (והנה הגם שלפי האמת אין זה קושיא, כי הוא גם כן ידע ברוח הקודש מהחרם שהחרימו (תנחומא וישב סי' ב'), ולא הותר לו להתוודע עד שהתירו אחיו את החרם, על כן לא עמד איש אתו בהתוודע (בראשית מה א) רק הם, כדי שלא יעבור על החרם, אבל לפי פשוטו טעמא בעי). ועל פי הדברים הנ"ל היה במוכרח לקיים ציווי אביו שאמר ברוח הקודש והשבני דבר, שישיבוהו לסימן דבר שיראה ממנו שבודאי דרש שלום אחיו ושלום הצאן, והוא הדבר אשר שלח לסימן שמני אלקים לאדון לכל מצרים, שמשל על ערות הארץ בכח מדתו ששמר בריתו, ועל כן התיש כח ערות הארץ במה שמל ערותם ונעשה אדון להם, וזהו היה בשנה השנית לשני הרעב, ועל כן לא היה לו באפשר להתוודע מקודם, והבן:

וישמע ראובן ויצילהו מידם ויאמר וכו' (**בראשית לז כא**). הנה עדיין לא הצילו ואמר ויצילהו מידם, היה לו לומר בקיצור וישמע ראובן ויאמר אליהם אל תשפכו דם (בראשית לז כב), ובפרט שסיים הפסוק למען הציל וכו'. וביותר יקשה שעשה מזה ב' מאמרים, מאמר א' לא נכנו נפש, וחזר הכתוב לומר ויאמר אליהם ראובן אל תשפכו דם וכו'. אך הוא דהכתוב בא לבאר איך עשה ראובן בחכמה עבור הצלת נפש יוסף, דאילו היה בא בטענות עמהם בעת כעסם, לא היו פונים כלל להשיבו והיו הורגים אותו כרגע ח"ו, על כן עשה בחכמה והתחיל לומר להם לא נכנו נפש, ויוכלו להבין במשמעות הזה שלא יכו אותו עד לכלה להרגו כרגע, רק אדרבא לייסרו ביסורין ולא שימות מיד רק אחרי קבלות היסורין, והנה על ידי זה שתקו כיון שהמשמעות בדבריו שכמוני כמוהם להמיתו, ואדרבא חמתו גדולה יותר ויותר, ועל ידי זה הצילו מידם תיכף שלא ימיתו אותו כרגע. ועניין זה הוא כמו ויהס כלב (במדבר יג ל), שאמר וכי זו בלבד עשה לנו בן עמרם וכו' כנודע (סוטה ל"ה ע"א), ואחר כך כשראה שהאזינו לדברו ופנו אליו לשמוע בקולו, אז ויאמר אליהם ראובן שכוונתו במה שאמר לא נכנו נפש, דהיינו שהם לא ימיתו אותו רק השליכו אותו וכו'. אך היה קשה כיון שראובן עסק בהצלתו, למה צוה להשליכו אל הבור, וזה שסיים למען הציל אותו מידם להשיבו אל אביו, בכדי שהוא בעצמו יכול להשיבו אל אביו ויהיה לו כפרה על חטאיו כנ"ל:

"**לא** "נכנו "נפש, עם הג' תיבות בגימטריא "הוא "רבי "אליעזר "הגדול, שכבר ידוע שעשרה הרוגי מלכות היה עבור חטא מכירת יוסף, וקיבל כל אחד ענשו שהיו השבטים מגולגלין בהם, ורבי אליעזר הגדול היה גלגול ראובן הבכור, על כן נקרא הגדול, ולהיות שהוא הצילו רק שצוה להשליכו לבור, כן גם הוא נתפס למינות והשליכוהו לבית האסורין וניצל (ע"ז ט"ז ע"ב). וז"ש "לא "נכנו "נפש, שבאם יסכים להכות נרמז בו גם כן הכאת נפש רבי אליעזר הגדול כנ"ל:

"**אל** "תשפכו "דם, עם הג' תיבות בגימטריא "עשר "הרוגי "מלך, מרומז לא תגרמו לשפיכת דם של עשרה הרוגי מלכות שנהרגו עבור זה החטא:

השליכו אותו אל הבור הזה אשר במדבר (**בראשית לז כב**). הנה אמר הזה יורה באצבע שלפניו ממש היה הבור, ואם כן למה סיימו אשר במדבר. אבל רמז למה שאמרו רז"ל (שבת כ"ב ע"א) שהיו בו "נחשים "ועקרבים, ומאין יצא להם לרז"ל, ואי נפקא להו מיתור הלשון והבור ריק "אין "בו "מים (בראשית לז כד), כיון דאמר והבור ריק אני יודע שאין בו מים, על כרחך להורות שדברים אחרים היו בו, אכתי קשה דילמא היה בו טיט או קוצים, מאין יצא להם נחשים ועקרבים. על כן נראה דנשמע מיתור הלשון אשר במדבר שכיחי נחשים ועקרבים, ונשמע גם כן ברמז בור הזה אשר במדבר, ר"ל בור בהברת הדיבור, דהיינו מילוי האותיות בו"ר הנדגשים במבטא דהיינו י"ת י"ו י"ש, בגימטריא "נחש "ועקרב, וליכא מידי דלא רמיזא באורייתא במפלאות התורה. ובספר חרדים כתב דרמז חז"ל הוא מתיבות "אין "בו "מים, אין בו ר"ת "אבל "נחשים "ועקרבים "יש "בו, ודפח"ח. וכוונת ראובן שרמז להם שיש בו נחשים ועקרבים, כבר כתבנו במקום אחר על פי דרך חכמי האמת. אבל על פי פשוטו אמר להם אל תשלחו בו יד, רק תבחנו בבור הזה שיש בו נחשים ועקרבים שאין בטבע להינצל, ואם אף על פי כן ינצל, הנה תדעו שבוראו משמרו, נ"ל:

וישבו לאכל לחם (**בראשית לז כה**). הנה לזר יחשב לצדיקים עמודי עולם כמוהם, הגם שכל המעשה הלזו לזר יחשב בשכל האנושי רק מאת הש"י היתה נסיבה, עם כל זה אף על פי כן צריך למצוא בסברתם על פי פשוטו איזה טעם. וי"ל הטעם להיות שראו שהוציא את דבתם רעה, סברו שגם הוא דמיון עשו וישמעאל, ועדיין לא פסקה זוהמא מאביהם מחטאו של אדם כמו באברהם ויצחק כנודע, אבל הדבר היא לזר מאוד, לו יהיה כדבריהם איך יערב להם לאכול בעת אשר הבן יקיר מתמרמר וצועק ובוכה מתוך הבור, ואפילו הרוגי בית דין שהבית דין המיתוהו בדין תורה, נצטוו שלא לאכול על הדם (מו"ק י"ד ע"ב). ונ"ל דהכתוב מספר בה רוב צדקתם, להיות דהם בעצמם תמהו

על הדבר איך יש להם אבירות לב עליו כל כך, ולא נתפעלו מצעקתו ותחנוניו ואינם חוששים לצרת אביהם והכל כמישור לפניהם, וחשבו דלמא הם בכעס מחחת הרעבון, כנודע הדבר כשהאדם רעב הוא בכעס, וכשמסעד לבו, לבו שמח ומרחם ביותר ואינו מתאכזר כל כך, כמד"א (ירמיה מד יז) ונשבע לחם ונהיה טובים, וכמד"א (רות ג ז) ויאכל בעז וישת וייטב לבו, וכן קבלנו ממרן הקדוש מהרמ"מ ז"ל מ"כ ברימנאב שבבוא האדם מהדרך, יראה שלא לבא לביתו ברעבונו, בכדי שלא יתכעס על אנשי ביתו. כל זה גם הם חשבו למשפט דלמא אכזריותם וכעסם הוא מחמת שאינם בטוב לב מחמת הרעבון, על כן וישבו לאכל לחם לנסיון דילמא אחר שייטיבו לבם תשכך כעסם מעליו. והנה מאת ה' היתה נסיבה ותהי להיפך, והנה ארחת ישמעאלים וכו', שכבר כתבנו שסברתם היה שהוא זוהמת אביהם דמיון "עשו "וישמעאל, וכאשר ראו שהנה ארחת ישמעאלים וכו', המה ראו כן תמהו מה זאת עשה אלקים לנו, אך הוא להורות להזכירנו שסברותינו אמת, על כן חשבו ימצא מין את מינו, נ"ל:

וישבו לאכל לחם (בראשית לז סה). תרגם אונקלוס ואסחרו למיכל לחמא. צריך להתבונן למה לא תירגם ויתיבו. וכן יש לתמוה על יונתן דתירגם וחזרו. והנה על פי פשוטו י"ל שניהם לדבר אחד נתכוונו, דקשה למה נאמר וישבו, היה לו לומר ויאכלו לחם וישאו וכו'. אך הוא לומר דישבו כדרך העולם סביב סביב, והנה ארחת ישמעאלים באה מגלעד, והנה אותן אשר ישבו פניהם לנגד השיירא היו להם לראות, מה שאין כן אותן אשר ישבו בהיפך, עם כל זה וישאו עיניהם ויראו כולם, מכל זה שפטו כי יד ד' עשתה זאת. אבל אחשבה עוד בכוונת אונקלוס, דהנה מדרך חז"ל לכנות פשר"ה בשם ביצוע, ולא נודע שורש הדבר. והנה יש להתבונן יהודה אמר אל אחיו מה בצע וכו' (בראשית לז כו), ומתרגמינן מה ממון נתהני לנא וכו'. ויש להתבונן לפי זה למה לא אמר מה נשכור וכו'. אבל הנרצה דמשום הכי אמר וישבו לאכל וכו', היינו בדרך קביעות סעודה בהסיבה, דקיימא לן (ברכות מ"ב ע"א) הסבו אחד מברך לכולם, והנה המברך בוודאי היה יהודה שהוא מלך עליהם, על כן תירגם ואסחרו היינו הסיבה, על כן אמר יהודה הבוצע מה בצע, הגם שכוונתו בפשוטו מה ממון נתהני, עם כל זה רמז גם לדבר אחר, היינו מה בצע וכו' מה שאנחנו בוצעין כעת הוה בוצע בירך וכו', וכיון שהפשרן הראשון הנמצא בתורה אמר מה בצע, על כן כינו לפשרה בשם ביצוע. והנה תמצא בגמרא (סנהדרין ו' ע"ב) הפסוק (תהלים י ג) בוצע ברך וכו', דרש רבי מאיר על יהודא, מה שאין כן רבי אליעזר לא דרש כן, דס"ל דאדרבא יהודא אמר זה לאחיו שבאם יהרגו את יוסף יהיו

נקראים בוצע ברך וכו', ואין זה מברך אלא מנאץ. וכבר נודע דאונקלוס תרגום מפי ר"א ור"י רבותיו שעל כן תירגם כנ"ל אליבא דרבי אליעזר:

לעיל בפסוק (בראשית לז ג) וישראל אהב וכו' כי בן זקוני"ם הוא לו. תרגום אונקלוס ב"ר חכי"ם. דאי אפשר לומר כפשוטו שנולד לעת זקנותו, הרי בנימין נולד אחר כך, על כרחך לומר זקני"ם כתיב חסר, בכדי שיהיה אותיות זקן ביחד, לרמוז על מ"ש חז"ל בכל מקום זקן זה שקנה חכמה (קידושין ל"ב ע"ב), וכבר דברנו בזה במקום אחר בשלמא זה קנה נרמז בתיבת זק"ן, אבל חכמה האיך נרמז. אבל הוא על דרך שאמרו (ויק"ר פ"א ו') דעה קנית מה חסרת, דעה חסרת מה קנית, אם כן אין לך סתם קנין בעולם רק חכמה, על כן תיבת זקן הנרמז בו "זה "קנה, על כרחך הכוונה חכמה, וזה שתירגם בר חכים. ורש"י ז"ל הוסיף כל מה שלמד משם ועבר מסר לו, והוא מהמדרש (ב"ר פפ"ד ח'). הנה תתבונן ש"ם ועב"ר בגימטריא ברי"ת, סוד יוסף אלה תולדות יעקב יוסף (בראשית לז ב), ונפרש בכאן בן זקני"ם הוא לו, כל מה שלמד משני (זקונים)[זקנים] מסר לו:

וישלחהו מעמ"ק חברון (**בראשית לז יד**). מתרגם ממישו"ר חברון. הוקשה לו קושיות רש"י הלא חברון בהר, ופירש רש"י על פי המדרש (ב"ר פפ"ד י"ג). ואונקלוס ז"ל פירש באמת חברון הוא בהר, אבל יעקב ליווהו עד מקום המישור של חברון, ומשמיענו התורה שזה שיעור לווייתו הרב לתלמיד, כמו שיש מן שיפוע ההר של חברון עד המישור:

ויראו אתו מרחוק ובטר"ם וכו' (בראשית לז יח), מתרגם "עד "לא "קריב וכו'. ולפי משמעות המקרא הוה ליה לתרגם וע"ד, וכן הוא בתרגום יונתן, ואפשר טעות סופר הוא. ואם הוא בכוונה י"ל דסבירא ליה דהוא"ו ובטרם, היא תוספת והוא פירוש על מרחוק, לא רחוק יותר מדאי, רק בטרם יקרב אליהם, וידובר אי"ה:

ותתעלף (**בראשית לח יד**). מתרגם ואיתקני"ת. לא נודע מהיכן שמע זה מהמקרא. ונ"ל דמפרש עילוף לשון חלשות, כמו שאמרו בשוחט פן יתעלף (חולין ג' ע"ב) , והוא לשון חלישות ורכות לבב. והנה הזונה המכנת את עצמה להזנות עם כל עובר, הנה היא מונחת בדרך התעלפות, להראות שלא תתחזק נגד הבא אליה, רק תניח לעשות עמה כרצונה, וזה הוא הכנת ותקנת הזונה שרצונה בכך. וזאת הצדיקת מחמת שרצונה היה שימהר יהודה לבא עליה, עשתה בדרך הזה. ואגב אודיעך בתרגום יונתן פירש ואעטפ"ה, וכן פירש רש"י. על כרחך לומר דהט' נתחלפה באות למ"ד על ידי אותיות דטלנ"ת, וטעמא בעי. ונראה דהנה בלמ"ד ניתוסף מספר א"ך על מספר ט', להורות (דאותיות)[אולי צ"ל להורות דאותו יום כיונה לשם אהיה, שהוא בגמטריא א"ך] כיוונה לשם אהיה זמן אנא לאולדא, וכן ידוע ביסוד דנוק' ג' פעמים אהיה במילואם מספר חות"ם, דעדיין היתה

בתולה. וי"ל עוד נתחלפה הט' בלמ"ד, למ"ד מורה על המלכות הניקנית בל' מעלות (אבות פ"ו מ"ו). ונתעלמה הט', כי עד עבור ט' דורות מתולדותיו לא הצליחו עדיין למלוכה, עד בא דוד דור העשירי מפרץ:

זונ"ה. תרגום נפק"ת ברא. למדונו רז"ל (עירובין ס"ד ע"א) בפסוק (משלי כט ג) ורועה זונות יאבד הון, האומר שמועה "זו "נאה וכו', אם כן נשמע מדבריהם שתיבת זונה, היא מלה מורכבת "זו "נאה. והנה כל כבודה בת מלך פנימה שלא להראות יפיה, והרוצה להראות יפיה לומר ראה זו נאה, על כן יוצאת לחוץ:

לעיל בפסוק (בראשית לז כ) ונראה מה יהיו חלומותיו. תרגום מה יהיה בסוף חלמוהי. פירש כן דקשה קושיית רש"י דמכיון שיהרגוהו וכו', על כן הוכרח רש"י לפרש על פי המדרש (ב"ר פפ"ד י"ד) רוח הקודש אומרת כן, על כן פירש הכוונה דהכי קאמר דבזה שנהרגהו, נראה את אשר חלם לו בסו"ף דהיינו השמש והירח, שזה ודאי בטל כמ"ש אביו הבוא נבוא אני ואמך וכו' (בראשית לז י), כן כל השאר הוא בטל:

בפסוק (**בראשית לח כב**) **ויאמר לא היתה בזה קדשה**. תירגם לית הכא מקדשתא. והוא שלא כמשמעות הפסוק, דבפסוק נאמר ל"א היתה וכו' מקודם, והוא תירגם לית הכא וכו' אין כאן, והוא תמוה והוה ליה לתרגם לא הות הכא, וכמו שתירגם יונתן. ונ"ל דדקדק לשון המאמר לא היתה בזה קדשה, דהיה לו לומר לא היתה פה וכו', ותיבת בז"ה משמע בזה המעשה לא נעשית קדשה, אך התורה דקדקה להשמיענו איך שם י"י בפיהם דבר אמת כי ממנו ית' יצאו כבושים, ואם כן זה קיום דבריו ית'. והנה האדם צריך לדקדק בכל ענינים הנאמרים לו הכל הוא בהשגחת הש"י, הנה שם י"י ית' בפיהם באמרם לא היתה בז"ה קדשה, היינו בזאת המעשה שעשתה אין זה קדשה, כי חוק וגזירת המלך הוא, וזה שסיפר גם כן חירה גם כן ליהודה אותו הלשון ממש. וזה שתירגם לית הכא מקדשתא, ר"ל אין כאן זונה בפועל הזה, ודבר י"י בפיהם אמת:

ויאמר יהודה אל אחיו מה בצע וכו' (**בראשית לז כו**). לכאורה הדבר קשה מאוד וכי סלקא דעתך שכוונתם היה להרויח ממון, שבודאי אין לחשוד שבטי ישורון בזה. ולפי דברי יהודה נראה שאמר הלא כשנהרוג אותו לא נרויח ממון, לכו ונמכרנו (בראשית לז כז) ויהיה לנו על כל פנים ממון. והנראה דהנה אמרו רז"ל (ב"ר פע"ו ב') ביעקב ויירא ויצר (בראשית לב ח), ויירא שלא יהרג, ויצר לו שלא יהרוג הוא את אחרים. וקשה ומהו היא הצער כשיהרוג אחרים, ודינא קעביד כי הבא להורגך וכו' וניתן להצילו בנפשו (ברכות נ"ח ע"א). אך הוא דהנה ידוע דעל ידי חטא אדם הראשון נתהווה הזוהמא ונתערבו "טוב "ורע, וכאשר בא אברהם הבירור הראשון, היה עדיין בתוכו זוהמא ויצא

ממנו ישמעאל, וביצחק היו עדיין איזה סיגים ויצא ממנו עשו, ויעקב כבר לא היה בו פסולת והיתה מטתו שלימה. והנה החילוק הוא בין אותם הסיגים שיצאו מקודם ביאת אברהם לעולם, ובין אותם הסיגים שיצאו מהאבות הוא, דאותם הסיגים שיצאו מהאבות, להיות שיצאו אף על פי כן מהקדושה, מוכרחים על כל פנים להתגלגל בגלגולים וסיבות משונים, עד שיעמדו על עמדם להתהוות מהם ציור בקדושה. והנה ישמעאל כבר אמרו רז"ל (ב"ב ט"ז ע"ב) שעשה תשובה ונכנס בקדושה, ועשו גם כן היה מצפה יעקב אבינו להיות שיצא מיצחק אביו, היה מצפה שיעשה תשובה ויכנס בקדושה, על כן היה מצער את עצמו שמא יצטרך להרוג אותו, וזה איננו שוה לו כי רצה שיתכלל בקדושה בחיים חיותו, ולא הועיל בזה לגודל רשעות עשו, עד שאף על פי כן הרגוהו בניו ביומא דהילולא דיעקב (סוטה י"ג ע"א), והוצרך להתגלגל באנטונינוס בן אסוירוס, וז"ש המגלה עמוקות בר"ת פסוק (בראשית לג יד) עד אשר אב"א, "אנטונינוס "בן "אסוירוס, דהיינו כשראהו ברשעתו וזה ידע דלא סגי בלאו הכי, רק שיצטרך לבא הבירור אל הקדושה, והנה כבר כתבנו שהשבטים חשבו בראותם שיוסף מביא דבתם רעה, שהוא גם כן בבחינה כזו שעדיין לא נפסקה הזוהמא גם מיעקב. וז"ש יהודא מה בצע וכו', ר"ל מה ריוח יגיע לנו אם נהרגנו, הלא לא יגיע שום ריוח אל הקדושה, ועל כל פנים בהכרח הוא הדבר שיצא מקדושת אבינו יעקב, הגם שהוא מהזוהמא שיתכלל בקדושה, ואם יהיה לנו ריוח שיתוסף בקדושה בירור הזוהמא, מה שאין כן אם נהרגהו והוא עדיין לא עשה תשובה ולא ניתקן, מה בצע וכו' ר"ל מה נרויח בזה אל הקדושה, על כן נמכרנו לישמעאלים. וכבר כתבנו על פי רז"ל שישמעאל עשה תשובה, ועל כרחך הוא על ידי יסוריו בעבדות, וביותר שהיה ביד הישמעאלים המוכנים לכך, להיות שישמעאל אביהם עשה תשובה, גם הוא יעשה כמוהו ואז יהיה הרוחה בקדושה, נ"ל. ועל כן אמר כי נהרוג את אחינו, וכן מ"ש כי אחינו בשרנו הוא ומוכרח שיבא בקדושה. וז"ש וישמעו אחיו, ולא אמר ל"ו אחיו, דהיה מורה על אחיו של יהודא, אבל לפי מ"ש אין הכוונה כן, רק וישמעו אחיו של יוסף, דהיינו להיות שהיו אחיו של יוסף, חשבו למשפט צדק טענות יהודא שדיבר בצדקה, נ"ל:

וימשכו ויעלו את יוסף וכו' (**בראשית לז כח**). לפי משפט הלשון היה לו לומר וימשכו את יוסף ויעלוהו וכו'. והנראה להודיע צדקת יוסף, דבא להורות כי בעת העלותו עדיין הוא יוסף הצדיק כבתחילה, שלא הרהר אחר מדותיו ית', ולא הרהר אחר אביו שגילגלו לידי סיבה זו, וחשבו לזכות כי מגלגלין זכות וכו' (שבת ל"ב ע"א):

וימכרו את יוסף וכו' (**בראשית לז כח**). הנה בכאן בודאי היה די לשיאמר וימכרוהו כיון דעליו קאי. אך לפי הנ"ל גם בכאן יורה אפילו ראה שכבר נמכר לעבד, הוא יוסף בצדקו וכנ"ל:

ויכירה "ויאמר "כתונת "בני חיה רעה אכלתהו (**בראשית לז לד**). כבר כתבנו שדיבורו של יעקב הוכרח להתקיים, וכן בכאן כבר דרשו רז"ל (ב"ר פפ"ט י"ט) שהכוונה על אשת פוטיפר, ואמרו אכלתה"ו ובאמת אשת פוטיפר לא הרגה אותו. והנראה שגרמה לו איבוד הטיפין, ועל ידי זה הוכרח הוא גם כן להיות מעשרה הרוגי מלכות, יצדק שפיר אכלתה"ו, ואומרו טרף טורף ב' טריפות, י"ל האחת כעת, והב' בימי מלכות הרשעה:

וימאן להתנחם ויאמר כי וכו' (**בראשית לז לה**). ר"ל שהיה מתרץ ענייננו לבניו שלא ילמדו ממנו הענין, ולא יקבלו ח"ו גזירת המקום באהבה, באמת אסור להתקשות וכו' (עיין מו"ק כ"ז ע"ב), על כן סיפר ענייננו לבניו שטעמו הוא שאין עיקר האבל שלו על הענין אשר נעשה, רק כי ארד וכו', כי סימן זה היה מסור בידו כו' (תנחומא ויגש סי' ט'), ממילא שפט שמעשיו אינם רצויים לפני הבורא ית', ועל ענין כזה דרשו רז"ל (מדרש זוטא קהלת פ"ז ט"ו) יש צדיק אובד בצדקו (קהלת ז טו), ר"ל אפילו בשעת צרתו ואיבודו הוא בצדקו, ומלמד לדעת לבניו כענין שדרשו שם על צדיק אחד שחתכו את רגלו, ולמד אז לבנו דעת עד כמה הוא מחייב לטפל באבר הנחתך, ומהיכן יפרוש מלטמאות, עיין שם בדבריהם. ועל עיקר הדיבור שאמר כי ארד וכו', וכבר כתבנו שדיבורו הוכרח להתקיים, והיאך יתכן. נראה לומר שרוח ה' דיבר בו, והכוונה על גלות מצרים שהיא המקום היותר עמוק שבכל הקליפות כשאול העמוקה מכל חדרי גיהנם, על כן אמר כי ארד אל בני ולא אמר על בני, והכוונה ברוח הקודש אליו ממש ארד למצרים עמוקה כשאול, ואמרו אב"ל, כי בוודאי היה מתאבל ונאנח בעת ירידתו למצרים כאשר נגלה אליו הענין, עד שהוצרך הש"י אז לדבר על לבו אל תירא מרדה מצרים (בראשית מו ג) כנודע:

ותהר ותלד בן ויקרא וכו' (**בראשית לח ג**). בזה הבן נאמר ויקרא, ובאינך ותקרא. להיות שהוא הבכור ולו יאתה המלוכה קרא יהודה את שמו, כי כבר ידעת כי קריאת השם הוא ענין המהות הנשפע בנשמה, וזה השם "ער אפשר היה רצונו מלשון ניעור משנתו, שננערה מידת המלכות, ובאינך שוב לא חשש לקראות את שמם, ואמם קראתם בשמם: **בפסוק** (בראשית לח ט) וידע אונן כי לא לו יהיה הזרע. מתרגמינן לא על שמיה מיתקרא זרעא. הן אמת שפשט הכתוב אינו מובן, למה לא יהיה הזרע לו, אבל לא ידעתי לכאורה מה הועיל המתרגם בפירושו שהזרע לא תקרא על שמו, הרי יהיה הוא בודאי האב,

ובאם יתגלגל בבן נשמת האח המת, מה איכפת ליה בנשמה תהיה מי שתהיה, הרי כל הנשמות ברוב מגולגלות מדורות הקודמין, ואף על פי כן האב יקרא אב להנולד ממנו. וחשבתי על פי פשוטו לבאר שידע אונן שהזרע לא יקרא על שמו, דהיינו שיתגלגל בהזרע נשמת בן אביו היינו ע"ר, ולא יהיה לו בת זוג הנגזרת לו משעת ימי בראשית, כי בת זוגו היא אמו, וכיון שלא יהיה לו בת זוג, הנה לא יעמיד תולדות אותו הבן הנולד וילך בלא בנים ושוב יצטרך להתגלגל, ונמצא לא לו יהיה הזרע. ועוד נראה לפרש בכוונת המתרגם, דהנה בכל נשמה גליפו בה כ"ז אתוון דאורייתא, וכשמוליד בדומה שוב מגליף בהנולד כ"ז אתוון, והנה כל אות יתפשט בהוולד הנשמה לשיעור קומת עשר כנודע, אם כן הם י' פעמים כ"ז, הרי בכל נשמה סוד ע"ר, על כן קרא יהודא את שם בנו הבכור שהיה בו נשמת משיח בשם ע"ר, היינו היא הנשמה העיקריות הנראית, הגם שבכל נשמה הוא סוד ע"ר, אבל להיות היא הנשמה המיוחדת שעלתה במחשבה שקדמה לעולם, קראה בשם השייך לנשמה, הנה ידע אונן כי לא על שמו מתיקרי זרעא, כי בעל כרחך יקראוהו ע"ר, דדבר זה שייך לכל נשמה, ובכאן בודאי יקרא לו השם הזה, ואם כן לא תתייחס אחר כך הזרע של משיח רק על שם ער הראשון, וזה לא רצה:

ויקח יהודה אשה לער בכורו (**בראשית לח ו**). אומרו בכורו יובן אחר כך ויהי ער בכור יהודה (בראשית לח ז), ומי לא ידע כי הוא הבכור. ולפי מ"ש יצדק שמשמיענו איך כל השתדלות יהודא היה על הבכור שאליו יאתה המלוכה, כענין שנאמר בדוד (תהלים פט כח) אף אני בכור אתנהו עליון למלכי ארץ:

ושמה תמר (**בראשית לח ו**). פרסם שמה ולא עשה כן באשת יהודה. על כרחך להשמיענו דשמא גרים, וכבר אמרנו בפסוק (תהלים צב יג) צדיק כתמר יפרח, תדע כי אות פתוחה מקומה באמצע התיבה וסתומה בסוף התיבה, ונמצא ב' פעמים בכתבי הקדוש שינוי, כי "לסרבה המשרה" בישעיה (ט ו) יש מ"ם סתומה באמצע, ובנחמיה (ב יג) חומת ירושלים המ פרוצים יש פתוחה בסוף התיבה. וכבר נודע כי מ"ם הוא בחינת המלכות, (פתוחה אחר הזיווג וסתומה קודם לכן, כן הוא במאורי אור). והנה בהיות המלכות קרן ישראל בתוקפו, מחויב להיות ענין הממשלה והשררה בבחינת מ"ם פתוחה, דמיון פתיחת הפה אחר הלידה, שנפתח הסתום דהיינו הפה, וכן הוא המושל שעל פיו יצאו וכו' וכל אשר יצוה באמרי פיו כאשר דבר מלך שלטון (קהלת ח ד). וחומת ירושלים מחוייבים להיות בבחינת מ"ם סתומה, בסוד הטבור שנסתם אחר הלידה, בסוד שררך אגן הסהר (שיר השירים ז ג), מה שאין כן בעת הגלות שהוא סוד העיבור הוא להיפך, שבימים ההמה אין מלך בישראל לצוות באמרי פיו, ואז נסתם

הפתוח דהיינו הפה, אז השררה והממשלה בחינת מ"ם סתומה, ונפתח הסתום דהיינו חומת ירושלים, שהוא סוד הטבור שררך אגן הסהר, המה פרוצים כענין הטבור בעת העיבור. ובזה תבין למה המ"ם של למרבה המשרה מ"ם סתומה באמצע, וחומת ירושלים הם פרוצים פתוחה בסוף התיבה שלא כמנהגם, דמיירי הכל בסוד הגלות והעיבור, ובעת הלידה אי"ה דהיינו לזמן הגאולה במהרה, אזי יפתח הסתום ויהיה מ"ם פתוחה בלמרב"ה המשרה, וחומת ירושלים הם וכו' יהיה המ"ם סתומה כמנהגה, והבן הדברים הגדולים הללו. וזה סוד צדיק כתמר יפרח, בענין מ"ם פתוחה וסתומה, כי וזרח השמש ובא השמש ואל מקומו שואף זורח הוא שם (קהלת א ה), וכשנסתם מכאן בעולם הזה, יתפתח בעולם העליון, והדברים עמוקים צריכין ביאור רחב אין כאן מקומו. אך נחזור לענינינו שענין מדת המלכות וקרן ישראל מתנהג בענין מ"ם סתומה ופתוחה, על כן תמר דייקא היתה מסוגלת למלכיות, ושמא גרים וממנו ית' יצאו כבושים (סוטה י' ע"ב), והבן. וזהו שתמצא בכל הסיפור נזכר שמה בפירוש, והנה תמצא ה' פעמים תמר בפרשה, להורות שינויים חמשה פעמים בממי"ן, כי בעת אשר נברא אדם על הארץ קודם הקלקול, היתה המ"ם פתוחה פתוחה והסתומה סתומה, הרי תמר אחד. ואחר הקלקול נפתח הסתום ונסתם הפתוח, הרי תמר ב'. ואחר כך בעת מלכות דוד ושלמה, נפתח הסתום וכו' הרי תמר ג'. ואחר כך איתחשכת סיהרא בימי צדקיה ונפתח וכו'. ומאז לא היה קרן להרמת מלכות דוד עד שיתגלה משיח צדקינו במהרה בימינו, ואז נפתח הסתום מלמרבה המשרה והפתוח מחומת ירושלים, הרי תמר ה' נ"ל:

וימאן ויאמר וכו' (**בראשית לט ח**). למה ליה למימר וימאן, בויאמר לבד סגי שיובן ממאמרו המיאון. אך הוא דבא להורות דנהג בדרך שאמר שלמה (משלי א י) בני אם יפתוך חטאים אל תאבה אם יאמרו נצפנה וכו', הנה בתחילה סתם הפיתוי בסתם והמיאון בסתם, ואחר כך מפרש מהו הפיתוי ובשביל איזה טענה ימאן, ופירש בו האלשיך ז"ל דאם יפתוהו חטאים באיזה פיתוי שיהיה, אזי קודם סידור טענות המיאון, על כל פנים זה יהיה להקדמה שאינו רוצה בשום אופן אפילו ידחה המפתה טענותיו, כי באם יתחיל בטענות, דילמא המפתה יראה פנים לדחות הטענה ויפול ברשתו, וכה עשה יוסף הצדיק "וימאן בתחילה בשום אופן באין טענה, ואחר כך ויאמר הטענה, וליכא מידי בנביאי וכתיבי דלא רמיזי באורייתא:

ויהי כהיום הזה (בראשית לט יא), מתרגמינן והוה ביומא הדין. ויבא הביתה לעשות מלאכתו, מתרגמינן למיבדק בכתבי חושבנא. הנה פלוגתת רז"ל ידוע (סוטה ל"ו ע"ב), ואונקלוס ז"ל תירגם לשבח דקאמר מלאכתו, דהנה מאן דאמר לעשות צרכיו מהיכן

שפט זה, על כרחך מדקאמר "מלאכתו, ואיזה מלאכה היתה לו, הרי הפקיד אותו לאשר על ביתו ויפקידהו רק לשרת אותו לבדו, והנה לא היה אדוניו בביתו, על כרחך מלאכתו היינו לעשות צרכיו. ואונקלוס תירגם למיבדק בכתבי חושבנא, שזה מלאכת הפקודים לכתוב הוצאות והכנסות וכיוצא. ומשמיענו הכתוב שעשה מלאכת אדוניו באמונה, הגם שידע שאין איש מאנשי הבית בבית, ובאותו היום עצמו דברה אליו לאמר שכבה עמי (בראשית לט יב), עם [כל] זה נכנס לבית לעשות מלאכת אדוניו, על כן תירגם המתרגם והוה ביומא ההוא, היינו באותו היום שדברה אליו, והכ"ף כהיום הוא כף הזמן, היינו סמוך תיכף להדיבור, ומשמיענו הכתוב בזה דהנה כתבו הפוסקים כשיפול לאדם הרהורי עבירה במקום שאי אפשר להרהר בדברי תורה דהיינו בבית הכסא, אזי יחשוב חשבונותיו ועל ידי זה יפנה את לבו מדברים אחרים. והנה לא היה אז באפשר ליוסף להרהר בדברי תורה, שאפשר היה המקום מלא גילולים, ועל כן נכנס תיכף לחשוב חשבונות, בכדי שיפנה מחשבתו מהרהור:

"**ואת כל אשר עושים שם הוא היה עושה** (**בראשית לט כב**). תרגומו על מימריה הוה מתעביד. דאי כפשוטו אי אפשר לומר כן דמה שהיו צריכין לעשות עושה הוא, ומהו הוא זה החן והחסד, אדרבא נוסף יגון על יגונו ועבודה על עבודתו. על כרחך הכוונה הוא היה עושה, נחשב הדבר כאילו הוא העושה, כיון דעל מימריה הוה מתעביד. ומשמיענו הכתוב בזה הלשון, הגם שנגזר על יוסף עשייה בשיעבוד בבית הסוהר עבור עשרה טיפין דאיזדרקו למגנא, הנה נחשב לו ברחמיו ית"ש לעשייה, מה שצוה והפקיד לעשות:

תרגום יונתן בפסוק (**בראשית לז א**) **וישב יעקב**. ויתיב יעקב בשלוותא וכו'. הוא דברי רז"ל גם כן במדרש (ב"ר פפ"ד ג'). אבל היכן שמע לה מהפסוק, ומאי קשה לו. אבל הוקשה לו למה נאמר כלל הפסוק הזה. אבל ידוע "שלום דרגא דדכורא, "שלוה נוק' ונקראת השכינה "שלוה. וידוע מ"ש בזהר (ח"א קנ"ח ע"ב) דשכינתא נטלא ביתא. וידוע (זוהר ח"ג צ"ז ע"ב) מילין דדכורא בעמידה, ומילין דאתתא בישיבה סוד [תפילין של יד] מיושב, באשה קראה מושב (פסחים ג' ע"א), לכן אמר הש"י ליעקב עלה בית אל ושב שם דייקא (בראשית לה א). והנה קאמרה התורה וישב יעקב, תירגם בשלוה שהיתה אצלו מדת השלוה שכינה הקדושה, על כן ישב כי מילין דאתתא בישיבה, והבן. ובזה ידוקדק בארץ מגורי אביו היינו יצחק, כי שמאלא איתער בקדמיתא, סוד שמאלו תחת לראשי וכו' (שיר השירים ב ו), והמ"י:

וישראל אהב וכו' כי בן זקנים (**בראשית לז ג**). ותרגם ארום איקונין דיוסף וכו'. קשה ליה גם כן דאי כפשוטו, הלא בנימין נולד אחר כך, על כן פירש זקונים לשון זיו איקונין:

בפסוק (בראשית לז יג) ויאמר ישראל הלא אחיך רעים בשכם וכו'. כתב ודחיל דילמא ייתון חיוואי וכו'. דאם לא כן למה הקדים לו הלא אחיך רעים בשכם, ואם מראה מקום הוא לו, אף על פי כן תיבת "הלא מיותר. אלא על כרחך הכי קאמר הלוא תתבונן כי אחיך רועים במקום שיש לדאג עליהם:

בפסוק (**בראשית לז יד**) **וישלחהו** "**מעמק** "**חברון**. ושדריה על עיטא עמיקתא וכו', וכן דרשו חז"ל במדרש (ב"ר פפ"ד י"ג). דלמאי נפקא מיניה מה שביאר מאיזה מקום שלחו. וגם חברון הוא בהר לא בעמק, ונקרא עצה עמוקה שזאת העצה של אברהם שבירר לו המלכיות בכדי שינצלו בניו מגיהנם שהוא "עמק (ב"ר פמ"ד כ"א) , על כן נקרא "עצה "עמוקה, עצה להינצל "מהעמק:

שם ובההוא יומא שרוי גלותא דמצרים. נ"ל דשמע לה מן המסורה מעמק ב'. דין. ואידך ביהושע (טו ז) ועלה הגבול דברה מעמק עכור. עמק עכור נקראים הגליות, כמד"א בהושע (ב יז) ואת "עמק עכור לפתח תקוה. ומרמזת המסורה שבכאן התחיל הגבול אשר דיבר לאברהם בעסק "העמק "עכור, ותבין ביותר מצרים דייקא נקרא עמק עכור בפרטות ערות הארץ. והנה מזמן ההוא היה רל"ב שנה עד יום צאתם מארץ מצרים, לתקן ד' שמות ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן, להעלות הניצוצות מן התוהו אל התיקון, על כן נרמז במסורה אחר כך "וצפונה, תיבת "צפונה הוא רל"ב עם הכולל, עיין בכוונות הפסוק (ויקרא א יא) ושחט אותו על ירך המזבח צפונה לפני י"י. ותתבונן הענין ברבי מאיר שאמר לר' ישמעאל לבל"ר אני, א"ל בני הזהר במלאכתך שמלאכתך מלאכת שמים הוא (עירובין י"ג ע"א):

וימצאהו איש (**בראשית לז טו**). ואשכחיה גבריאל. זה למדו רז"ל (תנחומא וישב סי' ב') בגזירה שוה מפסוק (דניאל ט כא) והאיש גבריאל. הנה נלמד הדבר בגזירה שוה, כי הגליות הם לכפר עון כמו שאמרו רז"ל (ברכות נ"ו ע"א) גלות מכפרת עון. והנה כפרת עון הוא ממדת "רחום (שמות לד ו), מדה הב' מן הי"ג מדות כמד"א (תהלים עח לח) והוא רחום יכפר עון, על כן למעלה בי"ג מדות עליונים דמיכה (ז יח) כנגדה הוא נושא עון. והנה גזירה שוה בתורה שבעל פה, היא מדה שניה מהי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן, ומעוררים על ידה בתורה מדה השניה "רחום, על כן נמסר היום הזה התחלות הגלות גזירה שוה, לעורר "רחום ולכפר עון:

ויאמר האיש נסעו מזה כי שמעתי אומרים וכו' (**בראשית לז יז**). מתרגם ארום שמעית מבתר פרגודא דהא אישתרי מן יומא דין שיעבוד מצראי ואיתאמר להום בנבואה דחיוואי בען למסדרא עמהון סדרי קרבא, בגין כן הוו אמרין נזיל לדת"ן. הנה כל אלה

הדברים הם דברי נבואה, ומהיכן דרש לזה מהמקרא. ונ"ל דהנה לא יצדק להבין פשט המקרא. א', אומרו נסעו מזה אין צריך להשמיענו, דהרי לפנינו שאינם בכאן. ב', נסעו מזה כי שמעתי וכו', הנה כי מורה על נתינת טעם, והיאך יצדק טעם נסיעתם על שהוא שמע, ואם הוא הנתינת טעם מהיכן ידעתי שנסעו מזה כי שמעתי וכו', על זה אין צורך לטעם כיון שעינינו רואות שאינם בכאן. על זה פירש כי שמעתי בפני עצמו, רצ"ל בעבור זה נסעו מזה, הוא סיבה מאת השי"ת שילכו היום לדת"ן, הוא בגימטריא ג' מילואי שמות אהיה, שעל ידם נגאלו אבותינו ממצרים, והנה שמעתי מאחורי פרגודא שביום זה מתחיל גלות מצרים, על כן היתה נסיבה מאת השי"ת שילכו לדת"ן, להקדים רפואה למכה להתעורר הג' שמות הנ"ל אהיה זמין אנא לאולדא. וגם הג' שמות הנ"ל הם סוד דחותם, לבל ישלטו הזרים במעיין חתו"ם, וכבר ידעת כי אלו הג' שמות הם ביסוד דנוק' חותם מלא, הבן הדבר. והנה אמר כי שמעתי, ולא ביארה התורה מה ששמע. להורות דבודאי לא אמר לו בביאור מה ששמע רק ברמז, דבאם היה מבאר לו בפירוש אין כאן נסיון וגלות, הבן הדבר. ומה שאמר ששמע מאחורי הפרגוד נרמז בטעם, דהנה פרגוד היא הפשט בין מקום שכינה להמלאכים, ואם כן הוא הפשט במקום הפנימי, ובמקום המלאכים הנה הפשיטה בהיפך, על כן כי שמעתי. בתיבת "כי, הטעם "מהפך. "שמעתי, הטעם ב' פשטין. והנה "כי "שמעתי, "מהפך "פשטא. רצ"ל שמעתי במקום השפיטה שהוא בהיפך, דהיינו מאחורי הפרגוד. ואחר כך "אמרים נלכה "דתנה, בתיבת "אמרים געיא באות א', והוא מפסיק בפני עצמו, וגם געיא רמז לקול והוא תחת ה"א, לרמז שבא אליהם קול מאת י"י אלופו של עולם. והנה לא יצדק לומר שבא אליהם קול "נלכה "דתינה, כי הקול היה צריך לומר לכ"ו לדת"ן, על כרחך רצ"ל שבא אליהם קול, ועל ידי אותו הקול אמרו הם נלכה וכו', על כרחך לומר שהקול היה אליהם בנבואה שבני החוי רוצים ללחום עמהם, על כן שפטו שילכו לדת"ן והשם של המקום הזה יהיה להם לעזר, דמה שעשו בשכם הוא על סיבת קנאת מעיין חתו"ם שטמאו את דינה אחותם וכן לא יעשה, ועל ידי התעוררת זה לא יוכלו להם בהזכרת הזכות הזה. על כן אמרו דתינ"ה הוספת שם י"ה, שהוא עדות לישראל לאנשים ונשים שלא יתערב זר ביניהם. עד כה הגיע דברינו לפרש דברי הקדוש, והוא ז"ל ברוח קדשו אמרם ובודאי יש להם מקום בתורה:

ל"א נכנו נפש (**בראשית לז כא**). תירגם לא נקטליניה דלא נתחייב באדמיה. דאי כפשוטו הנה לא נכנו נפש, היינו לא נכהו עד למיתת הנפש, וכי סלקא דעתך דראובן

הסכים להכות בהכאות ויסורין, וגם לפירוש הזה היה לו לומר עד נפש. על כן פירש דהכי קאמר לא נכנו, כי תתחייב הנפש בהכות אותו תתחייב הנפש ליתן דין וחשבון:

והבור רק וכו' (**בראשית לז כד**). וגובא סריק לית ביה מיא, ברם חיוון ועקרבין וכו'. בספר חרדים למד לה מתיבת אי"ן ב"ו, ר"ת "אבל "נחשים "ועקרבים "יש "בו, והדין עמו דהיה לו לומר "רק "בלא "מים, על כרחך לדרוש כנ"ל. ונ"ל דנלמד מלעיל השליכו אותו אל הבור הזה אשר במדבר (בראשית לז כב), הנה מדקאמר הזה, על כרחך לפניהם היה, ולמה ליה למימר אשר במדבר. להורות אשר בכח הדיבור, היינו כשמבטין תיבת בו"ר באותיות, יהיו אותיות המבטא של בו"ר י"ת י"ו י"ש, בגימטריא נח"ש ועקר"ב. והנה מדקאמר אין בו מים, משמע דבר אחר היה בו, ולא נודע לנו מהו הדבר האחר, והנה נלמד מדלעיל:

וימכרו את יוסף וכו' (**בראשית לז כח**). וזבינו ית יוסף לערבא"י וכו' וזבנ"י מנהו"ן סנדלי"ן וכו'. הנה נלמד זה מדברי הנביא (עמוס ב ו) על מכרם בכסף צדיק ואביון בעבור נעלי"ם. אבל מהו הצורך לפרש זה בכתוב בכאן. ונראה דהוקשה לו למה נאמר לישמעאלים, הרי כבר נאמר והנה ארחת ישמעאלים, והוא ז"ל לא ס"ל שהיו כמה שיירות (ב"ר פפ"ד כ"ב), רק הן הן הישמעאלים והן הן המדינים. על כן הביא דברי הנביא להורות שהתורה רמזה דברי הנביא שמכרוהו לישמעאלים שהם ערביים שמשתחוים לאבק רגליהם, להורות שהם קנו מהכסף הזה הדבר המונע האבק שברגל והם מנעלים. ועוד יש לפרש באופן אחר ועת לקצר:

וישב ראובן אל הבור וכו' (**בראשית לז כט**). מתרגם ותב ראובן ארום לא הוה עמהון למסעוד דהוה יתיב בצומא וכו'. דייקא וישב ראובן וכו', משמע שלא היה בשעת מעשה, והכתוב לא פירש היכן הלך, על כרחך נשמע הדבר מן מה דכתיב (בראשית לז כה) וישבו לאכול לחם, ומהו הצורך להשמיענו שישבו לאכול וכו', על כן משמיענו שזאת היתה הסיבה שלא היה שם, כי הלך מאתם כשישבו לאכול, כי היה מתענה והוא מהלכות דרך ארץ שלא יהיה המתענה יושב בין האוכלים:

שם ואזיל ואתיב בין טווורייא וכו'. מדכתיב וישב ראובן אל הבור, ולא כתיב וישב ראובן אליהם, משמע דאליהם לא שב, כי ישב בהחבא בין ההרים, והוא רוצה ליקח אותו מן הבור בלא ראות להשיבו אל אביו:

שם מאים יסב ליה אפין. מהיכן שפט זה הטעם. נראה מדמשמיענו הכתוב שהיה אז עוסק בתענית על החטא, נראה שגם מה שרצה להשיבו אל אביו היה גם כן לכפרת החטא, והיה צם ומתענה על החטא שחטא נגד שמים, ומה שחטא לאביו הנה על ידי

זה ימחול לו ותוגמר לו הכפרה, כי חטא שבין אדם לחבירו אינו מכופר עד שיפייס את חבירו וימחול לו (יומא פ"ה ע"ב). וזה שתירגם אחר כך ואני אנה אני בא (בראשית לז ל), ואנא להן אנא אתי והכדין נחמי סבר אפוי דאבא. דקדק ואנ"י משמע דאליהם אינו נוגע הדבר כל כך, אבל לפי הנ"ל יצדק, דאמר דמן הצורך לו לפייס את אבא, ובזולת זה לא יתכפר לו העון ח"ו:

וישלחו את כתנת וכו' (**בראשית לז לב**). ושדרו ביד בני בלהה וכו'. דהנה נאמר וישלחו, משמע דשלחו ביד אחרים, ואחר כך ויביאו וכו', משמע דמהם ובהם היו המשלחים והמביאים, וקצתם מהם משלחין וקצתם מביאין, ולא בא הכתוב לסתום אלא לפרש. על כן שלחו ביד בני בלה"ה וכו', בכדי שיצדיק יעקב שהם לא עשו שום דבר רע, כי יוסף היה נער את בני בלהה וכו' (בראשית לז ב):

ויכירה ויאמר וכו' (**בראשית לז לג**). פרגוד דברי הוא לא חיוות ברא אכלתיה ולא על ידי בני נשא איתקטיל, אלא חמי אנא ברוח קדשא דאיתתא בישא קיימיה לקבליה. הדבר קשה מאוד להלום שהוא היפך המקרא. גם אם ידע כזאת למה התאבל. אך בא לתרץ דהנה הצדיקים השי"ת אינו משים בפיהם רק דבר אמת, ובפרט יעקב תתן אמת ליעקב (מיכה ז כ), והיאך אמר יעקב דבר כזה אינו אמת, ובפרט יש לתמוה הלא דבר הצדיק בהכרח שיתקיים, וגדולה מזה תראה בספר חסידים אפילו מה שהאדם מדבר לפעמים בדרך גוזמא בהכרח שיתקיים. על כן דקדק הקדוש ז"ל מאמר יעקב כתנת בני חיה רעה כו', ולא הזכיר את שמו לומר כתנת יוסף בני, ואחר כך סיים טרוף טורף יוסף, הנה דרש שהזמין י"י ית' בפיו לומר לשון כזה שהוא אמת, והוא שאמר כתנת בני חיה רעה אכלתהו, הכתנת של בני הוא אשר תאכלהו החיה רעה היא אשת פוטיפר אשר תקח ממנו בגדו, ועל ידי זה טרף טורף יוסף, היינו נטרף ונחטף יוסף שיצאו ממנו עשרה מרגליטין טיפין דאיזדריק למגנא, ונחטפו ונעשקו בידי זרים, על כן הוצרך גם יוסף להיות מעשרה הרוגי מלכות ונתגלגל ברשב"ג, וזהו גם כן טרוף טורף יוסף. והנה אמר לא חיוות ברא וכו' ולא על יד בני נשא וכו', הנה אמר ב' פעמים טרוף טורף, ונמסר עוד אך טרוף טורף (בראשית מד כח), למעט הטריפה לא נתהווה לו כעת טריפה, לא על ידי חיה ולא על ידי בן אדם. והנה יעקב אמר כפשוטו, והש"י שם בפיהו דברי תורה דבר אמת ברוח הקודש, ועיין מ"ש בפסוק (בראשית לז לה) כי ארד אל בני וכו', שגם זה דבר אמת היה בפיו:

וירד יהודה מאת אחיו (**בראשית לח א**). מתרגם ונחת יהודה מנכסוי ואתפרש מן אחוי. דרש וירד ירידה מנכסים, אבל לא ידעתי מה הצורך לנו לידע שירד מנכסיו. ויצדק לנו

על פי האמור בספר חסידים שאחים לא ידורו ביחד, כי ברוב הוא קשה לעניות או ח"ו וכו'. והנה משמיענו זה בתורה שירד יהודא מנכסיו, ותלה בזה על שהוא דר על האחים ביחד, על כן איתפריש מן אחוי. ועוד דברים בגו ידוע דרגא דיהודא מלכות סיהרא לית לה מגרמא כלום, רק מה שמאיר לה השמש בעלה על ידי הצינור היסוד, וכאשר הצדיק אבד אז סיהרא איתחשכת נהורא. והנה השבטים היו מסופקים בזה, ולא היו סוברים שיהיה יוסף בדרגא דיסוד תולדת יעקב יוסף. והנה כאשר השי"ת עשה את שלו להשלים את העצה העמוקה, אז גילה להם דרגא דיוסף, על כן ירד יהודא דרגא דסיהרא מנכסיו, כי אין יוסף צינור המשפיע. וזהו גלתה יהודה מעוני וכו' היא ישבה בגוים וכו' (איכה א ג). וזהו גם כן בכאן וירד יהודא מאת אחיו ויט עד וכו', והבן:

ויחשבה לזונה כי כסתה פניה (**בראשית לח טו**). מתרגם והווה מדמה באנפוי כנפקת ברא, ארום כעיסת אנפין הות בביתיה דיהודא ולא הוה יהודא רחים יתה. הוקשה לו היאך סלקא דעתך דמשום הכי חשבה לזונה על שכסתה פניה, אדרבא מדרך הזונות לגלות פניהם, כמד"א (ירמיה ג ג) ומצח אשה זונה וכו'. על כן דרש כסת"ה פניה לשון כעס, ומפרש הקרא הכי ויחשבה לזונה, הנה פעל הש"י שלא הכירה שהיתה כלתו, כמד"א (בראשית לח טז) כי לא ידע כי כלתו היא, הא אפילו היה יודע הרי בני נח אינו מצווה על כלתו, אפילו היה משמר את התורה, הרי במקום מצוה זמנית לפי שעה לא היו משמרין, וכמו שיעקב נשא ב' אחיות. לזה אמרה התורה אילו הכיר אותה, לא היה בדרך הטבע שיתאוה לה, כי היה שונאה על שהיה לה פנים כועסת (מכל)[בכל] עת:

ויאמר אל אשת אדוניו (**בראשית לט ח**). אליה היה לו לומר כיון דעלה קאי. אך הוא משמיענו צדקת יוסף ותחבולותיו נגד היצר, דהנה העבד בודאי מורא אדונו ואדנותו עליו, בעת דברו אליהם ידבר עמהם בלשון קבלת אדנות במורא כנודע, מה שאין כן כשרואה מאדנותו קירוב דעת כל כך, עד הגיעה לגדר לומר אליו שכבה עמי (בראשית לט ז), על כל פנים לו יהא שאינו שומע אליה, אך אף על פי כן תתבטל המורא אדנות, ולא ידבר עמה כל כך בקבלת מורא אדנות, כיון שרואה קירוב דעת כל כך, וזה הטבע מחייב. ויוסף הצדיק נשמר מכל זה, כי היה מתייירא שלא ילכד ח"ו ברשתה מחמת התקרבות הדעת, דיבר אליה דרך אדנות ומורא כמאז, למען לא יהא לו שום קירוב דעת ואהבה עמה, כי היראה ואהבה ב' הפכיים יראה רחקות ואהבה קריבות. וזהו ויאמר אל אשת אדוניו, שהאמירה עמה היה באופן ובגדר מורא אדנות כמאז, והבן:

ויבא אליהם יוסף בבקר וירא אותם והנם זועפים (**בראשית לו ו**). יש לדקדק כאשר שאל אותם אמר להם מדוע פניכם רעים (בראשית מ ז), ואם כן גם בכאן היה לו לומר

וירא והנה פניהם רעים. אך הוא דמשמיענו דיוסף בודאי נזהר שלא להסתכל בפני אדם רשע (עיין מגילה כ"ח ע"א), אך וירא אותם היינו את כל תנועתם והנה זעפים, שהבין כן מתנועתם כידוע איך שמכירין בתנועת האדם איך הוא סר וזעף, אבל כששאל אותם אמר מדוע פניכם רעים, כי הבין שבודאי פניהם גם כן רעים והם יסברו שראה בפניהם: **וישאל את סריסי פרעה אשר אתו במשמר בית אדניו לאמר מדוע וכו'** (**בראשית מ ז**). להבין האריכות לשון, וכי עד השתא לא ידענו שהם סריסי פרעה ואתו במשמר בית אדוניו, היה לו לומר בקיצור וישאל אותם מדוע וכו'. גם להבין הלאמ"ר שאינו לזולת. ונ"ל דהתורה הקדושה מתרצת לנו בדבריה הנעימים מה שקשה על קדוש עליון יוסף הצדיק, מה זה ועל מה זה דרש לפניהם הרעים כן יאבדו כל אויבי ד', ומה לנו לשלומם וטובתם. ומשמיענו התורה שיוסף הצדיק עשה זה ברוח קדשו ונסיבה מאת השי"ת היתה, כדי שעל ידי זה תהי גאולתו. וז"ש וישאל את סריסי פרעה, להיות שהיה סריסי פרעה אשר אתו במשמר, שראה שהם אתו במשמר, והבין ברוח קדשו שודאי לא לחנם הוא, בית אדוניו לאמר, וכיון ברוח קדשו שאחד מהם יאמר הדבר בית אדוניו דהיינו בבית פרעה, על כן שאלם ומאת הש"י היתה זאת:

מדוע פניכם רעים היו"ם. תיבת היום מיותר. שמעתי מאחד קדוש מדבר שלא רצה לדרוש שלומם, ודיבר בחכמה מדוע רק היום רעים פניכם, והלואי שיהיה כן בכל עת ובכל יום. ולדעתי משמיענו התורה דשרי לצדיקי לסגויי ברמאותא בענינים כאלה, ולשנות למען השלום דקדושה:

ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכחהו (**בראשית מ כג**). דרשו רז"ל (ב"ר פפ"ח ז') וישכחה"ו לאחר מכאן. נראה להיות שלא זכרו ולא עלה ברעיונו עד שנעקר מלבו שם יוסף, עד שאפילו לאחר מכאן הוצרך להזכירו לפני פרעה בנידון החלום, לא הזכיר שמו כי לא זכרו בשמו רק נזכר הענין. ומשמיענו התורה בזה איך שנשכח לגמרי שם יוסף, כי אם היה השם ההוא עדיין בזכרון כשמלך יוסף על מצרים, ונתפרסם שמו בעולם בנידון החלומות, וגם יעקב שמע בארץ כנען איך פתר החלומות כמבואר בספר הישר, ואם היה השם עדיין מפורסם, רבים היו קוראין אותו עדיין בשם יוסף, והיה מתפרסם הדבר ליעקב ובניו, ובפרט כשבאו למצרים לשבור שבר. אבל מאת השי"ת היתה נסיבה לבל יתוודע הדבר עד כלות כ"ב שנים, לקבל יעקב עונשו שלא שימש את אביו כ"ב שנה, על כן נשכח זה השם לגמרי, רק פרעה קרא את שמו צפנת פענח (בראשית מא מה), ובזה השם לבד היו קוראין אותו כנ"ל:

ויהי בעת ההוא וירד יהודה וכו' ויט עד איש עדלמי כו' (**בראשית לח א**). לא ידעתי הצורך בזה להודיענו שנטה עד איש עדלמ"י. והנראה דהנה ודאי כל מעשיהם בכוונת רוח קדשם, והנה כאשר הורידוהו אחיו מגדלותו נטה עד איש עדלמ"י, כי צפה ברוח קדשו שגם דוד אשר יצא ממנו כאשר ברח מפני שאול וימלט אל מערת עדל"ם (שמואל א' כב א), ושם הצמיח ראשית ממשלתו כי שם נקבצו אליו כארבע מאות איש ויהי עליהם לשר (שמואל א' כב ב). וזה שמשמיענו גם כן ושמו חירה לשון חירות, אשרך ארץ שמלכך בן חורין (קהלת י יז), איזהו נשיא כל שאין על גביו אלא י"י אלקיו (הוריות י' ע"א), התבונן מ"ש דוד בתהלים (קמ"ב א) משכיל לדוד בהיותו במערה תפלה, רצ"ל השכיל לדוד בהיותו במערת עדל"ם, מה שנעשה לזקנו יהודה כשהורידוהו מגדולתו בא עד עדל"ם, ושם הצמיח חוטר מלכות, על כן התפלל אז (תהלים קמב ב) קולי אל י"י אזעק וכו', איזהו נשיא כל שאין וכו', (תהלים קמב ג) אשפוך לפניו וכו' דייקא (תהלים קמב ד) בהתעטף עלי רוחי, רצ"ל אזכרה ימים מקדם בעת היות נשמתי בסוד העיטוף, בעת השתדל זקני יהודה להעמידני בקרן מלכות, כמד"א (ישעיה נז טז) כי רוח מלפני יעטוף ונשמות אני עשיתי, הנה היה במקום הזה עדל"ם, ואתה ידעתה נתיבתי, רצ"ל אמר להש"י אתה ידעת נתיבתי, למה הלכתי בנתיב הזה דייקא למקום הזה, להיות המקום הזה מלומד בניסים לזקני יהודא, על כן באורח זו אהלך, הבן הדבר:

וירבו הימים ותמת בת שוע וכו' (**בראשית לח יב**). הנה לא נדע מה משמיענו בתיבת וירבו הימים. והנראה דהנה בשמואל נאמר (שמואל א' ז ב) וירבו הימים ויהיו עשרים שנה, הנה נדע ריבוי ימים הם עשרים שנה. והנה נודע סוד המלכות ויוסף סוד הברית קדש, ויוסף בן י"ז שנה היה כשנמכר, ובהגיע יוסף לזמן בן עשרים, אז התנוצץ אורו בגבהי מרומים להשפיע למלכות שמים להוליד נשמות המלוכה. ומכאן יצא לך רמז לדברי חז"ל (קידושין כ"ט ע"ב) עד עשרים שנה יושב הקב"ה ומצפה לאדם מתי ישא אשה וכו', והנה "עשרים בגימטריא "כתר, להורות על "כתר "ומלכות, ונתהפך כחומר חותם "אין "אני, והמ"י:

במדרש (**ב"ר פפ"ד א'**) **וישב יעקב** (**בראשית לז א**). כתיב (ישעיה נז יג) בזעקך יצילוך קבוציך, תניא כנוסו וכינוס בניו הצילו מיד עשו וכו'. בא לבאר דכל הפסוק וישב יעקב מיותר. ומבאר דמשמיענו מ"ש הנביא בזעקך יצילוך קבוציך, היינו שהתפלה נשמעת בקיבוץ הרבים ומבטל עצת השונאים, ומה שנאמר למעלה (בראשית לו ו) ויקח עשו וכו' וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו, ומה עשה לו יעקב אמר הכתוב כאן וישב יעקב בארץ מגורי אביו, "מגורי לשון אסיפה "אוגר בקיץ וכו' (משלי י ה), רצ"ל שנתאסף עם

אביו, ואחר כך אמר אלה תולדות יעקב יוסף וכו' (בראשית לז ב), היינו כנוסו וכינוס בניו, נ"ל:

וי"ל עוד דדרש למה נאמר וישב יעקב כנ"ל, דכתיב בזעקך יצילוך קבוציך וכו', כינוסו וכינוס בניו הצילו מיד עשו, רצ"ל דכתיב בעשו וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו, ומה עשה לו אמר הכתוב "וישב "יעקב, "ישב הם י"ב צירופי הויה הנרמזים בי"ב שבטי ישורון כל אחד צירוף אחר, ממילא יעקב הכולל את כולם כשישב עם בניו, על ידי זה ניצול מיד עשו בתפילתו, שאמרו רז"ל (מדרש שוח"ט מזמור צ"א י"ד) מפני מה מתפללים ואינם נענים, מפני שאין יודעין להתפלל בשם, (היינו שאינם יודעים לכוין הצירוף של השם השייך לזה הזמן לזאת התפלה), שנאמר (תהלים צא יד) אשגבהו כי ידע שמי (תהלים צא טו) יקראני ואענהו וכו'. וזהו בזעקך כשזעקת בתפילה יצילוך קבוציך, מה שנתקבצת עם כל הבנים י"ב שבטים מרמזים לי"ב צירופים, על ידי זה ניצל מעשו וכו'. וזה שמסיים והחוסה "בי ינחל ארץ, "בי דייקא י"ב צירופים, ינחל ארץ נחלת י"ב שבטים, והבן:

וישב יעקב (**בראשית לז א**). נסו ואין רודף רשע וצדיקים ככפיר יבטח (משלי כח א) וכו' (ב"ר פפ"ד ב'). רצ"ל כנ"ל דמשמיענו שעשו הלך לו מפני השטר חוב, ולא בטח לבו על הגאולה והגדולה שאחר השיעבוד, וישב יעקב ויעקב נשאר בישיבה לקבל הגירות כמו אביו, שמיום לידת יצחק נחשב הגירות, כן יעקב בטח לבו כי יעזרהו י"י ויגאלהו ויירש את הארץ, וזהו בארץ מגורי אביו בארץ כנען. ולדעת רז"ל (שם) מפני הבושה, יתפרש כך יעקב הלך בדרכי אביו, ואם כן לא היה לו בושה לשבת שם, מה שאין כן עשו. וז"ש נסו ואין רודף רשע לשון יחיד, רשע אחד נוסע נסיעות הרבה מהכשרים, וצדיקים (רבים ביחד) ככפיר יבטח כל אחד, כי זה אינו בוש ממעשיו של זה, וזה וישב יעקב בארץ מגורי אביו:

שם וישב יעקב (**בראשית לז א**). אם שוט וכו', אנטונינוס שאל וכו' אמר דיגזור וכו' (ב"ר פפ"ד ג'). רצ"ל איוב ביסוריו אמר שאין לו עון, רק שהקב"ה בוחן אותו אם יוכל לסבול ולקבל כך וכך יסורין, מה שאין כן אם באמצע היסורין מבעט, כל היסורין שקיבל עד השתא הם בחנם. וז"ש אם שוט, אם הגיע שוט לאיזה אדם צדיק, הנה באמצע רואה אשר לא יוכל לסבול וימית אותו השוט פתאום, או מורא עולה על ראשו שיהיה כזה ומבעט, הנה אין לו שכר על זה שהיה מקודם, הנה למסת נקיים ילעג, הנה הוא כעין לעג וקלס שהכוהו על לא חמס בכפו. וזהו הנרצה דמשמיענו בפסוק וישב יעקב, איך הצדיק מחוייב להיות מוכן לקבל הכל מאהבה. וזהו וישב יעקב ביקש לישב בשלוה קפץ עליו וכו', כי השטן מקטרג כשסובר הצדיק שכבר ראוי לישיבה במנוחה:

בשעה שהצדיקים יושבים בשלוה ומבקשים לישב בשלוה בעולם הזה, השטן בא ומקטרג וכו' (ב"ר פפ"ד ג'), מה יכול לקטרג הרי אין בידם עון. אלא שיש בידם עון מה שמבקשים לישב בשלוה, יראה שעושה עיקר מעולם הזה, על זה אמר השטן לא דיין וכו', על כרחך שאין זה עיקר בעיניהם. ובזה יש ליישב גם פירוש רש"י אמר הקב"ה לא דיין וכו'. וכי מה איכפת ליה לקב"ה דלירתו צדיקים תרין עלמין, הלא הוא טוב ומטיב לכל. אלא כיון שהוא מבקש על זה, נראה שמחשיב העולם הזה ליש:

וישב יעקב (**בראשית לז א**). לא שלותי וכו' ויבא רגז (איוב ג כו), רוגזו של יוסף (ב"ר פפ"ד ג'). בא גם כן לתרץ ייתור הפסוק, ואמר דמשמיענו דהנה כל היסורין שבאו על הצדיק בהיותו בדרך, י"ל שהדרך גורם לזה, כי כל הדרכים בחזקת וכו' (ירושלמי ברכות פ"ד ה"ד), אבל אלו היסורין של יעקב שהיה הכל לקבל הגירות והשיעבוד, הנה בא לביתו ובאו היסורין לביתו, זהו ויבא רוגז כי אין מקום לנוס בדבר הנגזר:

א"ר חוניא אברהם מגייר וכו', **ושרה מגיירת את הנשים** (**ב"ר פפ"ד ד'**). כי בודאי לא היתה מגיירת את האנשים. ומה תלמוד לומר (בראשית יב ה) אשר "עשו, רצ"ל משמע דאין חילוק ביניהם וביחד עשו הכל, דהוה ליה למיכתב את הנפש אשר עשה אברהם ושרה. אלא מלמד שהיה אברהם מכניסן לתוך ביתו וכו', הגם ששרה היתה מגיירת אותן, עם כל זה הכניסן אברהם לתוך ביתו ומאכילן וכו', אם כן הכל ממנו גם הנשים:

גץ אחד משלך וגץ אחד משל בנך וכו' (**ב"ר פפ"ד ה'**). בנמשל כך יש לפרש ג"ץ, היינו יחודא שלים הויה בהיכל, הויה באדני, (נגד זה היה צ"ג כלים בבית המקדש (תמיד ל' ע"א). והנה היחוד נעשה על ידי התורה ועל ידי המצות, והנה מדת יעקב תפארת ישראל הוא התורה, ומדת יוסף הצדיק יסוד עולם היא המצות. וזה הוא הנמשל ג"ץ אחד משלך, היינו יחוד אחד משלך, וייחוד אחד משל בנך. וזהו אלה תולדות יעקב יוסף (בראשית לז ב), שהוא כלול בו כי תרין ייחודין בגימטריא "יעקב, ב' פעמים הוי"ה אד"ני:

כיון שנולד שטנו של אותו הרשע, **ויאמר יעקב אל לבן שלחני** (**בראשית ל כה**). לשון שליחות למה. יעקב ז' הויות יוסף ו' הויות, סך הכל י"ג הויות בגימטריא של"ח, ובהכרח י"ג הויות לעורר י"ג מדות הרחמים תיקוני דיקנא לובן העליון, לבטל קליפת "לבן הארמי ועשו הרשע, והבן. וזה גאלת בזרוע עמך בני יעקב ויוסף סלה (תהלים עז טז), הגאולה הזאת היא תמיד בלי הפסק, כי ברית כרותה לי"ג מדות (ר"ה י"ז ע"ב):

וישב יעקב וכו' (**בראשית לז א**). יש לפרש דמשמיענו התורה כי הת' שנה אשר נגזרו לגירות, היו נחשבים מיום שנולד יצחק, כי לא אמר השי"ת במצרים דייקא רק בארץ לא להם (בראשית טו יג). והנה קשה על זה הרי יצחק לא הלך בשום פעם מארץ ישראל,

היאך יוחשבו לגירות בארץ לא להם הרי ארץ ישראל שלו הוא. אך להיות שהכנעני אז בארץ (בראשית יב ו) יוחשב לגירות בארץ לא להם, ע"ז זאת התורה קודם שמתחלת לספר סיבות הגלגול איך באו לגירות במצרים, שמן הצורך היה להיות שם ת' שנה, הקדימה מקודם וישב יעקב בארץ מגורי אביו, ישב יעקב בארץ שנחשב לאביו לגירות מיום הוולדו, והטעם בארץ כנען עדיין נקרא על שם כנען ומיקרי ארץ לא להם, והוא נכון בפשט. ויאמרו לפי זה וישב יעקב בארץ וכו', דכיון שנגזרה הגזירה מאת הש"י כי גר יהיה זרעך וכו', אם כן הוא מצוה ומצות צריכות כוונה, ובזולת זה אין יוצאים ידי חובתה. ואמר הכתוב וישב יעקב בארץ מגורי אביו וכו', יעקב כיוון לצאת ידי חובת הגירות, דידוע היה לו שגם אביו קיבל זה לגירות, וכאשר אמר לו הש"י גו"ר בארץ הזאת וכו' (בראשית כו ג):

וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען (**בראשית לז א**). יש לפרש ברמז כי התורה נצחיות ומלמדת לאדם דעת בכל עת, דהנה שאלו להרב הקדוש מהרד"ב זצוק"ל מפני מה בעלי התורה והמצות אינם עשירים. והשיב דהנה הרוצה להחכים ידרים והרוצה להעשיר יצפין (ב"ב כ"ה ע"ב), ממילא כיון שבוחרים בקצה הדרום, רחוקים המה מצפון זהב יאתה (איוב לז כב), ואמר אילו יבואו למדת "אין, להיותם כאין בטלים ממציאותם להבורא כל ית', אז היו משיגים את שניהם, כי באי"ן אין קצות ניכרים, זה שמעתי בשם הקדוש הנ"ל והדברים עמוקים מאד בחכמה. והנה ידוע דאברהם ממדת הדרום, ויצחק מדת הצפון, ויעקב כלול משניהם. והנה מטה כלפי חסד לדרום כנודע, והנה הוא רחוק ממדת הצפון, ואף על פי כן התיישב גם במדת יצחק מדת הצפון, להיותו במדת "אין. וז"ש וישב יעקב בארץ מגורי אביו פחד יצחק, הגם שהיה מטה כלפי חסד, להיותו יושב בארץ כנען לשון הכנעה שהגיע למדת אין, ושם אין קצוות ניכרת והימין והשמאל כאחד, והבן. ועל פי פשוטו י"ל על פי מה שאמרו רז"ל (מגילה י"א ע"ב) בפסוק (אסתר א ב) כשבת המלך אחשורוש, שהפירוש הוא יישוב הדעת. הכי נמי י"ל וישב יעקב מלשון יישוב הדעת, דהנה היה בחוץ לארץ והיה נחסר ממנו מצות ישיבת ארץ ישראל ומצות כיבוד אב, ואחר כך כשבא לארץ ישראל עדיין לא נתיישב דעתו, שהיה חסר ממנו מצות כיבוד אב, עד שבא לארץ מגורי אביו והוא בארץ כנען, אז נתיישבה דעתו כי נשלם מאוויו וחפצו, שהיה משתוקק במחשבתו אימתי אבא לשמש את אבי בארץ כנען דייקא:

ויאמרו לו אחיו המלך תמלוך עלינו אם משל וכו' (**בראשית לז ח**). עיין מ"ש לעיל בענין תיבת "אם, דהיה לו לומר "או משל וכו'. אך מובן הוא על פי מ"ש לעיל דאמר יוסף

קמ"ה (בראשית לז ז) הוא השם המצליח למלוכה, ואמרו לו המלך תמלוך עלינו אם משל תמשול בנו, רצ"ל אנחנו מבינים פתרון חלומך רק לממשלה, והוא משיח בן יוסף שאינו רק מושל, והמלוכה יאתה לבן דוד, ומהיכן אתה שפט פתרון חלומך למלוכה:

וישב אל אחיו ויאמר הילד אינני ואני אנה אני בא (**בראשית לז ל**). יש להתבונן למה אמר בכאן "הילד. וגם דקדק לומר "אני דייקא, משמע שעיקר החשש הוא רק עליו. וגם אינו מובן אמירתו אנה אני בא (עיין ברש"י). אבל תבין "ראובן סוד "החסד (לפי מ"ש הרח"ו בפרשת "ויצא), (ויוסף סוד היסוד המוליד), והנה טפת החסד מתגלה בפומא דאמא, כנודע מסוד השם "אל "שדי, שהוא מסוגל להולדה. ומעתה דוק בדברי ראובן אמר הילד איננו היינו המוליד, ואנה אני בא להיכן תלך השפעות החסד המתגלה ממנו על ידי הצינור הקדוש הזה, והשם הטוב יכפר בעדי. ומעתה תבין בכורת ראובן הניתנה ליוסף:

ויהי בעת ההוא וירד יהודא וכו' (**בראשית לח א**). רמז בכאן סמיכות שר הטבחים (בראשית לז לו). קיימא לן (חולין כ"ז ע"א) שיעור השחיטה ב' סימנים קנה ושט, ר' יהודה אומר עד שישחוט את הווריד‌ין. הנה הוא נרמז שר הטבחים היינו השוחט, ויהי בעת ההיא (תיבת "עת בגימטריא "קנה "ושט), וירד יהודא היינו לדעת ר' יהודא, גם הורי"ד אותיות "וירד, מאת אחיו היינו "קנה "ושט. כאשר תתבונן עוד בדברי מרן האר"י ז"ל סוד ג' שרים של מצרים, שר המשקים קנה, שר האופים ושט, שר הטבחים ווריד‌ין, תנשק ידי החכמים. והנה "קנה "ושט "ווריד‌ין בגימטריא "שנות, אזי תתבונן מה שצוה רבי יהושע בן לוי לבניו אשלימו פרשיותיכו עם הצבור, (דכל המשלים פרשיותיו עם הצבור מאריכין לו ימיו ושנותיו), והזהרו "ווריד‌ין כר' יהודא (ברכות ח' ע"ב):

וירא שם יהודה בת איש כנעני ושמה "שוע (**בראשית לח ב**). מהו הצורך לידע שם האיש כנעני. משמיענו שכל מאווייו של יהודה להוליד מלך המשיח ניגוד "עשו, וראה בת איש אשר שמו "שוע אותיות "עשו, והיה סובר כי שמא גרים וזה לעומת זה עשה אלקים, והגם שלא נתקיים הדבר כי מלך המשיח נולד מתמר, עם כל זה נתקיים הדבר בסוד הגלגול, כי פרץ וזרח גלגולי ער ואונן כנודע. ואומרו וירא "שם יהודה, שם דייקא משמיענו כי כן דרך הצדיקים לדקדק בכל דבר שהכל בהשגחה, כי הנה נתגלגל הדבר שנטה עד איש אשר שמו "חירה (בראשית לח א) , לשון חירות שיהיה עיקר החירות לעולמי עד על ידי מלך המשיח, ועל כן היה איש עדלמי מעיר עדל"ם, תיבה מורכבת "עד "עולם, הנה שם האיש חירה ומעיר "עדלם, בזה יורה שבכאן יהיה נולד הגואל שעל

ידו יהיה החירות "עד "עולם, וירא "שם באותו המקום בת איש כנעני ושמו שוע כנ"ל, בזה בטח לבו ליקח אותה, כי בודאי ממנה יצא חוטר מגזע ישי, הבן הענין:

וידע אונן כי לא לו יהיה הזרע וכו' ושחת ארצה לבלתי וכו' (**בראשית לח ט**). להבין הדבר מה היה איכפת ליה אם יתקרי הבן על שם אחיו המת. והנראה דהנה כתב האר"י ז"ל ענין כיבוד אב ואם לעתיד לבא לא יהיה על פי סדר התולדות בעולם הזה, רק הנשמה שהוא ענף מאיזה שורש באילן הקדוש, בזה תתחייב בכבוד (עיין מ"ש בפסוק (בראשית כז מג) ועתה בני שמע בקולי וכו' ותבין). והנה יהודא אמר לאונן "והקם זרע לאחיך (בראשית לח ח), היינו אחיו היה שורש המלכות אשר הוא מהשם "הקם, קמה בידך ממלכות ישראל (שמואל א' כד כ). והנה א"ל יהודא שהוא יחזור אותו הזרע השייך למלוכה, והנה ידע כי לעתיד לא יתקרי אותו הזרע על שמו, כי אינו משורשו, רק מבכור יהודא, הבן הדבר:

אם תתן ערבון וכו' (**בראשית לח יז**). עיין בקרנים "ערב עבדך לטוב וכו' שאמר דוד (תהלים קיט קכב), הוא סוד דוד בחשבון אכפלתא דאכפלתא מנין "ערב, והוא מבטל קליפת "ערב הידוע שהלך אצל הזרזיר, על כן אמרה בהשתדלותה להוליד את בן דוד אם תתן "ערבון וכו':

ותקרא לאנשי ביתה ותאמר להם "לאמר (**בראשית לט יד**). הלאמר אינו מובן. אך הכוונה אנשי ביתה הם הנקבות שבביתה, והסיתה אותם שגם הם יאמרו כדברים האלה, וזהו לצחק בנו:

ויהי י"י את יוסף ויהי איש מצליח ויהי בבית אדוניו המצרי (בראשית לט ב), וירא אדוניו כי י"י אתו וכו' (בראשית לט ג). הנה אומרו "ויהי "בבית אדוניו "המצרי, ובפרט אומרו המצרי מי לא ידע עד כאן כי סריס פרעה מצרי הוא, וכבר אמר לעיל שר הטבחים איש מצרי. והנראה על פי מאמר חז"ל (ב"ר פפ"ו ה') שהיה אומר לו מזוג פושרין והיו פושרין וכו', והיו אומרים לו מה זה יוסף תבן אתה מכניס לעפריים, כשפים למצרים שכולם כשפים "עד היכן, ר"ל עד היכן היה סובר כי כשפים עושה, א"ר חייא עד שראה שכינה עומדת על גבו, הה"ד וירא אדוניו כי י"י אתו. ולפי זה יצדק ויהי איש מצליח, רק שויהי בבית אדוניו המצרי, ולהיותו מצרי לא הבין שיש בנמצא הצלחה אלקית, רק הצלחה כשפנית כדרך כל המצריים, עד וירא אדוניו כי י"י אתו:

בחלום שר המשקים ישא פרעה את ראשך (**בראשית מ יג**). תרגום ידכרינך פרעה, ובשר האופים יעדי פרעה וכו' (בראשית מ יט). נלמד מהטעם, בשר המשקים הטעם הוא במהפך בתיבת "ישא, ובשר האופים בפשטא, להורות שהדבר כפשוטו שיקח ממנו את

ראשו, ובשר המשקים "במהפך להורות ההיפוך, היינו הכוונה בהיפוך, דהיינו שיהיה ראשך אצל הנשיא היינו המלך, שתעלה בזכרונו מה שהיית שכוח עד עתה, ועוד צריך עיון:

כי טוב פתר (**בראשית מ טז**). מתרגם ארי יאות וכו'. הוה ליה לתרגם ארי טב וכו'. והוא על פי רז"ל (ברכות נ"ה ע"ב) דהיאך היה יודע שר האופים שנכון הפתרון הזה, אבל הוא ראה פתרון חבירו בחלומו, על כן פירש כי טוב "יאות, היינו נכון ואמת הדבר:

מקץ

ויהי מקץ שנתים ימים ופרעה חלם וכו' (**בראשית מא א**). יש לרמז רמז במפלאות תורתינו הק', כאשר כתבנו כמה פעמים שבכל פסוק יש רמז לעבודת השי"ת ולתורתו מפלאי החכמה. ונראה דהנה כתיב (הושע ו ב) יחיינו מיומים ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו. וכתבו בפירוש זה הפסוק יחיינו מיומיים, היינו ב' המקדשים שהיו חיות לפי שעה, ביום השלישי היינו בית המקדש הג' שיבנה במהרה בימינו, יקימנו ונחיה לפניו היינו לעולם ועד. ולדייק תיבת "לפניו נראה, דהנה ב' המקדשים היו נגד אברהם ויצחק המרמזים לחסד וגבורה, ובית המקדש הג' שיבנה במהרה בימינו יהיה נגד יעקב, שהוא מדת התפארת מדת אמת שמרמז לפרצוף שלם זעיר אנפין כנודע. והנה נשבע הקב"ה היינו זעיר אנפין, שלא יכנס בירושלים של מעלה היינו בינה, עד שיכנס בירושלים של מטה במהרה בימינו (תענית ה' ע"א), והכוונה בכניסת ירושלים של מעלה בינה לקבל המוחין ביתר שאת וכמו שהם עתה, להיות שיתעלו כל העולמות כמו שהיה קודם חטא האדם ועוד ביתר שאת. וזהו מקץ שנתים ימים כשיבא הקץ אחר שנתים ימים היינו אחר הב' המקדשים, אז "ופרעה "חלם, היינו שיתגלה מדת האמת הנקרא "חלם שהוא נקודת החולם. ויתפרש "ופרעה ויתגלה, מלשון ופרע את ראש האשה (במדבר ה יח), כי "פרעה אהרן (שמות לב כה), והכוונה שיתגלה האמת שהוא מלבן לביני וקושטא קאי לעולם ועד. וזהו והנה עמד על היאור, "יאור נקרא "יסוד "דבינה כמ"ש בספר מאורי אור, והוא ירושלים שלמעלה ששם יעמוד מדת האמת בעליית העולמות, והבן. וזהו ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו, ר"ל נחיה על ידי השפעה שהוא לפני יום השלישי, דהיינו ירושלים שלמעלה, והבן כי יראתי להרחיב הדיבור בגבהי מרומים, ואין אתנו יודע עד מה והשם הטוב יכפר בעדינו:

וירמוז עוד ויהי מקץ שנתים ימים (**בראשית מא א**). היינו סוף ב' אלפים הראשונים תהו (סנהדרין צ"ז ע"א), שאחר כך התחילו ב' אלפים תורה מאברהם. וזהו ופרע"ה חלם, ר"ל

התחילה להתחזק ההתגלות בעולם של התורה ונבואה. ויתפרש פרע"ה התגלות כנ"ל, ותיבת חלם מלשון ותחלימנו ותחיינו (ישעיה לח טז), והנה אף על פי כן עדיין התורה לא ניתנה, כי היה צריך להמתין עד שיבא משה סוד הדעת שהוא מוכן לכך. וזהו והנה עמד על היאור, כבר כתבנו יאור הוא יסוד דבינה, ומשם הוא דרגא דמשה וכמ"ש בספר מאורי אור. ויתפרש עומ"ד מלשון המתנ"ה, כמו עומד לדין עמים (ישעיה ג יג), שהוא לשון מתו"ן. והנה עומד על היאור, ר"ל שהוא מתינות בדבר, עד שיבא היאור הוא משה שהוא מוכן לכך, על כן לא ניתנה התורה תיכף, והבן:

או יאמר ויהי מקץ שנתים ימים "ופרעה חל"ם. הכל כנ"ל שנתחזק ההתגלות של התורה, ואף על פי כן עדיין לא ניתנה, ועל מה היה העולם עומד, לזה אמרו הנה עומד על היאור, מפורש בזהר פרשה הזו (ח"א קצ"ד ע"א) כי יאור רמז לדרגא דיוסף סוד הברית, ור"ל שהעולם היה עומד על מצות המילה ששקול כנגד כל התורה כולה (נדרים ל"ב ע"א), והבן:

וירמוז עוד ויהי מקץ שנתים ימים (בראשית מא א), היינו סוף ב' אלפים תורה (סנהדרין צ"ז ע"א), שאז התחילו ב' אלפים ימות המשיח. וזהו ופרע"ה חל"ם, שההתגלות של מלוכת אלקי עולם התחיל להתחזק, אך בעונינו שרבו יצאו מה שיצאו כי והנה עומד על היאור, שממתין ההתגלות בזה שיהיו כל ישראל שלימים במדת היאור דרגא דיוסף, דהיינו שיהיו שלימים בשמירת הברית שאז יבא הגאולה במהרה בימינו אמן:

והנה עומד על היאור (**בראשית מא א**). נמסר לי"ת וכל עמידה על שפת. רצ"ל כל מקום דכתיב עמידה אצל יאור נאמר על שפת היאור, בר מן דין לא נאמר שפת, זה שאמרו במדרש (ב"ר פפ"ט ד') מי מתקיים על מי, אני על אלקי, או אלקי עלי, א"ל אתה על אלקיך. פירוש הדברים פרעה היה עובד לנילוס, ושורשו בקליפה היה גדול ממנו, פרע"ה אותיות הער"ף ממול עורף דקדושה היתה יניקתו, על כן ראה שהוא עומד על היאר, היינו למעלה מקדושה שהוא במדריגה למעלה ממנו, על כן לא נכתב בכאן על שפת היאר. ועיין בזהר (ח"א קצ"ד ע"א) שראה דרגא דיוסף, גם כן כוונתו לדייק שלא נאמר שפת. ויש לפרש עוד יא"ר. רמז ליסוד דדכורא. ופרעה מלך הנה הוא מדריגה למלכות נוק', ועיין בכתבי מרן דקדושה דדכורא הוא במדריגה למעלה מן הנוק', ובקליפה הנוק' היא העיקרית, תתבונן בדברי חז"ל (ב"ר פע"ד ה') דקדקו כן ביעקב לקח תחלה הזכרים ואחר כך הנקבות, ובעשו בהיפך. וזה הוא דכתיב בבלעם (במדבר כב ה) פתור"ה אשר על הנהר, פתורה יסוד נוק', נה"ר סוד דכורא, עיין שם. וי"ל גם כאן פרעה ראה את עצמו על היאור, והבן הדברים:

ויישן (**בראשית מא ה**). ב' במסורה. דין. ואידך באדם ויפל י"י תרדמה על האדם ויישן (בראשית ב כא). להורות כמו התם היה ראש השנה זה היום תחילת מעשיך, כן זה היה בראש השנה יצא יוסף מבית האסורים (ר"ה י' ע"ב). ועוד רומז למה שכתבתי בפסוק (בראשית מא א) ויהי מקץ וכו' ופרעה חלם, ולא כתיב ויחלם פרעה. רק משמיענו לא ירעיב ה' נפש צדיק, ותיכף כשהגיע יום גאולת יוסף, תיכף ברגע הראשונה של הלילה ופרעה חלם, מאת הש"י היתה נסיבה שהיה ישן תיכף בתחילת הלילה. ולפי זה רמז כמו לשם הפיל הש"י התרדמה, כמו כן בכאן וכנ"ל:

ויען יוסף את פרעה לאמר בלעדי אלקים וכו' (**בראשית מא טז**). בלעדי ב' במסורה. דין. ואידך בישעיה (מה ו) כי אפס בלעד"י אני י"י. נ"ל לרמז דודאי יוסף כיון בשם הויה רק לפרעה, לא רצה להזכיר את השם הנכבד וגם שאסור לאומרו, על כן אמר השם אלקים וכיון בשם הויה. ויומתק הדבר כי הנה דרשו (ב"ר פפ"ט ג') על יוסף אשרי הגבר אשר שם י"י מבטחו ולא פנה אל רהבים וכו' (תהלים מ ה), היינו שיוסף חטא בזה על ששם מבטחו על שר משקים, על כן נשתהה עוד ב' שנים. והנה לכאורה מהו החטא, הלא מותר להלביש כל הענינים בטבע. אבל הוא הצדיק אשר שם הויה מבטחו, אין צריך להלביש כלל בטבע כי הטבע הוא על ידי הנהגת שם אלקים כנודע, ואם כן כיון שנענש יוסף על זה למה לא הזכיר שם הויה, הנה רמיזת המסורה שבאמת כיון אליו רק לפרעה לא הזכיר:

"**לא** "**ראיתי** "**כהנה** (**בראשית מא יט**). לא ראיתי ב'. דין. ואידך באביגיל לא ראיתי נערי וכו' (שמואל א' כה כה), אפשר מזאת המסורה דרשו (ר"ה י"ח ע"א) שגם לשם היה ראש השנה, מדת הדין שולט יצחק ותכהינה עיניו מראות (בראשית כז א):

ותבלע"ן השיבלים (**בראשית מא כד**). ותבלע"ן חסר ה'. ובחלומו כתב מלא (בראשית מא ז), רק בספרו ליוסף נמסר חסר ה'. שבאמת אחר כך לא ראה הבליעה, רק שבלים בולעין והיה חסר בליעה, כי בבוא יוסף נפסק הרעב בזכותו (ב"ר פפ"ט ט'):

ויפקד פקידים (**בראשית מא לד**). ויפקד ב' במסורה. דין. ואידך ויפקד המלך פקידים באסתר (ב ג). משמיענו שיוסף אמר בנסתר יעשה פרעה ויפקד וכו', רצ"ל הפקידה לא תהיה מפרעה כי אין חכמה וכו', אבל ויפקד המלך מלכו של עולם, ולהיות היום ההוא הוא יום פקידה, אמר ויפקד המלך ראש השנה, שבו ממליכין מלכות שמים המלך המשפט:

ויוסף הוא השליט (**בראשית מב ו**). ב' במסורה. דין. ואידך יש רעה ראיתי תחת השמש כשגגה היוצאה לפני השליט (קהלת י ה). רמז הגם שיוסף השליט ביצרו וכבש אותו

לבל יחטא באשת אדוניו, עם כל זה יש רעה וכו' כשגגה היוצאת וכו', והם עשרה טיפין דאיזדרקא למגנא, על כן גם הוא היה מעשרה הרוגי מלכות:

ויהי בבקר וכו' וישלח ויקרא את וכו' ויספר פרעה להם וכו' (**בראשית מא ח**). הנה תיבת פרעה מיותר, כי מפרעה היה הסיפור עד הנה, שלא זכר שמו אצל וישלח ויקרא. גם תיבת להם מיותר. והנראה על פי מה שאמרו רז"ל (ב"ר פפ"ט ו') ואין פותר אותם לפרעה, כי פותרין היו אבל לא נכנס הפתרון באוזניו. וצריך לדעת מהיכן שפט שלא פתרו על נכון. והוא כי פתרו פתרונות כאלו הנוגעים לפרעה לבדו, כמו שקבלו רז"ל שבע בנות אתה מוליד, וחלומות המלכים הם חלומות כוללים עיירות ומדינות ופעמים לכל העולם, ובפרט פרעה ששורשו היה גדול מאוד בקליפה להתנגדות הקדושה, כידוע מאותיותיו אותיות הער"ף שהיה ממול עורף כנודע, וגם הוא בגימטריא ספירה, ואם כן חלומותיו הם בודאי חלומות כוללים. על כן אמר ויספר פרעה להם את וכו', ר"ל שסיפר להם היות שהוא פרעה גדול המדריגה בודאי להם את חלומו בודאי חלומו נוגע גם אליהם, כי הוא בודאי חלום כולל. וזהו ואין פותר אותם לפרעה, שלא היה מי שיפתור אותו בענין כזה שהוא ראוי לפרעה, דהיינו על דרך הכולל, והבן. ובזה יצדק גם כן אומרו ואין פותר אותם לפרעה, אותו מיבעיא ליה כמו שהתחיל בלשון יחיד את חלומו. אך לפי הנ"ל יצדק הכוונה ואין פותר, רצ"ל שלא היה פותר כזה "אותם "לפרעה, רצ"ל שיפתרו בענין כזה שיהיו נכללין גם הם עם חלום פרעה, שיהיה הפתרון שייך אליהם:

וידבר שר המשקים את פרעה לאמר (**בראשית מא ט**). ביותר היה צודק ויספר שר, כיון שהוא סיפור למה שהיה מעשה מקדם. וגם צריך להבין את פרע"ה, אל פרע"ה מיבעי ליה. גם הלאמר לא יצדק. ונראה דמשמיענו רשעת הרשע הזה שמאוד היה חפץ להעלים הדבר, והש"י הכריחו שלא היה באפשרי לו להתעלם כי היה מוכרח בדבר, להיות שפרעה קצף מאוד על כל שרי מצרים עד שהיו בסכנה, על כן הוכרח לספר הענין, וזהו וידבר שר המשקים (דיבור הוא לשון עז, שעל אפו ועל חמתו היה הדיבור הזה ובכעס דבר, ומי הכריחו לזה אמר) את פרעה לאמר, (אמירה הוא לשון רכה), דהיינו שתהיה לשכך ולהמריך את פרעה, לבל יתכעס ויתקצף על החרטומים. ומשמיענו בזה שאין לבטוח רק על הש"י המכריח את הנבראים לעשות כרצונו, דהנה שר המשקים אפילו בעת הגיעו לגדולה לא רצה לזכור את יוסף, ומה גם עתה אחר זמן ארוך, רק כשהגיע רצון הבורא היה במוכרח לעשות נגד רצונו, והבן:

ונחלמה חלום בלילה אחד "אני "והוא (**בראשית מא יא**). תיבת אני והוא מיותרין. ונראה דבא להורות להגיד לפרעה איך הוא מסוגל לפתרונות, כי הנה ונחלמה חלום

בלילה אחד, וגם אח"ד אני והוא, דתיבת אחד עולה לכאן ולכאן, דהיינו החלום היה בלילה אחד, וגם "אחד "אני "והוא. דהיינו בסגנון אחד היו ב' החלומות, ועם כל זה לא פתר באופן אחד, נ"ל:

וישלח פרעה וכו' וירצהו וכו' ויגלח וכו' (**בראשית מא יד**). ענין הריצה והגילוח איני יודע מה מלמדנו. ונראה דמשמיענו צדקת יוסף איך היה לבו נכון בטוח בי"י, כי הנה פרעה שלח לקרא את יוסף, וכבר ידעת כי קריא"ה הוא לשון חבה, והנה המשרתים הרשעים וירצהו מן הבור דרך כפייה רוץ נא מהרה אל פרעה, הנה היה באפשר שיבין יוסף איך ובאפשר יהיה נידון לפני פרעה על דבר העלילה אשר הושת עליו, כי באפשר סיפר אדונו את הענין לפני פרעה, ועם כל זה דחק את עצמו ויגלח ויחלף וכו', כי היה בטוח בנפלאותיו ית':

ויאמר פרעה וכו' ופותר אין אותו וכו' "עליך "לאמר וכו' (בראשית מא טו) , ויען יוסף וכו' לאמר בלעדי וכו' (בראשית מא טז), וידבר פרעה וכו' (בראשית מא יז). יש לדקדק בתחילה אמר ויאמ"ר, ואחר כך וידב"ר. ב', ופות"ר אין אות"ו, דנשמע דלא היה לו כלל פותר, ובאמת פותרין היו רק שלא ישרו בעיניו. ג', עליך לאמר, מהו הלאמר. ד', בלעדי אינו מובן לפי פשוטו. ה', לאמר בלעדי, מהו הלאמר. ונראה דהנה עשה בשקר ובערמה ויבא כמחניף ליוסף, ובא כאומר שבאמת אין צריך לו, כי אילו היה רוצה לקרא לפותרים היו פותרין אותו בטיב, רק היות ששמע שהוא נהנה מזה מה ששואלין אותו חלומות, ורודף אחר זה להיות לו לתפארת, על כן גם הוא עושה זה לטובתו, והיה לו פתחון פה לזה הענין, להיות שהוא בעצמו התחיל לשאול לשר המשקים והאופים שיספרו לו, כי בודאי סיפר לו הרשע כן הענין. וז"ש ויאמר דרך חבה בחשאי שמחבב ועושה לטובתו, "חלום "חלמתי "ופותר אין אותו, שאין לי במוכן תחת ידי עד שאשלח לאיזה פותר, ואני שמעתי עליך לאמר תשמע חלום וכו', ר"ל שאתה אומר שתשמע חלום, שאתה בעצמך מבקש זה מן החולמים להיות לך לכבוד, על כן גם אני עושה עמך חטיבה ויען יוסף עניה בקול רם, שלא היה מתפחד ממנו בבטחונו באלקים שעל כרחך יצרך לו, לאמר בלעדי ר"ל יאמר בלעד"י, דהיינו יפתור לך איש אחר, אני אין לי חשק גדול לזה ואין לי תאוה לזה, אלקים יענה וכו' על ידי האיש הפותר האחר, וכשראה פרעה כן, אזי היטב חרה לו אבל היה במוכרח. וזהו וידבר לשון עז וקושי, אבל בעל כרחו התחיל לספר, ומשמיענו התורה איך הש"י מרים קרן הצדיקים בעל כרחם שלא ברצון הרשעים, בעל כרחם צריכין להודות כאשר הודה פרעה אחר כך הנמצא כזה וכו' (בראשית מא לח).

והנה לבסוף בעל כרחו הודה, שאמר ואמר אל החרטומים ואין מגיד לי (בראשית מא כד), שיפתרו כמהראוי למלך כמוני ענין כולל:

כלנ"ו (**בראשית מב יא**). ב' במסורה ריש פסוק. דין. ואידך כלנו כצאן תעינו (ישעיה נג ו). ר"ל שהיו תועים כצאן שלא היו יודעים מה מדברים, שכללוהו עמהם ברוח הקודש כמו שדרשו חז"ל (ב"ר פצ"א ז'):

שמעתי עליך לאמר תשמע חלום לפתר אותו (**בראשית מא טו**). תרגום אונקלוס דאת שמע חלמא ומפשר יתיה. פירש בזה דהנה אמרו בזהר (ח"א קצ"ו ע"א) כי פרעה היה מחליף כמה עניינים, ויוסף הבין שאינו כן. והנה תתבונן בדבר אחד בענין חלומו הנה עומד על היאר (בראשית מא א), לא על שפת היאר (בראשית מא יז), הכוונה שהיה עומד ממש במקומו, כי על ידי היאר ניזון ארץ מצרים, ובשני הרעב היאר בטל ממלאכתו. והנה חלם לפרעה שהוא עומד במקום היאר לזון את הארץ, ואמר שיפקיד איש נבון וחכם וישיתהו על ארץ מצרים (בראשית מא לג) וחמש את ארץ מצרים בשני השבע (בראשית מא לד), ודבר זה לא תהיה על ידי פרעה רק על ידי אותו האיש, כמו היאר שהוא עושה פעולה כוללת בהשקאה, והאיש צריך לחרוש ולזרוע, דאם לא כן לא יפעול היאר כלום. כן הוא בדבר הזה שפרעה יעשה פעולה כוללת במה שמפקיד איש נבון, ואותו האיש יעשה פרטיות. ועוד נרמז בדבר החלום עומד דוקא על היאר, ולא יושב או הולך. אבל הרמז הוא שכל עמידתו וקיומו הוא רק על היאר, יאר הוא בחינת בינה מבין דבר מתוך דבר, הנה מי שיהיה מבין דבר מתוך דבר לפתור לו חלומו, הוא יהיה הפקיד ועל ידי זה יהיה לפרעה קיום, ובאם לאו כל ארצו תהיה לטמיון. והנה פרעה לא רצה לומר זה ליוסף, וא"ל הנני עומד על שפת היאר, והקדים לו אני שמעתי עליך רק תשמע וכו', אינך פותר רק מה שתשמע, אבל אין לך להתבונן מה שלא תשמע ואינך במדריגה אחרת כדניאל. אבל יוסף הבין והנה פתר לו ואמר ועתה ירא פרעה וכו', דקשה וכי ליועץ המלך נתנוהו. אבל הבין דעל כרחך מדהראו חלום כזה לפרעה, על כרחך הוא כדי שיעשה לזה איזה פעולה, בודאי ראה שעמד על היאר, על כן זה שייך לפתרון ועתה ירא פרעה. וזה אשר פירשנו עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים (תהלים פא ו), ניתוסף לו אות ה"ה מבינה להבין דבר מתוך דבר, על כן שפת לא ידעתי אשמע, על כן הבנתי תיבת שפ"ת אשר לא ידעתי, ממנו הבנתי שאינו כן והוא שפ"ת שקר. ועוד יש להרחיב הדברים בביאור ואין הזמן מסכים:

תחת יד פרעה (**בראשית מא לה**). תירגם תחות יד מהימני פרעה. הוא פתרון החלום על היאר, וכמ"ש לעיל. ויותר נ"ל דתיבת י"ד שבתרגום היא טעות סופר, וצריך לומר

תחות מהימני פרעה. ומפרש תיבת י"ד שבמקרא, רצ"ל נאמניו אשר ידם כידו, וכן נראה מתרגום יונתן:

איש אשר רוח אלקים בו (**בראשית מא לח**). תרגם די רוח נבואה מן קדם י"י ביה. כבר ידעת לשם אלקים ג' מילואים כל אחד במעלה מחבירו. מילוי ה', אזי יהיה אותיות המילוי מנין הד"ר. למעלה מזה מילוי א', יעלה המילוי מספר ה"ר. למעלה מזה ביו"ד, יעלה המילוי מספר רו"ח. והנה הויה הוא האלקים (דברים ד לה), כי השם אלקים אשר יעלה מספרו רו"ח אלקים, הנה הוא מספר שם הויה בחילוף, היינו בא"ת ב"ש מצפ"ץ, והוא מנין ברחמי"ם, וקצרתי יעויין מ"ש במקום אחר ותבין:

ויקרא פרעה שם יוסף צפנת פענח ויתן לו את אסנת וכו' ויצא יוסף על ארץ מצרים (**בראשית מא מה**). קישור לאלה הדברים לא ידענו, אחר שקרא שמו ואחר שנתן לו אשה, אחר כך יצא על וכו'. ונראה דהנה משמיענו דיוסף לא רצה לצאת על ארץ מצרים, דהנה שיער בדעתו הן בהיותו עבד נתון בשיעבוד, גדלה יופיו עד שנתגרה בו שררית גדולה, ומכל שכן בעת שהוא בגדולה נתדשנו עצמותיו, וכשיצא יתגרו בו בנות מלכים וישתדלו בהשתדלות נמרץ להינשא לו, ובפרט שכבר היה מפורסם הדבר מיופיו ויהיו הבנות רצים לראות יופיו, וחשש לעצמו פן ואולי לא יעמוד עוד בנסיונות הרבים ועצומים, כי כן דרך הצדיקים שמתייראים לנפשם ואינם מאמינים לעצמם. על כן סיפר שפרעה שינה את שמו, והנה להיות שנשתנה השם לא יהיה מפורסם כל כך היופי שלו, כי בשם יוסף היה הסיפור בכל מקום עד הנה, ושוב לא יהיו רצים כל כך הבנות לראותו, כי לא ירגישו שהוא הוא יוסף המפורסם ביופי, ועם כל זה לא האמין בעצמו עד שנתן לו אשה שיהיה שבע מן ההיתר, אז ויצא יוסף וכו':

ויוסף בן וכו' לפני מלך מצרים (**בראשית מא מו**). קשה וכי עד השתא לא ידענו שהוא מלך מצרים, ויצא יוסף מלפני פרעה ויעבר וכו', הלא כבר אמר מקודם ויצא יוסף וכו'. והנראה דמשמיענו שהיה אז בן שלשים לכח, שאז האדם בימי העליה ובהתגברות הגיאות, והנה עמד אז לפני פרעה שהיה מלך מצרים למקום היותר טומאה שבכל העולם, והנה פרעה המולך עליהם בודאי היה יותר משוקע בטומאה מכולם, והנה בזמן ושנים כאילו ובפני אדם רשע במקום טומאה שהנה הזמן והמקום גורם, עם כל זה ויצא יוסף יצא בשם יוסף כמאז מלפני פרעה, כאדם היוצא מלפני אדם פשוט ששמו פרעה שאינו מלך, כי הוא יצא מלפניו ביראת קונו על פניו:

ותעש הארץ בשבע שנים וכו' (**בראשית מא מז**). כל הפסוק הזה איני יודע מה מלמדינו, כיון שאמר אחר כך ויקבץ וכו' (בראשית מא מח). ונראה דמרמז על פי מ"ש בברכות

(י"ד ע"א) כל הלן שבעה ימים בלא חלום נקרא רע, שנאמר (משלי יט כג) ושבע ילין בל יפקד רע, אל תקרי ושבע אלא ושבע, ואחר כך אמר (ברכות י"ד ע"א) כל המשביע עצמו מדברי תורה ולן, אין מבשרין אותו בשורות רעות, שנאמר ושבע ילין וכו'. הנה בכל מקום בש"ס כשאמר אל תקרי, צריך להבין למה לא נקרא כמו שנכתב, וצריך לפרש דאי אפשר לך לפרש כמו שנכתב, אם לא תפרש גם כן באופן אחר. והנה בכאן יש לפרש כפשוטו כמאמר הב' כל המשביע עצמו וכו', ולמה לו להגיה. על כן נראה דהנה ראשית הפסוק יראת י"י לחיים ושבע ילין וכו'. והנה אינו דבר והיפוכו, ואין ענין זה לזה. ולהבין דברינו בענין הדרוש נקדים דברי הקדוש רבי שמעון בן יוחאי בזהר בראשית (דף נו"ן זוהר ח"א נ' ע"ב) וז"ל, פתח רבי שמעון ואמר תרי קראי כתיבי, כי י"י אלקים אש אוכלה הוא (דברים ד כד), וכתיב התם (דברים ד ד) ואתם הדבקים בי"י אלקיכם חיים כולכם היום, הני קראי אוקמינא וכו' תא חזי כי י"י אלקיך אש אוכלה הוא וכו', דאית אשא אכלא אשא ואכיל לה ושצי לה וכו', אבל ת"ח מאן דבעי למנדע חכמתא דיחודא קדישא, יסתכל בשלהובא דסלקא מגו גחלתא, או מגו בוצינא דדליק, דהא שלהובא לא סלקא אלא כד איתאחד במלה אחרא, ת"ח בשלהובא דסלקא אית תרין נהורין נהורא דנהיר, (ר"ל האור הלבן שזה מאיר, והוא רמז לאור הדכורא דהיינו זעיר אנפין נ"ל), וחד נהורא דאיתאחיד בה אוכמא או תכלא, (נ"ל ותחת האור הלבן יש אור שחור או תכלת שאחוז ודבוק בהפתילה, והוא מכלה הדבר שנאחז בו דהיינו הפתילה, ומאותו האור אינו בא אור המאיר רק מאור הלבן, והוא רמוז למלכות נוק' דזעיר אנפין אספקלריא דלא נהרא דלית לה מגרמא כלום, רק מה שמאיר בה האור הלבן), ההוא נהורא חיוורא איהו לעילא וסלקא באורח מישור, ותחותא ההוא נהורא תכלא או אוכמא דאיהו כורסייא להההוא חיורא, וההיא נהורא שארי עלוי ואיתאחידו דא בדא למהוי כולא חד, וההוא נהורא אוכמא גוון תכלא דאיהו לתתא הוא כרסייא דיקר להההוא חוורא, ועל דא רזא דתכילתא וההוא כרסייא תכלא אוכמא איתאחיד במלה אחרא לאתדלקא דהוא מתתא, (ר"ל בהפתילה שעל ידה מתדלקת, וכמו כן המלכות נוק' דזעיר אנפין נאחזות בנשמות ישראל, שעל ידיהם מתדלקת ונאחזת בנהורא חוורא והבן), וההוא איתער ליה לאיתאחדא בנהורא חוורא, (ר"ל הפתילה גורמת שתתאחז בנהורא חוורא וכמ"ש לעיל), ודא תכלא או אוכמא לזמנין איתהדר סומקא, (ר"ל לפעמים חוזר לשחור, "והרמז במלכות לפי קבלתה וכפי התעוררות התחתונים כן יהיה המאור, כי בעת קבלתה מגבורה תתהדר סומקא), וההוא נהורא חוורא דעליה לא אישתני לעלמין דהא חוורא הוא תדיר, (וכמד"א (מלאכי ג ו) אני י"י לא שניתי וכו' נ"ל), אבל האי תכלא

אישתני לגוונין אילין וכו', והאי איתאחיד לתרין סטרין איתאחיד לעילא בההוא נהורא חוורא איתאחיד לתתא בההוא מלה דתחותיה וכו', ודא אכלה תדיר ושצי לההוא מלה דשוויין ליה, דהא בכל מה דאתדבק ביה לתתא ושריא עלוי, ההוא נהורא תכלא שצי ליה ואכיל ליה בגין דאורחוי הוא לשצאה ולמהוי אכיל דהא ביה תליא שצי דכולא מותא דכולא, (ר"ל דבנוק' שרגליה יורדת וכו' ביה תליא הכליון כנודע), ובגין כך איהו אכיל כל מה דאתדבק ביה לתתא, וההוא נהורא חוורא דשריא עלוי לא אכיל ולא שצי לעלמין ולא אישתני נהוריה וכו', ת"ח לית ליה איתערותא לאיתדלקא ההוא נהורא תכלא לאתאחדא בנהורא חוורא אלא על ידי ישראל, (שהם דוגמת הפתילה שנאחז בו אור התכלת ומתייחד עם אור הלבן, וז"ש) דאינון מתדבקין ביה תחותוי (להיות נשמותיהם משם שהיא אם הבנים), ת"ח אף על גב דאורחיה דההוא נהורא תכלא לשיצאה כל מה דאיתדבק ביה תחותוי ישראל מתדבקין ביה תחותוי וקיימין בקיומא, הה"ד ואתם הדבקים בי"י אלקיכם חיים כולכם היום, עכ"ל עיין שם עוד. וכאשר תבין כל זה תבין מה שהזהיר המלך החכם (קהלת ט ח) בכל עת יהיו בגדיך לבנים, (ר"ל שתקבל השפעה מאור הלבן שאינו מכלה ולא אכיל), והיאך אפשר זה הלא ישראל נאחזים לתתא בנהורא תכלא כי זה הוא השער לי"י, לזה אמר ושמן על ראשך לא יחסר, כי כל זה תתבונן גם כן בטבע, כי דרך האור התכלת לכלות הפתילה כשהשמן נתרחק מהראש של הפתילה, אבל כשמקרבין בכל עת השמן לראש הפתילה, אזי הפתילה עומדת במקומה בלי כליון. והנה בנמשל הענין בגבהי מרומים הוא, כשישראל מקרבין "השמן הוא בחינת החכמה, כנודע ששמן נקרא החכמה כמו שאמרו רז"ל (מנחות פ"ה ע"ב) כל מקום ששמן מצוי החכמה מצוי, והכוונה כשישראל כל מגמתם ומחשבותם בחכמת התורה, (אם) [אז] נשפע בה אור העליון מחכמה העליונה, כי אבא יסד ברתא (עיין זוהר ח"ג רנ"ו ע"ב), וכבר ידעת כי החכמה תחיה וכו' (קהלת ז יב) כי שם רחמים פשוטים, על כן ישראל מתדבקים ביה תחותוי וחיים וקיימים, כמ"ש ואתם הדבקים בי"י אלקיכם חיים כולכם היום, וז"ש המלך החכם ושמן על ראשך לא יחסר, והבן. ומעתה נבא לדרושינו כי הנה בפסוק נאמר יראת י"י לחיים ושבע ילין בל יפקד רע, וכבר ידעת שאין סיפא רישא כמ"ש לעיל. על כן מפרשו בעל המאמר כאשר נבאר, יראת י"י הוא השכינה שנקראת אשת חיל יראת י"י כנודע (זוהר ח"ג קע"ח ע"ב), ואמר יראת י"י הוא לחיים, כי ישראל מתדבקים בה וחיים וקיימים, והאיך אפשר זה על כרחך שלא יחסר השמן, דהיינו דרגא דחכמה כמ"ש, מה שאין כן מי שאינו מתדבק בחכמת התורה, הגם שאינו עובר עבירה אינו בטוח מהתגברות הדינים ח"ו, כי אינו משפיע להם מדרגא דחכמה. וז"ש ושבע

ילין, אל תקרי ושבע אלא ושבע, ר"ל מי שנשאר בלינה אצל מדת השכינה הנקראת שבע, שאין בידו מחכמת התורה. וז"ש ב"ל יפק"ד, יתפרש מלשון חסרון כמו "ויפקד מקום דוד (שמואל א' כ כז), ור"ל "בל יפקד היינו הל"ב נתינות שבחכמה חסרים, אזי "רע ח"ו. והנה הכתוב הוא ושבע, והנה אין שינוי באותיות רק בנקודות, והנה נקודת הקמץ מורה לפעמים על בחינת החכמה, כנודע בסוד וקמץ הכהן (ויקרא ה יב), ובפרט שבאותיות "שבע ב' קמצין, בגימטריא ל"ב נתיבות חכמה כנודע. והנה לפי זה "שבע נקראת השכינה, והניקוד מורה השפעות החכמה, ואם כן לפי זה אתי הפסוק כפשוטו יראת י"י לחיים כנ"ל, ושבע ילין כשילין האדם בבחינת שבע כנ"ל, דהיינו בעת אשר יפקוד נשמתו לאם הבנים בלילה, הוא מתוך חכמת התורה שאז גרם בחינת "שבע, בל יפקד רע כפשוטו, כי אין לו פחד מההוא נהורא תכלא. אך אי אפשר לומר דהכוונה על זה הפירוש לחוד כמו הכתיב, דאם כן אין זה דבר והיפוכו, רק הכל נדרש לטובה, ואם כן מהו הוספת הוא"ו כיון דזה הפירוש דרישא, היה לו לומר "שבע ילין וכו', ותוספת הוא"ו מורה בלשון אבל, כמפורסם הדבר בכל ספר משלי. על כן אמר דנכתוב כן להורות גם כן ההיפך, היינו באם שבע ילין וכנ"ל והוה דבר והיפוכו. ומה שאמרו הענין בחלום דוקא, כי כבר ידעת שחלום הוא מעין המחשבות, והנה אם מחשב בחכמת התורה בודאי יחלום, (כי אין הכוונה בכאן על כל החלומות, שזה אי אפשר ואינו במציאות שלא יחלום האדם שום דבר, רק הכוונה שיחלום איזה חלום הנוגע לתורה ולחכמה). אבל מי שלן "שבעה "ימים בלא חלום, להיות כל עסקיו אינו רק בדרגא קטנה מבלי חכמה, ואם כן הוא אינו מקושר רק בבחינת "בת "שבע במקומה נהורא תכלא, והבן. והנה בזה תבין דבריהם אל תקרי ושבע, אי אפשר לך לקרוא ושבע, אלא אם כן תקרי גם כן ושבע, דמשום הכי יתכן הוא"ו ויורה הכוונה הנ"ל, והבן. ובזה תבין רמז הכתוב שבכאן, דמשמיענו למה היתה כזאת שיהיו דוקא שבע שני השבע, להיות שהשכינה נחתא עם יוסף למצרים, וכבר ידעת דרגא דיוסף דרגא דברית המשפיע ממחשבת המוח חכמה, על כן ראשית גדולתו נתהוה מבחינת שבע, שבע בקמצין סוד החכמה וקמץ הכהן, וגם כן הניקוד בגימטריא ל"ב כנ"ל, מה שאין כן ניקוד שבע בגימטריא "ל"ו, יורה רק על הקמצות "אלה. וזהו ותעש הארץ היא השכינה שנקראת ארץ, (וקרא דוקא בכינוי הלזה כי י"י בחכמה יסד ארץ (משלי ג יט) כנודע והבן, בסוד ואתם תהיו לי ארץ חפץ (מלאכי ג יב)), בשבע שני השבע שעשתה שינוי (שני מלשון שינוי) משבע לשבע, ופירש הדבר לקמצים הניקוד כנ"ל, ומזה נראה ששפט יוסף גם כן ענין החלום לפרשו בלשון נופל על לשון, ואמר הנה שבע [שנים] באות שבע גדול וכו', ר"ל שבע

הוא באותיות שבע ממש אות באות, על כן שפט שמורה על שבע גדול, והבן הענין כי דבר עמוק הוא והש"י יראנו מתורתו נפלאות:

ויצבר יוסף "בר (**בראשית מא מט**). כבר ידעת הכוונה שאסף ר"ב ניצוצות אשר היו שקועים בקליפת מצרים מרפ"ח ניצוצין שנפלו בשבירת הכלים כנודע, ויוסף הוא המסוגל לזה כנודע ואין להאריך:

ועל פיך ישק כל עמי (**בראשית מא מ**). יש לפרש כפשוטו האדם העשוי בצלם אלקים, הנה על הפה שערות שעל שפה העליונה נגד מדת רחום (שמות לד ו), ואורחא הפנוי נגד חנון, הנה על "פיך ישקון כל עמי לרחם עליהם לחוננם במזון. יש לבאר גם דעת המתרגם באופן זה, אבל הוא אריכות הדברים ולא רציתי להאריך:

וליוסף ילד שני שני בנים בטרם תבא שנת הרעב (בראשית מא נ). הנה למדו רבותינו מכאן שאסור לשמש מטתו בשני רעבון (תענית י"א ע"א), על כן הוליד בטרם תבא שנת הרעב. והנה הקשו על זה האיך הותר ללוי לשמש מטתו, כי הנה יוכבד נולדה בין החומות (סוטה י"ב ע"א). ותירצו דלחשוכי בנים מותר, ולוי עדיין לא קיים פריה ורביה, כי לא היה לו בת. והנה לפי זה קשה אם כן גם יוסף לא היה לו בת, (והנה מה שיש לי לומר להיות כל השבטים היו שיעור קומה אחת שלימה, זה בחינת יד וזה בחינת ירך ויוסף דרגא דברית, אם כן רק ליוסף לא הותרה. מה שאין כן כעת לאחר מתן תורה שכל אחד מישראל מחויב לתקן כל המדות, לא הותר לשום אדם, זה מהנ"ל). אך לפי הפשט נ"ל לומר, דהנה כתב הפרשת דרכים דיוסף הוציא דבה על אחיו שאוכלין אבר מן החי (ירושלמי פאה פ"א ה"א), והיאך יתכן זה. וכתב דראה אותם אוכלין שליל, והנה לישראל ניתר בשחיטת אמו, מה שאין כן לבני נח דלא נצטוו על השחיטה. והנה בודאי קיימו כולם כל התורה הגם שלא ניתנה, ובודאי קיימו גם מצות שחיטה, אך היו פליגי עם יוסף בסברא, יוסף הוה סבירא ליה דהגם דמקיימין כל התורה מעצמו, לא יצאו מכלל בני נח ואסור להם להקל בדבר שאסור לבני נח, ולבני נח אין שחיטה מועלת להתיר שליל חי, ואינהו הוה סבירא להו כיון דמקיימין כל התורה, יצאו לגמרי מכלל בני נח בין להקל בין להחמיר. נמצא לדעת יוסף אכלו אבר מן החי, וכן בכל הדבות שהוציא מפרש שם כענין הזה. הנה יש לומר בכאן בהך דינא דאסור לשמש מטתו בשני רעבון, דזה דוקא שלא בזמן עונה האמורה בתורה, דהיינו תלמידי חכמים בשבת ובליל טבילה מחויב לפרוע חובו וכן יש סברא בפוסקים, על כן לוי שימש מטתו בשבתות ובליל טבילה. ואי קשיא אם כן למה הוצרך יוסף להוליד בטרם תבא שנת הרעב, אבל אזדי לטעמייהו דיוסף סבר ליה שלא יצאו מכלל בני נח, והנה זה נצטווה לבני נח במבול

כשהעולם שרוי בצער דאסור לשמש, כמו שנצטוה נח ובניו בתיבה, והא דמותר לישראל בליל עונה זה קולא לישראל, אבל בן נח לא נצטווה אמצות עונה ועונג שבת, אם כן אכתי באיסורייהו קיימי הגם שמקיימין התורה, ולוי אזיל לשיטתו דיצאו מכלל בני נח לגמרי, על כן שימש מטתו בליל עונה, נ"ל:

ותחלנה שבע שני הרעב לבא כאשר אמר יוסף (בראשית מא נד), הורה בזה שהיה שלא כטבע, דהנה בטבע הרעב מתחיל לבא מעט מעט, ובתחילת השנה לא הוכר עדיין הרעב, רק מתחיל היוקר מעט מעט, וכאן תיכף התחילו שבע שני הרעב, שתיכף בהתחלת שבע השנים הוכרו השבע שני הרעב, שהיה רעב גדול כל כך תיכף בתחילתו, כאילו היה הרעב כבר שבע שנים, והורה בזה שנתאמת ענין פתרון יוסף ונתגדל בעולם:

וירא יעקב כי יש שבר במצרים (**בראשית מב א**). ראה שיש מניצוצי השבירה במצרים. ובהעמיק עוד שראה יש שבר במצרים, כידוע למשכילים בסוד מעשה בראשית מרכ"ז "יש דרגא דיוסף, שהוא המעלה ניצוצי השבירה לסוד התיקון, והבן הענין הנורא הזה:

ויאמר יעקב לבניו למה תתראו. כבר ידעת שענין השבירה הוא מבחינת עינים שמהן הראיה, והתיקון הוא מבחינת המצח. וזהו ויאמר יעקב לבניו למה "תתראו, למה תהיו בבחינת ראיה בלי השתדלות להעלות ניצוצי השבירה מבחינת הראיה, הלא לכך נוצרתם בין והתבונן:

עוד נ"ל למה תתראו. תירגם למה תתחזון. הנה נראה שפירושו כפשוטו למה תתראו פניכם לפני, אבל היא מבלי גיזרה. והנראה לפרש על פי הנודע החילוק שבין רעב לשבע, "שבע הוא הויה אלקים בחינת פנים בפנים, דהיינו פני הויה מילוי ע"ב, ופני אלקים ביודין בגימטריא ש', מה שאין כן רע"ב היא בחינת אחור באחור בלי הסתכלות, דהיינו השם הויה באחוריים בגימטריא ע"ב, ושם אלקים באחוריים בגימטריא ר', והוא מורה על העדר הסתכלות פנים בפנים. וזהו שאמר להם יעקב למה תתראו בהסתכלות הראיה כאילו היה יחוד פנים בפנים, וזה שתירגם למה תתחזון:

ויתנכר (בראשית מב ז). תירגם ורשם מה דמליל עמהון. פירש "ויתנכר מלשון רשומא ניכר שהוא היכר, וההיכר הוא במחשבה שראה הדבר מקודם, ונשאר הרישום בכח המחשבה, הבן הדבר:

ערות הארץ (**בראשית מב ט**). מתרגם בידקא דארעא. עיין ברש"י ז"ל שכתב שלא דקדק לפרש אחר לשון המקרא. ונ"ל שדקדק שפיר, שהוא ז"ל דקדק לפרש לשון ערוה הוא מקום סדק, כמו ער"ו ער"ו עד היסוד וכו' (תהלים קלז ז), לשון שבר וסדק. והנה בדק

הבית הוא גם כן תיקון הסדק, והנה כאשר אמר דהם ערות הארץ, אמר המתרגם פירושו בידקא דארעא, והבן הדבר כי אי אפשר לפרש בכתב:

וירדו אחי וכו' לשבר ב"ר ממצרי"ם (**בראשית מב ג**). במצרים היה לו לומר. אך לפי הידוע ניחא שהיו במצרים ר"ב ניצוצות מהשבירה והיו משוקעים בכח הקליפות, וירדו אחי יוסף לשבור הב"ר מבית המאסר ומבית הכלא, והבן וידוקדק מאד ממצרים:

ויאמר שלום לכם וכו' כספכם בא אלי וכו' (**בראשית מג כג**). ר"ל שלום לכם, מדת השלום הוא לכם שייך, שכולכם משפיעים למדת שלום כספכם בא אלי, ר"ל כל תשוקתכם בא אלי, כי תשוקת כל האיברים בא לדרגא דצדיק להוריק שפע באיסתכמותא דכל שייפין, והבן מאד ומאד:

פרעה קצף על עבדיו ויתן אותי במשמר בית וכו' אותי ואת שר האופים (**בראשית מא י**). הנה הוא יתור לשון, דהיה לו לומר בקיצור ויתן אותי ואת שר האופים במשמר. אך הוא לדעתי כאשר נדקדק בפרשת וישב (בראשית מ א) אמר חטאו משקה מלך מצרים והאופה וכו', (בראשית מ ב) ויקצוף פרעה על ב' סריסיו על שר המשקים ועל שר האופים. דהיה לו לומר בקיצור ויקצוף פרעה עליהם ויתן וכו' (בראשית מ ג). אך דהנה חלומותם היו בענין אחד, וי"ל בפתרון יוסף להיות דשמע שחטא שר האופים יותר גדול, על כן שפט בשכלו לפתור לו לרעה, ומשמיענו הכתוב אשר לא כן הוא, דהנה חטאו ביחד בפעם אחד, ואף על פי כן ויקצוף פרעה וכו' על שר המשקים בתחלה ואחר כך על שר האופים, שמשפט שר המשקים נגמר בתחילה כי היה חטאו גדול משר האופים, ואף על פי כן פתר יוסף בהיפך, מזה נודע כי רוח אלקים בו. וז"ש בכאן גם כן פרעה קצף על עבדיו ויתן אותי במשמר וגם שהקצף היה ביחד, עם כל זה ויתן רק אותי במשמר, ושוב חזר לומר אות"י, רצ"ל כשכבר הייתי במשמר אחר כך ואת שר האופים, עם כל זה ידע יוסף הפתרון בהיפך:

ויאמר פרעה אל יוסף וכו' ופות"ר אין אות"ו (**בראשית מא טו**). הנה לעיל (בראשית מא ח) ואין פות"ר אותם לפרעה פותר מלא, ובסיפור פרעה ליוסף פתר חסר. הנראה דהנה במעשה לעיל אמר פותר מלא, להורות שאפילו הפותרים המובהקים המלאים דעת בחכמת הפתרון לא מצאו ידיהם ורגליהם, ופרעה הרשע להיותו רוצה להקטין הענין בתחלה וכמ"ש לעיל, אמר ופת"ר אין אותו, רצ"ל שלא שאל רק את פי החסרים מדע בחכמת הפתרון, וכאשר ישלח להביא את הבקיאים בדבר בודאי יפתרו על נכון, רק להיות ששמע שכאן תיכף נמצא יוסף, לא רצה לטרוח לשלוח אחר המובהקים. וזה שתראה גם כן בסיום דבריו אמר ואמר אל החרטומים וכו' ואין מגיד לי (בראשית מא

כד), והנה הכתוב קמצווח ויקרא את כל חרטומי מצרים ואת כל חכמיו, והוא העלים החכמים גם לא אמר כל החרטומים, גם אמר ואין מגיד לי ולא אמר ואין פותר לי. אך הוא דהנה החכמים לא יצטרכו לעשות שום פעולה, רק בשומעם הענין יבינו הרמז בחכמתם, מה שאין כן החרטומים יצטרכו לעשות איזה פעולות כשפניות, והנה היה הכל כוונתו להקטין, דלחכמים לא שאל רק להחרטומים, וגם לא לכל החרטומים רק למקצתם, וגם הם בודאי יפתרו לו, רק עדיין לא הגידו לו כי יצטרכו לילך לביתם לעשות המצאות הכישוף, ובין כך וכך כאשר שמע שמע יוסף ששלח אחריו, כך היה רוצה לסכל את יוסף ולהקטין הענין, והש"י סיכל עצתו והוכרח להודות הנמצא כזה איש וכו' (בראשית מא לו):

ויאמר אליהם ישראל אביהם אם כן אפוא זאת עשו קחו "מזמרת הארץ "בכליכם (בראשית מג יא), וכסף משנה קחו "בידכם ואת הכסף המושב וכו' (בראשית מג יב). מה שיש לדקדק במקראי קודש הללו. א', מה שאמר אם כן אפוא זאת עשו קחו וכו', הלא היה מספיק לשיאמר זאת עשו קחו וכו', ומאמר "אם "כן יראה שהוא דבר נמשך ומחוייב מהקודם וכו'. ב', למה אמר קחו "מזמרת, הלא היה מספיק לשיאמר קחו מעט צרי וכו'. ג', למה אמר "בכליכם, בודאי יתנו בכלים. ד', וכסף משנה קחו וכו', לא ידענו למה כסף משנה ולא מעט פחות או יותר, כיון שהוא דבר שלא נודע עד כמה תכבד. ה', אומרו קחו בידכם למה לי. והנראה דהנה אמרו רז"ל (ב"ר פצ"א י') שהש"י הקפיד על יעקב על שאמר דרכי נסתרה וכו', והוא מאמר הנביא (ישעיה מ כז) למה תאמר יעקב וכו' דרכי נסתרה, ולא מצינו בכל המקרא זה לשיאמר יעקב כן, רק על שאמר למה הרעותם לי להגיד וכו' (בראשית מג ו), דמובן מזה שהם היו הגורמים זאת בטבע, והיה לו לשפוט שהכל בהשגחת הבורא, והנה הם השיבוהו שאול שאל האיש וכו' (בראשית מג ז) אפילו עצי עריסותינו גילה לנו (ב"ר פצ"א י'). וז"ש אם כן אפוא, רצ"ל כשהדבר הוא כך הוא שלא כטבע, על כרחך צריכין לעשות פעולה אלקיית בהתלבשות הטבע כאשר יתבאר, דנודע שיש שבעה שמות המרגלא, והם ד' שמות מילואי הויה בגימטריא רל"ב, וג' מילואי אהיה בגימטריא תנ"ה, סך הכל בגימטריא תרפ"ז מנין "שמים "וארץ, וכאשר יש איזה פגם ח"ו, השב אל י"י יתקן הענין על ידי "שק "ואפר, (ונקראים מרגלא מלשון מרגליות שסגלותו החן, וכן "מרגליות בגימטריא שבעה שמות הנ"ל בהוספת הכולל לשמות הויה והוספת הכולל לאהיה). והנה צוה ליקח בטבע שבעה מינים "צרי "דבש "נכאת "לט "בטנים "שקדים "כסף, והנה הוא בטבע העשיה ורמיזתו לשבעה הנ"ל. וצוה אותם מקודם קחו "מזמרת הארץ בכליכם, בכליהם היינו מחשבותיכם מלשון

וכלי כליו וכו' (ישעיה לב ז), ומלשון בנכליהם "אשר נכלו לכם וכו' (במדבר כה יח), "מזמרת בגימטריא שבעה שמות המרגלא הנ"ל, מלשון מרגליות המסוגל לחן, ותקחו בטבע בכוונה הנ"ל שבעה מינים רומזים לשבעה הנ"ל, ובכוונה הנ"ל יהיה כאילו אתם נושאים "מרגליות המעלים חן על לובשיהם. (ויש להתבונן עוד במה שבשנים הראשונים אמר מעט "צרי ומעט "דבש, רמז לשני השמות הקטנים ומעוטים בחשבון, היינו מילואי אלפין מ"ה קמ"ג, הם בגימטריא "פקח הוא יעקוב מלא ואו. והענין דיעקב ידע אשר נפשו כוללת כל ענפי הקדושה, ונפש עשו אחיו כוללת כל המרכבה דס"א, וכל עניני קטרוגים שמתעורר איזה קטרוג הוא מבחינת "עשו. ולעתיד לבא יקח יעקב מעשו הוא"ו וישאר ע"ש יאכלם (ישעיה נ ט), ויעקוב מלא וא"ו מנין "פקח עיניך (דניאל ט יח). לזה תמצא ר"ת הענינים הללו "צרי "דבש "נכאת "לו"ט "בטנים "שקדים, בגימטריא עש"ו. והכסף הוא בפסוק אחר בפני עצמו, ורמז לשמירה מעולה באלו השנים מעט צרי ומעט דבש, רמז לשני שמות המעוטים מנין "פקח מנין יעקוב מלא, שבזה יתגברו על קטרוג הקליפות כח "עשו), ותמצא חן בעיני האיש. ואומרו וכסף משנה קחו בידכם, הוא לדעתי הכוונה כי נודע שהתגברות הדינים הם בה' גבורות, ה' פעמים "דין בגימטריא ש"ך, והמתקתם בהמשך לכל "דין א' מאלופו ש"ע, ומתהוים ה' פעמים אדנ"י בגימטריא שכ"ה. וזה שפירש הר"י ז"ל אשרי העם "שככה לו (תהלים קמד טו), אשרי העם העושים מש"ך שכ"ה. והנה לימדם אביהם הקדוש להמתיק הדינים במעשיהם שיקחו משנה "כסף, כסף רומז לרחמים ולחסד כנודע, גם שם הויה בגימטריא כסף מנין ק"ס, הוא המסוגל לפדיון כי האדם "עץ השדה (דברים כ יט), י' פעמים ה' בגימטריא נ', ה' פעמים י' בגימטריא נ', הרי ק'. ו' פעמים ה' בגימטריא ל', ה' פעמים ו' גם כן ל', הרי סך הכל ק"ס. בגימטריא "עץ, בגימטריא "כסף. אמר משנה כסף, היינו ב' חתיכות כסף, ב' פעמים כסף בגימטריא ש"ך, הנה יתמתק הש"ך דינים על ידי מספרי הכסף, ואמר תקחו "בידכם דייקא, ויצטרף מספר החמשה אצבעות שביד ויתהווה מש"ך שכ"ה ויתמתקו הדינים, התבונן בדבר הזה ותמצא טוב טעם ודעת:

ויהי מקץ שנתים ימים ופרעה חלם (**בראשית מא יא**). לא אמר ויחלם פרעה כמ"ש ביוסף (בראשית לז ה) ויחלם יוסף, וכמ"ש (בראשית מ ה) ויחלמו חלום שניהם. אך הוא לדעתי היאך הש"י מצפה לשתגיע אותו השעה לגאולת הצדיק אינו משהה כרגע, ומשמיענו כי הנה אותן השתי שנים שהיו נגזרים עליו שיהיה עוד בבית האסורים, הנה תיכף אחר ששלמו הימים והיה בהתחלת הלילה משנה השלישית, תיכף ופרעה חלם והצמיחו תיכף סיבת הגאולה לצדיק. וז"ש ופרעה חלם, כבר מצאוהו החלום.

וז"ש ויהי מקץ שנתים ימים, תיכף בסוף שנתים סיבב הש"י שחלם תיכף בתחילת הלילה כיון שהגיע זמן גאולת יוסף, וזהו שתמצא בדברי חז"ל (ברכות נ"ה ע"ב) סימני חלומות האמיתיים, הם הקרובים לאור היום והחלומות הכפולים. והנה בכאן נכפל החלום בגזירת היוצר כל להתוודע שהוא אמיתי, הנה היה באפשרי שלא לכפלו ויוודע אמיתיותו בבוא החלום סמוך לאור היום, אבל לא רצה הקב"ה להשהות גאולת הצדיק כרגע בבוא קץ שנתיים ימים, הבן הדבר. וזה יש לכוין בדברי חז"ל במדרש (ב"ר פפ"ט א') וז"ל ויהי מקץ שנתים ימים, כתיב (איוב כח ג) קץ שם לחושך זמן נתן לעולם כמה שנים יעשה באפילה. (רצ"ל הזמן של בעתה ודאי יהיה בבוא הקץ, לא ישהה השי"ת את גאולתינו כרגע). ומ"ש קץ שם לחשך, (רצ"ל כיון שברא הש"י את האדם בעל בחירה וברא שכר ועונש, אם כן אם ח"ו לא ישובו בתשובה, למה יהיה אף על פי כן הקץ אשר שם קצבה לדבר, זה שתירץ) שכל זמן שיצר הרע בעולם אופל וצלמות בעולם דכתיב אבן אופל וצלמות, נעקר יצר הרע מן העולם אין אופל וצלמות בעולם, (ר"ל זה שאמר הכתוב ולכל תכלית הוא חוקר, רצ"ל וכי סלקא דעתך שלא יושלם תכלית השמחה אשר רוצה השי"ת לשמות במעשיו, כי שמח לא נאמר אלא ישמח (תהלים קד לא)). דבר אחר (רצ"ל עוד דבר אחר נשמע מפסוק קץ לחשך, לתרץ בזה הפסוק שבתורה אומרו מקץ שנתים, ולא אמר ויהי אחרי שנתים ימים. וגם אמר ופרעה חלם ולא אמר ויחלום פרעה כנ"ל. אך הוא) קץ שם לחשך זמן נתן ליוסף כמה שנים יעשה באפילה בבית האסורים, כיון שהגיע הקץ חלם פרעה חלום, רצ"ל על כן נכתב ופרעה חלם תיכף בתחילת הלילה, הבן הדבר:

(**מאמר זה כבר נכתב לעיל ונשנה שיש בו חידוש דברים**).

והנה עמד על היאר (**בראשית מא א**). במסורה לית. וכל עמידה על שפת. ונראה דמזה יצא לרז"ל במדרש (ב"ר פפ"ט ד') א"ר יוחנן הרשעים מתקיימין על אלקיהם, ופרעה חלם והנה עמד על היא"ר, אבל הצדיקים אלקיהם מתקיים עליהם, והנה י"י נצב עליו (בראשית כח יג), עכ"ל. הנה בעבור זה לא נאמר על "שפת "היאר, כי הראו לו עמידה על היאר שהיה עובד ליאר, והראו לו כי הוא גדול מן היאר, כי היאר דומם והאדם מדבר בעל בחירה. וכאשר סיפר החלום ליוסף היה בוש בדבר הזה, א"ל בחלומי הנני עומד על שפת היאר (בראשית מא יז). ויש לפרש עוד דהנה הראו לו שהוא עמד על היאר ממש, שהוא עומד במקום היאר, דהנה היאר זן את ארצו במה שעולה ומשקה בגזירת היוצר כל, והנה הראוהו שהיאר יבוטל ממלאכתו, והוא פרעה עומד במקומו לעשות פעולת המחיה לשבע שני רעב, במה שירא איש נבון וחכם להכין תבואה. והנה היה

בוש בדבר לומר כן ליוסף שהיא גדול מאלקיו ועומד במקומו, אמר על שפת היאר, ואף על פי כן הבין יוסף וא"ל ועתה ירא פרעה וכו' (בראשית מא לג), דקשה וכי ליועץ למלך נתנוהו, אך זה היה גם כן פתרון החלום עמידה על היאר. ותבין לפי זה עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים (תהלים פא ו), ניתוסף לו ה' דבינה כדי להבין דבר מתוך דבר, על כן שפת לא ידעתי אשמע, רצ"ל תיבת שפת שלא היה ידוע, כי פרעה אמר לו שפת, אבל הוא הבין ושמע שאינו כן:

ויהי בבקר ותפעם רוחו (**בראשית מא ח**). כתיב (תהלים פא ד) תקעו בחדש שופר בכסא ליום חגנו (תהלים פא ה) כי חוק לישראל הוא משפט וכו', (תהלים פא ו) עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים. ר"ל לתקוע שופר בכסא דוקא ביום, כי השי"ת אינו דן את ישראל בלילה שהוא התגברות הדינים, רק דן אותם ביום, על כן חיוב השופר דוקא ליום חגנו להמתיק את הדינים בזמן המשפט. והנה כתבנו למעלה ויהי מקץ שנתים ימים ופרעה חלם (בראשית מא א), תיכף חלם לו בתחילת הלילה להורות שבהגיע העת, לא ירעיב י"י נפש צדיק וממהר הש"י לגאולה, על כן גם ליוסף כאשר כלו הב' שנים תיכף מיהר הש"י להצמיח סבת גדולתו, כן יחיש פדות לעמו, אבל עיקר הדין לגמרי לישראל הוא ביום, וישראל תוקעין בשופר ביום, על כן בלילה וייקץ פרעה והנה חלום (בראשית מא ז), סבור שהוא חלום והחלומות שוא ידברו (זכריה י ב) , אבל בהגיע בקר ותפעם רוחו, דמיון השופר יילולי יייליל גנוחי גנח (ר"ה ל"ג ע"ב). וז"ש תקעו בחודש שופר בכסא ליו"ם חגנו, ליום דייקא כי חוק לישראל הוא משפטם ביום דייקא, עדות ביהוסף שמו (הש"י שם עדות לזה ענין יוסף בצאתו על ארץ מצרים דוקא ביום), וקצת מזה כתב הרב בעל הפלאה גם כן בחומש:

וידבר שר המשקים את פרעה לאמר (**בראשית מא ט**). קשה למה לא אמר "אל "פרעה. וגם מהו הלאמ"ר. אבל תתבונן אורו את חטאי אני מזכיר "היום, למה דקדק "היום. והנה חטא" נמסר לי"ת. והנראה לתרץ הכל, כי הנה ראש השנה היה (עיין ר"ה י' ע"ב), ואין להזכיר חטאים בראש השנה כמבואר בזהר, על כן על חטאי אני מזכיר היום נמסר לי"ת, שלא לעשות כן היינו אין דוגמתו לעשות כן בראש השנה. והנה פרעה חכים הוה מכל חרשוי וידע בטיב היום, וכי אין להזכיר עונות באותו יום, וז"ש וידבר שר המשקים את פרעה, היינו רמז לו בדבריו איזה סוד שאינו נודע רק לפרעה וכיוצא בו חכמים מחוכמים, וזהו לאמ"ר שנשמע ממנו אמירה לאחרים, והוא שאמר לו הנה בהכרח הוא את חטאי אני מזכיר היו"ם, דקדק "היום הגם שהיום אין להזכיר עונות, עם כל זה בהכרח אני מזכיר, וזה הדקדוק אינו מובן רק לפרעה שהיה חכם בחרשוי, על כן

אמר "את "פרעה, וגם כן לאמר שנשמע מזה אמירה לדורות, כי אין להזכיר עונות ביום הנורא הזה:

ויגלח ויחלף שמלותיו (**בראשית מא יד**). אמרו רז"ל במדרש (ב"ר פפ"ט ט') לחלוק כבוד למלכות. הוא על פי מה שאמרו רז"ל (ירושלמי ר"ה פ"א ה"ג) כי מי גדול וכו' (דברים ד ז), אין לך אומה כאומה זו יודעת אופיא של אלקיו, מדרך העולם מי שיש לו דין אצל המלך, לובש שחורים וכו', מה שאין כן ישראל בראש השנה לובשים לבנים וכו', ביודעם שהש"י יוציא לאור משפטם. דהנה מה שמגלחין ולובשין לבנים, זה הוא כבוד למלכות ביודעם קדושת היום מלכות שמים המלך המשפט, ובטוחים בו שיוציא לאור משפטם. זה הוא הנרצה ביוסף שהיה הדבר בראש השנה, ויגלח ויחלף שמלותיו לחלוק כבוד למלכות:

ותעש הארץ בשבע שני השבע לקמצים (**בראשית מא מז**). כל הפסוק איני יודע מה מלמדינו, (עיין מ"ש לעיל בדרך דרוש). והנראה על פי דרך הפשוט, דהנה גזירת מלך היה שיהיו ז' שני רעב, הנה אם יצברו בר כחול הים הרבה, הנה לא יהיה רעב בהתחלת ז' השנים. אבל הנה יוסף פתר שלא יועיל שום דבר, רק מה שיהיה נאצר תחת יד פרעה, על כן חלם לו שהיה עומד על היא"ר (בראשית מא א) וכמ"ש לעיל. הנה התבונן בזה אשר דבר אלקינו יקום לעולם, הנה דרשו רז"ל (ברכות י"ד ע"א) בפסוק (משלי יט כג) ושבע ילין בל יפקד רע, אל תקרי ושבע אלא ושבע, הלן שבעה ימים בלא חלום נקרא רע. ושוב דרשו (ברכות י"ד ע"א) כל המשביע עצמו מדברי תורה, אין מבשרין אותו בשורות רעות. והנה תתבונן בכל אל תקרי בש"ס, על כרחך היתה הקבלה ביד בעל המאמר שהוא קרי וכתיב. והנה בכאן היה הדבר מפורסם כמעט ליונקי שדים שיהיו ז' שני רעב, וגם היו מכריזין הדבר, הנה היה לכל אחד לצבור לעצמו, אם כן לא היה מקויים שיהיו ז' שני רעב. ואמר הכתוב הגם שהיה הדבר מפורסם, לא חלם הדבר לשום אחד מהם, כי לא עלה הדבר על דעתם. וז"ש ותעש הארץ בשבע שני השבע, רצ"ל מתיבת שבע נעשה שבע לקמצים ניקוד בקמצין, וכאילו היו בני תורה שלא היו מבשרין להם בשורות רעות, על כן לא צברו ודבר אלקינו יקום לעולם, וקצרתי ואתה תבין:

ושבע הפרות וכו' שבע שנים הנה ושבע השבלים הרקות שדופת הקדים יהיו שבע שני רעב (בראשית מא כז), הוא הדבר וכו' את אשר האלקים וכו' (בראשית מא כח). יש להתבונן למה סיים יהיו "שבע "שני "רעב, היה לו לומר גם כן שבע שנים הנה כאשר התחיל, ואחר כך יבאר הדבר הנה שבע שנים באות וכו'. וגם מהו זה שאמר שוב הוא הדבר וכו' אשר האלקים וכו', וכבר אמר זה. והנראה דהנה התחיל במאמרו את אשר

האלקים עושה וכו', והנה אחז צדיק דרכו להיות דאין הש"י מייחד שמו על הרעה, כמו שאמרו רז"ל (ב"ר פ"ג ו') ויקרא אלקים לאור יום ולחשך קרא לילה (בראשית א ה), ולא נאמר ולחשך קרא אלקים לילה, והנה הגם דאלקים הנאמר בראש הפסוק נאמר גם על הסיפא, כי סתם וכתב קר"א לילה. אבל כאשר הזכרת השם הוא גם כן על הטובה, לא נקרא ביחידות על הרעה, וזה שדקדקו באומרם אינו מייחד שמו וכו'. והנה להיות גם בכאן אמר את אשר האלקים וכו', כשהגיע לסיפור שני הרעב אמר יהיו שבע וכו' כאילו מעצמם יהיו, כי אין השי"ת מייחד, ולהיות שלא יחשוב כן פרעה הרשע שיהיו מעצמם, סיים הוא הדבר וכו' אשר האלקים וכו', רק שאמרתי יהיו כי אין השי"ת מייחד וכו'. והנה יש לדקדק עוד למה לא אמר תיכף אצל הפרות הרעות יהיו שבע שני רעב, אך בחלום השבלים מבאר הדבר ביותר, דהנה הז' שבלים הטובות עלו בקנה אחד (בראשית מא ה), מורה כי ז' שני השבע תכופות יהיו, מה שאין כן ז' השבלים הרעות לא עלו בקנה אחד, דהיה גלוי וידוע לפני היוצר כל שיבא יעקב למצרים ויופסק הרעב בזכותו, ושילם להם הקב"ה אחר כך כמו שאמרו רז"ל (ב"ר פפ"ט ט'), על כן אמר יהיו שבע שני רעב באיזה אופן שיהיה, וזה נשמע משינוי השבלים הרעות מהשבלים הטובות, ואפשר אמר יהיו מלשון נהייתי ונחלתי (דניאל ח כז), דהיינו שישתברו שבע שני הרעב ולא יהיו בפעם אחד, ועל כן לא עלו השיבלים הרעות בקנה אחד. והנה יש להתבונן עוד דבראשית מאמרו אמר את אשר האלקים עושה הגי"ד לפרעה (בראשית מא כה), ובסיום מאמרו אמר הרא"ה את פרעה. והנראה על פי מ"ש הקדוש מהר"ם אלשיך בפסוק (ישעיה נה יא) כן יהיה דברי אשר יצא מפי לא ישוב וכו', דהיינו הדבר הנגזר מהש"י ועדיין כביכול לא יצא מפיו יכול להתבטל, מה שאין כן הדבר אשר יצא מפיו ית'. והנה אחז צדיק דרכו כאשר רצה לדבר בענין שנים הטובות אמר הגי"ד לפרעה, שיהיה כענין הגדה בפה לבל יתבטל הענין בשום אופן, מה שאין כן בסיום שכבר הזכיר משני הרעב, אמר הרא"ה רק ראיה ולא הגדה בפה, כדי שברבות הזכות יתבטל הענין בגזירת היוצר כל, וכן היה בביאת יעקב:

"**אלקים** "**יחנך בני** (**בראשית מג כט**). אמרו רז"ל (ב"ר פע"ח י') מצינו חנינה בכל השבטים, מאמר יעקב הילדים אשר חנן אלקים וכו' (בראשית לג ה), ובנימין עדיין לא היה, על כן בירכו יוסף בחנינה. והנה יש להתבונן מהו הקפידא בלשון חנינה דייקא, שיתברך בנימין גם כן בלשון הזה. ויש לך להבין מדת וחנו"ן בי"ג מדות (שמות לד ו), הוא המדה הג' מהי"ג, ובמדות שהתורה נדרשת בהן הוא בתורה מדה הג' נגד וחנון הוא

"בנין "אב, היינו שיהיה להשבטים חנינה מבנין "אב, היינו זכות אבות אפילו ח"ו לא יהיה להם זכות בגלות, יעמוד להם "הבנין "אב היינו זכות אבות:

וימהר יוסף כי נכמרו רחמיו אל אחיו ויבקש לבכת ויבא החדרה ויב"ך שמה (**בראשית מג ל**). צריך לדעת מפני מה היה בוכה. והנראה דראהו מצורף ליהודא בגלות בד' כנפות הארץ מפוזר ומפורד בגלות הארוך החל הזה, כי עשרת השבטים גלו בקצה אחד מן העולם ויושבים יחד, ואין להם כל כך יסורים ושעבוד, מה שאין כן בנימין היה תמיד מצורף ליהודא וגלו בד' כנפות בשיעבוד ויסורים. וזה נתהוה כעת שאמר יהודא אנכי אערבנו מידי תבקשנו (בראשית מג ט), אזי יהודא ערב בעדו כל הימים, על כן היה הוא מצורף עמו תמיד עד היום כי יהודא הערב שלו, על כן ברכו יוסף כעת בחנינ"ה כנ"ל, כדי שתעמוד לו זכות אבות בגלות החל הזה, ובראותו זה ברוח הקודש בכה בכי רב על גלותו, וזה שתמצא:

ויבא החדרה (בראשית מג ל), תירגם אונקלוס לאדרון בית משכביה. צריך לדעת מהיכן שפט זה. ונראה דדרש החדרה, ב' ההי"ן למה. על כן דרש ה' שניה לשורש, היינו הבית הזה שהלך לשם כך נקרא חדר"ה, והטעם שהיה בית משכבו חדר המיוחד. וכבר ידעת יוסף מדת היסוד משפיע כל הג' קוין "חסד "דין "רחמים, (סוד ג' אבות כנודע), ומשפיע אותם לבת זווגו סוד ה"א אחרונה, על כן אדרון בית משכבו שמו חדר"ה, הבן הדבר. והנה כאשר תתבונן מ"ש שבירכו כעת בחנינה (בראשית מג כט) סוד בנין אב, שתעמוד לו זכות אבות בגלות החל הזה ועל זה בכה, על כן הלך אל חדר"ה, סוד על משכבי בלילות בקשתי את שאהבה נפשי וכו' (שיר השירים ג א), בין והתבונן:

"**הבקר אור והאנשים שלחו המה וחמוריהם** (**בראשית מד ג**). למה ליה למיכתב המה וחמוריהם, (עיין בזוהר הק' (ח"א ר"ג ע"א)). והנראה על פי הפשט דהנה למדו חז"ל (פסחים ב' ע"א) מכאן לעולם יצא אדם בכי טוב. והנה י"ל שבעבור זה לא יצא בלילה, כי אין אור ואין רואין היאך ללכת ופן יתעה בדרך, אבל אם אית ליה חמרא לובא דפרשי בהברא, יוכל ללכת גם בלילה, אבל באמת הטעם הוא משום חיות ולסטים וכל הסכנות, וגם הוא זמן הדין. וז"ש הבקר אור דייקא, אז נשתלחו המה וחמוריהם, הגם שהיה להם חמורים דפרשו בהברא, עם כל זה המתינו לאור היום:

ובמדרש (ב"ר פצ"ב ו') שאמר ר' מאיר להההוא פונדקא שיש לו אח ושמו "כי "טוב, והיאך הוציא מפיו דבר שאינו אמת. אבל שמו היה מאיר לשון אור, ובתורה נכתבים ביחד וירא אלקים את האור כי טוב (בראשית א ג), על כן כאשר שאל לו הפונדקי היכן האח הזה, אמר בבית הכנסת ששם מונחת ונכתבין בה ביחד "האור "כי "טוב, ותראה

איך דיבר בחכמה ודוקא דבר אמת, כי מדת "ואמת (שמות לד ו) הוא מדה הז' הארת פנים, וכתיב (במדבר ו כה) יאר י"י פניו אור פני מלך, הבן הדבר:

שם במדרש (ב"ר פצ"ב ז') הן כסף וגו' (בראשית מד ח), "תני ר' ישמעאל זה אחד מעשרה קל וחומר שכתובים בתורה וגו', עיין שם סידורם. כבר קדם מאמרינו כמה פעמים בנוסח שאנו אומרים בשבת "ובכן "ישתבח וכו', בכן הוא ע"ב "חסד, "ישתבח י' פעמים חסד, להורות התפשטות מדת "החסד מנקודה לפרצוף שיעור קומה שהוא עשרה. והנה כבר ידעת מדת קל וחומר הוא נגד שם "אל שבי"ג מדות, ושם "אל בעולמות הוא "חסד, חסד "אל כל היום (תהלים נב ג), על כן תמצא עשרה קל וחומר בתורה להתפשטות החסד בשיעור קומה. ואם תדקדק בדברי המדרש הנה סידר אותם שלא כסדר הכתובים בזמן, אבל הנראה שסידרם כסדר שיעור קומה, והמשכיל יתבונן הנה השבטי ישורון בראותם כי הדין מתוח עליהם, עשו קל וחומר כדי לעורר מדת אל שהוא חסד הנשפע בעולמות. וזה שמצא מה שהשיב להם האיש אשר על בית יוסף גם עתה כדבריכם כן הוא האיש אשר וכו' יהיה לי עבד ואתם תהיו נקיים (בראשית מד י). הנה הדבר הזה תמיה איך הוא כדבריהם, הלא הם אמרו אשר ימצא הגביע בידו יומת והם יהיו לעבדים. אך כוונת האיש היה על קל וחומר ששמע מדבריהם בכדי לעורר "החסד, הנה אמר להם גם עתה כדבריכם כן הוא, שאעשה אתכם חסד במה שאתם תהיו נקיים. ובהעמיק עוד תתבונן במדרש (ב"ר פצ"ב ח') בפסוק גם עתה כדבריכם וכו', אמר במדרש עשרה בני אדם שנמצא אחד מהם בגניבה אין כולם באסורה, אני איני עושה כן אלא אשר ימצא וכו', עכ"ל. הנה לכאורה על פי פשוטו לא יספיקו דברי המדרש לרוות צמאוננו בפשט הכתוב גם עתה כדבריכם כן הוא אשר ימצא וכו', אומרו וגם "עתה ושאר הדיבור, וגם למה אמר עשרה בני אדם, הרי י"א היו. אך הוא על פי האמור לעיל דשמע מפיהם קל וחומר, כדי לעורר מדת החסד כנ"ל, והנה הם עשרה קל וחומר בתורה להתפשטות מדת החסד בשיעור קומה, והנה זה היה הקל וחומר הראשון, והיה רק נקודה אחת שבחסד, אמר אותו האיש גם עתה שעדיין לא נתגלה רק הקל וחומר הראשון, עם כל זה כדבריכם בקל וחומר כן הוא, "כן בנו"ן דמנצפ"ך דאי"ק הוא תש"ך, מנין י' פעמים חסד, (הוא סוד ויהי "כן הנאמר בכל מעשה בראשית, להוראת תש"ך צירופי "בראשית בכל דבר הנעשה בגזירת היוצר כל), כי אעשה עמכם חסד כעין התפשטות החסד בשיעור קומה, כי עשרה בני אדם וכו', והנה אם אתם תהיו נקיים, הנה אעשה חסד עם עשרה, ויהיה עשרה פעמים "חסד מנין "כן. ועל פי דברינו הנ"ל תתבונן גם כן רמיזת הפסוק (בראשית מד ג) הבקר אור, (מדת החסד בקר דאברהם כמ"ש בזהר (ח"א ר"ג ע"א)), והאנשים

שלחו המה וחמוריהם, "וחמוריהם רמז לקל וחומר, שראו מדת הדין מתוח עליהם, על כן המתינו לאור הבקר ונשתדלו להמציא קל וחומר, והבן:

אם כנים אתם אחיכם אחד יאסר וכו' (**בראשית מב יט**) **ואת אחיכם הקטן וכו' ולא תמותו**, "**ויעשו כן** (**בראשית מב כ**). תיבות "ויעשו "כן אין להם ביאור מה עשו. ויתפרש כמין חומר על פי דברי הרב הקדוש באור החיים שפירש כוונת יוסף באומרו אם כנים אתם וכו', דהכוונה שצוה להם שהם ייחדו בעצמם אחד מהם, ותיכף יוכר מעשייתם שהם כנים שאינם חוששים פן יהיה סכנת מות, כי באם יש חשש סכנה אסור למסור נפש מישראל, אפילו יש חשש שיהרגו כולם (תרומות). ומעתה יצדק שפיר לפי זה "ויעשו "כן, היינו שתיכף ייחדו את שמעון שהוא ישאר אצלו, והוא נכון:

ויאמר פרעה אל יוסף אחרי הודיע אלקים אותך וכו' אין "נבון "וחכם כמוך (**בראשית מא לט**). אחרי הודיעך אלקים מביעיא ליה. וגם "אותך מלא למה לי. ויש לרמז שאמר שאחרי שנזדמן אשר לך דייקא ששמך "יוסף הגיעה ההודעה, יש להתבונן באותיותיך מלאים שאין "נבון "וחכם כמוך, כי יוסף במילואו כזה יו"ד ו"ו סמ"ך פ"א, בגימטריא ע"ב קס"א. וז"ש אותך מלא, היינו אותיותיך מלאים, והבן:

ויאמר הנה שמעתי כי יש וכו' ונחיה ולא נמות (**בראשית מב ב**). הכפל לשון ונחיה ולא נמות. הנראה ונחיה כפשוטו, ולא נמות היינו אפילו בהגיע זמן המיתה פקודת כל יציר עת כי ימלאו ימיו הנגזרים, הנה יוכל להציל את עצמו ממיתה על ידי נתינת הצדקה, כמד"א (משלי י ב) וצדקה תציל ממות, ולא ממיתה משונה אלא אפילו ממיתה עצמה. וז"ש ונחיה הימים הנגזרים לנו, ולא נמות גם בהגיע העת, כשיהיה לנו ממה ליתן צדקה, נוכל להציל עצמינו גם בעת פקודת כל היציר כדדרש רבי עקיבא בשבת (קנ"ו ע"ב):

"**והרעב היה על כל פני הארץ ויפתח יוסף את כל אשר בהם וכו' ויחזק הרעב וכו'** (**בראשית מא נו**). הנה קשה א', אומרו על כל פני וכו', על פני "כל הארץ היה לו לומר. ב', ויפתח יוסף את כל אשר בהם וכו' אין לו גיזרה, ונצטרך לומר כדברי המתרגם, וצריכין לומר מקרא קצר הוא. ג', שוב חזר לומר ויחזק הרעב וכו', וכי מפני שמכר תבואות נחזק הרעב ביותר. ונראה לומר ידוע כל נקרא מדת יסוד המשפיע כנודע, וידוע כשזה קם בקדושה זה נופל בסט"א כי זה לעומת זה עשה אלקים. והנה יוסף מרכבה ליסוד דקדושה, ומשבר ומבטל יסוד דסט"א. ואמר "והרעב היה על "כל פני הארץ, ידוע רע"ב הוא בחינת אחור באחור העדר השפעה, ור"ל שנתהווה העדר השפעות יסוד הארץ ההוא, הוא יסוד דסט"א שהוא פני הארץ, אזי ויפתח יוסף מרכבה ליסוד הקדושה, את

כל אשר בהם היינו במרכבת הקדושה, ועל ידי כך וישבור למצרים שבירה מעולה, ועל ידי זה ויחזק הרעב בארץ מצרים, והבן:

ויגש

במדרש (ב"ר פצ"ג י"ב) ויתן את קלו בבכי (בראשית מה ב). כשם שלא פייס יוסף את אחיו אלא בבכיה, כך הקב"ה אינו גואל את ישראל אלא מתוך בכיה, שנאמר (ירמיה לא ח) בבכי יבואו ובתחנונים אובילם, עכ"ל. יש להתבונן מאי בעי בזה ומאי הוקשה. והנראה דהוקשה לו אומרו ויתן שהוא לשון מתנה, ולא אמר והרים את קולו. וגם לא ידענו מהו אמר בהרמת קולו, אם נאמר שהוא המאמר אני יוסף, הרי נאמר אחר כך (בראשית מ ג) ויאמר יוסף, וגם אמירה הוא בחשאי. וגם יש להתבונן למה נאמר קל"ו חסר. והנראה דהנה אמרו רז"ל (סוכה נ"ב ע"א) לעתיד לבא כשישחוט הש"י "את "הס"ם הוא השטן והיצר הרע, צדיקים נדמה להם כהר ולרשעים נדמה להם כחוט השערה, הללו בוכין והללו בוכין, הללו בוכין איך יכולנו לכבוש הר גדול כזה, והללו בוכין וכו'. והנה אותיותיו הם רק ג' סמ"ל, וכן נכתב בתורה ובנביאים, והא' הוא המחיה בסוד ואתה מחיה את כולם (נחמיה ט ו). וכשיוציא הש"י הא', הנה נשאר ק"ל, הנה הוא הק"ל אשר מן שמיא נפל (דניאל ד כח), (וכן פירשנו (איכה ד יט) קלים היו רודפינו (היינו גונדא דיליה) מנשרי שמים, מאותן אשר נשרו ונפלו מן השמים), וכשיוציא השי"ת את חיותו וישתאר קל, הנה אז יהיה נדמה לצדיקים כה"ר, ויהיו בוכים איך יכלנו לכבוש הר גדול כזה. והנה יוסף הצדיק הוא הסימן לגאולה האחרונה וירד למצרים, ועמד נגדו הק"ל להחטיאו, וכבש יצרו הר גדול כזה, (ובאם היה חוטא ח"ו, לא היו יכולין לצאת ממצרים ערות הארץ כנודע, כי היא הוא יסוד צדיק בקדושה, וערות הארץ מנגד מסט"א, ובאם היה נשמע ח"ו, אזי היה מגביר ח"ו וכו' ולא היו יכולין לצאת, הנה הוא היה בחינת יסוד צדיק הראשון בגלות הראשון הכולל, ועשה הכנה לצדיקים בדורות האחרונים שיכבשו את ההר הגדול, ויוציאו בלעו הוא הנהירו דקיק אות הא', (וגם זה עשה יוסף הכנה מזה שתמצא שאמרו השבטים כלנו בני איש אחד נחנו (בראשית מב יא) בחסרון הא', ואחר כך (בשכללו)[כשכללו] את יוסף הצדיק עמהם, אמרו שנים עשר "אנחנו בא' (בראשית מב יג), כי יוסף בהתגברו על הק"ל הוציא הא', אך לא לגמרי עד לעתיד במהרה בימינו, והוא עשה הכנה לזה). ואפשר יש לפרש התעוררות הבכיה באה מאות הא', אשר נלקח מאת הרודף וניתוסף לצדיקים, כי בכיה גימטריא ל"ב סוד הא', (כשתחלק הו' האמצעית לשנים בסוד הרופא לשבורי לב (תהלים קמז ג)) בגימטריא

ל"ב, והמ"י. וגם הרשעים יומשך להם הבכיה לתיקונם, ולכל אלה עשה יוסף הצדיק הכנה לכל ישראל מה שיומשך להם בדור אחרון. וזהו ויתן (במתנה להם) את "קלו, (האות שלקח מהק"ל שלו אשר עמדו לנגדו נתקן) בבכי, שנמשך מזה "הבכי להעיר הנוזלים מן לבנון, והוא מתנה טובה לכל ישראל כי כן יהיה באחרית הימים על ידי הכנת יוסף הצדיק. וזה שדרשו כשם שלא פייס יוסף את אחיו אלא בבכיה, כי הבכיה היה פיוס להם שידעו כי מי"י יצא הדבר להוציא את בלעו הקל, וניתוסף הבכיה מתוך שמחה, כך הקב"ה אינו גואל את ישראל אלא בבכיה, הבן הדבר:

שם במדרש (ב"ר פצ"ג י') כי פי המדבר אליכם (בראשית מה יב) בלשון הקודש, עכ"ל. לא ידעתי מאין שפטו זה. ובאם כך הוא הפירוש, הנה העיקר חסר מן הספר. ונ"ל דהוקשה להם דהוה ליה למימר כי פי מדבר אליכם, מה המדבר בה"א הידיעה. אך הוא דהנה ד' מדריגות הם בעולם דומם צומח חי מדבר, הנה היותר שפל הוא הדומם שאין לו כח צמיחה ותנועה. יתר עליו הצומח שיש לו כח הצמיחה, אבל אין לו תנועה ברוח חיים. יתר עליו החי שיש לו כח התנועה החיונית, אבל אין לו דבור. יתר עליו במין האנושי, שהוא מדבר ומודיע לאחר את אשר בלבבו. והנה קשה על זה הרי אומרו (שהש"ר פ"א ט') בפסוק (מלכים א' ג טו) ויקץ שלמה והנה חלום, שמע עוף מצפצף והיה מבין מה הוא אומר, אם כן גם להם יש דיבור, וכן מצינו ברבי יוחנן בן זכאי (סוכה כח ע"א) שאמרו עליו שהיה יודע שיחת עופות ושיחת דקלים, וכן שמענו קרוב לזמנינו צדיקים שהיו יודעים שיחת עופות והוא דבר מפורסם, (ופוק חזי פרקי השירה כל בעלי השיר יוצאין בשיר), ואם כן גם להם יש דיבור, ואיזה מעלה יש לאדם אשר רק הוא נקרא מדבר, ואי משום שהחיות ועופות הם רק מצפצפים ואינם מובן דבריהם רק ליחידי סגולה, והנה דבר זה הוא גם כן במין האנושי לשון כל עם ועם, ומי שאינו מבין הלשון אינו יודע מה חבירו אומר לו. אבל תתבונן הדבר דהנה העולם נברא בלשון הקודש, אם כן כל דבר ודבר הנמצא בעולם, שמו האמיתי הוא בלשון הקודש, ושאר הלשונות הם רק לסימן, למשל המאכל הנעשה מחיטים נקרא בלשון הקודש לח"ם והוא שמו האמיתי, ובשאר הלשונות כשנרצה לדבר מאותו הדבר, נכנהו בשם אחר כגון ברוי"ט בל"א, ואינו שמו האמיתי רק סימן שתיבה כזו מורה על לחם, אבל אינו שמו האמיתי. אם כן הרי שארי הלשונות הם דומה בדומה לצפצופי העופות אשר צפצופיהם הם סימן לאיזה דבר הנרצה, והמבין צפצופם ידע כוונתם אבל אינם מדברים בשמות האמתיים, אם כן אין מעלת המדבר על מין החי רק בלשון הקודש, הבן הדבר ותודה על האמת. ומעתה בין והתבונן מאמר יוסף לאחיו והנה עיניכם רואות וכו' כי פי המדבר אליכם,

רצ"ל שיש לי פה המדבר, כי אני מדבר לכם בלשון הקודש והוא פה המדבר, מה שאין כן בשאר הלשונות הוא רק פה החי, הבן הדבר ותנשק דברי חכמים אשר כל רז לא אניס להו:

ויגש אליו (**בראשית מד יח**). בזהר (ח"א ר"ו ע"א) תקרובתא דעלמא בעלמא לאתאחדא דא בדא למהוי כלא חד. נ"ל לפרש תיבת אליו מרמז לד' רגלי המרכבה, כי אי"ו מרמז לג' קוין חסד דין רחמים ר"ת אברהם יצחק ויעקב, (עיין במגלה עמוקות פרשת ויחי בסוד ליתא למתניתין מקמיה דאי"ו [עירובין ל"ו ע"ב] רזא עילאה), והל' מרמזת למלכות שניקנית בל' מעלות (אבות פ"ו מ"ו). וגם היא משכמה ולמעלה מכל האותיות, כמו המלך הגבוה מכל העם. ואם כן בתיבת אלי"ו התאחדות ד' רגלי המרכבה. וזהו ויגש אליו יהודה, שיהודה עשה יחוד וגרם להגיש תיבת אליו אות באות ושוב לא פחד, על כן התחיל לדבר לפני יוסף, ומלמדינו התורה דעת שככה יעשה האיש ולא יפחד משום בריה. וירמוז לדרך הנ"ל "ויגש "אליו יהודה, הוא הגיש והקריב אותיות אליו שיהיו ביחודא שלם, כי אבותיו היו ג' רגלי המרכבה, וממנו יצא חוטר מגזע ישי דוד רגל רביעי, על כן יהודה בגימטריא ל', יורה על המלכות הניקנית בל' מעלות כנ"ל, ויאמר ברוח קדשו אל יוסף בי אדני, האדנות והממשלה שייך בי. והמשכיל יעמיק לפרש כל הפסוק, ואין דעתינו כעת להאריך, וארמוז ידבר נא עבדך בך' דמנצפך, בגימטריא "יסוד "מלכות הוא היחוד השלם דרגא "דיוסף "ויהודה, אשר שניהם בגימטריא מוס"ף תוספת כתובה עבור חיבה יתירה, נ"ל:

ולא יכול יוסף להתאפק וכו' (**בראשית מה א**). יש לרמז למשכילים רמיזא דחכמתא בפסוק הלזה, ידוע כי מדת יסוד צדיק הוא הצנור הקדוש, אשר כל המדות מריקים שפעם שם להשפיע למלכות שמים, דידוע הוא דהשפעה הוא באסתכמותא דכל שייפין, וכל המדות נותנים כחם ושפעם לצדיק יסוד עולם, ובזולת מדת יסוד אין לשום מדה להריק שפע רק על ידו, וכאשר כולם באסתכמותא חדא אז היחוד השלם, ואז מדת היסוד לא יכול לאתאפק מלהשפיע למלכות שמים, והמשכיל יבין וידום וכבוד אלקים הסתר דבר. וזהו ולא יכול יוסף צדיק יסוד עולם להתאפק מלהשפיע לכל הנצבים עליו, ר"ל להיות שכללות כל השייפין נצבים עליו ומסכימים עמו:

ויקרא (**בראשית מה א**). יכונה לקבלת השפע להשפיע, כמו שתרגם יונתן וקרא זה לזה (ישעיה ו ג), ומקבלין דין מן דין. "הוציאו "כל "איש "מעלי, ר"ל כללות השפעות כל השיעור קומה יוציאו מעלי על ידי ראש צדיק אשר אליו מגיעים כל הברכות, כמד"א (משלי י ו) וברכות לרא"ש צדי"ק דייקא, "ולא "עמד "איש "אתו, כי כביכול כולם

באסתכמותא חדא והבן, בהתוודע יוסף אל אחיו, בעת אשר ממשיך הדעת העליון לכל אחיו, כי אין וכו' אלא לדעת, והשם הטוב יכפר בעדינו:

ועל פי הדברים האלה תדע ממוצא דבר דרכי הצדיקים הקדושים שבעולם הזה, אשר בהתאסף סוד ישרים ועדה עליהם תטף מלתם בדרכי תורה ועבודה ומסמיכים דבריהם אקראי, אשר לפעמים המקרא אינו סובל הפירוש רק הענין אמת, ולפעמים תראה להיפך. אשר תדע שהאיש הנחשב בעיני העולם לשלם ומטים אזנם לשמוע דבריו, והוא באמת אינו בר הכי להרים קול במקהלות, ואף על פי כן בהתאסף אליו אנשים חכמים ונבונים, יתמהו איש אל רעהו מהיכן הרויח דברים העומדים ברומו של עולם, וגם נראה שהצדיקים מקפידים אם יאמר לפניהם דברי תורה איש שאינו הגון בעיניהם, אפילו אם הענין הנאמר הוא ענין מרוצה ומיושב בפסוק או במאמר, עם כל זה מקפידים עליו והדבר הוא לפלא, כי דברי תורה מחוייבים לקבל מכל אדם. אך כל הענין הזה הוא כי כל איש הוא במדריגות צדיק, דהיינו שהוא מרכבה למדת צדיק יסוד עולם, הוא מסוגל בטבעו להשפיע תורה ועבודה לבני חבורתו, ולפעמים אפילו מי שאינו במדריגה גדולה כזו, ויש מבני חבורתו נשמות יותר גדולים ממנו, עם כל זה כיון שנשמתו מבחינת יסוד הצדיק, הם כפופים לקבל ממנו תורה ודרכי עבודה, בין והתבונן כי הדברים בנויים על קן האמת ושקולים במאזני הצדק, ולא יסתפק בדבר רק המתעקש ומי שלא טעם טעם מעץ החיים. והנה האיש הצדיק המסוגל לזה, אף שהוא עניו גדול ואינו מדבר לפני מי שגדול ממנו, עם כל זה בהתאסף אליו אסיפת חברים מקשיבים לקולו, הוא כמוכרח בדבר ומן השמים מסייעין לו שירים קול יעקב בתורה ודרכי העבודה, כי להיות כל החבורה מסכימים עמו לא יכול הצדיק להתאפק, כאשר תבין הענין בטבע הבשריי והענין מנוסה בחלום, שאין שום דמיון פועל פעולה מעשיות בחלום, כמו הדבר שהוא בהסכמת כל האיברים יפעול בעל כרחו אפילו בדמיון, והבן מאוד ומאוד שהדבר הזה הוא חכמה נפלאה להבין דרכי האמת וכל פעל י"י למענהו, ותבין שיש להרגיש להאיש האומר דברי תורה באופן זה, הוא מרגיש מאוד אם אין קהל חבורתו מסכימים, ותבין שאיש כזה מרגיש אם אומר איש אחר דברי תורה באיזה פנים או לאיזה סיבה דהיינו משום ממון וכבוד, הוא מרגיש מאוד שאינו מסטרוי והבן הענין מאוד, על כן מקפידים הצדיקים בזה כי נפשם יודעת מאוד ומבינת מתוך הדברים מהיכן יצאו, וניכר בהתיבות והדברים שיוצאים אם ראויים הדברים להוליד יראה ואהבה וכיוצא, ובאם אזדריקנן למגנא, והבן. והנשמה הראויה לזה ואומרת דברי תורה על לב אזן שמעת דייקא, כל אחד ישמע כפי שורש נשמתו, וכל אחד מבני החבורה יקבל דבר הצדיק לתיקון נפשו,

כי הדבר הנשפע להצדיק הוא בחינת הדעת אשר הוא מתפשט בכח כל האיברים ויוצא מראש צדיק, אם כן כל כח האיברים נתגלה בראש צדיק, והבן. ובזה תבין מפלאות תמים דעים ברמזי תורתינו הק' ולא יכול יוסף (הוא הצדיק) להתאפק (שלא לומר הדברי תורה ושכל העבודה המושפע לו) לכל הנצבים עליו, (להיות שכולם נצבים עליו וכל החבורה מסכמת דהיינו כל האיברים, ומתגלה הענין בהצדיק הענין הנצרך לכללות ולפרטות כל אחד):

ויקרא "הוציאו "כל "איש "מעלי (בראשית מה א) (ר"ל שאומר הצדיק להם בינו כל אחד בדברי, ותתבוננו כל אחד דרכי הש"י מדברי כדי הצורך לכל אחד, כי על ידו השפע כולכם), ולא עמד איש אתו (היינו חלילה לשום אדם לכנס בדבריו או לבלבלו בשאר ענינים, והבן):

בהתוודע "יוסף "אל "אחיו (בראשית מה א), ר"ל בעת אשר משפיע השפעות מוח הדעת לכל אחיו. ידעתי גם ידעתי אחיי ורעיי שלא יובנו דברינו אלה, רק למביני מדע ימצאו בהן דברי חפץ ויונעם לחכם דברי אלקים חיים, ומי שלא ראה מאורות מימיו כמשא כבד יכבד ממנו דברינו אלה, ויחשוב שהם דברים בלתי מושלמים נאמרים מתוך בלבול המחשבות מתוך שמחה שאינה של מצוה, ויהיה מתלוצץ על דברים כאילו ח"ו, דעו אחיי ורעיי דעל כיוצא בזה אמר המלך החכם (משלי א יז) כי חנם מזורה הרשת וכו' ולא ידע כי וכו'. אחרי דברי שלום והאמת תבין גם כן מה שצוו וגזרו אומר רז"ל (יבמות ס"ה ע"ב) כשם שמצוה לומר דבר הנשמע, כך מצוה שלא לומר דבר שלא נשמע. ותבין גם כן שגזרו אומר בשליח צבור שלא להתפלל אם לא בהסכמת כל הקהל, והדבר מנוסה למביני מדע ששליח ציבור המבין במושכלות, יוכל להרגיש בתפילתו ענין כל אחד ואחד. וכבר תדע ממוצא הדבר שמדת "יסוד "צדיק הוא המשביר לכל עם הארץ, שליח צבו"ר מיקרי, והוא מלקט את כל הכסף תקנות הנפש רוח נשמה, ואחר כך ויכלכל יוסף על ידי הכסף את כל אחיו (בראשית מז יג). בינו נא זאת אחיי ורעיי ויפתחו עיניכם בכמה מושכלות, יהיה י"י אלקינו עמנו כאשר היה עם אבותינו אל יעזבנו ואל יטשנו, ויהיו נא אמרינו לרצון לפני אדון כל:

ויהי כי עלינו אל עבדך אבי (**בראשית מד כד**). עלינ"ו תרין במסורה. דין. ואידך לאסור את שמשון עלינ"ו (שופטים טו י). הוא שלמדו רז"ל (שבת פ"ט ע"ב) ראוי היה יעקב לירד בשלשלאות, וכמו התם נתקו המוסרות, כמו כן כאן נתקו המוסרות ובא במרכבה בכבוד גדול:

ועתה אל תעצבו (**בראשית מה ה**). חד מן ה' מילין בתרין טעמי. כי בתיבת אל אין טעם, רק הוא מוקף אל תעצבו, ובתיבת תעצבו תרין טעמי "מונח "רביעי. דהנה יש להתבונן מהו ועתה לשלול הקודם או המאוחר. אך הוא דהנה כולם ידעו ברוח הקודש דעון מכירת יוסף ישולם על ידי עשרה הרוגי מלכות, והיו היה הדין מתוח עליהם להשתלם תיכף, זה היה כל עניני גלגולי יוסף שגילגל עליהם לצערם, לבטל מעליהם הדין כעת בחיי אביו וישולם הדין לדור אחרון, וגם שעל ידי מיתת הרוגי מלכות בדור אחרון בגלותא בתראה, יהי הדבר למשמרת ולזכות לגלות הגדול החל הזה, עד ביאת משיחנו במהרה בימינו לנקום את נקמת דם עבדיו ממלכות הרשעה הלזו. וז"ש להם יוסף ועת"ה כעת אל תעצבו, כי כבר נתבטל הדין כעת. והנה אל תעצבו מוקפים לקרותם ביחד, אבל תעצב"ו הוא תרין טעמי "מונח "רביעי, מונח העון עד גלות הרביעי אז היו צריכין להשתלם, ובזה יהיה הקריאה תעצב"ו בלא תיבת אל, כי מלכות הרשעה שפכו דמם כמים, והן הן שבטי ישורון ממש שנתלבשו בעשרה הרוגי מלכות, ותראה דמם בפרגודו ית"ש לנקום נקמתם במהרה בימינו:

וישלחני"י אלקים לפניכם (**בראשית מה ז**). וישלחנ"י תרין במסורה. דין. ואידך בנחמיה (ב ו) וייטב לפני המלך וישלחני ואתנה לו זמן. להורות כי אמר להם שמכירתו הוא יוחשב לכולם לימי עבדות הגירות, כי הוצרכו להיות בגירות מצרים רל"ב שנה להאיר הד' שמות ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן כנודע, והתחיל הזמן מיום מכירת יוסף ויצאו כולם ידי חובתם בזה. וזה וישלחני אלקים לפניכם, וישלחני ואתנה לו זמן, שאתן זה בחשבון הזמן המחוייב להיות:

ובני יששכר תול"ע (**בראשית מו יג**). תרין במסורה. דין. ואידך האמונים עלי תול"ע (איכה ד ה). היינו הנביא היה מקונן האמונים עלי תולע, היינו על בני יששכר תול"ע, שהן המה הבעלי תורה יודעי בינה לעיתים (דברי הימים א' יב לב). וירמוז עוד תול"ע, הוא בגימטריא השם הראשון דמ"ב היינו אב"ג ית"ץ, וכבר ידעת שהשם מ"ב הוא מסוגל לכל עליית מיין נוקבין מתתא לעילא, והוא סוד עליות הנשמות בלילה בידך אפקיד רוחי (תהלים לא ו), וכן הוא במסירת נפש להש"י. והנה האמוני"ם עלי תול"ע, היינו המורגלים עם השם הזה, היינו ובני יששכר תולע והיינו הבעלי תורה, מה שאין כן המאמינים על חקירות, וכמו שהעיד החסיד מהר"י יעב"ץ בספרו אור החיים:

ובני בנימין וכו' אחי וראש (**בראשית מו כא**). תרין במסורה. דין. ואידך זכר עניי ומרודי לענה וראש (איכה ג יט). הוא נרמז מה ששתה כוס התרעלה על ידי אחיו בפילגש בגבעה, זהו אחי "וראש "לענה "וראש:

ובני נפתלי וכו' יצר ושל"ם (**בראשית מו כד**). תרין במסורה. דין. ואידך לי נקם ושל"ם (דברים לב לה). ביום אשר לי נקם ושל"ם, גם היצר יקח שכרו משלם כי הגדיל לעשות, כמו שאמרו רז"ל:

ואת אחיך ישבו בארץ גשן (**בראשית מז ו**). ואת אחיך תרין במסורה. דין. ואת אחיך תפקוד לשלום ואת ערובתם (שמואל א' יז יח). הוא רמז מה שכתבו חכמי האמת בעבור זה השתדלו לישב בארץ גשן, כדי שתהיה ישיבתם בשלום ולא ישתקעו ח"ו בטומאת מצרים ערות הארץ, כי פרעה בעת שלקח את שרה נתן לה בכתובתה ארץ גשן לאפותיקי ולערבון (פרקי דר"א פכ"ו), אם כן קנה ארץ קצת מה איכות קדושה, וגם נעשה ארץ גשן כעין חפץ של מצוה במה ששרה לא רצתה ליקח מדינה שלימה רק התפללה שיצילה הש"י, נמצא ארץ גשן מסוגל ביותר למדת שלום הוא ברית קודש שלא ישתקעו בטומאת מצרים, להיות שניתן לשרה אמנו בערבון. וז"ש ואת אחיך ישבו בארץ גשן, ואת אחיך תפקוד לשלום ואת ערובתם, הבן:

ידבר נא עבדך דבר באזני אדוני (**בראשית מד יח**). תרגם אונקלוס ימלל כען עבדך פתגמא קד"ם רבוני. לא נודע היאך יצדק זה בפסוק. והנראה דהנה תיבת באזני לא יצדק כאשר דרשו בו חז"ל (ב"ר פצ"ג ו'), ותרגם הוא ז"ל על פי מה דנודע דהנה הב' חושים ראיה ושמיעה משמשים גם ברחוק מהם, אבל החילוק ביניהם דהעין עולה הראיה מהעין אל הדבר הנראה, והאזן הוא בהיפך עולה השמיעה מהנשמע אל השומע. והנה יהודא היה רוצה לדבר דבריו קודם שידבר יוסף, אמר ידבר נא עבדך דבר באזנ"י אדוני, היינו אני אדבר קודם לך, כדמיון פעולת האז"ן שאינו עושה פעולתו עד שיהיה מקודם איתערותא דלתתא, הבן הדבר. על כן תרגם קדם רבוני, רצ"ל קודם לדיבור אדוני, על כן סיים ואל יחר אפך בעבדך על שאני רוצה לדבר קודם לך:

מדרש (ב"ר פצ"ג א') ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדוני (בראשית מד יח). אם ערבת לרעך (משלי ו ב), זה יהודה אנכי אערבנו (בראשית מג ט), תקעת לזר כפך, מידי תבקשנו, נוקשת באמרי פיך, אם לא הביאותיו אליך, עשה זאת בני והנצל לך והדבק בעפר רגליו וקבל מלכותו ואדנותו, עכ"ל. נראה דרצה לפרש מהו "בי "אדוני, ומפרשו דהכי קאמר "בי "אדוני, רצ"ל בי הוא הדבר הזה, שגרמתי אני לעצמי לקבל עלי אדנותך על ידי הערבות:

שם (**ב"ר פצ"ג ג'**) **דבר אחר ויגש אליו יהודה**. כתיב (משלי כה יא) תפוחי וכו' דבר דיבור על אופניו, מה אופן זה מראה פנים לכל צד, כך הן דבריו של יהודא נראים לכל צד בשעה שדיבר עם יוסף, עכ"ל. נראה גם כן שבא לדייק ב"י אדוני, דהנה השבטים

היו י"ב נגד צדדי העולם, שהם ששה רום תחת מזרח מערב צפון דרום, וששה קצוות יש להם י"ב גבולי אלכסון, ודבריו של יהודא היו נראין לכל צד. על כן הקדים ואמר ב"י אדונ"י ידבר וכו', ר"ל אני אדבר דברים שהן מראים לכל (צדיק)[צד] שהם י"ב:

שם (ב"ר פצ"ג ו') ידבר נא עבדך דבר (בראשית מד יח). אמר ירמיה בר שמעיה דבר אני מוצא מבפנים, ומכניס דבר בנוא ומכלה אתכם, עכ"ל. והוא פליאה. ונראה דדרש למה נכתוב ידבר בסגול לא בצירי. וגם הוקשה לו היה לו לומר ידבר נא עבדך באזני וכו', דבר למה לי. על כן דרש שיהודא אמר כך, כי יעשה תיבת דבר בקמצין יעשה להם דבר בסגולין. והנה נקודות המה נשמות האותיות בפנים כי על ידם יתנועעו האותיות, על כן נקודת האותיות נקרא פנימיות החיות. והנה יהודא דייקא היה מסוגל ונתברך יד"ך בעורף אויביך (בראשית מט ח), נקודת הסגול הוא שלשים, ונקודות הקמץ הוא י"ו, נמצא יתירה מדת הסגול מנין י"ד, זהו שנתברך ידך בעורף אויביך וכו' זהו סגולת יהודא, ומדבר דבר ויכול להפך על האויב לדבר, וזה סוד דוד מנגן בי"ד (שמואל א' יט ט). וזהו שמפרש בכאן שאמר ידבר בסגול, ורצ"ל אני אעשה מתיבת דבר שאני מדבר, אני אעשה בסגלין ומכניס דבר בנוא שהוא מצרים. וז"ש במדרש דבר אני מוצא מבפנים, אקח ואוציא מתיבת דבר את הנקודות שהם פנימיות האותיות, ומכניס וכו', ואתה תבין כי קצרתי:

במדרש (ב"ר פצ"ד ב') ואתנה לכם את כל טוב וכו' (בראשית מה יח). זהו גריס של פול, שהן על עגמת נפש, עכ"ל. הוא מין ממיני הקטניות שמסירה את הדאגה של נפש. ונראה דדייק לה מריבוי א"ת, על כן פירשו דהכוונה על הנפש, כי טו"ב באלפא ביתא דא"ת ב"ש, נפ"ש. וז"ש "את "טוב שנחלף בא"ת. וכוונת פרעה היה באפשר שיהיו עוד ת"ל שנה במצרים מנין נפ"ש:

ונפש"ו קשורה בנפשו (בראשית מד ל). תירגם אונקלוס ונפשיה חביבא ליה כנפשיה. כי קשר ממש אי אפשר לומר, אבל הדבר החביב על האדם חקוק תמיד במחשבה ולב אשר לשם משכן הנשמה, מיקרי קשורה בנפש:

כי פי המדבר אליכם (**בראשית מה יב**). מתרגם ארי בלישנכון אנא ממלל עמכון. עיין מ"ש בדברי המדרש:

ואל יתר אפך בעבדך כי כמוך כפרעה (**בראשית מד יח**). יש להתבונן הנתינת טעם לזה שלא יחר אפו כי הוא כפרעה. על פי פשוטו י"ל דהנה פרעה אמר אל עבדיו הנמצא כזה איש אשר רוח אלקים בו (בראשית מא לח), גבר די רוח נבואה ביה וכו'. הנה גזר אומר אל עבדיו שיוסף הוא נביא ואין נמצא בעולם נביא כזה, וליוסף אמר אין חכם ונבון כמוך

סתם (בראשית יא לט), שהוא נבון וחכם גדול אין בעולם כמוהו. והנה קיימא לן (פסחים ס"ו ע"ב) כל הכועס אם נביא הוא נבואתו מסתלקת ממנו, ואם חכם הוא חכמתו וכו'. והנה פרעה שלא ידע פתרון החלום, והנה יוסף שידע אם ידע בנבואה, ופרעה לאו ידע כי אינו נביא, הנה בכעסו יהיה כפרעה כי תסתלק נבואתו. ואם ידעו בחכמה, הנה פרעה שלא ידע אינו חכם כמוהו, הנה בכעסו תסתלק חכמתו ויהיה כפרעה:

ויש לפרש ויג"ש אליו יהודא. דלכאורה היה לו לומר ויגש יהודא ויאמר אליו. וגם כל זה מיותר, דהיה לו לומר סתם ויאמר אליו יהודא בי אדוני. ונראה דמשמיענו דרך הצדיקים כשרואים את עצמם באיזה צער, אזי יודעים שהייחוד ח"ו נפסק למעלה, אזי מייחדים בכוונתם יחודא שלים מקודם, ואחר כך עושים פעולתם בעסקי הטבע. וזה הנרצה בכאן ויג"ש אלי"ו יהודא, יהודא ניגש וקירב אתוון אלי"ו, כי אתוון אי"ו מרמזים לתלת רגלי המרכבה אברהם יצחק ויעקב, והל' רמז לרגל הד' מלכות הניתן ליהודא וניקנית בל' מעלות (אבות פ"ו מ"ו), הנה קירב אתוון אלי"ו ויאמר "בי "אדוני, בי נרמז רגל הרביעי אדני דינא דמלכותא, ועל ידי נשלמת המרכבה:

יוסף ישית ידו על עיניך (**בראשית מו ד**). תרגום יונתן ברם יוסף וכו'. הנה קודם לזה כתב איחות עמך למצרים ואיחזי סיגופיהון דבנך אראה צער בניך. הנה זה אינו מבואר בכתוב. ואחר כך סיים ברם יוסף וכו', משמע רק כשיוסף ישית ידו על עיניך, והא מנ"ל דהא בהא תליא. ונראה דהנה לו ההבטחה שיעלה את ישראל ממצרים, הוא הבטחה שיעלה זמן רב, והבטחת יוסף ישית וכו' הוא הבטחה בקירוב זמן, ולמה איחר המוקדם. וגם איך מקושר זה לזה. על כן הוסיף אראה בצער בניך, רק תעשה דוגמא שלמעלה יוסף ישית ידו על עיניך, לעשות דוגמא לעורר י"ג מדות הרחמים לרחם עליהם, דהנה יעקב ז' הויות ויוסף ו' הויות, וכאשר יוסף ישית ידו על עיניך, על ידי זה יתעורר בעינים עליונים כביכו"ל י"ג מדות, הנה תראה בי"ג מדות הז' הראשונות הם עד ואמ"ת (שמות לד ו) מדת יעקב, ואחר כך הו' האחרונות מתחילין נוצר חס"ד (שמות לד ז). וכן אם תחשבם ממטה למעלה אחר ואמת, ורב חס"ד. תתבונן י"ג הויות בגימטריא של"ח, על כן נאמר (שמות יג יז) ויהי בשלח פרעה. והנה הכוונה בי"ג הויות י"ג מדות של רחמים, על ידי זה ראה ראיתי את עני עמי (שמות ג ז), על כן י"ג פעמים מד"ה גימטריא לראו"ת, וכן במהרה בימינו על כן נקוה לך ד' אלקינו לראו"ת מהרה וכו':

ויאמר יוסף וכו' "**העוד** "**אבי** "**חי** (**בראשית מה ג**). לפי פשוטו אינו מובן, וכי עד השתא לא ידע שאביו חי, והרי הכל ספרו מאביהם ומאמר יהודא עד הנה היה הכל מאביו. אך הוא שאמר להם אני יוסף כמאז עד היום בחזקתי שלא נטמאתי בטומאת ערות הארץ,

"העוד "אבי "חי, עוד נקרא מדת יסו"ד, כנודע מסוד אהללה י"י בחיי אזמרה לאלקי בעודי (תהלים קמו ב), וכן חושבנא דדין כחושבנא דדין. וז"ש "העוד "אבי "חי, אמר להם הלא אתם פקיחי עיינין, הביטו נא וראו אם עו"ד של אבי ח"י, דהיינו בחינת יסוד של השיעור קומה שהוליד אבי, אם הוא עדיין ח"י דהיינו במדריגת ח"י, והבן: ומהו ולא יכלו וכו' כי נבהלו מפניו. לא אמר נבהלו ממנו, רק מפני"ו. שהביטו אל פניו בעין השכל, וראו אור הנער איך הוא עדיין ביופיו, ונבהלו בתמהון לב איך עמד כנגד כח ערות הארץ והוא בצדקתו:

ויאמר יוסף אל אחיו "גשו וכו' (**בראשית מה ד**). אמרו חז"ל (ב"ר פצ"ג ח') הראה להם את המילה. ולדעתי נרמז דבריהם בתיבת "גשו, בגימטריא "ראו "בי "המילה. והנה לפי הפשט הוא בודאי כמ"ש רש"י שראה אחיו נכלמים, קראם בלשון חיבה גשו נא אלי. אך קשה לפי זה מה זה שאמר להם שוב אני יוסף אחיכם אשר מכרתם וכו', דבזה לכאורה קוצים הוא מטיל וכו'. והנראה דדבר להם דברים המתיישבין על הלב, ור"ל לא תשובו ולא תחפורו כי תדעו ותבינו כי דבר זה לא היה בתוך הטבע ולא הייתם ראויים לעשות כדבר הזה, אך היתה נסיבה מאת הש"י, כי הנה אני יוסף אחיכם שאני אוהב אתכם בגדר האח מעולם עד היום, ומהיכן נתהווה בלבכם שנאה מופלגת, כמו לעשות דבר זר בתכלית כזה למכור אותי למצרים דייקא מקום שאין העבד יכול לברוח, (כי הם בכונה ידעו שהישמעאלים הולכים להוריד מצרימה כמבואר בפסוק (בראשית לז כה)), והוא שנאה מופלגת אשר קל שבקלים לא יעשה כזאת לאיש נכרי, ומכל שכן לאחיו בן גילו האוהב אותו. על כן אל תעצבו וכו' כי לא הייתם ראויים לכך, רק הש"י פעל זה ואדרבא מגלגלין זכות על ידי זכאי: וישלחני אלקים לפניכם (בראשית מה ז). ר"ל קודם ביאתכם לכאן כפי הגזירה:

מהרו ועלו אל אבי ואמרתם אליו "כה "אמר "בנך "יוסף "שמני וכו' (**בראשית מה ט**). זה מיותר, ועיין בפרשת וישב:

מהרו וכו' רדה אלי אל תעמוד. וכן אחר כך ומהרתם והורדתם וכו' (בראשית מה יג). להבין המהירות המופלג הזה שזרזם. דהנה אמר להם מהראוי הייתם לירד בשלשלאות וכו' לפרוע החוב (עיין שבת פ"ט ע"ב), רק הש"י גלגל סיבות הללו ברוב רחמיו ומי יודע מה יולד יום, כעת הוא באמת עת רצון ולא כל העיתים שוות, ותהיו מוכרחים באפשר לירד בשלשלאות, על כן מהרו ואל תתמהמהו. ועוד צוה לומר לאביו ענין נמרץ שירויחו וישבת בארץ גשן (בראשית מה י), כי בעוד אני מולך אושיבך "בארץ "גשן, שכבר קיבל מעט קדושה מחמת היותה נכתבת לשרה, כי פרעה בלקחו את שרה נתן לה ארץ גשן

במתנה (פרקי דר"א פכ"ו), ויהיה טובה גדולה לישראל בגלותם שלא ישתקעו בטומאה כל כך, ועוד תועלת נמרץ והיית קרוב אלי, שאני המושל כעת בארץ והטומאה כפופה לי, מה שאין כן אחר כך מי יודע איך יפול הדבר:

והנה עיניכם רואות ועיני אחי בנימין כי פי המדבר אליכם (**בראשית מה יב**). לכאורה אינו מובן מהו זה דקאמר להו. והנה רז"ל אמרו (ב"ר פצ"ג י') שהכוונה הוא פי המדבר אליכם בלשון הקודש. והנה לא נרמז בפסוק. והנה ארמוז למשכילים והנה עיניכם רואות (שאתה כולכם שיעור קומה), ועיני אחי בנימין (צדיק תחתון), כי "פי (ראש צדיק עליון שמשם נשפעים הברכות כמד"א (משלי י ו) וברכות לראש צדיק), המדבר אליכם והממשיך ומנהיג כל הברכות אליכם, ר"ל מכל הסיבות הללו) ובראותכם ממשלתי בארץ מצרים, תוכלו להבין כי אני הוא בדרגא דצדיק בשיעור קומה וממני המשכת כל השפעות. וזה שאמרו רז"ל בלשון הקודש היינו "הדעת, שהוא ממשיך מהדעת הנקרא לשון הקודש, יובן הדבר למשכילים וישמע חכם ויוסף לקח הש"י יאר עינינו:

והקול נשמע בית פרעה לאמר וכו' (**בראשית מה טז**). יש לדקדק היה לו לומר כפשוטו וישמע פרעה, מהו "והקל נשמע דמשמע דמאליו נשמע. גם מהו בית פרעה. גם מהו הלאמר. והנראה ק"ל מרמז על הס"מ, אשר הוא מעולם מקטרג עליהם מעת מכירת יוסף עד שגבה החוב בעשרה הרוגי מלכות, והנה גם כעת תיכף התחיל להשמיע קולו ולקטרג עליהם. וכבר ידעת כי הוא בגימטריא ק"ל עם הכולל, וגם יש לו ק"ל מחנות, וכבר ידעת מ"ש בפסוק (בראשית לז כב) השליכו אותו אל הבור הזה וכו', "בור במילואו בגימטריא "נחש "ועקרב, ב' גולייריין בישין שרצו להשליטם עליהם, כמ"ש רז"ל (שבת כ"ב ע"א) אבל "נחשים "ועקרבים, והנה הוא רצה לקטרג עליהם על אשר עשו כדבר הזה. וזהו והקל נשמע "בית "פרעה לאמר, ר"ל השמיע ברמז הדבר דהיינו שיאמרו "פרעה במילואו מכל אות יתהווה בי"ת, דהיינו תיבה כזה פ"א רי"ש עי"ן ה"י, אזי הוא גם כן בגימטריא בור במילואו, והבן כי קצרתי. כשתתבונן בדברים הנ"ל תבין כי ס"ת "והקל "נשמע "בית "פרעה "לאמר "באו "אחי "יוסף, הוא על "פי התורה, שענין קטרוגו היה על פי התורה שנאמר בה (שמות כא טז) וגונב איש ומכרו וכו' כנודע. וכיון דהס"מ השמיע ענין הקטרוג, הגם שלא היה יכול הדין לשלוט עליהם בימי יעקב ונתעכב לדור אחרון, עם כל זה כבר נתגלה ענין השיעבוד הנגזר לחוב על זרע אברהם, ועל כן וייטב בעיני פרעה ובעיני עבדיו, מאת הש"י היתה נסיבה שהוטב בעיני כולם בלי פקפוק, כיון שכבר התחיל זמן השיעבוד:

ויאמר פרעה אל יוסף וכו' (בראשית מה יז) עד ונשאתם את אביכם ובאתם (בראשית מה יט). מה שיש לדקדק במקראי קודש הללו. א', מה שאמר פרעה אמור אל אחיך "זאת "עשו, הוא מיותר ואין לו גיזרה דמה בא למעט. ב', טענו את בעירכם גם זה מיותר, דלאיזה צורך אמר להם זה, דממילא בודאי כשיסעו לביתם יטענו את הבהמות. ג', ולכו באו ארצה כנען, גם זה אינו מן הצורך, כי ידוע להם היכן ביתם ודירתם וארצם. ד', ולכו באו כפל לשון, לא היה לו לומר רק לכו. ה', ארצה כנען, לארץ היה לו לומר, הגם שה"ה במקום למ"ד בתחילתה, עם כל זה טעמא בעי כדרכינו בכל מקום. ו', וקחו את אביכם וכו' (בראשית מה יח), כבר ידוע דלא יפול לשון קיחה רק על דבר המטלטל הניקח מיד ליד, דמשום הכי הוצרכו רז"ל לדרוש בכל מקום שנאמר "קיחה, כמו קח את הלוים (במדבר ח ו), או "קח את אהרן (במדבר כ כה), דרשו (תנחומא צו סי י') לשון "קחם בדברים וכיוצא. ז', ובאו אלי, הנה היה לו לומר, כי לא אליו יבאו, רק לארץ ובעבור יוסף אחיהם. ח', ואתנה לכם וכו' ואכלו את חלב וכו', והוא כפל לשון (ודרשת רז"ל ידוע דבואתנה לכם וכו' ניבא על העתיד, אך לפי הפשט התכת הפסוק לא יתכן, דהנה ואכלו את וכו' משמע כעת תיכף, ואתנה לכם וכו' שאמר קודם יתפרש על העתיד, על כן מההכרח לפרש הפסוק על פי הפשט, ויהיה רמז בו גם דברי חז"ל כדרכם בכל מקום). ט', ואתה צויתה וכו', אין לו גיזרה. י', זאת עשו, כבר אמר למעלה ולמה כפלו. י"א, קחו לכם מארץ מצרים, ידוע דודאי מארץ מצרים יוקחו כי שם היו, והיה לו לומר מפה. גם תיבת לכם מיותר. י"ב, עגלות לטפכם ולנשיכם, וסיים ונשאתם את אביכם, ולא סיפא רישא. י"ג, ונשאתם את אביכם וכו', כבר אמר למעלה וקחו את אביכם. גם למה שינה "מוקחו "לונשאתם. ואגב נדקדק עוד במקראות שאחר כך. י"ד, ויעשו כן בני ישראל (בראשית מה כא), מה עשו דהנה אחר כך נאמר ויתן להם יוסף וכו', אם כן קודם לזה עדיין לא עשו כלום. ט"ו, על פי פרעה מה משמיענו, כבר אמור למעלה שצוה כן פרעה. ט"ז, ויתן להם צידה לדרך מה משמיענו, ומי לא ידע שמלך גדול וחסיד כמוהו לא יפטרם בלא מזון ובלא לויה. ולתרץ כל הנ"ל נאמר על פי מאמר רז"ל (ר"ה ט"ז ע"ב) שהזהירו שלא יעמוד אדם במקום סכנה, תחת כותל רעוע וקיר נטוי וכיוצא דמזכירין עונותיו, והחמירו בזה עד שאמרו דאפילו שלוחי מצוה דאינם נזוקין, במקום דשכיח היזקא לא יעבור. והנה יש להבין כי הנה בודאי לא יארע לאדם שום היזק, רק במשפט צדק בדיניו ית', ואם כן אפילו אם לא יעמוד במקום סכנה, אם הדין הזה נגזר עליו מן השמים אין מידו מציל. ובאם אינו מחוייב בדין שמים, הנה בודאי אפילו אם יהיה במקום סכנה, השגחתו ית' להצילו. אך הוא הענין דהגם דמחוייב האדם ח"ו בדיניו ית', עם כל זה

מתעכב הדבר ברחמיו ית' וברוב חסדיו איזה זמן כפי שגזרה חכמתו ית' ברחמיו, ופן ואולי יעשה האדם תשובה בנתיים ויתבטל הדין ויתהפך לרחמים. אבל אם יעבור במקום סכנה, הנה הקטיגור מקטרג הרי הגיע העת והעונה לקיים הפסק, צריך לרחמים גדולים ולזכיות רבים שינצל, והרי זה דומה לאדם שנתחייב בבית דין, ומרחיבים לו זמן בית דין כדי שיחפש אחר מעות, אבל כראות הבית דין שיש בידו הון רב ואינו צריך לתחבולות, יחייבוהו לשלם תיכף. והנה הגזירה שנגזרה על זרע אברהם להשתעבד במצרים, נתעכב ברוב רחמיו וחסדיו ית' עד שבא יעקב, וגם בימי יעקב נתעכב בזכותו, וכמו שאמרו רז"ל (שבת פ"ט ע"ב) ראוי היה יעקב אבינו לירד בשלשלאות וכו', אלא שזכותו עמדה לו, וצריך שתתבונן למה אמרו רז"ל כזה דוקא על יעקב ולא על השבטים כולם, וביותר היה החוב עליהם כנודע, ותבין יישוב לזה בהמשך דברינו. והנה הדין היה נגזר מאז, ונתעכב ברחמים קודם שעמדו תחת כותל רעוע, היינו מצרים מקום המוכן לפורעניות, אבל כשבאו ועמדו תחת הכותל רעוע מצרים, התחיל המקטרג לקטרג ואין מקום להינצל ולהרחיב עוד הזמן וזה הוא הענין שכתבנו "והקל נשמע בית פרעה לאמר באו אחי יוסף (בראשית מה טז), ק"ל הוא המקטרג (בגימטריא ס"מ) השמיע את קולו, הרי מצרים והרי פרעה והרי אחי יוסף, ואין מקום להינצל וממילא הם עבדים כפי השטר חוב, ושוב לא היה מקום לשיצא משם, וכיון שנקרא עליהם שם עבדות שוב אין עבד יכול לצאת ממצרים, ואם כן לא היה מקום לשיוכלו אפילו לשוב לבתיהם לפי שעה, כיון שנתוודע שהם הם העבדים אשר נגזר מאז להיותם משועבדים למצרים ואין מקום לנוס. אך לגודל רחמנותו ית' שלא יהיה השיעבוד כל ימי היות האיש תם בחיים חיותו על האדמה עם שבטי ישורון, היה מהפך הענין בתחבולותיו הגם שלא היה מקום לנוס מזעקת המקטרג, והיה מן ההכרח שיקרא עליהם תיכף שם עבדות, על כן הגוזר ית' שם הדברים האלה בפי פרעה, שכפי פירושו של דברים יתקיים תיכף ענין השיעבוד כפי טענות המקטרג, ואף על פי כן היה הכל בהרווחה ובעבותות אהבה ימשכו. ועתה נבא לפירושן של דברים בעזרת החונן לאדם דעת, ויאמר פרעה אל יוסף (אמירה בלשון רכה), זאת עשו (ר"ל שכבר אין לכם רשות לילך מעצמיכם כדרך בני חורין, כי כבר נקרא עליכם שם עבדות, ומשפט הארץ הזאת שאין עבד יכול לצאת מפני הכלבים אשר נעשו בכשפות בכל גבולי מצרים, שעליהם נאמר בצאת ישראל ממצרים ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו (שמות יא ז) כנודע ממקובלים), מגבול הארץ הזאת. אך הנה עבד במצרים אם ישלחנו רבו לעבודתו בשליחותו אפילו מחוץ לגבול, בודאי היה יכול לצאת רק לברוח לא היה יכול. וז"ש לו פרעה הנה אינו באפשרי עוד שיצאו

מכאן מחוץ לגבול, ואם כן אינו באפשר שיבא האב הזקן והטף והנשים לכאן, אם לא שישלחו מכאן לכפותם בשלשאות. על כן אני אומר לך דרך חבה ועצה טובה שיהיה הכל באופן זה, שכל הפעולות שיעשו מהיום יהיה על פי ציווי דרך עבדות בשליחות בהכרח, ואז יוכלו לצאת מהגבול ולא יעכבום הכלבים עזי נפש, על כן אני מצוה אותך שאני מושל עליך שעתה תצוה אותם כאשר יתבאר, והכל יהיה מצדי ועל ידי כך יוכלו לצאת מהגבול. וז"ש אמור אל אחיך בפרטות כל ענין וענין, זאת עשו, זה הלשון יורה בדוקא זאת דוקא עשו, ולא ענין אחר כדרך בני חורין, רק כמו עבד אשר עשייתו מוכרחת מהאדון, טענו את בעירכם ולכו באו ארצה כנען. הנה צוה כדרך האדון המצוה לעבדו כל פרט ופרט, בכדי שעל כל ענין וענין יהיו נחשבים כעבדים העושים עבדות אדוניהם, ואז לא יעכבום הכלבים. טענו את בעירכם הוא עבודה אחת, ולכו עבודה ב'. בכל אורך הדרך יהיה מוטל משא עבודת האדון עליהם. ובאו, גם כשיבאו לארץ כנען לא יפרקו עול השיעבוד מעליהם, כיון דהביאה לארץ גם הוא בציווי. ארצה כנען, דהנה לא היו דרים תיכף בקצה הגבול ארץ כנען, ואלו היה אומר לארץ כנען היה רק עול השיעבוד עד מקום הגבול, אבל לכנוס לתוכיות הארץ במופלג היה מרצונם, וטענות המקטרג היה שלא יופסק מעליהם השיעבוד, על כן אמר "ארצה כנען דהיינו בתוכיותו, שגם זה הוא בציווי ותקראו גם בזה עבדים עושים בהכרח. "וקחו את אביכם, אמר בלשון "קחו מורה בהכרח ובחזקה, כי בכל מקום שדרשו רז"ל "קחם בדברים, הוא גם כן באופן זה, כי המדבר ומפתה בדברים המתיישבין על הלב, אזי הלב מכריחו למעשה, הנה היה הציווי עליהם שיקחוהו בחזקה, ויש בלשון זה קיחה בדברים כמו שאמרו רז"ל, ואף על פי כן יחשב על אביהם לשיעבוד, כי יש בלשון הזה הכרח. "ובאו "אלי, הנה היה מעמיס עליהם טורח העבודה עד שישוב לגבול מצרים תחת רשותו, ממילא נתקיים המשפט תיכף כפי שקטרג המקטרג, ואף על פי כן היה הכל דרך חיבה שכל העבודות הללו היו צריכים לעשות מעצמם, ונצטוו עליהם כדי שיהיה נחשב לשיעבוד כאלו עושים בהכרח. ואחר שגמר ציווי העבדות, הנה מן ההכרח לאדון אשר ישלח את עבדו למקום הנרצה ליתן לו צדה ומזונות לדרך, כי אין לו משלו כי מה שקנה עבד. וז"ש גם כן להורות העבדות המופלג, שכבר אין להם משלהם כי הכל שייך לי, אמר ואתנה לכם את טוב ארץ מצרים, היינו צדה לדרכיכם מזונות טובים לפרנסת הדרך, ואכלו בהכרח את חלב הארץ הזאת, כי אין לכם עוד חלק בנכסיכם, ואפשר גם זה הוא בכלל ציווי האדון בהכרח על עבדו, שלא ירעיב את עצמו וימעט בעבודתו, שעל כן במשפטי התורה אינו חל על העבד נזירות ונדרים, שאין לו רשות להרעיב את עצמו מבשר ויין שימעט

במלאכת רבו (רמב"ם הל' שכירות פי"ג ה"ו), הנה כל הציווי אמר ליוסף שהוא יאמר להם ויהיה נחשב לשיעבוד. אבל עדיין קשה למה לא אמר להם הוא בעצמו כל הענין, אך אילו היה כן לא היה יוסף נכנס בגדר השיעבוד, והנה הוא מבני יעקב, הנה אמר ואתה "צויתה זאת עשו, הנה אני מצוה אתך שאתה תצוה, ואם כן גם אתה מן המשועבדים בשמרך את ציוויי. וגזר אומר עוד קחו לכם מארץ מצרים עגלות, ר"ל אם באפשר גם זה לא יועיל, על כן קחו לכם מארץ מצרים עגלות, ר"ל לא תרכבו על הבהמות שלכם, רק הבהמות יהיו טעונות בר ולחם ומזון, וזה שהתחיל טענו את בעירכם והבן, ולכם לעצמיכם קחו לכם עגלות מארץ מצרים, ויהיה זה יציאה לפי שעה בשליחות לשוב תיכף בגמר השליחות, כי כמו שהעגלות ניתנו להשבון, כמו כן גם אתם. הנה כל זה אמר פרעה אל יוסף אמור אל אחיך בלשון רכה שלטובתכם אני דורש, והמתיק עמו סוד ואמר לו אמור אל אחיך בלשון רכה, שלא יבינו הענין ויתבהלו. אך בענין העגלות חש פן יבינו מהענין המפליא כל רואיו שיניחו בהמותיהם בלי רכיבה והם ישבו על העגלות, אזי סיים המאמר שיכול לתרץ להם כוונת העגלות, שהם לטפכם ולנשיכם דלאו אורחייהו לרכיבה כאמור בדברי חז"ל בפסחים (ג' ע"א), וסיים המאמר ונשאתם את אביכם ובאתם, שעל ידי כל אלו התחבולות תוכלו לשאת את אביכם בנחת כאשר ישא האומן את היונק, כי בזולת זה כבר נגמר הדין ולא תוכלו לצאת מהגבול, ויהיה בהכרח לשלוח עבדים הרצים בסוסים ליקח את אביכם בשלשלאות. ובזה יובנו דברי רז"ל באמרם ראוי היה יעקב וכו', יעקב דייקא ולא הם, כי כבר באו על ידי סיבה. ואל תתמה על החפץ אם היה הרשע הזה יודע כל זה מענין הקטרוג והגמר דין, כי ידוע מרז"ל גודל שרשו בסט"א עיין בזהר. והנה כתבנו שפרעה צוה לומר להם בלשון רכה שלא יבינו הענין, אבל כולם היו חכמים מחוכמים ברוח הקודש, וכבר הרגישו הענין מעת התוודע יוסף אליהם שזה ענין הנרצה והש"י סיבב המכירה בשביל זה, על כן בכו גם הם גם יוסף, וכאשר אמר להם יוסף הבינו כולם כל הענין, (וסיפור)[וסיפר] הכתוב כי לא בעטו ביסורין וקבלו עליהם גזירת מלכו של עולם. וז"ש ויעשו כן בני ישראל, היינו קבלת העבדות בלי נטות ימין ושמאל, וגמר אומר ויתן "להם "יוסף עגלות להם דייקא לצרכם, כי לא היו נרשים לרכוב על הבהמות, וסיים אומר "על "פי "פרעה, הגם שיוסף הוא השליט, עשה הכל באופן עבדות שנצטוה כן מפרעה להוראת העבדות, ויתן להם צדה לדרך, כמו שנותנים לעבדים בעת צאתם למלאכת אדוניהם וכמ"ש לעיל. ועל פי הדברים האלה תבין למה נתעצל יוסף ולא הלך בעצמו לקראת אביו לארץ כנען ואיה חסידותו, והגם שהיה מצטרך ליקח רשות מפרעה, על כל פנים היה לו לבקש מאת

פרעה שירשהו, כמו שביקש ממנו אחרי פטירת אביו. אך כל מה דאפשר למעט בהליכה טפי עדיף, כי גם להליכתם היה מצטרך לתחבולות רבות לשיוכלו לצאת, ואם היה יוסף הולך לא היה נחשב לעבדות כל כך, כיון שהוא מלך מושל, ועל ידי זה יהיה ח"ו סיבה לשלא יוכלו לצאת מהגבול. ובזה תבין גם כן שם בעת קברו את אביו נטל רשות מפרעה (בראשית נ ה), וכי סלקא דעתך שבכל מקום שהיה רוצה לצאת וללכת היה נוטל רשות מפרעה, הלא אמר לו רק הכסא אגדל ממך (בראשית מא מ). רק כיון שנגזר הדין גם הוא בכלל המשעובדים בכלל הגזירה, ולא היה באפשרי לו לצאת מהגבול רק על פי ציווי פרעה בעבודה דייקא. וז"ש שם אעלה נא וכו' "ואשובה, דקשה למה ליה למימר "ואשובה. להורות שאינו יוצא מהגבול רק בציווי פרעה, בתנאי ואשובה לעבודת פרעה. וז"ש פרעה (בראשית נ ו) עלה בציווי ממני, וקבר את אביך גם כן בציווי. כי לפי פשוטו לא היה לו לומר רק לך לשלום, כמ"ש יתרו למשה (שמות ד יח) כשנטל ממנו רשות. ולפי מ"ש ניחא שהוצרך לומר לו הכל בלשון ציווי בהכרח עליו. כאשר תעמיק בדברינו תמצא טוב טעם ודעת, ותראה נפלאות תמים דעים איך הוא עושה רצון יראיו לפלטם מיד צר, אפילו בהיות הגזרה גזורה ודחוקה, משתנה הענין ברחמים רבים בזכות הצדיקים עושי רצונו. ויוצא לנו מסיפור המאמר איך שהמקטרג מקטרג בשעת הסכנה, כי גם הצדיקים הללו בבואם למקום הסכנה, לא היה מקום להמלט זולת רחמיו ית' לגודל צדקת יעקב אבינו ובניו שבטי ישורון, אזי נהפך הכל להעשות הדבר ברחמים רבים, אבל נתקיים הגזר דין כפי הקטרוג. על כן מי הוא זה אשר יהיה לבו בטוח בצדקתו כצדקת הצדיקים הללו, על כן החמירו רז"ל מאד בדבר והם אמת ותורתם אמת, אחיי ידידיי התבוננו נא בדברי אלה ותמצאו טוב טעם לכמה גופי תורה:

ויגידו לו לאמר עוד וכו' (**בראשית מה כו**). להבין "לאמר. דהנה כבר כתבנו תיבת עוד, מרמז למדת יסוד דרגא דיוסף. והנה רצו לספר לו איך הוא קיים במדתו שלא פגם בריתו, ועמד בנסיון נגד כח ערות הארץ, על כן הוצרכו לספר לו בהמשך כל הענין מאשת פוטיפר, שממנו יובן שהוא עומד בצדקתו. וזהו ויגידו בהמשך כידוע מלשון הגדה, "לאמר "עוד "יוסף "חי, כדי שיבין מהמשך המאמר "שעודו של יוסף "חי, והא ראיה כי הוא מושל וכו'. וזהו לאמר, בכדי שיובן מהמאמר הענין הנרצה: וידברו אליו את כל דבריו יוסף וכו' (בראשית מה כז). נתפרש בפרשת וישב דרשוהו משם:

ויאמר ישראל "רב וכו' (**בראשית מה כח**). ר"ל מעתה יהיה מקום להוציא הר"ב ניצוצות שבמצרים, כיון "שעוד יוסף בני "חי שלא נתפתה להשתקע בערות הארץ, יהיה הכנה

דרבה על ידי מדת יסוד "צדיק ללקט את כל הכסף הנמצא בארץ מצרים (בראשית מז יד), והבן:

אלכה ואראנו **בטרם אמות** (**בראשית מה כח**). למה אמר כזאת יעקב אבינו אשר כל דבריו אמת, למה הוציא דיבור כזה מפיו. והנ"ל דהכוונה לבירור הניצוצין ידוע הוא דצריך להיות על ידי מסירות נפש, כנודע מסוד עשרה הרוגי מלכות והדברים עתיקים. והנה בכאן שהוצרך גלות מצרים לברר ניצוצין, אמר אלכה וארא נו יהא רעוא שאראה פניו "בטרם "אמות, היינו בעידן קריאת שמע בעת שאמסור נפשי לי"י בכ"ח בקריאת שמע, דאיתחשיב כאלו הוא מסר נפשו בפועל (עיין זוהר ח"ג קכ"א ע"א). ואם אז אראה פניו הצהובות איך הוא "חי, (בסוד ח"י אזכרות דקריאת שמע, אשר זה סוד צדיקים במיתתן במסירות נפש בקריאת שמע קרויים חיים (ברכות י"ח ע"א), בסוד ח"י אזכרות דקריאת שמע, והדברים ארוכים לא עת האסף פה), אז יהיה הכנה גדולה להוציא הניצוצות ר"ב אשר שקועים במצרים ואוציא את בלעם מפיהם. וז"ש לו בעת שראה את פניו שעודו חי אמותה הפעם, היינו שאמסור נפשי בקריאת שמע אחרי ראותי את פניך כי עודך "חי, (וכי יעקב אבינו ח"ו לא פתח את פיו וכו', רק הכונה על קריאת שמע וכמ"ש לעיל). וז"ש רז"ל שהיה קורא קריאת שמע, ובמקום אחר הארכנו בזה ועת לקצר כאן:

ויזבח זבחים לאלקי אביו יצחק (**בראשית מו א**). להיות שראה התגברות מדת הדין דגבורת יצחק, נתכוין להמתיק. ואפשר יש לרמז בעגלות ששלח יוסף (בראשית מה כז), מיעוט עגלות שנים, שני פעמים עגל"ה בגימטריא גבורה. ונ"ל עוד אחר שנדקדק עוד בפסוק שאחר זה (בראשית מו ב) ויאמר אלקים לישראל במראות הלילה, הלא הנבואה בלילה הוא רק לנביאי אומות העולם, ומי לנו גדול מיעקב בחיר שבאבות, הגם שבהליכתו לפדן ארם היה גם כן בחלום, היינו משום דעדיין לא נשא אשה כמבואר בזוהר הק' (ח"א קמ"ט ע"ב). אבל זכור תזכור את אשר כתבנו בפרשת תולדות בפסוק (בראשית כו כג) ויעל משם באר שבע (בראשית כו כד) ויירא אליו י"י בלילה ההוא, דגם שם ביצחק הקשינו לדעת למה בלילה. והונח לנו על פי מ"ש בחסד לאברהם שבאר שבע הוא הסולם המפסיק בין ארץ ישראל לחוץ לארץ, ושם נאמר דבבוא האדם מחוץ לארץ לארץ ישראל, בלילה הראשונה בבואו אחר הסולם מחליפין נשמתו, וכן בהיפך בנוסעו מארץ ישראל לחוץ לארץ בבואו אחר הסולם. והגם שגדולה מעלות האבות ובודאי אישתנו מכל איש למעליותא, עם כל זה בודאי גם בבחינתם יש הפרש במדריגתם בין חוץ לארץ לארץ ישראל, והשינוי הזאת הוא גם כן בלילה הראשונה.

והנה יצחק אבינו בנסעו אפילו מארץ פלשתים לארץ ישראל, הגם שארץ פלשתים גם כן יש בה מבחינת ארץ ישראל, עם כל זה אינו דומה קדושת ארץ ישראל בעצמותה. על כן תיכף כשעלה לבאר שבע ובא אל הסולם, אישתני למעליותא בלילה הראשונה בעת פקודת נשמתו. על כן וירא אליו י"י בלילה ההוא, בכדי שיראה ההפרש בין נבואות ארץ פלשתים לנבואת ארץ ישראל, דבודאי הבין בהתגלות הזאת ענין ההפרש ביתר שאת. והנה יעקב אבינו בעת נסעו מארץ הקודש בכאן, נסע לבאר שבע למקום הסולם, ונפשו יודעת מאד שבלילה הראשונה מחויב להיות איזה שינוי בפקודת נשמתו, והיה מתייירא ומיצר על הדבר, ויזבח זבחים לאלקי אביו יצחק, להיזכר זכות יצחק אביו אשר נשתנה למעליותא בלילה בבואו לבאר שבע, והוא מתיירא מן ההיפוך ח"ו. על כן ויאמר אלקים לישראל (הגם שהוא ישראל בתכלית הגדלות וההשגה, עם כל זה אמר לו החזיון) במראות הלילה, (כי מזה פחד שבלילה הראשונה יהיה איזה שינוי, (בראשית מו ג) ויאמר אליו אנכי האל אלקי אביך (שעלה בכאן למדריגה היותר גדולה, בכן גם אתה) אל תירא מרדה מצרים וכו', הבן:

ויקם יעקב מבאר שבע (**בראשית מו ה**). ויקם בזריזות כיון שראה שזה רצון קונו, קיבל עליו את עול הגלות, ונכנס בעגלות אשר שלח פרעה לכוונה הנ"ל. ובזה תבין שבהתחלת הנסיעה לא נאמר ויקם, רק ויסע (בראשית מו א). וגם לא אמר בעגלות אשר שלח פרעה. ובזה תבין אחר כך בפסוק שאמר (בראשית מו ו) ויקחו וכו' ויבאו מצרימה, והנה עדיין לא באו, כי אחר כך בפרשה התחיל לספר מענין בואו לגשן ויוסף נסע לקראתו. אך כאשר נכנסו בעגלות פרעה מיקרי ביאה למצרים, כאשר קבלו כולם באהבה בגזירת הבורא עליהם:

ויאסור יוסף מרכבתו וכו' (**בראשית מו כט**). כבר ידוע יוסף דרגא דיסוד צדי"ק דאחיד בשמיא וארעא, על כן בעת נסעו לקראת אביו, אז ויאסור יוסף מרכבתו היינו המרכבה אשר הוא רוכב על גביו, ואחר כך ויעל לקראת ישראל והיה אחיד בשמיא וארעא, והבן. וכאשר תתבונן תבין למה אמר גשנ"ה ולא לגש"ן, כי גשנ"ה בגימטריא י"י מלך י"י מלך י"י ימלך, והכל על ידי מדת צדיק יסוד עולם, שעל ידו יהיה הויה למלך במהרה בימינו, והבן. וכן הוא בגימטריא משי"ח אשר לו יאתה המלוכה, ותבין כי משיח בן יוסף יקבל המלוכה בתחילה, ויתבטל זוהמת הנח"ש הקדמוני, ואז יהפוך אל עמים שפה (בגימטריא שכינ"ה) ברורה יחד לקרוא כולם בשם המיוחד (צפניה ג ט), והבן:

אחשבה לדעת בחשבון השבטים אחרי יחוס אמותיהם, בלאה אמר (בראשית מו טו) אשר ילדה ליעקב, וברחל אמר (בראשית מו כב) אשר ילד ליעקב, ובשפחות (בראשית

מו כה) ותלד את אלה ליעקב, עיין בזהר ויצא (דף קנ"ה ע"א) יששכר וזבולון הכא אישתכללו, שית בנין שית סטרין דעלמא (עיין בליקוטי תורה), ששה בני לאה כגוונא דא בני השפחות אינון ד' ואיתחברו באילין ואילין ד' קשרין דמתחברין בהו ואוקמוה, ועל דא כתיב (מלכים א' ז כה) וכל אחוריהם ביתה, אף על גב דבני השפחות נינהו בית"ה, רבי חזקיה אמר אי הכי הא אתמר כל מה דאוליד עלמא תתאה פרודא איהו, דהא כתיב (בראשית ב י) ומשם יפרדו, מה תימא ביוסף ובנימין אי תימא דעלמא חד כהני לאו איהו דהא לא נפקו מעלמא עלאה ועלמא תתאה מה דאולידת אולידת לתתא ולא לעילא, אי הכי פרודא איהו וכו' א"ל וכו', ת"ח רזא דמלה בכל זמנא צדיק מעלמא תתאה נפיק ועייל ביה עייל ומיניה נפיק, ובגין כך איתבני באתר דא, ועיקרא הוא לעילא ועקרא הוא לתתא, ובעלמא תתאה איהו תדיר לעלם וכו', כד עייל איהו ברזא דיוסף הצדיק כד נפיק ברזא דבנימין, הה"ד (בראשית לה יח) ויהי בצאת נפשה, מאן נפשה דא צדיק דנפיק מינה, ודא בנימין הנקרא בן אוני דחשיבת דאולידת לתתא דפרודא וכו', מה כתיב ואביו קרא לו בנימין בן ימין, דהא איסתליק לעילא בעלמא עילאה וכו', עכ"ל. כאשר תתבונן בדברים אלו לפי שכלך יובנו הדברים, דבלאה הרומזת לעלמא עילאה, ייחס לה הלידה אשר ילדה בעצמה, דעלמא עילאה מה דאולידת אולידת לעילא. אבל ברחל הרומזת לעלמא תתאה דכל מה דאולידת אולידת לתתא ופרודא איהו, וסלקט דעתך אמינא דפרודא איהו, משמיענו זאת התורה הקדושה אשר ילד ליעקב ולא אמר אשר ילד"ה, לייחס לה הלידה דסלקא דעתך אמינא דפרודא איהו, רק הכוונה אשר ילד ליעקב בבחינת צדיק דעייל ונפיק. ובבני השפחות דאיתחברי באילן בסוד וכל אחוריהם ביתה, הנה לידתם מצורפת ללידת האמהות, ייחס להם הלידה אבל בצירוף הוא"ו "ותלד, כי וא"ו יורה על צירוף לענין הקדום, הבן הדברים: הרב הקדוש באור החיים ביקש למצוא טעם יוסף שהניח את אביו בצערו כל כך שנים ולא הודיעו מהמאורע, וביותר בימי גדלותו, וגם אחרי כן שבאו אחיו עוד לא הודיעו עד אחר ב' שנים. ונ"ל הקטן שהחרם שעשו בצירוף השכינה (תנחומא וישב סי' ב'), היה בפני יוסף בהיותו עדיין עמהם, ולא היה רשאי לגלות עד עת שיתירו הם החרם, גם בבוא אחיו היה מתייירא פן לא ירצו להתיר החרם, על כן גלגל עמהם כמה גלגולין עד שהבין שכבר מרוצים יהיו להתיר, הלא תראה שנתוודע להם ביחוד באין איש אתו כי לא היה רשאי. וז"ש להם אני יוסף העוד אבי ח"י (בראשית מה ג), הפירוש לדעתי ששאל אותם אם מרוצים הם שיהיה אביהם ח"י היינו ברוח הקודש, כי הוסר ממנו כל ימי אבל בכדי שלא לגלות, עד שאמרו לו הבשורה ותחי רוח יעקב (בראשית מה כז), דמתרגמינן ושרת רוח קודשא וכו'. והנה

תראה כשאמר (בראשית מה טו) ואחר כן דברו אחיו אתו, אז אמר (בראשית מה טז) והקל נשמע בית פרעה, דהיינו כשכבר הסכימו על ההתרה אז נשמע הקל, מה שאין כן קודם לזה, זה מה שנ"ל:

וישב ישראל בארץ מצרים בארץ גשן (**בראשית מז כז**). בארץ מצרים מיותר. אך הוא דמשמיענו שהיה להם התיישבות הדעת בארץ מצרים, הגם שגדלה טומאת ארץ מצרים, עם כל זה להיות שהיתה ארץ גשן שקנה איזה איכות קדושה משרה שכתב לה פרעה בכתובתה (פרקי דר"א פכ"ו), היה להם על ידי זה התיישבות הדעת, ויאחזו בה ויפרו וירבו מאד, ר"ל על ידי שאחזו בה היינו הניצוצי קדושה שהיו משוקעים בטומאת מצרים, אחזו הם בה. ועוד ר"ל ויפרו וירבו מאד, כי שבו הניצוצין לנשמות להוסיף על חלק י"י עמו:

ויחי

במדרש (**ב"ר פצ"ו א'**) **ויחי יעקב** (**בראשית מז כח**). למה פרשה זו סתומה דכיון שנפטר אבינו יעקב, התחילה שעבוד מצרים על ישראל. והנה איני יודע איך נרמז זה בסתימת הפרשה. ורש"י פירש שנסתמה עיניהם ולבן של ישראל מצרת השיעבוד, והנה כפי הנראה רש"י ז"ל פירוש זה דעת עצמו, אבל אינו פירוש המדרש, כי לפי זה יהיה העיקר חסר מן הספר. וגם לפי פירוש רש"י ז"ל קשה הרי כל זמן שאחד מן השבטים קיים לא היה שיעבוד (שמו"ר פ"א ח'), ובפרט בחיי יוסף, (עיין במפורשים שיישבו דבריו). ועיין בדברי הרב הקדוש באור החיים במה שאמרו רז"ל (ב"ר פע"ט א') שלא נפטר יעקב אבינו עד שראה ששים רבוא מיוצאי חלציו, (ששים רבוא דייקא הן הן כלל ענפי הקדושה), עיין שם בפרשת ויגש בענין המורא של יעקב כשירד למצרים, וכלל דבריו שענין הירידה למצרים היה להוציא ניצוצות התקועים בקליפת מצרים שהוא בטומאה היותר גדולה, ולשם היו משוקעים הניצוצות ביותר, וכלל הששים רבוא שקבלו התורה, הן המה אותם שהיו משוקעים בקליפת מצרים, ובימי יעקב יצאו הניצוצות מתוך הקליפה, ואחר כך הוצרכו לשיעבוד ולעינוי להתם חלאתם, ויתבררו ויתלבנו שיהיו ראויים לקבלת התורה, עיין שם דבריו המה מיוסדים על אדני פז כתבי הקודש להאר"י ז"ל. והנה אני הקטן אקרב הענין במשל באיכות הצירוף הכסף הגשמיי, הנה הכסף ההוא בעפר יסודו לא נראה לעין רק עפר ורגבי אדמה, רק המבין יראה בגוש העפר ההוא שיש בתוכו ניצוצות כסף, ויוכלו להוציאם על ידי הסמים והמצאות השייכים לזה, הנה קודם המלאכה הלזו הנה עפר שמו ואין לו שם כסף, וכאשר יחפור האומן

אחר העפר הלזה ויקח את הנראה לו ראוי להוציא ממנו ניצוצי כסף, ויפעול בו בסמים הידועים, הנה קנה שם כסף, רק שעדיין מדובקים בו רגבי עפר אשר ממנו יצא, הנה יקחנו האומן ויכהו בקורנס ובסדן ובשארי הכלים, עד שיוסרו מעליו כל הרגבים ולא יוכר אם היה יסודו מעפר, אבל עדיין אינו מזוקק, כי עדיין טמון בתוכו טבע גסיות העפר ולא יתחברו החתיכות לגולם אחד מבלי סיג, על כן יקחנו האומן וישימהו בתוך כור ויפעול בו באש השורף כל סיג שבו, ובהפרד הסיגים יתהווה הכסף לגולם אחד מבלי סיג מונע. והנה תראה האומן כאשר ירצה לעשות כלי גדול של כסף, ויבקש מעפר מוצא הכסף לעשות ממנו הכסף, הנה כשיקח מערימת העפר מעט ויעשה על ידי הסמים המלאכה הראשונה עד שישוב מעפר להיקרא בשם כסף, ובאם שיעור הכסף הזה לא יספיק לו להכלי הנרצה, הנה לא יעשה מלאכתו השניה בקורנס ובסדין, עד אשר ישוב עוד ויקח מערימת העפר מעט מעט ויפעול המלאכה, וכאשר הכין השיעור וביירר מהעפר כל הצריך למלאכתו, הנה יניח המלאכה הראשונה לגמרי, ויסתום הבור אשר לוקח ממנו הרגבי אדמה, ויתחיל לפעול המלאכה השניה בקורנס, וכן משניה לשלישית לא יתחיל השלישית עד שיגמור המלאכה השניה מעט מעט בכל חלקי הכסף. וככה הוא במפלאות תמים דעים בהוצאות ניצוצי ישראל ששים רבוא ניצוצות, (הגם שמקובל בידינו ר"ב ניצוצות היו במצרים, היינו ר"ב מרפ"ח ניצוצין קדמאין, אבל בחילוק לנשמות ששים רבוא ענפים ולתולדותיהן, אין מספר המסתעפים מכל ענף וענף), הנה היו משוקעים בטומאת מצרים ערות הארץ ולא ניכר רק גסות וחומריות מצרים, והפועל אומן ית"ש הוא היודע הזיקוקין דנורין התקועים בתוכם, אשר הם ראוים להכלי הנכבד קבלת התורה בששים רבוא אותיות, הנה הביא השבעים ענפים הכוללים למצרים אשר הם כדמיון אבן השואבת הראוים למלאכה הלזו, לשאוב מטומאת מצרים כל ניצוצי הקדושה השייכים לענפיהם הפרטים, ויקרא להם שם חדש בני ישראל. הנה כאשר נגמרה המלאכה כביכול, שיצאו מעפריות מצרים כל הניצוצי קדושה השייכים אל התורה, הנה נקרא כעין סתימה להבור אשר לוקח העפר ממנו, כי אין עוד עפר ראוי להמלאכה הזו. וכבר כל העפר אשר היה ראוי למלאכה הלזו, הנה אחר כך בהיקרא שם חדש בני ישראל, מכל מקום עדיין עפריות טומאת חלאת מצרים דבוק בהם מקום אשר משם יצאו כמשל הכסף הנ"ל, הנה מן הצורך לשיעבוד להכות בקורנס ובסדין להתם החלאה, וכאשר תתום גם המלאכה ההוא עדיין לא יתדבק, כי טבע העפר מוטבע בתוכו, הנה מן הצורך לעינוי בתוך כור על ידי פעולת האש השורף כל חלאה והיו לאחדים ממש, והגו סיגים מכסף ויצא לצורף כלי (משלי כה ד). וכאשר תתבונן בכל

זה תבין לפי פשוטו מאמרו ית' הנכבד לאבינו אברהם כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם (בראשית טז יג), (רצ"ל מאז יהיה לך זרע אשר בו וממנו יצאו כל הענפים הראוים אל התורה היינו הששים רבוא, הנה יהיו מתחילה בבחינת גר בארץ לא להם, שלא יהיה להם שום יחוס רק יהיו משוקעים בארץ בלי היכר הניצוצין, ואחר כך כשיצאו מהארץ ההוא ויוכרו בהיקרא להם שם חדש שהם זרע"ך, אז) ועבדום (יתחיל השיעבוד כאשר תגמר המלאכה ראשונה לגמרי, אז תתחיל המלאכה שניה להתם הטומאה מהם, ואחר כך תתחיל המלאכה שלישית) ועינו אותם (בכור הברזל למען יתדבקו והיו לאחדים ממש, ואותו שאינו מתדבק ישרף באש, הן אותן שמתו בג' ימי אפילה, וסך הכל הגרות והשעבוד והעינוי יהיו ארבע מאות שנה מיום שנולד יצחק, שהיה זרע לאברהם ראוי להסתעף ממנו הענפים, מאז נמנה גרות הניצוצין שהיו במצרים). ומעתה בין והתבונן שלא נפטר יעקב אבינו עד שראה ששים רבוא מיוצאי חלציו, הנה נשלמו ענפי הקדושה וקנו לעצמם שם בני ישראל, ונשלם ענין הגרות הנאמר לאברהם, והתחילה מלאכה השניה הוא השיעבוד שאמר הש"י ועבדום, והנה הגם שכל זמן שאחד מן השבטים קיים לא היה שעבוד, הנה השהה הש"י מלאכתו השניה כביכול בזכות השבטים, אבל עם כל זה כיון שכבר נגמרה המלאכה הראשונה, (ידמה לסתימת הבור שהוציאו ממנו ניצוצי הכסף), הנה מוכנת השניה לבוא, והגם שמשהה האומן מלאכתו בסיבת מה, עם כל זה כבר בא העת והעונה. ובזה יבוארו לך דברי המדרש מפני מה פרשה זו סתומה, דכיון שנפטר יעקב אבינו (שלא נפטר עד שראה ששים רבוא, וכיון שנפטר היו מושלמים בודאי ששים רבוא), התחילה שעבוד מצרים על ישראל, (על ישראל דייקא שכבר היו להם שם חדש אשר פי י"י יקבנו ישראל), על כן נסתמה זאת הפרשה, להורות על סתימת המעיין אשר ממנו הוציאו הניצוצין ההם, הבן הדברים וינעמו לחכך:

במדרש (ב"ר פצ"ז ו') ואני נתתי לך (בראשית מח כב). בן (במדרש בי"ן אבל הוא טעות סופר כמ"ש במתנות כהונה) שהשכים ולא עשית כמעשיהן, לפיכך תהא השכם בחלקך, והוא פלאי. ונ"ל בפירושו דהנה כתיב (בראשית לד א) ותצא דינה בת לאה וכו' לראות בבנות הארץ. דהנך תיבות לראות בבנות הארץ מיותרים, (ודרשו בו דרשות [ב"ר פ"פ א']). ויש לפרש דהיציאה היתה בעת שהתחילה הראיה, דהיינו בבקר השכם כאשר יכיר איש את רעהו, ומשמיענו שכבר יצאו אז בנות הארץ, כי זונות היו והשכימו לזנות. וז"ש הכתוב משום הכי יצתה דינה, דהיה לה ענין חידוש שיצאו הבנות בבקר השכם, כי הנה היא היתה בת לאה אשר לא היה מנהגה לצאת בבקר השכם, רק ויבא יעקב מן השדה בער"ב, אז ותצא לאה וכו' (בראשית ל טז), והיה הענין הזה לה לחידוש, וירא אותה שכם

בן חמור ויקח אותה וכו' (בראשית לד ב), הנה גם בזה היה די לשיאמר ויקח אותה שכם וכו', "וירא "אותה למה לי. אך הוא אשר דברנו דמשמיענו שהיה זה בהתחלת הראיה, שצריך לדקדק ולנחוץ בראיה קודם שיכיר, ומשמיענו שהרשע השכים אז בכוונה לזנות עם בנות הארץ, והנה מדייק בשם האיש ושם עירו שכ"ם מלשון השכמה. והנה ביוסף נאמר (בראשית לט יא) ויהי כהיום הזה ויבא הביתה לעשות וכו', מהו "כהיום "הזה. להורות בהתחלות היום כאשר יכיר איש את רעהו אשר יאמר עליו כי הוא זה, ואז היה המעשה דתתפשהו בבגדו (בראשית לט יב). והנה הוקשה לבעל המדרש מהו הוא ההבטחה שהבטיח לו שיהיה שכם בחלקו, וכי שכם בלבד נפל לחלקו, הלא חלקו פי שנים בחלק הארץ. לזה אמר דהכי קאמר להיות שלא עשית כמעשה שכ"ם שהשכימו לדבר עבירה, ואתה השכמת ולא עשית כמעשיהן, לפיכך תהא השכ"ם בחלקך, רצ"ל יהיה בחלקך ההשכמה היינו משכן שילה, שהוא בהשכמה מקום הראשון של השראת השכינה. והנה ודאי אין מקרא יוצא מידי פשוטו שנתן לו שכם, רק הכוונה במדרש שבמתנת שכם רמז לו שההשכמה תהיה בחלקך, הבן:

בפסוק (בראשית מח כ) בך יברך ישראל לאמר ישימך אלקים כאפרים וכמנשה. יש להתבונן דהנה הגם שבירכם וחילקם לב' שבטים כראובן ושמעון, למה יברכו ישראל את בניהם רק בהם, ולא יאמרו ישימך אלקים כראובן ושמעון ושאר שבטי ישורון, ומהו היתרון בהם. ועוד למה לא אמר לעיל בברכתם אחר פסוק (בראשית מח טז) המלאך הגואל וכו', והמתין בברכה הלזו עד ששם את אפרים לפני מנשה. והנראה דהנה ידוע כל התורה כלולה בעשרת הדברות, ועשרת הדברות כלולים בדיבור האחרון הוא לא תחמוד וכו' וכל אשר לרעך (שמות כ יז), והוא להתרצות בגזירותיו ית' אשר מנע ממנו הטוב ההוא הניתן לחבירו, ולחשוב כי הוא ית' הוא לבדו היודע הטוב והנאות לכל אדם ולא יקנא את חבירו, וכבר ידעת שהקנאה מוציאה את האדם מן העולם. ובהקדם עוד זאת ידוע כי התאוה והכבוד מוציאין גם כן את האדם וכו', (כמו שאמרו רז"ל (אבות פ"ד מכ"א) הקנאה והתאוה והכבוד מוציאין וכו'), והוא כאשר ישפיע הש"י טובה אל האדם, לא יבקש בזה תאוה וכבוד ויבא להתגאות על חבירו בזאת הטובה, רק אדרבא יכנע לפני בוראו ויחשוב כי הוא מצד החסד מבוראו עליו. והנה יעקב אבינו כאשר שם את אפרים לפני מנשה, ראה באפרים שלא נתגאה בטובה רק אדרבא וכו' וכנ"ל, וראה במנשה שלא נתקנא באפרים, על כן בירכם בך יברך ישראל ישימך אלקים כאפרים מבלי גאות, וכמנשה מבלי קנאה על טובת חבירו, והבן כי קצרתי:

וישבע יוסף את בני ישראל לאמר (**בראשית נ כה**). "הלאמר הוא לדעת שיאמרו לבניהם דור אחר דור עד בא העת והפקודה. ובזה יובן דבלשון יוסף דהשביע אמר והעליתם את עצמותי מזה, ובפרשת בשלח (שמות יג יט) אמר כי השבע וכו' את עצמותי מזה אתכם, ובכאן לא זכר אתכם. אך פירוש "אתכם הוא עם עצמותיכם, שגם עצמות שאר השבטים עלו (פסיקתא דר"כ פי"א), ולהיות שיוסף מת קודם לאחיו, לא היה מחק המוסר שיאמר להם "אתכם בפירוש, דיורה דגם הם ימותו בכאן, אך אמר להם בדרך רמז בתיבת "לאמר, להורות דיצא לבניהם וממילא נשמע דהם ימותו בכאן, ואחר כך סיים פקד יפקוד אלקים אתכם, דמשמע שהם בעצמם יהיו בכלל הפקידה שיעלו עצמותם. וז"ש תיכף בפסוק (בראשית נ כו) וימת יוסף בן ק"י שנים וכו', דנשמע מזה דמת קודם לאחיו, על כן אמר דבריו ברמז:

"**ויישם בארון במצרים** (**בראשית נ כו**). כבר ידעת מ"ש בזוהר הק' (ח"א רנ"א ע"א) כי אין מהראוי שיכנס בארון רק שומר הברית, והנה אמר בכאן הגם שהיה במצרים במקום הערוה והטומאה, עם כל זה שמר בריתו עד שזכה לכנס בארון הקודש, וכיון דמשמיענו מדרגות יוסף ששלט בבריתו על טומאת קליפת מצרים, שעל ידי זה היו מוכנים בני ישראל לגאולת עולם שלא ישתקעו בכוחות הטומאה, ז"ש (שמות א א) ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה איש וביתו באו, בראותם שכבר עשה יוסף הכנה לבל ישתקעו, אז מורא לא עלה על ראשם, ובאו כולם למצרים להשלים החוב בלי שום פחד. וירצה עוד וימת יוסף בן ק"י, וכו' שעד יום מותו היה נקרא שמו יוסף, הגם שפרעה קראו צפנת פענח (בראשית מא מה) הוא לא נתפתה בזה, רק יחוסו היה בשמו יוסף, ויישם בארון מצרים דרך מלכים שמרשימים את שמם על ארונם פה נטמן פלוני, והנה אמר שיוסף צוה לרשום ולהשים זה השם יוסף על ארונו, ולא שם צפנת פענח, כי זה השם היה לו לתפארת, הגם שהיה מפורסם במצרים בשם צפנת פענח, ובעקבותיו הלכו כל בני ישראל אלה שמות בני ישראל (שמות א ב) ראובן שמעון וכו' לא שינו את שמם, ראובן שמעון עאלו, ראובן שמעון נפקו:

יהודה אתה יודוך אחיך (**בראשית מט ח**). יש לפרש דמורה על ענין המלוכה, כי כיון שנמשח האדם למלך על ישראל, הש"י משפיע לו החכמה כדי שיוכל לשפוט את ישראל, כמו שביקש שלמה מאת הש"י ונתת לעבדך לב שומע וכו' (מלכים א' ג ט), והבטיח לו הש"י חכמה וי"י נתן חכמה לשלמה (מלכים א' ה כו), וכן מבואר הענין בשאול ודוד, כיון שנמשחו למלכים נתרבה חכמתם, כיון שכל ישראל צריכים לו, מוכרח הוא להיות מקור כולל בחכמתו להיות משפיע לכל ישראל, אם כן התרבות

חכמת המלך הוא בעבור ישראל, אם כן זה מיקרי שישראל נותנים לו החכמה, כיון שעל ידם ובשבילם הש"י משפיע לו חכמה, וכבר ידעת שהחכמה נקרא יו"ד מושכל ראשון נקודה. וז"ש אבינו יעקב ליהודא רמז המלכות, יהודא אתה יודוך אחיך, רצ"ל כל אחיך יגרמו לך השפעות היו"ד דחכמה, כי המלוכה שלך ויהיה לך חכמה מקור כולל לכל נשמות ישראל, הבן ותתבונן בזה י"י בחכמה יסד ארץ (משלי ג יט), אבא יסד ברתא (עיין זוהר ח"ג רנ"ו ע"ב):

ברכות שמים "מעל (בראשית מט כה). אמרו רז"ל ברכה של מעלה אינה פחותה מאלף. והבנתי מבעל הטורים דמזה למדו חז"ל (ב"ק צ"א ע"ב) עשרה זהובים בעד ברכה, כי מאה ברכות בכל יום מגיע אלף ברכות מן השמים. והנה אמרו (תנחומא קרח סי' י"ב) אשר דוד המלך תיקן לומר המאה ברכות בכל יום, ולמדו מפסוק (שמואל ב' כג א) נאום הגבר הוקם "על, בגימטריא מאה. ותדע עוד לדעתי דהנה הקם גם כן מרמז לזה, דהנה נכתב בתורה (דברים י יב) "מה י"י אלקיך שואל מעמך, ודרשו בו (מנחות מ"ג ע"ב, עיין שם ברש"י ותנחומא הנ"ל) אל תקרי מה אלא מאה. והוא הנרמז בתיבת "הקם, שדרש מאתוון מה ק'. והנה נרמז הדבר ברכת שמים (הוא) "מעל, היינו מהמאה ברכות, על כן הקטן יהיה לאלף (ישעיה ס כב), כי "מה י"י שואל מעמך, "ומה הוא הקטנה דבר קטן בענין ואנחנו "מה (שמות טז ז), יהיה לאלף כשתוסיף בו אות א', אל תקרי מה אלא "מאה, ונרמז בהוספת האלף אלף ברכאן, הבן:

מדרש (ב"ר פצ"ו ב') אף יעקב אמר ושכבתי עם אבותי (בראשית מז ל), אימתי בשעה שנטה למות, עכ"ל. הנה אמרו רז"ל (ברכות ה' ע"א) לעולם ירגיז אדם יצר טוב וכו', נצחו מוטב ואם לאו יעסוק בתורה וכו', יקרא קריאת שמע וכו', ואם לא נצחו יזכור לו יום המיתה וכו', (סוכה נ"ב ע"ב) אם אבן הוא נמוח וכו'. והקשינו לדעת כיון שההזכרה הלזו הוא רפואה בדוקה ודאית, למה לא יזכיר לו תיכף. ואמרנו בזה שהוא על פי האמור בזה שהיראה הזאת היא יראה פחותה וגורמת רצועה לאלקאה ח"ו, רק כשאין ברירה הנה מן הצורך להשתמש ביראה הלזו ולא יבא לידי חטא ח"ו. ולפי זה אין נאות לצדיקים להזכיר יום וכו', רק הם משתמשים ביראה הרוממות. והנה אברהם שאמר ואנכי הולך וכו' (בראשית טו ג), הוא בדרך תפילה. וכן יצחק אמר אדרבא בטרם אמות (בראשית כז ד). אבל יעקב שאמר ושכבתי וכו', למה אמר כזאת כגוזר בודאי, לזה אמר שלא אמר זה אלא כשנטה וכו', וידע שבודאי הגיע הזמן:

וישב על המטה (**בראשית מח ב**). תרין במסורה. דין. ואידך והמן נופל על "המטה (אסתר ז ח). אפשר מזה למדו רז"ל (מגילה ט"ז ע"א) מלאך בא ודחפו, כמו בכאן החיזוק על ידי אחר היינו המגיד, שהגיד לו הנה בנך יוסף וכו', כן הוא לשם הנפילה על ידי אחר: **ויקח יוסף וכו' ואת מנשה בשמאלו וכו' ואת "מנשה** (**בראשית מח יג**). תרין במסורה. דין. ואידך ותהי על יפתח רוח י"י ויעבור את הגלעד ואת "מנשה (שופטים יא כט). היינו אותו רוח י"י אשר דיבר ביעקב שבירך את מנשה אבי יפתח, גם הוא יהיה לעם וגם הוא יגדל (בראשית מח יט), שיצא ממנו יפתח כמו שאמרו רז"ל:

"**גור אריה וכו'** (**בראשית מט ט**). "גור תרין ריש פסוק במסורה. דין. ואידך גור בארץ הזאת (בראשית כו ג). הוא שתרגם אונקלוס שלטון יהא בשרוייא, היינו בימי שאול שהיה דוד גר בארץ פלשתים, (אשר שם נאמר ליצחק גור בארץ הזאת), כבר היה לשם שלטון על השש מאות איש אשר נתקבצו אליו ויהי עליהם לשר (שמואל א' כב ב):

מדרש (ב"ר פצ"ו ה') אל נא תקברני במצרים (בראשית מז כט). למה שסופה של מצרים ללקות בכינים וכו'. תיבת נ"א מיותר. על כן דרש ברמז הר"ת "אל "נא, "אצבע "אלקים "אלקים "נעשה "להם, נ"ל:

דבר אחר שלא יעשו אותו עבודה זרה. גם כן דייק מתיבת נ"א, כי הרמב"ם מנה בהלכות ע"ז נ"א מצות התלויים באזהרתה:

דבר אחר יעקב אמר שלא יפדו בי המצריים וכו'. רצ"ל זכותו תגין עליהם בהיותו קבור לשם, ומתיבת נא קדייק "נא כעת אפילו לשעה, ותירצו אחר כך לשאת אותם ממצרים ביציאתכם, כי במקום שגוף הצדיק קבור לפי שעה, גם כן מגין זכות והראיה מרבי אלעזר בן רבי שמעון (ב"מ פ"ד ע"ב):

א"ר ברכיה ידא דדחת תליתאה דעלמא, (היינו את המלאך שנאבק עמו שהוא שליש עולם) אתה מבקש לדחותה. נ"ל דדרש לה "מעל "ראש (בראשית מח יז), דהיה לו לומר מראש, ודרש ר"ת מע"ל רא"ש, "אתה "רוצה "לדחות "מלאך "שליש "עולם:

אל נא תקברני במצרים (בראשית מז כט), למה שסופה של ארץ מצרים ללקות בכינים ויהיו מרחשות בתוך גופי, לפיכך אל נא תקברני במצרים, עכ"ל (ב"ר פצ"ו ה'). כי היכי דלא להוו דברי חכמינו ז"ל כחלום בלא פתרון, ויבואו ח"ו הפוקרים לחפאות דברים אשר לא כן על דברי חכמינו ז"ל, אבאר לך את הנלע"ד בדברי חכמינו ז"ל הללו, ובודאי לא ירדתי לסוף דעתם, אבל ארשום לך את חלקי בדברי חכמינו ז"ל, דהנה בודאי מן התימה הוא שיהיה מתייירא יעקב מזה שיהיו הכינים מרחשין, דהנה בודאי אם לא האמין בעצמו שהוא צדיק גמור ולא ישלוט בו רמה ותולעה, איך יתקיים כל כך גופו

זמן מרובה, ואם היה החשש דישמוהו בארון של שיש סתום ויהיה באפשריות גופו להתקיים, הנה איך יבאו הכינים לשם. ועל כרחך אתה צריך לומר שיודע היה קדוש ישראל ובעצמו שיתקיים, כי היה נקי מכל סיג וחלאה ואיך ישלוט בו רמה ותולעה ובפרט הניתן לעונש על מצרים. ועוד יש להתבונן מה הוקשה לו, וגם סיים לפיכך אל נא וכו'. והנראה דהוקשה להם אומרו אל נא תקברני במצרים, וכי אחר גבול מצרים לא הקפיד, הרי הקפיד דוקא לקוברו במקום אבותיו, משמע שחוץ לזה יש עוד במצרים קפידא אחרת. וגם אומרו במצרים, היה לו לומר בארץ מצרים, בפרט פעולת הקבורה הוא דוקא בארץ. על כן דרשו דהנה יעקב אבינו בהאבקו עם המלאך, הנה לא יכול לו המלאך שהיה שלם מכל סטרין ויגע בכף ירכו ותקע וכו' (בראשית לב כו), דשם יכול לו הואיל ונשא ב' אחיות שעתידה התורה לאסור (פסחים קי"ט ע"ב), הגם שיצאו הדברים כבושים מאת הש"י, עם כל זה כיון שעתידה התורה לאסור זה, לזה יכל לו הס"ם בירכו, הלא תראה כי לעתיד לבא לא ירצה יעקב לברך ברכת המזון בסעודה, על שנשא ב' אחיות כמו שאמרו רז"ל (שם). והנה בנגיעת המלאך בכף ירכו, ידוע דעל ידי זה נפגם ההו"ד. והנה עיין בכתבי מרן האר"י ז"ל דהמכה של כינים יצאה מהוד דמלכות דקדושה, וזה היה מתיירא יעקב [יען שעל ידי המלאך שיכול לו] נפגם ההו"ד, פן בהגיע זמן המכה אשר תצא מן הו"ד תגיע המכה גם אליו, וכמו שיכול לו המלאך בזה. ובזה תתבונן גם כן טעם אמרם שהיה מתיירא דוקא מן הכינים, ולא מן הצפרדעים כדומה, והבן כי נעים היא. ומרומז הדבר א"ל נ"א, "אצבע "אלקים "נעשה "להם, שאמרו במצריים אצבע אלקים הוא (שמות ח טו), אצבע בגימטריא "נצח "הוד תרין פלגי גופא, והבן:

ויקרא יעקב אל בניו (בראשית מט א) ר' יודן אמר ויקרא יעקב לאל להיות עם בניו (ב"ר פצ"ח ב'). קשה ליה למה נאמר "ויקרא ולא ויאמר. לזה קאמר שקרא להש"י להיות עם בניו בכל זמן, רבי פנחס אמר זימנו לבניו, "ויקרא מלשון כי שם יאכלו הקרואים (שמואל א' ט יג). והכוונה זימנו, על פי האמור בזהר (ח"א קמ"ח ע"ב) אצל דוד שזימן את המלך מלכו של עולם כביכול, וא"ל מארי כיון שאתה מזומן אצלי כביכול, תשנה מנהגך ועשה רצוני. כן ביעקב זימן את הש"י אל בניו, כדי שיעשה רצונם בכל זמן: אמר רבי אבין עשאו אפטרופס על בניו, אפטרופס ממנין את אדם היקר וההחשוב. ויתפרש באפשר על פי הנדרש בזהר (ח"ג ג' ע"א) "ויקרא (א א), אתוון "אוקיר "אנוש וכו' (ישעיה יג יב). והכוונה למנות הש"י לאפטרופוס, שהאפטרופוס מחוייב לטעון בעד היתומים אילו הוה אביהון קיים (כתובות ק"ט ע"ב):

ושמעו אל ישראל אביכם (**בראשית מט ב**). ר' יודן אמר שמעו לאל ישראל אביכם (ב"ר פצ"ח ג'), כי ושמעו לישראל אביכם מיבעיא ליה. ורבי פנחס אמר שמעו אל, הוא ישראל אביכם. צורך הודעה זו כי הקב"ה הבטיח שהי"ג מדות אינן חוזרות ריקם, אם יעשו בני לפני כסדר הזה וכו' (ר"ה י"ז ע"ב). והנה י"ל כפשוטו אם יתעטפו ויקראו הי"ג מדות, וי"ל אם יעשו כסדר הזה, היינו מה הוא רחום וכו' (שבת קל"ג ע"ב). אך ממדה הראשונה "אל (שמות לד ו), אי אפשר לומר רק בפירוש הראשון. והנה יעקב ברצותו להדריך את בניו להלוך בדרכיו ית"ש, אמר שמן החיוב עליהם דוקא כפירוש השני, ואמר הרי גם ממדה הראשונה אין ראיה, דהרי ישראל אביכם נקרא אל (מגילה י"ח ע"א), כמד"א (בראשית לג כ) ויקרא לו אל, אבל ישראל אומרים להקב"ה מי אל כמוך (מיכה ז יח), הוא המדה הראשונה שבמדה:

ר' אלעזר בן אחוי אומר מכאן זכו ישראל לקריאת שמע (**ב"ר פצ"ח ג'**). רצ"ל ושמעו אל ישראל אביכם (בראשית מט ב), דהיינו תשמעו אל ישראל אביכם, באמרכם שמע ישראל (דברים ו ד):

עוד במדרש (ב"ר פצ"ו א') בהתחלת הפרשה ויחי יעקב בארץ מצרים (בראשית מז כח), למה פרשה זו סתומה מכל פרשיות של תורה, אלא כיון שנפטר אבינו יעקב, התחילה שיעבוד מצרים על ישראל, עכ"ל. לא נודע היאך נרמז הדבר בסתימת הפרשה, ולדברי רש"י ז"ל העיקר חסר מן הספר. וגם אי אפשר לומר שתיכף אחר פטירת יעקב התחיל השיעבוד, דהרי יוסף מלך היה עוד נ"ד שנה. ונ"ל על פי מ"ש במקום אחר על מה ששאל הקב"ה לאברהם במה אתה רוצה שישתעבדו בניך בגיהנם או במלכיות ובירר לו המלכיות (ב"ר פמ"ד כ"א). והנה קשה וכי סלקא דעתך שכבר אין גיהנם לישראל, הרי מבואר בספרי הנבואה ובגמרא ובזהר ענייני גיהנם אשר מסתמר שערות הראש. אבל יצדק הדבר על פי מה דנדקדק במאמר הש"י במה אתה רוצה שישתעבדו בניך בגיהנם וכו', וכי גיהנם שיעבוד מיקרי, עונש הוא ביסורין. אבל תתבונן הנרצה דהנה החולה כאשר הוא בדיעה שלימה ומיושבת ויודע את חוליו, ורואה רופא נאמן באהבתו משתדל לרפאותו, ונותן לו סמים המרים היפך טבעו וכיוצא בדבר אשר מתעסק עמו היפך חשקות טבעו, אין זה נקרא על החולה שיעבוד שהוא משועבד לרופא לעשות כרצונו, כיון שהחולה הוא בדעת שלימה, אדרבה ישמח ויגל בדבר, ביודעו שהרופא הנאמן בודאי ירפאהו ועושה לטובתו. אבל אם החולה מבולבל בדעתו ואינו משיג ענין המחלה וענין הרופא, הנה כמשא כבד יכבד עליו מצות הרופא מסמים המועילים, וברוב פעמים צריכין לפתוח פיו בחזקה ולשפוך לתוכו הסמים וכיוצא בענינים. הנה לדרך הזה נראה

הדבר על החולה כעין שהוא משועבד לרופא, ועובד עמו עבודת הפרך בחנם. והנה זה הוא הנשאל לאברהם אבינו, דהנה בין עניני גיהנם בין עניני המלכיות, הנה הש"י הרופא הנאמן משתדל ברפואתו, והנה כשיש לנו דיעה שלימה בהודע הדבר הנרצה, שוב אין זה שיעבוד, ואדרבא לשמחה יחשב. והנה הש"י המשתדל לרפאותינו מחטאותינו, כיון שלא יהיה הדבר נגד טבעינו אם כן אין זה עונש, הנה מן הצורך שלא תהיה דעת שלימה כדי שישוב הדבר לעונש, (ולפעמים גם ברפואות האנושיית מן הצורך לזה שלא יהיה החולה בר שכל, וישוב הדבר היפך טבעו, והיה המשקה אשר ישתה לרפואה על ידי הניגוד, הבן הדבר). והנה שאל הש"י לאברהם במה אתה רוצה שישתעבדו בניך, היינו שלא יהיה להם דעת שלימה בעת עונשם, או בגיהנם או במלכיות, ובירר אברהם המלכיות, אבל בגיהנם יש להם דעת שלימה באומרם רבש"ע יפה דנת וכו' (עירובין י"ט ע"א) ואין זה שיעבוד רק שמחה לנפש ביודעה הרופא הנאמן משתדל ברפואותה. וביודעך זה הנה ענין הגלות היה ידוע מאברהם ליצחק, ויצחק ליעקב ושבטי ישורון, וכל הדור אשר באו מצרימה היו יודעים היטב הענין הנרצה להעלאת הניצוצין ותיקון העולם בקבלת התורה, ואפילו עשו היה יודע וילך אל ארץ (בראשית לו ו), לא רצה לשלם החוב ולא ליקח המתנה (ב"ר פפ"ב י"ג). וחלק י"י בני יעקב כולם נכנסו ברצונם וחשקם, ביודעם היטב את הטובה הגדולה המוכנת להם וזה הוא רפואתם. והנה כל זמן שהיה להם הדעת השלם בזה, הנה לא תפעול הרפואה, כיון שאינה מנגדת לעורר ריב עם הטבע, ולא יתחזקו היסודות שבטבע הבן הדבר, הנה היה בהכרח שיתמעט הדעת מזה הענין ולא ישכילו איכות הטובה, כשמתמעט הדעת הנה מתנוצץ שיעבוד, בין והתבונן. ומעתה תבין בעבור זה פרשה זאת סתומה, דכיון שנפטר יעקב אבינו התחילה שעבוד מצרים על ישראל, כי הגלות היו יודעין, אבל היו יודעין בטוב ענין הטובה ולא היה נחשב עליהם הגלות לשעבוד, אבל כיון שנפטר יעקב נתמעטה דעתם ונסתמה חכמתם, ולא היו מכירין כל כך במושכלות, ושב להם ענין ידיעת גלותם לשיעבוד. ויש לכוין כל זה בדברי רש"י גם כן באמרו נסתמה עיניהם ולבם של ישראל מצרת השיעבוד, אך סיום דבריו שהתחילו לשעבדם אי אפשר להלום, ואפשר זה אינו מדברי רש"י ז"ל. ועל פי זה תתבונן עוד מה שתמוה לכאורה היאך יאמר המדרש דכיון שנפטר יעקב אבינו וכו', הרי בכאן מדבר ויחי יעקב כו'. אבל הנרצה הפרשה הקודמת מסיימת (בראשית מז כז) וישב ישראל בארץ מצרים בארץ גשן ויפרו וירבו מאוד ונסתמה הפרשה, להורות מפני מה נסתם, אמר ויחי יעקב בארץ מצרים י"ז שנה, יעקב היה חי בארץ מצרים הגם

שהיה יודע אשר שם ישתעבדו בניו, עם כל זה החכמה תחיה ויחי יעקב י"ז שנה, ביודעו חכמתו הטוב הנמשך מזה, אבל כשנפטר יעקב נסתם הדבר מבניו, והבן:

דבר אחר למה היא סתומה, מפני שביקש יעקב אבינו לגלות את הקץ ונסתם ממנו, עכ"ל. קאי גם כן אשלמעלה וישב ישראל וכו' ויפרו וירבו מאד (בראשית מז כז), היינו על ידי הוצאות הניצוצין מארץ מצרים, ונסתם מהם הדבר עד כמה יומשך הדבר, מה שאין כן יעקב ויחי יעקב בארץ מצרים וכו' (בראשית מז כח), כיון שהיה יודע הבשורה טובה זמן הקץ על ידי משה הנאמר בו (שמות ב ב) ותרא אותו כי טו"ב הוא, על כן חי טו"ב שנה בארץ מצרים. וי"ל אומרו לגלות את הקץ, ולא אמר זמן הגאולה. אבל הנרצה דידוע (פרקי דר"א פמ"ח) אותיות מנצפ"ך הם אתוון דגאולת. ך', בה נגאל אברהם אבינו מאור כשדים ל"ך ל"ך (בראשית יב א). מ', יצחק אבינו מפלשתים עצמת "ממנו "מאוד (בראשית כו טז). נ', יעקב אבינו מעשו הצילנ"י "נא (בראשית לב יב). פ', היה מתוקן לגאולת מצרים "פקד "פקדתי (שמות ג טז). צ', מתוקן לגאולה אחרונה "צמח "צדיק (ירמיה כג ה). והנה בגאולת מצרים נשלם מנין ק"ץ, דהיינו כמנ"פ מנין ק"ץ, והנה יעקב אבינו ידע כשיהיה משה בן פ' שנה יושלם הקץ. וי"ל עוד דהכוונה גאולה אחרונה שהוא סוף וקץ לאותיות הגאולה, דהיינו הץ' וכן נראה מהזהר (ח"א רנ"ב ע"ב):

דבר אחר למה היא סתומה, מפני שסתם ממנו כל צרות שבעולם, עכ"ל. הפתוחות והסתומות שבתורה הם נקראים חלונו"ת וחרכי"ם, והש"י משגיח מן החלונות (ע"י) [על] ישראל, מציץ מן החרכים (שיר השירים ב ט) קאי על ימי עניים ומרודם, הגם שהם בהסתר פנים כביכול, הש"י משגיח מן החלונות. הנה פרשה הזאת ויחי יעקב בארץ מצרים (בראשית מז כח) בשלוה בטובה, אין כאן חלונות וחרכים שאין כאן פתוחה וסתומה, להורות דבאותן הטו"ב שנה השכיח הש"י מלבו כל אותם הצרות והיסורין שיצטערו בניו בגלות, ולא הראו לו רק הטובות, כדי שיהיו לו באחרית ימיו ימי שלוה וטובה, כמו שאמרו ז"ל (ב"ר פס"ו ד') צדיקים תחילתן יסורין וסופן שלוה:

[**ויחי** יעקב בארץ מצרים י"ז שנה (בראשית מז כח). ארמוז למשכילים ארץ מצרים, בגימטריא תרע"א דמלכא. כי זה לעומת זה עשה אלקים, מלכותא דסט"א נגד תר"ע בית דינא דמלכותא. והנה הטוב לא היה במלואו וטובו, להיות ח"י רק בטובה ובבית המלך. והנה ארץ מצרים הוא מלכותא בישא היפך הטובה, והבן (בושתי ואסתר אמרו (אסתר א יט) ומלכותה יתן המלך לרעותה הטובה ממנה), אבל להיות שהשכינה ירדה עם יעקב למצרים, פעל יעקב יחודים נוראים בחיים חיותו, אפילו בהיותו בארץ מצרים

גרם להיות חיו"ת בטו"ב. וזהו ויחי יעקב בארץ מצרים שב"ע עשר"ה שנה, מנין הטו"ב, והבן מאוד ומא"ד:

ויהיו ימי יעקב שני חייו (**בראשית מז כח**). באברהם הוא אומר (בראשית כה ז) אלה ימי שני חיי אברהם אשר חי. וביצחק (בראשית לה כח) ויהיו ימי יצחק. הנה תראה באברהם ויעקב אמר חיות אצל הימים, מה שאין כן ביצחק. והנה י"ל דידוע (עיין זוהר ח"א קס"ח ע"א) דאברהם ויעקב נתנו משנותיהם לדוד, מה שאין כן יצחק. על כן בא הכתוב לומר דבאמת ימיהם היו יותר, רק חייהם לא היה רק כמבואר בכתוב, כי נתנו מימיהם לדוד. ויש לומר עוד דהנה ידוע שהשבת קודש הוא הנותן חיות לימות החול (עיין זוהר ח"ב פ"ח ע"א). והנה ימי אברהם היו קע"ה שנים, ממילא יעלו לחשבון שנים שלימים של שבת, כי לכל שבע שנים שנה שלימה ימות השבת, (ואחר כך)[ואם כן] קע"ה שנים הם כ"ו שנים שבת, מנין שם הוי"ה שהוא החסד מדת אברהם. ויעקב ח"י קמ"ז שנים יעלו כ"א שנים שבת, מנין שם אהי"ה א"ך טוב לישראל (תהלים עג א). [והנה יש אתי לפרש טעם למה באברהם מנין כ"ו וביעקב מנין כ"א, אך שאין כאן מקומו]. אבל ביצחק לא יעלו שנות השבת לשנים שלימים. על כן באברהם ויעקב נאמר בימיהם חיי"ם, כי השבת הוא הנותן חיות, מה שאין כן ביצחק. והנה קצרנו במובן כעת, ואי"ה נאריך בזה במקום אחר להבין הדברים, גם להבין כל השינויים:

ויקרבו ימי ישראל למות (**בראשית מז כט**). ענין אומרו בימי יעקב לשון קרבות למיתה. נ"ל שהוא על פי מ"ש הקדוש הרבי שמעון בן יוחאי באידרא זוטא (זוהר ח"ג רצ"א ע"ב) ביומא דהילולא דיליה, שאמר שכל ימיו היה מצפה ליום הזה, להיות שהצדיקים ביום פטירתם אזי נתוסף רוחם ומגיעים להשגה גדולה שלא השיגו כל ימיהם, ואם כן צדיקים כאלו יש להם בכל הימים קרבות הדעת עד יום המיתה, שמצפים אליו להשגה הגדולה והנכבדת. וז"ש ביעקב גם כן ויקרבו ימי ישראל למות, שכל ימיו היה להם קרבות עם יומא דהלולא דיליה, והיו כל הימים משתוקקים וכוספים ליום הזה:

ושכבת"י עם אבותי ונשאתני וכו' (**בראשית מז ל**). הנה אומרו השכיבה קודם הנשיאה. נראה דהנה הצדיקים גומרים במיתתם יחוד עליון, ותיבת שכ"ב, ר"ת הג' דברים שהאשה נקנית בהם "שטר "כסף "ביאה (קידושין ב' ע"א). וזה שרמזה ושכבתי עם אבותי, ר"ל כשיגיע הזמן לעשות יחוד עליון בפטירתי כדרך שעשו אבותי, אז ונשאתני וכו', והמ"י:

ויהי אחרי הדברים וכו' ויאמר ליוסף (**בראשית מח א**). כבר ידעת שלא פירש מי האומר, ובעלי הפשט הוצרכו לומר שהוא מקרא קצר. ונ"ל די"ל דקאי אפסוק דלעיל (בראשית מז לא) שאמר וישתחו ישראל על ראש"ש המט"ה, ופירש רבי שמעון בן יוחאי בזוהר

הק' (ח"א רכ"ה ע"ב) רא"ש המט"ה מאן הוא, דא הוא יסוד רישא דערסא קדישא, עיין שם. ולפי זה ידוקדק שפיר ויהי אחרי וכו' ויאמר ליוסף. ר"ל רא"ש המט"ה הודיע ליוסף דהוא קאים בדרגא הלזו, ומשם באה לו האמירה, והרגיש שיעקב חולה דגוף ובריית חשבינן חד. שוב ראיתי שרש"י ז"ל רמז זה גם כן בדבריו, שכתב הר"י ז"ה מקרא קצר. ולקמן (בראשית מח ב) אצל ויגד ליעקב כו', כתב ויגד המגיד ול"א פיר"ש מ"י. ולמה שינה בלשונו וכתב בכאן הר"י ז"ה מקרא וכו'. אך הוא להורות דזה בלבד הוא קצר, אבל מפורש בפסוק הקודם. [אבל לקמן אצל ויגד ליעקב כו', אינו מפור"ש כלל מי המגיד, על כן כתב בשם ולא פיר"ש מ"י], (עד כאן מהשמטות בסוף ספר קהלת יעקב).

נשלם ספר בראשית:

שמות

ואלה שמות וכו' (**שמות א א**). וא"ו מוסיף על ענין ראשון. כמו שיוסף לא שינה את שמו הגם שקראוהו צפנת פענח (בראשית מא מה), וכמו שרמזנו זה בסיום הספר. כך ואלה שמות בני ישראל וכו' ראובן ושמעון וכו' (שמות א ב), עאלו ונפקו. וירמוז עוד ואלה שמות בני ישראל וכו'. ידוע ענין ירידת ישראל למצרים להעלות ניצוצין הנדחים, וכבר ידוע שהשמות השבעה דמ"ב, הם מסוגלים להעלאת ניצוצין. וזה נרמז ואל"ה בגימטריא מ"ב, הוא שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב, כמו שיעקב בכניסתו למצרים בא בארה שבע מקודם (בראשית מו א), ושהרמז הוא גם כן לזה השם דמ"ב שיש בו ז' שמות, כמו כן גם בניו ידעו מענין זה השם הקדוש, נ"ל:

וימת יוסף וכל וכו' וכל וכו' (**שמות א ו**). הנה פטירת יוסף כבר נכתב בסיום הספר. וגם היה לו לומר בקיצור וימת יוסף וכל הדור וכו'. והנראה דמשמיענו גודל רחמנותו ית"ש, איך לאט לאט התחיל ענין השעבוד, ובכל פעם נרגש הענין יותר, דהנה כשמת יוסף היו מכובדים מאד, ואחר כך בפטירת האחים התחילה השעבוד, אבל לא בקושי רק בפה רק, ואחר כך בפטירת הדור התחיל קושי השעבוד בחומר וכו':

ובני ישראל וכו' ותמלא הארץ אתם (**שמות א ז**). יש לרמז ותמלא הארץ, האר"ץ במילוי כזה "הי "אלף "ריש "צדי, בגימטריא תשם, הוא ב' פעמים ש"ע נהורין הידועים מסוד הפנים העליונים תרין תפוחין ממדה השביעית ואמת (שמות לד ו), וכן תיבת את"ם אתוון אמ"ת, ומשם בא להם שלא שינו את מלבוש"ם (ויק"ר פל"ב ה'), כאשר ידעת סוד מלבוש הוא בגימטריא אור פני אל, שהוא מש"ע נהורין עם כללי השמות בגימטריא מלבו"ש, (כידוע לטועמים מעץ חיים בסוד החשמ"ל), ומשם בא להם שלא שינו את

שמ"ם ולשונם, רק בלשון הקודש שהוא אמ"ת, (שכל דבר שבעולם כמו שנקרא לו שם בלשון הקודש, הוא שמו האמיתי והבן), ממדה הנקרא ואמ"ת. וזה שתמצא בפסוק ז' מדריגות להיות שהוא מדה ז', והם א' פרו, ב' וישרצו, ג' וירבו, ד' ויעצמו, ה' במאד, ו' מאד, ז' ותמלא וכו'. ומשם בא להם השמירה בסוד ההקף, מסוד ב' שמות אל במילוי, שכל שם בגימטריא הק"ף, ושניהם בגימטריא ש"ע, (ועם כללות הי' אותיות בגימטריא מלבו"ש, חשמ"ל (יחזקאל א ד), עתים חשות עתים ממללות (חגיגה י"ג ע"ב), על כן חשו ושתקו משארי לשונות ומללו בלשון הקודש והבן), והמשכיל יתבונן בדברינו טוב טעם ודעת, והשם הטוב יכפר ויהי רצון שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו:

הבה נתחכמה לו פ"ן ירבה (שמות א י). יש לפרש ידוע שאור הפנים בכל אורות העליונים הוא רחמים, ובהסתר פנים הוא דין הוא בחינת האחור רומז לדין (ידוע למשכילים). וענין פנים ואחור באורות עליונים הוא, שכל שם אשר רומז באיזה אור מהאורות, אם הוא כפשוטו באותיותיו מיקרי פנים, ואחור הוא אותו השם בעצמו בריבוי ובריבוע, דהיינו השם אל כפשוטו מיקרי אור הפנים, ובריבוע כזה א' א"ל מיקרי בחינת אחור, וכתבנו בספרי רגל ישרה שעל כן בלשון הקודש יכונה לאור הרחמים פנים, (שבלשון יחיד הוא פן), ואור הדין אחר, דהנה תיבת פן כשתרבעהו כזה פ' פ"ן, אזי יהיה בגימטריא אחר (עם הכולל, ונחסר הכולל להורות שאור הזה פחות מדריגה אחת מאור הפנים, וגם נתרבה להיקרא בג' אותיות אחר, להיות שכבר נתרבה מב' אותיות פ"ן ג' אותיות בריבוע, והבן מאד ומאד). והנה בהאיר אור הפנים, בודאי אין שום סט"א שולט בישראל, רק ח"ו בהסתר אור פנים לאחור. והנה היו במצרים רד"ו שנה בשעבוד בהסתר פנים, מנין פ"ן באחור כנ"ל פ' פ"ן רומז להסתר הפנים לבחינת אחור, (וכל זה ידוע דבאמת לא היו רד"ו בשלימות במצרים, כי רד"ו התחילו מהתחלת ירידת בני יעקב בפעם הראשון למצרים שאמר להם רד"ו שמה (בראשית מב ב), אבל בעת ירידת יעקב אמר יוסף רד"ה אלי (בראשית מה ט), שלא היה רק רד"ה שנה, והוא מנין אחר כנ"ל), שהוא הסתר הפ"ן כנ"ל. וז"ש הבה נתחכמה לו פן ירב"ה, נתחכם לעשות שהפ"ן יתרבה בריבוע לבחינת אחר כזה פ' פ"ן מנין רד"ו, שאז השעבוד בהסתר פנים, (ובזה תבין ל"ו למושיען של ישראל (סוטה י"א ע"א)). וזה שסיימו אחר כך ועלה מן הארץ, שעל כרחך בהסתיים חשבון אור האחור, יעלו מן הארץ כאשר יחזור אור הפנים להאור, (וכבר כתבנו במקום אחר אמר אויב וכו' אחלק שלל (שמות טו ט), שלל בגימטריא ב' פעמים פני"ם, שרצה האויב לחלק היחוד דפנים בפנים, וכבר שיבח שלמה לכנסת ישראל ושלל לא יחסר (משלי לא יא), שלא יחסר היחוד דפנים בפנים, ואין כאן מקומו). ועל פי זה

יתפרש לקמן (שמות א יב) וכאשר יענו אותו כן ירבה וכו', ר"ל באותו הדרך שיהיה העינוי שלהם, דהיינו לרבעות תיבת פן כנ"ל, בזה הדרך היה גם כן הגאולה, שאמר השי"ת כ"ן ירבה, תיבת כן יתרבה בזה הדרך כ' כ"ן בגימטריא צ', שכל אחד מישראל היו לו צ' חמורים טעונים כשיצאו ממצרים (תנחומא בשלח סי' כ"ה). וזה שנרמז לאברהם ואחר כן יצאו ברכוש וכו' (בראשית טו יד), שהרכוש יהיה בענין אחוריים של תיבת כן כנ"ל היינו צ' חמורים, [הגם שיש לפרש גם כן באופן אחר אחרי כן, היינו אחר אותיות כ"ן הם אותיות ל"ס שהוא ר"ת לילי' ס"מ, הם דכר ונוק' דסט"א שהכניעום, (והוא בגימטריא צ' שהיו להם טעונים לישא משאם כעבדים לאדוניהם), עם כל זה הכל הולך אל מקום אחד, והבן וכפלים לתושיה] וליכא מידי דלא רמיזי באורייתא:

ויאמר השליכהו ארצה וכו' וינס משה מפניו (שמות ד ג), ויאמר וכו' שלח ידך ואחז בזנבו וישלח ידו ויחזק בו (שמות ד ד) וכו', למען יאמינו וכו' (שמות ד ה). צריך להתבונן. א', למה משמיענו אשר נס משה מפניו. ב', בציווי השם נאמר אחז, ובעשיית משה נאמר ויחזק. ג', בציווי נאמר אחז בזנב"ו, ובעשיה ויחזק ב"ו. ד', למען יאמינו הוא מאמר הש"י מחדש, ולא נאמר ויאמר ד' וכו'. והנראה דמשמיענו צדקת משה אשר פחד מהנחש עד אשר נס מפניו, כי מתחילה היה סובר כשנעשה הנחש, אשר כוונת השי"ת להפחידו בלבד על אשר אמר על ישראל והן לא יאמינו לי, ודוקא להפחידו מהנחש על כי הנחש סיפרה גם כן לשון הרע כמו שאמרו רז"ל (ב"ר פי"ט ד'), ואחר כך כשאמר לו השי"ת שלח ידך ואחז בזנבו, היה סובר אשר ח"ו הגיע עתו להמית שונאיו על ידי הנחש, והנה היה תיכף בלב שלם מרוצה למסירת נפשו ולא המתין לסיום מאמר השי"ת, רק תיכף ומיד רץ והוסיף במצות השי"ת, הגם שהש"י לא צוה אותו רק אחיזה בלבד ובזנבו, והוא להיותו רואה שזה חפץ הש"י, החזיק בחוזק ובכולו, כי מסר נפשו בגזירת הש"י לדעתו, נ"ל:

וראיתם על האבנים אם בן וכו' (**שמות א טז**). הנה בביאור תיבת אבנים אמרו רז"ל במדרש (שמו"ר פ"א י"ד) בשעה שהאשה כורעת לילד, ירכותיה מצטננות כאבנים. והנה יקשה למה אמר הרשע בלשון הזה, ולא אמר כפשוטו וראיתם אם בן הוא וכו'. אך לפי פשוטו נ"ל דהנה גילו לנו חכמי האמת מפני מה בשעת הלידה מצטננים ירכי האשה, דהענין הוא דכשבא הזמן שיצא הולד לאויר העולם, ומן הצורך הוא בפעולת הטבע שהטביע היוצר כל שידחה הולד ממקומו, ואז מסתלק החיות של הירכים למעלה בזרועות ובחזה, וצר לו המקום שם ונדחה הולד משם בכח, אפילו הולד מת שהוא כאבן באין תנועה, עם כל זה דוחהו משם החיות שנסתלק לשם. והנה הרשע הלזה חש פן

יאמרו המילדות האיך אפשר להמית הולד בטרם צאתו לאויר העולם לגמרי, הלא הוא כיון שישאר באין חיות ותנועה, תסתכן גם האם כי לא יתנועע לצאת. לזה אמר הרשע וראיתם על האבנים, רצ"ל תראו בזה הענין שירכות האשה מצטננות כאבנים מחמת שמסתלק החיות, על כן אפילו הולד מת ידחוהו החיות משם ולא תסתכן האם. ובזה ידוקדק גם כן אומרו אם בן הוא והמיתן אות"ו, ולא אמר אם בן הוא תמיתוהו. רק שבא למעט אם בן הוא והמיתן אות"ו דייקא ולא את האם, כי אין חשש ליולדת מטעם הנ"ל:

מדרש שם (**שמו"ר פ"א י"ג**) **שפרה**. שהיתה משפרת את התינוק וכו'. מדה כנגד מדה זכתה ויצאו ממנה הכהנים המשפרים את ישראל מלכלוך חטאתם שמכפרים עליהם בקרבנות: שם (שמו"ר פ"א י"ג) פועה. שהיתה נופעת יין וכו'. מדה כנגד מדה זכתה ויצאה ממנה מלכות בית דוד, נאמר בו (בראשית מט יא) אסרי לגפן עירה וכו' כבס ביין לבושו וכו': שם (שמו"ר פ"א י"ג) שפרה. שפרו ורבו וכו'. מדה כנגד מדה זכתה ויצאו ממנה הכהנים המכפרים בקרבנות סוטה, ואם טהורה היא ונקתה ונזרעה ממנו זרע (במדבר ה כו), ומכפרים בקרבנות זבים וזבות המצורעים האסורים לבתיהם בטומאתם: שם (שמו"ר פ"א י"ג) פועה. שהיתה מפיעה את התינוק כשהיו אומרים וכו'. זכתה ויצאה ממנו מלכות המשיח שיחיה את ישראל אחר שיאמרו כל האומות אבדה תקותם ח"ו, אז יבוא ויגאלנו: שם (שמו"ר פ"א י"ג) שפרה. ששפרו מעשיה לפני אלקים. רצ"ל שלא עשתה מפני הכבוד וכיוצא רק כוונתה לאלקים, זכתה ויצאו ממנה הכהנים מביאים הקרבנות לשמו ית' דוקא, כי הזבח נפסל במחשבה: שם (שמו"ר פ"א י"ג) פועה. שהופיעה את ישראל לאלקים. רצ"ל האירה פניהם ללמדם דעת לבל יתבטלו ממצותיו מיראת פרעה כמו שהיא לא חששה ליראתו, זכתה ויצא ממנה משיח ולו יקהת עמים (בראשית מט י) וליה ישתמעון עממיא: פועה. שהופיעה פניה כנגד פרעה וכו' (שמו"ר פ"א י"ג). מדה כנגד מדה מלך המשיח ובן דוד יתן לפניו גוים ומלכים ירד (ישעיה מא ב): שפרה. שהיתה משפרת על דבר בתה וכו' (שמו"ר פ"א י"ג). יצא ממנה הכהנים אשר היו מפייסים את המלכות בעת ששלטו, כעין שמעון הצדיק לאלכסנדר (יומא ס"ט ע"א), ועזרא לכורש: שפרה. שהעמידה וכו' (שמו"ר פ"א י"ג). כל המקיים נפש וכו' (ב"ב י"א ע"א), והנה הם קיימו כמה וכמה נפשות, זכתה ויצאו ממנה הכהנים אשר הנפש החוטאת היא וכו' (יחזקאל יח כ, עיין ירושלמי מכות פ"ב ה"ו), והם מכפרים ומקיימים אותם:

בזהר (ח"ב ז' ע"א) ר' יוסי ורבי יהודא הוו יתבי ולעאן באורייתא קמיה דר' שמעון, אמר ר' יהודא האי דכתיב (שמות א ח) ויקם מלך חדש על מצרים, ותנינן דאיהו קם

מגרמיה מה דהוי שפל קם ולא אתחזי למלכא ובעותרא קם, אמר ר' שמעון כלא הכי כגוונא דאחשורוש דלא אתחזי למלכא, וקם מגרמיה וקם בעותרא ובעא לאובדא לישראל מעלמא, אוף הכי האי לא אתחזי למלכא וקם מגרמיה ובעא לאובדא לישראל מעלמא, דכתיב (שמות א ט) ויאמר אל עמו וגו', (שמות א י) הבה נתחכמה לו וגו', עכ"ל. הנה צריך להתבונן מה היה שאלת ר' יהודא ומה השיב לו ר' שמעון. והנה לכאורה שאלת ר' יהודא היה מה הוא הצורך להשמיענו דלא אתחזי למלכא וקם מגרמיה, אם כן מה השיב לו ר' שמעון שהוא כגוונא דאחשורוש, הנה גם שם לא נדע הצורך לזה. עוד יש להתבונן במה שאמר ר' שמעון ובעא לאובדא לישראל מעלמא, דכתיב ויאמר אל עמו הבה נתחכמה לו, ומה צריך לראיה הלא הוא דבר מפורסם. והנראה לפרש דהנה באיתערותא דלתתא אתער עובדא לעילא, וכשישראל מסגלין מצות ומעשים טובים לתתא, אז הם מושפעים מלעילא שובע שמחות ושפע ברכות, ומאיזה התעוררת היה בריאת העולם כי לא היה מי לעורר אתערותא דלתתא, אבל מחשבתן של ישראל קדמה לזה מה שיסגלו אז מצות ומעשים טובים, הנה ישראל דוקא מסוגלים לזה כי מחשבתן קדמה למעשה בראשית (עיין ב"ר פ"א ד'), ובזה הם מתעלים על כל האומות אין ביד אומה כח לעמוד נגדם, כיון שמחשבתן הועילה למעשה בראשית בזולת איתערותא דלתתא, באיזה עזות יעמוד שום אומה נגדם:

ואלה שמות בנ"י ישרא"ל הבאי"ם מצרימ"ה וכו' (**שמות א א**). ידוע דגלות מצרים הוא גלות הכולל כל הגליות, על כן הגם שמדבר הכתוב בגלות מצרים, עם כל זה מרמז על כל הגליות, ומצרים פירושו לפי זה לשון מיצר וצער. והנה הגאולה מכל הגליות שהוא על ידי תורה ותשובה, והנה תשובה יוכל כל אדם עשות, מה שאין כן תורה מי שאינו תלמיד חכם אינו יכול לעסוק בתורה, והבטיח הש"י לדוד שיהיה ספרו תהלים "חשוב כעוסקים בנגעים ואהלות (שוח"ט מזמור א'). וזה שנרמז בס"ת בפסוק "תהלים "ותשובה דוק ותשכח:

איש וביתו באו (**שמות א א**). יש לפרש איש וביתו, היינו כל שם משמות השבטים במילואיהם, דמילוי מכל אות נקרא בית שהאות בעצמו נקרא "אבן, מה שאין כן במילואו הוא תיב"ה נקרא בי"ת, כנודע מספר יצירה. והנה כאשר תמלא אותיות י"א שבטים שבאו למצרים, תמצא בהם קל"א אותיות, לבטל הקל"א אילן המנגד לתכלת (עיין מנחות מ"א ע"ב), אשר הוא המקטרג הגדול בכל הגליות, ובפרט בגלות החל הזה האחרון, אבל צירופו וקטרוגו הוא בכל הגליות, ותבין מספרי המקובלים "והקל נשמע בית פרעה לאמר באו אחי יוסף (בראשית מה טז), ק"ל חסר כתיב, הוא הק"ל מן שמיא

נפל (דניאל ד כח), מן הנפילים אשר היו בארץ, וכן כתבנו בפסוק (איכה ד יט) קלים היו רודפינו, כל רודפינו בכל הגליות המה "קלים, היינו הכל מקטרוג ומכח הקל אשר מן שמיא נפל. וז"ש "מנשרי שמים, מן אותן אשר נפלו ונשרו מן השמים, והאל"ף שבתוכו הוא הנהירו דקיק אשר בתוכו מהקדושה, מה שאין כן הוא עצמו סמ"ל הקנאה, על כן נכתב ק"ל חסר. והנה בשבטים קל"א אותיות במילואיהם, לבטל קיטרוגו על ידי שמותיהם הקדושים, ואם תמלא את הווי"ן שבשמותיהם רק בווי"ן (זולת אלפין ויודין), אזי יהיו אותיותיהן קכ"ו ריבוע שם אדנ"י, לרמז השכינה שירדה עמהם למצרים:

וירא אלקים את בני ישראל וידע אלקים (**שמות ב כה**). יתפרש הענין לדעתי על פי מה שהביא הרמ"ז דברי הרב בדרוש הנקודין וז"ל, חוש העין מוציא ניצוצין לחוץ. גם נודע כי חוש הראות קרוב לחוש הדעת יותר משאר החושים, ולכן מקבל כח גדול מהנשמה שהוא בדעת, ולכן אם הנשמה קדושה, יזיל רוב טוב דרך מעיין העין, (ובכל מקום שרואה האדם כזה מתברך הדבר, וזה שתמצא ביוסף (בראשית לט כג) אין שר בין הסהר רואה את כל מאומה בידו באשר י"י אתו, רצ"ל שהבין שר בית הסהר שעל ידי ראיית יוסף בדבר יתברך הדבר, מה שאין כן בראיית שר בית הסהר היה להיפך, על כן אין שר בית הסהר רואה וכו', רצ"ל לא היה רוצה לראות שום דבר, באשר הבין כי י"י את יוסף, נ"ל). ואם טמאה היא יצא מהעין ניצוצים רעים המזיקים, ובלעם יוכיח שהיה מסיגי הדעת ועינו ראה להשחית בה מאד והיה משתבח וכו', עכ"ל. והנה ידוע דבמצרים היה גלות הדעת, וכביכול בהגיע הזמן להתעורר הדעת וידעתם כי אני י"י (שמות ו ז), הנה כביכול מבשרי אחזה אלוקי התעוררת הדעת על ידי חוש הראות, הנה נאמר וירא אלקים את בני ישראל, ועל ידי זה כביכול וידע אלקים, נתעורר הדעת לצאת מן הגלות:

ויתפרש עוד וירא אלקים את בני ישראל וידע אלקים (**שמות ב כה**). דהנה כתיב (יחזקאל טז ז) ותרבי ותגדלי וכו' ואת ערום ועריה, שהיו ערומים מזכות התורה ומצות, והיה הדבר דמיון מעשה בראשית שהנה בכל דבר צריך להיות איתערותא דלתתא. והנה בריאת שמים וארץ בראשית ברא אלקים (בראשית א א), בשביל ישראל שנקראו ראשית (ויק"ר פל"ו ד'), והנה לא סיגלו עדיין מצות ומעשים טובים, רק הספיק מחשבתן של ישראל מה שידע הש"י שיסגלו אחר כך מצות ומעשים טובים. והנה בראשית נמי מאמר הוא (ר"ה ל"ב ע"א), עם כל זה לא נכתב בתורה מאמר, מבואר שהוא התעוררות הראשון כביכול טרם גילוי האותיות, והוא כביכול נקרא רק בשם ידיעה בחכמה, ידע הש"י השעשועים אשר יהיה לו מישראל עם קרובו, (עיין מ"ש בדרושי חנוכה וינעם לך). והנה בכאן שהיו ישראל עירום ועריה ולא היה מקום לאיתערותא דלתתא, (הגם שבטרם

צאתם נתן להם מצות פסח ומילה כמד"א (יחזקאל טז ח) ואעבור עליך וכו', עם כל זה בהתעוררות הראשון לפקדם ברחמים לא היה להם עדיין זכיות, ובזה לא יהיו דברינו סותרים למה שכתבנו בדרושי החנוכה, עיין שם). הנה היה הדבר כעין מעשה בראשית הספיק ידיעתו ית"ש אשר יקבלו אחר כך (העבודה). וזה שאמר למשה בהוציאך את העם ממצרים תעבדון וכו' (שמות ג יב), הנה מה שרמזה התורה וירא אלקים את בני ישראל, ראה תכונתם שהם מוכנים לכך ויסגלו אחר כך מצות ומעשים טובים, וידע אלקים הספיקה הידיעה כביכול, הנה נאמר בפסוק רק "וידע ולא נאמר אמירה. כי הוא דוגמת מאמר הראשון בראשית, הגם שהוא מאמר לא נאמר ויאמר, כי מורה על רצון העליון טרם גילוי האותיות בדיבור. והנה התרגום מפרש ומבאר המקרא, תירגם ואמר במימריה למפרקהון, כי באמת "בראשית נמי מאמר הוא, הבן הדברים ויונעם לך:

במדרש (שמו"ר פ"א י"ד) ויאמר בילדכן את העבריות (שמות א טז), למה צוה להמית אותן על ידי המילדות וכו'. דרש תיבת "ויאמר הב' מיותר, להיות שאמר דבר מה שבלבו אשר בשביל זה אמר להם דבר זה: ויפרע מהם. רצ"ל ב' רעות חשב, א' שלא יתבע הקב"ה ממנו. ב' שיפרע מהם ויתבטל ח"ו הבתים שהיו ראויים לצאת מהם, ואף על גב דהוא הוא המצווה אותם לעשות כזאת, עם כל זה דברי הרב ודברי וכו'. ויתפרש עוד על פי דברי הרב בעל הפלאה דבן נח מצווה על העוברין מה שאין כן ישראל, ויפרע מהם על שאינם מחמירין על עצמן כדין בני נח כיון שלא קבלו התורה. ובזה יונח מ"ש לעיל דדריש תיבת ויאמר הב' שאמר בלבו, דהנה הרבה טענות היה לו לנחש לטעון דברי הרב ודברי וכו', אלא דאין טוענין למסית (סנהדרין כ"ט ע"א). והנה אין טוענין בשבילו, אבל אם טען המסית טענתו טענה. וזה דאפקיה בלשון אמירה, דחשב בלבו שיבוא להקב"ה במו פיו לטעון טענתו:

וראיתן על האבנים (**שמות א טז**). מקום שהולד נפנה בו כו' (שמו"ר פ"א י"ד). דרש "אבנים מלשון "אופנים, דאותיות בומ"ף מתחלף: דבר אחר האבנים וכו'. קשה כאבנים וכו' (שמו"ר פ"א י"ד). ורצ"ל הרשע אמר לא תחושו בהמיתכן הולד תסתכן גם האשה, כי כתבו חכמי האמת שבשעת הלידה עולה החיות מהירכים למעלה, והנה יש למעלה דוחק מריבוי החיות, על ידי זה ידחה הולד ממעי אמו אפילו הוא מת. לזה אמר הנה לכם סימן שירכותיה מצטננות כי יצא החיות למעלה, ועל כן לא תסתכן גם אם הולד מת יצא ממנה: סימן גדול מסר להם כו' מה היוצר וכו' (שמו"ר פ"א י"ד). רצ"ל מסר להם סימן לידע אם כבר הגיע זמן לידתה, כשאינה יכולה לחבר רגליה הוא סימן לפתיחת הרחם: מצטננות כאבנים, גם זה סימן שהגיע זמן לידתה: אמר רב חנין סימן גדול וכו'. דרש זה

מתיבת וראית"ן, להורות שתוכלו לראות זה קודם הלידה: מלמד שתבע אותן להזדווג להן ולא קיבלו ממנו (שמו"ר פ"א ט"ו). הנה יש להתבונן האם היו רשאין להכניס את עצמן בסכנה, בשלמא לענין הילדים סברא הוא גם לבני נח מאי חזית דדמא כו', מה שאין כן גילוי עריות בן נח אינו מצווה על קידוש השם, ובפרט אשה קרקע עולם כמו שאמרו חז"ל באסתר (סנהדרין ע"ד ע"ב), ובפרט בדבר שביד הגוי לעשות בהכרח. וי"ל דהנה אמרו רז"ל (ב"ר פ"פ י"א) הנבעלת לערל קשה לפרוש, כי יטבע בנפשה טבע הערל, וחששו פן ח"ו על ידי חיבורם יגיע להם ח"ו תכונה רעה בנפשותם, וישמעו אחר כך לעצתו בענין הילדים. ונראה דזה היתה גם כן כוונת פרעה, כי לא מצינו. (ויתר נמחק חבל על דאבדין ולא משתכחין עוד על פרשה זו):

וארא

וידבר אלקים אל משה ויאמר אליו אני י"י (**שמות ו ג**). הנה התחיל בדיבור לשון עז ובשם אלקים המורה דין, וסיים באמירה לשון רכה ובהויה המורה רחמים, ודברי חכמים ידועים כדרבונות וכמסמרים ולפי הפשט לא נדע. ויש לפרש על פי מה שפירש הרב אלשיך בפסוק (שמות לב יד) וינחם י"י על וכו'. דהכוונה כי כן דרך אב הרחמן שגדלו רחמיו על בנו הגם שחטא, והנה אי אפשר שלא לצערו בכדי שלא יוסיף לחטוא, וגם עבור קטרוג מדת הדין, על כן מקדים ואומר בכעס שיעשה לו כך וכך, והבן קם מרעיד ועל ידי זה נשתק המקטרג, ובראות האב רעדת הבן מתעוררים רחמיו ומתבטל הדין. וזהו וינחם י"י על הרעה אשר דבר וכו', ענין הנחמה לרחמים היה בסיבת הרעה אשר דבר בהפלגה רבה. ולפי זה יש לפרש גם כן בכאן, דהנה משה אדונינו כשאמר למה הרעתה (שמות ה כב), בקשה מדת הדין לפגוע בו כמו שאמרו רז"ל (שמו"ר פ"ה כ"ב), מה עשה הש"י ברוב רחמיו התחיל לדבר עמו בדין ובלשון עז, ועל ידי כך נשתתק מדת הדין והקטרוג, ואז פנה אליו ברחמים "ויאמר אליו בלשון רכה אני הויה ברחמים. וירצה עוד וידבר אלקים אל משה ויאמר אליו אני י"י, בא להורות כי הויה הוא האלקים, גם בעת שהנהגה הוא בטבע (בגימטריא אלקים), עם כל זה בתוכו אסתתר הנהגת "הויה בהשגחת הרחמים כמ"ש כמה פעמים, רק שהוא נקרא כביכול הסתתרות הויה במלבושיו, דהיינו אותיות הקודמין והמאוחרין שהם בגימטריא "אני כנודע, (בסוד הכתוב (ישעיה מד ו) "אני ראשון "ואני אחרון ומבלעדי אין אלקים, והבן). והנה אדונינו משה כשראה רשעות פרעה, ולא נעשה בו תיכף דין בשיעור המערכה להראות מופת

ההויה, תמה על זה. והש"י הודיעו שגם בהנהגת הטבע משתתף הויה, רק שהוא בהסתר פנים במלבושי אנ"י כמ"ש לעיל. וזהו וידבר אלקים וכו' ויאמר אליו אני הויה, והבן:

וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל אשר מצרים מעבידים אותם ואזכר את בריתי (**שמות ו ה**). והנה אמר "שמעתי שכבר שמע, "ואזכר לשון עתיד שכעת יזכור להבא והנראה שלא זכר עדיין, והנה בפרשת שמות (ב כד) אמר וישמע וכו' ויזכור וכו'. והנראה בהקדים מה שאמרו רז"ל (ברכות ג' ע"א) במעשה דר' יוסי ששאל אותו אליהו ז"ל מה קול שמעתי וכו', וא"ל אליהו כל זמן שישראל נכנסין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ועונים יהא שמו הגדול מבורך, אומר הש"י אשרי המלך שמקלסין אותו בביתו כך. ופירש רש"י אשרי כל זמן שהיה קילוס זה בבית המקדש. והנה צריך להבין מה הוא זה שרוצה הש"י בקילוס זה בבית המקדש דוקא, הלא בכל העולם כבודו וממשלתו. אך ידוע בית המקדש הוא מכוון נגד מדת מלכות שמים. ומעתה התבונן אומרם יהא שמו "הגדול (בבחינת גדלות, בסוד והקמותי וכו') מבורך (בסוד הברכה, מלשון המבריך וכו' (כלאים פ"ז מ"א)) עולם (היינו במלכות שמים הנקרא עולם, בסוד "זכרו "לעולם "בריתו (דברי הימים א' טז יב), והבן מאד). ואם כן תבין כשאומרים ישראל קילוס זה בגלות, אז אומר הש"י אשרי המלך כשהיה קילוס זה במקום הקודש מקום המכוון נגד מלכות שמים. והנה בזה תבין גם כן בכאן, כשהיו ישראל במצרים והבינו ששעבודם הוא מחמת העדר היחוד, והיו מתפללין יהא שמו הגדול מבורך כנ"ל, אז הש"י משתוקק כביכול שיהיה זה בבית המקדש ובארץ הקודש, שאז יהיה היחוד בשלימות. וז"ש וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל שמתפללין על היחוד, אשר מצרים מעבידים אותם שכעת המצריים הם מביאים אותם לידי עבודה זו, ואזכור (בסוד הזכירה בסוד והקמתי וכו'), את "בריתי לעתיד ואחיש מאד לרחמם, והש"י יראנו נפלאות מתורתו: ולקחתי אתכם לי לעם (שמות ו ז). ר"ת אלול. רמז שבחודש אלול לוקח הש"י את ישראל לעם, על ידי התשובה שמתעוררת בחדש הזה:

וידעו מצרים וכו' בנטותי את "ידי וכו' (**שמות ז ה**). רמז שידעו אז כי אני י"י, בעת אשר תהיה נטיית הי"ד, היינו נטייה מיקרי מלמעלה למטה. ויש לרמז כשמטין אותיות י"ד לאותיות שלאחריהם, הם אתוון כ"ה, דהמדה הזאת עבדא נוקמין במצרים (זוהר ח"ג קמ"ה ע"ב). וז"ש הש"י והנה לא שמעת עד "כה (שמות ז טז), והבן:

לכן אמור לבני ישראל אני י"י והוצאתי אתכם מתחת "סבלת מצרים (שמות ו ו) ("סבלות חסר ו'), ולהלן תיכף נאמר (שמות ו ז) ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלקים וידעתם כי אני י"י אלקיכם המוציא אתכם מתחת "סבלות מצרים (סבלות מלא ו'). עוד

יש להתבונן התחיל אומר לבני ישראל אני י"י, ואחר כך נאמר וידעתם כי אני ה' אלקיכם. אך הוא לדעתי אות הו' הוא האות המורה על החיים, וישם י"י לקין אות (בראשית ד טו) דרשו (תיקו"ז סט קי"ח ע"ב) נתן לו אות ו', וישב בארץ נו"ד (בראשית ד טז) בהוספת הו'. והנה החיות של ישראל הוא מהשכינה מאן דנפח מתוכו נפח, והנה כביכול גם השכינה היא חיותן של ישראל בגלות עמהם. והנה כל ימי משך הגלות ובפרט במצרים גלות "הדעת, אפילו אם יאמרו להם שגם השכינה עמהם בגלות, אינם מבינים כל זאת ואינם מבינים ומביטים אל צער השכינה כביכול, אך אל צערם כי בשרם עליהם יכאב, כמו חולה שמחמת החולשה נתבלבלה דעתו, אינו יכול להתבונן בעיקר חולשתו ומדמה בעצמו אשר רק רגליו הם בחולשה על כן אינו יכול להלוך, וכשבא אליו הרופא לרפאות מבקש ממנו לעשות לו תחבושת על רגליו, ואם ישתדל עמו הרופא להבינו שכל זה ממעים הפנימיים ומחולשת החיות שבלב ומוח, הוא לא יבין הדבר, הנה הרופא עושה את שלו, ואחר כך כאשר שב החולה לאיתנו, מבין הדבר על בוריו איך כל חיותו היה בחולשה, והאיך השתדל הרופא בעבורו, ומבין אשר כאב הרגלים הוא הכל מהלב ומוח, כי הכל תלוי בהנשמה עיקר החיות. הנה החיות ישראל בגלות המר ובפרט גלות הדעת, הנה אז אם יאמרו להם אשר גם חיותם היינו השכינה עמהם בגלות, ובה תלוי עיקר חיותם כי אין להם חיות זולתה, הנה לא יבינו הדבר. הנה אמר הש"י אמור לבני ישראל אני י"י ולא אמר "אלקים, כי לא יתבוננו בזה והבין להם רק מה שמבינים, והוצאתי אתכם מתחת סבלת מצרים חסר ו' הרמוז לחיות. אבל אמר ולקחתי אתכם לי לעם "והייתי לכם לאלקים, (ר"ל כאשר אקח אתכם לי לעם, תבינו למפרע אשר הייתי לכם לאלקים כבר גם בהיותכם בגלות, על כן נאמר והייתי הבן הדבר, אז) וידעתם כי אני י"י אלקיכם דייקא המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים מלא ו' החיות, שגם החיות היה עמכם בגלות והש"י הוציא אתכם, הבן הדבר:

ונתתי אותה לכם "**מורשה** (**שמות ו ח**). הנה ונתתי לשון מתנה, ומורשה לשון ירושה. אבל לדעתי הפירוש הש"י אמר זכותכם בארץ ישראל הוא מכח ירושת האבות, ומעלה יש בדבר שאין לירושה הפסק, אבל אם באנו מכח ירושת האבות, הנה גם לישמעאל ועשו מגיע חלקם. ז"ש הש"י ונתתי אותה לכם מתנה מחדש אני נותן אותה לכם דייקא, ואין לישמעאל ועשו, ואף על פי כן תהיה לכם מכח ירושה, כי אקיים בזה שבועת האבות. וז"ש אני י"י המהווה כל הויות, ועליכם היתה כוונתי בשבועת האבות:

מורשה (**שמות ו ח**). תרין. דין. ואידך תורה צוה לנו משה "מורשה (דברים לג ד). תורה וארץ ישראל ירושה הם לנו בלא הפסק, כשם שהגוים אי אפשר להם להתבונן בסודי

התורה, כן אין להם נחת בארץ ישראל ואינם מתבוננים בטובה, כענין ושממו עליה אויביכם היושבים בה (ויקרא כו לב), התורה אינה מגלה מסטוריה אלא למהולים (חסר ב' תיבות), כענין שנאמר בנתינת התורה (שמות יט ה) ועתה אם שמוע וכו' ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה מכל העמים, שהוא בדרך סגולה ביותר מכל העמים להבין מסטורין (שלי, כענין) שפירשנו במקומו, כך ארץ ישראל. ועל כן מל אותם יהושע קודם שנכנסו לארץ (יהושע ה ד), ומישך שייכים להדדי תורה וארץ ישראל, אין תורה (כתורת ארץ ישראל (ב"ר פט"ז ד') חסר ג' תיבות) כי מציון תצא תורה וכו' (ישעיה ב ג). "מורשה. תרווייהו מלא ו' אות חיים. תורה עץ חיים היא, וארץ ישראל ארץ החיים:

במכת דם הראשונה ד' פעמים "לשתות. רמז במכה הראשונה שתיית כוס התרעלה אשר ישתו כל הד' מלכיות (עיין חולין צ"ב ע"א). והנה ג' הראשונים מלאים ו', והרביעי (שמות ז כד) חסר ו' אות חיים. כי כאשר יגיע עד שתיית מלכות הרביעית, כבר תתבטל חיות כל המלכיות ונשגב י"י לבדו ביום ההוא (ישעיה ב יז) והאלילים כליל יחלוף, ועל כן אנו אומרים על הכוס הרביעי שפוך חמתך וכו' ועל ממלכות וכו' ותשמידם מתחת שמי י"י (הגדה של פסח):

והעל את הצפרדעים (שמות ח א). ב' במסורה. דין. ואידך קח את אהרן וכו' "והעל אותם הר ההר (במדבר כ כה). לרמז מה שאמרו רז"ל (פסחים נ"ג ע"ב) שהצפרדעים מסרו עצמן למיתה בציווי הש"י, והיא נלמד משם, כמו לשם באהרן העליה היתה למיתה, כמו כן בכאן:

ידעתי כי טרם תיראון "מפני "הויה אלקים (שמות ט ל). תרין במסורה. דין. ואידך ויתחבא האדם ואשתו "מפני י"י אלקים (בראשית ג ח):

במדרש (שמו"ר פ"ו א') וידבר כו' ויאמר אליו אני י"י (שמות ו ב), וארא וכו' (שמות ו ג). הה"ד (קהלת ב יב) ופניתי אני לראות חכמה וכו', עיין שם כל הענין, אמר רבי שמעון בן יוחאי נוח היה לשלמה שיהא גורף ביבין וכו', אמר שלמה על עצמו ופניתי אני לראות חכמה וכו'. צריך להתבונן מה הוא הענין שאמר רבי שמעון נוח היה לשלמה וכו' דוקא לעשות דבר מאוס כזה. וניחא לי על פי מ"ש הרב הגאון בעל גור אריה על מ"ש חז"ל (גיטין נ"ז ע"א) כל המלעיג על דברי תורה נידון בצואה רותחת, דהנה החכמים הם המתשמשים בחכמה, הנה החכמה היא דבר נבדל מן הגוף למעלתו. הנה המלעיג על דבר הנבדל מן הגוף למעלתו, הנה נידון בדבר הנבדל מן הגוף לפחיתותו. והנה שלמה כשרצה להתחכם על דברי תורה ונכשל, הנה אמר נח היה לו להתעסק בדבר הנבדל מן הגוף וכו', והבן. ונ"ל שלמד מלשון "ופניתי אני וכו', מלשון וכו'. והבן:

שם (שמו"ר פ"ו א') כיצד נאמר על משה (היינו פסוק (קהלת ב יב) ופניתי הנ"ל), לפי שכבר הודיע הקב"ה למשה שלא יניח אותם פרעה לילך, שנאמר (שמות ג יט) ואני ידעתי כי לא יתן אתכם וכו', ומשה לא שמר את הדבר הזה, אלא בא להתחכם על גזירותיו של הקב"ה, התחיל אומר אדני למה הרעותה לעם הזה וכו' (שמות ה כב), ועל דבר זה בקשה מדת הדין וכו', עכ"ל. יש להתבונן על משה אדונינו למה באמת צעק, הרי הש"י הודיעו מתחילה שכך יהיה. וגם צריך להבין לשון המדרש משה לא שמר הדבר הזה, מה הוא הדבר שלא שמר. גם אומרו בא להתחכם וכו', מה הוא ההתחכמות מ"ש למה הרעותה וכו'. אך הוא דידוע מענין ידיעה ובחירה, דהידיעה אינה מכרחת, ועל כן הבחירה חפשיית וישולם לכל איש כפעלו, דאם הידיעה מכרחת לא יתכן שכר ועונש, וכל זה דבר שהיא רק בידיעה, מה שאין כן הדבר שיצא מפיו ית' בדיבור, נאמר (ישעיה נה יא) כן יהיה דברי אשר יצא מפני לא ישוב וכו', עיין באלשייך שם. והנה הש"י אמר למשה ואני "ידעתי כי לא יתן וכו', שפט משה שזה רק בידיעה והידיעה אינה מכרחת, (הגם שאומר הש"י לו בדיבור, והוא רק הודעת הידיעה שאצלו ית', דאם הכוונה לדיבור ממש, היה לו לומר בסתם ולא יתן אתכם מלך וכו'), אם כן כיון שהידיעה אינה מכרחת, לא תמה על החפץ למה ישראל משועבדים דודאי חטאו, שגם שהיה הדבר בודאי בידיעתו ית', הנה הידיעה אינה מכרחת. אך כאשר בא פרעה והרשיע ביותר שלא כטבע, ולא נתפעל כלל ואדרבה הרשיע ביותר, הנה הוא כמעט שלא כטבע, על כן שפט דזה הוא שגם הידיעה מכרחת, ואם כן מה חטאו ישראל ולמה ישתעבדו. וז"ש למה הרעות לעם הזה, וזה הוא כעין התחכמות, אז ביקשה מדת הדין וכו', דהיה לו לשפוט "הדבר "הזה, היינו לומר שזה כבר נקרא דיבור כיון שנאמר לו בדיבור, ועוד יש להרחיב הענין:

שם (שמו"ר פ"ו ה') ולא שמעו אל משה וכו' (שמות ו ט). היה קשה בעיניהם לפרוש מעבודה זרה וכו', וכן תרגם יונתן ומפולחנא נוכראה קשיא די בידיהון. לא ידעתי מי הכריחם להוציא הפסוק מפשטיה ולדרוש לגנאי. וי"ל דאי כפשוטו לא יצדק הקל וחומר שאמר משה הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה וכו' (שמות ו יא), דהרי הקל וחומר פריכא דמה לבני ישראל שיש להם קוצר רוח משיעבוד. על כרחך צריך לומר דהכוונה על עבודה זרה, ואם כן יצדק הקל וחומר, ודו"ק:

פרשה ט. (שמו"ר פ"ט ז') א"ר יוסי ב"ר חנינא נס גדול נעשה במטה שאף על פי שבלע וכו' ולא הועבה, (דהרי נאמר (שמות ז יב) ויבלע מטה אהרן וכו', עדיין ניכר כמקדם שהיה מטה אהרן), וכל מי שרואה אומר זה מטה אהרן, מכאן שהיה מטה אהרן סימן

טוב לעשות בו ניסים ונפלאות לדורות, עכ"ל. נראה פירושו דהנה אם היה מועבה, היה גם כן פלא גדול עץ בתוך עץ, ומאי אולמיה דנס הזה מזה. אך הוא דהיה מטה אהרן מוכן לעשות בו ניסים לדורות, דהיינו להוציא פרח לגמול שקדים (במדבר יז כג), והניחו אותו למשמרת לדורות לפני העדות בתוך הארון (במדבר יז כה), ואם היה עבה כל כך האיך היה יכול להיות מונח בארון וכו'. ויצדק לפי זה שם בפסוק (במדבר יז יז) ואת שם אהרן תכתוב על מטה לוי כי "מטה "אחד לראש בית אבותם, רצ"ל מה שנשאר במצרים רק כעובי מטה אחד, הוא להיות הוראה לראש בית אבותם, ודו"ק אין כאן מקומו:

אמר ר' יוסי בר אבין כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט, על מימי מצרים כלל, על נהרותם ועל וכו' פרט, ועל כל מקוה מימיהם הרי כלל אחר וכו' (שמו"ר פ"ט י"א). למה נלמד הדבר בכלל ופרט וכלל. נ"ל דמזה למדו (שמו"ר פ"ט י') דממכת דם העשירו ישראל, דהנה מדת כלל ופרט וכלל הוא המדה הששית מי"ג מדות, לפי זה היא מכוונת נגד מדת "ורב "חסד שבתורה (שמות לד ו). והנה "חסד הוא בהתחסד עם האדם הנצרך לו כעת, "ורב "חסד הוא בהוסיף לאדם דבר שלא עלה על דעתו, והבן שזה שרמזה התורה בכאן מדת כלל ופרט וכלל, להורות שהיה בכאן לישראל השפעת "ורב "חסד:

פרשה י. (שמו"ר פ"י ו') חמרם חמרם (שמות ח י). מלמד שכל אחד מהן היה עושה ארבע אשפות וכו'. דרש מיעוט חמרם שנים, חמרם חמרם הרי ד', והצורך להשמיענו זה מדה כנגד מדה, הם עינו אותם בד' עבודות לכל אחד, בעבודה קשה, בחומר, ובלבנים, ובכל עבודה בשדה (שמות א יד), לכך נעשו לכל אחד מהמצריים ד' אשפות. והנה ראיתי בבעל הטורים דרש המסורה נאמר כאן חמרם, ונאמר להלן (במדבר יא לב) הממעיט אסף עשרה חמרים, מה שם הממעיט עשרה חמרים כמו כן בכאן. והנך רואה שחז"ל לא דרשו כן. ונ"ל שהם גם כן למדו מהמסורה ג' חמרם נמסרו, ב' שבכאן חסרים י', ולשם מלא י'. להורות שבכאן חסר י' שלא נדרש הממעיט אסף י', רק סתם חמרם ד' כמ"ש לעיל, רק נלמד מהמסורה שקאי על הממעיט, היינו הממעיט היו לו ד' חמרם, ואינך היה להם הרבה, והוא מדה כנגד מדה כי הממעיט נתן עליהם ד' עבודות כנ"ל, ואחר כך נאמר את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך, היינו שהוסיפו עליהם כל עבודתם איש איש כרצונו, וכך היה עונשם אחר כך, הבן:

פרשה ו' (שמו"ר פ"ו ב') דבר אחר וידבר אלקים וכו' (שמות ו ב). הה"ד (קהלת ז ז) כי העושק יהולל חכם וכו', כשהחכם מתעסק בדברים הרבה וכו'. דרש עוש"ק כמו עוס"ק, ורצ"ל עוסק הרבה עד שהעסק לו לעיקר, כמו הימין שהוא עיקר לתשמישיו של אדם והשמאל טפל, על כן נכתב "עושק "בשין ימנית, שעושה העסק לעיקר כמו ימין:

(**שמו"ר** פ"ו ב') דבר אחר כי העושק יהולל חכם (קהלת ז ז), המתעסק בצרכי ציבור וכו'. דרש גם כן "עושק כמו "עסק, ונכתב בשי"ן בצבור בגימטריא ש':

שם (שמו"ר פ"ו ה') בא דבר אל פרעה וכו' (שמות ו יא). המשל אומר מן שטייא לית הנייא אלא מן קציא, ודיבר משה לפני י"י וגו', עכ"ל. ראיתי כל מה שפירשו המפרשים בזה ולא הונח לי. ונ"ל כוונתו לתרץ לשון "הן שאמר משה הן בני ישראל וכו' (שמות ו יב), היה לו לומר סתם בני ישראל לא שמעו וכו'. על כן הביא המשל בפי הבריות על הקציעה שהוא מין בושם, והשורש הוא מין בושם ומריח, אבל השוטים והעלין הגדילין בו אין בו ריח, ואומרים זה הבריות למשל אין הנאה בטפלים רק בשורש ועיקר, ואומרים זה במשל הקציעה מן שטייא לית הנייא, השוטים של הקציעה אפילו אתה מוללו כמה פעמים אין לך הנאה בו, אלא מן קציא היינו "הקציעה בעצמו. ובדרך זה אמר משה "הן בני ישראל וכו', הן לשון הנאה, ורצ"ל בני ישראל שאני נהנה מהם וחפצי לדבר עמם, ואף על פי כן לא שמעו אלי, ואיך וכו', זה מה שנ"ל:

וידבר משה כן אל בני ישראל ולא שמעו וכו' (**שמות ו ט**). יש להתבונן למה נאמר כן, הוה ליה למימר וידבר משה את הדברים וכו'. וגם מה משמיענו התורה שלא שמעו אל משה, ואחר כך שוב דיבר עמו הש"י והוא השיב בדרך קל וחומר. ונראה לפרש דהנה בהתחלת הפרשה (שמות ו ב) אמר אליו הש"י אני הויה שם החס"ד, ומתמלא במילואו ביודין מנין חס"ד. והנה בהתפשטות החס"ד מנקודה לשיעור קומה, הוה יו"ד פעמים חס"ד, וכמ"ש בכוונת "ובכן "ישתבח (תפלת שחרית לשויו"ט) , ובכ"ן בגימטריא חס"ד, ישתב"ח י' פעמים חס"ד. והנה קל וחומר נגד מדת מדת אל (שמות לד ו), כמ"ש כמה פעמים. והשם אל יכונה לחס"ד, חס"ד אל (תהלים נב ג). והנה עשרה קל וחומר בתורה, להתפשטות החס"ד לשיעור קומת י'. והנה כ"ן בגימטריא תש"ך בנו"ן רבתי דאי"ק, בגימטריא י' פעמים חסד. והנה ז"ש וידבר משה כ"ן אל בני ישראל, רצה לדבר אליהם כ"ן, היינו התפשטות החסד עליהם, הנה הש"י פעל ועשה שלא שמעו אליו, ואחר כך דבר הש"י אליו, והשיב משה קל וחומר והוא אחד מעשרה קל וחומר שבתורה (ב"ר פצ"ב ז'), הבן הדבר:

בפסוק (שמות ו טז) ואלה שמות בני לוי לתולדות"ם גרשון וכו' ושני חיי לוי קל"ז וכו'. ובתרגום יונתן חייא עד דחמא ית משה ויית אהרן פריקייא דישראל. והוא תמוה מאד לפי החשבון. ואפשר ס"ל דלא מנה הכתוב רק אותן השנים אחר שנולדו לו הבנים, ולא מנו אותן השנים קודם שבא למצרים, ולפי זה היה משה קרוב לשבע שנים כשמת לוי,

וכן צריך לומר לדידיה בחיי קהת מנה גם כן אחר שהוליד תולדות וכן בחיי עמרם, וצריך לומר לפי זה דעמרם היה מבאי הארץ אחר פטירת משה:

ויקח אהרן את אלישבע בת עמינדב אחות נחשו"ן וכו' (**שמות ו כג**). משמיענו הנושא אשה צריך לבדוק באחיה (ב"ב ק"י ע"א), והטעם כי רוב בנים הולכין אחר אחי האם. ונשמע זה מכאן להיות נחשון היה מלך יצא ממנו מלכי בית דוד, על כן זכו בני אהרן גם כן למלוכה בזמן החשמונאים. ובזה יצא לנו טוב טעם ודעת לכינוי חשמונאי"ם לשון נחשון, וכן חשמונאי"ם בגימטריא "אם "נחשון, מצד האם היו יחוס נחשון. ותבין לפי זה המסורה וכה"ן, א' ריש פסוק, א' סוף פסוק. "וכהן כי יקנה נפש קנין כספו (ויקרא כב יא) ריש פסוק. מלך וכה"ן (איכה ב ו), סוף פסוק. להיות על ידי קנין כספו היינו אשה, נעשה אחר כך לבסוף מלך וכהן:

ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל (**שמות ו כה**). לפי הדרש (סוטה מ"ג ע"א) מבנות יתרו שפיטם וכו', צריך להתבונן למה מייחסו בשם הזה בכאן שפיטם עגלים וכו', וכי לגנותו בא. וגם צריך להתבונן למה אמר מבנות, דמשמע דבא להשמיענו שהאיש הזה היו לו עוד בנות ואלעזר לקח אחת מבנותיו, לא הוה ליה למימר רק בת פוטיאל. אך לפי מה דידוע לן יתרו היה גלגול קין, ואחר שהרג משה גלגול הבל את המצרי שהיה הרע של קין, לקיים שופך דם האדם באדם וכו' (בראשית ט ו), בא לו אצל יתרו ויתרו כפר בעבודה זרה, כי עד היום כל זמן שהיה הרע בעולם, היה יתרו מפטם עגלים לעבודה זרה, כי הנה הבל הביא קרבן לי"י מבכורות צאנו ומחלבהן (בראשית ד ד), וקין הביא דבר הגרוע מפרי האדמה (בראשית ד ג), ואחר כך נמשך שכפר בעיקר ואמר לית דין וכו', ועשה עיקר מהנהגת הככבים ולהם היה עובד יתרו אחר כך, ופיטם להם עגלים והביא מבכורות צאנו לעבודה זרה, היפך הבל שהביא מבכורות צאנו וכו' להש"י. והנה כאשר בא משה אליו שסילק הרע מן העולם, אז הטוב נברר ביתרו וכפר בעבודה זרה, והשיב למשה התאומה יתירה ונגמר תיקונו. והנה עוד הוצרך לתקן מה שהוא היה המלאך המות הראשון בעולם והרג להבל, והנה לקח אלעזר אחת מבנותיו ותלד לו את פנחס אליהו, אשר על ידו תהיה תחיית המתים במהרה בימינו ובזה נשלם תיקונו, הנה תיקונו על ידי בנותיו אשת משה ואשת אלעזר, על כן קראו בכאן פוטיא"ל, אותו האיש שפיטם עגלים להיות גילגול קין כנ"ל, לקח הוא אחת מבנותיו יוגמר התיקון:

ויהי ביום דבר י"י אל משה בארץ מצרים (**שמות ו כח**). תרגם יונתן והוה ביומא דמליל י"י עם משה בארעא דמצרים, הוה אהרן מצית אודניה ושמע מה דמליל עימיה. הנה להיות הפסוק בזה אין לו גיזרה, על כן מפרש אותו בחיבור לפסוק שלמעלה (שמות ו

כז) שמסיים הוא משה ואהרן, רצ"ל שניהם ביחד כאחד אימתי היה זה, ויהי הדבר הזה ביום דבר י"י אל משה בארץ מצרים, הגם שהיה הדיבור רק למשה, עם כל זה גם אהרן שמע כי הטה אזנו ושמע. וזה היה רק בארץ מצרים, מה שאין כן במשכן קול לו קול אליו (במדבר ז פט), כמו שדרשו בתורת כהנים (א ד) כי למשה לבדו נאמר, והוא שמע ולא אהרן:

ראה נתתיך אלקים לפרעה (**שמות ז א**). למה אנת מסתפי חמי דכבר מניתי יתך דחילא לפרעה וכו'. דהנה איך צודק לשון רא"ה, במה ראה. ויצדק הדבר על פי דברי הזהר (ח"ב ל"ד ע"א) כאשר ראה משה שורש פרעה האיך הוא נאחז בקליפה הגדולה, והש"י הראה זאת למשה, היה משה מתייירא לגשת אליו, עד שאמר השי"ת הנני עליך פרעה מלך מצרים התנין הגדול כו' (יחזקאל כט ג). וז"ש המתרגם מדקאמר הפסוק רא"ה, היינו שהיה מתייירא, א"ל הש"י אינך צריך לירא כי ראה נתתיך וכו' (ויתר מטושטש בעוה"ר), ובזה יצדק אחר כך ויעש משה ואהרן וכו' (שמות ז ו), מה עשו, היינו שהסירו מלבבם יראת פרעה:

כי ידבר אליכם פרעה לאמר תנ"ו לכם מופת (**שמות ז ט**). יש לדקדק מהו לשון תנ"ו, הראו היה לו לומר. גם מהו לכם, לי היה לו לומר. והנראה דידוע מדות משה ואהרן הם נצ"ח והו"ד אשר משם יניקת כל הנביאים, ונצח והו"ד נקראים כרובי"ם, וב' פעמים כרו"ב בגימטריא תנ"ו. והנה פרעה הכחיש נבואתם וחשב שהם מכשפים ח"ו, על כן אמר בלשון הזה תנ"ו בגימטריא ב' פעמים כרוב, ואמר לכ"ם, ר"ל כפי מדרגתכם שאתם אומרים שהוא נבואה, תפרסמו משם איזה מופת. וירמוז עוד אמר באיצטגנינות תנ"ו לכם מופת, תנ"ו בגימטריא "תמוז "אב, שאז בעוה"ר יצאו לשאר הגליות עד אשר ירחם הש"י, ורמז להם הגם שתצאו מגלות הנה תנ"ו לכם למופ"ת:

לך אל פרעה וכו' הנה יוצא המימ"ה (**שמות ז טו**). כתב האר"י ז"ל בסוד הכתוב (שמות יא ח) וירדו כל עבדיך אל"ה אל"י. שפרעה פגם באותיות מ"י דאלקים, ונשארו אתוון אל"ה. ופעם פגם באתוון מ"ה, ונשארו אל"י. וז"ש אחר כך וירדו כל עבדיך אל"ה אל"י, עיין שם. בזה יש לפרש הנה יוצא המימ"ה, יוצא חוץ לשיטה באתוון מ"י מ"ה, ובזה ידוקדק הב' ההין תחלה וסוף. ועל פי פשוטו המימ"ה, על דרך שאמרו רז"ל (ב"ר פס"ח ח') ישובו רשעים לשאולה (תהלים ט יח), לאמבטי התחתונה שבשאול, דזה יורה ב' הפעולות הלמ"ד והה"א. ככה בכאן ב' ההין יורה לאמצעות ותוכיות המי"ם, שהיה יוצא לשם לפנות בתוך עומק המים שלא ירגישו, כי עשה את עצמו אלקי באומרו שאינו צריך לנקביו כמו שאמרו רז"ל (שמו"ר פ"ט ח'):

ויפן פרעה ויבא אל ביתו (**שמות ז כג**). תרגום יונתן מפרש ויפן פרעה ועבד צורכיה. מפרש ויפ"ן מלשון הנפנה לנקביו. אבל לא ידענו הענין מה יוציא לנו מהסיפור הלזה. ואחשבה דהנה אמרו רז"ל (שמו"ר פ"ט ח') לך אל פרעה בבקר הנה יוצא המימה (שמות ו טו), להיות שעשה עצמו אלקי ואמר שאין צריך לנקביו, ויצא בכל בקר אל נילוס ועשה שם צרכיו (עיין מ"ש לעיל). והנה אמר השי"ת למשה שיצא לקראתו שם ונצבת לקראתו, באופן שלא יהיה יכול לעשות צרכיו בפניו, ובין דין לדין נתהווה הויכוח ונתהפכו המים לדם, ונתוודע הדבר ברבים ובאו החרטומים והיה המון עם, ופרעה עודנו עומד שם והעמיד עצמו והשהה נקביו, עד שלא היה יכול להתאפק זמן רב ועשה צורכו בפני רבים. ובזה יצדק ולא שת לבו גם לזאת, מה גם. אך הכוונה למכת הדם, ולגודל הבזיון ובושתו לכל:

במכת דם כה אמר ד' בזאת תדע וכו' (**שמות ז יז**). אומרו במכה זו בזאת תדע. לפי המקובל בכתבי קודש להאר"י ז"ל שמכה זו יוצאה ממלכות דמלכות דקדושה, אמר בזאת תדע, כי ידעת דזאת רמז למלכות, כמד"א (ויקרא טז ג) בזאת יבא אהרן. ויתפרש תד"ע, מלשון ויוד"ע בהם את אנשי סוכות (שופטים ח טז). ור"ל בזא"ת על ידי מדת הזא"ת תווסר, שזאת המדה תכה אותך, ומסיים (שמות ז כג) ויפן פרעה וכו' ולא שת לבו גם לזא"ת: והנה אמר הנה אנכי מכה במטה אשר בידי וכו'. וקשה האיך אמר הנה אנכי מכה וכו', ובאמת לא הכה הוא רק אהרן. וגם למה אמר (נמחק איזה תיבות) אנכ"י ולא הנני מכה וכו'. וגם במטה אשר בידי למה ולא אמר במטה הזה. והנלע"ד שרמז מקום יציאת המכה שהוא מלכו"ת דמלכו"ת בגימטריא תתקצ"ו, והנה רמז בעשייתו הנה אנכי, ר"ל במספר השנים אשר אנכי היום בן פ' שנים, והנני מכה במטה אשר בידי, והנה מצרף מטה אשר ביד משה, ותצרף מספר שנותיו פ', ויעלה לך החשבון תתקצ"ו, מנין מלכו"ת דמלכו"ת: והנה אמר על המי"ם אשר ביאו"ר. הלא היה מספיק שיאמר על מימי היאור, וגם במעשה נאמר על מימי מצרים. והנראה דרמז מקום שנגעה המכה לקומת הקליפה דהיינו כת"ר דנוק' דקליפה, ורמז המי"ם אש"ר ביא"ר, בגימטריא תת"ט מנין אכ"ה כת"ר דנוקב"א. ובזה הרמז יונח גם כן אומרו הנה אנכי מכ"ה, ולא מצינו בציווי הש"י הכאה, רק נטיה. רק רמז שיכה בזה איזה בחינה של הקליפה, ולכך מרומז בגימטריא הנ"ל גם כן אכ"ה, ויפורש עוד אי"ה ענין השינוי:

במדרש (שמו"ר פ"ח ג') א"ל הקב"ה ראה נתתיך וכו' (שמות ז א), א"ל האיך אביא עליו עשר מכות, א"ל ואת המטה הזה תקח בידך (שמות ד יז), א"ר יהודה המטה וכו' ושל סנפרינו"ן היה והיו י' מכות חקוקות עליו נוטריקון דצ"ך עד"ש וכו'. נ"ל פירושן של

הדברים משה אמר האיך אוכל להביא עליו עשר מכות, והנה הוא במספרו מספר י' יותר ממני, וזה מורה ששורשו בקליפה גדול יותר משורשי בקדושה וזה לעומת זה עשה אלקים, א"ל הקב"ה ואת המטה הזה תקח בידך דייקא להשלים היו"ד שהיו חקוקין בו י' אותיות, ודייק שהיה המטה של סנפרינון, שהוא הספי"ר גם כן בגימטריא פרעה, זה מה שנ"ל:

מדרש (שמו"ר פ"ח א') באותו שעה חיה דוד והכל ממך לדרוש וכו'. רצ"ל תוכל לדרוש בזאת כי הפסוק (תהלים ל ד) י"י העלית מן שאול נפשי חייתני וכו', נאמר במזמור שיר חנוכת הבית לדוד (תהלים ל א), והנה נתנבא דוד על זמן חנוכת הבית בימי שלמה, ואיך יאמר אז חייתנ"י וכו', על כרחך לומר שחי אז דוד:

שם (שמו"ר פ"ח א') והקב"ה עתיד להלביש עטרה שלו למלך המשיח, ומהו עטרה של הקב"ה כתם פז, שנאמר (שיר השירים ה יא) ראשו כתם פז כו', וכתיב (תהלים כא ד) תשית לראשו עטרת פז, עכ"ל. נ"ל ענין פז שהוא (חסר איזה תיבות) השם הויה עם אותיות לפניו ולאחריו, שהוא שם טדה"ד לפניו ושם כוז"ו לאחריו, סך מספרם מנין פ"ז, והוא כשתכפול ב' אותיות הראשונות מכל שם על ב' האחרונות, יעלה בידך מספר כת"ר. והנה מה שילביש הש"י למשיח במהרה בימינו גם כן פ"ז, כי הוא סוד מלכות בית דוד כירח יכון עולם (תהלים פט לח), לבנ"ה בגימטריא פ"ז, והמשכילים יבינו וישמחו:

וימלא שבעת ימים וכו' (**שמות ז כה**). כשתמלא שבעה פעמים יום, דהיינו כזה יו"ד ו"ו מ"ם, בגימטריא כתרא דנוקבא. והנה על פי פשוטו יש לדקדק שהצווי בהתראה לפרעה אמר משה הנה אנכי מכה במטה אשר בידי (שמות ז יז), משמע שהוא יהיה המכה במטה שלו ודוקא בהכאה, אחר כך נאמר בצווי מהש"י אמר אל אהרן קח מטך (שמות ז יט), משמע שאהרן יקח מטהו לא מטה משה. ונטה ידך על מימי וכו, ולא נאמר שיכה, ואחר כך בעשיה ויעשו כן משה ואהרן (שמות ז כ), הנה נראה שגם משה עשה איזה דבר, ומה עשה. ואחר כך וירם במטה לשון יחיד, וגם כן לא נאמר וירם המטה, רק במטה. ויך את המים, ולא נצטוה רק לנטות. והנראה דמקודם שהכה רק בהתראת אמר הכאה שכך צוהו הש"י להכות, ואמר שהוא בעצמו יכה היינו להיות אהרן שלוחו, וגם בנותנו לו מטהו הוה שלוחו של אדם כמותו, ובצווי להיות שהיאר הגין על משה לא היה רשאי להכות בעצמו כמו שאמרו רז"ל (שמו"ר פ"ט י'). והנה אמר לו השי"ת שיאמר לאהרן קח מטך, רצ"ל הש"י צוהו להיות שהגין היאור בעדו, גם כן לא יכונה שוב המטה למטהו, רק יזכה בו אהרן ויקנהו בהקנאה בהרמת יד ויכונה למטהו בהגבהה. וז"ש קח באופן שיהיה מטך, שתכוין לקנותו בהגבהה ומשה יכוין להקנות, ונטה ידך.

(ובזה ידוקדק נמי שבהתראה אמר על המים אשר ביאור וכן בעשיה, ובצווי בכאן פרט הפרטים ולא הזכיר היאר. כי הקפיד הש"י שלא הזכיר משה שם היאר, הכל כדי שלא יהיה כפוי טובה), וגם כן שלא יזכיר משה במו פיו ההכאה הקפיד הש"י. ובעשיה נאמר שפיר ויעשו כן משה ואהרן, משה עשה גם כן עשיה שהקנה ומסר המטה לאהרן, ואהרן קנהו בדרכי הקנאה. וז"ש וירם במטה, היינו שהגביהו להקנותו, על כן אמר במטה רצ"ל לזכות במטה, ויך את המים וכו', כי אהרן שמע הציווי בהתראה שמן הצורך להכות, רק בעת הצווי לאהרן אמר הש"י שיעלים משה זה בכדי שלא יהיה כפוי טובה, ומשמיענו זאת התורה איך הש"י מקפיד מאוד שלא יהיה האדם כפוי טובה, זה מה שנ"ל:

במכת צפרדע "**הנה** "**אנכי נג**"**ף** (**שמות ז כז**). בהחשב הף' דאי"ק בכ"ר לת"ת, אזי יעלה החשבון עם הכולל יסוד מלכות דקדושה: כל גבולך בצפרדעים. בהחשב הם' דאי"ק בכ"ר לת"ר, בגימטריא "אכה "מוחי "מלכות "הרשעה עם הכולל:

את כל גבול"**ך** (**שמות ז כז**). במכה הלזו נאמר את כל גבולך. ואמרו במדרש (שמו"ר פ"י ב') שהמכה עשתה שלום ביניהן בענין גבול כוש ומצרים, ונאמר זה דוקא בזאת המכה. כי כל מה שכל אחד העלה בדעתו שזה שייך לגבולו, כשבאה המכה מיסו"ד דקדושה אשר משים שלום (עיין שבת קנ"ב ע"א), איהו שלום ואיהו שלמה מלך שהשלום שלו (שבועות ל"ה ע"ב), והנה לדעת דקליפה נעשה שלום על כל מה שהעלו בדעת"ם הנשפע מדעת דקליפה, הבן הדברים. והבן עוד יסוד דנוק' דקליפה, איהי יותרת הכבד דבתר דעבידת ניאופין יהיבת שיורין לבעלה (זוהר ח"ג רל"א ע"ב), אם כן אין לה גבול. מה שאין כן יסו"ד דנוק' דקדושה, ויעמידה ליעקב לחוק לישראל ברית עולם (תהלים קה י), הוא בבחינת גבול, והבן:

ועתה שלח העז את מקנך וכו' (**שמות ט יט**). יש להתבונן למה יעץ אותו לטובה. ונראה להיות שהמכה יצאה מחסד דמלכות שמים היה בתוכה חסד, על כן החטה והכסמת לא נוכו (שמות ט לב), כי הם מאכל אדם לצורך פרנסה, והזן ומפרנס מכלכל חיים בחסד. (**נמחק** התחלת המאמר)

צפרדע הכתה למוחי מלכות הרשעה כנודע, על כן היתה צפרדע דייקא צפו"ר שיש בה דיעה (תנדב"א רבה פ"ז), כי הוכו המוחין שבראש מקום הדעת. הנך רואה שהכאת הראש מלכות הרשעה, היה בהכרח להיות על ידי דבר שיש בו דעת, והנה בהגיע תור מפלת בבל הרשעה שהוא גם כן סוד הראש של מלכות הרשעה, כמ"ש לו דניאל (ב לח) אנת הוא רישא דדהבא. והנה על חנניא מישאל ועזריה נאמר עליהם (דניאל א יז) והילדים האלה נתן להם אלקים מד"ע והשכל, וכיון שהיה בהם כל כך דיעה, היו

מוכנים להכניע מוחין שבראש מלכותא חייבתא היא בבל הרשעה. והנה נבוכדנצר עשה אנדרטא לכבוד מלכותו (עיין תוספות פסחים נ"ג ע"ב ד"ה מה), והם ביזוהו ולא השתחוו ומסרו את עצמם על הדבר, ביודעם מי שיש בו דעת מוכן להפיל את מוחו מלכות הרשעה. ואם כן לפי זה דברי המדרש שבכאן (שמו"ר פ"י ב') אתיין כפשוטו, נשאו קל וחומר מצפרדעים מה צפרדעים שיש בהם דעת קטן וקל, על ידם הוכו מוחי מלכות הרשעה, מכל שכן על ידינו שאנחנו משכילים בכל מדע. וגם לדעת הש"ס (פסחים נ"ג ע"ב) ניחא שנשאו קל וחומר מה שהצפרדעים שלא נצטוו על קידוש השם, אף על פי כן כיון שיש בהם דיעה הוכה על ידם מלכות הרשעה בראש, מכל שכן על ידינו שאנחנו מצווים על קידוש השם:

והיה דם בכל ארץ מצרים ובעצים ובאבנים (**שמות ז יט**). מתרגמינן במאני אעא וכו'. כי היו עובדים לנילוס באמרם שהוא אלוק, והנה לא נלקו רק המים שהיה בכלי עץ ואבן שהיו דומם וצומח, כי הדומם והצומח משקה הנילוס וממנו מגדל, ונלקה בכוחו ית"ש להורות שהש"י מושל עליו, אבל המים שהיה בכלי עצם שהוא מן החי, לא נלקו בשעת הליקוי, להורות כי נילוס אינו אלוק ואינו פועל כלום אל החיים, רק אל הדומם והצומח וזה בכוחו ית"ש:

התפאר עלי למתי וכו' (**שמות ח ה**). מתרגמינן שאל לך גבורא והב לך זמן לאימתי וכו'. עקבותיו לא נודעו האיך מפרש זה בפסוק. ונראה דהנה יש להתבונן למה דוקא בזאת המכה אמר משה שיגביל לו זמן הסרת המכה. ונראה דהנה מכה זו יצאה מיסוד דמלכות דקדושה, אשר בה גם כן הכרעה כמו במדת תפארת, והנה יש בזה סוד חס"ד וגבור"ה כמו בתפארת, על כן שירת הצפרד"ע הוא באנו "באש "ובמים (תהלים סו יב) חסד וגבורה. והנה הגבורה הוא צמצום וגבול, והחסד הוא בלי גבול, על כן משה רצה שיתפלל תיכף בלי הגבלה, רק למתי אעתיר ל"ך, מה שנוגע אליך יהיה בבחינת גבול לזמן, כי רצה משה שחלק הגבורה ישאר בפרעה וחלק החסד בו. וז"ש התפאר עלי גזור שאעשה כמדת התפארת גבול ובלי גבול, היינו למתי אעתיר לך. הנה אעתיר תיכף בלי גבול, רק יהיה בגבול אימתי יגיע לך הרווחה. וזה שתרגם שאל ל"ך גבורה והב לך זמן, והבן הדבר:

ושמתי פד"ת בין עמי וכו' (**שמות ח יט**). מתרגמינן ואשוי פורקן לעמי ועל עמך אייתי מחא. ויש לפרש דהכי מפרש לקרא ושמתי פד"ת אותיות פדת, אקבע אותם בין עמי ובין עמך, היינו (חסר איזה תיבות) נקראים לפניהם ולאחריהם, לעמי יהיו נקראים פד"ת, ולעמך יהיו נקראים לשון להדו"ף:

במדרש (**שמו"ר פי"א ב'**) **ושמתי פד"ת בין עמי**. מלמד שהיו ישראל ראוים ללקות בזו המכה, ונתן הקב"ה פדיונם המצרים, עכ"ל. אפשר לומר להיות המכה הזאת יצאה מנצח דמלכות דקדושה, ובהאבק המלאך עם יעקב נפגם ההוד ובהדי הוצא לקי כרבא (ב"ק צ"ב ע"א), על כן יצאה המכה מנצח דמלכות היה ח"ו מוכן ללקות. ואם תקשה לפי זה ביותר היה חשש במכת כינים שיצאה מהוד דמלכות, אפשר לומר להיות מכת כינים נעשה על ידי משה ואהרן, ממילא בודאי הגין זכותם שהם היו בבחינת נצ"ח והו"ד, אבל המכה הזה לא עשו משה ואהרן שום פעולה:

שם (שמו"ר פי"א ד') ולא ימות מכל לבני ישראל דב"ר (שמות ט ד). מהו דבר, אפילו בהמה שהיתה ביד גוי, והיה לו לישראל תרעומת עליה שיש לו חלק בה היתה ניצלת, ובכך ידעו דינין של ישראל, עכ"ל. המכה הזאת יצאה מתפארת דמלכות, ותפארת נקרא משפ"ט, על כן נתוודע להם בכך המשפט והדין:

שם (שמו"ר פי"א ה') נס גדול נעשה בשחין וכו', והחזיקו ידיו של משה מלא חפן שלו וכו' (שמות ט ח). נעשה זה הנס דוקא במכה זו שיצאה מגבורה דמלכות ובה בחינת הצמצום, כי צמצום וגבול הוא בגבורה, על כן נתצמצם הפיח כבשן בידי משה:

ויאמרו כו' אצבע אלקים הוא (**שמות ח טו**). לפי מ"ש לעיל שפרעה היה מסתפק במציאות הנבואה שהוא מנצ"ח הו"ד בחינת מש"ה ואהר"ן, (עיין מ"ש לעיל בפסוק (שמות ז ט) תנ"ו לכם מופת), והנה ר"ל שבמכה להיותה יוצאת מבחינת הו"ד דמלכות דקדושה (עיין בכוונת האר"י ז"ל בהגדה), הכירו ואמרו אצב"ע אלקים, אצב"ע בגימטריא נצ"ח הו"ד:

כי בפעם הזאת אני שולח את כל מגפותי וכו' (**שמות ט יד**). כבר ידעת מ"ש רש"י ז"ל מכאן שמכת בכורות וכו'. והנה דברי רש"י תמוהים. והמהרש"א ז"ל כתב שצריך לומר שמכת ברד, ונמשך הטעות מר"ת שמ"ב, עיין שם וכן נראה. אך אף על פי כן צריך עיון, דהרי במושלם אמרו רז"ל (עיין רש"י שמות ט יד ד"ה את) שמכת בכורות שקולה, דמשום הכי היה בה ההתראה ראשונה, (הן אמת שלדברי חכמי האמת בכוונת האר"י ז"ל יש לתרץ הענין, כי הנה מכת ברד יצאת מחסד דמלכות דקדושה, והחסד הוא ברא בוכרא בכל מקום ראשון לז' ימי הבנין, על כן הוא שקול נגד כל המכות הקודמים שיצאו מבחינת גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות דמלכות דקדושה, ומכת בכורות יצאת מכתר דמלכות דקדושה, והכתר כולל כולם, על כן המכה הזו כוללת הכל ושקולה ככולם. וגם בענין ההכאה לקליפה, שמכת בר"ד הכתה לתפארת שבקליפה, וכבר ידעת שתפארת כולל כל הגוף בקצוותיו, ומכת בכורות הכתה לג' רישין שבזעיר

אנפין דקליפה וכולל כל הגוף והמוח, והבן. אך לפי הפשט לא נדע). ומה שנ"ל לפי פשוטו להיות שבמכת בר"ד היו כלולים כל המכות שיבואו אחר כך, דהיינו "ארבה "חשך "בכורות, כי הנה מעין ארב"ה היה שאכל את כל עשב הארץ (שמות י טו), והברד גם כן הכה כל עץ השדה והתבואות (שמות ט כה), ומעין חשך כי היה חשך מהעננים הגדולים, וגם כן לא קמו איש מתחתיו שנתייראו לצאת חוץ שלא יכם הברד, ומעין מיתת בכורות בכאן גם כן מתו כמה וכמה אשר היו בשדה וירד עליהם הברד כמבואר בכתוב. והנה תמצא גם כן בכל המכות שבאו אחר כך, שכל מכה היתה כלולה מהמכות שלאחריה, והנה מכת ברד בודאי שייכה למכת ארבה כנ"ל ששניהם השחיתו יבול השדה, וארבה היה כלול מחשך כמאמר הכתוב (שמות י טו) ויכס את עין כל הארץ ותחשך הארץ, וחשך היה כלול ממיתת בכורות, שבכאן היה גם כן דמיון מיתה לא ראו איש את אחיו ולא קמו איש מתחתיו (שמות י כג), כמו המת שאינו מתנענע ואינו רואה, וגם בלא זה סומא חשוב כמת (נדרים ס"ד ע"ב). נמצא אפילו אם תאמר שלא נמצא במכת ברד כל המכות כולם שבאו אחר כך, כי לא נמצא כל כך זכרם בפסוק, אף על פי כן בעל כרחך נראה שהיו כולם במציאות, כיון שהיה כלול מארבה, וארבה היה כלול מחשך, וחשך מבכורות, מה שאין כן בכורות היתה קשה נגד כל המכות, נ"ל:

כי בפעם הזאת וכו' אל לב"ך (**שמות ט יד**). אומרו אל לבך, מה שאין כן בכל המכות. נבין הדבר על פי מ"ש לעיל בשם האר"י ז"ל שמכת ברד הכתה לתפארת שבקליפה, והתפארת נקרא ל"ב. ותבין מ"ש אחר כך (שמות ט טז) ואולם בעבור זאת העמדתיך. אומרו ואול"ם, מה שאין כן בכל המכות. הוא על פי מה שאמרו רז"ל (שבת ל"א ע"ב) שהרשעים לב"ם בריא להם כאול"ם (תהלים עג ד) ובפתאום יבא אידם. ותראה שבמכת ברד שנגעה עד לב"ו אמר י"י הצדיק ואני ועמי הרשעים שמחזיקים את לבם כאולם, ותדע שאמר (שמות ט טז) ואולם וכו' בעבור הראותך את כח"י, כח נקרא החס"ד כמד"א (שמות טו ו) ימינך ד' נאדרי בכ"ח, והנה במכה ברד שנגעה עד לבו שהיה בריא אולם, היה על ידי החסד דמלכות דקדושה כמ"ש לעיל, והבן:

עודך מסתולל בעמי (**שמות ט יז**). כבר כתבנו כמה פעמים עו"ד הוא היסו"ד שהוא עודף על הגוף, וגם כן עו"ד בגימטריא יסו"ד. והנה הגם שכבר הוכה היסוד דקליפה במכת ערוב, עם כל זה כיון שלא נגעה המכה עד הל"ב שהוא עיקר הגוף ושם יסוד הנעלם כנודע, הגם שלא היה כח ביסוד לפעול, עם כל זה היה מסתולל מלשון (שבת ס"ה ע"א) נשים המסוללת זו בזו שהוא ענין חיפוף בלבד. וז"ש עוד"ך, היינו יסו"ד שלך דקליפה, עדיין מסתולל ומתחופף כיון שלא נגעה המכה עד הלב תפארת, ששם יסוד

הנעלם עיקר הגוף כנודע. וכאשר באה מכת ברד אמר י"י הצדי"ק (שמות ט כז) יסו"ד צדיק והבן, ויהי רצון שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו:

ואשר לא שם לב"ו (**שמות ט כא**). אינו דבר והפוכו. ולפי דברינו הנ"ל תבין:

ויאמר י"י אל משה כבד ל"ב פרעה כו' (**שמות ז יד**). יש לפרש דהנה הנפש משכנה בכב"ד שהוא כולו דם, כי הדם הוא הנפש, והרוח משכנו בלב. והנה בל"ב שיש ב' חללים חלל הימיני מלא רוח, שם משכן היצר טוב לב חכם לימינו (קהלת י ב). ובחלל השמאלי מלא דם, שם משכן היצר הרע לב כסיל לשמאלו. והנה ולאום מלאום יאמץ (בראשית כה כג), כאשר מתגבר היצר טוב על היצר הרע, מתפשט הרוח שבחלל הימיני גם בחלל השמאלי לאט לאט, עד כי ויגרשהו וילך שמגרש כל הדם שבחלל השמאלי, ונתהווה ב' פעמים רו"ח והוא השם החותך חיים לכל ח"י חת"ך. ובהיפוך ח"ו מגרש הרוח שבחלל הימיני, ומתפשט הד"ם בב' החללים ונתהווה פ"ח יוקשים (תהלים קכד ז), ואז האדם קשה עורף לגמרי כי התאווה נתגברה לאין משער, ואז נקרא הל"ב משכן הרוח בשם כב"ד, שהוא גם כן מלא דם כמו הכב"ד. וז"ש כבד ל"ב פרעה, ל"ב פרעה נתהווה כמו הכב"ד מלא דם, על כן מאן וכו':

ויתפרש עוד כבד לב פרעה מאן לשלח העם (**שמות ז יד**). היינו יש לו טבע הכב"ד, כי כל מין בשר מתגדל על ידי האור ומתעבה, דהיינו כל שהוא גדול כזית, על ידי בישול האור יוצא חוץ מגבולו ומשטחו, ומתגדל ומתעבה ביותר והוא לפי שמתרכך. מה שאין כן בשר הכבד אדרבא על ידי האור מתקשה ביותר ממה שהיה חי, (ועיין במדרש בפרשת בא (שמו"ר פי"ג ג') ככבד הזה שהיא מתבשלת שנית וארטסית נכנס בתוכה וכו', היינו קושי כמ"ש המתנות כהונה). וירצה לפי זה כבד לב פרעה, נעשה ככבד שלא נתרכך על ידי האור, ודברי הקב"ה הם כה דברי כאש נאום ד' (ירמיה כג כט), והוא נעשה ככבד שלא נתרכך, על כן מאן לשלח העם ככבד שאינו יוצא משטחו רק נשאר על מעמדו, כי זה טבעו ביצירה להגביל הדם, כך פרעה מאן לשלח וכו' ומגבילם בגבולו לבל ישלחם. ומזה הדבר היינו מהמדרש הנ"ל, נלמד גם כן תוכחת מוסר לאותן האנשים החטאים בנפשותם והקילו לעצמן לאכול אווזות הלעוטות, הנה חוץ לזה שכבר צווחו קמאי דקמאי להחרים על זה, אבל דבר חדש אני רואה טריפות דאורייתא דבר שלא שיערו כת הקודמים, דהנה זה דבר ברור שאווזא הלעוטה אם לא ימהרו לשוחטה במשך ימי לעיטתה, דהיינו ג' שבועות או יותר תמות כרגע, ומאין יהיה זה. אבל ראיתי כי האווזות האלו הכבד שלהם משונה ומתלבנת כולה, וגם היא ניתכת על ידי האור כשומן, וגם מתגדלת שלא כטבע הנהוג בכבד כאשר אתה רואה במדרש הנ"ל. וזה בא להאווזות

הללו להיות הכבד תנור הגוף, לבשל המאכל ולצמצם הדם הנשאר אחר שישלח אל איברי הגוף וזה מלאכתו כל היום, והנה כל דבר שמעמיסים על איזה יצירה בעולם יותר מכוחו ומלאכתו, הנה יחלש ויתבטל כוחו לגמרי, כן הוא בענין הזה שמלעיטין האווזות והכבד המבשל מעמיסין עליו יתר על כוחו לבשל, הנה יחלש הכבד וימות כי יתבטל ממלאכתו לגמרי, ויתהווה נימוקות הכבד וישוב ללובן כמו המת, כי יתהפך הדם ללובן, על כרחך ימות הבעל חי כי נימוק הכבד והיא טריפות גמורה, על כן שומר נפשו ירחק מזה. ציינתי למשמרת לאות וכו':

בא

ויאמר ד' אל משה בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו וכו' (**שמות י א**). הנה הקושיא מפורסמת שלא נזכר בדברי הש"י כלל ממכת הארבה. ולפי מ"ש לעיל שמכת "ברד וארבה היו בענין אחד להשחית יבול השדה, וזה שרמז הש"י הנני שולח את כל מגפותי וכו' (שמות ט יד), שכל המכות הסמוכים יהיו כלולים זה מזה, וכיון שבכאן לא נזכר בדברי הש"י איזה מכה יביא, וכבר ידע משה שהמכה הסמוכה לברד תהיה נוספת בריבוי על מכת הברד ומעניינה, מזה שפט שהיא מכת ארב"ה לשון נופל על לשון כמו ששפט בנחש נחשת (ב"ר פל"א ח'). ועוד רמז לו הש"י בלשון למען תספר באזני בנ"ך (שמות י ב), שכנגד ארבעה בנים דברה תורה (הגדה של פסח), וד' פעמים ב"ן בגימטריא ארב"ה. והא דלא אמר לו הש"י בפירוש, להורות שענין הסיפור בהכרח הוא לפרש דברים הסתומים היוצאים מחסר ויתיר ומדרשות הכתובים, כמו שדרש משה מדבר הלמד מענינו מכת הארבה:

כי אנ"י הכבדתי את לב"ו (**שמות י א**). שכבר הוכה הלב במכת הברד, ואם כן ענין הכבדה היא שלא כטבע, רק כי אני הכבדתי:

ולמען תספר באזני בנך (**שמות י ב**). לא אמר תספר לבנ"ך, רק "באזני "בנך דבר שיכנוס באזניו, לאסמוכי אקראי שיהיה לו לזכרון, ונלמד מהענין הזה שהוצרך אדונינו משה להבין דבר מתוך דבר:

כי אם מאן אתה לשלח וכו' ארב"ה בגבולך (**שמות י ד**). אמר בזאת המכה בגבולך, והלא כל המכות היו רק בגבול מצרים. אך הוא לדעתי להיות שהמכה הזאת יצאת מבינה דמלכות דקדושה, והכתה לגבורת הזכר דקליפה כנודע, וכבר ידעת כי צמצום וגבול הוא ממדת הגבורה, והנה בבחינת צמצום הלזה דגבורת הקליפה, צמצם פרעה את העם ומיאן לשלחם. וז"ש כי אם מאן לשלח וכו' הנני מביא מחר ארבה בגבולך,

לאותה הבחינה שאתה מגביל בה ומצמצם על ידה שלא לשלח. וזה שלא תמצא לשון מיאון רק באותה מכה, ובמכת דב"ר שהכתה להוד דקליפת הזכר, שהוא ענף הגבורה שבה הצמצום והמיאון, והבן. וזה שתמצא הנני"י מבי"א מח"ר ארב"ה, ס"ת בגימטריא גבור"ה, ור"ת בגימטריא אלקי"ם. מרמז לבינה דמלכות דקדושה שעל ידה היה המכה, ועיין בכוונת בסוד ב"ן דאלקי"ם:

וכסה את עין הארץ ולא יוכל לראות וכו' (**שמות י ה**). על פי הפשט צריכין אנו לומר כפירוש רש"י דמקרא קצר הוא, והכוונה שלא יוכל הרואה לראות. אבל יתכן לומר "עין "הארץ, הכוונה על השר המנהיג את הארץ, כמד"א על השר והמורה דרך והיית לנו לעינים (במדבר י לא), וכן הוא אומר על הסנהדרין עיני העדה (במדבר טו כד). ואמר שיכסה המכה הזאת את השר המנהיג, שיסירו ממשלתו שהנהיג בגבורה. וממילא יצדק כפשוטו ולא יוכל לראות וכו', דקאי על "עין "הארץ הנזכר, שאותו עי"ן האר"ץ לא יוכל לראות וכו', נ"ל:

ויושב וכו' ויאמר אליהם לכו עבדו את י"י אלקיכם (**שמות י ח**). הנה במכת "חשך לא אמר רק לכו עבדו את את ד' (שמות י כד). ונ"ל להיות כי פרעה אצטגנין גדול היה, וידע באיצטגנינות מהיכן באה כל מכה. והנה מכת "ארבה שהיתה על ידי בינה דמלכות, וכבר ידעת בינה הוא הויה בניקוד אלקים (בכל בחינה) אמר ה' אלקיכם, על כן אמר מי ומי ההולכים, אין צריך לילך רק אנשים שיודעין "בינה, ובינה נקראת מ"י כנודע. והנה תמצא שממכה זו נתן מעט בינה גם לעובדי מצרים לשלחם, וגם פרעה רצה לשלח הגברים, כל זה משמיענו התורה להורות כיון שבא זמן הארת בינה, ניתוסף בינה לכל אחד. מה שאין כן חשך היה על ידי החכמה, אמר הויה סתם, והבן:

לא ראו וכו' ולכל בני ישראל היה אור במושבותם (**שמות י כג**). צריך להבין תיבת היה מיותר. גם תיבת במושבותם איני יודע מה מלמדינו. והנראה דמשמיענו דתיבת היה משמע שנתהווה להם אור חדש ביתר שאת מהאור הטבעי, דהנה טבע הבריאה להיות בכל מקום אור, וכשנגזר להיות חשך במקום ששם המצרים, אזי נדחה האור משם ולהיכן הלך, הלך למקום ישראל וניתוסף על האור הטבעי שבמקומם, על כן היה להם האור ביתר שאת. וז"ש ולכל בני ישראל היה מחדש אור במושבותם, ר"ל עם המושבות, שמע מינה שהאור נתהוה מהמושבות, שמע מינה:

(**שמות** י ב) למען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר "התעללתי במצרים ואת אותותי אשר שמתי בם. התעללתי מלשון עולל. כביכול היה זעיר אנפין בבבחינת קטנות, וכרגע נעשו האותיות, היינו מוחין דגדלות שני אפילו קודם הקטנות, כנודע מכתבי האר"י ז"ל

סוד החפזון, וידעתם כי אני ד' הכל יכול לעשות ולהוות כל הויות כרצונו שלא כטבע, הבן הענין. וכבר ידעת דמכה זו יצאה "מבינה דמלכות, ולהיות המוחין דגדלות באים מבינה העליונה, ולהיות המכה הזו באת "מבינה (הגם שהיא "בינה דמלכות, עם כל זה שם "בינה הוא רמז הש"י זה במכה זו, והבן). ובזה יונח לנו בפסוק למען תספר באזני בנך ובן בנך, למה הזכיר גם בן בנך, הלא בן בנו אביו יספר לו. אך הוא הנרצה לספר לבנו שהוא גדול, ולבן בנו שהוא קטן, שזה יורה על גודל הנס שהיה גדלות קודם קטנות. והוא הנרצה בתרגום דתשתעי קדם ברך ובר ברך ית ניסין דעבדית במצרים, דזה העיקר הנס כמ"ש האר"י ז"ל גדלות קודם קטנות, והבן:

וירצה עוד למען תספר וכו' התעללתי וכו' (**שמות י ב**). מלשון נראה בעליל (ר"ה כ"א ע"ב), היינו בגילוי. דכבר כתבנו במקום אחר את אשר כתבו הראשונים דמכת בכורות היתה בליל ה' אחר חצות שאז היה ממשלת מאדים, ושעה שקודם חצות הוא ממשלת צדק. וכתבנו במקום אחר דנרמז בתורה דהתגלות הש"י במצרים להכות הבכורים היה קודם חצות בממשלת צדק, וההכאה לבכורות היה אחר חצות בממשלת מאדים, דהנה מזל צדק ממונה על החיים, ומאדים על מיתה והריגה ושפיכות דם. והנה רצה הש"י להרוג את המצריים בממשלות מאדים כח ס"מ המקטרג האחרון שר אדום, כי ליל שמורים הוא לדרתם לעתיד (שמות יב מב), והוא המשתתף בכל הגליות, גם בגלות מצרים הק"ל נשמע בית וכו' (בראשית מה טז). אך דבזה יאמרו המצריים וגם הרשעים מערב רב שזה הוא שפיטת המזל, על כן היתה ההכנה כביכול מהש"י להרוג בכוריהם במזל צדק שהוא שופט לחיים, והנה הורה בזה שידוד המזל, ואם כן נתוודע לנו ב' עניינים. א', שידוד המזלות, שזאת הוראת הגילוי שנתגלה הש"י להמיתם היפך הוראת המזל. והב', ההכאה במזל מאדים, שהוא הוראה על העתיד. וזה יאמר למען תספר וכו' את אשר "התעללתי, משלון גילוי, הוראה א'. ואת אותותי אשר שמתי בם, הוא הוראה ב', והבן כי קצרתי:

במדרש החודש הזה לכם. לקיים מה שנאמר בי מלכים ימלוכו. כבר נדפס בספר בני ישששכר בפרשת החודש מאמר ב':

(**מועתק** מספר בני ישששכר)[במדרש (שמו"ר פט"ו י"ג) החודש הזה לכם (שמות יב ב). לקיים מה שנאמר (משלי ח טו) בי מלכים ימלוכו, עד כאן. והוא תמוה. ונראה לפרש על פי מה שמצאתי בשם הרב המקובל מה"ר יואל בעל שם זלה"ה, על מה שנמצא במדרש על פסוק (תהלים קלט יא) אמרתי אך חשך ישופני וכו', הפסוק הזה מדבר ביאשיהו המלך, כשמצא הפסוק (דברים כח לו) יולך ד' אותך ואת מלכך, אמר ח"ו

חשך ישופני שתפסוק המלכות ממני, חזר ואמר לילה אור בעדני. מי שהאיר לישראל במצרים ועל הים שנאמר (שמות יד כ) ויאר את הלילה, הוא יאיר מלכותי ואני רואה בן בני תופסק המלכות בימיו, עד כאן. הנה המדרש הזה תמוה מאד ויש לדקדק בו טובא. א', למה היה סובר יאשיהו שתופסק המלכות ממנו, הלא היה צדיק גמור רוח אפינו וכו', ומי חשיד קוב"ה. ב', קשה מ"ש מי שהאיר לישראל במצרים ועל הים וכו', ומה ענין זה לזה. ג', מ"ש ואני רואה בן בני תופסק וכו', ומי הגיד לו זאת, ואם היה צופה ברוח הקודש, אם כן בתחלה מה קסבר. ד', למה כינה הפסק המלכות בחוש"ך. ואמר על זה הרב המקובל הנ"ל, דאיתא במדרש (שמו"ר פט"ו כ"ו) כירח יכון עולם (תהלים פט לח), שמלכות בית דוד נמשלים ללבנה, מה לבנה נוספת עד ט"ו יום, כך ממשלת ישראל מן אברהם עד שלמה ט"ו דורות, ומה לבנה מט"ו ואילך מתחסר אורה, כך מן רחבעם עד צדקיהו ט"ו, וכיון שבא צדקיהו נעשה חושך ואת עיני צדקיהו עור (מלכים ב' כה ז). והקשה בעל יפה תואר בשלמא לענין מעלה, שפיר קאמר מאברהם עד שלמה ט"ו דורות, לאפוקי מרחבעם עד צדקיהו י"ז מלכים. והגאון בעל ברכת שמואל מיישב הקושיא, שישראל נדמו לחודש שבו יצאו ישראל ממצרים. [הגה"ה ולי נראה שמלכות בית דוד הבא מן יהודה נדמה לחודש ניסן, להיות על פי סדר הדגלים הנה יהודה הוא הראשון בענין החדש הראשון, וידוע הענין יהודה בשבטי ישראל ראש וראשון, כמו ניסן בזמן ראש וראשון]:

ואמרו החדש היו בו ימים יותר, מפני שהלילה שבו יצאו ישראל ממצרים, והלילה שהיו אצל הים, היו מאירים כיום, על ידי זה יתרים בחוד"ש הז"ה ב' ימים. ואם כן לפי זה שפיר היה סובר יאשיהו שתופסק המלכות בימיו, כיון שהוא היה דור ט"ו מרחבעם. לזה אמר אך חשך ישופני, ר"ל שהיה סובר שח"ו בימיו יהיה החשך הגמור סוף מיעוט הלבנה. חזר ואמר ולילה אור בעדני, מי שהאיר לישראל במצרים ועל הים, הוא יאיר מלכותי (כיון שנתוספו בחדש הזה ב' ימים), ואני רואה בן בני תופסק המלכות כי יהיה דור הי"ז, עד כאן דברי הרב המקובל מה"ר יואל הנ"ל:

ולפי זה יתפרש דברי המדרש הנ"ל בטוב טעם החד"ש הזה לכם. הוקשה לו כפל ההי"ן, היה לו לומר (חדש הזה או) החדש זה. וגם תיבת לכם מיות"ר. זה שדרש לקיים מה שנאמר בי מלכים ימלוכו, על כן נכתב הז"ה בגימטריא י"ז, שהחדש הזה יהיה בו החלק הב' י"ז ימים, והוא לכם לצרכיכם לאריכות המלכות, (גם לכ"ם אתוון מל"ך) שלא תופסק המלכות בימי יאשי"ה. והנה הוספת הימים האלה לא היו הוספת ימים שלמים, רק י"ב שעות הלילה נתהוו לימים, וכל עיקר הוראת המלוכה הוא נמשך אחר י"ב שעות

היום, דכתיב במלך (דברים יז יח) וכתב לו וכו' (דברים יז יט) וקרא בו כל ימי חייו (ימי דייקא), למען יאריך (ימים דייקא) כי עיקר הלימוד הוא ביום. על כן התורה אומרת ב"י מלכים ימלוכו, שהמלכים נמנים רק לי"ב שעות היום, להיות היום הוא זמן הלימוד, מה שאין כן הלילה לא אברי אלא לשינתא (עירובין ס"ה ע"א). והנה על מה עשה ד' ככה שרמז חוסר המלוכה מדור אל דור בי"ז ימים בתיבת הזה כנ"ל, הוא הוראה לעתיד וירא אלקים את האור כי טוב (בראשית א ד), נגנז לצדיקים לעתיד לבא (ב"ר פי"ב ו'), כן במלוכה נגנז הטוב. ובמהרה בימינו כאשר יתגלה הטו"ב הגנוז אור שנברא ששת ימי בראשית מה רב טובך אשר צפנת ליראיך (תהלים לא כ), והנה האור הזה לא יהיה לו מיעוט לעולם, כן לא תתמעט עוד המלוכה מזרע דוד בשום אופן, זה מ"ש (יחזקאל לז כה) ועבדי דוד נשיא עליהם לעולם]. (עד כאן מספר בני יששכר):

ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה (**שמות יב יב**). הנה אפילו הדיבור לא נתגלה למשה במצרים, וכאן כביכול הש"י בעצמו ובכבודו נתגלה במצרים. והנה אמרו רז"ל (נזיר כ"ג ע"ב) גדולה עבירה לשמה וכו', והנה סגולת המצוה לעורר הטוב, וסגולת העבירה לעורר רע, אך בעבירה לשמה הנה תתעורר הדין, אבל הדין הוא על שונאי ישראל והוא לטובת ישראל, וכביכול הבורא ית"ש אשר קדשנו "במצותיו, רצ"ל מצות שלו שהוא בעצמו מקיים אותן המצות, אמר "ועברתי בארץ מצרים, לא אמר וארד וכיוצא, רק "ועברתי כביכול עבירה לשמה, ועל ידי זה הדין על ראש רשעים יחול והכיתי כל בכור וכו' ובכל אלקי מצרים אעשה שפטים:

מדרש (שמו"ר פי"ג ד') ולמען תספר באזני בנך (שמות י ב). גלה הקב"ה למשה מה מכה יביא עליהן, וכתב משה ברמז ולמען תספר באזני בנך זו מדת הארבה, כמא דתימא (יואל א ג) עליה לבניכם ספרו, עכ"ל. והנה הדבר סתום וחתום, וכי סלקא דעתך אשר משה ישנה ח"ו ממאמרו ית"ש ויכתוב ברמז. וגם מה הוא הרמז. אך הוא גילה הקב"ה למשה מה מכה יביא עליהן, לא אמר איזה מכה יביא, רק מה מכה וכו' היינו מאיזה בחינה, וכבר הגיע זמן יציאת המכה מבינה דמלכות, "ובינה הוא בחינת מבין דבר מתוך דבר, וכתבה משה (בציווייו ית"ש) ברמז למען תספר באזני בנך וכו', וכנגד ארבעה בנים דיברה תורה (הגדה של פסח), וד' פעמים ב"ן בגימטריא "ארבה, וכן הוא ביואל במכת ארבה עליה לבניכם ספרו, ובניכם לבניהם ובניהם לדור אחר, הרי הם ד' דורות ד' פעמים ב"ן גימטריא "ארבה, והדבר הזה עמוק בחכמה הורה הש"י בזה שסיפור לבנים בכל דור מוכרח להיות הבנת דבר מתוך דבר, כי בהתבונן בכל פעם ימצא ענין חדש מפלאות

תמים דעים ויבין דבר מתוך דבר, ונרמז הדבר במכה זו שיצאה מבינה הוא בחינת הבנת דבר מתוך דבר:

וינח בכל גבול מצרים (**שמות י יד**). במכת ארבה "וינח תרין במסורה. דין. ואירך וינח ביום השביעי (שמות כ יא). אמרו רז"ל שנח הארבה בשבת, והוא נלמד במסורה הלזו וכן כתב בבעל הטורים. אבל יש להתבונן למה דוקא המכה הלזו שבתה ביום השביעי, ואי משום שהוא בעל חי, הרי הצפרדע וכינים וערוב גם כן בעלי חיים. אך להיות שהמכה הזו יצתה מבינה דמלכות, ("ובינה הוא סוד "שבת עליון סוד היובל, הגם שכאן מדבר רק מבינה דמלכות, עם כל זה בכל בחינה מכל פרצוף יש בכל ספירה דוגמתה), על כן נתן הקב"ה בינה יתירה באותה בחינה ותנח ביום השביעי. ויצדק לפי זה ואחריו לא יהיה כן, וביואל כתיב (יואל ב ב) וכמוהו לא נהיה מן העולם. כי אותו של יואל לא שבת בשבת, נ"ל מה שנאמר בכאן ואחריו לא יהיה כן, בבינה יתירה כמוהו:

"**חשך אפילה** (**שמות י כב**). נמסר לית. רצ"ל ברמז שאין בעולם החשך הזה, כי החשך הזה היה מחשך של גיהנם (שמו"ר פי"ד ב'), שלח חשך ויחשיך (תהלים קה כח), מה שאין כן חשך של לילה הוא העדר אור:

ויושב (**שמות י ח**). על ידי שליח, ולא פירש מי. ויגרש אותם (שמות י יא) , ולא פירש מי המגרש. אך הוא לפי מ"ש לעיל שאמר משה הנני מביא מחר "ארבה "בגבולך (שמות י ד), אמר לשון גבול וצמצום הבא ממדת הגבורה, כי עדיין לא הוכתה מדת הגבורה דמרכבה טמאה עד בא מכת "הארבה, הנה על ידי המדה הזאת היתה ההשבה והגירוש, כי ההשבה והגירוש הוא צמצום ממקום למקום דווקא במקום זה ולא במקום אחר. והיינו "ויושב קאי אדלעיל אמדת הגבול, וכן "ויגרש, נ"ל:

ומשה ואהרן עשו את וכו' (**שמות יא י**). נמסר במסורה תרין. חד ריש פסוק, וחד סוף פסוק. דין ריש פסוק. ואידך ויקחו איש מחתתו וכו' ויעמדו פתח אהל מועד "ומשה "ואהרן (במדבר טז יח) סוף פסוק. למדנו צדקתם להצלת ישראל לעשות המופתים, עמדו בראש והכניסו את עצמם בעובי הקורה. אבל הזקנים הלכו לבסוף ונתייראו, והיו נשמטים אחד אחד. ושם בקרח שידעו כי כלתה אליהם וכו' וידעו כי יתענשו, עמדו לבסוף:

ומצות על מרורים וכו' (**שמות יב ח**). נמסר תרין. דין ואידך ומצות אפה להם ויאכלו (בראשית יט ג). להורות כמו כאן מיירי בפסח, כן שם היה המעשה בפסח. וז"ש (הגדה של פסח) זועמו סדומים ולוהטו באש בפסח, חולץ לוט מהם ומצות אפה בקץ פסח:

י"א פעמים "עדת "ישראל בתורה. הנה אין עדה פחותה מעשרה (מגילה כ"ג ע"ב) , ואין השכינה שורה בפחות מעשרה (סנהדרין ל"ט ע"א), וכשיש עשרה מצטרף עמהן יחודו של עולם, על כן נרמז י"א פעמים "עדת "ישראל, להורות כשיש עדה היינו עשרה יתהוו י"א כביכול:

ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם מן הארץ (**שמות יב לג**). יש להתבונן מהו ותחזק. גם אומרו "למהר, הנה קאי על ישראל המצרים נתחזקו עליהם שימהרו וילכו, והנה סיים "לשלחם הנה קאי על מצרים. אך הוא אמרו הקדמונים הממון הוא גבור שבגבורים, כי יש גבורים עלי ארץ, אשה ושאר תאוות שמתחזקים על האדם, אבל הממון הוא גבור שבגבורים, כי הוא המתחזק ומטה את כל יושבי תבל, וכמ"ש (ב"ב קס"ה ע"א) רובם בגזל. וזה שכתוב ותחזק מצרים על העם "למהר, שנתנו להם מוהר ומתן בכדי לשלחם, היינו בזה נתחזקו עליהם בנותנם להם מתנות שישמעו להם וילכו, וז"ש (עיין ילקו"ש רמז ר"ח) היו רוצים ליטול אחת, היה אומר לו טול שתים:

ולכל בני ישראל (**שמות י כג**). תרין. ולכל בני ישראל היה אור. ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו (שמות יא ז). נלמדין זה מזה, במכת בכורים בלילה ולכל בני ישראל אור, כמ"ש בזהר שהלילה היתה מאירה להם כיום תקופת תמוז, ובזמן מכת חשך הנה הישראל חיפשו בבתי מצרים לראות כספם וזהבם וכליהם כמו שאמרו רז"ל (שמו"ר פי"ד ג'), והגוים לא ראו. והנה מדרך הגוים לגדל הכלבים, כי המה מרגישים גם באישון לילה וחשך בבוא אדם אל הבית, ואז נובח ויודע הבעל הבית שבא איש אל הבית. הנה באה המסורה אשר גם במכת חשך ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו:

מדרש (שמו"ר פי"ג א') ויאמר ד' אל משה בא כו' (שמות י א). ה"ד (משלי כז ג) כובד אבן וכו' (עד סיום המאמר), כד"א (מלאכי ב יז) הוגעתם י"י בדבריכם, הוי וכעס אויל כבד משניהם, עכ"ל. נ"ל דבא לתרץ היאך יצדק כי אני הכבדתי וכו', דכיון שניטלה ממנו הבחירה למה ילקה. ולפי הדרש שדרש בפסוק כובד אבן ניחא, דהנה דרש שהש"י כביכול אומר שאינו יגע מכובד האבן ומנטל החול, וכעס אויל כביכול כאילו מכבידו ומייגעו. ולפי זה הפירוש הוא בכאן כי אני "הכבדתי, רצ"ל כביכול כאילו כבד אני וייגע את לבו, רצ"ל עם לבו הקשה כאילו מייגעני, ונמצא קאי הכבדתי על הש"י, נ"ל:

(**שמו"ר** פי"ג א') דבר אחר "כובד "אבן (משלי כז ג), אמר הקב"ה כבדתי את ישראל וכו', הוי וכעס אויל כבד משניהם, הוי כי אני הכבדתי את לבו (שמות י א). ושיעור הכתוב לפי זה כובד אבן כבדתי את ישראל בשביל שנקראים אבן, כמו אבן שאינו זז ממקומו, כך ישראל אינם זזים מאמונתם, ונטל החול נטלתי ונשאתי אותם בעולם בשביל שנקראים

"חול, מה חול אינו מתערב עם שום דבר, כך ישראל אינם מתערבים עם האומות. הנה המעלות הללו לא הועילו לכבד אותם רק בזמן שעושין רצונו של מקום, אבל כשחטאו והכעיסו במצרים כמו שנאמרה הנבואה לאהרן במצרים, ביקש הקב"ה להשליכן ח"ו רק כדי שלא יאמר פרעה הרשע וכו', כיבד אותם גם כשלא היו עושים רצונו של מקום. וזהו וכעס אויל כבד משניהם, רצ"ל כעס אויל גרם לכבדם יותר משני מעלות שזכר. וזו כי אני הכבדתי את לבו וכו', על ידי לבו כיבדתי את ישראל, וקאי "הכבדתי על ישראל, נ"ל: **והוא** נועל לבו מן התשובה וכו', הוי כי אני הכבדתי וכו'. ולמה פירש הדבר בכאן דייקא. להיות המכה הזו יצאה מבינה דמלכות, ומבינה שבכל פרצוף יש בחינת תשובה, אבל הש"י נעל בפניו, הבן:

מהו הכבדתי, שעשה הקב"ה את לבו ככבד הזה שהיא מתבשלת שניה וארטסיס נכנס בתוכה וכו'. עיין במתנות כהונה שפירש לשון "קושיא, ולא פירש שורש התיבה. ונ"ל שהוא בלשון אשכנז דבר קשה נקרא הארט, והכבד משונה מכל מיני בשר, שכל מיני בשר מתרכך מן האור ומתגדל, מה שאין כן הכבד מתקשה על ידי האור ומתכויץ, עיין מ"ש בפרשת וארא כי שם ביארתי:

ולמען תספר באזני בנך (**שמות י ב**). גילה הקב"ה למשה מה מכה יביא עליהן, וכתב משה ברמז למען תספר באזני בנך זו מכת הארבה, כמה דתימא (יואל א ג) עליה לבניכם ספרו, עכ"ל (שמו"ר פי"ג ד'). הנה יש להתבונן מפני מה עשה משה כזאת לכתוב ברמז מה שנאמר לו מן הש"י. ונ"ל דהנה המטה הזאת יצאה מבינה דמלכות דקדושה כנודע, (והנה בחינת בינה הוא להתבונן דבר מתוך דבר, כי בחינת בינה בעצמו בכל עולם סוד עולם הנסתר. והנה משה סוד הדע"ת לו נתגלה, אבל כשבא לכתוב בכתיבה כתבו ברמז להתבונן דבר מתוך דבר, ונכתב ברמז הבנים כנגד ארבעה בנים דיברה תורה (הגדה של פסח), ד' פעמים ב"ן בגימטריא ארב"ה, ועליה לבניכם ספרו, דסיפור יציאת מצרים צריך להתבונן בכל פעם דבר מתוך דבר, והבן: הנה לדעת המדרש כתבו למשה למכה הזו ללמדה בגזירה שוה דייקא, נ"ל על פי מ"ש במאמר חז"ל בתלמוד (פסחים ס"ח ע"א) ובזוהר עתידין הצדיקים להחיות את המתים, כתיב הכא (זכריה ח ד) ואיש משענתו בידו מרוב ימים, כתיב התם (מלכים ב' ד כט) ושמת משענתי על פני הנער וכו', למה נלמד הדבר בגזירה שוה דייקא, כי מדת גזירה שוה בתורה שבעל פה הוא מכוון נגד מדת רחו"ם שבי"ג מדות (שמות לד ו). והנה תיקנו אנשי כנסת הגדולה (תפלת י"ח) מכלכל חיים בחס"ד, (עין מ"ש בפרשת בראשית שבראשית צמיחות המזון למדו הדשאים קל וחומר (חולין ס' ע"א), נגד מדת אל, חסד אל כל היום (תהלים נב ג)), מחיה מתים

ברחמים רבים, נראה שתחיית המתים מתהווה ברחמים רבים, על כן כשהצדיקים ירצו להחיות המתים, ילמדו גזירה שוה ויעוררו מדת רחו"ם, הנה בכאן משה בתפלתו גרם תחיית המתים, שאפילו המלוחים והמבושלים פרחו לא נשאר ארבה אחד (שמו"ר פי"ג ז'), על כן למד בתחילה גזירה שוה, ודבר נחמד הוא:

כי אם מאן אתה וכו' הנני מביא מחר ארבה בגבולך (**שמות י ד**). ולא בגבול בני חם, עכ"ל (שמו"ר פי"ג ד'). הנה ודאי כל המכות היו רק בגבול מצרים, כי שאר האומות מה חטאו. ויש להתבונן עוד במדרש למה ציין כי אם מאן אתה כו', הלא כל עיקר דרשתו הוא על בגבולך. והנראה דבא לתרץ גם כן אמרו כי אם מא"ן אתה, ובאינך התראות נאמר כי אם אינך משלח וכו'. אך הוא דהמכה הזאת יצתה מבינה דקדושה והכתה לגבורה דקליפה, ובגבורה הוא סוד הצמצום, על כן נאמר כי אם מאן אתה היינו מצמצם, על כן נאמר בגבולך גבול וצמצום, הבן הדבר:

כדי שיטלו עצה לעשות תשובה (**שמו"ר פי"ג ד'**). הגם שהש"י גילה לו שפרעה לא יעשה תשובה, הנה רצה משה שעל כל פנים עבדיו יעשו תשובה (נמחק איזה תיבות) במקום הזה שכבר הכינה לצאת המכה מבחינת בינ"ה דמלכות, ובבינה בכל פרצוף סוד התשובה, וכן היה שבאמת התחילו בתשובה:

למה היה הקב"ה נותן זמן למכות מחר כו', **כדי שיחזרו בהם ויעשון תשובה**, **עכ"ל** (**שמו"ר פי"ג ו'**). כי המקום גורם כנ"ל:

לברוח אתם חפצים, לפיכך איני שומע לכם לכלום, מיד צוה ויגרש אותם, הה"ד (שמות י יא) ויגרש אותם וכו' (שמו"ר פי"ג ה'). לא ידענו מה חידש לנו בזה מקרא מלא הוא. אך נ"ל דהנה כתיב ויגרש אותם ולא פירש מי המגרש, ונצטרך לומר מקרא קצר. ולפי דברי המדרש ויגר"ש קאי אפרעה הנזכר מקודם, הוא בעצמו גירש אותם על ידי ציוויו, שתיכף צוה לגרש אותם קודם תשובת משה לבל יצטרך משה למענהו, דהנה הקשה לו פרעה קושיא איך ס"ד כי רק לשלשה ימים תלכו למה לכם ליקח הטף, ורצון הש"י היה להביאם אל הים, והנה היה מצטרך משה להשיבו על הקושיא, אז היה מתבונן כי ילכו לחלוטין, על כן עשה הש"י שיגרשהו תיכף ולא ביקש מענה:

דבר נא באזני העם (**שמות יא ב**). אמרו רז"ל (ברכות ט' ע"א) אין נ"א אלא לשון בקשה וכו', שלא יאמר אותו צדיק (אברהם) ועבדום ועינו אותם (בראשית טו יג) קיים בה"ם, ואחר"י כן יצאו ברכוש גדול (בראשית טו יד) לא קיים בה"ם. הקושיא רבה ובאם לא יאמר אברהם כלום, הרי הש"י כביכול מוכרח לקיים הבטחתו ההוא אמר ולא יעשה. והנה כבר דברנו בזה בחידושנו על הש"ע, להיות כל מקום שנאמר אחר"י מופלג, והנה

בהבטחת הש"י נאמר ואחר"י כן יצאו וכו', נשמע מזה דהשגת הרכוש יהיה במופלג מהיציאה, והכוונה על ביזת הים, רק דחשש הש"י שלא יאמר אותו צדיק וכו', על כן אמר למשה שגם בעת היציאה ישיגו ביזה. והנה יש לדקדק עוד בדבריהם אומרם שלא יאמר אותו צדיק ועבדום וכו' קיים בה"ם, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בה"ם, הנך תיבות בה"ם בה"ם מיותרין. אך הוא לפי זה דקשה וכי לא יתבונן אברהם דואחר"י כן פירושו במופלג, ובודאי לא יחשוד את הש"י שלא יקיים ח"ו הבטחתו. אך הוא דהבטיח לנו הש"י על ידי הנביא (ישעיה כז יג) דבאחרית הימים יבואו הנדחים בארץ מצרים, ופירשו לנו חכמי האמת דהכוונה על אותן שמתו בג' ימי אפילה, שלא יכלו להתברר אז ויוגמר בירורם לעת קץ. והנה אותן שמתו בג' ימי אפילה, הן המה שלא היה בהם השיעבוד, רק אדרבא היו בעלי אגרופין של פרעה למסים וארנוניות. והנה לפי זה כאשר יראה אברהם שיצאו ממצרים ריקנים, בודאי יחשוב דהש"י יקיים הבטחתו, ופירוש ואחר"י כ"ן היינו במופלג, ויחשוב שהכוונה הוא על אחרית הימים כאשר יבואו הנדחים בארץ מצרים, והנה על אותן הנדחים לא היה עבדות ועינוי. וז"ש שלא יאמר אותו צדיק ועבדום ועינו אותם קיים בה"ם, היינו על אותם שיוצאים כעת, ואחרי כן יצאו וכו' לא קיים בהם רק על בעלי אגרופין, על כן שלא יחשוב אברהם כזאת, צוה הש"י למשה שיצאו תיכף ברכוש ברוך שומר הבטחתו לישראל: ויש לפרש עוד דהנה במאמר הש"י ועבדום ועינו אותם וכו' ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, הכוונה ברוחניות גם כן, דהיינו עבדות הנפשות בשיקוען בתוך טומאת מצרים כנודע, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול היינו ביציאת כל הניצוצי קדושה, ויוציאו כל בליעת הקליפת מצרים ואין לך רכוש גדול מזה. והנה חשש הש"י כאשר יראה אברהם שיצאו ריקנים, יסבור שכוונת הש"י ביציאה ברכוש, היינו רק ברוחניות רכוש ובניצוצי קדושה, ויאמר אברהם למה תהיה כזאת שועבדום ועינוי אותם קיים בה"ם בממשותן וגופן גם בגשמיות, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בה"ם בגופן ממש רק ברוחניות, ובאמת כוונת הש"י על ביזת הים, על כן צוה הש"י כנ"ל, נ"ל:

החדש הזה לכם ראש חדשי"ם (שמות יב ב), בגימטריא גלגל"ת נוקב"א רח"ל: **ואכלתם אותו בחפזון פסח הוא לה'** (**שמות יב יא**). דילוג הוא לה', גדלות קודם קטנות בדרך נס, על כן תאכלו אותו בחפזון, המשכיל על דבר יבין וידום. וכאשר תתבונן בהענין תבין מה הוא מתניכם חגורים נעליכם ברגליכם ומקלכם בידכם, וגם כן תתבונן ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה (שמות יב יב), אעביר על שורת הדין והטבע כביכול שיהיה גדלות קודם קטנות ובלילה הזה דייקא, ואחר כך חוזר הענין לקדמותו מדריגה אחר

מדריגה. וכן והיה היום הזה לכם לזכרון (שמות יב יד), שבכל שנה ושנה נעשה בלילה הזה בגבהי מרומים גדלות קודם קטנות, ואחר כך חוזר הענין לקדמותו מדריגה אחר מדריגה, עד חג השבועות תיעול כלה לחופה:

מדרש (שמו"ר פי"ד א') ויאמר י"י אל משה נטה ידך על השמים (שמות י כא). הה"ד (תהלים קה כח) שלח חושך ויחשיך ולא מרו את דברו, רבותינו אמרו על שלא קיבלו במרות דברו של הקב"ה עליהם, עכ"ל. יש להתבונן מאי בא לתרץ שהביא הפתיחה הזאת. נראה דהוקשה לו נטה ידך ע"ל השמים, אל השמים מיבעיא ליה. על כן הביא הפסוק שלח חשך לפתיחה, דהנה קשה ולא מרו את דברו, וכי סלקא דעתך שימרה איזה נוצר ונברא את אשר גוזר הש"י. על כן דרשו ולא מרו וכו' על המצריים, והוא לטעם דבשביל כך הביא עליהם חשך, על שלא קיבלו דבריו במרות. והנה יש להתבונן דכל המכות באו בשביל מצרים, ומאי אולמיה דחשך. אך הוא דהנה יש להתבונן הרי כל המכות באו על המצרים, בשלמא עד מכת ארבה ניחא דגם הם הכבידו את לבם, כמ"ש אחר מכת ברד ויכבד לבו הוא ועבדיו (שמות ט לד). אבל קודם למכת ארבה הרי עבדי פרעה אמרו אליו עד מתי וכו' שלח את האנשים ויעבדו וכו' הטרם תדע וכו' (שמות י ז), והנה פרעה לא שמע בקולם, ומהו אית להו למיעבד ולמה ילקו הם, בשלמא במכת ארבה ניחא, דזה הוא מכה להשחית את יבול הארץ וכל אדמת הארץ לפרעה מימות יוסף, מה שאין כן מכת חשך מכה בגופם מה חטאו. לזה אמר שלח חשך ויחשיך גם למצרים, כי לא קיבלו במרות דברו של הקב"ה, דהגם שאמרו לפרעה שלח את האנשים, לא היה מיראת רוממת גדולתו ית"ש, (שזה דבר מחוייב לכל בעל חכמה ושכל יראת הרוממת, (תהלים ח ד) כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך וכו' (תהלים ח ה), מה אנוש כו'. מה שאין כן פתי וסכל אינו מתפעל מיראת הרוממות, רק מיראת העונש שכבר הרגיש בו), ואמרו בפתיות לבם הטרם תדע כי אבדה וכו', ונתייראו מעונש ולא נתפעלו מרוממות גדולתו ית"ש, על כן נתחייבו גם הם בעונש. וז"ש נטה את ידך "על השמים, רצ"ל בסיבת השמים שלא נתפעלו מיראת הרוממות כי אראה שמיך וכו'. ומה נכבד הדבר להתבונן דוקא במכה הלזו שיצאה מחכמה דמלכות, והיה להם להתבונן בחכמה להתייירא מרוממותו, והחכמה נקרא אור, חכמת אדם תאיר פניו (קהלת ח א), והכסיל בחושך הולך (קהלת ב יד), על כן שלח חשך ויחשיך, הבן:

דבר אחר אמר הקב"ה למלאכים המצריים ראויין ללקות בחושך, מיד הסכימו כולן כאחת ולא המרו, מהו שלח חשך ויחשיך, למה הדבר דומה למלך שסרח עליו עבדו, אמר לאחד לך והכהו ל' מגלבין הלך והכהו ק' והוסיף לו משלו, כך הקב"ה יתעלה שלח חשך

על המצריים, והוסיף החשך משלו, הוי שלח חשך ויחשיך, עכ"ל. הנה יש להתבונן. א', מאי הוקשה לו בפסוק נטה ידך, עד שהוצרך לדרוש הדרשה על הפסוק שלח חשך וכו'. [ב',] יש להתבונן מהו הנרצה שהמלאכים הסכימו, וכי במכות האחרות לא הסכימו. ג', שלח חשך רישא הוא דקרא, ודרש אותו לבסוף. ד', החשך הוסיף משלו, למה לא עשו כן כל המכות לפי משל המדרש. ונ"ל על פי המקובל ממרן האר"י ז"ל שהמכה הזאת יצאה מחכמה דמלכות שמים. והנה הוקשה להם תיבות "על "השמים כנ"ל, על כן הביא הפסוק הנ"ל ודרשו, והוא דהנה מלכותא דרקיעא כעין מלכותא דארעא, כמו המלך כשיושב למשפט הנה כל עבדיו הנצבים עליו מלמדים זכות וחובה, והמלך מברר אחר כך המשפט אחר שישמע כל הסברות, כמו כן במלכותא דרקיעא (כמ"ש מיכיהו בן ימלא (מלכים א' כב יט)). והנה כל צבא השמים עומדים עליו מימינו ומשמאלו, אלו מיימינים לזכות ואלו וכו', הנה בודאי כל אחד אומר סברתו כפי אשר חלק לו הש"י בבינה, ואחר כך יצא המשפט הישר כפי החכמה דמלכות שמים. והנה בכאן במכה זו שכבר יצאה המכה הזו ממקום מלכות שמים דייקא, שוב אין מקום להימין ולהשמאל, על כן לא מרו את דברו, היינו שלא היה עוד שום משא ומתן בצבא מרום, כי מי יבא אחר המלך וכו'. (ותבין לפי זה שהמכה היתה חשך, כי החכמה נקרא חכמת אדם תאיר פניו והכסיל בחושך הולך, הנה יצאה המכה מחכמת מלכות שמים, לאבד חכמת מצרים ואבדה חכמת חכמיו וכו', על כן היה להם חשך ולא אור ולכל בני ישראל היה אור וכו', הבן הדבר). וכיון שזכינו לדרוש הלזה, תבין מזה שהחשך דייקא הוסיף משלו תן לחכם ויחכם עוד (משלי ט ט), מה שאין כן שאר המכות כי לא רבים יחכמו, על כן פירש בעל המדרש ראשית הפסוק לבסוף, כי מכח הדרשא דסיפא נדע הפירוש דרישא. ובזה נדע הפסוק נטה ידך "על "השמים, על דבר השמיימים כולם מסכימים בלא משא ומתן, (גם "ידך מלשון יו"ד חכמה), כאן רמז הש"י למשה מהיכן יוצאת המכה הלזו, כיון שאין משא ומתן בצבא השמים, יתבונן כי מאתר דחכמה נפקא:

וילכו ויעשו בני ישראל כאשר צוה י"י את משה ואת אהרן כן עשו (**שמות יב כח**). לפי הפשט כן "עשו מיותר. אך כבר קדם מאמרינו כמה פעמים מי שאין דעתו רחבה להבין במושכלות בעשות מצותיו ית', יאמר על דעת הצדיק פלוני ועל כוונתו אני עושה המצוה הזאת. והנה ישראל עדיין היו טועין במושכלות כי לא ניסו עדיין באלה, אזי עשו על דעת כוונת משה ואהרן אשר צום השי"ת. וזהו וילכו ויעשו בני ישראל המצות המעשיות, כאשר צוה י"י את משה ואהרן כי עשו במושכלות על כוונתם:

ובני ישראל עשו כדבר משה וישאלו וכו' (**שמות יב לה**). בשבחם דבר הכתוב שלא חשו לאהבת ההון, רק לקיום מאמר משה. ובזה ידוקדק גם כן דהנה בציווי נאמר (שמות יא ב) וישאלו איש מאת רעהו, ובעשיה נאמר וישאלו ממצרים סתם. להיות כוונתם היה רק לקיים המצוה, עשו המצוה בחסידות מופלג לפנים משורת הדין אף למה שלא נצטוו, שלא נצטוו רק איש מאת רעהו מיודעו ומכירו, וכיון שראו שזהו חפץ המקום, עשו לפנים משורת הדין וישאלו אפילו שלא ממכיריהם ושכיניהם, לעשות נחת רוח לפניו ית' שאמר ונעשה רצונו:

וינצלו את מצריים (**שמות יב לו**). מאמר חז"ל ידוע (ברכות ט' ע"ב). ולפי הפשט י"ל מלשון נצל של מת (נזיר מ"ג ע"ב), שהוא אחרי ככלות החיות של המת והליחות שלו, וכן בכאן אחר שבירורו הניצוצות הקדושים שבהם, נשארו רק נצ"ל. וז"ש (שמות יב לג) כולנו מתים בלי לחלוחית קדושה, וזהו וינצלו את וכו':

ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים ת"ל שנה וכו' (**שמות יב מ**). היה לו לומר בקיצור ובני ישראל ישבו וכו'. אך באמת לא היו במצרים רק רד"ו, רק מושב בני ישראל היינו הניצוצין שלהם ששייכים למושבם בקדושה, היו במצרים ת"ל שנה מיום הגזרה דבין הבתרים, נ"ל:

ליל שמורים הוא לי"י להוציאם מארץ מצרים (**שמות יב מב**). שהיה שמור מאז לפני הש"י קודם יציאת מצרים, היה שומר ומצפה כביכול מתי תבא הלילה הזאת של גאולת מצרים, הוא הלילה וכו' שמורים לכל בני ישראל לדורותם לגאולה העתידה, שהש"י ובני ישראל שומרים ומצפים מתי יבא הלילה הזה של הגאולה, שיהיה לילה כיום יאיר במהרה בימינו אמן:

ויעשו כל בני ישראל וכו' כן "עשו (**שמות יב נ**). כבר נתפרש לעיל. וכאן אמר כל בני ישראל, להורות דאפילו חכמים המחוכמים הבינו דעדיין לא הגיעו לתוכן הכוונה, ועשו גם כן על דעת משה ואהרן, נ"ל:

מדרש (**שמו"ר פי"ד א'**) **וימש חשך** (**שמות י כא**). כמה היה אותו חשך, רבותינו אמרו עבה כדינר היה, שנאמר וימש חשך שהיה בו ממש, עכ"ל. יש להתבונן. א', למה דרש וימש חשך מקודם, ואחר כך שוב חזר לדרוש ראש הפסוק, עיין שם. ב', יש להתבונן מה זו שאלה כמה היה החשך, וכי על כרחינו הוא לתת בו שיעור ומי מכריחנו לזה. ג', דרשתם שהיה עבה כדינר והוכיחו מוימש, הלא אינו מוכח רק שהיה ממשות, אבל דינר מאן דכר שמיה. ונ"ל דהמדרש הזה מישך שייך למה שדרש למעלה שהחשך הוסיף משלו, ועתה הקשה להם למה לא נאמר ויהי חשך ממש על ארץ מצרים, למה הוצרך

לומר ב' פעמים ויהי חשך וכו' וימש חשך. גם יש להתבונן היה לו לומר ויבא חשך, או על כל פנים ויהי בפת"ח, למה ויהי בחירק. אך הוא שהש"י גילה למשה שהחשך יוסיף משלו, ז"ש ויהי חשך וכו', שהחשך יהיה מהווה הויה דהיינו שיוסיף חשך אחר. וז"ש וימש חשך, כי החשך שבא מלמעלה הוא דק, מה שאין כן החשך שנתהווה מחשך, הנה הוא מעשיי ומוכרח שיהיה בו ממשות, ובזה יוכר שהוא מעשיי ויוודע מעשי אלקינו כי נורא הוא, ושהחשך בא מאתר דחכמה, על כן תן לחכם וכו' (משלי ט ט) וכמ"ש לעיל. ועל כן דרשו שהיה עבה כדינר שיש בו צ"ו שעורות, וכבר ידעת אל אדני בעשייה מנין צ"ו: מהיכן היה החשך ההוא. דייק שוב מדכתיב "ויהי "חשך, ולא אמר ויהי או ויבא וכו'. ויהי משמע אותו החשך שישנו באיזה מקום, יהיה בכאן:

ובג' ימי אפילה נתן הקב"ה את חן העם וכו' (**שמו"ר פי"ד ג'**). דייק למה דוקא אחר המכה הזאת נתן הקב"ה את חן העם (שמות יב לו), הלא בתחילת דיבורו של הקב"ה למשה אמר לו זאת הציווי שישאלו איש וכו' (שמות יא ב), ומשה בודאי צוה לישראל, ולמה לא בקשו זה כל ימות השנה ששימשו המכות, אלא על כרחך לומר שישראל ביקשו ולא רצו ליתן עד בא מכת החשך. והטעם נ"ל כי המכה יצאה מחכמה, והחכמה מעלת חן חכמת אדם תאיר פניו (קהלת ח א), מה שאין כן בהיפך נאמר (משלי יא כב) נזם זהב וכו' אשה יפה וסרת טעם, היינו מבלי חכמה, כי הטעמים בחכמה והנקודות בבינה וכו'. גם י"ל דהנה המכה הזאת הכתה לחסד דקליפה כנודע, דהנה החסד דקליפה כל חסד דעבדין לגרמייהו עבדין, אין מקרבין לו לאדם אלא לצורך עצמן, אבל כשהוכה החסד שלהם נחלש כחו, ועשו עם ישראל חסד גמור שהשאילום בעל כרחם דישראל אפילו מה שלא ביקשו כנודע מרז"ל (ברכות ט' ע"ב):

לקיים מה שנאמר (בראשית טו יד) ואחרי כן יצאו ברכוש גדול (שמו"ר פי"ד ג'). לכאורה מי לא ידע בכל אלה. ועל פי הנ"ל ניחא שלא לקחו הרכוש, עד שהוכה מדת החסד דסט"א והסכים "לחסד, זה שנרמז לאברהם רכוש גדול מצד מדת "הגדולה, והכל גם כן מפאת "החכמה דקדושה, כי החכמה תחיה (קהלת ז יב):

פרשה טו. (שמו"ר פט"ו א') ויאמר י"י אל משה וכו' בארץ מצרים וכו' (שמות יב א) החדש הזה לכם ראש חדשים (שמות יב ב). הה"ד (שיר השירים ב ח) קול דודי הנה זה בא וכו', עיין שם. בא לדייק "לכם. וגם החדש הזה, ז"ה מיבעיא ליה, עיין במדרש שיר השירים (שהש"ר פ"ב):

מיד גילו הצדיקים את ראשיהם שהיה מכוסה, שנאמר (שיר השירים ב יב) הנצנים וכו' (שמו"ר פט"ו א'). בכל דור יש גדולים עד למאד ויכולים לפעול פעולות נוראות

נסים ונפלאות, רק אם הדור אינו ראוי, הצדיקים הללו מדריגתם מכוסה ואין יודע מהם, כמ"ש רז"ל (סוטה מ"ח ע"ב) שיצאה בת קול יש בכם אחד ראוי שתשרה שכינה כמ"ש רבינו, אלא שאין דורו וכו'. ובהגיע תור הגאולה, אותן הצדיקים שהיו ראשיהם מכוסה, מתגלים ונראים. וזה שרמז בפסוק החדש הזה לכם ראש חדשים, רצ"ל רק זה לחידוש לכם חידוש הראש, כי הנה ראיתם את הצדיקים הללו גם עד היום, אבל לא היה להם גילוי ראש, אם כן הראש חידוש הוא לכם. ושיעור הכתוב החדש הזה לכם, (החדש היא לכם דייקא, מה שאין כן אני ידעתי מקודם), ראש חדשים היינו ראשים מחודשים:

הנצנים נראו בארץ (שיר השירים ב יב), אלו הן שבטו של לוי שהיו צדיקים כולם (שמו"ר פט"ו א'). דהיה לו לומר "נצנים, וקאמר "הנצנים משמע הידועים, והיינו שבט לוי שמפורסמים בכל פעם לצדיקים: דבר אחר הנצנים, אלו הכהנים בני אהרן אלעזר בנו פנחס בנו (שמו"ר פט"ו א'). רצ"ל ה' נצנים, ד' בני אהרן ופינחס: דבר אחר הנצנים, אלו המלכים דוד ושלמה רחבעם אסא אבי"ע (שמו"ר פט"ו א'), (נ"ל שצ"ל אבי"ם, היינו אבי"ם בן רחבעם אבי אסא, וקחשבו אחר אסא משום דאסא היה צדיק גדול). דרש גם כן ה' "נצנים, כי עד סוף ימי אסא נראה מהפסוק שהיה פחד על הגוים מן מלכי ישראל, עד שנשען על מלך ארם אמר לו הנביא מעתה יש עמך מלחמה (דברי הימים ב' טז ט), נשמט ממקומו:

דבר אחר החדש הזה לכם (**שמות יב ב**). הה"ד (זכריה ד יד) אלה שני בני היצהר וכו', עיין שם (שמו"ר פט"ו ג'). ולפי זה דרש "לכם על "משה "ואהרן, גאולת החדש הזה הוא לכם בשבילכם:

דבר אחר ויאמר י"י אל משה ואל אהרן וכו' (**שמות יב א**). הה"ד (שיר השירים ב ח) קולי דודי הנה זה בא. כשהלך משה ואמר לישראל כך אמר לי הקב"ה בחודש הזה אתם נגאלים, היום אתם יוצאים בחדש האביב (שמות יג ד), א"ל היכן הוא, א"ל הרי עומד קול דודי הנה זה בא, עכ"ל (שמו"ר פט"ו ד'). המדרש הזה קמצווח ככרוכיא דרשוני וחיו. ונ"ל דהמדרש בא לפרש למה נאמרה הנבואה הזאת למשה ואהרן. וגם "החדש "הזה (שמות יב ב) בההי"ן. וגם "לכם כמ"ש לעיל. ונראה לפרש על פי מה שתיקנו אנשי כנסת הגדולה בקדושת "כתר, כבודו מלא עולם משרתיו שואלים זה לזה איה מקום וכו' לעומתם משבחים ואומרים ברוך כבוד י"י ממקומו (יחזקאל ג יב). והנה מקודם לכן אומרים המלאכים וישראל קדוש וכו' י"י צבאות מלא כל הארץ כבודו, ואם כן מה זו שאלה איה מקום כבודו, אם השאלה כל כבודו איה, זה לא יתכן כי אין סוף ואין ערך לגדולתו. והנראה על פי מה דמתרגמינן ברוך כבוד י"י ממקומו, בריך יקרא די"י מאתר

בית שכינתיה. דהנה הוא אור אין סוף ב"ה וב"ש לית אתר פנוי מיניה ולית השגה תפיסא ביה, רק העיקר הוא מה שמגלה אורו ית"ש אלינו על ידי התורה, שכביכול אורו ית"ש מלובש בה הוא אור מעטה לבושו, ועל ידה מקרי שהשי"ת שוכן אתנו, וזה שאמרו רז"ל (ירושלמי חגיגה פ"א ה"ז) הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו, כי על ידי המאור שבה ישיגו אלוקותו כל אחד כפי אחיזתו בתורה. וזה שמכנים להש"י "מקום, הוא מקומו של עולם כביכול, הגם שאין לו מקום כי אינו נגבל, עם כל זה יש לנו השגה במציאות אלקותו על ידי אותיות התורה הנגבלים אתנו במקום, והיא כולה שמותיו של הקב"ה הנכללים בשם הויה ב"ה העולה בריבוייו באותיות מנין מקום כנודע, זהו שאומרים קדוש וכו' נבדל בהשגה מכל הנבראים, עם כל זה מלא כל הארץ כבודו על ידי התורה. וזהו גם כן ששואלין איה מקום כבודו, והתשובה ברוך כבוד י"י ממקומו, והוא דמתרגמינן ברוך יקרא די"י מאתר בית שכינתיה, בחינה השוכנת בתחתונים יכונה שכינה, ובמילואו דנקראים בתים, כי כל אות נקרא אבן ובמילואו נקרא בית, והנה במילוי כזה שי"ן כ"ף יו"ד נו"ן ה"א, בגימטריא "אתר. וזה "מאתר "בית שכינתיה, רצ"ל "אתר הוא בית שכינה, היינו מילוי תיבת "שכינה שבונים מהאבנים בתים. וזהו (מעילה ל"ב ע"ב) כל העוסק בתורה שכינה כנגדו, הנה על ידי עסק התורה מיקרי שמשיג אלקותו, היא בחינה הנקראת שכינה. ותתבונן עוד הש"י הוא ורצונו ודעתו וחכמתו אחד, אם כן כמו שאין סוף למציאותו, כמו כן אין סוף לחכמתו כי הוא חכמתו ורצונו אחד, ועל ידי התורה כשלומדים איזה הלכה בתורה ומתבוננים בה שהדין הוא כך, אם כן משיגים רצונו כי הדין והפסק הזה הוא רצונו ית' שרצה שכך יהיה הפסק, אם כן כביכול מקבלים אנחנו את רצונו במקום, הבן הדבר. ותמצא כי התורה ניתנה לנו על ידי "משה "ואהרן, "משה "אהרן בגימטריא אתר, ולזה במצוה הראשונה הלזו התחלת קרן ישראל, משותפים בה "משה "ואהרן. והנה ישראל כיון שלא ניתנה להם עדיין התורה, לא ידעו הבין איך אפשר ליציר חומר להשיג אלקותו, וכיון שבא להם משה ואמר להם בחדש הזה אתם נגאלין, היום אתם יוצאים (מתחת מזל מצרים בכור המזלות, והש"י לוקח אתכם לחלקו למעלה מן המזלות) בחדש "האביב, נרמז בו סדר הא"ב, היינו שתשיגו זה על ידי אותיות התורה, היה הדבר לתימה בעיניהם ושאלו היכן הוא, הרי הוא דבר הנעלם מכל רעיון, והשיב להם הרי עומד כביכול בצמצום אותיות התורה, והעמק בדבר כי אי אפשר להרחיב הדיבור, וילאה הקולמס לפרט הענינים כפי השגת הלב המתבונן:

(**עוד** במדרש (ילקו"ש רמז ר"ח) והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבדה וכו' (שמות יב כו). בשורה טובה נתבשרו שיהיה להם בנים ובני בנים, עד כאן. והוא פלאי. והנראה

דהנה בכל מקום שנאמר והיה הוא לשון שמחה (ב"ר פמ"ב ג'), ובכאן לשמחה מה זו עושה, הרי הוא שאלת הבן רשע. אך הוא דהנה אמרו רז"ל (כתובות נ"ג ע"א) לא תהוי בעבורי אחסנתא אפילו מברא בישא לברא טבא, דלבסוף יפוק מיניה זרעא מעליא. והנה משיבין להבן רשע אילו היה שם לא היה נגאל (הגדה של פסח), והנה נגאל כי לא את אבותינו בלבד גאל הקב"ה אלא אף אותנו גאל עמהם, והנה גאל גם את הבן רשע, על כרחך הנה גאל אותו משום דיפוק מיניה זרעא מעליא. וז"ש הכתוב והיה, היינו שמחה יהיה לך גם כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה וכו', משום דיפוק מינייהו זרעא מעליא. וז"ש במדרש בשורה טובה נתבשרו שיהיה?להם בנים ובני בנים):

עוד שם (שמו"ר פט"ו ו') דבר אחר החדש הזה (שמות יב ב). הה"ד (שיר השירים ו י) מי זאת הנשקפה כמו שחר וכו', עיין שם שדרש על הד' מלכיות. וצ"ל דדרש החדש היה לכם ראש חדשים, אתה מוצא בפסוק ה' חדושים. החדש, א'. חדשים, מועט חדשים ב' הרי ג'. "חדשי, גם כן ב' הרי ה'. בא לרמז ד' חידושים נתחדשו ישראל בד' מלכיות, והחידוש שעליהם הוא חידוש מצרים שהוא סוד קוצו של יו"ד כנודע, והחידוש הזה הוא בחינת איילתא דשחרא, שזה אינו עמוד השחר כמבואר בירושלמי (ברכות פ"א ה"א) שהוא כמין תרין דקורנין עולין מן המזרח ומנהרין עלמא. וז"ש החדש הזה לכם ראש חדשים, החידוש הזה הוא לכם ראש להחדשים, שיהיה להם אחר כך חידוש בגליות האחרים כמו שחר כלבנה וכו':

דבר אחר החדש הזה לכם (**שמות יב ב**). מה כתיב בפרשה (שמות יב כב) ולקחתם אגודת אזוב וכו', (שמות יב כג) ועבר י"י לנגוף את מצרים, הה"ד (במדבר כג ט) כי מראש צורים אראנו וכו', כיון שבאו האבות וזכו, אמר הקב"ה על אלו אני מכונן העולם וכו', לכך כתיב כי מראש צורים אראנו, עד כאן (שמו"ר פט"ו ז'). ורצ"ל לכך ולקחתם אגודת אזוב, אין אגודה פחות מג' (סוכה י"ג ע"א) , להורות על זכות ג' אבות, ועל כן אמר החדש הזה "לכם דייקא שאתם בני ג' אבות, כי עד היום היתה הנהגת העולם מתשרי שהוא דין ולא היה קיום לעולם, על כן מלכי אומות העולם מתשרי מנינן (ר"ה ג ע"א), מה שאין כן כעת יש יסוד לעולם, וההנהגה הוא בחסד שהוא בניסן, על כן החדש הזה לכם דייקא, ומלכי ישראל מניסן מנינן:

הן עם לבדד ישכון וכו' (במדבר כג ט), עד ועבר י"י לנגוף את מצרים (שמות יב כג), הן עם כלביא יקום (במדבר כג כד), עד כאן (שמו"ר פט"ו ז'). נ"ל הואיל ומביא פסוק כי מראש צורים, דרש נמי פסוק לאחריו הן עם לבדד וכו': לפיכך אמר הקב"ה הואיל ועשיתי לכם ניסים בחדש הזה, אף אתם עשו אותו ראש חדש, עד כאן. זה סיום הדרוש

דלעיל ולקחתם אגודת וכו' (שמות יב כב) , ורצ"ל כיון שעשיתי לכם ניסים בחדש הזה והוכן החדש הזה לחסד, הנה עשו אותו ראש חדשים ותמנו מניסן, בכדי שיהיה קיום לעולם מעתה וכמ"ש לעיל, והוא "לכם דווקא: משל למלך שהיה לו בן וכו', אלא כשתתן לו מקום הכסא שלך וכו' (שמו"ר פט"ו ח'). תתבונן על פי הנ"ל והוכן "בחסד כסאו (ישעיה טז ה). אם אין אתה נותן לי בית המקדש וכו', ונתן לו הקב"ה וכו'. ותבין לפי זה על כן כורש שבנה בית המקדש, מנו לו מניסן כמלכי ישראל (ר"ה ג' ע"ב):

דבר אחר החדש הזה לכם ראש חדשים (**שמות יב ב**). משל למלך שנולד לו בן וכו', עשה להם הקב"ה ניסים ונפדו, התחילו מונין לחדשים, שנאמר החדש הזה לכם ראש חדשים, עכ"ל (שמו"ר פט"ו ט'). מובן הדרוש הוא כמו המשל, הגם שעד עתה היה המלך עושה משתה בנו תמיד ביום הלדת, וכן נוהג עם כל בניו, נשתנה הבן הזה כעת להיות שנשבה, ועל כן אחר כך עושה שמחתו ביום הפדיה, כך ישראל נשתנו בזה מכל האומות, הגם שמהראוי לשנות העולם למנות מתשרי שהוא יום הלדת העולם ואדם הראשון, עם כל זה כיון שנשבו ונפדו, א"ל הש"י החדש הזה לכם דייקא ראש חדשים, על כל פנים תמנו לחדשים ותעשו אותו ראש לחדשים:

במדרש אמור (ויק"ר פ"ל א') ולקחתם אגודת אזוב (שמות יב כב). בכמה הוה טימי דידיה וכו', והוא גרם לישראל לירש ביזת הים, ביזת סיחון ועוג, ביזת ל"א מלכים וכו'. עיין ביפה תואר שהקשה מהיכן נדע שהוא בשכר אגודת אזוב, דילמא בשכר המילה ושחיטת הפסח. ואני אוסיף עוד להקשות למה לא קחשיב יציאת מצרים, וגם ביזת סיחון ועוג ול"א מלכים, הלא עד הגיעם לשם קיימו אלפים ורבבות מצות. והנראה דהוקשה לו אומרו ולקחתם אגודת אזוב וטבלתם בדם אשר בסף והגעתם אל המשקוף ואל שתי המזוזות מן הדם אשר בסף, הנה יש להתבונן למה אפקיה להזאה בלשון והגעתם, הוה ליה למימר והזיתם או וזרקתם. וגם אל המשקוף יוצדק "אל, כי הוא למעלה מקומת אדם, אבל אומרו "ואל שתי המזוזות, הוה ליה למימר ולשתי המזוזות. וגם למה חזר שוב לומר מן הדם אשר בסף. אבל הוא לדרשא, (הגם דהמצוה הוא כפשוטו, שינה בלשון לדרשה כדרכי התורה בכל מקום), ולקחתם אגודת אזוב וטבלתם וכו', ועל ידי זה והגעתם (תגיעו ותזכו) אל המשקוף, (היינו ביזת הים דכתיב ביה (שמות יד כב) וישקף י"י אל מחנה מצרים), ואל שתי המזוזות היינו ביזת סיחון ועוג שהם היו שומרים לל"א מלכים, והיו יושבים על הספר להיותן מנעולין של ארץ ישראל (במ"ר פט"ז י"ח), והיו כמו מזוזה בקדושה ששומרת על הפתח, כן להבדיל בטומאה היו הם מזוזה בקליפה לשמור את ל"א מלכים. על כן ניתן ארצם לשני שבטים וחצי, שכל שבט יש לו הויה מיוחדת, והנה

ב' שמות הויה וחצי הויה מנין מזוזה, ותמצא שכותבין על מזוזה הקדושה לשמירה שמות החילוף של הויה אלקינו הויה מנין יג"ר. והנה הקליפות הללו בטומאה הם זה לעומת זה מנין יג"ר, כמנין סיחון עוג, והנה היו הם המזוזות לל"א מלכים. וז"ש ואל "שתי "המזוזות היינו ביזת סיחון ועוג, על כן אמר ואל שתי המזוזות, כי כיון שניטלו המזוזות, ממילא יכלו לכנוס לל"א מלכים ונטלו ביזתם, וזה הוא דרשתם לדעתי מהפסוק:

בשלח

ויהי בשלח פרעה את העם (**שמות יג יז**). כל מקום שנאמר ויהי הוא צרה לשונאי ישראל, מלשון "וי "הי (מגילה י' ע"ב), וצריך להבין בכאן ענינו. וי"ל "וי "היה על ששלח פרעה את הע"ם היינו הערב רב, שאילו לא הניח לילך הערב רב עם ישראל, לא היו באים לכל אלה לעון העגל ולכל העונות ולכל ההרפתקאות, עד עת קץ שיבער הש"י את רוח הטומאה מן הארץ. או יאמר "וי "היה בשלח פרעה את העם, כי היה עדיין הקיטרוג הללו עובדי עבודה זרה והללו וכו' (ילקו"ש רמז רל"ד), ועדיין לא נשלם הקץ עד קריעת ים סוף, שנאמר (שמות יד ל) ויושע ד' ביום ההוא דייקא כנודע:

בשלח (**שמות יג יז**). במסרה לית. שילוח זה אין דוגמתו, כי מבבל עדיין לא נגאלו גאולה שלימה, כמאמר עזרא (ט ט) כי עבדים אנחנו, ובמהרה בימינו בגלות החל הזה כי לא בחפזון תצאו וכו' (ישעיה נב יב), אם כן השילוח הזה לי"ת דוגמתו. וכן ולא נח"ם אלקים, לית. כי לעתיד כי הולך לפניכם הויה, וכאן וד' הולך וכו' (שמות יג כא), הוא ובית דינו, כי היו עדיין נתונין בדין וכמו שפירש רש"י להלן, ומבבל לא היו כלל ענני כבוד. וכן פן ינח"ם, לית לעתיד יתבטל היצר הרע, ולא שייך פן ינח"ם:

ויקח משה את עצמות יוסף עמו (**שמות יג יט**). ארמוז למשכילים משה הוא סוד הדעת סוף המחשבה וכלי המוח, יוסף סוד הברית שלום בבית (עיין שבת קנ"ב ע"א), סוף כלי המעשה, וסוף מעשה במחשבה תחילה בסוד אין כו' אלא לדעת (יבמות נ"ג ע"ב), וממוצא דבר תבין שלקח משה את עצמו"ת, (מלשון בהירות עצם השמים (שמות כד י), עצם היום (ויקרא כג יד)), יוסף עמו כי השבע השביע בסוד כל הז' מדות, פקד יפקוד סוד הפקידה והקנאה שהוא בהסכמת כל שייפין, והבן מאוד כי יראתי לדבר בענין היחוד:

ויחנו באתם בקצה המדבר (שמות ג כ), חסר אש"ר, שהוא סימן הוראת מקום, הוא את"ם אשר הוא בקצה המדבר, וכן הוא במסעי (במדבר לג ו). ונ"ל דהוא על פי האמור בזוהר (ח"ב מ"ז ע"א) וז"ל הוא ליליא (היינו על הים) כנש קוב"ה לפמליא דיליה ודאין דינייהו לישראל, ואלמלא דאקדימו אבהן עלייהו דישראל לא אישתזיבו מן דינא, עכ"ל.

רצ"ל האבות בזכותם היו הולכים לפניהם תיכף בצאתם ממצרים, וכן הוא בזהר (ח"ב מ"ו ע"ב) בפסוק (שמות יג כא) וד' הולך לפניהם יומם בעמוד ענן, דא אברהם וכו'. וידוע דכל האבות נרמזין בתיבת אמ"ת ראש וסוף ואמצע, כי מדת יצחק גבורה נרמז בסוף כי הוא צמצום. והנה אות מ"ם מרמזת ליעקב והוא השלישי, על כן באו למקום שמו את"ם, לרמז על ג' אבות. אבל הנה אות המ"ם שהוא ממוצע הוא דוקא אותמ' פתוחה (אות הי"ד), ובתיבת את"ם מ"ם סתומה, אבל באמת הכוונה על מ"ם פתוחה המורה על יעקב, רק אי אפשר לכתוב מ"ם פתוחה בסוף תיבה. וז"ש הכתוב ויחנו באת"ם להיות שהוא בקצה המדבר, היינו סוף דיבור מוכרח להיות בסתומה, אבל הכוונה על יעקב:

וי"י (**שמות יג כא**). ב' בטעם פזר, דין. ואידך וי"י השליך עליהם אבנים גדולות, ביהושע (י יא) במלחמות האמורי. פז"ר נקרא היסוד דרגא דיוסף, והנה וד' הוא ובית דינו יחודא שלים, והמחבר הוא יסוד, [ועל זה מרמזת המסורה שניהם בפז"ר, כמו] התם נעשה על ידי יהושע שבא מיוסף, כמו כן כאן ויקח משה את עצמות יוסף וכו' (שמות יג יט), וי"י הולך לפניהם וכו':

דבר אל בני ישראל וישובו ויחנו וכו' (שמות יד ב). תרין במסורה בטעם זרקא, דין חד. ואידך דבר אל בני ישראל איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם למעול וכו' (במדבר ה ו). וסימן תתובי"ן מחובי"ן, בכאן וישוב"ו, ותמן מכל חטא"ת האדם. תתבונן הרמז על התשובה להשליך ולזרוק העבירות מידו, כי בלא זה הוה כטובל ושרץ בידו, וכן קבלה על העתיד שלא ישוב עוד לכסלה, על כן נרמזין שניהם בזרק"א, הבן הדבר:

במדרש פרשת וישב (ב"ר פפ"ד ח') לכו חזו מפעלות אלקים וכו' (תהלים סו ה), וסמיך ליה (תהלים סו ו) הפך ים ליבשה, למה וישנאו אותו (בראשית לז ד), כדי שיקרע הים לפניהם, עכ"ל. והענין מתמיה דמשום הכי שנאו השבטים את יוסף כדי שיקרע הים לפניהם. והנה נעלה במסילה אשר דרך בה גבר חכם בעוז הרב בעל פרשת דרכים אשר דיבר בקדשו במדרש הלזה, וכאשר דלה לן חספא אשכחנא תותיה מרגניתא לפרש באופן אחר על פי הקדמותיו, והוא להיות יוסף הוציא דיבה על אחיו שאוכלין אבר מן החי (ירושלמי פאה פ"א ה"א), והאיך יתכן זה. וכתבו המפרשים שראה אותם שחותכים בשר ממפרכסת מבית השחיטה קודם שתצא נפשה, ודבר זה אסור לבני נח ולישראל מותר אחר שכבר ניתר בשחיטה, והיה מחולק יוסף עם אחיו בדין זה, שהשבטים היו סוברים כיון שכבר קיבלו עליהם כל התורה עד שלא ניתנה מאברהם ואילך, כבר יצאו מכלל בני נח בין להקל בין להחמיר, ויוסף היה סובר דלהקל אין כח בידם רק להחמיר, על כן היה אומר שזה אבר מן החי. והנה אברהם אבינו אמר להש"י ראיתי באצטגנינן

אברם אינו מוליד, והשיב לו הש"י צא מאיצטגנינן שלך אין מזל לישראל (שבת קנ"ו ע"א). והנה הרב הנ"ל גם כן תמה על דבר אברהם, וכי לא ידע שהש"י בורא כל באומר יכול לשדד מערכת השמים כרצונו. והשיב על זה שאברהם ידע שהש"י אינו משדד המערכה רק עבור ישראל המקבלים התורה, (וטעמא רבא אית ביה כיון שהכל נברא על ידי התורה כנודע, על כן מקבלי התורה ישודד להם בריאת המערכה באופן אחר, מה שאין כן לשאר האומות). והשיב לו הש"י אין מזל לישראל, שאתה כבר נכנסת בגדר ישראל כיון שקבלת עליך התורה מרצונך ויצאת מכלל בני נח. והנה יוסף והשבטים ידעו כל זה והיו מחולקים בזה, שיוסף היה סובר שרק לאברהם לבדו ניתנה המתנה הזאת, והשבטים היו סוברין שנמשך זה הדבר גם לזרעו אחריו המקבלים התורה ברצונם. וטעמא רבא לכל אחד מהם, סברת השבטים כיון שנאמר באברהם (בראשית יח יט) כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך י"י וכו', אם כן דין הבנים כדין האב. ויוסף היה סובר דשאני אברהם דהרי מסר את עצמו על קידוש השם, והוא שלא כתורה לבן נח דאינו מצווה על קידוש השם, ואדרבא מתחייב באך את דמכם לנפשותיכם וכו' (בראשית ט ה), אך אברהם בעבור קדושת שמו ית' מסר את עצמו בעולם הזה ובעולם הבא, כי היה חושב שיענש בעולם הבא על מסירות נפשו, ואף על פי כן השליך את נפשו מנגד עבור אהבתו ית"ש כאשר כתבנו במקומו, ואם כן דין הוא שיצא מכלל בן נח לגמרי, מה שאין כן הבנים, והבן. והנה לסברת יוסף אין לשדד המערכה בשביל הבנים קודם קבלת התורה, והנה כל הניסים והשידוד שהיה במצרים זה היה מהבטחת אברהם וגם את הגוי וכו' דן אנכי ואחרי כן יצאו וכו' (בראשית טו יד), אבל אחר היציאה זה לא היה מהבטחת אברהם רק בשביל הבנים לבד, ולסברת יוסף אין להבנים שידוד כיון שלא יצאו מכלל בני נח קודם קבלת התורה, מה שאין כן לסברת השבטים שיצאו גם הם לגמרי מכלל בני נח ונחשבים כמקבלי התורה, ישודד המערכה גם בשבילם בזולת הבטחת אברהם. ובזה יובן המדרש למה וישנאו אותו, הרי כתורה אמר שלא יצאו לגמרי מכלל בני נח, לזה אמר כדי שיקרע הים לפניהם ולסברתו לא היה נקרע הים, כיון שהוא כבר אחר היציאה ואין זה בכלל הבטחת אברהם, מה שאין כן לסברתם שיצאו מכלל בני נח לגמרי נחשבים כישראל, והבן:

(**שמות** יד יג) ויאמר משה וכו' התיצבו וראו את ישועת י"י אשר יעשה "לכם "היום כי אשר ראיתם וכו'. הנה יש להתבונן. א', למה אמר לכ"ם ולא לנ"ו. ב', תיבת היו"ם מה בא למעט. ג', הנתינת טעם כי אשר ראיתם וכו' אין לו גיזרה. ועל פי האמור מובן הדבר, כי הנה הם יראו לנפשותם הגם שראו אשר פעל הפועל ישועות בקרב הארץ במצרים,

חשבו שזה מתנות אברהם אשר נשדד המערכה בשבילו, מה שאין כן לעת כזאת שכבר יצאו ונשלמה הבטחת אברהם, וחשבו שבעבורם אי אפשר לשדד המערכה שיש להם דין בני נח. ואמר להם משה ראו את ישועת ד' אשר יעשה לכ"ם דייקא, בזאת הבטחת אברהם היו"ם דייקא שכבר יצאתם ונשלמה הבטחת אברהם, רק הש"י ישדד המערכה עבורכם כי אין לכם דין בני נח. והנה חשש פן בראותם הישועה יאמרו שעדיין לא נגמרה הבטחת אברהם, כי באפשר יבואו עוד באיזה זמן למצרים ואחרי כן יצאו, ועל זה הוא הכוונה מהש"י במה שאמר לאברהם ואחרי כן וכו' (בראשית טו יד), ואם כן גם ישועת ד' היום הוא מהבטחת אברהם, אבל אין הוכחה שהש"י משדד המערכה גם בשבילם. לזה אמר הוכחה שהשידוד הוא רק בשבילם, וכבר יצאו מכלל בני נח כי כבר נגמרה הבטחת אברהם, כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפו וכו', ואם כן אין מקום לפרש עוד הבטחת אברהם ואחרי כן יצאו וכו', רק על הזמן הזה וכבר יצאתם, ואם כן השידוד הוא רק בשבילכם, ופטטייא דאורייתא טבין:

וירצה עוד בנתינת הטעם כי אשר ראיתם וכו' (**שמות יד יג**). דהנה אמרו בזוהר (ח"ג ד"ש ש"ד ע"ב) בפסוק (ירמיה יז יד) רפאני י"י וארפא, דרצ"ל כשתרפאני אתה י"י בעצמך אז ארפא לעולם, כי כשהרפואה על ידי מלאך רפאל, אז אין הרפואה בטוחה להתמיד כי המלאך מאוויו לעשות רצון קונו בכל עת, ואם כן תשוקתו ששוב יחזור החולה לחליו, בכדי שיהיה לו עוד שליחות מקונהו, מה שאין כן כשהש"י מרפא בעצמו, הוא רפואה בטוחה מתמדת לעד. וז"ש משה ראו את ישועת י"י אשר יעשה וכו', בעצמו לא על ידי מלאך ולא על ידי שליח וכו', ומהיכן תדע שהוא מהש"י בעצמו כי כאשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפו לראותם וכו', מזה תדעו שהוא מהש"י בעצמו ישועה בטוחה מתמדת לעד, והבן:

וירצה עוד בנתינת הטעם כי אשר ראיתם וכו' (**שמות יד יג**). אחר שנדקדק למה אמר התיצב"ו. דהנה זאת הנפש אשר הוא חלק אלקי ממעל תכסוף ותשתוקק למקור מחצבה, כי כל חלק משתוקק אל היסוד הכולל שלו בטבע, רק שהחומר מונע ומחשיך ממנה אור אלקי, ובהתגלות אל הנפש איזה אור אלקי, אזי תכסוף לצאת מנרתיקה, אבל אין זה רצון בוראה, רק האדם מוכרח להיות בעבודתו ודביקתו בבחינת רצוא ושוב (יחזקאל א יד), עד אשר יגיע העת אשר יבא בעל הפקדון לתבוע פקדונו, אז רוחו ונשמתו אליו יאסוף. וקבלנו מצדיקי הדור אשר בשביל זה מטרידים בני העולם את הצדיקים בדברים עולמיים, בכדי שלא יתבטלו ממציאותם מגודל דביקותם בקוניהם. וזה אשר פירשנו וילך אברהם כאשר דיבר אליו ד' וילך אתו לוט וכו' (בראשית יב ד), דהרי אחר כך נאמר

(בראשית יב ה) ויקח אברם וכו' ויצאו ללכת וכו'. ופירשנו לשם וילך אברם כאשר דיבר אליו י"י, היינו תיכף כאשר דיבר אליו י"י בהתגלות הראשון, אז תיכף חלף הלך לו מגודל הדביקות, על כן וילך אתו לוט שלא היה בעל דביקות, על כן המשיכו בחזרה לנרתיקו לבל יתבטל. והנה כאן בגילוי שכינתו ית"ש במצרים בליל היציאה, אזי היה בנקל שיתבטלו ישראל ממציאותם, אך להיותם רואים את מצרים החומריים לא היה בית מיחוש. אך בכאן על הים כשנגלה הקב"ה, אם לא היו מתיישבים בדעתם להיותם בבחינת רצוא ושוב ולעמוד על עמדם בנרתק הגוף, אז היה בנקל להתבטל. וז"ש משה התיצבו על עמדיכם בגוף להיות בבחינת רצוא ושוב וראו את ישועת ד', כי כעת שוב אין חומר מצרים מונע, כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפו וכו', ואם כן יש חשש ביטול מציאות, מה שאין כן בגילוי שכינתו ית' במצרים לא היה בית מיחוש, על כן התיצבו וראו וכו', והבן:

ויאמר י"י אל משה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו (שמות יד טו), ואתה הרם וכו' (שמות יד טז). הנה אומרו מה תצעק אלי דבר כו' ואתה כו', יורה הדבר כאלו ח"ו הדבר הזה אינו תלוי בו רק דבר אל בני ישראל כו' ואתה, רצ"ל בכם תלוי הדבר. ויש לפרש על פי מ"ש האר"י ז"ל שם מה"ש שם החמישי מע"ב שמות, מסוגל לכוין בו שלא ליטבע במים. והנה ראשיתן של השמות ראשי תיבותם הם פסוק ויס"ע (שמות יד יט), ויוצאים ממנו ד' שמות וה"ו יל"י סי"ט על"ם, והשם החמישי הוא השם הנ"ל מה"ש הוא אתוון מש"ה. והוא שאמר הש"י דבר אל בני ישראל ויסעו, הם יכוונו בנסיעתם ד' שמות הקדושים מר"ת ויסע"ו, ואת"ה הרם וכו' היינו השם שהוא כשמך, והוא מסוגל לזה:

וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה וכו' וייראו העם וכו' (**שמות יד לא**). הנה לכאורה ויאהבו את י"י מיבעיא ליה, והבן. והנראה דהנה יד הגדולה ידוע דרמז לחסד, ואיזה חסד היה למצרים, ואמרו בזוהר הק' (ח"ב מ"ז ע"ב) דהחסד היה דניתנו לקבורה, וזהו נטית ימינך (בחסד) תבלעמו ארץ (שמות טו יב). והנה לפי זה יצדק כיון שראו את היד הגדולה החסד שנעשה בדין מצרים, ואם כן גם הדין כלול בחסד ומלכא שלים הוא, אם כן גם כשהש"י מתחסד עם האדם יש להתנהג ביראה, כי בהיפוך גם בחסד כלול הדין ומלכא שלים הוא. וזהו וירא ישראל את היד הגדולה (חסד בתוך הדין) אשר עשה י"י (בחסד) במצרים, אז וייראו העם את י"י של רחמים, כי מלכא שלים והדין כלול בחסד, והבן. שוב הצצתי בדברי המתרגם אונקלס אמר וחזא ישראל ית גבור"ת ידא רבתא וכו'. הנה רצה גם כן לבאר היד הגדולה הוא חסד. אך הוא דהנה ידוע שהיו ישראל נתונים אז בדין מחמת הקטרוג הללו והללו וכו' (ילקו"ש רמז רל"ד), לולי י"י

שהיה לנו ונתעורר החסד שם ע"ב הנרמז "בויסע (שמות יד יט) "ויבא (שמות יד כ) "ויט ויבקעו המים (שמות יד כא), ויושע י"י ביום ההוא וכו' (שמות יד ל). וכיון שנתעורר החסד היה מקום להציל גם את מצרים, אבל ימינך י"י נאדרי בכח ימינך י"י תרעץ אויב (שמות טו ו), היינו בימין בגבורה שבחסד, זהו לדעתי שיטת המתרגם. וז"ש "את "היד "הגדולה, לרבות הדבר הנטפל ליד הגדולה היינו גבורה שבו, כי בחס"ד החסד עיקר והגבורה טפל, ובגבורה להיפך. וזהו כוונת המתרגם גבורת ידא רבתא וכו', אז וייראו העם וכו', כי ראו כי גם בחסד יש דין ומלכא שלים. ובתרגום יונתן תירגם גבור"ת ידא תקיפת"א, והנה הוא פירוש "יד "החזקה, והוא תמוה הרי נאמר "יד "הגדולה. על כן אחשבה שהוא דייק "היד "הגדולה ב' ההין הידוע, על כרחך פירושו הוא כנ"ל "את "היד "הגדולה, היינו שראו טפילת "היד "הגדולה, היינו שמפלת מצרים היתה ביד החזקה גבורה, רק בים הוכרח להיות "יד "הגדולה לבטל הקטיגור. והנה ישראל הגם שראו חסד גמור מבלי מעשה, אם כן אין מקום לירא, עם כל זה וירא ישראל את היד הגדולה, היינו ראו אותו המדה אשר היא טפילת היד הגדולה היינו מדת הגבורה, וז"ש די עבד בה י"י ניסין במצרים, על כן וייראו העם:

וייראו העם את י"י (שמות יד לא) (לרבות תלמידי חכמים כרבי עקיבא (פסחים כ"ב ע"ב), ומשום הכי ויאמינו בי"י ובמשה עבדו (כמו שדרש רבי עקיבא):

מדרש פכ"ג (**שמו"ר פכ"ג**). אז ישיר משה (שמות טו א). הה"ד (משלי לא כו) פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה, מיום שברא הקב"ה את העולם עד שעמדו ישראל על הים, לא מצינו אדם שאמר שירה להקב"ה אלא ישראל, ברא אדם הראשון וכו', כיון שבאו ישראל אל הים ונקרע להם, מיד אמרו שירה להקב"ה שנאמר אז ישיר משה, הוי פיה פתחה בחכמה. אמר הקב"ה לאלו הייתי מצפה, ואין א"ז אלא שמחה, שנאמר (תהלים קכו ב) א"ז ימלא שחוק פינו, עכ"ל. לכאורה הקדמת הפסוק פיה פתחה וכו' מיותר לגמרי ואינו ענין לכאן. אבל נ"ל ענין השירה הוא השגת שיעור קומה הנרמז בתיבת א"ז, כי א' מרומז בה ג' ראשונות חשובין כחד, אל"ף חכמה אל"ף בינה, והדעת נכלל עמהם כנודע, והז' הם ז' ימי הבנין מחסד עד מלכות. וזהו פיה פתחה בחכמה היינו בא', ותורת חסד על לשונה היינו ז', כי הברת הז' נחה ונסמכת ללשון הא'. ובזה תתבונן מפני מה א"ז לשון שמחה, כי מהחכמה מגיע שמחה חכ"ם בני ישמח לבי וכו' (משלי כג טו), הבן:

אר"י בן פזי מה ראו ישראל לומר שירה בא"ז, אלא אמרו מתחילה היה הים הזה יבשה, ועמדו דורו של אנוש והכעיסו לפניו בא"ז, שנאמר (בראשית ד כו) א"ז הוחל לקרוא וכו',

ועשאו הקב"ה ים וכו', ועכשיו ים הוא ונעשה לנו יבשה וכו', נקלסנו באז וכו', ואין א"ז אלא לשון בטחון, שנאמר (משלי ג כג) אז תלך לבטח וכו', עכ"ל. המדרש הוא תמוה תקצר היריעה מהאריך, ובפרט סיומו אין א"ז אלא בטחון. והנראה דהנה טעות דור אנוש היה שמהראוי לעבוד לצבא השמים, כי הש"י מסר ההנהגה בידם (עיין ברמב"ם (פ"א מהל' עכו"ם ה"א)), והטעות הזה נתהווה להם מבלי האמין השגחתו בשפלים לגודל רוממותו. אבל הוא טעות ואפיקורסות, כי היודע סוד המרכבה בעולם האצילות והספירות הם ככלים ביד האומן ית"ש, והאציל עולם מעולם עד בוא אל עולם השפל הזה, יודע איך כבודו ית"ש והשגחתו מתלבש בכל, ובידיעתו את עצמו יודע את הכל ומשגיח בכל, על כן הבטחון עליו לבדו כי כל העשיות מכוכבי השמים וכסיליהם, לא יגרעו ולא יוסיפו זולת רצונו. והנה על פי טעות דור אנוש רבים הם הנעבדים ורבים הם הסיבות, מה שאין כן לאמונות ההשגחה, הנעבד הוא אל אחד יחיד ומיוחד. והנה לחטא דור אנוש עשה הש"י מדה כנגד מדה, כי מים יורו אל ריבוי שאין במי"ם לשון יחיד (עיין במהר"ל בגבורות), מה שאין כן סדנא דארעא חד הוא (קידושין כ"ז ע"ב). והנה דור אנוש בעבודם לריבויים, נפרע מהם בעשותו היבשה (חד) למים (ריבוי). וזהו שהכעיסו לפניו דור אנוש בא"ז, שלא האמינו בהשתלשלות שיעור קומה כנ"ל, וכהיום ישראל האמינו בי"י ובטחו בישועתו. והנה היו בתוך מצרים שהיו גם כן עובדין למזלות, וכהיום ישראל האמינו בד' ובטחו בו, ונעשה מן הים (ריבוי) יבשה (חד). והנה קלסוהו בא"ז בסוד השתלשלות שיעור קומה, הנה השגחתו בכל ונשים בטחונו בו. וזה אין א"ז אלא בטחון, והבן:

אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת (**שמות טו א**). שר לא נאמר אלא ישיר. כבר ידוע שכל השירות שבעולם הזה הם בלשון נקיבה שיר"ה, ולעתיד לבא בלשון זכר השי"ר יהיה לכם כו' (ישעיה ל כט). והנה קיימא לן שהשירה הזאת לא תתבטל לעתיד, והנה הוא בלשון נקיבה שירה. לזה אמר א"ז (היינו לעתיד שיתגלה היובל הגדול א' על ז'), ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת, (ישי"ר פועל יוצא, שיעשה שיר בלשון זכר מהשיר"ה הזאת, מה שהוא כעת שיר"ה בלשון נקיבה, והבן):

זה אלי ואנוהו אלקי אבי וארוממנהו (**שמות טו ב**). יש לפרש דהנה ראתה שפחה על הים השגות גדולות (מכילתא בשלח), ומכל שכן ישראל כל אחד לפי מדרגתו. והנה תכלית השגה הוא שנדע שאי אפשר לבוא לתכלית ההשגה, וכל מה שאדם משיג יותר, משיג שאי אפשר להשיג. והנה זה שאמרו בהשגתם זה אלי, (כמורה באצבע זה מה שאני משיג ואומרם אל"י, היינו מה שאני משיג בחסדו שמתגלה לבריותיו כפי כחם לסבול,

בזאת הבחינה) ואנוה"ו (אעשה לו נוה ומדור כביכול, דהיינו שזאת תהיה כוונתי בתורה ועבודה ובשירות וברכות והודאות, אבל אני יודע שהוא) "אלקי "אבי, (היינו שאי אפשר להשיג בזאת הבחינה קראוהו כביכול "אלקי "אבי, שהאבות לגודל יראתם מבוראם שמחו בחלקם מה שהשיגו מגדולת בוראם, ולא שאלו את פי ד' כנודע, כמד"א (שמות ו ג) ושמי י"י לא נודעתי להם עיין ברש"י וארא, ולא דחקו את השעה במה שלא ניתן להשגתם באותו זמן, ובפרט בנידון אלקות שאי אפשר להשיג התכלית לשום נברא, על כן קראו להתעלמות ההשגה אלקי אבי, בזאת הבחינה) וארוממנהו (בלבד, שאני אומר ומרומם על כל ברכה ותהלה, ואינו מושג לנבראים ואין לו צירוף עמהם, והבן מאוד). הנה באלו הדברים שללו דעת וטעות קצת כתות הטועים, באומרם לגודל רוממותו ית' אינו משגיח בשפלים שאין לו צירוף עמהם תפח רוחם, לזה אמרו כי הוא נעלם ונגלה. לזה התחילו עז"י, עוז שלי וזמרת י"ה, ויהי לי לישועה בהשגחתו הגדולה, והבן מאוד כי אי אפשר לפרש כי ניתן השכל במרומים רבים:

זה אלי ואנוהו אלקי אבי וכו' (**שמות טו ב**). יתכן לפרש על פי אשר פירשנו הפסוק בהלל המצרי (תהלים קיח כח) אלי אתה ואודך אלקי ארוממך. על פי הזוהר הק' (ח"ב רכ"ד ע"ב) שאמרו בפסוק (שמות לח כד) ויהי זה"ב התנופה, ולא כסף התנופה. ופירשו להיות זה"ב הוא בחינת דין, צריך להגביהו ולהניפו לשורשו להמתיק, מה שאין כן כסף רחמים וחסדים, אדרבא אנחנו צריכין להמשיכן למט"ה, על כן לא נאמר כסף התנופה. והנה השירות וההודאות שאנחנו משבחים להבורא כל, על ידי זה אנחנו ממשיכים השפעות טובות מחסדי הבורא ית' כמלכא דאיתוסף חיליה וכו', עיין ברעיא מהימנא פרשת בא (זוהר ח"ב מ' ע"ב). וז"ש אלי אתה, (כבר ידעת אל הוא חסד, חסד אל כל היום (תהלים נב ג), בזאת הבחינה) ואודך (להמשיך החסד למטה), "אלקי (הוא בחינת דין, בזאת הבחינה) "ארוממך (ארים ואגביה למעלה להמתיק הדינים בשורשן). וככה יתפרש בכאן זה אלי חסד, אזי "ואנוהו אעשה לו נוה ומדור להמשיך החסדים בכאן למטה תוך ישראל עם קרובו, "אלקי "אבי בבחינת דין, אזי וארוממנהו למעלה להמתיק הדינים, ואמר "אלקי "אבי ולא אלקי, בכדי להעלות הדינים להמתיקם בשורש עליון במחשבה קדומה, והמ"י:

י"י איש מלחמה י"י שמו (**שמות טו ג**). שמעתי מכבוד מחותני הרב החסיד המקובל המפורסם מהרצ"ה שליט"א הפירוש הוא כך, י"י איש מלחמה, היינו לוחם במלחמות עם המקטריגים על ישראל ומזכיר זכותם, וכביכול משתיק המקטריגים בדין ומראה להם ששורת הדין הוא להיטיב עם ישראל, וכאשר ח"ו אין מקום לדחות טענות המקטרג,

הנה י"י שמו, רצ"ל הנה הש"י אומר י"י שמי שאני מהווה כל הויות, ורצוני להיטיב עם ישראל ומי ימחה בידי, עד כאן דבריו. והנה ראויין הדברים למי שאמרם ודברי רז"ל מסייעין לו, שאמרו רז"ל (ילקו"ש רמז רל"ד) שהיה קטרוג הגדול אצל הים הללו עובדי עבודה זרה וכו', עד שהוצרך הש"י כביכול לדחות השר של מצרים, ויושע י"י ביום ההוא את ישראל מיד מצרים (שמות יד ל):

אמר אויב וכו' אחלק של"ל (**שמות טו ט**). יש לפרש על פי אשר פירשנו בשבחא רבא אשר שיבח המלך החכם לכנסת ישראל (משלי לא יא) בטח בה לב בעלה ושלל לא יחסר. אין כאן מקום להאריך רק תוכן הענין, של"ל בגימטריא ב' פעמים פני"ם, שמרמז על היחוד פנים לפני"ם, שעל ידי היחוד הזה שלל רב ורבות הטובה בכל העולמות. וזהו בטח בה ל"ב בעלה, ששם עמידתה נגד הל"ב כנודע, ושל"ל לא יחסר, לא יחסר המזג של היחוד "פנים "בפנים. והנה בכאן יאמר שאמר האויב אחלק "שלל, שיבטל היחוד "פנים "בפנים, ואז תמלאמו נפש"י נפש דיליה נוקב' דיליה דס"א (דבכל מקום הנוקב' נקראת נפש), כי כשזה קם זה וכו' וכן בהיפך ח"ו, וכן אריק חרבי היינו הדכורא דס"א. אבל תקות האויב היה למפח נפש, כי (שמות טו י) נשפת ברוח"ך היינו דביקות רוחא ברוחא בקדושה, כסמו י"ם היינו יחוד הקדוש שמ"ע (דברים ו ד) ברו"ך, נ' אתוון מנין י"ם, (כמו שיהיה לעתיד אור החמה כאור הלבנה (ישעיה ל כו)), ברוך כ"ה אתוון כמו שמע, כבו"ד י"י מלא והבן, והמשכיל יבין דבר מתוך דבר:

מי כמכה באלים י"י (**שמות טו יא**). ארמוז למשכילים מי מתפשט בכל הדרגין הנקראים אלי"ם, "מי הוא נאדר בקוד"ש, כמד"א (תהלים כ ג) ישלח עזרך מקד"ש, שהוא סוד ואאלפך חכמה (איוב לג לג) בסוד האל"ף, ואחר כך נורא תהלות דרגא דיעקב וכן דיוסף תרין תהלות, עשה פל"א בחכמה תתאה חכמת שלמה האלף לך שלמה (שיר השירים ח יב), ששם מתהפך כחומר חותם ונתהווה מאלף פל"א, והבן מאוד הש"י יראנו נפלאות מתורתו עשה עמנו לטובה אות:

נטית ימינך תבלעמו ארץ (**שמות טו יב**). מפני מה הימין כביכול גרמה לזה, (עיין בזהר (ח"ב מ"ז ע"ב) שהוא החסד שניתנו לקבורה), אמרו בפרקי ר"א (פדר"א פל"ח) בשכר שגמלו המצרים חסד עם יעקב בקבורתו, לכך כשטבעו בים סוף לא נשארו שם אלא זכו להיקבר בארץ. וז"ש נטית ימינך בימין החסד, שבשביל שגמלו חסד זכו אשר תבלעמו ארץ:

אמרה חנה רמה קרני בי"י (**שמואל א' ב א**). ודרשו רז"ל (מגילה י"ד ע"ב) רמה קרני, ולא רמה פכי. דוד שנמשח בקר"ן נמשך מלכותו, שאול שנמשח בפ"ך ולא נמשכה

מלכותו. וצריך להתבונן למה כזאת, ומהו הרמז. איתא בעשרה מאמרות כשיצאו ישראל ממצרים יצא עמהם מיכה והעבירו בים צרה, לפיכך היו משה ובני ישראל כבידי שפה בסוף שירת הים באמרם י"י ימלוך לעולם ועד (שמות טו יח), ולא אמרו י"י מלך י"י מלך, כי מתנאי המלוכה האמיתיית הוא איבוד כל מערער ומקטרג כמו שיהיה לעתיד, אבל עתה לא מסתייע מילתא, עכ"ל. על כן לעתיד משי"ח בגימטריא י"י מל"ך י"י מל"ך י"י ימל"ך, (כאשר יבטל המערער הוא נח"ש). וזהו (חולין ס' ע"א) שור שהקריב אדם הראשון (כאשר שמע לעצת המערער), קר"ן אחת היתה לו, קר"ן בגימטריא י"י מל"ך י"י מל"ך י"י ימלוך, בהוספת אותיות של הנקודות סגו"ל סגו"ל ח' אותיות בגימטריא הנ"ל, אז יתרומם קר"ן ישראל וירם קר"ן לעמו (תהלים קמח יד), "חנוך "בן "ירד המרומם תפילות ישראל והוא ירום ראש. והנה אותיות מנצפ"ך הם "מלך "מלך "ימלך, והנה ימל"ך הוא פ"ך, הנה אמרה חנה רמה קרנ"י ולא רמה פכ"י, על כן מי שנמשח בקרן נמשכה מלכותו, מה שאין כן מי שנמשח בפך:

י"י ימלוך וכו' (**שמות טו יח**), **כי בא סוס פרעה וכו'** (**שמות טו יט**). להבין הסמיכות. נודע מלכותא קדישא נקראת י"ם שכל הנחלים הולכים אליו, וזה לעומת זה מלכותא חייבתא לילית הרשעה, בגימטריא ת"פ והיא רוכבת על ת"פ מחנות ועמה הם תפ"א, אשר נגד זה היה בירושלים מקום מושב מלכותא קדישא עיר המלוכה לדוד מלכא, ת"פ בתי כנסיות ובית המקדש על גביהם (ירושלמי מגילה פ"ג ה"א) , (כמנין מלאת"י משפט (ישעיה א כא) כנודע). וכבר ידוע כשזה קם וכו'. וז"ש י"י ימלך לעולם ועד, ובא בנותן טעם כי בא "סוס "פרעה, מרכבת הס"א מלכותא חייבתא הנ"ל בגימטריא "סוס "פרעה תפ"א, ברכבו ובפרשיו עם כל מרכבתין בישין אל תוך הי"ם, שהניצוץ הקדוש שבתוכם המחיה אותם נכנס לקדושת הים הקדוש מלכותא קדישא, ואז מלכותא חייבתא עם כל חיילותיה ישארו פגרים מתים וימלא כבוד י"י את כל הארץ. וז"ש אחר כך (שמות טו כ) ותקח מרים הנביאה וכו' את הת"ף בידה וכו', עיין בגלאנטי בסוף הספר:

ויאמר אם שמע תשמע וכו' (**שמות טו כו**). כפל הלשון נ"ל לפרש על פי מה שהוא קבלה מחכמי האמת, כאשר מסתפק האדם באיזה ענין אשר ירצה לעשות, אם הוא עבודה להש"י או בהיפוך לשם יוהרא וכיוצא בכל ענייני העולם, אזי יצייר הענין הנרצה לנגד עיניו, וישליך מנגד עיניו התענוג והכבוד וכל ענייני העולם אשר יצפה להגיע לו מזה המעשה, וימאסנו על ידי העצות היעוצות בספרי המוסר, ואחר כך כשיבין שכבר בטלו ממנו הרגשת התענוג הגשמיי, ולא ישאר רק הענין הנרצה להש"י, ויראה אחר כך שאף על פי כן נפשו חשקה להענין הנרצה, אזי בודאי הוא דרך הישר. וזהו שרמז

ויאמר (משה אל העם) אם שמע, (א"ם הוא לשון ספק, ור"ל אם יסתפק לך איזה שמיעה אם תשמע לעצת הלב או לא, אזי העצה היעוצה) תשמע לקול י"י אלקיך, (ר"ל תפשוט מהענין כל תענוגים הגשמיים ולא תשמע מהענין, רק קול י"י אלקיך המעורר לדבר הנרצה, אז) והישר בעיניו תעשה, והבן:

והישר בעיניו תעשה (**שמות טו כו**). יש לרמז על פי מ"ש המקובלים הראשונים שקודם חטא אדם הראשון היתה אות א' כזה יו"י, ב' יודין ווא"ו, צורת ב' עיינין עם החוטם. וכבר פירשנו בענין זה ואולך אתכם קוממיות (ויקרא כו יג), שתי קומות (ב"ר פי"ב ו'), היינו ב' קומות שנתעקמו יו"ד ווא"ו, כי תחזור הא' במהרה בימינו לקדמותה. וזה שפירש רש"י לשם "בקומה "זקופה, והבן. וזה יש לרמוז בכאן אם שמע וכו' והישר בעיניו תעשה, דרוש ביה ו' הישר בעיניו, (ר"ל ו' ישרה עם ב' עיניו) תעשה, ר"ל תפעול שתחזור הא' לקדמותו, והבן:

והאזנ"ת למצותיו (**שמות טו כו**). תעשה אזנים למצות, היינו גדרים וסייגים ודקדוקי מצות, כמו שעשה שלמה אז"ן וחקר (קהלת יב ט, עיין עירובין כ"א ע"ב), נ"ל:

"**כי** "**אני** "**י**"י "**רופאך** (**שמות טו כו**). להחזיר לך חיות הניתך בטבע על ידי שם הויה המהוה כל הויות, נ"ל והבן:

מדרש (שמו"ר פכ"ג ה') דבר אחר אז ישיר משה (שמות טו א). הה"ד (שיר השירים ד ח) אתי מלבנון כלה. אמר ר' לוי בנוהג שבעולם כלה מקשטין ומבסמין אותה, ואחר כך מכניסין אותה לחופה וכו', ואחר כך מסיק תשורי מראש אמנה, בזכות אברהם שהאמין בי"י זכו לומר שירה, עיין שם. ויש להתבונן מהו הרמז בא"ז. אבל הוא לדעתי משה הוא הדור הז' מאברהם, אברהם יצחק ויעקב לוי קהת עמרם משה. וזהו א"ז ישיר משה, בזכות הא' היינו הראש לכל הז' היינו אברהם. וזהו אתי מלבנון כלה, כמו כלה כשכלו ז' נקיים שלה ראויה לחופה, אבל בנוהג שבעולם מבסמין אותה. אבל הקב"ה הגם שלא נתקשטו ישראל עדיין במצות ומעשים טובים, כיון שעברו ז' נקיים, לקחם מלבנו"ן מחומר ולבנים גם בלא קישוט:

פכ"ה (שמו"ר פכ"ה) ויאמר י"י אל משה הנני ממטיר וכו' (שמות טז ד). הה"ד (תהלים קלה ו) כל אשר חפץ י"י עשה בשמים וכו'. רצונו לבאר למה אמר הנני"י, הוה ליה למימר אמטיר לכם וכו'. לזה מבאר תיבת הנני"י רצ"ל "אני "אני הוא, כל מה שאני מבקש אני עושה, על כן אשנה הסדר ואתן לחם מן השמים:

בחורים טועמין טעם לחם, **זקנים טעם דבש**, **תינוקות טעם שמן** (**שמו"ר פכ"ה ג**'). נ"ל תיבת לש"ד השמן קדריש (במדבר יא ח), ר"ת "לחם "שמן "דבש:

ויאמר וכו' הנני ממטיר וכו' (**שמות טז ד**). שמעתי מפה קדוש כבוד אדמו"ר הרב הקדוש מהרמ"מ זצוק"ל שדקדק למה אמר ממטי"ר, ולא אמר נותן או מוריד. ותירץ שהכוונה על רוחניות המאכל, שהוא "מראה "טעם "ריח, שזה אינו מושג בגשם והוא ר"ת מט"ר, והרחיב הענין במליצת דבריו הטהורים ואי אפשר להכילם במכתב והמ"י. ולי נראה ממטי"ר הוא מלשון מטרוניתא אם הבנים, שמשם נתבקש למו אוכל מן השמי"ם, והבן: **לכ"ם** (שמות טז ד) דייקא, כל אחד לפי מדריגתו, כי שט"ו העם ולקטו (במדבר יא ח), שטותא נקטו בלבייהו, עיין בזוהר הק' (ח"ב ס"ב ע"ב). מה שאין כן הצדיקים לא היה להם שום טורח, והיו בו כל מיני מטעמים (עיין יומא ע"ה ע"א):

ויצא הע"ם ולקטו (**שמות טז ד**). אמר הע"ם. יתפרש על פי הנ"ל הנני ממטיר לכ"ם לצורכיכם, שלא תצטרכו לצאת אפילו מד' אמותיכם, רק הערב רב שאינם מאמינים ויצא העם וכו':

ולקטו דב"ר יום ביומו (**שמות טז ד**). גם זה שמעתי מכבוד אדמו"ר הנ"ל איך יוצדק לשון דב"ר על הלקיטה. והנה דבר ברוח קדשו שבאמת לקטו דיבורים, שהמן היה פועל שידברו דיבורים הנרצים להש"י, ולא ידברו דברים בטלים ולשון רמיה וכיוצא, וכל יום היו מלקטים דיבורים הנצרכים לאותו היום כי אין יום דומה לחבירו. ולי נראה עוד דהנה לא היה להם במדבר שום מזון ומחיה רק המן הזה, והנה היה למאכל ומשתה דמצוה, כגון כזית מצה בפסח שצריכין לברך עליה על אכילת מצה, וקידוש היום על היין בשבתות וימים טובים, הגם שהיה להמן כל הטעמים, אף על פי כן האיך היו יכולים לברך עליו ברכת המצוה הראויה ומחודשת לאותו הזמן. ועל כרחך צריכין אנו לומר שבשעת לקיטה היו מכוונין שצריכין היום לברך על אכילת מצה, והיה ידוע בבירור להם שבוואי נשפע בו טעם מצה בכוונתם, ושפיר היו יכולין לברך עליו הענין הנרצה במצות היום, אם כן היו לוקטים באמת דבר יום ביומו, הדיבורים והברכות של כל יום מעין ברכותיו, נ"ל: וירצה עוד ולקטו דבר "יום "ביומו. דהנה אין לך שום אות באל"ף בי"ת שיוליד ממש בדומה, רק אותיות יו"ם כשמדברים אותו במבטא יוליד גם כן יום, כזה יו"ד ו"ו מ"ם, אזי תולדות דיבור יו"ם הוא גם כן מספר יו"ם, וכבר ידוע מ"ש בזוהר הק' פרשת ויחי (ח"א דף רכ"ד ע"א) וז"ל החרשים שמעו (ישעיה מב יח), אילין בני נשא דלא צייתין למילולי אורייתא וכו', דהא בכל יומא כרוזא נפיק וקרי וכו', דתניא אינון יומין דבני נשא כד אתברי בההוא יומא דנפק לעלמא כלהון קיימין בקיומייהו, ואזלין וטאסין בעלמא נחתין ואזהרין לבני נשא כל יומא ויומא בלחודוי וכו', עיין שם כל הענין. כללו של דבר כל סך הימים של כל אחד עומדים לפני הש"י ביום שיצא

האדם לאויר העולם, ואחר כך כאשר יוצא היום מן הכח אל הפועל, היום בעצמו שנברא בא ומזהיר לאדם, כדי שלא יהיה אותו היום בכסופא ולא יוחסר החשבון, כי מאינון יומין מתעבדין לבושי יום למאן דזכי. וזה שתמצא שאותיות יו"ם מולידין בדומ"ה יו"ם דוגמתן, שגם המילוי והתולדה הוא חושבן יו"ם, ולא תמצא כן בכל האלפא ביתא לרמז הנ"ל, כשיציית האדם לדיבור היום שמדבר אליו, אזי מוליד גם כן יו"ם בעלמא דלעילא להתלבש בו דוגמת היום שהוא בעולם התחתון, הגם שהיו"ם כבר נברא, עם כל זה כיון שלא בא בחשבון הלבוש, לא מיקרי עדיין תולדה בשלימות. או בהיפך שעל ידי הדיבור שמדבר יום דלעילא, מוליד גם היו"ם דלתתא שיתייצב בלבוש קמיה מלכא, והבן. כאשר תבין כל הנ"ל, אזי תתבונן כיון שהיו"ם העליון הנשפע מן השמים מזהיר לאדם, מהיכן בא זה שהאדם אינו שומע, הוא בעל כרחך להיותו כרוך אחרי תאוות החומריות באכילה ושתיה וכיוצא אשר מתהווים בימי הזמן החומרי שבעולם, על כן אין לו כח השמיעה לשמוע הדבר היוצא מפי יומין עלאין, זולת לאותן שמקדשין את עצמן באכילה ושתיה ובכל ענייני הגופות. והנה המן להיות שהיה לחם מן השמים לא התעבה החומר, ואדרבה על ידי אכילת המן היו שומעים דיבורי היום שגם הוא מן השמים ומצא מין את מינו. וזהו ולקטו דבר יום ביומו, ר"ל דיבורי היום שנרמזים כשתדבר במבטא אותיות יו"ם כנ"ל, אזי יתיילד גם כן יו"ם לרמז הנ"ל, והבן מאוד:

או יאמר. דהנה עיקר שברא הש"י בטבע שיצטרך האדם לאכילה ושתיה, הוא כדי לגרום יחודין עילאין במעשה הגשמיים. והנה במאכלים אפשר שינטה האוכל אחר החומר וישוקע אדרבה בבהמיות כנודע, מה שאין כן הלחם מן השמים כשיאכלוהו יעשו יחודים עליונים. ונודע כלל "היחוד "ברכה "קדושה הוא יב"ק, שלש שמות הכוללים אהיה הויה אדני, וכן הויה אלקים. וזהו הרמז שילקטו דבר יו"ם ביומ"ו (שמות טז ד), שילקטו לעצמן כעין הדבור שמדברין במבטא אותיות "יום ביומו, דהיינו שמתיילד גם כן יו"ם, אזי הוא בגימטריא יב"ק היחוד השלם, נ"ל:

והנה אדברה עוד דקדוק אחר בפסוק, אמר ויצ"א העם (שמות טז ד) לשון יחיד, וסיים ולקט"ו לשון רבים. והנ"ל כעת שאמר הנני ממטיר לכ"ם דייקא עם קדוש לח"ם מ"ן "השמים, ועל ידי זה הלחם ויצ"א הע"ם, יצא מאתכם בחינת העם דהיינו ער"ב ר"ב, שהם הם הולידו בישראל הדעות הרעות והכוזבות וספיקות באמונה, (וכל מה שישנו בישראל מספיקות כאלה הם מתערובת ער"ב ר"ב בגימטריא דע"ת דקליפה), אמר שעל ידי זה הלחם יצא מאתכם, וכיון שיצא מאתכם זאת הבחינה, אזי ולקטו דבר יום וכו' (כמו לכל הפירושים דלעיל), כי אין מונע בהתבטל הדעת דערב רב:

או יאמר המשך הפסוקים. על פי מ"ש חכמי האמת וספרי המוסר בנידון התשובה, שיראה האדם להרהר בתשובה לעתותי ערב בזמן מנחה קודם שיחזור היום לנרתיקו, שאז יהיה הפגם במקום היותר עליון מקום עליית היום בשורשו, דאם לא כן כאשר יעלה היום בשורשו, יגיע הפגם ח"ו לשורשו למקום היותר עליון וצריך תשובה יתירה, וכן בערב שבת קודם עליית ימי השבוע למקום היותר עליון, וכן בערב ראש חודש קודם עליית השבועות לנרתיקם, וכן בערב ראש השנה קודם עליית החדשים, המשכיל יבין עיין בשל"ה. והנה אמר (שמות טז ד) הנני ממטיר לכם (כפי מדריגתכם, כי ירד המן לכל אחד כפי צדקו כמ"ש לעיל) לחם מן השמים, (ובשביל זה כשיארע) ויצא העם, (כשיצאו ח"ו חוץ לשיטה מדרך התורה להדעת דס"א), ולקטו דבר יום ביומו, (אזי בודאי יראו הנצוצין והדיבורים והאותיות שהוציאו באותו היום, ילקטוהו מן הקליפה ביום"ו על ידי התשובה תיכף ולא ימתינו עד למחר, פן יתגלה קלונם לעין כל בירידת המן, (כי ירד לכל אחד באופן אחר אם צדיק ואם רשע (עיין יומא ע"ה ע"א)). וזהו למען אנסנו וכו', והבן. ואמר אחר כך (שמות טז ה) והיה ביום הששי והכינו א"ת אש"ר יביא"ו, א"ת אש"ר, היינו תשובה עלאה ותתאה. או א"ת אש"ר, האותיות שהוציאו מן הקליפה, על אש"ר תשובה עילאה, והיה משנה על אשר ילקטו יום יום, דהיינו שביום הששי יוסיפו שנית לעשות תשובה מחדש, נוסף על מה שעשו בכל יום ויום:

והנה יש לרמוז בכאן עונת תלמידי חכמים משבת לשבת (**כתובות ס"ב ע"ב**). וזהו באמרו (שמות טז ה) והיה (לשון שמחה וחדוה), ביום הששי והכינו (בהכנה דרבה לאתקשרא בחדוה וברחימותא עם אשתו להראות לה חיבה יתירה לעתותי ערב ביום הששי כמבואר בזוהר הק' (ח"ג ז' ע"א), כי הקליפה עושה לעצמה פותחת באותה שעה בהקפדה וכעס, ואמר בשביל זה והכינו להכין את עצמם למצוה בשמחה), את אשר יביאו (היינו יביאו בחיבור אש"ר, דהיינו רמ"ח איברין דדכורא ורנ"ג דנוקבא, (לדעת רבי עקיבא עם המפתח כמבואר במסכת בכורות (מ"ה ע"א)), סך הכל בגימטריא אש"ר, להראות מקום מחצוב הבנים מבינה המאשרינו), והיה משנה (אזי היה היחוד הזה משונה לטובה יותר) על אשר ילקטו יום יום, (ביתר שאת מאשר ילקטו נשמת יום יום דימי החול, אפילו אם יהיה כוונתו לטובה אינו דומה פעולת השבת לפעולת החול, ותבין גם כן משנ"ה אותיות נשמ"ה, שילקוט יותר נשמה עליונה מימות החול:

וירמוז עוד לשנים מקרא ואחד תרגום, שמחויב לומר פרשת התורה בערב שבת (**ברכות ח' ע"א**). ואמר (שמות טז ה) והיה ביום הששי והכינו (במאמרם ובקריאתם) את אשר יביאו, (א"ת היינו אותיות התורה אשר יביאו אחר כך בשבת היינו פרשת השבוע

שקורין בשבת), והיה משנה (היינו שיקראו במשנה ובכפל), על אשר ילקטו יום יום (היינו עם התרגום שהיא מקליפת נוגה, שממנו מלקטין ניצוצות בכל יום), יקראוהו עם השנים מקרא:

מדרש פרשה ך' (**שמו"ר פ"כ ג'**). ויהי בשלח פרעה (שמות יד יז). וכי פרעה שלחם בלעם אמר אל מוציאם ממצרים (במדבר כג כב), וכאן כתיב ויהי בשלח פרעה. הקשה רק מפסוק דבלעם, והנה מבואר הדבר בתורה נ' פעמים. אך הוא להיות אפשר לומר דפרעה כן דימה בדעתו שהוא משלחם, ועדיין הדבר תלוי ברצונו. אך הנה בלעם היה מיועציו, והוא עצמו אמר אל מוציאם ממצרים, אם כן אי אפשר לומר שדימה כן אפילו בדעתו: אלא מלמד שהיה פרעה מלווה אותן כו', שנאמר (בראשית יח טז) ואברהם הולך עמם לשלחם, עכ"ל. הנה מה צורך לנו לידע לוויתו של פרעה. הנה המתלווה מאיש צדיק הוא טובתו, מה שאין כן המתלווה מן הרשע, (עיין בזהר (ח"ב מ"ה ע"ב) מעובדא דיוסי טייעא). והנראה לי לרמז דהנה אמרו בזהר (ח"ב י"ח ע"א) דדומה שר של מצרים, נתמנה לשר גיהנם בצאת ישראל ממצרים, והוא הממונה על על נפשות המתים בבתי קברות להוציאם במספר לעת התחיה במהרה בימינו. והנה יש להתבונן מה שייכות יש לשר מצרים לזה הענין, שיהיה מוכן להוציא נפשות להנטותם לתחיה. וכתב הרמ"ז להיות שורשו ממול העור"ף, פרע"ה אותיות העור"ף כנודע, והנה משם שורש התחיה, כי אותו העצם אשר ממול העורף, הוא הנשאר להיעשות כשאור לעיסה לכל הגוף וממנו ישתכלל הגוף לעתיד, על כן השר אשר ממול העורף הוא מסוגל לזה. ונודע אשר חכמים הגידו (זוהר ח"א קל"ז ע"א) אשר העצם הזה נשאר מכל הגוף, כי אין הנאתו משום תענוג רק מהלווית הקדושה, (ונ"ל להיותו עומד אחורי שיעור קומת האדם, הנה הוא מלווה תמיד את שיעור קומת האדם דקדושה, על כן הנאתו רק מהלוויית הקדושה כי זה דרכו כל היום), על כן לא היה נהנה מאכילת עץ הדעת שהיה בחול בערב שבת, על כן נשאר קיים. ומעתה תשכיל ותדע כיון שהשר של פרעה נתבטל ממלאכתו, ונתמנה על המתים להוציאם במספר במפקד לזמן התחיה, והטעם להיותו מסוד העורף כנ"ל אשר מבחינתה יתהווה התחיה והנאתו מלוויית הקודש, על כן ליווה פרעה את עם הקודש, הבן הדבר:

ולא נחם אלקים דרך ארץ (**שמות יד יז**). שלא נהג עמהם כדרך כל הארץ וכו', אבל הקב"ה לא עשה כן לישראל וכו', אלא שהיה מרחיצן וכו' וסך אותן כו' והלבישן כו' ונשאן כו' ומאיר לפניהם כו' (שמו"ר פ"כ י"א). הנה לפי זה צריך להתבונן הגיזרה שארית הפסוק שאמר ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים דייקא. גם אומרו כי קרוב הוא.

וגם כן כי אמר אלקים פן כו'. ויש לבאר כפשוטו דבאמת הפירוש הוא שלא נהגם הש"י דרך ארץ פלשתים, פלשתי"ם ידוע יניקתם מקומות הדין, על כן הם בגימטריא י' פעמים אלקים, על כן היו רצועה מרדות לישראל כנודע, וגם האבות היה דירתם לשם לבטל כחם. והנה לא הגיע עדיין זמן ביטולם, ואילו היה הש"י מנהיגם דרך ארץ פלשתי"ם, לא היתה הנהגתם למעלה מן הטבע שלא כדרך כל הארץ, רק הכל מלובש בטבע אלקים הוא הנהגת הטבע, ולא הנהיגם הש"י דרך ארץ פלשתים, כי רצה להנהיגם למעלה מן הטבע. ואמר ב' טעמים על זה, אחת כי קרוב הוא, כביכול הש"י קרוב אלינו ואינו מתנהג עמנו כמו האדון עם עבדו, רק כמו האב עם בנו שמרחיצו וסכו ומאיר לפניו. וטעם הב' לא רצה להנהיג דרך ארץ פלשתים, פן ינחם העם וכו' בראותם עצמות בני אפרים, כמו שמסיק המדרש:

דבר אחר ולא נחם אלקים (**שמות יד יז**). משל למלך שהיו לו בנים ונשבו, והיו בשעבוד ומתו מהם, ירד המלך והציל מה שנשתייר מהם, והיתה שמחה לפניו על שהציל את בניו, אבל לא היה מתנחם על אותן שמתו, עכ"ל (שמו"ר פ"כ י"ג). הנה גם כן שארית הפסוק אינו מתברר, ובפרט אומרו דרך ארץ פלשתים. והנראה לבאר על אותן שמתו בימי אפילה, שלא היו יכולין להתברר באותו הזמן ועתידין להתברר בעת קץ, כמ"ש הנביא (ישעיה כז יג) ובאו וכו' והנדחים בארץ מצרים, היינו אותם שנדחו במצרים ומתו בג' ימי אפילה. והנה גלותינו החל הארוך הזה מתארך, מפני שממתין הקב"ה עד שיוגמרו כל הבירורים וימלא כבוד י"י את כל הארץ. והנה למה לא המתין הקב"ה גם כן אז במצרים עד שיוגמרו כל הבירורים, הוא מפני כי אז לא היה בידם תורה, ונשארו משוקעים בתוך טומאת מצרים, וכבר צדיק מ"ט לפני רשע (משלי כה כו), שהגיעו למ"ט שערי טומאה ולא יכלו להתמהמה, שאלו נשתהו עוד כבר היו מגיעים ח"ו לשער הנו"ן, ואז היו משתקעים לגמרי ח"ו בטומאת מצרים, על כן היתה חפזון שכינה כביכול, ונתבררו אותן הקרובים לבירור, ואותן הניצוצי קדושה שנתרבו בהם הסיגים, נשארו שקועים ושלטה בהם מדת הדין ומתו, ונקברו בארץ מצרים עד עת קץ שנתבררו ובאו הנדחים בארץ מצרים וכו'. ולפי זה יתבאר הפסוק לדעת המדרש ולא נחם אלקים, (שלא התנחם כביכול) דרך ארץ פלשתים, (על אותן שהלכו דרך כל הארץ ונקברו בארץ פלשתי"ם, ששלט בהם קומת הדין הנרמז בפלשתים כנ"ל, ולמה לא היה לו נחמה הרי רשעים היו, אמר בטעם כי) קרוב הוא, כביכול קרוב לנו הש"י ויפח באפיו וכו' (בראשית ב ז), מאן דנפח מתוכו נפח ונשמותינו חלק אלוק ממעל כביכול בניו ממש, על כן חישב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח, ואם כן למה לא המתין כביכול על

שיוגמרו כל הבירורים כמו בגלות החל הזה. לזה אמר טעם ב', כי אמר אלקים פן ינחם העם בראותם מלחמה (הגדולה משער הנו"ן, שכבר הגיעו עד המלחמה הגדולה הלזו) ושבו מצרימה, (היינו ושבו לגמרי להיותם במצרים שקועים בתוכם ממש, ויתפרש ושב"ו היינו יתהפכו לגמרי להיותם כמוהם, כענין ושבה והיתה לבער (ישעיה ו יג), ורבות כמו זה בפסוק, הבן הדבר. על כן לא המתין הקב"ה וזמן ניתן לנותרים עד עת קץ יתבררו ויתלבנו ויצרפו רבים:

ריב"ל אמר משל למלך שהיו לו י"ב בנים, היו לו י' אוסיות, אמר המלך אם אתן אותם לבניי, נמצא אני עושה מריבה ביניהם, אלא הריני ממתין עד שאקנה עוד שתים כו', ויטלוה בני ראובן ובני גד וחצי שבט מנשה, ואחר כך אני מכניסן לארץ, לכך נאמר ולא נחם אלקים, עכ"ל (שמו"ר פ"כ י"ד). רצ"ל דבעל כרחך ראובן וגד וחצי מנשה לא היו יכולין ליקח חלק בארץ גופה, כי ראובן היתה המחשבה ביעקב על רחל, וגם כן גד לא נתייעצה לאה בנתינתה את זלפה, ולא ידע יעקב ומזאת הביאה נולד גד, וכן במנשה להיות יוסף לקח את אסנת בת דינה שנתעברה משכם (פרקי דר"א פל"ח), והנה יוסף היה כולו קודש, ואסנת חצי בקודש וחציה בחול, וב' בנים היו להם, והוכרח חלק רביעי להשאר חוץ לגבול ארץ ישראל והוא חצי מנשה, ואם כן כשלא יתנו לאלו חלק בארץ, יהיה מריבה ומלחמה ביניהם ושבו ח"ו מצרימה, על כן המתין הקב"ה עד שיצטרכו לילך דרך ארץ סיחון ועוג, ויקחו את ארצם וניתנה לנחלה וכו' (דברים כט ז):

דבר אחר ולא נחם אלקים (**שמות יד יז**). למה דרך ארץ פלשתים (נראה דצ"ל למה לא דרך ארץ פלשתים), אמר רבי שמעון בר אבא אמר רבי יוחנן כיון ששמעו הכנענים וכו', עמדו וקצצו הנטיעות, כיון ששמעו שנתעכבו מ' שנה במדבר וכו' (שמו"ר פ"כ ט"ז). נ"ל דדרש כי אמר אלקים פן ינחם העם, היינו הכנענים יתנחמו על מה שעשו ויחזרו ליטע, בראותם מלחמ"ה, מלחמה אותיות מלחה מ', היינו שיראו שישובים בארץ מלחה היינו מדבר מ' שנה ויאמרו שישובו מצרימה: ורבינו הגדול אומר לפי שבקש הקב"ה ליתן אימתו של ישראל על אומות העולם וכו'. ויתפרש לפי זה כי אמר אלקים פן ינחם העם (אומות העולם) בראותם מלחמה, (בראותם כי י"י נלחם להם) ושבו מצרימה, ושבו להתבונן מה שנעשו להמצריים בקשיות ערפם: מהו ויסב (שמות יד יח). שהיקפן הקב"ה כשם שהוא אומר (זכריה ב ט) ואני אהיה לה נאום י"י חומת אש סביב וכו', ולא בעולם הזה לבד אלא לעתיד לבא כו', שכן אמר דוד (תהלים קכה ב) ירושלים הרים סביב לה וד' סביב לעמו, עכ"ל (שמו"ר פ"כ י"ז). צריך להתבונן למה הוצרך הש"י להקיף, וכי לא סגי שמירתו ית' בלבד. וגם איך יצדק בו ית"ש הקפה. וגם איך יבאר "ויסב לשון

הקפה, והכתוב אומר "ויסב וכו' דרך המדבר ים סוף. ויש לפרש על פי מה דמקובל בידינו דלנפש חיה הלזו השוכנת בקרבנו, יש גם כן אור פנימי ואור מקיף כמו בכל אורות העליונים, היינו אותו חלק אשר באפשרי שיהיה נגבל בכלי הוא לאור פנימי, וחלק שאי אפשר לו להיות נגבל נשארת לאור מקיף. והנה ידוע לנפש יש רמ"ח איברים ושס"ה גידים רוחניים, והנה הוא כמו כן לאור המקיף, והנה ממעשה המצות לפי הדין המוכרח על פי התורה, מאירים רמ"ח איברי הנפש הפנימים שהם נגבלים, כמו כן כל המצות נגבלים זה כשר וזה פסול, ועל ידי דקדוקי המצות שהוא ממדת החסידות יותר ממה שהדין מחייב, מאירים רמ"ח איברי הנפש המקיפים בלי גבול, כמו כן הדקדוקים אין להם גבול, זה מדקדק כך וזה יותר כנודע. והבן כי כן הוא בכל המצות, דהיינו אסור לאכול בהמה טריפה, אבל אם הורה חכם להכשיר ודאי מותר, והנה המדקדק לא יאכל אפילו מבהמה שהורה בה חכם, והמדקדק יותר לא יאכל בדאיכא שום צד ריעותא. (והנה המאיר על ידי מצותיו ודקדוקיהם לפנימי ומקיף, הוא המקבל עליו עול מלכות שמים שלימה (ברכות י"ד ע"ב), סוד הבן יקיר לי אפרים וכו' "רחם "ארחמנו וכו' (ירמיה לא יט), ב' פעמים רמ"ח דפנימי דמקיף בגימטריא "מלכות, הוא סוד "מלכות שמים שלימה. מה שאין כן בלא דקדוקים, הוא סוד חצי המלכות (אסתר ה ג) שרצה אחשורוש לבטל אור המקיף ח"ו. ותתבונן באברהם אבינו בציווי העקידה נאמר (בראשית כב א) "אברהם פעם אחת רמ"ח, ואחר כך כשהיה מדקדק במצוה כמו שנכתב אצלינו בפסוק (בראשית כב י) וישלח אברהם את ידו וכו', נאמר לו (בראשית כב יא) אברהם אברהם ב' פעמים פנימי ומקיף). והנה ידוע למשכילים דבחינת אור מקיף הוא שמירה מן החיצונים שבורחים מן האור מקיף. הנה בכאן מצות ירושת ארץ ישראל הוא מצוה ממנין תרי"ג, והנה הלכו לרשת את הארץ, והנה היו דרך קרוב דרך ארץ פלשתים. אבל נעשה גדר וסייג לדבר לבלתי הלוך דרך ארץ פלשתים פן בראותם מלחמה וכו', הנה הוא גדר וסייג ודקדוקי המצות, ועל ידי זה נעשה להם הארות אור המקיף לשמירה מעולה מן החיצונים. ז"ש ולא נחם "אלקים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא, ואין כאן דקדוק וסייג רק עיקר המצוה, ולא נעשה רק הארת אור פנימי ועדיין יש פחד מהחיצונים, ואמר אלקים פן ינחם וכו' והוא גדר ודקדוק, ויסב אלקים וכו' דרך המדבר ים סוף, דקדוק עצום לילך במדבריות לקיים המצוה כתיקנה בלי מיחוש. ועל כן אמר "ויסב, הסיבן והקיפן באור מקיף לשמירה מעולה מן החיצונים, על ידי זה שהוליכן דרך המדבר ים סוף. וז"ש הנביא (ירמיה ב ב) (זכרתי לך חסד נעוריך), אור המקיף הוא מבחינת חסד התפשטות, מה שאין כן אור פנימי בגבול מצומצם בחינת גבורה, (אהבת כלולותיך)

זאת היא לך לירושה מהכולל שלך, היינו מאברהם אבינו הכולל כל נשמות ישראל והוא קיים המצות בדקדוקיהם, (והוא) לכתך אחרי במדבר וכו' לא דרך ארץ פלשתים, מחשש לבל יבוא לנגוע בקצה איסור, הבן הדבר:

דבר אחר ויסב אלקים כו' (**שמות יג יח**). מכאן אמרו רבותינו אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב, שכך עשה להם הקב"ה שנאמר ויסב אלקים, עכ"ל (שמו"ר פ"כ י"ח). הנה דרשו "ויסב לשון הסיבה, והכתוב מפרש דרך המדבר ים סוף. והנראה דהנה אמרו בזוהר הק' (ח"ג ל"א ע"ב) דבאיתערותא דלתתא איתער עובדא לעילא, ע"כ בעובדא דוקא תלוי מילתא, על כן אחשבה שזהו טעם ההסיבה בעובדא דייקא, הגם שמספר חירות המופלג במילולא, עם כל זה צריך להראות החירות בעובדא, בכדי לעורר החירות העליון דבעובדא תליא כי עולם העשיה הוא. ומשמיענו הכתוב ויסב אלקים, שהסיבן בהסיבה דרך חירות בעובדא, והנה אין זה חידוש כשמיסב האדם ביישוב בתים וחצרות זהו דרך כל הארץ, אבל במדבר הוא סעודת ארעי אוכלין בכל מקום כי אין בית וכלי תשמיש, אף על פי כן הסיבן הקב"ה. נמצינו למדין אפילו עני שבישראל כו', כי אין לך עני מן ההולך במדבר, ואף על פי כן הסיבן הקב"ה, והבן:

וחמושים עלו בני ישראל (**שמות יג יח**). שעלו מזויינים (שמו"ר פ"כ י"ט). אפשר לפרש מזויינים ניצוצי השבירה שנפלו משבירת הכלים רפ"ח ניצוצין, הנה היו ר"ב ניצוצין במצרים, והניצוצין הם נרמזין בתגין שעל האותיות שהם זייני"ן. והנה בצאת ישראל ממצרים הוציאו הניצוצין, לזה קאמר שיצאו מזויינים, היינו זיוני התגין. והנה המלכים הנשברים המה ז', מגיע לכל חלק ערך אחד וארבעים ניצוצין, וחמושים עלו וכו' קרוב לחמשה חלקים מאלו הז' חלקים:

ויבקעו המים (**שמות יד כא**). אינו אומר ויבקע הים, אלא ויבקעו המים, מלמד שכל המים שהיו בכל המעיינות וכו', שכן הוא אומר וישובו המים (שמות יד כו). וכל הניסים הללו נעשו על ידי משה, שנאמר (שמות יד כז) ויט משה את ידו על הים, עכ"ל (שמו"ר פכ"א ו'). והוא פלא מה צורך לומר שנעשו על ידי משה, מקרא מלא הוא. וגם מה שייכות הענין לפי מ"ש לעיל שכל המימות נבקעו. והנראה דהנה כבודו ית"ש הפציר במשה שהוא דוקא יהיה השליח להוציא את בני ישראל, ומשה סירב באמרו שלח נא ביד תשלח (שמות ד יג), אבל הש"י לא רצה רק דוקא במשה שהוא דוקא יהיה השליח. כי הנה גלות מצרים היה גלות הדעת, והיה בהכרח שיצא הדעת מן הגלות, כאמרו ית"ש וידעו כי אני ד' (שמות כט מו), וידעתם כי אני ד' (שמות ו ז). והנה נשמת משה היה בחינת הדעת, כמ"ש (דברים לד י) אשר "ידעו י"י פנים אל פנים, על כן היה הוא דייקא

מסוגל לשליחות הזה. והנה בקריעת ים סוף היה גמר היציאה, כמ"ש (שמות יד ל) ויושע י"י ביום ההוא דייקא. והנה בדעת הוא עיטרא דחסדים ועיטרא דגבורות, ועיטרא דחסדים הוא שם אהו"ה גושפנקא דחתים ביה שמיא וארעא אך "טוב לישראל (תהלים עג א). ועיטרא דגבורת שם אהו"י טובה הוא, ושניהם כאחד "טובים (קהלת יא ו). והנה בכאן נרמזו גם כן כמה פעמים אלו הב' שמות, כגון "את "הרכב "ואת "הפרשים (שמות יד כח), וכגון "וירא "ישראל "את "היד (שמות יד לא), כי נעשה על ידי משה בחינת הדעת, ויצא הדעת בכאן לגמרי מן הגלות, ונתרבה הידיעה בעולם ויאמינו בד' ובמשה עבדו. והנה היה נגוף למצרים מעיטרא דגבורות, ורפוא לישראל מעיטרא דחסד. וזהו שנרמז על שפת "הים, היינו אתוון הסמוכים וקודמים לתיבת י"ם, הם ט"ל בגימטריא ב' שמות הנ"ל, וגם כן הרמז על הים, היינו האותיות שהם על תיבת י"ם היינו קודמים להם. וזה יש לרמז במדרש כיון שנשמע מתיבת "ויבקעו "המים שכל המימות נבקעו, אם כן לא אמר ויט משה את ידו על "הים דייקא. לזה אמר כל הנסים הללו נעשו על ידי משה סוד הדעת, אשר בו עיטרא דחסדים ועיטרא דגבורות, אשר בהם ב' שמות הנ"ל בגימטריא אותיות שקודמות לאותיות "ים, על כן אמר ויט משה את ידו על הי"ם דייקא, הבן:

מה עשה הקב"ה מסר לו את איוב כו'. נרמז "ויושע "י"י "ביום "ההוא "את כו', ר"ת "האיוב. וכן "ויראו "העם "את "י"י "ויאמינו "בי"י כו', ר"ת "איוב. שהיה גם כן ירא אלקים כו' (איוב א א): באותו שעה אמר הקב"ה למשה הרי מסרתי לשטן את איוב, מה בידך לעשות (רצ"ל מה תצעק אלי), דבר אל בני ישראל ויסעו (שמות יד טו) (תיכף בהיות השטן מתעסק באיוב), "אל "בני "ישראל "ויסעו, ר"ת "איוב, ודי בזה:

דבר אל בני ישראל ויסעו (**שמות יד טו**). יסיעו מלבן (שמו"ר פכ"א ח'), והוא פלאי. נ"ל על פי אשר אמרנו בנבואת ונחמות ישעיה (מ ב) ""דברו על "לב ירושלים. דהנה כל ימי הגלות לבא לפומא לא גלי, ללבי גליתי לפומי לא גליתי (סנהדרין צ"ט ע"א), וכביכול השכינה הנקראת "רחל (גימטריא "דבר "לב), היא כביכול "כרחל לפני גוזזיה נאלמה (ישעיה נג ז), סוד נאלמתי דומיה (תהלים לט ג), על כן אין חזון נפרץ ומופסקת הנבואה, והדברים הסתומים בלב אינם יוצאים אל הדיבור, להיות "דבר י"י יקר (שמואל א' ג א), "דבר אל בני ישראל. ובמהרה בימינו לעתיד ושפכתי רוחי על כל בשר ונבאו בניכם ובנותיכם (יואל ג א), כי אז ימשך מהל"ב אל "הדבר, ואז "רחל תקבל תנחומין. וזהו "דברו על "לב ירושלים, כי בזמן הגלות קול ברמה נשמע רחל מבכה וכו' (ירמיה לא יד), קול בלא דיבור, מה שאין כן בעת "דברו על "לב "ירושלים היינו בחינת "רחל, "דבר

"לב בגימטריא רחל כנ"ל ונקראת "ירושלים. וכן היה בגלות מצרים (שמות ב כג) ויאנחו בני ישראל מן העבודה, ויזעקו (בלא דיבור, כי זעקה וצעקה בלי דיבור רק בקול), ותעל שועתם אל האלקים מן העבודה, שהיה חשוב לפני הש"י כאילו היה שועה בדבור, שידע הש"י שהוא מחמת הגלות וכובד העבודה סוד נאלמתי דומיה, הנה גם כאן כשיצאו ממצרים ועדיין לא נפטרו לגמרי עד קריעת ים סוף, כמד"א (שמות יד ל) ויושע י"י ביום ההוא דייקא. והנה כתיב גם כן (שמות יד י) ויצעקו בני ישראל אל י"י, גם כן צעקה בלא דיבור, כי עדיין היה כח שר של מצרים לקטרג באמרו הללו כו' והללו כו' (ילקו"ש רמז רל"ד), ולא יכלו עדיין להוציא התפלה בדבור כראוי ונכון, כי עדיין היה הדבור קצת בהעלם, ויאמר י"י אל משה מה תצעק אלי, למה תהיה עוד כזאת צעקה בלא דיבור, דבר אל בני ישראל, היינו יומשך להם ה"דבר מן ה"לב. וז"ש במדרש יסיעו דבר "מלבן, וישתלם שיעור קומת השכינה בחינת "רחל, כעין "דברו על "לב ירושלים, והבן:

רבי מאיר אומר אמר הקב"ה למשה אין ישראל צריכין לפני, ומה אם אדם הראשון שהוא יחידי וכו' (**שמו"ר פכ"א ח**'). דייק מדכתיב (בראשית א ט) אל מקום "אחד, היינו לעשות מקום אפילו לאיש אחד, בשביל עדה הקדושה העתידה לומר זה אלי ואנוהו (שמות טו ב), על אחת כמה וכמה:"ואנוהו, אעשה לו נוה ומדור. הנה היא עתידה לומר שתעשה מדור כביכול להש"י, על אחת כמה וכמה שהמה ראוים לעשות להם מקום בים לעבור בו ביבשה: אם בים למה ביבשה, ואם ביבשה למה בתוך הים, אלא מכאן אתה למד שלא נקרע להם הים עד שבאו לתוכו עד חוטמן. דייק אומרו (שמות יד טז) "ואתה הרם את מטך, דייק אומרו "ואתה מיותר. אבל הוא לרמז ואתה דייקא, היינו בהגיעם למים עד חוטמם, (חסר איזה תיבות) "וחוטם מרמז לאדר שבו נולד משה (מגילה י"ג ע"ב), כי אדר הוא חוטם בשיעור קומת הזמן. ונ"ל דאין הכוונה שקפצו במים עד חוטמם דייקא, רק שקפץ נחשון שהוא מלך ממנו יצא חוטר וכו', כבר ידעת כי ראש ונשיא נקרא חוטם, כמו שאמרו רז"ל (תענית כ"ט ע"א) לבעל החוטם אני מבקש, ואזדא לה קושית היפה תואר. ונ"ל עוד בחטא אדם נכתב כל החושים (בראשית ג ו) ותרא האשה ונחמד וכו', "ותאכל, "ותתן, "וישמעו וכו' (בראשית ג ח), אבל חוש הריח לא נכתב שם, על כן בו נהנית הנשמה ולא הגוף, על כן מברכין על הריח במוצאי שבת, על כן לו משפט הבכורה על כל החושים, על כן נשיא נקרא בעל החוטם, נ"ל:

מי גרם לגבור ליטול העטרה לא החלש, מי גרם להקב"ה ליטול שבח וכבוד לא פרעה, לפיכך ואכבדה בפרעה (שמות יד יז), עד כאן (שמו"ר פכ"א י"א). (וז"ל) [ונ"ל] דזהו שהשיבו הרוגי מלוכה לטורניסרופס נבוכדנצר מלך הגון היה, ראוי לעשות נס על ידו

(תענית י"ח ע"ב), והבן. והמדרש רוצה לתרץ מה דקשה וחזקתי וכו' (שמות יד יד), למה כזאת על מה עשה י"י ככה שכבר שלחם, אבל אין בזה עונש כל כך לו, כיון שיתקדש שם שמים על ידו, לטובה תחשב לו ויתעלה על ידי זה הניצוץ הק' אשר בו, כי על כן גם הסטרין אחרים יש בהם ניצוצות הקדושה, וזהו שתמצא (זוהר ח"ב י"ח ע"א) כי שרו לא נתבטל ונעשה שר גיהנם:

ויאמר משה וכו' ערב וידעתם וכו' (**שמות טז ו**). לא ידענו המכוון הזה, ואינו מובן כלל המאמר. והנראה בהקדים מה שצוה הש"י (ויקרא כב לב) ולא תחללו את שם קדשי ונתקדשתי בתוך בני ישראל וכו', (ויקרא כב לג) המוציא אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלקים. והוא מצוה למסור האדם את נפשו על קדושת שמו ית' למסור עצמו למיתה עבור שמו ית', ואמר הכתוב המוציא אתכם מארץ מצרים מקום הקליפה והמיתה, להיות לכם לאלקים אפילו כאשר יתנהג עמכם בבחינת דין, והבן מאוד אלו הדברים כי קצרנו בכאן ומבואר במקום אחר. והקיצור הוא כי ההוצאה מארץ מצרים תחייב האדם למסור עצמו למיתה עבור קדושת שמו ית', כי כמים הפנים לפנים כביכול, והבן. וזאת היא המצות עשה על כל אדם מישראל, ואם אינו מגיע לנפשו ענין כזה דהיינו מסירות נפש בפועל, מחוייב לקיימו בכח דהיינו הסכמה חזקה בכל לב בשעת קריאת שמע, כשיגיע לידי קידוש הש"י במסירות נפש יקבל עליו המיתה, וזה יתחשב לפני הקב"ה כאילו מסר נפשו בפועל, ועליהם אמר הכתוב (תהלים מד כג) כי עליך הורגנו כל היום, אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח (תהלים נ ה). ונקדים עוד מ"ש בספר החסידים כל מה שידבר אדם איזה דיבור אפילו בהפלגה וגוזמא, בהכרח שיתקיים איזה פעם, על כן ישמור האדם את עצמו שלא להוציא מפיו איזה דבר לא טוב, כי ח"ו יתקיים באיזה זמן. והנה ישראל הוציאו מפיהם בתלונתם ואמרו הוצאתם אותנו אל המדבר הזה להמית את כל הקהל ברעב (שמות טז ג), וחששו משה ואהרן שיעשה דבורם רושם ח"ו, ובפרט שהש"י אמר ולקטו דבר יום ביומו (שמות טז ד), (עיין מ"ש לעיל מענין לקיטת הדיבורים וכפלים לתושיה). והנה העצה היעוצה מרבותינו הקדושים בדבר האדם איזה דבור לא טוב ח"ו, שיראה לעשות מאותן הדבורים והאותיות והתיבות צירופים אחרים לטובה, ותתבטל הגזירה ותתהפך לטובה, וככה מאמרינו על הברכה שבירכו התנאים לרבי אלעזר בן רבי שמעון תזרע ולא תחצד כו' (מו"ק ט' ע"ב), אין כאן מקומו. הנה לפי זה גם בכאן היתה עצת משה ואהרן לישראל שיתפרש מאמרם הנ"ל באופן אחר, דהיינו כי הוצאתם אותנו (מארץ מצרים) אל המדבר הזה להמית את כל הקהל, היינו ענין ההוצאה היתה לקבל כל אחד מישראל על עצמו בחינת המיתה במסירות נפש בהסכמה

חזקה על דבר קדושת שמו, כי זה יחוייב לאיש הישראלי עבור ההוצאה מארץ מצרים. ונוכל להתפרש עוד אל "המדבר כו', היינו בבחינת דיבור בכח בקריאת שמע, ונשאר עדיין תיבת "ברעב שאמרו, אזי היתה עצה היעוצה לעשות מזה צירוף "בערב בהיפך אתוון. וז"ש "ערב כשיהיה "ערב, אז וידעתם כי י"י הוציא אתכם מארץ מצרים, ותמסרו נפשותיכם בכח עבור קדושת שמו ית', ויהיה נחשב לפני הקב"ה כאלו הייתם מתים בפועל, ואז יקויים המאמר שדברתם במו פיכם, ואף על פי כן אין שטן ואין פגע רע, ובוקר וראיתם את כבוד י"י בשמעו את תלונותיכם וכו' (שמות טז ז), ר"ל הגם ששמע את תלונותיכם שהיה על י"י, עם כל זה יתהפך הכל לטובה ולברכה על עולם:

ויאמר משה בתת י"י לכם בערב בשר לאכול (**שמות טז ח**). הנה לא פורש מה יהיה כאשר יתן ה'. והנראה דהסיום הוא תיבת לאכול וכפירוש רש"י ז"ל, ור"ל כאשר יתן י"י לכם בשר, יהיה רק לאכול ולא לשבעה, ולחם יתן לשבעה עיין ברש"י:

ויאמר משה אל אהרן אמור וכו' קרבו לפני י"י (**שמות טז ט**). ולא אמר להם משה בעצמו רק צוה לאהרן, כי אהרן שושבינא דמטרוניתא (זוהר ח"ג נ"ג ע"ב) , והוא המקרב כנסת ישראל לאדוניה, והבן נ"ל:

"**מחספס** (**שמות טז יד**) **בגימטריא רמ"ח**. רמז למה שאמרו רז"ל (יומא ע"ה ע"ב) שהיה דק כל כך עד שנבלע ברמ"ח איברים:

ויראו בני ישראל ויאמרו איש אחיו "מן הוא כו' (**שמות טז טו**). שמעתי מפה קדוש כבוד אדמו"ר הנ"ל זצוק"ל שהיה המן דק ובהיר כל כך ברוחניות, עד שעל ידי אכילתו נזדכך הגוף והיה ניכר לכל אחד פנימיות חבירו ומחשבתו. והנה איש אשר היה מכיר את חבירו ביום אתמול, בלא הודע פנימיותו וחשבו לצדיק או בהיפך, וכהיום שאכלו את המן נתוודע לו פנימיותו ולא הכירו, כי נדמה בעיניו כאיש אחר. וזה ויאמרו איש אל אחיו מן הוא, ר"ל מי הוא זה כי נהפך לאיש אחר, (כי לא ידעו מה הוא מהיכן בא להם זאת הידיעה, ויאמר משה אליהם הוא הלחם וכו, ור"ל שעל ידי הלחם הזה באה לכם זאת הידיעה, נ"ל לפי דבריו) עד כאן דבריו הקדושים. ולפי זה יתפרש בסמוך (שמות טז טז) זה הדבר אשר צוה י"י לקטו ממנו וכו' מספר נפשותיכם, הוא לראיה לדבר הזה שהמן הוא מסוגל להתראות מחשבות הנפש, כי הנה הוא עמר לגלגלת, ואם כן כל עמר בא מכוון לכל נפשותיכם. וזהו גם כן מספר, לשון "ספיר ובהירות, היינו כפי בהירות נפשותיכם, ועצה היעוצה איש לאשר באהלו תקחו, ר"ל כיון שאתם רואים שהמן מגלה מסטורין שלכם, על כן זאת עשו איש לאשר באהלו תקחו, אה"ל הם המדות של כל אחד, כנודע שהם ו' מדות כל אחד כלול מכולם בגימטריא "אהל, והמדה הז' כוללם בסוד

"אהל, "לאשר היא תשובה עילאה. ור"ל כיון שעל ידי המן יתוודע לכם פגם המדות של כל אחד, אזי תקחו לתקן מדותיכם תשובה היינו "אשר, ויהיו פרצופיכם שלם בקבלת המוחין של המדות מתשובה ויהיה עמר לגלגלת, והבן מאד ומאוד כי קצרתי, וסמכתי על המשכיל:

ויאמר משה וכו' למשמרת לדורותיכם (**שמות טז לג**). קבלתי מכתבי מהרמ"ע כל מקום שנאמר לדורותיכם, הוא בעת שיהיו כל הדורות ביחד היינו לימות המשיח והתחיה במהרה בימינו, כן הבנתי מדבריו ואין כאן מקומו:

קח "צנצנת וכו'. "צנצנת דייקא. אפשר להיותו בגימטריא חמשה פעמים "קול, שבירך בהם הקב"ה את ישראל בעת החיתון במתן תורה (עיין ברכות ו' ע"ב), אז כביכול נתחייב החתן לזונה ולפרנסה, והבן. ואפשר מזאת נתהווה המנהג ישראל לשבור "צנצנת בשעת החופה, לזכר החרבן שהיתה אז פרנסתינו מידו הפתוחה בלי שום מונע, וכהיום בעוה"ר על ידי תמצית איזה שליש, והבן. ומזה תבין שזאת הפעולה היתה על ידי אהרן, שהוא השושבן בשעת חיבת חיתונים, והוא המעיד על ההתחייבות החתן להכלה (עיין זוהר ח"ג נ"ג ע"ב). וזהו ויניחהו "אהרן לפני "העדות וכו' (שמות טז לד), והבן נ"ל, והשם הטוב יפתח לנו ברכה מאוצרות השמים בחסדו:

וירב העם עם משה ויאמרו "תנו וכו', מה תריבון עמדי מה תנסון וכו' (**שמות יז ב**). יש להתבונן דהרי לא אמר רק שהיו מריבין עם משה, ולא נרמז שניסו את הש"י. גם קשה על תשובת משה איך חש מקודם על ריבו והזכירו מקודם, ואחר כך הזכיר כבוד הש"י. והנראה דהנה אמרו למשה תנו לשון רבים, וכוונתם בהצנע לצרף עמו כבוד הש"י לנסותו כביכול. וז"ש משה מה תריבון עמדי, ר"ל הגם שאתם תריבון רק עמדי, עם כל זה מה תנסון וכו', כי באומרכם תנו לשון רבים, אני מבין כוונתכם לנסות גם את הש"י:

ויקרא שם המקום "מסה "ומריבה על ריב בני ישראל ועל נסותם וכו' (**שמות יז ז**). הנה לפי סדור הטעם היה לו לקרוא "מריבה "ומסה. אך הוא אשר כתבנו דהריב עם משה היה בגלוי, והנסיון להש"י היה בהסתר מובן בדבריהם, ומשה היה חס ביותר על כבוד הש"י, ויקרא שם המקום "מסה מקודם ואחר כך "מריבה, הגם שהסיבה הוא על ריב בני ישראל ועל נסותם וכו', שהריב היה בתחילה בפרסום לעין כל, והנסיון אחר כך מובן למשכיל בדבריהם:

בפרקי דר"א (פמ"ד) אמרו ישראל למשה כתוב אחד אומר (שמות כ ח) זכור את יום השבת לקדשו. כבר נדפס בספר בני יששכר פרשת זכור דרוש א', ואין מן הצורך לכפול דרשהו משם:

יתרו

וישמע יתרו כהן מדין חתן משה (**שמות יח א**). למה תארו כהן מדין בכאן וכי לגנותו בא. ונ"ל שעד עתה היה תארו המכובד בפי כל אומים "כהן "מדין, וכהיום שמע שמתארים אותו "חתן "משה, מזה שפט שהאיש משה גדול מאוד. ושיעור הכתוב לפי זה וישמע יתרו שהיה נקרא בפי כל "כהן מדין, שמע כעת שמתארים אותו "חותן "משה, הגם שאין מקרא יוצא מידי פשוטו, זהו ברמז:

וישמע וכו'. לא אמר ויתרו שמע. יתכן לרמז על פי פירוש רש"י מה שמועה שמע ובא, מלחמות עמלק וקריעת ים סוף, אפשר יש לרמז בר"ת וישמ"ע, "שירת "ים "וגם "מלחמת "עמלק:

ויקח יתרו "חותן "משה (**שמות יא ב**). שוב תיארו רק "בחותן "משה. לפי הנ"ל ר"ל שלקח לעצמו זה לחשיבות ולכיבוד תאר "חותן "משה, ולא "כהן "מדין:

את צפרה "אשת "משה אחר שלוחיה. אומרו "אחר "שלוחיה ללא צורך לכאורה. גם מי לא ידע כי אשת משה היא. והנראה דידוע ממרן האר"י ז"ל שמשה הוא גלגול הבל, ויתרו "הטוב של קין, וצפרה התאומה היתירה שלקח קין מיד הבל (עיין ב"ר פכ"ב ז'), והוצרך יתרו לתקן להחזיר לו התאומה ההיא, על כן אמר בכאן "אשת משה מאז בגלגול הראשון. והנה מה שנתן את צפרה בתו למשה, לא מיקרי עדיין תיקון כל כך, כי מאז בגלגול ראשון לא היתה בתו, והתיקון צריך להיות מעין דוגמת הקלקול. והנה בכאן שכבר יצאה מרשותו, ולא נקראה שוב בת יתרו רק "אשת "משה ונשתלחה ממשה, ויתרו השתדל להביאה אליו היה התיקון בשלימות, (כמו אז שהיה הקלקול שנלקחה מהבל). וז"ש אחר שלוחיה, שזה יועיל לתיקון:

אונקלוס ית צפרה אתת משה (שמות יח ב), "בתר "דפטרה. ולא תירגם "בתר דשלחה כמו תרגום יונתן בן עוזיאל. נראה דעתו דסבירא ליה שנתן לה "גט "פטורין, דאם לא כן מה משמיענו הפסוק. אך לפי הנ"ל משמיענו שכיון שנדבק בשכינה, פטר את אשתו בגט פיטורין, כי זיווגא עילאה אשתכח עימיה כמ"ש בזהר. וגם בכדי שלא יעבור על מצות עונה דהוא משועבד לה. ויונתן בן עוזיאל סבירא ליה כדעת המדרש, ומשמיענו ששמע לאהרן אחיו הגדול. והנה בשלח פרעה את העם (שמות יג יז) החליפו שיטתייהו, אונקלוס תרגם כד של"ח פרעה, משמיענו ששלח אותם בחפזון כי מיהר לשלחם מיראתו. ויונתן בן עוזיאל תרגם כד פט"ר, סבירא ליה כדעת המדרש (שמו"ר) שהוכרח ליתן להם גט שחרור, כי לא השלימו הזמן:

ושם האחד אליעזר (**שמות יח ד**). לא אמר ושם השני. הוא על פי מאמר רז"ל (מכילתא יתרו יח א) שהתנה יתרו עם משה שיקח בן הראשון לעבודה זרה, (הגם שמשה בטח בי"י שישמרהו מזה), על כן לא רצה שיהיה השני בצירוף עם הראשון, על כן אמר מחדש ושם האחד בלי צירוף החיבור, נ"ל:

כי אלקי אבי וכו' (**שמות יח ד**). חסר תיבת אמ"ר. ובעלי הפשט אמרו דקאי על תיבת אמ"ר שבפסוק הראשון. ולא אדע מה יעשו ביעקב ויקרא יעקב שם המקום פניאל כי ראיתי כו' (בראשית לב לא), ואצל שני בני יוסף כי נשני אלקים (בראשית מא נא), כי הפרני אלקים וכו' (בראשית מא נב). אך הוא לדעתי במקום שהוא מן הצורך להזכיר שם שמים, לא נאמר תיבת אמ"ר, כי לא אמרו בפיהם הטעם בכדי שלא להזכיר שם שמים בחנם, אך טעמם היה כמוס עמהם, והכל רמזה התורה בחן מליצותיה:

ויבוא יתרו "חותן "משה (**שמות יח ה**). עשה הכנה לעצמו בבואו שיהיה ראוי לתארו חת"ן משה, שפנה מחשבתו מגילולים:

ובניו (**שמות יח ה**). לבניו יתייחסו. כיון שגם הוא עבד הש"י, בני בתו קרויין בניו (עיין בזהר (ח"ב ס"ט ע"ב)), על כן אמר בלשון הזה, הגם דאין מקרא יוצא מידי פשוטו שהכוונה בני משה:

ואשתו (**שמות יח ה**). נהג מנהג ישראל להקדים הזכרים, ולא כמנהג עשו שלקח את נשיו ואת בניו (בראשית לו ו), שהקדים הנקבות (עיין ב"ר פע"ד ה') :

ויקח יתרו חתן משה עולה וזבחים לאלקי"ם (**שמות יח יב**). נשאלתי למה אמר הכתוב שלקח הזבחים לאלקים, הלא זובח לאלקים יחרם (עיין בזו"ח פ') בלתי לי"י לבדו (שמות כב יט). וניחא לי על פי דברי הסבא משפטים (ח"ב דף ק"ח ע"א) וז"ל, הטיבה ברצונך את ציון (תהלים נא כ) בקדמיתא, ולבתר תבנה חומת ירושלים, הכא איתּ רזא כל עובדין דעביד קוב"ה בקדמיתא אקדים ההוא דלבר ולבתר מוחא דלגו והכא לאו הכי, ת"ח כל אינון עובדין דעביד קוב"ה ואקדים ההוא דלבר מוחא אקדים במחשבה ובעובדא ההוא דלבר, דהא כל קליפה מסט"א הוה ומוחא מן מוחא ותדיר סט"א אקדים ורבי ואגדיל ונטר איבא, כיון דאתרבי זרקין ליה לבר ויכין רשע וצדיק ילבש (איוב כז יז), וזרקין ליה להוא קליפה ומברכין לצדיקא דעלמא, אבל הכא בבניינא דבי מקדשא דסטרא בישא יתעבר מעלמא לא אצטריך, דהא מוחא וקליפא דיליה הוה אקדים מוחא, דכתיב הטיבה ברצונך את ציון, ציון בקדמיתא ולבתר תבנה חומת ירושלים וכו', בההוא זמנא (תהלים נא כא) אז תחפוץ זבחי צדק, בגין דהא כדין יתחבר כולא בחבורא חדא, ויהא שמא שלים בכל תקוני' וכדין קרבנא להוי שלים "להויה "אלקים, דהשתא "אלקים לא אתחבר

לקרבנא, דאלמלא אתחבר ביה כמה "אלקים יסלקון אודנין לאתחבר תמן, אבל בההוא זימנא כי גדול אתה ועושה נפלאות אתה "ה' לבדך (תהלים פו י), ואין ה' אחרא, ובההיא זימנא כתיב (דברים לב לט) ראו עתה כי אני הוא ואין אלקים עמדי וכו', מאי "עתה, אלא דלא הוה קודם לכן וכו', עכ"ל. ובזהר יתרו (ח"ב דף ס"ז ע"ב) וז"ל: אית מלך לעילא וכו', אית כהן רזא דאור קדמאה וכו', אית מלך לתתא כו', ודאי בסטרא דקדושה אית מלך וכהן כו', בסט"א דלאו איהו סטרא דקדושה אית רזא דאיהו מלך, והא אוקימנא דאיקרי מלך זקן וכסיל, ותחותיה אית כהן וכו', רזא דמלה בשעתא דהאי "מלך "וכהן אתכפיין ואתברי ואודן ליה, כדין קוב"ה שליט בלחודוי עילא ותתא וכו', בשעתא דאתא משה לפרעה ואמר אלקי העברים וכו' (שמות ה ג), פתח ואמר לא ידעתי את י"י וכו' (שמות ה ב), כיון דאלקי ליה ולעמיה אתא ואודא לקוב"ה, לבתר אתבר ואתכפייא ההוא כהן דמשמש תחותוי עד דאתא ואודי לקוב"ה, וכיון דההוא "מלך "וכהן אודו לקוב"ה ואתברי קמיה, כדין אסתליק קוב"ה ביקריה על כולא עילא ותתא, וע"ד דאסתלק קוב"ה ביקריה כד אודן אילין קמיה, לא אתייהב אורייתא עד דבתר דאתא יתרו ואודי לאמר עתה ידעתי כי גדול י"י מכל האלקים וכו' (שמות יח יא), בשעתא דאתא משה לפרעה כו', פתח איהו ואמר לא ידעתי את י"י, כיון דאלקי ליה ולעמיה אתא ואודי ליה לקוב"ה ואמר י"י הצדיק (שמות ט כז), איהו דהוה מלכא קרופינס דכל עלמא, כיון דאיהו אודא כל שאר מלכין אודין וכו', אתא יתרו כומרא עילאה ורברבא רב ממנא (דכל ממנא) דכל טעוון אחרנין ואודי ליה לקוב"ה ואמר עתה ידעתי כי גדול י"י מכל האלקים, כדין אסתלק ואתייקר קוב"ה ביקריה עילא ותתא, ולבתר יהיב אורייתא בשלימו דשולטנא על כולא, עכ"ל. ומעתה בין ותתבונן קודם נתינת התורה נעשה מעין דוגמא דלעתיד במהרה בימינו שהודו כל הקליפות וסט"א, ואלו לא נתקלקל הדבר במעשה העגל, כבר נתמלא כבוד י"י את כל הארץ בלי שום שליטת ס"א. על כן אחר שאמר יתרו עתה ידעתי כי גדול י"י מכל האלקים, לקח עולה וזבחים לאלקים, כי אין חשש דכמה אלקים יסלקון אודנין וכו', כי אין עוד מלבדו כמו שיהיה לעתיד כאשר יחפוץ זבחי צדק שמא שלים, כמבואר בסבא הנ"ל. ולהיות הדבר דבר חידוש ויבוא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם עם חותן משה לפני האלקים דייקא, הבן מאוד:

"**יראי** "**אלקים** (**שמות יח כא**). תרין במסורה. דין. ואידך לכו שמעו ואספרה כל "יראי "אלקים (תהלים סו טז). רמיזת המסורה דהנה אית יראה ואית יראה, אית יראת העונש דא הוא יראה תתאה ומעורר ח"ו דינין, אבל עיקרא דיראה למדחל בר נש לקוב"ה בגין דאיהו רב ושליט עיקרא ושרשא דכל עלמין (זוהר ח"א י"א ע"ב), והוא כדמיון הרואה

את המלך בכבודו, מגיע לו היראה ממנו הגם שיודע שלא יעשה לו מאומה, עם כל זה בהתבוננו אמיתיות ענין המלך מגיע לו היראה, וזהו ירא את י"י בני ומלך (משלי כד כא) המליכהו עליך (במ"ר פט"ו י"ד), אבל צורך היראה תתאה גם כן להטיל מורא על הרשעים ישובו מדרכם הרעה. והנה ודאי מן הצורך לשופט גם כן ליראה תתאה, אבל הוא בעצמו צריך להיות "מאנשי "אמת הוא יראה עילאה. וז"ש "יראי "אלקים (היינו יראת הדין), "אנשי "אמת כנ"ל, ולמאי צורך ליראה תתאה היינו לספר. וז"ש לכו שמעו ואספרה כל יראי אלקים, קצרתי והמ"י:

נבל תבול גם אתה (**שמות יח יח**). תרין במסרה. דין בזקף גדול. ואידך "גם "אתה תתן בידינו בפרעה (שמות י כה), והוא בתביר. רמז כי שבע יפול צדיק וקם (משלי כד טז), על כן נטעם בזקף, ורשע יפול באחת, כי זה ברשע פרעה נקוד בתבי"ר, לשון שבירה:

וצוך אלקים (**שמות יח כג**). וצו"ך תרין במסרה. דין. ואידך וצו"ך לנגי"ד שאמרה אביגיל לדו"ד (שמואל א' כה ל). מרמזת המסורה דמלכי בית דוד דן ודנין אותו (סנהדרין י"ט ע"א), הרמז הוא גם בשצוך לנגיד, עם כל זה וצו"ך אלקים על המשפטים:

וגם כל העם הזה "על מקמו יבוא (**שמות יח כג**). "על "מקמו תרין במסורה. דין. ואידך ועוד מעט ואין רשע והתבוננת "על "מקמו (תהלים לז י). רמז כי אמרו רז"ל (אבות פ"א מ"ח) כשיהיו הבעלי דינין עומדים לפניך יהיו בעיניך כרשעים, וכשנפטרים מלפניך יהיו בעינך כזכאין היינו כשקבלו עליהן את הדין. וכתבו הפוסקים שאסור להסתכל בפניהם בשעת הדין, כי אסור להסתכל בפני וכו' (מגילה כ"ח ע"א). וזהו רמיזת המסורה כל העם הזה על מקמו יבוא בשלום, היינו תיכף במקומו בין עמידת בעלי דינין וישיבת הדייניין, כולם יבואו בשלום כשיקיימו עליהם את הדין. וזהו ועוד מעט שלא להסתכל בפניהם עד שיקבלו הדין, אז ואין רשע כי זכאין המה (כשקבלו עליהם את הדין), והתבוננת על מקומו, [אז רשאי] אתה להתבונן:

בחדש השלישי וכו' ביום הזה באו כו' (**שמות יט א**). הוה ליה למימר בקיצור באחד לחודש השלישי באו וכו'. והנ"ל שסגולת היום הזה דייקא הועילה להם, דהנה יום הזה מתחיל מזל תאומים, כן הם נעשו ביום הזה באחדות, הן עם קונם והם בינם לבין עצמם כל ישראל כאיש אחד חברים כתאומים הללו, והיא שעמדה להם כמו שאמרו רז"ל (ויק"ר פ"ט ט') על פסוק (שמות יט ב) ויחן שם ישראל, לשון יחיד להורות אחדותם:

או יאמר "ביום "הזה. שסגולת היום הזה מתחיל להאיר צירוף הויה כזה יוה"ה, אותיות הזכרים ביחד ואותיות נוקבין בפני עצמן, כן הם נתקדשו בפרישה. ז"ש (שמות יט ג)

כה תאמר לבית יעקב, אלו הנקיבות בפני עצמן, ותגד לבני ישראל הזכרים לבד, כמו שאמרו רז"ל (שמו"ר פכ"ח ב'):

ויאמר עוד מעין הנ"ל "ביום "הזה (שמות יט א). להיות סגולת היום הזה מתחיל להאיר צירוף השם הנ"ל. והנה כל צירופי הויה ישתוו במספרם בפשוט, אבל ישתנו במספר ריבועם, והנה ריבוע השם הנ"ל כזה י' י"ו יו"ה יוה"ה בגימטריא חכמה, שהוא בגימטריא "יום "הזה, שהגיעו להשגת חכמת התורה. והנה "יום "ההוא, "יום "הזה מספרם שוה, ובכל מקום "יום "ההוא מכונה לחכמה עולם הנסתר, "יום "הזה יכונה לזעיר אנפין. אך האמת לדעתי שהשיגו "יום "ההוא בהתלבשות "יום הזה, (כי אורייתא מחכמה נפקת (זוהר ח"א מ"ז ע"ב), והבן) כי החכמה אי אפשר להשיג, והש"י יאיר עינינו בחכמת תורתו:

ויאמר עוד "ביום "הזה (שמות יט א) דייקא בסגולה, כי בו ביום "תפארת "שבמלכות בחשבון ימי הספירה כנודע, שהש"י מתפאר במלכותן של ישראל, ואמר ואתם תהיו לי "ממלכת וכו' (שמות יט ו), "לי דייקא, והמ"י. וזהו "ישראל אשר בך אתפאר (ישעיה מט ג). וקרוב לפשוטו של מקרא יפורש הענין בפסוק שלאחריו אי"ה:

ויסעו מרפידים ויבואו מדבר סיני ויחנו וכו' (שמות יט ב). צריך להבין הרי נאמר שבאו מדבר סיני, מהו ויחנו במדבר (עיין ברש"י). וגם אומרו "ויבאו "ויחנו ב' לשונות. על כן נ"ל קרוב לפשוטו מ"ש בפסוק הנ"ל (שמות יט א) בחודש השלישי וכו' ביום הזה באו וכו'. הכוונה כשהגיע יום הזה באו במחשבתם למדבר סיני, שחשקו מאוד לבוא לשם לקבל חסד שעשועים, (ויצדק לשון ביאה במחשבה כמו שאמרו רז"ל (יבמות ס"ג ע"א) שבא אדם על כל בהמה וכו', והכוונה במחשבה שחשב על טבעם ומזגם, ולא נתקררה דעתו כמו שכתבו רבים וכן שלמים, כי לפי פשוטו לא יצדק המאמר על יציר כפיו ית'). וכיון שראה הש"י גודל חשקם, אזי תיכף כרגע ויסעו מרפידים ויבואו כרגע מדבר סיני, ויחנו במדבר שם נחה ושקטה דעתם כי השיגו, (ויתפרש "ויחנו מלשון "נח דעתיה). וז"ש ויחנו "במדבר (ולא במדבר סיני), להורות הגם שהיה מדבר ציה שקטה דעתם בזה המקום, על כי נפשם יודעת מאוד שזה המקום הוא התכלית הטוב והנעים לזרע קדוש ישראל, נ"ל:

ויחן שם ישראל נגד ההר (שמות יט ב). דברי רז"ל (ויק"ר פ"ט ט') ידועים, ועיין בפירוש רש"י. ולי נראה עוד ויחן שם ישראל אבינו תליתאה לאבהן, בירחא תליתאי, דיהיב הש"י לן אוריין תליתאי לעם תליתאי (שבת פ"ח ע"א):

ויאמר עוד ויחן שם ישראל (שמות יט ב), הידוע בשמים ממעל, נגד "ההר, "הר הידוע, ה' ראשונה לקבל מוחין דגדלות. או נגד ההר הר המלך, לנגדא לה ברכאן בזיווגא שלים: **היו נכונים כו' אל תגשו אל אשה** (**שמות יט טו**). "היו תרין במסורה. דין. ואידך ויאמר משה אל קרח אתה וכל עדתך היו לפני י"י (במדבר טז טז). רמיזת המסרה. הנה אמר בן עזאי בהוכיח אותו החכמים למה אינו עוסק בפריה ורביה, אמר "ומה אעשה שנפשי חשקה "בתורה (יבמות ס"ג ע"ב). הנה לכאורה מהו התירוץ לבטל מצות עשה דאורייתא. אבל הוא תירוץ אמיתיי, דהנה אם יוכיחו את הסריס למה אינו עוסק, הלא אין בידו עון כי מה יעשה, כן הוא האדם אשר דבוק בקונו על ידי התורה, הנה מתבטל ממנו הכח אנשים ואי אפשר לו לעסוק. זה שאמר בן עזאי מה אעשה זה דבר שאי אפשר אצלי, שכל כך הרגלתי את עצמי בתשוקת התורה, עד שבטל ממני הרגש האנושי בחוש המישוש. ממילא מובן לפי זה רמיזת המסרה שאמר להם משה היו נכונים אל תגשו אל אשה, היינו "היו לפני י"י בדביקות נפלא ויתבטל מכם ההרגש התאווני, כי דביקתו ית"ש הוא תענוג כל התענוגים. וגם כן רמיזת המסורה בקרח, כבר ידעת מה שאמרו רז"ל (סנהדרין ק"י ע"א) אולת בידיה תהרסנו (משלי יד א), היא אשתו של קרח שהשיאתו עצה רעה. וזה שרמז משה בתיבת "היו בקרח, כמו "היו שבכאן, היינו אל תגשו אל אשה, ואז "תהיו לפני י"י:

במדרש (שמו"ר פכ"ח ב') וידבר אלקים וכו' האלה לאמר (שמות כ א). בטכסיכי של מלכים נהג הקב"ה עם ישראל, שנאמר (שיר השירים ד ח) אתי מלבנון כלה, ולמה כך בזכות שאמרו נעשה ונשמע (שמות כד ז), עכ"ל. והוא פלאי. ונ"ל לבאר הדבר דהנה ידוע דראשית התגלות והתעוררות לבריאת העולמות, היה (בהשאלה) בבחינת התגלות מדת מלכות, דהיינו שהתעוררות היה בכדי להיקרא בבחינת אורו המתפשט בעולמות בתואר מלך כי אין מלך בלא עם, וכיון שראשית הגילוי היה כדי להיקרא מלך, אם כן מדת המלכות הגם שבכל העולמות היא סוף המעשה, עם כל זה היא במחשבה תחילה, הן כן הוא בכל העולמות, כי מדת המלכות שבעולם העליון, נעשה עתי"ק לתחתון ממנו, על שמשתלשל שוב גם העולם ההוא לסוף מעשה בחינת מלכות, והוא כמדליק נר מנר, והוא מובן למשכילים וטועמים מעץ החיים. וארמוז במקצת כפי קט שכלי, כאשר תתעורר הרצון הקדום להתגלות בחינת מלכות, אם כן בהרצון הוא בחינת מלכות), השתלשל האור מדרגא עד לדרגא להתגלות בחינת מלכות, שהיה בהעלם בראשית מחשבה הרצון, ואחר כך עלה במחשבה להתגלות בחינת מלכות זה, לעולם אחר יותר בגלוי ומושג לנבראים, הנה שוב נשתלשל מבחינת מלכות זה לכתר של עולם אחר,

ומדרגא לדרגא עד הגיע לסוף התגלות המלכות, וכן מעולם לעולם. אם כן מכל בחינת מלכות, מתהווה מלכות יותר בגילוי כמדליק נר מנר, והוא סוד מלכותך מלכות כל עולמים (תהלים קמה יג). והנה המדרש הזה בא לבאר וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמ"ר. דקשה למה אמר כל הדברים. וגם מהו הלאמר. והנה בא לבאר לנו ענין הלאמר הוא השי"ת דבר בקדשו כללות דברי תורה דברים כוללים שיתאמרו בכל דור ודור כל ימי עולם, היינו בדברי נותן התורה כלול כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, ובכל דור ודור כל חכם לב בישראל, זה מחדש ומוליד דבר זה, וזה דבר חידוש אחר, הכל מדברי אלקים חיים זה מחדש ומוליד דבר וכו', בכל פעם שכל משכל ומושכל ממושכל כמדליק נר מנר. וז"ש וידבר אלקים את כל הדברים האלה, (היינו כללות הדברים כוללים כל ימי עולם מדור לדור ממושכל למושכל), לאמר (כדי שיאמרו הדברים בכל הדורות, וכל הבא יגלה מסטירין של כת הקודמים), באו אנשי כנסת הגדולה ופירשו דברי קבלת הנביאים, באו התנאים ופירשו דברי אנשי כנסת הגדולה, באו האמוראים ופירשו דברי התנאים, באו רבנן סבוראי ופירשו דברי דברי האמוראים, באו הגאונים ופירשו וכו', וכן בכל דור האחרונים מגלים ומבארים ביותר דברי הראשונים, הכל מכללות דברי אלקינו נותן התורה. וז"ש המדרש בטכסיסי של מלכים, (היינו טכסים ומנהג השתלשלות המלכיות של העולמות כמדליק נר מנר כנ"ל), נהג הקב"ה עם ישראל, שנאמר אתי מלבנון כלה (את כלה הנך אתי במחשבה הקדומה, בלבנון) היינו ל"ב נתיבות חכמה נון שערי בינה הוא סוד לבנון. והנה בחינת הרצון הוא בחינת הכתר, הנה הוא כולל בהעלם גם המחשבה נקראים בכללות יחד לבנון, והנה סוף מעשה הוא במחשבה תחילה, אי אפשר לבאר יותר כי יראתי והשם הטוב יכפר בעדינו. וכן נהג הקב"ה עם ישראל בנתינת התורה, הנה דבורי ית"ש הן המה דברים כוללים, דבור הוא בחינת מלכות (דבר מלך שלטון (קהלת ח ד)), מלכותך מלכות כל עולמים התגלות בכל פעם מדליק נר מנר, כן מתגלים מאמריו ית"ש בכל דור ודור ביתר התגלות, היינו על ידי צמצוצים ולבושים לפי הדור והמקום והזמן. ואמרו רז"ל (עירובין נ"ד ע"ב) למה נמשלו דברי תורה לשדים, מה השד הזה כל זמן שהתינוק יונק וממשמש בו מוצא בו טעם וכו'), ולמה כך (היינו למה זכו ישראל לזה), בזכות שאמרו נעשה ונשמע, הנה אמרו נעשה כעת המוטל עלינו, ונשמע בכל פעם מוצא שפתיך, והש"י מילא רצונם שבכל פעם שומעים דבר חדש מדברי אלקים חיים מה שמולידים חכמי הדור, והן המה דברי אלקים ממש, הבן הדבר:

ומשה עלה אל האלקים ויקרא אליו וכו' (**שמות יט ג**). הקושיא מפורסמת למה עלה קודם הקריאה. וגם אמר כה תאמר וכו'. ולמה סיים דבריו ית' אלה הדברים וכו' (שמות

יט ו). והנה רש"י ז"ל פירש אלה הדברים לא פחות ולא יותר, והנה גם דבריו אלה לא יובנו לפי פשוטו, וכי ס"ד על ציר נאמן בית שיוסיף או יגרע מדבריו ית'. והנה נקדים מה דידוע דהשכינה הקדושה נקראת כ"ה, כענין שאמרו בזוהר הק' (ח"ג ר"י ע"ב) בפסוק (במדבר כג טז) שוב אל בלק "וכה תדבר, היינו השכינה תדבר. ועל פי הדברים האלה נבוא לתכלית המכוון ומשה עלה אל האלקים, היינו שעלה למדריגה להיקרא אלקים כביכול, היינו שעלה למדריגה כל כך גדולה ומשונה משאר הנביאים, היינו שהשכינה בעצמה דיברה מתוך גרונו, ואם כן דיבורו הוא דבר אלקים ממש ולא דבר בשם אומרו, (ולכך היה יכול להנבאות נביאים אחרים, כמד"א (במדבר יא יז) ואצלתי מן הרוח וכו'. ובזה יש לפרש בהתחלת הפרשה (שמות יח א) וישמע יתרו, מה שמועה שמע את כל אשר עשה אלקים למשה, שהש"י עשה את משה להיקרא אלקים להנבאות נביאים אחרים, ולהיות דברו דברי אלקים ממש, ולישראל "עמו ר"ל ישראל הם עמו של משה שיכול לנבאותם, ואין כאן מקומו). והנה היה במדרגה גדולה כל כך ויקרא אליו י"י מן ההר, היינו מדריגה יותר גדולה כנודע, והודיע לו הש"י מדריגתו ואמר "כה תאמר לבית יעקב, היינו תדע שכל דיבורך אשר תדבר במו פיך, "כה היינו השכינה תדברם מתוך גרונך, "ותגד (לשון נסתר) היא תגד לבני ישראל, מה שאין כן שאר נביאים יצטרכו לומר בשם אמרם. והנה מי שיאמר דבר בשם אומרו לחבירו שהאומר אמר אני עשיתי לפלוני כזאת וכזאת, בכן יעשה לי כך וכך, הנה אותו השליח אם ירצה לספר זה להנשלח אליו בו בלשון שאמר לו המשלח, צריך להוסיף על דבריו ולהתחיל כה אמר פלוני, אני עשיתי לפלוני וכו', או צריך השליח לפחות מדברי המשלח ולומר נסתר במקום נוכח ונגלה, דהיינו במקום שאומר המשלח "עשיתי, צריך השליח לומר "עשה, והבן. ומעתה בא תבוא לכוונת הפסוק לדרכינו על פי פירוש רש"י שאמר הש"י למשה "כה תאמר וכו', ר"ל תדע שהשכינה בעצמה תדבר מתוך גרונך אתם ראיתם אשר "עשיתי וכו' (שמות יט ד), על כן אלה הדברים אשר תדבר וכו' לא פחות ולא יותר, היינו שלא תצטרך להוסיף כשאר הנביאים שבהתחלת דבורם בסיפור הנבואה לישראל צריכים להוסיף על דברי המשלח ית', דצריכים לומר כה אמר י"י, וגם כן לא תצטרך לפחות ולומר אתם ראיתם אשר "עשה למצרים בלשון נסתר, ויעשה מתיבת "עשיתי "עשה, רק בו בלשון עצמו תאמר, כיון שהשכינה היא היא המדברת. ובזה תבין שספר "אלה "הדברים שאמר משה היא במדריגת תורה לא במדרגת נביאים, להיות השכינה מדברת מתוך גרונו, הוא דבר הש"י ממש. ונרמז גם כן בכאן "אלה "הדברים אשר תדבר אל בני ישראל, ר"ל בזאת הבחינה יהיה ספר "אלה "הדברים אשר תדבר אל בני ישראל, דבר י"י ממש, והבן ויונעם

לך. ועוד יתפרש לקמן אלה הדברים אשר וכו' בפירושים שונים אי"ה, רק זה הפירוש הוא על פי פירוש רש"י דבר נעים ונחמד בעזר הצור:

על כנפי "נשרים, בגימטריא מט"ט וסנד"ל, כן הוא במגלה עמוקות:

ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל (**שמות יט ו**). תמצא בתיבת "ישראל אתוון "לי "ראש. הנה ידוע מ"ש הנביא (ישעיה נד ה) כי בועליך עושיך וכו', היינו שעד עתה היו רק בבחינת אירוסין וקידושין, על כן היו עוד גליות, מה שאין כן לעתיד לבוא במהרה בימינו יהיה קרוב דעת בבחינת נישואין, (ואין האשה כורתת ברית וכו' (סנהדרין כ"ב ע"ב)), ולא יכנף עוד מוריך (ישעיה ל כ). והנה תיבת "ישראל מורה על אלו הב' בחינות, אתוון "לי מורה על בחינת קידושין ידים מוכיחות הרי את מקודשת "לי (יבמות נ"ב ע"א), "קדש ישראל לי"י וכו' (ירמיה ב ג) כמד"א וגוי "קדוש, על כן כל אוכליו יאשמו, "אוכליו לשון נקיה כמו הנוגע באשת איש, (והנה הלמ"ד גבוה מכל האותיות מורה על גבוה מעל גבוה שומר, והיו"ד קטנה מכל מורה על כי אתם המעט וכו' (דברים ז ז), על כן בצירוף אלו הב' אותיות, מורה על הקידושין ידים מוכיחות, כן הוא במגלה עמוקות). והנה קידושין הם רק בחינת מקיף ושמירה לבל ימשלו בם זרים, (עיין בכוונת הקידושין להאר"י ז"ל), על כן אלו אתוון "לי הם מבחוץ מקיפין לתיבת "ישראל, ואתוון "ראש "שבישראל הם אתוון פנימיים בתיבת "ישראל, זה מורה על בחינת נישואין שיהיה לעתיד במהרה בימינו, (סוד אור פנימי עיין בכוונת), בחינת היחוד השלם בסוד שמאלו תחת "לראשי וכו' (שיר השירים ב ו). וגם כן "ראש הוא בחינת הברכות המושפעים "מראש צדיק לכנסת ישראל. וגם כן "ראש, חיבור רמ"ח איברין דמשפיע כביכול, עם רנ"ב דנוק' ועם "המפתח לדעת רבי עקיבא בבכורות (מ"ה ע"א), (עיין ברמב"ם בהלכות טומאת מת (פ"ב ה"ז), ועיין שם בכסף משנה וצריך עיון), שהוא סוד "גרן (רות) שהלכה אמו של מלכות לבעז, והבית המקדש נבנה במקום גרן (דברי הימים א' כא יח), והבן (עיין בספרי רגל ישרה ערך "גרן). ואם כן רמ"ח רנ"ג גימטריא "אשר, "ראש צדיק הכולל הכל, בסוד "כי "כל (בגימטריא "יסוד) בשמים וארץ (דברי הימים א' כט יא), ומתרגמינן דאחיד בשמיא וארעא. והנה הכלה השומעת בקול החתן באומרו הרי את מקודשת "לי, כבר מחוייבת שלא תשקר בבעל נעוריה, רק תמתין על החתן עד עת בא זמן היחוד, כי נותנין לבתולה זמן לפרנס את עצמה בתכשיטיה כדי שתיטב בעיני החתן. ועל פי הדברים האלה נבא לרמוז במקראי קודש הללו אומרו ית' "ועתה (שמות יט ה), היינו כעת זמן הקידושין אם שמע תשמעו "בקלי, היינו רק הקול בלבד אמירת הקידושין מקודשת "לי, ("קלי חסר כתיב ר"ת "קדש

"ישראל "לי"י), ושמרתם תמתינו ותצפו לזמן היחוד השלם במהרה בימינו, מלשון ואביו שמר וכו' (בראשית לז יא), את "בריתי, היינו תשמרו ותצפו ליחוד ראש צדיק, ככלה הממתנת מזמן הקידושין לזמן היחוד, "והייתם כעת "לי על ידי הקידושין סגולה מכל העמים וכו'. וזה אומרו ואתם תהיו "לי וכו' לגוי "קדוש, אתם דייקא הגם כי לי כל הארץ, אתכם בחרתי ודעו וראו חיבתכם לפני שמאסתי את כולם ובך בחרתי, אלה הדברים, ר"ל על ידי אלה "הדברים של קידושין, "אשר תדבר, תמשיך ותנהיג בחינת "אשר, בחינת הנישואין והיחוד באחרית הימים במהרה בימינו פנימיות ישראל, וזה אומרו אל בני "ישראל, שמרומז בם אלו הב' בחינות, "לי אור מקיף דקידושין, "אשר דאור פנימי, והבן מאוד. כשתתבונן באלו הדברים, תבין ותמצא פתח פתוח להבין בדבריו ית' בבנין בית חתנות אמר ית' ויקחו "לי תרומה (שמות כה ב), ופירש רש"י "לי "לשמי, ואחר כך אמר כי תשא את "ראש בני ישראל (שמות ל יב), ותבין ואתה תצוה היינו מלשון צוותא וחיבור, ור"ל תחבר את בני ישראל (שמות כז כ), אתוון "לי "ראש, והבן מאוד, ועיין שם בדברינו ויונעם לחיכך כיין הטוב:

ויתפרש עוד אלה הדברים וכו' (**שמות יט ו**). "אלה נקראים המדות כנודע. והנה כשהמדות הם בקטנות, צריך להתעורר "בתשובה הנקרא "אשר כנודע, ואז יתגדלו כל המדות, והדברים האלה ארוכים בקבלת מוחין דגדלות על ידי "התשובה, ויובנו למשכילים "לי "כל "הארץ (שמות יט ה), ר"ת "כלה. "ואתם "תהיו "לי "ממלכת כהנים, ר"ת מלכו"ת. "כהנים "וגוי "קדוש, ר"ת ריבוע אדני:

ויבוא משה ויקרא לזקני העם וישם לפניהם כו' (**שמות יט ז**). צריך להבין למה קרא דוקא לזקנים. גם אומרו "וישם, ולא "ויאמר או "וידבר. גם פתח בזקני העם, וסיים בכל העם. והנראה כי אדונינו משה חש פן לא יחפצו כולם בדבר, ולהיותו רוצה בתקנת וטובות ישראל, אזי דיבר רק באזני הזקנים (המסוגלים לעצה כנודע ממעשה דרחבעם בן שלמה (מלכים א' יב ו)), להתייעץ עמהם האיך ידבר עמהם הדברים שיכנסו באזני העם ויתרצו בדבר. וז"ש "וישם לפניהם ענין הנרצה מה עצתם, אך ישראל קדושים כיון ששמעו הענין, ויען כל העם יחדיו (שמות יט ח) בקול רם מקטן ועד גדול למה יבוא דבריך עם הזקנים בלבד, כל אשר דבר וכו':

וירצה עוד אומרו "וישם לפניהם (**שמות יט ז**). גם אומרו את כל, מה מרבה "הכל. והנראה באומרו "וישם רק שימה, כענין הדבר הנמסר בפועל, כי לא הוא המדבר בעד השכינה, רק שהשכינה היא המדברת מתוך גרונו כמ"ש לעיל, על כן אמר אתם ראיתם אשר "עשיתי וכו' (שמות יט ד) כמדבר בעדו וכנ"ל. ובזה יצדק אומרו את "כל "הדברים

האלה, לרבות שאמר גם סיום הדבור, דהיינו "אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל (שמות יט ו), כי חשש משה פן יעלה טינא בלב העם בשומעם מדבר בעדו "עשיתי "ואשא, בחשבם שזה דברי משה ויחשדוהו שהוא אומר שהוא המוציא "והעושה, על כן סיים אלה הדברים וכו' כמו שצוהו הש"י, להורות לעם המכוון שכך נצטוה מפי הגבורה לומר בו בלשון, כי זה דברי השכינה המדברת מתוך גרונו, והבן:

ויענו כל העם ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה (**שמות יט ח**). צריך להבין הלא בזה יתקלסו זרע בירך ה' באמרם נעש"ה ונשמ"ע (שמות כד ז), והנה בכאן לא נאמר רק נעש"ה. וגם בפרשת משפטים אמר בתחלה (שמות כד ג) ויען כל העם קול אחד וכו' ויאמרו כו' נעשה, רק אחר כך ויקח ספר הברית כו' ויאמר כו' נעשה ונשמע. ונ"ל על פי מה דקיימא לן (ר"ה כ"ז ע"א) תרי קלי לא משתמע, רק בחביבות מצוה בשעתה דהיינו מקרא מגילה בזמנה וכיוצא. והנה ענין העשיה לכל אשר דבר ה' כבר הוה מצוה בשעתה, וזה הכוונה בנעשה, אך נשמ"ע הכוונה משם ולהלאה כל אשר ידבר ה' נשמע, זה לא מיקרי מצוה בשעתה שעדיין לא הגיע החיוב, ואותו הקול לא היה נשמע באמרם ביחד קול אחד רק באומרם בנחת. ובזה נבין דבאמת הם היו אומרים בכל פעם נעשה ונשמע, רק שתיבת ונשמ"ע לא היה משתמע בהרמת קולם ביחד, וזה הנרצה בכאן שאמר ויענו כל העם בהרמת קול יחדיו כל אשר דבר י"י נעש"ה, כי ונשמ"ע לא היה משתמע בהרמת קולם, וכן במשפטים ויען כל העם קול אחד כו' נעשה בלבד, אך אחר כך ויקרא באזני העם ויאמר"ו בחשאי נעשה ונשמ"ע, כי בחשאי היו משתמעים תרי קלי, נ"ל:

וישב משה את דברי העם אל י"י (**שמות יט ח**). הנה לפי פשוט לא יובן למה לו להשיב דברים להיודע תעלומות, ודברי רז"ל (שבת פ"ז ע"א) ידועים. ושמעתי בשם הרב החסיד מהר"ש זצוק"ל האבד"ק דאברימל שאמר דהם אמרו כל אשר דבר י"י נעשה, דב"ר הוא לשון עז ודין, שישראל מגודל תשוקתם אז להבורא ית' קבלו עליהם דיניו ית', ואמרו כל אשר דבר י"י, אפילו הדינים והגבורות שלו נעשה ונקבל. והנה משה אדונינו ידע שהמדריגה הזאת לא תתמיד תמיד תשוקה גדולה כזו, כי כאשר יהיה אלקותו בהסתר לא יהיה להם מדריגה גדולה כזאת, והשיב והחזיר משה את דברי העם אל י"י, היינו שהחזיר והיפך את הדברים אשר אמרו ישראל אל י"י, שהש"י יאמר כן כל אשר ידברו ישראל אעשה בקשתם, עד כאן שמעתי. והנה על פי הדברים האלה אנן נמי נימא באופן זה בענין אחר, והוא דהנה ישראל אמרו בכאן נמי תיכף נעשה ונשמע, (כמ"ש לעיל הגם שאינו מפורש בכאן מטעם הנ"ל), הנה אמרו שיעשו ואחר כך ישמע"ו, והשיב והיפך הדברים אדונינו משה אל הש"י, שהש"י יאמר כזה "אעשה "ואשמע, והוא על פי מ"ש

הרב בעל מעשה י"י בפירוש הפסוק (ישעיה סה כד) והיה טרם יקראו ואני אענה עוד הם מדברים ואני אשמע, ופירש הכפל דהנה הש"י טרם שיקרא הצדיק, הוא יענהו ועולה במחשבתו ית' לעשות רצונו, והנה הצדיק אינו יודע שכבר ענהו הש"י, והנה הוא עומד עדיין ומפציר בתפלה לפניו ית', והש"י שומע לקולו ומתענג כביכול בדבריו ומאזין לקולו, הגם שכבר עלה במחשבתו ית' להושיע קודם קריאתו. וזה פירוש הפסוק והיה טרם יקראו ואני אענה, רק הם אינם יודעים מזה שעניתים ועוד הם מדברים בתפלה, ואף על פי כן אני אשמע ואאזין לדבריהם, כי ערבים עלי דברי דודים. וכזה פירש האלשיך פסוק (תהלים ד ב) בקראי כו' בצר הרחבת כו' ושמע תפילתי, דהיינו בצ"ר בעת אשר צר לי הרחבת לי בודאי טרם קריאתי, אך אף על פי כן חנני ושמע תפילתי, ויערב לך דברי פי והגיון לבי. וכבר ידעת שלא שיבחו חכמי הש"ס כשירדו גשמים קודם תפלת התענית, באמרם שאין רצונו ית' לשמוע שאגותיהם ונותן להם שאלתם קודם תפילתם, רק שיבחו באם אומר משיב הרוח ונשיב זיקא וכו' (תענית כ"ד ע"א). וככה יש לפרש באופן הנ"ל וישב משה את דברי העם אל י"י, כנ"ל שהיפך הדברים שהש"י יאמר לישראל "אעשה "ואשמע, היינו אעש"ה בקשתם טרם יקראו, ואף על פי כן אחר כך אשמע תחנוניהם, כי ערבים עליו דברי דודים, אמן כן יהי רצון:

ויתפרש עוד אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל (**שמות יט ו**). אמרו רז"ל (נדרים פ"א ע"א) דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולמלאכים ולא פירשוה, עד שפירשה הקב"ה בעצמו על מה אבדה הארץ (ירמיה ט יא), על שלא ברכו בתורה תחילה. ופירש הרב הק' בעל גור אריה כי אם מברכין תחילה על התורה, זה מורה על גודל אהבתם לי"י להיותו סיבה לתורה, וכיון שהם אוהבים ודבוקים בהסיבה, הגם שבמקרה עוזבים בעת מן העתים את התורה, הש"י שהוא סיבה אל התורה, מקיים בהם התורה וחוזרים לתורתם, מה שאין כן כשאין מברכין על התורה. והנה ברכת התורה היא אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורת"ו כביכול, תורה שלו שהוא סיבה אליה, והבן. והנה קודם נתינת התורה הקדים זה הש"י והייתם לי סגולה מכל העמים וכו' (שמות יט ה), ואתם תהיו לי ממלכת וכו', על ידי שתהיו עוסקים בתורתי שאני סיבה אליה, וזה שסיים אלה הדברים "אשר "תדבר, יתפרש תדב"ר פועל יוצא לאחרים, רצ"ל אלה הדברים תצוה שידברו בני ישראל קודם עוסקם בתורה, דהיינו שיברכו תחלה אשר בחר בנו מכל העמים, כמ"ש הש"י והייתם לי סגולה מכל העמים, ונתן לנו את תורתו דייקא כמ"ש ית' ואתם תהיו ל"י, והבן:

אשיב עוד ידי לחקור במקראי קדש הללו פרשת כה תאמר לבית יעקב עד אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל. ונשובה ונחקורה על כל הדקדוקים הנופלים בפרשה. א', אומרו בית יעקב ובני ישראל (שמות יט ג). ב', אומרו (שמות יט ד) אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים וכו', ועת"ה אם שמו"ע וכו' (שמות יט ה), דמשמע דכעת מחדש יפול החיוב עליהם לשמוע, מה שאין כן בזולת ההוצאה ממצרים, ומי הוא הנוצר ברוח פיו ית' ונותן בו כח החיות והקיום, שלא ישמע אל מצות יוצרו ומקיימו ומחייהו. ג', אם יחוייב הדין שישמע למצותיו, למה אמר בלשון ספק "אם "שמוע "תשמעו, הוה ליה למימר ועתה "שמעו "בקולי בחיוב. ד', והייתם לי סגולה מכל העמים "כי "לי "כל "הארץ, הנתינת טעם אין לו גיזרה בכאן. ה', שוב אמר ואתה תהיו לי וכו' (שמות יט ו), למה לא כלל ביחד והייתם לי סגולה מכל העמים וממלכת כהנים וגוי קדוש. ו', מה הם אלו הב' תוארים דייקא ממלכת כהנים וגוי קדוש. ז', אלה הדברים וכו' מיותר. ולבאר כל זה על פי פשוטו, נקדים אמרי קדש לקוחים מפה קדוש דברי הק' בעל גור אריה בחקירותיו האמיתיים מספר תפארת"ו. א', חקר על צורך התורה אל האדם, כי הנה כל הנבראים אשר ברא הש"י בעולם, בודאי כל אחד יש לו פעולה מיוחדת שאותה הפעולה מתייחסת לטבעו. והנה האדם בפעולותיו אשר הוא משתתף בו עם בעלי החיים, אותן הפעולות הם מצד נפשו הבהמיית אשר בו, אבל היות שיש באדם גם כן נפש אלקיית, על כן צריך שיהיו לו פעולות מתייחסים לנפשו האלקיית השכלית, והן הן פעולות התורה ומצותיה. והנה בעסוק האדם בשכליות התורה ומצותיה, אזי יוצא על ידי זה מטבעי לגמרי, כיון שמוציא מן הכח אל הפועל שכליות התורה, אזי הוא מתעלה מטבע אל השכל ונדבק נפשו בשורש כל השרשים, על כן בסגולת התורה לראות באור פני מלך חיים את פני האדון י"י אלקי ישראל. ב', חקר אם הוא כך שהתורה ומצותיה הם מתייחסים לפעולת נפש השכליי, למה לא יהיו מחוייבים בטבע למין האדם לבל יהיה אפשרית השינוי, כמו שכל בעלי החיים אי אפשר להם לשנות פעולתם המתייחסות עליהם בטבע. ואמר שזה שאפשר לאדם לשנות ממעשי התורה ומצותיה, הוא מצד היצר הרע. (ואבאר לפענ"ד פירוש הדברים בהתקרב אל השכל, דלפי פשוטו קשה למה יהיה כזאת שיהיה יצר הרע להטות האדם ולשנותו מהפעולה אשר נפשו מתייחסת אליה. אך להיות התורה היא שכל אלקי, וניתנה אל האדם אשר הוא בעולם הטבעי, רק שיש בו נפש אלקית שכלית אשר פעולתה הוא שכל התורה, והנה בו גם כן נפש הבהמיות חומריות נוטה אל כל פעולת החומר כמו הבעלי חיים אחרים, והנה רצה היוצר לברוא בחינה כזאת שתהא ממוצעת בין המלאכים אשר הם שכליים לגמרי, ובין

הבעלי חיים אשר הם חומריים לגמרי, והאדם הוא ממוצע והוא כלול מנפש השכליות ונפש החומריית, על כן הוא בעל בחירה כדי שבבחירתו הטוב דהיינו שכליות התורה, יעלה כל החומריות אל היוצר כל וזה שעשועיו ית', והבן). ג', חקר למה לא יהיה כל מין האדם בשיווי מוכן אל השלימות השכליית, והנה אנחנו רואים ויודעים על פי התורה כי דוקא אומה הישראלית מוכנת לתורה. ואמר זה אי אפשר כיון שהאדם בעולם הטבע אי אפשר שיהיה בשיווי, כי אם יהיו כולם שכליים, אם כן זה נקרא עולם הנבדל שכליי מאחר שבכללותו אלקית, מה שאין כן כשאין השכל האלקי בשיווי לכל המין, על כן האומה הנבחרת היא יוצאת על ידי התורה שהיא מוכנת אליה מן הטבע אל השכל, והאומות הם תחת הטבע, התבונן נא בעניינים הנפלאים הללו. ומעתה התבונן נא מה שחזר הש"י אל כל האומות שיקבלו התורה (ע"ז ב' ע"ב), הלא לפניו נגלו כל תעלומות שלא ירצו לקבלה. אך הוא להודיע לבאי עולם שהם אינם מוכנים אל התורה, ואדרבא מוכנים אל ההיפך כאשר השיבו מלא תנאף (שמות כ יד) ולא תגנוב (שמות כ טו), אבל ישראל כולם מוכנים אל התורה אפילו הפחותים, כל אחד יש בכוחו הכנה לכח השכליי להוציאו אל הפועל, וכל ימיו הוא מוכן להוציא עוד מן הכח אל הפועל עוד כל ימי עולם. ומעתה נבוא להתבונן במקראי קודש הנ"ל, כה תאמר "אל "בית "יעקב (הם קטני הערך שמכונים בשם יעק"ב), ותגד לבני ישראל (הם גדולי הערך, שכולם מוכנים לשלימות שכליות התורה), אתה ראיתם אשר עשיתי למצרים (שהם יותר חומריים מכל האומות אשר בשר חמורים בשרם), ואשא אתכם על כנפי נשרים (בקלות התנועה שהוא מצד כח הנפשיי), ואביא אתכם אלי (להיותכם שכליים כולם מוכנים לקבל שלימות התורה). ועת"ה (שיצאתם מן החומר אל הצורה השכליית), אם שמע כו' והייתם לי סגולה מכל העמים, (אמר "אם "שמע כו' בבחירה מכם דייקא, אז והייתם לי סגול"ה מכל העמים, לצד בחירתכם בצורה שנפשיכם מוכן לזה, ואמר הטעם כי לי כל הארץ (על ידי נטייתכם מן החומר אל הצורה, ואתם ממוצעים בין השכליים והחומריים, ויש בכם צד נפש הבהמיות נוטה אל החומר וצד הנפש השכליית, וכשתחפצו בבחירתכם בשכל הצורה, אזי על ידי זה יהיה לי כל הארץ, היינו כל הארציות והחומריות. ושיעור הכתוב כי לי כל הארץ, ר"ל כל חפצי שתעלו לי כל הארציות). ואתם תהיו לי ממלכת כהנים, (ממלכת מלשון עצה והמלכה, בבחירה כהנים היינו עובדי"ם, רצ"ל עבודתכם תהיה בעצתכם ובחירתכם, וגם אתם) "גוי "קדוש (מובדלים ומוכנים לזה, על ידי כך תוכל להעלות הכל אל היוצר כל הוא אלקינו, וסיים) אלה הדברים אשר תדבר אל בני

ישראל (דייקא, שהם מוכנים דייקא לזה, מה שאין כן אומות העולם נפשותם מוכנות אל ההיפך, והמשכיל יבין ביתר שאת ואי אפשר לפרש בכתב:

והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ (**שמות יט ה**). המאמר הזה כבר נדפס בספר בני יששכר חדש סיון מאמר ב' אות ד':

והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ (שמות יט ה). לפי פשוטו קשה מהו זה נתינת טעם בהוראת תיבת כ"י בכ"מ, הלא לכאורה אדרבא להיות לו ית"ש ארץ ומלואה, מהראוי להיות כל אפין שוין. ונ"ל לפרש דהלא משנה ערוכה בידינו (גיטין מ"ג ע"ב) עבד שמכרו רבו לנכרים או לחוץ לארץ, יצא לחירות. והנה כביכול הש"י בעצמו שומר תורתו ומקיים מצותיו כמו שאנו מברכין על המצות אשר קדשנו במצותיו, מצותיו דייקא כביכול אשר הוא בעצמו מקיימם, וכענין שמצינו בדברי חז"ל (ברכות ו' ע"א) מנין שהקב"ה מניח תפילין, (ברכות ז' ע"א) מנין שהקב"ה מתפלל. אם כן לפי זה כיון שהש"י מכר אותנו לנכרים ולחוץ לארץ, מן הדין מחוייבים אנחנו לצאת לחירות, וכן יעשה הקב"ה עמנו במהרה בימינו יוציאנו לחירות עולם. ועל פי זה פירשנו הפסוק שאמר הנביא (ישעיה נ א) בשם הש"י איזה ספר כריתות אמכם וכו' או מי מנושי אשר מכרתי אתכם לו. דקשה נושה היינו מלוה, האיך שייך זה לשון מכירה, היה לו לומר מי מהלוקחים אשר מכרתי אתכם לו. אך הוא דהנה תלמוד ערוך בידינו עבד שמכרו רבו לנכרים או לחוץ לארץ יצא לחירות, גבאו בעל חוב בחובו לא יצא לחירות. אם כן לפי זה כך אמר לנו הש"י בהבטחה הלא לכם לדעת אשר כביכול בהכרח על פי התורה אני אנאל אתכם ותצאו לחירות, כי הנה מכרתי אתכם לנכרים ולחוץ לארץ, וכביכול אני מחוייב על פי התורה להוציאכם לחירות. ואי אפשר לומר שמא נמכרנו בעד איזה חוב, וקיימא לן (גיטין מ"ד ע"א) גבאו בעל חוב בחובו לא יצא, ז"ש הנביא מי מנושי אשר מכרתי אתכם לו, הלא אין אני חייב לשום בריה, ממילא בודאי הרי זה לכם להבטחה נאמנה אשר אגאל אתכם על פי משפטי התורה, ותצאו לחירות מן שעבוד הגופני שהוא מצדנו כאשר יתבאר:

אך לפי זה יש לכאורה לומר כיון שאנחנו נעשינו עבדים להש"י בקבלת תורתו ומצותיו לעשותם, וכשמכרנו לנכרים ולחוץ לארץ, אם כן על פי משפטי התורה יחוייב לנו היציאה לחירות גם מרבו הראשון, ופטורים אנחנו (ח"ו) מעול התורה ומצות של הש"י שהוא האדון אשר מכרנו. וזה שטענו ישראל בימי יחזקאל עבד שמכרו רבו וכו' (סנהדרין ק"ה ע"א), והשיב להם הש"י על פי הנביא (יחזקאל כ לג) חי אני נאום י"י אם לא ביד חזקה ובחמה שפוכה אמלוך עליכם. והנה לכאורה יש להתבונן הלא כתורה

דברו. והתשובה לזה דהנה אמרו רז"ל (ב"ר פי"א ה') דשאלו האיך הקב"ה מוריד גשמים בשבת דהוה הוצאה מרשות לרשות, והשיבו דכל העולם כולו שלו, והנה כביכול בד' אמות ואין כאן הוצאה מרשות לרשות. ואם כן לפי זה לא נוכל לפטור את עצמו מעול עבודתו ית"ש לומר שהוציאנו מרשותו לרשות אחרים, כיון שכל העולם כולו שלו אין כאן הוצאה מרשות לרשות. וזה שהשיב הקב"ה על ידי יחזקאל חי אני נאום י"י אם לא ביד חזקה ובחימה שפוכה אמלוך עליכם, כי טענתכם אינה טענה:

אך לפי זה הוא הדין מה שאמר הש"י בהבטחה על ידי ישעיה או מי מנושי אשר מכרתי אתכם וכו', שהוא הבטחה שמחוייב הקב"ה לגאלינו, וכפי הנ"ל אין זה טענה דלגבי הקב"ה אין זה הוצאה מרשות לרשות. אבל יתכן הדבר על פי דברי הגדול בעל גור אריה על הא דאמרו חז"ל (שבת פ"ח ע"א) בשעת מתן תורה כפה עליהם הקב"ה הר כגיגית, ואמר אם מקבלים אתם את התורה מוטב וכו'. והקשו בתוס' (ד"ה כפה) הרי אמרו ישראל מרצונם נעשה ונשמע (שמות כד ז), עיין שם. ותירץ הרב הגדול הנ"ל, להיות קבלת התורה הוא דבר שכל העולמות תלויים בזה, אין מן הראוי שיהיה הדבר תלוי מקרה ברצון ישראל, רק הלא דבר הכרחי מצדו ית"ש, ועל כן הגם שמרצונם אמרו ישראל נעשה ונשמע, עם כל זה הכריחם הש"י להורות שהוא דבר הכרחי מצדו ית"ש, הבן הדבר מאד עד כאן דבריו בקיצור. הנה לפי זה תתבונן קבלת התורה הוא הכרחי מצידו ית"ש, ואצלו ית"ש הנה כל העולם רשותו, אם כן הגם שמכר אותנו לנכרים ולחוץ לארץ, לא מיקרי זה הוצאה מרשותו לבוא בטענה ליצא לחירות מן שעבוד התורה, כיון שנתינת התורה הוא מצידו ית"ש בהכרח, רק בענין יציאת החירות הגופניי מידי הגוים זה הוא מצידנו, כדכתיב הן בעונותיכם נמכרתם, לכן וכיון שהוא מצידנו, שייך שפיר הדין המוכר עבדו לנכרים ולחוץ לארץ יצא לחירות. וז"ש הש"י או מי מנושי אשר מכרתי וכו', ותהיו בטוחים אשר אגאל אתכם בודאי וכנ"ל, הבן:

והנה זה שי"ל בדקדוק הפסוק ועתה אם שמוע וכו' והייתם לי סגולה מכ"ל העמים כ"י לי כל הארץ. רצ"ל ועתה כשתקבלו עתה מלכותי ולעבוד עבודתי בתורה ומצות, והייתם לי סגולה מכל העמים (מ"ם של תיבת מכל, תתפרש לשון מן), רצ"ל מן תוך כל העמים, רצ"ל אפילו כשתהיו תוך העמים בגלות, עם כל זה תהיו לי מסוגלים לתורה, ואין לכם בזה טענה שתצאו לחירות מן עול תורתי ומצותי מטעם עבד שמכרו רבו וכו', כי לי כל הארץ ואין זה נחשב הוצאה מרשות לרשות, וכמ"ש לעיל שנתינת התורה הוא מצידו ית"ש הכרחית וכנ"ל, הבן:

בחודש השלישי (**שמות יט א**). נדפס בבני ישששכר חודש סיון מאמר ב' אות א':

ואתה תחזה מכל העם אנשי חיל כו' (**שמות יח כא**). הנה אמר "מכל "העם, ובמעשה נאמר (שמות יח כה) ויבחר משה אנשי חיל "מכל "ישראל. והנראה דיתרו אמר מכל הע"ם, היינו גם אם יהיו אנשי חיל מערב רב יקח אותם לשופטים, ואדונינו משה לא רצה למנות שופטים מערב רב, כי כל משימות שאתה משים לא יהיה אלא מקרב אחיך (יבמות מ"ה ע"ב), על כן בחר רק מכל ישראל, נ"ל:

חג השבועות לא נתלה וכו'. נדפס בספר הנ"ל חודש סיון מאמר ד' אות א':

חג השבועות על פי קביעות שלנו הוא נקבע בששה לחודש וכו'. שם אות ג' בפסיקתא, הובא בילקוט. כנ"ל אות ד':

גמרא (נדרים פ"א ע"א) אמר רב יהודה אמר רב מאי דכתיב (ירמיה ט יא) מי האיש החכם ויבן את זאת. נדפס בספר הנ"ל מאמר ה' אות ז':

כה תאמר לבית יעקב וכו' (שמות יט ג), אתם ראיתם את אשר עשיתי למצרים וכו' (שמות יט ד), ועתה וכו' (שמות יט ה). יש להתבונן מהו לשון ועתה, על כרחך בא לשלול איזה זמן. והנראה על פי מ"ש בגמרא (שבת ל' ע"ב) רבה מקמי דפתח להו לרבנן, אמר מלתא דבדיחותא ובדחו רבנן, ואחר כך יתיב באימתא ופתח בשמעתא. פירושן של הדברים כי כשהאדם עצב מתגבר עליו יסוד העפר, ואינו יכול להתבונן במושכלות, מה שאין כן השמחה הוא מיסוד הרוח החיוני המתנועע ממקום למקום, על כן יכול להשכיל ממושכל למושכל. והנה לפי זה יש לפרש הרמז הזה כאן בקבלת התורה, כה תאמר לבית יעקב וכו' אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים ואשא וכו', והוא דבר של שמחה כעין מלתא דבדיחותא להתרחבות הלב. לזה אמר אחר כך ועתה, כיון שכבר הזכרתי לכם דבר של שמחה להתרחבות הלב, נפתח בשמעתא אם שמוע תשמעו בקולי וכו'. ואי"ה עוד יתפרש תיבת ועתה בפנים שונים, עיין מ"ש להלן בסמוך:

[**אשובה** עוד לבאר בפסוק (ויקרא כג טו) וספרתם לכם ממחרת השבת וכו' שבע שבתות תמימו"ת תהיינה (ויקרא כג טז), עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים יום. הנה יש להתבונן תיבת תמימות על פי פשוטו. וגם תיבת תהיינה (כמ"ש לעיל) אין לו ביאור, וכי הזמן מסור בידנו ליתן לו הויה וקיום, הלא הש"י מחיה חיים בזמן שרוצה, וכבר דברו בזה חז"ל במדרשיהם (כמ"ש לעיל). ועוד דקדקו הראשונים הלא אין מצות הספירה רק ז' שבתות, כדכתיב ז' שבתות תמימות, ואחר כך אמר תספרו חמשים יום (עיין בגמרא מנחות (ס"ה ע"ב)). והנה על פי מ"ש כבוד מחו' הרב הקדוש בעל קדושת לוי זצק"ל טעם שאין מברכין שהחיינו על מצות הספירה, דהנה מצות הספירה היא כעין ספירת ז' נקיים שהאשה סופרת לבעלה לטהר את עצמה אחר ספירתה. והנה כל

מגמתה ותשוקתה להגיע ליום השמיני, דהיינו אחר שיעברו ימי ספירתה ויבוא יום הטהרה ותתחבר את עצמה לבעלה, וענין ספירתה הוא כדמיון איזה איש המצפה לאיזה יום התענוג, אבל יודע שהיום ההוא עוד במרחק הזמן כמה ימים, והנה הוא סופר בכל יום כמה ימים יש לו עוד להמתין ליום המקוה ההוא. ובבוא יום המקוה ההוא, הנה באה תשוקתו ועיקר מגמתו אשר אליו היה מצפה ומשתוקק בכל הימים הנספרים, (כענין שפירשנו) וכן שמעתי גם כן בפסוק (בראשית כא ד) וימל אברהם את יצחק בנו בן שמונת ימים. הנה ביו"ם הח' מיבעיא ליה. אך הוא כמו שפירש רש"י בכל מקום, וכן הוא על פי הדקדוק שלש"ת שבע"ת שמנ"ת, מורה על חיבור כל הימים הללו ביחד, וכמו שלעז רש"י ז"ל (שמות י כב) אישייני"ץ. והנה אברהם לגודל תשוקתו לקיים מצות בוראו, ובפרט מצוה כזאת למול את בנו לח' ימים (שעדיין לא טעם טעם המצוה הזאת), הנה מיום שנולד יצחק עד יום השמיני היה מצפה ומשתוקק מתי יבוא יום השמיני ותתמלא תשוקתו במה שיקיים מצות בוראו, הנה מיום שנולד יצחק עד יום השמיני היה מצפה ומשתוקק ליום ההוא המקווה, אם כן כל השמונת ימים היו בחיבור יחד לפועל ההוא, על כן נכתב שמנת ימים בחיבור כל השמונה ימים יחד בתמימות, הבן. וכמו כן פירשנו מאמר משה בעת פטירתו אמר בן מאה ועשרים שנה אנכי היום (דברים לא ב), מה תלמוד לומר היום, (ודברי חז"ל (סוטה י"ג ע"ב) ידוע, ולפי הפשט לא נדע). אבל יתפרש על פי דברי רבי שמעון בן יוחאי באידרא זוטא (זוהר ח"ג רצ"א ע"ב) קודם פטירתו אמר שכל ימיו היה מחכה ומצפה ליום ההוא, כי כל מה שהצדיקים משיגים קודם פטירתם, אינם יכולים להשיג כל ימי חיותם, וכמ"ש (תהלים קד כט) תוסף רוחם יגועון. וז"ש גם כן משה בן מאה ועשרים שנה אנכי היום, דבכל המאה ועשרים שנה היה מצפה ומשתוקק להשגות היום ההוא, הנה כאשר בא היום ההוא נגמרה אצלו תשוקתו מכל הק"ך שנה בחיבור. וז"ש בן מאה ועשרים שנה אנכי היום, הבן הדבר. והנה כתב הרב הקדוש הנ"ל שעל כן אין מברכין שהחיינו על מצות הספירה, כי אין התשוקה על הימים הנספרים, רק על היום שאחר ימי הספירה, אז מברכין שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה, כי כל ימי הספירה היינו סופרים ומצפים ליום הנכבד והנחשק ההוא, זה תוכן דבריו בקצת תוספת ביאור. ולדעתי זה שיש לפרש בפסוק וספרתם לכם וכו' שבע שבתות תמימות תהיינה, היינו שתספרו בתשוקה הנכבדת מראשית הימים עד סופם, מתי יבוא יום הנועד ההוא יום מתן תורתינו, וכיון שבכל יום תהיו סופרים ומצפים ליום הנכבד ההוא יום החמשים, אם כן כל הז' שבתות תהיינה תמימות היינו מחוברות, (כמ"ש לעיל בפסוק וימל אברהם וכו' בן שמנת ימים), עד ממחרת השבת השביעית

תספרו חמשים יום, היינו כל הז' שבתות תהיינה מחוברות למספר החמשים, על כן יום החמשים אינו לספירה, כי כבר בא יום הנכבד אשר אליו נספר המספר, הבן הדבר:

כל המלמד את בן חבירו תורה (**ב"מ פ"ה ע"א**). נדפס בספר הנ"ל חודש סיון מאמר ה' אות ו':

ויאמר משה וכו' ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו (**שמות כ כ**). לדעתי יש לפרש שיהיה היראה על פניכם אפילו אם לא יחטאו, כי הנה יש יראה הירא מעבירות שבידו, אך מי שאין בידו עבירות זהו יראת שמים לאמתו. וזהו למען תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו, ר"ל שתהיה היראה אצליכם לאותו הזמן והעת שתהיו מבלי חטא ועון, והבן:

ויאמר עוד כי לבעבור נסות אתכם וכו'. היינו להגביהכם (ויתפרש נסו"ת מלשון הרמת נ"ס) ולהקריבכם לכבודו, וזהו מטבע האהבה שהוא קרבות מגודל התשוקה, כענין האוהב המתקרב להנאהב מגודל התשוקה והאהבה יוכלו להתבטל ממציאותם, לזה פועל פעולת היראה שהוא צמצום ורחקות כענין הירא שמתרחק מהיראוי, וזה צמצום והתשפטות כנודע. וזהו כי לבעבור נסות וכו' כנ"ל שהוא האהבה, ובעבור תהיה יראתו על פניכם שיהיו שניהם ביחד יראה ואהבה צמצום והתפשטות, וזהו לבלתי תחטאו מלשון אני ובני שלמה חטאי"ם (מלכים א' א כא), היינו חסרים, ור"ל כדי שלא תחסרו ותתבטלו ממציאתכם, רק תהיו חיים וקיימים ביראת י"י ואהבתו לעולמי עולמים:

ויאמר עוד כי לבעבור נסו"ת אתכם וכו' (**שמות כ כ**). דהנה הקשו בתוס' (שבת פ"ח ע"א ד"ה כפה) למה כפה הש"י הר כגיגית, הרי אמרו נעשה ונשמע (שמות כד ז). אבל הענין מבואר במדרש חז"ל שרצה הש"י שיהיה להם דין אנוסה לא יוכל לשלחה כל ימיו (דברים כב כט). וז"ש למען נסו"ת אתכם כו' לשון אנוס"ה, היינו בא האלקים ברוב מוראו, כדי שיהיה לכם דין אנוסה, הבן הדבר:

במדרש (שמו"ר פכ"ז א') וישמע יתרו וכו' (שמות יח א). עשו שמע ביציאתן של ישראל ונלחם עמהם, שנאמר (שמות יז ח) ויבוא עמלק. יתרו שמע בשבחן של ישראל, ובא ונדבק עמהם שנאמר וישמע יתרו, עכ"ל. בא לתרץ לדעתי הוקשה לו למה נאמר וישמע יתרו וכו', דזה ממילא נדע דשמע, דהרי שמעו עמים ירגזון כתיב (שמות טו יד), ועל פי השכל בודאי פלאות כאלה נשמעו בכל העולם, לא הוה ליה למימר רק ויקח יתרו חתן משה את צפרה וכו' ויבוא אל המדבר וכו'. לזה דרש דמשמיענו התורה דמי שהוא רשע ושונא לישראל, מגודל הנטירה והאיבה שבלבו לא יטה אוזן לשמוע השבח רק הגנאי, וכן הוא תמיד מי ששונא לתלמידי חכמים וליראי ד' בכל דור, אם שומע מספרים

בשבחם לא יתפעל ולא יכנס הדבר באזניו כאלו אינו שומע, רק אם יוכל למצוא איזה גנות לזה מטה אזן ושומע אפילו בעת שינתו, כי לא יחפוץ כסיל בתבונה (משלי יח ב), והוא דבר אמיתי בעצמו אינו צריך למופת. והנה קודם לזאת הפרשה נאמרה ביאת עמלק ללחום, הנה לא נתפעל עמלק משמעו את הפלאי פלאות לבוא ולחסות ולהתדבק בישראל, רק זה שמע כשאמרו היש ד' בקרבנו אם אין (שמות יז ז), סמיך ליה ויבוא עמלק כו', הנה שמע הגנות. ועלה קאמר וישמע יתרו את כל אשר עשה אלקים כו', הוא שמע רק השבח איך הש"י פעל כל זאת למשה ולישראל עמו. ז"ש עשו שמע ביציאתן של ישראל כו', הוא לא שמע רק שיצאו ישראל ממצרים באפשר על ידי תחבולות וכיוצא, הא ראיה אמרו היש ד' כו', ויתרו שמע את כל אשר עשה אלקים כו', זהו שבחן של ישראל, הבן הדבר:

דבר אחר וישמע יתרו (שמות יח א). הה"ד (משלי ג לה) כבוד חכמים ינחלו וכו', שלח לו ביד שליח כו', שלח לו אגרת כו', עיין שם כל הענין (שמו"ר פכ"ז ב'). בא לדייק כנ"ל, אך בא לדייק כבוד חכמים ינחלו, דהנה אין מקבלין גרים לימות המשיח (יבמות כ"ד ע"ב), וכן המתגייר בעבור איזה סיבה טובה גופניות אשה וממון וכיוצא. והנה כאן ביתרו בא להתגייר יש מקום חשש טובה גופניית, חתנו נעשה מלך ויצא שמעו בכל העולם הנה אין מקום לקבלו, אבל חכמתו עמדה לו לא ערב אל לבו לגשת אל הקודש מבלי רשות. וז"ש וישמע יתרו כו', יתפרש מלשון הבנה, הבין איך הש"י פעל כל זאת ואין מקום להתקרב אל הקודש, על כן שלח מקודם שליח או אגרת, והש"י אמר למשה צא, הה"ד כבוד חכמים ינחלו, בשביל שעשה בחכמה ניחל כל הכבוד הזה:

דבר אחר וישמע יתרו (שמות יח א). ראה כמה טובות וברכות בא ליתרו משעה שנתחתן עם משה כו', כן היה בלעם משבח את יתרו ואמר לו איתן מושבך (במדבר כד כא), עכ"ל (שמו"ר פכ"ז ג'). בא לתרץ כנ"ל. ואמר וישמע מלשון הבנה, הבין הדבר מן הסתם ראוי הוא להתקרב אל הקודש, כי הבין איך שהוא כהן מדין ונתהווה הדבר שיהיה חותן משה, מן הסתם יתקרב אל הקודש וינצל הגם שהיה מיועצי פרעה, אם כן כל הטובה הזאת באה לו משעה שנתחתן וכו':

דבר אחר וישמע יתרו (שמות יח א). הה"ד (ירמיה טז יט) י"י עוזי ומעוזי ומנוסי ביום צרה אליך גוים יבואו מאפסי ארץ וכו', ולא שמע יתרו ובא ונדבק בך, עכ"ל (שמו"ר פכ"ז ד'). בא גם כן לתרץ וישמע יתרו, להורות תפלה לישראל בעת צרתם הגם שאינם כדאי להיגאל ח"ו, יאמרו להקב"ה עשה עמנו למען שמך, כי בעשותך נוראות לעמך אליך גוים יבואו מאפסי ארץ, וכשיאמרו כן לפני הקב"ה יקובל תפלתם. אם כן זאת

המנוס לישראל ביום צרה, מה שאחר כך בעת הישועה אליך גוים יבואו וכו'. והנה בכאן לעיל מיניה כתיב (שמות יז יד) כי מחה אמחה כו', (שמות יז טז) כי יד על כס כו', נשבע הקב"ה כו' עד שימחה זרעו של עמלק (תנחומא תצא סי' י"א), וזה הוא קץ האחרון. ואמרה התורה הסגולה לזה להזכיר וישמע יתרו כו', ולא שמע יתרו ובא ונדבק בך, אם כן גם עתה עשה למען שמך:

דבר אחר וישמע יתרו (**שמות יח א**). הה"ד (איוב לא לב) בחוץ לא ילין גר כו', עיין שם כל הענין (שמו"ר פכ"ז ה'). מפרש גם כן וישמע יתרו, דהנה חוש השמיעה נשתנה מכל החושים, שכל החושים הם ניתן מהחוש אל הדבר שחוץ ממנו, מה שאין כן חוש השמיעה הוא בהיפך החוש המקבל לפנים את הדבר שבחוץ. וזה שמשמיענו התורה בגר הראשון וישמע יתרו. הה"ד בחוץ לא ילין גר, והבן:

דלתי לאורח אפתח, זה יתרו שהוריד לו הקב"ה את המן. הקשה הידי משה הרי גם הערב רב אכלו את המן. ונ"ל שהמן ירד ליתרו בפני עצמו בהיותו עדיין חוץ למחנה:

דבר אחר וישמע יתרו. הה"ד (משלי יט כה) לץ חכה ופתי יערים וכו', עיין שם כל הענין (שמו"ר פכ"ז ו'). מפרש וישמע יתרו, התבונן יתרו כל זה הגיע לעמלק על שהיה בעצה, על כן התבונן הוא ונתחכם:

דבר אחר וישמע יתרו (**שמות יח א**). הה"ד (קהלת יא א) שלך לחמך על פני המים כו'. וכי בני אדם שוטים הם כו', עיין שם כל הענין (שמו"ר פכ"ז ז'). יתפרש הענין וישמע יתרו על פי הנ"ל בחוץ לא ילין גר (איוב לא לב), שבן בתו ראוי להיות כהן גדול, ויתפרש וישמע יתרו, הבין יתרו שהיה כהן מדין ונתהווה לחותן משה, שלא לחנם יהיה עמלו [הוי שלח] לחמך היינו אשה, כמד"א (בראשית לט ו) כי אם הלחם אשר הוא אוכל, על פני המים זה הוא כי ברוב הימים תמצאנו, ויבוא אהרן דייקא וכל זקני ישראל לאכל לחם (שמות יח יב) (מטושטש ונ"ל שכן כתוב), היינו להוולד כהן גדול וסנהדרין מאיש כזה אשר הוא גר כמו חותן משה, לפני האלקים להקריב [ונמצא] גר מבפנים ובן לוי מבחוץ, על כן לרמז הזה משמיענו (חסר תיבה), הבן כי קצרתי כי קצרה היריעה:

משפטים

ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם (**שמות כא א**). לא אמר שתשים, או אלה המשפטים תשי"ם וכו'. אך נ"ל לרמז דהנה הדיין אשר ירצה לשפוט את איש הישראלי, צריך להרהר בתשובה להיות דודאי גם הוא חטא, כי אדם אין צדיק וכו' (קהלת ז כ),

ורשע פסול לדין, על כן צריך להרהר בתשובה קודם. על כן אמר אש"ר היינו תשובה הנקרא אש"ר מבחינת בינה המאשרינו, תשים בדעתך לפניה"ם, היינו לפני המשפטים: **וירמוז עוד ברמזי החכמה**. כבר ידוע דו' קצוות נקראים אל"ה, והקצוות הם באדם מדותיו יראתו ואהבתו וכו', וצריך להשפיע במדותיו בחינת אש"ר היינו תשובה עילאה, שעל ידי זה בא להמדות מוחין דגדלות, והבן מאוד:

וירמוז עוד ואלה המשפטי"ם (**שמות כא א**). משפטים הוא גבורות ודינים, כמד"א (מלכים ב' כה ו) וידבר אתו משפט. והכוונה כשיראה ח"ו התגברות הדינים, אזי עצה היעוצה אש"ר תשים לפניהם, היינו תמתיקם בשרשם בינ"ה הנקרא אש"ר, דמינה דינין מתערין ושם המתקתם בשורשם:

ואלה המשפטים (**שמות כא א**). וא"ו מוסיף על ענין ראשון (שמו"ר פ"ל ג'). נ"ל דהוא אם יאמר איש מה לי לזאת להעמיק ולהטריח את נפשי בחלק התורה הזה, היינו במשפט דיני ממונות בין איש לרעהו, ואחר כך יעמיסו עלי לישב ראש לדון בין איש לרעהו, ויהיה ח"ו הקולר תלוי בצווארי, כי באפשר אטה הדין ח"ו, מוטב לא אעסוק בחלק התורה הזה ואפרוק ממני איבה וגזל כו'. ובאמת לא זה הדרך ישכון אור התורה, כי לא זה היתה כוונת חז"ל במה שאמרו (אבות פ"ד מ"ז) כל החושך עצמו מן הדין וכו'. רק באם למד היטב כל משפטי התורה, ואף על פי כן חושך עצמו מן הדין (וזה דוקא באין הדור צריך לו), ומונע את עצמו מלישב ראש תבא עליו ברכה, אבל על כל פנים אפילו אם לא ידון לעולם בדיני ממונות בין איש לרעהו, אף על פי כן מחויב להכריח את נפשו לעסוק בכל חלקי התורה, וצריך לדרוש ולחקור על דיני התורה, אפילו אם לא יהיה הדבר ולא יבוא לעולם, כנודע מרז"ל (סנהדרין ע"א ע"א) בבן סורר ומורה, ועיר הנידחת, וכמה איבעיות בגמרא שלא יארע לעולם. והוא מפני שמשפטי התורה הם רצונו ית', שכך הוא רצונו ית' אם יטעון ראובן כך ושמעון כך, יהיה הפסק דין כך, ונמצא בזה שמוציא דברי תורה לאמתו, משיג רצונו ית' ונפשו דבקה בחיי החיים אין סוף ב"ה וב"ש, כידוע להבאים בסוד ד' שרצונו ית' נקרא אין סוף, (דרוש נא ידידי כל זה בספר התניא נקרא בשם ליקוטי אמרים, וינעם לנפשך כי מאוד עמקו מחשבותיו). וז"ש בכאן ואלה כו' מוסיף על עשרת הדברות, מה עשרת הדברות לא סגי דלא למד, כי אין לך אדם בן חורין להיפטר מלימודם (אבות פ"ב מט"ז), דצריך לידע אותם בכל עת וזמן, כך המשפטים צריך ליודעם וללמדם אפילו לא יהיה דיין לעולם, רק כדי להשיג רצונו ית' על ידי התורה. וז"ש לשון תשי"ם בעל כרחך, והבן:

ואלה המשפטים אשר כו' (**שמות כא א**). כבר כתבנו דלפי פשוטו תיבת אש"ר מיותר. ונראה על פי מ"ש האר"י ז"ל בכוונת ראש חודש, דתיבת רא"ש מרמז הרי"ש לשם אלקים באחורים ובריבוע, והשי"ן מילוי אלקים ביודין, והאל"ף אלקים פשוט. והנה אלקים נצב בעדת הדיינים, וזה שצוה הש"י לאדון הנביאים אש"ר תשים לפניהם, ר"ל כל בחינות הדינים משם אלקים, ומורא יעלה על ראשם לשפוט משפט צדק כי המשפט לאלקי"ם היא, וגם כן כמ"ש לעיל אשר היא בחינת בינה המאשרינו, ששם המתקת הדינים בשורשם, כנודע:

ואלה המשפטים אשר תשי"ם כו' (**שמות כא א**). תשים לשון שימה בדבר הנרגש. רצ"ל באלו המשפטים תשים לפניהם הצטרכותם בענייני העולם, כי אפילו המתחייב בדין, בזה שתוציא מתחת ידו הממון המחוייב על פי התורה, על ידי זה יושפע לו אחר כך עושר ונכסים, מה שאין כן כל זמן שיש הממון שאינו ביושר על פי התורה, אי אפשר שיהיו נכסיו מוצלחין:

אם "בעל "אשה הוא ויצאה אשתו עמו (**שמות כא ג**). נמסר במסרה "בעל "אשה. חד "בעל "האשה ונתן בפלילים (שמות כא כב). הנה קודם יצירת הולד מכריזין "בת "פלוני "לפלוני. ואחר כך קשה לזווגם כקריעת ים סוף (סוטה ב' ע"א). ופירשו בזהר (ח"ב ק"ע ע"ב) כי דנין אותו אם ראוי לכך שימסרו לו בת זוגו המיועדת לו מששת ימי בראשית, זכה לה נעשית לו עזר ונקראת על שם אשת פלוני", מחוברת לו באתר דבעלה אין לייחסה בשמה ובשם אביה, רק על שם בעלה, והדברים ארוכים רמזתים בקיצור. וזה שנרמז אם בעל אש"ה הוא, שאין לה ה' הידיעה, כי על שמו נקראת שזכה לבת זוגו, הנה יצאה אשתו עמו לעזר, מה שאין כן "בעל "האשה כשלא זכה לה עדיין, והוא בעלה מששת ימי בראשית, אבל הוא עדיין "בעל "האשה הידועה "בת "פלוני נקראת, אז ונתן בפלילים דנין אותו עדיין וקשה לזווגן:

לעם נכרי לא ימשל למכרה "בבגדו בה (**שמות כא ח**). "בבגדו נמסר במסר"ה תרין, בתרין לישני. רצ"ל דין לשון "בגידה. ואידך ותתפשהו "בבגדו (בראשית לט יב) לשון בגד. בזהר פרשת וישב (ח"א דף ק"צ ע"ב) ויבא הביתה לעשות מלאכתו (בראשית לט יא), בגין לאשתדלא באורייתא ולמיעבד פקודי דאורייתא, דאיהו מלאכתו דבר נש בהאי עלמא וכו', בעי ליה לבר נש למהוי תקיפא כאריא בכל סטרוי, בגין דלא ישלוט עלוי סט"א וכו', מאי אורחא דיצר הרע כיון דחמי דלית בר נש קאים לקבליה ולאגחא ביה קרבא, מיד ותתפשהו בבגדו כו', בגין דכד שליט יצר הרע עליה דבר נש אתקין ליה וקשיט לבושוי מסלסל בשעריה, הה"ד ותתפשהו בבגדו לאמר שכבה עמי, אתדבק עמי

מאן דאיהו זכאה אתתקף לקבליה ואגח ביה קרבא, מאי כתיב ויעזוב בגדו בידה וינס ויצא החוצה, עכ"ל. הנך רואה שראשית הבגידה הוא "הבגד, ובפרט מלבושי נכרים (וזה שעמדה לאבותינו בארץ מצרים שלא שינוי את מלבושיהם (ויק"ר פל"ב ה'), מלמד שהיו ישראל מצוינים שם (הגדה של פסח), שהיו מסומנים במלבושיהם וכל רואיהם הכירו שהוא יהודי, על כן היו משומרים שלא היה בהם עריות, ויצאו כעמר נקי אחת היתה ופרסמה הכתוב (שמו"ר פ"א כ"ח)). והנה פריצות בעריות בפרטות נקרא בגידה, כמד"א (מלאכי ב יד) "בגדת באשת נעוריך, עיין בפירוש רש"י ותאמר לאה "בגד (בראשית ל יא). וזה שרמזה המסרה "בבגדו בתרין לישני הא בהא תליא, ותתפשהו בבגדו, לעם נכרי לא ימשול למכרה בבגדו בה, הבן הדבר:

ומקלל אביו כו' (**שמות כא יז**). "ומקלל תרין במסורה. דין ריש פסוק. ואידך סוף פסוק בשמעי יצוא יצא ומקלל (שמואל ב' טז ה). לרמז דין מקלל "אביו, נהרג על ידי מי שהוא ראש ותחילתו, היינו אביו על שקילל את אביו. ודין שמעי ניצול על שם סופו, שהיה עתיד לצאת ממנו מרדכי אשר נכתב בו (אסתר ח טו) ומרדכי "יצא וכו':

במדרש (**שמו"ר פ"ל ג'**) **ואלה המשפטים** (**שמות כא א**). מה כתיב למעלה מן הפרשה (שמות יח כב) ושפטו את העם וכו', משל למטרונה שהיתה מהלכת וכו'. בא לפרש הוא"ו הנוספת "ואלה, להורות דקאי אדלעיל דלשמירת התורה צריך לשמור המשפטים, כמשל המטרונה אשר הזיין שומר אותה מלפניה ומלאחריה, על כן ראשית דינו של אדם נשאת ונתת באמונה (שבת ל"א ע"א). ובענין הזה תתבונן גודל העונש המביא דיני ישראל לפני ערכאות שאינם מבני בניה של תורה, כיון שהדינים הם לשמירה אם מביא דינו לפני מי שאינו מבני שימור, על כרחך ותהי להיפך ח"ו, הבן הדבר:

דבר אחר ואלה המשפטים (**שמות כא א**). הה"ד (תהלים קמז יט) מגיד דבריו ליעקב. פעם אחת אמר עקילס לאדרינוס א"ל רוצה אני להתגייר כו', א"ל לך למוד תורתן ואל תמול, א"ל עקילס אפילו חכם שבמלכותך וזקן בן מאה שנים, אינו יכול ללמוד תורתן אם אינו מל, שכן כתיב מגיד דבריו ליעקב כו', לא עשה כן לכל גוי (תהלים קמז כ), עכ"ל (שמו"ר פ"ל י"ב). בא לפרש גם כן "ואלה, וא"ו הנוספת בחיבור קאי אדלעיל (שמות כ כו) אשר לא תגלה ערותך עליו, הנה הוא אזהרה לבל לגלות ערותו. ובאה האזהרה בוא"ו הנוספת ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם דייקא, ולא לפני גוים שאינם נמולים שאינם יודעים משפט הצור תם, ממילא מי שדן לפני גוים הוא כמכחש בבריתו של אברהם אבינו ונקרא מיפר ברית, והנה הוא מגלה בזה ערותו להראות שאינו נמול, או

שפגם בריתו כיון שהוא כופר בה הוה כמושך ערלתו ח"ו, המשכיל על הדבר ישתומם וישוב אל י"י וירחמהו:

דבר אחר ואלה המשפטים (שמות כא א). דוד אמר יראת י"י טהורה עומדת לעד (תהלים יט י), מהו כך אתה מוצא אדם שונה מדרש הלכות ואגדות, ואם אין בו יראת חטא אין בידו כלום, משל לאדם שאמר לחבירו יש לי אלף מדות כו', א"ל חבירו יש לך אפותיקאות ליתן אותם בהם, אם יש לך כן הכל שלך כו', כך אדם שונה הכל, אומרים לו אם יש לך יראת חטא הכל שלך, שנאמר (ישעיה לג ו) והיה אמונת עתך כו' יראת י"י היא אוצרו, לכך נאמר יראת י"י טהורה והנביא צוח (ישעיה א כז) ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה, עכ"ל (שמו"ר פ"ל י"ד). לא ידענו מה הרויח בזה המאמר לומר שייכות היראה למשפטים. ויש להתבונן עוד התחלת מאמרו דוד אמר יראת י"י כו', ולא אמר סתם הה"ד יראת י"י כו', ומאי נפקא מינה מזה שדוד אמרו. וגם איך צודק מאמרו ומשלו על פסוק יראת י"י טהורה וכו', והוה ליה לקבוע על פסוק יראת י"י היא אוצרו וכו' וכמו שסיים. ושוב צריך להתבונן מה שסיים והנביא צווח ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה, מה עניינו לכאן. והנראה דהנה הדין והמשפט הוא ממדת הגבורה, וכן היכל הזכות ששם ע"ב סנהדרין הוא בחינת גבורה, והוא שורש היראה הנמשכת לנו. והנה בחינת "הגבורה "והיראה הוא בחינת הצמצום והמגביל, כמו הכלי המגביל מה שבתוכו ומקיימו ומעמידו. והנה כתיב (משלי כט ד) מלך במשפט יעמיד ארץ, על ידי המשפט מעמיד ומקיים ומגביל את הארץ, אם כן המשפט הוא הכלי הניתן בתוכו כל המדות. והנה רצה בעל המדרש לתרץ וא"ו הנוספת "ואלה, על כן אמר דוד דייקא דוד שהוא מלך במשפט יעמיד ארץ, (בית דוד דינו לבוקר משפט (ירמיה כא יב)), יראת י"י (הבאה ממשפט הגבורה), טהורה עומדת (עומדת מגבלת תמיד), והביא על זה המשל הנ"ל, ומסיים ציון במשפט תפדה וכו', על כן אמר "ואלה המשפטים בוא"ו הנוסף, דקאי על כל הדברות מגביל אותם המשפטים, וגם ו' הוא קו המדה:

פרשה ל. (שמו"ר פ"ל י"ז) רש"א הרבה אזהרות כתובות כאן, שנאמר (שמות כא יח) כי יריבון אנשים והכה איש את רעהו, אין דבר טוב ואין שלום יוצא מתוך מריבה, עכ"ל. קשה מ"ש ר"ש הרבה אזהרות כו', והרי כן לפנינו ניתי ספר ונחזי. ונ"ל דבא להורות דחוץ הדינין הנאמרים בפירוש המסורים לבית דין לשפוט עליהן, עוד התורה במתק לשונה משמיענו אזהרות ספונות וחשובות, והביא לראיה דהנה כתיב כי יריבון אנשים והכה איש וכו', היה די לשיאמר וכי יכה איש וכו', למה ליה למימר מקודם וכי יריבון

כו'. אך זאת שמשמיענו התורה להתרחק מן המריבה, כי זה דרכה של מריבה לבוא לידי הכאה ח"ו ולידי שפיכות דמים, על כן שומר נפשו ירחק מזה:

פרשה ל"א (שמו"ר פל"א ג'). דבר אחר אם כסף תלוה את עמי (שמות כב כד). ה"ד (קהלת ה יב) יש רעה חולה כו' עושר שמור לבעליו לרעתו וכו'. אשרי אדם שהוא עומד בנסיונו, שאין בריה שאין הקב"ה מנסה אותה, העשיר מנסהו אם תהא ידו פתוחה לעניים, ומנסה העני כו', אבל העשיר שעינו רעה, הולך הוא וממונו מן העולם הזה, שנאמר (קהלת ה יג) ואבד העושר ההוא וכו', למה שגלגל הוא בעולם וכו', עכ"ל. בעי בזה דהוקשה לו מהו אם כסף תלוה, וכי דוקא כסף ולא שאר מטבעות. וגם למה לו למימר כלל אם כסף תלוה, הוה ליה למימר סתם לא תהיה כנושה לעני. וגם מהו הלשון את העני עמך. ולפי הדרש יתכן דהנה הקב"ה מנסה העשיר אם ילוה לעני, ובאם אינו מלווהו הקב"ה יביאהו לידי מדה זו של עניות, כי הוא גלגל וכו'. וז"ש אם כסף (היינו אם יש לך כסף), תלוה את עמי את העני עמך לא תהיה לו כנושה, (נושה מלשון נשני אלקים (בראשית מא נא)), היינו לא תשכח את העני שמוכן להיות עמך, היינו מדת עניות שמוכנת להיות עמך אצלך, כי גלגל הוא כו', על כן תלוה את עמי שלא תבא לידי מדה זו, הבן הדבר:

ושמעתי כי חנון אני (שמות כב כו). מה כתיב אחריו (שמות כב כז) אלקים לא תקלל. ומה ענין זה לזה אמרו רבותינו (שמו"ר פל"א ח') מעשה באחד שהיה לו דין, ובא אצל הדיין וזיכה אותו, ובא ויצא אותו שנזדכה ואמר פלוני השופט אין כמוהו בעולם, אחר ימים היה לו דין ובא אצלו וחייבו, יצא מלפניו ואמר אין דיין שוטה הימנו, א"ל אתמול היה משובח והיום שוטה, לכך הזהיר לך הכתוב אלקים לא תקלל, עכ"ל. הדברים צריכין ביאור שלא תירץ כלום על הסמיכות של כי חנון אני. והנ"ל דהנה ידוע י"ג מדות של רחמים שבתורה שבכתב, מכוונים נגדם י"ג מדות שהתורה נדרשת בתורה שבעל פה. והנה מדת "חנון (שמות לד ו) היא מדה שלישית בי"ג מדות, מכוון נגדה בתורה שבעל פה מדת בנין אב. ובנין אב הוא לימוד ללמוד דבר מדבר, כמו שמצינו הדבר הזה נהוג במצוה זאת ובדבר זה, כן הוא בחבירו. והנה המתעקש הזה ראה בשבחו של הדיין בעת שזיכה אותו, אם כן היה לו ללמוד דבר מדבר גם בעת שחייבו, שבודאי כדין וכתורה עשה, ולא עשה כן רק גינה את הדיין, והנה פגם במדת "בנין "אב, המכוון נגד "וחנון שבי"ג מדות. וז"ש ושמעתי כי חנון אני, וסמיך ליה אלקים לא תקלל, הבן הדבר:

ויש לפרש עוד על פי דרך הקודש, דהנה ידוע דבצלם אלקים עשה את האדם (בראשית יט ו). והנה י"ג מדות יש אתנו בפאות הזקן, מכוונים לעורר י"ג מדות של

רחמים העליונים, ידוע הדבר למשכילים בחכמה. והנה ההוא ארחא פנויה מבלי שער שבשפה העליונה, מכוון נגד המדה השלישית "וחנון. והנה הוא התחלת הדבור, שתיכף בהתחלת תנועות הדיבור, מוכרח להניע מקודם לכל אמצעית שפה העליונה מקום הארחא שהוא מקום הגבוה והנרגש שבשפה. והנה כפי "מעשיו של אדם כך מעורר, אם מדבר בדברי תורה ויראת שמים, אזי מעורר מדת "וחנון לחוננו חנם מאוצר המנוצר. ובהיפך ח"ו, אזי פוגם ח"ו. והנה זה הנשפט השוטה אשר במו פיו ידבר נגד הדיין, בהניעו אמות השפה יפגום ח"ו. וז"ש ושמעתי כי חנון אני, וסמיך ליה אלקים לא תקלל. וזה שיש לפרש ולרמז בפסוקי תהלה שאמר נעים זמירות (תהלים קיט קב) ממשפטיך לא סרתי (אפילו אם נתחייבתי בדין), כי אתה הורתני (בתורתך, והיכן הורתני, הנה סיפר בשבחה של תורה ואמר) (תהלים קיט קג) מה נמלצו לחכי אמרתיך, (שתי מאמריך הסמוכים יחד כמה הם נמלצים מתוקים) מדבש לפי, (ואמר) (תהלים קיט קד) מפקודיך אתבונן (הנני מבין דבר מתוך דבר מסמיכות הפסוקים, על כן) שנאתי כל אורח שקר, (היינו להניע ההוא ארחא לדבר ח"ו דברי שקר), הבן הדבר ותנשק ידי החכמים ברוך שבחר בהם ובמשנתם:

אם כסף תלוה את עמי (**שמות כב כד**). יש לפרש ברמזי החכמה אם כסף, אם יש לך תשוקה ואהבת בוראך בלבך (כסף מלשון נכסוף נכספתי (בראשית לא ל)), תלוה את עמי תחבר התשוקה לעמי גם כן ללמדם דרכי י"י, ולא תאמר הלא יש גדולים ממני אשר קטנם עבה ממתני, לזה אמר את העני עמך, אתה על כל פנים מחויב ללמד לחבריך אשר הוא עני בדבר אשר הוא עמך, דהיינו כיון שיש לך שכל שאין חבירך יודע מחוייב אתה ללמדו. לא תהיה לו כנושה, ר"ל ואם תאמר זה דוקא אם חבירי מבקש זה, אבל שאהיה אני רודף אחריו למה לי כל הצער הזה, לזה אמר לא תהיה לו כנשה כשוכח מלשון נשני אלקים (בראשית מא נא). לא תשימו עליו נשך, ר"ל לא תאמר כבר נתייאש זה מגודל נשיכת הנחש המסית וכבר נתיישן בעבירה, אל תאמר כן רק עשה והצלח והש"י יהיה עמך, נ"ל:

וירמוז עוד אם כסף תלוה את עמי (**שמות כב כד**). אם תכסוף ותשתוקק לחבר את עמי המפוזרים בין הגויים, לחברם ולקבצם לארצם, את העני עמך לא תהיה לו כנשה, ר"ל אותו העני אשר הוא עמך בגלות לא תשכח, דהיינו השכינה מדת המלכות שזה יהיה עיקר כוונתך עבור גלות השכינה, וכל מגמתך בגאולה עבור גאולת השכינה, לא תשימון עליו נשך היינו הקליפות, שעל ידי העבירות ח"ו רגליה יורדת וכו' (משלי ה ה), כל זה תראה להתבונן והש"י ירחם ויקרב הגאולה במהרה בימינו אמן:

וירמוז עוד אם כסף תלוה את עמי. אם תרצה לחבר חסדים, (כסף רמז לחסד כנודע), עם עמי היינו להשפיע להם חסדים עם תפילותיך, את העני עמך תראה שיהיה עמך מדריגת עני, שתהיה שפל לפני בוראך ואז תתקבל תפילותיך, כמד"א (תהלים קב א) תפלה לעני כי יעטוף שעוטפת כל התפילות, וכאשר ישפיע לך הש"י חסדים עושר וכבוד, לא תהיה לו כנשה ר"ל לא תשכח את הש"י ולא תהיה מכלל אותן שנאמר עליהן (דברים לב טו) וישמן ישורן וכו', וכן בהשפיע לאחרים על ידי תפילתך תלמדם הדרך לעבודתו, לא תשימון עליו נשך, דהיינו על ידי החסדים הללו לא תשימון נשך וקטרוג הקליפות, נ"ל: **כל אלמנה ויתום לא תענון** (**שמות כב כא**). אזהרה שלא תגרמו על ידי החטאים לענות אלמנה ויתום, אלמנ"ה נקראת המלכות נוקב' דזעיר אנפין, בהעדר היתום גלמודה דא מבעלה, ויתו"ם נקרא צדיק יסוד עולם "יפה "תאר "ויפה "מראה (בראשית לט ו) כנודע, וכבר ידעת מה שלמדו רז"ל (יומא ע"ז ע"א) בענויי יום הכיפורים מפסוק (בראשית לא נ) אם תענ"ה את בנותי, שהעדר היחוד נקרא עינוי, וכינוס לצדיקים ("צדיק "וצדק) נאה להם ונאה לעולם (סנהדרין ע"א ע"ב), והבן:

לא תטה משפט אביונך בריבו (שמות כג ו). שמעתי בשם כבוד אדמו"ר הקדוש מהריעי"צ זצוק"ל רמז הפסוק מלשון ותפר האביונ"ה (קהלת יב ה), שהכוונה על תאוות המשגל כנודע מרז"ל (שבת קנ"ב ע"א). והכוונה בכאן ברמז שלא לבטל עונה האמורה בתורה, וגם כשיודע בעצמו שעדיין לבו אינו חלל בקרבו מתאוה ויש חשש להרהורים, מוטב לשבוע עצמו מן ההיתר. וזהו לא תטה משפט אביונך היינו התאווה שלך, בריבו אם עדיין יש לו ריב עמך שלבך אינו פנוי וריק מהרהורים, כל זה שמעתי. ובזה ידוקדק אבינ"ך, ולא אמר סתם אביו"ן:

מדרש (שמו"ר פל"א י"ב) לא תהיה לו כנשה (שמות כב כד). הה"ד (משלי יט יז) מלוה י"י חונן דל וגמולו ישלם לו. עד היכן עבד לוה לאיש מלוה, עכ"ל. והנה הפירוש הוא מי שחונן את הדל, הוא כביכול כאלו הוא מלוה להקב"ה, וקיימא לן (ב"ב י' ע"א) עבד לוה לאיש מלוה לעשות לו צרכיו, וכביכול מי שמלוה להקב"ה, הש"י יעשה לו צרכיו כאילו וכו', הבן. אבל צריך להתבונן האיך יתפרש זה בפסוק לא תהיה לו כנשה. ונ"ל על פי מ"ש בחובות הלבבות גדר העבד הנאמן לא ישכח עבודת רבו רגע כמימריה בשכבו ובקומו. וזה יתפרש גם כן בכאן אם כסף תלוה את עמי את העני עמך, כשתעשה כך לא תהיה לו כנשה, אני מבטיחך שלא תמוש זכרונך מאת הש"י, ותיבת ל"ו קאי על הש"י, ותיבת כנש"ה לשון שכח"ה, לשון כי נשנ"י ה' (בראשית מא נא) וכו'. רצ"ל לא תהיה

לו כנש"ה, לא תהיה מושכח מן הש"י ויתנהג עמך כביכול כמו שהיית אתה המלוה, עד היכן עבד לוה וכו':

ולקח בעליו ולא ישלם (**שמות כב י**). ופירשו רז"ל (ב"ק ק"ו ע"א) ולקח בעליו השבועה. וצריך להבין למה הוציא השבועה בלשון לקיחה. גם הוא מיותר לגמרי. ונ"ל דהתורה הק' מרמזת לנו שצריך לאיים בשבועה גם על המשביע, כמ"ש בשלחן ערוך (חו"מ סי' פ"ז ס"כ) לומר לשניהם סורו נא וכו', דקורין רשע גם להמשביע דהוה ליה לוותר בכדי שלא יתגלגל שבועה על ידו, ואם כן גם על ראשו יחול חומר השבועה, וז"ש ולקח בעליו השבועה. והנה הלכה רווחת בישראל על פי תקנת הגאונים להטיל חרם על המשביע, כי באפשר מטיל עליו בחנם שבועה למען ייירא ויפשר. והנה ליכא מידי דלא רמיזי באורייתא, ובפרט תקנת הגאונים אשר לאורם ניסע ונלך, ונרמז לדעתי "ולקח "בעליו, "ועליו "להטיל קבלת "חרם "באפשר "עושה "למען "ייירא "ויפשר, נ"ל:

ובכל "אשר אמרתי עליכם תשמרו (**שמות כג יג**). "בכל תשובה תתאה, "אשר תשובה עילאה, "תשמרו בכל עת, נ"ל:

וירצה עוד ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו ושם וכו' (**שמות כג ג**). דהנה כתבו חכמי האמת שכל המצות ומעשים טובים שהאדם עושה בעודו רשע, הוא נותן ח"ו כח והשפעה אל החיצונים. על כן עצה לזה שבכל עת שעוסק בתורה ועבודה יהרהר בתשובה. וז"ש ובכ"ל, ר"ל בכל עניינך אשר אמרתי אליכם תשמרו, ר"ל תשמרו בחינת אש"ר היינו תשובה להרהר בתשובה, ועל ידי זה ושם אלקים אחרים לא תזכירו, ר"ל לא תשפיעו, תזכירו מלשון זכר המשפיע כנודע. לא ישמע על פיך, "ישמע מלשון אסיפה, ר"ל האלקים אחרים לא יהיה להם אסיפה וחיבור על ידי פיך המדבר בתורה ותפלה, ואדרבה יתפרדו כל פועלי און, והבן:

ויען כל העם קול אח"ד וכו' (**שמות כד ג**). נ"ל שהשיבו קול אח"ד. דהנה יש בתורה ג' עניינים. היינו סודות התורה, שהם כבשים ללבושך (משלי כז כו) ואין לגלותם (עיין חגיגה י"ג ע"א). וענין הב' הם הדרשות שבתורה שאין לקצר בהם, רק כל מה שתמצא ידך לעשות בכח התורה עשה לדורשם ברבים. וענין הג' היינו רמזים ופשטי התורה שצריך להאריך בהם מאוד, אפילו בפני ההמון ודלת העם כי הם דבר השוה לכל נפש, וזה היא כענין תיבת "אחד שבקריאת שמע, לקצר בא' ולא לקצר בח' ולהאריך בד'. וזהו ויען כל העם קול אח"ד, והבן וכן יש לפרש בהיפך, והמ"י:

וירצה עוד כאשר נדקדק "ויען (שמות כד ג), ענייה הוא בקול רם כנודע (סוטה ל"ב ע"ב), ואחר כך ויאמרו אמירה הוא בחשאי. אך הוא ידוע (ר"ה כ"ז ע"א) דתרי קלי

לא משתמעי, רק בדבר החביב כמו מקרא מגילה פסקינן דתרי קלי מישתמעי, כי אגב חביבותיה יהבי דעתייהו ומשתמע שפיר כמו קול אחד בחשאי. ומשמיענו בכאן גודל החביבות שהיה להם לקבלת התורה ויען (בקול רם, וגם שהיו) כל העם (קולות רבים, ואף על פי כן) קול אחד (כל הקולות היו כמו קול אחד), ויאמרו (וכאילו נאמר בחשאי), כי אגב חביבותיה יהבי דעתייהו והיה ניכר ומובן הדיבור של כל אחד בפני עצמו, והבן:

וירצה עוד קו"ל אח"ד (**שמות כד ג**). על פי אשר פירשנו ברמז הכתוב (בראשית א ט) יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד. כל התענוגים הם מיסוד המים, כי המים מצמיחים כל מיני תענוג. והנה בטבע איש הישראלי למות על קדושת השם כשרוצין להעבירו על הדת חלילה, והוא הקבלה לכל איש הישראלי בקריאת שמע בתיבת אח"ד (דברים ו ד) בכל יום. והנה כשמעלה האדם על לבו איך הוא מוכן ומזומן למות על דבר כבוד שמו לבלתי לכפור בקדושתו ית', אזי בנקל לו לפרוש מכל תענוגי עולם הזה אשר נפשו מתאוה, כי ידמה בנפשו הלא שבירת זאת התאוה והתענוג, קלת ביותר מיסורי מיתה רל"צ. וז"ש יקוו המים מתחת השמים, (כל התענוגים שאי אפשר (ואולי שצ"ל שאפשר) להיות תחת כל השמים, יקוו) אל מקום אח"ד, (היינו למסירות נפש באח"ד) אזי יהיה בנקל. ולפי זה גם בכאן אמר כשרצו לקבל כל התורה, אזי התייעצו למסור נפשו בעניית אח"ד, וזה דבר טבעיי להם ירושה מאברהם אבינו. וזהו ויען כל העם קול אח"ד (נמחק ב' תיבות) בנחת ובנקל כל הדברים וכו', והבן:

וירצה עוד ויען וכו' (**שמות כד ג**). דהנה לשון ענייה הוא מה שהאדם עונה להמדבר אליו, מה שאין כן ויאמ"ר הוא התחלת אמירה. ויאמר הכתוב כי תשוקת ישראל היה קודם הציווי שהש"י יגזור עליהם לעשות רצונו, רק שהיו בושים לבקש זה ממלך גדול ונורא שהם יהיו עבדיו עושי רצונו, ותשוקתם היה בלב. וכאשר הש"י ברוב חסדו השמיע לעם קרובו רצונו זה, הנה ויען כל העם (ענייה לדברי הש"י), "ויאמרו (רצ"ל קודם אמירתך היה רצונינו להתחיל הדיבור לך היוצר והבורא), רק שהיה המסוה של הבושה על פנינו, והבן מאוד:

ויבא משה ויספר לעם את כל דברי י"י ואת כל המשפטים (**שמות כד ג**). עיין ברש"י שהיה קודם מתן תורה, וסיפר להם ז' מצות בני נח וכל מה שנצטוו במרה. והרמב"ן מיאן בזה. ועוד הקשה בספר קדושת לוי האיך שייך בזה לומר ויספ"ר, סיפור משמע ולא ציווי. ועוד יש להתבונן מהו הכפל את כל דברי ה' ואת כל המשפטים. ויראה לי דהנה הפלסופים הזרים בנפשם דברו וחקרו איך אפשר שעל ידי מצות גשמיים, יהיה הצלחה אחרונה נצחיית לנפש הרוחניית, והנה מעשה המצוה חולפת ברגע בגשמיות, ומזה בא

להם להתפקר וחשבו מעשה המצות הם רק המצאות להשיג על ידי זכירת המעשה איזה מושכל, ממילא מי שמשיג המושכל הזה אין לו מן הצורך למעשה הגשמיי מצוה ממש, כי לא יקנה קנין נצחיות בנפשו על ידי המעשה דוקא רק על ידי המושכל דוקא, ובזה פרקו עול והפרו חוקי התורה תפח רוחם ונשמתם. והנה הגם דנאמר (משלי כו ד) אל תען כסיל כאולתו, ותורתינו הק' מלאה מזה כל המצוה אשר אנכי מצוה אתכם היום תשמרון לעשו"ת דייקא (דברים ח א), וזכרתם את כל מצות ה' ועשית"ם אות"ם דייקא (במדבר טו לט), עם כל זה פרט אחד אבאר לך אשר ביאר הגאון בעל גור אריה בספר התפאר"ת, כאשר שחק ולעג עליהם דבר בקדשו, הנה המצות הללו חיות הנה דבר ה' נמשכים מרצונו ית', כי רצה הש"י שיעשו ישראל מצות זאת וזאת, ואם כן בעשות המצוה דבוק ברצונו ית"ש, ואם כן המצוה דבוק במצוה על ידי המצוה, ואין לך נצחיות הנפש גדול מזה דביקות הנפש ברצונו ית"ש, ואין לך להביט אל גשמיות המצוה רק אל נצחיות המצווה ית"ש, (ואם תרצה לרוות צמאונך בזה, דרוש נא בספרינו מעין גנים). וזה שיש לפרש ויבא משה ויספר לעם את כל דברי ה' ואת כל המשפטים, רצ"ל שסיפר לעם את כל דברי ה' אשר הם בתוך כל מצוה, (חסר איזה תיבות) הם המשכת רצונו האין סוף ית"ש, ממילא על ידי עשיית המשפטים דוקא בפועל יומשך נצחיות הנפש, על כן סיפר להם (חסר איזה תיבות) נצחיות דברי ה' סיפר להם משפטים, הבן הענין:

תרומה

מדרש פרשה ל"ג. (שמו"ר פל"ג ה') דבר אחר ויקחו לי תרומה (שמות כה ב) , הה"ד (משלי כב א) נבחר שם מעושר רב, עכ"ל. הנה לא נדע השייכות לכאן. (הגם שדרש הפסוק על משה ופנחס ומרדכי, אין ענייני לכאן), על כרחך צריך לומר דגם בכאן רוצה לדרוש איזה שם מהשמות החביבים. ונ"ל דרצה לפרש מהו ויקחו ל"י תרומה, ל"י דייקא. והנה כבר אמרנו ל"י הם אורות המקיפין של "ישראל, דאתוון ל"י הן המה אותיות הקצוות שבתיבות ישרא"ל, הנה המה מרמזים לקידושין הרי את מקודשת ל"י ידים מוכיחות. וידוע דעל ידי הקדושין מהחתן אל הכלה בחינת מקיף, ואחר כך בייחוד בחיבת ביאה ניתן לה אור פנימי. והנה אתוון אש"ר שבתיבת ישרא"ל המה באמצע, רמז לאור פנימי הניתן ביחוד הגמור בהתחבר רמ"ח דדכורא עם רנ"ב דנוק', ובהוספת המפתח שאמר רבי עקיבא בבכורות (מ"ה ע"א), (הוא סוד גורן ארנן [דברי הימים א' כא יח] מקום המקדש [עיין זוהר ח"ב רי"ד ע"א]), סך הכל תק"א מנין אש"ר. והנה בשעת מתן תורה היה בחינת אירוסין ואתם תהיו ל"י וכו', וכמד"א (הושע ב כא) וארשתיך ל"י

וכו'. ולעתיד במהרה בימינו יהיה בחינת נישואין, (כי בועליך עושיך ה' צבאות (ישעיה נד ה)). והנה הכלה הארוסה בשמרה בטהרה ימיה ותצפה מתי יבואו זמני הייחוד, היא אשר תזכה לחסות תחת כנפי בעלה בקבלת אור פנימי. ויתפרש לפי זה הפסוק דבר אל בני ישראל, אשר שמם ישראל אתוון ל"י אשר, פנימי ומקיף, אירוסין ונשואין, ויקחו (כעת) ל"י תרומה, (כל תרומת מעשיהם יהיה כעת בבחינת ל"י), מאת כל איש אש"ר ידבנו לבו, (ר"ל מאת האיש אשר לבו מתנדב ומצפה לבחינת נישואין שיהיה יחודא שלים בבחינת אש"ר, מזה האיש) תקחו את תרומתי, והיא הקדמה לנדבת המשכן לבנות בית חתנות מאשר יתנדבו זהב וכסף ונחשת וכו'. והנה בא המדרש לפרש אומרו ל"י כנ"ל, וגם למה לא הזכיר הנדבה תיכף, והוה ליה למימר ויקחו ל"י תרומה זהב וכסף כו', ואחר כך הוה ליה לסיים מאת כל איש וכו'. אך לפי מ"ש לעיל הנה שם ישרא"ל גורם לזה כנ"ל, לזה הביא הפסוק הה"ד נבחר שם מעושר רב, הבן הדבר:

דבר אחר ויקחו לי תרומה (שמות כה ב). הה"ד תורה צוה לנו משה וכו' (דברים לג ד), אל תהי קורא מורשה אלא מאורסה, מה חתן זה כל זמן שלא נשא ארוסתו הוא הוה פראדורן לבית חמיו, (היינו שהוא הולך בכל פעם לבית חמיו), משנשאה הרי אביה בא אצלה. כך עד שלא ניתנה תורה לישראל ומשה עלה אל האלקים, משניתנה תורה אמר הקב"ה למשה ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם (שמות כה ח), עכ"ל (שמו"ר פל"ג ז'). בא לפרש תיבת ל"י כנ"ל. דרש תרומ"ה תור"ה מ', היינו תורה הניתנה למ' יום. ודרש ויקחו ל"י תרומה, על ידי התורה יקחו ל"י היינו יקחו אותי, לא כמו עד עתה שהיו צריכין לבא אצלי, וכהיום אני אבוא אצלם. ולהתבונן הענין בשכל נראה דהנה עד שלא ניתנה תורה, היה צריך האדם להתבונן בחקירות עד שיבין ענין מציאות הבורא ואחדותו ויכולתו, כמו שעשה אברהם אבינו כמו שאמרו רז"ל (ב"ר פל"ט א') משל לאדם שראה בירה דולקת, אמר תאמר שהבירה הזו בלא מנהיג, הציץ עליו בעל הבירה ואמר אני הוא בעל הבירה. והענין מובן שהוצרך לחקור בחקירות עד אשר המציא בשכלו את מציאות הבורא, וזה נקרא שהלך הוא אצל הבורא. וגם במשה אדונינו נאמר ומשה עלה אל האלקים, שהגם לפי השגתו הגדולה בהצטרכו לילך ממושכל למושכל במרכבה עליונה, הוצרך לתפוש בשכלו העצום והרב. אבל משניתנה תורה כל השגות הן מושגות על פי התורה, כי בה מבוארים כל גנזי נסתרות של יוצר בראשית, והעוסק בה יתעלה ממושכל למושכל עד אין חקר. וזה מ"ש בפירוש דברי חז"ל (ירושלמי חגיגה פ"א ה"ז) הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו, שהרוצה לחקור בחקירות על מציאת הבורא ויכלתו והשגחתו, הנה הגם שמכוין לשם שמים, לא באלה חפץ י"י, כאשר ביארנו הדבר בספרינו מעיין גנים, רק

בעסק התורה יבוא אליו הש"י, כי כל העוסק בתורה שכינה כנגדו (מעילה ל"ב ע"ב), ויתבונן מציאותו ויכולתו ורוממותו הכל על ידי התורה, הבן הדבר:

פרשה ל"ה (**שמו"ר פל"ה**). ועשית את הקרשים למשכן (שמות כו טו). לא היה צריך לומר אלא ועשית את הקרשים משכן, מהו למשכן. אמר ר' הושעיא על שום שהוא עומד למשכן, שאם נתחייבו שונאיהם של ישראל כליה יהיה מתמשכן עליהם, אמר משה לפני הקב"ה והלא עתידים שלא יהיה להם לא משכן ולא מקדש ומה תהא עליהם, אמר הקב"ה אני נוטל מהם כו', עכ"ל. לא ידעתי מהיכן למד זה מפסוק הזה. ונראה דלמד זה מדקאמר ועשית כו' עצי שטים עומדים, דבשעת עשייתן אינם עומדים, רק בשעת הכנסתן לבנין בעינן בעמידה, על כן דרש ברמז ועשית את הקרשים למשכן, (היינו שיהיו לצורך משכון באם נתחייבו שונאיהם, ועל ידי כך) עצי שטים (היינו הצדיקים הנמשלים לארזים על יבלי מים), עומדים (לחיים ולשלום):

ועשית את הקרשים (**שמות כו טו**). מה כתיב למעלה וזאת התרומה וכו' (שמות כה ג), זהב זו בבל כו', וכסף זו מדי כו', נחשת זו יון, אבל ברזל אין כתיב כאן וכו', למה שנמשלה בו אדום הרשעה שהחריבה בית המקדש, ללמדך שמכל המלכיות יקבל הקב"ה דורון לעתיד לבא חוץ מאדום, עכ"ל (שמו"ר פל"ה ה'). הנה יש להתבונן איזה שייכות יש לזה עם הפסוק ועשית את הקרשים, ומאי הוקשה לו בפסוק. והנראה דהוקשה לו אומרו ועשית את הקרשי"ם בה"א הידיעה, על כן דרש דרך דרוש שצוה הש"י לקבוע במשכן שאר מתכיות, מה שאין כן ברזל שמשולה בו אדום שלא יקבל מהן דורון לעתיד על שהחריבה את ביתו, הגם שבבל גם כן החריבה, לא החריבה עד היסוד כאדום. והנה יש להתבונן מהו הדורן שיביאו, על כרחך הוא אותן הניצוצי קדושה שיהיה בהם כדי ציור אל הקודש, הנה ישארו קצת מן הגוים לרקחות ולטבחות ולאופות מצורפים אל הקודש, מה שאין כן אדום לא יהיה שריד לבית עשו (עובדיה א יח), יוציאו את כל בלעם מפיהם והמה יהיו לחרפות, והנה זאת תהיה המגפה אשר יגוף י"י את כל הגוים המק בשרו וכו' (זכריה יד יב), הנה יתמסמסו וימקו, ואותן שישארו בחיים מחמת הניצוצות הק', המה יהיו נקרשים ולא יתמקמקו. הנה כל האומות נקראים קרשי"ם שישארו מהם נקרשי"ם, מה שאין כן אדום. וז"ש ברמז ועשית את הקרשים (דווקא) למשכן, שתביא רק המיני מתכתיות המרמזין לנקרשין, מה שאין כן ברזל המרומז לאדום, ואמר הטעם עצי שטים עומדים, כל המלכיות הגם שהריעו לישראל, עם כל זה נשארו עצי שטים של בית המקדש עומדים במלכותם, מה שאין כן אדום החריבה עד היסוד, ובמהרה ינקום י"י נקמת מקדשו:

שם (שמו"ר פל"ה ה') אמר הקב"ה גער חית קנה (תהלים סח לא) שכולה חיה מן הקנה, היינו שכל חיותה הוא מן הקנה. קנה הוא המוציא קול הדיבור, ובזמן שקולו של יעקב מצפצף כו', ובאם לאו ח"ו והידים ידי עשו (בראשית כז כב, ב"ר פס"ה כ'), אם כן כל חיותה מן הקנה. וגם כל חיותה מן הקנה שאמר ליצחק הברכה אחת היא לך וכו' (בראשית כז לח). וגם כל חיותה מן הקנה שמקבלת לשון הרע על ישראל, כמו שאמרו רז"ל במדרש בראשית (פנ"ט). וגם כל חיותה מן הקנה כמו שאמרו רז"ל (זוהר ח"ג רנ"ב ע"א) דעתיד הש"י לתברא רגליה דקו"ף וישאר הנ"ה, ראשון לציון הנה הנם (ישעיה מא כז), ואם כן כל חיותה בעוד שלא נשברה ועדיין נקראת קנה, ובמהרה ישבר לאין מרפא:

ויקחו לי תרומה (**שמות כה ב**). תרגום אונקלוס ויפרשון קדמי אפרשותא. הנה תרגם על "ויקחו "ויפרשון, ולא ויסבון. נראה דדייק דהוה ליה למימר ויתנ"ו. אבל הוא להורות כמעשה הלל שלא הקדיש הקרבן עד הביאו לעזרה (פסחים ס"ו ע"ב), על כן לא אמר ויתנ"ו רק ויקח"ו, רצ"ל מקודם בביתם לא יכונה לנתינה עדיין רק לקיחה, ואחר כך לי תרומה היינו אצלי יהיה תרומה, היינו בבואם לגזבר יתרמו. וזהו תירגם ויפרשון קדמי אפרשותא, היינו לפני דייקא שם תהיה התרומה, מה שאין כן מקודם:

ונועדתי לך שם (**שמות כה כב**). תרגם ואזמין מימרי לך תמן. עקבותיו לא נודעו מהיכן יפרש ונועדתי לשון הזמנה. ונראה לפרש דהנה מימר"י הכוונה על השכינה, שם אדני שם הנדבר. והנה יחודא עילאה שם הויה מייחדין בתיבת אח"ד (דברים ו ד), ויחודא תתאה בתיבת ועד, (עד לעתיד לבוא יהיה י"י אחד ושמו אח"ד (זכריה יד ט) אור הלבנה כאור החמה (ישעיה ל כו). וזה שפירשנו מאמר חז"ל (נדה מ"ה ע"ב) ויבן י"י אלקים את הצלע (בראשית ב כב), מלמד שנתן לה הקב"ה בינ"ה יתירה, היינו מיותר בתיבת וע"ד על אח"ד מנין בינ"ה. והנה היו בבית המקדש צ"ג כלי שרת (תמיד ל' ע"א), מנין אח"ד וע"ד, מנין "הויה "בהיכל). וזה שתירגם ונועדתי, היינו שורש וע"ד, אשר לשם השכינה יחוד וע"ד. וז"ש ואזמין מימרי לך כו' והבן:

והקמת את המשכן כמשפטו אשר הראי"ת בהר (**שמות כו ל**). הראי"ת תרין במסורה. דין מלא י'. ואידך אתה הרא"ת לדעת (דברים ד לה) חסר י'. מובן הדבר על פי מה שדרשו חז"ל (במ"ר פט"ו י') מלמד שנתקשה משה במלאכת המנורה, עד שהראו לו מנורה של אש, כמד"א (שמות כה מ) אשר אתה מראה בהר. וצריך להבין למה נתקשה דוקא במלאכת המנורה. ועוד מן הצורך להתבונן הלא התמים דעות בודאי ידע שיתקשה משה, ולמה לא הראה לו תיכף. ומובן על פי מ"ש תלמידי הבעש"ט זצלה"ה, להיות כל

מלאכת המשכן נגד מעשה בראשית מכוון נגד עשרה "מאמרות, והנה מלאכת המנורה נגד המאמר הראשון. ומעתה תתבונן מאד הנה הקשו חז"ל (ר"ה ל"ב ע"א) הני ויאמר דבראשית ט' הוויין, ומתרצי בראשית נמי מאמר הוא, דכתיב (תהלים לג ו) בדבר י"י שמים נעשו. והנה קשה למה לא נכתב ויאמ"ר. ופירש הרב מהרד"ב זצוק"ל להיות קודם שנבראו האותיות אי אפשר לכתוב ויאמ"ר, דהאיך אפשר לאמירה בלא אותיות, והנה מקודם הכל נבראו האותיות, וזהו בראשית ברא אלקים א"ת (בראשית א א), היינו אותיות ונבראו בהם שמים וארץ. וזהו אשר אמרנו בדרושי חנוכה שהנס דחנוכה לא ניתן לכתוב כמו שאמרו רז"ל (יומא כ"ט ע"א), כי נעשה הנס על ידי מנורה, ומנורה נגד המאמר הראשון בראשית שלא היה עדיין אמירה לכתיבה באותיות, הבן. ובזה תתבונן שנתקשה משה במלאכת המנורה, ולא היה יכול להתבונן על ידי אותיות הדיבור, כי שורשה למעלה ממקום הדיבור, על כן אמר לו הקב"ה מקודם ולא התבונן עד שהראו לו, מזה תבין שורש מקום המנורה סוף מעשה במחשבה תחילה. ובזה תתבונן והקמות את המשכן כמשפטו אשר הראי"ת מלא יוד. כי באמת על פי הראיה שהראו לו הנה נשלמה כל הי' מאמרות במלאכת המשכן, אבל אתה הראת לדעת לדעת וכו' מן השמים השמיעך וכו' (דברים ד לו), הנה הוא חסר י', להורות דבריאת שמים וארץ במאמר הראשון אין לו כללות עם שאר י' מאמרות, כי אין כאן מאמר עדיין, כי עדיין לא היו אותיות, הבן הדבר: **וידבר** וכו' (שמות כה א) דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר וכו' (שמות כה ב). הנה תיבת ישרא"ל, הם אתוון "לי "ראש. "לי הם אותיות החיצונים שבישראל המקיפים לאותיות רא"ש שבישראל, להיות תיבת "לי מורה על בחינת קידושין שקידש הש"י לכנסת ישראל, כמד"א (שמות יט ו) ואתם תהיו ל"י וכו' וגוי קדו"ש, כענין קידושין הגשמיים בעולם הזה הרי את מקודשת ל"י ידים מוכיחות, בעינן ל"י דייקא. (וצירוף תיבת ל"י מבואר במגלה עמוקות מורה על התחברות קוב"ה כביכול עם הכנסיה הקדושה, כי הל' גבוה מכל האותיות מרמזת על גבוה מעל גבוה שומר, והיו"ד היא קטנה מכל האותיות מורה על כנסת ישראל כי אתם המעט כו' (דברים ז ז). והנה אתוון ל"י המה המקיפין שבתיבת ישרא"ל, כי על ידי הקידושין מקנה החתן להכלה אור מקיף, כנודע מכוונת הקידושין להאר"י ז"ל. ואתוון רא"ש מורה על בחינת היחוד השלם שייפין בשייפין, כמד"א (שיר השירים ב ו) שמאלו תחת לראש"י, ואותיות רא"ש בגימטריא תק"א הם צירוף רמ"ח איברין דדכורא עם רנ"ג דנוקבא, (היינו רנ"ב עם המפת"ח לדעת רבי עקיבא בבכורות (מ"ה ע"א), עיין שם דהלכתא כוותיה לדעת הרמב"ם בהלכות טומאת מת (פ"ב ה"ז), הגם דדעת הרמב"ם שם צריכים עיון, עיין

שם בכסף משנה ואין כאן מקומו לקבל אריך) והם אתוון פנימיים שבישראל, כי על ידי הזיווג מקנה לה אור פנימי (עיין בכוונת). והנה בקידושין הכלה ניהנת מהחתן שמקבלת ממנו מתנה, והחתן אינו נהנה ממנה רק נדבת לבה, שבקבלתה ממנו המתנה מורה נדבת לבה שמתרצית לו שיהנה ממנה אחר כך בקירוב בשר ולגדל ממנה פירות. ומעתה תבין דבר אל בני ישרא"ל דייקא, שבהם כלולין אתוון "לי "ראש, "ויקחו "לי תרומה, לא אמר ויתנ"ו רק "ויקחו "לי דהיינו קידושין, דבאתוון "לי זה מיקרי לקיחה שלוקחת הכלה, מאת כל איש אש"ר ידבנו "לבו, "אשר אתוון ראש שמתנדב לבו לאתוון "ראש, "אשר תקחו וכו' שמתנדב לבו לשיהיה אחר כך היחוד השלם בועלי"ך עושיך (ישעיה נד ה) ולא יכנף עוד מוריך (ישעיה ל כ), (עיין מ"ש בפרשת יתרו), והבן מאד הענין הזה בכאן בבנין בית חתנות שצוה הש"י. והנה הגם שהתרומה הזאת נתנו ישראל הלא ללקיחה תחשב, כאשר הוא הדין בנתנה האשה לאדם חשוב דמקודשת דללקיחה תחשבה (קידושין ז' ע"א), ובפרט כי לי הכסף וכו' (חגי ב ח) כמו שאמרו רז"ל במדרש (שמו"ר פל"ג ד'). וכאשר תתבונן עוד אמר ידבנו לב"ו, שהוא הקנאת אור מקיף דחכמה שיש בה ל"ב נתיבות, כמ"ש האר"י ז"ל בכוונת הנוסח "הרי "את "מקודשת "לי "בטבעת "זו "כדת "משה "וישראל, שיש בה ל"ב אותיות, והבן מאוד כי אי אפשר לכוין הכל בכתב, רק המשכיל יתבונן והש"י יאיר עינינו ולא יאמר פינו דבר שלא כרצונו. והבן אומרו ית' אחר כך (שמות כה ח) ועשו לי מקדש, ואחר כך ושכנתי בתוכם בפנימותם אתוון ראש. והבן אומרו ית' אחר כך (שמות כה ט) ככל אש"ר אני מראה אותך, אש"ר דייקא יהיו לרצון אמרי פינו. והנה ידידי אין מן הצורך להאריך שכל הדברים הללו אינם כפשטן, כי כבר הזהירו בזה כל הקדושי עליונין וידוע להבאים בסוד י"י:

ככל אשר אני מראה אות"ך וכו' (שמות כה ט) מלא וא"ו. נראה שרמז שהש"י אמר לו שלא ישנה מגבול כל הששה קצוות שישנם בכל פועל מעשיי, מזרח מערב צפון דרום מעלה מטה:

שמן למאור וכו' (**שמות כה ו**). עיין מ"ש בפרשת ויקהל:

מדרש (שמו"ר פל"ג ג') ויקחו לי תרומה (שמות כה ב). הה"ד (שיר השירים ה ב) אני ישינה ולבי ער וכו'. אני ישינה ממעשה העגל, ולבי ער והקב"ה מרתיק עלי, הוי ויקחו לי תרומה, עכ"ל. נ"ל דבא לדייק למה אמר ויקח"ו ולא ויתנ"ו. על כן פירש דהנה נתינה שנותן האדם, הנה הוא קודם במחשבתו שחושב ליתן, מה שאין כן לקיחה שלוקח האדם מחבירו, הנה לא יהיה הדבר תלוי בו ולא עלתה לו במחשבתו. כן הוא בכאן שהיה הדבר לישראל ח"ו כאחר ייאוש, על כן אמר להם הש"י ויקחו כעין לקיחה מהנותן, הבן

הדבר. וגם יתפרש ויקח"ו כעין ק"ח על מים רבים (יחזקאל יז ה), שהם הזרע הנצמחים בפתאום בלא הודע:

מאת כל איש אשר ידבנו לבו וכו' (**שמות כה ב**). הנה ידבנו הוא כאלו אמר ינדבנו, והנון נחסרה ומובלעת בדגשת הדלי"ת, וצריך עיון למה ולא דבר ריק הוא. ונ"ל דהמשכיל על דבר בדברי הזהר בפרשת תשא (ח"ב ק"צ ע"ב), דהש"י אנקיד למשה לאחוז הרצועה, כי אמא מלכותא קדישא לא הות תמן, הואיל ופגמו בה בחובא דעבדו עמא דלבר (היינו ערב רב) ואשתתפו ביה עמא קדישא. והנה לדעת הזהר (ח"ב קצ"ה ע"א) ציווי מלאכת המשכן היה קודם למעשה העגל, על כן אמר הש"י מאת כל איש וכו', אבל משה לא פקד הציווי לישראל עד אחר המעשה למחרת יום הכיפורים, על כן אמר קחו מאתכם (שמות לה ה) דייקא בלא השתתפות הערב רב. וקשה הדבר להבין הלא דבר אלקינו יקום לעולם, ולפי הנ"ל לא נתקיים חלילה אומרו ית"ש מאת כל איש וכו'. אך הוא לדעתי הנה אלקינו ית"ש המגיד מראשית אחרית ידע את אשר יעשו, ועל ידי הערב רב יפגמו במלכותא קדישא, ועל ידי הנדבה במלאכת המשכן בלב שלם יתקנו, ידוע "הלב בנדבתו מתקן הפגם, כמד"א (תהלים עג כו) צור לבבי וחלקי, כי מקומה נגד "הלב בטח בה "לב בעלה "ושלל לא יחסר (משלי לא יא), "שלל בגימטריא ב' פעמים "פנים, היינו שלא יחסר היחוד פנים בפנים. והנה נשמות ישראל אשר אחיזתם בקודש מלכותא קדישא אם הבנים, דוקא יתקנו בנדבת לבם. והנה חסר בכאן הנו"ן רמז למלכותא קדישא, כנודע נאמן כפוף ונרמז בדגש, להורות שעל ידי העון אימא קדישא לא הות תמן, ונחסרה מהשורש "נדב אשר שארי האתוון זולת הנו"ן מרמזין לקצוות, (ונרמזה בדג"ש כי על ידי העון בעוה"ר נעשית נקודה בסוד מיעוט הירח), ואמר אשר "ידבנו "לבו, בהצטרף "לבו (היינו "הלב לד"ב) מזה תקחו את תרומתי. והנה מזה שפט משה שלא לקבל מן הערב רב, ברוך המגיד מראשית אחרית ויהי רצון שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו, וכל דברינו בדרך אפשר:

ויקחו לי תרומה (**שמות כה ב**). לא אמר "ויתנו. הנה יתפרש על פי מ"ש הרמב"ן בפסוק (שיר השירים ב ז) אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ. שאמר בפירושו בבוא לאדם איזה בחינה מיראה ואהבה, יראה לעשות לה חפץ וכלי להגביל בתוכה אותה ההשפעה, דבזולת הכלי לא תתקיים. והנה הכלי הנכונה בכל פעם היא מדת הצדקה, הנה על ידי הנדבה הגם שנותן האדם, הנה הוא מקבל גם כן במה שמגביל האור בהכלי וללקיחה תחשב לו. וזהו ויקחו לי תרומה, וז"ש מאת כל איש אשר ידבנו לבו, כי החילוק הוא בין נדר לנדבה, כי נדר יש לו גבול בגדר וגבול, מה שאין כן "נדבה אין

לו גדר וגבול מבלי כלי. וז"ש מאת כל איש אשר "ידבנו לבו, שלבו נודב עליו שאורות היראה ואהבה באים אליו מבלי גבול וכלי, אזי תקחו את תרומתי והוא כלי המגבלת וללקיחה תחשב לו:

וחברת את חמש היריעות לבד ואת שש וכו' וכפלת את היריעה "הששית (שמות כו ט). "הששית תרין במסורה. דין. ואידך וצויתי את ברכתי לכם בשנה "הששית (ויקרא כה כא). רמיזת המסורה כמו בכאן "חמש "ושש, כן לשם "ששית פעמים חמישית, דהלכה כר"י דשנת החמשים עולה לכאן ולכאן (ר"ה ט' ע"א), אם כן אחר היובל ששית היא חמשית לזריעה, נ"ל:

תצוה

ואתה תצוה וכו' (שמות כז כ). הנה תיבת "תצוה מן ההכרח לפרשו סופך לצוות, היינו פרשת הדלקת המנורה הנאמרה בפרשת אמור (ויקרא כד ב), וכן פירש רש"י, דבזולת זה אינו צודק דקדוק הלשון "ואתה תצוה. אבל צריך להתבונן למה היתה כזאת מאת הש"י שאמר הפרשה הזו באופן כזה שסופך לצוות ולא יצוה עתה, והרי נאמרה גם בכאן. וגם צריך להתבונן אומרו ית' ויקחו אליך שמן וכו', והלא היא מצוה לדורות עולם בכל זמן ועידן להדליק את המנורה. אבל תתבונן אמרו רז"ל במדרש (שמו"ר פל"ו א') ואתה תצוה, הה"ד (ירמיה יא טז) זית רענן יפה פרי תאר קרא י"י שמך וכו'. מה ראה ירמיה למשול את ישראל כזית, אלא כל המשקים מתערבים זה בזה, והשמן אינו מתערב אלא עומד, כך ישראל אין מתערבים עם האומות וכו'. נראה דהמדרש גם כן מדייק בזה ואתה תצוה וכו', סופך לצוות ויקחו אליך שמן זית וכו', והוא דהנה משה רבינו קיבל את הערב רב כנודע, והנה על ידם נתהווה מה שנתהווה כנודע, והנה בכאן היה עדיין קודם החטא (לדעת הזהר (ח"ב קצ"ה ע"א)), הנה [לא] ציוהו עדיין בפרטות הענין לומר לישראל, רק אמר לו הש"י סופך לצוות ויקחו אליך, כי גלוי היה לפניו ית"ש שסופן לחטוא על ידי הערב רב, ואז יצווהו ויקחו "אליך (דייקא שקבלת הערב רב), שמן זית זך שנמשלו בזה ישראל, שאי אפשר להם להתערב עם האומות, על כן היה מה שהיה בעוה"ר על ידי "הערב "רב שנספחו על בית יעקב:

ואתה תצוה וכו' (שמות כז כ), באהל מועד מחוץ לפרכת אשר על העדות יערוך אותו אהרן ובניו וכו' (שמות כז כא). יש להתבונן אומרו "אשר "על "העדות. ובאומרו (ויקרא כד ג) "לפרכת "העדות. וגם בכאן אהרן ובניו, ושם רק אהרן. ונראה על פי מה שדקדק הרב בעל הפלאה למה אמר בכאן "שמן "זית, הלא בכל מקום סתם שמן הוא שמן זית.

וגם למה אמר "זית לשון יחיד. ואמר דהנה במדבר לא היה להם זיתים, על כרחך לומר שהוציאו זיתים ממצרים, והנה היו טמאים (ואפילו אם נאמר שקנו מהגוים היו טמאים), על כן היו צריכים לדורכן פחות פחות מכביצה. והנה ב' זיתים הם כביצה, על כן לא היו רשאין לדרוך רק זית זית בפני עצמו, עיין שם שהאריך. והנה קשה על זה דהרי קרבן צבור דוחה את הטומאה (יומא ז' ע"ב). אבל רבים מקשים זה גם בנס דחנוכה למה היו צריכין שיהיה חתום בחותמו של כהן גדול (שבת כ"א ע"ב), הרי קרבן צבור דוחה את הטומאה. אבל אמרנו (וכן ראיתי בדברי הקדמונים) שאין הנס נעשה בדבר טמא, (כי הטומאה הוא מצד סט"א). ובזה מתורץ מה שהקשו (עיין ב"י או"ח סי' תר"ע) מה היה הנס ביום א', אבל זה היה הנס שנשאר פך טהור שהיה מוכן לנס. וז"ש גם בכאן ויקחו שמן זית, היינו כל זית בפני עצמו בכדי שיהיה טהור, ואם תקשה הרי קרבן צבור הוא. לזה אמר אשר על העדות עדות הוא לישראל על ידי נר מערבי שלא כבה כנודע, ואם כן היה מהצורך שיהיה טהור, כי על ידי טמא לא יהיה הנס. וז"ש אהרן ובניו היינו גם החשמונאים, ודוק כי קצרתי:

ואתה תצוה את בני ישראל וכו' (**שמות כז כ**). ידוע מה שאמרו רז"ל (זוהר ח"ג רמ"ו ע"א) דלכך לא נאמר כמו בכל התורה וידבר י"י אל משה וכו', מפני שנתקיים על כל פנים בפעם אחת בתורה מה שאמר משה מחני נא וכו' (שמות לב לב), לכך לא נזכר שם משה בכל הפרשה. אף על פי כן יקשה כיון דקאי אדלעיל מיניה, לא הוה ליה למימר רק צו את בני ישראל, מאי "ואתה. גם "אליך אינו מדוקדק כידוע ממדרשות חז"ל בכל מקום שנאמר תיבת "אליך. ויראה לי לפרש הפסוק בדרך דרש ורמז, דידוע בחינת משה אדונינו הוא בחינת "הדעת, והוא משפיע בחינת הדעת והתבוננת השכל לכל נשמות ישראל ההוגים בתורה לשמה, ודבר זה יחוייב לכל בן ישראל הנכנס תחת עול התורה ועבודה, קודם שירצה לעיין באיזה עיון בתורה, מחויב להתבונן ולעורר בדעתו גדלות השם ב"ה המצווה המצוה והלימוד התורה, ושפל מצבו נגד גדלות הבורא ב"ה, ויתעורר בלבו על ידי זה אהבת הש"י ויראתו, מה שאין כן בלא דעת נפש לא טוב (משלי יט ב). והנה לפעמים יעמיק האדם במחשבתו בכל זה, ואף על פי כן לא תפול עליו אימה ופחד בהתגלות ולא תתלהב נפשו באהבתו ית', והוא מחמת עכירת החומר אשר הוטבע בו על ידי עוסקו בשטותי העולם ותענוגיו. והנה עצה היעוצה לזה ברעיא מהימנא (זוהר ח"א קפ"ז ע"א) אעא דלא סליק ביה נהורא מבטשין ליה, רצ"ל יתבונן בחטאיו ויהיה נבזה בעיניו נמאס על אשר חטא והעוה, ויתבונן איך הוא גרע מהבהמה, וגם יכתת את גופו בפועל ממש בסיגופים כפי כחו, וגם ידבר תיבת התורה והתפילה בכתת גופו היינו בכל

כחו, ועל ידי כך יתלהב לבו ביתר שאת ויתר עז לעבודת היוצר ב"ה בלי הפסק. ובזה נבוא אל ביאור הפסוק ברמז "ואתה, ר"ל בחינתך בחינת הדעת, "תצוה תחבר (מלשון צוותא) את בני ישראל, ר"ל תחבר בחינת הדעת שלך עם בני ישראל שיעוררו תמיד בחינת הדעת בגדולת הבורא קודם עוסקם בתורה ועבודה, ואחר כך ויקחו "אליך רצ"ל אל בחינתך בחינת הדעת והתבוננת, יקחו שמן זית "זך היינו התורה שנקרא שמן זית כנודע מרז"ל (ברכות נ"ז ע"א) , וכללותה הם כ"ז אתוון כללות כל דיבורי התורה ועבודה מחיות קדושתו ב"ה, רק בחינת הדעת לבדו לא יועיל תמיד להתלהבות הלב ביראה ואהבה, כאשר יקבל החומר התעבות כנ"ל, אך העצה היעוצה שיועיל פעולת הדעת לפעול בתורה אור, הוא כתית למאור, היינו שצריך לכתת את גופו במחשבה ובפועל ממש, לשיוכל לקבל המאור של הדעת באור תורה בהתלהבות, להעלות נר תמיד בלי ביטול ושכחה, והבן:

ויש לפרש קצת באופן אחר. דהנה ידוע דהמנורה רמז לתורה. ובא הכתוב להזהיר ברמז בכאן על לימוד התורה, והוא לבל יאמר האדם למה לי לעסוק בתורה ביום ובלילה, הלא עיקר התכלית הוא הדביקות בחיי החיים אין סוף ב"ה, על כן אדבק את מחשבתי במחשבות שכליות ובגדלות הבורא ב"ה, ויספיק לי במקום לימוד התורה, וכבר שמענו בעניינו רבים וכן שלמים שגו בזה. אבל באמת קבלנו מרבותינו הקדושים כי גם לבעלי השכל הזך הדבקים בהש"י בשכלם, אם לא יכתתו גופם ויחדדו שכלם במתק אור התורה להסיר קמשוני השכל על ידי חידוד התורה, לא תתקיים הדביקות וסופה בטלה, כי במשך הזמן בלא תורה יתמשך השכל ח"ו אחר החומר, וכתב הרב בתניא הרי זה דומה למי שיושב במים עד צווארו וצועק תנו לי מים כי צמאתי, והבן כי עת לקצר. וידוע דבחינת הדעת (והדביקות) שבאיש הישראלי נקרא בשם "משה, דהוא בחינת כללות הדעת המשפיע לישראל, ועמם הוא בכל דור להשפיע להם בחינת הדעת, הוא השכל האמיתי המקושר בדביקות באין סוף ב"ה, (דעת הוא לשון התקשרות מלשון וידע אדם (בראשית ד כה)). וזה יאמר (שמות כז כ) "ואתה ר"ל בחינתך בחינת הדעת הנעלם, (ולכך נעלם גם כן בפרשה זו שם משה, שהוא סוד הדעת הנעלם המתעלם בכל איש הישראלי בבחינת הגלות, בעת) "תצוה ר"ל תחבר את בני ישראך ר"ל עם בני ישראל, ויקחו אליך ר"ל יקחו לבחינתך בחינת הדעת והדביקות, יקחו שמן זית זך ר"ל התורה בכללותה כנ"ל. (עוד ירמוז בתיבת "שמן, מ"ש הקי במגלה עמוקות דפרשה שלפניה מסיימת בתיבת "נחשת (שמות כז יט), אתוון "נח "שת, "ואתה הוא משה, ירמוז לתלת גלגולין דהבל. וזה בכאן "שמן ר"ת "שת "משה "נח, והבן כי ממנו יתד ממנו פנה ליסודי

התורה ואין כאן מקומו). כתית למאור, ר"ל שצריך לכתת הגוף בכדי שיאיר באור הדביקות העצמי, כמ"ש ברעיא מהימנא (זוהר ח"א קפ"ז ע"א) אעא דלא סליק ביה נהורא מבטשין ליה על ידי עסק התורה בעיון, להעלות נר תמיד ר"ל על ידי התורה תשאר אצלו הדביקות לאחסנת עלמין ביתר שאת בכל שעה, ובאם לאו תתבטל ח"ו הדביקות, על כן ישים האדם כל מגמתו בתורת הש"י יומם ולילה, והש"י ישים חלקינו בתורתו אמן:

באהל מועד מחוץ לפרכת יערוך אותו אהרן וכו' חקת עולם לדורותם מאת בני ישראל (**שמות כז כא**). יש להתבונן אומרו חקת עולם לדורתם, דמשמע שנוהג בכל הדורות, ובעוה"ר נתבטלה זה עידן ועידנין והדברים עתיקין. גם אומרו מאת בני ישראל, אם הכוונה שיהיה ממעות הצבור, הלא זה הנוהג בכל קרבנות הצבור ולא נאמר מאת בני ישראל. והנראה על פי מ"ש הגאון הקדוש בספרו קדושת לוי דלכך נעשה הנס דחנוכה בנרות, דבעוה"ר בטלה אז עבודה מאבותינו בבית המקדש כי נכנסו יוונים להיכל וטמאו, ובמקום אחר אין רשות להקריב שום קרבן, רק עבודת הנרות נוהג גם בגבולין דהיינו נר שבת ויום טוב, וכאשר הדליקו ישראל הנרות של מצוה בגבולין, עלתה זאת המצוה לריח ניחוח לפניו ית' ולמזכרת ענין עבודתם במקום המקודש. ואם כן כיון שזאת המצוה היתה למליץ טוב, נעשה תוקפו של נס בנרות. יוצא לנו מכלל דבריו שענין נרות דמצוה גם בגבולין, היא לנו למזכרת גם בגלותינו על נרות המנורה. על כן אמר בכאן שזאת המצוה תהיה חקת עולם לדורותם בכל הדורות, גם מאת בני ישראל אפילו בזמן שלא יהיו אהרן ובניו המדליקים, רק בני ישראל בגבולין, כמו אהרן ובניו אשר מדליקים לפני ד' במקום הקודש. ולרמז זה נ"ל אשר התיבות הללו "לפני י"י "חקת "עולם "לדרתם, בגימטריא "להדליק "נר "של "שבת "כל "אחד, ועל זה סיים מאת בני ישראל, רצ"ל כל אחד מבני ישראל יהיה המדליק נר של שבת, ויוחשב לפני הבורא כמו אהרן ובניו המדליקים לפני י"י:

ועשית בגדי קד"ש לאהרן אחיך וכו' (**שמות כח ב**). הנה אומרו בגדי קדש משעת עשיה. וגם אומרו לאהרן אחיך, ולא אמר ולבניו. אך ידוע דכהן גדול מורה על בחינת חכמ"ה, וחכמה נקרא קד"ש. על כן אמר בגדי קד"ש, ודוקא לאהרן אחיך כהן גדול:

לכבוד ולתפאר"ת (**שמות כח ב**). ידוע (זוהר ח"ג נ"ג ע"ב) אהרן נקרא שושבינא דמטרוניתא, והתעסקות השושבין הוא לעייל המטרוניתא למלכא שיהיה ביחוד. והנה בבוא השושבין עם המלכה לפני המלך, מוכרח הוא שיהיה לבוש בגדים כאלו שיהיו לכבוד המלכה ולכבוד המלך. וז"ש הכתוב לכבו"ד הוא כבוד י"י כבוד מלכים, ולתפאר"ת היינו המשובח והמפואר י"י אלקי ישראל מלך וכו':

והלבשת אותם וכו' "ומלאת "את "ידם (שמות כח מא). מתרגמינן ותקרב ית קורבניהון. אפשר דרש תיבת י"ד מלא כזה יו"ד דל"ת, בגימטריא "חסד "דין "ורחמים, ונשאר מספר דו"ד רגל רביעי. והנה י"ד דרגא דדוד מתמלא "מחסד "דין "ורחמים, וזה קרבן להויה בהקריב ד' אותיות הויה ביחד, ועל ידי זה מתהוים ברכות בעולם, על כן י"ד מלא, בגימטריא ב' פעמים ברכ"ה, וזה מלא ידינו מברכותיך:

ושמת את שתי האבנים על כתפות האפד אבני זכרון לבני ישראל וכו' (שמות כח יב). הנה לפי הנראה לא יתכן לפרש הכוונה שיהיה הדבר לזכרון לפני ד', דהרי זה נאמר אחר כך ונשא אהרן וכו' לפני ד' לזכרון. והנראה על פי מה דאמרו בתקו"ז (הקדמה י' ע"א) כל אבן דגוון דיליה חיוור מושפע מחסד, והנה סגולתו לעורר אהבה, וכל אבן שהוא אדום הוא מושפע מגבורה וסגולתו ליראה, וכן שאר האבנים. והנה מאי נפקא מינה מזה. אך הוא להורות כל גוון שיראה האדם, יתבונן איזה מדה הראוהו מן השמים, ויתאמץ בזה אז בדרך עבודתו. והנה לפי זה הפשט הוא בכאן אבני זכרון לבני ישראל, שיראו בני ישראל את האבנים ויזכרו את חובותם המוטל עליהם יראה ואהבה וכיוצא, המשכיל יתבונן:

"**לכהנו "לי (שמות כח ג) ג' בענין**. נקרא העובד לי"י אחד כה"ן, אלו התלת אתוון הם ג' אותיות המיוחדים באטב"ח בלא בן זוג, אם כן הם מורים על האחדות במחשבה דיבור ומעשה, יחידית עשירית מאות, בהשתעבד שלשתם לי"י אחד, על כן נכתב ג' פעמים "לכהנו "לי דייקא, הבן הדבר:

ושבצת הכתונ"ת שש (שמות כח לט). תרין במסורה. דין. ואידך "הכתנת "בנך (בראשית לז לב). עיין בתרגום יונתן ובפירוש המתרגם, הכתנת מכפר על מכירת יוסף:

לק"ח פר אחד כו' (שמות כט א). בתרגום יונתן סב תור חד בר תורי דלא עירובי"ן. היינו שלא יהיה מן התערובת מכלאים, אבל איני יודע מהיכן למד לדרוש זה בכאן. ונ"ל דדרש לה מן המסורה לק"ח תרין. דין. ואידך לק"ח בגדו כי ער"ב זר (משלי כ טז). כמו לשם לא טוב עשה שהיה ער"ב, (לשון תערובות שורשו שנתערב בין המלוה והלוה), כן בכאן לא טוב התערובות:

"**אל "יסוד "המזבח (שמות כט יב)**. ג' במסורה. דין. ואידך בויקרא (ד ל). ואידך בצו (ויקרא ח טו). רמז למזבח בית עולמים ג' קרנות היה להם יסוד, והקרן הרביעי לא היה לו יסוד. ונרמז "אל "יסוד "המזבח, בגימטריא "אך "בנימן, רצ"ל שהיסוד לא יהיה רק בחלקו של בנימן, מה שאין כן קרן רביעי בחלקו של יהודה (יומא י"ב ע"א):

ומאש"ר לבניו (**שמות כט כז**). ומאש"ר תרין במסרה. דין. ואידך "ומאשר "לאבינו (בראשית לא א). "אשר הוא תשובה עילאה, השב בתשובה עילאה יוכל לתקן גם את אביו וגם את בניו, וגם השב צריך לשוב על עונות אביו והתודו את עונם ואת עון אבותם (ויקרא כו מ), (על כן אנחנו אומרים אבל אנחנו ואבותינו חטאנו, וקבלתי ממרן מהרמ"מ זצוק"ל דאפשר גרם אל האב לחטוא בהיותו אתו עמו בכח במוחו, וראיה לדבריו שנתפגמו כל הדורות בחטא אבינו הראשון אדם קדמאה). וכן צריך השב לשוב ולהתוודות על שגרם חטא לבניו, כי בהוליד את הבן שלא לשם שמים רק למלאות תאוותו, הנה הלבוש הוא מהאב המוליד והוא מסייעו לדבר עבירה ח"ו. וזהו ומאשר לאבינו ומאשר לבניו:

והיה על מצח אהרן (**שמות כח לח**). מתרגמינן באונקלוס על בית עינוהי דאהרן. הוא מקום הנחת תפילין למעלה בגובה הרא"ש, כן הוא הקבלה. והנה המצח הוא "בית "עין, והנה השבירה שהיתה בבחינת עינים, ניתקנה באור המצ"ח כנודע, על כן נקרא מצ"ח בי"ת עי"ן, וצריך להתבונן בזה:

ומלאת בו מלאת אבן ארבעה טורים אבן (**שמות כח יז**). לכאורה לא הוה ליה למימר רק ומלאת בו ארבעה טורי אבן. וי"ל שבא לרמז שבעשייתו ימלאו תיבת אב"ן כזה ל"ף י"ת ו"ן, בגימטריא תקע"ו, הוא בגימטריא ל"ב פעמים ח"י. לרמז שעל ידי שישא אהרן זאת על לבו לזכרון (שמות כח כט), יזכו להסרת ל"ב האבן, להתהוות בתוכם ל"ב ח"י: או על פי הנ"ל על ידי המעשה הזה יגרמו למלאות מילוי אב"ן בגימטריא תקע"ו, גימטריא "יסוד "מלכות. היינו יגרמו היחוד העליון: או על פי הנ"ל תקע"ו בריתות נכרתו על התורה, ומה שחסרו ח"ו מהתורה, ימלאו בזה: או ירמזו ומלאת בו מלאת אב"ן ארבעה וכו'. ר"ל על ידי שאתה תמלא החשן באבנים, על ידי זה יושפע שפע הד' טורים מאבן שלמעלה מלכות שמים, אב"ן מאסו הבונים אשר היתה לראש פנה (תהלים קיח כב), ראש לשועלים לכל עולמות בריאה יצירה עשיה, ויש בה י"ב גבולי אלכסון מי"ב צירופי הויה, אשר הי"ב שבטי ישורון רומזים אליהם:

והיו על אהרן לשרת (**שמות כח לה**). לכאורה הוה ליה למימר ויהיו על אהרן וכו', כיון דהוא ציווי שיהיה אחר כך. והנראה דמרמז מה דידוע דאדם הראשון כהן היה דלבש בגדי כהונה כנודע מרז"ל (במ"ר פ"ד ח'), והן הם כתנות אור שהיו להם קודם החטא (עיין זוהר ח"א ל"ו ע"ב), ואחר כך על ידי החטא וידעו כי עירומים (בראשית ג ז) שנשאר ערטילאי מבגדי כהונה, ואחר כך נתבסם העולם כעת במשכן כנודע, והנה תיקן אהרן בבגדי כהונה דמיון כתנות אור של אדם הראשון. וזהו והיו על אהרן לשרת,

ר"ל והיה חוק קבוע מוטל על אהרן לשרת, לשר"ת בגימטריא תתק"ל מנין שנותיו של אדם הראשון. וזהו ונשמע קל"ו, ר"ל נתקבלה תשובתו של אדם הראשון שעשה בק"ל שנה (במ"ר פי"ד י"ב), והוא רמז:

והיתה להם כהונה לחקת עולם ומלאת י"ד אהרן ויד בניו (**שמות כט ט**). נ"ל רמז מילוי י"ד. על פי מה שרמזנו במקום אחר בנוסח הבקשה מלא ידינו מברכותיך, שהוא י"ד מלא כזה יו"ד דל"ת, גימטריא ב' פעמים ברכ"ה, על שם הברכה הנשפעת באיתערותא דלתתא ואיתערותא דלעילא על ידי יד העליונה כביכול. והנה הכהנים הם נצטוו לברך בידיהם את ישראל, ואמר הכתוב (במדבר ו כז) ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם, הרי ב' פעמים ברכה. וזהו ומלאת י"ד אהרן, ר"ל במילוי י"ד שהוא בגימטריא ב' פעמים ברכ"ה. וזהו גם כן והיתה להם כהונה לחוקת עולם, כי מילוי י"ד בגימטריא תמי"ד, ועיין מ"ש במקום אחר להעלות נר תמי"ד (שמות כז כ):

והאבנים תהיינה על שמות בני ישראל וכו' (**שמות כח כא**). לכאורה הרבה יתורים בפסוק, דהוה סגי למימר והאבנים תהיינה י"ב פתוחי חותם י"ב שבט. ויראה לי דהנה ידוע די"ב שבטי ישורון מרמזים לי"ב צירופי הויה, המתהפך בצירופים כל צירוף לפעולה והויה מיוחדת כפי הזמן והשעה. ולכן אלו הי"ב אבנים לכל אחד גוון מיוחד, להורות על השפעת הצירוף הנשפע בו מצירופי הויה, כי אם כפי הצירוף שמקבל. ולזה יאמר והאבנים תהיין משתנים בגווניהם, כי המה מרמזים על שמות בני ישראל שתים עשרה על שמותם, ר"ל כפי אותן הי"ב אשר על שמותם למעלה, היינו י"ב צירופי הויה, ויהיו פתוחי איש על שמו לי"ב שבט, ר"ל איש על שמו דייקא, ולא יהיו מנשה ואפרים במקום לוי ויוסף, רק כל אחד על שמו:

חש"ן המשפ"ט (**שמות כח ל**). בגימטריא "עזרא הכהן "ושמואל "הלוי. הם הם תרין גלגולין דאהרן כנודע. וזה ברמז והיו על לב אהר"ן:

וזה הדבר אשר תעשה כו' (שמות כט א). אומרו הדב"ר, עיין מ"ש פרשת צו על הברייתא דתורת כהנים:

מדרש (**שמו"ר פל"ח א**'). וזה הדבר אשר תעשה להם (שמות כט א). הה"ד (תהלים קיט פט) לעולם י"י דברך נצב בשמים. אמר דוד כשם שאתה אמת, שנאמר (ירמיה י י) וי"י אלקים אמת, כך דברך אמת שנאמר לעולם י"י דברך נצב בשמים, אל תאמר בשמים אלא כשמים, כשם שמתחילה גזר ונעשה שמים, אף שדברת לקדש את אהרן ואת בניו קיים לעולם, שנאמר (במדבר כה יג) והיתה לו ולזרעו וכו', למה כך כן יהיו דברי אשר יצא מפי (ישעיה נה יא), לכך נאמר זה הדבר, עכ"ל. אין מן הצורך להאריך בדקדוקים, כי

הדברים אינם מבוארין ואינם מובנים מאי בעי בזה. והנראה על פי מה דידוע דהדבר הנאמר מהש"י בדיבור שוב אינו חוזר, מה שאין כן כשלא נאמר בדיבור הלא בחירתנו חפשית, הגם שלא נעלם הידיעה ממנו ית"ש. וזהו מ"ש במקום אחר החילוק בין חזון לנבואה לדעתי, כי חזון הוא לשון ראיה שנראה הדבר אל הנביא, והנה אפשר שיתהפך הדבר לפי מעשי בני אדם. אבל נבואה ודיבור, כן יהיה דברי אשר יצא מפי וכו'. וזה אשר אמרנו בחזון ישעיה בן אמוץ (ישעיה א א), למה בחזון, כי הוא אשר חזה על יהודה וירושלים, על כן לא אמר לו הש"י בדיבור, כדי שאם יעשו תשובה יתהפך הדבר. והנה המדרש בא לתרץ למה אמר וזה הדבר, הלא היה מספיק לשיאמר וזה אשר תעשה וכו'. על כן התחיל הה"ד לעולם י"י דברך וכו', אמר דוד כשם שאתה אמת וכו', אך דבר שדברת לקדש את אהרן ואת בניו קיים לעולם וכו', למה כן יהיה דברי אשר יצא מפי, (רצ"ל למה אמר דוד לעולם י"י וכו', אך דוד היתה לו גם כן הבטחה לבית עולם, אבל אף על פי כן בעוה"ר נתבטל הדבר בגלותינו עד לעת קץ, על כן היתה הנבואה בחזון ובדיבור, כי היתה בדיבור לשלא תתבטל בשום אופן לעולמי עד ח"ו, ובחזון כי יש בה גם כן סגולת החזון, שיש לה ביטול בזמן מן הזמנים לפי שעה. וז"ש שם (שמואל ב' ז יז) ככל הדברים האלה וככל החזיון הזה כן דבר נתן אל דוד, וכן איתן האזרחי אמר (תהלים פט כ) אז "דברת "בחזון וכו' הרימותי בחור מעם (תהלים פט כא) מצאתי דוד וכו'. מה שאין כן קדושת אהרן ובניו ניתנה רק בדבור, היא קיימת לעולמי עד בלא ביטול בשום זמן, וזה שסיים לכך נאמר זה הדבר, נ"ל:

וזה הדבר אשר תעשה להם לקדש אתם לכהן לי (**שמות כט א**). הנה היה מספיק לשיאמר לקח פר בן וכו', מה הוא ההקדמה וזה הדבר וכו'. וביותר תיבת הדב"ר אין לו ביאור, (עיין בדרשות רז"ל (שמו"ר פל"ח א') דברו בקדשם בזה). והנראה דהנה כל פרי מעשינו להש"י הוא במחשבה ודיבור ומעשה, והוא מבחינת נשמה רוח נפש, נשמה הוא בחינת מחשבה כי משכנה במוח מקום המחשבה, רוח בחינת דיבור רוח ממללא משכנה בלב שמשם הדיבור יוצא מכנפי ריאה המרחפת על הלב, נפש בחינת מעשה, כמ"ש (במדבר טו ל) והנפש אשר תעשה וכו', משכנה בכבד שורש הדם כי הדם הוא הנפש. (והנה "מוח "לב "כבד, בגימטריא יב"ק סוד ג' שמות "אהיה "הויה אדני, מקור מחצבת הנפש רוח נשמה כידוע, והוא סוד "יחוד "ברכה "קדושה, כנודע מסוד ויעבר את מעבר יב"ק (בראשית לב כג)). והנה כל עיקר עבודתינו במסירת כל חלקי נפש רוח נשמה להש"י, דהיינו מחשבה ודיבור מעשה. והנה בעת שהיה בית המקדש קיים, הנה היו מביאים קרבנות לכפר על נפשותינו, אזי היו משועבדים חלקי נפש רוח נשמה,

דהנה היו צריכים מחשבה לשם זבח לשם זובח וכו' (זבחים ב' ע"ב), ובמחשבות חוץ פיגול הוא לא ירצה (ויקרא יט ז). דיבור להתוודות במו פיו על כל חטא ופשע. מעשה הוא הזביחה והזריקה, וסומך עליו במעשה בכל כחו, ומעלה על מחשבתו שאילו היה מצוה הש"י שיקריב את עצמו היה עושה, רק מחסד הבורא להביא נפש הבהמיית נפש תחת נפש החוטאת במעשה. והנה בהעדר המקדש בעוה"ר, הנה נעדר בחינת המעשה (במסירות נפש בכל עת), ולא נשאר רק בחינת מחשבה ודיבור שהם מחלקי נשמה ורו"ח, (אבל הבטיח הש"י לאברהם אבינו שעקימת שפתינו ישלים המעשה, וזהו ונשלמה פרים שפתינו (הושע יד ג), לשון השלמת החסרון בשפתינו דייקא, דעקימתן מיקרי עשיה בקריאתנו פרשת הקרבנות (יומא פ"ו ע"ב)). והנה ז"ש במקרא קדש דבר אלקינו ית' וזה הדבר (בחינת דיבור), אשר (הוא בחינת מחשבה, שאילו הב' בחינות אינם נעדרים גם באין זבח, וכהיום שנשלם המשכן) תעשה להם (תצרף גם בחינת עשיה), לקדש אותם (לגמרי בכל ג' חלקי בחינותיהם, כדי) לכה"ן לי (שיהיו כהנים לי), דהנה נקרא העובד לי"י בכל ג' חלקיו במסירות נפש כה"ן, שהן המה ג' אותיות אחדי"ם שאין להם בן זוג באלפא ביתא דא"ט ב"ח כנודע, הה"א מאחדים, הנו"ן מעשיריות, הך' רבתי ממאות, ואלו הג' מספרים מרמזים לנפש רוח נשמה, על כן גם בני אהרן שנבחרו לעבודה נקראים כהני"ם. וז"ש לכה"ן לי, והבן:

וזה הדבר אשר וכו' לקד"ש אותם לכה"ן לי (**שמות כט א**). הנה מתחלה אמר הש"י ואתה הקרב וכו' לכהנ"ו לי (שמות כח א), ולא אמר לקדש"ו. והנראה דהנה בעבודתו ית"ש הנה עבודת העובדים יש נקרא עבודת משא, ויש נקרא עבודת מתנה. דהנה האיש אשר לא נבדל לגמרי מחומריות עולם הזה, הנה עבודתו עבודת משא נקרא, כי העבודה עליו עדיין למשא, אבל עובד בעבור כי צוהו הש"ת. אבל מי שנבדל לגמרי מן העולם הזה, הנה גם בעולם הזה מטעימו הש"י מעין עולם הבא, זה סוד עולמך תראה בחייך (ברכות י"ז ע"א), והתענוג הגדול שבכל התענוגים הוא לו העבודה בתורה ומצות כמו בגן עדן, וזהו נקרא עבודת מתנה אתן את כהונתכם (במדבר יח ז). ונאמר לי משם דודי זקני סבא קדישא מהרמ"ז זצוק"ל שאמר שאינו מצפה לתשלום שכר על עבודתו ית"ש מעת שנתוודע לו וכו', רק עיקר קיווי השכר בעת שעבד כעבד נאמן אמונת אומן וזה כל האדם, הבן הדבר. והנה קד"ש הוא נבדל, והנה הש"י אמר למשה הקרב אליך את אהרן אחיך רק לכהנו, כי אין עליו מוטל לבקש קידוש, אבל הש"י הבטיח למשה וזה הדבר וכו' לקדשו גם כן, כי עבודת מתנה אתן וכו', הבן כי קצרתי:

כי תשא

כי תשא וכו' (**שמות ל יב**). אמרו רז"ל במדרש (תנחומא תשא סי' ג') אמר משה לפני הקב"ה משאני מת אין אני נזכר, א"ל הקב"ה חייך כשם שאתה עומד כעת ונותן להם פרשת שקלים ואתה זוקף את ראשן, כך בכל שנה בשעה שקוראין לפני פרשת שקלים כאלו אתה עומד שם ואתה זוקף את ראשן, הה"ד כי וכו', שא לא נאמר אלא כי תשא, עכ"ל. הנה דבריהם ז"ל במדרש הזה הוא נתיב לא ידעו עיט. ואענה גם אני חלקי, ידוע (בכתבי מרן האר"י ז"ל) חדשי השנ"ה כולם הם בחינות איברים שבראש, על כן ראשי חדשים נקראים תשרי גולגלתא, מרחשו"ן כסל"ו ב' אזנים, טב"ת שב"ט עינים, אדר חוטם, הן המה איברי הראש, והפ"ה נשלם במה שישראל מקדשין את החדש בפיהם, (ובשנת העיבור בחדש העיבור). והנה האיברים הללו הן המה השערים אשר פתחם הבורא ית' אל האדם להשתמש בהן בחושיו לצורך הנהגת התורה. ועשה פתחים לכל אחד, ומנעולים וכיסויים לכל אחד, שיוכל לכסות אותם לסגרם בעת אשר יזדמן לפניו דבר שאינו ראוי להשתמש אז באברים ההם, כגון בעינים כשיזדמן לפניו דבר ערוה, הנה יסגור את עיניו וכיוצא, באזני"ם כשיזדמן לפניו דבר שאינו ראוי לשמוע ליצנות לשון הרע וכיוצא, הנה יכוף אליה לתוכו, וכיוצא בשאר האיברים הנ"ל. והנה ניתן השכל במרומים רבים, הוא הדעת הניתן באדם למעלה מן החושים, והוא ממונה לשופט לשפוט בצדק את אשר ישתמש האדם בחושים הללו, ואת אשר ימנע ולא ישתמש, הוא הדע"ת המושפע מחיי החיים בלי הפסק, כי הדע"ת הוא ממקור החיות. (וזהו ברמז המלך המרומם לבדו מא"ז (ברכת יוצר אור), הוא א' למעלה מהז' היינו ז' שערים). והנה ידוע בחינת מש"ה הוא בחינת הדע"ת של כללות ישראל אשר ידעו י"י פנים וכו' (דברים לד י), וכמו שאמרו רז"ל (שבת ק"א ע"ב) בהתחדשות איזה דעת אצלם, משה שפיר קאמרת. והנה כשהשערים מתיישרין על ידי הדע"ת לבל ילכו דרך עקלתון, זה נקרא זקיפת ראש שהאיברים שבראש הן בזקיפה לא יתעקמו ללילך ארחות עקלקלות, מה שאין כן בהפוך ח"ו, הנה הראש אינו זקוף במישור. והנה כל זמן היות המאיר הקדוש משה רבינו ע"ה עם ישראל בחיים חיותו הוא הדע"ת הכולל, הנה היה מאיר לדעתן של ישראל, וחשש פן וח"ו אחרי גניזתו ילך הדע"ת דרך עקלתון, וישתמשו באיברי הראש בדברים שהם מצד הצד הקליפות ויטמאו ח"ו את קדושתם. והנה הבטיחו הש"י כשם שאתה עומד כעת ונותן להם פרשת שקלים ואתה זוקף את ראשן, כך בכל שנה וכו'. וענין שייכות הדבר לפרשת שקלי"ם דייקא, כבר כתבנו במקום אחר שק"ל בגימטריא נפ"ש, והנה הכחות שבנפש עומדים במשקל אם ירצה יטה כחותיו, היינו החושים שהם

פעולות הנפש לדבר י"י ולתורתו ולמצותיו. ואם ירצה ח"ו יפעול בהיפך כי הבחירה חפשית, אם כן הוא כמו דבר שקולי נוטה לכאן ולכאן, וכיון שהדבר שקול בבחירה, על כן תיכף ביום הולדו יש בו מחצה פעולה לי"י ומחצה פעולה להפוך ח"ו, והחיוב מוטל על האדם להטות גם מחצית חלק השני גם כן להש"י. וזה ברמז המצוה שנצטוינו לתת מחצי"ת שק"ל (שמות ל יג) (בגימטריא נפש) לי"י, להיותן לקרבנות לקרב הכל לי"י, (וגם נפש הבהמיית יתקדש להש"י הבן הדבר), ועל ידי זה הוא נשיאת ראש וזקיפתו לישראל, והבטיח הש"י בעת אשר יקראו פרשת שקלים, מש"ה רבינ"ו ע"ה סוד הדע"ת עומד עמהם להטות דעת"ם ורצונם לי"י וזוקף את ראשן כנ"ל, הבן הדברים:

וידבר וכו' לך ר"ד (שמות לב ז). במדרש רז"ל (ברכות ל"ב ע"א) לך ר"ד מגדולתך. יש לפרש דבריהם ברמז, כי הנה ב' אותיות ר"ד בתורה הם גדולים מאותיות רבתים, היינו הר' בפסוק (שמות לד יד) כי לא תשתחוה לאל אחר, והד' דאחד (דברים ו ד). להורות שלא יטעו בני אדם בין אח"ד לאח"ר, כי לפעמים ידמה להאדם שעושה מצוה להש"י והוא עובד עבודה זרה, דהיינו בעשותו לשם איזה פניה וכיוצא, ולפעמים הוא בהיפוך דגדולה עבירה לשמה (נזיר כ"ג ע"ב), והבן. וצריך לשקול מאוד ענייניו במאזני צדק שלא יטעה, על כן נכתב בתורה ב' אותיות הללו רברבין, שלא יטעה האדם דבקל יכול לטעות, וזה נמשך מחטא אדם הראשון שעל ידי כך נפל לעץ הדעת טוב ורע, שמעורב בדעתו טוב ורע ויכול לטעות, כי לולא ההתערבות, היה דעתו דעת קדושים בלי נטות ימין ושמאל. וז"ש הש"י לאדם וקו"ץ ודרד"ר תצמיח לך (בראשית ג יח), שעל ידי שנמשכת אחר דעת טוב ורע, בקל תוכל לבוא לידי טעות לעשות מד' ר' ומר' לד', שהחילוק שביניהם הוא קו"ץ (עיין באריכות בפרשת בראשית). והנה זה ידוע דמשה הוא סוד הדעת בקודש, ובבחינתו כתב הב' אתוון הללו רברבין וגדולים, כי על ידי הדעת דקדושה בל יטעו עוד הטעות הנ"ל. והנה זה ודאי לא נעלם מכל משכיל שחטא עגל לא היה דמיון טפשות, לעשות עגל להשתחוות כאשר יעשו הפתאים. אבל היה הענין טעות באיזה מושכל, וכבר דיברו בזה המשכילים, וזה היה ממש חטא אדם הראשון טעות בעץ הדעת טוב ורע, שחשבו שזה יהיה איזה עבודה מוכשרת וזה היה עבודה זרה, ואם כן זה מיקרי טעות בין ר' לד' בין אח"ד לאח"ר. וז"ש הש"י למשה לך ר"ד, ורמזו רז"ל ר"ד מגדולת"ך, מאותן הב' אתוון ר"ד שכתבת גדולים מבחינתך שאתה בסוד הדעת הקדוש, כי שחת עמך ולא הועיל להם גדלות האותיות, והבן:

ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם וכו' (שמות לב י). יש להבין הענין האיך יתכן שיאמר הש"י דבר שלא יתקיים, וחלילה חלילה לומר שמאמר הש"י היה בעת דברו

שיתקיים כפשוטו. ושמעתי מאת כבוד אדמו"ר הרב המגיד הק' מהר"י מקאזניץ זצוק"ל ועתה הניחה לי (עשה לי הנחת רוח) ", ויחר אפי בהם (ר"ל מה שהוא אפי שהוא רע בעיני, יחר להם היינו שירע לבם ויחר להם על מה עשו ככה), ואכל"ם (ר"ל על ידי התשובה כזאת אשתוקקם מלשון כלת"ה נפשי (תהלים פד ג)), עד כאן דברי הקדוש. ואם כן לפי זה י"ל שדבריו ית' הם בתנאי, אם לא ישובו אז הפירוש כפשוטו, וגלוי לפניו ית' שישובו ומשה אדונינו יתפלל עבורם, ואז הפירוש כנ"ל ואחת דבר אלקים שתים זו שמענו כי עז לאלקים ולך י"י החסד:

ונ"ל עוד ברמז דבריו ית'. על פי זה מה שאמרו רז"ל (שמו"ר פמ"ג א') ששיבר משה את הלוחות כדי שיתחשבו ישראל כפנויה שזנתה, כי הלוחות המה קידושין שקידשם הש"י והיה דינם כארוסה, וביטל משה את הקידושין. וזה נרמז בדבריו ית' ועתה הניחה ל"י (שמות לב י), כבר כתבנו כמה פעמים ל"י מיקרי הקידושין הרי את מקודשת ל"י, כמאמרו ית' בהתחלת מתן תורה ואתם תהיו ל"י (שמות יט ו). ואמר ית' הניחה ל"י, ר"ל הנחה ל"י היינו הקידושין, ויחר אפי בהם היינו שיחר אפי על הקידושין היינו על הלוחות, שישפוך חמתו עליהם ויכלם שיהיו נשברים והאותיות פורחת, וזהו לכפרת ישראל כענין חורבן בית המקדש ששפך חמתו על עצים ואבנים (איכ"ר פ"ד י"ד), כלה י"י חמתו חשב להשחית חומת בת ציון (איכה ב ח), והבת ציון היינו הרוחניות נסתלק למעלה, ואם כן ויחר אפי בהם ואכל"ם, קאי הכל על הקידושין הנרמזים בל"י, ואחר כך ואעשה אותך לגוי גדול כי על ידך יוחזרו הקידושין בפעם שנית, כמאמרו ית' פסל לך וכו' כראשונים (שמות לד יא). והיינו שאמרו רז"ל (שבת פ"ז ע"א) שהסכים הש"י על ידו בשבירת הלוחות, כי כן היה נרמז במאמרו ית' ומשה עשה כן מדעתו, כי ככה התבונן בדעת"ו שבזה יקויים מאמרו ית' אומרו הניחה לי, והבן:

הודיעני נא את דרכך (**שמות לג יג**). חסר י' מורה על החכמה, כי דרכיו ית"ש למעלה מן החכמה. והנה ביקש משה לידע דרכיו ית"ש בסוד הכתר למעלה מן החכמה, והחכמה הוא סוד י', וסוד הכתר סוד קוצו של י', והרבה דברנו מזה בענין חילוק להמאמינים בבחינת חכמה, לבין המאמינים באמונה לבדה, עיין בספרנו מעין גנים:

וירצה עוד דהנה דרכ"ך חסר י' (**שמות לג יג**). כשתחשוב הך' דמצנפך לת"ק כנודע, אזי יעלה מספרו תשכ"ד, הוא סוד י"ג מדות שבכל אחד יש שם הויה במילוי אחר, וכל המילואים הם י"ג מילויים, מבואר סדרן בספר ויקהל משה ועולה מספרן תשכ"ד. והנה משה ביקש לידע הארת הי"ג מדות, אמר הודיעני נא את דרכ"ך מספר תשכ"ד כנ"ל.

מדרש (**שמו"ר פמ"א ה'**). ויתן אל משה ככלתו (שמות לא יח). מהו ככלתו (רצ"ל למה נאמר ככלתו גם ככלתו חסר, על כן דרש לשון כלה), אמר רבי שמעון בן לקיש כל שהוא מוציא דברי תורה ואינם עריבים על שומעיהן ככלה שהיא עריבה לבעלה, נוח לו שלא אמרן, בשעה שנתן הקב"ה תורה לישראל, היתה חביבה עליהן ככלה שהיא חביבה על בן זוגה, מנין שנאמר ויתן אל משה ככלתו, עכ"ל. הנה האומר דברי תורה הוא המשפיע כדרך החתן, והשומע הוא מקבל דמיון הכלה, הנה כן הוה ליה למימר במשלו לו כדמיון הכלה שחביב עליה בעלה. אך הוא לדעתי דהנה חביבות החתן להכלה במה שיודע שהיא מיוחדת לו ושלא תקבל מאחרים, ואם יארע שתקבל מאחרים נאסרה לו, אבל הכלה לא נאסר עליה החתן גם אם ישפיע לאחרות. הנה כך הוא לימוד התורה אם אותו המקבל מקבל גם כן חכמות אחרות חיצוניות ולשונות הגוים, הנה נאסר לבן תורה להשמיעו דברי תורה. וז"ש ככלה דייקא, הבן הדבר:

שם (**שמו"ר פמ"א ו'**) **לוחות אב**"ן. כל מי שאינו משים לחייו כאבן הזו, אינו זוכה לתורה, עכ"ל. הנה האבן הוא דומם והוא עומד תמיד במקומו בלי שינוי, מה שאין כן צומח גוזזין וקוצרין אותו וחוזר וצומח. והנה הלחיים הם צומחין פאות הראש והזקן, והנה הזקן מרמז לדיקנא קדישא י"ג מדות של רחמים כנודע, וכנגדן התורה נדרשת בי"ג מדות. והנה המשים לחייו כאבן, היינו שינהג בו מנהג האבן הדומם שאין גוזזין אותו, יש בו הכנה לקבלת התורה הניתנה למורשה לכל ישראל, וכל בר ישראל מסוגל לה אם ירדוף אחריה. מה שאין כן מי שנוהג בו מנהג הצומח לגוזזו ולקוצרו, הנה בודאי לא יזכה לתורה בשום אופן, כיון שאין בו הארה לי"ג מדות של רחמים, מאין יהיה בו הכנה לי"ג מדות שהתורה נדרשת:

שם (שמו"ר פמ"א ז') על הפסוק (שמות לב יד) וינחם י"י כו'. אמר הקב"ה למשה בעולם הזה על ידי שהיה בהן יצר הרע עושין עבודה זרה, אבל לעתיד לבא אני עוקר מהן היצר הרע ונותן להם לב בשר, כמד"א (יחזקאל לו כו) והסירותי את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר, עכ"ל. ולכאורה איך מרומז זה בפסוק. ונראה דהכי קדריש וינחם י"י (ניחם על הדבר), על הרעה אשר דיבר, (רצ"ל כי הגיע להם זה על אודות הרעה אשר דיבר, שיהיה הרע היינו היצר הרע, מפני כך אין להאשימם כמ"ש הש"י ואשר הרעותי (מיכה ד ו, עיין סוכה נ"ב ע"ב), על כן אין להאשימם כי בהכרח משתמשים ביצר הרע לדבר המצטרך, כגון לפריה ורביה ולחדוותא דשמעתתא, הנה הוא כעת טבע האבן כשהוא חם מקצתו חם כולו. מה שאין כן לעתיד יהיה לנו לב בשר, ודרשו רז"ל לב לעשות בשר, כי היצר בהכרח לא יתבטל מן העולם כמו שדרשו במדרש הנעלם, רק שלא יהיה לו טבע

האבן רק יהיה קדוש לאלקיו, ישתמשו בו רק הצורך לתורה ולמצות. וז"ש בכאן) לעשות לעמ"ו, רצ"ל שניחם הקב"ה והבטיח לשיעשה הרע"ה מכובה מלשון גחלים עוממ"ת, שלא יבער כאש להבה שמדליקין אותו כאן והוא הולך ובוער למרחוק, רק יהיה היצר כענין גחלים עוממת שיש בהם מעט אש, ואינו דולק רק בהתקרב אליו במקום המצטרך, הבן הדבר:

כי תשא את ראש בני ישראל לפקודיהם (**שמות ל יב**). נחסר מרכא משרת לזרקא. הוא לדעתי נרמז גם בגלות החל הזה כשקורין פרשת שקלים, משה רבינו עומד וזוקף את ראשם (תנחומא תשא סי' ג'). הנה בתוכחה הוא והבאתי מרך בלבבם בארצות אויביהם (ויקרא כו לו), הנה המרכא רמוז על המורך והוא סמוך לזרקא, היינו כשנזרקו ישראל בארצות אויביהם, אז ישאו ראש כמו מראש ויהיו לסגול"ה:

ויחל משה את פני י"י אלקי"ו (**שמות לב יא**). לא אמר אלקי"ם. כי הנה אמרו רז"ל (שמו"ר פמ"ג ה') שאמר משה להש"י הלא אמרת בלשון יחיד אנכי י"י אלקיך (שמות כ ב), לי לבדי אמרת. וזה נרמז בכאן באומר י"י אלקי"ו, שאמר שאליו לבדו היה המכוון להקראות אלקיו. ויש לרמוז במה שאמר "פני "י"י "אלקיו, שרצה להפוך מדת הדין לרחמים. והנה הש"י אמר ויחר אפ"י (שמות לב י), עשה מתיבת אפ"י ר"ת "פני "י"י "אלקיו. ולזה אמר למה י"י יחרה אפ"ך:

וירצה עוד באומרו אלקי"ו (**שמות לב יא**). כי הנה הש"י אמר כי שחת עמ"ך (שמות לב ז) דייקא (היינו הערב רב שקבלת), ולזה ויחל משה את פני י"י אלקי"ו, ר"ל הנה הש"י הוא לי לאלקים, ומה שקנה עבד קנה רבו (פסחים פ"ח ע"ב), ואם כן לו יהיה שהם עמו של משה, עם כל זה נקראים עמו ית'. וז"ש למה י"י יחרה אפך בעמ"ך:

למה י"י יחרה אפך וכו' (**שמות לב יא**). לפי פשוטו הוא מן התימה על תמיהתו שאמר בלשון תמיה למ"ה יחרה אפך, הלא למראה עיניו את אשר עשו לא טוב בעיני י"י עד שהמלך במסיבו וכו', והיה לו להתפלל סתם רבש"ע הגם שעוו ופשעו, סלח ומחל כי טוב וסלח אתה. ונ"ל דהכי קאמר כי מקודם נאמר (שמות לב ז) וידבר י"י אל משה לך ר"ד וכו', (שמות לב ט) ויאמר י"י כו' ראיתי כו', הכל בשם הויה דנראה מזה שח"ו הסכים גם מדת הרחמים לזה, (ובאמת זה היה דוקא במדת הרחמים בכדי שיתאמץ משה בתפלה עבורם, ואם כן היה הפלגת הדבור כזה לגודל רחמנות ית', ואמר (שמות לב י) הניחה לי לרמוז לו התפלה). וז"ש ויחל משה את פני י"י אלקיו מדת הרחמים ומדת הדין, ואמר למה י"י יחרה אפך, למה תהיה כזאת, לו יהיה שמדת הדין כן דרכו לענוש לחייבים, עם כל זה למה שם הויה מדת הרחמים יחרה אפך, הלא מדתך להעביר

קצפך ולרחם על בריותיך, ובשביל זה קדמת מדת הרחמים למדת הדין במעשה בראשית (ב"ר פי"ב ט"ו). וזה שסיים (שמות לב יד) וינחם י"י וכו' אשר דיבר וכו', שלא היתה כוונת הדבור ברחמים, רק כדי לעורר את משה בתפלה כנ"ל:

ויאמר עוד למה י"י יחרה אפך בעמך אשר הוצאת מארץ מצרים בכח גדול וכו' (**שמות לב יא**). ר"ל אין מן התימה על עם כזו שלא ישאר להם שום שורש פורה ראש ולענה מהטומאה שהיו משוקעים בה, על כן למה יחרה אפך וכו':

ויפן וירד כו' (**שמות לב טו**). תיבת "ויפן הוא מיותר לכאורה. אך משמיענו שלא רצה משה למוט ולזוז עד שמעו מאת הש"י שכבר ניחם על וכו'. וירצה עוד "ויפן. להורות אהבת משה לישראל והשתדלותו להשיבם בתשובה, שהשתעשע מזיו השכינה בהיותו בהר, עם כל זה לא חש על עצמו ותיכף פנה להשיבם בתשובה. או יאמר "ויפן קאי על הש"י, כביכול פנה הש"י ממנו, וקאי על י"י הנאמר בפסוק הקודם (שמות לב יד) להורות רחמנותו ית' שכביכול פנה מאתו, בכדי שיבין משה ויתעורר כרגע לרדת להחזירם בתשובה ולא יתמהמה. ובזה יצדק שלא אמר ויפן משה וירד וכו', רק אמר ויפן סתם, דקאי עליו ית' ואחר כך וירד משה וכו', והבן:

ויהי כאשר קרב אל המחנה וירא וכו' (**שמות לב יט**). שכבר ידע הענין ממאמרו ית' ובודאי לא נסתפק, אך אינו דומה שמיעה לראיה:

ויעמד משה כו' ויאמר מי לי"י אלי (**שמות לב כו**). לא אמר יבוא אלי בציווי. רק נראה דאמר זה בדרך הכתוב מי אשר עדיין הוא בשליחותו לי"י, יהיה יכולת בידו לגשת אלי, אזי ויאספו וכו':

ויאמר להם כה אמר "יי "אלקי "ישראל (**שמות לב כז**). אמר "אלקי ישראל. שלא יתגאו בני לוי שהם גדולים במעלה מישראל להיות שהם לא חטאו, לזה אמר להם שידעו שאלקי כל ישראל הוא, ולא יתגאו עליהם כי לא מאסם ולא געלם ח"ו ויחוסו על כבודם:

ויאמר עוד כה אמר י"י אלקי ישראל (**שמות לב כז**). ולא מצינו שאמר כן השי"ת, ועיין בתנדב"א (רבה פ"ד) שאמר מעיד אני עלי שמים וארץ שמעולם לא אמר זה הש"י, רק אמר משה אם יש דין למטה אין דין למעלה. והנה אף על פי כן לא ידעתי האיך יצדק לומר כה אמר י"י כו', (הגם שיש מקום אתי בעזה"י לפרש דברי המאמר באופן אחר אין כאן מקומו). ויראה לי דהנה הש"י אמר מתחילה (שמות לב ז) לך רד כי שחת "עמך, קראם עמו של משה, ומשה השיב למה י"י יחרה אפך "בעמך (שמות לב יא), הלא עמך הם, אז וינחם י"י על הרעה (שמות לב יד), ר"ל שניחם על הדבור שקראם עמו של משה, ניחם על זה, רק שב מדיבורו לעשות אותם "לעמו כמאז ומקדם. וז"ש משה שצריך אני

לטהרם ככסף מזוקק, והכוונה לפי זה בכאן כה אמר י"י, כך אמר לי י"י, שהוא עדיין אלקי ישראל, על כן שימו כו':

ויעשו בני לוי כדבר משה (**שמות לב כח**). בשבחם סיפר הכתוב שלא רצו להתרברב ח"ו על ישראל, ואדרבה נפשם עגמה לצרת ישראל, אך הוכרחו לעשות כדבר משה, שידעו כי רוח י"י נוססה בו והכל לטובת ישראל:

ביום ההוא (**שמות לב כח**). בשבחם של ישראל סיפר הכתוב שביום אחד נפלו כל אלה, להיות שלא עמדו ישראל להלחם נגד בני לוי, ואדרבה מסרו נפשם בהבינם המעל אשר מעלו בי"י, על כן נפלו כל אלה ביום אחד, כי אין עומד נגד בני לוי:

מלאו ידכם (**שמות לב כט**). כבר דברנו כמה פעמים בסוד י"ד מלא, שהוא בגימטריא ב' פעמים "ברכה ואין כאן מקומו. וזהו ולתת עליכם היום ברכה:

"**ואדעך** (**שמות לג יג**). לית. כי לא קם נביא עוד כמשה אשר "ידעו י"י וכו' (דברים לד י):

ויאמר י"י אל משה כתב לך את הדברים האלה כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל (**שמות לד כז**). יש להתבונן מהו כתב לך, וכי למשה לבדו נכתבה התורה. וגם הנתינת טעם כי על פי וכו', וסיים "ואת "ישראל, ומתחילה בכתיבה רק לו לבדו. והנראה כל תורה שבעל פה אפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, רמוזה הכל בתורה שבכתב על ידי חסירות ויתרות, והתגין והעקומות, ולפופות וכתרים, וקרי וכתיב, וגימטריאות וחשבונות, וראשי תיבות וסופי תיבות, וכיוצא הכל כנודע. והנה למשה נגלה אפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש כמו שאמרו רז"ל (ירושלמי פאה פ"ב ה"ד), ונגלה לו רמיזתם בתורה היכן הוא, אבל משה לא למד כל זה לישראל, רק התורה בכללה ועיקרי הדינים וההלכות, אבל הרמיזות מדקדוקי המצוה היכן הם נלמדים מהתורה, זה לא למד להם, כי זה שייך לשורשי הנשמות שבכל דור, שכל אחד יוציא מן הכח אל הפועל מהתורה מיץ חלב וחמאה השייך לשורש נשמתו, ועיין כל זה בחסד לאברהם. על פי זה תבין שאמר הש"י כתב "לך דייקא את הדברים האלה, שאתה מבין במכתב כל שינויי המכתב והאותיות רמיזתם וסודם, אבל לא תלמד זה לישראל כעת היכן רמוזים כל דיקדוקי המצות שבתורה שבעל פה בתורה שבכתב, כי על פי הדברים האלה (שהם בעל פה) כרתי אתך ברית ואת ישראל, לכולם שייכת התורה שבעל פה לחדש בכל דור, ואתה תתלבש עצמך בכל תלמיד ותיק שעתיד לחדש תורה שבעל פה על ידי התורה שבכתב בכל דור. וזהו כרתי "אתך וכו' ואת ישראל, על כן אין הזמן גרמא כעת לחדש כל הרמיזות והסודות, והבן מאוד:

"**והנחם** (**שמות לב יב**). תרין. דין. ואידך בתפלה למשה והנחם על עבדיך (תהלים צ יג). להורות שאמר והנחם על "עבדיך, כי ישראל "עבדיך הם ולא חטאו, רק הערב רב:

ויחל משה את פני י"י אלקיו (**שמות לב יא**). אמר "אלקיו. ר"ל אותו השם הויה שהוא "אלקיו, היינו הויה שבדעת זעיר אנפין, שהוא סוד שם המפורש הנזכר בכל מקום כמבואר בעץ חיים שער השמות פרק ב', היינו היו"ד בחולם, הה"א בצירי, הוא"ו בקמץ, הה"א בצירי:

וישב משה אל י"י וכו' (שמות לב לא), ועתה אם תשא חטאתם ואם אין וכו' (שמות לב לב). הנה לא פירש מה יהיה אם ישא החטא. ובעלי הפשט פירשוהו במקרא קצר, ודרכינו בזה וכיוצא שלא נחסר. והנראה דהנה וישב משה אל י"י וכו', תיבת "משה מיותר דעליו קאי. והנראה בזה דהנה שם משה מרומז לפלאות, כמבואר בזהר (ח"ג רכ"ג ע"א). והנה אמר וישב "משה, במציאת שמו הרמוז למקור נשמתו אל י"י ויאמר וכו' ועתה, ר"ל מה שבאתי בשמי במקור נשמתי ואני עדיין במציאות, הוא רק אם תשא חטאתם, ואם אין וכו'.

ויש לפרש עוד על פי מה מה שאמרו רז"ל (ע"ז ד' ע"ב) לא היו ישראל ראויים לאותו מעשה רק להורות תשובה לרבים, אם כן על ידי אותו מעשה נעשה פתח התשובה. והנה אמרו רז"ל (ב"ר פכ"א ו') בפסוק (בראשית ג כב) ועתה פן ישלח ידו וכו', אין "ועתה אלא פתח התשובה, ועיין שם. והדברים מובנים (והשאר נמחק ונשאר רישומו של ב' תיבות י' פעמים אהיה), זה שאמר משה ועתה, היינו יהיה פתח לתשובה אם תשא חטאתם, והבן:

"**בשש משה** (**שמות לב א**). תרין. דין. ואידך בשש רכבו דסיסרא (שופטים ה כח) , מה התם בעד החלון נשקפה בכשפים עיין בעשרה מאמרות, אף כאן עשו הערב רב בכשפים, וכל בני ישראל נקיים לפני י"י:

אך את שבתותי תשמרו וכו' לדעת כי אני י"י מקדשכם (**שמות לא יג**). להבין הענין שביתת שבת למלאכת המשכן. והנה רז"ל (מכילתא) דרשו שלא תדחה שבת. ויש להבונן מהיכי תיתי תדחי כיון שאין לימוד שתדחה, והרי בקרבנות ומילה צריכין לימוד על זה. ונ"ל דהנה ידוע דבדור המדבר לא היה הזיווג העליון לזעיר ונוקב' רק בחינת יעקב, ודור המדבר רק בשבתות וימים טובים היה זיווג זעיר ונוקב'. והנה במעשה מלאכת המשכן בעשייתם המלאכה גרמו הזיווג הזה לשריא שמשא בסיהרא, עיין כל זה בזהר ריש פרשת תצוה (ח"ב קע"ט ע"ב), ומה שפירש על זה הרמ"ז. והנה לפי זה היה מקום לומר כיון שמלאכת המשכן פועל פעולת השבת תדחה שבת, וזה שאמר

הש"י אך את שבתותי תשמרו, שגם למלאכת המשכן לא תדחה שבת, ואמר הטעם כי אות היא ביני וביניכם לדורותיכם לדעת כי אני י"י מקדשכם, כי שבת ניתנה במתנה לישראל ואפילו בזולת מעשיהם והכנתם מתקדשים בקדושה, מה שאין כן מועדי י"י מקראי קודש ישראל מקדשי להו, הבן. ואף על פי כן כיון שגם המועדים נקראים "שבת, לא נדחו במלאכת המשכן. ואפשר לומר שלא התחילו במלאכה עד אחר סוכות, ואם כן לא היו כלל מועדים בשעת מלאכה, והוא הנכון:

ועשית אותה קטרת רקח מעשה רוקח (**שמות ל לה**). תרין מלאים ו', דין. ואידך זבובי וכו' יבאיש יביע שמן "רוקח (קהלת י א). ו' הוא אות חיים, כנודע מפסוק (בראשית ד טו) וישם י"י לקין אות (עיין תיקו"ז סט קי"ח ע"ב), והנה כיון שניתן רשות וכו' אינו מבחין וכו' (ב"ק ס' ע"א). וז"ש זבובי וכו' יבאיש יביע (אפילו) "שמן "רוקח, (הצדיקים נקראים שמן החכמה מצויה בהם, על כן מלא ו' אות חיים החכמה תחיה (קהלת ז יב), אף על פי כן כיון שניתן רשות וכו', והסגולה להעציר ועשית אתה קטרת רקח מעשה "רוקח):

סרו מהר (**שמות לב ח**). תרין פסוקים רישיהון סמ"ך בתורה. דין. ואידך "סלח נא וכו' (במדבר יד יט). הסמך אין לה קצה וגבול כי היא סגלגלת, לומר לך עם היות ח"ו אין קץ לעונות, עם כל זה אין קץ לסליחה, אין לך דבר שעומד בפני התשובה (ירושלמי פאה פ"א ה"א):

הניחה לי (**שמות לב י**). תרין. דין. ואידך בשמשון הניחה לי והמישני את העמודים אשר הבית נכון עליהם (שופטים טז כו). נרמז למשה גם כן להמיש את העמודים אשר וכו', היינו להזכיר זכות אבות:

ענות אנכי שומע (**שמות לב יח**). עיין פירוש רש"י המענין את נפש וכו', נלמד ממסורה "ענות אדם נפשו (ישעיה נח ה):

והביטו אחרי משה (**שמות לג ח**). תרין. דין ואידך והביטו את אשר דקרו (זכריה יב י), מה בכאן אית דרשו ליה לשבח, ואית דדרשו וכו' (קידושין ל"ג ע"ב) , ותרווייהו קשוט דהערב רב לא האמינו ואמרו מה שאמרו, כמו כן התם במשיח בן יוסף, ישראל הצדיקים יביטו ויאמרו כי הם גרמו, וישובו אל י"י ויאמינו בו, והערב רב יתחברו עם גיא המון גוג ויהיו לחרפות עמהם:

ויקהל

ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אליהם אלה הדברים אשר צוה י"י לעשות אותם (שמות לה א), ששת ימים וכו' (שמות לה ב). להבין ענין האסיפה הזאת באומרו

מצות שבת לישראל. ונ"ל על פי מה דאיתא בחסד לאברהם (עיין בפרי עץ חיים) (עין הקורא נהר מ"ט) וז"ל, כאשר עלה משה להר סיני לקבל התורה, נתנו לו אלף חלקים אורה וכו', וכשעשו ישראל העגל נאבדו ממנו בעון ישראל וכו', ולפי שמשה לא חטא וכו' רק בעון ישראל היה זה, ולכן הקב"ה השלים לו משל ישראל, והם האורות והכתרים שהם עדים של ישראל שהתנצלו מהם בחורב (שמות לג ו), ונטלם משה אחר כך להשלים מה שחסר לו בעבורם. אמנם בכל ערב שבת בלילה חוזר משה לקבל אותן האלף חלקים אורה שאבד, ולוקחם בסוד תוספת שבת, ואז הוא מחזיר הכתרים של ישראל להם וכו', עיין שם. וזהו שנ"ל לפרש ויקהל משה את כל "עדת בני ישראל, עדת הוא לשון עדים, היינו שקהל וקיבץ עדיים של ישראל שהתנצלו מהר חורב להשלים חסרונו. והנה רצונו להיטיב לישראל ולהחזיר להם, אך אי אפשר זה בששת ימי החול, ואמר להם עצה טובה אלא הדברים כו' ששת ימים כו' וביום השביעי כו', אזי יוחזר לכם העדי שקבלתי, והבן:

ששת ימים תעשה וביום השביעי יהיה לכ"ם קדש (**שמות לה יב**). להבין תעשה מאליו משמע. גם יתור תיבת לכ"ם. נ"ל על פי מה דפסק בש"ע או"ח (סי' ר"צ ס"ב) דאותן בני אדם העוסקין במלאכה בימי החול, יהיה שבת רוב עסקם בתורה, והתלמידי חכמים העוסקים בתורה בימי החול ומלאכתן נעשית על ידי אחרים, יתענגו בשבת יותר באכילה ושתיה. וכבר ידוע שאמרו רז"ל (פסחים ס"ח ע"ב) כינוי תענוג הגשמיי דאכילה ושתיה דשבת ויום טוב בתיבת לכ"ם, כנודע מפלוגתא רבי אליעזר ורבי יהושע גבי יום טוב כולו לי"י או כולו לכם, ומר סבר חציו וכו'. ובזה ידוקדק הפסוק ששת ימים תעשה המלאכה מאליו ואתה תעסוק בתורה, אזי ביום השביעי יהיה לכם קודש, ור"ל יהיו תענוגיכם הנקרא לכ"ם קדש, ותעסקו בתענוג ותקבלו שכר טוב על זה, מה שאין כן אם אתם לבדכם בעצמיכם תעשו מלאכת ימי החול, והבן:

ששת ימים תעש"ה מלאכה (**שמות לה ב**). במסורה סימן נמסר זכ"ר ונקיב"ה בראם (בראשית ה ב). היינו בפרשת תשא (שמות לא טו) נאמר לשון זכר ששת ימים יעש"ה מלאכה, ובכאן תעש"ה לשון נקיבה. ונ"ל לפרש על פי דברי הזהר בשלח (ח"ב דף ס"א ע"ב) ז"ל, תא חזי כל מזוני דבני עלמא מלעילא קא אתיין, ההוא מזוני דאתא מן שמיא וארעא, דא מזונא דכל עלמא, והוא מזונא דכולא והוא מזונא גס ועב, וההוא מזונא דאתי וכו', מזונא דאשתכח להו לישראל בההיא זמנא מאתר עילאה דאיקרי שמים, הוא מזונא יתיר דקיקא דעייל יתיר לנפשיה וכו', עיין שם כל הענין. ועל כל פנים אפשר לומר דהנה ציווי הש"י למשה היה קודם החטא, והיה המעשה לפרנסה בבחינת דכורא מאתר

עילאה דאיקרי שמים, על כן נאמר יעש"ה. ודיבור משה אחר החטא, והיה צריך לעשיה שתהיה הפרנסה בבחינת שמיא וארעא, שאין התגלות בחינת שמיא רק על ידי הארע"א נוקבא, על כן נאמר תעש"ה. וזה שרמזה המסורה זכר ונקבה בראם, והשם הטוב יכפר: **לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת** (**שמות לה ג**). לכאורה "ביום "השבת מיותר, והוה ליה למימר לא תבערו בו אש, כיון דקאי אפסוק דלעיל מיניה. וגם מאי שנא דתנא מושבו"ת אצל הלאו הזה, דממילא ידעינן דאינו חובת הגוף שיהיה תלוי בארץ. ונראה דבאלה הדברים יבושו הסריקות הרשעים והאפיקורסים כת הקראים ימ"ש היושבים בחשך ואין אור להם, דדעתם הנכזבה שקפידת התורה הוא שלא ישב אצל אור, רק לישב מבלי אור להם. הנה להכות על קדקדם כתבה התורה ביום השב"ת, להורות דאין הכוונה לישב מבלי אור, דהרי הציווי הוא גם ביו"ם השבת שלא להבעיר אש, ומה בצע בהעדר ההבערה הרי בלא זה מתמלא הבית אורה מאור היום כי יאיר לנו, על כרחך קפידת התורה הוא רק על מלאכת ההבערה, אבל אם המלאכה נעשית מאליה מערב שבת ומאירה בשבת, יתענגו על רוב שלום מענגיה. והנה האפיקורסים יפטפטו בהגיון שוא, דאפשר הקפידא הוא גם "ביום "השבת, גם ביו"ם במקום שצריכין להבערה גם ביום, דהיינו בארצות הקרים. לזה באת התורה לאמר בכל מושבותיכם, להורות אפילו בארצות החמים שאינם צריכים להיסק והבערה, על כרחך הקפידא הוא רק על המלאכה שלא תעשה בשבת, והבן ודע מה שתשיב וכו':

וירמוז עוד בכל מושבותיכם ביום כו' (**שמות לה ג**). הוא מרמז אזהרה לאדם על הכעס, כמבואר במקובלים שעל ידי הכעס מרתיח גופו באש היסודיי שבנפשו וגופו. והנה קיימא לן שמותר לכעוס על עוברי רצונו ית', ובאם יודע ורואה שעושים דברים שאינם מהוגנים, אזי מצוה לכעוס ולזה נבראת המדה הלזו, רק כתבו חכמי המוסר שזה צריך להיות ביישוב הדעת, שיתיישב בדעתו מקודם שלא יבוא הכעס בלבו ויבוא לכלל טעות ח"ו, מי לנו גדול מאדון הנביאים, ומהלל ראש הנשיאים כידוע מעניינם (פסחים ס"ו ע"ב), רק יראה להם בפיו ובאיבריו כאלו כועס ומתקצף, אבל לא יהיה הכעס בלבו. ונ"ל שגם זה הוא דוקא בימי החול, אבל ביום השבת מבואר בזהר (ח"ב קל"ה ע"ב) שצריך להראות לכל חדות לבבו ושמחתו בי"י הנותן מתנה כזו לישראל, ובאם אינו מראה בפועל החדוה, אזי ח"ו המלאכים מסתלקין עיין בזהר. וזהו שרמזה התורה לא תבערו אש הכעס, אפילו בכל מושבותיכם עם כל היישוב הדעת שבעולם ולצורך מצוה שמותר בימי החול ולמצוה יחשב, שאני שבת קודש דצריך לאיתערא בחדוה דוקא. וז"ש ביום השבת, לדייק דבחול מותר ולמצוה יחשב, נ"ל:

ויאמר משה וכו' לאמ"ר זה הדבר אשר צוה י"י לאמ"ר (שמות לה ד). הנהו תרתי לאמ"ר מיותרין. ונ"ל דהכי קאמר, דמשה אדונינו צוה שיאמרו בעת נדבתם זה הדבר אשר צוה י"י, להורות שאין מפרישין נדבתם לשום איזה פניה ובאיזה הכרח, רק בשמחה רבה בלי שום פניה לעשות רצונו ית' דוקא, ועל ידי זה תחול הקדושה על ההפרשה באומרם בפה מלא כן. ותעמיק עוד שיאמרו זה הדבר אשר צוה י"י לאמור, היינו שיאמרו גם תיבת לאמ"ר, שיתעוררו על ידי זה המאמר הנה הש"י צוה לנו לומר זה בפה מלא, ולמה כזאת, בודאי הוא לפשט העקמימות שבלב התקוע לשם איזה פניה ח"ו, נ"ל. ולזה גמר אומר (שמות לה ה) קחו מאתכם תרומה לי"י, ר"ל בעת הלקיחה תהיה תיכף תרומה, ולא תמתינו בהקדשה עד ביאת הנדבה להגזברים. וז"ש כל נדיב לב יביאה את תרומת י"י, ר"ל שכבר תביאו את תרומת י"י, ואם כן יהיה ב' מצות בידכם, אחת שתתנדבו מממוניכם לי"י, ואחת שתתנדבו גופיכם להבאת קדשי שמים שכבר הוא לי"י, תביאו בגופיכם לידי הגזברים ויהיה זה נדבה לי"י, נפש גוף ממון, כוונת הנפש, מתנת הממון, הבאה בגוף, נ"ל:

ויקהל משה את כל וכו' אלה הדברים אשר צוה י"י לעשות אותם (שמות לה א) ששת ימים תעשה וכו' (שמות לה ב). יש להתבונן האיך יצדק על זה אלה הדברים אשר צוה י"י לעשות, אם הכוונה על מניעת המלאכה בשבת, הנה זה לא מיקרי עשיה רק אדרבה מניעת עשיה, ואם הכוונה על מלאכת ימי החול, וכי המצוה היא בחובה דוקא לעשות מלאכה בימי החול. ונראה על פי מ"ש בספרי דרך פקודיך דכל המצות צריכין לקיימם במחשבה דיבור ומעשה, ובזה משלים את חלק נפש רוח נשמה. והנה חלק המחשבה יושלם על ידי הכוונה שבמצוה כי מצות צריכות כוונה, וחלק הדיבור במה שילמוד משפטי המצוה הזו והלכותיה, והמעשה בעשיה. והנה זה במצות עשה, מה נאמר במצות לא תעשה איך צודק בזה חלק המעשה. אבל בעשות האדם הדבר (מטושטש ואולי שצ"ל המותר)' ובהגיע אל האיסור מונע את עצמו מעשות, הנה זה נקרא עשיה הבן הדבר. וכן כתב האר"י ז"ל עשיית המצוה בפאות הראש והזקן, מקיים האדם עשיה בגלחו את שערות הראש, ומניח הפאות והזקן, לעשיית המצוה יחשב. וזה שיש לפרש גם בכאן אלה הדברים, רצ"ל אשר אינו רק דברים, כי לא תוכל לכאורה לקיים רק חלק הדיבור במניעת המלאכה, הנה צוה י"י לעשות אותם שתשלים גם חלק העשיה, ואיך הוא מפרש הכתוב ששת ימים תעשה מלאכה וביום הז' יהיה לכם קודש וכו', הנה לעשיה יחשב, ודו"ק:

ושמ"ן למאו"ר ובשמי"ם לשמ"ן המשח"ה ולקטר"ת כו' (שמות לה ח) אבני כו' לאפו"ד ולחוש"ן (שמות לה ט). יש להתבונן דבכל שאר הנדבות לא פורש מה שיעשו מהם, רק בשמן ובשמים ואבנים. והנראה כי כל שאר הנדבות כגון זהב וכסף וכו', היו יכולין להתנדב איזה זהב וכסף שירצו, כי אפילו לא היה זהב טהור, יכולים ליתנו באש ולשרוף הפסולת. מה שאין כן בשמן אינו כשר רק דוקא הראשון, כמבואר במנחות (פ"ו ע"א) מגרגרו בראש הזית. על כן אמר שמן למאו"ר, ר"ל שמן כזה אשר ראוי למאור, מה שאין כן השני שבראשון אם יביאו לא יוצלח. וכן בשמים ידוע דרבבות מיני בשמים יש בעולם, ואינם רשאים לעשות שמן המשחה רק מהבשמים המיוחדים המבוארים בכי תשא, ואם יביאו בשמים אחרים לא יצלחו לשום דבר, על כן אמר ובשמים לשמן המשחה, ר"ל בשמים כאלו הראויין לשמן המשחה, וכן אבנים טובות ישנם לרבבות, אבל הנרצה דוקא אותם הכשרין לאפוד ולחשן, נ"ל על פי פשוטו:

וכל אשה חכמת לב (**שמות לה כה**). וכל אשה ב' במסרה בתורה. דין. ואידך וכל אשה יודעת איש (במדבר לא יז). נרמז מה שאמרו (סנהדרין כ"ב ע"ב) אשה היא גולם והבעל עושה אותה כלי, והוא כי דעתה קל ואין בה חכמה, גם כן כמו שאומרים מי שלבו אטום כבתולה. על כן נקרא הבעילה בשם ידיעה, וידע אדם (בראשית ד כה), ממשיך בה הדעת. וז"ש וכל אשה חכמת לב, היינו וכל אשה יודעת איש, מה שאין כן בתולה לבה אטום ואין לה חכמה: מטו"ה (שמות לה כה). נמסר לית. נרמז מ"ש רז"ל (יומא ס"ו ע"ב) אין חכמה לאשה אלא בפלך, והוא נרמז בכאן וכל אשה חכמת לב כו' ויביאו מטו"ה. ונמסר לית, רצ"ל אין לאשה עוד חכמה בדבר אחר רק במטוה:

ויכלא העם מהביא (**שמות לו ו**). ויכלא תרין במסרה. דין. ואידך ויכלא הגשם מן השמים (בראשית ח ב). נרמז מה שהשיבו להוא דשאל האיך הקב"ה מוריד גשמים בשבת טלטול מרשות לרשות, והשיבו לו כיון שהשמים והארץ שלו, הלא בעל הבית יכול לטלטל ברשותו כרצונו וכל העולם כולו כד' אמות (ב"ר פי"א ה'). וז"ש בכאן ויכל"א העם מהביא, כמו שדרשו רז"ל מאיסור שבת שלא לטלטל, אבל לשם ויסכרו מעיינות תהום רבה וארובות השמים (כי שמים וארץ שלו), ויכלא הגשם מן השמים (ברצונו), אבל אלו היה חפץ יכול להורידן כרצונו, כי שמים וארץ שלו:

ויקחו מלפני משה את כל התרומה וכו' (**שמות לו ג**). לא אמר ויקחו מאת משה, רק מלפנ"י משה. שקודם לקיחתן היו מסבבים שיבוא כל נדבה ונדבה נגד פני משה, שיסתכל בנדבה ההוא בכדי שתשרה בו כח הארת הדעת דמשה, ויהיו עושי המלאכה עושים בדעת, וחפץ י"י בידם יצליח:

אשר הביאו בני ישראל למלאכת עבודת הקודש לעשו"ת אות"ה (**שמות לו ג**). לעשו"ת את"ה מיותר. והענין נ"ל על פי מ"ש (שקלים פ"ג מ"ג) של בית רבן גמליאל היו דוחפין את שקליהם בלשכה סמוך לפתח הקופה, כדי כשיבוא התורם לתרום יתרום שקלם ולא ישאר שקלם מותרי הלשכה, הגם כשהיה התורם תורם, היה תורם בשביל כל ישראל, עם כל זה זכות גדול הוא אל האדם שזכה שיהיו מממונו חלק גבוה קרב אל י"י. והנה אמר בכאן גם כן שכל אחד מבני ישראל הביא נדבתו אל מלאכת הקודש לעשות אות"ה דייקא, שהיה מבקש שלא תשאר נדבתו שיריים, על כן כשראו עושי המלאכה כי מרבים העם להביא (שמות לו ה), באו אל משה ואמרו באמרם כי כשירבו בעל כרחך ישארו כמה נדבות לשיריים, ויהיו לעגמת נפש לישראל בחשוב כמה אנשים באפשר לא זכיתי שיהיה ממוני חלק לגבוה:

והמלאכה היתה דים לכל המלאכה (**שמות לו ז**). הנה המלאכ"ה הראשון פירושו נדבה ולא אמר והנדב"ה. ולפי מ"ש לעיל יונח דהכתוב קורא להנדב"ה מלאכ"ה, בא להעיד שכל הנדבות היו ראויין למלאכה ולא לשיריים, על כן תיכף מעת הנדבה קורהו מלאכ"ה על שם תכליתו:

והות"ר (**שמות לו ז**). עיין בפירוש רש"י הפירוש הוא ולהות"ר. ויש בכאן חסרון למ"ד. ולדרכינו יונח בלא חסרון, כי אלו נאמר ולהות"ר, הוה במשמע שמתחלת הנדבה היתה ראוי להוותר להיות שיריים, והפסוק אדרבא קורהו מלאכה מתחילתה, ואמר שהיתה דים לכל המלאכה והות"ר ממילא שכח הברכה היה בנדבה וזכה המנדב שיהיה מממונו חלק גבוה, וזכה שיתראה בנדבה ברכת י"י, והבן. ומעתה תבין דברי יונתן בן עוזיאל ועבידתא הות כמיסת לכל עיבדתא ועבדו יתה, וברם שיירו:

והמלאכה היתה דים וכו' (**שמות לו ז**). יש לרמז בפסוק הזה מה שדרשו רז"ל (שבת מ"ט ע"ב) כי ל"ט מלאכות הן בהן נכללין כל המלאכות שבעולם, ואמרו ששפטו זה ממנין ומספר מלאכ"ה מלאכת"ו שבתורה, והנה מנו והיה ארבעים, ומשני ויבוא יוסף הביתה לעשות מלאכתו (בראשית לט יא) לא קחשיב, כנודע מהפלוגתא. וזה יש לרמז בפסוק והמלאכה היתה דים לכל המלאכה לעשות אותה, רצ"ל בתיבת מלאכ"ה שבתורה יש די לכל המלאכות שבעולם, שכולם נכללים תחת זה הסוג, והות"ר ויש עוד מלאכ"ה אחת יתירה שאינה עולה במנין, ומה מאוד ניחא לפי הרמז הזה שלא נאמר ולהות"ר רק והותר:

והמלאכה היתה די"ם (**שמות לו ז**). ג' במסורה. דין. ואידך בירמיה (מט ט) במפלת אדום אם גנבים בלילה השחיתו די"ם. ואידך בעובדיה (א ה) גם כן במפלת אדום הלא

יגנבו די"ם. נ"ל כמו שבכאן נאמר שהמלאכה היתה די"ם, היינו ד"י שלהם היינו לפי כח המין האנושי, אבל המלאכה עצמה אין די, כי הנה השמים ושמי השמים לא יכלכלוהו אף כי הבית הזה (מלכים א' ח כז), על כן נאמר די"ם היינו שלהם כן בשידוד אדום הרשעה, הנה תחת הנחושת אביא זהב וכו' (ישעיה ס יז) , תחת רבי עקיבא וחביריו מה הן מביאין (ר"ה כ"ג ע"א), ממילא כל הפורעניות שיבוא עליהם על ידי בני אדם הוא רק די"ם, היינו די שלהם שאין כח הבשריי יכול לעשות השחתה ונקמה יתירה, עם כי הש"י ינקום נקמתו ונקמת עמו ונקמת עבדיו אשר שפכו דמם כמים ירא י"י וישפוט, כמבואר בפרקי היכלות (פ"ו) אשר יאמר לחבירו הא לך רומי וכל אשר בה בפרוטה ולא ירצה, כי ירדו נגעים מן השמים אפילו על כל מיני מתכות, עיין שם:

במדרש (שמו"ר פמ"ח א') ראו קרא י"י בשם בצלאל (שמות לה ל). הה"ד (קהלת ז א) טוב שם משמן טוב וכו', טוב היה שמו של בצלאל משמן הטוב, למה שפרסמו הכתוב שנאמר ראו קרא י"י בשם בצלאל. יתבאר הדבר על פי מ"ש הרמ"ע (בספר בעשרה מאמרות מאמר חיקור דין חלק ב' פרק ז') פירוש הפסוק טוב שם, כשקרא הש"י ליציר כפיו אד"ם (בראשית ה ב), מלשון אדמ"ה לעליון (ישעיה יד יד), שהיה קודם החטא מוכן בעצמו אל השליחות, אף על פי שלפי זה לא היה לו כל כך שכר על מצותיו, כיון שהיה השלימות בטבעו והיה כמוכרח במעשיו, עם כל זה טוב משמן הטוב (היינו אחר החטא, שמוכרח האדם להוציא שלימותו על ידי תורה ומצות שהם נגד טבעו, ומכריח טבעו לעשותם בבחירתו ונוסף שכרו), עם כל זה טוב היה שמו שלא היה אז מסוכן להמרות את בוראו, כי היה במקום המקודש בגן עדן באין קטרוג וכיוצא, עיין שם דבריו. והנה האדם אביו ואמו קוראין לו שם, אבל מהש"י יצא הדבר לקרוא אותו בשם כפי השורש שבנשמתו, ובאם האדם לא יקלקל את שמו, הנה מוכן אל השלימות אשר לזה נוצר. והנה אנחנו רואים שהש"י אמר ראו קרא י"י בשם בצלאל, הנה להיותו מוכן לעשות צל (אל) לאל ית"ש נקרא כן, ונשאר בהכנתו זאת, יצדק מאוד להיאמר עליו טוב שם משמן הטוב, טוב היה שמו של בצלאל וכו', למה שפרסמו הרי אנחנו רואין שזאת היא הכנת נשמתו מבראשית, ולזה הוכן ונשאר בהכנתו, והוא באפשר תיקון אדם הראשון שלא נשאר בהכנת שמו, הבן הדבר:

מדרש (שמו"ר פמ"ח א') ראו קרא י"י בשם בצלאל (שמות לה ל). הה"ד (קהלת ז א) טוב שם משמן הטוב. יש לפרש דברי המדרש בכוונתו לבאר מהו הנרצה קרא י"י בשם בצלאל, על כן התחיל לבאר הפסוק טוב שם משמן הטוב. הנה שמן רמז לחכמה, כידוע מסוד שמן וקטורת ישמח לב (משלי כז ט), על כן אמרו רז"ל (מנחות פ"ה ע"ב) מקום

ששמן זית מצוי שם החכמה מצויה, על כן וישלח יואב תקועה ויקח משם אשה חכמה (שמואל ב' יד ב), כי תקועא אלפא לשמן, ש"ם הוא יראה ואהבה צמצום והתפשטות, כי ש"ם הוא הויה שד"י, הנה הויה הוא הויה והתפשטות, ושד"י אמר לעולמו די (חגיגה י"ב ע"א) צמצום במדה ומשקל בצנור השפע. והנה שם רמז ליראה ואהבה, וגם תיבת שם בכלל רמוז ליראה, כי ש"ם הוא בחינת מלכו"ת שמי"ם כידוע, מסוד ויעש דוד ש"ם (שמואל ב' ח יג), וכל מעשיך יהיו לש"ם שמי"ם (אבות פ"ב מי"ב), הוא יחודא שלים כנודע, על כן ק' פעמים שמי"ם בתורה וק' פעמים ש"ם בתהלים, כמ"ש במגלה עמוקות כל חד לפום דרגא דיליה. ואם כן ש"ם הוא מלכו"ת שמי"ם, ודא הוא אתר למדחל ירא ד' את בני ומלך (משלי כד כא). והנה אמר טוב ש"ם (היינו מי שיש בו מדת היראה, או יראה ואהבה לפירושא אחרא, הכל הולך אל מקום אחד, כי מה י"י אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה (דברים י יב), כי כשתהיה היראה, האהבה תבא מעצמה, כי דרכו של איש לחזר וכו' (קידושין ב' ע"ב) כמ"ש תלמידי הבעש"ט). משמן הטוב היינו מהחכם בחכמות, ואפילו שמן הטוב היינו חכם בחכמות התורה, אם אינו ירא את י"י הלא ימצא (ברכות י"ז ע"א) קורא ושונה ובועט באביו ואמו ורבו, ואמרו רז"ל (שבת ל"א ע"א) והיה אמונת עתך וכו' (ישעיה לג ו), אמונ"ת זה סדר זרעים, עתך סדר מועד כו', ואפילו הכי אי יראת י"י היא אוצרו אין, ואי לא לא, מכריז ר' ינאי וי דלית ליה דרתא ותרעא לדרתיה עביד, על כן הירא את דבר י"י אפילו ח"ו אינו בעל תורה, הנה הוא טוב יותר ממי שהוא חכם בלא יראה: שמן הטוב הולך מקיטון (חדר קטן) לטרקלין (חדר גדול). ענין המשל, חכם אם מתחכם באיזו חכמה, הנה הדבר הזה תקוע בכח שכל האדם רק שהוא בכח, והחכם הממציא הנה הוא מוציאו ברחבות הדעת, והנה הוא הולך מקיטון לטרקלין, ושם טוב הולך מסוף העולם ועד סופו, (וראו כל עמי הארץ כי שם י"י נקרא עליך ויראו ממך (דברים כח י): שמן טוב נופל על המת והוא מבאיש, שנאמר (קהלת י א) זבובי מות יבאיש וכו', (היינו אין חכמה ודעת בשאול וכו', כי אי אפשר להחיות את המת בחכמה ובתבונה, ואפילו יתכנסו כל חכמי הרופאים): שם טוב נופל על המת ואינו מבאיש, שנאמר (מלכים ב' ד לד) ויעל ויגהר על הילד, (הנה תראה אלישע החיה את המת על ידי שם טוב, כמ"ש לעיל ש"ם הוא בחינת יראה ואהבה. והנה אלישע החיה את המת ונקרא שמו חבקו"ק בגימטריא רי"ו, שהחייהו בריו"ו אתוון דשמא קדישא, שיש בהשם רי"ו מספר ירא"ה גבור"ה, ועל כן תבין אהבת חס"ד כנודע). ומעתה תתבונן אומרו ראו קרא י"י בשם בצלאל וכו' וימלא אותו רוח אלקים בחכמה כו' (שמות לה לא), שלא תאמרו שאין בו רק חכמה, רק קרא י"י בש"ם הן יראת י"י היא חכמה, והבן:

שם (**שמו"ר פמ"ח א**'). טוב שם משמן טוב (קהלת ז א). טוב היה שמותן של חנניה מישאל ועזריה, משמן המשחה שנמשחו נדב ואביהוא וכו'. אמר שמותן של חנניה מישאל ועזריה כי לא להם לשם רק שמותן, כי היו סריסים בהיכל המלך, ולא היו ראויים להוליד. והנה הבנים הם לזכרון לאבותיהם, מה שאין כן מי שאינו מוליד אין לו זכרון רק בשם, כד"א (רות ד י) להקים שם המת על נחלתו ולא יכרת שם המות וכו. והנה נדב ואביהוא נמשחו בשמן המשחה כדי שתהיה הקדושה חלה לזרעם אחריהם, והנה טוב שמותן של חנניה מישאל ועזריה וכו':

מדרש (**שמו"ר פמ"ח א**'). טוב היה שמו של בצלאל משמן הטוב, למה שפרסמו הכתוב שנאמר (שמות לה ל) ראו קרא י"י בשם בצלאל, עכ"ל. הנה הדבר הזה כולו תמוה. ונראה לרמז דהנה ידוע נשמת מרן האר"י ז"ל היה בצלאל, נשלחה אלינו לגלות רזין דמתקלא סוד עולם התיקון אשר היה טמיר ונעלם מדורות הקודמים. והנה כאשר נפטר לחיי עולם הבא, לא רצו תלמידיו לפרסם תורתו עד שנת שמ"ן ש"ץ לאלף הששי. והנה הגם שבשנת שמן נתפרסמה תורתו מה שאין כן כשהיה מרן ז"ל בחיים לא רצה ללמד, רק למהרח"ו ומעט יחידי סגולה, עם כל זה יותר היה טובה בעולם בהיות שמו בעולם, כי תיקן בלימודו את כל העולם:

וכל חכם לב בכם יבואו ויעשו וכו' (**שמות לה י**). הוה ליה למימר וכל חכם לב שבכם, או אשר בכ"ם, כידוע מדקדוק הלשון. אך באפשר הוא מרמז כי ראינו בעינינו שמי אשר עיני שכל לו, יוכל להתבונן בנדבה הניתנת מיד האדם לצדקה איזה כוונה היה להנותן בזה, והדברים ידועים למשכילים להיות האד"ם (נ"ל שצ"ל הממו"ן) הוא פעולות האדם ויגיעתו, והאדם הוא הפועל והממון הוא הנפעל, וכח הפועל בנפעל. וגם יש להתבונן בממונו אם הוא של גזל וחמס וכיוצא. וז"ש וכל חכם לב בכ"ם, ר"ל אותן חכמי לב אשר הם חכמים להתבונן בכ"ם ופנימיותיכם, אותן יבואו ויעשו וכו', כי בראותם אותו נדבה שיש בה איזה כח פועל מגונה, לא ירצוהו לד' לא יתנו לו חלק בקדושה:

ומעין הנ"ל י"ל. דהנה כתבו חכמי האמת דנדבת המשכן הגם שכולם התנדבו ליד הגזברים ונתנום בקופות ביחד והתערב נדבת כולם ביחד, עם כל זה כל אחד זכה בנדבתו כפי דביקותו וכוונתו בנדבה, ומי שהיתה כוונתו זכה, זכה שהגיע נדבתו לארון ולקודש הקדשים וכיוצא, ומי שהוא במדריגה פחותה מזה, זכה שעלתה נדבתו לכלי ההיכל, וכיוצא מדריגה אחר מדריגה. ולפי זה י"ל דהבעלי מלאכות היו חכמים בלבבות וראו את הנדבות, והכירו איך היה לב המתנדב ועשו את כל הנדבות לפי פעולות הלבבות. וז"ש (שמות לה י) וכל חכם לב בכם, אותם שהם חכמים להתבונן בלבבות שלכם שיכירו

בנדבות לב הפועל בנדבה, המה יבואו ויעשו את כל אשר צוה י"י, ר"ל כל הכלים לפי זכיות כל איש בנדבתו. ובזה ידוקדק נמי אומרו יביא"ו דמיותר, ומהיכן יביאו. אך הוא דהיה אפשר לומר דאותן החכמים המה יהיו הגזברים, ויתנו נדבות כל אחד במקום מיוחד, כאשר יכירו שהוא שייך לארון, יתנו בקופה מיוחדת, ולמזבח בקופה אחרת. אך החפץ חסד בכדי שלא לבייש את מי שלא השיגה ידו בפעולת הקודש כל כך, צוה קחו מאתכם תרומה כ"ל נדיב לב (שמות לה ה) יהיה איך שיהיה נדבת לבבו, הכל תקחו יחד ותתנום בערבוביא, אך אחר כך יבואו החכמים המכירים הלבבות, ויבררו את הנרצה לכל קדושה וקדושה כפי כוונת הלב, נ"ל. ובזה ידוקדק נמי מ"ש אחר כך (שמות לה כא) ויבואו "כל אי"ש אש"ר נשא"ו לב"ו וכל אש"ר נדב"ה רוח"ו וכו'. דקשה מאי נשא"ו לב"ו, ומאי נדב"ה רוח"ו. ובנשאו לבו אמר "כל אי"ש, והרי גם הנשים הביאו, ובאשר נדבה רוחו לא אמר אי"ש. אך הוא נשא"ו לב"ו, הוא אשר נשא אותם הלב מגודל תשוקתם לדבר, בענין תשוקת החושק לנחשק שמתנשא לבבו מגודל התשוקה. ונדב"ה רוח"ו, רוח"ו משמעותו רצון כנודע, היינו שנתרצו לדבר, אך לא בתשוקה נכבדת בלהב תבערת יקוד החשק הנמרץ באהבה עזה בלב. וזה ויבואו "כל אי"ש בתואר החשיבות, אשר נשאו לבו בתשוקה נמרצת, וכן אותם שהיו במדריגה פחותה אשר לא היה להם נשיאת הלב, רק אשר נדבה רוחם היינו שנתרצו ברצון לבד לדבר, אבל לא בתשוקה רק כמקיים ברצון ציווי המלך, כולם ביחד באו ונתנו נדבתם כאחד כדי שלא לבייש כנ"ל. ובזה יונח לנו גם כן מאי דקשה, מאי שמנה אדון הנביאים את כל אשר יעשו, מנה בתוכם לחם הפנים (שמות לה יג) ושמן המאור (שמות לה יד), והנה אלו אינם ממלאכת המשכן, רק כמו הקרבנות הקריבים אחר כך במשכן, ואם ירצה למנות אלו, אם כן יאמר גם הקרבנות. אך הוא כמ"ש שאמר וכל חכם לב בכ"ם המכירים בנדבת נדבת הלב, המה יעשו כפי שכלם והתבוננם בנדבה כפי זכות הלב, והנה היו נדבות כאלה אשר לא זכו להיות נקבעים בקביעות במשכן, וזכו אחר כך לקנות מהן לחם הפנים ושמן המאור, והבן. ובזה יונח לנו גם כן במנות אדון הנביאים את כל אשר יעשו, אמר כמה פעמים א"ת, וכמה פעמים וא"ת בוא"ו החיבור. אך הוא כל העניינים אשר הם בדרגא חדא אמר וא"ת. ותתבונן לפי זה בפסוק את המשכן, נמסר במסורה לסימן כי סלעי ומצודתי אתה ולמען שמך תנחני ותנהלני (תהלים לא ד). היינו בפסוק הזה ח' תיבות, וכל תיבה שמתחלת בוא"ו, כמו כן בכאן בפסוק את המשכן הוא ואת בוא"ו, וכן בפסוק (שמות לה טז) את מזבח העולה נמסר לסימן לחמי ומימי צמרי ופשתי שמני ושקויי (הושע ב ז), גם כן הפירוש כנ"ל, כן הוא בספר מבין חידות. והמשכיל על דבר יבאר כוונת

המסורה, מה שאין כן אשר הוא בדרגא אחרת אמר א"ת, להורות דזאת הכלי הוא בדרגא אחרת, והבן:

כל מרי"ם. (שמות לה כד). נמסר במסורה כספ"א אשטיא"ו חכימיי"א (נמחק, ונ"ל שצ"ל וראש"י). היינו ג' פעמים כתיב מרי"ם, וחד ומרי"ם. ודין סימנא, א' דין וסימנא לכסף כל מרים תרומת כס"ף. ב', במשלי י"ד כ"ט וקצר רוח מרי"ם אולת, ותיבת אול"ת הוא שטות בתרגום. ג', במשלי ג' ל"ה כבוד חכמים ינחלו וכסילים מרי"ם קלון. ד', תהילים ג' ד' כבודי ומרים ראשי, כן הוא בספר מבין חידות, ונמסר לסימן כי הכסף ברדוף אחריו, גורם אולת לחכמים וראשים:

ויצאו כל עדת בני ישראל וגו' (**שמות לה כ**). בשבחם סיפר הכתוב שלא נשאר בהם לפני משה עד אחד, רק הלכו במרוצה לביתם לקיים מאמרו ית':

ויבאו האנשים על הנשים כל נדיב לב כו' (**שמות לה כב**). הנה אמר ע"ל הנשים, להיות שאין זה לכאורה מיפוי הלשון, (הגם שבעלי הפשט אמרו דפירושו כמו ע"ם, עם כל זה טעמא בעי למה לא אמר ע"ם). אך בא להורות גודל חשקם והתלהבותם לקיים מצות בוראם, עד שבאו האנשים על הנשים דהיינו בערבוביא, עד שנגעו זה בזה מבלי צניעות, ולא איכפת להו והוו דמיין בעינייהו ככשורא (עיין כתובות י"ז ע"א). וז"ש ויבואו האנשים על הנשים כל נדיב לב כו', ור"ל שלא תדמה בדעתך שח"ו עלה איזה תבערת יקודים בלב אחד מהם כאשר באו כל כך בערבוביא ח"ו, רק לבם חלל בקרבם ולא עלתה בלבם שום מחשבת פיגול רק לנדב נדבתם לי"י, וכל כך היו משוקעים במחשבה זו בדביקות נפלא, עד שאפילו היו בערבוביא ובסמיכות גדול זכרים ונקבות, לא לבם הלך אחר מחשבות התיעוב, רק אהבת הבורא ביטל מהם אהבת עולם הזה. וידעתי גם ידעתי דברי קדישין עליונין בזוהר הק' (ח"ב קצ"ו ע"ב), עם כל זה רשות לכל אחד מישראל להתבונן באותיות התורה כפי שורש נשמתו:

פסיקתא (**דר"כ פ"ב**) **כי תשא כו'** (**שמות ל יב**). זה שאמר הכתוב (תהלים עה ח) כי אלקים שופט זה ישפיל וזה ירים, ר' יונה פתר קרייה בישראל, בלשון ז"ה הושפלו, כי ז"ה משה האיש (שמות לב א), ובלשון ז"ה הוגבהו ז"ה יתנו כל העובר (שמות ל יג), עכ"ל. הדברים צריכין ביאור. א', מאי הוקשה לו. ב', מהו הנרצה בלשון ז"ה ומאי חשיבותיה. והנראה דהוקשה לו אומרו כי תש"א, ולא אמר ש"א. ב' למה המנין נקרא בשם נשיאת ראש, למה לא אמר סתם פקוד את בני ישראל. על כן זה שאמר הכתוב כי אלקים שופט זה ישפיל וזה ירים, לא אמר משפיל ומרים, על כן ר' יונה פתר בישראל וכו'. דהנה אמר בזהר (ח"ב נ"ה ע"ב) הקב"ה נקרא זה י"י קוינו לו (ישעיה כה ט), ז"ה

אלי (שמות טו ב). וכתבו המפרשים על פי פשוטו דהנה כל הברואים אינם עומדים על מעמדם ובכל יום משתנים, אם כן אינו זה שהיה אתמול, מה שאין כן הש"י ז"ה הוא לעולם, כי אני י"י לא שניתי (מלאכי ג ו):

כל אי"ש ואש"ה אש"ר נד"ב לב"ם את"ם כו' הביא"ו בני ישראל (**שמות לה כט**). קשה התחיל באיש ואשה, וסיים בבנ"י ישרא"ל ולא בנות ישראל. וגם למה אמר כאן בנ"י ישרא"ל ולא הע"ם, או יאמר האנשים. וביותר הוה ליה לסיים סתם הביאו נדבה, ויצדק שפיר אאיש ואשה דרישא. והנראה דמשמיענו צדקת בני ישראל, דהנה אשה אינה יכולה להתנדב מבלי רשות מבעלה, וביותר כאשר הבעל בעצמו מתנדב לדבר הזה, בודאי הוא מקפיד על נדבות האשה, כי כבר הוא התנדב את אשר ירצה כפי אשר ערך עצמו. אבל בכאן הגם דהאנשים התנדבו כולם מרצונם, והנשים התנדבו בפני עצמן, היו בעליהם מרוצים בדבר, והם בעצמם הביאו נדבת הנשים בפני עצמן. וזה שהתחיל באיש ואשה, וסיים הביאו בנ"י ישרא"ל ולא בנות ישראל, שגם נדבת הנשים הביאו בני ישראל שלא הקפידו על הדבר. ואומרו בנ"י ישרא"ל ולא אמר האנשי"ם או העם, להורות בא את האמור, דהנה במשפטי האומות גם האשה לה רשות על נכסיה, ובפרט על נכסים שהכניסה מבית אביה. אבל דין דבני ישראל אינו כן, שאין לה שום רשות מבלעדי בעלה. וז"ש הביאו בני ישראל, הגם שהם בנ"י ישרא"ל שומרי דת התורה שאין לאשה רשות מבלעדי בעלה, עם כל זה מרצונם נתרצו בדבר והם בעצמם הביאו, נ"ל לפי הפשט:

פקודי

אלה פקודי המשכן (**שמות לח כא**). כל מקום שנאמר אלה פסל את הראשונים. המנין והמפקד הזה של המשכן, פסל וביטל את הקטרוג של חטא עגל שהיה בו מנין ומפקד, קכ"ה קנטרין מנין מסכ"ה (שמות לב ח), כנודע (שמו"ר פמ"ב ח'):

ויאמר עוד אל"ה פקודי המשכן (**שמות לח כא**). להיות כל מנין אין בו סימן ברכה (תענית ח' ע"ב), שאני מנין של משכן שהוכרח להיות במנין ובמפקד, כי כל דבר ודבר שבו, מרמז לאורות עליונים ולמשכן העדו"ת של מעלה, והוכרח כל דבר להיות במספר על פי כוונה בלי תוספת ומגרעת, מרמז לרמזי החכמה בדקדוק, ואדרבה על ידי הדקדוק הרב והעצום בלי תוספת ומגרעת, על ידי זה שרתה בו הקדושה והברכה העליונה, ואדונינו משה שידע מקור כל דבר ודבר, הוא מסר להם המסורת האיך יעשו כל כלי וכלי במשקלו ומניינו, כדי שתשרה קדושה העליונה במלאכתם. וז"ש אל"ה

פקודי המשכן פסל את הראשונים, כל הפקודים והמניינים שבעולם שעל ידי המניינים מסתלקת הברכה, וכאן אדרבא על ידי המנין והמפקד שרתה הברכה, ומה נשתנה המפקד הזה, לזה אמר משכן העדות שהוא מכוון למשכן העדות של מעלה, אשר פקד על פי משה שלמדם דעת מהו מרמז כל מנין ומפקד, והבן. וזה שרמזו במדרש (שמו"ר פנ"א א') בהתחלת הפרשה איש אמונות רב ברכות (משלי כח כ), אתה מוצא כל מי שהוא נאמן, הקב"ה מביא ברכות על ידו, איש אמונות זה משה. וכוונתו למ"ש לתרץ אל"ה פסל את כל המופקדים שאין ברכה שורה עליהם, ועל ידי המפקד הזה שהיה על ידי איש אמונות זה משה, באה ברכה לעולם:

אלה פקודי וכו' עבודת הלוים ביד וכו' (**שמות לח כא**). בתרגום יונתן ברם פולחן ליואי הות בידא וכו'. ונ"ל הפירוש דהנה חשבון הוא צמצום מצד הגבורה, והנה עינינו רואים אשר החשבון שהוא מבחינת הגבורה היה על פי משה, וסלקא דעתך אמינא שגם עבודת הלוים שהם מסטרא דגבורה היה על ידי משה. וז"ש הכתוב רק החשבון היה על פי משה, מה שאין כן עבודת הלוים היה על ידי איתמר, והבן הדבר:

כאשר צוה י"י את משה (**שמות לט א**). בכל מלאכה ומלאכה נאמר כאשר צוה י"י את משה. להורות שחששו פן יחסרו איזה כוונה ויחוד הנצרך לכל מלאכה ומלאכה, אמרו בכל מלאכה כאשר צוה י"י את משה, שעושים על דעת המצווה, וכבר כתבנו מזה כמה פעמים:

ותכל כל עבודת וכו', **ויעשו בני ישראל וכו'** (**שמות לט לב**). איני יודע מה מלמדינו כל הפסוק. ונראה דמלמדינו דעת איך הבא לטהר מסייעין אותו, וכל מה שהתשוקה מתרבה בעשיית המצוה, הש"י למשען לו לגמור המצוה, הגם שהוא כמעט מן הנמנע הש"י עוזר לו. ומשמיענו זה הפסוק דמלאכת המשכן היה למן הנמנע למין האנושי שתעשה על ידו, וכבר ידעת שכמה וכמה עניינים היו דרך נס, כמו הבריח התיכון וכיוצא (ב"ר פצ"ד ד'), רק להיות גודל תשוקתם לקיים רצון יוצרם עשו מה שהוא בחוקם וכחם, והאמינו בי"י ובטחו בישועתו, ועל ידי זה נגמרה העשיה. וז"ש ותכ"ל כל עבודת כו', ותכ"ל מלשון כלת"ה נפשי (תהלים פד ג), שכל עבודת המשכן היה בתשוקה רבה, ועל ידי כך ויעשו בני ישראל ככל וגו':

ויעשו בני ישראל וכו' כן עשו (**שמות לט לב**). הנה כ"ן עש"ו מיותר. אך זכור תזכור מ"ש לעיל שכל עושי המשכן חששו פן יחסרו איזה כוונה, ועשו הכל כאשר צוה וכו' על דעת המצווה אדון העולם, ועל דעת המצווה אדונינו משה הם חששו כן, אבל הכתוב העיד שלא חסרו כלום מהכוונות, רק כן עשו בפרט בכוונות ויחודים בלי גירעון:

וירא משה את כל המלאכה והנה עשו וגו' כן עשו ויברך אתם משה (**שמות לט מג**). שאדונינו משה ברוח קדשו ראה והביט במלאכה שכח הפועל בנפעל, הכיר בהנפעל ב' הכוונות, כוונה כללית כאשר צוה כו', והכוונת הפרטיות כנ"ל, אז הבין גודל תשוקתם לעבודת יוצרם, שחששו פן לא יצאו ידי חובתם ועשו כל אופנים המועילים, אזי ויברך אותם משה:

ויכתבו עליו מכתב פתוחי חותם קדש לי"י (**שמות לט ל**). הנה בפרשת תצוה (שמות כח לו) תירגם אונקלוס כתב מפרש קדש לי"י, וכאן תירגם קודשא לי"י. ונ"ל דהנה התרגום הוא אשר מתרגמין בו להמון, להבינם מצות התורה בלשון שמדברים. והנה ציווי העשיה היא גם לדורות, והנה על הציץ היה מוכרח להיות חקוק דוקא בלשון הקודש, על כן הניח כפשוטו, מה שאין כן כאן בעשייה לא נפקא מינה לדינא, תירגם הדבר, והבן:

ביום החדש הראשון באחד לחדש (**שמות מ ב**). הוה ליה למימר בקיצור באחד לחדש הראשון. והנראה על פי מה שקבלנו דאותן הי"ב ימים הראשונים דניסן ימי הקרבת הנשיאים, המה כח כללי לי"ב חדשי השנה, כל יום רומז לחודש שלם, כן שמענו מכבוד אדמו"ר הרב הק' מהרמ"מ זצ"ל, וזכי הראות יכולין להתבונן בכל יום איזה מאורעות יהיה בחודש אשר הוא נגד היום ההוא, וכבוד אדמו"ר הרב הק' מהריע"צ היה כותב ברוח קדשו בכל יום מה יהיה בכל חדש, כנודע הדבר בפרסום לחבורתינו קדש, ובאותו השנה שנתבקש בישיבה של מעלה בחדש מנחם, לא כתב רק עד מנחם, והענין הוא בפרסום. ואם כן לפי זה יום הראשון, הוא נגד כל החודש הראשון. וז"ש ביום החדש הראשון, רצ"ל באותו יום שהוא נגד החדש הראשון, היינו באחד לחודש, נ"ל:

וירכסו את החשן מטבעתיו אל טבעת האפד וכו' להי"ת על חשב וגו' (**שמות לט כא**). להי"ת חסר ו'. נ"ל דהנה חשן ואפד מבואר בזהר (ח"ב רל"א ע"א) רמז לזעיר ונוקב', על כן מחוייבים להיות מחוברין ולא יזח החשן מעל האפד. והנה שאלו לקדוש י"י מהרד"ב זצוק"ל על מה שאמרו רז"ל (יומא נ"ד ע"ב) שבעת החורבן מצאו האויבים את הכרובים כמער איש כו', והרי זה דוקא כשישראל עושים רצונו של מקום, מה שאין כן בהפוך ח"ו הכרובים הופכים פניהם זה מזה (יומא נ"ד ע"א). ואמר מהרד"ב שהוא כי חייב אדם לפקוד וכו' בשעה שיוצא לדרך (יבמות ס"ב ע"ב), על כן הנשמה היותר מעולה היינו נשמת משיח נולדה בט' באב (פתיחתא דאס"ר פי"א), שהוא מהיחוד המעולה ואהבה יתירה בעת היציאה לדרך. והנה כבר ידעת זעיר ונוקב' מרומזים בו"ה, הו' הוא זעיר ה' נוקבא שכינתא קדישא, והנה תיבת להיו"ת יש בו ו"ה, נשאר אתוון תל"י בגימטריא

חס"ד די"ן ורחמי"ם, הן המה הג' קווין הנמשכים מו' לה'. והנה נכתב חסר ו', להורות דגם בעת הסתלקות הו' יתמשך היחוד, כי חייב אדם לפקוד כו', והבן אומרו להיות על חש"ב האפ"ד מלשון מחשבה, כי משתוקקת על כו' בשעה כו', וחייב לפקוד וכו' שתשאר המחשבה דבוקה כחותם על לב. וזה אומרו ולא יז"ח וכו' בשום פעם, והבן חש"ן בגימטריא משי"ח, בין והתבונן שהוא בגימטריא י"י מלך י"י מלך י"י ימלך, והשם הטוב יכפר בעדינו:

חות"ם (**שמות לט ל**). מלא ו' אות חיים ג' בתורה. רמז לג' פעמים שנחתמין לחיים (ר"ה ט"ז ע"ב), צדיקים גמורים נחתמין בראש השנה, בינונים תלוים ועומדים עד יום הכיפורים, ועושין תשובה ונחתמין לחיים, ואם לא עשו תשובה, אף על פי כן מהני להו תשובה עד יום הושענא רבה (עיין זוהר), ונחתמין לחיים:

מדרש (ב"ר פמ"ד כ"א) אמר הקב"ה לאברהם כל ימים כו', במה אתה מבקש שישתעבדו בניך בגיהנם או במלכיות. אמר ר' חנינא בר פפא אברהם בירר לו המלכיות, ומנין שנאמר (דברים לב ל) אם לא כי צורם מכרם וכו'. הנה כן הוא גם כן בגמרא בקצת לשון אחר. והנה מן הצורך להתבונן וכי סלקא דעתך שבחטוא איש מישראל לא יתענש בגיהנם, והלא כל הזהר והתלמוד מלאים מזה מדברים מעונשי גיהנם. אבל אם תדקדק היטיב בלשון המדרש תתבונן מ"ש במה אתה מבקש שישתעבדו בניך בגיהנם או במלכיות, הנה אמר לשון שעבו"ד גם אצל גיהנם, דהנה שעבוד מיקרי כשאחרים שולטים על האדם, והוא מוכרח לעשות דבר שאינו כרצונו, והוא דבר מתנגד לטבעו. והנה החולה כשיחלה ח"ו ונותנים לו סמים מרים והוא דבר נגד טבעו, עם כל זה לא מיקרי שיעבו"ד, ואדרבא ישמח בזה ויקבל הסמים בחשק, כיון שיודע בדעת שלימה שרפואתו תלוי בזה, וכל מה שיתרבה דעת החולה ויודע בודאי שעל ידי זה יהיו לו הרפואה, כמעט לא ירגיש במרירות הסמים ותהיה לו לשמחה, מה שאין כן כשאין דעתו שלימה ואינו מבין, והנה כופין אותו לקבל הרפואה, הנה ירגיש במרירות נגד טבעו ותהי עליו הדבר כמשא כבידה בשעבוד. והנה בני אדם בחטאם מן ההכרח שיקבלו עונשם להתם פשע, והנה אם היה להם דעת שלימה בעת קבלת העונש, הנה כמעט לא יחשב להם לעונש, ואדרבא ישמחו כעל כל הון, כיון שיודעים שרפואתו תלוי בזה. והנה העונש הגמור הוא כשלא ידע שרפואתו תלוי בזה, זה מיקרי שיעבוד ועבודה נגד הטבע, ועל ידי זה ינוכה לו מה שהיה נהנה מן העבירה. והנה אמר הש"י במה אתה רוצה שישתעבדו בניך שיהיו להם שעבוד, דהיינו שלא יהיה להם מקור הדעת והתבוננת, בגיהנם או במלכיות, והנה בירר אברהם המלכיות שהמלכיות יהיה בשיעבוד, מה שאין

כן גיהנם ח"ו בבן ישראל אינו בשיעבוד, כי נפשו יודעת מאוד כי זה רפואתה ותהי לה לשמחה, על כן גדול שבח שעולה מן הגיהנם כו' (שוח"ט מזמור פ"ד ג'), ומה שאמרו רז"ל (עירובין י"ט ע"א) רשעים אפילו על פתחה של גיהנם אינם חוזרים בתשובה, זהו ברשעי אומות העולם (כמבואר בגמרא), שאין להם דעת בגיהנם ומבעטין ביסורי גיהנם, כי הוא שעבוד גדול ביסורין, נ"ל:

ולא יכו"ל מש"ה וכו' כ"י שכ"ן עלי"ו הענ"ן (**שמות מ לה**). פירש רש"י וכתוב אחד אומר (במדבר ז פט) ובבוא משה אל אהל מועד, בא הכתוב השלישי והכריע ביניהן כי שכן עליו הענן, אמור מעתה כל זמן שהיה עליו הענן לא היה יכול לבוא, נסתלק הענן נכנס ומדבר עמו. הנה לכאורה דברי רש"י תמוהים דמאי קשה, הרי מפורש בפסוק בסמוך ולא יכול וכו' כי שכן כו'. והנראה דקשה דאי אפשר לומר דתיבת כ"י הוא נתינת טעם, דאין זה טעם מספיק דהרי משה נגש אל הערפל אשר שם האלקים (שמות כ כא) ויבוא משה בתוך הענן (שמות כד יח), והאיך לא היה יכול לבוא אל המשכן מפני ששכן עליו הענן. ונ"ל דתיבת כ"י אינו נתינת טעם, רק יתפרש מלשון כאש"ר, כמו כ"י יהיה היובל (במדבר לו ד), דפירושו כאשר יהיה היובל. והטעם הוא כמ"ש בזהר (ח"ב רל"ה ע"א) כאשר הכלה מתקשטת, אין מהראוי לחתן לכנוס עד שתתלבש בקישוטיה. וזה שאמר רש"י דבכאן נאמר ולא יכול משה וכו', ושם נאמר ובבוא משה וכו', ואי אפשר לומר דלא היה יכול לכנוס ותיבת כ"י הוא נתינת טעם, דאי אפשר לומר כן כנ"ל. לזה כתב דאף על פי כן בא הכתוב השלישי והכריע כי שכן עליו כו', ופירש כ"י כל זמן שהיה עליו הענן לא היה יכול, כי אין זה מהראוי כנ"ל, אבל אם נסתלק נכנס ומדבר, והבן:

נשלמה פרשת פקודי וסדר שמות

ויקרא

ויקרא אל משה וידבר וכו' (**ויקרא א א**). הנה יש לפרש על הקושיא המפורסמת שבקריאה לא פורש מי הקורא, ואחר כך אמר וידבר י"י וכו'. הגם שכבר תלוי בזה כל שלטי הגבורים עדת קדושים בעלי קבלה, עם כל זה רשות לחקור על פי פשוטו. וי"ל על פי דברי רז"ל (ויק"ר פ"א י"ב) שאמרו שלא נפסקה הנבואה מאומות העולם, (הגם שביקש משה רחמים על הדבר) עד שהוקם המשכן. ולפי זה הכתוב מדבר דרך כללי אחר שסיפר הקמת המשכן, אמר מאז והלאה ויקרא אל משה, רק למשה לבדו ולא לנביאי אומות העולם מן היום ולמעלה, ואחר כך סיפר מדיבור הראשון וידבר וכו':

ויאמר עוד על פי מאמר רז"ל (ויק"ר פ"א י"א) שאמרו אילו היו אומות העולם יודעין כמה אהל מועד יפה להם, אזי היו מקיפין אותו בכלי זיין לבל ישלטו בו ידי אחרים ח"ו, כי קודם שהוקם המשכן היו הקול יוצא והיו אומות העולם נתרזין מתוך פניקטיהם, אחר כך משהוקם המשכן היה הקול יוצא רק להנדבר דרך אוהל מועד. וז"ש משהוקם המשכן ויקרא אל משה (ויקרא א א) לבדו בצמצום הקול במשכן כביכול, אחר כך מתחיל הדיבור הראשון וידבר י"י וכו': והנה בתרגום יונתן נראה שכוונתו גם כן לתרץ הקושיא הנ"ל. ופירש שהיה משה דן קל וחומר בעצמו, מה סיני שקדושתו קדושת שעה לא הרשיתי לעלות אלא בקריאה, מכל שכן משכן שקדושתו קדושת עולם, ועל כן קרא אותו הש"י קודם הדיבור. והנה לפי זה עדיין לא הונח לנו למה לא פורש השם בקריאה. והנראה לדעתי דמשום הכי לא נאמר השם בקריאה, להורות דסיבת הקריאה לא היה מאיתערותא דלעילא, רק מאיתערותא דמשה שהיה דן קל וחומר כנ"ל, והש"י רצון יראיו יעשה, והבן. ובזה יהיה קישור הפסוק עם הספר הקודם (שמות מ לח) המסיים כי ענן י"י על המשכן וכו' בכל מסעיה"ם. ר"ל לא כסיני שהיה רק לשעה, ועל ידי כך ויקרא אל משה כנ"ל. ויש להתבונן למוד קל וחומר שהוא נגד מדת אל (שמות לד ו) שביי"ג מדות, על כן נאמר ויקרא אל וכו', ולא אמר ויקרא י"י רק ויקרא א"ל, לרמז על מדת א"ל שהתעורר על ידי הקל וחומר שלמד: והנה על פי האמור בזוהר הק' שבעת שהוקם המשכן היה היחוד התחתון, היינו ברוך שם וכו' כ"ה אתוון, כמו היחוד העליון שמע (דברים ו ד), בבחינת אור הלבנה כאור החמה (ישעיה ל כו), כמו שיהיה לעתיד במהרה בימינו ביתר שאת, (אבל כעת יחודא תתאה הוא רק כ"ד אתוון), על כן וידבר הויה אליו [מאהל] מועד לאמר, הוא כ"ה אתוון. לפי הנ"ל יקושר גם כן עם הספר הקודם כי ענן הויה על המשכן יומם ואש תהיה לילה כו'. וכבר ידעת שבחינת יו"ם וליל"ה הוא נגד תרין יחודין הנ"ל, וזה שסיים בכ"ל מסעיהם, ר"ל שמסעיהם היה אז בנ' אתוון, מנין כ"ל המייחד יום ולילה ואחיד בשמיא וארעא, על כן ויקרא אל משה דייקא, שהוא עשה ופעל איתערותא דלתתא לזה הענין מאז היותו במצרים בראשית צמיחתו וישועתו, בסוד הכתוב (שמות ב יב) ויפן כ"ה וכ"ה, וידבר הויה וכו' בבחינת כ"ה אתוון כנ"ל, והבן:

והנה רש"י ז"ל על פי המדרש כוונתו גם כן לתרץ הנ"ל. ופירש שמה שאמר ויקרא אל משה, הוא כלל על כל הדברות שקדמה אליהם קריאה, והוא לשון חיבה לשון שמלאכי השרת משתמשין בו וקרא זה אל זה (ישעיה ו ג). והנה עדיין לא נדע למה לא פורש השם בקריאה. ונ"ל לפי זה אחר שנתבונן למה יהיה קריאה לשון חיבה, הוא כי קריאה הוא לשון השפעה ממשפיע למקבל, כמו שתרגם יונתן וקרא זה אל זה

ומקבלין דין מן דין, והנה מה שהאחד מקבל התעוררת מחבירו נקרא שקורא לו, והבן. ועיין ברמב"ם פ"ז מהלכות יסודי התורה (הלכה ב') החילוק שבין נבואת משה לשאר הנביאים, שכל הנביאים כשהיו רוצים לנבאות, היו צריכין להכין עצמם באיתערותא דלתתא בהתבודדות והתפשטות הגשמיות, ועם כל זה לא בכל עת בא להם הנבואה בעת התעוררותם, כי לפעמים לא נתקבלה הכנתם. מה שאין כן אדונינו משה היה מוכן ומזומן, ובכל עת שהיה רוצה לנבאות היה מנבא, ותיכף נתקבלה התעוררת רצונו. והנה על פי האמור תוכל להתבונן בטוב, כי קריאה הוא לשון חיבה ודי בזה למשכיל, ואמר בכאן הכתוב דרגא דמשה ויקרא אל משה, קודם לכל הדברות והציווים היה קריאה, היינו קבלה שנתקבלה כביכול התעוררת רצונו תמיד, ולזה נעלם בכאן השם כי כבוד אלקים הסתר דבר (משלי כה ב), והבן:

במדרש (ויק"ר פ"א ד') ר' אבין וכו' פתח (תהלים פט כ) אז דברת בחזון לחסידך וכו' מדבר במשה שנדבר עמו בדבור ובחזון וכו', עיין שם כל הענין. נ"ל שבא לבאר גם כן ויקרא אל משה (ויקרא א א), קאי אדלעיל (שמות מ לח) כי ענן י"י וכו' לעיני כו', הנה היה להם חזיון שראו הכבוד, אבל למשה קראו הש"י גם כן והיה לו דיבור וחזיון:

ר' יהושע וכו' פתר קרא (משלי כה ז) כי טוב אמר לך עלה הנה וכו'. באהל מועד עמד לו מן הצד, א"ל הקב"ה עד מתי אתה משפיל עצמך, אין השעה מצפה אלא לך, עד כאן (ויק"ר פ"א ה'). בא גם כן לבאר ויקר"א קאי אדלעיל כי ענן י"י וכו', כיון שראה משה שכן ישראל רואים הכבוד, עמד מן הצד כי חשב פן יהיו שארי אנשים גם כן ראוים אל הדיבור, ויקרא אל משה דייקא:

עוד במדרש (ויק"ר פ"א ג') ויקרא אל משה (ויקרא א א). חשיב שם כל השמות שנקראו למשה יו"ד שמות, אמר הקב"ה מכל השמות שלך לא אקרא לך אלא בשם שקראת אותך בתיה בת פרעה. בא לפרש גם כן למה לא נאמר ויקרא י"י אל משה, אלא הוא הקדמה קודם לדברות אמר הש"י איני קורא אותך אלא משה, על כן א' זעירא, כי א' הוא צורת יו"ד, להורות כל הי' שמות זעירין אינון לגבי שם משה:

במדרש (ויק"ר פ"א ד') י"ג מלחמות עשה דוד לצורך ישראל, שנאמר (תהלים פט כ) הרימותי בחו"ר מעם, עכ"ל. נ"ל דדייק תיבת בחו"ר, היינו כמו בחו"ר שנקרא כשנעשה בן י"ג שנה, כן הם מלחמות שעשה:

ויקרא אל משה (**ויקרא א א**). יש לפרש עוד למה אמר ויקר"א ולא פירש מי, ואחר כך וידב"ר י"י. הבנתי מדברי הזהר הק' (ח"ג ג' ע"א) שנצטרפו האותיות המתנוצצים בעולמות העליונים, ונתהווה בצירופיהם צירוף ויקר"א, ואחר כך נצטרפו בצירוף אחר

אוקי"ר אנוש מפז (ישעיה יג יב), והצירוף הזה לא נתגלה למשה, כי אין אומרים שבחו של אדם בפניו (עירובין י"ח ע"ב), רק הצירוף ויקרא נתגלה לו. ועל פי זה יצדק מאוד ויקר"א, רצ"ל הצירוף ויקר"א הוא שנתגלה א"ל מש"ה, מה שאין כן צירוף אוקי"ר. ואחר כך מתחיל וידבר י"י, הוא התחלת הדיבור בפ"א:

ויקר"א א"ל מש"ה. תרין במסורה. דין. ואידך ויקר"א א"ל מש"ה ביום השביעי (במשפטים) (שמות כד טז). הוא על פי האמור בתרגום יונתן בן עוזיאל דמשה למד קל וחומר מסיני שקדושתו קדושת שעה לא עלה בלא קריאה, מכל שכן משכן קדושת עולם: **המזבח"ה** (**ויקרא א טו**). נמסר ל"ב פעמים כתיב המזבח"ה. רמז למזבח בית עולמים שיהיה ל"ב אמות על ל"ב אמות (מדות פ"ג מ"א):

מדרש (ויק"ר פ"א א') ר' תנחום בר חנילאי פתח (תהלים קג כ) ברכו י"י מלאכיו וכו' אם בעליונים הכתוב מדבר, והלא כבר נאמר (תהלים קג כא) ברכו י"י כל צבאיו, הא אינו מדבר אלא בתחתונים, עכ"ל. יש להתבונן מאי חזית הרי ברכו י"י כל צבאיו נאמר אחר כך בפסוק, אם כן יש לומר מלאכיו, מלאכי"ו ממש וכל צבאיו בתחתונים. וי"ל דדייק שפיר דעל כרחך תצטרך לאוקמי חדא אמלאכים וחדא אתחתונים, ואם תאמר מלאכים ממש, קשה למה לא אמר כ"ל מלאכי"ו, וכי סלקא דעתך שיש מלאכים שאינם מברכין, וכי לריק נבראו ח"ו, על כרחך לומר דמלאכיו קאי אתחתונים, כיון שהבחירה חפשיית להם, ישנם הרבה שאינם ראויים לברכה. והנה כינה המשורר לעובד התחתון בשם מלאך, ולהעליון צב"א, והקדים התחתון להעליון. דעיקר היחוד גורמים ישראל כנודע, על כן אין רשות למלאכים לברך עד אשר יברכו ישראל, כמד"א (איוב לח ז) ברן יחד כוכבי בוקר, (והדר) ויריעו כל בני אלקי"ם (חולין צ"א ע"ב), (ודוק גם כן שלא אמר כ"ל כוכבי בוקר, ואמר כ"ל בני אלקי"ם). והנה מלאך בגימטריא יחודא שלים הוי"ה אדנ"י, וכיון שכבר גרמו ישראל היחוד, הנה נקראים עליונים בשם צב"א, בגימטריא הוי"ה בהיכ"ל, רצ"ל הם מברכים צבא המלך להיכלו על ידי ישראל. והתבונן שבבית המקדש היו צ"ג כלי שרת שבהם משרתים ישראל (תמיד ל' ע"א), ואם כן הכלי שרת הם המעלים קרבנות ישראל, וכן המלאכים הם המעלים ישראל אשר ישרתו בם בקודש, הבן הדבר:

דבר אחר נקראו הנביאים מלאכים, הה"ד (במדבר כ טז) וישלח מלאך וכו', והלא משה היה ולמה קורא אותו מלאך כו'. ובידי משה הקשה למה כפל וסיים ולמ"ה קור"א אותו מלא"ך. אבל אשר תדקדק הנה לא אמר וכי מלא"ך היה, רק אמר וכי מלאך י"י היה. והכוונה לדעתי דהנה גם השכינה הקדושה כשנעשה מופתים על ידה נקראת מלאך י"י,

כמד"א (בראשית מח טז) המלא"ך הגואל וכו', ויסע מלא"ך האלקים ההולך וכו' (שמות יד יט). אבל באמת הנה משה סירב בשליחות והש"י הכריחו, וא"ל אם אין אתה גואלם אין אחר גואלם (ויק"ר פ"א ה'), כי נשמת משה היה נשמה מן הדעת, והוא סוד בעלה דמטרוניתא. והנה כאן היתה השכינה בגלות, והגאולה היתה מבחינה יותר עליונה, על כן הוכרח דוקא שיהיה משה השליח בדבר, כי היה מבחינת הדעת כנודע. וזה שדייק המדרש שהנביאים נקראים מלאכים, כמד"א וישלח מלא"ך ויוציאנו וכו', ואם תאמר שהכוונה בכאן על מלאך י"י כינוי לשכינה, לזה אמר שאי אפשר לומר כן וכי מלאך י"י היה, והלא משה היה דוקא מוכן לגאולה הזאת, והיאך אפשר לומר שההוצאה היתה מבחינת מלא"ך י"י, אלא על כרחך שהנביאים נקראים מלאכים. ואם תאמר מנלן שהנביאים נקראים כן, דילמא דוקא משה דשגבה מעלתו. אך הוא דהנה קשה למה לא אמר משה בשלחו אל מלך אדום וישלחנ"י, דזה היה דבר ידוע לכל העולם שמשה היה השליח, הנה אף על פי כן לגודל ענוותנותו לא דיבר בנוכח בעדו. והנה אם נאמר דכל הנביאים אינם קרויים מלאכים רק משה, הנה איה ענוותנותו קורא לעצמו מלאך, ויותר טוב היה לו לומר וישלחני, אלא על כרחך דכל הנביאים נקראים מלאכים. נ"ל: ודכוותיה ויעל מלאך י"י מן הגלגל כו' (שופטים ב א), וכי מלאך היה והלא פנחס היה, ולמה קורא אותו מלאך וכו'. הנה גם כאן קשה כפל הלשון. אך דהוקשה קושיא אחרת למה קורא אותו מלאך יותר משאר הנביאים, ואי לאשמועינן דהנביאים נקראים מלאכים, זה כבר נשמע ממשה. לזה אמר דפנחס מעלה יתירה היתה בו, שהיו פניו בוערת כלפידים:

אמר ר' תנחום בר חנילאי בנוהג שבעולם משוי שקשה לאחד וכו', ומשה שומע קול הדבור עצמו וחיה, תדע לך שהוא כן שמכולן לא קרא אלא למשה, לכך נאמר (ויקרא א א) ויקרא אל משה, עכ"ל. הנה בעל המאמר שהתחיל ראשית הפתיחה וכוונתו על הסיום, דבעי לתרץ מהו הכוונה ויקרא אל משה, הוה ליה להתחיל וידב"ר כמו בכל מקום. וגם לא נאמר ויקרא י"י אל משה, אם כן אינו מבואר מי הוא הקורא. על כן פירש דהכוונה דהכתוב משמיענו כחו של משה, שהיה יכול לסבול קול הקריאה שאין יכולת לס' רבוא לשמוע. ותבין מה שאמרו רז"ל (יבמות מ"ט ע"ב) כל הנביאים נבאו מאספקלריא שאינה מאירה, הכוונה על ידי התגלות הנבואה בשכינה הוא שם אדני, הוא השם שמותר לזכרו והוא הנקרא דבור. והשם הויה יכונה אספקלריא המאירה, והוא אינו נקרא בדיבור רק בהעלם, על כן נקרא קו"ל. והנה ישרא"ל ס' רבוא לא היו יכולים לסבול הקול, באמרם אם יוספים אנחנו לשמוע את קול י"י וכו' (דברים ה כב),

ומשה בעצמו היה סובל הקול. וז"ש ויקרא אל משה לשלול הזולת, ולא פירש מי הקורא, להורות שקרא אותו מי שאינו נזכר בדיבור, הבן הדבר:

אדם כי יקריב מכם קרבן לי"י (**ויקרא א ב**). קמץ בזולת אס"ף שלא כמשפט. רמז בהתחלת פרשת הקרבנות שהמקריב יכוין לייחד כל. הדרגין, עד הקוץ של הויה ב"ה וב"ש סוד הקמ"ץ:

והיה כי יאשם לאחת וכו' (**ויקרא ה ה**). להבין מאי לאח"ת מאל"ה. על פי פשט הכתוב ידוע אל"ה נקראים קצוות דזעיר אנפין, ואח"ת הוא מלכו"ת שמים, והחטא גורם להפריד בין הדביקים. והנה בהתוודותו לפני הש"י צריך להתמרמר העיקר אשר גרם פגם באורות עליונים, וזהו והיה כי יאשם לאח"ת מאל"ה, שגרם להפריד אח"ת מאל"ה והתודה אשר חטא עליה דייקא על האח"ת:

במדרש (ויק"ר פ"א ב') נקרא בית המקדש לבנו"ן, על שם שכל לבבות שמחים בו. נ"ל דהנה הנו"ן הפשוטה היא ת"ש, ואם כן לבנו"ן בגימטריא ל"ב ב"ו ישמ"ח (נ"ל דצריך לומר תשמ"ח), נ"ל:

שם (ויק"ר פ"א י"ג) אמר ר' אילעאי בר מנחם כתיב (משלי טו כט) רחוק י"י מרשעים, וכתיב (שם) תפלת צדיקים ישמע. רחוק מרשעים אלו נביאי אומות העולם, ותפילת צדיקים ישמע אלו נביאי ישראל, אתה מוצא אין הקב"ה נגלה על אומות העולם אלא כאדם שבא מארץ רחוקה, כמה דתימא (ישעיה לט ג) מארץ רחוקה באו אלי, עכ"ל. עיין בידי משה כתב שהרבה להתייגע את עצמו בפירוש המדרש, וכתב שיש חסרון והגיה בדוחק. ולי נראה כפשוטו דבבלעם כתיב (במדבר כב ט) ויבא אלקים אל בלעם, וכן באבימלך (בראשית כ ג). והנה ויב"א משמע כביכול כאיש הבא ממקום רחוק שלא היה בכאן עד זמן בואו, ומביא לראיה דכך הוא משמעות לשון ביאה, מפסוק מארץ רחוקה בא"ו אלי, והוא נכון בעזהי"ת:

שם (ויק"ר פ"א י"ד) משה ראה מתוך אספקלריא מצוחצחת וכו'. קבלתי להבין הענין דכל הנביאים מתוך אספקלריא שאינה מאירה, ומי שרואה באספקלריא שאינה מאירה מעבר לעבר הנה רואה את עצמו, מה שאין כן משה לא ראה את עצמו כי אמר ואנחנו מה (שמות טז ז), כי היה בטל לגמרי ממציאותו נגד גדולת הש"י:

פרשה ד' (**ויק"ר פ"ד א'**). נפש כי תחטא בשגגה וכו'. זה שאמר הכתוב (קהלת ג טז) ועוד ראיתי תחת השמש מקום המשפט שמה הרשע. (הנה דרש שם המדרש דרשות שונות כדרך המדרש בכל מקום, עד בואו אל המכוון לדרוש גם הדרשה השייכת להפסוק הנדרש עליו, והוא זה) ר' לוי ור' יצחק אמרו ב' דברים בימין, וב' דברים ביד

(היינו שמאל), ב' דברים בימין תורה וצדקה, תורה מנין מימינו אש דת למו (דברים לג ב), צדקה מנין דכתיב (תהלים מח יא) צדק מלאה ימינך. ב' דברים ביד נפש ומשפט, נפש שנאמר (איוב יב י) אשר בידו נפש כל חי, משפט דכתיב (דברים לב מא) ותאחז במשפט ידי, הנפש נתונה במקום המשפט, ונפש יוצאה ממקום המשפט וחוטאת, אמר ר' יצחק אמר לה הקב"ה לנפש אני כתבתי עליך (דברים יב כג) רק חזק לבלתי אכל הדם וכו', ואת יוצאת וחוטאת, נפש כי תחטא בשגגה, עכ"ל. נ"ל לבאר כוונת המדרש דהוקשה לו אומרו נפש כי תחטא, ולא אמר אדם או איש. וגם כן לא אמר כי תחטא נפש, להקדים העשיה להעושה כדרך המקראות בכל מקום. על כן מפרשו בלשון תמיה שהכתוב מתמיה על הנפש, למה תהיה כזאת שתחטא אפילו בשגגה, ומביא הפסוק ועוד ראיתי תחת השמש, (דהנה שלמה דיבר דברי חידוש מה שראה דבר מתמיה, והוא) מקום המשפט שמה הרשע, להיות המשפט היא משמאל גבורה מדת שמאל פחד יצחק, והנפש יוצאה גם כן ממדת השמאל מהשכינה אשר נבנית מהייחוד, וגם כן הייחוד להולדת הנשמה משמאלא איתער, בסוד שמאלו תחת לראשי (שיר השירים ב ו), וכיון שהוא יוצאה ממקום המשפט, הנה מחויבת בטבע לירא מן המשפט כיון שהוא מקור מחצבה, ומחוייבת להיות עיניה פקוחות לבל יבוא לידה אפילו חטא שוגג. וזה שסיפר שלמה דבר חידוש שראה מקום המשפט שמה הרשע. וזה גם כן שהכתוב מתמיה נפש כי תחטא, ובא ר' יצחק וחיזק עוד ביותר ביתר שאת ענין התמיה על הנפש, א"ל הקב"ה לנפש אני כתבתי עליך רק חזק לבלתי אכל הדם כי הדם הוא בנפש יכפר, (דהנה הנפש הקדושה משכנה בחלל הלב הימיני אשר הוא מלא רו"ח, ושם משכן היצר טוב לב חכם לימינו (קהלת י ב). והנפש הבהמיות מקליפת נוגה משכנה בחלל השמאלי בלב, והוא מלא דם ושם משכן היצר הרע. והנה המגביר צד ימין בתורה ועבודה, מגרש הדם מחלל השמאלי ומתפשט לתוכה הרוח הימיני. וז"ש דוד ולבי חלל בקרבי (תהלים קט כב), (הנה נתהווה ב' פעמים רו"ח בגימטריא חת"ך, החותך חיים לכל חי (מוסף לימים נוראים), והש"י הוא אלקי הרוחות לכל בשר (במדבר כז טז)). ובהיפוך ח"ו כשמגביר על ידי התאוות והעונות הנפש השמאלי, נתפשט הדם גם בחלל הימיני ומגרש ח"ו הרוח, וזה שהרשעים בחייהם קרויים מתים (ברכות י"ח ע"ב), כי נגרש מתוכם הרוח חיים, (והנה נתהווה ב' פעמים ד"ם והוא פ"ח יוקשים, נפשינו כצפור נמלטה מפ"ח יוקשים הפ"ח נשבר (תהלים קכד ז)). והנה צונו הש"י רק חזק לבלתי אכול הדם, הגם שהמצוה היא כפשוטה, אבל המצוה הזאת בעצמה לכאורה אין צריך חיזוק כל כך, כי נפשו של אדם קצה בזה, אבל היא צריכה חיזוק לרמיזתה כי צונו הש"י לבלתי אכל

מהדם, היינו מנפש הבהמות היינו הדם שבחלל השמאלי, ולזה צריך חיזוק רב לבל נגוע בקצה מקום היצר הרע וזה כל עבודת האדם. ואמר הטעם כי הדם הוא בנפש יכפר, ר"ל בעבור זה הזהרתיך שלא לאכול הדם, כי הנה צויתי להיות הדם כפרה על הנפש בהביאו קרבן זורקין את הדם לי"י, להורות דהנה חטא על הנפש במה שהגביר עליו כח התאווני שבדם מנפש הבהמיית, והנה בשובו לי"י יקריב הדם הבהמיי לי"י, והנה לרמז הזה תהיה זהיר וזריז שלא לאכול הדם הבהמיי, הבן הדבר שעל ידי זה יזכור האדם בחוזק רב שלא ליהנות מהדם שבנפש הבהמיי אשר בו בחלל השמאלי. וז"ש הקב"ה לנפש אני כתבתי עליך (דייקא, רצ"ל בשבילך כתבתי רק חזק וכו'), כי בשביל מצות הדם כפשוטו לא הייתי צריך לומר רק חזק שאין צריך חיזוק, רק עליך כתבתי הדבר להיות שיש בך דם בחלל השמאלי, ממילא היה לך לשום עינא פקיחא על הדבר לבל יארע לך אפילו מקרה שוגג, ואת יצאת מגבולך להתפשט ח"ו גם בחלל הימיני וחוטאת אתמהה, וזה שמתמיה הכתוב נפש כי תחטא. ובהעמיק בדבר עוד גם בדברי המדרש הנ"ל הנפש נתונה במקום המשפט, כי הנה בעשות האדם גם מהדם רוח, אם כן יהיה ב' פעמים רו"ח בגימטריא חת"ך, ומספר משפ"ט בגימטריא תכ"ט, הוא מספר הסמוך לב' פעמים רו"ח, ומספר נפ"ש הוא בגימטריא ת"ל, הוא המספר הסמוך למשפ"ט, אם כן הנפש נתונה במקום המשפ"ט היינו במספר הסמוך, בכדי שעל ידי זה תזכור את המשפט (נמחק ג' תיבות), סמיכת המספר שהיא למעלה מן המשפט, היינו ב' פעמים רו"ח שהנפש כזאת שמגרשת הדם, ממלא גם ב' חללים רו"ח הוא על המשפט, שהמשפט (חסר איזה תיבות), הבן הדבר להתפשט באורך ורוחב ויונעם לך:

אדם כי יקריב מכם קרבן לי"י מן הבהמה וכו' (**ויקרא א ב**). להבין תיבת מכ"ם קרוב לפשוטו, דהנה אם חטא אדם מהראוי להקריב את עצמו לפני הש"י, והיה מחסד הבורא שצוה להקריב בהמה וסומך ידו עליה בכל כוחו, להראות שהיה מהראוי למסור כל כוחות נפשו אליו ית', ועל ידי זה שב ומתחרט בתשובה שלימה לפניו ית', ואם כן הוא מקריב נפשו גם כן בכח לפניו ית', כי זבחי אלקים רוח נשברה (תהלים נא יט), מה שאין כן כשאינו זובח את יצרו בהקרבת הקרבן ואינו שב ומתחרט, מה בצע בהקרבת הבהמה. על זה נאמר (תהלים נ יב) אם ארעב לא אומר לך כו', (תהלים נ יג) האוכל בשר אבירים כו', כי עיקר ציווי הקרבן הוא רק שיתבונן שכל זה היה מהראוי לעשות לגופו ונפשו עבור חטאו. וז"ש אדם כי יקריב מכ"ם מעצמיכם קרבן לי"י, אזי מן הבהמה כו'. ובאם לאו ח"ו, לא ירצה קרבן הבהמה בלבד:

אם כשב הוא מקריב את קרבנו והקריב אותו לפני י"י (**ויקרא ג ז**). כבר ידעת שכל פסוק שבתורה מרמז לנו בכל עת דרך לעבודתו ית"ש. ויש לרמז בפסוק הזה כש"ב, השכינה נקנית בג' דרכים כס"ף שט"ר ביא"ה (קידושין ב' ע"א), ר"ת כש"ב. (כבר אנחנו מוזהרים מחז"ל חכמי האמת לפשוט דמיון הגשמיות ממחשבותינו בעסקינו בדברים כאלו, רק להתבונן הענין ברוחניות על פי הקדמת שלמדנו מחכמי האמת שאין אלו הדברים כפשטם ח"ו ואתה דע לך), הנה אדם הנושא אשה לשם שמים, הוא עבור צורכי גבוה ולעשות יחודין בעולמות עליונים שיהיה היחוד העליון פנים בפנים. ולזה יש לרמז לאדם אם כש"ב הוא מקריב את קרבנו, היינו שנושא בג' דרכים הנרמזים בכש"ב עבור הג' קניות הנ"ל, וכל המצות נקרא קרבן לי"י שמקרב על ידו אותיות הויה ב"ה, ואמר אם כשב הוא מקריב את קרבנו, אם רוצה לעשות קירוב אותיות הויה על ידי המצוה הזאת, אזי והקריבו לפני הויה, יהיה עיקר כונתו להקריב הכש"ב היינו השכינה, לפנ"י הויה אל מול פני י"י, שיהיה היחוד העליון פנים בפנים ויעשה ויצליח, והשם הטוב יכפר בעדינו:

ואם כב"ש יביא קרבנו לחטאת נקיבה תמימה יביאנה (**ויקרא ד לב**). יש גם כן לפרש על דרך שכתבתי, והוא לפעמים יש בני אדם שאין כוונתם לישא אשה לצורך גבוה כנ"ל, שאינו בר הכי לידע בנסתרות, רק אף על פי כן כוונתו כפשוטו לשם שמים שלא יבוא לידי חטא, הנה זה צריך שיראה לישא אשה הגונה תמימה, כיון שהוא עלול לקבל חטא ומחשבתו בגשמיות, יוכל ח"ו אדרבה לבוא כ"פ לידי מכשול, והש"י ישמרנו מכל דבר רע. וירמוז אם כבש יביא קרבנו לחטאת, היינו שכוונתו בג' דרכים הנ"ל הוא רק לחטאת, היינו בשביל החטאת שלא יגיע עדיו, אזי נקיבה תמימה יביאנה ויהיה לו לשמירה מעולה:

ויש לומר עוד נקבה תמימה (**ויקרא ד לב**). שיראה לעשות בכל כוחו שיהיה הנקבה תמימה בבחינתה, כי הנה בחינת נקבה שתהיה מקבלת והזכר להשפיע, ואם האדם מכוין במצוה עבור תענוג גשמיי, אם כן הוא מקבל ממנה תענוג, ואם כן בבחינה זו נקראת הנקבה משפעת לו תענוג והוא מקבל, והוא היפך סדר הבריאה, והבן:

ר"ת כל הפסוק שמ"ה התאו"ה. לפי הנ"ל ירמוז שצריך שמירה רבה למצוה הלזו, כי שמה התאווה הבהמיית וצריך שמירה מעולה, עיין בקרנים ופירוש דן ידין מסוד כש"ב כשב"ה, ותראה פלאות מתורתינו ואין כאן מקומו הש"י יהיה בעזרינו:

במדרש (ויק"ר פ"א ט"ו) ויקרא אל משה וידבר י"י (ויקרא א א). מכאן אמרו כל תלמיד חכם שאין בו דעת נבילה טובה הימנו, תדע לך שכן צא ולמד ממשה אבי החכמה אבי

הנביאים שהוציא ישראל ממצרים, ועל ידו נעשו כמה ניסים במצרים ונוראות על ים סוף, ועלה לשמי מרום והוריד תורה מן השמים, ונתעסק במלאכת המשכן, ולא נכנס לפני ולפנים עד שקרא לו, שנאמר ויקרא אל משה, עכ"ל. המדרש הזה קמצווח דרשוני וחיו, וכבר דברו בו שלטי הגבורים. ומה שיש בידי לפרש על פי פשוטו נ"ל, דהנה למה לא נכנס משה בלא רשות אל אוהל מועד, הרי בכל פעם שהיה רוצה היה מדבר עם השכינה, והרי תחלת נבואתו נאמר (שמות ה כב) וישב משה אל י"י ויאמר וכו', והרי נכנס בתוך הענן אל ההר שלא ברשות, כענין שנאמר (שמות לב ל) ועתה אעלה אל י"י אולי וכו'. אך הוא דעד היום לא היה כביכול השראת הכבוד באהל, וכהיום שהיה השראת הכבוד באהל, חשש משה פן אין דעתו שלימה כל כך שיהיה ראוי שיהיה באהל, והנה משה הוא סוד הדעת ואף על פי כן חשש לזה, מזה יש ללמוד בתלמיד חכם שאין בו דעת חלילה מטמא באהל, ואם כן נבילה טובה ממנו שאינו מטמא רק במשא ובמגע אבל לא באהל, הגם שהדברים הללו אין שייכים בהשראת הכבוד הטהור, על כן משה חשש פן אינו כל כך בשלימות הדעת, ואדם שאינו בו דעת יכול ליטמא באהל, אין מהראוי לו ליכנס באוהל הקודש. וז"ש ויקרא אל משה ולא אמר י"י, להורות דגם אל משה הוא סוד הדעת לא ערב אל לבו לבוא אל האהל בלא רשות, ומזה תמצא טוב טעם לרז"ל (שבת ל"א ע"א) ודע"ת (ישעיה לג ו), זה ספר טהרות, ותמצא להרמב"ם (פי"א מהלכות מקואות הי"ב) עיקר הטבילה הוא במימי הדעת, הב"ן הדבר ויהי רצון שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו:

[**נפש** כי תחטא (ויקרא ה א). זה שאמר הכתוב (קהלת ו ז) כל עמל אדם לפיהו וכו', אמר ר"ש בר יצחק כל מה שסיגל האדם מצות ומעשים טובים, לפיו ולא לפי בנו ולא לפי בתו, ורבנן אמרו לפיהו ולא לריח רע, לפי שהנפש הזו יודעת כל שיגיעה לעצמה יגיעה, לפיכך אינה שביעה למצות ומעשים טובים, עכ"ל (ויק"ר פ"ד ב')]:

צו

צו את אהרן ואת בניו לאמר זאת תורת העולה וכו' (**ויקרא ו ב**). יש לרמז בפסוק הזה שהתורה משמיענו איזה לימוד תורה היא עולה לי"י לריח ניחוח, והיה הציווי הזה לאהרן ולבניו כי יורו משפטיך ליעקב כתיב (דברים לג י), ואמר זאת תורת העולה, רצ"ל זא"ת היא התורה אשר תעלה לי"י, ואמר היא העולה על מוקדה אשר עולה בהתלהבות הלב באהבתו ואש תוקד בקרבו מאהבת הש"י, על המזב"ח שכוונתו בתורה שתהיה לריח ניחח על המזב"ח היינו השכינה, (מזב"ח גם כן בגימטריא א"ל הוי"ה ויאר וכו'

עד קרנות המזבח (תהלים קיח כז)), כל הלילה עד הבוקר, היינו אפילו כל ימי הגלות שנקרא לילה, עד זמן הגאולה שנקרא בקר, בכדי שיהיה סמך וסעד לשכינה, ואש המזבח תוקד בו, היינו על ידי לימוד תורה תוקד בו התלהבות השכינה, אפילו בעת שמפסיק מהלימוד בהכרח, והבן כי קצרתי:

וכל מנחת כהן כליל תהיה וכו' (**ויקרא ו טז**). יש לרמז בדרך רמז ברמזי המצוה הזאת, קבלה בידינו מתלמידי הבעש"ט שהמתפלל לא ישים מגמתו לדבר הנחסר לפי ראות העין, רק בראותו שיש לבן ישראל איזה חסרון הן בגופו הן בממונו, מסתמא יש איזה חסרון ופגם ח"ו באם הבנים שלמעלה מקור נשמות ישראל, מזה נמשך חסרון לענפיה נשמות ישראל העמוסים מני בטן, ומכוין בתפלתו לתקן המקור והשורש וממילא יתוקנו הענפים, המתפלל כזה בטוח שלא תחזור תפילתו ריקם, כי אינו מכוין להנאת עצמו רק לצורך גבוה. וזה מרומז בפסוק הזה וכל מנחת כה"ן, (כה"ן נקרא העובד האמיתי המייחד מעשיו לי"י בלתי לי"י לבדו, וטעמא רבא אית ביה דידוע מאלפ"א בית"א דאטב"ח שהוא צירוף כל האחדים לעשיריות, היינו א"ט הוא מספר י', וכן ב"ח וכן ג"ז ד"ו, נשאר אות ה' בלא בן זוג וכן כל העשיריות למאות כזה, י"ק כ"פ ל"ע מ"ס, נשאר אות נו"ן יחידי בלא בן זוג. וכן בהצטרף כל המאות לאלפים, דכבר ידעת אותיות מנצפ"ך הכפולים הם נחשבים אחר הת', היינו ך' ה' מאות, ם' ו' מאות וכו', וככה תצרף ק"ץ ר"ף ש"ן ת"ם, נשאר אות כ' בלא בן זוג. הנה תראה אתוון כה"ן הם יחידים בלא בן זוג, על כן העובד באמת בשביל האחדות נקרא כה"ן. ואמר וכל מנחת כה"ן, (היינו תפלת הכה"ן העובד ומתפלל באמת לשם האחדות), כליל תהיה (תהיה תפלתו לשם הכולל, היינו מחמת שיש חסרון בהכולל היינו השכינה הקדושה), לא תאכל (היינו הנאה כידוע דלא תאכל לכולי עלמא גם איסור הנאה במשמע (פסחים כ"א ע"ב), היינו לא תכוין להנאת עצמך, ודי בזה למשכיל על דבר חכמה:

ולבש הכהן מד"ו (**ויקרא ו ג**). תרין במסורה דין. ואידך ויואב חגור מד"ו (שמואל ב' כ ח). להורות שכל אחד צריך לעבוד עבודתו כפי מדתו, הכהן בעבודתו צריך לעורר מדת החס"ד, ובמלחמה על האויב שר צבא המלחמה צריך לעורר על האויב מדה הגבורה. וזהו מד"ו כמדתו:

בתורת כהנים (והוא מכילתא דמלואים משנה י"ב), ויגש את פר החטאת (ויקרא ח יד), מתחילה לא נקרא פר החטאת, שנאמר (שמות כט א) זה הדבר אשר תעשה להם לקדש אתם לכהן לי לקח פר אחד בן בקר ואילים, (ר"ל בפרשת תצוה בציוו הש"י לו סדר המילואים נאמר לקח פר אחד בן בקר, ולא קרא אותו חטאת), כשהוא פורט את

מעשיו (בכאן) היה נקרא פר החטאת, (ורצ"ל כי שם בשעת הציווי היה קודם מעשה העגל. והנה היה גלוי וידוע לפניו ית' שעתידין לחטא, וציוה ליקח פר אבל לא קראהו חטאת, דאז היו כמוכרחין במעשיהם ח"ו, כי כבר כתבנו בשם מהר"מ אלשיך שהדבר שהוא בידיעתו ית"ש, אין האדם מוכרח בזה ועדיין הדבר בבחירתו, מה שאין כן דיבורו ית"ש מכריח, כמ"ש הכתוב (ישעיה נה יא) כן יהיה דברי אשר יצא מפי וכו'. ובזה יונח לנו אומרו שם וזה הדב"ר אשר תעשה, שנתקשו המפרשים על תיבת הדב"ר, וגם חז"ל (שמו"ר פל"ח א') דרשו בו ברוח קדשם. ולדעתינו יונח שז"ש ית"ש וזה הדב"ר וכו', זה הוא אשר יוצא מדיבורו לקח פר וכו', ואחר מעשה נודע למשה הענין שלא רצה הש"י לומר חטא"ת, דכיון שיצא הדבר מפיו ית"ש שוב לא יהיה הדבר בבחירתם, והבן נ"ל הגם שלא פירש כן בעל קרבן אהרן, נ"ל שהוא נכון, ואמר אחר כך בברייתא ענין בפני עצמו שייך למה שפרשתי):

ואת הפר ואת עורו ואת בשרו שרף באש מחוץ למחנה (**ויקרא ח יז**). אין אנו יודעין אם חטאת אהרן ובניו היה, אם חטאת הצבור היה, (רצ"ל לפי זה שהוא לחטאת על חטא העגל, הנה חטאת כהן המשיח דינו לישרף, וכן חטאת הציבור השתא לא ידענו אם הוא חטאת אהרן ובניו, והיה דינו ככהן גם קודם משיחתו, (או אפשר ללמוד שגג כשהיה הדיוט ונעשה כהן משיח, יביא פר). או נאמר שהוא חטאת הצבור (שדינה גם כן בשריפה). כשהוא אומר (ויקרא ח ב) קח את אהרן ואת בניו אתו, (רצ"ל ואחר כך אמר ואת פר החטאת ואחר כך ואת כל העדה הקהל וכו' (ויקרא ח ג)), הוי אומר חטאת אהרן ובניו ולא חטאת ציבור היה, כנ"ל פירוש הברייתא והוא נכון לדעתי:

שם (תו"כ) משנה ט"ו וישחט וכו' ויקדשהו לכפר עליו (ויקרא ח טו). כפרה זו איני יודע מה הוא, (רצ"ל כי בתצוה (שמות כט יב) לא נאמר רק ולקחת מדם הפר ונתת וכו', ואת כל הדם תשפוך אל יסוד המזבח, ולא נאמר קידוש וכפרה כלל, ואם כפירוש רש"י שהוא קידוש והכנה לכפר עליו מהיום והלאה כל הקרבנות, אם כן למה לא נאמר זה הלשון בציווי בפרשת תצוה), מכאן אתה אומר שלא היה כפרה זו, (שבאמת לא הוצרכו לכפרה זו, שבלב שלם התנדבו כולם ושלא מן הגזל, אלא שאמר משה בשעה שצוה אדון העולם להתנדב בדבר המקדש, דחקו ישראל איש איש והביאו שלא בטובתם, (רצ"ל משה אמר זה כמו שהיה רואה שהש"י לא אמר פר החטא"ת, כדי שלא יצא הדבר בדיבורו ית"ש ויהיו מוכרחים, כן לא רצה הש"י בשעת הציווי לומר לו כפרה למזבח בשביל האונס, דאז יהיה בהכרח שיהיה כך שיתנדבו שלא בטובה, אבל באמת כוונת הש"י בשפיכת הדם אל יסוד המזבח הוא כדי לכפר על נדבת האונס, כן היה משה סובר), תהא כפרה זו

שלא יתנדב אדם גזל למקדש, (רצ"ל אם כן שזה היה רק סברת משה, ובאמת הם התנדבו בלב שלם ולא הוצרכו לכפרה, רק שפיכת הדם אל המזבח הוא גזירת מלך סתם, אם כן למה צוה הקב"ה לכתוב זה בתורה הנך תיבות ויקדשהו לכפר עליו, לזה אמר התנא מה שנכתב כן בתורה תהא כפרה זו, ללמוד לדורות שלא יתנדב אדם גזל וכו', נ"ל:

בסוף הפרשה ויעש אהרן ובניו וכו' אשר צוה י"י ביד משה (**ויקרא ח טו**). הנה בכל מקום אמר אשר צוה י"י את משה, וכאן בי"ד משה, וטעמא בעי. והנראה דהן זאת היה למרן רש"י ז"ל שפירש להגיד שבחן שלא הטו ימין ושמאל: והנה בכ"מ פירש להגיד שבחו שלא שינה, וכאן כתב שלא הטו ימין ושמאל. ויש לפרש כוונתו שבא לפרש תיבת בי"ד, דהנה יש לך אדם עובד מאהבה, והוא בחינת יד ימין יד הגדולה חסד אברהם. ויש שעובד מירא"ה, הוא בחינת י"ד שמאל פחד יצחק יד החזקה. ועיקר העבודה לעבוד באהבה ויראה דחילו ורחימא, והוא מדת אמ"ת תתן ליעקב יד הרמה קו האמצעי, יעקב איש תם יושב אהלים (בראשית כה כז) בין אהל אברהם ובין אהל יצחק. והנה כן הוא מדת משה פנימיות קו האמצעי דע"ת, יעקב מלבר ומשה מלגאו (זוהר תיקו"ז י"ג כ"ט ע"א). וז"ש ויעש אהרן ובניו וכו', שעשו בחינת עבודתם באהבה ויראה, דהיינו בבחינת י"ד הרמה שהיא י"ד משה, וזהו אשר צוה י"י בי"ד משה דייקא. וזה שדקדק רש"י שלא הטו ימין (דהיינו לעבוד באהבה לב"ד), ושמאל (דהיינו לעבוד ביראה לבד), רק בשתיהם ביחד בדחילו ורחימו:

שמיני

ויהי ביום השמיני קרא משה לאהרן ולבניו ולזקני ישראל (**ויקרא ט א**). יש לרמז ביום השמיני נקרא התשובה, שהוא דרגא דבינה שהיא שמינית ממטה למעלה. והנה התשובה הוא על ידי הדעת שמתבונן בדעתו איך הרבה להמרות בוראו, ואז אחר שמתקן הכל בתשובה, ממשיך על ידי דביקות הדע"ת מוחין להמדות, היינו יראה ואהבה וכו', שהיה עד עתה בהעלם היינו בקטנות, ולא היה להם התפשטות בכל פרצופו, והבן. והמוחין נקרא זקני ישראל, (כבר ידעת (קידושין ל"ב ע"ב) זק"ן זה שקנה חכמה), כי המוחין הם הזקנים חכמה בינה דעת, והמדות היינו יראה ואהבה התפארות וכו', נקראים אהר"ן ובני"ו. אהרן איש חסד ברא בוכרא, ובניו הם שאר הדרגין גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות. וכבר ידעת שכל אלו הבחינות והמדות הם בכל אחד מישראל, וכשהם עדיין בהעלם וקטנות בלי תשובה עלאה, אין להם התפשטות בגוף בזולת מוחין דגדלות, מה שאין כן על ידי תשובה עילאה, יקבל המדות חסד גבורה תפארת נצח הוד

יסוד מלכות (שבישראל), מוחין דגדלות חכמה בינה דעת, והמשכיל יבין הענין לאשורו. וזהו ויהי ביום השמיני, כשנתהווה באדם בחינת יום השמיני היינו תשובה עילאה, אז קרא משה היינו הדע"ת (המחבר המדות עם המוחין כנודע שהוא קיום כל המדות), לאהר"ן ולבני"ו הם המדות, ולזקני ישראל הם המוחין חכמה בינה דעת, בין והתבונן ויונעם לנפשך, וסמכתי על המתבונן במושכלות:

ויאמר משה זה הדבר אשר צוה י"י תעשו וירא וכו' (**ויקרא ט ו**). לא פורש מה יעשו, אם הכוונה על הקודם כבר אמר, ולא הוה ליה למימר רק דעו שירא אליכם וכו', ואם על האמור למטה, הנה זה אמירה בפני עצמו אחר כך. אך הוא שמשה אמר להם למעלה שיעשו הקרבנות, וסיים כי היום כו' (ויקרא ט ד), ואם כן היה מקום לשיעשו הקרבנות עבור זה, וזה מיקרי גם כן להנאת עצמם, ולא זהו הדרך לעבודה האמיתיית. וזה שאמר להם זה הדבר אשר אמרתי אליכם עבודת הקרבנות אשר צוה י"י תעשו, אתם עשו רק כאשר צוה י"י לקיים מצותיו ולא לשום כוונה אחרת, וממילא וירא אליכם וכו', מה שאין כן אם תתכוונו לשירא עליכם כבוד י"י, והבן:

ויאמר משה זה הדבר וכו' (**ויקרא ט ו**). הנה התרגום יונתן מפרש דין פתגמא דתעבדון אעדו ית יצרא בישא מן לבכון, ומן יד איתגלי לכון יקרא די"י. הנה הוקשה לו הקושיא כנ"ל כי לא פורש מה יעשו, אבל לא נדע האיך מרומז הענין שפירש הוא ז"ל בכתוב. והנראה דהנה המשכיל בעניינו, כשרואה שהיצר מסיתו לאיזה תאוה רעה ואהבה רעה או יראה רעה, מוכרח להתבונן מאין בא זה לאדם כיון שאין זה רצונו ית', וכי סלקא דעתך שהיצר הוא מקטרגא דמאריה ח"ו, על כן יתבונן שזה הוא מהמדות הנבראים שנפלו בשבירה, ובאה אליו המחשבה או מיראה וכיוצא, והאדם מחויב להפשיט גשמיות הענין להעלות לאהבת י"י ית' וליראתו, ומתחדש על ידי זה מעשה בראשית כנודע, והמשכילים יבינו כאשר קדם הדיבור אלינו בכמה מקומות, ותיכף בהעלות אדם על לבו, יתגלה לו פנימיות החיות של המחשבה שהוא כבוד י"י. ועוד בהבין הענין יותר, יתגלה לו שהמחשבה שנפלה לו הוא כיסוי ומלבוש לפנימיות החיות, ויבין וידע שגוף המלך בתוך המלבוש, וזה נקרא כבוד י"י, כי רבי יוחנן קרא למאני מכבדותא (שבת קי"ג ע"א), מה שאין כן כשנשאר ח"ו בגשמיות המחשבה. וזה שתבין פירוש הקדוש (אולי צ"ל הכתוב) זה הדבר אשר צוה י"י תעשו. ר"ל על כל דבר ודבר שיפול במחשבותיכם, תעשו רק את אשר צוה י"י באותו הענין, אם הוא מדיבור אהבה תתעוררו אהבת י"י, ואם יראה תתעוררו יראת י"י, ותיכף יתראה אליכם שאין היצר מקטרגא דמאריה, רק הוא כבוד י"י שבכל ענין מתלבש פנימיות חיותו ית', וכל דבר שבעולם נקרא כבוד י"י

מלבושים לניצוצי קדושתו ית'. וזה הפירוש מלוך על כל העולם כולו בכבודך (תפלת ימים נוראים), היינו במלבושיך יהיה כבוד י"י לעולם, אז ישמח י"י במעשיו (תהלים קד לא), שמח לא נאמר אלא ישמח, והבן. וז"ש הקדוש אעדו ית יצרא בישא מן לבכון, ר"ל רק הסירו את היצר מלבכם, ומן יד אתגלי וכו' ותיכף יתגלה לכם שהיצר הוא רק כבוד י"י, מלבוש לנצוצי קדושתו ית' ובתוכו י"י, ומדוע יתפתה האדם למלבוש, ולא יתבונן על פנימיות המלך, והבן מאוד ויונעם לנפשך:

וישא אהרן את ידיו (**ויקרא ט כב**). יד"ו כתיב. להורות דבעינן ב' ידים כאחד בנשיאות כפים, נ"ל:

וישמע משה וייטב בעיניו (**ויקרא י כ**). יש לרמז במקרא קודש הלז, כשמתבונן הדעת (שבאדם בדביקותו ית', אז לא יעצרנו הגשם ויוכל האדם לראות מרחוק ברוח הקודש ראיה שכליית, כי יקבל מהאור הטוב שיכולין להביט בו מסוף העולם וכו'. וזהו וישמע (מלשון הבנה כנודע), מש"ה (הוא הדעת), וייטב בעיניו (אזי הטוב הוא בעיניו, היינו האור כי טו"ב שיכול האדם להביט בו מסוף העולם ועד סופו (חגיגה י"ב ע"א), והבן מאוד:

ויהי ביום השמיני (**ויקרא ט א**). כל מקום שנאמר ויה"י אינו אלא לשון וכו' (מגילה י' ע"ב). וכתב במגלה עמוקות כי אלו נשאר משה בכהונתו, לא היתה שום קליפה וס"א שולטת מעולם על ישראל. והנה לפי זה נ"ל שבודאי היה המות נתבטל. ובזה יצדק למה קרא גם לבניו, הלא לא צוה להם שום דבר, אך הוא להורות כי כעת יצטרך לבנים כהנים שיהיו ממלאים מקום אבותיהם, מה שאין כן אילו שימש משה היה הוא בעצמו כהן לעולם. ועל פי פשוטו נ"ל שקרא גם לבני"ו, כי הנה פוקד הש"י עון אבות על שלשים וכו' (שמות כ ה), והנה הכפרה הלזו תהיה גם לבניו אחריו לדורותם, וגם להורות שתהיה הכהונה ירושה לבניו אחריו לדורותם: קח ל"ך (ויקרא ט ב). להנאתך ולטובתך להתכפר בו. וגם ל"ך משלך:

עגל בן בקר לחטאת ואיל לעולה תמימים והקרב לפני י"י (**ויקרא ט ב**). הנה החטא"ת הוא לכפ"ר על חטא העגל כפירוש רש"י, ועולה שהיא מכפרת על עשה למה היא באה. עוד נדקדק והקרב לפני י"י למה לי, היה לו לומר להקריב לי"י. והנראה דהנה אמרו רז"ל בזבחים (צ' ע"א) חטאת קודמת לעולה, (וכתבו התוס' (ד"ה למקראה) הגם שהעולה מכפרת על חייבי עשה מקיבעא וחטאת מקופיא, עם כל זה כיון שצריך להקריב החטאת לכפר על חייבי כריתות, אם כן מכפרת גם על עשה, על כן עולה שלאחריו לא הוי רק דורון), משל לפרקליט שנכנס למלך, ריצה הפרקליט נכנס דורון אחריו. והנה מקודם

נכנס הפרקליט היינו החטאת, ועדיין לא נכנס החוטא בעצמו עם הדורון רק הפרקליט, וכשמקריב העולה אחר כך נכנס החוטא בעצמו לפני המלך עם הדורון. ובזה יתכן שבכאן מקריב החטאת בהכרח מקודם לכפר על עון העגל, והעולה היא דורון אחר ריצוי הפרקליט, ואז נכנס בעצמו לפני י"י לראות פניו כביכול. ובזה יתכן שלא אמר והקרב אות"ם לפני י"י, דקאי רק על העולה, נ"ל:

ואל בני ישראל תדבר לאמר (**ויקרא ט ג**). למה הוצרך אהרן לדבר ולמה לא דיבר משה בעצמו. גם מהו הלאמ"ר. ונ"ל להיות שהוא אמר חג לי"י מחר (שמות לב ה), הוצרך בעצמו לעשות תשובת המשקל. וזהו לאמ"ר בשביל אמירתו חג לי"י מחר, נ"ל:

ושור ואיל לשלמים לזב"ח וכו' (**ויקרא ט ד**). לא אמר להקרי"ב כמו שאמר בקרבן אהרן (ויקרא ט ב), ואמר לזב"ח. כי השחיטה כשירה בזר, מה שאין כן ההקרבה (ברכות ל"א ע"ב), נ"ל:

כי היום י"י נראה אליכם (**ויקרא ט ד**). למה לו לנתינת טעם לציווי השי"ת, ואם הוא רק בשורה, הוה ליה למימר והיום י"י וכו'. אך הוא להורות שזה רק חובת היום הזה בלבד מפני ההתראות השכינה, ואינם באים הקרבנות הללו חובה בכל שנה בראש חודש ניסן, וכן יש להתבונן בפירוש רש"י:

ועשה את חטאתך וכו' וכפר בעדך ובעד העם ועשה את קרבן העם כו' (**ויקרא ט ז**). יש להתבונן למה אמר בקרבנות אהרן לכפר גם בעד העם. והנראה דלמדהו דעת שלא יעלה על דעתו בהקריבו את קרבנותיו קודם לקרבנות העם, שהוא מרוצה יותר להש"י מקרבנותיהם, רק בודאי קרבנות הצבור חשובים יותר לפני הש"י, רק שהוא בהכרח להיות הוא המקריב והמכפר, והזה הטהור על הטמא כתיב (במדבר יט יט), ואם כן בכוונתו זאת בקרבנותיו, אם כן גם קרבנותיו הם הכנה לכפרת העם, והבן:

ויקרב את המנחה וכו' ויקטר על המזבח מלבד עולת הבוקר (**ויקרא ט יז**). ביותר היה לו לומר מלבד עולת הבוקר אצל העולה. וצריך לומר כפירוש רש"י דקאי אכל הנך דלעיל. והנה העמיק רש"י ז"ל עוד ופירש כל אלה עשה אחר עולת התמיד. והנה למה לא כפשוטו שכל אלה יעשה חוץ העולת התמיד. והנראה דהנה לפי זה יקשה דהוה ליה למימר זה אחר כל הקרבנות, על כרחך צריך לומר דהאי מלבד פירושו אח"ר, ולכך לא אמר זה אחר השלמים, דבאמת השלמים היו קודם עולת התמיד, וכן פירשו כמה מהמפרשים. אבל תגדל התימה בעיני למה לא הקדים הכתוב לומר הקרבת השלמים, וגם בציווי משה נראה דהציווי היה מקודם להקריב החטאות והעולות. והנראה דהנה יש לדקדק בכתוב למה בעולה ומנחה הכתובים מקודם (נאמר) ויקר"ב (ויקרא ט טו),

ובשלמים אמר וישחט (ויקרא ט יח). ונראה דהקרבה מיקרי גמר ההקרבה כולה היינו הקטרת אימורין, והנה כך היה המעשה דשחיטת התמיד היה קודם הכל, ואחר כך שחיטת החטאות והעולות, ואחר כך שחיטת השלמים והקטרת אימוריהן תיכף בסמוך, ואחר כך הקטרת איברי התמיד, ואחר כך הקטרת אימורי החטאות ונתחי העולות. ובזה יונח הכל, דהפסוקים נכתבים כסדר שחיטתן, ובחטאות ועולות כתיב ויקר"ב, דמשמע ההקרבה כולה זה היה אחר עולת הבוקר, מה שאין כן השלמים היה הקטרת אימוריהן קודם הקטרת איברי התמיד, וישחט אח השור וכו' זה היה באמת אחר שחיטת הכל, והבן. ובזה יונח לנו דנאמר בפסוק וישחט את השור וכו' ויזרקהו וכו', (ויקרא ט יט) ואת החלבים וכו', (ויקרא ט כ) ויקטר החלבים וכו', מה שלא נאמר כן כל סדר ההקטרה באינך הקרבנות. אך הוא להורות דבהשלמים היתה השחיטה וההקטרה ביחד בלא הפסק, ומשמיענו זאת התורה איך הש"י מחבב ישראל עם קרובו, שתיכף בהתחילם להקריב על חטאתם אשר חטאו, תיכף נתרצה בהטיל שלומם עמהם, על כן מיהר כביכול להקדים כל סדר השלמים מסדר החטאות ועולות, והבן:

תזריע

וידבר י"י אל משה לאמ"ר (**ויקרא יב א**). באתי להתבונן הנה מה דקשיא לי בכל התורה כולה בכל מקום שנאמר לאמ"ר, הוא לאמר לזולת, והנה אף על פי כן יקשה כיון שנאמר אחר כך (ויקרא יב ב) דבר אל בני ישראל, למה לי לאמר. והנה רז"ל (יומא ד' ע"ב) דרשו מכאן שכל האומר דבר לחבירו הוא בבל יאמר, עד שיאמר לו אמור. והנה יש להתבונן בדבריהם דזה היה נשמע מדבר אל בני ישראל, דאי לאו לאשמועינן הך דינא, למה לי דבר אל בני ישראל, בודאי כל התורה כולה לישראל מורשה קהלת יעקב. ונ"ל דאי לאו הלאמ"ר, הוה אמינא דדבר אל בני ישראל צריך לגופא, כי היכי דלא נימא דנתגלה הדבר למשה בשביל כל ישראל, והתלמידי חכמים שבכל דור יוציאו זה מכללי התורה, כמו שנתגלה למשה אפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש (ירושלמי פאה פ"ב ה"ד), ומשה לא גילה כל אלה עד עת בא זמן התלמיד חכם שהוא חלקו בתורה, ויגלה הדבר על ידי משה שהוא בחינת הדעת שבאותו התלמיד חכם, וכמ"ש לעיל בפרשת תשא. והוצרך לומר דבר אל בני ישראל, שיאמר הדבר כעת בפירוש לכל עדת בני ישראל, ואם כן דבר אל בני ישראל צריכא לגופא, על כרחך אשמועינן בתיבת לאמ"ר הדין הנ"ל, נ"ל:

ונ"ל עוד בתיבת לאמ"ר (**ויקרא יב א**). שהוא מלשון אימר"א המצמצם את הבגד, ואם כן לאמ"ר הכוונה לצמצם, כי בודאי אי אפשר לומר שכל אחד מישראל השיג במצוה

טעמה וסודה כהשגת משה מפי הש"י כי לא יוכלו לסבול, ונצטווה משה לצמצם הדיבור באמרו המצוה לישראל, שישיג כל אחד טעם וסוד רק כפי כחו ושכלו ונשמתו, בכדי שלא יתבטלו ממציאותם בהשגת ידם יתר מכחם, כנודע שאפילו המלאכים משרתי עליון מתבטלים ממציאותם בהשגתם יותר מכחם. ובזה יצדק גם כן דבר אל בני ישראל לאמר, שגם הם נצטוו על ככה שהגדול בלמדו להקטן, יצמצם הענין כפי השגת כח הקטן, ודי בזה למשכיל:

אשה כי תזריע וילדה כו' (**ויקרא יב ב**). הקושיא מפורסמת למה לן הסיפור מהזריעה, דהמצוה הוא רק אלידה, והיה לו לומר אשה כי תלד זכר, ודברי רז"ל (נדה כ"ז ע"ב) ידועים לרבות מחוי שנעשה כעין זרע. ודבריהם דברי אלקים חיים, אבל לפי הפשט לא ידענו, דגם לפי הדרש הוה ליה למימר אשה כי תלד זרע זכר. ונ"ל דהנה צער הריון והלידה וטומאתה נמשך מחטא חוה וזוהמת הנחש כנודע, כי קודם החטא עלו למטה שנים וירדו שבעה כנודע (ב"ר פכ"ב ב'), וכן לעתיד במהרה בימינו יהיה הרה ויולדת יחדיו, כי תופסק זוהמת הנחש וחלאתה, ממילא לא יהיה שום טומאה בלידה. וזה שרמזה התורה אשה כי תזריע ואחר כך וילדה זכר, דהיינו שיהיה המשך זמן בין הזריעה והלידה אז וטמאה וכו', מה שאין כן כשיבוא הזמן שתהיה הזריעה והלידה יחדיו אז לא תטמא, כנ"ל מסברתי והשם הטוב יכפר, ובודאי המצוה לא תתבטל רק תהיה באופן אחר ידוע לאלקינו ית"ש. ואפשר זה רמיזת המדרש (ויק"ר פי"ד ט') וז"ל, לפי שבעולם הזה אשה ילדת בצער, לעתיד לבא מה כתיב (ישעיה סו ז) בטרם תחיל ילדה בטרם יבוא חבל לה והמליטה זכר, עכ"ל. רמז למה שכתבנו והבן:

ויש לרמוז עוד אשה כי תזריע, שיהיה כוונתה רק להזריע זרע על פני האדמה ולא לשום הנאה, מובטחת היא שתלד זכר, וזה מדה כנגד מדה כיון שכוונתה לשם שמים לרבות זרע, ואם כן כוונתה להשפיע נשמות, ולא להיות בחינת מקבל בקבלת הנראה, ואם כן היא בדרגא דדכורא, אזי היא מדה כנגד מדה שתלד זכר משפיע, נ"ל:

ויש לרמוז עוד מה שאמרו רז"ל (עיין עירובין ק' ע"ב) שאשה המקשטת עצמה ומשדלת את בעלה בדברים לפתותו לדבר מצוה, יהיו לה בנים זכרים עוסקים בתורה. וזה ירמוז אשה כי תזריע, כשיהיה פעולת ההזרעה על ידי השתדלות האשה, אזי וילדה זכר כמו שמצינו בלאה אמנו (בראשית ל טז), וכמו שמצינו בנשים הצדקניות במצרים שיצאו מהן צבאות רבות כמו שאמרו רז"ל:

כימי נדת דות"ה (**ויקרא יב ב**). תרגום אונקלס כיומי ריחו"ק סאובת"ה. הנה סבר ליה תיבת נד"ה, הוא מגזירת נ"ע ונ"ד (בראשית ד יב), היינו שהיא מרוחקת מבעלה ונדה

ממנו, אבל תיבת דו"ה מפרש מלשון טומאה, לא ידעתי איך צודק על הלשון. ואפשר מפרש מלשון לבי דו"י (איכה א כב), שפירושו יגון ויללה, שזה בא מצד הקליפה הטמאה הידועה נוק' מסאבא:

וביום השמיני ימול וכו' (**ויקרא יב ג**). לכאורה אין ענין מצות מילה לכאן, כי כאן הכוונה להשמיענו רק דין האשה, והוה ליה למימר זה במקום אחר בפני עצמו. וניחא אליבא דרבי שמעון (נדה ל"א ע"ב) דדריש טעמא דקרא מפני מה צותה התורה שלא תטמא רק שבעת ימים, מפני שביום השמיני שמחת הברית מילה, שלא יהיה כל העולם שמחים ואביו ואמו עצבים מחמת שאסורים בתשמיש, לזה אמר וטמאה (רק) שבעת ימים וכו' וביום השמיני ימול וכו', על כן מהראוי שתטהר. ולזה דייק התרגום יונתן בתרגומו וביומא תמינאה תשתר"י וברא יתגזר וכו', וכן משמע במפרש:

וביום השמיני ימו"ל בשר ערלתו (**ויקרא יב ג**). נמסר ב' חסר א"ת. דין. ואידך ואברהם בן צ"ט שנה בהמולו בשר ערלתו (בראשית יז כד). רמז שימול רק בשר ערלתו, (חסר איזה תיבות) לערלתו, היינו עור הפריעה זה לא (חסר איזה תיבות) בזרע אברהם המיוחס אחריו, מה שאין כן ישמעאל אין לו חלק בקדושת אברהם, אין להם פריעה להיכלל (חסר איזה תיבות):

ע"ד מלא"ת ימי טהרה (**ויקרא יב ד**). מתרגמינן עד דמישל"ם וכו'. דבר השלם יצדק בו לשון מלא, ובהיפוך חסר כענין בכסף מל"א (בראשית כג ט), הבן הדבר כי קצרתי:

וטהרה ממקור דמיה (**ויקרא יב ז**). מתרגמינן מסואבת דמהא. אפשר סבר ליה מעין אחד הוא, והתורה טיהרתו בתוך ימי מלאת ומקור מקומו טמא, ואף על פי כן גזירת הכתוב הוא לטהר הדם היוצא מן המקור הטמא, על כן הוצרך לומר וטהרה ממקור דמיה. ויונתן תירגם מבוע תרין דמהא, סבר ליה ב' מעיינות הן, נ"ל:

בזכר כתיב (ויקרא יב ד) תשב בדמ"י טהרה, ובנקיבה (ויקרא יב ה) ע"ל דמי טהרה. נ"ל דהנה בזכר כל הימים הללו הם בוודאי טהורין, דאפילו נתעברה והפילה בתוך הימים, הוו קודם ארבעים יום ומיא בעלמא הוא, אבל בנקבה אפשר להיות שתתעבר ותפיל אחר ארבעים ותטמא ואבדה הימי טוהר. וז"ש בנקבה על דמ"י וכו', דוקא על הדמים הללו טהורה, מה שאין כן אלו אירע מעשה כנ"ל. ואם תאמר גם בזכר משכחת כמעשה דלידת יהודה וחזקיה בני ר' חייא (נדה כ"ז ע"א), זה לא שכיח. וגם אין צריך לימוד לזה, כיון דהיא לידה גמורה מה שנתעברה קודם הלידה הראשונה, מהיכי תיתי תפקע הלידה ראשונה את השניה, נ"ל:

ובמלא"ת ימי כו' (**ויקרא יב ו**). ב' במסרה. דין חסר. ואידך מלא ובמלואות הימים האלה עשה המלך וכו' (אסתר א ה). הנה בכאן אפילו במלאת הימים האלה עדיין חסר, כי הקרבן אינו נקרב עד שיאיר היום, מה שאין כן לשם במלואות הימים האלה עשה המשתה תיכף בלילה, כי לא איחר הדבר כי כוונתו היה להחטיא את ישראל, והיה המשתה בלילה וביום, על כן גזרו הצום לילה ויום (אסתר ד טז), ועל כן קורין את המגילה לילה ויום:

אדם כי יהיה בעור בשרו שאת וכו' (**ויקרא יג ב**). למה אמר בכאן אד"ם ולא אי"ש. וגם למה אמר בעו"ר בשר"ו, ולא יספיק לומר ב"ו. והנראה דהנה כל הנגעים הם מסטרא דקליפה מזוהמת הנחש שנתהווה על ידי חטא אדם וחוה. וידוע (ב"ר פ"כ י"ב) דבתורתו של ר' מאיר היה כתוב כתנות או"ר, דקודם החטא היה לאדם באמת כתנות או"ר שהיה גופו ספיריי, ועקיבו מכהה גלגל חמה, ולא היה גופו מעותד לחלאים ונגעים, כי היה כחד מן קמאי. רק אחר שנתפתה לעצת הנחש והטיל הנחש זוהמא (שבת קמ"ו ע"א), אז נתהווה מכתנו"ת או"ר כתנות עו"ר ובשר ממש חומריי, והגוף החומריי מעותד ח"ו וכו' (עיין זוהר ח"א ל"ו ע"ב). והנה הש"י נתן לנו או"ר התורה, ובעבור האדם ח"ו על אור התורה, אז מתראה הזוהמא בעו"ר. וז"ש אד"ם (כי התחלת ענין הזוהמא היתה מאדם הראשון), כי יהיה בעו"ר בשרו (דייקא, מה שאין כן אלו היה כתנות או"ר) תורה מחייהו להתהלך במשרים, והבן:

וביום הראות בו בשר חי יטמא (**ויקרא יג יד**). בודאי הכתוב מדבר כפשוטו מענייני דיני וסימני דיני המצורע. אבל כבר נודע דברמזי התורה רשות לדרוש כל פסוק בפני עצמו, דלכך פסקינהו עזרא ברוח הקודש, על דרך ושום שכל (נחמיה ח ח), אלו הפסוקים (מגילה ג' ע"א), דבכל פסוק הוא מורה שכל בפני עצמו. ויש לרמז בכאן על דרך שאמרו רז"ל (ע"ז כ' ע"ב) ונשמרת מכל דבר רע (דברים כג י), שלא יהרהר ביום וכו'. והנה זה מבואר בספרים דעל ידי ההרהור בורא האדם ח"ו נשמת הקטיגור, ורוצה להתלבש בגוף על ידי המעשה ח"ו, ולכך רודף אחריו להביאו לידי המעשה בלילה. וז"ש וביום הראות בו בשר חי, (היינו כשמתראה בו ביום ח"ו על ידי הרהורים בשר חי היינו קישוי), יטמ"א (בעתיד ח"ו במקרה לילה, על כן ישוב אל י"י [וירחמהו] להעביר תיכף המקטרג:

אחד לעולה ואחד לחטאת (**ויקרא יב ח**). עיין בגמרא זבחים (דף צ' ע"א) חטאת קודמת לעולה ובכאן הקדים עולה, אמר רבא למקראה הקדימה הכתוב (הובא בכאן בפירוש רש"י), ופירש רש"י שם שתהא נקראת בענין תחלה, אבל בעבודתן חטאת קודמת. ובתוס' (ד"ה למקראה) הקשו שם אפירושו מה חידוש הוא זה. ופירשו להקדיש עולה

קודם חטאת. וגם על זה הקשו דאי אפשר לומר כן, עיין שם. וכבר כתבנו בזה עניינים נאים בפירוש רש"י. ונ"ל כעת דהנה בעוה"ר שנתבטלו מאתנו הקרבנות, אזי דרשו רז"ל (מנחות ק"י ע"א) זאת תורת החטאת כו' (ויקרא ו יח), כל העוסק בתורה חטאת כאילו הקריב חטאת וכן בכל הקרבנות, על כן פסקו בטור וש"ע (או"ח סי' א' ס"ה) לומר פרשת עולה קודם לחטא"ת, והקשה במג"א (ס"ק ח') הלא קיימא לן חטאת קודמת לעולה. ותירץ דהנה אחר פרשת החטאת פסקו דלא יאמר יהי רצון כאלו וכו', דדילמא אינו מחויב חטאת והוה כמביא חולין בעזרה, מה שאין כן עולה מכפרת אעשה ואין לך אדם מישראל שאינו מחויב עשה, אבל ביודע שנתחייב חטאת ודאי יאמר חטאת קודם, דהיא מכפרת אחייבי כריתות ועשה, ועולה הוה דורון אחר כך כאשר רצה הפרקליט. והנה בכאן קשה עוד קושיא אחת וגדולה היא אלי, שאמר בפרשה הקודם (ויקרא יב ז) זא"ת תור"ת היולדת וכו', בשגם שהוא מיותר לגמרי, על כל פנים הוה ליה לומר זה בגמר הפרשה, דאכתי לא גמר כל דיני היולדת. ונ"ל דזה כוונת רש"י לתרץ זאת בכאן, דבאמת אין מדרך רש"י להביא רק השייך לפירוש הפסוק, ולמה פירש בכאן דלמקראה הקדימה הכתוב. אך הוא על פי הנ"ל, דהנה היולדת מביאה חטאת על שם החטא שנשבעת בעת קושי חבלי לידה שלא תזדקק לבעלה, ועולה למה מביאה, צריך לומר שמביאה כי קושי חבלי לידה הוא על שלש עבירות, דהיינו ג' מצות עשין נדה חלה הדלקה שנצטוותה (שבת ל"א ע"ב), ומביאה על ביטול מצות עשה עולה. והנה כל זה הוא ספק, כי אף על פי כן לא נדע בבירור אם נשבעת ואם חטאה במצות עשה, אבל אף על פי כן מיקרי יולדות חייבי חטאות וודאית, כיון שכך צותה התורה וזכור כל זה. והנה יולדות כעת בזמן הזה כשתאמר פרשת חטאת ועולה משום ונשלמה פרים וכו' (הושע יד ג), על כרחך תאמר חטאת קודם כיון שהיא מחייבי חטאת ודאי, מה שאין כן בשאר חטאות. והנה י"ל גם בכאן אמר זא"ת תור"ת היולדת וכו', כל העוסק בתורת וכו' כאלו הקריב וכו', ומה שאמר אחד לעול"ה ואחד לחטאת, בודאי לא להקריב עולה קודם, (כי למדו שם בגמרא דבכ"ז חטאת קודמת), אך למקראה הקדימה הכתוב, רצ"ל אם קורין הפרשיות משום ונשלמה וכו', דהיינו אם הקורא הפרשיות הוא באופן כזה כמו ביולדת, דהיינו שאינו ברור לו אם נתחייב חטאת יאמר עולה קודם, ואם כן זה הדין קאי על שארי אנשים לא על היולדת, ואילו המתין בפסוק זא"ת תור"ת היולד"ת עד סיום הפרשה, הוה אמינא דגם ביולדת הדין הוא כך לקרוא פרשת עולה קודם חטאת, על כן אמר מקודם זאת תורת היולדת כו', כל העוסק בתורת כו' וחטאת קודמת, כמ"ש בפסוק והקריבו לפני י"י וכפר עליו, ובא אחר כך ומשמיענו אחד לעולה ואחד לחטאת, דהעוסק בתורתם והוא דומיא דיולדת

דהוה ספק, יאמר ויקרא עולה קודם, והבן: וזה שנמסר במסרה לית על ואח"ד לחטא"ת, עיין במבין חידות. רצ"ל לית כמוהו:

ואיש או אשה כי יהיה בו נגע בראש וכו' (**ויקרא יג כט**). נמסר סימן לא תקיפו פאת ראשכם (ויקרא יט כז). פירוש הדברים דנכתב לקמן (ויקרא יג לח) ואיש או אשה כי יהיה בעור בשרם כו'. והנה או אשה הוא לשם במקיף כמשפט, וכאן א"ו אש"ה אינו במקיף, ונמסר סימן לא תקיפו פאת ראשכם, היינו במקום שנכתב ברא"ש שם או אשה אינו במקיף, ורמז בזה שגם אשה עוברת על לא תקיפו אם מקפת את ראש האיש. וידוקדק בזה ואיש או אשה כי יהיה בו כו', בה"ם הוה ליה למימר. ולפי הרמז יצדק לרמז דאיסור הקפה דאיש ואשה, תרווייהו קאי רק אאיש:

ממקר דמיה (**ויקרא יב ז**). ממק"ר ב' במסורה. דין חסר. וחד מלא ממקו"ר ישראל (תהלים סח כז). יש לפרשו על הפלוגתא (סנהדרין פ"ז ע"ב) אי מעין אחד הוא או ב' מעיינות, וציינתי למשמרת:

במדרש (ויק"ר פט"ו ד') אדם כי יהיה בעור כו' (ויקרא יג ב). משל למטרוניא שנכנסה לתוך פלטין של מלך, כיון דחמת מגלבייא דחלת, א"ל המלך אל תתייראי אלו לעבדים ולשפחות, אבל את לאכול ולשתות ולשמוח. כך כיון ששמעו ישראל פרשת נגעים נתיירא, א"ל משה אל תתייראו אלו לאומות העולם, אבל אתם לאכול ולשתות ולשמוח. נ"ל דדייק מדלא כתיב דבר אל בני ישראל כמו בכל מקום, לזה דייק דהנה ישראל נתיירא אפילו מלימוד הלכות נגעים, שהיא מילי הקופצת ח"ו אפילו על ידי דיבור, וכמו שאמרו רז"ל (גיטין נ"ז ע"ב) כי עליך הורגנו וכו' (תהלים מד כג), אלו תלמידי חכמים המראים הלכות נגעים בעצמן. והנה נתייראו ישראל מהלימוד, על כן השיב להם שלא יזיק להם ח"ו הלימוד, אדרבא על ידי לימודם הלכות נגעים, הנגעים על ראש רשעים יחול, והם יהיו נקיים לפני י"י. על כן לא אמר דבר אל בני ישראל, כי אותו הדיבור לא יפעול בישראל חס ושלום, רק באומות, הבן הדבר:

מצורע

זאת תהיה תורת המצרע וכו' (**ויקרא יד ב**). זה לכאורה מיותר, דלא הוה ליה למימר רק ביום טהרת מצרע יבוא אל הכהן. והנראה דהנה לענייני הכשר מצרע יש טעמים לפי הפשט, וכמו שדרשו רז"ל (ערכין ט"ז ע"ב) שמביא צפרים המפטפטין, להיות שהנגעים באים על פטפוטי דברים לשון הרע. עץ ארז (ויקרא יד ד), לפי שהנגעים באים על גסות הרוח. שני תולעת ואזוב, מה תקנתו ישפיל עצמו כתולעת ואזוב (הביא כל זה רש"י

ז"ל). והנה עיקר הטהרה כשמשים על לבו כל אלה לשוב בתשובה שלימה, מה שאין כן כשמביא הקרבנות מצות אנשים מלומדה ולא ישים לבו להטעמים, הנה לא שב מקיאו עדיין ולא נטהרו נגעי בתי הנפש. וז"ש זאת תהיה תורת המצרע ביום טהרתו, שמחוייב ללמוד תורת המצות הללו, דהיינו הטעמים שמלמדין אותו האיך לשוב, ובאם אינו מבין לא נטהר. על כן משום לא פלוג והובא וכו' יהיה מי שיהיה, והובא אל הכהן בעל כרחו ללמדו לקח וסברא, ובזה ידוקדק והובא, נ"ל:

ויצא הכהן כו' וראה הכהן והנה נרפא נגע הצרעת מן הצרוע (**ויקרא יד ג**). תיבת נג"ע מיותר לכאורה. וגם מ"ן הצרוע אין לו ביאור. ועל פי מ"ש לעיל יונח, דהנה צרע"ת מיקרי המכה שבגופו בגשמי, ונגע הצרעת הוא נגעי הנפש שמכחם בא הצרעת בגופו. לזה אמר כאשר יראה הכהן המבין שכבר נרפא נגע הצרעת (על ידי התשובה), דהיינו נגעי בתי הנפש וזהו מן הצרוע, שהרפואה באה מן הצרו"ע בעצמו כאשר ישוב ויתחרט, מה שאין כן בהיותו עוסק ברפואות טבעיות לרפא את הגשמיות, והנגע צרעת הפנימיות כדקאי קאי, זה לא נרפא עדיין עד אשר ישוב אל י"י וירחמהו:

זאת תהיה תורת וכו' (**ויקרא יד ב**). עיין מה שדקדקנו לעיל. ויש לפרש על פי מה שאמר הרב הק' מהרד"ב זצוק"ל בפסוק (במדבר כח יד) זא"ת עלת חדש וכו'. שבתיבת זא"ת נרמז ב' הנהגות שישנם בהתחדשות הזמנים, דהנה יש הנהגה הטבעיית המסודרת מז' ימי בראשית על כל אשר נעשה תחת השמש מקטן ועד גדול כל ימי תבל. ויש הנהגה התוריית למעלה מן הטבעיית, שרצה כן בעל הרצון מבראשית שבעלי התורה יקבעו עתים על ידי הנהגת התורה שלא כטבע, (ועל זה כתב אדמו"ר הרב הק' מהר"י מ"מ דק"ק קאזניץ זצוק"ל ששואלין את האדם קבעת עתים לתורה (שבת ל"א ע"א), אם קבע עתים בזמן על פי הנהגת תורתו שלא כטבע). ואלו הב' הנהגות נרמזין בתיבת זא"ת, היינו הז' מרמזת להנהגה הטבעיית של ז' ימי בראשית, והא"ת מרמזין על כלל התורה כ"ב אתוון מא' על ת', שהוא הנהגה התוריית שלא כטבע הנהוגה לבעלי התורה. והנה המצרע אם ירצה להתנהג בטבע, שהצרעת בא מריבוי הדם על ידי מאכל ומשתה וכדומה ויבקש רפואה טבעיית, לא נרפא עדיין מנגעי הנפש, כי הנה מבני ישראל הוא אשר להם נתונה הנהגה התוריית שלא כטבע, ועיקר רפואתו שישוב אל י"י להתנהג כתורה אשר הוא למעלה מן הטבע. וז"ש זא"ת תהיה תורת כו', שצריך המצרע ללמד זא"ת שישנם ב' הנהגות, ובני ישראל בני בניה של תורה כל ענייניהם שלא כטבע, ממילא לא יבקש רפואות טבעיות, רק רפואות סגולות התורה המרפאת כל מחלה וכל נגע, ומוספת חיים ועושר וכבוד לעושיה (אבות פ"ו מ"ח), והבן כי קצרתי:

זאת תהיה תורת המצרע (**ויקרא יד ב**). הלימוד של המצרע זאת תהיה, היינו שילמוד ויתבונן בדינים הללו היינו ביו"ם טהרתו, היינו שיתבונן דטהרתו מחויב להיות ביום בזמן שליטת החסד, ולא בלילה בזמן תגבורת הדינים, וגם כן יתבונן בדין והובא אל הכה"ן איש חסד. כל זה ילמוד המצרע, ויפעול בזה רפואתו בתגבורת החסדים על הגבורות:

זאת תהיה תורת וכו' והובא אל הכהן, ויצא הכהן וכו' (**ויקרא יד ג**). להבין רמז זא"ת. וגם אומרו והובא אל הכהן ואחר כך ויצא הכהן (ויקרא יד ג), שהם דברים סותרים וכו'. וירמוז לדעתי על פי האמור בזהר (תיקו"ז הוספות ה קמ"ג ע"ב) ובין נגע לנגע (דברים יז ח), כמה דאוקמוה איכה ישבה בדד (איכה א א), דאיהי חשיבא שכינתא בגלותא כמצורע, דאיתמר בה (ויקרא יג מו) בדד ישב מחוץ למנחה, מחוץ ודאי דא גלותא דאיהי לבר מארעא דישראל כו'. והנה אמרו עוד בזהר (ח"ג ו' ע"א) בפסוק (עמוס ה ב) נפלה ולא תוסיף וכו', דבפורקנא בתרייתא לא תהוי כזימנא קדמאה, שהשכינה בעצמה כביכול באת לבית המלך, מה שאין כן בפורקנא בתרייתא המלך יבוא אליה להקימה מעפר, עיין שם. וזה שנרמז בתורה זא"ת (היא השכינה הנקראת זא"ת בזאת יבוא אהרן (ויקרא טז ג), תהיה (לה) תורת המצרע ביום טהרתו, (יהיה עת וזמן אשר לא יבוא אליה המלך להקימה, רק) והובא אל הכה"ן (הוא המלך היחיד ומיוחד הנרמז בתיבת כה"ן, שהן המה אותיות האחדים באתוון א"ט ב"ח כנודע, ואחר כך פסקינהו לפסוק בפני עצמו להורות לפורקנא בתרייתא, אז לא יהיה כזימנא קדמאה, רק) ויצא הכהן אל מחוץ למחנה (להקימה מעפר ולחוננה כימי עולם במהרה בימינו אמן:

ושחט את הצפו"ר וכו' (**ויקרא יד ה**), **מלא ו'**. את הצפ"ר החיה (ויקרא יד ו), חסר ו'. צפו"ר מלא ו', בגימטריא עש"ו. להורות שישחט את המדות הרעות שהיה לו עד היום מדות עש"ו. את הצפו"ר החיה יקח, צפ"ר חסר בגימטריא ש"ע נהורין, ב' פעמים א"ל במילואן הק"ף ושמירה, המשכיל יתבונן:

ויצא הכהן אל וכו' וראה הכהן וכו' (**ויקרא יד ג**). תיבת הכה"ן הב' מיותר דעליו קאי. ונ"ל על פי פשוטו דגזירת הכתוב הוא אפילו הכהן עם הארץ, הולך תלמיד חכם עמו ואומר לו הדין, והכהן פוסק הדין טהור או בהיפך (תו"כ י"ג מ"ג). והנה סלקא דעתך אמינא דכהן כזה אינו מחויב ליתן עיניו בהנגע, כיון שאינו יודע בין ימינו לשמאלו רק דהתלמיד חכם יאמר לו, לזה קאמר וראה הכהן, שהכהן בעצמו מחוייב ליתן עיניו בו, נ"ל:

והנה נרפא נגע הצרעת מן הצרוע (**ויקרא יד ג**). אומרו והנ"ה אינו צודק לכאורה, דהיה לו לומר כ"י נרפא וכו'. וגם מן הצרו"ע מיותר. ונ"ל הכוונה שיראה הכהן כי אין הדבר בטבע, רק והנ"ה כמובן למראה עיניו כרגע יארע שכרגע נרפא, כי הכל בהשגחה פרטיית מאת הש"י ולא בטבע:

ואחר כ"ן יבא הכהן לראות וכו' (**ויקרא יד לו**). ואח"ר כ"ן ב' במסרה. דין. ואידך ואח"ר כ"ן תבוא אליה (דברים כא יג), עיין בליקוטי תורה להאר"י ז"ל ענין אשת יפת תאר, כיון שישרה בעיניו וחושק בה, בודאי יש בה איזה ניצוץ קדוש וצריך להוציא הניצוץ הטמון. וזה רמיזת המסורה כמו שבכאן בשורה טובה ונתתי נג"ע כו', בכדי שימצאו המטמון הנסתר שהסתירו האמוריים (ויק"ר י"ז ו'), כמו כן התירה התורה שם יפת תואר בכדי למצוא המטמון:

כי תבאו אל ארץ כנען אשר אני נותן לכם לאחוזה וכו' (**ויקרא יד לד**). משונה ביאה זו שנכתב בה אחוזה ארץ אחוזתכם ויבואר לדעתנו ברמזי התורה על פי מה דנקדים שכל המדות שבאדם דהיינו אהבה ויראה וכו', המה נבראים לעבוד בהם את הש"י, דהיינו אהבה לאהוב את הש"י ותורתו ומצותיו, וכן ביראה וכיוצא. והאדם המשתמש במדותיו בדברים עולמיים, הנה הוא מבחינת השבירה אשר נפלו ניצוצי המדות בקליפה, ומוטל על האדם להעלותן מקטנות לגדלות, וזה כל האדם בנפול במחשבתו אהבה עולמיית, יאמר בלבו אין זאת אלא להעלותה למקורה, דהיינו להעתיקה לאהבת הבורא. מה שאין כן כשנדבק באהבת העולם הנה הוא מדה כנגד מדה, כמו כשבאה מחשבת האהבה העולמיית לו להעלותה לאהבת י"י, שעל ידי זה יהיה לו אחיזה לאהבה האמיתיית, והוא נשאר בארציות האהבה העולמיית, כמו כן כשיתעסק גם בתורה ועבודה, אז יבלבלו אהבות רעות יותר משאר עתים הפנויים. וראיתי כן בספר צדיק אחד בפירושו אהבה שהיא תלויה בדבר, בטל דבר בטילה אהבה (אבות פ"ה מט"ז). כשבטל מדיבורי הטוב בתורה, בטילה אהבת עולם המחשבות הטורדות, כי ביותר מבלבלים בתורה ועבודה. והנה כבר כתבנו ז' עממין הם ז' מדות רעות, וכנע"ן הוא בחינת אהבה הרעה. וז"ש כי תבאו אל ארץ כנען, רצ"ל תבואו בעצמיכם להשתקע בארציות כנע"ן, היינו אהבות עולמיות אש"ר באמת אני נותן לכם לאחזה, רצ"ל אני נתתי לכם כל זה רק לאחזה, לאחוז על ידי זה באהבה אמתיית אהבת הש"י, ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם, ארץ אחוזתכם היא השכינה מקור אחוזת נשמות ישראל, בי"ת נקרא התיבות של התורה ועבודה, אשר על ידי זה מתדבקים ישראל בשורשם ומקורם. וז"ש כשאתם קשורים באהבה זרה ח"ו, אזי תוכר ביותר כשאתה מתדבקים בארץ אחוזתכם בתורה ועבודה, אז

יפלו לכם ביותר המחשבות הטורדות, והוא כמו נגע צרעת הבא מעיפוש הדם התוכניי ואחר כך יציץ לחוץ, כמו כן הדבר הזה כיון שלבו בפנים קשור באהבת העולם, יציץ ופרח ח"ו בהתעסקו בעבודת הש"י, הבן הדברים כי קצרתי בענין וסמכתי על המשכיל: **כנגע נרא"ה וכו' (ויקרא יד לה)**. ב' במסורה. דין. ואידך בירמיה (לא ב) מרחוק י"י נרא"ה לי וכו'. רמיזת המסורה נ"ל על פי מה דמבואר בזהר (ח"ג נ' ע"ב) ענין התראות הנגע בבית, כי על ידי טומאת האמוריים היה בבית הזה איזה השראת הסט"א וקליפה, וכהיום שבאו ישראל והשראת השכינה בבתיהם, לא תוכל להיות השראת הקדושה עד שיתבער הסט"א, על כן מתנוצץ הטומאה ויבערו אותה על פי דרכי התורה, ואז תמצא הקדושה מקום לנוח. וזהו רמיזת המסורה ונתתי נגע וכו' (ויקרא יד לד), הוא בשורה טובה (ויק"ר י"ז ו'), ובא האיש וכו' כנגע נראה וכו', ולמה כזאת מרחוק י"י נראה לי, רצ"ל על ידי שהקדושה רחוקה ממקום הזה, על כן נרא"ה לי כדי לבער הרוח טומאה, ותשרה הקדושה:

אחרי מות

וידבר וכו' בקרבתם לפני י"י וכו' (ויקרא טז א), ויאמר י"י וכו' (ויקרא טז ב). הנה בפסוק הראשון לא פירש מה היה הדבור למשה, ואם הוא מה שיצוה לאהרן, הנה זה אמירה בפני עצמו בפסוק ב'. ונראה דזה הוא הקדמה וטעם למשה אדונינו סיבת המצוה שיצוה לאהרן שלא יבוא בכל עת וכו', שלא יחשוב משה שח"ו איזה שמץ נמצא באהרן שאינו ראוי לגשת אל הקודש כי אם ביום המקודש שנתכפר העון. לזה הקדים הש"י דבורו למשה אחרי מות שני בני אהרן, ומה היה הדבור הוא שהודיעו הש"י סיבת מיתתם הוא בקרבתם לפני י"י וכו', היינו שנתקרבו מאוד אל פני י"י ונתבטלו ממציאתם מרוב השגתם וחשקם להדבק במקורם, וגעלה נפשם את בשרם ונדבקו בקונם (עיין באור החיים), ומזה הבין משה אדונינו דסיבת המניעה לאהרן מגשת בכל עת אל הקודש הוא לבל יתבטל ממציאותו מרוב תשוקתו, רק ביום המקודש שישנו בו תוספת [נשמה יתירה מבחינת] חיה, ויש בו כח לסבול בהירות יותר ולעמוד בהיכל ולא יתבטל, והבן כי קצרתי:

או יאמר בקרבתם לפני י"י וכו' (ויקרא טז א). שסיפר לו הש"י שסיבת מיתתם היה בקרבתם לפני י"י, היינו מ"ש רז"ל חכמי האמת ענין יסורין של אהבה (ברכות ה' ע"א), היינו יסורין שגורמים אהבה באורות עליונים, כי כשיש ח"ו תגבורת הדינים אז אין היחוד למעלה ח"ו, אזי משפעת השכינה אותן הדינים לבניה הנעימים הרוצים בתקנתה

כביכול, ועל ידי זה נתהווה היחוד כיון שהוסרו הדינים, וזהו יסורין של אהבה שגורמים אהבה. וז"ש לו הש"י בקרבתם לפני י"י וימותו, סיבת יסורי מיתתם הוא שהיו רוצים לקרב לפני י"י, וכבר ידעת לפני י"י הכוונה על השכינה מלכות שמים, (עיין בעץ חיים החילוק מלפני י"י לפני י"י), והוא הקדמה למה שיבוא אחר כך הציווי לאהרן בזא"ת יבוא אהרן (ויקרא טז ג), וידוע דזא"ת היא השכינה, והבן:

או יאמר. אחר שנדקדק למה אמר שנ"י בני אהרן (ויקרא טז א), ולא היה סגי בנ"י אהרן לחוד. אך הוא להורות הדיוק שהנה כעת שהיו שנ"י בני אהרן בגופים מחולקים, הגם שהקריבו לפני י"י במשכן עם כל זה וימותו, מה שאין כן כשיהיו שניהם בגוף אחד פנחס זה אליהו (זוהר ח"ב ק"צ ע"א), עתידין להקריב שלא לפני י"י, היינו בבמה שהקריב אליהו בשעת איסור הבמות ונתרצה לו הש"י. וז"ש בפרשת שמיני גם כן (ויקרא י א) ויקחו שנ"י בני אהרן וכו' שנ"י דייקא, ויקריבו לפני י"י וכו' הגם שהיו לפני ד' במשכן, עם כל זה להיות אשר לא צוה את"ם דייקא בהיותם גופים מחולקים, מה שאין כן בהיותם בגוף אחד הגם שיקריבו אז שלא לפני י"י, עם כל זה יתקדש שם שמים כי היה ציווי הש"י בהוראת שעה, וז"ש שם אליהו ובדברך עשיתי את כל וכו' (מלכים א' יח לו). והנה זה היה הקדמה מעולה לציווי של אהרן, ולטעם למה לא יבוא בכל עת להקריב לפניו, הקדים הש"י הנה שמוע מזבח טוב, דהנה תראה דהעיקר הוא לקיים ציווי הש"י, ולא ירצה י"י באלפי אלים אשר לא צוה, כי הנה תראה הראיה מבני אהרן הגם דהקריבו לפני י"י, להיותו אשר לא ציוה י"י וימותו, ואליהו הקריב בשעת איסור הבמות, להיותו ציווי הש"י נתקדש שם שמים על ידו, והבן:

מדרש (ויק"ר פ"כ א') אחרי מות שני בני אהרן (ויקרא טז א). רבי שמעון פתח (קהלת ט ב) הכל כאשר לכל מקרה וכו', מקרה אחד אלו בני אהרן, אלו נכנסו להקריב במחלוקת וכו'. נ"ל ענין הפתיחה, דלא נודע מה היה הדיבור למשה, דאי אפשר לומר הנרצה שלא יבוא אהרן אל הקודש וכו', זה הוא אמירה בפני עצמו. לזה התחיל הפתיחה הזאת, וממוצא הדבר נדע דהדיבור היה שאמר הש"י אחרי מות שני בני אהרן, רצ"ל מיתת בני אהרן היה ענין אחר מהנאמר במקום אחר דהיינו בעדת קרח, (הגם שלא היה עדיין המעשה דקרח, עם כל זה בודאי מקובל היו ביד משה שהנכנס להקריב במחלוקת מתחייב שריפה). ואפשר חשב משה שגם בני אהרן זאת היתה סיבת מיתתם שהיה ביניהם איזה מחלוקת, ואמר לו הש"י אחר"י (ענין אחר הוא) מות שני בני אהרן המתייחסים אחר אביהם בשלום ומישור (מלאכי ב ו), רק הסיבה הוא בקרבתם לפני י"י וכו', שנתקרבו מאוד לפני השם ונתבטלו ממציאותם:

דבר אחר אחרי וכו' (**ויקרא טז א**). ר' לוי פתח (תהלים עה ה) אמרתי להוללים וכו', הצדיקים לא שמחו בעולמי כו', אלישבע בת עמינדב לא שמחה וכו', הה"ד אחרי מות שני בני אהרן, עכ"ל (ויק"ר פ"כ ב'). גם בפתיחה הזאת בא לתרץ כנ"ל. וזה שמתרץ הדיבור היה אחרי וכו' מופלג, היינו בדורות המופלגים מדור הזה, יהיו לזכרון וישימו לנגד עיניהם מיתת שני בני אהרן בקרבתם לפני י"י, רצ"ל הגם שהיו מקורבים לפני י"י עם כל זה וימותו, הנה ישימו לנגד עיניהם אם הצדיקים לא שמחו בעולמם, האיך ההוללים מבקשים לשמוח:

ר' אבא בר כהנא פתח (קהלת ב ב) לשחוק אמרתי מהולל (ויק"ר פ"כ ג'). נ"ל גם כן כנ"ל, הדורות המופלגים ישימו לנגד עיניהם המעשה הזאת, ויבינו ולא ירבו בשמחה:

ר' יודן גלייא פתח (איוב לט כז) אם על פיך יגביה נשר, עד שם היא השכינה (ויק"ר פ"כ ד'):

ר' חייא בר אבא אמר קרבו שאו כו' (ויקרא י ד), הה"ד אחרי מות שני בני אהרן. נראה גם כן לפרש כנ"ל (ויתר נמחק):

ר' אחא ור' זעירא פתח (איוב לז א) אף לזאת יחרד לבי. אמר הקב"ה (ויק"ר פ"כ ה'). עיין במתנות כהונה דבילקוט (ילקו"ש רמז תקכ"ד) גרס אמר איוב, וכן הוא בתרגום איוב. יש לפרש גם כן כנ"ל הדיבור אחר"י מופלג מות שני בני אהרן, בדורות המופלגין יתמהו על מות שני בני אהרן, כי יראו טיטוס נכנס ויוצא בלא מכשול, וידוע כי הש"י מדקדק אם חסידיו ומאריך אף לרשעים. (ולפי זה התרגום שפיר מפרש באיוב אמר איו"ב, כי איוב ראה זה והיה מתמיה, ובכאן שפיר הגרסא אמר הקב"ה. דקאי לפרש וידבר י"י אל משה מה היה הדיבור, ומפרש דהדיבור היה אחרי מופלג, וכנ"ל:

ר' ברכיה פתח (משלי יז כו) גם ענוש לצדיק לא טוב, אמר הקב"ה אף על פי שענשתי את אהרן ולקחתי שני בניו ממנו, לא טוב אלא להכות נדיבים על יושר, הה"ד אחר"י וכו', תניא רבי אליעזר אומר וכו' (ויק"ר פ"כ ו'). בא גם כן לתרץ ולפרש הדיבור מה הוא ומפרשו בדבר נחמד, והוא על פי מה שפירשנו דאגה בלב איש ישיחנה (משלי יב כה). ופירשו רז"ל (יומא ע"ה ע"א) ישיחנה לאחרים. והנה מה בצע בזה. ופירשנו דהנה הצור תמים פעלו וחלילה לא יעות משפט, והנה אם חטא אדם וראוי לקבל עונש בחטאו בין בגופו בין בממונו, הנה יגיע צער גדול גם לבניו ח"ו גם לאביו ואמו גם לאחיו ואחוזת מריעיו, והנה הגם שהעונש אינו שוה בכל, כי כל הקרוב קרוב מצטער ביותר, וכפי הרחקות נתמעט הצער, עם כל זה לכל אחד מגיע איזה צער. והנה אם האדם שנענש חטא, מה חטאו האנשים המקורבים שמגיע גם להם צער שמצטערים בצערו, וחלילה

לומר שיתענשו בלא משפט. אלא על כרחך הכל אמת והכל בדין, דדנין באותו העת את כל האנשים המקורבין והאוהבים, ומגיע לכל אחד כפי הדין כל כך צער, ומעניש הש"י את האדם הנענש, ועל ידי זה מקבל כל אחד כפי הצער המגיע לו בעברו חטא שחטא בעצמו. ובאם היה בחבורה הלזו אפילו איש אחד שאינו ראוי לקבל הצער, ממילא ינצל גם האיש החוטא מהעונש הקבוע לו בגוף וממון, כי בהכרח יצטער גם חבירו ואחיו בצערו, וחבירו הוא צדיק ואינו ראוי לעונש וצער, וחלילה הש"י לא יעות משפט, טוביה חטא וכו' (פסחים קי"ג ע"ב), עד אשר חלילה ימצא עוולתו גם בחבירו וראוי ח"ו להצטער גם כן, כאן מצא בעל חוב לגבות את חובו מהחוטא הראשון אשר נגזר עליו להתענש, רק שהדין היה מסולק בעבור האיש הצדיק שמצטער בצערו של זה. וז"ש דאגה בלב איש ישיחנה לאחרים, כי פן ימצא איש כזה שיצטער בצערו והוא אינו ראוי לעונש, ממילא יסולקו היסורין גם מהאיש הזה, הבן הדבר. (ומצאתי אחר כך כעין דברינו אלה בדברי מהר"מ חאגיז בברכת הגומל וכו', הלא היא כתובה אצלינו בספר אגרא דפרקא). ולפי זה דבר גדול דיבר לנו ר' ברכיה בפתיחתו לו, דהוקשה לו גם כן מהו הדיבור הנאמר בפסוק ראשון, ופתח לה מהאי קרא גם ענוש לצדיק לא טוב להכות נדיבים על יושר, דקשה מהו ג"ם, ועל מה קאי וג"ם (נמחק איזה תיבה). גם פתח בצדיק וסיים בנדיבים. ומפרשו גם ענוש לצדיק לא טוב, שהש"י אומר שאפילו בצירוף דבר אחר, דהיינו אפילו אינו מעניש את הצדיק בעצמו, רק להענישו בדרך ג"ם היינו בצירוף כשיענוש הש"י את אדם אחר, והצדיק יהיה לו ג"ם כן צער, גם זה לא טוב להעניש את הצדיק שאינו ראוי, וממילא יסולק הדין גם מהאדם החוטא, רק להכות הנדיבים (היינו מרבית המון הנדיבים, המתנדבים להצטער בצרת אוהבם וקרובם שהוא רק נדיבות, דהצער אינו מגיע לגופם), הנה הש"י מכה את הנדיבים הללו גם כן על יושר, שדנין אותם אם גם הם ראויים להצטער כל כך, כ"א לפי הצער המגיע ח"ו במדה ומשקל. והנה גם בכאן נאמר (דברים ט כ) ובאהרן התאנף י"י וכו'. ודרשו חז"ל (ויק"ר פ"י ה') אין השמדה אלא כו', ואתפלל גם בעד אהרן ותפלה עושה מחצה, וניצלו אלעזר ואיתמר. הנה נגזר עונש על אהרן שימותו נדב ואביהו, הנה הגם שהיה אהרן ראוי לעונש הזה, כיון שלא היו נדב ואביהו ראויין לעונש חלילה, הש"י לא יעות משפט, הנה ניצל אז גם אהרן מהעונש, עד אשר בא העת והזמן שנמצא עוולתה גם בהם, כאן מצא בעל חוב לגבות את חובו. וז"ש אמר הקב"ה אף על פי שענשתי את אהרן ולקחתי שני בניו ממנו, היינו שכבר נגזר כן בגבהי מרומים ונכתב בספר והוה כאלו כבר נלקחו, עם כל זה לא טוב הדבר שיתענשו הם על מגן, אלא להכות נדיבים על יושר, דהיינו כאשר נמצא עוולתה

גם בהם שיהיו ראויים לעונש, על כן לא מתו תיכף אחר מעשה העגל, הגם שנגזר הדבר על אהרן, אבל להיות שהם לא היו ראויים לזה נתעכב הדבר, הה"ד אחרי מות וכו', רצ"ל שהודיע הש"י דבר זה למשה, וא"ל אחרי מות שני בני אהרן מופלג ורחוק היה מיתת בני אהרן, הגם שכבר נגזר הדבר על אהרן, עם כל זה מופלג היה הדבר עד אשר בקרבתם לפני י"י וימותו, מה שאין כן קודם לכן לא היו הם ראויים לעונש, ופליגי אחר כך מה היה חטאם כמבואר תניא רבי אליעזר אומר וכו', ידידי אם תתבונן בזה תנשק ידי החכמים ותראה דבריהם מופלאים בחכמה ברוך שבחר בהם ובמשנתם:

בתורת כהנים (שמיני פ"א ל"ב) תניא ר"א אומר לא מתו בניו של אהרן, אלא על ידי שהורו הלכה בפני משה רבן וכו' דרש בקרבתם לפני י"י (ויקרא טז א), מורא רבך כמורא שמים (אבות פ"ד מי"ב), ומורא הוא רחקות (ואהבה הוא קרבות). והנה מי שמורה הלכה בפני רבו, מורה קרבות אל רבו. וז"ש בקרבתם לפני י"י, כי מה שהיו מורים קרבות למשה, כן הוה כמו קרבות לפני י"י, כי מורא רבך כמורא שמים:

דבר אל אהרן אחיך (**ויקרא טז ב**). תיארו בכאן לאחיו לא ידעתי למה. הוא לבל יחוש משה שאהרן יצער את עצמו על המצוה הלזו, בחשבו שאינו מרוצה כל כך להש"י, על כן מצוהו שלא יבוא לפניו בכל עת. לזה אמר לו הש"י שלא יחוש כי בודאי אהרן לא יצער את עצמו, כי בלא (זה) גדלו בושתו ומוראו מליקרב ומהתראות לפני מלך הכבוד, כי הוא אחיך בדומה לך, וכמו שאתה יראת לגשת אל הקודש, כמד"א (שמות ג ו) ויסתר משה פניו כי ירא וכו', כן גם הוא. וכמו אתה קבלת שכר שזכית לתמונת י"י יביט (במדבר יב ח) (עיין ברכות ז' ע"א) , כמו כן גם הוא יקבל שכרו, נ"ל:

או יאמר אחי"ך (**ויקרא כז ב**) **בכאן**. כיון שהזכיר מיתת בניו דהנה בשעת פטירתם נאמר (ויקרא י ג) וידום אהרן. ואמרו רז"ל (ויק"ר פי"ב ב') שקיבל שכר על שתיקתו שנתייחד אליו הדיבור, ונאמרה לו פרשת שתויי יין (ויקרא י ט). לזה אמר אהרן אחי"ך, שעל ידי סיבת מיתתם נתגלגל הדבר שהוא אחי"ך בדומה לך, מה אתה נתגלה לך הדבור, כן גם הוא נתייחד אליו הדבור:

או יאמר מעין האופן הראשון, אך שנדקדק אומרו בוא"ו הנוסף ואל יבוא (ויקרא טז ב), דמשמע שכבר היה דיבור מקודם. אך על פי הנ"ל ירצה דבר אל אהרן, זאת תהיה דיבורך אליו שתאמר שהוא אחיך, ולהיות שהוא אחיך ואל יבא כו', כי כמו שאתה הסתרת פניך ויראת לגשת אל הקדש, כן גם הוא אל ירע בעיניו, ועיין מ"ש בביאורינו על רש"י ז"ל:

אשר על הארון ול"א ימו"ת (**ויקרא טז ב**). ופירש רש"י שאם בא הוא מת. וכתבנו בביאורינו לרש"י דהוקשה לו ביותר היה לו לומר עונש ההעברה, משיאמר שאם לא

יעבור לא יענש, ועיין שם מ"ש בכוונת רש"י. ונ"ל דאמר בדרך זה, הוא על פי מה שכתב החינוך על מה דקיימא לן (יומא פ"א ע"א) כלל גדול בתורה לא ענש הכתוב אלא אם כן הזהיר, למה כזאת. ופירש שהוא דבאה האזהרה בפני עצמו זולת העונש, להורות כשאפילו יתרצה האדם ויפקיר עצמו לעונש, אף על פי כן לא הותרה העבירה. לפי זה גם בכאן יתפרש אמר ול"א ימות"ו, שגם זה הוא בלאו שמחויב לעשות באופן שלא ימות, והגם שלא תפול עליו מורא המיתה, ויתרצה בזה ויגש אל הקודש, גם זה הוא בלאו, והבן:

וידבר י"י אל משה אחרי מות וכו' בקרבתם לפני י"י וימותו (ויקרא טז א) ויאמר וכו' דבר אל אהרן אחיך ואל יבוא וכו' ולא ימות כי וכו' (ויקרא טז ב). הספיקות הנופלים בזה כבר קדם מאמרינו. א', מה היה הדבור הראשון. ב', אחר"י הוא מופלג, הוה ליה למימר אח"ר סמוך, כי באותו יום היה הדבור כמבואר ברז"ל (וכן הקשה המגלה עמוקות). ג', וימות"ו הוא מיותר. ד', אחי"ך מיותר. ה', ואל יבוא וכו' וא"ו הנוסף, והרי הוא התחלת הדיבור. ו', ולא ימות, הנה אמר העדר העונש בקיימו מאמר השם, ביותר היה לזרזו ביאת העונש בעברו את פי י"י. והנראה דהנה דרשו רז"ל (ויק"ר פ"כ י') בפסוק (שמות כד יא) ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו (הובא ברש"י שם), שנתחייבו מיתה על שהציצו בשכינה, והמתין הש"י לנדב ואביהוא עד חנוכת המשכן. והנה אמר הש"י למשה הקדמה שאהרן לא יקרב את עצמו בכל עת אל הקודש במקום שלא הורשה, ואמר לו הש"י אחרי מות שני בני אהרן, ר"ל זה היה אליו הדיבור, תדע שמיתת בני אהרן הוא מופלגת, שכבר נתחייבו מיתה מאז שלא הורשו לקרב אל י"י רק אתה ואהרן, כמאמרו ית' ועלית אתה ואהרן עמך והכהנים והעם אל וכו' (שמות יט כד), על כן נתחייבו אז מיתה בקרבתם לפני י"י וימותו כעת, ואמר דבר אל אהרן הענין הנ"ל שזה היה סיבת מיתתם, ואמר אחי"ך הגם שהוא אחיך בדומה לך בדבר הזה שהורשה אז לגשת, עם כל זה אל יערב לבו לבוא בכל עת. וידוקדק ואל יבוא בוא"ו הנוסף על הדבור הראשון. ובזה ידוקדק אומר ול"א ימו"ת אמר בהעדר העונש, דהנה אירע כמה כהנים היו בלתי מהוגנים ולא מתו תיכף כמבואר בגמרא (יומא ט' ע"א), וכמה שנכנסו לקודש הקדשים מהפריצים ורשעים ולא מתו, אבל הקב"ה מאריך אפו וגבי דיליה, כמו שהאריך לאלו הקדושים נדב ואביהוא, וזהו שהוצרך להקדמה הנ"ל להורות שאין הקב"ה וותרן. וז"ש שאם לא יבוא ודאי לא ימות, מה שאין כן אם יבוא הגם שלא ימות תיכף, עם כל זה הש"י מאריך אפו וגבי דיליה, כמו שאירע לנדב ואביהוא, והבן. כעין זה מצאתי במגלה עמוקות בכמה שינויים, ומשנה לא זזה ממקומה:

וכפר על הקדש מטומאת בני ישראל ומפשעיהם לכל חטאתם (**ויקרא טז טז**). הגם שאין מקרא יוצא מידי פשוטו. יש לפרש שיכפר על התורה והמצות, שהם דברים שבקדושה ונאחזה בהם איזה טומאה בעוה"ר בעסוק האדם בתורה ובהמצוה שלא לשם שמים רק לשם איזה פניה, ומפשעיהם לכל חטאתם הם העבירות הגמורים, והבן. השם הטוב יכפר על כל:

ויאמר עוד ומפשעיהם לכל חטאתם (**ויקרא טז טז**). פשע הוא מרד, חטא הוא שוגג, ואם יעשה האדם חטא שוגג אין עליו אשמה כל כך, ואין צריך כל כך לכפרה גדולה. והנה כל זה כשעשה רק שוגגים, מה שאין כן בהצטרף לשוגגים מרדים, צריך כפרה גם להשוגגים. וזהו מפשעיהם המצורפים לכל חטאתם, והבן:

כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני י"י תטהרו (**ויקרא טז ל**). יש להתבונן למה הבטיח הוא ית' רק הטהרה מהחטאים שהם שגגות, הרי גם על זדון ומרד יכפר הטוב וסלח לעמו ביום הקדוש הלזה. וגם יש לדקדק כפל הלשון לטהר אתכם תטהרו. והנראה על פי מה ששמעתי בשם כבוד גאון ישראל הרב הק' מה"ר לוי יצחק מ"כ בק"ק ברדיטשוב זצוק"ל בפסוק (ויקרא כג מ) ולקחתם לכם ביום הראשון, שדרשו רז"ל (תנחומא אמור סי' כ"ב) ראשון לחשבון עונות. ופירש הוא ז"ל דהנה בימי התשובה ישראל עושים תשובה מיראה מיראת הדין, וידוע (יומא פ"ו ע"ב) דעל ידי תשובה מיראה זדונות נעשים כשגגות, ואחר כך בהגיע החג הק' ישראל עושים תשובה מאהבה בעוסקם במצות הש"י באהבה ושמחה רבה, ועל ידי כך נעשים זדונות כזכיות. ואם כן יום א' דחג מיקרי ראשון לחשבון עונות, שמביאים לחשבון כל העונות ומחפשין אחריהם, כדי שיתוספו זכיותיהם כי מהם נעשה זכיות. ובזה יש לפרש בעת ההוא וכו' יבוקש עון בית וכו' (ירמיה נ כ), והבן. ולפי זה יש לפרש בכאן דהכי קאמר כי ביום הזה יכפר עליכם, כפרה היא קינוח והסרה לעונות ויהיה כשגגות, והכוונה מהש"י על התכלית שאחר כך רוצה לטהר אתכם כעצם השמים לטוהר מכל חטאתיכם, גם מהשגגות הנעשים כעת מהעוונות, גם מזה יטהר אתכם ויעשה להם לבושי טהרה כי יהיה זכיות, ואימתי יהיה זה לפני י"י תטהרו, כשתשמחו לפני י"י שבעת ימים, היינו בחג הקדוש זה יהיה תשובה מאהבה. וגם ירצה לפני י"י, כשתקחו הד' מינים אשר מרמזים לשם הנכבד, וגם על הד' מינים לא השליט עליהם שום שר רק הש"י לבדו, אז תטהר"ו מאותן השגגות הנעשים כעת מהזדונות, יתהווה לזכיות לטהרה לכם מלבושי כבוד, והבן:

את משפטי תעשו ואת חקתי תשמרו ללכת בהם וכו' (**ויקרא יח ד**). יש להתבונן דהנה בכאן הציווים על העריות והם חוקים נקראים, ולמה הזכיר משפטים. והנראה דמשפטי בכאן פירושו יסורין, כמו שהפירוש כן הוא בכמה מקומות, והכוונה לפי זה דהנה הש"י צוה לנו לקבל עלינו כל יסורין עבור קדושת שמו, ואפילו יסורי מיתה למות על קדושת שמו, וזה הוא בטבע לאיש הישראלי שדבר הזה ירושה לנו מאבותינו, כאשר רוצים לכוף איש הישראלי להעברת הדת ח"ו אפילו קל שבקלים מוסר נפשו למיתה ולא יעבור. והנה כל העבירות הם בכלל כפירה, שמכניס נפשו תחת מרכבת הס"א א"ל זר, אך אין אדם חוטא אלא אם כן נכנס בו רוח שטות (סוטה ג' ע"א), שמדמה שבעבירה אחרת אין זה כפירה, וכאשר ישים האדם אל לבו איך מוכן לקבל אפילו יסורי מיתה עבור קדושת שמו, אזי יהיה בנקל לו לכבוש תאוותו, כי ישים על לבו כי כבישתו על כל פנים הם יסורים קלים מיסורי מיתה. והנה עריות נפשו של אדם מאוד מתאווה להם וקשה לו לפרוש (חגיגה י"א ע"ב), וגדלו בעיניו יסורי גופו כשמונע את עצמו, על כן ישים אל לבו כנ"ל ויהיה לו בנקל. וז"ש את משפטי תעשו, היינו היסורין שצויתי אתכם לקבל עבורי, תעשו בכח כמו בפועל, אזי על ידי זאת ואת חקות"י תשמרו כו', הבן כי קצרתי:

ושמרתם את חקותי וכו' אשר יעשה אתם האדם וחי בהם (**ויקרא יח ה**). לא אמר כן בשום מצוה, רק בלאוין דעריות בכאן נראה שמזה יצא לרז"ל (סנהדרין ע"ה ע"א) באחד שנתן עיניו באשה והעלה בלבו טינא, ואמרו הרופאים שאין לו רפואה עד יוגמר מחשבת התיעוב לפועל, והחמירו חכמים בדבר ואמרו ימות ואל תספר עמו מאחורי הגדר, ואותה אשה פנויה היתה. הנה תראה איך החמירו על כל אביזרייהו דגילוי עריות, ואמרו ימות ולא יבצע מעשיהו, ובאמת דרשו בכל המצות וח"י בהם ולא שימות בהם (יומא פ"ה ע"ב), רק המה בחכמתם ראו דהתורה סמכה האי וח"י בהם דוקא לפרשת עריות, על כרחך העידה התורה ושמרתם את חקתי כו', חקים שחקקתי לך בפ' ואיסור עריות וכו', וח"י בה"ם העידה התורה דבשום אופן שבעולם לא יתרפא מגילוי עריות, ואדרבא בפרוש עצמו מעריות הוא סיבת חיותו, ובאם ח"ו יארע שיאמרו הרופאים שאין לו רפואה עד כו', בודאי הבל יפצו פיהם כי עדות התורה נאמנה. ובזה תבין מאוד שבאמת דרשת רז"ל בכל המצות וח"י בהם ולא וכו', רק התורה סמכה ענין לכאן שבזה אי אפשר להתרפאות בשום אופן, והבן מאד:

ללכת בהם (**ויקרא יח ד**). עשם עיקר ואל תעשם טפילה, ללכת בהם שלא יהא משאך ומתנך אלא בהם, שלא תערב בהם דברים אחרים בעולם, שלא תאמר למדתי חכמת ישראל אלמוד חכמת אומות העולם, תלמוד לומר ללכת בהם אינך רשאי לפטור מתוכן,

וכן הוא אומר (משלי ה יז) יהיו לך לבדך וכו', בהתהלכך תנחה אותך (משלי ו כב), בעולם הזה, בשכבך תשמור עליך בשעת מיתה, והקיצות היא תשיחך לעולם הבא, וכן הוא אומר (ישעיה כו יט) הקיצו ורננו שוכני עפר וגו', ושמא תאמר אבד סברי ואבד סיכויי, תלמוד לומר אני י"י, אני סברך ואני סיכוייך ועלי בטחונך, וכן הוא אומר (ישעיה מו ד) ועד זקנה אני הוא וגו', ואומר (ישעיה מד ו) כה אמר י"י מלך ישראל וגואלו י"י צבאות וגו', ואומר (ישעיה מח יב) אני י"י אני ראשון ואף אני אחרון, ואומר (ישעיה מא ד) אני י"י ראשון ואת אחרונים אני הוא, עכ"ל (תו"כ פי"ג י"א). דהוקשה לו למה ליה למימר ללכ"ת בה"ם דהוא מיותר, דהרי אמר את משפטי תעשו ואת חקתי תשמרו וכו'. לזה פירש דיארע מי שעושה מעשה בהזדמנות, אבל לא ירדוף אחריהם לעשות זה עיקר עשייתו, רק כשיעסוק במשא ומתן ודרך הילוכו תזדמן לו איזה מצוה יעשנה, לזה אמר ללכ"ת בה"ם עשה אותם עיקר, אפילו כשתעסוק בענייני העולם יהיה עיקר מגמתך שתזדמן לך מצוה, וגם כל הילוכך יהיה לדבר מצוה, דהיינו שעל ידי משא ומתן זה תוכל לעסוק בדרכי השם. ועדיין יקשה דהוה ליה למימר ואת חקתי תשמרו בלכת"ך, מהו בה"ם. לזה אמר שלמד ענין אחר שלא יהיה משאך ומתנך אלא בהם, שלא תערב בהם דברים אחרים בעולם, ודייק רק בה"ם תעסוק, שלא תאמר למדתי חכמת ישראל אלמוד חכמת אומות העולם, תלמוד לומר ללכ"ת בה"ם אינך רשאי לפטור מתוכן, וכן הוא אומר יהיו לך לבדך כו', פירוש הפסוק לדעת הברייתא דתיבת לבד"ך קאי אחכמה, תהיה החכמה הקדושה לבדנה אתך ואין לזרים חכמת החיצוניות אתך, ושמא תאמר הרי אני צריך לעסוק בחכמות ובלשונות הנכרים לצורך ענייני העולם לפרנסה, כי מאין יהיה לי פרנסה מהתורה, תלמוד לומר בהתהלכך תנחה אותך בעולם הזה כו', והקיצות היא תשיחך לעולם הבא, וכן הוא אומר הקיצו ורננו שוכני עפר, הרי לך ראיה שלשון הקיצ"ה מדבר על עולם הבא, ושמא תאמר אבד סברי ואבד סיכויי, תלמוד לומר אני י"י אני סברך ואני סיכוייך ועלי בטחונך. בא לפרש אומרו בכאן אני י"י, הוא הדבר המפורש בדברי הקבלה בהתהלכך תנחה כו', שאינך צריך לחכמות אחרות, ע"כ גם בכאן אחר אומרו ללכת בהם, אינך רשאי לפטור מתוכן ללמוד חכמות אחרות אפילו בחושבך לצורך פרנסה, כי אני י"י סברך וסיכוייך ובטחונך. ושמא תאמר זה היה בזמן שישראל על אדמתן, אבל בעת שאנחנו שרויים בין האומות, על כרחך צריכין אנו לתתפרנס על ידי החכמות החיצוניות, לזה אמר ועד זקנה אני הוא וכו', ואומר כה אמר י"י מלך ישראל וגואלו וכו' וכן כל הפסוקים, הבן הדבר:

תורת כהנים פ"ט משנה כ"ג ושמרתם מצותי ועשיתם אותם (**ויקרא כב לא**). ושמרת"ם זו משנה, ועשית"ם זו המעשה, וכל שאינו במשנה אינו במעשה, עכ"ל. רצ"ל דכתיב ושמרתם מצותי ועשיתם אותם, והנה מצות קרויים מצות עשין, והאיך שייך בהו שמירה, כי שמירה לא יצדק רק אלאוין. לזה אמר כי שמירה יתבאר בכאן על דרך ואביו שמ"ר את הדבר (בראשית לז יא), שהוא לשון המתנה וחיכוי אימתי תבוא לידו, כן הוא הפירוש בכאן ושמרתם זו משנה, כי ילמוד הלכות המצוה בחושבו פן חיש קל יבוא לידי ואדע איך אקיימם, וכל שאינו במשנה אינו במעשה, כי לא ידע איך יקיימם:

שם ושמרתם מצותי ועשיתם אותם (**ויקרא כב לא**). ליתן שמירה ועשיה במצות. הוא כמו פירוש אחר, דלפירוש הא' יקשה אף על פי כן הוה ליה למימר ושמרת"ם ועשית"ם מצותי. על כן אמר דגם במצות עשה שייך שמירה, וכענין שכתב מהרמ"ע כי בהעשות המצות, הוא קושר בחבלים ושלשלאות את הקליפות וסטרין בישין, ובביטולם אזי ח"ו מתיר אותם מאסיריהם. ואם כן יש שמירה בעשין, שיהיה נזהר שלא יתיר את הקליפות. ואם כן המצות הם כפולות רמ"ח רמ"ח, רח"ם ארחמנ"ו נאום י"י (ירמיה לא יט), הוא סוד קבלת עול מלכות שמים שלימה (ברכות י"ד ע"ב) , כי ב' פעמים רמ"ח בגימטריא מלכו"ת:

שם אני י"י (**ויקרא**) **נאמן לשלם שכר**. הנה בא לבאר למה נאמר בכאן אני י"י, אבל לא ידעתי לפי התירוץ למה לא אמר כן בכל מקום, וכי סלקא דעתך שלא ישולם לנו שכר המצות. אבל יתבאר הענין על פי הנודע מה שנתפקרו הפלסופים בחקירתם שחקרו איך אפשר לומר שעל ידי מצות הגשמיים תהיה ההצלחה אחרונה ונצחיות נפש הרוחניות, על כן נפלו ברשת האפקורסיות באמור שהמצות אינם בחיוב, רק ניתנו להבין על ידם מושכלות, והמשכיל החושב טעמיהן תפיל מעליו חיוב עשייתן, תיפח רוחם ונפשם ירדו לחרפות. ואם היות שאסור להרחיב הדיבור בדברים כאלו, אבל כדי להשיב לאפיקורס, כבר בארנו הדברים בספרי מעיי"ן גני"ם על פי דברי הרב בעל גור אריה בהרחבת הדיבור לדעתינו, ונאמר בכאן בקיצור נמרץ, דהנה חקירתם המשובשת איך מהמצוה הגשמיית יהיה שכר הרוחניות טפשות גדולה היא, דהנה שכר לא יבא מצד המצות, רק מצד המצווה ית"ש שאמר ונעשה רצונו, אם כן רצונו כביכול מלובש בהמצוה. והנה התפשטות רצונו ית"ש הוא חיי כל החיים, אם כן בעשות המצות מתדבק ברצונו הוא מקור החיות, וזה עיקר הנצחיות ותענוג הרוחני לנפש. וז"ש בכאן אני י"י נאמן לשלם שכר, שלא תסתכל על גשמיות המצוה ותפול לספיקות מאין יגיע מזה שכר רוחני, רק הסתכל כי אני י"י המצווה המצוה, ואני נאמן לשלם שכר, הבן הדבר:

מדרש (ויק"ר פכ"א ז') מה כתיב למעלה מן הענין (ויקרא טז ב) דבר אל אהרן אחיך, א"ר אבין א"ל לך נחמו בדברים, כמד"א (ישעיה מ ב) דברו על לב ירושלים, עכ"ל. בא לבאר דהנה אי אפשר לומר דכוונת אומרו דבר אל אהרן אחיך, הוא הנאמר אחר כך ואל יבא וכו', למה אמר בוא"ו נוסף דמשמע דכבר אמר לו איזה דבר וזה דיבור נוסף. על כן דרש דבר אל אהרן אחיך, דב"ר אל לב"ו הוא הלב ששמח בגדולות אחיו (שמות ד יד). והנה כבר כתבנו בפסוק דברו על ל"ב ירושלים, דהנה ירושלים העליונה מדת מלכות נקראת רח"ל. והנה בעת הגלות היא כרח"ל לפני גוזזיה נאלמה (ישעיה נג ז), ואינו נמשך הדב"ר מן הל"ב, וכאשר הוקם מקום העבודה אז נמשך הדב"ר מן הל"ב, "דבר "לב בגימטריא רח"ל, וזהו דבר"ו על ל"ב ירושלים. והנה בכאן בזא"ת יבא אהרן כו' (ויקרא טז ג), כמ"ש לעיל מדת מלכות רח"ל נקראת זא"ת, הנה הקדים מקודם דב"ר אל אהרן אחיך, לעשות לו דוגמא עליונה להמשיך הדבר מן הלב לדב"ר על לב"ו, ויושלם בו מדת רחל ויבוא בזא"ת אל הקדש:

במדרש בפרשה זו (ויק"ר פכ"ב א') ויתרון ארץ בכל הוא (קהלת ה ח). אפילו דברים שאתה רואה אותן יתרון לתורה, כגון ציצית תפילין מזוזה, בכלל מתן תורה הם. והדברים תמוהים מאד, הלא המצות הקדושות הללו הן הן גופי תורה, והאיך סלקא דעתך שהן יתרון לתורה. והנראה לפרש דהנה הג' מצות הללו נראה דנצטוו רק לזכור עבודתו יתברך ותורתו ויראתו. בציצית מבואר (במדבר טו לט) וראיתם אותו וזכרתם וכו' (במדבר טו מ), למען תזכרו וכו'. בתפילין והיה לאות על ידך ולזכרון וכו' למען תהיה תורת י"י וכו' (שמות יג ט). וכן במזוזה (דברים ו ו) והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך וכו', (דברים ו ט) וכתבתם על מזוזת וכו'. והנה השכחה באה מצד ארציות החומר, אשר הוא מסך המבדיל בין בהירות אור הצורה השכליית, לבל התבונן בגדולת הש"י ואיך הוא ממלא כל עלמין וכו' ובטובותיו העודפות עלינו, רק החומר מתאוה לענייני חומריות וארציות אשר בה מגודל בעולם העשיה הגשמיית, על כן המלאכים אשר הם מבלי חומר העשיה הארציות, הם ממילא בטבע בלתי שוכחים כרגע רוממותו ית'. והנה להיות טעם המצות הללו רק למנוע שכחת החומר, ופן יאמר האומר אני אכריח את נפשי לזכור בזולת המצות הללו, והוא כענין שאמר מלך החכם על ריבוי הנשים (דברים יז יז) אני ארבה ולא אסיר לבבי (סנהדרין כ"א ע"ב), וחלילה לומר כן כי המצות הם צריכים דוקא לקיימם כאשר צונו הבורא, הגם שנתגלה טעמם לא יצא הנברא ידי חובתו בקיימו הטעם בזולת המצוה, וצריך לקיים המצוה שיש בה טעם, כמו המצות שלא נתגלה טעמם, שצריך לקיימם דוקא כיון שלא נתגלה טעמם. וז"ש

אפילו ציצית תפילין מזוזה שאתה רואה אותן יתרון לתורה, דלכאורה נראה שנצטוו רק לזכור התורה ומצותיה, לא יצא ידי חובתו בזכירה מבלי קיימם בפועל עשיה ממש. ושיעור הכתוב ויתרון ארץ, ר"ל אותו היתרון שהוא לכאורה רק בשביל הארציות הגורם השכחה בכל היא, רצ"ל גם זה הוא בכלל המצות התורה שלא נתגלה טעמם, אשר צריך לקיימם בפועל דייקא. ומעתה תבין האיך שייכת פתיחת המקרא הזה, לפרשת איש איש מבית ישראל אשר ישחט שור או כבש וכו' (ויקרא יז ג), דמדבר בהקרבת שלמים. והיא דהנה המתפלספים אפילו מבני עמינו כתבו דטעם הקרבנות שצוה י"י להקריב לפניו, הוא להיות שהיו משוקעים ומורגלים במצרים בתקרובת עבודה זרה, והיה זה מן ההרגל הנעשה טבע שני, ולא היה באפשר בקל להסיר מהם ההרגל, על כן צוה הש"י להקריב לפניו וסמכו עצמם על הפסוק (ויקרא יז ז) ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים, ממילא לפי זה יחשוב החושב אני לא אזבח לשעירים, ושוב למה לי לזבוח לפני י"י הלא אין לפניו אכילה ושתיה, וחלילה לומר כן כי המצות הן צורך גבוה ואפילו יש להן טעם נגלה, אף על פי כן לא יצא בקיומו הטעם מבלי עשיות המצוה בפועל, והבן מאד:

בתורת כהנים (**פ"ב ד'**). כך היה מתודה חטאתי עויתי פשעתי וכו', מהו שמשה אומר נושא עון ופשע וחטאה ונקה (שמות לד ז), ואומר והתודה עליו את כל עונות בני ישראל ואת כל פשעיהם לכל חטאתם (ויקרא טז כא), אלא כיון שהיה מתודה על הזדונות ועל המרדים כאילו הם שגגות, עכ"ל. והנה הוא מוקשה אינו מובן. אבל יתבאר הדבר לדעתי, כיון שאומר שמתודה בסדר הזה חטאתי (שוגג), עויתי (מזיד), פשעתי (מרד). אם כן מהו זה שמשה מפאר את הש"י שהוא נושא עון (מזיד), ופשע (מרד), וחטאה (שוגג), הלא כיון שנושא וסולח אפילו לזדונות ולמרדים, מכל שכן שסולח לשגגות. וכן מ"ש והתודה עליו את כל עונות בני ישראל (מזיד), ואת כל פשעיהם (מרד), לכל חטאתם (שוגג). אלא כיון שהיה מתודה על הזדונות ועל המרדים כאילו הם שגגות, (כי העושה תשובה מיראה זדונות נעשים כשגגות (יומא פ"ו ע"ב), ואם כן נשארים בידם שגגות, ואחר כך בעושה תשובה מאהבה, הנה הטוב וסלח מכפר גם השגגות ומחשבם לזכיות, וזה תפארתו ית"ש ביתר שאת, הגם שכבר כיפר שלא יחשבו לזדונות ומרדים רק לשגגות, גדלה חסדו ית"ש שמעביר גם השגגות, וכמ"ש לעיל בפסוקים:

שם (תו"כ פי"ג ט') ובחקותיהם לא תלכו (ויקרא יח ג). וכי מה הניח הכתוב שלא אמרו, והלא כבר נאמר לא ימצא בך וכו' (דברים יח י), ר' יהודה בן בבא אומר שלא תנחור ושלא תגדל ציצית ושלא תספור קומי שפה, ושמא תאמר להם חוקים ולנו אין חוקים, תלמוד לומר (ויקרא יח ד) את משפטי תעשו ואת מצותי תשמרו ללכת בהם אני י"י אלקיכם,

עדיין יש תקוה ליצר הרע להרהר ולומר שלהם נאים משלנו, תלמוד לומר (דברים ד ו) ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם, עכ"ל. הברייתא הלזו אומרת דרשוני וחיו. ונ"ל לבאר בקיצור, הנה חוקים הם מבלי טעם, ומקשה מהו הכוונה ובחקותיהם לא תלכו, אם על מנהגי כישוף ועבודה זרה שיש להם מעשים שלא נודע טעמם, הרי כבר הזהירנו הש"י לא ימצא בך מעביר וכו' (דברים יח י). על כן דרש ר' יהודה בן בבא הדבר על תכונת ומנהגות הגוף, שלא תנחור דרך שחץ כמנהגי המתייהריים מהאומות, ושלא תגדל ציצית היינו שערות באמצע הראש, ושלא תספור קומי שפה, הוא כמו שפירש בעל הערוך היינו אחורי העורף, שכל זה הוא חוקות הגויים ומנהגיהם, ושמא תאמר להם חוקים ולנו אין חוקים, רצ"ל הם הולכים בדרך הזה לשם איזה חוק, אבל לנו אין הדבר בחוק ולא נצטוינו בתורה בפירוש שלא ללכת כך, אם כן רשות בידינו לעשות בדבר כזה כמו שנרצה, תלמוד לומר את משפטי תעשו ואת מצותי תשמרו ללכת בהם, רצ"ל על פי מ"ש האר"י ז"ל לקיים מצות פיאות הראש ופיאות הזקן, הנה החיוב הוא בכל המצות לעשו"ת דייקא, ומה זה עשיה כיון שממילא השערות גדלים, אך זה מיקרי עשיה כשמגלח שאר כל השערות, ומניח את אשר צוה הש"י דייקא זה מיקרי עשיה. וז"ש כיון שנאמר את משפטי תעשו דייקא, ואת חקותי תשמר"ו ללכת בהם, שמירה הוא בלאוין ולא שייך בזה ללכת בהם. אבל יצדק הדבר על פי הנ"ל ללכת בהם דייקא, אם כן בפירוש נצטוינו בתורה שלא להניח שאר השערות מגודלים כמו המצות אשר צונו הש"י, ונאסור לנו השערות המותרים על פי התורה, אני י"י אלקיכם, עדיין יש תקוה ליצר הרע להרהר ולומר שלהם נאים משלנו, תלמוד לומר ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם. נ"ל הפירוש דרצה לומר למה סיים אני י"י אלקיכם, דהנה עלה בידינו שאסור לנו מן התורה לגדל השערות שאינן במצוה, כיון שנצטוינו במצוה הזאת שהיא בחוקה מן התורה, ממילא השערות שהן בחוקת הגוים אסור, והנה אף על פי כן בודאי היצר הרע יעלה טינא בלב האדם שחוקותיהם הם יפים משלנו, הגם שאין בזה לא טעם ולא ריח ולא תאוה, רק אנחנו רואים שאילו הגוים ואילו כך, הכל בחוקה מבלי טעם ואין תאוה בדבר, ואף על פי כן היצר הרע יעלה טינא שכך נאה לגדל שערות כמו הגוים, וימאס בעיניו שערות המצווים על פי התורה, אף על פי שאינו יכול לומר טעם בדבר, יאמר שכך יפה כמו הגוים, כי היצר הרע יפה בעיניו כך מבלי טעם. תלמוד לומר ושמרת"ם ועשית"ם, היינו שמירה בעשיה כנ"ל, כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים, ר"ל הם בחוקת הילוכם אינם יכולים לתת טעם למה יגלחו פיאות הראש ויניחו הבלורית, רק כך הוא נימוסיהם, אבל אתה הש"י יאר עיניך גם בחוקים להתבונן בהם

מפלאות תמים דעים. וז"ש גם בכאן אני י"י אלקיכם, ר"ל דהנה לגיון מלך בודאי הולך בשינוי משאר הלגיונות, שמינה עליהם המלך סרדיוטין (חסר), והמלך מלביש לגיונו שייך לו לבדו מלבושים בכל מיני יופי ביתר שאת הידוע לו שכך יפה, כן הוא זה הדבר אני י"י אלקיכם ואתם לגיוני, ובודאי אני מלביש צורותיכם בהצורה היותר נאה מה דאפשר. ועוד ירצה אני י"י אלקיכם כביכול אתם חייבים להתדמות, ועל כן צויתי אתכם לילך בצורה כזו להתדמות למדותי שנודע, ממילא החוקה יש לה טעם, ודי בזה למשכיל:

קדושים

דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אליהם קדושים תהיו כי קדוש וכו' (**ויקרא יט ב**). להבין מפני מה נאמרה הפרשה לכל העדה (ויק"ר פכ"ד ה'). וגם יש להתבונן במצוה הלזו קדושים תהיו וכו', ונתן טעם כי קדוש וכו', והדבר קשה להלום וכי אפשר ליציר חומר להתדמות לקדושתו ית'. וגם להבין מהות המצוה דקדושים תהיו מה הוא, (ודברי רז"ל דברי אלקים חיים). ונ"ל על פי מה ששמעתי מאת כבוד אדמו"ר הרב הק' מהרמ"מ זצוק"ל בפסוק (ויקרא יא מד) והייתם קדושים כו', קדוש"ה מלשון הזמנה (עיין ברש"י וישב (בראשית לא כא)), שתהיו תמיד מוכנים ומזומנים להשראת הקדושה, כמו אשה לבעלה המכינה את עצמה בטהרה פן בפתע יבוא בעלה וימצאנה טהורה, והבן מאד. ועל פי זה יובן בכאן דבר אל כל עדת בני ישראל דייקא, הוא לבל יחשוב איש ההמוני שהוא אינו ראוי להשראת השכינה, כי הוא אינו בר אוריין ובר אבהן ויתיאש עצמו מזה, על כן דבר אל כל עדת בני ישראל, כולם בני ישראל המה וראויים לזה כגר כאזרח, ואמרת אליהם קדושים תהיו היו מזומנים ומוכנים אליה, כי קדוש אני כביכול אני כבר מוכן ומזומן להרים קרניכם בכבוד השראת השכינה ומצידי לא יבצר, רק בהכנת המקבל יתוקן הכל כרגע, והבן מאד:

דבר וכו' ואמר"ת (**ויקרא יט ב**). נ"ל גם כן לפרש קדושים תהיו, הוא גם כן ברכה מאת הש"י לנוכח לישראל, וצוה למשה אמור להם בפיך קדושי"ם תהי"ו, יהי רצון שתהיו קדושים, ולהיות אתה הגוזר לא יתבטל הדבר ויהיו קדושים לעולם:

קדושים תהיו כי קדוש אני י"י אלקיכם (**ויקרא יט ב**). להבין הנתינת טעם כי קדוש אני וכו', וכי יש להעריך קדושת יציר חומר לקדושתו ית"ש. ונ"ל דהנה צונו הבורא ית"ש שלא לילך אחר תאוות לבנו, גם בהתעסקנו בענייני העולם ההכרחים באכילה ושתיה ומשגל, לא נכוין רק הפקת רצונו ית"ש לילך בכח האכילה לעבודתו ית"ש, ולברר ניצוצי הקדושה וכיוצא, וכן במשגל לקיים המצוה לקיום המין, וירחיק מעצמו

הנאת המעשה הגופניי ההוא. והנה אלו צונו הבורא ית"ש שנהיה נבדלים לגמרי ולא נעסוק כלל בחומריות ובגשמיות, והיה בורא אותנו באופן כזה שנוכל להתקיים בלא התעסקות בחומריית וגשמיות, אז היה הדבר בנקל לנו. אבל כעת שבהכרח הוא לנו שנהיה מחוברים לגשמיות, ואף על פי כן נצטוינו שנהיה מובדלים מהם, דהיינו שלא נמלא תאוותינו בהתעסקינו בהם רק לצורך גבוה, הנה הדבר ההוא לכאורה לראיית עיני בשר קשה מאוד, וגם קשה על מה עשה י"י ככה למין האנושי הלזה. וז"ש הכתוב קדושים תהיו שתהיו מובדלים מחומריות, (כי קדוש"ה הוא הבדל מחומריית גשמיות כנודע), כמו שאמרו רז"ל (יבמות כ' ע"א) קדש עצמך במותר לך, שגם בהתעסקך במותר לך תהיה קדוש נבדל, שלא יהיה לך חיבור לגשמיות, ואם תקשה לך האיך יהיו שני הפכיים בנושא אחד, וגם על מה עשה י"י ככה. ז"ש בטעם כי קדוש אני י"י אלקיכם, דהנה נצטוינו לילך בדרכיו ית"ש, והנה הבורא ית"ש נעלם ונבדל מכל רעיון ואין לו שום חיבור לנבראים, ואף על פי כן באם יסולק ח"ו השגחתו ושפעו וחיותו מהם כרגע אזי יתבטלו, ושום נברא לא יתנענע כי אם על ידי שפעו וחיותו. ולהורות האמונה השלימה הזו, אזי נצטוינו גם כן לילך בדרכיו ית"ש ולעסוק בגשמיות בחיבור והבדל, הבן הדבר ותתן מעדנים לנפשך כי הם דברים עמוקים בחכמה. וז"ש כי קדוש אני י"י (נבדל מכל הנבראים, ואף על פי כן אני) אלקיכ"ם, מתייחס לכם ואני סיבתכם:

איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי כו' (**ויקרא יט ג**). לפי פשוטו להבין סמיכת השבת למורא אב ואם. דהנה השבת היא נשמה לעולם, כמד"א (ב"ר פ"י ט') בא שבת בא מנוחה, והשעבוד הוא מצד הגוף, והמנוחה מצד הנפש, וידוע דהש"י נותן לאדם הנפש, ואביו ואמו הגוף (עיין קידושין ל' ע"ב). לזה הסמיך הש"י שמירת השבת שהוא הנפש, למורא אב ואם שמהם בא הגוף, והבן מאד כי קצרתי:

אל תפנו אל האלי"ם (**ויקרא יט ד**). דורשי רשומות אמרו דנקרא העבודה זרה אלי"ם, ר"ת "אין "להם "יכולת "לסגור "מחיצה. היינו מחיצה רוח צפונית שיהא פרוצה, כדי שאם יבא אחד ויעשה עצמו עבודה זרה, יאמרו לו לסגור הפרצה (פרקי דר"א פ"ג). ולי נראה עוד פרפרת נאה, אלי"ם ר"ת "אשר "לא "ישמע "לקול "מלחשים (תהלים נח ו), כי אזנים להם ולא ישמעו (תהלים קטו ו):

וכרמך לא תעולל (**ויקרא יט י**). יש לפרש ברמז כר"ם י"י צבאות בית ישראל (ישעיה ה ז), כר"ם בגימטריא י' הויות, שהן הן העשרה מדות שבאדם, שלש אמות ג' מוחי חכמה בינה דעת, וז' מדות "אהבה "יראה "התפארות "ניצוח "הודיה "התקשרות "ממשלה, המכוונים לחסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות שבאורות עליונים, שהן הן כלל כל

כוחות האדם ומחשבותיו ותנועותיו ועסקיו, ומבלעדם לא יהיה שום מחשבה ותנועה. ונבראו אלו הכוחות באדם לעסוק בהן בתורת י"י ומצותיו, כדי להיות מרכבה לאורות עליונים חכמה בינה דעת חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות, ובאם ח"ו יעסוק האדם באלה המדות בשפלות העולם, דהיינו ביראת העולם ואהבת התענוגים וכיוצא, אזי הוא כדמיון העולל והיונק שהוא שוטה ואינו מבין מה לאהוב ומה לשנוא וממה להתיירא, והוא מתיירא מהתרנגול ואוהב חתיכת זכוכית לשום בפיו, ואוהב להתעולל (אולי שצריך לומר להתגולל) באשפה וכיוצא, ומתפאר עם חתיכת רגב אדמה, וכל זה הוא כי לא נתפשט עדיין אצלו המדות הללו עם השכל הפועל, והמדות עדיין בקטנות, והבן מאד ויונעם לך. וז"ש התורה וכרמ"ך לא תעולל, לא תתנהג בכרמ"ך היינו במדותיך (העשרה הנ"ל), דמיון העולל השוטה לאהוב דבר השנאוי ולשנוא דבר האהוב וכיוצא, והבן מאד כי מאד עמקו ורמזו הדברים האלה בגבהי מרומים להטועם מעץ חיים בענין מוחין דקטנות וגדלות, והמ"י:

ופרט כרמך לא תלקט (ויקרא יט י). לזה צריך ביאור רחב לדעתי. הנה ידוע מהעלאות המדות בנפול לאדם במחשבתו איזה אהבה רעה, אזי צריך להתבונן מהיכן באה לאדם המדה הלזו, על כרחך הוא מאותיות השבירה משבירת הכלים דמלכין קדמאין, וכן מה שנפלו על ידי בני אדם החטאים בנפשותם בכל דור ודור, ובאה המחשבה הזאת אפילו לצדיק גדול (וביותר לצדיק גדול), להעלותן לשורשם מתוהו וחרבן, לרזא דמחשבה להתהוות מהם ציור קדוש בסוד מעשה בראשית, והבן. והדמיון הזה בכל המדות. והנה אזהרה הוא להצדיק בנפול לו מחשבה כזו, שלא ידחנה ממחשבתו בלי עליה, כי היא פדיון שבויים ומאי מצוה רבא וכו', עיין מ"ש בפסוק (דברים כב א) לא תראה וכו' והתעלמת וכו', וקבלנו שזה הוא בדוקא לצדיק גדול שנפשו יודעת מאוד שלבו חלל בקרבו, והוא בטל כמעט ממציאותו לפני קונו, והוא עני ואביון מכל תענוגי עולם הזה לפני קונו, כגר בארץ שאין לו שום חלק ונחלה בארציות לבנות עליה טירת כספו (היינו תשוקתו), ואם כן איש כזה בודאי לא באת לו המחשבה רעה מצידו, כי הוא אינו מקושר עם שום דבר גשמיי בעולם, ממילא בודאי המחשבה הזאת באת לו מהשבירה להעלותה, על כן חלילה להתעלם ממנה ולדחותה רק להעלותה. מה שאין כן מי שהוא מקושר בתאוות העולם, לא יתעסק באלה בהעלאת המדות, כי המחשבה הזאת באת לו ממחשבות נפשו הבהמיות שבו שעדיין לא גירשה מחלל השמאלי שבלבו ואדרבה, ואם כן האיך יתעסק ללקוט שושנים, והוא עדיין מקושר בקוצים וחרולים, וזה תקנתו כלה גרש יגרש המחשבה הזאת, לקיים ולא תתורו וכו' (במדבר טו לט),

(עיין כל זה ידידי בספר התניא ותבין). והנה אף על פי כן המחשבה הזאת היא אותיות והם בשבירה, ומה תקנה יהיה לאותיות השבוים הללו כיון שהוא ידחם ממחשבתו, הנה הש"י בראותו כוונת האיש לטובה שדוחה הדבר ממחשבתו לבל יאריך במחשבה שלא להשתקע בתיעוב ח"ו, הנה הוא ית' החושב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח, יזמין לו גואל הקרוב אליו ממשפחתו ומשורש נשמתו, אשר הוא כבר במעלת הצדיקים ההולכים לפני האלקים, והוא עני מהנאת העולם וכגר בארציות, הוא יעלה את אותיות השבירה להש"י. והנה הפרשה הזאת נאמרה לכל עדת בני ישראל גם להההמוניים, ולזה נצטוו ופרט כרמך, היינו מה שנפל ממדות הכר"ם בשבירה, לא תלקט אתה ההמוניי לעסוק בהעלאות המדות, כי אין לך עסק בזה, כיון שאתה עדיין בבהמיותך ומשלך הוא המחשבה הלזו, רק תדחנה ממחשבתך ולא תעסוק בה ותקיים על כל פנים ולא תתורו וכו', ומהיכן יהיה לאותיות המחשבה הזאת עליה מהקליפות. לזה אמר לענ"י ולג"ר תעזוב אותם, למי שהוא עני וגר בעולם הוא יעלנה להש"י, אני י"י אלקיכם החושב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח, ויודע מי מהצדיקים הוא שורש נשמתך אשר לו משפט הגאולה לגאול את נדחך, ברוך המקבץ נדחי עמו ישראל. בניי וידידיי שימו נא הדברים האלה על לבבכם ותראו פלאות, ויפתחו לכם שערי אורה לעבודת הבורא ית"ש כי מאד עמוקים הדברים, ומי אשר השיגה ידו להבין הדברים האלה על מתכונם, לא ישים יד לפה לבל יגלה העניינים האלה העמוקים לאחיו וריעיו אשר יודע כי קרבת אלקים יחפצון, והש"י ילמדנו דעת ותבונה:

לא תלך רכיל בעמי"ך (ויקרא יט טז) מלא י', שלא כנהוג בכל מקום. והנראה דהיו"ד מרמזת על חכמה. והוא להורות אפילו כשאינו אומר הרכילות בפירוש, רק מדבר עם עמו בחכמה, ועל ידי זה יובן איזה רכילות על חבירו, וכההוא מעשה דהובא בירושלמי (פאה פ"א ה"א) על איש אחד ששמו חבצן שלא בא לאנגרייא דמלכא ששכחוהו, ואמר אחד לחבירו במה סעדת היום בחבי"ץ (היינו גבינה), ועל ידי כך נזכר הנוגש שלא בא חבצ"ן. ולזה סיים בפסוק אני י"י היודע נסתרות לבבך, מה כוונתך בדיבורך עם עמך:

במדרש פרשה זו (ויק"ר פכ"ד ב') א"ר אליעזר כל מקום שאתה מוצא וי"י, הוא ובית דינו, בנין אב שבכולן וי"י דבר עליך רעה (מלכים א' כב כג), עכ"ל. ולא נודע הראיה האיך מוכח זה מהפסוק. ונ"ל דהנה כתיב (איכה ג לח) כי מאתי לא תצא הרעות, ואין הקב"ה מייחד שמו על הרעה (איכ"ר פ"ג), (עיין בתרגום איכה שהגזירה שאינה לטובה נאמרת על פי בת קול, אבל לא מפי הש"י). ואם כן איך צודק וי"י דבר עליך כו', על כרחך לומר הכוונה הוא ובית דינו, ונאמר על פי בת קול היינו בית דינו, והבן הדבר.

ויש לפרש עוד על פי דברי הקדוש הקנה ז"ל, שאמר דבעבור זה כל מקום שנאמר וי"י הוא ובית דינו, שהוא על פי מדה שבתורה ריבוי אחר ריבוי הוא למעט (ב"ק מ"ה ע"ב). והנה שם הויה הוא חסד ורחמים, וכן אות וא"ו הוא אות חיים וחסד (עיין תיקו"ז סט קי"ח ע"ב), ואם כן וי"י הוה ריבוי אחר ריבוי הוא למעט החסד, אם כן הוה הוא ובית דינו. ולפי זה גם בכאן יש לפרש כן, מדכתיב וי"י דבר עליך כו', האיך צודק אות החסד ושם החסד לזה הענין, על כרחך לומר שהוא במדת ריבוי אחר ריבוי:

ובשנה הרביעית וכו' קדש הילולי"ם (**ויקרא יט כד**). ב' במסרה. דין. ואידך בשופטים (ט כז) ויבצרו את כרמיהם וידרכו ויעשו הילולים. והמסורה הלזו סייעתא למאן דתני כר"ם רבעי, לא נטע רבעי (ברכות ל"ה ע"א), הבן:

אל תפנו אל האבת וכו' אל תבקשו לטמאה בהם (**ויקרא יט לא**). האי אל תבקשו וכו' אינו מובן, והוא מיותר לכאורה. והנראה דהנה דרשו רז"ל (תו"כ כ' קכ"ח) לא יאמר האדם אי אפשי בבשר חזיר, רק אפשי והבורא גזר עלי. זה הוא בשאר המצות מה שאין כן במצוה הזאת צוה הש"י שירחיקנה ממחשבתו, כי באם יחשוב בה ותתייפה בעיניו ח"ו יתטמא בה. וזהו אל תבקשו לטמאה בהם, כי בודאי ח"ו כן יהיה, ולא יסמוך האדם על דעתו שלא ירצה לפעול פעולה במעשה, ובא הכתוב והעיד אני י"י אלקיכם היודע טבע כל דבר, ואני יודע שיבא ח"ו לידי חטא, על כן כלה גרש יגרשנה ממחשבתו ודעתו:

ויש לפרש על פי זה ברמז הפסוק כיון שהבורא גזר אומר שלא יאמר האדם אי אפשי בחזיר, רק אפשי והבורא גזר עלי, אם כן חק מוטל על האדם שיאבה בטבע את העבירה וידע מהותה, אבל ידחנה תיכף ממחשבתו לבל האריך במחשבה, כי באם יעמיק במחשבה אפשר ח"ו ישתקע בה ויפעול פועלה בטבע המכריחו, וישים תיכף לנגד עיניו גזירת היוצר כל. וז"ש אל תפנו אל האבת, מלשון ולא אבה סיחון (דברים ב ל), שהוא לשון רצון, ואל הידעוני"ם הוא לשון ידיעה, ור"ל אל תפנו אל מה שתרצו במחשבה את העבירה, ואל מה שתדעו עניינה ומהותה בדעתיכם, הגם שמצוה לידע מהותה לפרוש ממנה מאהבת היוצר, עם כל זה אל תעמיקו במחשבת התיעוב אל תבקשו לטמאה בהם, אני י"י אלקיכם המצווה לבל נטות אחרי התיעוב, ותשימו תיכף לנגד עיניכם כי אני י"י אלקיכם המצווה וגוזר עליכם ותלכו לבטח, והבן:

מפני שיבה תקום והדרת פני זקן ויראת מאלקיך וכו' (**ויקרא יט לב**). אמר בכאן יראה. כי הזק"ן מרמז לי"ג תיקוני דיקנא כנודע, ומאן חמי דיקנא יקירתא ולא יכסוף מיניה (זוהר ח"ג קל"ב ע"א). לזה אמר ויראת מאלקיך, והבן:

במדרש (ויק"ר **פכ**"ד **ט**') **קדושים תהיו** (**ויקרא יט ב**). יכול כמוני, תלמוד לומר כי קדוש אני, קדושתי למעלה מקדושתכם. הדברים תמוהים וכי סלקא דעתך שיהיה יציר חומר אשר בעפר יסודו, קדוש כקדושת היוצר כל הוא אלקינו אשר נשגב שמו לבדו. והנראה לפרש דהנה אמרו רז"ל (ברכות י"ט ע"ב) כל מילי דרבנן אסמכוהו אלאו דלא תסור (דברים יז יא), ואם כן הוה דאורייתא, כיון שכך נצטוינו מן התורה לשמוע לחכמי ישראל כל מה שיגזרו אומר בכל דור ודור. והקשו לפי זה (עיין ספר המצות להרמב"ם ומגלת אסתר שם) למה ספיקא דאורייתא לחומרא, וספיקא דרבנן לקולא (שבת ל"ד ע"א), כיון דמילי דרבנן הם גם כן מדאורייתא. ותירצו שכך התנו חז"ל שבגזירה שלהם יהיה הספק לקולא, וקשה למה התנו כזאת. ונראה על פי מ"ש הקדוש בעל גור אריה בספרו באר הגולה, דכל מילי דרבנן הם גם כן תורה שלימה, רק כמו שיש ב' הנהגות בעולם הנהגה ניסיית והנהגה טבעיית, והנה הניסיית הוא משפעו ית' מבלי התלבשות בטבעיים בכוכבי השמים וכסיליהם הממונים להנהיג בטבע, והטבעיית הוא גם כן בהשגחתו ית' המתלבשת בטבעיים. כן התורה שהיא חכמתו ית' אחת זו שמענו מסיני מפיו ית' מבלי התלבשות, ועוד שנית לתורה שנשתלשלה חכמתו ית' להתלבש בשכליות האישי הישראלים, ומיילדים חכמת התורה בכל דור ודור והוא על ידי טבעיים. והנה כמו הנהגה הניסיית כיון שרואים שהיא על פי שידוד המערכה, אין מסתפק בה שהוא בהשגחתו ית' מבלי ספק, רק הוא פעל ועשה. כן גזרו אומר חז"ל בתורה ששמעו מפיו ספק דאורייתא לחומרא, שהוא נגד ההנהגה שאין בה ספק לשום נברא. ועל גזירתם תקנו לקולא, להודיע לבאי עולם מאין יהיה להם כח לצוות ציוויים, ויעלה על לב איש אם זה הוא רצונו ית', למה לא צוה זה הוא ית', ובכדי להבין זה שהיא נגד ההנהגה הטבעיית, שגם זה הוא מחכמתו ית' ובשפעו, רק שהשגחתו מתלבשת בטבעים להנהיג הטבע כרצונו, והטבעיים מיילדים ההנהגה בכל עת בהתלבש בהם שפעו ית'. כן בחכמים (שנקראים חכמי"ם על שם שמושפע ומתלבש ומתצמצם בהם חכמתו ית' להוליד תורה חדשה בכל עת), מתלבשת בהם חכמתו ית' לצוות הנהגת ישראל בכל דור. וכמו שהנהגת הטבע צדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם (הושע יד י), כי מסתפקים בהשגחה כיון שרואים שהכל מתנהג בטבע, כן אותם הרשעים אינם מאמינים לדברי חכמינו ז"ל. על כן בכדי להורות הכח שלהם מאין הוא להם שיגזרו מצות על ישראל, הם אמרו והם אמרו ספק דרבנן לקולא, להורות שתורתם הוא נגד ההנהגה הטבעיית אשר יפול בה ספק לפושעים, וזה הוא עיקר הנסיון בעולם הבחירה, והבן מאד ויונעם לנפשך. וכבר ידעת קוד"ש יכונה לחכמה, כמ"ש בזהר (ח"ג ס"א ע"א) על פסוק (תהלים כ ג)

ישלח עזרך מקד"ש. ובזה יובן המדרש קדושי"ם תהיו, רצ"ל חכמי"ם להוליד בחכמתם גזירות מצות תורה לישראל בכל דור, כי חכמתי תתלבש בתוככם ותהיה גזירתכם תורה שלימה, יכול כמוני שתהיה גזירתכם ספיקא לחומרא, תלמוד לומר כי קדוש אני קדושתי למעלה מקדושתכם, ר"ל חכמתי למעלה מההתלבשות בחכמתכם כי זה מבלי ספק לנבראים, מה שאין כן התלבשות חכמתי בחכמתכם, הוא כמו התלבשות השגחתי בטבעיים אשר בראתי כן, כדי שיהיה עולם הנסיון והבחירה וצדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם, כי יפול להם ספק בהשגחה, כן ספק דרבנן לקולא להורות שהוא נגד ההנהגה אשר יפול בה הספק לפושעים, וצדיקים ילכו בם ויכירו וידעו אהבתו ית' לישראל עם קרובו וכמים הפנים לפנים, בין והתבונן מאד ותתן מעדנים לנפשך:

אמור

אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם וכו' (**ויקרא כא א**). הנה האמירה הראשונה לא פורש מה אמר, אם הכוונה על מה שאמר אחר כך לנפש וכו', הנה זה הוא מאמר בפני עצמו ואמרת אליהם. הנה הוא לדעתי להיות יש חשש כאשר יראו הכהנים שהם נצטוו מצות יתירות ולהתנהג בקדושה יתירה משאר ישראל, לבל יתגאו מול ישראל שהם קדושים יותר מהם, לזה באה להם האמירה מקודם להקדמה שהם בנ"י אהר"ן. וזהו אמור אל הכהנים בני אהרן שהם בני אהרן, זה יהיה להם האמירה, להורות כי לא בזכותם וקדושתם היתירה זכו לכל זה, רק זכות אהרן שבניו יהיו גדולים במצות קדושת יותר מישראל, ואם כן מה להם להתגאות בדבר שלא עמלו בו:

או יאמר מעין הנ"ל (ויקרא כא א), אמור להם שהם בני אהרן ומחוייבים לילך בדרכי אביהם שהיה איש חסיד ורודף שלמונים, והלך לקטן שבקטנים לבקש שלום ולא היה מתגאה. וגם כשאמר לו משה קרב אל המזבח (ויקרא ט ז), היה בוש ומתייירא, עד שאמר לו משה לכך נבחרת (תו"כ ט ז). כן הם לא יתגאו ויתגדלו במעלתם, רק אדרבא יהיו בושים ומתייראים שלא יפגמו קדושתם ח"ו:

או יאמר על פי מ"ש בספר חסד לאברהם שהרבה לדבר נגד המתפלספים בחקירות על האמונה, שאמר שאין מן הצורך לזה לאיש הישראלי, כמו שאינו מן ההכרח לצורף לידע מהיכן מוצא הכסף ומאין בא, כי ענין הזה לא יוסיף ולא יגרע בשם התאר שלו צור"ף, רק ענין התואר שלו צורף הוא כאשר יתגדר במלאכתו לעשות כלי יפה, וביותר שיתגדל יופי הכלי, תוגדל שמו בתואר צור"ף מופלא. כן הדבר בתאר איש הישראלי אשר הוא כאשר מתנהג במלאכתו בתורה ועבודה בלי נטות ימין ושמאל, ולא יגדל שמו

בתאר ישרא"ל כאשר יחקור בחקירה האנושית על אלקות וכיוצא, רק יניח הדבר על האמונה ויתגדר במלאכתו בתורה ועבודה יותר ויותר מה שבחוקו לעשות, לזה יקרא איש הישראלי השלם, זה תוכן דבריו להמשכיל. וכאשר תתבונן בענין הזה תבין בכמה מקומות בתורה מה שאמר דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם. דואמרת אליהם מיותר. אך הוא במקום שיש חשש שיבואו לחקירות, אמר הוא ית' ואמרת אליהם שהם בני ישרא"ל שהוא תאר המיוחד להם, לא לבם ילך בזה, והולך בתו"ם (כישראל אביהם יעקב איש תם) ילך בטח, דוק ותשכח. והנה בכאן גם כן תוגדל החקירה למה עשה הש"י ככה שהמת יהיה טמא ויטמא את החיים, ומה פשע המת אשר פקד עליו הצור תמים לאסוף נשמתו. והנה המשכילים בחכמה ידעו תבונות, אך אשר הוא ריק מהחכמה יבא לשיבוש הדעת בחקירה ויפול לספיקות. לזה אמר להם בהקדמה גם כן שזה תוארם בני אהר"ן (ויקרא כא א) אשר בשלום ובמישור הלך (מלאכי ב ו), כן גם כן לא תגדל שמם התוארי בנ"י אהר"ן כאשר ילכו בגדלות החקירות, רק שמם יתגדל כאשר יתנהגו בקדושת אהרן, הבן מאד:

ועוד אפשר לרמז בתורתינו הק' הוא דאמרו בגמרא (יומא ע"א ע"ב) מעשה בכהן גדול שיצא בשלום מבית קודש הקדשים וליווהו כל העם לביתו, וכאשר ראו אחר כך את שמעיה ואבטליון הלכו אחריהם, וכאשר באו שמעיה ואבטליון ליטול רשות מכהן גדול, אמר להם ייתון בני עממין לשלם, (הונם בדברים להיות שהיו גרים מבני העמים), והשיבו לו ייתון בני עממין לשלם דעבדו עובדא דאהרן (שהם רודפי שלום כאהרן), ואל ייתון בני אהרן לשלם דלא עבדי עובדא דאהרן להיות רודפי שלום. נמשך מזה (ויקרא כא א) ואמרת אליהם לנפש (יקרה וקדושה כמו שמעיה ואבטליון), לא יטמא (לא ידמה בעיניהם לטומאה), בעמיו (בשביל עמיו היינו על שבא מבני עממין, כיון שהוא נפש קדושה שבאה אל הקדושה וגדלה מעלתה:

או יאמר מעין האמור, דידוע דעל ידי כעס וקצף מסתלק הנפש כמו שאמרו רז"ל. וזה שנרמז (ויקרא כא א) לנפש, (היינו לנפש היקרה שבכהן), לא יטמא בעמיו (בשביל שיתקצף ויאמר לאיש שהוא מבני עממין, וליכא מידי דלא רמיזי באורייתא: (כעת לא מצאתי יותר חבל על דאבדין):

בהר

בהר כו' (**ויקרא כה ב**). מה ענין שמיטה אצל הר סיני וכו', אלא מה שמיטה נאמרה כללותיה ופרטותיה מסיני וכו' (תו"כ כ"ה א'). הנה לא פורש מהיכן נדע שהשמיטה

נאמרה תיכף בסיני עם הכללות והפרטות, ופירוש רש"י ידוע. וגם לפי דרכו דרך הקודש יקשה למה עשה הש"י זה הבנין אב דוקא במצות שמיטה. ונ"ל דהנה ידוע מכוונת האר"י ז"ל בברייתא דרבי ישמעאל, כלל נקראים הו' קצוות, פר"ט נקראת המלכות, עיין שם. והנה מצות השמיטה שש שנים תזרע שדך (ויקרא כה ג) נגד הו' קצוות, ובשנה השביעית יהיה לכם קודש דמיון שבת מלכתא מלכות שמים. ואם כן שמיטה ע"כ בהתחלת ציוויה נאמר בה כל"ל ופר"ט, היינו ו' קצוות והמלכות, כן גם כן תלמוד לכל המצות שנאמר בראשית ציווים כללות ופרטות:

וזולת מדרשם הנעים יש לפרש עוד דמשום הכי סמך שמיטה להר סיני, דידוע דעל ידי קרבות ישראל להר סיני נפסקה זוהמת הנחש מהם (שבת קמ"ו ע"א), וזה שסידר בעל הגדה (של פסח) אלו קרבנו לפני הר סיני ולא וכו', כי קרבות הר סיני הוא טובה בפני עצמו שנפסקה מהם הזוהמא. והנה ענין העבודה בשדה ובכרם נמשך מחטא אדם וזוהמת הנחש, שאז נגזר מוץ ותבן על החטה הכל מזוהמא, ונגזר (בראשית ג יח) קוץ ודרדר וכו' ואכלת את עשב השדה (בראשית ג יט), בזיעת אפך כו'. מה שאין כן קודם החטא היתה הארץ מוציאה פירותיה בלא עמל ובלא פסולת, וכמו שיהיה לעתיד במהרה בימינו שהארץ תוציא גלוסקאות וכו' (שבת ל' ע"ב). והנה לזה מרמזת מצות השמיטה בלי עבודת שדה וכרם רק מנוחה לעבודת הש"י, והוא רמז להפסק זוהמת הנחש, והוא נמשך מקרבות הר סיני. וזה שסמך שמיטה להר סיני, והמ"י:

או י"ל כפשוטו סמך שמיטה אצל הר סיני. דהנה התורה ניתנה בהר סיני במקום הפקר כמו שאמרו רז"ל (במ"ר פ"א ז'), להורות לאדם שיעזוב כל אשר לו ויקנה קנין התורה שהוא קניינו במצות השם, ולבל ירע בעיני האדם, סמך שמיטה אצל הר סיני מקום הפקר, להורות כנ"ל:

דבר וכו' ואמר"ת וכו' (**ויקרא כה ב**). דבר הוא לשון עז, כמד"א (בראשית מב ל) דבר האיש אדוני הארץ אתנו קשות, ואמירה הוא לשון רכה. והנה במצות השמיטה ישנו קשות בעבור האדם על המצוה יגלו מארץ ישראל, כמד"א (ויקרא כה יח) וישבתם על הארץ לבטח, הא אם לא תקיימו וכו' כפירוש רש"י, וכמ"ש (ויקרא כו לד) אז תרצה הארץ את שבתותיה. וכן ישנו במצוה דברים נוחים לדבר על לב האדם לבל יאמר מה נאכל באם לא נזרע, כמד"א (ויקרא כה כ) וכי תאמרו מה נאכל וכו' וצויתי את ברכתי לכם וכו'. וז"ש דב"ר הדברים העזים והקשים, ואמרת הדברים הרכים, עיין במגלה עמוקות ריש פרשת אמור:

אשר אני נתן לכם. על כן אל ירע בעיניכם עזוב שדותיכם וכרמיכם, כי לי כל הארץ:

שש שנים וכו' ושש שנים וכו' (**ויקרא כה ג**). יש לדקדק למה כפל, הוה ליה למימר שש שנים תזרע שדך ותזמר כרמך. והנראה דהוה אמינא דכל אחד ימנה לעצמו שש שנים מעת קחתו השדה והכרם, ויעזוב הפקר השנה השביעית. ומדכפל ושש שנים תזמור וכו', על כרחך אי אפשר לטעות ולפרש שש שנים תזרע שדך ושש שנים (אחרים) תזמור, דאם כן לפי זה יהיה השמיטה שנת י"ג, דהכתוב בא אחר כך ומפרש (ויקרא כה ד) ובשנה השביעית וכו' שד"ך לא תזרע וכרמ"ך וכו', על כרחך צריך לומר האי ושש שנים תזמור וכו', פירושו דאותן השש שנים בעצמם שאני מצוך לזרוע, אותן השש שנים תזמור וכו', ואי הכוונה כל אחד לפי חשבונו, לשתוק מיניה ויאמר בקיצור שש שנים תזרע שדך ותזמור וכו', ומדכפל וש"ש שני"ם, אותן השש שנים מורה דוקא הידועים לחשבון הכלל, לאפוקי חשבון היחיד לעצמו, והבן:

דבר וכו' כי תבאו וכו' ושבתה הארץ וכו' (ויקרא כה ב), שש שנים וכו' ושש שנים וכו' ואספת וכו' (ויקרא כה ג), ובשנה השביעית שנת שבתון יהיה לארץ שבת לי"י שדך לא תזרע וכו' (ויקרא כה ד) שנת שבתון יהיה לארץ, והיתה שבת הארץ לכם לאכלה וכו' (ויקרא כה ה). והנה הדקדוקים הנופלים במקראי קודש הללו הם. א', התחיל ברבים כי תבא"ו וכו' נותן לכ"ם, וסיים ביחיד תזרע שד"ך, תזמור כרמ"ך ואספת וכו', לא תזר"ע לא תזמו"ר לא תקצו"ר לא תבצו"ר, ואחר כך שוב אמר בלשון רבים והיתה שבת הארץ לכ"ם לאכלה, ושוב בלשון יחיד ל"ך ולעבדי"ך וכו'. ב', ושבתה הארץ שבת לי"י הוא מיותר לגמרי, דעדיין אין אנו יודעין מה הוא השביתה עד אמרו אחר כך פרטי המצוה. ג', למה לו להאריך בדבר הרשות, דהיינו שש שנים תזרע ותזמור שזה אינו מצוה, לא הוה ליה למימר רק מצות שנת השביעית לשבות מעבודת שדה וכרם. וביותר יקשה ואספת את תבואתה היא מיותר לגמרי, ד'. אמר ובשנה השביעית שנת שבתון יהיה לארץ, ושוב כפל בסוף הענין שנת שבתו"ן יהיה לארץ. ה', אומרו והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, והאיך יהיה השבת למאכל. והנה לבאר כל זה נקדים לפרש הפסוקים בפרשת משפטים מענייני המצוה הזאת, אומרו (שמות כג י) ושש שנים תזרע שדך וכו' (שמות כג יא) והשביעית תשמטנה ונטשתה ויתרם וכו' כן תעשה לכרמך לזיתך (שמות כג יב), ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבות וכו' למען ינוח שורך וכו', (שמות כג יג) ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו וכו', הנה גם לשם יש לדקדק. א', למה ליה לאשמועינן מזריעת הרשות בששת השנים, לא הוה ליה למימר רק חיוב השביתה בשביעית. ב', למה סיים כן תעשה לכרמך לזיתך, דהוא מיותר. ג', גם אחר כך במצות שבת בראשית למה משמיענו מלאכת הרשות בששת הימים, לא הוה ליה למימר

רק חיוב השביתה בשביעי. ד', אומרו למען ינוח שורך וכו', אין לו ביאור דמשמע שהוא נתינת טעם למצוה שלמעלה. ה', אחר כך אמר ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו, לא ידענו פירושו לפי הפשט. והנראה דהנה רוב הפוסקים פסקו מצות צריכות כוונה אפילו בדיעבד אינו יוצא בלא כוונה, ואפילו הסוברים אינן צריכות כונה, מודו דלכתחילה בעי כוונה. והנה גם במצות י"י אשר לא תעשנה כתב מרן האר"י ז"ל דצריכות כונה, וכתב בכתביו הקדושים כשהיה מסתפר שערות ראשו והניח הפאו"ת והזק"ן, היה מכוין בגלוחו שאינו מגלח יותר כדי לקיים מצות בוראו, כי בזולת זה לא יקרא מצוה כיון שהוא רק שב ואל תעשה. והנה אם זה הוא כך במצות הנקראים לאוין במנין תרי"ג, מכל שכן באותן המנויים לעשין במנין תרי"ג והם בשב ואל תעשה, האיך יחשבו למצות עשה כגון שביתה ממלאכה בשבת ושביתה מעבודת השדה בשביעית, זה לא יחשב לעשיה זולת בהצטרפות העשיה הקודם לה בימים המותרים, ובעת העשיה יחשוב בלבבו היום אני עושה מלאכה זו כי עדיין לא נאסרה בגזירת הבורא, וכשיגיע יום האסור אשבות, הנה עשיית המלאכה הלזו למצוה יחשב תיכף כאלו עשה מצות עשה מעשיות בפועל ממש, ונגמרת המצוה כשיגיע יום האסור וישבות ממלאכה. ולפי זה תמצא טוב טעם ודעת אומרו בפרשת משפטים שש שנים תזרע וכו' והשביעית תשמטנה וכו', כן תעש"ה לכרמ"ך וכו', שבאופן זה עשיה יקרא לה למצות השביתה, כאשר תעשה בששה שנים ותכוין שהיא מותרת עד הגיע תור השביעי ותשבות, יחשב לך למצות עשה שלימה, וכן הוא אחר כך בשבת בראשית ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבות, הכל כנ"ל. וזה שסיים למען ינוח שורך וכו', רצ"ל על כן אני מצוה לך עשיית המלאכה בששה ימים, שעל ידי כך אפילו מה שינוח שורך וחמורך, יחשב לך למצות עשה מעליותא. או דקאי אדלעיל שתעשה המלאכה בששת ימים ותגמור מלאכתך, ותהיה כוונתך למען ינוח בשביעי שורך וכו', והוא הנכון. ואם כן מתחלת מצות שביתת שבת תיכף בעשיית המלאכה בששת ימים ולמצות עשה יחשב, ונגמרה המצות עשה זו בהגיע עת האסור, וישמור את עצמו בלא תעשה שלא יעשה כל מלאכה. וז"ש ובכל אשר אמרתי אליכם תשמר"ו, והשמר הוא לא תעשה. ולפי זה תתבונן גם כן במקראי קדש בכאן, התחיל כי תבאו אל הארץ וכו' ושבתה הארץ וכו', תיכף תתחיל מצות עשה של השביתה ושיחשב לך למצות עשה, עשה כך שש שנים תזרע כו' תזמור ואספת כו', שבעשיות כל מלאכה ומלאכה בששת השנים, תכוין [שכעת] מותר לך בגזירות היוצר ותגמור מלאכתך, כי בשנה השביעית אסור לך הכל. וזה שכפל אחר כך ואמר שנת שבתון יהיה לארץ, רצ"ל בעשייתך באופן (הנזכר), יוחשב להויה ולעשיה השנת שבתון, הגם שהוא בשב ואל

תעשה. והנה התחיל ברבים, דקידוש שמיטין תלוי בבית דין, וסיים בלשון יחיד, כי כל יחיד ויחיד מקיים תיכף התחלת המצוה בעשיית המלאכה בששה שנים באופן הנ"ל, והנה כל מה שיאסוף לצורך אכילתו ואכילת אנשי ביתו בכל הששה שנים, למצוה יחשב. וז"ש והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, אם הבעל הבית מכוין כזאת כל מה שיאסוף לצורך אכילת הרבים וירבה לאסוף, למצוה יחשב. וז"ש לכם לאכלה, כל מה שתאסוף יהיה לו קדושת השבת, וביאר תיבת לכ"ם, היינו ל"ך ולעבד"ך וכו', והבן. וכאשר תדקדק תבין הענין לאשורו בעזהי"ת, ועיין בספר המצות להרמב"ם ולהרמב"ן ומגלת אסתר מענין מצות עשה של השביתה:

את ספיח וכו' שנת שבתון יהיה לארץ (**ויקרא כה ה**). שנת שבתון וכו' מיותר. והנראה דבא להורות כי היכי דלא נימא דבאוספו הספיחים, לא מיקרי עובר על מצות עשה דשמיטה, רק שעובר על הלאו את ספיח קצירך לא תקצור, אבל אף על פי כן מקרי מקיים העשה מה שעזב השדה בלא זרע. לזה אמר שנת שבתון יהיה לארץ, וזולת זה לא מיקרי שנת שבתון, ועובר על עשה ולא תעשה, נ"ל:

והיתה שבת הארץ לכם לאכלה (**ויקרא כה ו**). יש לפרש שהשבת בעצמו יהיה לכם לאכלה, שעל ידי השבת תאכלו את תבואתכם כל השנה, כי יתברך מעשה ידיכם:

וספרת לך וכו' (**ויקרא כה ח**). עיין כל הפסוק דהוא כפול ומכופל. ויש לפרש אלו נאמר שבע שבתות שנים והיו לך וכו', הוה אמינא דהמצוה אינה רק למנות שבע שמיטות, דהיינו בהגיע שנת השמיטה הראשונה, ימנו היום שמיטה ראשונה, וכן בהגיע שמיטה שניה, אבל השנים הפשוטים לא ימנו, קמ"ל שבע שנים שבע פעמים. ואלו נאמר שבע שנים שבע פעמים, ולא נאמר שבע שבתות השנים, הייתי אמר דלא ימנו רק עד שבע, דהיינו אחר שנת השמיטה הראשונה יתחילו שוב למנות היום שנה ראשונה לשמיטה, ככה ימנו ז' פעמים עד היובל, קמ"ל שבע שבתות השנים, שכל השבע יהיה מישך שייכי להדדי, ובהגיע השנה השמינית יספרו היום שנה השמינית שהם שמיטה אחת ושנה אחת. ואלו נאמר אלו השנים, ולא נאמר והיו לך ימי וכו' תשע וכו', הוה אמינא דיספרו כך היום שנה ראשונה לשמיטה ראשונה, ובהגיע תור השנה השמינית יספרו היום שנה ראשונה לשמיטה שניה, קמ"ל והיו לך ימי שבע וכו' תשע וארבעים שנה, שיספרו במנין עד הגיע לתשע וארבעים, והבן כי נכון הוא:

וקדשתם וכו' יובל היא תהיה לכם (**ויקרא כה י**). הנה תהיה לכם אין לו ביאור. ויש לפרש לכ"ם לצרכיכם ולהנאתכם, והכוונה השראת יובל העליון בינה תשובה עילאה, יהיה לכם אז בשנה הלזו, ועל ידי כך ושבתם איש אל אחוזתו, אל אחוזה שלו מקום

שאחוז בו במקום הקודש, כי כל המדות חוזרים לשרשם ויתהווה כבריה חדשה. ואמר עוד יובל היא שנת החמשים (ויקרא כה יא). ר"ל להיות יובל שנת החמשים, על כן הוא הרמז לשער הנ' דבינה שהיא שורש הכל, על כן לא תזרעו וכו', כי הוא דמיון עולם הבא שאין בו לא אכילה וכו' (ברכות י"ז ע"א) והכל שלא בטבע העולם. ושמא תאמר מהיכן יהיה לאדם חיות שלא בטבע העולם, אמר בטעם כי יובל (בינ"ה) הוא, (על כן) קודש (חכמה, כמד"א (תהלים כ ג) ישלח עזרך מקדש) תהיה לכם, (כי הם תרין ריעין דלא מתפרשין והחכמה תחיה בעליה (קהלת ז יב), ושמא תאמר אם כן גם כן לא נאכל ולא נשתה בשנה הזו, לזה גמר אומר עם כל זה להיותכם בגוף עדיין בעולם הזה, אי אפשר לכם לקבל השפעת החכמה הזאת בזולת התלבשות בטבע, על כן) מן השדה תאכלו את תבואתה (היינו תבואת החכמה, וגם כן מן השד"ה חקל תפוחין, כי אבא יסד ברתא (זוהר ח"ג רנ"ו ע"ב) , וד' בחכמה יסד ארץ (משלי ג יט). ואמר עוד) בשנת היובל הזאת, (אם זאת תהיה כוונתכם לא מצות אנשים מלומדה, אז) תשובו איש אל אחוזתו, (היינו למקום שורשו שאחוז בחבלי עבותות הקדושה, הגם שיצא בקצת מן העתים מן גדר הקדושה, ישוב לשורשו. בין והתבונן כי דברים עמוקים רמזנו, ומתורץ כמה דקדוקים בפסוקים, ויבוא הכל על נכון בעזה"י:

אל תונו איש את אחיו וכו' (**ויקרא כה יד**). הנה באונאת ממון אמר איש את אחיו, ולהלן באונאת דברים (ויקרא כה יז) אמר איש את עמיתו. ויראה לפרש דהנה באונאת ממון, יותר יתיר האדם לעצמו בקרובו ואחיו, כי על פי הרוב יש להם עסקים זה עם זה בעסקי ירושות ומתנות, וגם כן יתיר לעצמו שהקרוב מחויב לפרנסו. על כן הזהירה התורה גם באחיו, ומכל שכן לאחרים. ובאונאת דברים ביותר יארע להונות לאיש זר, כי בזלזול קרובו גם הוא מזולזל, על כן הזהירה התורה גם על אחרים, נ"ל:

וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד וכו' אל תונו (**ויקרא כה יד**). קרוב לפשוטו יש לרמז גם כן בדברי תורה, אם מוכר לחבירו דברי תורה היינו שלומד עמו, הוא באזהרה שלא יונה אותו, היינו כשאינו מסבירו כל הענין הנרצה אשר חלק לו הש"י וישנו בכח התלמיד לקבל. וכן האזהרה על הקונה היינו התלמיד שלא יונה את הרב, שיאמר שמבין ואינו מבין, נ"ל:

ובכל ארץ אחוזתכם גאלה תתנו לארץ (**ויקרא כה כד**). יש לרמז ובכ"ל היינו השכינה, על דרך מאמרם ז"ל (ב"ב ט"ז ע"ב) בת היתה לו לאברהם ובכ"ל שמה, ארץ אחוזתכם שהיא ארץ החיים ששם אחוזת נשמתכם, גאלה תתנו לארץ היינו ארץ ישראל הגשמיות.

ושיעור הכתוב לפי זה על ידי שיהיה כוונתכם הכל עבור השכינה שהיא ארץ אחוזתכם, על ידי זה תתנו גאולה לארץ ישראל:

ויאמר עוד ובכל ארץ אחוזתכם (**ויקרא כה כד**). היינו על ידי ארציות וגשמיות שאתם דבקים ואחוזים בהיות כוונתכם לטובה לגאול ניצוצי הקדושה, על ידי זה תפעלו גאולה לארץ, כי כאשר יתמו הניצוצין מן הקליפה, אזי יתבטלו הקליפות ויהיה גאולת עולם. ושיעור הכתוב ובכל ענייני ארציות שאתה אחוזים, תתכוונו שיהיה על ידי זה הארציות גאולה לארץ, קצרתי:

והארץ לא תמכר לצמיתות כי לי הארץ כי גרים ותושבים אתם עמדי (**ויקרא כה כג**). יש להתבונן במקרא קודש הלזה, הגם דבא לתת לאו על חזרת שדות ביובל, עם כל זה למה לן טעם למצוה כי לי הארץ, וגם טעם אחר טעם כי גרים ותושבים וכו'. (והנה לפי פשוטו י"ל דמצות צריכות כוונה לצאת ידי חובת המצוה, ומצוה שיש בה (טעם) מפורש, צריך לכוין גם הטעם. והנה בכאן ב' טעמים צריך לכוין שניהם, והוא גזירת מלך לכוין טעמים במצוה הלזו. אך אף על פי כן יש להתבונן אומרו ב' פעמים כ"י, היה די לשיאמר כי לי הארץ וגרים ותושבים אתם וכו'). גם ותושבי"ם אין לו ביאור, כי לפי הטעם לא יצדק רק גרי"ם. גם אומרו עמד"י לא יצדק, דהוה ליה למימר אתם ל"י. והנראה הגם דאין מקרא יוצא מידי פשוטו, בא גם כן לרמז הבטחה שגם בגלות תדעו שהארץ לא תמכר לצמיתות, הגם שיד הגויים שולטין בה בעוה"ר, תדעו שהארץ לא תמכר לצמיתות כי לי הארץ, כי הדבר נוגע אלי שמשכני רק בתוכה, כי גרים ותושבים אתם עמדי, הן שאתם גרים הן שאתם תושבים הוא עמדי, בעת שאתם תושבים בארץ הקדושה גם כן אני תושב בתוכה, ובעת שאתם גרים בארץ נכריה כביכול שכינתו גם כן בגלות עמכם, ואם כן שכן הוא בודאי הארץ לא תמכר לצמיתות, כי צורך גבוה הוא, ועל פי זה יובן לנו ברייתא בתורת כהנים פ"ד מ"ה והארץ לא תמכר לצמיתות לחולטנית, כי גרים ותושבים אתם עמדי, דיו לעבד להיות כרבו, כשתהיה שלי הרי היא שלכם, עכ"ל. נלאו המפרשים למצוא פירוש הברייתא. ונ"ל כפשוטו שהיא הבטחה לישראל בגלות, לא יאמרו ח"ו אבדה תקותינו כי עברו עידן ועדנים והארץ הנשמה הלזו ביד עוברי רצונו. וז"ש בהבטחה תדעו עמי בני ישראל והארץ לא תמכר לצמיתות היינו לחלוטין, כי לי כל הארץ ואיך אעזבה ביד עוברי רצוני, ומה שאתם דואגים על אריכות הזמן, אל תשימו לבכם כי גרים ותושבים אתם עמדי כביכול, דיו לעבד להיות כרבו כשתהיה שלי הרי היא שלכם, רצ"ל כביכול בזמן שאני תושב בה, אתם גם כן תושבים וכביכול בזמן שאני גר, גם אתם גרים, על כן קבלו נא מאהבה ותצפו לישועה, כי דיו לעבד להיות כרבו, נ"ל:

מדרש (ויק"ר פל"ג א') וכי תמכרו ממכר לעמיתך (ויקרא כה יד). הה"ד (משלי יח כא) מות וחיים ביד לשון. תרגום עקילס מיצטרא וכו', עד כשם שאתם בוררין את הרכים וכו', כך יהיה לשונכם רך אלו לאלו, לפיכך משה מזהיר את ישראל וכי תמכרו ממכר, עכ"ל. ונראה דבא לדייק תיבת ממכ"ר דמיותר, על כן פירש דלהיות דמחויב האדם לדבר עם חבירו בלשון רך כאילו הוא בעצמו נמכר לחבירו והוא אדוניו. וזה שאמרו וכי תמכרו, ותצטרך לדבר עם חבירך, ממכר לעמית"ך, כאלו אתה בעצמך נמכרת לו, כן תדבר עמו. וראיתי בתרגום יונתן שתרגם וארום תזבנון זביני לחבריכון, או תזבנון עסקא דמטלטלי מן יד חבריכון. נראה דדייק גם כן תיבת ממכ"ר. ומבאר דבמכירה מירי מכירת קרקעות הגם דאין אונאה לקרקעות (כתובות צ"ט ע"ב), עם כל זה לכתחילה החיוב על המוכר שלא יאנה, על כן דייק הכתוב ממכ"ר שהוא דבר שאינו ניקח מיד ליד, רק הולך מרשות זה לרשות זה על ידי מכירה, מה שאין כן מטלטלין בלקיחה מיד ליד, ז"ש או קנה מי"ד עמיתך:

דבר אחר וכי תמכרו ממכר (**ויקרא כה יד**). הה"ד (עמוס ז ז) והנה י"י נצב על חומת אנ"ך, שורא דאוניתא כבעל חוב ושטרו בידו וכו', עיין שם כל הענין (ויק"ר פל"ג ב'). גם כן דייק ממכ"ר, רצ"ל כאשר תמכרו יש חשש ממכ"ר לעמית"ך שלא תהיו בעצמיכם מכורים, כי באם תונו איש וכו', ממהרין ליפרע כבעל חוב ושטרו בידו, על כן אל תונו וכו':

דבר אחר וכי תמכר ממכר (**ויקרא כה יד**). ר' חייא א"ר וכי תמכרו, עתידין אתם לימכר לאומות העולם, אלא תהו שותפין לבריכון כדרך שעשו חנניא מישאל ועזריה וכו' (ויק"ר פל"ג ו'). דייק גם כן תיבת ממכ"ר, לרמז וכי תמכרו לאומות העולם ממכר לעמיתך, תהיו נמכרים להשי"ת לקדש שמו ית'. וז"ש תהו שותפין לבריכון איזה שותפות הוא, ידוע הדברים ענין מסירות נפש הוא העלאת מיין נוקבין אל השכינה, ועל ידי כך ירדו מיין דוכרין, ואם כן מיקרי שותפות, הבן:

יש להתבונן בברייתא דתורת כהנים (כ"ה א') (שהביא רש"י ז"ל) מה שמיטה נאמרה כללותיה וכו'. הנה נעשית מצוה שמיטה בנין אב לכל מצות התורה, ומפני מה דוקא במצוה הלזו נעשה הבנין אב הלזה. ונראה על פי מה דידוע די"ג מדות שהתורה נדרשת בהן, הן המה מכוונים לי"ג תיקוני דיקנא קדישא, וכאשר ילמוד האדם בתורה איזה מדה מהי"ג שהתורה נדרשת, הנה יעורר על ידה המדה המכוונת נגדה בי"ג מדות, ויפעול נגדה לעורר הרחמים כפי המדה: (יתר המאמר לא נשלם בכתב יד אדמו"ר הק' זי"ע זצללה"ה):

בחוקתי

ונתתי גשמיכם בעתם (**ויקרא כו ד**). לא אמר סתם ונתתי גשם, רק קאמר גשמיכ"ם כאלו הגשם הוא שלנו. י"ל על פי מה שאמרו רז"ל (ר"ה י"ז ע"ב) הרי שהיו חייבים בראש השנה, ופסקו להם גשמים מועטים ואחר כך עשו תשובה, להוסיף עליהם אי אפשר, מה עושה הש"י מורידן בזמנן שלא תפסד שום טיפה, וכן בהיפך. וז"ש ונתתי גשמיכם שכבר היא שלכם, אתן בעתם:

ונתתי שלום בארץ (**ויקרא כו ו**). היינו היחוד השלם מדת השלום יסוד צדיק ברית שלום, אתן אותו בארץ החיים לבל יפרד, ועל ידי זה ושכבתם ואין מחריד כי והשבתי חיה רעה הידועה המשכלת במקרה לילה ח"ו, והשבתי לבל תראה בארץ ישראל כי כשזה קם, והבן מאוד:

ופניתי אליכם (**ויקרא כו ט**). יובן בסוד מטי ולא מטי (זוהר ח"א ט"ז ע"ב) כשהאור מסתלק למעלה בשורשו, אז הוא אינו משפיע לתחתונים כי חפצו לקבל, ואז הוא פונה אל עילתו, וכשגומר קבלתו אז הוא פונה להעלולים ממנו להשפיע אליהם. וזהו ופניתי אליכם, והבן:

ונתתי משכני בתוככם ולא תגעל נפשי אתכם (**ויקרא כו יא**). צ"ל כיון שהבטיח הש"י שיתן משכנו בנו, מכל שכן שלא יגעל וימאס אותנו ח"ו. והוא לדעתי על פי מה דידוע שהאדם צריך להיות בבחינת רצוא ושוב (יחזקאל א יד), הגם שנפשו יודעת מאוד מגדולת היוצר ב"ה ונפשו משתוקקת לשרשה, כי כן הוא בטבע כל דבר להשתוקק ליסודו הגם שיתבטל ממציאותו ביסודו, והוא נקרא כלות הנפש ותגעל הנפש את הבשר מגודל חשקה להדבק בשורשו, ורצונה בטבע לצאת מן הגוף להידבק במקורה. וכן הוא בפטירת הצדיקים בנשיקה, שמראים להם נועם זיו השכינה ומתדבק הנפש במקורה, והש"י הגם שרצונו שתדע הנפש מנעימות ידידות היוצר, עם כל זה רצונו שלא תצא מנרתיקה כל ימי צבאה ותהיה בבחינת רצוא ושוב, והדברים ארוכים יתבונן המשכיל, ועיין באור החיים פרשת אחרי מענין פטירת נדב ואביהוא וינעם לנפשך. וזה שהבטיחנו יוצרנו ונתתי משכני בתוככם בפנימיותיכם, ותבינו ענין גדולתי באהבה רבה ותשוקה נכבדת, ועם כל זה ולא תגעל נפשי אתכם, היינו הנפש שלי שנתתי בכם לא תגעל את הבשר כל ימי צבאה, ואתן לה כח הקיום בגוף שלא בטבע, והבן מאד:

או יאמר ונתתי משכני וכו' (**ויקרא כו יא**). דאיתא בזהר דמשכן נקרא לפי שעה, מה שאין כן מקדש הוא קביעות בית עולמים. וזה אפשר לומר מה שהש"י נתן משכנו בתוך ישראל רק לפי שעה, שהוא מחמת שכביכול מואס בשונאי ישראל ואינו רוצה לקבוע

עמם קביעות. לזה אמר ונתתי משכני בתוככם, ואף על פי כן לא תגעל נפשי אתכם רק והתהלכתי בתוככם (ויקרא כו יב), שרצוני להעלותכם מדרגא לדרגא, הוכרח להיות בחינת משכן בלי קביעות, עד שתבואו למעלה הנכבדת בלי שיעור, ואז והייתי לכם לאלקים, והבן:

אני י"י כו' ואשבור מוטת עלכ"ם (ויקרא כו יג). יש לפרש עלכ"ם, ר"ת "עין "לב "כלי "מעשה, את אשר נטו מאחרי י"י אלו האיברים, ובעבור זה נוטה שכם האדם לסבול עול עולם הזה בשעבוד. וזהו ואשבור מוטת עלכ"ם, והבן:

ואולך אתכם קוממיו"ת (ויקרא כו יג). במדרש (ב"ר פי"ב ו') קוממיות ב' קומות. ורש"י ז"ל פירש בקומה זקופה. נ"ל לפרש על פי מה שכתבו המקובלים הראשונים, דקודם חטא אדם הראשון היתה האלף בקומה זקופה מצויירת בשוה כזה י' ו' י', ואחר החטא נתעקמו ב' קומת ממנה, היינו הו' והיו"ד אחרונה, ואינם בקומה זקופה עד עת קץ שיתוקן החטא, ואילו זכינו כבר היה נגמר התיקון הזה בנתינת התורה בהתחלתה בא' אנכ"י, רק שבעוה"ר חזר הדבר לקלקולו בא' דאל"ה אלקיך וכו' (שמות לב ח). וז"ש ואולך אתכם קוממיות, כמו שאמרו רז"ל ב' קומות של האלף שנתעקמו, שהיו בקומה זקופה כמו שפירש רש"י, ובא זה ולמד על זה, נ"ל והדברים ארוכים אין עת האסף פה:

או אז יכנע לבבם הערל ואז וכו' (ויקרא כו מא). לפי פשוטו אין לו ביאור. ונראה לפרש ברמז א"ו מרמז למלכו"ת שמים, (כנודע מזהר (ח"ג כ"ג ע"ב) בסוד א"ו הוד"ע אליו וכו' (ויקרא ד כג)), תשובה תתאה היא תשובה מיראה, א"ז מרמז לתשובה עילאה בינה, (א' על ז' בסוד אז ישיר (שמות טו א)) והוא תשובה מאהבה. והנה להכנעת הלב מועילים ב' התשובות, אך החילוק בין התשובות הוא לענין זה, שעל ידי תשובה מיראה נעשים זדונות כשגגות (יומא פ"ו ע"ב), מה שאין כן בתשובה עילאה מאהבה אז זדונות נעשים כזכיות, ולרצון יהיה כמו מצוות וקרבנות שהם לרצונו ית"ש. וז"ש א"ו א"ז יכנע וכו', בין א"ו בין א"ז מועילים להכנעת לבבם הערל, רק וא"ז לבדו היינו תשובה עילאה ירצו את עונם, יעשו רצון מעונם שיהיה לרצון כמו מצות וקרבנות, והבן:

אף אני אעשה זא"ת לכם (ויקרא כו טז). להבין מהו א"ף ומהו זא"ת, הוה ליה למימר בקיצור והפקדתי עליכם, (הגם שידעתי כי בנסתרות לי"י אלקינו יפורש הדבר, על פי פשוטו לא נדע). ועל פי מ"ש לעיל דהעון מתחיל מעט מעט, שמדמה שאינו עון כל כך, והיצר אורב לו מעט מעט להפר כל התורה בפסיקות עד שנוגע להפרת הברית, על כן אמר אף אני אעשה זאת לכם, ר"ל גם כן כזאת שהחולי הוא חולי קל, ויבוא הדבר לשונאי ישראל למדיבת נפש, והש"י ישמור עמו ישראל לעד:

ונתתי פני בכם (**ויקרא כו יז**). בעלי הפשט דברו בזה לפי פשוטו, אבל אין הדבר מתיישב כל כך בלב. ויצדק לדעתי דהתורה משמיענו כי הפורעניות והעונש ממנו ית' אינו דרך נקמה, כמו מלך הנוקם מעמו כשאינם מקיימין מצותיו, רק הוא דרך רפואה שירפאו ממחלתם, דהיינו להיות שעל ידי עונם ח"ו נפרדו משורשם, ורוצה הש"י שישובו בתשובה שלימה ואז יתרפאו, כמד"א (ישעיה ו י) ושב ורפא לו, ולכך מביא עליהם ח"ו פורעניות, כדי שיתנו אל לבם שישובו אל י"י בצר להם. וזהו ונתתי פני בכ"ם, היינו הב' תהיה פעולה, ואותיות כ"ם שרשיים. היינו שאתן דעתי ופני"י כביכול, שמן הצורך הוא לעורר מקומות התשובה, דהיינו תשובה תתאה ועילאה. והנה כ' כפופה יכונה לרחל תשובה תתאה, ם' סתומה לאמא תשובה עילאה (עיין במאורי אור). וז"ש ונתתי פני דהיינו דעתי ורצוני, (כמד"א (בראשית לא כא) וישם את פני"ו הר הגלעד), בכ"ם היינו לעורר אתכם לתשובה תתאה ועילאה שמרומזין באתוון כ"ם, ואז ונגפתם וכו' שונאי ישראל, כדי שיתנו אל לבם לעורר עולמות התשובה, וישוב אליהם ברחמים רבים ויחוננם כימי עולם:

ונגפתם לפני אויביכם ורדו בכם שונאיכם ונסתם ואין רודף אתכם (**ויקרא כו יז**). י"ל למה לא אמר על שונאי ישראל ונגפתם מאויביכם, מהו לפני. ועוד למה אמר הנוגף תחילה ואחר כך הרדיה. ועוד למה שינה מאוי"ב לשונ"א. והנראה שזה מורה הכל על רחמנותו ית' האיך מרחם על עמו וקשה בעיניו כביכול פורענותם, ואמר ונגפתם לפנ"י אויביכם היינו קודם אויביכם, אבל אויביכם גם הם ינגפו תיכף, והוא על דרך שאמרו רז"ל (במ"ר פי"ז ג') וירדפו אתכם כאשר תעשנה הדבורים (דברים א מד), מה הדבורה הזו כאשר עוקצת היא מתה אחר כך, כן הם כל מי שנגע אתכם מיד מת. וזהו לפני אויביכם קודם להם, אבל תיכף ינגף כל הקמים עליכם, וירגישו זה הרשעים כי בסיבתכם הוא. וזהו ורדו בכם שונאיכם, רצ"ל הם יתייסרו בסבתכם תיכף, ושינה מאויבי"ם לשונאי"ם, כי האויב נקרא הנוקם ועושה רעה, כמד"א (בראשית ג טו) ואיב"ה אשית בינך וכו' הוא ישופך ראש כו', ממילא משתמע דאיבה מקרי כשעושה רעה. ושונא מיקרי שנאה כבושה בלב, אבל משתומם מחריש אינו עושה רעה בפועל, כמד"א (ויקרא יט יז) לא תשנ"א את אחיך בלבב"ך. וזהו כי יראו האויבים שעשו מעשה ופרצה, ויראו שהגיע אליהם הרעה היסורים והרדייה, אזי יתייראו מנגוע בכם וישתנו מאוי"ב לשונא, שיהיה להם שנאה בלב ולא יוכלו לנגוע בכם כי יפול פחדכם עליהם. וזהו ונסתם ואין רודף וכו', כי יתייראו לרדוף אתכם. הנה תראה איך חסדו ית' גברה עלינו

גם בעת גלותינו, וידו נטויה עלינו לרחמינו עד ישיבנו למרום הר קדשו בהגלות כבודו לעיני כל העמים יחדיו ויבושו:

ויש לפרש עוד ורדו בכם שונאיכם. למה הזכיר הרדיה אחר כך. גם למה שינה מאויב לשונא. והנה מפירוש רש"י נראה דאויב נקרא איבת הזר ובן נכר אשר לא מבני עמינו, ושונא נקרא המוסרים והאפיקורסים אשר נתגדלו בינינו מתערובת נשמתייהו דערב רב. ולפי הפשט הזה יש לפרש ורד"ו בכם שונאיכם, הוא סוד הבירור דטוב והרע ישאר בתוך עם טמא, כאשר אפרש על פי מ"ש לעיל ונתתי פני"י בכ"ם, היינו שאתן דעתי להשיבכם אלי בתשובה שלימה, ובשביל זה אשלח הפורעניות על שונאי ישראל ונגפתם שונאי ישראל לפני אוביכם הזרים, וכשיראו כן הרשעים שבתוככם מערב רב, ואמרו לית דין ולית דיין ח"ו ויכפרו בעיקר. וזהו ורד"ו על פי מש"כ דשני אתוון רברבין בתורה ד' דאח"ד (דברים ו ד), ר' דאל אח"ר (שמות לד יד), להורות ליזהר שלא לטעות בין אח"ד לאח"ר, כמו שכותבין לתינוק אותיות גדולים שלא יבוא לידי טעות. וזהו ורד"ו, שאותן השונאים מנשמות הערב רב יבואו לידי טעות ולידי כפירה, ויטעו בין ד' לר'. הנה היסורים יפעלו הבירור הגמור שנשמות ישראל יבואו לידי תקון ותשובה, ונשמות ערב רב יתפרדו כל פועלי און. וזהו בשורה טובה הגם שלא יוגמר עדיין הבירור הגמור ולא יבוא עדיין סוף וקץ, עם כל זה מיד שמתפרדין כל פועלי און, ונסתם ואין רודף אתכם, כי עיקר הרדיפה הוא (והסיום מטושטש הוא מאוד ולא יכולתי להעתיקו):

ויספתי ליסרה אתכם שבע על חטאתיכם (**ויקרא כו יח**). יש לרמז הוספת תיבת שבע על תיבת חטאתיכם, הוא מספר תת"ס עשרה פעמים אלקים, היינו ח"ו כל שיעור קומת הדין על שונאי ישראל, והוא סוד פלשתי"ם אשר גר שם אברהם ויצחק, והם היו רצועה מרדות לישראל עד אשר נתכונן כסא דוד בממלכתו כנודע, וכן נאמר במלך המשיח ועפו בכתף פלשתים (ישעיה יא יד):

ושברתי את גאו"ן עוזכם (**ויקרא כו יט**). גאו"ן יכונה למוחין (עיין במאורי אור), על כן הם ס"א (ס') מסכתות מנין גאו"ן, שבהם התעסקות המוחין בשכל. והנה אמר שיהיה בגלות שבירת המוחין שיהיו המוחין קטנים, והוא גם כן בשורה טובה ורחמנות, כענין מ"ש בחובות הלבבות שער הבחינה שטובה גדולה הוא לתינוק שאין לו דעת ומוחין גדולים, כי אלו היה לו דעת שלם ויבין מה בינו לבין אדם גדול, ויראה את עצמו מלוכלך מחוסר הנקיות, לא היה יכול לחיות על פני תבל מגודל העיגום, אבל כשאין לו דעת שלם הוא טובה לו, וכן החולה כשהוא מבולבל בדעתו. וכמו כן אנחנו בגלות החל הזה, אילו היה לנו דעת ומוחין גדולים להבין איך נוטל כבוד מבית חיינו, ולהתבונן בגלות

השכינה ובניה שפלים ונבזים דוויים וסחופים ישמע אלקינו כי היינו חרפה, לא היה באפשרי כמעט לחיות אפילו וכו', אבל להיות דעתינו קצרה היא ישועה לנו, להיות לנו עמידה וקיום בגוף, עד אשר יאור הש"י לנו ברוב רחמיו:

ונתתי שמיכם כברזל ואת ארצכם כנחושה (**ויקרא כו יט**). היינו שכליכם מכח הנשמה שהיא מן השמים, יהיה כברזל מלהבין מושכלות. ואת ארצכם היינו ארציותיכם כחות הגוף שהיא מן הארץ, יהיה [כנחושה מלהתפעל] במדותיו ביראה ואהבה וכיוצא, מחמת קטנות שכל המוליד. ובזה יצדק אומרו שמיכ"ם ארצכ"ם, ולא אמר שמים וארץ כמ"ש בפרשת והיה אם שמוע ועצר את השמים וכו' (דברים יא יז), ולפי מ"ש יונח:

ותם לריי"ק כחכם (**ויקרא כו כ**). כל השפעות הם על ידי צינור היסוד, ונקרא י"ש בקבלתו ההשפעה מסוד המוח, סוד יק"ר חכמ"ה. וזה לעומת זה יסוד דקליפה ריי"ק. כ"ח, נקרא השפעה. והנה הוא טובה לישראל בגלותם החל הזה אשר לא יעזבם י"י אלקיהם, רק מתלבשת השפעתם לצורך קיומם בתוך השרים החיצונים, הנה אמת שהאומות בעוה"ר מקבלים העיקר וישראל בגלות' התמצית, אבל אף על פי כן הכל הוא עבור ישראל כי לא יטוש י"י את עמו:

ולא תתן ארצכ"ם את יבולה ועץ הארץ לא יתן פריו (**ויקרא כו כ**). הנה אמר ארצכ"ם, מה שאין כן בע"ץ אמר סתם ועץ האר"ץ. הנראה דקאי על הארץ העליונה מלכות שמים המעלת מיין נוקבין ממעשיהם של ישראל, ועל ידי כך יורד מיין דוכרין מעל הארץ הוא יסוד צדיק, כמד"א (במדבר יג כ) הי"ש בה ע"ץ, אם יש צדיק שמגין עליהם (ב"ב ט"ו ע"א). על כן אמר ארצכ"ם, שהוא תלוי במעשינו העלאת מיין נוקבין, והוא הבטחה לישראל שכביכול לא יכנוס בירושלים של מעלה בהעדר היחוד בעוה"ר, ממילא מובטחים אנחנו כאשר בודאי מהרה יקנא לארצ"ו (סוד הקנאה ידוע), אזי יחמול על עמו להיות אם הבנים שמחה במהרה בימינו:

והנשארים וכו' בעונ"ם בארצות אויביכ"ם ואף בעונות אבותם אתם וכו' (ויקרא כו לט) והתוודו את עונם ואת עון אבותם וכו' (ויקרא כו מ). יש להתבונן א', אומרו בעונ"ם בנסתר, ואמר בארצות אויבכ"ם בנוכח, (ועי' במס' דמטעי' ביה אויביה', וטעמא בעי). ב', איביכ"ם חסר ו'. ג', ואף בעונות אבתם אתם אין לו ביאור, ובלא זה קשה האיך יצדק אבות אכלו בסר וכו'. והנה שמעתי מכבוד אדמו"ר הרב הק' מהרמ"מ זצוק"ל והתודו את עונם ואת עון אבותם, דמן הצורך הוא להתודות עון אבותינו כמו שאנו אומרים אבל אנחנו ואבותינו חטאנו, כיון שאנחנו חוטאים בפועל, אם כן כשהיינו בכח האבות היינו גורמים להם לחטוא, שהיה אז אצלם בכח מוחם הנפש החוטאת שלנו. (ובזה יונח מה

שאדם הראשון חטא, ושתו כל הדורות הכוס, כי היו אתו עמו בכחו. ובזה יונח גם כן מה שאברהם ויצחק לא נקרא בתאר ת"ם, כי היה עדיין בכוחו ישמעאל ועשו, מה שאין כן יעקב איש ת"ם (בראשית כה כז), כי לא היה בכחו פסולת רק מטה שלימה), על כן מוכרחים אנו להתוודות עון אבותינו, כיון שאנחנו גרמנו זה לאבותינו שהיינו אז בכח מוחם, גרמנו להם לחטוא במעשיהם בפועל, עד כאן דברי מרן זצוק"ל. ובזה יצדק לנו כל הקושיות שאמר הנשארים בכם, היינו בניכם שאתם האבות, והם היו אצליכם בכח וגרמו לכם לחטוא בפועל, על כן העונש הוא בארצות אוביכ"ם, לנוכח אותן האויבים ממש שהם שלכם הן שלהם. ועוד משום הכי נתחלף הה' בכ' ויש תוספת י"ה, שמורה על מחשבה בכח, להורות שהיו אצליכם בכח מחשבות המוחין, ונחסר הו' להורות שגרמו לכם חסרון במעשיכם, כי הו' מורה על מעשה המדות כנודע ששת ימי המעשה. ולזה אמר ואף בעונות אבותם את"ם, רצ"ל שגם עונות אבותם את"ם הם, כי הם גרמו, והשם הטוב יכפר ויסלח לעמו ויאמר די לצרותינו:

ואף גם זאת בהיותם וכו' ולא געלתים לכלת"ם וכו' (**ויקרא כו מד**). וא"ף ג"ם זא"ת אינו מובן לכאורה. והנה מבואר בזהר (ח"ג קט"ו ע"ב) לכלת"ם חסר, לשון כל"ה. ורצ"ל לא מאסתים משום דהכלה עמהם, משל מי שנכנסה כלתו לשוק וכו', ע"כ נכנס לשם הגם שהיא שוק בזוי, להיות הכלה שם מוכרח לילך ולהשתדל להוציאה, עיין שם. ובזה יתפרש הכתוב כולו וא"ף ג"ם זא"ת, אף לשון קצף, רצ"ל שאקצף גם על זא"ת שהיא השכינה שתהיה כביכול גם היא אתכם בגלות. בהיותם, מלשון שבירה כמו ואני דניאל נהיית"י ונחליתי (דניאל ח כז), ורצ"ל בעת שיהיה לשונאי ישראל שבר בארצות אויביהם, אף אקצוף גם על זאת, וכיון דמשכונא דידי' גבן, על כן לא מאסתים וכו' לכלת"ם, להיות הכלה אתם כאמור בזהר, ומי שיקח משם את הכלה, הוא יקח את בניה אתה עמה אל מכון הר ציון ויחננם כימי עולם:

וזכרתי וכו' להיו"ת לה"ם לאלקי"ם (**ויקרא כו מה**). להם דייקא, ולא יחליפם באומה אחרת לעולם. וז"ש אני הויה, כמו שאני הויה לא שניתי (מלאכי ג ו) שאין לו שינוי ותמורה כביכול, כן אתם בני יעקב לא כליתם אל יעזבנו ואל יטשנו:

במדרש רבה (ויק"ר פל"ו ה') למה נאמר ביעקב ובאברהם זכירה, וביצחק לא נאמרה (ויקרא כו מב), ר' ברכיה אמר על ידי שהיה בן של יסורין, עד כאן. אינו מובן על פי פשוטו. והנראה לפרש על פי דרך הקודש, כי בחינת זכ"ר הוא כביכול כדמיון האדם אשר נשכח ממנו איזה דבר, ומתיישב בלבו לזכור הדבר ועולה התעוררת מהל"ב אל המוחי"ן, והמוחין מעוררים הכח שלהם הטמון להשפיע אל הלב לזכור הדבר השכוח,

בין והתבונן. כן כביכול בהעדר אור הפנים דאבא ואמא (סוד עולם המחשבה להמוחין) מזעיר אנפין, הוא בחינת שכחה. מה שאין כן כשעולה ההתעוררות מזעיר אנפין לאבא ואמא, ויאירו אור פני אבא ואמא אליו (זכור בגימטריא ע"ב קס"א), נמשך כביכול הזכירה מהמוחין. והנה יצחק היה בן של יסורין, ויסורין הם מאבא ואמא, כמד"א (תהלים צד יב) אשרי הגבר אשר תיסרנו י"ה, או יסר יסרני י"ה, הם אבא ואמא עלמא דאיתכסיא חסדים מכוסים, על כן בחינת יצחק תמיד בסוד הזכירה ולא הוצרך להתעוררות הזכירה, בין והתבונן והשם הטוב יכפר בעדנו ולא יאמר פינו דבר שלא כרצונו:

שם (ויק"ר פל"ו ה') למה נאמר באברהם ויצחק א"ף, ולא נאמר ביעקב א"ף (ויקרא כו מב), על ידי שהיתה מטתו שלימה לפניו, אברהם יצא ממנו ישמעאל וכל בני קטורה, יצחק יצא ממנו עשו וכל אלופי אדום, אבל יעקב מטתו שלימה כל בניו צדיקים, עד כאן. להבין הדבר, א"ף הוא בגימטריא ה' גבורות, היינו ה' פעמים גבורה בהחזרת האלף לאלף, יהיה מספר תתר"ף חלקי שעה ה' פעמים גבורה. והנה מאברהם ויצחק יצאו סוד הא"ף, היינו השמרים רצועה לאלקאה מסוד הגבורות, מה שאין כן מיעקב לא יצאה רצועה לאלקאה, כי היתה מטתו שלימה, והבן:

וזכרתי להם ברית וכו' "אשר "הוצאתי "אותם "מארץ "מצרים (ויקרא כו מה) , ס"ת מצרי"ם. לרמז שגם לבסוף יוציאם ממצרים, היינו אותן שמתו בג' ימי אפילה, בגמר הבירור בקץ האחרון גם הם יתברר"ו, ובאו הנדחים בארץ מצרים (ישעיה כז יג):

גם זה מן התוכחות ואכלה אתכם ארץ אויביכם (**ויקרא כו לח**). כל הרואה יעמוד מרעיד. אבל המשכיל על דבר יראה מדלא קאמר וכלת"ה ח"ו, רק ואכל"ה. להורות הבטחה טובה, דהנה באכילה האוכל מכלה את המאכל, עד שישוב לפסולת בגופו וידחהו הגוף. והנה נראה לעין שהמאכל מקיים הנשמה בתוך הגוף, ומהיכן יהיה זה, על כרחך שיש רוחניות בתוך כל מאכל, ובאכילה יתברר הרוחניות וישוב לדם ובשר, והמותרות שאין בו שום לחלוחית יופסד לגמרי וידחהו הגוף. ולפי זה המאכל יתעלה אדרבא בעילוי רב, שמקודם לכן היה דומם או צומח או חי, וכהיום אחר האכילה ישוב להיות מדבר. כמו כן הוא הענין בגלותנו, שהוא לברר סיגנו מהערב רב המעורבין בישראל, והוא דמיון אכילה ממש, שהרוחניות היינו נשמות ישראל יתעלו בעילוי רב על ידי הגלות, והסיגים המותרות יהיו מן הנדחים, הבן הדבר:

ואם בחקותי תלכו וכו' (**ויקרא כו ג**). יש לפרש הכוונה, ידוע ח"ק בגימטריא ס"ג מ"ה, ידוע הדבר למשכילים ענין השבירה בס"ג, כולו ס"ג יחדיו (תהלים נג ד), ותיקון

המתקלא על ידי מ"ה החדש. והנה ידוע על מה עשה י"י ככה, כדי שיהיה לנו בחירה ורצון, וזה כל פרי מעשינו בכל ענייני מעשינו בעולם הזה להעלות הניצוצין דס"ג על ידי מ"ה, וזה הוא הנקרא ח"ק כנ"ל. והיודע זה יודע שכל המעשים הנעשים תחת השמש, הם אינם רק ציווי ואזהרה, ודי בזה למשכיל. וז"ש אם בחקותי תלכו, אם תלכו בכל ענייניכם בחוקים, דהיינו להתעלות משבירות ס"ג על ידי מ"ה, אזי על ידי זה ואת משפטי תשמרו (בשמירת הלאוין), ועשיתם אתם (היינו העשין), ודי בזה הערה למשכיל:

תורת כהנים (**כו ב**) **אם בחקותי תלכו** (**ויקרא כו ג**). מלמד שהמקום מתאוה שיהיו ישראל עמלים בתורה, עד כאן. להבין מהיכן למד זה מתיבת אם בחקתי תלכו. וגם מהו הדבר החדש שהש"י מתאוה שישראל יהיו עוסקים בתורה, הלא כל התורה מלאה מזה. וגם מהו הפירוש עמלים, לא עוסקים או לומדים. ונראה דדייק אומרו אם בחקתי תלכו, מהו כוונת הליכה בחוקים, כי על פי הרוב לא תמצא אצל החוקים רק שמירה ועשיה, כענין שנאמר (בראשית כו ה) וישמר משמרתי מצותי חקתי כו', את חקתי תעשו (ויקרא יח ד). (והנה גם לשם נכתב אחר כך ללכ"ת בה"ם, ודרשו בו חז"ל כי לא תצדק בזה לשון הליכה, רק במקום שנזכר דר"ך נזכר הליכה, כגון בכל הדרך אשר צוה י"י אלקיכם אתכם תלכ"ו (דברים ה ל), היינו המדות הישרות שהם הליכה בדרכי הש"י). על כן דרש מלמד שהמקום מתאוה שיהיו ישראל עמלים בתורה, והוא כי הנה זאת התורה השלימה רחבה מני ים, אבל כל הלכותיה ופרטיה ודקדוקיה ודיניה אינם מבוארים בפירוש לעין כל, רק שצריכין להמציא הלכותיה על ידי המדות שהתורה נדרשת בהם, ועל ידי יתורי האותיות והתיבות אותיות עקומות לפופות וכיוצא, אפילו כעת שכבר נכתבה תורה שבעל פה, הנה נכתבה דרך משא ומתן וצריכין להמציא ההלכות על ידי פלפולים שונים. והנה בימינו כבר המציאו הפוסקים הראשונים והאחרונים הלכות פסוקות, והנה אפילו יחיה האדם ק"ך שנים, יהיה לו די והותר ללמוד כל ימי חייו ההלכות פסוקות, וירצה לומר הנה אוכל לקיים בזה המצות עשה דלימוד התורה, ולמה לי להתעמל להמציא דינים והלכות מעניינים דקים שבתורה שבכתב, וכן מענייני משא ומתן ורמזים שבתורה שבעל פה, חלילה חלילה לומר כן רק כוונת הש"י דוקא להתעמל בתורה, ואחר היגיעה והעמל בה ימצא עניינים נפלאים בכל פעם, הן בפשטי ההלכות הן ברמזים ודרושים וסודות, כל אחד כפי שורש נשמתו וחלקו, ונקרא בשביל זה כללות התורה חקת"י, היינו לשון חקיקה שיש בה עניינים דקים רק כעין חקיקה, אשר על ידי החקיקה הזאת מובן עניינים נפלאים גדולי הערך, אשר יצטרך לבנין הזה כמה אלפים פרסאות. וזה שנקראים הדינים הלכ"ה, מלשון הליכ"ה ממקום למקום, שהאדם מוציא

דבר מדבר, ודין אחד מחבירו, ורמיזה מחבירתה וכיוצא. וזה הוא אשר הודיענו אליהו ז"ל במשנתו (מגילה כ"ח ע"ב) כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא, והוא כי עולם הבא הוא זה שנהנין מזיו השכינה, והנה זיו השכינה הוא דבר המבהיק ונולד כביכול מן אור השכינה, הוא מדה כנגד מדה כמו שהוא מיילד ומבהיק מן אור התורה הלכה מהלכה ואור מאור, כן יזכה לחזות בנועם י"י. וז"ש אם בחקתי תלכו שתעשו הלכות מהחקיקות והרמזים שבתורה, כי בזה חפץ הש"י שתהיו עמלים בתורה בעמל ויגיעה להוליד בכל פעם דברים חדשים, כי הגם שהאדם לומד הלכות פסוקות בכל זמן ואינו עושה פרי להוליד, עדיין לא הגיע לתכלית המקווה. וזהו נשאת ונתת באמונה (שבת ל"א ע"א), ענין משא ומתן בענייני התורה וקבעת עתים לתורה, כי המשא ומתן הוא לפי המקום והזמן, ועסקת בפריה ורביה להוליד בכל פעם תורה חדשה. ומה מאוד נחמד הדבר להשכיל גם בכאן מדה כנגד מדה, אם בחקתי תלכו להוליד תולדות בתורה, ונתנה הארץ יבולה ועץ השדה יתן פריו (ויקרא כו ד):

נשלם פרשת בחקותי וספר ויקרא

במדבר

וידבר וכו' במדבר סיני באהל מועד באחד לחדש השני בשנה השנית וכו' (**במדבר א א**). עיין באור החיים העיר בכתוב מפני מה בהמקום הקדים הכלל להפרט, ובהזמן הקדים הפרט להכלל, עיין שם דברי קדשו. ולי הקטן נראה גם כן דהנה סיני הוא קדושת שעה, ששם ניתנה תורה והיו מלמדין אותה אחר כך באהל מועד מפי משה. וידוע מענין כלל ופרט, אין בכלל אלא מה שבפרט (פסחים ו' ע"ב), וללמד בא כל מה שנאמר באהל מועד מפי משה הוא אשר נאמר בסיני, מה שאין כן בהזמן הקדים הפרט להכלל, נעשה כלל מוסיף על הפרט, שבהמשך הזמן רחבה התורה ונסבה למעלה עוד כל ימי עולם דור דור ודורשיו מוציאים נחלי דבש וחמאה כל אחד לפי חלקו, הגם שהכל נאמר בסיני, עם כל זה התורה מסתתרת בלבושים, עד עת בא פקודת הנשמה אשר לחלקה ניתנה הדרש והרמז ההוא הספון בתורה, אז יתגלה יפיה לעין כל, ועיין מ"ש בפרשת תשא ותבין:

ויאמר עוד, דהנה אמרו רז"ל (ויק"ר פ"א י"א) אלו היו יודעין אומות העולם כמה אהל מועד יפה להם וכו', שמתחלה כשהיה הקול יוצא היו נתרזין מתוך פנקטיהם, מה שאין כן כשנבנה אהל מועד היה הקול מתצמצם באהל מועד לציר נאמן פנים אל פנים כאשר ידבר איש וכו', לכך אמר כלל ופרט, במדבר סיני באוהל מועד (במדבר א א), ואין בכלל אלא מה שבפרט, הפרט אהל מועד דייקא, מה שאין כן הזמן נכתב באחד לחדש השני

פרט, בשנה השנית כלל, נעשה כלל מוסיף על הפרט, לידע ולהודיע ולהוודע הנהגת הזמן בעולם, על פי מ"ש חכמי האמת זמנים המסוגלים ביותר לתשובה משאר הזמנים, הוא בסוף איזה זמן הנועד, דהיינו זמן מנחה לעתותי ערב דהוא סוף היום, ערב שבת הוא סוף השבוע, ערב ראש חודש הוא סוף החודש, ערב ראש השנה סוף השנה, וכן תבין ותתבונן דוגמתן בשמיטין ויובלות, וכן תתבונן הדוגמא בסוף אלף הששי כאשר יגיע זמן אלף השביעי שבת לי"י. דהנה הזמן הוא נברא כמו כל הנבראים, וברא הש"י את הזמן ששת אלפים ויום השביעי קדש, לא יעצר ולא יחסן סחרה ואתננה קדש לי"י, וכל הדברים ישובו למקורם ולמקום חצבתם לחיי החיים וישמח י"י במעשיו. והנה הזמן הלז עוד כל ימי עולם מתגלה הזמן ובא ממקום עליון לעולם הזה, ואחר כך חוזר לנרתיקו. ותבין הענין כפי קבלת חכמי האמת הוא באופן זה, כאשר מתגלה זמן יום א' בשבוע, לעתותי ערב חוזר היום לעולם העליון, ומתגלה היום השני עד כלות ימי השבוע, וכאשר ישתלמו ימי השבוע ומתגלה הארת השבת, אז הוא עליית העולמות ומתעלים ששת ימי החול אשר נסתלקו מן העולם הזה כל אחד בזמנו, מתעלים אז לאור עליון יותר נפלא בערך, וכן הוא בשבוע שניה, עד שישתלמו ימי החדש, אז מתעלים כל ימי החדש למקום עליון יותר, וכן הוא בכל חודש עד שתשלם השנה בכל חלקי ימים וחדשים, ואז תתעלה השנה למקום עליון יותר, וכן הוא בשמיטות עד שנת היובל, יתעלו השמיטות למקום עליון יותר, ככה יהיה עד ככלות ששת אלפים שנה, ויתגלה אלף השביעי ישובו כל הדברים לשורשם ולמקום מחצבתם, למקום שממנו חוצבו כל חלקי הזמן. ומעתה בין והתבונן כאשר יתגלה איזה יום בעולם וחוזר אחר כך למקורו, הנה הוא חוזר עם כל העניינים הנחקקים בו מבני אדם הנתונים אז תחת הזמן הן לטוב והן ח"ו בהיפך. והנה קודם שחוזר היום לעולם העליון, אז הפגם הוא רק בעולם הזה, מה שאין כן כשחוזר היום הנפגם למקום העליון, אז הפגם ח"ו במקום עליון יותר, אז תשובת האדם הוא יותר קשה כי פגם בעליונים, ואם לא תיקן גם בסוף השבוע ומתעלה הזמן יותר, אז הפגם הוא במקום עליון יותר ותשובתו יותר קשה, וככה תתבונן בשאר חלקי הזמן, ומזה תבין ענין יום הדין הגדול והנורא כאשר יקוו כל הגוים אל עמק יהושפט (יואל ד יב), ומזה תוכל להבין אזהרת חכמי האמת לשוב האדם בתשובה שלימה בסופי כל זמן וזמן קודם חזרתו למקורו, היינו סוף היום, סוף השבוע, סוף חדש, סוף שנה. ומעתה תוכל להבין סידור התורה בהזכרת הזמן הפרט קודם, ואחר כך הכלל, שהכלל הוא תמיד נוסף על הפרט בענייני הזמן עוד כל ימי עולם, ולמשכילים יונעם להבין הדברים על מתכונתם, ולא דבר ריק הוא, ואם וכו':

וידבר וכו' באחד לחדש השני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים לאמ"ר (במדבר א א). מהו הלאמ"ר, הרי למשה בא הציווי שאו וכו', ולא נאמר דבר אל בני ישראל. והנראה דמשמיענו לאמ"ר לדורות למנות יציאת מצרים מניסן, והכי פירושו באחד לחדש השני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים לאמ"ר, רצ"ל יאמרו ויחשבו תמיד כמו זה החשבון, והגם דאכתי לא נדע דילמא מאייר מנינן, אך זה נשמע מדקרי בפרשת בהעלותך (במדבר ט א) חדש הראשון גם כן שנה השנית, על כרחך מניסן מנינן. וכאן יתור הלאמ"ר מורה ציווי לדורות, הגם שבגמרא (ר"ה ג' ע"א) נפקא להו מפסוק (במדבר לג לח) ויעל אהרן וכו', משום דבאמת אי אפשר לדייק מזה דילמא הלאמ"ר בא לענין אחר, אבל כיון שכבר נשמע מפסוק ויעל אהרן וכו', יש לדרוש בכאן שנצטוו על זה. ובזה יש לתרץ גם כן קושיית הקדוש בעל אור החיים מה שהביא הפרט ואחר כך הכלל, כי עיקר הדיוק בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים לאמ"ר:

תפקדו אתם לצבאות"ם (במדבר א ג). תיבת לצבאות"ם איני יודע מה מלמדנו. והנראה דהנה במאמר הש"י שמות הנשיאים נזכרו כסדר האמהות בני לאה קודם, ואחר כך בני רחל, ואחר כך בני בלהה וזלפה, ואי"ה נדבר בסדר בני בלהה וזלפה, ובמעשה המנין נזכרו כסדר הדגלים, היינו ראובן שמעון גד שהוא ימין דרום, ואחר כך יהודה יששכר זבולון מזרח, ואחר כך וכו'. ויש לדקדק על זה וכי סלקא דעתך שישנה משה מסדר הש"י. ונראה דזה שאמר הש"י לצבאות"ם, בזה הורה שיפקדם כסדר שהולכים בצבא בסדר הדגלים, רק בלקיחת הנשיאים היה הציווי לקרוא אותם כסדר האמהות. ובזה ידוקדק ויקח משה ואהרן את האנשים האלה אשר נקבו בשמו (במדבר א יז), דתיבות אש"ר נקב"ו בשמו"ת מיותרין. אך הוא להורות דהלקיחה של האנשים היה כסדר שנקבו בשמות, ר"ל נקב"ו שבסדר השמות שאמר הש"י היו כסדר הנקבות, היינו בני לאה בני רחל בני השפחות, אבל המנין והמפקד היה בסדר אחר. וזה שסיים כאשר צוה י"י את משה ויפקדם וכו', ר"ל דהפקידה היה כסדר שצוה י"י, שרמז במאמר לצבאות"ם כנ"ל:

ויהיו בני ראובן בכו"ר ישרא"ל (במדבר א כ). עיין מ"ש בפרשת פנחס. וכאן יש לרמז אומרו ויהי"ו בבני ראובן, מ"ש בזהר (ח"א רל"ה ע"ב) בפסוק (בראשית מט ג) ראובן בכרי אתה, דעתידין בנוי דראובן לאתערא בראשונה קרבין בכל עלמא, (הנראה כי תוחזר הבכורה לראובן). וז"ש ויהיו (לעתיד במהרה בימינו) בני ראובן בכר ישראל, שהם עתידין בראשונה לאיתערא קרבין:

בראובן ושמעון כתיב במספר שמות לגלגלת"ם. מה שאין כן באינך במספר שמות, ולא כתיב לגלגלתם. ואפשר לומר על פי מ"ש בפסוק (במדבר א טז) ראשי אלפי ישראל הם,

רצ"ל דבכולם נתלבשו ראשי אלפי ישראל היינו שבטי ישורון בעצמם. והנה באינך שלא קינטרן יעקב, באו להתלבש רק בסוד העיבור כי לא הוצרכו לגלגול, מה שאין כן ראובן ושמעון שקינטרן אביהם, וזהו בדרך אפשר והש"י יודע האמת:

אחשבה לדעת מאי שנא בהנהו ארבעה שבטים ראובן שמעון גד מנשה (סימנך שמג"ר), נכתב שמו"ת מלא ו', מה שאין כן באינך. ואפשר משום דאות ו' הוא אות חיים כנודע (תיקו"ז סט קי"ח ע"ב), והנה על אותן המנויין כאן נגזרה גזירה שימותו במדבר לבל יראו את הארץ אשר מאסו בה, והנה אפשר לומר שכמה מן אותן השבטים לא היו בכלל הגזירה, כי ראובן גד מנשה לא נטלו בארץ, וגם שמעון יש במדרש (שוח"ט מזמור צ' ג') שלא נטל חלקו בארץ רק נוחל בתוך בני יהודה, וכשנתרבו בני יהודא נטלו בהחזרה חלק שלהם, עיין בדברי הימים מה שפירש שם המפרש. והנה אפשר לומר מאלו הד' שבטים מי שנשאר מעבר לירדן מזרחה, לא היה בכלל הגזירה, כיון דהגזירה לא היה רק מי שירצה ליטול חלק בארץ, ולזה נכתב בהם אות ו' אות חיים, והש"י יודע האמת ולא מצאתי סברא זו: והנה אחשבה עוד לדעת בשמות הנשיאים צוה צור לציר לקרותם כסדר האמהות, בני לאה ואחר כך בני רחל ואחר כך בני השפחות. אבל בני השפחות אינם כסדר אמותם, וגם לא כסדר תולדותם, דהנה ד"ן ונפתל"י בני בלהה, ג"ד ואש"ר בני זלפה, ובכאן הסדר דן אשר גד נפתלי. ואחשבה לפי פשוטו לבל יתגאה שבט גד שהוא זכה להקבע בדגל עם בני לאה, מה שאין כן שלשה בני השפחות האחרים, על כן צוה כן הש"י וקדם לו את דן ואשר, להורות שהם אדרבא גם כן במעלה יתירה, כי דן הוא ראשון לדגל, ואשר שני לדגל, וגד הוא שלישי לדגל, נ"ל:

והנה אחשבה לדעת מפני מה בפקודי שמעון נאמר פקודי"ו (במדבר א כב), מה שאין כן באינך. והנה כתיב במסורה לי"ת בענין, לפ"י שחס"ר משבט"ו ל"ז אלפי"ם ומא"ה במעש"ה זמר"י, עד כאן. והנה אף על פי כן לא נדע הרמז בתיבת פקודי"ו. והנראה פקדי"ו בגימטריא ל"ז אל"ף ומא"ה, ויתפרש פקודי"ו לשון חסרון, מלשון ולא נפקד ממנו וכו' (במדבר לא מט), נ"ל:

לבני יוסף לבני אפרים (**במדבר א לב**). היה מספיק בפעם אחד לבני יוסף לאפרים. והנראה לפי מ"ש בבעל הטורים דאותן השבטים שדיבר עמהן יעקב לנכח, ראובן בכר"י את"ה (בראשית מט ג), יהוד"ה את"ה יודוך וכו' (בראשית מט ח), יוסף וכו' מאל אביך ויעזר"ך (בראשית מט כה), דן לישועתך קויתי וכו' (בראשית מט יח), אותן השבטים זכו להיות לראשי דגלים. והנה ראש הדגל של יוסף הוא אפרים, ועם אפרים לא דיבר

לנוכח רק בנסתר ואולם אחיו הקטן (בראשית מח יט), והנה זכה בזכות יוסף, על כן אמר לבני יוסף לבני אפרים, ר"ל זכות בני אפרים הוא בשביל שהם בני יוסף, נ"ל:

אלה קריא"י (במדבר א טז). הקרי בוא"ו והכתיב ביו"ד, וטעמא בעי. והנראה דהנה מכללם הוא אליצור בן שדיאור נשיא ראובן, והוא היה מן העדה הנועדים על י"י בעדת קרח, ושלמואל נשיא שמעון הוא זמרי בן סלוא נשיא בית אב לשמעוני (במדבר כה יד) כנודע מרז"ל (סנהדרין פ"ב ע"ב), והנה בהתבוננות מעשיהם אחר כך זר מעשיהם, והנה היה חטאם עדיין אז בכח ולא יצא לפועל, והש"י דן את האדם באשר הוא שם (ר"ה ט"ז ע"ב), ועל כן נחשבו כולם צדיקים כיון שלא חטאו עדיין במעשה. וכבר ידוע (תיקו"ז יט מ"א ע"ב) שהיו"ד מורה על המחשבה, וכן הכתי"ב בינ"ה מחשבה, והוא"ו מורה על המעשה, וכן הקר"י בדיבור עקימת שפתיו הוה מעשה. והנה נחסר וא"ו המעשה, להורות שבמעשיהם נמצאו קצת מהם חסרי המעשה, וזה נחסר בכתב, רק בכתב שהיא המחשבה נכתב יו"ד, להורות שבמחשבתם היו כולם צדיקים מה שאין כן במעשיהם, וכפשוטו נכתב יו"ד, להורות רק יו"ד מהם נמצאו שלמים, וב' חסרים ו' אות חיים (תיקו"ז סט קי"ח ע"ב) , כי מתו בעדת קרח ובמעשה זמרי, ועיין בבעל הטורים:

אלה קרואי העדה וכו' נשיאי מטות אבות"ם (במדבר א טז) מלא וא"ו. נראה שבכל אחד נתלבש ראש השבט, היינו השבטי ישורון בעצמם בני יעקב, והוה כאלו היה הם בעצמם בחיים, על כן נרשם ו' אות חיים:

בכולהון כתיב לבנ"י. ובנפתלי בני (במדבר א מב), עיין בליקוטי תורה להאר"י ז"ל, ועיין במסורה דכולהון בנין ובנן הוו להו, ונפתלי בנין הוה ליה, ובנתי' לא הוו ליה. ובבעל הטורים כתב להיפך, שנפתלי היה לו בנות יותר. ויש לפרש על פי פשוטו דאות למ"ד מורה על ממשלה וגבהות וחשיבות, והנה כל השבטים היה להם בחינת גבהות וממשלה על שלאחריו בדגלים, מה שאין כן נפתלי הוא האחרון בדגלים, לא נאמר בו למ"ד:

והלוים למטה אבתם לא התפקדו בתוכם (במדבר א מז). יש לרמז שהתורה מלמדת לנו דעת בפסוק הזה לדורות כי נצחיית היא, דהנה יש לפעמים בני צדיקים שסבורים שהצדקות תחזור לאכסניא שלה, ואינם יגעים לדרכי עבודתו ית"ש, וכסבורים כשאפילו לא יתייגעו להסיר מסך הסכלות לשיהיו דבקים בקונם, יבוא זה להם בירושה זכות אבותיהם. על זה העידה התורה במקרא קודש הלזה והלוים למטה אבותם, ר"ל הרוצים שיבוא להם דביקות בירושה ממטה אבותם, (לוי"ם מלשון וילו"ו עליך (במדבר יח ב), הפעם ילוה וכו' (בראשית כט לד)), לא התפקדו בתוכם, לא יזכר ולא יפקד להם

הדביקות הזה בתוכיותם ובפנימיותם רק דמיונות שוא ח"ו, ובזה תבין מאמר חז"ל (נדרים פ"א ע"א) הזהרו בבני עניים שמהן תצא תורה, והבן:

ויאמר עוד ברמז הנ"ל והלוים למטה אבותם (במדבר א מז), אותם הרוצים להתדבק בבורא ית"ש בלי יגיעה להסיר מסך החומר, בחשבם שיוגמר להם הענין ברצונם לבד בלי יגיעה וטורח, (ויתפרש אבת"ם מלשון ולא אב"ה סיחון (דברים ב ל)), ושיעור הכתוב והלוי"ם הרוצים להיות בעלי דביקות למט"ה אבת"ם, מחמת שנוטה לזה רצונם בלבד בלא יגיעה להתיש החומר, לא התפקדו בתוכם וכנ"ל, והש"י יעזרנו בין והתבונן מ"ש החסיד בחובות הלבבות שלא יוגמר הענין מסיפורנו רק ממעשינו:

נשא את ראש בני קהת וכו' (**במדבר ד ב**). יתפרש ברמז קה"ת מלשון אסיפה (ולו יקהת עמים (בראשית מט י)), ממילא בני קה"ת הם אותן המתאספים בחבורת מצוה לעבוד עבודתו ית"ש, הם יהיה להם נשיאות ראש (מיסוד הדעת דמש"ה שנצטוה נשא וכו'), יותר משאר בני לו"י, הם אותן בעלי הדביקות הדבוקים בקונם בד בבד, כי זכות משפחות בית אבותם ובית אבתם של רבים מסייע, וזכות רבים עדיף, והבן:

במגלת רות (**ב יב**) **ישלם ד' פעלך**. במדרש. כבר נדפס בספר בני יששכר במאמרי חודש סיון מאמר ח' אות ט':

מדרש נשא (במ"ר פ"ו א') כהן קודם ללוי וכו', ממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ וכו', סברין מימר לפדות ולהחיות ולכסות, (רצ"ל בני הישיבה סברו הא דממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ, הוא רק לענין לפדות ולהחיותו ולכסותו), הא לישיבה (לישב בישיבה קודם לכהן גדול עם הארץ), לא. יש להתבונן מהיכן סברו לומר כן, משום דאחר הפסוק (משלי ג יג) אשרי אדם מצא חכמה וכו', נאמר (משלי ג יד) כי טוב סחרה מסחר כסף מחרוץ תבואתה. הנה נראה לכאורה הכוונה כאשר מבזבז ממון על זה, כגון לפדות ולהחיות ולכסות, הנה טוב סחרה מסחר כסף, אבל דבר שאינו נוגע לכסף רק כבוד בלבד דהיינו לישיבה לא, תלמוד לומר יקרה היא מפנינים, אפילו היקר דהיינו הכבוד שלה, הוא יותר מפנינים מזה שנכנס לפני ולפנים. והא דאפקיה לקרא מפשטיה פנינים אבנים טובות, ודרשו לפני ולפנים, משום דכתיב מפניים וקרינן פנינים, הבן נ"ל:

שם (במ"ר פ"ו א') דבר אחר יקרה היא מפנינים (משלי ג טו), מדבר בבני קהת וכו', ואין פנינים אלה תחילה, כמה דתימר (רות ד ז) וזאת לפנים בישראל, עכ"ל. הדרשה הוא גם כן דכתיב פניים וקרינן פנינים, ועיקר דרישתו דבא לתרץ נשא את ראש בני גרשון ג"ם ה"ם (במדבר ד כב) מיותר, ולא נאמר כן בבני מררי, וגם לא נאמר בהם נש"א. אך הוא

להורות נשא את ראש בני גרשון, כי להם גם כן מהראוי נשיאות ראש מחמת הבכורה, ואף על פי כן קדמו להם בני קהת, מחמת כבוד התורה:

שם (במ"ר פ"ז א') פרשה ז' צו את בני ישראל וישלחו מן המחנה וכו' (במדבר ה ב), הה"ד (משלי כה ד) הגו סיגים מכסף וכו', עד אמר האלקים למשה עד שלא עשיתם את המשכן הייתי מגלגל בדברים, (רצ"ל הייתי מצוה אתכם באקראי ובגלגול דברים), והיו הזבים והמצורעים מעורבים עמכם, עכשיו שעשיתם את המשכן ואני משרה שכינתי ביניכם, הפרישו אותן מאתכם. כוונתו לתרץ אומרו צו את בני ישראל וישלחו וכו' בוא"ו הנוסף על ענין ראשון, והוה ליה למימר צו את בני ישראל לשלח מן וכו'. ע"כ לדעת המדרש כך הוא, צו את בני ישראל מהיום והלאה צו אותם, כי צווי דרך קבע לא כמו עד היום שהיה דרך ארעאי, כי כעת אני משרה שכינתי ביניכם, על כן גם זאת עשו וישלחו וכו', נ"ל:

שם (במ"ר פ"ז ז') הא אין ציווי בכל מקום אלא חסרון כיס, בגימטריא א"ל אדנ"י שהוא בעשייה, הנה המעות שהאדם מסגל הוא על ידי עשייה, על כן כתב האר"י ז"ל לעסוק במשא ומתן דוקא ביום ג' ד' שהם ימי עשייה, על כן במקום שיש חסרון כיס נאמר צו:

שם (במ"ר פ"ז ז') חוץ מאחת, ואיזה זה צו את בני ישראל ואמרת אליהם כי אתם באים אל הארץ כנען (במדבר לד ב), תייחס לענין חילוק הארץ, כי הארץ סוד המלכות שהיא עשייה, נ"ל:

דרושים לשבועות. אשרי תמימי דרך, נדפס בספר בני יששכר, אך מפני החידוש שנמצא בכאן העתקתיו:

אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת יי (**תהלים קיט א**). יש להתבונן דמשמע דיש תמימי דרך שאינם הולכים בתורת יי, והמשורר משבח רק אותן ההולכים בתורה, והדבר הזה קשה מאוד, וכי יש תמימי דרך בזולת דרכי התורה. והנראה דהנה ארסטו היוני הכחיש מציאת הנבואה, להיות שאמר ששקל כל עניינו ולא עסק בהבלים רק ההכרח להגוף, ואמר שאינו עוסק במותרות התאוה רק עוסק ומתבונן בחכמה, ועל כן אמר לו יהיה הדבר במציאות, אזי היה הוא ראוי להיות מתנבא, ובנפשו דיבר כי אין מציאות הזה רק לאיש הישראלי הנכנס תחת עול התורה, כמו שהבטיח הש"י למשה שלא תשרה שכינה על אומות העולם (ברכות ז' ע"א), והדבר הזה הוא על פי השכל, כיון שקבלו ישראל התורה עליהם ועל בניהם לדורות עולם, אם כן תמימות דרכי התורה להם הוא בעצם, כיון שהם בני בנים של תורה, מה שאין כן לאומות העולם גם תמימות דרכיהם הוא להם במקרה ואינו מתמיד, כענין שאמרו שארסטו בסוף ימיו נתפתה באשה זונה, וזאת

היתה סיבת מיתתו (עיין ביערת הדבש), ונתגלה קלונו שתמימות דרכיו הוא במקרה. וזהו אשרי תמימי דרך, רק אותן ההולכים בתורת ד' מיום שנולדים הם הולכים לתורה, כיון שהוא מבני בניה של תורה, מה שאין כן אותן שאינם הולכים מיום הולדת בתורה, רק קנו לעצמם תמימות הדרך על פי השכל, היא מקרה ואינו מתמיד. וז"ש הש"י במתן תורתינו ועתה אם שמוע וכו' ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ (שמות יט ה). דקשה א', מהו ועת"ה, איזה זמן ממעט. ב', מהו ושמרתם את בריתי. ג', והיית"ם לי כו' בוא"ו הנוסף, הוה ליה למימר תהיו לי סגולה, כיון שהוא השלמת הגזירה מהתחלת הדיבור. ד', מהו הנתינת הטעם כי לי כל הארץ. ועל פי דרכינו יונח לנו בטוב טעם ודעת, שהבטיח הש"י כיון שיקבלו עתה כעת התורה, כבר תהיה התורה מורשה להם ולבניהם עד עולם בטבע, ותיכף בהוולד בן ישראל ויכניסוהו לבריתו של אברהם אבינו, הנה התורה והנבואה וכל הדרכים ישרים שייכים לו בעצם, וגם בסלף דרכיו ח"ו הוא רק מקרה שאינו מתמיד, כי כבר כל ארציות החומר שלו משועבד מאז תחת עול התורה, מה שאין כן אומות העולם הוא בהיפך וכנ"ל. וזה שיעור הכתוב ועתה (כעת), אם שמוע וכו' ושמרתם (תמיד) את בריתי (להכניס בניכם בבריתו של אברהם אבינו, אזי) והייתם (תמיד) לי סגולה מכל העמים, (כעין דבר הסגוליי שמוכן לאיזה פעולה, לא נודע בשכל הסיבה רק שעצמיות הדבר הסגוליי גורם לזה. ואמר הטעם) כי לי כל הארץ, (כיון שכל ארציות וחומריית בן ישראל משועבד לי מיום הולדתו, ומיום הכנסתו לבריתו של אברהם אבינו:

תורת יי תמימה (**תהלים יט ח**). נדפס בספר בני יששכר בחודש סיון מאמרי מעלת התורה אות א':

ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם וכו' והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ (שמות יט ה), ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש וכו' (שמות יט ו). עיין מה שדקדקנו במקום אחר. ויובן על דרך הנ"ל, בהקדים מ"ש במדרש רבה נשא (במ"ר פ"ו א') לוי קודם לישראל, ישראל לממזר, ממזר לנתין, נתין לגר, גר לעבד משוחרר, אימתי בזמן שכולם שוין. אבל אם היה ממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ, שנאמר (משלי ג טו) יקרה היא מפנינים, עכ"ל. הנה תמצא שמנה עוד אחר הממזר כמה מדריגות נתין גר עבד משוחרר, והוה ליה למימר רבותא טפי אפילו עבד תלמיד חכם קודם וכו', ומדלא קאמר הכי נראה דס"ל דלא מהני מעלת התורה, רק למי שבא מטיפה ישראלית, ואפילו ממזר כיון שבא מטיפה ישראלית, מה שאין כן נתין גר עבד שלא באו בטיפה ישראלית, לא תפעל בהם כל כך סגולת התורה, כי דוקא ישראלים

מסוגלים לזה, כי תורה צוה לנו כתיב (דברים לג ד) מורשה קהלת יעקב, ולמדו זה מאותה הפרשה במשלי אשר קודם הפסוק יקרה היא מפנינים, קאמר (משלי ג יג) אשרי אדם מצא חכמה וכו'. וכבר ידעת מה שאמרו רז"ל (יבמות ס"א ע"א) אתם קרויים אדם וכו', להורות דהתורה מאשרת רק למי שקרוי אדם. וזה היה באפשר סברת הכהן גדול שהקפיד מה דשבקוהו כולי עלמא ואזלו בתר שמעיה ואבטליון (יומא ע"א ע"ב), אבל לא דק יפה, כי שמעיה ואבטליון נראה דהיתה אמם מישראל, והא ראיה דהיו נשיאים ומקרב אחיך כתיב (דברים יז טו). ועוד דיש להם שייכות מבראשית כענין נשמת רות, (שאמר לה בועז ישלם י"י פעלך ותהי משכורתך שלימה מעם י"י אלקי ישראל אשר באת לחסות תחת כנפיו (רות ב יב), וכענין שרמז ר' חסא (רות רבה פ"ה ד') שכתבנו במקום אחר. וכנשמת אונקלוס הגר. ונ"ל דזה גם כן מה שקצף הלל (הבא מדוד הבא מרות המואביה), על בני בתירה מה שלא שימשו שני גדולי הדור שמעיה ואבטליון (פסחים ס"ו ע"א), שלא ידעו להפריש בין גרים לגרים, שיש גרים שיש להם עילוי רב שיש להם שייכות מבראשית לישראל. וז"ש מי גרם לכם שאהיה נשיא עליכם וכו', שלא שמשתם שני גדולי הדור שמעיה ואבטליון. וז"ש ועתה אם שמוע תשמעו בקולי במעמד הנכבד, והייתם לי סגולה מכל העמים כעין דבר המסוגל לדבר אחד מבלי טעם, רק כך היא סגולתו, כן תהיו אתם מסוגלים לתורה יותר מכל העמים, כי לי כל הארץ, ר"ל באמת יבואו מכל העמים להתגייר ולהדבק בכם ויהיו לי, אבל אף על פי כן לא יהיה להם זאת הסגולה עד שיתערבו בקהל י"י, אבל אתם תהיו לי ממלכת וכו', וזה שיש הבדל פסיק בין כי לי כל הארץ, לבין ואתם תהיו ממלכת וכו', להורות הבדל בין קדושת הגר לקדושת ישראל, הבן הענין:

וגם בך יאמינו לעולם (**שמות יט ט**). רבים תמהו מהו הבטחה זאת למשה העניו מכל האדם שאמר ואנחנו מ"ה (שמות טז ז), שיאמינו בו לעולם. ואחשבה לדעת ידוע (מנחות פ"ד ע"א) בפסח קרבן מן השעורים, כי עדיין הוא מבחינת נפש, ובנפש נשתתף האדם עם בעלי חיים שגם להם יש נפש, (הגם ששגבה מעלת נפש אדם, עם כל זה נפ"ש הוא רק בבחינת עשיה. והנה גם לבהמה יש עשיה), מה שאין כן רו"ח ונשמ"ה שמבחינתן הדיבור והמחשבה, זהו מותר האדם מן הבהמה, על כן בפסח היה הקרבן מן השעורים מאכל בהמה, כי עדיין לא קיבלו התורה רק שנצטוו באיזה מצוות מעשיות, מה שאין כן בשבועות נשתלמו במתן תורה בכל השלימות בחודש השלישי אוריין תליתאי לעם תליתאי (שבת פ"ח ע"א) (וכמ"ש לעיל), על כן הקרבן מחטים מאכל אדם, (עיין בכתבי האר"י ז"ל חט"ה כ"ב אתוון דאורייתא, שבהם ועל ידם הדיבור והמחשבה. וזה שהקפיד

התנא (פסחים ג' ע"ב) על ההוא מרבנן ששאלו אותו חטין נעשו יפות, והשיב שעורים נעשו יפות, וא"ל צא ובשר לסוסים ולחמורים, ואמרו בגמרא דהוה ליה למימר אשתקד נעשו יפות. ולכאורה מה איכפת לן אם אמר שעורים נעשו יפות, אבל להיות האדם במה שהוא אדם המדבר (שסיפר אותו המעשה), לא היה לו לדבר רק מחטים אפילו מה שעשה אשתקד, ולא לשתף דיבורו הנכבד אשר בה יתעלה על הבהמה, לדבר בה מענייני מאכל בהמה, הבן הענין ביתר שאת. וזה שהבטיח הש"י למשה הנה אנכי בא (כהיום) אליך וכו', בעבור ישמע העם בדברי עמך, (ומאותו הדיבור שישמעו היום יבינו מעלת היום שכבר זכו לדיבור), וגם ב"ך יאמינו לעולם, (היינו מאותן הך"ב אתוון שבדיבור יאמינו לעולם, בזה היום הנכבד בכל שנה ושנה תתחדש בהם אמונה מחודשת יומא גרים, הקרבת קרבן חט"ה ך"ב אתוון דאורייא. וז"ש גם כן (שמות יט ד) אתם ראיתם אשר עשית"י למצרים, (ראיתם עשייתי אבל לא שמעתם דיבור, על כן לא נתחייבתם עד היום רק עשיה מצות מעשיות, אבל) (שמות יט ה) ועתה אם שמוע תשמעו בקולי (היינו שתשמעו קול דברי), ושמרתם את בריתי (מחוייבים אתם לשמור את בריתי, היינו ברית הלשון שממנו הדיבור), הבן הענין: ואם תשכיל בכתבי מרן האר"י ז"ל, הנה ראשית צמיחת ישראל בפסח הוא קרבן שעורים, שער"ה הוא השע"ר לי"י ראשית העבודה, הוא ה' גבורות כפולים ב' פעמים מנצפ"ך (בגימטריא קס"ת הסופר (יחזקאל ט ב), דגבריאל שר הפחד [זוהר ח"ב רע"א ע"ב]), ועם הי' אותיות וכללות ה' אותיות בגימטריא שער"ה. ובשבועות כבר ניתנים הה' חסדים, שהן המה מהכ"ב אתוון בגימטריא חט"ה, עיין שם. והנה שער"ה חט"ה, בגימטריא תקצ"ז. הנה הוא בגימטריא ב' פעמים רחמי"ם בהוספת האלף, שעל ידי האחדות שמתאחדים החסדים עם הגבורות, יתהפכו הכל לרחמים כפולים כי גם הדם נתהפך לחלב, (ומנהג אבותינו תורה הוא לאכול מאכלי חלב בשבועות). ובאם עיני שכל לך ותשכיל ותדע את אשר כתבנו בפסוק (שמות יט א) בחדש השלישי, מבחינת עיבו"ר יניק"ה מוחי"ן, הנה שער"ה הוא בחינת ב' פעמים פ"ר בגימטריא קס"ת, והנה קס"ת עם חטה בגימטריא העיבו"ר יניק"ה מוחי"ן, נשלמו בחודש השלישי שבו מקריבין קרבן חט"ה, ודי בזה:

טעם שקראו רז"ל לחג השבועות עצרת, נדפס בספר בני יששכר מאמרי מעלת החג אות א':

אותי עזבו כו' (ירושלמי חגיגה פ"א ה"ז), נדפס בספר בני יששכר מאמרי מעלת התורה אות ב':

ותאמרו הן הראנו י"י אלקינו כו' היום הזה ראינו כי ידבר אלקים את האדם וחי (דברים ה כא), ועתה למה נמות כי תאכלנו כו', אם יוספים אנחנו לשמוע וכו' (דברים ה כב). הנה הקושיות מפורסמים כיון שבפיהם אמרו היום הזה ראינו כי ידבר אלקים את האדם וחי, ושוב אחר כך אמרו ועתה למה נמות. וגם אמרם כי תאכלנו האש כו', מהיכן שפטו זה. וגם אומרם אם יוספים אנחנו וכו', מהיכן שפטו הרי בעצמם ראו כי ידבר אלקים את האדם וחי. גם למה שוב סיימו תיבת ומתנו. ונראה לפרש (וכדומה שמצאתי אחר כך בסיגנון זה בדברי גדול אחד), דידוע כי סיבת המיתה הוא להיות כל זמן שהאדם מלובש בחומר, אי אפשר לו כל כך להשיג השגת יחודו ית"ש, וכשפושט צורות החומר ומתלבש בלבוש דק חלוקא דרבנן, אזי ישיג השגות נפלאות. וזה היה ידוע לישראל, וכהיום שראו שהשיגו השגות נפלאות גם בחיים חיותם בגוף, הנה אמרו היום הזה ראינו כי (ישנו באפשרי) ידבר אלקים את האדם וחי, (ואם כן שכך הוא הדבר) ועתה למה נמות, (הלא די) כי תאכלנו האש הגדולה הזאת, (היינו האש הגדולה יזכך חומרינו ויהיה לנו גוף נקי ספיריי כדמיון חלוקא דרבנן, ולא נצטרך למיתה רק) אם יוספים אנחנו לשמוע את קול י"י אלקינו עוד, (רצ"ל אם ירצה הש"י להוסיף לנו השגה נפלאה יתירה בתוספת, אשר השגה הזאת אי אפשר להשיג גם בגוף הספירי הזה, הננו מסכימים לזה) ומתנו (בכדי להשיג), מה שאין כן אם אין מיועד לנו רק כהשגה שהשגנו, שוב אין אנו צריכין למיתה, ואתם הדבקים בי"י אלקיכם חיים כולכם היום, ושלום וחיים לנו ולכל ישראל:

נשלם פרשת במדבר והשייך לחג השבועות

נשא

וידבר י"י אל משה לאמר וכו' (**במדבר ד כא**). בבני קהת היתה האמירה גם לאהרן (במדבר ד א), וכאן למשה לבדו. על פי פשוטו להורות בא מה שהיה הציווי לפקוד קודם את בני קהת, הוא לכבוד אהרן שהוא מילידי קהת, ואין בזה פחיתות כבוד לגרשון הבכור, נ"ל:

נשא את ראש בני גרשון וכו' (**במדבר ד כב**). יתפרש ברמז לאותן המתגרשין מבתיהם לעבוד עבודה לשם שמים, וכוונתם לטובה שלא יתבלבל מחשבתם בביתם מטרדות העולם, והנה הדרך ממעט את השם (ב"ר פל"ט י"א), שאני רבנן כאלה דפקיע שמייהו, והבטיח הכתוב כי שמן תורק שמם למשפחותם לבית אבותם, והבן:

זאת עבודת משפחות בני הגרשני וכו' (**במדבר ד כד**). נמסר אן דאית בתריה בני עבודת, וסימנך בני רבעים. הכוונה כל היכי דכתיב בני אחר עבדת משפחות, אזי הטעם עבוד"ת

הוא רביעי, והסימן בני רבעים נראה לרמז, דהנה (שמות כ ה) פוקד עון אבות על בנים כו' על רבעים (שמות כ ו) ועושה חסד לאלפים, הנה בני רבעים הוא מצד הדין, דאם לא היה כן בדין, לא היה הש"י פוקד עליהם את עון אבותיהם, ויותר מזה מה שהש"י עושה במדה טובה לאלפים הוא מצד החסד. וז"ש (שמות לד ז) נוצר חס"ד דייקא לאלפים, וכן הוא בתפלה וזוכר חסד"י אבות (תפלת י"ח). אבל עבודת האבות שישולם מצד הדין לבניהם, הוא עד בני רבעים, על כן כל היכי דכתיב בני ישראל אחר עבודת, הטעם ברביעי:

והתודו את חטאתם וכו' (**במדבר ה ז**). הוא מצות עשה שס"ה. יש לרמז דהנה טעם הווידוי מבואר בזהר, דאם האדם בעצמו מתודה, הנה נסתם פיות המקטריגים, באמור להם מודה בקנס פטור ולית להו רשות לאסטוני. והנה אמרו רז"ל (יומא כ' ע"א) השטן המקטרג בגימטריא שס"ד, להורות דביום הכיפורים לית להו רשות לאסטוני. וזה הענין גם כן במצות וידוי, לית להו רשות לאסטוני:

ויפק"ד משה וכו' את בני הקהת"י (**במדבר ד לד**). יש להתבונן דרק בבני קהת נחתם השם י"ה להעיד, לא באינך. וי"ל דהנה בני קהת היו מעטים מאוד במספרם, אותן בני עבודה מאותן שהיו בני חודש, והיה באפשר לומר דהיה איזה חשש בהם, על כן [חתם עליהם שמו ית' להורות כי שלמים הם.]:

האשם המוש"ב (**במדבר ה ח**). תרין במסורה. דין. ואידך הכסף המושב (בראשית מג יב). הנה האשם המושב כו', דרשו רז"ל (ב"ק ק"י ע"א) הכוונה על הכסף היינו הקרן והחומש, ולמדו זה מהמסורה כמו התם כסף, אף הכא כסף:

צו את בני ישראל וישלחו מן המחנה כל צרוע וכו' (**במדבר ה ב**). ראיתי לפרש כל הפרשה בדרך רמז, כי התורה היא נצחיית ואי אפשר לומר שבזמן הזה בטלה המצוה הזאת, וכבר שמעתי ברמז הפרשה הזאת מאת כבוד אדמו"ר הרב הק' מהרמ"מ מ"כ ברימנאב, ולא אעיר על הדקדוקים ויובנו מאליהם. ויש לי לפרש על מה שאמרו רז"ל (אבות פ"ד מכ"א) הקנאה והתאוה והכבוד מוציאין את האדם מן העולם, והנה נצטוינו בלשון צ"ו שהיא זירוז, כי ביותר צריך לזרז עצמו באלו ג' ראשי עבירות, ואמר צ"ו את בני ישראל שזה תואר לשלמים, כי היצר האורב מפתה גם את השלם, באמור לו כי הוא מקנא לי"י והוא מקנא את חבירו, וכן בתאוה לפעמים יפתהו שזה מן הצורך לעבודתו ית"ש להשביע עצמו מן ההיתר שלא יבוא לידי איסור, ובכבוד מפתהו שזהו מן הצורך כי הוא כבוד התורה, והמשכיל יתבונן הענין כי כן הוא. על כן אמר צ"ו בזירוז וישלחו מן המחנ"ה הם איברי הגוף, (וכן שמעתי מכבוד אדמו"ר הנ"ל), כל צרו"ע היינו קליפה הנקרא צרו"ע היא המפתה לקנאה, שעל ידי זה שמתקנא בחבירו מדבר לשון הרע עליו,

ועל ידי זה בא הצרעת מהקליפה הנ"ל. וכל ז"ב, שהוא הבא על ידי תאוה כנודע. וכל טמא לנפש שהוא הכבוד, שעל ידי שהאדם מכובד בעיניו, בא לידי כעס ומטמא את נפשו כנודע טורף נפשו באפו (איוב יח ד), (ובזה יתורץ דברי המתרגם אומרו לטמ"י נפש"א דאינש"א עיין ברש"י). ואמר (במדבר ה ג) מזכ"ר עד נקיב"ה תשלחו, כבר ידעת זכר נקרא המשפיע ונקבה המקבלת, ורצ"ל הן מי שהוא בבחינת זכר שהוא משפיע לאחרים בתורתו, אל יסמוך על דעתו רק ישקול הכל במאזני צדק וכו' ואין מן הצורך להאריך. אל מחוץ למחנה תשלחום, זה יתפרש על פי מה ששמעתי מכבוד אדמו"ר הנ"ל, שבראות האדם איזה מדה גרועה אצלו ואי אפשר לו לפטור ממנה, אזי יראה לקבוע מקום לה אל אשר לא מבני עמינו. וז"ש אל מחוץ למחנה תשלחום ולא יטמאו את מחניהם אשר אני שוכן בתוכם, הנראה על פי דברי כבוד אדמו"ר לקבוע מקום למדה הרעה לאותן שהם מחוץ למחנה ישראל. ולפי זה יתפרש ולא יטמאו את מחניהם, היינו שלא לקבוע מקום להמדה הרעה אצל אחד שנכנס עמנו בברית, הגם שהוא מתהלך באשמיו בלא זה, והטעם אשר אני שוכן בתוכם, כיון שהוא מבני ישראל יהיה איך שיהיה, אני שוכן בתוכ"ם בפנימיותם, כי נפשות בני ישראל הם חלק אלקי ממעל מאן דנפח וכו'. או יאמר אש"ר אנ"י שוכן בתוכם, אש"ר הוא תשובה עלאה, אנ"י הוא תשובה תתאה, ואמר שלא יטמאו וכו' כנ"ל, כי אש"ר אנ"י הם ב' תשובות הנ"ל שוכן בתוכם, על כן באחרית ישוב אל י"י וירחמהו. ובפרפראות לחכמה יש לרמז בגימטריא כ"ל הצרו"ע כ"ל הז"ב כ"ל הטמ"א לנפ"ש (בהוספת ה"א הידיעה בכל אחד), בגימטריא קנא"ה תאו"ה כבו"ד מוציאי"ן מ"ן העול"ם, דוק ותשכח. על כן נצטוינו מפיו יתברך להוציאם אל מחוץ למחנה (והיותר נמחק):

בפרשת סוטה (במדבר ה יב) דבר וכו' ואמר"ת, דיבור בלשון ע"ז וקש"ה, כמו שאמרו רז"ל (ברכות ס"ג ע"א) על הסמיכות שגם הבעל הוא גורם לזה על שעיכב מתנות כהונה, הש"י אינה לידו להביא את אשתו אל הכהן, ואמר"ת אליהם אמירה בחשאי ובחיבה להיותם בני ישראל זרע קודש בלי שום תערובת, על כן רוצה הש"י בתקנתם לבל יערב בהם שום סיג ממזרת, ובזה אל ירע בעיני הבעל להביא את אשתו האהובה לידי סכנה, כי לטובתו צוה הש"י כן שיהיו כולם זרע בירך י"י:

והקריב אותה הכהן והעמיד"ה לפני י"י (**במדבר ה טז**). והעמד"ה חסר יו"ד, ואחר כך והעמי"ד וכו' (במדבר ה יח) מלא י'. כבר קדם מאמרינו בכמה מקומות שהיו"ד מורה על החכמה והמחשבה כנודע (תיקו"ז יט מ"א ע"ב). והנה ענין העמדת האשה אמרו רז"ל (סוטה י"ד ע"א) שהיה מייגעין אותה כדי שתטרף דעתה ותודה, על כן והעמדה שמדבר

בהנפעל היא האשה, כתב חסר י' להורות שענין העמדתה, כדי שיתבלבל מחשבתה ותוסר חכמתה ותודה. מה שאין כן בוהעמיד הכהן שמדבר בהכהן הפועל, ושם נאמר ופרע את ראש האשה מלא י' המחשבה, שמאוד צריך הכהן להחזיק חכמתו לבל יתפתה בהרהור במוחו בפריעת ראש האשה וכיוצא:

זאת תורת הקנאות וכו' (במדבר ה כט) ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת (במדבר ה ל). הנך ז' תיבות מיותרין. וגם מהו מרבה הכ"ל. גם אומרו אחר כך (במדבר ה לא) ונקה האיש מעון וכו', על פי פשוטו איני יודע מהו (עיין במפרשים ובחז"ל). והנראה דהנה עקביא בן מהללאל אמר הסתכל בג' דברים ואין אתה בא לידי עבירה, מאין באת מטפה סרוחה, ולאן אתה הולך למקום עפר וכו', ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון וכו' (אבות פ"ג מט"ז). ודרשו רז"ל (סוטה ג' ע"א) איש איש כי תשטה אשתו (במדבר ה יב), שנכנס בה רוח שטות, הוא השטות שלא הסתכלה בג' דברים האמיתיים אשר אינם נעלמים משום משכיל על דבר, ועיין בעשרה מאמרות שהן הן הג' דברים שמשקין להסוטה מים, רמז למי הטיפה סרוחה אשר משם באת, והעפר אשר ניתן בתוך המים, רמז שהולכת למקום עפר, והכתב הנמחק לרמז בא על כתב הפנקס אשר חותם יד כל אדם בו ליתן דין וחשבון. והנה ענין הסוטה לפי זה תוכחת מוסר לכל התורה, לרמז להסתכל בג' דברים המשקין להסוטה, ועל ידי זה לא יזוז מהתורה כולה ולא יבוא לידי חטא ועון. וז"ש ועשה לך הכהן את כל התורה הזאת, ר"ל שיעשה לה דברים הנרמזים בסגולה לקיים כל התורה, וזה ונקה האיש מעון, שגם האיש ינוקה מהיום מכל עון ופשע, בראותו ענין השקאת הסוטה על אשר לא הסתכלה בג' דברים הללו, והאשה ההיא תשא וכו' על דבר אשר לא הסתכלה, הבן:

עוד ירצה ונקה האיש מעון והאשה כו' (**במדבר ה לא**). דהנה אמרו רז"ל (ברכות ס"ג ע"א) למה נסמכה פרשת סוטה למתנות כהונה, להורות כשמעכב מתנות כהונה לבסוף יצטרך להביא אשתו אל הכהן. והנה קשה טוביה חטא וכו', ובפרט כשטהורה היא, הנה עבור שעיכב הוא מתנות כהונה אירע לה הבזיון. אבל האמת בודאי צדקו משפטי הצור תם, שבודאי אילו לא היה גם לה איזה עון וחטא, לא הגיע לה הענין הזה, וכן הוא אילו לא עיכב המתנות לא אירע בביתו כך. וזה שסיים ונקה האיש מעון, רצ"ל עון עיכוב המתנות, ושמא תאמר מה חטאה האשה שאירע לה כך, לזה אמר והאשה ההיא תשא את עונה, שבודאי יש איזה עון בידה הגם שטהורה היא, עם כל זה צדקו משפטי הצור תם, הבן הענין:

איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם וכו' ואשמה הנפש ההיא (**במדבר ה ו**). על פי פשוטו אינו מובן גזרת הכתוב. ויתפרש הענין דהנה צריך להבין למה השוגג צריך כפרה, הלא שגג בלא הודע ומה עשה. אך הוא הלא י"י ית' רגלי חסידיו ישמור ולא יאונה להם כל און כנודע מכמה מעשיות בגמרא, והנה כאשר בא דבר עבירה לאדם בשוגג והש"י לא שמרו, על כרחך הוא שכבר יש בידו חטא ועון כזה במזיד, ואפשר יהיה מעונות שאדם דש בעקביו ולא שם על לבו לשוב, אזי הש"י אינה לידו דבר עבירה כזאת מעין זה בשוגג, כדי שעל ידי זה ישים על לבו לפשפש גם על המזיד. וז"ש איש וכו' כי יעשו מכל חטאת האדם בשוגג, כי חט"א הוא שוגג, אזי תדע כי בודאי מקודם ואשמ"ה הנפ"ש ההיא במזיד. וז"ש נפש היינו רצון הנפש, על כן (במדבר ה ז) והתוודו את חטאתם אשר עשו, את ר"ל ע"ם חטאתם, ור"ל עם חטאתם בשוגג יתוודו את אשר עשו מקודם במזיד, נ"ל והשם הטוב יכפר לעמו:

לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום שנאמר (תהלים כט יא) י"י עוז לעמו יתן י"י יברך את עמו בשלום (עוקצין פ"ג מי"ב). הנה מלשון לא מצא וכו', משמע כמי שמחפש איזה דבר ולא מצא עד הגיע למקום הזה. וגם הראיה מהפסוק י"י יברך וכו', הנה הרישא הוא י"י ע"ז לעמו יתן, היינו התורה שנקרא ע"ז (זבחים קט"ז ע"א), והאיך יקושר הפסוק. ונראה לפרש על פי חשבון הרמב"ם במנין המצות וכפי שסידר בעל הש"ך ז"ל, הנה מצות ברכת כהנים היא מצוה השע"ח מנין בשלו"ם. והנה י"ל בכוונת היוצר כל שסידר המצוה הזאת בכאן, ולא הוסדרה מקודם בעבודת בית המקדש וכיוצא, להורות על הענין הנרצה לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה וכו', על כן בהגיעו אל מספר בשלו"ם סידר הברכה. וזהו י"י ע"ז לעמו יתן היינו התורה, עם כל זה לא נמסרה הברכה בנתינת התורה וכיוצא רק בכאן, כי חפץ הש"י לברך את עמו בשלום:

כה תברכו וכו' אמו"ר להם (**במדבר ו כג**). כבוד אדמו"ר הרב הקדוש מהריעי"צ מ"כ בק"ק לובלין זצוק"ל אמר, כי אמו"ר להם הוא מלשון אהבה, מלשון את י"י האמרת היום (דברים כו יז), (כמבואר בזהר (ח"ג קמ"ז ע"ב) שצריך לברך את ישראל באהבה), וזה נוסח הברכה כנודע. ולי הקטן נראה עוד אמו"ר מלשון אימר"א של חלוק, שהוא מגביל ומצמצם את החלוק ומחזיק אותו, וכבר ידעת (עוקצין פ"ג מי"ב) שלא מצא כלי מחזיק ברכה (שלא ישפך לחוץ) אלא השלו"ם, וכן הוא סוף הברכה בתיבת שלו"ם (במדבר ו כו) להחזיק הברכה. וזהו אמור להם, שיעשה הכהן אימרא וצמצום לברכה בהכלי המחזקת להם הברכ"ה, התבונן מאוד:

כה תברכו וכו' אמור להם (**במדבר ו כג**). נ"ל בהקדים הא דנאמר בכל מקום וידב"ר י"י וכו' לאמור, היינו דיבור הוא הנכתב בתורה שבכתב, והנדרש בזה בתורה שבעל פה על ידי יתורי אותיות ועל ידי המדות, זה נקרא אמירה. וז"ש בכל מקום וידב"ר כו' לאמ"ר, שידרוש את הנכתב בדיבור על ידי אמירה שבתורה שבעל פה. והנה גם בכאן דב"ר אל אהרן ואל בניו לאמ"ר, דבר להם האותיות הנכתבים ותבינם באמירה הדברים הנרמזים, ואמר אחר כך כה תברכו את בני ישראל, באופן זה תברכו גם כן את בני ישראל, לא סגי לכם אמירת התיבות הנכתבים, רק אמו"ר להם תדרשו בכל פעם מהו הנרצה בברכות הללו ומה מרומז בהם:

ויש לפרש עוד אמו"ר להם (**במדבר ו כג**). דהנה בהברכה שמברכין הכהנים מהראוי להקדים שם שמים ולומר י"י יברכך וכו'. אך הש"י ב"ה לגודל חיבתו לישראל עם קרובו, צוה להקדים ברכתם לשמו ית' כביכול. וז"ש אמו"ר לה"ם יברכ"ך וכו' (במדבר ו כד), רצ"ל התחלת האמירה יהיה להם להקדים ברכתם יברכ"ך, ואחר כך מזכירין שמו ית', והוא גזירת מלך לגודל חיבת ישראל:

ויש לפרש עוד אמו"ר להם (**במדבר ו כג**). דהנה מהראוי לומר הברכה בלשון רבים יברככם וישמרכם. אך הוא דהנה כשיאמרו בלשון רבים, אזי יהיה המשמעות על כל העולם, ואם כן גם אומות העולם יהנו ח"ו מאותו הברכה, על כן צוה ית"ש לומר בלשון יחיד, ואינו נכנס בגדר הברכה רק עם המיוחד. וז"ש כה תברכו את בני ישראל אמו"ר (לשון צמצום כנ"ל) לה"ם דייקא, תצמצמו את הברכה לבל תלך רק לישראל עם קרובו:

ויש לפרש עוד אמו"ר להם (**במדבר ו כג**). דהנה מהראוי לומר הברכה יברכנ"ו וישמרנ"ו, כדי לכלול את עצמו עם ברכת ישראל, אבל באמת הש"י צוה לכהנים שלא יכללו את עצמם בברכה זו, דהנה המצוה מוטלת עליהם למצות עשה, ומצות לאו ליהנות ניתנו (עירובין ל"א ע"א), והבטיח להם הש"י שהוא יברכם לכהנים. וז"ש אמו"ר לה"ם לנוכח, רק לישראל יברכך וכו' (במדבר ו כד):

ויש לפרש עוד כה תברכו את בני ישראל אמו"ר לה"ם (**במדבר ו כג**). שלא יאמר הכהן מה תועיל ברכתי, כיון שאין אני יודע הכוונה האיך להמשיך הברכה ממקור העליון בכוונות ויחודים. וז"ש אין עליך אלא לומר במו פיך כאשר צוך הבורא:

ויש לפרש עוד כה תברכו את בני ישראל אמור להם (**במדבר ו כג**). דהנה כהני שלוחי דרחמנא ושלוחי דידן נינהו (יומא י"ט ע"א), ועל ידי השפעת ברכתם כביכול מתברכת כנסת ישראל ובניה, עיין בזוהר שמיני (ח"ג דף ל"ח ע"א) תא חזי כנסת ישראל מתברכת ע"י דכהנא, וישראל מתברכן ע"י דכהנא וכו'. והנה בברכתם לא פורש רק ברכה לנוכח

ישראל, רק הוא לגודל חיבת הבנים צוה לברך להבנים בפירוש, וממילא הוא ברכה לאם הבנים, והבן. וז"ש כ"ה (היא השכינה הנקראת כ"ה), תברכו א"ת ר"ל עם בני ישראל, (ר"ל ברכתכם הוא כביכול גם להשכינה שתתברך בברכת הבנים, ולגודל חיבתם) אמור (רק) להם, והבן:

ויש לפרש עוד אמו"ר לה"ם (במדבר ו כג). דהנה כתבו תלמידי הבעש"ט מה שקיבלו מרבם הקדוש, שבהתפלל אדם על אחד מישראל על איזה חסרון שהגיע עדיו ח"ו, אזי ישים מגמת תפילתו לצורך גבוה, כי ביש ח"ו איזה חסרון לאיש הישראלי, אזי בודאי יש כביכול איזה פגם באם הבנים שכינה הקדושה, ושכינה מה אומרת וכו' (סנהדרין מ"ו ע"א). על כן ישים מגמת בקשתו להשלים חסרון וכו', וממילא יתוקן הכל בהבנים זרע בירך י"י, לא כן אם משים מגמתו רק בחסרון הגשמיי, אינו בטוח כל כך שתקובל תפלתו, (רק בחסדי הבורא ית"ש אשר לא בזה ולא שקץ ענות עני ואין כאן מקומו). וכאן בברכה שצוה הש"י להכהנים לברך את ישראל, הוא הגוזר לחיבת הבנים אמר אין מן הצורך להתאמץ דוקא בכוונה הנ"ל, רק אמו"ר לה"ם יברכ"ך (במדבר ו כד):

ויש לפרש עוד כ"ה תברכ"ו כו' אמו"ר לה"ם (במדבר ו כג). דהנה סיפר רבי ישמעאל כהן גדול איך שנצטווה בבית קודש הקדשים מפיו ית' ישמעאל בני ברכני, ואמר יהי רצון שיכבשו רחמיך את כעסך ויגולו רחמיך על מדותיך, ותכנס עם בניך לפנים משורת הדין (ברכות ז' ע"א). והנה כל זה הוא ברכה להבנים בני ישראל עם קרובו כי הוא ית' מקור הברכה, רק ברכת הבנים הוא ברכת האב, ואם כן למה לא בירך את הבנים בברכת יברכך כו'. אך הוא שנרמז בתורה הק' כ"ה תברכו (דייקא בזה הלשון) את בני ישראל אמו"ר להם, (רצ"ל בעת אשר האמירה יהיה להם, מה שאין כן כשיארע מעשה כמעשה דרבי ישמעאל כהן גדול, אזי יהיה הברכה באופן אחר ובלשון אחר, הגם שהוא גם כן ברכה להבנים). ובזה ידוקדק דברי המתרגם שתרגם על אמו"ר לה"ם, כ"ד תימרו"ן להו"ן. לכאורה אין לו ביאור. ולפי מ"ש יונח, רצ"ל בעת אשר יהיה האמירה להם, מה שאין כן כשיהיה האמירה להש"י. (והנה ראיתי כעת נוסחאות בתרגום כ"ך תימרון להון. ונ"ל שהוא טעות, כי תיבת כ"ך אינו לשון תרגום, רק לשון גמרא, ולשון תרגום הוא כדי"ן, כמו שתרגם על כ"ה תברכו, כדין, ולפי מ"ש אין לשבש הנוסחא הישינה. והנה ראיתי בספר יראים גרס כ"ד יימרו"ן להון, ורצ"ל בעת אשר יאמרו להם ישראל שיברכו מוכרחים לברך, ואין כן בשום נוסחא שבידינו. והנה ליכא מידי דלא רמיזי באורייתא, נרמז ברכת רבי ישמעאל כהן גדול בתורה בר"ת "ישראל "אמו"ר "לה"ם "יברכ"ך, ר"ת "ברכת "רבי "ישמעאל "יכבשו "רחמיך "את "כעסך "ויגולו "רחמיך "את "מדותיך "כנוס

"להם "לפנים "משורת "הדין. הנה כאשר תתבונן בהנך ארבעה תיבות, נרמז ענין ברכת רבי ישמעאל שבירך כביכול למקור הברכה הש"י ויתעלה, וברכתו הוא כאשר מברכין את הבנים, הנה בין והתבונן כה תברכו את בני הויה כביכול, ובין תיבת בנ"י להשם הנכבד נרמז הברכה, ואי אפשר לבאר:

במדרש (במ"ר פי"א ב') לפיכך הכהנים פורשים את כפיהם לומר שהקב"ה עומד אחרינו. נראה לפרש פרישת כף, מורה לפרש אותיות כ"ף במילוי כ"ף פ"ה, בגימטריא א"ל במילואו. (ואל תתמה על מילוי הפ' בה"א, כי כן נמצא כמה פעמים בדברי המקובלים):

יברכך (**במדבר ו כד**). שמעתי מכבוד אדמו"ר הרב הק' מו"ה יעקב יצחק זצוק"ל מ"כ בלובלין יברכ"ך, מלשון בריכה, יעשה אותך כבריכה, (והכוונה כמו שמשקים מבריכה מים, כן על ידך יושפע כל הטובות בכל העולמות): ויש לפרש יברכ"ך, מלשון המבריך את האילן (כלאים פ"ז מ"א). שכל הנצוצי קדושה הצריכין להתברר, יהיו נברכים ונרכבים בך ואתה תעלה אותם:

וישמרך. מכבוד הרב הק' הנ"ל וישמר"ך מלשון שמרי"ם, ותתפרש הכוונה כמו השמרים המעלים את העיסה מעלה אחר (אחר) מעלה, כן יעלה אותך הש"י על ידי תורתך ועבודתך מעלה אחר מעלה בעולמות עליונים ובהשגה אחר השגה: ויש לפרש מלשון שמי"ר חזק. שיעשה אותך חזק כברזל וכשמיר המפוצץ סלעים בנגעו בם:

ויחנך (**במדבר ו כה**). מכבוד הרב הק' הנ"ל ויחנך, מלשון חונ"י. שיעשה אותך כחוני המעגל, שתהיה מתחטא לפניו כבן המתחטא לפניו אביו ועושה לו רצונו כמ"ש בגמרא (תענית י"ט ע"א):

במדרש (**במ"ר פי"א ו'**) **ויחנ"ך** (**במדבר ו כה**). יחון אותך בבנים. יש לפרש דהנה מדת וחנו"ן (שמות לד ו), מדה השלישית בי"ג מדות, ובתורה שבעל פה מכוון נגדה מדת בנין אב, הבן הדבר. אם כן בברכת ויחנ"ך מברכין את האבות שיהיו להם בנים, והוא בנין אב שנבנו הבנים על ידי ברכת האבות:

שם (**במ"ר פי"א ו'**) **דבר אחר ויחנך** (**במדבר ו כה**). יתן חנו עליך בכל מקום שאתה הולך. כבר ידעת מדת וחנו"ן (שמות לד ו), הוא ארחא פנוי וכו':

ויהי המקריב וכו' למטה יהודה (**במדבר ז יב**). אמר בכאן למטה, מה שאין כן באינך. נ"ל כי הנה ביהודה כתיב (בראשית לח טז) ויט אליה אל הדרך, ודרשו רז"ל (ב"ר פפ"ה ח') בקש לעבור וזימן לו הקב"ה, א"ל יהודה היכן אתה הולך, מהיכן מלכים עומדים, מהיכן גדולים עומדים, ויט אליה אל הדרך בעל כרחו שלא בטובתו, עד כאן המדרש.

אם כן הטיית יהודה היה להעמיד מלכים. וז"ש בכאן המקריב ביום הראשון נחשון וכו', למה הוא הראשון הלא ראובן הבכור, אמר למטה יהוד"ה בשביל הטיית יהודה שהוא להעמיד מלכים. והנה נחשון הוא הנצר משרשיו אשר ממנו יצא חוטר מגזע ישי, ועליו בפרטות הוא הכוונה:

או יאמר. דהנה וירד יהודה מאת אחיו ויט עד איש כו' (בראשית לח א). ודרשו רז"ל (תנחומא ויגש סי' א') שהיה מלך עליהם והורידוהו מגדולתו, ומאז ועד עתה לא מצינו גדולה ליהודה על אחיו, ורז"ל דרשו שבמצרים היה ראובן ושמעון ולוי נוהגים בנשיאות ולא יהודה, ובכאן הוא המקום הראשון שנתקרב יהודה מהטייתו שנטה עד איש עדולמי, ועלה לגדולה על אחיו. וז"ש (במדבר ז יב) המקריב ביום הראשון את קרבנו, (ר"ל עם קרבנו) נחשון בן עמינדב, (ר"ל עם פעולת הקרבן עשה פעולה שהקריב את הנתרחק, ומפרש מי הוא) למט"ה יהודה, ר"ל להטיית יהודה שנטה וירד מאת אחיו, הוא קירבו בכאן בפעולתו להיותו גובר באחיו. ובזה ידוקדק מה שדקדקו רז"ל (במ"ר פי"ג ח') למה אמר וקרבנ"ו בוא"ו, מה שאין כן באינך. ולדרכנו יונח שהוא"ו נוסף על ענין ראשון שקירב את יהודה, וקרבנו שהקריב לי"י הוא המפורש בענין:

ומעין הנ"ל. דידוע (סוטה ז' ע"ב) שהיו עצמותיו של יהודה מגולגלין בארון על הנידוי שקיבל על עצמו, עד שביקש משה רחמים על הדבר. ואפשר שנחשון עשה לזה הכנה באותו יום לקרבו. וז"ש המקריב וכו' כנ"ל למטה יהודה, נטיית יהודה שהיה נע ונד, והגם שרז"ל דרשו זה בברכת משה קודם פטירתו, הנה דרשו כמה וכמה הדרגת עליית יהודה, אפשר התחילה הדרגה ראשונה ביום הנכבד ההוא:

הקריב את קרבנו בישישכר חסר יו"ד (**במדבר ז יט**). וביסודו של רבי משה הדרשן נתנאל בן צוער השיאן עצה זו הביאו רש"י ז"ל, ונרמז גם כן במדרש (במ"ר פי"ג ט"ו), ולא ידעתי האיך נרמז זה בהקר"ב חסר יו"ד. ונראה דהנה יו"ד מרמזת לחכמה, והנה השפיע מחכמתו הנעלמת לאחרים, וקרינן בי' חסר, להורות כאלו נתן היו"ד שלו דהיינו חכמתו לאחרים:

או יאמר דהנה הפלסופים החוקרים חקרו איך אפשר שעל ידי עבודת מצוה גשמיות יהיה הצלחת האדם, ונתנו משפט הבכורה לחקירת השכל, ונתנו סיבה למצות התורה הם רק כרסן לבל ישוקע האדם בגשמיות העולם, ונתנו טעם בדוי מלבם לכל מצוה, ולפי דעתם הנכזבת אם יתבונן האדם במושכלות מבלעדי המצות, יפטור מן המצוה תפח רוחם, כי על כן לא ביארה התורה טעם למצות, כי המצות עצמם הם קירבות להבורא ית', ואין לאדם להתקרב עצמו אל הש"י רק על ידי המצות שהם נקראים י' כביכול איברין

דמלכא, ומחויב האדם לעשות המצות מבלי התבונן בטעמם, הגם שבודאי יש טעם לכל מצוה, ובודאי מחויב האדם להתבונן בטעמים, אבל בודאי לא יגיע לתכליתה כי הן כביכול חכמת הבורא ית"ש, והוא וחכמתו אחד אין סוף ית"ש. וכבר ידעת מה שנתנו הפלסופים טעמים לקרבנות אשר אין רצוני להעלות על הכתב, ואלו היה ח"ו כדבריהם לא היה מקום להנשיאים הקדושים להקריב קרבנות. והנה נתנאל בן צוער אשר הוא משבט עמודי התורה, הוא השיאן עצה זו ואמר להם שהקרבנות הם ממצות התורה, ועל ידם יתקרב האדם אל הש"י, הגם שהוא פעולה גשמיות מבלי התבונן בחקירות השכל והחכמה האנושיות בזה. וז"ש (במדבר ו יט) הקר"ב חסר יו"ד החכמה, שהשיאן עצה להקריב קרבנות לי"י מבלי התבונן בחקירה האנושיית, והבן. ובזה יצדק נמי אומרו נשיא ישששכר, ולא עשה כן באינך רק נשיא לבני כו', אך הוא ישששכ"ר שמו מורה י"ש שכ"ר על מצוה הגשמיות, (והיותר מטושטש):

בהעלותך

דבר אל אהרן וכו' בהעלותך וכו' (**במדבר ח ב**). יתפרש ברמז בכל דור ודור הצדיקים המשפיעים חסדים, מכונים בשם אהרן איש החסד כנודע. ואמר בהעלותך את הנרות, כשתרצה להעלות נשמות ישראל שהם נרות לפני האבוק"ה היא השכינה נר י"י נשמת אדם (משלי כ כז), אזי זאת תעשה להם אל מול פני המנורה העליונה יאירו שבעת הנרות, הם הז' מדות אשר בנפש אהבה יראה התפארות ניצוח הודיה התקשרות ממשלה, והצדיק הרוצה להעלות את הנשמה, מוכרח ללמד האדם דעת כפי התעוררת המדות בהמנורה העליונה היא השכינה, אם ביראה ביראה, אם באהבה באהבה, בין והתבונן כי קצרתי, ובזה תבין (במדבר ח ג) ויעש כן אהרן להגיד שבחו שלא שינה (ספרי), והבן: **קח את הלוים מתוך בני ישראל** (**במדבר ח ו**). בכל מקום אמר מתו"ך בני ישראל, רמז שהם פנימיות בני ישראל, כמו הלב הנתון באמצע הגוף ומשפיע חיות לכל האברים, על כן הם אמצע אותיות ישרא"ל במילוי כזה יו"ד שי"ן רי"ש אל"ף למ"ד, אותיות האמצעיים הם לוי"ם. וזהו מתוך בני ישראל ממש, (ואל תתמה על החפץ כי לוי"ם נכתב בכל מקום ביו"ד אחת, כי כבר ידעת כי דגשת היו"ד מורה על יו"ד נוספת, ובא בקיצור להקל על הלשון כנודע):

זאת אשר ללוים (**במדבר ח כד**). יתפרש ברמז זאת הוא תשובה תתאה, בזא"ת יבוא אהרן (ויקרא טז ג) תשובה מיראה מורא מלכות, אש"ר הוא תשובה עלאה מאהבה בינה

המאשרינ"ו, ושתיהן נצרכות ללוי"ם היינו לאותן הדבקים בקונם, כדי שיהיה הדביקות בצמצום והתפשטות רצוא ושוב, והבן כי קצרתי:

ומבן חמשים שנה ישוב מצב"א העבודה ולא יעבוד עוד (**במדבר ח כה**). יתפרש ברמז צב"א, בגימטריא אח"ד וע"ד. ואותן המייחדים יחודי קריאת שמע שהם אח"ד וע"ד, נקראים אנשי הצב"א, וכנגד זה היה צ"ג כלים בבית המקדש (תמיד ל' ע"א), מנין הוי"ה בהיכ"ל. וכבר ידעת (עיין זוהר ח"ב קל"ד ע"א) לעתיד לבוא במהרה בימינו יהיה אור הלבנה כאור החמה (ישעיה ל כו), ויהיה הוי"ה אח"ד ושמו אח"ד (זכריה יד ט), שגם יחודא תתאה ברו"ך ש"ם וכו' יסתיים באח"ד, ולא בחילוף אתוון וע"ד, ואז יהיה יחודא תתאה גם כן בכ"ה אתוון כמו יחודא עילאה, ויהיו ב' היחודים נ' אתוון (שכעת הם רק מ"ט), בסוד ויפן כ"ה וכ"ה (שמות ב יב). וזה שרמז ומבן חמשים שנה (שנה, יתפרש על שינויי האותיות שכל אות נשתנה מחבירתה), ור"ל כשיהיה היחוד חמשים אותיות, אזי ישוב מצב"א העבודה ישוב האדם מלעבוד את העבודה בבחינת צב"א, היינו אח"ד וע"ד, כי יהיה י"י אח"ד ושמו אח"ד, שגם יחודא תתאה יסתיים באח"ד, וזהו ולא יעבוד עו"ד (אתוון ועד), שכעת הם בחילופי אתוון, רק יהיה י"י אחד ושמו אחד במהרה בימינו אמן, והבן. והמשכיל יתבונן לפרש כל הפרשה ברמז הלז:

בהעלותך את הנרות וכו' אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות (במדבר ח ב) ויעש כן אהרן וכו' כאשר צוה וכו' (במדבר ח ג), וזה מעשה המנורה מקשה זהב (במדבר ח ד). מה שיש לדקדק במקראי קודש הללו. א), לשון בהעלותך, ודברי רז"ל ידועים (שבת כ"א ע"א, ספרי ח ה). ב), עיקר הציווי היינו להדליק מול הנר האמצעי, זה לא שייך בציווי לאהרן, רק להעושה המנורה שיעשה הפיות נוטין לנר האמצעי. ג), יאירו שבעת הנרות, ששת הנרות מיבעיא. ד), ויעש כן אהרן, למה לי. גם היתור לשון כפול בפסוק, ורש"י ז"ל פירש להגיד שבחו של אהרן שלא שינה, ומה שבח הוא וכי דבר גדול הוא מקושי העשיה שיהיה באפשרי לכח העצלות שבאדם יפעל עשות שינוי בדבר כזה. ה), וזה מעשה המנורה מקשה זה"ב אינו ענין לכאן. והנראה דהנה מנור"ה רמז לשכינה הקדושה בחינת רח"ל, (עיין בספר מאורי אור מערכת המ"ם, וז"ל מנורה נקראת רח"ל ולכן מנורה בימין, כי רח"ל מקבלת הארה מהחסדים המגולים הנקרא ימין, ויש בה ז' נרות שיעור קומתה נגד חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות דזעיר אנפין, וגימטריא אלקי"ם דיודין עם הכולל כינוי המלכות, מנורת זהב כולה כתיב (זכריה ד ב) כי בניינה מהגבורות שם אלקים עכ"ל, ועיין בעץ חיים שער דרוש תיקון הנוקבא). ובזה נבוא אל הביאור, דהנה גם אנחנו בני ישראל העמוסים מני בטן, יש בנו כל המדות הללו

ז' המדות אהבה יראה וכו', רק בהיותם בקטנות הם עדיין בסוד הגבורות, ויאהב אדם באהבתו התקועה בכחו את אשר לא ירצה הש"י, וכן ביראתו ותפארתו. אך בהביט אל התכלית בכל ענין להאיר אור השכל בכל מדה ומדה ממדותיו, להתבונן בתכלית המדות אשר כונן בו היוצר, כדי שימליך הש"י מלכות שלימה על כל פרטי מדותיו, ויאהוב באהבתו הנרצה לבוראו, ויירא מגדולתו, ויתפאר בתפארתו וכדומה, זה הוא התכלית וזה נקרא גדלות המדות, והבן מאד והשם הטוב יכפר בעדינו. והנה אהרן קדוש י"י שושבינא דמטרוניתא (זוהר ח"ג נ"ג ע"ב), לו ניתנה למנה המצוה הלזו שיפעול יחודים עילאין בהמצוה הלזו לייחד הנרות דזעיר אנפין בהמנורה הטהורה, ויתמתקו הגבורות דמנורה בחסדים עליונים דהנרות, ועל ידי כך נמשך רבו יתירא ושפע רב לנשמות ישראל העמוסים מני בטן, שגם הם יוציאו ז' נרותיהם אל התכלית הוא קבלת מלכותו ית', והבן. והנה כבר מלתינו אמורה כמה פעמים במי אשר אין כח שכלו חזק להתבונן במושכלות מעשה המצות, אזי יעשה על דעת הצדיקים המבינים בטוב המצוה ועל כוונתם. וזה הוא הנרצה לדעתי במקראי קדש בהעלותך את הנרות (עלייה דוקא נקרא ההדלקה, כי על ידי זה יתמתקו הגבורות, והבן השם הטוב יכפר), אזי אל מול פני המנורה (מלכות שמים) יאירו שבעת הנרות, (שבעת דייקא חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות דזעיר אנפין). ויעש כן אהרן (להגיד שבחו של אהרן שלא שינה, שהיה בכוחו ושכלו הקדוש לייחד היחודים הנוראים, ואף על פי כן לא סמך על שכלו, ועשה בכוונה כללית) כאשר צוה י"י את משה (על דעתו ועל כוונתו). וזה מעשה המנורה (בעצמה מקשה זה"ב כי בניינה מהגבורות, על כן תוגדל מעלת המצוה בעליית ההדלקה יפעל למתק הגבורות בחסדים, ומזה יומשך רב טוב לבית ישראל וכאמור, והבן:

במדרש (במ"ר פט"ו ו') בהעלותך את הנרות וכו' (במדבר ח ב). מה כתיב למעלה מן הענין, שנאמר (במדבר ז א) ויהי ביום כלות משה (במדבר ז ב) ויקריבו נשיאי ישראל, ואחר כך וכו' בהעלותך וכו', ואהרן לא הקריב עם הנשיאים, והיה אומר אוי לי וכו', לגדולה מזו אתה מתוקן וכו', הקרבנות כל זמן שבית המקדש קיים הם נוהגים, אבל הנרות לעולם וכו', וכל הברכות שנתתי לך לברך את בני אינן בטלין לעולם. הנה הנרות גם כן בטלו בעוה"ר. וי"ל דאף על פי כן מצות נרות לא בטלו, כגון נר שבת ונר חנוכה, וניתן לאהרן מצוה כזאת בבית המקדש שיש דוגמתה לעולם בגבולין, אבל הברכות האיך נרמזים בכאן. וצ"ל שיש בפסוק הזה ט"ו תיבין, מנין התיבין דברכת כהנים:

ויעש כן אהרן אל מול פני וכו' כאשר צוה וכו' (**במדבר ח ב**). דרשו רז"ל (ספרי) הובא ברש"י להגיד שבחו של אהרן שלא שינה. והנה הוקשה להם למה לנו להשמיענו שעשה

כן, וכל הפסוק מיותר, על כן דרשו כנ"ל, אבל אף על פי כן טעמא בעי מהו השבח הגדול לאהרן קדוש י"י שלא שינה, וכי סלקא דעתך אפילו לפחותי ערך לשנות ממאמר הש"י. ונראה לפרש דהנה איתא בס"ח שהיה צדיק אחד דבוק מאוד בדביקות נפלא להש"י, והבריות לא היו יודעים ערכו הנפלא, ועשאוהו לשמש בבית הכנסת והיה ממלא הנרות של בית הכנסת שמן, ומחשבתו היה משוטט באהבת יוצרו, והיה שופך השמן אצל הכלים מבלי הודע עד שחשבוהו למשוגע, עד שחכם העיר הרגיש שזה מגודל דביקתו, ואמר להם שאותו השמש יהיה לחכם במקומו, והוא יהיה לשמש תחתיו. והנה תתבונן מזה כי יש צדיקים אשר לגודל דביקותם בקונם, מתבטל הרגש גופם ואינם יודעים לאמן ידם במעשה מורגש בעשיה, יתר מרעהו צדיק אחר לגודל קדושת גופו, הגם שהוא דבוק בקונו, עם כל זה יפעול בגופו במעשה מורגש מבלי שינוי, והבן. והנה כוונת הדלקת המנורה בבית המקדש הוא כוונת עצומות לייחד כל המאורות, והנה אהרן קדוש י"י כיוון כל הכוונות האלה בדביקות נפלא, ואף על פי כן לא נתבטלו הרגשותיו ונתן השמן בהמנורה ולא נשפך לחוץ. וזה שאמרו רז"ל להגיד שבחו של אהרן שלא שינה, היינו שלא עשה כמעשה דאותו חסיד, הגם שהדליק עם כל הכוונות הנוראות בדביקות נפלאות. ומה יונעם לזה פירוש הפסוק ויעש כן אהרן, (היינו שלא שינה כלל הן במעשה הגופני הן ברוחניי, ומפרש מה עשה) אל מול פני המנורה העלה נרותיה (ולא שפך לחוץ, וגם במעשה הרוחניי לא החסיר הכוונה בדביקות) כאשר צוה י"י את משה (מבלי מגרעת), והבן:

וידבר י"י אל וכו' בחדש הראשון לאמר (במדבר ט א), ויעשו בני ישראל וכו' (במדבר ט ב). ויעש"ו וא"ו הנוסף. הנראה דיש לפרש כך בחדש הראשון לאמר, היינו שצוהו לאמר קידוש החדש הראשון, דהיינו שיאמר מקודש החדש, ונוסף על זה צוהו ויעשו בני ישראל וכו':

ויהי אנשים וכו' (**במדבר ט ו**). ויהיו מיבעי ליה. אך כל מקום שנאמר ויה"י אינו אלא וכו' (מגילה י' ע"ב), לרמז שמאוד היו מצטערים האנשים החשובים הללו על לא יכלו להקריב, והנה הם היו מישאל ואלצפן שנתעסקו בנדב ואביהוא (סוכה כ"ה ע"ב), ועיין בפרשת שמיני מ"ש שם:

ולא יכלו לעשות הפסח ביו"ם ההו"א (**במדבר ט ו**). הנה דרשו רז"ל (פסחים צ' ע"ב) אבל לערב נגמרה טומאתם ונטהרו, אבל עדיין לא נדע מה נפרש בתיבת ביו"ם ההו"א דסוף פסוק מה בא למעט. והנראה לדעת החכמים (פסחים ו' ע"א) דלמדו מכאן שואלין בהלכות הפסח קודם לפסח שלשים יום, שהרי משה עומד בראשון ומזהיר על פסח

שני. והנה לא היינו יודעים אם זאת השאלה היתה בי"ד בניסן, דלמא היה קודם. לזה דייק בפסוק ויקרבו וכו' ביו"ם ההוא דייקא, אבל לדעת רבן שמעון בן גמליאל דס"ל שתי שבתות, לא נדע. ואפשר לומר לדעת רבן שמעון בן גמליאל, דהנה בגמרא פריך לרבן שמעון בן גמליאל (למה ליה למשה להזהיר בראשון על השני), ומתרץ רבן שמעון בן גמליאל איידי דאירי בפסחא, מסיק לכל מילי דפסחא. ר"ל כיון דהיה צריך להשיב על שאלתם שלא יקריבו היום, אזי מסיק כל הדין. ובזה ידויק גם כן ביו"ם ההו"א, לומר אדרבא דלא תידוק מכאן דצריך לדרוש שלשים יום קודם, דמכאן אין ראיה להיות שהיה ביום ההוא, דאיירי במילי דפסחא אזי היה מסיק לכולהו מילי, אבל באמת אין החיוב רק ב' שבתות:

או יאמר ביו"ם ההו"א דייקא (**במדבר ט ו**). דהנה ראויה היתה הפרשה ליאמר על ידי משה, אלא שזכו אלו לאמר על ידיהם שמגלגלין זכות על ידי זכאי (ספרי ט כב). והנה הקדושים הללו לא החזיקו את עצמן לגדולים שתאמר חלק מהתורה על ידיהם. והנה הגם שהיו בספק הזה כל ימי טומאתם לא באו לשאול, כי אמרו אפשר יפרש עוד משה הדין, אך כיון שהגיע היו"ם ההוא, אז מחמת אין ברירה הוכרחו לשאול:

ויאמר אליהם משה עמדו ואשמעה מה יצוה י"י לכם (**במדבר ט ח**). להבין לשון עמד"ו, הוה ליה למימר אשמעה מה כו'. והנ"ל כי הנה כאשר תבין מסוד מטי ולא מטי, כאשר רוצה איזה אור לינק מעילתו, מוכרח כביכול להפוך פניו מהעלול ממנו, כי אז הוא בערך מקבל ולא בערך משפיע. וככה תתבונן בערך הרב עם התלמיד, [עיין מ"ש בפרשת פנחס בפסוק (במדבר כז יז) אשר יצא לפניהם]. והנה אדוננו משה בעת היותו מדבר לקהל עדת ישורון להשפיע להם טוב התורה, היו עמו בבחינת פנים בפנים, והיה משפיע להם מבלי הפסק, והיו מתעלים בכל רגע ממדריגה למדריגה, והיו נקראים אז הולכי"ם. מה שאין כן כשנפסק השפע דפנים בפנים היו נקראים עומדי"ם. והנה כעת שרצה משה אדוננו לקבל שפעו ית', אזי היה בהכרח אז שתפסוק מדריגת פנים בפנים מישראל, בכדי שיהיה הוא בבחינת מקבל ולא בבחינת משפיע, ונשארו אז תלמידיו עם י"י אלה בבחינת עומדים. וז"ש עמד"ו במדריגה אחת, עד שאשמעה מה וכו', ואז אחזור להשפיע לכם כל טוב, והמ"י לאשורו בסוד מטי ולא מטי, ויוכל להתבונן בזה שכליות גדולות בהנהגת הצדיקים עם תלמידיהם, פעם בסבר פנים יפות ופעם בהיפך, כי הוא לפי הזמן והכל לטובת ישראל:

ויאמר אליהם משה עמדו וכו' (**במדבר ט ח**). לכאורה תיבת אליה"ם מיותר לגמרי. אך הוא זהו בבנות צלפחד לא השיב להם דבר עד שהקריב את משפטן (במדבר כז ה),

ולהם לא השיב כלום, ובכאן השיב עמדו ואשמעה וכו'. כי קיים בעצמו מה שאמרו רז"ל (אבות פ"א מ"ה) אל תרבה שיחה וכו', בדבר שאינו מן ההכרח לא השיבן. וז"ש בכאן ויאמר אליהם דייק עמד"ו וכו', כי בכאן אין איסור אל תרבה, מה שאין כן בבנות צלפחד: ויאמרו האנשי"ם ההמ"ה אליו (במדבר ט ז). האנשי"ם ההמ"ה מיותר. גם תיבת אלי"ו בלשון יחיד, והלא נאמר שקרבו לפני מש"ה ואהרן, אליה"ם מיבעיא ליה. ויש לפרש דמשמיענו צדקתם להיות שהיו האנשי"ם ההמ"ה שלא יכלו לעשות הפסח ביו"ם ההו"א, אבל בלילה נטהרו כי נטמאו בח' למילואים בהתעסקם בנדב ואביהוא (סוכה כ"ה ע"ב), על כן הגם שעמדו לפני אהרן, ייחדו הדבור למשה בכדי שאהרן לא יזכור בצערו: או ירצה באומרם אלי"ו. שבאו בטענה אל משה דייקא, שהוא היה הגורם להם שצווה שאו את אחיכם (ויקרא י ד), בכן עליו מוטל לתקנם: ונ"ל עוד האנשי"ם ההמ"ה. הגם שהיו טמאים ואיך ערבו אל לבם לגשת לפני משה, עם כל זה לא שלחו משולחם רק הם בעצמם נתקרבו אליו, כי לא רצו לסמוך על השליח מגודל חביבות המצוה עליהם. וירצה עוד להיות הדבר ביו"ם ההו"א, הגם שהם קרבו לפני משה ואהרן, אך להיות הדבר ביו"ם ההוא זמן הקרבן, נסתלק אהרן למחנה השכינה, והם לא היו רשאין לכנוס למחנה שכינה, לא אמרו רק אליו היינו למשה לבדו, כי למחנה לויה רשאין לכנוס:

וידבר כו' בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים בחד"ש הראשון לאמר (במדבר ט א), ויעשו בני ישראל את הפסח וכו' (במדבר ט ב). דקדק הרב הק' באור החיים למה הקדים כלל הזמן לפרט, ועל ידי זה הוצרך להפסיק בתיבות לצאתם מארץ מצרים, מה שאין כן אלו הקדים הפרט להכלל. גם מה הוא הוספת הוא"ו ויעש"ו בהתחלת הדבור, עיין שם בדברי קדשו. עוד אני מדבר מהו הלאמ"ר, ולא אמר דבר אל בני ישראל. והנראה דהנה אמרו רז"ל במסכת ר"ה (ב' ע"ב) וליציאת מצרים מנא לן דמניסן מנינן, וגומר עיין שם. והנה נראה דממקומו הוא מוכרע, ושיעור הכתוב לצאתם מארץ מצרים בחדש הראשון לאמר, ר"ל שאמירת יציאת מצרים מנין השנים ימנו מחודש הראשון, אם כן הוא ציווי ואחר כך ויעשו בוא"ו, כי היא ציווי הנוספת ציווי אחר ציווי:

אנחנו טמאים לנפש אדם למה נגרע וכו' (**במדבר ט ז**). הקדוש בעל אור החיים דקדק מה זה שאמרו למ"ה נגרע בלשון מתמיה, הלא הם במו פיהם אמרו על מה ולמה להיותם טמאים, עיין שם בדברי קדשו תירוציו היקרים. ונ"ל הקטן עוד בהעיר עוד למה אמרו לנפ"ש אד"ם, ולא סגי בנפש בלבד, וגם הקדוש הנ"ל דקדק זה, עיין שם. והנראה דעיקר תואר אדם הוא להצדיק אתם קרויין אד"ם (יבמות ס"א ע"א), בגימטריא מ"ה כמספר השם הקדוש. והנה אמרו רז"ל (כתובות ק"ג ע"ב) משמת רבי בטלה כהונה, עיין שם

בתוספות כתובות (ד"ה אותו) וביבמות (ד"ה) דהצדיקים אין מטמאין, הגם שיש דיעות בזה שם בתוספות, עם כל זה יש סמך לזה מירושלמי (ברכות פ"ג ה"א) כשמת רבי הוה מכרזי אין כהונה היום, וכן במדרש שוחר טוב (שוח"ט משלי פ"ט ג') שאליהו ז"ל נתעסק בקבורת ר' עקיבא, ואמר לתלמידיו שהצדיקים אינן מטמאין, וכן נוהגין בארעא קדישא עד היום שהכהנים הולכים על קברי הקדושים. והנה לפי זה אותן האנשים היו נושאי ארונו של יוסף לחד מאן דאמר (סוכה כ"ה ע"ב), או שטימאו את עצמם לנדב ואביהוא קדושי עליונין לחד מאן דאמר שהיו מישאל ואלצפן, וחשבו בקל וחומר הלא טומאת הכהנים הוא בלאו ונדחה אצל הצדיקים, והכהנים קדושה יתירה נוהגת בהם, מכל שכן שלא יטמאו את האדם להיות נדחה מקרבן פסח. וז"ש אנחנו טמאים (רק) לנפש אדם (דקדושה, שלא שלטה בבשרם זוהמת הנחש ואין בהם טומאה, אם כן) למה נגרע כו', נ"ל. ואחשבה באפשר משום הכי לא נאמר להם שום תשובה רק לישראל בכלל, והאמת הם עשו את הפסח במועדו. והנה בבנות צלפחד נאמר להם תשובה, מה שאין כן בכאן אי אפשר לבאר זה, כי כל אחד יאמר כן, והבן כי עמוק הוא:

או יאמר למ"ה נגרע (במדבר ט ז). דהנה יש לדקדק עוד למה לא ציוה י"י דין הטמא בקרבן פסח, כמו שביאר במצרים דין הערל ובן הנכר ועבד. והנראה דהנה הבחירה חפשית, והש"י היה רוצה ליתן להם התורה שיהיו חירות ממלאך המו' (עיין עירובין נ"ד ע"א) אני אמרתי אלקים אתם (תהלים פב ו), ואם כן לא היו טמא לנפש, אך אחר מעשה העגל שב הדבר לקדמותו. ובזה ידוקדק אומרו (במדבר ט ו) ויה"י אנשים (במקום ויהי"ו), אך ויה"י הוא לשון צער כנודע (מגילה י' ע"ב), וי היה אשר היו אנשים טמאים לנפש אדם והוצרך להתחדש הלכה, (ועל כן חסר וא"ו אות חיים כנודע, והעד על זה אות הוא"ו שניתן לקין לבלתי הכות וכו' (בראשית ד טו, עיין תיקו"ז ס"ט קי"ח ע"ב)). וכיון שלא ביאר משה דין הטמא במצרים, באו בטענה אנחנו טמאים לנפש אדם, כי אלולי היינו טמאים מחמת דבר אחר כגון זב ומצורע ושרץ ונבילה, הגם שלא ביארת לנו הדין, עם כל זה יש לנו לדון בעצמינו מדין כל הקדשים שאסור להקריבם בטומאה, הגם שאין ראיה משאר קדשי יחיד שאפשר להקריבם לאחר זמן, עם כל זה עבירה גוררת עבירה כיון שלא נשמרנו מטומאה, וגם זב ומצורע הם היסבו את כל אלה בחטאם, ועבירתם גוררת עבירה ביטול הקרבן במועדו, מה שאין כן אנחנו טמאים לנפש אדם ומצות גמילות חסד עשינו, ולמה נגרע וכו', ואין ללמוד משאר קדשי יחיד, כי הוא דוקא קרב במועד"ו, מה שאין כן שאר קדשי יחיד:

אחשבה לדעת בהעלת"ך את הנר"ת חסר ו' (במדבר ח ב), ואחר כך יאירו שבעת הנרו"ת מלא ו'. והנראה על פי כוונת האר"י ז"ל מנורה הוא סוד רחל, והז' נרות הם סוד ה' גבורות הנכללים ביסודה ובמלכותה, והז' אורות הניתלים בנרות, הם סוד הה' חסדים שבדכורא הנכללים ביסודו ובמלכותו, וניתנין לרחל למתק גבורותיה שהוא סוד הנרו"ת. על כן אמר תחלה בהעלתך את הנר"ת, הם הגבורת דנוקבא, ועדיין חסרים ו' הדכורא, תעשה באופן שיאירו סוד או"ר החסדים דדכורא, וימשך הוא"ו לנרות סוד הדכורא, ויהיו נרו"ת מלא ו', והבן. ובזה תבין גם כן אל מול פני המנור"ה מלא ו', וכן אחר כך (במדבר ח ג) ויעש וכו' פני המנור"ה העלה וכו', ואחר כך (במדבר ח ד) וזה מעשה המנר"ה וכו', כן עשה את המנר"ה חסרים ו'. וניחא שפיר כי בעשיית המנורה היא עדיין חסירה ו' הדכורא, אבל על ידי הדלקת ותליית האור בה, נתמלאת בברכת הדכורא. ובזה גם כן תבין למה אמר בכאן מעשה המנורה. אך על פי האמור יונח, כיון שהזכיר מצות הדלקתה להמשיך החסדים, אמר כי מעשה המנרה קודם הדלקתה הוא סוד הגבורה, מקש"ה זה"ב סוד קישוי הגבורות והדינין, נ"ל. על כן ימתיקנה אהרן איש החסד באור החסד, ועל כן נקרא בתורה ענין המצוה בלשון הטב"ה, בהטיב"ו את הנרות (שמות ל ז), כי החסדים נמשכין אל הנרות על ידי יסוד צדיק אמרו לצדי"ק כי טו"ב (ישעיה ג י). ובזה יובן ויעש כן אהרן להגיד שבחו שלא שינה, רק היה מכוון כנ"ל, והיה ממתיק הדינים בחסדים. והנה ה' פעמים חס"ד וה' פעמים גבורה בגימטריא אמ"ת, (בהחשב האלף לאלף בסוד הקטן יהיה לאלף (ישעיה ס כב)). וזה שהיה הנביא (מלאכי ב ו) משבח לאהרן תורת אמ"ת היתה בפיהו. ובזה פירשנו הפסוק (תהלים קיז א) הללו את י"י כל גוים וכו', (כי בהמתקת הדינים גם הם נהנים מהשפעות החסדים), (תהלים קיז ב) כי גב"ר עלינו חסד"ו, כי עלינו מוטל להמתיק ולבסם הגבורות בחסדים (ותיבת חסד"ו חסד ו'), ועל ידי כך ואמ"ת י"י לעולם, יהיה סך הכל בהעול"ם סוד רחל מלכו"ת, מנין אמ"ת כנ"ל:

אחשבה לדעת וידבר וכו' בחדש הראשון וכו' (במדבר ט א), ויעשו בני ישראל את הפסח וכו' (במדבר ט ב). הנה ניקוד קמץ באמצע הפסוק, אשר משפטו הוא רק באס"ף. ואחשבה לדעת חז"ל (פסחים ו' ע"א) שלמדו שואלין ודורשין בהלכות פסח קודם לפסח ל' יום, שהרי משה עומד בפסח ראשון ומזהיר על פסח שני, ורבן שמעון בן גמליאל סבר ב' שבתות, שהרי משה עומד בראש חודש ומזהיר על הפסח. והנה קשה לדעת חכמים למה לא היה כזה באמת בפסח ראשון שיזהיר מיום הפורים. וצריך לומר דחכמים סבירא להו להיות דלא היה באפשר, שעדיין לא הוקם המשכן עד אחד בניסן. והנה לפי

זה ירמוז בכאן שמשפט הניקוד הוא בסגול אשר מספרו שלשים, ובא בקמ"ץ להורות שבכאן נתקמץ ונחסר המספר הנצרך, וקמ"ץ מספרו י"ו, להורות שנתקמ"ץ ונחסר י"ו ימים מחמת אין ברירה, וכנ"ל:

ומבן חמשים שנה ישוב מצבא וכו' (במדבר ח כה). ומב"ן תרין במסורה. דין. ואידך מי את ותיראי מאנוש ימות ומב"ן אדם חציר ינתן (ישעיה נא יב). רמיזת המסורה הוא טעם מפני מה ישוב בן חמשים מעבודת משא בכתף, כי סוף אדם להיות נתון לחציר, על כן בהיותו בן חמשים, הן מקריבת הימים נתחלש הגוף ותתחזק הנשמה, על כן (במדבר ח כו) ושרת את אחיו וכו', היינו שיתן להם עצה כי בן חמשים לעצה (אבות פ"ה מכ"א), מסטרא דאמא מתפשטת עד הוד, שם כליות יועצות:

ושרת את אחיו (**במדבר ח כו**). תרין. דין. ואידך ושר"ת בשם י"י (דברים יח ז). רמיזת המסורה להורות דמבן חמשים עיקר עבודתו להיות משרת ועובד בשם, היינו ביחודים ותפילות בדיבור ושרת את אחיו, כי בן חמשים לעצה (אבות פ"ה מכ"א) ונהנין ממנו אחיו עצה ותושיה, בתנאי אשר יהיה ושרת בשם י"י, מה שאין כן זקני עמי הארץ כל זמן שמזקינין וכו' (קנים פ"ג מ"ו):

על דרך הדרש נמסר במסורת התורה ב' פעמים וחד"ל. וחד"ל לעשות הפסח ונכרת (במדבר ט יג). וחד"ל לעולם (בתהלים מט ט). ופירשנו פירוש המסורה על פי מה שפירשנו פירוש הפסוקים בפרשת קרבן פס"ח, כתיב (שמות יב כד) ושמרתם את הדבר הזה לחק לך ולבניך עד עולם, (שמות יב כה) והיה כי תבואו אל הארץ אשר יתן י"י לכם כאשר דבר ושמרתם את העבודה הזאת. והנה הדבר קשה להלום, מעיקרא קאמר ושמרתם וכו' לחק לך ולבניך עד עולם, משמע מהיום ההיא והלאה בלי הפסק שום שנה, ואחר כך אמר וכי תבואו אל הארץ וכו', אבל קודם ביאת הארץ לא. וגם מה ענין אומרו לחק לך. וגם אומרו עד עול"ם מורה בלי הפסק, והנה בעוה"ר זה כמה מאות שנים נוטל כבוד מבית חיינו ולא הקרבנו קרבן י"י במועדו. ופירשנו הדבר בהקדים להתבונן עוד מה דידוע ל"ו כריתות הם בתורה, וכולם הם על עבירות לא תעשין, חוץ פס"ח ומיל"ה יש כרת בביטול העשה, (והנה עם היות שאין מבואר לשכל אנושי לחקור משפטי י"י ית"ש, עם כל זה מצוה על כל אחד להתבונן כפי אשר חננו הש"י בבינה:

והנה נאמר על פי מה דקיימא לן להלכה בגמרא (יבמות מ"ה ע"ב) ונפסק כן בטור שו"ע יו"ד (סי' רס"ז ס"ט), הלוקח עבד מן הגוי, אין הגוף קנוי לו עד שיטבילנו לשם עבדות, הלכך אם קדם טבל לשם בן חורין הרי הוא בן חורין, לפיכך צריך להטיל עליו שום עבודה בעודו במים, שיהא נראה כעבד שלא יקדים ויאמר אני טובל לשם בן חורין, עד

כאן. והנה כביכול הש"י מקיים תורתו, והנה אנחנו עבדים היינו לפרעה במצרים מגזירת כי גר יהיה זרעך וכו' ועבדום וכו' (בראשית טו יג), יהיה להם שעבוד עבדות עלינו, (עד שאמרו רז"ל ויהי בשלח פרעה (שמות יג יז), שהוצרך ליתן שטר שחרור), והנה בו בלילה יצאנו לחירות מעבדות פרעה ונעשינו עבדים לו ית"ש, ואם כן היה מקום על פי התורה לטבול לשם חירות, וח"ו היינו יוצאים מעבדות הש"י גם כן, שהוא כביכול הרב שקנה אותנו מיד פרעה, על כן הש"י העמיס עלינו עבודתו בחצי לילה הראשון במצות פס"ח ומיל"ה, ועל ידי כך נעשינו עבדים לו ית"ש לעבדו בכל מצותיו וחוקותיו כל ימות עולם אנו ובנינו עד עולם, אם כן אלו הב' מצות הן המה לסיבה לקיום כל מצותיו ית"ש, כי על ידי זה נתחייבנו לו ית"ש בעבודה. וז"ש הכתוב ושמרתם את הדבר הזה לחק לך ולבניך עד עולם, על ידי המצוה הזאת ימשך לך התחייבות החוקים לך ולבניך עד עולם, הבן. ואם כן מי שעובר על ב' מצות הללו ח"ו, הנה הוא רוצה להעביר מעליו כל חוקי התורה, כי רע בעיניו העול שקבלנו על עצמינו בשעת היציאה להיות לו לעבדים ית"ש, על כן ב' מצות עשין הללו הם בעונש כר"ת, תחת אשר הוטב בעיניו להכרית ולהפריד את עצמו מעבודתו ית"ש, ונכרתה הנפש ההיא ח"ו לא תהא כזאת בישראל. וזו רמיזת המסורה וחד"ל לעשות הפס"ח ונכרתה, ולמה כזאת הלא הוא רק ביטול מצות עשה בשב ואל תעשה, לזה בא הפסוק השני ורמז הדבר וחד"ל לעולם, כיון שהוא מונע את עצמו מלעשות הפס"ח, הנה בדעתו לחדול לעולם מעבודתו ית"ש. והנה לפי זה מצאנו טוב טעם לפלוגתת רבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא (ברכות ט' ע"א), רבי אלעזר בן עזריה סבר ליה פס"ח שהיה אבותינו אוכלים במצרים היה בחצו"ת לילה הראשון, כדי להעמיס עלינו עול מצותיו להיות לעבדים לו ית"ש כל ימי חיינו, וזה הוא עיקר הטובה אשרי העם שככה לו עבד מלך מלך, על כן גם אנחנו כל ימות עולם אין לנו לאכול את הפס"ח אחר חצות, דזה מורה שאנחנו עושים עיקר מן הטובה שהוציאנו ממצרים מתחת יד פרעה, שזה היה אחר חצות שצעק פרעה קומו צאו מתוך עמי (שמות יב לא), אבל מחוייבים אנחנו לעשות עיקר מן הטובה שקירבנו המקום לעבודתו שזה היה בחצי הלילה הראשונה, ורבי עקיבא סבר ליה מצותו כל הלילה, דגזירת הכתוב הוא ואמרתם זבח פסח הוא לי"י אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים בנגפו את מצרים (שמות יב כז), וזה נעשה בחצות לילה האחרונה, ואז נגמר הענין בשלימות שהש"י העמיס עלינו עבודתו, ואחר כך נגמר שחרור פרעה בשעת חפזון, ואז למפרע היינו קנויים לו ית"ש בעבודתו אשר העמיס עלינו אשרי העם שככה לו אשרי העם שי"י אלהיו:

ולפי העלו"ת הענן (**במדבר ט יז**). ב' במסורה. דין. ואידך העלו"ת הגולה (עזרא א יא). רמז את אשר (נמחק תיבה אחת) נכתב הכל בלשון עתיד, כן יהיה תמיד יסע"ו בני ישראל יחנ"ו, היינו שיהיה כן גם לעתיד בעליות הגולה. וזה שנרמז העלו"ת הענן, העלו"ת הגולה במהרה בימינו:

ובמקום אשר ישכן שם הענן (**במדבר ט יז**). ב' במסורה. דין. ואידך ובמקו"ם גדולים אל תעמוד (משלי כה ו). נרמז מ"ש (קידושין ל"ג ע"ב) שאין צריך לעמוד בפני חכם רק ערבית ושחרית, שלא יהא כבודו חמור מכבוד השכינה. והנה אמר מקודם (במדבר ט טז) כן יהיה תמיד הענן יכסנו (ביום) ומראה אש לילה, אמר כן יהיה תמיד (גם בקימת חכם), ולפי העלות הענן וכו' ובמקום אשר ישכון שם הענן הוא ערב ובוקר, כן ובמקו"ם גדולים אל תעמוד, רק ערב ובוקר שלא יהיה כבודו חמור וכו':

והיו לכם לזכרון לפני אלקיכם אני י"י אלקיכם (**במדבר י י**). בתרגום יונתן ברם סטנא מתערבב לקל יבבותכון אנא י"י כו'. נראה דרצה לפרש מהו בעי בכאן אני י"י אלקיכם, (ורז"ל (ר"ה ל"ב ע"א) דרשו בכאן מלכיות). ומפרש והיה לכם לזכרון ולא יהיה שולטנא אחרת בכולהו עלמין, כי יתערב השטן ולא ישאר שום שולטנא, רק אני י"י אלקיכם ואין עוד שום שלטנא אחרא, זה מה שנ"ל:

והורד המשכן (**במדבר י יז**). ב' במסורה. דין. ואידך והור"ד גאון אשור (זכריה י יא). היינו כאשר הורד המשכ"ן היינו מקדש, הורד גם כן אשור, היינו העם המאשרים בדרך הישרה, כי נתמעטו הלבבות:

כי י"י דב"ר טו"ב על ישראל (**במדבר י כט**). דב"ר טו"ב ע"ל, ב' במסורה. דין. ואידך למרדכי אשר דב"ר טו"ב ע"ל המלך (אסתר ז ט). הוא לרמז כל מי שמדבר טוב על ישראל, כאלו מדבר טוב על המלך מלכי המלכים. ומרמז עוד טו"ב הוא יסוד כנודע, וכשהטו"ב העליון מאבא ואמא מדבר על ישראל היינו זעיר אנפין, אזי טו"ב של ישראל מדבר על המלך מלכותא קדישא, והשם הטוב יכפר:

בנסעם מן המחנה (**במדבר י לד**), **ב' במסורה**. דין. ואידך ויהי בנסע"ם מקדם (בראשית יא ב). הנה בתרגום יונתן אמר תלתין ושית מילין היה הארון מהלך לפני מחנה ישראל. הנה ביהושע (ג ד) נאמר אך רחוק יהיה ביניכם ובינו כאלפים אמה, ודרשו חז"ל (ב"ר פ"ב ט') כדי שיהיו יכולין לילך להתפלל לפניו בשבת. והנה אלפים הוא תחום שבת, וכאן היה הארון רחוק יותר כי לא היו נוסעים בשבת. וזהו ויהי בנסעם מקד"ם, היינו בימי החול קד"ם שעות ימי החול:

ויהי בנסע הארן (**במדבר י לה**). ב' במסורה. דין. ואידך ביהושע (ג יד) ויהי בנסע העם מאהליהם. היינו כשנסעו העם מאהליהם היינו גלות ישראל, גם כן נסע ארון השכינה עמהם בגלות (עיין מגילה כ"ט ע"א):

ותנח עליהם הרוח (**במדבר יא כו**). ב' במסורה. דין. ואידך ותנ"ח התבה בחודש הז' בי"ז לחודש (בראשית ח ד). עיין מ"ש ויעבר אלקים רו"ח על הארץ (בראשית ח א), ותבין רמיזת המסורה. ועוד יש לרמז בחדש הז', הוא שמחת בית השואבה שמשם שואבין רוח הקודש (ירושלמי סוכה פ"ה ה"א). וזהו ותנח התב"ה בחדש הז', אז ותנח עליהם הרוח:

מה יצוה י"י לכ"ם (**במדבר ט ח**). תיבת לכם מיותר. אך לכם בשבילכם, כיון שלא אמר לו הש"י עד היום, על כן אתם ראויין לכך שתאמר על ידכם:

ובערב יהיה על המשכן וכו' (במדבר ט טז) כן יהיה תמי"ד הענן יכסנ"ו וכו' (במדבר ט יז) על פי י"י יסעו בני ישראל ועל פי י"י יחנו וכו' (במדבר ט יח). כל הפרשה בלשון עתיד, ולא לחנם הוא. אך הוא דיהיה כן לעתיד לבא שיתגלה המשכן של משה, וכתיב (הושע ב טז) הנה אנכי מפתיה והולכתיה המדבר, ויסעו שם כל המסעות, ועיין מ"ש בפרשת מסעי:

וכי תבאו מלחמ"ה בארצכם (**במדבר י ט**), **חסר למ"ד**. דבאמת איך אפשר שיהיה מלחמה בארצנו, והרי הבטיח הש"י אפילו חרב של שלום לא תעבור בארצנו (תענית כ"ב ע"א). אך זה יהיה אם יתבטלו ח"ו מלימוד התורה. וזה רמז חסרון הלמ"ד, שהמלחמה תהיה בארצכם אם יחסר מכם לימוד התורה, ובאם יהיה ביניכם לימוד התורה, אין שטן ואין פגע רע:

ויסע דגל מחנה בני יהודה (**במדבר י יד**). בכולם כתיב ונס"ע, וביהודה ויסע (עיין בפירוש הטור). אפשר להיותו מלך המשפיע לכולם, והי' הוא סוד השפעה, והנו"ן סוד הקבלה, כאשר תבין בזהר (ח"א ב' ע"ב) מסוד ציור הצד"י י' על גבי נ':

ונסע דגל מחנה ראובן (**במדבר י יח**). בכולם כתיב בני, ולא בראובן. אפשר להיות שהוא פתח בתשובה תחלה (ב"ר פפ"ד י"ט), ונאמר (יחזקאל לג יט) ובשוב כו' מדרכו חיה יחיה, על כן נרמז בכאן כאלו היה עדיין ראובן בעצמו בחיים, ולא נאמר בני ראובן, רק דגל מחנה ראובן, כאלו היה ראובן בחיים לראש דגלו. וזה שתמצא גם משה בברכתו (דברים לג ו) אמר יחי ראוב"ן ואל ימות ויהי מתיו מספר:

או יאמר. דהנה למאן דאמר ביוסף (בראשית לט יא) ויבוא הביתה לעשות מלאכתו ממש, רק שנראה לו דמות דיוקנו של אביו. ואמרו רז"ל (סוטה ל"ו ע"ב) שאמר לו הדיוקן עתידין אתם להיות קבועים באבני אפוד, רצונך שלא תהיה אתם במנין. והנה מראה

כל דגל כמראה האבן, והראה לנו הכתוב כל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה (שבת נ"ה ע"ב), דאם כן לא היה לו גוון מיוחד בחשן, [וממילא לא] יהיה לו קביעות דגל בגוון מיוחד. וז"ש דגל מחנה ראוב"ן, ראובן ממש דגלו המיוחד לו [לאות שלא חטא]:

במדרש (**במ"ר פט"ו ח'**) **בהעלותך** (**במדבר ח ב**). זה שאמר הכתוב (תהלים קלט יב) גם חשך לא יחשיך וכו', ולנו אומר בהעלותך, למה הדבר דומה למלך שהיה לו אוהב, א"ל המלך תדע שאצלך אני סועד, אלא לך ותקן לי, הלך אוהבו והתקין מטה של הדיוט מנורה של הדיוט, כיון שבא המלך באו עמו שמשין סיבבו מכאן ומכאן מנורות של זהב לפניו, כיון שראה אוהבו את כל הכבוד התבייש והטמין וכו', א"ל המלך לא אמרתי לך שאצלך אני סועד וכו', א"ל אוהבו ראיתי את כל הכבוד וכו' והטמנתי וכו', א"ל המלך חייך שאני פוסל את כל הכלים שהבאתי, ובשביל אהבתך איני משתמש אלא בשלך וכו'. רוצה לפרש לשון בהעלות"ך, והוא לפי זה לשון הסתלקות, לשון ובהעלו"ת הענן (שמות מ לו), ורצ"ל בהעלות"ך את הנרות כשאבוא להשרות שכינתי במשכן, ותרצה לסלק את הנרות מפני אור השכינה, אזי אני אומר אל מול פני המנורה יאירו וכו', כי אני רוצה להשתמש בשלך:

חק"ה אחת לכם הנאמר בפסח שני (**במדבר ט יד**). ואידך הקהל חק"ה אחת לכם ולגר הגר אתכם בפרשת נסכים (במדבר טו טו). נ"ל רמיזת המסורה, כמו התם בנסכים הוא רק אם הגר כבר היה בשעת הבאת הקרבן נתחייב בנסכים, מה שאין כן כשלא היה גר בשעת הקרבן, כי הנסכים מישך שייכי לקרבן ואינה מצוה בפני עצמה. כן כאן כשלא היה גר בפסח הראשון, אינו צריך לעשות פסח שני, קצרתי כי יש עוד לדבר בזה:

וכה תעשה להם (במדבר ח ז). (נמחק פירוש כל המסורה בעוה"ר, וציינתי אולי אמצא אותו במקום אחר):

עשה לך שתי חצוצרות כסף וכו' (**במדבר י ב**). הרב הקדוש מהרד"ב זצוק"ל פירש חצוצרות, מלשון חצא"י צורו"ת, עיין שם דבריו כי מאוד עמקו מחשבותיו. ועל פי דבריו הקדושים נ"ל לפרש, דהנה הנפש היורדת לגוף האדם היא מהשכינה אם הבנים, וכבר ידעת כי הרוחניות לא יעתק ממקום למקום רק יתרבה, ואפילו שיורד ממקומו אף על פי כן ישאר במקום הראשון. והנה הנשמה גם כן הגם שיורדת לגוף האדם, עם כל זה תשאר בצורתה במלכות שמים אם הבנים, על כן תקרא הנשמה שתי חצאי צורות חציה למעלה וחציה למטה. והנה כבר ידעת שהנשמה כלולה מרמ"ח איברים רוחניים דמיון הגוף, והנה נתן הש"י לעמו רמ"ח מצות עשין להאיר על ידם רמ"ח איברי הנשמה, היינו שיאירו בה רמ"ח איברין דמלכא, היינו רמ"ח עליונים שבחלק הנשמה אשר היא ספונה

למעלה בשכינה, ואז מתדבקין רמ"ח ברמ"ח, בסוד הבן יקיר לי וכו' רח"ם ארחמנ"ו וכו' (ירמיה לא יט). וזה סוד אברה"ם אברה"ם (בראשית כב יא) ב' פעמים רמ"ח, (כתוב אצלינו במקום אחר). ובהיפך יובן הדבר בהיפך, בשומו מסך המבדיל ח"ו כשלא ישתוקק לדבק בחלק הנשמה העליונה על ידי המצות, אזי כמים הפנים לפנים, והבן. וזה סוד מלכו"ת שמים שלימה (ברכות י"ד ע"ב), כי ב' פעמים רמ"ח בגימטריא מלכו"ת, והבן. וזה עשה לך שתי חצוצרות (היינו השתי חצאי צורות), כסף שיהיו משתוקקים זה לזה זה לקבל וזה להשפיע, ויהיה מלכו"ת שמים שלימה, והכל על ידי קיום המצות, וגם שאר הפסוק יש לפרש על דרך זה, ולא הארכנו כעת:

אלה מסעי בני ישראל לצבאותם ויסעו (**במדבר י כח**). הפסוק לפי פשוטו אין לו פירוש כל כך, והוא מיותר לכאורה. ויש לרמזו בכל עת ובכל שעה, שכל נסיעות בני ישראל בגלותם בד' כנפות הארץ, הוא לתקן ולהעלות המדות הנפולים ניצוצות הק' המפוזרים ממלכין קדמאין, ובכל עת שמעלין איזה ניצוץ, מתהווה היחוד למעלה חזי במאי ברא אתינא לקמ"ך דייקא. וכשיוגמר כל הבירורים, אזי יוגמר היחוד מכל וכל הריעים כמו הדודים בלי הפסק, ואז יצאו מהגלות כנודע. והנה הנצוצין המפוזרים מנפילת הקצוות נקראים אל"ה, כנודע בסוד על אל"ה אני בוכיה (איכה א טז), צב"א נקרא היחוד השלם הוי"ה באדנ"י, או הויה בהיכל, בגימטריא צב"א, והם צ"ג כלים שבמקדש (תמיד ל' ע"א). וזה שמרמז אל"ה מסעי בני ישראל, כל מסעות בני ישראל הוא להעלות אל"ה סוד המדות, לצבאות"ם להתהוות יחודא שלים, ואז ויסע"ו מהגלות לחרות עולם במהרה בימינו:

אציגה נא עמך את אשר אמרנו בפסוק (תהלים לד כ) רבות רעות צדיק ומכולם יצילנו י"י. דהנה כתב האור החיים הק' בפסוק (בראשית ב יא) כי ששת ימים עשה י"י, ולא בששת. דהש"י ברא רק ששת ימים, ועל ידי שמירת השבת ששומרים השומרי שבת, נברא עוד ששת ימים, וזה כל ימי עולם מוכרח להיות שומרי שבת בעולם, ולו יצוייר ח"ו העולם בזולת שומרי שבת, יתבטל העולם. והנה לפי זה כל המאורעות שיארע ח"ו אל האדם את אשר איננו טוב לו, יוכל בשבת לתקן, כיון שבשבת הוא הויה חדשה ויתהפך הדבר מרע לטוב. והנה תמצא תיבות רעו"ת, כשיצרף האדם אל זה מספר הויה להתהוות הויה חדשה לטוב, הנה הוא בגימטריא שב"ת, להורות שבשבת מתהווים כל הרעו"ת להויה חדשה לטוב, והבן, וזהו רבות רעו"ת צדיק ומכולם יצילנו הויה, בין והתבונן:

למה הרעת כו' ולמה מצת"י חן (**במדבר יא יא**). מצת"י כו' חסר א'. דהנה ודאי אין דבר רע יורד מן השמים והכל לטובת האדם, האיך יאמר אדונינו משה למה הרע"ת

כו'. עוד יקשה שמתחלה התרעם למה הרעת דמשמע שהעמיס עליו יותר מהראוי לו במשפט, ואחר כך התרעם למה לא מצאתי חן, דמשמע דבאמת יחויב עליו העבדות הנ"ל, רק היה לו להש"י לחננו במתנת חנם להקל מעליו. אך לדעתי דכך אמר בתפלתו למה הרעות כו', כפי הנראה לדעתי אין טוב לי בזה, אבל יודע אני שבודאי הוא לחנני בטובה, אבל אני עדיין לא מצאתי בשכלי מה הוא הטובה לי, על כן נחסר הא' המורה על חכמה ובינה, שלא מצאה חכמתי מה הוא הטובה, וביקש שיודיעו לו מן השמים מה הוא הטובה:

אל נא תשת עלינו חטאת כו' (**במדבר יב יא**). להבין ענין אומרו שלא ישים החטאת עליהם, שמובן מזה רק על אחר ישימנו, ומה פשע אחרים בזה. גם אומרו חטא"ת שהוא שוגג, ובמזיד היה. גם אומרו נ"א כעת, לשלול הקודם. ונ"ל על פי מה ששמעתי מקשים הלא בטבע מצות להשפיע טובות לעולם, ובטבע העבירות לפעול רעות, כי שכר מצוה מצוה ושכר וכו' (אבות פ"ד מ"ב), ומאתו ית' לא תצא וכו' (איכה ג לח). והנה כשיצטרך האדם להשפיע רעות לשונאי ישראל המעיקים לישראל, מאין תבא זאת ההשפעה, אם בעשות המצוה הרי פעולתה טוב, ואם בעשיית העבירה מי התירה. ושמעתי שהוא בפועל עבירה לשמה (עיין נזיר כ"ג ע"ב), ואין כאן מקומו. ולי הקטן נראה שהוא על ידי עשיית תשובה מאהבה שזדונות נעשים כזכיות (יומא פ"ו ע"ב), היינו שתפעול העבירה טובה לישראל כמו הזכיות שיבא על ידם טובות לישראל, כן על ידי תשובה כזו כי העבירות שעשו הבעלי תשובה אשר טבע העבירות ישפיעו רעות, הנה הרעות יחולו על ראש שונאי ישראל, ונשא השעיר עליו את כל עוונתם, (ולא ישאר שום רישום עבירה ניכר על העושה העבירה, מה שאין כן כשעושה תשובה רק מיראה, שאז זדונות נעשים רק כשגגות, גם השוגג צריך כפרה ועדיין רישום העבירה ניכר על העושה), והש"י יודע האמת. וז"ש אהרן אל נ"א (שכבר עשינו תשובה), תשת עלינו חטא"ת (בשוגג שמקודם עשו תשובה מיראה, כמ"ש להם הקב"ה ומדוע לא יראתם כו' (במדבר יב ח). והנה בתשובה מיראה עדיין נשאר חטאת בשוגג, ועדיין רישום העבירה ניכר, רק אחר כך הקדושים הללו ודאי עשו תשובה מאהבה, ולא נשאר שום רושם חטא, רק פעולת העבירה היינו התעוררות רע תחול על ראש שונאי ישראל כמ"ש לעיל. וז"ש אל נ"א כעת שכבר עשינו תשובה מאהבה, לא תשית עלינו חטאת בשוגג, אפילו לאפוקי על זולתינו תשימם). וז"ש אשר נואלנו בקודם במזיד, ואשר חטאנ"ו אחר כך אחר עשיית תשובה מיראה נשאר חט"א, מה שאין כן כעת לא נשאר שום רישום, ופעולת הרע תחול על ראש שונאי ציון וירושלים, והבן:

שלח

שלח לך אנשים (**במדבר יג ב**). על פי פשוטו יש לפרש לך ממש, כי כבר ידוע שמאת הש"י היתה נסיבה לבלתי בוא משה אדונינו לארץ ישראל, כי גדלה מדריגתו ממדריגת ארץ ישראל בבחינת הדע"ת. והנה גם דורו היו דור דע"ה נאספו עמו במדבר, עד אשר יבוא מורה צדק ויתנהג העולם בבחינה עליונה נוראה מאד, ואז יבוא משה אדונינו עם הדור דיעה שלו, ואין כאן מקום להאריך. וז"ש היודע תעלומות שלח ל"ך אנשים, שתשלח את האנשים ל"ך ממש, שעל ידי השליחות הלז יתגלגל הדבר שיושלחו לך שיאספו עמך במדבר, וזה השליחות יגרום זאת, ברוך היודע תעלומות:

שלח לך אנשים כו' איש אחד איש אחד כו' תשלחו כל כו' (**במדבר יג ב**). יש להעיר בפרשה. א', אומרו ב' פעמים איש אחד. ב', תיבת תשלחו מיותר. ג', כל נשיא בהם מיותר. והנראה דהש"י העיר מאמר פיו מה שיהיה באחרית, להיות שבט יהודה ואפרים מוכנים להוציא שני נשיאי ישראל משיח בן אפרים ומשיח בן יהודה, על כן גם היום ב' נשיאיהם עמדו באמונתם וישרה בעיניהם ארץ הק', מה שאין כן אינך. וז"ש הש"י במאמר פיו שלח לך אנשים כו', אבל אני יודע שימשך מזה שבאחרית רק איש אחד איש אחד תשלחו במהרה בימינו, היינו רק משני שבטים הם יהיו כל נשיא בהם, רק אותן השנים יהיו נשיאי ישראל, כמו שכעת נשיאי אותן השבטים עמדו באמונתם. וז"ש אחר כך (במדבר יג ג) וישלח אתם משה על פי י"י, להיות משה הבין ממאמר פיו ית' שימשך מזה נשיאות רק לב' שבטים, ולא היה מרומז בדבריו ית' מי הם, על כן שלח אתם על פי י"י, לדעתו יתברך שהוא היודע תעלומות. וז"ש כולם אנשים (ספונים), אבל ראש"י בני ישראל (רק) המה אשר פי י"י דבר. ועל פי דברינו הנ"ל תבין מה שהכניס את יששכר בין יהודה לאפרים, כי שם השליח של יששכר יגא"ל ב"ן יוס"ף (במדבר יג ז), להורות כי גם בן יוסף יהיה הגואל כמו בן יהודה, על כן הסדר של הפסוק כזה, והבן:

וישלח אתם משה על פי י"י כל"ם אנשים (**במדבר יג ג**). הנה רז"ל דרשו (תנחומא שלח סי' ד') דרצ"ל אנשים חשובים. וי"ל עוד דהנה היה חשש סכנה לשלוח מרגלים אל ארץ רחבת ידים מקום בני ענק, ולמה לא שלח מלאכים. והנה תראה יהושע שלח את פנחס שהוא מלאך, כמו שאמרו רז"ל (במ"ר פט"ז א') על ותצפנ"ו (יהושע ב ד), שלא הוצרכו להצפין רק את כלב. ומה ששלח את כלב להיותו כבר מלומד בניסים, וגם הבטיחו הש"י שיירש את הארץ ודבר אלקינו יקום לעולם, אך על משה אדונינו קשה למה לא שלח מלאכים. לזה אמר להיות שהיה על פי י"י, בטח בישועתו וישלח כל"ם אנשי"ם ממש ולא מלאכים:

אלה שמות האנשים כו' (**במדבר יג טז**). עיין באור החיים שהקשה הלא כבר אמר ואלה שמותם, ועיין שם דבריו הקדושים. והנ"ל שאלו הג' האחרונים לבד שמותם גרם לרע, מה שאין כן הנך דלעיל. ולזה תמצא גם כן לרז"ל (סוטה ל"ד ע"ב, במ"ר פט"ז י') שלא דרשו רק הג' שמות האחרונים, על כן חזר לומר אלה שמות האנשים כו', לרמז שעל האחרונים קאי, והבן:

למטה אפרים הושע בן נון (**במדבר יג ח**). באתי להזכיר בכאן פרט אחד מה שנתקשו כל המפרשים למה נכתב בכל מקום ב"ן בחירק, ודברי בעלי הפשט ידועים (עיין ברד"ק ריש יהושע). ושמעתי מדברי אדמו"ר הרב הק' מהריעי"צ זצוק"ל שאמר בשם זקנו, דידוע מה שאמרו רז"ל (ב"ר פמ"ז א') שהיו"ד של שרי נתרעמה עד שצירפה הקב"ה ליהושע, והנה היו"ד של שר"י לא היה לה ניקוד, ומהיכן נתהווה ניקוד ביהושע, אזי לקח הש"י תרין נקודות מג' נקודת הסגול שבכל מקום בתיבת בן, ועשה מהם שבא תחת היו"ד, ונשאר בתיבת ב"ן נקודה אחת חירק, ודפח"ת: ולי הקטן נראה, דידוע מ"ש הש"י למשה ונתת מהוד"ך עליו (במדבר כז כ), שנתנבא מהוד"ו של משה, והוכרח להיות מקושר בנצח, כי נצח ישראל לא ישקר (שמואל א' טו כט), והוא סוד תרי פלגא גופא כנודע. על כן נקרא ב"ן בחירק ניקוד נצ"ח, לקשרו בנצ"ח לנצח על מלאכת י"י, ליתן המון לאומים תחת רגליו, והבן:

וידבר י"י אל משה לאמר (במדבר יג א) שלח לך אנשים כו' (במדבר יג ב). הנה לפי המבואר במשנה תורה (דברים א כב) שלא הוטב הדבר בעיני הש"י, רק הם אמרו נשלחה אנשים לפנינו והש"י לא רצה למחות, אם כן לפי זה מהו הלאמ"ר. וגם שלח ל"ך מהו, ודברי רז"ל (סוטה ל"ד ע"א) ידועים (והתורה כפטיש יפוצץ סלע). וגם יש להתבונן וישלח אתם משה ממדבר פארן על פי י"י (במדבר יג ג), ממדב"ר פאר"ן למה לי, ידוע הוא דבפארן היו. וגם מהו על פי י"י, הרי לא הוטב בעיניו ית"ש. אך כבר כתבנו רבות רעו"ת צדיק ומכולם יצילנו י"י (תהלים לד כ), הו"יה פעמים הו"יה בגימטריא תרע"ו, (ועם הכולל הוא עזר"ת כידוע מהכונת), ובהצטרף הכוללת למספר (דהיינו כ"ז הויות), בגימטריא שב"ת. כי כל הויות ההוים בעולם הזה, להיותם מוגשמים ורחוקים מאור פני י"י, המה רעו"ת לנפש הצדיק החצובה מתחת כסא כבודו ית"ש, לולא י"י עזר"ו דהיינו שמכוין להתבונן אור כללות קדושתו ית"ש מלובש בכל דבר. וזהו רבות רעו"ת צדיק ומכולם יצילנו הויה, הוא הויות כללותו (היא הו"יה הכ"ז). וזהו על ידי התורה כ"ז אותיות, ובכל אות חיות משם הויה ב"ה, והוא בגימטריא שב"ת יומא דאורייתא (זוהר ח"ב פ"ח ע"ב), ועל ידי יום הזה קישור קדושתו ית"ש לישראל עם קרובו, לא עשה כן לכל

גוי, הבן הדברים. והנה גלוי וידוע היה לפניו ית"ש שעתידין לחטוא במרגלים, והנה כדי להצילם (שלא יקויים ח"ו אכנו וכו' (במדבר יד יב), וכמו שאמרו הם בעצמם (במדבר יד ב) או במדבר הזה כו' (במדבר יד ג) נשינו וטפינו כו', הנה כיון משה בשליחות (כדרך כל הצדיקים המכוונים בכל דבר להמקום הנעשה בו המעשה שלא במקרה הוא, והדבר הנעשה מכוונים כ"ז לשמות ויחודים) להמקום הנעשה שהוא פאר"ן בגימטריא של"א, והמשלח הוא משה, הנה שמ"ה ושל"א הוא תרע"ו, הויה פעמים הויה. והנה כיון ששולח אותם על פי הויה, הוא הויה הכוללות ומכולם יצילנו י"י בזכות התור"ה ובזכות השב"ת. וזהו וישל"ח אתם מש"ה (דייקא), ממדבר פארן (דייקא), על פי י"י (דייקא). וזהו יש לפרש וידבר י"י אל משה לאמ"ר, (לאמ"ר במו פיו ששולח אותם על פי הויה), שלח לך אנשים לך דייקא שתכוין גם להצטרפות שמך, ובהצטרפות המצוה והמשלח והמקום, דהיינו הו"יה מש"ה פאר"ן ינצלו בזכות התורה והשב"ת. וזהו שתבין שביקש רבי לעקור תשעה באב כשחל בשבת (מגילה ה' ע"ב), כי ט' באב נתהוה על ידי מעשה דמרגלים ויבכו העם בלילה ההוא (במדבר יד א), בכיה של חנם בכו ונקבע וכו' (תענית כ"ט ע"א), אבל כשאירע בשבת, הנה מכולם יצילנו הויה, הבן הענין בהתפשטות הדברים וינעמו לך:

מדרש (**במ"ר פט"ז ג'**) **שלח לך אנשים** (**במדבר יג ב**). ר' אחא הגדול פתח (ישעיה מ ז) יבש חציר וכו'. כוונתו לדייק תיבת לך, ורצ"ל לפי הדרשה שדרש, הגם שיבש החציר היינו שמת המקבל מתנה, עם כל זה דבר אלקינו יקום לעולם שנותן המתנה לבנו. וזהו שלח לך אנשים, הגם שנפטר אברהם אבינו שאמרתי לו לך ל"ך בשבילך, מארצך אל הארץ אשר אראך (בראשית יב א), דמשמע שבשבילו היה ציווי ההליכה שתנתן לו את הארץ, כעת שלח ל"ך, כוונת תיבת ל"ך שאמרתי לאברהם הוא על הבנים. ויש לפרש לפי זה תיבת אנשי"ם, דאנשים אינם קיימים לעולם, ע"כ הכוונה הוא על הבנים:

שם (**במ"ר פט"ז ד'**) **שלח ל"ך אנשים**. זה שאמר הכתוב (משלי י כו) כחומץ לשיניים, וכשראה את המרגלים שהן עתידין לחטוא, קרא אותן לשמו של משה, עד כאן. בא גם כן לדייק תיבת ל"ך. גם אנשי"ם. רצ"ל שהש"י לא רצה לתלות השליחות בעצמו כביכול, שהיה גלוי לפניו שעתידין לחטוא, על כן אמר שלח לך שתהיה השליחות נקראת על שמך, ושמא תאמר אם כן לפי זה כיון שידע הש"י, אם כן המה מוכרחים, ז"ש אנשים משפט אנשי"ם, כן הוא בחירתם חפשית, ואין הידיעה מכרחת הגם שהיא אמיתיית, יעויין כל זה בדברי הקדמונים. וזה שפירשו במשנה (אבות פ"ג מט"ו) הכל צפוי והרשות נתונה:

שם (**במ"ר פט"ז ה'**) **שלח לך אנשים** (**במדבר יג ב**). זה שאמר הכתוב (משלי כו ו) מקצה רגלים חמס שותה כו', מכאן שהיו צדיקים בפני ישראל ובפני משה וכו'. בא לדייק שלח ל"ך אנשים, היינו אותן שהם ל"ך אנשים, היינו בעיניך ראויים חשובים:

שם (**במ"ר פט"ז ו'**) **שלח לך אנשים ויתרו**. ותדבר מרים ואהרן במשה (במדבר יב א), ואחר כך שלח לך. זה שאמר הכתוב (ישעיה מד יח) ולא יבינו כי טח מראות עיניהם וכו'. בא גם כן לדייק שלח לך אנשים, אנשים כאלו שיבינו להתבונן מה נעשה בשבילך, היינו למרים שדברה עליך לשון הרע:

שם (**במ"ר פט"ז ז'**) **שלח לך אנשים**. אף על פי שאמר הקב"ה שלח לך, לא היה מן הקב"ה שילכו וכו', על כן נאמר שלח לך לפי דעתך, לפי השאלה שאתם שואלני שלח, אבל לא הוטב הדבר בעיני, ולא תהיה השליחות נקראת על שמי, עיין כל הענין:

שם (במ"ר פט"ז י"ג) ויעלו ויתרו את הארץ (במדבר יג כא). כיצד היו נכנסין לעיר, הדבר נוגף את הגדולים כו'. פירוש ויעלו ויתרו את הארץ מיותר, דהרי אמר אחר כך ויעלו בנגב וכו' (במדבר יג כב). וגם דרש ויתורו את האר"ץ, האר"ץ מיותר דהוה ליה למימר ויתורו ממדבר צין וכו'. על כן דרש א"ת האר"ץ, ע"ם האר"ץ, שהארץ היתה מסייעת אותם לתור, שהיו הכנענים עוסקים בקבורה בארץ, ולא נתנו לב אליהם, נ"ל:

למטה יוסף למטה מנשה (**במדבר יג יא**). הנה ייחס מנשה ליוסף, ולא עשה כן לאפרים. והנה בליקוטי תורה למרן האר"י ז"ל כתב כי הי"ב שבטי ישורון, בעצמם ובכבודם נתעברו בי"ב האנשים הללו כל אחד באיש משבטו, אך יוסף לא היה יכול להתעבר בשני אנשים, ונתעבר רק בהמרגל ממנשה, וביהושע שהוא מאפרים נתגלגל לו"י, על כן אמר רק במנשה למטה יוסף. ודברי מרן ז"ל ברוח הקודש אין צריכין חיזוק, אף על פי כן רשות לכל אחד לדרוש בתורה, דהנה כתבו המקובלים וגם מרן בליקוטי תורה הטעם שראובן וגד וחצי מנשה לא לקחו בארץ ישראל, מפני שהיה בהם איזה נדנוד פגם בתחילת יצירתם, דהיינו ראובן היה יעקב סובר שהיא רחל, (הגם שאנחנו בענייננו כתבנו בפרשת ויצא על זה שיעקב תיקן כל זאת במחשבתו, עם כל זה לגבי קדושת יעקב מיקרי חשש נדנוד פגם), וכן גד ניתן זלפה ליעקב בלי ידיעתו ועצתו, מה שאין כן בבלהה נתייעצה רחל עמו. והנה יוסף לקח את אסנת בת דינה, והנה אסנת היתה חציה מקדושת דינה, וחציה משכם הארור, ויוסף כולו קודש. והנה שני בנים היה להם, והיה חלק רביעי בחשש פגם, על כן חצי שבט מנשה נשאר מחוץ לארץ ישראל, והנה חצי השבט הזה יתייחס ביותר לאסנת, וחציו שנטל חלק בארץ ישראל יתייחס ליוסף. והנה שליחות המרגלים היה לארץ ישראל דוקא מעבר לירדן, ונבחר לשליחות מאותו החלק

שיתייחס ליוסף. וז"ש למטה יוסף למטה מנשה, ובאפרים לא הוצרך לפרט כן, כי כולו יתייחס ליוסף. ובזה יונח לנו שבפרשת במדבר (א י) אמר לבני יוסף לבני אפרים ולא אמר כן במנשה, כי שם נתייחסו, ואמר באפרים שכולו יתייחס ליוסף:

ויקרא משה להושע בן נון יהושע (**במדבר יג טז**). בתרגום יונתן וכד חמא משה ענותנותיה קרא להושע בן נון יהושע. והוא תמוה. ונ"ל לפרש על פי מ"ש המקובלים (ועיין בכתבי האר"י ז"ל ובמגלה עמוקות), שאדונינו משה עם דור דעה שלו, לא היו יכולין לבוא אל ארץ ישראל, כי ארץ ישראל בחינת רחל, ונשמת משה עם דור דיעה הוא מבחינת עוה"ב למעלה בחינת לאה, (עיין במגלה עמוקות "לתור "את "הארץ, ר"ת לאה. "רחוב "לבא "חמת (במדבר יג כא), ר"ת רחל). וידוע מ"ש רז"ל (ירושלמי שבת פ"א ה"ג) מה שעשתה חכמה עטרה לראשה עשתה ענוה עקב לסולייתה, ופירשו בו המקובלים ענוה היא בחינת לאה, חכמה רחל חכמת שלמה. וז"ש כד חמי משה ענוותנותיה שהוא בחינת ענוה לאה, ואינו שייך לארץ ישראל, אזי קרא להושע יהושע, הוסיף לו י', רמז לחכמה חכמה תתאה י' זעירא בחינת רחל:

צדיק כתמר יפרח (**תהלים צב יג**). אמרו רז"ל (ב"ב צ"א ע"ב) כל מילי עתיקי מעלי לבר מתמרי, וכן הוא בצדיק אין לך אלא שופט שבימיך (ר"ה כ"ה ע"ב) , הוא דמעלי לך דוקא, הצדיק החדש הוא הנטוע בדורך הוא המעלה לנשמתך, ואל תאמר שהימים הראשונים היו טובים מאלה וכו' (קהלת ז י), והבן:

ויבא ע"ד חברו"ן (**במדבר יג כב**). אמר האר"י ז"ל שנתגלגל בו נשמת אליעזר עבד אברהם, ולכך הלך להשתטח על קבר אברהם שהוא אדונו, ע"ד חברו"ן, בגימטריא ז"ה הו"א אליעז"ר:

ויבא עד חברון. הוא כלב בן יפונה כמו שאמרו רז"ל (סוטה ל"ד ע"ב). וידוע מכתבי האר"י ז"ל שהוא היה גלגול של עבד אברהם שבא לכלל ברו"ך (ב"ר פ"ס ז'), על כן נשתטח על קבר אברהם. והנה ויב"א ע"ד חברו"ן, בגימטריא עם הכולל ב"ו כ"ח עב"ד אברה"ם. והוספות הכולל במספר הלזה, שנתכלל בקדושה ובא לכלל ברוך, עיין בליקוטי תורה פרשת חיי. ע"ד חברו"ן, בגימטריא לכלל ברו"ך עם כוללי התיבות, לרמז שנכלל בברוך, כמ"ש (בראשית כד לא) בא ברו"ך י"י:

מדרש קהלת (קה"ר פ"א י"ג) ונתתי את לבי לדרוש ולתור בחכמה (קהלת א יג), מהו ולתור בחכמה, תור בחכמה לעשות תואר לחכמה, הא מה דאת אמר שלח לך אנשים ויתורו את ארץ כנען (במדבר יג ב). הענין הזה סתום. ונ"ל על פי מה שכתב המגלה עמוקות על מה שאמרו רז"ל (סנהדרין ק"ח ע"א) דור המדבר אין להם חלק לעולם

הבא, כי הם למעלה מעולם הבא, עולם הבא היא בחינת בינ"ה, ושורש דור המדבר הוא למעלה בחינת חכמ"ה, ותתבונן הדבר בכתבי מרן האר"י ז"ל. והנה על בחינת חכמ"ה לא יצדק דרישה, רק לשון תו"ר היינו מושכל ראשון בעין נקודה ורשימו, על כן בשליחות המרגלים באותו הדור נאמר לשון ויתור"ו. והנה שלמה אמר נתתי את לבי לדרוש ולתור בחכמ"ה דייקא, כי בקש למצוא דבר חפץ עניינים נעלמים מהחכמה, על כן אמר לשון לתו"ר, והביא לראיה שגם בדור המדבר שהם למעלה מן עולם הבא יניקתם מן החכמה, נאמר לשון ויתור"ו. ממוצא דבר תשכיל ותדע אשר לעתיד נשכיל את התורה בבחינת חכמה, אזי יבואו דור המדבר עם משה רבינו אשר קבל את התורה אורייתא מחכמה נפקת, ויירשו את הארץ. וז"ש (במדבר יד ח) אם חפץ בנו י"י והביא כו':

וכל העם אשר ראינו בתוכה אנשי מדות (**במדבר יג לב**). רצ"ל כחם חזק מז' מדות דסט"א, כנודע מסוד ז' עממין, נגד ז' מדות חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות דקליפה, כאשר כתבנו כבר סידורם מכבוד אדמו"ר הרב הק' מו"ה יעי"צ זצוק"ל:

ויהושע בן נון וכו' (במדבר יד ו), הארץ אשר עברנו בה לתור אותה טובה הארץ מאד מאד (במדבר יד ז) אם חפץ בנו י"י והביא וכו' ארץ אשר הוא זבת כו' (במדבר יד ח). שיעור דבריהם אין להם גיזרה, הנה התחילו לומר טובה הארץ וכו', וסיימו אם חפץ וכו', משמע דתנאי דבריהם שהארץ היא טובה רק באם חפץ בנו י"י, ובזולת זה אינה טובה בעצם, ואחר כך סיימו הארץ אשר היא זבת וכו', משמע בעצם היא כעת זבת חלב וכו'. אך הנה המרגלים אמת דברו מה שראו, וכן צוה להם משה (במדבר יג יח) וראיתם את הארץ וכו', ואת העם החזק וכו' (במדבר יג יט), ומה הערים וכו'. והנה באו ואמרו מה שראו שבעצם הארץ טובה שמוציאה זבת כו', רק שהערים בצורות וחזק העם, וכן היה באמת כאשר הש"י אמר על ידי נביאו (עמוס ב ט) ואנכי השמדתי את האמרי מפניהם אשר כגובה ארזים גבהו. וכן מה שאמרו ארץ אוכלת יושביה (במדבר יג לב), בעיניהם ראו ותמהו, הגם שכוונת היוצר כל הוא אלקינו היה לטובה כמו שאמרו רז"ל (סוטה ל"ה ע"א), עם כל זה מי סיפר להם הענין בנבואה, והנה לפי זה מה יש לנו עוד להאשים את המרגלים. אך הוא כאשר נודע לנו על פי יסודי התורה אשר מדרך הטוב והמטיב לכל להיטיב לבריותיו, ובשביל זה ברא העולם לא למלאות חסרון ח"ו, כי הוא השלם בתכלית השלימות, רק ברא להיטיב לבריותיו, וכל מה שברא לא ברא לריק רק להיטב, הנה כאשר רואין אנחנו איזה טובה באיזה ארץ ביתר שאת משאר ארצות מבלי שיעור, על כרחך הוא לטובת יושב הארץ אשר הם טובים בעיני י"י להטיב להם בהעדפה יתירה כפי עבודתם. והנה כאשר רואים שעם הטובה הלזו העודפת, הארץ משכלת, איך נוכל

לומר שהוא לטובת יושב הארץ, דהנה הארץ אוכלת יושביה, על כרחך צריכין אנו לומר דמה שהארץ מוציאה פירות שלא כטבע והיא משכלת, צריכין להתבונן שהיא מעותדת להינתן ביד אומה אחרת שיאכלו מפריה וישבעו מטובה, וכהיום היא ברשות אחרים, על כן אוכלת יושביה כי מדרך הטוב להיטיב ולא ברא דבר לריק, וראינו הענין בגמרא (תענית ח' ע"ב) כד יהיב קוב"ה מוזני לחיי יהיב, ובשביל זה עליהם הושם אשמה בדבר על אשר לא התבוננו אדרבה מדאוכלת יושביה, על כרחך הכנענים אינם בעלי הארץ הזאת, כיון שטובתה בעצם הוא בהפלגה רבה ואוכלת יושביה, אם כן הטובה היא לחנם ולריק, וכד יהיב קוב"ה מזוני חיי יהיב, על כן היה להם לשפוט כנ"ל. וזה שאמרו יהושע וכלב הארץ אשר עברנו בה לתור אותה, (על כרחך צריכין אנו לומר שבודאי) טובה הארץ מא"ד מא"ד (בכפל, היינו הן בענין הפירות והן בענין תוקף החיים והבריאות, היינו באופן ובתנאי) אם חפץ בנו י"י והביא אותנו וכו' ארץ אשר היא (בעצם) זבת חלב ודבש (כאשר אתם מודים בדבר, ואיך יהיה הדבר לריק ח"ו, על כרחך שהכנענים אינם בעלי הארץ הזאת. וזה שסיימו) אך בי"י אל תמרודו (במדבר יד ט), (שלפי דעתיכם הנה היא מרידה בעצם הויה המהוה כל הויות, באמור שהוא מהווה לריק ח"ו ושלא להיטיב, הנה כשלא תמרודו בהויה ותבינו הענין, הנה) ואתם אל תיראו את עם הארץ, (כי אדרבא תבינו מהענין הנעשה בפניהם) כי לחמנו הם סר צלם וכו', הבן הענין וינעם לך:

ועתה יגדל נא כח אדני כאשר דברת וכו' (**במדבר יד יז**). כפי קבלתינו האמיתית (עיין בספר ברית כהונת עולם מאמר אילו של יצחק) הוא שהשם אדני מתחלק לב' מערכות, גד"ל כ"ח (בגימטריא אדנ"י), גד"ל הוא בחינת הרחמים, כ"ח הוא דין. ורצה משה בתפלתו שיתגדל ויתגבר בחינת הגד"ל על הכ"ח, וז"ש אחר כך כגדל חסדך (במדבר יד יט), (כן הוא בספר הנ"ל ולא מצאתיו בספר אחר). והנה היו"ד רבתי, להורות שעם בחינת היו"ד שהוא החכמה רחמים גמורים, יתרבו בחינת הגד"ל ובחינת הכ"ח. והנה י' פעמים גד"ל בגימטריא ש"ע, שרצה להשפיע בתפלתו הש"ע נהורין לבטל הדינין של בחינת כ"ח, כי י' פעמים כ"ח בגימטריא פ"ר דמנצפ"ך ה' גבורות תקיפין. והנה י' פעמים גד"ל כ"ח, בגימטריא ב' פעמים שכ"ה, שהוא המתקת הדינין דש"ך על ידי הוספת הה"א, בסוד אשרי העם שככ"ה לו (תהלים קמד טו), שפירש האר"י ז"ל שיכולין לעשות מש"ך שכ"ה, כי ש"ך בגימטריא ה' פעמים דין, והמתקתם על ידי האלפי"ן ה' פעמים אדני. והנה י' פעמים די"ן, היינו כל שיעור הקומה של מלכות שנתלבשה בדינים, והמתיקם על ידי י' פעמים אדני. וזה יגדל נא כח אדני ביו"ד רבתי, והבן ויהי רצון שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו:

וירצה עוד ועתה יגדל נא כח אדני, שיתגדל הכח של אדני, היינו המילוי שהוא בכח הדיבור הוצאת הפה של האותיות, שסוד המילוי הוא מנין דבר"ת, שהוא סוד תורה שבעל פה שהיא בדבור לבד, כמ"ש בזוהר הק' (ח"ג ד' ע"ב) תו"ר הוא תורה שבעל פה, היא בחינת רו"ת שממנה יצא דוד סוד תורה שבעל פה. וזהו כאשר דבר"ת לאמ"ר, (כל זאת הבנתי מספר הנ"ל במאמר המצות). על פי דברינו הנ"ל תבין מה שאמרו רז"ל במדרש (במ"ר פט"ז כ"ב) ועתה יגדל וכו', תנצח מדת הרחמים למדת הדין, והבן:

וירצה עוד ועתה יגדל נא כ"ח אדנ"י, בגימטריא הוי"ה בהיכ"ל, שהוא היחוד השל"ם הוי"ה באדנ"י, שהויה הוא כ"ח אדנ"י, והבן:

וירצה עוד ועתה וכו' כאשר דברת לאמר (**במדבר יד יז**). אחר שנדקדק מהו ועת"ה, דנראה לשלול הקודם. וגם להבין הלאמר. ונקדים דברי הזוהר הק' פרשת תשא (זוהר ח"ב דף ק"ץ ע"ב) וז"ל, אמר רבי יוסי לאו הוה אבא רחמן על בנוי כקוב"ה וכו', דהא מלה דביש לא בעי למיעבד, ואף על גב דאגזים וארים רצועה, אתאת אימא ואיתתקפת בדרועא ימינא, וקם רצועא בקיומיה ולא נחית לתתא, ולא איתעביד בגין דבעיטא חדא הוו תרווייהו איהו דאגזים ואיהי דאחידת בימיניה, ואי תימא מנלן ממשה דאיהו באיתגלייא, דכתיב (שמות לב ז) רד כי שחת עמך שרי לארמא רצועא, ומשה לא הוה ידע ארחא דאימא שתיק, כיון דחמי קוב"ה כך אנקיד ליה ובטש ביה ואמר ועתה הניחה לי (שמות לב י), מיד ארגיש משה ואחיד בדרועיה דקוב"ה, דכתיב (שמות לב יג) זכור לאברהם דא דרועא ימינא, ובגין כך לא נחית רצועה, ואי תימא אמא דאיהי רגילה לאחדא ברצועה דמלכא דשבקת מלה למשה שאילנא ואמינא ולא ידענא ברירו דמלה כו', כד אתו לקמיה דרבי שמעון כו' אמר כו', בני חובא דעבדו עמא דלבר ואשתתפו ביה עמא קדישא באמא חאבו, דכתיב (שמות לב א) קום עשה לנו אלקים, אלקים ודאי כבוד אלקי ישראל, דא איהו דשריא עלייהו כאמא על בנין וכו', ובגין כך אמא לא הוות תמן ולא יאות לה למהוי תמן, ובגין דאבא הוה ידע אורחא דאמא ורחמנו דילה, אמר למשה וכו', וסיום המאמר בדף (זוהר ח"ב) קצ"ג ע"ב וז"ל, וע"ד בני רחימאי בגין דאלקים בעו, ובסטרא דאלקים אתבני עובדתי' אלקים קדישא אמא דאחידת תדיר בדרועא דמלכא וסליקת רצועה לא הות תמן, ואיצטריך ליה למשה למהוי תמן באתרהא, כיון דאנקיד ליה קוב"ה איסתכל תלת זימנין אנקיד ליה אי משה רעיא מהימנא כמה חילך תקיף כו', דכתיב ועתה הניחה לי הא חד, ויחר אפי בהם ואכלם הא תרין, ואעשה אותך לגוי גדול הא תלת, בחכמתא דמשה בתלת נקודין איליין אחיד בדרועא ימינא לקבל הניחה לי וכו'. היוצא לנו מכללות הדרוש, שכן הנהגת אב הרחמן שמרים הרצועה ואגזים,

וכביכול השכינה אימא קדישא מקור נשמת ישראל אוחזת ברצועה, ותרווייהו בעצה אחת. רק בשעת חטא העגל, להיות שעיקר הפגם היה בשכינה, על כן השכינה לא הוות תמן ולא יכלה לאחוז ברצועה, ורמז הש"י למשה שיאחז הוא ברצועה. ומעתה נבוא לביאור הפסוק שכעת גם כן הש"י אגזים ואמר אכנו בדבר וכו' לשונאי ישראל, השיב משה רעיא מהימנא ועת"ה, ר"ל כעת שעון זה אינו כחטא העגל שפגמו בשכינה ולא יכלה למהוי תמן לאחוז ברצועה, אבל כעת יגדל נא כח אדני שהיא השכינה, יגדל כחה כביכול לאחוז ברצועה, כאשר דברת לאמר, היינו כמו שאנקידת לי בחטא העגל, בכדי שאומר אני זכור לאברהם, כעת השכינה תעשה הפעולה הזאת כמנהגה כביכול, והמשכיל יתבונן וישים מחסום לפיו וכבוד אלקים הסתר דבר. על פי הדברים האלה תשכיל ותבין הכתוב (במדבר יד לה) אני י"י דברתי אם לא זאת אעשה לכל העדה הרעה הזאת במדבר הזה וכו'. וגם למה אמר אני י"י דברתי. אך ידוע זא"ת נקראת השכינה בזא"ת יבוא אהר"ן (ויקרא טז ג), והנה לפי הנ"ל הנה תרווייהו בעיטא, השם הויה ב"ה מדבר כביכול אגזים וארים רצועה, ואימא אחידת ברצועה דמלכא, הנה אמר אני י"י דברתי ואם לא זאת, היינו השכינה דאחידת ברצועה אעשה לכל העדה הרעה הזאת, במדבר הזה יתמו בעולם הזה, ושם ימותו לעולם הבא (סנהדרין ק"ח ע"ב), אבל כעת דאימא אחידת ברצועה דמלכא, יהיה להם חלק לעולם הבא: ומעין הנ"ל יגדל נא כח אדני כאשר דברת בכ"ף הזמן. ר"ל תיכף כאשר דברת אכנו וכו', יגדל נא תיכף כח השכינה לאמר, היינו שתאמר השכינה י"י ארך אפים וכו' (במדבר יד יח):

סלח נא לעון העם הזה כגד"ל חסד"ך (**במדבר יד יט**). עיין בכוונת יום הכיפורים להאר"י ז"ל, כגד"ל בגימטריא א"ל הוי"ה, עיין שם. והנה אלו הב' שמות הם א"ל בחסד, והויה בתפארת כנודע. ויש לפרש הענין דהנה המ"ב מסעות, ידוע דהם נגד שם מ"ב, והנה כאן היו במדבר פארן שהוא מסע הט"ו, שהוא נגד אות ד' שבשם הג' דמ"ב שהוא נג"ד יכ"ש, וכבר ידוע שהשם הא' הוא בחסד, והשם הב' דמ"ב הוא בגבורה, והג' בתפארת. וכבר ידוע דתפארת הוא רחמים שהוא המכריע בין חסד וגבורה, חציו לחס"ד וחציו לגבורה. והנה בודאי השם הזה הג' דמ"ב, בודאי זה משפטו חציו הא' נג"ד הוא לחסד, וחציו הב' יכ"ש הוא לגבורה. ורצה משה להכריע כלפי חסד שהיה כעת בסיום חציו הא' דשם הג', שיהיה בהסכמה עם החסד והלכה כדברי המכריע. וז"ש כגד"ל חסד"ך, כגד"ל בגימטריא נג"ד שהוא חסדך, הטיה כלפי חסד. וז"ש ברמז בכתבי האר"י ז"ל שהוא בגימטריא ב' שמות החסד והרחמים, והש"י יודע האמת:

וכאשר נשאת"ה (**במדבר יד יט**), **בה"א יתירה**. רמז שכבר נשא אותם נגד ה' שמות, שכל שם משמות מ"ב נחלק לשנים כנודע, וכאן היה נגד אות האחרון מחצי הראשון דשם הג', אם כן חלפו ה' שמות. ובזה יצדק גם כן הוא"ו דוכאשר, שאינו מובן לכאורה. ולפי מ"ש יוצדק דקאי על ענין שלמעלה כגד"ל, כמ"ש לעיל. ויצדק גם כן ממצרים ועד הנה, ולא אמר מצאתם ממצרים עד היום דאז היה קאי על הזמן. ולפי מ"ש קאי על מקומות המסעות דייקא, שזהו הנרצה כעת לפי מ"ש לעיל, והבן:

ועתה יגדל נא כח אדני (**במדבר יד יז**). כאשר תתבונן (חסר תיבה אחת) המסורה מקדמונינו, די"ן הוא בגימטריא ג' שמות "אהיה "הויה "אהוה, אותם הג' שמות של רחמים ממתקים כח הדין ומתהפך לרחמים, ועל ידי כח אלו השמות, נמשך אל הדי"ן רחמים גמורים מסוד הא' פלא עליון ומתהווה אדני. וזה סוד ועת"ה, כאשר כיוון משה להמשיך השמות הנ"ל, יגדל נא כח אדני, שיתגדל כוחו שיתהווה מדי"ן "אדנ"י, כאשר דברת לאמר, שהוא השם אשר צוית לאמר שהוא השם הנקרא, מה שאין כן השם הויה הוא בכוונה, והבן:

מדרש (קה"ר פ"א י"ג) קהלת (א יג) ונתתי את לבי לדרוש ולתור בחכמה. מהו ולתו"ר, המד"א (במדבר יג ב) שלח לך אנשים ויתור"ו את ארץ כנען. יש לפרש על פי מ"ש בספרי ולא תתורו אחרי לבבכם (במדבר טו לט), שלא יהא לבך אלילך. ודרש בו הרב הק' מהר"פ זצוק"ל, הוא על פי האמור (ויקרא יט ד) אל תפנו אל האלילים מלשון מאללי ארעא, שלא יאמר האדם אעיין בספר המינים ובמקומותיהם ובבית ועד שלהם, לראות שהמה הבל וריק ואתלוצץ עליהם. זה אינו, כבר נצטוינו אל תקרב אל פתח ביתה (משלי ה ח). וזהו אל תפנו אל האלילים להיות כמרגלים, רק כלל כלל אל תפנו. וז"ש ולא תתורו אחרי לבבכם שלא יהא לבך אלילך, עד כאן דברי הרב. והנה יש לפרש על זה שאמר שלמה ונתתי את לבי לדרש ולתו"ר בחכמה, היינו חכמות חיצוניות וטבעיות, ועשיתי זאת רק לתו"ר להיות כמרגל המד"א ויתור"ו, וראיתי שזה ענין רע וכו', כי אין לדרוש ולדעת רק חכמת התורה:

וכל העם אשר ראינו בתוכה אנשי מדו"ת (**במדבר יג לב**). רצ"ל כל אומה היא נגד מדה אחת שבקומת הס"א, הכנענ"י נגד מדת החס"ד דסט"א, החת"י גבורה, האמור"י תפאר"ת, הפריז"י נצ"ח, החו"י הו"ד, היבוס"י יסו"ד, הגרגש"י מלכו"ת, אם כן גדלה מעלתם מאוד בקומת הס"א:

כגד"ל חסדך (**במדבר יד יט**). כגד"ל תרין במסורה. דין. ואידך כגד"ל זרועך הותר בני תמותה (תהלים עט יא). הנה דרשו (ברכות ו' ע"א) נשבע י"י בימינו (ישעיה סב

ח), זו תורה, ובזרוע עוזו אלו תפילין שהם בשמאל. נמצא זרוע יכונה לשמאל, ולשם כתיב כגד"ל זרוע"ך הותר וכו', סד"א על ידי התעוררת הגבורה שבשמאל, ולמד ברמיזת המסורה הכוונה על זרוע ימין, רצ"ל כגד"ל זרוע"ך, היינו כגד"ל חסדך:

ונהי בעינינו (**במדבר יג לג**) **תרין**. דין. ואידך ונה"י כטמא (ישעיה סד ה). נרמז מה שדרשו (יומא ע"ד ע"ב) טוב מראה עינים מהלך נפש (קהלת ו ט) , דרשו בו מראה עינים באשה, טוב ליצר הרע מאותו מעשה. וזהו ונה"י בעינינו, ונה"י כטמא:

ועתה יגדל נא כח אדני וכו' (**במדבר יד יז**). להבין תיבת ועת"ה. וגם מהו יגד"ל נא. גם מהו כאשר דברת לאמ"ר. תתבונן כי ארץ ישראל הוא בחינת מלכו"ת דקדושה כנודע, וכאשר מאסו בארץ ישראל, אז נתנו כח למלכות דקליפה, על כן נגזר עליהם שעבוד מלכיות בכיה של חנם בכו וכו' (תענית כ"ט ע"א). והנה מלכות דס"א היא לילי' כנודע, והיא בגימטריא ת"פ, מנין חיילותיה ת"פ מחנות והיא על גביהן, על כן היו בירושלים ת"פ בתי כנסיות ובית המקדש על גביהם (ירושלמי מגילה פ"ג ה"א), מנין מלת"י משפט (ישעיה א כא) והאל"ף נעלמת כנודע. והיה זה להגביר שם אדני מלכו"ת דקדושה, תורה שבעל פה שהוא בדיבור. וז"ש משה בתפלתו ועתה יגדל נא, תתגדל נא בחינת ועתה היינו תפ"א, אמר בלשון ועת"ה, רצ"ל בעת שעדיין הם בכח ולא יצאו לפועל, יגדל נא אותו (נמחק איזה תיבות) כאשר דברת לאמ"ר, באמירה לא בכתיבה הוא תורה שבעל פה תלמו"ד (ויתר נמחק):

דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם בבואכם אל הארץ וכו' (**במדבר טו יח**). משונה ביאה זו מכל ביאות שבתורה כמו שדרשו רז"ל (כתובות כ"ה ע"א). ויש לרמז שרמז על האדם בעמדו משינתו והנשמה חוזרת לגוף מחדש, וזהו בבואכ"ם כשתבואו כל יום לגוף הארציי, אשר אני מביא אתכם שמה, שבאמת הש"י מחזיר את הנשמה להארץ בכל יום, והיה באכלכם מלחם הארץ (במדבר טו יט), כשתרצו ליהנות מלחם הארץ, אזי מקודם תרימו תרומה לי"י, היינו תגרמו ותפעלו במעשיכם תרומה לי"י, היינו יחודים עילאין על ידי תפלתכם כמו שיתבאר, (במדבר טו כ) ראשית עריסותיכם תיכף בראשית כשתעמדו ממטותיכם (לשון ער"ש היא מטה), חלה תרימו תרומה (חלה מלשון ויח"ל משה (שמות לב יא), ופני י"י לא חליתי (שמואל א' יג יב)), ור"ל על ידי התפלה שתרימו למעלה אותיות התפלה לגרום יחודים עילאין: כתרומת גר"ן (במדבר טו כ). כבר כתבנו כמה פעמים גר"ן רמז לשכינה, בחינת רנ"ב איברים עם המפתח לדעת רבי עקיבא בבכורות (מ"ה ע"א), והארכנו במקום אחר. והכוונה כי אין לך יום דומה לחבירו, ואינו דומה יחודין דחול לשבת וליום טוב, וכן בכל יום יש להשכינה עליות מיוחדים כנודע. וז"ש

כתרומת גרן, כענין התנשאות הגר"ן היא השכינה באותו היום, כן תרימו אותה היינו התפילה, ר"ל תתפלל בנוסח היום ובכוונת היום לפי ענין הנרצה באותו היום. והנה על ידי התפלה צריכין הצדיקים להשפיע רב טוב לכל העולם, דהיינו כל צדיק בדור שלו מה שצריך לדור, אך הוא מקובל שהתפלה צריכה להיות רק על חסרון השכינה כביכול, כי כשיש איזה חסרון בעולם ח"ו, אזי בודאי יש כביכול למעלה וכו', וממילא כשיושלם החסרון למעלה, יושלם בודאי החסרון למטה ממילא, והעבודה צריכה להיות רק לצורך גבוה. וז"ש מראשית עריסותיכ"ם, ר"ל מזה שתעשו תיכף בעמדיכם ממטותיכם, תתנו לי"י תרומה לצורך גבוה דייקא, וזה יהיה גם כן לדורותיכם מה שצריכין הדור שלכם, ממילא ישתלם כשיושלם החסרון למעלה כביכול, והבן והש"י יורנו דרך האמת:

אם לא כאשר דברתם באזני כ"ן אעשה לכם (**במדבר יד כח**). תיבת כ"ן מיותר, וכבר קדם מאמרינו שברוב פעמים תיבת כ"ן מרמז בדומה, רצ"ל בדוגמא כזה, (ואל תשיבני מפסוקי ויהי כ"ן שבמעשה בראשית, כי גם שם נ"ל שהש"י אמר שיתהוו הדברים מעולם ועד עולם, ועיקר מעשה בראשית נרמז באורות עליונים, ואמר ויה"י כ"ן בדוגמא חותם אורות עליונים בעולם השפל, כי עולם הזה חותם קטן של העולמות העליונים והדברים ארוכים), אבל לא הענין ממש. והנה נאמר בספר חסידים שכל מה שאדם מדבר מוכרח להתקיים, ועיין בגמרא (גיטין ל"ה ע"א) שהפכו הכסא של (רבא)[רבה], כדי שיתקיים הדבור של האשה שקיללה אותו. והנה הם אמרו או במדבר הזה לו כו', והיה במוכרח להתקיים, ובפרט דיבורי הדור דיעה, אבל מה שאמרו נשינו וטפינו יהיה לבז (במדבר יד ג), היה באפשר שיתקיים לטובה שהם יהיו ויתעתדו לבז, היינו לבוז שלל אויביהם הגם שלא כן היה כוונת האומרים, עם כל זה המרחם על כל מעשיו הפך לברכה. וז"ש כן אעשה לכם בדומה, היינו אם אתם תבואו וכו', אבל וטפכם אשר אמרתם לבז יהיה (במדבר יד לא), הנה יתקיים בדומה והבאתי אותם וכו', והבן:

במספר הימים וכו' יום לשנה וכו' וידעתם את תנואתי (**במדבר יד לד**). וידעת"ם א"ת תנואת"י אינו מובן. ונ"ל דהנה נאמר בתורה (דברים יא כא) למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע וכו' לתת להם כימי השמים על הארץ. וקשה והיכן נשבע הש"י ליתן להם כימי השמים כו' דייקא. אך הוא דהנה הפרשה הזאת בשבועה נאמרה, והנה בעבור עבירה אחת, נגזר עליהם יום לשנה, היינו שנה אחת בעבור עבירת יום אחד, והנה מדה טובה מרובה חמש מאות (כמו שדרשו רז"ל (תוספתא סוטה פ"ד א'), דבמדת פורעניות נאמר (שמות כ ה) על שלשים ועל רבעים ארבעה דורות), ובמדה טובה (שמות לד ז) נוצר חסד לאלפי"ם ב' אלפים, נמצא מדה טובה מרובה חמש מאות. והנה נלמד

מזה אם בשביל עבירת יום אחד, מגיע עכוב נתינת הארץ שנה שלימה, צא וחשוב בעבור מצות יום אחד, מגיע חמש מאות שנה. וזה שסיים בכאן הש"י בכבודו באומרו יום לשנה, וידעתם (מזה) את תנואתי, רצ"ל כמה גדלה כח הנתינה שלי, ואל תתמה על זה כי כן שורש התבה מורכבת, רצ"ל הת"ן אשר אתי, או א"ל תנואת"י כביכול מנהגי לשון תנועה, ואל תתמה בהתחלף העי"ן באל"ף, כי אין זה דבר חדש במקראי קודש. ובזה תבין למען ירבו ימיכ"ם, (דקשה למה לא נאמר ימיכ"ם ושנותיכ"ם, דהרי רז"ל (שבת ק"ה ע"ב) דקדקו אצל הזקנים אשר האריכו ימים ולא שנים). אך הוא למען יתרבו ימיכם, היינו עבור כל יום חמש מאות שנה, כאשר נשבע י"י לאבותיכם (שבשבועה נאמרה הפרשה הזאת, ונאמרה בה וידעתם את תנואתי, אם כן גם זה בשבועה) לתת להם כימי השמים על הארץ ת"ק שנה. ואל תתמה על החפץ הרי בעוה"ר ארכו ימי גלותינו ולא נשאר משנות העולם רק תי"ו שנה, כי אנחנו לא נדע מפלאות תמים דעים, נאמן הוא בעל מלאכתינו שהבטיח לנו בהתארך גלגל היומי, ומי יודע עד כמה יתארך יום אחד לפי החשבון. וגם יצדק הדבר בשורשי המצות באילן הקודש עץ חיים מהלך ת"ק שנה, הבן הדבר והאמן בי"י ובתורתו:

וידעתם את תנואת"י. (עיין מ"ש לעיל). יש לפרש תנ"ו שלי בגימטריא תמו"ז א"ב, שעל ידי זאת המעשה נקבע הדבר לדורות (עד יערה עלינו רוח ממרום), שעל ידי הבכיה של חנם (תענית כ"ט ע"א) נמשך עיני עיני יורדה מים (איכה א טז), הם תרי עיני"ם תמו"ז א"ב, (עיין מ"ש להלן בפרשת קרח בפסוק (תהלים סח לה) תנ"ו עז לאלקים). והנה משה אותיות שלפני תנ"ו, והנה רצה משה לבטל זה, והנה תנו יותר על תיבת מש"ה מספר אל"ף אלופו של עולם, והנה בשביל זה נאמר (במדבר יג ג) וישלח את"ם מש"ה דייקא, על פי י"י דייקא אלופו של עולם, ועל ידי זה יש תקומה לישראל, (ויתר הדרוש נמחק):

ועשו להם ציצית (**במדבר טו לח**). אמר ועש"ו בוא"ו הנוספת, ועל מה מוסיף. רק לפי הידוע שהציצית הם אור מקיף, אמר ועש"ו גם כן להם אור מקיף, שלא יסתלק מהם האור מקיף חוץ האור הפנימי, והדברים ארוכים: והנה אמר לדרת"ם. ובודאי שכל מצוה היא לדורות עולם ולא יחליף ולא ימיר דתו. והנה נ"ל שרמז שיעשו גם כן ציצית לבגדי מתים בר מינן, הגם שבמתים חפשי. והנה קאי אדלעיל שאמר במקושש (במדבר טו לו) וימת כאשר וכו', והנה אמר ועשו להם וכו', היינו גם כן להם להמתים יעשו גם כן ציצית, והגם שבמתים חפשי (תהלים פח ו, שבת ל' ע"א), לזה אמר אף על פי כן צורך להם מצות ציצית על כנפי בגדיהם לדורותם, כי עתידין לעמוד עם אותן הבגדים לימות התחיה, בעת אשר יעמדו כל הדורות ביחד (כתובות קי"א ע"ב), על כן תעשו להם

ציצית. והנה תראה רמז נכון ציצי"ת ע"ל כנפ"י בגדיה"ם לדורות"ם, ס"ת למתי"ם. ואחר כך אמר והיה לכם וכו', לכ"ם היינו לחיים וראיתם אותו, דשייך גבייהו וראיתם אותו וזכרתם וכו', מה שאין כן במתים לא שייך גבייהו וראיתם, ומותר להשימם בכנף, עיין בתוס' ברכות פרק מי שמתו (י"ח ע"א ד"ה למחר), ועיין במג"א או"ח סי' ח' (ס"ק י"ג):

למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי (**במדבר טו מ**). ריבוי הא"ת, היינו הטפל למצות, היינו דקדוקי המצות לפנים משורת הדין שמהם מאיר אור המקיף (עיין בכנפי יונה), מה שאין כן מעיקר המצוה היא הארת אור הפנימי. והנה ציצית רמז לאור מקיף, וכשראיתם אותו וזכרתם את כל מצות י"י, היינו הדקדוקים שמהם יאיר אור המקיף:

עוד אני מדבר בפרשת ציצית, קשה דב"ר וכו' ואמר"ת (**במדבר טו לח**). גם ועש"ו להם וכו' בוא"ו הנוסף. ויראה דהנה כתבנו כמה פעמים שבחינת אמיר"ה יתפרש צמצום, מלשון אימר"ת הבגד שהיא התפירה המצמצמת את הבגד לבל יתפשט חוץ. וככה מאמרינו בכל מקום וידבר י"י וכו' לאמ"ר, שהדיבור מהש"י היה בהתפשטות וצמצום למען יוכל כח האנושי לסובלו, וכן היה הציווי למשה לאמ"ר, היינו שהוא גם כן יצמצם הדבור לכל אחד לפי כחו לסבול, כי לאו כל כח ומוח יוכל לסבול גודל קדושת הדבור הנלמד ממשה, ולו יהיה הדבור בלא צמצום יתבטל השומע ממציאותו. והנה ידוע שכח הנשמה האלקית המתפשטת בגוף, גם כן כח הגוף קטן מהכיל כל כחות קדושת הנשמה, ומה שאינו יכול להתצמצם תוך הגוף, הוא על הגוף בחינת אור מקיף. על כן גם כן על ידי כח אור מקיף, מה שאין בכח האדם להבין בהשכלה ראשונה בתורה ומצות, יתבונן כפי כח שכלו, ואחר כך על ידי סיוע אור המקיף יתבונן דבר מתוך דבר, והבן על ידי זה מה שאמרו רז"ל (שבת ס"ג ע"א) ליגמר אינש והדר ליסבור. וז"ש דבר אל בני ישראל (התפשטות הדיבור), ואמרת אליהם (בצמצום כפי כחם למען יוכלו לסבול, ועוד זאת תעשו) ועשו להם ציצית (שהוא בחינת אור מקיף) כו', (במדבר טו לט) וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות וכו', כ"ל דייקא אפילו מה שלא התבוננתם בהשכלה ראשונה, והבן:

עוד יש לפרש דב"ר וכו' ואמר"ת. דיבור לשון עז. לפרש להם גודל עונש המבטל מצות ציצית, ובעידן ריתחא ענשינן אפילו אעש"ה (מנחות מ"א ע"א), ואמר"ת אמירה בחיבה מתן שכרם בעולם הזה, ולעולם הבא איני יודע כמה, צא ולמד ממעשה שסיפרו רז"ל במנחות (מ"ד ע"א) בההוא שהיה זהיר במצות ציצית:

עוד י"ל דב"ר ואמר"ת. דיבור הוא בהכרזה. הוא טעם הפשוט ראיה מביאה לידי זכירה, תכלת דומה לים וכו', דומה לכסא הכבוד (סוטה י"ז ע"א), ואמר"ת אמירה בחשאי, סוד המצוה הנמסרת מפה לאוזן, כבשים ללבושיך (משלי כז כו, עיין חגיגה י"ג ע"א):

קרח

ויקח קרח וכו' (**במדבר טז א**). הקושיא מפורסמת מה לקח. וי"ל על פי פשוטו שלקח מקח רע לעצמו (סנהדרין ק"ט ע"ב), בחושבו שהוא ייחסן גדול ויש לו זכות אבות, על כן מלאו לבו להתקומם נגד משה. וז"ש ויקח קרח, לעצמו ולדעתו שהוא בן יצהר וכו', ולא אמר בן יעקב, שאלו העלה בדעתו שהוא גם כן בן יעקב, אזי היה נזכר במדת אמ"ת שהוא מדת יעקב תתן אמת ליעקב (מיכה ז כ), וכשמתבונן האדם במדת אמ"ת הוא מבין שפלותו, ואז לא היה בא לידי מקח רע כזה. ובזה משמיעני התורה שלא יסמוך האדם על זכות אבותיו להתגאות ח"ו, רק יאמר אם אין אני לי מי לי, אברהם לא הציל את ישמעאל, יצחק לא הציל את עשו. אבל בהתייחסם על הדוכן לעבוד עבודתו ית"ש, אמר בן ישרא"ל, להורות שבבוא האדם לעבוד עבודתו ית"ש, הוא האמת להתייחס עם אבותיו, כמ"ש בזוהר שצריך לאמלכא באבהן, והבן:

או יאמר ויקח קרח בן יצהר וכו' בני ראובן (**במדבר טז א**). יש לפרש ענין הלקיחה הוא, דהנה היצר הרע זה דרכו כל היום לפתות האדם לעשות עבירות באומרו שזה מצוה, והמשכיל יתבונן על זה שהוא מתרמית היצר ותחבולותיו. והנה המחלוקת הזה היה כפי הנראה למצוה, שהיה מתאווה קרח ועדתו לעבוד עבודת כהונה בקרבנות, והנה הסימן על זה אם הוא באמת מצוה או אם הוא מתרמית היצר, הוא כשיבחין האדם בעצמו אם גדלה תשוקתו כל כך לשאר המצות גם כן, לאותן העניינים שהם בודאי מצוה כגון ציצית ותפילין ותורה, אזי הוא טוב. אך אם רואה שאינו משתוקק כל כך לשאר המצות, יבין לאשורו שהתשוקה הזאת שמדמה בדעתו לאותו ענין הנרצה לו למצוה, הוא מפיתוי היצר להפילו במכמורת, ותחתיה תעמוד הבהרת, כך קבלנו. וכשיבחין האדם זה באמת, האמת אהוב יותר ויתרחק (אפילו) מהמצוה שנדמית בדעתו, כיון שמבין באמת שהוא לשם איזה פניה. והנה אלו התייחס עצמו קרח ועדתו עם יעקב שמדתו אמ"ת כנ"ל, אז היה משים מדת האמת לנגד עצמו, היה מתבונן באמת שאין כוונתו למצוה רק לשם כבוד ופניה. וזהו ויקח קרח בן יצהר וכו', שלקח לעצמו רק היחוס עד לו"י (שהיה חסיד שבחסידים), מזה שפט שצריך לרדוף אחד המצות הגם על מה שלא נצטוה, ושכח עיקר היחוס שהוא יעקב שמדתו אמת וכנ"ל. וכן דתן ואבירם ואון בן פלת לא התייחסו רק

עד ראובן, ושכחו גם כן שהם בני יעקב, ונדמה להם שעושים לשם שמים לעבוד עבודתו ית"ש בכהונה גדולה בקרבנות וקטורת:

או יאמר ויקח קרח בן יצהר בן קהת בן לוי ודתן ואבירם וכו' בני ראובן (במדבר טז א). דהנה מה היה מקום לחלוק על הכהונה, הלא עמרם הבכור ראויים בניו לגדולה יותר מבני יצהר. אך שבא קרח ולקח לעצמו סברא זו שאי אפשר לומר שזה בעבור יחוס הבכורה, אם כן מאין יגיע זאת הגדולה לבני קהת כולו לישא משא קדשי קדשים, וכן שיהיו בניו כהנים, הלא גרשון בכור לוי, ומהראוי הגדולה הזאת יותר לגרשון. וכן ביותר תקשה מאין תבא כלל כהונה ולויה לבני לוי, הלא ראובן בכר ישראל, אם כן על כרחך צריכין אתם לומר שאין זה תלוי בבכורה, אם כן אני גם כן הגם שאני בן יצה"ר השני לקהת, יתנו לי הכהונה. וז"ש ויקח קרח בן יצהר, הגם שהוא בן יצהר השני, אזי אף על פי כן לקח לעצמו לסברא ענין יחוסו שהוא בן קה"ת, שהוא השני ללוי, ואף על פי כן זכו בניו לגדולה יתירה, וגם ענין יחוסינו שהוא בן לוי השלישי ליעקב, ואף על פי כן זכו בניו לגדולה יתירה מכל ישראל, ולהחזיק דבריו לקח עמו דתן ואבירם וכו' בני ראובן, לחזק קושייתו באם הגדולה ראויה להבכור, הלא הם בני ראובן בכור ישראל:

ויש לפרש שגזירת הכתוב ויקח קרח קאי על סוף הפסוק בנ"י ראוב"ן. ותבין הגיזרה ויקח קרח וכו' ודתן ואבירם וכו', הם אשר לקחו בדברים את בנ"י ראוב"ן, שרוב הנקהלים היו מבני ראובן שביניהם, וכמו שאמרו רז"ל (במ"ר פי"ח ג') וכמו שפירש רש"י:

או יאמר ויקח קרח וכו' (במדבר טז א). על פי מה ששמעתי דרך דרוש ע"פ שאמר דוד שמרה נפשי כי חסיד אני (תהלים פו א). הנה הקושיא מפורסמת ממא נפשך אם הוא ראוי לשמירה מצד חסידתו, בודאי הש"י לא יקפח שכרו, ובאם וכו'. ושמעתי שהוא על דרך מאמר רז"ל (סוכה נ"ב ע"ב) אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש, והנה למה אמר משכה"ו, ולא אמר כפשוטו למוד תורה. אך הוא דהיצר מסיתו לדבר עבירה באומרו לו בפיתוייו שהוא מצוה, ועל כן עצה היעוצה מרז"ל אם יפתה אותך באומרו שהוא מצוה, משכהו לבית המדרש ששם מרחיבין התורה, ותלמוד מפי סופרים ומפי ספרים אם הוא מכלל התרי"ג מצות וענפיהם, ותראה שזה פיתוי היצר, אזי לא יוכל לך. אך אם המתפתה הוא איש חסיד, אין תקנה במשיכה לבית המדרש, כי יאמר לו הגם שאין הענין הזה מבואר בתורה, הלא חסיד אתה מתנהג בחסידות לפנים משורת הדין, והענין שאני מצוך לעשות הוא מכלל החסידות דלפנים משורת הדין, הגם שאינו מבואר בתנ"ך ובדברי רז"ל. ולזה אמר דוד שמרה נפשי כי חסיד אני, ולא מהני נגד היצר

המשיכה לבית המדרש, באמור לי הלא חסיד אתה עשה לפנים משורת הדין. והנה הגם שהוא דרך דרוש קצת, עם כל זה המשכיל יתבונן שענין כזה בפיתויי היצר יארע לאדם כמה וכמה. ועל פי זה י"ל גם בכאן ויקח קרח, לקח לעצמו סברא שהוא בן יצהר בן וכו', להיות שפיתהו היצר להתעסק במצוה (הגם שלא נצטוה עליה), וחשב לעשות נחת רוח דוקא בעבודת הקרבנות, ודימה בעיניו ענין המחלוקת הזה למצוה רבה, להיותו משתוקק לעבודת היוצר. והנה ידע בודאי שמצד הדין לא יאשם על לא הקריב את קרבן אלקיו בקרבנות וקטורת, כיון שהוא אנוס על פי הדבור והזר הקרב וכו' (במדבר ג י), ולו יהיה כסברתו שאמר משה זה מעצמו ח"ו, אף על פי כן אנוס הוא ואונס רחמנא פטריה, והיכן מצינו עונש בתורה על האונס, אדרבה לנערה לא תעשה דבר כתיב (דברים כב כו). על כן לקח לעצמו בעצת היצר שהוא בן יצהר בן קהת בן לו"י שהיו חסידים גדולים, עיין בתרגום יונתן קהת חסידא לוי חסידא, ומן ההכרח הוא לו לדעתו שילך בעקבותיהם להתנהג בחסידות, הגם שלא יתענש על ביטול העבודה וכנ"ל, עם כל זה מצד החסידות ראוי לו לרדוף בכל מאמצי כוחו לעשות נחת רוח בעבודת הקרבנות: ולדרך זה י"ל דקאי ויק"ח גם כן על דתן ואבירם, שהם גם כן לקחו זאת הסברא, להיותם בני ראובן שהיה בעל תשובה שפתח בתשובה תחילה (ב"ר פפ"ד י"ט), וידוע דבעל תשובה צריך להתנהג בחסידות ואין די לו בקו המיצוע, עיין ברמב"ם הלכות דיעות (פ"א ה"ד). על כן היה זה להם לסברא שרצונם לילך בעקבי אבותם, להתנהג בחסידות לרדוף אחר המצות:

ויקח קרח (**במדבר טז א**). בעמק המלך כתיב לקח מהעופרת של קין וכו', על כן התקומם לנגד משה שהוא הבל. וזה לדעתי שלא פירשה התורה מה לקח, כי ידוע מסוד הבירור הוא כשמעורב באיזה נשמה טוב ורע, אזי הוא מסוד הבירור שהש"י מברר הטוב וחושב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח, והרע ממילא נתבטל. וזה שלא פירשה התורה מה לקח, להורות שלקח דבר שאין לו מציאות. וזה שאמרו רז"ל בסנהדרין (ק"ט ע"ב) שלקח מקח ר"ע לעצמו, והוא דבר שאין לו מציאות והוא דבר שאינו, על כן לא פורש מה לקח, והבן. וזה שתרגם אונקלס ואתפל"ג קר"ח, היינו נחלק הר"ע מן הטוב, ולקח את הרע דבר שאין לו מציאות בזולת הטוב:

ויקח קרח. בילקוט הראובני בשם הזהר נסיב מנ"א בישא לגרמיה, (בזהר שלפנינו לא נמצא הגירסא הלזו, ואפשר שהיה טעות סופר בזהר שלפנינו, רק לפי גרסתו אפרש) הכוונה מנ"א הוא כלי, וכבר ידעת כלי מחזיק ברכה הוא השלום (עוקצין פ"ג מי"ב), ועל כן הוא טו"ב, וכבר ידעת כי שלו"ם וט"וב בחד דרגא סלקי. והנה אהרן היה רודף שלום (אבות פ"א מי"ב), והיה על ידי זה כלי מחזיק ברכה לברך את ישראל בשלום.

והנה בהיפך מי שמחזיק במחלוקת, הוא היפך השלום אין לו כלי המחזיק, ואפילו אם יסגל כל טוב, כיון שאין לו כלי המחזיק, לא ישאר ח"ו מאומה, כאשר תראה כלי מנוקב אפילו אם יתן לתוכו כל טוב, יאבד הכל ולא ישאר רק הכלי מנוקב חסר וריק, וזה שתראה בענין קרח בכל עושרו גם כן נאבד. וז"ש רז"ל שלקח מקח ר"ע, הוא היפך הטו"ב שהוא השלו"ם. וז"ש תורה ויקח קרח ולא פירש מה, להורות שלקח דבר שאינו מחזיק כלל, כי אינו כלי להחזיק. וז"ש (לפי גרסתו) נסיב מנא בישא לגרמיה, היינו שלא נשאר רק המנא בישא, היינו הכלי רע המנוקב שאינו מחזיק, הגם שכפי הנראה אמר דברים מורים קדושה וברכה, באמרו כי כל העדה כולם קדושים וכו' קהל י"י (במדבר טז ג), לא החזיק הכלי ונאבד הכל, עד לעתיד במהרה בימינו שיבוא אליהו לעשות שלום בעולם (עדיות פ"ח מ"ז), אז צדי"ק כתמ"ר יפר"ח (תהלים צב יג), ס"ת קר"ח:

ויקח קרח. מבואר בליקוטי תורה שהיה בקרח ש"ח ניצוצין של הר"ע שבהב"ל. ואם כן יש לפרש ויקח קר"ח, קר"ח. רצ"ל לקח לעצמו מנין שמו שהוא ש"ח, וענין הש"ח ניצוצין, עיין נא בספר ברית כהונת עולם מאמר אילו של יצחק פרק ב':

ויקח קרח (**במדבר טז א**). הנה כיון שלא פורש בתורה מה לקח, על כרחך לקח דבר שאינו במציאות על פי התורה, על כן לא פורש בתורה. ובזה תבין מה שאמרו רז"ל (סנהדרין ק"ט ע"ב) לקח מקח ר"ע לעצמו, והענין תבין על פי מה שנודע מחכמי האמת שהר"ע אין לו מציאות בפני עצמו, רק כאשר נעשה כסא להטו"ב, והוא סוד נהירו דקיק המאיר להרע משורש הטוב, וכשמבררין הטוב מהר"ע, אזי נאבד הר"ע שאין לו מציאות בפני עצמו, על כן מי שלוקח הרע בזולת הטוב, נאבד מן העולם. וזהו תיסרך רעת"ך (ירמיה ב יט), וזהו אוי לרשע רע כי גמול ידיו יעשה לו (ישעיה ג יא). והנה עצה היעוצה מאת תלמידי הבעש"ט שקיבלו מרבם הקדוש זצ"ל, שבכל ענין שיבוא על האדם וכל המאורעות המעיקים לו, ימצא בהם שורש הטוב, היינו שיחפש בזה המאורע ענין הטוב המתנוצץ בזה, ואז נעשה הרע כסא אל הטוב ויתהפך למציאות הטוב, מה שאין כן כשמתבונן רק בהרע, והרע הוא ענין אבדון ח"ו, אזי יומשך לאבדון על שונאי ישראל. והנה קרח לא הוטב בעיניו שנתקנא על נשיאתו של אליצפן (במ"ר פי"ח ב'), ולא הוטב בעיניו למה יארע כזאת שהוא לא יהיה נשיא או כהן. והנה אילו היה מיישב דעתו גודל הטובה, והיה מביט רוב הטובה שהוא במעלה משאר שבטי ישראל, אז היה מתהפך לטוב לו כל הימים, והנה הוא היה מתבונן רק בהר"ע, ונעשה לו לאבדון. וז"ש ויקח קרח דבר שאינו במציאות ודבר שאינו כלל, היינו שלקח מקח ר"ע לעצמו, רצ"ל הרע בפני עצמו בזולת הטו"ב, על כן לא פורש בתורה מה לקח, להורות שלקח דבר שאינו, מה

שאין כן אילו היה מתבונן בהטובות, אז היה נעשה כסא אל הטו"ב, ומתהפך הכל לטו"ב להיות עזר"י מעם י"י (תהלים קכא ב), עזר"י הוא התכללות ר"ע בטו"ב, אשר הצדיק פז"ר נתן לאביונים (תהלים קיב ט), (בין והתבונן בליל הגאולה והחירות מסוד מוצי"א מצ"ה, ומסוד אפיקומן שאז נתהפ"ך העבדות והר"ע לחירות ולטו"ב). והנה פרע"ה היה פ"ה ר"ע, והיה הגאולה מידו לחירות עולם על ידי משה ותרא אותו כי טו"ב הוא (שמות ב ב), והנה קרח חלק על משה אשר כי טו"ב הוא, אזי לקח מקח ר"ע לעצמו. וזה שתרגם המתרגם ואתפליג קרח, שהפריד הר"ע מן הטו"ב להיות הרע ח"ו מציאות בפני עצמו, ונאבד מן העולם כיון שהרע אין לו מציאות. וזה שמשה אמר רב לכם בני לוי (במדבר טז ז), היינו היה לכם להתבונן בטוב שאתם על כל פנים במעלה משאר ישראל שאתם בני לוי, בין והתבונן העיקרים הגדולים הללו וינעמו לחיכך:

וירצה עוד ויקח קרח (**במדבר טז א**). מעין הנ"ל והוא על פי שפירשנו הפסוק (תהלים ג ח) שיני רשעי"ם שברת. דהנה חיותו הוא מנהירו דקיק כנ"ל אשר הוא ממציאות הקדושה, והוא סוד תיבת רש"ע, אשר אות הש' בתוך הר"ע, והשין הוא אתווא דקשוט, כמבואר בזהר (ח"א ב' ע"ב) באות הש' שבתיבת שקר, וכאשר נתמלא סאת הרש"ע בחושבו רק ר"ע כל היום (בראשית ו ה), ומגרש ממנו כל ניצוצי הטוב, אזי נשאר ר"ע ונאבד לחרפות, כיון שהרע אין לו מציאות בפני עצמו. וזה סוד שינ"י רשעי"ם שברת, השיני"ן של רשעי"ם שברת, בחשבם רק רע כל היום. וזהו הפירוש ברוך י"י שלא נתננו טרף לשניה"ם (תהלים קכד ו), רצ"ל להשינין שלהם, כיון שיש בהם עוד כח מהשי"ן אזי יכולים להרע, מה שאין כן כשניטל מידם השי"ן. וזהו (ישעיה ג יא) אוי לרש"ע ר"ע, היינו כשנשאר רק ר"ע, שאז כי גמול ידיו יעשה לו, והבן. והנה קרח חלק על הטו"ב הגמור זה משה, ונשאר רק ר"ע ולא היה בו אפילו הנהירו דקיק במחלוקת הלזה, (אם אמנם ידוע גדולות מדריגת קרח, עם כל זה באותו ענין היינו המחלוקת אין מציאות הטוב נמצא בזה. והנה ביום ב' דמעשה בראשית מחלוקת שהוא למציאות העולם לא נאמר בו טו"ב). וז"ש ויקח קרח דבר שאינו במציאות רק ר"ע, וז"ש לקח מקח ר"ע לעצמו בזולת האות שי"ן, על כן נאבד מן העולם עד לעת קץ הימין צדיק כתמר יפרח (תהלים צב יג), קר"ח הוא טהור הוא:

ויקח קרח (**במדבר טז א**). במדרש (במ"ר פי"ח ד') כשאמר הקב"ה למשה (במדבר ח ו) ק"ח את הלוים וכו' (במדבר ח ז) והעבירו תער וכו', מיד עשה כן לקרח, התחיל לחזור על ישראל ולא היו מכירין אותו, א"ל מי עשה לך כן, א"ל משה עשה בי ולא עוד וכו'. יש לפרש דלמד זה ויקח קר"ח, ולא פירש מה לקח, על כרחך הכוונה שלקח קרחות"ו, היינו

שנעשה קר"ח שגילחו אותו, ובזה הסית את ישראל. ויש להעמיק בדבר שענין גילוח הלוים, לפי שהם מסוד הדינים וצריכים להעברת שער סוד הדינים, והנה קרח כשראה שנשאר קרח מהשער סוד הדינים, אז חשב שכבר ראוי להיות כהן מסטרא דחסד. וזהו ויקח קר"ח, היינו קרחות"ו שנשאר קר"ח מהדינים, ובזה חשב להיות כהן:

ויקח קר"ח (במדבר טז א). לא פירש מה לקח. הנה במגלה עמוקות פירש תיבת קר"ח, ק"ר משק"ר, ח' מחט"א. דהנה שק"ר הוא תרגום של מעיל"ה, ומעלה בו מעל (במדבר ה יב), ותשקר בי' שק"ר, הנה בשק"ר ק"ר הוא מסטרא דקליפה, והש' יסודא דקשוט, וכן אותיות ח"ט שלא היה בשבטים הח' הוא חובה, מה שאין כן אות ט' הוא טוב, מה שאין כן כשאין בהשק"ר ובחט"א שום בחינה מסטרא דטוב, נשאר ק"ר ח', והוא אבדון כשאין ניצוץ להחיותו. וז"ש ויקח קר"ח, לקח ק"ר בלא ש', ח' בלא ט' רע לגמרי. וז"ש רז"ל (סנהדרין ק"ט ע"ב) לקח מקח רע לעצמו, כדמיון שמו קר"ח, על כן נאבד מן העולם עד לעת קץ, סברתו הוא סברא אמיתיית להיות הלוים בדרגא דכהנים, כמ"ש האר"י ז"ל בפסוק והכהנים הלוים בני צדוק (יחזקאל מד טו), אז צדיק כתמר יפרח (תהלים צב יג):

ויקח קרח (במדבר טז א). הנה רז"ל (במ"ר פי"ח ג') דברו בקדשם שלקח טלית שכולה תכלת וכו'. מאין שפטו זה, והנה לא פורש. והנראה ששפטו כיון שלא פורש מה לקח, על כרחך הכוונה שלקח דבר שאינו נלקח, היינו מצות ציצית הנרמז לאור מקיף, דבר שאינו נתפס בכלי הושם לאור מקיף נגבל בכלי, זה לקח לסברא דבר שאינו נקח, על כן לא פורש מה לקח, וממילא תבין. והנה תתבונן הענין בפסוק, דהנה התלמיד הוא במדריגה קטנה מהרב, שאי אפשר לתלמיד לבוא לתכלית ידיעת רבו, כי אי אפשר לעלול להשיג עילתו מכל וכל, והעילה המשפיע לעילתו מה שאי אפשר לעלול לקבלו, נעשה לו אור מקי"ף, כן הוא בתלמיד עם הרב, מה שאי אפשר לתלמיד להשיג מהרב נעשה לו אור מקיף. והנה קרח ועדתו שבאו בטענה למשה שאינו גדול מהם בבחינת רב, ואין הדבר הנדבר ממנו נעשה להם למקיף, כי הם יכולין לקבל הכל. וז"ש (במדבר טז ג) כי כל העדה כולם קדושים ובתוכ"ם י"י, בתוכ"ם דייקא בפנימיותם, שהם כלים מוכשרים לקבל, ומדוע תתנשאו על קהל י"י, על דייקא שאתה חושבים עצמיכם לגדולים כל כך עד שהדבר הנשפע מאתכם אין בישראל כלי מוכשר להכיל בפנימיות, ורק על קהל י"י לאור מקיף, והמשכילים יבינו דברנו מזה במקום אחר:

ויקח קרח (במדבר טז א). בזוהר שלפנינו (ח"ג קע"ו ע"א) מאי ויקח, נסיב עיטא בישא לגרמיה, כל דרדיף בתר דלאו דיליה איהו ערק מקמיה, ולא עוד אלא מאי דאית ביה איתאביד מיניה וכו'. הנה הקושיא במקומה למה לא פורש בכתוב. והכוונה לדעתי כיון

שלא פורש מה לקח, על כרחך הפירוש הוא שלקח דבר שאינו נלקח בשום, דמאן דרדיף בתר דלאו דיליה איהו ערק מקמי, אם כן לקח דבר שאינו נלקח, על כן לא פורש, ור"ל שלקח דבר שאינו במציאות:

ויקח קרח (**במדבר טז א**). אמרו רז"ל (במ"ר פי"ח ד') שלקח עצה מאשתו. והנה לא פורש. והנראה לפי זה דהנה האיש עם אשתו הוא בבחינת משפיע ומקבל, שהאיש נותן והאשה לוקחת ומקבלת, וכשהאיש שומע לעצת אשתו, אם כן הוא לוקח ומקבל. וז"ש הכתוב ויק"ח קרח, היינו שלקח דבר שאינו ראוי כי לקח מהמין המקבל, והוא לקח מהמין הזה, והוא היפך המציאות ודבר שאינו:

ויקח קרח (**במדבר טז א**). בזהר (ח"ג קע"ו ע"א) קרח בעא לאחלפא שמאלא בימינא. והנה לפי זה יתפרש ויקח קרח, דהנה הימין מוכן ללקיחה, מה שאין כן שמאל יד כהה. והנה קר"ח היה בבחינת שמאל אינו מוכן ללקיחה, רק לסייע לימין. וזה ויק"ח קרח, עם היותו אינו מוכן ללקיחה, התגבר ליקח להיותו הוא העיקר ללקיחה, ושלא יהיה בבחינת מסייע בלבד, הבן הענין:

ויקח קרח (**במדבר טז א**). אמרו רז"ל (ברכות כ"א ע"ב) מנין לדבר שבקדושה שלא יהיה בפחות מי', אתיא תו"ך תו"ך, אתיא עד"ה עד"ה, כתיב (בקדושה) (ויקרא כב לב) ונקדשתי בתוך בני ישראל, וכתיב (בעדת קרח) (במדבר טז כא) הבדלו מתוך העד"ה הזאת, וכתיב (במרגלים) (במדבר יד כז) עד מתי לעד"ה הרעה הזאת, יצאו יהושע וכלב. שמעתי סתם מכבוד אדמו"ר הרב מהרמ"מ זצוק"ל ראה עד היכן הדברים מגיעים, עד שכל הדברים שבקדושה שבישראל נשמעים ממרגלים ומעדת קרח, המ"י. והוא לדעתי גדול השבח שעולה מן הגיהנם יותר כו', והבן. וזהו תוכל להתבונן מה שאמרו רז"ל (סנהדרין ק"ט ע"ב) ויקח קרח, לקח מקח רע לעצמו דייקא, מה שאין כן לישראל זכה שנתקדש שם שמים על ידי מה שאמר כי כל העדה כולם קדושים ובתוכ"ם הויה (במדבר טז ג), הנה תראה שאמר תו"ך ועד"ה והוא קדושתם. וזהו שעינו הטעתו, ראה שמוכן לדבר גדול, שעל ידו יתגלה ענין קדושת הש"י בעשרה מישראל. ותעמיק בזה עוד ויק"ח קר"ח, מהו ויקח קרח. ראה שמוכן לקדושת הש"י בעשרה, על כן לקח עמו זכות עשרה מישראל, קרח יצהר קהת לוי דתן אבירם אליאב און פלת ראובן:

עוד תתבונן הנה על מה עשה י"י ככה שתבוא אלינו בתורה מצות קדושת השם על ידי גזירה שוה כפולה. הנה גזירה שוה היא מדה השניה בי"ג מדות שהתורה נדרשת, והוא נגד מדה השניה שבי"ג מדות הרחמים שהוא רחו"ם (שמות לד ו). והנה באה אלינו מצות קידוש השם בגזירה שוה כפולה, סוד רח"ם ארחמנ"ו נאו"ם י"י (ירמיה לא

יט), היינו רחו"ם כפול היא מצות מסירת הנפש, שמוסר רמ"ח איברי נשמתו לשורש נשמתו בקודש העליון, כי כאשר באת אלינו הנשמה ברמ"ח איברים בעולם הזה, אף על פי כן נשאר שורש רמ"ח איברים במקור העליון, כי רוחניות אינו נעתק ממקום למקום רק מתרבה. וז"ש בדברי הק' מהרד"ב שדרש בפסוק (במדבר י ב) עשה לך שתי חצוצרות כסף, שתי חצאי צורות. ואמרנו בזה שתי חצאי צורות, היינו החצי צורה אשר היא בשורש העליון, והחצי צורה שבגופך כסו"ף יכספו וישתוקקו זה לזה. וזה שדרשו במדרש (במ"ר פט"ו י"ד) על הפסוק הלזה עשה לך שתי חצוצרות כסף, הה"ד (משלי כד כא) ירא את י"י בני ומל"ך המליכהו עליך, כי בהכסף והתחברות ב' חצאי צורות רמ"ח רמ"ח, הוא סוד מלכו"ת שמים שלימה (ברכות י"ד ע"ב), (בגימטריא מלכו"ת הבן הענין). וז"ש המליכה"ו עליך, סוד רח"ם ארחמנ"ו. וזה שתמצא אחר העקידה שהוא ענין מסירות הנפש בתשוקה למקור מחצבתה, נאמר (בראשית כב יא) אברה"ם אברה"ם כפול רח"ם ארחמנ"ו, על כן ענין קידוש השם באת אלינו על ידי גזירה שוה כפולה, גזירה שוה בסוד רחו"ם, והוא סוד הכפל רח"ם ארחמנ"ו, שהוא מסירות הנפש העיקרי בקבלת עו"ל מלכו"ת שמי"ם. והנה תשכיל יותר מזה כאשר הנפש תשתוקק באמת להיכלל רמ"ח איברים ברמ"ח העליונים, הנה מתחברים ומתהווה מספר מלכו"ת. והנה הגם שהוא בסוד מטי ולא מטי, ותשאר הנפש בחיים בעולם הזה, עם כל זה כבר נשתלם במקורה בחינת מלכו"ת שמים, וגם בה בעולם הזה, כי הדרין לכללין שרוחניות אינו נעתק ממקום למקום רק מתרבה, וזה שתמצא עו"ל מלכו"ת שמים, בגימטריא ב' פעמים מלכו"ת. והנה ידידי תתבונן עוד כיון שאמרנו שמדת הגזירה שוה היא נגד מדת רחו"ם שבי"ג מדות, באת אלינו מצות קידוש השם על ידי גזירה שוה דייקא, מפני שמדת רחו"ם הוא סוד השערות שעל השפה, נרמז לנו שמצות קידוש השם הנאמרת בשפתינו והוא מסירות הנפש בכח, איתחשב כאלו היה בפועל. הדרן לנידון דידן מענין קר"ח, תתבונן עוד מה שאמרו רז"ל (סנהדרין ק"ט ע"ב) לקח מקח ר"ע לעצמו, דהנה בנשמה איתגליף כ"ז אתוון דאורייתא כנודע מזוהר הק', והאב המוליד את בנו גליף ביה מן כ"ז אתוון אחרנין. וזה סוד והאדם ידע א"ת חוה אשתו (בראשית ד א), השפיע בה כ"ז אתון מא' עד ת', ותהר ותלד א"ת קין. והנה לקח קרח לעצמו מה שהיה מוכן לדבר גדול שתתגלה על ידו סוד הקדושה בעשרה מישראל, עשרה פעמים כ"ז בגימטריא ר"ע, אנ"י ישינה ולבי ע"ר (שיר השירים ה ב), (הוא סוד ע"ר מצות הנהוגין גם בגלות בחוץ לארץ). וז"ש רז"ל לקח מקח ר"ע לעצמו, והבן:

ויקח קרח (**במדבר טז א**). על פי פשוטו י"ל שלא פורש בתורה מה לקח. דהנה חסידות הוא לפנים משורת הדין, דהדין מפורש בתורה לעשות כך וכך, והחסיד המתגעגע לעבודת השם בראותו שהעבודה הזו היא רצון הש"י, מדקדק בה יותר מן הדין המפורש בתורה. והנה מה טוב ומה נעים הדבר באם על ידי הדקדוק ומילי דחסידי הלזה אינו מבטל בזה איזה דבר עיקריי בתורה, מה שאין כן אם על ידי זה מבטל דבר עיקריי בתורה, אין לך טפשות גדול מזה וענוש יענש. הדמיון בזה למשל צונו הש"י שלא לאכול חמץ בפסח, הנה מן הדין שבתורה אם שהתה העיסה כדי חימוץ אסורה. והנה המתנהג בחסידות בראותו אשר זה חפץ הש"י, מדקדק שלא תשהה העיסה אפילו רגע כמימרא, ובאם תשהה אפילו כרגע לא יאכלנה. והנה באם יארע לחסיד הזה שבלילה הראשונה דפסח שמחויב לאכול כזית מצה מדאורייתא, ולא יהיה לו אלא מצה כזאת ששהתה העיסה כרגע, הנה אם יחמיר לעצמו כדרכי חסידתו ולא יאכלנה ויבטל מצות עשה דאורייתא, לא ייטב בעיני י"י, כל זאת בביטול מצות עשה. ומכל שכן אם על ידי חומרת חסידתו, יעבור על איזה מן האזהרות בלאוין אשר לא תעשינה, על חסידות כזה שקילי טיבותיה ושדייא אחיזרי. וזה יש לפרש בכאן, דהנה קרח ודאי לא היה סובר אשר ענש יענש אם לא יעבוד בכהונה עבודת הקרבנות, כיון שלא צוהו הש"י, ואפילו היה סובר אשר ח"ו מדעתו עושה זאת, הנה מה לו לעשות כיון שלא נצטווה, והוא דבר שאינו בידו. אך קר"ח עשה זה ממדת חסידות, באמרו כיון שהש"י חפץ בעבודת המשכן בקרבנות ובשיר, הגם שלא נצטויתי רק בעבודת השיר ומשא, עם כל זה ממדת חסידות להשתוקק לעבדו בכל העבודות שבמשכן. והנה הוא מדת חסידות, אבל נתפתה על ידי חסידותו לעבור את פי י"י לחלוק על משה, אשר העיד עליו בכל ביתי נאמן הוא (במדבר יב ז), ובלא זה המחלוקת עון פלילי הוא, ומכל שכן המחלוקת על משה נוגע לכל התורה, ורועה אפר לב הותל הטהו, שמצוה עושה בחסידות לפנים משורת הדין בחשקו לעבוד אפילו בדבר שלא נצטווה. וז"ש ויקח קרח, לא פורש בתורה מה לקח, הרמז הוא שלקח דבר שאינו מפורש בתורה, היינו לפנים משורת דיני התורה הנה הוא לפנים חסידות, אבל על ידי החסידות הזה ויקומו לפני משה כו' (במדבר טז ב) ויקהלו על משה כו' (במדבר טז ג), והנה לא ירצה הש"י בחסידות כזה:

ויקח קרח (**במדבר טז א**). לא פירש מה לקח. קיימא לן (עירובין י"ג ע"ב) כל הרודף אחר הכבוד הכבוד בורח ממנו. וזה שלא פורש רק סתם ויקח קרח, שהיה מיוחס גדול בן יצהר בן קהת בן לוי, רצה ליקח הדבר השייך ליחוסו והוא כבוד, והוא דבר שאינו נלקח, כי כשרוצין ללקחו מסתלק ובורח, וזהו מחכמת התורה ויקח קרח ולא פורש מה

לקח, להורות שלקח דבר שאינו נלקח בשום אופן היינו הכבוד. וזה שיש לרמז בכוונת רז"ל במדרשם ז"ל (במ"ר פי"ח א'), ויקח קרח בן יצהר בן קהת וכו', הה"ד (משלי יח יט) אח נפשע מקרית עוז, זה קרח שחלק כנגד משה ומרד, וירד מן כבו"ד שהיה בידו, עיין שם כתבנו מזה במקום אחר באריכות יותר:

ויקח קרח. הנה י"י עוז לעמו יתן י"י יברך את עמו בשלו"ם (תהלים כט יא) , בגימטריא חשמ"ל (יחזקאל א ד), דרשו רז"ל (חגיגה י"ג ע"ב) ח"ש מ"ל, עתים חשות עתי"ם ממללות. הנה עבודת הכהנים הוא מבחינת ח"ש, שכל עבודתם בחשאי בבחינת שמ"ן שאינו נשמע קולו גם בהורק מכלי אל כלי. ועבודת הלוים בשיר הוא בהרמת קול, הוא בבחינת מ"ל, הוא בחינת יי"ן, והש"י בירך את ישראל בשלו"ם בשתי אלה העבודות ח"ש מ"ל. וזה סוד עבודתינו גם היום בביטול העבודה בבית המקדש בעוה"ר, ותפלה במקום עבודה, הנה תפלת לחש בחשאי בחינת כהנים ח"ש, ותפלה בחזרה בקול בחינת לוים סוד מ"ל. והנה קרח היה לוי בחינת מ"ל, אבל שמו היה מנין ח"ש, ורצה להיות כהן בחינת ח"ש. וזהו ויקח קר"ח, שלקח לעצמו בחינת שמו, דהיינו קר"ח בגימטריא ח"ש, וזהו בן יצהר, שגם שם אביו יצה"ר בחינת שמ"ן, ובשביל זה החזיק במחלוקת, כי אלו הב' בחינות הם בשלו"ם כמ"ש. והנה כאשר רצה לשנות הסדר, החזיק במחלוקת הבן הענין:

בקר ויודע י"י את אשר לו ואת הקדוש והקריב אליו ואת אשר יבחר בו יקריב אליו (**במדבר טז ה**). הנה מלבד שהלשון כפול ומכופל, אף גם זאת אצל הקדו"ש נאמר והקרי"ב, ואצל אשר יבחר נאמר יקרי"ב. ונ"ל דהנה הר"ן איש שבאו לחלוק על הכהונה מה היה סברתם, דבשלמא קר"ח ידוע לנו מכתבי קדש להאר"י ז"ל, (והוא נרמז בזהר דבאמת לעתיד לבא יהיו הלוים במדריגה על הכהנים כמעלת הזהב על הכסף, (ועל כן לעתיד יהיה הלכה כבית שמאי כנודע), והנה קר"ח אכלה פגה, על כן לעתיד צדי"ק כתמ"ר יפר"ח (תהלים צב יג), ס"ת קר"ח, כי שגבה מעלתו והדין עמו רק שאכלה פגה, אבל הר"ן איש ישראלים מה היתה כונתם וסברתם שיהיה להם משפט הכהונה, דודאי לא באו כטפשים ומבוהלים בלי סברא, ובפרט כי גדולים היו בנשיאות. והנראה דבאו בסברא הלזו כמו קר"ח ששפט הדין דלעתיד, וכמו כן הם באו בסברא דעתיד שאמרו רז"ל דלעתיד גם תלמידי חכמים יעבדו עבודה ככהנים. ובזה יתורץ מ"ש (במדבר טז ו) קחו לכם מחתות קרח וכל עדתו, למה פרט את קר"ח, וכן להלן אמר משה אתה וכל עדתך היו לפני י"י אתה ואהרן וכו' (במדבר טז טז), וקחו איש מחתתו וכו' חמשים ומאתים מחתות ואתה ואהרן איש מחתתו (במדבר טז יז), הנה בכל מקום פרט את קרח

לבדו, בשגם כי שיוה אותו לאהרן שהוא יהיה עם אהרן, ומה הוא הכוונה. אך הוא דהנה סברת קר"ח שתהיה העבודה בלויים, רצה שתהיה הכהונה בירושה לו כמו לאהרן, מה שאין כן אלו הר"ן שבאו בסברת העבודה של תלמידי חכמים, וכתר תורה אינה ירושה (אבות פ"ב מי"ב), רק רצו שהם בעצמם יעבדו העבודה, על כן כלל את קרח עם אהרן ופרטו מעדתו. ובזה תבין מ"ש בקר ויודע י"י את אשר לו, בין בחינת קדושת דורות כסברות קרח, בין בבחינת קרבות ובחירה לפי שעה כבחירת תלמידי חכמים לעתיד. וזה שסיים ואת הקדוש, מי שהוא קדוש בתולדה כסברתך שאתה קדוש בתולדה לכהונה, והקריב אליו, הנה אמר בוא"ו הנוסף כיון שהוא כבר קדוש, לא יצטרך רק להודעת הקרבות לבאי עולם, ואת אשר יבחר בו מחדש לפי שעה מחמת תורתו, הנה יקריב אליו מחדש. וזה כוונת המדרש לדעתי ז"ל (במ"ר פי"ח ז') ואת הקדוש והקריב אליו, מתוקן הוא לכך, ואת אשר יבחר בו יקריב אליו, עכ"ל. ואין לו ביאור. ולפי מ"ש יונח בטוב טעם ודעת, הבן הדברים:

בקר ויודע י"י את אשר לו וכו' (**במדבר טז ה**). למה בק"ר, ודברי רז"ל (במ"ר פי"ח ז') ידועים. ונ"ל על פי דברי רז"ל (ברכות ט"ז ע"ב) בהאי תנא שהתפלל אחר תפלתו ונשכים ונמצא ייחול לבבינו ליראה את שמך. והכוונה הוא דהנה לפי מעשה האדם ביום, כך הוא ענייני הנשמה בעלותה למעלה בלילה, אם מחשבותיו ומעשיו בקודש, הנה הנשמה מידי עלותה בלילה תתדבק במקורה ותשכים בבוקר ביראת הש"י. ואם בהיפך מחשבותיו ומעשיו לא לי"י המה, הנה אין מניחין את הנשמה בלילה לעלות למקורה, ומוצאין אותה החבילי טהירין ויתעללו בה כל הלילה, ומודיעין לה מילין כדיבין כנודע מזוהר הק' (ח"א פ"ג ע"א), הנה באיתערותא דנשמה בבוקר אינה מוצאת ייחול הלב ליראה. וזה שביקש התנא ונשכים ונמצא ייחול לבבינו ליראה את שמך. והנה קרח ועדתו, היצר הסיתם שכונתם לשם שמים לעבוד עבודת הקודש בכהונה, ובאמת רוע אפר לב הותל של היצר הסיתם ויסך בקרבם רוח עועים, והנה מאן מפיס אמר משה בקר ויודע י"י את אשר לו, אם תשכימו ותמצאו ייחול לבבכם ביראת השם, תדעו שכוונתכם לשם שמים, ובאם לאו תדעו שזה מתרמית היצר, ונכון היא בעזה"י:

בקר ויודע י"י את אשר לו (**במדבר טז ה**). וי"ד תרין במסורה. דין. ואידך וי"ד בהם את אנשי סוכות (שופטים ח טז). אמרו רז"ל (ע"ז ג' ע"א) כי לעתיד לבא עתידין אמות העולם לומר תנה לנו את התורה מראש ונקיימנה, יאמר להם הקב"ה מצוה קטנה יש לי וסוכה שמה לכו וקיימוהו, מיד כל אחד עושה סוכתו בראש גגו, והקב"ה מקדיר עליהם חמה, מיד כל אחד מבעט בסוכתו ויוצא, ואז יהיה המבחן מה בין ישראל לאומות, כי

ישראל נמי זמנין דמשכא תקופת תמוז ואף על פי כן מחבבין מצות סוכה, ואז יוריד הש"י את האומות לחרפות, וישראל ישמחו יעלצו לפני י"י, עיין שם בגמרא כל הענין. וזהו רמיזת המסורה בקר (בזריחת החמה), ויודע י"י את אשר לו, ויודע בהם את אנשי סוכות, מי הם המחבבים מצות סוכה, הבן כי קצרתי:

בתרגום יונתן וכנש עליהון קרח כו', ואתנטל בעותריה דאשכח תרין אוצרין מן אוצרי דיוסף וכו', ובעא למיטרד בהאי עותרא ית משה וית אהרן מן עלמא, אילולי דאיתגלי יקרא וכו'. הנה הגם דהוא מקובל, עם כל זה על כרחך מן הצורך למצוא בזה איזה רמז בפסוק. ונראה דהוקשה לו ויקהל עליהם קרח את כל העדה אל פתח וכו' (במדבר טז יט), וכי ס"ד שלדבר עבירה נתהווה נס שיהיה מועט מחזיק את המרובה ושיהיה אצל הפתח כל העדה, ולא עביד קוב"ה ניסא כו'. גם וירא כבוד י"י אל כל העדה, למה היתה זאת, אדרבא הנה אמר הש"י למשה ולאהרן הבדלו וכו' (במדבר טז כא). ע"כ נדרש הדבר גם ברמז אה"ל מוע"ד גימטריא יוס"ף, הנה פתח אה"ל מוע"ד, היינו שנפתח לו הטמון של יוסף, והנה הראה להם קרח אוצרותיו ונתפתו לעושרו ונמשכו לדעתו, ובכח ההוא שיירש מכח יוס"ף בעא למיטרידנון את משה ואהרן, באומרו יסוד גבוה למעלה מנצח הוד כנודע. וזהו ויקהל עליהם וכו' אל פת"ח אה"ל מוע"ד, שנתפתו לכבוד עושרו, ובאומרו שמדרגתו גבוה שיירש כח יוסף שהיא הפת"ח כנודע, על כן וירא כבוד י"י אל כל העדה, וכיון שנתגלה כבוד י"י נתבטל מכל העם תאוות הממון, כי כל התשוקות והחמדות בטלין לתשוקתו ית"ש:

ובקשתם גם כהונה (**במדבר טז י**). ובקשת"ם ג' במסרה. דין. ואידך ובקשת"ם משם את י"י אלקיך (דברים ד כט). ובקשת"ם אותי משם בירמיה (כט יג). הנה קרח לוי שמאל רמז לדין שם אלקים, רצה להיות כהן חסד ימין רומז לשם הויה, הנה לעתיד לבוא במהרה בימינו יהיה מעלת הזהב על הכסף, אז יהיו הלוים בדרגא יתירה בבחינת כהנים. אבל קרח אכלה פגה, על כן כתב האר"י ז"ל צדי"ק כתמ"ר יפר"ח (תהלים צב יג), ס"ת קר"ח, (וכן יהיה לעתיד הלכה כבית שמאי המ"י). והנה זה רמיזת המסורה ובקשתם גם כהונ"ה, אין זמנה עתה רק ובקשתם משם את יי אלקי"ך, היינו שיהיה הויה אלקים ביחודא שלים אור הלבנה כאור החמה, ובקשתם אתי משם, הבן הדבר כי קצרתי:

ויקומו לפני משה ואנשים מבני ישראל וכו' (**במדבר טז ב**). לכאורה ואנשי"ם מבני ישראל הוה ליה למימר בפסוק הקודם (במדבר טז א) ויקח קרח וכו' ודתן וכו' בני ראובן ואנשים מבני ישראל, ואחר כך יאמר ויקומו וכו'. אך הוא ששאר אנשים מבני ישראל, אף על פי כן היה הבושה על פניהם להתחיל לריב נגד משה, וגם חששו כשיתחילו הם

בריב, אפשר יחזור בו קרח ולא יעיז פניו נגד משה להיותו שאר בשרו, על כן הבטיח להם קרח עם דתן ואבירם שהם יהיו המתחילים, ויעמדו בפניו ממש ואנשים מבני ישראל נמשכים אחריהם. וז"ש אחר כך (במדבר טז ג) ויקהלו על משה וכו', בראותם שכבר התחילו בריב קרח ודתן ואבירם להתקומם לפניו ממש. וירצה עוד ויקהלו על משה וכו', ר"ל הגם שלא התקומם לפני משה רק הנאמרים בפסוק הנ"ל, עם כל זה שאר הקהילה והאסיפה של כל הר"ן איש, לא היו לשמוע המאורע לבד, רק על משה ועל אהרן לריב, רק שלא התקוממו עד שהתקומם קרח:

ויקהלו על משה ועל אהרן (**במדבר טז ג**). מלבד האמור לעיל י"ל עוד אומרו ע"ל בכל אחד בפני עצמו, והיה די לשיאמר ויקהלו על משה ואהרן. וגם כן היה די לשיאמר ויקהלו ובאו למשה ולאהר"ן. אך הוא להורות שאסיפתם היו על מי שהוא על משה ועל אהרן, דהיינו על השכינה למה יצאה זאת מאת הש"י שיהיה אהרן לבד בכהונה, וגם שמדבריהם היה נראה כמתרעמים על משה שמלבו עשה זאת, עם כל זה בלבם היה התרעומת על השכינה, וכיסו דבריהם במרמה וידברו, וזה הבין משה. וזה שאמר משה הנועדים על י"י (במדבר טז יא), ולכך קינא מאד להש"י וביקש להמיתם, הגם שתמיד היה מבקש רחמים על ישראל, זה היה כשהיה ניכר החטא בפרהסיא שהוא לנגד הש"י, אבל אלה החטאים בנפשות"ם דייקא, שבגופם הראו את עצמם כצדיקים מבקשים עבודתו ית', ואמרו כל העדה כולם קדושים, ובנפשותם עמדה הבהרת להתרעם על י"י, באם לא יתענשו יהיו אומרים שח"ו אינו גלוי לפניו תעלומות לבם. לזה ביקש משה שיתענשו ויתוודע הדבר שעל י"י המה חולקים, כי כן אמרו רז"ל (סוטה כ"ב ע"ב) לא תתיירא מן הפרושים ומן הצדוקים, רק מהעושים מעשה זמרי ומבקשים שכר כפנחס והוא עבודה זרה ממש, ואם תרצה להעמיק בזה דוק ותשכח מש"ה אהר"ן, בגימטריא שכינ"ה כזה שי"ן כ"ף יו"ד נו"ן ה"י, (הוא שרמז המתרגם על פסוק (יחזקאל ג יב) ברוך כבוד י"י כו', בריך יקריה די"י מאת"ר בי"ת שכינת"יה, היינו כשנעשה מאותיות שכינ"ה בתים, כי אות נקרא אב"ן ותיבה בי"ת כנודע מספר יצירה). וזהו הרמז בתורה ויקהלו על משה ועל אהרן, הרמז שקבצם וקיהלו ואספו יחד תיבת מש"ה אהר"ן שהוא תר"א, ועל זה היה המחלוקת, והבן כי אי אפשר לכוון הכל בכתב ומכתב, וילאה הקולמס להוציא הדברים הנעלמים אשר השכל מקיפם:

ויאמר עוד ויקהלו על משה ועל אהרן (**במדבר טז ג**). להורות גם כן מה היה בכאן החרון אף של משה שביקש רחמים להמיתם, (מה שלא נהג כן בשארי העבירות). והוא שהבין שענין הזאת היה הפסד גדול לכלל התורה, כי הנה עשר"ת הדברים שמעו בסיני, ויתר

תר"ג המצות לא שמעו רק משה אמרן. והנה אם הם מתרעמים על נבואת משה בכהונה, יש חשש זה ח"ו לכל המצות שח"ו משה מפי עצמו אמרן. והנה רמז הכתוב ענין זה אומרו ע"ל בכל אחד, דהיינו תדקדק מש"ה גימטריא שמ"ה, ועל משה היינו מספר יותר ממשה היינו שמ"ו, וכן על אהר"ן מספר אחד יותר הוא רנ"ז, סך הכל בגימטריא תר"ג. והוא לרמז האמור שענין הקיהול הזה היה נוגע להמספר, שהוא בעילוי יותר על משה ועל אהרן. והנה רמזו זה בדבריהם בהסתר, באמרם כי כל העדה כולה קדושים, ורמזו רז"ל (במ"ר פי"ח ו') כולם שמעו דברים בסיני מפי הגבורה וכמו שפירש רש"י, (והנה תראה שרש"י ז"ל שינה מדברי רז"ל, שרז"ל אמרו בזה הלשון כולם שמעו בסיני אנכי וכו', ורש"י ז"ל פירש דבריהם על כל הדברים הנאמרים בסיני, והבן):

וירצה עוד באומרו על משה ועל אהרן ע"ל בכל אחד, להורות כוונתם שלא לשם שמים, דכתב בעמק המלך (וכן הוא במקובלים), דקרח לקח משורש קין (ועיין גם זה בפליאה), והיותר טוב שבנשמת קין לקח אהרן, (הגם שיש במקובלים שהטוב היה ביתרו, עם כל זה הכל אמת ליודעי בינה). וידוע דמשה היה מסוד הבל, והנה זה אין חידוש כל כך שהתקומם קרח נגד משה, שהוא הפכו מאז בהיותם על פני האדמה, אבל על אהרן מגדל התימה שהנה הוא עצם מעצמו ממש, על כרחך היה זה עצת היצר שלא בטבע. וז"ש על משה ועל אהרן, וכזה כתב הרב בעל עשרה מאמרות על ואהרן מה הוא וכו' (במדבר טז יא):

וישמע משה ויפול על פניו (**במדבר טז ד**). לכאורה כפשוטו הוה ליה למימר ויפול משה על פניו, מהו וישמ"ע. ולפי מ"ש לעיל תבין וישמ"ע פירושו הבנה, שמשה הבין שגם על י"י המה חולקים, וגם הבין שזה נוגע לכלל התורה וכמ"ש לעיל, על כן ויפול על פניו:

ובדרך רמז יש לפרש הפסוק על פי רמיזת התורה לדרכי עבודה בכל דור כי נצחיות הוא, על פי מ"ש בעל החובות הלבבות סימן לאנשים ההולכים בדביקות הבורא ית', תראה פניהם שעלה עליהם האור וכו'. וזה מרומז בפסוק וישמע משה, שמיעה הוא לשון הבנה, מש"ה הוא סוד הדעת הדבוק בידיעת הבורא ית"ש, והכוונה כשמתבונן הדעת בתעלומות מוחו בדביקות הבורא ית"ש, ויפל (הדבר) על פניו כי הכרת פניו ענתה בו תראה שעלה עליו האור, בין והתבונן:

המעט כי העליתנו וכו' (במדבר טז יג), אף לא אל ארץ זבת חלב ודבש הביאותנו ותת"ן לנו נחלת שדה וכרם וכו' (במדבר טז יד). ותת"ן לנו אין לו גיזרה, (ובעלי הפשט פירשו דקאי על ל"א דרישא כנודע). ונ"ל דיתכן לפרשו כפשוטו, דהנה נגזרה גזירה על יוצאי מצרים שלא יכנסו לארץ, אבל אף על פי כן להם ניתנה הארץ למורשה להוריש לבניהם

אחריהם, כנודע מרז"ל (ב"ב קי"ז ע"א) ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ ובנות צלפחד יוכיחו. ולפי זה הבעלי מחלוקת הללו אמרו זה דרך חירוף כמשחקים ומהתלים על דברי משה, אמרו לא הביאותנו אל ארץ זבת חלב ודבש, ותתן לנו נחלת שדה וכרם, רצ"ל השדות וכרמים לא נתתה לנו כאשר הבטחתנו, רק נתת לנו נחל"ת שדה וכרם, רצ"ל הנחלה היא בידינו להנחיל ולהוריש שדות וכרמים כאילו שאינו בידינו והוא דרך היתול והגזמה כדרך בעלי המחלוקת:

העיני האנשים הה"ם תנקר וכו' (**במדבר טז יד**). רמז לתמוז ואב בשיעור קומה הם בחינת עיני"ם, וכשעינים האלו הם יפות, אז ניסמת עיניהון דס"א, מה שאין כן בהיפך ח"ו, אז נאמר (איכה א טז) עינ"י עינ"י יורדה כו'. וז"ש העיני האנשים ההם תנקר, אין לך יכולת בזה, רק על ידי פינח"ס אליה"ו, בגימטריא ס"ר ב' פעמים עי"ן:

במדרש (במ"ר פי"ח ד') אמר ר' ברכיה כמה קשה היא המחלוקת, שבית דין של מעלה וכו', ובמחלוקתו של קרח תינוקת בני יומן וכו', ולכך כתיב (במדבר טז א) ויקח קרח, עד כאן. אין לזה ביאור. ונראה דהנה ר' ברכיה בעל המאמר הוא שדרש בפרשת אחרי (ויק"ר פ"כ ו') גם ענוש לצדיק לא טוב וכו' (משלי יז כו), אף על פי שענשתי את אהרן וכו', אלא להכות נדיבים על יושר. וכתבנו שם פירושינו על פי מ"ש (משלי יב כה) דאגה בלב איש ישיחנה כו', עיין שם ותבין. וכאן במחלוקת שמחזיק אחד נענשין גם אחרים, ואם כן המחזיק במחלוקת לוקח אתו עמו גם כן את אחרים. לכך נאמר ויקח קרח, לקח אתו עמו לעונש גם כן את אחרים שאינם נלקחין במקום אחר, לכך לא נאמר מה לקח, ומובן שלקח אתו עמו דבר שאינו נלקח במקום אחר על פי דת התורה:

ויקחו איש מחתתו וכו' ומש"ה ואהר"ן (**במדבר טז יח**). נמסר תרין, חד ריש פסוק, ומש"ה ואהר"ן עשו את כל המופתים (שמות יא י). ודין סוף פסוק. אפשר להורות צדקת מש"ה ואהר"ן, המופתים שעשו לטובת ישראל השתדלו הם לעמוד לפני העם, מה שאין כן הנסים שנעשו על ידו שלא לטובה עמדו לבסוף, ומש"ה ואהר"ן בגימטריא תרי"ג, הניסים שנעשו על ידו במצרים היה התחלה לקבלת המצות, כי על ידי הניסים תתאמת להם האמונה ויקבלון תרי"ג מצות, מה שאין כן בכאן היו לבסוף, בכדי שלא תפול האמונה ויבטלו המצות אשר כבר קיבלו:

הבדלו מתוך העדה וכו' את"ם כרג"ע (**במדבר טז כא**). ברג"ע הוה ליה למימר. אך הוא כי לא עינה מלבו ולא רצה הש"י לכלותם, ולכן להיות דבר אלקינו יקום לעולם, על כן אמר בו בלשון יסבל משמעות טוב, היינו ואכלה אותם כרג"ע, כמו הרגע שניכלת בבוא

זמנה, דהיינו אחר כלות עיתה והגיע זמן רגע אחרת, אז מסתיימת רגע הקודמת. כמו כן יוכל להתקיים מאמר אלקינו שבהגיע זמן דור השני באי הארץ, אז יסתיימו הדור הזה:
ויאבדו מתוך הקהל (**במדבר טז לג**). תרין במסורה. דין. ואידך ויאבד"ו כלי מלחמה (שמואל ב' א כז). הכהנים הם מסטרא דחסד, ופעולתם לעורר חסדים. והלוים מסטרא דגבורה, ופעולתם לעורר הגבורות, היינו הגבורות שהם לטובת ישראל, היינו לעורר הגבורות על שונאי ישראל הנלחמים בישראל. והנה נמסר במסורה ויאבדו מתוך הקהל, בעבור זה ויאבדו כלי מלחמה, כי הלוים הם כלי מלחמה, וגם שבט ראובן הם כלי מלחמה, דאמרו בזהר (ח"א רל"ה ע"ב) עתידין בנוי דראובן לאיתערא קרבין בכל עלמא:
וירם את המחתות (**במדבר יז ב**). וירי"ם תרין במסורה. דין. ואידך בתפלת חנה (שמואל א' ב י) ויתן עז למלכו ויר"ם קרן משיחו. הנה סיים בכאן (במדבר יז כה) ויהיו לאות לבני מר"י, כי יר"ם בהיפוך אתוון מר"י, הנה בכאן על הממר"ים על ברית הכהונה, וכן שם ויר"ם קרן משיחו, על הממרים על מלכות בית דוד שנמשח בקרן:
ויאמר משה אל אהרן קח את המחתה וכו' והול"ך וכו' (**במדבר יז יא**). והול"ך מלא ו', לית מלא בתור"ה נמסר. נ"ל כי הנה בכל מקום דרשינן על שונאי ישראל, כמו ונערותיה הולכת על יד היאור (שמות ב ה), שדרשו רז"ל (סוטה י"ב ע"ב) בא גבריאל וחבטן, והוא על פי גזרה שוה דאשכחן בעשו (בראשית כה לב) והנה אנכי הולך למות, על כן בכל מקום הליכה חסר ו' שהוא אות חיים, כנודע מהסימן שנתן הש"י לקין לבלתי הכות וכו' (בראשית ד טו), הוא אות ו' (עיין תיקו"ז סט קי"ח ע"ב). והנה בכאן אדרבא ההליכה היתה לעצור המגפה ולהשפיע חיים, על כן הוא מלא ו' אות חיים. ועוד טעמא רבא אית ביה, הל"ך אותיות כל"ה בלא ו', הוא פירוד בין הדבקים ומתמן איתמשך מיתה לשונאי ישראל, שהוא סוד אשא תכלא דגמיר ושצי, מה שאין כן כשנהורא חיוורא שרי על נהורא תכלא, (נהורא חיוורא הוא ו' הנמשך אל הכל"ה, זה סוד ואתה הדבקים בי"י אלקיכם חיים כולכם היום (דברים ד ד), עיין בזהר (ח"א נ"א ע"ב) על זה הפסוק, על כן בכאן ההליכה לחיים הול"ך מלא ו' ו' כלה, הבן:
והנחתם באהל מועד לפני העדו"ת (**במדבר יז יט**). עדו"ת מלא ו'. וכן אחר כך השב את מטה אהרן לפני העדו"ת (במדבר יז כה). הנה אמרו רז"ל במדרש (במ"ר פי"ח כ"ג) שאותו המטה היה ביד כל מלך ומלך עד החורבן. ומאין שפטו זה. נ"ל מפסוק לפני העדו"ת, היינו שהמטה יהיה מונח באהל מועד רק לפני העדו"ת, עדו"ת בגימטריא ת"פ, שאז נבנה בית המקדש ת"פ שנה ליציאת מצרים, ואחר כך יהיה ביד דוד. גם עדו"ת רמז

למלכי בית דוד, נאמר בהם (מלכים ב' יא יב) ויתן עליו את הנזר זאת העדו"ת, שנאמר זה ביואש המלך שבא אחר כך להקטיר קטורת:

ויעש משה כאשר צוה י"י אותו כן עשה (**במדבר יז כו**). הודיע הכתוב הגם שאמר הש"י שיעשה זאת למען יהיה למשמרת לאות לבל יערערו על כהונת אהרן אחיו, עם כל זה הוא יקרה מאד בעיניו לקיים ציווי הש"י מאהבת אהרן אחיו, ועשה רק כאשר צוה אות י"י. אך אף על פי כן מצוה שמפורש בה טעם צריך לכוין הטעם, והנה הש"י פירש בטעם למשמרת לאות, הנה כ"ן עש"ה וכיון הטעם, אך עיקר מגמתו לקיים ציווי הש"י:

ואתה ובניך אתך תשמרו את כהנתכם וכו' ולמבית לפרכת ועבדתם (**במדבר יח ז**). הנה בכאן סגול באתנ"ח, שלא כמשפט הדקדוק דצריך להיות קמץ. ונ"ל דהנה בכאן אמר אתה ובניך אתך תשמרו וכו', הנה מיירי מעבודת כהן הדיוט, שהוא בחינת חס"ד נקודתו סגול. מה שאין כן קמץ, הוא בחינת חכמה הנקרא כהן גדול, נ"ל. ועוד נ"ל דאמר בכאן תשמר"ו את כהנתכם, ומיירי משמירה בבית המקדש, בא בסגול בג' נקודות שלא כמשפטו, להורות דבג' מקומות הכהנים שומרים בבית המקדש (תמיד פ"א מ"א):

כל תרומת הקדשים וכו' (**במדבר יח יט**). פירש רש"י מחיבתה של פרשה זו כללוה בראש וכללה בסוף ופרטה באמצע, והוא מדרש חז"ל (ספרי יח מג). אבינך לפע"ד כלל ופרט וכלל, הוא לפי החשבון נגד מדת ור"ב חס"ד (שמות לד ו), (לפי סדר בעל קרבן אהר"ן), ושמנה בגדי כהונה, הם מתחילין ממדת ורב חסד עד ונקה (שמות לד ז), נודע הדבר:

ולבני לוי הנה נתתי כל מעשר בישראל לנחלה חלף עבודתם אשר הם עובדים בעבודת אהל מועד (**במדבר יח כא**). הנה על פי פשוטו יקשה הרי אה"ל מוע"ד לא היה רק במדבר, ושם לא נתחייבו עדיין במעשרות. ויש לפרש הפסוק בדרך רמז לדרכי עבודה, ולבני לו"י אותן האנשים הנלוים אל י"י ונדבקים בו, הנה נתתי כל מעשר בישראל לנחלה, ר"ל אני נותן להם כח ויכולת בעת התגברות הדינים ח"ו בהעדר היחוד, והשכינה הקדושה היא רק בסוד נקודה ושוכבת מרגלותיו כביכול, אזי הם על ידי יחודיהם ותפילותיהם וכוונותיהם יפעלו לבנות קומתה בשלימות. (וזה כוונת רז"ל (ברכות י"ד ע"ב) לדעתי הרוצה לקבל עליו עול מלכו"ת שמים שלימ"ה דייקא), להתהוות היחוד השלם שני המאורות שוים בקומתם. וזה הנה נתתי כל מעשר בישראל, בעת אשר הכ"ל הוא רק מעש"ר (עשירי"ת היינו סוד נקודה), בישראל (זעיר אנפין), לנחל"ה (אני נותן להם כ"ח לנחל"ה, שיעשו נחל"ה, בגימטריא היחוד השלם הו"יה בהיכ"ל, אדו"ן יחי"ד, אח"ד וע"ד, תרין יחודין), ומפני מה יש להם הכח ויכולת הזה לפעול בעליונים, אזי אמר

חלף עבודתם אשר הם עובדים בעבודת אהל מועד, ר"ל להיות שמחליפין עבודתם, היינו עבודת עסקי עולם הזה שאדם צריך להתעסק בהכרח, דהיינו אכילה ושתיה ומשגל ומשא ומתן, אינם מכוונים לצורך הנאתם לעבוד את עצמם להברות ולהנות את גופם, רק מחליפין כל זאת בעבודת אה"ל מוע"ד, הכל כוונתם לצורך גבוה לגרם יחודין עלאין לייחד הדודים על ידי יסוד צדיק הנקרא אה"ל מוע"ד, (אה"ל לשון בהלו נרו (איוב כט ג), מוע"ד הוא לשון אסיפה, ששם מתאספין השפעת כל האורות אסתכמותא דכל שייפין), על כן אה"ל מוע"ד גימטריא יוס"ף [או] ציו"ן ששה הויות, כי שם קיבוץ כל הו' קצוות. על כן להיות כל מעשיהם צורך גבוה, ומשליכים תענוגיהם אחר גיווים רק כוונתם לצורך גבוה, על כן הבוחן לבבות יקבל עבודתם ברצון, ויפעלו על ידי מעשיהם פעולות נוראות בעולמות עליונים, והבן):

ונחשב לכ"ם תרומתכם כדג"ן מן הגר"ן וכמלאה מן היק"ב (במדבר יח כז). יש לפרש הפסוק הזה לדרכי עבודה בכל עת כי התורה נצחיות, והוא על פי הקדמות, ידוע שרז"ל (פסחים ס"ח ע"ב) כינו לתענוגי עולם הזה בתיבת לכ"ם, כידוע מפלוגתת ר' אליעזר ור' יהושע ביום טוב חציו לי"י וחציו לכ"ם, כולו לי"י או כולו לכ"ם. והנה הן אמת שגם עסקי עולם הזה אכילה ושתיה משגל ומשא ומתן, הם עבודות גדולות להצדיקים העוסקים ביחודים בעולמות עליונים כנודע. והנה רבת המון עם בראותם הצדיקים יושבים על שולחנם ואוכלים מטעמים כיד י"י הטובה עליהם, מורים לעצמם היתר לעשות כל ימיהם כחגים, וסוברים כי לא יאשמו כי זה גם כן דרך הנאות לצדיקים, ועינם הטעתם כי הצדיקים גורמים בתפילתם יחודים נוראים בעולמות, ואחר התפלה כאשר נפקתא מבי מלכא יתייהב, יושבים על שולחנם ליהנות מן נפקתא דבי מלכא, והכל לצורך גבוה והוא להם עבודה גדולה כאכילת קדשים דמשולחן גבוה קא זכו. מה שאין כן מי שתפלתו מן השפה ולחוץ דרך עראי, ואחר כך סעודתו (שהוא אוכל) מי יודע אם הוא נפקתא מבי מלכא, באפשר סיגל המאכל על ידי תחבולותיו במשא ומתן ברמיה ונדנוד גזל וחמס ושקר, הכזה יהיה עבודה לי"י. ולזה בא הרמז בתורתינו הק' ונחשב לכ"ם תרומתכם, היינו התרוממות שלכם על ידי עבודת לכ"ם, היינו עסקי עולם הזה הנקרא לכ"ם, יהיה נחשב לפני י"י בעת ובזמן כדג"ן מן הגר"ן, (יתפרש הכ"ף כדג"ן כ"ף הזמן, ופירשו כאשר הדגן וכו'), כאשר הדגן שלכם הוא מן הגר"ן, הכוונה דג"ן מרמז לג' תפלות שכל אחד י"ט ברכות בגימטריא דג"ן, (על כן באת הג' בפני עצמו, כי ג' ברכות של ג' תפילות תקנו אחר כך שהיא ברכת המינים), וגר"ן נקראת השכינה כביכול רנ"ג איברים דנוקבא, עם המפתח לדעת רבי עקיבא בבכורות (מ"ה ע"א), ועל כן נבנה בית המקדש במקום גר"ן,

ורו"ת אמה של מלכו"ת באת אל הגור"ן לבועז (רות ג ו), לייסד יסוד המלכו"ת, (ועיין בספרי רגל ישרה, וצריך עיון ברמב"ם הלכות טומאת מת, עיין שם דסוף סוף פסק כרבי עקיבא ועיין בכסף משנה). ועל פי זה יאמר ונחשב לכם תרומתכם כנ"ל, כדג"ן מן הגרן, כאשר תפילתכם והנק' דג"ן, יהיה מן הגר"ן (מן השכינה הנקראת גר"ן, והיא תדבר מתוך גרונכ"ם) לתקן כל קומתה וכל איבריה, וכמלאה מן היק"ב כאשר השפע הבאה אחר התפלה במילוי הצינורות, הוא מן היק"ב היינו שפע היחוד השלם הנרמז בתיבת יק"ב אהיה הויה אדני, כלל עולם אצילות יחו"ד ברכה קדוש"ה, כאשר התפלה תהיה באופן זה, והשפע אחר כך באופן הנ"ל דתתיהב לכון על ידי תפילתכם נפקתא מבי מלכא, אזי יהיה נחשב תפילתכם לפני הבורא ית' כאכילת קדשים, העמק מאוד בדברים הללו, ותמצא בהם טעם להסמיך עבודה כזו אמקרא קודש הלזה:

וירא י"י כי סר לראות (שמות ג ד), ועוד מאמר א' כלה שעיניה יפות (תענית כ"ד ע"א), נדפס בספר בני ישששכר חודש תמוז אות ד':

תנ"ו ע"ז לאלקים על ישראל גאותו (**תהלים סח לה**). יש לפרש תנ"ו, בגימטריא תמו"ז א"ב. (ויש לרמז וישמע משה ויפל על פניו (במדבר טז ד), ששמע שנתהווה מחלוקת בישראל, אז נתבהל כי כל זמן שהם באחדות ובשלום, אין אומה ולשון יכולה להם (תנחומא נצבים סי' א'), ולא היה נחרב בית המקדש בתמו"ז וא"ב, וכאשר שמע המחלוקת אז ויפל על (בעבור) פני"ו, היינו אותיות הפנים שהם בפני אותיות משה, נגד פני היינו אותיות שלאחריו הם תנ"ו, מנין תמו"ז א"ב, שהבין שעל ידי זה החטא יחרב בית המקדש), בהם הוא ע"ז לאלקי"ם, רצ"ל הגבורה והעו"ז למדת הדין. על ישראל גאותו, ר"ל אותו הגיאות וההתנשאות היה בשביל ישראל בכדי שיתקיימו הם, על כן שפך חמתו על עצים ואבנים באותן הב' חדשים:

או יאמר על ישראל גאותו (**תהלים סח לה**). ר"ל שמדת הדין באה עבור זה שאותו שהוא על ישרא"ל, דהיינו אריי"ך כביכול נהג בגיאות והתנשאות, כי כשמסתכלין פני אריך בפני זעיר אנפין, אזי מתבטלין הדינים בסוד זק"ן מלא רחמים הסומך בזקנו, וכשאינו מסתכל ח"ו אזי מתגברים הדינים, כנודע מסוד פגם הגאוה שאומר הקב"ה אין אנ"י והו"א יכולין לדור (סוטה ה' ע"א), עיין בספר שערי גן עדן והמ"י:

בגמרא יומא (ל"ט ע"ב) אמר רבה בר בר חנה וכו' כל"ה שבירושלי"ם אינה צריכה להתבשם מריח הקטרת. וקשה דהנה רבה בר בר חנה היה כמה שנים אחר החורבן, ואם כן היה לו לומר בלשון עבר לא היתה צריכה וכו'. וגם הוה ליה למימר כלה בירושלי"ם, מהו שבירושלי"ם. ונראה דמרמז מאי דאמרו בזוהר הק' דאמירת פרשת הקטרת

ממתקים גם כן הדינים, כמו שהיו ממתיקים בעובדא דקטורת ממש. והנה האמירה נקרא רק רי"ח קטרת, וריחא מלתא היא (פסחים ע"ו ע"ב) וז"ש כלה שבירושלי"ם, היינו הכלה העליונה שכינת עוזינו השוכנת עדיין בירושלים ומעולם לא זזה משם, אינה צריכה להתבש"ם ר"ל להמתיק דינים, מריח הקטרת בלבד מסתפק להמתיק דינים אפילו בלא עשיה:

י"י ברצונך העמדת להררי עז הסתרת פניך הייתי נבה"ל (**תהלים ל ח**). יש לפרש דהנה דוד אמר זה המזמור בסיפור טובתו ית' איך העלהו מדלותיו ועניו כמובן מתוכן המזמור, והנה אגב זה מספר איכיות היסורין מהיכן באים, הלא מדרך הטוב להטיב. אבל באמת הכל הוא לטובה, והנה באים מאיכות צמצום הראשון כביכול, שנתצמצם אור אין סוף ב"ה בכדי שיקנו העולמות קנין ולא יתבטלו ממציאותם באורו ית'. והנה מצמצום אור בא הדין כביכול, והגם שהצמצום הראשון הוא חסד גמור ורחמים בכדי שיתהוו העולמות, עם כל זה בהתפשטות ענין הצמצום מעולם ועד עולם עד גשמיות עולם הזה, בא ממנו הדין בעת הסתר פנים ח"ו, והוא דהנה הצמצום היה כדי שיתהוו הכלים של העולמות ולא יתבטלו, ואחר כך נתפשט אור אין סוף ב"ה כביכול בתוך כל עלמין כפי כח כל אחד מהעולמות, והתפשטות הזה הוא רחמים וחסדים גדולים. והנה מסר הש"י לנו תורתו עצות מרחוק תרי"ג עיטין, אשר על ידי זה יהיה יכולת בידינו להנות מאורו ית' כל אחד כפי כוחו, וכאשר האדם סר ח"ו מדרכי התורה, אזי אינו יכול ליהנות מההתפשטות רק מהצמצום, שמצד הצמצום הוא הדין בגשמיות העולם הזה, והבן מאד כי דברים עמוקים המה, וזה נקרא הסתר פנים כביכול. והנה ההתפשטות הוא השם הויה ב"ה המתפשט בכל הנבראים, והסתר פנים נקרא כביכול שהשם הויה מסתתר כביכול במלבושיו, והם אותיות שלפניו ואחריו, אבל ח"ו לא יצוייר הסתלקות הויה, דאם כן תיכף יעדרו כל העולמות, רק הסתר פנים כנ"ל. והנה הויה עם אותיות שלפניו שהם טדה"ד, ועם אותיות שלאחריו שהם כוז"ו, בגימטריא פ"ז, שהוא בגימטריא לבנ"ה, בכס"ה ליום חגינו (תהלים פא ד), בעת הדין לבאי עולם שעוברין לפניו כבני מרון לפקוד על איש כדרכו, ואז לבנ"ה מסתתרת במיעוט האור ממנה (ר"ה ח' ע"א) , ואז נבהלי"ם הנבראים ונפחדים מאימת הדין שהוא בגימטריא נבה"ל. ובזה תבין י"י ברצונך, ר"ל אתה הש"י ברצונך היינו ברצון הקדום בעת הבריאה, העמד"ת ר"ל צמצמ"ת מלשון עמד"ו במקומם, והיינו צמצום, וזה היה להרר"י ע"ז, בכדי לתת תוקף ועוז להררי, דהיינו הכלים שנקרא הרים המגבילים על התהום והמים בתוקפם וגשמיותם, ואם כן זה היה חסד גמור הצמצום הראשון, והיה כביכול בהכרח להיות לטובת העולמות, ואף על פי כן מצד זה נמשך

כשהסתרת פניך, דהיינו התפשטות שם הויה ב"ה כשנסתר באותיות שלפניו ואחריו, הייתי נבה"ל, טדה"ד הוי"ה כוז"ו בגימטריא נבה"ל, והבן מאד ומאד ותראה פלאות:

חקת

ויאמר י"י אל משה ואל אהרן וכו' (**במדבר יט א**). למה נאמרה פרשה זו גם לאהרן, והא ליכא למימר שהכוונה לאמר לאהרן, דהרי הציווי דעשיה הוא לאלעזר, ולימוד המצוה אין על אהרן החיוב יותר משאר ישראל. ואפשר להפיס דעתו להיות שנלקחה ממנו מצוה זאת, מהטעם שפירש רש"י בשם רבי משה הדרשן, על כן לכבודו עשה הש"י וצירפו בדבור עם משה:

זאת חקת התורה אשר צוה י"י לאמר (**במדבר יט ב**). להבין הלאמ"ר. נ"ל על פי דרשת רז"ל (תנחומא חוקת סי' ח') לך אני מגלה טעמי פרה ולאחרים חקה. ועל פי זה יתפרש זאת חקת וכו' לאמ"ר, ר"ל לאמירה לישראל בחקה, אבל ל"ך אינו חקה, כי לך אני מגלה טעמה כשאר מצות שכליות, נ"ל:

זאת חקת התורה (**במדבר יט ב**). ב' במסרה. דין. ואידך בגיעולי כלים בפרשת מטות (במדבר לא כא). הנה לשם אמר הפרשה אלעזר ולא משה, להיות שמשה כעס ונתעלמה ממנו הלכה (ויק"ר פי"ג א'). והנה פרשה הקודמת ואתם חנו (במדבר לא יט), אמר משה אחר כעסו ולא נתעלמה ממנו, רק פרשת טהרה נתעלמה ממנו, כי הטהרה היא סוד הדע"ת, כי ודע"ת (ישעיה לג ו) זה סדר טהרות (שבת ל"א ע"א). והנה משה סוד הדעת כאשר כעס, הנה נסתלק ממנו דין הטהרה, והיתה אמירת הפרשה דוקא על ידי אלעזר, כן בכאן דוקא המצוה על ידי אלעזר, ועוד יתבאר:

דבר אל בני ישראל (**במדבר יט ב**). תרין במסורה מונ"ח רביע"י. דין. ואידך דבר אל בני ישראל וקח מאתם מטה (במדבר יז יז), וסימן חוטר"א לתורת"א. היינו מונ"ח רביע"י, בגלות רביע"י גלות החל הזה, חוטר"א לתורת"א על דלא אקימית קיסטא וכו' (זוהר ח"ג ע"ד ע"א):

זאת חקת התורה כו' ויקחו כו' (**במדבר יט ב**). למה נאמר פרשת פרה אחר מחלוקת קרח, לפי שהקהתים הטהרו לשאת ארון ברית י"י שנאמר (במדבר ז ט) בכתף ישאו, אמר קרח לא די שהוציאו אותי מכלל כהונה ומתנות, אלא שגילח ראשי ועשה אותי סכל, מיד נתקנא למשה לערער הריב והוא לא ידע חוק פרה אדומה תהיה כפרה גדולה על ישראל, כן הוא בפסיקתא והוא פליאה גדולה: והנ"ל דהנה ענין פר"ה, כבר ידעת שהוא סוד המתקת הדינים בסוד פ"ר פר"ה, שהוא סוד המתקת ה' גבורות דפ"ר, שכל

אחד בגימטריא נ"ו, סוד ה' פעמים נ"ו דויהי נועם (תהלים צ יז), ובהוספת א' לכל אחד הוא בגימטריא ז"ן, א"ל הו"יה, שזהו שדרשו המקובלים אל הויה ויאר לנ"ו (תהלים קיח כז), והבן. והנה על ידי הפרה נמתקים הדינים ברחמים, ומתהווה ממנה אדרבא כפר"ה לישראל. והנה הקהתים הטהרו לשאת משא בכת"ף, שהוא סוד כתף השמאלי דגבורה דזהו סטרא דליוואי. והנה נצטווה משה לגלח שערם שהוא סוד תוקף הדינים הנתלים למטה, כי הנה הגבורות במקומם הם בסוד המעלה הגדולה מעלת הזהב על הכסף, וכן לעתיד במהרה בימינו שיתוקן העולם, יהיו הגבורות גדולים במעלה כי לא נירא מן הדין, ואז יהיו הלוים גדולים מן הכהנים. וזה היה טעות קרח שחשב שגדלה מעלתו להיותו מסטרא דגבורה, ואמר בסברתו שהגבורות הם כעת גם כן במעלה כמו החסדים והם ממוזגים, ואם אינו כן רק שכעת הם בתוקפם ואין להשתמש בהן, אם כן למה יגלחו להם השערות. והאמת הוא שהגילוח הוא למען לא יתפשטו הגבורות למטה, כי למטה נהנים מהם הקליפות, ובמקומם הם עוז וחדוה. ובזה תבין שאילו היה מתבונן קרח בענין חוק פרה אדומה שהוא כפרה גדולה לישראל מסוד המתקת הדינים, לא הוה קשיא ליה ולא היה מערער הריב, והש"י יודע האמת ויהי רצון שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו, התבונן כי קצרתי:

זאת חקת וכו' לאמ"ר (**במדבר יט ב**). הלאמ"ר אינו מובן. והנראה דרמז לאמ"ר, שיאמרו הפרשה ויקראו אותה בתורה בצבור, מסייעא למאן דאמר פרשת פרה דאורייתא:

זאת חקת התורה (**במדבר יט ב**). עיין במדרשי חז"ל (במ"ר פי"ט א') פרה אדומה נמסרה בחוקה מבלי טעם. ואמרו רז"ל בלשונם חוקה חקקתי גזירה גזרתי אי אתה רשאי לעבור על גזרתי. ויש לתמוה לפי מאי דקיימא לן (יומא מ"ב ע"ב) דלא כרבי שמעון דדריש טעמא דקרא, אם כן, כן הוא הדין בכל משפטי וציווי התורה לעשותן לשם פעלם הגם שלא נדע הטעם, ואם כן במאי תשתנה פרה אדומה בחקה, ואם נאמר שעל כל פנים בשאר המצות יש לנו רשות לחקור ולדרוש בטעמיהן מה שאין כן בפרה, הרי באמת גם בפרה יש טעמים נכבדים ליראי י"י ולחושבי שמו. והנראה דבאמת בכל משפטי התורה הגם שלא נדע טעמיהן, צריך לקיימן בחוקה לעשות הדברים לשם פעלם כאשר צונו י"י אלקינו, רק מה שנכתב חוקה בפרשת פרה, הוא להיות המצוה הזאת טהרות כל הטמאים, נמצא בזה תוכחת מגולה להההולכים אחרי שרירות לבם והחושבים מחשבות און על משפטי התורה, ומבקשים לבוא על פי שכל האנושי בחקירות אנושיית לטעמי מצות התורה, ועל ידי זה חושבים שלא המעשה הוא העיקר, באמרם מה יתרון יבוא לנפש על ידי עשיה גשמיות, רק העשיה נגזרה מהתורה כדי שיתבונן במושכל, ובאם

הפתי חישב בדעתו שכבר מבין המושכל, יוסר מעליו חיוב המעשה בפועל, בחושבו אשר רק המושכל יסיר מנפשו טומאה וחלאת דעות ומדות המגונות. הנה כזה הוא חלק הכופרים, לא כאלה חלק יעקב היוצר הכל הוא אלקינו, הוא צונו לעשות את כל המצות האלה, ולו יהיה שהמצות הן מוגשמות המצוה המצות הוא אין סוף ב"ה, בעשות האדם מצות המצוה, בזה יהיה שלימות הנפש בדביקותה בקונה וצורה, מה שאין כן בחקירות אנושית לא יגיע שלימות לנפש ולא תטהר מחלאתה. על כן רמזה בזה התורה בציווייה בענין טהרת הטומאה, צוותה בדבריה זאת חקת התורה, ר"ל שעל ידי מצוה זאת בין והתבונן כל התורה לקיימה בחוקה, ובזה תטהר:

זאת חקת התורה אשר צוה י"י לאמר (**במדבר יט ב**). להבין הלאמ"ר. גם ויקחו אלי"ך, מהו אלי"ך. והנה פירש רש"י לעולם היא נקרא על שמך. הנה יש להתבונן מהו נפקא לן אם תהיה נקרא תמיד על שם משה, ומהו טעם יש בזה. וגם פירש רש"י בלשונו (והוא מרז"ל (תנחומא חקת סי' ח')) שיאמרו תמיד פרה שעשה משה במדב"ר, צריך להתבונן למה יאמרו שעשאה במדב"ר, ומהו נפקא לן אם עשאה במדבר או בישוב. והנ"ל בזה, דהנה סוד פרה מבואר בכתבי האר"י ז"ל שהוא סוד קליפת נוגה שהיא מטהרת טמאים ומטמאה טהורים, והדבר הזה צריך התרחבות ביאור קצת. ידוע דשלש קליפות הטמאות הם טמאות לגמרי ואין להם מבוא אל הקדושה, והקליפה הרביעית היא קליפת נוגה, היא טיקל"א בחינת משקל והיא מצרנית בין הקדושה והקליפה, ויש בה סוד טו"ב ור"ע, לפעמים היא נכללת בקדושה ולפעמים בהיפך, על כן טיקל"א נקרא כמו לשון המשקל, שנוטה בהכרעה פעמים לכאן ופעמים לכאן. והנה כל הדברים אשר בעולם אשר נאסרו על פי התורה, נפש חיותם מג' קליפות הטמאות לגמרי, על כן נאסרו לעם הקודש כי אין בחיות הזה מבוא אל הקדושה, רק הם צריכים ביטול וכריתה לגמרי כמו שיהיה לעת קץ אשר רוח הטומאה יעביר מן הארץ, ואפילו אם יהיה האדם מכוין באכילה דבר האסור לשם שמים, דהיינו שיעבוד את הש"י בכח האכילה, לא ירצה לקרבן לי"י כי מום בו ואין לו מבוא אל הקדושה, רק צריך לבטל ממנו הכח הניתוסף בו מחיות הדבר הנאסר, על ידי סיגופים וכיוצא בשבירת לבו. והנה מעשה התורה והמצות אשר צוה י"י לעשותם, הם לגמרי מהקדושה, והדברים העולמיים המותרים והם רשות, כגון אכילה ושתיה ומשגל בדברים המותרים, הם מסוד קליפת נוגה והם בסוד המשקל, ועיקר עבודת האדם סובב על קוטב הזה, דהנה נברא האדם באופן הזה שאי אפשר לו לחיות על פני תבל מבלי התעסקות באכילה ושתיה ומשגל, והנה חיות כל אלה הדברים המותרים ורשותיים הנעשים תחת השמש, הם מקליפת נוגה אשר היא מצרנית וסוד הטיקלא,

והוא יתבחן בבחינת הדע"ת וכוונת האדם בהכרעה על ידי הדעת הנתון בו, אשר הדע"ת יתפשט בכל מדותיו, דהיינו בלוקח ועושה הדבר המותר ומכוין דעתו לשם שמים, דהיינו שילך בכח האכילה ההוא לעבודת הש"י, ובמשגל להוליד בדומה עבדים לאלקי עולם וכיוצא בענייני משא ומתן, וכל הדברים הנעשים תחת השמש אשר לא נאסרו בחוקי התורה, הנה בעשות כל אלה בכיוון והכרעת דעתו לשם שמים, הנה יוכלל החיות שבדבר המעשיי ההוא אשר היא מקליפת נוגה יבוא אל הקודש לקדושה, ובהיפוך ח"ו כשמכריע בדעתו בעשות כל אלה למלאות תאוותו הבהמיית, הנה יוכלל החיות שבדבר המעשיי ההוא בתוך שלש קליפות הטמאות, עד אשר יתיישב בדעתו לשוב אל י"י וילך בכח האכילה ההוא לעבודתו ית"ש, אזי יוצא בלעם מפיהם ליכלל החיות בקדושה. והנה מעשה האדם בתחתונים גורם בעליונים, דהיינו כשעושה האדם מעשה מותר ורשות תחת השמש בכיוון דעתו לשם שמים ויוכלל החיות מנוגה בקדושה, אזי גורם שהקליפות נוגה שיש בה טוב ורע, והנה הרע הוא מהקליפות הטמאות, וכשתוכלל נוגה בקדושה הנה היא מטהרת טמאים, ובהיפוך ח"ו הנה כשגורם האדם שתוכלל בקליפות הטמאות, הנה היא מטמאה טהורים. והנה זה עיקר עבודת האדם על פני האדמה לגרום שתוכלל ותתעלה נוגה בקדושה, עד שבמהרה בימינו תוכלל לגמרי עם כל בחינותיה, ואז לא יהיה חיות לג' קליפות הטמאות, כי כל חיותם נמשך על ידי קליפת נוגה המצרנית. והנה תראה שמעשה המצות אשר הם בבחינת הקודש לגמרי, מפורשים בתורה כזה וכזה יעשה האדם וח"י בהם, זאת המעשה אשר לא תעשנה אשר הם מחיות הקליפות הטמאות, מפורשים בתורה באזהרה לבל נגוע בקצה העבירות. ובענין מעשה הרשות המותר וההכרחי לחיותו, אינו מפורש בתורה כמה יאכל וכמה ישתה וכמה יעסוק במשגל וידבר דבריו ויעסוק במשא ומתן וכיוצא, רק דרך כלל היא מצוה בתורה (ויקרא יט ב) קדושים תהיו, ופירשו רז"ל (יבמות כ' ע"א) קדש עצמך במותר לך, דהיינו כל הדברים המותרים וההכרחים יקח מהן די הסיפוק בכיוון דעתו לצד הקודש, דהיינו לילך בכח האכילה ההוא לעבוד את הש"י ולא לעסוק במותרות לצד התאוה, ולמה לא פירשה התורה שיעור ההכרח וגבולו אשר בעבור הגבול הוא המותרות. דאי אפשר לפרש זה בתורה, כי בזה אין אדם דומה לחבירו, דהנה יש לך אדם שצריך למאכל ג' לטרות למלאות בטנו, והנה כאשר ישער ויכוין לשם שמים, ויקח די בסיפוק ב' לטרות בכדי שלא למלאות תאוותו, הנה קיים קדושים תהיו ומעשיו הם לצד הקדושה, ויש לך אדם אשר יתמלא בטנו על ידי מזון ליטרא אחת, ויאכל כל שבעו למלאות תאוותו, הנה הגם שהראשון אכל יותר, עם כל זה מעשהו בקודש והשני בתאוה יתהלך. והנה על פי

המשל הזה תבין כל ענייני בני האדם, ואי אפשר לפרש השיעור והגבול בתורה, רק סתם קדושים תהיו והוא בשיקול הדע"ת. ואפשר יש לרמז שעל כן נאמר בפרשת קדושים דבר אל כל עד"ת בני ישראל, רצ"ל דע"ת בני ישראל. והנה ניתנה התורה לישראל, בשביל כן ממדבר מתנה לא מקום זרע ותאנה וכו', להורות שעיקר דרכי התורה שלא להנות מעולם הזה, רק כל ענייני האדם יהיו לצורך גבוה, להעלות כל הנאות יישוב העולם מקליפת נוגה אל מקום הקודש על ידי הכרעת הדע"ת כנ"ל. ובזה תבין זאת חקת התורה וכו' ויקחו אלי"ך דייקא, שאתה דעת הכולל ותמיד תהיה נקרא על שמך פר"ה שעשה משה במדבר דייקא, שהדעת מכריע ומשים כל ענייני תאוות העולם הזה מקליפת נוגה (הנקרא פר"ה אדומה תמימה), כמדבר בלי שום כיסופא דגופא, והבן מאוד:

ויקחו אליך וגו' (**במדבר יט ב**). נ"ל על כוונתך להיותם אינם יודעים סודה, כי להם בחוקה נאמרה, אזי יקחו על דעתך וכוונתך, וככה עצה היעוצה בכל המצות למי אשר לא חלק לו השם בבינה, לעשות על דעת הצדיקים כמ"ש כמה פעמים:

ויקחו אליך פרה אדומה (**במדבר יט ב**). במדרש (במ"ר פי"ט ו') אמר רבי יוסי ברבי חנינא אמר לו הקב"ה למשה לך אני מגלה טעם פרה, אבל לאחר חקה. יובן לדעתי על פי האמור (בספר מאורי אור והוא מלקוטי תורה עיין ביאיר נתיב) וז"ל, פר"ה אדמ"ה מלכות מצד הדינים פ"ר מנצפ"ך בקבלתה כל אחוריים של השמות, לכן היא אדמה, והם אותיות הקודמת בשמות ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן, וד' הויות מד' מילויים טדה"ד (בגימטריא עם הכולל פר"ה), ומצד זה דין תקיף מטמא טהורים, ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן (בהסרת הויה אחת פשוטה) קפ"ד קס"ו ק"ל קד"ם, בגימטריא פרה אדמ"ה תמימ"ה, ומצד זה מטהרת טמאים, אם כן סוד פרה אדמה תמימה היא בבחינת החסדים שבה והגבורות שבה: עוד נאמר שם (בספר הנ"ל) חק"ה נקראת המלכות וכו', והוא בבחינת הגבורות שבה ובה חקיקה וכו'. והנה תתבונן פר"ה אדמ"ה לפי המספר הנ"ל רומזת לחסדים וגבורות שבה, חקה רומז רק לבחינת הגבורות. והנה משה בסוד הדע"ת שבו עיטרא דחסדים וגבורות, ולזה אמר לך אני מגלה טעמי פר"ה, היינו טעם הנרגש דהיינו החסדים שאתה בסוד הדעת הכולל גם החסדים עם הגבורות, ולאחרים הוא רק חק"ה בסוד הגבורות לבד, על כן ויקחו אליך שתהיה תמיד נקראת על שמך להמתיק הגבורות בחסדים, והשם הטוב יכפר בעדינו ויהי רצון שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו:

ונתתם אותה וכו' (**במדבר יט ג**). נ"ל שכלל את אהרן בנתינה, להיות העבודה הזאת אינה נעשית על ידו, וקיימא לן (יומא י"ד ע"א) כהן גדול מקריב בכל עת שירצה וכל

מה שירצה, וכאן היה בהכרח אלעזר, על כן ניתנה לאלעזר על ידי אהרן, וכאלו אהרן חולק לו ומכבדו במצוה זו, נ"ל:

וכבס בגדיו הכהן ורחץ בשרו וכו' ואחר יבוא וכו' וטמא הכהן וכו' (**במדבר יט ז**). הנה צריך לסרס המקרא כמ"ש רש"י, ולא דבר ריק הוא ולא דבר מיקריי בתורה בלי דקדוק ח"ו. ונ"ל להורות זמן הטבילה יהיה קודם הלילה, כשיעור שיוכל לבוא אל תוך המחנה לאחר טבילתו ויהיה ביאתו בתחלת הלילה, ואם כן יהיה הטבילה קודם הלילה שיהיה עדיין יום קצת אחר הטבילה, וזה לא היה נשמע אם היה נכתב בהיפוך ורחץ וכו' וטמא וכו' ואחר יבוא וכו', דהוה אמינא דאי טבל קודם ביאת השמש, הוא דנמשך טומאתו עד הערב, אבל אם טבל לאחר ביאת השמש אין הכי נמי דטהור תיכף. לזה משמיענו ורחץ וכו' ואחר וכו', דהרחיצה מוכרחת שתהיה קודם הלילה שיעור שהיית הליכה למחנה. וידוקדק בזה דברי התנא במתניתין דברכות (ב' ע"א) משעה שהכהנים נכנסין דייקא, עיין בתוספות יום טוב:

זאת חוקת התורה אשר צוה י"י לאמר (**במדבר יט ב**). הנה מהראוי להבין למה נאמרה המצוה הזאת בחוק"ה, אם הוא שאין לחפש בה טעם רק לקיימה בחוק"ה מבלי טע"ם, הנה גם בכל המצות שאין מפורש בהם טעם בתורה כן הוא, דלא קיימא לן כרבי שמעון דדריש טעמא דקרא (יומא מ"ב ע"ב), וודאי אין כוונת רבי שמעון לכוין זה הטעם דאמור בפשוטו, כי הנה רבי שמעון דורש טעמים בזהר פלאי פלאות ורזין דרזין בעסק המצות, וחלילה לומר מי שאינו מכוין כל זה אינו יוצא ידי חובת המצות בעשייתם. ואם הכוונה אומרו המצוה הזאת בחוק"ה, היינו דבשארי המצות גם כן אין מן הצורך לכוין בעשייתם טעמים, עם כל זה המחפש ומבין יוכל לתתבונן בהם טעמם (כפי אשר חלק לו השי"ת בבינה, הגם שאי אפשר לבוא לתכלית טעמיהן כי הוא שכל אלהי), מה שאין כן פר"ה אדומ"ה לא ישיג האדם כלל שום טעם. הרי גם במצות פר"ה יש טעמים גנזי נסתרות לי"י אלקינו, הלא המה באוצרי המקובלים, וגם לפי פשוטו עיין בדברי רבי משה הדרשן, (הביאו רש"י ז"ל והוא מהראשונים דבריו ז"ל הם כעין מדרש). וגם יש לדקדק זאת חקת התורה אשר צוה י"י לאמר דבר אל בני ישראל, היה לו לומר מקודם דבר אל בני ישראל, ואחר כך זאת חקת התורה וכו'. וגם מהו הלאמ"ר, כבר נאמר לאמר בפסוק הקודם. ולהבין כל זה התבוננתי בדברי חז"ל במדרש (במ"ר פי"ט ד'), אמר ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי על כל דבר ודבר שהיה הקב"ה אומר למשה, היה אומר לו טומאתו וטהרתו, כיון שהגיע לפרשת אמור אל הכהנים (ויקרא כא א) , א"ל משה רבש"ע אם נטמא זה במה תהא טהרתו, לא השיבו (הקב"ה), באותה שעה נתכרכמו פניו של משה, כיון שהגיע

לפרשת פר"ה אדומ"ה, א"ל הקב"ה באותה שעה שאמרתי לך אמו"ר אל הכהנים, אמרת לי אם נטמא במה תהא טהרתו, לא השבתיך, זו טהרתו ולקחו לטמא וכו'. והנה עם היות שהדברים היה מקובלים אצלם בתורה שבעל פה, אף על פי כן מהראוי שיהיה מזה איזה רמז בתורה שבכתב. ונ"ל דדרשו זה מהפסוק (תהלים יב ז) אמרות י"י אמרו"ת טהורות, (שהתחילו שם בעלי המדרש (ויק"ר פכ"ו א') לפתיחת פרשת אמור), דנקט ב' פעמים אמרו"ת. רצ"ל באמיר"ה אחת של הקב"ה לא השמיע הטהרה, היינו בפרשת אמור אל הכהנים, עד שבאמיר"ה אחרת היינו בפרשת פר"ה דכתיב בה אמיר"ה יתירה, זאת חקת התורה אשר צוה י"י לאמ"ר באמירה הקודמת. וידוקדק בזה לאמ"ר. וגם מ"ש זאת חקת התורה קודם שאמר דבר אל בני ישראל, שזהו רק הקדמה למש"ה זאת חקת התורה אשר צוה י"י לאמ"ר, רצ"ל תשובה לדברי תורה הקודמת ששאלתי מאז ולא אמרתי לך, הנני אומר לך כעת. ושיעור הכתוב כך הוא, זאת חק"ת התור"ה כאשר אשמיעך כעת), אשר צוה י"י (מקדם) לאמ"ר (בפרשה הנאמרת באמירה פרשת אמו"ר). והנה דברי המדרש הזה יתישבו הדקדוקים האחרונים שדקדקנו בפרשה:

אבל הקושיא הראשונה במקומה עומדת, למה נאמרה המצוה הזאת בחוק"ה, ומה הוא החוק"ה שבה יתר משארי המצות. והנה רז"ל במדרש (במ"ר פי"ט ג') אמרו ז"ל ר' יצחק פתח (קהלת ז כג) כל זה נסיתי בחכמה אמרת"י אחכמה והיא רחוקה ממני וכו', אמר שלמה על כל אלה עמדתי, ופרשה של פר"ה אדומ"ה חקרתי ושאלתי ופשפשתי, אמרת"י אחכמה והיא רחוקה ממני, עד כאן. והנה מהיכן המציאו מה שאמר שלמה אמרת"י אחכמה וכו' על פר"ה אדומה. נ"ל דלמדו כעין גזירה שוה אמרת"י, היינו אותה הפרשה שנאמר בה אמירה יתירה ומפרשת ומבארת פרשת אמו"ר, נ"ל. אך דעל פי מדרשיהם זה ביותר יקשה הקושיא הנ"ל, שלמה שנאמר בו (מלכים א' ה יא) ויחכם מכל האדם, לא היה יכול להתבונן שום טעם בפרשת פר"ה אדומה, והנה רבי משה הדרשן המציא טוב טעם אפילו בפשטיית הדרש, ומכל שכן שישנם תילי תילים סודות נמסרו ליודעים והם בכתובים. ונ"ל לתרץ הקושיא הזאת על פי דברי המדרש שהבאתי מקודם, דהנה מהראוי להתבונן באמת מפני מה לא השיב השי"ת למשה באותו פרק ששאל לו טהרת טומאת מת, וגם למה נתכרכמו פניו של משה ומה דאג על זה. ונ"ל לתרץ הכל בעזה"י על פי דברי רבי משה הדרשן דכל מעשי הפר"ה לכפר על עון העג"ל, וכמ"ש רש"י ז"ל בשמו:

והוא בהקדים לך מה דידוע על פי התורה דידיעתו ית"ש אינה מכרחת להאדם בעל הבחירה שהבחירה חפשיית אצלו, דאי לא תימא הכי אם כן אין כאן שכר ועונש כיון

שאין בחירה, והתורה בכל פינת יסודתיה מלאה מיעודת שכר ועונש, הנה מוכח מזה שהבחירה חפשיית, וגם כן ידיעתו ית"ש מוכח לרבבות מן התורה, כענין אמרו (שמות ג יט) ואני ידעתי כי לא יתן אתכם מלך מצרים להלוך, והנה רואה ידועה ובחירה ב' העניינים מתאמתים לנו באמונת התורה, ואין מבוא לשכל האנושי להשיג בשכל איך יתאמתו ב' הפכיים, וכבר דברו בזה כל שלטי הגבורים. אבל האמת הנכון שמחוייבים אנחנו על פי התורה להאמין בידיעה וגם להאמין בבחירה, וזה כל יסו"ד התורה, והגם שאין דעת ושכל האדם משיג מציאות הענין האיך יתכנו ב' העניינים, הנה כתב בזה החסיד הקדוש בעל חוב"ת הלבבו"ת (שער עבודת הא' פ"ח) וזה תוכן דבריו, כיון דהידיעה ובחירה שניהם מוכרחם על פי התורה, ושכל האדם אי אפשר לו להשיג מציאות שניהם, הנה אנחנו מחויבים להאמין אמונת אומן בשניהם, ואם רץ לבך למה לא הודיע הש"י בשכלינו להתבונן אמיתיית ב' העניינים בשכל אנושי, תשיב אל לבך הלא נתאמת לנו שהש"י הוא טוב ומטיב, וכל מה שהוא לטובתינו הוא מטיב לנו, ואלו היה יודע הש"י שהמושכל הזה הוא לטובתינו, היה מודיע לנו, אלא על כרחך החכמ"ה העליונה כביכול הוא שאין המושכל הזה לטובתינו, ולפיכך לא הודיע לנו הש"י המושכל הזה, רק להאמין כל זה על פי אמונת התורה, עד כאן תוכן דברי החסיד הקדוש הנ"ל, (ולהלן נבאר אי"ה את אשר עם לבבי למה לא הודיע הש"י המושכל הזה):

והנה עם היות שאין הידיע"ה מכרחת והבחירה חפשיית, זה דוקא ידיעה, אבל דבורו ית"ש מכריח ואי אפשר שישתנה, כדכתיב (ישעיה נה יא) כן יהיה דברי אשר יצא מפ"י לא ישוב אלי ריקם כי אם עשה את אשר חפצתי וכו', כן פירש הפסוק הקדוש מהר"ם אלשיך ז"ל בספר ישעיה, והוא מוסכם מכל הקדמונים על פי יסודי התורה:

ומעתה תתבונן כיון שכל מעשה פר"ה היה לכפר על עון העגל, הנה הגם שהיה זה גלוי וידוע לפניו ית"ש שעתידין לחטוא ויצטרכו לכפרת הפרה, עם כל זה הידיעה אינה מכרחת והבחירה היתה חפשיית אצל ישראל, הנה לא היה באפשרי שיאמר הש"י למשה זאת המצוה בדיבור קודם החטא, דאז יהיו ישראל ח"ו כמוכרחים לחטוא ולא תהיה בחירתם חפשיית, ושוב לא יגיע להם עונש, (והנה רבי משה הדרשן על כרחך ס"ל דאחר מעשה העגל נאמרה פרשת פרה, וגם התנא בעל המדרש ס"ל כן, ופרשת אמור אל הכהנים לדעתם נאמר קודם מעשה העגל), על כן לא היה באפשרי שישיב הש"י תשובה למשה (אז כששאל בפרשת אמו"ר אם נטמא זה במה תהא טהרתו), ולא השיב לו מפרשת פרה, מפני שעיקר מעשה פר"ה באת על חטא לתקן עון עגל, ולא היה רצונו ית"ש להביא הדבר אל עולם הדיבור כדי שלא יהיו כמוכרחים, רק ישאר

להם הדבר בבחירה, הגם שהיה הדבר אצלו ית"ש בידיעה, אין הידוע מכרחת והבחירה חפשיית, ועל כן נתכרכמו פניו של משה באותה שעה ששאל בפרשת אמור ולא השיב לו הקב"ה, כי הבין מש"ה שיש בידיעתו ית"ש איזה דבר הניתן לבחירה, על כן אין ברצונו ית"ש להביא הדבר לבחינת דיבור. ולפי זה נודע לנו מן פרשת פר"ה אדומ"ה אמיתיית ידיעה ובחירה, והנה השכל האנושי אי אפשר לו להשיג הצדקת ב' הענינים ביחד, אבל מחוייבים אנחנו להאמין על פי התורה הצדקת ב' הענינים ואין לחקור בחקירות, כי השכל האנושי לא ישיג זה, אבל המה אמיתיים מצודקים בשכל אלקי, הגם שיש ידיעה, עם כל זה משפטי י"י אמת להעניש ולהשכיר, כי הבחירה חפשיית:

עיין בדברי הקדוש באור החיים בראשית מה שפירש בדברי הרמב"ם בזה, דהיינו שאצל האדם אי אפשר לומר עליו שידע איזה דבר ולא ידע אותו דבר, כי יהיו ב' הפכיים. אבל הבורא ית"ש הנה הוא כל יכול, אפשר לומר יודע העתידות מה שהאדם עתיד לעשות, ומעניש ומשכיר את האדם על עשייתו, כי הבחירה אצלו והוא ית"ש כל יכול יודע ואינו יודע בנושא אחד, ואין שכל האנושי מבין זה. והנה עיין מ"ש לעיל בשם החסיד בעל חובת הלבבות שאמר אלו היה יודע הש"י שהשגת ענין הזה טוב לנו להשיגו, בודאי היה ניתן כח בשכלינו להשיגו, כי ידענו שהוא טוב ומטיב, אלא על כרחך שיודע הש"י אשר טוב הוא להעלים מבני אדם המושכל הזה, רק להתנהג בזה הענין על פי דרכי האמונה על פי תורה האלקית:

ואני אמרתי בעניי להבין במעט קט, להבין איזה דבר מהו הטובה שעשה התמים דיעות שהעלים המושכל הזה מבני האדם, רק להניח הענין להאמין על פי יסודי התורה אשר הוא ית' כל יכול, ונוכל לומר אצלו הית"ש ב' הפכיים ביחד ידע ולא ידע, ונשכר בזה מה שנצטוינו על פי התורה והלכ"ת בדרכי"ו (דברים כח ט), הנה גם אנחנו מחוייבים לעשות כזאת, והוא מה שנצטוינו מפי חז"ל (אבות פ"א מ"ו) והוה דן את כל האדם לכף זכות, הגם שהאדם הוא בן שכל, ואפילו בעל רוח הקודש ויודע אשר שבע תועבות בלב הרשע, ונתאמת ענין הרשע אצלו בידיעה ברורה, הנה האדם המשכיל זאת ישים אל לבו והלכת בדרכיו כתיב, מה היא ית"ש ידע ולא ידע ביחד כביכול, גם אנחנו מחוייבים לעשות כזאת. הנה הדבר הזה (היינו העלמת הענין בשכל רק להאמין באמונת התורה כנ"ל), הוא טובה גדולה לקיום התורה ולקיום העולם, ידיד הקורא תלטוש עיני שכלך ותתבונן הענין הזה, כי ילאה הקולמוס להסביר הענין הזה עלי מכתב:

והנה אומר לך עוד את אשר עם לבבי הטובה הגדולה אשר עשה הש"י מה שלא נתוודע לבני אדם עסק הצדקת שכר ועונש (אחר התאמתות הידיעה כי אם באמונת התורה,

דהנה השכר והעונש הוא לאדם בין בעולם הזה בין בעולם הבא בין לעתיד לבא בזמן המשיח ולימות התחיה, הכל כפי משקל אל דעות והנה אדם אין צדיק בארץ, ומה יעצור כח יציר חומר לצאת ידי חובתו לפני היוצר כל, הן שמים לא זכו בעיניו ובמלאכיו ישים תהלה, ואיך יצדקו קרוצי גושיו במשפטיו, הנה אם היה עסק שכר ועונש מושג בשכל, אין מבוא להנצל במשפטיו בריה קטנה מעוטה בדעת לפני תמים דיעות, אבל כיון שענין הצדקת ידיעה ובחירה נעלם משכלינו, ולא נוכל לצייר הענין בשכל, רק נאמין הצדקות הענין על פי התורה, ואמונה זו הוא כלל התורה, הנה כיון שנאמין זה רק על פי התורה, הנה בני תורה אנחנו ובישר לנו הש"י על פי נביאו (משלי ו כב) בהתהלכך (בעולם הזה התורה) תנחה אותך, בשכבך (בקבר) תשמור עליך, והקיצות (לזמן התחיה) היא תשיחך. הנה כשבאים ישראל למשפט הן במשפט העולם הזה ועולם הבא ולעתיד, להעניש ולהשכיר על מעשיהם, הנה נזכר לפניו ית"ש איך היה אמונת ישראל בענין השכר ועונש, הלא שכלם לא השיג זה רק האמינו בזה על פי התורה, אם כן הם בני תורה ויקוים בהם בהתהלכך תנחה וכו', והתורה תמליץ טוב בעדיהם בעולם הזה ולעולם הבא ולימות המשיח והתחיה, ויצאו בדימוס ועמך כולם צדיקים (ישעיה ס כא). אם כן העלמת הענין הזה מאתנו מן השכל, ולהאמינו על פי התורה למעלה מן השכל, הוא לטוב לנו כל הימים ולהתנהג עמנו בחסד וברחמים אשר הוא למעלה מן השכל, הבן הדבר היטב:

ועל פי זה פירשנו בטוב טעם ודעת ענין נוסח הוידוי שתקנו אנשי כנסת הגדולה והוא סרנו ממצותך וממשפטיך הטובים וכו', ואתה צדיק על כל הבא עלינו כי אמת עשית ואנחנו הרשענו, מה נאמר לפניך וכו' הלא כל הנסתרות והנגלות אתה יודע, אתה יודע רזי עולם וכו' אין דבר נעלם ממך וכו', ובכן יהי רצון מלפניך וכו' שתמחול ותסלח ותכפר וכו'. והנה יש להתבונן ענין הנוסח מה נאמר לפניך וכו' ומה נספר וכו', אם הכוונה מה נאמר לפניך בפירוט פרטי העונות הלא אתה יודע, אין זו טענה כיון שנצטוינו על פי התורה לפרט החטא, וכאשר הוכיחו (יומא פ"ו ע"ב) מן הפסוק (שמות לב לא) אנא חטא וכו' ויעשו להם וכו', הנה אין לפטור את עצמינו מציווי אלקינו בטענה אנושיית לומר לפניו רבש"ע למה נצטרך לפרט החטא, הלא אתה יודע כי אין לבקש טעמים למצותיו ית"ש, ובפרט שזה ח"ו כמנגד להציווי, וחוץ לזה הלא כבר פורטים החטאים מקודם כאמור אשמנו בגדנו וכו'. ועוד יש להתבונן בנוסח אתה יודע רזי עולם ותעלומות וכו' אין דבר נעלם ממך וכו' ובכן יהי רצון מלפניך שתמחול וכו', האיך תלוי זה בזה לומר רבש"ע הלא אתה יודע רזי עולם וכו', על כן תמחול ותסלח וכו'. אבל לפי דברינו

יומתק הענין בטוב טעם, אחר אמירתינו הוידוי בפרטות, הנה אומרים סרנו ממצותיך וכו' (בבחירנו), ואתה צדיק על כל הבא עלינו (כי ידיעתך לא הכריחה אותנו) כי אמת עשית ואנחנו הרשענו (בבחירה), והנה מי שאינו נכנס עמנו באמונה, הנה יחקור על הענין ויוכל ליקח לו זה לטענה לפטור את עצמו מן הדין, באמור הלא הכל גלוי לפניו ית' מבראשית ואנחנו מה עשינו. אבל אנחנו בני אל חי חלילה לנו להוציא זה מפינו, מאמינים אנחנו בתורה המתאמתת לנו ידיעה ובחירה, רק זאת הוא לנו לטענה כיון שאנחנו מאמינים כל זה על פי התורה (הגם שהשכל אנושי מנגד), הנה נקראים אנחנו בני תורה, על כן לך י"י הסליחה על פי הבטחתך בהתהלכך וכו', כנ"ל. וז"ש מה נאמר לפניך וכו' ומה נספר לפניך וכו', כי חלילה לומר לפניך זאת לטענה הלא כל הנסתרות והנגלות אתה יודע, ואילולי ח"ו לא היינו מאמינין בתורה, בודאי היינו יכולים לומר כן, רק אנחנו מאמינים על פי התורה אשר אתה צדיק על כל הבא עלינו, כי אמת עשית ואנחנו הרשענו (בבחירתינו). וגם אתה יודע רזי עולם וכו', ומאמינים אנחנו גם כן בידיעה, וכיון שכן הוא, אם כן אמונתינו הוא רק על פי התורה אם כן בני תורה אנחנו, ובכן בעבור זה יהי רצון מלפניך שתמחול ותסלח וכו', כהבטחתך אשר התורה (שהוא למעלה מן השכל) תמליץ טוב בעדינו שלא להתנהג עמנו במשפט אשר הוא כפי השכל (היינו בערכינו בעולם הזה), רק בחסד ורחמים שהוא למעלה מן השכל, ואתה תבין:

והנה אודיעך ידידי אגב אורחא בכאן, ותשכיל ותדע בזה הים הגדול רחב ידים. תלמוד שלנו תמצא בו כמה פעמים מלתא דאתיא בק"ל וחומ"ר טרח וכתב לה קרא (פסחים י"ח ע"ב), ולמה בזאת, ולמה לא מצינו כזאת בשארי המדות הי"ג שבתורה לומר מלתא דאתיא בגזירה שוה ובבנין אב וכיוצא, טרח וכתב לה קרא, (הגם שהר"ן ז"ל (נדרים ג' ע"א) דחק לפעמים מחמת הכרח איזה קושיא, לומר מלתא דאתיא בגזירה שוה טרח וכתב. אבל לא מצינו בש"ס בפירוש רק מדת קל וחומר), ומהראוי להבין למה ישתנה בזה מדת הקל וחומר מכל המדות. וגם טורח זה למה לנו גם במדת הקל וחומר. ונ"ל דהנה כל המדות אינם על פי שכל אנושי, רק מקובלים בתורה, ומדת קל וחומר בלבד הוא גם כן על פי השכל, ובכדי שנדע שהתורה הוא למעלה מן השכל והוא רצונו ית"ש, ואין להשתמש בחקירות אנושיית בדרכי התורה, על כן מלתא דאתיא בקל וחומר (שהוא שכל אנושיי), טרח וכתב קרא מן התורה, וכיון שנכתב הדבר בתורה הרי הוא למעלה מן השכל:

ומעתה הסכת ושמע, הנה מדת הקל וחומר שהוא של אנושי נקרא די"ן, כמאמרם ז"ל בכמה מקומות (פסחים ל"ב ע"ב) והלא די"ן הוא, כמדת הדי"ן הוא כביכול (בערכנו) על

פי שכל, מה שאין כן מדת החס"ד הוא למעלה מן השכל כמ"ש לעיל. על כן תתבונן על פי מאמרינו מדת קל וחומר נקרא די"ן כמ"ש, והנה טרח וכתב לה קרא, היינו מדת אל שבתורה שבכתב בי"ג מדות של רחמים כנודע (שמות לד ו), ושם א"ל מורה על חס"ד גמור, כמד"א (תהלים נב ג) חסד אל כל היום. ומעתה בין והתבונן את אשר כתבתי לך שלשים במועצות ודעת, אם הנהגתינו הוא רק מה ששופט השכל, הנה כביכול התנהגות משפט העליון הוא על פי הדין, מה שאין כן כשהנהגותינו הוא על פי התורה האלקות אמונת אומן למעלה מן השכל, גם במשפט העליון כביכול יצו חסד"ו קדוש יעקב והוא במשפט אמת כמ"ש לעיל. על כן מדת קל וחומר שהוא שפיטת השכל ונקרא דין כמ"ש, טרח וכתב לה קרא בתורה שהוא למעלה מן השכל, בכדי שיגבר חסד"ו עלינו גם במשפט ודין, על כן המדה של רחמים שבתורה שהוא מכוון נגד מדת קל וחומר (שבתורה שבעל פה), הנה הוא מדת שם א"ל הוא מורה בכל מקום חס"ד, כמד"א חס"ד אל כל היום, ממילא תתבונן היטב בדבר המשפט גופא משפט לאלקי איום, הוא ית"ש כחפץ להצדיק עם זו במשפט, ולהתנהג עמהם במדת החס"ד לפנים משורת הדין בכדי שלא יענישם בדי"ן, הנה בעסק השכ"ר ועונ"ש במשפט גופיה, אין מבוא לשכל אנושי לעמוד על המחקר למה יהיה שכר ועונש, כיון שנתאמת הידיעה אצלו ית"ש, ועשה י"י ככה שלא יוכל השכל לעמוד על המחקר בזה, בכדי שנצטרך להשיב הדבר לאמונת התורה שהיא למעלה מן השכל. וכיון שזה דרכינו כל היום להתנהג באמונה זו על פי התורה למעלה מן השכל, הנה המשפט נותן שיתנהג עמנו השי"ת במדת החס"ד שהוא למעלה מן השכל:

עמוד נא עוד כיום אחי ידידי ואשמיעך את דברי אלקים חס"ד י"י מעולם על ישראל עם קרובו, בהמנע מהם השגת השכל בענין הידיעה ובחירה, ויקבלו הדבר באמונת אומן על פי התורה למעלה מן השכל. ואקדים לך ביאור הפרשה בתורה (בראשית טו א) אשר היה דבר י"י אל אברם במחזה לאמר אל תירא אברם וכו' (בראשית טו ב), ויאמר אברם אדנ"י אלקים מה תתן לי ואנכי הולך וכו' ובן משק ביתי הוא דמשק אליעזר, (ודרשו חז"ל (יומא כ"ח ע"ב) דמשק דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים), (בראשית טו ג) ויאמר אברם הן לי לא נתת זרע והנה בן ביתי יורש אותי, (בראשית טו ד) והנה דבר י"י אליו לאמר לא יירשך זה כי אם אשר יצא ממיעך הוא יירשך, (בראשית טו ו) והאמין בי"י ויחשבה לו לצדקה. הנה הספיקות אשר יש להעיר בהן בפרשה הלזו. א', מאמר אברהם מה תתן לי ואנכי הולך וכו', היתכן חסידא קדישא אברהם אחר כל הבטחות שהבטיחו הקב"ה לזרעך נתתי וכו', אשר אם יוכל איש למנות את עפר הארץ גם זרעך ימנה (בראשית יג

טז), אמר אברהם אחר כך להש"י ואנכי הולך וכו', כאלו ח"ו אינו מאמין בהבטחותיו. ב', הנה הפליג לדבר אשר אליעזר כל וכל בביתו כי אין לו בן, הנה אמר זה לעגמת נפשו, ולמה הפליג בשבחו לומר שהוא דולה ומשקה וכו'. ג', אומרו אחר כך והנה בן ביתי יורש אותי, מן התימא הוא על קדוש עליון כמוהו, יעשה עיקר מן הירושה תחמודי תבל כסף וזהב. ד', מ"ש בן ביתי יורש אותי, באיזה צד ואופן יהיה שייכות ירושתו לעבדו קנין כספו. ה', לשון הכתוב והנה דבר י"י אליו לאמר לא יירשך זה וכו', למה לא אמר בסתם ויאמר אליו י"י, מהו הלשון והנה דבר וכו', וגם מהו הלאמר. ו', והאמין בי"י, מהו החידוש לקדוש עליון כמוהו. ז', והאמן חסר י'. ח', ויחשב"ה לו צדק"ה מהו הפירוש. ונראה לפרש דהנה באמת אברהם רואה ברוח הקודש ובאיצטגנינות אשר בן ביתו הדולה ומשקה מתורת רבו לאחרים הוא יורש אותו, הנה אמר זה להש"י אשר הוא רואה כך, ואמר יתכן זה כיון שהש"י הבטיח לו זרע, והנה באמת ראה כהוגן, דהנה אליעזר נתגלגל בכלב בן יפנה, ויירש את חברון על פי י"י, ואברהם טמון שם הנה כלב יירש אותו, (וגם מן כלב יצא מלכות בית דוד (סוטה י"א ע"ב), הנה כל ארץ ישראל שהבטיח הקב"ה לאברהם, הוא של המלך מזרע כלב), והוא גלגול אליעזר אשר בא עד חברון ופנה מעצת מרגלים, כי ביקש מאברהם שיתפלל עליו, כמ"ש מר"ן האר"י ז"ל, וכשבא לביתו ויהס כלב את העם (במדבר יג ל), וכי זו לבד עשה לנו בן עמרם, הוריד לנו את המן ונתן לנו את התורה וכו' (סוטה ל"ה ע"א) , הנה השקה מתורת רבו לאחרים, הנה אברהם כהוגן ראה. אבל כעת שלא ידע תוכן הענין היה זה לפלא בעיניו, והנה דבר י"י אליו לאמר להשיבו על אמירת"ו, אשר אמת הוא דבר חזיון אשר העבד יירשנו, אבל לא יירשך זה כי אם אשר יצא ממיעך וכו'. ז"ש והנה דבר י"י אליו, היינו דבר י"י הסכימה לדבריו, הבן. והנה באותו המעמד לא היה מובן הדבר כי הם ב' הפכיים, הנה שיבחו הכתוב והאמ"ן בי"י, אשר הוא כל יכול ויכולת בידו לאשר ולקיים כל הפכיים, הגם שהשכל האנושי לא יוכל זה להשיג, על כן והאמ"ן חסר י' המורה על החכמה, להורות שלא חקר בחכמה ובשכל איך יהיה זה אפשריית המציאות, אבל האמן מבלי חכמה, כענין פתי יאמין לכל דבר (משלי יד טו) בהעדר החכמה, והוא דרך האמונה אשר היא למעלה מן החכמה (שהוא י'), והאמונה היא קיצו של י' (תיקו"ז מזו"ח קנ"ו ע"ב) , ואמר ויחשבה לו צדק"ה, הש"י חשב לאברהם כאלו עשה עמו צדקה כביכול, דהנה כל מה שהאדם מוציא בחכמתו מן הכח אל הפועל ומשיג איזה מושכל, הנה החכמה ניתן לו מאת הבורא ית"ש אשר יצר את האדם בחכמ"ה, וכשמשיג איזה דבר בחכמה, הוה כאלו אדם מחזיר לחבירו הפקדון שנתן לו שאין זה צדקה, אבל שהאדם עובד את י"י באיזה

דבר אמוניי אשר לא תשיגנו החכמה אשר נתן לו הש"י, הנה תחשב כביכול כאלו נותן להש"י צדקה, בין והתבונן:

מעתה תתבונן התחייבות המשפט לאלקי איום להעניי"ש ולהשכי"ר את עבדיו הוא בעבור בחירת"ם, להיות הבחיר"ה חפשיית בידם, דבזולת בחיר"ה אין משפט ואין עונש ושכר, ולהיות היוצר כל הוא אלקינו חפץ להצדיק את עמו ישראל, ואדם אין צדיק בארץ הן במלאכיו ישים תהלה, ומי יוכל לצאת ידי חובתו נגד גדולת רוממותו, ובפרט איש שותה כמים עולה (איוב טו טז). והנה נקרא ית"ש מלך המשפט, ובמשפט יעמיד ארץ, ומי יוכל לצאת בדימוס במשפטו. על כן הפליא עצה היוצר כל הוא אלקינו להעלים מן השכל האנושי השגת ענין שכ"ר ועונ"ש, ואיך יצוייר הבחירה בבני אדם אחרי התאמתות ידיעת"ו, אבל גילה הדבר בתורת"ו, ומחויבים אנו להאמין בזה בדרך אמונת התורה הגם שלא תשיגנו השכל. וכבר כתבתי לך כל מה שהאדם מאמין בדרך אמונה על פי התורה ולא תשיגנו השכל, זה מיקרי כביכול שנותנים להשי"ת צדק"ה וכמ"ש לעיל, אם כן בדין ומשפטי הוא שהש"י יעשה עמנו גם כן צדק"ה, ומתנת חנם יעשה אפילו הרבו לפשוע ח"ו, הנה הדין והמשפט נותן שיעשה עמנו צדק"ה. וזהו ציון במשפט תפדה ושביה בצדק"ה (ישעיה א כז), וזה שאמרו רז"ל (ב"ב י' ע"א) גדולה צדק"ה שמקרבת את הגאולה, אפילו ח"ו אינם ראויים וכדאים, כיון שעושים צדקה היינו מאמינים אמונת אומן בדברים שאין השכל משיגו, רק הוא אמונת התורה וצדקה הוא מישראל, הנה המשפט נותן שיעשה עמנו צדקה ויגאלנו גאולת עולם במהרה בימינו אמן:

הרי שלך לפניך כמה מעלות טובות למקום עלינו מה שהעלים מאתנו השכל הזה. וזהו דברי החסיד בחובת הלבבות דאלו היה יודע השי"ת שהוא לטובתינו להשיג מושכל הזה איך יצוייר ביחד ידיעה ובחירה, בודאי היה נותן כח בשכלינו להשיג זה, אבל כיון שהעלים הדבר והניח הדבר אל אמונת התורה, ודאי צריכין אנו להאמין אמונת התורה ולהאמין שהוא לטובתינו מה שהעלים מאתנו, כי חפץ חסד הוא (מיכה ז יח):

ועתה נשוב לענינינו מה דקיימו וקבלו רז"ל דלכך נאמ"ר אמיר"ה יתירה בפרשת פרה, להיות הפרשה הזו תשובה לפרשת אמור אל הכהנים ששאל משה במה תהיה הטהרה שלו, ולא השיבו הקב"ה שלא יבוא הדבר לעולם הדיבור ויהיו כמוכרחים כמ"ש לעיל, הנה נתאמת בפרשת פרה ידיעה ובחירה, והוא דבר שלא יוכל שכל אנושי להשיג. וז"ש שלמה אמרת"י אחכמה, (רציתי להשיג הדבר הנלמד בפרשת פרה שנאמרה שלא במקומה והוא תשובה לפרשת אמור, ונלמ"ד מזה ידיע"ה ובחיר"ה, ורציתי להשיג זה

בשכל אנושי), והוא רחוקה ממנו כי בכוונה נפלאה העלים השי"ת השכל הזה מבני אדם:

ועתה תשכיל ותדע שזה הוא הענין הנלמד בפרשת פרה מאמירתה שלא במקומה, מזה נלמד ידיע"ה ובחיר"ה, והוא יסודי כל מצות התורה (דבזולת האמנה זו אין שכר ועונש). והנה חוק"ה הוא הדבר הזה כיון שאינו מובן בשכל, ונקרא הדבר הזה חק"ת התורה, אותה החוקה הוא יסוד מוסד לכל התורה. וזה שהקדים השי"ת לפרשת פר"ה אדומ"ה זאת חק"ת התור"ה אשר צוה י"י, פרשה זו תשובה לפרשת אמור, ומוכח מזה ידיעה ובחיר"ה כנ"ל דבר שאינו מושג בשכל, רק חוקה היא להאמין על פי התורה, הנה הוא חק"ת התור"ה אבן פנה לכל התורה כולה כמ"ש לעיל, ואחר כך הוא התחלת המצוה הזאת דבר אל בני ישראל וכו', ואתה המעיין תעמיק בדבר ודרוש וקבל שכר:

פסיקתא רבתי (פי"ד א') זאת חקת התורה וכו' ויקחו אליך פרה אדומה תמימה אשר אין בה מום אשר לא עלה עליה עול (במדבר יט ב). למדנו רבינו פרה אדומה כשהיתה נעשית, אם היה מותר לישראל ליקח מן הגוי, כך שנו רבותינו אין לוקחין פרה אדומה מן הגוי כדברי רבי אליעזר, וחכמים אומרים לוקחין. מאי טעמא דרבי אליעזר וכו', מפני שהגוים חשודים על העבירות ולהחטיא את ישראל, אמר ר' פינחס הכהן בן חמא מעשה היה שנצטרכו ישראל לפרה אדומה ולא היו מוצאין, ואחר כך מצאו אצל גוי אחד, הלכו וא"ל מכור לנו את הפרה שיש לך שאנו צריכים, א"ל תנו את דמיה וטלו אותה, וכמה הם דמיה בג' או בד' זהובים א"ל אנו נותנים לך, עד שהם הולכים להביא את הדמים, הרגיש אותו הגוי להיכן הם צריכין וכו', א"ל אינה מוכרה לכם, א"ל שמא להוסיף על דמיה אתה מבקש וכו', ואותו רשע כל שהיה רואה אותם רחוקים וכו', א"ל טול לך ה' זהובים וכו' טול עשרה טול ך' וכו', עד שהגיעו ליתן לו אלף זהובים וכו', והלכו להביא לו הזהובים, מה עשה אותו הרשע אמר לגוי אחד חבירו בא וראה האיך אני משחק ביהודים הללו, כלום הם מבקשים אותה ונותנים לי הדמים אלא מפני שלא עלה עליה עול, הריני נוטל את העול ונתנו עליה וכו' ואטול את ממונם, כן עשה וכו', וזה היא סימנה כל פרה שלא עלה עליה עול, ב' שערות יש בצווארה במקום שעול נתון, וכל זמן שלא עלה עליה עול ב' שערות זקופות הן, נתן עליה עול מיד ב' השערות נכפפים. ועוד סימן אחד יש בה, כל זמן שלא עלה עליה עול עיניה שוות וכו', כיון שבאו ליקח אותה וכו' והראו לו את הזהב, מיד נכנס וכו' והוציאה להם וכו', התחילו מסתכלים בה ורואים את סימנה וכו', א"ל טול פרתך אין אנו צריכין לה שחוק באמך, כיון שראה הרשע וכו' התחיל אומר ברוך שבחר באמונה הזו, ונכנס לו לתוך ביתו וכו' וחנק את עצמו כן יאבדו וכו'. הא למדת שמכל

מקום לוקחים פרה בין מישראל בין מגוי, שלא תאמר כתיב בתורה שלא ליקח הפרה אלא מישראל אלא אפילו מן הגוי, מנין ממה שקרא בענין דבר אל בני ישראל ויקחו אליך וגו', עד כאן. מה שיש להתבונן בדברי המדרש הנ"ל היא. א', מה הוקשה לו בפסוק שקבעו שאלתם ודרשתם עליו. ב', כיון שפסק להלכה דמותר ליקח פרה מגוי, והביאו לראיה ממעשה דההוא גוי, למה הוצרך אחר כך לומר מנין ממה שקראו בענין. ג', אומרו ממה שקראו בענין ויקחו אליך, איך מוכח מזה שלוקחים מן הגוי. והנראה לומר דבא בעל המדרש לדייק אומרו במצוה זאת, זאת חקת התורה, וגם אומרו ב' פעמים לאמר. על כן התחיל ודרש מענין ההלכה אם מותר ליקח פרה אדומה מן הגוי, אם צריכין לחוש שמא העלה עליה עול שהוא דבר שאינו ניכר, והביא רבי פינחס הכהן ראיה מהמעשה דההוא גוי שהכירו חכמים בסימנים המקובלים להם בתורה שבעל פה מסיני, שאין לך שום חכמה בטבעיית ובמושכלות שאינו נרמז בתורה, כאשר תראה כמה טרחו חכמי האומות סבי דבי אתונא לידע לכמה הנחש מוליד והעלו חרס בידם, ור' יהושע הוכיח הדבר במישור מן התורה (בכורות ח' ע"ב), וכן בכל עניני החכמות והודעת הטבעיים בבעלי חיים, הכל יש בתורה ברמז, ובמסורה בתורה שבעל פה. והנה בכאן נאמר ויקחו אליך, נשמע מזה דמותר ליקח פר"ה אדומ"ה מן הגוי, כאשר יתבאר להלן אי"ה. והנה יקשה לפי זה הרי המצוה הוא אשר לא עלה עליה עול והאיך סמכינן על הגוי, על כרחך צריך לומר שיש סימנים מובהקים מקובלים על פי התורה, ויכולים להתבונן אם עלה עליה עול, והדברים מסורים לחכמי התורה כי אין שום דבר חכמה חסר מן התורה. וזה שהקדים הכתוב זאת חק"ת התור"ה, (מכאן תלמוד אשר נחקקו בתורה כל הענין אשר נעשה תחת השמש, ויש בה חקיקות כל החכמות המושכלות והטבעיית. וזהו) אשר צוה י"י לאמר לדורות, שאין צריך לעסוק בשום חכמה רק בתורה, ובעסוק בה יבין האדם על ידה כל החכמות, כבר הרחבתי הדברים בכמה מקומות ובכאן עת לקצר:

ומעתה הבוא נבוא לבאר איך מוכח מן המקרא דבר אל בני ישראל לאמר ויקח"ו אלי"ך, ההלכה הזאת שמותר ליקח פר"ה אדומ"ה מן הגוי. דהנה בפסוק (שמות יב כא) משכ"ו וקח"ו לכם צאן, יתיב וקדריש הרב הגדול חיד"א זללה"ה, על פי מ"ש הרב בעל מחנה ראובן דקניית חפץ למצוה דאורייתא, בעינן דוקא בכס"ף דהוא קנין מדאורייתא, מה שאין כן משיכ"ה דהוא קנין מדרבנן לא מהני. והוסיף הרב הגדול מ' חיד"א הנ"ל דגם כסף לחודיה לא מהני, כיון דרבנן תקנו משיכ"ה, אם כן תרוויהו בעינן לקניית חפץ למצוה דאורייתא. וזה שנרמז בפסוק (דגם מילי דרבנן נרמזין באורייתא), משכ"ו (במשיכה), וקח"ו (בכסף) אין קיחה אלא בכסף כמו שאמרו רז"ל (קידושין ב' ע"ב), לכם

צאן למצוה דאורייתא, עד כאן דבריו. וחשש לה הרב הגאון מהרא"ז מרגליות זללה"ה בספרו מטה אפרים (סי' תרכ"ה סי"ז) בעניין קניית ארבעה מינים למצוה:

והנה כל זה בקניית ישראל מישראל, אבל בקניית ישראל מגוי, לית דחש לה ובכס"ף לחוד קנה, (או באפשר במשיכה לחודה), נ"ל. (ובענין קניית הגוי איפלגו רש"י ור"ת (ע"ז ע"א ע"א), עיין מ"ש בדרושי שבת הגדול סי' א' עיין שם). ולפי זה, זה שכתוב במדרש הלזה בזה הלשון הא למדת שבכל מקום לוקחים פרה בין מישראל בין מגוי, שלא תאמר כתוב בתורה שלא ליקח פר"ה אלא מישראל, (מדכתיב דבר אל בני ישראל ויקחו וכו'), אלא אפילו מן הגוי, מנין ממה שקראו בענין דבר אל בני ישראל ויקח"ו אליך, (רצ"ל לא כתוב רק קיח"ה ולא כתיב משיכה גם כן, והנה הוא מצות עשה דאורייתא, על כרחך לומר דמותר לקנותה מן הגוי דסגי בקניה אחת לחוד, ואם הקשה האיך נאמין לגוי דלמא העלה עליה עול, לזה הקדים זאת חקת התורה, כל חקיקות החכמות הם בתורה, ויכולים לידע בסמנים אם עלה עליה עול כמ"ש לעיל, ואתה הבן:

מדרש (במ"ר פי"ט ב') זאת חקת התורה (במדבר יט ב), אמרות י"י אמרות טהורות וכו' (תהלים יב ז), ר' חנין בן פזי פתר קרא בפרשת פרה שיש בה משבעה שבעה, שבע פרות, שבע שריפות, שבע הזיות וכו', עיין שם. איני יודע האיך יתפרש זה על הפתיחה אמרות כו' טהורות. ונראה כוונתו כי ז' סוד הטהרה, כי ז' ימים צריכים שמירה לטהרה לרוח הטמאים, זב וזבה נדה ויולדת טמא מת מצורע. ובזה מתרץ בכאן ב' פעמים לאמ"ר, שמרמז בגזירה שוה על אמרות י"י אמרות טהורות, על כן תמצא בפסוק הראשון בכאן ז' תיבות, וכן זאת חקת התורה אשר צוה י"י לאמ"ר ז' תיבות:

וטמא הכהן (**במדבר יט ז**). תיבת הכה"ן מיותר דעליה קאי. ונ"ל דבא להשמיענו דאינו טמא עד הערב רק לכהונתו, דהיינו לתרומה שהיא לחמו של כהן דייקא, מה שאין כן למעשר, טבל ועלה אוכל במעשר, וכן משמיענו בכאן לשאר טבולי יום שצריכין כפרה, ולא מהני להו ערב שמש לענין קדשים רק הקרבן דייקא, כי התורה גילתה לנו בכאן בתיבת הכה"ן דמיותר, שהערב שמש לא מהני רק לדבר דלא שייכא רק בכהנים, מה שאין כן קדשים שייך גם בישראל אכילת שלמים ותודה. והנה רז"ל (יבמות ע"ד ע"ב) בפסוק (ויקרא כב ז) ואחר יאכל מן הקדשים, דהאי קדשים תרומה היא ואף על פי כן קדשים כתיב, והנה בכאן הוכחה לדבריהם הקדושים האמיתיים, ורשות ניתן לדרוש לכל אחד מישראל על פי יסודות המקובלים מרז"ל, והנה ידוקדק גם כן לשון התנא הנ"ל בתרומת"ן דייקא, דלא שייכא בגווה רק הכהנים, כי נשמע מתיבת הכה"ן, ועיין בתוספות יום טוב:

והיתה לעדת בני ישראל למשמרת וכו' עד עולם (**במדבר יט ט**). דקיימא לן שנגנז למשמרת לימות המשיח, שממנו יטהרו ישראל במהרה בימינו ויקדשו ממנה פרות אחרות:

הוא יתחטא בו ביום השלישי וכו' (**במדבר יט יב**). על פי רמזי התורה שכל פסוק מרמז לנו מפלאות תמים דעים, יש לפרש ברמז על פי מה שאמרו רז"ל (סנהדרין צ"ב ע"ב) שבאלף הז' שעתיד הש"י לחדש את עולמו, יעשה לצדיקים אבר כנשרים ירוצו ולא יגעו, וכתבו חכמי האמת שאלו הגדפין יהיו מעסק התורה לשמה, (יעוין בספרי רגל ישרה). וז"ש ברמז הוא יתחטא בו ביום השלישי, היינו שיטהר את עצמו בתורה שניתנה באלף הג', אז על ידי זה גם ביום הז' יטהר, דהיינו באלף הז' שיהיה טהור וקדוש בלי שום מונע לעוף ויהיה קל על פני המים, ואם לא יתחטא ח"ו ביום הג' שהיא התורה, אז וביום השביעי וכו', וכמדומה שכעין זה הוא בספר מעשה י"י ואינו תחת ידי כעת:

וכל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו טמא הוא (**במדבר יט טו**). יש לרמז בפסוק הזה על פי מה שרמזנו בפסוק (דברים טז יח) שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך, שהן המה השערים אשר פתח הבורא ית' בגוף האדם, עינים ואזנים וחוטם ופה וברית, למנות לכל שער שופט שישפוט בצדק מאימתי יפתח זה השער ואימתי יסתום, דהיינו עינים יפתח אותם להסתכל בתורה ובמצות ובגדולת הש"י, ובבוא לנגד עיניו דבר ערוה, אזי מהרה קל חיש יעצום עיניו, וכדומה בכל השערים המשכיל יתבונן, ובאם ח"ו עבר על זה ופתח איזה שער במקום ובזמן שראוי לסתום, אזי יהיה ממונה שוטר לכל שער להעניש, היינו שיקנוס את עצמו בקנס ויקבל על עצמו תשובה, כמו שהיו נוהגין תלמידי הרמ"ק שהיו מקבלין על עצמם קנס בעת שיעשו כך וכך, ומחויב לשוב בתשובה תיכף, ובעבור זה עשה י"י ככ"ה לארציות הזאת שכל שער יש לו סוגר, למען יסגר בעת המצטרך, וכמו שאמרו רז"ל (כתובות ה' ע"ב) אליה שבאזן רכה ואצבעיו של אדם כיתדות, שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון יכוף באצבעו האליה לתוך האזן. זה שרמז הכתוב וכל כלי פתוח, ר"ל הכלים שפתחם הבורא יתברך בגוף האדם, אשר אין צמיד פתיל אליו, שאין מחובר עליו צמידת הכיסוי לסוגרו ולסותמו בעת המצטרך, ועושה הכל בלי שיעור מוגבל עם הכלים הנ"ל, טמא הוא כי יבוא ח"ו לכל עבירות שבתורה הש"י יצילנו:

וירמוז עוד וכל כלי פתוח, הרמז על כלי המחשבה (כל"י מלשון וכל"י כלי"ו רעים (ישעיה לב ז)) פתוח, ששם הוא רמז נקודת הפתח, שהוא מכוון באדם נגד בחינת חכמה, פיה פתח"ה בחכמה (משלי לא כו), אשר אין צמיד פתיל עליו, ר"ל איזה מחשבה שבאדם (דבאמת המחשבה אינה נחה כרגע רק מחשבה רודפת מחשבה) שאין ממנה

דביקות לבורא ית' או לתורה ומצוה, בודאי לא טהרה היא וצריך להחזירנה בחכמתו לבורא ית' על ידי צירופים אחרים, והמ"י:

וירמוז עוד וכ"ל (במדבר יט טו). היינו הברית קודש מדת יסוד הנקרא כ"ל, כל"י פתו"ח שהוא הכלי הפתוח שהיא פתח הגוף, כמו שכתוב בזוהר הק' (ח"ב ל"ו ע"א) ופסח י"י על הפתח (שמות יב כג) הוא פתח הגוף, ואבינו הראשון היה יושב אחר שנתחתמה בו המילה פת"ח האה"ל (בראשית יח א), והוא הכלי הפתוח להריק מבועות לזרוק ניצוצין לכל עובר, וכמ"ש בזהר שאמר יעקב מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלקים וזה שער השמים (בראשית כח יז) , שממנו יפתחו ארובות השמים להריק על הארץ, עיין בזהר ויצא (ח"א ק"נ ע"ב) בדברי היניקא מבני בנוי דר' צדוק. והנה חלילה חלילה לפתוח הכלי הנוראה הזאת להריק, אם לא לנגד המטרה המצומדת לבניינו לעשות פארות וענפים להגדיל כבוד שמים, ובאם פותח הכלי הנוראה הלזו להיות מערה לאשפה ח"ו, אזי טמא הוא וטמא יקרא. וזה שיעור הכתוב וכ"ל, היינו מדת כ"ל וכנ"ל, כל"י פתו"ח שהוא כלי פתוח כנ"ל, אשר אין צמיד פתיל עליו, ר"ל כשהוא פתוח בזמן שאין הצמיד מחובר עליו והבן, טמא הוא. הש"י יציל את עמו ישראל מכל דבר רע, וטו"ב לגב"ר כי ישא עול שמים בנעוריו:

ולקחו לטמא וכו' ונתן עליו מים חיים א"ל כל"י (במדבר יט יז). ב' במסורה דין. ואידך ולא הורק מכלי א"ל כל"י (ירמיה מח יא). על פי מ"ש (במדבר יט יד) זאת התורה תירגם יונתן דא אחווית אורייתא, זאת התורה מורה על כל התורה שיש השארת הנפש, על כן המת מטמא שניתרוקנה הקדושה, על כן לטהרה ונתן עליו מים חיי"ם אל כל"י, כי הטומאה נתהווה על ידי שניתרוקנה הכלי, על כן נמסר ולא הורק מכלי אל כלי, על כן עמד טעמו בו וכו', הבן הדבר:

וידבר י"י אל משה לאמ"ר (במדבר יט א) זאת חקת התורה אשר צוה י"י לאמר (במדבר יט ב). חד לאמ"ר מיותר הוא. על פי מה שפירש רש"י והוא מדרשת חז"ל (במ"ר פי"ט ה', ועיין יומא ס"ז ע"ב) לפי שהשטן ואומות העולם מונין את ישראל לומ"ר מה המצוה וכו', לפיכך כתב בה חוקה גזירה הוא וכו'. והנה במדרש (במ"ר פי"ט ח') וגם ר' משה הדרשן כתב בה טעם, לכפר על עון העגל תבא אמו ותקנח וכו'. והנה כתב הרב בעל הפלאה השטן ואומות העולם מונין את ישראל לומר מה טעם וכו', כדי שיאמרו הטעם של ר' משה הדרשן ויתעורר עליהם ח"ו וכו', וצוה הקב"ה שלא לומר הטעם רק להשיב חקה היא, עד כאן דבריו. ובזה מובן הדבר מה שדקדקו לומר שהשטן ואומות העולם מונין את ישראל לומר מה וכו', תיבת לומ"ר מיותר. אך על פי הנ"ל מדוקדק שהם רוצים

שיאמרו ישראל הטעם. ובזה תבין זאת חקת התורה אשר צוה י"י לאמ"ר, הש"י צוה לאמ"ר לשטן ולאומות העולם חקה היא, אבל באמת יש בה טעם:

ויבאו בני ישראל וכו' וישב העם בקדש וכו' ש"ם מרים (**במדבר כ א**). ש"ם דייקא. כאשר תתבונן במסעות שהם נגד שם מ"ב, תשכיל ותד"ע שקד"ש הוא נגד הל' שבשם יג"ל. וכפשוטו הרמז תובלנה בשמחות וגיל תבאנה בהיכל מלך (תהלים מה טז), להורות פטירת מרים היה רק גניזה להיכל מלך, וגם כן אין בכל השם אות ל' רק זאת, וכבר ידעת אות הל' רמיזתה וסודה, וגם כן הוא בשם הששי שהוא נגד יסוד, וידעת (תענית ט' ע"א) הבא"ר היה בזכות מרים, ועיין בספר מאורי אור בא"ר בגימטריא מ"ב קס"א, וזה בא"ר עליון דבינה, ועיקר שם זה הוא ביסוד, הבן הרמיזות האלה ותבין מ"ש ש"ם דייקא, ש"ם היתה גניזתה ונסתלק הבאר:

ולמה הבאתם את קהל י"י אל המדבר הזה למות שם אנחנו ובעירנו (**במדבר כ ד**). יש לדקדק למה כינו לעצמם בכאן קהל י"י, מה שאין כן במקום אחר. ב', למה אמרו המדבר הז"ה כמורה באצב"ע, הלא שם היו. ואחר כך סיימו למות ש"ם, כמורה שהמיתה תהיה על שונאי ישראל במקום אחר, והדבר אינו מובן כלל כפשוטו. ונקדים לזה דהנה עיקר גליות ישראל ופיזורם, הוא לקבץ ניצוצות הנידחות המשוקעות בתוך עמקי הקליפות שיקובצו יחד אל הקדושה, על ידי מה שישראל עסוקים בגשמיות אכילה ושתיה בכוונת ידועות, על ידי זה מעלים הניצוץ המשוקע בתוך הדבר המוגשם וניתוסף רוח חיים בנשמת ישראל. ולזה נקראים קה"ל י"י, שמקהילים ומקבילים את ניצוצי הקדושה שהם מסוד הציור, והויה ברזא דמחשבה, וזה היה ענין גלות מצרים לקבץ משם ניצוצות המפוזרות והנדחות לשם, ואחר כך הוציאם למדבר להוציא הניצוצין משר המדבר. והנה היה המדבר מקום מוכן להוציא הניצוצין הנדחות על ידי סודות התורה שהשיגו יותר מכל הדורות, כי היה הכנה גדולה להזדכך החומר להשיג הסודות על ידי שתיית בארה של מרים כידוע, וכאשר נודע מהאר"י ז"ל שהשקה לתלמידו מהרח"ו מכברה שבים שהיא בארה של (מים)[מרים], ואפילו לבהמות היתה סגולה ששתו מהבאר, ואחר כך היו האנשים אוכלין מהבשר, אזי הניצוץ הק' שהיה משוקע בבעל חי ניתוסף על נשמתם מחמת הזדככות הבעל חי. והנה תדע כמו שהאדם אוכל ושותה בכוונה ידועה, אזי נתוסף כח בנשמתם בבררם הניצוץ, ככה להיפך ח"ו כאשר האדם אוכל ושותה למלאות תאותו ובלי כונה, אזי נתוסף כח בסט"א מחמת שמורידים החיות שבתוך דבר הנאכל, שהוא ניצוץ קדוש ששייך לאיזה נשמה מנשמות ישראל, וניתוסף אותו חלק הנשמה אל הקליפה ח"ו. וממוצא הדבר תשכיל ותדע פירוש דבריהם כשנסתלק הבאר שהיה מוכן

להשגת ידיעת סודי התורה, ונפשם יודעת מאד על ידי הבאר כל חלקי ניצוצין השייך לכל אחד מנשמות ישראל, וידעו בכוונות מיוחדות האיך להעלותם, אזי ניתוסף בכל עת קהילותם וקיבוצם מניצוצי קדושה, מה שאין כן כשנסתלק הבאר נסתלק מהם הידיעה. וז"ש למה הבאתם את קה"ל י"י, שנקראים אנחנו קה"ל י"י להיותנו מוכנים להקהיל ולקבץ את הניצוצות בכל פעם אל המדבר הזה, דבשלמא כשהיה הבאר, היתה המדבר מוכנת להוציא משר המדבר הממונה על כל הדברים אשר היו במדבר להוציא החיות מהם, אבל כעת כאשר נתבטלה הידיעה בנסתרות, אז יש ח"ו חשש שאדרבא ניצוצי החיות יתוספו למקום המיתה שהם הקליפות. וז"ש למות ש"ם דייקא בתוך הקליפות, אנחנ"ו היינו הניצוצות אשר הם שייכים לנשמתינו, ובעירנ"ו היינו הניצוצות אשר הם כבר בבעלי חיים, ומחויבים אנחנו להביאם לקדושה להיותם בסוד ציור ח"י מדב"ר, וכעת בבלי הודע אדרבא יתוספו כולם למקום המיתה ח"ו, וטענתם היתה גדולה רק שלא היה צריך להיות דרך ריב ומצה, רק בדרך שאלה למשה אדונינו לייעץ איך ומה לעשות, על כן נאמר בכאן (במדבר כ ג) וירב העם וכו', שעיקר הקפידא היה על שאמרו דרך ריב כנ"ל, והמשכיל יתבונן הדברים לאמתתן. ועל פי הדברים האלה תבין מה שצוה הש"י רק לדבר אל הסלע (במדבר כ ח), ולא להכותו כמו על הצור בחורב (שמות יז ו). דהנה ישראל באו כעת בטענה מופלגת לשם שמים לא בעבור הנאת הבאר בגשמיות, רק אמרו שכונתם לשם שמים. והנה באמת אין מעצור להש"י להושיע בלא סגולות הבאר, ובפרט בימי משה שהיה מסוגל לפעול בדבור בלבד, והיה מן ההכרח להודיע זה לישראל שאפשר גם כן בדבור בלבד לפעול העלאת ניצוצין בלא הכנת פעולה ואין מעצור להש"י להושיע. והדבר הזה כאשר תתבונן היה ענין גדול להודיע זה לישראל, שאין מן הצורך שום הכנת פעולה לעבודתו ית"ש ואין מעצור להש"י, הבן מאד. על כן רצה הש"י שיודיעו לישראל שהדומם שהוא המדריגה היותר פחותה שבמדריגות, יוציא שפעו והטמן בתוכו על ידי דבור הצדיק בלבד, ותבין מה שקראם משה המורי"ם (במדבר כ י), שמורים את מוריה"ם (במ"ר פי"ט ט'), שכל תלונותם היה בענין הוראה ולימוד, באמרם שאי אפשר בענין אחר לפעול רק על ידי הכנת הבאר. והנה תבין שבעבור זה הקפיד הש"י על הרועה הנאמן שעשה מעשה בהכאה, ואמר יען לא האמנתם בי להקדישנו וכו' (במדבר כ יב), להודיע להם לישראל טעותם. ותבין מ"ש בזוהר הק' (תיקו"ז כא מ"ד ע"א) שאילו לא הכה משה את הסלע, היה הלימוד בלא טורח הבן מאד, ותבין גם כן המה מי מריבה אשר רבו בני ישראל את י"י וכו' (במדבר כ יג), שהריב היה בעבור הש"י כפי הנראה, וגם כן רבו את י"י באמרם שצריכין איזה הכנת פעולה דוקא, והבן:

מדרש (במ"ר פי"ט ט') לפי שהיה משה משמר עצמו כל אותן מ' שנה שלא להקפיד כנגדן, שהיה מתיירא מן השבועה שנשבע הקב"ה אם יראה איש באנשים האלה וכו' (דברים א לה), היה מבין שאירע זאת על כי דור המדבר המה למעלה מקדושת הארץ, והנה היה מתיירא שלא ימצא גם עליו איזה נדנוד לבל יבוא לארץ, כי שגבה קדושתו למעלה ולא יבוא עד לעתיד עם הדור דיעה: שם (במ"ר פי"ט ט"ז) והניח שלשה הרים הר סיני לתורה, הר נבו לקבורת משה, הר ההר לקבורת אהרן. נ"ל נרמז למשה בתחלה מראה הסנ"ה, סינ"י נב"ו הה"ר. והנה מוכנים לג' דברים הרמוזים בפסוק שפת אמ"ת תכון לעד (משלי יב יט), אהר"ן מש"ה תור"ה: שם (במ"ר פי"ט י"ז) מלמד שמודיעים לצדיקים יום מיתתן כדי שיורישו כתרם לבניהם. מוכח מזה שתלוי הדבר בהאב ביום כו', להוריש כתרו לבנו: לכן לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ אשר נתתי להם (במדבר כ יב). יש לדייק תיבת הז"ה מאי אתי לדייק. וגם אשר נתתי להם, אשר אני נותן מיבעיא ליה. אך דהנה ידוע דלעתיד לבוא במהרה בימינו יבוא גם כן משה אדונינו, וינחיל לישראל את הארץ עם הדור דיעה שלו. וז"ש את הקהל הז"ה דייקא דור באי הארץ, מה שאין כן לדור דיעה יביאו אל הארץ. וגם מדוייק אל הארץ אשר נתתי להם מכבר לא יביאו, מה שאין כן אל הארץ אשר אתן מחדש קיני וקניזי וקדמוני, וכן הוא נרמז במ"ר (פי"ט י"ג):

וישלח משה מלאכים וכו' כה אמר אחי"ך ישראל אתה ידע"ת וכו' (**במדבר כ יד**). יש להתבונן למה תלה בכאן השליחות למש"ה, (ועיין בפירוש רש"י לקמן בשליחות לסיחון, עם כל זה לא דבר ריק הוא). וגם למה נתייחס באחוה עמו באמרם אחי"ך ישראל. וגם אמרם את"ה ידע"ת וכו', דמורה שהוא יודע יותר משאר האומות. וגם א"ת כל התלאה, מאי מרבה הא"ת. והנראה דהנה ידוע דקומת הקליפה אין להם דעת, דאל אחר איסתריס ולא עביד פירין (זוהר ח"ב ק"ג ע"א). וידוע גם כן דלעתיד תתברר קומת הקליפה, ויכללו בדעת דקדושה בסוד רישא דעשו בעיטפא דיצחק. והנה לפי זה תבין וישלח מש"ה (דייקא סוד הדע"ת) מלאכים וכו', כה אמר אחי"ך (דייקא הרוצה שיבוא זמן האחוה, שתתברר קומתך להיכלל בדעת למיעבד פירין) ישראל, אתה ידע"ת את כל התלאה וכו' (רצ"ל אתה דייקא), תהיה נכלל בדע"ת את כל התלאה וכו', רצ"ל עם כל התלאה וכו', רצ"ל על ידי התלאות שלנו שהוא לצורך הבירור, על ידי זה יגיע טובה לשיעור קומתך והבן, והשם הטוב יכפר בעדינו:

וירעו לנו מצרים ולאבותינו (**במדבר כ טו**). במדרש (במ"ר פי"ט ט"ו) שכל זמן שישראל בצרה, אף הם בצרה. והנה קשה למה הודיעו זאת לאדום בשליחות הזה. והנראה דסברו

להיותו מחזיק במצות כיבוד אב, אפשר בשמעו צרתם מגיע אל האבות הה"ד בשמחתם והצלחתם, יחוש למצות כיבוד אב ויתנום עבור בגבולו בכדי למהר ביאתם לארץ, אבל לא הועילו והוא לאות ולעדות שכל כיבודם הוא רק לרמות:

וישלח מלא"ך (**במדבר כ טז**). תרגום יונתן הניח כפשוטו, ופירש חד ממלאכי השרת. והנה קיימא לן (ירושלמי סנהדרין פ"ב ה"א) לא על ידי מלאך וכו'. דהנה בכאן היה כבר אחר הגזירה שנגזר על משה שלא יכנס לארץ, וידעו אומות העולם מזה, ובפרט שעיקר השליחות היה אל השר של האומה. והנה בחטא העגל אמר הקב"ה הנה מלאכ"י ילך לפניך וכו' (שמות לב לד), לא רצה משה, והנה אומות העולם ביודעים שהקב"ה בכבודו ובעצמו הצילם ממצרים, סברו שאין כח במלאך לאבד איזה אומה. והנה ידעו שכבר נגזר על משה שלא יכנס ויתקיים הגזירה הנה מלאכי ילך וכו', וכמו שהיה בזמן יהושע שאמר המלאך עתה באתי (יהושע ה יד, עיין עירובין ס"ג ע"ב), ומעתה יתנו כתף סוררת שהמלאך הנשלח לא יוכל להם, והא ראיה שבמצרים הוצרך הקב"ה לבא בכבודו ובעצמו, על כן אמר משה וישלח מלאך וכו', והוא אמת גם כן שבכל מקום שהשכינה נראה שם, מיכאל גם כן נראה, הבן הדבר:

נעברה נא בארצך לא נעבר בשדה ובכרם וכו' (**במדבר כ יז**). ביונתן תרגם לא נשרגנא בתולין ולא נאנס אריסין ולא נבעול נשי גוברין, באורח מלכא דבשמיא ניזיל. להבין כל זה. ומה שהקדימו שירדו מצרימה (במדבר כ טו) הוא. דהנה ידוע (תנחומא תרומה סי' ט') דיעקב ועשו חלקו עולם הזה ועולם הבא, עולם הבא נשאר לחלק יעקב, ולעשו עולם הזה. ואם כן כל תענוגי עולם הזה אכילה ושתיה ומשגל הם חלק עשו, רק עסק יעקב בהן הוא רק לצורך עולם הבא, דהיינו שמתנהג בהם על פי חוק המלך ודת התורה, ועל ידי זה מעלה הניצוצות הקדושות המשוקעות בהן, שהם לחלק יעקב בקדושה השקועות בתוך קליפת עשו הוא אדום. והנה ראשית ירידת ישראל היה לקליפת מצרים להעלות משם הניצוצין שהיו שם שקועות, כי מצרים היתה קליפה גדולה והך הכפתור וירעשו הסיפים כמבואר בכ"מ, וממילא יהיה בנקל בכל האומות להוציא הניצוצין. וז"ש ישראל לאדום הנה ירדנו למצרים, והכוונה היה להעלות הניצוצין שזה תכלית מגמתינו השייך לחלקינו בקדושה, והרמז (במדבר כ טז) והנה אנחנו בקד"ש, אנחנו בקדושה עיר קצה גבולך, היינו סיום גבולך שאין לך חלק בקדושה, כי לחלקך הוא עולם הזה, על כן נעברה נא בארצ"ך, היינו בארציותך אכילה ושתיה ומשגל הגם שהוא לחלקך בעולם הזה, עם כל זה הוא דבר הצריך לנו לעולם הבא, כי לא נעבור בשדה ובכרם ולא נשתה מי באר כתרגום יונתן, היינו לא נעסוק בכל אלה בדרך העבירה ולתאוה ח"ו, רק בדרך המלך

מלכו של עולם נלך בעסק כל אלו הגשמיים על פי חוקי התורה, לא נטה ימין ושמאל לעסוק במותרות עד אשר נעבור גבולך, שיגיע הזמן שיתבטל הגשמיות, ונעבוד את הש"י רק ברוחניות עולם הבא סחרה ואתננה קדש לי"י, והבן כי זה השליחות הוא נצחיות ששולח יעקב לעשו בכל דור ודור שלא יקטרג עלינו והבן:

לא מקום זרע ותאנ"ה וגפ"ן ורמו"ן ומים אין לשתות (**במדבר כ ה**). תפס גפ"ן ותאנ"ה ורמו"ן, ולא זית שמן ודבש. נ"ל דתאנ"ה וגפ"ן ורמו"ן מרוים הצמא ומשברין הצמאון, הנה מים אין לשתות, אילו היה על כל פנים המינים הללו היו משברים הצמאון, מה שאין כן שמים אין לשתות וגם המינים הללו אין בנמצא, נ"ל. ובזה יונח לנו סיימו בפסוק ומים אין לשתות. דלכאורה לא היה לו לומר רק לא מקום וכו' ותאנה וגפן ורמון ומים ותו לא, ותיבת אי"ן לשתו"ת מיותרין. ולפי מ"ש ניחא להורות דלשתו"ת קאי גם אתאנה וגפן ורמון, דראוין גם כן לשתיה לרוות צמאון הצמא, זה מה שנ"ל כעת:

ויאמר אליו אדו"ם (**במדבר כ יח**). הנה השליחות היה אל מל"ך אדו"ם, והתשובה מאדו"ם. דהנה ידוע דמלכי אדום בזמן ההוא לא היו מלכי אדום מבני אומתם, רק מאומות אחרות כמ"ש בפרשת וישלח. והנה שלח משה אל מלך אדום, כדרך כל הארץ לשלוח אל המלך אשר יש בידו שבט המושל ויעצור בעמו כרצונו. והנה באה השליחות אל המלך, סיפר הכתוב גודל המשטמה אשר עם אדום השיב דבר בפני המלך לא תעבור בי. והנה יורה הכתוב שלא היתה נסיבה מאת המלך לבל יאבה, רק שהמלך לא השיב דבר, והם השיבו עזות. ותתבונן זה גם כן מדברי יפתח הגלעדי באמרו (שופטים יא יז) וישלח ישראל מלאכים אל מלך אדום לאמר אעברה נא בארצך ולא שמע מלך אדום וגם אל מלך מואב שלח ולא אבה. הנה במלך מואב אמר ולא אב"ה, אבל במלך אדום אמר ולא שמ"ע, רצ"ל שלא השיב דבר כאלו לא שמע הדבר, רק עמו השיבו עזות. וזה שציינה התורה למשמרת לאות וימאן אדו"ם (במדבר כ כא), יזכרו ישראל שהמיאון היה מאדום, ולא מהמלך כי היה מעם אחר:

וימאן (**במדבר כ כא**). ב' במסורה. דין. וביוסף וימאן ויאמר אל אשת אדוניו הן אדני כו' (בראשית לט ח). וכתבנו שם פירש וימאן ויאמר, הוא על דרך מה שאמר שלמה (משלי א י) בני אם יפתוך חטאים אל תאבה אם יאמרו וכו', ופירש בו הרב אלשיך אשר קודם הטענה שתטעון נגד החטאים, על כל פנים אל תאבה מבלי טעם, כי אם תתחיל המיאון שלך בנתינת הטעם, יבואו להתווכח עמך ולסתור טענותיך, ופן תפול במכמרתם. על כן עשה זאת איפה בני והנצל, שיהיה לך להקדמה שאינך רוצה לעשות זאת בשום אופן ומבלי נתינת טעם. וז"ש ביוסף וימא"ן מבלי טעם, זאת ההקדמה, ואחר

כך ויאמר אל אשת וכו', על כן יש פסיק מפסיק בין וימאן לויאמר, שהוימאן הוא מבלי נתינת טעם. והנה נמסר במסרה גם בכאן וימא"ן גם כן במפסיק, שהמיאון היה בלי נתינת טעם, דבשלמא סיחון היה מתיירא פן בעברם דרך עליו, יקחו ארצו מידו כי לא נצטוו עליו. וז"ש ביפתח (שופטים יא כ) ולא האמין סיחון וכו', מה שאין כן אדום ידע שנצטוו עליו, ומבלי טעם מיאן רק לגודל רשעתו:

וישמע הכנעני מלך ערד וכו' כי בא ישראל דרך האתרי"ם (**במדבר כא א**). יש להתבונן מה הוא הטעם ששמע כי בא ישראל באותו הדרך שהלכו המרגלים, ומה איכפת ליה דוקא בזה. וגם יש להתבונן אומרו כי בא ישראל לשון יחיד, ולא אמר כי באו בני ישראל. אבל ידוע הדבר מלך ער"ד הוא עמל"ק כמו שאמרו רז"ל (במ"ר פי"ט כ'), ונקרא מלך ער"ד הוא מנגד לקדושה עליונה, נגד בחינת לא"ה רח"ל בקדושה (בגימטריא ער"ד), הארכנו בזה במקום אחר (בסוד הדעת דסט"א הוא הממוצע בין המחשבה והדבור), על כן נצטוינו (דברים כה יז) זכו"ר בפה, (דברים כה יט) ל"א תשכ"ח במחשבה (ספרי כ"ה קס"ו), ועל כן כל המלחמות שהם נגד עמלק, אחד מבני לאה המצווה, ומבני רחל העושה, כעין ויאמר משה אל יהושע בחר לנו וכו' (שמות יז ט). וכענין שמואל המצווה לשאול (שמואל א' טו א). וכן במעשה דהמן, הנה מרדכי בגימטריא ער"ד, לא"ה רח"ל, קרי ליה יהודי, וקרי ליה ימיני (אסתר ב ה, עיין מגילה י"ב ע"א), שהיו בו ב' הבחינות. והנה אלו הב' בחינות לא"ה רח"ל, נקראים שכינתא עילאה שכינתא תתא"ה. והנה שכינ"ה במילוי בגימטריא את"ר, כמא דמתרגמינן ברית יקרא די"י מאתר בית שכינתיה, (היינו את"ר הוא בי"ת שכינתיה, כאשר עושין בתי"ם מהאותיות של תיבת שכינ"ה, והוא בגימטריא מש"ה אהר"ן). והנה אלו הב' בחינות נקראים דינא קשיא (לא"ה), דינא רפיא (רח"ל), סוד ב' ימים דראש השנה, (הנה קודם ראש השנה ימי התשובה אלול, כל החודש מסוגל לתשובה להמתיק הב' בתי דינין קש"ה ורפ"ה (בגימטריא תרצ"ו, מנין השעות של כל החודש ברצו"ת י"י דרכי איש וכו' (משלי טז ז)). והנה ישרא"ל ידוע סודו מסוד הנסורה של הב' ימים דראש השנה בסוד לאה ורחל, אשר ב' הימים הללו יום אחד בסוד הנשמות, והב' בסוד העולמות. והנה נשמ"ה עול"ם בגימטריא ישרא"ל, (רמזתי לך רק רמזים והמ"י). והנה ידוע מלחמות סיחון הוא הכנעני מלך ער"ד כמו שאמרו רז"ל, היה באלול (במ"ר פי"ט ל"ב). ובזה תתבונן מה שנאמר וישמע הכנעני מלך ער"ד וכו' כי בא ישרא"ל דרך האתרי"ם, היינו כי קרב מועד והגיע זמן שיבוא ישרא"ל דרך תרי"ן אתרי"ם, היינו את"ר בית שכינת"א עילאה ותתאה ויתמתקו הדינים, (וכבר רמזתי לך

את"ר בגימטריא מש"ה אהר"ן), והנה שמע שמת אהרן, והיה סובר שניתנה רשות וכו'. והשם הטוב יכפר בעדינו:

וישלח י"י וכו' השרפים (**במדבר כא ו**). ב' במסורה. דין. ואידך ויעף אלי אחד מן השרפי"ם ובידו רצפה וכו' בישעיה (ו ו). מכאן למדו רז"ל (יבמות מ"ט ע"ב) שנענש על שאמר לשון הרע על ישראל בתוך עם טמא שפתים (ישעיה ו ה), כמו שבכאן היה העונש על לשון הרע, כמו כן לשם:

ואשד הנחלים אשר נטה לשבת ער (**במדבר כא טו**). לשב"ת תרין במסורה. דין. ואידך מקץ עשר שנים לשב"ת אברם בארץ כנען (בראשית טז ג). דרשו רז"ל (יבמות ס"ד ע"א) שהה עמה עשר שנים ולא ילדה, צריך לישא אחרת (וישיבת חוץ לארץ אינה עולה מן המנין כשעלה אחר כך לארץ ישראל), זהו ואש"ד הנחלי"ם נקרא הברית קודש דרגא דיסוד כנודע, אשר נטה לשבת ער, היינו כאשר נטה לשבתו במקום ערירי, הנה הזמן הוא מקץ עשר שנים לשבת, עיין בבעל הטורים:

והשקית את העדה ואת בעיר"ם (**במדבר כ ח**). באכילה צריך ליתן מאכל קודם לבהמתו ואחר כך יאכל הוא, ובשתיה ישתה האדם קודם ואחר כך יתן לבהמה, והוא מוכח מן התורה באכילה כתיב (דברים יא טו) ונתת עשב בשדך לבהמתך והדר ואכלת ושבעת, ובשתיה כתיב והשקית את העדה והדר את בעירם, וכן בגמלי עבד אברהם ואמרה שתה וגם לגמליך אשקה (בראשית כד יד):

ואשד הנחלים אשר נטה לשבת ער ונשען לגבול מואב (**במדבר כא טו**). איתא בזהר (ח"א ס"ב ע"א) דעל פגם הברית בז"ל ח"ו אינו מועיל לו תשובה. והקשו כל המחברים הלא כלל בידינו (ירושלמי פאה פ"א ה"א) אין לך דבר שעומד בפני התשובה דתברא גזיזין דפרזלא, וכתב בראשית חכמה דתשובה תתאה אינה מועלת, כיון שבה הוא הפגם כנודע למשכילים, אבל מועיל לזה תשובה עילאה שהיא התשובה המגעת עד אמא עילאה בינה. ויש לרמז הדבר בפסוק הזה ואש"ד הנחלי"ם, הוא הברית קודש שהוא אש"ד הנחלי"ם, דכל הנחלים מריקים בו ברכאן להוליד בדומה, אשר נטה לשבת ער ר"ל, כשח"ו נטה את עצמו לשבת במקום חרוב, (או ר"ל כשנוטה לעשות שבת מלשון שבת יוצרו (ישעיה מה יח)), כאשר מריק לאשפות הקליפות ח"ו מקום חרוב, (ע"ר, מלשון ער"ו ער"ו עד היסוד בה (תהלים קלז ז). וגם ע"ר אתוון ר"ע, שהעבירה הלזו נקרא ר"ע, כמד"א (בראשית לח ז) ויהי ער בכור יהודא ר"ע). הנה זאת עצה היעוצה ונשען לגבול מואב, צריך להשען את עצמו בתשובתו לגבול מוא"ב, מוא"ב הכוונה אב"א

חכמה, גבו"ל מואב היא אימא עילאה תשובה עילאה, עד שם צריך להיות תשובתו מגעת, והמ"י:

באר חפרוה שרים וכו' ד(במדבר כא יח). שמעתי פירוש הפסוק ברמז מכבוד אדמו"ר הרב הק' מוהריי"צ זצוק"ל מ"כ בק"ק לובלין, שהוא הרמ"ז על לומדי תורה ועל התמכין דאורייתא. וזה שיעור הכתוב בא"ר היא התורה, חפרוה שרים היינו שרי התורה חופרין אותה בעצמם לחפש בגנזיה, כרו"ה ר"ל אבל קונין אותה נדיבי העם, היינו הנדיבים הגם שאינם בעלי תורה, קונים אותה בממונם שמחזיקין התלמידי חכמים, כרו"ה לשון מכירה שכן במדינת הים קורין למכירה כירה (ר"ה כ"ו ע"א). ונמצא הם ב' מדריגות בתורה, או במחוק"ק היינו החוקקים בעצמם, או במשענות"ם הם המשענים שעושין משענות לתלמידי חכמים בעלי התורה, ויהיו אגודים אלה באלה ואחוזים אלה באלה, עד כאן שמעתי בשם כבוד אדמו"ר הנ"ל. וסיום הפסוק וממדבר מתנה, נ"ל לפי זה דפירושו הוא דקאי על במשענותם, ר"ל המחזיקים לומדי התורה הללו צריכין לעשות שיהיו באופן ממדבר מתנה, שלא ידמה בעיניהם שהם הם גדלה מעלתם על שמחזיקים התלמידי חכמים, ויהיו רוצים שיחזיק להם התלמיד חכם טובה על זה וישא להם פנים, רק ידמה להם שהמתנה הזאת שלקח מהם התלמיד חכם, הוא כאלו זכה מהמדבר ממקום הפקר, לבל יחזיק להם טובה ולבל ישא להם פנים. וגם על המחוק"ק היינו התלמיד חכם בעצמו קאי ממדבר מתנה, שישים את עצמו הפקר כמדבר כמו שדרשו רז"ל (עירובין נ"ד ע"א) , וגם לא יחזיק טובה לעצמו שבכוחו סיגל את התורה, רק התורה היא מתנת הש"י לו ממדבר סיני, ואם כן על שניהם קאי ממדבר מתנה, והבן:

ויאמר לא תעבור (במדבר כ כ). בפעם הראשון אמר לא תעבור בי (במדבר כ יח), ובפעם השנית לא תעבו"ר. ראה נא רשעתו שאמר לא תעבור כלל, כי היה חפץ שלא יעברו כלל, כי מאד עגמה עליו נפשו על גדולת ישראל, ורבה המשטמה:

בלק

וירא בלק בן צפור את כל אשר עשה ישראל לאמרי (במדבר כב ב). כבר תמהו המפרשים דההיא ראייה על כרחך הוא ראיה שכליות, שהתבונן מה שלא התבוננו אחרים, דאי כפשוטו שראה המעשה אשר נעשה, מה משמיענו בזה הוה ליה להתחיל ויהי כראות מואב את אשר וכו'. גם יש להתבונן למה כינה בלשון יחיד עש"ה ישראל, ולא עשו וכו'. על כן נראה לפרש כמו שדרשו בזהר (ח"ג קפ"ד ע"ב) דבלק חכם גדול היה בסטרא דיליה, והתבונן מה שלא התבוננו אחרים, דידוע ז' עממין היו נגד ז' מדות

דקליפה חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות, וסידורם קבלנו מאת כבוד אדמו"ר הרב הק' מוהרייע"ץ זצוק"ל מ"כ בק"ק לובלין, כנעני חס"ד דקליפה, חת"י גבורה, אמר"י תפארת וכו'. הנה ידוע דתפארת עיקר הגוף, וכאשר עיקר הגוף מנוצח, בודאי שאר הקצוות מנוצחין שהם רק ענפי הגוף. (והנה תראה שהנביא אומר (עמוס ב ט) ואנכי השמדתי את האמר"י מפניהם אשר כגובה ארזים גובהו, עשה עיקר מהאמר"י והבן). והנה ישראל דקדושה הוא כינוי לתפארת ישראל, והנה סיחון ועוג היו אמוריים מסטרא דתפארת דקליפה, וזהו שתמצא בשליחות לא נאמר וישלח משה מלאכים אל סיחון וכו', רק וישלח ישרא"ל וכו' (במדבר כא כא) זה לעומת זה. וזהו וירא בלק בן צפור שגדלה מדריגתו בקליפה בידיעת החכמה, הוא לבדו ראה והתבונן את כל אשר עשה תפארת ישראל לאמר"י תפארת דקליפה, ואז התבונן כאשר הגוף מנוצח שוב בוודאי הקצוות לא יעמדו, והבן:

וירא בלק בן צפור וכו' ויגר מואב וכו' (**במדבר כב ג**). בלק ראה ומואב מתיירא, ונראה גם כן שבלק לבדו ראה איזה דבר שאינו מובן לכל. ונראה על פי מה שמבואר בזהר (זוהר קפ"ד ע"א) גודל עסק בלק בענייני כשפים וכיוצא, הנה נראה בל"ק ב"ן צפו"ר בגימטריא תק"ס, בגימטריא כפל מנצפ"ך, אפשר הוא היה מקבל מסטרא דיליה מסוד שיעור קומת הדינים מסוד הגבורות. והנה הנביא אומר לישראל (עמוס ב ט) ואנכי השמדתי את האמר"י מפניהם אשר כגובה ארזים גובהו. למה משתבח דוקא באמר"י, להיות האמר"י הוא בסוד התפארת דשיעור קומת הס"א, וידוע דסוד התפארת כולל כל הגוף, כמו בקדושה הוא הבריח התיכון וכו', וז"ש אשר כגובה ארזים גבהו, והנה להיות בל"ק ב"ן צפו"ר יונק מכל שיעור קומת הס"א, הוא לבדו ראה והבין עד היכן הדברים מגיעים, אשר בשליטתם על האמרי כבר שולטים על כל מרכבת הס"א, על כן ויגר מוא"ב הגם שמוא"ב הוא סוד החכמ"ה דמרכבת הס"א, והם לא נצטוו להשמיד כעת רק הז' עממין, שהוא סוד ז' תחתונות דמרכבת הס"א, עם כל זה כיון שראה ראשית הצלחתם באמר"י דייקא, הנה הבין הדבר, על כן ויגר מוא"ב גם כן:

במדרש (**במ"ר פ"ך א'**) **וירא בלק וכו'** (**במדבר כב ב**). זה שאמר הכתוב (דברים לב ד) הצור תמים פעלו וכו', לכך נכתב פרשת בלעם להודיע למה סילק הקב"ה רוח הקודש מאומות העולם, שזה עמד מהם וראה מה שעשה, עכ"ל. נ"ל כוונת הדרוש לתרץ פסוק וירא"א הוא מיותר לגמרי, והוה ליה להתחיל ויגר מואב וכו'. וגם אי אפשר לומר דהקדים סיבת המורא שלהם היות שראה מה שעשו לאמרי, הרי נאמר בפסוק (במדבר כב ג) ויגר מואב וכו' כ"י ר"ב הו"א, הרי מבואר סיבת המורא הוא מחמת ריבויים. על כן דרש בדרך

דרוש ויר"א בלק וכו', הוא פועל יוצא לאחרים בלק גרם הראייה שהכל רואים, כי הצור תמים פעלו מה שהסיר רוח הקודש מן האומות, שבלעם עמד מהם ורא"ה מה עשה. ושיעור הכתוב לפי זה ויר"א בלק בן צפור (גרם לראות ולהכיר) את כל אשר עשה ישראל (בתת להם רוח הקודש ונבואה) לאמרי, (מה חילוק יש בין ישראל לאמרי, כל האומות העצומות נקראים כן על שם ואנכי השמדתי את האמר"י אשר כגובה ארזים כו' (עמוס ב ט), והלמ"ד לאמרי הוא לחלק, כענין בין צדיק לרש"ע (מלאכי ג יח), הבן הדבר:

ויגר (**במדבר כב ג**). בגימטריא סיחו"ן ועו"ג. רמז למה שאמרו רז"ל (תנחומא בלק סי' ב') אמרו אלו ב' מלכים שהיינו בטוחים כו', ולכך לא נאמר ויירא רק ויג"ר, לרמז הנ"ל. וירמוז עוד וירא בלק ראיה שכליות בסטרון דיליה, והתבונן את כל אשר עשה ישראל לאמרי, דהיינו כבר כתבנו כמה פעמים אש"ר, רמז להיחוד השלם איברין דנוק' עם הדכורא, (עיין בפרשת יתרו ובפרשת תרומה). והנה התבונן איך שמלחמתם הוא שלא כטבע, רק שמייחדין יחודין עלאין לתקן עולם במלכות שד"י, ועל ידי זה האלילים ממילא כרות יכרתון, אזי היה ירא לנפשו:

וירמוז עוד לפי זה א"ת כ"ל אש"ר ישראל (במדבר כב ב), ר"ל מדת א"ת מלכו"ת, עם כ"ל יסוד צדיק, אש"ר עם הארת המוחין מתשובה עילאה ליחוד הנוק' אש"ר בינה המאשרינו, עש"ה ישראל עש"ה לשון תיקון, שתיקנו ישראל כל הנ"ל לאמר"י, בשביל מלחמות האמרי שהוא עיקר הגוף דס"א כנ"ל, אזי ויגר וכו' (במדבר כב ג):

ויגר מואב מפני העם מאד כי ר"ב הוא (**במדבר כב ג**). יש להתבונן הרי מבואר בפסוק דלעיל שהמורא הוא בעבור גבורתם שעשו לאמרי, לו יהיה שלא מחמת ריבויים יש להתייירא, ולמה אמר כאן שהמורא מחמת ריבוי. (הן אמת דלפי פשוטו גם כן י"ל להיות שנצטוו ישראל שלא להתגר בם מלחמה (דברים ב ט), אך חששו מחמת ריבויים מי יתן לב לגדוד אשר בקצה המחנה בלי ידיעת השרים יבואו לשלול שלל). וגם להתבונן למה אמר לשון ויג"ר ולא ויי"א, (הגם שכבר רמזנו למעלה כפלים לתושיה). והנ"ל דהנה ידוע חיות כל אומה הוא מחמת איזה ניצוצות מהקדושה השקועים בתוכם, וכשישראל מבררים הניצוצת אזי נשארים האומות פגרים ותתבטל אותה האומה, כאשר כתבנו כמה פעמים מענייני מצרים. והנה הקליפה אשר יש בתוכה ניצוץ קדוש גדול בערך, ומתייראת הקליפה פן יבוא איזה צדיק בקדושתו ויוצא בלעם מפיהם, אזי הקליפה ההוא מיראתה פן יולקח חיותה, משקעת הניצוץ ההוא מאד מאד בתוך עמקי טומאת הקליפות, כמו שאדם מטמין אוצר נחמד במחבואות לבל ישלטו בו זרים, עיין כל זה בגלגולים להאר"י ז"ל מענין נשמת אברהם אבינו. והנה עיקר החיות האומה במואב היה

מניצוץ הקדוש של דוד וזרעו אשר היה ספון וטמון בקליפת מואב, ולכך נצטוו ישראל שלא להתגר בם מלחמה, עד יגיע הזמן להתגלות הניצוץ הקדוש ואז מתבטל ממלכתם. והנה תתבונן להיות הניצוץ ההוא היה ניצוץ ממלכות ישראל, בודאי ביותר היה שקועה במי שהיה מלך למואב בכל זמן ועידן, כי זה לעומת זה הוא מלכותא דס"א. ואחר שהקדמנו לך כל זה, נקדים עוד לדקדק פתח בבלק ומסיים במואב. אך הוא שהקדים וגילה לנו מעלת בלק וגדולתו בסט"א, שראה בנסתרות מה שלא ראו אחרים, זה בודאי מורה שהיה מקושר מאוד בכל סטרין דסט"א, והוא הקדמה מעולה למה שיתבאר אחר כך. והנה אין מקרא יוצא מידי פשוטו אמר ויגר מואב מפני העם מאד, שהיה מתיירא מאד שלא יקחו מידם הניצוצי קדושה השייך למלכותם, ושפטו זה להיות כי ר"ב הוא, שראו שלקחו ממצרים ר"ב ניצוצין כנודע, אזי שפטו במכל שכן שיש לאל ידם ליקח מידם גם כן הניצוץ הק'. אך למה שהוציאה התורה לשון מורא בלשון ויג"ר, וגם אומרה מפנ"י הע"ם, ולא מפניהם דעליהם קאי. הוא מחכמת התורה כדי לפרש גם כן לשון יג"ר לשון אסיפ"ה, מלשון אוג"ר בקיץ וכו' (משלי י ה). וזהו ויג"ר מואב, (ר"ל קליפת מואב האסיף מאד פנימה בקליפה את הניצוץ הק', וזהו) מפנ"י הע"ם (ר"ל מאותן הניצוצין אשר בתוכו, מפנ"י הע"ם דהיינו מהמלכות הנקרא פני העם, כי המושל יקרא פנ"י הדור, כענין שאמרו (ב"ר פצ"א ה') והרעב היה על כל פנ"י הארץ (בראשית מא נו), היינו העשירים והמושלים. ועוד דברים בגו שהמלך יקרא פנ"י הע"ם, אין כאן מקומו. ושיעור הכתוב שמואב האסיף מאד פנימה בקליפה אותן הניצוצין אשר בתוכו מ"ן פנ"י העם, דהיינו מלכות ישראל. ויתפרש מפנ"י, מ"ן פנ"י, והבן). כי ר"ב הוא (הנה הוא כפשוטו גם כן, כי רב וגדול הוא הניצוץ הזה וזה הוא כל חיותם, על כן חששו להטמינו כמו שאדם טומן חפץ יקר הערך בשמירה יתירה משאר חפציו, וגם כן כי ר"ב הוא כנ"ל). ויקץ מואב מפני בני ישראל, (נ"ל לפרש ויקץ מלשון קוצים וסייג שעושין גדר לכרם, היינו שעשו קוצים וסייג מטומאת קליפת מואב סביב להניצוץ) מפני בני ישראל, לבל יוכלו בני ישראל ליגע בהניצוץ המגיע להם לקדושה, על כן אמ"ר בנ"י ישרא"ל דייקא, הם הצדיקים החשובים שבודאי לא יבואו לטמאות עצמם בקליפה כי ירחיקו כמטחוי קשת. ובענין הזה תבין היטב שהקדים מעלת בלק בקליפה וטומאתו שהיה שקוע מאד בטומאה, על כן עשו אותו למלך, וכאשר הוא יעצור בהם להיות עליהם מלך, הנה יהיו הניצוצין הללו דמלכות נשקעים בתוכו זה לעומת זה, ואז לא יוכל בני ישראל לנגוע בקצה הגבול כי הטומאה סביבו מכל וכל, והבן מאד איך הפליגו לעשות. ואל תתמה על זה, כי הנה הנביא (מיכה ו ה) קצווח עמי זכר נא מה יעץ בלק וכו' למען דעת צדקות י"י,

לו יהיה שהמון עם שבכל עם אינם יודעים מנסתרות, עם כל זה השר של כל אומה מכניס בלב אומתו עצה הנכונה לדעתו וכוונתו בנסתרות, והש"י עוזר לישראל ברוב רחמיו: **ויאמר מואב אל זקני מדין** (**במדבר כב ד**). להיות הם זקנים וזוכרים מה עלתה בהם שניטל מהם חיותם, כי היה שקוע בהם הניצוץ הטוב של קין שהיה ביתרו, והתאומה יתירה שהיא צפורה, וניטל מהם על ידי משה ונשארו אומה שפילה:

עתה ילחכו הקהל את כל סביבותינו כלחוך השור כו' ובלק וכו' בעת ההיא (**במדבר כב ד**). הספיקות הנופלים בזה הפסוק הם. א', אומרם עת"ה לשלול הקודם. ב', אומרם הקה"ל, ולא הע"ם ולא ישרא"ל. ג', אומרם סביבותינ"ו דייקא, ולא אתנ"ו ולא כולנ"ו, רק דייקא הסביבות. ד', למה המשילו הענין ללחיכת השור, ומה צורך למשל משלים. ה', האיך יקושר לזה הסיום ובלק וכו' מלך למואב, זה הוה ליה למימר בתחילה וירא בלק בן צפור מלך מואב כו'. ו', אומרו בעת ההוא לשלול הקודם, (ודברי רז"ל ידועים (עיין תנחומא בלק סי' ד') והתורה כפטיש כו'). ולפי מ"ש לעיל יונח הכל, דהנה אומרו אל זקני מדין ראו מה עלתה בכם שלוקח מאתכם הניצוצין, ולזה אנחנו התחכמנו לעשות גדר הטומאה הגדולה סביב הניצוצי הקדושה לבלתי יוכלו לנגוע בקצה הקדושה, אך אצליכם היה איש אחד לבדו, ואלו עשיתם מאז כמוני אזי היה טוב לכם, אבל עת"ה כעת שהם רבים כאשר יראו שאי אפשר ליקח בעצה ובתחבולות הנניצוצות הק' מחמת גדר הטומאה, ילחכו הקהל שהם רבים וכח רב להם, ילחמו אתנו ויהרגו אותנו. וז"ש את כל סביבותינ"ו, היינו הסביבות שלנו הגדרים שעשינו בטומאה סביב להקדושה, ואמרו כלחו"ך השו"ר וכו', כי הנה ידעו בטוב שנצטוו לא תצר את מואב (דברים ב ט), ואין מקום לחשש זה לבוא עליהם במלחמה בחוזק, לזה אמרו שיש מקום לחשוש כלחוך השור וכו', שאין כוונת השור בלחיכתו את ירק השדה כי הוא שונאם ורוצה לכלותם מעל פני השדה, כי באמת לא שונא הוא להם, רק כוונתו לטובתו שישובו לבשר כבשרו, וכאשר ימלא בטנו שוב לא יזיקם, וכוונתו רק למלאות חסרונו בפרנסתו המיועדת ומיוחסת לו. כן גם חששו הגם שנצטוו שלא לצורם, היינו דוקא מחמת שנאה לכלותם מעל פני האדמה, אבל למלאות חסרונם ליקח מידם מה שנוגע להם לקדושה, זה לא יהיו בכלל הציוו, ושפטו זה ממה שנגלו אליהם בכלי זיין כמו שאמרו רז"ל (במ"ר פ"כ ג'), ושיעור מאמרם שאמרו שלא יועיל תחבולת הגדר אשר עשינו, כי יעמדו עלינו בחזקה. וזה שסיים הכתוב להודיע לנו מה הוא הגדר והסביבות אשר עשו, אמר ובלק בן צפור מלך למואב בעת ההיא, שהיתה השעה צריכה לכך בחושבם שהוא קליפה גדולה וטומאתו גדלה, ולא יוכלו לפרץ גדרו לנגוע בקצה הקדושה כמ"ש לעיל,

ועתה לכו חזו מפעלות י"י החושב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח, שממנו יצא עגלון אביה של רות, שממנה יצא חוטר מגזע ישי, כי י"י הפר עצתם ועצת י"י לעולם תעמוד: **ונרמז גם כן ובלק וכו' מלך למואב בע"ת ההוא (במדבר כב ד)**. כבר ידעת ע"ת נקרא בחינת מלכות שמים, המקבל עשרה הויה ועשרה אהיה בגימטריא ע"ת, (עיין בזהר בפסוק (תהלים קיט קכו) ע"ת לעשות לי"י). וכבר ידעת שכל בחינת מלך אפילו מאומות, על כרחך חיות ממלכתו בקבלתו איזה ניצוץ ממלכות דקדושה הנשפע בשר שלו, ועל ידי זה הוא מולך. והנה על פי דברינו הנ"ל שהיה בו ניצוץ שורש כללות ממלכות ישראל, על כן אמר ובלק בן צפור מלך למואב בעת ההו"א, ר"ל עם העת ההוא, ר"ל על ידי זה היה מולך שהיה תקוע ניצוץ מלוכה ממלכות הנקרא ע"ת ההוא, ועל כן כינה בכינוי ע"ת, שהוא כללות עשרה הויה ועשרה אהיה, והבן:

וישלח מלאכים (במדבר כב ה). ידוע בכל מקום שנאמר מלאכי"ם, הגם שמפרשים שלוחים, עם כל זה לא לחנם נכתב מלאכי"ם, רק לפרש גם כן מלאכים ממש. והנה גם כאן יתפרש בשתיים, כי כן דרך מפלאות התורה ברמזיה. והנה תתבונן שכל אלו השלוחים אשר שלח הטמא הזה, היו מכשפים גדולים ושורשם גדול בטומאה, כמבואר בפסוק (במדבר כב ז) וקסמים בידם, והיו מכוונין בטומאתם בדבריהם לקטרג ולהרע לישראל על ידי קטרוגם, ובפרט בהיותם אצל הטמא העכור בלעם הרשע היודע לסייע בטומאה. והש"י השומר עמו ישראל שלח עמהם מלאכים ממש, להפוך דבריהם לטובה כאשר נבאר אחר כך, והש"י סיבב שלשון השליחות היה משתמע לתרי אפי. והנה אמר וישלח מלאכים ולא נאמר מי המשלח, על כרחך סמך על הפסוק הנ"ל (במדבר כב ד) שאמר ובלק וכו' בע"ת ההו"א, והנה תתבונן כי בלק שלח שלוחיו, והע"ת ההי"א שהיא השכינה שלחה מלאכים ממש, להפוך דברי הרשעים בקטרוגם למליצה וזכות, ותבין אחר כך רמיזת התורה כאשר נבאר אי"ה: לקרא לו לאמ"ר. כפל הלשון, וגם אינו מדוקדק. ולפי מ"ש ידוקדק שפיר, דהנה כל השלוחים הללו היו קליפות גדולות וחזקות וכוונתם להזיק בדיבורם, וכל דבריהם היה אופן שיהיה מקום שיוכל לחול מדת הדין. והשכינה הקדושה אם הבנים שלחה שלוחים מלאכים להמליץ בעד בניה להבורא ית', ונמשך בגזירות היוצר שדברי השליחות היה לתרי אפי, ומהמכה ממש היה המרפא. ובזה תבין שלוחי בלק אמרו דברים הללו לקרוא לו, ולהבדיל בין קודש לחול שלוחי השכינה כוונו רק לאמ"ר הדברים הללו למליצה, שלא תחול מדת הדין בקטרוג הרשעים ומעשיהם בטומאה, ויסכר פי דוברי שקר כאשר יתבאר אי"ה:

הנה עם יצא ממצרים וכו' כסה את עין כו' והוא יושב וכו', (במדבר כב ו) ועתה לכה וגומר כל הפסוק. מה שיש לדקדק במקראי קודש הללו, דהנה ודאי דבריהם היו בדקדוק רב וקליפות גדולות היו, כאשר התורה מתפארת בזה איך הש"י הציל את עמו ישראל, והנביא (מיכה ו ה) קא מצווח עמי זכר נא וכו', והוא דיש לדקדק. א', הנה ע"ם וכו', ולא פירש מי הם. ב', יצא וכו', וכי מעצמו יצא, הלא שמעו עמים ירגון (שמות טו יד). ג', ממצרים, ולא אמר מארץ מצרים כמו בכל מקום. ד', הנה כסה את עין וכו', מהו הנרצה בזה. ה', והוא ישב ממל"י, למה לא אמר נגדי. ו', ועת"ה לשלול הקודם והמאוחר למה. ז', ארה לי, למה לא אמר בפירוש קלל. ח', ל"י, תיבת ל"י לא יצדק. ט', את העם הזה, את"ו הוה ליה למימר דעליו קאי. יו"ד, כי את אשר תברך כו', למה לו להזכיר הברכה, הלא לא חפץ בברכה ותרחק ממנו ויאהב קללה ותבואהו. ועוד שאר דקדוקים אשר יתבארו אי"ה מתוך דברינו. אך הוא לפי מ"ש דהנה כל דבר השלוחים היה לקטרג ולהרע, והש"י סיבב שדברו בלשון דמשתמע לתרי אפי, והיה במאמר שלוחי השכינה כל הדברים הללו ממש הכל לטובה ולהצלחת ישראל, והוא אמרו הנה ע"ם יצא ממצרים, (עם סתם וגם יצא ממצרים כאשר דקדקנו, והוא כמו שאמרו רז"ל (פסיקתא דר"כ פי"א ו')) שהיו האומות אומרים מה אלו מתייחסים אחר אבותיהם, אם המצריים בגופם שלטו בנשותיהם לא כל שכן, עד שהש"י העיד עליהם. וזה גם כן מאמרם הנה ע"ם סתם בלי שם יצא ממצרים, (ר"ל יצאו ונתיילדו מהמצריים שהם שלטו בנשותיהם), הנה כסה את עין הארץ, (ר"ל עם היות שאינם מיוחסים להתייחס אחר אבותיהם, עם כל זה הנה כסה את עין הארץ, עי"ן הוא גוון שהוא הצורה, וצורת כל חומר הוא הניצוץ הק' אשר בתוכו, ור"ל הנה הוא מכסה את צורת כל חומר שלוקח ובורר פנימיות הצורה מכל ארציות, והבן ועוד ית'), והוא ישב ממלי (וכעת יושב וממתין לנגדי ליקח ממנו גם כן הצורה הפנימיות, וזה שלא אמר כנגדי, רק ממל"י שהוא מלשון היה אתה לעם מו"ל האלקים (שמות יח יט), שהכוונה ליקח מהש"י שפע וליתן להם, והבן. וגם כן יש לפרש והו"א על השכינה כביכול, יושב ומתעכב בכאן ממל"י, ליקח ממני הניצוצין וליתן להם). וירצה עוד על פי מה שהתחילו לומר שבאמת הם יצאו ונתיילדו ממצרים, סיימו הנה כסה את עין הארץ, ר"ל שהם מכסים את גוון הארץ שיצאו ממנה, דהיינו שאינם מתייחסים אחר המצריים רק אחר אבותיהם, הגם שהוא דבר ידוע שהמצריים שלטו בהם, ואמרו והוא ישב ממל"י, על פי מה שאמרו רז"ל (נזיר כ"ג ע"ב) להיות בצעירה קראה שם בנה בצניעות ב"ן עמ"י (בראשית יט לח), על כן נצטוו ישראל אל תצורם ואל תתגר בם כלל (דברים ב יט), אבל הבכירה שקראה שלא בצניעות מוא"ב (בראשית יט לז), על כן הותר להם לשלול שלל

ולבוז בז מהם. וז"ש הנה הם כיסו פסוליהם הגם שהוא דבר ידוע, והוא יושב ומתעכב אצלי לשללני ממל"י, בסבת המלה והדבור שלי על שנקראתי מוא"ב, וזה דבר ידוע שגם הם יצאו ממצרים), ועת"ה (ר"ל כעת דייקא שהזמן גרמא לי לפי שעשינו הגדר החזק לבל יוכלו לנגוע בקצה הקדושה, וגם ועת"ה שנודע עדיין פסולם לכל, מה שאין כן אחר כך הדין הוא (קידושין ע"א ע"א) משפחה שנטמעה נטמעה, ושפיר יתייחסו אחר כך לקדושה כשיושכח פסולם. ואל תתמה על זה מה לו לדת ודין תורתינו הק', כי כל קליפה יודעת מאד שכל הנהגת העולם מתנהגת אחר דרכי התורה, והבן). לכה נא (מוכרח אתה ללכת לכאן, ולא סגי לקללם במקומך, כי אינך יודע שמם כי אין להם יחוס אבותיהם, רק מוכרח אתה לראותם ולומר בקללה את העם הזה כאשר נבאר), אר"ה (הגם שארה הוא לשון קללה כפשוטו שצוה לו לקללם, עם כל זה הנה לא אמר קלל, רק אמר לשון אר"ה דלישתמע גם כן לשון ליקו"ט, מלשון אור"ה בתאנים (שביעית פ"א מ"ב), ור"ל שעל ידי שתקללם לא יהיה להם כח כל כך, ותלק"ט ל"י (דייקא הניצוצין השייכים) את העם הזה (ניצוצי הקדושה כמבואר, והעם הזה דייקא עם בלי שם), כי עצום הוא ממני (רואה אני באיצטגנינות שלי כי כל גבורתו ותעצומו הוא ממני, מניצוצי מלכותי התקועים בי), אולי אוכל נכה בו (להיות כעת הניצוצין הם אצלי, אפשר אוכל אדרבא על ידי זה הכח להכות בו, ורצ"ל עם כח של ניצוצי הקדושה. ובזה יצדק שלא אמר אותו רק ב"ו), ואגרשנו מן הארץ, (כי מלכות בית דוד וירושת הארץ זה תלוי בזה כנודע, וכיון שאעשה אדרבא שניצוצי המלוכה יהיו בעזרי, בודאי אגרשנו מן הארץ הקדושה, דכיון שנתבטל מהם ניצוצי המלוכה מלך מושל בארץ, גם הארץ אין להם, והבן כי כן אנו סומכין בברכת שמונה עשרה (תפלת י"ח) ברכת ירושלים עם ברכת את צמח דוד וכו'), כי ידעתי את אשר תברך מבורך, (הגם שלא חפץ בברכה, אך לפי מ"ש יצדק שרצה שיפעול לו הברכות ניצוצין שיבריכם אליו, מלשון המבריך את האילן (כלאים פ"ז מ"א) שיתאחזו בו ויהיו לבשר אחד), ואשר תאר וכו', יובן מאליו. הנה כל זה מאמר שלוחי בלק, ומאת הש"י היתה נסבה שאמרו לשון דמשתמע לתרי אפי, שיסבול הלשון גם כן מאמר שלוחי השכינה שיהיה מובן הענין להצלחת ישראל. ועתה נתחיל לפרש על דרך זה מאמר שלוחי השכינה, שהיא ממלצת טוב בעד בניה ואומרת להש"י חזי במאי ברא אתינא לקמך (זוהר ח"ג י"ג ע"א), ודברו השלוחים מליצות בעד השכינה להשם הנכבד ב"ה עבור ישראל, לבל יהיה מקום לכוחות הדין לשלוט בהם, והוא הנה עם יצא ממצרים (הנה יצאו ממצרים עצמם, דהיינו שהיו נתונים בהם ומשוקעים בטומאת מצרים כעובר הנתון ברחם אמו, כמ"ש (דברים ד לד) גוי מקר"ב גוי, והנה היו שקועים

גם כן בטומאת מצרים, שהם כלל כל התאוות הארציות שבעולם, על כן נקרא ערות הארץ כנודע, ואף על פי כן) הנה כסה את עין הארץ, (כמו שצוה אחד מן החסידים לבנו כמבואר בחובת הלבבות שביאר לו סימני אוהבי השם, ואמר לו שאותן השלימים שחק עליהם העולם ויגערו בו, לבש להם בגדי חמודותיו ויחשבוהו שולל, שהכוונה שהעולם מראה להם עינים וגוונים להתיפות לפניהם, כדי שייטבו תענוגיו בעיניהם, והם גוערים בו ומכסים את הגוונים הללו. וז"ש הנה יצא ממצרים מקום כלל כל התאוות שבעולם, ואף על פי כן הנה כסה את עין הארץ, הגוונים היפים שבארציות ואינו פונה להם), והוא ישב ממלי (כל ישיבותיו הוא רק למולי, לעשות לי קשוטין ולעשות היחוד העליון פנים בפנים זה מול זה), ועת"ה (שהם בתכלית וכשרות כל כך) לכה נא (אדון הכל, לך ראוי והגון לעשות בזאת) ארה לי (לקוט לי לצרכי) את העם הזה, (את ניצוצי המלוכה אשר הם שקועים בתוך העם הזה, היינו קליפת מואב) כי עצום הוא ממנו, (היא כעת עצום ותקיף במלכות דס"א, והכל ממני שיש בו ניצוצי קדושה וזה חיותו), אולי אוכל נכה בו (באפשר יבוא בקרב הזמן להכות את מואב, שהוא מן הקני וקנזי וקדמוני שלא יגיע קצם עד לעתיד), ואגרשנו מן הארץ (לגמרי שיתבטל כולו לעת קץ), כי ידעתי את אשר תברך מבורך, (יודע אני שאתה תברך ותרכיב את כל הניצוצין למדת א"ת מלכות שמים), ואשר תאר יואר (ואשר תלקט ממנו הניצוצין, ישאר מבלי חיות, והבן):

רש"י גדר מזה וגדר מזה (**במדר כב כד**). סתם גדר של אבנים הוא, עכ"ל. הנה הוא נלמד מן הפסוק (משלי כד לא) וגד"ר אבני"ו נהרסה. אבל צריך להבין מה בעי רש"י בזה. ונראה להלן כתיב (במדבר כב כה) ותלחץ אל הקי"ר שהוא של אבנים, וכאן גד"ר הוא של הוצים, ואם כן הוא ענין אחר, ולמאי נפקא מינה משמיענו מזה. על כן פירש דסתם גד"ר הוא גם כן של אבנים, רק אצל הכרם נקרא גדר, ואצל השביל נקרא קיר, והבן:

וילכו וכו' וידברו אליו דברי בלק (**במדבר כב** ז). אליו לבלעם דברו רק דברי בלק, שכוונתו לקטרג בדיבורו כאמור לעיל, אבל היה עוד דברים כאלה שלא נדברו לבלעם, והן מאמר שלוחי השכינה להש"י כביכול כמ"ש לעיל:

ויבא אלקים אל בלעם ויאמר מי האנשים האלה עמך (**במדבר כב ט**). יש לדקדק אומרו ויב"א, הוה ליה למימר סתם ויאמר כו'. ב', מי האנשים וכו' בדרך שאלה, הגם שחז"ל דרשו (במ"ר פ"כ ט') להטעותו בא, עם כל זה כבר דברנו כמה פעמים שלא יצדק במאמר השם דבר שאינו, ועל כרחך צריך לומר שהש"י אמר בלשון שיש לו איזה מציאות, ובו בלשון הטעה הרשע את עצמו כי פושעים יכשלו בם (הושע יד י). והנראה דהנה אמרו רז"ל (במ"ר פי"ד כ') על ולא קם נביא עוד בישראל כמשה כו' (דברים לד י), אבל באומות

העולם קם ומנו בלעם. ואמרו בזהר (ח"ב כ"א ע"ב) הכוונה דהיה בקליפה בחינת הדעת דקליפה, כמו להבדיל בין קודש לחול משה אדונינו בקדושה בחינת הדע"ת. והנה הדע"ת כולל כל המוחין, והנה זאת הכוונה שנתקבצו תמיד כל אומות העולם לשאול מבלעם כי היה הדעת שלהם, והנה ידוע (עיין זוהר ח"א רכ"ח ע"א) דהקצוות נקראים אל"ה כנודע בקדושה, כן הוא בסט"א על אל"ה אני בוכיה (איכה א טז), היינו ס"מ ובת זוגיה. והנה אלו השלוחים היו סטרין בישין בחינת אל"ה קצוות דקליפה בלי מוחין שלהם, והמוחין שכללותם הוא הדע"ת נקרא מ"י כנודע, והנה בהצטרף מ"י לאל"ה, ישתלם שם אלקי"ם הן בקדושה, הן להבדיל בסט"א אלקים אחרים שיונק גם כן מבחינה אחרונה דק"ך צירופי אלקים דקדושה. וזהו ויבא אלקים וכו' ויאמר מ"י האנשים האל"ה, האנשים הם אל"ה ועמך, שאתה הדעת דקליפה אתה המצרף מ"י לאל"ה בקליפה, ועמך יצורף אלקי"ם אחרים, ורוצה אתה להשלים קומת הסט"א, שהם צריכים להיות בפירודא יתפרדו כל פועלי און. והנה הוא הטעה את עצמו בחושבו*שהוא דרך שאלה כמאמר ז"ל, והבן:

ויבא וכו' ואך את הדבר אשר אדבר אליך אותו תעש"ה (במדבר כב כ). לא יצדק בדבר עשיה, רק כשאדם מדבר בעל כרחך שכופין אותו לכך, מיקרי עשיה שמעשין וכופין אותו. וזהו אותו תעש"ה, בעל כרחך שלא בטובתך. וגם יצדק אותו תעש"ה, כי הנה כתיב (דברים כג ו) ויהפוך י"י אלקיך וכו'. שהכונה שכל אותן המחשבות שחשב בלעם לקללם, אותם האותיות והצירופים הפכם הש"י לברכה. וזהו אותו תעשה, מהאותיות שבמחשבתך, תעשה בדיבורך צירופים אחרים, והבן:

ויאמר בלעם וכו' בלק בן צפ"ר וכו' חסר ו' (**במדבר כב י**). וכן האזינה עדי בנו צפ"ר (במדבר כג יח). והנראה דהנה בעסק מעשה הכשפים היה בלק יותר מבלעם (במ"ר פ"כ ז'), כי בלעם היה כוחו בדיבור ובלק במעשה, ובלעם לגודל גבהות לבו רצה להראות שצריך לו מכל וכל, כי אין כח בלק גם במעשה זולתו. על כן אמר חסר ו', כבר ידעת כי ו' מורה על המעשה, וכן האזינה עדי בנו צפ"ר, אמר לו לעגמת נפש שמעשיו אינם חשובים כלום למעשה:

ויקץ מואב מפני בני ישראל (**במדבר כב ג**). נ"ל לפרש דהנה מואב בחינת חכמה דמרכבה טמאה כמ"ש, ומתמן יניקת החכמות החיצוניות הדבר המושג במושכל. והנה בחינת ישראל סוד אחיזתם בתורה ומצותיה הוא למעלה מן החכמה, רק בבחינת אמונת אומן שהוא סוד בחינת כת"ר שהוא למעלה מן החכמה, (וכמ"ש כמה פעמים מ"ש (תפלת מוסף) כתר יתנו לך י"י אלקינו מלאכים וכו', עיין בספרינו דרך פקודיך).

והנה סוד עשייתנו המצות שהם מעשיות, אינו מובן בשכל וחכמה האיך יהיה לנפש הצלחה על עשייתם, אבל הוא שכל אלקיי למעלה מן החכמה, (והוא סוד מספ"ר בנ"י ישרא"ל בגימטריא תר"ג, היינו התר"ג מצות זולת העשרת הדברות אשר יקבלם השכל גם כן). והנה חכמה הוא בחינת (ז')[י] כנודע, ודבר שהוא למעלה מן החכמה הוא בחינת קוצו של יו"ד. והנה קליפת מואב בראותם הצלחת ישראל מאד, הבינו שעבודתם בקדשי התורה ומצותיה, הוא למעלה מן החכמה דבר שאינו מושג בשכל רק בחינת קוצו של יו"ד, והבינו שבחינת מואב במרכבתם הטמא הוא רק בחינת חכמ"ה, על כן רצו להשתדל להתעלות למעלה במרכבתם נגד אחיזת ישראל בקדושה, והשתדלו ליקח איש שיקללם בכישופים ויעשו פעולת כשפניות שהוא דבר שאינו מושג בשכל, וכיון שהוא דבר שאינו מושג בשכל, הוא הנקרא קו"ץ כמ"ש לעיל. וז"ש ויקץ מואב השתדלו לעלות למדריגות קו"ץ, מפני בנ"י ישרא"ל שמדריגתם בהשתדלותם בעבודתם למעלה מן השכל בבחינת קוצו של יו"ד, והוא סוד מספרם בנ"י ישרא"ל, וכמ"ש לעיל:

בפרשת בשלח (שמות טו טו) אז נבהלו אלופי אדום אילי מואב יאחזמו רע"ד. למה נתייחס רע"ד למואב ולא בהל"ה. דהנה בקדושה יש בחינת לאה ובחינת רחל, יובל ושמיטה, עלמא דאיתכסיא ועלמא דאיתגלייא. ומזה ב' עבודת ישראל, בבחינת המעשה ובבחינת המחשבה הנשפע על ידי הדבור. וב' בחינות אלו הם, בחינה א' יפוצו מעינותיך חוצה (משלי ה טז), ובחינה ב' הצנע לכת עם י"י אלקיך (מיכה ו ח). והנה מואב בא ללחום עם ישראל, בסטרא שלהם איתכסיא ואיתגלייא דס"א. והנה בל"ק היו מעשיו בסט"א על ידי בחינת המעשה בחינת איתגלייא בחינת רח"ל דסט"א, ובלעם במחשבה ודבור איתכסיא בחינת לא"ה דסט"א, והנה מואב צירפו בל"ק ובלע"ם לעמוד נגד ישראל העובדים בקדושה בבחינת לא"ה רח"ל בגימטריא עד"ר, והמה באו עליהם ללחום עם בל"ק בלע"ם בגימטריא עד"ר זה לעומת זה, על כן זה עונשם יאחזמו רע"ד, והמ"י:

ויבאו אל בלעם וידברו אלי"ו דבר"י בל"ק (**במדבר כב** ז). לכאורה זה מיותר, ומסתמא השלוחים עשו שליחותן, הרי בשליחות ישראל למלך אדום ולסיחון לא נאמר שבאו המלאכים ודברו דברי משה וישראל, כי אין מן הצורך להזכיר זה. אבל תתבונן דהנה בלעם שינה כמה דברים, בלק אמר אר"ה (במדבר כב ו) והוא אמר קב"ה (במדבר כב יא), בלק אמר ואגרשנו מן הארץ והוא אמר וגרשתי"ו, כאשר התעוררו חז"ל על זה (במ"ר פ"כ ט') שבלעם היה שונאם יותר מבלק ושינה מדעתו. והנה היה בזה מקום לטעות, דלמא השלוחים שינו ודיברו בזה הלשון. משמיענו התורה שהשלוחים לא שינו, רק בלעם בגודל רשעתו שינה:

ויתיצב מלאך י"י בדרך לשטן ל"ו (**במדבר כב כב**). ל"ו דייקא היה לשטן, כי מלאך י"י של רחמים היה, והרשעים מהפכים מדת הרחמים למדת הדין:

אנכי אתנך אשר רכבת עלי מעוד"ך עד היום הזה ההסכן וכו' (**במדבר כב ל**). אמרו רז"ל (במ"ר פ"כ י"ד) שבא על אתונו. וליכא מידי דלא רמיזי באורייתא, והנה כבר כתבנו כמה פעמים עו"ד נקרא אבר התשמיש, שהוא עוד מצורף חוץ לגוף. וגם הוא נגד היסו"ד, שהוא בגימטריא עו"ד. וכן באומות העולם הוא נגד יסוד דסט"א. ואמרה האתון אשר רכבת עלי איזה רכיבה, היינו מעוד"ך וכו', והבן:

וילך בלעם עם בלק ויבואו קרית חוצות (**במדבר כב לט**). לדעתי שהביא אותו אל אותו הקריה, שעשה לחיצוניות לגבול אל הקדושה אשר בתוכו מוטמן, כמ"ש לעיל כמה פעמים:

במדרש (במ"ר פ"כ ז') וישלח מלאכים אל בלעם בן בעור פתורה וכו' (במדבר כב ה). שולחני היה, שהיו מלכי גוים נמלכין בו כשולחני שהכל מריצין לו, עכ"ל. נראה לפרש על פי דברי הזהר דבקדושה סטרא דדכורא הוא העיקר, ובסט"א העיקר היא הנוק'. וזה פתור"ה (היינו יסוד נוק' שנקרא שלח"ן, כמו שלח"ן ערכתי לפניו וכו' (עיין נדרים כ' ע"ב), ושלח"ן מתורגם פתור"ה, וכן פתור"ה הוא אותיות התור"ף והוא בית התורפה), אשר על הנהר (נהר יסוד דדכורא כנודע). והנה אמר שבלעם היה ממרכבה טמאה, אשר לשם הפתור"ה הוא על הנה"ר, מה שאין כן בקדושה הנהר הוא על הפתורה. וזה יתבאר ויתפרש גם כן בדברי המדרש שולחני"י היה, שהיו מלכי גוים נמלכין בו כשולחני"י (היינו יסוד דנוק'), שהכל מריצין לו, והבן:

בזהר תרומה (ח"ב דף קע"ב ע"א) חלונא חדא איקרי חלון זהר"א, וביה נפקא כוכבא חדא דאיקרי לחכימי י"ד, ודא איהו היתוכא דקא מהתך לתתא בשולטנותא דיהודה לאו דאית ליה חולקא ביה, דהא לית לשבטין דישראל חולקא ואחסנא בהו, אלא שבטא דיהודה שלטא על האי ולא איהו עליה, וכד אסטו בני יהודה אורחייהו מבתר קוב"ה, אזלו למנדע בתר חלונא דא והאי כוכבא, ואמרו דהאי ידא דקא מנצח לשאר עמין, דכתיב ביה (בראשית מט ח) יד"ך בעורף אויביך וכו', האי כוכבא כד נפיק פשיט חד י"ד בחמש אצבעין נהיר ונציץ בהאי חלון מאריהון דקוסמין וחרשין דחלי מהאי אתר, בגין דבשעתא דהאי שלטא, כולהו קוסמין וחרשין מתבלבלי ולא אצלח בידייהון, ואי תימא הואיל ואיהי האי רקיעא טמירא האיך ידעי ליה, אלא סימנא אית לון לבר ידעי דהא שלטא כוכבא דא ודחלי תדיר מיניה ולא אצלח בידיהון אינון קסמין וחרשין, ועל דא אית זמנין דאצלחו ביה בני נשא, ואית זמנין דלא אצלחו ביה, ובגין דא אינון מארי

קוסמין וחרשין מתמעטי מעלמא, בגין דלא ידעין עיקרא כד חמאן דלא אצלח בידייהו, ועל דא אינון קדמאי הוו ידעי ומסתכלין לבר בהאי סימנא דקא ידעי, עכ"ל. ובזה יתפרש וירא בלק בן צפור (במדבר כב ב), (הוא דוקא בגודל חכמתו בטומאה ראה) את כל אשר עשה ישראל לאמרי, (עם היות האמוריי"ם גם כן מארי מכשפין וקוסמין, כנודע מדברי רז"ל בכמה ענייניים שאמרו שזהו דרכי האמור"י שהם ענייני כשופים, עם כל זה לא יכלו להם בכישופם ואדרבא נעקרו מן העולם, ראה בלק דוקא מהיכן היתה זאת, כי הוא ראה הסימן וידע דשליט כוכבא דא בחלונא דא, על כן) (במדבר כב ג) ויג"ר מואב וכו' נתיירא מאד, (ואפקיה בלשון ויג"ר, כי יג"ר בגימטריא זהר"א היינו החלון הנ"ל), כי רב הוא (ברבו יתירא לבטל כל מיני כשופים), וזהו (במדבר כב ז) וילכו זקני מואב וזקני מדין וקסמים ביד"ם, לקחו הקסמים דוקא ביד"ם, שרצו לבטל כוכב הנקרא י"ד, וגם לקחו הקסמים ביד"ם, להורות שבידם הוא הניצוץ הנאמר ביה ידך בערף אויביך, והוא השליט על כוכבא דא, והבן. וזה יש לרמז במסורה ויגל י"י את עיני בלעם (במדבר כב לא), ויג"ל ב' במסורה. דין. ואידך (ישעיה כב ח) ויג"ל את מסך יהודה. היינו הש"י גילה את מסך יהודה היינו החלון זהרא, ונתבטל כל קסמים דבלעם. וזהו ויג"ל י"י את עיני בלעם, ראה הסימן שיש להם בהתגלות החלון, והבן:

בספר הקנה בזמן שהאב והאם עם הבנים, אין עי"ן הר"ע שולטת בהם. הנה הגם שהוא דבר בגבהי מרומים, נלמוד דעת גם בעולם הזה. ונלמד לדעתי דעת זה מאבינו הראשון ישראל סבא (בראשית לג א) וישא את עיניו וירא והנה עשו בא ועמו ארבע מאות איש, (מנין ר"ע עי"ן, שרצה להכניס עי"ן ר"ע ח"ו בזרע יעקב), ויחץ את הילדים על לאה ועל רחל ועל שתי השפחות וכו', והוא עבר לפניהם (בראשית לג ג). ואם כן היו כל הילדים עם אביהם ואמותם, ולא היה שולט בהם עין הרע. וכן בבלעם וישא בלעם את עיניו (במדבר כד ב), שרצה להכניס בהם עי"ן ר"ע, וירא את ישראל (סבא הוא אבינו) שכן לשבטיו, א"ת ישראל את לרבות האמהות שהיו גם כן חופפת עליהם ולא היה יכול עי"ן ר"ע לשלוט בהם, (ידעתי שבזוהר הק' (ח"ג ר"ב ע"ב) פירשו בענין אחר היינו ותהי על ישראל רוח אלקים, שהשכינה היתה חופפת עליהם, אף על פי כן יש לפרש גם כן כנ"ל):

במדרש (במ"ר פ"כ ו') וכן בלעם הרשע בשעה ששלח בלק אצלו, א"ל הקב"ה מי האנשים האלה עמ"ך (במדבר כב ט), היה צריך לומר רבש"ע הכל גלוי לפניך ואין כל דבר נעלם ממך ולי אתה שואל, אלא אמר לו בלק בן צפור מלך מואב שלח אלי (במדבר כב י), אמר הקב"ה הואיל וכך אתה מדבר לא תאר את העם (במדבר כב יב), עכ"ל. המדרש הזה תמוה, וכי ס"ד אם היה בלעם משיב רבש"ע הכל גלוי וכו', היה

מסכים הש"י לקלל. וגם מהו הואיל וכך אתה מדבר לא תאר וכו', משמע דמישך שייכים העניינים. ונראה דהנה אמרו רז"ל (ברכות ז' ע"א) דבלעם הרשע היה יודע לכוין הרגע שהקב"ה כועס (והרגע הוא כמימרא), והקשו התוס' (ד"ה שאלמלי) מה היה יכול לומר באותו הרגע, ותירצו התוס' ב' תירוצים, תירוץ א' דהיה יכול לומר כלם, ותירוץ הב' כיון שמתחיל הקללה באותו הרגע, שוב מצליח בדבריו גם אחר כך. והנה לכאורה אי אפשר לומר כתירוץ הא', דהאיך היה יכול ר' יהושע בן לוי לקלל את הצדוקי, ומה היה אומר בעת הזעם. וכתירוץ הב' גם כן אי אפשר לומר, דהרי כתיב (תהלים ל ו) כי רגע באפו חיים ברצונו, הרי משמע דתיכף אחר הרגע חיים ברצונו, ואם מצליח ח"ו גם אחר כך, לא מיקרי חיים ברצונו. על כרחך צריך לחלק דישראל המה ברוכי י"י, אין מקום שתחול ח"ו הקללה על שונאיהם רק באותה הרגע, אבל אחר כך מאין יוסר ברכתם העצמיית. מה שאין כן אומות העולם כשמתחיל באותה הרגע, הקללה תחול עליהם גם אחר כך. והנה לפי זה נבין דברי המדרש, דהנה לא היה יכול בלעם לעשות כתירוץ ב', דהרי ישראל המה ברוכי י"י, ועל כרחך צריך לעשות כתירוץ הא' רק באותו הרגע לומר כלם, הנה אינו מובן מזה התיבה הכוונה על מי, הא ניחא להיודע מחשבות, אבל לסברת בלעם שלא אמר הכל גלוי לפניך, אם כן חשב שאין הקב"ה כביכול יודע מחשבות, אם כן אין כאן שום סברא לקלל, כי כל"ם לא יוכל לומר כי לסברתו לא נודע למי, ואם תרצה להתחיל באותה הרגע ולגמור אחר כך, זה לא יתכן בישראל כי ברוכי י"י המה. ז"ש במדרש אמר הקב"ה הואיל וכך אתה מדבר, לא תאר את העם כמו שסיים בפסוק כי ברוך הוא:

הדבר אשר ישי"ם אלקים בפי וכו' (**במדבר כב לח**). ישי"ם ב' במסרה. דין. ואידך הנה הגבר לא ישי"ם אלקים מעוזו (תהלים נב ט). הנה לכאורה נראה כאיש אשר אינו מדבר שום דבר ואינו עושה כלום רק חפץ הבורא, אבל הרשע הזה הוא הגבר אשר לא ישים אלקים מעוזו, רק בעל כרחך הוכרח בכאן לומר כזאת:

מן ארם ינחני (**במדבר כג ז**). ב' במסורה. דין. ואידך נפשי ישובב ינחנ"י (תהלים כג ג). הוא הרמז שהיה גלגול לבן הארמי שנתגלגל נפשו בבלעם. וז"ש מן ארם ינחנ"י, כי נפשי ישובב ינחנ"י, שהשיב נפשי אשר היתה בארם:

כי מראש צורים וכו' הן עם לבדד ישכון וכו' (**במדבר כג ט**). אין להאריך בדקדוקים כי כל אלו הפסוקים לא יתפרשו על פי פשוטו, רק על פי דרוש כנודע. והנראה דהנה בלק היה קוסם יותר מבלעם כמו שאמרו רז"ל (במ"ר פ"כ ז') ומבואר בזהר (ח"ג קי"ב ע"ב), רק בלק היה רואה במחשבה, ובלעם פעל בעקימת שפתיו דהוה מעשה (סנהדרין

ס"ה ע"א). והנה השתתפו הסטרין הללו במחשבתם ודיבורם ומעשיהם להרע, והנה היו רוצים למצוא איזה סיבה וחסרון במחשבותיהם של ישראל ובמעשיהם, כדי שיהיה מקום לחול ח"ו וכו'. והנה ב' השמות יעק"ב וישרא"ל, יעקב הוא בחינת מעשה, וישרא"ל בחשיבות המחשבה. והנה נבוא בקיצור לבאר כל הענין בדרך זה, מן אר"ם ינחנו בלק וכו' לכה אר"ה לי, (אר"ה בפירוש בדיבור) יעק"ב (בחינת יעק"ב, דהיינו למצוא איזה עלילה וסיבה במעשיהם, אשר בחינת המעשה יכונה ליעקב, ואז תחול הקללה על ראש הרשע המקלל), ולכה זעמה (זע"ם הוא במחשבה בלא פרשת הדיבור), ישרא"ל בחינת מחשבותיהם, כשימצא בהם ח"ו איזה עלילה במחשבותיהם דהיינו הרהורי עבירה, לזה אמר (במדבר כג ח) מה אק"ב (בפירוש בדיבור) לא קבה וכו', ומה אזעם (במחשבה) לא זעם וכו'. והנה פירש דבריו דעל המחשבה אין מקום הקללה לנוח, דהנה אמרו רז"ל (קידושין ל"ט ע"ב) דמחשבה רעה בישראל אין הקב"ה מצרפה למעשה רק באומות העולם, והנה צריך להתבונן ממא נפשך אם המשפט הקדוש נותן לחשוב ולצרף המחשבה, קשה וכי משא פנים יש בדבר לישראל בני פלטין דיליה, ואם אין מהראוי לצרף המחשבה, למה יצורף ויתחשב אצל אומות העולם. והנראה לי כי כל דרכיו ית' משפט אמת וצדק, דהנה מחשבתן של ישראל קדמה למעשה בראשית, דישראל עלו במחשבה הקדומה כביכול (ב"ר פ"א ד'), ובשביל ישראל שנקראים ראשית (ויק"ר פל"ו ד') היה התעוררות לבריאת העולמות, וכיון שישראל היו סיבה לבריאת העולם שעלו במחשבה הקדומה כביכול, ממילא היה במחשבה כביכול מה שישראל יעשו מצות להמליך את אלקי עולם ב"ה ולא ההיפך ח"ו, אם כן מהראוי שיצורף רק מחשבותיהם הטובות למעשה אבל לא ההיפך. מה שאין כן אומות העולם שלא היו במחשבה הקדומה התעוררות לבריאה, והדברים עמוקים המשכיל יתבונן. ועתה נבוא אל הביאור שפירש הרשע דבריו שאי אפשר למצוא עלילה במחשבותיהם של ישראל, כי מראש צורים אראנו ומגבעות וכו', רצ"ל בטרם הרים גבעות עם יחידי לבדד ישכון לבטח במחשבה הקדומה, ולא היה בצירוף עמהם שום עם ולשון רק ישראל לבדו, על כן להם לא יצורף למעשה מחשבות עבירה, מה שאין כן בגוים לא יתחשב, (רצ"ל הל"א היינו הלאוין יתחש"ב, היינו אפילו מחשבת הלאוין אשר לא תעשינה), ואם כן אין מקום להתבונן במחשבותיהם איזה שמץ לשתחול הקללה על שונאיהם, ועל בחינת מעשיהם אמר (במדבר כג י) מי מנה עפר יעקב וכו', הרי הם מלאים מצות וכמו שפירשו רז"ל (במ"ר פ"כ י"ט), והבן:

יזל מים מדליו (**במדבר כד ז**). יש לפרש שהתנבא אשר יזלו חסדים המכונים בשם מים, מהחדשים הדלי"ם היינו תמוז אב שנקראים דלים, דהנה י"ב אותיות יש בשם אדנ"י במילואו, עיין במגלה עמוקות. ובכל חודש מאיר אות אחד, דהיינו בחודש ניסן א', ובאייר ל', סיון ף', תמוז ד', אב ל', וכו'. ממילא אלו הב' חדשים תמוז אב הם ד"ל, והם בבחינת דין וגבורה לשונאיהם של ישראל, ובמהרה העוזר דלי"ם יהפכם לששון ולשמחה בחסד עולם ירחמם וינהלם כעל מבוע מים. וזה שאמר יזל מי"ם מדליו, רצ"ל מהד"ל שלו יזל מימי החסדים אשר כעת עיני עיני יורדה מים בעוה"ר (איכה א טז), הן הן בחינת קומת הזמן תרין עייניו תמוז עין ימין אב עין שמאל, ואותן המים הם הדמעות מים מלוחים סוד הגבורות, ובמהרה יזל מים מתוקים מימי החסד. וזה שאמר יז"ל ולא יר"ד, כמו לשם שאמר עיני יורדה, כי יז"ל הוא סוד השפעה ברב חסד:

הן עם לבדד ישכן וכו' (**במדבר כג ט**). יתפרש על פי מ"ש רז"ל במדרש בפסוק (תהלים מד כג) כי עליך הורגנו כל היום, אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע אתה גרמת לי ועליך הורגנו, שאלמלי היה רשות לנו להתחתן עמהם ולאכול ולשתות עמהם כשונאי (כשהיו שונאי) ישראל נופלין בידיהם, היו מרחמין על בני בניהם ובנותיהם, אבל כעת שאין רשות להתחתן עמהם אין מרחם עלינו וגם אין לנו שום התחברות עמהם באכילה ושתיה. וז"ש הן עם לבדד ישכון, על כן בגוים לא יתחשב, אין להם שום חשיבות בגוים להיותם בדודים בלי התחברות לשום אומה:

לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל י"י אלקיו עמו ותרועת מלך בו (**במדבר כג כא**). יתפרש על פי מה שאמרו רבותינו ז"ל (ברכות ז' ע"א) שהיה בלעם יודע לכוין אותו רגע שהקב"ה כועס, רק שלא כעס הש"י באותו הזמן. והנה רג"ע פירשו רז"ל רג"ע כמימריה, והקשו בתוס' (ד"ה שאלמלי) מה היה יכול לומר באותו רגע, ותירצו שהיה יכול לומר כלם, ועוד תירצו שכיון שהיה מתחיל קללתו באותו רגע, שוב היה פועל גם אחר כך ח"ו. והנה לא היה די בתירוץ הא', דהנה קשה שאמר שם שר' יהושע בן לוי היה רוצה לקלל לצדוקי באותו רגע ומה היה יכול לומר, ואי אפשר לפרש כלם דלא היו בנמצא אצלו, על כרחך צריך לומר כתירוץ הב', ולתירוץ הב' גם כן קשה מהו דכתיב (תהלים ל ו) כי רגע באפו חיים ברצונו, משמע תיכף אחר הרגע חיים, דאי מהני הקללה גם לאחר כך, האיך מיקרי חיים, וצריכין אנו לומר כתירוץ הא', והאיך יצדק זה. וצריכין אנו לומר דחילוק יש דלגוי שאין הש"י עמו, מכיון שמתחלת הקללה להחל באותו הרגע מי יסירנה אחר כך, על כן מהני הסיום גם כן אחר הרגע. ועל כן ביקש ר' יהושע בן לוי לעשות כזאת לצדוקי, מה שאין כן לישראל שהש"י עמהם תיכף אחר זעם הרגע,

הש"י מסיר הקללה. וז"ש לא הביט און ביעקב וכו', על כרחך י"י אלקיו עמו, ואם כן אפילו אם היה כועס ח"ו, לא היה באפשר להתחיל בקללה ולסיימה אחר כך, רק היה בהכרח רק באותו הרגע, ומה היה אפשר לומר כלם, והנה הש"י לא זעם והש"י היפך מחשבותיו לצירופים אחרים. וז"ש ותרועת מל"ך בו, ותרוע"ת לשון חיבור וריעות, ור"ל שהש"י מחבר בו תיבת מל"ך שיתגדל מלכותם, מה שאני רציתי לומר כל"ם, חיבר הש"י האותיות לצירוף מל"ך, והבן נ"ל:

וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל שכן לשבטיו (**במדבר כד ב**). אפשר לומר שב"ט נקרא היסוד, בסוד וק"ם שב"ט מישראל (במדבר כד יז), לא יסור שב"ט מיהוד"א (בראשית מט י) יסו"ד ממלכו"ת. והנה אמרו ז"ל (נדה ל"א ע"א) שנסמית עינו על שאמר אפשר מי שהוא קדוש יסתכל בדבר כזה, והנה ראה את ישראל שכן לשבטיו, היינו איבריהם הקדושים החתומים בקיימא קדישא, שוכנים ולא מתקיימים להנות מעולם הזה, רק כאשר ותהי עליו רוח אלקים, בעת אשר הוא רצון אלקים, מתלבשים באשא קדישא להוליד בדומה להרבות הדמות והצלם לגרום יחודין עלאין, והבן מאד:

במדרש (**במ"ר פ"כ ג'**) **דבר אחר ויג"ר** (**במדבר כב ג**). שהיו רואין לעצמן גרים בעולם, (רצ"ל שהיו רואין שיצאו מהם גרים לישראל דהיינו מלכות בית דוד, והבינו שמה שנצטוו ישראל שלא להתגרות בהם מלחמה (דברים ב ט), על שם הגרים שעתידים לעמוד מהם. מה שאין כן כשיצאו מהם הגרים), אמרו ירדו למצרים לגור ואחזו אותה, (כשלקחו מהם הניצוצי קדושה נעשו המצריים טפלים להם), והיו משכירים להם (בני ישראל) בתים, שנאמר (שמות ג כב) ושאלה וכו' ומגר"ת ביתה, משמע שהיו המצריים דרים בשכירות אצל ישראל:

שם (**במ"ר פ"כ ד'**) **כלחוך השור** (**במדבר כב ד**). מה שור מנגח בקרניו, כך אילו מנגחין בתפילתן, שנאמר (דברים לג יז) וקרני ראם קרניו, עכ"ל. לא ידעתי רמיזת התפלה בכאן, לולי שנאמר על פי מ"ש שמט"ת הוא המעלה את התפלות של ישראל, הוא הנרמז בפסוק (תהלים קמח יד) וירם קר"ן לעמו, קר"ן בגימטריא חנו"ך ב"ן יר"ד:

לכה איעצך אשר יעשה וכו' (**במדבר כד יד**). הנה ידוע מרז"ל (סנהדרין ק"ו ע"א) העצה רעה שיעץ הרשע, אבל אינה מפורשת בכתוב. ונ"ל שיש לפרשה בכתוב, ידוע אחרי"ת הימי"ם נקרא מדת המלכו"ת, בסוד הויה באחרי"ת הימי"ם נכון יהיה הר וכו' (ישעיה ב ב), כי היא אחרית הימים שעליונים נוקבא דקדושה מקבלת מכל האורות העליונים, וזה לעומת זה אחרית הימי"ם דסט"א. והנה בתעות בני ישראל ח"ו לזנות אחר בת אל נכר, משתעבדין לאחרית הימים דסט"א, והבן. ומעתה התבונן שאמר איעצך אשר יעשה העם

הזה לעמך, ר"ל שיעשה העם הזה להיות עמך משועבדין וכפופים ח"ו לך, באחרי"ת הימי"ם על ידי שתראה להטותם לאחרית הימים של הסט"א, דהיינו שיטעו אחר הנוק' דסט"א, ואז תוכל להם יסכר פי דוברי שקר, וכל העדה כולם קדושים ובתוכם י"י:

ויתכן עוד לפרש לכה איעצך (**במדבר כד יד**). האיך ירומז העצה בפסוק. והוא אחר שנדקדק אחר כך בפסוק (במדבר כה א) וישב ישראל בשטים ויח"ל העם לזנות אל בנות מואב, מהו ויח"ל משמע שהתחילו לזנות, ולבסוף לא היה כך, ומי לא ידע בכל אלה אשר קודש ישראל לי"י, והגם שלפי שעה הרוח שטות גובר, כרגע ישובו אל י"י וירחמם, והוה ליה למימר כפשוטו ויזנו העם. גם יש לדקדק אומרו אל בנות מואב, עם בנות וכו' הוה ליה למימר. עוד יש להתבונן הנה כפי הנראה היה הזנות גם עם בנות מדין, כאומרו אחר כך (במדבר כה ו) והנה איש וכו' ויקרב וכו' את המדינית, וכן אמר אחר כך במלחמות מדין (במדבר לא טז) הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם, והנה לא זכר רק בנות מואב. והנראה דהנה זה דרכו של היצר הרע שאינו מתחיל לפתות את האדם לעבור את פי י"י בעבירה, כי בודאי לא יוכל לו, רק מייפה בעיניו העבירה ומפילו במכמורת, באמור אליו שכמות זה הענין למצוה יחשב, וזהו בהתחלה, אבל כאשר האדם הולך ונתפתה אחריו וטועם טעמא דאיסורא, אז מזמין לפניו עבירות חמורות אשר אין בהם שום טענה למצוא בהן איזה צד היתר, והוא מטמא את עצמו בהן כיון שכבר פרץ הגדר. והנה זה היה עצת בלעם הרשע, להיות שהיה יודע שיש בקבלה אצל כל ישראל הניצוץ הק' המשוקע אצל בנות מואב אשר משם יתנוצץ מושיען של ישראל, והאשה הזאת אשר הניצוץ טמון בקרבה, תרדוף אחר המון ישראל להביא הניצוץ הקדוש ההוא לתוך הקדושה, כמו שהיה המעשה ברות הצדקית אשר באת בלט ושכבה מרגלות בועז לבקש ממנו על נפשה הטמון בקרבה, באמרה ופרשת כנפיך וכו' כי גואל אתה (רות ג ט). והנה זאת היתה עצת הרשע שיהיה התחלת הפיתוי לישראל והרדיפה אחריהם מן בנות מואב, וזה יהיה בקל שירדפו אחריהם בתושבם הנה זה ודאי הניצוץ הטמון אשר שואף רוח הקדושה, אבל בטענה זו הנה לא יהיה האשם כל כך גדול עליהם ולא תגדל החרון, כיון שיש להם טענה אשר זאת היתה כוונתם, הגם שאין זה טענה להיתר, כי הרי משה ובית דינו קיים, שאול ישאלו את פיו, (וגם בכל דור אין זה טענה לפטור בפיתויי היצר הגם שמחשב כעת למצוה, עם כל זה הרי התורה השלימה הלזו בידינו, ויוכל לשקול במאזני צדק על פי התורה אשר זה הוא מתרמית היצר, וזה אמרם (סוכה נ"ב ע"ב) אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש, ותשאל את פי התורה מפי סופרים ומפי ספרים אם זה למצוה יחשב או לעבירה), עם כל זה כיון שיש איזה טענה לא תגדל

החרון. וז"ש לכה איעצך מהו העצה, הנה הוא אשר יעשה העם הזה לעמך באחרית הימים, שישאבו מעמך באחרית את הניצוץ הק' על ידי רדיפת האשה מעמך אחר איש מבני ישראל, בזה הענין תפילו ח"ו עתה במכמורת וכאמור לעיל. וז"ש ויחל העם לזנות אל בנות מואב, היינו שהתחלה היתה לזנות אל בנות מואב, ועל כן אמר א"ל, רצ"ל סיבת הניצוץ השקוע בבנות מואב ובטענה הלזו, אבל אחר כך והנה איש מבני ישראל וכו' ויקרב וכו' המדינית, שכבר טעמו טעמא דאיסורא ולא הוצרך היצר לפתותם בטענת מצוה, רק למלאות תאוותם כפשוטו, הנה זאת שמענו ממליצות דברי התורה להזהר מתרמית היצר ולשקול בפלס ומאזני צדק איזה ענין הנרצה על פי התורה, והבן. ועיין עוד מה שאכתוב בזה בפרשת מטות:

מאמר רז"ל בסנהדרין (פ"ב ע"א) שאמר משה לפנחס קריינא דאיגרתא איהו להוי פרוונקא. והנה בודאי לא דיבר דבריו הקדושים במשל הדיוט ח"ו. ונ"ל שיש לכוין בדבריו הקדושים הללו, כי הנה הזנות שעשה זמרי, התעוררה על ידי זה קליפת איגרת בת מחלת הממונה על הדבר הרע הזה כנודע מזוהר הק' (זוהר ח"ג קי"ג ע"ב). והנה פנחס בקנאותו להש"י, קרע וסילק את כח הקליפה הלזו, וידוע דרגא דברית איקרי שלו"ם, מה שאין כן בהעדר השלום ח"ו על ידי הזנות, אנדרלמוסיא באה לעולם כנודע (ב"ר פכ"ו ה'). והנה פנחס בקנאותו על קנאת הברית, ניתן לו ברית שלום (במדבר כה יב), והוא היה אליהו השליח המבשר במהרה בימינו, ואין אליהו בא לא לטמא וכו' רק לעשות לשום בעולם (עדיות פ"ח מ"ז), כמד"א (מלאכי ג כג) הנה אנכי שלח לכם את אליהו הנביא וכו' (מלאכי ג כד) והשיב לב אבות וכו'. וזה יש לרמז בדברי קודש הללו קריינא דאיגרתא, מי שהוא קורע ומסלק כעת את קליפת איגרת, שהוא העדר השלום המעכב את היחוס השלם בברית שלום, ועל ידי זה עיכוב משיח צדקינו בעוה"ר, איהו להוי פרוונקא, ר"ל איהו יהיה השליח לעתיד לעשות שלום בעולם במהרה בימינו, והש"י יאר עינינו בתורתו:

להיות דברינו בסיום הפרשה בקנאת הברית, אציגה נא עמך מה שדברנו בברכת קריאת שמע דרוש טוב ושלו"ם:

המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית כאמור (תהלים קלו ז) לעושה אורים גדולים כי לעולם חסדו. להבין הראיה מהפסוק אינה שייכה לגוף הענין, כי אינו מבואר בפסוק שהש"י מחדש בכל יום מעשה בראשית. ונ"ל לפרש דידוע מסוד השבירה שנשארו ניצוצין דקדושה מובלעים בקליפה מכל מדה ומדה משבעה מדות, בכדי להיות שעשועי המלך בכל עת שאנחנו מעלין איזה ניצוץ הקדוש מתוך עמקי הקליפות על ידי

מסירות נפש בתורה ועבודה ובפרט במסירות נפש בקריאת שמע ותפלה, אזי מעלים ניצוצות הקדושות מתוך הקליפה להחזירם אל הקדושה, וזה נקרא מעשה בראשית שנתחדש בכל יום, ונעשה על ידי זה היחוד השלם במדת טוב"ו ית' הוא הטו"ב הגנוז לצדיקים. וכבר ידעת שכל היחודים על ידי מדת הטו"ב, אמרו צדיק (יסוד עולם) כי טוב (ישעיה ג י), והמ"י ענין עולם התיקון על ידי שורש הטו"ב, (ובפרט על פי קבלת מהרי"ס ז"ל בעולם המלבוש במרכז ש"י וי"ש שהוא בחינת יסו"ד), בין והתבונן ידיד נפשי כמקרה הזה יקרה לאיש הישראלי הנברא בצלם ודמות, נברא בכח נפשו ז' מדות הבנין, הלא הם אהבה יראה התפארות נצוח הודיה התקשרות ממשלה, והנה להיות המדות הם בשבירה, הם משוקעים בעמקי הקליפה ואוהב האדם במדת אהבה דברים שאסרתן התורה וחיותם הם מצד הקליפה, וכן מתיירא מדברים שהם נגד התורה, וכן מתגאה ומתפאר וכו', וכן שאר המדות אתה ידיד הנעים תתבונן מעצמך, ומסר לנו הש"י התורה הקדושה שהוא הטוב הגנוז אין טו"ב אלא תורה, ועל ידי עסק האדם בתורה ובמצותיה, מוציאים יקר מזולל ניצוצות הק' מתוך הקליפה. והנה מה שהאדם מחדש בכל יום חידושי תורה ושכליות בעבודה, הוא העיקר להעלאת ניצוצין, כי הוא דמיון מ"ה החדש אשר הוא התיקון כנודע. (וזה נ"ל פירוש הפסוק (תהלים קיט צז) מ"ה אהבתי תורת"ך, אהבתי להיות מ"ה על ידי תורתיך, דהיינו לחדש חידושין דאורייתא בכל יום תמיד ובכל עת, בכדי לעשות תיקונים חדשים בכל עת ובכל יום בסוד מעשה בראשית, ועל כן כל היום היא שיחתי בלי הפסק, כי כל זמן שממשמש האדם בדברי תורה מוצא בה טעם חדש (עיין עירובין נ"ד ע"ב)). והנה ידוע סוד השבירה הוא שהכלים לא היו יכולים לסבול את האור ונשברו, ובדמיון זה הוא האדם צלם אלקים, להיות הגוף שבעולם עשיה קטן מהכיל, כי כן עשה אלקים שיוציא פעולותיו ומדותיו מן הכח אל הפועל, זה דמיון עולם התיקון על ידי קוין כנודע, בינו נא אחיי ידידיי. ובכל אלה תבין לפרש דברי אנשי כנסת הגדולה ברוח קדשם המחד"ש בטובו, (על ידי הטו"ב צדיק יסוד עולם, ואיש הישראלי כדמיון זה על ידי טוב התורה שמחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית, הוא העלאת ניצוצין מהחורבה לתיקון), כאמור לעושה אורים גדולים כי לעולם חסדו, (ר"ל שהש"י עשה את האורים גדולים שהכלים לא יוכלו לסבלם ועל ידי זה נשברו, כי לעולם חסדו שרצה להיות לו שעשועים לעולם, ולזכות על ידי זה האיש הישראלי כאשר יפעל בתורתו ובמסירות נפשו מעשה בראשית, וזהו חסד שאין כמוהו. והנה תבין הגם שהשבירה מצד הדין, הוא החסד הגמור, וזה שתבין שאנו אומרים זה בהיכל הזכות. ובדמיון הזה האדם בתחלת הוולדו, כלי גופו קטנים מהכיל את אור

המדות, והם בסוד השבירה לאהוב דברים זרים ולירא מדברים פחותים, עד יתקן מעשהו בתיקון גמור, והבן), אור חדש על ציון תאיר, (הוא מ"ה החדש אשר בדמיון זה מתפלל איש הישראלי שיתגלו לו בכל עת חידושין דאורייתא ויתוקנו מדותיו, שהם רק בסוד הציון והרישום סוד נקודות, ואחר כך יתוקנו בתיקון גמור בפרצוף שלם, והמשכילים יבינו וירחיבו הענין לפי דעתם ועומק חכמתם. והנה בהבינך כל זה תבין איך שייך זה לברכת קריאת שמע, דהיינו קודם שאנו מוסרים את נפשינו בקריאת שמע, בכדי לגרום על ידי זה העלאת ניצוצין מתוך הקליפה אל הקדושה, ואחר כך אחר התפלה הזאת אנו אומרים ברכת אהבה ויראה, שיוצאים המדות מתוך הקליפה לאהוב את הש"י דוקא ולירא ממנו דוקא, תן לחכם ויחכם עוד:

שפ"ת אמת תכון לעד ועד ארגיעה לשו"ן שק"ר (**משלי יב יט**). יש לדקדק למה שינה הלשון בין סיפא לרישא, דהוה ליה לסיים בסיפא ועד ארגיעה שפת שקר, או הוה ליה להתחיל ברישא לשו"ן אמת תכון לעד. והנראה דבא להפליג מאוד במעלת האמת ובשפלות השקר, דהנה בה' מוצאות הפה, המבטא הנקל הוא מבטא השפתיים, והמבטא הכבד שבכל המבטאות הוא מבטא הלשון. ובא להפליג מאוד ואמר שדיבור של אמת אפילו הוא בלא טורח ודיבר קל במבטא השפתיים שהוא המבטא הנקל שבכל המבטאות, עם כל זה תכון לעד. ולשון שקר, היינו דבור של שקר אפילו מטריח את עצמו במבטא הכבד, עם כל זה הוא רק כרגע התעיף עיניך בו ואיננו, הש"י ידריכנו בדרך האמת: (בכאן היה כתוב על הגליון מצדו ברית הלשון וברית המעור כחדא אינון):

פנחס

וידבר וכו' לאמר (**במדבר כה י**). אינו לאמר לזולת, כי אחר כך אמר (במדבר כה יב) לכן אמו"ר. והנראה דהלאמר הוא לישראל, שיאמר להם (במדבר כה יא) פנחס שהיה בן אלעזר, נעשה בן אהרן הכהן שהרויח נשמת נדב ואביהו (עיין זוהר ח"ג רי"ז ע"א), ושוב לא יהיו מבזים אותו, כי כבר היה נודע להם מעלת נדב ואביהו שאמר משה עליהם הוא אשר דיבר י"י בקרובי אקדש (ויקרא י ג). וזה שרמזו רז"ל (במ"ר פכ"א ג') בא הכתוב ויחסו אחר אהרן:

במדרש (במ"ר פכ"א א') פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן, אמר הקב"ה בדין הוא שיטול שכרו. המדרש הזה אומר דרשוני וחיו. והנראה דבא לתרץ דהנה פינחס זה הקדוש נכתב בכל מקום מלא יו"ד, מה שאין כן שאר אנשים ששמם פנחס, כגון פנחס בן עלי וכיוצא. ובא לתרץ גם כן למה מייחסו אחר אהרן הכהן. ונראה דאתיא למאן דאמר (זבחים

ק"א ע"ב) לא נתכהן פנחס עד שהרגו לזמרי, והנה קשה למה לא צוה הש"י למשחו בהתחלת משיחות הכהונה. אך הוא לדעתי כי הוא היה מסוגל לגאולה העתידה במהרה בימינו, כי הוא יהיה המבשר לעתיד לעשות שלום בעולם דרגא דברית שלום. והנה היה מוכרח לעשות הכנה לזה לקנאות קנאת הברית שלום, והיה גלוי וידוע לפני הבורא עולם שעתידה המעשה הזאת שתבוא לידו לקנאות קנאות הברית להרוג נשיא שבט מישראל ולהשים נפשו בכפו עבור זה, והנה לזה צריך להיות מסטרא דגבורה לעשות נקמה ודין כנודע, ומדת הכהן מדרגא דחסד ולוי מדרגא דגבורה, על כן לא נתכהן ונשאר לוי מסטרא דגבורה, כי היה מוכן לעשות נקמה ודין בקנאותו קנאת הברית שלום, כדי שיטול שכרו לבא לעתיד לעשות שלום ולבשר שלום, על כן נקרא שמו פינח"ס מלא יו"ד, בגימטריא יצח"ק מדת הדין, וכשקיים המצוה המוטלת עליו, אז נתלבשו בו נשמת נדב ואביהוא בני אהרן הכהנים המשוחים מסטרא דחסד ונתבשר לכהונת עולם. וזה יש לפרש בכוונת המדרש פינח"ס בן אלעזר בן אהרן הכהן, הוקשה פינח"ס ביו"ד. גם יחוסו אחר אהרן. גם באמת למה לא נתכהן עד היום. ז"ש אמר הקב"ה בדי"ן הוא, ר"ל הנה שמו בגימטריא יצח"ק מעיד עליו שהוא מסוגל עשות נקמה ודין, על כן נשאר ללוי מסטרא דגבורה, כדי שיעשה המוטל עליו לקנאות קנאת הברית שלום, ועל ידי זה יבוא ויטול שכרו משלם ויבוא לבשר בשלום במהרה בימינו, יזכנו הש"י לראות פניו הצהובות במהרה בימינו. ועוד יתבאר לפנינו בעזה"י בפנים אחרים:

פנחס (**במדבר כה יא**) **ריש פסוק לית**. הנה דין ריש פסוק לרמז הוא יהיה ראש להפסק הגליות, כי הוא יהיה המבשר הראשון בשלום. וזה הנני נותן לו את בריתי שלום (במדבר כה יב). וכן כתב התרגום יונתן למבשרא גאולתא בסוף יומיא:

פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן (**במדבר כה יא**). על פי פשוטו יש לפרש ענין התייחסות הלזה. דהנה אמרו רז"ל (ברכות ה' ע"א) לעולם ירגיז אדם יצר טוב וכו'. פירוש ההרגזה הוא, דהנה אין תימה בעשותו מצוה שהוא אינה נגד טבעו, אבל בעשותו האדם דבר שהיא מתנגדת לטבעו בעבור אהבת הבורא, לזה יקרא עובד. וזה הפירוש שאמרו רז"ל (חגיגה ט' ע"ב) ושבתם וראיתם בין צדיק וכו' בין עובד וכו' (מלאכי ג יח), שאינו דומה שונה פרקו ק' פעמים לק' ואחד. ופירש בו בעל התניא להיות שכל לימודם היה ללמוד כל פרק ק' פעמים, על כן שב הענין להם להרגל טבעיי ולא מיקרי עדיין עובד אלקים בזה, מה שאין כן האחת היתירה שלא כטבע, לזה יקרא עובד אלקים. והנה פינחס הוא בן אלעזר בן אהרן הכהן, שהם כולם אנשי חסד רודפי שלום כמדתם מדת החסד, והנה בודאי היה טבעו בתולדתו שלא להתכעס ולא להתקצף ולהיות מרודפי שלום,

והנה שינה את טבעו המורגל עשות נקם כזה בהרגש מופלג בעבור אהבת הש"י, בודאי מהראוי שיטול שכרו מדה כנגד מדה בריי"ת שלו"ם, להיות שהפך את טבעו המורגל לרדוף שלום, לחרחר בריב עם כל ישראל, על כן השיב את החימה ונטל שכרו בשלו"ם. וזה שרמזו רז"ל במדרש (במ"ר פכ"א א') פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן, אמר הקב"ה בדין הוא שיטול שכרו, והבן:

או יאמר אחר שנדקדק בפסוק (במדבר כה יא) אומרו השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם, ולא אמר בתוך בני ישראל. כי לכאורה אין צריך לזה כי עלייהו קאי, אם כן למה חזר שוב ואמר ולא כליתי את בני ישראל, הוה ליה למימר אותם, והוא דקדוק עצום. על כן נ"ל על פי מה שפרשו מפרשי הש"ע (או"ח סי' א' ס"י) בשם מהרש"ל ולא יתבייש מפני בני אדם המלעיגים עליו, ובטור זה לשונו על כן הזהיר שתעוז מצחך נגד המלעיגים ולא תבו"ש, ופירשו בו (עיין בב"ח) כפל הלשון, דיש בוש"ה בלא לעג"ה, ולעגה בלא בוש"ה. דהנה לפעמים יהיה אדם בין אנשים המלעיגים עליו בעבודת הש"י, יראה להעיז מצחו ולא יתבטל, ולפעמים בושה בלא לעג"ה, דהיינו שהוא עומד בין אנשים גדולים צדיקים וחסידים מיוחסים, והוא מתבייש עשות מילי דחסידותא בפניהם להיות קטנם עבה ממתניו, לזה הזהיר ולא תבו"ש כי אין חכמה ואין וכו'. לזה אמר הש"י ששתים הנה היה בכאן אצל פינחס, שהוא פנחס בן אלעזר שאלעזר הוא אביו גדול ממנו ומחויב בכבודו, וגם אלעזר הוא מיוחס שהוא בן אהרן וגם הוא כהן, ומהראוי לפי הטבע להתבייש ממנו עשות דבר גדול כזה, ואמר השיב את חמתי מעל בני ישראל, הנה הזכיר בנ"י ישרא"ל והנה אצליכם ולנו כח הוא הענין השני לעגה בלא בושה, שהם בני ישראל מיוחסים ועליו אמרו הראיתם בן פוטי וכו', ואף על פי כן בקנאו את קנאתי בתוכ"ם, קאי בתוכ"ם לאו דוקא על בני ישראל דלעיל, רק על כל האמור דהיינו שהיה שם אלעזר בן אהרן הכהן ובני ישראל, ובתוך כל אלה עמד לקנאות, ולהיות תיבת בתוכ"ם לא קאי על בני ישראל לבד, על כן כשחזר שוב לומר ולא כליתי וכו', פירש בפירוש בני ישראל, להורות הכוונה רק על בנ"י ישרא"ל, מה שאין כן אלעזר לא נתחייב, והבן מאד: והנה בזה גם כן יתפרש דברי רז"ל (במ"ר פכ"א א') פנחס בן אלעזר וכו'. אמר הקב"ה בדין הוא שיטול שכרו, להיות שהגדיל עשות ולא חש לכבוד אביו בעבור אהבת הבורא ולא חש ללעג ישראל. והנה יש לדקדק לפי פירוש זה למה הפליג רש"י בשבחו מה שלא התבייש מאלעזר, יותר יש להפליג שלא התבייש ממשה אדון הנביאים. י"ל דכך הוא הדין (ב"מ ל"ג ע"א) הגם דכבוד רבו קודם לכבוד אביו, אם אביו תלמיד חכם, כבוד אביו קודם, ובפרט שהוא המצוה להקדימו לכל דבר שבקדושה. והנה תתבונן בש"ע (יור"ד)

סי' קס"ז סי"ד פסק מרן מהרמ"א אם הכהן תלמיד חכם, טוב להקדימו (הגם שיש תלמיד חכם גדול ממנו), וכתב המג"א (ס"ק) ומאריך ימים בכך, והנה סוד י"י ליראיו כי אורך ימים בימינה כתיב (משלי ג טז), דהיינו בהתכבד לכהן שהוא ימין כנודע. ומעתה הבן דהנה פנחס לא חש לחוש לאריכת ימים להמתין במצוה הלזו משום כבוד אביו הכהן, ועשה כן בקנאתו לי"י, הנה שילם לו הש"י מדה כנגד מדה שיאריך ימים עד עולם, שהוא אליהו שעלה בסערה השמים ויבא ויבשרנו במהרה בימינו. וז"ש הש"י (במדבר כה יג) והיתה לו וכו' ברית כהונת עולם תחת אשר קינא וכו', ומעתה מתקו מנופת צופים דברי רז"ל בדין הוא שיטול שכרו, כיון שלא חש לאריכות ימים, יאריך ימים עד עולם מדה כנגד מדה, והבן:

פינחס בן וכו' השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו וכו' בתוכ"ם ולא כליתי"י את בנ"י ישראל (**במדבר כה יב**). על פי פשוטו יש לפרש מה שדקדקנו אומרו ברישא ובסיפא בנ"י, ובמצעיתא אמר בתוכ"ם. כי ברישא ובסיפא שהוא מדבר בהצלת ישראל הזכיר שמם, מה שאין כן במצעיתא שהוא מדבר בעונשם שקינא פנחס לענוש העובר, לא רצה להזכיר את שמם כי אין הש"י רוצה בפורענותם, ולא ייחס שמם על העונש רק על הצלה, וזה מורה אהבת הבורא ית"ש לישראל. עוד תתבונן בפסוק אהבת הבורא ית' לישראל, הגם שפנחס קינא קנאת הש"י, לא עשה הש"י מזה עיקר, רק להיות שנמשך עבור קנאתו הצלת ישראל, זה הוחשב לו לעיקר הזכות, וזה יורה באומרו השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו וכו' ולא כליתי וכו' לכן אמור וכו' (במדבר כה יב), כי זה הוא העיקר אשר מצא חן בעיני, וחש הבורא ית' על כבוד בניו יותר מכבודו (עיין תנחומא תולדות סי' י"ב):

ויתפרש עוד המדרש הנ"ל (**במ"ר פכ"א א**'). דהנה נאמר (תהלים סב יג) ולך י"י החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו. דקשה ומהו החסד. אך הפירוש הוא, אם עושה האדם המצוה על ידי סייעתא דשמיא, אף על פי כן ישולם לו שכרו כאילו היה מעשיהו בלי סיוע של מעלה. והנה בכאן בפנחס נתלבש בו נשמת נדב ואביהו, על כן נתכהן ונקרא בן אהרן הכהן, אבל בעטותו קנאה בלובשו היה עדיין בן אלעזר. וז"ש הש"י (במדבר כה יא) פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי וכו', רצ"ל אותו הפנחס שהוא עתה בן אהרן הכהן, היה עדיין רק בן אלעזר כשהשיב את החימה, אם כן אינו כשאר בני אדם שישולם שכרם מצד החסד, רק בדין הוא שיטול שכרו:

פינחס בן וכו', השיב את חמת"י מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכ"ם ולא כליתי את בני ישראל בקנאת"י (במדבר כה יא). צריך להתבונן. א', מהו ענין השבת החמה,

והוה ליה למימר שכ"ך החמה, כענין כש"ך חמת המלך (אסתר ב א). ב', בתוכ"ם, ביניה"ם הוה ליה למימר. ג', ולא כליתי את בני ישראל, היה מספיק לשיאמר ולא כליתי אותם, דעלייהו קאי כמ"ש מקודם בתוכ"ם. והנראה דהנה ידוע חמה נקרא הנוק' דקליפה, בגימטריא ב"ן עם הכולל (כל המוסיף גורע, וגם הוא גימטריא ג"ן, ויסוד דנוק' דקדושה גם כן בגימטריא ג"ן שמתעדן בו הצדיק יסוד עולם, ומשום הכי הם ג"ן סדרים דאורייתא אשר הם עד"ן להצדיק, וזה לעומת זה הנוקבא דקליפה חמ"ה בגימטריא ג"ן), קנא"ה בסוד היסוד צדיק דרגיה דברית, על כן הוא בגימטריא יוסף, (עיין כל זה בספר מאורי אור). והנה בפגמם בברית לעיילו ברשו נוכראה, אזי נתעוררה הנוק' בקליפה בעוה"ר, וידוע הוא דהוא סוד קנאי"ם פוגעים בו (סנהדרין פ"א ע"ב), אותם הצדיקים שהם מצד הקנא"ה דרגא דברית. והנה כתוב בספר הנ"ל דשתי חמות הם, (הנוק' דקליפה כנגד לאה ורחל דקדושה) ושתיהן נתעוררו בעוה"ר. וידוע מדין הקנאים (עיין שם סנהדרין פ"ב ע"א) שאסור להרוג את הבועל רק בשעת הבעילה שעדיין הברית קודש בתוך היסוד דקליפה, מה שאין כן אם לא פגעו קנאים בשעת מעשה, משפטו חרוץ על פי קבלה יכרת וכו' ולא יהיה לו ער ועונה וכו' (מלאכי ב יב). (והנראה בטעם, דבשעת מעשה הנה רוחניות הנוק' דקליפה מתלבשת בהנוק' הגשמיות שבעולם הזה, על כן משפטו חרוץ על ידי בן אדם בעשיה גשמיות, מה שאין כן אחר כך הנה רק הרוחניות דקליפה קשורה בו ככלב, על כן לא ניתן משפטו לעשיה גשמיות). ובזה יתבארו דברי קודש הללו פינחס וכו' השיב את חמתי וכו', (הוא השיב את החמ"ה הנוק' דקליפ"ה שנתעוררה ובאת לשלוט ח"ו על שהכניסו וכו' בבנות א"ל נכר, והוא החזירה והשיבה למקומה לנוקבא דתהומא רבה), בקנאו את קנאתי בתוכ"ם, (רצ"ל שקינא בהיות עדיין קנאת"י, היינו סוד הברית דרגיה דיוס"ף בגימטריא קנא"ה, בתוכ"ם בתוך הקליפה שלא פירש זמרי ממנה, ואמר בתוכ"ם לשון רבים, דהיינו בהיות עדיין רוחניות הנוק' דקליפה משותפת עם הנוק' גשמיות והוא היה אחוז בטומאת שניהם, או להיות דתרין חמו"ת נינהו וכמ"ש לעיל, ואז ניתן הבועל לפגיעת הקנאים, ועל כן) ולא כליתי את בני ישראל וכו', מה שאין כן אילו לא קינא בהיות עדיין הקנא"ה (סוד הברית) בתוכ"ם, אז היה המשפט החרוץ על פי הקבלה וכנ"ל, על כן אמר ולא כליתי את בני ישראל, ולא היה מספיק לשיאמר אות"ם כמו שאמר בתוכ"ם, כי בתוכ"ם לא קאי על ישראל, וכנ"ל:

בענין הו' קטיעא (**במדבר כה יב, עיין קידושין ס"ו ע"ב**). צריך להבין דממה נפשך אי המסרה היא ביו"ד, למה לא נכתב קר"י וכתי"ב, ואי צריך להיות ו' זעירא, הוה ליה למימר ו' זעירא. והנראה דהנה ניתן לו הברית שלו"ם דרגא דיסוד צדיק המייחד הויה

ואדני, וכתבו המקובלים שהיחוד השלם הוא סוד ש"פ צינורות, דהיינו כפל אותיות הויה על אותיות אד"ני, דהיינו י' פעמים א', ה' פעמים ד', ו' פעמים נ', ה' פעמים י', סך הכל בגימטריא ש"פ צנורות מנין שלו"ם עם הד' אותיות, שהוא הוא המייחד משים שלו"ם בבית המלך (עיין שבת קנ"ב ע"א). והנה ישל"ם י"י פעלך (הנאמר ברות (ב יב) אמה של מלכות) הוא ש"פ ממש (עיין בקרנים ובפירוש דן ידין). והנה בכדי לרמז הש"פ ממש, צריך להיות נכתב ביו"ד אתוון ישל"ם, אך אף על פי כן לא נכתבה יו"ד רק ו', כי דרגא דברית הוא ו' כנודע, כי גוף וברית חשבינן חד אלה תולדת יעקב יוסף (בראשית לז ב), ע"כ לרמז על שניהם היינו דרגא דברית היא ו', וגם צ"ל ביו"ד לרמז על היחוד ש"פ, נכתב ו' קטיעא שהוא ו' וי' כזה ו, נ"ל:

עוד אני מדבר בענין ו' קטיעא (**במדבר כה יב**). דהנה פנחס זה אליהו (זוהר ח"ב ק"צ ע"א), שלקח ממנו יעקב למשכון הו' שבשמו ויבשר לבניו, כמו שאמרו רז"ל שעל כן יעקוב ה' פעמים מלא, ואלי"ה ה' פעמים חסר ו'. וצריך להבין למה לקח ממנו דוקא הוא"ו למשכון. והנראה דהנה כתב המגלה עמוקות דיעקב לקח מעשו היו"ד, דהנה עש"ו קראוהו (בראשית כה כה) על שם שהיה נגמר בשערות (עיין ב"ר פס"ג ח'), ואם כן הוה ליה עשו"י, ויעק"ב נקרא על שם שנאחז בעקב עשו (בראשית כה כו) הוה ליה לקרותו עק"ב. אך הסיבה הוא דניסן אייר סיון, נפלו לחלק יעקב ובהן הצלחת ישראל, ותמוז אב אלול לחלקו של עשו, ויעקב נטל ממנו בחזקה חודש אלול שיהיה הכנה לישראל לתשובה שלימה קודם יום הדין. והנה באל"ף בי"ת י"ב פשוטות, הם נגד י"ב חדשי השנה כמבואר בספר יצירה, והם הו"ז חט"י לנ"ס עצ"ק, דוק ותשכח שהיו"ד הוא נגד אלול, וזה שלקח ממנו יעקב היו"ד דהיינו חודש אלול. (וזה מה שנ"ל פירוש הפסוק (תהלים קיא ו) כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים, כי הו"ז נפל לחלק יעקב, וכאשר לקחו מעשו היו"ד גם כן, (וזה מה שאנו קוראין בפ' בסימן הזי"ו ל"ך והבן), אם כן הוז"י בגימטריא כ"ח. וזה כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים, הגיד היינו המשיך לעמו כדי לתת להם נחלת גוים, כי אלול היה מהראוי להיות נחלת גוים נ"ל), על כן נקרא יעקוב ביו"ד שלקח מעקב עשו, שהיה מהראוי להיות נקרא עשו"י, זהו וי"ד (דהיינו היו"ד שלו), אחזת בעקב עשו והבן, ולעתיד במהרה בימינו יוקח ממנו גם הוא"ו, כי הנה הוא עש"ו בגימטריא שלו"ם זה לעומת זה כי הוא שונא שלו"ם, ורבת שכנה לה נפשו עם שונא שלו"ם (תהלים קכ ו). ולדעתי הוא סוד תבירת הק' דקנה גער חית קנה (תהלים סח לא), שתשבר הו' שבק', וישאר ראשון לציון הנ"ה הנם (ישעיה מא כז), הנ"ה מלכך יבוא לך (זכריה ט ט, זוהר ח"ג רנ"א ע"ב), ושלו"ם הוא סוד הואו דרגא

דברית דגוף וברית חשבינן חד, ואם כן כשיקח יעקב מעשו הו', יהיה יעקו"ב מלא בוא"ו, חושבן פק"ח עיניך (דניאל ט יח) פקיחא דעיינין, ובני עש"ו ע"ש יאכלם (ישעיה נ ט), על כן לקח יעקב מאליהו המבשר שלום הוא"ו דייקא למשכון וקבעה בשמו, לרמז שעתיד להיות כך כשיקח הוא"ו מהשונא שלום. והנה פנחס אליהו בקנאותו קנאת הברית, ניתן לו השלום נרמז בו ו' קטיעא, לרמז שיקח ממנו יעקב הוא"ו למשכון, והנה ו' קטיעא כזה ו' הוא יו"ד וא"ו, שאלו הב' אותיות יהיו חסרים מהשונא שלו"ם, שהיה ראוי מעת הוולדו להקרא עשו"י, ולקח יעקב מתחילה היו"ד, ולעתיד יקח הו' במהרה בימינו אמן, והבן:

והיתה לו ולזרעו וכו' תחת אשר קינא לאלהיו ויכפר על בני ישראל (במדבר כה יג). הנה כבר קדם לומר בתחילה איזה מצוה עשה, ואמר (במדבר כה יב) לכן אמור וכו' והיתה וכו', למה חזר לומר תחת אשר וכו'. אך הוא לנתינת טעם למה יגיע השכר לו ולזרעו, אמר בטעם שהוא גם כן קינא לאלקיו הוא אבינו שבשמים ויכפר על הבנים הם בני ישראל, על כן גם כן יקחו הוא וזרעו השכר משלם:

והיתה לו ולזרעו אחרי"ו (במדבר כה יג). למאן דס"ל פינחס הוא אליה"ו (זוהר ח"ב ק"צ ע"א), לא יצדק אחרי"ו. י"ל דקא משמע לן מאי דאיבעייא להו להפוסקים מי שנלקח ח"י לגן עדן כגון רבי יהושע בן לוי (כתובות ע"ז ע"ב) , אם אשתו מותרת, והנה נשמע מהתורה דמיקרי אחריו, כיון שנסתלק מזה העולם:

במדרש (במ"ר פכ"א א') לכן אמור הנני וכו' (במדבר כה יב). גדול השלום שניתן לפנחס, שאין העולם מתנהג אלא בשלום וכו', ואם בא מן הדרך כו' וכן שחרית כו' ובאמש וכו' שמע ישראל כו' התפלה כו' וכברכת כהנים כו', עכ"ל. בא לתרץ לשון לכן אמור. על כן קאמר דהכוונה הוא שתאמר לו דבר כזה אשר הוא (מוזכר) בכל מקום, דהיינו השלו"ם נאמר לתורה ולתפלה ולברכת כהנים ובין אדם לחבירו בשחרית וערבית, והוא מדה כנגד מדה פינחס וכו' השיב את חמתי וכו' ולא כליתי וכו' (במדבר כה יא) וגרם קיום העולם, לכן אמור וכו', דהיינו אתן לו דבר המקיים כל העולם, והבן:

שם (במ"ר פכ"א א') אמר רבי שמעון בן חלפתא אין כלי מחזיק ברכה אלא שלום וכו'. בא גם כן לתרץ לכן אמו"ר (במדבר כה יב), לשון אימרא המצמצם שפת הבגד, היינו אתן לו דבר כזה המצמצם ומחזיק הברכה לבל ישפך לחוץ הוא השלום, והיא מדה כנגד מדה הוא השיב את חמתי (וצמצמו) מעל בני ישראל וכו' (במדבר כה יא), לכן אמור אתן לו דבר המצמצם הברכה לישראל, לבל יושפע הברכה לזרים רק לישראל, והבן:

שם (במ"ר פכ"א ד') צרור את המדינים (במדבר כה יז). למה כי צוררים הם לכם, מכאן אמרו חכמים הבא להורגך השכם להורגו. בא לתרץ למה לא נאמר רשעתם תחילה, כמו

בעמלק נאמר לשמואל (שמואל א' טו ב) פקדתי אשר עשה עמלק לישראל וכו', (שמואל א' טו ג) ועתה לך והכית וכו'. ובכאן נאמר קודם הנקמה, ואחר כך החטא באומרו צרור וכו' כי צוררים וכו'. לזה אמרו דמכאן אמרו חז"ל הבא וכו' השכם להרגו, הנה להוכיח זה נאמר צרור, קודם כי צוררים וכו':

שם (במ"ר פכ"א ה') צרור את המדינים (במדבר כה יז). אף על פי שכתבתי (דברים כ י) כי תקרב אל עיר וכו', לאלו לא תעשה כן לא תדרש שלמם וכו'. בא לדייק תיבת צרור שאין לו ביאור, וגם הוא מיותר דלא הוה ליה למימר רק הכה את המדינים, או לך והכית וכו'. אך בא להורות להתנהג עמהם כדרך הצורר אשר אינו מבקש שלום שונאו בשום אופן, רק מבקש לנקום. והנה אף על פי שהפסוק (דברים כג ז) לא תדרש שלומם וכו' במואבים נאמר, זיל בתר טעמא ואשר שכר עליך את בלעם וכו' (דברים כג ה), הנה גם המדינים מישך שייכי בזה. רק דלשם במשנה תורה כשאמר משה, כבר נעשה נקמה במדין ונשכח זכרם:

דבר אחר (במ"ר פכ"א ו') צרור את המדינים (במדבר כה יז). לפי שכתבתי (דברים כ יט) כי תצור וכו' לא תשחית את עצה וכו'. בא גם כן לדייק צרו"ר, להתנהג בנקמה כדרך הצורר העושה כליה לגמרי מבלי חמלה:

שם (במ"ר פכ"א י') ותקרבנה בנות צלפחד (במדבר כז א). אותו הדור היו הנשים גודרות וכו'. בא לתרץ ותקרבנ"ה, דלא הוה ליה למימר רק ויאמר"ו בנות צלפחד ואמר ותקרבנ"ה. רצ"ל הנשים הקריבו מה שהאנשים ריחקו, היינו ארץ ישראל שהאנשים ריחקו והנשים חיבבו אותה והקריבו: נחסר כאן התחלת המאמר:

פינחס (**במדבר כה יא**). הוא בגימטריא יצח"ק סוד הדין. אבל נמסר בכאן י' זעירא, והנה י' זעיר"א בגימטריא רחמי"ם, והנה הש"י הוסיף לו י' זעירא, להורות שניתן לו הרחמים ועל ידי זה יעלה מנין שמו מנין יצח"ק סוד הדין, להורות שהשיב את החימה והדין, ועל ידי זה יטול שכרו ברחמים:

ראובן בכור ישראל (**במדבר כו ה**). אומרו שהוא בכור ישראל, וכן בפרשת במדבר (א כ), ומי לא ידע בכל אלה. ואחשוב דהנה ידוע מי שעושה כזאת מה שאירע ליעקב, דהיינו שותה בכוס זה וכו', הלא בני תמורה יקראו הבנים הנולדים ואין להם חלק בקדושה (נדרים כ' ע"ב). והנה גם בכאן קרה כענין הזה שניתנה בכורה ליוסף בכור רחל, כי עליו היתה המחשבה כמבואר בזהר, אבל על כל פנים לא נפגם ראובן מהקדושה, ולמה תהיה כזאת. והנה בודאי הוא שיעקב אנוס היה, אך קשה למה קרה כזאת ליעקב אבינו הלא רגלי חסידיו (ישמור) (שמואל א' ב ט, עיין יומא ל"ח ע"ב), ולמה הזמין הש"י לפניו דבר

אשר לא יוכשר בעיני השם. ואחשבה להתבונן במקרא קודש בפרשת ויצא (בראשית כט כג) באומרו ויהי בערב ויקח את לאה וכו' ויבוא אליה. הנה ויבו"א אלי"ה מיותר לגמרי וכן בכל האמהות, כי הכל יודעין כלה למה נכנסה לחופה. והנראה לי דמשמיענו צדקת יעקב שחשש מאוד לרמאות לבן, כמובן באמרו ברחל בתך הקטנה (בראשית כט יח). והנה הגם שהתנה עמו, אף על פי כן לא האמין וחשש לרמאות פן החליפה ויהיה ח"ו שותה בכוס זה וכו', על כן לתקן את זאת מה דאפשר, היה יעקב בסתם מכוין לגוף זאת האשה תהיה מי שתהיה. וז"ש ויבוא אליה דייקא, שלא נתכוין דוקא לרחל רק אליה היינו לגוף הלזה, ואם כן היה ראובן בכור ישראל גם כן ולא רק בכור לאה, רק אף על פי כן להיותו רוצה במחשבתו דוקא ברחל, החזיר השם ית' האבידה לבעליה, אבל לא נדחה ראובן מקדושתו ח"ו כי היה בכור ישראל. וז"ש לו יעקב ראובן בכרי אתה (בראשית מט ג), ולא דוקא בכור לאה. וזה שמשמיענו זאת התורה בכאן בהתייחס ישראל, ובפרט בפרשה הלזו שהש"י חתם שמו על משפחותיהם והעיד עליהם שהם כולם זרע אמת (עיין פסיקתא דר"כ פי"א ו'), ועיין לקמן:

חנוך משפחת החנוכי (**במדבר כו ה**). הנה אמרו רז"ל (פסיקתא דר"כ פי"א ו') שהש"י העיד עליהם שלא שלטו המצריים בנשותיהם. ולמה דוקא במנין ובמספר הלזה. אך הוא לפי מ"ש לעיל במאמר בלק הנה עם יצא ממצרים (במדבר כב ה) , עם בלי שם ממצרים יצא, היינו מהמצריים ששלטו בנשותיהם, וכעת ביותר כאשר ראו האומות שהחלו לזנות אל בנות מואב, תתחזק ח"ו סברתם כאמור כי בני זנונים המה וטבע המוליד הוא בנולד, על כן העיד בכאן הש"י עליהם ויתפרכון וישתתקון הדוברים על צדיק עתק. ומה שהש"י העיד עליהם בשם י"ה דוקא, הוא שזה השם נחתם י' באיש וה"א באשה (סוטה י"ז ע"א), להורות שהאנשים והנשים לא נתנו חילם לזרים. וגם י"ה הוא עולם המחשבה, דלא מיבעיא במעשה שהיו כולם טהורים, אלא אפילו במחשבה בבחינת בני תמורה ח"ו לא פגמו, ומעשה אבותיהם הקדושים בידיהם, עיין מ"ש לעיל בפסוק ראובן בכר ישראל ויונעם לך:

במנין ומספר בני ראובן ושבע מאות ושלשים ושב"ע בוא"ו (**במדבר כו ז**). ובמנין כללות ישראל שבע מאות ושלשים בלא וא"ו (במדבר כו נא), כן נמסר. נ"ל דכתיב בבלעם (במדבר כד א) וירא בלעם כי טוב בעיני י"י לברך את ישראל וכו', (במדבר כד ב) וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל שוכן לשבטיו וכו'. ולא אאריך. ואומר לך הנ"ל כללות ישראל המה מבורכים מאבותיהם, הברכה נמסרה להם והתברכ"ו ב"ך ובזרעך אחריך וכו'. והנה ידוע הברכה העליונה אינה פחותה מאלף, ומעתה תתבונן בלעם ראה כי

טוב בעיני י"י לברך את ישראל, וראה כי בכללותם אי אפשר לקללם, ועשה תחבולה וראה כל שבט ושבט לבדו ואפשר שתתקיים הברכה בשאר, ועל כל שבט יחול ח"ו הקללה על שונאיהם, ותהי עליו רוח אלקים שלא היה יכול לקללם אפילו שבט שבט. והנה מספר אלף הוא ברכה עליונה, על כן בשבט אחד כשמזכיר מספר הפחות מאלף, מחברו בוא"ו החיבור עם האלפים, כי בשבט אחד אין כל כך סגולה לברכה, מה שאין כן בכללות ישראל שהברכה בודאי אצלם, הנה האלפים בפני עצמם והפחותים בפני עצמם, להורות שבודאי על כללותם ישנם הברכה:

ויהיו לנס (**במדבר כו י**). יש לפרש על פי מ"ש האר"י ז"ל עתידים קרח ועדתו לעלות, בסוד צדי"ק כתמ"ר יפר"ח (תהלים צב יג) ס"ת קר"ח. וזהו שמרמז ויהי"ו לנ"ס, שאמרו רז"ל (ברכות ד' ע"ב) מפני מה לא נאמר נו"ן באשרי, מפני שיש בה מפלתן של שונאי ישראל נפלה ולא תוסיף וכו' (עמוס ה ב), ואפילו הכי חזר דוד וסמכה ברוח הקודש (באות הסמ"ך) סומך י"י לכל הנופלים (תהלים קמה יד). והנה הדברים עתיקין מה שהסמ"ך סומכת להנו"ן, זה יהיה לעתיד לבא במהרה בימינו הכל בשלימות, שאז לא תוסיף קום מעצמה, רק שהסומך לכל הנופלים יבוא ויקימנה (עיין זוהר ח"ג ו' ע"א), ואז גם כל הנופלים שבעדת קרח יקומו. וזהו ויהי"ו לנ"ס, יהיה להם הויה חדשה בעת אשר הסמ"ך תסמו"ך את הנו"ן, והבן כי קצרתי:

ובני קרח לא מתו (**במדבר כו יא**). שמעתי מאת כבוד אדמו"ר הרב הק' מהרמ"ח זצוק"ל רמז הפסוק ובני קרח לא מתו. הגם כי קרח בעל המחלוקת מת, עם כל זה בני קרח תלמידיו בעלי המחלוקת לא מתו, כי בכל דור ודור יש ניגוד מבעלי המחלוקת על הצדיקים וההולכים בתום, ונ"ל דנפקא מינה למיבעי רחמי:

לאזני וכו' (**במדבר כו טז**). כתב רש"י ז"ל שהוא אצבו"ן, ולא ידעתי מפני מה נשתנה שמו, עד כאן דבריו. ונ"ל שהתורה מרמזת מה שאמרו רז"ל (כתובות ה' ע"ב) למה אצבעותיו של אדם משופין כיתידות שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון יתן אצבעו באזנו. ועל כן מרמזת התורה במשפחת אצבו"ן שהוא לשון אצב"ע, לקרותו אזנ"י שהוא נברא עבור האז"ן, נ"ל:

לצפון משפחת הצפוני (**במדבר כו טו**). ב' במסורה. דין. ואידך ואת הצפוני ארחיק מעליכם (יואל ב כ). רמיזת המסורה לפי מה שאמרו רז"ל בזהר (ח"ב קמ"ט ע"ב) להיות בעת העמדת התולדות והמשפחות הם על ידי היצר הרע, על כן מוכרחים למות להתיך הזוהמא ואין להם קיום בגוף, מה שאין כן לעתיד תהיה העמדת התולדות על ידי אש הגבורות הקדושות ויתקיימו לעד, כי יהיה ביטל היצר הרע. וזה רמיזת המסורה לצפו"ן

משפחת הצפונ"י, משפחות הנולדים מצד הצפונ"י היינו היצר הרע, אותן המשפחות צריך לצפנם ולהטמינם בעפר, מה שאין כן לעתיד ולא אתן אתכם עוד חרפה בגוים (יואל ב יט) לומר הנה ככל הגוים בני ישראל שאין להם קיום בגוף, ולעתיד לא יהיה כן כי ואת הצפונ"י ארחיק מעליכם וכו'. וז"ש אחר כך (יואל ב כא) אל תיראי אדמה וכו', נ"ל:

יש להתבונן שבמנין כל השבטים לא נאמר אלה בהתחלת המפקד, רק באפרי"ם (במדבר כו לה) וד"ן (במדבר כו מב). ואחשבה להיות תיבת אל"ה, (בהחשב האלף לאלף בסוד הקטן יהיה לאלף (ישעיה ס כב), ואיכה ירדף אחד אלף (דברים לב ל)), הוא בגימטריא ה' פעמים או"ר הנזכר במעשה בראשית, שהוא סוד ה' חסדים. וידוע שאחר החטא עשה י"י אלקים לאדם ולאשתו כתנות עו"ר (בעי"ן) (בראשית ג כא), ובתורתו של ר' מאיר (ששמו הוא מאיר לשון או"ר), היה כתוב כתנות או"ר (ב"ר פ"כ י"ב). והנה בסיבת החטא שננזנז האו"ר ונתחלף עו"ר (בעי"ן (זוהר ח"א ל"ו ע"ב)), מזה נמשך שיש שליטה לעי"ן הר"ע, וכאשר יושפע על האדם בחינת או"ר בבחינת ה' פעמים או"ר ה' חסדים, אזי נמתקים הה' גבורות ואין שליטה לעין (והבן, ויהי רצון שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו). והנה מנשה נתברך ממפקד הראשון שבחומש הפקודים עד המפקד הלז בעשרים אלף וחמש מאות, כמו שאמרו רז"ל (ילקו"ש יהושע רמז י"ז) בפסוק (יהושע יז יד) אשר עד כ"ה ברכני ד', מה שאין כן מאפרים אדרבא נחסרו, (ואפשר מזה הטעם הקדים בכאן מנשה לאפרים (במדבר כו כח) להקדים הברכה). וזה שהוסיף בכאן תיבת אל"ה באפרים להעניקו מברכת או"ר. להאכילו נחלת אביו שלא תשלוט בו עין. ובדן הוא להיפך שלא ישלוט בו עין, להיות מפקדו דבר חידוש שלא היה רק משפחה אחת, ועם כל זה לא תמצא כמספרו בכל השבטים זולת יהודה שהוא מלך, ולהצילו מעי"ן נכתב בו תיבת אל"ה, כנ"ל:

כן וכו' אחי אביה"ם (**במדבר כז** ז). במ"ם שלא כמשפט הלשון לנקיבה. אך לפי מה שאמרו רז"ל (ב"ב קט"ז ע"ב) שהוא שחלקו עם אחי צלפחד בנכסי חפר, וגם חלק בכורה נטלו, אם כן נטלו כזכרים. וצלפחד הוא היורש לחפר, והם נטלו נחלת צלפחד, על כן נאמר בהם משפט לשון הזכר, כי צלפחד הזכר הוא היורש, מה שאין כן אחר כך והעברת את נחלת אביה"ן הם נכסי צלפחד, הן היורשים והן נקבות נאמר אביה"ן:

יש להתבונן שלא החתים השם י"ה בשמות השבטים רק במשפחות, רק בראובן שמעון זבולון אמר הראובנ"י (במדבר כו ז) השמעונ"י (במדבר כו יד) הזבולונ"י (במדבר כו כז). והנראה דיובן גם כן ע"ד חז"ל (פסיקתא דר"כ פי"א ו') שהחתים הש"י שמו עליהם,

להיות להם לעדות שלא שלטו בנשותיהם. וכתבנו לעיל שעל כן דוקא זה השם נחתם, להורות דאפילו כח החושב והדמיון לפועל רע ומגונה לא היה בהם. וכתבנו דדוקא במפקד הזה נחתם, כי היה אחר המעשה דעון השיטים בזנות, והיה מקום לטענת האומות באמרם כי זנתה אמם במעשה או במחשבה וטבע המוליד בנולד, על כן החתים הש"י שמו עליהם. והנה בשבטים לא היה צריך לחתום שמו, כי לא היה יעקב בשעבוד מצרים, אך באלו הג' שבטים מצאנו ראינו שאמרה אמם בעת הוולדם בקראה שמותם דברים שיורו להמון עם כדברי חשק ח"ו, בראובן אמרה כי עתה יאהבני אישי (בראשית כט לב), ובשמעון כי שמע י"י כי שנואה אנכי (שם בראשית כט לג), (ובודאי לא היתה שנואה לגמרי ח"ו, רק שאהב את רחל ממנה כמ"ש הכתוב (בראשית כט ל)), ובזבולון הפעם יזבלני אישי (שם בראשית ל כ), והחסר תבונה השומע זה דברים כאלו שיצאו מפי הצדיקית, יחשוב שהם כדברי חשק שרצתה שבעלה ירבה תשמישו עמה, וזה פועל מגונה לצדיקים, ע"כ טבע המוליד בנולד, ובפרט בשמעון שעיקר המעשה דשיטים היה בשבטו, ובאמת לא כן כוונת הצדיקית רק כוונתה להעמיד תולדות קדושים ולרבות ענפי הקדושה, ולא לבם הלך ברבות תאוותם, על כן באלו הג' שבטים החתים הש"י שמו שם המחשבה, להורות כי שגבה מחשבות אמם בקדושה, והבן:

יש להתבונן השינוי לטובה אשר במקראי קדש הללו, בכולם כתיב אלה משפחות פלוני, חוץ גד ואשר אפרים כתיב משפחות בני פלוני, ובבנימין כתיב (במדבר כו מא) אלה בני בנימין למשפחות. והנראה דהנה כתב הטור שעשו להם המנהג הזה במצרים להיקראות כל אחד בייחוס המשפחה, בכדי שלא יתערבו בגוים, ושמו להם לראש כל אחד את ראש היחוס ממשפחתו. והנראה לפי זה כי יש מהם שלא נחלקו למשפחות, כל זמן שהיה ראש השבט בעצמו קיים, לא היו מתייחסים רק אחר ראש השבט, ויש מהם שבעוד ראש השבט קיים, עם כל זה כבר התחילו להתייחס אחר ראש משפחתם. והנה כל אילו שנחלקו למשפחות בעוד ראש השבט קיים, נאמר בהם אלה משפחות פלוני, שבעודו בחיים כבר נחלקו למשפחות, אבל גד אפרים אשר לא נחלקו למשפחות בעוד ראש השבט קיים, רק היו מתייחסים אחר ראש השבט, רק אחר פטירת השבט נתייחסו ונחלקו למשפחות, על כן נאמר בהם משפחות בני פלוני ולא משפחות פלוני, כי לא היה קיים אז בחילוק המשפחות, ונראה שלא רצו באילו הג' שבטים להיקראות על שם יחוס המשפחה, רק על שם ראש השבט בעוד השבט קיים, כי אלו הג' ברכם יעקב ומשה בריבוי, אפרים אמר יעקב וזרעו יהיה מלא הגוים (בראשית מח יט), ומשה אמר והם רבבות אפרים וכו' (דברים לג יז). גד אמר יעקב גד גדוד יגודנו (בראשית מט יט), לשון

גדודים רבים, ומשה אמר ברוך מרחיב גד (דברים לג כ). אשר אמר משה ברוך מבנים אשר (דברים לג כד). ועל כן להיות אלו הג' נתברכו בריבוי, לא רצו להתחלק למשפחות, כי יותר יוכר הריבוי בהתייחס כולם אחר שם אחד, נ"ל. ובבנימין שאמר בו אלה בני בנימין למשפחותם, הנראה כי הגם שנתחלקו למשפחות, עם כל זה נתייחסו גם אחר בנימין, והיו מתייחסים למשל שופמי בנימיני חופמי בנימיני, והנראה שעשו כזאת שלא לבטל שם העיקר, להיות יעקב בעצמו קראו זה השם (בראשית לה יח), מה שאין כן אינך האמהות קראו להן שמות, ולכבוד יעקב עשו זה, וגם כי אמו קראתו בן אוני ויעקב רצה לתקן וקראו בנימין, על כן רצו גם בניו לתקן וייחסו לעצמם השם בנימין. וז"ש אלה בני בנימין למשפחותם, רצ"ל אל שם המשפחות נתייחס גם כן בני בנימין, כתבתי כל זה מדעתי והש"י יודע האמת:

וראיתה אותה ונאספת אל עמך גם אתה כאשר וכו' (**במדבר כז יג**). ג"ם את"ה מיותר. ויובן על פי מה דקיימא לן דפטירת משה היה בשבת במנחה, ועל זה הקשה הרא"ש כמה קושיות, והעלה בחשבונו דנפטר בערב שבת. ותירץ הרב בעל עשרה מאמרות דבאמת נסתלק ממנו פנימיות נשמתו בערב שבת, ועיין שם אריכות דבריו הנעימים. ואם כן שני ענייינים היו, אסיפת נשמתו וגניזת גופו. וז"ש ונאספת אל עמיך, ואחר כך ג"ם את"ה, היינו גופך הטהור, והבן כי קצרתי:

ליצר משפחת היצרי לשלם משפחת השלמי (**במדבר כו מט**). נאמר לי רמיזת הפסוק בשם הרב הק' מהרז"ב זצוק"ל שאמר בשם אביו הרב הק' מהרי"מ זצוק"ל, שהפסוק מרמז ליצר, כשהאדם חפץ לילך אחר עצת היצר באיזה דבר, משפחת היצרי הרבה משפחות וסייעתות יהיו לו לילך אחר היצר. לשל"ם כשרוצה להלוך בשלימות העבודה, משפחת השלמי כנ"ל. והשלים הוא ז"ל ואמר גם כן על דרך זה לתתן משפחת התחני (במדבר כו לה), כשאדם רוצה להתפלל ולהתחנן, אזי משפחתת התחני, וכנ"ל:

ויקרב משה את משפט"ן לפני י"י (**במדבר כז ה**). ענין אומרו ויקר"ב, ולא אמר כן במקושש ובטמאים לנפש אדם. וגם משפט"ן בנו"ן רבתי. כאשר תעיין בליקוטי תורה סוד הירושה, ותבין סוד הנו"ן רבתי היא בינ"ה, וסוד משפט הוא זעיר אנפין, ולפני י"י סוד מלכות, תבין סוד הקירוב של כל הבחינות להבין סוד הירושה והנחלה שאין לה הפסק, ויראתי להרחיב הדיבור עד אשר יורנו הש"י האמת. והנה לא אמר להם משה עמדו ואשמעה וכו' כמו בהטמאים לנפש אדם (במדבר ט ח), כי אל תרבה שיחה עם האשה (אבות פ"א מ"ה):

ויקרב משה את משפטן וכו' (במדבר כז ה) לא נאמר כן במקום אחר. ונרמז לדעתי דהנה נאמר (ירמיה לא כא) נקבה תסובב גבר. ודרשו חז"ל (שהש"ר פ"א) דבעולם הזה לקחו כעין נקבה עשור נכסי, דהיינו ז' עממין מן הע' אומות, ולעתיד במהרה בימינו יקחו כולם. והנה כשישראל מקרבין את עצמם באיתערותם בלבד לתורה ולעבודה, הם בבחינת בנים משפיעים. מה שאין כן על ידי איתערותא דלעילא, הם בבחינת בנות מקבלים. והנה במהרה בימינו הגם שח"ו ישראל לא יהיו ראוים ויהיו רק במדריגות בנות, הש"י יאמר למעני למעני אעשה (ישעיה מח יא), ואף על פי כן ירשו כל העולם כי אם אין בן, הבנות יורשת הכל. וז"ש ויקרב משה את משפטן לפני י"י, שהמשפט שלהם ראוי גם לפני י"י, שהש"י יקיים מצות תורתו. וזה לדעתי יש לפרש המסורה כן בנות צלפחד דבר"ת. ואידך ואני אשימם דבר"ת בים (מלכים א' ה כג). ולפי הנ"ל רצ"ל כן בנות צלפחד דברת, שבאם אין בן תירש הבת, ואני אשימם דברת בים, רצ"ל הדיבור הזה גם כן אשים בי"ם, המלכיות שנמשלו לים, והיה זה לטענה בגלות:

וידבר משה אל י"י לאמר (במדבר כז טו). ענין הלאמ"ר נ"ל פירושו לדורות, שתאמר התפלה הזאת בכל דור ודור יפקוד י"י וכו' (במדבר כז טז), כי משה אדונינו לא בעד בני דורו בלבד התפלל, רק בעד כל דור ודור עד מלך המשיח, והוא בסגולה לומר התפלה הזאת בכל דור ודור כשרואין שהדור שמם ח"ו מבלי מורה ומנהיג. וכיון שתפילתו היתה על כל הדורות, ידוקדק אומרו ית' קח ל"ך דייקא (במדבר כז יח), ר"ל לדורך קח את יהושע, ולדורות עולם הנה אני אני המתנשא לכל לראש. וגם כן קח לך את יהושע בן נון וכו' וסמכת וכו' ונתת מהודך עליו למען ישמעו כל עדת וכו' (במדבר כז כ), היינו ישמעו בכל דור ודור, שהסמיכה תהיה נוהגת בכל דור מדור לדור, כיון שאתה תסמוך אותו הוא יסמוך לדור שאחריו. ובזה ידוקדק גם כן אומרו ית' וצויתה אותו לעיניהם (במדבר כז יט), דלא פירש מהו הציווי. וגם לעיניה"ם לא ידוקדק, בפניה"ם הוה ליה למימר. ולפי מ"ש יונח דהכי קאמר וצויתה אותו לעיניה"ם, דרצ"ל שתצוה אותו על עיני העדה, שימנה הוא עינים לעדה לדור אחריו ומהם לדור אחריהם. והנה לא נצטווה משה שיסמיך עוד רבים מבני ישראל, דוק נא בדברי מרן האר"י ז"ל על משנת משה קבל וכו' (אבות פ"א מ"א), אומרו ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים, דיהושע היה בוחן גדול והיה בו כח לקבל כל התורה במסירה ממשה, מה שאין כן אחר כך לא היה בכח איש פרטי לקבל כל התורה רק לרבים, עיין שם. וזה שציוה הש"י למשה שהוא אינו צריך לסמוך רק את יהושע, שבזה יראו כל ישראל שכוחו גדול, וצויתה אותו לעיניהם שיסמוך עינים רבים, שלא יעצרו עוד כח לקבל כל התורה בפרטיית האיש:

יפקוד י"י וכו' (במדבר כז טז). במדרש (במ"ר פכ"א י"ד) אמרו רז"ל על זה הפסוק כל שהוא מבקש צרכי צבור, כאלו בא בזרוע. ונ"ל דדיוקם הוא מדלא קאמר משה בדרך תפלה פקוד נא י"י וכו', וכמ"ש בתפלתו על מרים רפא נא לה (במדבר יב יג), וכמ"ש סלח נא וכו' (במדבר יד יט), ואמר יפקוד כמצוה בציווי. על כרחך הוא להיות שהוא צרכי צבור, בא כביכול בזרוע. ולפי זה ידוקדק הלאמ"ר, שאמר שבודאי הש"י כביכול ברב טוב הנהגתו ברחמים לצבור, כביכול בהכרח יחזיר לו תשובה טובה, (וח"ו שיהיה הש"י מוכרח, רק כן הנהגתו ברחמים לזרע ישורון), ויהיה גם כן פירושו לאמ"ר לדורות, כל מי שמבקש איזה בקשה יכללנה בצרכי צבור, ובטוח שלא תשוב תפילתו ריקם, ואתה הבן:

אלקי הרוחות לכל בשר (במדבר כז טז). כבר דקדקו רז"ל (במ"ר פכ"א ט"ו) למה אמר בכאן דוקא אלקי הרוחות, ואמרו שיבקש שימנה פרנס כזה שיהיה יכול להלוך נגד רוחו ודעתו של כל אחד, ועדיין לא ידענו למה בחר ברוחו"ת, ולא בנשמו"ת ונפשו"ת, ובפרט אם הכוונה על הדעת השכל והמחשבה הלא זה פעולת הנשמה, כי מהרוח הוא רק פעולת הדבור, כמו שתירגם אונקלס לרוח ממללא. וגם למה אמר לכ"ל בש"ר, ולא לכל אד"ם או לכל אי"ש. ואחשבה לדעת דהנה הפרנס והמנהיג והרב עם תלמידיו, הם בדמיון איש ואשה משפיע ומקבל כנודע, וכמקרה איש ואשתו יקרה להם, דהנה כשבעל האשה מסתלק ח"ו, הגם שתנשא לאחר וישפיע לה, עם כל זה לא קא מיתדר לה עמו, משום ההוא רוחא דשדא קמאה בגווה דמקשקש במעהא, כנודע מזוהר הק' (ח"ג רפ"א ע"א) בסוד היבום, וההוא רוחא אינו מתאחד עם הב', אם לא שהוא גואלו הקרוב אליו משורש אחד מענפי הקדושה, על כן סוד היבום הוא דוקא לאחיו כנודע, וההוא רוחא הושלך בגווה על ידי הצנור הקדוש הנקרא כל בש"ר. והנה כמקרה הזה קרה להרב עם תלמידיו, כשמסתלק הרב לעולם העליון הגם שישאבו התלמידים שפע תורה ועבודה מרב אחר, לא תנוח דעתם משום ההוא רוחא דשדא בגווייהו הראשון דמקשקש במיעיהם, לו יהיה השני גדול בערך הראשון, (ובאלה הדברים תנוח דעתינו שלא יהיו דברי רז"ל סותרים אהדדי (עיין בזהר הרקיע), שאמרו (הוריות י"ג ע"א) מלך שמת כל ישראל ראויים להיות מלכים, תלמיד חכם שמת אין לו תמורה, ובמקום אחר דרשו (יומא ל"ח ע"ב) וזרח השמש ובא השמש (קהלת א ה), עד שלא שקעה שמשו של פלוני זרחה שמשו של פלוני, ואמרו אין צדיק נפטר מן העולם עד שיהיה צדיק כמותו בעולם, והנה היא סתירה מופלגת. ובמה שכתבנו דבריהם נכוחים למבין וישרים למוצאי דעת, כי הגם שיהיה צדיק כמוהו בעולם, לתלמידיו לא נקרא תמורה) והבן, זולת אם הצדיק

הב' הוא גם כן מאותו שורש הקדושה של הראשון וממקור אחד יצאו, תנוח במעט דעת התלמידים בו כדמיון האשה ביבום האח, (אבל בודאי אינו כמו הראשון), דוק ותשכח בתלמידי רבי מאיר אצל ר' יהודא, הגם שהלכה כרבי יהודא לגבי רבי מאיר, והבן. והנה לפי זה שהצדיק המשפיע לעם דרכי י"י, הוא בחינת צדיק יסוד עול"ם הנקרא כ"ל בש"ר (תהלים קמה כא), והוא המשליך הרוח במיעיהם, והבן מאד. ועתה אחיי וריעיי התבוננו נא דברי הרועה הנאמן שביקש מהש"י, להיות הוא שדא בגווייהו בכל ישראל רוחא קדישא מדרגיה דיליה דרגא דדעת, והיה מתיירא הגם שיעמוד צדיק אחר אחריו להשפיע, עם כל זה לא תנוח דעת הצאן קדשים מחמת ההוא רוחא דשדא בגווייהו הרעיא מהימנא, ויהיו התלמידים נפרדים בדעתם מן הרב ולא תתיישב דעתם, ויהיו נפרדים זה מזה התלמידים גם כן ולא יוכלו לקבל ההשפעה. על כן ביקש יפקוד י"י שאתה הוא אלקי הרוחות לכל בשר, דהיינו שאתה הוא האלקים לכל הרוחות דשביק צדיק יסוד עולם הנקרא כ"ל בש"ר, תפקוד איש על העדה שיהיה מבחינתי ושורשי שתניח דעת בניך בו, ולא יהיו הרבה דיעות במטתו שלשלמה המלך שהשלום שלו. וזה שרמזו רז"ל בדברי קדשם שיהיה יכול להלוך נגד רוחו של כל אחד ואחד, נגד דעתו של כל אחד, להיות הרוח שבהם שהניח הרועה הנאמן היה מדרגא דדע"ת, ועיין בדברי רש"י ותראה פלאות. והשיב לו הש"י (במדבר כז יח) קח ל"ך דייקא, שיהיה ראוי' לך לבחינתך לדעת"ך, את יהושע בן נון איש אשר רוח בו, שאתה בעצמך השפעת בו תמיד רוח הדעת שבך, וכעת גם כן בהיותך בגדלות המדריגה סמוך לפטירתך, וסמכת את ידך עליו ונתת מהודך עליו למען ישמעו (אליו) כל בני ישראל, ותנוח דעתם בו כיון שהוא מבחינתך מושפע ממך, הגם שיהיה מהודך ולא כל הודך, עם כל זה מחמת שיהיה משורשך ישמעו אליו. בינו נא אחיי וריעיי בדברים הללו המסולאים בפז ותראו האמת, כי אלו נתנו אל לבם זה אנשי דורינו, היו משתוממים על מה שגרמו עוונותינו פירוד לבבות החרדים אל י"י ולתורתו ונעשית התורה כאלפי אלפים תורות, הש"י ירחם עלינו וישיב שופטינו כבראשונה ויועצינו כבתחילה ויסיר ממנו יגון ואנחה:

אשר יצא לפניהם ואשר יבא לפניהם ואשר יוציאם וכו' (**במדבר כז יז**). הלשון כפול שהיה די לשיאמר רק אשר יוציאם וכו', ודברי רז"ל (ספרי כג) ידועים, עם כל זה כפלים לתושיה. אך הוא לדעתי דהנה הצדיק המתפלל והמשפיע לבני דורו, צריך ליתן אל לבו כל הצטרכותם בעסקי העולם הזה ולהתבונן בתקנתם כדי לידע מה להתפלל עבורם, והתבונן בדברי רז"ל במסכת תענית (כ"ד ע"ב) שעשו תחבולה שילך רבי יהודא [לשוק] שיראה שהעולם הוא ברעבון, ותיכף התפלל וענהו הש"י. והנה אז כשמעיין הצדיק

בעסקי דורו להתפלל עבורם ולהשפיע להם, אז נקרא בבחינת פנים בפנים עם בני דורו, אך זה אי אפשר כל הימים להצדיק, כי מאין יהיה לו כח ויכולת להשפיע, אם לא ידבק את עצמו ויקשר נשמתו בחיי החיים אשר לו הכח והמשלה ובידו לגדל ולחזק לכל והבן, על כן בהכרח הוא להצדיק שימנע את עצמו לפעמים מלעיין בעסקי העולם, ויתבודד את עצמו עם קונו ואז תוגדל מעלתו, ואצל בני העולם הוא חסרון בעת הזאת שהוא עמם אז בבחינת אחור בפנים, אבל אף על פי כן טובה גדולה הוא להם לאחר כך, כי על ידי זה ישוב עליהם אחר כך ויאר פניו אליהם ברב טוב גנזי ברכה וישועה ורחמים על ידי הארתו שקיבל מהאור העליון, (אחיי וריעיי כאשר תרצו ותתאוה נפשיכם להבין דברינו בטוב טעם, אזי טעמו נא מעץ החיים שער מטי ולא מטי בעולם העקודים ויאירו עיניכם ויגל לבבכם). וז"ש אדונינו משה בבקשתו אשר יצא לפניה"ם, (כשיצא מאתם מלעיין בענייניהם, יהיה הכוונה לפניה"ם היינו לטובתם להביא להם גנזי ברכה), ואשר יבוא (אחר כך מלא ודשן ברב טוב) גם כן לפניה"ם. או בהיפך אשר יצא לפניהם מדביקותו להתבונן בענייניהם, ואשר יבא לפניהם לדביקות העליון, והבן מאד ואין דברינו עם אותן שאינם מבינים דברי חכמים וחדותם:

קח לך את יהושע בן נון איש אשר רו"ח בו. (במדבר כז יח) עיין מ"ש לעיל, ולדקדק עוד תיבת אי"ש דמיותר. והנ"ל דנרמז בו דרגא דאי"ש בחינת יוסף זקינו, ובו בשמו של יהושע נרמז, דהיינו במילואו כזה ו"ד י' י"ו י"ן בגימטריא יוסף, (שהוא בחינת כ"ל בש"ר) המלקט את הכסף (בראשית מז יד) כוספין דאורייתא ומכלכל את כל אחיו, (בראשית לז ב) ועל כן נקרא נע"ר (ויהושע בן נון נע"ר וכו' (שמות לג יא)), הוא הזריז בעבודתו כנער, והבן בסוד נע"ר ונער"ה, וצדיק יסוד עולם זה שמו אשר יקראו לו נער (עיין בספר מאורי אור), על כן יוסף בן טו"ב שנה היה כשנקרא נע"ר, שאז בהתחלת שנת י"ח (כהרמב"ם) לחופה בן איש ח"י (שמואל ב' כג כ), בין והתבונן מאוד. וז"ש הש"י על פי"ו יצאו וכו' הוא וכל בני ישראל אתו (במדבר כז כא), באסתכמותא דכל שייפי גופא, ועל פי זה נ"ל שזהו סוד סמיכת הי"ד, להסמיך להצדיק בחינת י"ד דהיינו המלכות, (עיין בספר מאורי אור וז"ל, י"ד נקרא יסו"ד דמלכו"ת, כי נעשו מב' יסודות שירדו ועשו כלי ביסוד, עכ"ל). ואמר יד"ך, כי הוא בעלה דמטרוניתא ואליו יאתה, תן לחכם ויחכם עוד, זה משה שסמכו בשתי ידים הזוכות, (כמבואר הענין בספר הנ"ל. ומאמר הש"י יד"ך להסמיך רק הי"ד, יש לרמז הענין הנרצה בסיום הפרשה (במדבר כז כג) כאשר דבר י"י ביד"ד משה, ולא אמר א"ל משה, הוא כאשר תצרף שם המצוה ית"ש, דהיינו הויה עם י"ד מש"ה, בגימטריא שכינה. וכאשר תצרף י"ד מש"ה (להחליש

כח השט"ן הוא עמלק המנגד לברית קודש שזרק מילות כלפי מעלה (תנחומא תצא סי' ט'), ונחלש בהרמת י"ד מש"ה (שמות יז יא) כמבואר במקומו, ויהוש"ע הנע"ר היה המחליש כמבואר שם) (שמות יז יג), עם יהוש"ע, אזי בכללותם יחד יהיה בגימטריא שלו"ם שלמ"ה מלך שהשלום שלו (שבועות ל"ה ע"ב) והבן מאד: ובזה תבין המקרא קודש בפרשת ברכ"ה (דברים לד ט) ויהושע בן נון מלא רו"ח חכמ"ה, (ר"ל מילואו כנ"ל שהוא בגימטריא יוס"ף ציו"ן, שהוא הרצון והרו"ח מבחינת חכמ"ה ראשית המחשבה, בסוד שאמר יעקב מה נורא המקום הזה אי"ן זה וכו' (בראשית כח יז), היינו המשכת חכמה עליונה מהמוח בחינת אי"ן, עיין בזוהר הק' ויצא (ח"א ק"נ ע"ב) בדברי בני בנוי דר' צדוק, ותבין גם כן רו"ח חכמ"ה, בגימטריא זר"ע י', והוא סוד מאי"ן יבא עזר"י) (תהלים קכא א) , כי סמך משה את ידיו עליו, שהסמיך וקירב את ידיו עליו כנ"ל, ועל ידי כך וישמעו אליו כל בני ישראל ויעשו כאשר צוה י"י את משה, דלא היה מקטרג נגדו רוחא דשביק משה בגווייהו דישראל, ועיין מ"ש לעיל ותבין היטב ותמצא טוב טעם:

בכל מועדי י"י נאמר מקרא קדש יהי"ה לכ"ם, חוץ מיום א' דחג המצות נאמר (במדבר כח יח) ביום הראשון מקרא קדש, ולא נאמר יהי"ה לכ"ם. מובן הדבר למשכילים בחכמה, דזה הוא החילוק שבין יום טוב לשבת, דבשבת באין המוחין שלא על ידי מעשינו, מה שאין כן יום טוב על ידי מעשינו דייקא. אך ביום הראשון דחג המצות ידוע הוא ענין מעשה הנס כל המוחין ביחד שלא על ידי מעשינו, ונעשה גדלות קודם קטנות, על כן נקרא שב"ת, כד"א (ויקרא כג טו) וספרתם לכם ממחרת השב"ת, קראו הכתוב שב"ת הוא לטעם הספירה, להורות דמשום הכי בעינן לספור מחדש יום אחר יום, עד השלמת כל קומת המוחין בהגדלה יום אחר יום הגם שנשלמו ביום הראשון, עם כל זה אין לזה קיום כיון שהיא שלא על ידי מעשינו רק כמו בשבת, על כן בעינן למיעבד עובדא על ידי מעשינו. ועתה הרי שלך לפניך בכל המועדים נאמר מקרא קדש יהי"ה לכ"ם, הקדש הנעשה בו היא לכ"ם נעשה על ידי מעשיכם ונשאר לכם לקיום, מה שאין כן ביום א' דמצות, נאמר סתם מקר"א קד"ש, הבן הדבר ויונעם לך:

מטות

וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמ"ר (במדבר ל"ב:כ"ח) להבין הלאמ"ר. וגם למה דוקא לראשי המטות. וגם נצחיות התורה מלמדת לנו בכל עת דרכי הש"י, והנה אין מקרא יוצא מידי פשוטו. אף על פי כן יש לרמז דהכי קאמר וידבר משה אל ראשי המטו"ת, (היינו הגדולים שבישראל אשר להם יכולת וכח להטות לבב העם לעבודתו

ית"ש, ולכך קראם ראשי המטות, דיבר אליהם משה) לבני ישראל לאמר, (היינו שיאמרו לבני ישראל) זה הדבר אשר צוה י"י, (היינו שיאמרו להם דבר תורה כזו שיורה להם איזה דרך לעבודתו ית"ש, ולא שיאמרו להם דברי חריפות אשר לא יצא להם מזה דרך לעבודתו ית"ש), הגם דקוב"ה חדי בפלפולא, עם כל זה העיקר להורות לעם הדבר אשר צוה י"י, וכמ"ש המג"א ריש הלכות פסח (או"ח סי' תכ"ט ס"ק א') עיין שם:

וירמוז עוד על פי מה ששמעתי מדברי אדמו"ר קדוש עליון פום ממלל רברבן הרב הק' המפורסם מהריעי"ץ מ"כ בק"ק לובלין זצוק"ל, שהנה האיש הנלבב אשר אליו יאספו חרדים לדבר י"י לשמוע מפיו דברי תורה, כשמזמין לו הש"י שכליות בתורה, יוכל להיות שאין זה בזכותו, רק זכות האנשים הנאספים, כי הבורא משפיע לו הדבר תורה והשכליות הנצרכים לנשמות הנאספים, (כמו שהבורא מזמין לעשיר הון רב לפרנס כמה עניים, והוא אינו רק כגבאי צדקה בגזירת היוצר והבן), ולכן המשכיל לא יבוא לו התפארות מזה, כי זה אינו שלו רק שלהם, ואדרבא הוא מקבל מהם שפע רצון. וזה הדבר אפשר לרמוז בפסוק הלז שהודיענו הש"י בתורתו וידבר משה (במדבר ל ב), (הוא הדע"ת הנשפע לכל אחד מישראל כנודע מסוד מש"ה שפיר קאמרת (שבת ק"א ע"ב), וידב"ר הוא לשון הנהגה, מלשון דבר אחד לדור (סנהדרין ח' ע"א), גם דיבו"ר הוא לשון שפע, כי זולת זה לא יצדק בהש"י דיבור, וכן דיבור איש אל רעהו נקרא דיבור דמשפיע לו שכלו הטמון בקרבו, ונודע הדבר למשכילים. וזהו וידב"ר מש"ה, ר"ל נמשך וננהג ונשפע הדעת) אל ראשי המטות, (הם האנשים אשר אליהם יאספו החרדים לשמוע מילין חדתין דאורייתא. והנה הם נקראים מטו"ת שמטים אזנם לשמוע, ואותם האנשים אשר אליהם יתאספו נקראים ראש"י המטו"ת, והנה נשפע שפע הדע"ת אל ראשי המטות להבין תעלומות חכמה בתורה, הגם שאינם זכאים לכך בשכר עבודתם, אך הוא מאת הש"י אשר לא ימנע טוב להולכים בתמים להשביע נפשות השוקקות לשמוע מילין בצחותא. ולזה יאמר נשפע הדעת אל ראשי המטות אפילו שלא בזכותם, רק כדי) לבני ישראל לאמר זה הדבר אשר צוה י"י, (היינו בכדי שיאמרו לבני ישראל זה הדבר וכו', שהם חפצים לשמוע על ידי התורה איזה הנהגה טובה לעבודת הש"י, אזי מתלבש הדעת באיש פרטי להודיע להם באמצעות התורה דגליאת אנפהה ליודעים, איזה הדב"ר היינו הנהג"ה אשר צוה י"י לפי המקום והזמן והדור, והבן:

או יאמר וידבר משה אל ראשי המטות (במדבר ל ב) רמזה התורה ללמד לבני אדם דעת אופן לימוד התורה לבני ישראל, ובאת התורה לשלול אופן הנהוג אצל מי שאינו בן דעת, שדרכו להרים קול בתוך קהל ועדה להראות חריפותו, הגם שלא יגיע מזה שום דרך

לעבודתו ית"ש. ועיקר אמירת התורה לרבים הוא שיגיע להם מזה הענין איזה תועלות והנהגה לעבודתו ית' ולתורתו, כי זה שמה אשר יקראו לה תורה, שהיא מורה לנו את הדרך אשר נלך בה, ומלמדת אותו בכל עת ומקום וזמן איך להתנהג, וזהו תור"ה לשמ"ה כשמה כן הוא. והנה התורה נדרשת במ"ט פנים טהור ומ"ט פנים וכו' כנודע (במ"ר פ"ב ג'), ובכל פן ופן יש אלפי אלפים ורבוא רבואות עד אין קץ כנודע, רק מ"ט הוא הכללות. והנה דורשי התורה נקראים ראשי המטו"ת, ר"ל הראשים הדורשים התורה במ"ט פנים טהור ומ"ט פנים וכו', על כן נקראים מטו"ת לשון רבים. ונבוא אל הביאור וידבר משה (כפשוטו אדונינו משה, וכן בכל דור הדע"ת נקרא משה), אל ראשי המטות (אל הראשים הדורשים במ"ט פנים וכו', למד להם דעת אופן לימוד תורה) לבני ישראל, (דהיינו) לאמר (לבני ישראל בדרשותם) זה הדבר אשר צוה י"י, (ר"ל שיובן מדבריהם איזה הנהגה לאשר צוה י"י, ולא להראות חריפות אשר לא יצא להשומעים שום תועלת לעבודה והבן), הש"י יורנו דרך האמת בתורתו. (קצת מעניינים אלו נכתב לעיל בהתחלת הפרשה וקצת באופן אחר, והוו בכתובים אצלינו בשני קונטריסים, ורשמנו את שניהם על ספר חקה):

או יאמר וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל (במדבר ל ב). (ראש"י המטו"ת, הם הראשים המטים את עצמם לצורכי הצבור, ומצערים את עצמם בצער הצבור ומתפללים בעדם ולבטל מעליהם גזירות רעות, וידוע מזוהר הק' ענין ר' אחא דבטל מותנא ממתא מחסיא, איתחזי ליה בחלמא כיון דעבדית הא, עביד נמי הא דחייבין הם קמאי, ועמד והחזירן בתשובה. והנה למשכילים כאלה יתבוננו באיכות הגזירה, ויבינו מאופן הגזירה על איזה עבירה ועון באה זאת הגזירה, ויכולים להשיב את העם בתשובה ולהודיע להם את המעל אשר מעלו ואופן התיקון. וזהו וידבר משה (כפשוטו משה אדונינו, וכן כללות בחינת הדע"ת דמש"ה בכל דור) אל ראשי המטות לבני ישראל, (אל אותם הראשים המטים את עצמם לבני ישראל לידע הצטרכותם ולצער בצרתם ולדחות מעליהם כל צר וצורר, אמר להם מש"ה וכן הדע"ת בכל דור), לאמ"ר (שיאמרו לישראל) זה הדבר (דב"ר לשון עז וגבורה, ור"ל הגבורה והדין שבאה על שונאי ישראל) אשר צוה י"י, (אש"ר הוא עולם התשובה בינה המאשרינו), ור"ל הש"י עשה זה כדי לעורר אתכם לתשובה, כי על ידי מהות ואיכות הגזירה, תוכלו להתבונן איזה עבירה ועון בידכם, כי מדה במדה לא בטלה ותשובו אל י"י וגזירה עבידא דבטלה וישוב לרחמכם, כל זה יודיעו ראשי המטות לבני ישראל, וכענין ר' אחא בזוהר הק' עיין שם ותבין. והש"י יעזרנו לשוב אליו באמת וישוב ירחמנו ויגאלנו גאולת עולם במהרה בימינו אמן:

או יאמר וידבר משה אל ראשי המטות (**במדבר ל ב**). על פי מה שקבלתי מרבותינו הקדושים אותן השומעים דברי תורה מצדיקי הדור, מחוייבים להתבונן בעומק הדבר ולהטות אוזן לכל מלה ומלה, כדי שיתבוננו מדבריהם איזה הנהגה לעבודתו ית"ש, כי הנה בודאי רוח י"י דיבר בם, ודיבורם דבר כללי מגיע תועלות לכל נפש מישראל, וכך קבלתי מרבותי שיטה אוזן לדברי הצדיקים אפילו אינו מבין כעת איזה תועלת, אף על פי כן יקשור ציור הדברים ההם במחשבתו, ובמשך הזמן יעזרהו הש"י להתבונן מדבריהם עמקיות ותועלת גדול, כי לא לחינם שמע דיבורים כאלה מהנשמה הכוללת כמה אלפים נשמות והוא בקבלה ובנסיון. אבל האנשים המטים אזן לשמוע אם הוא דבר נחמד למראה עינים עיני בשר בפסוק או במדרש, ובאם לדעתו הקלושה בתחלת התבוננותו לא יסבול הפסוק או המדרש דברי הצדיק, אזי ידחה הדבר ממחשבתו חלילה חלילה, כי מי שכן מנהגו, רחוק הוא מישועה בהסתופפו בצל הצדיקים. וזהו וידבר משה (כנ"ל) אל ראשי המטות לבני ישראל, (בנ"י ישרא"ל הם החשובים כנודע מדריגת בני ישראל בזוהר הק'), וראש"י המטו"ת הם אותם המטים ראשם לשמוע מבני ישראל החשובים דברי תורה ויראה, דיבר משה אל אותן הראשים המטים אזן לבני ישראל לאמ"ר, (ר"ל שיתבוננו בדבריהם אמירה פנימיות בלחישה כנודע תאר אמיר"ה הוא בחשאי), זה הדבר אשר צוה י"י (שיגיע לו מפנימיות הדבר איזה תועלת לתורה ולעבודה ולתשובה, ולא יתבוננו אל גשמיות ופשוטן של דברים, כי יש בדבריהם אמירה בחשאי לכל נפש מישראל, ואם לא יבין כעת, הנה עתיד להתבונן וכנ"ל, הש"י יהיה בעזרינו:

או יאמר על פי מה שאמרו רז"ל (פסחים נ"ו ע"א) אצל יעקב שאמר לבניו האספו ואגידה לכם וכו', שביקש לגלות את הק"ץ ונסתלקה הימנו שכינה כי אין חפץ הש"י לגלות. ואמרו רז"ל שאמר יעקב אז שמא יש ח"ו פסול במטתי, היינו שיש בהם ח"ו איזה חטאת, ואמרו השבטים שמע ישראל וכו' (דברים ו ד). ואמרו דורשי רשומות שראה בשמותיהם שאין בהם אותיות ח"ט, ושוב ראה שאין בשמותיהם גם כן אותיות ק"ץ, ואז הבין שאין מהראוי לגלות הק"ץ אפילו למי שאין בו חט"א כי הוא מן הנעלמות, וידוע מהמעשה דר' יוסי בברכות (ג' ע"א) שנכנס לחורבה אחת מחורבת ירושלים, ואמר לו אליהו ז"ל היה לך להתפלל בדרך, באותו שעה למד ממנו שמתפללין בדרך. ופירש הכותב (בעין יעקב) בזה הענין שהעמיק במחשבתו להתפלל על חורבת ירושלים למהר הקץ, ולמד לו אליהו ז"ל שאין לדחוק את השעה, והיה לו להתפלל בדרך, דהיינו הדברים הנצרכים לישראל בהיותם בדרך, דהיינו בגלות שינצלו מגזירות רעות והש"י יתנם לחן ולחסד, ויספיק להם די פרנסתם בריוח, עיין שם. הכלל העולה שאין להכניס את עצמו לדחוק

את הק"ץ, צא ולמד מישראל סבא ושבטי ישורון כמ"ש לעיל, ועל כן אין בהם אותיות קץ. וידוע דשבטי ישורון הן נשמות כוללין כל נשמות ישראל, ולכן בכל דור יש נשמות כוללים כמה וכמה נשמות מישראל, ומחוייבים הצדיקים כאלה להורות לעם דרכי הש"י ולהתפלל עליהם עבור כל הצטרכותם בגלות, ולהחזירם למוטב שלא יהיה בהם ח"ט, כמו שלא היו האותיות הללו בשבטים, וילמוד משבטי ישורון שלא היו בהם אותיות ק"ץ, ולא ניתן רשות לישראל סבא לגלות להם, רק היודע נסתרות בעתה יחוש פדות לעמו. וזהו וידבר משה (כנ"ל) אל ראשי המטות (במדבר ל ב), (הם הנשמות הכוללים הדור שהם דוגמת שבטי ישורון שהיו נשמות כוללים, ונקראים ראשי המטו"ת, כי מ"ט אתון הם שמות השבטים, והתבונן בהם שאין בהם אותיות ק"ץ), לבני ישראל (ר"ל שהם בני ישראל סבא, ובין והתבונן שלא ניתן רשות לישראל סבא לגלות מצפונים, על כן החיוב אל הנשמות הכוללים הוא רק לאמ"ר (לבני ישראל) זה הדבר אשר צוה י"י, (מה שאין כן דבר שלא ניתן רשות אפילו לישראל סבא, וחלילה להיות ממחשבי קיצין, רק אם יתמהמה חכה לו כי בא יבוא ולא יאחר במהרה בימינו אמן:

או יאמר שרמז בכאן ענין יחוד שמ"ע (דברים ו ד) וברו"ך. דהנה יחוד שמ"ע אמר משה בתורה, והוא שאמרו השבטים ליעקב שמע ישראל וכו', פתח ואמר (יעקב) ברוך שם וכו'. ואמרו ז"ל (פסחים נ"ו ע"א) אנן היכי נעביד נימרינהו וכו', על כן תיקנו לומר (ברוך וכו') בחשאי. והנה בודאי צריך להיות מרומז הענין בדברי משה. ויש לרמוז בכאן דהנה ידוע בשבטי ישורון הם מ"ט אתוון, נגד המ"ט אתוון דב' יחודים שמ"ע ברו"ך. וזה יאמר (במדבר ל ב) וידבר משה (אדונינו) אל ראשי המטו"ת, (היינו אל כל ראש וראש מבני ישראל שנקראים ראשי המטו"ת, שבאים משבטי ישורון שיש בהם מ"ט אתוון), לבני ישראל (שהם בני ישראל סבא שאמר גם כן יחוד ברוך שם וכו', לאמר (בחשאי כנודע סוד אמירה בחשאי), זה הדבר אשר צוה י"י (צו"ה הוא לשון התחברות ויחוד לצוותא, ור"ל הדבר אשר הוא חיבור כל העולמות המרומזין בשם הויה ב"ה, יאמרו אותו הדיבור בי"ב תיבין מנין ז"ה, דהיינו בשמ"ע וברו"ך שהם י"ב תיבין, רק שיאמרו בחשאי כמרוזמן בלאמ"ר, והבן כי אי אפשר לפרש הכל בכתב וליכא מידי דלא רמיז משה באורייתא. ויצדק לפי זה מאוד שאמר זה קודם פרשת התרת נדרים, כאשר תבין מאמר תיקונים (תיקו"ז הוספות ה קמ"ג ע"א) שהנהיג האר"י ז"ל לומר קודם כל נדרי, שביקש רבי שמעון כביכול יתיר הש"י השבועה ויהיה יחודא שלים, ותבין שאז ביום הכיפורים שהוא זמן התרת נדרים בעולם העליון נ' ד"ר, אז אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם

ועד בקול רם, והבן. וגם כן לפי כל הרמזים שרמזנו בפסוק הלז, יצדק הכל להקדמה לפרשת נדרים והמ"י ואין רצוני להאריך:

לענת נפש. (במדבר ל יד) תרין במסרה. דין. ב' על מחלת לענו"ת. (תהלים פח א) דין חסר, ותמן מלא נראה לפרש בכוונת המסורה אם הוא מתענה ומסגף רק לענת נפש מחמת כעס והקפדה, זה חסר וא"ו עץ החיים וצריך כפרה אשר חטא על הנפש, מה שאין כן מחלת לענות, אם הוא מתענה למחילת עוונותיו, חיים ניתוספים לו והוא מלא וא"ו:

נקם נקמת בני ישראל וכו' ואחר תאסף וכו'. (במדבר לא ב) להבין על פי פשוטו למה תלה פטירת אדון הנביאים בנקמת מדין. נ"ל דהנה המקטרג הנולד מן העבירה, הוא עומד ומקטרג עד אשר יתבטל על ידי תשובת החוטא, או על כל פנים אם לא יתבטל, אזי על כל פנים איזה צדיק יגרום לסכור פיו שלא יקטרג. והנה הקליפה חרו"ן א"ף שהוא עולה לקטרג מעון פעור, כשהוא רואה קברו של משה חוזר לאחוריו כמו שאמרו רז"ל (פרקי דר"א פמ"ה), (על כן חושבן מש"ה כחושבן חרון א"ף, שהוא עומד לנגדו לבטלו), וכיון שקליפה זו לבטלה, הוצרך בדייקא משה לסכור פיו, הנה למלחמה זו בודאי היה מן הצורך שיהיה בחיים, שאז שבבואם למלחמה עם מדין שם היו אותן הזונות שנכשלו בהן (כמ"ש (במדבר לא טז) הן הנה וכו'), הנה בודאי לשם בא המקטרג להכשילם שנית ולקטרג עליהם במקום סכנה, הנה הוצרך משה להיות עומד בחיים נגדו. והנה בדבר המלחמה החשש הוא רק שהמקטרג ההוא ישלח גונדיא דיליה דהיינו הזונות להכשילם, ואנשי חיל שבמדין שהיו חיים בגוף לעמוד נגדם. כן היה צריך שיהיה אדונינו משה בחיים בגופו הקדוש, וישלח גונדא דיליה קדושי עליונין כולם מתאימות ושכולה אין בהם, ויעמדו לנגד גופות הטמאים להעבירם מן הארץ. ואמר הש"י אחר תאסף אל עמך, ותעמוד בעצמך נגד הצורר חרו"ן א"ף, ותסכור פי דוברי שקר, והבן: ועיין עוד לקמן:

נקם נקמת וכו' (במדבר לא ב), עד וישלח אותם משה וכו' (במדבר לא ו). מה שיש לדקדק במקראי קודש הללו הם. א', מאמר הש"י נקם נקמת בני ישראל, ומשה אמר להם נקמת י"י (במדבר לא ג). ב', הש"י אמר מאת המדינים לשון רבים, ומשה אמר על מדי"ן לשון יחיד. ג', למה תלה פטירת משה בזה, הגם שהיה ידוע להש"י שאחר כך יגיע זמנו, עם כל זה למה לו ית' להודיעו כעת. ד', וידבר משה אל העם לאמ"ר (במדבר לא ג), אינו לאמ"ר לזולת. ה', החלצו מאתכם, מאתכם מיותר. ו' ויהי"ו על מדין, הוה ליה למימר ויצבא"ו או וילחמו, מהו ויהי"ו. ז', מהו לשון על. ח', הש"י אמר נקו"ם וכו', משמע שהוא בעצמו ינקום, והוא עשה המצוה על ידי אחרים. ואחשבה לדעת דידוע

(עיין תנחומא בא סי' ד') בעת אשר יפקוד הש"י להנקם ממלכי האדמה על האדמה, מקודם יפקוד על צבא המרום מהשר בשמים (ישעיה כד כא), הנה נקמת השר הוא על ידי השי"ת, וזה נקרא נקמת י"י, ואחר כך ישראל למטה ינקמו מהאומה, זה נקרא נקמת בני ישראל. והנה כשהשי"ת מפיל השר, שוב אין כח לאומתו, ואין צורך לישראל חרב וחנית, רק הכנה למצוה וממילא נופלת האומה. ובעת אשר ילחמו ב' אומות אשר לא מבני ישראל המה, הנה המלחמה בשמים בין השרים גם כן, ומי שיתן לו הגוזר כח על שכנגדו, נתגבר אומתו למטה. מה שאין כן ישראל אין להם שר מיוחד, רק חלק י"י עמו (דברים לב ט), ואם כן הש"י לבדו כביכול מפיל את השר המנגדם. והנה בימי משה שהוא היה כביכול בעלה דמטרוניתא (זוהר ח"א רל"ו ע"ב), וכל גנזייא דמאריה בידיה כביכול, הוא היה בבחינה זו להפיל השר שלמעלה, ודוק ותשכח מה שכתוב בפסוק (שמות יט ג) ומשה עלה אל האלקים, עיין שם ותבין. ותבין מ"ש (במדבר י לה) ויהי בנסוע הארון ויאמר משה קומה י"י ויפוצו אויביך וכו', על כן בימי משה היתה המלחמה בקלות נחרץ, כי על ידו הפיל הש"י את השר, וממילא לא נצטרכו ישראל רק להכין את עצמם ולי"י הישועה. והנה משה אדונינו ראה במאמרו ית' שאמר נקום נקמת בני ישראל, הוא מהאומה שלמטה, וכן נראה מאומרו ית' מאת המדיני"ם לשון רבים, שהוא פרטיית אישיי האומה, וסיים מאמרו ית' אחר תאסף וכו', ושפט משה בצדק למה לו ית' לתלות פטירתו בזה, על כרחך להורות שלאחר פטירתו לא יקל להם המלחמה הזו, ולמה כזאת הלא עם בני ישראל יהיו גם כן אחר פטירתו, על כרחך להורות מה שהש"י מצווהו לנקום נקמת בני ישראל, הכוונה שהוא יגרום נקמת בני ישראל, דהיינו שהוא יפיל השר בכוחו הגדול שהוא נקמת י"י, והם יעברו חלוצים לנקום מהאומה, וזה אי אפשר בקלות אחר פטירתו אם לא בזכות רב ובהתמלאות סאת האומה, וכאן נראה שלא נטהרו ישראל לגמרי מעון פעור, כמאמר פנחס לבני גד ובני ראובן המעט לנו עון פעור אשר לא הטהרנו ממנו וכו' (יהושע כב יז), ואם כן כאשר יפטור משה, לא יהיה להם זכות כל כך להפיל תיכף השר, כי לא תגדל זכותם שיפיל הש"י השר, וכיון שהבין זה משה אדונינו לא הוצרך הוא ללכת, כי במקום שהוא משם יפעול מפלת השר, והחיוב על ישראל הוא רק לעבור חלוצים, ואין מן הצורך ליגיעה רק להויה, דהיינו שיעמדו בהווייתם בהכנה ובאמונה שהש"י לוחם עם מדי"ן הוא השר שהוא נקמת י"י, ואז על ידי הכנה ואמונה זו יפעול משה במקומו מפלת השר. וזהו וידבר משה אל העם לאמ"ר, ר"ל מה שראוי לומר להם כאשר יתבאר, דהיינו החלצו מאתכ"ם אנשים לצבא, ר"ל המבוקש מאתכם הוא רק החליצה והזירו"ז ויהי"ו על מדי"ן, ר"ל לא תצטרכו לשום מעשה ויגיעה

רק להויה, שעל ידי זה תהיו ע"ל מדי"ן היינו השר לשון יחיד, לתת נקמת י"י במדין, זה אינו ממאמר משה לישראל, רק הוא סיפור התורה לנתינת טעם למה אמר להם משה כזאת שיהיה להם כוונה והכנה, כדי שעל ידי התעוררותם ואמונתם יתער עובדא לעילא לתת נקמת י"י במדין, היינו השר שנקרא מדין. ולזה הקדים תיבת לאמ"ר, להורות שאין כל הפסוק מכלל המאמר, רק מה שראוי לאמר להם והבן, והשם הטוב יאיר עינינו ואל יאמר פינו דבר שלא כרצונו, דוק ותשכח כי אי אפשר לכוין הכל במכתב:

ויש לפרש עוד הלאמ"ר (**במדבר לא ג**). גם אומרו מאתכ"ם. גם אומרו ויהיו על מדין. דהנה יש לדקדק מפני מה קצף אדונינו משה על פקודי החיל שהחיו כל נקבה (במדבר לא טו), הלא לא צוה אותם, והנראה דכבר כתבנו דהיוצאים למלחמה היו נקראים אנשי צב"א, כי בצאתם למלחמה להחליש כח הסט"א היו צריכין להיות שלמים, כמאמרם (סוטה מ"ד ע"ב) אפילו שח בין תפלה לתפלה חוזר מעורכי המלחמה, כי בצאתם למלחמה היה מן הצורך שיהיה היחוד העליון בשלימות, ועל ידי זה יתפרדו כל פועלי און, ובשביל זה אם שח בין תפלה לתפלה שהפריד בין הדביקים היה חוזר, ולכן נקראים אנשי צב"א, כי צבא בגימטריא הו"יה בהיכ"ל, או הו"יה באד"ני כנודע. ואם כן גם בכאן יובנו הדברים וידבר משה אל העם לאמ"ר, היינו שאמר בלשון כזה שיבינו מתוך דבריו הענין הנרצה, ולא אמר בפירוש כאשר יתבאר, והכוונה במאמרו שיבינו שגם הנקיבות שבמדין ישמידו אותם שנתחברו לזכרים, ואפילו יהיו רק ראויים לחיבור. והוא שאמר החלצו מאתכם אנשים לצב"א, אמר מאתכ"ם דייקא, גם לצב"א דייקא, שיהיה חיבור הצב"א היינו היחוד מאתכ"ם, שאתם תגרמו היחוד העליון וממילא יבינו באומרו אחר כך ויהיו על מדין, בהיפך להכרית הדכר ונוק' שבקליפה. והא דלא אמר להם בפירוש, להיות שלא נטהרו דלת העם עדיין מעון פעור ובנות מדין, על כן היה באפשר שיהיה עדיין כח החושב בעבירה כשיזכירו הענין, על כן העלים הדבר בכדי שלא יבואו דלת העם להרהר. וז"ש וידבר משה אל העם, בכל מקום שנאמר הע"ם מורה על פחותי ערך, והכוונה להיות דבריו לכל העדה ובתוכם נמצאו גם דלת העם שהיה באפשר להם לבוא למחשבות התיעוב, על כן דבר לאמ"ר שיבינו מדבריו מה כוונתו אבל לא דבר בפירוש, ומהרועה הנאמן יש ללמוד דעת להסתיר ענין דבר מכוער, הגם שכוונת הדבור לשם שמים בעת המצטרך, אף על פי כן יש לחוש להשומע שיפול בו מחשבות התיעוב הרחמן יצילנו. ועל פי זה יש להתבונן עוד מה שחז"ל דרשו במקום אחר (סנהדרין נ"ו ע"ב) לאמ"ר (בראשית ב טז) זה גילוי עריות, שנאמר (ירמיה ג א) הן ישלח איש את אשתו, והנה הגם שהיא מדה בתורה גזירה שוה ניתנה לדרוש, אף על פי כן יש להתבונן למה

ניתנה הגזירה שוה בזאת התיבה, בכדי לתאר גילוי עריות בתיבת לאמ"ר. ולפי מ"ש יונח, להיות גילוי עריות דבר שנפשו של אדם מחמדתו, על כן הגם שהסיפור יצטרך לנושא הדרוש, עם כל זה מן הצורך להסתירו שיובן הדבר מתוך האמירה ולא בפירוש, בכדי שלא תבוא מחשבות התיעוב להמשך אחר הדבור העושה ציור בנפש. ולפי זה יתפרש הפסוק קצת באופן אחר וידבר משה אל העם, (היינו שהיו בכלל העדה פחותי העם קטני ערך שעדיין לא נטהרו מזוהמת הזנות דבנות מדין), לאמ"ר החלצו מאתכם, (ר"ל שלופו והסירו מאתכם מחשבות וזוהמת התיעוב, המרומז בתיבת לאמ"ר דהיינו גילוי עריות), אנשים לצבא (ר"ל בהסתלק מאתכם מחשבת החיבור דקליפה, אזי תהיו אנשים לצב"א אנשי הייחוד דקדושה המרומז בתיבת צבא כנ"ל), ויהיו על מדין (אותן המחשבות והרהורים דעבירה יחולו על ראש מדין, כענין ונשא השעיר עליו וכו' (ויקרא טז כב). והנה העוקר עבודה זרה צריך לשרש אחריה (ע"ז מ"ה ע"ב), ובפרט בכאן שאמר שכל אותה הזוהמא תתדבק אדרבא על מדין, ממילא בודאי ביותר תתדבק הטומאה והזוהמא הזאת בנשי מדין, אשר על ידיהן נעשית העבירה ומהם באת הזוהמא הזאת ואליהן תשוב ביותר, ואם כן איך אפשר שיחיו כל נקיבה, על כן קצף עליהם משה, זה מה שנ"ל:

וישבו בנ"י ישרא"ל את נשי מדין וכו'. (במדבר לא ט) הא דחזר וקראם בנ"י ישרא"ל ועליהם קאי. וגם למה הוצרך הפסוק הזה, הלא אחר כך נאמר (במדבר לא יא) ויקחו את כל השלל וכו' באדם וכו'. אך הוא דהתורה העידה עליהם לקרוא אותם בשם בני ישרא"ל, לגודל צדקתם שמה שלקחו הנשים, ח"ו לא עלתה מחשבת פיגול במחשבתם, רק דרך שביה כמו שלקחו הבהמות וכסף וזהב. ויש לפרש דזה ריבוי האתי"ן בכל פרט א"ת נשי מדין, א"ת הטפל לנשי מדין, דהיינו שהיו מקושטות כסף וזהב, והם היו מצווים ואכלת את שלל אויבך (דברים כ יד), והיה מן המורא עליהם שיתעסקו כל כך עמהם בחליצת תכשיטיהם, על כן הביאו אותן עם תכשיטיהם, וכבר (ידוע) מה שאמרו רז"ל האיך היו עושים בחליצת תכשיטיהם, אך אף על פי כן לא לכולם עשו כן, כי חששו למחשבה והרהור כי לא בכח יוגבר איש בכל פעם, על כן שבו אותם עם תכשיטיהם. וזה שלא אמר את כל נשי מדין כמ"ש את כל הבהמה, כי אותן הנשים שחלצו תכשיטיהם הניחם או הרגו אותן. וא"ת טפם, ריבוי הא"ת הטפל לטפם, היינו להורות שכמה נשים הצילו בעבור טפם, להיות לצוותא לטפם לגדלם ולהניקם כי חששו להצלת הטף. וא"ת כל בהמתם, א"ת הטפל לבהמתם, להורות ענין הצלת הטף היה להיותם רועי בהמתם, כי מקנה רב היה להם, על כן לא אמר א"ת כ"ל טפם, כי לא הצילו רק המצטרך למרעה

הבהמות, ככה יש לפרש מליצת תורתינו הק' על העדה הקדושה שכולם מתאימות ושכולה אין בהם, על כן קראתם התורה בנ"י ישרא"ל, והא ראיה ויקחו א"ת וכו' באדם ובבהמה ויביאו אל משה וכו' את השבי ואת המלקוח וכו' (במדבר לא יב). דקשה למה הוצרך שוב לומר את השב"י וכו', בויביא"ו לחוד סגי דקאי על הקודם. אך הוא להורות הנה תראה כוונתם לטובה דהרי הביאו הכל לפני משה, ואילו היה בהם איזה מחשבת פיגול, לא היו מביאים את הנשים אל משה וכו' להסתיר הענין, וגם חזר לומר את השב"י ואת המלקוח וכו', להורות על מ"ש שהביאו הכל, להורות סברתם שעבור הבהמות והשלל הצילו הטף, ועבור הטף הצילו הנשים, ובעבור השלל שהם התכשיטים, נ"ל:

ויקצף משה על פקודי החיל (**במדבר לא יד**). ולא על כולם, כי לא היו אשמה על העם, כי כוונתם לטובה כאשר העידה עליהם התורה, רק על הגדולים כי היה להם להתבונן ממאמר משה שיש קפידא בדבר כמ"ש להלן:

הבאים מצבא המלחמה (**במדבר לא יד**). זה מיותר ומי לא ידע זה. אך הוא להורות שחלילה לאדונינו משה לחשוד את הכשרים שכוונתם לרעה, ולזה אמר שבודאי לא חשד אותם, כי הנה ראה שבאו כולם מצבא המלחמה, ואילו היה בהם ערות דבר ושב מאחריך כתיב (דברים כג טו), צא ולמד מעכן, עכן הוא היה איש אחד ולא גוע בעונו, רק על כל העדה היה קצף (יהושע ז ז). רק שקצף משה להיותם גדולים השרים בחכמה, היה להם להתבונן בדברי משה מה כוונתו :

ויאמר אליהם משה החייתם כל נקבה (במדבר לא טו). הנה גם על הטף בזכר היה לו להוכיחם, כאשר סיים ועתה הרגו כל זכר בטף (במדבר לא יז). אך הטף עדיין אפשר לתקן להרוג אותם כעת, אבל שהיית הנקיבות שהיא אסורה, כי הנה היא עצם העבירה אשר נכשלו מאז בעון פעור, צא ולמד מבבליים (הגם שהיו שלא ברצון חכמים), שהיו תולשין בשער המשלח את השעיר צא, שלא תשהה עוונתינו (יומא ס"ו ע"א):

החייתם (**במדבר לא טו**) **בלשון שאלה**. והנה ראה אותם. וגם אי אפשר לומר שהוא בלשון שאלה, דכבר נאמר ויקצוף מקודם לשאלה. ונראה לפרש שאמר להם בלשון תימא, האם אפשר שתחיו את הנקבות בסברתכם שתסברו סברא כנ"ל, הלא כבר נגמר דינם מאת הש"י:

הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם וכו' (**במדבר לא טז**). לבאר תיבת הנ"ה, דמורה כמדבר לנוכח ומרמז להם. והנה דרשו רז"ל (ילקו"ש רמז תשפ"ה) מלמד שהיו מכירין בהם זו הוא שנכשל פלוני על ידה. והנה דבריהם בודאי נאמרים באמת, אך זה הדרוש י"ל דנשמע מזה רק לדלת העם שהיו מכירין בהם, אך איך יתכן זה במאמר משה חלילה

חלילה שפנה אליהם, בשגם שנאמר שהיה מכיר אותן מקודם. ועוד למה אמר בדב"ר בלעם, ולא דב"ר בלעם. וגם אומרו לבנ"י ישראל בדרך חשיבות, ולא אמר להע"ם. והנראה דהנה מ"ש בלעם לכה איעצך וכו' (במדבר כד יד), אינו מפורש העצה בפסוק. וגם אחר כך יש לדקדק בפסוק (במדבר כה א) אומרו ויחל העם לזנות אל בנות מואב, דמשמע התחלה היה זה, ולא פירש מה היה לבסוף. וגם אומרו א"ל בנות מואב, ולא אמר ע"ם בנות מואב. על כן נראה דהתחכמות הרשע היה בהתחכמות רב דייעץ כך, דהנה בודאי לא ישמעו ישראל הקדושים להרשעים להתפתות לזנות, על כן אמר דבודאי אל בנות מואב ישמעו כאשר יפתו אותם, להיות ידוע להם בקבלה דיש ביניהם פרידה טובה אשר מוכן השתלשלות המלוכה לצאת מהם, על כן יהיה מקום ליצר לפתותם כאשר יראה פיתויי האשה, יאמר להם היצר הנה בודאי זו היא הפרידה טובה אשר תפצה לידבק בקדושה. אך לפי זה לא יהיה העונש עליהם כל כך, על כן ייעץ כאשר יקלקלו עם בנות מואב ויטעמו טעמא דאיסורא, שוב יבואו גם בנות מדין ויחטאו עמהם בלי טענה, כי כבר טעמו טעמא דאיסורא ויוכל להם היצר, כי זה דרכו כל היום מתחילה מפתה את האדם באיסור שמדמה לו למצוה, ואחר כך כאשר יכול לו מפתהו באיסור גמור בלי טענה. וז"ש לכה איעצך אותו הדבר אשר יעשה העם הזה לעמך באחרית הימים, היינו שישאו מבנות מואב באחרית הימים בימי בועז, (ונקרא זה אחרית הימים למוא"ב, כי כיון שיצא מהן הפרידה, כבר כלה חייהם והותרה הרצועה להרגם), תעשה זה הדבר כעת. וז"ש ויח"ל הע"ם לזנות אל בנות מואב, היינו התחלה היתה בזנות דבנות מואב, ואחר כך ויקרב אל אחיו את המדינית (במדבר כה ו). וז"ש א"ל בנות מואב (ולא ע"ם), דהיינו בטענות הניצוצין אשר נודע להם שמשוקע בבנות מואב. וז"ש בכאן הן הנה (היינו המדיניות), היו לבני ישראל (שנכשלו בני ישראל היינו כשרים מתחילתם), בדבר בלעם וכו' (ר"ל שזה היה כוונתו בדבריו, שעיקר כוונתו היה למען יכשלו במדיניות, ועל ידי כך) ותהי המגפה וכו', כי זולת המדיניות לא היו נגפים, כי היו בטענה הגם שהיה עצת היצר, והבן:

וכל אשה ידע"ת איש (**במדבר לא יז**). ידע"ת ג' במסרה. דין. ואידך ביבש גלעד (שופטים כא יא). ואידך אודך על כי נוראות נפלאתי נפלאים מעשיך ונפשי ידע"ת מאד (תהלים קלט יד). עיין בזהר (ח"ב צ"ט ע"ב) הנפשות בעת הוולדם, היינו בעת יצירתם במרום הן המה זכר ונקבה, ואחר כך בהוולדם בעולם הזה הן המה נפרדים זה בכה וזה בכה, ובהגיע עתם להתחבר הקב"ה מזווגם, הנה בעבור זה חן אשה על בעלה (סוטה מ"ז ע"א), כי נפשו יודעת מאד אשר המה נפש אחד, ואין אשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי

(סנהדרין כ"ב ע"ב), כי נפשה יודעת מאד איך היו מאז ומקדם לבשר אחד. ולא תאמר שזה הדבר רק בישראל, רק גם בנשמת גרים כן הוא הדבר במפלאות תמים דעים, עיין בסבא משפטים. על כן נמסר אשה ידעת איש, ביבש גלעד נשמת ישראל, ובכאן נשמת גרים, ונאמר עליהם נפלאים מעשיך ונפשי ידע"ת מאד, הנפש יודע הזיווג הראוי לו, על כן חן אשה על בעלה, ואין אשה כורתת ברית וכו', וזה היה המעשה דוד שראויה היתה לו בת שבע (סנהדרין ק"ז ע"א), שנפשו ידעה ובמסרה למדה כנ"ל וקצרתי:

וכבסתם בגדיכם ביום השביעי וטהרת"ם (**במדבר כה כד**). תרין במסורה. דין. ואידך וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרת"ם מכל טומאותיכם ומכל גלוליכם אטהר אתכם (יחזקאל לו כה). נרמז מה שאמרו רז"ל (שבת קי"ח ע"ב) המשמר שבת כהלכתו, אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש מוחלין לו. הוא הנרמז וטהרת"ם מכל טומאותיכם ומכל גלוליכם, אימתי וביום הז' וטהרת"ם, ונרמז ביום הז' וטהרתם וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם, סוד הטבילה לקבלת שבת, ואחר כך ורוח חדשה אתן בקרבכם (יחזקאל לו כו), סוד הנשמה יתירה אחר הטבילה:

ויאמר אלעזר הכהן אל אנשי הצבא וכו' (**במדבר לא כא**). הנה אמרו ז"ל (ויק"ר פי"ג א') להיות משה אדונינו בא לכלל כעס, על כן נתעלמה ממנו ההלכה. ויש להתבונן למה דוקא זאת ההלכה נתעלמה, ולא הלכה הקודמת שאמר משה בעצמו. ואפשר להיות הקודמת הוא הלכות טומאה, אבל הלכות טהרה היא מהדע"ת, בין והתבונן מה שאמרו רז"ל (שבת ל"א ע"א) ודע"ת (ישעיה לג ו) זה סדר טהרו"ת, ועיין ברמב"ם (פי"א מהלכות מקואות הי"ב) שכתב ענין הטהרה הוא לטבול את עצמו במימי הדעת, והדעת אינו מיושב בכעס, הגם ששגבה מאת כל מין אנושי דרגא דמשה אדונינו וכל מעשיו לשם שמים, עם כל זה כאיש גבורתו:

ומכסם לי"י, בבקר (במדבר לא לח), ובחמורים (במדבר לא לט), ובנפש אדם (במדבר לא מ). נמסר במסרה רוח בני האדם העולה היא למעלה, ורוח הבהמה היורדת היא למטה לארץ (קהלת ג כא). והוא על הטעם ובבקר ובחמורים, טעמם מלרע מרכ"א טיפח"א, ובנפש אדם פשטא קטן הטעם מלעיל. וז"ש שלמה מי יודע (הרמז הזה הנרמז בתורה), כי רוח בני האדם העולה, (על כן) היא (בטעם) למעלה. ורוח הבהמה היורדת, (על כן) היא למטה (לצד) לארץ. ותשכיל מה שסיפרו (ברכות י"ז ע"א) על ההוא תנא דהוה אמר סוף אדם למות וסוף הבהמה לשחיטה, והכל וכו' הם עומדים, אשרי מי שעמלו בתורה במצות. לכאורה לא ידענו מה משמיענו. אבל דבר גדול דיבר לנו, כי בהביט אל העולם בטבע הנה הבהמה תוליד רוח הבהמה, והאדם רוח האדם, ואחר כך סר רוחם מעליהם

הנה היו כלא היו, אבל אשרי מי שעמלו בתורה ובמצות, הנה בהגיע קצו יוכר בין רוח האדם לרוח הבהמה, על כן פשטא קט"ן נוסף על מרכ"א טפח"א מנין ק"ץ. והנה טעם מרכ"א טפח"א מנין שט"ן, נוסף בנפש אדם מספר קץ, אז יעלה מנין ישרא"ל, הוא סוד הנפש אדם ישראלי דייקא, מה שאין כן הגוים בשר חמרים בשרם (יחזקאל כג כ). והנה בדור המבול שעשו מעשה בהמה, אמר הש"י קץ כל בשר בא לפני (בראשית ו יג), חזר אלו מנין הק"ץ שהוספתי בנפש אדם, כי כולם עשו מעשה בהמה ושטנ"א נצח, על כן הנני משחיתם את הארץ, כי רוח הבהמה היורדת היא למטה לארץ, על כן אמרו ז"ל (סנהדרין ק"ח ע"א) דור המדבר (נ"ל שצ"ל המבול) אין להם חלק לעולם הבא, ותמצא שאמרו רז"ל (ב"ר פל"ג ה') שאין האדם מתפעל ברחמנות וחמלה על דור המבול, הגם שהוא רחמני בטבע, לא יתפעל בשמעו גודל עונשם, כי משפט הבהמה להם ששוחטין ואוכלין אותם, הבן הדבר:

ויקרבו אל משה הפקודים וכו' (במדבר לא מח) ויאמר אל משה עבדיך נשאו וכו' (במדבר לא מט). יש להתבונן למה אמר תיבת א"ל מש"ה, הוה ליה למימר אלי"ו דקאי על משה הנאמר בפסוק הקודם. וגם למה להו למימר עבדיך נשאו וכו'. אך הוא לדעתי דהנה הצדיקים הללו ראו כן תמהו, דכבר כתבנו דכוונתם היה לטובה בהשארת הנשים, והנה ראו שקצף משה, ממילא לא טוב עשו, ותמהו על זה למה עשה הש"י להם ככה שיהיה להם מקום לטעות, על כרחך איזה עבירה קודמת היתה להם ועבירה גוררת עבירה (אבות פ"ד מ"ב), וחשבו באפשר לא השגיחו כראוי על אנשי הצבא וחטאו בבנות מדין, על כן השתדלו למנותם אם חסר ממניינם, ובאם היתה עבירה בידם בודאי יחסר ח"ו כי ושב מאחריך כתיב (דברים כג טו), והנה ראו שלא נפקד מהם איש, ע"כ נתנו לב שבודאי במעשה לא חטאו רק בהרהור הדע"ת, על כן עבירה גוררת עבירה ונתגלגל הדבר שקצף עליהם משה הוא סוד הדע"ת, ואף על פי כן במלחמה הצליחו כי הש"י (אינן)[אינו] מצרף מחשבה רעה (קידושין ל"ט ע"ב). וז"ש ויאמרו אל מש"ה, שאליו נוגע הדבר שחטאו במדתו בהרהור ופגמו ח"ו בדעת, והוכיחו זה באמרם עבדיך נשאו וכו' וכנ"ל:

אנשי הצבא בזזו איש לו (**במדבר לא נג**). התורה נצחיות הוא ומלמד לאדם דעת בכל דור, ויש לרמז בפסוק זה רמזי תור"ה שהוא חלק אחד מפרד"ס התורה. ושמעתי מפה קדוש בוצינא דנהורא כבוד אדמו"ר מהיעי"ץ מ"כ ק"ק לובלין זצוק"ל רמז הפסוק אנשי הצבא, הם צדיקי הדור הממונים ומגינים על צבא ישראל, בזזו איש לו, הם מבזים אותו האיש אשר אנושיותו הוא לעצמו ולכבודו ולהנאתו, ואינו חושש לתת כבוד באנושיותו

לאלקי עולם י"י, ודפח"ח. ועתה נציין מה שחנן אותנו הש"י ברמזי הפסוק הזה ברוך החונן לאדם דעת:

א) אנשי הצבא. דהנה הצדיקים הגדולים כבר היצר כפות לפניהם ואדרבה נתהפך למתוק, הם יכולים להשפיע לחביריהם גם כן כל טוב הן בעסקי העולם והן שכליות לעבודתו ית"ש. מה שאין כן אותן שעדיין מלחמות היצר עליהם, ועדיין תגבורת התאוות עליהם הן להיתר והן לאיסור, הגם שהיצר אינו יכול לו להוציא פעולתו מכח אל הפועל שיעבור ח"ו בפועל, אך אף על פי כן מתאווה לה, והם הנקראים אנש"י הצב"א, שהם עדיין אנשי מלחמה שצריכין ללחום בכל עת עם היצר (עיין בספר התניא ותבין). והנה אנשים כאלה עדיין אין להם כח ללמד לבני אדם דעת, והלואי שיספיקו להם לעצמם, וכן בענייני השפעת השפע, רק הש"י ברוב רחמיו שומע תפלת כל פה. וזהו אנשי הצבא בזזו איש לו לעצמו, ואין בהם כח לבוז בז לצורך חבריהם, לולי רחמיו ית' שומע תפלת כל פה:

ב) וירמוז עוד אנשי הצבא. אותם השוכחים המלחמה (אנש"י מלשון נשנ"י אלקים (בראשית מא נא), נשית"י טובה (איכה ג יז)), אשר יש לאדם בכל עת ורגע מהיצר, אזי המה בזזו איש לו, ר"ל הם מבזים את האיש אשר אלה לו, דהיינו שעיניו פקוחות בכל פעם אל המלחמה, והוא לוחם עם היצר בתורה ועבודה במלחמות תנופה ובתנועות משונים לשבר כח היצר המתעה את דעתו בבלבול מחשבתו, וידמה בעיניהם אותו האיש הנלבב כמשתגע. וזהו בזזו איש לו, מבזים את האיש אשר לו המלחמה נגד עיניו פנים ואחור ולוחם בכח:

ג) וירמוז עוד אנשי הצבא. אותם השוכחים כי צבא לאנוש עלי ארץ וחרוצים ימיו, וחושב כי לעולם חוסן, יבזזו איש לו, ר"ל בוזז וחומס כל אחד לעצמו בחושבו כי לעד ישכון על פני האדמה, ובאמת יומו יבוא ואיננו ואסף רוח בחפזו עולם שאינו שלו:

ד) וירמוז עוד אנשי הצבא. אותם השוכחים שמזונותיו קצובין (ביצה ט"ז ע"א) (צב"ה לשון קצב"ה), ורוב השתדלותיו לא יועיל, בזזו וכו' וכנ"ל:

ה) וירמוז עוד אנשי הצבא. אותם השוכחים שמזונותיו קצובים כנ"ל, בזזו איש ל"ו, כ"א כאלו גוזל וחומס הל"ו רגעים, שבכל בקר וערב משתנה היום והלילה בזריחה ושקיעה בל"ו מחלקי תתר"ף שבשעה כנודע, ואמרו רז"ל שבכל עת לוה הלילה מן היום והיום מן הלילה, וכל אחד משלם באמונה, והבן אדם הגוזל והחומס להרבות גבולו, הוי כאילו חומס הל"ו רגעים הללו, אשר עשה י"י ככה להורות לבני אדם להתנהג באמונה, על כן

מהראוי לחבר עתות היום והלילה בתורה ובתפלה כנודע, והוא סוד חס"ד א"ל כל היום (תהלים נב ג), ל"ו בבקר ול"ו בערב, מנין חס"ד, עיין במגלה עמוקות:

ו) **וירמוז עוד אנשי הצבא**. הם בעלי היסורין, (אין צב"א אלא יסורין כמו שאמרו רז"ל (ב"ר פ"י ה')). והנה אותם אשר הם אנש"י מלשון חשיבות, דהיינו צדיקים ויש להם יסורין, על כרחך הם יסורין של אהבה להרבות שכרם בעולם הבא, כמ"ש רש"י בברכות (ה' ע"א). וזהו בזזו איש לו, להרבות גבולו בשכר עולם הבא עין לא ראתה:

ז) **וירמוז עוד אנשי הצבא**. השוכחים שהאדם מעותד ח"ו ליסורין, בזזו איש לו, מבזים התלמידי חכמים הסובלין יסורין ואינם משגיחים עליהם:

ח) **וירמוז עוד אנשי הצבא**. אותם החלושים ומדוכאים ביסורין, (אנשי מלשון אנושה מכותך (מיכה א ט)). והנה היסורין הם להחליש חלק הרע אשר ניתוסף בו על ידי התעסקו בתאוות העולם, שהוא זוהמת הנחש חלק הסט"א עשו אי"ש שדה. וזה הפירוש אנשי הצבא החלושים מהיסורין, בזזו אי"ש לו, בוזזים ושוללים חלק עשו אי"ש (שדה) ל"ו, שהיה בו בעצמו חלק הס"א חלק עשו, שניתוסף בו על ידי הליכת התאוה, ועל ידי היסורין בוזזים ממנו חלקו לבל יגע בקצה קדושת תורתו, והמ"י כי דבר עמוק הוא:

ט) **וירמוז עוד אנשי הצבא כנ"ל**. בזזו איש לו, בוזזים חלק אי"ש ל"ו, היינו חלק עשו שנקרא איש ל"ו, כי ממונה על ל"ה שרים שבשמאל ועמו הם ל"ו, עיין במגלה עמוקות לך לך ותבין:

י) **וירמוז עוד אנשי הצבא**. השוכחים צבא קודש ישראל, ואינם מצטערים בצרתם להתפלל בעדם, בזזו איש לו, צווחין רק שיגיע תועלת לעצמם הב לנא מזוני כמ"ש בזוהר הק' (תיקו"ז ו כ"ב ע"א):

יא) **וירמוז עוד אנשי הצבא**. צב"א מורה על יחוד קוב"ה ושכינתיה בגימטריא הוי"ה באדנ"י, או הוי"ה בהיכ"ל, והשוכחים להתפלל שיהיה יחודא שלים, בזזו איש לו וכנ"ל, ואינם משגיחים על יקרא דשכינתא:

יב) **וירמוז עוד אנשי הצבא**. צב"א בגימטריא אח"ד וע"ד, שהוא יחוד שמ"ע (דברים ו ד) וברו"ך יחודא עילאה ותתאה, ולעתיד לבא יהיה גם יחודא תתאה אח"ד, כי יהיה אור הלבנה כאור החמה (ישעיה ל כו), ויהיה י"י אחד ושמו אחד (זכריה יד ט, עיין זוהר ח"ב קל"ד ע"א). והשוכחים ענין הגדול הזה, בזזו איש לו, וכנ"ל:

יג) **וירמוז עוד אנשי הצבא**. השוכחים צ"ג כלי שרת שהיו במקדש מנין צב"א (תמיד ל' ע"א), לרמז היחוד ואינם מתפללים על זה, בזזו איש לו וכנ"ל:

ומקנה רב וכו' (**במדבר לב א**). סמיכת סיפור המעשה לכאן, ולקשר כל הפרשה בסדר מתאים, נ"ל דהתחלת הפרשה בהפרת נדרים שהוא מרזא דעולם המחשבה, סוד נדר נ' ד"ר, והאב או הבעל מיפר כנודע. ומזה ידע האדם שהוא צלם אלקים, האיך יטהר מחשבתו שלא להרהר בעבירה רק בדביקת הבורא, כי הנה המחשבה עלתה על כולנה, וסיפר אחר כך מפלת מדין כי צוררים הם לכם בנכליהם אשר נכלו כמבואר בפרשת פנחס (במדבר כה יח), ואחר כך סיפר האיך קצף הוא הדעת על פקודי החיל, ובאמת מחשבתם היה לטובה, ועל ידי זה התבוננו הפקודים אשר לאלפי הצבא מהיכן בא הטעות, על כרחך מהרהורי עבירה ועבירה גוררת עבירה (אבות פ"ד מ"ב), על כן הקריבו את קרבן י"י לכפר על הרהור הלב כמבואר לעיל ולזה הסמיך מעשה דבני גד ובני ראובן וחצי שבט מנשה, שבאה להם נחלתם מחוץ לגבול ארץ הק', עיין בליקוטי תורה ועיין בעשרה מאמרות, להיות שהיה בהם פגם במחשבה בראשית הווייתם, דהנה בראובן חשב יעקב שהיא רחל והיתה לאה כנודע (בראשית כט כה), וגם בלידת גד לא נתייעצה לאה עם יעקב כמו שנתייעצה רחל (בראשית ל יא), ונתנה לו את זלפה בלא הודע (שם בראשת ל ט), והיה גם כן חסרון במחשבה. (ובחצי שבט מנשה להיות שלקח את אסנת שהיתה בת דינה משכם, והנה שכם מחשבתו לזנות ודינה היתה צדיקת נתפגמה אסנת במקצת, ולקחה יוסף שהיה כולו תמים נשאר הפגם ברביע, ושני שבטים היו ליוסף, וחצי השבט הוא רביעי, על כן חצי שבט מנשה לקח נחלתו מחוץ לארץ הק'), ממילא כל הפרשה מזהרת לאדם איך ישמור מחשבתו שתהיה בטהרה, והבן:

בלתי כלב בן יפונה הקנז"י (**במדבר לב יב**). הנה קראו קניז"י שהיה חורגו של קנ"ז (סוטה י"א ע"ב), ולא ידעתי למה ייחס אותו בכאן בשם הזה. וגם לא ידענו למה הוצרך לפרט בכאן שהם נשארו. והנראה דרצה להפליג ולהורות עד כמה גדול העון הזה, דהנה כלב היה צדיק גדול ומסר נפשו על הדבר כי אמרו כל העדה לרגום אותם (במדבר יד י), עם כל זה לא הועיל זכותו אפילו לאביו שינצל ומת יפנה אביו, ועל כן כינהו קנזי להראות שכבר נפטר אביו, והוא מתכנה אחר בעל אמו, ובעת השליחות קראו סתם כלב בן יפנה, דהנראה שאביו היה קיים, נ"ל:

ויאמרו אם מצאנו חן בעיניך יתן וכו' לעבדיך וכו' (**במדבר לב ה**). הנה סיימו בלשון דרך מוסר לעבדי"ך, כאלו מדברים שלא בנוכח, והתחלה אמרו אם מצאנו חן בעיניך כמדברים בנוכח, והוה ליה למימר אם מצאו עבדיך חן וכו'. והנראה לפי פשוטו שהתחלת דבורם הכוונה על כל ישראל אם מצאנו חן בעיניך אנחנו כל עם בני ישראל, כי לכל ישראל לטובה יחשב שלא יעברו את הירדן, כיון שיש להם מקנה רב ויפסידו

את היישוב, ולהיות הכוונה על כל ישראל אין מדרך המוסר לכנותם עבדים, מה שאין כן הסיום לעבדי"ך לאחוזה על עצמם דברו, נ"ל. ובזה יצדק נמי אומרו תיבת ויאמר"ו, והיא אמירה אחת סיומא דאמירה הראשונה, ולפי הנ"ל יצדק ויאמר"ו, רצ"ל להיות שהזכירו בלשונם בני ישראל, לפני עדת ישראל אמרו בלשון אם מצאנו חן, להורות דעליהם גם כן הדברים נאמרים. אך באשר אנחנו רואים שיש בכאן פרשה סתומה, והנראה דשתי אמירות היו. והנראה דמתחלה אמרו רק בסתם ארץ מקנה הוא ולעבדיך מקנה (במדבר לב ד), ולא רצו לסיים, רק סברו שאדונינו משה אשר רוח י"י דבר בו ישיבם תיכף ברוח קדשו, וכאשר ראו כי לא השיבם אז סיימו הדברים, ואפשר דמשמיענו שחששו לזה מה שדרשו רז"ל עליהם (במ"ר פכ"ב ט') נחלה מבוהלת בראשונה ואחריתה וכו' (משלי כ כא), על כן גלו קודם שאר השבטים, על כן לא רצו לכתחילה לשאול בפירוש במו פיהם, רק אמרו דברים סתומים כדי שיצאו הדברים רק מפי משה, רק כשראו שאין מענה בפי משה פירשו הדברים במו פיהם. ועל כן אחשבה במה שאמרו יתן את הארץ בדרך נסתר, ולא אמרו תתן לנוכח, הגם שאפשר לומר להיות שידעו כי על משה נגזר שאינו מנחיל, אף על פי כן למה סיימו לנוכח אל תעבירנו. והנראה כיון שראו שאין מענה בפי משה, חששו שהוא להיות שלא תהיה הנתינה והנחלה ממנו, כי ידוע (סוטה ט' ע"א) שלא שלטו האומות במעשה ידיו, וסברו להיות הגזירה ממנו ית' הוא בהיפך, על כן אינו מודיע במאמרו למשה שיהיה לפי זה הנתינה ממנו, על כן סיימו הם בעצמם הדברים ותהיה הענין מצידם. וז"ש יתן מצידנו, שאנחנו השואלים ומה דניחא קמיה קוב"ה ליעבד באחרית:

ויענו בני גד ובני ראובן לאמ"ר את אשר דיבר י"י לעבדיך כן נעשה (**במדבר לב לא**). צריך לתת לב מהו הלאמ"ר. גם מ"ש את אשר דבר י"י וכו', היכן דיבר, הגם שודאי משה לא עשה מדעת עצמו, עם כל זה למה דברו הלשון הזה כיון דלא פורש מאמר הש"י, והרי לעיל אמרו עבדיך יעשו כאשר אדני מצוה (במדבר לב כה), כאשר אדני דבר (במדבר לב כז). וגם אומרם כן נעשה, כ"ן מיותר, והוה להו למימר נעשה. והנראה דהנה חז"ל (נדרים י"א ע"א) למדו מכאן דיני תנאי, על פי דת ודין תורתינו הק' תנאי כפול וקודם למעשה, והן קודם ללאו. והנה הדינים הללו בודאי אדון הנביאים למדם מפיו ית' בקיבולו כל התורה, וזכו בני גד ובני ראובן שיתחדש הלכה על ידם ותהיה מבוארת לישראל. והנה בראותם דכפל משה התנאי ואומרו הן קודם ללאו, הבינו דכן הוא הדין בתנאי לדורות עולם, כי ללא צורך לא הוכפל התנאי בדבריו בכאן, ואזי קיימו וקבלו על עצמם להתנהג כן בדיני תנאי לדורות עולם. וז"ש ויענו בני גד ובני ראובן לאמ"ר לדורות

הענין הדין הזה, את אשר דיבר י"י אל עבדך להתנהג כן בהלכות תנאי, כן נעשה בכל התנאים שיזדמנו לידנו, על כן אמרו כ"ן, ר"ל בדוגמת התנאי הזה, כי לגופא לא הוצרך לך לכפול התנאי, כי כשאנחנו נעבור חלוצים וכו' אז ואתנו אחזת וכו' (במדבר לב לב), והכפל ממילא מובן, וע"כ הוא ללמד דעת משפטי התורה:

ואם לא תעשון כן הנה חטאתם לי"י ודעו חטאתכם וכו' (**במדבר לב כג**). יש להתבונן הנה כבר אמר מקודם שאם לא יעשו כזאת המה חוטאים, והוא במה שאמר והנה קמתם וכו' תרבות אנשים חטאים (במדבר לב יד), וקיימו עליהם להחלץ חשים (במדבר לב יז), ואם הוא כדי שיהיה תנאי כפול, בכאן אינו מבואר כלל מה יהיה כשלא יעשו כדבריהם, רק אחר כך בציוו משה לאלעזר ויהושיע. והנראה דהנה הם אמרו ואנחנו נחלץ חשים לפני בני ישראל, דמורה מדבריהם שלא ירצו רק לתקן החשש שחשש משה פן יניאו את לב בני ישראל, על כן קבלו על עצמם שילכו עמהם למלחמה, אבל בזולת החשש הזה יותר היו חפצים לשבת בבתיהם, ובאמת גם בזה לא יתרצה הש"י כיון שהמצוה מוטלת אקרקפתא דגברי להוריש הגוים, החיוב מוטל עליהם לעשות המצוה בציוו בוראם אשר קדשם במצותיו וצום, ובפרט שהוא מצות עשה דאורייתא וצריכה כוונה לכוין לצאת ידי חובת המצוה, ובזולת זה לא יצאו ידי חובתם ומיקרי בטול מצות עשה, הגם שבית דין של מטה אין מענישין על זה כיון שעל כל פנים עשו, וגם אפילו ביטול מצות עשה לגמרי מחוייב מרדות רק מדרבנן, אבל בית דין של מעלה מענישין אעשה, ובפרט בביטול לגמרי, (אפשר אפילו שלא בעידן רותחא), בעידן רותחא ודאי כדאמר מלאכא לרב קטינא (מנחות מ"א ע"א). וז"ש להם משה אתם אומרים שתעברו לפני בני ישראל, הנה בזה תתקנו החשש שאמרתי, אבל מכל מקום לא תקיימו המצות עשה כאשר לא תעשו במצות הש"י. וז"ש להם בכפל אם תעשון את הדבר הזה (במדבר לב כ) היינו שתעברו חלוצים, אבל באופן זה אם תחלצו לפני י"י דייקא למלחמה, ולא לפני בני ישראל לבד לתקן החשש, אז והייתם נקיים מי"י ומישראל (במדבר לב כב), מה שאין כן אם לא תעשון כן רק כמו שאמרתם לפני בני ישראל, הנה חטאתם לי"י על כל פנים מחמת שלא תצאו ידי חובת המצוה בזולת הכוונה, כי מצות עשה דאורייתא צריכה כוונה. וז"ש ודעו חטאתכם אשר תמצא אתכם, על כל פנים בעידן רותחא דמענישין ח"ו גם אעשה, זה מה שנ"ל:

ויאמר בני גד ובני ראובן וכו' (במדבר לב כה), טפינו נשינו מקנינו וכו' (במדבר לב כו), ועבדיך יעברו כל חלוץ לצבא לפני י"י וכו' (במדבר לב כז). למה נאמר ויאמר לשון יחיד. הנראה להיות הם ראו שנכשלו בשתים בדיבורם, אחת שאמרו לפני בני ישראל ולא

לפני י"י, וגם שהקדימו בהמתם לטפיהם (במדבר לב טז) דעל זה גם כן הוכיחם כפירוש רש"י, שוב חששו לנפשם להיות המדברים רבים, פן שוב יצא מפי אחד דבר שאינו הגון, ובירורו להם איש נכבד לדבר בעד כולם, ותיקן הכל בדיבורו שאמר לפני י"י, וגם הקדים הטף למקנה, על כן נאמר ויאמ"ר לשון יחיד, זה מה שנ"ל:

באפטרתא דיומא, והיא דרוש נכבד לימי המצרים במהרה ירוחמו:

כה אמר י"י זכרתי לך חס"ד נעוריך אהבת כלולותיך וכו' (**ירמיה ב ב**). הנה מי"ז בתמוז עד ראש השנה, הם ע"ב ימים מנין חס"ד הקודם לדין דראש השנה, אז מלך במשפט יעמיד ארץ, אשר זה בחינת קדימת מדת הרחמים למדת הדין קודם הבריאה דראש השנה. והנה אלו הימים ימי חס"ד, אך כ"ב ימים מהם הם חסדים מכוסים, ששפך חמתו על עצים ואבנים בכדי להציל את ישראל (איכ"ר פ"ד י"ד) , והנה זה חסד גדול, רק שהוא (מכוסה) ונראה שהוא דין. והנה תתבונן בכתבי האר"י ז"ל שיש לכוין באלו הימים בשם החילוף דהויה באותיות שלפניו ט"ד ה"ד, והוא בגימטריא ך"ב נגד ך"ב אותיות התורה, שכביכול (תהלים לט ג) נאלמתי דומיה, כי כשהשם הויה בעצמו הוא בהתגלות, אז וידבר הויה וכו'. והנה תתבונן עוד בהתעוררות החסדים העליונים הוא מבחינת זקן מלא רחמים, הם י"ג מדות כנודע, ונקראים תיקוני אריך ומאירים לט' תיקונים דזעיר, הם מנין ך"ב מנין השם הנ"ל, והנה הב' אותיות ראשונים הם מספר י"ג והאחרונים ט'. וככה תתבונן לדעתי אלו הך"ב ימים הם י"ג מתמוז וט' מאב, והנה תשכיל ידיד הנעים אלו הב' חדשים הם נגד אותיות ח' ט', כי הי"ב פשוטות ה"ו ז"ח ט"י ל' נ' ס' ע' צ' ק', הם נגד י"ב חדשי השנה. והנה הו"ז נגד ג' חדשים ניסן אייר סיון, שהם לחלק יעקב, ח' ט' י' הם נגד תמוז אב אלול שנפלו לחלק עשו, והנה לקח יעקב מעשו חדש אלול להצלחת ישראל לתשובה, ואם כן אותיות הזי"ו הם לחלק יעקב, וגם מאב לא לקח רק ט' ימים, ונשארו נ' ימים עד ראש השנה כ' מאב ול' מאלול, (כשנחשוב מיום ראשון דראש חודש שעלה משה להר), שכבר מתנוצצין ניצוצי הרחמים והתשובה. וזה שחלקו הלוים שירת האזינ"ו לסימן הזי"ו ל"ך, והבן. וכן אנחנו נוהגים אחריהם בקריאה וסימנא מילתא, והוא בגימטריא כ"ח מעשיו הגיד לעמו (תהלים קיא ו), היינו אותיות הזי"ו לתת להם נחלת גוים, (היינו אלול שהוא נחלת גוים וניתנה לישראל מורשה לתשובה). והנה נשאר לחלק עשו בעוה"ר תמו"ז א"ב, שהם אותיות ח"ט והוא בגימטריא טו"ב, (וכן התחלת הימים בטו"ב לתמוז), דהנה כתבנו דמי"ז בתמוז עד ראש השנה הימים מנין חס"ד ע"ב. והנה כתבנו בשם תלמידי האר"י ז"ל בפירוש גומל חסדים טובים וקונה הכל (תפלת י"ח), דבחינת חס"ד ע"ב חסדים, (ולדעתי סוד ע"ב גשרים העומדים למחסה לעבור דרך

עליהם המים הזדונים), הנה הי"ז חסדים עליונים הם מכוסים סוד טו"ב בגנוז, רק נ"ה מנין הכ"ל הם מגולים ליהנות מהם. וזהו גומ"ל (מלשון הגמל את יצחק (בראשית כא ח), שפירושו הוסר השפעת היניקה) חסדים טובים, החסדים מני"ן טו"ב נגמלו מהעולם, וקונה (להם מנין) הכ"ל, ולעתיד לבוא במהרה בימינו יתגלה רב טוב הצפון. והנה אלו הימים שהם בסוד חסדים מכוסים ששפך חמתו על עצים ואבנים, והנה הם ך"ב ימים, צא מהם ג' שבתות וראש חודש ויום שנולד בן דוד (פתיחתא דאס"ר פי"א) (שבמהרה יבוא ויגאלנו), שכבר בסוף היום מתעוררים הרחמים בזמן המנחה, (וכמ"ש אצלינו במקום אחר בסוד הכתוב (איכה ג י) ד"ב אורב הוא לי אריה במסתרים, דכתיב אריה וקרינן אר"י, דהנה ט' ימי אב צא מהם שבת וראש חודש ויום שנולד בו בן דוד, ישאר רק ו' ימים מנין ד"ב, על כן נכתב חסר, וגם שעות ישנם בט' ימים מנין ארי"ה גבור"ה, צא מהם ה' שעות אחרונות מזמן מנחה של יום אחרון משבע ולמעלה שאז נולד בן דוד, נשאר אר"י. וזה דכתיב ארי"ה וקרינן אר"י, שהוא עדיין במסתרים בסוד חסדים מכוסים), ישארו טו"ב ימים, והוא מנין ח"ט טוב הגנוז, ואותן הה' ימים יצורפו לנ' שאחריהם, ויהיו מנין הכ"ל. ובמהרה בימינו כאשר יתגלה הטוב הצפון יצורף הטו"ב אל הכל"ה, כי בועליך עושיך וכו' (ישעיה נד ה), והבן מאד (ונכתב אצלינו בסוד שירת הלויתן הודו לי"י כי טו"ב כי לעולם חסד"ו, והבן). ויהיו אז אלו הימים ברבו יתירה ותוספת טובה ביותר, כי להיותם מחסדים מכוסים הם בדרגא יותר עליונה, ואז באלו הך"ב ימים שיהיו ימי החסד והרחמים, בודאי יתגלו הי"ג תקונים לט' תיקונים אשר הם מנין ך"ב אותיות התורה, ואז יתרומם קרן ישראל בהחזרת דיבור הנבואה והחזיון ביתר שאת ונבאו בניכם ובנותיכם וכו' (יואל ג א). וזה שנרמז לדעתי בפסוק (תהלים קיח כג) מאת י"י היתה זאת היא נפלאת בעינינו, כי כבר נודע שאילו הב' חדשים תמו"ז א"ב, בסוד תרין עייני, וזה סוד עינ"י עינ"י יורדה מים (איכה א טז), וזה סוד לדעתי ברמז על אלו הך"ב ימים שהם י"ג ימים וט' ימים, שכהיום החסדים הם מכוסים בעבור שאינם מתגלים הי"ג תיקונים דאריך לט' תיקונים דזעיר, כאותו המדריגה שיהיה לעתיד, על כן החסדים הם מכוסים ומפלאים באותן הב' חדשים. וזה שמרומז מאת הו"יה (הכולל כל העולמות) היתה זא"ת (ר"ת תיקונ"י ארי"ך זעי"ר), היא נפלאת (ר"ל ההארה הזאת היא מכוסה ונעלם בסוד חסדים מכוסים), בעינינ"ו (באותן הב' חדשים אשר הם בחינת עינים כנ"ל), והמשכיל יפרש לשם כל הענין והשם הטו"ב יכפר בעדינו ויהי רצון שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו. ותדע שלא קבלנו דבר זה מפי סופרים ומפי ספרים, רק מסברתינו והשם יודע האמת, רק היסודות בנויים ומיוסדים על כתבי הקודש להאר"י ז"ל, על זה תמכנו

יתידותינו להוציא מפינו מילין והשם הטוב יכפר. ותבין לפי זה מ"ש הנביא (ישעיה מד יח) כי ט"ח מראות עיניה"ם, הם אותו ב' חדשים בחינת עינים, והם בסוד ב' אותיות ח"ט ט"ח אשר הראיה בהם כעת בעוה"ר ט"ח מראות, והבן. ולדעתי על פי הדברים האלה יובן נוסח תיקון התפלה בראש השנה הוא ובכ"ן, ובכ"ן, שאותיות בכ"ן בגימטריא חס"ד כנודע. והנה צירוף התבה הוא כ"ב ן', היינו אותן הכ"ב ימים אשר בהם החסדים נעלמים, ונו"ן ימים אחר כך אשר החסדים מגולים. וזהו ברמז ובכ"ן אבא אל המלך (אסתר ד טז), היינו בראש השנה שאז הוא בחינת מלכות שמים, מלכותו בכל משלה (תהלים קג יט) דינא דמלכותא. וזה שנרמז בפסוק כה אמר י"י זכרתי לך חס"ד נעוריך, היינו בזמן המקדש שהיו אלו הימים כולם בבחינת חס"ד (הגם שלא היו כמו שיהיה לעתיד, אף על פי כן בזמן המקדש היו בבחינת החס"ד, ובפרט בבית שני שהיו לששון ולשמחה), אהבת כלולותי"ך (היינו בזמן הגלות שהכ"ב ימים הם בהסתר פנים, רק כ"ל ימים הם באהבה וחיבה יתירה להתעוררות התשובה, היינו כ' ימים מאב ול' מאלול, זהו אהבת כלולותיך אהבת הכ"ל שלך, זה זוכר הבורא לישראל) לכתך אחרי במדבר, (שאז מתחילין ישראל לדבר להש"י דברי ריצוי ותחנונים בימי הסליחות והתשובה), בארץ לא זרועה (הגם שהיו שוכנים בארץ העמים לא זרוע שם מקדושה עליונה, ואף על פי כן ישראל שוברים חומת ברזל דקליפה) ושבים אליו בתשובה שלימה, הש"י ישיבנו בתשובה שלימה לפניו באמת:

ארוממך י"י כי דליתנ"י ולא כו' (**תהלים ל ב**). יש לפרש על ימי המצרים ואלול אחריהן. דהנה כבר כתבנו בשם המגלה עמוקות אשר הג' חדשים תמוז אב אלול נפלו לחלק עשו, ולקח יעקב ממנו בחזקה חודש אלול להרמת קרן ישראל על ידי התעוררת הרצון לתשובה שלימה. והנה יש במילוי שם אדנ"י י"ב אותיות, ונחלקים לי"ב חדשי השנה ניסן א', אייר ל', סיון ף', תמוז ד', אב ל', אלול ת'. והנה ב' חדשים תמוז אב הם בבחינת ד"ל, וכאשר יצורף אחר כך אליהן החדש אלול אשר ניטל מהאויב, אזי יצורף דל"ת פתוחה לשבים ונשבר תגבורת האויב. (ונראה דהוא סוד והתוית ת"ו כו' (יחזקאל ט ד)), אשר גבר בעוה"ר על עם דל. ובזה תבין ארוממך י"י כי דליתנ"י ולא שמחת אויבי לי, הבן הדברים:

ויש לפרש עוד ארוממך י"י כי דליתני וכו' (**תהלים ל ב**). אמר דוד על עצמו שאמרו רז"ל (ע"ז ד' ע"ב) לא היה דוד ראוי לאותו מעשה רק להורות תשובה ליחיד, ואם כן נעשה דוד דלת לשבים. וז"ש ארוממך י"י כי דלת"ני, שעשית אותי דלת לשבים, אבל לא נדע סופא דקרא לפי זה. על כן נ"ל לפרש דהנה אמרו רז"ל (שבת ל' ע"א) שלא רצו

השערים והדלתים להפתח בימי שלמה, עד שאמר זכרה לחסדי דוד עבדך (דברי הימים ב' ו מב), באותה שעה נהפכו פני שונאי דוד כשולי קדירה. והנה למה הודיע הש"י זה בעסק הדלתים, הוא לדעתי מטעם הנ"ל להורות דמעשה בדוד היה כדי לפתוח דל"ת לשבים. וז"ש ארוממך י"י כי דליתני, שעשית אותי דלת לשבים בהודיע כל זה בפתיחת הדלתים, שלא רצו לפתוח רק על ידי דוד. וזהו ולא שמחת אויבי לי, דבאותה שעה נהפכו פני שונאי דוד כשולי קדירה, שראו והבינו שלא היה דוד ראוי לאותו מעשה, רק להיות דלת פתוחה לשבים:

ויש לפרש עוד ארוממך י"י כי דליתני ולא כו' (**תהלים ל ב**). דהנה אמרו רז"ל (סנהדרין ק"ז ע"א) ראויה היתה בת שבע לדוד משמת ימי בראשית, אלא שאכלה פגה. והנה לא יאשם דוד בזה כי לא נתכוין לתאווה אנושיית, רק שראה שראויה היא לו, כי ירושתו ירושתו עולם מלכותו דרקיעא מלכות שמים, היא בת שבע (מדות הבנין) אם שלמה. והנה זאת המדה היא השער לי"י, והדלת הפתוחה למטה ליכנס בתוכה מעולם ועד עולם. והנה הודיע הש"י זה בימי שלמה בפתיחת הדלתים, שלא היו באפשר לפתוח רק על ידי דוד, ואז הבינו שהוא מרכבה למלכות שהיא השער והפתיחה, ואז למפרע הבינו כי ראויה בת שבע לדוד משמת ימי בראשית והבן, ולכן נהפכו אז פני שונאי דוד כשולי קדירה. וזהו ארוממך י"י כי דלתני"י, שעשית אותי מרכבה למלכות שמים שהוא הדלת והשער ממטה למעלה, והודעת כל זה בפתיחת הדלת בימי שלמה, ועל ידי זה ולא שמחת אויבי לי, כי אז נהפכו פני שונאי דוד כשולי קדירה, וכסאו יהיו נכון לפני י"י:

מסעי

אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים לצבאותם ביד משה ואהרן (**במדבר לג א**). כל מקום שנאמר אלה פסל את הראשונים, היינו הגם (שהיו) שרויין בני ישראל במצרים, לא נתקדשו המקומות, ואדרבה ביררו משם הניצוצין ונצטוו שלא לחזור, מה שאין כן אלו המסעות כל מקום שהיו שרויין נתקדשו, על כן גם לעתיד כתיב (הושע ב טז) הנה אנכי מפתיה והולכתיה המדבר וכו' ונתתי לה את כרמיה משם. וז"ש אשר יצאו מארץ מצרים, ואמר הטעם מה שלא היה כן במצרים כי היו לצבאותם, דבכאן היו כל ישראל כאחד שרויין לצבאותם דוגמת מרכבה עליונה, וביד משה ואהרן מנהיגיהם מי לנו כמותם מימות עולם:

אלה מסע"י בנ"י וכו' (**במדבר לג א**), **ר"ת מ"ב**. שהמסעות הם נגד שם מ"ב. וזה סוד אשר יצאו מארץ מצרים, שכבר ידעת שסוד שם זה מסוגל לעליה. וכן בי"ד מש"ה, ר"ת מ"ב. ואל"ה מסעיהם וכו' (במדבר לג ב), בגימטריא מ"ב:

ויכתב משה את מוצאיהם למסעיהם על פי י"י ואלה מסעיהם למוצאיהם. מלבד שהפסוק אינו מובן, יש לדקדק דמקודם אמר תחלה מוצאיהם ואחר כך מסעיהם, ואחר כך אמר בהיפך. אך הוא בידוע דהמ"ב מסעות הללו נגד שם מ"ב, והנה יש בהשם הלז אותיות כפולות, וכתב בהמדרש הנעלם דהיו בכל פעם מסופקים האיך ליסע, כשראו והבינו באותיות השם שצריכין ליסע למקום אשר הוא נגד אות ב' במשל, והנה היו כמה מקומות שהיו נגד אות ב' כמספר הביתי"ן שבשם הלז, וכן נגד שאר האותיות, עד שהודיע רוח הקודש על ידי משה שיסעו להמקום הנרצה בגזירת היוצר, עיין שם במדרש הנ"ל והוא כתוב בספר המפעלות עם פירוש נפלא. והנה לעתיד לבא שוב יבואו למדבר הלז, וכתב משה את המסעות שלא יטעו עוד. וזהו ויכתוב משה את מוצאיהם בעת יציאתם למסעיה"ם, באיזה אופן היו המסעות על פי ד', ואלה יהיו לעתיד מסעיה"ם למוצאיה"ם, כאשר יצאו מד' כנפות הארץ במהרה בימינו אמן, שוב לא יצטרכו למורה בזה הענין, כי כתורה יעשו נ"ל, והוא ענין נפלא:

ויסעו מרעמסס בחודש הראשון בט"ו יום לחדש הראשון (**במדבר לג ג**). בחוד"ש הראשו"ן קרא מיותר. והנראה דהכוונה אינו להשמיענו הזמן דזה נשמע מסיפא, רק בחוד"ש הראשון שקידשו ישראל מצווים ועושים על פי י"י לקדש חדשים, והמצוה הזאת היה להם לסיוע ליציאה ממצרים, כמו שנודע שבשעת מיעוט הלבנה מתגברין הקליפות עד שמקדשים ישראל את החודש, אז מתגברת הקדושה ובורחת הקליפה עיין בתולעת יעקב. וז"ש ויסעו מרעמסס שהיא הנסיעה הראשונה מתוך קליפת מצרים, הוא היה בחודש הראשון שקידשו ישראל, בכח זה נסעו מתוך הקליפה אל הקדושה:

הנה חשבון אלה המסעות בשמותיהם, הגם דמעשה שהיה כך היה, עם כל זה בודאי כל פסוק ופסוק שבתורה מלמד לאדם דעת בכל מקום ובכל זמן להתבונן ברמיזא דחכמתא, וגם דבלא זה יקשה בכאן מי הוא אשר קרא שמות לכל מקום ומקום במדבר, על כרחך השמות שקראום הוא לאיזה רמיזות, על כן נרשום איזה מסעות מה שהזמין הש"י במחשבתינו ברמיזא דחכמתא:

ויסעו בני ישראל מרעמ"סס ויחנו בסוכת (**במדבר לג ה**). הנה אמרו רז"ל (סוטה י"א ע"א) שהיה נקרא רעמס"ס, כי ראשון ראשון שהיו בונים היה מתרוסס שלא היה לו קיום. והנה מצות סוכה דירת ארעי בעינן (סוכה ב' ע"א) , וכתב בעל העקידה בטעם

הפשוט לרמז לאדם שיספיק לו לאדם בעולם הזה די ההכרח בלבד כדירת ארעי ראשו ורובו ושלחנו, כי עולם הזה דירת ארעי, כי כל קניני עולם הזה בתים ושדות וכרמים, אין לו לאדם יסוד מוסד לסמוך עליהם וכולם נאבדים ממנו. וזהו ויסעו מרעמס"ס, כאשר נוסעים בני ישראל מרעמס"ס הם כל קנייני העולם, אשר ראשון ראשון שמסגלים הם מתרוססים, אזי ויחנו בסכות יש להם חנייה ודי די הסיפוק והכרח הדירת ארעי רק כסוכה ראשו ורובו ושלחנו, ותניח דעתם בזה ולא ישתדלו לאסוף המון המותרות:

ויסעו מאילם ויחנו על ים סוף (**במדבר לג י**). הנה מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו במצרים, ואמר להם אהרן בנבואות איש שקוצי עיניו השליכו (יחזקאל כ ז), וכשנסעו מאילים (היינו מאלקות הזרים), אזי היה להם חניה על ים סוף שהכירו אלקותו ית' ואמרו זה אלי ואנוהו וכו' (שמות טו ב), ומלמד לכל אדם דעת שישליך האדם מעיניו כל הסבות המדומים במחשבתו שהם הגורמים לו פרנסה, כגון ריבוי המשא ומתן ומלאכות ויבטח בשם ה', אז יתראה לו הש"י בעין השכל כי כל תנועותיו נקשרים בחפץ הבורא:

ויסעו מרפידים ויחנו במדבר סיני (**במדבר לג טו**). כי כשאדם מתבטל ומרפה ידיו מהתורה, אין לו מנוחה, כי נותנין עליו עול מלכות ועול דרך ארץ (אבות פ"ג מ"ה). והנה רפידים (שמות יז ח), דרשו רז"ל (תנחומא בשלח סי' כ"ה) לשון רפיון ידים מהתורה. וז"ש ויסעו מרפידים, כשנוסעים והולכים ממדת העצלות, אז ויחנ"ו יש להם חנייה ומנוחה במדבר סיני על ידי התורה הנתונה משם, כי כל זמן שהיו בבחינת רפידים אין להם חנייה, עד עת בואם למדבר סיני כי זאת המרגעה:

ויסעו ממדבר סיני ויחנו בקברות התאוה (**במדבר לג טז**). כך הוא דרכה של תורה פת במלח וכו' (אבות פ"ו מ"ד), מה שאין כן מי שממשיך גופו לתענוגים, צא ולמד ממיא דדיומסת ופרגיות שקפחו עשרת השבטים (שבת קמ"ז ע"ב), ומי לנו גדול מרבי אלעזר דהוה קא בעי למיקרי החדש הזה לכם (שמות יב ב), וקרי החרש היה לבם דאתייקר לתלמידיה, ומי שרואה שנוסע מהתורה, אזי העצה לפרש את עצמו מתאוות ותענוגים, כי הם שהכבידו את לבו לשכח תלמודו. וזה ויסעו ממדבר סיני הוא התורה הנתונה משם, אזי ויחנו יש להם חנייה והנחת רוח בקברות התאוה, כשקוברין ומטמינים התאוות במותריות, אזי התורה חוזרת לאיתנה:

ויסעו מרתמה ויחנו ברמון פרץ (**במדבר לג יט**). פושעי ישראל אין אור של גיהנם שולטת בהם, קל וחומר ממזבח הזהב שיש בו כעובי דינר זהב ואין וכו', פושעי ישראל שמלאים מצות כרמון על אחת כמה וכמה (חגיגה כ"ז ע"א). והנה ודאי שאי אפשר לומר

שאין נידונין כלל בגיהנם, דהרי אברהם בירר הגיהנם והנה תנור עשן וכו' (בראשית טו יז) (ב"ר פמ"ד כ"א). אך הכוונה שאין הגיהנם שולטת בהם להיות נדונין בה לעולם, רק אחר שמקבלים עונשם בגיהנם אז מצפצפין ועולין (עיין), ומקבלין שכר טוב על המצות שעשו, ומה שאמרו שמלאים מצות כרמו"ן דייקא, שמעתי כי רמון הגרעינים שלו יפרצו לרוב יותר משאר פירות. וזהו ויסעו מרתמ"ה, הם הגחלי רתמים של הגיהנם, אזי אחר כך ויחנו יש להם חנייה ומנוחה ברמו"ן פר"ץ, על שמלאים מצות כרמון שויפרוץ לרוב:

ויסעו מסכות ויחנו באתם אשר בקצה המדבר (**במדבר לג ו**). זכור תזכור את אשר כתבנו ברמז ויסעו מרעמסס וכו' (במדבר לג ה). ועל פי הדברים הנ"ל יש לרמז ויסעו מסכות, כאשר נוסעים גם מסכות היינו מדי הסיפוק, היינו שלא השתמש בהעולם הזה כל זמן היותו בכאן, רק די הסיפוק וההכרח בלבד, אזי אחר כך נוסעים גם מדי הסיפוק, היינו אחר יציאתו מן העולם, אז ויחנו באת"ם היינו אותיות אמ"ת, היינו בעולם האמת בחותמו של הקב"ה שם חנייתו, ולא יצטרכו לגלגולים ועונשים. והנה חותמו של הקב"ה אמ"ת (שבת נ"ה ע"א), להיות אלו האותיות ראש תוך סוף באלפ"א בית"א, והנה אות המ' הוא באמצע, היינו אות המ"ם סתומה, והנה מ"ם סתומה משפטה בסוף התיבה, על כן נכתב בכאן את"ם. וז"ש למה נכתב את"ם ולא אמ"ת, וז"ש אשר בקצה המדבר, רצ"ל מ"ם כזו אשר משפטה בקצה הדבור:

ויסעו ממתקה ויחנו בחשמונה (**במדבר לג כט**). יש לרמז מה שאמרו רז"ל (פסחים קי"ד ע"א) אכול בצל ושב בצל, ומאן דאכל וכו' אקוקלי דמתא יתיב. והענין הוא מאן דרודף אחר תענוגי דברים המתוקים לחיך, ירד מנכסיו ורבו הנושים בו, ומאן דמסתפק בדי הסיפוק ואינו רודף אחרי התענוגים יהיה לשר. וזהו ויסעו ממתקה כשנוסעים מדברים המתוקים, אזי ויחנו בחשמונה אצל השרים, מלשון יאתיו חשמנים מני מצרים (תהלים סח לב):

דבר אל בני ישראל וכו' ארץ כנען (במדבר לג נא) והורשתם וכו' (במדבר לג נב). יש לדקדק במקראי קדש הללו. א), אומרו דב"ר ואמר"ת. ב), אמר ארץ כנע"ן ולא סתם הארץ, וכן צריך להתבונן בזה בכל מקום. ג), והורשתם לשון ירושה, ואינו מדוקדק לפי הפשט. ד), א"ת כ"ל ב' ריבויים. ה), מפניכם אין לו ביאור, אפילו אם נפרש כפי בעלי הפשט דוהורשתם הוא לשון גירושין, אינו מובן מפניכ"ם. והנראה דהנה ידוע אר"ץ כנע"ן בגימטריא תפ"א, דידוע דז' עממין הללו היו מסט"א, והיתה חיותם ויניקתם מסט"א דנוק' דקליפה הידועה עם חיילותיה, שיש לה ת"פ מחנות מנין שמה והיא על כולם הם תפ"א, על כן היו בירושלים ת"פ בתי כנסיות מנין מלת"י משפט (ירושלמי

מגילה פ"ג ה"א), כפי הכתיב בלא א' והקרי הוא באלף (ישעיה א כא), שהוא הבית המקדש המתעלה על כולם לבטל הקליפה עם חיילותיה, ולכך צדק ילין בה הוא מלכותא קדישא. ואמר ילי"ן דייקא, שעל ידי הקליפה הנ"ל הוא הפחד בלילות כנודע הש"י יצילנו, כי היא וחיילותיה מגמתם לחטוף ניצוצי קדושה בתוכם כי זה חיותם, וכאשר ישראל מבררים החיות דניצוצי קדושה, אז האלילים כרות יכרתון לתקן עולם במלכו"ת, והבן. וז"ש דייקא אר"ץ כנע"ן, ואמר והורשת"ם לשון ירושה שאתם תירשו בירושה, א"ת כל יושבי הארץ, יפורש א"ת מלשון ע"ם, דהיינו שאתם תורישו בירושה את הניצוצי קדושה אשר הם משוקעים בתוך יושבי הארץ, וזהו כ"ל כי זה כללותם ותשקות"ם מלשון כלת"ה נפשי (תהלים פד ג), וגם זולת זה אין להם כללות ויתפרדו כל פועלי און. וגם א"ת כ"ל הוא היחוד השלום כנודע, וזה לעומת זה עשה האלקים, והבן. ושיעור הכתוב ואתם תורישו בירושה את הניצוצין אשר הם ביושבי הארץ מפניכ"ם, היינו אותן ניצוצין שהם בפנימיותיכם בקדושה ונשתלחו החוצה בעוה"ר. וז"ש אתם צריכין לירש את חיות הקליפה אשר שייך לפנימיותיכם דקדושה, שישראל הם בחינת פנים דקדושה, ועל ידי זה ואבדתם את כל משכיותם שהם גופי הקליפות, שישארו בלי חיות דוממים כמו אבן משכית, והבן. והנה התחילו בדב"ר ואמר"ת, הוא לבל יאמר האדם הנה היא המצוה הזאת לטובתינו להרחיב גבול הקדושה, ולפנות הקוצים ואבני מכשול, ואם יאמר האדם אי אפשי בטובה זו, לא יהיה עליו אשמה. לזה הקדים הוא ית' דב"ר לשו"ן עז, שהוא חוב מונח אקרקפתא דגברא בגזירת מלך ועונש יענש כל העובר, ואמר"ת אליהם אמירה לשון רכה הנוגע אליהם לטובתם, והבן:

אל אשר יצא לו שמה הגורל וכו' (**במדבר לג נד**). הנה המפרשים פירשו שהוא מקרא קצר וכאלו אמר אל המקום וכו', וכמו שפירש רש"י. וכבר ידעת כי לא דבר ריק הוא ח"ו ולא לחנם. ויש לפרש דנודע דכל י"ב שבטי ישורון הם בקצוות זעיר ונוקב', (עיין עניינם בכתבי האר"י ז"ל), והנה שורשם הוא בבינ"ה. וז"ש אל אש"ר בחינת בינ"ה המאשרינו, יצא לו שמה וכו', והבן:

וירצה עוד מחכמות תורתינו חסר תיבת המקום. כי ארץ הק' אין לה מקום מוגבל, כי היא מתרחבת לפי יושביה (גיטין נ"ז ע"א), וכענין שיהיה לעתיד הרחיבי מקום אהלך (ישעיה נד ב), וכעת בעוה"ר ארץ צבי כתיב בה (דניאל יא טז) , עד שתתרחב במהרה בימינו:

והיה אשר תותירו מהם וכו' (במדבר לג נה). לפי מה שקבלו רז"ל (ב"ר פמ"ב ג') כל מקום שנאמר והיה, הוא לשון שמחה, שהוא השגת המבוקש (היפך ויה"י המורה חסרון,

והבן). וצריך להתבונן בכאן שמחה מה זו עושה, ואיזה השגת המבוקש בכאן. והנראה דהנה כשהגיע הדבר שלא הורישו את כל יושבי הארץ כאמור בשופטים (ב א), עלה מלאך י"י זה פינחס, וניבא להם בשם י"י אעלה אתכם ממצרים וכו' (שופטים ב ב), ואתם לא תכרתו ברית ליושב הארץ וכו' ולא שמעתם בקולי וכו' (שופטים ב ג), וגם אמרתי לא אגרש אותם מפניכם וכו'. והנה הכוונה כאשר פירשו המפרשים כעת שכבר לא שמעתם בקולי, הנה אני אומר הגם שתרצו כעת להוריש כולם, לא אגרש אותם מפניכם כי צריכים הם להיות לכם לנסיון בכל פעם, וכן הוא אומר אחר כך (שופטים ב כ) ויחר אף י"י ויאמר יען אשר עברו הגוי וכו', (שופטים ב כא) גם אני לא אוסיף להוריש איש וכו', (שופטים ב כב) למען נסות בם את ישראל השומרים הם וכו', (שופטים ב כג) וינח י"י את הגוים וכו' ולא נתנם ביד יהושע. דלכאורה יקשה מה שלא נתנם ביד יהושע לא היה בשביל זה, רק שקרב זמן פטירתו כאמור בפסוק, ומה שלא נתנם אחר כך הוא בעבור החטא ושיהיה לנסות. אך הוא שכביכול כאשר חטאו שלא רצו להורישו, ועל ידי זה באו לידי חטאים גדולים כביכול, הוטב בעיניו ית' מה שלא נתנם כולם ביד יהושע, בכדי שיהיו לנסות (הגם שהכל גלוי לפניו, עם כל זה הבחירה חפשיית והדברים ארוכים אין כאן מקומם). וז"ש ואם לא תורישו וכו' וה"יה אשר תותירו מהם, יתמשך הדבר שיהיה לשמחה כביכול על אשר הותרתי מהם, בכדי שיהיו לנסות, והבן:

לשכים בעיניכ"ם (**במדבר לג נה**). יש לרמז הכוונה שישיגו אתכם ביותר בב' החדשים, שהם תרין עיינין דשיעור קומת כנסת ישראל, דהיינו תמו"ז א"ב עיני עיני יורדה וכו' (איכה א טז). ואומרו לשכי"ם, היינו בעוה"ר התעוררות הדינים על שונאי ישראל, שהוא סוד הדמעות מים מלוחים, והכוונה לשכי"ם היינו הש"ך דינים ה' פעמים דין ה' גבורות, והוא לשכי"ם לשון רבים, הש"י יהפכם לרחמים בחס"ד אברה"ם:

והיה כאשר דמיתי לעשות להם אעשה לכם (**במדבר לג נו**). גם בכאן יש לדקדק שמחה מה זו עושה. גם חלילה להאמר כן, דהרי הש"י צוה עליהם לא תחיה וכו', ולא עזב ולא יעזוב את חסדו מאתנו עד עולם. ויתפרש גם כן על דרך האמור בשופטים (ג א) ואלה הגוים אשר הניח י"י לנסות וכו', (שופטים ג ב) למען דעת דורות בני ישראל ללמדם מלחמה רק אשר לפנים לא ידעום. והכוונה כי לפנים לא הוצרכו ללמדם מלחמה ולא לחרב וחנית כי י"י נלחם להם, ואחר כך הוצרכו להתנהג בטבע בחרב וחנית, הגם שבהתנהגות הטבע גם כן מתלבש השגחתו ית', עם כל זה אינו דומה הנהגה ניסיית שלא בטבע להנהגה וכו', וזה יהיה הנסיון לנסות, והבן. וז"ש הוא ית' שאחר שתותירו מהם יתמשך הדבר שיהיה לשמחה לפני, ויהיה כאשר דמיתי לעשות להם אני בעצמי ואתם

תעמדו מנגד, יומשך הענין שאעשה לכם בעשייתכם בטבע בחרב ובחנית במלחמה טבעיות, ואף על פי כן אני העושה וזה יהיה הנסיון, והבן מאוד:

ואלה שמות האנשים למטה יהודה כלב וכו' (**במדבר לד יט**). לא הוזכר בו נשי"א, וגם לא בנ"י. הנראה דהנה כתב האר"י ז"ל דבשילות המרגלים נתגלגל בכל אחד נשמת השבט בעצמו, וכשחטאו נסתלקו מהם. מה שאין כן כלב שלא חטא, נשאר בו לברכה נשמת יהודא ממש, על כן לא יתכן לקרותו נשיא לשבטו דמשמע רק נשיא, ובאמת הוא כלל כל נשמת השבט, ולא אמר למטה בנ"י יהודא כי הוא יהודא ממש:

ולמטה בני שמעון שמואל (**במדבר לד כ**). גם בו לא הוזכר נשיא. והנה רבים אומרים שלא כינו לנשיאו בשם נשיא, מפני מעשה הנשיא הראשון. ויתכן לדעתי שגם בו נתגלגל כעת מחדש נשמת שמעון ממש, להיות שאירע בנשיאו הראשון מעשה הזנות, ושמעון קינא על הזנות ונתגלגל כעת שמעון ממש לשומרו ולהצילו, ואף על פי כן אמר למטה בנ"י שמעון, כי ידוע כי כל אותן שמתו במגפה משבט שמעון, היו מגולגלים מבני שכם שהרגם שמעון, והם חזרו לקלקול הזנות, ואותן שנשתיירו הם בני שמעון ממש כשרים. ועוד אפשר לומר כי לא נתגלגל בהנשיא שמעון כעת בעת הדיבור, רק כאשר יצאו למלחמה אחר כך, ויש חשש בדבר בשעת המלחמה, בפרט כי אומות העולם מקשטות בנותיהן במלחמה, על כן אמר כעת בנ"י, ונשיא לא קאמר, כי יהיה בעת המלחמה והחילוק שמעון ממש:

למטה בנימין (**במדבר לד כא**). לא אמר נשיא, וגם לא אמר בנ"י. אפשר גם בנשיאו נתגלגל בנימין בעצמו, להיות הוא ביותר שייך לארץ ישראל, כי הוא לבדו נולד בארץ ישראל:

בסדר הזכרת השבטים הנראה שהוא כסדר הנחלות, אבל אין אתי יודע הגבולין כסדר, ומי שלבו שלם בדבר יעיין:

יש שנאמר בהן למט"ה, ויש ולמט"ה. והנה ביהודא הראשון יצדק למט"ה (במדבר לד יט), כי הוא הראשון, ובשמעון אחר כך ולמט"ה (במדבר לד כ), כי היה מצורף ליהודא בנחלתו (יהושע יט ט), ומכל שכן לדעת מי שאומר (שוח"ט מזמור צ' ג') שלא היה לו חלק בארץ, רק שנתנו לו בתוך נחלת בני יהודא, עד שרבו בני יהודא ונסע מתוכם. ובבנימין אמר למטה (במדבר לד כא), כי היה נחלתו מחדש בגורל בפני עצמו, ויצורף דן ולמטה (במדבר לד כב), כי בגורל אחד נפל להם בזמן אחד, ובמנשה הגם שנפל לו הגורל בזמניהם, עם כל זה כיון שחצי שבטו נטלו קודם, אמר למטה (במדבר לד כג), ואינך כולם בצירוף ולמטה, כי בגורל אחד נפל להם חלקם, נ"ל:

ולא תסוב נחלה לבני ישראל ממטה אל מטה כי איש וכו' (**במדבר לו ז**). לפי פשט הכתוב הסיפא הוא מיותר. וגם ידוע דהמצוה הזאת לא נהגה רק בדור הראשון, והתורה היא נצחיות וחלילה לומר שיוחסר בה באיזה זמן ממנין תרי"ג. ויש לפרש ברמז לדרכי העבודה, ענין עבודתינו הוא צורך גבוה לעשות יחודין באורות עליונים קוב"ה ושכינתיה, והענין הזה לנו נחלה וירושה מאבותינו אברהם יצחק ויעקב, ובפרט מיעקב שקודם פטירתו ייחדו שבטי ישורון את השם באמרם שמע ישראל וכו' (דברים ו ד) כנודע (פסחים נ"ו ע"א), והוא היה מתכוין לגמור את השם באמרו ברוך שם כו'. וזה נשאר לנו בני ישראל סבא לנחל"ה מאבותינו לצאת בעקבי הצאן, שכל מגמתם ליחוד העליון הזה, וזה מפליאת צפוני תורתינו נחל"ה, בגימטריא הוי"ה באדנ"י, או הוי"ה בהיכ"ל, שהיא נחלה לישראל העמוסים מני בטן. והנה י"ב שבטי ישורון, הם נגד י"ב צירופי הויה, ונגד י"ב גבולי אלכסון כנודע, אשר לכל אחד שער מיוחד ודרכי העבודה מיוחד לזה מלזולתו, ואף על פי כן הכל סובב אל מקום אחד לייחוד הקדוש. ואמנם כן בכל דור ודור אנחנו בני א"ל ח"י ענפים משבטי ישורון שהם י"ב שרשים כוללים, ונודע שמאלו הי"ב שרשים מתפשטים שרשים אחרים עד אין קץ, שכל אחד מאלו השרשים כוללים הרבה נשמות, והם הצדיקים שבכל דור אשר כל אחד דרכי עבודתו מיוחדת מזולתו. והנה מי שאין לו מוח בקדקדו בראותו דרכי הצדיק אשר הוא מסתופף בצלו נעימה לנפשו, אזי יבז בעיניו דרכי צדיק האחר אשר דרכי עבודתו סובב הולך באופן אחר, חלילה חלילה לחשוב כזאת על עם י"י אלה, כי הכל הולך אל מקום אחד ומכלם יתקלס עילאה, צא ולמד משבטי ישורון שכל אחד היה במדריגה מיוחדת (עיין בפירושי ספר יצירה), עם כל זה על ידי כולם נעשה הייחוד השלם על ידי ישראל אבינו הכוללם יחד. ובזה תוכל להבין ולא תסוב נחלה לבני ישראל, ענין היחוד השלם שהוא נחל"ה (בגימטריא הוי"ה באדנ"י), לבני ישראל סבא כנ"ל, לא תסוב ענין זה ממטה אל מטה בכל דור ודור, כי כל אחד דרכיו מיוחדים (זה בשמחה, וזה בפחד ורעדה, זה בשתיקה, וזה בדבור), והכל הולך אל מקום אחד, וחלילה לדבר סרה על איזה הנהגה לעבודתו ית"ש. ומפרש הטעם כי איש בנחלת מטה אבותיו ידבקו בני ישראל, ר"ל מה שזה דרך עבודתו בכך, וזה באופן אחר כי כל אחד מוכרח לילך בדרך אשר הוא נחלת אבותיו מאיזה שבט הוא ומאיזה שורש, ומגיע לו מזה הדרך הדביקות שלו, וזהו ידבקו בני ישראל, והבן:

באפטרתא דיומא

ואנכי נטעתיך שור"ק כל"ה זרע אמת (**ירמיה ב כא**). זרע אמת י"ל הכוונה, המילוי של אמת שהוא תולדה וזרע לגוף האותיות השורש, והם כזה לף' מ' ו' בגימטריא יוס"ף, (והוא סוד לדעתי אלה תולדות יעקב יוסף (בראשית לז ב) , כי יעקב הוא אמת תתן אמת ליעקב (מיכה ז כ), והתולדה הוא יוסף נ"ל והבן) הוא סוד הברית קודש, ולא שמע להקליפה אשת פוטיפר להתפתות אחריה. וכבר ידוע דהנקבה נקראת גפ"ן, וכן הוא אומר (תהלים קכח ג) אשתך כגפ"ן פוריה, (וכן אמרו רז"ל [נדה ס"ד ע"ב] נשים וכו' כגפנים), וכן כביכול השכינה נקראת גפ"ן (עיין בזוהר ויחי [ח"א דף רל"ח ע"א]), על כן יש קל"ג פעמים שם אדנ"י בתורה מנין גפ"ן, (ובמקום אחר כתבנו קל"ד פעמים, הא והא איתא אין כאן מקומו לבאר), וזה לעומת זה נוק' דקליפה נקרא גפן נכריה (עיין בזהר הנ"ל). וז"ש הנביא בשליחותו ית' ואנכי נטעתיך שור"ק, כמו שדרשו רז"ל (תנחומא וילך סי' ב') מצות מנין שור"ק יש לישראל יותר מהאומות, וכתבו כל חכמי האמת שכלל גדול הוא לכל המצות השומר בריתו בטהרה. וז"ש כל"ה היינו הכלל לכל המצות, הוא זרע אמ"ת היינו להיות צדיק בבריתו דרגא דיוסף כנ"ל, שהוא מנין זר"ע והמילוי של אמ"ת, ואיך נהפכת לי סורי הגפ"ן נכריה, שסרתם להתפתות אחרי הגפן נכריה שהוא הנוק' דקליפה, השם יציל את עמו ישראל, והבן:

וירצה עוד ברמז ואנכי נטעתיך שור"ק (**ירמיה ב כא**). דהנה ישרא"ל כאשר יצורפו לחדר הורתם מקור הברכה אשר משם יצאו מקום ספיר הדרת נשמתם החצובה מתחת כסא כבודו ית"ש אדנ"י מלכות שמים, בגימטריא שור"ק, והוא סוד אשרק"ה להם ואקבצם (זכריה י ח), כי זה קיבוצם לחדר הורתם בגימטריא אשרק"ה. והנה תיבת שור"ק אתוון שק"ר, ובאה הוא"ו אות אמת בתוכם. וזה סוד כל"ה זרע אמ"ת ואיך נהפכת לי (שר"ק לשקר) סורי הגפן נכריה כנ"ל, דמשקרת שקר בבעלה דבתר דעבידת נאופין וכו' (זוהר ח"ג רל"א ע"ב), הש"י יציל את עמו ישראל מכל רע וידריכם בדרך ישרה דרך האמת:

בענין השיר של שבת שתיקן בוצינא קדישא מרן האר"י ז"ל לסעודה שלישית אציגנה פה:

צבו לחדא בהאי ועד"א בגו עירין וכל גדפין. יש לפרש ברמז כי כל דבריו דברי אלקים חיים ברוח הקודש, על כן הרשות לכוין בדבריו גם כן רמזים חוץ הפירוש העיקרי. ידוע דיחודא עילאה שמ"ע (דברים ו ד), ותשלום היחוד הוא אח"ד כנודע, ויחודא תתאה ברוך שם וכו', תשלום הוא וע"ד, והוא בחילופי אלפ"א ביתו"ת באתוון ידיען גם כן אח"ד, ולעתיד לבא במהרה בימינו יהיה אור הלבנה כאור החמה (ישעיה ל כו), ויהיה יחודא תתאה גם כן כפירוש אח"ד, כמ"ש בזוהר הק' (ח"ב קל"ד ע"א) על פסוק (זכריה יד ט)

ביום ההוא יהיה י"י אחד ושמו אח"ד, וכעת דסיהרא אזעירת נהורה וכסיאת אנפהא, הוא רק בחילופי אתוון אח"ד, על כן אומרים ברוך שם וכו' בחשאי, משל לבת מלך שהריחה ציקי קדירה, שאין זה כבודה רק שיהיה בהתגלות אח"ד, על כן התחילו עבדיה להביא לה בחשאי שלא ישמעו ויבינו המלאכים (עיין פסחים נ"ו ע"א), והבן. וזה יש לרמז צבו לחד"א בהאי ועד"א, ר"ל תתרצו על ידי מעשיכם הטובים תפעלו לחד"א בהאי ועד"א, מה שכעת הוא וע"ד יהיה אח"ד, (לחד"א הוא תרגום של אח"ד, ועד"א תרגום של וע"ד), ואז יהיו יכולים לומר היחוד בקול רם בגו עירין וכל גדפין, והמ"י והשם הטוב יכפר ולא יאמר פינו דבר שלא כרצונו:

דברים

אלה הדברים וכו' (**דברים א א**). פסל את הראשונים, דלמעלה נאמר (במדבר לו ז) ולא תסוב נחלה לבני ישראל ממטה אל מטה כי איש בנחלת מטה אבותיו ידבקו בני ישראל, ממילא כל שבט הוא בפני עצמו (עיין מ"ש לעיל בפרשת מסעי), אבל אלו הדברים הם לכל ישראל, כי מישך שייכי להדדי דכולם ערבים זה בזה: וירצה עוד אלה פסל את הראשונים. היינו שלא פסל את הדברים, רק שהדברים שנאמרו להם עד היום, לא הבינו כל כך איכות הדברים על בוריין עד היום, שבאו כל ישראל לדעת רבם בארבעים שנה (עיין ע"ז ה' ע"ב). וז"ש אלה פסל את הראשונים, עיין מ"ש להלן בפסוק (דברים א ג) ויהי בארבעים שנה וכו': אשר דבר משה וכו' (דברים א א). תיבת אשר מיותר, והוה ליה למימר אלה הדברים דבר משה וכו'. אך הוא להורות דלא היה כוונת משה לקנתרם ח"ו, כי מאד גדלה ויקרה בעיניו כבוד עם י"י אלה, רק היתה כוונתו לעוררם בתשובה הנק' אש"ר תשובה עילאה. וז"ש אש"ר דיבר משה, היינו דבריו היו עבור אש"ר שיומשך אל כל ישראל. ובזה ידוקדק מה שדקדקו המפרשים אומרו אל כ"ל ישראל, ולא בנ"י ישראל. אך ידוע דבזולת תשובה עילאה, אין מוחין דגדלות לתפארת ישראל, ובמוחין דגדלות יושלם כל שיעור קומת ישרא"ל ויתגדלו המדות ברבו יתירה. וז"ש אש"ר (תשובה עילאה), דב"ר (המשיך והנהיג) מש"ה (סוד הדעת), אל כ"ל ישראל (היינו לכללות שיעור קומת ישראל), ומובן למשכילי מדע:

וירצה עוד אומרו אל כל ישראל (דברים א א), ולא אל בני ישראל. דהנה פירשנו הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא (ויקרא יט יז). דהנה המוכיח כשמוכיח את חבירו, מחויב להוכיחו באופן שלא יעורר קטרוג על הנוכח בהזכירו עוונותיו, והנה הוא מחויב להוכיחו בהשכל, שאל הנוכח יהיה במובן דברי קנטורין על אשר לא טוב

עשה, ובכדי שלא יתעורר קטרוג יהיו דבריו בהשכל, שיהיה במובן מדבריו ללמד עליו זכות לפניו ית', וכן שמעתי מצדיקי הדור וחכמי האמת, ושמעתי שהרב הק' המגיד המפורסים מוהרמ"מ מזלאטשוב זצוק"ל כשהיה דורש והיה מוכיח את העם, היה הופך פניו ואמר רבש"ע הנה עמך ה"ם שלמים הם וראויים הם, והנה הם חפצים מאוד לעשות רצונך, ומה שאני מקנטר אותם הוא בעבור כבוד שמך שיתאמצו מאד במצותיך וכיוצא בדברים. וזה פירש הפסוק לדעתי הוכח תוכיח את עמיתך, ותראה לעשות באופן שלא תשא עליו חט"א, שלא יתנשא החטא לחול עליו העונש ח"ו. והנה בזה יובן אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל, היינו כפשוטו לישראל לא אמר להם שחטאו, רק רמז להם המקומות שחטאו וממילא יבינו, ובכדי שלא יתעורר קטרוג, כוונתו היה גם כן אל כ"ל ישרא"ל, למי שהוא כללותן ותשוקתן (מלשון כלת"ה נפשי (תהלים פד ג)) של ישראל היינו הש"י, ובו בלשון הזה המליץ בעדם להש"י, בעב"ר הירד"ן, זכר נא מה שעשו רצונך בעבר הירדן, שביטלו בקדושתם קליפת סיחון ועוג, כי אלו היה שמץ דבר נמצא בהם, לא יכלו להם כי ושב מאחריך כתיב (דברים כג טו). במדב"ר, הלכו אחריך במדבר ארץ לא זרועה (ירמיה ב ב), וגם צידה לא עשו להם (שמות יב לט). בערב"ה, שם מסר פנחס נפשו עבור כבוד שמו. מו"ל סו"ף, קידש נחשון בן עמינדב שמך הגדול בקופצו לתוך הים, וכן שבט בנימין (פסיקתא רבתי פ"ז ז'). (וגם אמרו לפניך שירה לשם), ובזה ידוקדק מו"ל סו"ף, שהיו לנגד הים סוף אשר יהמו גליו, ולא נתייראו רק בטחו בך. בי"ן פאר"ן, הנה פאר"ן רמז לישראל בדבר המרגלים, והוא אמר בלשון בי"ן פאר"ן, לזכור לפני הש"י לאותן האנשים שהיו בין אותן שנשתלחו מפארן דהיינו יהושע וכלב, שעמדו נגד כל המתקוממים וקדשו שמך הגדול. ובין תפ"ל ולב"ן, הנה דרשו רז"ל שתפלו על המן שהוא לבן, ואיני יודע מה בצע במה שרמז שהמן היה לבן. אך הוא דהנה דרשו רז"ל (שמו"ר פכ"ה ג') לא חסרת דבר (דברים ב ז), שהמן היה בו כל מיני טעמים שרצו, ואם כן לא היה מקום להתלונן עליו, רק תלונתם היה להיות סומא אינו שבע, כי מראות עיניו שרואה בגוון המאכל הוא משביע לאדם, והנה כשהאדם רואה בעיניו גוונים משונים זה מזה, כפי שינוי הגוונים תשבע נפשו מכל טוב, והמן לא היה בו אלא גוון אחד הגם שהטעמים היו משונים, התלוננו ואמרו בלתי אל המן עינינ"ו דייקא, ז"ש שתפלו על המן שהיה רק לבן בגוון אחד. והנה דרשו רז"ל (מכילתא בשלח) לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן, כי המן היה מזכך את השכל לקבל בתוכו אור האותיות של התורה, על כן היה המן לבן דמיון התורה, אשר אש הלבנה הוא כלי קבול לאש השחורה. וז"ש משה נגד הש"י שיזכור לישראל איך תפלו בפטטייא דאורייתא,

ונסתפקו במן להיות כלי קבול לתורה. וגם כפשוטו שיזכור הש"י החילוק מה שבין תפ"ל, ר"ל בין אותם הדבוקים ומחוברים בחומריות וגשמיות המאכלים, אשר תורתם אינה זכה כל כך להיותם משועבדים לחומר, ובין הדור דיעה אשר כל מאכלם היה רק המן הלבן, אשר עבור זה השיגו מאד באור התורה. וחצרו"ת, שיזכיר הש"י זכות בני קרח שעשו תשובה גמורה בחצרות. וד"י זה"ב, הנה לישראל רמז שעשו עגל של זהב, והיה די לשיאמר וזה"ב, אמר ודי זהב להמליץ להבורא עולם איך נתנו זהב די והותר למלאכת המשכן והמלאכה היתה דים (שמות לו ז), לאיש אשר אלה לו באמיתיית מתק לשונו, לו נאה להוכיח את ישראל ולהמליץ עבורם, זה מה שנ"ל:

בערבה מול סוף (**דברים א א**). מו"ל ב' במסרה. דין מלא. ואידך שוב מ"ל את בני ישראל (יהושע ה ב), מ"ל חסר. מילת הגוף היינו מילה ממש, הוא במעשה לחתוך את בשר הערלה במעשה ממש ויש מילת הלב, ומלתם את ערלת לבבכם (דברים י טז) על ידי התשובה. הנה העיקר הוא הרהור תשובה מעומקא דלבא, מה שאין כן אם מסגף את עצמו במעשה, ואינו חוזר בתשובה מעומקא דלבא, לא תחשב לו לתשובה עיקרית. וזה נרמז מו"ל סו"ף, למול סוף הגוף היינו מקום המילה, הוא בוא"ו המורה על המעשה, ושו"ב מ"ל היינו המילה שהוא על ידי התשובה, הוא בלא וא"ו המעשה:

עוד נרמז מקום המילה מו"ל את בני ישראל (יהושע ה ב), הוא מול סוף (דברים א א) היינו סוף הגוף. וזה שנכתב בכאן מו"ל בוא"ו אתוון דדכורא, היינו מקום הניכר בין זכר לנקבה: מול סו"ף (דברים א א). תרין יחודאין. דין. ואידך סו"ף חבוש לראשי (יונה ב ו), אצל יונה בן אמיתי הוא משיח בן יוסף. רמז בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה ושבת (דברים ד ל), וסוף הוא באחרית כאשר משיח בן יוסף יעלה לרקיע, ויקומן כולהו על ברתא דיעקב, ואז ישובו בתשובה שלימה. וזה מו"ל סוף, לסוף ימולו כולם את ערלת לבבם, ואימתי יהיה זה, ז"ש יונה הוא משיח בן יוסף זה יהיה בעת אשר סו"ף חבוש לראשי, אז ישובו אל י"י. ויש לבאר עוד, דהנה משיח בן יוסף על שם זקינו יוסף יקרא, והנה ראש התיבה הוא יו"ד אות החכמה והחכמה תחיה (קהלת ז יב). והנה בעת הזעם מו"ל סוף, היינו חיתוך הסו"ף מן אות היו"ד הוא הסתלקות החיות, ואחר כך כאשר הש"י יחייהו, יוחזר לו היו"ד זהו סוף חבוש לראש"י, ולא קבלתי זה והש"י יודע:

ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר וכו' ככל אשר צוה י"י אתו אליהם (**דברים א ג**). יש להתבונן. א', כל מקום שנאמר ויה"י וכו', ומה היה הוי בכאן. ב', צורך ההודעה שהיה בשבט. ג', ככל אשר צוה, כל אשר וכו' מיבעיא ליה, מאי ככ"ל בכף הדמיון. ד', תיבת אליהם מיותר. והנראה שאמר משה ולא נתן י"י לכם לב לדעת ועינים לראות

וכו' עד היום הזה (דברים כט ג), ודרשו רז"ל (ע"ז ה' ע"ב) שאין אדם עומד על דעת רבו עד ארבעים שנה. והנה עד ארבעים שנה חושב התלמיד שעמד על דעתו, אבל בהגיעו לארבעים אזי מתבונן שלא עמד על הדעת כלום. וז"ש ויה"י בארבעים וכו', היה ו"י כי התבוננו שלא עמדו עדיין על דעתו והשגתם אינה כלום עדיין. ואמר בעשתי עשר חודש, כי הנה אמר ועינים לראות, וידוע דהחדש הזה הוא בחינת עינים בשיעור קומת הזמן. ואמר ככ"ל אשר וכו', דידוע הפרש נבואת משה לשאר הנביאים, ששאר הנביאים ראו בחזיונות במשלים, מה שאין כן נביאת משה (עיין ברמב"ם מד"ע (פ"ז מהל' יסודי התורה ה"ו) כל ההפרש). והנה גם בני ישראל בקבלם ממשה עד שלא עמדו על דעתו, לא היו להם הדברים ברורים בפנימיותן היו צריכין למשלים, ואחר שעמדו על דעתו לא הוצרכו למשלים, רק הדברים בעצמם ששמעו היו להם מתוקים מדבש. וז"ש בארבעים שנה וכו' דבר משה אל בני ישראל ככל אשר צוה י"י אותו אליהם, ככ"ל בכ"ף הדומה, ור"ל כמו שבאה אליו ציוי השם מבלי חידות ומשלים, כן דבר הוא להם כעת, כיון שכבר עמדו על דעתו לא היה להן כדברי הספר החתום:

אשר צוה י"י (**דברים א ג**). ח"י פעמים כתיב בתורה אשר צוה י"י. רמז הדבר הוא דהנה הפלסופים חקרו איך על ידי עשיית המצות בגשמיות, יהיה לאדם חיים נצחיים בהשארת הנפש, והלא המצוה היא גשמיות חולפת כרגע. אבל הוא שטות גדול כי אין להשגיח על גשמיות המצוה, רק על קדושת המצווה ב"ה, ובעשות רצונו ית"ש הנה דבוק ברצון העליון וח"י לעולם. וז"ש משה כל המצוה וכו' תשמרון לעשות דייקא למען תחיון וכו' (דברים ח א), על כן לרמז לזה אשר צוה י"י ח"י פעמים בתורה, הבן הדבר: בעבר הירדן בארץ מואב הואיל משה באר את התורה וכו' (דברים א ה). יש להתבונן צורך ההודעה שהיו (ענין)[עדיין] בארץ מואב, ובפרט שלא למואב יחשב הארץ, כי מסיחון נטלוה שבידו נטהרה והוכשרה לישראל, ועל כל פנים בערבות מואב הוה ליה למימר כמו בכל מקום. עוד יש להתבונן הואיל משה וכו', משמע דהתחיל לבאר במקום הזה והסיום היה במקום אחר, ולא כן היה דשם נמצאו ושם היו עד שעלה משה לשמים, והעד ויעל משה מערבות מואב וכו' (דברים לד א), וזה היה צודק על הזמן שהתחיל בא' לחודש הי"א, והסיום היה בז' באדר. גם מהו הלאמ"ר לזולת. והנראה דעשרה עממין שהבטיח הש"י לישראל, הז' שירשו הם נגד ז' מדות הבנין דסט"א חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות, וקנ"י וקניז"י וקדמונ"י הם עמו"ן ומואב אדו"ם, הם נגד ג' בסט"א כתר חכמה בינה, עתידין ישראל ליירשם במהרה בימינו. והנה כתב האר"י ז"ל אדו"ם הוא כתר דסט"א, (ולדעתי הוא הנקרא קדמונ"י, שהוא ראשיתי קומת בנין סט"א, והבן

בפסחים (ה' ע"א) שאמרו שנקרא ראש וראשון, שירשוהו ישראל בשכר ביעור חמץ בראשון). מוא"ב הוא חכמה דסט"א, לשון א"ב כנודע (ולדעתי הוא קניז"י לשון זק"ן אשמאי שקנה חכמה החיצוניות, ונכתב ביו"ד להקטינה כנודע באומרו האמינון אחיך (שמואל ב' יג כ), וחילוף האותיות מבואר אצלינו במקום אחר). עמו"ן היא בינה דסט"א, (והוא לדעתי קנ"י כידוע בקדושה סוד ק"ן צפור, וזה לעומת זה וכו' והיו"ד להקטינה כנ"ל). והנה להיות ארץ מואב היינו ארציות מואב חכמה דסט"א, כאשר ישראל יורשים את ארצו, אז היא הכנה דרבה לחכמת התורה יתרון אור היוצא מתוך החושך, כי כשזה נופל זה קם, והבן. וכבר ידוע דסוד התור"ה היא ביסו"ד אבא, וממנו המשכה לזעיר אנפין הנקרא תור"ה, ומש"ה סוד הדעת המקשר ומחבר ומבאר כנודע. ובזה תתבונן שהתורה משמיענו שבארץ מואב דייקא שהכניעו ארציות חכמת הסט"א, אז היה מציאות רב לאור החכמה דקדושה לבוא לביאור התורה הזאת על ידי משה. וזה בארץ מואב דייקא הואיל משה באר וכו', לשלול הקודם כשלא הכניעו עדיין קליפת מוא"ב, וזהו לאמ"ר לדורות יתרון החכמה היוצאה מן הסכלות דייקא (קהלת ב יג), כמבואר בזוהר הק' (ח"ג מ"ז ע"ב), והוא עצה נפלאה למשכילים בחכמה, וזה תתבונן בהנהגת רבה (שבת ל' ע"ב), דמקודם השמעתתא אמר מילתא דבדיחותא (בחכמות העולם), להאיר החכמה מתוך הסכלות כיתרון האור מן החושך, והבן מאוד:

והנה יש מקום עוד לבאר תיבת הואי"ל (דברים א ה). וגם הלאמ"ר. דהנה אמרו רז"ל (סוטה ל"ב ע"א) בא"ר בע' לשון (וכמו שפירש רש"י). ופירשו בו דדייקו מתיבת היט"ב, האמור בפרשת תבא (דברים כז ח) באר היט"ב, כשיוחשב במספר הקדמי בגימטריא ע', ולפי פשוטו לא ידענו. והנראה דהוקשה להם תיבת בא"ר, משמע שהתורה היתה ערוכה לפניהם, רק הוצרכה לביאו"ר. גם התורה הזא"ת, כמורה באצבע שהיתה ערוכה בכל. גם מהו הלאמ"ר. על כן פירש דהכוונה שביאר התורה מלשון הקודש ללשון אחר, והנה מדלא פירש לאיזה לשון, על כרחך על כל הלשונות דהי מינייהו מפקת. ובזה יוצדק הלאמ"ר, היינו שכל אדם יהיה יכול לאומרה, כי בכל הלשונות של כל עם ועם ביארה, זה מה שנ"ל לכוונת פשוטן של דברים:

ולפי מה שפירשנו בפרשת יתרו בפסוק (שמות יט ו) אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל. הכוונה ספר (דברים א א) אל"ה הדברים אשר תדבר, יהיה במדריגת תורה לא במדריגת נבואה, כי הן הן דברי השכינה המדברת מתוך גרונו, וכבר ידעת כי השכינה נקראת זא"ת. וז"ש הואי"ל משה, משה התחיל רק התחלה לפתוח פיו, וזה באר את התורה רק התחיל להיות, כמו באר שהוא כלי קבול להמים הנובעין, הזא"ת לאמ"ר

והשכינה תאמר אמריה מתוך גרונו, עיין בפרשת יתרו ותבין: רב לכם שב"ת בהר הזה כו' (דברים א ו). לא תהו בראה אלא לשב"ת יצרה (ישעיה מה יח), אם כן עסק פריה ורביה נקרא שב"ת, וכן הוא בדברי חז"ל (גיטין מ"א ע"א). והנה בהיותם נמצאים עדיין בחורב מקום קבלת התורה, לא היה באפשרי להם להוליד תולדות בטבע, מגודל ביטול הרגשת חוש המישוש בגשמיי, והיו תולדותם כעין התולדות שיהיו לעתיד. והנה תתבונן הדור דיעה שהיו בשעת קבלת התורה, נתעלה מעלתם לבחינה גבוה למעלה ממדריגת ארץ ישראל, הגם שנולדו עדיין במצרים מקום מכוער מבלי תורה, מכל שכן אותן התולדות שנולדו במקום הנכבד, שלא יהיו יכולים להתגשם לבוא לבחינת ארץ כי שגבה מעלתם מאד. וז"ש רב לכם שבת בהר הזה, ר"ל השב"ת שלכם בהר הזה הוא רב ברבו יתירה, על כן פנו וסעו לכם וכו' (דברים א ז):

במדרש (**דב"ר פ"א א'**) **אלה הדברים** (**דברים א א**). הרי משה עד שלא זכה לתורה, כתיב ביה (שמות ד י) לא איש דברים אנכי, כיון שזכה לתורה התחיל לדבר דברים וכו'. כוונתו לבאר אלה הדברים לשון חוזק, כמו שדרשו חז"ל (יומא ס"ז ע"ב) מלשון ואת אילי הארץ וכו' (יחזקאל יז יג), לומר שנתחזקה לשונו: הואיל משה באר את התורה (דברים א ה). הואיל ג' במסרה מלאים. דין. ואידך הואיל י"י לעשות אתכם לו לעם (שמואל א' יב כב). ואידך הואיל הלך אחרי צו (הודע ה יא). כולם מלאים י' מורה מחשבה, דלכל אלה מחשבה מועלת לדברי תורה, מחשבתן של ישראל קדמה למעשה בראשית (ב"ר פ"א ד'), על כן בישראל מחשבה טובה מצטרפת למעשה, ולהבדיל בעבודה זרה יצורף גם כן מחשבה (קידושין ל"ט ע"ב): ואומר אלכם (דברים א ט). חסר י' חכמה. זה אמרתי אליכם, להיות כי חסרתם חכמה שהיה לכם להשיב כמו שפירש רש"י: ואמר אלכם בע"ת ההיא כו'. בע"ת ההי"א דייקא כשאמר הקב"ה לירש את הארץ, וידוע דבמשפט יעמיד ארץ, וכן הבטיחנו הש"י (ישעיה א כו) ואשיבה שופטיך כבראשונה וכו' אחרי כן יקרא לך עיר הצדק וכו', (ישעיה א כז) ציון במשפט תפדה: לאמר אינו צודק. והנראה דהנה אמר זה בתוכחות כדפירש רש"י, דכוונתו היה שישיבוהו אנו רוצים ללמוד ממך ושוב לא נהיה סרבנים כמקדם, והם לא עשו כן על כן הוכיחם. ובזה יצדק הלאמ"ר, שכוונתי היה שתשיבני דברים רכים בלחישה כתואר לאמר בכל מקום, אבל בכאן היה בהיפך ותענ"ו אותי ותאמר"ו וכו' (דברים א יד), דהנה הוא כפל לשון עניה ואמירה. אך הוא תענ"ו אותי בהרמת קול על מה שאני אומר לכם לא אוכל לבדי וכו', להיותכם סרבנים עניתם אותי בקול רם כמתקוטטים. ועל מה שאמרתי להושיב דיינים רבים, על זה ותאמר"ו בלחישה ובנחת טוב הדבר וכו', כי הוטב בעיניכם כמו שפירש רש"י:

ואמר אלכם לא אוכל לבדי שא"ת אתכם (דברים א ט). להתבונן בלשון שא"ת, ולא אמר לסבו"ל וכיוצא. דהנה ביסוד דנוק' יש ג' מילואי אה"יה בגימטריא חות"ם, והיסוד עצמו דנוק' בו ג' אדנ"י ושם ב"ן הוא סוד מיין נוקבין, סך הכל בגימטריא אש"ת. וכל אותן הבחינות להיות בחינת אש"ת, הוא כשניתן מדכורא לנוק', וכן הוא הענין מרב לתלמיד. וז"ש לא אוכל לבדי שא"ת אתכם, הבן בענין כי קצרתי: י"י אלקי וכו' יוסף וכו' ויברך אתכם (דברים א יא). ידוע מה שאמרו רז"ל (דב"ר פ"א י"ג) שאמר משה זו משלי, אבל הוא יברך וכו'. והנה הקושיא מפורסמת מה צורך לברכתו ולהוספתו, כיון שברכת הש"י בלי קצבה, איך אפשר להוסיף על דבר הבלתי קצוב בריבוי ויתכן על פי מה ששמעתי בשם דודי הקדוש סבא קדישא מהרמ"ז זצוק"ל בפסוק (תהלים קטו יד) יוסף י"י עליכם עליכם ועל בניכם. דהקושיא גם כן מפורסמת הרי ההוספה היא שיתוסף להם בנים ובני בנים, ומהו שוב על בניכ"ם, והבן. ואמר הוא ז"ל שהפירוש הוא יוסף הויה עליכם, ר"ל שיתרבה אור קדושת הויה ית' עליכם בהופעת הנבואה ורוח הקודש וחכמת התורה, וככה יהיה גם כן על בניכם. ועל פי זה נראה לפרש גם בכאן, דהנה אבותינו כשעמדו אז לפני אדונינו משה, הנה כל אחד שאב כפי בחינתו וכפי שורש נשמתו שכל הדעת מאדונינו משה שהוא כללות הדעת של ישראל כנודע, והוא הנק' כח הויה לישראל, כי הדעת שבכל גוף הוא חלק הויה. וז"ש יוסף (השם) הו"יה עליכם, הוספת הדעת חלק הויה יתוסף עליכם, מכמו שאתם היום אלף פעמים, (מה שאמר דוקא אל"ף פעמים, כי הוא תכלית הנאצלים המשפיעים חיות לנבראים, בסוד החזרת אל"ף לאל"ף). ולפי זה יצדק שפיר שאבותינו בשמעם מאדונינו משה הלשון, הנה סברו כוונתו כפשוטו בריבוי הכמות, על כן צווחו מה אתה נותן קצבה לברכותינו. והשיב משה לא כך כוונתי, רק זו משל"י היא מבחינת הדעת שלי, שכוונתי על ריבוי האיכות והמהות, אבל הוא יברך אתכם בריבוי הכמות כאשר דבר לכם בלי קצבה, והבן. וזה רמיזת המסורה ויברך אתכם וכו'. ב' במסורה. דין. ואידך ויברך כל בשר שם וכו' (תהלים קמה כא). רמז להנ"ל ויברך אתכם כאשר דבר לכם, ואם כן אין מן הצורך לברכת בשר ודם כיון שברכתו ית"ש הוא בלי קצבה, אבל הוא ויברך כל בשר שם קדשו, היינו יוסף י"י עליכם, היינו שיתוסף השראת הויה עליכם: הבו לכם אנשים חכמים ונבונים וידועים לשבטיכם ואשימם בראשיכם (דברים א יג). יש להתבונן תיבת לכ"ם מיותר. גם בראשיכ"ם, הוה ליה למימר עליכם. אך מי שמבין במושכלות יתבונן שהרב המשפיע לתלמודו מה שהוא חסר, דהיינו שמבינו דבר שלא היה יודע, אם כן היה התלמיד מקודם בדבר הזה במוחין דקטנות, והרב שמבינו הענין נותן לו מוחין דגדלות, וכאשר גומר הרב דבריו נתפסים

בשכל התלמיד, אם כן סוף השכל של הרב נעשים לתחלת המושכל להתלמיד. ויובן הענין למשכילי מדע בגבהי מרומים נצח הוד יסוד דתבונה, נעשים למוחין דזעיר אנפין, ואחר כך יתפשטו בהגדלה בכל שיעור קומה שלו, (ועיין בספר ליקוטי יקרים). וזהו הבו לכם לצרכיכם חכמים ונבונים וידועים, ר"ל אנשים כאלה שיהיה לכם לחכמים ונבונים וידועים, להשפיע לכם חכמה בינה דעת, ואשמם בראשיכם דייקא, מה שאתם בקטנות המוחין כמו בלא ראש, תתגדלו בהרמת רא"ש בגדלות המוחין, והבן. וזהו (דברים א יד) ותענו אתי ותאמרו טוב הדבר אש"ר דבר"ת לעשו"ת, ר"ל אנחנו מבינים מתוך דבריך שכוונתך שמדת אש"ר, היינו בחינת בינ"ה הנקרא אש"ר, יושפע לקצוות שבהם יצדק לשון עשייה, מה שאין כן המוחין הם מחשבה ושכל, והבן מאד מאד ויונעם לנפשך. ואמר זה בתוכחת הגם שהבנתם דברי, מהראוי היה לכם לומר ביותר טוב שיהיה הדבר הגדול הזה על ידך שורש הדעת, ואתם לא כן עשיתם: ואצוה את שופטיכם בעת ההיא לאמר שמוע (דברים א טז). להבין מהו בעת ההו"א וגם הלאמ"ר. ויש לפרש שצוה אותם שלא יהיו כעורכי הדיינין (אבות פ"א מ"ח), רק בע"ת ההי"א לאמ"ר, שתאמרו משפטיהם היינו הפסק רק בעת ההיא, היינו שמוע בין אחיכם כשיהיו ב' בעלי דינין עומדים לפניך: ועוד יש לפרש על פי מה שקבלתי שהדיין מחויב לכוין בעת המשפט, לקיים המצות עשה בצדק תשפוט וכו' (ויקרא יט טו), וקבלתי לומר בפה מלא לשם יחוד וכו' הנני מכוין לקיים המצות עשה בצדק תשפוט וכו' שמוע בין אחיכם ושפטתם צדק וכו'. וז"ש ואצוה את שופטיכם בעת ההיא לאמר. רצ"ל בעת המשפט לומר שמוע בין אחיכם וכו', היינו לומר הפסוק ויכוין לקיים המצות עשה: לא תכירו פנים במשפט (דברים א יז). תיבת במשפט מיותר דודאי על המשפט קאי. ויש לרמז מ"ש הפוסקים שאסור להסתכל בפני הבעלי דינים בשעת הטענות, כי אז הם כרשעים ואסור להסתכל כו'. וז"ש לא תכירו פנים, לא תכירו פניהם במשפ"ט דייקא, מה שאין כן אחר כך כשכבר קיבלו עליהם את הדין, הם כצדיקים כמו שאמרו רז"ל (אבות פ"א מ"ח): י"י אלקי אבותכם יוסף עליכם (דברים א יא). בכל מקום כתיב אבותיכ"ם חסר ו' ומלא יו"ד, וכאן חסר יו"ד ומלא ו'. והנראה לרמז דהנה בדור המבול האריכו ימים, וכתב מרן האר"י ז"ל להיות שקבלו החיות מצד אריך דתמן אריכא דיומין, ואחר כך אינם מקבלים רק מצד זעיר אנפין סוד זעיר יומין, על כן נתקצרו השנים. והנה הוא"ו רומזת לזעיר, והיו"ד לאריך סוד יו"ד במילוי בגימטריא כ' כת"ר. והנה ברכם משה י"י אלקי אבותיכם יוסף עליכם, דהנה גם בימי האבות נתקצרו הימים, ובזמן האבות הראשונים ירד מתושלח היו יומין ארוכין. ואמר אבותכם חסר יו"ד רק מלא ו' סוד זעיר, ואמר יוסף עליכם מלא

יו"ד דמתמן יומין ארוכין, ככם אלף פעמים דתמן סוד האל"ף פלא עליון. וזהו שאמרו (דב"ר פ"א י"ג) זו משלי, אבל הוא יברך אתכם כאשר דבר לכם, כי הנה גם בדורות הראשונים לא הגיעו לאלף שנה, והש"י הבטיח כי כימי העץ ימי עמי (ישעיה סה כב). ואפשר לומר כי אדונינו משה ברכם דקודם שיגיעו לזאת המדריגה שיהיו חיים וקיימים לעולם, תחול עליהם ברכת משה שיאריכו ימים כדור המבול על כל פנים, וגם שאמר כי הנער בן מאה שנים וכו' (ישעיה סה כ), ברכם משה שגם אותו שיגמור דינו יאריך ימים כדור המבול, ויש תועלת בברכתו הגם שיאריכו ימים עד עולם במהרה בימינו: י"י אלקי אבותכם (דברים א יא). עיין מ"ש לעיל דבכל מקום חסר ו' ומלא י', וכאן מלא ו' וחסר י'. ונ"ל כעת לרמז בדבר הזה, דהנה האבות עבדו את הבורא יתברך בתכלית האהבה, ומדרך העבד הנאמן האוהב את אדונו ועבודתו, מקיים את ציווי אדונו כל אשר יצונו מבלי התבונן בטעם הציווי, ועושה מאמרו כל אשר יצונו בדיבור ובמעשה אפילו לא יבין בחכמתו ומחשבתו טעם הציוו, ימסר חכמתו ומחשבתו לאדונו שבודאי הוא יודע הטוב והמבחר. והנה מצינו באברהם הש"י אמר לו כי ביצחק יקרא לך זרע (בראשית כא יב), ואחר כך צוהו להעלותו לעולה (בראשית כב ב), ואם כן איך יתקיים המאמר כי ביצחק. רק אברהם אבינו מגודל אהבתו לבוראו ית"ש, לא שאל ולא התחכם בשכלו האיך יתקיימו ב' המאמרים האלה, אבל היה עושה כאשר צוה הבורא ית' מבלי התחכם, ומסר מחשבתו לבוראו ית' שהוא היודע האיך יתקיים הענין, וכי המצוה הזאת היא לטובתו. ביצחק אמר לו הש"י כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות וכו' (בראשית כו ג), והפלשתים גרשוהו וסתמו בארותיו, ולא הרהר ולא שאל להבורא ית' הרי הבטחתני על כל הארצות. וביעקב ידוע גודל צערו אחר כל הבטחות שהבטיחו הש"י, הרי זה היה מעלת האבות שעשו כאשר צום הש"י בדיבור ובמעשה מבלי התבוננת במחשבתם האיך יקוים מאמרו ית', רק בטחו בו שבודאי הוא אמר ויעשה והוא יודע הטוב והמובחר. והנה זאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל כשלחן הערוך, דהנה לא נכתב טעם למצות לבל יתחכם האדם בטעם כענין שאירע למלך החכם, רק זה תכלית האדם לעשות כאשר צוהו הש"י, ולמסור מחשבתו וחכמתו אליו אפילו אם אינו מבין, ואפילו משפטי התורה השכליות דטעמם ידוע על פי הנימוס גם כן, כגון ניאוף וגזל וגניבה אין רשאי לקיימם מטעם הנימוס, רק מטעם התורה היינו שכן צוהו הבורא, כי התורה הוא שכל אלקי, והנפש הקדושה לא יגיע לה מחקירות הפלסופיות, רק מהתבוננות התורה ומצותיה. וז"ש (דברים ד מד) וזאת התורה אשר שם משה כשלחן הערוך, לעשות ולקיים מבלי חקירה פלסופיות למה נצטוינו במצוה הזאת, הגם שיש טעם למצות ויתבונן האדם

בטעם, עם כל זה לא זאת תהיה מגמתו כי המצות הם אלקיים ואין לבוא אל תכליתם. ואמר לפני בני ישרא"ל, כי החקירות הם מצד שנקרא האד"ם אד"ם יתרון על הבהמה, אבל נוסף עליהם שם ישרא"ל מיוחדים לעבודתו ית' מבלי התבוננות, כאשר כתבתי זה בהתחלת פרשת אמור בשם בעל חסד לאברהם, עיין שם ותבין. ועל פי זה תבין שאמר בכאן אבותכ"ם חסר י' ומלא ו', דהנה ו' מרמזת על המעשה, כי ו' מרמזת למדות כנודע שמהם הדיבור והמעשה כביכול, והיו"ד מרמזת למחשבה וחכמה כנודע. והנה כבר כתבתי שזאת היתה גודל אהבת האבות לבורא ית', שעיקר עשייתם ודיבורם לקיים כאשר הוא רצון הש"י, אפילו אם לא היו מבינים בחכמתם תכלית המצוה כענין עקידת יצחק. וז"ש י"י אלקי אבותכם חסר י' החכמה ומלא ו', הדיבור והמעשה יוסף עליכם וכו', שיתוסף עליכם גם כן אלקותו בדיבורי התורה ומצותיה מבלי התבונן בחכמת וחקירות, וזה תכלית שם ישראל ותומת ישרים תנחם:

ובדרך קצר קצת באופן אחר י"ל, דהנה האבות קיימו כל התורה עד שלא ניתנה (יומא כ"ח ע"ב), דהתבוננו בחכמתם ודעתם בשורש עץ החיים, והבינו שמחוייבים לעשות בעולם הזה מצות מעשיות נגד כל מאור ממאורות העליונים, ואם כן השתמשו הם מקודם בחכמתם ואחר כך במעשיהם. ואנחנו בניהם לנו ניתנה התורה במורשה, ומחוייבים אנחנו לעשות המצות כאשר נצטוינו, ועל ידי מעשינו יאירו המאורות העליונים וישפע לנו שכליות ועריבות נעימות בטעמי המצות וביראה ואהבה כדת מה לעשות, ואנחנו בני אבותינו מיום נתינת התורה אין לנו שום עסק אחר, רק מחוייבים אנחנו מתחילה לעשות כל המצות כאשר נצטוינו ולשם בוראינו ית"ש, והוא ית' בודאי יאיר עינינו להבין בחכמתינו מתיקות טעמיהם כל אחד לפי שורש נשמתו, מה שאין כן האבות שלא ניתן להם התורה היה בהיפך וכנ"ל. ועל כן בכל מקום אבותכ"ם מלא י' (חכמה) וחסר ו' (מעשה), וכנ"ל והבן. מה שאין כן בכאן שאדונינו משה דבר לנו י"י אלקי אבותיכם יוסף עליכם (דברים א יא), הוא בהיפך מלא ו' מעשה וחסר י' חכמה, כי כן הוא עבודתינו, והבן מאד:

כקטן כגדול תשמעון (**דברים א יז**). כלל בידינו כל מקום שנאמר באופן זה כפל הכפי"ן, כמו כעם ככהן (ישעיה כד ב) וכיוצא, הכוונה להקישן זה לזה וזה לזה. וכאן י"ל דהנה לפעמים ביותר ישמע למשפט גדול, להיותו עסק גדול והיזק רב, מה שאין כן בקטן, לזה הזהיר שיהיה הקטן חשוב בעיניו כגדול, ולפעמים בהיפך שביותר יתרצה לשמוע לעסק קטן שלא מטריד אותו כל כך, מה שאין כן בעסק גדול יתיירא מן הטירדא, לזה הזהיר כקטן כגדול, נ"ל:

ואצוה אתכם בעת ההוא את כל הדברים אשר תעשון (**דברים א יח**). לא פורש מהו עוד הציוו. והנראה דהנה אמר (דברים א יז) והדבר אשר יקשה מכ"ם ולא אמר לכ"ם. והוא על פי דברי חז"ל (ירושלמי פאה פ"א ה"א) בפסוק (דברים לב מז) כי לא דבר ריק הוא מכ"ם, שדרשו ואם ריק הוא מכ"ם הוא, שדרשו מתיבת מכ"ם שאתם הגורמים, כן יאמר בכאן באם יקשה עליכם איזה דבר, מכ"ם הוא מידכם היתה זאת, כי התורה מאורשה לכל ישראל, וכאשר כסיאת אנפהא מאיזה איש, על כרחך הוא עבור איזה חטא ועון ושמץ דבר אשר נמצא בו, על כן הסגולה לזה מפי חכמי האמת על כל דבר שאינו מבינו בתורה, ישוב בתשובה ויבכה בדמעות יעויין בדבריהם הלא בספרתם. והנה כבר כתבנו כמה פעמים בשם צדיקי דורותינו מקובל מפה אל פה, שכל מה שאדם רואה ושומע מראין לו דוגמתו, כגון אם רואה אדם עובר עבירה ח"ו, על כרחך יש בו גם כן דוגמת אותו העבירה, וזה הוכיח תוכיח את עמיתך (ויקרא יט יז), שגם אתה תוכיח את עצמך עם עמיתך, כי לולא שזה בך לא הראוך מן השמים כל אלה. והנה בבוא לפני הדיין איזה דין עסק גזל וחמס, ורואה שאינו מבין הפסק הלכה, על כרחך שמץ דבר נמצא בו כנ"ל, ובודאי ביותר יש לו לחוש שיש בו מדוגמת אותו הענין שהראוהו כעת, דהיינו עסק גזל וחמס וכיוצא שטוענין הבעלי דינים, על כן יפשפש במעשיו אם יש בו איזה עבירה, שיהיו בדוגמת אותו הדבר שהבעלי דינים נשפטין עליו, ויהיה בכלל התקוששו וקושו (צפניה ב א) שדרשו רז"ל (ב"מ ק"ז ע"ב), ואז כשישוב בתשובה לפני הש"י יאירו עיניו להוציא הדין לאמתו. וזהו ואצוה אתכם בעת ההו"א, ר"ל כשיגיע העת כזאת שלא תבינו איזה משפט (וקאי אדלעיל מיניה), את כל הדברים עם כל הדברים שדברו לפניך הבעלי דינים, אשר תעשו"ן, על דוגמת עבירה כזאת תעשון אש"ר, היינו תשובה הנקראת אש"ר מבינה המאשרינו ונותנת מוחין להבין, נ"ל. ולפי זה יצדק ואצוה אתכ"ם לכלול גם הבעלי דינים, שגם הבעלי דינים והעדים בראותם איזה גזל וחמס מצד שכנגדו, יעשו גם הם תשובה, שלא לחנם אירע זה לנגד עיניו, רק שגם בידו יש איזה שמץ דבר מזה, ויעוררוהו מן השמים לתשובה:

ויש לרמז עוד ואצוה אתכ"ם בע"ת ההיא (**דברים א יח**). לרמוז על העיטוף בשעת המשפט בציצית ותפילין. פרשיות שבתפילין הם ת"ג, ופרשת ציצית ס"ט, סך הכל בע"ת. צויתי אתכם אשר תעשון אז הפרשיות מנין בע"ת: ויש לרמז עוד על פי מה שפירשנו בפסוק (תהלים לד ב) אברכה את י"י בכל ע"ת, בגימטריא יה"י או"ר ויה"י או"ר (בראשית א ג), סוד חסד ודין צמצום והתפשטות. והנה אמרו רז"ל (סנהדרין ז' ע"א) האי מאן דשקליה ליה לגלימא בבי דינא, ליזמור וליזיל. הגם שהגיעו על פי התורה

דין, ישמח כמו חבירו שהגיעו החסד, כנודע שראשית הצמצום שורש הדין, הוא לחסד גמור למציאות העולם להיטיב, וכשיתבונן זה האדם יבין שהדין הוא להתחסד עמו, ואזי במחשבתו זאת עושה מהדין חסד, בהביאהו לשורשו אשר שם נמתק בבחינת יה"י או"ר ויה"י או"ר, י' פעמים הויה וי' פעמים אהיה. וזהו ואצוה אתכם בע"ת ההוא את כל הדברים אשר תעשון בהמתקת הדין, והבן כי קצרתי:

ואצוה אתכם בעת ההיא א"ת כ"ל הדברי"ם (**דברים א יח**). י"ג חסר האל"ה. דהנה א"ת כ"ל הדברי"ם, היינו הריבוים שמתרבים בדיבור תורה שבעל פה, והם על ידי י"ג מדות שהתורה נדרשת, והכוונה בי"ג מדות האלה לעורר לי"ג מדות העליונים, על כן י"ג חסר האל"ה, כי לא על אלה הכוונה רק אל העליונים, כאשר תדרוש קל וחומר תעורר מדת א"ל (שמות לד ו), וכן באינך, הבן:

וייטב בעיני הדבר (**דברים א כג**). לפי פשוטו נראה דהכי קאמר, להיות שהם לא אמרו כמסתפקים, רק להורות להם הדרך אשר יעלו בה מתחלה ולאיזה מן הערים יבואו בתחלה לכבוש, והנה זה הוא הכנה באיתערותא דלתתא בטבע כנודע. וזהו וייטב בעיני הדב"ר, כפי הוראת דבריכם הוטב בעיני:

ויאמר עוד. הנה ראו את המסבב סיבות המגיד מראשית אחרית, להיות שהיה גלוי לפניו שאתם עתידין לחטוא במרגלים, ויגזור עליכם שלא תבואו לארץ, ואם כן אצטרך גם אני להשאר בכאן עמכם, כנודע שמשה הוצרך להשאר עם הדור דיעה שלו לבוא עמהם לעתיד גם כן, ועל כן הוטב בעיני הדבר (דברים א כג), כאשר יתבאר הדבר לקמן בפסוק גם בי התאנף:

גם בי התאנף וכו' (דברים א לז), יהושע בן נון וכו' הוא יבא שמה וכו' (דברים א לח). הנה זה הענין לא היה אז במרגלים, רק כיון שנגזר על הדור דיעה שישארו במדבר, הוצרך גם משה להשאר, והנורא עלילות סיבב סיבה שיהיה כן ומאד עמקו מחשבות הצור תם, על כן אמר יהושע בן נון וכו', וטפכם וכו' (דברים א לט), כי לדור באי הארץ שייך להם [מדריגת] יהושע, כל הטועם מעץ החיים יבין הענין: פנו וסעו לכ"ם ובואו וכו' (דברים א ז). תיבת לכם מיותר. רא"ה נתתי לפניכ"ם וכו' (דברים א ח), התחיל ביחיד רא"ה, ומסיים ברבים לפניכם. ונראה לתרץ דידוע כל אומה חיותה היא ניצוצי הקדושה הטמונים, ובבוא עתה כי מלאה צבאה, אזי לוקח ישראל מידם הנצוצי קדושה, כי כל הקדושה שייכת לישראל ונשארים האומות פגרים מבלי חיות, על כן נתפזרו ישראל בין כל האומות לאסוף את שלהם היינו ניצוצי הקדושה. וז"ש גם בכאן פנ"ו וסעו לכ"ם לעצמיכם, היינו לנצוצי קדושה השייכים לכם ותוציאו את בלעם מפיהם, ובואו הר

האמרי וכו' בלי שום נודד כנף. והנה להיות הדבר הזה דבר נסתר, איך יצדק שיהיו ניצוצי קדושה מובלעים בתוך הקליפות, ולמה עשה השם ככה והאיך הוא הענין לעלות מעלות. אבל המשכילים במדע מבינים הענין בפלאי פלאות תמים דעים, איך עשה הש"י ככה לזכותינו בנה עולמות והחריבן, כדי שתהיה הבחירה בידינו להשתעשע במעשה ידינו, והמון עם מחוייבים להאמין בדרך אמונה, כי לא יעלה בידם להשגת הענין במושכל אנושי. על כן אמר רא"ה בלשון יחיד ליחידי סגולה, המה כרואים ממש הענין בראיה השכליות שלהם, אחר הקדמת הקבלה האמיתיית להם מענין סודות מעשה בראשית, ונתתי לפניכ"ם הוא לשון רבים, דבין למשכילים בחכמה ובין המאמינים באמונה יותן להם הארץ הטובה הזאת, נ"ל:

אכל תשברו מאתם וכו' (**דברים ב ו**). הבנתי מרמיזת כבוד הרב הק' מהרד"ב זצוק"ל להבין רמיזות הכתוב הלז כפי קט שכלי. דהנה לפי פשוטו קשה דהוה ליה למימר מה"ם, מהו מאת"ם. וגם תיבת בכס"ף מיותר, כי למה דוקא בכסף, יהיה בעד זהב ונחשת וחלופין. וגם ואכלת"ם ושתית"ם מיותר. וגם הוה ליה למימר בחדא מחתא אכל ומים תשברו מאתם וכו'. וגם למה אמר תשבר"ו ולא אמר תקנ"ו. אך דהנה אמר שלא הגיע עדיין זמן ירושת ארץ אדום עד ביאת המשיח, והנה ידוע זה כל עבודת עם י"י אלה לברר מכל אומה חיות ניצוצי הקדושה אשר בתוכם, ואז כאשר יוגמר הבירור ינתנו האומות למרמס רגליהם, כי יתבטלו באין להם חיות. והנה הבירור הוא על ידי כל אוכל ומשקה אשר יאכל וישתה האדם בכוונתו לקיים רצון בוראו, והנה לשם יש מלובשים נצוצין, וכאשר יהיה הכוונה להש"י אז יתברר הניצוץ, מה שאין כן באכילתו ושתייתו למלאות תאותו. והנה כתבו חכמי האמת אכילה שהנאתך ממנה, משוך ידך ממנה באמצע האוכל (עיין גיטין ע' ע"א), וזה חשוב יותר מתענית לשבור התאוה באמצע האוכל, וזה יורה שכוונת האכילה הוא רק לשם שמים להעלאת נצוצין. והנה המגיד הזהיר להבית יוסף שאפילו מים לא ישתה רק במדה, הגם שהמים אין בו הנאה כל כך, עם כל זה גם זה יהיה במדה. וז"ש עדיין לא הגיע זמן ירושת ארץ אדום עד מדרך כף רגל (דברים ב ה), שאז יושלם הבירור מהם, וכעת אין לכם רק לעסוק בבירור. ובכן זאת עשו אכל תשברו מאתם בכסף ואכלתם, הכוונה אכל תשברו שבירה ממש בכסף בעת כוספיכם ותשוקתכם חזק, אז תשברו התאוה ובזה תשברו הניצוץ מאת"ם ממש, ואז ואכלתם. וגם מים שאין בו תאוה כל כך, עם כל זה תכר"ו מלשון כו"ר שהוא כלל המדות, היינו שתשתו במדה כמו שהזהיר המגיד, וגם כן מאת"ם כנ"ל, ואז ושתיתם. ואמר הטעם (דברים ב ז) כי י"י אלקיך ברכך בכל מעשה ידך, ברכ"ך מלשון המבריך

את האילך (כלאים פ"ז מ"א), ור"ל בכל מעשה ידיך שאתה עושה באכילה ושתיה וכל עסקי העולם, הכוונה שיבריך בך הנצוצין הנדחים, ועל כן ידע לכתך את המדבר וכו', ר"ל על כן הוליכך מקודם במדבר הגדול, לשבור הניצוצין משר המדבר שהוא הקליפה הגדולה שבכל הקליפות כנודע. וזהו ידע לכתך וכו', שהמשיך הדעת להליכתך במדבר והבן, והמשכיל יתבונן דבר מתוך דבר ויאירו עיניו:

י"י אלקיך עמך לא חסרת דב"ר (דברים ב ז). לא חסרת כ"ל הוה ליה למימר. והנראה דהנה שמעתי מכבוד אדמו"ר הרב הק' מהרמ"מ זצוק"ל בפרשת המן (שמות טז ד) ויצא העם ולקטו דב"ר יום ביומו. שתיבת דב"ר אין לו גיזרה. ואמר שליקטו דיבורים של כל יום ויום (עיין בפרשת בשלח). והנראה לפרש דבריו, דהנה המזון אשר אדם ניזון ממנו בגזירת הבורא ית', בו ספון ניצוצי הקדושה אשר הם אותיות התורה, ממנו יושפע לו כח הדיבור בכוונתו הטובה יושפע לו כח דיבור טוב. ובהיפך ח"ו ותהי להיפך, דברים בטלים ולשון הרע וכיוצא. והנה אין לך יום דומה לחבירו, בכל יום יצטרך אדם לדיבורים שונים בתורה ועבודה ותפלה. והנה המן שהיה לחם מן השמים, היה מסוגל שילקטו דבר יום ביומו בכל יום מעין ברכותיו. ועל פי זה תבין בטוב מה שאמר זה ארבעים שנה וכו' לא חסרת דב"ר, שום דיבור המצטרך בכל יום לתורה ועבודה, כי י"י היה עמך בכוונתך הטובה בלחם מן השמים, ועל ידי כך ניתוספו לך בכל יום אותיות לתורה ולעבודה, והבן כי קצרתי:

ובדבר הזה איננכם מאמינים בי"י אלקיכם (**דברים א לב**). אינו מובן הפירוש, והוה ליה למימר ואתם איננכם מאמינים וכו'. אך הוא לדעתי דעיקר עבודת הש"י הנרצה מאיש הישראלי הוא האמונה, והדבר הנראה לעין לא תקרא אמונה, רק דבר שאינו נראה ואף על פי כן מאמין שכך הוא. וז"ש מקודם (דברים א לא) ובמדבר אשר ראי"ת כו' ובדב"ר הזה וכו', כי דבר הנראה נקרא דבר הז"ה, נראה בחוש לעין אשר יאמר עליו כי הוא זה, מה שאין כן דבר שאינו נראה. וז"ש ובדבר הזה היינו הנראה בחוש, איננכם מאמינים וכו', לא יקרא לזה אמונה כיון שראיתם בעיניכם, והמבוקש היה מאתכם שתאמינו בו בלי ראיה, ותלכו לכבוש את הארץ מבלי ראיה, הבן הדבר:

ובדבר הזה אינכ"ם מאמינים בי"י אלקיכם (**דברים א לב**). יש לפרש גם כן ברמז על דרך (תהלים קטז יג) כוס ישועות אשא כו', (תהלים קטז ג) צרה ויגון וכו', (תהלים קטז ד) ובשם וכו'. כי הנה המשכיל על דבר יכול לבטל כל הדינים, בהעלות אותן לשורשם לעולם המחשבה הנקרא אי"ן, ששם ישראל עלו במחשבה (ב"ר פ"א ד'), והחכמה מאין תמצא (איוב כח יב), כי שם אין קצוות, כי האי"ן לא יוגבל בקצוות, ואם כן לשם הויה

הוא האלקים באחדות גמור והבן. ובזה תבין ובדב"ר הזה, בדב"ר ר"ת "במדת "דין "במדת "רחמים, הזה, ר"ל שהוא בעלמא דאיתגלייא, אינכ"ם, ר"ל האי"ן שלכם (כי ישראל עלו במחשבה), ר"ל כשתעלו על ידי הענוה למדת אי"ן, אזי מאמינים בי"י אלקיכם מלשון מאמ"ן את ידיו, אומ"ן את הדס"ה (אסתר ב ז). ור"ל תמשיכו ותגדלו את י"י אלקיכם, היינו הויה אלקים שיהיו באחדות ויתמתקו הדינים בשורשן, והבן מאוד ומאוד:

ואמר אליכם באתם עד הר האמורי וכו' (דברים א כ), ראה נתן י"י אלקיך לפניך את הארץ עלה רש כאשר דבר י"י אלקי אבותיך לך (דברים א א). יש להתבונן אומרו רא"ה, דמשמע שכבר ראו בחוש שנתן להם י"י את הארץ, במה ראו. גם אמרו על"ה ר"ש, הוה ליה למימר ל"ך ור"ש. וגם סיימו כאשר דבר י"י אלקי אבותיך לך, הוא ללא צורך בכאן דכבר ידוע. והנראה דהנה ידוע דהז' עממין הם בחינת חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות שבקליפה, קנ"י קניז"י קדמונ"י הם כתר חכמה בינה שבקומת הקליפה. וכבר כתבנו סידורן בשם מרן ז"ל, כנענ"י חסד שבקליפה, חת"י גבורה, אמור"י תפארת וכו'. והנה ידוע בחינת התפארת שבקדושה, הוא הבריח התיכון עולה עד לראש ויורד עד וכו', וזה לעומת זה עשה אלקים. והנה אמר להם ראו בחוש שנתן י"י לכם את הארץ, כי למה באתם בראשית הכיבוש לאמר"י דוקא, וגם לה"ר דוקא, להורות על זה כי האמר"י הוא שורש הכל גובה ארזים גובהו, ובכיבוש הזה תדעו אשר גם אשר נשבע י"י לאבותיכם, היינו גם קנ"י קניז"י קדמונ"י הוא גם כן שלכם, דוק כי קצרתי:

ונעבור מאת אחינו בני עשו וכו' (**דברים ב ח**). מה לנו לחשוב עמו ייחוס לקרוא אותו באחוה. וגם בדברי הש"י (דברים ב ד) אתם עוברים בגבול אחיכם בני וכו', ולמה כזאת. אך הוא לדעתי להיות שעתיד לטהר, כי רישא דעשו בעיטפי דיצחק. וכאשר תתבונן בשר שלו הוא הס"ם עתיד הש"י לשחטו ולהוציא ממנו דמו, וכל שריו יהיו מונחים כגדיים וכבשים של יוה"כ, כמבואר בפרקי היכלות וישארו הניצוצין דקדושה. לזה כינה אותו באחוה לא להקליפה ח"ו, אלא להקדושה הספונה אתם:

ונעבור מאת אחינו וכו', ונפן ונעבור דרך מדבר מואב (דברים ב ח), ויאמר י"י אלי אל תצר את מואב וכו' (דברים ב ט), ואחר כך נאמר (דברים ב יז) וידבר וכו', (דברים ב יח) אתה עובר היום את גבול מואב וכו', (דברים ב יט) וקרבת מול בני עמון על תצורם וכו'. יש להתבונן. א), למה לו להשמיענו שתיכף לעברנו מעשו באנו למדבר מואב, ואז אמר הש"י אל תצר את מואב, ובבני עמון בהיותם עדיין במואב, נצטוו וקרבת מול בני עמון אל תצורם וכו'. כאשר תתבונן שאלו הג' אומות הם קני קניזי קדמוני, שהם כתר חכמה בינה דקליפה, אדום הוא כתר דקליפה. לזה משמיענו שתיכף לבני עשו שהוא כתר

דקליפה, באנו אל מואב חכמה דקליפה להכניעה, ותתבונן כמו שבקדושה חכמה ובינה הם בסוד תרין ריעין דלא מתפרשין (עיין זוהר ח"ב י"א ע"ב), וזה לעומת זה עשה אלקים, על כן בהיותם עדיין במואב אמר הש"י וקרבת מול בני עמון הוא בינה דקליפה, ומואב הוא מול בני עמון, ואמר אל תצור"ם לשון רבים, כי על שניהם קאי עמון ומואב, והבן:

תנחומא (**דברים סי' א**'). אלה הדברים (דברים א א). יתברך שמו של מלך מלכי המלכים הקב"ה יתברך ויתעלה זכרו, שכל הניסים שעשה לישראל במדבר, כך עתיד לעשות להם בציון. במדבר כתיב אלה הדברים, ובציון כתיב (ישעיה מב טז) אשים מחשך לפניהם לאור ומעקשים למישור אלה הדברים עשיתים. יש להתבונן מה הוא הניסים באמור אלה הדברים. ונ"ל דהנה אור שברא הקב"ה בששת ימי בראשית, נגנז לצדיקים לעתיד לבוא והיכן נגנז בתורה, ועל ידי התורה מאיר בכל פעם מעט מאור הגנוז הזה למשכילים, עד אשר יבוא הזמן שיתגלה לעין כל וכולם ידעו את י"י, והעם ההולכים בחשך יראו אור גדול. והנה ה' פעמים או"ר הם בפרשה ראשונה בראשית, ידוע למשכילים עניינם אור הגנוז. והנה משה רבינו באמור משנה תורה לישראל, הטעימם מאור הגנוז הזה על ידי התורה. וזה שהתחיל אלה הדברים, היינו אל"ה (בהחזרת האלף לאלף), הוא אלף ל"ה ה' פעמים או"ר, והנה הנס הזה במהרה עתיד הש"י לעשות להם בציון, אשים מחשך לפניהם לאו"ר אל"ה הדברים וכו' וכנ"ל:

רב לכם סב את ההר הזה פנו לכ"ם צפנה (**דברים ב ג**). ללמד לאדם דעת בכל עת וזמן בסגולת נצחיות התורה נ"ל הרמז, ידוע דיצר הרע נקרא ה"ר, כמו שאמרו רז"ל (סוכה נ"ב ע"א) צדיקים נדמה להם כהר, וגם כן נקרא צפונ"י (סוכה נ"ב ע"א), כמ"ש (יואל ב כ) ואת הצפונ"י ארחיק מעליכם. ונ"ל דה"ר נקרא על שם אותם הפתויים שמפתה לעבור עבירות גדולות בפועל, אשר כל רואה ושומע רע ומר עליו המעשה הזה, וגם החוטא בעצמו יודע שחטא רק שאינו יכל לכבוש את יצרו. ובחינת צפונ"י הוא מה שמצפין את עצמו בעשיית המצוה ותורה ועבודה, לעשותן בפניות וגיאות ומחשבה זרה וכיוצא. והנה העבירות האלו הם רחוקים יותר מתשובה מהעבירות גדולות הנגלים, כי על הנגלות תיכף אחר התמלאות תאותו יודע שחטא ומתחרט, כמו שאמרו רז"ל רשעים מלאים חרטות. מה שאין כן על העבירות הצפונים הנ"ל, שבאמת הם עבודה זרה ממש והוא סובר שעשה מצות, אזי הוא רחוק מתשובה עד ישים אל לבו ויתבונן הענין לאמתו, הש"י יעזרנו על דבר כבוד שמו. וז"ש התורה ברמיזותיה רב לכם סב את ה"ר הזה, ר"ל די לכם מה שאתם מדקדקין דוקא לשוב על העבירות הנגלות דמיון ההר הנגלה בגדלות לעין כל, פנו לכם צפנה להתבונן על הפיתויים הצפונים שבמעשה המצות הנעשים שלא

לשם שמים, ומיקרי כעובד עבודה זרה שעל שם זה נקרא היצר הרע צפונ"י, ועל זה תדקדקו לשוב אל הש"י מה שעשיתם עד היום, ומהיום והלאה לייחד מעשיכם לשמו. ומי שירצה להמציא מזור לנפשו מחולי הנפש הלזו, יעיין היטב בדברי הרופא המומחה לרפאות חליי הנפשות, הוא הרב בעל חובת הלבבות בשער יחוד המעשה, הפוך והפוך בדבריו ואל תט ימין ושמאל:

ויאמר עוד ברמז רב לכם סב את ההר הזה פנו לכם צפונה (**דברים ב ג**). ר"ל על העבירות הנגלות שהם כה"ר כנ"ל, יועיל לזה רב ומורה דרך באמור לו זה אסור וזה מותר הכל על פי התורה. פנו לכם צפנ"ה, להעבירות הצפונים במעשה המצות לזה לא יועיל רב, דבודאי לא יאמר לו הרב למה נטלת לולב למה הנחת תפילין, כי הנה זה הוא אשר צוה י"י, ובאמת הוא באפשר ח"ו עובד לאלקים אחרים, דוק בחובת הלבבות שער הנ"ל ותראה שמדמה זה לעובד עבודה זרה ויותר גרוע ממנו, ולזה לא יועיל רב, רק אתם מעצמיכם פנו לכם צפנה, להתבונן על הדברים הצפונים אם מעשיכם מיוחדים לשמו ית': עוד יש לרמז ידוע דענייני הנאת עולם הזה נקרא בדברי רז"ל לכ"ם, כידוע מפלוגתת רבי אליעזר ורבי יהושע חציו לי"י וחציו לכ"ם, כולו לי"י או כולו לכ"ם (פסחים ס"ח ע"ב). וראיתי כתוב בכתבי קודש להחסיד האלקי מהר"ח פירוש הפסוק השמרו לכ"ם פן יפתה לבבכם (דברים יא טז). ר"ל שהנאת העולם אפילו בהיתר, צריכים לשמירה רבה כי פן יפתה לבבכם. והענין הוא דהנה על מה עשה י"י ככה שיהיה אדם צריך לאכילה ושתיה והנאות העולם כיוצא, ובלעדם אי אפשר לו לחיות על פני האדמה. וכתבו המקובלים כי בכל דבר יש ניצוצות וחיות אלקות, ויצטרך כל אדם להעלות הניצוצות הנוגעים לחלק נשמתו, על כן יש מאכל שיערב לאחד יותר מלזולתו כי מגיע לחלקו. והנה לזה צריך שימוש חכמים להבין הענין על בוריו, ואלו היינו רוצים להאריך ולפרש הדברים אפילו כפי שכלנו הדל, יארך הענין. ועל פי זה פירש הבעש"ט זצלה"ה דברי דוד אדונינו (תהלים קז ה) רעבים גם צמאים, ר"ל למה עשה הש"י ככה שיהיו בני אדם רעבים גם צמאים, הלא הוא על כי נפשם בהם תתעטף, דהיינו שבכל ענייני העולם מעוטפים ניצוצי קדושה השייכים לחלקי נפשותם, והבן. והנה לזה צריך האדם לכוין בתענוגיו באכילה ושתיה וכיוצא, להעלות ניצוצי הקדושה הצפונים במאכל ומשתה ההוא, ועל ידי זה יתוספו בנשמתו הניצוצות הללו, ויתרבה תוקפו בעבודת י"י וחמרא וריחני פקחין (יומא ע"ו ע"ב). מה שאין כן מי שעוסק בעניינים האלו למלאות תאותו, אזי יתדבק בו רק גשמיות המאכל אשר הוא מסט"א כמו שער בנפשו, ויתגבר עליו היצר הרע ביותר בתאוות. וזה יאמר ר"ב לכ"ם, ר"ל הלכ"ם היינו תענוג עולם הזה, הוא רב

ברבו יתירא למלאות תאוותכם, סב את הה"ר הזה, ר"ל שהוא מסובב ונסמך אל הה"ר הזה דהיינו היצר הרע הנקרא ה"ר, שמתגבר עליכם על ידי הלכ"ם שאתם עוסקים, פנו לכ"ם צפנ"ה, ר"ל תפנו במחשבתיכם אל הצפונות שבלכ"ם, היינו אל הניצוצות הצפונים לשם ויערב לחככם בעבודתו ית"ש, והבן כי דבר עמוק הוא:

אתם עוברים בגבול אחיכם בני עשו וייראו מכם ונשמרתם מאד (**דברים ב ד**). גם זה פירשנו בדרך רמז ללמד לאדם דעת בכל עת כסגולת נצחיות התורה, והוא בהקדים היראה הוא קיום כל העולם, וכל הנבראים שבעולם יש להם קיום על ידי בחינת היראה, והסוד הוא כי כל הנבראים שבעולם נבראו ברצונו ית', ששיער כביכול שאי אפשר לתארו בתאר מלך כי אין מלך בלא עם, וברצון זה כביכול נבראו כל הנמצאים, אם כן כביכול נבראו כל הנמצאים בבחינת תאר מלך, (וזה סוד סוף מעשה במחשבה תחילה). וידוע דתאר מלך הוא בחינת היראה, כמד"א (משלי כד כא) ירא את י"י בני ומל"ך, שום תשים עליך מל"ך (דברים יז טו), שתהא אימתו עליך (כתובות י"ז ע"א), אם כן קיום כל הנבראים הוא על ידי היראה, (וגם כן היראה באה מבחינת הצמצום, וכביכול על ידי הצמצום יש להנבראים קיום, כי זולת זה יתבטלו והבן מאד), ואפילו אומות העולם שאינם יראים מהש"י, היראה היא בהם בבחינת גלות והיינו גלות השכינה, והבן. והבן גם כן דקרין ליה אלקא דאלקייא. וזה מה י"י אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה (דברים י יב), כי היראה הוא הקיום לכל העניינים לבל יתבטלו, והוא מה שהזכירו רז"ל במשלם הנעים (שבת ל"א ע"א) משל לאחד שמדד סאה חיטין, וא"ל ערבת בו קב חומטין ואמר לאו, וא"ל הלואי שלא מדדת. והכוונה כי החומטין מעמידין התבואה שלא תרקב, כמו כן היראה מעמדת כל ענייני עולם. והנה גם הקליפות יש להם קיום על ידי היראה, והוא סוד הנצוצי קדושה הגנוזה בהם. והנה כל עניני עולם הזה אכילה ושתיה ומשגל הוא מקליפת נוגה, וכאשר האיש הישראלי מתעסק בעניינים אלו לתורה ולעבודה, אזי מעלה הניצוץ הקדוש מהס"א ונשארת הסט"א בלא יראה, אזי מתבטל החיות של הקליפה כי בהעדר יראתה אין לה חיות, ובהיפך ח"ו בעוסקו בעניינים אלו למלאות תאוותו, אזי נופלים ביותר ח"ו ניצוצי קדושה לתוך הקליפות, וניתוסף יראתם וניתוסף חיותם ורם לבבם להתגבר. ובזה נבין מ"ש כבוד אדמו"ר הרב הק' בו"ק כק"ש מו"ה יעי"צ מ"כ בק"ק לובלין זצוק"ל, בשם הרב הק' ב"ק כבוד דודי זקני מו"ה אלימלך מ"כ בק"ק ליזענסק זצוק"ל, שלפעמים אדם אוכל ונקרא חוטא ומחטיא את הרבים, בין והתבונן מאד. ולזה באה אזהרת התורה לאדם אתם עוברים בגבול אחיכם בני עשו, דהנה כל הנאות עולם הזה נקרא גבול בני עשו, דעשו בחר לחלקו עולם הזה ותאוותיו (תנחומא תרומה סי ט') ,

ואמר אתם על כרחכם עוברים בגבול בני עשו, שאתם צריכין להתעסק בהכרח באכילה ושתיה ומשגל, אך ענייני עסקיכם בזה מחויב להיות על פי התורה ובכוונה קדושה להוציא יקר מזולל הניצוצות הק' בחינת היראה שבקליפה לברר חיותם, לא להיפוך ח"ו שיפול ביותר ח"ו בהם בחינת היראה ויתוסף רוחם להתגאות. וז"ש התורה באזהרתה וייראו מכם, תדעו נאמנה היראה שלהם הנותנת להם כח הקיום, הוא מכ"ם על ידי הניצוצות השייכים לחלקיכם לברר אל הקדושה הניצוצין השייכים לחלק נשמותיכם, על כן ונשמרתם מאו"ד שלא תעסקו בעניינים האלו למלאות תאוותיכם, כי על ידי כך יפלו ביותר ח"ו הניצוצין לתוך הסט"א, ויתוסף בהם בחינת יראה שהוא הקיום, רק תעסקו בענינים אלו על דבר כבוד שמו, ועל ידי זה תבררו הניצוצין מתוך הקליפות וישארו בלא קיום, ואז ימלא כבוד י"י את כל הארץ אמן:

וגם יד י"י היתה בם להמ"ם (**דברים ב טו**). להמ"ם תרין במסרה. דין. ואידך והפיל פור הוא הגורל להמ"ם (אסתר ט כד). ונראה דמזה למדו רבותינו ששאלו מפני מה כו', כבר נדפס בספר בני יששכר מאמרי חדש אדר מאמר ד' אות ב': ואת יהושע צויתי בעת ההיא לאמר (דברים ג כא). ענין הלאמ"ר שאינו לזולת. יראה לפרש על פי מ"ש במגלה עמוקות אופן ד', שרמז בכאן שצוה ליהושע לבטל יצרא דעבודה זרה, כי הוא לא היה יכול שלא היה לו זכותא דארץ ישראל כמו שאמרו רז"ל (ערכין ל"ב ע"ב), על כן נכתב בעזרא (נחמיה ח יז) ישו"ע חסר ה', כי קצף הש"י עליו על שלא ביטלו. וזה שנכתב כאן יהושע מלא ו', לרמז שצוהו אותו הענין הנרמז במקרא, ששם נכתב ישו"ע חסר ה' ומלא ו', עד כאן דבריו עיין שם. ולכאורה קשה הדבר לומר כן שצוהו משה בפירוש לבטל היצר הרע והוא לא שמר מצותו, הרי הכתוב העיד עליו כ"פ שלא הפיל דבר אחד מצוואת משה. על כרחך צריכין אנו לומר שלא רצה משה אדונינו לצוות לו בפירוש כי הדבר הזה בלוי בבחירתו, רק רמז לו מכללא אתה עבר שמ"ה, ר"ל אתה דייקא עבר שמ"ה, ותוכל עשות מה שלא יכולתי שלא היה לי זכותא דארץ ישראל, (כמו שאמרו רז"ל (שם) שמשה לא היה יכול לבטלו כי לא היה לו זכותא דארץ ישראל), וממילא יבין להשתדל בדבר התלוי בזכות ארץ ישראל. ולזה יאמר בכאן תיבת לאמ"ר, שצויתיו בדבר הנסתר יובן מענין האמירה, נ"ל:

חדש ושבת קרא מקרא (**ישעיה א יג**). היינו שכח י"י בציון מועד ושב"ת (איכה ב ו), היינו הקרבת המוספין. אבל ונשלמה פרים שפתינו (הושע יד ג), על כן חדש ושבת קרא מקרא וישולם בזה חובותינו:

דרושים לימי בין המצרים במהרה ינוחמו: וינאץ בזעם אפו מלך וכה"ן (איכה ב ו) א' ראש פסוק וא' סוף פסוק. וכהן כי יקנה נפ"ש (ויקרא כב יא) ראש פסוק, ודין סוף פסוק. נרמז לדעתי מה שאמרו בזהר (ח"ב קפ"ב ע"א) בפסוק (איוב יח ד) טורף נפשו באפו, אם כועס האדם נשמתו מסתלקת ממנו. הנה כה"ן נקרא האדם אם קונה כל חלקי הנפש היינו נפש רוח נשמה, כאשר כתבנו כבר אותיות כה"ן אתוון יחידאין באלפא ביתא דאטב"ח, סוד יחידית עשירית מאות כהן לוי ישראל כנודע. והנה האדם הכועס, אפילו פוסקין לו גדולה מן השמים להיות לראש ישפילוהו, כאשר הוכיחו (פסחים ס"ו ע"ב) מאליאב אחי דוד (שמואל א' טז ז, שם שמואל א' יז כח). הנה נרמז בראש וכה"ן כי יקנה נפש, היינו כאשר לא יכעוס הנה יקנה נפש, הנה הוא יהיה לראש. אבל וינאץ בזעם אפו מל"ך, (מאן מלכי רבנן כי חכמתו מסתלקת ממנו (פסחים ס"ו ע"ב)), וכה"ן היינו הנפש (היא הנשמה אשר מסתלקת ממנו בזעם אפו), והוא סוף פסוק כי ישפילוהו, והבן:

אריה שאג מי לא ייראּ (עמוס ג ח). אריה הוא חודש אב שמזלו אריה, (וכן הט' ימים מראש חודש עד התענית יש בהן שעות מנין ארי"ה, עיין מ"ש במקום אחר). והוא שאג לטרוף טרף ח"ו, כי נפל לחלק עשו ופעמיים נגע עד נפש ובעיר הקודש והמחוזות, על כן החודש הלז מלומד ח"ו בכך, ובר ישראל דאית ליה דינא וכו' (תענית כ"ט ע"ב), אבל מ"י לא ייראּ, דהיינו המתנהג בתשובה הנקרא מ"י כנודע, לא ייראּ ואדרבא יתוסף מגבול הקדושה על ידו במהרה ויתהפך לששון ולשמחה. וגם כן מ"י לא ייראּ, היינו הנ' ימים שמתשעה באב עד ראש השנה שאז כבר אינם יראים מזה, כי כבר נטל יעקב בזרוע חודש אלול, ואגבן ך' ימים האחרונים של אב, סך הכל מנין מ"י שהוא התשובה, על כן צריך להתחיל בתשובה בחדש אב ולא להמתין עד אלול. וזה שרמזו רז"ל (ברכות ס"א ע"א) אחורי אר"י, היינו להתחיל בתשובה במזל אב שהוא אר"י, לא אחורי אשה דהיינו אלול שמזלו בתולה. וז"ש שלמה (קהלת יב א) וזכור את בוראך וכו', (קהלת יב ב) עד אשר לא תחשך השמש, דהיינו קודם ט"ו באב שתשש כחה של חמה (תענית כ"ז ע"א), והבן:

באפטרתא דיומא כי תבאו לראות פני מ"י בקש זאת מידכם רמס חצרי (ישעיה א יב). לכאורה הכי הוה ליה למימר לא תבואו לראות פני כי מי ביקש כו'. וגם אומרו מ"י בקש זאת וכו', הלא הש"י מבקש זה, רק להיות שכעת היו חוטאים לפניו ית' לא היה מבקש, והיה צריך לומר מי בקש זאת עתה וכו'. והנראה לפרש על פי אשר כתבנו כמה פעמים בבחינת הימים הללו שהם ימי חס"ד, ע"ב ימים קודם ראש השנה שאז כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון (ר"ה י"ח ע"א). והנה הנ' ימים שאחר תשעה באב הם חסדים

מגולים, ואז מתעוררים רחמים ורצון בעולם העליון לתשובת ישראל, רק הכ"ב ימים הראשונים הם בבחינת חסדים מכוסים, כמ"ש בפרשת מטות. והנה הנ' ימים בגימטריא מ"י, מוכנים לתשובה הנק' מ"י, ואלו הכ"ב ימים נקראים זא"ת, כמ"ש לעיל נוטריקון תיקונ"י ארי"ך זעי"ר, שיתגלו ברחמים במהרה בימינו סוד הדבור דכ"ב אותיות התורה, שכעת הוא סוד נאלמתי דומיה (תהלים לט ג) באין חזון נפרץ, על כן הם כסדר י"ג ימים דתמוז וט' ימים דאב, ותקבל השכינה הנקראת זאת במהרה בימינו כל התיקונים, (והשם הטוב הוא יודע כי לא קבלתי זה) כמ"ש לעיל, והנה מידינו יבוקש כל זה להאיר הכ"ב ימים הללו אל השכינה הנקרא זא"ת. וז"ש כי תבאו לראות פני בראש השנה כנ"ל, מ"י בקש זאת מידכם, (היינו מ"י הם הנ' ימים של תשובה, בקש זאת מידכם שתאירו גם בחינת זא"ת כנ"ל, ואז יושלם החסד כולו כמבואר לעיל, עיין שם כי קצרתי: גמרא (ויק"ר פ"ז ג') אין הגליות מתכנסות אלא בזכות המשניות, שנאמר (הושע ח י) גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם. נ"ל דהנה אלו הכ"ב ימים שהם בבחינת חסדים מכוסים, ובהם נאלמתי דומיה (תהלים לט ג) באין דבור, יתוקן בתורה שבעל פה שהיא המשניות, ובהן תקכ"ח פרקים כמנין מפת"ח שפתי ישרים (משלי ח ו), על כן יש באלו הימים תקכ"ח שעות, מנין הפרקים הנ"ל. ותבין סוד המפת"ח הנוסף על רנ"ב איברים, (שהוא ר"ת רא"ה נ"א בענייני"ו), לדעת רבי עקיבא בבכורות (מ"ה ע"א), שעם המפת"ח הוא סוד גר"ן (שמואל ב' כד כד), ששם נבנה הבית המקדש מקום דבור הנבואיי ורוח הקודש, והשם הטוב יכפר בעדינו ויהי רצון שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו:

במגילות קינות במהרה יתהפך לנחמות:

קלים היו רודפינו מנשרי שמים וכו' (איכה ד יט), ואחר כך אמר (איכה ד כא) שישי ושמחי בת אדום וכו' גם עליך תעביר כוס וכו'. הנה לא זכר כלום מה עשה אדום. ונ"ל דגלות אדום הוא הכולל כל הגליות, על כן היה משתתף עם כל אחד מהגליות. והנה שר אדום הוא הס"מ ק"ל מן שמיא נפל (דניאל ד כח) , הוא אשר הפילוהו מן השמים כנודע (שמו"ר פכ"א ה'), והוא אשר השתתף גם בגלות הכולל הראשון גלות מצרים, והק"ל נשמע בית פרעה באו אחי יוסף (בראשית מה טז), שמו בגימטריא קל"א אילן (ב"מ ס"א ע"ב). והנה האלף שבשמו הוא ניצוץ הקדושה המחיה, ומבלעדו הוא ק"ל. והנה אמרה כנסת ישראל גם בתמרורה הראשון בגלות בבל קלי"ם היו רודפינו, כל רודפנו בכל גלות הם מסטרא דהק"ל, מנשר"י שמי"ם מאותן שנשרו ונפלו מן השמים ס"ם, וגם מן הנפילים אשר נפלו בדור המבול נופל וגלוי עינים (במדבר כד ד), אשר מהם באים כל חכמות החיצוניות והדעת דסט"א, לייעץ עצות על שונאי ישראל כנודע מבלעם

שיינק מהם, והיה הדעת דסט"א לקבל משה בקדושה, כמו שאמרו חז"ל (במ"ר פי"ד כ') בישראל לא קם (דברים לד י), אבל באומות העולם קם ומנו בלעם זה לעומת זה עשה אלקים כמ"ש בזוהר הק' (ח"ב כ"א ע"ב). וז"ש על ההרי"ם דלקונו, דהנה נאמר (עובדיה א כא) ועלו מושיעים וכו' לשפוט את ה"ר עשו, לשפוט את עשו מיבעיא ליה, כי הה"ר מה חטא. אבל להיות הוא הכולל בב"ל יו"ן מד"י אדו"ם בגימטריא ה"ר, ויהיה זה המשפט על עשו על שהשתתף עם כל אחד. והנה להיות שנקרא הוא ה"ר, כולם נקרא על שמו הרי"ם. וז"ש על ההרים דלקונו רדפו אותנו בכל המלכיות, במדב"ר ארבו לנו היינו במדבר תיכף אחר יציאת מצרים ויבוא עמלק וכו' (שמות יז ח), על כן סיים שישי וכו' עליך יעבור כוס א', תשכרי ב', ותתערי ג', פקד עונך בת אדום (איכה ד כב) ד', גלה על חטאתיך ה', במהרה ינקום ה' נקמת תורתו ונקמת עמו:

נחנו פשענו ומרינו אתה לא סלחת (איכה ג מב). [שמעתי מדברי כ"ק אדומו"ר הה"ק מו"ה יעקב יצחק מלובלין זצ"ל שפירש הפסוק נחנו פשענו ומרינו אתה לא סלחת. נחנ"ו היינו יום המנוח שלנו, פשענו ומרינו שלא שמרנו את יום המנוח, על כן אתה לא סלחת עד כאן דברי קדשו]. ויש לפרש עוד על פי מה שאנחנו אומרים את"ה הוא ד' אלקינו. אתה הוא נוכח, הו"א נסתר. דהנה הש"י מנהג את עולמו בשתי הנהגות, הנהגה ניסיית והנהגה טבעיית, הנה הנהגה הניסיית נראה עין בעין רוממת גדולתו, אומרי"ם להש"י את"ה לנוכח. והנהגה הטבעיית השגחתו ית' מסתתרת בה, ולזה אומרים להש"י הו"א. והנה בהיותנו בארצנו ובית קדשינו, היה הש"י מתנוסס עמנו ניסים נגלים על ידי נביאנו, והיה בלתי אפשר להכחיש על כן תוגדל האשמה, מה שאין כן כעת שאין חזון נפרץ, אין להאשימנו כל כך. וזה שאמר המקונן נחנו פשענו ומרינו את"ה, רצ"ל שמרינו בעת היות את"ה רוממותך והשגחותך בבחינת את"ה, על כן לא סלחת. מה שאין כן כעת הגם שהש"י נסתר ואין חזו נפרץ, ועם כל זה לא שכחנו שם אלקינו הלא אלקים יחקור זאת, ומהרה יגאלנו גאולת עולם:

ואתחנן

ואתחנן א"ל י"י בעת ההוא לאמ"ר (דברים ג כג). להבין מהו בע"ת ההו"א דייקא. ומהו הלאמ"ר. כבר כתבנו כמה פעמים לאמ"ר הוא מלשון צמצום, מלשון אימר"א ושפה המצמצם את הבגד. והנה זה ידוע דהצדיקים הגדולים קודם פטירתם יתגדלו במעלת ההשגה מה שלא זכו כל ימי חייהם, וזה הוא מיתה נשיקה שברגע האחרונה ישיגו בנועם י"י ביותר ותצא הנפש מנרתיקה מגודל תשוקתה, וזה הוא הענין בכל צדיק לפי

מדריגתו. והנה משה אדונינו הגם שהשיג כל ימיו מה שאי אפשר לשרפי מעלה להשיג, עם כל זה כל עוד שנתקרבו ימיו להיגנז באור החיים, נתרבה השגתו ביתר שאת, והבין מזה שיבא להשגה גדולה כל כך שלא תוכל הנפש לסבול. וז"ש ואתחנן אל י"י בעת ההוא שהתבוננתי בגודל ההשגה, אזי התחננתי לאמ"ר, שיצמצם הש"י את ההשגה הגדולה בכדי שאוכל עוד להישאר בחיים לעבוד את הש"י בארץ ישראל. וז"ש אתה החלות להראות וכו' (דברים ג כד) ההשגה הגדולה, מזה אני שופט שאי אפשר לסבול וכבר הגיע עת דודים, על כן אני מבקש אעברה נא וכו' (דברים ג כה), דהיינו מה שאני מבקש על הצמצום, אין זה כמבעט וכמקצר בהשגתך, כי זה גם כן אני עושה בעבור תשוקתך, כי גם למחר אני רוצה לעבדך כל הימים, והבן. או יאמר מעין הנ"ל, אעברה נא ואראה את הארץ וכו', ואז אוכל לסבול ההשגה הגדולה הזאת שאני משיג כעת, מה שאין כן בהיותי בחוץ לארץ כי אין חכמה כחכמת ארץ ישראל (ב"ר פט"ז ד'), והבן:

או יאמר ואתחנן אל י"י בעת ההוא לאמר (דברים ג כג). להבין בע"ת ההו"א והלאמ"ר. נראה לפרש עוד דהנה אמרו במדרש (דב"ר פי"א י') דמשה התפלל תקט"ו תפילות כמנין ואתחנ"ן, ואילו היה מתפלל עוד תפלה אחת היה נענה, רק שאמר לו הש"י רב לך אל תוסף וכו' (דברים ג כו). והנה יש טעמים כמוסים לזה על פי הסוד. והטעם הפשוט תקט"ו הוא ט"ו פעמים ת"ק כמן הארץ עד לרקיע השביעי, דמן הארץ לרקיע ת"ק שנה, ועוביו של רקיע ת"ק, והארץ היא גם כן ת"ק, וכן בין כל רקיע ועובי כל רקיע (חגיגה י"ג ע"א), והנה הם ט"ו פעמים ת"ק, ואילו היה מתפלל עוד תפלה אחת, היה מגיע תפילתו למעלה מערבות והיתה מתקבלת תפילתו. והנה משה הבין כל זה, ובראותו את עצמו במדריגה הסמוכה להמדריגה הזאת, היה מתייירא מזה שלא ירשהו עוד להתפלל. וז"ש ואתחנן אל י"י בע"ת ההוא, שכבר היה לי תפלת מנין ואתחנ"ן, התחננתי לאמ"ר שיתנו לי רשות לאמר עוד תפלה אחת:

וירצה עוד על פי פשוטו ואתחנן וכו' בע"ת ההו"א והלאמ"ר (דברים ג כג). על פי פירוש רש"י דאמר ואתחנ"ן מתנת חנם, דאף על פי שיש להם לצדיקים לתלות במעשיהם וכו'. והנה בפרשה הקודמת (דברים ג כא) אמר ואת יהושע וכו' עיניך הרואות את כל אשר עשה י"י אלקיכם וכו' כן יעשה י"י לכל וכו', (דברים ג כב) לא תיראום כי י"י אלקיכם הוא הנלחם לכם. וקשה למה אמר מקודם אשר עשה י"י אלקיכם, ואחר כך כן יעשה י"י לא אמר אלקיכם, ואחר כך שוב אמר כי י"י אלקיכ"ם. והנראה דהנה הויה הוא רחמים ורב להושיע במתנת חנם, מה שאין כן אלקי"ם הוא מושיע בדין. והנה בזמן מלחמות סיחון ועוג היו כולם צדיקים, והיה (נס)[גם] מדת הדין נותן להרוג הקמים עליהם, אבל

אמר משה ליהושע שאפילו ח"ו לא יהיו במדריגה הגדולה הלזו, אף על פי כן יושיעם הויה ברחמי"ם במתנת חנם. וז"ש עיניך הראות את כל אשר עשה י"י אלקיכם וכו', שכעת שאתם צדיקים, גם אלקיכם מסכים בדין להפיל שונאיכם, כן יעשה י"י ברחמי"ם אפילו לא תהיו ראויים כל כך, יתן לכם במתנת חנם, רק החילוק הוא כשהישועה הוא בדין, אז אפילו מורא לא יעלה על ראשם, כי ההוא דהוה מפחד, וא"ל רבו חטאה את (ברכות ס' ע"א), מה שאין כן באין חטא אין פחד, אבל כשהישועה הוא במתנת חנם, אז הוא באפשר דלפי שעה ירך לבב הלוחם. וז"ש לא תיראום כי י"י אלקיכם הוא הנלחם לכם, יתפרש כ"י בלשון א"ם, רצ"ל רק חילוק יהיה אם י"י אלקיכם רב להושיע בדין הוא ילחם לכם, אז אפילו מורא לא יעלה על ראשיכם. ובזה יונח לנו הסמיכות ואתחנן אל י"י בעת ההוא, שאמרתי ליהושע אשר י"י במתנת חנם יבא עם זקני עמו ושריו, גם אני התחננתי אל הויה לחוננני מאוצר מתנם חנם, לאמר לדורות שאף על פי שיהיה להם לתלות במעשיהם הטובים יבקשו מתנת חנם:

וירצה עוד ואתחנן וכו' בע"ת ההו"א לאמ"ר (**דברים ג כג**). דהנה מקודם לכן סיפר מכיבוש סיחון ועוג, ואיך נתן ארצם לנחלה לב' שבטים וחצי. והנה כל שבט הוא צירוף מיוחד משם הויה, ממילא ב' שבטים וחצי הם ב' הויות וחצי בגימטריא אדני. והנה השם אדני הוא הפתח והשער לתפלת המתפלל, על כן תיקנו אדני שפתי תפתח (תהלים נא יז) קודם לתפלה וכתפלה אריכתא דמיא (ברכות ד' ע"ב). והנה אמר ואתחנן אל הו"יה בעת ההוא דייקא, בסוד אדני שפתי תפתח וכו', לאמ"ר לדורות שיאמרו אדני שפתי תפתח קודם תפילתם:

וירמוז עוד ואתחנן וכו' בעת ההוא לאמר (**דברים ג כג**). פרשיות התפילין הם ת"ג אותיות, ופרשת ציצית ס"ט אותיות, סך הכל מנין בע"ת. וקיבול התפלה הוא ביותר בהיותו מוכתר בטלית ותפילין כנודע ממקובלים. וזהו הרמז ואתחנן אל י"י בעת ההי"א, היינו ביום זמן ציצית ותפילין, מה שאין כן בלילה (זבחים י"ח ע"ב). וזהו לאמ"ר לדורות שעיקר תפלתם יהיה ביום, בהיותם מוכתרים בעיטופא דמצוה ובכתר תפילין:

ואתחנן אל י"י בעת ההוא לאמר (**דברים ג כג**). להבין אומרו בעת ההיא דוקא, לשלול זמן אחר. גם מהו הלאמ"ר. נ"ל בע"ת ההו"א אחר שכבשתי ארץ סיחון ועוג שהיו מנעולין של ארץ ישראל, וכבר ידעת שארץ ישראל הוא שער השמים לקבלת התפלות דרך שם. והנה המתפלל בחוץ לארץ צריך מתחילה לחצוד את הקליפות אשר מונעים את התפילות לילך עד שער השמים, וזה כוותינו בזמירות שאנו אומרים קודם קריאת שמע ותפלה, (שהוא מלשון וכרת את הזלזלים במזמירות (ישעיה יח ה), עיין בלבוש

או"ח א'), לעשות מסילה לאלקינו שתלך התפילה בלי מונע. והנה קליפת סיחון ועוג היו מנעולין של ארץ ישראל למנוע הקדושה ח"ו, וכאשר תמו ונכרתו, אז בעת ההיא התחננתי שסברתי שאז תקובל התפילה דרך שער השמים בלי מונע. וזהו לאמ"ר לדורות שקודם יכריתו את הקליפות המונעים התפילה לעשות מסילה לאלקינו, ואחר כך יתפללו. על כן אמרו ז"ל (ברכות ז' ע"ב) מי שקובע מקום לתפלתו אויביו נופלים תחתיו, כי מהמקום שקבע כבר, אז כבר הדרך מסוקל מכל מכשול הם האויבים המונעים את התפלה, והבן: וירצה עוד ואתחנן אל י"י (דברים ג כג). לא אמר ואתחנ"ן לי"י, אך אל י"י. ר"ל תפילתי לא היה בעבורי, רק מה שנוגע לכבוד הש"י, כ"א היה בא משה לארץ ישראל לא היה שולט בה יד אויב כנודע מרז"ל, ואם כן זה כבוד הש"י, כי אין זה כבודו באומרם האומות הנה עם י"י אלה ומארצו יצאו נתונים למשיסה. והנה זאת היא כוונת כל מכוין בתפילתו לצורכי גבוה, וא בטוח שתקובל תפילתו, כי המחשבה טובה היא העיקר בעבודה. והנה יארע שני בני אדם יתפללו בלשון אחד ובסגנון אחד, לזה תתקבל תפילתו כי כיוון בה כראוי, ולזה לא כי לא שם מחשבתו למקום הנרצה. והנה כבר נודע מכתבי האר"י ז"ל כי עבור זה נשארו בני גד ובני ראובן חוץ לגבול ארץ הקודש, להיות שהיה בהוולדם פגם במחשבות איש תם יעקב אבינו כמ"ש לעיל בפרשת מטות. וז"ש בע"ת ההי"א דייקא, שראיתי שהמחשבה הוא העיקר בעבודה, שעבור המחשבה אירע לראובן וגד שלא נתקבלו בארץ ישראל, על כן כוונתי כראוי בתפילתי במחשבה זכה להש"י למקום הנרצה. (והנה הגם שלא יוצדק הדבר כזה על משה אדונינו, כי חלילה חלילה לומר שעד עתה לא כיון כראוי, אך הוא כאיש גבורתו והתאמץ אז במקום הנרצה יותר בגבהי מרומים). וז"ש בע"ת ההי"א דייקא שראיתי מה שאירע לראובן וגד, וזהו לאמ"ר לדורות שיכוונו במחשבה זכה בתפילתם לצורך גבוה:

וירצה עוד. דהנה אמר איך שצוה את בני ראובן ובני גד שיעברו חלוצים (דברים ג יח), וגם צוה את יהושע עיניך הרואות וכו' כן יעשה וכו' אשר (עתה)[אתה] עב"ר שמה (דברים ג כא). את"ה דייקא. הנה כבר החליט הדבר שהוא לא יעבור, עם כל זה גם בעת ההוא התחננתי להש"י, הגם שהוחלט הדבר בעיני עשיתי המוטל עלי לצוות לבני גד ובני ראובן וליהושע, והוא הלאמ"ר לדורות אפילו חרב חדה מונחת על צוארו כו' אל ימנע את עצמו מן הרחמים (ברכות י' ע"א): וירצה עוד דהנה התאמצות משה לבוא לארץ ישראל וכי לאכול מפריה הוא צריך (סוטה י"ד ע"א). רק ואתחנן אל י"י (דברים ג כג) הנוגע לכבוד הש"י, כי אין תורה כתורת ארץ ישראל ואין חכמה כו' (ב"ר פט"ז ד'), והנה הרואה אשר יראה גודל התאמצותו, יוכל לחושדו כי ח"ו לבו דוי עליו בראותו כתרו ינתן

למשרתו והוא ינחיל, והוא בעצמו לא יזכה לה. לזה אמר מקודם שצוה את יהושע וכו' אתה עבר שמה, ואחר כך ואתחנן אל י"י דייקא הנוגע לכבוד הש"י, ואעברה נא ואראה (דברים ג כה) רק ראיה בלי הנהגה להיות ראש ומנהיג לעם. וז"ש בע"ת ההו"א שכבר הוסר החשד שיחשדני הרואה, וזהו לאמ"ר לדורו ולדורות הבאים, שזאת תהיה כוונתם בנחלת ארץ ישראל עבור השגת התורה והחכמה, לא בעבור הכבוד והתענוג וכדומה:

וירצה עוד בעת ההו"א (**דברים ג כג**). אחר שכבשתי ארץ סיחון ועוג, והנה בעיני ראיתי הגם שהיא אינה קדושה כקדושת ארץ ישראל, עם כל זה גדלה מעלתה מיתר הארצות, והנה טעמתי גדולת השגה מזמני הקודמים במקומות אחרים, והבנתי אם כך הוא גדולת המעלה בכאן, מה יהיה עוד בעבר הירד"ן שהוא ברבו יתירה. וזהו לאמ"ר לדורות כנ"ל כוונת המבוקש לארץ ישראל. וגם לאמ"ר להם שלא יסתפקו בקדושתה בהיותם בעב"ר הירד"ן מזרחה, רק בעב"ר הירד"ן מערבה כי שם עיקר הקדושה, וכרבי זירא דנקיט מצרא ועבר סוף מסכת כתובות (קי"ב ע"א):

וירצה עוד דהנה למה צוה את יהושע עינך הרואות וכו' (דברים ג כא) לא תיראום כי י"י אלקיך וכו' (דברים ג כב), דייקא בזמן צוותו לבני גד ובני ראובן חלוצים תעברו וכו' (דברים ג יח). והנראה דהנה השומע יפול לבו עליו בראותו שמצווה לבני גד ובני ראובן שיעברו חלוצים וכו', דהנראה מזה שהמלחמה תהיה טבעיית כמלחמות מלך במלך, על כן מצוה שיהיו לבני חיל לטרוף זרוע וקדקוד. על כן חיזק את לבו שלא ירע לבבו כי לא תהיה מלחמה טבעיית, רק הש"י ילחם ואין מן הצורך לגבורת בני גד ובני ראובן, רק הכוונה שלא ירך לבב העם כאמור בפרשת מטות. והנה אחר עשותו פעולה בציווי בני גד ובני ראובן ובציוי ליהושע לבל ירך לבב העם ויהושע, אזי גדלה יראתו פן אף על פי כן ירך לבבם, כי במשה כבר האמינו אפילו אם יאמר לעשות סולמות לשמים, מה שאין כן ביהושע שלא נתאמת להם עדיין. וז"ש ואתחנ"ן אל י"י (דברים ג כג) הנוגע לכבוד הש"י שלא יגרמו ח"ו בחוסר אמונתם להניחם במדבר כמאז, וז"ש (דברים ג כד) אתה החלות להראות את עבד"ך דייקא ובזה נתחזקה אמונתם, מה שאין כן ביהושע. וז"ש בע"ת ההו"א דייקא, שעסק בהתחזקות אמונת ישראל ויהושע, וזהו לאמ"ר לדורות, שכל מגמתם יהיה לטובת ישראל לבל יחטאו לנגד הש"י: וירצה עוד ואתחנן אל י"י בעת ההוא (דברים ג כג). דידוע (במ"ר פי"ט ל"ב) דמלחמות סיחון ועוג היה באלול, והתחננתי אל צירוף הויה השולטת בעת ההיא, היינו צירוף הששי היוצא מס"ת וצדק"ה תהי"ה לנ"ו כ"י (דברים ו כה), לאמר לדורות שיכוונו בכל פעם השם והצירוף הראוי לאותו הזמן, כמו שאמרו רז"ל (שוח"ט מזמור צ"א י"ד) מפני מה צועקים

ואינם נענים, מפני שאינם יודעים להתפלל בשם, היינו השם הראוי לכל זמן. והנה כל הצירופים שווים במספריהם, רק ישתנו במספר ריבועיהן, והנה ריבוע זה השם כזה ה' ה"ה הה"ו וההו"י, הוא בגימטריא אל הו"יה, שהוא שמות החסד והרחמים כנודע, (ועיין בכוונת האר"י ז"ל בכוונת אלול הוא שם אל דס"ג, והוא ניתוסף גם כן בריבוע הויה הנ"ל על עצם השם), כי הזמן הוא עת רצון ורחמים כנודע. וזהו גם כן לאמ"ר לדורות שיפצירו בתפלה ותשובה בחודש הנ"ל, כי זה סגולתו: ומעין הנ"ל ואתחנן אל הויה בעת ההוא דייקא (דברים ג כג). ור"ל למילוי הויה השולטת בעת ההוא, כפי מילואי הויות שהם י"ג נגד י"ג מדות של רחמים, וכנגד י"ג חדשי השנה עם חדש העיבור, אזי יהיה לאלול מילוי הויה כזה יו"ד ה"י ו"ו ה"ה, שהוא בגימטריא ז"ן א"ל הוי"ה כנ"ל. וגם לפי סדר הי"ג תיקונים, יגיע לאלול מתיקונים דעליונים יכבו"ש עונותינ"ו, ומתיקוני ארי"ך נוצ"ר חס"ד (שמות לד ז), (וצריך עיון בויקהל משה והמשכיל יבין). על כל אלה אמר בעת ההיא דייקא לאמר לדורות, שיתוודו את עונם בחודש הזה לפניו ית' ויכבוש עונותינו, וימשיך עליהם חוט של חסד כי הוא נוצר חס"ד, והבן (ויראתי להרחיב הדיבור בזה, ובפרט שלא ראיתי בזה דבר מרבותינו הקדושים):

ומעין הנ"ל כי החדש הזה הוא בסוד החט"ם, ונודע (זוהר ח"ג ק"ל ע"ב) מתפילת ר' המנונא סבא שאמר לבעל החוט"ם אני מתפלל, בסוד ותהלתי אחטם לך (ישעיה מח ט). והנה ריבוע השם הנ"ל, וכן מילוי השם הנ"ל השולט בחדש הזה, בגימטריא חט"ם, ואז יריח כביכול בריח ניחוחינו כקרבן כליל ועולות, והכל לאמר לדורות, והבן:

ויתעבר י"י בי למענכם (**דברים ג כו**). למענכם היתה זאת שיהיה לכם לטובה, כי אילולי באתי לארץ לא היתה שלטה בה יד אויב (עיין סוטה ט' ע"א), ולא היה באפשרי לשפוך חמתו על עצים ואבנים (איכ"ר פ"ד י"ד), ואם כן היתה זאת למענכם לטובתכם:

או יאמר למענכם (**דברים ג כו**). להיות דור המדבר כבר נגנזו, ודור באי הארץ הם מבחינה אחרת כידוע לכל הטועם מעץ החיים, ואי אפשר שיכנסו לארץ כל זמן היות בחינת דעת הכולל עמהם, עיין בעץ החיים:

או יאמר למענכ"ם (**דברים ג כו**). בכדי שאהיה שומר לראשיכם לדור דיעה במדבר, להביאם באחרית הימים לארץ הקדושה:

ברש"י את גדל"ך (דברים ג כד) זו מדת טובך, וכן הוא אומר (במדבר יד יז) ועתה יגדל נא כח אדני. ואת ידך, זו ימינך שהיא פשוטה לכל באי עולם. החזקה, שאתה כובש ברחמים את מדת הדין בחזקה, עכ"ל. והוא ענין נפלא לא יתוודע לכאורה על פי הפשט. והנראה דבא לפרש מדלא קאמר את ידך הגדולה, כמו שנאמר (שמות יד לא) וירא ישראל את

היד הגדולה, שמע מינה דתיבת גדל"ך לא קאי על בחינת הי"ד כביכול, רק על מדה אחרת כאשר יתבאר, והנה לפי זה לא זכר היד הימין כביכול שהוא החסד, רק יד החזקה שהוא הגבורה, על כן חילק יד"ך החזקה לשנים, מדלא קאמר את היד החזקה. וארמוז לך כהולך רכיל מגלה סוד, כבר ידעת כי תפלת הצדיקים לצורך גבוה לפעול היחוד עליון, ועל ידי זה ממילא תקובל תפלתם. והנה מדת הטו"ב הוא המשפיע לעולם בגדל"ו, (תבין גודל הטו"ב הוא אחת יתר במספר היינו טו"ב בגימטריא י"ז, וכשנתגדל בחשבון היתר דהיינו בהימשך לו הא' מסוד המחשבה, אזי יהיה ח"י, והבן). ותבין לפי זה הנוסח בברכת המזון ובטוב"ו הגדו"ל תמיד לא חסר לנו, והנה נתחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית, כאמור (תהלים קלו ז) לעושה אורים גדולים כי לעולם חסדו, לעול"ם (דייקא) והבן מאוד, ובהגדלת הטו"ב נמשך הכ"ח ברבו יתירה. ולזה תמצא בלידת משה כי טוב (שמות ב ב), טו"ב בט' רבת"י. ומעתה תבין את גדל"ך זו מדת טובך, לשיתגדל להיותו בבחינת ח"י, להמשיך הכ"ח לעול"ם שהוא אדני. וז"ש לראיה ועתה יגדל נא כ"ח אדני, ואחר כך פירש וא"ת יד"ך, זו ימינך שהוא פשוטה לכל באי עולם, כאשר תבין סוד שמאלו תחת לראש"י וימינו תחבקנו (שיר השירים ב ו), תבין בא"י עול"ם, היינו כל המדות שבאים לעולם באיסתכמותא חדא עם הטוב. והנה הימין הוא ראשית הנתינה, אך השמאל מתעורר תחילה, והימין כובשו בחזקה בסוד אלקי אברהם אלקי יצחק (תפלת י"ח), שלא אמר ואלקי כנודע, והמשכיל יתבונן דבר מתוך דבר.

עלה ראש הפסגה ושא עיניך ימה וכו' וראה בעיניך כי לא תעבור וכו' (**דברים ג כז**). תיבת כ"י יורה על נתינת טעם על האמור, ואינו מובן לפי כל הלשונות של כי. ויש לפרש דהכי קאמר דהנה (עיין סוטה ט' ע"א) אלו היה בא משה לארץ ישראל, לא היו ישראל מגורשים ממנה, ולא היה באפשרי לברר הניצוצות הנדחים בארבע כנפות הארץ שבעבור זה גלו ישראל, כמאמרם ז"ל (פסחים פ"ז ע"ב) לא פיזר הקב"ה את ישראל בין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים, היינו ניצוצי הקדושה. וז"ש הש"י שא עיניך ימה וכו' ותראה בעיניך, כי אי אפשר לך לעבור את וכו', כי מן הצורך שיהיה גליות לברר הניצוצין הנדחים מארבע כנפות הארץ:

ונשב בגיא מול בית פעור (דברים ג כט), ועת"ה ישרא"ל שמ"ע וכו' (דברים ד א). איני יודע מה מלמדינו הפסוק הזה. והאיך יקושר ועתה ישראל וכו' לשלול איזה זמן אחר. והנראה דהנה ידוע מה שכתבו חכמי האמת באם האדם לומר ואינו מבין איזה ענין, אזי יהרהר בתשובה כי בטבע איש הישראלי להבין כל התורה לפי שורש נשמתו, כי קוב"ה ואורייתא וישראל חד (זוהר ח"ג ע"ג ע"א), ובאם אינו מבין אזי בודאי מחמת החטא

שמעוור עיניו. וז"ש ונש"ב בגי"א כבר עשינו תשובה בהכנעה, כי גי"א מרמז להכנעה, כמו שאמרו רז"ל (עירובין נ"ד ע"א) כל גי"א ינשא (ישעיה מ ד), מו"ל בית פעו"ר כדי להכרית הבית פעור המעוור עינים, מו"ל מלשון כריתה, בכן כיון שכבר עשינו תשובה בהכנעה, אזי ועתה ישראל שמע וכו', כי בודאי תבין:

ונשב בגיא מול בית פעור (**דברים ג כט**). שמעתי רמז הפסוק מפה קדוש כבוד אדמו"ר הרב הק' כ"ק מו"ה יעי"צ מ"כ בק"ק לובלין זצללה"ה ונשב בגיא, ר"ל כשנשב בהכנעה ובשפלות ובנמיכות רוח, כמו גיא שהוא נמוך, מו"ל בי"ת פעו"ר, אז כורתים הבית פעור שהיא הקליפה, עד כאן דברי פה קדוש. ולי הקטן נראה עוד לפרש על פי מה שקבלתי כי הקליפות פעור היא המפתה למותרות, כי היא נהנה ממותרות, כנודע עבודתו שמקריבין לפניו מותרות הגוף (עיין סנהדרין ס' ע"ב), והנה הרודף אחר המותרות מאכילה ושתיה ומשגל להרבות תאותו, היא קליפת פעור המסיתו לזה. והנה עצה היעוצה לזה מרז"ל (ברכות ה' ע"א) לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע, אי אזיל מוטב ואם לאו יעסוק בתורה כו', יקרא קריאת שמע כו', ואם לאו יזכיר לו יום המיתה. והנה לכאורה יקשה אם הזכרת יום המיתה היא רפואה יותר בדוקה, מי מעכב על ידו שיזכיר על ידו תיכף קודם התורה והקריאת שמע, ולמה לו להמתין לעשות רפואות אחרות, עד אשר יראה שלא יועילו אז יקח הרפואה ההוא. אך הענין הוא כי באמת היא יראה פחותה למשכיל יראת העונש, כנודע הענין בזוהר הק' (ח"א י"א ע"א) שגינו ענין היראה ההוא, וגם על ידי זה יבוא לעצבות ולא יהיה יכול לעבוד את הבורא בשמחה ובטוב לבב, ולמה נבראת היראה ההוא, כתבו חכמי האמת שעיקר זאת היראה היינו יראת העונש לשרוף התאוות רעות המתגברים על האדם, לכן אם רואה האדם שיצר הרע המסיתו למותרות הגוף מתגבר עליו ביותר, ונתעכר החומר שלו ואינו מועיל לו הארת התורה להכניעו, אזי מן ההכרח הוא להכניעו בעצבות הלז ובהיראה הפחותה ובהזכרת יום המיתה, שאז יבוטלו כל תאוותיו המדומיות אשר הבל וריק המה, ועל ידם תרקב הרכבת הגוף בחבוט הקבר ודין התולעת מחמת שנהנה מהמותרות כנודע. וזה יפורש בפסוק ונש"ב בגי"א, ר"ל במקום שאין ברירה, מן ההכרח להתיישב בדעתינו ענין היות האדם בגי"א הוא הקבר, והגם שהיא יראה פחותה ועצבות, עם כל זה מן ההכרח הוא מו"ל בי"ת פעו"ר, ר"ל לנגד קליפת בי"ת פעו"ר הרודף אחר המותרות ואין עצות בנפשו להמלט ממנה, צריכין להזכיר לו זה. וזה ידוקדק (דברים ד א) ועתה ישראל שמע אל החוקים ואל המשפטים, ר"ל ועתה כעת תבחין באפשר יועיל חוקים ומשפטים היינו תורה ועבודה וקריאת שמע, אך בראותך כי אין מושיע ח"ו בהתעבב החומר שלך, אז ונשב בגיא וכו' וכנ"ל:

וירמוז עוד ברמיזא דחכמתא ונשב בגיא מול בית פעור (**דברים ג כט**). עיין בעץ חיים בכללים שעשה מהרח"ו ז"ל שכתב כי בנצח הוד יסוד דנוקבא, הם ג' מלואי אדני בגימטריא ב' אלפים י"ג, הוא סוד ב' אלפים י"ג יאורין המוזכרים בזהר וארא (ח"ב כ"ז ע"א). והנה בחטאם בזנות מואב, אזי נדבקו החוטאים בנצח הוד יסוד דנוקבא דקליפת כנודע, ונצח הוד יסוד דנוק' דקליפה, נק' בית פעור לשון גילוי היפך הצנועות, כי הקליפה עבדת נאופין כנודע היפך הקדושה שהיא בצנוע, כמו שאמרו רז"ל (מו"ק ט"ז ע"א) חמוקי ירכיך וכו' (שיר השירים ז ב), מה ירך בסתר וכו', על כן נקרא נצח הוד יסוד דקליפה בית פעור לשון גילוי. וכן אמרו רז"ל (סנהדרין ק"ו ע"א) כאן בבנות מואב ערומות פגעו בהן, והבן מה שאמרו רז"ל (סוטה ח' ע"ב) אצל סוטה היא גילתה את עצמה לעבירה, לפיכך וצבתה בטנה ונפלה יריכה (במדבר ה כז), מה שאין כן זיווג דקדושה הכל בצניעות. והנה כשבא לתקן עון זנות פעור ולדבק עצמן בנצח הוד יסוד דנוק' דקדושה, אמר ונשב בגי"א, ר"ת ב' אלפים י"ג, שהם הג' אדנ"י במילואם שהם בנצח הוד יסוד דנוקבא, והוא מול בי"ת פעו"ר להתנגד מנגד לקליפת פעור, דהיינו נצח הוד יסוד דנוק' דקליפה שדבקו בהם בעוונם, או מו"ל בי"ת פעור להכרית בי"ת פעו"ר ולהדבק בקדושה, והבן והשם הטוב יכפר בעדינו:

ועתה ישראל שמע כו' אשר אנכי מלמד אתכם לעשות (**דברים ד א**). התחיל בלשון יחיד שמ"ע, וסיים ברבים מלמד אתכם. (הגם לפי פשוטו שבכל מקום שאמר לשון ראיה ושמיעה שהוא ברוחניות יצדק לשון יחיד, כי ברוחניות כל ישראל כאיש אחד חברים, מה שאין כן בעשיה יתפרדו, כי עשייה הוא פעולת הגוף וגופים נפרדים זה מזה, דוק ותשכח כזה בכ"מ, עם כל זה עדיין אנו צריכין למודעי). והנראה דהנה התורה אשר ניתנה לכנסת ישראל, הגם שכולם ביחד שמעו את דברי התורה, עם כל זה כל אחד מבין כפי שורש נשמתו, והגם שכולם שומעים לשון אחד, בעשייה יתפרדו. וזה סוד הללו פוסלין והללו מכשירין ואלו ואלו דברי אלקים חיים (עירובין י"ג ע"ב), כי כל אחד יתפרד בעשיה כפי שורש נשמתו, מי ששרשו מגבורת פוסל, ומי ששורשו בחסדים מכשיר, והנה משה נשמתו משורש כללות הדעת עטרא דחסד וגבורה. וז"ש ועתה ישראל שמע ביחד אשר אנכי שורש הדעת מלמד אתכם לעשות, שבעשיה יתפרדו להבין ממני עשות כל אחד לפי מחצוב נשמתו:

למען תחיו ובאתם וירשתם וכו' (**דברים ד א**). צריך להתבונן האם הותרה הרצועה לשמוע כדי שיחיה, ואם כן יעבדוהו על מנת לקבל פרס, (הגם שיש לפרש על פי הנ"ל שאמר שבעשיה יתפרדו, רק להיות שתשמעו כולכם ממני שאני שורש הדעת ששם

הגבורות והחסדים ביחד, אז תבינו שאלו ואלו דברי אלקים חיים. וז"ש שתשמעו ממני דייקא למען תחי"ו, שתחיו הדברים כי חיות הנה דברי אלקים חיים, והבן. אך אף על פי כן לא שקטה רוחינו, כי) עוד קשה אומרו ובאתם וירשתם וכו', אם הוא הוראת שכר הקיום, הוה ליה למימר ותבואו ותירשו וכו', אבל ובאת"ם זה יורה שממילא יהיה זה. וגם יקשה שתהיה העבודה על מנת לקבל פרס, ואם באמת הכוונה שממילא יומשך ירושת הארץ, מה צורך להודעה זו כיון שאין מן הצורך לחשוב זה בתורה ועבודה, רק עבור אהבתו ית"ש. והנראה בזה על פי מאמר החכם שאמר שהמשכיל אוכל ושותה כדי שיחיה, והכסיל חי כדי שיאכל וישתה. והכוונה בזה שהמשכיל כל ענייני עולם מבוזים בעיניו וכל הנאותיו לאין ואפס, אך גדלה בעיניו השגת התורה והחכמה ומעשה המצות, ולהיותו יודע שאי אפשר להתקיים מבלעדי אוכל, על כן אוכל ושותה כדי להתקיים, ויהיה יכול עוד לסגל השגה בתורה ומעשה העבודה. מה שאין כן הכסיל הוא בהיפוך, להיות גדלה בעיניו הנאת העולם אכילה ושתיה וכיוצא, אם כן עיקר השתוקקותו לחיות (העולם)[בעולם], כדי שיהנה עוד ברבות תאוותיו באכילה ושתיה וכיוצא, והבן. והנה ידוע (ב"ר פט"ז ד') שאין תורה כתורת ארץ ישראל, וגם רוב המצות אי אפשר לקיימן רק בארץ ישראל. והנה ידוע שאין האדם שלם בשלימותו רק בקיימו כל מצות י"י, אז יתלבש לעתיד בחילוקא דרבנן לחזות בנועם י"י, ומה יעשה העובד באותן המצות שאי אפשר לקיימן כאשר לא תזדמן לו, כגון יבום וחליצה ופדיון הבן וכיוצא, וכן בזמן הזה במצות התלוים בארץ. הוא כאשר ילמוד את המצוה בכללותיה ופרטותיה שידע אותה על בוריה, וכונתו לד' כאשר יזמין אותה המצוה לפניו יקיימה בפועל, הנה הגם שלא יקיימה אין המניעה ממנו ולא יצטרך להתגלגל עבורה, רק הש"י לא יגרע מצדיק עינו, ויהיה על כל פנים באחרית בארץ הקדושה במהרה בימינו, וגם לאותן המצות הנוהגת בחוץ לארץ רק שלא הזדמנה לפניו, יקיימה גם כן בסוד העיבור כנודע מחכמי האמת. מה שאין כן כשלא ילמוד על מנת לעשות, או שלא ילמדנה כהוגן באופן שלא תחסר לו רק העשייה, דהיינו שידע כלליו ופרטיו, זה לא יוכלל בגדר הזה. וז"ש משה שמע אל החקים והמשפטים אשר אנכי מלמד אתכם לעשו"ת, היינו שאני מלמד אתכם בכללותיהם ופרטותיהם שתבינו על בוריים, שלא יוחסר רק עשייה. וגם לעשו"ת שכוונתכם בלימוד יהיה בעבור לעשו"ת כשתגיע לידכם, ובעבור זה הגם שכמה מצות אי אפשר לכם לקיימם, עם כל זה השגת הידיעה מצוה רבה. וז"ש למען תחי"ו בניהוג המשכיל בחפצו בידיעה, מבקש עבור זה חיות כדי שיוסיף בידיעה, ולא יגרע

מצדיק עינו ותזכו לקיימם בארץ הק', כי ובאתם ממילא וירשתם וכו' ותקיימו בפועל, והבן מאוד:

על פי הדברים הנ"ל תזכה ותבין גם כן ענין התחילו בלשון יחיד (דברים ד ה) רא"ה וכו', וסיים ברבים למדתי אתכ"ם. הכוונה אמירה להיחיד אשר אין לו מבוא לקיים איזה מצוה מהמצות, כגון מצות יבום באין לו אח, ומצות התלויות במקדש בזמן הזה, ובאפשר יזניח היחיד המצוה מלימודו באמור בלבו מה בצע בהוודע ענין המצוה, וחלילה לומר כן כי הנה כל אחד מישראל מוכרח לקיום כל התרי"ג, ומה שאי אפשר לו לקיים, הנה בהתעסקו על כל פנים בידיעת המצוה, הנה יהיה לו הכנה דרבה לקיום המצוה לפועל בעת ההזדמן. ולפי זה הגם שיעברו הימים ימי חלדו ולא יקיים, עם כל זה יש לו חלק בכללות ישראל כולם כאיש אחד חבירים המקיימים כל המצות, וגם אותן שאינן נוהגים בזמן הזה, כיון שהוא עסק בהם והיה מוכן לקיים, יבא בסוד העיבור ויקיימם עם חביריו במהרה. וזה יאמר להיחיד שאין בידו לקיים איזה מצוה לבל יזניחה מלימודו, ואמר לו רא"ה אתה היחיד, למדתי אתכ"ם לכולכם ביחד חקים ומשפטים כולכם כאיש אחד, ומה שחבירך יקיימו יקיימוה גם כן בידך, על כן הלימוד חל על כולכם אקרקפתא דגברי. ואמר לראיה כאשר צוני י"י אלקי לעשות כן בקרב הארץ, ר"ל לראיה כאשר צוה אותי י"י המצות התלויות בארץ, והנה לא זכיתי לבא אל הארץ, אף על פי כן בהכרח הוא שאלמדם וכו'. וז"ש (דברים ד ו) ושמרת"ם ועשית"ם, ר"ל כיון שתשמר"ו ותצפו לקיימם, זה מיקרי עשיה אם כן בהכרח הוא הלימוד, דאם לא כן לא תקראו מצפים לקיים, והבן:

ובדרך זה תתפרש ביותר התחלת הפרשה ועתה ישראל שמ"ע (בלשון יחיד), אל החקים וכו' אשר אנכי מלמד אתכ"ם (לשון רבים), ור"ל כיון שכולכם ביחד יקרא שם אחד ישרא"ל (ולא בנ"י ישראל, דזה מורה דבאמת הם גופים מופרדים בני איש אחד ישראל סבא, מה שאין כן כאשר יאמר לכולם יחד ישרא"ל שם איש פרטי, דזה יורה איך שכולם כאיש אחד חבירים), על כן אתה הישראלי היחיד שמ"ע אל החקים אשר אנכי מלמד אתכ"ם לכולכם ביחד, הגם שאין המצוה נוהגת אצלך רק בחבירך, הם יקיימוה בידיך כאשר תלמוד המצוה וכנ"ל, התבונן מאד:

ונשוב עוד לפרש התחלת הפרשה ועתה ישראל בקישור הקודם:

ועתה ישראל שמע אל החקים וכו' (**דברים ד א**). להבין מה ועת"ה לשלול הקודם. וגם האיך יקושר עם הקודם ונשב בגיא וכו'. ויתפרש על פי דברי הזוהר הק' פרשת אחרי (ח"ג דף ע"ג ע"א) רבי אלעזר שאל לרבי שמעון וכו', כיון דאמר (תהלים קמז יט) מגיד דבריו ליעקב, אמאי חקיו ומשפטיו לישראל. א"ל אלעזר ת"ח זכאין אינון ישראל

דחולקא עילאה קדישא נטע בהו קוב"ה, דכתיב (משלי ד ב) כי לקח טוב וכו', ובגין דאיהי גניזא עילאה יקירא שמיה ממש אורייתא כולא סתים וגליא וכו', ג' דרגין אינון מתקשרין דא בדא קוב"ה אורייתא וישראל וכו', קוב"ה וכו' סתים וגליא, אורייתא הכי נמי סתים וגליא, ישראל הכי נמי דרגא על דרגא, הה"ד מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל, תרי דרגין אינון יעקב וישראל, חד גליא וחד סתים, מאי קא מיירי, אלא כל מאן דאתגזר ואיתרשום בשמא קדישא, יהבין ליה באינון מילין דאיתגליין באורייתא וכו', הה"ד מגיד דבריו ליעקב אבל חקיו ומשפטיו לישראל אילין בדרגא עילאה יתיר וכו', אילין רזי אורייתא ונימוסי אורייתא וסתרי אורייתא וכו', עכ"ל. ומעתה תבין דהנה בעון זנות השיטים בפעור פגמו בברית קודש, ואחר כך בהתחלת התשובה הוה כאילו נימולו מחדש וקבלו עליהם הברית קודש, ואם כן לא היה להם אז כח להבין רק מילין דאיתגליין באורייתא, והיו אז נקראים בשם יעקב, ואחר כך כאשר נטהרו לגמרי והגיעו למדריגת ישראל, נתגדל כחם להבין רזי אורייתא דנקראים עיקר החקים והמשפטים כאמור בזוהר הק'. וז"ש ונש"ב בגי"א מול בית פעור (דברים ג כט). עשינו תשובה בהכנעה נגד החטא של בית פעור, ואז לא היה בכם כח להבין רק פשטי אורייתא, ועתה ישרא"ל, ר"ל כעת שנתגדלתם ברבו יתירא להיקרא ישרא"ל, שמע אל החוקים וכו' דאינון רזי אורייתא סתרי אורייתא, והבן:

או יאמר ועתה ישראל (**דברים ד א**). להבין מהו ועת"ה, ובקישור עם הקודם. דהנה כתב הרב הק' בעל גור אריה בספר הנצח, דמשום הכי לא נכתב בתורה צדקת אברהם אבינו קודם התגלות הש"י אליו לך לך מארצך (בראשית יב א), דאילולו נכתב צדקתו, היה מורה דעיקר בחירת הש"י באברהם ובבניו הוא בעבור צדקתם, ובאם יארע ח"ו להיפך ימאסם ח"ו, על כן לא נכתב מקודם צדקתו, להורות בחירת הש"י באבות וכן בבניהם אחריהם מצד עצמיותם אפילו אינם ראוים ח"ו. והנה כשישראל ראוים יש להם גם כן לתלות במעשיהם הטובים, ואם ח"ו בהיפך על כל פנים יש להם לתלות בעצמיותם זה שמם אשר יקראו להם ישרא"ל. ז"ש (דברים ג כט) ונשב בגיא מול בית פעור שחטאו לשם, ואם כן יש מקום לומר שח"ו אינם ראויים לתורה. ז"ש ועת"ה כעת שחטאתם ישראל מצד עצמיותיכם, שמע אל החקים, והבן:

ויש לפרש עוד אמרו (דברים ד א) ועתה ישראל אחר ונש"ב בגי"א. וגם אומרו ישראל דייקא וממילא ידוע כי לישראל דיבור, (הגם שלפי הדרך שכתבנו יוצדק תיבת ישראל, עם כל זה עוד לאלקי מילין). ויש לפרש על פי מ"ש בספר חסד לאברהם וז"ל, ודע שהאמת מכל צד הדרך אשר נלך בה, הוא הדרך התורה המקובל ומצותיה אשר

בעבורה יקראו עם סגולה מכל העמים, ובעבורה יזכה האדם לחיי עולם הבא, כי התורה הכרחיות לשלימותינו משיבת נפש למקום אשר ממנה חוצבה, ולזה כל משיבתם וקימתם של החכמים הקודמים והראשונים היה בדברים התוריים המקובלים לבד, אף על פי שהרבה דברים שביארו כפי העיון וחיובם השכל, עם כל זה באמונה לבד בלי חקירה ומופת יזכה האדם לעולם הבא. אמנם ידיעתם במופת אינו הכרחיית לישראל מצד שהוא ישראלי, כמו הצורף כסף איננו מחויב אליו מצד שהוא צורף כסף, שידע איך יתהוו הכסף בארץ וכו', והידיעה בזה לא תורה בקיאות במלאכת הצרופה, אבל ראוי לו מצד שהוא צורף שיקח זה המחצה הידוע, ויעשה עליו צורה במלאכתו היותר שלימה באופן היותר שלם. כן איש הישראלי באמונה לבד ישיגו שלימותו (בהתחכמו במשפטי התורה מבלי חקירה), דזה הוא מצד שהוא ישראלי, אמנם כשידע האמונה במופת הוא מצד שנקרא אד"ם, לא מצד שהוא ישראלי וכו'. והענין דע שהחכמות הם שני מינים, א' חכמה הפנימיות, וא' חכמה החיצוניות, והנה מהראוי שבני ישראל לא יתחכמו אלא מן החכמה הפנימיות הקדושה מפני שהם קרובים אל הקדושה וכו', ואלו היו כשרים וראוים, היתה החכמה הפנימיות עומדת בהם, אלא שפגמו וקלקלו ונתרחקו מן הפנימיות, ואל החיצוניות לא באו שאינה שלהם, עד כאן דבריו בקצת שינוי וקיצור לשון. ועל פי הדברים האלה תבין כאשר פגמו ישראל בבעל פעור, אזי נטו מהפנימיות מה ששייך להם מצד שהם ישראלים לעסוק במשפטי התורה, שהוא שלימות נפשם מבלי עיון וחקירה בחיצוניות. וז"ש ונשב בגי"א וכו', עשינו תשובה כנ"ל, בכן ועת"ה כעת ישרא"ל מצד שאתם ישראלים, אינכם מחוייבים בחקירה כמו שאינו מחיוב הצורף מצד שהוא צורף לחקור על מהות הכסף, רק שמע אל החקים ואל המשפטים וכו' למען תחיו כנ"ל, שבעבורם יזכה האדם לחיי העולם הבא כנ"ל, והבן. ובזה יתכן אחר כך (דברים ד ה) ראה למדתי אתכם חוקים ומשפטים כאשר צוני י"י אלקי וכו', (דברים ד ו) ושמרתם ועשיתם כי הוא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים וכו', (דברים ד ז) כי מי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו וכו'. דיש לדקדק במקראי קודש הללו, התחיל בלשון יחיד רא"ה, וסיים ברבים למדתי אתכ"ם. גם אומרו כאשר צוני וכו' בכף הדמיון, הוה ליה למימר אשר צוני. גם אומרו ושמרתם ועשיתם כי הוא חכמתכם וכו', וכי בעבור זה ילמדו שיהיה לכם לחכמה נגד העמים, זה לא יתכן בעבודה האמיתיית. גם אומרו כי מי גוי גדול אשר לו אלקים, אינו מקושר בנתינת טעם עם הקודם. ולפי הדברים הנ"ל יוצדק שפיר כמין חומר, דהנה גם אותם החפצים בחקירות, ודאי מודים לזה שהחקירה לא תתכן לכל איש ואיש, כי בודאי מן הצורך לקבלה לקלי הדעת אשר שכלם קטן מהשיג

החקירות, ותעמוד להם הקבלה במקום העיון, רק העיון בחקירה הוכרח לדעתם למי ששכלו רחב, עיין כל זה בחובת הלבבות בהקדמה. ולזה התחיל בלשון יחיד גם בכאן ועתה ישראל שמ"ע וכו' מצד שאתה ישראל, ודיבר נגד היחיד אשר שכלו רחב מיתר ההמון וראוי לחקירה, אמר גם אתה הראוי לחקירה שמע אל החוקים מבלי חקירה, אשר אנכי מלמד אתכ"ם לכולכם ביחד גם למי ששכלו קצר, אשר תודה בעל כרחך שתספיק להם הקבלה כמוך כמוהם, לכולכם אני אומר שתספיק הקבלה מבלי עיון מצד שהוא ישראלי כנ"ל, וכן בפסוקים הנ"ל רא"ה אתה היחיד בעל שכל הרחב מיתר ההמון, למדתי אתכם לכולכם ביחד חוקים ומשפטים, רק כאשר ציוני וכו' מבלי עיון, רק לקיים גזירת המלך ולא תחקור על הסיבה, רק עיונך יהיה בנושא המצות לקיימם וליודעם כהוגן כאשר ציווני מבלי תוספת ומגרעת, ושמרתם ועשיתם כי הוא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים, שהם מצד החיצונים ולהם יאתה חכמות החיצונית, מה שאין כן אתם ישראלים חלקכם בחיים חכמות הפנימיות. וז"ש בנתינת טעם כי מי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו וכו', על כן אין לך שום עם ולשון שיהיו דבקים בפנימיות כמוכם, כי אין אלקים קרובים אליו כמוכם, ואתם אין לכם חלק ונחלה בחיצוניות, על כן בפגמיכם ח"ו תעזבו את חכמתכם ולכלל החיצוניות לא תבואו, והבן מאוד ומאוד. ובזה תבין שבכאן דייקא צוה (דברים ד ב) לא תוסיפו ולא תגרעו, כי על ידי חקירה לטעם, יבואו לתוספת ולמגרעות ח"ו, כי יתבונן בשכלו טעם המצות, וכאשר ישפוט שכלו כפי המקום והזמן, יבוא לחשוב מחשבות חוץ שבעת הזאת ובמקום ההוא לא שייך הטעם אשר שפט ויבוא לתוספת ולמגרעות, מה שאין כן אם ילמוד המצוה מגזירת המלך מבלי חקירה, לא יוסיף ולא יגרע, והבן מאוד:

ומי גוי גדול אשר לו חוקים וכו' ככל התורה הזאת אשר אנכ"י נותן לפניכם היום (**דברים ד ח**). הנה התחיל בחוקים ומשפטים וסיים בתורה, והסיפא אינה היפוכא דרישא. וגם מהו הלשון צדיקי"ם על החוקים והמשפטים. והנראה דהנה חוקים הם מבלי טעם רק חקה גזירת המלך, וזה הוא כך אצל נימוסי כל עם, שהמון עם אינם יודעים סיבת הענין, רק שבא להם מקדמונים לחק"ה, וכן משפטי"ם הוא הדינים. והנה ודאי כל עם ועם יש לו משפט נימוסי, כשיעבור האדם כך וכך, יש לו עונש כך וכך בממון או בגוף או במיתה, והוא מבלי טעם למה להעובר על זה יגיע עונש זה, ולהעובר זה עונש זה, רק הוא הסכמה, אבל בעצם לא נודע הטעם והסיבה מה שייכות יש להמשפט עם הנשפט, רק הוא נקמה להעובר בדרך ההסכם. מה שאין כן תורתינו הק' הגם שיש בה חוקים מבלי טעם, עם כל זה חלילה לומר שאין טעם למצוה, רק אם עדיין מצע

שכלינו קצר מהשיג, מחויבים אנחנו לקיימם בחוקה עד אשר יערה עלינו רוח ממרום ונתבונן מה מאוד עמקו מחשבות הצור תם לטוב לנו כל הימים, וכל המצות כולם מורים על יחודו ואחדותו ית"ש, ועל ידן נבוא לדביקות העצמי באור אין סוף ית"ש. אם כן כל המצות נכללין באנכי י"י אלקיך (שמות כ ב), אשר שמענו מפי הגבורה בכלל (מכות כ"ד ע"א), וכאשר יאיר הש"י עינינו נבין הענין שהם כולם עצות מהש"י איך נוכל לדבק את עצמינו באור קדושתו יותר משרפי מעלה, וכן המשפטים שבתורה מחויב ממון להעובר תשלומי כפל ד' וה', ומלקות וד' מיתות וכרת ומיתה בידי שמים, אינו בדרך נקמה להעובר, רק גם כן בגודל רחמיו ית' להיות שהחוטא נטה אל אלקים אחרים בחטאו, וח"ו ידחה לחרפות ולא יוכל לבוא לעצם החיים, נתנו המשפטים האלו כל אחד כפי חכמתו ית' טבע העונש, תוסר ממנו הקליפה דאלקים אחרים, וידבק האדם בשורשו הקדוש בעצם החיים. וז"ש ומי גוי גדול אשר לו חוקים ומשפטים, ר"ל שיהיו החוקים מבלי טעם, שיהיו צדיקים צודקים בעצמם שיהיו שייכים להנברא, וגם כן עונש המשפטים שיהיו צודקין בעצמן, שענין עונש הזה שייך דוקא להעובר בזה המצוה, וזה ככל התורה בכללה כל התרי"ג מצות אשר אנכ"י נותן וכו', ר"ל שכל התרי"ג מצות נכללין באנכ"י, ואם כן לכולם יש טעם, והבן מאד כי אי אפשר לפרש הכל במכתב:

ראה למדתי אתכם חוקים וכו' (**דברים ד ה**). התחיל ביחיד ראה, וסיים ברבים אתכם. ונראה על פי אשר שמעתי מכבוד מחו' הרב המקובל המפורסים בישראל הרב מהרצ"ה, אשר השם ס"ט מע"ב שמות, הוא המורה נבוכים בדרך הישר. והנה גם בחוקים ומשפטים יש תרמות היצר, באמור אל האדם אשר זה מצוה ובאמת הוא עבירה, וכן בהיפך. והנה להיות סגולת זה השם להוליך עורים בדרך לא ידעו, והנה גם בהסתפק דרך החוקים יש לכוין זה השם, הוא רא"ה ובעיניו יראה וללבו יבין את הנרצה לעבוד הש"י. וז"ש רא"ה למדתי אתכם, היינו למדתי אתכם השם הנ"ל, ובזה תרשו את הארץ:

ואמר (**דברים ד ח**) **נת"ן לפניכם היו"ם דוקא**. ר"ל כל התורה הזאת הוא נצחיות לכל יום, אשר הוא לפניכם בכל דור ודור ושעה ושעה אשר לפניכם יושת האדם עצות בנפש על ידי כל תיבה ותיבה שבתורה אשרי העם שככה לו. וז"ש (דברים ד ט) רק השמר לך וכו' פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך, והנה בדברים לא שייך ראיה רק שמיעה, והגם שכל העם רואים את הנשמע (מכילתא דרשב"י), אין זה בכלל אזהרת השכחה, כי עיקר הנרצה שלא לשכוח את הענין, מה בצע באם יזכרו שהיו רואים את הדבור או שומעים, וגם כפי הנראה הוא רק אזהרה לדור המדבר שעמדו על הר סיני, ומה נעשה אנחנו הגם שעמדנו עם אבותינו במעמד הנכבד, עם כל זה אין אנו זוכרים את הענין הנרצה.

ולפי מ"ש יובן, דהנה אמר שהתורה הזאת היא לפניכם בכל יום שבכל דור, לשות עצות בנפשו האיך יקרב את עצמו להבורא ית'. והנה אפשר שהאדם על ידי התבוננו איזה פסוק בתורה, יבין ממנה איזה עצה, אבל לא ישיב אל לבו לקיים אשר ראו עיניו בתורה, והנה יהיה כנביא העובר על דברי עצמו (סנהדרין פ"ט ע"א). וז"ש אני אומר לך שהתורה היא לפניכם בכל יום שבכל דור, ובודאי תבין במושכלות בכל יום בהתבוננך האיך תוכל לקרב עצמך אליו ית', רק השמר לך וכו' פן תשכח את הדברים ממש אשר ראו עיניך בתורה, והבן. וזהו והודעת"ם לבני"ך ולבנ"י בני"ך, ששמעתי בשם איש קדוש אחד מדבר, שהדעת הנשפע לאיזה איש בתורה ועבודה יועיל לבניו ולבני בניו, שדעת האב נמשך עד בן בנו והדברים עתיקים, על כן נאמר (ישעיה נט כא) לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך, ותתבונן מתענית רב יוסף (ב"מ פ"ה ע"א). וז"ש אותו הדעת שהתבוננת בתורה, תזכה להמשיכהו עד בן בנך. וגם אמר והודעתם לבניך ולבני בניך, היינו תודיע להם זה הענין שהתורה היא לפניהם בכל דור ודור, ויוכל להתבונן ממנה כפי הזמן והמקום והשעה. וז"ש שתודיעם זה הענין (דברים ד י) יום אשר עמדת וכו', באמור י"י אלי וכו' ואשמיעם את דברי אשר ילמדו"ן (מדברי אלה, להיות יוצאים מפי שאני נצחיי, בכן הדברים ההם נצחיים, על כן ילמדון מהם) ליראה אותי כל הימים (בכל דור ודור), והבן מאד:

ונשב בגיא וכו' (דברים ג כט), ועתה ישראל וכו' (דברים ד א). להבין הקישור. גם שאר הדקדוקים. דהנה אמר שלמה (קהלת ז יז) אל תרשע הרבה, ואמרו רז"ל (שבת ל"א ע"ב) הרבה דלא לירשע וכו', אלא מי שאכל שום וכו'. והכוונה דאל יתייאש אדם מן הרחמים אפילו בראותו את עצמו הולך בדרכי רשע ח"ו, וכשמעורר בעצמו הרהורי תשובה מחוייב להכניע את עצמו לפני בוראו, וידמה בעיניו כאילו היום נולד ויעשה תורה ומעשים טובים והימים הראשונים יפלו, כאשר כבר דברנו מזה כמה פעמים. וז"ש ונשב בגיא בהכנעה מול בית פעור, להיות שהלכנו אחרי המותרות כמו שאמרו ז"ל (עיין סנהדרין ס' ע"ב), ועתה ישראל כאילו אתה היום ישראל מחדש, שמע אל החוקים וכו', והבן.

ויצונו י"י לעשות את כל החוקים האלה וכו' לטוב לנו כל הימים לחיותנו וכו' (דברים ו כד), וצדקה תהיה לנו כי נשמור לעשות וכו' לפני י"י אלקנו כאשר צונו (דברים ו כה). יש להתבונן במקראי קדש הללו, דהאיך אמר ויצונו י"י לעשות וכו' לטוב לנו לחיותינו, דהוה על מנת לקבל פרס. ועוד מהו זה שאמר וצדקה תהיה לנו וכו', צדקה היא מתנת חנם מהנותן להמקבל. והנה התחיל בחיוב שעבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו י"י

אלקינו וכו' (דברים ו כא), והנה מחוייבים אנחנו לעבדו עבור זה, ואיך סיים בצדקה. ונראה לפרש דהנה לפי דעתו של בן, אביו מלמדו, דהבן כיון שאין יכול להבין עדיין עומק המושג, שאין עריבת נעימות ידידות יותר מגוף העבודה לאלקי עולם ית' והוא הנרצה, אזי ילמדהו תחלה שעל ידי העבודה יבא לנו טובה גדולה מתמדת, ולא יאמר לו התכלית האמיתי בלא שום קבלת פרס כי שכלו קצר, ובודאי כשיכנס חמידא דאורייתא בלבבו, יבין הדבר לאשורו וכמעשה דר"י בן פזי בזוהר הק'. על כן אמרה התורה ללמד לבן ויצוונו י"י וכו' לטוב לנו לחיותינו, אבל אתה המלמד לא תטעה בזה, רק תדע וצדקה תהיה לנו כי נשמור לעשות וכו' כאש"ר צונ"ו, רק לקיים מצותיו הוא הנרצה בלי קיוו שום קבלת שכר, כי אין לך שכר גדול מזה שזכית לעבוד לפני י"י אלקינו וקצר המצע מהשתרע:

ואתם הדבקים וכו' חיים כלכ"ם היום (**דברים ד ד**). יש להתבונן לפי מ"ש הדבקים בה"א הידיעה, לא צריך לומר אחר כך כלכ"ם. אך בא לרמז ידוע דתיקון המדות שבאדם באהבה ויראה והתפארות וניצוח והודיה והתקשרות וממשלה, הם נגד חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות כנודע. והנה ידוע דהעיקר הוא חסד גבורה תפארת, דנצח הוד יסוד הם תמיד בסוד תוספת כנודע, על כן כאשר יתקן האדם אהבתו ויראתו והתפארותו לעבודת השם, ממילא יהיה שלם בכל המדות. והנה את"ם רמז לחסד גבורה תפארת ימין ושמאל ואמצע, והנה ירמוז כיון שאת"ם דבקים בי"י אלקיכם, שוב אין לחוש ובודאי חיים וקיימים כלכ"ם, היינו כל שיעור קומתכם ודאי חיים וקיימים לי"י במצות מעשיות, ודוק כי קצרתי:

בילקוט (פרשת יתרו)[ישעיה](רמז תנ"ה) בפסוק (ישעיה מג יב) ואתם עדי נאם י"י ואני א"ל. תני רבי שמעון בן יוחאי אם אתם עדי אני י"י, אין אתם עדי כביכול איני י"י. יש לפרש על פי מה שפירשנו לא יקום ע"ד אח"ד באיש לכל עון ולכל חטאת (דברים יט טו). דהנה אתוון ע"ד בקריאת שמע הם רברבין, להיות דהמצוה הזאת נצטוינו להעיד בכל יום על יחודו ואחדותו ית"ש והוא יסוד הדת. והנה בעבור האדם איזה עבירה או יבטל מצות עשה, הנה יופסל לעדות אם כן אין עדותו עדות. וז"ש לא יקום עד אחד, (רצ"ל ע"ד שבאח"ד לא יקוים לו) לכל עון ולכל חטאת, (היינו כאשר יש בידו ח"ו איזה עון וחטאת). וז"ש גם כן במדרש אין אתם עד"י, (היינו כשאינכם כשרים לעדות על פי התורה) כביכול איני י"י. ואומרו איני י"י ולא שם אחר משמות הקדושים, יובן דהנה התפילין אשר נצטוינו להניח היינו ד' פרשיות קדש (שמות יג א), והיה כי יבאך (שמות יג יא), שמע (דברים ו ד), והיה אם שמוע (דברים יא יג). הנה קדש, הוא נגד מוח

החכמה. והיה, מוח הבינה. שמע, והיה אם שמוע, מוח הדעת. שמע עיטרא דחסדים, והיה אם שמוע עיטרא דגבורות. ובתפילין דמארי עלמא כתוב בהו (דברים ד ז) מי גוי גדול, (דברים ד ח) ומי [גוי] גדול. (דברים לג כט) אשריך ישראל. (דברים ד לד) או הנסה אלקים. (דברי הימים א' יז כא) ומי כעמך ישראל גוי אחד. אך בהנך פסוקים כל הנהו פסוקים, כל אחד כנגד פרשה מיוחדת שבפרשה שלנו, ומי כעמך ישראל גוי אח"ד, הוא נגד שמע וכו' י"י אח"ד, וכמו שאמרו רז"ל (ברכות ו' ע"א) אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם, שמע ישראל וכו' י"י אחד, ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם, ומי כעמך ישראל גוי אחד. הענין הוא שאנחנו על ידי מעשינו מעוררים למעלה על ידי התעוררות שלנו מוח החכמה, יושפע עלינו מלמעלה מוח החכמה, והוא הענין הנכתב בתפילין דמארי עלמא, ועל ידי התעוררות שלנו עיטרא דחסדים על ידי פרשת שמע, הנה מתעורר עלינו השפעת החסד לעשותינו חטיבה אחת בעולם, הוא הנכתב בתפילין דמארי עלמא ומי כעמך ישראל גוי אח"ד, וידוע דשם י"י מורה על החסד, וחסד י"י כל היום. וזהו דוקא כשאנחנו כשרים בעדותינו באמרינו י"י אחד, מתעורר חסדו עלינו בבחינת עיטרא דחסדים הנעשה בתפילין על ידי פרשת שמע, מה שאין כן בזולת זה. וז"ש אין אתם עדי כביכול, איני י"י בבחינת החסד. על כן מהראוי לכל אדם להרהר בתשובה קודם אמירת קריאת שמע, בכדי להיות כשר לעדות, ואז יצוה י"י חסדו ורב טוב לבית ישראל:

וירצה עוד ואתחנ"ן אל י"י בעת ההוא (דייקא) לאמ"ר (דברים ג כג). (מהו הלאמ"ר). דהנה למעלה (דברים ג כב) נאמר לא תיראו"ם מלא ו', ולית דכוותיה בכל התנ"ך. והנראה דהנה בזוהר הק' (ח"ג רע"ד ע"ב) איתא ו' גופא דחרבא, י' רישא דחרבא, ה"ה תרין פיפיות וכו'. העולה מזה ו' מרמז לחרב שלופה, והרמז בכאן ביתור הו', שלא תירא מהם אפילו תראה חרב שלהם שלופה על צווארך. וז"ש ואתחנ"ן אל י"י בעת ההוא, שנצטויתי המצוה הזאת שאפילו חרב חדה מונחת על צווארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמי"ם (ברכות י' ע"א), אזי גם אני אמרתי שלא אמנע עצמי מן הרחמי"ם. וזהו לאמ"ר לדורות אפילו חרב חדה מונחת על צווארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים: **ההר הטוב הזה והלבנ"ן** (**דברים ג כה**). חסר ו'. דהנה בעוה"ר ביום שחרב בית המקדש, נטלו ישראל איפופסין על עונותיהם (ויק"ר פי"א ז'), דהש"י כיפר להם במה ששפך חמתו על עצים ואבנים (איכ"ר פ"ד י"ד), ומשום הכי לא רצה הש"י אשר משה יכנס לארץ, דידוע (סוטה ט' ע"א) דלא שלטו הגוים במעשי ידיו, ואם כן לא היה אז מקום לשפוך החמה על עצים ואבנים, והיה ח"ו וכו'. והנה משה אדונינו ביודעו זה, ביקש לראות הלבנן אפילו חסר כי ו' מרמז למעשה, היינו אפילו יהיה עדיין חסר מעשה הבנין

הקדוש והקרבת הקרבנות, הנה לא יהיה מקום לומר שבית המקדש הוא מעשי ידיו. והנה הש"י לא רצה גם בזה, כי על כל פנים כיבוש הארץ תהיה על ידיו, ולא יהיה מקום לקיים אז תרצה הארץ וכו' (ויקרא כו לד), נ"ל:

באפטרתא דיומא.

נחמו נחמו עמי וכו' (ישעיה מ א). נחמו נחמו, בגימטריא יצחק. רמוז למה שאמרו רז"ל (שבת פ"ט ע"ב) אשר במהרה בימינו תהיה הגאולה על ידי מליצת יצחק, כמו שדרשוה בפסוק (ישעיה סג טז) כי אתה אבינו וכו', והמ"י להיות שכל הדינים בעת הגלות באו מסוד פחד יצחק, ובעת הגאולה במהרה בימינו ימתקו הדינים בשורשם ביובל העליון סוד החירות על ידי תשובה עילאה, (ובפרט לדעת המקובלים הראשונים חכמי השמיטות, להיות שמיטה זו לדעתם שמיטת הפחד, מוכרחת הגאולה להיות על ידי פחד יצחק, על כן בשמיטה זו הזהב חשוב מן הכסף. וידוע בזה ענין מחלוקת קרח שהיה לוי בבחינת גבורת יצחק, ורצה להיות במעלה מן אהרן איש החסד, ולעתיד לבא הנה כן יהיה מעלת הגבורות וכו' כמעלת הזהב על הכסף, על כן יתעלה קרח לעתיד כמו שכתבו צדיק כתמר יפרח (תהלים צב יג) ס"ת קרח, (אלא שבזמנו אכלה פגה). והנה במה שהקב"ה מכה בה מרפא, קבלנו הדינים מסוד פחד יצחק, הנה יתהווה מן יצחק נחמו נחמו, וזהו יאמר אלקיכם דייקא אלקים פחד יצחק, (והוא הנרמז כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות (מיכה ז טו), כי שם גם כן נגד ד' בנים דברה תורה, ד' פעמים ב"ן בגימטריא יצחק, שאפילו הבן הרשע שורשו בקודש ועתיד להיכלל בקדושה. וזהו הנרמז וטרף זרוע אף קדקוד (דברים לג כא), רמזתי ברמז מועט:

עוד זאת אדרוש לך (ישעיה מ א) נחמו נחמו עמי יאמר אלקיכם וכו' (ישעיה מ ב), כי לקחה מיד י"י כפלים וכו'. להתבונן ענין הבטחתו לישראל נחמה כפולה. גם בנחמה הזכיר אלקיכם, ובעונש אמר לקחה מיד הו"יה רחמים. וגם כפלים אינו מובן, וכי ס"ד וכו', ודברי המפרשים ידוע. ונ"ל דהנה בעונש בעוה"ר גם מדת הרחמים הסכים למדת הדין, ונקרא על ידי זה עונש כפול, על כן בנחמה במהרה בימינו יהיה בהיפך שגם מדת הדין יסכים למדת הרחמים, לזה נקרא נחמה כפולה, והוא מדה כנגד מדה כי בעת העונש לקחה מיד הו"יה, שגם מדת הרחמים הסכים למדת הדין ולזה נקרא כפלים, על כן בעת הנחמה ינוחמו בכפלים נחמו נחמו יאמר אלקיכם, שגם מדת הדין יסכים לחסד במהרה בימינו אמן:

הג"ה ועל פי זה פירשנו בפסוק (תהלים סט יד) ואני תפלתי לך הויה עת רצון וכו'. הנך רואה בבני אדם בעת המשפט כשדיין אחד נוטה לזכות והב' לחובה, והנה אחר כך על

ידי הטענות ומשא ומתן אחד מסכים לחבירו, ואם כן רצון חבירו גובר נעשה רצונו. ואם כן תבין לפי זה גם בנידון דידן בעוה"ר בעת הזעם גרמו העונות שגם מדת הרחמים הסכים למדת הדין, אם כן נקרא הזמן ההוא עת רצון של מדת הדין שנעשה רצונו. ובעת הישועה במהרה בימינו הנה גם מידת הדין יסכים לחסד, הנה נקרא לזמן ההוא עת רצון של הו"יה. וזה שאומרת כנסת ישראל ואני (כנסת ישראל, הנה זאת) תפילתי (שתהיה במהרה) לך הויה עת רצון. הבן (עד כאן הגה):

דברו על לב ירשלים (**ישעיה מ ב**). להבין מהו הדבור על הלב. הנה אומר לך ירושלים הכוונה על השכינה הקדושה כנודע, והנה השכינה נקראת רחל, והנה בגלותא בעוה"ר היא כרחל לפני גוזזיה נאלמה (ישעיה נג ז), בסוד נאלמתי דומיה (תהלים לט ג), על כן אין חזון נפרץ לבניה הנעימים ואין נבואה. והנה רחל בגימטריא דב"ר ל"ב, והנה בגלות בעוה"ר כשהיא בבחינת נאלמתי דומיה, הנה נפרד ונתרחק"ק הדבר מן הל"ב, בסוד מ"ש (סנהדרין צ"ט ע"א) לל"ב גליתי לפומי לא גליתי, ולעתיד במהרה בימינו יתגלה פנימיית הלב אל הפ"ה שהוא דבו"ר, ועל כן במהרה בימינו ינבאו בניכם ובנותיכם (יואל ג א). וזהו דבר"ו על לב ירושלים שיתוסף על גילוי הלב גילוי הדיבור, ויהיו בחיבור יחד דבר לב וישתלם שיער קומת רחל, היינו דבר לב בגימטריא רחל:

ועל פי זה פירשנו דברי רז"ל במדרש בשלח (שמו"ר פכ"א ח'), דבר אל בני ישראל ויסעו (שמות יד טו), יסיעו דבר מלבן והוא פלאי. ועל פי דברינו הנ"ל תבין, הגם במצרים שהיתה השכינה בחינת רחל עם אבותינו בגלות, היה גם כן בסוד נאלמתי דומיה ולא היה באפשרי להוציא מן הלב אל הדיבור, ועל כן כתיב גם כן בבני ישראל (שמות ב כג) ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעק"ו, זעקה הוא בלב קול בלא דבור שלא היה להם בחינת דבו"ר, הנה גם אצל ים סוף הגם שיצאו ממצרים, עדיין לא נפטרו עד קריעת ים סוף, דכתיב (שמות יד ל) ויושע י"י ביום ההוא את ישראל מיד מצרים, על כן כתיב גם כן (שמות יד י) ויצעקו בני ישראל אל י"י, עדיין צעקה בלא דבור, כי עדיין היה כח לשר של מצרים לקטרג הללו וכו' והללו וכו' (ילקו"ש רמז רל"ד), ולא יכלו עדיין להוציא הדיבו"ר כראוי ונכון כי עדיין היה הדיבור בהעלם. ויאמר י"י אל משה מה תצעק אלי, למה תהיה עוד כזאת צעק"ה בלא דבור, דבר אל בני ישראל ויסעו, היינו יומשך להם הדבר מן הלב. וז"ש במדרש יסיעו דבר מלבן וישתלם שיעור קומת השכינה, רחל בגימטריא דברו על לב ירושלים וכנ"ל, ואתה תבין:

וקראו אליה (**ישעיה מ ב**). לא נודע מהו הקריאה. והנה תרגם יונתן ואתנבו עלה. הנה מפרש על פי מה שאמרו רז"ל (ויק"ר פ"א י"ג) קריאה לשון חבה הוא לנביאי ישראל.

הנה כיון שיבוא הדבור לירושלים דרך נבואה, הנה הנביא אשר יתנבא לטובה, שוב לא תשוב נבואתו ריקם, דהנה זהו הבחנת הנביא כאשר יתנבא לטובה ולא יהיה הדבר ולא יבא, הוא הדבר אשר לא דברו י"י (דברים יח כב) , כי דבר י"י לטובה לא תשוב ריקם:

כי מלאה צבאה (**ישעיה מ ב**). נראה לפרש כי נתמלא הצבא שלה היינו אותיותיה, שעד הנה היתה ירושלים בלא יוד והיתה חסרה בצבאותיה, והן היום תתמלא ביוד, ונרמז בתורה (שמות כח כד) אל קצוות החשן, ירושלים במלואה ביו"ד בגימטריא קצות, חש"ן בגימטריא משיח, יראתי להרחיב הדבור:

כי נרצה עונה (**ישעיה מ ב**). היינו כי מן עוונה נעשה רצון, כי מן תשובה מיראה נעשים זדונות כשגגות, ומן תשובה מאהבה נעשים זדונות כזכיות (יומא פ"ו ע"ב), ונעשה מן העונות הללו מצות שהם רצונו ית"ש. והנה על ידי זה תתמלא ירושלים, יו"ד מורה על מחשבה ורצון (תיקו"ז יט מ"א ע"ב):

כי לקחה מיד י"י כפלים (**ישעיה מ ב**). יש לפרש כפלים שתי כפילות, היינו סוד אכפלתא דאכפלתא הוא חשבון הנזכר בספר קרניים בתחילתו, היינו לחשוב האותיות פעם בכפל הריבוע ופעם בכפל הפשוט, והנה הויה בכפל הריבוע ובכפל הפשוט כזה, י' פעמים י' בגימטריא ק', ב' פעמים ק' בגימטריא ר', ה' פעמים ה' גימטריא כ"ה, ב' פעמים כ"ה בגימטריא נ', ו' פעמים ו' בגימטריא ל"ו, ב' פעמים ל"ו הוא ע"ב, ה' פעמים ה' גימטריא כ"ה, ב' פעמים כ"ה בגימטריא נ', תצרף יחד כל המספרים הרי הויה בגימטריא שב"ע, הוא סוד לדעתי ויסרתי אתכם אף אני שב"ע על חטאתיכם המוזכר כמה פעמים בתוכחות, והמ"י. וזהו כי לקחה מיד הויה כפלי"ם, סוד אכפלתא דאכפלתא בגימטריא שב"ע, (הנה בקרניים מוזכר החשבון אכפלתא דאכפלתא בהיפוך, ואין בזה קפידא ורשות ניתן לדרוש):

או יאמר כי לקחה מיד י"י כפלים (**ישעיה מ ב**). ר"ל י"ד ב' פעמים בכפל, היינו (ב')[ג'] פעמים י"ד גימטריא מ"ב, שם הגבורה שממנו בא הדין:

או יאמר (**ישעיה מ ב**) **י"ד הוי"ה ב' פעמים בכפל**. י"ד הוי"ה בגימטריא מ', ג' פעמים מ' גימטריא ק"ך צירופי אלקים:

או יאמר (**ישעיה מ ב**) **מי"ד הוי"ה כפלים**. על פי מה שרמז בקינות כי נגעה בי י"ד הוי"ה. כי י"ד הוי"ה גימטריא מ', על פי מה דידוע דבגלות נשתנו ב' ממי"ן, דהמ"ם של למרב"ה המשרה (ישעיה ט ו), מחוייבת להיות פתוחה ונסתמה, כי קרן בית דוד היא בסתימה כעת בסוד העיבור. ובנחמיה (ב יג) נכתבה חומ"ת ירושלים פרוצה, שצריך להיות המ"ם סתומה כדמיון החומה, ונכתבה כעת במ"ם פתוחה כי החומה פרוצה,

ולעתיד לבא תתפתח המ"ם סתומה של למרב"ה המשרה, ותסתם המ"ם של חומת ירושלי"ם שנפרצה, ואם כן כעת נקרא י"ד הוי"ה בגימטריא בכפל, שאנחנו כעת בסוד העיבור שהפה נסתם היינו נבואת החזון, והטבור פתוח חומת ירושלים שררך אגן הסהר. וז"ש כי לקחה מיד הויה כפלי"ם, ובמהרה בימינו בעת הלידה יתפתח הסתום ויסתתם הפתוח. ועל פי זה פרשתי הפסוק צדיק כתמ"ר יפרח (תהלים צב יג). כבר נודע מ"ם סתומה הוא ת"ר, ואם כן מ"ם סתומה ופתוחה היא תמ"ר שממנה יצאה מלכות בית דוד, והצדיק גם כן יפרח כתמ"ר הזה, דהיינו שיפתח הסתום ויסתתם הפתוח, והבן כי קצרתי:

דברו על לב ירושלים (**ישעיה מ ב**). ירמוז שתיבת דב"ר יתחבר אל תיבת ל"ב, כי כעת אין חזון נפרץ, והש"י אומר ללב"י גליתי ולפומי לא גליתי (סנהדרין צ"ט ע"א), ולעתיד יתחבר הדב"ר אל ל"ב, (והמשכיל יבין הענין לאמתו), ובהתחבר דב"ר ל"ב יהיה בגימטריא רח"ל, שהש"י ינחם אותה במהרה:

וקראו אליה (**ישעיה מ ב**). ירמוז ו' קראו אלי"ה, כי אליהו הנביא הוא כעת חסר ו' שלקח ממנו יעקב למשכון. וירמוז בכאן ו' קראו אליה, ר"ל אל אלי"ה קראו הו', ואז יבוא לבשרינו וישיב ל"ב אבות וכו' (מלאכי ג כד):

כי מלאה (צבאם)[צבאה](ישעיה מ ב). ר"ל הצבא שלה. כבר כתבנו כמה פעמים יוצא צבא בישראל (במדבר א ג), אותם המיחדים יחודא עילאה ותתאה, דהיינו אח"ד (דברים ו ד) וע"ד בגימטריא צב"א. והנה כעת יחודא עילאה הוא כ"ה אתוון, ויחודא תתאה כ"ד אתוון. ולעתיד לבא יהיה אור הלבנה כאור החמה (ישעיה ל כו), ויהיה יחודא תתאה גם כן ך"ה אתוון (עיין זוהר ח"ב קל"ד ע"א), ויהיה סוד מ"י ירפא לך (איכה ב יג), דהיינו נ' אתוון מנין מ"י תשובה עילאה, ואמרו בזוהר הק' (תיקו"ז סג צ"ד ע"ב) מ"י ירפא לך ודאי. וזה יאמר בכאן כי מלאה צבאה, כי כבר נתמלא היחוד מה שהיה חסר אות אחד, והבן.

ויאמר עוד כי מלאה צבא"ה (**ישעיה מ ב**). צב"א בגימטריא הוי"ה בהיכ"ל. ר"ל כבר הגיע העת להיות מלא כבוד הויה בהיכל קדשו, ויזכירו השם ככתבו במהרה בימינו, ויוחזרו הצ"ג כלים לבית המקדש (תמיד ל' ע"א) מנין צב"א:

עקב

והיה עקב תשמעון וכו' ושמרתם וכו' ושמר וכו' אשר נשבע לאבותיך (**דברים ז יב**). חוץ כל הדקדוקים יש להתבונן וכי ס"ד שלא יקיים הש"י השבועה שנשבע לאבות, ומה הוא השמירה שצריך הש"י לשמור ההבטחה. והנראה דהנה לעיל נאמר (דברים

ז יא) ושמר"ת את המצוה וכו' אשר אנכי מצוך היום לעשותם. ודרשו בו (עירובין כ"ב ע"א) היום לעשותם ומחר לקבל שכרם. הנה לפי זה יש לנו דין שומר שכר שמתחייב באונס קל כגון גניבה ואבידה, מכל שכן שמתחייב בפשיעה (ב"מ צ"ג ע"א). והנה ענין השמירה לכל דבר הוא כפי המצטרך, כגון כספים אין להם שמירה אלא בקרקע (ב"מ מ"ב ע"א), וכל ענין לפי חשיבותו כידוע. והנה בדברי תורה כתיב (משלי כג ה) התעיף עיניך בו ואיננו, והאיך אפשר לילוד אשה לבל יחטא ויפשע, ועל זה יפול לב אדם הלא ח"ו אייגע לריק בשמירתי, ואם כן חלילה יאמר טוב יותר שלא אקבל השמירה. לזה אמר ושמר"ת וכו', אתה מחוייב לקבל עליך השמירה, ואל יפול לבך עליך הלא לדברים חשובים כאילו צריכים שמירה יתירה, ובאם לא אשמור כפי חשיבותם הנה אקרא פושע ואתחייב. לזה אמר והיה עקב תשמעון וכו' ושמר י"י אלקיך לך את הברית וכו' אשר נשבע לאבותיך, היינו על פי דת ודין תורתינו הק' (ב"מ פ' ע"א) שמור לי ואשמור לך הוה שומר שכר, ודוקא שמור לי היום ואשמור לך למחר, אבל שמור לי ואשמור לך תיכף, פטור אפילו מפשיעה דמיקרי בעליו עמו (שמות כב יד), כיון שהבעלים עמו במלאכתו, ודוקא שהבעלים שאולים אצלו בשעה שקנה הפקדון לשמירה, אבל קנה הפקדון היום ואחר כך שאל או שכר את הבעלים, לא מיקרי בעליו עמו, כן הוא הפסק הלכה על פי דת ודין תורתינו הק' עיין בטוש"ע (חו"מ רצ"א). לזה אמר אל יפול לבך עליך כנ"ל, כי הנה ושמ"ר י"י אלקיך לך את וכו' אשר נשבע לאבותיך מאז, ומקרי בעליו עמו ותהיה פטור כנ"ל, רק עלה והצלח בקבלת השמירה, ואם עיני שכל לך תשכיל ממוצא הדברים מה שדרשו רז"ל (ירושלמי חגיגה פ"א ה"ז) הלואי אותי עזבי ותורתי שמרו, כי אלו היה שומרים התורה, הנה הבטחתי ושמר י"י אלקיך וכו' והוה שמירה בבעלים, ופטיטייא דאורייתא טבין:

א) והיה עקב אם תשמעון (**דברים ז יב**). להבין והיה בכל מקום הוא לשון שמחה (ב"ר פמ"ב ג'). גם תיבת עקב. ונ"ל על פי מ"ש (דברים ד ל) בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים ושבת עד י"י אלקיך, דהכוונה אם לא ייטיבו מעשיהם לשמוע בקולו ית' מרוב כל, אזי בעל כרחך ישובו אל הש"י וישמעו בקולו על ידי היסורין בארצות אויביהם באחרית הימים. וזהו והי"ה לשון שמחה, ר"ל שמחה תהיה לפניו ית' עקב תשמעון את המשפטים האלה, ר"ל את מה שבסוף תצטרכו על כרחך לשמוע עם המשפטים, דהיינו יסורין של האומות והקליפות הנקראים אל"ה כנודע מזוהר הק' (ח"א רכ"ח ע"א), אזי ושמרתם ועשיתם אותם תיכף, זה תהיה שמחה לפניו ית' שלא תצטרך לשמוע מתוך היסורין, רק מרוב כל כי הוא חפץ בטובתכם כל הימים:

ב) וירמוז עוד והיה עק"ב (**דברים ז יב**). כבר נודע כי בעשרת הדברות כלולה כל התורה ומצותיה. והנה עשרת הדברות הם חמורים מאוד לכל העולם כי הם מושכלות, ושאר המצות יקרה להמון לעבור עליהם ח"ו. אבל המשכיל כשיתבונן שכל המצות כלולים בעשרת הדברות, וכשיעבור ח"ו הרי כאלו עבר על איזה מצוה מי' הדברות, אז בודאי יפריש מהעבירה, והנני כותב לדוגמא מה ששמעתי מפה קדוש כבוד אדמו"ר הרב הק' מהרמ"מ מ"כ בק"ק רימנאב זצלה"ה שעון דברים בטלים, הוא נכלל בל"א תרצח (שמות כ יג), כי כל דיבור הוא קומה שלימה כנודע למשכילים, ובעבור הדיבור אל הקליפות ח"ו מקום המיתה, הוה כאלו רצח קומה, והמשכיל כשיתבונן בכל אלה ייראו ויפחד. וזהו והי"ה שמחה תהיה לפניו ית', בעת עק"ב תשמעון את המשפטים האלה, ר"ל כאשר תשמעון ותבינו כללות משפטי התורה מעק"ב תיבות שבעשרת הדברות, אזי בודאי ושמרתם ועשיתם אותם, כי לא נחשדו ישראל לעבור על איזה מצוה מהדברות, נ"ל:

ג) וירמוז עוד והיה עק"ב (**דברים ז יב**). כי כל איש ישראלי מחוייב לתקן שיעור קומתו לקיים כל התרי"ג פקודין, אך יש ויש מצות שאי אפשר לו לאדם לקיימן, אזי בלימוד המצוה הזאת ושומר ומצפה האדם ומקבל על עצמו מתי תבוא לידי ואקיימנה, אזי נחשב לפניו ית' כאלו קיימן, ובאם לא יעשה כן אזי יצטרך לבסוף להתגלגל כמה פעמים עד יושלם תיקונו. וזהו והי"ה שמחה תהיה לפניו ית' בעת אשר עק"ב תשמעון את המשפטים האלה, את אשר בסוף על ידי גלגולים תצטרכו לשמוע את כל המשפטים, אזי כעת תיכף אפילו אי אפשר לכם לקיימן ושמרתם ועשיתם אותם, ר"ל תצפו אימתי יבוא לידכם:

ד) וירמוז עוד והי"ה עק"ב (**דברים ז יב**). כי הנה מהתחלת יום יציאת מצרים, שאז הוא קבלה חדשה לעבוד את הש"י לאיש הישראלי בכל שנה ושנה כנודע, יש קע"ב ימים עד יום כיפורים. והנה מה שהאדם חוטא מתכפר לו ביום הכיפורים, באופן שיקבל עליו שלא ישוב עוד לכסלה, כי באם אומר אחטא ויום הכיפורים מכפר אין יום הכיפורים מכפר (יומא פ"ה ע"ב), וכן באם אינו מקבל עליו שלא ישוב עוד כדבר הזה, רק סובר שאחר יום הכיפורים יחזור לסורו. וזהו וה"יה עק"ב, שמחה תהיה לפניו ית' בהגיע זמן העק"ב דהיינו יום הכיפורים, תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אותם ולא תחזרו לסורכם, כענין שאמרו רז"ל (תנדב"א רבה פ"א ה') שאומר הש"י בואו ושמחו עמי שמחה גדולה שאני מכפר לעוונותיהם של ישראל.

ה) וירמוז עוד וה"יה עק"ב (**דברים ז יב**). עק"ב נקרא חודש אלול שהוא סוף השנה דמיון העק"ב לפרצוף האדם, והיה ירמוז לחודש תשר"י שבו צירוף והי"ה מי"ב צירופי הויה,

והנה אלו הב' חדשים הם ימי תשובה לישראל. וזהו וה"יה עק"ב תשמעון את המשפטים האלה, דהיינו שני החדשים האלה דהיינו שני החדשים הנ"ל שתקבלו עליכם לשוב להש"י, אזי ושמרתם ועשיתם אותם ולא תסורו לסורכם כנ"ל. וזה ירמוז א"ת המשפטים, א"ת ר"ת אלול תשר"י:

ו) **וירמוז עוד וה"יה עק"ב** (**דברים ז יב**). כי קע"ב שנה קודם האלף החמישי חרב הבית, הוא סוד ואתה תשופנו עק"ב (בראשית ג טו), ובאותן הקע"ב היו ישראל מעונים מאוד וגזירות שמד, וכמה קדושים עמודי עולם נהרגו על קדושת שמו ית'. והנה הגם שאין הש"י שמח כביכול בצרת ישראל, עם כל זה היא לשמחה לפניו כי על ידי זה שמסרו נפשם על קדושת שמו יתברך נתקיים העולם, וגם נחקקו על פורפירא דיליה אלו הקדושים וינקום נקמתן מהרה. וזהו וה"יה, שמחה תהיה כאשר תהיה עק"ב, דהיינו אותן קע"ב שנה תשמעון את המשפטים האלה היסורין של האומות והקליפות, אזי הזהרו מאוד ושמרתם את משמרת הקדושה ועשית"ם את"ם, ועשית"ם מלשון כפיה, ר"ל על ידי זה תכופו ותכניעו את האומות והקליפות במסירות נפש על דבר כבוד שמו, כנודע מסוד הרוגי מלכות להוציא בלעם חיל בלע ויקיאנו (איוב כ טו):

ז) וירמוז עוד נודע סוד עקבות משיחא כד מטו רגלין ברגלין, דהיינו אין משיח בן דוד בא עד שיכלו הנשמות שבגוף (יבמות ס"ב ע"א), ובתחלה היו הנשמות בסוד הראשים והיו גדולים מאוד, ואחר כך בסוד הידים ולא היו כל כך במעלה, וכדומה תבין בכל סוד הקומה, וכהיום הוא סוד עקבות משיחא נשמות קטני הערך מאד, והשכל והדעת שלהם קטן מהכיל מושכלות התורה והמצות, עם כל זה שמחה לפניו ית' כאשר מקיימים המצוה ככתבם אפילו בלא הודע הסוד. וזהו והי"ה, שמחה תהיה לפניו ית' כאשר יהיה עקב, דהיינו עקבות משיחא תשמעון את המשפטים האלה, דברים ככתבן אפילו בלא הודע הסוד והבן:

ח) **והיה עקב תשמעון** (**דברים ז יב**). כבר תלוי בזה כל שלטי הגבורים מלאכי אלקים עולים בו כל אחד לפי מדרגתו וכפי שורש נשמתו, ואענה אף אני חלקי בעזר הצור החונן לאדם דעת. כבר נודע שהדורות האחרונים קודם ביאת המשיח כמו אנחנו כהיום הזה, נקרא עקבו"ת משיחא, להיות הנשמות שבדורות האחרונים הם בסוד עקביים בשיעור קומת אדם הראשון, כי הנשמות התחילו לצאת משיעור קומת אדם הראשון אל התיקון, תחילה מבחינת הראש וידים וגוף כנודע, עד הגיעו לנשמות הקטנים אשר הם מבחינת עקבים משיעור קומת אדם הראשון. והנה בכל דור ודור היינו הדורות ראשונים שהשלימו תיקון הראש, אזי נגד זה נברר הקדושה מהראש דקליפה דסט"א, וכן בכל

שאר הדורות עד בוא הזמן עקבות משיחא, כאשר יתוקנו הנשמות הללו שהם מבחינת עק"ב, אז יתברר מהעק"ב דסט"א הניצוצין ולא ישאר בהם שום חיות, אזי יתגלה כבוד מלכותו ית"ש אין עוד מלבדו והאלילים כליל יחלוף, ואז ישמח י"י במעשיו (תהלים קד לא), שמח לא נאמר וכו'. וזה סוד כד מטי רגלין ברגלין, היינו לעת תמוט רגל זדים על ידי רגלי עניים פעמי דלים, היינו הנשמות דדורות אחרונים מבחינת עקביים. והנה להיות בסוף יומייא האילין הנשמות הם קטני הערך, צריכים מאד [להסתייע] זה מזה, כי לא יספיק כח אחד בפני עצמו להשלים תיקונו, על כן מה מאד צריכים להזהר בדורות הללו באהבת חברים מקשיבים ללמוד התורה ושמירת המצות בכנופיא, ובפרט להיות ידוע שגם בדורות הקטנים הללו שולח הש"י לפנינו למחיה איזה נשמות להיות לראש לדורות, והנשמות הללו הם נשמות גדולות מדורות ראשונים, וישלחם אלקים לפנינו לשום לנו שארית בארץ להודיענו הדרך אשר נלך בה, והנשמה הגדולה הזאת צריכה להתאחד את הנשמות הקטנים להיותם בשלום ובאחוה ומה שיחסר זה ישלים זה, ויוחשב לפני הקב"ה כאלו כל אחד קיים המוטל עליו בשיעור קומתו. וז"ש וה"יה עק"ב, היינו כשיהיה בחינת עק"ב עקבות משיחא שאז יהיו נשמות קטני הערך ושכלם קצר להשיג הכל על בוריו, אזי תשמעון לשון רבים כאחד ביחד חבירים תשמעון מראשי הדורות את המשפטים האלה, ושמרתם ועשיתם הכל בלשון רבים, ויוחשב לפני הקב"ה כאלו כל אחד השלים הכל, אז ושמר י"י אלקיך לך לכל אחד בפני עצמו, כי יעלה לרצון לפניו כאלו כל אחד השלים חקו. ולזה יצדק התחילו בתיבת וה"יה שהוא לשון שמחה (ב"ר פמ"ב ג'), כי כאשר יושלם התיקון רגלין ברגלין, אז ישמח י"י במעשיו, והבן כי קצרתי:

ולא תביא תועבה אל ביתך והיית חרם כמוהו (דברים ז כו), נראה לפרש ברמז הפסוק שהתורה מלמדת לאדם דעת האיך להתנהג באותיות ותיבות התורה ועבודה, דהנה ידוע כל דבור הוא שיעור קומה שההבל יוצא מרמ"ח איברים, על כן מדבור הטוב נברא מלאך בשיעור קומה, ובהיפוך להיפך ח"ו, והוא אשר דבר בקדשו הרב הק' כבוד אדמו"ר מהרמ"מ מ"כ בק"ק רימנאב זצוק"ל שבכלל אזהרת לא תרצח (שמות כ יג), שלא לדבר דברים בטלים, ושהוא מרצח שיעור קומת הדבור שהיה בו בקדושה, והבן. והנה בהיות האדם מדבר דברי תורה ותפלה במחשבה זרה חס ושלום, ובפניות אשר לא לי"י המה, אזי עושה שיעור קומה מס"א גם כן כלול מרמ"ח, ונקרא בהיפוך אתוון חר"ם, (רק שהוא רק לפי שעה, כי באמת מבואר בזהר שתפלה אחת בכוונה, מעלה אחר כך כמה תפלות עיין בזהר פקודי (ח"ב רמ"ה ע"ב) בהיכלות), וכשמדבר דבריו לפני י"י דייקא, עליו

נאמר (ירמיה לא יט) רח"ם ארחמנו נאום י"י, על ידי הנאו"ם דהיינו הדבור שהוא לי"י רח"ם ארחמנו, כי השלים קומת הקדושה ברמ"ח. וז"ש ולא תביא תועבה אל ביתך היא מחשבה זרה אל בית"ך, הוא התיבה שכל אות נקרא אב"ן וכל תיבה בי"ת כנודע (ספר יצירה), כי באם תעשה כזאת ח"ו, והיית חר"ם כמהו ח"ו בהשתלם קומת הסט"א ח"ו. וזה אל תאמר אשלמה רע (משלי כ כב), שלא תגרום ח"ו על ידי אמירתך להשלים הרע הוא הסט"א, כמ"ש בזוהר (ח"א ר"א ע"א) דלא אשתלם מנוולא דא אלא בגין חובא דבני נשא, הש"י יזכינו לשוב אליו באמת ולהשלים שיעור קומת הקדושה במהרה בימינו אמן:

ממרים הייתם עם י"י מיום דעתי אתכם (**דברים ט כד**). נ"ל רמז הפסוק ידוע דבג' ימי הגבלה הוסיף משה יום אחד מדעתו, ואמרו בגמרא (שבת פ"ז ע"א) מה דרש וקדשתם היום ומחר (שמות יט י), מה היום לילו עמו וכו'. והקשו בתוס' (ד"ה היום) דאם כן לא מיקרי מדעתו, כיון שהוציא זה מפשט דברי הש"י, עיין שם. והנה נ"ל בזה דאותן ג' ימי הגבלה היו להכנת המוחין חכמה בינה דעת אל התורה, והנה הב' ימים שהם נגד חכמה ובינה צוה הש"י בפירוש, ורמז בדבריו שידרוש משה יום הג' שהוא נגד הדעת, כי למשה היה למנה מדת הדע"ת אשר ידעו הש"ם וכו' (דברים לד י). ובלא זה ידוע למשכילים שסוד הדעת אין לו כלי בפני עצמו, רק הוא אמצעית דחכמה ובינה והוא קיום כל המדות, שעל ידי הדעת שהוא הדביקות בענין המושכל, מוציא מן הכח אל הפועל הענין אשר הועלה בחכמה ובינה. על כן נדרש מהיו"ם ומח"ר שהוא נגד מוח חכמה ובינה, נדרש ענין דעת יום הג', ודוקא על ידי משה הוא ראוי לכך לדרשו לטובה. והנה אפרש ביותר, הדעת הוא קיום כל המדות, שעל ידי הדעת שהוא הדבקות בדבר המושכל, מתעורר האדם למדת הבנין דהיינו יראה ואהבה והתפארת, הבאה לאדם מהשכלת חכמה ובינה שהוא המושכל הראשון והשני, ודביקות הדעת ממוצע בין השכל והמדות, ובשביל זה נקרא חכמה ובינה אב ואם המולידים התולדות, דהיינו יראה ואהבה וענפיהן על ידי הדע"ת שהוא התקשרות, והבן. והנה זה לעומת זה עשה ד' אית יראה ואית יראה, אית אהבה ואית אהבה (זוהר ח"א י"א ע"ב), דהיינו כמו שיש יראה ואהבה בקדושה, כמו כן יש יראות רעות ואהבות רעות מעסקי העולם ותענוגיו, ובאים מס"מ ונוק' דיליה לילי' שהם כלל הז' מדות דס"א, כמו להבדיל בקדושה זעיר ונוקב' הם כלל המדות דקדושה, וביטול היראות ואהבות רעות הללו הם על ידי התורה, כמו שאמרו רז"ל (קידושין ל' ע"ב) בראתי יצר הרע בראתי תבלין זו תורה, על כן תורה בגימטריא ס"מ לילי', לרמז שעל ידי התורה בדחילו ורחימו, מבטלים היראה ואהבה

רעה הבאים מקליפות הנ"ל. וזכור תזכור ותבין את אשר כתבנו דעיקר היראה ואהבה, בא על ידי דביקות הדעת שהיא עטרא דחסדים וגבורות כנודע למשכילים בחכמה. והנה הדעת הכין להם משה על ידי יום אחד שהוסיף מדעת"ו דוקא ברצון הש"י וכנ"ל, והבן מאוד. ובזה נבוא לפרש הפסוק ברמז נכון ממרי"ם, הם הס"ם ונוק' שהמרו במקום בעת בריאת האדם כנודע שעל כן הפילו הש"י, היית"ם לשון שבירה כמ"ש בדניאל (ח כז) נהייתי ונחלאתי, ור"ל אותן הממרים שברתם עם י"י, הוא התורה שהוא כולה שמותיו ית' וכולם סובבים על השם הנכבד הויה. וזהו תורת י"י תמימה (תהלים יט ח), ר"ל כל התורה כולה היא רק שם הויה, עיין בשל"ה. מיום דעת"י אתכ"ם, י"ל הסגולה הלז באת לכם על ידי היום שלי, הדעת שלי שהשפעתי לכם בהוספת היום, כדי לכלול בכם הדעת שהוא עיטרא דחסד וגבורה יראה ואהבה דקדושה, ועל ידי זה יבוטלו הממרי"ם הנ"ל שמהם בא היראה ואהבה דס"א, יבוטלו מכח הדעת דקדושה, והבן:

ובתבערה ובמסה ובקברות התאוה מקציפים הייתם את י"י (**דברים ט כב**). יש לרמז כי הנה יש אנשים אשר רוצים להתנהג בדרכי החסידות, ורואים הנהגת הצדיקים אשר אש אהבת הבורא בוער בקרבם, ועל ידי זה מתראה על איבריהם תנועות משונות והתנשאות האיברים לזה בביטול הרגשותיהם, וכל תאוות עולם הזה כלה גרש יגרשון, כי אין להם התייחסות עם העולם באכילה ושתיה ותאוות הגופניות. והנה אנשים פחותי הדעת כשרואים תנועת הצדיקים, סבורים שעיקר החסידות הוא התנועות הללו ופרישה ממאכל ומשתה, ובאמת עינים להם ולא יראו כי לבם חסר וריק מאהבת הבורא ית"ש, ועושין כמו הצדיקים כל תנועותיהם והם דמיונות שוא. וז"ש ובתבער"ה לשון התלהבות, דהיינו מה שאתה עשיתם תנועות כמו התלהבות. ובמס"ה לשון התנשאות האיברים, (ואל תתמה מה שלשון מש"א ראוי להיות בשין שמאלית, כי לפעמים תתחלף בכתבי קודש כנודע לבקיאים, וזהו מס"ה מנשאים את עצמם). וגם י"ל ובמס"ה לשון נסיון, כי לפעמים הש"י מראה לאדם בדרך נסיון איזה מדריגה, וצריך להסתירו בסוד העיבור, דאם לא כן יהיה כמו נפל הנולד שלא בזמנו, כמ"ש הצדיקים בספריהם עיין עליהם. ובקברות התאוה, ר"ל גם בזה מתנהגים את עצמם כמו הצדיקים קוברין תאותם ואוכלים מעט כמו הצדיקים, על כל אלה מקציפים הייתם את י", כי אין זה רק אל הצדיקים אשר עושים כל אלה מאהבת הש"י, מה שאין כן הרוצים להיות כמו הצדיקים ועושים כמעשיהם וכתנועותיהם הוא דמיון עבודה זרה. וי"ל עוד מקציפים הייתם את י"י לרבות תלמידי חכמים (פסחים כ"ב ע"ב), דהיינו בזה מקציפים את הצדיקים שעושים

תנועותיהם במשאות שוא ומדוחים, ועל ידי זה יבואו המון עם לדבר סרה על הצדיקים באומר כי כולם בחדא מחתא מחתינהו, והבן:

וירמוז עוד ובתבערה (**דברים ט כב**). על ידי התלהבות להבורא ית"ש, ובמס"ה על ידי שעומד בנסיונת מהבורא ית"ש, ובקברו"ת התאוה דהיינו שקוברים את התאוה ופורשים מהבלי עולם, אזי מקציפים היית"ם, ר"ל שברתם את המקציפים, דהיינו האומות והקליפות והסט"א, (ויתפרש היית"ם מלשון נהייתי "נחליתי (דניאל ח כז), שהוא לשון שבירה), את י"י, ר"ל הכל הוא מהש"י ובעזרתו, כי לולא הקב"ה עוזרו אינו יכול כמו שאמרו רז"ל (סוכה נ"ב ע"ב):

ויש לפרש עוד על פי מה שפירשנו הפסוק דתהילים (קיט לג) הורני י"י דרך חוקיך ואצרנה עק"ב. הוא דידוע כל מצות התורה יש להם כוונות בנסתרות לי"י אלקינו עד אין חקר, וכל מצוה היא שיעור קומה שלימה, והכוונה היותר קטנה דהיינו אדם שאין לו חלק בנסתרות יכוין בסתם לקיים מצות בוראו, והנה הוא כמו העקב שהוא סוף הגוף. והנה גם מי שחלק לו הש"י בבינה, אף על פי כן בודאי כח הבשריי קצר מהשיג תכלית כוונת היוצר, יתכן גם כן לכוין גם הכוונה הכוללת על דרך רחמנא אמר תקעו (ר"ה ט"ז ע"א). ועל זה התפלל דוד הורני י"י דרך חקיך, היינו דרך של חקיך רמיזתם וסודם האיך דרכם והילוכם בקודש, ואף על פי כן ואצרנה עק"ב בכוונה הקטנה הנ"ל, כי מבלעדה לא אצא ידי חובתי. וז"ש בכאן והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה (דברים ז יב), אפילו אם לא תדע מקומם אי"ה במקום עליון ונורא, ותשמעון רק בבחינת עקב כנ"ל, ושמרתם ועשיתם את"ם, ר"ל רק אותם היינו עשיית המצות לבדהן, כי אותן שיש להם עסק בנסתרות, עשייתן אינה עשית המצוה לבדה, כי כוונתם לעשיית אחרות ביחודין עילאין, אבל אותם שאינם יודעים בנסתרות עושים רק העשיה הנראית בפעולה גשמיות בעולם הזה, אף על פי כן ושמר י"י אלקיך לך וכו' אשר נשבע לאבותיך שהם האבות, אדרבא עיקר עשייתם בקודש כי לא נצטוו בגשמיות המצות, ואף על פי כן היו מקיימים כל התורה כי השיגו על ידו הרוחניות, והבן מאד:

ויש לרמז עוד והיה עק"ב וכו' (**דברים ז יב**). דהנה לעיל (דברים ז יא) אמר ושמרת את המצוה וכו' אשר אנכי מצוך היום לעשותם. הנה ושמר"ת הוא לא תעשה, לעשות"ם הוא לעשי"ן. אך הנה מבואר בכתבי האר"י ז"ל בשער היחודים יחוד לשמירה שלא יתאחזו החיצונים ביחודים (ובמצות). והנה אמר ושמרת את המצוה וכו' אשר אנכי מצוך היום לעשות"ם, רצ"ל תעשה להם שמירה מעולה שלא יתאחזו החיצונים, ומהו השמירה והיה עק"ב תשמעון את המשפטים האלה, (אזי) ושמרתם ועשיתם אותם,

דהיחוד לשמירה שלא יתאחזו החיצונים, הוא שם אלקים ב' פעמים בשילוב, אשר הוא בגימטריא עק"ב: ויתפרש והיה עק"ב תשמעון (תאספון, מלשון וישמע שאול את העם (שמואל א' טו ד), ר"ל תאספון ותשלבין מנין עק"ב), את המשפטים האלה (רצ"ל עם המשפטים בעשותכם אותם). או משפטים ירמוז לחיצונים, דהם המשפטים היינו רצועה לאלקאה. ויאמר והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה, כאשר תשמיעו אותם יחוד עק"ב, אזי ושמרת"ם שמירה מעולה, ועשיתם אותם אחר כך בלי מונע:

ויש לרמז עוד והיה עק"ב תשמעון וכו' (**דברים ז יב**). דהנה אותם הנשמות קטני הערך, ובפרט בעקבות משיחא והנשמות הקטנות מבחינת עקביים, אשר לא ירגישו מתיקות עריבות בעבודת מעשה המצוה ותורה ותפילה והעבודה עליהם עול גדול, ויערב לחיכם עשות התועבות ח"ו אשר שנא י"י והזהיר לעמו לבלתי עשות, ואין להם כח לעמוד נגד טבע היצר התקוע בלבם. הנה זאת העצה היעוצה מחכמי האמת, להזכיר לנפשו האהבה המסותרת אשר תקוע בלב כל אחד מישראל בהגיע אליו מכריח להכריחו לכפירה ח"ו, אזי ימסור נפשו וגופו באהבת י"י לבל ינוע ראשו לפסל ומסכה, וזה הוא דבר טבעי לכל אחד מישראל אפילו להמון המשוקעים בתאוות עולם הזה, כי זה הוא ירושה לנו מאבותינו באמור הש"י לאברהם כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו וכו' (בראשית יח יט). והנה בהתבונן האדם את זאת, איך הוא מוכן לקבלת יסורי מיתה באהבתו ית', איך לא יחסום תאוותו הקטנה אחת מתענוגי עולם הזה באהבתו ית"ש, או איך יתעצל במעשה המצות אשר צוהו הבורא ית', אשר אהבתו על כל פנים אהבה מסותרת תקועה בלבבינו, ובהעלות על לב כל זה אזי יקל לו לחסימת תאוותה, ולעשות מצות י"י בזריזות בגוף ונפש ומאד. ולזה נצטוינו לקרות קריאת שמ"ע ב' פעמים בכל יום, שזה קבלת המסירות נפש על עצמינו בעבור אהבתו, ועל ידי זה נזכור ענין הזה בכל ענייני מעשינו בכל המצות, על כן המצוה הראשונה הוא עלינו בראשית היום ובראשית הלילה קריאת שמ"ע, לקבוע ענין הזה בכל מעשינו כי התחלה הוא יסוד ושורש הכל. וז"ש והיה עק"ב, כשיהיה הדור נשמות קטנות בעקבות משיחא, ובפרט הנשמות הקטנות מבחינת עקביים, תשמעו"ן את המשפטי"ם האלה, ר"ל בכל ענייני המשפטי"ם שום תשימו עליהם ענייני שמ"ע היינו קריאת שמע, ותשמעו"ן יתפרש פועל יוצא לאחרים, ועל כן אמר משפטי"ם (ולא חוקים ומצות), כי משפטי"ם מלשון יסורי"ן כנודע, שליסורין יחשב על האדם חסימת התאוה וזריזות העבודה וקשה הדבר עליו מאד, ועל כן אמר האלה מלשון חוזק, כמו שדרשו רז"ל (בפסוק (ויקרא יח כז) כי כל התועבות האל"ה), ור"ל כי ליסורין יחשב מאוד על האדם קצר השכל ואור הנפש בעקבות משיחא לחסום תאוותו,

כי חזקה מאוד עליו עריבות התאוה למראה עיני בשר, אבל כאשר תשמעון אתם, היינו תטביע בהם ענייני שמ"ע, אזי ושמרת"ם (את הלאווין), ועשיתם (את העשין) אתם, אזי ושמר י"י אלקיך לך וכו' אשר נשבע לאבותי"ך, כי ענייני העבודה הזאת מסירות נפש לי"י הוא ירושה לנו מאבותינו, ובשמרינו את הירושה אזי גם הש"י ישמור לנו את הברית והחסד אשר נשבע לאבותינו, והבן:

ושמרת את מצות י"י אלקיך ללכת בדרכיו וליראה אותו (**דברים ח ו**). הנה היראה היא גם כן בכלל התרי"ג מצות, וכיון שאמר ושמרת את מצות י"י אלקיך, גם היראה בכלל ולמה פרטה אחר כך. והנראה שאמר ושמרת את מצות י"י אלקיך, (היינו תדע שהמצות שצוה הש"י, הוא בעצמו ית' כביכול מקיימם בגבהי מרומים, ועל כן הם נקראים מצות י"י אלקי"ך שהוא ית' מקיימם, ואם כן אתה תשמרם) ללכת בדרכיו. (והנה השכל אנושי אינו משיג האיך יצדק בהש"י קיום המצות, אף על פי כן אין השכל מכריח כל כך לבטל הענין במושכל, אבל בהגיענו למצות היראה הנה השכל יכריח כביכול הענין כי איך יצדק מצות היראה בבורא כל ית"ש. לזה פרט מצות היראה) וליראה אותו, ואין לנו עסק לדבר מזה מילין לצד עילאה, והמ"י כי היראה היא בחינת צמצו"ם, מה שאין כן אהבה הוא התפשטות. וז"ש חבקוק (ג ב) ו"י שמעתי שמע"ך יראתי, שמעך יתפרש מלשון וישמ"ע שאול את העם (שמואל א' טו ד), שהוא בחינת אסיפה וצמצום. והכוונה לפי זה התבוננתי ענין הצמצו"ם כביכול לבריאת עולם ויראת"י, ושוב לא היה השכל מכריח כנ"ל, והשם הטוב יכפר בעדינו ויהי רצון שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו:

ועתה שמ"ך י"י אלקיך ככוכבי וכו' (**דברים י כב**). שמ"ך ב' במסורה. דין. ואידך מי שמ"ך וכו' (שמות יד). להורות שנתקיים במשה ככוכבי השמים לרוב, כי בני רחביה רבו למעלה ראש (דברי הימים א' כג יז):

ויאמר עוד ושמרת את מצות י"י אלקיך ללכת בדרכיו וליראה אותו (**דברים ח ו**). דהנה כתב הרב הקדוש בספר תולדות יעקב יוסף בשם הבעש"ט, שגם בענוה מן הצורך למדה בינונית, שרוב ענותנותו של אדם גורם שיתרחק מעבודת הש"י, שמצד שפלותו אינו מאמין כי האדם גורם על ידי תפילתו ותורתו שפע אל כל העולמות, וגם המלאכים ניזונין על ידי תורתו ותפילתו, שאלו היה מאמין זה, כמה היה עובד ה' בשמחה וביראה מרוב כל, והיה נזהר בכל אות ותנועה ומלה לאומרה כדקא יאות וכו', כי האדם על ידי מעשיו הטובים הוא דבוק בו ית' ממש, וכמ"ש (דברים כח ט) והלכת בדרכיו עכ"ל. ומזה תבין ותדע שהענין כן הוא בכל המצות, כשלא יאמין שהמצות הן הליכה בדרכיו ית' מחמת רוב שפלותו בעיניו, לא יאמין שהוא יגרום איזה דבר בגבהי מרומים, הנה לא יעשה

המצות כתיקונן בשמחה ובטוב לבב. והנה יש חשש בהתבונן האדם כל זה, יבא מזה לגיאות ח"ו בחושבו שמעשיו הם גדולים בערך מאוד בכמות ואיכות, וסגולה לזה היראה הוא הבושה להתבושש מגדולתו ית"ש, ויחשוב שהוא מצד עצמו אינו ראוי לזה כי הוא יתוש שפל מלא עון ומרמה, אך הש"י ברוב רחמיו נתן בידו זה הכח והממשלה, ונמצא בשתים יתחתן במלך הכבוד בעת עשיית מצותיו, בהתבונן בהליכה בדרכיו וביראתו ית"ש. ומעתה תבין רוח י"י אשר דבר ברעיא מהימנא ושמרת את מצות י"י אלקיך ללכת בדבריו וליראה אותו, דתרווייהו מיצריך צריכי לעשות מצותיו ית"ש, והבין:

ויאמר עוד ושמרת את מצות י"י אלקיך וכו' (דברים ח ו). דהנה האדם צריך להיות בבחינת רצוא ושוב (יחזקאל א יד), כי כאשר הנפש מתבוננת בגדולתו ית"ש, אזי כוספה חזק לידבק בשורשה ורצונה לצאת מנרתיקה. והנה הש"י עוצר רוח האדם בקרבו בכל עת, עד אשר יגיע הזמן להשיב הפקדון לבעליה, על כן צונו הבורא ית' לעבדו באהבה וביראה, כי הנה האהבה הוא הקורבה להשורש, והיראה היא המרחקת והמקבלת ומצמצמת את הנפש בתוך הכלי. והנה על דרך זה צריכין אנחנו לקיים מצותיו ית' בבחינת רצוא ושוב, הן הן יראה אהבה, על כן נקרא המצות מצות י"י אלקיך, כי הו"יה מורה על האהב"ה מצד החסד התפשטות, ואלקי"ם מורה על צמצום היראה. וז"ש ושמרת מצות י"י אלקי"ך, דייקא בשני בחינות כדי ללכת בדרכיו וגם ליראה אותו, צמצום והתפשטות רצוא ושוב, והבין:

ברוך תהיה מכל העמים לא יהיה בך עקר ועקרה ובבהמתך (**דברים ז יד**). יש להתבונן האיך יש שייכות הברכה מכל העמים להבטחת מניעת העקרות. הנראה דדרשו רז"ל (ברכות ו' ע"ב) כל מי שיש בו יראת שמים דבריו נשמעין, הנה לא אמרו שומעי"ן לדברי"ו, או דבריו מקובלי"ן, רק דבריו נשמעין. היינו אפילו לעצמו, כי הנה יארע אדם מתפלל ואומר התיבות, ואיברי גופו אינם מתפעלים לשיאורו בהם האותיות. מה שאין כן מי שיש בו יראת שמים דבריו נשמעין לאחרים, וגם לו לעצמו שתפול התבוננות הדעת בהאיברים לשיתפעלו ויאירו על ידי האותיות הנאמרים מהירא שמים ויפעלו כשאור בעיסה. והנה אותן אשר אינם מאירים ומפעילים האיברים רק תפלתם בדבר שפתים, יכונה להם בשם עמי"ם מלשון גחלים עוממות בלי הארה והתלהבות. והנה הוא המתפלל ואינו מתפעל בעצמו, נקרא עקר שאינו מוליד, ואחרים השומעים שאינם מתפעלים נקראים בשם עקר"ה, הם המקבלים ואינם מתפעלים. והנה הבטיח הש"י להולך בתום יראתו ברוך תהיה מכל העמים, יהיה הברכה מסורים בידך יותר מכל המתפללים בלי התלהבות, לא יהיה ב"ך (היינו בכ"ב אותיות היוצאים מפיך) עק"ר

(שלא תתפעל ח"ו, רק יתלהב לבך). ועקרה (היינו המקבלים השומעים, גם הם יתיילדו ויתפעלו). ובבהמת"ך, היינו אפילו בהיותך מדבר בעסקי בהמיות היינו ענייני העולם, ירגשו האותיות להוליד התלהבות לעבודה שלימה, והבין כי קצרתי:

אשר עשה לחיל מצרים וכו' אשר הציף את מי ים סוף על פניהם וכו' ויאבד"ם (**דברים יא ד**). ב' במסורה. דין. ואידך משגיא לגוים ויאבד"ם (איוב יב כג). הנה בקריעת ים סוף קשה מה היה דעת המצריים שנסו לתוך הים, וכי סלקא דעתך שגם להם יהיה הנס הזה. ואמר הרב הקדוש מה"ו לוי יצחק זצוק"ל דהנה אמרו רז"ל (שמו"ר פט"ו ט"ו) והנה מצרים נוסע אחריהם (שמות יד י), שר של מצרים שהיה מקטרג אז הללו עובדי עבודה זרה וכו', והיו ישראל נתונים בדין, עד כי ויושע י"י ביום ההוא את ישראל מיד מצרים (שמות יד לא). וקשה למה נתן הש"י אז כח להשר לקטרג יותר משארי הזמנים במצרים. אך שרצה הש"י להשליכם בים, ובעת שהשר של אדם יש לו איזה פתחון פה למעלה והוא בגדלות, אז העם של מטה ירום לבבם עשות אפילו שלא בהשכל כי מזלם רואה הגדלות, על כן להיות השר היה בקטרוגו בגדלות, אזי רם לבבם ונסו לתוך הים והציף י"י עליהם את מי הים. וזה רמיזת המסורה הציף מי ים סוף על פניהם ויאבד"ם, והאיך היה כזאת כי משגיא לגוים ויאבדם, הבן:

רק באבותיך חש"ק י"י וכו' (**דברים י טו**). חש"ק ב' במסורה. דין. ואידך לא מרבכם מכל העמים חש"ק וכו' כי אתם המע"ט וכו' (דברים ז ז). ודרשו חז"ל (חולין פ"ט ע"א) בשביל שאתם ממעטים עצמיכם לפני נתתי גדולה, לאברהם אמר ואנכי עפר ואפר (בראשית יח כז). יצא להם זה מהמסורה רק באבותיך חש"ק, ר"ק מיעוט, אבותיך היו ממעטין עצמם, הבן כי קצרתי:

כי תאמר בלבבך רבים הגוים האלה ממני איכה אוכל להורישם (דברים ז יז) , לא תירא מהם זכור תזכור וכו' (דברים ז יח). יש לדקדק למה ליה למימר הלשון בתלייה בסיבה, דהיינו כי יארע שתאמר בלבבך אז לא תירא מהם, דיש לטעות דבאם לא יאמר כן בלבבו יירא מהם ח"ו, וזה אינו צודק, והיה לו לומר בקיצור לא תירא מהגוים הרבים האלה זכור תזכור וכו'. והנראה דהכא קאמר בשורה טובה לישראל שתיכף בהעלות על לבבם הרהור תשובה ויצדיקו דין שמים, תיכף ירחמם הש"י ויפלו אויביהם לפניהם אפילו קודם שיסגלו הם מצות ומעשים טובים. והכי פירושו כי תאמר בלבבך (צדיק הוא השם) רבים הגוים האלה, (ר"ל מה שהגוים האלה הם רבים בכמות ובאיכות רבו יתורא, הסיבה הוא) ממנ"י (שאני גרמתי לזה שנתתי להם כח מחמת שעברתי על מצות ה', ועל כן) איכה אוכל להורישם. (ותיכף שיצדיקו דין שמים בישר הכתוב) לא תירא

מהם, (כי יעלה לרצון לפני הש"י הרהורי תשובתכם. ושמא תאמר אף על פי כן האיך אפשר להורישם כיון שאין בידי זכות תורה ומצות), זכור תזכור את אשר עשה י"י אלקיך לפרעה ולכל מצרים, (שאז הייתם עדיין עירום ועריה בלא תורה ומצות), ואף על פי כן הגיע עתך עת דודים ונפלו אויביכם לפניכם. וגם כן יאמר בציוו בסגולה זכור תזכור וכו', דהנה כתבו רבותינו הקדושים צדיקי דורותינו בקבלה מבעלי רוח הקודש, כאשר יצטרך אדם לאיזה ישועה כגון לרפואה ולהצלחה ולעבור במצולות ים מבלי מכשול, אזי יזכור במו פיו מעין אותן הניסים בכיוצא בזה שנעשו לצדיקי הדורות לרבים או ליחיד. וז"ש גם בכאן בסגולה הגם שלא יהיה בידך זכות כל כך, זכור תזכור את אשר עשה י"י אלקיך לפרעה ולכל מצרים, ובהתעוררות סיפורי הניסים כביכול יתגבר כח חסד עליון עליך, כמלכא דאיתגבר חיליה כד מספרין גבורתין דעביד, עיין בזהר ברעיא מהימנא בא (ח"ב מ' ע"ב). ועל פי הדברים האלה יונח לנו מ"ש רז"ל במדרש (אס"ר פ"ט ב'), שייעצו יועצי המן לו שיעשה עץ לתלות את מרדכי, כי חזרו על כל הצדדים, במים כבר נעשה להם נס ביציאתם ממצרים, באש נעשה נס לאברהם וחנניא מישאל ועזריה, וכן על כל (שער)[שאר] העניינים, עיין שם. דקשה על זה וכי טפשים היו, הלא כל מי שיש לו מוח בקדקדו יבין וישכיל מי שיכולת בידו להציל ממים ואש וחרב וחנית, הוא יכול להציל מתליה. אך לפי מ"ש יונח דהנה הם היו קליפות גדולות, והיו יודעים שנתחייבו אותו הדור והיה בידם מעט זכיות, רק ידעו שעל ידי סיפורי הניסים בכיוצא בענין יושעו לעין כל אפילו בזולת זכיות, ועל כן ביררו דבר כזה שאי אפשר להם לספר מעין המאורע. והתורה הקדושה המייעצת לישראל בחכמה צותה אותנו בכאן לספר ולזכור ביציאת מצרים, שהוא כלל כל הניסים ואפילו יארע ח"ו דבר חדש, הכל היה נס דוגמתו ביציאת מצרים, ועל ידי זה יפלו אויביהם בהשמד וכלה לאין מרפא, אמן כן יאמר השם:

ויתפרש עוד על פי מ"ש בזהר ששאל ההוא מינא כתיב בתורתכם אחרי רבים להטות (שמות כג ב), והא אנן נפישי מינייכו ואתם המעט מכל העמים (דברים ז ז), עיין שם התירוץ. והנה על פי זה יש לפרש הפסוקים (דברים ז יז) כי תאמר בלבבך (הרי מצוה הזאת ואכלת את כל העמים, אינה על פי משפטי התורה שהרי כתיב בה אחרי רבים להטות, והנה) רבים הגוים האלה ממני איכה אוכ"ל (מלשון לא תוכל לאכול בשעריך (דברים יב יז), ור"ל איך אני רשאי על פי משפטי התורה) להורישם, (לזה בא כמתרץ ולומר) (דברים ז יח) לא תירא מהם, (דהנה כל משפטי התורה כביכול מקיימם הש"י בעצמו כנודע מברכתינו אשר קדשנו במצותי"ו, היינו מצותי"ו נקראים שעושה אותן בעצמו כביכול, והוא קדשנו במצותיו שנלך בדרכיו ונעשה כמצותיו, ואם כן חל עלינו

חובת עיון לעיין באיזה אופן מקיים הש"י המצות. והנה) זכור תזכור את אשר עשה י"י אלקיך לפרעה ולכ"ל מצרים (הגם שהיו רבים מכם, (ובזה יצדק תיבת ולכ"ל), שמע מינה שבזה הענין אין שייכות למצות אחרי רבי"ם להטות, כי קשר של רשעים אינו מן המנין, והמצווה המצוה אחרי רבים להטות, הוא המצוה שבכאן הוא להיפך, ומצאנו ראינו שכמו כן פעל ועשה הוא בעצמו ית' לפרעה ולכל מצרים, הרי זה דומה למצות שבת שצוה הש"י שלא לחללו, והוא אשר צוה לעשות מלאכה בהקרבת קדשים ובעסק פקוח נפש, על כן אין לך להרהר בזה כי משפטי י"י אמת צדקו יחדיו:

וירצה עוד לפרש הדקדוק שכתבנו לעיל למה לא כתיב כפשוטו (דברים ז יח) לא תירא מהגוים הרבים וכו'. ובזה ישלל היראה מתחילתה, מה שאין כן כעת נראה שלא אסר היראה מתחילתה, רק (דברים ז יז) כי תאמר בלבבך וכו' ותבא לידי יראה, אזי אני אומר לך לא תירא מהם. וגם לא תירא מה"ם, תיבת מה"ם מיותר. וגם כן בפסוק שאחריו (דברים ז יט) כן יעשה י"י אלקיך לכל העמים אש"ר את"ה ירא מפניה"ם, דמשמע אבל אם לא תירא מהם, לא יעשה להם כזאת. והנראה דהנה לא אסר היראה מתחילתה, כי הנה זה כל האדם בנפול עליו יראה, יעלנה לשורשה ליראת הבורא ב"ה שורש היראה. והנה בחינת היראה סגולתה לעורר גבורה ודין, והנה כאשר מעלה היראה לשורשה, אזי נמתקת ומתהפכת לחסדים על הירא השם, ובחינת הגבורה שפעלה היראה בסגולתה נשפעת לשונאו המאיים אותו. והנה במלחמה עם שונאי ישראל לא אסרה התורה היראה מתחילתה כי בסגולתה לעורר גבורות, והנה הם נצרכים לפעול גבורות בשונאי השם, רק שלא ישאר האדם משוקע ביראה החיצוניות, רק יעלנה להש"י לירא מפניו ית'. וז"ש לא תירא מה"ם, רק מהש"י שתעלה את היראה למקור מחצבתה, וזה שסיים כן יעשה י"י אלקיך לכל העמים אשר אתה ירא מפניהם, לא אמר מה"ם רק מפניה"ם, ורצ"ל שעל ידם הגעת למלכות יראת שמים פנימיות היראה, היינו בהתעוררך ליראה החיצוניות באת על ידי זה ליראה הפנימיית, ויתהפך הדין עליך לחסד ורחמים, ונפעל מרירות ותוקף הדין על שונאיך, ועליך יזרח י"י:

המאכילך מן במדבר וכו' למען ענת"ך ולמען נסת"ך להיטיבך באחריתך (**דברים ח טז**). צריך להתבונן מהו הוא העינוי במן, ומהו ההטבה באחרית על ידו. הנה אמרו רז"ל (מכילתא בשלח) לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן, הכוונה דמקבלי התורה צריכין לידע אשר כל השתדלותם בעסקי העולם לא יגרעו ולא יוסיפו, רק נפקתא מביה מלכא יתייהב, ואמרו בזהר (ח"א קצ"ט ע"ב) כשאפילו היו מקריבין תכא למיכל, היו מתפללין על מזונם ואחר כך אכלו, ואמרו השת"א נפקתא מביה מלכא איתייהב. והנה בבואם

לארץ יחשבו כי רב השתדלם בעבודת שדה וכרם, יתרבה פרנסתם ויתבטלו מן התורה, ועל ידי זה יגורשו מן הארץ ח"ו, על כן נתן להם השי"ת מעודם את המן, להורות להם שכל יום ויום הוא ניסי רק בהשגחתו ית', ויכירו וידעו הדבר הזה גם בארץ. וז"ש המאכילך מן וכו' למען ענת"ך שתהיה עני בלילה שאין לך מזון סעודה אחת למחר, ולמען נסת"ך יעשה לך ניסים בבקר, ועל ידי זה יטיבך באחריתך בארץ:

והסיר י"י ממך כל חל"י וכו' לא ישימם בך (**דברים ז טו**). הנה לא אמר מקודם וברכך י"י ולא יתן י"י בך עקר, כי ממילא מובן שהכל מאת י"י, ובכאן אמר והסיר י"י וכו', לא היה לו לומר לא יהיה בך כל חל"י. והנראה דהשם הויה ב"ה יש לו י"ב צירופים המה מ"ח אתוון, והשכינה אם הבנים מקבלת כל הי"ב צירופים למספר בני ישראל, והיא הנקראת אשת חיל (משלי לא י) (גימטריא מ"ח), ועל ידי זה יוסר ממך כל חל"י, נ"ל. וזהו והסיר י"י דייקא ממך כל חל"י:

וירצה עוד הזכירו השם הנכבד דייקא. דאמרו בזוהר הק' (זו"ח בלק צ' ע"א) על פסוק (ירמיה יז יד) רפאני י"י וארפא, דהרפואה הנעשית על ידי רפאל המלאך אינה בטוחה להתמיד, כי זה עבודתו כל הימים ותשוקתו תמיד לעסוק בעבודה זו. מה שאין כן הרפואה מהש"י בעצמו הוא רפואה בטוחה. וז"ש (דברים ז טו) והסיר י"י דייקא ממך כל חלי וכל וכו' לא ישימם בך:

והסיר י"י ממך וכו' וכל מדוי מצרים הרעים אשר ידעת לא ישימם בך ונתנם בכל שונאך (**דברים ז טו**). הנה כבר דקדקנו מה שהזכיר בכאן את השם הקדוש. ועוד יש לדקדק אומרו והסיר, נראה הגם שיהיה ח"ו בנמצא הש"י יסירם, ואחר כך אמר לא ישימם בך. וגם התחיל בכל חלי, ואחר כך אמר מדוי מצרים, (והנה הגם שי"ל דחדא מותרצת באידך, דכל חלי יסיר ומדוי מצרים לא ישימם כלל, וטעמא בעי מהו החילוק, ולמה יהיו ח"ו חולאים עד שיצטרך להסירם). ועוד יש להתבונן אומרו מדוי ביו"ד, ובמקום אחר כתיב בה"א. גם אומרו מדוי מצרים הרעי"ם, אם הכוונה מצרים הרעי"ם, מי לא ידע כי המצריים היו רעים וחטאים, ואם הכוונה על המדוים הרעים, יקשה ביותר איזה מדוים הם טובים. גם אומרו אש"ר ידע"ת מיותר. וגם הנה זאת התורה לכל הדורות נאמרה, ואשר ידעת לא יתכן רק לדור יוצאי מצרים. גם אומרו ונתנם בכל שונאיך, הוא דבר שאין לו שייכות בכאן, דשוב משמע שהם במציאות בהכרח, ויסירם הש"י מישראל וישימם בשונאיהם. ונ"ל דהנה יש חולאים על שונאי ישראל אשר מסוכנים לקפוץ על המדבר וחושב בהן, כגון נגעים שקישור החכמה והדעת בהן מזיק לשונאי ישראל, כך הוא הענין בטבע, (מזה תתבונן מצורע חשוב וכו' [נדרים ס"ד ע"ב] והחכמה תחיה [קהלת ז יב]),

וכמו שאמרו רז"ל (גיטין נ"ז ע"ב) שלא יראה האדם על עצמו דבר אחר. והנה דיני נגעים תורה שלימה הוא והן המה גופי הלכות, יצטרך האדם להעמיק בהן ולפלפל בהם. והנה הבטיח הש"י הגם שתצטרך לעסוק בזאת התורה וסגולה הוא בטבע לקפוץ על וכו', עם כל זה לא יזיק לך, כי העוסק בתורה שכינה כנגדו (מעילה ל"ב ע"ב) ומתדבק בהשם הויה. וז"ש והסיר הויה ממך כל חלי וכל מדוי מצרים הרעים, (אשר המדוים הללו הם רעים לקפוץ על המתבונן, על כן נקרא רעי"ם לשון ריעות והתחברות), על כן כתיב מדוי ביוד מורה על המחשבה כנודע, אשר ידע"ת (שהכרח הוא שתתבונן אותם בדעת שלך וללמוד התורה שבהם, ובטבע מתהוים על ידי התבוננות הדעת בהם), לא ישימם בך (והגם שיתהוו במציאות על ידי הדעת, לא ישימם בך) ונתנם בכל שונאיך. וזה גם כן (שמות טו כו) ויאמר אם שמע תשמע וכו' והאזנת למצותיו, (הנה יש בהם עיון כזה אשר הדעת בהם מסוגל כנ"ל, עם כל זה) כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך, (הגם שיתהוו במציאות על ידי התבוננות), כי אני הויה רפאיך כי באמת יצטרך לרפואה, הבן הענין והש"י יציל את עמו ישראל מכל דבר רע:

ואמרת בלבבך כח"י ועוצם יד"י עשה לי את וכו' (**דברים ח יז**). להבין הכפל כח"י ועוצם יד"י. דהנה אמר שלמה בקהלת (ג ב) כ"ח עיתים, אשר בהם נכלל כל עיתות בני האדם כל ימי חלדם, והנה הם י"ד לטובה וי"ד בהיפך. והנה י"ד לטובה הם י"ד ימין, ואינך הם י"ד שמאל. והנה באדם ב' חללות בלב, הימיני הוא משכן היצר טוב, ובחלל השמאלי הוא משכן היצר הרע, ובנטות האדם אחר הימיני, מגביר היד ימין ובהיפך מובן. וזה הוא רק (בכם)[בכח] תגבורת, מה שאין כן אם האדם מהפך מר למתוק ומהפך גם היצר הרע ליצר טוב, אז אינו בבחינת תגבורת לבד, רק מתבטל הרע לגמרי ונעשה לו כל הכ"ח טוב. והנה היד ימין הוא כביכול י"ד י"י, ובהיפך הוא יד אויב. והנה דוד שאל ביד"ך עתותי הצילני מי"ד אויבי (תהלים לא טז), והנה הש"י כ"ח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים (תהלים קיא ו). ומעתה תבין אשר אמר הכתוב ואמרת בלבב"ך (הם תרין חללי דלבא), כח"י ועוצם יד"י עשה וכו', שתאמר שנתעצם כל כך בחינת הי"ד ימין עד שנתהפך הכל לכ"ח כי הפכת מר למתוק, וגם היצר הרע הפכת לטוב לך כל הימים, וזכרת את י"י אלקיך כי הוא הנותן לך כ"ח וכו' (דברים ח יח), דאלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו (סוכה נ"ב ע"ב):

שמע ישראל אתה עובר היום את הירדן (**דברים ט א**). הנה לא ביום ההוא עברו, רק לאחר זמן בימי יהושע. וגם התורה נצחיות ונכתב לפנינו בכל זמן אתה עובר היום את הירד"ן. והנראה אתה עובר את הירדן, היינו עובר לצד השני של הירד"ן, היינו האותיות

שמצד השני של אותיות ירד"ן, שהם בגימטריא ש"ך אדנ"י, דהיינו אחר י' ך', אחר ר' ש', אחר ד' ה', אחר נ' ס', סך הכל בגימטריא כנ"ל, והם סוד הדינים. ור"ל אתה עובר בכל יום וממתיק את הדינים, לבא לרשת וכו', כי כל זמן שאינם נמתקים הדינים אי אפשר לשלוט על הגוים, כי יש להם כח על ידי הדינים דהם רצועה לאלקאה. וגם האותיות הנ"ל בגימטריא שכינ"ה, כשממתיקין הדינים כביכול נותנים כח להשכינה, (בסוד תנו עוז לאלקים (תהלים סח לה)) ללחום מלחמתם:

לבא לרשת גוים גדולים ועצומים ממ"ך (**דברים ט א**). הנה משמע ממ"ך המה עצומי"ם, אבל לא משארי הגוים, ומהו רבותייהו כל כך, ביותר הוה רבותא אי הוה אמר גדולים ועצומים סתם. ולפי הנ"ל יצדק, רצ"ל כשאתה ממתיק הדינים אתה בא לרשת וכו', כי מה שהם גדולים ועצומים הוא ממ"ך, מידך היתה זאת להם, כי כשח"ו גורמים לשלוט הדינים אזי נותנים עוצם להם ח"ו:

ערים גדולות ובצורות בשמי"ם (**דברים ט א**). הגם שאמרו רז"ל (מעילה כ"ט ע"ב) דברה תורה לשון הבאי, עם כל זה טעמא בעי לפרש. וכוונת רז"ל יש לפרש דדברה תורה לשון הבאי כפי הנראה, אבל עם כל זה בודאי הכל לכוונה מופלגת ולא תהא תורה שלימה וכו'. והנראה לפי הנ"ל דמה שהם עצומים הוא ממ"ך, כי מה שאתה רואה ערים גדולות לפי ראות העין, אבל הם בצורו"ת בשמי"ם (בצורו"ת מלשון בצר ליה חדא (חולין מ"ב ע"ב)), ר"ל קטנים הם בשמים שאין להם שום כח בקדושה בשמים, רק כשח"ו אתם נותנים להם כח. (או בצורות מלשון בציר"ר, שפירושו כריתה וקטיעה לפירות משורשם). ואמר בצורות בשמים, כבר ספו תמו נכרתו מן השמים, ומוטל עליכם שלא ליתן להם כח, אז תבואו ותירשו את ארצם בלי מוחה:

ואנכי עמדתי וכו' וישמע י"י אלי גם בפעם ההוא לא אבה י"י השחית"ך (**דברים י י**). לכאורה לשון ל"א אב"ה אינו מובן, דזה הלשון משמע שלא רצה כאילו היו מבקשים ממנו חלילה שיעשה כזאת והוא "לא "אבה, ולפי משפט הלשון בכאן היה לו לומר וישמע י"י אלי וכו' ולא השחיתך. ועוד גם בפעם ההוא מיותר ואינו מובן. והנראה על פי דברי הזוהר הק' בפרשת תשא (ח"ב ק"צ ע"ב), דבכל עת כביכול תרווייהו בעיטא חדא, איהו דאגזים וארים רצועה לאלקאה, ואם הבנים דאחידת ברצועה דמלכא, רק שבאותו העון אימא לא הות תמן (שפגמו בה כנודע עיין שם), ואנקיד הש"י למשה שהוא יאחוז ברצועה, ומשה לא ידע עדיין אורחא דמלכא ומטרנותא, וכיון דמלכא אגזים וארים רצועה היה סובר שאז זה הוא הרצון, ואנקיד ליה הש"י להורות שאין זה רצונו, רק הכוונה להטיל אימה על הבנים והוא יאחז ברצועה כדרך המטרנותא. וז"ש בכאן

וישמע י"י אלי ג"ם בפעם ההו"א, דאימא לא הות תמן לאחוז ברצועה, על ידי זה שמע י"י אלי והבנתי אשר לא אבה י"י השחיתך, גם מאז נדברו הרף ממני וכו' (דברים ט יד) לא עינה מלבו כביכול. ואפשר לפרש גם בפעם ההוא, קאי לפניו ולאחריו כמשפט לשון האמצעי, (עיין בספר ווי העמודים להגאון מהר"ש הלוי זצוק"ל), ואמר וישמע י"י אלי גם בפעם ההוא כנ"ל, וגם בפע"ם ההו"א לא אבה י"י וכו', רצ"ל גם בפעם הכעס שאמר הרף וכו', לא אבה מעולם לעשות כזאת. ואם תדקדק בטעמי המקרא, הטעם מסייעני לפירוש הזה, כי תיבות ג"ם בפעם ההו"א המה עומדין בטעם בפני עצמו, ואפשר לנטותם לפניהם ולאחריהם, עיין ברש"י ריש פרשת ראה (דברים יא ל) אחרי דרך מבוא השמש, ותבין ויונעם לך:

לא תערץ מפניהם כי י"י אלקיך בקרבך אל גדול ונורא (**דברים ז כא**). השמיט הגבו"ר שהוא מדת הדין. דהנה כשיש גם מדת הדין, פן יזכר גם עונם ח"ו, ובפרט שאמר לא בצדקתך וכו' כי עם קשה עורף אתה (דברים ט ו), הבטיח הש"י שלא יעורר להם רק מדת החסד והרחמים שהם הגדול והנורא, ולא יעורר כלל אפילו לצירוף מדת פחד יצחק, ואפשר לומר דמשום הכי לעתיד לבא שכבר יהיה המתקת הדינים ויהיה הדינים למעלה מן החסדים, בסוד מעלת הזהב על הכסף, תהיה הגאולה במדת יצחק, כמו שאמרו רז"ל (שבת פ"ט ע"ב) בפסוק כי אתה אבינו וכו' (ישעיה סג טז):

אפטרתא דיומא

[**ותאמר** ציון עזבני הו"יה ואדני שכחני (ישעיה מט יד). הנה להבין הכפל הויה ואדני. גם אומרו בהו"יה לשון עזובה ובאדני שכחה. הנה יש לפרש הו"יה הוא שם הנכתב ואינו נזכר רק במקדש (פסחים נ' ע"א), ואדני הוא שם הנקרא זה שמי וזה זכרי (שמות ג טו). הנה יש לפרש ותאמר ציון עזבני הו"יה לגמרי ח"ו, כי אין אני מזכיר אותו כלל בגלות, אבל שם אדני שאני מזכירו הנה הוא שכחני:

ויתפרש עוד למשכילים ציו"ן רמז ליסו"ד דמלכו"ת. כנסת ישראל אומרת עזבני הו"יה בהעדר הייחוד זה כמה, ואדני הוא כל שיעור קומת המלכות שכחני, כי בעוה"ר כבר נשכח ממנה תענוג הייחוד שהיה לה בנקודת ציון הוא יסוד"ה. ובהפלגת תמרורים דיברה בהפלגה כאשה אלמנה שמתייאשת זה כמה שנים מלהינשא לבעל, ואינה מעלת על לבה התענוג שיש לאשה בהתחבר עמה הבעל, ואי אפשר להרחיב הדברים:

הן על כפים חקותיך (**ישעיה מט טז**). יש לפרש על פי מה דאמרו רז"ל במדרש (במ"ר פי"ח כ"א, פרקי דר"א פמ"ח) חמשה כפולות דמנצפ"ך רמיזות הגאולות, כפולות הכפי"ן בהם נגאל אברהם אבינו מאור כשדים, נאמר לו ל"ך ל"ך מארצך וכו' (בראשית יב א).

וכפולת המימי"ן נגאל יצחק מפלשתים, כמ"ש (בראשית כו טז) לך מעמנו כי עצמת ממנ"ו מא"ד. וכפולת הנוני"ן נגאל יעקב מעשו ולבן, הצילנ"י נ"א מיד וכו' (בראשית לב יב). וכפולת הפאי"ן נגאלו ישראל ממצרים, פק"ד פקדת"י אתכם (שמות ג טז). וכפולת הצדי"ן נשמר לגאולה האחרונה במהרה בימינו צמ"ח צדי"ק (ירמיה כג ה). והנה תיכף בגאולה בראשונה דאברהם גאולת הכפי"ן, היתה החקוקה בשביל ישראל שאמר לו הש"י לך לך וכו', ואעשך לגוי גדול (בראשית יב ב), כאן אי אתה זוכה לבנים וכו' (עיין ר"ה ט"ז ע"ב). והנה אי אפשר לומר עיקר הבטחה על ישמעאל, דהרי נאמר (בראשית כא יב) כי ביצחק יקרא לך זרע, ואי אפשר לומר על עש"ו זרע יצחק, דהנה כתיב ואעשך לגוי גדול, ובעשו כתיב (ירמיה מט טו) הנה קטן נתתיך בגוים וכו', ואם כן על כרחך הכוונה על ישראל בלבד, ואיך תאמר ציון עזבני ושכחני. ולפי זה זה פירוש הכתוב ה"ן על כפי"ם חקותיך (בלשון יוני קורין לאח"ד ה"ן (שבת ל"א ע"ב), והדברים עתיקין בסוד היו"ד במספר הקדמ' בגימטריא ה"ן, הוא סוד חקיקת המחשב"ה הקדומ"ה בסוד היו"ד (תיקו"ז יט מ"א ע"ב) והבן), ואמר ה"ן אותך בלבד ביחידי על כפי"ם חקותיך, היינו עוד בגאולת הכפי"ן חקותיך, ואיך תאמר ציון עזבני ושכחני:

חומתיך נגדי תמי"ד (**ישעיה מט טז**). אמר עוד לראיה שבודאי אין שכחה, דהנה רוב תיבות חומ"ה חומ"ת במקרא הם חסירים ו', מה שאין כן חומ"ת ירושלים מלא ו'. ולרמז בא חומ"ת בגימטריא תמי"ד, להורות כי מעולם לא פסקו חומ"ת ירושלים, והגוים נדמה להם שמהרסים אבל באמת נגנזו מן העין, ואמרו בזהר (ח"ב ר"מ ע"ב) אשר הן גם היום כאשר ימלא האדם עיניו בפו"ך, (פו"ך נכתב אצלינו פו"ך בך' דאי"ק, מנין ירושלם בלא יו"ד. ומילוי פו"ך, היינו ירושלים ביו"ד), יראה כל חומ"ת ירושלי"ם. וז"ש לראיה שלא שכחתי, כי הנה חומתי"ך דייקא הם לנגדי תמי"ד, מה שאין כן חומת אחרים במקרא:

ואמרת בלבבך מ"י ילד לי את אלה (**ישעיה מט כא**). כבר ידעת (תיקו"ז מט פ"ה ע"ב) מ"י נקרא עולם התשוב"ה, אל"ה הם הו' קצוות. מ"י עולם התשוב"ה בינ"ה, מילד את אל"ה היינו הקצוות. וככה תתבונן באדם הגשמיי שעל ידי התשובה נולדים בו המדות, היינו יראה ואהבה וענפיהן. ואמר עוד ואני שכולה וגלמודה בהעדר המוחין ח"ו, ואלה מי גד"ל, סוד מוחין דגדלות הנשפעין על ידי מ"י, כידוע מסוד היניקה ועיבור ב', וכל הבחינות הללו המשכיל יתבונן בתשובת האדם להש"י. הבן:

שאי סביב עיני"ך וכו' ח"י אני וכו' ותקשרים ככל"ה (**ישעיה מט יח**). בפסוק הזה יש ח"י תיבות, ז"ש ח"י אני נאום י"י. תתבונן מאמר החתן להכלה הסבי עיני"ך מנגדי שהם הרהיבוני וכו' (שיר השירים ו ה), ורצ"ל דמיון החתן המשתוקק מאד אל הכלה, ואי

אפשר לו למלאות המבוקש שעדיין לא הגיע זמן החיבור והייחוד, הנה מבקש ממנה הסבי עיני"ך מנגדי וכו' שלא תתראה בפני ביופי עינים, שהם הרהיבוני ואי אפשר לי למלאות המבוקש להיות יחודא שלים עד זמן הגאולה האחרונה. ואמר הנביא הן היום בזמן הגאולה כה מאמרו שאי סביב עיני"ך וכו' ח"י אני וכו', כבר אני בסוד ח"י, הוא סוד רב טו"ב הגנוז, כשהטו"ב הוא ר"ב היינו שנתגדל הוא סוד ח"י. והנה מן תיבת ח"י עד סוף הפסוק תיבת ככל"ה, הם עשרה תיבות, הנה י' פעמים כל"ה בתנ"ך, השלמת שיעור קומתה אור הלבנה כאור החמה, אז הוא סוד ח"י בצדיק יסוד עולם, ועתה יגדל נא כ"ח אדני (במדבר יד יז), דהיינו בהשלמת קומתה בעש"ר וחיבור ח"י אליה, הרי כ"ח יגדל נא כ"ח, והבן יגדל ביו"ד רבת"י:

מהרו בניך כו' (**ישעיה מט יז**). יש לפרש הניצוצין המפוזרים עוד מז' מלכין קדמאין אשר הם מסוד ב"ן, והם מסוד עולם החורבן וההריסה, ובשביל זה ישראל מפוזרים בד' כנפות הארץ, להעלותם מן החורבן להאיר עליהם מסוד מ"ה החדש. וזהו מהר"ו בני"ך, רצ"ל הב"ן שלך השייך לשורש נשמתך להעלות, תתן להם מה"ר ומתן מסוד מ"ה. ובהעמיק עוד כאשר תדקדק התחיל בלשון רבים מהר"ו, ומסיים ביחיד בני"ך. אך הניצוץ המשוקע דב"ן, בהיותו עדיין בתוך הקליפות בחורבה, אינה בסוד הציור הוא כלי. וכאשר יושפע סוד התיקון דמ"ה, יעלה בסוד המחשבה בציור הוא סוד אות י' הוא דמיון ציור הכלי, (עיין בספר שערי גן עדן, והבן סוד הכתוב (דברים א כא) עלה ר"ש, ויהי רצון שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו). וז"ש מהר"ו בני"ך, רצ"ל הב"ן שלך השפיע להם על ידי מעש"ך להעלותם בסוד מ"ה, ויתהוו לציור סוד אות ר', וזה מהר"ו יתהוו מ"ה ר'. ובזה תבין מה שקרא שלמה בעת הילוכן למקום החורבן דהרי חשך, י"י רמ"ה ידך בל יחזיון (ישעיה כו יא) (זוהר ח"ב קי"ב ע"ב). ויש להתבונן לפי זה הגם שכל נשמה מישראל יש לה סגולה מיוחדת לניצוצין מיוחדים, עם כל זה כאשר ישראל הם באחדות ועושה המצות בשם כל ישראל, יוכל להעלות גם הניצוצין השייכים לשורש נשמתו. וזהו מהר"ו לשון רבים, על כי מוטל הדבר למהר להעלות בני"ך אפילו ניצוצין המיוחדין ליחיד פרטיי, כשתעשה כזאת אזי מהרסיך ומחריביך ממך יצאו, כי יתבטל החורבן וההריסה וישמח י"י במעשיו:

קרוב מצדיקי מי יריב אתי נעמדה יחד וכו' (**ישעיה נ ח**). עיין מה שפירשתי פירוש הפסוק במאמר בתולה במחול אות ד', אין מן הצורך לכפול:

כה אמר י"י איזה ספר כריתות אמכם אשר שלחתיה או מי מנושי אשר מכרתי וכו' (**ישעיה נ א**). מהראוי להתבונן הנה דבר הנבואה הזאת באו לדבר על לב כנסת

ישראל, שלא יעלה על לבם שכבר נשכחו מן לב דודם, כדרך אשה גרושה מאישה אשר שוב אין לה חלק ונחלה בבית אישה, וכדרך העבד שמכרו רבו לאחרים אשר אין לו שוב שייכות לרבו ראשון. הנה באת הנבואה לדבר על לב כנסת ישראל שאין כאן גירושין ואין כאן מכירה, ולפי זה היה לו לומר איזה ספר כריתות אמכם אם שלחתיה, היינו אם כסברתכם ששלחתיה, איה הספר כריתות, מה שאין כן כעת באומרו אש"ר שלחת"יה, משמע דבאמת היו שילוחין וגירושין, רק ששואל הש"י איזה ספר כריתות, וזה אינו שאלה, דלענין הדין האשה כיון שקיבלה גיטה, אפילו נשרף ונאבד הגט אחר כך היא מגורשת. וכן קשה בסיפא דקרא או מי מנושי אשר מכרתי וכו', הוה ליה למימר אם מכרתי וכו', הבן. ונ"ל דהנה דברי הנבואה קשיין אהדדי, דבכאן נאמר איזה ספר כריתות אמכם וכו', הנה משמע שלא היה גירושין. ובירמיה (ג א) נאמר הן ישלח איש את אשתו והלכה והיתה לאיש אחר הישוב אליה עוד, ואת זנית רעים רבים ושוב אלי נאום ד', משמע שהיה באמת גירושין, וכן דרשו חז"ל (יומא פ"ו ע"ב) גדולה תשובה שדוחה לא תעשה שבתורה, שנאמר הן ישלח וכו'. וכן אמרו רז"ל במדרש כשחרב בית המקדש, השליך הקב"ה גט פטורין לכנסת ישראל (לא ראיתי המדרש הזה אבל מצאתיו בספרי המחברים). ויש לפרש כל הענין הזה על פי מה שהקשו הראשונים דהרי נשאלו חז"ל (ב"ר פי"א ה') האיך הש"י מוריד גשמים בשבת ומוציא מרשות לרשות, ותירצו חז"ל כל העולם רשותו של הקב"ה והוא כמטלטל בחצירו ממקום למקום. והנה הקשו המחברים הראשונים לפי זה איך מהני השלכת הגט (שאמרו במדרש הנ"ל), הוה כמשליך גט לאשה בחצרו דלא הוה גט. ותירצו דצ"ל דהקנה להם הש"י מקום בחצרו, והיא דוחק לומר כן והוא רק דרך פלפול, וגם על פי הדין אי אפשר לומר כן וכי יש קנין בעל כרחך, הלא בודאי לא ניחא להו קניה כזאת. ומה שנ"ל הוא, דבלא זה קראי קשיין אהדדי כמ"ש לעיל, דהרי ישעיה אמר איזה ספר כריתות, וירמיה אמר הן ישלח וכו', אלא על כרחך צריך לומר דהגירושין כביכול לא היה אלא לפנים בכדי שיהיו מתייראים ממדת הדין, ובאמת אין כאן גירושין כיון דלא שלחם מביתו, דהשליך את הגט בחצרו כביכול ולא קנתה כנסת ישראל את הגט, דהרי כתיב ושלחה מבית"ו דייקא. וז"ש ישעיה איזה ספר כריתות אמכם אש"ר שלחת"יה מבית"י, דכל העולם ביתי וחצרי ואין כאן שילוחין מביתו, ומעולם לא הקניתי להם מקום בחצרי, (עיין מ"ש במאמרי השבתות בפסוק (תהלים קד כד) מה רבו מעשיך ד' וכו' מלאה הארץ קניני"ך ותבן). ואמר עוד הנביא א"ו מי מנושי אשר מכרתי אתכם לו, הנה זולת מה שדקדקנו לעיל, הנה עוד יקשה מה שייכות נושה למכירה, היה לו לומר מי מלוקחי"ם או מקוני"ם אשר מכרתי וכו'.

ונ"ל לדרוש על פי מה שאמרו רז"ל במשנה ערוכה (גיטין מ"ג ע"ב) המוכר עבדו לגוים או לחוץ לארץ יצא לחירות, והנה הש"י מקיים תורתו וכמ"ש לעיל, והנה מכרנו לגוים ולחוץ לארץ, בודאי כביכול מחויב לפדות אותנו אפילו אין בידינו זכות, כענין דמתני בברייתא (שם) אפילו עד עשרה בדמיו אפילו עד מאה בדמיו, הנה בטוחים אנחנו בד' אלקים אמת ותורתו אמת שיפדה אותנו בודאי, אבל הדין הזה הוא דוקא בקנה ומכר, אבל גבאו הבעל חוב בחובו אינו מחויב הרב לפדותו. והנה לפי זה ז"ש הש"י אל נביאיו (ישעיה מד ח) אל תפחדו ואל תרהו, כי כביכול מחוייב אני על פי התורה לפדות אתכם, כי מכרתי אתכם לגוים ולחוץ לארץ, ושמא תאמרו אפשר גבה אתכם הבעל חוב בחובו, זה שאמר הש"י או מי מנוש"י אשר מכרתי אתכם לו, למי הייתי חייב שיגבה אתכם בחובו, ואם כן אין כאן רק מכירה פשוטה, על כן כביכול מחוייב אני לגאול אתכם במהרה בימינו. ואם כן לפי כל הנ"ל זה מאמר הנביא מפי הש"י מה שחשבתם ענין שלוחין כדרך איש ואשתו, אין כאן שילוחין שהגט אינו גט כי כל העולם חצרי. ושוב מה שחשבתם ענין מכירה כדרך האדון לעבדו, אדרבא כביכול מחוייב אני לפדות אתכם, כן יעשה הש"י אמן:

והביאו בניך בחצ"ן (ישעיה מט כב). (פירוש)[פירשו] בו זרו"ע או כנף הבגד. ולכל הפירושים מהראוי להתבונן למה אמר לשון חצ"ן. ונראה דהוא לרמז מ"ש האר"י ז"ל כל הגאולת הקודמות היתה הארת הגאולה על ידי מדת הו"ד, על כן כל הגאולות היה סיבת הגאולה על ידי אשה, (כי איהו בנצ"ח ואיהי בהו"ד). גאולת מצרים, הסיבה הראשונה להתגאל על ידי בתיה בת פרעה. (בבל, בעת אשר פתר דניאל לבלטשצר שיופסק מלכותו וקרא לו הכתב של המלאך, הנה כתיב שם (דניאל ה י) מלכתא לקבל מילי מלכא ורברבנוהי לבית משתייא עללת ענת מלכתא ואמרת וכו', (דניאל ה יא) אותי גבר במלכותך וכו' (דניאל ה יב) כען דניאל יתקרי ופשרה יהחווה, הנה היתה הסיבה על ידי אשה, וביה בלילא קטיל בלטשצר (דניאל ה ל) ונפסק מלכות בבל נ"ל). מדי, על ידי אסתר. יון, על ידי יהודית מבני החשמונאים. ולעתיד לבא במהרה בימינו (תהיה הגאולה נצחיי"ת במהרה בימינו), תהיה הארת הגאולה על ידי מדת נצ"ח, (ותהיה הגאולה בבחינת דכורא. על כן כל השירות היו בלשון נקבה, ולעתיד לבא בעת ההוא יושר השי"ר הזה (ישעיה כו א), לשון זכר, נ"ל) ותהיה גאולת נצחיית במהרה בימינו, זה תוכן דברי האר"י ז"ל בקצת תוספת ביאור שכתבתי לך. לרמז זה נאמרה הנבואה והביאו בניי"ך (זכרים), בחצן (לרמז על נצ"ח), אבל ובנותיך על כתף תנשאנה מצורפים אל הזכרים, ושוב לא יהיה התחלת הגאולה על ידי נוקבא כמאז למקדם, רק הנקבות

יהיו מצורפים לגאולה ושמחת ישראל. לרמז זה תמצא ההפטרות שאנו נוהגים לקרותם בצבור, הם מן כל ספרי הנבואה, רק נחו"ם צפנ"יה חג"י אין בהם הפטרה, ר"ת הג' נביאים הנ"ל נצ"ח, השמור לעתיד לצורך הגאולה הנצחיית במהרה בימינו אמן:

ראה

ראה אנכי נותן לפניכם וכו' (**דברים יא כו**). כל הרואה ישתומם התחיל בלשון יחיד רא"ה, ומסיים לפניכם לשון רבים. וגם כן לפניכ"ם לא יצדק, כי חלילה שיאמר הש"י שההיפוך של הברכות יהיו שייכים לפני ישראל, ובפרט באומרו נות"ן, וידוע כי מאתו לא תצא וכו' (איכה ג לח). ואחשבה לדעת דהנה ידוע טבע וסגולת המצות להשפיע טובה לכל העולמות, וסגולת העבירה הוא בטבעה להשפיע להיפך. והנה לפעמים מצטרכים ישראל להשפיע רעות לשונאיהם, והאיך יהיה זה באפשרי, אם הוא מפאת המצות הלא בטבעה כל טוב, ואם מפאת העבירות הלא באיסרייהו קיימי. ואחשבה לדעת שהוא בעשות האדם תשובה מאהבה על העבירות, ואז זדונות נעשים כזכיות (יומא פ"ו ע"ב), והנה אף על פי כן טבע עשיה זאת גרמה הרע, רק שפעולתה יהיה לטובת ישראל כמו מצוה, דהיינו שיושפע על ידי אותן העבירות רעות ויחולו על ראש שונאיהם המעיקים להם. וז"ש ראה אנכי נתן לפניכם, (היינו הכל לפניכם לטובתכם ובידכם ניתנו), היינו ברכה (לישראל) וקללה (לשונאיהם). ומפרש (דברים יא כז) את הברכה (תשפיעו לישראל כפשוטו) אשר תשמעו אל מצות וכו', והקללה (לשונאי ישראל) אם לא תשמעו אל מצות י"י אלקיכם וסרתם מן הדרך, (אך) אשר (היינו תשובה מבינ"ה המאשרינו תשובה מאהבה) אני מצוה אתכם, (ובזה תפעלו) ללכת (הקללה אחרי אלקים אחרים וכו'), זה מה שנ"ל ושמעתי הענין כבר באופן אחר בשם איזה גדול והנלע"ד כתבתי, וגם נאמר לי אחר כך בסגנון אחר בשם כבוד אדמו"ר הק' מו"ה יעי"צ זצוק"ל:

את הברכה וכו' (דברים יא כז), והקללה וכו' (דברים יא כח). הנה בברכה אמר א"ת הברכה, ובקללה אמר והקללה לא אמר א"ת. ונ"ל (וכדומה הוא באלשיך וכעת לא מצאתיו) על פי מה שאמרו רז"ל (ויק"ר פל"ה א') כשברכן ברכן מא' עד ת', מא"ם בחקותי (ויקרא כו ג), עד קוממיו"ת (שם ויקרא כו יג). וכשקללן מו' עד ה', היינו מוא"ם לא תשמעו (ויקרא כו יד), עד ביד מש"ה (ויקרא כו מו), ולא עוד אלא שהם מהופכין הוא"ו קודם לה"א. וזה שנרמז בכאן א"ת הברכה מא' עד ת', והקללה היינו ו"ה מהופכים

להורות חיבת ישראל, נ"ל. ועל פי פשוטו אמר בברכה א"ת, לרבות הברכות עד בלי די, מה שאין כן בקללות אין חפץ להש"י בריבויים, לא אמר את, נ"ל:

לא תעשון כן לי"י אלקיכם (**דברים יב ד**). שמעתי הפסוק ברמז מקובל מצדיקי הדור, דהנה יש בני אדם אשר חוק קבוע להם כמה ילמדו וכמה יאמרו תהלים וכיוצא, ואכלו את חוקם אשר ניתן להם, ובדעתם שכבר נתנו להבורא המגיע לו, ויתר היום הולכים בטל ומבקשים שכר כפנחס. והנה המשכיל אל דבר אין לך יום דומה לחבירו, ועת לפזר ועת לכנס, לפעמים המעשה כזאת ביום זה הוא מצוה, כגון שעושה הדבר בהצנע עבור כבוד שמו, ולמחר אותו הדבר בעצמו הוא עבירה, כגון שיגיע הדבר להתפארות וכיוצא, ואי אפשר לפרש הדבר כי המשכיל יבין מעצמו. וזה באה אזהרת תורתינו לא תעשון כן לי"י אלקיכ"ם, ר"ל כדמיון הזה ממש אותו ההנהגה, כי באפשר היום המנהג הזה טוב ולמחרתו הוא בהיפך, והבן:

ושמעתי עוד לא תעשון כן וכו' (**דברים יב ד**). כ"ן, מלשון כ"ן בנות צלפחד (במדבר כז ז), לשון נכון וצדק. והכוונה לא תעשון את עצמכם צדיקים ונכונים לי"י אלקיכם, רק בכל שעה יצדק משפטי הבורא:

ושמעתי עוד לא תעשון כן וכו' (**דברים יב ד**). כ"ן יתפרש לשון צד"ק ונכון כנ"ל, כי הנה הש"י [חפץ] שהצדיקים יבטלו גזירתו כי זה שעשועיו ית', והנה לבל יאמר הצדיק בוודאי צדקו דיניו ית' ומה לי להיות מקטרגא דמרי, אל יאמר כן. וזהו לא תעשון כן, לא תעשון צדק ונכון לדיניו ית', כי אדרבא השי"ת חפץ בזה שימליצו עבור בניו וימצאו להם זכות, כמ"ש הש"י ספר אתה למען תצדק (ישעיה מג כו), כי חפץ חסד הוא (מיכה ז יח):

וירמוז עוד לא תעשון כן וכו' (**דברים יב ד**). דהנה כבר קדם מאמרינו כמה פעמים במעשה בראשית נאמר בכל פעם ויהי כ"ן. וכבר תלוי בזה כל שלטי הגבורים. והנ"ל דידוע דהכל נברא באמצעות התורה כנודע, והתורה כולה נרמזת בתש"ך צירופי בראשית כנודע, ואם כן כל מעשה בראשית כלולים בתש"ך צירופי בראשית. והנה כ"ן בנו"ן רבתי [דאי"ק בכ"ר] בגימטריא תש"ך, על כן אמר בכל מעשה בראשית ויהי כ"ן, להורות דכולם קנו הויה בתש"ך צירופי בראשית. והנה כל העולמות נבראו עבור ישראל שנקראים ראשית (ויק"ר פל"ו ד'), וז"ש נעים זמירות ישראל (תהלים קמז כ) לא עשה כ"ן לכל גוי, נ"ל. והנה הבורא ית' שלם בתכלית השלימות, ולא הוצרך לבראות עולמות למלאות חסרונו ח"ו כדמיון האדם הפועל פעולה למלאות איזה חסרון, רק מדרך הטוב להיטיב ורצה לגלות טובו לנבראים. וזהו שנרמז לא תעשון (בדעתיכם) כ"ן, (המעשה

בראשית שנרמז בכ"ן, לא יעלה בדעתיכם שהוא) לי"י אלקיכם בשבילו ולצרכו למלאות איזה חסרון ח"ו, רק לגלות טובו לבריותיו ברוך הוא ומבורך:

וירמוז עוד לא תעשון כן וכו' (**דברים יב ד**). על פי מה שאמרו רז"ל (נזיר כ"ג ע"ב) גדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה. והנה עבירה הגם שהיא באזהרת לא"ו מהש"י, עם כל זה כשיארע הדבר לשם שמים גדלה מאד מעלתו, כמו שידעת מענין יעל אשת חבר הקני, (צא ולמד מבנות לוט שהיתה כוונתן לשם שמים ויצא מהן חוטר מגזע ישי). וזה שרמזה התורה, ל"א, ר"ל מה שאתה מוזהר בל"א, היינו לאוין, תעשון כן לי"י אלקיכם, תעשון כזאת בעת יקרה לכם כוונת פעולה לשם שמים, כגון אסתר ויעל וכיוצא, אזי יהיה לרצון הפעולה ההיא בהכוונה הטובה לשם שמים, והבן:

וירמוז עוד לא תעשון כ"ן (**דברים יב ד**). כ"ן לשון כינוי, כי ההוא דנחית קמיה דרבי חנינא ואמר העזוז והאמיץ וכו', וא"ל סיימתינהו לכולה שבחא דמרך (ברכות ל"ג ע"ב). וזהו שרמז לא תעשון כ"ן כינויים לי"י אלקיכם, רק המפורש בתורה על פי משה כמו שאמרו רז"ל. ובדרך זה לא תעשון כ"ן כינויים, שהמשכיל לא ידמה באמיתיית שום כינוי בעצם כביכול כי הכל בהשאלה, עיין ברמב"ם הלכות יסודי התורה (פ"א ה"ט), ואמר החכם השוללות מן הבורא, אמיתיות יותר מן המחייבות, והבן:

וירמוז עוד לא תעשון כן וכו' (**דברים יב ד**). כי הא דרמו רבנן (יומא פ"ו ע"ב) מ"ש גדולה תשובה שזדונות נעשים כשגגות, ובמקום אחר אמרו נעשים כזכיות, ותירצו מאהב"ה נעשים כזכיות. והנה תשובה מאהבה הוא תשובה עילאה, הוא בינה הויה בניקוד אלקים. וזה שפירשנו שובה ישראל עד י"י אלקיך (הושע יד ב), עד המקום אשר שם הויה בניקוד אלקים. וזה שרמז בכאן ל"א, ר"ל מה שהוא באזהרת ל"א היינו העבירות, תעשון כ"ן תעשון מהם נכון וצדק כזכיות. לי"י אלקיכם כשתגיע בתשובה עד מקום הויה בניקוד אלקים, יתהווה מהלאוין שעברתם זכיות:

השמר לך פן תעלה עולתיך בכל מקום אשר תראה (**דברים יב יג**). יש לרמז על פי מה דידוע דעל ידי התפלה שאנו מתפללים בסדר הנהוג בתיקון אנשי כנסת הגדולה, אנחנו מעלין ניצוצות מתוך עמקי הקליפות, ואנחנו מעלין בתחילה בעשיה דקדושה על ידי סדר הקטרת והקרבנות, ואחר כך בפסוקי דזמרה ליצירה, ואחר כך בקריאת שמע וברכותיה לבריאה, והעיקר הוא להביאם אל אצילות הקודש שם נתהווה היחוד השלם על ידי הניצוצין הללו, באמור השכינה חזי נא במאי ברא אתינא לקמך (זוהר ח"ג י"ג ע"א), והוא בשמונה עשרה קול דממה דקה תמן אתי מלכא (זוהר ח"ג רכ"ג ע"ב). והנה יפורש כאן אזהרה לאדם שהמשכיל ישים אל לבו, כי יש בני אדם שמתפללים

הקרבנות פסוקי דזמרה וקריאת שמע וברכותיה, מאחר שהקול מעורר הכוונה, מה שאין כן בבואם לאצילות הקודש דהיינו תפלה י"ח לבם בל עמם, והנה על ידי זה נשארים הניצוצת בעולמות בריאה יצירה עשיה, וצריך לזה זריזות יתירה והשתדלות רב. והנה ידוע בעולמות בריאה יצירה עשיה הם מושגים ואפשר להשיגם, מחמת שאינם עצם אלקות מאור אין סוף, רק שהחיות מגיע להם דרך מעקה אצילות כנודע, מה שאין כן אצילות כביכול איהו וחיוהי חד בהון והכל כשלהבת הקשורה בגחלת, משום הכי יפול בעולמות בריאה יצירה עשיה לשון ראיה דהיינו ראיית השכל והשגה, מה שאין כן אצילות הוא רק מחשבה. וז"ש השמר לך פן תעלה עולתיך, ר"ל עליותך היינו הניצוצין שאתה מעלה, תעלה אתם רק במקום אשר תראה, דהיינו עולמת בריאה יצירה עשיה, רק תראה להשתדל להביאם לאצילות לקשט את השכינה, באמרה חזי במאי ברא אתינא לקמ"ך דייקא פנים בפנים, ויתהווה היחוד השלם והבן, הש"י יאיר עינינו בתורתו:

או יאמר השמר לך וכו' (**דברים יב יג**). על פי מ"ש הבעש"ט ז"ל דכל מחשבה שיפול לאדם במחשבתו ובפרט בעת התפלה ותלמוד תורה, יראה מאיזה ענין הוא המחשבה זרה ההוא, אם הוא מענין אהבה, יראה להעלותה לאהבת הבורא ב"ה, ויאמר בלבו הלא זה אהבה ממדת החסד שנפלה בשבירת הכלים, מוטב להעלותם בשורש זה (והוא סוד המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית (ברכת יוצר אור)), כי עבור זה באת אל האדם לבקש ממנו להעלותה, וכן הוא הענין במחשבות יראה והתפארות ושארי המדות. וכתב עוד הבעש"ט זצ"ל שלא ידחנה לגמרי ממחשבתו, רק העיקר הוא חפץ הש"י להעלותה בשורשה להש"י. והנה כל הדברים הללו אמורים רק לאדם שבטלו תאוותיו, ואפילו רואה בעיניו איזה דבר תאוה לעינים הוא נבזה בעיניו נמאס, כי כבר לבו חלל בקרבו מתאוות היצר הרע, ואם כן מאין ולאין תבוא במחשבתו מחשבה הלז דהיינו הרהורי ניאוף וכיוצא כבוד והתפארות, ע"כ באת למחשבתו מתוך עמקי הקליפה לבקש ממנו להעלותה לשורשה. מה שאין כן לאדם שכל עצמותו דבוק בתאוות העולם, ומתאווה בכל מה שעיניו רואות להיתר ולאיסור, אין לך שטות גדול מזה שיתעסק בהעלאות המדות, והוא בעצמו מלובש בעפריות חומריות אותו דבר שראה בעיניו ולבו חומד להיות כלי מעשה גומרין ח"ו, הנה איש כזה צריך לדחות המחשבה ממחשבתו ולא יתעסק בהעלאת אותו דבר בשורשו כי לא יצליח, כיון שהמחשבה באה לו מחמת שעיניו ראו ולבו חמד, ומזה באה לך המחשבה שאתה משתוקק באמת לדבר העבירה הלזו, ואם כן מאין ולאין תעלנה לשורשה כיון שאתה דבוק בחומר התאוה לעינים, והש"י יסיר מאתנו דרך השקר ודרך מצותיו נרוץ אמן סלה:

והלוי אשר בשעריך לא תעזבנו כי אין לו חלק ונחלה עמך (**דברים יד כז**). יש לרמז שהיא אזהרה לאדם לבל יאמר מה לי להתעסק במושכלות ובדביקות האלקות, הלא הוא דבר שאי אפשר להשיג על בורייה, רק מחויב בכל יום להתבונן כפי שכלו, וכשיתוודע לו איזה מושכל יעתק ממנה לגבוה יותר, ובכל יום ובכל שעה יוסיף אומץ במושכלות ובהתבוננת גדולת אלקי עולם. על כן מהראוי לאדם לשמוח בחלקו חכמה בינה ודעת שנתן לו הבורא ית"ש, ומה שחננו הבורא בחכמה ובדביקות, והש"י יעזור לו בכל יום יותר ויותר. וזהו שיש לפרש והלוי אשר בשעריך, ר"ל הדביקות אשר בהשערות שכלך, (יתפרש לוי מלשון ונלוו עליך (במדבר יח ד) , ובשעריך מלשון השערה ושיעור), לא תעזבנו כי אין לו חלק ונחלה עמך, ר"ל כי לא תוכל להמתין בדביקות ויחודים עד שיהיה לך שכל רב, כי אפילו תחיה כימי מתושלח לא תשיג אמיתית מושכלות הבורא ית', כי זה אינו מחוק האפשרי לשום נברא, ומכל שכן למין האנושי הדר בעולם הזה בעפריות החומר, ואם כן בריאתך לריק ח"ו, כי הש"י הנעלם מכל נעלם אין לו חלק ונחלה בגשמיות. רק זה שעשועיו כשהתחתונים משכילים מאלקותו מה שיש כח באנשיותם, ונדבקים בשכלם בשורשם האמיתי, ודו"ק כי קצרתי הש"י יאיר עינינו:

וירמוז עוד והלוי אשר בשעריך (**דברים יד כז**). ר"ל האיש ההולך בדביקות בהשכלת חכמתו בגדולת הבורא ית', אש"ר בשעריך לא תעזבנו, אש"ר מרמז לתשובה עילאה בינה המאשרינו, ר"ל הגם שדבוק בחכמתו בדביקות הבורא, עם כל זה התשובה שבהשערת שכלך לא תעזוב, רק תהיה כל ימיך בתשובה כי אין לו חלק ונחלה עמך, ר"ל אי"ן הוא מדת החכמה, שהוא סוד הדביקות בחכמתו באמיתיות מציאת הבורא ית', ונמצא כי מדת אי"ן יש לו חלק ונחלה עמך על ידי דביקותיך, לא תפריד ממנו התשובה שהוא סוד בינה, כי הם תרין ריעין דלא מתפרשין (עיין זוהר ח"ב י"א ע"ב) ויעשה ויצליח, והבן:

וירמוז עוד על פי האמור לעיל בעליות המדות בהעלות כל הדברים לשורשן, כגון אם נופל במחשבתו איזה אהבה, יעלנה לאהבת הבורא למדת החסד, כי בודאי באה לו המחשבה משבירת כלי החסד שנפלו ניצוצות בקליפה וכיוצא במחשבות אחרות, וכבר כתבנו דכל זה דוקא לאדם שבטלו תאוותיו ואינו מתאווה בעצם לאותן הדברים הגופניים, ואם כן מהיכן באה לו המחשבה זרה הזאת, על כרחך שבאת אליו להתחנן לו להיות בעוזרה להעלותה מהקליפה. וזהו והלוי אשר בשעריך לא כו' (דברים יד כז), ר"ל כשנלוה אליך איזה מחשבה אשר אינה בהשערת שכלך, כי כבר בטלה מחשבתך בעסק הזה להיות מחשבתך משוטטת בתאוות הגופניות, על כרחך המחשבה הזאת הנלוית

אליך כעת היא להעלותה, על כן לא תדחה אותה ממחשבתך, רק תראה להעלותה כי הוא פדיון שבויים ומהו מצוה רבה פדיון שבויים. וז"ש כשתבין המחשבה הזאת אינה בשעריך, אזי תעזבנה ר"ל תעזור לה, (ויתפרש מלשון עזוב תעזוב עמו (שמות כג ה), עזבו ירושלים). ומפרש הטעם כי אין לו חלק ונחלה עמך, כבר לבך חלל בקרבך מהמון התאוות, ובאת אליך רק לפדותה מבין ענמים, הש"י יהיה בעזרינו:

וירמוז עוד בהיפך על האדם הדבוק עדיין בחומר, ואינו עוסק במחשבתו בכל עת תמיד בדביקות הבורא, רק הוא דבוק עדיין באהבת ותאוות העולם, כשבאה לו מחשבות זרות מהרהורי ניאוף וכבוד וכיוצא הוא שלו ממש, ואם כן האיך יתעסק להעלות בדביקות המדות כיון שאין זה עדיין בהשערת שכלו, על כן יראה לעזוב ולדחות אותה המחשבה לקיים ולא תתורו אחרי לבבכם (במדבר טו לט), ולא להתעסק בהעלאת המדות כיון שאין לך חלק בזה עדיין כמ"ש לעיל. וזה יתפרש והלוי אשר בשעריך לא (דברים יד כז), ר"ל מה שתרצה לדבק מחשבתך הזרה במדות הבורא, אשר הוא אינה עדיין בהשערת שכלך כי לא נסית עדיין באלה, אזי מוטב תעזבנה ותדחה המחשבה לקיים ולא תתורו, כי אין לו חלק ונחלה עמך, ר"ל הדביקות אין לו עדיין חלק עמך בהארת נפשך להיותך דבוק בחומר, הש"י יאיר עינינו:

עשר תעשר את כל תבואת זרעיך היוצא השדה שנה שנה (**דברים יד כב**). נראה לפרש ברמז הפסוק על פי מה שנאמר באברהם (בראשית יד כ) ויתן לו מעשר מכ"ל, ר"ל המעשר מתיבת כ"ל היא ה' שניתוספה לאברהם, ומזה באה לו הזרע בסוד הכתוב (בראשית מז כג) ה"א לכם זרע, (וזהו אברם אינו מוליד אבל אברהם מוליד (קה"ר פ"ה ו)), כי ה"א אחרונה הוא מלכות שמים שמקבלת השפע מכל הספירות, ומשם באה הזרע לישראל, (והבן דייקא המעשר מכ"ל, כי כ"ל הוא יסוד המשפיע לסוד העשירית), כי היא מקור נשמות ישראל אם הבנים, כמ"ש רש"י שיש חדר ששמו גו"ף, וכן קראוהו בזוהר הק' (ח"ד קע"ד ע"א) גופ"א קדישא, וזהו עד שיכלו הנשמות שבגו"ף (יבמות ס"ב ע"א). וזהו עשר תעשר את כ"ל, ר"ל תעשר את תיבת כ"ל (שהוא יסוד המשפיע להכלה, דהיינו ה' תבואת זרעיך, כי משם תבא לך הזרע בכוונה הזאת, היוצא השדה שנה שנה, ר"ל יוצא לחקל תפוחין קדישין שנ"ה שנ"ה, דרך כל הספירות (כי ספירה, בגימטריא שנ"ה), עד בא זרעיך להשדה אשר ברכו ה' חקל תפוחין, והבן:

וירמוז עוד עשר תעשר (**דברים יד כב**). ר"ל תביא כל מעשיך וכל פעולתיך לעשר ספירות קדושות, א"ת כ"ל, א"ת ר"ת אלו"ל תשר"י, כ"ל הם הנ' ימים מראש חודש אלול עד הושענא רבה, שהם ממוצעים בין שנה לשנה ומשם בא השפע לכל ישראל. וזהו

תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה, ר"ל בעת השנה שעברה חוזרת לנרתיקה, והשנה הבאה באה אלינו לטובה לחיים ולשלום ולגאולה שלימה, באותן הימים תראה לדבק ולעשות מעשיך לצורך גבוה, דהיינו ליחד העשר ספירות, והבן:

או ירמוז עוד עשר תעשר (**דברים יד ב**). בשני מעשרות הכתוב מדבר. על פי מה שיסד הפייט ז"ך ור"ע מהיום מודע דינם לאחד, ואשר מעשיו שקולים עד עשר יואחד. והנה כינה הצדיק בתיבת ז"ך (להיות כל מעשהו באחדות ז"ך אתוון דאורייתא), והרשע בתיבת ר"ע (הוא מספר עשרה פעמים ז"ך, כי מעשיו הוא בפרודא והבן), והנה ז"ך הוא המעשר מר"ע, (עיין כל זה בספר ברית כהונת עולם). והנה הצדיק יתכנה מעשיו למעשר אחד, שהיא עשירית מר"ע, ואשר מעשיו שקולים הוא הבינוני עד עשר יואחד, ויהיה גם כן בסוד עשירי יהיה קודש (ויקרא כז לב) דהיינו יום הכיפורים. והנה ימות החמה הם שס"ה ימים שנקרא שנ"ה, שמרמז רק שנ"ה ימים כי לא באו בחשבון עשרת ימי תשובה, שהם בחינת היו"ד אי"ן בחינת חכמה שבין שנה לשנה, שהזמן פושט צורה ולובש צורה, וכל דבר בעולם כשפושט צורה ולובש צורה, מוכרח להיות בנתיים בחינת אי"ן בחינת גל"ם י', על כן גל"ם גימטריא חכמה, בסוד הכתוב (תהלים קד כד) כולם בחכמה עשי"ת, והחכמה מאין תמצא (איוב כח יב). וזהו עשר תעשר שני בחינות מעשרות, דהיינו הצדיק שהוא בחינת מעשר נקרא ז"ך מעשר מתיבת ר"ע, והבינוני יבוא גם כן בסוד המעשר כי עד עשר יואחד, להיותו בסוד ז"ך בחינת המעשר העשירי יהיה קודש. והנה אלו הב' מעשרות תעשר א"ת כ"ל, דהיינו בנ' יום אלול תשרי כנ"ל, דהיינו מעשר אחד תבואת זרע"ך אתוון ז"ך ר"ע, ויבואו הצדיקים בבחינה זו לסוד העשירי, והמעשר של הבינוני הוא היוצא השדה שנ"ה שנ"ה, ר"ל כשימתינו להם עד שיוגמר הזמן של עשרת ימי תשובה, שאז השנה שעברה פושטת צורה והשנה הבאה לובשת, שהוא גם כן בסוד היו"ד העשירית כולם בחכמה עשית, והגמר הוא בגמר הי' ימים דהיינו יום הכיפורים, ואז באים גם כן לסוד המעשר כמו הצדיקים, והבן כי עמוק עמוק הוא הש"י יאיר עינינו:

השמר לך פן תעזוב את הלוי (**דברים יב יט**). יש לרמז על פי מה שכתבתי כמה פעמים לו"י נקרא דביקות הבורא ית"ש, מלשון ילוה אישי (בראשית כט לד). והנה כל ימי היות האדם מלובש בחומר, אזי החומר מונע מלהיותו דבוק בחיי החיים כי יעצרנו הגשם, הגם שמטבע החלק להשתוקק אל הכלל ואנחנו עמו וצאן מרעיתו חלק אלקי ממש כביכול, ממילא מהראוי היה שתהיה התשוקה והכסופה בהתמדה מופלגת, עם כל זה החומר הארציי מונע, וצריך להתגבר כנגדו בהתבוננת בגדולתו ית"ש וברבות טובותיו

והכללות והפרטיות, עד יאיר בו אור הנפש ויערה עליו רוח ממרום לדבק את נפשו בשורש האמיתי. וז"ש השמר לך פן תעזוב את הלוי (ר"ל הדביקות הנפלא), כל ימיך על אדמתך ור"ל כל ימי היותך מלובש בחומר העפריי והארציי, רק התגבר בהתבוננת גדולת הבורא ויאיר לך, והבן:

רק חזק לבלתי אכל הדם (**דברים יב כג**). תרגום יונתן לחוד איתוקפין ביצריכון מטול דלא למיכל אדמא. נ"ל אחר שנדקדק בפסוק הנה מה שאמר לדבר הזה חז"ק, כבר נדרש בדברי רבותינו (ספרי מ"ב), אבל רשות ניתן לדרוש. ועוד נדקדק מ"ש לבלת"י, היה לו לומר רק חזק ולא תאכל וכו' או שלא תאכל, ואמר לבלתי אכל וכו', דמשמע נוסף לשמירת הלאו עוד תצטרך חיזוק, ואמרו רז"ל במדרש (ויק"ר פ"ד א') אמר הקב"ה לנפש, אני כתבתי עליך בתורה רק חזק לבלתי אכל הדם, ואת יוצאת וחוטאת איתמהה נפש כי תחטא (ויקרא ה א), (עיין בפרשת ויקרא כתבנו שם באריכות דברי המדרש ופירושו). וכאן המצטרך לענייננו הוא, דהנה תרי חללי ליבא הם, חלל הימיני שם משכן היצר טוב והוא מלא רוח נפש הקדושה, וחלל השמאלי מלא דם והוא משכן היצר הרע נפש הבהמית המתאווה לתאווה, והנה זה כל עבודת האיש הישראלי ולאם מלאם יאמץ, היצר טוב בכח הנפש הקדושה אשר בחלל הימיני מבקש להטות אליו כל איברי הגוף עם כל החושים לעבודת הש"י ולתורתו וליראתו, וממאס בתענוגי הבלי העולם אשר היצר הרע עם הנפש הבהמיית מתאווה, ועל ידי זה מושל בכל פעם על הנפש הבהמיית ומתמעט הדם שבחלל השמאלי, ובפרוץ הדבר מתפשט הרוח חיים גם בחלל השמאלי, ומתבטל כל הדם ומתהפך מר למתוק ונעשה היצר הרע גם כן יצר טוב, ונעשה ב' פעמים רו"ח בגימטריא חת"ך, הוא השם החותך חיים לכל חי, שנעשה האדם כ"ל ח"י מלא כולו חיות. ומובן הדבר בהיפוך ח"ו מתפשט הדם גם בחלל השמאלי רחמנא ליצלן, ונעשה ח"ו ב' פעמים ד"ם, פ"ח יוקשים (תהלים קכד ז). על כן כששב האדם בתשובה מביא קרבן וזורקין הדם על המזבח, להוראה זו שחטא על ידי התפשטות הד"ם הוא היצר הרע שבכלל השמאלי, ועתה מקריבים לפני י"י. להוראה זו צונו הש"י במצוה שלא לאכול דם, כי הוא הרומז על כל כוחות היצר הרע לבל נגוע בקצהו, על כן חומר איסורו בכרת הנפש ח"ו. ונמצא בהתבונן באיסור אכילת דם, נצטרך להתחזק במצות י"י ולהתחזק לבל נבא לנגוע בקצה תאוות היצר הרע אשר כחו ומשכנו בדם החלל השמאלי. וז"ש הכתוב רק חזק לבלתי אכל הדם, רצ"ל מצורף למניעתך אכילת הדם תצטרך להתחזיק נגד היצר הרע, כי הדם הוא הנפש, ר"ל ד"ם הוא הנפש הבהמיי שבחלל השמאלי וצריך אתה חיזוק, וזה שתירגם יונתן לחוד איתוקפין ביצריכון. וז"ש במדרש אמר הקב"ה

לנפש אני כתבתי עליך בתורה רק חזק לבלתי אכל הדם, ואת יוצאת וחוטאת אתמהה נפש כי תחטא, שהוא תמיה גדולה על הנפש, הש"י ינחנו במעגלי צדק:

חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים וכו' (**דברים טז יג**). לא יצדק עשיה בימים. ויראה ימי"ם רמז למדות חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות שבאדם, דהיינו אהבתו ויראתו ותפארתו וכו', והם יתוקנו באדם על ידי חג הסוכות כנודע מכוונת הלולב וההקפות, ונקרא החג חג האסיף, שאז אוספין אל הקדושה כל האותיות המפוזרין שאמרו כל השנה שלא בדחילו ורחימו וכיוצא. וזהו באספך מגרנ"ך מגרון שלך, ומיקב"ך היינו ניצוצים המפוזרין ח"ו, ותתבונן הכוונה הן המפוזרין על ידי ברית הלשון או על ידי המעור, והבן:

כי יהיה בך אביון מאחד אחיך באח"ד שערי"ך בארצך וכו' (**דברים טו ז**). הדקדוקים הם. א', באח"ד שערי"ך למה לי. ב', בארצך כו', הלא מצות צדקה אינה תלויה בארץ. ושארי הדקדוקים יובנו מתוך דברינו אי"ה. והנראה לרמז בזה הפסוק רמז נכון להיושבים בחצרות י"י, דהנה כתבו רבותינו תלמידי הבעש"ט זצלה"ה דבבא לאדם מחשבה זרה בעת התפלה ועבודה וכיוצא, אזי יראה להעלותה לשורשה, דהיינו אם המחשבה מאיזה אהבה בעולם, יעלנה לעולם אהבה, כאשר המיר ימירנה באהבת הבורא ית', וכיוצא בשארי המדות. והנה כתבו שלא ידחה האדם המחשבה ממחשבתו לגמרי, רק יעלנה כי זה דמיון פדיון שבוים מצוה רבה, כי אותן האותיות הם שבוים בידי הס"א, ובאים אל האדם לפדותם מיד צר ולהושיבם לבית אביהם, ואותן האותיות הם ניצוצין שנפלו בשבירת הכלים במעשה בראשית, וכן אותם שנפלו בעוה"ר בכל עת על ידי בני אדם גם בני איש בכל דור ודור. וזה שיש לרמז כי יהיה ב"ך אביון, היינו הכ"ב אותיות שהם כלל כל המחשבות, כי כל מחשבה הוא על ידי אותיות, ואותן האותיות הם שבאים להעלותם מקליפה, והם הנקראים אביונים שתאיבים לכל דבר, מאחד אחי"ך היינו או שנפלו על ידי אחד מאחי"ך השייכים לשורש נשמתך, או באח"ד שערי"ך שהם על ידי שעריך, היינו על ידי מחשבתך ושעריך היינו השערת השכל, או בארצך אשר י"י אלקיך נותן לך, היינו מהשבירה דמעשה בראשית שנפלו ניצוצין בארציות, והוא אשר י"י אלקיך נותן לך שזאת היתה הכוונה במעשה בראשית, והבן. לא תאמץ את לבבך, תרצה תחזיק את לבך לבלתי שמוע אל המחשבה ולדחותה, ולא תקפוץ את ידך היינו היו"ד שלך היינו המחשבה מאחיך האביון, היינו לרבותא אפילו אם יהיה המחשבה מאחיך, ותאמר מה לי ולצרה וכו', והבן. (דברים טו ח) כי פתח תפתח את יד"ך, היינו המחשבה כנ"ל תפשט את המחשבה בבחינת הפתח שהוא ניקוד החכמה, בסוד פיה

פתחה בחכמה (משלי לא כו), היינו להתבונן האיך להעלות המחשבה על ידי החכמה. והעב"ט תעביטנ"ו, היינו למשכן את המחשבה בזרוע, היינו לתופשה לבלתי תת לחזור אותה לידי הסט"א, רק למשכנה להעלותה לבית אביה כנעוריה. די מחסורו אשר יחסר לו, ר"ל כל אחד כפי מחסורה, אם חסר למחשבה אור עולם אהבה יעלנה לשם וכן ביראה, והבן והמ"י כי לא יכולתי להרחיב הדבור כעת:

נתן תתן לו ולא ירע לבב"ך בתתך לו (דברים טו י). יש לדקדק תיבת לבב"ך למה לי, היה לו לומר ולא ירע בעיניך, כמ"ש (דברים טו יח) לא יקשה בעיניך. גם בתת"ך לו מיותר. והנראה לבב"ך משמע ב' לבבות, דתרין חללי דלבא הם משכן היצר טוב והיצר הרע, והנה היצר הטוב מסטרא דימינא, והיצר הרע מסטרא דשמאלא. והנה העשיר הנותן הוא גם כן מסטרא דימינא, והעני המקבל מסטרא דשמאלא, וכשהימין מתחסד עם השמאל, משלים סטרא דשמאלא עם סטרא דימינא, ועל ידי כך ינצל מן היצר הרע שישלים עמו ולא יעוררנו לעבירות. וז"ש נתן תתן לו, ועל ידי זה לא ירע לבב"ך, ב' הלבבות לא יפעלו לך רע בתת"ך לו, כיון שאתה מתחסד עם הסטרא דשמאלא, והבן:

והחסידה (**דברים יד יח**). מתרגם וחווריתא והיא די' לבינ"ה נקרא חסיד"ה על שם הגוון שלה לוב"ן גוון החס"ד, וכן הוא בס"ח (סימן) חסי"ד נקרא האדם שמביישין אותם ומלבינים פניו ושותק:

באפטרתא דיומא

עניה סוערה לא נוחמה הנה אנכי מרביץ בפו"ך אבני"ך (**ישעיה נד יא**). אמרו בזוהר הק' (ח"ב ר"מ ע"ב) שהגוים לא שלטו באבני ירושלים, ועד היום אם ימלא האדם את עיניו בפו"ך יראה כל אבני בית המקדש על מכונם. אין לנו עסק בנסתרות לי"י אלקינו מה הוא ענין הפו"ך, ואציין למשכילים מה פו"ך בך' רבתי דאי"ק, בגימטריא עצ"ת הוי"ה והיא לעולם תעמוד (תהלים לג יא), והבן. והנה תבין עוד ירושלי"ם כעת חסר יו"ד, בגימטריא עצ"ת הוי"ה, ויוסיף הש"י במהרה בה סוד היו"ד (באפשר הכוונה על נקוד"ת ציון), והוא לדעתי סוד ויסדתי"ך בספירי"ם, דהיינו בחינת יסוד יכונה ספיר, על שם הנקודה לבינה אשר בתוכה כמו יו"ד, והש"י יאיר עינינו באמיתית התורה:

ושמתי כדכד שמשותיך (**ישעיה נד יב**). עיין במגלה עמוקות סובב הולך על קוטב האמת, ועיין בספרי רגל ישרה:

עוד אומר לך ושמתי כדכ"ד שמשותיך (**ישעיה נד יב**). כ"ד פעמים כ"ד בגימטריא ב' פעמים רפ"ח ניצוצין, גם ח' פעמים חס"ד, והמ"י:

עוד ושמתי כדכ"ד (**ישעיה נד יב**). היינו כ' פעמים כ', ד' פעמים ד', ב' פעמים יצחק שהוא יהיה המליץ לעתיד על ישראל (שבת פ"ט ע"ב), ובגימטריא שמא"י הל"ל חסד וגבורה, קראן הזהר (ח"ג ע"ג ע"א) אבהן דעלמא, רמזתי למשכילים:

וכל בניך וכו' ורב שלום בניך (**ישעיה נד יג**). יתפרש ברמז נכון וכ"ל הוא לשון מדה, מלשון וכ"ל בשליש (ישעיה מ יב), וכן הוא בלשון הש"ס (שבת ד' ע"א) לכו תיכול עלה וכו'. והנה כתיב (דברים כח ט) והלכת בדרכיו, מה הוא רחום אף אתה רחום, מה הוא חנון וכו' (שבת קל"ג ע"ב), וכן הוא בכל הי"ג מדות (עיין בתומר דבורה להרמ"ק ז"ל). ואקדים לך עוד אית שלום, ואית שלום רב. והסוד של שלום רב הוא לחשוב ס' של שלום רבתי, היינו ס' רבתי דאי"ק בגימטריא ת"ר, הנה אז יעלה מספר תיבת שלום תתקל"ו, מנין י"ג פעמים חסד, היינו השפעת חסידים מן י"ג מדות של רחמים י"ג תיקוני דיקנא דאריך (עיין כל זה במגלה עמוקות פרשת מקץ). והנה כאשר אנחנו הולכים בדרכיו לכוין מדותינו כעין המדות של הבורא כביכול, אזי מושפע לנו הי"ג מדות דתיקוני דיקנא י"ג פעמים סוד רב שלום כנ"ל. ובזה יתפרש הפסוק וכ"ל בניך (היינו המדות של בניך), לימודי י"י (שהם מלומדים מן הש"י מה הוא רחום וכו') אני, ורב שלום בניך (יושפע להם רב שלום, היינו שלום במ"ם רבתי מנין י"ג פעמים חסד מן י"ג תיקוני דיקנא, כולם ישפיעו רב שלום לבית ישראל. וזה גם כן רמז דברי חז"ל (ברכות ס"ד ע"א) תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, היינו משפיעים אל העולם שלום רב, וז"ש מרבים שלום הבן:

וירמוז עוד וכל בניך ורב שלום וכו' (**ישעיה נד יג**). עיקרה של תשובה היא לימוד תורה לשמה, (אחר החרטה והוידוי על העונות), כמו שאמרו רז"ל (ויק"ר פכ"ה א') היה רגיל לקרות דף אחד וכו'. והנה הגם שהתשובה מועלת בכל עת, עם כל זה ימים המסוגלים הם מראש חודש אלול עד יום הכיפורים, והם תתקל"ו שעות מנין שלום רב היינו במ"ם רבתי כנ"ל. והנה כשלומד תורה לשמה בימים היא התעוררת לגאולה, (וזהו (ברכות ס"ד ע"א) תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם והבן), וז"ש וכל בניך למודי ד', דהיינו שלומדין תורה לשמה, ורב שלום בניך כשעוסקין בשעת רב שלום היינו בימי רצון כנ"ל, הנה מעותדים לגאולה כאמור שם:

וירמוז עוד וכל בניך וכו' (**ישעיה נד יג**). וכ"ל לשון תשוקה, מלשון כלת"ה נפשי (תהלים פד ג). והנה באיתערותא דלתתא איתער עובדא לעילא, כשישראל בנהא דמלכא ומטרוניתא מקיימים התורה ומצות בתשוקה נכבדת, אזי גורמים התשוקה ביחודא שלים בצורות עליונים, כי מעשיהם יהיו קישוטין לשכינה שבהם מתקשטת ובאה לפני

המלך לפני דייקא, חזי במאי ברא אתינא לקמך דייקא (זוהר ח"ג י"ג ע"א), פרוש שיהיה יחודא שלים. ובזה יתפרש וכ"ל בניך (רצ"ל התשוקה של בניך), לימודי י"י (ר"ל כביכול הם מלמדים את השם הו"יה ית"ש, שיהיה תשוקת הוא"ו לה"א הם זעיר ונוקב' (עיין זוהר ח"א כ"ז ע"ב), והן למעלה נתרבה הייחוד ברבות הטובה מן יו"ד לה"א הם אבא ואימא, ורב שלום בניך וגורמים שיהיה מדת השלום יסוד צדיק בסוד רב טובך, כאשר תבין פירוש הפסוק (דברי הימים א' כט יב) ובידך לגדל ולחזק לכל, שלא יהיה שלום קטיעא והבן, וכבוד אלקים הסתר דבר והשם הטוב יכפר:

וגם כן יתפרש לדרך זה שיהיה שלום, רק כבר ידעת יחוד אותיות הו"יה על אדני, בכפל אות על אות בחינת סוכה (בספר קרנים) עטרת תפארת, יעלה היחוד מנין ש"פ מנין שלום עם ד' אותיות. וזה שקדם מאמרינו בענין שלום קטיעא, יוחשב הו' ליו"ד ויהיה יחודא שלים, בסוד ישלם י"י פעלך (רות ב יב), להיות מנין ש"פ היחוד הנ"ל. וז"ש (ישעיה נד יג) ורב שלום בניך בעת שגורמים היחוד, אזי יהיה שלום רב וגדול בחשבון להתהוות יו"ד מהוא"ו, להיותו ישלם מנין ש"פ, והבן:

וירמוז עוד וכל בניך וכו' (**ישעיה נד יג**). עיין בדברי המקובלים סוד ד' בנים המבוארים בהגדה דפסח, ד' פעמים ב"ן בגימטריא יצח"ק. והנה לעתיד לבא במהרה בימינו יוכלל גם הבן הרשע בקדושה, להיות בתוכו ניצוץ קדוש מן הקדושה, והקליפה הסובבת לפרי תתבטל, על כן דייקא יצחק ימליץ טוב בעדינו, ויחשוב חשבון עם הבורא ית"ש לזכות את ישראל (שבת פ"ט ע"ב), שיתענגו על רוב שלום ויתבטל השעבוד מלכיות, (חשבון שייך ליצחק גבול וצמצום הוא ממדת הגבורה). וזה וכ"ל בניך, מי שהוא כולל כל הד' בנים דהיינו יצחק, לימודי י"י הוא ילמד כביכול להש"י בחושבו עמו חשבון, ועל ידי זה יזכה לרב שלום בניך, ויתבטל השעבוד מלכיות במהרה בימינו אמן:

וירמוז עוד וכל בניך וכו' (**ישעיה נד יג**). בניך הם הנערים והבחורים, לימודי י"י, שלומדים מהצדיקים הגדולים אשר עבודתם כל היום לילך בדרכי השם, ודבר י"י בפיהם אמת השכינה מדברת מתוך גרונם, ללמד להתלמידים הבחורים דרכי י"י באמת ובתמים, אם כן תלמידים הללו נקראים לימודי י"י. לזה אמר כשכל בניך לימודי י"י אזי ורב שלום בניך, מה שאין כן כשהתלמידים אינם משמשים כל צרכם, הוא העדר השלום כי מתהווה מחלוקת, כמו שאמרו רז"ל (סוטה מ"ז ע"ב) בתלמידי שמא"י והל"ל שלא שמשו כל צרכן. הש"י יעשה שלום עלינו:

הן גור יגור אפס מאותי מי גר אתך עליך יפול (**ישעיה נד טו**). יש לפרש על פי מה שפירשנו במקראי קודש (דברים ז יז) כי תאמר בלבבך רבים הגוים האלה ממנו

וכו' (דברים ז יח), לא תירא מהם וכו'. דהנה יש להתבונן מה היה המקרא חסר אם היה אומר סתם לא תאמר בלבבך רבים וכו' רק לא תירא מהם, והנה הניח הכתוב הדבר בהיתר כי תאמר וכו', ואחר כך אמר שוב לא תירא מהם. ונ"ל דהנה לפעמים היראה שאדם מתיירא מאיזה דבר והוא לטובתו, שנפל מיראת הבורא והש"י מזכירו על ידי דבר שרואה איזה ייראוי בעולם, והנה המשכיל מתבונן מהיכן הדבר הזה, להיות שמלובש בו ניצוץ מיראת הבורא, טוב לי להתדבק במקורו ביראת הבורא, וממילא תתבטל ממני היראה הגשמיות, ואותו הניצוץ הק' שהיה מלובש בדבר הגשמיי המאויים, יתברר מן הדבר ויפול לחלקו ולחלק נשמתו כאשר יוציא אותן הניצוץ מהקליפה. ותבין מה שאמר האר"י ז"ל שהיה משה אדונינו מתייירא מעוג מלך הבשן, להיות שהיה טמון בתוכו ניצוץ הקדושה של שמעו"ן ב"ן נתנא"ל (ר"ת בש"ן) שהוא היה ירא חטא (אבות פ"ב מ"ח), על כן נפלה יראתו על אדם הרואה אותו, ואמר לו הש"י (במדבר כא לד) אל תירא אות"ו דייקא, כי בידך נתתי אות"ו היינו הטמון בתוכו ינתן בידך אל הקדושה, והבן ובזה תתבונן שלא נאסר הציור, רק הזהר שלא תשאר במחשבתך בציור יראה הגשמיות הזו, רק לא תירא מהם והבן מאד. ובזה תבין פירוש הפסוק הן גור יגור, ר"ל הציור של היראה מותרת בגשמיות להתבונן ברבות העמים חיל עצום ושפעת קלגסים, אפס מאותי ר"ל רק מאות"י, שהיראה לא תהיה רק ממני, להתבונן שמוטב לירא ממנו אשר נשפע היראה בדבר המאויים, מ"י ג"ר את"ך, ר"ל אותו הניצוץ הטמון אשר גרם לך היראה הגשמיות עליך יפול, כאשר תתבונן ביראתו ית' אזי הניצוץ הלז אל מקומו שואף, ותתברר הניצוץ הזה ויפול עליך לחלק נשמתך, והבן מאוד:

שופטים

שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך וכו' (**דברים טז יח**). נ"ל לפרש על ז' שערים שפתחם הבורא ית' בראש האדם, שמהם יוצא ההבל ועשויים להכניס ולהוציא כדמיון השער, דהיינו ב' עינים, ב' אזנים, ב' נקבי החוטם, והפה שמהם יוצאים ההבלים. (ולדעתי זה סוד ז' הבלים המוזכרים בקהלת (א ב), והבן ענין מ"ש הבעלי קבין בתיקונים (סט ק"ג ע"ב), שעל ז' הבלים אלו קיים העולם, והוא דבר ידוע למשכילים בעולמות עליונים ובצלם אלקים עשה את האדם. והנה תראה עוד לשון המלך החכם הב"ל הבלי"ם אמר קהלת הבל הבלים הכל הבל. הבל חד הבלים תרי, סך הכל ז', ותמנה ותספור הב"ל הבלי"ם הב"ל הבלי"ם הב"ל, בגימטריא פר"ה. שעל ידי התעוררות הרחמים בהבלי"ם אלו, נמתקין הה' גבורות דמנצפ"ך פ"ר, אשר בהחלקם הוא סוד ה' פעמים נ"ו דויהי

נועם (תהלים צ יז), ונמתקים בהוספת הה"א לעשות מפ"ר פר"ה, ויעלה ה' פעמים א"ל הוי"ה ויאר לנ"ו (תהלים קיח כז). וכבר ידעת כי פ"ר בגימטריא "מלך "מלך "ימלך, ובהוספת הוי"ה שם הרחמים בכל אחד להיות הוי"ה מלך וכו', אזי יעלה מספר משי"ח שיתגלה במהרה בימינו, אשר אז יהיה מלכות שמים שלימה ויתוקנו כל הבלים לטובה ולברכה. והבן מ"ש במשיח (ישעיה יא ג) לא למראה עיניי"ו ישפוט ולא למשמע אזניי"ו יוכיח והריח"ו ביראת י"י (ישעיה יא ד) וברוח שפתיו וכו', הנה תראה נחשבים בו כל הז' הבלים, והמ"י העניינים על בוריים כי אין כח בפה לדבר עניינים כאלה ולא בקולמס לכותבם. הנה יצאנו מכוונת הדרוש לאהבת אמת ולהלהיב לבות החכמים המקשיבים), והם עיקר החושים המשמשים לאדם, וצריך לשעבד כולם להבורא ית' לבל יביט ולא יטה אוזן ולא יריח ולא ידבר ולא יאכל וישתה, רק מה שנוגע לכבוד הבורא ית"ש, וצריך להמשיל השכל השורה במוח על כל השערים הנ"ל, דהיינו לשפוט בצדק איזה דבר יביט וישמע ויריח וידבר ויאכל, ומאיזה מהן ימנע. והנה השכל השופט שהוא במוח, שם הנשמה הנשפעת מאור אין סוף ית', (הבן הדברים האלו בטועמך מעץ חיים בהשתלשלות העולמות, ותשלים דיוקנך להבוראך בצלם הקדוש ותראה פלאות). וזהו המלך המרומם לבדו מא"ז, דהיינו א' על ז', המוח על הז' שערים (התבונן מאד הדברים האלה). והנה כתבו ספרי המוסר שהמשכיל והמשים עיניו על דרכיו, יראה לקנוס את עצמו בקנס על כל תנועה ותנועה שיעבור את פי י"י, דהיינו בהביט אל דבר אשר לא לי"י הוא וכיוצא בשאר החושים, יקבל על עצמו להתענות או ליתן צדקה, וכמו שעשו תלמידי מהרמ"ק, וז"ה דמיון השוטר המכה ורודה להעובר על דברי השופט. וזהו שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך, הן הנה הז' שערים הנ"ל תתן לך בכל שער שופט, לשפוט בצדק השכל איזה ענין יביט או לא, וכן בשמיעה וריח ודבור, וכן תתן לך שוטר לקנוס באם יעבור על דברי השופט באיזה שער אשר י"י אלקיך נותן לך לשבטיך. לפי הנ"ל יבואר מה דקשה האיך צוה הש"י להעמיד שוטר לקנוס בעבור איזה שער על מצוות י"י, הלא יש באותן השערים חושים אשר יוכל לקרות מקרה ענין לא טוב באונס, כגון העין יראה לפעמים מבלי כוונה, וכן האזן ישמע בפתע פתאם. אך הוא בעשות האדם המוטל עליו לקנוס את עצמו בכל פעם שיארע לו דבר לא טוב, אזי הש"י ירחם עליו וימסור החושים בידו, ושוב לא יראה העין רק מה שנוגע לעבודתו ית"ש, וכן בשאר החושים שאינם מסורים בטבע ביד האדם, ימסור אותם הש"י בידו, וכענין שהבטיח לאברהם ראש יחוסינו התהלך לפני והיה תמים (בראשית יז א), ודרשו בו רז"ל (נדרים ל"ב ע"ב) עד עכשיו וכו' וכפירוש רש"י שם, ועינינו ראו ולא זר צדיקים כאלה בדורותינו אשר הלכו

למנוחות, ולא היו יכולים לראות ולשמוע כי אם את אשר חפץ הש"י, אשרי עין ראתה כל אלה. וזה יבואר על פי הדרך הנ"ל שמצוה להעמיד שוטר ולקנוס, הלא הוא דבר שאינו מסור בידו, לזה אמר אשר י"י אלקיך נותן לך לשבטך, כשתתנהג אתה עם חושיך בשב"ט המושל שבט המוסר להעניש, אזי יתנם הש"י בידך דרך מתנה וכנ"ל. ושפטו את העם היינו כל איברי הגוף המתנהגים על ידי החושים, משפט צדק להצדיק כל מעשיהם רק לעבודתו ית"ש. גם צד"ק ר"ת "צביונם "דעתם "קומתם, שכל אחד ישלים חקו אשר לכך נברא לצביונו ולדעתו ולקומתו, והבן הדברים הללו לאמתן והש"י ינחנו במעגלי צדק: או יאמר אשר י"י אלקיך נותן לך לשבטיך (דברים טז יח). אש"ר הוא תשובה, לשבטי"ך הם יסורין שבט המוסר. ור"ל אם עברת על דברי השופטים והשוטרים, והש"י נותן לך תשוב"ה, אם תשוב אליו, לא תצטרך ליסורין כי התשובה מכפרת:

שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך אשר י"י אלקיך נותן לך לשבטיך ושפטו את העם משפט צדק (**דברים טז יח**). כבר פירשנו פירוש הפסוק ברמז להעמיד שופט ושוטר אצל כל שער משערי הגוף, דהיינו הפה והעינים והחוטם והאזנים, דהיינו השופט הוא שישפוט את אשר יראה בעיניו ואשר לא יראה וכן בשאר השערים, והשוטר הוא להעניש בקנס את עצמו כאשר יצא מהגבול, כאשר יראה בשוא וכן באינך, והבן. ואמר אשר י"י אלקיך נותן לך לשבטיך, לפי הנ"ל יתפרש הנה באם עברת מהגבול המותר, אתה צריך ח"ו לשבט המוסר והעונש, ונתן לך לטובתך הש"י תשובה שבזה תתקן מעשיך, וזה יהיה תמורת היסורין. וז"ש אש"ר היינו תשובה הנקרא אש"ר, י"י אלקיך נותן לך לשבטי"ך, היינו במקום שבט המוסר, על כן תעמוד שופט ושוטר אצל כל שער, ושפטו את העם היינו איברי הגוף משפט צדק:

כי יפלא ממך דבר למשפט וכו' (**דברים יז ח**). יש לדקדק בפסוק. א', אומרו ממך. ב', פרט בין דם לדם כו', למה פרט כל אלה דייקא, והלא בכל דיני התורה כן הוא. ג', דברי ריבות בשעריך מיותר. ד', וקמת למה לי. ה', הלא התורה נצחיות, וכעת אין לנו מורה צדק במקום אשר יבחר להורותינו הדרך. והנראה דודאי מהראוי לכל בר ישראל שידע כל משפטי התורה הלכה לאמיתה בלי שום ספק, ואם יפול לאדם ספק בהלכות התורה, זה וודאי ברבות חטאו המעוור עיני האדם לבל ראות האמת, והן ג' ראשי עבירות קנאה ותאוה וכבוד, שאמרו ז"ל (אבות פ"ד מכ"א) שמוציאין את האדם שזה כלל העבירות כנודע, והנה כל חלק מאלו הג' יעוור חלק אחד ממשפטי התורה. וז"ש כי יפלא ממך וכו', ר"ל סיבת ההעלם הוא ממך ומאתך שאתה גרמת בחטאך, ואמר בין דם לדם זה בא מסיבת התאווה, על כן נעלם ממנו טהרת האשה מדמה. בין די"ן לדי"ן הוא בין

איש לרעהו דיני ממונות, נעלם ממנו בסיבת קנאת איש מרעהו. בין נג"ע לנג"ע שזה העדר הכבוד לאדם שטמא טמא יקרא, זה נעלם ממנו בסיבת רדיפת הכבוד. ואמרו דברי ריבות בשעריך, הוא להיות אותן דברי הריבות הם בשעריך, בשיעור קומה שלך שאינך שלם בדבר. והנה עצה היעוצה בכל דור ודור בנפול לאדם ספק במשפטי התורה, לשוב אליו יתּ' באמת וטעמא רבא אית ביה למשכילים, להיות האדם בספק הוא בקטנות המוחין והוא בהעדר המוחין דגדלות, ובחינת תשובה היא בחינת אמא הנותן לאדם מוחין כנודע. והנה בהעדר המוחין אין לו זקיפת ראש בשיעור קומה שלימה כנודע, רק כששב בתשובה אז מנחל בדרך ישתה על כן ירים ראש (תהלים קי ז). וז"ש וקמת בשיעור קומה שלימה לקבל מוחין דגדלות, ועלי"ת בעליה ממש אל המקום אש"ר, היינו מקום תשובה עילאה הנקרא אש"ר בינ"ה המאשרינו, שהוא אשר יבחר יי"י אלקיך בו, והבן מאד כי סמכתי על המשכיל:

תמים תהיה עם יי"י אלקיך (**דברים יח יג**). ירמוז על הימים שמן ראש השנה עד הושענא רבה באשמורת בּ' שעות קודם היום, שאז היא עת רצון לגמור החתימה לטובה, ויש בהן תּ"צ שעות מנין תמי"ם תהיה בכל השעות הללו עם יי"י אלקיך, ותּ' רבתי להורות על הכתיבה והחתימה בימים האלה, שנרשם על כל איש ואיש באות התּ', כנודע תּ' תחי' כו' כמ"ש ביחזקאל (ט ד) והתוית תּ', וכן יש באותיות כתיב"ה תּ', ושאר אותיות הם כמנין הב"ל המחיה, וכן באותיות חתימ"ה יש תּ', ושארית האותיות הם מחיה, עיין בספר ברית כהונת עולם ותבין:

וירמוז עוד תמים תהיה כו' ע"ם (**דברים יח יג**). תיבת ע"ם פירושו חיבר, כנודע מה שפירשו המפרשים בפסוק (תהלים קמח יב) בחורים וגם בתולות זקנים ע"ם נערי"ם, שלא אמר בחורים ע"ם בתולות, כי לא יאות לכתוב בהם אותיות החיבור, אבל זקנים עם נערים יאות ויאות בהם החיבור, כי סתירת זקנים בנין (מגילה לי"א ע"ב), וכמ"ש (ירמיה לא יב) בחורים וזקנים יחדיו. ועל פי דרך זה יתפרש תמים תהיה, ר"ל אתה תהיה תמים בכל ענייניך שלא יחסר לך כל, עם יי"י אלקיך ר"ל כשתחבר הויה עם אלקי"ך דהיינו קוב"ה ושכינתיה, לזה תשים כל מגמתך, אזי שאלתך ממילא יבוא לך, מה שאין כן אם תתפלל לצורכך ולא תשים כל מגמתך לצורך גבוה:

וירמוז עוד תמים תהיה עם יי"י אלקיך (**דברים יח יג**). דרמו רבנן אהדדי (יומא פ"ו ע"ב) במקום אחד תנו רבנן שעל ידי תשובה זדונות נעשים כזכיות, ובמקום אחד אמרו נעשים כשגגות, ותירצו כאן בעושים מאהבה כאן מיראה. והנה מאהבה הוא תשובה עילאה הויה בניקוד אלקים כנודע, וזה מאמרינו בפסוק (הושע יד ב) שובה ישראל עד הויה

אלקי"ך, ר"ל עד המקום אשר שם הויה בניקוד אלקים. והנה האדם נקרא תמים, בהיות כל זמן בהיותו על האדמה, כל תנועותיו להש"י פעולתו מכוונת לצורך גבוה, והנה בעשות תשובה מיראה אזי זדונות נעשים כשגגות, עדיין לא נקרא תמי"ם, כי אף על פי כן עשה פעולה בחייו אשר לא לד' הוא והיתה אז בריאתו לריק ח"ו, מה שאין כן כשזדונות נעשים כזכיות, נקרא תמי"ם במעשיו שנחשב הזמן כשעבר עבירה כאילו הניח תפילין אז וכיוצא. וזהו תמים תהיה, תהיה תמים בכל ימי חיי חלדך ותמים במעשיך ותנועותיך עם הויה אלקיך, כשתבוא עד המקום אשר שם הויה בניקוד אלקים:

וירמוז עוד תמים תהיה עם י"י אלקיך (**דברים יח יג**). כבר ידעת כי הבורא ית' מנהיג עולמו בב' שמות הו"יה אלקי"ם. דהיינו הנהגה הטבעיית בסדר הטבע ממערכות השמים וכוכבי השמים וכסילהם, הוא על ידי שם אלקים בגימטריא הטבע. ויש הנהגה ניסיות על פי שידוד המערכה, והוא על ידי שם הויה המהווה כל הויות ויוכל לשדדם כרצונו. והנה כתיב (דברים ד לט) וידעת היום והשבות אל לבבך כי הויה הוא האלקים, כשתראה העולם מתנהג בטבע, לא תאמר שהוא בטבע המזלות בלי השגחת הויה ב"ה, ח"ו לומר כן כי אפילו פעולת הטב"ע דשם אלקים, בתוכם מסתתר עצם הויה ית"ש, כמו שכתוב (ישעיה מה טו) אכן אתה אל מסתתר, והדברים עתיקין עיין בזהר ומקובלים. וזהו תמים תהיה עם הויה אלקי"ך, כשתבין שבחינת אלקי"ך, ר"ל כל מה שמתנהג עמך בטבע, הכל הוא עם הויה בהשגחה גמורה, וזהו עם י"י אלקיך דהיינו שאלקי"ך הוא עם הו"יה, אז תהיה תמים במעשיך כי תבין כי כל תנועותיך נתקשרות בחפץ הבורא ית"ש:

וירמוז עוד תמים תהיה עם י"י אלקיך (**דברים יח יג**). כי כתבו מקובלים הראשונים שם אלקים מלא ו' ולפי המקרא בגימטריא פח"ד, בסוד הכתוב (קהלת א ז) כל הנחלים הולכים א"ל הי"ם והי"ם איננו מלא, עיין בקרניים ודן ידין. וכתבו כי המתקת הפח"ד בא מאלקים מדת הדין, על ידי שם הרחמים הויה בכוונת מילואו בב' יודין כזה, יו"ד הי"י וי"ו הי"י, שהוא גם כן בגימטריא פח"ד, עיין שם. והנה מילוי שם הויה הנ"ל בגימטריא אלקי"ך, כי הוא ממתיק הדינים והפחד דאלקים. וזהו תמים תהיה עם הויה אלקיך, כשיהיה עם הו"יה אלקיך, אז תהיה תמים ולא יבוא לך שום חסרון מפחד הדין כי יומתק ברחמים:

כי הגוים האלה וכו' אל מעוננים וכו' ואתה לא כן נתן לך י"י אלקיך (**דברים יח יד**). לפי הפשט מיותר לכאורה אלו התיבות, דהוה ליה למימר בקיצור ואתה נביא מקרבך וכו'. יש לרמוז על פי מה שאמרו רז"ל (חגיגה ט' ע"ב) אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים למאה פעמים ואחד, כי מאה יש בו עדיין כח השכחה מס"ם אשר חוץ שם הקודש, אשר

הניצוץ המחיה יש בו שם אל, וחוץ לזה הם אותיות ס"מ בגימטריא מאה, וכן שר של שכחה הבא מכוחו הוא פוט"ה בגימטריא מאה, (יש חלופי גירסאות בהשר הזה וגירסא אחת היא כמ"ש). מה שאין כן מאה פעמים ואחד הוא מכח מיכאל שר התורה, והנה מי"כ הוא עיקר השם בגימטריא ע' אנפין דאורייתא, ואתוון אל הוא חיותו המחייהו כמו בכל המלאכים. וזהו כי הגוים וכו' אל מעוננים וכו' ישמעו כוחו של ס"מ, ואתה ל"א כ"ן נתן לך י"י אלקיך, דהיינו מיכאל שר התורה נתן לך להיות מליץ בעדך, ונחלק התיבה ל"א כ"ן העיקר והחיות כנ"ל, מה שאין כן ס"מ יסתלק חיותו כנודע. ובלימוד האדם ק"א פעמים, אז יהיה חכמת התורה תקועה בלבו ויהיה חכם עדיף מנביא, וזהו הם צריכים למעוננים וקוסמים, ואתה על ידי חכמת התורה תדע מפלאות תמים דעים, והבן:

וירמוז עוד ואתה לא כן וכו' (**דברים יח יד**). כי הנה כל הגוים בבוא עליהם איזה פחד ויסורין, ידרשו אל מעוננים וקוסמים מאין בא להם, מה שאין כן אנחנו עם קרובו יודעים שהכל בהשגחה פרטיות מהבורא ית' על ידי חטא ועון. וזה שאמרו רז"ל (ברכות ה' ע"א) אם רואה אדם שיסורין באין עליו יפשפש במעשיו, פשפש ומצא יעשה תשובה ושב ורפא לו. וזהו כי הגוים וכו' אל מעוננים וכו', ואתה ל"א כ"ן נתן וכו', ר"ל שהש"י נתן לך שתאמר לא כן, ר"ל לא עשיתי כנכון וכראוי לפניך, רק עברתי על דברי פיך וכזאת וכזאת עשיתי, והוא ירפא לך:

וירמוז עוד ואתה ל"א כ"ן (**דברים יח יד**). כבר קדם מאמרינו כ"ן הוא תש"ך צירופי בראשית, שנכתב בהן בכל מעשה ומעשה ויהי כ"ן, בגימטריא תש"ך בנו"ן דמנצפ"ך. והנה הכל נברא על ידי התורה, והתורה כולה כלולה בתש"ך צירופי בראשית. והנה כל הפעולות שבעולם וכל אשר נעשה בכל זמן ועידן, הכל הוא על ידי התש"ך צירופים, ויש צירופים מורים פעולה זו, ויש באופן אחר. והנה בהגיע לאדם איזה דבר לא טוב לו, בודאי הוא על כרחך מפעולת איזה צירוף, ובהיטיב מעשיו אזי יצטרף צירוף אחר לטובה, והדברים יובנו למשכילים בחכמה אשר חכמת אלקים בקרבם לבנות ולנטוע. וזהו כי הגוים וכו' כנ"ל ואתה לא כ"ן נתן וכו', הש"י נתן לך כח שתאמר לא כ"ן, ר"ל התש"ך צירופים לא יהיו כך הצירוף אלא כך, ויתהפך הענין באופן אחר כי זה שעשועיו ית"ש, והבן:

וירמוז עוד ואתה לא כן וכו' (**דברים יח יד**). על פי מה דידוע (נזיר כ"ג ע"ב) גדולה עבירה לשמה וכו'. והנה הקשו הגדולים אשר בארץ הלא סגולת המצוה להשפיע טובות וישועות מאילן הקודש שורש מחצב המצוה, וסגולת העבירה להשפיע חרבות ושממה ויסורין ממקום תהו וצלמות אשר שם שורש העבירה, והנה מאין ולאין יבוא מפעולת

העבירה, אפילו תהיה לשמה איך יבוא ממנה טובה. ותירצו כי באמת יבוא ממנה רעות, אך להיותה לשמה יושפע על ידי פעולתה רעות וחרבות לאומות העולם, וגדולה פעולתה בעשות נקם בשונאי הש"י וישראל, כן קבלתי מהקדושים אשר בארץ. וזהו כי הגוים וכו', אל מעוננים ואל קוסמים ישמעו בהצטרכם ללחום באויביהם, וכענין סיחון שלקח את בלעם הקוסם לקלל את מואב, וכן בלק שלח אחר בלעם. ואתה לא תצטרך לכל זה כי ל"א כ"ן נתן לך וכו', ר"ל נתן לך ל"א שהוא כ"ן, ר"ל לאוים שהם נכונים ויפים לפי שעתם בעשותם לשמה, ועל ידי כך תכריתו את אויביכם בעשות כל מעשיכם לשם שמים, והבן:

נביא מקרבך מאחיך כמוני וכו' (**דברים יח טו**). הנה כפי הכלל שבידינו שהתורה נצחיות, הרי זה כמה חלפו שנים והלכו דורות ואין חזון נפרץ, ובמה יתקיים בדורותינו תורת אמת הלזו. וגם יש לדקדק תיבת מקרב"ך דמיותר. והנראה דהאנשים ההולכים בדביקות קונם וצורם, הנה דבר י"י בפיהם אמת וחכמתם עדיפא מנבואה (ב"ב י"ב ע"א), ובעת שמדבקים עצמם בקונם, הנה פיהם יהגה על פי התורה מילין לצד עילאה, ובעינינו ראינו צדיקים כאלה אשר הם עצמם כמעט הם בביטול הרגשותיהם, ואינם זוכרים אחר כך מה שהופיע להם השם במענה פיהם על איזה פסוק שבתורה דרכי השי"ת. והנה הנלבב השומע לצדיק כזה שמדבר דברי תורה, מחויב להטות אוזן לכל תיבה ותיבה ששומע, כי בודאי ישמע עצות לנפשו, כי בהצדיק הנדבק בקונו מתלבש בו אור השופע מאין סוף ב"ה לאמור דבריו בתורתו ית' מה שנוגע לכל נפש השומע, והנה הוא דבר נבדק בנסיונות למשכילים, לא יכחיש אותן זולת תועי רוח וחסירי מדע, וגם הצדיק בעצמו המסתפק באיזה דבר, יוכל להתבונן על פי התורה אשר יורוהו הש"י. וזה ירמוז בדברי תורתינו בכל עת נביא מקרבך, לשון ניב שפתים (ישעיה נז יט), דהיינו דיבור מקרבך מתוכיותך ופנימיותך, מאחי"ך מדביקות שלך (מלשון מאחי"ן), יקום לך וכו' אליו תשמעון וכלול בזה האנשים השומעים יטו אזן לשמוע ולקיים, וכן הצדיק בעצמו יטה אוזן לדבריו, שלא יהיה כעובר על נביאותו. והנביא אשר יזיד לדבר דבר וכו' (דברים יח כ), ר"ל שאמר על פי הקדמת שוא וכיוצא, וגם יכלול המתלבש בחלוק שאינו שלו והוא מבני גונבי עלי, וגם יכלול אותן שהם מבני החונף, ועושין תנועות כמו הצדיקים ולבם בל עמם, ופוערים פיהם לגלות פנים בתורה כאלו רוח י"י דיבר בם והם רחוקים מקוטב האמת, ואשר ידבר בשם אלקים אחרים, דהיינו להתגאות ולהתפאר שהוא כאילו עובד עבודה זרה (סוטה ד' ע"), אזי הש"י ירחם עליו כי צריך הוא לתשובה. (דברים יח כא) וכי תאמר בלבבך איכה נדע וכו', (דברים יח כב) אשר ידבר הנביא בשם י"י ולא

יהיה הדבר ולא יבוא, ר"ל לדעתי שהמבחן הוא אם רואים שהאיש ההוא רגיל בהזכרת שם שמים, (אפילו באיזה לשון מהלשונות שהוא עון פלילי ובכלל עון לא תשא), ואינו משים מורא שמים לנגד עיניו שאסור להזכיר שם שמים אם לא במקום הראוי המצטרך, אבל כשאפשר לכנות את שמו ית' בפני העם לומר בור"א או הש"ם יתברך, והוא מזכיר את השם (אפילו באחד מהלשונות שקורין את הש"י), בודאי זה אינו מכלל היראים את הש"י. וזה יאמר המובחן הוא אשר ידבר הנביא בשם י"י, דהיינו שמזכיר שמו ית' ולא יהי"ה הדב"ר ולא יבו"א, שאין הויה ומבוא לדיבור הזה להזכיר שמו ית', כי אפשר לו לומר הענין הנרצה מבלי הזכרת הש"י, הוא הדבר אשר לא דברו י"י, כי אלו היה דבר הש"י מלובש בו, היה מוראו עליו שלא להזכיר שמו הנכבד, זה מה שנ"ל ולא קבלתי המבחן הזה מרבותי, רק זאת היא לי למשמרת כי אני מזהיר מאד בכל עת ליודעי ומכירי בנידון, והש"י הופיע במחשבתי זה הפרט המבחין בתורתו ית', ציינתי למשמרת ומי שלבו שלם בדבר יבחין בדעתו, כי אין דעתי דעת קטן מכרעת בדבר שלא קבלתי מרבותי הבחינה הלזו, אבל יהיה איך שיהיה האיסור הזה גדול עד מאוד, שלא להזכיר שם שמים בשום לשון המורגל, אם לא המצטרך על פי הכרח לתורה ולעבודה, וגם זה בישוב הדעת לא דרך ארעי, וכל מי שיש לו עינים לראות יבין הדבר לאשורו, ויירא ויפחד לנפשו, והש"י ישים בלבינו אהבתו ויראתו ולעשות רצונו:

לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת (**דברים יט טו**). הנה בעשות האדם איזה עבירה, והעידו בו שעבר העבירה ההוא ולא שב ממנה, אזי נפסל לעדות כנודע, והנה הם מנויים אחת לאחת בשולחן ערוך חו"מ. והנה אל יאמר האדם מה לי אם אהיה פסול לעדות, אל יאמר כן שהנה קריאת שמע שאדם קורא בכל יום, הוא עדות על מציאותו ית' ואחדותו, ולזה אותיות ע"ד הם גדולים בקריאת שמע (דברים ו ד) להורות שזה עדות, והנה כשאדם עובר עבירה שנפסל על ידה לעדות על פי דת ודין תורתינו הק', כשאינו שב בתשובה גם הקריאת שמע שקורא אינה נחשבת למצוה כיון שהוא פסול לעדות, על כן צריך להרהר בתשובה קודם קריאת שמע. וזהו מה שנרמז לא יקום ע"ד אח"ד, ר"ל ע"ד שבאח"ד דהיינו קריאת שמע דעיקר היחוד הוא באח"ד, לא יהיה קיום לע"ד הזה, לכל עון ולכל חטאת כשיהיה ביד האדם איזה עון וחטאת, בכל חטא אשר יחטא, ר"ל עון וחטא כזה שנחשב לחטא גמור שנפסל לעדות בעבירה, מה שאין כן שיש עונות שאינו נפסל כמבואר בש"ע הלכות עדות. על פי שני עדים או שלשה עדים יקום דבר, ירמוז או שיקרא ב' פעמים קריאת שמע, דהיינו בשחרית וערבית, או על פי שלשה דהיינו מי שאינו מניח תפילין ב' זוגות ביחד ומניח תפילין דר"ת בפני עצמו, אזי צריך

לקרוא עוד הפעם קריאת שמע, ממילא הוה שלשה עדים, (או ג' פעמים קריאת שמע הוא עם קריאת שמע שעל מטתו, ואם תלמיד חכם אינו צריך (ברכות ד' ע"ב) והוי רק שני עדים), והנה ב' פעמים ע"ד גימטריא נצ"ח ישרא"ל (שמואל א' טו כט) , שעל ידי הקריאת שמע שהוא חרב פיפיות מהמזיקין ואומות העולם (ברכות ה' ע"א), וג' פעמים ע"ד בגימטריא בר"ך י"י חילו, (והוא סוד רכ"ב אלקים (תהלים סח יח)) ופעל ידיו תרצה מחץ מתניים קמיו וכו' (דברים לג יא) , תן לחכם ויחכם עוד ופטטיא דאורייתא טבין:

ולא תקים לך מצבה אשר שנא י"י אלקיך (**דברים טז כב**). יש לדקדק למה ליה למימר אשר שנא וכו', בודאי כיון שמוזהר על זה, בודאי זה תועבת י"י אשר שנא וכו', והרי לא אמר כן בכל הלאוין. והנראה לפרש ברמז לעבודתו ית"ש, דהנה יש בני אדם שיש להם חוק קבוע ומעמד ומצב, ככה יעשו כל ימיהם וככה יתנהגו לבל יזיזו ממנהגם, ויש לנו בקבלה מצדיקים שאין יום דומה לחבירו ואין שעה דומה לחבירתה, והבן מ"ש בזוהר הק' (תיקו"ז כב ס"ה ע"א) לבושין דהוא לבש בצפרא לא לביש ברמשא, ממילא בכל שעה יש עבודה אחרת, ויצטרך האדם שיהיו כל מעשיו לשם שמים בכל שעה לפי המצטרך באמת לעבודתו ית', אין מן הצורך להאריך המשכיל יתבונן דבר מתוך דבר. והנה איתא בזו"ח (יתרו ס"ט ע"ב) כאשר נתן י"י ית' תורתו לעמו ישראל, נתפשטה המ"ם סתומה דאלקי"ם ונעשה אלקי"ך, על כן אמר אנכי י"י אלקי"ך (שמות כ ב), והכוונה על פי דרך הנ"ל לאמירתו ית' אנכי הו"יה אלקי"ך, דייקא בפרטות לכל אחד בפני עצמו שאני אלקיך מיוחד לך בפני עצמך להו"יה חדשה, שאני מהווה אותך בכל עת ואני בעל היכולת שלך בכל עת ורגע, ובדרך זה תהיה עבודתך לי בכל פעם לפי ההויה החדשה והזמן המצטרך, והבן. וז"ש ברמז ולא תקים לך מצבה, היינו מעמד ומצב שזאת תהיה עבודתך בתמידת בלי שינוי, ואמר בטעם אשר שנא י"י אלקיך, כי בשביל זה אמר הש"י הו"יה אלקי"ך, ואם תעשה עבודתך במשפט אחד תמיד, זהו אשר שנא י"י אלקי"ך, והבן כי אי אפשר לפרש הכל בכתב והמ"י:

לא תטע לך אשרה וכו' אשר תעשה לך (**דברים טז כא**). הנה אשר תעשה לך מיותר. והנה התבוננתי מדברי התרגום יונתן דפירש היכמא דליתיכון רשאין למינצב אשירתא וכו' היכדא ליתיכון רשאין למזוגא בדינא גברא טפשא עם דייניא חכימא למילפא לכון וכו', (וכן הוא ברז"ל (ע"ז נ"ב ע"א) כאילו נוטע אשרה וכו'). ונראה דזה דקדקו כמ"ש, והנה מינוי הדיינים מכפר על ישראל כמזבח כפרה, והנה הגם שהלאו הוא כפשוטו, עם כל זה בתיבת אשר תעשה ל"ך דמיותר, מורה על הפרט שלא תושיב דיין שאינו הגון אצל המזבח אשר תעשה לך לצרכך, רצ"ל אצל הדיין אשר תעשה להדריכך וללמדך.

ויש לרמז עוד דהנה בזמן שאין בית המקדש קיים, כל העוסק בתורת הקרבנות כאילו הקריב וכו' (מנחות ק"י ע"א), והנה עושה האדם לעצמו מזבח במו פיו, ובעסקו בתורת הקרבנות לשם איזה פנייה ח"ו, הוה כנוטע וכו'. וז"ש אצל מזבח י"י אלקיך אשר תעשה לך, אתה בעצמך במו פיך:

ולא תקים לך וכו' אשר שנא וכו' (**דברים טז כב**). הנה אש"ר שנ"א וכו' מיותר (ועיין מ"ש לעיל). והנה רש"י פירש אף על פי שהיתה אהובה לו בימי האבות. ויש לדקדק לפי דבריו היה לו לומר כזאת גם בלאו דאשה אל אחותה לא תקח (ויקרא יח יח), שהיתה אהובה בזמן יעקב. וי"ל דגם עכשיו אין אבות לגוי (עיין רש"י בראשית כ יב), כשמגיירין ב' אחיות מותר לנשאם על פי הדין. או י"ל הגם שיעקב נשא ב' אחיות, עם כל זה י"ל אלו לא נשא אחיות, היה יותר רצון השי"ת בזה, מה שאין כן המצבות אשר הקימו האבות, היה לרצון הש"י בעת המצטרך כענין יעקב בבית אל. ומדרשת התרגום יונתן שמפרש היכמא וכו' היכדן ליתיכון רשאין למנאה לפרנסא גברא זידנא דרחקיה וכו', נראה דדקדק גם כן אש"ר שנ"א וכו', והנה מצב"ת אב"ן דומם לא עשה הרע בעיני י"י, ואין הש"י שונא את הדומם שאינו בבחירה, מה שאין כן הבעל בחירה העושה הרע בבחירתו. וזהו שרמז שלא תקים לך מצבה כזאת אשר שנא וכו', שעושה הרע בבחירתו. ויש לרמז עוד ולא תקים לך מצבה וכו', דהנה גדולה עבירה לשמה וכו' (נזיר כ"ג ע"ב), כאמור כל זה כמה פעמים גם בדברי רז"ל כענין יעל אשת חבר הקני (נזיר כ"ג ע"ב), ותמצא כמה עניינים במדרשים יעיין בחובת הלבבות שער יחוד המעשה מענין תחבולות היצר המשתדל בערמה נגד האדם בהראותו פנים לשם שמים, כגון שמפתהו שלא יתראה מעשיו לבני אדם, דמחוייב האדם להסתיר מעשיו שלא יחשבוהו לצדיק, ומפתהו בשביל זה לדבר עם בני אדם כאחד הריקים ויחשבוהו להולל, והנה כשישמע לו לזה, יטהו מעט מעט מדרך התורה, עד אשר יפילהו ח"ו במכמורת. והנה אמת שיש כמה פעמים שהאדם צריך לפקח עיניו על דרכיו לעשות מעשים כאלה בכדי להסתיר מעשיו, אבל לא בשביל זה יבטל מתורה ועבודה, כלל גדול הוא הדבר אשר הוא שלא כתורה, הגם שהיצר מראה לו פנים מסבירות לעבודה לא יאבה לו. וז"ש ולא תקים לך מצבה, היינו מעמד ומצב לעבודה אשר שנא י"י אלקיך, שהוא שלא על פי דת התורה כגון לדבר ליצנות ולשון הרע ודברים בטלים, בכדי שיסברו ההמון שהוא הולל ולא יכבדוהו, דכיון שהדבר נאסר על פי התורה מה לו לזה שיכבדוהו ויחשבוהו לצדיק, הוא יעשה את שלו לכבוד השי"ת, והדברים מובנים בעצמם להחפצים באמת:

צדק צדק תרדוף (**דברים טז כ**). יש לפרש על פי מה שאמרו רז"ל (סנהדרין צ"ח ע"א) אין משיח בן דוד בא עד שיכלו השופטים הרעים, ומינוי הדיינים הכשרים מקרב הגאולה ציון במשפט תפדה (ישעיה א כז), ואמרו רז"ל במדרש (חוקת)[קרח](במ"ר פי"ח כ"א, פרקי דר"א פמ"ח) שבאותיות הכפולות דמנצפ"ך היו סימני כל הגאולות, אברהם אבינו מאור כשדים, בכפילת הך' ל"ך ל"ך (בראשית יב א). יצחק מפלשתים, בכפילת הממי"ן עצמת ממנ"ו מאוד (שם בראשית כו טז). יעקב מעשו, על ידי כפילת הנוני"ן הצילנ"י נ"א (בראשית לב יב). ישראל ממצרים, בכפילת הפיי"ן פק"ד פקדת"י (שמות ג טז). וגאולה האחרונה העתידה, בכפילת הצדיקי"ם צמח צדי"ק (ירמיה כג ה). ונמצא לפי זה אחר שהזהיר בענייני השופטים והמשפט אשר זה קרבת הגאולה, אמר צד"ק צד"ק תרדו"ף היינו כפילת הצדיקי"ם, שבהיותך ממנה שופטים כשרים וישפטו את העם משפט צד"ק, תרדוף ותשיג במהרה את הצדיקי"ם, היינו כפילת הצדי"ק צמ"ח צדי"ק:

לא תזבח לי"י אלקיך שור ושה אשר יהיה בו מום (**דברים יז א**). הרב הקדוש באור החיים דקדק דהיה לו לומר אשר בו מום, אבל יהיה משמע לעתיד. ונ"ל הקטן דיש לרמז בו קרבנות שיש בהן פסול להקריבן בעצמן, ודינן ירעו עד שיסתאבו, הנה כל עיקרן עומדים לשיהיה בהם מום, הנה נכלל ברמז האזהרה הזאת שלא ישחט אותן שור ושה אשר יהיה בו מום, היינו שעומדים לשיפול בהם מום לא ישחט אותם כעת, נ"ל:

כי תבא וכו' וירשת"ה וישבת"ה בה וכו' (דברים יז יד), שום תשים עליך מלך וכו' (דברים יז טו). וישבתה נמסר לית. היינו מלא ה' לית. כבר ידעת כי ה' מרמזת לשכינה, והנה הפסוק מרמז שזה הותר רק כשתהיה ישיבה מליאה, והשכינה קמה על מקומה בכל גבול הארץ, על כן לא הוטב אז הדבר בימי שמואל ששאלו מלך (שמואל א' ח ו), כי אכלוהו פגה, כי נשארו אז עוד גוים בארץ ובפרט הפלשתים, נ"ל:

שום תשים עליך מלך אשר יבחר הויה אלקיך בו (**דברים יז טו**). היינו שמרומז בשמו השם הנכבד, דהיינו משבט יהודה. ואמרו אשר יבח"ר, רצ"ל מלך כזה אשר יבח"ר י"י אלקיך בו לעתיד, דהיינו ממשפחת דוד אשר הובטח וחסדי לא אסור ממך כאשר הסירותי מעם שאול (שמואל ב' ז טו), והיינו אשר יבחר י"י אלקיך גם בהעותו והוכחתיו בשבט אנשים (שמואל ב' ז יד), אבל יבחר בו לעתיד, אבל מלך משבט אחר הגם שבוחר בו י"י לפי שעה, אבל כאשר סר מאחרי י"י לא יבחר בו י"י לעתיד:

כי השוחד יעור עיני חכמים (**דברים טז יט**). ובפרשת משפטים (שמות כג ח) כי השוחד יעור פקחים. הנה משנה תורה נישנית בשביל דבר שנתחדש, והנה נתחדש בכאן דהנה לשם נאמר כי השוחד יעור פקחים היינו פקחי עינים, והנה לפי זה אם הדיין סומא,

(הגם שסומא אסור לדון (סנהדרין ל"ד ע"ב), בקיבלו עלייהו מותר), אין כאן בית מיחוש לקבל שוחד. הנה בא במשנה תורה וביאר הכוונה גם כן בסמיית עיני החכמה, כענין רואה אני את דברי אדמון (כתובות ק"ח ע"ב), מכאן תשובה לטעות המינים דמפרשים ולפני עור לא תתן מכשול כפשוטו, דהרי אנו רואים דבמשפטים נאמר פקחים, ובמשנה תורה פירשו עיני חכמים, הבן הדבר:

כי הגוים האלה אשר אתה יורש אותם אל מעוננים וכו' ישמעו ואתה לא כן נתן י"י אלקיך (**דברים יח יד**). יש להתבונן מהו הנתינת טעם למה שלמעלה נאמר (דברים יח יג) תמים תהיה וכו', ואמר לנתינת טעם כי הגוים האלה. ב', למה אמר אש"ר את"ה יור"ש אות"ם דהוא מיותר. ג', אומרו ואתה לא כן נתן וכו' אינו מובן, וכבר דברו בזה כל המפרשים. ואגב זה נדקדק עוד בהתחלת הפרשה (דברים יח ט) כי אתה בא אל הארץ אשר י"י אלקיך נתן לך לא תלמד וכו', וזה אינו מצוה התלוים בארץ ואסור גם כן בחוץ לארץ. והנראה להבין הדבר על פי קבלתינו מרבותינו כח הפועל בנפעל, ממילא ממונו ורכושו של אדם שהאדם מסגלו על ידי מעשיו, הנה יש בממון ורכוש ההוא כח הפועל, על כן נאסר לנו לפרוט מתיבת המוכסין (ב"ק קי"ג ע"א), כיון שכח הפועל יש בממון ההוא והאדם הכשר יקחנו לעצמו, הנה יגרום לנפשו פעולת זרות כפי כח הפועל הנפשיי מבעלים הראשונים. ועתה אם עיני שכל לך תבין את אשר לפניך אשר בעינינו ראינו כמה אנשי שם אשר פיתם היצר לתבוע חלקם, והשתדלו בפרנסתם לקבל ממון מכל אדם ונשארו אחר כך כלים ריקים, כי הממון שסיגלו מבני בלי שם, דבק בם ובנפשם וכיבתה השלהבת אש אשר בער בקרבם באהבת היוצר כל. והנה לפי זה יהיה אסור לקבל ממון מכל אדם גם בזולת השתדלות, זה אינו כי אם האדם אינו משתדל, רק הש"י שולח לו ממון על ידי איש פרטי, הנה מתת אלקים הוא והש"י נקרא בעליו של הממון, הוא יופיע ומזמין לו את הנאות לו ולנשמתו, (ואף על פי כן ידוע מאנשי מעשה רבותינו הקדושים בעלי רוח הקודש כאשר בא לידם איזה ממון מאנשים בלתי הגונים, לא רצו ליהנות ממנו בכדי שלא יוקנו קנין בנפשם מכח הפועל שבקרב הממון, וכבר היה לי פתחון פה לפני רבותינו בנידון זה, ואמרו לי שעל כל פנים בממון כזה בבוא לידי האדם, יראה האיש המקבל שיבא לידי איש אשר לא מבני עמינו הוא). ומצאתי סמיכות לזה בתורתינו מענין יעקב שהשתדל במקלות, ואמר אחר כך בבואו לארץ נכסי חוץ לארץ אינן כדאין לי, ועשאם כמין כרי ונתנם לעשו כידוע מרז"ל (שמו"ר פל"א י"ז), ותבין לפי זה גם במנחה ששלח לעשו, נאמר (בראשית לב יד) ויקח מן הבא בידו מנחה לעשו אחיו, וכבר דברו בזה מה הוא מ"ן הב"א ביד"ו. רצ"ל מן מה שסיגל בתחבולתו על

ידי השתדלות במקלות וכיוצא, מזה שלח מנחה לעשו אחיו, מה שאין כן מה שהש"י שעצמו פעל ועשה, כמאמר המלאך ראה העתודים העולים על הצאן (בראשית לא יב), הנה מתת אלקים הוא הגם שהיה בחוץ לארץ לא איכפת ליה. והנה בכאן הש"י נתן לישראל את כל טוב ארצות הגוים האלה ממונם ורכושם המה יירשום, הנה יש לחוש כי כח הפועל בנפעל, ובכח הרכוש האלה טמון מדות הרעות של הגוים, הנה כאשר יהנו ישראל ממנו, יש לחוש שיקנו קנין בנפשם לעשות כמעשיהם, אבל לא כן הוא כי ישראל יירשום ירושה ונתונה מאת הש"י, והש"י הוא הבעלים של הרכוש. וזה שהתחיל כי אתה בא אל הארץ אשר י"י אלקיך נתן לך, ואין זה בהשתדלותך ליקח מיד הרשעים האלה רק הש"י נותן לך, על כן אני מבטיחך שעל ידי זה לא תלמד לעשות כתועבות הגוים ההם, ואחר כך מצוה בציוי (דברים יח י) לא ימצא בך וכו', ואחר כך הזהיר אזהרה כוללת לכל זמן תמים תהיה עם י"י אלקיך, רצ"ל בשלימות ותמימות תהיה עם י"י שלא תשתדל. ולא תאמר הן אמת שהכל פעולה מאת י"י, אבל מן הצורך גם כן להשתדלותי, וזה לא נקרא תמימות ושלימות עם י"י, רק שב והכבד והש"י ישלח לך את הנרצה לך, ואז תהיה תמים עם י"י, ולא יבא לך מזה פועל מגונה ח"ו מכח הפועל שבממון הנותן, כי הש"י הוא הנותן לך והוא הבעלים ואין כאן בית מיחוש, ואמר לראיה על זה כי הנה הגוים האלה אשר אתה יורש אותם אל מעוננים וכו' ישמעו ואתה לא כן, (וזה הוא מפני כי) נתן לך י"י אלקיך, ולא ירע לך הכח הפועל מבעלים הראשונים, כי הש"י הוא הבעלים והוא דבר נחמד. (ולא תשאל על זה הנה לפי זה אסור להשתדל בשום משא ומתן בחרישה וקצירה, זה אינו כי נצטוינו על זה כראות האדם שהש"י מזמין לו משא ומתן שדות וכרמים, הנה זה חפץ הבורא ומתת אלקים הנה השתדלותו הוא בחפץ הבורא, אבל להוסיף בהשתדלות אין זה טוב רק עשה והצלח במתת אלקים. והדברים ארוכים יובנו למשכילים:

וכי תאמר איכה נדע את הדבר אשר לא דברו י"י (דברים יח כא), אשר ידבר הנביא בשם י"י ולא יהיה הדבר וכו' (דברים יח כב). עיין פירושו ברש"י (דבריו לקוחים מדברי חז"ל (ספרי יח סח)), שזהו דוקא כאשר מתנבא לטובה ולא יהיה הדבר בזאת יבחן הנביא, מה שאין כן כאשר מתנבא לרעה, אין מבחן כאשר לא יהיה הדבר. והנה בפסוק סתם נאמר. ונ"ל דהנה אין הקב"ה מייחד שמו על הרעה רק על הטובה, כענין שאמרו (ב"ר פ"ג ו') ויקרא אלקים לאור יום ולחשך קרא לילה (בראשית א ה), ולחשך קרא אלקים לילה לא כתיב כאן, מלמד שאין הקב"ה מייחד שמו על וכו'. וז"ש אשר ידבר הנביא

בשם י"י, היינו כאשר ידבר דבר אשר יצורף בדיבור כזה שם י"י, היינו שמתנבא לטובה ולא יהיה הדבר, הוא המבחן, נ"ל:

ואמר אליהם שמע ישראל (**דברים כ ג**). הנה שמ"ע ישרא"ל מיותר, ודרשו רז"ל בפירושו (סוטה מ"ב ע"א) (הביאו רש"י ז"ל) אפילו אין בידכם אלא זכות קריאת שמע, אתם כדאים להנצל מיד אויביכם. ומן התימא למה הזכיר דוקא זה הזכות. והנראה דהנה איש הירא ורך הלבב מעבירות שבידו חוזר מעורכי המלחמה (סוטה מ"ד ע"ב), ואפילו שח בין ישתבח ליוצר חוזר (ירושלמי הובא בב"י או"ח סי' נ"ד), והנה אין אדם בארץ אשר וכו' (קהלת ז כ), אך תשובה מהני לכל העבירות, והמקדש את האשה על מנת שאני צדיק גמור, ונמצא רשע גמור מקודשת שמא הרהר בתשובה (קידושין מ"ט ע"ב). אך יש לתמוה דהנה ד' חילוקי כפרה שהיה רבי ישמעאל דורש, עבר אדם מצות עשה ושב, לא זז משם עד שמוחלין לו. עבר אדם על לא תעשה ושב, תשובה תולה ויום הכיפורים מכפר. עבר על כריתות ומיתות בית דין, תשובה ויום הכיפורים תולין ויסורין ממרקין. ועל חילול השם, כולן תולין ומיתה מכפרת (יומא פ"ו ע"א). והנה לפי זה האיך אפשר לומר דבהרהר תשובה בלבד יכופרו כל העונות, הרי תשובה לבדה אינה מכפרת רק על מצות עשה. אך עצה היעוצה לזה מבואר בזוהר הק' פרשת במדבר (ח"ג קכ"א ע"א) אם מוסר האדם את נפשו באמיתיית הקבלה בלב בשעת קריאת שמע, איתחשיב ליה כאילו מסר את עצמו בפועל למיתה על קדושת השם, ומתכפר לו אפילו אותן העונות שאין להם כפרה אלא במיתה, ומכל שכן שמתכפרין על ידי יום הכיפורים ויסורין. ועל כן במלחמה דצריכין להיות נקיים מכל חטא ועון, אמר עליהם הכהן שמע ישראל אפילו אין בידכם אלא זכות קריאת שמע במסירות נפש מתכפר לכם, נ"ל:

ולשמש או לירח או לכל צבא השמים אשר לא צויתי (**דברים יז ג**). זה אחד מן הדברים ששינו לתלמי המלך (מגילה ט' ע"א), דמשמע לכאורה שח"ו לא צוה הש"י שיהיו, ואף על פי כן הם במציאות ההויה. ונ"ל הפירוש דהנה בדור אנוש התחילו לעבוד עבודה זרה כוכבי השמים וכסיליהם, באמרם שמהראוי לעבוד לשרי המלך אשר המלך מסר בידם איזה ממשלה וכח (כמבואר כל זה ברמב"ם הלכות ע"ז (פ"א ה"א)), ובאמת זה אסור וטעמא בעי למה יהיה זה אסור, הלא לכאורה אדרבא זה כבוד המלך שמכבדין את עבדיו. אבל הטעם הוא דודאי המשתחוה והמכבד לשרי המלך בהיכל המלך, מתחייב ראשו למלך כידוע (קידושין מ"ג ע"א) מאוריה שנתחייב מיתה על שאמר לדוד ואדוני יואב (שמואל ב' יא יא). והנה הש"י מלא כל הארץ כבודו לית אתר פנוי מיניה, על כן אסור לעבוד בלתי לי"י לבדו. והנה קשה על זה הרי מצוה לכבד את המצות כגון תפילין

וציצית ומזוזה ולנשקם ולחבבם, והאיך יתכן זה לכבד דבר זולת הבורא. והתירוץ על זה דהמצות כיון שנצטוו מפי הש"י, אם כן הם רצונו ית"ש, והם כביכול איברין דמלכא ממש כידוע למשכילים כיון שבהם מלובש רצונו, מה שאין כן לעבוד לככבי השמים וכסיליהם שאין בהם ציוו זה אסור. וז"ש או לכל צבא השמים אשר לא צויתי, שאין בהם שום ציוו מצוה, מה שאין כן המצות שיש בהם ציוו הש"י ורצונו מלובש בהם, המכבדם מכבד את המלך ממש, והבן:

תמים תהיה עם י"י אלקיך (**דברים יח יג**). קבלה מתלמידי הבעש"ט כשיש לאדם איזה חסרון ח"ו, אזי הוא בודאי מחמת התנשאות הדין ח"ו, אזי יתבונן ויחפש בהענין הזה איזה טובה שיש בזה הענין, וכיון שימצא הטובה אזי יתמתק הדין ברחמים, והענין עמוק אין כאן מקום להאריך מאפס הפנאי. וזהו תמים תהיה מבלי חסרון שיושלם חסרונך, כאשר יהיה הו"יה והיינו טובה וחסד, עם אלקיך היינו הדין, ורצ"ל עם י"י אלקיך, שתמצא במחשבתך תמיד החסד הגנוז עם הדין, ויתמתקו הדינים ויושלם החסרון ותהיו תמים, והבן:

כי תקרב אל עיר (קטנה הוא הגוף) להלחם עליה (דברים כ י), (להטות כל האיברים לרצונך אל השכל האלקי), וקראת אליה לשלום (תקרא אליה מדת השלום, היינו שיהיה לו שלום עם ישראל וידין את כל אחד לכף זכות, ולא יביט און ביעקב, מה שאין כן כאשר יראה שהוא מתעסק במדה גרועה להתבונן בשפלות של כל אחד, אזי ידע בודאי שנפשו לא מטוהרה, עיין בספר תולדות יעקב יוסף בשם הבעש"ט זצלה"ה פירוש הפסוק (תהלים לו ה) יתיצב על דרך לא טוב, (כשהאדם מתיצב על דרך לא טוב היינו לדבר לשון הרע על אנשים, אפילו ידמה בדעתו לשם שמים, אזי תדע שבודאי אותו האיש) רע לא ימאס, (כי כל הפוסל וכו' (קידושין ע' ע"א), עיין שם). וז"ש (דברים כ יא) והיה אם שלום תענ"ך, (אם תפשפש ותראה שמדת השלום עונה לך שאתה שלם בדבר, אזי) ופתחה לך (יהיה לך זה פתח לתשובה), ואם לא תשלים עמך ועשתה עמך מלחמה, (שמטרידך היצר במדה גרועה היפך השלום, אזי) וצרת עליה (תצטער עצמך על הדבר), ובנית מצור וכו' (דברים כ כ) להלחם בכח על הדבר, עד אשר ישוב לך הענין לטבע, והבן:

והיה כקרבכם וכו' ודבר אל העם (**דברים כ ב**). פירש רש"י בלשון הקדש. יש לתמוה שאין מדרך רש"י ז"ל להביא איזה דין שאינו נוגע אל הפשט, הרי ברכת כהנים ופרשת סוטה לא פירש רש"י שהם בלשון הקודש, כיון שאין זה מן הצורך אל הפשט, על כרחך היה לרש"י איזה מכריח בפסוק. ונ"ל על פי מה שפירש רש"י אצל יוסף אומרו אל אחיו

והנה עיניכם רואות ועיני אחי בנימין כי פי המדבר אליכם (בראשית מה יב). והנה מהו הראיה שהוא יוסף מפיו שמדבר אליהם, על כן פירשו רז"ל (ב"ר פצ"ג י') (וכן פירש רש"י) היינו פי המדבר אליכם בלשון הקדש. והנה לכאורה לפי זה העיקר חסר מן הספר. וגם יש להתבונן אומרו המדב"ר בה' הידיעה. ופירשנו לשם דהנה הש"י ברא ד' מדריגות בעולם דומם צומח חי מדבר, והנה הדומם אין לו שום תנועה רק כח נפש הדוממת, יתירה עליו הצומח שיש לו תנועת הצמיחה מלמטה למעלה על ידי נפש הצומחת, יתר עליו החי שיש לו כח התנועה להניע גופו ממקום למקום ואוכל ושותה ועושה, יתר עליו המדבר שיש לו דיבור על ידי נפש המדברת. והנה מצאנו בשלמה המלך שהיה יודע שיחת חיות ועופות ודקלים (שהש"ר פ"א ט'), וכן מצאנו בגמרא (סוכה כ"ח ע"א) ברבי יוחנן בן זכאי, אם כן מצאנו להם דיבור, ואי משום שאין אנו מבינים שיחתם, זה הוה כמו הלועז שאינו מבין לשון אשכנז, אף על פי כן לשניהם יכונה מדברים, ואם כן למה יעדר מכל בעלי חיים כינוי שם מדברי"ם, ומה שינוי בענין הדיבור יש ביניהם לבין האדם. אך הוא דבעלי חיים באמת אינם מדברים, רק רמיזותם בתנועותיהם ועפיפתם וצפצופם, מורה לאיזה דבר והמבין יוכל להבין, מה שאין כן האדם מדבר הדבר כמו שהוא בעצם. והנה אין לך לשון מורה על עצמיות כל הדברים הנעשים תחת השמש, רק לשון הקדש שבו נברא העולם, וכל דבר אשר בשם יקרא בלשון הקדש, הוא שמו העצמיי מעת הבריאה, כענין שו"ר הנקרא בלשון הקודש הוא שמו העצמיי. והנה בלשון עם ועם האיך נקראת הבריה הלזו, אין זה שם בעצם רק סימן, למשל בלשון אשכנז נקראת הבריה הלזו אוק"ס. הוא רק סימן באמור תיבת אוק"ס, הכוונה על הבריה הנקרא בשם העצם שו"ר, וכן בלשון כל עם ועם. אם כן כיון שלשון כל עם אינם בשמות העצומים רק סימנים, אין בהם שינוי משארי בעלי חיים שגם הם מדברים בסימנים, הבן הדבר מאד ויונעם לך כי בדרך חכמה הוריתיך. אם כן לא יכונה בשם מדבר רק להמדבר בלשון הקודש, מה שאין כן בלשונות אחרים בעל חי נקרא לו, אבל לא מדבר. והנה לפי זה זה שאמר יוסף והנה עיניכם רואות וכו' כי פי המדב"ר אליכם, היינו המדב"ר בה"א הידיעה, רצ"ל שאני ממדריגת מדבר ולא ממדריגת בעל חי, שאני מדבר בלשון הקודש שבזה יקרא מדבר, מה שאין כן בשאר לשונות. ומעתה תתבונן נעימות דברי רז"ל ובהכרח הביא רש"י ז"ל לצורך הפשט, דהנה כתיב ונגש הכהן ודב"ר אל העם ואמר אליהם שמע ישראל וכו' (דברים כ ג). הנה ודבר אל העם מיותר, דהרי אחר כך נאמר ואמ"ר אליהם. לזה פירשו הכוונה ודב"ר אל העם, היינו בלשון הקודש שזה היא הדיבור, מה שאין כן בשאר לשונות בעל חי יקרא לו ולא מדבר, הבן הדבר כי נעים הוא:

כי החרם תחרימם וכו' הכנעני וכו' כאשר צוך י"י אלקיך (**דברים כ יז**). פירש רש"י כאשר צוך לרבות הגרגשי והוא מהספרי (כ קכב). ויש להתבונן למה נרמז הגרגשי בכאשר צוך. וגם האיך יתרבה בכאשר צוך. ונ"ל על פי מה ששמעתי מכבוד אדמ"ו הרב הקדוש מה"ו יעי"צ זצוק"ל סידורין של הז' עממין על פי סדר חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות שבקליפה, הכנענ"י חסד דסט"א מלשון הכנעה, כי המתחסד והאוהב מכניע את עצמו. החת"י גבורה דסט"א, מלשון חת"ת וכו'. הגרגש"י מלכות דסט"א, מלשון ריש גרגיתנ"י מן שמיא מוקמי לה (ברכות נ"ח ע"א). והנה כל בחינת מלכות אפילו דסט"א, בהכרח תפול עליו לפרקים אימתה מניצוץ מלכות שמים המחיה אותו, בסוד ואתה מחיה את כולם (נחמיה ט ו), כי מלכותו בכל משלה (תהלים קג יט), על כן נפלה אימה על הגרגשי ועמד ופנה את עצמו, עד כאן דברי קדשו. וזה אשר פירשנו מאמר חז"ל (מגילה י"א ע"א) בנס דמרדכי ואסתר, בקום עלינו אדם (תהלים קכד ב) ולא מלך, הוא הנס המופלג ביותר עיין שם דברינו במקומם. והנה בחינת מלכו"ת הוא הציוו והמצוה, כי דבר מלך שלטון נגיד ומצוה. ובזה תתבונן שהגרגשי מרומז בכאשר צו"ך, הבין הדבר ויונעם לך. ותתבונן בחינת מלכות דקדושה מלכות פה ותורה שבעל פה קרינן לה (תיקו"ז הקדמה י"ז ע"א), על כן הגרגשי בסט"א אינו בכתב, רק כאשר צוך בעל פה, כמ"ש (יומא ע"ה ע"ב) אצל וזבחת כאשר צויתיך (דברים יב כא), מלמד שנצטוה משה בעל פה, הבין הדבר:

כי תצא למלחמה על אויבך וראית סוס ורכב וכו' לא תירא מהם וכו' (**דברים כ א**). להבין למה האריך לומר וראית וכו', לא הוה ליה למימר רק כי תצא למלחמה על אויביך לא תירא מה"ם. גם תיבת מה"ם מיותר. אך זאת אשר דברנו כמה פעמים שבראות האדם איזה דבר מאויים, מחויב להתבונן מהיכן באה זאת היראה, הוא על כרחך שנתלבש בזה איזה ניצוץ קדוש מיראת הבורא שנפל בשבירה, על כן מוטב לו להתבונן בשורשה ביראת הבורא, וכיון שהאדם מתבונן ביראת הבורא, אזי זה הניצוץ אל מקומו שואף להתדבק בשורשה, כדמיון הנר קטן כשמקרבין אותו למדורה גדולה נתבטל באבוקה, כן זה הניצוץ הטמון מתדבק בשורשו ביראת השם, ונשאר הדבר המאויים בלי חיות והניצוץ מתוסף בנשמת האדם הירא מאת הש"י, ואם כן טובה גדולה באה להאדם על ידי היראה החיצוניות הגשמיות שמזכירין אותו ביראת הש"י, ומוציא ניצוץ הק' מהקליפה. וז"ש הכתוב כי תצא למלחמה על אויבך, החיוב הוא דוקא וראית סוס ורכב וכו', שתתבונן שהוא דבר המאויים רק לא תשתקע בזאת היראה, רק לא תירא מה"ם לדיוק, אבל מהבורא ית' תירא על ידי התבוננת הזה:

כי תקרב אל עיר להלחם עליה וכו' (**דברים כ י**). הפסוקים האלו מרמזים ומורים לאדם דעת, כי תקרב אל העיר (היא העיר קטנה איברי הגוף (עיין נדרים ל"ב ע"ב), להלחם עליה (לכבוש תאוותיו ולשוב מכל מדות הרעות אשר הורגלו אנשי העיר דהיינו איברי הגוף, אזי עצה היעוצה בכללות התשובה) וקראת אליה לשלום, (זה הוא דבר הכולל שיפשפש אם הוא בשלימות במדת השלום, דהיינו אם לא פגם בריתו שהוא מרכבה למדת יסוד צדיק ברית שלום, כי זה הוא היסוד ומעמד ומצב לכל המצות ולכל העבירות ח"ו בפגם הברית, כי כבר ידעת כי הוא שביל וצינור לכל כוחות האיברים, ומילין לצד עילאה ידוע בדברי המקובלים, דרוש נא כיום את דבר י"י הלא בספרתם. והנה ידוע עיקר בריאת האדם להתבונן בגדולתו ית', לעשות כל הדברים לצורך גבוה לתקן שיעור קומה, וצריך ללמוד לזה חכמת האמת, וידוע כל זמן שהאדם לא תיקן פגם הברית, אינו משיג החכמה הזו על בוריה כנודע הענין ממקובלים. והנה מבואר בזוהר הק' (ח"א ס"ב ע"א) דלחטא הברית לא מהני תשובה, ופירש בראשית חכמה שודאי אינם כפשוטם, דודאי אין לך דבר שעומד בפני התשובה (ירושלמי פאה פ"א ה"א), אך הכוונה היא דאינו מועיל תשובה תתאה רק תשובה עילאה. וידוע תשובה עילאה היא ספירות הבינה בגבהי מרומים, והנה בעשות האדם תשובה עילאה להאיר אור הבינה לתקן פגם הברית, אזי יאיר בו אור החכמ"ה להבין במושכלת חכמת האמת, כי חכמה ובינה הם תרין ריעין דלא מתפרשין (זוהר ח"ב י"א ע"ב), וכשאין מאיר בו אור הבינה מחמת הפגם, ממילא לא יאיר בו אור החכמ"ה. ובזה נבוא אל הביאור (דברים כ יא) והיה אם שלום תענך, שיענה לך מדת השלום שלא נשאר בך פגם, ופתח"ה לך יושפע לך מדת החכמ"ה, שהוא סוד נקודת הפתח בסוד פיה פתחה בחכמה (משלי לא כו) , להבין במושכלות החכמה האמיתיות לעבוד עבודה שלימה לצורך גבוה. וזהו והיה כל העם הנמצא בה (דהיינו כל האיברים), יהיה לך למס (להעלות לך די מחסורך) ועבדו"ך (עבודה שלימה), (דברים כ יב) ואם לא תשלים עמ"ך ועשתה עמך מלחמה, דהיינו היצרא דעבירה בוער בקרבך מחמת שלא ניתקן עדיין הפגמים שפגמת, אזי עבירה גוררת עבירה (אבות פ"ד מ"ב), אזי לא תוכל לעבוד את י"י בחכמה הנפלאה הלזו כי ירחק ממך החכמה, אזי זאת העצה וצר"ת עליה, תאיר בהעיר קטנה אור הבינה אשר שם נקודת ציר"י, בסוד אין צייר כאלקינו (ברכות י' ע"א, שמואל א' ב ב), ובהאיר בך אור הבינה תשובה עילאה, אזי יאיר בך גם כן החכמה כי הם תרין ריעין דלא מתפרשן, הש"י יזכינו לשוב בתשובה שלימה לפניו על דבר כבוד שמו:

וירמוז עוד (דברים כ י) כי תקרב אל עיר להלחם עליה, (היינו להלחם על עיר קטנה כנ"ל), וקראת אליה לשלום, היינו הימים שמן ראש חודש אלול עד מוצאי יום הכיפורים, שיש בהם שעות מנין שלו"ם רב (תהלים קיט קסה), דהיינו שלום במ"ם רבתי דאי"ק בגימטריא תתקל"ו, מנין השעות שהם מסוגלים מאוד לתשובה וללחום עם היצר מלחמת מצוה, והם נקראים ימי רצון שהרצון העליון מתגלה בהם, כנודע ממקובלים היחוד העליון של תיקוני דיקנא המיוחד ומסוגל באותן הימים להתגלות י"ג מדות של רחמים, על כן "שלום "רב במ"ם רבתי הנ"ל, בגימטריא י"ג פעמים חס"ד, י"ג פעמים שם ע"ב, נגד הי"ג מדות הרצון המתגלים להאיר הסליחה לישראל מלובן העליון, והם מנין השעות הנ"ל המסוגלים להתגלות אהב"ת חס"ד כשאנחנו עושים תשובה מאהבה, הש"י יגלה לנו חסדו ויהיה אהב"ה פעמים חס"ד מנין השעות, ויושפע לך שלו"ם רב להשים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה (ברכות ט"ז ע"ב), ולחוש את המבשר שלום הוא אליהו (כנ"ל, וקראת אלי"ה לשלום, כי כבר ידעת) שיבוא לעשות שלום בעולם כנודע (עדיות פ"ח מ"ז). וזה שנרמז גם כן בפסוק כי תקרב אל עיר להלחם עליה (כנ"ל) וקראת אליה לשלום, כי כבר ידעת כי יעקב לקח מאליהו הו' למשכון, כדי שיבוא ויבשר שלום, (ועיין נא מ"ש בפרשת פנחס) דבשביל זה השלום בו' קטיעא (במדבר כה יב), שם בפנחס הוא אליהו ויבשר שלום. וזה וקראת אלי"ה לשלום, קרי ביה ו' קראת אלי"ה, ר"ל יהיה כוונתך בעת עשייתך התשובה בהלחמך על העיר, שתקרא הו' עם אותיות אלי"ה, שיקח הערבון מיד יעקב ויבוא ויעשה שלום, ולא יהיה עוד שלום קטיעא רק שלום רב, ויתהווה היחוד השלם להרבות שלו"ם בעולם דייקא, בסוד ובידך לגדל ולחזק לכל (דברי הימים א' כט יב), והמשכילים יבינו ויצליחו:

כי תצור אל עיר ימים רבים (**דברים כ יט**). הם ימי אלול שבאת עיר קטנה במצור להלחם עליה לתפשה לעבודתו ית"ש. והרמז בזה שיש בכ"ט ימי אלול תרצ"ו שעות שממתיקין הצרו"ת, שהוא בגימטריא אחוריים דהויה ואחוריים דע"ב ס"ג מ"ה ב"ן, והוא בגימטריא בלע"ם במילואו שרצה להמשיך צרות על שונאי ישראל, וברצו"ת י"י דרכי איש גם אויביו וכו' (משלי טז ז), (עיין מ"ש בספרי רגל ישרה). (ובהצטרף גם יום א' דראש חודש שהוא מצורף אל ימי הרצון שעמו, יהיה ארבעים כנודע מעליות משה, יהיו תש"ך שעות מנין תש"ך צירופי בראשית, שעל ידיהם היווה הש"י כל הויות, ונעשה האדם בתש"ך שעות האלו על ידי התשובה בריה חדשה, ולא עשה כ"ן לכל גוי (תהלים קמז כ), כ"ן בגימטריא תש"ך בנון רבתי דאי"ק, כי לקח יעקב מעשו בחזקה חודש אלול ובו הצלת

ישראל), ואמר לא תשחית את עצ"ה הוא תשובה עילאה, כי בינ"ה נקרא עצ"ה, והדברים עתיקין ואין פנאי להאריך עד אשר אראה אם יהיה הש"י בעזרתי, וכעת ציינתי למשמרת:

אציגה נא עמך מ"ש בפסוק:

תהלת י"י ידבר פי ויבר"ך כ"ל בש"ר שם קדשו (**תהלים קמה כא**). ל"ו רזא עילאה אמינא, בהבין פסוקא שעל ידי סיפור שבחיו ית' מתקשטת השכינה הנקראת תהל"ה אל הויה ב"ה, באומרה חזי במאי ברא אתינא לקמך דייקא (זוהר ח"ג י"ג ע"א), וכראות המלך את אסתר נשאה חן בעיניו ויושט המלך לאסתר את שרביט הזהב (אסתר ה ב) (סוד יסוד). וזהו תהלת י"י ידבר פי, ועל ידי כך ויברך כ"ל בש"ר, כל בשר הוא היסוד שהוא בשר ואין בו עצם, ויברך יתפרש מלשון מבריך את האילן (כלאים פ"ז מ"א), ור"ל מדת כל בשר מבריך את שם קדשו הויה לעולם ועד, אל העולם הנקרא וע"ד יסוד דנוק', דתמן ויעודא דכולא בית ועד לחכמים דאיזדריקן ממוחין עילאין, והש"י יראנו נפלאות: מה נאוו על ההרים רגלי מבשר משמיעי שלום (ישעיה נב ז). במדרש (ויק"ר פ"ט ט') יש שסימן מסור בידינו שזה שישמיע שלום, הוא הוא הגואל כמו שהיה סימן בפקוד פקדתי (שמות ג טז, עיין פרקי דר"א פמ"ח, ותוספות סוטה י"ג ע"א ד"ה סרח). והנה במ"ק (במ"ר פי"ח כ"א) אמרו שסימן הגאולה יהיה בצדי"ק, כמ"ש (ירמיה כג ה) צמח צדיק, והכל הולך אל מקום אחד, כי על עמוד אחד עולם עומד וצדיק שמו (חגיגה י"ב ע"ב), כמ"ש (משלי י כה) וצדיק יסוד עולם, והוא המשים שלום בבית (שבת קנ"ב ע"א). וכאשר תבין מ"ש למעלה בסוד השלום ר"ב, תבין שעל ידי הצדיק מתעורר אהב"ה למטה וחס"ד מלמעלה, ויהיה הצירוף אהב"ת חס"ד דהיינו אהב"ה פעמים חס"ד, מנין שלום במ"ם רבתי, וזה הוא הסימן המסור בידינו, והבן:

באפטרתא דיומא

עורי עורי לבשי עוזך ציון (**ישעיה נב א**). הנראה נקוד"ת ציון תלבש את העו"ז הוא היסוד צדיק, לבשי בגדי תפארתך ירושלים עיר הקודש, כי לא יוסיף יבוא בך כו':

חשף י"י את זרוע קדשו לעיני כל הגוים וראו כל אפסי ארץ את ישועת אלקינו (**ישעיה נב י**). מהראוי לתת לב. א', מהו הגילוי זרוע קדשו. ב', בגילוי הזרוע כתיב שם הנכבד, ואחר כך בישועה ישועת אלקינו. ג', למה אמר גילוי הזרוע לעיני כל הגוים דייקא. ויתפרש הדבר על פי מ"ש כמה פעמים, (והוא מן דברי רז"ל בספרי (תנחומא האזינו סי' ד') ופסקוהו הגדולים הרמ"ע והמבי"ט), דהתשובה לא מהני רק לישראל ולא לגוים. והנה נראה ח"ו כעוֹל במשפטיו ית"ש. אבל כתבו הקדמונים דהוא על פי משפטי התורה בדין אמת, דהנה על פי הדין לא מהני תשובה, דקיימא לן (כתובות י"ז ע"א)

מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, אבל להיות ישראל הם כביכול עמוסים מני בטן ונקראים בנים, כדכתיב (דברים יד א) בנים אתם לי"י אלקיכם והקב"ה למו אב, וקיימא לן (קידושין ל"ב ע"א) אב שמחל על כבודו כבודו מחול, על כן לישראל מהני תשובה, אם כן הכל באמת והכל בדין. והנה לעתיד לבא יתמהו כל הגוים למה לא מהני תשובה להו ולישראל מהני, ויחשבו אשר הוא ח"ו עיות הדין, מה יעשה הש"י חשף י"י את זרוע קדשו לעיני כל הגוים, זרוע קדשו הם תפילין דמארי עלמא כביכול, דכולה כתיבין באדרעי (ברכות ו' ע"א), (וכן דרשו רז"ל (ברכות ז' ע"א) נשבע י"י בימינו (ישעיה סב ח) זו תורה, ובזרוע עוזו אלו התפילין), ומה כתיב בהו (דברים ד ז) כי מי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו כד' אלקינו בכל קראינו אליו, (ותרגומו לקבלא צלותיה בעידן עקתא). והכוונה לפי זה להיות כי הם קרוביו עמוסים מני בטן כביכול בנים ממש, על כן לא כתיב קרובים, רק קרובים אליו, על כן נתקבל תשובותיהם ותפילותיהם כי אב שמחל על כבודו כבודו מחול, מה שאין כן לאומות העולם מלך הוא, כדכתיב (תהלים מז ט) מלך אלהים על גוים, ועל פי הדין מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, ממילא כיון שיגלה י"י את זרוע קדשו, יראו כל אפסי ארץ בתפילין דמארי עלמא אשר ישראל הם קרובים בנים לאל חי, ועל פי הדין מגיע להם הישועה כי תשובתם מתקבלת. וז"ש ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו, מורה על דין ומשפט הכל באמת ובדין על פי התורה, י"י אלהים אמת ותורתו אמת ומשפטיו אמת:

ואומר לך עוד על פי הנ"ל לתרץ הא דנמסר וראו כל אפסי ארץ (ישעיה נב י), קמ"ץ בזק"ף שלא במשפט כללי הדקדוק, דה"ל בסגול. ויתבארו על פי מ"ש בדרושי חנוכה בנוסח ההודאה, דהנה מתחלה אומרים כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל וכו', ואחר כך בעת הישועה אומרים ואחר כך באו בניך וכו', הנה מתחלה קאמרינן עמך ישראל ואחר כך בניך. והוא על פי מה שדרשו חז"ל (שמו"ר פכ"ו ב') בפרשת ויבא עמלק (שמות יז ח), מה כתיב למעלה (שמות יז ז) על נסותם את י"י לאמר היש ד' בקרבנו אם אין, ואמרו במשל לתינוק שהיה מורכב על כתפיו של אביו, ראה תפוח ונתן לו, ראה אגוז וכו', ראה התינוק אדם אחד שאל לו היכן אבא, אמר האב אינך יודע היכן אני, השליכו מעל כתיפו ובא הכלב ונשכו, התחיל צועק אבא אבא. זה שתיקנו בנוסח ההודאה כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל להשכיחם תורתיך וכו', ובאו להגביר עליהם חכמות חיצוניות חקירות פולסיפיות, והנה בשעת הישועה אמר ואחר כך באו בניך, ידעו שהם בנים העמוסים מני בטן והם בטבע נמשכין אחריך כבן אחר אביו, ואין צריך לחקירה רק באמונה בטבע אצלו. וכבר ידעת (זוהר ח"ג ס"ו ע"א)

אמונ"ה היא למעלה מן החכמה והוא בבחינת כת"ר, והנה נקודת קמץ מורה על הכתר (תיקו"ז ע קכ"ט ע"ב). וז"ש בכאן וראו כל אפסי ארץ בקמץ, יבינו אשר הכל בדין אמת, כיון שאנחנו נמשכין אחריו באמונה (כתר קמ"ץ), הנה זה יורה שאנחנו בנים לו ית"ש, וכיון שאנחנו בנים, הנה הש"י נקרא עלינו א"ב, ואב שמחל על כבודו כבודו מחול, הבן הדברים:

עורי עורי לבשי עזך ציון לבשי בגדי וכו' כי לא יוסיף לבוא בך עוד ערל וטמא (**ישעיה נב א**). להבין מה זה בנותן טעם ללבישת בגדי תפארת, מפני שלא יוסיף לבוא וכו'. אבל הוא דכנסת ישראל וירושלים עיר הקודש כל ימי עניה ומרודיה, איהו מנוולא נפשה לגבי שבאי, בכדי שלא תיטב בעיניו כמ"ש בגמרא בשבויה (קידושין י"ב ע"ב). וז"ש הנביא ברוח קדשו שמעתה תלבש בגדי תפארת תכשיטי כלה, ויתראה יופיה לבעל נעוריה, ואין חשש עוד פן יבואו זרים להתגרות בה, כי לא יוסיף לבוא עוד ערל וטמא:

כי תצא

כי תצא למלחמה על אויבך (**דברים כא י**). הוה ליה למימר כי תלך. והנראה דהתורה מרמזת דמיד כשיצא האדם מאהלו אוהל תורה, מיד מעותד למלחמה מאויביו הם המקטריגים והמנגדים, כי כל זמן שיושב באהל תורה בד' אמות של הלכה וקובע מקום לתורתו, אויביו נופלים תחתיו (ברכות ז' ע"ב):

כי תצא למלחמה על אויביך (**דברים כא י**). היינו נגד הקליפות והמקטריגים ללחום נגדם ליקח מה שבידם, היינו ניצוצין הטמונים בתוכם בכל שיעור קומת הסט"א, ונתנו י"י אלקיך ביד"ך היינו ביו"ד שלך, היינו בשיעור קומה שלך, היינו חכמה בינה דעת חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות שלך שישנו בכל אדם כנודע, יתמסר שיעור קומת הסט"א, ושבית שביו היינו שתשבה אתה השב"י שלו שהיה שבוי בתוכו היינו הניצוצין. (דברים כא יא) וראית בשביה אשת יפ"ת תוא"ר, לדרך המקובלים כל הפרשה מדבר על גלות השכינה שהיא בשביה, ונקראת לדעתי יפ"ת תוא"ר, כי יפ"ת בגימטריא מלכו"ת בלא ו', כי העדר הו' בגלות, תא"ר בגימטריא שכינה במילוי. וראית בשביה אשת יפת תאר, תיבת אש"ת מיותר, ועל כל פנים היה לו לומר אש"ה ולא אש"ת, כי אש"ת מורה סמיכות כמו אש"ת איש, שהפירוש הוא אשה של האיש, וכאן לא יצדק לומר אשה של היפת תאר. ועל פי הנ"ל יובן, כאשר יצא למלחמה להוציא הניצוצין הנדחים, הנה במקום אשר יראה איזה מקום שיש לו חן, יבין לאשורו מאין בא זה החן לקליפה, על כרחך זה בעבור הניצוץ הק' הטמון בכאן, על כן יעשה השתדלות להוציא יקר

מזולל. ועל פי זה תבין אומרו וראית בשביה, למה לי תיבת בשבי"ה, וביותר היה צודק במלחמה. אבל הפירוש הוא שתראה הענין שהוא בשביה היינו הניצוץ, אש"ת יפ"ת תא"ר, ר"ל אש"ת של היפ"ת תא"ר שלמעלה היא השכינה, שיש בכאן קבלת איזה ניצוץ עליון של היפת תאר, וחשקת ב"ה, תיבת ב"ה מיותר אבל ר"ל וחשקת ב"ה, שלא תחשוק האשה הגשמיות רק תחשוק היפת תאר שהאשה הלזו קבלה ממנה היופי, ולקחת לך לאשה, תקח היופי הזה לך לאשה על ידי השתדלות אשר צוה ה' לעשות, וכאשר יעשה המצות האלה, באפשר יוציא הניצוץ ממנה ותשאר כעורה ולא יקחנה. ובאם לאו, אחר כן תבא עליה וכו' (דברים כא יד), והיה אם לא חפצת בה, [והיה הוא לשון שמחה, שיהיה שמחה לפני הבורא עולם אם לא תחפוץ בה], כי גשמיותה היא חומר עכור, ולא מצאה חן בעיניך רק בעבור הניצוץ, וכשתפעול להוציא יקר מזולל תשליך הקליפה. ועל פי הדברים האלה נבין טוב טעם הנה לא דיברה התורה אלא נגד היצר הרע, שאם לא יתירו אותה ישאנה באיסור (קידושין כ"א ע"ב). (וקשה אם כן למה דוקא במלחמה, וכן בכל שאר עריות, אך הוא דחלילה חלילה שתתיר התורה דברים האסורים המתעיבים נפש הישראלי, אך במלחמה על כרחך לא היו רק צדיקים גמורים, כי הירא מעבירות שבידו היה חוזר מעורכי מלחמה, אפילו שח בין תפלה לתפלה (סוטה מ"ד ע"ב), או בין ישתבח ליוצר היה חוזר (ירושלמי הובא בב"י או"ח סי' נ"ד), ומכל שכן מי שאין לבו פנוי מהרהורי זנות שהוא דאורייתא, ואם כן אלו הצדיקים אשר לבם חלל בקרבם שהרגו ליצר הרע, מאין בא להם לחשוק באשה המזוהמה ומתועבה מעכירת העמים, על כרחך הוא מחמת הניצוץ הק' אשר טמון בתוכה, ורצון הניצוץ לדבק בקדושה לצאת מהשביה, (מה שאין כן במקום אחר אשר אין האדם בחזקת בדוק, אפשר החשק הוא כפשוטו שחושק בתאוה רעה). וז"ש לא דיברה תורה (בהיתר הזה להתיר התאוה ח"ו, רק אדרבא ההיתר הזה הוא) אלא כנגד היצר הרע, (היינו להתנגד ליצר הרע ליקח ממנו הניצוץ והחיות, כי אם אין הקב"ה מתירה כיון ששם יש ניצוץ הק', יש כח בקליפה להחטיאה, ולבסוף ימשך הדבר) ישאנה באיסור, (על כן המייעץ הנאמן נתן עצה לישראל עם קרובו האיך יעשה בהיתר ליקח הניצוץ מידם, והוא התנגדות גדול ליצר הרע:

ויש לפרש עוד וחשקת ב"ה (דברים כא יא). ולא אמר ותמצא חן בעיניך, או ותיטב או וישרה בעיניך. והנראה על פי האמור בתיקונים (תיקו"ז הקדמה י' ע"א) חש"ק חול"ם שב"א קמ"ץ, אינון נקודת צבאות נצח הוד יסוד, וכולהו נהרין באבניא יקירא מלכות כלולא מכל. סגולת שבא גוון סומק דגבורה, דנטיל מיניה הו"ד. קמ"ץ גוון חיוור (ורמז לחס"ד, דנטיל מיניה נצ"ח. חול"ם רמז לתפארת, דנטיל מיניה יסוד, נ"ל) עיין שם. אם

תתבונן בדברים האלה ותבין מ"ש לעיל, והנה הוא רוצה לדבק את עצמו בה, מחמת הניצוץ הק' הנשפע בה מבחינת היופי של מעלה מלכות, אמר וחשקת בה היא בחינת נצח הוד יסוד המשפיע למלכות, שיש בהם נקודת חש"ק, וגם תדע שנקודת חש"ק הם גם כן חירי"ק שב"א קמ"ץ, והם נקודת יראה שהיא המלכות אשת חיל יראת י"י, ומרמז שישים מוראה לנגד עיניו ואז ילך לבטח, והבן מאוד:

וכי יהיה באיש חטא משפט וכו' (**דברים כא כב**). רמז הפרשה הנ"ל על פי מה שאמרו רז"ל במדרש, שאין לך כל צדיק וצדיק שאינו רואה את אדם קדמאה בעת פטירתו, והצדיק מתלונן עליו ואומר לו עבורך הגיע לי כל הצער הזה, והוא עושה עמו חשבון באומרו אני חטאתי חטא אחד, ואתה שים על לבך אפילו היותך צדיק כמה וכמה מן החטאים עברו עליך. והנה התורה הזהירה לאדם (ויקרא יט ב) קדושים תהיו, קדש עצמך במותר לך (יבמות כ' ע"א), ולכאורה למה היתה כזאת כיון שהוא מותר, הלא אכול ושתה וכל התענוגים אשר מצאה ידו. אך הוא להיות על ידי שנהנה מתענוגי עולם הזה אשר בהם מעורב טוב ורע מקליפת נוגה, אזי מקבל גופו זוהמא בהתענגו שלא לשם שמים, ולזה צריך עכול הגוף אחר כך בעת אשר ישוב פקדונו לבעל הפקדון. והנה צדיקים שלא נהנו מן העולם הזה, אזי עדיין הם קיימים בגוף ובנפש, כמו שידעת מרבינו הק' שלא נהנה מן העולם הזה, ובא לביתו כל בי שמשי לקדש קדושת היום (כתובות ק"ג ע"א), והגם שאינו קיים לעד בעולם הזה בפני כל בגוף ובנפש, להיות העולם נידון אחר רובו, אף על פי כן קיים הוא, וביותר ענין חנוך ואליהו שנשארו לעד, הלא תראה שאפשר ואפשר לו לאדם לקדש עצמו שישאר קיים בגוף ונפש, הגם שנקנסה קנס לכל תולדות אדם הראשון. על כן לא יאמר האדם למה לי להפריש עצמי מתענוגי עולם הזה, הלא בין כך ובין כך מוכרח אני לילך בדרך כו' בעבור חטא האדם, הלא טוב לי על כל פנים ליהנות מהעולם הזה בהיתר מה שאפשר, ויוכיח סברתו מאיזה צדיק שהכירו שהיה פרוש מתענוגים והלך בדרך וכו', ואם כן מקרה אחד כו'. לזה באה התורה הק' ברמיזותיה לבטל הסברא הפחותה הזאת, ואמרה וכי יהיה באי"ש (חשוב הצדיק הנקרא אי"ש) חטא משפט וכו'. (חטא לפי פשוטו לא יצדק, דהוא שוגג. גם משפט מות והומת הוא כפל לשון. ע"כ לפי הרמז הכי קאמר וכי יהיה באיש צדיק חט"א משפט מות, ר"ל חסרון משפט מות שכל העולם מכירין במעשיו שהיה צדיק גמור, ולא נהנה מן עולם הזה ביתרון אפילו בהיתר, ואף על פי כן והומ"ת שגם עדיו הגיע הכוס שרבים שתו), ותלית אותו על עץ (ור"ל כשתראה כזאת יתרצה בסברתך לתלות העדרו על עץ שאכל אדם הראשון, ואם כן הדבר הוא בהכרח מקרה אחד לצדיק וכו', על זה באה אזהרת

התורה) (דברים כא כג) לא תלי"ן נבלתו על עץ, (תל"ן מלשון תלונ"ה, נבלתו מלשון נב"ל תב"ל (שמות יח יח), ר"ל לא תתלונן העדר גופו שנפל ממנו הוא עבור העץ), כי קבר תקברנו וכו', (יש במשמעות הזה ב' פירושים ולכולם רמזה התורה, א' כי קבר תקברנו ביום ההוא, ר"ל בודאי תמצא עון לקבורתו ביום ההוא, דהיינו הימים שהיה בעולם והנה היו כמה שמתו בעטיו של נחש, ואם כן י"ל שגם הצדיק הניכר לו היה כך, ולזה בודאי יש לתלות על סיבת העץ. גם לזה רמזה התורה בפירוש הב' כי קבר תקברנו ביום ההוא, דר"ל אם באמת היה צדיק גמור וגם לא נהנה ביתרון ההיתר, הנה בודאי קבורתו לא תהיה רק ביום ההוא לעיני העולם, להיות העולם נידן אחר רובן, אבל הוא חיה יחיה בגוף ונפש כענין רבינו הקדוש). כי קללת אלקים תלוי, ר"ל הקללות שקלל השי"ת וקנס לדורות אדם הראשון, תלוי בתנאי שאפשר לאדם מצד הבחירה להיות כחנוך ואליהו, או כדמיון רבינו הקדוש, או כר' אחי בר יאשיה (שבת קנ"ב ע"ב), ובהיותך יודע כל זה על כן אזהרה היא לך ולא תטמא את אדמת"ך, (היינו חומר גופך קרוץ מאדמה בהשביעך מרורות מתענוגי העולם) אשר י"י אלקיך נות"ן לך, (ר"ל שנתן אותו ברשותך ותוכל לצחצחו כזהר הרקיע שיהיה גם הוא לאלקינו, והבן:

לא תראה את שו"ר אחיך או את שי"ו נדחים וכו' (**דברים כב א**). יש לפרש ברמז על פי מ"ש (דברים כג י) ונשמרתם מכל דבר רע, ודרשו רז"ל (ע"ז כ' ע"ב) שלא יהרהר ביום וכו'. וכתבו חכמי האמת הענין הוא כי בהביט אדם אל דבר רע היינו ערוה והלב חומד, אז על ידי זה בורא נשמה למקטרג הנעשה על ידי העבירה, (כי כל פעולת המחשבה והמעשה הכל על ידי אותיות. והנה אותיות המחשבה ההם נופלים בשבירה אל הקליפות, ונעשה מהם ציור ח"ו דהיינו נשמת הקטיגור), וכל בריה אי אפשר לו מבלי לבוש, על כן רצון הנשמה ההוא להתלבש גם כן בלבוש, על כן רודפת אחריו להחטיאו בפועל מעשיו, דהיינו לטמאו ח"ו במקרה לא טהור, ועל ידי המעשה נעשה גוף לנשמת המקטרג הנבראת על ידי אותיות המחשבה שנפלו בשבירה, בכדי שלא תרדוף אחריו לכסותה בלבוש חיצוני בחטאו בפועל. ונקדים עוד מה שאמרו רז"ל (עוקצין פ"ג מי"ב) עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק ש"י עולמות, וכתבו המקובלים צדיק נקרא השומר בריתו שלא חטא בקרי, כענין יוסף שנקרא צדיק שלא חטא בברית, כי החוטא בקרי נופל בקליפה למקום הנקרא קר"י, והשומר הברית נוחל ש"י עולמות בקדושה חושבנא דדין כחושבנא דדין. והנה ידוע הוא ומקובל מחכמי הזמן ומרבותינו נוחי נפש, שלפעמים יבוא לצדיק גמור הרהורים במחשבתו, אף על פי שכבר בטלו ממנו תאוות העולם ולבו חלל בקרבו, וזה בא לו מתאוות העולם שנפלו האותיות בסוד השבירה אל הקליפה.

והנה הצדיק אשר הוא שורש לענף האיש הזה שהפיל במחשבתו או ח"ו בפועל אותיות אל הקליפה, ולהיות הצדיק שורש לענפי האנשים ההם, אזי באים אלו האותיות מהקליפה אליו שיעלה אותם מהשבירה אל התיקון, דהיינו אם הוא הרהור אהבה, צריך להעלות אותם לעולם האהבה אהבת חסד וכיוצא בשאר המדות, ואסור להצדיק לדחות זאת המחשבה ולבטלו ממחשבתו, דהוי כמו שבא אליו איזה שבוי לפדותו ממסגר אסיר והוא דוחהו בב' ידים. אמנם זה דוקא להצדיק שיודע בעצמו שלבו חלל בקרבו, והמחשבות אינם באים מצדו. מה שאין כן איש אשר עדיין דבוק בתאוות העולם ובחומריות החומר, הנה המחשבות הם שלו שמתאווה לחומריות התאוה, האיך יכול להעלותם והוא בעצמו משוקע בחומר, אם כן זאת עצתו לקיים ולא תתורו אחרי לבבכם (במדבר טו לט), וידחה המחשבה לגמרי ממחשבתו (עיין כל זה בתניא). וזה יאמר בכאן רמז נכון בפסוקים אלו להצדיק הגמור לא תראה את שור אחי"ך, שו"ר לשון הסתכלות שחטא בראיית עיניו, או בראיית השכל והלב במחשבה, או שי"ו הש"י שלו, דהיינו המעשה בפועל שגרם להוריד ש"י לבחינת קר"י, והכל הוא בחינת אותיות שנפלו אל הקליפה, ואתה רואה את זאת שנפל לך במחשבתך ואתה רואה אותם נדחים בקליפה, והתעלמ"ת מה"ם ר"ל שאתה יודע בטוב שאתה מתעלם ומתכסה, שכבר בטלו תאוות גופך, אם כן זה ודאי אבידת אחיך, על כן השב תשיבם לאחיך על ידי שאתה מעלה אותם לעולמות, יתוסף אור עליון בנשמת חבירך אשר נאבדה לו האבידה ההוא. (גם והתעלמת מהם י"ל כפשוטו דקאי על לא תראה, ר"ל לא תראה ותרצה להתעלם ולדחות לא תעשה כזאת, רק השב תשיבם לאחיך על ידי שתעלה אותם משבירה לתיקון), (דברים כב ב) ואם לא קרוב אחיך אליך, שאינו מתקרב לך להשפיע לו מה שרווחת לו אבידתו, ולא ידעתו ואינו מחובר עמך לבקש אבידתו, ואספתו אל תוך ביתך, ידוע מה שכתב האר"י ז"ל בפירוש השמונה עשרה (תפלת י"ח) ותן שכר טוב לכל הבוטחים וכו' ושים חלקנו עמהם, דקושיא רבה האיך אנחנו מבקשים שיהיה חלקינו עמהם אם אין אנו כדאים לזה ח"ו. ופירש מרן האר"י ז"ל דכל אחד יש לו חלק בגן עדן וחלק בגיהנם, ואמרו רז"ל (חגיגה ט"ו ע"א) זכה נוטל חלקו וחלק חבירו בגן עדן, (והוא לדעתי כאשר הוא מעלה מקליפה אל הקדושה את אשר הפיל חבירו, ניתוסף לו חלק חבירו בקדושה, וכשחבירו שב בתשובה אזי הוא מחזיר לו את אשר לקח את שלו), ויש צדיקים אשר אינם רוצים ליהנות משל אחרים, והגם שנותנים להם חלק חבירם מחזירים לכל אחד אבידתו. וזה שאנו מבקשים ותן שכר טוב וכו' ושים חלקינו עמהם והם בודאי יחזירו לי, עד כאן דברי מרן בקיצור. וזה שיאמר בכאן ואם לא קרוב אחיך וכו' ואספתו אל תוך ביתך, דהיינו

שתקח אותן האורות אל נשמתך, וגם אל בית"ך התיבות שבתורתך ותפילותך, והיה עמך עד דרוש אחיך אותו והשבותו לו, ואל תהנה משל אחרים נאמן עליך הבורא שישלם לך כהנה וכהנה מזכיותך, והבן כי קצרתי:

של"ח תשלח א"ת הא"ם (**דברים כב ז**). במדרש (דב"ר פ"ו ז') אם תתקיים שלוח הקן, אתה ממהר את אליהו ואת משיח. נרמז לדעתי בר"ת א"ת האם, אליה"ו תשב"י המבש"ר א"ת משי"ח:

ולא אבה י"י אלקיך לשמוע אל בלעם ויהפוך וכו' (**דברים כג ו**). לכאורה מה זה ענין לכאן, דכאן איך שייך לומר רק נתינת טעם לתיעוב מואב על אשר שכר וכו'. אך הוא להיות דהלכה מרווחת היא (חו"מ הל' שלוחין סי' קפ"ב ס"ב) דשליח שעבר על דעת משלחו לא עשה כלום, ואם כן קשה דהרי בלעם עבר על דעת משלחו דבירך את ישראל, ואם כן לא הוי מעשה כלל. לזה אמר דהשליח לא עבר דבאמת הזמין בפיו דברי קללה, רק שהש"י היפך אותם הדיבורים עצמם לברכה, ואם כן השליח לא עיוות, ומעשיהם הוה מעשה שכירות מעליא, נ"ל:

לא תדרוש שלומם וטובתם וכו' (**דברים כג ז**). הנראה דכאן רמוז עמוני ולא עמונית וכו'. דידוע (עיין שבת קנ"ב ע"א) דמדת הברית נקרא שלום וטו"ב כנודע, ואמר מה שאמרתי לך לא יבוא וכו', הוא רק ליקח שלו"ם וטו"ב הוא דאסור, אבל בהיפוך כשהשלום הוא מישראל, והמקבל השלום הוא מעמון ומואב שבא לדבק בשלום של ישראל מותר בזה, זה מה שנ"ל והוא רמז גדול למבין בחכמה, והבן מאד שאמר באותו הפסוק (דברים כג יז) לשם באחד שעריך בטו"ב לו וכו', עיין שם והבן:

כי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור מקרה לילה (**דברים כג יא**). לפי פשוטו יש יתורים בפסוק. א', דהיה לו לומר איש לא טהור ממקרה לילה. ב', ויצא אל מחוץ למחנה לא יבוא וכו'. דההוא ולא יבוא מיותר לגמרי, עד שהוצרכו רז"ל (ספרי כ"ג ק"כ) לדרשו בעשה ולא תעשה, ודבריהם דברי אלקים חיים על פי המקובל בידם, אך לישוב הפסוק כפשט הלשון לא ידענא. וגם דהוה ליה למימר לפי זה יצא אל מחוץ וכו', מהו ויצא. ג', והיה לפנות ערב וכו' (דברים כג יב), תיבת והי"ה מיותר דהוה ליה למימר ולפנות ערב וכו', וגם לפי המקובל מרז"ל (ב"ר פמ"ב ג') בכל מקום שנאמר והיה הוא לשון שמחה, ולשמחה מה זו עושה בכאן. והנראה דכאן מרמז מה שאמרו רז"ל (ברכות י"ד ע"א) כל המשביע עצמו מדברי תורה ולן אין מבשרין אותו כו', דהיינו ששומרין אותו ממקרה לילה כנודע, והוא מלא בדברי חכמי הקבלה והמוסר. ושיעור הכתוב כך הוא, כי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור, (היינו שבחינת אש"ר שלו לא יהיה טהור, אש"ר נקרא

המחשבה כנודע, וגם הוא מרומז בר"ת או"ר שלש"ה ראשונו"ת היינו חכמה בינה דעת, דהיינו שמהרהר במחשבתו בטומאה ח"ו, אז) מקרה לילה (מעותד הוא ח"ו למקרה לילה, והטעם הוא כי בכל מקום שאדם מהרהר שם הוא כנודע מדברי חכמי האמת, וזה ענין הכוונת בעולמות עליונים. ואם כן כשיהרהר בטומאה ח"ו אם כן הוא מחוץ למחנה דקדושה, על כן בעלות נשמתו בלילה אי אפשר לה לבוא אל תוך המחנה דקדושה ביום, ושם הוא דבוק בעלות נשמתו) לא יבוא אל תוך המחנה. (על כן יעשה זאת וינצל) והיה (שזה יהיה שמחה לפניו ית'), לפנות ערב ירחץ במים (אין מים אלא תורה, כמד"א (ישעיה נה א) הוי כל צמא לכו למים (ב"ק י"ז ע"א), אז) ובבוא השמש (הגם שאז החמור נוער והכלבים צועקים (ברכות ג' ע"א), דהיינו שהקליפות אז ניתרין משולשליהון וזמן שליטתם אז הוא כשהשמש מתכסה, אף על פי כן הוא) יבוא אל תוך המחנה דקדושה, כי בשכבך תשמור עליך:

ויד תהיה לך מחוץ למחנה ויצאת שמה חוץ (**דברים כג יג**). ירמוז על פי מה דידוע מכתבי האר"י ז"ל דבכל עשר דרגין דעשיה, יש כנגדן בעשיה מעורב ר"ע, וביצירה נגד דרגין תתאין, אם כן הם י"ד מדריגות תחתונים יש בהם כנגדן ס"א. ובשבת כשהעולמות מתעלים, אזי נשארים הי"ד מדריגות חלל. וזה סוד מחלליה (שמות לא יד), מאן דעייל לחלל דילה (זוהר ח"א ו' ע"א). והנה לפי מה דידענא דהעולמות מתעלים, אם כן מהראוי שגם כל בן אדם ובן איש יראה בעיניו איך שבשבת הוא מתעלה למקום גבוה. והנה עינינו רואים שבכל מקום שאנחנו יושבים בחול, שם אנחנו גם כן בשבת. אך הוא דעל ידי חטא נתעכר חיצוניות האדם היינו הגוף, ואם כן כל העולמות אין להם כעת עליה בחיצוניות רק בפנימיות, וכן נשמת האדם שהוא פנימיות, נתעלה בשבת והגוף על מעמדו. וירמוז זה בתורה וי"ד תהיה לך מחוץ למחנה, אפילו בעליותך לקבל אפי שכינתא, יהיה לך י"ד מדריגות ויצאת שמה חוץ, יכול אתה לצאת שם אל חיצוניות הנשאר, ולעתיד במהרה בימינו שהגוף יהיה ספיריי יתעלו העולמות בפנימיות וחיצוניות, אם כן בשבת קודש ידורו בני ישראל בגוף ונפש בעולם יותר עליון מבחול. ועל פי זה ארמוז לאחיי וריעיי וית"ד תהיה לך, כי עצ"ת הויה לעולם תעמוד (תהלים לג יא) , עצת הויה היא תקום (משלי יט כא), ית"ד בל תמוט לעולם ועד (עיין גיטין י"ז ע"א). ויראתי לדבר אשרי המחכה להיות מהמשכילים שיזהירו כזהר הרקיע בגוף ונפש. עוד אני מדבר המשכילים בחכמה היודעים סוד מו"ח קדו"ש, שישנו גם כן במוח אדם על האזנים תי"ד נימין, וצריך לשעבדם להשי"ת בין והתבונן. ולדעתי זה סוד שאומרים קדי"ש בלשון ארמי, שלא יקנאו מלאכי השרת כמ"ש התוס' ברכות דף ג' (ע"א ד"ה ועונין), ולא קשה

מידי מה שהקשו הרי כמה וכמה תפלות ופיוטים נתקנו בלשון הקודש, כי דוקא קדי"ש עיקר הקנאה, והבן:

כי תבא בכר"ם רעי"ך (**דברים כג כה**). רמז היינו התבוננת שיעור קומה סודות התורה בחכמת הקבלה, שהוא כרם י"י צבאות. רעי"ך הוא הש"י, רעי"ך וריע אביך (משלי כז י). גם כר"ם גימטריא י' הויו"ת שיעור קומה, ואכלת ענבים הוא סוד סודות התורה העמוקים ונסתרים, כמו שבענבי"ם נסתר היי"ן שהוא בגימטריא סוד. כנפש"ך שבע"ך, ר"ל תשבע מסודות כפי שורש נשמתך שקבלת מרבותיך, שלא מכל רב אדם זוכה ללמוד אלא אם שורש נשמתו הוא ענף ממנו. ואל כלי"ך לא תת"ן, כלי"ך מלשון וכיל"י כלי"ו (ישעיה לב ז) דפירושו מחשבה, ר"ל שלא תסמוך על סברת מחשבתך בדברים האלו, רק כל תורתך תעשה על יסוד מוסד מדברי רבותיך אשר הם שורש נפשך, נ"ל. וירמוז עוד כי תבא בכר"ם רעיך (דברים כג כה) כרם מלשון דחקות הגלות, מלשון כורמין על הבגדים, וכן נקראים כל האומות כרמים, כמד"א (שיר השירים א ו) שמוני נוטרה את הכרמים, ורמז הכוונה כי תבא בכר"ם רעי"ך בדחקות הגלות של רעיך הוא עשו, ואכלת ענבי"ם ענבי רוש, כנפש"ך שבע"ך כרצונך תשבע, ר"ל תקבל יסורין באהבה כאילו הוא דבר רצונך, ואל כלי"ך לא תתן, ר"ל לא תתן אל מחשבתך להתלונן ולהרהר על אריכות הגלות: וירצה עוד על פי האמור כנפש"ך שבע"ך. שב"ע בגימטריא ב"ן יש"י, שאז נשבע מזיו השכינה. וזהו כנפש"ך שבע"ך, כאשר תתקן את נפש דוד היא שכינת עוזינו, כמו כן יהיה ביאת השב"ע הוא ב"ן יש"י, ואל כלי"ך כנ"ל:

כי יקח איש אשה חדשה לא יצא וכו' (**דברים כד ה**). יש לפרש הפסוק ברמז כי יקח איש אשה חדשה (אשה נקראת הנשמה כנודע, והנה ביום השבת לוקח אשה חדשה היינו נשמה יתירה), לא יצא בצבא (צב"א נקראים היסורין (ב"ר פ"י ה'), כמד"א (איוב יד יד) כל ימי צבאי איחל, (איוב ז א) הלא צבא לאנוש וכו'. והכוונה שישכח כל היסורין והדאגות שבימי חול, ויהיה בעיניו כאלו כל מלאכתו עשויה), ולא יעבור עליו לכל דב"ר, (היינו שלא יעבור עניני חול לפניו אפילו בדיבור בעלמא (שבת ק"נ ע"א), ממצוא חפציך ודבר דבר (ישעיה נח יג)), נקי יהיה (שיהיה נקי מכל וכל בעשות תשובה שלימה לפניו ית', ואז יתארח) לביתו שנה אח"ת, (היינו השכינה שנקראת שנ"ה אח"ת כנודע, ואז הוא זיווג תלמידי חכמים דידעי רזא דנא, על כן) ושמח את אשתו (הגשמיות) אשר לקח (מאז ומקדם):

כי תחבוט זיתך וכו' (**דברים כד כ**). יש לרמז זי"ת רמז לאות ברית מדת יסוד שהוא מוציא השמן הטוב, (עיין בספר מאורי אור). וז"ש כי תחבוט זיתך (היינו להוציא השמן

הטוב יהא כתיש וכו' כתית למאור (שמות כז כ) והבן), לא תפאר אחריך, זו שכחה כמו שדרשו רז"ל (חולין קל"א ע"א), רמז אפילו לאותן השכוחים שצריך האדם להשהות עצמו על וכו', ובאם לא עשה כן צריך כפרה, עיין בכתבי האר"י ז"ל בפסוק (תהלים קמט ה) יעלזו חסידים בכבוד וכו', רק זאת תהיה כוונתך לגר ליתום ואלמנה יהיה, (היינו שיהיה כוונתך לתקן המלכות בהתלבשותה בבריאה שנקראים ג' רישין כנודע, וליתו"ם ואלמנ"ה היינו יסו"ד ומלכו"ת, בהעדר היחוד היסוד נקרא יתו"ם, ומלכות אלמנ"ה כנודע, יהיה כוונתך לייחדם יחודא שלים, והש"י יהיה בעזרינו:

ויש לרמז עוד כי תחבוט זיתך (**דברים כד כ**). עיין בכתבי האר"י ז"ל בכוונת הזית באכילתו, הוא סוד אל אלקים הויה, דהיינו בהתחלף הויה בא"ת ב"ש בגימטריא זי"ת. והנה ידוע אל אלקים הויה, הוא סוד חסד גבורה תפארת, שהוא כלל המדות יראה ואהבה והתפארות, ואינך תולדות. והנה ידוע דזה לעומת זה עשה כו', ויש לאדם גם כן מדת חסד גבורה תפארת, מסוד אחוריים בקליפה מנפש הבהמיות דקליפה, והנה בעסוק האדם ביראתו ואהבתו והתפארותו לשם י"י, אזי משלח פארות דקדושה, ובהיפוך וכו'. וזהו כי תחבוט זיתך אמר לשון חבטה, כי כל מדה לא תתכן לאדם בלתי חבטת ותנועות הגוף. וזהו כי תחבוט זיתך, היינו חסד גבורה תפארת שלך, לא תפאר אחריך, לא תגרום לשלח פארות בבחינת אחוריים שלך, רק זאת תהיה כוונתך לגר וכו':

זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם וכו' (**דברים כה יז**). יש לדקדק התחיל ביחיד זכו"ר עש"ה ל"ך, וסיים ברבים בצאתכ"ם. והנראה על פי מ"ש כמה פעמים דענין זכירת מעשה עמלק אשר הרע לישראל מאד, להיותם יוצאים אז מדעת דקליפה, כי במצרים היו גלות הדעת כמ"ש (שמות ו ז) וידעתם כי אני י"י, שיצא הדעת מהקליפה ולא היה בהם דעת אפיקורסות ואמונת כוזביות. והנה בא אחר כך עמלק בכשפיו שהיה בחינתו מהדעת דקליפה, ועשה מה שעשה ואין כאן מקום להאריך יעויין בדבריו במקום אחר. והנה ידוע שכעת הוא גלות המדות חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות, והדע"ת הוא הכולל מאחד ומקיים כל המדות. והנה ידוע דבשביל זה נתארך בעוה"ר זמן הגלות הזה, להיותו מגלות המדות ואין גלות אחד דומה לחבירו, כי אצל זה מדת אהבה בגלות, ואצל זה היראה וכיוצא, מה שאין כן במצרים היה גלות הדע"ת והיה לכולם בשוה, והבן מאד. והנה כעת הוא גלות הדע"ת הטמון ומקיים המדות, והנה עמלק שגרם התעוררת הדעת דקליפה, עד היום הרע לנו בבחינת המדות אצל כל אחד. וז"ש זכור את אשר עשה ל"ך לכל אחד בפני עצמו במדתו, בדרך בצאתכ"ם ממצרים

כולכם ביחד, שאז היה לכולם גלות בשוה בבחינת הדעת, והוא גרם לכל אחד מכם מה שגרם, עד שהש"י יעזרנו למחות זכרו מתחת השמים, נ"ל:

באפטרתא דיומא

ברגע קטן עזבתיך וברחמים גדולים אקבצך (**ישעיה נד ז**). לכאורה קשה דאין זה דבר והיפוכו, דהתחיל בזמן לומר שלא נתארך הזמן של העזיבה, היה לו לסיים אבל הזמן של הקיבוץ והישועה תהיה לאורך ימים, או הוה ליה למימר ברישא דומיא דסיפא, במע"ט קצף עזבתיך וברחמים וכו'. ונראה לומר על פי מה שאמרו בגמרא (ברכות ז' ע"א) וכמה זעמו רגע. וענין הרגע הוא סוד העיבור שהוא בעולם הזה בגשמיות רע"ג ימים עם ג' ימי הקליטה שאז אין הולד בהתגלות (נדה ל"ח ע"א), וכיון שהגיע זמן הולד להתגלות בלידה, נעשה הרחמים גדולים היינו ג' חדרי הרחם (חדר פרוזדור עליה) שהיו צרים כל ימי העיבור, עתה מתרחבים ונעשים גדולה כדי שיצא הילד. ומעתה תבין ברגע קטן עזבתיך, העזיבה היה כענין העיבור והקיבוץ כלידה. הבן:

כי ההרים ימושו והגבעות תמוטנה וחסדי מאתך כו' (**ישעיה נד י**). הנה מה שייכות יש מזה לזה. יש לפרש הרי"ם וגבעות, רמז לדוכרין ונוקבין דקליפות שהם ימושו ויתמוטטו, וכשהם נופלים אזי קם שבט מישראל ולא יסור מיהודא. וזהו וחסד"ו, היינו חס"ד סוד השפע, בבחינת יו"ד הנשפע מהמחשבה שהוא סוד י' (תיקו"ז יט מ"א ע"ב), וגוון לובן שהוא החסד, מאתך לא ימוש וברית שלומי לא תמוט, כי הברית שלום לא ימוט לעולמי עד, ויהיה כמו היחוד העליון שהוא בסוד תרין ריעין דלא מתפרשן, ויהיו הדודים כמו הריעים, והבן:

כי תבוא

והיה כי תבוא אל הארץ וכו' (**דברים כו א**). על פי מה שידענו מנצחיות התורה שנוהגת בכל מקום ובכל זמן, יש לפרש ברמז שזה ציוי לנשמות האדם כי תבא אל הארץ, (היינו להגוף בארץ הנשמה הלזו הגוף החומרי בארץ), אשר י"י אלקיך נתן לך נחלה, (כי אם תיטיב מעשיך יהיה לך הגוף הארציי בירושה על ידי התורה ומעשים טובים, כדמיון היורש (נכסים ועבדים סרים למשמעתו, ועל כן) וישבת בה (ישיבה שלימה ותמה לעתיד), מה שאין כן אם לא תורישנו שיהיה סר למשמעתך, אזי תתנטע באתר אחרא בסוד הגלגול, ויהיה הגוף האחרון דאצלח הוא יהיה העיקר, עיין בסבא משפטים (זוהר ח"ב ק"ג ע"א):

ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתתה לי י"י (**דברים כו י**). יש לתבונן דהנה עד כאן אמר הכל בלשון נסתר, (דברים כו ז) ונצעק אל י"י אלקי אבותינו וישמע את קולינו וירא, (דברים כו ח) ויוציאנו, (דברים כו ט) ויביאנו ויתן, וכעת מסיים בנוכח אשר נתת לי, והגם דכל הברכות הם בנוכח ונסתר, הם בהיפך מתחילה בנוכח ברוך אתה, ואחר כך בנסתר אשר קדשנו, או בברכת הנהנין בורא, או בברכת הודאה פוקח עורים מלביש ערומים, וכבר כתבו בעלי הקבלה כיד הש"י הטובה עליהם. וגם לפי פשט דברו בו, כי הש"י נגלה לנו מצד מעשיו ופעולותיו, ונסתר מצד עצמו כביכול, על כן כאשר אנחנו לוקחים בידינו איזה פרי מעשה הבורא שברא הן מצוה הן פרי, אנו מתחילין לברך בנוכח שאנחנו רואים בנגלה יכולתו ית', ותיכף נעתק בדברינו לנסתר, כי הוא בעצמו נעלם ונסתר מעין כל חי. אבל בכאן הענין בהיפך שהתחיל ואמר הכל בנסתר, ואחר כך סיים בנגלה. ולהבין כל זה נעורר עוד להתבונן תיבת ועת"ה דמיותר, דהיה די לשיאמר והנה הבאתי וכו'. ואחשבה לדעת דידוע דגלות מצרים היה עיקר גלות הדעת שלא היו יודעים את הש"י, והיו משוקעים בטומאת מצרים שהיו עובדין לטלה הבכור וראשית המזלות, וכל האומות היו משועבדים למצרים להיותם מושפעים מראשית המזלות, ויותר מזה לא היה נגלה לבאי עולם, כי גבוה מעל גבוה שומר המושל על כל מערכת השמים והטבעים ומשדדם כרצונו, על כן לא היה עבד יכול לברוח ממצרים, כי אותו העבד מאיזה מזל היו מושפעים, על כן היה נתון תחת ממשלת בכור המזלות. והנה חלק ד' עמו בני ישראל בני בכורי ישראל וכן הארץ הקדושה, בחר לחלקו בלי שליטת שום שר, ומבראשית בחר לחלקו עדת ישורון ומכון לשבתם ארץ הקדושה, ואוירה מחכים בלי נטות לדעות הכוזבת, כי אין שם קליפה סובבת את הדעת דקדושה. והנה מאז היה העולם בתוהו ולא ידעו את י"י, והיו נוטים הכל לאמונת כוזבת למערכת השמים וכוכבי השמים וכסיליהם, עד שהאיר אזרח ממאפל והאיר את העולם כולו בכבודו במה שקרא בשם י"י לכל באי עולם, והחזיק אחריו הבן יקיר בן הנעקד, והבטיחם הש"י שמהם יצא חטר הגזע הק' אשר הם לחלק י"י, ויהיה יתד תקוע במקום נאמן ארץ מכל ארצות מקודשה, ועל ידם יתוודע לבאי עולם ממשלתו יתברך אשר הוא מושל על מערכת השמים ומנהיגם בכחו בטבע המוטבע בהם ומשדדם כרצונו. והנה נולד איש תם בני בכורי ישראל, ממנו יתד ממנו פינה לגזע הקדושה, ושלחו השם לראשית מלחמתו להודיע גבורותיו, כי הנה לבן היה גדול מאד מכל הגוים בחכמות המזלות והקליפות ויצא טבעו בכל העולם, ולא היה מי שיכול לעמוד לפניו, עם כל זה הכניעו יעקב אבינו והוא התחכם עליו, ורצה לאבדו מן העולם כאשר ראה שכוחו גדול

בקדושה להכניע כל כתרין דמסאבותא ולא יכול לו, ואדרבה הוציא יעקב אבינו בלעו מפיו. וכאשר פעל כל זה באיש הפרטיי הלזה, הנה רד עם בניו לעגלה יפיפיה מצרים, אשר היו גדולים מכל האומות בחכמה להיות שריהם בכור המזלות, וקרה להם מקרה אביהם כמו שאביהם בהלחמו עם האדם הפרטי, היה מתחילה עבד ויעבוד ישראל באשה (הושע יב יג) ואחר כך עלה למעלה ראש, כן גם כן בניו עם י"י אלה היו עבדים לכללות האומה הגדולה מצרים, והיו משוקעים מאד בטומאתם עד כמעט שכחו את הדעת דקדושה אמונת אלקי עולם, ולא היה בעולם מי שידע את י"י, רק היו חושבים שאין למעלה מהמזלות, עד שהודיע הקב"ה גודל ממשלתו בשידוד מערכת השמים וכסיליהם, ונתוודע לכל באי עולם מלכותו יתברך, כד"א (שמות ו ז) וידעתם כי אני י"י, (שמות יד ד) וידעו וכו', (מלכים א' ח ס) למען דעת כל עמי הארץ כי י"י הוא האלקים אין עוד מלבדו, על כן עשה שפטים בכל אלקי מצרים שהוא הראשית והבכור שבמזלות, וצוה לשחוט את הטלה לשמו ית', והוציא את ישראל בנו בכורו ונטעם במקום המיוחד להם, ואז נתבסס העולם ונתוודע לעין כל יכולתו ית' בלי ספק, על כן צוה הוא ית' לקדש כל בכור וראשית לשמו ית', להודיע כי אין ראשית זולתו ית', וכל עניני ראשית שבעולם כולם מושפעים מראשון לראשונים. וזה שהתחיל המביא ראשית פרי לשמו התחיל בהתחלה ארמי אבד אבי, דהנה לבן בפרטיות היו ראשית בקליפה, ורצה לאבד את יעקב והיא המלחמה הראשונה, ואחר כך בכללות האומה וירד מצרימה, ואין מן הצורך להאריך המשכיל יתבונן:

ויביאנו אל המקום הזה דייקא. משום דאוירה מחכים בלי נטות לדעות כוזבות, והנה אמר הכל בלשון נסתר, כי עדיין היה הכל נעלם ונסתר ידיעתו ית', והיה הכל בספיקות לבאי עולם. וסיים ועת"ה כעת שאני בכאן בארץ הקדושה, מצא מין את מינו ואין קליפה סובבת, הנה הבאתי את ראשית וכו' להודיע שכל הראשית משועבדים לראשון לראשונים, ואמר נתת לי י"י לנוכח, שכבר נגלה אלקותו ויכולתו ית' בכל באי עולם בלי שום ספק, והבן:

ואמרת לפני י"י אלקיך בערתי הקודש כו' (**דברים כו יג**). יש לרמז בפסוק עניני תפלה, ואמרת לפני י"י אלקיך בערתי הקדש מן הבי"ת, כל תיבה נקרא בי"ת כנודע מספר יצירה, וקודש נקרא מחשבת הקדש החכמה פנימיות הבי"ת, כענין בי"ת דבראשית (א א) נקודא בהיכלא (זוהר ח"א ט"ו ע"ב). וכשמתבונן בחכמתו גדולת הבורא ית"ש ואומר התיבה בדביקות, אזי יאיר בו נתיב החכמה ויאמר התיבה בתנועות משונות, כי יחם לבבו מגודל הלהב אשר יצתה ההבערה לחלק אלקות אשר בקרבו. וז"ש בערת"י התלהבתי

הקד"ש, דהיינו קדושת החכמה הנקרא קד"ש, כמד"א (תהלים כ ג) ישלח עזרך מקדש, מן הבית הוא התיבה, וגם נתתיו ללוי, ר"ל נתתי התיבה לעשות יחודין בעולמות ולג"ר, ולתיקון המלכות בהיותה גרה בעולם הבריאה (עיין במאורי אור), ליתו"ם הוא היסוד יוס"ף יפ"ה תא"ר ויפ"ה מרא"ה (בראשית לט ו), ר"ת יתו"ם, ולאלמנ"ה נוק' דזעיר אנפין גלמודא דא מבעלה, ככל מצותיך אשר צויתנו, דהנה לגרום יחודים ותיקונים כאלה, צריך לכוונות גדולות ולאו כל מוחא סביל דא, ומי ששכלו קצר לכוין כוונות כאלה, אף על פי כן כשעושה הדבר בכוונה רבה כאשר צוהו הבורא, יפעול פעולות נוראות כמו באם היה מכוון. וזה אמר ככל מצותיך אשר צויתנו עשיתי ודברתי, כי כח שכלי קצר מהשיג מפלאותיך בעולמות עליונים ל"א עברת"י ממצותי"ך, קבלה מהצדיקים להכרית המקטריגים (שהם מבטלים התפלה), הוא על ידי עבירות לשמה עיין בפרשת שופטים. וז"ש ל"א עברת"י ממצותי"ך, ר"ל עברתי ל"א (היינו לאו) אשר הוא ממצותיך דהיינו לשמה, ועל ידי כך אכרית המקטריגים שלא יקטרגו על תפלתי, ול"א שכחת"י ידוע דיעל אשת חבר הקיני עשתה עבירה שנבעלה לסיסרא להתיש כוחו, וקפריך בגמרא (נזיר כ"ג ע"ב) והא קא מתהניא מעבירה, ומשני טובתן של רשעים כו' ואין להם שום הנאה, כי הסיחה דעתה מהנאה רק כל מגמתה לשם שמים. וז"ש גם כאן ול"א שכחת"י, עיקר הנאת עבירה שכחתי רק כוונתי לשם שמים הנוגע בדבר הזה, על כן מהראוי להתקבל תפלתי ברצון, נ"ל:

אבנים שלימות תבנה כו' (**דברים כז ו**). יש לרמז כבר ידעת אותיות נקראים אבנים כמ"ש בספר יצירה, וכתבו המקובלים שכל אות הוא שיעור קומה, ולכך צריך לדבר כל אות בהרגש כל איבריו, ובאם לאו יהיה האות כמו בעל מום מחוסר איזה אבר. והנה ידוע שעל ידי התפלות מעלים עליות בכל העולמות, וזה דוקא כשהאותיות אינם מחוסרים אבר, כי כל אשר בו מום לא יקרב ולא ירצה לקרבן. וזה אבנים שלימות, ר"ל אותיות שלמים בכל הרגש איברך, תבנה את מזבח י"י אלקיך היינו מלכות שמים הנקראת זב"ח, אז והעלית עליו עולות, היינו עליות העולמות לי"י אלקיך, והבן:

היום הזה י"י אלקיך מצוך לעשות את החוקים האלה וכו' ושמרת ועשית אותם בכל לבבך וכו' (**דברים כו טז**). יש לדקדק א), מהו היום הזה, וכי ליום הזה בלבד נצטוו, ואדרבא מקודם לזה מדבר במצות התלויות בארץ דייקא. ודרשת רז"ל ידוע שאמרו (ספרי ואתחנן ו' ו') בכל יום יהיו בעיניך כחדשים. ועדיין אנו צריכין למודעי מפני מה ייחד הדבר הזה בכאן דייקא, ולא אחר כל סיום מצות התורה. ב), למה לא אמר בקיצור מצוך לעשות את החוקים ואת המשפטים בכל לבבך וכו'. ג), התחיל בעשיה בלבד,

וסיים בשמירה ועשייה. ד), למה השמיט בכל מאדך. על כן אחשבה דהנה כל התרי"ג מצות מחויב כל איש ישראל לקיים, בכדי לתקן כל שיעור קומתו רמ"ח איבריו בקיום רמ"ח מצות עשין, ושס"ה גידיו בשמירת שס"ה לאוין, ועל ידי זה ישתלם לו החלוקא דרבנן להתלבש בו בבואו לראות את פני י"י בחיים הנצחיים, וכל אשר בו מום דהיינו בחסרון אבר לא יקרב, על כן צריך האדם להתגלגל לקיים כל התרי"ג מצות. והנה מה יעשה האדם במצות התלויות בארץ בשעה שאין ישראל שרויין על אדמתם, וכן במצות שאי אפשר לו לקיימם בבחירתו רק בהזדמנות סיבה, כגון פדיון הבן באין לו בן בכור, וכיוצא במצות. קיימו וקבלו רז"ל שצריך האדם לעסוק בדיניהם ואופני קיומם, ויצפה במחשבתו בלבבו ונפשו מתי תבא לידי ואקיימנו, ויוחשב לפני הבורא כל כאלו מקיימם, כיון שממנו אין מונע דבר למד ויודע תכסיס המצוה. והנה תתבונן שמכאן עד סיום התורה אין עוד ממנין תרי"ג, רק ג' מצות הליכה בדרכיו ית' (דברים כח ט), ומצות הקהל (דברים לא יב), ומצות כתיבת ספר תורה (דברים לא יט), לכל אלה הג' מצות אפשר לקיים בכל עת, כי מצות הקהל גם כן מצוה לקיים בכל עת גם כשאין מלך בישראל, לאסוף אסיפת במועדי י"י לדרוש מענייני דיומא, וכמו שאמרו רז"ל (מגילה ד' ע"א) משה תיקן להם לישראל שיהיו דורשין הלכות החג בחג. והנה לפי זה בכאן הוא סיום המצות התלויות בארץ והתלויות בסיבה. וז"ש היום הזה י"י אלקיך מצוך לעשות את החוקים וכו', ור"ל י"י אלקיך מצוך לעשות כל המצות ביום הזה, הגם שעדיין לא באת אל הארץ ולא הזדמנו לך הסיבות, ושמא תאמר האיך אפשר זה לקיים כל המצות ביום הזה, אמר הכתוב ושמר"ת ותצפה מלשון ואביו שמר את הדבר וכו' (בראשית לז יא), תצפה מתי יבוא לידי ואקיימנו ועשית אותם בכל לבבך ובכל נפשך, ר"ל על ידי זה שיהיה הסכמה חזקה בלבך ונפשך לקיים בעת ההזדמן לעשיה, יחשב לפני הבורא כל ויהיה לרצון כאילו קיימת בפועל כל המצות, והבן:

או יאמר היום הזה וכו' (דברים כו טז). על פי האמור בזוהר הק' (ח"א רכ"א ע"ב) בפסוק (בראשית מז כט) ויקרבו ימי ישראל וכו', וכי בכמה יומין מית בר נש והא בשעתא חדא וכו', אלא הכי תאנא כד בעא לאתבא רוחא לי', כל אינון יומין דקאים בר נש בהאי עלמא איתפקדן קמיה ועאלין בחושבנא, וכד איתקרבו קמיה למיעל בחושבנא, זכאה חולקיה דהאי בר נש דיומוי איתקריבוי לגבי מלכא בלא כיסופא, ולא דחי יומא מנייהו לבר כו', ווי לרשיעייא דלא כתיב בהו קריבה, והאיך יקרבון יומוי קמי מלכא וכו' לא יתמנון קמיה ולא ידברו לעילא אלא אינון שציאין מגווייהו וכו', והכא ויקרבו ימי ישראל ודאי בלא כסופא כו'. וז"ש בכאן י"י אלקיך מצוך לעשות, ר"ל הש"י מצוך לעשו"ת (היינו

לתק"ן, מלשון ויע"ש אלקים את הרקיע (בראשית א ז)) את היום הזה בכל יום, ובזולת מעשיך הטוב יהיה היום בכיסופא, על כן ושמרת (שמירה מעולה לבל יחסר המזג אפילו יום אחד), ועשית אותם בכל לבבך וכו' על ידי מסירת נפשך בעבודת הש"י, על ידי זה יתקרבו כל הימים לפני הבורא כל בעת אשר יבוא פקודתך למסור נפשך בפועל להש"י, יתקרבו כל הימים אז לפני הבורא כל בלא כיסופא, והבן:

או יאמר על פי האמור בספר עשרה מאמרות, שיש שמירת לא תעשה בקיום העשה, דהיינו שמקיים מצות ציצית שלא יתור אחר מחשבת הלב, ומקיים הלאו ולא תתורו אחרי לבבכם (במדבר טו לט). והנה העשין והלאוין הם כנגד יום שלם, היינו יום ולילה הלאוין נגד הלילה, והעשין נגד היום כנודע. וז"ש (דברים כו טז) היום הזה י"י אלקיך: **ארור האיש אשר יעשה פסל מסכה תועבת י"י מעשה ידי חרש ושם בסתר וכו'** (**דברים כז טו**). לפי הפשט יש לדקדק למה אמר בכאן האי"ש, מה שאין כן באינך. ב', מעשה ידי חר"ש, וכי דוקא עבודה זרה מעשה ידי חר"ש היא דאסור, אבל מעשה ידי צורף מותר ח"ו. ג', ושם בסתר, ובגילוי מי שרי. ויש לפרש ברמז ארור האיש מלשון חשיבות כתאר אי"ש בכל מקום, והכוונה אפילו האי"ש חשוב שעובד ועוסק בתורה ועבודה רק שהוא בפניות, דהיינו שבקרבו ישים ארבו שישבחוהו בני אדם ויכבדוהו, או עבור אהבת ממון או שאר ענייני העולם, נמצא זה אינו עובד הש"י בתורתו ותפילתו ומצותיו רק עובד עבודה זרה, דהיינו עובד לאיזה ענין בעולם, לך נא ראה אחי ידיד הנעים דברי בעל חובת הלבבות בשער יחוד המעשה גנות האיש, וכי הוא גרוע מעובד הצלמים בפרהסיא מכמה טעמים, ואחד מהטעמים הוא שעובד עבודה זרה, יתראה לעין כל נבלתו וסכלותו ויתגנה בעיני החכמים והמשכילים, מה שאין כן החונף משים ארבו בקרבו ולפני הבריות מתכבד, כי נראה בעיניהם כעובד את הש"י, ועליהם אמרו רז"ל (סוטה כ"ב ע"ב) עושה מעשה זמרי ומבקש שכר כפנחס. ונקדים עוד מה שכתבו המקובלים שיש שם בקדושה חר"ש, שנרמז בקטורת בס"ת ממול"ח טהו"ר קוד"ש (שמות ל לה), והוא מסוגל לעליות התפלה למכוין בו, אבל זה דוקא למי שמייחד מעשיו בתפילתו לשמו ית' בלי שום פניה. וזה שפרשו בפסוק (תהלים מה ב) רח"ש לבי דבר טוב אמר אני מעשי למלך דייקא, והבן. ובזה יפורש הפסוק ארור האיש המכובד החשוב בעיני העולם על שעסק בתורה ותפלה, אשר יעשה פסל ומסכה בכוונתו לשום פניה, והוא תועבת י"י מעשה ידי חר"ש, שמהראוי שיפעלו ידי השם חר"ש להעלות התפלה, והוא בכוונתו הזרה מונע מעשי ידי השם ר"ל, ושם בסת"ר כי אין יודע זה זולת הבורא ית"ש, הש"י ישים בלבנו לעבדו באמת, והבן:

ברוך טנאך ומשארתך (**דברים כח ה**). יש לרמז טנא"ך, היינו הטעמים ונקודות ואותיות שלך (ר"ת טנ"א) שתאמר בתפילתך, ולהיות דעת הנברא קצרה לתבוע כל צרכיו, וזהו ומשארתי"ך ר"ל מה שתשייר שלא תוכל להוציא בשפתי"ך בתפילתך, גם אותיות המחשבה יתברכו. וכן יסדו חז"ל (ברכות כ"ט ע"ב) בתפלה קצרה, צרכי עמך מרובם ודעתם קצרה: וירמוז עוד על פי דרך הנ"ל. דפירש בקנה על מאמר חז"ל (סוטה ה' ע"א) דתלמיד חכם רשאי להיות בו גאוה רק שמיני שבשמינית, והוא כי כל דבר מושכל שיש לאדם במחשבה, אינו יכול להלבישו באותיות הדיבור רק חלק שמיני, (ונ"ל סודו על פי מש"כ אצל המלך המרומם לבדו מא"ז, שהוא השכל הפשוט שבמוח המתעלה ומשפיע לז' שערים ב' עינים ב' אזנים ב' נקבי החוטם והפה, נמצא מהמוח עד לפה חלק שמיני, והבן. עוד הבינה הוא המחשבה, וממנה עד למלכות תורה שבעל פה קרינן לה ז' מדריגות, וכן האדם השומע הדיבור מהמדבר, אינו מתבונן רק חלק שמיני, נמצא מתבונן רק שמיני שבשמינית. (ולדעתי באדם השומע, הוא בסוד אור חוזר ממדריגה התחתונה עד המוח והבן). ונמצא לפי זה האיך אפשר שיבין אדם מחבירו את כל אשר בלבבו, רק צריך לומר אם הוא תורת אמת, אזי מתברכת התורה במעיו והבן דבר מתוך דבר. וזהו ברוך טנא"ך טעמים ונקודות אותיות שלך, ומשארתיך מה שנשאר במחשבתך, יתברך שיבין השומע מעצמו, והבן:

וירמוז עוד לדרך הנ"ל. דאיתא בזהר (זוהר ח"ב רמ"ה ע"ב) דאותן התפילות שאינו מתפלל בכוונה, יש להם היכל מיוחד וממונה עליהם מלאך, עד שיזכה האדם להתפלל בכוונה, אזי מעלה אותן האותיות הנדחים. וזהו (דברים כח ה) ברוך טנאך כנ"ל, ומשארתיך היינו האותיות הנשארים שנעשו שיריים, יתעלו גם כן, נ"ל:

יתן י"י את אויביך (**דברים כח ז**). א"ת לרבות הנטפלים לאויביך, היינו המינים והמוסרים והאפקורסים:

הקמים עליך (**דברים כח ז**). מיותר. והוא להורות שיבוא עליהם מכות כאלה, אשר כל העולם כולו יכירו וידעו שעונשם הוא על אשר קמו עליך להרע לך, וכביכול הש"י ימחול על כבודו ולא על כבודך (עיין תנחומא תולדות סי' י"ב):

יצו י"י אתך את הברכה באסמיך כו' (**דברים כח ח**). יש לפרש עולם האצילות הוא מקור הברכה, כי היא עצם החיים איהו וחיוהו חד בהון, מה שאין כן עולמות בריאה יצירה עשיה כנודע שהם מקבלים מאצילות הברכה, וכשישראל מטיבים מעשיהם, בא השפע לרוב מאצילות לבריאה יצירה עשיה. וידוע שבבריאה הוא המלאך אכתריא"ל, וביצירה מט"ט, ובעשיה סנד"ל, וסימנך סמ"א דכולהו וכו'. וזהו יצו י"י אתך את הברכה

מאצילות באסמי"ך, ר"ל בעולמות אס"ם, היינו ר"ת אכת"ר סנד"ל מט"ט: או יאמר כי אות הי' שבאסמי"ך (דברים כח ח) מרמז לאצילות, ששם נרמז היו"ד דהויה בכללות העולמות, גם הו"יה במילוי יודין, הברכ"ה בגימטריא רל"ב, סוד יה"י או"ר ויה"י או"ר (בראשית א ג), ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן, שכל עולמות אצילות בריאה יצירה עשיה מקבלים מהם שפע. וזהו יצו י"י אתך את הברכ"ה (כנ"ל) רל"ב, עצם הברכה (מעולם המלבוש) באסמי"ך, אס"ם ר"ל עולמות אצילות בריאה יצירה עשיה כנ"ל, והבן כי קצרתי. ובכל משלח ידך. ר"ל אפילו בי"ד מדריגות ששם מעורבין הקליפות, דהיינו עשר מדריגות דעשיה ודלי"ת דיצירה, ויושפע לשם הברכה ויתבטלו הקליפות, בסוד והריקותי לכם ברכה עד בלי די (מלאכי ג י): וירמוז עוד כי הנה אלו"ל תשר"י, ר"ת א"ת. והוא א"ת הברכה, וכן תמו"ז א"ב ר"ת א"ת, והוא כעת היפך הברכה שהוא לחלק עשו (עיין זוהר ח"ב ע"ח ע"ב), ולעתיד לבא במהרה בימינו יתהפכו כולם לברכה. וזהו יצ"ו ד' אתך א"ת הברכה באסמיך, באס"מ ר"ת ארבע מזלות של אלו החדשים דהיינו בתול"ה אר"יה סרט"ן מאזני"ם:

שייך לעיל. אחשבה לדעת בברכות נאמר (דברים כח ב) ובאו עליך כל הברכות האלה והשיג"ך חסר ו', ובקללות נאמר (דברים כח טו) והשיגוך מלא ו'. והנראה על פי מה שאמרו רז"ל בתענית (ח' ע"ב) דהיה בפעם אחת על שונאי ישראל רעבון ומותנא, אמרו היכי נעביד נבעי רחמי אתרווייהו, תרתי לא מבקשינן בפעם אחת, אלא ניבעי רחמי אמזונא, דכי יהיב קוב"ה מזונא לחיי יהיב, עד כאן דברי רז"ל (הגם שאין זה לשונם). הנה תתבונן מזה גודל רחמנותו ית' ודרכו הטוב להיטיב, עד שאפילו באו ימי הפקודה פקודת כל היצור, כיון שזכה על פי הדין באיזה טובה וברכה, נשאר בחיים כדי לקבל הברכה, והבן. והנה ידוע אות הו' נקרא אות חיים, והיא הניתן לקין לאות חיים (תיקו"ז סט קי"ח ע"ב), והנה חסרון הוא"ו יורה על הנ"ל, אפילו בחוסר החיים לשונא ישראל על פי המשפט, כיון שמגיע לך על פי התורה הברכות האלה, תשאר בחיים והשיג"ך הברכות לקבל, והבן:

יקמך י"י לו לעם קדוש (**דברים כח ט**). תיבת לו מיותר. אבל לדעתי הוא מה שנקרא עליו שם קדש מקדש, כלי שרת שהם קדש מקדשין, אבל אין מקדשין אלא את הראוי להן (זבחים פ"ו ע"א), מה שאין כן אם נתן בכלי שרת דבר שאינו ראוי להן, דהיינו פירות וכיוצא בהן אינן מקדשין. כן הוא הענין ישראל הם קודש כלי שרת, והנה כל הניצוצי קדושה אשר הם אפילו באומות העולם, בהגיע איזה ניצוץ לישראל נתקדשו, דוק ותשכח כמה גירי צדק מהאומות, מה שאין כן אותם שאינם ראויים להם היינו כתות

הערב רב, הגם שהם נתונים בתוך כלי שרת אינם מקודשים, כי אין כלי שרת מקדשין אלא את הראוי להם. וזה יקימך י"י ל"ו (דייקא) בדבר השייך לו לקדושתו, יקומם אות"ך י"י לו לעם קדוש לקדש את הראוי דייקא. וירצה עוד יקימך י"י לו לעם קדוש, אפילו ל"ו היינו הנהגת הזמן שהוא המסודר מאתו ית', יום זה חג הפסח יום זה ראש השנה, הנה ישראל מקדשים לזמנים ואפילו לפי הסדר הניתן ברקיע מהראוי שיהיה ביום זה ראש השנה, ואפילו הציעו הספסלים והבימה ברקיע ליום הכסא לשפוט תבל בצדק, ונמלכו בית דין שלמטה לעבר את החודש, נסתלקה הבימה. וכן דרשו בירושלמי (כתובות פ"א ה"ב) אקרא לאלקים עליון לאל גומר עלי (תהלים נז ג), בת ג' שנים אין בתוליה חוזרין, נמלכו בית דין לעבר את השנה שוב בתוליה חוזרין, וכן כל הנהגות העולם קור וחום קיץ וחורף, שיפורא דלמטה גרים ישראל דקדשינהו לזמנים. הנה נחמד ונעים יקימך י"י ל"ו, להנהגת הזמן המסודר מאתו, יתקדש על ידי קדושת ישראל דייקא לפי רצונם המה יאמרו מקודש ויתקדש. והנה מלאכי מעלה שואלים להקב"ה אימתי ראש השנה, והוא משיב להם אני ואתם נשאל לבית דין שלמטה אימתי יקדשו (דב"ר פ"ב י"ד), והוא יקימך י"י ל"ו (לצורכו כביכול) לעם קדוש, והבן:

ויתבאר עוד יקימך י"י לו (דייקא) לעם קדוש (דברים כח ט). אחר שנדקדק עוד סיימו כי תשמור את מצות י"י אלקיך והלכת בדרכיו, דלכאורה הוא מיותר דהרי זה התחלת הפרשה, ותנאי היה הדבר (דברים כח א) והיה אם שמע תשמע וכו' ונתנך וכו', (דברים כח ו) ברוך אתה וכו' יקימך י"י כו', ואם כן למה שוב פרש בכאן כי תשמור את מצות וכו'. והנה אקדים לך דברי מהר"נ שפירא בהקדמת פרי עץ חיים, והטעם שניתנו המדריגות כולם ביד האדם מהכתר ולמטה ולהוסיף בהם אורם על ידי הכנתם וכו', והטעם הוא כי להיות על ידי עבודה שבלב היא התפלה, הוא סוד המשכת השפע אל הספירות למעלה, וזה להיות האדם חלק אלוק' ממעל וכו', וכפי שיעור והתעוררת והכשר מעשה, כך יהיה התרחבות הצינור והארת שפע עליון, וכן כפי המקום אחיזת הנשמה כן תהיה מדריגת האור הנשפע, ועם כל זה לא תהיה מדריגת האור הנשפע על ידי אחד, כמדריגות האור הנשפע על ידי זולתו, וכן לא יהיה פגם הנעשה על ידי אחד, כפגם הנעשה על ידי זולתו כו'. ועם זה יתבאר טעם מה שאמרו רז"ל (יבמות קכ"א ע"ב) הקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה וכו'. והענין כשמונע הצדיק לעשות אחד מהמצות, אז ימעט גדולת השפע והאור הראוי להיות נשפע על ידו אם היה עושה המצוה זה, שאין החסרון כל כך אם מונע אותה אחד מן הריקים, שאפילו היה עושה אותה לא היה נשפע כל כך על ידו אור ושפע, וכן לא יהיה דומה פגם אשר עושה הצדיק לפי מדריגת מעלתו מקום אחיזת

נשמתו, לפגם שיעשה אחד משאר העם שמדריגתו מטה מטה, וזולת סיבת מדריגות מקום אחיזת הנשמות, יש הבדל רב בין מעשה בעל חכמה ומעשה עמי הארצות, כי החכם בטוב כוונתו כאשר יכוון במעלת השלום, תעלה נשמתו ממדריגה למדריגה ומסיבה לסיבה ומעילה לעילה, עד שתגיע ותראה ותרצה לפני קונה ותדבק במקורו באור החיים, ואז ישופע עליו שפע רב וכו', ועיין שם עוד. הנה תראה שביאר הרב ב' עניינים, ענין אחד שיש חילוק בין מי שנשמתו ממקום גבוה, לבין מי שנשמתו אינה ממקום גבוה כל כך, ויש הבדל ביניהם הן לענין השפע על ידי מעשה המצות, והן לענין הפגם על ידי מעשה העבירות. ענין ב' אפילו אם שני נשמות בני אדם שוים, רק שהאחד תלמיד חכם ועושה המצות בכוונת הסוד, והשני עם הארץ ועושה המצות כפשוטו בלי כוונת הסוד, הנה יש חילוק ביניהן בענין שפע הנשפע על ידי עשיית המצות, מה שאין כן הפגם הנעשה על ידי העבירות, אין חילוק ביניהן כיון שאחיזת נשמותיהן ממקום אחד, דוק כל זה בדברי הרב ותמצא כדברי, דהנה בחלוקה הא' ביאר חילוק השפע וחילוק הפגם, ובחלוקה הב' לא חילק רק בשפע לא בפגם, עיין שם. ולדעתי זה הוא המתפרש בכאן בפסוק יקימך י"י ל"ו (דייקא) לעם קדוש, היינו אפילו לא תהיה נשמתך ממקום גבוה מאוד, עם כל זה יקימך י"י ל"ו (דייקא) לעם קדוש, ויהיה לך התרחבות הדעת ותפעול בשיעור קומתו של יוצר בראשית בקדושת"ך, (כבר ידעת (זוהר ח"ב קכ"א ע"א) קוד"ש הוא חכמה, היינו יקומם אותך י"י ל"ו לכל שיעור קומתו באצילות הקודש תפעל לעם קדוש, כאלו היתה נשמתך ממקור החכמה הנעלמה. ושמא תאמר אם כן גם הפגם ח"ו בעשיית העבירה, תפגם הרבה כאלו היתה נשמתך ממקום עליון, לזאת באת התורה ופירשה דבריה, זה דוקא כי תשמור את מצות י"י אלקיך והלכת בדרכיו, מה שאין כן ח"ו בעשות העבירות לא תפגום רק כדי שורש נשמתך, וזה בשורה טובה לישראל, הבן הדברים וינעמו לך ויהי רצון שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו:

תחת אשר לא עבדת את וכו' (**דברים כח מז**). לכאורה הוה ליה למימר על אשר וכו'. וירמוז לדעתי חוץ הפשוט על אשר לא ענגו את השבת בשמחה, כי אותיות שבת הם תחת אש"ר, היינו אחר אותיות אשר הם אותיות שב"ת, וכבר קדם מאמרינו בפייט לכה דודי מראש מקדם נסוכה, והמ"י: וירמוז עוד תחת אשר וכו' (דברים כח מז). ר"ל האותיות המילוי של אש"ר (המילוי מיקרי תחת להפשוט), הם בגימטריא ת"פ קליפת לילי' ששורש שמה יללה, ומי שנתפתה אחריה ח"ו בזנות ובז"ל ח"ו, אין לו שמחה לתורה ועבודה, הש"י ישמרנו מכל דבר רע:

והשיבך ד' מצרים באניות וכו' (**דברים כח סח**). יש הנהגה הטבעיית אשר השי"ת מנהיג עולמו בטבע, והוא על ידי מערכות השמים וכוכבי השמים וכסילהם, אבל אף על פי כן הוא בהסתר ההנהגה והשגחה מאתו ית', כי בתוכם מסתתר הויות מציאותו להנהיגם כרצונו. והנהגה הנסיות על ידי עצם הויה המהוה כל הויות ויוכל לשדדם כרצונו בלי הסתר, הוא כאשר ישדד מערכות השמים לפעול גבורות בעבור אהבת עמו ישראל, כמו שהיו במצרים ניסים נגלים לעין כל, אשר לא יסתפק שום בריה שהוא ביכולתו ית' ומי יאמר מה תעשה. והנה דעת מצרים היו שהכל מסור לטבע בלי שום השגחה מהוי"ה, על כן אמר פרעה מי הויה אשר וכו' (שמות ה ב), והבורא ית' אמר בכל פעם למשה להודיע לו כח עצם שם הוי"ה על ידי שידוד המערכה. וזהו שאמר (שמות ו ז) וידעתם כי אני הוי"ה, כי כבר ידעת אנ"י הוא התלבשות שם הוי"ה, והסתתרות באותיות הקודמים והמאוחרים אשר הם בגימטריא אנ"י, כמ"ש הנביא (ישעיה מד ו) אנ"י ראשון ואני אחרון, והוא דמיון המלך המסתתר בלבושיו, אשר לא יתראה גוף המלך זולת הלבושים. ואמר השי"ת על ידי שתראו עוצם יכולתי בשידוד המערכה שהוא הוראות הוי"ה בלי לבוש, מזה תדעו שגם הנהגה הטבעיית שהוא בהסתר המרומז בתיבת אנ"י, גם שם שוכן הו"יה להשגיח ולהנהיגם כרצונו. וזהו וידעת"ם כי אני הויה, ר"ל שגם בסתר פנים דאנ"י, שם עצם הויה להשגיח. והנה כאשר חטאו ישראל ויצאו לגלות, ובפרט בגלות החל הזה נסתם כל חזון, והנהגה הוא בטבע בהסתר פנים עד יערה עלינו רוח ממרום שיתגלה כבוד מלכותו, ולא יכנף עוד מוריך ויתראה לעין כל נפלאות כימי צאתך מארץ מצרים. והנה להיות בגלות ההסתר פנים הזה, מי שאינו שלם באמונה יוכל ח"ו להשתמש בדיעות הרעות, להאמין שהכל היא בהנהגת הטבע מבלי השגחה, כמו שהיה הדעת הרעה הזאת במצרים. (והשי"ת אמר (דברים לב לט) ראו עתה כי אני אני הוא, ר"ל באנ"י היינו הלבושים הנהגת הטבע, מתלבש בהם הנסתר הנרמז בהוא). וז"ש והשיבך ד' מצרים באניות, על ידי התלבשות הטבע המתנהג בכל יום בהנהגת הלבושים הנרמז באנ"י, (וזה בכל עת ורגע, על כן נרמז אניות לשון רבים), על ידי כך תשוב ח"ו לדיעות הרעות שהיו במצרים אם לא תהיו חזק באמונה, השי"ת יאיר עינינו:

באפטרתא דיומא.

קומי אורי כי בא אורך (**ישעיה ס א**). אור בגימטריא אי"ן סו"ף אדו"ן עול"ם, ובגימטריא ר"ז שהוא סודות התורה אשר הוא או"ר לנו. וזהו קומי אור"י שיתגלה כבוד מלכות אדו"ן עול"ם, כי בא אור"ך כי כבר נתגלה לכם חכמת סודת התורה שהוא ר"ז אור התורה, ועל ידי זה תהיה הגאולה להתגלות בסוד מלכותו כנודע:

שא"י סביב עיניך (**ישעיה ס ד**). אפשר לרמז על תמו"ז א"ב שהם תרין עיינין, וכעת הם עיני עיני יורדה מים (איכה א טז), ולעתיד במהרה בימינו יתרוממו אותן העינים:

שא"י סביב עיניך וראי כלם נקבצו באו לך. יש לפרש עיני"ך ר"ל הגוונים, מלשון עי"ן הארץ (במדבר כב ה). והכוונה הניצוצין של הז' מלכין קדמאין, שכל אחד נקרא בשם גוון מיוחד, חסד גוון לובן, גבורה גוון אודם כידוע הכל ליודעים. ושבעה הם עיני ד' וכו', הם ז' מלכין חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות, והמה משוטטים בכל הארץ (זכריה ד י) משוקעות בארצות הקליפות, ולא יוגמר הבירור עד עת קץ מלך משיחינו כידוע. וז"ש שאי סביב עיניך, היינו שתגביה הגוונין שלך השייכים להקדושה, ותראי איך כלם נקבצו ובלי שיור יבאו לך אל הקדושה. ואמר לשון שא"י, ר"ת שמא"ל אמצ"ע ימי"ן, שהוא סוד התיקון בקוון:

נצבים

אתם נצבים היום כלכם לפני ד' אלקיכם וכו' (דברים כט ט), מחוטב עציך עד שואב מימך (דברים כט י), לעברך בברית וכו' (דברים כט יא), למען הקים אותך היום לו לעם והוא יהיה לך וכו' (דברים כט יב). מה שיש לדקדק במקראי קודש הללו: הוא א', אומרו אתם נצבים וכו', דנראה שהדבר בבחירתם שמעצמם בבחירתם התיצבו, ומסיים לעברך בברית, ואי בבחירתם התיצבו היה לו לומר לעבור בברית, ומאומרו לעבר"ך דנראה שהשי"ת הוא המעביר והוא המצב אותם לזה, והוה ליה להתחיל התיצבו נא לפני ד' אלקיכם וכו' לעברך. ב', אומרו היו"ם, ומי לא ידע כי היום הוא המעשה. ג', אומרו מחוטב עציך ע"ד וכו', דהמנהג היא במקראי קודש בלשון כזה בציירו הדבר היותר גדול והדבר היותר קטן, אמר מתחילה הקצה האחד במ"ם הפעולה, והקצה השני בתיבת ע"ד, וכאן אלו היה אומר מראשיכם עד שואב ממיך היו צודק, אבל באומרו מחטב עציך עד שואב מימיך ששניהם פחותי ערך, קשה הדבר מאד, אפילו אם יאמר האומר שקאי רק על וגרך אשר וכו', גם כן קשה הדבר דמהיכי תיתי לן לומר דחוטב עצים היה במעלה גדולה מהגרים, והשואב מים הוא במעלה פחותה. ד', אומרו למען הקים אותך היום לו לעם, וכי רק להיום הזה הקים השי"ת את ישראל, הלא לעולמי עד הם לו לעם. ה', אומרו והוא יה"יה לך לאלקים, דמשמע לעתיד לא היום בלבד, ואם כן לא הוי סיפא דומיא דרישא. ו', יש לדקדק כיון דפרט בדרגין בפרטות ראשיכם שבטיכם וכו', אין מן הצורך לומר בהתחלת דבריו תיבת כלכ"ם. והנראה דהנה ישראל היו אז במעלה גדולה לאין ערך בתוקף האהבה להשי"ת אהבה עזה, עד שכל מיני תענוגי עולם

הזה היו בטלים אצלם לגודל אהבת השי"ת. והנה תכלית האדם בעולם הזה לעבוד את השי"ת בכל תנועותיו, אפילו באכילתו ושתייתו ודבורו הכל יהיה צורך גבוה, והאוהב את השי"ת באמת, אין לו תענוג מתענוגי עולם הזה מאכילה ושתיה ואשה ובנים, רק להיות שהוא דבר נרצה לעבודת השי"ת לגרום בזה יחודין עילאין. והנה אדם כזה אין לו שום תנועה בשום אבר רק לצורך הש"י, מה שאין כן איש הקשור בחבלי עבותות אהבת עולם הזה, אם כן כשמתענג באיזה תנועת אבר בצרכי עולם הזה, זה אינו לפני ד' ולצורך עבודתו רק לצורך האדם המתענג בעצמו. והנה אהבה כזו לא יזכה לה האדם רק אחר יגיעות רבות ובזיכוך החומר הגס, עד אשר תאיר בו אור הנערב למעלה למשכיל ויתלהב בלבו בחשק רב ונמרץ לעבודתו, ויתבטלו בעיניו תענוגי הזמן וחמודי העולם הזה הכלים כרגע. והנה בכאן היה מן הצורך להביא כל ישראל בברית, ובכדי שלא יהיה עליהם למשא, הטעימם הש"י ממתיקות עבודתו למען יראו ויבינו כי כוונת הש"י לטוב להם ביתר שאת ומעלה נפלאה, על כן הוא מרחקם ומזרזם לבלתי נגוע בקצה משענת הקנה רצוץ תענוגי עולם הזה, ויהיה דבר נקלה בעיניהם לקבל עליהם אלות הברית, כיון שהוא לטובתם הרב לשבוע בצחצחות נפשם. והנה זאת המעלה לא נשאר להם לעולם רק בזמן קבלת הברית, ואחר כך כל אחד מחויב לעבוד עבודה שלימה לד' לשבור החומר עד אשר יבא למעלה הנפלאה הלזו, והדבר הוא רק למשל האב מראה לבנו כשיעשה רצונו וילמוד החכמה, אזי יעשה לו בגדים וישיאו אשה יפת תואר, ואחר כך מעלים ומכסה ממנו עניני החמודות הללו, עד אשר ישתדל לבא למעלה שצוה אביו, אז יתן לו האב בפועל ממש הדבר הנחמד שהראה לו מאז למראה עיניו בלבד. ומעתה נבא להתכת הפסוק, להיות שהטעימן הש"י אז מטעם מתיקות אור הנערב, אז היה בטול אצלם כל תענוגי עולם הזה לנגד תענוג עבודתו, ואם כן היה אז כל תנועותיהם אפילו בענייני עולם הזה רק לצורך גבוה, דהיינו אכילה ושתיה ומשגל ודיבור והילוך ומשא ומתן, הכל לעבוד עבודתו ית' לברר ניצוצין ולבער הקוצים מן הכרם כנודע, ולגרום יחודין בעולמות עליונים, והיה אדונינו משה יודע שלא תשאר זו המעלה לעולמי עד, כי לא הגיעו למדריגה זו על ידי פועל עבודתם, רק במתנה מהש"י לפי שעה להראות להם המתיקות, ואחר כך יזדרז לבא למדרגה כזו. וז"ש אתם נצבים היום (דייקא, כי לא תתמוד המעלה הזאת), כלכ"ם (ר"ל כל חלקי גופיכם וכל תנועות איבריכם בלי שום שיור לתענוג עצמיכם בעולם הזה) לפני י"י אלקיכם, (לפני יתפרש כמו וכשר הדבר לפני המלך (אסתר ח ה), ר"ל ראוי והגון הדבר הזה לכבוד המלך, כן בכאן לפני י"י אלקיכם, ר"ל לעבודת המלך בלבד ולכבודו אפילו בכל תנועות תענוגי עולם הזה, הוא

גם כן רק מטעמים לפני המלך והבן). ופרט ראשיכם וכו' מחוטב עצך עד שואב מימיך, (ר"ל הנה יש לכולכם בפתאום המעלה הנפלאה הזאת, הן חוטב עציך היינו אותם שהם במעלה גדולה מאו ומקדם להיות ממחצדי חקלא לבער הקוצים מן הכרם, הן השואב ממי"ך מי"ם נקראים התענוגים כנודע, כי המים מצמיחים כל מיני תענוג. ור"ל הנה תראו שבפתאום נתהווה לכולכם המעלה הנפלאה חשק עבודת י"י ית' באהבה, הן אותם שכבר היה להם מעלה גדולה, הן אותם שהיו משוקעים בתענוגים ולא השתדלו לבא למעלה הנפלאה הלזו, ומהיכן נתהווה זה, על כרחך הוא כי יד י"י עשתה זאת להטעימכם מטעם וזוהר מתיקות טובו, כדי) לעברך בברית וכו' ולא יהיה עליך כמשא. וזהו למען הקים אותך היום וכו', היו"ם דייקא שהשעה צריכה לכך, והוא יהיה לך לאלקים לעולמי עד, כאשר תשתדל לבא לזאת המדריגה, תטעום תמיד מטעם העליון עריבות נעימות ידידות היוצר, והבן מאד וינעם לך:

טפכם נשיכם וגר"ך וכו' מחוטב עציך וכו' (דברים כט י), לעברך וכו' (דברים כט יא). הנה אמר הכל בלשון רבים, רק וגר"ך חטב עצי"ך בלשון יחיד, וכן לעברך. והנראה לפי פשוטו דלהיות כל בחינות ישראל הראשים ודלות העם, הם בסוד הכללות בסוד הערבות, מה שאין כן הגרים והמשרתים. ואמר לעברך גם כן בלשון יחיד, דכל אחד בפני עצמו ערב בעד כולם, עיין בש"ס סוטה:

ושבת עד י"י אלקי"ך (**דברים ל ב**). כמה פעמים דברנו בזה מהו עד י"י אלקיך, מכלל דיש תשובה אחריתא. וכעת נ"ל לפרש ע"ד, מלשון התקשרות, מלשון התקשר מעדנות כימה (איוב לח לא). והכוונה כי על ידי החטא גרם הפירוד בין הדביקים, היינו זעיר ונוקב' שנקראים י"י אלקיך. ועל ידי התשובה ושבת ע"ד י"י אלקיך, היינו שתשוב התקשרות והיחוד:

או יאמר ושבת ע"ד י"י אלקיך (**דברים ל ב**). ע"ד מלשון עד"י עדיים (יחזקאל טז ז), מנע קשוטי השכינה, ועל ידי התשובה ושב"ת ע"ד י"י אלקיך, היינו קישוטי השכינה כ"ד קישוטי כלה, על ידי כ"ד ספרין דאורייתא:

או יאמר ושבת עד י"י (**דברים ל ב**). שכל כך תהיה התשובה שלך, עד אשר השם הויה ב"ה יהיה נקרא עליך ביחוד אלקיך, דהיינו שיתיחד שמו עליך כמו אלקי אברהם:

או יאמר ושבת עד י"י אלקיך (**דברים ל ב**). שכל כך תשוב עד תהפך מדת הדין לרחמים, ומה שהיה אלקיך יתהפך להויה רחמים, והבן:

או יאמר ושבת ע"ד י"י אלקיך (**דברים ל ב**). עד הויה בניקוד אלקים, היינו תשובה עילאה בינה:

ושב י"י אלקיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך וכו' (**דברים ל ג**). הנה וש"ב השני הוא מיותר. וגם שאר הדקדוקים יובנו מתוך דברינו. הנה נודע כי ב' בחינות ניצוצין הנידחים הם. בחינה א', ניצוצין הנידחים מבראשית מסוד שבירת הכלים, מרפ"ח ניצוצין אשר הם מפוזרים בכל הקליפות, והש"י עשה זה להיות לו שעשועים מעבודת עמו ישראל, בעת אשר יעלו אותם אל הקדושה בכל זמן על ידי מעשיהם הטובים. והנה זה הפיזור עשה הש"י כביכול בעצמו שפיזר הניצוצין השייכים לחלק קדושת ישראל, בכדי שהם יעלו אותן לשורשן על ידי מעשיהם הטובים. ופיזור השני הוא מה שגורמים בעוה"ר בכל עת, על ידי שז"ל ושאר העבירות כנודע. לכל זה הוצרך לישראל הגלות בין האומות, לברר כל אלו השתי בחינות ניצוצות הנידחים. וזה שאמרו רז"ל (פסחים פ"ז ע"ב) צדקות פזרונו בישראל (שופטים ה יא) , צדקה עשה הקב"ה עם ישראל שפיזרן לבין האומות, כלום אדם זורע כור וכו', כדי שיתוספו עליהם גרים, והכוונה על הגרים גרורים ניצוצות הנידחים. וזהו ושב י"י אלקיך א"ת שבות"ך, ור"ל אותיות הנידחים בעבור שבות"ך, (מלשון הבת השובב"ה (ירמיה לא כא), משוב"ה ישראל), דהיינו בעבור העבירות שלך. ושב (השני) וקבצך מכל העמים אשר הפיצך י"י אלקיך (בעצמו) שמה (בנפילת הרפ"ח ניצוצין במעשה בראשית כנודע):

באפטרתא דיומא (ישעיה סב ח) נשבע ד' בימינו וכו' אם אתן את דגנך וכו' ואם ישתו בני נכר תירושך וכו'. בודאי לא בשביל הפשוט לבד יוטעם לנפש הבטחה הזאת, וכי זה כל האדם לדגן ותירוש דייקא. אך הוא לדעתי כאשר קדם מאמרינו כמה פעמים דג"ן, רמז לג' תפלות שבכל יום, שיש בהם נ"ז ברכות מנין דג"ן. תירוש, רמז לחדושי תורה אשר תלמידי חכמים ממציאים בכל עת, כמו שממציאים התירוש מהענבים. וכעת בעוה"ר כמה פעמים חוטפים האויבים ובני נכר הם הקליפות התורה והתפלה בהעדר התשובה, אבל לעתיד נשבע השי"ת שלא יהיה עוד כדבר הזה, רק מאספיו יאכלוהו, והבן:

כי יום נקם בלבי וכו' (**ישעיה סג ד**). הנה הוא נתינת טעם למה שלמעלה, שעל כן ירמסם באפו כי יום נקם בלבי כעת, ואיך יתכן. אך הוא שאינו דומה כשאדם נוקם מאויביו בפתע פתאום שלא עלה בדעתו מעולם להתנקם, לאיש אשר מצפה בכל עת אימתי יבא הזמן שאנקום מאויבי, הנה בהגיע העת עושה הנקמה מופלגת, להיות שהיה משתוקק ונכסף זה כמה ולא היה בידו יכולת. כן הוא כביכול שאומר הש"י על כן תהיה הנקמה מופלגת וארמסם באפי (ישעיה סג ג), כי יום נקם בלבי מעולם, על כן כעת אשר שנת גאולי באה, תהיה הנקמה מופלגת, נ"ל:

וילך

וילך משה וכו' (**דברים לא א**). לא פירש היכן הלך. והנראה דהנה קבלה מרז"ל דאדונינו משה נפטר ונגנז בשבת לעת מנחה, וכן כתב בזהר. והרא"ש הקשה על זה מכח כמה קושיות, דהרי כתב באותו יום י"ג ספרי תורת (דב"ר פ"ט ט'), ועוד שאר קושיות, עיין שם. והרמ"ע בספר עשרה מאמרות כתב דבחינות נשמתו הפנימיות נסתלקה בערב שבת, ולא נשאר רק הצלם עד שנגנז בשבת לעת מנחה. והנה כבר היה יכול לכתוב וימת שם משה וכו' (דברים לד ה), כי באמת כבר היה כן, וכן ויבכו בני ישראל (דברים לד ח), יחודי הסגולה השלמים, הבינו תיכף שכבר נסתלק פנימיות הנשמה הצורה העליונה והתחילו לבכות, עיין שם: והנה לפי זה יוצדק הדבר וילך מש"ה, שכבר הלך בחינת משה נשמת הדעת הפנימי, ומאז והלאה וידב"ר את הדברים וכו', א"ת נקרא השכינה כנודע, ור"ל שמאז והלאה דברה רק השכינה שנתלבשה בצלמו הקדוש, היא דיברה את הדברים האלה, והגם שבכל ימי חייו דברה השכינה מתוך גרונו, כאשר כבר קדם מאמרינו כמה פעמים בדיוק המקראות, על כל זה היה מציאות נשמתו עדיין בעולם והיה הדבר בהתלבשות נשמתו, מה שאין כן כעת שנשמתו נגנזה, השכינה דיברה בעדו כל הדברים האלה. ולפי הדברים האלה יבא גם כן על נכון הפסוק באותו הפרשה (דברים לא כב) ויכתוב משה וכו', (דברים לא כג) ויצו את יהושע בן נון ויאמר וכו' אל הארץ אשר נשבעתי להם ואנכי אהיה עמך. והקשה לי אחד מבני חבורתינו הקודש האיך יוצדק זה, וכי משה הוא הנשבע. גם מה שבישר ואנכי אהיה עמך, והנה הוא נגנז ברצון העליון בהיותו עדיין במדבר. ולפי דברינו מובן הדבר כיון שדרגא דמשה נסתלק, מובן בכאן גם כן ויצ"ו את וכו' היינו השכינה כנ"ל, והבן היטב:

ויאמר משה אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היו"ם (**דברים לא ב**). תיבת היום מיותר, ודרשת רז"ל ידוע (סוטה י"ג ע"ב). ונראה לפרש דהנה מדריגות משה היה, מה שהוא באפשרית חק מין האנושי להשיג היה משיג ולא קם כמוהו. והנה ידוע דכל הצדיקים מעלתם היותר גדולה הוא בשעת פטירתם, ואם כן מדריגת משה גם כן באותו היום היה מדריגה היותר גדולה מכל ימי חייו, ומה שלא היה יכול להשיג כל ימי חייו השיג ביום ההוא, ונקרא ביום ההוא איש האלקים (דברים לג א), וכל ימיו היה מצפה להשגה זו, והשי"ת השיבו כי לא יראני האדם וחי (שמות לג כ), רק בשעת פטירתו. וכן מצינו לבוצינא דקדושה (זוהר ח"ג רצ"א ע"ב) דקאמר ביומא דהלולא דליה אסהדנא עלי דכל יומא דקאמינא תאיבנא למחמי יומא דא, עיין שם באורך. וכן שמעתי ממגידי אמת שהרב הקדוש הבעש"ט זלה"ה אמר בשעת פטירתו, כעת אני יודע למה נבראתי וכוונת

בריאתי, והמשכילים יבינו. ולפי זה שאמר גם כן רעיא מהימנא בעת גניזתו בן מאה ועשרים שנה אנכי היום, ר"ל היום הזה נעשיתי בן מאה ועשרים שנה, שכל ימי היותי תאיבנא להשגת יום זה ולא עלתה בידי עד היום הזה, ואם כן תשוקת כל הק"ך שנה המה ביום זה, והבן:

ויקרא משה ליהושע ויאמר אליו לעיני כל ישראל חזק ואמץ (**דברים לא ז**). הנה אומרו לעינ"י כל ישראל. דהנה עיני כל ישראל, יש לפרש על ניצוצי השבירה דז' מלכין קדמאין המשוקעים בז' ספירות חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות דס"א, שהוא סוד ז' מלכין כנען ז' אומות אשר הוריש ד' מפני בני ישראל ולקחו מאתם הנוה"ק. וז"ש ויאמר אליו לעיני כל ישראל חזק ואמץ, היינו תראה לחזק ולאמץ עיני כל ישראל, היינו ניצוצי קדושה דז' מלכין קדמאין אשר הם בחינת עינים כנודע. ואמר בנתינת טעם כי אתה תבוא אל הארץ וכו', והבן: תושלב"ע.

תהלה לדוד

תבענה שפתי תהלה. לנורא עלילה. שגילגל זכות הגהת ספר הקדוש הלזה מכ"ק אא"ז זצלה"ה על ידי. בתוצאה השניה הזאת. וד' יחשב לי עניי ועמלי בהגהתי ימים אין מספר. עד כי בעזרתו ית"ש לפעלי ידים. והנה עתה הספר פי-שנים. בכמותו ובאיכותו. כי קיבצתי כעמיר גורנה כל השמטות לאגרא דכלה די בכל אתר ואתר אל מקומותם למושבותם. זקקתי וצירפתי וחברתי אחת אל אחת. מאמר אל מאמר. וענין לענין. כמבואר (בהקדמת המו"ל בפתח השער) ולפעמים בחמלת ד' עלי העירותי הערות קצרות לברר וללבן דברי קדשו. במקום שצריכים ביאור. וגם לרבות השלמות במקום שהיה חסר מקודם תיבות שלימות. מלבד אשר תיקנתי כל טעותי-הדפוס שנפלו בו בראשונה. אין ספורות למו. וכאשר זכיתי לסדר אותו. ככסף צרוף לנקותו. וככלי שלם לעשותו. כן יגן בעדי זכותו. שאזכה עוד להגות בתורה ולעבדו ית"ש בשמחה ובטוב לבב מרוב כל ולא תמיש התורה מפי ומפי זרעי לדור דורים. עד כי ינאוו על ההרים. רגלי מבשר מקבץ נפזרים. למכון הר ציון ראש ההרים. במהרה בימינו אמן.

ותשלם המלאכה בעזה"י עש"ק לסדר ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה. כ"ח מנחם-אב. בשנת (עת"ר) לפרט:"זכות א"ז יגן עלינו !" (לפ"ק) פרעמישלא יצ"ו. דויד (ארי) ר"מ "בית תלמוד" פה"ק הנ"ל. בן לאאמ"ו הר' פנחס ארי' ז"ל (הכ"מ), בהרב המפורסם מו"ה אי"ה ז"ל בהרב הגדול מו"ה יעקב זצ"ל האבד"ק טורקא. חתנא דבי נשיאה הה"ק בעמח"ס זה זצלה"ה. ומצד אמי תחי' שהיא בת בתו של הרב המפורסם מו"ה משולם זושיא ז"ל בן לאותו צדיק וקדוש בעמח"ס זה זצלה"ה זי"ע ועכי"א:

הסטארטיפין נעשו אצל ר' נתן נטע קראנענבערג בבילגורייא (פלך לובלין)

ביאורים על מדרשים, תרגומים ופירוש רש"י לפרשות בראשית נח ולך לך

רש"י

פרק א

פסוק א

פסוק (בראשית א) א' ד"ה בראשית. אמר רבי יצחק. רבים כתבו דאין זה המאמר בשום מקום, וכתבו דהוא אביו של רש"י. ובאמת הוא בתנחומא (ישן י"א), (וכן הוא בזוהר הק' ([ח"ב ל"ט ע"ב])). אבל יש ליישב דבריהם דבבראשית רבה (ב"ר פ"א ב') הביא זה המאמר בשם רבי יהושע דסיכנין. ורש"י ז"ל הביאו בשם רבי יצחק כמ"ש בתנחומא, כדי לחלק כבוד לאביו להזכיר שמו בתחילת ספרו, כן הוא בתפארת יוסף. ונ"ל עוד דהיה לו להביא המאמר בסתם, כמו שהביא כל המדרשים בסתם, הגם שבמקומות מיוחדים הביא שמות בעלי המאמרים, זעירין אינון ובודאי לאיזה כוונה הביאם, כמו שנפרש אי"ה אם יהיה השם עמנו. על כרחך צריך לומר בכאן דלכבודו של אביו הביאו, ובפרט לפי המקובל מדור אל דור ונמצא כתוב בשלשלת הקבלה ובסדר הדורות, שרצו ליקח מאביו של רש"י ז"ל אבן טוב לעבודה זרה בעד הון רב ולקחו והטילו לים, ועל כן הבטיחוהו מן השמים שיהיה לו בן שיאיר עיני כל ישראל בתורתו. ומקובל ביד חכמי האמת שצריך כל אחד לרמז את שמו בתחלת ספרו, (עיין בפי' על תנא דבי אליהו), ומאור עינינו רש"י ז"ל לגודל ענוותנותו רמז שם אביו בתחלת ספרו אמר רבי יצחק, לרמז על כל הספר מתחילתו ועד סופו שכל זה אמר רבי יצחק, להיות אביו הצדיק ברוב חסידתו פעל זה, ולאורו נסע ואילך בכל התורה, והיה זה שכר מאת הש"י, נ"ל:

בא"ד להתחיל. ר"ל [באמת] צריך להשמיע לבאי עולם, ובפרט לישראל עם קרובו בריאת העולם שחידש בטובו היוצר כל מאין ליש, רק למה לו להתחיל זה, היה לו להשמיענו בסוף כמ"ש בסמוך:

את התורה. שנקראת תור"ה שמורה אותנו דרכי השם ומצותיו (הרא"ם). ואם כן הוה ליה להתחיל במצות, שהוא עיקר הוראת שמה:

בא"ד שנצטוו בה ישראל דייקא, מה שאין כן המילה וגיד הנשה הגם דכל ישראל מצווים, עם כל זה ראשית הציווי לאבות נאמרו ותורה צוה לנו כתיב (דברים לג ד), הרא"ם. ובזה מדוקדק מ"ש רש"י ז"ל בלשונו הצח אלא מהחדש הזה לכ"ם (שמות יב ב), דהוה ליה

למימר אלא ממצות קידוש החודש, דהרי על כרחך אי אפשר לומר שכוונתו להתחיל בתיבות אלו, אלא מן וידבר ד' אל משה וכו' (שמות יב א), ואם כן יותר היה מדוקדק בדברי רש"י כאשר כתבתי. אלא על כרחך בזה הורה לנו כוונתו הטהורה, שזה הוא המצוה הא' שנצטוו תיכף לכל ישראל, באומרו ית' תיבת לכ"ם דייקא, והבן:

בא"ד ומה טעם פתח בבראשית (בראשית א א). עיין במפורשים אם הוא סיום הקושיא או תחלת תירוצו. ולי הקטן נראה אחר שנדקדק ששינה לשונו מהתחל"ה לפתיח"ה, יורה שהוא סיום הקושיא שהקשה, דמן הראוי היה להתחיל מהחודש, וסיפור בריאת העולם שאינו מענין תורה ומצותיו לבסוף, ועל כרחך צריכין אנו לומר מדהתחיל בסיפור הבריאה, שהוא הקדמה למצות התורה. וזה ענין לשון פתיחה בדברי רז"ל פתח לה פתחא להאי פרשתא, וכן הוא במדרשים מר פתח, ומר פתח, שהוא ענין הקדמה, שאי אפשר לכנוס באותה פרשה אלא על ידי הקדמה הלזו. וזה ענין אומרו בכאן ומה טעם פת"ח בבראשית, שעל כרחך צריך לומר מדהתחיל בבראשית שהוא פתיחה והקדמה למצות התורה, והבן:

בא"ד משום כח מעשיו (תהלים קיא ו). ר"ל דרשת כח מעשיו (הרא"ם). גם כ"ח מעשיו דבפסוק בראשית (בראשית א א), כ"ח אתוון:

בא"ד שאם יאמרו אומות העולם לישראל לסטים וכו'. וכיון דירושת הארץ הוא שכר המצות, חשובה כמצות עצמן (הרא"ם). ואי אפשר להשמיעני כל זה בספר בפני עצמו, דבתורה דייקא מאמינים כל האומות שנזדעזעה העולם כשנתנה בקולות וברקים עד שנתקבצו אצל בלעם (זבחים קט"ז ע"א), נ"ל. אך עדיין למה לו לפתוח בבראשית, הוה ליה לאשמועינן כל זה בסוף או באמצע, ומדהתחיל בזה שמע מינה שהוא כעין פתיחה למצות התורה, שאי אפשר לקיימם כשלא נדע זה כמ"ש לעיל. על כן נ"ל דאי כסברת האומות דארץ ישראל גזילה, לא יהיה קיום למצות התורה דהשי"ת שונא גזל בעולה (ישעיה סא ח), ואיך יוכשרו אתרוג ולולב מארץ ישראל וכדומה, גם לאו דגזל הוא גם כן ממצות התורה (ויקרא יט יג). על כן צריך לפתוח פתח דייקא במעשה בראשית דארץ ישראל שלנו ברצון הבורא ית"ש:

בא"ד לסטים אתם. בב"ר אודות חלוקות ארץ ישראל, ארץ ישראל בחלקו של שם נפלה (כמ"ש רש"י בלך לך ([בראשית יב ו]) אצל והכנעני אז בארץ), ארץ ישראל בחלקו של חם נפלה (כמ"ש רש"י בשלח לך ([במדבר יג כב]) בפסוק וחברון שבע שנים וכו'), ממילא למאן דאמר בחלקו של חם נפלה, אתי שפיר לסטים אתם כפשוטו. וגם על זה הקשו הרי כנען עבד ועבד שקנה נכסים הם לרבו (עיין מגילה ט"ז ע"א), [תירץ

השפתי חכמים בשם הנחלת יעקב דזה לא שייך בירושה שירש העבד מאביו. ולפי זה יקשה מהגמרא (סנהדרין צ"א ע"א) מטענת גביהא בן פסיסא שהשיב לפני אלכסנדרוס מוקדן במה שתבעו הכנענים ארצם, והשיב להם עבד שקנה נכסים וכו', הרי זה לא שייך בירושה כדברי הנחלת יעקב. וצ"ל דהנה יקשה עוד מה היה הרבותא בתשובת גביהה עד שהוצרך לבקש מהחכמים שילך הוא, (ועיין עוד דקדוקים בשל"ה פסחים מצה עשירה דרוש א'). אך דקודם בואם לדין סברו דתביעתם הוא מכח ירושת אביהם, והיה קשה הדבר לחכמים שיצטרכו לסדר ולהסביר לאלכסנדרוס כח מעשיו הגיד לעמו וכו' (תהלים קיא ו), הוא בראה וכו' וברצונו נטלה מהם וכו', ובבואו לדין שאל הוא בחכמה תיכף מהיכן אתם מביאים ראיה שהיא שלכם, אמרו מן התורה שנאמר (במדבר לד ג) ארץ כנען לגבולותיה, אז שמח בשמחה גדולה הרי נקרא ארץ כנען ולא ארץ חם, וכנען עבד ועבד שקנה נכסים וכו', נ"ל ודו"ק]. והרא"ם תירץ שלא נתנו חלק לבני יפת. ולי הקטן נראה דהקושיא מעיקרא ליתא, כי אלו לא נכתב כל הסיפור עד החודש הזה וכו' (שמות יב ב), לא הוי ידעינן מעבדות כנען גם כן. והנה למאן דאמר בחלקו של שם נפלה, כתב הרא"ם שצריך לומר שיתרעמו עלינו במה שלא נתנה חלק לשאר בני שם: בא"ד שבעה גוים. לכאורה למה לא אמר בסתם אר"י ישרא"ל, מה נפקא מינה שהוא של ז' גוים. ונ"ל דהנה למאן דאמר בחלקו של שם נפלה, התרעמות לסטים אתם הוא שלא נתננו לשאר בני אדם חלק, כמ"ש לעיל בשם הרא"ם. והנה אפשר לומר שבני שם האחרים לקחו חלקים נגד זה משאר ארצות, לזה קאמר שזה אי אפשר, דהנה זה היה חלק שבעה אומות, ממילא הוא חלק עשירית מהשבעים חלקים שנתפלגו בדור הפלגה, ונטלו ישראל עשור נכסים של בנות קבועים כנודע (כתובות ס"ח ע"א) , ואינו מגיע כ"כ לחלקם, נ"ל:

ובדרך דרש נ"ל לפרש המאמר על פי דברי חכמי האמת. ונקדים בראשונה פלוגתת רבי אליעזר ורבי יהושע אי בתשרי נברא העולם או בניסן (ר"ה י"א ע"א), וכתבו חכמי האמת דיציבא מילתא אלו ואלו דברי אלקים חיים דבתשרי היה המחשבה, וכענין שפירש האר"י ז"ל היום הר"ת (מוסף לר"ה), לשון הריון ועיבור שעדיין לא היה התגלות בפועל, ובניסן היה המעשה בפועל. וזה ידוע דימי תשרי הם ימי דין, וניסן ימי חסד. ובזה תבין (ב"ר פי"ב ט"ו) עלה במחשבה לבוראו במדת הדין, ר"ל בתשרי. ובעשיה שיתף מדת הרחמים, ר"ל ניסן. ולמשכיל יונעם הא דאמרינן בגמרא (יומא כ"ט ע"א) הרהורי עבירה קשים מעבירה, כי יפגום ח"ו בעולם המחשבה ותמן לא יגורך רע כנודע למשכיל. אך לפי זה גדלה התמיה דהרי נמנו וגמרו רז"ל (קידושין ל"ט ע"ב) דמחשבה רעה בישראל אין

הקב"ה מצרפה למעשה. אך כל זה יובן בהקדים להבין דהרי אמרו רז"ל (ירושלמי פאה פ"א ה"א) דבאומות העולם מחשבה רעה כמעשה, ובאמת הוא לכאורה דבר מתמיה בחקו ית', דלמה ישתנו אם הדין נותן שלא יצטרף המחשבה, ובאם הדין נותן שיצטרף הוי משא פנים בדבר לישראל. על כן אומר אני הקטן ברתת ובזיע, דבאמת מחשבה רעה הוא דבר גדול, רק ישראל יש להם אחיזה בעולם המחשבה ששם הוא מקור הדין שעלה במחשבה, וישראל עלו במחשבה קודם בריאת העולם (ב"ר פ"א ד'), על כן הכח בידם לעשות בריה חדשה מאותן אותיות המחשביות שלא יצאו עדיין לפועל במעשה, ולצרפם בצירופים אחרים כנודע למשכילים בחכמה. מה שאין כן אומות העולם שלא עלו במחשבה והם מאתרא דפרודא, ואין בעולם המחשבה מגע גוי כנודע, והמ"י. עוד נקדים להבנת המאמר מה שידוע (סוטה ט' ע"א) שאין הקב"ה נפרע מאומה על ידי אומה אחרת, עד שתתמלא סאתה של אותה אומה, כדכתיב (בראשית טו טז) כי לא שלם עון האמורי עד הנה, וזה ודאי כיון שאצלם מצורפים המחשבות למעשיות, יוחשבו במילוי סאה המחשבות עם המעשים. והשתא נבוא לכוונת המאמר אמר רבי יצחק ל"א ה"יה צרי"ך להתחי"ל א"ת התור"ה מבראשי"ת (בראשית א א), דתרגום יונתן בן עוזיאל בראשי"ת בחוכמת"א, דהוא מחשב"ה ראשי"ת חכמ"ה (תהלים קיא י), ומשום הכי בראשי"ת אותיות א' בתשר"י דהם ימי דין, ומה צורך לנו להתחיל בזה את התורה כיון דבאמת אין העולם מתקיים בדין, אלא מהחוד"ש הז"ה לכ"ם (שמות יב ב) שהוא ניסן ימי החסד והרחמים, על כן אמר לכ"ם שהחסד והרחמים הוא לנו ולבנינו עד עולם. ועל זה תירץ משום כ"ח מעשי"ו (תהלים קיא ו) ר"ל הכח של מעשיו כשהמעשה הוא עדיין בכח היינו במחשבה, הגי"ד (ר"ל המשיך) לעמ"ו כדי שיהיה להם אחיזה גם בעולם המחשבה, ועל ידי כן יתן להם נחלת גוים שאם יאמרו אומות העולם לסטים אתם שכבשתם וכו', שלא נתמלא סאתם עדיין במעשיות לבד רק בצירוף המחשבות, ובאמת גם אתם אינכם נענשים על המחשבות. הם אומרים כל הארץ של הקב"ה ונתנה לאשר ישר בעיניו מאז ומקדם, שעלו במחשבה מבראשית ויש להם אחיזה בעולם המחשבה, מה שאין כן אתם. וכבר אמרנו בזה דרך יותר רחב בעזהי"ת ועת לקצר, השי"ת יאיר עינינו בתורתו:

בא"ד הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם וברצונו וכו'. לכאורה יש כאן יתור לשון ברש"י ז"ל תיבת הו"א ברא"ה, ונתנה לאשר ישר בעיניו, לא הוה ליה למימר רק ברצונו נתנה. ונ"ל דבא לומר בכאן דבר עמוק, דהנה יקשה לפי זה כיון שהכל הוא בגזירת היוצר, אם כן ח"ו משתנה מרצון אל רצון, שמקודם היה רצונו

ליתנה לכנענים ואחר כך לישראל. והיתר הספק הזה הוא על פי מה שהקשו הראשונים דהשי"ת ברא את העולם בזמן הזה, ומקודם לא היה ברצונו לבראה, ואם כן נשתנה ח"ו מלא רוצה אל רוצה. ותירצו שתמיד היה ברצונו לברוא את העולם בזמן ההוא, ואם כן לא נשתנה רצונו ח"ו. וזה הוא גם כן בכאן, שתמיד היה ברצונו ית' שיהיה הארץ ביד הכנענים עד זמן ביאת ישראל ויקחוה מידם. וז"ש רש"י בלשונו הצח הוא בראה, וצריך אתה לומר שתמיד היה ברצונו לברוא בזמן ההוא, כן הוא ונתנ"ה לאש"ר יש"ר בעיני"ו מימות עולם, ברצונו (הקדום) נתנ"ה לה"ם, וברצונ"ו (הקדום) נטל"ה וכו', והבן מאוד:

בא"ד אלא דורשני. שלא מצינו תיבת בראשית (בראשית א א) שלא תהיה דבוקה לאחריה:

בא"ד בשביל התורה ובשביל ישראל. במדרש (ב"ר פ"א ד') איתא עוד בשביל חלה וביכורים ותרומה, עיין ברא"ם. ולפי הדרש דלעיל תבין היטב כוונת רש"י בתורה וישראל דייקא:

בא"ד. ואם באת לפרשו כפשוטו וכו'. להיות הפשט דחוק יותר מהדרוש, על כן הקדים הדרוש:

בא"ד. בראשית ברית וכו'. ויתפרש תיבת ברא הבי"ת בשו"א והרי"ש בחולם, כי התורה נמסרה בלא ניקוד:

בא"ד. ברית שמים וארץ והארץ היתה תהו ובהו וחושך (בראשית א ב) ויאמר וכו' (בראשית א ג). המשיך הסיפור עד ויאמר, מפני שתיבת והארץ הוא שם דבר, לא שייך לומר בוי"ו שבה שמורה על הפועל בזמן רק שהיא נוספת (וגם שהיא בשו"א. וכן וא"ו דורו"ח אלקים), מה שאין כן ויאמר אינו שם דבר (גם הוא בפת"ח), הוי"ו שבה מורה על הפעולה בזמן (הרא"ם). והסמיך ויאמר לתיבת וחושך, להורותנו סיבת הציווי לאור, הוא בסיבת החושך (הרא"ם):

בא"ד. ופירושו בראשית הכל. ויהיה בראשית סמוכה להכ"ל:

בא"ד. אם כן תמה על עצמך שהרי המים קדמו. דאי לאו תיבת הכל, הוה אמינא דלא מיירי רק מן הבריות שנבראו אחר שמים וארץ (ת"י ושפתי חכמים):

בא"ד. ועדיין לא גילה לנו המקרא בסידור הקודמים והמאוחרים כלום, בריאת המים מתי היתה, הא למדת וכו'. ר"ל אי פירוש בראשית שהפסוק מגלה לנו סידור הקודמים והמאוחרים, עדיין לא גילה בסיפור זה בריאת המים, דנהי דאפשר לומר דהמים מאוחרים לשמים וארץ, אף על פי כן אי מיירי בסידור הקודמים ומאוחרים, היה לו על כל פנים לאשמועינן בריאת המים מתי היתה, והבן נ"ל:

בד"ה ברא אלהים (בראשית א א). ולא אמר ברא י"י. עיין ברא"ם ומפורשים. ולי נראה כי הוה ליה למימר י"י, כי ברא אלהים משמעותו שהדין היה נותן שיברא העולם, ובאמת לא היה מוכרח בבריאתו, רק בראו לגודל רחמנותו וטובו להטיב לברואיו. לזה תירץ שאלקים מורה שברא העולם במדת הדין, באם עברו יענשו ח"ו:

בא"ד. שבתחלה עלה במחשבה. לכאורה תיבת שבתחל"ה שפת יתר, והוה ליה למימר שעלה במחשבה. אך נ"ל כי היכי דלא תקשה וכי יש ח"ו שינוי רצון והתחדשות ידיעה אצלו ית', לזה דיקדק שבתחל"ה עלה במחשבה וכו' וראה שאין וכו' ושיתף וכו', ר"ל שכל זה ראתה חכמתו ית' תיכף שצורך להיות בתחילת המחשבה דין, וראה שאין העולם מתקיים במחשבתו הזאת, ושצריך להשתתף בעשיה מדת הרחמים ודין, ולא היה מעולם השתנות ידיעתו, כי הוא וידיעתו ומחשבתו אחד ברוך הוא. ותבין היטב על פי מ"ש לקמן:

עלה במחשבה. לכאורה איני יודע לשון רש"י ז"ל והוא מרז"ל (ב"ר פי"ב ט"ו) על"ה במחשבה, דהוה ליה למימר היה במחשבה. והנ"ל דהנה יקשה כיון דאי אפשר להתקיים במדת הדין, למה היה גם המחשבה במדת הדין. והנראה כי מדרך הטוב להטיב לברואיו, ואלו היה באפשר להתנהג במדת הדין, היה השכר ביתר שאת ועוז כנודע מעלת הזהב על הכסף, וכן לעתיד לבא במהרה בימינו כשיתבטל יצר הרע מן העולם, יהיה הנהגת מדת הדין במעלה יותר על מדת הרחמים, ויהיו הלויים במעלה על הכהנים, ובאם שלא היה במחשבתו של בעל הרצון לברוא במדת הדין, אז לא היה באפשרי אפילו לעתיד שיהיה התענוג הנצחיי הזה. מה שאין כן על פי מחשבתו של בעל הרחמים, סוף מעשה במחשבה תחלה יהיה כן לעתיד, כמ"ש (תהלים לא כ) מה רב טובך אשר צפנ"ת ליראיך לשון צפו"ן. מה שאין כן בעת צפון תפתח הרעה וכו' (ירמיה א יד), על כן יהיה זה לעתיד ואת הצפונ"י ארחיק מעליכם (יואל ב כ), וישתארו דינים קדושים ויזכו כל ישראל לרב טוב הצפון. וזה שאמרו רז"ל עלה במחשבה, שבאמת זה עליה גדולה להעולם במה שהיה במחשבתו של בעל הרחמים לברוא במדת הדין, על ידי זה יהיה לעתיד במהרה בימינו סוף מעשה במחשבה תחלה, ויזכו לרב טוב הצפון, והבן היטב כעת גם מ"ש לעיל על תיבת שבתחל"ה. ובזה תבין גם כן והקדים מדת הרחמים, שמדת הרחמים קדימה יש לו בזמן עד ביאת המשיח ותחיית המתים, מה שאין כן אחר כך כשיקויים ואת הצפונ"י ארחיק מעליכם, יקוים מה רב טובך אשר צפנ"ת ליראיך, ותבין מעט מזעיר מ"ש בזוהר הק' (ח"א ג' ע"א) טוב"ך גני"ז בגוו"ך, ויראתי בפצותי פי:

בא"ד והיינו דכתיב (בראשית ב ד) ביום עשות י"י אלקים ארץ ושמי"ם. הביא גם ארץ ושמים לכאן אף על פי שאינו מן הענין, להורות דבזה מתורץ נמי למה הקדים שם ארץ, כי השתתפות מדת הרחמים הוא בשביל ברואי ארץ שלא יוכלו להתקיים מבלעדי רחמיו ית':

פסוק ב

תה"ו ובה"ו (בראשית א ב). הנראה לדעתי הצעירה דלרש"י אינם שמות נרדפים, ולתרגום הם נרדפים, ועיין בראב"ם:

בד"ה על פני תהום (בראשית א ב). על פני המים שעל הארץ. כי היכי דלא נטעה התהום שמתחת לארץ שנקרא בכל מקום תהום, וזה אי אפשר לומר בכאן כמו שהסמיך רש"י ז"ל לעיל תיבת ויאמ"ר (בראשית א ג) לוחש"ך, להורות צורך צווי האור, ואם היה החושך על פני תהום שמתחת לארץ, לא היה מן הצורך לצוות להאור:

פסוק ד

אף בזה אנו צריכין לדברי אגדה. כי אי אפשר להבין בשום אופן חיבור האור והחושך ביחד, שהוא קנין והעדר (הרא"ם):

בא"ד והבדילו לצדיקים. ויפורש וירא אלקים את האור כי טוב (בראשית א ד) , שראוי להשתמשות הצדיק שנקרא טוב, ויבדל אלהים בין האור (היינו הצדיקים), ובין החושך (היינו הרשעים) שבמחשך מעשיהם:

בא"ד וקבע לזה תחומו. ופירוש ויבדל (בראשית א ד) הבדל זמניי (הרא"ם):

פסוק ה

יום אחד (בראשית א ה). לפי סדר לשון הפרשה היה לו לכתוב יום ראשון. הרמב"ן הקשה לא יצדק ראשון, כיון שאין יום שני עדיין במציאות. ותירץ הרא"מ בימי משה הכותב היה במציאות. ולי נראה דידוע דהכל היה במציאות ביום ראשון, רק שנסדר כל אחד על מקומו בשאר הימים, ואם כן הזמן הוא גם כן מן הנבראים, היה גם כן הכל במציאות ביום אחד:

פסוק ו

יהי רקיע (בראשית א ו). יחזק הרקיע וכו', מגער"ת הקב"ה באומר"ו יה"י רקי"ע. הנך תיבות המצוינים מיותרים, כי למה ליה למימר מגער"ת הקב"ה. גם באומר"ו יה"י רקי"ע שמשמעותו שמאמר יהי רקיע היה כלאחר יד. ולי נראה כי הנה הוקשה לרש"י לפי מה שפירש רש"י לקמן (בראשית א ז) שלא נאמר כי טוב בשני שלא נגמר המלאכה, ועל כן נאמר ב' פעמים כי טוב בג', לגמר מלאכת השני ולמלאכת היום, ואם כן לפי זה גם ביום שני היה לו לומר כי טוב לגמר הרקיע שנברא בראשון. וצריך לומר דהקרישה לא נקרא

אפילו גמר מלאכה, כי עיקר המאמר לא היה בשבילו, מה שאין כן הקוות המים בג' היה עיקר המאמר בשביל זה, אבל ביום שני עיקר המאמר היה להתלות המים באויר גבוה מעל השמים. וזה שיעור המאמר יהי רקיע בתוך המים, כי יצטרך להיות הבדל בשוה בין מים למים, ואם כן יתכן שפיר פירש רש"י ז"ל שקרש"ו מגער"ת הקב"ה באומרו יה"י רקי"ע, כי באמת עיקר המאמר היה בשביל התלות המים באויר. ובזה יתורץ נמי מה שנתקשו המפורשים מהיכן למד רש"י בכאן שהמים תלויים באויר, כי מתיבת בתוך לא נשמע מידי, כי כן מצינו בתוך הים ולא הלכו דייקא באמצע, ונצטרך לומר כי עיקר למודו של רש"י ז"ל מתיבת מעל לרקיע כמו שפירש רש"י לקמן, ואם כן למה פירש זה בכאן גם כן. ולפי מ"ש ניחא כי צריך רש"י לפרש זה בכאן מה פעל ית' במאמרו, כי בשביל קרישת המים ודאי לא היה מאמר, דאם כן הוה ליה למימר כי טוב בשני, וזה שפירש רש"י תיכף:

בד"ה בתוך המים. באמצע המים שיש הפרש וכו'. הא למדת שהם תלויים במאמרו של מלך. שאלו התיבות הם אך למותר. ולפי מ"ש ידוקדק על נכון, שזה הוא עיקר מאמרו של מלך, ודוק היטב. ובזה ידוקדק גם אחר כך בפסוק (בראשית א) ז':

פסוק ז

ויעש אלהים את הרקיע. תקנו על עמדו. דק"ל מה הלשון ויעש, הרי במאמר עשוי, ובפרט שנאמר אחר כך ויהי כן. אך הוא שהפסוק מפרש שעל ידי המאמר הגם שעיקר המאמר לא היה בשביל זה, עם כל זה על ידי זה נעשה הרקיע וקנה עשיה והויה בקיום, ויבדל בין המים וכו' הוא עיקר המאמר. ובזה יבוא על נכון אחר כך קישור דברי רש"י מעל הרקיע, על הרקיע לא נאמר וכו' תלויים באויר, ומפני מה לא נאמר כי טוב ביום שני, לפי שלא היה נגמר וכו', שעמדו בזה כל המפורשים מה ענין הסמיכות הלז. ולפי מ"ש ניחא שמקודם לא היה זה תירוץ מספיק, כי קשה דאם כן גם ביום שני יאמר כי טוב לגמר מלאכת הרקיע, רק אחר שנדע שעיקר מאמרו ית' היה בשביל התלות המים באויר, מה שאין כן ביום ג' היה עיקר המאמר בשביל ההקוות, ודוק היטב:

פסוק ט

והקוום באוקיינוס. הוא דעת רבי יהודה בגמרא (שבת ק"ט ע"א), כי רבי מאיר ורבי יהודה הלכה כרבי יהודה (עירובין מ"ו ע"ב):

פסוק י

קרא ימים (בראשית א י). והלא ים אחד הוא, אלא אינו דומה טעם דג וכו' (ב"ר פ"ה ח'). הקשו המפורשים למה אינו אומר טעם רבי יהודה דמתניתין (פרה פ"ח מ"ח) מפנ"י שמוערבי"ן ב"ו מינ"י ימי"ם הרב"ה, והטעם שהביא רש"י הוא דברי רבי יוסי בן חלפתא

(במדרש הנ"ל). והנראה לדעתי על פי שנדקדק עוד דמה ענין עכו ואספמיא לאוקיינוס המקיף את העולם, ועכו הוא מגבולי הארץ, ומפני קושיא זו פירש רש"י ז"ל דכוונת רבי יוסי בן חלפתא הוא כרבי יהודה דמתניתין שמעורבין בו מיני ימים. ואי תקשה אף על פי כן שם ים ומים חד הוא, לזה אמר דאינו כן דכל ים מין אחר הוא, דאינו דומה טעם דג וכו', וכן הוא כשבאים הימים הללו לים הגדול, הדגים משונים בטעמם כל אחד בפני עצמו, נ"ל:

פסוק יא

לא דשא (בראשית א יא) לשון עשב וכו'. ואם כן הוה ליה למימר תעשיב הארץ. על כן פירש דפירוש דשא הוא שתתלבש על פני כולה בעשבים. ולכאורה יקשה דאם כן היה לו לומר תדשא הארץ עשב, ופירושו תתלבש הארץ בעשבים. וצ"ל דהוי אמינא דהכי פירושו תתלבש הארץ את העשבים, על כן אמר דש"א עש"ב, דר"ל לבו"ש העשבי"ם נ"ל: בא"ד שמיני דשאים מחולקים. הגם דרש"י בעצמו קאמר שאין לשון למדבר לומר על העשבים דשאין, לשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד, וכן הוא בגמרא (חולין ס' ע"א) הרכיב שני מיני דשאי"ם (הרא"ם): עץ פרי. שיהיה טעם העץ כטעם הפרי. דאי אפשר לומר שיעשה פירות, דאם כן עשה פרי למה ליה:

לפיכך כשנתקלל וכו' נתקללה. ולקמן (בראשית ג יז) פירש רש"י דנתקללה על דרך המשל ארורים השדים שזה ייניק, הא והא גרמה, ורש"י דייק זה דאי משום עוונה לחוד, למה קאמר התם (בראשית ג יז) בעבורך, וגם למה המתין לה הש"י עד שחטא האדם, ואי משום ארורים השדים למה מפיק התם לשון ארור לאדמה, לא היה לו לומר רק הקללות הנמשכים לאדם דהיינו קוץ ודרדר וכיוצא. ויותר נ"ל דהם מדרשים חלוקים, דכאן פירש רש"י אליבא דמאן דאמר במדרש (ב"ר פ"ה ט') עברה על הציווי, והא דהמתין לה השי"ת, כי בעוד שלא חטא אדם, הגין עליה זכותו שלא תצמיח קוץ ודרדר ודברים הארורים המכאובים לאדם, מה שאין כן כשסרח נשאר עוונה כדקאי קאי. וזה יוצדק גם כן בעבורך, ר"ל ארורה האדמה בעבורך שנבראת עבורך והגין עליה זכותך, מה שאין כן עתה, והבן. ולקמן פירש רש"י אליבא דמאן דאמר במדרש (שם) הוסיפה על הציווי, שגם אילני סרק הוציאו פירות. ועיין ברא"ם ובת"י והבוחר יבחר. ונוכל לומר עוד דאפילו למאן דאמר עברה על הציווי, פירש רש"י שם שפיר המשל, להיות השדים הם רק צורך לוולד, ומצד עצמם אין צורך בהם לחלב רק משום צורך הוולד, ממילא כשהוולד אינו ראוי מקללים השדיים שלא יהיה בהם חלב, כי מפאת עצמם אין צורך בהם לחלב. וכן נמי בכאן כיון שהאדמה עברה על הציווי, ואם כן מפאת עצמה אינה ראויה, אך אף על

פי כן השפיע בה השי"ת כל טוב עבור האדם, ואחר כך כשסרח אדם נפקד עוונה עליה, עד יוסיף השם שנית ידו במהרה בימינו, נ"ל:

פסוק יד

מיום ראשון נבראו וכו'. מדכתיב (בראשית א יד) יהי מאורות ברקיע וכו', דמשמע דמהוו הוי, רק שצוה עליהן להתלות ברקיע:

אבל בו' ימי בראשית שמשו האור והחושך הראשונים יח"ד בי"ן ביו"ם בי"ן בליל"ה, עכ"ל. הרא"ם הגיה הראשוני"ם ז"ה ביו"ם וז"ה בלילה, ופירושו דבא לתרץ האיך הוכר עד יום הד' ערב ובקר, וכן הגיה הקדוש הרמב"ן, וגירסא שלפנינו אי אפשר ליישבה: והם נמנים למולד הלבנה. ויצדק והי"ו לשון רבים, כי המולד נעשה מחיבור ב' המאורות (הרא"ם). אי נמי דאין מונין ללבנה עד שתשקע החמה, ת"י:

פסוק טו

על ידי שמיעט את הלבנה הרבה צבאיה. מדלא כתיב את המאור הקטן והכוכבים לממשלת הלילה. ת"י:

פסוק כ

נפש חיה (בראשית א כ). ציין נפ"ש ח"יה קודם שר"ץ, להורות דנפש חיה קאי אכולם דהיינו אשרץ ועוף, והוי כאלו נכתב נפש חיה שרץ ועוף (הרא"ם):

שיה"א ב"ה חיו"ת. ר"ל חיונת מתנועעת, כי עד עתה נבראו רק נפש הצומחות:

פסוק כא

נפש חיה (בראשית א כא). נפש שיש בו חיות. דהוקשה לו החיה בה"א הידיעה. על כן פירש דשאני הכא מהציווי, דהצווי היה שתיעשה בריה שיהא בה חיות, וכאן בעשיה מספר הכתוב שברא הבריה הידועה לכל שיש בה חיות, היינו הבריות שאנו רואים בעינינו וידועים לכל:

פסוק כב

כלומר עשו פירות. כי היכי דלא נטעה תהי' פירות, עיין בראב"ם:

שאחד מוליד הרבה. ואלו נאמר ורבו לחוד, הוה אמינא ברבות הקומה, והגם דבעוף נאמר ירב לחוד, הוי דבר הלמד מעניינו מדגים, ת"י:

פסוק כד

נפ"ש ח"יה (בראשית א כא) שי"ש ב"ה חיו"ת. להיות שכבר היה כח הנפש הלז בארץ, כמ"ש רש"י במאמר לפני זה, יצדק שיש בה שכבר יש בה. מה שאין כן לעיל במים כתב שיהיו בה, כי לא היו בכח במים, רק כל ברואי הארץ היו בכח בארץ, כמו שאמרו רז"ל (ב"ר פ"א י"ד) ואת הארץ לרבות תולדותיה:

פסוק כה
ויעש (בראשית א כה). תקנם בצביונם וכו'. דלמה נאמר עשיה גבייהו:

פסוק כו
נעשה אדם (בראשית א כו). ענוותנותו של הקב"ה למדנו מכאן, לפי שהאדם בדמות המלאכים ויתקנאו בו וכו'. והנה פירש ב' טעמים, א' משום עניוות, והב' משום קנאה. דאי משום עניוות לחוד, היה לו להימלך עמהם בכל מעשה בראשית. ואי משום קנאה לחוד, למה נפקא מינה משמיענו זאת בתורה כיון שיש מקום לאפיקורסים לטעות, על כן צריך לומר ב' הטעמים, ודוק נ"ל:
בא"ד אם אין כדמותי בתחתונים הרי יש קנאה וכו'. ובזה נסתלקה קנאתם, דהרי השי"ת אמר להם דלא סגי בלאו הכי:
נעשה אדם (בראשית א כו). אף על פי שלא וכו'. דלמה לי הטעמים הנ"ל, הוה ליה למימר אעשה אדם:
בצלמנו (בראשית א כו) בדפוס שלנו. ר"ל דפוס המוכן אצלינו לבריאת האדם:
כדמותנו (בראשית א כו) להבין להשכיל. ר"ל דמיון שלנו שיהיה בעל שכל. כי אי אפשר לפרש צלם ודמות ממש, כי מה דמות נערוך אליו ית':
זכה רודה בחיות ובבהמות וכו' והחיה מושלת בו. הנה אצל רוד"ה כתב חיו"ת ובהמו"ת, ובסיפא חיה בלחוד. אפשר לתרץ מה שאינו כתוב חיה בפירוש בכתוב, רק נרמז בתיבות ובכ"ל האר"ץ (בראשית א כו), להיות החיה מוכנת יותר להזיק ח"ו מבהמה, לזה השמיט הכתוב:

פסוק כז
בצלם אלקים ברא אותו (בראשית א כז). פירש לך שאותו צלם המתוקן לו, דיוקן יוצרו הוא. ר"ל שהדפוס נשפע מאורו ית' ובאותו הדפוס נעשה, ודיוקן הוא פירוש צורה שניה, ענין ד"ו פרצופין (ברכות ס"א ע"א). עיין בראי"ם:

פסוק כט
לכם יהיה לאכלה (בראשית א כט). ולכל חית הארץ השוה לכם וכו'. דלכאורה לכ"ם יהיה לאכל"ה הוא מיותר:

פרק ב

פסוק ד
אלה (בראשית ב ד) האמורים למעלה. דהכללא אל"ה פסל את הראשונים הוא רק כשמדבר אחר כך איזה ענינים שאינו מדבר למעלה, וכאן אינו מפרש כלום ואחר כך מתחיל בגיזרה בפני עצמו וכל שיח וכו', על כרחך אלה האמורים למעלה, נ"ל. ובמדרש רז"ל (ב"ר פי"ב ג') אלה פסל תה"ו ובוה"ו:

בא"ד ללמדך שכולם נבראו בראשון. וקאי ביום עשות על התולדות, ר"ל תולדות שמים וארץ נבראו ביום שנבראו שמים וארץ עצמן:

פסוק ה

ומה טעם לא המטיר לפי שאדם אין וכו' (בראשית ב ד), ואין מכיר בטובתן וכו' התפלל עליהן וכו'. דהוקשה לו כי לא המטיר וכו' ואדם אין וכו', דמשמע אלו היה אדם בארץ היה אפשר לצמוח בלי מטר, ולזה אמר דהוא טעם למה שלא המטיר. ובעיקר הענין נ"ל דהנה יוקשה אלא מאי כל הבריות נבראו בלא תפלת אדם, ומה שנא צמחים ומטר. והנראה על פי מה שאמרו רז"ל כי אילולא דצורך גדול יש לעולם תמיד במטר, אזי הוי בעי רבנן רחמי ומבטלי ליה שמטריח על הבריות. ונמצא להיות בריאת המטר נראה טרחא לעולם, אזי המתין השי"ת עד שיבקש עליו אדם הראשון בעצמו, שיבין הטובה וגודל חסדיו ית':

בד"ה י"י הוא שמו אלקים שהוא שליט וכו'. והא דלא פירש רש"י זה תיכף בפסוק ד', דשם אצטריך לדרשת השתתפות מדת הרחמים למדת הדין, כמ"ש רש"י ז"ל בעצמו. שפתי חכמים:

פסוק ו

ואד יעלה (בראשית ב ו). לענין ברייתו של אדם. דאם לא כן יקשה הרי אמרת לא המטיר, ואם תאמר דזה ענין אחר שלא בענין הגשמים, אף על פי כן מה צורך למטר כיון שהשקה השי"ת את הארץ בלא מטר, נ"ל. #

פסוק ז

וייצר (בראשית ב ז). ב' יצירות. דקשה למה נכתב וייצר בשני יודי"ן : בד"ה עפר מן האדמה, צבר עפרו וכו'. דק"ל דלא יצדק עפ"ר מן האדמ"ה : בא"ד דבר אחר נטל אפרו וכו'. ויונתן בן עוזיאל תירגם שניהם, ועיין מ"ש שם:

בד"ה ויפח באפיו (בראשית ב ז). עשאו מן התחתונים וכו'. דק"ל לא היה לו לומר רק ויהי לנפש חיה, על כן פירש דאשמועינן ויפח באפיו נשמת חיים, שנשמתו הוא נשמת חיים מן העליונים. ודקדק רש"י ז"ל עוד שפירש בלשונו עשאו מן התחתוני"ם ומן העליוני"ם, הנה תפס בלשונו תחתונים קודם לעליונים, לתרץ מה דקשה דהכי הוה ליה למימר וייצר י' אלקים את האדם נשמת חיים והלביש אותו בעפר מן האדמה כו', דגם בזה היה קנאה שהתחיל בשני להבראות רקיע לעליונים קודם לתחתונים, ואם כן גם לענין הקדימה יש קנאה, על כן בבריאת האדם הקדים בריאה התחתונה לעליונה, נ"ל: בד"ה לנפש חיה וכו' (בראשית ב ז). אך זו של אדם. דהוקשה לו דהוה ליה למימר ויהי האדם נפש חיה, והלמ"ד מיותרת. על כן פירש לנפש המיוחדת שבחיות כל הנבראים:

פסוק ח

מקדם (בראשית ב ח). במזרחה של עדן. לא רצה לפרש כמתרגם מלקדמין, דאם כן הוה ליה למימר ויטע י' אלקים מקד"ם ג"ן בעד"ן, נ"ל : בא"ד נטע את הג"ן. עיין ברא"ם: בא"ד ואם תאמר הרי כבר כתב ויברא וכו'. קישור הענינים נ"ל, דאי כמתרגם מלקדמין, אי אפשר לטעות דמיירי מבריאה חדשה, דהרי גם הגן כבר נברא ומספר ממנו כעת. אבל לרש"י אפשר לטעות, על כן פירש כרבי יוסי הגלילי:

פסוק ט

ויצמח (בראשית ב ט). לענין הגן הכתוב מדבר. ר"ל מן האדמה פירושו אדמת הגן. דאי על כלל האדמה, כבר נאמר שם מה שצוה השי"ת להוציא : בתוך הגן. פירש כמתרגם, ועיין מ"ש שם:

פסוק י

פישון (בראשית ב י). הוא נילוס ועל שם שמימיו מתברכין. דעת רש"י במה שמפרש שמות אנשים ועיירות לאיזה לימוד, ופעמים אינו מפרש. נ"ל דהנה אם מדבר עוד בתורה מאותו האיש או העיר, אינו צריך לפרש השם דהוצרך להזכירו כאן בשם, כדי כשיבוא שוב במקום אחר לדבר בו נדע מי הוא. מה שאין כן כשאינו מדבר ממנו כלום בתורה, למה ליה להזכירו בשמו, על כרחך לאיזה לימוד, וכן הוא כאן גבי נהרות נ"ל:

פסוק יד

כוש ואשור עדיין לא היו וכו' קדמת אשור וכו' (בראשית ב יד). מתחלה פירש כסדר כל הארבע נהרות, ואחר כך פירש העניינים אחרים:

פסוק טו

ויקח (בראשית ב טו). לקחו בדברים וכו'. דלא הוה ליה למימר רק וינח י' אלקים את האדם בגן עדן:

בא"ד ופתהו ליכנס. הנה ענין הפיתוי נ"ל, שהוא על דרך חכמי האמת שהקשו אלו היה אדם נשאר בגן והיה עומד ברוחניותו, האיך היה יכול להעמיד תולדות וכן כל המצות המתקיימים בגשמיות. ותרצו שהיה משתמש בגן עדן ובארץ כמו אדם המשתמש בבית ובעליה, והנה כמו המלאך כשבא לעולם הזה נתגשם לבושו ומתלבש בדמות אנשים, כן היה האדם אלו לא חטא, היה גופו ספיריי יסבלוהו הגן עדן, וכשהיה מצטרך להעמיד תולדות יבא על הארץ ויתגשם לבושו ויעשה הפעולה, וישוב לאיתנו ולא יעצרהו הגשם, כמו שהוא עתה שהגשם מונע אותו עד כי יתפשט מלבוש החומר לגמרי שהוא מזוהמת הנחש. והנה להיות האדם נברא מן האדמה היפוך המלאך נברא מעליונים, הנה קודם בואו אל הגן לא היה מבין עדיין תענוג הגן ברוחניות, כיון שעדיין היה בעולם הזה ולא

קיבל גופו עדיין אותו הבהירות עד בואו אל הגן, הגם שהיה גם בעולם הזה גופו ספיריי, עם כל זה אין ערך ודמיון הגוף כשעומד בו בעולם הזה למה שעומד בו בגן עדן, ששם מתבטלים כל ענייני עולם הזה, והוא כמשל כמו שאין אנחנו בעולם הזה מבינים תענוגי העולם הבא, כי אנחנו בעולם הזה רואים תענוגים מוגשמים, רק נדע מציאות תענוגי העולם הבא. ולזה קודם שבא אדם אל הגן היה צריך פיתוי ליכנס, מה שאין כן אחר כך הבין שכל תענוגי עולם הזה הם אין ואפס לנגד תענוגי עולם הבא, על כן גרשהו השי"ת כי בעצמו לא היה רוצה להתפרד משם, והבן נ"ל:

פסוק יח

שלא יאמרו שתי רשויות וכו'. דקשה דמשמע שח"ו היה איזה השתנות הרצון, שמתחלה בראו לבדו ואחר כך נמלך. לזה פירש דבאמת מעולם היה דעת השי"ת לבראות לו עזר ועל מנת כן בראו, רק היה גלוי וידוע לפניו שעתידין באי עולם לקרוא תגר למה נשאר אדם יחידי, שאז לא היה מיתה בעולם, ואם על מציאות התולדות, היה באפשר להמציא כח תולדותיו מיניה וביה, דדו פרצופין בראו (ברכות ס"א ע"א), ואין מעצור להשם מעשות כל. לזה קאמר תירוץ לבאי עולם שטובה הוא בבריאת האשה, בכדי שלא יטעו באי עולם באדם ויעשוהו עבודה זרה ח"ו, נ"ל:

זכה עזר, לא זכה כנגדו (בראשית ב יח). דק"ל דהוה ליה למימר עזר נגד"ו, מהו כנגדו. על כן פירש לא זכה כנגדו מתנגדת לו:

פסוק כ

ולאדם לא מצא עזר ויפל י' אלקים תרדמה (בראשית ב כ). כשהביאן הביאן וכו'. דק"ל סמיכת קריאת השמות לתיבת ולאדם לא מצא וכו'. לזה קאמר דהיות גלוי וידוע לפניו שעתיד לקרוא תגר האשה אשר נתת עמדי (בראשית ג יב), על כן המתין השי"ת שיתבענה בפיו, כן פירשו רז"ל (ב"ר י"ז ד'):

פסוק כא

מצלעותיו (בראשית ב כא). מסטריו וכו'. ר"ל מצדדיו, היינו שלקח ממנו צד האשה שהיתה בו מקדם, דדו פרצופין נבראו (ברכות ס"א ע"א). ודקדק זה דאי צלע ממש, הוה ליה למימר ויקח ממנו צלע, אלא על כרחך מצלעותיו פירושו מצדדים הידועים, נ"ל:

ויסגר (בראשית ב כא). מקום החתך. דאי צלע ממש אם כן נחסר מקום הצלע, שפיר יצדק ויסגר אותו המקום בבשר. אבל לפי מ"ש (ברכות ס"א ע"א) דו פרצופין נבראו, אם כן לקח רק מה שהיה שייך מקודם לאשה, אם כן למה לו למלאות בבשר, לזה פירש מקום החתך, נ"ל:

ויישן ויקח (בראשית ב כא). ר"ל למה בשינה, ולמה לא לקחה בפרהסיא, וכן הוא בגמרא:

פסוק כב

ויבן (בראשית ב כב). כבנין. דקשה ליה דהוה ליה למימר ויעש. או דק"ל כיון דדו פרצופין נבראו (ברכות ס"א ע"א), אם כן כבר נבנת מקודם:

פסוק כג

זאת הפעם (בראשית ב כג). מלמד שנתקררה וכו'. דזאת הפעם (משמע) שהיה איזה פעם אחר, והוא על פי רז"ל (יבמות ס"ג ע"א) שבא אדם על כל בהמה וכו' ולא נתקררה דעתו, ופירשו בדבריהם שבא במחשבתו לטבעי כולם, והבין שאין בכולם קרירות דעת לו, כי אין ביניהם יחוס ושינוי המזג:

שם מכאן שנברא העולם בלשון הקודש. כי בשאר לשונות אין איש ואשה לשון נופל על לשון, כגון בלשון אשכנז שאנו מדברים הם מאן פרויא, ואין שום התייחסות לאשה על האיש. ומכאן שנברא העולם בלשון הקודש, ר"ל שזה היה הלשון הראשון שבו ברא הקב"ה את עולמו, ולא תטעה שהוא הסכמיי כמו שאר לשונות, רק אותו הלשון היו משתמשים בו כל באי העולם קודם דור הפלגה, כי בו ברא הקב"ה את עולמו עד שהציב גבולות עמים ופלג לשונם:

פסוק כד

על כן יעזב איש (בראשית ב כד). רוח הקודש אומרת כן לאסור על בני נח העריות. וכתבו המפורשים דאי אפשר לומר שאדם אמר כן, הרי לא היה אב ואם ובנים. ואי משום הא לא אריא, דאפשר לומר שאדם אמר כן בנבואה שעל כרחך יהיה העולם מתנהג כך. והנ"ל דאי ס"ד שאמר כן אדם, למה משמיענו זה, דבשלמא מה שאמר זאת הפעם, משמיענו שנקראה הנקבה אשה ושנברא העולם בלשון הקודש, מה שאין כן פסוק זה לא אשמועינן כלום. על כרחך צריך לומר שרוח הקודש אומרת כן לאסור העריות, וזה שדקדק רש"י לאסור העריות, ולפי מ"ש אתי שפיר דהוצרך לאשמעינן איזה ענין בזה, נ"ל:

פסוק כה

לא ניתן בו יצר הרע. ורצ"ל על כן לא היה צריך לצניעות, כי היה כל עניינו לטוב, וגם הזיווג היה למצוה כענין הנחת תפילין:

פסוק כט

פסוק (בראשית ב) ב' ויכל וכו'. נכנס בו כחוט השערה. ר"ל בכניסת שבת ממש ברגע ראשונה שבת, ולהבריות היה נראה שכבר התחיל השבת. וזה שמשמיענו זה בתורה

הק', הוא להורות וללמדנו דעת, דהנה היוצר כל הוא אלהינו ברא ויצר עד הרגע האחרונה של יום הו' ובפתאום שבת, ממילא נשמע אם לא היה קדושת היום, עדיין באפשר עדיין היו העולמות מותחין והולכין בגזירת היוצר. ממנו נלמוד אנחנו ישראל עם קרובו, אפילו אם יהיה לאדם כל ענייני משא ומתן, בהגיע סמוך לכניסת היום הקדוש, ישליך הכל מידו ויקבל קדושת היום בשמחה:

בא"ד בא"ת שב"ת בא"ת מנוח"ה. ענין המנוחה להבין דאינו בריאה, אך הוא בריאת הצורה, דהעבודה מגיע להחומר, והמנוחה באת מצד הצורה. והנה שבת הוא צורת הזמן, וישראל הם צורת העמים כי העמים חומר להם, כענין שאמרו רז"ל (יבמות ס"ב ע"א) עם הדומה לחמור. וקודם שבא אור קדושת שבת עדיין היו הנמצאים הנבראים תחת הזמן כחומר בלי צורה, עד הופיע עליהם קדושת יום השבת שהוא צורת הזמן הוא ענין המנוחה השייך להצורה דוקא, ומאז הנחילו לישראל עם קרובו דייקא שהם גם כן צורת כל הגוים, ולא עשה כן לכל גוי, כי גוי ששבת חייב מיתה (סנהדרין נ"ח ע"ב), כענין זר שאכל את הקודש. כי ענין קודש פירושו הבדל, שהוא דבר הנבדל נקרא קדוש, על כן שבת נבדל מכל הימים בזמן נקרא קודש, וישראל עם קרובו נבדלים מכל האומות בנפש נקראו קודש. והנה עולמות השכליים נבדלים מן החומריים נקראים קודש, והבן מה שאמר בספר יצירה כללות הנבראים עול"ם שנ"ה נפ"ש, והנה אין שום מבוא לחומר להבין ענין הקודש רק באמצעות תורתינו הק', (ויובן על ידי זה והר סיני עש"ן כולו ([שמות יט יח]), הוא ר"ת "עולם "שנה "נפש, והבן):

והנה אנחנו ישראל עם קרובו להיותינו מלובשים בחומר ויושבים בצל חומריות עולם הזה, אין לנו שום מבוא לפאר ולהלל את מלך הכבוד רק באמצעיות התורה, והיום הקדוש הנבדל בזמן וגם כן נקרא קוד"ש, ונשפע הקודש העליון על ידו לישראל עם קרובו, על כן אנו משבחים ומפארים את מלך הכבוד ואומרים (תפלת שבת) נשמת כל חי וכו', (תפלת שבת) הכל יודוך (ר"ל אפילו החומרים והגשמיים) וכו', (תפלת שבת) לאל אשר שבת מכל המעשים וכו' ויום השביעי משבח ואומר וכו', לפיכך יפארו ויברכו לאל כל יצוריו וכו' בשמים ממעל ועל הארץ מתחת. והמשכיל יבין דבר מתוך דבר ויתלהב לבבו בתשוקה הנכבדת לרומם ולהדר את מלך הכבוד אשר בחר בנו מכל העמים והנחילנו את יום הקדוש הזה, וזה אחד מן הדברים ששינו לתלמי המלך (מגילה ט' ע"א). והבן מה שפירש רש"י ז"ל במגילה שהוא לא יקבל מדרש חכמים, כי באמת אין לו מבוא לקבל ענין הנכבד הזה, כי מאין ולאין יבין החומר ענין הצורה, והבן. יצאנו מעט חוץ מגדר הקיצור מחמת חביבות יום הנכבד אשרי העם שככה לו:

פרק ג

פסוק א

והנחש היה ערום (בראשית ג א). מה ענין זה לכאן היה לו לסמוך ויעש לאדם וכו'. הקשה הרא"ם דלמא המקראות כסדר נכתבו, ועשיית הכתנות היה אחר החטא. ונ"ל בדוחק כוונת רש"י, דהוקשה לו דלא יפול סמיכות ענין והנח"ש בוי"ו השייכת לענין ראשון, ואלו היה סומך בזה ויעש כתנות אור, היה ניחא משום שהיו ערומים, אבל כעת לא יצדק הסמיכות, אבל אין כוונת רש"י שמהראוי שיהיה סמוך, ועדיין צריך עיון:

ערום מכל (בראשית ג א). לפי ערמתו וגדולתו וכו'. דלמה משמיענו שהיה ערום מכל. לזה משמיענו מדותיו ית' אם משפיע השי"ת לברואיו טובה יתירה מזולתו, וחוטא באותו הטובה אזי הש"י משפילו יותר מזולתו:

פסוק ג

הוסיפה על הצווי שנצטוה אדם מהש"י, ואדם אפשר שהוסיף לה צווי הנגיעה לגדר וסיג, כנ"ל לדעת רש"י, דאם לא כן מה זה שפירש אחר כך דחפה עד שנגעה בו, הרי היא ידעה שאין מיתה בנגיעה, וצריך עיון:

פסוק ד

לא מות תמותון (בראשית ג ד). דחפה וכו'. דהנה הקדים לומר לא מות תמותון בלא גזירה, ואחר כך אומר הטעם כי יודע וכו', וגם כפל הלשון מו"ת תמותו"ן. לזה קאמר כשם שאין מיתה וכו':

פסוק ה

כי יודע כל אומן שונא וכו'. דיקשה מה איכפת ליה:

פסוק ו

ותרא האשה (בראשית ג ו). ראתה דבריו של נחש וכו'. דיקשה מה ראתה, גם בהבנת טוב המאכל לא יצדק ראיה:

פסוק ז

ותפקחנה (בראשית ג ז). לענין החכמה וכו' וסוף המקרא מוכיח. ר"ל מ"ש וידעו, ולא ויראו (שפתי חכמים): שם (בראשית ג ז) וידעו כי עירומים הם. אף הסומא יודע כשהוא ערום וכו', לפי דעתו היה לו לומר בלשונו אף השוטה יודע וכו', אלא ששינה מפני הכבוד. וגם נקט בלשון הכתוב דכנה הדבר בלשון ראיה:

שם יודע כשהוא ערום, אלא מצוה אחת וכו'. דליכא למימר כפשוטו שהבינו בושת הערום, לא הוה ליה למימר (וידעו), דהרי ידעו תמיד שהם ערומים רק שלא ידעו שיש בושה בזה, ואם כן הו"ל ויתבוששו בהיותם ערומים, נ"ל. ועוד נ"ל דדייק רש"י משינוי

הלשון בניקוד ובאותיות, ששם נאמר (בראשית ב כה) ויהיו שניהם ערומים, וכאן נאמר עירומים דמשמע שנתערמו מחדש, נ"ל:

שם עלה תאנה (בראשית ג ז). הוא העץ שאכלו ממנו, דאם לא כן מה אשמועינן ומה נפקא לן איזה עץ היה:

שם ומפני מה לא נתפרסם וכו'. קישור הדברים דבשלמא אי לאו תאנה הוא, איכא למימר דמשום הכי לא נתפרסם, דשוב אינו בעולם ואינו בנמצא, על כן מה אהני לן פרסומו כיון דלא נדע מה הוא. אבל כעת דפריש דתאנה היה, ותאנה הוא בפרסום והכל יודעין בו, יקשה שפיר, נ"ל:

פסוק יב

אשר נתת עמדי (בראשית ג יב). כפר בטובה. דאם לא כן לא הוה ליה למימר רק האשה נתנה לי:

פסוק יד

כי עשית זאת (בראשית ג יד). מכאן שאין מהפכין בזכותו של מסית. דלא שאלו כמו לאשה מה זאת עשית, רק כי עשית זאת ומסית אתה, ואין לך שום זכות לפטור, על כן ארור אתה וכו':

שם העמידו רז"ל (בכורות ח' ע"א) מדרש זה וכו'. על שם ימי עיבורו של חיה קטנה היינו חתול נ"ב יום, וימי עיבורו של בהמה היינו חמור שנה, נמצא בהמה נתקללה יותר מחיה שבע פעמים, ואם כן נחש יותר מבהמה גם כן שבעה הרי שבע שנים. ומה שיש לדקדק על מדרש רבותינו זה, עיין ברא"ם ומפורשים ולקצר באתי:

פסוק יז

ארורה האדמה בעבורך (בראשית ג יז). עיין מ"ש לעיל אצל בריאת האילנות ששינתה הארץ:

פסוק כ

חוה (בראשית ג כ) נופל על לשון חיה, כאשר תאמר מה הוה לאדם וכו'. עיין בשל"ה:

פסוק כא

מדובקין על עורן. ופירש כתנות עו"ר (בראשית ג כא) כתנות על עורן. ולפירוש הב' כתנות של עור:

פסוק כב

היה כאחד (בראשית ג כב). הרי הוא יחיד וכו'. ואם כן פירוש לשון היה כלשון הוה, ופירושו הרי הוא ואיני יודע דוגמתו. (עד כאן מועתק מספר קהלת יעקב בסופו מהשמטות לאגרא דכלה):

פרק ו

פסוק ט

אלה כו' איש צדיק (בראשית ו ט). הואיל והזכירו סיפר בשבחו. דהוקשה לרש"י התחיל בתולדותיו, ומסיים בצדקותיו. ומפרש דהוא כמו אדם שמתחיל לדבר אלו בני פלוני ופלוני הזה הוא צדיק, כי הואיל והזכירו לא היה יכול להתאפק מלהזכיר שבחו, וכיון שהפסיק בענין שבחו, על כן הוצרך מחדש לומר אחר כך ויולד נח. והנה יש לאלקי מילין לפרש דברי רש"י בנסתרות לד' אלקינו, ובפרט שהם לקוחין מן המדרש (ב"ר פ"ל א'), ורש"י ז"ל שינה בלשונו, בין והתבונן ידוע דנ"ח הוא בחינת צדי"ק יסו"ד עול"ם, אשר הצדיק הלז מתחבר להשפיע לבריכה העליונה להעמיד תולדות, וכמו שנאמר לאברהם אבינו והיה ברכ"ה (בראשית יב ב), בשרו הש"י שיעמיד תולדות, והנה בהעדר היחוד ח"ו כשאין הצדיק מעמיד תולדות לברכה, אזי לא יוצדק אז בחינת הזכיר"ה מלשון זכר בחינת המשפיע, ואדונינו דוד אמר בתהלותיו (תהלים קיא ה) טר"ף נת"ן ליראיו יזכו"ר לעול"ם ברית"ו, שיהיה תמיד בחינת הזכיר"ה, שלא יפסק היחוד בשום זמן, וכן אמר (תהלים קה ח) זכ"ר לעולם בריתו, והבן. ומעתה מה מתוק לחיך דברי רש"י ז"ל אלה תולדות נח נ"ח איש צדיק, וקשה כנ"ל, על כן פירש הואיל והזכיר"ו, ר"ל שאמר תולדות נח שזכה להעמיד תולדות שהוא פעולת הזכיר"ה, סיפר בשבחו מהיכן זכה להעמיד תולדותיו שיתקיימו בעולם. וזה אמרו אי"ש צדיק תמים היה, ר"ל שהיה מבחינת צדיק ח"י עולמים. ובזה יונעם מאוד הראיה הנפלאה זכ"ר צדי"ק לברכ"ה (משלי י ז), זכירת הצדיק העליון הוא לברכה העליונה, והבן. #

דבר אחר למד"ך. כתב בכאן תיבת למד"ך. כי לפירוש הא' למדנו דעת להזכיר הצדיק לברכה, והנה זה למדו מדברי שלמה, רק שנרמז זה בתורה. אבל לפירוש הזה דעיקר תולדות הצדיק מעשים טובים, זה לא נמצא פסוק מפורש בנביאים וכתובים, ועיקר הלימוד הוא מהתורה. והנה יש לדקדק דבשלמא לפירוש הראשון יוצדק ב' פעמים נ"ח, לפי מ"ש לעיל דהתחיל לומר כפשוטו תולדות נ"ח, ותיכף כשהזכירו הזכירו פעם שנית לומר הוא נח הצדיק, אבל לפירוש הב' בפעם אחת הוי סגי. והנה יש לדקדק עוד בדברי רש"י דהוה ליה למימר תולדות הצדיק, למה אמר לשון רבים תולדותיהם של צדיקים, גם על כל פנים הוה ליה למימר תולדת הצדיקים, למה האריך תולדותיהם של צדיקים. על כן אחשבה שגם בזה רמוז סוד כמוס מה שכתב האר"י ז"ל שבחינת נ"ח, הוא מיסוד אבא המתלבש ביסוד זעיר אנפין, על כן יראה לדעת שבשביל זה אמר ב' פעמים נ"ח,

ולמה שרמז רש"י ז"ל תולדותיה"ם של הצדיקי"ם תרין צדיקים מעשים טובים, היינו עיקר התענוג הוא מעולם העשיה, מהתעוררת מיין נוקבין על ידי צדיקים שבדור: בדורותיו. יש מרבותינו שדורשים אות לשבח וכו', ויש שדורשים אותו לגנאי, ותרווייהו קשוט כי אלו היה בדורו של אברהם היה צדיק ביותר, אבל המעשים טובים שהיה כעת בידו, לא היה נחשב לכלום לנגד מעשים טובים של אברהם:

פסוק יג

קץ כל בשר (בראשית ו יג). כל מקום שאתה מוצא זנות וכו', והורגת טובים ורעים. כי מלאה הארץ חמס, לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל. אי אפשר לומר כי עיקר כעסו ית' היה על הגזל, אם כן למה אמר מקודם (בראשית ו יב) וירא אלקים את הארץ והנה נשחתה, ואחר כך תיכף סמוך ויאמר אלקים, דמשמע דזה עיקר הקפידא, ואי אפשר לומר דעיקר הקפידא בשביל הזנות, אם כן למה סיים הש"י בטעם מאמרו כי מלאה הארץ חמס. על כן פירש דבאמת נחתם גזר דינם בשביל הגזל, אך אף על פי כן מפני מה יהיה הכליון לכל בשר, דהיינו גם לבהמות וחיות, הגם שגם הם השחיתו דרכם, עם כל זה הרי אינם בני עונשין, וביותר יוקשה למ"ד (סנהדרין ק"ח ע"א) שבני אדם הם שהרביעו הבריות מין לשאינו מינו, אם כן מה פשעם וחטאתם של הבריות. לזה אמר מקודם וירא אלקים וכו' נשחתה כי השחית וכו' ויאמר אלקי"ם ק"ץ כל בש"ר, ר"ל כל הבריות, כי כעין זה אנדרלמוסיא באה לעולם, נ"ל והבוחר יבחר:

פסוק יד

עשה לך תבה (בראשית ו יד). הרבה ריוח והצלה כו'. הגם דרש"י ז"ל פירש זה בכדי להבין באמת על מה עשה ד' ככה, עם כל זה נ"ל שכוונתו גם כן להבין תיבת ל"ך דמיותר, ר"ל במה שתעשה ל"ך לעצמך ולא תשתתף זולתך, ישאלוך מה זאת ל"ך. או יאמר עשה ל"ך, כי לך ודאי יועיל הענין, אבל לא לזולתך כי היה גלוי וידוע לפניו ית' שלא ישובו, רק להראות גומל חסדו ית' עשה כן, להראות כי חפץ חסד הוא ורוצה בתשובת רשעים: בד"ה עצי גפ"ר. כך שמו, ולמה ממין זה וכו', דאי משום דהעץ הזה מסוגל מפני המים, אין מעצור לד' להושיע כי הרבה ריוח והצלה לפניו, רק עשה כן לראות אולי ישובו, ואם כן למה ממין זה דוקא. על כן תירץ על שם גפרית, ור"ל דהנה השואלים ישאלו למה דוקא עצי גפ"ר, והוא ישיב להם על שם גפרית, ובאפשר יתבהלו וישובו. או יאמר על שם גפ"ר, להיות כי הגזירה נגזרה גפרית, ונתהפכה לנח הצדיק לעצי גפ"ר, ועיין מ"ש לעיל על התורה ותבין. בד"ה בכפר וכו'. אבל כאן מפני חוזק המים כו'. גם זה רק בשביל השואלים, שיאמרו להם שעושה כן בשביל חוזק המים:

פסוק יז
ואני הנני מביא (בראשית ו יז). הנני מוכן כו'. ר"ל דלא יוצדק הלשון ואני עם הנני"י על פי משפט הלשון, רק הוה ליה למימר ואני אביא את המבול, על כרחך הנני"י מלשון הכנה, ואף על פי כן קשה דהוה ליה למימר הנני"י אבי"א, על כן פירש ואמרו לפני כבר, על כן אמר הנני"י מביא, והבן:

פסוק יח
והקמתי את בריתי (בראשית ו יח). ברית ה' צריך וכו', דאי אפשר לומר דברית היה שיבוא אל התבה, דאם כן למה ליה למימר בוא"ו הנוסף ובא"ת, דמשמע דהוא ענין אחר חוץ הברית שמקודם:

פסוק יט
ומכל החי (בראשית ו יט). אפילו שדים. דאם לא כן ומכל החי למה לי:
שנים מכל. מן הפחות וכו'. דהרי מן הטהורים נאמר אחר כך שבעה שבעה:

פסוק כ
מהעוף וכו' (בראשית ו כ). וכל שהתבה קולטתו וכו'. דאם לא כן מנא ידע נח אותן שדבקו במיניהן:

פרק ז

פסוק ד
כי לימים עוד שבעה (בראשית ז ד). אלו ז' ימי כו'. דאם לא כן היה לו להש"י להמתין במאמרו עד סוף הזמן:

פסוק ו
מפני מי המבול (בראשית ז ו). אף נח מקטני וכו'. דאם לא כן מפנ"י מ"י המבול למה לי:

פסוק יא
תהום רבה (בראשית ז יא). מדה כנגד מדה וכו'. דאם לא כן הוה ליה למימר רק מעיינות תהו"ם, רב"ה למה לי. ועוד דהרי בהרווחת העולם אחר כך לא נאמר רק ויסכרו מעיינות תהום, לא נאמר רבה, אלא על כרחך להורות מדה כנגד מדה:

פסוק יג
בעצם היום הזה (בראשית ז יג). למדך הכתוב וכו'. דאם לא כן בעצם היום הזה מיותר:

פסוק כב
נשמת רוח חיים (בראשית ז כב). נשימה של רוח חיים. דהוה אמינא דקאי רק אאדם דלעיל מיניה שיש לו נשמה, ובאמת זה אי אפשר לומר, דהרי נאמר תיכף מכל אשר בחרבה:

פרק ח

פסוק א

ויזכר אלקים (בראשית ח א). מה זכר וכו', זכות שלא השחיתו דרכם הגם שאינם בני עונשין, עם כל זה שמרו את חוקם, ולמ"ד (סנהדרין ק"ח ע"א) דכל הבהמות היו מוכרחים על ידי מעשה האדם, ר"ל שאלו הסתתרו את עצמם ושמרו את עצמם מבני אדם שלא יפעלו בהם דבר מגונה. ורש"י ז"ל פירש זה, דעל כרחך הפירוש הוא שעלה לרצון לפניו איזה זכות, דאי אפשר לומר שזכר אותם לרחם עליהם, דקשה וכי סלקא דעתך לומר שעד עכשיו היו שכוחים ממנו ית', בהסיר השגחתו ח"ו הרי יתמו כרגע, ובפרט במים הזדונים כאלו שאפילו איצטרובלין של ריחים נמחה (ב"ר פ"ל ח'):

ויעבר אלקים רוח. רוח תנחומין וכו'. דאי כפשוטו מה צורך לומר האיך עשה הש"י לשכך כח המים, וכי יש מעצור לד' להושיע, ומה שירצה יעשה בעולמו כרצונו:

על הארץ. על עסקי הארץ. אזיל לשיטתו שאינו רוח ממש רק רוח תנחומין, ולא יוצדק זה על הארץ, רק על עסקי הארץ, ואפילו אם נאמר רוח ממש, לא יוצדק על הארץ ממש, שהרי היתה כולה מכוסה במים:

פסוק יט

למשפחותיהם (בראשית ח יט). יקבלו עליהם וכו'. דלא יוצדק משפחה בבהמות וחיות: מכל הבהמה הטהורה (בראשית ח כ). אשר לא צוה וכו'. דהאיך היה יודע אם ירצה ד' באלפים אילים, דהרי נאמר (תהלים נ יב) אם ארעב לא אומר לך וכו', (תהלים נ יג) האוכל בשר אבירים וכו'.

פרק ט

פסוק ג

לכם יהיה לאכלה (בראשית ט ג). שלא הרשיתי לאדם הראשון כו'. פירש זה דהוקשה לו דלא הוה ליה למימר רק כל רמש וכו' תאכלו, ודייק לכ"ם דייקא אני מתיר, מה שאין כן לאדם הראשון לא התרתי:

בשר בנפשו (בראשית ט ד). אסר להם אבר מן החי. לכאורה למה כתב הלשון אס"ר לה"ם, הרי אנחנו רואים האיסור בפסוק, לא הוה ליה למימר רק פירוש הכתוב. והנראה כי היכי דלא נטעה דתיבת א"ך הוא לשון תנאי, ור"ל התרתי לכם אכילת הבשר בתנאי שלא תאכלו אבר מן החי, מה שאין כן אם תאכלו אבר מן החי אסור לכם אכילת בשר מכל וכל, על כן פירש אסר להם:

פסוק ט

ואני הנני (בראשית ט ט). מסכים אני וכו'. כי תיבת הנני מיותר, עיין מ"ש לעיל בפסוק (בראשית ו יז) ואני הנני מביא את המבול:

פסוק י

חית הארץ אתכם (בראשית ט י). הם המתהלכים עם הבריות: מכל יוצאי התבה. להביא שקצים ורמשים: חית הארץ. להביא המזיקין שאינן בכלל החיה: אשר אתכם. שאין הלוכן עם הבריות, כן הם התחלת הציונים ברש"י כאשר ציינתי עם הנקודות, ולפי זה הציונים הם מהופכים בסדר הכתוב. אבל הוכרח רש"י לפרש כן, להורות דתיבת אש"ר אתכ"ם מתחילת הפסוק, קאי אחיות שאין הילוכן עם הבריות, מה שאין כן אחר כך לא נאמר תיבת אש"ר, רק אתכ"ם, משמעותו שהם אתכם ממש, ולא רצה רש"י ז"ל לפרש כן תיכף, דיוקשה מנא לן הא, דלמא אשר אתכם קאי אשדים, ואתכ"ם אחיות. אבל השתא דפירש דחית הארץ דסוף פסוק, על כרחך קאי אשדים, דאם לא כן למה לי כלל הרי זה מיותר לגמרי, על כרחך אש"ר אתכ"ם דהתחלת הפסוק, קאי אחיות שאין הילוכן עם הבריות, ויש מי שפירש דמדיבור המתחיל חי"ת האר"ץ, עד הילוכ"ן ע"ם הב"ריות הוא דיבור אחד, ואין נראה כלל דאין זה לשון רש"י בשום מקום לבקי בדבריו הקדושים:

פסוק יא

והקמתי (בראשית ט יא). אעשה קיום לבריתי. דהרי כבר אמר הנני מקים את בריתי" #

פסוק יב

לדרת עולם וכו' (בראשית ט יב). דורות של חזקיה וכו'. עיין מ"ש לעיל בציונים על התורה דרך רמז:

פסוק יד

בענני ענן (בראשית ט יד). כשתעלה במחשבה וכו'. דאי הפירוש ענן כפשוטו, הרי כבר אמר את קשתי נתתי בענן:

פסוק כ

ויטע כרם וכו' (בראשית ט כ). הכניס עמו זמו"רות. מדכתיב כר"ם, דהוה ליה למימר ויטע גפנים, משמע דלא הכניס גרעיני הזרע רק זמורות, ותיכף כשנטעם בארץ נקרא כרם: ויחורי תאנים. הנה לא ידענו מפני מה הביא תאנים בפירושו, ועיין במפרשים:

פרק יב

פסוק א

לך לך (בראשית יב א). להנאתך ולטובתך ושם אעשך וכו', ועוד שאודיע טבעך בעולם וכו'. רוצה לפרש תיבת לך האיך ילך אדם אל עצמו, על זה מפרש דהוא הקדמה על הנאמר לו אחר כך "ואעשך "לגוי "גדול (בראשית יב ב), והנה הבנים הם בכח האב

קודם שיוצאים אל הפועל, והם גוף האב ממש. והנה הש"י הבטיחו על הבנים, שם יצדק שפיר לך "לך לעצמך, דהיינו על בניך שהם גופך ממש בכח, תוציאם שם אל הפועל, רק לפרש להנאתך ולטובתך, והבן. ועוד הוא הקדמה אל "ואגדלה "שמך, שהבטיחו הש"י שיתגדל שמו בעולם, וזה ויאמר ד' אל "אברם דייקא, לך "לך אל עצמך, דהיינו אל שמך "אברם, שיספרו כל העולם משמך שיאמרו מי כאברם אין לנו גדול ממנו:

פסוק ב

ואעשך לגוי גדול (בראשית יב ב). "לפי "שהדרך וכו'. דהוקשה לו הרי הבטיחו אחר כך עוד הבטחות בהיותו בארץ, ולמה פרט את אלו דוקא בכאן. ועוד הרי ידוע לנו (קידושין ל"ט ע"ב) דשכר מצות בהאי עלמא ליכא, לא הוה ליה להבטיחו עבור המצות שיעשה רצונו ית', רק יעשה מאהבה עבור רצונו ית' בלי שום הבטחה, ובפרט שנקרא אברהם אוהבי (ישעיה מא ח). לכך אמר דזה לא היה עבור שכר המצוה, רק הבטיחו שלא יזיק לו הדרך, אבל עיקר השכר מוכן לו לעולמי עולמים:

פסוק ה

אשר עשו בחרן (בראשית יב ה). שהכניסן וכו'. דקשה האיך אפשר לאדם לעשות נפשות: שם ופשוטו של מקרא וכו', וכמו עשה את כל הכבוד וכו' (בראשית לא א). לכאורה קשה כיון דיצדק כפשוטו, למה הוצרך מקודם למדרש. אך הוא דזולת המדרש גם שם בפסוק "עשה את כל הכבוד הזה, אינו מובן איך יפול לשון עשיה. אך על פי המדרש הזה ידענו דפעולת השכל הפועל נקרא עשיה, ואם כן גם שם "עשה את כל הכבוד, על ידי שכלו ותחבולתו. ואם כן לפי זה נוכל לומר בכאן כפשוטו דקאי אעבדים ושפחות, נ"ל:

פסוק ו

ויעבור אברם בארץ (בראשית יב ו). "נכנס "לתוכה. דהעברה נאמר בכל מקום לדבר החולף ועובר לפני דבר מה מבלי עמידה, כמו ויעבר ד' על פניו (שמות לד ו), שפירושו שהש"י חלף ועבר לפני משה, ואלו היה בכאן גם כן פירושו כן, הוה ליה למימר ויעבר אברם בארץ לפני מקום שכם, או על מקום שכם. על כן אמר שבכאן פירושו שנכנס לתוך הארץ, שכבר חלפה הארץ לפניו ונתכסה ממנו חוץ לארץ, והבן: עד מקום שכם. להתפלל וכו'. דאם לא כן מה בא להשמיענו בפרטות מקומות אלו דוקא: והכנעני אז בארץ. היה הולך וכובש וכו'. דאם לא כן מה משמיענו:

פסוק ז

ויבן "שם מזבח (בראשית יב ז). "על בשורות וכו'. דייק תיבת "שם, דהנראה בכוונת הכתוב להשמיענו דוקא "שם בנה, לשלול זמן אחר, נ"ל:

פסוק ח
ויעתק משם. "אהלו (בראשית יב ח). כי ויעתק משמעותו שהעתיק דבר אחר, גם באדם עצמו לא יצדק העתקה, רק העברה: ויבן שם מזבח. נתנבא וכו'. דייק תיבת "שם כדלעיל:

פסוק י
ויהי רעב בארץ (בראשית יב י). "באותו "הארץ וכו'. דאם לא כן תיבת בארץ למה לי:

פסוק יא
הנה נא ידעתי (בראשית יב יא). מדרש אגדה "עד "עכשיו וכו'. דייק תיבת נ"א שפירושו "עתה: ופשוטו של מקרא. להיות המדרש קרוב יותר לדייק תיבת "נא, על כן פירש מקודם המדרש:

פסוק טו
ויהללו אותה אל פרעה (בראשית יב טו). הללוה ביניהם וכו'. דאי הפירוש ששיבחו אותה לפני המלך, הוה ליה למימר ויהללו אותה לפני פרעה, או לפרעה:

פסוק טז
ולאברם היטיב (בראשית יב טז). פרעה. בכמה מקומות פירש רש"י הרי זה מקרא קצר, וכאן אין צריך כי קאי אפרעה הנאמר בפסוק של מעלה:

פסוק יז
וינגע י"י וגו' (בראשית יב יז). במכת ראתן לקה שהתשמיש וכו'. דייק מדסיים מפסוק "אשת "אברם, דמשמע שהרגיש על ידי המכה שהיא אשת אברם, ועל כן אין מניחין אותו לשמש עמה. וז"ש רש"י תיבת וגומר, ר"ל תגמור כל הפסוק, ומרומז בו שבמכות ראתן לקה שהתשמיש קשה לו (ב"ר פמ"א ב'), ודוק נ"ל: על דבר שרי. על פי דיבורה. דהוה ליה למימר "בעבור שרי, אלא על כרחך פירושו על פי דיבורה:

פסוק כ
וישלחו (בראשית יב כ). כתרגומו ואלויאו. דלשון "וישלחו כפשוטו משמע דהיו משלחין אותו בעל כרחו, ואי אפשר לומר כן אחר כל הניסים שראו שנעשו לו:

פרק יג

פסוק ג
וילך למסעיו (בראשית יג ג). "כשחזר וכו'. למדך דרך ארץ וכו', דבר אחר וכו', דאם לא כן מה משמיענו:

פסוק ד
אל מקום המזבח אשר עשה שם בראשונה (בראשית יג ד). ואשר קרא וכו', וגם יש לומר ויקרא שם עכשיו וכו'. תמוהין הדברים למה דחק רש"י מקודם לפרש בענין אחר, כיון דאפשר לפרש כפשוטו. ונ"ל דהוקשה לו מקודם בפסוק דהרי בכאן היה בין בית אל

ובין העי, ושם היה המזבח השני שעשה, והאיך אמר בכאן אשר עשה שם בראשונה. על כן פירש דאין הפירוש בראשונה לכל המזבחות שעשה, רק כוונת בראשונה ר"ל שעשה מקודם שנסע, ובאמת הוא המזבח השני, על כן נתן סימן אותו המזבח אשר קרא שם בשם י"י שהוא המזבח השני, ואחר כך פירש רש"י די"ל גם כן שקרא עכשיו בשם י"י, ולזה קרא המזבח השני בראשונה, דר"ל אל מקום המזבח אשר עשה שם בראשונה, ר"ל שעשה שם בראשונה פעולה, דהיינו קריאה בשם ד' וגם עכשיו קרא בשם ד', ודוק נ"ל:

פסוק ה

ההולך את אברם (בראשית יג ה). מי גרם וכו', דתיבות "ההלך "את "אברם מיותרים:

פסוק ז

ויהי ריב (בראשית יג ז). לפי שהיו וכו'. זה נלמד מקודם שאמר שלא נשא אותם מרעה הארץ, ואחר כך "ויהי "ריב, משמע שהמריבה היתה על עסק המרעה. וגם מדסיים והכנעני "והפרזי וכו', שאינו מקושר עם הקודם, ע"כ נלמד דהמריבה היתה על ידי מרעה בגזילה:

פסוק ט

אם השמאל ואימינה (בראשית יג ט). בכל אשר תשב וכו'. פירוש מדקאמר ליה שילך אל אותו הרוח שהוא יהיה רק כנגדו, דהיינו זה לצפון וזה לדרום ויהיו שוים מנגד ברוח, ולא יתרחק ממנו ביותר בדרך עקום דהיינו זה לצפון וזה למזרח, בכדי שיהיה מוכן לו להצטרכות, וגם נלמוד דנראה (ד') דיבר לו דרך פיוס אנשים אחים אנחנו, ואי אפשר לומר שדיבר לו תיכף דרך קינטור שארחק ממך כמטחוי קשת, ע"כ פירושו כנ"ל: וסוף דבר הוצרך לו פירוש זה, כי דברי הצדיקים צריך לקיימם באיזה זמן:

פסוק יג

ואנשי סדם רעים (בראשית יג יג). ואף על פי כן וכו' ורבותינו וכו', דאם לא כן מה עניינו לכאן:

פסוק יד

אחרי הפרד לוט (בראשית יג יד). כל זמן וכו', דאם לא כן מה משמיענו:

פסוק יח

אמרפל (בראשית יד א). הוא נמרוד שאמר לאברהם פול וכו'. כבר פירשנו שזה דרך רש"י ז"ל כל מקום שנזכר שם בתורה, ואינו צריך לדבר מאותו השם במקום אחר, על כרחך לדרשא אתי, נ"ל:

פרק יד

פסוק ג
הוא ים המלח (בראשית יד ג). לאחר זמן וכו'. דאיך אפשר לומר על עמק השדות שהוא ים המלח:

פסוק ד
י"ב שנה עבדו וכו' (בראשית יד ד). ובי"ד שנה למרדן. דאם תאמר בשנה הראשונה למרדן, היה לו לומר ובשנת י"ד. בא כדרלעומר, לפי שהוא וכו'. שהוקשה לו דמקודם קחשיב אמרפל בראשונה, וכאן אמר רק כדרלעומר וכולם טפילים אליו. והמלכים אלה ג' מלכים, כי היכי דלא נטעה שהם אחרים טפילים אליו, רק דלא הזכיר רק כדרלעומר מטעם הנ"ל:

פסוק ז
עין משפט הוא קדש (בראשית יד ז). על שם העתיד וכו', דאם לא כן מה משמיענו:

פסוק יב
והוא יושב בסדום (בראשית יד יב). מי גרם וכו'. ר"ל לפי פשוטו הפירוש הוא שבא פליט אחד מן המלחמה ולא נודע מי הוא, ומדכתב שם (דברים ג יא) כי רק עוג נשאר מיתר הרפאים ומה משמיענו בזה, על כן משמיענו שהוא הפליט שנשאר בימי אברהם: זה עוג שפלט מדור המבול וכו', ומתכוין וכו', דודאי ידעינן דעוג היה רשע, ובשלמא לפירוש קמא שהיה במלחמה, היה מתכוין להתנקם מאויביו שהרגו חביריו הרפאים, אבל לפירוש הב' מה כוונתו, על כן פירש מתכוין:"העברי "שבא "מעבר "הנהר, ולא היה לו קרבות עם עוג, על כרחך כוונת עוג לרעה כפירוש לעיל:

פסוק יד
עד דן (בראשית יד יד). שם תשש כחו וכו'. דאם לא כן מה משמיענו:

פסוק כג
ואם אקח מכל אשר לך (בראשית יד כג). "ואם "לתת "לי "שכר וכו'. בודאי לא קאי אחוט ושרוך נעל דלעיל, דהכי היה לו לומר אם מחוט ושרוך נעל אקח מכל וכל:

פרק טו

פסוק יד
דן אנכי (בראשית טו יד). "בעשר "מכות. מדלא כתב אעניש, או אפרע, או אכם, רק ד"ן, משמע אבוא עמהם בדין לדונם מדה כנגד מדה, והם עשרה מכות המבוארים בתורה, שאמרו רז"ל במדרש (שמו"ר פ"ט י') שהיה הכל מדה כנגד מדה:

פסוק יח
לזרעך "נתתי (בראשית טו יח). אמירתו של וכו'. דתיבת נתתי משמעותו שכבר נתן:

פרק טז

פסוק א
שפחה מצרי"ת (בראשית טז א). בת פרעה וכו'. דמה משמיענו שהיתה מצרית, וגם הוה ליה למימר ממצרי"ם, ומצרי"ת משמע המיוחדת דהיינו בת מלך:

פסוק ב
לקול שרי (בראשית טז ב). לרוח הקודש שבה. דהוה ליה למימר ויעש כן אברם, ומדקאמר וישמע, גם תיבת לקו"ל, נשמע שאברהם שמע והבין שקולה היא קול רוח הקודש החופף עליה:

פסוק ג
ותקח שרי (בראשית טז ג). לקחתה בדברים וכו'. דלא יפול לשון קיחה על בן אדם: מקץ עשר שנים. מועד הקבוע וכו' (יבמות ס"ד ע"א). דאם לא כן מה משמיענו שהיה מקץ עשר שנים:

פסוק ד
ויבא אל הגר ותהר (בראשית טז ד). מביאה ראשונה. דהוה ליה למימר ויבוא אליה ותהר, אך הוא להורות שהיה עדיין שמה הגר, דהיינו שלא נעשית עדיין כלי מביאת האיש, רק היתה עדיין בתולה ותיכף הרתה: ותקל גבירתה בעיניה (בראשית טז ד). אמרה שרה זו וכו', ואני נתעברתי מביאה ראשונה. ר"ל אפילו א"ת שהיא בטבע עקרה ולא זכתה לנס, הנה גם להתעבר מביאה ראשונה הוא בדרך נס וזכיתי לנס:

פסוק ה
אנכי נתתי שפחתי וגו' ביני וביניך (בראשית טז ה). כל בינ"ך שבמקרא חסר, וזה וכו', שהכניסה עין הרע וכו'. ר"ל תיבת וביני"ך מלא, מורה דבר הנוגע מבינך לבין אחרים, היינו בנך היוצא מחצליך לבטן האשה, לזה ישפוט י"י. וזה שאמר שהכניסה עין הרע, ולזה יורה תיבת "אנכי שאמרה בתחילה, ר"ל אני אפעול זה שאכניס עין הרע, וזה שציין רש"י מקודם "אנכי וגו', והבן:

פסוק ו
ותענ"ה שרי (בראשית טז ו). אף על פי שלא שמע וכו'. דהוה ליה למימר ותקרא שמו ישמעאל, אך הוא להורות דאברהם כיון ברוח הקודש:

פרק יז

פסוק א
והיה "תמים (בראשית יז א). דבר אחר והיה "תמים, עכשיו אתה חסר ה' איברים וכו'. ר"ל שאותן האברים אינם ברשותו של אדם, שרואה פתאום מה שאינו חפץ, וכן שומע,

וכן ראש הגויה מתאוה אף שאינו חפץ, והבטיחו הש"י שיהיו ברשותו ואל כל אשר יחפוץ ישתמש עמהם, ולא במותרות מעסקי העולם, והבן:

פסוק טז
וברכתיה (בראשית יז טז). בהנקת שדים. דהרי כבר אמר וברכתי "אתה, וזה ודאי שחזרה לנערותה, מדקאמר אותה שמורה על עצם תבנית גופה, וכאן אמר "וברכתיה, יורה על דבר המתפעל בגופה:

פסוק יח
לו ישמעאל יחיה (בראשית יז יח). הלואי וכו', איני כדאי. דמאי ענייננו לבשורה זו שיאמר כאן על ישמעאל, אך הוא שאמר בענוותנותו שאינו כדאי לזה:

פסוק כ
י"ב נשיאים (בראשית יז כ). "כעננים וכו'. דודאי לא למעליותא אמר לו הש"י שיהיו לו נשיאים לעולם, כי אמר אחר כך ואת בריתי אקים את יצחק:

פסוק כג
בעצם היום הזה (בראשית יז כג). בו ביום וכו'. להורות שבחו שלא איחר המצוה, ולא נתייעץ האיך ומה לעשות, ודייק מדכתיב בעצם היום הזה:

פסוק כו
בעצם היום הזה (בראשית יז כו). שמלאו לאברהם וכו', דייק גם כן מעצם היום הזה:

תרגום אונקלוס

פרק א

פסוק א
בקדמין ברא. לא תרגם ברי"ש, כמ"ש (בראשית י י) ותהי ראשית ממלכתו ריש מלכותו. אבל הוקשה לו קושית רש"י דלא אשכחן ראשית שאינו דבוק. על כן פירש בראשית באמצעית הראשית, ואות הב' תתפרש כמו עם, והכוונה בקדמין, הנה על פי דעת החוקרים היה אפשר לומר בקדמין על חומר היולי, שהניחו שקודם הכל ברא הש"י חומר קדום כלול, ומזה ברא שמים וארץ וצבאיהם. והנה לפי זה הוה ליה לתרגם בקדמ"א. והנה י"ל לפי זה הוא כדעת מי שאמר שהיה חומר קדום לשמים וחומר קדום לארץ, אבל לא תנוח דעתנו באלה הדברים, באשר ידוע התרגום נתקבל בסיני, והולך ומבאר דברי אלקים חיים, וכל דברי התרגומים שנראה שאינם מבוארים במקרא, הם בסוד תורה שבעל פה שנמסרה בחשאי לחלק ד' עמו:
והנה יש לפרש בקדמין, היינו על ידי העולמות הקודמים שאין רשות להתבונן בהם, ונכללין בשם אין סוף ב"ה, ברא אלקים את השמים וכו' היינו זעיר ונוקב', והתחילה

התורה לגלות לנו רק בריאת זעיר ונוקב', דזה כל עיקר עבודתינו אתר למדחל אתר למפלח (עיין זוהר ח"א קי"ב ע"ב), והבן:

או יאמר בקדמין. היינו על ידי הקודמים הם עולמות שהחריבן, ידוע סודם להבאים בסוד ד' וטועמין מעץ החיים בסוד שבירת הכלים ואחר כך בתיקונם, הוא סוד שמים וארץ זעיר ונוקב'. וזהו שורש גדול בעבודת כל איש ישראלי ובאמונת אומן בסוד התחיה וסוד התשובה המחיה, בסוד הכתוב (יחזקאל יח לב) השיבו וחיו, המתבונן מדברים הללו הלא ידע כי הכל בחכמה עליונה למען תהיה הבחירה ושכר ועונש, ויבין סוד הגאולה אחרונה בבחינת תיקון הגדול, ודי בזה. ולפי זה על כן גילתה לנו התורה בראשי"ת, עם הראשית היינו הקודמים, עם זו נבראו שמים וארץ עולם התיקון, למען נתבונן ונקבל בקבלה בתורה שבעל פה מה הם העולמות שקדמו וסוד החורבן והתיקון, ואז נדע ונבין ליסודי התורה באהבה רבה:

בקדמין. כבר מבואר אצלינו. אפשר כוונתו לפרש עוד בראשית (בראשית א א), באמצעית הראשית [שאין לך ראשית שאינו דבוק כמ"ש רש"י], והכוונה על פי הסוד שמים וארץ עולם התיקון והמתקלא, וקודם לזה היה הקב"ה בונה עולמות ומחריבן ואמר דין הניין לי ודין לא הניין לי (ב"ר פ"ג ז'), היינו שבורר כביכול מן עולמות התהו הנרמזין במקרא בז' מלכי אדום שמלכו לפני מלוך מלך לבני ישראל (בראשית לו לא) [עולם התיקון], ממילא יתפרש בראשית באמצעית הראשית מלכין קדמאין, ברא אלקים שמים וארץ עולם התקון, על כן תרגם אונקלס בקדמין, היינו באמצעית הקודמין מלכין קדמאין שנברר מהם, וקרא המאציל עולם התיקון. והנה על פי זה יש לקשר סוף התורה בתחלתה, דהנה בכדי לרמז לישראל סודות המקובלים במעשה בראשית, הנה דבר שלח ביעקב שבאמת היה המעשה בפועל בעולם הזה שמלכו מלכי אדום לפני מלוך מלך לבני ישראל, ועל ידי זה יבינו בני ישראל סוד מעשה בראשית. וזהו לעיני כל ישראל (דברים לד יב), בראשית ברא אלקים, כי המה מבינים הסוד למה היה הקב"ה בונה עולמות והחריבן, מה שאין כן אומות העולם אינם יכולים להבין דבר זה, ודי בזה למשכיל:

ברא ד' (**בראשית א א**). בכל מקום בתורה אלקים, הוא מתרגם הוי"ה. י"ל דהענין הוא, דבאמת הכל הוא על ידי פעולת השם הנכבד הוי"ה ב"ה שם העצם, ומה שנכתב בתורה שם אלקים, הוא שתורה מודעת לישראל שהפועל הזה היה בהתלבשות שם אלקים וכיוצא. אבל התרגום הוא בחינת תורה שבעל פה, מבארת לנו שהכל הוא על ידי פעולת שם הוי"ה ב"ה, כענין וד' בהיכל קדשו (חבקוק ב כ):

פסוק ב

וארעא הוא צדיא ורקניא. כל שעריה שוממין (איכה א ד), מתרגמינן כל תרעאה צדיין. אם כן מתרגם על תה"ו (בראשית א ב) צדי"א, היינו שממה, ובה"ו רקני"א. ולפי זה אינן שמות נרדפים, רק הפירוש הוא שממה וריקנית, אם כן כוונתו אפשר כתרגום יונתן שוממה מבלי איש, וריקנית מכל שאר הבריות:

וחשוכא פריש. הוסיף תיבת פריש שאינו מבואר בתורה. והנראה כי היכי דלא נטעה לפרש דהכי קאמר (בראשית א ב) והארץ היתה תהו ובהו וחשך, וכל זה היה על פני תהום דהיינו הארץ הלזו שהיתה תהו ובהו, וחשך היתה על פני תהום. ואי אפשר לפרש כן דאם כן הוה ליה לנקוד וחשך בקמץ הוי"ו, כמו וי"ו של ובהו. וגם הטעם היה לו להימשך הפשטא קטן עד וחשך. אלא על כרחך וחשך קאי לסיפא לענין בפני עצמו, לומר וחושך הוה פריש על פני תהום, על כן הוסיף תיבת פריש. ויש להתבונן עוד על פי מ"ש בזוהר (ח"ב צ"א ע"ב) בפסוק (שמות כ ז) לא תשא כו', דהשם המפורש פריש על פני תהום חקוק בצרורא, וכשנשבעין לשקר ח"ו אזי השם הקדוש מנשא את עצמו מן התהום, לולי שהש"י מזמין את המלאך יעזריאל בגימטריא חש"ך, ממונה על זה לחקוק את השם המפורש, הנה הזמינו הש"י מבראשית לפרוש את השם המפורש על פני תהום בעת המצטרך. וזה באפשר שרמז המתרגם וחשוכ"א פריש כו'. ר"ל אותו החשך שהוא מלאך הנ"ל, הוא חוקק את השם המפורש על פני תהום. והנה לפי זה תיבת פריש הרומז לפרישת שם המפורש, לא נכתב במקרא, ונמסר בתורה שבעל פה שהוא תרגום, להורות לנו דאין מוסרין שם המפורש, רק מפה לפה למי שראוי לו בחשאי (עיין קידושין ע"א ע"א), נ"ל:

מנשבא על אפי מיא. על גוזליו ירחף (דברים לב יא), מתרגמינן מתחופף. ובכאן אין דרך כבוד שלמעלה לתרגם כך, על כן מתרגם בדרך כבוד מנשב"א, הבן:

פסוק י

ולמקוה המים קרא ימים (**בראשית א י**). ולבית כנישת מיא, הוסיף תיבת ולבי"ת, וכן יונתן. ונראה דהנה בלשון הכתוב ולמקו"ה המים וכו', יש מקום לטעות ששינה שם של מים הנקוים וקראן ימי"ם, ובאמת מצינו בכלל התורה שנקראים מי"ם, ותמצא בפסוק (עמוס ה ח) הקורא למי"י הים, הנך רואה שהכתוב אומר מים של הים, משמע שהמי"ם אינם נקראים ימים, ועל כרחך שקרא הקב"ה להכלי שהמים נקווים בו. והנה הכתוב השמיט והחסיר תיבת בי"ת או מקו"ם, להורות דגם בחסרון בי"ת או מקום, הם עומדין במאמר פיו דהרי הם גבוהים מן הארץ, וכענין שדרשו (ב"ר פכ"ג ז') בפסוק הקורא למי הים וישפכם, משמע שפיכה מלמעלה למטה, אם כן לפי זה אינם נתונים כלם בתוך

כלי המגביל, ובפרט בשוא גליו הנה הם למעלה למעלה, עם כל זה הם נגבלים במאמר פיו יקוו המים כאלו היו מוגבלים תוך הכלי, על כן נחסר תיבת בי"ת ונמסר בעל פה: **ועופא דפרח**. לא פירש ועופא יפרח. כי לפי פשוטו נראה שכבר היו העופות, רק שנצטוו שיפריחו ושוב אחר כך נאמר (בראשית א כא) ויברא כו' ואת כל עוף כנף כו', על כן פירש דהאי יעופף, פירוש שיעופף, נ"ל:

פרק ב

פסוק א

ואשתכללו. פירש ויכולו (בראשית ב א) מלשון יסוד כל, ור"ל שקנו כל הנבראים בחינת קיום והעמדה ליסוד מוסד, דאי כפשוטו מאי למימרא, הרי כבר מפורש בריאתם במקומם, ועיין מ"ש לעיל בעניי בפירוש דהאי פסוקא:

פסוק ד

כד איתבריאו ביומא. הנראה שמפרש כרש"י שכל מעשה בראשית נבראו ביום א': **והוה באדם לרוח ממללא**. לכאורה לפי לשון הכתוב הוה ליה לתרגם והוה האדם (בראשית ב ז). אך דלפי לשון הכתוב שעל ידי שנפח נשמת חיים באפיו יש חיות בגוף, ובאמת כשיוצא הנשמה אזי נשאר הגוף בלתי חיות, וכוונת הכתוב באמת החיות רק היא כנשמה כי היא עיקר האדם, מה שאין כן הגוף בשר אדם רק בעיני העולם נקרא הגוף בשם אדם, ובו אין חיות מבלעדי נשמתו, על כן פירש והוה באדם, נ"ל:

פסוק ח

מלקדמין. לא רצה לתרגם כפירוש רש"י במזרח, דמאי נפקא מינה אם הוא במזרח או בשאר רוחות, על כן פירש דר"ל קודם בריאת העולם. והכוונה להודיע גודל טובו ית', שקודם בריאת האדם ברא הטובה התכליתית לו:

פסוק ט

במציעות. מאי בתוך הגן (בראשית ב ט) שבכאן. על כרחך פירושו באמצע, דאם לא כן לשתוק מתו"ך הגן. ועוד דמאי אשמועינן בזה. אלא על כרחך באמצ"ע להודיע כי הוא מרכז הנקודת, וממנו שואבים כל עצי הגן כדרך הקצוות מן המרכז, להודיעך כמה טובות איבד האדם, ולהודיעך שהנה בעץ החיים בודאי היה יכול לטעום גם טעם עץ הדעת כיון שהוא הכולל, רק לא הותר ליקח עץ הדעת בפני עצמו שיהיה נמשך אחר הרע: **ואילן דאכלין פירוהי וכו'**. דהוקשה לו הרי הש"י לא צוה רק על העץ, ובחטא כתיב (בראשית ג ו) ותקח מפריו. אלא על כרחך פירוש עץ הדעת טוב ורע (בראשית ב ט) הוא כך, ע"ץ שמפריו נמשך הדעת טוב ורע, ועיין מ"ש על זה בענייני ע"ז:

פסוק יח

לא תקין. הנה על תיבת טו"ב שבמקרא (בראשית ב יח) היה לו לתרגם טב, רק דלא יוצדק לומר שהש"י יברא דבר שאינו טוב. על כן פירש לא תקין, ר"ל שעדיין לא נגמר בתיקונו, ופירוש לא טוב, הוא עדיין אינו במילוי הטוב וגמרו:

פסוק כג

ארי מבעלה נסיבא דא. הנה בכל מקום מתרגם על אי"ש גב"ר, ובכאן שינה. והנראה כי הוא מפרש זאת הפעם עצם וכו', (בראשית ב כג) ולא עשה כן לכל הבריות, על כן דייקא לזאת יקרה אש"ה מיוחדת לבת זוג ולא כן בשאר הבריות, על כן פירש מבעל"ה דייקא לבן זוגה:

פסוק כד

בית משכב"י אבוהי ואימיה. דאי כפשוטו למה יעזוב את אביו ואמו (בראשית ב כד), והוא מחויב לכבדם כפי יכולתו. על כן פירש בי"ת משכב"ו יעזוב, והוא ריבוי האתי"ן לדעתו הדברים הנטפלין לאביו ולאמו, היינו משכבם יעזוב:

פרק ג

פסוק א

בקושטא. דאי א"ף (בראשית ג א) כפשוטו, לא יצדק:

פסוק ג

די במציעות גנתא. נ"ל כעת דהנה הש"י דקדק במאמרו "מכל "עץ הגן אכל תאכל (בראשית ב טז), ור"ל מכללות עץ הגן הוא עץ החיים הוא מרכז נקודת האמצע וכלול בתוכו כל הטעמים, רק מעץ הדעת בפני עצמו לא תאכל. והנה הנחש הרשע בא בערמה לכנס בדברים ואמר אל האשה כיון שנצטויתם שלא לאכול מעץ הדעת, על כן אמר לכם "מכל "עץ הגן (בראשית ג א), היינו עץ הכולל כיון שכלול בו טעם עץ הדעת וטובה גדולה אבדתם, ותאמר האשה לא נצטוינו על הכולל רק על הפרטים, ומכל הפרטים נאכל גם כן, ומפרי העץ אשר בתוך הגן (בראשית ג ג), ר"ל מהפרי הצומח לחוץ מהעץ אשר הוא בתוך הגן דהיינו באמצע, כי בהכולל המיצוע אין שטן ואין פגע רע, והבן כי אמת ויציב ונכון הדברים גם בגבהי מרומים במקום שאין מגע גוי פוסל והבן, ובזה יתורץ לך כמה דקדוקים:

פסוק ה

כרברבין. פירוש אלקים (בראשית ג ה), לשון אדנות, דאי אלקים ממש, היה לו לומר כהאלקים בה"א הידיעה:

טב אילנא למיכל וארי אסו היא לעיינין ומרגג אילנא לאסתכלא ביה. הנה אנחנו לא נדע למה פירש לשון תאוה (בראשית ג ו) אס"ו דמשמע רפוא"ה, ובכל מקום פירש לשון

מרגג. ועל לשון נחמד פירש מרג"ג, ובכל מקום פירש חמ"ד כגון לא תחמ"ד (שמות כ יז). ועל להשכי"ל פירש הסתכלו"ת. והנראה על פי פשוטו דהוקשה לו דאי להשכי"ל פירושו חכמה ושכל, האיך ראתה בראית העין שהעץ נחמד להשכיל. וגם לשון נחמד לא יפול בשכ"ל. על כן פירש להשכי"ל מלשון הסתכלות שראתה שהוא נחמד להסתכלות העין שהיה הדר מאוד, ואם כן יקשה שוב מאי וכי תאוה הוא לעינים. על כן פירשו מלשון רפואה לעינים, ובאפשר העבירה הפרי על העינים והאירו עיניה:

פסוק ח

למנח יומא. אפשר פירושו למנח יומא למנוחת היום, שכבר הופיע רוח של תוספות קדושת שבת והיא שעמדה לנו ולאבותינו:

בגו אילן וכו'. דאי אפשר לפרשו במציעות, דעל כרחך לא התחבא במקום שחטאו, והבן:

פסוק י

ית קל מימר"א דיי וכו'. פירש מימרא, דלא יצדק בהילוך הש"י קו"ל (בראשית ג ח), כי הוא נעלם ונסתר מעין כל חי, וגם ההילוך אי אפשר לפרש רק על האמרות טהורות הנשפע מרוח אלקים חיים. ויציבא מילתא בסוד חכמי האמת במאמר (שמות ג טו) זה שמי וזה זכרי, שהשם הויה ב"ה הוא בסוד הקול שאינו נזכר אצלינו בדיבור, והשם אדנ"י הוא בחינת דיבור בחיתוך אותיות, והוא היכל הוי"ה סוד (חבקוק ב כ) וי"י בהיכל קדשו ה"ס, (אדנ"י בגימטריא היכל ובגימטריא ה"ס), וכל הרוצה להעלות אל השם הוי"ה צריך לכנוס בפתח אדנ"י, בסוד אדנ"י שפתי תפתח (תהלים נא יז). והוא סוד (ויקרא טז ג) בזאת, (ר"ל במדה הנקראת זא"ת מלכו"ת שמי"ם), יבא אהרן אל הקדש, על כן הב' שמות הוי"ה אדנ"י, הם בסוד קול ודיבור, כמו שהקול אינו מובן בלא דיבור, כן לא יושג הוי"ה בלי התלבשות בשם אדנ"י (או בשם אלקים), ובזה תבין ית קל מימרא די"י, והבן:

מן קדם י"י אלקי"ם. פירש קד"ם מפני הכבוד. ואפשר לרמז דהוקשה לו דתיבות מפני י"י אלקים (בראשית ג ח) הם מיותרין, ועל כן פירש מן קדם ר"ל מפני י"י אלקי"ם, פירושו קודם י"י אלקים, כי הי"י אלקים פירושו דיי"ן (סנהדרין ס"ו ע"א), והוא הבין שצריך לעשות תשובה עילאה עד אימא עילאה, ושם הוי"ה בניקוד אלקים, ויפרש מפני קודם. ואפשר ירצה עוד על פי מה שאמרו רז"ל (סנהדרין נ"ו ע"ב) על ויצו ד' אלקים (בראשית ב טז), אין צו אלא עבודה זרה שהזהירו על עבודה זרה לבלתי נטות אחריו, כד"א (הושע ה יא) כי הואיל אחרי צ"ו, (ולזה צריך להבין מפני זה מרומז בתיבת צו עבודה זרה, כי צו הוא בעולם העשיה תמן א"ל אדנ"י בגימטריא צ"ו, ובעולם העשיה תמן הקליפות שורין במדורין וצריך שמירה יתירה, והמ"י נ"ל). והנה להיות אדם הראשון הבין שחטאו

נמשך אחר הקליפה הוא שמץ עבודה זרה, ולזה היה מתייירא. וזה ירצה באפשר מפני י"י אלקים, ר"ל השמות שהם קודם הויה אלקים, היינו השם טדה"ד והשם אבדט"ם בגימטריא צ"ו, והוא עבר על הצ"ו על כן היה מתייירא, וזה באפשר רמז המתרגם מן קדם, והבן:

פסוק טו

הוא יהא דכיר לך מה דעבדית ליה מלקדמין, ואת תהא נטר ליה לסיפא. ולדעתי דהמתרגם מפרש כרש"י ישופך (בראשית ג טו) מלשון יכתתך וידכואך ראש על שעשית לו מראש כזאת, ואתה תשופנו וגם אתה תכתתנו גם כן ולא תתבטל תיכף, כי תהא שמור לו עד עקב הוא הסוף, היינו לימות המשיח במהרה בימינו ואז יתבטלו:

פסוק כ

אימא דכל בני אנשא. לא רצה לפרש על כל הנבראים שהיתה מושלת עליהו, שלשון אם (בראשית ג כ) לא יצדק רק על התולדה שהמוליד נקרא אם, נ"ל:

פסוק כא

לבושי"ן דיק"ר ע"ל מש"ך בישרהו"ן. לא רצה לפרש שהש"י עשה להם כתנות של איזה עור (בראשית ג כא), כי לא יצדק אצלו ית' שיעשה להם דבר מגושם מעורות גדיי העיזים. על כן פירש כתנו"ת לבושין דיקר והיה מה שהיה, ועו"ר פירושו על העור, היינו שפירש על מש"ך בישרהו"ן:

פסוק כב

הא אדם הוה יחיד"י בעלמ"א מיניה למידע טב וביש. לא רצה לפרש כרש"י הרי הוא יחיד בתחתונים, דלא יצדק לשון היה (בראשית ג כב) משמע שכבר היה. על כן פירש רז"ל הו"ה יחיד"י בעלמ"א. רצ"ל שמקודם לכן לא היה פחד, כי היה יחידי בעלמא בצדקתו ובתמימות מעשיו, יאכל ויאכל מעץ החיים ויחי לעולם, אך כהיום ממנ"ו היתה זאת לדעת טוב ורע, והמיתה טובה לו להתוך החומר, ועתה פן ישלח וכו':

פרק ד

פסוק ב

והו"ה הבל רעי ענא וקין הוה גבר פלח וכו'. הנה אצל הבל לא כתיב גב"ר (בראשית ד ב), אלא דקשיא ליה למה נכתוב עבודת הבל קודם קי"ן הבכור, אלא על כרחך דהבל כבר עסק במרעה הצאן, וקין עדיין לא עבד האדמה רק קיבל עליו להיות איש האדמה. וזה ששינה והוסיף תיבת גב"ר, להורות שהיה רק איש האדמה אבל עדיין לא עבדה, על כן הקדים מעשה הבל שכבר עבד עבודתו, והורה לנו בזה צדקת הבל הגם שכבר

עמל במרעה, עם כל זה לא חס על מיטב צאנו להביא מנחה להשם, וקין הגם שעדיין לא נתעמל במיטב הארץ, עם כל זה לא הביא רק ממין גרוע, נ"ל:

פסוק ז

ליום דינא חטאך נטיר דעתיד לאיתפרעא מינך. עיין ברש"י ומ"ש שם. ואפשר דעת המתרגם ואליך תשוקתו. ר"ל התשוקה להיפרע ממך הוא אליך, היינו לטובתך כדי שיזדכך חומרך, ואם תעשה תשובה התשובה תזדכך אותך כמו ביסורין, נ"ל:

פסוק י

דם זרעין וכו'. עיין ברש"י ומ"ש שם:

פסוק יד

ומן קדמך לית אפשר לאיטמר"א, פירש ומפניך אסתר (בראשית ד יד) לשון בתמיה:

פסוק כג

לא גברא קטילת וכו' ואף לא עולמא חבלית וכו'. נראה דעתו דנשיו היו פורשות מחמת גזרות המבול (עיין ב"ר פכ"ג ד'), ושיעור הכתוב לדעתי כי איש הרגתי (בראשית ד כג), האם הרגתי איש שיהא זה גורם לפצע"י, וכי ילד הרגתי שיהא זה גורם לכליון בניי שהם חבורה שלי, כי הבנים הם חבורה של האב, נ"ל:

פסוק כו

חלו בני אנשא מלצלאה וכו'. עיין מ"ש בפירוש התורה ותבין:

פרק ה

פסוק כד

ארי לא אמית יתיה. דעתו כדרשת רז"ל (ב"ר פכ"ה א') שעלה לרקיע:

פרק ו

פסוק ו

למתבר תוקפיהון כרעותיה. עיין פירושו ברש"י:

פסוק יג

ארי אתמליאת ארעא חטיפין מן קדם עובדא בישא. בא לפרש דהרי לעיל (בראשית ו יב) אמר וירא אלקים כו' והנה נשחתה כו', דפירושו בזנות ועיין ברש"י, וכאן אמר חמס, על כן פירש תיבת מפניה"ם, ר"ל בעבור מעשיהם, ור"ל שעל ידי מעשיהם הרעים בזנות, איתמליאת ארעא חטופין היינו הכלי חמס וסט"א, ואם כן הכל הוא בשביל הזנות, כנ"ל לפרש שם:

והא אנא מחבילהון ע"ם ארע"א, פירש את הארץ עם הארץ, שגם ג' טפחים של עומק המחרישה נטשטשו:

פסוק טז

ניהור תעביד. נ"ל צהר (בראשית ו טז) אבן טוב, דאלו לפירוש חלו"ן כוותא, כמו שפירש לקמן (בראשית ח ו) אצל ויפתח נח את חלו"ן התיבה, עיין שם:

פרק ז

פסוק א

זכאי קדמי בדר"א הדי"ן, כצ"ל נ"ל:

פסוק טז

ואגין הש"ם במימריה עלוהי. הנה עם היות שכן דרכו דרך הקודש להמליץ הדברים הנראים כמדבר בגשמיות, על כן כינה בכל מקום למאמר השם לא אל השם בעצמו, עם כל זה יש לפרש בכאן דעתו הקדושה, דהנה בציווי בניית התיבה נאמר (בראשית ו יג) ויאמר אלקי"ם, ובציוי ביאתו לתיבה נאמר (בראשית ז א) ויאמר הויה. והוא על פי שפירש הבעש"ט ז"ל על פסוק (תהלים קיט פט) לעולם ד' דברך נצב בשמים, והוא כי כל הדברים אשר היו במאמר השם בראשית הבריאה כגון יה"י רקי"ע (בראשית א ו), אותן האותיות עומדים עד היום ברקיע ומחיים את הרקיע שלא יתבטל ממציאתו, ודברי השם הם חיים וקיימים, וכן בכאן למה נאמר בציווי אל התיבה הויה, וכן למה אמר לו בטעם כי אותך ראיתי צדיק לפני. אך הורה על גודל רחמנותו ית' לשמור את נח מכל המקטריגים אשר על ידם היתה פעולת המבול, על כן אמר לו לאותן האותיות כי אותך ראיתי צדיק וכו', והנה הדברים האלה היו חיים וקיימים ועמדו לשמירה מעולה כל ימי המבול להגין על נח הצדיק לבל יקרב אליו שום מכשול. וזהו (בראשית ז טז) ויסגור ד' בעדו, ר"ל אותו האמירה שאמר לו בשם הויה שם הרחמים, והוא אמירת כי אותך ראיתי צדי"ק וכו'. וזה ענין פירוש המתרגם ואגין הויה במימריה עלוהי, והבן.
או יאמר עוד במימריה, פירושו שם אדנ"י שהוא מאמר הויה, כי זה שמי וזה זכרי (שמות ג טו), והענין כתוב אצלינו אצל סג"ר עליהם המדב"ר (שמות יד ג), שהדיבור נסגר: בין והתבונן אותיות קודם אותיות שכינה בגימטריא סג"ר, ונכתב אצלינו במאמר אליהו לרבי שמעון בן יוחאי קום "אפתח "מילין "קמי שכינת"א (תיקו"ז הקדמה א' ע"א), והבן ואין כאן מקומו:

פרק ח

פסוק כ

ובנא נח מדבחא קדם השם. תרגם בכל מקום קדם הש"ם, להסביר הענין בכדי שלא נאמר שהוא לצורך השם, ובאמת נאמר (תהלים נ יג) האוכל בשר אבירים וכו', רק שהוא נחת רוח לפניו בעושי רצונו (עיין רש"י זבחים מ"ו ע"ב):

פסוק כא

וקבל השם ברעוא את קרבניה. תרגם הענין כי לא יוצדק בהש"י ענין חוש המוגשם, כפי הנראה בפסוק (בראשית ח כא) וירח השם וכו', על כן תרגם שהוא רק לשבר את האוזן, כמו שהאדם הגשמיי בהריחו ריח איזה דבר, הנה זה הדבר נשאר במקומו ולא נחסר כלום, רק אף על פי כן הוא נהנה מרוחניות הענין והוא נחת רוח לפניו, כן הוא להבדיל בענין הקרבנות שהוא נחת רוח לפניו שנעשה רצונו (עיין רש"י זבחים מ"ו ע"ב), על כן הלבישו הענין לשבר האוזן בדמיון ריח, אבל חלילה חלילה להאמין שום ענין מוגשם וחוש גשמי, רק נחת רוח ורצון וברואיו עושי רצונו:

ואמר ד' במימריה. כבר פירשתי כי הנראה יאמר השם הויה הוא אדנ"י, כי לא כשאני נכתב כו' (פסחים נ' ע"א). ופירוש הפסוק (בראשית ח כא) ויאמר הויה אל "לבו, הוא ההיכל הויה (ירמיה ז ד), וכמו שאמרו במדרש רבה בראשית (ב"ר פכ"ז ד') ויתעצב אל לב"ו (בראשית ו ו), על מי יש לו להתרעם לא על האדריכל:

פרק ט

פסוק ו

דישוד דמא דאינשא בסהדין וכפירוש רש"י, דאם לא כן הוא מיותר, כי כבר נאמר למעלה (בראשית ט ה) אדרוש את נפש האדם:

פסוק כ

ושרי נח גבר פלח בארעא. פירש ויח"ל (בראשית ט כ) לשון התחלה, והכוונה לפי זה שהתחיל להיות איש האדמה.

פסוק כז

יפת הויה ליפת וישרי שכינתיה (**בראשית ט כז**). דאי אפשר לפרש וישכון באהלי שם שיפת ישכון באהלי שם, כי מה ברכה הוא זו, על כרחך לומר דקאי על הויה הנזכר מקודם בפסוק, ואי אפשר לומר כפשוטו רק שכינתו ית' כידוע למשכילים השוכן אתנו ושכנתי בתוך בני ישראל (שמות כט מה), שהוא בחינת שכינה השוכנת בתחתונים והוא מקור נשמת ישראל.

פרק יא

פסוק ה

ואתגלי הויה לאיתפרעא וכו'. פירש וירד (בראשית יא ה) לשון התגלות, כי גילוי שכינתו בתחתונים יכונה לנו לשבר האוזן לשון ירידה כביכול, וכן פירש לקמן (בראשית יא ז) הבה נרד"ה, נתגלי:

פרק יב

פסוק א

איזיל "לך (בראשית יב א). הניח התיבת "לך כפשוטו. אפשר דס"ל דהכי קאמר לך אל המקום אשר הוא שלך, דהיינו "שלך נתנה למורשה:

פסוק ב

ואברכינך וארבי שמך "ותהא "מברך. כוונתו לדעתי לפרש הכפל ואברכך והיה "ברכה (בראשית יב ב). ר"ל שתראה שתתקיים הברכה, שלא יגרום החטא, כמו שנתיירא יעקב עיין בגמרא ברכות (ד' ע"א):

פסוק ג

ויתברכון בדילך. מפרש "בך (בראשית יב ג), בשבילך, ר"ל כי כל העולם ניזונין בזכותו, והוא עיקר המציאות, ואפילו האומות שנבראו לצוותא, ניזונין מתמציתו:

פסוק ה

וית כל נפשתא דשיעבידו לאורייתא. מפרש אשר "עשו (בראשית יב ה), כמ"ש רש"י שלמדום דרכי התורה, והוי כאלו עשאום:

פסוק ז

ובנא תמן מדבחא קדם ד' דאיתגלי ליה. תרגם "קדם "ד', הכוונה להיות שנתגלה אליו ההתראות שם הנכבד הויה ובנה לפניו מזבח. ולפי זה מפורש הענין והטעם בפסוק (בראשית יב ז) לד' הנראה אליו, ועיין באלשיך:

פסוק ח

קדם ד'. כנ"ל:

וצלי בשמא די". רצ"ל כיון שידע ונתגלה אליו השם הנכבד, אזי התפלל בשם הזה, ומפרש "ויקרא (בראשית יב ח) מלשון תפלה, מלשון קורא אל אלוקי ויענהו (איוב יב ד):

פסוק יג

בדיל דיוטיב לי בדילך ותתקיים נפשי בפתגמייכי. תרגם בגללך (בראשית יב יג) בפתגמייכי, שר"ל בדיבורך. דהוקשה לו הקושיא המפורסמת על אבינו הק', איך אמר כדברים האלה שהסכים שיקחו את אשתו ויתנו לו מתנות עבורה. לזה אמר שכפל לשון הפסוק מתרץ זה, דהנה היה מתיירא פן יעלילו עליו שעשה איזה דבר שלא כדת ויהרגו אותו, כי בודאי אינו מחק נימוסי המלך להרוג האדם על דבר אשתו, רק שהיה מתיירא שבעבור חשקם באשתו יעלילו עליו, על כן צוה שתאמר שהיא אחותו, ואז אדרבה יוחשב מאוד וייטיבו לו. והנה אחר כך כשתגלה האמת, לא יהיה מקום להעליל תיכף כרגע, כיון שכבר הוחשב בעיני המלך והשרים, ויהיה זה להם לחרפה כי יבינו כל העם שהרציחה הוא על דבר אשתו, והנה הגם שבהמשך הימים ימצאו איזה עלילה, עם כל

זה כיון שכבר יוחשבו ויהיה להם פתחון פה לפני המלך, אזי הוא תוכל בין דין לדין לדבר עם המלך שתדבר על לב בעלה שיגרשה, וכיוצא בשאר דברים, והמלך יתן מקום לדבריה בכדי שלא יהיה לבוז בעיני ההמון. וזה שתירגם בפתגמייכי, ר"ל בדיבורך. ורצונו לתרגם בגללך, מלשון גלגול, ר"ל שתדבר לפני המלך, שאתה בעצמך תגלגל סיבה שאפטור אותך וכיוצא:

פרק יג

פסוק יג

בישין בממוניהן וחייבין בגוויתהון. כי הנה רעי"ם (בראשית יג יג) , הוא במזיד ובמרד, "וחטאים משמע בשוגג. לזה אמר רעי"ם הם, מה שבין אדם לחבירו בעסקי ממון, וחטאים בעבירות גופם:

קדם ד'. שפגמו בשם הויה:

פסוק טז

סגיאין כעפרא דארעא. הוסיף תיבת "סגיאין על לשון המקרא, להורות שעל הריבוי ידבר, כי באיכות מה זה בשורה שיהיו כעפר הארץ (בראשית יג טז) דבר שפל במציאות: **כמה דלית אפשר לגבר וכו**'. שינה המכוון בפסוק, כי בפסוק נאמר בהיפך, אם יהיה ביכולת למנות את עפר הארץ אז גם זרעך ימנה, אבל באמת זה דבר שאי אפשר גם זה כן, על כן שינה כדי להורות הפשט הנכון:

פרק יד

פסוק ג

למישר "**חקליא**. תרגם "השידים (בראשית יד ג), לשון שדות וכפירוש רש"י, רק אף על פי כן לא ישתוו בפירושם, כי רש"י פירש שכך הוא שם העמק בעצם על שהיו בו שדות, והוא לא פירש שהוא שם העצם רק שם השדות:

פסוק ה

"**תקיפיא תרגום על** "**הזוזים** (**בראשית יד ה**). נקראים התקיפים "זוזים, שמזיזים הצד שכנגדם ממקומם, והם תקיפים אינם זזים ממקומם. "אימתני תרגום על האימי"ם, שמטילין אימה על רואיהם:

פסוק י

"**מסקין** "**חמרא**. הוסיף תיבת "מסקין על דברי המקרא, ורצונו דהוה ליה למימר בורות בורות וכתב "בארות (בראשית יד י), וידוע החילוק בין בור לבא"ר, דבור הוא מכונס ממקום אחר, "ובאר הוא הנובע מתוכו. על כן כתב "מסקין חמרא, ר"ל היה החמר נובע

ועולה מתוכו ולא ייבש לעולם, ומשמיענו זה הכתוב לפי דעת רז"ל (ב"ר פמ"ב ז') שעלה מתוכם מלך סדום, ונס גדול היה זה לעלות מתוך באר כזה:

פסוק יז
למישר מפנא. הוא אתר בית ריסא דמלכא, עיין ברש"י:

פסוק כב
ארימת ידי "**בצלו**. הוסיף "בצלו, דאם לא כן מה יתן ומה יוסף הרמת יד להשם, אם לא שהוא בתפלה, ובפרט לפי דברי הזוהר הק' (ח"ב ס"ז ע"א) שכתב דאסור לפרוש ידיו כי אם בתפלה:

פרק טו

פסוק א
מימרי "**תקוף** "**לך**. זה דרכו כל היום לתרגם דרך כבוד, דלא יצדק לומר על הבורא בעצם "אנכי "מגן לך (בראשית טו א), כי כביכול אינו משתתף עם הנבראים, על כן פירש על מאמר הבורא ית'. ועוד דברים בגו על פי דרך האמת, שהשכינה נקראת מאמר השם, כי השם הנכבד נאמר על ידי שם אדני שהוא שם השכינה, והנה כל התנהגות התחתונים על ידי השכינה, על כן תרגם על "אנכי", "מימרי, והבן:

פסוק ט
קריב קדמי. אפשר דעתו שהוא הקרבה בתורת קרבנות, כמו כל הקרבנות שבתורה:

פסוק יא
ונחת עופא על "**פלגיא**. עיין ברש"י שצ"ל "פגליא:

פרק טז

פסוק ה
דין לי עלך. פירש "חמסי (בראשית טז ה), לשון די"ן, ר"ל שנחמס ממני הדין שיש לי עלך דין ודברים, כי לא יוצדק לומר חמס כפשוטו שתאמר שרה על אברהם אבינו, וסיפא דקרא מוכח ישפוט ד' וכו':

פסוק יב
והוא יהא מרוד באנשא. תרגם "פרא (בראשית טז יב), מלשון עיר "פרא (איוב יא יב), שהוא מורד באדוניו ואוהב המדבר. והכוונה לדעתו "פרא "אדם, שיתנהג בין בני אדם כמנהג הפרא למרוד בבני אדם:
הוא "**יהא** "**צריך וכו**'. כן תרגם על ידו בכל וכו', ופירוש "ידו בכאן, רצ"ל ענייננו:

פסוק יג
"**וצליאת**. כבר ידוע דרכו שמפרש קריאה לשון תפלה:
הברם "**הכא** "**שריתי** "**חזיא**. עיין מ"ש לעיל בפירוש המקרא ותבין כל הענין:

פסוק יד
בירא דמלאך "**קיימא וכו**'. הוא מלאך הברית הוא מדת מלכות, ולפי מ"ש לעיל בפירוש המקרא, ותבין כי הוא נאות מאוד לדרכינו שם:

פרק יז

פסוק א
פלח "**קדמי**. פירש ענין "התהלך (בראשית יז א), לילך בדרכיו ית':

פסוק ב
בין מימרי וכו'. כבר פירשנו ענין תרגומו:

פסוק ז
ואתנייך "**לכנשין**. פירש כן על ונתתיך "לגוים (בראשית יז ו), כי לפי פשוטו יראה שח"ו הש"י ימסרהו ביד הגוים, על כן פירש "גוים, לשון "קהל "גוים (בראשית לה יא), שהוא לשון קבוצת אנשים, ור"ל שיתרבה במשפחות:
"**ומלכין** "**דשליטין** "**בעממיא**. הוסיף זה, דאם לא כן אין זה ברכה דאחד מבניו יהיה מלך ושאר בניו עבדים, על כן ביאר שהברכה הוא שיהיו שולטים בגוים:

פסוק טז
ומלכין דשליטין בעממיא. עיין מ"ש לעיל.

פסוק יז
"**וחדי**. עיין ברש"י:

פסוק כב
ואיסתלק יקרא די"י וכו'. תרגם דרך כבוד, ובאמת ידוע שנכתב בכאן אלקים, והכוונה על השכינה שהיא כבוד י"י, על כן תרגם יקרא, "דיי, והבן:

ביאורי תרגום יונתן

פרק א

פסוק א
מן אוולא ברא ד' ית שמיא וית ארעא. הוקשה לו כנ"ל. ומפרש בראשית (בראשית א א) עם אמצעית הראשית חכמה (תהלים קיא י), שנקראת ראשית נרמזת באות י' של שם הנכבד, שהוא ראשית המכתב שכל מה שאדם רוצה לכתוב הוא כותב תחלה נקודה שהוא י', וכענין שדרשו [הרב בספר ברית כהונת עולם]ויכתוב על הלוחות כמכתב הראשון עשרת הדברים (דברים י ד), היינו כמכתב הראשון שהוא י' מספרו עשר, וזהו גם כן מן אוולא. ויש גם כן לפרש מן אוולא כמ"ש באונקלס, ואין להאריך:
וארעא הות תהייא ובהייא. צידא מבני נש, ורקניא מן כל בעיר, וחשוכא על אפי תהומא, ורוח רחמין מן קדם ד' מנתבא על אפי מיא. וארעא הות תהייא כו' צדיא מבני

נשא. ונראה דהביא תחלה כלשון הכתוב ואחר כך מפרש, ועיין מ"ש בירושלמי. ורוח רחמין, הנה רוח אלקים כתיב (בראשית א ב), ואלקים הוא דין, ומהיכן שפט לומר ורוח רחמים. וי"ל דידוע שם אלקים מתמלא בג' מילואים, מילוי א' בההי"ן והיא דין גמור, גימטריא צר"ה לשונאי ישראל, [וישראל בתפלתם מהפכים צרה לרצה, עיין בכוונת ברכת תענית, ועיין מ"ש בפסוק (בראשית ו טז) צה"ר תעשה לתיבה, ופסוק (בראשית ח א) ויזכור אלקים את נח, והמילוי לבד זולת הפשוטה גימטריא הד"ר הוא לכל חסידיו (תהלים קמט ט), שמהפכין מדת הדין למדת הרחמים]. ב' הוא במילוי אלפין (שאינו חז"ק כל כך), והוא בגימטריא אר"ץ. והמילוי לבד הוא גימטריא הר (אלקים). ג' במילוי יודי"ן, הוא ממותק בגימטריא ברחמי"ם, והוא קרוב לרחמים מאת הוי"ה ב"ה שהוא שם הרחמים, והמילוי לבד הוא גימטריא רו"ח (אלקים), כמאמר הכתוב (שמות לא ג) ואמלא אותו רו"ח אלקים, (עיין מ"ש בפרשת נח בפסוק (בראשית ח א) ויעבר אלקים רוח על הארץ). ומעתה תבין בכאן ורו"ח אלקים, שהוא שם אלקים ביודי"ן המתמלא במספר רו"ח, והוא מתמלא עלינו ברחמי"ם כנ"ל, ועל כן תרגם ורו"ח רחמין. ויש לבאר שהוא אשר עלה אמחשבה לברוא במדת הדין ונתהפך לרחמים (ב"ר פי"ב ט"ו), ויהי רצון שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו:

ויאמר ד' הוא נהורא והוה נהורא:

ואמר ד' יהי נהורא לאנהרא עילאה, ומן יד הוה נהורא. הנה אמר לאנהרא עילאה, י"ל כוונתו דהנה המאורות שבעולם הזה לא נבראו עד יום ד', והאור הזה הוא אור אחר שמאיר גם לעליונים, והוא האור שגנזו לדעת חז"ל (חגיגה י"ב ע"א), ועתיד להאיר לנו בזמן ביאת המשיח, כמ"ש הנביא (ישעיה ס יט) לא יהיה לך עוד השמש לאו"ר יומם ולנוגה הירח לא יאיר לך, והיה לך ד' לאור עולם כו'. והנה תתבונן לפי זה "יהי "אור, בגימטריא רל"ב ד' מילואי שמות הויה, שהם פנימיות האור בד' עולמות ע"ב באצילות, ס"ג בבריאה, מ"ה ביצירה, ב"ן בעשיה וכדומה, בשעת מעשה בראשית הופיע מהן האור גם אל העולם הזה עשיה הגשמיות, וכן יהיה לעתיד הוא שאמר הכתוב והיה לך הויה לאור עול"ם, היינו השם הויה במלואו שבכל עולם, מנין יה"י או"ר:

ומן יד הוה נהורא. היינו תיכף היה אור. פירש כזאת לתרץ למה לא אמר ויהי כן כמו בכל מעשה בראשית, הוא להורות שהאור הזה אינו מתנהג כדרך האור שאנו משתמשים בו שמתחלת הארתו מעט מעט, מתחילה האיר פני מזרח, ואחר כך תחילת הנץ, ואחר כך סוף הנץ. אבל בזה האור נתמלא העולם כולו אור כרגע, ולא היה בזו שינוי בין בין מערב למזרח או צפון לדרום, רק לכל צד בשוה כרגע:

פסוק ה

וקרא וכו' ועבדיה למפלח ביה דיירי עלמא כו' ועבדיה למינח ביה ברייתא כו'. פי' הזאת נ"ל כוונתו גם כן לתרץ למה שינה הכתוב סדר מעשה בראשית להקדים היום ללילה. אך הוא דהנה הפועל הטוב ב"ה פועל לתכלית ההטבה, והנה טובת הלילה לא תוכר רק אחר היום כשאדם עיף ויגע מעבודת השם, יכיר אחר כך תכלית ההטבה של בריאת הלילה. וז"ש הפסוק (איוב כח ג) קץ שם לחשך ולכל תכלית הוא חוקר, רצ"ל הזכיר הש"י את החשך לקץ ולסוף, כי לכל תכלית הוא חוקר להודיענו תכלית טובת החשך הוא אחר האור, הבן הדבר. והנה תראה שינוי לשון בלשונו, ברישא כתב ועבדיה למפלח ביה דיירי עלמא, הנה כתב דיירי עלמא היינו כפי הנראה בני אדם אשר הם נקראים דיירי ארץ, ובסיפא כתב ועבדיה למינח ביה ברייתא כלל כל הברואים. והנראה דהנה אדם לעמל יולד (איוב ה ז) לעבוד עבודה, או עמל תורה או עמל דרך ארץ (סנהדרין צ"ט ע"ב), אבל שארי הברואים אין מהכרח שיעשו עבודה, ומעולם לא ראיתי צבי קיץ וארי סבל כו' (קידושין פ"ב ע"ב), ורשות בידם להיות יושבים בטלים. על כן בעבודה כתב "דיירי "עלמא, שאין רשות להם להיוס בטלים מן העבודה, ובסיפא כתב למינח ביה ברייתא, דהנה המנוח"ה הוא צורך לכל הנבראים כשיעשו עבודה באיזה זמן, הנה כשלא יהיה זמן מנו"ח הנה יוכלו להשחית גופם בלי מצא מנוחה. וגם כתב בדקדוק ברייתא, להורות דבני אדם אין להם רשות לאבד כל לילותיהם במנוחה, ולא איברי סיהרא אלא לגירסא (עירובין ס"ה ע"א), הגם שצריכין למנוחה, אף על פי כן מעט שנות מעט תנומות כו' (משלי ו י). ואפשר יצא לו זה מדברי הכתוב (בראשית א ה) ויקרא אלקים לאור יום, הנה הקדים הקריאה לתיבת לאו"ר, מה שאין כן בסיפא הקדים לחש"ך, ואחר כך קר"א. והנה זכר תזכר את אשר דרשו חז"ל (ב"מ ס"א ע"א) את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אכלך (ויקרא כה לז), מדהקדים ברישא כס"ף ואחר כך נש"ך, ובסיפא הקדים המרבי"ת ואחר כך אכל"ך, להורות שתדרוש המצעיתא לכאן ולכאן, והכי קאמר את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית, וכן בנשך ובמרבית לא תתן אכלך, ועיין בספר ווי העמודים כמה דרשות בעניינים כאלה, והוא כלל בכל מקום שימצא כזאת. ואם כן גם בכאן תדרשנו לטובה ויקרא אלקים לאור יום (לפעולתו לעבוד בו), ולחש"ך (היינו גם בחשך מחויב האדם לעבוד פעולת היום כי אין רנה של תורה אלא בלילה (שמו"ר פמ"ז ה')), וכן תדרש יום ולחשך קרא לילה, כי שאר הנבראים הותר להם גם ביום לעשות פעולת הלילה, היינו להיות יושבים בטלים כי רק אדם לעמל יולד, מה שאין כן שאר הנבראים:

ועבד וכו'. סומכי תל"ת אצבעי"א. מצאתי בספר ויקהל משה בשם רבו הגאון המפורסים מה"ר דוד אופנהיים, דיצא לו למתרגם זה על פי מה דאיתא בסודי רזי, דגהינ"ם הוא ק"פ אלפים פרסאות שהן ח"י אמות של הקב"ה, ממילא נשמע דאמה של הקב"ה הוא עשרת אלפים פרסאות, ואמרינן בגמרא (מנחות צ"ח ע"א) דכל אמה ששה טפחים, וכל טפח ד' אצבעות בגודל שהן ה' באצבע, ממילא כל אמה ל' אצבעות. והנה המעשר מל' הוא ג', ואמרינן בגמרא אליבא דרבא בפסחים (צ"ד ע"א) דאלף פרסאות הוי עובי דרקיע, ממילא הוי עשירית האמה דאמה של הקב"ה י' אלפים כנ"ל, ואם כן שפיר נשמע דסומכי דרקיע תל"ת אצבעו"ת כדברי המתרגם, ושפתים יושק וברוך שחלק מחכמתו ליריאיו, אם עדיין אנו צריכין למודעי למאי נפקא מינה הביא זה המתרגם. ונ"ל דק"ל דלמה לי ויע"ש (בראשית א ז), דהרי נאמר אחר כך ויהי כן. על כן פירש בדרך רמז, והנה "ויעש "אלקים "את עם הי"א אותיות, בגימטריא והי' אלף פרסאו"ת. גם תיבת א"ת, ר"ת תל"ת אצבעו"ת. ולפי זה עדיין אנו צריכין לבאר דעתו ויה"י כ"ן למה לי. נ"ל דקאי אתיבת מע"ל לרקי"ע, דדרשינן מיניה (ב"ר פ"ד ג') מלמד שתלוים באויר, ואי לא נאמר ויה"י כ"ן לא הוי ידעינן שזאת התלוים באויר נעשה תיכף ביום ב', הא באפשר לאחר זמן, על כן אמר ויה"י כ"ן תיכף וסמוך למאמרו ית' כנ"ל, ולדעתו ויעש מופנה לגזירה שוה נלמד דהרקיע כביכול נמדד באצבעות. נלמד בגזירה שוה כי אראה שמיך מעש"ה אצבעותיך (תהלים ח ד), כתיב הכא ויע"ש, וכתיב התם מעשי אצבעותיך. אך בירושלמי ברכות פרק קמא (ירושלמי ברכות פ"א ה"א) תני בשם רב יהושע עובי של רקיע כשתי אצבעיים, וכן נמי דעת בן זומא בתלמודא דידן בחגיגה (ט"ו ע"א). ונראה דלמדו סתם בגזירה שוה, כתיב הכא ויע"ש, וכתיב מעשה אצבעותיך, מיעוט אצבעות שתים. ודע דודאי אלו הקדושים לא כיוונו להגשים ח"ו, דהאיך צודק ידים ואצבעות כלפי מעלה ח"ו, אבל כבר נודע דברי נבואה וכן דברי חכמים בתורה שבעל פה הכל דברו ברמז, וכוונתם על שמות הקדושים ואורות עליונים. וארמוז לך את אשר עם לבבי, הרקיע הוא המבדיל, והנה אצבע בגימטריא אהו"ה במילואו כזה אלף הי ויו הי, הוא השם הנרמז בר"ת "את השמים "ואת "הארץ, ונקרא גושפנקא דחתים ביה שמיא וארעא, השם הזה הוא שם הדעת. והנה הרקיע נעשה להבדיל, והנה רמזו רז"ל (ירושלמי ברכות פ"ה ה"ב) אם אין דע"ה הבדלה מנין, וצוו להבדיל בין קודש לחול בברכת הדעת, להיות הבדלה בין העליונים לתחתונים נעשה על ידי הרקיע שנעשה במדיד"ת אצב"ע, היינו שם הדע"ת, הבן הדבר:

ותתנגיב ארעא דתתחמי יבשתא. כי היכי דלא נטעה ותרא"ה הוא מאמר בפני עצמו:

ואמר ד' יתכנשון מיין תתאין דאשתארו מן לרע לשמיא לדוכתא חד, ותתנגב ארעא דתתחמי יבשתא והוה כן. יתכנשון מיין תתאין דאשתארו מן לרע לשמיא, כי הנה תרגומו הוא באריכות בלשון בכפל. וי"ל משום דיש לטעות בפשט הכתוב דהכי קאמר (בראשית א ט) יקוו המים מתחת השמים, היינו יתאספו המים ויצאו חוץ לכיפת השמים, וקאי מתחת השמים על יקו"ו, ואי אפשר לומר כן דאם כן הוה ליה למימר יקוו מתחת השמים המים אל כו', וגם החוש מכחיש זה דהרי עינינו רואות המים הם מתחת כיפת השמים. על כן דייק ואמר מיין תתאין דאשתארו וכו', להורות מתחת השמים קאי על תיבת המים, היינו אותן המים שמתחת השמים המה יתאספו, ואין להאריך:

לדוכתא חד. לא ידענא למה לא תירגם אתר"א, כמו שתירגם בכמה מקומות דוק ותשכח, וכן תרגם אונקלוס. אפשר חילוק יש בין דוכתא לאתר"א, אתר"א הוא מקום מיושב, דוכתא הוא מקום סתם אפילו אינו מיושב, ובמקרא יש חילוק בין מקו"ם להמקום, המקו"ם משמע הידוע במיושב, מה שאין כן סתם אפילו אינו מיושב, וצריך עיון:

ותתנגיב ארעא דתתחמי יבשתא. הנה ותתנגיב ארעא אינו במקרא, (עיין מ"ש בפירוש המקרא) דמשמע ותראה היבש"ה, שכבר יש יבשה רק שאינה נראית, ובאמת אינו כן כי כל זמן שהארץ נתונה בתוך המים אינה יבשה והיא רטובה, הנה דקדק הוא ז"ל דהכי קאמר כשיתאספו יהיה מקום מוכן שתתייבש הארץ ותהיה יבשה. הנה לפי זה ותראה הוא ענין בפני עצמו, ותראה לחוץ מה שבתוך המים ועל ידי זה תהיה יבשה, אפשר למד מן הטעם ותראה היא בטיפח"א, היינו ותראה הטופח"ת מה שהוא טופח ותיוב, ואחר כך היבש"ה באתנ"ח, ר"ל תהיה יבשה מה שמונח בתוך המים, נ"ל:

ובין מיא דלעיל בקובתא דרקיע. נראה כוונתם לדייק בדברי רז"ל (שוח"ט מזמור י"ט), וכפירוש רש"י על הרקיע לא נאמר אלא מע"ל לרקיע (בראשית א ז), להורות שאינם נתונים על הרקיע ממש, רק תלוים במאמרו של מלך. ותירגם הוא ז"ל קובת"א לשון אוצר, רצ"ל נתונים שם באוצר. ולמד זה מדכתיב (דברים כח יב) יפתח י"י לך את אוצר"ו הטוב את השמים לתת מט"ר, הרי המטר מן השמים הוא מן האוצר:

ויהי מבדיל בין מוי עילא"י וכו'. מדלא כתיב ויהי מבדיל בין המים וכתיב בין מי"ם למים (בראשית א ו), משמע שיש הבדל בין רקיעא למים העליונים, כמו שיש הבדל ממנו למים התחתונים, והמים העליונים תלוים במאמרו של מלך וכפירוש רש"י. והצורך לנו להשמיענו זאת בתורה כדי שנדע כי פעולותיו ית"ש אינו כפעולת בשר ודם, כשיוגמר פעולתו הנה יסתלק האומן הפועל מן הפעולה והפעולה תעמוד בעצמה, אך הבורא ית"ש ח"ו אלו יצוייר הסתלקות שפעו כרגע תתבטל הפעולה, והחיות של כל הפעולה

הוא דבר אלקינו ית' שמו, כענין לעולם י"י דברך נצב בשמים (תהלים קיט פט). וזה נלמד מן המים העליונים שהם תלוים במאמר לעד לעולם, על כן החיות ההוא ושפעו ית"ש אינו נפסק, ועיין מ"ש במסורה:

ולמקדשי רישי ירחין ורישי שנין עבורי ירחין כו' ומחזורין. הנה הן אמת שכל אלה צריכין אנו לידע בסוד העיבור, אבל הדבר אינו מבואר בכתוב ולמה פירש כזאת. ונראה דבא לפרש למה נאמר למ"ד בכולן, רק בתיבת ושני"ם (בראשית א יד) נחסרה הלמ"ד, וקאי אדלעיל כאלו נכתב ולשני"ם, ואם כן הלמ"ד הוא בעל פה להורות שאותו הלימוד נמסרה בעל פה בסוד העיבור כנודע. וטעם הדבר דחושבנא בסיהרא הוא הרמוז למלכות שכל החשבונות מתחשבין בה, על כן יאמרו המושלי"ם בואו חשבו"ן (במדבר כא כז), ומלכות פה ותורה שבעל פה קרינן לה (תיקו"ז הקדמה י"ז ע"א), והקידוש והעיבור תלי בפ"ה עמו ישראל, (בפ"ה בגימטריא לבנ"ה, בגימטריא השם הנכבד עם אותיות הקודמים והמאוחרים, כביכול המל"ך עם לבושי מלכו"ת, סוד אנ"י הויה). וכבר נודע מכתבי מרן בבחינת החדשים, ראש"י חדשים כולם נרמזים בבחינת איברי הראש גולגלתא, ב' עינים, ב' אזנים, חוטמא. והפה אינו נרמז, ונמסר לישראל יקדשו ראש חדשים ושנים במו פיה"ם, אתם (ויקרא כג ב), אפילו שוגגים כו' (ר"ה כ"ה ע"א), כי להם ניתן המלוכה דבר המלך ושלטון. והנה נחסרה אות הלמ"ד כאן בעל פה, כי הל' סוד המל"ך גבוה מכל העם, וגם כי המלכו"ת נקנית בל' מעלות (אבות פ"ו ע"א), דוק הדברים ועיין עוד בסמוך:

ואחשבה לדעת עוד, הנה אמר הש"י יה"י מאורו"ת כו' להבדיל כו' והיו לאותת כו' (**בראשית א יד**). למה נאמר והיה, הוה ליה למימר להבדיל בין כו' ולאת"ת כו'. והנראה דהנה להבדיל בין היום כו' יוכר על ידי מאור אחד, דהיינו בזריחת השמש יום ובשקיעתה לילה, מה שאין כן את"ת לא יוכרו על ידי אחד, דהנה לקוי השמש הוא על ידי גלגל הלבנה, וכן לקוי הלבנה הגם שהוא על ידי צל הארץ, הנה צל הארץ לא יפעול בה לקוי כי אם בהיותה מנוגד עם השמש כנודע, וכן חשבון המועדים ושנות העיבור צריכין לחשבון בשני המאורות להשוות ימות הלבנה עם ימות החמה כנודע. וזהו באפשר כוונת יונתן על פי פשוטו שהביא חשבון תקופות ומולדות ומחזורין, בכדי לדייק תיבת והיה דעל שניהם קאי, וכן הוא בגמרא חולין (דף ס' ע"ב) שאמרה הלבנה יומא נמי אי אפשר דלא מנו בה תקופות, דכתיב והיו לאתת ולמועדים כו', משמע דדייקו רז"ל תיבת והי"ו:

ואפשר לפרש עוד אומרו והי"ו (בראשית א יד), דהנה להבדיל בין היום כו' זה נעשה מאליו על ידי המאורות, ואין מבוא לשנות זולת בגזירת היוצר כל אשר ישדד מערכת השמים לשעה בעבור עמו ישראל כענין יהושע שמש בגבעון (יהושע י יב), ואף על פי כן ההבדלה נעשית מאליה, מה שאין כן לאת"ת הוא הויה החדשה בכל פעם על ידי מעשה התחתונים, כי הגם שהליקוים הם בחשבון, עם כל זה שבאם היו מטיבים מעשיהם, כבר היה העולם מתוקן והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה שבעתיים (ישעיה ל כו), ואז כבר לא היו פועלים הליקויים, ואם כן אלו הליקויים הגם שהם מטבע מבראשית, עם כל זה הם תלוים ועומדים בבחירת התחתונים, וצדקו מאוד דברי חז"ל. וז"ש בזה "והיו "לאתת, כי האת"ת אינם נגזרים בדוקא שמוכרחים להיות כמו שמוכרחת ההבדלה, וכן למועדי"ם יוצדק בהן והי"ו, כי הם בהויה חדשה בכל דור ודור, לפי דברי הבית דין שלמטה ובבחירתם ואתם אפילו שוגגים, וכענין שדרשו (ירושלמי כתובות פ"א ה"ב) על פסוק (תהלים נז ג) אקרא לאלקים עליון לאל גומר עלי, שהש"י גומר דברי הבית דין שלמטה, בת ג' שנים ויום א' אין בתוליה חוזרין, נמלכו בית דין לעבר השנה בתוליה חוזרין, אם כן בכל פעם עסק המועדים ושנים הם הויה חדשה, והבן:

ועבד ד' ית תרין נהוריא רברביא והוון שוין באיקרהון עשרין וחד שנין בציר מנהון שית מאה ואתרין ושבעין חולקי שתא, ומן בתר כן אישתעית סיהרא עילוי שמשא ליתן תליתאי ואיזדערת ומנו ית שמשא כו'. קודם כל דבר אומר לך הנה הדבר הזה היה מקובל לרז"ל בתורה שבעל פה ואינו מבואר בכתב, דענין הלבנה הוא סוד תורה שבעל פה, וזה לא איברי סיהרא אלא לגירסא (עירובין ס"ה ע"א), (חסר כאן תשלום המאמר): **וסדר יתהון י"י על שטריהון ברקיע**. שטריהו"ן לשון קביעות במקום עיין בערוך, וימרח"ו על השחין (ישעיה לח כא) מתרגמינן וישטרון על שיחנא, אם כן הוא כעין דבר הנתמרח שנקבע ונדחק, כן נקרא דבר הנקבע בלשון שט"ר. ונ"ל דבא גם כן לתרץ מהו "ויתן "אתם (בראשית א יז), ולמה לא נעשו תיכף במקום ההוא ברקיע. על כן פירש הכוונה "ויתן "אותם, סידר מהלכתן בגלגל כל ימות עולם האיך יתהלכו במזלות וכוכבי לכת. ובזה יתורץ נמי למה הזכיר שוב שם אלקים, היה לו לומר סתם ויתן אתם ברקיע כו'. אבל לפי הנ"ל חזר לומר ויתן אתם אלקי"ם, כביכול נתן אותם על משטריהם וסדרם כל ימות עולם לבל ישנו את תפקידם, על כן אמר אלקים כח אלקות שנתן בהם לא ישונה בשום פעם. והנה הגם שיהושע אמר שמש בגבעון דום (יהושע י יב), וישעיה החזיר את המעלות (ישעיה לח ח), עיין נא בספר הגבורות להרב בעל גור אריה שאף על פי כן לא שינו מתפקידם, רק היה הדבר ניסי וטבעי ביחד, עיין שם ותבין:

ולמשמש"א ביממא ובליליא. לא ידעתי לכאורה האיך תרגם בהיפוך, דבקרא כתיב לשון ממשלה (בראשית א יח), והוא תירגם שימוש. ואחשבה באפשר דהוקשה לו גם כן איך יצוייר שליטת ב' המאורות ביום ובלילה. וגם אומרו אחר כך אור וחשך בהבדלה. וגם לא נאמר בציווי לשון ממשלה רק להבדיל. על כן פירש גם כן שזה נתהווה גם כן אחר המיעוט אין ללבנה שום אור רק בקבלתה מן השמש, כפי ערך הקבלה כן הוא אורה בריחוק וקירוב, ולעולם לא ישבותו ממהלכתם זה, השמש למעלה מן הירח ומשפיע בה והלבנה מקבלת, וזה ביום ובלילה. והנה זה נקרא ממשלה על דרך ואל אישך תשוקתך והוא "ימשל בך (בראשית ג טז), הנה בלשון הכתוב תורה שבכתב יקראו להמשפיע מושל, ובדרך כבוד בתורה שבעל פה קראו משמ"ש, הבן הדבר הזה בדרך אפשר, ואם עיני שכל לך תתבונן מזה אמרם (ר"ה כ"ג ע"ב) לא ראתה חמה פגימתה של לבנה:

ירחשון רקק"י מו"י וכו'. לפי תרגומו נראה די"ל דגם הדגים נבראו מן הרק"ק, והנה רז"ל (עירובין כ"ח ע"א) הכריחו כן רק בעופות, ולדגים אין הכרח. וביותר יוקשה הוא ז"ל בעצמו כתב אחר כך בפסוק שלאחריו מיא צלילתא. ואפשר לומר בדוחק דתירץ בזה מה שכתב אחר כך (בראשית א כא) ויברא אלקים כו', מה ויברא כיון שאמר מקודם ישרצו המים כו' (בראשית א כ). על כן תירגם דבפסוק הזה להמים הוא רק על העופות, והכי קאמר ישרצו המים שריצת ברואים כאלו שתהיה בהם נפש חיה, וגם תהיה בהם העפיפה. והנה אלו הברואים נעשו מן הרקק, ואחר כך אמר ויברא אלקים כביכול בעצמו מן המים צלולים התנינים הגדולים והדגים, ועוד ית' אי"ה:

ועופא דטייס ושרכפתיה על ארעא, ושביל טייסה על אויר רקיע. מפרש ועוף יעופף על הארץ (בראשית א כ), רצ"ל הגם שהוא מעופף, אף על פי כן שב תמיד על הארץ כי מקום קינו בארץ על פני רקיע השמים, היינו עפיפתו תחת אויר השמים:

תוצא הארץ (בראשית א כד). תהנפק גרגישת"א דארעא. היינו רגש"י הארץ העפר היבש, דמן הלח היינו הרקק כבר נבראו העופות, ולא היתה הציווי ליסוד הארץ, כי היה יסוד הארץ משותף עם יסוד המים, ועיקר היום היו בריות המים, מה שאין כן כהיום היה הציווי לארץ, שיבראו ויוציאו בריות מרגשי הארץ לבדם:

וברייתי ארעא לזניה. נ"ל דדקדק וחית"ו אר"ץ (בראשית א כד) כמ"ש לעיל, וביאר דנצטוו למינ"ה דייקא בחית הארץ, דהיינו שאמר להם להדבק בבריות המים הגם שהם מאותו המין, דהיינו כלב הי"ם עם כל"ב היבש"ה, זה מה שנ"ל:

פסוק כה

ועבד י"י כו' זיני דכיין וזיני דלא דכיין. כבר כ' גם בבריות המים למה דקדק לתרגם כן. וכעת צ"ל דדקדוקו הוא למה נאמר ויע"ש (בראשית א כה) וכמ"ש לעיל, לא הוה ליה למימר רק ותוצא הארץ, ולמה נצטרפה זה עשייתו ית"ש לאמירתו. והוא להיות בנפש הצומחת ישנם בריות טהורות וכשירות למאכל אדם, וישנם טמאות שאסרם הש"י בתורתו, ולבל יחשוב האדם כיון דשהם טמאות נעשו ח"ו שלא כרצונו, כיון שאין חפץ בהם וטמאם בתורתו. על כן נאמר בהם "ויעש "אלקים, הש"י עשאם הן הטמאות והן הטהורות. ותעמיק ביותר הנה ענין הטומאה בחיות ובהמות הוא מפאת נפשותם אשר נפשותם טמא, ויבוא האדם לחשוב כיון שנפשותם מסטרא דטומאה, אם כן ח"ו בעל כרחך נעשו שלא ברצונו ית"ש. על כן נאמר "ויעש "אלקים הכל כאשר לכל, והכל בגזירתו ורצונו. וכן תפרש דבריו בבריית המים שנאמר בהם (בראשית א י) "ויקרא "אלקים, (והא דלא נאמר בהם ויע"ש, הוא בעבור חשיבות הלויתן נאמר ויברא). ולפי זה לשון ויבר"א, קאי גם אסיפא ואת כל נפש החיה הרומשת (בראשית א כא). ולפי זה למה נאמר אחר כך "אשר "שרצו "המים, צריכים לפרש לפי זה דהכי קאמר עם היות שהיה די בשריצת המים, עם כל זה "ויקרא "אלקים מטעם הנ"ל. ומזה תתבונן שגם הסט"א נעשית בגזירתו ית"ש, הגם שמאתו לא תצא הרעות הכל לטובה, והוא פנה לתורה, בין הדברים:

עוד תתבונן מ"ש הפוסקים שאין לסמוך על הנשים בברירת דגים קטנים הטהורים מן הטמאים, וכן ברמש"י ארץ הקטנים. והנה ללמד דעת לבני אדם עשה היוצר בראשית ככה הגם שצוה ישרצו המים (בראשית א כ), עם כל זה ויברא אלקים (בראשית א כא) כביכול נצטרפה בריאתו בעצמו להפריש הטמאים מן הטהורים, וכן בבריות הארץ הגם שאמר תוצא הארץ (בראשית א כד), עם כל זה ויעש אלקים (בראשית א כה). והנה אם נאמר דבבריות המים אין קושיא אומרו ויברא, כי הוא רק על הלויתן, ובאינך מסיים "אשר "שרצו "המים, הנה נרמז ביותר בבריות הארץ, להיותך יודע דכל מדות האדם הם מארבע יסדותיו, כגון הכעס מיסוד האש, והתענוג מיסוד המים, והתנועה והוללת מיסוד הרוח, והעצלות מיסוד העפר. והנה הא דכתבו הפוסקים שאין לסמוך על הנשים בברירת הבעלי חיים קטנים, מפני שעצלניות הן (ב"ר פמ"ה ה') והעצלות הוא מיסוד העפר שמתגבר בהן ביותר, הנה למדנו יוצרנו בבריות העפר הגם שאמר "תוצא "הארץ יסוד העפר, עם כל זה ויע"ש אלקים, וליכא מידי דלא רמיזי:

פסוק כו

ואמר ד' למלאכייא "דמשמשין "קומוי. נראה דנלמד גם כן מגזירה שוה נעש"ה (בראשית א כו), וכתיב במלאכים (תהלים קג כ) גבורי כח עוש"י דברו:

דאיתבריו "ביום "תנין. נ"ל להיות ביום שני נעשה ההבדלה בין עליונים לתחתונים, והש"י רצה לברוא את האדם מן העליונים ותחתונים (ב"ר פ"ח י"א), על כן נמלך עם המלאכים שלא יתקנאו בו:

פסוק כז

בצלמא י"י ברא יתיה ברמ"ח איברין ושס"ה גידין וריקם עלוי מושכא ומלי יתיה בסרא ואדמא דכר ונוקבא בגווהון ברא יתהון. נ"ל דמפרש כזאת להתבונן איך האדם הגשמי נברא בצלם אלקים (בראשית א כז), ומה דמות תערכו לו כי לא ראיתם כל תמונה. על כן תיקן הוא ז"ל הכוונה כעין דמיון התורה ומצותיו, (הגם שהוא ז"ל פירש ההמלכה עם המלאכים, אף על פי כן התורה כביכול אור מעטה לבושו נקראת, הבן הדבר). והנה התורה רמ"ח מצות עשין ושס"ה לא תעשין, כן האדם רמ"ח איברים ושס"ה גידים. והנה בתורה ד' חלקי פשט רמז דרוש סוד, כמו כן האדם עו"ר למעלה נגד פשט התורה, בש"ר בפנים נגד הרמ"ז, ד"ם נגד הדרוש, ועיקר חיות האדם הרוחניי בתוכו נגד הסוד:

דכר ונוקבא בגווהון כו'. נראה דס"ל כמאן דאמר (ברכות ס"א ע"א) פרצוף, רק שהיו אחור באחור ונסרן הקב"ה:

וית כל אילני סרקא וכו' ודביה פירי אילנא וכו'. דקדק דהיה לו לומר ואת כל פרי עץ, וכתיב (בראשית א כט) ואת כל העץ אשר בו פרי העץ, שמע מינה תרתי וכמ"ש לעיל:

פרק ב

פסוק ב

ועשרתי עסקין דברא בין שמשתא. בא לתרץ מה שהקשו חז"ל (ב"ר פ"י ט') ביום השביע"י (בראשית ב ב), ביום הששי מיבעיא לן. ומתרץ דגם בין השמשות שהוא ספק שביעי ברא עשרתי עסקין, וביום השביעי נח מכולם כמ"ש לעיל:

פסוק ג

ועתי"ד למעבד. ר"ל שברא השם יש מאין ונתן בהם כח להבראות בכל פעם יש מיש הכל בכוחו ית':

פסוק ו

וענ"ן יקר"א הוה נחית מתחות כורסיא יקירא ומלי מיא מן אוקיינוס והדר סליק מן ארעא. דהוקשה לו שינוי בפסוק מאר"ץ לאדמ"ה (בראשית ב ו). גם הוקשה לו תיבת יעלה דהיה לו לומר עלה. על כן פירש דהכי פירושו ואד יעלה, ר"ל מה שהאד עולה,

הוא מן הארץ (העליונה כסא הכבוד) שמשם ירד הענן אל מי האוקיינוס, ועל ידי כך יעלה מן האדמ"ה והשקה אותה, נ"ל:

פסוק ז

בתרי"ן יצרין. דייק כרז"ל (ברכות ס"א ע"א) וייצר (בראשית ב ז) בתרין יודין. ודבר עפרא מאתר ביתא מקדשא, גם כן כרז"ל (סנהדרין ל"א ע"א) דייק עפ"ר מן האדמ"ה, והוא הוסיף מארבע"ת רוח"י עלמ"א. נ"ל דאפשר דק"ל דגם אם נאמר כרז"ל, עדיין יקשה ה"א דאדמה למה לי, לא היה לו לומר רק מן אדמה. על כן פירש דה"א מרמזת לחמשה מקומות ארבע רוחות והאמצע, היינו מקום המקדש, נ"ל:

ופתכא מכל מימי עלמא. הגם שבוודאי אמת ונכון הוא ודבריו ברוח הקודש. עם כל זה איני יודע ההכרח במקרא. רק ברמז נ"ל ס"ת באפי"ו נשמ"ת חיי"ם ויה"י האד"ם (בראשית ב ז), ס"ת מימו"ת. לרמוז על כל מימי בראשית, והש"י יורנו האמת להבין דברי קדשו:

וברייין סומק שחי"ם וחיוו"ר. דייק זה לדעתו מדבראו ממקום המקדש (סנהדרין ל"ח ע"א), שהיא מקום הכולל לתלת דרגין "חסד "גבורה "תפארת אשר ירשו אברהם יצחק ויעקב, והבן. והבן עוד שיסוד העפר כולל השלשה יסודות שעליו שם "א"מ"ר אש מים רוח, והם תלת גוונין אדום לבן ירוק:

והות נשמתא בגופא דאדם. עיין מ"ש באונקלוס:

לאנהרות עייניו ולמצתות אודנין. גם כן איני יודע ההכרח במקרא. ואפשר שהוא רק בדרך מוסר, היות שצריך האדם בכלים האלה לעבוד את השם שברא בו הטובה הזאת, ובזה ינצלו כל האיברים מעבירות, ולהיפך כל עסקי האברים הללו בעבודתו ית', אזי כל האברים יתלוננו בצל החכמה. וזה היה חטא אדם וחוה שנתפתו בראיה ושמיעה, ששמעו לעצת הנחש ותרא האשה וכו' (בראשית ג ו), וכן נאמר בעונשו (בראשית ג יז) כי שמע"ת לקול אשת"ך:

פסוק ח

ואיתנציב במימרא די"י. כי לא יתכן לומר בהשי"ת לשון נטיעה, והכל במאמר עשה. על כן פירש במימרא:

לצדיקייא קדם בריית עלמא. עיין מ"ש באונקלוס, והתרגום הלז פירש יותר, ויצדק כמ"ש עיין שם:

כד ברייה. כוונתו לתרץ אשר יצר (בראשית ב ח) יתר בפסוק. לכך מפרש אשר יצר, ר"ל תיכף שבראו להורות חסדו ית' שעדיין לא הריח שום מעשה טוב, אף על פי כן הניחו בגן עדן:

פסוק ט

רומיה מהלך חמש מאה שנין. אפשר דייק מהה"א היתירה, דהיה לו לומר ועץ חיים (בראשית ב ט), והה"א מרמזת שהיה במספר ה"א בחשבון היותר ה גדול בהחזרתו לשרשו לנעוץ סוף בתחילתו שהם אלף לאלף ו, והבן:

ואילן דאכלין פירוהי ידעין בין טב לביש. ובנוסח הירושלמי כל מאן דאכיל מיניה מפרש בין טב לביש. נ"ל דהנה על ידי עץ הדעת נתעורר הרע שהיה בכח ונתעורר בפועל, ולא יתוקן הרע שישוב לטוב גמור עד עת בא משיחנו במהרה בימינו, ואז יהיה ביותר שאת כמו קודם החטא, כי קודם החטא לא התעורר עדיין הרע, מה שאין כן בעת שיתוקן הכל והיה גם מהרע טוב גמור, אז יהיה ביותר שאת, עיין בשלה"ק בסוד הברייתא קורין לאלפין עיינין, בכתנות עור או"ר ועו"ר (זוהר ח"א ל"ו ע"ב), כי עין בעין יראו בשוב ד' את שבות ציון (ישעיה נב ח). והנה בעת זה כל האדם להפריש בין טוב לרע ולילך אחר הטוב ולסור מהרע עד עת בא משיחנו, אזי הפעולה הוא רק לדעת ענין הרע ולהפכו לטוב גמור. וזה ענין ב' הנוסחאות, דבנוסח הירושלמי מדבר מזמני ימות עולם שעדיין לא נתגלה משיח צדקינו, על כן מפרש מפר"ש בין ט"ב לבי"ש, ובנוסח דידן מפרש בעת תיקון העולם לימות המשיח, שהיא לדעת ענין הרע ולהפכו לטוב גמור, על כן פירש ידעין בין ט"ב לבי"ש, והבן עיין בשל"ה ותבין:

פסוק יב

ודהב"א דארעא ההי"א בחי"ר. דק"ל וכי יש זהב שאינו טוב. על כן מפרש טו"ב (בראשית ב יב), דר"ל טוב יותר ומובחר משאר הזהבים:

פסוק טו

ודבר י"י אלקים (**בראשית ב טו**). ובנוסח ירושלמי ונס"ב. והנראה על פי מה שכתבו חכמי האמת כיון שהיה אדם בגן עדן, ואם היה מתקיים כך האיך היה באפשר לפעול פעולות מוגשמים להוליד בדומה וכיוצא. ותירצו דהיה כמו שאדם דר בבית ועליה, וכשהיה הרצון לפעול הפעולה מוגשמת, אזי היה יורד לעולם הזה והיה מתלבש בלבוש מוגשם, והיה פועל פעולות המוגשמות, כענין המלאכים שמתלבשים בלבוש גשמי כשיורדים לעולם הזה. ואחרים פירשו שהטבע הפועל אלקי בתוכו ברוחניותו פועל יוצא מכח להוליד בדומה, והבן. ובזה יובנו ב' הגרסאות, לגירסת ודב"ר פירושו הנהגה שהנהיגו הקב"ה לגן עדן, ובאמת מצטרך לשוב עוד לפעול פעולות מוגשמות בעולם הזה בכל עת. ולגירסת ונסב פירושו לקיחה, היינו שלקחו לגמרי, כי היה יכול לפעול פעולתו הכל ברוחניותו, נ"ל:

מן טוור פולחנא אתר דאיתברייא מתמן. ובנוסח ירושלמי לא נמצא זה. אפשר דשניהם דייקא מתיבת האדם דהה"א מיותרת, דלנוסח דידן בהה"א במקום החמשי, דהיינו המיצוע שבארבע קצוות היינו מקום המקדש. ולירושלמי אדרדבה הה"א מרמזת לכל החמשה מקומות שהיו בכולם פעם כאן ופעם כאן:

למהוי פלח באורייתא ולמינטר פקידאה. ובנוסח הירושלמי למהוי פלח באורייתא ולמיטור. והנ"ל דלפי נוסח דידן פירוש לעבד"ה (בראשית ב טו), הוא בחינה עיונית שבתורה עשין ולאוין. ולנוסח ירושלמי קאי הכל על בחינה העיונית שבתורה, כי במעשה לא היו עדיין ופירש לעבדה עשין ולשמרה לאוין, נ"ל והבן:

פסוק יז

תהי חייב קטול. פירושו כפשוטו כי באמת לא מת ביום שחטא, ע"כ פירושו מות תמות (בראשית ב יז) תהא חייב מיתה ויחתך הגזר דין תיכף עליך:

דיהא אדם דמיך בלחודוה"י. דהוקשה לו וכי ברא הש"י דבר שלא טוב. על כן פירש דבוודאי בריאתו היא טוב מאוד, רק דזה ענין חדש לענין שיהיה שוכב לבד זה אינו טוב, על כן ברא עזר כנגדו (בראשית ב יח):

פסוק כ

לא אשכח ע"ד השת"א. כי לפי פשוטו נראה דהש"י מחפש ומבקש עזר לנגדו ולא מצא, וזה לא יצדק ולפניו נגלו כל תעלומות. וזה שפירש כפשוטו לא היה מוצא עדיין עזר כנגדו, ר"ל שלא נבראת עדיין העזר:

פסוק כא

שינתא עמיקת"א תרדימ"ה. פירוש הוא שינה כבידה, דאם לא כן היה לו לומר שינה:

היא עילאה תליסרת דמסטר ימינא. ידוע הוא על פי חכמי המחקר שאותה הצלע חסירה בטבע מחשבון הצלעות:

פסוק כג

הדא זמנא ולא תוב תתברי איתתא. פירש זאת הפעם (בראשית ב כג) כמו שפירש רש"י להדא חמי למקרא אתתא. ק"ל דהרי קרא לה שם אחר כך חוה (בראשית ג כ). לזה קאמר דהכי קאמר לזאת מהראוי לקרותה בדרך כלל לכל הנשים אש"ה, אבל אין זה שם הפרטי, כי חוה תקרא:

פסוק כה

והוו תרויהון חכימי"ן וכו' ולא אמתינ"ו ביקריהון. לא רצה לפרש כפשוטו ערומים בלי לבוש (בראשית ב כה), דהוקשה לו למה לו להודיע לנו כל זה בתורתנו הקדושה, ואי כפירוש רש"י להודיעך מאיזה עצה קפץ הנחש עליהם על שהיו ערומים ועסוקים

בתשמיש, יקשה דאם כן למה עשה הש"ית זה שיהיו ערומים בלי לבוש, ועל ידי זה יבואו לידי מכשול לפיתוי הנחש ולפניו נגלו כל תעלומות, והוא מדרך אב הרחמן הרוצה בתקנת ברואיו להמציא להם לבוש למחסה ולמסתור, זה מה שנ"ל:

פרק ג

פסוק ד

ביה היא שעתא אמר חויא דלטור על ברייה וכו' ברם כל אומנא. דקדק דלא היה לו לומר רק ויאמר לא מות תמותון (בראשית ג ד), ואנא ידענא מדלעיל דהיא אמירת הנחש אל האשה, מזה דייק דהיא אמירה בפני עצמו חוץ פיתוי האכילה, אמר אמירה בענין נחש הרשע, והיינו כפי קבלת רז"ל (ב"ר פי"ט ד') שאמר דלטור, ובתיבת א"ל האש"ה מרומז שאמר לה דבר הנוגע לה לטובתה, שאמר לה כל אומנא וכו', נ"ל:

פסוק ו

וחמת איתתא ית ס"מ מלאכא דמותא. דקדק מה לשון ותרא האשה כי טוב (בראשית ג ו), האיך יצדק בראיה שראתה שהוא טוב למאכל, על כן פירש ותרא האשה דבר בפני עצמו שראתה הס"מ.

ודחילת וידע"ת ארום טב וכו'. הנה וודאי אין המקרא יוצא מידי פשוטו, ותר"א פירושו והבינה בראייתה, רק מדאפקה רחמנא בלשון ותר"א, לרמז לשון ראיה שראתה את הס"מ. ומרומז בלשון גם כן ירא"ה שנפל פחדו עליה, וגם כן אינו יוצא מידי פשוטו, והבינה בראייתה שטוב העץ למאכל. והנה אחשבה תיבת ותרא עם הד' אותיות, בגימטריא סמא"ל לילית השם ישמרנו ויצילנו מהם ומכל כת דילהון. והנה הם ראשים לכח הכעסנית הרגזנית ולכח התאוונית, והם ראשי אבות נזיקין לכל עבירות שבעולם. והנה העלה בלבה שתים אלו, שעל ידי שאמר דלטור כל אומנא סני וכו' (ב"ר פי"ט ד'), בלבה מחשבת כעס וגבהות למה מונע אותה הש"י מאילן כזה, והמדה הרעה הזאת באה על ידי הס"ם כנודע, וזהו כי טוב העץ למאכל וכי תאוה הוא לעינים, הוא מדה התאוונית הבאה על ידי לילית הרשעה והבן, הגם שאינו מרומז כל זה בתרגום, מרומז כל זה בפסוק:

פסוק ז

וידעו ארום ערטילאין אינון דאיתערטלו מן לבוש טופרא וכו'. כאן פירש ערומים ממש (בראשית ג ז), דאי אפשר לפרש חכימין כנ"ל. וגם הלשון משתנה כפי המסרה והנקודה, כי בפסוק (בראשית ב כה) כ"ה נכתב ערומים, וכאן נכתב עירמים, פירושו ערומים בלי לבוש שהיה מכסה אותה בתחילה הוא לבוש טופרא, כי עירמים פירושו שנתערטלין מחדש, נ"ל:

ועבדו להון קמורי"ן. ובירושלמי אוצטלוו"ן. מר כי אתריה, ומר כי אתריה:

פסוק ח

מטייל בגינוניתא למנח יומא, מטייל בגינתא לתוקפא דיומא. נ"ל שזה הוא ב' נוסחאות נוסחת ירושלמי ונוסחא שלנו, והסופר טעה וכתבם כאחת, ומשמעות דורשין איכא בינייהו, כי "לרוח "היום (בראשית ג ח) פירושו כאשר כתבתי באונקלוס למנ"ח יומא למנוחת היום, היינו שכבר הופיע תוספות קדושת שבת והגינה עליו, וכן היא פירושו לתוקפא דיומא, כי היום הראה תוקפו וגבורתו כמו הרוח, והבן:

פסוק ט

וקרא ד' אלקים לאדם ואמר ליה הלא כל עלמא וכו' ואן הוא פקודיא דפקידתך. הוקשה לו ויקר"א ויאמ"ר (בראשית ג ט), על כרחך הקריאה הוא ענין בפני עצמו, ע"כ כל שיקרא לו ענין שהוא י"י אלקים ולפניו גליא עמיקתא ומיסתרתיה. והכוונה שקרהו בענין השם הויה שהוא מהווה כל הויות מאין ליש, ובענין שם אלקים שמתנהג בטבע ומשגיח בכל הפרטים והבן, ואחר כך הוא ענין בפני עצמו ויאמר לו איכה, אן הוא פקידא דפקידתך, ויש כמה שינוים בנוסח ירושלמי, ולא רציתי להאריך מאפס הפנאי:

פסוק יג

אשייני בחוכמתיה ואטעייני ברשעותיה. כוונתו מדוקדק בלשון השיאני (בראשית ג יג), כוונתי לשתי לשונות מלשון משא שהעמיד עליה משא רשעותו והוא גם כן לשון פתוי, כמו אל ישיא אתכם חזקיה (דברי הימים ב' לב טו), כמו שפירש רש"י:

פסוק יד

ואייתי י"י אלקים לתלתיהון לדינא. כוונתו לתרץ דבדין הנחש נאמר (בראשית ג יד) ויאמר י"י אלקים אל הנחש, לא כן באש"ה ואדם, רק נאמר (בראשית ג טז) אל האשה אמר (בראשית ג יז) ולאדם אמר. להורות שהיה במעמד שלשתן ובאמירה אחת המפורש אצל הנחש אמר לכולם, כי שם נמצאו ושם היו כולם:

ורגליך יתקצצון. גם זה נכלל במאמר על גחנך תלך:

ומשכבך וכו' ואריסא דמותא וכו'. אין אני יודע רמיזתם במקרא. ואפשר כיון דאנו רואים כך הוא, והנראה דהם מכח על שהפשיט כתנות אור של אדם הראשון (זוהר ח"א ל"ו ע"ב), ועל שגרם בפיו להמית את אדם הראשון, על כן יהא מפשיט עורו ואריסת דמותא בפיו, על כן זה גם כן מן הקללות ונרמזו באיזה רמ"ז בדברי הש"י, והש"י יראנו האמת:

ויהי כד יהון בנייא דאתתא וכו'. ולכן על פסוק (בראשית ג טו) הוא ישופך ראש, ברם להון יהא אסו וכו':

פסוק טז

והוא יהא שליט בך למיזכ"י ולמחט"י. ניחא ליה לפרש והוא ימשול בך (בראשית ג טז), על דרך שאמרו רז"ל (תנדב"א רבה פ"ט) אין לך אישה כשירה מנשים אלא שהיא עושה רצון בעלה, וזה היא עיקר הזכות שלה וכן להיפך, כדאשכחן בגמרא דנדרים (ס"ו ע"ב) במעשה דבבא בן בוטי דתברא האי איתתא על רישיה תרין בוצינון, ואמר לה אתה עשית רצון בעלך יהי רצון שיצאו ממך בנים כבבא מן בוטא, הגם שהוא עבירה לפי דעתה לילך ולהכות על ראש צדיק תמים כבבא בן בוטא, כיון שנתכוונה לשם שמים לקיים גזירות הבורא והוא ימשל בך, זה מצותה ותבין:

פסוק יז

ליטא ארעא בגין דלא חויאת לך חובך. איני יודע מה. ואפשר היה להארץ להרעיש ולהרעים כעת כי שלח ידו לאכול מעץ הדעת, כענין שאמרו רז"ל (פרקי דר"א פי"ג) שצעק האילן אל תבואני רגל גאוה וכו' (תהלים לו יב):

במעל תאכלנו כל וכו'. כצ"ל נ"ל:

פסוק יח

עני אדם ואמר בבעי רחמין וכו'. כן הוא ברז"ל (ב"ר פ"כ י'). ודייקו מדקאמר תחילה (בראשית ג יח) ואכלת את עשב השדה, ואחר כך תאכל לחם (בראשית ג יט):

פסוק יט

דמן עפרא אנת עתיד למיקם. דייק כרז"ל (שבת קנ"ב ע"ב) ואל עפר תשוב, רמז ליום הדין הגדול לימות התחיה:

פסוק כא

מן משך חוי"א. הוא עור בעין. שנתגשמו על ידי זוהמת הנחש, חלף שופריהון כתנות אור באלף כנודע (זוהר ח"א ל"ו ע"ב):

פסוק כב

ועתידין למיקם מיניה דידעין למפרשא בין טב לביש. כן פירש ממנו לדעת טוב ורע (בראשית ג כב), ר"ל ממנו עתידין להוליד אינון דמפרשי בין טוב רע, על כן מהראוי הוא שלא יאכל מעץ החיים שיחיה לעולם, ולא יהיה באפשר לעיכול החומר להפריש בין טוב לרע. ולישנא דירושלמי משמע דיקא שפיר לפי זה שאמר וכדין טב דנטרוד וכו', והבן:

פסוק כג

ואזיל ויתיב בטור מוריה. דייק האדמה (בראשית ג כג) בה"א הידיעה, וגם אשר לקח משם הוא מיותר לפי פשוטו:

פרק ד

פסוק א

דהוה חמידת למלאכא. ר"ל על פי המדרש (פרקי דר"א פכ"א) שקין לא היה מן אדם רק שנתעברה מן המלאך. והנה בעל הביאור פירש דיצא לו זה מן תיבת יד"ע, שאדם ידע והבין זה. ואין נ"ל דאם כן מה יאמר לקמן (בראשית ד יז) וידע קין, וידע אדם (בראשית ד כה). אלא על כרחך דידוע הוא כינוי לבעילה, רק המתרגם פירש מה שאמרה קניתי איש את השם (בראשית ד א) היינו המלאך, על כן הקדים דהוה חמידת וכו':

פסוק ב

ואוסיפת למילד מן בעלה. על כן אמר ותוסף (בראשית ד ב):

פסוק ג

בארביסר בניסן. ואפשר יצא לו מתיבת מק"ץ ימי"ם (בראשית ד ג). והוא על פי הגמרא (ר"ה כ"א ע"א) כד חזיתו סיהרא דמישלם ליומא, בעירו חמירא. ור"ל שהיה באותו היום שיש קץ ללבנה ביום דמאירה עם היום. וע"כ הוא י"ד בחודש ואי איזה חדש למה לן לאשמועינן, אלא על כרחך דהוא י"ד ניסן:

פסוק ז

ליום דינא רבא חטאך נטיר ועל תרעי לבך וכו'. הנה לפתח חטאת רובץ (בראשית ד ז) פירש על תרעי לבך, ואם כן לא מפורש בכתוב מ"ש ליום דינא רבא. ונ"ל דהמתרגם פירש ואם לא תטיב בודאי יהיה לך עונש הנצחי ולא פירש מה יעשה לו, כי אינו מובן שכר ועונש הנצחיי לאדם בהיותו עדיין בחומריות עולם הזה, על כן לא נזכר בתורה שכר ועונש הנצחיי כידוע. וזה שסתם גם בכאן ולא פירש כנ"ל:

פסוק ח

אבל לא בפרי עובדין טבין הוא מדבר ומסב אפין וכו'. נראה דעתו מדלא פירש הכתוב מה אמר לו ופסקא באמצע פסוק, להורות דצריך להפסיק כאן ולא ליפרש מה שאמר קין מפני כבוד השם וחס לא להזכיר, נ"ל:

וטבע אבנא במצחיה. בעל הביאור פירש דדייק מדקאמר למך איש הרגתי לפצעי (בראשית ד כג) דבר שעושה פצעים. ואין נראה לי כי הנה המתרגם לא פירש דקטליה למך לקין, אדרבה פירש שלא הרג כלום. ויש ליישבו בדוחק לדעתי דהכי קאמר, וכי הרגתי איש לפצעי כמו שקין שהרג באבן. והנ"ל דדייק מויקם קין דלא היה לו לומר רק ויהרג קין את הבל, על כרחך לומר דקודם שהרגו קם עליו, דהיינו שלקח בידו חפץ להרגו, רק שלא ידענו איזה חפץ לקח בידו, ומדקאמר (בראשית ד ח) ויהי בהיותם בשדה, משמע חפץ הנמצא בשדה דהיינו אבנים, נ"ל:

פסוק י

קל דמי קטילת אחיך. פירוש דמי לשון רבים, שנתבלע הדם במקומות רבים מחולקים:

פרק ו

פסוק א

ובנתא שפירתא איתילדו להון. הוסיף שפירת"א דמה משמיענו הרי כבר נאמר בכל אחד ויולד בנים ובנות, על כרחך לומר בנות מיוחדות מפורסמות בנויין וביפיין:

פסוק ב

וכחלן ופקסין ומהלכין בגילוי בשרא. דייק מאת בנות (בראשית ו ב) שראו אותן בעצמותן בלי לבוש, וגם את הטפל לבשרן דהיינו הכחול והשער:

פסוק ט

איליין יחוסין דגנסת נח. פירש תיבת תולדות מלשון יחוס, כי אי אפשר לפרש כפשוטו כי פתח בתולדות וסיים בשבח כנודע:

גבר זכאי שלים בעובדין טבין. לא רצה לפרש דתיבת תמים קאי על תיבת צדיק, דקשה וכי יש צדיק לחצאין. על כן פירש צדיק זכאי, והוא היפך דור המבול החייבים, והוא היה סור מרע, ותיבת תמים פירש שלים בעובדין טבין, ור"ל שהיה גם שלם במעשים טובים ענין ועשה טוב:

הוה בדרוהי. לפירושו נוכל לומר כיון שאומר תמי"ם פירושו עשות טוב, ותיבת צדיק הוא רק על סור מרע, קשה וכי יוצדק לתאר בשם צדיק מי שהוא רק סור מרע. ולזה בא הכתוב כמתרץ כי באמת באיש אחר לא יוצדק שם צדי"ק אם הוא רק סור מרע, אבל בנח יוצדק גם בסור מרע צדי"ק, כיון שכל דורו היו רשעים, וצדקה גדולה תחשב ענין סורו מרע, נ"ל:

פסוק יא

ואיתחבלת ארעא בגין דיירהא דסטו מן ארחן דתקנן קדם הויה. לא רצה לפרש ותשח"ת (בראשית ו יא) לשון ערוה ועבודה זרה, דהנה בפסוק שאחר זה (בראשית ו יב) נאמר וירא אלקים את הארץ והנה נשחתה כי השחי"ת וכו', מדקאמר אחר כך כי השחי"ת, על כרחך והנה נשחתה דרישא היא (השחתה)[השחתת]הארץ ממש, ואם כן גם בכאן הוא השחתת הארץ ממש, ואיך יצדק השחתה בארץ ממש לפני האלקים, על כן פירש לפני האלקים על שהיו יושבי הארץ רעים לפני האלקים, וכן שיעור הכתוב לפירושו ותשחת הארץ ממש, שנתקלקלה ונתחבלה ובאה לה קץ הכליון, עבור שהיו יושביה רעים וחטאים לפני האלקים:

ואיתמליאת ארעא חטופין. הוא ענין הקליפות עיין מ"ש באונקלס. ובירושלמי חומסין וגוזלין, פירש הענין כפשוטו:

פסוק יב

ארום חבילו כל בשרא כל ח"ד וח"ד י"ת כו'. דהוקשה לו כיון דכתיב (בראשית ו יב) כ"ל בש"ר, הוה ליה למימר את דרכם לשון רבים, על כן פירש כל ח"ד וח"ד, נ"ל:

פסוק יג

מטא מן קדמי. פירש לפני (בראשית ו יג) כמו מלפני:

מן עובדיהון בישא כו' עם ארעא. עיין באונקלס:

פסוק יד

מאה וחמשין קולין משמאלא. זה יש לי לרמז בפסוק (בראשית ו יד) קני"ם, ר"ת ק"ן יעש"ה משמא"ל, ושיעורין אינך ודאי רוח השם דיבר בו, ואין אתנו יודע כעת רמיזתן בפסוק הש"י יאיר עינינו:

פסוק טו

אזל לפישון. קבלה בידו שהאבן טוב הנקרא צה"ר (בראשית ו טו), הוא בפישון:

פסוק כ

על יד מלאכא. מדכתיב יבואו (בראשית ו כ), על כרחך על ידי מכרית יבואו מאליהן:

פרק ז

פסוק ד

ארכא שבעא יומין אין יתובין. דאם לא כן למה אמר הש"י זה המאמר קודם המבול ז' ימים, וגם תיבת לימי"ם עו"ד (בראשית ז ד) לא יתכן, על כן פירש לתשובה:

ואישיצי ית כל גוית אינש ובעיר ארעא. פירש כ"ל היקו"ם שבפסוק, פירושו בני אדם ההולכים בקומה זקופה. אשר ע"ל פנ"י האדמ"ה, פירושו בהמות שפניהם לצד האדמה. ופירש כן מדחזינן בעונש בזמן המבול מחיית האדם קודם לבהמות, והיכן נרמז זה בהתראה, על כן פירש כנ"ל והיקו"ם, קודם לבהמות אשר על פנ"י האדמה, הנה אחר כך בעונש נאמר (בראשית ז כג) וימח את כל היקום אשר על פני האדמה מאדם ועד בהמה כו', ופירש בו המתרגם כמו בכאן, ולשם הוא בכפל, כיון שביאר בפירושו בפסוק מאדם וכו', רק הוא כתנא והדר מפרש הכוונה של יוצר בראשית מה שאמר לנח את כל היקום וכו':

פסוק י

ומיא דטופנא הוו נחתין רתיחין מן שמיא עילוי ארעא. דקדק דלא יצדק לומר כלאחר יד ומי המבול היו על הארץ (בראשית ז י), דהוה ליה למימר ויהי"ו. גם מי המבול לא

יצדק, דהוה ליה למימר סתם ויהיו מים על הארץ. אלא על כרחך לומר דהיו ניכרין תיכף על האר"ץ דהיו מי המבול, דהיו משונים משאר מימות מחמת רתוחין, נ"ל:

פסוק יא

והוון בני גבריא משוויין תמן בניהון וסתמין יתהון ובתר כן חרכי וכו'. הוקשה לו דמהראוי היה שמקודם יתפתחו חלוני השמים, ואחר כך מעיינות תהום כדרך כל הארץ דטפה יורדת מלמעלה ואחר כך טפיים וכו' (ב"ר פי"ג י"ג). לזה פירש בפסוק דלעיל דבאמת הגשמים ירדו מקודם מלמעלה מן השמים, ועל ידי כך נבקעו מעינות תהום, והרשעים בגובה רוחם עשו פעולה לבל ישלטו בהם המים הזדונים, והוריד הש"י המים מלמעלה בזעף ויבושו מסברם:

פסוק טז

ואגין מימרא די"י ית תרעא דתיבותא. עיין מ"ש באונקלס ותבין בכאן שהוסיף תרע"א דתיבות"א, להיות התבה נגד השם הנקרא מאמר ד' אדנ"י, והוא במילואו בגימטריא תרע"א, תרע בית דינ"א דמלכותא והבין, ותבין גם כן נוסח ירושלמי וחרכ"י מימרא די"י עלוהי, כי הוא בסוד יסוד צדיק, ונזכר עליו מאמר הש"י, הש"י יאיר עינינו בתורתו:

פסוק יח

והות תיבותא מהלכא סחיא על אפיא מיא. תיבת סחי"א פירושו שטי"א, שהיתה שטה על פני המים, ולכאורה הוספה זו ללא צורך. ונ"ל דסבירא ליה להמתרגם מדלא כתיב ותלך התבה על המים או בתוך המים (בראשית ז יח), הכונה דבדרך נס לא היתה משוקעת כלל במים, רק הלכה על פני המי"ם ממש, כאשר יפרש השוחה לשחות דאינו שוחה בתוך המים, רק על גבי המים ממש נ"ל, ולא סבירא ליה כרש"י דהתבה היתה משוקעת במים כספינה טעונה, ואפשר לדעתו התורה משמיענו זאת דהיה נס בזה, בכדי שלא תתקל התבה במים באיזה דבר בהיותה משוקעת. ואי קשיא מי שהתנוסס נס להיותה מהלכת על פני המים בלי שיקוע, הוא יעשה נסים לבל תתקל התבה, זה לא קשה מידי דקודם הגזירה לא היה עדיין הדין מתוח בעולם, אזי צוה הש"י התבה שתלך על פני המים, והוא יגזור אומר ויהי, מה שאין כן בשעת המבול שהיה הדין מתוח ולא היה כביכול בכלל הזכירה, כמ"ש אחר כך (בראשית ח א) ויזכור אלקים את וכו', לא היה באפשר כביכול אז להשגיח ולצוות לכל נשמי לבל יתנונע התיבה, הגם שהיה הכל בהשגחה נסתרת כנודע, עיין בזוהר הק' ותבין, נ"ל:

פסוק כא

ואתחמסי כל בשרא. נ"ל דהמתרגם בא לתרץ הרי נאמרה בצדיקים גויעה, והנה הגויעה בצדיקים מתרגם בכל מקום ואיתנגי"ד, וכן אונקלס תרגם כן בכל מקום וכאן

תירגם ומי"ת. על כן אחשבה דמתרגם סבירא ליה דשורש גויע"ה בלשון הקודש היא אסיפת הדבר כרגע בלי איחור, וזה ענין הגויעה בצדיקים להיותם צופים זיו השכינה ומשתוקקים להתקרב אז אל שרשם, ונאספים כרגע מגודל תשוקתם. וכאן מגודל רשעתם, אזי המים הזדונים עם המחבלים חטפו אותם כרגע להשלים רצון קוניהם, על כן יצדק גם בהם גויעה (בראשית ז כא) שכרגע ספו תמו, על כן פירש ואתחמס"י, שחטפו אותם המים כרגע, נ"ל:

פסוק כג

ושיצי ית כל גוויית אינש וכו'. עיין מ"ש לעיל:

פרק ח

פסוק א

ודכיר ד' במימריה. רצונו לתרץ דהוה ליה למימר ויזכר הויה (בראשית ח א) דהוא מדת הרחמים, על כן פירש דבאמת הוא הויה, רק שנזכר אלקי"ם להורות שנזכר במימריה, היינו על ידי ההיכל וכנ"ל:

ואעבר י"י רוח רחמין וכו'. עיין בהתחלת פרשת בראשית מה שפירשנו בדברי המתרגם:

פסוק ד

שום טוורא חד וכו' ותמן מתבניא וכו'. קבלה היתה בידו, ומשמיענו שהתורה לא דיברה מאמרה לריק, רק כולנו נוכל לידע מקומו אי':

פסוק ח

ושדר ית יונתא דביית"א כו'. כוונתו לתרץ תיבת מאת"ו (בראשית ח ח), ופירש בו שהיו שני מיני יונים, יוני דדברא ויוני דבייתא, ע"כ יוני הבייתות היו אצלו ממש, כי מדוריהון עם בני נשא, על כן אמר מאת"ו:

פסוק יא

דנסבתיה מן טוור משחא. כי שם הוא ארץ ישראל ולא גושמה ביום זעם (יחזקאל כב כד), דאם לא כן מהיכן לקחה, ולא סבירא ליה כמאן דאמר (ב"ר פל"ג ו') מגן עדן לקחה:

פסוק כ

הוא מדבחא דבנה אדם וכו'. מדלא כתיב באיזה מקום בנה המזבח (בראשית ח כ), כמו שנאמר באבות שסיים מקום המזבחות:

ואסיק ארבע על כו'. אפשר נפקא ליה מארבע ההי"ן "המיותרין "הבהמה "הטהורה "העוף "הטהור, דלא הוה ליה למיכתב כולן:

פרק ט

פסוק ד

או דתליש מן חיותא נכיסת"א. פירושו לדעתי מפרכס"ת, ודרש בנפשו (בראשית ט ד) מקצת נפשו:

ודישיד בלא סהדי"ן וכו'. זה נשמע מהדיוק:

פסוק יד

עד לא יטמע שמשא. קושטא דמילתא קאמר, שלעולם אין הקשת נראה כי אם לעת ערב:

פסוק כ

דמושכי נהרא מן גינונתא דעדן. דאם לא כן מהיכן היו לו זמורות ובתבה ס"ל דהכניס גרעיני הענבים, ונראה דמגן עדן היו, כי נראה שבו ביום עשו פירות, ע"כ היה נפלא מגן עדן:

פסוק כד

וידע באשתעות חלמא. דאם לא כן מהיכן ידע דמשמע דידע כבר, דהו"א קלי"ל בזכות"א דרש הקטן והבזוי כמו שפירש רש"י:

פרק י

פסוק יא

מן ארעא ההוא נפק נמרוד ומלך לאתור דלא בעא למיהוי בעיטת דרא דפלגותא. סבירא ליה להמתרגם הגם שהיה רשע, עם כל זה לא רצה להיות בעצת דור הפלגה, ואין כן דעת כל רבותינו בעלי המדרש:

פסוק כא

רבא בדחלתא די"י. פירש תיבת הגדול (בראשית י כא) שהיה גדול ביראה:

פרק יא

פסוק א

דאיתבריא ביה עלמא מן שרויא. אפשר תיבת אחדי"ם (בראשית יא א) בלשון שברא בו יחידו של עולם:

פסוק ד

ונעביד לנא סגדו ברישיה. כן פירש ונעשה לנו ש"ם (בראשית יא ד), ר"ל עבודה זרה:

פסוק ה

ואיגליאת מימרא די"י. המשכיל על דבר ענין פירושינו אצל מאמר, יבין לאשורו ענין גילוי מאמר השם שהוא גילוי השכינה:

פסוק כח

והוה כד רמא נמרוד. ענין מה שאינו מפורש הנס בתורה, פירשנו בציונים על התורה לפי קט שכלינו:

פרק יב

פסוק א

איזל לך מארעך, איתפרש מן ילדותך, פוק מבית אביך (**בראשית יב א**). נ"ל כוונתו לתרץ הקושיא המפורסמת שהדיבור הוא שלא כסדר לפי הנראה, דבתחלה יוצא אדם ממולדתו, ואחר כך מבית אביו הוא משפחתו, ואחר כך מן כל המדינה. על כן כתב בכל אחד לשון אחר, והם ציוויים שונים, מארצ"ך ציווהו הש"י בפשוטו שילך מארצו, וממולדת"ך הכוונה שיפרש ממדות הרעות הנולדים עם האדם בטבע, על כן תירגם איתפר"ש מן ילדותך, ומבי"ת אבי"ך הכוונה שגם שילכו עמו בית אביו, יתפרש אחר כך מהם ויצא מהם, כאשר היה המעשה שהניח את אביו בחרן, ועיין מ"ש בפירושנו למקרא:

פסוק ב

ותהי מברך. עיין מ"ש באונקלס. ודעת הק' המתרגם נראה לפרש ותהי מברך, שפירש והיה ברכה (בראשית יב ב), הוא ציווי שתראה לברך את הכל, כי כן הוא מדת הצדיקים, כי ענוש לצדיק לא טוב, רק לברך את הבריות ולקרבן לתורה:

פסוק ג

ואברך ית כהניא דפרסין ידיהון בצלו. פירש כן דקשה ליה דהוה ליה למימר ואברך, מהו ואברכ"ה (בראשית יב ג). ובתוספת ה' רמז על הה' אצבעות הכהנים, וגם רמז בסוף התיבה "כה, על ברכת כהנים הנאמר בהם (במדבר ו כג) כ"ה תברכו, ובלעם דמלטט יתהון וכו', פירש כן לפי המסורת הנקודה, מברכיך בפתח הריש הוא לשון רבים, ומקללך הלמד ראשונה בסגול והשניה בשו"א, הוא לשון יחיד, ואלו היה לשון רבים, הוה ליה לנקוד ומקללך הלמד ראשונה בשוא והשניה בסגול. לכך פירש דקאי על יחיד הוא בלעם הרשע, ומה שהוסיף ויקטלונ"י לפתג"ם דחר"ב, דקשה לו דהוה ליה למימר ומקללך אקלל, ועוד דלא מצינו בתורה שקילל את בלעם, רק שהרגו פנחס (במדבר לא ח). אבל בתיבת אא"ר נרמז הענין אחתוך את ראשו בר"ת, נ"ל:

פסוק ה

וית נפשתא די גיירו כו'. עיין באונקלס ובירושלמי וית נפשתא דגיירו"ן. החילוק ביניהם נ"ל, לירושלמי הוא אשר גיירו מעצמן, וקאי אשר עשו (בראשית יב ה), על הנפשות שעשו את עצמם. וליונתן קאי אש"ר עש"ו, על אברהם ושרה שעשו את נפשות הגרים: **עד משר דהוה מייר"י**. נ"ל פירושו שבא למקום מישור, שיתקבצו שם אנשים להורות להם דרכי השם ית'. וזהו שפירש עד אילון מור"ה (בראשית יב ו), מישור דהוה מייר"י,

שהורה שם הוראות בדרכי השי"ת. ומשמיענו בזה שבא למקום שכם, ששם מקום מוכן להורות דרכי ד', ששם יקבלו ישראל שבועות התורה (עיין סוטה ל"ג ע"ב):

דע"ד כדי"ן ל"א מט"א זימנ"א וכו'. דזה משמיענו במה שאמר והכנענ"י אז בארץ, אך להשמיענו שהכנעני היה לו עדיין אחיזה בארץ, שלא הגיע העת כי לא שלם עונם (בראשית טו טז), על כן לא ירש אברהם אבינו אז (אז) את הארץ:

למיעל לתחום מצרים. דייק מתיבת מצרימ"ה (בראשית יב יא), ולא אמר למצרי"ם, הגם דכללא הוא במקום שצריך למ"ד בתחילה הטיל לה ה"א בסוף (יבמות י"ג ע"ב), עם כל זה טעמא בעי ולא במקרה הוא. על כן פירש דהכוונה הוא לתחום מצרים השייך למצרים, ומשמיענו שלא המתין עד בואו למצרים, כי אין סומכין על הנס, רק תיכף בבואו לתחום, הסיר המיחוש בעצמו:

ומט"ו לנהרא וגליא"ו בשריהו"ן למעב"ר. הנה הגם שדרש כן לתרץ תיבת נ"א שבפסוק הנה נ"א ידעתי (בראשית יב יא), דמשמע שעד עתה לא ידע, וכן דרשו רז"ל (ב"ב ט"ז ע"א). עם כל זה ליכא מידי דלא רמיזי באורייתא, הגם שהיה זה להם בקבלה, עם כל זה צריך שיהיה רמוז. ואחשבה תיבות כאש"ר הקרי"ב לבו"א מצרימ"ה, בגימטריא עבר"ה הנה"ר וא"ז רא"ה בשר"ה חושבנא דדין כחושבנא דדין, נ"ל:

פסוק יב

ויחמון ית שופרך. אלו התיבות הוספה על לשון הפסוק וטעמא בעי. וכשתבין מה שפרשנו בפסוקי המקרא ששופריה דשרה היה משופריה דשכינה, ומדוקדק בפסוק דקשה בפסוק (בראשית יב יב) והיה כי יראו אותך, כי יראוך מיבעיא ליה. אך הוא כי באמת אש"ה יפת מראה את, היינו השכינה שמשם נמשך יופייך, אך הם טח מראות עיניהם ויבינו כי היופי הוא מגשמיותך. וזהו והיה כי יראו את"ך דייקא, כי הם לא יסתכלו מאין נמשך היופי והשופריה ולא יביטו אל השורש. וזה ויחמו"ן י"ת שופרך, היינו שהוא מהשכינה ולא יביטו אל השכינה שורש הדבר, רק יביטו אל גשמות היופי. וידוקדק תיבת את"ך, ועיין מה שפירשנו במקראי קודש ותבין הענין לאמתו, ובין והתבונן בדברי רז"ל (תענית ל"א ע"א) אין אשה אלא ליופי, הכוונה ליופי של מעלה, והבן:

פסוק יג

אמר"י בבע"ו. מפרש תיבת נ"א (בראשית יב יג) לשון בקשה, שביקש ממנה שתאמר כך:

פסוק טו

לבי"ת מלכות"א דפרע"ה. דייק בי"ת פרע"ה (בראשית יב טו), לפרעה הוה ליה למימר. אך הוא להורות שבעבור גודל יופיה, לקחה תיכף לבית פלטין מקום מושב המלך והמלכה, נ"ל:

פסוק טז

והוו ליה מדיליה וכו'. מדלא נכתב ויתן לו פרעה. רק הכוונה שהיה לו משלו, שלא לקחו ממנו להיותם סוברים שהוא אחיה, מה שאין כן אלו היו מבינים שהיא אשתו, היו מעלילים עליו שהביא ממדינה אחרת מבלי פרעון מכס, ומשמיענו שלא לקח אברהם משלהם כי לא רצה ליהנות, נ"ל:

פסוק יז

וגרי מימרא די"י. שינה מתרגום אונקלס ומפרש מימרא דיי, כענין מה שפירשנו כמה פעמים באונקלס כי מאת ד' לא יצא הרעות, ומפרש מימרא די"י, וכבר פירשנו ענין המאמ"ר שהוא מדת מלכות, שהיא מאמר שם הנכתב שנקרא בשם אדנ"י, ושרה היתה מרכבה למדת מלכות:

פסוק יט

ומן י"ד איתגריא"ת "בי מכתש"א ולא קריבית לותה. הכוונה תיבה ועת"ה הנה אשתך (בראשית יב יט), דהוה ליה למימר קחנ"ה ולך, מאי ועת"ה הנ"ה אשתך, הכוונה שאמר היא אשתך שלא נגעתי בה, ועל כן קחנה ולך, והבן:

פרק יג

פסוק ה

דהוה מדבר בזכותא דאברם. דייק תיבות ההל"ך א"ת אבר"ם (בראשית יג ה) דמיותר, ומפרש ברש"י מי גרם לו זאת הליכתו עם אברם ונשפע מזכותו:

פסוק ז

והוה דייני"ן. מפרש תיבת רי"ב (בראשית יג ז) לשון ויכוח, כענין כי ריב לי"י עם עמו ועם ישראל יתווכח (מיכה ו ב). בפסוק ח' פירש מצות"א, כי שם נאמר מריב"ה, ולשינוי הלשון פירש באופנים שונים:

דרעא"י דאברם הוו מפקדין מיניה לא תהכון וכו'. פירש כן משום דתיבות והכנעני והפריזי אז יושב בארץ, אין לו מקום פה לפי הפשט וכפירוש רש"י, והויכוח גם כן נרמז במקרא, דהוה ליה למימר רק ויהי ריב בין רועי אברם ובין רועי לוט, כמ"ש (בראשית כו כ) ויריבו רועי גרר עם רועי יצחק, למה אמר מקנ"ה. אלא להורות דהריב היה בעסק מרעה המקנה, שהיו רועים בכנעני ופריזי, נ"ל:

פסוק י

וזקף לוט ית עינוי לזנ"ו. דמאי שייך לומר בכאן נשיאת עינים. אלא על כרחך הוא לזנות שראה ששם מקום זנות, שבזנות שייך לומר כן, כענין שנאמר ועיניו לא נשא אל גילולי בית ישראל דיחזקאל (יח ו), שפירשו ז"ל (שבת י"ג ע"א) אזנות, וכן דרשו רז"ל כאן במדרש (ב"ר פמ"א ז'):

עד לא חבל י"**י ברוגזיה**. הוסיף תיבת ברוגזיה, כי באמת הויה רחמים, רק ארורים הרשעים שמהפכין מדת הרחמים למדת הדין:

באילני"**א כגינונותא די**"**י וכעללתא וכו**'. כצ"ל כמו שהגיה המתורגמן, וכן הוא ברש"י:

פסוק יג

בישין וכו'. עיין מ"ש באונקלס, וכאן פירש המתרגם ביותר בפרטות החטא:

פסוק יז

ועבד ב"**ה חזקת**"**א**. דלמה צוה לו להתהלך לארכה ולרחבה (בראשית יג יז), רק דזה דין חזקה כיון שהלך בה אורך ורוחב, קנה:

פסוק יח

תיר"**ן אימ**"**ר**. איני יודע פירושו. ואפשר דיר הבקר נקרא תירי"ן, ודיר העזים נקרא אימ"ר. ודייק ויאה"ל (בראשית יג יא), ר"ל שעשה אוהלים לבהמותיו, ומשמיענו יודע צדיק נפש בהמתו, ועשה תחלה דירות לבהמותיו, ואחר כך ויבא וישב. ויש גירסא שכתוב בפירוש משכני"ן לתור"י ואמר"י, והוא הנכון ואין לי כעת פירוש אחר:

פרק יד

פסוק א

אמרפל (**בראשית יד א**). הוא נמר"ד. דעתו תמיד דלא לחנם נכתבו שמות הרשעים בתורה, דהוה ליה למימר רק חלק פלוני ופלוני, רק על כרחך לאיזה דרוש נקרא כן:

דאמר למירמי וכו'. ופירש אמרפ"ל, אמ"ר פו"ל לכבשן, וכמ"ש רש"י בשם רז"ל (תנחומא לך סי' ו'):

דפונטוס. ע"כ זה תרגום שלו על בב"ל, ולא ידעתי השורש:

אריוך (**בראשית יד א**), **דהוה אריך בגיוברי**"**א**, **עיין במתורגמן**. ולי נראה פירושו דהיה אריך בית זכרותו ואבר התשמיש, ובגנותו סיפר:

כדרלעומר (**בראשית יד א**). דהוה קישר מתהפך בעומרי"ן, עיין במתורגמן. ול"נ כפשוטו דבגנותו סיפר שלא היה ראוי להיות מלך, שהיה איש בזוי מתחלה קושר עומרים בשדה, ומפרש כד"ר לעומ"ר, שהיה עושה כמין כדו"ר עגול מהעומרין, ועשאוהו מלך ולא היה ראוי לכך:

ותדעל רמא"ה כתעל"א. ר"ל שהיה רמאי כשועל. ודרש תדע"ל (בראשית יד א) מלשון תע"ל, והד' נוספת:

דעממיא משתמעין ליה. כן דרש מל"ך גוי"ם:

פסוק ב

ברע (**בראשית יד ב**). דעובדו"י בבי"ש. מבואר הוא מפרש ברע ברע:

ברשע. דעובדוי ברשיעא, גם כן מבואר:

שנאב (**בראשית יד ב**). דאפילו לאבוי שני, שהיה שונא גם לאביו מחמת רשעותו:

ושמאבר (**בראשית יד ב**). דמבחל איבריה לזניה. לשון שמם אבר, ר"ל משומם ומחבל אבר התשמיש לזנות, ואשמועינן שכולם רשעים היו, על כן נפרע מהם הקב"ה ונמסרו ביד הרשעים, ואחר כך נפרע השי"ת גם מאותן הרשעים על ידי אברהם הצדיק:

דבלעת דיירה"א היא זוער. מפרש בלע שהיתה העיר מכלה ומבלה האנשים שבה, ונפרע מהם הש"י מעט, על כן נמלטה אחר כך בעת ההפיכה, להיות שנענשה מעט מעט נ"ל:

פסוק ג

כל אלין. ובירושלמי כל אילן. נ"ל דיונתן מפרש כפשוטו כל אל"ה חברו (בראשית יד ג), ר"ל כל אלה המלכים נתחברו וכו', ובירושלמי הוקשה לו מה משמיענו שנתחברו, על כן מפרש תיבת אל"ה לשון אילנות, מלשון כאלה וכאלון (ישעיה ו יג), ומלשון תחת האלה אשר עם שכם (בראשית לה ד). ומשמיענו שכל האילנות נתחברו להיות המקום פנוי ומישור ליפרע מן הרשעים במלחמה:

פרדסי"א. מפרש השדי"ם פרדסו"ת, דהיינו שדה אילן:

הוא אתר דמסיק פרקטונין. (ר"ל מלשון פרקמטיא) דמי"א, (רצ"ל שהיו שם כמה נביעות מים):

ושוי להון לימא דמילחא. דאי כפשוטו, האיך אפשר לומר על עמק השדות שהוא ים המלך, על כן מפרש שמאותו מקום היו הולכים נביעות לים המלח:

פסוק ה

ית גבריא. מפרש כן רפאי"ם (בראשית יד ה), ועיין פירושו באונקלס. ובירושלמי מפרש זיברי"א, שהיא לשון זיבור"א ועקרבא (חגיגה ה' ע"א) כשעוקצין אין לארסם רפואה, ושמעתי שאין לארסם רפואה עד שהורגין את העוקץ ומניחים על הארס, על כן נקראים גם אלו האנשים רפאי"ם, שאין רפואה להינצל ממכתם אם לאו בהסתלקם מן העולם, נ"ל:

תקיפיא. עיין פירושו באונקלס. ובירושלמי זויתניא די בהו"ן, מפרש זוזי"ם מלשון זויות, ר"ל כל הזויות שבהם, דהיינו כל תוקפם כמו הזויות שהוא תוקף הבית, ומפרש בהם מלשון בהם:

אימתנ"י. עיין פירושו באונקלס, וכן פירש הירושלמי, רק דהוסיף על שם העיר "שוה "קריתים, "אילן "דשריין "דבנוה "קרתא, ור"ל שהיו מדור הפלגה שהשוו יחד לבנות העיר והקריה, וזהו "שוה "קריתים, נ"ל:

פסוק ו

דבטווריא רמי"א. ר"ל הרים הגבוהים. ומפרש כן דהוה ליה לומר בהר שעיר, ולא ניחא ליה גם בפירוש אונקלס שהיו הרים הרבה, דאם כן הוה ליה למימר בהר"י שעיר, ע"כ ומפרש כמו שני תיבות "בהרי "רם:

דגבלא. כן הוא התרגום דשעיר:

מישר "**פארן** (**בראשית יד ו**). לא תרגם פארן, ובירושלמי חזוז"א תרגם כן על פארן, ולעיל תרגם כן על אלון "מורה, ועיין מ"ש לעיל:

פסוק ז

לאתרא דאיתפלג "**דינא** "**דמשה** "**נביא**. מפרש כן "עין "משפט (בראשית יד ז) וכפירוש רש"י:

פסוק ט

(**ארבעת**) **מלכין** "**סדרו** "**קרבא**. הוסיף "סדרו "קרבא, דק"ל דמיותר בפסוק "ארבע "מלכים וכו' (בראשית יד ט), וכי מניינא אתא לאשמועינן. על כן מפרש דר"ל פעל ועשה לפרוע מן הרשעים, ולקח מהם כוחם ואונם, כי הנה בפסוק דלעיל (בראשית יד ח) נאמר בהפוך ויצא מלך סדם וכו' ויערכו אתם מלחמה, דמשמע שהם התחילו המלחמה בתוקף ועוז, וכאן כתיב בהיפך ארבעה מלכים את החמשה, שהד' מלכים נלחמו עם החמשה, כי מאת ד' היתה נסיבה. ובירושלמי מפרש יותר, לקביל חמשא סידרו סדרי קרבא:

פסוק יג

דאישתזיב "**מן** "**גובריא** "**דמיתו** "**בטובענא**. וזה פירוש שנמלט מן המבול וכן דרשו רז"ל (נדה ס"א ע"א), עם כל זה ליכא מידי דלא רמיזי, הפלי"ט (בראשית יד יג), בגימטריא "בימי "המבול עם כללות הב' תיבות, נ"ל:"אמר "בלביה "איזיל "ואחוי וכו'. דייק מלשון לאברם העבר"י, דלמה קראו כאן עברי, להורות שלא היה לו קרבות עמו שיאמר לו בעבור אהבתו, כי הוא היה מרפאים, ואברם היה עברי. וגם ויגד, ויספר היה לו לומר. אך הגדה היא לשון המשכה, אך כוונתו היה לא בעבור הודעתו הענין בלבד, רק כוונתו

שימשך מזה איזה דבר אשר עלה במחשבתו, והוא שהיה רוצה שימות אברהם (ב"ר פמ"ב ח'), ברוך המפיר עצת גוים:

אשכחיה דהוה עביד גריצין. זה נדרש משם עו"ג לשון עוגה, וכן דרשו חז"ל (ב"ר פמ"ב ח') כמו שהביא המתורגמן:

פסוק יד

"**דחניך** "**לקרבא**. כן דרש חניכיו (בראשית יד יד), שחינך אותם למלחמה, כי בטח בהשי"ת שיצטרך לנקום נקמתו, וחינך את עבדיו למלחמה מאז:

מרבייני ביתיה. ובירושלמי "מרביצי ביתיה, והיא היא:

ולא צבו למהלכא עימיה ובחר מנהון ית אליעזר וכו'. דרש כן דהוקשה לו דהיה לו לומר ויהיו שי"ח, כמו בכל מקום שמפרש מספר ומנין. על כן פירש דהוא ענין אחר ונדרש לשני פנים, שבאמת היו שי"ח, רק שלא רצו ללכת ובחר את אליעזר שהיה שקול ככולם, נ"ל וכן דרשו חז"ל (נדרים ל"ב ע"א):

פסוק טו

ואתפליג וכו' פלגותא וכו' ופלגותא אצטנעא. וכן דרשו חז"ל (ב"ר פמ"ג ג'), דאם לא כן מאי "ויחלק (בראשית יד טו):

עד דאידכר "**חובה וכו'**. וכפירוש רש"י על פי רז"ל (תנחומא לך סי' י"ג), כי לא מצינו מקום ששמו "חובה, וגם מה משמיענו. אך להורות איך עבודה זרה מכה לפניה ולאחריה כמו שאמרו רז"ל (שם). ובירושלמי ע"ד "עוותא. תרגם כן "חובה, ושמא היה יודע שיש מקום ששמו "עוותא, ובלשון הקודש "חובה:

פסוק יח

הוא שם בר נח. קבלה הוא לרז"ל (נדרים ל"ב ע"ב), מלך שלם (בראשית יד יח) ר"ת שם:

ובההיא "**זימנא** "**הוה** "**משמש וכו'**. דייק תיבת "והוא דמיותר. גם הוה ליה למימר ומלכי צדק מלך שלם הכהן לאל עליון הוציא. אך הוא להורות שבאותו הזמן והעת היה עסוק בעבודה, והפסיק שמושו לצאת לקראת הצדיק המקדש שמו ית' ברבים:

ובירושלמי הוא "**שם** "**רבא** "**הוה** "**כהן** "**עילאה**. דייק גם כן תיבת "והוא. ופירש הכוונה דהכי קאמר ומלכי צדק מלך שלם הוציא וכו', "והוא "כהן, ר"ל דמשמיענו מי הוא המלך שלם, הוא המפורסם אשר הוא כהן וכו', ששימש בימי נח בקרבנות כנודע:

פסוק יט

דבנין "**צדיקיא וכו'**. דלפי פשוטו איך שייך לומר על הש"י קונה שמים וארץ (בראשית יד יט):

פסוק כ

"**דעביד** "**סנאך** "**כתריסא** "**דמקבל** "**מחתא**. ר"ל "כמגן "ותריס המקבל הכאות עד אין מספר, כך הכית בהם מכות רבות הכאה אחר הכאה, והוא על דרך שאמרו רז"ל שהש"י נותן כח ברשעים לקבל פורענותם. והנה זה נרמז בפסוק "הוא "ועבדיו "ויכם "וירדפם "עד "חובה (בראשית יד טו), הנה נכתב רדיפה אחר ההכאה, להורות שהש"י נתן בהם כח לנוס והוא רודפם. והנה הגם שהמתרגם תירץ זה לעיל שכתב "ורדפינון "מה "דאישתאר "מנהון, עם כל זה אין מעצור לד' שיכה אותה הכאה רבה מבלי השאיר שריד, אך שלא היתה הכאת כולם בבת אחת, רק הכאה אחר הכאה כדי לעשות בהם נקמות רבות. וז"ש דעבד סנאך "כתריסא "דמקבל "מחתא וכמ"ש, והוא פירוש לפסוק אשר מגן צריך (בראשית יד כ), ר"ל שעשה אותם "כמגן ותריס, נ"ל:

ויהב ליה חד מן עסרא מכל מה "**דאתיב**. הנה פירש שנתן לו מעשר מהבזה שהשיב במלחמה, ולא ניחא ליה לפרש כפשוטו מכל מה שיש לו, דהיתכן שעד עתה לא נתן אברהם אבינו מעשר מכל מה שיש לו, והוא קיים כל התורה כולה אפילו עירוב תבשילין (יומא כ"ח ע"ב). וגם מה ענין נתינת המעשר לכאן דייקא. אלא על כרחך להשמיענו שמהבזה נתן המעשר, והנה שהבזה לא היתה שלו כי לא רצה ליהנות, עם כל זה כופין על הצדקה וזכות היא להם. וזה שנתעורר מלך סדום בראותו שאברהם נותן צדקה מהביזה כאדם העושה שלו, חשב שרוצה שיהיה שלו לחלוטין, על כן:

פסוק כא

ואמר מלכא דסדום וכו' "**נפשת** "**אנשא** "**דעמי** "**דאתיבתא**. הוסיף על תיבת המקרא, לתרץ למה אמר מלך סדום לשון "נפש (בראשית יד כא). אך הוא להורות שהמלך סדום נפל פחד אברהם עליו, והיה מתיירא לומר לו תן לי אנשיי, שבזה היה מורה שזכות יש לו בם, על כן אמר בלשון בקשה אמת שאין לי זכות בהם, ואתה קנית אותם בזכותך והצלת את נפשם ממות, אך אף על פי כן עשה בצדקתך ותן אותם לי. או יאמר תן לי הנפש, כי הנפשות לאלקים המה הגם שאתה השגתם במלחמה, בכן תנה אותם לי ולא תאמר שיש לך זכות בהם יותר ממני, נ"ל:

פסוק כג

ולא תהי "**מתרברב למימר**. האריך בלשונו כי כפשוטו המשמעות "ולא "תאמר (בראשית יד כג), הוא מצווה לנוכח שמצווהו שלא יאמר כן, והאיך יתכן בכאן ציווי. גם המלך סדום וודאי לא יקיים ציוויו. על כן האריך דהכי קאמר אני לא אקח כלום, כדי שלא תתגאה ותאמר אני העשרתי וכו'. ובירושלמי ולא תהוי "מתרברב "ואמר. הוסיף ביאור

דתיבת ול"א, הוא בפני עצמו, ותבת תאמר בפני עצמו, ור"ל ולא תהא כזאת שתהיה מתגאה, ועל ידי כך תאמר אני העשרתי וכו':

פסוק כד

הלא לית לי רשו בכלא ארעא דבר מיני אכלו וכו'. מפרש תיבת "בלעדי (בראשית יד כד) דאין לו ביאור, דפירוש "בלעדי בכל מקום, חוץ ממני נעשה הדבר הזה, וזה שפירש גם כאן שאמר אברהם שמה שאכלו הנערים, הוא זולת ידיעתו והסכמתו, כי אין לו רשות עליהם ואין יכולת בידו להכריחם. וז"ש הלא לית לי רשו בכלא ארעא דבר מיני אכלו עולמיא, על כן אין עלי תלונתך מה שיחסר לך מהרכוש:

וחולק "גבריא וכו'. ר"ל תהיה מוכרח גם כן ליתן מחדש להאנשים האלה חלקם, כי אין יכולת בידו להכריחם ובפרט למדת חסידות, נ"ל:

פרק טו

פסוק א

"**בתר** "**פתגמיא** "**האילין** "**מן** "**דאתכנשו וכו'**. בא לפרש "אחר "הדברים "האלה (בראשית טו א), משמע דהוא שייכות לענין של מעלה:

וקטלו ארבעה מלכין ואהדר תשע משריין. פירש זאת דדייק "הדברים, דהוה ליה למימר "דברים. על כן פירש כדי לדייק ה' ד' הנאמר בתחילת תיבת ה"ד דהוא תשע, ונחלק לה' וד' לדייק ארבע מלכים בפני עצמם, "והתשע מחנות הם מהתשע מלכים, שכל אחד היה לו מחנה כנ"ל, וכעת אין בידי לפרש יותר:

דילמא איתקבלת "**אגר וכו'**. זה למד מתשובת הבורא "שכרך הרבה מאוד:

או דילמא ייזלון אחיהון. וכל זה נלמד מתשובת הבורא אנכי "מגן לך, וכדפירש פירושו לקמן:

"**ובזימנא** "**תניינא וכו' ויתחל בי** "**שום** "**שמיא**. זה נלמד מתיבת "אנכי (בראשית טו א), ולא קאמר הנני מגן לך, רק שנאמר (בראשית טו ד) והנה דבר הויה וכו'. אנכי. ר"ל שנקרא הויה, זה מגן לך שלא תירא שיתחלל השם ח"ו, רק אהיה תמיד עמך:

פסוק ב

"**סגין** "**ברכתא** "**יהבית** "**לי** "**וסגין** "**אית** "**קדמך** "**למיתן**. דרש תיבת ("תתן) (בראשית טו ב), דמשמש עבר ועתיד כנודע:

פסוק ו

דלא אטח לקמיה במיליו. ר"ל חשב ליה לזכות מה שלא הטיח דברים ולומר רבש"ע למה אתה משהה את שמחתי, תן לי בנים תיכף, רק האמין בהשם (בראשית טו ו) הדורש טובת ברואיו, ובודאי טובה היא לו שימתין במתנתו:

פסוק יב

ומתמן עתידין למיסק עמא דבית ישראל. דרש תיבת "עליו (בראשית טו יב), ר"ל אחר נפילת מלכות הרשעה יפול המלוכה עליו, דהיינו על ישראל בניו:

פסוק יג

חלף דלא הימנת. ר"ל דסיבת גלות מצרים היה על חטא שאמר במה אדע (בראשית טו ח), ודייק כן מלשון הנבואה שנאמרה לו "ידוע "תדע (בראשית טו יג), שהוא על נואמו במה "אדע, וכן יסד הפייטן במוסף ר"ה (יום א' ד"ה אמץ) ועל נואמו במה אדע, נידון בידוע תדע:

פסוק יד

"**במאתן** "**וחמשין** "**מחן**. אפשר דין, מדלא אמר אדין אותם, ואמר דן (בראשית טו יד). להורות ד' פעמים ן' הוא ר', והדגש שבו מוסיף עוד אחר, כי כיון שיש בד' דגוש הרי היא ה', והוי ה' פעמים ן' שהוא ר"ן, נ"ל:

פסוק טו

בשלום (**בראשית טו טו**) **תנוח נפשך**. דעל הגוף לא שייך לומר "בשלום, רק הנפש תנוח בשלום, וזה שאומרים למת לך בשלום כדאמרינן בגמרא (ברכות ס"ד ע"א), והמ"י:

פסוק טז

ודרא רביעאה "**דבנך**. כי היכי דלא נטעה שדור רביעי (בראשית טו טז) ממנו קאמר, כי באמת לא באו לארץ רק דור רביעי מיורדי מצרים כפירוש רש"י:

פסוק יז

וחומטא הות. איני יודע השורש. אפשר דרש "עלטה (בראשית טו יז), מלשון "וילט פניו (מלכים א' יט יג), שפירושו כיסוי ועיקוף, כמו החומט שמתעטף ומתכסה במלבושו ואינו נראה ממנו כלום, כן נתכסה כל מראית העולם ממנו. ובירושלמי קבלת הות. פירושו "חשך גהינם, כדרשת חז"ל (ב"ר פמ"ד כ"א) שהראה לו גהינם שהוא תנור עשן, ועל כן בירר לו המלכיות שינצלו מגהינם. וז"ש בפסוק שלאחריו ביומא וכו' דלא למידן בי בנוי:

ולמפרוקינון וכו'. נשמע מדקאמר לזרעך נתתי וכו' (בראשית טו יח), הרי בודאי יגאלם מקודם:

פרק טז

פסוק א

ברת פרעה דיהבא "**לה** (**כצ**"**ל וט**"**ס ליה**) **לאמהו**. דייק מתיבת "ולה (בראשית טז א), דמשמע "לה שפחה, אבל לא לאחרים דבת מלך היא. וגם מדקאמר מצרית, ול"א "ממצרים, מורה מצרית המיוחדת, דהיינו בת מלך המיוחד ביותר מכל בני מלכותו:

ואתכתש במימר וכו'. להורות דנתן אותה לשפחה אחר שנתנגע, כי אמר מוטב שתהיה שפחה לזו וכו' כמו שדרשו רז"ל (ב"ר פמ"ה א'), ודייק זה מדקאמר "ושרי "אשת "אברם, וכי עד עתה לא ידענו שהיא אשתו, רק כדי לומר אחר כך ולה שפחת מצרית, להורות כשכבר נתוודע שהיא אשת אברם, (נתן לה) השפחה, ונכון הוא לדעתי בעזהי"ת:

פסוק ב

ואחררינה. ר"ל שאשחרר אותה שתהא מותרת לך. ודייק זה מתיבת נ"א (בראשית טז ב), שאמרה בא נ"א, דמשמע כעת דיקא ולא בזמן אחר, דהיינו לשלול הקודם שהיתה מקודם אסורה משום שפחה, וכעת אשחררה:

פסוק ה

כל "עולבני "מינך "דהווינא "רחיצא "דתעביד "דיני. פירוש חמסי עליך (בראשית טז ה) נ"ל שהם ב' הפירושים "שברש"י, והבן:

ואנא שבקת וכו' ועלית עמך לארע נוכריתא. דייק תיבת "אנכי, דהוה ליה למימר "אני. רק ידוע דתיבה "אנכי, יתפרש תמיד על דבר העומד בפני עצמו ואינו משתתף, על כן פתח דברי הש"י "אנכי י"י אלקיך (שמות כ ב). ובזה יתפרש גם בכאן הנה אנכי גר בארץ הזאת, אין לי שיתוף עם זולתי מחמת הגירות נ"ל, וכן הוא גם כן בירושלמי פירוש אחר ואתית לי עמך "בהימנות "שמיא. ור"ל הנני מאמין באמונת השם שאמר אנכי י"י אלקיך, וכל הפירושים אמיתיים כי כן דרך התורה כפטיש יפוצץ סלע, והוסיף עוד בירושלמי עיילת עמך וכו' ואמרית עלך אחי הוא כו'. ר"ל גם זה ידוקדק "באנכי, הנה אני אומר תמיד שאינך בעלי משתתף עמי לבשר אחד, רק הנני עומד בפני עצמי באומרך עלי אחי הוא:

ויפרס "שלמיה "ביני "ובינך. דלא יצדק כפשוטו שתאמר שרה שישפוט ד' את אברהם. וגם שאמרה הויה שהוא מדת הרחמים. על כן פירשה כוונתה שהש"י ברוב רחמיו ישפוט צדקתם ויעשה שלום ביניהם, אך דקשה "בני "לבינך הוה ליה למימר, כ"י בני נראה הכוונה ההפרש שיש "ביני לבין אחר. וגם "ובינך, נראה הכוונה ההפרש שיש "בינך לבן אחרים, (ועיין מה שפירשנו בבראשית על פסוק בין המים וכו' ובין המים, ותבין). על כן פירש "יתגלי "קדם "השם "עולבני. ור"ל יתראה ההפרש שביני לבין הגר, שאנכי עשיתי לה טובה כזו, והיא מבזית אותי:

ולא נצטרך לבנה"א "דהגר וכו' דטלקך לאתונא דנורא. ר"ל ההפרש שבינך לבין זרע האומות, שהם השליכוך לכבשן, ואתה קדשת שמו ית' ומסרת עצמך עליו. ומה שאמר פרעה בר "נמרוד, קבלה היא בידו, ובירושלמי אמר סתם דהוא מן בנהון דעממיא וכו', ומחולקים הם בזה:

פסוק יג

ואודיאת פירש ותקרא (**בראשית טז יג**). מלשון הודאה דמימריה מתמליל לה, פי' "הדובר "אליה ר"ל זאת היתה הודאותה שהשכינה מדבר עמה, כי הבינה שהשכינה היתה בכאן לא המלאך בלבד:

וכן אמרת אנת הוא "חי "וקים "דחמי "ולא "מתחמי. פירש זה על אתה "אל "ראי, ר"ל הגם שאין אני רואה רק את המלאך, עם כל זה מבלעדי שפעך וחיותך, מהיכן יחיו ויתקיימו המלאכים, על כן אמר המלאך הרבה ארבה את זרעך (בראשית טז י) ואין בידו להרבות, רק שהוא אומר בשפע החיות הנשפע מאתו ית' כי לא יראני האדם, על כן ראיתי רק המלאך:

איתגליאת יקר שכינתא די"י בתר "חזיא. ר"ל אחר שראיתי המלאך לבד, נתגלה לי כי גם השראת השכינה בכאן, מדקאמר הרבה ארבה את זרעך וכנ"ל. ובירושלמי פירש "אחרי "ראי, בתר דאיתגליתא על שרי רבינתא, ועיין במתורגמן:

פרק יז

פסוק א

והוי "שלים בבשרך. פירש והיה תמים (בראשית יז א) בבשרך, שכל שאתה עם הערלה, הרי אתה כבעל מום כפירוש רש"י:

פסוק י

מגזר "לכון "כל דכורא אין "לית "ליה אבא "למיגזריה. דייק "המול "לכם (בראשית יז י), דמשמע שאתם בעצמיכם תמולו את עצמכם, ובאמת אפילו מל אחר כשר, על כן פירש הכוונה דאם אביו לא מלו, מחויב למול את עצמו:

פסוק יג

"**מאן "דהוא "גזיר יגזור**. דריש כרז"ל (מנחות מ"ב ע"א) המול ימול (בראשית יז יג), מלשון המל ימול, ר"ל מי שהוא מהול, הוא יהיה מוהל, לאפוקי אשה וערל וגוי:

פסוק יד

"**ואין "לית "ליה "מאן "דיגזור "וישתצי וכו**'. לאפוקי מי שמלו אותם אחרים אפילו בעל כרחו, פטור מכרת, נ"ל. ועיין במתורגמן שפירש באופן אחר, ודייק זה מדכתב את "בשר "ערלתו (בראשית יז יד), להורות שעדיין בשר ערלתו עליו, לאפוקי כשהסירו ערלתו אפילו בעל כרחו, פטור מכרת, נ"ל והבוחר יבחר:

פסוק טו

"**ואברך "יתה "בגופה**. נ"ל בעיקר מטרון שגלף לה הקב"ה, שלא היה לה מקודם כמו שדרשו רז"ל (ב"ר פמ"ז ב'):

פסוק יח

ויפלח "קמך. דייק תיבת "לפניך (בראשית יז יח), להורות הכוונה בעבודתך, וכן תרגם אונקלוס עיין שם:

פסוק כו

בארבעת "**עשר** "**שנין**. דייק בעצם היום הזה (בראשית יז כו), הכוונה ביום שנכנס ישמעאל לשנת י"ד:

ביאורי תרגום ירושלמי

פרק א

פסוק א

בחוכמא ברא ד' מפר ג"כ דנקרא ראשית היינו חכמה דאשכן בכתוב ראשית חכמה ועמ"ש בתרגום יונתן:

פרק ב

פסוק ב

וארעא הות תהייא ובהייא וצדו מן בני אנשא וריקניאא מכל בעיר ורוח דרחמין מן קדם ה' הות מנשבא על אפי מיא וארעא הות תהיא וכו' וצד"ו מן בני אנשא משמע מלשונו מדקאמר וצד"ו שאין זה פירוש לתהו ובהו רק הוא ענין אחר הוספה לדברי המקרא או ע"ד בדברי המקרא והביא מקודם תהו ובהו כפשוטו ואח"כ וצדו היינו דרך דרך דרוש המקובל וכן דרך התרגומים בכמה מקומו' לדרוש ב' פירושים עיין ברש"י פ' ויחי:

פרק ה

פסוק ד

ובהון בשניא הוה מוליד בנין ובנן הוסיף ביאור כי היכי דלא לישתמע שאחר הח' מאות הוליד:

פרק ח

פסוק א

בירושלמי ודכיר ברחמי טבא דאית עמיה. נ"ל שהוא גם כן בא לתרץ למה זכר אלקים שהוא הדין, לזה פירש דתיבת אש"ר את"ו שבפסוק קאי אדלעיל, וזה שיעור הכתוב (בראשית ח א) ויזכר אלקים את נח וכו', מה זכר אש"ר את"ו, ר"ל זכר את הרחמים אשר גנוז אתו גם בעת הדין, כי השם הוא האלקים, ובמה זכר בתב"ה, והבן:

פרק יב

פסוק ב

אמני יתך לאומה רבא ואברך יתך ואתק"ף. תיבת ואתק"ף אין לו ביאור. והנראה שצ"ל ואתקף:

ויהוי אברם לברכ"ן סגיי"ן. מפרש שוב והיה ברכה (בראשית יב ב), לפי פירושו שפירש על ואגדלה את שמך, ואתק"ף, ר"ל שאחזק את שמך, והיה ברכה ויהיה שמך לברכן סגיין, ר"ל שיתוסף בשמך הה' שהוא מקור הברכה, נ"ל והבן:

פסוק ג

ואברך מא"ן דיברך יתך, ומ"ן דלייט יתך יהו"י ליט. המתרגם הלז בברכה כתב מא"ן, ובקללה מ"ן. וגם בקללה תירגם יהוי ליט, משמע מעצמו והלא דבר הוא. אך הוא דקשיא ליה למה בברכה הקדים ברכת הש"י למברכים, ובקללה להיפך (בראשית יב ג). על כן אמר כי מדה טובה מרובה, ומיד שיעלה על לב אדם לברך אפילו קודם שיברך, יברכו (הקב"ה) הש"י, על כן תירגם מא"ן, ר"ל מי שהוא מוכן רק לברכה, אפילו עדיין לא יברך. אבל בקללה, עד שיקלל לא יקללו הש"י, על כן ומ"ן דיקלל, ר"ל כשיקלל תיכף יקולל אבל לא קודם, ועיין בפי' על המקרא. ועוד הוקשה לו תיבת אא"ר, הוה ליה למימר אקלל. על כן פירש יהוי ליט, כי מאת הש"י לא תצא הרעות, רק ממילא יהיה בכלל ארור, כיון שלא חפץ בברכה, הבן הענין: ויתברכון בזכות"ך. עיין בפירושנו לאונקלוס: עוד מעין הנ"ל. דר"ל שבאמת מאת הש"י לא תצא הרעות, רק הקללה תמשך לו ממילא, מחמת שקלל את אהבו ויאהב קללה ותבואהו. ולזה אמר מקודם ומקלל"ך ואחר כך אא"ר, ושיעור הכתוב הוא כך, ומקלל"ך במ"ם מ"ן, ר"ל מן קללך שהוא מקללך אא"ר אותו, על כן תירגם ומ"ן דלייט לך יהו"י ליט, והבן:

פסוק ו

משר"י חזוז"א. אין לי לפרש כעת רק כמו שפירש המתורגמן, שחזוז"א הוא תרגו"ם פנוי, ואיני יודע השורש. ואם הוא כן כוונתו כיונתן, שהיה מקום פנוי להורות לשם דרכי השם, וכעת איני יודע: ירושלמי עד דן דקסריון. איני יודע אם הוא מקום "בקסריון, מנין לו שהוא "הדן דקסריון דייקא. והנ"ל דכוונתו דהפסוק משמיענו בזה שלא יהיה נקמה גדולה בכל מלכי העולם כזו, שהם קיפלו כל העולם עד שיבוא העת שידון הש"י את הקסריון, ונקבצו כולם אל עמק יהושפט (יואל ד ב):

מדרש רבה

פרק א

רבי הושעיה רבה פתח (ב"ר פ"א א'). כל היכא דאמר במדרש פתח, הוא מפני שיש איזה קושיא בהפרשה שבכאן או איזה חקירה, על כן הביא פסוק מנביאים או מכתובים, ושם קשה גם כן איזה קושיא, ועל ידי מה שמתרץ ומפרש הפסוק שם, יובן גם פסוק התורה. והנה בכאן נ"ל שבא ר' אושיעא לפתוח פתח למה פתחה התורה בבי"ת (בראשית א א), ולמה כ"ח אותיות בפסוק בראשית. גם למה בראשית ולא בראשונה. על כן פתח

פסוק במשלי (ח ל) ואהיה אצלו אמון ואהיה שעשועים יום יום. דקשה בפסוק היה לו לומר והיית"י אצלו אמון, דזו היה התפארות התורה שהיתה קודם לעולמות. אך הוא להורות שהתורה מתפארת איך היתה אצל היוצר בראשית קודם שנבראו ונגבלו גבולות השמים ומשטריהם והארץ וצבאיה וכל העולמות העליונים, אשר כולם נבראו מצירופיו שנצטרפו אות באות על ידי רל"א אלפי ביתות של עולם המלבוש כידוע ליודעים. והנה קודם בטישת האורות אלו באלו וצירופי האותיות, אזי כללות התורה הוא רק כ"ז אותיות כמנין ואהי"ה, אשר נתגלו אלו האותיות בטהיר"ו עילא"ה גימטריא רצון, ששם הוא דבוק רצונו ית' לבריאת העולמות, וגם כן הוא גימטריא שמ"ו שכל התורה שמותיו של הקב"ה כנודע. והנה שם התורה בכ"ז אותיות, ודביקות רצונו ית' כולל באותו המקום שהוא מקום לאותיות התורה, הוא בחינת כ"ח מעשיו הגי"ד לעמו (תהלים קיא ו), [ר"ל המשיך] לעמו להודיעם ממאורי אור, היינו התורה הנבנית מעולם ועד עולם מצירופי אותיות הכ"ז הנ"ל. וזהו פירוש הפסוק ואהיה, הן הנה הכ"ז אתוון היו דבוקים אצלו ברצונו בטהיר"ו עילא"ה, ששם דביקות רצונו לבריאה שזה הוא כח מעשיו, והמ"י וידום: ואהיה שעשועים יום יום (משלי ח ל). הן ב' אלפים שנה שקדמה תורה לעולם (ב"ר פ"ח ב'), והיודע סודו צריך להסתירו כי לצד עילאה ימלל בבחינת שתי בחינות הקודמות להמקום אשר יכונה בהתחלה בשם עולם הוא טהירו"ו עילאה, יעויין הסוד הכמוס הזה בספר שערי גן עדן, כי יראתי להעלות על הכתב. והנה ממילא לפי זה נפתח פתח ושער לצדיקים יבואו בו למה פיה פתחה בבי"ת, על שם הב' אלפים שקדמה לעולם. וגם בראשית, ב' ראשית. היינו בחינות קודמות והמ"י. וגם יש כ"ח אתוון בפסוק בראשית, לרמוז על בחינת ואהי"ה אצלו, דהיינו בחינת כ"ח מעשיו כנ"ל, ואי אפשר להרחיב הבאור במקום גבוה מעל גבוה, והמ"י וישים מחסום לפיו:

והנה איידי דאתא הפסוק לידו מפרשו לגמרי, דהיינו מהו תיבת אמו"ן, ומפרשו דתיבת אמו"ן הוא כולל כמה בחינות מופלאות בתורה. אמון פדגוג ר"ל שתוכל לפרש אמון פדגוג היינו מגדל ומנהל, שכל הדברים שבעולם נתגדלו על ידי אותיות התורה, ויציבא מלתא דא בסוד חכמי האמת שמתחילה היו האורות העליונים בבחינת נקודות, ונתגדלו על ידי קבלת הארת התורה, דהיינו אותיות עולם המלבו"ש להתהוות בבחינת פרצופים. עוד יתפרש אמו"ן מכוס"ה, ר"ל נודע המציאות, רק שמכוסים בלבושים אבל על ידי לבושים ניכר הפנימיות. כי הנה חיות כל הענינים הנמצאים בעולמות, הן הנה מאותיות התורה וצרופיה, למשל אפילו בדברים הגשמיים על ידי צירוף האלפ"י ביתו"ת, דהיינו בצירוף הא' עם הב' ועם הנו"ן נתהווה אב"ן, והן הנה עד העשיה הגשמית החיות

משתלשל, והאותיות התורה מסתתרים בו על ידי לבושים צמצומים רבים ממדריגה למדריגה עד בחינת האב"ן הלזו, ואלו יצוייר שיסולק מהאבן אותיות התורה הנ"ל המושפעות מרצונו ית', אזי יתבטל האבן ממציאותו והיה כלא היה. וזה חכמות אדם הראשון בקריאת השמות, שהבין בלבוש איזה צירוף מהאותיות התורה מסתתרת בו להתהוות מאין ליש, וזה השם קרא לו, והבן. ממילא כשאנו רואין אפילו איזה דבר מוגשם בתכלית, אזי צריך לידע ששם מסתתר בתוכו על ידי צמצומים אותיות התורה כפי השם אשר נקרא בלשון הקודש מאותיות התורה. ועל כן נקרא התורה אמון מכוס"ה, שנודע מציאותה בכל הנבראים רק שמכוסה בהעלם גדול. עוד יתפרש אמון מוצנע, שמוצנעת התורה בלא הודע מציאותה, שמציאותה בעצמה בלי הלבשה לא נודע כלל ונעלם מאוד כנודע, אשר לזה חשקו מלאכי השרת להשיגה, כי בודאי לא חשקו על בחינת פשוטי התורה בצירופים כאשר מלובשת בתוכנו, כי בודאי ידעו כי מצות התורה יצטרך לגשמים, ותשובות אדונינו משה היתה להם שאינו בחוק האפשרית לקבל מציאות התורה בעצמה מבלי לבוש הגשמיים, כי היא נעלמה מעין כל חי (עיין שבת פ"ח ע"ב), והוא נתי"ב [רל"א שערים פנים ורל"א אחור, גימטריא נתי"ב] לא ידעו עיט (איוב כח ז), ואי אפשר לקבלה אם לא בהתלבשות במצות גשמיים. ויציבא מלתא דא שבחינת התורה בעולם המלבוש רל"א שערים פנים ורל"א אחור, לא תושג אם לא על ידי התלבשות מעולם ועד עולם. ולזה נקראת התורה אמו"ן מוצנ"ע.

עוד יתפרש אמו"ן רבת"א, לשון גדלות וחשיבות, כי בה כלולים כל הנמצאים ונבראים ונוצרים ונעשים, והוא בסוד היולי לכל הצורות, וכמו שהאומן כשרוצה לעשות איזה כלי חשובה וממציא חומר מוכן שממנו יוכל לתקן כל חלקי הכלי הוא כפתוריה ופרחיה, אזי בחומר ההוא דבוק מחשבתו של האומן שממנו יוציא כלי למעשהו. כן מחשבתו של בעל הרצון דבוק תמיד עם אותיות התורה, [בסוד מה רבו מעשיך ה' כולם בחכמה עשית (תהלים קד כד), שממנה המציא כל העולמות. נמצא גדלה מעלת התורה מאוד מכל העולמות, כיון שדביקות ראשית מחשבתו ית' בתורה, והמשכיל והמושכל אצלו ית' יתאחד בתכלית כנודע, ולזה נקרא אמו"ן רבתא. [ובזה יובן הפסוק (תהלים קיא ב) גדולים מעשי ה' כשהם דרושים לכל חפציהם, דהיינו החפץ והרצון והבן], ויש מקום אתנו לפרש אלו הד' בחינות על הד' עולמות אצילות בריאה יצירה עשיה ממטה למעלה. פדגו"ג מרמז לעולם העשיה וכו', על כן פדגו"ג בגימטריא א"ל אדנ"י, והמ"י הכל אית דאמרי אמון רבת"א, כי התנא הראשון רצה למנות עולם האצילות שיכלל בבחינת ואהיה אצלו (משלי ח ל), שהן עולמות אין סוף והבן סברתם, נ"ל:

(ב"ר פ"א א') דבר אחר אמו"ן אום"ן, התורה אומרת אני הייתי כלי אומנות של הקב"ה, בנוהג שבעולם וכו' אינו בונה אותה מדעת עצמו אלא מדעת האומן, והאומן אינו בונה אותה מדעת עצמו אלא דפתראות וכו', כך היה הקב"ה מביט בתורה וכו', והתורה אמרה בראשית וכו', ואין ראשית אלא תורה, המד"א (משלי ח כב) ה' קנני ראשית דרכו, עד כאן המאמר. והוא קשה להולמו. א' דמתחילה אמר אום"ן, ואחר כך כלי אומנות. ב' דקאמר בנוהג שבעולם, זה הלשון לא יצדק רק כשמסיק אחר כך אבל מדת הקב"ה אינו כן. ג' במשל הביא מלך ואום"ן וכלי אומנות, ובנמשל לא הביא רק הקב"ה והתורה, כל אלו הדקדוקים המה באלשיך עיין שם. ונ"ל דהנה דקדק אמו"ן פירושו אום"ן, ומדלא קאמר בפירוש אומן, על כרחך כדי לכלול גם כלי אומנות, והוא על פי מה שכתוב באמו"ן רבת"א, שהוא להיות דביקות רצונו ית' באותיות התורה, ואצלו ית' המשכיל והמושכל אחד כי הוא המדע והיודע, אם כן יש בתורה ב' בחינות אום"ן וכלי אומנו"ת, ובזה תבין כל הדקדוקים ואי אפשר לפרש הכל בכתב, ולזה התחילה התורה בב', והוא ב' ראשית והבין:

(ב"ר פ"א ב') רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי פתח. הפתיחה היא לדעתי למה יש כ"ח אתוון בפסוק (בראשית א א) בראשית, ועיקר המאמר ביארתיו ברש"י יעויין שם. רק כאן נ"ל שהפתיחה היא כ"ח מעשיו (תהלים קיא ו), על כן כ"ח אתוון בבראשית. גם לפי מ"ש ברש"י כ"ח מעשיו, פירוש המחשבה שהוא כ"ח המעשה, ולפי זה היא פתיחה גם כן למה פתחה בבראשית, שהוא ראשית חכמה המחשבה כדמתרגמינן בחוכמת"א, עיין מ"ש ברש"י ותבין:

בראשית ברא אלקים (בראשית א א). ר' תנחומא פת"ח (ב"ר פ"א ג'). הפתיחה היא לדעתי למה נאמר אלקים בבריאה שהיא מדת הדין, על כן ציין עד ברא אלקים, על כן פתח (תהלים פו י) כי גדו"ל אתה ועושה נפלאות אתה אלקים. דהנה גדו"ל מורה על מדת הגדולה והחסד, ואלקים מורה על הגבורה והדין, אך הוא על פי מה דידוע דכל צמצום הוא מצד הדין והתפשטות מצד החסד, והנה השי"ת ברא עולמו להיטיב לברואיו כי מדרך הטוב להיטיב, והנה אור אין סוף ב"ה היה ממלא הכל, על כן כביכול צמצום אור ית' להיות מקום פנוי לעמידת העולמות, וכל צמצום הוא מצד הדין, ואחר כך התפשט כביכול אורו ית' בתוך כל עלמין להחיות העולמות כנשמה בתוך הגוף. והנה כל עלול חושק להכלל בעילה שלו, והנה חשיקת כל העולמות ליכלל באור אין סוף ב"ה. וזה הוא גם כן ברצונו ית' צימצום לכל העולמות שיתצמצמו וישארו קיום במעמד בגזירת היוצר כל, ואם כן הצמצום שהוא בחינת דין הוא מצד החסד, כדי שלא

יתבטלו העולמות וייטיב לברואיו מצד חסדו וטובו. וזה הענין הוא גם כן באדם דלמטה שאין רוחו יוצא ומשתמר בקרבו, והוא בחינות צמצום והתפשטות, והבן כי בעל המאמר מדבר כפי הנראה באדם התחתון ומרמז בעליון, והבן מה שאמר מחילים מחילים נקבים נקבים, הוא צנורות וחלונות השפע הנשפע מהמחיה את כולם. וז"ש הכתוב כי גדו"ל אתה בבחינת החסד, על כן תעשה נפלאות אתה אלקים בבחינת הדין והצמצום והבן עוד דברי הפסוק בהעמיק יותר. ומזה יצא לנו טוב טעם למה כתב בבריאה השם אלקי"ם דייקא שהיא בחינת הצמצום והבן, והמשכילים יבינו במה שאמר ואין רוחו יוצא ממנו, מי יעשה כן אתה אלקי"ם לבדך, והמשכיל יבין וידום:

אימתי נבראו מלאכים (ב"ר פ"א ג'), שלא נזכר בריאותם בתורה ומציאותם מפורסם בתנ"ך, וסמך חקירה זו לכאן להיות גם הם נקראים אלקים, וכאן מוזכר פעם הראשון אלקים, הגם דכאן הכוונה על היוצר כל כנזכר בפסוק (תהלים פו י) אתה אלקים לבדך, עם כל זה הואיל ודרש מענין שם אלקים, מפרש נמי ענין המלאכים:

הדא הוא דכתיב (תהלים קד ג) המקרה במים עליותיו, והוא היה ביום שני, וכתיב בתריה בהאי קרא (תהלים קד ד) עושה מלאכיו רוחות, הה"ד (בראשית א כ) ועוף יעופף על הארץ, ר"ל דהיה לו לומר ועוף יהיה על הארץ. ומדכתיב יעופף על כרחך מופנה לגזירה שוה:

שלא יאמרו מיכאל היה מותח בדרומו וגבריאל בצפונו. תפס כך להיות מיכאל מצד החסד דרום ימין, וגבריאל מצפון שמאל כנודע ליודעי חן:

דבר אחר. אגב מפרש הפסוק באופן אחר, על פי מ"ש לעיל שלא היה שום מלאך שותף עמו במעשה בראשית, וזה אמר מלך בשר ודם מתקלס במדינה וגדולי המדינה מתקלסין עמו, הגם שכל הפעולות הן מהמלך, עם כל זה משבחים ומקלסים יועציו ואומניו שנושאין עמו במשאו, מה שאין כן הש"י את"ה אלקים לבד"ך:

אמר ר' תנחומא כי גדול אתה ועושה נפלאות (תהלים פו י), למ"ה כי אתה אלקים לבדך. ר"ל דבשלמא מלך בשר ודם עם גדולי המלכות הגם שהוא גדול מהם, עם כל זה הם תחת סוג אחד דנכללין עמו באנושיות, אבל הש"י נעלם ונסתר מעין כל חי, ואין נכנס בסוג עם נבראותיו כי אין שום נברא יכול להשיגו וזה יאמר כי אתה אלקים לבדך דייקא, והבן:

בראשית ברא אלקים (בראשית א א). ששה דברים קדמו לבריאת עולם (ב"ר פ"א ד'). הכוונה על כן פתח בבראשי"ת אותיות "ברא "שית. רב אהבה ברבי זעירא אמר אף התשובה, ואם כן שבעה קדמו, אפשר דנכלל במחשבתן של ישראל, והוי גם כן שפיר בר"א שי"ת. או י"ל דאחת קודם לששה, ואם כן בראשי"ת פירושו בדבר שהוא ראשית,

ובהתחלק תיבות ראשית היינו בר"א שי"ת ומרומז הכל, ואם כן על כרחך לומר דאחת שקודם הם, או הכסא כבוד, או התורה, דאינך לא נבראו רק עלה במחשבה להבראות, וז"ש תיכף אבל איני יודע איזה מהן קודם, אם התורה קדמה לכסא הכבוד וכו', מחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר, הגם שהוא רק מחשבה עם כל זה קדמה לכל דבר משל למלך שהיה נשוי למטרונא אחת. הנה הגם שבמשל אין צריך להמשיל שנשא למטרונא רק שלא היה לו ממנה בן ואמר טלו מילנין וכו'. אך לפי המבואר שהשי"ת ברא עולמו שיקבלו ממנו שפעו, ועדיין לא יצא פעולתו מכח אל הפועל עד עמוד ישראל עם קרובו שהם סוף המעשה ובתחילת מחשבתו ית', לזה קאמר שהיה נשוי למטרונא להשפיע להמטרונא הוא העולם, ועדיין לא יצאו מהכח אל הפועל נשמות ישראל להתלבש בגוף, וזה ראיה גמורה מדחזינין בתורה דנכתב דבר אל בני ישראל על כרחך מחשבתן קדמה, ודבר עמוק הוא:

אמר ר' בנאי העולם ומלואה לא נברא אלא בזכות התורה (ב"ר פ"א ד'), שנאמר (משלי ג יט) ה' בחכמה יסד ארץ, והוא ראשית חכמה (תהלים קיא י), כדמתרגמינן בחוכמתא. וזה טעם שפתחה התורה בראשי"ת (בראשית א א) בשביל ראשית היינו חכמות התורה, והבן על פי מ"ש לעיל כי אותיות התורה הם מתלבשין בכל הדברים המוגשמים בעולם, ואם כן אותיות התורה הם צורת העולם וכל הדברים שבעולם הם חומר לאותיות התורה, ועל כן התורה נקרא ראשית כענין הצורה שהיא עיקר המכוון בחומר:

ר' ברכיה אמר בזכות משה וכו' (ב"ר פ"א ד'), הוא גם כן לכוונה הנ"ל כידוע דמשה אדונינו הוא הצורה לכל ישראל והוא נקרא ראשית (דברים לג כא), והבן:

בזכות ג' דברים בזכות חלה (ב"ר פ"א ד'). הנה מאוד יתפלא לבב אנוש באומרם ז"ל שתגדל המצוה הזאת דייקא לבריאות עולם בזכותה. והנה על פי פשוטו צונו הבורא ית' להפריש מראשית עריסותינו העשוין למאכל אדם להחיות את נפשותינו, ולתנו לשם השם לכהן איש החסד. והוא לבל יבוא האיש לחשוב כי המאכל מחיה את האדם וכחו ועוצם ידו עשה לו את החיל הזה, ועל ידי כך יבטל חיי העולם עבודת השי"ת ויבא לרדוף אחר חיי שעה להמציא מזונותיו, על כן להסיר תועה מלב אנוש, צונו אלקי עולם להפריש מראשית עריסותינו לכהן איש החסד, בכדי שזכור יזכור כי עוד כל ימי עולמיו מזונותיו ביד ה' והוא ממציא לו מזונותיו על צד החסד, ובהשתדלותו לא יוסיף אומץ בעושרו, והשתדלות בו הוא סיבה ח"ו למנוע היראה ועבודה. לזה יאמר בזכות חלה הזכות המגיע לישראל ממצות חלה, שעל ידי זאת המצוה מוסיפים אומץ ביראה ועבודה ותורה ומצוה, על כן בזכות זה נברא העולם. והנה בחלה יש ריו"ו חומשים דביע"א [כן

כתב בספר עשרה מאמרות], והנה הוא המנין ירא"ה, ותבין בראשית (בראשית א א) בשביל הראשית ראשית חכמה יראת ד' (תהלים קיא י), והבן כי הכל עולה בקנה אחד עם מה דמתרגמינן בראשית בחוכמתא, [ועיין בשערי גן עדן אות ב' ותבין]:

ובזכות מעשרות, צונו הבורא ית' העשירי יהיה קודש לה' (ויקרא כז לב) ליתנו למשרתי ה', וכן בבהמה להביאו קרבן לה' (ויקרא א ב), להורות מה רבו מעשיך ה' כלם בחכמ"ה עשית (תהלים קד כד), והחכמ"ה הוא סוד יו"ד כנודע שהוא מוכן לקבל כל הצורות, ולהורות גם כן שאין השתדלות האדם פועל כלום, רק הכל מעשה הבורא כל בחכמ"ה, והבן. ואם כן גם זה יסוב על הפסוק ראשי"ת חכמה, כדמתרגם בראשית בחוכמתא:

ובזכות בכורי"ם, תבין מה שפירשנו בחלה שהיא ראשית עריסותיכם (במדבר טו כ), כן הוא בכורים ראשית פרי האדמה אשר נתן לנו ה' לא בכחנו ועוצם ידינו, ולהורות זה היה קורא הגדתי היום (דברים כו ג) שאינו כפוי טובה (ספרי פרשת תבא). והנה נרמז הכל בתיבת בראשי"ת בר"א בשביל התורה ר"ת בראשי"ת, "בשביל "ששים "רבוא "אותיות "תורת "ישראל. בשביל ישראל ר"ת בראשית, "בשביל "ששים "רבוא "תמימי "אורות "ישראל, כי ששים רבוא נשמות תמימים יש בישראל, והשאר הם ענפי הששים רבוא. בשביל חלה ר"ת בראשי"ת, "בשביל "ראשית "אכילה "שירימו "ישראל "תרומה. בזכות מעשרות, הנה על מעשר תבואה ר"ת בראשי"ת, "בראשונה "ראה "אשר "יעשרו "תבואת "שדה (דברים יד כב). ובמעשר בהמה ר"ת בראשי"ת, "בראשונה "ראה "אשר "יעבור "תחת "שבט (ויקרא כז לב). בזכות בכורי"ם שמעתי מאת הרב החסיד המפורסם האבד"ק ראפטשיץ ר"ת בראשי"ת, "ראה "אדם "תאנה "שבכרה "יביאנה "ביכורים (תנחומא תבא סי' א'), ודפח"ח. וי"ל עוד לדרכינו ר"ת "ראה "אלקים "שיביאו "ישראל "תרומות "בכורים, כי גם בכורים נקראים תרומה כנודע (פסחים ל"ו ע"ב). או יהיה ר"ת בראשי"ת, "ראשית "ביכורי "אדמתך "תביא "שם "ישראל (שמות לד כו). בזכות משה ר"ת בראשי"ת, "בשביל "רועה "ישראל "שיקבל "תורת "אמת:

והנה בענין בכורים, הגם שעל פי פשוטו הוא מצוה עלינו מאת השי"ת להביא ביכורי פירות לירושלים, עם כל זה נרמז במצוה זאת מה שאמרו בזוהר הק' (תיקו"ז יד ל' ע"ב) ראשית ביכורי אדמתך תביא בית ה' אלקיך, הוא אזהרה לשמור טיפה קדמאה לבת זוגו ולא לאפקא זרעא בריקנייא ח"ו. ומה יצדק לפי זה בזכות ביכורים, היינו מה שישראל נזהרים בזה ואינם מכחישים הבריאה, כי כל המוציא לבטלה ח"ו מכחיש הבריאה, והבן כי דבר עמוק הוא:

(ב"ר פ"א ה') ר' הונא בשם בר קפרא פתח (תהלים לא יט) תאלמנה וכו' הדוברות על צדיק חי העולמים עתק, שהעתיק בבריותיו. בגאוה וכו', לומר אני נאה דורש במעשה בראשית, ובוז אתמהה וכו'. בדברי המאמר הלז יראתי בפצותי פי באריכות מה שעולה על רעיוני בפירושי, וקיימתי בעצמי אזהרת בעל המאמר הלז, רק ארמוז ראשי פרקים יובן למשכילים בחכמה. והנלע"ד שכוונת בעל המאמר לפרש בראשי"ת (בראשית א א), עם הראשית היינו מלכין קדמאין הן העולמות שהחריבן, על ידי זה נתקן עולם התיקון שמים וארץ הם זעיר ונוקב'. ושיעור הכתוב בראשי"ת, על ידי הראשי"ת ברא שמים וארץ, והבן. והנה מלכין קדמאין נקראין מעשה בראשית ועולם התיקון מעשה מרכבה שנבנו בסוד הפרצופים. והנה כשרצה בעל המאמר לפרש כך, הביא להקדמה הפסוק תאלמנה שפתי שקר וכו', כי מי שלא בא בסוד ה' ולא שימש תלמידי חכמים כראוי, יקשה בעיניו הדבר למה עשה ה' ככה בשבירת הכלים, הלא אין מעצור לה' לברוא העולמות בתיקון כמו שנתהוו אחר שבירת הכלים. והנה המשכילים בחכמה הבאים בסוד ה' מבינים הדבר, ומחוייבים להסתיר הסוד ולא לגלותו לכל אדם, והמבין ברמיזות יבין מה שאמר שהעתיק בבריותיו, ויבין גם כן מה שאמר אחר כך אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו, בראשית ברא אלקים מנין הן והארץ היתה תהו ובהו (בראשית א ב), והשי"ת יראנו נפלאות ואל יאמר פינו דבר שלא כרצונו:

(ב"ר פ"א ו') ר' יהודה בר סימון פתח וכו' (דניאל ב כב) עמיקתא, זו גיהנם, ומסתרתא זו גן עדן. אפשר גם כן מתרץ בראשי"ת, ב' ראשית הם גן עדן וגיהנם. והנה גן עדן יכונה בשם מסתור שהאדם מסתתר בתוכו, אם כן הוא למעלה מן האדם. וגיהנם יכונה לעומק שהוא למטה. וזה ירמוז בתורה (בראשית א א) ב' ראשית ברא אלקים, היינו את השמים לרום רמז לגן עדן, ואת הארץ מתחת רמז לגיהנם. ואפשר מפרש רבוי האתין את השמים מרבה הגן עדן ברום, ואת הארץ מרבה הגיהנם מתחת. [והנה על זה מורה גם כן סוף תיבות שמים הוא המ"ם סתומה, שהוא מסתור ומקיף מארבע רוחות רמז לגן עדן. וסוף תיבות ארץ הוא הץ' פשוטה, שיורדות למטה]:

דבר אחר. הואיל והביא הפסוק מפרשו גם כן בענין אחר. או יאמר דהכי נמי רוצה לפרש תיבת בראשי"ת, כי הנה מעשה הרשעים הם מצד הקליפות המסיתים אותם ומטים עקלקלותם. והנה הכסיל מתמיה על זה דהרי גם הקליפות נבראים והשי"ת מחיה את כולם, והיכן יתהווה זה להיותם מתנגדים לאלקותו ית'. והמשכילים יבינו שהכל נברא כדי שיהיה עולם הנסיון והבחירה חפשית, ואם כן גם השטן לשם שמים נתכוין לעשות מצותיו ית', ורצונו שיתגבר עליו האדם כמשל הזונה בזוהר הק' (ח"ב קס"ג ע"א). ובזה

יובן מ"ש איוב רבש"ע בראת צדיקים בראת רשעים, והרי השי"ת אינו גוזר על הטיפה רק חכם וטיפש וכיוצא, אבל צדיק ורשע לא קאמר (נדה ט"ז ע"ב). אבל הכוונה על מעשיהם של צדיקים ומעשיהם של רשעים, דהיינו יצר הטוב ויצר הרע המסית את האדם. וזה שדרש והוא גלי עמיקתא ומסתורתא ידע מה בחשוכא, הכל על מעשיהם של רשעים היינו הקליפות, שח"ו לומר שהוא נגדיי לאלוקית ונמצאים בעצמם, רק הש"י מחיה את כולם וקרא אותם עמיקתא ומסתרתא וחשוכא, הכוונה כי מדוריהם בחצי טהירו התחתונה, ששם לא הגיע רזא דמחשבה להיות ציור למלך הכבוד, רק הוא מקום החשך ואבדון נוקבא דתהומא רבה. ואמרו ידע מה בחשוכא, להורות שידע מהם כמאן דשדי לשנאוי בתר כתפוי (זוהר ח"ג כ"ג ע"ב), והמשכילים יבינו גם הפסוקים שהביא לראיה הכל מודים על הדבר הזה (עיין בשערי גן עדן שער א' ותבין כל זה), ונהור"א עמי"ה שר"א אלו מעשיה"ם ש"ל צדיקי"ם, מה שעולה בכל פעם על ידי מעשה הצדיקים ניצוץ קדוש העולה ממעמקים ונעשה ציור למלך הכבוד ומחדש השי"ת בטובו בכל יום מעשה בראשית. ועוד תבין על מעשה בראשית גופיה ונהורא עמיה שרא, המשכילים יבינו שנשמות הצדיקים אותם שראויים לבא לידי ציור עלו במעשה בראשית מתוך חצי טהירו התחתונה שהוא מקום החשך למקום האור ונכללו במלכות שמים, והבן. (והנה בזה נוכל לפרש בראשית), וידעתי כי לא יובנו דברי אלה למי שאינו שוקד על דלתי החכמה. ועל זה קאמר אחר כך אמר רבי אבא פרונגיא ונהורא עמיה שרא זה מלך המשיח, כי אז יתוקן העולם במלכות וימלא כבוד ה' את כל הארץ, והבן. והנה בזה נוכל לפרש בראשי"ת ב' ראשי"ת, שהכל נברא במאמרו ואין שום דבר נמצא בעצמו, דהיינו את השמים מעשיהם של צדיקים, ואת הארץ מעשיהם של רשעים, והארץ היתה תהו ובהו וחשך על פני תהום (בראשית א ב), בין והתבונן שהיו הקליפות מתגברים ויאמר אלקים יהי אור (בראשית א ג), כנ"ל על ונהורא עמיה שרא, שיעלו האורות היינו מעשה הצדיקים למקום האור, וכן רוחו של מלך המשיח, והבן מאוד כי עמוק הוא ואי אפשר להרחיב הביאור רק מפה אל פה ומאזן לאזן, והשי"ת יראנו נפלאות מתורתו:

בפסיקתא אמר רבי יהודה ב"ר סימון מתחלת ברייתו של עולם הוא גלי עמיקתא ומסתרתא, עד כאן. יש לפרש שהוא סיום המאמר הנ"ל על פי פירושנו, והביא לראיה לשון הפסיקתא שתיכף בתחלת ברייתו של עולם גילה גם כן העומק והסתר היינו מעשיהם של רשעים כנ"ל, ומ"ש אחר כך בראשית ברא וכו' (בראשית א א), הוא ענין בפני עצמו כמו שנבאר פירושו אי"ה לדרך הסוד. ויש לפרש גם כן שהוא התחלת המאמר, שרבי יהודה בר סימון מפרש בענין אחר הפסוק והוא גלי עמיקתא וכו', ועל

ידי זה מפרש גם כן הפסוק בראשית, הכוונה על פי מה שכתבו הפיליסופים והסכימו עמהם כמה מחכמי האמת ועיין ברמב"ן, והוא שנברא חומר היולי קודם וממנו נבראו שמים וארץ וכל צבאם, והכוונה בראשית עם הראשית היינו החומר היולי הקדום, ויש מהם שכתבו ב' חומריים היוליים, חומר קדום לשמים וצבאיהם, וחומר היולי לארץ וצבאיה. ויאמר לפי זה בראשית, ב' ראש"ית, והנה יש לפרש לפי זה כוונת המאמר והוא גלי עמיקתא ומסתרתא, היינו חומר הקודם היולי שעדיין הוא עמוק ונסתר בלי צורה, ויאמר אחר כך בראשית ברא אלקים, ול"א פיר"ש ר"ל שאינו מובן הכוונה על חומר היולי, דאפשר לפרש בפנים אחרים, וכשפירש בישעיה (מ כב) הנוטה כדוק שמים, מדקאמר הנוטה משמע שכבר נברא ואחר כך נטהו השי"ת, ממילא נברא מקודם חומר היולי וכן באינך, והבן נ"ל:

(ב"ר פ"א ז') ר' יצחק פתח (תהלים קיט קס) ראש דברך אמת. הנה פתיחתו נ"ל בא לפרש שם אלקים שהוא לשון ריבוי. וכדי שלא נטעה ח"ו שתי רשויות, בא התשובה בצדו בראו אין כתיב כאן אלא ברא. והנה יש כת רשעים שאומר יש פועל טוב ויש פועל רע תפח רוחם, ולפי זה אינם מצדיקין הרשעים גם כן את הדין, כיון שלדעתם הוא דברים נגדיים ימח שמם. והנה לזה נקרא השם אלקים לשון ריבוי שהוא בעל הכחות כלם, כמבואר שו"ע או"ח סי' ה'. והנה לזה פתח הפסוק ראש דברך אמת ולעולם כל משפט צדקך, דלכאורה לאו סיפא רישא. אך הוא להורות ראש דברך בתורה שבכתב ברא (בראשית א א) לשון יחיד, ממילא אלקים פירושו בעל הכחות אלקים, על כן לעולם כל משפט צדקך שהן מצדיקין עליהם את הדין, מה שאין כן הרשעים האפיקורסים המאמינים בשניות ח"ו, ולפי זה תבין המאמר על מכונו ואין צריך להאריך. על כן בראשית ברא אלקים ס"ת אמ"ת, וגם כן אמת הוא התחלה וסוף והממוצע, מרמז היה והוה ויהיה, דוק במאמר ותשכח הכל בעז"ה:

(ב"ר פ"א ח') רבי יהושע בן לוי בשם ר' לוי אמר זה שהוא בונה צריך ששה דברים. אפשר לרמז על ו' קצוות שתורה מרמזת לתפארת ישראל. וגם ששה דברים נרמזו בתחילת הבריאה (בראשית א ב) והארץ היתה תה"ו ובה"ו וחש"ך על פני תהום ורו"ח כו' המים, ואם תאמר עשיר הוא וכו', ר"ל כשהבונה הוא עשיר אינו מצרף קנים בבנין, כי בונה הכל באבנים ועצים גדולים, אף על פי כן צריך הוא לקנה המידה:

תהו ובהו שנאמר (ישעיה מה ז) עשה שלום ובורא רע, היא על פי מאמר הבהיר ברא בה"ו שם מקומו בשלו"ם, ברא תה"ו שם מקומו ברע, וענין המאמר זה עמוק אין כאן מקומו:

(ב"ר פ"א י') ולמקצה השמים ועד קצה השמים (דברים ד לב) אתה דורש וכו'. כתבו חכמי האמת אימא עילאה נקראת קצה השמים לעילא, ומלכות שמים מקצה השמים לתתא. וזה מקצה השמים ועד קצה השמים אתה דורש, שהוא מה שאמרו (חגיגה י"ג ע"א) במה שהורשית התבונן שאין לך עסק בנסתרות שאסור להתבונן יותר, והמ"י עד כאן:

(ב"ר פ"א י') ולמה לא באל"ף שהוא לשון ארור"ה. ח"ו לומר באלף לשון ארורה, אלא נ"ל הכוונה שמושג יותר הבית מהאלף, והרוצה להשיג האלף לא יתברך, מה שאין כן הבית, ואם תבין רמיזת האלף והבית, תבין דברינו:

(ב"ר פ"א י') מה ב' יש לו ב' עוקצין כזה ב. והוא מראה להן בעוקצו של אחריו ואומר ה' שמו. הכוונה דציור האלף הוא "י ו"י מנין הוי"ה ב"ה, ועשרים וששה דורות היתה האלף קורא תגר כמנין צורת האלף כנ"ל:

למה נקרא שמו אלף, שהוא מסכים מאלף. ר"ל שמשלים הסכום של אל"ף שהן התתקע"ד דורות אשר קמטו (איוב כב טז, חגיגה י"ג ע"ב). והכ"ו דורות של בריאה:

מנצפ"ך צופים אמרום (ב"ר פ"א י"א). ולכך קורין מנצפ"ך היינו מן צופי"ך, כן כתבו התוספות (מגילה ב' ע"ב ד"ה ועוד):

הלכה למשה מסיני דאין נביא רשאי לחדש דבר. עיין במגילה (ב' ע"ב) מה שהתקינו הצופים. אפשר יאמר דהתקינו היה בסוף תיבה והיה בתחלה ובאמצע :(ב"ר פ"א י"א) מעשה היה ביום סגריר. הנראה דהביא זה גם כן למה קורין במבטא מנצפך ולא כמנפ"ץ, כאשר אבאר בעה"י. ובעיקר המאמר ראוי לשום לב לדברי חכמים וחידותם למה לן סיפור המעשה שהיה יום סגריר. גם מהראוי להבין שאמרו התינוקות נעשה בית הועד, הרי בית הועד היה כבר, רק היה לו לומר נעשה וע"ד. גם ראוי לשום לב למה שינה כאן מכל המקומות שקרא למקום הקיבוץ לתורה, בית המדרש. והנ"ל בהבנת דברי חכמים וחידותם שהכוונה יו"ם סגר"ר, היינו תגבורת הדינים בהעדר היחוד בגבהי מרומים בין זעיר ונוק'. והנה אקדים לך הקדמות נכונות מקובלת. הקדמה א', כבר ידעת כי מדת המלכות נקראת בי"ת, ועיין במאורי אור מערכת ה"ו סימן ב', וע"ד נקרא מלכו"ת תמן ויעודא דכולא, עכ"ל. אם כן מה יפה ומה נעים לכנות המדה דמלכות שמים בי"ת וע"ד: הקדמה ב', כבר ידעת היחוד והזיווג, נמשך מהמוח סוד החכמה, והוא סוד בחכמ"ה יבנה בי"ת (משלי כד ג), ובחכמה יסד ארץ (משלי ג יט) והבן, ובהתמשך המוחין דגדלות להמשפיע, אזי מקבל המקבל והבן בפנימיות הדבר:

הקדמה ג', אעתיק לך לשון המאורי אור אות המ"ם סימן כ"ג וז"ל, מן הוא הטיפה מיין דוכרין, ולכן הוא לבן כזרע ג"ד (שמות טז לא) ויורד מן הדעת, ולכן בא על ידי משה סוד הדע"ת וכו' (תענית ט' ע"א), [ועיין ליקוטי תורה פרשת בהעלותך ותראה נפלאות], מ"ן מצד מ"ן דמנצפ"ך, ולכן טעמו כדב"ש ש"ו דינים [גימטריא דב"ש] הנבדלות, ושרשם ל"ב אלקים ש"ך דינים וכו' מנצפך הם הג', עכ"ל המאורי אור עיין שם:

עוד הקדמה ד' מספר הנ"ל מערכת הכ' סימן א' וז"ל, אות כ"ף כפופה רחל הכופפות רגליה שלא יאחזנה החיצונים, וכף פשוטה בעלמא דדכורא, וכל כ"ף מורה על כתר, עכ"ל. עוד הקדמה ה' מספר הנ"ל מערכת מ"ם סימן א', הנה אות המ"ם פתוחה מלכות בהארת בינה בה, וגם פתוחה אחר הזיווג וסתומה קודם כן, אך אימא נקרא מ"ם סתומה וכו' עיין שם עכ"ל. וכבר ידעת שתיבות מאמ"ר יקרא גם כן למעלה באימא, בסוד (בראשית א ג) ויאמ"ר אלקים דמעשה בראשית, ויצדק מאמ"ר במלכו"ת בסוד עשה מאמ"ר (יבמות י"ז ע"א) שהיא כינוי לקידושין, ויהי רצון שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו:

הקדמה ו', מערכת הנו"ן סימן א' וז"ל, הנה אות הנו"ן כפופה רחל, שצריכה להיות כפופה מפחד החיצונים, ונו"ן פשוטה לאה, שאינה צריכה לכפוף עצמה וכ"ש אימא שנקר' נון פשוטה, נו"ן פשוטה בבחינת התפאר"ת שאורו מתארך וקדמה נ' לן' כסדר תשר"ק, כי כך היה בעלמא דאתי, עכ"ל:

הקדמה ז', ז"ל האר"י ז"ל בליקוטי תורה פרשת בהעלותך אם יהיה נביאכם ה' (במדבר יב ו), דע כי שאר נביאים נבואתם במראה, היינו במלכות תתאה אתוודע, ועל ידי המלאך גבריאל שהוא סוד החולם, לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא (במדבר יב ז), הם סוד ב' נוקבין לאה ורחל, כי בית ועליה הם לאה ורחל בסוד נשרפו חיטך בעליה (חולין פ"ג ע"א), כי חט"ה גימטריא כ"ב אתוון בזיווג עליון, ולפעמים הדינים תקיפין נשרפו בעליה, בסוד ראיתי בני עליה והמה מועטים (סוכה מ"ה ע"ב), לזה אמר בכל ביתי נאמן הוא, כי רחל מלכות תתאה יושבת בסוד נ' כפופה בסיבת הקליפות, ומלכות עילאה עומדת בסוד ן' פשוטה מנאמ"ן לנאמ"ן, לזה אמר בכל ביתי נאמ"ן הוא פה אל פה אדבר בו, פירוש כי לאה בסוד פה אחורים, והנה כשחזרו פנים בפנים (בדבר יב ח) פה אל פה אדבר בו והזיווג בסוד הדיבור, כמ"ש (כתובות י"ג ע"א) ראוה מדבר"ת עכ"ל:

הקדמה ח' מספר מאורי אור, פה מלכות פה עם הכולל בגימטריא אלקים, והנה שורש לאה ורחל בפה אדם קדמון, גם בינה נק' כך ס"ג, וכ"ב אותיות גימטריא פה, ובמילואו פה בגימטריא [הויה אדנ"י], הויה קול אדנ"י דיבור, כמנין מילה פה התחתון ופה תחתון

יסוד נוקבא וכו', פ"ה הזעיר אנפין פנימיותו גימטריא יה"ו, ס"ג וכ"ב אותיות גימטריא פ"ה, והחיצונית רבוע מ"ה ק"ל, ובהסרת הפשוט גימטריא פ"ה, עכ"ל:

הקדמה ט' מספר הנ"ל, צדיק נקרא יסוד דדכורא דאור ישר יוסף, וכן היסוד דנוקבא דאור חוזר בנימין צדיק עילאה צדיק תתאה, עכ"ל:

עוד נקדים הקדמה י', הזיווג נקרא בשם עשיה, בסוד כולם בחכמה עשית (תהלים קד כד), והבן מה שאמרו רז"ל (סנהדרין כ"ב ע"ב) אין האשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי, והבן. עלה בידינו עשר הקדמות, מנין דברים שבקדושה להקדים את קדוש ישראל. ומעתה על פי הדברים האלה הנאמרים באמת הבוא נבוא להבנת המאמר מתכונתו, מעשה היה ביום סגרי"ר, היינו זמן הדינים בהעדר היחוד סגור ומסוגר אין יוצא ואין בא, ולא נכנסו חכמים כבר ידעת חכמים נקראים המקבלים מחכמה עליונה חכמת התורה, ועל פי מה שנעשה הענין למטה במעשה הזאת שאירע שלא נכנסו חכמים לבית הוועד, הבינו הדבר שלא נכנסו חכמים העליונים לבית הוע"ד מלכו"ת שמי"ם, בהעדר היחוד הנמשך מהמוחין סוד חכמים, והבן מה שאמר נכנסו ולא אמר באו, והיו שם תינוקות שיש לה עדיין מוחין דקטנות, ואמרו "נעשה "בית "הועד, התעוררו מעצמם לעשות היחוד, ועשיה מיקרי עיין בהקדמה י' ותבין, אמרו מה טעם כתיב מ"ם מ"ם, והתחילו גם כן בסדר מנצפ"ך שהוא מ"ן וצפ"ך הוא מלשון ונופת צופי"ם, עיין בהקדמה ג' ותבין. אלא ממאמר עליון למאמר תחתון להתהוות היחוד, בסוד בחכמה יבנה בי"ת, עיין בהקדמה ה' בדברי הרב ומ"ש שם ותבין, וכן השאר תבין על פי הקדמות הנ"ל, ופירוש אחר כך מנאמן מהקב"ה שנקרא נאמן, למשה נקרא נאמן, עיין מ"ש בשם הליקוטי תורה ותבין הכל, ולא רציתי לבאר פרטי הבחינות הכתב כי מובן הכל מאליו למשכילים, רק תתבונן שהכל על ידי משה אדונינו, ובחינתו הוא מתפשט בכל איש ישראל לגרום היחוד, בין והתבונן מ"ש בסיום המאמר ועמדו חכמים גדולים לישראל, הגם שהם דברים כפשוטים, עם כל זה התבונן שעל ידם עמדו החכמים והגדולים למדת ישראל, היינו מוחין דגדלות להתעוררות הזיוג, והש"י יראנו נפלאות:

(ב"ר פ"א) באנכי דר' מאיר וכו'. נ"ל שמבואר כל המעשה הנ"ל בספר שחיבר ר' מאיר על האותיות, ונקרא אנכי כנ"ל, או בדרשות ר' מאיר שדרש על פרשת אנכי ה' אלקיך (שמות כ ב), וכן בכאן מתחיל הדרוש איידי דדרש מאנכי לעיל, נ"ל:

(ב"ר פ"א י"ב) ר' יודן בשם אקולס אמר. כוונתו לבאר למה לא פתח התורה בשם, כענין ששינו לתלמי אלקים ברא בראשית (מגילה ט' ע"א), וגם באפשר למה אלקים לשון רבים:

ברם יחידו על עולם בתחלה פעל ולבסוף נתקלס, על כן נקרא גם כן לשון רבים, על שם שהוא בעל הכחות כולם:
ושמעון בן עזאי הוסיף אפילו הדיוט בשר ודם נוהג להזכיר שמו קודם, והש"י ב"ה ענוותנותו תרבנו:
תנא רבי שמעון בן יוחאי (ב"ר פ"א י"ג). בכאן תוכחת מגולה שלא להזכיר שם שמים לבטלה:
רבנן אמרו בשר ודם בונה בנין וכו'. כונתם "השמים "והארץ בה"א הידיעה, על כן מפרשים הן הם שעלו במחשבה בלי תוספת ומגרעת. ויציבא מלתא דנא להבאים בסוד ה' בראותו מה אירע למלכין קדמאין, אזי אם לא יבין מפלאות תמים דעים יעמוד משתומם על המראה, והמשכילים בלבותם שכך היה המחשבה הראשונה ואין כאן שינוי רצון חלילה וכך עלה במחשבות הצור תם, בין והתבונן כי עמוק הוא:
(ב"ר פ"א י"ג) רב הונא וכו' אפילו אותן שכתוב בהן וכו'. גם הוא כוונתו לתרץ יתור ההי"ן. והנה בספר מאורי אור עשה סמיכות לדברי בעל המאמר פרפרת נאה:
א"ת השמי"ם (בראשית א א), בגימטריא "הם "שמים "חדשים (ישעיה סו כב). וא"ת הער"ץ, בגימטריא "הארץ "החדשה "הוא "יסד. (והנה אעתיק כאן בענין האתי"ן וגמי"ן ריבויים, כתב בספר הנ"ל שהם בבחינת לאה הלוקחת ד' אלפים שבמוחין, גימטריא מד"ת כמנין "את "גם, עכ"ל. ואגב אודיעך מה שאמרו רז"ל (ב"ר פ"א י"ד) א"ך ור"ק מיעוטין, כי א"ך ור"ק מיעוטין הם בחינת דינים שברחל, א"ך ר"ק גימטריא ש"ך דינים, עכ"ל. עוד שם א"ת נקראת המלכות בקבלתה כל החסדים מאלף עד ת', עכ"ל). ולהיות הפעם הראשון בתורה אתי"ן, העתקתי לך פירוש הדבר אתי"ן גמי"ן ריבויים אכי"ן רקי"ן מיעוטין, מה רמיזתם ואתה תבין, ואם רק הוא מכם (דברים לב מז) למה שאין אתם יודעים לדרוש בשעה שאין אתם יגעים בו כי היא חייכם, אימתי הוא חייכם בשעה שאתם יגעים בו, על כן בין והתבונן החי מתנועע ממקום למקום ומתרבה במקומותיו, מה שאין כן המת אינו מתרבה כי אינו מתנועע ממקום למקום, וזה יאמר כשאינם יגעים בכח ובחיות ללמוד תורה בכח בכל איבריו, אזי אין התורה מתנועעת ואינו ממציא תולדות בתורה ואינו יודע לחדש חידושים בתורה, מה שאין כן הלומד בחיות ובכח ובהתלהבות, ממציא תולדות חדשים בכל פעם ודרושים נחמדים בתורה וניתוסף חיות על חיות בתורה ובנפש, והבן כי הוא בדמיון הבנים שישנם בכח האב להוליד אותם, ובאם אינו מתייגע להוציא אותם מכח אל הפועל, אזי ילך ערירי ח"ו. מה שאין כן המוציא מכח אל הפועל, בניו כשתילי זיתים סביב לשולחנו:

רבי תנחומא משום רב הונא וכו' (ב"ר פ"א י"ד). להיות דדרש הא"ת (בראשית א א) לרבות, הביא לדוגמא גם במעשה משכן שהוא דמיון מעשה שמים וארץ, וגם שם א"ת לרבות:

רבי חוניא בשם רבי אמר וכו', עד ומן הארנוניות הכל בירושלמי, ואגב מייתי לה הכא לסיים כל המאמר, כך כתב המתנות כהונה:

אמר רבי אלעזר בן רבי שמעון אם כדעת אבא למ"ה וכו' (ב"ר פ"א ט"ו). עיין במתנות כהונה דפירוש מלשון ניחא. ולי נראה כפשוטו דהכי קאמר אם כדעת אבא, אם כן אינו מורה קדימת הפסוק על קדימת הבריאה אלא אחשיבות, אם כן למה פעמים מקדים וכו', אלא על כרחך להורות דשניהם חשובין כאחד לפני היוצר כל. ובהכי ניחא דשוב כפל דבריו בסוף הפרק, דשם כוונתו אבריאה והבן, וכל המאמר מבואר:

פרק ב

(בראשית א ב) והארץ היתה תהו ובהו. (ב"ר פ"ב א') ר' ברכיה פתח. כוונתו לתרץ והאר"ץ הידועה, על כן פירש דמרומז חורבן בית המקדש ושממות ארץ הק' שהוא מבחר הארצות:

(ב"ר פ"ב ב') רבי אבהו הביא המשל מעבדים ורבי יהודה הביא משפחות, כי אין מדרך העבד לדאוג על התרחקות מהפלטין רק על דוחק מזונות, ובשפחות להפיך שרוצה אשה בקב ותפלות וכו' (כתובות ס"ב ע"ב):

(ב"ר פ"ב ג') רבי יהודה בר סימון פתר קרייה בדורות, תה"ו זה אדם הראשון שהיה ללמ"ה, כי תה"ו המה ת"י למ"ה, כן כתב מתנות כהונה. והכוונה כי נגזר עליו תיכף למות, לולי הש"י שהיה בעוזרו והרחיב לו ליומו של הקב"ה:

ובהו, זה קין שביקש להחזיר וכו'. שהוא היה המלאך המות והמשחית הראשון בעולם השם ישמרנו:

(ב"ר פ"ב ג') וחושך, זה דורו של אנוש על שם והיה במחשך מעשיהם וכו' (ישעיה כט טו), עיין ברמב"ם ריש הלכות ע"ז (פ"א ה"א), שטעות דור אנוש היה שאמרו שמהראוי לעבוד להשרים וכוכבים ומזלות אשר הם מנהיגי הטבעיים, ולהם מסר הש"י את העולם להנהיג בשפלים אבל לא כפרו מציאת השם, עד כאן תוכן דבריו. וכבר בעניינו פירשנו זה ובכתוב הוא אפקירותא וטעות גמור, כי זה שייך במלך בשר ודם שהמלך אינו בכאן, צריך לעבוד להשר המתמנה מן המלך, מה שאין כן בהיכל המלך, כנודע (קידושין מ"ג ע"א) שנתחייב אוריה כשאמר לפני דוד ואדוני יואב (שמואל ב' יא יא). והנה הש"י מלא כל הארץ כבודו ולית אתר פנוי מיניה, והנה כת אפיקורסים מזלזלים בעבודתו

ית' ומראים סלסול בעצמם שהוא עבור רוממת הש"י מסר עולמו לשרים והם ינהיגו בשפלים כי אין כבודו בכך, וכבר נאמר על זה בזוהר הק' אשר יומרוך למזימה (תהלים קלט כ), תיפח רוחם של כת האפיקורסים דבהפקירא ניחא להו וטמון בקרבם רוח טועים להמשך אחר תאוות העולם, על כן אומרים שהש"י נעלה ומרומם על כל ומסר עולמו לשרים מנהיגים. וזהו והיה במחשך מעשיהם, שנראה מענינם שמגדילים גדולת הבורא, וחובן טמון בקרבם להפקיר את עצמם לעשות הרע בעיני ד', והבן ברוך השם נפשנו בחיים:

על פני תהום. זה דור המבול שגרמו להעלות התהום על פני הארץ:

(בראשית א ג) ויאמר אלקים יהי אור, (ב"ר פ"ב ג'), זה אברהם. כשכל הבית מלא חשך פא"פ, וכשבא לתוכו מעט אור מאיר כל הבית ונדח החשך, כן היה כל העולם כולם תועה מדרך השכל בעצת נמרוד ודור הפלגה, עד שאורו של אברהם זרח ונדחו כולם:

מי העיר ממזרח צדק (ישעיה מא ב). אל תקרי העי"ר אלא האיר. כי אי אפשר לפרש העיר לשון התעוררת, ומאמר הנביא שהש"י העיר את אברהם אבינו לעבודתו, וקיימא לן (ברכות ל"ג ע"ב) הכל בידי שמים, ע"כ אברהם אבינו התעורר מעצמו כנודע שהיה מונה ושוקל וסופר להשיג אמתת מציאותו ית' בהתבודדת רב ועצום, וגם בלשון התעוררת לא יצדק לשון ממזר"ח דייקא, על כן אל תקרי העי"ר אלא האיר, שהש"י האיר את אורו מסוף העולם עד סופו על ידי נפלאותיו עמו, והא דלא נכתב בפסוק בפירוש האי"ר, הוא על פי מה דידוע (זוהר ח"א ל"ו ע"ב) שקודם חטא אדם הראשון היה כתנות או"ר באל"ף, ככתוב בתורתו של רבי מאיר (ב"ר פ"כ י"ב), ואחר החטא נתחלף אור באלף להתהוות כתנות עור בעי"ן ממשכא דחוויא, ועל ידי הצדיקים שיתקנו חטא אדם הראשון מדור אל דור, יתוקן גם העי"ן להיות מזהיר כמו האור. וזהו כי עין בעין יראו"ו בשוב וכו' (ישעיה נב ח), עיין כל זה בשל"ה ותבין. והנה אברהם אבינו היה תחלת תיקונו של אדם, והתחיל לתקן העי"ן להאיר כמו אל"ף, וזה שנכתב עי"ן וקרינן אל"ף, והבן נ"ל:

ויקרא אלקים לאור יום (בראשית א ה), זה יעקב (ב"ר פ"ב ג'). ר"ל אור של יו"ם הוא יעקב כבר ידעת שבחינת יו"ם הוא ביצירה, דתמן אל הויה גימטריא יו"ם עם הכולל, וכבר ידעת שזעיר אנפין מקנן ביצירה, וזה יאמר אור של יום הוא יעקב:

ולחשך קרא לילה (בראשית א ה), זה עשו (ב"ר פ"ב ג'). לי"ל יכונה לעשיה דתמן מארי' ילל"ה אותיות לי"ל, (על כן נקראת מדת המלכות לילה דמקננת בעשיה), על כן אמר זה עשו שאין לו חלק רק בעשיה הגשמיות ששם רובו רע והקליפות גוברים בו וחלקו מצד הקליפה, וכשימלא כבוד ד' את כל הארץ וימלוך על כל העולם כולו בכבודו, (והבן

נוסחתנו מלו"ך ע"ל כ"ל העולם כול"ו (תפלת ימים נוראים), דנתחבטו בו המפרשים כפל "כל "כולו, ומפרש הט"ז (או"ח סי' תקפ"ב ס"ק ג') דהוה אמינא רוב"ו ככול"ו המשכילים יבינו), אזי תתבטל מלכות עשו לגמרי. והנה הקדים יעקב למעלתו, והכוונה שיצא מזרע אברהם הני ב' סטרין, ונתפרש זה לתומו וזה לרשעו, וישאר זרע יעקב נקי מבלי סיג. אחר כך אמר ויהי ער"ב זה עשו, ידוע ער"ב סוד הדינין והגבורות אחורי הויה אלקים, בק"ר סוד טיפת החסדים, עיין כל זה במאורי אור. וכשנשפע החסדים אזי יעקב שולט, מה שאין כן בשליטות הגבורות, שוב כפל בעל המאמר דבריו ואמר ויהי ער"ב ערבו של עשו, ויהי בק"ר בוקרו של יעקב. בא לתרץ הרי לעיל הקדים ליעקב שהוא העיקר, ע"כ הקדימו למעלתו ואחר כך הקדים לעש"ו, לזה אמר שמקודם יהיה ערבו של עש"ו בשליטות הגבורות, ועל ידי זה יהיה עשו רצועה לאלקאה ואחר כך בוקרו של יעקב, ואז יהיה יום אחד אשר יודע לד' לא יום ולא לילה (זכריה יד ז), ר"ל שלא יהיו חלוקין הגבורות מהחסדים כי אז יהיה אור הלבנה כאור החמה (ישעיה ל כו), ואז יהיו הלוים במדריגה יותר מן הכהנים כנודע, ויתבטל שליטת עשו לגמרי והבן, לזה יהיה הגאולה במליצת יצח"ק (שבת פ"ט ע"ב), בסוד כי אתה אבינו (ישעיה סג טז):

דבר אחר יום אחד זה יום הכיפורים, שבכל השנה שרו של עשו מקטרג ומבקש ממשלה על יעקב ומגביר הדינים בקטרוגו, וביום הכיפורים מתהפך לטוב וממליץ על ישראל, כי אז ממתקאין הדינים בשרשם בקדושת היום שהוא מסוד תשובה עילאה, והבן:

(בראשית א ב) והארץ היתה תה"ו, זה מלכות בבל (ב"ר פ"ב ד'). כתב בספר מאורי אור ארבע מלכיות סוד אבא ואמא זעיר ונוקב' דקליפה, ואם כן מלכות בב"ל הוא סוד אבא דקליפה, וכבר ידעת בקדושה קודש הוא סוד החכמה בסוד ישלח עזרך מקוד"ש (תהלים כ ג), הגם שתיבת קודש הוא חסר ו', עם כל זה יש אם למקרא. והנה ת"י שנים עמד קדושת הבית כמנין קודש, ובשנת תי"א נחרב על ידי בבל שהוא חכמה דקליפה, נקרא תה"ו תי"א בסוד כל המוסיף גורע (סנהדרין כ"ט ע"א), על כן עונש נבוכדנצר שניטלה ממנו החכמה והיה לבהמה. והנה הרב הנ"ל באות ב' כתב בב"ל נקרא נוק' דקליפה, ולפי זה אפשר לומר דבחינת הד' מלכיות הם ממטה למעלה, עם כל זה למשכילים באפשר יובן כדברינו ולא יהיו סותרים לדברי הרב, הגם שבב"ל בעצמו רומז לנוק' דקליפה, עם כל זה הגלות של בב"ל היה נגד בחינת חכמה דקליפה והמ"י, ויהי רצון שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו:

(בראשית א ב) ובהו, זה מלכות מדי (ב"ר פ"ב ד'). לפי הקדמה הנ"ל נמצא גלות מדי נגד בינה דקדושה, וגלות מד"י בהיפוך בקליפה, וכבר ידעת שמבינה יצאו ה"ו הם זעיר

ונוקב', ומרמז בקדושה ב"ו ה"ו, ובקליפה זה לעומת זה לשון שממון בה"ו (ירמיה ד כג). וכבר נודע מכתבי האר"י ז"ל שהנס על ידי אסתר שהוא בחינת מלכות דיסוד דתבונה והבן, על כן לדעתי לזה היו גליות בב"ל ומד"י תכופין זה לזה בלי הפסק, כי בקדושה הם גם כן ריעים דלא מתפרשין. והנה הראיה מלשון ויבהיל"ו (אסתר ו יד), בגימטריא במד"י בה"ו, והש"י יצילנו משגיאות. והנה להיות בקדושה אם הבנים כנודע, על כן נגדה בקליפה היינו בגלות מדי נגזר על שונאי ישראל להרג ולאבד מנער וכו' טף ונשים וכו' (אסתר ג יג), והש"י הצילנו ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם (אסתר ט א), והבן:

וחשך (בראשית א ב), זה יון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזרותיהן שהיתה אומר להם כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל (ב"ר פ"ב ד'), עד כאן. להבין כל אלה נקדים לך הקדמות אמיתות מקובלות והש"י יעזרנו על דבר כבוד שמו. הקדמה א', לפי מ"ש לעיל נמצא גלות יון היה בקליפה נגד זעיר אנפין דקדושה. ב', מבואר באידרא קדישא (זוהר ח"ג קכ"ט ע"ב) מה בין עיני דעתיקא קדישא סתימא דכל סתימא, לעיני דזעיר אנפין. אלא עיני דעתיקא קדישא כלא חוור גו חוור דכליל כל חיוורא, ותרווייהו אתחזרו לחד כולא ימינא לית ביה שמאלא, ועליה כתיב (תהלים לג יח) עי"ן ה' אל יריאיו, עיני דזעיר אנפין אתחזו בתלת גווונין, דאינון רזא דתלת גווונין דקשת ואית ביה ימינא ושמאלא, עד כאן. והדברים עתיקין להיות העינים דזעיר אנפין שהוא סוד חכמה ובינה שבראשו, והם נמצאים מהארת נצד הוד דאבא ואמא שהם ב' פרצופין חלוקים ושם יש חסדים וגבורות, ולכן הוא סוד ב' עינים שיש בו סוד ימינא ושמאלא, זה הוא בכתבי האר"י ז"ל ועיין בספר שערי גן עדן שער האותיות ותבין. עוד שם בעת רצון שהזעיר אנפין מסתכל למעלה בעיני אריך אנפין, אז גם עיני זעיר אנפין מתחווירים, ודי בזה. ג', בספר מאורי אור כתב ו' קצוות הבינה והתורה היוצאה משם הוא זעיר אנפין, ונקרא תורה שבכתב כי בה גילוי האותיות, עכ"ל. ד', מ"ש המפורשים דגוף הענין נקרא קר"ן, שהוא הכח והגוף והתוקף כענין השור שהתוקף שלו בקרניו, ולכך נקרא בלשון רז"ל הגוף חוץ הריוח קרן, כענין שאמרו (ברכות ל"ה ע"ב) משלם את הקרן. ה', מ"ש האר"י ז"ל בליקוטי תורה וז"ל, סוד העגל שהיה מזהב וצורת שור (תהלים קו כ), דע כי הפגם היה באמא עילאה כנזכר בזהר (ח"ב קצ"א ע"א) באמא חאבו, ולכן עשו צורת שור בסוד אמא, כי אריה אבא ושור אמא אדם זעיר אנפין ונשר נוקב' כנודע, אמנם טעותם היה כי היו יודעים כי אמא היא הנותנת מוחין וחיות בזעיר אנפין, ושם אחיזת משה וכו', עיין שם כל הענין. וכן כתב עוד בפרשת האזינו וז"ל, כי גוי אובד עצות המה ואין

בהם תבונה (דברים לב כח), הנה קודם העגל היו מוחי זעיר אנפין מאבא ואמא עילאין, ואחר החטא נסתלקו אמא עילאה, לפי שפגמו בפני שור דאיהי מסטרהא, ונשאר פרצוף תבונה למוחי זעיר אנפין, ומשה הוכיחן שכבר אבדו העצות האמיתיות דאבא ואמא, וגם עתה חבו חובת הגלות ונאבדו גם העצות התחתונים שהם נצח הוד יסוד, ואין בהם תבונה, ולא זכר לשון אבידה כי נגנזו, כי להיות הראשונים נצח הוד של אימא נאבדו, והשניות נצח הוד דתבונה נגנזו, עכ"ל:

ו', עוד שם בזה כי חל"ק ד' עמו (דברים לב ט), הוא סוד ד' שמות הכוללים כל האצילות הויה אהיה הויה אדנ"י (בגימטריא חלק) אבא ואמא שהם ד' אותיות השם גימטריא קל"ח, וזה כי חלק ד' עמו, וזה סוד חקל תפוחין קדישין, כי שורש המוחין הם הויה אהיה בראש הזעיר אנפין, שהם ג' פרקין קדמאין דנצח הוד יסוד דבינה, ומשם נמשך לג' פרקין בתראין שהם נצח הוד יסוד דזעיר אנפין בראש המלכות שהם הוי"ה אדנ"י:

ז', תדע ששם אהיה מרמז תמיד על המוחין, ואלק"י ישראל הכוונה מוחין דזעיר אנפין, כן הוא בספר שערי גן עדן. ומעתה בין תבין את אשר לפניך להיות גלות יון בקליפה נגד הזעיר אנפין, על כן היה כל מגמתו ברשעת הקליפה למנוע המוחין והארת אבא ואמא מזעיר אנפין הנקרא ישראל כנודע, ומעתה בקל תבין וחשך זה מלכות יון שהחשיכה עיניהם של ישראל, עיין בהקדמה ב' ותבין הכוונה שרצו להגביר הדינין בחשכות העינים כביכול, (ולזה תמצא גם כן רמז נכון ב' פעמים עי"ן, בגימטריא עשרה הויות. קרן השור, בגימטריא עשרה אלקים עם הכולל, והבן). לכך היה הנס באור היפך החשך, כענין כי הנה החושך יכסה ארץ וערפל לאומים ועליך יזרח י"י (ישעיה ס ב), והבן. ומעתה בין והתבונן עוד מה שאמרו כתב"ו, היא בחינת השפעה מבינה עיין בהקדמה ג', על קר"ן השו"ר היא בחינת כח הבינה שמשפיע המוחין לזעיר אנפין, שאין לכם חל"ק היינו כללות מוחין דזעיר ונוקב', המושפעים כולם באלקי ישראל, בין והתבונן כי אי אפשר לפרש הכל בכתב והמשכילים יבינו, והכוונה רצו לסלק המוחין מזעיר אנפין, ורצו להעביר דת לישראל כענין חטא העגל, וייקץ כישן אדנ"י כגבור מתרונן מיין ויך צריו אחור חרפת עולם נתן להם (תהלים עח סו), ועוד יש בזה הענין דברים מופלאים בחכמה שמתי מחסום לפי. (ויש עוד רמזים קר"ן השור, הכוונה מילוי שור שהוא הקרנות של אותיות שור כזה י"ן ו' י"ש בגימטריא עשו, שרמז שהם המתחילים בהעברת הדת, ומלכות רביעית המתארכת עלינו זה כמה ימים, עשו לנו כהנה וכהנה הרעו לנו מכל מלכי אדמה. עוד יש רמז קרן השור, הם אותיות שאחר אותיות שור מכונים בשם קרנו"ת, ואותיות אחר שור תז"ש, בגימטריא השבת, שהוא חלק לישראל

ורצו לבטלו כנודע (מגילת אנטיוכס). ומילוי שו"ר כנ"ל, בגימטריא זו י"ב חדשי הויה עם הכולל, שרצו לבטל חדשים מישראל שהם דמיון י"ב צירופי הויה כנודע, והם רצו לבטל כנודע מרז"ל, וזהו אין לכם חלק וכו'. עוד אותיות שאחר אותיות שו"ר, בגימטריא הברי"ת המיל"ה, שרצו לבטל מישראל כנודע, וזה אמרם אין לכם חלק, ברוך אשר בחר בנו מכל העמים והבדילנו מן התועים). על פני תהום, זה מלכות הרשעה שאין להם חקר כמו התהום, לפי הקדמות הנ"ל מלכות הרשעה מנגדת למלכות שמים. והנה בספר מאורי אור כתב בזה הלשון, חקיר"ה מצד המלכות ז' חקירות, כי שם החקירה מותרת עלמא דאיתגלייא, והבן כבוד מלכים חקור דבר (משלי כה ב). והנה במלכות הטמאה אין לחקור ואין לדרוש, כי יש לחוש פן יתפתה אחריה, ושלמה הזהיר (משלי ה ח) הרחק מפתח ביתה, וכן צריך להרחיק ממלכות הרשעה, וכל הנוגע בה וכל הלומד לבניו לשון נכרים וחכמת החיצוניות, כאלו מלמדו כל עבירות שבעולם, כי כמו שמלכותא קדישא היא באר מים חיים וכל הנחלים הולכים אל הים, כן מלכות הטמאה שואבת כל מיני טומאות ובתר דעבדת ניאופין מכל זיני מסאבא יהיבת שיורין לבעלה, על כן יותרת הכבד נק' בין והתבונן כל הנוגע בה לא ינקה, ומי שמבקש לו חיות ופרנסה במקום המיתה, כופר בעיקר ואין לו חלק באלקי ישראל, ובודאי נשמתו מעמלקים אשר הם היו בערב רב ומתאכזר על ישראל, השומע ישמע ותבא עליו ברכת טוב, ויזכה לראות בנחמות ישראל בעת תשוב המלוכה לאכסניא שלה ויתרומם קרן ישראל:

(בראשית א ב) ורוח אלקים מרחפת (ב"ר פ"ב ד'), זה רוחו של מלך המשיח הבא במהרה בימינו אחר כלות מלכות הרשעה נקרא רו"ח אלקי"ם, שהוא גלגול אדם שנפח באפיו נפש חיים (בראשית ב ד), דמתרגמינן והוה באדם לרוח ממלא, האיך מד"א (ישעיה יא ב) ונחה עליו רוח י"י. הנה בכאן אמר רוח אלקים, כי הנה לימות המשיח הגבורות יתהפכו לחסדים ויהיו במעלה על החסדים כנודע. וזהו רוח אלקים בגימטריא ש', שהוא חילוף השם הויה כזה מצפ"ץ, והוא בגימטריא ברחמים כנודע:

בזכות התשובה שנמשלה כמים. כבר נודע כי כל התענוגים באים מיסוד המים, כי המים מצמיחים כל מיני תענוג. וזה שאמר כשיעשו תשובה מאהבה להתענג על י"י, ז"ש תשוב"ה שנמשלה כמים דייקא, ואז יתהפכו הזדונות לזכיות (יומא פ"ו ע"ב). וזה ידקדק מרחפ"ת, מחמת התשוקה הנכבדת כנפי הריאה מרחפין על הלב:

ברית כרותה למים שאפילו בשעת שר"ב רוחו שייפא (ב"ר פ"ב ד'). יש לפרש על פי הנ"ל, ובהקדים מה שהקשו בזוהר הק' (ח"ג ח' ע"א) הרי כל המצות צריך לקיימם בשמחה ובטוב לבב, והנה תשובה אחת ממצות עשה וצריכה להיות בשברון לב וברוח

נמוכה, ואיך יצויר בזה שמחה ותענוג. והנה התירוץ של הזוהר הק' עמוק הוא, ואנחנו בעניינו נבאר להלביש הדברים כפי מה שקבלנו, כי באמת המצוה של התשובה היא להיות בשברות לב על מה שחטא והעוה, ומנע מעצמו על ידי מעשיו אור אלקי השופע בו מחיי חיים אין סוף ב"ה וב"ש, ויאמר לנפשו נפשי נפשי איך עקרתיך מגבהי מרומים, וימשלו בך זרים באר צרה נכריה הן הקליפות והחיצונים פתוך ויכלו לך, ועל ידי כך לא תראה אור התורה ומצותיו ויראה ואהבה, ולבך אטום מהבין שום דבר, ואף כי תתבונן בגדולת הבורא ב"ה ובשפלותך, לא יוסיף בך אומץ בתורה ועבודה, ואתה שיכור ביין תאוות העולם וחושק כל הדברים האסורים אשר שנא ה', ואי אפשר להעביר מעליך הלבושים הצואים למנוע ממך הרהורים הנופלים בלבך ובמחשבתך, מחמת שאתה משוקע ומלובש בבגדים הצואים אשר עשית בעונותיך, זה וכיוצא בזה יאמר הבעל תשובה לנפשו העלובה, עד שישבור לבו הזונה ותמאס בעיניו כל תענוגיו. והנה כשיעמדו לפניו במחשבתו כל העבירות שחלפו עליו מיום היותו כהרים וגבעות, אזי לא יהיה כסיל ושוטה בחושבו כי אין לו ח"ו תקנה, ואם כן על ידי זה יתמכר לעשות הרע ח"ו, וזה הוא גם כן מעצת היצר. רק תיכף ומיד יתבונן בגודל חסדו וטובו ית' אשר בחר בנו מכל העמים, והבטיחנו לקבלנו בתשובה שלימה לפניו בדכדוכה של נפש. והנה מי שנתחייב ראשו למלך, ואחר כך התחנן לפניו ומחל לו ובחר בו להיות מאנשי סגולתו, ישמח ויגל מאד ויתאמץ בעבודת המלך באהבה עזה, ככה הבעל תשובה יאמר אבל בטוח אני בחסדך ובגודל טובך, כי על התשובה מראש הבטחתנו ולתשובה עינינו מיחלות לך, על כן הנה הימים הראשונים יפלו, ומהיום יהיה בטוח שתקובל עבודתו ותורתו, ותיכף יחזיק בתורה ועבודה מגודל השמחה, ולבו יהיה בטוח שהש"י קיבל תשובתו, וזה אמרם בזהר (ח"ג ע"ה ע"א) בכיה תקיעא בלבאי מסטרא דא וחדוה מסטרא דא. וזה אמרם כאן ברית כרותה למים, הוא התענוג על השם ותורתו, אפילו בשעת שר"ב, היינו בעת חימום שמחמם לבו להיות נשבר ונדכה מגודל העוונות שעברו עליו, אף על פי כן רוחו שייפא, ר"ל אף על פי כן הוא שש ושמח בעבודה, והבן כי דבר עמוק הוא:

וכבר היה רבי שמעון בו זומא יושב ותוהא וכו' (ב"ר פ"ב ד'). המאמר הזה הוא עמוק, והבאים בסוד השם מפרשים אותו בדרכים נפלאים ומובן למשכילים. ואנחנו בעניינו יראתי לגשת אל הקודש להעמיק בדרך רחב עד אשר אראה כי יסכים הש"י עמנו, אך אציין לי ציונים להציץ מן החרכים א', כבר נודע (חגיגה י"ד ע"ב) שרבי שמעון בן זומא היה מאותן שנכנסו לפרדס, והנה תבין ותדקדק מה שלא השיבו בשתי פעמים, ובפעם

שלישית השיבו בבהילות. רק זכור תזכור ענין שאלות שלו"ם, ואמר לו אחר כך מאין הרגלים, והשיבו מסתכל הייתי במעשה בראשית, כבר ידעת מעשה בראשית קודם למעשה מרכבה, ואמר לי' בין מים עליונים לתחתונים כשתים שלש אצבעות, הכוונה יותר משתים ופחות משלש דכלבוד דמי (ברכות כ"ה ע"ב), וכבר ידעת ענין אצבע הוא שם אהו"ה במילואו, בגימטריא אצבע כזה אל"ף ה"י וי"ו ה"י בגימטריא אצבע, והוא גושפנקא דחתים ביה שמיא וארעא, והש"י יעזרנו על דבר כבוד שמו להבין מפלאות תורתו האמורה מפי מלאכיו משרתי עליון ברוך שבחר בהם ובמשנתם:

(בראשית א ב) והארץ היתה תהו ובהו (ב"ר פ"ב ה') אלו מעשיהם של רשעים, (בראשית א ג) ויאמר אלקים יהי אור אלו מעשיהן של צדיקים, אבל איני יודע באיזה מהן חפץ אם במעשה אלו ואם במעשה אלו, כיון דכתיב (בראשית א ד) וירא אלקים את האור כי טוב, הוי במעשיהן של צדיקים חפץ ואינו חפץ במעשיהן של רשעים. המאמר הוא תמוה וכי ס"ד שיחפוץ השי"ת במעשי רשעים. ובאם תבין מה שפירשנו לעיל במאמר והוא גלי עמיקתא ומסתרתא, דהכוונה מעשיה"ם של רשעי"ם שהצדיקים עושים, דהיינו שמעלים בכל יום ניצוצות קדושות המובלעים בין הקליפות ומחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית, תבין כל זה. אך אף על פי כן עלה בדעתנו לבאר המאמר הזה בג' אופנים. אופן א', על פי מה שכתבו המקובלים הקדמונים והוא דרך בעל התמונה, שהעולם מתנהג על פי סדר השמיטות, וקודם לזה העולם היה משמש אור החסד שבעת אלפין שנין, וכעת הוא שמיטת הפחד והגבורה, ולכך הוא עולם הנסיון והבחירה והרשעים גוברים בו, מחמת התגברות היצר הרע וקליפות דאתיין מסטרא דשמאלא כידוע, מה שאין כן בשמיטת החסד התנהגות הנשמות כמלאכי מרום. ומעתה לא יפול לב אדם קרוץ מחומר מה זה עשה הש"י לנו לברוא בעולמו התנגדות ית"ש, כי כן גזרה חכמתו ית' בשמיטה החזקה הלזו, לקרב כל המדריגות התחתונים מסטרא דשמאלא שיכלל הכל באחדותו ית"ש, על ידי נסיון וצירוף וזיכוך הנשמות הקדושים המתגברים בכל ימיהם בתוקף ועוז להפך מר למתוק, וזה הוא תענוגו ושעשועו של יוצר בראשית, והבן משל הזונה המבואר בזוהר הק' (ח"ב קס"ג ע"א). והנה הנשמות המתפתים אחר סטרא דשמאלא, מתגלגלים בגילגול אחר גילגול וצירוף אחר צירוף עד שיצא לצורף כלי קדוש וטהור, באופן שהבורא הכל חושב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח, עד שיכלה שתא אלפי שנין (סנהדרין צ"ז ע"א), ואחר כך אלף שנין שבת להקב"ה ובהן עתיד הקב"ה לחדש את עולמו, ואז יוחזרו כל הדברים אל שרשם וימלא כבוד השם את כל הארץ. והנה קבלת הקדמונים הוא שלפעמים יבא נשמה קדושה שהיתה בשמיטת החסד תבא

לזאת השמיטה, לתקן הדור שלא יתגברו הרשעים מסטרא דשמאלא, ואלו הם שנכתב אצלם היה, כמאמרם ז"ל (ב"ר פ"ל ח') עולם חדש ראה, כדכתיב (שמות ג א) ומשה היה, (שמות א ה) ויוסף היה, (אסתר ב ה) איש יהודי היה. והנה הצדיקים האלו ודאי נשמרים מכל טומאה וחלאה כיון שבאו רק לתיקון הדור, ואם כן יש מקום לומר שהקב"ה חפץ יותר במעשיהם של רשעים מזו השמיטה, כיון שסוף כל סוף על ידי גלגולים וסיבות רבים יתגדל ויתקדש שמו ית' עליהם ביתר שאת ויתר עוז על ידי שמהפכים מר למתוק, מה שאין כן אלו הצדיקים הקדושים אשר נדמו כמלאכי רוח משרתי אש. וזה אפשר לומר בכוונת מאמרם והארץ היתה תהו ובהו אלו מעשיהם של רשעים, ר"ל זו השמיטה שהרשעים גוברים בו, ועל כן ויאמר אלקים יהי אור, שולח הקב"ה בכל פעם שעלה ברצונו נשמה קדושה מעולם החסד לזו השמיטה להאיר מתוך חשיכה ולהחיות עם רב, אבל איני יודע באיזה מהן חפץ כמו שפירשנו לעיל, כיון דכתיב וירא אלקים את האור כי טוב הוי במעשיהן של צדיקים חפץ, דמכל מקום כיון שבאים הנשמות הקדושות לזה העולם, נבחנים גם כן בנסיון וצירוף בהתחייבות השמיטה, והרי מלאכי מרום הנפילים אשר היו בארץ, נתגשמו בזה העולם וחטאו והחטיאו, מה שאין כן אלו התמימים ימליכוהו בעולם, והבן. וזה שלמדו רז"ל (סוטה י"ב ע"א) בגזירה שוה דכי טוב, כתיב במשה (שמות ב ב) ותרא אותו כ"י טו"ב, וכתיב במעשה בראשית את האור כ"י טו"ב, מלמד כשנולד משה נתמלא הבית מלא אורה, וכבר כתבנו דעת הקדמונים דנשמת משה היה גם כן משמיטה העברה, והבן:

אופן ב', ידוע מאמרם ז"ל (יומא פ"ו ע"ב) העושה תשובה מיראה נעשים זדונות כשגגות, ומאהבה נעשים כזכיות. וטעם הדבר למה נעשים כזכיות דרשהו בספר התניא, כמו בזכרו גודל טובת הבורא יתעלה העודפות עליו, וגודל תשוקת בוראנו ית' שנתקרב אליו כדי שנהיה כלים מוכנים לקבל שפעו וטובו, ויתבונן האיך מניח השי"ת עליונים ותחתונים ומשרה שכינתו עליו, כמאמר הכתוב (ויקרא טז טז) אני השם השוכן אתם בתוך טומאותם, וכשיעמיק כל זה במחשבתו וזכור יזכור היאך ריחק את עצמו בתכלית הריחוק מהשי"ת, אזי ימצא נפשו להש"י ביתר שאת ויתר עוז מכמו קודם החטא, והדמיון בזה מבן יחיד כשהיה באמנה אצל אביו אינו מתגעגע כל כך על אביו, אבל כשהרחיק נדוד מאביו אזי מתגעגע יותר מכמו מקודם שריחק את עצמו, נמצא הזדונות הם הם שגרמו לו זאת האהבה והתשוקה הנכבדת, על כן נעשים כזכיות, והבן:

והנה לפי זה יש מקום לומר שמעשיהן של רשעים חפץ יותר כשיחזרו בתשובה, משהיו צדיקים מתחילתן ועד סופן. אבל באמת זה אינו, כי אין הקב"ה חפץ בזה, ויותר חפץ

השי"ת שיהיה צדיק מעיקרו, כי סוף כל סוף בעת שהיה רשע החיה את האילן הטמא והשלים האדם הבליעל, בסוד הכתוב (משלי כ כב) אל תאמר אשלמה רע, כידוע מזוהר הק' (ח"א ר"א ע"א) דלא אישתלים האי מנוולא אלא בחטאין דבני נשא. וזהו אפשר לכוין בהמאמר כשהוא אומר וירא אלקים את האור כי טוב, דאשלים והתעורר אילן הטוב כל ימיו, ולא השלים האדם הבליעל דאקרי רע, בזה חפץ הש"י, אבל מכל מקום כששב ורפא לו והש"י יסלח לכל ישראל:

אופן ג' בהקדם מה ששמעתי בשם הרב החסיד המופלא מו"ה שלמה האבד"ק נשעפליץ מ"כ, פירש הפסוקים (דברים יא כו) ראה אנכי וכו' (דברים יא כז) את הברכה וכו', (דברים יא כח) והקללה וכו' אשר אנכי מצוה אתכם וכו'. דהנה זה ידוע שסגולת המצות להתעורר אותם בשרשם להשפיע על ידם חסדים טובים והשפעות טובות להעולם כל מצוה לפי שרשה במקור העליון, וסגולת העבירות להתעורר בהיפך ח"ו דינים תקיפים. והנה כשיצטרכו צדיקים לעורר דינים ועונשים לשונאי ישראל המעיקים וצוררים לישראל, צריך להבין מאין ולאין תבא על ידם השפעת הדינין, הרי הם עוסקים רק במצות השם שמסגולתם לפעול טובות בעולם. אך הוא שהותרה הרצועה לעשות עבירה לשמה, והיא גדולה ממצוה שלא לשמה כמאמר רז"ל (נזיר כ"ג ע"ב), והנה מסגולת העבירה לפעול דינים, אך מחמת שהיא לשמה על ראש רשעים יחולו הדינים. וזה פירוש הפסוק (ראה אנכי נתן לפניכם), ר"ל בידכם וברשותכם (היום ברכה וקללה), ר"ל לפעול ברכות לישראל וקללות לשונאי ישראל, ומפרש הפסוק באיזה אופן (את הברכה) כפשוטו, (אשר תשמעו אל מצות וכו') על ידי זה יבואו ברכות לישראל, (והקללה) לשונאי ישראל הוא (אם לא תשמעו אל מצות י' אלקיכם), היינו שתעברו איזה עבירה רק שתהיה באופן (אשר אנכי מצוה אתכם), היינו עבירה לשמה אזי תפעלו על ידי זה (ללכת אחרי אלקים אחרים), ר"ל כשהקללה תלך אל אלקים אחרים וישב ישראל לבטח, ודפח"ח. ובזה נוכל לכוין המאמר והארץ היתה תהו ובהו אלו מעשיהן של רשעים, ר"ל שהצדיקים עושים כמעשה הרשעים דהיינו עבירה לשמה, ויאמר אלקים יהי אור אלו מעשי הצדיקים ממש היינו מצות השם, ואיני יודע באיזה מהן חפץ יותר, כי גדולה עבירה לשמה ועל ידי זה יש מפלה לשונאי ישראל ובאבוד רשעים רנה (משלי יא י), כיון דכתיב וירא אלקים את האור כי טוב, הוי במעשיהן של צדיקים חפץ ואינו חפץ במעשי הרשעים, דאמרינן בגמרא (מגילה י' ע"ב) מפני מה לא נאמר כי טוב באבדן הרשעים (דברי הימים ב' כ כא), כי אין הקב"ה חפץ באבדן מעשי ידיו, ממילא שפיר מוכיח מדנאמר בכאן כי טוב, שבמעשיהן של צדיקים חפץ ולא במעשי רשעים. השי"ת יעזרנו על דבר כבוד שמו:

(בראשית א ב) תהו ובהו, (ב"ר פ"ב ה') הרי חרב. כבר כתבתי בשנת תי"א נחרב הבית מנין תהו, ובהו אפשר מרמז על חורבן ב', ובנין הב' לא קחשיב שלא היה בתכלית השלימות:

בנוי ומשוכלל לעתיד לבא היך מד"א (ישעיה ס א) קומי אורי וכו', הוא כמו שאמרו רז"ל עתידה ירושלים להיות פנס לכל העולם כלו, ועין בעין יראו בשוב השם את שיבת ציון (ישעיה נב ח):

פרק ג

(בראשית א ג) ויאמר אלקים יהי אור. (ב"ר פ"ג א') ר' יצחק פתח. הפתיחה היא לדעתו שהוקשה לו על מה שלא נאמר מאמר בבריאת שמים וארץ, ואמרו רז"ל (ר"ה ל"ב ע"א) דבראשית (בראשית א א) מאמר הוא, כד"א (תהלים לג ו) בדבר ד' שמים נעשו. ויקשה למה לא נאמר מאמר בפירוש רק התחילה התורה האמירה הראשונה באור, אך הוא להיות ידוע שהעשרה מאמרות הם נגד עשר ספירות קדושות, והנה המאמר הראשון הוא נגד כתר עליון שאינו מושג ואינו נרמז בשום אות רק בקוצו של יוד כנודע, על כן נעלם המאמר הראשון ונרמז בבראשית. וכבר ידעת שנקודת הקמץ מרמז לכתר עליון, ופת"ח לחכמה והוא לשון פתיחה, וזהו שפתח (תהלים קיט קל) פתח דברך יאיר מבין פתיים, שגם המאמר השני אינו מושג כנודע רק על ידי הבינה, שבה סוד הציור, והבן. השי"ת יראנו נפלאות ויראתי להרחיב הדיבור:

(ב"ר פ"ג א) ר' יהודה אומר האורה נבראת תחילה ולכך היא התחלת המאמרות. והא דנכתב (בראשית א א) בראשית וכו' את השמים ואת הארץ קודם זה, הואיל והוא עיקר וכללות הבריאה, ובכדי להורות דהאור נברא תחילה נעלם המאמר באור, להורות דהוא נברא תחילה והוא ראשית המאמרות:

(ב"ר פ"ג א') ר' נחמיה אומר העולם נברא תחלה. ר"ל כל העולם בכללות, וזה שהתחיל בבראשית (בראשית א א) בריית שמים וארץ ובריאת צבאיהם, ונעלם שם המאמר הואיל והוא כללות העולם, ולא במאמר אחד נברא אלא בעשרה מאמרות, והבן:

(ב"ר פ"ג א') ר' שמואל פתח (תהלים קיט קל) פתח דברך יאיר מבין פתיים, מפתח פומך לן הוי נהורא ויאמר אלקים יהי אור וגו' (בראשית א ג). נ"ל דבא לומר דהנה קודם בריאת העולמות לא היה מקום פנוי כי היה הכל אור אין סוף ב"ה, וכביכול צמצם בעצמותו ית' ונתהווה מקום פנוי, בכדי שיוכלו העולמות לסבול ולא יחזור הכל לאין סוף, ואם כן גם כעת לית אתר פנוי מיניה רק הצמצום הוא בקרבנו והבן, כנודע כל זה ליודעי חן. וז"ש פתח דבריך יאיר מבין פתיי"ם, ר"ל הנבראים שהם פתיים בערכו ית', כי אין

מי שיוכל להשיג אור אין סוף ב"ה, ועל כן היה הצמצום בכדי שלא יתבטלו הנבראים, וכל אחד יאיר לו אור אין סוף כפי כחו. וז"ש מפת"ח פומ"ך, היינו הצמצום שנתהווה ונפתח (וכבר ידעת (תיקו"ז הקדמה י"ז ע"א) פ"ה מרמז למלכות, והצמצום היה בנקודת המלכות בכדי שיקרא מלך, מלך שלטון כי אין מלך בלא עם והבן), ל"ן (דייקא מצדנו ובערכנו) היה נהורא (בכדי שנוכל לסבול, כי באם לאו יתבטלו ממציאות והבן), על כן סיפר מקודם כללות הבריאה, ואחר כך ביאר האיך היה הבריאה הלא היה הכל מלא אור אין סוף, וביאר ויאמר אלקים יהי אור ויהי אור בצמצום והתפשטות כנודע, וכל אחד מקבל כפי כחו, והבן כי אי אפשר לבאר הכל בכתב, ותבין כי ויה"י אור נמי בחק המאמר, ושוב לא יקשה ויה"י כן היה לו לומר, וכן משמע בזוהר (ח"א ט"ז ע"ב) ומקובלים, יהי התפשטות ויהי צמצום:

(ב"ר פ"ג ב') ר' ברכיה בשם רבי יהודה ב"ר סימון פתח. הפתיחה הוא לתרץ ויה"י כ"ן היה לו לומר כמו בכל מעשה בראשית, מאי ויה"י או"ר (בראשית א ג), ואי לרמז כנ"ל על הצמצום, היה לו לומר יהי שהוא לשון שמחה, לא ויה"י שהוא בהיפך, וכן בכל מעשה בראשית ויהי כן היה לו לומר. על זה פירש לא בעמל לא ביגיעה, כי כבר היו ברואים ועומדים במאמר הראשון הנעלם בראשי"ת ויצאו כל אחד מכח אל הפועל. והנה ארמוז לך עוד ידוע יה"י או"ר בגימטריא רל"ב, הוא התפשטות הראשון פנימיות עולם המלבוש מילואי הויה ב"ה ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן שהן הנה דבר ד', כי כשרוצה לדבר אותיות הויה מוכרח לדברם במילואם, כי לא יצוייר לדבר אות בלי מילואו, על כן נקרא דבר ד', ויה"י או"ר בגימטריא רח"ל, שהיא תחלת המחשבה וסוף המעשה, והבן:

(ב"ר פ"ג ג') רבי שמעון בן יוחאי פתח. ענין הפתיחה הוא גם כן למה לא נאמר והיה, רק ויהי שהיא היפך השמחה. על זה בא לומר הגם שלנו הברואים ענין הצמצום הוא גם כן שמחה, בכדי שנוכל לסבול שפעו ית' ולא נתבטל ממציאות, עם כל זה בערכו ית' הצמצום הוא בחינת דין, כי מדרך הטוב להיטיב ולהתפשט. וזהו יאמר בכתוב (משלי טו כג) שמחה לאדם זה הקב"ה, במענה פיו שאמר "ויהי "אור (בראשית א ג) ענין התפשטות, רק אף על פי כן להיות הנבראים לא יוכלו לסבול ההתפשטות בלי צמצום, הצמצום הוא גם כן חסד וטוב, וזהו ודבר בעתו מה טוב. וזהו ויה"י אור ענין הצמצום רק להיות השמחה להשי"ת היא התפשטות בלבד, ולזה לא אמר והיה. ויש עוד מקום אתנו לפרש ברמז מועט בעת"ו, דא עתו דצדי"ק ע"ת לעשות לד' (תהלים קיט קכו) כידוע למשכילים, ור"ל כשנמשך הטו"ב לעתו בחינת דבר ה', והבן:

(ב"ר פ"ג ד') רבי שמעון בן יהוצדק שאל לרבי שמואל בר נחמן מפני ששמעתי עליך שאתה בעל הגדה מהיכן נבראת האורה וכו', והבהיק זיו הדרו וכו', מקמי כן מה היו אומרין וכו'. המאמר הזה תמוה בעיני כל רואיה. א' יקשה, למה אמר דוקא שאתה בעל אגדה ולא אמרו כן האגדות. ב' יקשה, למה הקשו דוקא באור מהיכן נברא ולא הקשו כן בכל הנבראים, כי באמת הבורא יש מאין ברא בכחו הכל מאין ואפס. ג', למה אמר אורה ולא אור. ד', מלמד שנתעטף ב"ה וכו', אם כן כבר היה האורה כיון שנתעטף בה הקב"ה, ואם כן הדרא קושיא לדוכתא מהיכן נבראת. ה', מאי קושיא מקמי כן מה היו אמרין, דילמא גם כן כך היו אומרין. ו', ממקום בית המקדש הוא קשה הציור, ומקום בית המקדש עדיין לא היה. ועוד רבו הדקדוקים. והנה ידעתי גם ידעתי שחכמינו מפרשים זה המאמר על פי נפלאות מתורתנו. והנה אני הקטן בעניי אפרשנו גם כן כיד השם הטובה עלינו וברמז מועט, ובהקדים הקדמות אמיתיות מקובלות. א' כתב הרב במאורי אור מערכת אות האלף סימן ך"ט, אגודה גימטריא חו"ה בסוד המלכות, כי בה נאגדים האורות העליונים וכן נקרא מצד זה אגדה, עכ"ל. ב', ידוע התפשטות האורות בעולם המלבוש, לא הגיע שום אות מאותיות השמות ואורות הפנימים למלכות ולית לה מגרמא כלום, עיין ציורם בספר שערי גן עדן. ג', אקדים לך לשון הספר הנ"ל בשער ד"א פ"א ד"ז וז"ל, זכור תזכור מה שנתבאר בתחילת ש"א שכל חלל הטהירו נעשה במקום נקודה האמצעית, שהוא סוד נקודת המלכות שהיתה גנוזה באין סוף כמ"ש שם, ומן הרישום אור שנשאר באותו מקום מאור נקודת המלכות, בסוד לא זזה שכינה עד שעשתה רושם כמ"ש, מזה נתהוו האורות שבטהירו עילאה כמ"ש שם, ואחר זה נעשה טהירו סתם ובתוכו י' ספירות מקוריות, ואחר שירד עליהם האור מאין סוף דרך קו היושר, כבר נתבאר שם שלא הגיע זה האור לספירת המלכות שכבר נסתיימו כל ההויות, שהם סוד אור פנימי של עולם המלבוש בספירת יסוד, ולכן אמרו דלית לה מגרמא כלום. ואם כן צריכין אנו לידע ולהודיע מהיכן הוא התהוות ספירת המלכות, ואף כי אמרנו למעלה שאור המלכות הוא שכל הספירות נותנין לה כל אחד מחלקו וכו', זה קאי על האור הפנימי והמקיף שלה וכו'. אבל עצם מהותה מוכרח להיות תחילה, שהרי אמר בספר הבהיר וכו', לכן תדע שעצם מהותה של המלכות מן עולם המלבוש, נעשה מהרישום שנשאר מנקודת המלכות שהיתה גנוזה באין סוף, ומרישום רישומו נעשה המלכות דאצילות וכו', וכן המלכות שכל פרצוף וכל עולם וכו', והכל מרישומו ראשונה וכו' שהוא סוד מדליק נר מנר וכו'. ד', עיין ביאיר נתיב הדר הוא היסוד, הדר הוא לכל חסידיו (תהלים קמט ט), וכן זי"ו הוא היסוד מבואר בספר מאורי אור. ה', עוד נקדים הקדמה

מספר זהר הרקיע בשם מהר"ם פאפרוש וגדולה היא אלי, על מה שאמרו שהצמצום היה באמצע אורו כתב וז"ל, מה שייך לומר בנקודה אמצעית, ולא עוד אלא שאמר אשר בו באמצע אורו ממש, שהרי באמצע יתחייב התחלה וסוף, ואם שיש לדחות ולומר שאף אנחנו לא נדע האמצע הוא יודע והוא דבר שאינו, כי אין שייך אמצע בדבר בלתי בעל תכלית חקור על זה, כי האמצע הוא מן הגדרים מכל דבר שיובדל ויוגדר אינו בלתי בעל תכלית. ולזה היה נראה לומר שהכוונה הוא בבחינה היותר שפילה בו, וזה נקרא אמצעי כשם שהארץ עומדת בגלגל במקום שפל נקודת המרכז, כך הנאצלים בערך המאציל נמצאו בבחינה היותר שפילה ותחתונה אשר בו, וגם זה אינו נכון שהרי אין לומר שפל אלא בדבר המתחלקים, והנה הוא ית"ש אחד בלתי מורכב וכל דבר שאינו מורכב אינו נחלק, אם כן מאי אמצע זה דקאמר. והרב המקובל האלקי כמוה"ר יוסף זללה"ה כתב, הרצון להאציל כתר הגנוז בו והמשערים הדברים בהם חכמתו ובינתו ודעתו שהיא אחד בו מכל צד מהות הדברים להיותו מקומם בעל ו' קצוות, והמקום להאציל בו הוא המלכות וידעת כי היכל קודש באמצע, וז"ש הקב"ה מקומו של עולם והוא אינו מקומו, וז"ש (שמות לג כא) הנה מקום אתי. והנה לא ידעתי אם יאמן הוא שיש שורש ספירות באין סוף, איברא שבשער אבי"ע כתב הרב קרוב לזה, שאמר שם הבחינה היותר שפילה מכל בחינות האין סוף, וכאילו נאמר דרך משל המלכות דמלכות אין סוף, אף על פי שאינו כך כי אין דמות כלל ח"ו, רק לשבר האזן הוא אשר המאציל יותר מובחן מן הנאצל ע"כ, עכ"ל הרב בזהר הרקיע ולזה הפירוש הסכים הרב בשערי גן עדן. ובזה תבין דבריו שהעתקתי למעלה, והכוונה בדבריו שהצמצום היה בנקודת המלכות הגנוזה, ורישום אור נשאר במקום הפנוי הוא נקודת מלכות דמלכות. והנה על פי הדברים והאמת הנ"ל יתפרש המאמר שמעתי עליך שאתה בעל אגד"ה דייקא (עיין בהקדמה ראשונה), על כן מהראוי לך לדעת מהיכן נבראת האור"ה דייקא לא אור, כי אורה כינוי למלכות לשון נקבה, א"ל מלמד שנתעטף בה הקב"ה כשלמה, והבן כי בנקודת המלכות הגנוזה היה הצמצום, ונתעטף בה הקב"ה כינוי ליסוד ומזה נתהווה מרישומו, ומרישום רשימו מציאתה בכל עולם ועולם אמרה לי' בלחישה, כי הדבר נסתר למשכילים כאשר כתב הרב מהר"ם הנ"ל, כמו שהבאתי לעיל שכתב וז"ל והנה לא ידעתי אם יאמן הוא וכו', דום לה' ותתחולל לו ושקוד על דלתי החכמה ותבין, על כן השיב לו מקרא מלא הוא, והבן. וז"ש גם כן אלמלא שדרשה רבי יצחק ברבים לא היה באפשר לאומרו, ומקמי הכי מה היו אמרין, כי על כרחך היו צריכין להבין מה שהיה מקובל בידם נקודה אמצעית האיך יצדק זה הלשון, אך היו מדברין ברמז כפשוטו היכל

הקודש מכוון באמצע הגם שהוא הוא, אך היו הדברים ברמז עצום מובן למשכילים, והשי"ת יראנו נפלאות מתורתו:

(ב"ר פ"ג ה') אמר ר' סימון שנה בו דבר. יתפרש היטב כפשוטו במתנות כהונה :(ב"ר פ"ג ו') ויקרא אלקים לאור יום (בראשית א ה) לא הוא אור וכו'. ר"ל או"ר ויו"ם חדא הוא, ולפי הגמרא שלנו ריש פסחים (ב' ע"א) יצדק שפיר, ועיין שם ברש"י כי רמז שם דבר עמוק ומובן למשכילים. תני אורה שנבראת וכו' ימי בראשית וכו', והיכן נגנזה היא נגנזה וכו'. הגם שהמאמר הוא כפשוטו, עם כל זה מרמז בעליונים דבר עמוק, וז"ל הרב בשערי גן עדן שער האותיות פ"ו ד"ז, וז"ל הוא על פי מ"ש רבי שמעון בן יוחאי ז"ל תרין עלמין אית ליה להקב"ה, חד דדייר ביה וחד דמתעלם ביה, דכתיב (תהלים קו מח) ברוך י"י אלקי ישראל מן העולם ועד העולם. והכוונה בכל זה כי מלת העולם רומז לו' קצוות וכו', וכבר נתבאר שבינה נק' עולם וכו' והוא סוד עולם הבא עולם שכבר בא, והמלכות גם כן נקראת עולם סוד עולם הזה וכו', והם ב' עלמין דאית ליה לקוב"ה הוא סוד התפארת דאיקרי קוב"ה, חד דדייר ביה הם סוד בית אל וכו', וחד דמתעלם ביה הם סוד עולם הבא דמתעלם ביה וכו'. גם מבואר בזהר דהאי או"ר דאיהו ר"ז, כולא אסתים נהורא בהאי מוחא סתימאה דאיקרי חכמה, דכתיב (תהלים קד כד) כולם בחכמה עשית, ואיתגלי בשבילין ידיעין בבינה וכו', הרי כי תחילת גילוי של זה האור הוא ביסוד הבינה. והנה היסוד של הבינה נקרא ער"ב וכו', ואחר כך יורד מן הבינה ליסוד דזעיר אנפין הנקרא בוקר, ושם מתגלה האי אור וכו'. והנה נתבאר שהאור הבא אל זעיר אנפין מן הבינה, הוא אור חדש שנעשה על ידי זיווג אבא ואמא, ומתחילה הוא בא אל ספירת החסד שבו, שהוא סוד יום ראשון של ו' ימי בראשית וכו'. והנה מתחילה קודם תיקון העולמות שהיה אז בסוד נקודות, היה זה האור יורד דרך מעבר כל הו' קצוות, עד שבא לספירת המלכות ומאיר בסופה אור גדול, ולא יכלו העולמות להנות מאורו עד שנתקנו בסוד פרצופים, ואז זה האור כשבא לספירת החסד, הוא יורד דרך מעבר אין סוף עד שבא ליסוד ושם נגנז האור, כי מן היסוד יוצא רק דרך צינור קטן אל המלכות, והמלכות מקבל את האור וגנז אותו בתוכו ונעשה כיסוי ליסוד הנקרא בוקר וכו'. וז"ש האור שנברא ביום ראשון היה מאיר מסוף העולם היינו יסוד בינה כנ"ל, עד סופו עד יסוד המלכות, ראה שאין העולם כדאי להשתמש בו גנזו לצדיקים, סוד יסוד ומלכות צדיק וצדק, והבן כל זה עכ"ל. בין והתבונן בדברים האלו ותבין בפנים שונים:

להאי"ר ביו"ם אינו יכו"ל וכו' ובליל"ה אינ"ה יכול"ה וכו', והבן כי יראתי להרחיב הדיבור:

אתמהה שבעה ולא שלשה הן, והלא ברביעי נתלו המאורות וכו'. לפי היסוד הנ"ל יש לפרש לפי שהנוק' מתחלת בחזה, והבן:

ימ"י אבילו"ת ש"ל מתשול"ח הצדי"ק שהשפי"ע לה"ן הקב"ה אור"ה, הוא בענין תוסף רוחם יגועון (תהלים קד כט), כי היה קודם ביטול העולם במבול:

(ב"ר פ"ג ו') וירא אלקים את האור כי טוב (בראשית א ד). עיין במתנות כהונה דפירשו דאדלעיל קאי. ולי נראה דהוא ציין אמאמר ר' זעירא שלאחריו שדרש אין מברכין על הנ"ר עד שיאותו לאורו. כי הנה הנ"ר, בגימטריא או"ר כ"י טו"ב עם הכולל, והיא כשהאור הוא טוב, אז נקרא נר להבדיל, נ"ל:

מכאן שהיה סדר זמנים קודם לכן (ב"ר פ"ג ז'). נ"ל שר' אבהו פירש דבריו שהיה בורא עולמות ומחריבן, והכוונה בבריאת עולמות וחורבנן, ידוע למחצדי חלקא בסוד ז' מלכי אדום בביטול המלכים והכל לצורך גדול, וח"ו לומר שינוי רצון חלילה, רק צריך לזה שימוש חכמים להבין דבר לאשורו, והמשכיל על דבר ימצא טו"ב:

אמר ר' פנחס טעמיה דר' אבהו. ר"ל דלא מויהי ערב קא מפיק ליה, אלא מזה הפסוק (בראשית א לא) וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד, משמע שהראשונים היו גם כן טובים, כי לצורך גדול ולטובה היה ביטול המלכים, רק עולם התיקון הוא טוב מאד בתכלית השלימות:

אמר ר' ינאי מתחלת וכו'. כל המאמר מפורש לעיל:

(ב"ר פ"ג ח') אמר ר' תנחום. כוונתו לתרץ יום אח"ד (בראשית א ה) ולא יום ראשון שבו נבראו ארבעה דברים. אפשר הכוונה שנבראו דברים מיוחדים, מה שאין כן באינך ביום ב' הבדלה בין מים עליונים לתחתונים, בשלישי צמחים למיניהם זכרים ונקבות, וכן בכל מעשה בראשית. מה שאין כן הרי"ם שמים ואר"ץ או"ר:

אתיא כר' יוחנן דאמר דבשני מיד נבראו, מה שאין כן לרבי חנינא לא נבראו עד יום חמישי, ומאי רבותיה דיום ראשון, כן הוא במתנות כהונה:

המקרה במים עליותיו (תהלים קד ג), וזה היה ביום ב' לעשות שותפות בתחתונים, ולכך אמר יום אח"ד, שנתאווה הקב"ה שיתאחדו העליונים ותחתונים:

פרק ד

(ב"ר פ"ד ב') ויאמר אלקים יהי רקיע בתוך המים (בראשית א ו). קשה ליה תוך המים היה לו לומר, אפילו אם נאמר דבא לרמז אאמצע, וכמו שפירש רש"י שהיו העליונים תלוים במאמר, אף על פי כן היה די לומר תוך, מה בתוך. אלא על כרחך להורות דגלדה טיפה האמצעית ונעשה מהן שמים, ויתפרש בי"ת בתו"ך עם התו"ך. ובזה יונח לנו גם כן מאי שנאמר ויבדל בין המים אשר מתחת לרקיע ובין המים וכו', דקשה בין ובין למה לי,

דהיה לו לומר רק ויבדל בין המים וכו' להמים וכו', ובי"ן ובי"ן משמעות דמים תחתונים הוי הבדלה בפני עצמו וכן בתחתונים, והבן:

(ב"ר פ"ד ב') רב אמר לחים היו וכו'. כי ביום ראשון נבראו יעשה מטלי"ת לרקיע, בענין שעושין בגמר מלאכה לבזבז לקיום, מתחילת ברייתו של עולם צפ"ה הקב"ה מש"ה קרו"י טו"ב ועתי"ד ליטו"ל א"ת של"ו מתח"ת ידיה"ם וכו'. הרב הגדול בעל גור אריה כתב לפי דרכו בספריו, כ"י המים הם בכל מקום הם חומריים לצורה, על כן אי אפשר לומר מי"ם בלשון יחיד, כי הם מורים על החומר שלא יתאחד, על כן נכנעו המים בכל מקום לפני ישראל שהם צורת העולם, להורות הכנעת החומר לצורה, עיין שם דבריו אצל קריעת ים סוף, והנה משה אדונינו הוא צורת כל ישראל צורה לצורה, ובזה תבין שלא נאמר כי טוב במים, על שעתיד משה אדונינו ליטול את שלו מתחת ידיהם. ובהעמיק עוד תבין מה שאמרו בזה הלשון ליטול את שלו מתחת ידיהם, כי יש כמה וכמה ניצוצות נטבעים בחומר, ומשה אדונינו יברר אותם וישאר החומר נכנע וכפוף, וזהו ליטול את של"ו המגיע לצורה מתחת ידיהם, והבן כי דבר עמוק הוא:

לגיון קשה וכו' לקו בהן דור המבול וכו'. הבן כל זה לפי הנ"ל שאם בני אדם נמשכין אחר החומר המים החומריים, נפרעו מהן בקדירה שבישלו וכו' (סוטה י"א ע"א), והבן:

א"ש ומי"ם. כי שמים האל"ף נעלמת במבטא, וכשתתהפך האל"ף קודם לשי"ן, יהיה אש ומים:

ופתכן זה בזה וכו'. על כן נקראו בשם אחד משותף שמי"ם:

שהן שמים מעשיהן וכו'. והוא מלשון שומ"א משתוממת עליהן והוא מגזירת שומם:

הוא אתא וקם עליו. ר"ל הפסוק מורה לנו של מים הן, ויתפרש שמים שמים, ר"ל שהן מים :"סמי"ם כי יתפרש בשי"ן שמאלית כמו בסמ"ך, שאמים שי"ן שמאלית והאל"ף נעלמת:

פרק ה

(ב"ר פ"ה א') ויאמר אלקים יקוו המים (בראשית א ט). כתיב (תהלים קד ז) מן גערתך ינוסון. קשה ליה היה לו לומר יכנסו המים או ילכו, דמשמעות הליכה וכינוס ביחד, ומדכתיב יקוו משמעותו במהירות ובניסה, נ"ל. ור' ברכיה גם כן קשה ליה כנ"ל, על כן פירשו מלשון קו. ור' לוי פירש מלשון קויתי, שר"ל ויקוו וייחלו המים לחזור כבראשונה להציף העולם כשימרדו הדורות, נ"ל :(ב"ר פ"ה ב') אל מקום אחד וכו', דרך הקב"ה וכו'. ר"ל והוציא את רוחן ונתמעטו :(ב"ר פ"ה ג') דרך הים וכו'. דכים קא דריש לשון דוך, כמו בדך פלן, ר"ל אל דרך ומקום הים (ועיין ברש"י ומתנות כהונה), ורבי אלעזר הוסיף

שלכל אחד בפני עצמו ייחד מקום לדוכתא פלונית גלגולותא פלונית, ויצדק המים אל מקום אחד, כל אחד מהמים למקום המיוחד להם, וכן כל אינך דכי"ם קא דרשי, עיין במתנות כהונה:

(ב"ר פ"ה ז') ויאמר יהושע גשו הנה וגו' (יהושע ג ט). רב הונא אמר זקפן וכו'. ר"ל זקף ראשן וגופן נוטה לחוץ. אמר רבי אחא ברבי חנינא סמכן, ר"ל ידיהן בלבד סמכו על בדי הארון. רבנן אמרי צמצמן כולן, היינו כל גופן. אמר להן יהושע ממה שהחזיק שני בדי הארון אתכם, אתם יודעים ששכינתו של הקב"ה ביניכם, הה"ד (יהושע ג י) ויאמר יהושע בזאת תדעון כי אל חי בקרבכם. איני יודע האיך הורה בנס הצמצום ששכינתו ית' ביניכם. המאמר הזה כבר בארנו בדרך ארוכה, ונשים עתה לבארו בקצרה מפני תיבת הקדוש כיד השם הטובה עלינו. ידוע דקודם בריאת העולם היה אור אין סוף ב"ה ממלא הכל ולא היה מקום פנוי לבריאה, וכאשר עלה ברצונו ית' לברוא העולם היתה בבחינת המלכות, להיות שכל התוארים יכולים לכנות לכבודו ית' בלא הבריאה, רק שתואר "מלך לא יכונה כי אין מלך בלא עם, על כן בהתעוררת המלוכה צמצם כביכול אורו. והנה לכל דבר צריך אתערותא דלתתא, ושיער כביכול בדעתו איך ימליכוהו ישראל עם קרובו על ידי תורתו ומצותיו, ואצל ית' עבר ועתיד שוין, וזה הועיל במקום אתערותא דלתתא. וזהו מה שאמרו רז"ל (ב"ר פ"ח ז') נמלך בנשמותיהן של צדיקים תחלה, אם כן הצמצום היה בשביל ישראל, בסוד אהבה דוחקת הבשר כביכול (ב"מ פ"ד ע"א), וחיבת הקודש מכשרתן (חגיגה כ"ד ע"ב). והנה נודע שהצמצום בבחינת מלכות נקראת זאת, ואחר כך ההתפשטות באור הפנימי המחיה, הוא בבחינת א"ל ח"י המחיה כל החיים. והנה ידוע (זוהר ח"א ל"ג ע"ב) ארץ ישראל הוא בבחינת מלכו"ת, והנה בבוא עת דודים ביאת בני מלכים אל ארץ הקדושה, אזי צמצמן יהושע והראה להם איך הצמצום הראשון במלכות כל עולמים היה בשבילם, והבן מה שאמר בזא"ת תדעון כי אל חי בקרבכם. ועוד אמר והוריש יורש מפניכם וכו', וצריך להבין איך נרמז זה בנס הצמצום הזה, כתוב אצלינו בספר יהושע ואין כאן מקומו:

(ב"ר פ"ה ח') ארץ (בראשית לה יא) שרצתה לעשות רצון קונה. ר"ל הגם שהיא גסה וחומרית, מה שאין כן בשאר הברואים אין חידוש כל כך:

שאלמלא כן היו מותחין והולכין, בכדי להתקרב יותר אל היוצר בראשית מגודל תשוקתם הנכבדת והיו מתבטלים ממציאותם, עד שאמר לעולמו די בשם א"ל שדי (בראשית לה יא) שהוא בחינת הצמצום (עיין חגיגה י"ב ע"א):

ר' פנחס אמר אף הוסיפה על הצווי (ב"ר פ"ה ט'). נראה דמודה דעברה גם כן אציוי וגם הוסיפה בזו:

אלא על דעתיה דר' פנחס למה נתקללה. לפי מ"ש נראה דהכי פירושו דכדאי ההוספה לכפר על העבירה:(ב"ר פ"ה י') יום שנבראו בו גבורים. שלישי מלא קא דריש. דהוה ליה למיכתב חסר הגם דבכל התורה מלא, יוקשה למה השתא דאשכח טעם למה נכתב במעשה בראשית מלא, על שם מעשה בראשית נכתב בכל מקום מלא כמו במעשה בראשית:

פרק ו

(ב"ר פ"ו א') ר' יוחנן פתח (תהלים קד יט) עשה ירח וכו'. ענין הפתיחה דהוקשה לו יהי אורות הוה ליה למימר, מאי מאורות (בראשית א יד). על כן הביא דהירח לא עשה רק למועדים, ולהאיר רק גלגל חמה. וזה פירש יהי מאורות ולא כל אורות להאיר, נ"ל:

מטמועין, עיין פירושו במתנות כהונה:

לך יום אף לך לילה (תהלים עד טז), להיות דדריש מענין המאורות, דרש הפסוק שנאמר בו אתה הכינות מאור ושמש. דהנה יש מקום בפסוק מה זה דקאמר לך יום אף לך לילה, ותיבת אף מורה רבותא דגם לילה, דהוה אמינא שאינה לו ית' ח"ו, אף על פי כן אף לך לילה. דיקשה מאי רבותא דיום מלילה, על זה דרש לך היום מקלס ולך הלילה מקלס, הגם דלילה הוא זמן המנוחה והבריות ישינים, אף על פי כן מקלסים הצדיקים בלילה בעמדם בלילות להתענג ולהתעלס באהבים על ה' ותורתו. עוד הוסיף פירוש אחר מה היום ברשותך וכו', ר"ל דלהיות בלילה שליטת הדינים והקליפות גוברין בו, אף על פי כן הכל ברשותו והוא מחיה את כולם, והבן. עוד פירש לך יום, בשעת שאתה עושה לנו נסים ביום, לך יום ר"ל אנו קובעין אותו היום לשם השם להודות להשם ולעשות חג בכל שנה באותו יום לשם השם, וכן לילי הנסים אנו מצרפין בקדושת היום, וכן תבין השאר. עוד הוסיף לך נאה לומר שירה ביום וכו', למה שאתה הכינות מאור ושמש. ר"ל מזה נבין שהכל מאתך, ואפילו המעשים המתהווים בלילה עת שליטת החיצונים הכל ממך, והבן:

(ב"ר פ"ו ג') מאחר שהוא קורא אותן גדולים הוא חוזר ופוגם אותם וכו'. ולא קשה ליה למה באמת קוראן גדולים, דהרי קטן וגדול שם הוא, דס"ל דקוראן גדולים בערך הככבים: אלא על ידי שנכנס בתחומו של חבירו, עיין בספר עשרה מאמרות אם כל חי. וכפשוטו על ידי שנכנס בתחומו של חברו, הוא ענין הקטרוג שאמרה אי אפשר לב' מלכים להשתמש בכתר אחד, ואמר לה הש"י לכי ומעטי את עצמך, ואחר כך פייס אותה

שתמשול ביום ובלילה, והשיבה שרגא בטיהרא מה תהני (חולין ס' ע"ב), והדברים ידועים למשכילים בחכמה ענין קטרוג הירח, וענין הביאו עלי כפרה וכו', יעויין בכתבי האר"י ז"ל ובספר עשרה מאמרות ותראה נפלאות:

(ב"ר פ"ו ג') ומה אם זה שנכנס ברשות כך פגמו הכתוב וכו'. בכאן תוכחת מגולה שלא ליכנס ברשות חבירו בכל עסקיו ולהיות נבזה בעיניו נמאס, והוא עצה נכונה אפילו בענייני העולם, כי הנה חבירו נשאר קטן כיון שכל אחד בתחומו הוא העיקר, וכשאדם נכנס לתחום שאינו שלו נשאר טפל להעיקר, והבן:

(ב"ר פ"ו ג') ומה אם הקטן על ידי שהיה מקטין את עסקיו וכו' (ב"ר פ"ו ד'). תוכחת מגולה להקטין את עסקיו ולהיות נבזה בעיניו נמאס, והוא עצה טובה נכונה אפילו בענייני עולם הזה, כי הנה המגדיל עצמו יש גבול לגדלותו, וכיון שנשאר מוגבל נתקטן. מה שאין כן המקטין את עצמו ונשאר אין ואפס ובאין לא שייך גבול, על כרחך נתרבה ונתגדל. וגם עין הרע לא ישלוט באין ואפס, על כן יתגדל וירב למעלה, והבן:

נתנו מתנה לעולם. ר"ל בין ראויין בין אינם ראויין כענין מתנת חנם, דו"ק ותשכח:

אש שהוא יוצאה מגופן של רשעים. שחממו עצמן לעבירה באש של היצר:

פרק ז

(ב"ר פ"ז א') ויאמר אלקים ישרצו המים (בראשית א כ), כתיב (תהלים פו ח) אין כמוך וכו' בנוהג שבעולם וכו'. בא לתרץ למה אמר תחילה מבריות המים ואחר כך בריות היבשה. לזה אמר דהפלא יותר בבריות המים:

ועוף יעופף, בנוהג שבעולם. בא לתרץ למה אמר יעופף ולא אמר ועוף יהיה, וכן הארץ על פני רקיע אינו מובן, לזה אמר בנוהג שבעולם וכו' :(ב"ר פ"ז ד') בהא פרס כהנא מצדתיה על רבי שמעון בן לקיש, והיך עבידא. עיין במתנות כהונה שפירש שאין שייך אצל הדגים הרבעה, שהרי אין תולדותם דרך הרבעה שהנקיבה משלכת זרעה על פני הארץ, ואחר כך מפיל הזכר זרעו על זרעה, עכ"ל. ואם קבלה הוא נקבל, דלכאורה דחוק הוא לומר שלא שייך אצלם הרבעה בתולדה, ובפשט המדרש נ"ל כפשוטו דהאיך יצדק בהם הרבעה שאינו באפשר שאדם ירביעם דנודע בחוש, על כן תירץ דלמינהו יצדק בהנהגה, נ"ל:

(ב"ר פ"ז ה') נפש חיה (בראשית א כד), זה רוחו של אדם הראשון. דק"ל דהוא כפל לשון דכתיב אחר כך וחיתו ארץ, ובעיקר הענין רוח"ו של אדם הראשון בודאי נפשו מן השמים. ובאפשר יאמר על הצורה הנעלמת הממוצעת בין הגוף והנפש, והוא הבלא

דגרמי הנזכר במקובלים. ובאם נפרש תוצא הארץ העליונה מלכות שמים, יצדק כפשוטו על נפש אדם הראשון, והבן:
זה הנחש ואינו נכלל עם כל החיות, למעלתו אז על כל החיות, ולא הזכיר בפירוש בשמו להיות שנתקלל העולם על ידו:
ללמדך דרך ארץ מגולה ליזהר בקדושת שבת בכניסת היום, אפילו יהיה לו כמה מלאכות יסירם מידו ויקבל קדושת היום בשמחה:

פרק ח

(ב"ר פ"ח א') נעשה אדם בצלמנ"ו כדמותנו (בראשית א כו), רבי יוחנן פתח. ענין הפתיחה להבין צל"ם ודמו"ת, על כן פתח (תהלים קלט ה) אחור וקדם, שהוא אם זכה אדם אוכל ב' עולמות, וזה פירוש בצלם הוא ענין עולם הזה ודמות מרמז על עולם הבא, והבן:
אנדרוגינוס בראו, הה"ד (בראשית ה ב) זכר ונקיבה ברא"ם, וזה ענין צל"ם (דכורא) דמו"ת (נוקבא), וכן הוא בזוהר הק' (ח"ג ל"ה ע"ב). וענין אנדרוגינוס הוא בריה כלולה מבחינת זכר ונקיבה, ורבי שמואל בר נחמן הוסיף ד"ו פרצופין, ר"ל כל צד ניכר בפני עצמו:
ומנין אף בחללו של עולם, ר"ל מן השמים לארץ:
(ב"ר פ"ח א') זו רוחו של מלך המשיח, והוא אדם בעצמו כידוע מנוטריקון "א"ד"ם "אדם "דוד "משיח:
(ב"ר פ"ח ב') רבי חמא בר חנינא פת"ח. ענין הפתיחה נ"ל דהנה הבאים בסוד השם, מבינים סוד מעשה בראשית בדברים העומדים ברומו של עולם לא על דברים המוגשמים בלבד, והנה שוב בכאן מתחיל נעשה אדם, בין והתבונן בדברינו ועיין בזוהר הק', לזה אמר שכל העולמות נרמזים בתורה בסוד מעשה בראשית, רק לנו אין רשות להתבונן רק מני שום אדם עלי ארץ, וכל דרושי האר"י ז"ל נבנו על זה כי עד שם מגיע כל מעשינו ותורתנו, והבן כי יראתי להרחיב הדיבור. וזה שסיים התורה יודעת מה קודם לברייתו של עולם, (והיינו מסודות עולם המלבוש ודברים עליונים), אתה אין לך עסק לדרוש אלא מני שום אדם וכו':
ר' אלעזר בשם בן סירא בגדול וכו' בחז"ק וכו' בכניסה וכו'. המשכיל יבין בענין ג' רישין ועתי"ק ואי"ן וארי"ך, במה שהורשת התבונן ענין זעיר ונוקב', ואין לך עסק בנסתרות הם אבא ואמא, ויראתי בפצותי פי:(ב"ר פ"ח ג') במלאכת שמים וארץ נמלך, הם זעיר ונוקב'. במעשה כל יום ויום, הם ז' ימים מחסד עד מלכות, ולא פליגי רק שזה חישב בכללות וזה בפרטות, והבן:

בלבו הוא מלכות שמים, וכבר ידעת שיש לדבר בזה מילין לצד עילאה, ושמתי מחסום לפי:

(ב"ר פ"ח ה') אמת אומר אל יברא דכולו שקרים, ר"ל אפילו החסד שעושין הוא לתשלום גמול, ממילא אינו חסד של אמת, על כן השליך הקב"ה את האמ"ת לארץ, ר"ל החסד שעושין עם המתים שכיסה עליהם הארץ, וזה חסד של אמת כן הוא בשל"ה:

(ב"ר פ"ח ז') בנפשותם של צדיקים נמלך. כבר ביארנו כמה פעמים שהתעוררת הבריאה היה להקרא מלך דלא יתואר בזולת עם, ואיתערותא דלתתא היה מה ששיער כביכול בדעתו מה שיסגלו נשמות הצדיקים תורה ומעשים טובים, ואצלו ית' עבר ועתיד שוין, וזה הועיל במקום איתערותא דלתתא והבן, ותבן מה שאמר עם המלך במלאכתו:

(ב"ר פ"ח ח') למוד מבוראך וכו'. תוכחת מגולה שהגדול יטול רשות מן הקטן, ולא יתגאה לומר אין כמוני ומי יעכב על ידי:

בלורין אבן גזית. והוא משל על אור ששת ימי בראשית שהי' גנוזה בבריאה:

אינדרטין צלם אלקים כביכול, וזה הפירוש של "נעשה "אדם (בראשית א כו) הוא תשובה למה שהיו מדיינים מה יתהווה מזה הבלורין, השיב הש"י נעשה אד"ם, והבן :(ב"ר פ"ח ט') אני ואתם נשא"ל לימי"ם הראשוני"ם. כבר ידעת "ימים "ראשונים הכוונה על עולמות הנעלמים ודבוקים יותר באחדות הרצון, והבן:

(בראשית א כח) ורדו בדגת הים, (ב"ר פ"ח י"ב) אמר רבי חנינא אם זכה רד"ו, ואם לאו ירדו. מקרא נקט לשון רידוי, ולא לשון ממשלה:

נטל הקב"ה כוס של ברכה. ענין כוס של ברכה ידוע דמלכות שמים נקרא כוס של ברכה כוס גימטריא אלקים, ואיהו כוס של ברכה בסוד מסורים בידך, היא ענין הב"ת שהיתה ובכ"ל שמה (ב"ב ט"ז ע"ב). וזהו בכאן נטל הקב"ה כוס של ברכה ונתהווה היחוד השלם, ועל ידי כך נמשך הברכה לאד"ם וחו"ה שהם נגד זעיר ונוקב'. וזה אמר בכאן כמנין ר"ת של יחודא עילאה (שיי"א י"א (דברים ו ד)), בגימטריא לב"ש. ור"ת של יחודא תתאה הוא כמ"ו לב"ש, ונכלל הכל ביחודא עילאה. וכבר כתוב אצלינו כו"ס מלא כזה כ"ף וי"ו סמ"ך, בגימטריא רל"ב הן הם ד' מילואי הויה ר"ת "רחמנא "לבא "בעי (זוהר ח"ב קס"ב ע"ב), והוא החיות הפנימי מעולם המלבוש, כן הוא בספר שערי גן עדן, כו"ס יין מלא כזה כ"ף וי"ו סמ"ך יו"ד יו"ד נו"ן בגימטריא מלבו"ש, והוא סוד נעוץ סופן בתחלתן ואין כאן מקומו והמ"י:(ב"ר פ"ח י"ג) מצינו שהקב"ה מברך חתנים וכו'. וכתבו האחרונים שזה סוד שאנו אומרים אשר קדשנו במצותיו, ר"ל המצות שהשי"ת עושה בעצמו, תוכחת מוסר מזה לילך בדרכיו מה הוא גומל חסד וכו' (שבת קל"ג ע"ב):

פרק ט

(בראשית א לא) וירא אלקים את כל אשר עשה וגו', (ב"ר פ"ט א') ר' לוי פתח. ענין הפתיחה נ"ל לתרץ ריבוי א"ת כ"ל, על כן פתח (משלי כה ב) כבוד אלקים הסתר דבר וכבוד מלכים וכו', דר"ל דכל פרשה מעשה בראשית מרמז בעליונים, והדרישה והחקירה אסור עד בוא כל הדברים להיחוד השלם זעיר ונוקב', שזה פרי כל מגמתנו להתהוות היחוד על ידינו. וזה שאמר כבוד אלקים, היינו מתחילת הספר ועד כאן המרומז הכל לעולמות עליונים הגם שאין מקרא יוצא מידי פשוטו, הוא כבוד אלקים הסתר דבר, מכאן ואילך שנאמר בכאן וירא אלקים א"ת (מדת מלכות שמים), כ"ל (יסוד צדיק) אשר עשה, והנה טוב מאוד להתהוות היחוד על ידי מעשה הצדיקים, וזה כבוד מלכים חקור דבר, והבן. הגם שגם בכאן החקירה אסור, עם כל זה ניתן רשות לחקור על ידי מה נגרום היחוד בגבהי מרומים, והבן:

(ב"ר פ"ט ב') ר' תנחומא פתח. גם כן בא לתרץ כנ"ל, והביא הפסוק (קהלת ג יא) את הכל עשה יפה בעת"ו. דידוע מענין שבירת הכלים ז' מלכי אדום, שהשי"ת ברא עולמות והחריבן, ועל זה יתחמץ לבב אנוש למה עשה השם ככה, היה לו להבראות תיכף עולם התיקון והשפע בהתלבשות הפרצופים. והנה הוא סוד ד' ליראיו והוא צורך גדול לעולם, להיות שכר ועונש על ידי העלאת ניצוצי הקדושה בכל פעם, ועוד טעמים כמוסים הצריכים שימוש חכמים. והנה שבירת הכלים היה קודם התלבשות הפרצופים שבאה השפע בלי התלבשות הפרצופים, ונשפע השפע פתאומים בהפלגה עד שהזריח השי"ת עולם התיקון, והשפע באה מפרצוף אל פרצוף על ידי צינור היסוד צדיק דרך משפיע ומקבל בצינור המיוחד והבן, וזה פירוש הפסוק את הכ"ל (יסוד צדיק), עשה יפה בעתו (דא עתו דצדיק ע"ת לעשות לה' (תהלים קיט קכו)). ונרמז גם כן הפסוק כפשוטו שבעתו ובעונתו נעשה הכל, דהיינו התהוות עולם התיקון אחר עולם התהו דוקא, וז"ש בשעתו נברא העולם, לא היה ראוי העולם להבראות קודם לכן, והבן מכאן שהיה בורא עולמות ומחריבן וכו', והנה טוב מאוד (בראשית א לא) דין הניין לי וכו', ר"ל א"ת "כל כנ"ל, והנה טו"ב מאו"ד, ר"ל ועולם התהו גם כן היה טוב צורך גדול מאד לעולמות, רק זה הוא טוב מאוד, והבן :(ב"ר פ"ט ג') הביט בהן הקב"ה ראייה אחת וזה ריבוי הכ"ל. היינו ראה הכל בראייה אחת:

מאותה שעה לא יפלא ממך כל דבר, ר"ל כל מה שיוציא מכח אל הפועל בכל עת, הכל היה בכח מבראשית והכל היה גלוי וידוע לפניו. וזהו וירא אלקים את כל אשר עשה,

היינו אפילו מה שעתיד להבראות, ואגב מייתי הא דר' חגי שהכל גלוי וידוע לפניו אפילו המחשבה קודם בריאתה:

פרק י

(בראשית ב א) ויכולו השמים וכו'. (ב"ר פ"י א') כתיב (תהלים קיט צו) לכל תכלה ראית קץ וכו'. כוונתו לפרש הפסוק ויכול"ו מאי כוונתו. ופירש ויכולו השמים וכו', שהכל נבראו בגבול ושיעור ומדה, מה שאין כן התורה:

דבר אחר לכל תכלה וכו' שנאמר ויכולו וכו', ר"ל שיכלו השמים והארץ, כי השמים כעשן ימלחו והארץ כבגד תבלה (ישעיה נא ו):

(ב"ר פ"י ב') רבי חמא פתח גם כן לפרש ויכול"ו, ופירשו מלשון כל"י שנתהוו כלים לבחינת שמים וארץ. והענין שמים וארץ, רומז לזעיר ונוקב' שנתהווה אחר התיקון בבחינת התרחבות הכלים לפרצופים גמורים, ומקודם נשברו הכלים של עולם התהו, להיות עדיין היו הסיגין מעורבין בהן כנודע, וכשהגו סיגים מכסף אזי יצא לצורף כלי (משלי כה ד). וזהו ויכלו, (שנתהוו בחינת התרחבות הכלים לפרצופים גמורים) לשמים וארץ הם זעיר ונוק'. ובזה תבין הלשון כיון שנעקר תוהו ובהו מן העולם, נראת מלאכת שמים וארץ ויצא לצורף כלי נעשו כלים, הה"ד ויכולו השמים והארץ וכל צבאם, (היינו צביונם כל אחד כלול מי' ספירות להעשות פרצוף גמור כנודע:

(ב"ר פ"י ה') מכוללים היו המעשים והיו מותחין והולכין. נ"ל דדרש ויכולו מלשון כולל, שהיה נכלל בהם כל הנבראים שעתידין לצאת אל הפועל. וזה ענין אומרו והיו מותחין והולכין, ר"ל מכח אל הפועל בכל זמן. מכל אלו המעשים יש ללמוד שבכל דבר עושה הקב"ה שליחותו, והכל מושגח ממנו:

(ב"ר פ"י ט') ומה היתה חסירה כלה שתכנס לתוכה, כך היה העולם חסר שבת. שבת נקרא כלה, כמו הכל"ה הלקוחה להרבות על ידה הדמות, כן על ידי השבת נתרבה כל הדברים, כענין שאמרו כי ששת ימים עשה ד' (שמות כ יא), ר"ל הש"י עשה הקיום לעולם רק ששת ימים, ואחר כך על [ידי] השבת נתהווה הקיום עוד לששת ימים, כן הוא באור החיים. על כן נקראה כל"ה, שנפרה ונרבה כל ענייני העולם על ידה, וידוע בנסתרות לד' אלקינו ענין קריאת שבת כלה אין מן צורך להזכירו:

למלך שעשו לו טבעת מה היתה חסירה חותם, כך מה היה העולם חסר שבת. ענין הטבעת ר"ל הנהגה הבטעיות המתנהג על פי שם אלקים בגימטריא הטב"ע, ולשומרי שבת ניתן גם כן הנהגה הנסיית על פי שידוד המערכה לא עשה כן לכל גוי, והוא על פי שם הויה המהווה כל הויות ויכול לשדדם כרצונו, ותבין בספרי המקובלים המבואר

במגילת אסתר ענין המלך וטבעתו, ששם היה נס בטב"ע כנודע, והבן עוד טבע"ת בגימטריא אחוריי"ם דשם ע"ב ס"ג מ"ה:
חותם בגימטריא קס"א קנ"א קמ"ג, הן ג' מילואי אהיה:

פרק יא

ויברך אלקים וכו' ויקדש אותו (בראשית ב ג). בא לפרש מה הברכה והקידוש (ב"ר פי"א א'). הביא הפסוק (משלי י כב) ברכת י"י היא תעשיר, ר"ל שעל ידי שבת שורה ברכת ד' המעשיר, ולהיות שהשבת הו"א יום מנוחה ובני אדם אין עושין בו מלאכה, רק ברכת ד' היא המעשרת וכל ששת ימי החול ניזונים מיום השבת, על כן כל המכבד את השבת נתעשר ונותנין לו משאלות לבו (שבת קי"ח ע"ב), והבן מה שאמרו בזהר (ח"ב פ"ח ע"א) אי הכי כיון דלא משתכח ביה מזונא מה ברכתא ביה, אלא הכי תאנא כל ברכאין דלעילא ותתא ביומא שביעאה תליין וכו'. וזה הוא ענין הברכה שנתברך יום השביעי שיתעשר האדם על ידה, וישפיע מזון לכל ו' יומי שבתא. וענין הקדושה הוא מה שכתוב ולא יוסיף עצב עמה, היינו שאינו נוהג אבילות. הענין ידוע שמאבילות בר מינן נחסרים המוחין עילאין מקודש, על כן כתב האר"י ז"ל שלא להניח תפילין דרבינו תם שמרמזין לקודש העליון מוחין עילאין דאבא, ובשבת אין נוהג אבילות. וזהו ויקדש אותו בהמשכת המוחין דקודש, והבן:
(ב"ר פי"א ב') וקדשו בברכ"ה. אפשר לפרש אותו הברכה שברכו במן שני העומר קדשו גם כן, שתיבת קוד"ש פירושו נבד"ל, שהעומר הנותר לשבת, נבדל בטעמו וריחו כמו שאמרו רז"ל:
וקדשו במקושש וברכו בעטיפה. יש לפרש על פי מה שאמרו (תנדב"א רבה פכ"ו) למה נסמכה פרשת ציצית למקושש, שאמר משה לפני הקב"ה משום זה חטא המקושש, מפני שבשבת אין לישראל תפילין עליהם לזכור יראתך על ידם, אמר ליה הקב"ה הנני נותן לכם מצוה שתנהוג גם בשבת, היינו עטיפת ציצית למען תזכרו ועשיתם וכו' (שמות טו מ):
(ב"ר פי"א ז) אבל יעקב שכתב בו שמירת שבת וכו' נכנס עם דמדומי וכו', ירש את העולם שלא במדה. הענין הוא כי שבת הוא נקודת המרכז האמצעית, כי דה"ו מקמי שבתא, אב"ג לבתר שבתא, והשבתא הוא מרכז העגולה, ונודע דנקודת המרכז אינו בעל גבול והוא קיום כל הגבולין, והבן:
שבתא לית ליה בן זוג (ב"ר פי"א ח'). יובן מה שאמרו רז"ל כנסת ישראל יהי' בן זוגך. וידוע ענין כי היא ענין הברכ"ה כלי מחזיק ברכ"ה לישראל (עוקצין פ"ג מי"ב), והבן.

ובעיקר הענין מה שאמרה שב"ת לכולן נתת בן זוג ולי לא נתת וכו', ידוע ממקובלים בסוד מעשה בראשית שהוא היוד דס"ג של עולם המלבוש שלא היה ב"ז, ונתהווה יוד האומנות ויצאה השדה חקל תפוחין ללקט אורות, והיא ענין אמרם כנסת ישראל יהי' בן זוגך, עיין בדברי המקובלים המדברים בענין מעשה בראשית ותבין:

פרק יב

(בראשית ב ד) אלה תולדות השמים והארץ בהבראם (ב"ר פי"ב א'). כתיב (איוב כו יד) הן אלה קצות דרכיו וכו', כל שאתה רואה קצות דרכיו של הקב"ה הן. בא לפרש אל"ה. גם תיבת בהברא"ם. ובא להוציא מלב הפלסופים שאינם מאמינים בקבלת חכמינו בגבוה על גבוה, והאמת הוא כי נברא עולמות עד אין חקר ועד אין סוף, עד שבא השתלשלות הבריאה לידי עולם המוגשם, כי אי אפשר לומר שלא ברא הש"י רק עד עולם הגלגלים, כי אלו המעשים הגם שהם מופלאים בעינינו, בערכו ית' אין זה כלום, וחכמינו המקובלים אשר רוח י"י דבר בם בסדר השתלשלות אליהם תשמעון, וזה ענין המדרש הן אלה קצות דרכיו. וירצה לפרש הפסוק בכאן אלה, (היינו מה שאתה רואה, הם רק תולדות השמים והארץ) בהבראם, (י"ל שנבראו על ידי השתלשלות עד שבאו לכלל עולם המוגשם), והבן מ"ש אחר כך אם יאמר לך אדם יכול אני לעמוד על סדרו של עולם, אמור לו וכו'. הבן הענין כי בסוד מעשה בראשית כבוד אלקים הסתר דבר:

א"ר נחמן משל לחרישת הקנים וכו', מה עשה פקח אחד, כסח ונכנס כסח ונכנס דרך הכיסוח וכו'. הענין הוא גם כן להבין בסוד מעשה בראשית אי אפשר רק להמבין תולדות שמים וארץ, והחוקר ומתבונן בהם יבוא להשיג בנסתרות כענין מבשרי אחזה וכו' (איוב יט כו). והנה מפליאות יצירותיו בעולם הזה, נבין בגבהי מרומים מה שיש באפשרות יכולתנו, ובמשל אחר בפלטין ופקעת אפשר לפרש, כי הנה אנחנו רואים בהחכמים המביני מדע, כינו באורות העליונים ענינים שאי אפשר לאמרם רק בגשמיים, כגון מה שנמצא בזוהר הק' ובכתבי האר"י ז"ל ענין חיבור ויניקה ומוחין וכיוצא ואורות וכלים. והענין הוא כי אי אפשר לנו להטעים שכלנו רק בענין שאנחנו נאחזים בו בגשמיות, וצריך להשכיל על דבר להבין בהתבוננת ענין הפשטת הגשמיות מהענין, ורבי שמעון בן יוחאי הקדוש אמר להחברייא קדישא בהכנסם לאידרא (זוהר ח"ג קכ"ז ע"ב) ארור האיש אשר יעשה פסל וכו' (דברים כז טו), וזה ענין בכאן ענין הפקעת, שעל ידי שאוחז בצד אחד בחוץ נכנס לפנימיות הפלטין, אבל אין ערך ודמיון בין פנימיות הפלטין לחוץ לפלטין, והבן:

(ב"ר פי"ב א') אמר רבי שמעון בן יוחאי משל למלך וכו', שמא יבוא אדם וכו'. בא לפרש גם כן אל"ה (בראשית ב ד), ר"ל אלה הם ראויין להיות תולדות שמים וארץ ואין בהם שום דופי נאין הם ומשובחין הן, כדמסיק רבי יצחק בר מריון לבסוף:

(ב"ר פי"ב ב') אמר רבי יהודה ב"ר סימון לא בעמל ולא ביגיעה וכו', שנאמר (ישעיה סו ב) ואת כל אלה ידי עשתה. והכוונה לסיום הפסוק ויהיו כל אלה, ר"ל הגם שנאמר ידי עשתה דמשמע עשיה בכח כביכול, נכתב אחר כך ויהיו ר"ל בלי עמל, על כן נכתב בכאן (בראשית ב ד) אלה תולדות לגזירה שוה, להורות בלא עמל ברא כל:

ור' יודן למד בגזירה שוה מאל"ה החוקים (ויקרא כו מו) דבזכות התורה נברא, ורבי יהושע בגזירה שוה בזכות השבטים ואלה שמות (שמות א א):

(ב"ר פי"ב ג') פסל תהו ובהו (בראשית א ב) הן העולמות שהחריבן כידוע משבירת הכלים, והבן:

(ב"ר פי"ב י"א) רבי יהושע אומר כל מה שיש בשמים ובארץ, אין ברייתו אלא מן השמים וכו'. ר' הונא אומר וכו' אין ברייתו אלא מן הארץ. נ"ל דלא פליגי ואלו ואלו דברי אלקים חיים, דידוע דכל העולמות נבראו במקום הפנוי שהוא סוד הצמצום להקרא מלך, והוא בנקודת המלכות הגנוזה והבן. והוא סוד יסוד העפר הכללי ואור הישר השופע מאור אין סוף ב"ה במדה במשקל כפי שיוכלו העולמות, יכונה בשם שמים וארץ, ויכונה אצל המקובלים יסוד הרוח הכללי, והבן מ"ש אחר כך הכל היה מן העפר (קהלת ג כ) אפילו גלגל חמה, עיין במקובלים ופרטות בשערי גן עדן בשער א"צ:

פרק יד

(ב"ר פי"ד א') וייצר י"י אלקים (בראשית ב ז). כתיב (משלי כט ד) מלך במשפט כו'. בא לפרש מפני מה נאמר י"י אלקים, ולעיל (בראשית א כז) אמר ויברא אלקי"ם. לזה אמר דמרמז על מלך במשפט (דא אלקים) יעמיד ארץ, הוא האדם שהוא עיקר הארץ.

(ב"ר פי"ד ג') ד' בריות מלמעלן וד' מלמטן, ולכך וייצ"ר (בראשית ב ז) שתי יצירות:

(ב"ר פי"ד ו') את האדם (בראשית ב ז) בזכות של אברהם, מדכתיב בה' הידיעה:

(ב"ר פי"ד ז) עפ"ר (בראשית ב ז) רבי יהודה בר סימון אומר עופר עולם וכו', דרש תיבה יתירה עפ"ר מן האדמה:

כבני כ' שנה וכו'. לפי פשוטו נ"ל דדרש מעפר לשון עופר, דהוא בחור ובן עשרים שנה הוא בכח היפה והממוצע, על כן אין עונשין מלמעלה עד בן עשרים (במ"ר פי"ח ד'), ומדחזינן גם כן דנענש האדם בחטאו, על כרחך הוי כבן עשרים:

(ב"ר פי"ד ח') ממקום כפרתו נברא וכו'. גם כן עפר מן האדמה (בראשית ב ז) קדריש וכן הביא רש"י ז"ל:

(ב"ר פי"ד ט') ועל כל נשימה ונשימה שאדם ישן צריך לקלס לבורא. הנה שיעור השינה היא שתין נשמין, ובזה נבין הנה מטתו שלשלמה ששים גבורים סביב לה (שיר השירים ג ז), הן הס' הילולים שאדם צריך להלל על כל נשימה, והן ס' דבוקים בקריאת שמע, בין והתבונן ולקח הכהן הטנ"א מידך (דברים כו ד), טנ"א בגימטריא ס', ועיין בזוהר הק' תוכחת מוסר להלל להשי"ת על כל נשימה ונשימה :(ב"ר פי"ד י') דאי לא לעי (באורייתא ובמצות) לא נגיס, (אינו אוכל מרב טוב הצפון נ"ל), ואם כן הגוף משועבד לנשמה לעבוד עבודתה, וזה הפירוש (בראשית ב ז) ויהי האדם (משועבד) לנפש חיה:

פרק טו

(ב"ר פט"ו ה') וישם שם את האדם (בראשית ב ח). המד"א (מלכים א' ח ח) ויהי שם עד היום הזה, אמר רבי לוי ובלבד ביצירה זו. תיבת שם קא קשיא ליה דהוה ליה למימר וישם בו. אך הוא מופנה לגזירה שוה ולהורות דהגם דנטרד מגן עדן, עם כל זה השאיר רישומו קיים לכל תולדותיו החוזרים בכל דור ודור לגן עדן למקומם הראשון שהיו כלם תלוים באדם הראשון, ואם כן השימה לא היתה לבטלה, כי להיות זה מקומם האמיתיי מעת היצירה הראשונה אל מקומם שואפים וזורחים שם. וזה תבין מר' לוי שאמר ובלבד ביצירה זו, ר"ל שהיצירה הזו עומדת לעד ולא היתה הבריאה ושימה בגן עדן לבטלה, נ"ל. ובזה תבין אחר כך מאמר רבי יצחק אלה תולדות וכו' (בראשית ב ד), בוראן משבחן וכו', להורות שלא היו מעשי ידיו לבטלה ח"ו הגם שחטא אדם הראשון, עם כל זה הכל לצורך גדול לכל הדורות:

(ב"ר פט"ו ו') תני עץ שהוא פוסה וכנ"ל, ר"ל שגדלו מתרחב במדת דירת כל החיים דהיינו ת"ק שנה, ודייק עץ החיי"ם (בראשית ב ט) בה"א הידיעה:

(ב"ר פט"ו ז') הה"ד (תהלים לו יב) אל תבואני רגל גאוה, זה הפסוק מסייע גם כן למאן דאמר אתרוג היה, כי הוא ר"ת "אל "תבואני "דגל "גאוה, כך מצאתי בספר אחד:

פרק טז

(ב"ר פט"ז א') ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן (בראשית ב י). ר' סימון פתח (איוב יד כ) תתקפהו לנצח וכו', תוקף שנתן הקב"ה לאדם הראשון וכו', כיון שהניח וכו'. ענין הפתיחה נ"ל דהוקשה לו מה ענין הארבע נהרות לכאן, ר"ל לכותב בסדר יצירת מעשה בראשית, על כן תירץ הגם דאין מקרא יוצא מידי פשוטו, על כרחך מדבר גם כן בדרך רמז מענין אדם הראשון, והביא לפתיחה הפסוק תתקפהו לנצח וכו'. דהנה האפקורסים אינם מאמינים שאלו לא חטא אדם היו חיים לעולם, דהנה הם מבינים בטבעיים כי כל מורכב נפסד, והנה האדם מורכב מד' יסודות, לא כן אנחנו חלק השם אשר גילה לנו סודות תורתו וחכמתו, מקובל בידינו אלו לא חטא אדם הראשון היה גופו

ספיריי מיסודות רוחניים כענין מלאכי מרום, וכן עתידים צדיקים שיעמדו בלבושיהם (כתובות קי"א ע"ב), הן הם לבושי רוחנים חלוקא דרבנן ממעשה המצות הבא מעדן העליון אשר שם מקום המצות ומזה נתהווה החלוקא דרבנן. והנה מקור המצות בעדן העליון הם רוחניות גמור אינו מושג, אבל בהתפשטות לאדם המקיים המצות ובפרט בהיותו בגן, אזי יכון בחסד להשיג בהתרחבות השכל ומדע שלו להיותו כלי לקבל, ויתלבש באותן הלבושים כפי כח המקבל, על כן אין תימה האיך היה יכול להתקיים לנצח האדם המורכב, כיון שגופו המורכב אינו גוף מוגשם כאשר עינינו רואות כעת. וזה שהביא הפסוק לעד תתקפהו לנצח וכו' תוקף שנתן הקב"ה וכו', והבן שנתן לו תוקף להתקיים לעולם, וכיון שהלך אחר דעתו של נחש וכו'. ובדרך הזה יתפרש הכתוב בכאן בדרך רמז (בראשית ב י) ונה"ר, הוא ענין השפע ממקור המצות, יוצא מעדן העליון ששם מקור המצות להשקות את הגן, היינו אל האדם היושב בגן להתהוות ממנו חלוקא דרבנן וגוף רוחניי בכדי שיהיה חי לעולם. ומש"ם יפר"ד, ר"ל כאשר יפרד מגן ויבא לעולם הזה המוגשם, אזי והיה גופו לארבע"ה ראשי"ם, היינו ארבע יסודות גשמיים מורכבים, ולא יתקיים כי יתפרדו יסודותיו. והנה יש מקום אתנו לפרש בפרטיות השמות על ארבע יסודות אש רוח מים עפר יכונו בשמות הנהרות, אבל סמכנו על המעיין ולקצר באנו והמשכיל יבין:

(ב"ר פט"ז ד') חדקל (בראשית ב יד) זו יון שהיתה קלה וחדה בגזירותיה, נ"ל דאם היו רוצים ח"ו לשמוע לעצתם להשתחוות לעבודה זרה, היו עושים אותם שלטונים ונותנים להם ממשלה והון יקר, אזי כפי הנראה היו קלים ונוחים, ובאמת הם חדים וחריפים יותר, שבזה היו רוצים להדיחם לגמרי ח"ו מאמונת אלקי עולם, ברוך הרב את ריבנו והנוקם את נקמתנו :(ב"ר פט"ז ה') ר' נחמיה אמר פיתה אותו, כתוב אצלינו בציונים על מקראי קודש ענין הפיתוי:

(ב"ר פט"ז ה') לעבדה (בראשית ב טו) ששת ימים תעבוד (שמות כ ט), ולשמרה שמור את יום השבת (דברים ה יב), יובן על פי מה שפירשנו במקום אחר ששת ימים תעבוד וכו' (שמות כ י) ויום השביעי שבת וכו'. דלכאורה יקשה למה נצטווינו בעבודה ששת ימים, דהרי עיקר הציווי לשבות ביום הקדוש. אך הענין הוא דהאיש הישראלי צריך לעבור כל ששת ימי החול להכין את עצמו לקדושת שבת, ועל כן צריך לעבוד עבודה שלימה בתורה ועבודה, ועל ידי כך כשיבוא קדושת שבת היום הנכבד, ימצא מנוח לכף רגלו ויחופף עליו מבית ומחוץ ויתקדש בקדושתו. וזה הפירוש ששת ימים תעבוד עבודה שלימה, ועל ידי כך ויום השביעי שבת לי' אלקיך, והבן. וזה יאמר על קדושת

יום הקדוש לחוד לעבדה ששת ימים תעבוד, כי גם הוא צורך לקדושת היום הקדוש, והבן תוכחת מוסר להכין את עצמו בקדושה יתירה כל ששת ימי החול לקבל קדושת יום השבת:

פרק יז

(ב"ר פי"ז ב') כל שאין לו אשה כו'. תוכחת מוסר ישתדל כל אדם שיהיה לו אשה לשם שמים, ויזכה לכל טוב ולא ישב בלא אשה:

פרק יח

(ב"ר פי"ח א') ויבן וכו' (בראשית ב כב), ר"א בשם רבי יוסי בן זמרא וכו'. תיבת ויב"ן קדרישׁ:

ניתן בה בינה יותר מן האיש. יש להבין בדברי חכמים וחידותם, ידוע ענין יחודא עילאה ותתאה הם שמ"ע (דברים ו ד) וברו"ך, שמ"ע יחודא עילאה בחינת דכורא, וברו"ך יחודא תתאה בחינת נוקבא. והנה סוף יחודא עילאה הוא תיבת אח"ד, וסוף יחודא תתאה הוא תיבת וע"ד. ובחילופי אתוון יפורש גם וע"ד לאח"ד. ואיתא בזהר (עיין זוהר ח"ב קל"ד ע"א) ומקובלים דלעתיד במהרה בימינו יהיה אור הלבנה כאור החמה ויתהווה מוע"ד אח"ד, ביום ההוא יהיה י"י אח"ד ושמו אחד (זכריה יד ט). והנה כעת הוא וע"ד, והוא בגימטריא יותר מאח"ד כמנין בינ"ה. וזה ירמוז במאמרם שניתן בה בינ"ה יותר מאיש שהוא אחד, והבן:

פרק יט

ענין מה שאמרו בחטא אדם הוא בנסתרות, עיין כל זה במקובלים ויראתי בפצותי פי, וכבר דברנו באיזה רמזים במקראי קדש, ואיזה פרטים ברמזי תורת השם נרשום בכאן: (ב"ר פי"ט ה') סחטה ענבים ונתנה לו. ידוע מה שכתבו המקובלים שהיה החטא פגם קיצוץ בנטיעות, ועיין בספר שערי אורה שער א'. והנה בשם אדנ"י יש ך"ד צירופים, (הוא ענין ך"ד קישוטי כלה שקישט לחוה (זוהר ח"א מ"ח ע"ב) מנין ויבא"ה (בראשית ב כב)). והנה נודע ברוחניות כל אחד כלול מכולם, על כן הוא מנין ך"ד פעמים ך"ד והנה פגמה בכולם, (ונתהווה מן ויבא"ה ואיב"ה אשית כו' (שם בראשית ג טו)). והנה ירמוז בכאן סחיטת ענבי"ם, ר"ל כי כל אות כשרוצין לסוחטו ולפרשו בדיבור, בעל כרחך ימשך ממנו אותיות מילואו, כמו שרוצין לומר אלף, על כרחך ימשך ממנו למ"ד פ"א, ואם כן אותיות המילוי של ענבי"ם נקראים סחיטת ענבי"ם. והנה אותיות המילוי של ענבי"ם כזה י"ן ו"ן י"ת וד"ם, בגימטריא תקע"ו (הוא מנין ב' פעמים רפ"ח והבן), בגימטריא ך"ד פעמים ך"ד, והמ"י. ונאמר עוד סחיט"ת ענבי"ם, היינו ענבי"ם כולו במילואו כזה עי"ן נו"ן בי"ת יו"ד מ"ם, בגימטריא תשמ"ח. כי הנה גרמה היללה בעולם והתעוררה

לילית הרשעה כנודע, וז"ש רבנן לקמן התחילה מיללת עליו וכו', ועיקר התיקון בשמחה של מצוה לשמוח בהשם ותורתו ומצותיו, (מה שאין כן המשמח לבו בעבירה ובזחות הדעת ח"ו, הוא עיקר היללה בהתעורר הכח התאונית של לילית הרשעה כנודע), על כן אית שמחה ואית שמחה, על כן נצטווינו בימי הסוכות שלוקחין אתרוג לשמחה למאן דאמר עץ שאכל אתרוג היה (ב"ר פט"ו ז'), (ואלו ואלו דברי אלקים חיים) כנודע ושמחתם לפני י' אלקיכם שבעת ימים (ויקרא כג מ), בין והתבונן יעקב אבינו שופריה דאדם (ב"מ פ"ד ע"א) הוא עיקר תיקונו כנודע, על כן יעקב במילואו כזה יו"ד עי"ן קי"ף בי"ת, גם כן בגימטריא תשמח, (לרמז על שמחת מצוה ותורה ועבודה, לתיקון חטא אדם הראשון שחטא בשמחת לב לעבירה להתעורר שמחה אחרת, ורמז בנביא (הושע ט א) אל תשמ"ח ישרא"ל אל גיל כעמים). ורמז נכון בתורתנו (בראשית לג יז) יעקב נסע סכתה ויבן לו בי"ת, דידוע דאות במילוי נקרא בי"ת, כי בלא המילוי הוא אבן כמ"ש בספר יצירה. וזה שרמז ויעקב נסע סכת"ה, היינו בהגיע חג הסוכות, אז ויבן לו בי"ת נעשה בתים מהאבנים היינו שנתמלא תיבת יעקב, והוא בגימטריא תשמ"ח זמן שמחתנו, והבן:
(ב"ר פי"ט ו') אפילו מצות אחת שהיתה בידם וכו'. יש לרמז היות ידוע שעץ שאכל אדם הראשון חטה היתה, למאן דאמר או תאנה או אתרוג (ב"ר פט"ו ז'), ואלו ואלו דברי אלקים חיים כנודע לחכמי לב. והוא נוטריקון מצוה אח"ת, היינו אתר"ג חט"ה תאנ"ה, נ"ל:
(ב"ר פי"ט ח') וישמעו (בראשית ג ח). אל תקרי וישמעו, אלא וישמיעו. מדלא כתיב ושמע"ו:

פרק כ

(ב"ר פ"כ א') לעתיד לבוא הקב"ה נוטל את אומות העולם וכו', והם אומרים מהם בהם וכו'. תוכחת מוסר לשמור פיו ולשונו שלא למסור בדברים שום בר ישראל לפני גוי, ושומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו (משלי כא כג):
(ב"ר פ"כ ז') והוא ימשל בך (בראשית ג טז), אמר רבי יוסי הגלילי יכול ממשלה מכל צד, תלמוד לומר (דברים כד ו) לא יחבול רחים ורכב. נ"ל פירושו יכול ממשל"ה מכל צד, היינו שהותר לו לשמש שלא כדרכה ח"ו, תלמוד לומר לא יחבול רחים ורכב, וידוע פירוש התרגום יונתן לא תהוון מאסרין חתנין וכלתין. ונמצא לפי זה רחים ורכב פירושו זכר ונקיבה, ואסור ליקח מכל אחד מה ששייך לו, וסיים הפסוק כי נפש הוא חובל ממילא דוקא מקום שנוצר הנפש, מה שאין כן במקום שאינו עושה נפש, קיים באיסור כי נפש הוא חובל, ודוק:

(ב"ר פ"כ י"ב) בתורתו של ר' מאיר מצאו כתוב כתנות או"ר, אלו בגדי אדם הראשון. ר"ל בגדי אדם הראשון קודם החטא קודם שהיתה אשתו עמו היו כתנות או"ר, וכאן לאדם ולאשתו שכבר הלך אחר עצת אשתו, היו כתנות עור (בראשית ג כא) ממשכא דחויא (זוהר ח"א ל"ו ע"ב), ובענין כתנת אור ועור ידוע למחצדי חקלא, ועיין בשל"ה:

אמר רבי לוי למדתך תורה דרך ארץ כו'. עיין במתנות כהונה ענין המוסר לדרך ארץ:

פרק כא

(ב"ר פכ"א ז') מי יגלה עפר מעיניך אדם הראשון וכו', והרי בניך ממתינים לערלה ג' שנים וכו', יפה דרשת בן אחותי עכ"ל. לכאורה מה דרש שייך בכאן, וכי פירש בזה איזה פסוק. וידעת ידידי כי יש בנסתרות להשם אלקינו מילין לצד עילאה, אבל אנחנו בעניינו נפרש כפי קט שכלנו כיד השם הטובה עלינו, ידוע שאדם בחטאו גרם להתערב טוב ורע, והמשיך הקליפות בעולם בזוהמת הנחש והקליפות, ידוע דהם ארבעה מערכות נוגה ממוצעת בין קדושה להקליפות הטמאות לגמרי, והשלש הטמאות הם רוח סערה ענן גדול אש מתלקחת (יחזקאל א ד), והם טמאות לגמרי וצריכים ביטול הם מקום המיתה והשממון, מה שאין כן נוגה נקראת תיקלא בדעת האדם או להכריעה לזכות או וכו'. והנה הדברים הטמאים והאסורים לגמרי בדרכי התורה חיותם מהטומאות, מה שאין כן דברים המותרים בעולם אם מכוין האדם בקבלתו הנאה מעסקי העולם בהיתר, היינו אכילה ושתיה ומשגל בהיתר מכוין בזה לעבודת הש"י ותורתו, אזי נכללת החיות שבקליפות נוגה בקדושה, והאלילים היינו ג' הטמאות כרות יכרתון. ובהיפוך אם ח"ו כוונתו למלאות תאות לבו הוא בהיפך, מה שאין כן בנהנה בדבר איסור זה הוא החיות משלש הטמאות, וצריך ביטול להשליך מגופו הבשר ודם שנתהוו על ידי הנאה זו, כמו שהקליפות האלה יתבטלו במהרה בימינו. וזה ענין אשר צונו הבורא למול את בשר ערלה שיש בעור החיתוך ג' קליפות, היינו ג' גלדים וצריכין כריתה וביטול, והעור הרביעי צריך לקורעו ולהטות אותו על העטרה, כי הוא נגד הקליפה הרביעית נוגה. ובזה תבין מה שאמרו רז"ל (סנהדרין ל"ח ע"ב) אדם הראשון מושך בערלתו היה, כי בחטאו המשיך והתעורר הג' קליפות הטמאות אשר הם ערלי לב וערלי בשר, וזה הוא גם כן מצות ערלה בפירות האילן שלש שנים יהיה לכם ערלים (ויקרא יט כג), שהם נגד הג' קליפות הטמאים לגמרי, ובשנה הרביעית (ויקרא יט כד) אחליה והדר אכליה (ברכות ל"ה ע"א), והבן. בפסוק זה יקשה מאי לכ"ם, הוה ליה למימר ג' שנים יהיו ערלים. אך הכוונה לכ"ם לצורכיכם, להיות שנמשך לגופיכם משכא דחויא זוהמת הנחש על ידי חטא האדם, על כן תראו להפריד השלש הקליפות הטמאות לגמרי ולא תהנו מהם בשום

פנים, כי הג' שנים הראשונים הם ענין הקליפות הקודמים לפרי הרחק מהם כמטחוי קשת, כי באם תהנו מהם יהיו לצנינים בצדיכם וצררו אתכם. ובזה תבין בכאן הדק היטב ענין הדרש של רבי יהודה בן פדייא מי יגלה עפר מעיניך, ר"ל מי יבטל מעיניך החומריות שגרמת בהמשיכך על ידי מעשיך לבניך גופים עפריים מזוהמת הנחש, שאתה לא המתנת שעה אחת והרי ממתינים ג' שנים מחמת שיראים לגשת ולנגוע ח"ו בקצה הטומאה, כד"א שלש שנים יהיה לכם, ופירושו לצרכיכם, על כן קלסיה ר"י להדרוש הלז ונכון הוא, והבן כי קצרתי באמרים:

פרק כב

(ב"ר פכ"ב ד') עשה הבל קיים מן החג ועד חנוכה וכו' יותר מחמשים יום. נ"ל חוץ השבתות:

(ב"ר פכ"ב ו') הלא אם תטיב שאת (בראשית ד ז) ברכה, ואם לא תטיב שאת קללה. נראה דדריש שאת לכאן ולכאן, והכי קאמר אם תטיב יהיה לך שא"ת היינו ברכה, וכן אם לא תטיב יהיה לך שאת הוא קללה, ולפתח חטאת רובץ הוא ענין בפני עצמו. וכן לפי הדבר אחר כך הוא פירושו:

אשריו לאד"ם שהוא גבוה מפשעיו וכו', ר"ל שהוא גבור יותר מהפשעים, כי על ידי הפשעים שעשה כבר נבראים מקטריגים ומסיתים אותו יותר, וזהו עבירה גוררת עבירה (אבות פ"ד מ"ב), ואשרי לאדם שמתגבר עליהם ועושה תשובה על הראשונות, תוכחת מוסר להתגבר על הפשעים ולעשות תשובה לפני הש"י על כל מה שחטא מעודו עד היום, ואחר כך עיין:

היצר הרע דומה תחלה לאורח ובקל תוכל לדחותו, ולבסוף נעשה כבעל הבית וקשה מאוד לדחותו, ואף על פי כן אין לך דבר שעומד בפני התשובה (ירושלמי פאה פ"א ה"א), ועיין עוד:

ובשעה שהוא רואה אדם ממשמש בעיניו מתקן בשערו וכו' הולך אחר תענוגים, מיד היצר הרע שורה עליו ומדיחו ח"ו מדרכי התורה, עיין עוד:

אם רואה אדם היצר מתגבר עליו, ידחפהו בדברי תורה. אם עשית כן מעלה אני עליך כאלו בראת את השלום, כיון שאין היצר הרע מקטרג ליצר טוב הרי שלום בעולם:

כאלו בראת את ב' עולמות. כיון שאין תענוגי עולם הזה מנגדים תענוגי עולם הבא, והבן:

שמחהו בדברי תורה, ר' סימון הוסיף שעל ידי דברי תורה לא די שתדחהו ליצר הרע ממך, שזה אינו מעלת ומדריגות הצדיקים גמורים, רק עוד זאת תפעול שמחהו בדברי תורה, שגם הוא יהיה לו שמחה שתהפכנו גם כן לטוב, שזה מעלת הצדיקים גמורים שמהפכים מר למתוק, והשאר מובן:

פרק כז

(ב"ר פכ"ז ד') על מי יש לו להתכעס לא על אדריכל. ידוע להמבין ברמיזות רמז לב"ו, ורמז אדרכ"ל עיין בציוני:

פרק כט

(ב"ר פכ"ט ה') סוף הסדר באיזה זכות, בזכות תולדותיו דסמיך ליה ואלה תולדות נח (בראשית ו ט), כן הוא במתנות כהונה. ובזה נשלם סדר בראשית בעזה"י:

פרק ל

(ב"ר פ"ל א') אלה תולדות נח נח איש צדיק תמים (בראשית ו ט). הה"ד (משלי י כה) כעבור סופה ואין רשע וצדיק יסוד עולם, כעבור סופה ואין רשע זה דור המבול, וצדיק יסוד עולם זה נח, הפוך רשעים ואינם זה דור המבול, ובית צדיקים יעמוד זה נח, הה"ד אלה תולדות נח. דבר אחר אלה תולדת נח, כתיב (משלי יד יא) בית רשעים ישמיד זה דור המבול, ואהל ישרים יפריח זה נח, עכ"ל. הנה המדרש הזה אומר דרשוני וחיו מאי בעי באלו הפסוקים, ומה היה קשה לו בתורה שהוצרך להביא דרש מפסוקי משלי, והאיך יתורץ קושייתו. וגם מה שמסיים הה"ד אלה תולדת נח, דמשמע דהשתא יונח אלה תולדת נח, מה שאין כן קודם. על כן נ"ל כפשוטו דהוקשה לבעל המאמר הדקדוק המפורסים פתח בתולדותיו וסיים בשבחו, על כן הביא פסוק משלי כעבור סופה ואין רשע וצדיק וכו', נמצא כשהצדיק ניצול בצדקותיו כעבור סופה, הוה כאלו הוליד את עצמו. ובזה יתכן אלה תולדת נח נ"ח, ר"ל שהוליד את עצמו, אך לפי זה קשה למה הוצרך לתבה, דהרי הרבה ריוח והצלה לפניו ית' להציל את הצדיק, דבלא זה הייתי אומר בטעם הזה דהוצרך להסתר בתבה ביום אף השם, בכדי שלא יסתכל בו המקטרג, אבל לפי הנ"ל דהוי צדיק גמור והיה כדאי להינצל גם ביום זעם, ומורא לא עלה על ראשו מהמקטרג, ואם כן תבה למה לי. לזה קאמר ובית צדיקים יעמוד, דהש"י רוצה להציל את הצדיק עם כל בני ביתו, ובשבילם הוצרך להיסתר בתבה, אבל לעולם דנח בעצמו צדיק גמור היה ואינו מתייירא מהמקטרג גם ביום זעם והוה כאלו הוליד את עצמו, הה"ד אלה תולדות נח, והבן:

דבר אחר דמשום הכי צוה הש"י לעשות תבה, להראות לבאי עולם מעלת הצדיקים דכל בתי דור המבול הבירנות הגדולים נאבדו, והתבה אשר היה רק כמו אהל כנגדם, כיון דהוא אוהל הצדיק יפריח ולא נטשטש במבול, אבל לעולם נח בעצמו לא הוצרך לזה, כי לא היה מתייירא מן המשחית. ועל דרך קבלת האמת אמרתי על פי מה דידוע (עיין זוהר ח"א נ"ט ע"ב) דנ"ח הוא בחינת יסוד צדיק, ונתחבר בתבה בחינת מלכות שמים להעמיד תולדות בעולם כנודע. והנה הצדיק גורם היחוד הקדוש לחבר צדיק

וצדק, והרשעים גורמים ח"ו פירוד בין הדבקים, ועל ידי מעשיהם גורמים ח"ו לחבר דכר ונוק' שבקליפה שנקראים סופ"ה וסער"ה. וידוע דמהם ובהם מגיע עונש לרשעים, כי זה דרכם יורד ומסית עולה ומקטרג נוטל רשות ונוטל נשמה (עיין ב"ב ט"ז ע"א). וזה שבא כמתרץ על זה שפתח בתולדותיו ומסיים בשבחו, על זה אמר דהכי פירושו אלה תולדת נח, ר"ל הצדיק גרם שפיר תולדת לעולם, כי הוא היה איש צדיק מרכבה ליסוד צדיק ונתחבר בתב"ה כנ"ל. וזה שהביא כעבור סופה, ר"ל כשעובר הסופה, הגם שהרשעים גרמו לחיבור הסופה ח"ו, עם כל זה זה דרכו להמית הרשע, וזה ואין רשע ולא יעמוד תולדותיו, מה שאין כן צדיק יסוד עולם וזה בבחינת הדכורא, ואחר כך אמר בבחינת הנוק' הפוך רשעים ואינם, בין והתבונן שאמר לשון רבים ובית צדיקים יעמוד, ונודע דבחינת הנוקבא נקראת בי"ת, כמו שאמר ר' יוסי מעולם לא קראתי כו' (שבת קי"ח ע"ב), וכאן התב"ה עמדה להצלת הצדיק, והבן. וביותר יצדק הדבר אחר בית רשעים ישמיד ואהל רשעים יפריח להעמיד תולדות, והש"י יראנו נפלאות מתורתו:

(ב"ר פ"ל ב') דבר אחר אלה תולדות נ"ח, כתיב (איוב כד יח) קל הוא על פני המים, גזירה שנגזרה עליהם שיאבדו במים, ור"ל קאי על דור המבול שהיו קלים על פני המים, והמים הפכו אותם וטשטשו אותם בקלות:

תקולל חלקתם בארץ מי שפרע מדור המבול, ר"ל שנשארו לקללה ר"ל בכדי שיקחו מוסר כל באי עולם, ולא יפנו עוד דרך כרמים כמו שעשו דור המבול שפינו רק דר"ך כרמים, דהיינו למטעת כרמים כמו שנוטעין כרמים להנאתן לא בשביל איזה מצוה, כן היו עוסקים בפריה ורביה להנאתן, אבל נח היתה כוונתו לשם שמים להרבות תולדת, והביא זאת הדרשה גם כן לפרש אלה תולדת נ"ח, שרק אלו נקראים תולדת, כי נח היה איש צדיק תמים בבריתו, שלא השתמש בתג"א היינו הברית קודש רק לשם שמים. ויצדק לפרש נמי לפי זה אלה "תולדת "נח, ר"ל אלה תולדת הנייחים שהיו נחים במקומה, ולא היו קלים על פני המים כמו דור המבול, כי נח היה איש צדיק וכנ"ל, את האלקים התהלך נח, שלא היה כוונתו בפריה ורביה רק לקיים מצות בוראו לקיים המין:

(ב"ר פ"ל ג') אלה (בראשית ו ט). אמר ר' אבהו בכל מקום שנאמר אלה, פסל את הראשונים וכו'. בכאן לא אמר דבר אחר, כי זה קאי אפירושים הראשונים, דלכולהו הפירושים צ"ל אלה דווקא, ופוסל את האינך וכמ"ש לעיל, והבן:

כל מי שנכפל את שמו יש לו בעולם הזה ויש לו בעולם הבא (ב"ר פ"ל ד'). נ"ל על פי מה שקבלנו שכל אדם יש לו שם בקדושה, הוא השם אשר מזמין הש"י בפי אביו ואמו לקראותו בשם, והוא שם נשמה הקדושה שלו. וכנגדו יש לו שם בהפוך אתוון מספרו

כמספר השם הקדוש, והוא בסט"א נגד נפש הבהמיות שמהקליפה, כגון ע"ר ר"ע, מש"ה שמ"ה. והנה אם האדם הולך בתום דרכיו אחר עצת הנפש המשכלת שבקדושה, אז השם הקדוש הוא העיקר, ויש לו גם כן זה השם לעולם הבא. מה שאין כן אם נוטה אחר החומר ונפש הבהמיות שמהקליפה, אם כן השם שמהקליפה הוא העיקר ח"ו, ועל כן שואלים לרשעים את שמם אחר פטירתם ואינם זוכרים, כי השם הקדוש נעלם מהם מחמת שלא הלך בדרך חכמה, והשם השני לא שמע מימיו. ובזה תבין מה שאמרו רז"ל כל מי שנכפל שמו, יש לו בעולם הזה ובעולם הבא, נ"ל:

(ב"ר פ"ל ו') אלה תולדות נ"ח (בראשית ו ט). הה"ד (משלי יא ל) פרי צדיק עץ חיים, מה הן פירותיו של צדיק מצות ומעשים טובים, ולוקח נפשות חכם שזן ומפרנס כל י"ב חודש בתיבה, אחר כל השבח הזה הן צדיק בארץ ישולם בא לצאת ונשתלם אתמהה, דאמר רב הונא משום ר"א בנו של ר' יוסי הגלילי נח כשהיה יוצא מן התיבה הכישו ארי ושברו, ולא היה כשר להקריב והקריב שם בנו תחתיו, קל וחומר אף כי רשע וחוטא זה דור המבול, עכ"ל. והנה המדרש אומר דרשוני וחיו. ונ"ל דבא גם כן לפרש התחיל בתולדותיו וסיים בשבחו, והוא על פי מ"ש לקמן במדרש (ב"ר פל"ג ה') דרש רבי עקיבא מעשה דור המבול כו' ולא בכו, וכיון שהזכיר להם מעשה איוב בכו, וקרא עליהם מקרא זה (איוב כד כ) ישכחהו רחם וכו', שגרמו שאין מרחם עליהם שאין שום אדם מתפעל בזכור צרתם ואיבודם, הגם שמטבע האדם להתפעל בזכרון צרות ויסורי בני אדם הגם שאינם טובים, כענין שאמר הנביא (ישעיה טז יא, ירמיה מח לו) לבי למואב ככנור יהמה. והנה תמה הנזר הקודש מאי קמ"ל בזה, ומה נפקא מינה לדור המבול אם יבכו עליהם אם לא, עיין שם. ובמדרש הנ"ל שהתחלנו תמה גם כן למה לי הקל וחומר אף כי רשע וחוטא, כיון דהדבר מבואר בתורה. ונ"ל דהנה הש"י השמיענו כל זה בשעה שיצא נח מן התבה, פגעה בו גם כן מדת הדין והכישו ארי, ונלמד מזה קל וחומר על הרשעים להורות לבני אדם מאין נתהווה הדבר שפגעה בהם מדת הדין כל כך מבלי שיור חנינה וחמלה ואפילו על הטף, והנה משה רבינו ביקש הודיעני נא את "דרכך (שמות לג יג), והראה לו הש"י י"ג מדת של רחמים הגם שהעולם אינם כדאי, הנה כאשר מופיעים י"ג מדת של רחמים וחנותי את אשר אחון (שמות לג יט), אף על פי שאינו כדאי (ברכות ז' ע"א), מה שאין כן כשגורמים להסתלקות לגמרי ח"ו הי"ג מדת של רחמים. והנה מדה הראשונה הוא מדת אל (שמות לג ו), והנה דור המבול עם גודל רשעתם היו מבינים בנסתרות (עיין זוהר ח"א נ"ו ע"א), ונאמר עליהם (איוב כא יד) ויאמרו לאל סור ממנו, שלא היה כלל הנהגת הרחמים, ודחו אותו בידים, ודעת דרכך לא חפצנו היינו לא כמשה

רבינו שביקש הודיעני נא את דרכך, על כן נסתלק הרחמים לגמרי לגודל רשעתם, (על כן אין מרחם עליהם אפילו להתפעל רחמנות בלב). והנה רצה הש"י להודיע זה לבאי עולם מאין נתהווה הדבר שהיה בלא רחמים וחנינה, על כן נענש גם כן נח בצאתו, ומזה יצא לנו ונולד לנו על ידי נח קל וחומר על הרשעים, וכבר ידעת מדת קל וחומר הוא נגד מדת אל, להורות לנו שהרשעים הללו דחו בחינת הי"ג מדות של רחמים בידים, ואמרו לאל סור ממנו ודעת דרכך לא חפצנו. ולפי זה המדרש הנ"ל מתרץ פשט הכתוב אלה תולדת נח, וקאי אדלעיל (בראשית ו ז) ויאמר ד' אמחה את האדם כו' מאדם ועד בהמה מבלי שיור, שדחו י"ג מדות של רחמים כאשר ית' ונח מצא חן בעיני ד' (בראשית ו ח), היינו כענין שנאמר במשה הודיעני נא את דרכך ואדעך למען אמצא חן, הנה הודעת י"ג מדות הוא מציאת הח"ן, מה שאין כן אלו הרשעים דחו בידים. וז"ש אלה תולדת נח, אלה הדברים נתיילדו מנח שנלמד ממנו קל וחומר, דהנה נח איש צדיק תמים היה בדורותיו, ואף על פי כן את האלקים התהלך נח פגעה בו מדת הדין הנקרא אלקים, ונולד לנו קל וחומר אל הרשעים, וצריכות הקל וחומר זה להורות לנו שעל כן נעשה בהם הפלגת הדין, על שאמרו לאל סור ממנו ודעת דרכיך לא חפצנו, ודי בזה הערה למשכיל על דבר:

כל מי שנאמר בו תמים השלים שניו, למדת שבו"ע (ב"ר פ"ל ח'). המדרש הזה סתום וחתום. ונראה לפרש לפום ריהטא שהשלים כל שניו למדת השבוע היינו מדת מלכות, שכל מדותיו שעשה הן בחינת אהבה שהיא מספירת חסד, הן יראה שהיא בחינת גבורה, הן כל המדות היו לתכלית להמליך הש"י על כל באי עולם, ובפרטות על כל אבר ואבר ותנועה שלו. והנה שנ"ה בגימטריא ספיר"ה, וירצה בתיבת שנ"יו שינויו וכן ספירותיו, שהאדם במדותיו מרכבה לספירות, והמ"י שכן הוא בגבהי מרומים סיהרא לית לה מגרמא כלום (עיין זוהר ח"א קפ"א ע"א), רק כפי הקבלה שמקבלת. והנה תמצא בשביל זה ט' נקודות בתורה, כי העשירית בלי נקוד רק כפי הקבלה. והנה תמצא עשרה פעמים מד"ה, בגימטריא תמי"ם. ובזה תוכל להבין כל מי שנאמר בו תמי"ם, השלים שנ"יו למדת השבו"ע, היא מדת מלכות שמים שנת השמיט"ה, והבן:

כל מי שנאמר בו הי"ה, ראה עולם חדש (ב"ר פ"ל ח'). מקובל ממקובלים הקדמונים דסבירא להו דהעולם מתנהג על פי השמיטות, וכעת הוא שמיטת הפחד, וקודם לזה העולם היה שמיטת החס"ד, ואותן המקובלים סבירא להו בפירוש המדרש שאותן הנשמות שנאמר בהן היה, היו בשמיטה שעברה, וכעת ראו עולם חדש, ודי למתבונן בדבריהם:

ר' יהודא אומר בדורותיו היה צדיק וכו' (ב"ר פ"ל ט'). רבי נחמיה אומר ומה בדורותיו היה צדיק וכו', כבר כתבנו דלא פליגי ותרווייהו איתנהו:

את האלקים התהלך נח וכו' (בראשית ו ט), כך אברהם שהיה כחו יפה התהלך לפני וכו' (ב"ר פ"ל י'). פירוש דבר זה עיין ברש"י בחומש:

ר' נחמיה אמר משל לאוהבו של מלך שהיה משתקע בטיט עבה (ב"ר פ"ל י'), (ר"ל כך היה נח משתקע בקטרוג הקליפות מחמת רשעת הדור היו מקטרגים גם עליו, לולי שמצא חן בעיני ד' וריחם עליו), ואמר לו בא והלך עמי שלא יזיקוך מחמת רשעת הדור שלא יתפס דצדיקים נתפסים בעון הדור, הה"ד את האלקים התהלך נ"ח, ולמה אברהם דומה לאוהבו של מלך שראה את המלך מהלך במבואות האפלים, (ר"ל כך היה אבינו אברהם רואה התגלות הש"י להיפרע מן הרשעים, דהיינו דור הפלגה כמד"א (בראשית יא ד) וירד ד', מתרגמינן ואיתגלי השם), הציל אוהבו (היינו שהיה אבינו אברהם חוקר ודורש להשיג אלקות ולהגיע לידיעת בוראו במופת), והתחיל מאיר עליו דרך חלון, (ר"ל חלון החכמה, היינו שהשיג בשכלו מציאת אלקות), אמר לו וכו' בא והאיר לפני, היינו כשתבוא לארץ ישראל שם יזכה לנבואה בהתגלות ראיית נבואה, כענין שנאמר שם (בראשית יב ז) וירא ד' אל אברם, עיין באלשי"ך (ותבין). ותחילת המכוון מאמר רבי נחמיה הוא, שחילוק יש בין נח לאברהם, שנח כביכול הש"י היה ממציא את עצמו אליו, על כן נאמר בו את האלקים התהלך נח, מה שאין כן אברהם היה מתבונן במושכלות וחקר להמציא את עצמו להש"י, נאמר בו (בראשית יז א) התהלך לפני, והבן:

(ב"ר פ"ל י') על דעתיה דרבי יוחנן אנו צריכין לכבודו כמו שהצאן צריכין לרועה, הגם שהצאן הולכים מקודם, הוא הולך אחריהם להשגיח עליהם. ועל דעתיה דרבי שמעון (בן לקיש) הוא צריך לכבודנו, כמו שהנשיא מתכבד על ידי הזקנים ההולכים לפניו לתור לו מנוחה. והנה מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, כי זה בודאי שאנחנו צריכים השגחתו ית', ולולי השגחתו ית' עלינו האיך יוכל להתקיים שה אחד בין ע' זאבים, והנה כביכול גם הש"י צריך לכבודנו, כי על ידינו מתגדל שמו ית', והוא בסוד הכתוב (תהלים סח לה) תנו עוז לאלקים, והבן:

(בראשית ו ט) אלה תולדת נח נח (ב"ר פ"ל ה'). אתמה"ה, לא היה צריך קרא למימר אלא אלה תולדת נח שם, אלא נייחא לו וכו'. כל המדרש הזה יתפרש אחר העיון היטב בעץ חיים שער ג' אח"פ, בענין שם ס"ג דבינה ותבונה שאחר התפשטות נצח הוד יסוד דתבונה בזעיר אנפין, שתבונה נרמזת בה"י אחרונה דס"ג, ממילא נצח הוד יסוד הוא שליש מה"י הרי ה' ומתפשט בזעיר אנפין, נשאר למעלה שם כזה יו"ד ה"י וא"ו ה"ה,

בגימטריא נ"ח. והנה עיין שם שכל הבחינה נרמזת במספרו גם כן בזעיר אנפין, וזה נייחא ל"ו נייחא לעו"לם, כבר ידוע עול"ם נקרא הזעיר אנפין, וכן נייחא לאבו"ת היינו בינ"ה ותבונה נייחא לבנים זעיר ונוקב' נייחא לעליונים נייחא לתחתונים, תבין גם כן לשם אחר שתעיין בהתפשטות והתלבשות האותיות דבי"נה ותבונה זה בזה, ונשאר בתבונה בלבדה בחינת נ"ח, ועם ה"ה המתלבשת בזעיר אנפין ס"ג, ובהצטרף התלבשות הב' חלקים עליונים דה"י ראשונה דבינה עם הג' חלקים דוא"ו דתבונה, יש צירוף לה' חלקים אל גם כן אל הנ"ח דתבונה, ואם כן נ"ח באמציעותו וזה נייחא לעליונים ונייחא לתחתונים, וכן הוא נייחא בעולם הזה שהוא זעיר אנפין, ונייחא לעולם הבא שהוא בינה, והבן אחר העיון היטב בעץ חיים בשער הנ"ל:

פרק לא

(בראשית ו יג) ויאמר אלקים לנח קץ כל בשר וכו', (ב"ר פל"א א') החמס קם למטה רשע (יחזקאל ז יא), החמס קם אתמהה, ח"ו אינו קם, ואם קם למטה רשע לחיובו של רשע. המדרש הזה אומר דרשוני וחיו. והענין הזה כתבו המקובלים ק"ם, בגימטריא "חכמה "בינה, וכן בגימטריא "פני. והנה כאן נאמר קץ כל בשר בא לפנ"י, וידוע קץ כל בשר מרמז לס"א המקרבת קיצא דברייתא, וידוע דהסט"א אין להם "חכמה "בינה "דעת, זולת כשח"ו אין התחתונים עושים רצונו של מקום, אזי נצח הוד יסוד דמלכות נעשין מוחין לס"א כנודע לפי שעה, אבל אינם קנין אצלם רק לפי שעה, ועל ידי זה יש להם כח ליפרע מתחתונים כנודע. ובזה תבין המדרש הנפלא הלז, כי הנה אומר קץ כל בשר (הוא הס"א), בא לפנ"י (ר"ל בא למדריגת בחינת פנ"י, היינו בגימטריא "חכמה "בינה, דהיינו שעל ידי רשעות הדור נתהווה להם בחינת הרמת ראש היינו חכמה ובינה, ועל זה הביא הפסוק ביחזקאל החמ"ס (היינו הס"א), ק"ם (ר"ל קנה בחינת ק"ם) היינו "חכמה "בינה). ועל זה מתמה החמס ק"ם אתמהה, ח"ו אינו קם, שבאמת אין להם הרמת ראש, ואם ק"ם למטה רשע, הוא רק לחיובו של רשע לפי שעה, אבל אין קנין להם, כנ"ל הקטן. ומפרש אחר כך הפסוק ביחזקאל למה גרמו כך, לא מהם וכו':

אלא שמצא חן ונח מצא חן (בראשית ו ח) ולפי שהיו שטופים בזימה וכו'. קישור הדברים ר"ל, כיון שאמר שגם נח אינו כדאי אלא שמצא חן, וקשה למה לא מצאו עוד איזה אנשים חן הגם שאינם כדאי, לזה אמר לפי שהיו שטופים בזימה, מה שאין כן נח איש צדיק וכו' ששמר בריתו, על כן נקרא צדיק כנודע כי השומר ברית נקרא צדיק (עיין זוהר ח"א נ"ט ע"ב). ויאמר אלקים לנח קץ כל בשר בא לפנ"י, הוא סיום הדרוש דלעיל, וכמ"ש הה"ד קץ כל כו', וכפי הפירוש שפירשנו:

(ב"ר פל"א ב') בין שורתם יצהי"רו יקבים דרכו ויצמאו, הוא פסוק באיוב (כד יא) שמדבר בדור המבול ומפרשו בכאן. בין שורתם יצהירו שהיו עושין להם בדריו"ת קטנות, נ"ל שיש לגרוס בדדיו"ת קטנות, ופירושו בית הבדים שעושים בהם שמן, ונפקא ליה מתיבת יצהיר"ו, שהוא לשון יצהר שפירושו שמן, והכוונה שהיו בעלי תענוג ולא היו רוצים להטריח את עצמם במלאכה מרובה, והיו עושין בדדיות קטנים רק לעשות בכל פעם כדי צרכם, וגם כדי שיהיה להם שמן חדש בכל פעם ולא יהיה מוסרח:

יקבים דרכ"ו ויצמא"ו, אפילו יקבים דרכו ויצמאו מחמת רוב שתייתן את היין ולא אמרו בשום פעם די':

ולפי שהיו שטופים בזימה וגז"ל וכו'. הגם שכל אלה עשו, לא נמחו מן העולם, רק על שהיו שטופים וכו':

ור' אייבו אמר טעם אחר, דדייק מן קץ כל בש"ר, דייקא מהדברים הנוגעים בין בני בשר בין איש לרעהו, על כן נחתם גזר דינם, היינו זימה וגזל:

שנאו בשער מוכיח. פסוק בעמוס (ה י) וקאי גם כן על דור המבול, ומפרשו (ב"ר פל"א ג') על נח שהיה מוכיח אותם, ואף על פי כן לא נחתם גזר דין אלא על הגזל:

הגיע זמנם להקצ"ץ (ב"ר פל"א ה'). מלת קץ קא דריש:

הגיע זמנם לעשות בת"ה. תיבת ב"א קא דריש:

הגיע קטגורים וכו'. מתיבת לפני קא דריש:

ג' טפחים שבעומק המחרישה (ב"ר פל"א ז'), תיבת א"ת דריש ע"ם הארץ.

תעשה את התבה (ב"ר פל"א ט). אף הכא מסייעת את עצמה, דתיבת תעש"ה מיותר:

(בראשית ו יז) ואני הנני. הנני מסכים וכו' (ב"ר פל"א י"ב). דתיבת הנני מיותר, והוה ליה למימר ואני אביא וכו', ועיין מ"ש ברש"י:

את המבול מים היו וכו'. דהיה לו לומר את "המים "למבול, ועיין מ"ש בחומש:

יגוע יצמו"ק. עיין מ"ש בתרגום יונתן בענין גויעה, ותבין ענין גויעת הצדיקים, וענין הגויעה שבכאן, ותבין מה שאמרו רז"ל יצמו"ק:

נגר היית ואילולי בריתי וכו'. הה"ד (בראשית ו יח) והקמותי את בריתי אתך, ר"ל אתך עם מלאכתך תצטרך לבריתי, והמשכיל על ענין נח ותיבתו כמו שרמזנו כמה פעמים (עיין זוהר ח"א נ"ט ע"ב), יבין ענין מ"ש נגר היית, ואילולי בריתי הוא מדת הברית, לא היית יכול לכנוס לתבה, ובזה תבין מה שסיים אימתי לכשיכנס אל התבה, היה צריך להקמת בריתו להתחבר בתבה:

פרק לב

(ב"ר פל"ב א') פרשה לב. ויאמר י"י וכו' (בראשית ז א) ואני כאשר עשו כן עשיתי, ומה ביני לבינם וכו'. בא לדייק תיבת לפנ"י, שהש"י גמל עמו הטוב והציל את נח, ודוד אמר המזמור הזה בעד נ"ח:

והקב"ה אוהב בן אומנתו (ב"ר פל"ב ב'). דייק גם כן צדיק לפנ"י, לפני דייקא נוהגת המדה הזאת לאהוב בן אומן, מה שאין כן במנהג הבריות:

מצינו שאומרים מקצת שבחו של מי שאמר והיה העולם בפניו, שנאמר (תהלים סו ג) אמרו לאלקים מה נורא מעשיך, שלא בפניו נאמר (תהלים קז א) הודו לי"י כי טוב כי לעולם חסדו, עד כאן (ב"ר פל"ב ג'). המדרש הזה אומר דרשוני. א', האיך יצדק בהש"י בפניו ושלא בפניו, הרי מלא כל הארץ כבודו. ב', למה תיאר בכאן השם ב"ה בלשון מי שאמר והיה העולם. ג' האיך נצייר בשכלינו דמה נורא מעשיך מיקרי מקצת שבחו, מה שאין כן הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו. ד', דגם זה אי אפשר לומר דהוי כל שבחו, דאטו סיימתינהו לכולהו שבחי דמארך. ונ"ל בהקדים הקדמות. הקדמה א', מה דידוע דהש"י ברא העולם להתנהג בטבע, והטביע בכל הנבראים טבעם הוכן כל אחד מהנבראים על הטבע שהטביע בו הבורא אין אחד יוצא מגדר טבעו, כגון האש שטבעו להבעיר, והמים לכבות וכיוצא, והטבעיים מתנהגים על פי כוכבי השמים וכסיליהם אשר מנהיגים הטבעיים, ואף על פי כן ידוע לכל מאמין ששום דבר מהטבעיים לא יתנהג בטבעו, כי אם בהשגחת היוצר הבורא המשגיח על כל פרט ופרט מהטבעיים בכל רגע ורגע, שיפעלו פעולתם בכל עת המצטרך בגזירת היוצר. ובדרך זה אנחנו ישראל עם קרובו, נראה מפעלות אלקים פועל ישועות בקרב הארץ נסים נסתרים בכל דור ודור על פי הטבע בלי שידוד המערכה, ובדרך זה היה הנס הגדול המפורסם בימי מרדכי ואסתר שהיה בטבע, והיא הנקראת הנהגה הטבעיית. והנה עוד יש הנהגה נסיית, שהש"י עבור חיבת ישראל עם קרובו משדד מערכת השמים ומראה ניסיו לבאי עולם למעלה מן הטבע, כמו ניסי מצרים. ובזה תבין מה שנאמר בתהלים (סו ה) פעם אחת לכו חזו מפעלות אלקי"ם, הכוונה מפעלותיו ית' המתנהג על פי שם אלקי"ם בגימטריא הטב"ע, שהיא הנהגה טבעיית המתנהג על פי שם הנ"ל, והש"י משגיח על הטבע שתתנהג בהשגחת השם הויה ב"ה המהווה כל הויות, ומסתתר בהנהגת הטבעיים להנהיגם כרצונו, וזהו הויה הוא האלק"ים (דברים ד לט). ופעם שנית נאמר בתהלים (מו ט) לכו חזו מפעלות הויה, קאי על הנהגה הניסיית על ידי השם הויה ב"ה בשידוד המערכות. והנה הנהגה הטבעיית נקראת בפני"ו, כי אפשר להתבונן בה ולהביט בנפלאות היצירה כל אחד לפי

קט שכלו, והוא כמו שאנחנו רואין דבר מה בפניו, אזי אנחנו מתבוננים בה איך ומה וכמה. כן אפשר להתבונן מעט מפעלות היצירה הנהוגה על פי הטבע בחפץ הבורא אשר כולם קשורים בהשגחתו, מה שאין כן ההנהגה הניסיית המתנהגת על ידי שם הויה ב"ה, אי אפשר להשיג בה כלום, רק הוא מחסד הבורא ב"ה ילאה כל רעיון להתבונן איך ומה וכמה נתהווה הנס הזה, רק זאת נתבונן אהבתו ית' אלינו, איך שבשבילנו משדד מערכת השמים ונותן ליראיו ניסים להתנוסס, וזה נקרא של"א בפני"ו כי אי אפשר להשיג, כמו שאנחנו אינן רשאים להזכיר בפינו השם הויה ב"ה וב"ש, רק השם אלקים או אדנ"י, והבן. והנה עיקר הנהגה בעולם הוא על ידי הטבע כנודע כי הוא עולם הנסיון, וכפי המקובלים הראשונים תוקף השמיטה שמיטת הפחד גורם לזה, והבן. אבל ישראל עם קרובו הנקשרים בחפץ הבורא העמוסים מני בטן ובשבילם נברא העולם, הם למעלה מן העולם ופועל עמהם ישועות למעלה מן הטבע בהנהגה הניסיית על ידי שם הויה ב"ה, ועל ידם מתעלה הש"י ביותר, כשרואין כל באי עולם הניסים שמתנוסס עמהם, אזי כולם מודים על מציאותו והשגחתו ומלכותו וכבודו וכל באי עולם מכירין גדולתו, מה שאין כן על ידי הנהגה הטבעיית הוא רק מקצת שבחו, כי אין מכירין בזה רק המתבוננים ומבינים בשכלם איך שהכל קשור בחפץ הבורא, אבל הפתאים שאינם מעוררים שכלם לזה, נשארים בחושך וספיקות עצומות בענין השגחה, ויאמרו שהוא הכל בטבע זולת השגחה ח"ו תיפח רוחם. וזה שנצטווינו אנחנו ישראל עם קרובו להתבונן במושכלות להבין פליאות הבורא ית' גם בטבע המתנהגת על פי שם אלקים, בתוכם מסתתר השגחה משם הויה ב"ה. וזה סוד וידעת היום והשבות אל לבבך כי ד' הוא האלקי"ם, והבן. ובזה תבין ענין אמרם במדרש הלז מקצת שבחו של "מי "שאמר "והיה "העולם, "עולם מלשון "העלם המתנהג בטבע הנ"ל, בפניו הוא הנהגה הטבעיית. וזה שהביא ראיה אמר"ו לאלקי"ם, הנהגת הטבע על ידי שם אלקי"ם, מה נורא מעשיך כי הכל בהשגחה, ואמר אמר"ו לאלקים, ר"ל התבוננו בחקירה ודרישה שהכל הוא בהשגחה. של"א בפני"ו היינו הנהגה הניסיית, אומר רק הודו לד' כי טוב כי לעולם חסדו, הוא השם הויה ב"ה, שעל ידי הנהגה הניסיית כי טוב כי לעולם חסדו, ר"ל כל העולם מכירין חסדו וטובו על ידי הנהגה הניסיית בלי שום הסתפקות ונתגדל שמו הגדול ית' בעולם, ואפילו הכסילים הפתאים מודים על יכולתו והשגחתו ית' וישתבח לנצח נצחים:

פרק לג

(ב"ר פל"ג א') פרשה לג. ויזכור אלקים וכו' (בראשית ח א). כתיב (תהלים לו ז) צדקתך כהררי אל וכו'. בא לפרש האיך יצדק ויזכו"ר אלקים, וכי סלקא דעתך דעד עתה היה

שכוח ח"ו, הלא יסופו כרגע ח"ו בהסיר השגחתו ממנו ח"ו, ובפרט במקום סכנה כזאת. על כן הביא לראיה הפסוק צדקתך, דדרש אותו על זכות התורה שהצדיקים מקיימין, ועל ידי זה הקב"ה עושה עמהן צדקה כהררי אל, ר"ל עד הררי אל, כמו בנח שנחה התבה על הר"י ארר"ט. וזהו ענין הזכירה שזכר הש"י הצדיקים שיקבלו התורה כהררי אל, על ידי זה עשה עמהן צדקה עד הררי אל, ונחה התבה בהרי"ם, נ"ל. ואגב שהביא זה הפסוק לדרשת ר' ישמעאל, הביא גם פירושים אחרים שפירש רבי עקיבא ואינך, וק"ל:

ומה הרים הללו נזרעים ועושים פירות, כך מעשיהם של צדיקים עושים פירות. אפשר לפרש זה ויזכר אלקים את נח, הכוונה בפועל יוצא שהשפיע בו בחינת הזכר להשפיע לאחרים לעשות פירות, והבן:

טוב י"י לכל ורחמיו על כל מעשיו (תהלים קמה ט, ב"ר פל"ג ג'). בא לפרש מה שכתב הטוב אצל כל, ורחמיו אצל כל מעשיו, (וכמדומה שהביא זה בכאן שרוצה לפרש ויזכר אלקים את נח, מה זכר לו את כל החיה ואת כל הבהמה אשר את"ו בתבה שמספק להם כל צרכיהם, ומרחם עליהם ואינו נותן שינה לעיניו, ועל ידי הרחמים שלו התעורר הרחמים העליונים, ויזכרהו הש"י בדבר ישועה ורחמים, נ"ל):

אמר ר' לוי טוב ד' לכל, על הכל שהוא מעשיו, ושיעור הכתוב לפי דעתו בכפל הלשון הוא כך, "טוב "ד' "לכל ורחמיו על כל, ר"ל גם רחמיו הוא לכל מעשי"ו, ר"ל על שהם מעשה ידיו, על כן מרחם עליהם. ואם כן תיבת מעשי"ו הוא רק פירוש למה הוא מרחם עליהם, נ"ל:

אמר ר' שמואל טוב ד' לכל, ורחמיו על הכל שהן מדותיו הוא מרחם. שיעור הכתוב לדעתו טוב ד' לכל ורחמיו על כל כנ"ל, למה מפני שהוא מעשיו ר"ל מדותיו, כי כן הוא מדתו מדת הרחמים, ור"ל שה"ן מדותי"ו הו"א מרח"ם, ר"ל שמדת הרחמים הוא מדותיו, על כן הוא מרחם מבלי זכות. והנה לדעת ר' לוי יתפרש ויזכר אלקים, שזכר שהן מעשה ידיו. ולדעת ר' שמואל ויזכר אלקים, זכר בדין מדת הרחמים, שדרכו לרחם מבלי זכות:

ר' יהושע דסכנין וכו' ומרחמיו הוא נותן לבריותיו. יתפרש הפסוק כפשוטו, ויתפרש זכירת נח כמ"ש לעיל, שעל ידי שפעל והשפיע רחמיו לנח לרחם על הבריות, ריחם עליו הש"י. והנה בכאן פירש הפסוק, ואחר כך מסיק אחר המעשיות, דהכוונה לפרש ויזכר אלקים את נח כדמסיק. ובדרך המקובל יתפרש המדרש דעת ר' לוי טו"ב "ד' "לכל, על הכל שהוא מעשיו, הכוונה חיבור מדת טו"ב למדת כ"ל, כנודע (ב"ב ט"ז ע"ב) בת היתה לאברהם ובכל שמה. ויתפרש הכתוב כך, טוב ד' לכ"ל, ורחמיו שהוא משפיע בה כנודע טפת החס"ד, על כל מעשי"ו שהיא נקראת עשיה שבאצילות כנודע. ודעתו

לפרש הפסוק כך, דידוע דעיקר היחוד השלם הוא בהתפשטות קומתה לי' ספירות, מה שאין כן כשהיא בבחינת נקודה. וז"ש טוב ד' לכל כנ"ל ורחמיו, ר"ל אימתי הוא עיקר השפעת הרחמים, "על "כל מעשי"ו, כשהיא מתפשטת בכל מדותיה, וז"ש על הכל "שהן "מדותיו הוא מרחם. ודעת ר' יהושע לפרש על פי מה דנודע דעל ידי היחוד השלם, היא מחלקת אחר כך שלל לאגפיה ותתן טרף לביתה וחק לנערותיה (משלי לא טו), וז"ש ומרחמיו הוא נותן לבריותיו, וזה פירוש הפסוק ורחמיו על כל מעשיו. ואמר פירוש הפסוק בכאן שמדבר בענין נ"ח ותיבת"ו, כנודע ויזכר אלקים את נח, והבן. והש"י יראינו נפלאות מתורתו ואל יאמר פינו דבר שלא כרצונו והשם יכפר בעדנו, ואם תשכיל תבין מה שמסיים במדרש אחר כך דבר אחר טוב ד' לכ"ל, ויזכ"ר אלקים את נח, והבן:

(ב"ר פל"ג ה') וישלח את העורב (בראשית ח ז), הה"ד (תהלים קה כח) שלח חשך ויחשיך. נ"ל על פי מ"ש התורה הכוונה בכאן בשליחות נח את העורב, לבטל קליפת העורב שיהיה בגלותא בתראה בשולטנא דעש"ו, וידוע דיניקת עשו משמאל מסטרא דיצחק, וקליפתו של עשו הוא דמחשיך אנפי דברייתא, דהמשכילים יבינו הנאמר ביצחק אבינו הקדוש ותכהין עיניו מראות (בראשית כז א), מצד הדינים המתעוררים על ידי מדתו הקדושה. והנה גוון העורב הוא גם כן חשך ושחו"ר כנודע, מעתה הבן מה שאמרו רז"ל שלח חשך ויחשיך, ויראתי להעלות על הכתב פרטות העניינים, יעויין בספר קרניים ופירוש דן ידין:

ויצא יצוא ושו"ב וכו', התחיל "משיבו "תשובות (ב"ר פל"ג ה'). נ"ל מתיבת ושו"ב דדייק לשון תשובה, מדלא קאמר ויב"א:

מה צורך לעולם בך לא לאכיל"ה ולא לקרב"ן, הגם שהרבה מיני טמאים יש לא לאכילה ולא לקרבן, עם כל זה הם צורך לעולם שלא יהיה עולם חסר בריה. מה שאין כן העורב כבר שימש בתבה והנקיבה נתעברה ממנו כבר, ממילא אם ימות העורב הנשלח, יהיו זכרים אחרים הנולדים:

קבלו שעתיד העולם. ר"ל שיקרבו ולא ירחק אותו בשתי ידים:

עד יבש"ת וכו', עתיד צדיק וכו'. כבר דרשו יבש"ת אותיות תשבי, לרמז אליהו התשב"י: (בראשית ח ט) ולא מצאה היונ"ה מנו"ח וכו', (ב"ר פל"ג ו') אלו מצאה מנוח לא היתה (חוזרות)[חוזרת], ודכוותיה (איכה א ג) היא ישבה בגוים לא מצאה מנוח, אלו מצאה מנוח וכו'. המדרש הזה תמוה מאוד, אחד מה משמיענו בזה. ב', מה שאומר ודכוותיה, ולא אומר "וכן "הוא "אומר כדרך ראיה, ודכוותיה משמע שהיא היא. ג', איך אפשר לומר על כנסת ישראל אילו מצאו מנוח לא היו חוזרים. והנ"ל שמרמז בכאן גלות השכינה

שנקראת יונה קדישא, ובהעדר היחוד בגלות המר לא מצאה מנו"ח, דהיינו בחינת יסוד צדיק דעביד נייחא לה. וז"ש ולא מצא"ה היונ"ה היא כנסת ישראל שכינתא קדישא מנו"ח בחינת היסוד, הא אלו היה היחוד כמאז ומקדם, לא היה נפקא מינה בין ארץ ישראל לשאר ארצות אך היחוד השלם, אך כשהיחוד אינו בשלימות, מחמת שעיקר היחוד הוא דוקא בהיכל המלך בקדשי הקדשים, אז לא מצאה היונה שכינתא קדישא מנו"ח, היינו יסוד צדיק דעביד נייחא לה. וז"ש ודכוותיה היא ישבה בגוים לא מצאה מנוח יסוד צדיק, כי בגלות נעדר היחוד השלם, הא אילו מצאה מנו"ח, לא היה חילוק בין ארץ ישראל לחוץ לארץ, אך באמת אי אפשר זה היחוד השלם רק בארץ הקדושה, והבן: מהו טרף קטל וכו', אמר לה אילו שבקתה וכו'. דייק לה מדאפקיה בלשון טרף דהוא לשון טריפה, ולא אמר לשון שבירה, אלא על כרחך לומר שהוכיחה למה לקחה מן העולם השמם דבר שיוצלח לשום דבר, היה לה לחוס עליו:

פרק לד

(ב"ר פל"ד א') פרשה לד. וידבר אלקים וכו' צא מן התבה (בראשית ח טו), הוציאה ממסגר נפשי וכו' (בראשית ח טז), יתכללון בי צדיקייא וכו' שגמלת לי ואמרת לי צא מן התבה, עכ"ל. המדרש קשה להולמו. א', לענין מה הביא הפסוק הזה לדרשא, ומאי קשה ליה ומה בא לתרץ בכאן. ב', יתכללון בי צדיקייא פירושו נעלם, ועיין ברש"י. ג', מאי זה שסיים שגמלת לי ואמרת צא מן התבה, הלא עיקר הגמול הוא ההצלה. ועוד יש לדקדק ויובן מתוך הדברים. ונ"ל דהוקשה לו למה אמר הש"י בלשון יחיד צא, כיון דסיים אתה ואשתך וכו', הוה ליה למימר צאו מן וכו' בלשון רבים. וזהו שהביא המדרש הוציאה ממסגר נפש"י וכו', ובא לפרש בשתי פנים. א', להיות נח הוא העיקר וכולם כלולים בו, על כן פתח בו בלשון יחיד, להתוודע ולהגלות צדקתו כי הוא העיקר. ב', להיות ידוע ענין יחוד והתחברות נ"ח ותיבתו כידוע למשכילים (עיין זוהר ח"א נ"ט ע"ב). וזהו שפתח צ"א, הוא יחוד הויה ואדנ"י ב"ה וב"ש. וזהו שמפרש הפסוק הוציאה ממסגר נפש"י דייקא, שאני העיקר על פי מאמרך צ"א בלשון יחיד, והוא להודות א"ת שמך, היינו יחוד א"ת עם השם הקדוש והבן, על כן אמר צ"א כנ"ל. ועוד בי יכתירו צדיקים, יתכללון בי צדיקייא, היינו בניו וב"ב, ואף על פי שאיני כדאי להיות אני העיקר, רק כי תגמול עלי בטובך שאמרת לי צ"א מן התבה לעשות ממני העיקר, והבן נ"ל הקטן:

(ב"ר פל"ד ב') אמר ר' יונתן היוצר הזה וכו'. במשל דר' יונתן מובן כמו שהיוצר אינו בודק קנקנים מרועעים, מיראתו פן ישברו, כן אין הש"י מנסה את הרשעים כי לא יעמדו בנסיון, רק הצדיקים מנסה הש"י, וענין הנסיון אם יעמדו בצדקתם ולא יבעטו,

והוסיף ר' יוסי במשל הפשתני, שענין הנסיון הוא כדי שיוסיפו מעשים טובים, כמו שהפשתן משתבח על ידי ההקשה, כן הצדיקים בראותם יסורים, מצדיקים דין הש"י ומוסיפים מעשים טובים. ויצא לו זה מדקדוק הפסוק דלא קאמר י"י יבחן צדיק, רק צדיק יבחן (תהלים יא ה), ר"ל בחינת הבחינה הוא עבור צדקותיו, שהש"י מתאוה שיוסיף להצטדק. ורבי אליעזר הוסיף עוד כי אפילו הצדיקים הדרים ביחד עם רשעים, אזי לכאורה יש לומר הש"י מנסה את הצדיקים רק בהיותם בפני עצמם, מה שאין כן כשהם ביחד מדוע יהיה דרך רשעים צלחה והצדיקים מעונים. על זה קאמר דגם זה מדרכי הש"י, והודיע לנו זה במשל שתי פרות שישנם ביחד, אחת כחה יפה ואחת וכו', שנותן העול על היפה והשניה בשלוה. ויצא לו זה מסמיכות הפסוק י"י צדיק יבחן ורשע ואוהב חמס שנאה נפשו, ר"ל גם כשהם ביחד, נ"ל:

דבר אחר ד' צדיק יבחן זה נח, שנאמר צא מן התבה. הדבר קשה להולמו דההוצאה לא היתה בחינת נסיון. ועל פי מ"ש לעיל יובן היטב דנח הוא בחינת צדיק יסוד עולם המתחבר עם התב"ה, והוא לרמז יחוד הויה ואדנ"י הנרמזים בתיבת צ"א. וז"ש ד' צדיק יבחן זה נ"ח, שנקרא צדי"ק ונאמר לו צ"א, והבן:

ויצא מצרה צדיק (משלי יב יג) זה נח, שנאמר צ"א מן התבה (ב"ר פל"ד ג'). בא לתרץ גם כן תיבת צ"א למה נאמר בלשון יחיד. ועל זה הביא הפסוק ויצא מצרה צדיק, בזכות נח שהוא צדיק יצאו מצרה, וזהו שנרמז בתיבת צ"א, לרמז דההוצאה מצרה היתה בזכותו שהוא צדיק:

כשם שלא נכנסתי בתבה אלא ברשות וכו', צא מן התבה ויצא נח (ב"ר פל"ד ד'). גם זה לתרץ כנ"ל, והוא על פי מ"ש גם כן בזוהר הק' (ח"א ס"ז ע"א) שלא רצה לכנוס לתבה כי אם ברשות בעלה דתיבותא, ובמדרש הלז אמר שגם כן לא רצה לצאת דנראה כמבעט כי אם ברשות. וז"ש לו דייקא הש"י שהוא היה בבחינת צדיק המתחבר בתבה, נאמר לו צ"א בלשון יחיד:

החכמה תעוז לחכם (קהלת ז יט), זה נח, מעשרה שליטים, מי' דורות שמאדם ועד נח, ומכולם לא דברתי עם אחד מהם וכו' (ב"ר פל"ד ה'). על כן דיבר בלשון יחיד צ"א, כי על נח לבדו מדבר שהוא דור עשירי:

אמר ר' הונא כתיב (בראשית מא ז) וליוסף יולד שני בנים בטרם תבוא שנת הרעב (ב"ר פל"ד ז'). הקשו הפוסקים הרי נולדה יוכבד בין החומות (ב"ב קכ"ג ע"ב), ואיך שימש מטתו לוי חסידא בשנת הרעב (תענית י"א ע"א). והעולה מיישובם דעונה האמורה בתורה, דהיינו עונת ת"ח משבת לשבת או ליל טבילה, מותר. והנה לפי זה קשה מאוד,

אם כן גם יוסף היה יכול להוליד גם אחר כך בשני רעבון. ונ"ל על פי מ"ש הרב בעל פרשת דרכים דיוסף עם אחיו היו מחולקים בדין מדיני תורה, להיות שהם היו בני נח ואף על פי כן שמרו כל התורה כולה מימות אברהם, והיו מחולקים אם יצאו מכלל בני נח לגמרי אפילו לקולא, השבטים סברי להו יצאו לגמרי אפילו לקולא, על כן היו אוכלים בשר מבית השחיטה קודם שתצא נפשה, ודבר זה לבני נח אסור קודם מתן תורה. ויוסף אמר עליהן שאוכלין אבר מן החי, דסברי להו דלקולא לא יצאו מכלל בני נח, עיין באריכות בדברי הרב בדרשותיו. ואם כן לפי זה ניחא דיוסף לא שימש מטתו אפילו בליל טבילה וליל שבת, דדברים אלו הוא רק לישראל דנצטוו על השבתות ועל הטהרה, מה שאין כן השבטים לשיטתייהו אזלי דסברי להו דיצאו לגמרי מכלל בני נח, והבן נ"ל בדרך הפשט:

(בראשית ח כא) וירח י"י את ריח הניחוח, (ב"ר פל"ד ט') הריח ריח אברהם אבינו עולה מכבשן האש, הריח ריח חנניא מישאל ועזריה וכו'. רצה בזה כי לא יתאר אצלו ית' פעולה מוגשמת, והנה בקרבן נאמר גם כן ריח ניחוח, ופירשו בו (עיין רש"י זבחים מ"ו ע"ב) נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני, כי אין חפץ הש"י בעולות, כי אם נחת רוח בעשיית רצונו. והנה זה יוצדק אחר הציווי, אבל נח שלא נצטווה איך יוצדק "ריח ניחוח, לזה פירש נחת רוח לפניו, שעלתה לפניו ית' לרצון ולזכרון מה שיעשו הצדיקים במסירות נפשם באש על דבר כבוד שמו, כמו שמקריבין נפש הבהמיות באש, כן המה יעשו בנפשותם ממש, כנ"ל:

משל לאוהבו של מלך וכו' עמד בן בנו וכו' לדורן דסבך (ב"ר פל"ד ט'). נ"ל דהנה י"ל דהש"י עלתה לפניו לרצון רק מסירות נפשו דאברהם אבינו באש. והנה אתיא רי"ח רי"ח בגזירה שוה, דנאמר בחנניא מישאל ועזריה ורי"ח נור וכו' (דניאל ג כז), ואם כן הריח דחנניא מישאל ועזריה עלתה לרצון לפניו, ואי אפשר לומר רק הריח דחנניא מישאל ועזריה עלתה לפניו ית', דלמה לא הריח גם הריח של אבינו אברהם הסמוך לדורות נח, על כרחך לומר את לרבות אברהם, ורי"ח רי"ח גזירה שוה לחנניא מישאל ועזריה. והשתא יקשה מכל הדורות שקידשו שמו הגדול עד אין חקר שנהרגו ונשחטו ונטבחו ונקברו חיים על דבר כבוד שמו, לא הריח אלא ריח חנניא מישאל ועזריה. על כן אמר דדמי דורון דחנניא מישאל ועזריה לשל אברהם שהוא באש ונזכר על ידי הקרבן הנקרב על גבי האש, והבן:

רב שלום וכו', משל למלך וכו' בזכות דור דורשיו וכו'. רב שלום לא ס"ל הך גזירה שוה, על כן מרבה באמת לכל צדיקי הדורות שמסרו נפשם אפילו במיתות אחרות שלא באש, והביא ראיה מפסוק זה דו"ר וכו', דנרמז על כל הדורות:

מאימתי נשמה ניתנה באדם (ב"ר פל"ד י'), עיין במתנות כהונה. ולי נראה מלשון ניתנ"ה, רצ"ל שלא תזוז ממנו בענין יוצר רוח האדם בקרבו בעל כרחך, ובעל כרחך אתה חי בגזירת היוצר כל, ולא תזוז הנשמה ממנו עד מלאת ימי צבאה, והשאלה היא אימת גוזר היוצר כל מאסר הנשמה בגוף, אם בעת יצירתו אם בעת הוולדו, נ"ל:

ויברך אלקים וכו', זה (השיבן)[שיכן] בזכות הקרבנות, מדלא ברכם הש"י תיכף ביציאתם מן התבה, רק אחר הקרבן:

נאים הדברים היוצאין מפי עושיהו (ב"ר פל"ד י"ד). מכאן תוכחת מוסר כשאדם דורש איזה מאמר הנוגע לעבודת השם ולתורתו ולמצותיו, יראה בעצמו שיהיה הוא שלם באותה מדה, ובאם אינו שלם בדבר, קבלנו מרבותינו שיהרהר בתשובה ויקבל על עצמו לעשותה:

פרק לה

(ב"ר פל"ה ג') פרשה לה. (בראשית ט יג) את קשתי, "קישותי. דהוקשה לו את הקשת הוה ליה למימר, ולכך אפקיה לדרשי', ועיין פירושו ברש"י:

בין אלקים, זו מדת הדין שלמעלה הוא מדת הגבורה:

ובין כל נפש חיה, מדת הדין שלמטה מדת המלכות שנקראת נפ"ש, ונשמות ישראל פורחים ממנה, כי היא אם הבנים כנסת ישראל אם הבנים שמחה (תהלים קיג ט):

פרק לו

(ב"ר פל"ו א') פרשה לו. (בראשית ט יח) ויהי בני נח וכו', והוא ישקיט וכו' (איוב לד כט). כוונת המדרש לדעתי לפרש בלשון ויהי"ו, דהוה ליה למימר אלה תולדות שם חם יפת. אך הכוונה שקנו הויה וקיום בגזירת היוצר, והביא הפסוק הזה לדרשא הזאת כדמסיק אחר כך:

כל פרשת היין כתוב בה וי"ן י"ד פעמים (ב"ר פל"ו ד'). בגמרא סנהדרין (ע' ע"א) קאמרינן י"ג וי"ן, ופירשו התוס' (ד"ה י"ג) דוא"ו דויפ"ת לא קחשיב דהוא שם אדם:

שם (ב"ר פל"ו ו') התחיל במצוה. תחילה דייק מדכתיב (בראשית ט כג) ויק"ח ולא ויקחו, משמע דאחד היה העיקר והוא ש"ם:

פרק לז

(ב"ר פל"ז ז') פרשה לז. הראשונים על ידי שהיו מכירים את יחוסיהם. ר"ל ולא היו צריכין לייחס את בניהם אחרי אבותיהם, כי היה ניכר לכל יחוסם, על כן קראו לבניהם שמות אחרים כנ"ל:

חסלת ביאורי מדרש רבה פרשת נח

פרק לט

(ב"ר פל"ט א') ויאמר י"י אל אברם לך לך מארצך וכו' (בראשית יב א). רבי יצחק פתח (תהלים מה יא) שמעי בת ורא"י ושכחי עמך ובית אביך, אמר רבי יצחק משל לאחד שהיו עובר ממקום למקום וראה בירה אחת דולקת, אמר תאמר שהבירה הזו בלא מנהיג, הציץ עליו בעל הבירה וכו'. כך לפי שהיו אבינו אברהם אמר תאמר שהעולם הזה בלא מנהיג, הציץ עליו הקב"ה ואמר וכו', ויתאו המלך יפיך (תהלים מה יב) ליפותך בעולם, והשתחוי לו הוי ויאמר י"י אל אברם, עד כאן. הדקדוקים רבו. א', מאי הוא הפתיחה, ומה היה קשה לו בפסוק שהוצרך לפתיחה, ומסיים הוי ויאמר י"י אל אברם, דמשמע דהשתא מובן שפיר. ב', צריך להבין למה אמר במשל לאחד שהיה עובר "ממקום "למקום, ולמה לא אמר כפשוטו לאחד שראה בירה דולקת. ג', צריך להבין הלשון "הציץ "עליו בעל הבירה, ולמה לא כפשוטו שאמר לו בעל הבירה אני הוא. ד', יפיך ליפותך בעולם מה בעי בזה. ה', סיים הפסוק והשתחוי לו בלי שום גזירה. אך הוא דהוקשה לו דבכל הנביאים נאמר מקודם שנתראה אליו הש"י לדבר עמו, כמו במשה וישעיה ושמואל, וכאן הוא בפתע פתאום שלא נאמר כלום בתורה מצדקת אברהם והתראות הש"י אליו, רק התחיל ויאמר י"י וכו'. עוד קשה דמקודם (בראשית יא לא) נאמר שהלך אברהם בעצמו לארץ כנען, ואחר כך צוהו הש"י שילך, הלא מעצמו הלך לשם. גם צריך להבין למה צוהו הש"י לילך לארץ ישראל, אם כדי שיבטיח לו הירושה, אפילו יהיו בארץ אחרת היה באפשר להבטיח לו שיתן לו ארץ כנען. ולתרץ כל הנ"ל בא בפתיחתו זאת לפרש, והוא על פי דאמרו בזוהר הק' (ח"א ע"ח ע"א) שאברהם אבינו הביט בחכמתו והשיג הכח של כל ארץ וארץ, וכשהגיע להתבונן בכח של ארץ כנען לא היה יכול להשיג, ואז הבין שבכאן הוא הכח של כל הכחות והמושל על כל העולמות, והיה נכסף לבוא למקום ההוא בכדי להשיג אמיתיות מציאותו, והיה שואף בלבו אל המקום ההוא, והיה מתבונן שבודאי כל שרי הארצות אי אפשר להם בלא מנהיג הכולל כולם המכריחם להנהיג בטבע, ועל כן עלה בלבו לילך לארץ ישראל והלך תיכף, הגם שהיה עיקר המציאות וגלוי שכינתו יתברך נעלם מאתו, וכשראה הש"י גודל תשוקתו להשיג אמיתותו, והנה באמת אי אפשר להתגלות כונתו רק בארץ ישראל, אך אף על פי כן בכדי לרוות צמאונו תיכף

הציץ עליו הש"י והודיעו מאמיתיותו, והבטיחו שיתראה אליו בגילוי שכינתו שם בארץ המיוחדת, ואז כשיתגלה אליו שכינתו ית', יבין למפרע מה ששמע ממנו ית' בשמיעה בלבד בלי ראיה. וזה שהתחיל בפתיחה פסוק שמע"י בת וראי והטי אזנך וכו', דקשה בפסוק היתכן להקדים שמיעה לראיה. גם הפסיק בראיה בתוך השמיעה, דמקודם נאמר שמע"י, ואחר כך ורא"י, ושוב אחר כך והטי "אזנך. אך הוא באופן לגמור איניש והדר ליסבר אף על גב דלא ידע מקודם (שבת ס"ג ע"א), וכן פתרו בכאן על אברהם, שמקודם שמע הגם שלא היה לו גילוי שכינה, ואמר לו אל הארץ אשר אראך, ולא הבין ענין השמועה, והבטיחו הש"י שיתראה אליו, ואז יבין לאשורו, ושם בארץ ישראל נתראה אליו בגילוי שכינתו, והבין למפרע מה ששמע באזניו. וזהו שמע"י בת מקודם, ואחר כך וראי, ואחר כך והטי אזנך, ר"ל הטי מה ששמעת באזנך מקודם והתבונן. ומעתה תתבונן מה שהביא במשל לאחד שהיה עובר "ממקום "למקום דייקא, ר"ל שעיין בכל המקומות מהיכן הבירה הזו דולקת, ולהיות שראה בעל הבירה גודל התאמצו לדעת, על כן הציץ עליו הגם שהוא לא ראה את בעל הבירה, מחמת שלא היה המקום קרוב שיראה אותו המבקש, עם כל זה בעל הבירה הציץ עליו וענהו בקולו אני הוא בעל הבירה, והשתדלי נא לילך אחר הקול, ואז אתראה אליך ותבין את המראה. וכן הוא בנמשל להיות אברהם בעצמו התחיל לילך לארץ מחמת גודל השתדלותו לדעת את הש"י, ובראות הש"י כן, ענהו בקולו ואמר לו לך נא אחר הקול הזה ואתראה אליך, ואת (ואולי שצ"ל ואז) תתגלה תפארתי עליך, ויתגלה יפיך בעולם שנגלה עליך, מה שלא נתגלה עדיין לשום אדם, מחמת שלא השתדלו כהשתדלותך, ואז תשתחוי לו כשתבין אמיתיות מציאותו, בין והתבונן בדברינו אלה ותמצא בהם טוב טעם, ועיין קצת מדברים אלו באלשיך. ובזה יפורש גם כן לך לך, ר"ל אל עצמך דהיינו להשתדלות לבך מה שאתה משתדל, תלך ותמצא מנוח אשר ייטב לך, והבן:

(ב"ר פל"ט ב') ויאמר י"י אל אברם (בראשית יב א). ר' ברכיה פתח (שיר השירים א ג) לריח וכו'. כוונת פתיחתו לדעתי לתרץ גם כן הבנת "לך "לך, האיך ילך לעצמו, ואגב יתורץ דלא קאמר ויאמר י"י לאברם, רק א"ל אברם:

לצלוחית. לא אמר סתם לכלי, רק "לצלוחית. כי הצלוחית היא של זכוכית, הגם שהוא נסתם מכל צד, רואין מה בתוכו, ואינם יכולים לקחתו מחמת סתימת הכלי, כך היה אברהם מוכן לקבל כל הטובות, והיו בתוכו בפנימיות הכנת מראית הנבואה, רק שלא היה באפשר מחמת שהיה "מוקף "צמיד "פתיל, כמבואר במשל שלכאורה אין לו ביאור, דלמה לו להזכיר צמיד פתיל, הוה ליה למימר בסתם שלהיותו עומד במקומו לא היה

מריח. אך הוא דוגמא באברהם להיות מוקף צמיד פתיל, ר"ל בהיותו בארצות אחרות ששם שליטת שרים החיצונים, היו מונעים ליתן ריחו, על כן נתטלטל במאמר פיו ית' לארץ ישראל ששם שליטת הבורא ית' בלי מיצוע כנודע. ובזה יבוא על נכון, שר' ברכיה גם כן כוונתו לתרץ למה צוהו הש"י לילך לארץ ישראל:

ושמך מתגדל בעולם. ר"ל ומזה יתורץ למה לא אמר "לאברם, רק "אל "אברם. גם "לך "לך, ר"ל תלך אל עצמך, דהיינו לשמך "אברם שיתגדל אותו השם בעולם, נ"ל:

(ב"ר פל"ט ג') ר' ברכיה פתח (שיר השירים ח ח) אחות וכו'. כוונת פתיחתו גם כן לתרץ כנ"ל, זה אברהם שאיחה (ר"ל חיבר ותפר, מלשון ולא "מאחין (סנהדרין נ"ו ע"א)) את כל באי העולם. ובזה מתרץ תיבת "לנו, ר"ל לנו כל באי עולם:

בר קפרא אמר כזה שהוא מאחה את הקרע "קטנה, ר' ברכיה בעצמו הביא דברי בר קפרא, ואמר בשם אומרו לתרץ תיבת "קטנה, שבעודו קטן התחיל להאחות את הקרע בכדי שלא יתרחב:

ויצא "בשלום. ר"ל ובזה ידוקדק תיבת "לך "לך, ר"ל אל עצמך שגרמת בזכותך שתצא בשלום, עבור היותך כחומה לקדש שם שמים:

ומכולם לא דברתי עם אחד אלא עמך. כוונתו גם כן לתרץ א"ל "אברם, ולדקדק "לך "לך, ר"ל אל עצמך לשלול הדורות הקודמים, רק אתה גרמת בצדקתך לדבר עמך דייקא:

(ב"ר פל"ט ו') ר' עזריה פתח (תהלים מה ח) אהבת וכו'. גם כן כוונת פתיחתו לדייק "לך "לך. וגם בא לדייק למה היה ההתגלות הראשון לאברהם בשם הויה:

אם עולם אתה מבקש, אין דין וכו'. על כן היה ההתגלות הראשון לאברהם בשם "הויה רחמים, להורות שזכותו עמדה לו שהיה מוכן להתעורר רחמים בעולם ולבטל הדין. וזהו "לך "לך לעצמך, שמדתך עומדת לך שאתה מעורר חסדים:

(ב"ר פל"ט ז') א"ר יצחק אם לענין וכו'. כוונתו גם כן לדרוש "לך "לך:

הרשעים בחייהן וכו'. ור"ל אם כן לא נכתב שקר ח"ו בתורה, כי באמת נקרא מת הגם שהיה חי:

א"ל הקב"ה לך אני פוטרך וכו'. וזהו "לך "לך, אתה בלבדך רשאי לעשות כזאת, לאפוקי איש אחר:

לך לך שני פעמים מבואר הוא שכוונתו לפרש "לך "לך, כמו לך לך, ורמז על ב' הליכות:

(ב"ר פל"ט ח') שהפריחו מבין הבתרים, החשבון מבואר במפרשים שמוכרח הוא שבא מבין הבתרים בהחזרה לחרן, ושהה ה' שנים:

הט"ל הזה סימן "ברכה לעולם. הגם שהדברים כפשוטן, עם כל זה יש בו סוד ידוע דג' אותיות יה"ו מתמלאין שפע, ומשפיעים לה' אחרונה מלכות שמים הנקראת "ברכה. וזה הט"ל, כי יה"ו במילו כזה יו"ד ה"א וא"ו בגימטריא ט"ל, והוא סימן "לברכה. וכן אברהם אבינו סימן לברכה שגרם היחוד בעולמות, והבן:

וא"ת שלא גה"ץ אברהם וכו', ולמה לא יצא וכו'. נ"ל הכוונה לתרץ למה שהה אברהם בחרן, כיון שהלך בכוונה לילך לארץ ברוח קדשו שראה ששם מקום מוכן לקדושה, ואם כן לא נאמר ויבואו עד חרן וישבו שם, לא היה לו להתעכב כיון שנודע לו דיבור המקום, ר"ל ענין דיבורו של מקום. ותירץ שהיה ממתין ומצפה שירשה אותו הש"י לבטל כיבוד אב, או היה ממתין שיהיה מצווה ועומד, והראשון עיקר:

(ב"ר פל"ט י"ב) ונברכו בך (בראשית יב ג). הגשמים בזכותך הטללים בזכותך, הה"ד (אסתר ב כב) ויודע הדבר למרדכי ויגד לאסתר המלכה וגו', זה מהול וזה ערל וחס עליו אתמהה. מה שאמר הגשמים והטל בזכות ישראל, נשמע מפסוק ונברכו "בך. לכך נ"ל מרגלא בפומי דאינשי תפלת גשם וטל בפסח וסוכות, קורין ברכת גשם ברכת טל, וכן הוא בלשון אשכנז גשם בענטשין טל בענטשין, ומדי דברי זכור אזכור מה ששמעתי מפה קדוש כבוד אדמו"ר הרב מהרמ"מ מ"כ בק' רימנאב זצלה"ה, מה שקורין ברכת הגשם והטל, והיא כי כן הוא הדרך כשאדם נוסע לדרך בין מכיריו ושאין מכיריו, מתיירא לנפשו פן יבוא לידי אנשים רשעים שלא יכירו ערכו וכהתל באנוש יהתלו בו, אזי הולך אצל איש צדיק קודם נסיעתו, שיברך אותו שהש"י יצליח דרכו אשר הוא הולך לבל יתעללו בו אנשים רשעים. כן הוא הדבר הגשם והטל הולך לכל העולם ולכל האומות, והנה רוצים לבל יבגדו על ידם הרשעים אומות העולם, על כן הולכים בתחילה אל ישראל עם קרובו, שיברכו אותם שיזדמן טובתם רק לישראל הקדושים, כך שמעתי מפה קדוש הנ"ל. נראה שנרמז זה גם כן במדרש הלז ונברכו "בך, הגשמים בזכותך והטל בזכותך, ר"ל שהם טובות כללות לכל העולם וכל האומות נהנין, וקודם נסיעתן ישראל מברכין אותם, וממילא נמשך הטובה לאומות גם כן. וזה ראיה מפסוק ויודע הדבר למרדכי, ר"ל שנתוודע הענין מקודם למרדכי שהדבר הזה הוא לטובת ישראל, ומזה נמשך טובה לאחשורוש שלא הרגהו, והבן:

(ב"ר פל"ט י"ג) וילך אברם כאשר דבר אליו י"י וגו' (בראשית יב ד), ולוט טפל אליו. ר"ל דכתב וילך אתו לוט, והכוונה שאברהם הלך לקיים מצות בוראו לא לשום (פנים)[פניה] אחרת, הגם שהבטיחו הש"י הבטחות גדולות, לא לשם זה הלך רק לקיים מצות בוראו. וילך אתו לוט, כי בשמעו מאברהם שהש"י הבטיחו הבטחות, הלך אתו להנות ממנו:

ואברם בן ע"ה שנים וכו', אתה יצאת מבית אביך וכו'. דייק "בצאתו "מחרן, שיהיה כן לעתיד יצאו ישראל מחרון אף, כשיהיה הגואל בן ע"ה שנים:

(ב"ר פל"ט ט"ו) עד עכשיו נתבקש להם זכות בארץ, זה תירץ על והכנעני אז בארץ, שמשמיענו שלא נתמלא סאתם עדיין, וכן הוא במתנות כהונה:

פרק מ

(ב"ר פ"מ ד') פרשה מ. ויהי כאשר הקריב וכו' (בראשית יב יא), ועכשיו הוא אומר הנה "נא ידעתי וכו'. ר"ל דתיבת נ"א משמע כעת:

(ב"ר פ"מ ה') ויהי כבוא וכו' (בראשית יב יד). ושרה היכן היתה, דהוה ליה למימר והיה "כבואם:

כיון שפתחה הבהיקה כל ארץ מצריים, דייק מדכתיב (בראשית יב טו) ויראו המצרים, דהוה ליה למימר ויראו את האשה:

פרק מא

(ב"ר פמ"א ב') ואין לך קשה וכו', ובו לקה פרעה. דייק על דבר שרי "אשת "אברם (בראשית יב יז), ר"ל שהיה ניכר מהמכות שהיא אשת אברם על כן מנעוהו מתשמיש, ובכך הבין שהוא אשת איש:

אפילו קורות ביתו לקו, דייק מדכתיב "ואת "ביתו, "והכל "היו אומרין על דבר שרי "אשת "אברם, ר"ל כל העולם דברו כן, וזהו על דבר שרי וכו':

בשבילך אני עושה והכל אומרים על דבר שרי וכו'. דייק גם כן "על "דבר וכו', ואמר שהש"י עשה כן שהכל היו אומרין שבשבילה נעשו הניסים:

אין אמרה מחי מחינא וכו'. דייק גם כן "על "דבר, ר"ל על פי דיבורה שהיא צותה למלאך: שהיתה אומרת לו אשת וכו'. פירוש אחר על תיבת על דבר שרי אשת אברם, ר"ל על אשר דיברה שרי אשת אברם אני, ולא פירש:

על דבר על דבר לגזירה שוה. על כן נאמר "על "דבר, מופנה לגזירה שוה:

(ב"ר פמ"א ח') (יא) וי"י אמר אל "אברם וגו' (בראשית יג יד). ר' יודה אמר כעס וכו', אמר הקב"ה וכו'. רצונו לפרש וי"י בכל מקום הוא ובית דינו שהוא מדת הדין, ומהו מדת הדין היה בכאן, ולכך אמר שהיה מדת הדין וכעס על שאינו מדבק בן אחיו:

רבי נחמיה אמר כעס וכו'. וסברת רבי נחמיה הוא בהיפך וי"י הוא ובית דינו, אמר אל אברם אמירה לשון חיבה, ר"ל גם המדת הדין אמר בלשון חיבה אל אברם אחרי הפרד לוט מעמו, מה שאין כן קודם הפרדו היה מדת הדין בכעס, נ"ל:

פרק מב

(ב"ר פמ"ב א') פרשה מב. ויהי בימי אמרפל וכו' (בראשית יד א). פתח (תהלים לז יד) חרב פתחו רשעים. כל ענין הפתיחה לדעתי לפרש "ויהי, שכל מקום שנאמר "ויהי הוא לשון "וי (מגילה י' ע"ב), ומה "וי היה שם, הרי נאבדו רשעים מן העולם. על כן מפרש שענין "הוי הוא "שחרב פתחו רשעים, שמהן למדו כל באי עולם להעשות היתר רציחה על ידי המלחמות, כי עד היום ההוא לא היה מלחמה בעולם, והם עשו היתר בדבר ונקבע לחוק בכל המלכים, ונגרם על ידם כמה שפיכת דמים:

(ב"ר פמ"ב ב') ר' שמואל בר שילת פתח (קהלת ה טו) וגם זו וכו', כשם שפתח בד' מלכיות, כך אינו חותם וכו'. וזה ענין ו"י, שנתגלה אז הסוד לאברהם שישראל יהיו נתונים תחת יד המלכיות:

רבי פנחס בשם רבי אייבו פתח (מיכה ד יב) והמה לא ידעו מחשבות וכו'. כוונתו גם כן לפרש "ויהי "בימי וכו', להורות שכל העולם היו אז בלי אמונה, והיו סבורים כי הכל מתנהג במקרה בלי כונת מכוין לסבב סיבות. ולזה אמר "ויהי "בימי וכו', ר"ל למי שלא ידע מחשבות הצור תם, היה סובר שבמקרה נעשה הדבר הזה, להיות שמרדו אנשי סדום נמשך המלחמה. וזהו לשון "ויהי, שהיה כן בזמן ההוא, ובאת תורתינו הק' והעידה כל אלה חברו וכו', ר"ל שבעל כרחם נתחברו כולם אל עמק השידים בגזירת היוצר, שקבצם כעמיר כדי שיפלו ביד אברהם, וזהו שאמר הה"ד "ויהי "בימי וכו':

(ב"ר פמ"ב ה') א"ל אל יחסר העולם מלכו וכו'. דרש "עמק "שוה (בראשית יד יז), שהושוו כולם להמליך אברהם, הוא עמק המלך שאמר להם הוא המליכו למלך העולם:

(ב"ר פמ"ב ו') וביד שנה בא כדרלעמר (בראשית יד ה) בעל קורה וכו'. על כן הוזכר בכאן רק כדרלעמר לבדו, וכולן טפילים אליו:

(ב"ר פמ"ב ז') את כדרלעמר וכו', ד' מלכים עשו מלחמה את החמשה ויכלו להם. מתרץ וכי מניינא אתא לאשמועינן, אלא להודיעך שגבורים היו, ואף על פי כן נפלו ביד אברהם וכפירוש רש"י בחומש:

עמק השדים וכו'. (בראשית יד י) מסקין חמר. עיין מ"ש באונקלוס:

ועל דעתיה דרבי נחמיה קשיא דמצינו שדיבר מלך סדם אל אברהם, כן הוא במתנות כהונה:

רבי עזריה ור' (יוסי)[יונתן] בן חגי בשם רבי יצחק אמר בשעה וכו'. זה תירוץ על הקושיא הנ"ל:

התחילו מאמינים באברהם, דודאי אמרו בזכות אברהם ניצול, על שקיבל בעירו לוט בן אחיו:

ואת כל אכלם. רבי יהודה אומר זו עבודה, ורבי נחמיה אמר אלו הכותבות. דייק "כל אכלם, משמע דבר הכולל כל מאכלים, בשלמא כל רכוש ניחא, דבר הכולל כל רכוש דהיינו מעות, אלא כל אכלם מפרש רבי יהודה זו עבודה, ר"ל כלי מחרישתם שעושים בהם מלאכתם, או כל מיני כלי בעלי מלאכות שעושין בהם מלאכתם. ורבי נחמיה מפרש כותבות הם תמרים יבישים, שהוא דבר הכולל לקיץ ולחורף שמכניסין אותו לאוצר:

ויקחו את לוט וגו' (בראשית יד יב), כך עשו ללוט וכו'. דייק מדלא כתיב ויקחו "גם את לוט. אך הוא להורות שלוט לא היה טפל בדבר, רק הוא היה העיקר, שכל עיקר מגמתם היה עליו, כי היו רוצים להזדווג לאברהם, על כן נתנו אותו בסירה:

כל כך למה, והוא יושב בסדום. דקשה וכי עד הנה לא ידענא שהוא יושב בסדום:

(ב"ר פמ"ב ח') ויבא הפליט (בראשית יד יג), ריש לקיש בשם בר קפרא הוא עוג הוא הפליט. נשמע מדכתיב בפרשת דברים (ג יא) כי רק עוג מלך הבשן נשאר מיתר "הרפאים, דהיינו שנשאר ממלחמות אמרפל וחביריו, וכמו שפירש רש"י בכאן:

הוא לא נתכוין לשם שמים. דייק דודאי לא לשם שמים נתכוין, דהרי ידוע גודל רשעתו שיצא להלחם נגד ישראל, וגם אלו נתכוין לשם שמים, בודאי היתה עומדת לו הזכות ולא היה נהרג בידי ישראל, אלא על כרחך לא נתכוין לשם שמים:

אמר אברהם זה קוניון. דייק זה מדכתיב "ויגד (בראשית יד יג), דמשמע המשך הסיפור באריכות בכדי שיקנא:

ואני נוטל את שרה. אפשר דייק זה מתיבת "עברי, (הגם שדרש המדרש אחר כך, עם כל זה אפשר גם בכאן דייק "מעברי), ור"ל שאמר בלבו הנה אברהם הוא ממדינה אחרת, ובאם ח"ו יהרג הרי לא יהיה מכיר לשרה שישאנה ואני אשאנה, מחמת שתחשוב שאני אהובה, להיות שבאתי להגיד לאברהם על דבר אחיו שנשבה:

ואין סופו של האיש ליפול אלא בידן וכו', כי "בידך וגו' (ב"ר פמ"ב ח'). דייק מתיבת כי "בידך "נתתי, כבר "נתתי מימות אברהם:

ויגד לאברם העברי וכו', והוא מעבר אחר שהוא עיקר המציאות בעולם, ובו היו כלולים כל הנשמות, שהם מרזא דמחשבה בחצי טהירו עליונה שבקדושה, וכל האומות הללו מסוד החרבן מחצי טהירו התחתונה דתמן לא הוי רזא דמחשבה, על כן נפלו לפניו כקש לפני איש (אולי שצ"ל לפני האש), והמ"י וידום. ודייק מתיבת "העברי, ועיין בספר שערי גן עדן סוד הכתוב (יהושע כד ב) בעבר הנהר ישבו אבותיכם, והבן:

שהוא מבני בניו של "עבר. טעמא בעי למה יחסו בכאן אחר "עבר. והנה לפי פשוטו י"ל להורות שהגם שהגוים הללו היו קרוביו, שגם הם הם בני "שם, והוא גם כן מבני

בניו של עבר בן בנו של שם, עם כל זה לא נמנע מלהכותם בכדי לנקום קנאת השם. ועל דרך החכמה האמיתית יש לרמז למשכילים, דידוע עיקר המציאות של נשמות ישראל הוא אברהם, והנה טהירו עילאה נעשה בסוד מ"ם וסמ"ך שבלוחות ריבוע בתוך עיגולא, שהוא סוד הויה "אלקים. והנה בשם "עבר נרמז אחוריים דהויה אלקים, כי ע"ב הוא (אחוריים) דהויה כזה י יד ידו ידוד, ואות ד' הוא אחוריים דאלקים כזה א אל אלק אלקי אלקים, ונרמזין באחוריים (כי) הנשמות היו בבחינת האחור שנתגלה בטהירו, והמשכילים יבינו עיין כל זה בספר שערי גן עדן בשער אורח צדיקים ותבין:

שהוא "מעבר "הנהר. ר"ל כי קודם התחלקות הטהירו על ידי קו הרוחב, היה גם עיקר המציאות של הנשמות קדושות בחצי טהירו התחתונה, שהוא סוד "עבר "הנהר בין והתבונן מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי:

ושהוא משיח בלשון "עברי, שבו (מצאתי מטושטש ואולי שצ"ל השיח עבר):

הלך ונמלך בג' אוהביו. נ"ל ששמעו זה מדקאמר והם "בעלי "ברית "אברם:

זה שנטל מהם עצה על עסקי הברית. והנה בעיקר הענין קשה הדבר מאוד על אבינו אברהם שהוצרך להתייעץ כמסתפק ח"ו אם יעשה רצונו ית', וכבר דברנו בענייננו מזה. וכעת נ"ל לפי פשט ולשון המדרש שנתייעץ אם ימול את עצמו בעצמו או ימולוהו אחרים, והנה צריך המל ימול (בראשית יז יג), כי מי שאינו מהול פסול למול אחרים (מנחות מ"ב ע"א), והנה לא היה באפשר לימול את עצמו תיכף, עד שילך אל שם בן נח שנולד מהול, ולזה היה צריך עצה. ולזה אמר לו "ענר "אתה הולך, "עתה הולך ומצער את עצמך, "אתה דייקא. וכן אשכול "אתה הולך, "אתה דייקא. אבל ממרא אמר לו והדבר הזה שאמר "לך (דייקא) למול, אין "אתה (דייקא) שומע לו (אתמהה), ולכן אמר לו הקב"ה אתה נתת "לו (דייקא) עצה למול (את עצמו), חייך וכו' כנ"ל:

פרק מג

(ב"ר פמ"ג א') וישמע אברם כי נשבה אחיו (בראשית יד יד), משמועה רעה לא ייראו וכו' (תהלים קיב ז). בא לתרץ דתיבות אלו מיותרים, דלא הוה ליה למימר רק וירק אברהם את חניכיו. לזה בא כמתרץ דמשמיענו בזה שלא נתפעל אברהם מהשמועה, כדרך כל העולם בשמעם ח"ו איזה בשורה לא טובה, אזי מתפעל ונהפך מאנושיותו כאלו מתבטל משכלו ועצמיותו, ולא כן אברהם אבינו רק "וישמע "אברם וכו', ר"ל הגם ששמע הבשורה, עדיין שמו אברם כמאז ומקודם בשכלו הזך והטהור:

(ב"ר פמ"ג ב') וישמע אברם כי נשבה אחיו, הה"ד (ישעיה לג טו) אוטם אזנו משמוע דמים. כוונתו גם כן לתרץ כנ"ל, ומפרש שמשמיענו שאברהם קיים הפסוק אוטם אזנו

משמוע דמים, גם הוא יקרא ולא יענה. ואברהם אבינו תיכף נתן אל לבו לנקום נקמת הדם, ונקם החמס, על כן הש"י ענהו בכוונתו לשם שמים, נ"ל:

(ב"ר פמ"ג ה') ויצא מלך סדם לקראתו וכו' (בראשית יד יז), התחיל לקשקש לו וכו'. דייק תיבת "לקראתו, ר"ל כנגדו בדומה אליו היה רוצה להיות ביציאתו:

(ב"ר פמ"ג ו') הוציא לחם ויין והוא כהן לאל עליון וכו' (בראשית יד יח), הלכות כהונה וכו'. דקשה מה ענין "לחם ויין לוהוא כהן לאל עליון:

תורה גילה לו. ויצדק גם כן והוא כהן וכו', כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו (מלאכי ב ז), ויורו משפטיך ליעקב כתיב (דברים לג י):

(ב"ר פמ"ג ז') ויברכהו ויאמר ברוך אברם לאל עליון קונה שמים וארץ (בראשית יד יט), ממי קנאן וכו', כאינש דאמר פלן עינוהי יאי שעריה יאי:

(ב"ר פמ"ג ט') ויתן לו מעשר "מכל וכו' (בראשית יד כ), מכח אותה "ברכה וכו' (ב"ר פמ"ג ח'). הכוונה למדה הנקראת "כל היא מלכות שמים, והיא הנקראת "ברכה, וכבר דברנו מעשר "מכל, ר"ל המעשר "מכל היא ה' שניתוספה לו, שהיא חלק עשירי מתיבת כל, והוא סוד ה' אחרונה שבשם הויה המרמזת למדת מלכות, שהוא סוד הברכה לישראל:

מהיכן זכו ישראל לברכת כהנים וכו', מאברהם כה יהיה זרעך (בראשית טו ה), "כה תברכו וכו' (במדבר ו כג). לכאורה מה ענייננו לכאן. ולפי מ"ש ניחא שמדת "כל נקרא כ"ה, כנודע לחכמי האמת והיא המברכת:

פרק מד

(ב"ר פמ"ד א') אחר הדברים האלה היה דבר ה' אל אל אברהם במחזה לאמר וגו' (בראשית טו א), האל תמים דרכו אמרת י"י צרופה מגן הוא לכל החוסים בו (תהלים יח לא), אם דרכיו תמימים, הוא על אחת כמה וכמה. הנה כי כן דרך המדרש כשרוצה לפרש הפסוק על ענין הפרשה, ויש לפסוק כמה פירושים אחרים, מפרשו מקודם בפירושים האחרים, ואחר כך מפרשו על הענין. והנה בכאן רוצה לפרש "אחר "הדברים האלה, דמשמע דהאמור מקודם שייך להמראה, ויפורש הענין אחר כך בפסוק שהביא: אם דרכיו תמימים, הוא על אחת כמה וכמה. "דרכיו, ר"ל מצות התורה שהם דרכי הש"י, כי כך אנו מברכין אשר קדשנו "במצותיו, ר"ל במצות שעושה הש"י בעצמו, ונודע הענין למשכילים האיך יתואר קיום המצות בו ית':

רב אמר לא ניתנו המצות אלא לצרף בהן את הבריות. מפרש אמרת י"י צרופה. והנה הגם שהרב הגדול הרמב"ם ז"ל דיבר בזה המדרש, אם רצונך לרוות צמאונך לך נא ראה מ"ש הרב הקדוש בעל גור אריה בספר תפארת ישראל, ותבין דברי חכמים וחידותם.

והנה גם אנחנו בעניינו נפרש המדרש קרוב לפשט, כי כבר רבו המתפלספים ותולים בוקי סריקי בדברי חכמים הקדושים, תפח רוחם של אנשי שקר אשר לא באו בסוד השם, ולא נגה עליהם אור התורה השלימה ודברי חכמים הקדושים השואבים ממקור החכמה העליונה. והנה לדעתי המדרש הזה מפרש הפסוק, שהודיע דרכי מצותיו ית' באופן הנאות, בהכחיש סברת האפקורסים השואלים האיך יהיה אפשר לקנות שלימות הנפשיי על ידי מעשה מצות הגשמיים, והנה באמת דרכי החכמה האמיתיות נעלם מהאנשים האלה המתחכמים בדעתם, כי המצות כולן נרמזים לדברים נעלמים בגבהי מרומים בשיעור קומה של יוצר בראשית, על כן קיים אברהם אבינו כל התורה כולה (יומא כ"ח ע"ב), כי הסתכל בשיעור קומה והבין בחכמתו נגד האור הזה, צריך בעולם העשיה מצוה זאת להתדבק באור הנערב הזה, ונגד האור השני צריך מצוה אחרת בעולם העשיה להתדבק בו, ובענין זה הבין כל המצות. והנה להיות אברהם אבינו יפה כוחו במושכלות קיים כל התורה בשכלו, והיה מתדבק על ידו באורות המושכלות ובשיעור קומה של יוצר בראשית. והנה ברוב חסדו ית' בחר בזרעו אחריו והודיעם דרכי מצותיו, ומסר להם כל אשר השיג אברהם בשכלו שיהיו שוין בהם כקטן כגדול, שאף האנשים אשר לא יבינו במושכלות האיך ומה יתדבקו בו ית', יראו בתורה המצות הללו הכתובות על ספר, ויעשו הדברים לשם פעלן ויתדבקו על ידם בו ית', כי הן הן תרי"ג מצות לנפש המשכלת איך לדבק בו ית', הגם שדרכיהן שגבה מאתנו, נאמן עלינו המצוה לנו ומייעץ אותנו לטוב לנו כל הימים, ולא איכפת ליה לקוב"ה לשוחט מן העורף וכו', כי אם צדקת מה תפעל לו, רק הם עצות לנפשותינו לצרף ולחבר אל אורות הנעלמות לרוחניים עליונים הקיימים לעד ברצונו ית'. וז"ש בפסוק אמרת י"י צרופה, לא ניתנו המצות אלא לצרף, (ולחבר ולדבק) בהן את הבריות (לעולמות ומושכלות עליונים), כי מה איכפת ליה לקוב"ה לשוחט מן העורף וכו', אלא על כרחך הוא עצות לנפשינו להרחיקנו מן הדברים אשר גורמים רעות לנפשינו, ולהטעימנו מחיים הנצחיים אשר בהן יתדבק האדם וחי לעולם, והבן כי אי אפשר לפרש הכל בכתב:

דבר אחר האל תמים דרכו, זה אברהם. עתה מתחיל לתרץ האיך שייך "אחר "הדברים האלה (בראשית טו א), דנראה סמיכת החזון לדלעיל, ומפרש הפסוק בתהילים האל "תמים "דרכו זה אברהם, ר"ל נקרא דרכו של הש"י שבעבורו נברא העולם, והוא היה תמים כמו שנאמר (נחמיה ט ח) ומצאת את לבבו נאמן לפניך, וכן בכאן היה נאמן שלא לקח מחוט ועד שרוך נעל מכל אשר לסדום. "אמרת י"י צרופה, שנצרף בכבשן האש, מגן הוא לכל החוסים בו, אל תירא אברם אנכי מגן לך. ר"ל בזכות שהיה נאמן ולא לקח

מרכוש סדום, רק בטח בי"י שיעשירהו, ובטח בו שיצילהו מכבשן, אמר לו הש"י אנכי מגן לך, כי מגן הוא לכל החוסים בו, ולכן שפיר שייך לומר אחר הדברים האלה, והיא נכון בעזה"י:

(ב"ר פמ"ד ב') דבר אחר אחר הדברים האלה (בראשית טו א), כתיב (משלי יד טז) חכם "ירא וכו'. כוונתו גם כן לפרש אחר הדברים האלה, האיך שייך המחזה לדלעיל, ודורש הפסוק "חכם "ירא וכו'. כי הנה נאמר לעיל (בראשית יד יח) בשם הצדיק והוא כהן לאל עליון, וידוע א"ל "עליון הכוונה על מדת החכמה. והנה מאז נלקחה הכהונה משם וניתנה לאברהם, והוא היה כהן לאל עליון ונקרא מאז "חכם, על שם שהיה כהן גדול בחינת "חכמה, וזה דרכן של צדיקים כשמגיעים לאיזה מדריגה עליונה, מתייראים פן יבוקר מחדש פנקסיהם, והיה נקרא על ידי זה "חכם "ירא. וזהו אחר הדברים האלה נאמר לו אל "תירא אברם, והבן:

ר' אבין בשם רבי חנינא פתח (משלי יא יח) רשע עושה פעולת שקר וזורע צדקה שכר אמת. בא לפרש "אל תירא אברם (בראשית טו א), ממה היה מתייירא. ומפרש על פי הפסוק הנ"ל שאברהם היה מתיירא מי יודע אם כוונת האנשים הללו שהרג היה לשקר, דילמא היתה כוונתם הואיל שאנשי סדום רעים וחטאים. וגם כן על קנאתו היה מפקפק, כי כן דרך הצדיקים מפשפשים במעשיהם, אך כשעושין איזה מעשה טוב מעיינים דילמא כוונתם לטובת עצמן, וכן היה אברהם מתפחד דילמא היה בזה איזה הסתה מצד היצר, והיה כוונתו ח"ו שלא לשם שמים רק בקנאותו על בן אחיו, שזה הוא בטבע לקנאות על שארו ובשרו, וגם כן מה שנהג וותרנות בהחזירו למלך סדום כל הרכוש, דילמא היה בזה ח"ו איזה ענין שלא לשם שמים אשר לא ניתן לכתוב על אבינו אברהם, אך זה דרך הצדיקים שמפשפשין תמיד על עניינם, ומזה היה מתייירא. ולזה מביא הפסוק רשע עושה פעולת שקר זה נמרוד, שכל כוונתו היה רק לשקר, כי הגם שבא ללחום על סדום כוונתו היה על אברהם, וזורע צדקה בוותרנותו למלך סדום כל הרכוש, זה אברהם, "שכר "אמת נאמר לו שכרך הרבה מאוד, וז"ש לו הש"י אל תירא אברם. והבן:

(ב"ר פמ"ד ג') דבר אחר אל תירא אברם, הה"ד (ישעיה מא ח) ואתה ישראל וכו' אשר בחרתיך זרע אברהם וכו'. מפרש גם כן הפסוק הלז גם כן כדי להבין מה היה יראת אברהם, ובא לפרש שאברהם היה מתיירא להיות שהבין שכל מגמתם של המלכים היה עליו, במה שלקחו את בן אחיו דוקא בסירה כמ"ש במדרש לעיל (ב"ר פמ"ב ז') מתיירא באפשר אין מעשיו נוחים לפניו ית', כי מי שאין רוח הבריות נוחה הימנו אין רוח המקום נוחה ממנו (אבות פ"ג מ"י). ועל זה דרש הפסוק שאמר לו הש"י אנכי לקחתיך מארצות

אסטופומיא, וגם שם לא היו נוחין ממך ואני לקחתיך מביניהם, הרי תראה שלא בעבור פחיתותך ח"ו אתה אינך נוח להם, רק בעבור פחיתותם. וכן הוא הענין ביעקב ששטימת עשו לו היה בעבור פחיתותו, ועיין בפנים בדקדוק ותבין כל הענין. וגם הוא יסורין כדי לצרף בהן את הצדיקים להרבות שכרן, וכן ענין הברכות ליעקב היו ביסורין גדולים כמו שמפרש, ובאמת יהיו אחר כך כאין אנשי ריבך ואתה תגל בד', והבן:

(ב"ר פמ"ד ד') רבי לוי אמר תרתין. כל הענין מבואר שמפרש מה היה מתייראִ:

שכרך הרבה מאוד (בראשית טו א), המד"א (תהלים לא כ) "מה רב טובך אשר צפנת ליראיך. נ"ל הכוונה לפרש תיבת "מאד שהוא בגימטריא מ"ה, והוא רב טוב לישראל שהוא דרגא "דאדם שיעור קומה דזעיר אנפין. ויתפרש עוד באופן הנאות, דידוע דצפון היא מדת הדין, ומבואר בספר שערי אורה דבמדת הצפון שהוא הגבורה שם רב טוב צפון, כי בהשפיע איזה שפע מעולמות עליונים, בהגיע השפע על מדת הצפון אזי מעיינים אם ראוי זה האיש לאותו השפע, ועל ידי התבקרות פנקסו וימצא עליו איזה ענין לא נאות ח"ו, אזי נעצרת השפע במדת הצפון, על כן נקרא צפון ששם נצפן רב טוב לישרים, מחמת שנגנז שם מימות עולם. מה שאין כן לצדיקים גמורים מדת הדין מסכים, ואדרבה נשפע להם ממדת רב טוב הנגנז לשם. וז"ש שכרך הרבה מא"ד, ר"ל להתרבות ולמלאות במילוי אותיות מא"ד שהיא אותיות "אדם השיעור קומה שאתה מתקן כל קומת אדם הנברא בצלם, ומפרש שאין הכוונה להתרבות אותיות "אדם, רק הכוונה להגימטריא של "אדם שהוא מ"ה, ובהתרבותו במילוי בסוד מ"ה רב טובך, דהיינו להרבות ולמלאות אותיות מ"ה כזה מ"ם ה"א, יהיה בגימטריא "אלקים, שהוא מדת הצפון ששם הוא מדת הדין לעכב השפע לאינם ראוים, מה שאין כן לראויים אדרבה על ידי מדת הצפון, (חסר תיבת אחת) השפע מצפון. וזה מה רב טובך אשר "צפנת (דייקא בצפון), "ליראיך (דייקא) כי יראה הוא בצפון, והבן:

(ב"ר פמ"ד ה') אחד הדברים האלה, אחר הרהורי וכו'. אברהם הרהר וכו' כרת ברית עם נח וכו'. ויצדק בכאן שיש שייכות למה שלמעלה, כי הנה היה שם בן נח כהן לאל עליון, ולהיות שאמר לו אברהם כלום מקדימין ברכת הנברא לברכת הבורא, על ידי זה נלקחה ממנו הכהונה וניתנה לאברהם (נדרים ל"ב ע"ב), כמו כן היה מתפחד אברהם דילמא יעמוד צדיק אחד ויסגל מצות ומעשים טובים יותר ממנו וידחה בריתי לבריתו. ויצדק לפי זה אחר הדברים האלה, וז"ש לו הש"י אל תירא אברם:

ממך אני מעמיד מגינים של צדיקים. ר"ל חבורות חבורות, ולא תדחה הברית מזרעך ודרש זה מאנכי "מגן לך:

ולא עוד וכו' אני נוטלו וכו'. אפשר דרש זה משכרך הרבה "מאד, דהנה בפסוק (בראשית א לא) והנה טוב "מאוד, דרשו רז"ל (ב"ר פ"ט י') והנה טוב (אולי שחסר תיבת מאוד) "המות, ודרש בכאן "מאד "מאד לגזירה שוה, וזה דרכו של המדרש נ"ל:

(ב"ר פמ"ד ו') היה דבר י"י אל אברם במחזה לאמר, י' לשונות נקראת וכו'. הנה כפי הנראה י' לשונות אלו, בודאי נגד עשר ספירות, ונכתב אצלינו במקום אחר איזה ענייניים הנובעים ללשונות הנבואה, לא עת האסף פה:

(ב"ר פמ"ד ט') אם עתיד אני להעמיד בנים וכו' מוטב לי וכו'. מתרץ בזה כי לא יצדק על אבינו אברהם שלא יאמין בהש"י שהבטיחו כמה פעמים על הבנים, וכהיום יאמר הנה אנכי הולך ערירי. לזה תירץ שאמר להש"י אם גלוי לפניו שיהיו צדיקים הרי טוב, ובאם לאו וכו'. ויצדק מאד דברי בעל מעשה ה', שכוונתו היה בבקשתו מהש"י שיתן לו תיכף הבנים, ולא סמוך לפטירתו שלא יהיה לו פנאי וזמן ללמדם דרכי הש"י:

בן מש"ק ביתי. הנה הביא ב' דיעות, או הכוונה על לוט או על אליעזר, יהיה איך שיהיה האיך ימשכו הדברים על פי דברינו הנ"ל שאברהם האמין בודאי שיהיו לו בנים. ונ"ל דהכי קאמר דבאפשר קטרוגם גורם להתאחר הבטחת הש"י, והנה סיפר שבחם שהם גדולים, אם הוא הכוונה על "לוט קאמר שבשבילו עזרני הש"י, על כן יש לו זכות, וכן אליעזר על ידו רדפתי המלכים, על כן אפשר שבשביל שאינם מסכימים שיהיה לי בנים, הגם שלא יפעלו לחלוטין כי דבר השם יקום, אך אף על פי כן אפשר שיתאחר הדבר על ידי קטרוגם:

(ב"ר פמ"ד י') ויאמר אברם הן לי לא נתת זרע וכו' (בראשית טו ג), המזל דוחקני וכו'. נ"ל שבא לפרש שגם מזה נראה שח"ו אברהם לא האמין בהבטחתו ית'. גם יקשה הלא כבר אמר ואנכי הולך ערירי (בראשית טו ב). ולזה תירץ שודאי אברהם האמין שהש"י משדד מערכת השמים ומשטריהם, רק אף על פי כן כיון שראה בשכלו הענין במזל שאינו מוליד, היה צריך בכל פעם ללחום עם השכל בהשתדלות נמרץ, ולעמוד נגד השכל ולומר הלא הבורא משדד המערכה, על כן היה זה לו לדוחק רב שהיה צריך בכל פעם למלחמה בתחבולות. ולזה ביקש עצה מאתו ית' איך לעמוד בתחבולה נגד השכל שמבין במזל, והוא לוחץ ודוחק אותו שלא להאמין ח"ו, ואמר לו הש"י אין זה מנגד להמזל גם כן, כי אברם אינו מוליד אברהם מוליד, והבן:

(ב"ר פמ"ד י"ד) ויקח לו את כל אלה וכו' (בראשית טו י), כל הכפרות וכו' עד ואין מבדילים בחטאת העוף. המדרש הזה יפה נדרש בחיבור הגבורות לגור אריה:

(ב"ר פמ"ד ט"ו) דבר אחר ויקח לו את כל אלה וכו', שרי אומות העולם הראה לו. עיין במגלה עמוקות פרשה זו שדייק מתיבת "אלה, ששרי האומות נקראים כן, כי ל"ה שרים מימין המרכבה וישמעאל על כולם, הרי "אלה מימין. וכן ל"ה משמאל ועשו עליהם, הרי "אלה מול אלה. ולזה נאמר ויקח לו את כל "אלה, ויבתר אותם, (דהיינו את ישראל בתוך, אחוזים בגוף המרכבה, עיין שם):

שרי ישראל הראה לו. הם ע"ב סנהדרין, גם כן "אלה מול "אלה מזכין ומחייבין:

(ב"ר פמ"ד י"ז) כתבו על קרן השור. כבר דברנו מזה במקום אחר:

(ב"ר פמ"ד י"ט) דן אנכי וכו' (בראשית טו יד). בשתי אותיות הללו וכו'. הם נ"ד שמות המתגלגלים מצירופי שם הויה, והם רי"ו אותיות, עיין בספר כח ד':

(ב"ר פמ"ד כ"ג) את הקיני וכו' (בראשית טו יט). ועדיין ושרי אשת וכו'. סמוכין קא דריש:

פרק מה

(ב"ר פמ"ה א') ושרי אשת אברם לא ילדה לו (בראשית טז א), אשת חיל מי ימצא ורחוק מפנינים מכרה וכו' (משלי לא י), עיבורה וכו'. בא לפרש דכל הפסוק הזה מיותר, דהיה לו להתחיל ותאמר שרי אל אברם הנה נא עצרני וכו' (בראשית טז ב). על כן מפרש דהכי קאמר קרא, דזה הוא הדרך שהש"י משהה לצדיקים כי מתאוה לתפילתן. וזהו הפירוש ושר"י, הגם שהיא שרה המפורסמת בצדקתה, וגם היא "אשת "אברם המפורסם בצדקות, אף על פי כן לא ילדה לו, ולזה הביא ראיה מפסוק ורחוק מפנינים מכרה, דהיינו עיבורה:

הגר בתו של פרעה היתה. עיין מ"ש בתרגום יונתן:

ה"א אגר"ך. שם הג"ר קא דריש:

הה"ד (תהלים מה י) בנות מלכים. תרתי משמע פרעה ואבימלך:

(ב"ר פמ"ה ג') ותתן אותה לאברם אישה (בראשית טז ג), ולא לאחר לאשה ולא לפלגש. עיין מ"ש בפסוקי התורה שכל כוונתה היה ברוח הקודש שבה, כדי שתמשך השפחה ממנו הזוהמא, כי כל דבר נדבק במינו, ואמרה לו ברוח קדשה שלא ידאג מה שגוף קדוש כמוהו ידבק את עצמו בשפחה אשר אסר הש"י, ויש לחוש ח"ו לקנות קנין לא טוב בנפשו, אמרה לו שאין (לו) לחוש לזה, מאחר שהוא כוונתו לשם שמים ואין לחוש לכוונה לא טובה ח"ו, וגם כן אין לחוש מצד אחר, כיון שנתנה לה שיחרור, ממילא (יכולה להיות) אשה גמורה שקידושין תופסין בה, ולא פילגש בלא קידושין. וזה שאמר לאברם אישה, ולא לאחר מי שאינו מפורסם בצדקות כאברהם, ירחיק את עצמו מלדבק

בזרע האומות אפילו בנתגיירה, כי קשין כספחת (יבמות מ"ז ע"ב) ומולידים קנין לא טוב בנפש, וכן לאשה ולא לפילגש, כנ"ל:

(ב"ר פמ"ה ה') ויבא אל הגר ותהר (בראשית טז ד), ומה תלמוד לומר (בראשית יז ז) הנך הרה וילדת בן, אלא מלמד שהכניסה בה שרה עין רעה והפילה עוברה. אמר רבי יוחנן ביני ובינך ובנך כתיב (בראשית טז ה), א"ר חנינא אילו אלישע הנביא אמר כן ברוח הקודש די, אלא שזכתה לדבר עמה המלאך. הדברים אלו קשים להולמם, עד שיש ספרים דל"ג ליה, עיין במתנות כהונה. ונ"ל דהנה לפי פשוטו פרשתי ברש"י מאין יצא להם שהכניסה שרה עין רעה, עיין שם. וכעת הנני רוצה לפרש מדחזינין דקאמר המלאך הנ"ך הר"ה וילד"ת, שס"ת שם הק' כה"ת, שהוא אותיות שאחר השם שד"י והוא מע"ב שמות, וסגולתו להקפיא העובר במעי אמו לבל תפיל האשה פרי בטנה. על כן אמר לה זה, כדי שלא תפיל עוד, מוכח שהיתה עלולה להפיל. ועוד נראה דלא הוה ליה למימר רק הנך יולדת ב"ן, ממילא מיותרים אותיות ה"ר ה"ו, בגימטריא רי"ו שהוא סוד ע"ב שמות, שבהן חקיקת הנבראים להעמיד תולדות באש הגבור"ה, ולשניהם כיון אלישע אצל השונמית למוע"ד הז"ה כע"ת חי"ה את"י, (כן הוא הכתיב את"י ביו"ד) חובקת (מלכים ב' ד טז) ס"ת בגימטריא השם הנ"ל עם הכולל, וכן ידוע דבן השונמית היה חבקו"ק בגימטריא רי"ו, שהגליף בו אלישע"ע רי"ו אתוון דשמא קדישא. ובזה תבין שלמד מפסוק "הנך "הרה "וילדת, שהכניסה שרה עין והפילה, מדקאמר לה אותן השמות המסוגלים לבל תפיל, אמר ר' חנינא אילו אלישע הנביא אמ"ר (כצ"ל) כן ברוח הקודש די, כמו שמצינו שעשה בן אלישע, ואילו נאמר לה הנבואה הלזו על ידי בן אדם, דהיינו על ידי שם ועבר וכיוצא, היה די לה, אלא שזכתה לדבר עמה המלאך דברים כאלה, והבן:

פרק מו

(ב"ר פמ"ו א') ויהי אברם בן תשעים ותשע שנים (בראשית יז א), כענבים וכו' כבכורה כתאנה בראשיתה (הושע ט י). בא לפרש למה משמיענו שהיה בן צ"ט שנים, ואמר שמשמיענו שהיה עדיין בן צ"ט היה לבדו, ולא היה לו עדיין זרע, כי כן דרך דבר החשוב שצריך הכנה זמן רב עד שיבוא לתכליתו המכוון בה והבן, כדי להורות שלא במקרה הוא וכוונת מכוון אלי'. ולזה אמר כשהיה אברם בן צ"ט, אמר לו הש"י התהלך לפני אתה לבדך, ואחר כך וארבה אותך במאוד מאוד (בראשית יז ב). ובזה מתרץ גם כן למה לא המתין הש"י עם מצות מילה עד שיוולד יצחק, ואז יקיים המצוה בשלימות מילתו ומילת בנו לשמונה. לזה אמר כי כן הדרך בתחילה יתהלך הוא לבדו ית' לפניו, ואחר כך אברהם ויצחק, והבן:

מה התאנה הזו אין לה פסולת וכו'. מפרש התהלך לפני והיה תמים:
(ב"ר פמ"ו ב') זמן היה לאברהם. בא לפרש גם כן למה המתין הש"י עד שנת צ"ט, ומתרץ שהוא הזמן הנגזר מהיודע תעלומות:
(ב"ר פמ"ו ג') א"ל הקב"ה לאברה"ם דייך אני ואתה וכו', ר"ל שבשבילך בראתי העולם, ואתה הוא במקום אדם הראשון ותיקונו, ודרש כן משם שד"י שהוא לשון ד"י (חגיגה י"ב ע"א), וכן שאר הדרשות שדרש משם הנ"ל הוא:
תרגם עקילס וכו'. אינו יודע פתרונו, הש"י יאיר עינינו:

פרק מז

(ב"ר פמ"ז א') ויאמר אלקים "שרי "אשתך (בראשית יז טו), כתיב (משלי יב ד) אשת חיל וכו'. ר' אחא ורבנן באו לפרש תיבת "שרי "אשתך המיותרין, על כן דרשו שהש"י אמר לו שרי אשתך דייקא, היא משונה מכל נשי עולם:
א"ר יהושע בן קרחה יו"ד שנטל וכו' וחציו לאברה"ם. בא גם כן לפרש "שרי "אשתך, על כן תרויח אתה ממנה, כי היא עצם מעצמך:
(ב"ר פמ"ז ט') נמול אברהם וכו' (בראשית יז כו), הרגיש ונצטער וכו'. "מנימול "קדריש, דהוה ליה למימר מל אברהם. אך להורות שהרגיש צער גדול. ור' לוי דרש בהיפך מנימול, אמר אברהם עד שלא מלתי וכו', הה"ד (בראשית יח א) וירא אליו וכו'. סמוכין קא דריש מדלא התחיל וירא י"י אל אברהם, רק קאי על תיבת (אברהם) שבפרשה שלמעלה, שמע מינה שהתראות הש"י אליו היה בעבור עסקי המילה, נ"ל. כאן שייך מאמר ואת בריתי כו', והוא בכתבים הנ"ל דף ז' ע"א:

ביאורי מדרש תנחומא

(תנחומא בראשית סי' א') בראשית ברא אלקים (בראשית א א), זה שאמר הכתוב (משלי ג יט) ה' בחכמה יסד ארץ. וכן תרגם יונתן בחוכמתא, הכוונה לפרש בראשי"ת עם הראשית, היינו ראשית חכמה (תהלים קיא י):
אל תיקרי אמון (משלי ח ל) אלא אומן, עיין מ"ש בב"ר:
אנכ"י תכנתי וכו' (תהלים עה ד), שפתח הקב"ה באנכי (שמות כ ב), וזכה וכו' כצ"ל, נ"ל:
הראה לו הקב"ה י"ג נהרי אפרסמון וכו', אשריכם עוסקי תורה וכו' בשכר תורתו וכו' כנגד י"ג מדות שהתורה נדרשת בהן, והעוסקים להוציא מן הכח אל הפועל הלכות על ידי י"ג מדות הם הנקראים עוסקים, מה שאין כן הלומדים מתוך הספר מה שכתוב בפירוש הם הנקראים לומדים:
התחיל לומר ואני אמרתי לריק יגעתי וכו' (ישעיה מט ד), חלילה לומר שר' אבוהו חשב שלא יתן הש"י שכר לעוסקי תורה. אך הכוונה באפשר שחשב שלא יהיה שכר

למתעסקים להוציא הלכות חדשות מתוך הי"ג מדות, יותר מאותן הלומדים ההלכות הקבועות בשולחן ערוך לפני כל. וז"ש ואני אמרתי לריק יגעתי וכו', אכן כשראה במכוון י"ג נהרות נגד הי"ג מדות, הבין השכר ודו"ק, נ"ל:

וכן ישעיה אמר (ישעיה לב כ) אשריכם זורעי וכו', כענין הזריעה שזורע גרעין לגדל כמה אלפים, כן הוא על ידי אות אחד מוציא כמה הלכות מרווחות, ועל ידי זה יבואו המשיחין בן יוסף ובן דוד, כי על ידי העסק בכח והשתדלות, יופסק זוהמת הנחש ויתבערו הקוצים מן כרם י"י צבאות:

(תנחומא בראשית סי' ב') כך אמרי אינשי כילו"ל בת"י. מכאן סמך למה שנוהגין לעשות סעודה בחנוכת הבתים:

שלא תתנהג בו קלות ראש. ר"ל הלא תאמר הואיל ומצוה להתענג בו, ינהג בו שמחה ותענוג בקלות ראש חלילה, רק יתנהג בקדושה ויגיל ברעדה ואימת שבת עליו:

טעם איסור שעטנז שלא לערב צמ"ר (דברים כב יא), הוא ממנחת הבל עם פשת"ן הוא קרבן קין (תנחומא בראשית סי' ט'):

טעם למצות כיסוי דם העוף (ויקרא יז יג), הואיל ולמדו לקין האיך יעשה בדם הבל שבאו שני עופות והרג אחד את חבירו וקברו (תנחומא בראשית סי' י'), על כן זכו כנ"ל:

ארבע משפחות עתידות לצאת מהבל, איני יודע איזה ד' משפחות, ואפשר ד' דגלי ישראל שיצאו משת, ואלו היה הבל קיים שהוא גלגול הראשון של ש"ת, היו יוצאין ממנו:

(תנחומא בראשית סי' י"ג) א"ל רבי שמעון בן יוחאי לבריה הללו בני אדם אנשים של צורה זיל לגבייהו כי היכי דלברכיך וכו', א"ל יהא רעוא דתזרע ולא תחצד כו' הנה צריך להתבונן הלשון אנשים של צורה הם. וגם צריך לשום לב מפני מה ברכוהו לשון דנראה לכאורה כעין קללה עד דנצטרך לפרשו לברכה, וכי דרך הוא לאנשי אמת למשתעי ח"ו מילין דריקנייא, הלא טוב יותר לומר הברכות בפירוש. ונ"ל על פי מה שכתבו החכמים הקדושים מאורי הדורות שכל העולמות נבראו על ידי אותיות התורה, הן הן רל"א אלפא ביתות והן צורה לכל העולם. והנה הצדיקים הקדושים יכולים על ידי דביקותם הנפלא אם רואים ח"ו איזה דבר בעולם שמגיע צער לאחד מבני ישראל ח"ו, אזי על ידי דביקותם בצורות אותיות התורה יכולים לצרף צירופים אחרים, שגם הצירוף הזה הוא גם כן ברל"א אלפא ביתות, כגון מצר"ה לרצ"ה וכדומה, ועל ידי זה ממתיקין הדינין ויתהפכו לטוב גמור. והנה להסתים פי המקטריגים יוצא הגזירה בלישנא דמשתמע לתרי אפי, ואז סובר המקטרג שנעשה רצונו ובאמת רצונו ית' להטיב, והמ"י מפלאות תמים דעים באלו הדברים העמוקים, ויבין כל זה מתוך כתבי הרב הק' ריב"ש ומתוך כתבי הרב מהרד"ב

זצוק"ל. ובזה יבא לנו על נכון, דהנה הקדוש רבי שמעון בן יוחאי ראה באפשר איזה קטרוג ח"ו, הגם דקדוש השם היה מי יודע עד היכן מדקדק הש"י עם חסידיו, ובאפשר היה נגזר ח"ו איזה ענין, ואמר לבנו הללו אנשים של צורה הם, ר"ל שיודעין להפוך צורות האותיות מרל"א אלפ"א ביתו"ת מצר"ה לרצ"ה וכדומה, זיל לגבייהו דלברכיך כי בודאי יברכוך באופן שיסתום פי המקטרג, וכן היה כי ברכוהו בלשון דמשתמע לתרי אפי בכדי לסתום פי המקטריגים, והבוחן כליות ולב הוא קבל תפלתם ברחמים הוא יקבל תפלות כל ישראל אמן:

(תנחומא נח סי' א') ילמדנו רבינו על כמה עבירות וכו', על ג' עבירות "חלה "נדה "הדלקת הנר. נ"ל ענין הפתיחה בכאן לפרש דרך רמז אלה תולדות נ"ח (בראשית ו ט), להיות האשה גרמה מיתה לתולדות אדם, והתיקון והקיום היא לה בהשמר ג' מצוותיה, אזי יש קיום לה ולתולדותיה והוא קיום העולם, וכאן בהתמוטט העולם בדור המבול, נזכר הזכות שיקיימו נשי ישראל הג' מצות, וכן היו בודאי מקיימים אשת נח ונשי בניו, ונתקיימו התולדות על ידי כך. ובזה ירמז אלה תולדות נ"ח, בתיבת נ"ח נרמז "נר "נדה "חלה, נ"ל:

ושלשתם מן התורה. ר"ל ונח ובני ביתו ודאי ישמרו כל התורה כולה:

אמר ר' אבהו מצינו שהקב"ה עושה לאחרונים וכו', ומנין "שכן "הוא לראשונים, בזכות וכו' (תנחומא נח סי' ב'). נ"ל הקטן שכן צריך להיות הגירסא, והמשכיל יתרץ הנוסחא ישינה כפי שכלו כי יראתי לחוות דעתי, רק כפי הנראה נוסחא מוטעת היא, כי כן מצינו ביעקב אשר פדה את אברהם (ישעיה כט כב), והבן:

(תנחומא נח סי' ג') אלה תולדות נח, ית' שמו של הקב"ה וכו', ונתן לנו את התורה וכו', ועל שבעל פה נאמר (איוב יא ט) ארוכה מארץ מדה וכו', שנאמר (שמות לד כז) על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית וכו' עד סוף הענין. נ"ל שבא לפרש פתח בתולדותיו וסיים בשבחו. לזה פירש אלה תולדות נח, ר"ל תולדות אל"ה הוליד בעולם הוא אל"ה, היינו תורה שבעל פה, שנאמר בה כי על פי הדברים האלה, דוק כל הענין ותבין נפלאות: וכן הוא אומר (ירמיה לג כ) כה אמר ד' אם תפרו את בריתי היום וכו', וגם בריתי תופר את דוד עבדי וכו'. בין והתבונן מלכות בית דוד סוד תורה שבעל פה, ואין כאן פנאי להאריך: לא מהם ולא מהמונם וכו' (תנחומא נח סי' ד'). עיין בסנהדרין בפרק חלק (סנהדרין ק"ח ע"א) ומה שפירשו שם, ועיין במגלה עמוקות פרשת נח ומה שפירשתי שם:

(תנחומא לך פ"י א') ויאמר י"י אל אברם לך לך (בראשית יב א). ילמדנו רבינו אדם מישראל מהו שיקבל עליו מלכות שמים כשהוא מהלך וכו', אסור לקבל וכו', אלא יעמוד

במקום אחד וכו', ויקרא שמע וכו' (דברים ו ד), ואחר כך ברוך שם כבוד, וכשמתחיל ואהבת (דברים ו ה), רצה מהלך וכו', אתה מוצא כל המדקדק במצות שכרו מרובה, שכן מצינו באברהם וכו', א"ל הקב"ה אתה מדקדק במצותי ואתה יושב עם עובדי עבודה זרה, לך לך מארצך. והמדרש תמוה האיך שייכים העניינים לכאן. והנראה דבא לפרש מקודם תיבת "לך "לך, האיך ילך אל עצמו, ומפרשו ברמז דהנה בקבלת עול מלכות שמים צריך לעמוד, ובהתחילו ואהב"ת שהיא החובה המוטל על האדם, מותר לילך. וזה מפרש בכאן שנרמז בתורה דרך רמז ויאמר י"י, ר"ל כיון שכבר אמר הויה, דהיינו קבלת שם שמים א"ל אבר"ם, ועתה נשאר מה שנוגע רק לאבר"ם, הוא נשמת אדם הנקראת אבר"ם דהיינו אהבת ד', "לך "לך מותר אתה לילך בדבר הנוגע לעצמך בחיובך, מה שאין כן בקבלת יחודו ית'. והנה זה מפרש דרך רמז שמרמזת התורה בתיבת "לך "לך, ותוכל לומר בזה האופן גם כן כפשוטו ויאמר הויה אל אברם "לך "לך, שהש"י אמר לו בחיוב המוטל עליך, דהיינו אהבת הש"י זולת היחוד מותר אתה לילך. ועתה מתחיל לפרש למה נאמר מארצ"ך, לא הוה ליה למימר רק לך לך אל הארץ וכו'. ומפרש כי כפי הרמז שנאמר למעלה בתיבת "לך "לך לאברהם, על כרחך נשמע שהיה אברהם מדקדק במצות, ואמר לו הש"י לא תצטרך לעמוד רק בפסוק היחוד, ולפי שדקדק במצות והיה שרוי בין עובדי עבודה זרה, אמר לו הש"י "לך "לך "מארצך דייקא, שהם עובדי עבודה זרה ולא תתערב ביניהם, נ"ל:

(תנחומא לך סי' ב') ר' ברכיה פתח (שיר השירים ח ח) אחות לנו קטנה. פירשתיו ברבה:

(תנחומא לך סי' ג') ויאמר י"י אל אברם לך לך, זה שאמר הכתוב (תהלים מה יא) שמעי בת וראי וכו'. פירשתי גם כן ברבה:"לך "לך, ל' שלשים וכו'. כוונתו גם כן לדייק לך לך: ור' לוי אומר נסיון הא' כנסיון האחרון וכו', ולכך אמר לו "לך "לך ב' פעמים, לרמז לו הנסיון הב' גם כן ואעשך (בראשית יב ב), אין כתיב ואשימך וכו', א"ל אותך אני בורא בריה חדשה וכו', שהיה עקר בטבע והקב"ה בראו בריה חדשה להוליד:

(תנחומא לך סי' ה') ראה אברהם אבינו בבואה של שרה באותו נהר, דייק מהנ"ה נ"א ידעתי (בראשית יב יא), משמע שכעת ידע לא קודם:

נותן אני אותך בתיבה וכו', על כן לא נאמר ויהי כבואו"ם מצרימה, רק ויהי כבו"א אברם מצרימה (בראשית יב יד):

ואף שרה צוחת ואומרת רבש"ע וכו', א"ל הקב"ה וכו' אני אעשה בהן דוגמא, (ר"ל דוגמא ודומה מה שאעשה אחר כך לבניך נסים, ואביא עליו מכות נ"ל), דכתיב (בראשית יב יז)

וינגע י"י את וכו' על דבר שרי, ר"ל על ידי דיבורה שהתפללה להש"י, ונשמע תפילתה לפניו יתּ:

מהו על דבר שרי, באותה שעה וכו'. זה פירוש אחר על תיבת "על "דבר "שרי:

(תנחומא לך סי' ו') ויהי בימי אמרפל (בראשית יד א), ילמדנו רבינו גר שנתגייר וכו'. כוונתו לדייק ויה"י שמרמז על וי כמו שאמרו רז"ל (מגילה י' ע"ב), על כן בא לספר בשבח הגר ואברהם היה גר, והם רצו להזדווג לו, על כן היה וי בעולם:

גר שנתגייר בערב פסח וכו'. התחיל לדבר בזאת ההלכה דייקא, מפני שאז היה גם כן בפסח, שכשבא עוג לבשר לאברהם עשה עוגות מצות, על כן נקרא עו"ג, ועלתה לפניו יתּ חביבות הגרים, עד שגזר אומר בתורתו שטובל ואוכל פסחו, והם רצו להזדווג לאברהם הגר שעוסק בהלכות הפסח, נ"ל:

(תנחומא לך סי' ז') ויהי בימי אמרפל (בראשית יד א), כך פתח רבי תנחומא בר אבא "חרב פתחו רשעים וכו' (תהלים לז יד) . על כן התחיל ויה"י לשון ו"י, על שלמדו דרכי המלחמות בעולם, שהיו גדורים עד היום ההוא שלא לרצוח נפש, והם עשו היתר בדבר:

(תנחומא לך סי' ח') ויהי בימי אמרפל, ילמדנו רבינו הכותב וכו', כך אמר הקב"ה הריני משים תחרות וכו', שיבוא אברהם ויטול ממונם, מנין ממה שקראו בענין ויהי בימי אמרפל. נ"ל כוונתו לתרץ דהוה ליה למימר ויהי בימי כדרלעומר, דהוא היה העיקר, ומתוכן דבריו נלמד דאילו היה אומר כן, היינו סבורים דבמקרה היה המלחמה להיות שמרדו בכדרלעומר, נלחם עמהם והיה מה שהיה, לזה תולה הענין במלך אחר שלא הגיע אליו הענין, להורות דהיתה בכוונה מהבורא יתּ ליתן רכושם ביד אברהם, ולכך עשה העיקר מאמרפל הוא נמרוד, שהוא היה עיקר המנגד לאברהם:

שיבא אברהם ויטול ממונם. הגם שלא רצה אברהם ליקח מרכוש סד"ם, עם כל זה מרכוש הד' מלכים שהיה להם בעצמם לקח. וזה שדייק (בראשית יד כג) ואם אקח מכל אשר ל"ך דייקא:

(תנחומא לך סי' ט') ויהי בימי אמרפל, זה שאמר הכתוב (תהלים מד ו) בך וכו' בשמ"ך נבוס וכו', אלולי ששתפת כבודך וכו', מה אדם אחד נגד ט' מלכים וכו', ואני בשמך תרום קרני וכו'. לפי הנראה בא גם כן לפרש ויה"י בימי אמרפל, ומפרש לרמז על הר"ת "ויהי "בימי "אמרפל, ר"ת בגימטריא ט'. "מלך "שנער, ר"ת ש"ם. לרמז אל האמור האיך אדם אחד יכול נגד ט' מלכים, אם לא כי בשמך נבוס קמינו. ובא גם כן הרמז בר"ת "ויהי "בימי "אמרפל, שהם אתוון וב"א, שבאלו הג' אותיות נרמזין (תהלים כ ח) "אלה "ברכב

"ואלה "בסוסים "ואנחנו "בשם "אלקינו, שכל התיבות נרמזין בהנך ג' אותיות, על כן הביא המדרש זה הפסוק:

(תנחומא לך סי' י') ילמדנו רבינו העולה על מה וכו', ורבי שמעון בן יוחאי אומר על הרהור הלב וכו', אתה מוצא אברהם היה מהרהר אחר מדת הדין וכו', כבר קבלתי שכרי, א"ל הקב"ה כיון שהרהרת אחר מעשי, עולה אתה צריך, לפיכך ויאמר קח נא וכו' והעלהו שם לעולה (בראשית כב כ). הנה ההרהור אחר מדת הדין הוא לדעתי שרצה לומר על מה עשה י"י ככה ליתן לו שכרו בעולם הזה, ולא ישמור לו שכרו לעולם הבא כמדתו עם הצדיקים, וזה היה הרהור אחר מדת הדין, וכוונתו לדעתי לתרץ "אחר "הדברים "האלה (בראשית טו א), וגם אל תיר"א ממה היה מתייירא, על כן מתרץ שהיה מתייירא שקיבל שכרו, "ואחר "הדברים האלה מופנה לגזירה שוה "אחר "הדברים, "אחר "הדברים (בראשית כב א) מעקידת יצחק נ"ל:

אמר רבי יצחק היה הוגה בלבו וכו'. גם כן כוונתו לתרץ כנ"ל, והוא מובן:

(תנחומא לך סי' י"א) אחר הדברים האלה היה דבר ד' (בראשית טו א), זה שאמר הכתוב (משלי ב ז) יצפון וכו', תתק"פ דור כפל הקב"ה וכו'. כוונתו גם כן לתרץ "אחר "הדברים האלה. וגם בא לתרץ הלשון "היה "דבר י"י, דהיה לו לומר אמ"ר י"י, או ויאמר וכיוצא. על כן בא לפרש דמשמיענו דהדב"ר ה' היה דייקא אל אבר"ם, דהיינו התורה שהיא דבר י"י היתה גנוזה עד היום עד שבא אברהם, ונרמז סך הדורות בתיבת "אחר "הדברים "האלה, כי תיבות הדברים האלה, בהחשב המ"ם סתומה לת"ר כנודע ועם הנקודות, הוא בגימטריא תתק"פ דוק ותשכח, וזהו אח"ר המנין של תיבת "הדברים "האלה, אז היה דבר י"י הגנוזה אל אברם דייקא, והבן:

ערובי תבשילין שמר אברהם, שנאמר (בראשית כו ה) עק"ב אשר שמע אברהם וכו'. הנה מה שפרטו דוקא עירובי תבשילין, טעם כמוס בדבר לחכמי האמת ואין כאן מקומו, וליכא מידי דלא רמיזי באורייתא, ששמעו רז"ל זה מפסוק "עקב "אשר וכו', כי הנך ג' תיבות "עקב "אשר "שמע עם הכולל, בגימטריא "ערבי "תבשילין דוק ותשכח:

(תנחומא לך סי' י"ב) אחר הדברים האלה. זה שאמר הכתוב (משלי יא יח) רשע עושה פעולת שקר וכו'. עיין מה שפרשתי ברבה, וכאן לפי לשון המדרש צריך להוסיף פירוש שאמר לו הקב"ה אל תירא, שהיה באפשר כוונת נמרוד לשם שמים, כי הנה כל מעשיו היה בדרך השקר, ומאין יבוא לו דרך האמת, וגם כן אל תירא שמא אין כוונתך במלחמה, כי הנה כל מגמתך לדרך האמת, והבן:

ואת בריתי אקים את יצחק (בראשית יז כא). א"ר אבא מכאן למד בן הגבורה קל וחומר מבן האמה, כתיב (בראשית יז כ) (בישמעאל) הנה ברכתי אותו והרבתי אותו והפרתי אותו, זה ישמעאל, וקל וחומר ואת בריתי אקים וכו' (ב"ר פמ"ז ה'). על כרחך דרוש הזה נאמר לקל וחומר. אך מן הצורך לידע למה לן לקל וחומר, כיון דמקרא מפורש היא לעיל הבטחת הבורא ית"ש. אך התבונן נא חסדי השי"ת בהבטחתו זאת הבטיח לאברהם אבינו על יצחק (בראשית יז יט), והקימותי את בריתי אתו לברית עולם ולזרעו אחריו אשר ילכו אחריו בחקות התורה, ואחר כך אמר ולישמעאל שמעתיך, הנה אין לו זכות רק שמעתיך, ואני עושה זאת למענך עבור שהוא בנך, וזרעו אחריו אין להם שום זכות, רק הפריתי אותו והרביתי אותו, וכל הגדולה שלהם היא רק ממנו עבור שהוא בנך. וזה שדייק ר' אבא באומרו "זה "ישמעאל, רצ"ל שדייק השי"ת בכל פעם "אותו, להורות דבניו אין להם שום זכות, רק עבור ישמעאל שהוא בנך בן השפחה, מזה יומשך חסד וטובה לזרע יצחק, שאפילו ח"ו כשלא יהיה זכות לישראל, הנה יושעו על ידי קל וחומר הניתן לדרוש על פי התורה, הנה אחרית הימים האלה אם ח"ו זכות וצדקה אין בנו, הנה יש טענה על ידי מדת קל וחומר הניתן לדרוש על פי התורה, היינו קל וחומר מהצלחת ישמעאל וגדולתו. ובהעמיק עוד הקל וחומר הוא המדה הראשונה, נגד המדה הראשונה מי"ג תיקוני דיקנא אל (שמות לד ו), זקן מלא רחמים אף על פי שאינו הגון אף על פי שאינו כדאי (ברכות ז' ע"א), ממילא אפילו באין זכות ח"ו הנה נלמד קל וחומר מישמעאל, ועל ידי הקל וחומר מתגלה הי"ג תיקוני דיקנא רחמים גמורים וכל דינין אתכפיין, ויגאלנו ברחמים רבים במהרה בימינו. מזה תתבונן שבהשגחה עליונה אשר מנהג הישמעאלים שלא לגלח פאת זקנם, כי מהם נלמוד קל וחומר, ודי בזה:

ביאורי אגדת בראשית

ויזכר אלקים וכו' (בראשית ח א), כל הענין עיין ברבה:

דבר אחר ויזכור אלקים את נח, זה שאמר הכתוב (משלי יב י) יודע צדיק נפש וכו', אפילו כשהוא כועס וכו' בשר ודם וכו', ואין שם אלא צדיק אחד וכו'. הכוונה נ"ל לתרץ ענין הזכירה, וכי עד עכשיו היה שכוח ח"ו ומסולק השגחה, הרי לא יתקיים כרגע. אך הוא שמשמיענו ראה מה מאוד גדלו רחמיו ית', הגם שהיה אנדרלמוסיא כזאת בעולם, עם כל זה לא יצא על הכלל כולו, וזכר לצדיק הזה והשגיח עליו בעין החמלה:

פרק י"ג. אחר הדברים האלה, עיין שם כי אלו הדברים המבוארים ברבה ובתנחומא:

ויחלק עליהם לילה וכו' (בראשית יד טו). והי' זה יצא לרדוף י"ו מלכים, איני יודע מה הן י"ו מלכים. והנראה דט"ס וצ"ל ט"ו מלכים, וכן הוא לקמן פרק ט"ו, ויצא לו מדכתיב

(בראשית יד ט) את כדרלעומר וכו', ריבוי הא"ת מרבה שהיה עם כדרלעומר עוד מלך אחד, ארבעה מלכים א"ת ה', ריבוי הא"ת מרבה עוד ה' טפלים אליהם, נמצא היה עם אמרפל וחביריו סך הכל ה' מלכים, ומלכי סדום היו עשרה סך הכל ט"ו, ויתר הדברים מבוארים במדרשים הנ"ל:

ביאורי שאילתות דרב אחאי גאון

כדאמרי אינשי הילול בתי, דכתיב (בראשית ב ב) ויכל אלקים וכו' (שאילתא א'). ובתנחומא הגירסא כילול והוא יותר לראיית הפסוק ויכל:

דרבי יוחנן קרא למאני דהוי לבוש בשבתא מכבדותא. הנה הגאון ז"ל הוסיף תיבת דהוה לבוש בשבתא, ובגמרא דידן (שבת קי"ג ע"א) לא איתא רק בסתם דהוה קרי למאני מכבדותא, ועיין בשאילת שלום. והנ"ל דמדוקדק נמי בגמרא דקאמר דהוה קרי למאניה דמשמע לבושין דידיה, ומ"ש דקרי דוקא למלבושים שלו כך, ולא לכל המלבושים דעלמא. ועוד למאניה משמעותו לשון רבים דמשמע בגדים רבים, וקרי להון מכבדותא לשון יחיד. אך הוא להורות הכוונה דקאי אדלעיל דקאמר שלא יהא מלבושך של שבת וכו', על כן קאמר רבי יוחנן קרי למאניה, ר"ל לבושין דידיה ור"ל של שבת, קרי להון מכבדותא על שם וכבדת"ו (ישעיה נח יג), וכיון דהכוונה הוא על כבוד שבת קרי להם לשון יחיד, מה שאין כן בלשון הגאון דמפורש דהוי לבוש בשבתא ואי אפשר לטעות, כתב מכבדותיי בב' יודין בלשון רבים ודוק, נ"ל:

שתי עטיפות א' של חול וא' של שבת, ר"ל ומרמז לאור מקיף דלא די בשל חול רק בשל שבת בעינן יותר גבוה, ולא סגי בתוספת נפש רוח נשמה המגיע לכל יום מימי השבוע מיום השבת, והבן:

מזמורתיה כפולות מזמו"ר שי"ר ליום השבת (תהלים צב א). ר"ל מזמו"ר שי"ר:

ר' אליעזר אומר הכנסת שבת עדיפא, וכן הלכתא (שאילתא ג'). עיין מ"ש הרב בעל שאילת שלום. ונ"ל דודאי קאי דעדיפא מהוצאות המת, ולא קשה היינו תנא קמא, דתנא קמא לא קאמר רק דמעבירין את המת מלפני הכלה, אבל להיות עדיף כגון אם יש לפניו אותן הב' מצות ואינו יכול לילך רק לאחד, או אם צריך ליתן ממון ואין לו רק ליתן לאחד מהן, לא נשמע מתנא קמא אמר ר' אליעזר דהכנסת כלה עדיפא וכן הלכתא, נ"ל. ואפשר לומר דקאי גם אמלך ישראל, דתנא קמא לא קאמר רק דמעבירין שניהם מלפני מלך ישראל, ואפילו מחל על זה אין כבודו מחול, מה שאין כן לענין לילך לקראת מלכי ישראל ולקראת כלה, אמר ר' אליעזר דהכנסת כלה עדיפא, נ"ל. והבוחר יבחר רק פירושא קמא נראה לי עיקר, דאי כפירוש הב' יקשה אמאי דפסיק הגאון הלכתא למשיחא, נ"ל:

שאילתות דר"א גאון פיסקא א"נ ברם צריך כי מזבין ס"ת היכא דלית ליה בנים וכו', הא קיים ליה לא תהו בראה (ישעיה מה יח), או דילמא כיון דלא ידע אי האי זרעא תצלח וכו'. תא שמע וכו' אלמא אף על גב וכו', עיין בדברי הרב ביש"ש דלא מוכח מידי מדברי ר' יהודא, והוא על פי שיטת הפוסקים. ונראה דההוכחה הוא כפשוטו כיון דחזינן דרבנן חששו למצוה לערב אל תנח (קהלת יא ו, עיין יבמות ס"ב ע"ב), על כרחך הטעם הוא משום דלא ידעינן אי האי זרעא מצלח, ממילא שייך מצות "לא "תהו "בראה, דאפשר זרע ימי הנעורים לא יצליחו כל כך, ובזקנותו יצליח, נ"ל:

ביאורי מגלה עמוקות

מגלה עמוקות פרשת נח

ונח מצא חן (בראשית ו ח), (א) (סוטה מ"ז ע"א) שלש חנות (ב) הן, "חן "המקום "על "יושביו זה הקב"ה (ג) על כל יושבי תבל שחטאו (ד) בעבודה זרה. "חן "אשה "על "בעלה שלא חטא בעריות (ה) "ואחות "תובל "קין "נעמה (בראשית ד כב) (ו) היא אשתו של נח (ב"ר פכ"ג ג'), ולא אשתו של אשמדאי שנקראת גם כן "נעמה אמן של שדים, עיין בזהר (ח"א ט' ע"ב). "חן "מקח "על מקחו, ולא מן הגזל (ז) אשר מלאה הארץ חמס (בראשית ו יג). ובשלשתן ניתן לנח ג' תוארים אלו, (ח) "נח "איש "צדיק ולא איש חמסים, וז"ש "צדיק צדיק משלו ונותן (ט) לו, "תמים "היה בדורותיו ששמר בריתו ולא חטא בעריות, שכל מי ששמר בריתו נקרא "תמים, "את "האלקים "התהלך "נח שלא חטא בעבודה זרה, לכך נקרא "נח (י) ולא נחום עבור "זה (יא) ינחמנו (בראשית ה כט). ז"ש ונח (יב), למה לא נקרא "מנחם או "נחום, לפי שמצא "חן בהיפוך אתוון, ואחר כך חוזר ומפרש מה הן החנות אלה וכו', עיקר תולדותם של צדיק (יג) מרומזין במלת "נח, שמורה על ג' חנות, ומפרש אותם (יד), וז"ש (בראשית ו יא) ותשחת הארץ אין השחתה אלא עבודה זרה וגילוי עריות (סנהדרין נ"ז ע"א):

נח נקרא איש "צדיק (בראשית ו ט) (טו), שהם חטאו (טז) דור המבול בעריות ופגמו ביו"ד שבאיש ובה"א שבאשה ונשאר אש (עיין סוטה י"ז ע"א) (יח), וזה ברותחין נידונו (ר"ה י"ב ע"א), וזה גברו המים חמש עשרה אמה (בראשית ז כ), ששם של י"ה עשה (יט) משפט דור המבול, וזה בחזקיה שחטא בברית שלא נשא אשה אמר "והטוב בעיניך עשיתי (ישעיה לח ג) (כ), שסמכתי (כא) "גאולה "לתפלה (ברכות י' ע"ב), ובזה תיקן הברית. וכשקיבל על עצמו לתקן שם י"ה שלקח אשה, הוסיפו לו ט"ו שנה (ישעיה לח ה) (כב), וזה שנקרא חזקיה חזק י"ה, מי כחכם ויודע פשר דבר (קהלת ח א) (כג), שלקח בתו של ישעיה שהוא "ישע י"ה, שיסייעהו לתקן שם י"ה ויצא זרע כשר, וכל זאת לא

הועיל ונולד מנשה, (כד) לשון נשני אלקים את כל עמלי (בראשית מא נא), שכל טצדקי שאפשר לעשות עשו ולא הועילו, בהדי כבשי דרחמנא למה לך, עיין במסכת ברכות דף י' ע"א:

מה שאמרו בפרק חלק (סנהדרין ק"ח ע"א) "שחמס "קם "כמקל (יחזקאל ז יא) (כה), הוא שמכל עבירה נעשה מלאך קטיגור (אבות פ"ד מי"א), וכל פרוטה ופרוטה נעשה ממנו לבוש, כמ"ש (ישעיה נט יז) וילבש צדקה כשריון, שכל נימא (כו) מצטרפת ונעשה לבוש צדקה (ב"ב ט' ע"ב), וכן נעשה להם בגדי צואים (כז) מן הגזל שעשו, ונעשה להם רצועה לאלקאה:

ג' שלימות (כח) הן לאדם (כט), הן הן ג' תוארים שאמר (ל) לנח, שעל אלו ג' תוארים אמר "לא "מהם, זה מה שהיה להם עם אלקיהם, "ולא "מהמונם מה שבינם לבין הבריות "המון "עם (לא), ולא "מהמה"ם בינם לבין עצמם, "ולא "נח "בהם שאף "נח לא היה שלם באלו הג' (לב) שלימות. וז"ש "אלה "תולדת "נח, אלה פוסל היה מעשה ראשונים (לג) בג' אלו, על ידי חן שמצא (לד) בעיני ד', ושבחו והללו בג' תוארים (לה) אלו, "איש "צדיק בינו לבין עצמו, "תמים בינו לבין הבריות, "את "האלקים התהלך "נח בינו לבין המקום, עיין בפרק חלק (סנהדרין דף ק"ח ע"א) (ט"ס):

ענין דור הפלגה שבנו מגדל (בראשית יא ד), הוא סוד (לה) מגדל עז שם הויה (משלי יח י), שכתב בציוני (לו) שרצו לבנות שעור גדול בחשבון שיעור "קומה, שהוא סוד רל"ו אלפים (לז), בסוד גדול אדונינו (לח) "ורב כח (תהלים קמז ה), שכן החשבון של שם הויה בזה הענין יו"ד ה"י ו"ו ה"י (מ), כשתכה מילוי של השם שהוא הנסתר על הנגלה (מא), תמצא רל"ו. י' פעמים י' הרי ק', י' פעמים ה' הרי נ', ו' פעמים ו' הרי ל"ו, י' פעמים ה' הרי נ',, סך הכל רלו. (מב) ידוע (מג) כי חטא אדם הראשון היה בסוד אלף, "ונרגן "מפריד "אלף (משלי טז כח), שמתחילה היה צורת אל"ף, בסוד "וייצר (מד) ד' אלקים את האדם (בראשית ב ז), שהיתה צורת יו"ו (ט"ס יו"ד נ"ל) (כך מצאתי כתוב), שהוא חוטמא ותרין עייניו, ואחר כך בחטא אדם הראשון נתהפכה צורת האלף וירדה למטה, (נ"ל המעתיק אשר בכאן צ"ל יוד), והנה החשבון צורת אלף הראשונה, שהוא בסוד ר"ת (תהלים קמו ט) "יתום "ואלמנה "יעודד, "יכין "צדיק "ילבש (איוב כז יז), (עיין באות נ"ט מ"ש שם), יו"י פעמים יו"ו עולה רל"ו, ולפי שדור הפלגה "נערו (מו) חטא של אדם הראשון, לכן קרא הפסוק בני האד"ם (בראשית יא ה) דאדם קדמאה, שפגם בצורת אלף שחשבונה רל"ו שהוא שיעור קומה, לכן נתמעטה גם כן קומתו (מז) של אדם הראשון (ב"ר פי"ב ו'), וטעם שנתמעטה קומה של אדם הראשון על ק' אמה (מח), לפי שאדם

גרם לצורת א' שהיתה מתחילה כ"ו חשבון שם בן ד', אחר כך נעשה צורת א' יו"ד, י' למעלה וד (מט) למטה, וכשתכה הנעלם וד על י', הרי ק' (נ), לכן העמידו הקב"ה על ק' אמה:

ולכן (נא) אמר "לפני "בדור הפלגה (כצ"ל) "גבור ציד "לפני "ד' (בראשית י ט), שפגמו בשם של (נב) אדנ"י. ועל זה אמרו (נג) מגדל עוז, ר"ל דור הפלגה שבנו "מגדל, פגמו בשם (נד) של אדנ"י, "בו "ירוץ "צדיק זה (נה) "אברהם (נו) שקידש שם שמים עם שבירת הצלמים אצל נמרד, שהוא "אמרפל (נז) שהפיל אברהם לכבשן האש, וקיים אברהם בעצמו פסילי אלהיהם תשרפון באש (דברים ז כה) (נח), עיין במגלה עמוקות אופן (נט) קס"ב (ס) וקס"ט (סא) וקפ"א:

ואם נאמר (סב) שפסוק "מגדל "עז קאי על דור המבול (סג), שצוה הקב"ה לנח לבנות תבה נקרא "מגדל "עוז (סד), והוא בחשבון שם בן ד', דהיינו כשתכה שם של אדנ"י על שם הויה, הרי כשיעור התבה ש"פ (סה) כזה, א' של אדני על י' של הויה הרי י', ד' של אדני על ה' של הויה הרי ך, נ' של אדני על ו' של הויה הרי ש', י' של אדני על ה' של הויה הרי נ'. (סו) ותמצא בגימטריא אותיות "שכינה (סז) עם התבה בעצמה, שהיא דומה לאכסדרה שהוא עולם הזה דומה לה' כדאיתא במנחות (דף כ"ט ע"ב), וכן אמר "בו "ירוץ "צדיק, הוא נח איש צדיק (סח), "בו ירוץ גימטריא מט"ט, שעד מהרה ירוץ דברו של הקב"ה ולקחו (סט) מדור המבול, והתהלך חנוך והוא היה בעיבורו של נח בסוד "נח איש צדיק "תמים "היה דייקא שראה עולם חדש (ב"ר פ"ל ח') (עא) ואחר כך מפרש (עב) מי היה, "את "האלקים "התהלך (עג) נח דייקא, אותו דאיתמר ביה (בראשית ה כד) ויתהלך חנוך את האלקים. וזה סוד "ונח "מצא "חן בעיני ד' (בראשית ו ח), שהוא סוד "חנוך ח"ן עם חושבן הויה שהוא ך"ו (עד), ולפי שנח היה גם כן בדור הפלגה, עלייהו קרמיז "מגדל "עז שהיו בונים "המגדל, "בו "ירוץ "צדיק שהוא נח איש צדיק שהוכיחן, כי אברהם היה בן נ"ח כשמת "נח, ובן מ"ח היה בדור הפלגה, שהוא סוד אותיות י"ב צירופי הויה שהוא (עו) מ"ח, וכתבו הראשונים שפנימת דור הפלגה היתה במלכות שניקנית בשלשים מעלות (אבות פ"ו מ"ו), לכן הציף ים אוקיינוס דור הפלגה ל' אומות (עז) מן ע' אומות שנתבלבלו בדור הפלגה (עיין סנהדרין ק"ט ע"א), לפי שפגמו בשם הויה שנרמז בסוד ל' (עח), זה סוד "מגדול "עוז (עט) על אות ל', שהוא "מגדול הפורח באויר שדרש "דואג "האדומי ת' בעיי, כדאיתא בחלק (סנהדרין דף ק"ו ע"ב) שאמר דוד איה סופר את המגדלים (ישעיה לג יח), צורת המגדל הוא שם בן ד' צורת ל' הוא כ"ו, (פ) ירוץ צדיק זה אברהם שהיתה מסכת עבודה זרה שלו ת' פירקין כדאיתא בע"ז (י"ד

ע"ב) שהוא לקביל ת' בעיי של ל', שהם ת' בתי דינין דחציפין (פא) וקובליהון, הן הם סוד (בראשית כג טז) ארבע מאות שקל כסף, ל' "לעפרן "רע (פב) עי"ן, לכן אמר (פג) "בו "ירוץ "צדיק זה אברהם, שידע לבטל כל כוחות הטומאה של בית עשו "לקש (עובדיה א יח), ובית יעקב (פד) אש (פה), ר"ל באשו של יעקב ניצול אברהם מכבשן האש (פו), כמו שאמרו (ב"ר פס"ג ב') על פסוק (ישעיה כט כב) כה אמר ד' על בית יעקב אשר פדה את אברהם:

ונמרוד שהיה גבור (פז) ציד, ר"ל שכחו היה כח עשו שהוא איש ציד (בראשית כה כז), לכן הרג עשו את נמרוד (פח) גבור ציד (פט), ולקח הבגדים של אדם הראשון (צ) ממנו (ב"ר פס"ה ט"ז), ויעקב קנה הבכורה (צא) באותו הפרק שבה תלוי בגדי כהונה (צב), נמצא שבית עשו לק"ש שהן ארבע מאות איש של עשו, הן הן ת' בתי דינין של נמרוד שירש עשו ממנו. לכן (צג) אותן הל' (אומות) שנחסר בדור הפלגה, השלים הקב"ה באברהם, וזה סוד ואברהם היו יהי"ה לגוי גדול (בראשית יח יח), שדרשו רז"ל (ב"ר פמ"ט ג') לא פחת עלמא (צד) מתלתין צדיקים. וקשה מאי ענין זה לסדום. אבל לפי שאנשי סדום היו מגלגול דור הפלגה, וזה סוד ואנשי העיר (צה) אנשי סדום (בראשית יט ד) (צו), ולפי (צז) שבוני המגדול נחסרו מהם ל' אומות שהציף הים, השלים הקב"ה באברהם דהיינו י"ו בני קטורה וי"ב בני ישמעאל וב' בני יצחק, ולכן אמר (צח) "מגדל "עז, בוני המגדל פגמו בשם הויה שהוא צורת ל' שנקרא מגדול, לכן פגעה בהם יד השם (צט) שהוא המלכות שנקנית בל' מעלות, וחסרו מהם ל' אומות, "בו "ירוץ "צדיק, זה אברהם שהמליך את השכינה שנקרא מלכו"ת בכל איבריו, כמנין אברהם (ק) בגימטריא רמ"ח, ולכן לא היה אדם שקראו להקב"ה אדני (א) עד אברהם (ברכות ז' ע"ב) (ב) כמ"ש דניאל (ט יז) למען אדני, למען אברהם שקראו להקב"ה אדון, ומ"ש במסכת נדרים (דף ל"ב ע"ב) לבסוף מלך על רמ"ח איברים, ר"ל שהמליך השכינה על כל אבר ואבר בסוד ומלכותו בכל משלה (תהלים קג יט) (ג), לכן זכה הוא להשלים ל' אומות שנחסרו עבור "מלכות שניקנית בל' מעלות, לכן קודם מפלת סדום אמר (בראשית יח יח) ואברהם היו "יהיה, שהוא ישלים חשבון יהי"ה שהם ל' אומות שנחסרו מדור הפלגה שהם גלגול סדום, וז"ש "ונברכו "בך כל גויי הארץ מלשון הבריכה, וטעם שנפרדו לע' אומות, שקודם חטא אדם הראשון היה "אור "באלף (ד), ואחר כך "עור בעין וילבשם (בראשית ג כא, זוהר ח"א ל"ו ע"ב), וממנו ירש נמרוד (ה) כתנות "עור בעי"ן, והן בגדים של אדם הראשון שלבש נמרוד, והיו מתייראין ממנו כל חית השדה, והוא סוד הזי"ו (ו) של ע' קליפין, לכן נפרדו לע' (ז) שרים, ואברהם היה תיקן "אור באלף, לכן אמר אברהם

אנכי "עפר "ואפר (בראשית יח כז), מן "עפר שהוא בעי"ן עשה "אפר באלף (ח), וזה זכה משעה שנשלך לכבשן האש ונעשה אפר מקלה (ט), וזה נרמז במלת (י) "על כן "יאמר, ר"ל מלת "על, תמן קומת של אדם הראשון שהוא ק' (יא), והם חטאו בחטא אדם הראשון "וגרמו ע' קליפין כמנין כ"ן, לכן נחסר מן ע' אומות ל' כמנין "על (יב), ואברהם שהוא תיקן דור הפלגה אמר כי על כן עברתם על עבדכם (בראשית יח ה), אמרו רז"ל (ב"ר פע"א ד') כל מקום שנאמר "על "כן מרובה באוכלסין (יג), ולכן "בהפרידו "בני "אדם (דברים לב ח) שהוא דור הפלגה (ספרי שם, ילקו"ש רמז תתקמ"ב), "יצב "גבולות "עמים למספר "בני "ישראל, שהם ע' כנגד ע' שרים של מעלה, ולפי "שסנחרב הוא גלגול (יד) נמרוד, שבימי נמרוד היה הניפוץ, ובימי סנחריב היה (טו) הבלבול (ברכות כ"ח ע"א), ונרמז עוד זה בפרשת הפלגה (בראשית י יא) מן הארץ ההוא יצא אשור, ר"ל סנחרב מלך אשור היה מגלגול דור הפלגה שהוא נמרוד, ומן אותו הארץ יצא מלך אשור, ולכן נקרא "אמרפל שהוא סנחרב הנקרא פו"ל (מלכים ב' טו יט) (טז), ואמרו בגמרא (סנהדרין צ"ד ע"א) שהוא גוג ומגוג (יז) שיבוא עם ע' אומות וילחם על ה' ועל משיחו (תהלים ב ב), וזה נרמז במלת "על "כן יאמר (יח) לעתיד לבוא, דאיתמר בספר מלחמות ה' (במדבר כא יד) שהוא על מלחמות (גוג ומגוג) לעתיד, "כנמרד "גבור "ציד "לפני ה', ר"ל על ה' ועל משיחו, ולכן במזמור שלפניו (תהלים א ה) אמר "על "כן "לא "יקומו "רשעים "במשפט, על דור הפלגה שנקראו "רשעים "להפלגת "רשעם, ואחר כך באנשי סדום שנקראים "חטאים, וז"ש "וחטאים "בעדת "צדיקים, וחוזר ומפרש שהיה אברהם יורש אותן ל' אומות שנחסרו מן ע' אומות של דור הפלגה (תהלים א ו), "כי "יודע (יט) י"י "דרך "צדיקים זה אברהם, "ודרך "רשעים "תאבד שהן דור הפלגה, לכן אמר מיד מזמור למה רגשו (תהלים ב א), שהוא על מלחמות גוג ומגוג שהוא מגלגול דור הפלגה, ומלחמות ארבע מלכים של אברהם (כ) שנעשה עפר שלו חרב (ישעיה מא ב), וכן יהיה לעתיד בימי משיח כדאיתא בפרק חלק (סנהדרין דף ק"ט ע"א), וכמו שהיה אברהם מנצח ארבע מלכים, כן לעתיד נכללין בו כל ארבע מלכיות (כא). והנה היה אברהם בימי נמרוד (כב), כמו חזקיה בימי סנחרב וכן משיח בימי גוג ומגוג, ולכן איתא במדרש (במ"ר) ד' הן שבא להם החכמה מעצמה ולא היה להם (כג) שום רב, "איוב "אברהם "חזקיה "משיח. והענין (כד) כי גלגול תרח (כה) אבי אברהם שהיה בימי נמרוד הפלגה היה איוב, ונרמז (בראשית יא לב) וימת תר"ח "בחרן (בראשית יב א) "ויאמר "י"י "אל, ר"ת למפרע "איוב, ולכן נרמז בפסוק (במדבר יג כ) היש בה "עץ זה איוב (ב"ב ט"ו ע"א), שהגין אחר כך "כעץ על שהיה מתחלה "עובד צלמים (כו), ועל אברהם איתמר

(תהלים א ג) והיה כעץ (כז) שתול "על פלגי מים, שהציף (כח) ים אוקיינוס ע' אומות של רשעים הנרמזים ברישא דקרא "הפלגה "סדום (כט), וחוזר ומפרש הל' אומות השלים אותן אברהם, "אשר "פריו "יתן (ל), זה ישמעאל שבו השלים י"ב (לא) נשיאים, ועליהו לא יבול, זה יצחק (לב) שהשלים שני גוים יעקב ועשו, "וכל "אשר "יעשה "יצליח, אלו (לג) י"ו בני קטורה, (תהלים א ד) "לא "כן "הרשעים זה דור הפלגה (לד) שנחסר' ל' אומות מהם, שהם כמוץ אשר תדפנו רוח, שכן הרג אותם אברהם במוץ שלו בעפר שזרק עליהם, ולפי שהיה אברהם (לה) דיוקן תרח אביו, שנתגלגל אחר כך באיוב שהיה מן "יבמה (זוהר ח"ג רט"ז ע"ב) (לו), הוצרך הקב"ה לרמוז בכאן גלגול איוב, ואמרו "לך "לך מארצך, ר"ל כשהיה אברהם בר מאה שנין כמנין "לך "לך, אז זכה איוב להצטרף ולהתגלגל ולבוא לזה העולם, ולכן היה דומה איוב בענין זה לאברהם שלא היה לו רב, רק (ב"ר פס"א א') מעצמו היו שני כליותיו נובעות כמין שני רבנים, וכן חזקיה בימי סנחרב נדמה בזה לאברהם, ואתמר גביה (ישעיה ז טז) בדעתו מאוס ברע (לז) ובחור בטוב, וכן משיח בימי גוג ומגוג "והריחו ביראת ד' (ישעיה יא ג), כי ג' המה בדרגא חדא, וסודו מא"ח רחוק (משלי כז י) בקליפה (לח) "משחית "אף "חימה, ובקדושה ג' אבות אלו שהם מתגרין בג' גולייריו בישין אילין. והנה בקעת דורא (לט) שם העמיד נבוכדנצר צלם (סנהדרין צ"ב ע"ב), כי משם נבראו עגבותיו (מ) של אדם הראשון (סנהדרין ל"ח ע"ב), ולכן נקראת שמה שנער ששם ננערו כל הקליפות, נקרא בבל (מא) שנתערבו שם הרבה ניצוצות טהורות, ולכן היה עיקר (מב) תורה שבעל פה בבבל (סנהדרין כ"ד ע"א). וזה סוד אזכיר "רהב "ובבל (תהלים פז ד) (מג), כמו שהיה במצרים הרבה ניצוצות תקועות שם (מד), עד שהוצרכו ישראל לירד למצרים להוציא משם הניצוצות טהורות, ומזה הטעם הוצרך אברהם לירד למצרים, כי כבר אמר הקב"ה לאברהם קום התהלך בארץ (בראשית יג יז), התהלך דייקא (עיין בביאורי) (מה) והיה תמים להוציא הניצוצות התקוע בארץ ממש, כמ"ש (בראשית טו יג) כי גר יהיה זרעך "בארץ "לא "להם, שרמז בר"ת בל"ל, כדאיתמר גבי בבל כי שם בלל ד' (בראשית יא ט) (מו), לכן אמר אזכיר "רהב "ובבל, שבבל נדמה לענין זה למצרים שהיו שם ניצוצות טהורות, וכמו שלא היו יכולין ישראל לקבל תורה שבכתב "עד "אחר "גלות "מצרים, (התיבות המנוקדים הגהתי בפנים), כן גם כן לא יוכלו ישראל להשלים תורה שבעל פה, עד שהיו בבבל שם נגמר תלמוד רב אשי, ולכן מיד ירידת אברהם למצרים שהיא היתה עבור תורה שבכתב, זכר בתורה בענין ד' מלכים שהיו בעמק המלך, על בבל שהיא עמוקה, ואמרפל הוא מלך בבל, שם זכו ישראל לקבל תורה שבעל פה, וזה סוד שרמז בזה הפרשה והריגת המלכים

(בראשית יד יד) וישמע אברהם כי נשבה אחיו (בראשית יד יב) ואת כל "רכושו "בן "אחי אברם, שכתב האר"י ז"ל בספר כוונת שהוא ר"ת "רבא, שבאותו פרק נתכונן (אפשר צ"ל נתכוין) אברהם להוציא ניצוצות של "רבא שהיה תקוע בלוט. וקשה מאי עניינו לכאן. אבל לדידי ניחא שבזו המלחמה היה מתעסק אברהם להוציא ניצוצות של תורה שבעל פה שזכו ישראל בימי "אביי "ורבא (מז) שהיו בבבל, כמו שבירידה ראשונה של מצרים נתעסק להוציא קבלת תורה שבכתב ביציאת מצרים, כן בפרשה שלאחריו בהריגת ד' מלכים, נתכונן לקבל תורה שבעל פה, ולכן אמר במזמור (תהלים פז א) ביסודת"ו (מח) על הררי קדש, על ניצוצות הקדושים שהם בארץ ישראל, כמ"ש (תהלים פז ה) ולציון (מט) יאמר (נ) "איש ואיש יולד בה, כי שם "יסוד "של (נא) קדושה:

(חסלת פרשת נח):

מגלה עמוקות פרשת לך לך

במדרש רבה (במ"ר פי"א ב') ואעשך לגוי (בראשית יב ב), זה שאומרים אלקי אברהם. ואברכך"ה, זה שאומרים אלקי יצחק. ואגדלה שמך, זה שאומרים אלקי יעקב, יכול יהיו חותמין בכולן, תלמוד לומר והיה ברכ"ה, בך חותמין ולא בהם. מקשים הלא יותר טוב שיהיו חותמין, ויזכה גם בנו ובן בנו לחתימה ויהיו כמותו, שבכל אדם מתקנא חוץ מבנו (סנהדרין ק"ה ע"ב), וזה כל אדם (שמבקש צ"ל) שיגדל כסא של בנו (א) מכסאו, ומתחילה בשרוהו שיזכו כולם (ב) שיהיו אומרים אלקי אברהם יצחק ויעקב, ואחר זה לצעורי בא. ועוד הלא יעקב בו היה ראוי לחתום מובחר שבאבות, והוא "גבר "שלים (ג) יושב אהלים (בראשית כה כה) בין אברהם (ד) ויצחק, וחוט המשולש לא במהרה וכו'. והענין שאלו השלשה הם אל אלקים הויה דבר ויקרא ארץ (תהלים נ א) (ה), ג' קוין (ו) "חסד "דין "רחמים, והוא הענין (ז) כוס של ברכה צריך ג', נגד ג' אבות, ואוחז בב' ידיו ונשאר בימין, שהוא ימין י"י רומם"ה (ח) ימין י"י עושה חיל (תהלים קיח טז), ואף על פי שהקב"ה מתנהג בשלשה מדות, חסד הוא העיקר והכל הולך אחר החתום (ברכות י"ב ע"א), ויהיה (ט) החתום באברהם שהוא חסד (י). או יאמר על פי הגמרא (ר"ה י"ז ע"ב) (יא) כתיב (תהלים קמה יז) צדיק י"י בכל דרכיו, וכתיב וחסי"ד בכל מעשיו, מתחילה צדיק, ולבסוף חסיד. כן לבסוף והיה ברכה, שמתחלה הולך בצדקות (יב), ולבסוף בכל מעשיו חסיד:

או יאמר לפי שג' אבות תקנו ג' עמודים, אברהם גמילות חסדים (יג), יצחק עבודה (יד), יעקב (טו) תורה, ובזמן הגלות חסרים תורה ועבודה (טז), אבל גמילות חסדים (יז) הוא לעולם, כן חותמין באברהם שהוא עמוד גמילות חסדים שקיים לעולם. וז"ש יכול יהיו

חותמין (יח) בכולן, שלכולן יש להן קיום לעולם עמידה נצחיות, לזה אמר והיה ברכ"ה בך חותמין, להודיע שעמוד (יט) של אברהם הוא לעולם. גם אמרו (ב"ר פמ"ט ג') אין לך דור שאין בו כאברהם, שנאמר (בראשית יח יח) היו יהיה, לכך חותמין (כ) בו ולא בכולם, כי הוא קיים בכל דור ודור:

גם אמרו (שהש"ר פ"ד ג') תשורי מראש אמנה (שיר השירים ד ח), זה אברהם שהיא ראש למאמינים, מראש שניר זה (כא) יצחק, וחרמון זה (כב) יעקב, ולפי שאברהם הוא הראש (כג) יומא דקדמאה, דכליל תרין יומין (כד) (כה) והוא כלול מכולן (זוהר), לכך "אמרו (נ"ל שצ"ל "אומרים) "מגן אברהם "מיכאל "גבריאל "נוריאל, כל ג' מלאכים שהם מרכבה "מיכאל נגד אברהם, גבריאל נגד יצחר, נוריאל נגד יעקב, כולם נכללין באברהם: (והוא סוד ג' אנשים "נצבים "עליו (בראשית יח ב), ר"ל על אברהם שהוא כלול שלשתן, לכן אמר ותתן לי "מגן ישעך (תהלים יח לו), על ג' מלאכים אלו. וז"ש (כו) וימינך תסעדני כי הוא העיקר, לכן פתח בג' ואמר יכול יהיו חותמין בכולם בפרט כמו שהתחיל, תלמוד לומר והיה ברכה, בך נכללין שלשתן ולא בכולן בפרט, שאין בכלל אלא (כז) מה שבפרט (עירובין כ"ח ע"א):

גם נרמז בכאן נגד מה שאמר בפרק הפועלים (ב"מ פ"ה ע"ב) שאליהו מקים לכל אחד מהאבות (כח) ביחיד ולא ביחד, שאלו היה מקים ביחד היה משיח בא בלא זמנו. ולכן על ג' גליות הראשונים אמר בפרט, ונגד גלות האחרון צריכין (כט) לכלול יחד (ל). וז"ש בך חותמין, ר"ל שנכללין שלשתן יחד:

בדרך השכל (לא) בספר מורה נבוכים יש ג' דיעות בהשגחה (לב), על זה אמר (תהלים צד א) במזמור צ"ד (א) אל נקמות ד', נגד הכת שאומרים עזב י"י את הארץ לגמרי השמים שמים לד', אבל למטה מגלגל הירח אין שום השגחה כלל, אמר (לג) אל נקמות י"י, נגד כת שאומרים שגם למטה מגלגל יש השגחה בכלל ולא בפרט, אמר אל נקמות (לד) הופיע, נגד ב' דיעות אלו אמרו במדרש רבה פרשה זו (ב"ר פל"ט א') (צ"ל וט"ס הנ"ל) אמר רבי יצחק משל לאחד שהיה עובר "ממקום "למקום וראה בירה דולקת, אמר תאמר שהבירה (לה) בלא מנהיג, הציץ עליו בעל הבירה א"ל אני הוא בעל הבירה, כך לפי שהיה אברהם אבינו אומר תאמר שהעולם הזה בלא מנהיג, הציץ עליו הקב"ה וא"ל אני הוא בעל העולם. שעד (לו) היום היה חושב שעל השמים כבודו כסה השמים הודו, ובעליונים משגיח ולא בתחתונים, כמ"ש בפרשת חיי שרה (בראשית כד ז) (לז) אלקי השמים אשר לקחני מבית אבי, ר"ל באותו הפעם כשלקח אותו מבית אביו, לא היה רק אלקי השמים לבד, אבל אחר כך נעשה אלקי השמים ואלקי הארץ, ממקום העליונים

ירד (לח) למקום התחתונים, (כשאמר)[נ"ל ט"ס וצ"ל וזה שאמר] יעקב (בראשית כח טז) אכן יש י"י במקום הזה, שגם למטה יש השגחה, ידע בבירור (לט), רק שעל כל פרט ופרט עדיין לא ידע (מ), זה שאמר ואנכי (מא) לא ידעתי שישגיח על כל פרט ופרט. זה שאמר (מב) בעל המשל "ממקום " למקום (מג), זה שאמר הקב"ה אני הוא בעל הבירה, ר"ל מה שחשבת שבירה זו בלא מנהיג כי רם על כל גוים ד' (תהלים קיג ד) (מד), אני הוא, "והציץ "עליו (מה) וראה אז שגם יש השגחה על כל פרט ופרט, שהרי עליו לבדו יש הנהגה, כמ"ש (מו) לך לך מאיצטגנינות שלך אברם אינו מוליד אברהם מוליד (שבת קנ"ו ע"א), ואעשך שם (מז) לגוי גדול:

אחות לנו קטנה ושדים אין לה (שיר השירים ח ח), במדרש (ב"ר פל"ט ג') דרש על אברהם (מח), "בדרך (נ"ל צ"ל "ובדרך) הפשט (מט) על שרה, שהיא קטנה (נ) אצל נחור (צ"ל הרן) אבי מלכה ואבי יסכה (בראשית יא כט), (נא) הרי שמלכה היתה גדולה מיסכה, ולקח אברהם הגדול ליסכה הקטנה, מזה למדו (מגילה י"ד ע"א) שהיתה סוכה ברוח הקודש (נב) על שלקחה קטנה, ושדים אין לה אפילו עיקר ולד אין לה (ב"ר פמ"ז ב'), גם שדים צומקות כדרך עקרה וטומטמין, (נד) וברוח הקודש סכה שיהיה לה ולד, לכן לקחה אברהם. גם טעם ותהי שרי עקרה (בראשית יא ל) (נה), ר"ל עבור שנקראת "שרי ביו"ד, שהוא אות של עולם הזה שנברא ביו"ד (מנחות כ"ט ע"ב), "ולכן "היתה "בזה "העולם, "רק "אין "לה "ולד (נ"ל שר"ל ולכן רק בזה העולם אין לה ולד) מלמטה, אבל למעלה נשמות (נו) של הצדיקים יש לה. זה שאמר הכתוב "אחות "לנו "קטנה, ר"ל עבור אות יו"ד שהיא קטנה מכל האותיות (נז), עבור זה ושדים אין היתה יכולה להוליד בנים לזה העולם, מה נעשה לאחותינו ביום שידובר בה, ר"ל שיתן לה (הקב"ה) עיקר (נח) מטרון שהיא אות ה' (נט), וקרי כאן ביום שידובר בה', ודרשו רז"ל (תנחומא בהר סי' ג') "ורות דבקה בה' (רות א יד), ונתגיירה לקיים (סא) תורה, ז"ש (שיר השירים ב יב) (סב) הנצנים נראו "בארץ, שהולידו זרע בשעה שקול "התור (סג) נשמע בארצנו היא אות ה', בהגיע תור (סד) אסתר בת אביחיל (אסתר ב טו), כי אבא (סה) יסד ברתא (זוהר ח"ג רנ"ו ע"ב), י"י בחכמה יסד (סו) "ארץ (משלי ג יט), אז נקרא אברהם אב (סז) המון (בראשית יז ה), ואברם נקרא אברהם בה' נשלם בו (צ"ל של מ"ה). ז"ש (סח) ד' אלקים "מה תתן לי (בראשית טו ב), ר"ל שם של "מה תתן, והטעם שאני מבקש שם של מ"ה (סט), "מה "יעשה "לי "אדם (תהלים קיח ו), ר"ל שם של מ"ה, הוא שם של "אדם (ישעיה מד יג) "תפארת (ע) אדם לשבת "בית, (ואנכי הלך ערירי ובן (עא) משק "ביתי וכו'), אות ה' שיתנו לו לאברהם, בזה יהיה לו ה' ויהיה לו מ"ם ה"א לכם זרע (בראשית מז כג),

(נ"ל שצ"ל בזה יהיה לו לאברהם מ"ה), והא' הוא סוד הא' לכם זרע, (עב) תולדות (עג) שמים וארץ בהבראם (בראשית ב ד) (עד) באברהם (ב"ר פי"ב ט'), ז"ש מ"ה (עה) נעשה לאחותינו, אין לה (נ"ל שצ"ל "ושדים אין לה) (עו) את ה' הם שדים, בסוד א"ל ד"ד ומ"י ד"ד (במדבר יא כו), (עז) שם של אלקים (עח) נחלק לב' דדים, אל מימין, מי משמאל, ה באמצע:

במה אדע (עט) כי אירשנה (בראשית טו ח). בשני תיבות אלו (פ) סוד גאולה אחרונה, על פי חשבון זוהר חדש בפרשת וישב (מ"ט ע"א) לחשבון רד"ו (פא) שנה, ובזה הגלות שבע פעמים רד"ו (פב), הרי אלף ת"ע, שביק לאלפא קמא (פג), ונשאר "עת לעשות (פד) לד' (תהלים קיט קכו), כשהפרו תורה "זכו (אפשר צ"ל לא זכו) יהיה (פה) "בעתה (סנהדרין צ"ח ע"א, ישעיה ס כב), ומתחילת הבריאה הקב"ה מגיד מראשית אחרית (פו) "יהי "אור "ויהי "אור (בראשית א ג), והוא חשבון שהיו ישראל במצרים ת"ל שנה (שמות יב מ), ואחר כך מ' שנה במדבר עד (פז) בואם אל ארץ נושבת (שמות טז לה) אל המנוחה ואל הנחלה. (פח) וזה סוד ויוציאם "מכור "הברזל (דברים ד כ), "כור "הברזל עולה ת"ע. וז"ש (שמות ג יט) ואני ידעתי כי לא יתן אתכם "מלך "מצרים (פט) (ט"ס וצ"ל להלוך), שלא השלימו. וזה סוד (בראשית לז יד) וישלחהו "מעמק "חברון, (צ) (ב"ר פפ"ד י"ג) עצה העמוקה (צא) (מאותו צדיק) הקבור בחברון, שהוא אברהם הקבור שם, שרצה לתקן (צב) קלקול של אדם הראשון שחטא בשם הויה (צג) אב"א, וקלקול של הבל (צד) שחטא בשם אהיה אימא, וראי' שהוצרך אברהם לתקן חטא של הבל, לבד הנפש אשר תיקן אברהם בגלגולו נפשו של אדם הראשון בענין עבודה זרה שקלקל אדם הראשון, וקיים בנפשו (צה) פסילי אלהיהם תשרפון באש (דברים ז כה), ושיבר צלמי אביו, ויצא ממנו פסולות ישמעאל שהיה מצחק בעבודה זרה, ולכן נקרא "אדם (צו) הגדול בענקים (יהושע יד טו), והוצרך לתקן גם כן חטא "הבל, כמ"ש הקב"ה קום "התהלך "בארץ "לארכה (בראשית יג יז), ר"ת "הבל. לכן היה "אברהם "הלוך "ונסוע "הנגבה (בראשית יב ט) (צז), גושפנקא דאתשרו (אולי צ"ל דאתחתם) ביה שמיא וארעא, "את "השמים "ואת "הארץ (בראשית א א), שהוא ר"ת שם אהו"ה, (שני אותיות ראשונות משם אהיה), ושני אותיות אחרונות משם הויה ו"ה, כי בזה החשבון שהיו ישראל "בכור "הברזל, (צח) תיקנו שני שמות אלו (צט) אבא ואמא הויה ואהיה, שהוא סוד "זוכר חסדי (ק) אבות (תפלת י"ח) (קא) ע"ב קס"א, שהוא מילוי הויה ואהיה ביודי"ן, שהוא מוטל על אבות העולם לתקן, ואבות תיקנו (קב) "רגל המרכבה שהוא ע"ב קס"א, לכן אמר (בראשית יב ה) את הנפש אשר "עשו (קג), על רבים קאמר (קד), ר"ל שתיקן הנפש אשר עשו

(קה) אבא וברא, שהוא אדם והבל בחרון אפו של (קו) עולם, הוצרך אברהם לתקן. והנה ידוע י' פעמים הויה עולה "חברן, י' פעמים אהיה עולם עמ"ק. וז"ש וישלחהו "מעמק "חברן, לתקן ב' שמהן אילין שניהם יחד, על כי (קז) "עת לחננה כי בא מועד (תהלים קב יד) של גאולה כבר בא, מאחר שהיו ע"ת שנה בגלות, אז "עת רצון. והנה תיקון (קח) הויה ואהיה, הוא נרמז "במה "אדע כי אירשנה, ב' שמות אלו בגימטריא "במה "אדע, נוטריקון א'לף ד' מאות ע', אז אורישנה לכל עשר אומות קני וקניזי וקדמוני (בראשית טו יט), (קט) שהראה לו הקב"ה אחר כך לכל ד' מלכיות, גם (קי) גלות מצרים הראה לו, כי מן גלות מצרים נודע זה הגלות (קיא) האחרון, שהראה לו אחר כך שירד העיט (קיב) על הפגרים (בראשית טו יא):

ודור רביעי ישובו הנה (בראשית טו ז). ר"ל גלות מצרים לא יהיה רק עד דור רביעי ולא יותר, כי לא היו שם רק דו"ר (קיג), שהוא רד"ו, אחר כך ישובו. אבל גלות האחרון אמר כי לא שלם אמור"י הוא עשו (קיד). וד' אמר "המכסה "אני "מאברהם (בראשית יח יז), ר"ת "הפלגה "אנוש "מבול (קטו), ודור רביעי ישובו הנה, אנשי סדום הוא דור רביעי, שכל אלו הדורות תיקנו זרע של אברהם, על כן הוצרך הקב"ה להודיע שיקבל עליהם שכר כולם ויסכים בכליון שלהם, ולתקן אחר כך הדורות ההם והוא אב המון גוים (בראשית יז ה):

ויקח לו את כל אלה (בראשית טו י). תורה (קטז) הראה לו, וקרבנות של מנחת עני (קיז) הראה לו, וקביל זה (קיח) הראה לו גהינם (קיט), שהוא נחלק לג' פתחים, ג' פעמים אלה (קכ) בגימטריא גהינם. ז"ש ויק"ח לו את כל אלה, ר"ל ק"ח הוא חשבון גהינ"ם, פערה פיה לבלי ח"ק (ישעיה ה יד), (קכא) וו' הוא חרבו של מלאך המות י' פיות. את כל אלה (קכב) ג' פעמים של תורה, שהיו הלוחות נחלקין ג' פעמים אלה, כי ג' פעמים אלה היו טפחים בלוח אחד, ובשתי לוחות ב' פעמים ח"ק, אלה (קכג) העדות לוחות העדות החקים והמשפטים (דברים ד מה), ויקח ל"ו את כל אל"ה ויבתר אותם בתו"ך, בכאן הראה הקב"ה לאברהם קתדרין דדין (ב"ר פמ"ד ט"ו) (קכד), הן הן ע"ב צדיקים שצריכין להיות בכל דור, אל"ה מול "אלה, "אלה בארץ ישראל ל"ו, "ואלה בחוץ לארץ גם כן ל"ו. וז"ש ויקח ל"ו את כל אל"ה, ל"ו דייקא, כי הוא עבור מדתו של אברהם שהוא (קכה) חס"ד, לכן ויבתר אותם בתו"ך, חצי המרכבה בארץ ישראל שהוא מצד ימין, וחצי מרכבה בחוץ לארץ שהוא מצד שמאל. ז"ש (בראשית טו ה) ויוצא אותו החוצה ויאמר ל"ו כה יהיה זרעך, מנין ל"ו "כה יהיה זרעך (קכו) שיהיו כאברהם, המה יהיו בכל דור ודור מנין שלו שהוא חסד לאברהם. ז"ש הבט נא השמימה (קכז), שאו מרום עיניכם

וראו מי ברא אל"ה מול אל"ה (ישעיה מ כו), וכן התורה (קכח) הניתנה בלוחות גם כן ו' טפחים על ו' טפחים, מנין אלה. וכאן הראה לו שבירת הלוחות, ז"ש ויבתר אתם בתו"ך, (קכט) והוא עבר בין הגזרים (בראשית טו י), ר"ל מדת אברהם שהוא חס"ד עבר בין הגזרים, כי אלו לא (קל) נשתברו הלוחות לא היה ח"ו תקומה לישראל. גם בכאן הראה (קלא) לו שגם שברי לוחות מונחים בארון (ברכות ח' ע"ב), והיה יוצא עמהם למלחמה, ז"ש והוא עבר בין הגזרים. גם קריעת (קלב) ים סוף הראה לו, לגוזר ים סוף לגזרי"ם (תהלים קלו יג), על י"ב גזרים מנין (קלג) הו"א, ובשם של ע"ב קרע את הים (קלד) שהוא שם חסד, והתחלתו וה"ו, ז"ש (בראשית טו יז) והו"א עבר בין הגזרים. וי"י אמר (קלה) המכס"ה אנ"י מאברה"ם (בראשית יח יז), ס"ת הי"ם, שהראה לו הקב"ה קריעת ים סוף, אש"ר אנ"י עוש"ה, שהוא סוד יר"ה בים (שמות טו ד) שגם לס"א יש שם של ירה (קלו) "כי "גר "יהיה זרעך (קלז), תחת קליפת מצרים שהיא חסירה אחת (קלח) מן ר"ו, ז"ש כפל לשון המכסה אנ"י מאברהם אשר אנ"י עושה, כפל אנ"י אנ"י, כי שם של אנ"י הוא אמצע השם, וה"ו התחלה, ובתיקונים (תיקו"ז ו כ"ג ע"א) איתא עיקר וכלל שם של ע"ב הוא "אני "והוא (קלט). וז"ש (סוכה נ"ג ע"א) אם אנ"י כאן הכל כאן, ר"ל כשזה השם הוא כאן הכל כאן, כי הוא כלל כל השם, כי "אני "אני "הוא (דברים לב לט) (קמ). ז"ש במדרש (ב"ר פ"צ ב') מן אני של בשר ודם (קמא), אתה יודע אני של הקב"ה, אני פרעה (בראשית מא מד) ונעשה יוסף שלטון, ז"ש עשו ברכני גם אנ"י (בראשית כז לד), כי לי יש אנ"י כמו בקדושה:

לך לך מארצך (בראשית יב א). בזוהר חדש (מ' ע"ב) מפרש על ענין הנשמה כשהיא יורדת לגוף. והנה לפי זה נרמז כאן (קמב) בפסוק (בראשית יב ב) ואעשך לגוי גדול זה שאומרים אלקי אברהם (במ"ר פי"א ב'), על ענין הנפש היורדת לזה העולם, כי אברהם היה שורש (קמג) לכל הנפשות. ואברכך על יצחק, שהוא שורש (קמד) כל הרוחות. ואגדלה שמך על יעקב, שהוא שורש (קמה) לכל הנשמות, כי כל אחד מישראל כלול מג' אבות. ומזה הטעם נקרא (קמו) "חלל "רשע (יחזקאל כא ל), ר"ל רשע עושה חלל בקרבו, שמסתלקין ממנו תלת קיטרין דיליה שהם נפש רוח נשמה, וכן תעיין במלת "חלל "רשע, ותמצא זה הוא החלל שעושה הרשע, דהיינו שמסתלקין ממנו ג' שרשין העליונים שהם "אברהם "יצחק "יעקב, שכן "חלל "רשע בגימטריא תרל"ח, כמנין "אברהם "יצחק "יעקב (קמז), וכן ג' תפלות שתיקנו בכל יום אבות העולם לקביל ג' קטרין, שאין תפלה שלנו נשמעת, אלא כשעולין דרך מערת המכפלה ששם ג' אבות. לזה אמר לנשמה "לך "לך מארצך, ג' לשונות כנגד ג' תפלות, וחוזר ומפרש שג' תפלות הם באים מג' אבות, ואעשך

לגוי "גדול (קמח) תפלת שחרית של אברהם, "ואברכך (קמט) "מנחה, "ואגדלה שמך (קנ) זה ערבית (של יעקב נ"ל). ועל זה אמר "והיה ברכה, ר"ל שמרמז על סוד הברכות (קנא), שהברכות על ראש צדיק (קנב) באים בהשתלשלות ג' אבות. ומזה הטעם אתמר בשבת (שמות לא יד) מחלליה מות יומת, לשון חל"ל, בסוד חלל רשע, כי בשבת עולין התפלות ג' עליות מג' קטרין (קנג) נפש רוח נשמה, כמ"ש (ישעיה נח יג) וקראת לשבת "ענג, ר"ת "עדן "נהר "גן, שהם ס"ת "נפש "רוח "נשמה (קנד), והם סוד ג' סעודות (קנה). נמצא איש המחלל שבת, מסתלקין ממנו קטרין נפש רוח נשמה, נמצא חלל רשע נקרא, לשון מחלליה מות יומת:

ולפי הזהר (ח"א ע"ו ע"ב) לך לך דמסר קוב"ה לנשמה מאה מפתחין בחושבן "לך "לך (קנה), לזה חוזר הפסוק השני ומפרש ענין מאה מפתחין אלו מה הן (קנו), "ואעשך "לגוי "גדול זה אברהם, שהוא בהיפך אתוון "בר "מאה, שהוא אדם (קנז) "גדול (יהושע יד טו), שתיקן קומת של אדם הראשון שהיה ק' אמה (ב"ר פי"ב ו'), וכשהיה (קנח) אברהם בן מאה, עשה משתה גדול (בראשית כא ח), ונתקיים (קנט) אז ואעשך לגוי גדול. אחר כך אמר ואברככה זה יצחק, דאיתא גביה (בראשית כו יב) ויזרע יצחק וכו' בשנה ההוא מאה שערים, וטעם (שזרע ט"ס) מאה שערים ויברכהו הויה, שאותן מאה שערים לקביל מאה ברכות (עיין פרקי דר"א פל"ג) (קס). ואגדלה שמך זה יעקב, (ב"ר פס"ח י"א) שתיקן תהלים (קסא) בביתו של לבן, ויש בספר תהלים ק' פעמים ש"ם (קסב), וכן בתורה שהיא חותמו של יעקב, כמ"ש בתיקונים (כח ס"ח ע"א) (קסג) שימני כחותם על לבך (שיר השירים ח ו), כ"ח ת"ם (קסד). ויש מוזכר בתורה ק' פעמים "שמים, שהוא דרגא דיעקב דאיקרי (קסה) "שמים, וזה סוד (אבות פ"ב מי"ב) כל מעשיך (קסו) יהיו לשם שמים, מאה פעמים "שמים בתורה, ומאה פעמים "שם בתהלים, שהוא מסוד תורה שבעל פה. וז"ש ואגדלה "שמך, כמנין "שם שיש בתהלים, שהם רומזים על סוד ק' תיבות (קסז), בסוד שיעור קומה של אדם הראשון, והיה ברכה, כנגדן תיקן גם כן מאה ברכות בכל יום. וזה סוד י"י אדונינו "מה אדיר "שמך בכל הארץ (תהלים ח ב), אל תקרי "מה אלא "מאה (קסח), שהם לקביל ק' פעמים שם שבתהילים, אשר תנה הודך על "השמים לקביל ק' פעמים "שמים שבמקרא, מפי עוללים ויונקים (תהלים ח ג), מיד כשבאים לזה העולם, יסדת עוז למסור להם ק' מפתחין, וכן בסט"א עד מאה כח השד (קסט), כדאיתא בפרק ערבי פסחים (ק"י ע"א) מאה ואחד פקע שידא, לכן נקרא (קע) אברהם אב "המון (בראשית יז ה), בגימטריא "מיכאל שהוא מלאכו של אברהם (קעא), שהוא עולה מאה ואחד (קעב), לכן מאה (קעג) כבלים הם בסטרא אחרא, לקביל מאה (קעד) תוכחות,

ז"ש למען צורריך להשבית אויב ומתנקם, לכן סמכם (קעה) פסוק (תהלים קלה יג) י"י שמך לעולם (קעו), ואחר כך (תהלים קג יט) י"י "בשמים הכין (קעז) כסאו:

אחר הדברים האלה היה דבר י"י אל אברהם במחזה לאמר אל תירא אברם אנכי מגן לך (בראשית טו א) (קעח). במדרש (ב"ר פמ"ד א') אמרת אלקי צרופה (תהלים יח לא), שצירף הקב"ה לאברם (קעט) בכבשן האש, מגן הוא לכל החוסים שאמר לו אנכי מגן לך. מה הוא ענין (קפ) צירוף של אברהם למגן "אבות (אפשר צ"ל אברהם). הענין הוא תיקון של אדם הראשון שחטא בעבודה זרה, ולכן הוצרך לצרפו בכבשן האש לקיים קרא (דברים ז כה) פסילי אלהיהם תשרפון באש, וזה כוונת הגמרא (ברכות ז' ע"ב) לא היה אדם שקראו להקב"ה אדון עד שבא אברהם, אף דניאל לא נענה אלא בשביל אברהם, ועתה אלקינו כו' למען אדני (דניאל ט יז) (קפא), למען אברהם שקראך אדון. בכאן מקשים וכי קצרה ידו של דניאל לומר בקיצור בשביל (קפב) אברהם, למה אמר למען אדני. אבל הענין לפי שאברהם היה תיקונא קדמאה של אדם הראשון שקלקל "בנפש (קפג) בעבודה זרה, ואברהם הוצרך לתקן את הנפש אשר עשו (קפד) בחרן (בראשית יב ה), והוצרך להקריא שמו של הקב"ה בפי כל הבריות שהוא "אדון "יחיד, לכך הוצרך לקרוא להקב"ה "אדון (קפה). וז"ש אף (קפו) דניאל, שכן גם כן בדניאל אמרינן בגמרא פרק חלק (סנהדרין צ"ג ע"א) תנו רבנן שלשה היו באותו (קפז) עצה, הקב"ה ודניאל ונבוכדנצר, דניאל אמר איזיל מהכא דלא "לימא ("לתקיים "בי צ"ל) פסילי אלהיהם (קפח) תשרפון באש וכו', ולפי שהיה דניאל מתייירא מזה, הוצרך להתפלל למען אדני, שלא ילכוד במצודה של פסילי אלהיהם ויארע לו כמו שאירע לאברהם, לכן אמר למען אברהם (קפט) שקראך אדני, על זה אמר אמרת אלקי צרופה, שהוצרך הקב"ה לצרף לאברהם בכבשן (קצ) האש, ומטעם שהראה אברהם לכל העולם שהקב"ה "אדון "יחיד, עבור זה שילם הקב"ה שכרו ואמר "אנכי מגן לך, שכן "מגן בגימטריא "אדון "יחיד, וכן "הויה "בהיכל (קצא), שמזה זכו ישראל שהיו צ"ג כלים במקדש (תמיד ל' ע"א). ז"ש שכרך הרבה מאד, שהראה לו הקב"ה באותו פרק בית המקדש (קצב) בנוי, גם הראה לו ענין (קצג) הגלות, לכן פתח מתחלה בב' (קצד) לשונות מן עשרה (קצה) לשונות נבואה, שהוא "דבר "י"י במחזה, ושניהם מורים על גלות "בדיבור, כנגד גלות מצרים דבר האיש אדוני הארץ אתנו קשות (בראשית מב ל), "במחזה חזות קשה הוגד לי (ישעיה כא ב), על ד' גליות שזכר שם ישעיה (קצו), שהוצרך הקב"ה להראות לאברהם קלקול של אדם הראשון, שהיה מתחלה כלול מכל ס' רבוא נשמות, ובחטאו יפלו ד' ירידות (קצז), וצריך להעלות ניצוצות שלהם למעלה, לכן אמר במדרש רבה (ב"ר פמ"ד כ"א)

ד' דברים הראה הקב"ה לאברהם, תור"ה, ובי"ת המקד"ש, גיהנ"ם וגליו"ת, שהם על סוד הניצוצות שנפלו בעמקי הקליפות, שמעלין אותם על ידי התורה ועל ידי המקדש. וזה ענין גיהנם מוריד שאול (רצח) ויעל (שמואל א' ב ו), וכן הוא ענין הגליות להעלות משם נשמות הדחות (קצט), זה כוונת הגמרא (פסחים פ"ז ע"ב) לא גלו ישראל בין האומות אלא כדי להרבות הגרים (ר), ר"ל הנשמות שנפלו (רא) בין האומות, צדקת פרזונו בישראל (שופטים ה' י"א) (רב). ז"ש (בראשית טו יג) "ידוע "תדע, אמרו במדרש (ב"ר פמ"ד י"ח) ידו"ע מפזרם, תדע מכנסם. ר"ל הפיזור שפיזר הקב"ה את ישראל לבן האומות, הוא מטעם כדי שנדחי ישראל אחר כך יכנס (רג). וז"ש משל לאדם שזרע סאה חיטים כדי להוציא כמה כורין, אמר משל של חיטים (רד), לפי שעץ שאכל אדם הראשון חטה היתה (ברכות מ' ע"א) (רה), ובחטא של אדם הראשון נפלו כל הנשמות בקליפות, ונסתלק ממנו באותו פרק כ"ב אותיות התורה, שהוא כמנין חט"ה. ז"ש (כתובות קי"א ע"ב) עתידין הצדיקים שיעמדו בלבושיהם, קל וחומר מחט"ה (רו), לרמז על ענין זה, קו"ם התהלך בארץ שאמר הקב"ה לאברהם (בראשית יג יז), קו"ם נוטריקון "קל "וחומר "מחטה, שאברהם הוציא יקר מזולל (רז), נשמות העשוקות שהם הנשמות של צדיקים, "התהלך "בארץ "לארכה, ר"ת הב"ל. שכל הנשמות של צדיקים באים מסטרא דהב"ל, ז"ש כי ל"ך אתננה, לך דייקא, כי מלאכו של אברהם הוא מיכאל, שהוא מקרב רחוקים (רח) ומקריב נשמותיהם של צדיקים (תוס' מנחות ק"י ע"א), מלכי צדק מלך שלם (בראשית יד יח) (רט) הוא מיכאל, שהוא מוציא "לחם "ויין, שהוא סוד (ריא) נשמות ורוחות של צדיקים, לפי שהוא כהן לאל עליון, ואף על פי שאברהם הוציא גם כן נשמות טהורות (ריא) שנתערבו מסטרא דקי"ן, כמ"ש וב"ן מש"ק בית"י (בראשית טו ב), ס"ת קי"ן, ומתרין סטרין הוצרך אברהם להוציא יק"ר מזולל, לכן בית"י דמש"ק אליעז"ר, ס"ת יק"ר (ריב). ז"ש במחזה, שמחזה (ריג) שדי יחזה כל הנשמות עד סוף כל הדורות, נשמת שדי (ריד) תבינם (איוב לב ח), ועליו קאמר אנכי מג"ן לך, שהראה לו הקב"ה שכרן של צדיקים (רטו). גם רמז (רטז) במלת מג"ן לך, לפי שלא היה אדם בעולם שקראו להקב"ה אדו"ן רק אברהם, לפי שאברהם היה תיקון אדם הראשון שקלקל בתרין שמהן (ריז) שם הויה אדני, לכך הוצרך לבוא אברהם לתקן שניהם, ויקרא "בשם "הויה "אל עולם (בראשית כא לג), שהקריא בשם של הויה בכל העולם, וגם שם של אדני (ריח) ז"ש להקב"ה, ויוצא אותו החוצה (בראשית טו ה), שאמר לו הקב"ה צא מאיצטגנינות שלך (שבת קנ"ו ע"א), במלת צ"א נרמז התיקון שלו, שיתקן תיקון תרין שמהן, כמ"ש הקב"ה (ריט) לנח צ"א מן התבה (בראשית ח טז), שבמלת צא הראה הקב"ה לנח התיקון שיתקן

קלקול אדם, דהיינו ב' שמות הויה אדני שסודם צ"א, ודבר זה תלמוד מן התבה, (רכ) כדאיתא בזהר (ח"א נ"ט ע"ב) שהתבה בנויה על (רכא) שמא גליפא, שהוא סוד תרין שמהן אילין משולבין כזה, כשתקח א' של אדני ותצרף עם י' של הויה (רכב) הרי י', אחר כך ד' של אדני עם ה' של הויה ד' פעמים ה' הרי כ', אחר כך נ' של אדם עם ו' של הויה נ' פעמים ו' הרי ש', ואחר כך תצרף י' של אדני עם ה' אחרונה של הויה הרי נ', תצרף יחד הרי ש"פ, כחושבן התבה שהיתה ש', אורך, נ' רוחב, ל' גובה, הרי ש"פ. והוא השכר של צדיקים (רכג), בסוד בגדי יש"ע (ישעיה סא י). ז"ש הקב"ה לאברהם שיצא ורמז במלת צ"א, לתקן איצטגנינות שלך (רכד) ולייחד תרין שמהן אילין, ויאמר כ"ה יהיה זרעך, שגם ישראל כל עניינים לייחד תרין שמהן הנרמזים במלת כ"ה יהי"ה, כ"ה הוא סוד אדני (רכה), יהיה סוד הויה, ביום ההוא יהיה הויה אחד (זכריה יד ט), שלעתיד לבוא יהיה אור הלבנה כאור החמה (ישעיה ל כו), וב' אותיות אחרונות של שם הויה שהם ו"ה, יהיה י"ה, ר"ל במה יהיה אור הלבנה כאור החמה, ז"ש יהי"ה כשיתקנו ישראל אותיות הויה, בסוד יהי"ה "בד "בבד יהיה (שמות ל לג), כמ"ש בכ"י ב"ד, הוא בא"ת ב"ש ש"ק, שאז יתוקנו הקליפות (רכו), "יהיה דייקא, ולכן מיד שאמר הקב"ה לאברהם צ"א מאיצטגנינות שלך, א"ל אנכי מג"ן לך, מג"ן דייקא שהוא בגימטריא "הויה "בהיכל, והוא מדה כנגד מדה מאחר שאברהם ייחד הויה עם אדני, שהוא בסוד "הויה "בהיכל, לכן שכרך הרבה מאוד (רכז), והשכר הוא בסוד מג"ן שכרו אתו ופעולתו לפניו (ישעיה מ י), בסוד ותתן לי מג"ן ישעך (תהלים יח לו), שהם בגדי יש"ע (רכח), זה סוד וירא אליו י"י "באלוני "ממרא (בראשית יח א), שהוא בגימטריא יש"ע, והוא מדה כנגד מדה שהראה לו שם של הויה בשילוב שם של אדני, שהוא סוד "פתח "האהל (רכט), והוציא חמה מנרתיקה (ב"מ פ"ו ע"ב) (רל), חמה הוא שם של הויה, כי שמש ומגן "הויה (תהלים פד יב), (נרת"ק כצ"ל) הוא אדני (רלא):

או אמר במחזה (בראשית טו א) לשון תרגום, לפי שאברהם היה קדמאה לגרים, שתיקן כל הנפשות של גרים עד סוף כל הדורות, וידוע שהגרים הם בסוד קליפת נג"ה, שהיא נקראת תרגום (רלב) בסוד שנים מקרא ואחד תרגום, (רלג) שמתקנין בערב שבת קליפת נג"ה, דשרי בחיבורא (רלד) ומסיים בפירודא, ז"ש (בראשית יג ט) הפרד נא מעלי שאמר אברהם ללוט שהיתה יניקתו מקליפת נג"ה (רלה), שמסיים בפירודא נ"א נוטריקון "נגה "ארמית, לכן נקרא אברהם אב "המון "גוים "נתתיך (בראשית יז ד), ר"ת א"ב נג"ה, שהוא אב שתיקן נג"ה בכל הגרים, וגילה הקב"ה לאברהם אנכי מגן לך, בסוד קליפת נג"ה שניתקנה בימי יון, כ"ש בהתחלת חכמה בסוד מלך עוזר ומושיע (רלו) ומג"ן (תפלת

י"ח). וז"ש אנכי "מגן "לך דייקא, שבברכה דילך שהוא ברכת מגן אברהם, שם נתקנה קליפת נג"ה שנקרא מחז"ה, שהוא סוד תרגו"ם, והוא סוד ויפל תרדמ"ה על אברם (בראשית טו יב), שהוא בגימטריא תרגו"ם, ויהי השמש לבוא, שהוא סוד ערב שבת בין השמשות שאז קליפת נגה עולה למעלה, והוא סוד העי"ט (רלז) על הפגרים (בראשית טו יא), והנה תנור אש (בראשית טו יז) הוא סוד שלהוביתא (רלח) דנחתא מתחות כרסייא, בסוד בפרוח רשעים כמו עשב (תהלים צב ח), לפי שאברהם הוא תיקון של אדם הראשון, והוא גרם קליפת נג"ה (רלט) נכנסה כולה בטומאה ותרדמה שלו (רמ), אבל אברהם בתרדמה שלו תיקן, מזה (נ"ל צ"ל לז"ה) הראה לו הקב"ה בענין הקרבנות, שאז באותו פרק גם כן קליפת נג"ה עולה למעלה, בסוד (ויקרא ו ב) זאת תורת העולה הוא העולה קר"י (רמא) על הקרבן הוא העולה כתיב, (רמב) שבאותו הפרק אדם רע בליעל רוצה גם כן לעלות עמה, ונפקא שלהוביתא דאשא מתחות כרסייא. גם רמז בענין קרבנות, ד' קליפות שראה יחזקאל (א ד), כל אחת היא משולשת בסוד (רמג) ושלשים על כולו (שמות יד ז), עגלה משולשת (בראשית טו ט) לקביל רוח סערה, אי"ל משולש לקביל ענן גדול, עז משולשת לקביל אש מתלקחת, ותור וגוזל לקביל קליפת נוגה, וקרא אותו (רמד) תו"ר שהוא עוף טהור, כשזוכין ישראל אזי הוא טהור וראוי להקרבה להיכל המלך, ואם אינם זוכים, אזי הוא סוד גוזל שממית בידים תתפש, שהוא גוזל השפע מישראל (רמה) ונכנס כולו בטומאה, בסוד טיקלא (רמו) שהוא דמעת העשוקים אשר (רמז) אין לה מנחם (קהלת ד א), וכן "אימה "חשכה "גדלה "נפלת, רומז על ד' קליפות אלו מלמטה למעלה (רמח), כנגד קליפת נג"ה אומר נפל"ת, שכן היא עולה ויורד בסוד נחשא דפרח באוירא, כשישראל זוכין היא בעלייה, כשאינן זוכין היא בירידה שנופלת בקליפה (רמט), ומזה הטעם אמר ידוע תדע (בראשית טו יג), ידוע שאני מפזרם (רנ), בסוד פזר לרשעים נאה לעולם (סנהדרין ע"א ע"ב), (כמדומה שצ"ל פזר לצדיקים רע לעולם נ"ל), תדע שאני מכנסם לעלות למעלה במקום קדוש שהוא עולם החיבור, כי ג"ר יהיה זרעך, שעיקר ירידתן לארץ מצרים לתקן קליפת נגה ולהעלות נשמות של גרים, לכן (רנא) ת' מאות שנה לקביל ד' קליפין, כל אחד כלולה מעשר ועשר מעשר הרי ת':
גם לפי שאברהם הוא תיקון של אדם הראשון שקלקל בעבודה זרה, וגרם ת' של מות (רנב) שנכנס בתיבת ותרא האשה כי טוב העץ (בראשית ג ו), שהוא סוד אות ת' נכנסה באותיות או"ר (רנג) עד שבא אברהם, ואמרינן בגמרא (ע"ז י"ד ע"ב) מסכת עבודה זרה של אברהם אבינו (רנד) ת' פרקים הוה, לפי שמדת אברהם הוא חס"ד, שהוא שם של ע"ב שיוצא מן חכמה עילאה, ויש בשם של ע"ב שבחכמ"ה במילוי יודין יו"ד ד"י וי"ו

ד"י, ד' יודין, כל אחד כלולה מי' הרי ת' (רנה) עלמין דכסיפין, והוא סוד ארבע מאות שקל כסף ששקל אברהם לעפרן (בראשית כג טז), (רנו) שהוא "רע "עין, לקביל ת' בתי דינין (דכסיפין)[נ"ל שצ"ל דחציפין] (רנז) דיליה. וז"ש (בראשית כג ט) בכסף מלא יתננה "לי, "כסף דייקא שהוא חס"ד, שבא ממילוי חס"ד שהיא שם של ע"ב (רנח). זה סוד שם שם בראשית כג ב) ותמת שרה בקרית ארבע, שרה שהיא היתה גלגול חוה, תיקנת "ות מן ותר"א שקלקלה חוה, לכן אמר בכאן ותמ"ת שרה, פתח בו"ת מן מו"ת, בקרית ארבע דייקא בארבעה יודי"ן שהם (במלת)[בשם צ"ל]ע"ב, בהם השלימה שרה תרין אתוון אילין. וזה סוד שהוצרך יצחק להיות בן מ' שנה בקחתו את רבקה (בראשית כה כ), כי רבקה נשמתה של חוה, בסוד (בראשית כד סז) ויבאה יצחק האהלה שרה אמו ממש (רנט) שהיתה חו"ה, ולכן כשמתה שרה נתבשר אברהם הנה ילדה מלכה גם היא (בראשית כב כ), כמ"ש (קהלת א ה) וזרח השמש ובא השמש, עד שלא שקעה כו' (יומא ל"ח ע"ב) (רס), כי נשמת שרה נכנסה ברבקה (רסא), ולפי ששרה לא תיקנה רק ב' אתוון של (רסב) מות, אבל מ' של מות הוצרך יצחק לתקן, שהוא היה ממש נשמת אדם וחוה כדאיתא בתיקונים, ואז תיקן גם כן מ' של מו"ת, ולכן בן מ' הוצרך להיות בנשואין של רבקה, ובזהר איתא שבלידת משה ניתקן ותר"א אותו כי טוב הוא (שמות ב ב), אותו קלקול של חוה ותרא (רסג) האשה כי טוב העץ למאכל, ונתמלא הבית אורה (מגילה י"ד ע"א) (רסד), שקלקלה חוה בת' של ותר"א, ולא פסקה זוהמ"ת (רסה) הנחש לדעתו, עד שקיבל התורה ו' בסיון, שאז נתקנה ו' של מו"ת, ובמ' יום שהיה בהר שקיבל לוחות, נתקן מ' של מו"ת, ולכן דרשו (עירובין נ"ד ע"א) חרות על הלוחות (שמות לב טז), כשניתנה (רסו) תורה למשה במתנה שהוא ביום מ' (רסז), שבתחילה היה לומד ושכחה, עד שניתנה לו במתנה (רסח) בסוף מ' יום (נדרים ל"ח ע"א), ואז היתה חרותה על לב"ה (לב"ו צ"ל), אל תקרי חרות אלא חירות שבאותו שעה נעשה חירות ממלאך המו"ת, מו"ת דייקא שבאותו הפרק נשלם התיקון של אותיות מו"ת (רסט). וצריך ליתן טעם (ער) למה לא נתן הקב"ה למשה התורה מיד במתנה, ולמה המתין עד סוף מ'. בדרך הדרש לפי שבסוף מ' עשו ישראל העגל, והקב"ה אמר למשה ואעשה אותך לגוי גדול (שמות לב י), שדרשו רז"ל (ברכות ז' ע"א) שלא חזר דיבורו של הקב"ה ריקם, שכן בני רחביה (רעא) רבו למעלה ראש (דברי הימים א' כג יז), שהיו למעלה מס' רבוא, ונמצא באותו שעה (רעב) שאמר הקב"ה למשה ואעשה אותך לגוי גדול, אז ניתנה התורה למשה במתנה, כי התורה היא ס' רבוא אותיות כנגד ס' רבוא נשמות של ישראל, והקב"ה הבטיח למשה שיהיה הוא כלול מס' רבוא נשמות, ז"ש במסכת נדרים (ל"ח ע"א) לא נתן הקב"ה התורה

אלא למשה (רעג), ומסיק לפלפולא בעלמא (רעד), ולכן כל זמן שלא היה משה כלול מס' רבוא, היה לומד ושכחה עד שנתן הקב"ה למשה הפלפול במתנה (רעה), כמ"ש ר' חנינא לר' חייא בהדי דידי קמנצית, אילו משתכח תורה מישראל מהדרינא (רעו), וזה גם כן המתנה של משה, שבפלפולו היה מהדר התורה, אבל לפי מה שאמרנו (רעז) הוצרך דוקא (לתקן)[לקבל נ"ל]ביום מ', לתקן מ' של מו"ת חמת המלך מלכי המלכים (רעח), שבאותו שעה שעשו העגל רגליה יורדת מות (משלי ה ה), ואיש חכם זה משה יכפרנה (משלי טז יד), וזה הראה לו הקב"ה לאברהם אנכי מגן לך דייקא, שלא יוכל משה לקבל את התורה עד שנתן לו הקב"ה קלסתר פניו של אברהם (שמו"ר פכ"ח א') (רעט), "שכרך "הרבה "מאוד ר"ת מש"ה, שאז פסקה זוהמת נחש (עיין שבת קמ"ו ע"א), כמבואר בפסוק (בראשית ג א) והנח"ש הי"ה ערו"ם, ס"ת משה. שעיקר התיקון היה כשקיבל הלוחות כמ"ש:

ויקח לו את כל אל"ה (רפ), אלה דייקא אלה העדות והחוקים, הם לוחות העדות (רפא) שהם ו' טפחים על ו' טפחים מנין אלה, וכל הלוחות היו ח"ק (רפב) טפחים, נרמזים במלת ויק"ח (רפג), ז"ש ויבתר אותם בתוך על ב' לוחות, שנרמזים אל"ה העדות והחוקים (דברים ד מה), שהם ב' פעמים ח"ק (רפד). גם במלת אלה נרמזת בו כל התורה שהוא ה' ספרים, אלה (רפה) תולדות השמים והארץ בה' בראם (בראשית ב ד), והוא ה' פעמים או"ר שביום א' (רפו) בראשית, כדאיתא במדרש (ב"ר פ"ג ה') (רפז) כנגד ה' חומשים, ה' פעמים או"ר בגימטריא אל"ה, שהוא אלף (רפח) ל"ה (רפט). או יאמר מן י' לשונות של נבואה, לא דיבר עם אברהם (רצ), רק בב' בדיבור ובמחזה, שרמז על ב' שמות דב"ר י"י, כנגד שם של הויה, מחז"ה נגד שם של אדני, שהוא מחזה שד"י (במדבר כד טז), והן תרין שמהן שאמרנו שהם "הויה "בהיכל קדשו (חבקוק ב כ), והראה הקב"ה לאברהם ד' דברים התורה והמקדש (גיהנ"ם ומלכיות כצ"ל) (רצא), התורה נרמזת במלת אנכ"י, והמקדש במלת מג"ן לך, שכן היו במקדש צ"ג כלים (רצב) כדאיתא במסכת תמיד (ל' ע"א) (רצג), שהוא לכבוד "אדון "יחיד (רצד), "הויה "בהיכל (רצה), כל זה עבור אברהם שנצרף בכבשן האש, ג"ץ (רצו) היוצא מתחת הפטיש (שבת כ"א ע"ב), ובשבילו העם בחר לנחל"ה לו (תהלים לג יב), נחל"ה (רצז) דייקא, נחלה לישראל עבדו (תהלים קלו כב), וכן קחשיב במשכן צ"ג דברים בפרשת נשא, לפי שיש בין דור המבול לדור הפלגה ש"ם שנה (ש) משנולד יעקב, שהיה ראוי לירד בשלשלאות של ברזל (שבת פ"ט ע"ב). ולפי דברי כנפי יונה שפסוק (ישעיה מא ג) "אורח "ברגליו "לא "יבוא (שא), דאיתמר גבי אברהם בהריגת ד' מלכים (ב"ר פמ"ג ג'), שזכה אברהם באותו פרק לרתיכא קדישא,

שסודו (שב) ארגמן, עיין שם (שג). והנה לזה אמר הקב"ה לאברהם בדב"ר הויה במחזה (שד), כשתצרף דב"ר הויה אל במחז"ה, הרי סוד ארגמ"ן שהוא בגימטריא רצ"ד, לאחר שנלחם (שה) אברהם עם נמר"ד שהוא בס"א, גם כן עולה לחשבון ארגמ"ן, לכן אמר אנכי "מגן "לך, לך דייקא (שו) שכבר מדתו של אברהם נקרא או"ר (שז), כמ"ש (ישעיה מא ב) מי העיר ממזרח צדק, שדרשו רז"ל (ב"ר פ"ב ג') האי"ר בא', וכן שם של אברהם מורה על האור, שדרשו זרח בחשך (תהלים קיב ד) (שח), או על (שט) אברהם, שהוא צירף (שי) אחד מן ק"כ (שיא) צירופים, הוא א"ר בה"ם. ז"ש אנכי מג"ן לך, שבאותו פר"ק זכה אברהם לאו"ר (שיב) דארגמן, שבאותו הפרק זכה לאור"ה (שיג), ומגן לך דייקא כשתצרף אותיות א"ר הרמוזים בשמו, עם אותיות מג"ן, הרי ארגמ"ן לקביל נמר"ד (שיד) שנצח אברהם באותו פרק, גם סוד ארבע"ה (שטו) מלכים "את "החמשה (בראשית יד ט), שנתעסק אברהם להגביר ד' אתוון של הויה, את החמשה הם אתוון של אלקי"ם (שטז). ז"ש דבר הויה מורה על ד' אותיות הויה, במחז"ה מורה על חזות קשה, שהוא שם של אלקי"ם, שהמתיק אברהם חזות קשה עם שם של הויה, כנרמז במלת דבר "הויה (שיז). גם אמר "בדיבור "ובמחזה (שיח), הראה הקב"ה הגלות שהם כפולים, ישתרגו עלו על צוארנו (איכה א יד), א' קשה וא' ניחא, כדאיתא במדרש רבה פרשת ויצא (ב"ר פס"ח י"ד) (שיט):

בירושלמי במסכת ברכות (פ"ה ה"א) אלישע (שכ) דכתיב ביה (מלכים ב' ב יא) "ויהי הם הולכים הלוך דבר דפליגי ביה אמוראי, חד אמר בקריאת שמע היו מתעסקים, דכתיב ביה (דברים ו ז) ודבר"ת בם (שכ"א), גם בכאן נוכל לומר לומר "דבר "הויה מדבר בקריאת שמע (שכב), שגילה הקב"ה לאברהם סוד נפילת ד' מלכים בד' חלקים (שכג) שנחלקה קריאת שמע כדברי ריב"ל בזוהר חדש, שהראו לו בגן עדן מתחילה מ"ב חדרים, כנגד אותן בני האדם שכוונו בפרשה ראשונה (שכד), אחר כך ראה ע"ב מדורין, על אותן בני אדם שכוונו בפרשה שניה עד ושמת"ם (דברים יא יח) (שכה), אחר כך הראו לו נ' שערים, לאותן בני אדם שמכוונין מן ושמת"ם עד ויאמ"ר (במדבר טו לז) (שכו), אחר כך ע"ב היכלות, לאותן בני אדם שמכוונין מן ויאמ"ר עד אמ"ת עם חזרת ג' תיבות י"י "אלקיכם "אמת (שכז) כשמתפללין עם הצבור (שכח), אשרי "אדם "שומע לי (משלי ח לד), זה שמתפללין שמע ישראל, אד"ם דייקא שהוא משלים רמ"ח איברין של אדם (שכט), לשקוד על דלתותי (של), כשהוא מתפלל עם הצבור, אז משלים רמ"ח איברים, ז"ש (משלי ח לה) כי (שלא) מוצאי מצא חיים כי רפאות תהי לשרך, שכל תיבה משלים אבר אחד (שלב). הנה ד' חלקים אלו של קריאת שמע, הם כנגד ד' אותיות השם, לכן

אמר "דבר "הויה, בקריאת שמע (שלג) נשלמו ד' אותיות הויה, זה על פי רעיא מהימנא פרשת שופטים (זוהר ח"ג רע"ד ע"ב) לדון ס"ם בסייף שהוא קריאת שמע, שהוא חרב של הקב"ה, י' רישא דחרבא, ו' גופא דחרבא, הה' תרין פיפיות דילה, נרתקא דחרבא הוא אדני. והענין כי בב' יחודין שמ"ע (דברים ו ד) וברו"ך, יש בכל אחד ו' תיבות, והוא סוד וישאוהו במוט (שלד) בשנים (במדבר יג כג), כמ"ש אתוון דיחודא הורגין ס"מ ובת זוגו, והוא סוד רמ"ח (שלה) של פינחס וידקר "את "שניהם (במדבר כה ח), שהם ס"מ ובת זוגו. ולדעתי שהוא סוד במחז"ה (שלו), שהוא סוד מחז"ה שד"י יחזה, מחז"ה בגימטריא ס', הם ששים גבורים של קריאת שמע, ס' אותיות שיש בפרשה ראשונה משם של הויה (שלז), ולפי התיקונים שיש (שלח) ס' דבקים בקריאת שמע, שהנותן ריוח לדבקים (שלט) מצניין לו גיהנ"ם (ברכות ט"ו ע"ב), ומלת שד"י נוטריקון "ששים "דבקים "יפריד (שמ), יחז"ה י"ח אזכרות בקריאת שמע, וי"ב תיבין דיחודא (שמא) נרמז במלת ז"ה, ז"ש אנכי "מגן "לך (שמב), במלת מגן נרמזו סוד תרין יחודין, העליון (שמ"ע, ומסיים) אח"ד שהוא כנגד שם של הויה (שמג), יחוד התחתון ברו"ך, ומסיים וע"ד שהוא שם של שד"י (שמד), נרמז במלת שם כבוד, תצרף שד"י עם הויה, הרי ברוך ש"ם (שמה), וכשתצרף וע"ד עם אח"ד, כי במלת (שמו) ועד נרמזין גם כן אח"ד, כדאיתא בזהר תרומה (ח"ב קל"ד ע"א) דכתיב (זכריה יד ט) י"י אחד "ושמו "אחד (שמז), רק שצריכין אנו לרמוז (שמח) אותיות אח"ד באותיות מחולפים, ו' של וע"ד הוא במקום א' של אחד, באתוון ידועין א"ב של א"ו ב"ה (שמט), ע' של וע"ד בחילוף אחה"ע (שנ) במקום ח' (שנא), התחילו עבדיה (שנב) להביא לה בחשאי (פסחים נ"ו ע"א), כדי שלא ישלטו החיצונים (שנג), תצרף וע"ד עם אח"ד הרי מג"ן. וז"ש אנכי מג"ן לך, שרומז על קריאת שמע, ולפי שעל קריאת שמע אמר רוממות א"ל בגרונם (תהלים קמט ו), במלת מג"ן נרמזין ג' פעמים אל (שנד) שאמר בזו הפרשה (שנה). וז"ש (בראשית יד כ) ברוך אל עליון אשר "מגן "צריך בידיך, מג"ן דייקא בב' יחודים אלו של אח"ד וע"ד, שהוא בגימטריא מג"ן, דייקא באלו הב' יחודים ידקרו שניהם, שהם (בגימטריא מיותר נ"ל) ס"מ ונחש:

ולפי שחרב פיפיות הם סוד ב' ההין (שנו), נתן לאברהם ה' ולשרה ה', שהם סוד ה' חלוקי אבנים שהרג (בהם) דוד את גלית הפלשתי (שמואל א' יז מ), שנתלבשו (שנז) בו כל הד' גליות שהם ד' קליפות, ולכן נקרא גלית, ונקרא איש הבינים (שמואל א' יז ד) (שנח), שהיה מבונה מכל מום (סוטה מ"ב ע"ב), ר"ל שנתלבשו בו כל הד' גליות שהם ד' קליפות, ואמרו רז"ל במסכת סוטה בהתיצב הפלשתי מ' יום (שמואל א' יז טז), כנגד התורה (שנט) שניתנה במ' יום, השכם והערב כנגד (שס) קריאת שמע, לפי

שבשנים אלו מבטלין כח הס"א, כמ"ש (ברכות ה' ע"א) על רגזו ואל תחטאו (תהלים ד ה), שירגיז יצר טוב על יצר הרע בתורה ובקריאת שמע (שסא), ושניהם אלו נרמזין בכאן (שסב), דבר הויה, על התורה (שסג). "במחזה, על קריאת שמע (שסד). ז"ש אנכי רמז על התורה, שנתנו הלוחות שמתחילין "אנכי (שמות כ ב), למ' יום. מגן לך על קריאת שמע, שהם ב' יחודין שאמרנו שמסיימין "אחד וע"ד, לכן יהיו במקדש צ"ג כלים, לכבוד ב' יחודין אלו שמורין על "הויה "אחד "ושמו "אחד (שסה). ז"ש (בראשית טו י) "ויקח לו את כל "אלה ויבתר אותם בתוך, שנרמז בו אלו הב' דברים (שסו) תורה וקריאת שמע, תורה ניתנה בב' לוחות (שסז), כל לוח היה ו' טפחים על ו' טפחים מנין "אלה. וגם תרין יחודין שמע ישראל ו' תיבות, ברוך שם ו' תיבות, תחשוב ו' פעמים ו' (שסח), הרי ל"ו מנין "אלה (שסט), זה סוד "שאו "מרום "עיניכם (ישעיה מ כו), שהוא ר"ת "שמע (שע), וראו מי ברא אלה, לפי שיש (שעא) בקריאת שמע י"ח אזכרות, וכשתחשוב י"ח בשחרית וי"ח בערבית (שעב), הרי בקריאת שמע נרמז מלה אלה. ז"ש ויקח לו את כל "אלה דייקא, ויבתר אותם "בתוך שבקריאת שמע, ובתורה מבתר הס"א (שעג), וישאוהו במוט בשנים (שעד), לכן אחר הריגת ד' מלכים שהם כנגד ד' מלכיות שלעתיד, והם כנגד ד' כוחות הטומאה שלמעלה וד' קליפות שראה יחזקאל, הוצרך הקב"ה לגלות לאברהם דמה שמבטלין אותם ולהרוג אותם בחרב. ולזה אמר ("חרב "ורומח "ומגן "מלחמה סלה), [צריך עיון כי לא נכתב כן רק מגן וחרב ומלחמה סלה, והייתי רוצה לומר שט"ס היא, לולי שדרש המחבר כל (תורה)[תיבה]בפני עצמו, ואף על פי כן רצוני להגיה בדברי הרב כאשר תראה], שלשתן קאי על קריאת שמע, ("חרב כמשמעו, "ורומח רומז על רמ"ח תיבין דקריאת שמע עם שית תיבין של "שמע "ישראל), [נ"ל דהכי גרסינן "וחרב כמשמעו, והו', על ו' תיבין "דשמע "ישראל וכללות הקריאת שמע הוא רומח, שהיא רמ"ח תיבין דקריאת שמע]. מג"ן גם כן מורה על קריאת שמע כמ"ש (שעה). או אמר ויקח לו את כל אלה (שעו), שרמז קתדרין דדין לקביל קתדרין דדין, שהם תרין סתרין דלעילא מימין רהב (שעז), שיש לו ל"ו שרים (שעח), "אלה ברכב (תהלים כ ח) ומשמאל ס"מ, שיש לו ל"ו שרים, "ואלה בסוסים "אלה מול "אלה (לבתר), ["ויבתר] אותם בתוך, שישראל עומדים באמצע (שעט), והוא כמ"ש הבחיי על פסוק (ישעיה סו יז) המתקדשים והמטהרים על הגנות אחר אחד בתוך, שכן ישמעאל עושין יום מנוחה וחג שלהן בערב שבת (שפ), ואדום באחד בשבת (שפא), וישראל הם באמצע (שפב), ונקדשתי "בתוך בני ישראל (ויקרא כב לב), "בתוך דייקא, ז"ש בתוך (שפג) קאי על ישראל, ושכנתי "בתוכם כתיב (שמות כה ח):

או יאמר דבר הויה, שהראה לו ענין מתן תורה, דאיתמר בהו (שמות כ א) וידבר הויה את כל הדברים "האלה דייקא, ויקח לו את כל "אלה, ולפי שיש בי' דברות תר"ך אותיות (שפד), והם יו"ד שורות (שפה), על כל שורה מגיע סב כמנין "במחזה, שהוא סוד ב' פעמים אל, בסוד אל ארך אפים אל רחום וחנון (שמות לד ו) (שפו), וכן הראה הקב"ה לאברהם קחה לי עגלה משולשת, שהם ענין קרבנות, שכן "קרבן בגימטריא "ארך "אפים, שהראה לו ענין "אריך "אנפין, אחר כך הראה לו ענין זעיר אנפין שהוא אל רחום וחנון (שפז), וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי, ז"ש ויבת"ר אותם "בתוך, שהראה לו הביתור שחלק י' הדברות על יו"ד שורות, וכל שורה ב' פעמים אל, שהוא מדתו של אברהם (שפח) "חסד אל כל היום (תהלים נב ג) (שפט), חסד עליון בל ימוט (תהלים כא ח) (שצ), לכן היה אברהם בדור ך', שהוא סוד ך' פעמים אל (שצא), מנין אותיות תר"ך (שצב). ז"ש "אנכי (שצג) מגן "לך דייקא, שאתה בדור ך', מורה על זו המדה (שצד), מזה הטעם ניתוסף ר' בשמו, שהיה ראוי לקרות "אבהם, על שם אב המון גוים, כתוב בסודי רזי לפי שאות ר' היא אות העשרים בא"ב, שמורה על אברהם שהוא בדור ך', לפיכך ניתוספת אות ר' באברהם, שגילה הקב"ה לאברהם מתן תורה שהיא ה' (שצה) ספרים, גם קריאת שמע שהיא ה' חלוקי אבנים (שצו), גם ה' שגילה לו המרכבה העליונה שנחלקה לה' (שצז), וזכה להיכל שנקרא היכל "אהבה (שצח), ומבואר בר"ת "המן "גוים "נתתיך, ר"ת "נגה, שכן איתא בזהר פקודי, שבהיכל אהבה תמן כובב "נגה, ומבואר בנוסח אהבה רבה שהוא לקביל היכל "אהבה, "כן "תחננו "ותלמדנו אבינו אב הרחמן, שמזכירין אנו "אב "המון "גוים, שהוא אב נג"ה זכותו של אברהם אב הרחמים, "כן תחננו, "כן נוטריקין "כוכב "נגה. או אמר דבר הויה על תורה שבכתב, "במחזה על תורה שבעל פה (שצט), שהוא מנין "מחזה ס' מסכתות. גם הראה לו נחמות ירושלים, "דברו על לב ירושלים (ישעיה מ ב), זהו "דבר הויה:

שייך להתחלת הסדרא

אמר ג' לשונות בפסוק קמא (ת), לקביל ג' דורות שקיבל אברהם שכר כולם, ומבואר בצירוף של אברהם שהוא בהיפך אתוון "בר "מאה, שאז נתן לו הקב"ה בר, כשהיה בן ק' שנים, ואז נעשה נקי כפים ובר לבב (תהלים כד ד), שאז זיכה וצירף (אלו) שנרמזין במלת "מאה, נוטריקון מבול "אנוש "הפלגה, ואף על פי שד' דורות הן שפגמו בד' אותיות הויה (תא), שרמז עליהן דוד (תהלים ו ז) בדמעתי ערשו "אמסה, שלא כנגד עצמו אמר דוד, אלא כנגד כל ישראל שהן הן ד' דורות, נוטריקון "אנוש "מבול "סדום "הפלגה, ונרמזים (במלת)[בר"ת כצ"ל]"מאלקי "העמים "אשר "סביבותיכם (דברים ו יד), ר"ת

"מבול "הפלגה "אנוש "סדם, הן הן ד' שליבות של סולם שראה יעקב, ונרמזין בראשי אתוון "הנה "סלם "מצב "ארצה (בראשית כח יב), ו' של והנה שימוש (תב), ד' דורות אלו נתגלגלו למצרים כמ"ש בפרדס (תג) שער השערים. דור המבול, עליהם אתמר (שמות א כב) כל הבן הילוד היאורה תשלכוהו (תד). דור הפלגה, איתמר עלייהו (שמות ה יב) ויפץ העם (תה), הוא סוד לקושש קש. (בראשית יט יא) אנשי סדם שהוכו בסנורים, מתו בחשך בג' ימי אפילה (תו), וד' דורות הללו הוא קופה שהיתה תלויה בצווארו של אברהם (תז), שהוצרך אברהם לזכך ארבעתן, כמו שהראה לו הקב"ה בברית בין הבתרים, כנגד דור אנוש אימ"ה, שבא אוקיינוס והציף שליש של עולם (ספרי האזינו לב ח') (תח). חשיכ"ה, בדור המבול שלא שמשו המאורות (ב"ר פכ"ה ב'). גדול"ה, דור הפלגה שבנו עיר גדול"ה וראשו בשמים (בראשית יא ד). נופל"ת, כנגד סדום (תט), עלי"ו דייקא, שאלו הד' דורות היו מרגליות טובה תלוי בצווארו (תיא) של אברהם (ב"ב ט"ז ע"ב), שהוצרך לזכך אותן, ואם כן (תיב) ארבע דורות הן למה לא נרמזין בכאן רק ג' דורות. אבל הענין שהן הן פגמו בד' אותיות (הויה), שהן ד' יסודין קדמאין, ובאמת עיקר שם של הויה אינו רק ג' אותיות, והה' היא כפל. וכן גם כן דור הפלגה ואנשי סדום הם גלגול אחד, כמ"ש הבחיי "ואנשי "העיר "אנשי "סדם (בראשית יט ד), שאנשי העיר שבנו המגדל, אנשי סדום הם ממש, אם כן הם באמת רק ג' (דורות) שנרמזין בצירוף של אברה"ם (תיג), שהוא היה רב (תיד) שנטל שכר (בשמרו עקב ר"ב) של אלו הג' דורות, שנרמזין באותיות של אברה"ם הנשארים שהם מא"ה, ובזה תיקן אברהם קומה של אדם הראשון שהעמידו הקב"ה על ק' אמה (ב"ר פי"ב ו') (תטו), וזה רמז בזהר (ח"א ע"ו ע"ב) שהתחיל הקב"ה לדבר עם אברהם "לך "לך, שהם חשבון מא"ה, שאז כשהיה אברהם ב"ר מא"ה, אז נתקיים ואעשך לגוי גדול שנולד יצחק, שהוא היה ממש אדם הראשון, וניתקנה קומה שלו (תטז) שנתקלקלה בג' דורות שנרמזים במלת מא"ה, שהם "מבול "אנוש "הפלגה. ולכן אמר ג' לשונות, כנגד דור הפלגה דאיתמר שם (בראשית יא א) ויה"י כל הארץ שפה אחת (תיז), מן הארץ ההיא יצא אשור (בראשית י יא), כנגד זה אמר לך לך מארצך. כנגד דור המבול דאיתמר תמן (בראשית ו ט) אלה תולדו"ת (תיח) נח, שלשה אלה בני נח, ומאלה נפצה (תיט) הארץ (בראשית ט יט), אמר וממולדתך. כנגד דור אנוש שהיו עובדי צלמים, ואז הוחל לקרות בשם הויה (בראשית ד כו) (תכ), איתמר "ומביא "אביך, שהיה תרח עובד צלמים. ולכן מיד אחר פרשה זו איתמר (בראשית יב י) וירד אברם מצרימה, כי במצרים נתגלגל אלו הדורות (תכא), והוצרך אברהם להעלות משם (וסוד וירד אברם מצרימה), [נ"ל שצ"ל והוא סוד ויעל אברם ממצרים (בראשית יג

א](תכב), והוא סוד ואברם כבד מאוד במקנה בכסף ובזהב (בראשית יג ב), כסף הוא סטרא דימינא (תכג), וזהב שמאלא, ובמקנה באמצעותא, והם סוד ג' קווין של אברהם יצחק ויעקב חסד דין ורחמים, והוא סוד ה' שניתוספה באברהם, שהוא צורות ג' קווין (תכד), ועליו קרמיז אברהם בן מש"ק ביתי דמשק אליעזר (שם בראשית טו ב), מש"ק נוטריקון "מן "שלשה "קוים, דולה ומשקה (תכה) מתורתו של רבו, שהיה מתקן ג' קווין שהעולם עומד עליהם שנבראו בב' של בראשית (תכו), "משק "ביתי רומזים על ב' של אברהם (תכז), שגם היא צורת ב' מן ג' קוים, והוא סוד אליעז"ר, שכן אליעז"ר גימטריא ג' פעמים ק"ו, ולכן נקרא דמש"ק אליעז"ר שדולה ומשקה מתורתו של רבו, תורתו דייקא, שקיים אברהם כל התורה (יומא כ"ח ע"ב) שהתחלתה בב' של בראשי"ת (תכח), שנרמז בצורת שלשה קוין שהוא סוד אליעזר, שעולה ג' פעמים ק"ו, ולכן הוי ילידי ביתו שמנה עשר ושלש מאות (בראשית יד יד), אמרו רז"ל (נדרים ל"ב ע"א) שהוא היה אליעזר לבד שחשבונו עולה שי"ח, וקשה מה ענין זה חשבון של שי"ח (תכט), אבל רזא דמלה יליד ביתו דייקא (תל), שהן הן הנשמות שבעולם שנחלקין בג' קווין (תלא), דהיינו "קו החסד "קו הדין "קו הרחמים, וזה נרמז במלת ביתו שהוא ב' של בראשית. #

בעוה"ר יתר הכתבים על המגלה עמוקות אינו בנמצא אתנו להעתיק, ואם ימצאו תחת מי יחזירו האבידה לבעליה:

בארות עמוקים פרשת נח

א בא לפרש ענין הסמיכות "ונח "מצא "חן, "לאלה "תולדות (בראשית ו ט). גם בא לפרש מציאת החן מה הוא, אם הוא ראוי לכך, לא יצדק ח"ן, רק שזכה להצלה מצד צדקותיו, ואם לא היה ראוי לכך, וכי משוא פנים יש בדבר. גם בא לפרש ענין הג' תוארים שזכר בנח "צדיק, "תמים, "את "האלקים "התהלך. גם בא לתרץ כפי הפשט שמפרש בכתוב "זה "ינחמני, יקשה למה לא נקרא שמו "נחום או "מנחם כקושיית המפרשים, זה מה שרצה הרב הק' לבאר בפיסקא הלזו:

ב ר"ל "ונח מצא "חן הכי פירושו, שמצא והמציא ענין השלשה דברים שנתלים בחן, שבאותן ג' דברים פגמו דור המבול, דמבואר בגמרא שלש חינות הן, ח"ן אשה על בעלה, חן מקח על מקחו, חן המקום על יושביו. ובאלו הג' פגמו דור המבול, ונח היה שלם באלו הג' חנות:

ג שנקרא מקו"ם, שהוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו, וגם השם הויה ב"ה בגימטריא מקום כזה, י' פעמים י', ה' פעמים ה', ו' פעמים ו', ה' פעמים ה', סך הכל בגימטריא קפ"ו:

ד כענין שאמרו רז"ל (סנהדרין נ"ז ע"א) אין השחתה אלא עבודה זרה, כמה דאת אמר (דברים ד טז) פן תשחיתון, וכאן נאמר ותשחת:

ה רק שמח בחלקו, חן אשתו עליו:

ו ר"ל דלענין זה פירשה לנו התורה שם אחות תובל קין, על כרחך כמו שאמרו רז"ל שנעמה היתה אשתו של נח, ואף על פי כן יקשה מה יתן ומה יוסיף לנו בהודיע לנו שם אשתו. אך הוא להורות שלא נתפתה אחר עצת נעמה אמן של שדים, כמבואר בזוהר הק' אשר היא מפתה את האדם לזנות, רק אשתו בקדושה נעמ"ה הצדיקית, (ר"ל שלא חטא בגזל רק מה שלקח במקח החזיק):

ח ר"ל כולם נרמזים בפסוק הסמוך "ונח "מצא, נסמך תיכף אחריו "אלה "תולדות "נח "נח "איש "צדיק, ולא איש חמסים, שהיה נקי מן הגזל:

ט כמבואר בגמרא ומדרש תואר צדי"ק:

י ר"ל על שם הח"ן שמצא, אלו הג' חנות שהיה שלם בכולם:

יא כי לפי הטעם ז"ה ינחמנו, היה לו להקרא נחו"ם או מנח"ם, אך הוא בשביל הח"ן. והנה בתורתינו מפורש הטעם ז"ה ינחמנ"ו, על כרחך צריכין אנו לפרש "ויקרא "את "שמו "נח "לאמר "זה "ינחמנו, ר"ל לאנשי הדור שהיו בני בליעל, היה מתיירא לאמר עיקר הטעם שהוא יהיה יחיד בדורו במציאת החן מה שאין כן כל הדור, ואמר להם טעם "זה "ינחמנו, ובזה יוצדק הלאמ"ר, נ"ל:

יב ר"ל בזה יש לפרש הפסוק בסמיכות בזה האופן ונח, רצונו לומר מפני [מה] קראוהו נ"ח, ולא מנח"ם או נחו"ם, כי מצא ח"ן בעיני ד', רצונו לומר מפני שמצא חן כנ"ל, ואיזה חן מצא, מפרש אחר כך אל"ה וכו' "איש "צדיק וכו', וכנ"ל:

יג רצונו לומר "אלה "תולדות "נח, בתיבת נח שהוא אותיות ח"ן, מרומזים הג' שלימות האלו וכנ"ל:

יד ר"ל איש צדיק, ולא איש חמסים וכו', וכדלעיל:

טו בא לפרש באופן אחר תואר צדי"ק. גם בא לפרש למה ט"ו אמה גברו המים של דור המבול:

טז ר"ל מי חטאו הלא הם דור המבול, ויותר נראה שאלו הב' תיבות "דור "המבול היו כתובים על הגליון פירוש על "שהם "חטאו, והכניסו אותו לפנים:

יח כי אמרו רז"ל כל זמן שאיש ואשה מתנהגים כשורה וחברותם נאה על פי התורה, אזי בחמימות אש אהבה שביניהם מתחבר השם י"ה ושוכן עמהם, על כן תמצא בשמותם א"ש א"ש בחיבור השם י"ה, מה שאין כן כשאין חברותם נאה שאינו על פי התורה, אזי

מסתלק היו"ד "מאיש "והה"א "דאשה, ונשאר "אש "אש, על כן בדור המבול שחטאו בעריות, נידונו ברותחין להיות שנשאר בשמותם רק "אש "אש:

יט להיות שפנמו בי"ה שבאיש ואשה על ידי זיווגם בעבירה:

כ לתקן מדת היסוד שנקרא טו"ב כנודע, כי זה מקום הפגם של הברית אות ברית קודש, וראיה מפנחס בקנאותו קנאת הברית, ניתן לו ברית שלו"ם (במדבר כה יב), וידוע למשכילים כי מדת היסו"ד יכונה שלו"ם (זוהר ח"ג קט"ו ע"ב, עיין שבת קנ"ב ע"א)

כא כבר ידעת סוד הגאול"ה הוא יסו"ד צדיק שנקרא "גואל, "ותפלה סוד המלכו"ת. והנה חזקיה שלא נשא אשה, לא השתדל לחיבור יסו"ד ומלכו"ת, ופעל זה בתיקונו על ידי סמיכות גאולה (יסוד), לתפלה (מלכות) בתפילותיו:

כב מנין י"ה, שתיקן בהתחברות י' שבאיש עם ה' שבאש"ה:

כג הפסוק הזה דרשו רז"ל בגמרא על חזקיה וישעיה שלא הלכו זה אצל זה, והש"י עשה פשר דבר, כי בימים ההם חלה חזקיה ואמר הקב"ה לישעיה לך ובקר את החולה, ודרשו הרב הק' גם כן על הפשר דבר שביניהם, שכל אחד נרמז בו שם י"ה, על כן לקח חזקיה בתו של ישעיה, כמבואר בגמרא שאמר ישעיה לחזקיה מת אתה בעולם הזה ולא תחיה לעולם הבא, א"ל מאי כולי האי א"ל משום דלא אנסיבית, א"ל דחזאי ברוח הקודש דנפקי מנאי בנין דלא מעלי. א"ל בהדי כבשי דרחמנא למה לך, מאי דאפקידית איבעית לך למיעבד, ומאי דניחא קמי קוב"ה ליעבד. א"ל אם כן הב לי ברתך, אפשר דגרמא זכותא דידי ודידך וכו'. ומעתה תבין דברי הרב שבשניהם נרמז שם י"ה:

כד אגב דרש הרב שם מנש"ה מלשון שכחה, שאמר חזקיה נשני אלקים את כל עמלי, שהיה מייגע את עצמו ומחשב בתחבולת איך להכשיר זרעו ולא הועיל כלום, על כן קראו מנש"ה. עד כאן מה שרצונו לבאר:

כה ז"ל הגמרא סנהדרין, כתיב החמס קם למטה רשע, לא מהם ולא מהמונם ולא מהמהם ולא נח בהם, אמר רבי אלעזר מלמד שזקף עצמו כמקל, ועמד לפני הקב"ה ואמר לפניו רבונו של עולם לא מהם ולא מהמונם ולא מהמהם ולא נח בהם, ואף על נח נחתם גזר דינם כו', אלא שמצא חן בעיני ד', עכ"ל הגמרא. ובא כעת הרב הק' לפרש ענין אמרם כמק"ל:

כו כן דרשו רז"ל וילבש צדקה כשריון, מה שריון מחובר מקשקשים ומכולם נעשה שריון, כן צדקה כל פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול:

כז ותוכן כוונת הרב הק' לפי זה לפרש תיבת כמקל, דרשו בר"ת "מלאך "קטיגר "לבוש, כנ"ל כוונתו:

כח בא לפרש אחר כך הפסוק "לא "מהם "ולא מהמונם ולא "מהמהם שזכר יחזקאל, שהביאו בגמרא שהעתקתי לעיל:

כט הם מה שזכר אחר כך. א', מה שבינו לבין קונו. ב', מה שבינו לבין הבריות. ג', מה שבינו לבין עצמו:

ל כמ"ש הרב אחר כך אי"ש צדי"ק בינו לבין עצמו, תמי"ם בינו לבין הבריות, א"ת האלקי"ם בינו לבין המקום:

לא המונ"ם, דריש נוטריקון המו"ן ע"ם:

לב כמבואר בגמרא נ"ל רק שמצא ח"ן, ועל ידי הח"ן נקרא שלם באלו ג' תוארים:

לג שהיו מקולקלים באלו הג':

לד כי באמת גם הוא לא היה שלם כמבואר בגמרא הנ"ל, רק שמצא חן, ועל ידי כך נחשבו בו כל הג' תוארים:

לה כי מצא חן בעיניו לשבחו בתוארים הללו:

(ר"ל הפסוק במשלי "מגדל "עז "שם "יי "בו "ירוץ "צדיק, בזה הפסוק נרמז ענין דור הפלגה, שבנו "מגדל "עז בכוונה מיוחדת נגד שם הויה ב"ה, כדמסיק אחר כך בו ירוץ צדי"ק זה אברהם, שקידש אז שמו של הקב"ה כדמסיק הרב הק' ז"ל:

לו עתה מתחיל הרב לפרש דבריו האיך רצו לעשות נגד שם הויה ב"ה:

לז כמבואר בפרקי היכלות דשיעור קומה הוא רל"ו אלפים פרסאות. והנה ודאי אין הדברים כפשוטן וצריך לזה שימוש חכמים, וז"ל אותיות דר"ע באות ח' וז"ל, דבר אחר קרוב ד' לנשברי לב (תהלים לד יט), שכל שבורי לב חביבין לפני הקב"ה יותר ממלאכי השרת, שמלאכי השרת מרוחקין מן השכינה שלשים ושש אלפים רבבות פרסאות, שנאמר (ישעיה ו ב) שרפים עומדים ממעל ל"ו, ל"ו בגימטריא שלשים ושש אלפים הן, מלמד שגופו של שכינה מאתיים ושלשים ושש רבבות פרסאות, קי"ח ממתניו ולמעלה, קי"ח ממתניו ולמטה. ופרסאות הללו אינם כפרסאות שלנו, אלא כפרסה שלו אלף אלפים אמה, ואמה שלו ד' זרתות, וטפח וזרת שלו מסוף העולם ועד סופו, שנאמר (ישעיה מ יב) מי מדד בשעלו מים ושמים בזרת תכן, עכ"ל. המשכיל ישקוד על דברי המשכילים בחכמה ויבין דברי קדשו במעט קט שאינם כפשוטו, והנה אחת ארמוז ד' שמות ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן, עם ד' כוללי השמות או עם ד' אותיות השורש, בגימטריא רל"ו. #

לח ור"ב כ"ח (תהלים קמז ה) בגימטריא רל"ו:

לט עתה בא לפרש האיך נרמז זה המספר בשם הויה כמ"ש לעיל:

מ זה השם בגימטריא ס"ב, והוא אחד מי"ג מילואי הויה אשר הם נגד י"ג מדות, הגם דשם ס"ב נצטייר במקובלים באופן אחר, (עיין במאמר המלואים להרמ"ע ז"ל), והוא נגד מדה עשירית שבי"ג מדות מדת נושא עו"ן (שמות לד ז), עיין בויקהל משה:

מא ר"ל הפשוט על המילוי:

מב ובוני המגדול רצו לבנות שיעור גדול בחשבון רל"ו נגד שיעור קומה, לזה תמצא נבנה לנו עי"ר ומגד"ל וראש"ו, ס"ת רל"ו, כן הוא בציוני. ולזה שפיר יש לפרש הפסוק שהתחיל הרב על דור הפלגה, "מגדל "עז ר"ל שבנו "מגדל "עז שם הויה, ר"ל נגד חשבון שם הויה שיעלה מספרו רל"ו באופן הנ"ל:

מג עתה בא הרב ז"ל בדרשותיו לדרוש מענין לענין, מה שאמרו רז"ל (ב"ר פל"ח ט') על הפסוק וירד ד' וכו' אשר בנו בני האדם, קרא להם בנ"י האד"ם בנוי דאד"ם קדמאה, כי חטאם היה מעין דוגמת חטא אדם הראשון וכן הוא בזוהר הק' (ח"א ס' ע"ב), וכיון שהרב ז"ל מפרש שחטאם היה שרצו לבנות דוגמת שיעור קומה, על כרחך צריכין אנו למצוא דוגמת חטא זה באדם קדמאה, לזה קמפרש הרב ידוע כי חטא אדם הראשון וכו', כאשר יבוא לפנינו:

מד "וייצר, ר"ל וי"י צר, שמבראשית היצירה היתה האל"ף בצורת ו', ושני יודי"ן בשיווי קומה כזה יו"י, כן הוא במקובלים ראשונים. (מה) י' פעמים י', ו' פעמים ו', י' פעמים י', סך הכל בגימטריא רל"ו:

מו ר"ל לשון ניעור משנתו חוזר וניער, ר"ל שהם פגמו גם כן בבנותם סוד רל"ו וכנ"ל:

מז מדה הוא פגם בשיעור קומה, לכן נתמעטה קומתו:

מח כמבואר כל זה בדברי רז"ל:

מט ר"ל שאותיות וד, אינם בשיווי קומה עם היו"ד שלמעלה:

נ ר"ל כיון שכל צירופי האלף תצטרף לאותיות יו"ד במבטא, נוכל לומר הנעל"ם והפשו"ט. #

נא כאן מתחיל הרב הק' ענין אחר, ועל ידי זה נוכל לפרש פסוק "מגדל "עז, על דור הפלגה בענין אחר, והוא שהתחיל הרב לחקור למה נאמר אצל נמרד שהיה מדור הפלגה גבור ציד לפנ"י ד', תיבת לפנ"י אין אנו יודעים פירושו:

נב שהוא מלכו"ת שמי"ם, ולכן אמר לפנ"י הויה, ר"ל קוד"ם הויה, כי הנה השם אדנ"י הוא השער להויה והוא תחילה העליה מתתא לעילא כנודע. ובזה ידוקדק לפנ"י, ר"ל קודם, נ"ל והבוחר יבחר:

נג ר"ל ועל פי זה נוכל לפרש פירוש אחר בפסוק "מגדל "עוז, דקאי על דור הפלגה שבנו מגדל עוז:

נד שם הויה אדנ"י נקרא שם הויה, כי אין אחיזה לחקור בהויה זולתי על ידי אדני, דמיון השם של אדם כשרוצין לדבר באותו אדם, אין אחיזה לאדם להתבונן בו ולדבר בו כי אם על ידי שמו, והבן נ"ל, ותמצא בכמה ספרי מקובלים שכינו למלכו"ת שמי"ם מגדל, והבן:

נה זה מפרש לשני הפירושים של "מגדל "עוז:

נו איתא במדרש אברהם חלף ועבר לפני בוני המגדל, והוכיח אותן ואמר להם העל השם אתם מורדים לא תצליחו:

נז כן דרשו רז"ל (עירובין נ"ג ע"א) נוטריקון אמר והפיל:

נח שהוא ראשית התיקון של אדם הראשון שחטאו היה דוגמת עבודה זרה גילוי עריות שפיכות דמים, והתחיל אברהם ראשית התיקון לתקן עון עבודה זרה, והבן:

נט כוונתו לבאר מה שסתם בכאן שקודם חטא אדם הראשון היתה האלף בצורת יו"י בשיווי קומה, ואמר הרב לעיל שהוא סוד הפסוק "יתום "ואלמנה "יעודד "יכין "וצדיק "ילבש. והנה סתם בכאן ענין הרמזים האלו, ובמגלה עמוקות ואתחנן מבאר הרב באריכות וז"ל שם, ידוע שבבריאת עולם קודם חטא של אדם הראשון היתה הא' כדמות יו"י, כי הו' האמצעית היתה זקופה כעמוד, כי הב' יודין הם ב' עינים, והו' הוא החוטם בסוד פרצוף אדם כשיעור קומה, וזה סוד וייצ"ר (בראשית ב ז) בשני יודי"ן וא"ו, ולאחר שחטא אדם הראשון נתעקם הוא"ו ונעשה התמונה כמו יו"ד, י' למעלה ו' באמצע ד' למטה, וזה סוד "יתום "ואלמנה "יעודד, (כוונתו לאלף הראשונה), יתו"ם סוד יסוד, אלמנ"ה הוא מלכו"ת, בסוד "יכין "וצדיק "ילבש, צדיק הוא יסוד, ילב"ש הוא סוד מלכו"ת, כי מתחילה היה יו"י, אבל ודרך רשעים יעות, ר"ל נרגן מפריד אלף ונעשה תמונת יו"ד וכו', עיין שם כל הענין:

ס שם מבאר הרב כמה רמזים על שיעור קומה שהוא רל"ו, וכבוד י"י מלא את המשכ"ן (שמות מ לה), מילוי משכ"ן כזה ס' י"ן פ' ו"ן, בגימטריא רל"ו, אל"ה פקוד"י (שמות לח כא) גימטריא רלו, הלוחות היו ריי"ו טפחים, ומזה ומזה הם כתובים (שמות לב טו) הרי ך' דברות, הרי סך הכל רל"ו, "הויה "קנני (משלי ח כב) רל"ו, "קדם "מפעליו רל"ו, "כי "עצום (יואל ב יא) רל"ו, "אלקים במספר הקדמי בגימטריא רלו, ובשם התמונה אהיה גם כן בגימטריא רל"ו, כשנצטייר הא' בציור ריי"ו כזה א:

סא שם מבואר ענין ארבע מלכיות שהיו עם אמרפל הוא נמרד, וענין סנחריב וגוג ומגוג שהם דוגמתם וגלגולם, כמו שמפרש הרב לקמן וכאשר נבאר אי"ה:

סב בא הרב ז"ל לומר שאפשר לפרש הפסוק גם על דור המבול, ויצדק שפיר גם כן:

סג יצדק גם כן על זה הדרך וכמו שיתבאר, וקיצר הרב בלשונו ומתחיל לפרש על דור המבול:

סד שנבנית בתכונתה ומתכונתה מרמזת למלכו"ת שמים שנק' מגד"ל כמ"ש לעיל, וכבר ידעת (זוהר ח"א נ"ט ע"ב) ענין נ"ח איש צדי"ק מרכבה ליסו"ד צדי"ק, נכנס בתב"ה סוד מלכו"ת, ועל ידי זה נבנה העולם בחיבור יסוד ומלכו"ת, והבן. וז"ש הרב שצוה הקב"ה לנ"ח דייקא בחינת צדי"ק, לבנות התב"ה סוד מלכו"ת שמים להעמיד תולדות בעולם, ועיין מ"ש בציונים על התורה אשר חנן הש"י אותנו:

סה דהיינו בהחשב מספר האורך ורוחב וגובה, שלש מאות אמה ארך התבה, חמשים רחבה, ושלשים קומתה, נמצא כל המספרים שנ"ל בגימטריא ש"פ, כמנין חיבור הויה אתוון הויה אדני כל אות בחבורו כמ"ש הרב, דהיינו א' פעם י', ד' פעמים ה', נ' פעמים ו', ה' פעמים י', סך הכל בגימטריא ש"פ, בגימטריא שלו"ם עם הד' אותיות, כי היחוד הוא השלו"ם, בסוד שאמרו רז"ל (שבת קנ"ב ע"א) משים "שלום "בבית, והבן:

סו ענין הכאות אותיות אלו על אלו, הוא סוד החיבור והריבוי, כי כבר ידעת כי אותיות אדנ"י הם היכל לאותיות הויה ומקבלין דין מן דין, בסוד הכתוב (חבקוק ב כ) וד' בהיכל קדשו, אדני בגימטריא היכל כנודע:

סז ר"ל לכן כיון שנדע שבחינת התבה הוא סוד מלכו"ת בחינת שכינ"ה, על כן כל המספרים באורך ורוחב וגובה בגימטריא ש"פ, והנה התבה בעצמה היא דומה לאכסדרה שהיה צורת ה', והנה ש"פ עם צורת התבה בגימטריא שפ"ה בגימטריא שכינ"ה:

סח מרכבה ליסו"ד צדי"ק המתחבר עם התב"ה סוד מלכו"ת שכינ"ה:

סט בא הרב הק' לתרץ מה דקשה על זה הפירוש מה ענין הריצה, בו יבו"א צדי"ק מבעיא ליה, דבשלמא לפירוש הא' דקאי על אברהם, יצדק "בו "ירוץ, שהיה אברהם רץ לפני בוני המגדל ולא שהה בעמדו, אחר שאמר להם לא תצליחו, הוצרך לברוח ולהסתר מפניהם הגם שמסר נפשו על דבר כבוד שמו, עם כל זה לא היה מוסר עצמו בידים בידם כיון שהיה אפשר לו להמלט, וכן הוא על פי דת ודין תורתינו הק'. מה שאין כן אי קאי על נח בדור המבול, צריך להבין הריצה מה הוא. לזה קאמר דבא לרמז ענין אחר, דנ"ח היה גלגול חנו"ך מט"ט, ומט"ט בגימטריא "בו "ירוץ, ואפקיה בלשון זה, מפני שמט"ט עד מהרה מריץ דבריו של הקב"ה:

ע ירו"ק הוא פועל יוצא שמריץ דברו, או יאמר שעד מהרה ירוץ הש"י דברו, ולקחו מדור המבול קודם זמנו:

עא במדרש כל מי שנאמר בו היה, עולם חדש ראה, ויוסף "היה (שמות א ה), ומשה "היה (שמות ג א), איש יהודי "היה (אסתר ב ה) :

עב שכבר היה לעולמים, היינו שהיה חנו"ך, וגם עולם חדש ראה, שלקח אותו אלקים לעולם עליון:

עג ר"ל אותו שנאמר בו ויתהלך חנוך נתעבר בו, על כן ראה עולם חדש:

עד הויה ח"ן, בגימטריא חנו"ך, עיין בצרור המור שכתב גם כן בפשט הכתוב כדברי הרב:

עה עתה מתחיל הרב שוב לפרש פירוש ג' על פסוק "מגדל "עז, שקאי על דור הפלגה כפי הפירוש הא', רק שבפירוש הא' פירש "בו "ירוץ "צדיק, על אברהם, וכאן פירש שקאי על נח שהיה בחיים חיותו עדיין בימי דור הפלגה, כי אברהם אבינו היה בן מ"ח שנה בימי דור הפלגה, כפי המקובל מרז"ל וכפי חשבון הדורות, ובן נ"ח שנה היה אברהם כשמת נ"ח, נמצא היה נ"ח עדיין בחיים בימי דור הפלגה:

עו תיבה של ד' אותיות בונה כ"ד צירופים, רק שבשם "הויה יש ב' אותיות שוות לא יבנה רק י"ב בתים, ממילא הם מ"ח אותיות:

עז כמבואר במדרש:

עח זה פירש טעם ב' שנתבלבלו למ"ד אומות, לפי שפגמו בשם הויה שנרמז בסוד ל', כי ל' הוא צורות ך"ו כמנין הויה, וגם הויה עם ד' אותיות בגימטריא ל':

עט ר"ל שקורא את חטאם ופגמם בשם "מגדל "עז, לפי שפגמו בלמ"ד שנקרא בשם מגד"ל הפורח באויר, שאמרו רז"ל שדואג ואחיתופל דרשו ת' בעיי על מגדל הפורח באויר, ופירש רש"י שם שרצו לומר על גגו של למד דרשו ובעיא להו ענינו מה הוא, עיין בחלק דף ק"ו:

פ שוב חזר הרב לפי זה לפרש פירוש הראשון "בו "ירוץ צדי"ק, על אברהם שהם פגמו בל', שעליו יש לחקור ת' בעיי על מגדל הפורח באויר דאיבעיא להו לדואג ואחיתופל, ולתקן כל זה "בו "ירוץ "צדיק זה אברהם, שהיה רץ לתקן כל זה, על כן היתה מסכת עבודה זרה שלו ת' פירקין כמבואר במסכת עבודה זרה. וכשתעמוד על תוכן דברי הקדוש, זה הוי כמו פירוש רביעי על פסוק "מגדל "עוז, ושיעור הכתוב "מגדל "עוז, בוני המגדל פגמו בל' סוד המלכות שניקנית בל' מעלות, והל' נקרא מגדל, כדאיתא בגמרא בדואג ואחיתופל שהוא מגדל הפורח באויר, וגם פגמו בסוד המגד"ל שהוא הל', אשר בו

נרמז שם הויה בצורתה, ובל' איבעיא להו לדואג ואחיתופל ת' בעיי, וכזאת אירע לדור הפלגה, "בו "ירוץ "צדיק זה אברהם שתיקן זה, והיתה מסכת עבודה זרה שלו ת' פירקין:

פא מבואר בזוהר הק' (ח"א קכ"ג ע"ב) שיש בקדושה ת' עלמין דכסיפין, דהיינו שהצדיקים משתוקקים, וכנגדו בס"א ת' בתי דינין דחציפין, שהם סוד ר"ע עי"ן במספר השוה:

פב ר"ל בעבור זה שקל אברהם לעפרון עבור מערת המכפלה, בכדי להכניס המערה לרשותו, ולעפרו"ן שהוא בגימטריא "רע "עין, בגימטריא ת' מאות, נתן לו אותן ארבע מאות, שישאר הוא בבתי דינין דחציפין, ויצאת המערה מסוד "הרע "עין לאבינו אברהם, לעפרן הוא חסר ו', כי בחסרונו יעלה מספרו ת' מנין "רע "עין, ודוקא לעפר"ן חסר, לרמז ל' עפרן, כי באות הל' הם ת' בעייא, והבן:

פג שוב חזר הרב להחזיק ולפרש דבריו מענין תיקון סוד הד' מאות שנתחזק אברהם כנגדן, שהוא היה מוכן לזה לבטל הת' בתי דינין דחציפין:

פד ר"ל בא ואראך שאברהם מסוגל לבטל סוד הת' דחציפין:

פה ק"ש בגימטריא ת', ונאמר לק"ש ר"ל ל' ק"ש, כי מבעייות הל' נמשך סוד הק"ש וכנ"ל:

פו ר"ל דיקשה יעקב הוא המבטל ולא אברהם, על כן אמר הרב שודאי אברהם ביטל זה במסירות נפשו על קדושת שמו לכבשן האש, ואמרו רז"ל במדרש (ב"ר פס"ג ב') בזכות יעקב ניצל אברהם, כמד"א כה אמר ד' על בית יעקב אשר פדה את אברהם, על כן נאמר בפסוק ובית יעקב א"ש, בזכותו ניצל אברהם מאש, וביטל הק"ש בתי דינין, והבן:

פז עתה מתחיל הרב לבאר לפי פירוש הנ"ל, שיצדק שהיה נמרד עיקר בדור הפלגה, והוא היה המנגד של אברהם, והנה ביאר הרב שאברהם אבינו עמד לבטל ת' בתי דינין דחציפין, על כרחך צריכין אנו למצוא איזה רמז בנמרוד המנגד, שהיה כלול מת' בתי דינין הנ"ל, ואברהם עמד כנגדו לבטלם, על כן התחיל לפרש האיך נרמז בנמרוד ת' בתי דינין:

פח כך הוא בקבלה לרז"ל שעשו הרג את נמרוד ולקח ממנו בגדי החמודות אשר היו לו, דהיינו בגדי אדם הראשון, עיין כל זה בספר הישר ובמדרש:

פט וכיון שמבואר שנמרוד היה לו כח של עשו, וכבר ידעת בית עשו לק"ש, אינון ת' בתי דינין דחציפין כמבואר לעיל:

צ זכר תזכר את אשר כתבנו לעיל שהרב מפרש שאופן חטא דור הפלגה, היה הכל כענין חטא אדם הראשון, כענין שקראם הכתוב "בני "האדם כמבואר בזוהר (ח"א ס' ע"ב), וכיון שביאר הרב שחטא דור הפלגה היה שהתעוררו ת' בתי דינין דחציפין, על כן גם

חטא אדם הראשון היה באופן זה, והנה נמרוד היה המלך בדור הפלגה ולקח בגדים של אדם הראשון, והנה הגם שיצדק כפשוטו. עם כל זה י"ל בגדי"ם, מלשון "בגד "בוגדים "בגדו (ישעיה כד טז), ר"ל שלקח המעל והחטא של אדם הראשון, ועשו לקחם ממנו, כי בית עשו לק"ש וכנ"ל, וזה הוא על דרך דרש, אבל יוצדק כפשוטו בגדי"ם ממש:

צא להיותו שופריה דאדם (ב"מ פ"ד ע"א), ותיקן חטא של אדם:

צב נמצא לו שייכים הבגדים והבן, כי באמת לבשם בשעת קבלת הברכות מאביו:

צג חזר הרב לדבריו הראשונים שפירש ענין הפגם של המגדל הוא הל', על כן נחסרו מהם ל' משפחות. והנה אברהם שתיקן הפגם, נשלמו בו אותן הל' משפחות כאשר יבא:

צד מנין יהיה:

צה האנשים שבנו העיר והמגדל, המה היו אנשי סדום:

צו על כן נרמז בכאן ענין הל' צדיקים שישנם בכל דור בזרע אברהם, להיות דור הפלגה שהן הן אנשי סדום, פגמו בסוד הל' ונחסר מהם ל' משפחות, והשלימם הקב"ה בזרע אברהם המתקן, והוציא ממנו ל' צדיקים בכל דור:

צז הרב ז"ל הוסיף שנית ידו לבאר האיך נתקנו ונשלמו הל' משפחות בזרע אברהם:

צח הוסיף לפרש "מגדל "עוז:

צט ר"ל שיעור הכתוב "מגדול "עוז, אותן שבנו המגדל ש"ם י"י, פגעה בם יד השם:

ק אברה"ם אברה"ם בגימטריא מלכו"ת, והמשכיל יבין:

א כמו שאמרו רז"ל בברכות שאמר דניאל והאר פניך על מקדשך השמם למען אדנ"י, למענך מיבעי ליה, למען אברהם שקראך אדון, כי עד אברהם לא היה אדם שקרא להקב"ה "אדני:

ב והנה מדת המלכות נקרא "אדני, והם פגמו במלכו"ת, והוא תיקן הפגם, על כן קראו "אדני:

ג על פי מה שרמזנו כי ב' פעמים אברה"ם בגימטריא מלכו"ת, להורות קישור רמ"ח איברים שלו ברמ"ח איברין דמלכא, על כן נכתב אברה"ם אברה"ם, והוא גימטריא מלכו"ת, והבן:

ד קודם חטא אדם הראשון היה כתנות "אור "באלף, וכן היה כתוב בתורתו של ר' מאיר כתנות או"ר באלף (ב"ר פ"כ י"ב), שרמז על קודם החטא, ואחר החטא נתהווה כתנות עו"ר בעי"ן. והענין הוא כי קודם החטא היה הכתונת שלו, דהיינו גם הגוף היה אור, שהיה ספיריי והיה מזהיר כזהר הרקיע, ועקיבו היה מכהה גלגל חמה (ויק"ר פ"כ ב'), ואחר החטא נתעכר גופו כתנות עו"ר משכא דחויא:

ה שהוא נמשך מאוד אחר משכא דחוויא, ונטה אחר החומר העכור סטרא מסאבא, עד שבא לידי כפירה ורצה להרחיב גבול הטומאה ח"ו להשליט כוחות החיצונים על הארץ בעצת חבורתו הרשעה דורו של הפלגה:

ו נעלם ממני כעת פתרון התיבה הזאת ועינינה:

ז ר"ל על שניערו חטא אדם הראשון "עור "בעין:

ח אתון פ"ר הן הדינים דמנצפ"ך, כנודע בגימטריא פר, ובהחלק אותם לחמשה חלקים שוין, הם חמשה נ"ו המרומזין בויהי נועם אלקינ"ו עלינ"ו ידינ"ו עלינ"ו ידינ"ו (תהלים צ יז), והמתקתם על ידי האלף בהיתוסף לכל אחד אלף, ויתהוה מפר פר"ה, ויתהווה מספר כל אחד מהחמשה חלקים של הגבורות אל הויה, שהם שמות החסדים והרחמים ויתמתקו הדינין. וז"ש נעים זמירות (תהלים קיח כז) "אל "הויה ויאר "לנו, כן הוא במקובלים, ויתהווה מפר "פרה. ובאפשר הוא גם כן סוד הה"א שניתוספה לאברהם אבינו איש החסד, ויהי רצון שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו, ושיעור הדברים בכאן שאדם הראשון הגביר הדינין דפ"ר על ידי תגבורת העי"ן, ונעשה "עפר, בסוד כי "עפר אתה (בראשית ג יא), ואברהם אבינו תיקן הה' גבורות על ידי הוספת הא', וביטל תגבורת העי"ן והמתיק הה"א גבורות דפ"ר, ונעשה בסוד "האפר, נ"ל:

ט ור"ל על ידי המסרו את נפשו וגופו על דבר כבוד שמו, נתבטל החומריות של זוהמת הנחש שנמשך כתנות "עור משכא דחוויא, ונעשה גופו ספיריי:

י בא בדרך זה לפרש הפסוק "על "כן יאמר כנמרוד גבור וכו':

יא "על גימטריא ק'. (יב) ר"ל במלת על נרמז זה גם כן, שנחסר ל' מן ע', (יג) כן אמרו רז"ל אצל השבטים שנאמר במקצתם "על "כן קרא שמו לוי, "על "כן קראה שמו יהודה, אמרו רז"ל כל מקום שנאמר על כן מרובה באוכלסין, וקאמר הרב לדרשא גם בכאן שנאמר "על "כן עברתם "על וכו' אצל אברהם, לרמז ריבוייו באוכלסין, שאותן הל' אומות שנחסרו בהפלגה נשלמו באברהם, וכן ע' נפש לבית יעקב (בראשית יא כז) מנין כל הע' אומות, ונרמז בתשובת המלאכים לאברהם "כן תעשה כאשר דברת, ר"ל "כן "תעשה השבעים אומות בגימטריא כ"ן, "כאשר "דברת, שאמרת כי "על "כן עברתם, ולזה נרמז "על "כן מרובה באוכלסין:

יד הנה התחיל הרב לפרש הפסוק "על "כן, ועתה השלים דבריו והקדים הקדמה ידועה, גלגול נמרד הוא סנחרב, והוא יהיה גו"ג לעתיד שיעלה בדעתו להלחם על ה' ועל משיחו, כמבואר במזמור למה רגשו גוים, ודרשו חז"ל על גוג ומגוג. ובזה יבאר בכאן הפסוק "על "כן על נכון:

טו ר"ל שבכאן מפורש שני מיני עונש, דהיינו כי שם "בלל ד' "שפת "כל "הארץ היינו הבלבול, "ומשם "הפיצם היינו הניפוץ, והנה הניפוץ מפורש בקרא (בראשית יא ח) ויפץ י"י "אותם "משם, והבלבול אינו מפורש. אך הבלבול היה אחר כך בדורו של סנחרב שהוא גלגול נמרוד, ואז נתבלבלו כל האומות:

טז כמבואר בפסוקי מלכים "פול מלך אשור:

יז אינו מבואר כל כך בגמרא, רק שזה מבואר בחלק שרצה הקב"ה לעשות חזקיה למשיח וסנחרב גוג ומגוג, ומבואר שם גם כן שכמנין החיל שבאו עמו, כן יבואו עם גוג לעתיד, מבואר מזה שיש לו התייחסות עם גוג:

יח ר"ל שיעור הכתוב "על "כן, שפגמו בחטא אדם הראשון ובשיעור קומה שהוא מאה אמה כנרמז בתיבת על, וגם כן חסרו על ידי זה ל' אומות מן ע' כנרמז גם כן באותיות "על, וגרמו ע' קליפין לע' אומות כנרמז בתיבת "כן, יאמר ר"ל בשביל זה "יאמר לעתיד "בספר "מלחמות י"י, ר"ל במלחמת גוג ומגוג, שהוא הוא נמרוד הרשע יאמרו אז כנמרד גבור ציד לפני ד', ר"ל יאמרו זה הוא כמו נמרד שמרד בהש"י ובאברהם עבדו, כן גוג ומגוג "נוסדו "יחד "על "ה' "ועל "משיחו:

יט "כי בגימטריא ל', נ"ל:

כ שוב חזר הרב והוסיף ביאור שגו"ג לעתיד הוא מדור הפלגה גלגול נמרוד, על כן כמו שאברהם נלחם ונצח ארבע מלכים ונעשה עפר שלו חרב, כן יהיו גם כן לעתיד בימי משיח, כדאיתא בפרק חלק דף ק"ט במעשה דנחום איש גם זו, שאמר אליהו אל הקיסר על הכלי עפר שמילאו הגנבים, דילמא האי עפרא מעפרא דאבוהון אברהם, מוכח מזה ששמור גם כן לדורות "עפר כמו "עפר דאברהם, ועל כרחך יצטרכו זה למלחמה לעתיד:

כא נ"ל דאתיא בגזירה שוה "גוים "גוים, כתיב הכא (בראשית יד א) ותדעל מלך גוי"ם, וכתיב התם למה רגשו גוים, מה הכא היו ארבע מלכיות, אף התם ארבע מלכיות, ובדרשות דאגדה אדם דן גזירה שוה מעצמו, עיין באור החיים שכתב כן. (כב) הוסיף הרב לבאר ענין בפני עצמו איך נמרוד נתגלגל בסנחרב והוא יהיה גוג לעתיד, וכמו שאברהם עמד נגד נמרוד, כן עמד חזקיה נגד סנחרב, ומשיח יעמוד נגד גוג. על כן אלו השלשה דהיינו "אברהם "חזקיה "משיח בדרגא חד סלקי, והם דומין זה לזה כאשר יתבאר:

כג הענין הוא כמו שהרשעים הללו באו להזדווג דוקא לפטרונו של עולם בלי אמצעי, רק כוונתם על הש"י לבדו, על כן העמיד הש"י אנשים שדבקו בהש"י לבדו בלי אמצעי, דהיינו שלא היה להם רב, נ"ל. (כד) בא לפרש כי הניחא אלו הג' אברהם חזקיה משיח,

אבל איוב מה עבידתיה, לזה מפרש כי איוב נדמה לזה בזה, להיותו כי גלגול תרח "אבי "אברהם וכו' כמו שיתבאר:

כה הוסיף הרב הנך תיבות "אבי "אברהם, להורות דגם תרח להיותו "אבי אברהם לכבודו שבשרו הש"י שיעשה תשובה, ובשביל אברהם זכה לכל זה, כי הוא בעצמו היה עובד צלמים, רק שבזכות אברהם גרמה לו, על כן אותו ענין ממש שהיה לאברהם, אירע לתרח בגלגול שני דהיינו איוב, שלא היה לו רב:

כו ע"ץ ר"ת עובד צלמים:

כז ר"ל גם אברהם נרמז בעץ שתיקן חטא אביו שהיה עוב"ד צלמי"ם:

כח ר"ל בתיבת על פלג"י מים, שהציפו המים ל' אומות מן ע':

כט הנרמזין בפסוק דלעיל בעצת רשעים הם דור הפלגה, ובדרך חטאי"ם הם אנשי סדום שנקראים חטאים, שהן הן גלגול דור הפלגה, כמ"ש הרב לעיל בסוד הכתוב (בראשית יט ד) ואנשי העיר אנשי סדום:

ל שהוא הפרי ראשונה שלו, או הוא מלשון פר"א, שישמעאל נקרא פרא אדם (בראשית טז יב) :

לא "יתן "בעתו, ר"ת י"ב. והנה נרמזין בפרי, כמו הפרי שאינו עומד לעולם רק בעתו ואחר כך נופל מן האילן, כן הוא ישמעאל ביבוש קצירה תשברנה במהרה בימינו:

לב נרמז בעלין, כמו העלים שאינם נופלים כולם מן העץ השתול על פלגי מים, והגם שנופלין מקצתן אבל לא כולם, כמו כן זרע יצחק מקצתן נופלין הם זרע עשו, אבל זרע יעקב יעמדו לעולם:

לג בני קטורה נרמזין בכל אשר יעשה, הם אותם המוגשמים מעולם העשיה, גם באלו יצליח יותר משאר האומות, כמ"ש במדרש (ב"ר פס"א ה') זמר"ן (בראשית כה ב) שהיו מזמרין בעולם, יקש"ן שהיו מתקשין בעולם:

לד ורמז לא כ"ן, שלא היו במספר כ"ן, כ"ן היינו ע':

לה עתה סיים הרב דבריו למה היה איוב בדומה לאלו הג' שלא היה להם רב, לזה קאמר שהיה אברהם דיוקן תרח אביו, ותרח נתגלגל באיוב, לכן נדמה בזה איוב לאברהם, ועיין מ"ש לעיל:

לו כן הוא בדברי רז"ל שאיוב היה בן יבמ"ה, ונרמז בהתחבר פרשת וישלח לוישב (בראשית לו מג) אדום וישב יעקב בארץ (בראשית לז א), ר"ת איו"ב. יעקב בארץ מגורי, ר"ת יב"ם, וידוע שעל ידי היבום מתגלגל נפש המת בעולם לתקן אותו כנודע:

לז ר"ל בדעת עצמו ולא מפי רב:

לח ר"ל סוד הפסוק טוב שכן קרוב מאח רחוק, מא"ח ר"ת "משיח "אברהם "חזקיה, הם אחים קרובים. ובקליפה מא"ח רחוק, "משחית "אף "חימה. והג' צדיקים הנ"ל מבטלים ג' כוחות הקליפות הנ"ל:

לט זה הוא ענין בפני עצמו, שבא הרב לפרש שענין "הצלם בבקעת דורא, היה דוגמת דור הפלגה שהיה גם כן בבבל, ושם העמיד גם כן את הצלם:

מ כן דרשו רז"ל שהש"י הצביר עפרו של אדם הראשון מכל העולם, ומבבל נברא עגבותיו שהוא מרובה בבשר, על כן בבל עמוקה מאוד. והרב ז"ל הראה פנים לדברי רז"ל בדבר החכמה, להיות ידוע שעל ידי העגבות נדחה המותרות מן הגוף שהוא חלק הס"א, משום הכי נקרא בבל "שנער, ששם ננערו כל הקליפות והבן, על כן בבל היה מוכן מאז למכשול לרשעים, עד עת בוא הצדיקים לברר הניצוצות הנידחות ולהוציא בלעם מפיהם, וישארו רק מותרות שלא יצלח כנודע, והבן:

מא ר"ל להיות המקום הזה מקום מוכן להתעוררת הס"א, והם רודפים תמיד לבלוע ניצוצות קדושות להחיות את נפשם, והם מחטיאים בשביל זה את האדם, על כן במקום השראת הקליפות ביותר, שם יש יותר מובלעים ניצוצות, וגם מבראשית כן הוא כנודע להמבינים בסוד מעשה בראשית ענין ז' מלכי אדום, ובענין בניית העולמות וחורבנן, כדי שיהיה עולם הנסיון שיוכלו הצדיקים לעבוד עבודת משא ועבודת מתנה, להוציא ניצוצות הנידחות מתוך עמקי הקליפות, ויצטיירו בציור למלך הכבוד:

מב סגולת התורה שבעל פה על ידי הפלפול והיגיעה בה, לשבר כח הקליפות ולהוציא בלעם מפיהם היינו ניצוצות הקדושה, ולעשות ע"ז ציור למלך הכבוד היינו קישוטין לשכינה הכלה העליון, "הלכה אותיות ה' "כלה, ולכן עיקר תורה שבעל פה בבבל להוציא ניצוצות הנידחות משם אל הקדושה, ולכן תבין שנקרא הש"ס תלמו"ד בגימטריא ת"פ, לבטל הקליפה נוק' היא לילית עם ת"פ מחנותיה הבולעת הניצוצין, ועל ידי העסק בהלכות שבש"ס, מבטלין כוחותיה כנודע:

מג רה"ב זה מצרים שר של מצרים רה"ב שמו (עיין ב"ר פפ"ט ג') :

מד כי מצרים הוא מקום העכור ביותר כי נקרא ערות הארץ (בראשית מב ט) והבן, על כן שם היו מובלעים ביותר ניצוצות קדושות, על כן המתנגד הראשון למשול כנגדם, היה יוסף שהוא בקדושה אות ברית קודש, ונתנסה בדבר ערוה וקידש שמו ית' ולא פנה אל רהבים, והדברים עתיקין אין כאן מקומם:

מה לכאורה אינו מובן מה שאמר "התהלך דייקא, ואפשר יש ליישב כונתו מדלא קאמר "לך בארץ רק "התהלך, על כרחך התהלך הוא פועל יוצא לאחרים, ר"ל עשה הילוך

לאחרים דהיינו לנצוצות הנדחים בארץ. ולולי דמסתפינא הייתי אומר דתיבת "התהלך הב' מיותר, וצ"ל "התהלך בארץ דייקא, וכוונתו לדייק תיבת "בארץ, הניצוצות התקועים בארץ, והבוחר יבחר:

מו ר"ל שהש"י אמר לו כי גר יהיה זרעו בארץ מצרים להוציא משם ניצוצות הנידחות, כמו שבאחרית הימים בגלות בבל יוציאו מבבל הנצוצות התקועות לשם:

מז "אבייי "ורבא, פלפול הש"ס נקרא בשם הויות דאביי ורבא (עיין סוכה כ"ח ע"א), כי הם עיקר תורה שבעל פה שבש"ס, יעויין שורש נשמתם בכתבי האר"י ז"ל. ונ"ל הקטן כי על כן הלכה רווחת בישראל מאביי ורבא ואילך הלכה כבתראי, ועדיין צריכין אנו למודעי. והנה נרמז בכאן רבא ולא אביי, כי ברוב פעמים הלכה "כרבא זולת יע"ל קג"ם (קידושין נ"ב ע"א), והוא סוד אדמגרמיתו "גרמי בי אביי וכו', (ב"ב כ"ב ע"א), "גרמי בגימטריא "יעל "קגם, כן איתא בספר חמ"צ:

מח ר"ל בחינת "יסוד "צדיק, כי כשמעלים ניצוצות הקדושים, על ידי זה יתהווה היחוד למעלה ומשם יושפע שפע קדוש להררי ציון וירשלים. ועוד יש דברים בגו, ושמתי מחסום לפי:

מט יסוד דדכורא נקרא ציון, ועיין במאורי אור:

נ אמירה הוא בנוק' בלשון רכה ובחשאי, כי קול באשה וכו' (ברכות כ"ד ע"א), יעויין במאורות נתן:

נא "איש נקרא היסוד, כי הוא עיקר האיש ובו יוכר בין איש וכו', וכבוד אלקים הסתר דבר והש"י יכפר בעדינו, עד כה הגיע דברינו לפרש דברי הקדוש בפרשת נח, ברוך הנותן ליעף כח:

בארות עמוקים פרשת לך לך

א כן דרשו רז"ל מדברכו את דוד ויגדל השם את כסאו מכסא אדוני (מלכים א' א לז), דהיינו בשעה שהמליכו את שלמה, דרשו רז"ל בכל אדם מתקנא חוץ מבנו ותלמידו:

ב דבשלמא בלא זה הייתי אומר דהש"י הודיע לו האמת שיהיה כן, אך מדחזינן דכוונת הש"י היה בכאן להבטיחו בשורות טובות, ואחר כך לצעורי בא בהודעתו זאת בכאן, על כרחך צריך לומר דגם זה היה בשורה טובה, שלא יהיה החתימה ביצחק ויעקב:

ג איש תם, מתרגמינן גב"ר שלי"ם:

ד כך הוא הפירוש של יוש"ב אהלי"ם הנאמר ביעקב, שהיה יושב בין אהל אברהם ובין אהל יצחק, וכך הוא בגבהי מרומים מדת יעקב הוא תפאר"ת, ממוצעת ומכרעת בין חסד וגבורה שכנגדן אברהם יצחק:

ה אל הוא חסד, אלקים הוא מדת הדין גבור"ה, והי"ה הוא רחמים תפאר"ת, אם כן אלו הג' שמות הם חסד גבורה תפארת, ג' רגלי המרכבה שכנגדן אברהם יצחק ויעקב, ויקרא אר"ץ הוא מלכו"ת רגל רביעי שבמרכבה, ואלו הג' מדות חסד גבורה תפארת, שהם הג' יסודות הרוחניים מים אש אויר, משפיעים וביסוד הרביעי מלכות שהוא יסוד עפר הרוחנייי:

ו הוא סוד הפסוק (בראשית ב ה) כל שי"ח השדה טרם יהיה באר"ץ, כי ג' פעמים ק"ו בגימטריא שי"ח, הם המשפיעים באר"ץ מלכו"ת, והבן:

ז מלכות נקראת כוס של ברכה, צריך ג', הם ג' רגלי המרכבה הנ"ל חסד גבורה תפארת, ג' יסודות אמ"ש המשפיעים ביסוד העפ"ר כנ"ל:

ח רוממה בגימטריא אר"ץ, והבן שהוא סוד וימינ"ו תחבקני (שיר השירים ב ו), כי עיקר הוא הימין:

ט ר"ל על כן גם כאן אמר לו הש"י שיהיה החתום באברהם שהוא מדת החס"ד, סוד וימינו תחבקני הנ"ל:

י ר"ל ונמצא שהוא הכל בשורה טובה והבטחה, הגם שהתחלת השפעה הוא מג' מדות חסד גבורה תפארת, עם כל זה הכל הולך אחר החתום, והחתום יהיה רק בחסד מדת אברהם, והבן:

יא ר"ה דף י"ז ע"ב רב הונא רמי, כתיב צדיק י"י בכל דרכיו, וכתיב וחסיד בכל מעשיו, בתחיל"ה צדי"ק (פירש רש"י צדיק במשפט אמת), ולבסוף חסי"ד (פירש רש"י חסיד נכנס לפנים מן השורה):

יב ר"ל ולזה הוא בשורה טובה גם כן לאברהם, שמתחילה יהיה ההנהגה גם בבחינת אלקי יצחק ויעקב, שהוא די"ן במשפט אמת, והחיתום יהיה רק בבחינת אלקי אברהם חס"ד, חסיד בכל מעשיו:

יג הן ג' עמודים שאמר שמעון הצדיק באבות (פ"א מ"ב) שהעולם עומד עליהם, תור"ה עבוד"ה גמילו"ת חסדי"ם. והנה אברהם תיקן עמוד גמילות חסדים, שידוע שהיה מכניס אורחים והיה מתחסד עמהם:

יד עבודה הוא קרבנות, והנה יצחק הקריב את עצמו על גבי המזבח:

טו היה איש תם יושב אהלים בבית מדרשו של שם ועבר, ומעולם לא פסקה ישיבה ממנו, ואת יהודה שלח לפניו (בראשית מו כח), לקבוע לו בית המדרש במצרים כנודע מרז"ל (ב"ר פצ"ה ג') :

טז כי עבודת הקרבנות בטלה, וגם התורה נמסרו רזיה לחיצונים, ואי אפשר לעסוק בה כראוי מחמת עול הגלות. אבל גמילות חסדים הוא בכל עת ובכל רגע בכל דבר ובכל מקום ובכל זמן, ועיין בב"י ריש חו"מ שכתב דבתורה וגמילות חסדים אי אפשר לעסוק בגלות וראוי (אולי שצ"ל כראוי), והוא היפך דעת הק' המחבר בכאן:

יז שלא יתבטל גם בזמן הגלות, ויתקיים העולם על ידי זה העמוד:

יח דקדק לפרש באריכות, כי הנה הקושיא במקומה עומדת לפי זה דצעורי קא מצער ליה, לזה פירש דהוכרח הש"י להודיע, כדי שלא יתרעם אברהם אחר כך הלא הבטחתנו על כל הג' עמודים, וממילא בעת ההפסקה בעולם הזה יתרעם אברהם. לזה פירש לו השי"ת תיכף והיה ברכ"ה, בך חותמין ר"ל עמוד שלך יתקיים לעולם, דממילא ישתמע דאינך לא יתקיימו לעולם, וממילא לא יתרעם אברהם:

כ ולא יקשה לפי זה דצעורי קא מצער ליה, כי הנה זה הוא הבטחה אחרת שיהיו בכל דור צדיקים כמותו המתנהגים בחסד ומתחסדים עם באי עולם, ומתפללים גם כן עבור הרשעים כמוהו שהתפלל אפילו על אנשי סדום, והוא הבטחה גדולה שזה מן ההכרח יהיה שיהיו צדיקים המתנהגים (בחסד), אבל אינו מן ההכרח שיהיו צדיקים נוהגין בדין דוקא עם דלת העם לומר ימחו על קדושת שמך (שבת פ"ט ע"ב), רק מן ההכרח לצדיקים לבקש להם זכות:

כא כן הוא במדרש שיר השירים, תשורי מראה אמנה, זה אברהם שכתוב (בראשית טו ו) והאמין בד', מרא"ש שני"ר, זה יצחק, מה זה השניר שונה את הניר, (נ"ל שצ"ל שונא את הניר, ודרש שני"ר ב' תיבות שונא ני"ר, ועיין במתנות כהונה שפירש שאותו הר אינו מקבל חרישה, ועיין שם גירסא אחרת בשם הילקוט), כך לא נתנסה יצחק אלא בנסיון אחד דהיינו בעקידה), נ"ל:

כב וחרמון זה יעקב, מה חרמון (ר"ל מצודה שצודין בה עופות או דגים), זה כל טובו נתון בזוטו (פירוש בתחתיתו), כך כהונה לויה מלכות מיעקב:

כג ר"ל שנקרא בפסוק רא"ש אמנ"ה, אף על פי שגם יצחק נקרא רא"ש שניר, עם כל זה אברהם הוא הראש הראשון. וז"ש יומא קדמאה דכליל תרין יומין, כי באינך תרווייהו כתיב חד ראש, מרא"ש שני"ר וחרמו"ן, כי אברהם הוא הראש הראשון יומא דכולהו בן בכור, מדת החסד דכלול מכולהו יומין, וז"ש (כה) והוא כלול ר"ל מכולן, ר"ל מכל ז' ימי הבנין, כי לו משפט הבכורה כידוע מיום הראשון (חסר תיבה) ויום הראשון דחג כמבואר בזהר ומקובלים. והנה הוא גם כן הבטחה גדולה לאברהם הבטחה בפני עצמה שיהיה הוא כלול מג' רגלי המרכבה, כי לו משפט הבכורה למנות לכל באי עולם, מה

שאין כן באינך שהם מתנהגים בדין והלכה כדברי המזכה הכלול מכולם, ולא תענה על ר"ב כתיב (שמות כג ב, סנהדרין י"ח ע"ב) :

כו סיפא דפסוק ותתן לי מג"ן ישעך קא דריש:

כז לכאורה צ"ל הכוונה אין בפרט אלא מה שבכלל, וכן צריך לדחוק ולפרש דהפרט מסכים אל הכלל, נ"ל:

כח ר"ל כל אחד בפני עצמו:

כט ר"ל דודאי כשיגיע זמן גאולה האחרונה, יקימם כולהו ביחד, מה שאין כן בגאולות הראשונות, היה מספיק אחד:

ל ר"ל וזה על דרך האמור למעלה שאברהם הוא כלל כולם ביחד, וזה הבטחה גדולה שגם הגלות האחרון שצריכין זכות גדול, יכלול הש"י זכות שלשתן יחד להביא הגאולה לבני בניהם:

לא זה ענין אחר בפני עצמו, התחיל לפרש התחלת הפרשה כפל ל"ך ל"ך, ומפרש המדרש רבה שגם כן כוונתו לתרץ ל"ך ל"ך, ומפרשו על פי הקדמה מהרב המורה:

לב הג' דיעות הם כך, הדיעה הא' הוא שאומרים שאין הש"י משגיח כלל בתחתונים, כי הוא נעלה ומרומם מאוד, ולפי מעלתו ורוממתו אין זה כבודו להשגיח בשפלים. דיעה הב' אומרים שהוא משגיח בתחתונים, אך על דרך כלל לקיום המינים, אבל לא על פרטות האישים, ושני הדיעות האלו הם אפקורסות לא כאלה חלק יעקב, ועיין ביטולם במורה ובחובות הלבבות ובשאר ספרי קודש. והדיעה הג' הוא דעת תורתינו הק', שהש"י משגיח בכלל ובפרט בפרטות אישי המין, והוא אמונת התורה לאיש הישראלי, וזה כל האדם:

לג זה הענין מבטל דעת הידיעה הא', שאמר שהש"י נוקם מהעוברים על רצונו, וזה מורה השגחתו ית':

לד מתיבת הופי"ע, מורה שוהא מופיע לפרטיות המין העובר על רצונו ית':

לה ר"ל שהיה מעיין להשיג אם יש השגחה בתחתונים, והיה עובר ממקו"ם למקו"ם רצה להשיג אם גם בפרטיות יש השגחה:

לו ר"ל שהיה חושב באפשר זה כבודו ית' שלא להשגיח בתחתונים, כי הוא נעלה ומרומם מאוד ונבדל מהגשמיים כדעת הדיעה הא':

לז בכאן התחיל להביא ראיה לפירושו שהיה אברהם מחשב ומתבונן בזה הענין, דהנה אמר בעת לקיחתו מבית אביו היה נקרא אלקי השמים, כי אז היה מסתפק דילמא אינו משגיח בשפלים רק בצבא מרום:

לח "ירד דייקא, כי אדרבה במקום גדולתו שם אתה מוצא ענותנותו (מגילה ל"א ע"א), וזה כבודו להשגיח בתחתונים, ועיקר הבריאה להיות לו דירה בתחתונים:

לט ר"ל יעקב היה בידיעה ברורה אצלו שיש ה' "במקום "הזה, דהיינו שמשגיח בשפלים בדרך כלל לכל המין:

מ ר"ל על פרט המין לאישיהם, דהיינו הדיעה הב':

מא ר"ל "ואנכי, דהיינו שיש השגחה עלי לבדי שאני פרט במין, זה לא ידעתי:

מב ר"ל זהו הכוונה גם לכאן במדרש שאמר לשון "ממקום "למקום, שהיה מתבונן אם הבירה הוא בלא מנהיג כלל, דהיינו שאינו משגיח כלל בשפלים, וגם היה עובר "ממקום "למקום להתבונן אם משגיח בכל פרטיות המקומות כל אחד בפני עצמו:

מג התחיל לבאר המדרש תשובת הש"י אליו אני הוא בעל הבירה, שאני משגיח בשפלים:

מד ר"ל כי הם דהיינו בעלי הדיעה הא' אשר יומרוהו למזימה (תהלים קלט כ), ר"ל שמרוממים את הש"י בפיהם, שאומרים שאין זה כבודו ית' להשגיח בשפלים, ובאמת היא מזימה ושבע תועבת בלבם, כי בהפקרא ניחא להם שאומרים לית דין ולית דיין בעולם הזה תיפח רוחם, על כן אמר הש"י אני הוא:

מה "עליו דייקא, וזהו מבטל דעת הדיעה הב' שאומרים שאינו משגיח בפרטים, מדחזינן דהש"י משגיח על הנהגתו, הלא הוא פרט איש אחד מאישי המין:

מו עתה התחיל לפרש למה אמר המדרש זה המשל בכאן על "לך "לך, כי רצונו לפרש תיבת "לך "לך, והוא להיות שהיה אברהם מסתפק בענין ההשגחה, ואימת לו הש"י אמיתיות השגחה שמשגיח בשפלים גם בפרטות האישיים ובפרטות המקומות מקום ומקום לבדו. וז"ש לו "לך "לך, ר"ל תלך מאיצטגנינות שלך שאתה רואה, אברם אינו מוליד אברהם מוליד, הרי בזה תראה השגחה בפרטות האישיים:

מז ר"ל זה פירוש על תיבת "מארצך, ר"ל שגם תלך "מארצך רק תלך לארץ ישראל, ושם אעשך לגוי גדול, הרי יתאמת לך השגחה בפרטיות המקומות:

מח במדרש דרש הפסוק הזה על אברהם "אחות "לנו "קטנה, זה אברהם שאיחה את כל העולם, "ושדים "אין "לה, לא היניקוהו לא מצות ולא מעשים טובים, עיין שם במדרש פרשה זו כל הענין:

מט המחבר הק' רוצה לפרש הפסוק הזה בדרך הפשט על שרה, כמו שביאר אחר כך והדרשה תדרש:

נ ר"ל "אחות "לנו "קטנה, ר"ל לנו עם ישראל שייכה אחות הקטנה, דהיינו שרה שהיתה קטנה וצעירה מאחותה מלכה:

נא חז"ל דרשו "יסכה זו שרה, שהיתה סוכה ברוח הקודש, ולמה לא קראה מקודם לכן יסכה, לזה אמר הק' המחבר לפי דרכו שמכאן נשמע שהיתה סוכה ברוח הקודש, דהרי נחור היה אבי מלכה ואבי וכו', הרי שהיתה מלכה גדולה ממנו, ולמה לא לקח אברהם הגדול את מלכה ובירר את שרה, לפי שהבין שסכתה ברוח הקודש לקחה:

נב הגם שהיתה קטנה:

נג חז"ל דרשו על פסוק ותהי שרי עקרה אין לה "ולד, מיתורא דקרא דרשו אפילו עיקר מטרון לא היה לה, דהיינו האם והמטרון שהולד מונח בתוכה לא היה לה, והנה אשה כזאת היא איילונית ועקרה גמורה, ולא תלד לעולם בטבע, ומסימנה היא שאין לה שדים נכונו כדרך הנשים. וזה שדרש גם בכאן לראיה שסכתה ברוח הקודש, ובשביל זה לקחה אברהם דהרי היתה קטנה, והיה לו ליקח מלכה הגדולה. זאת ועוד אחרת "ושדים "אין "לה, דמורה שלא היתה לה עיקר "מטרון, והרי היא איילונית גמורה, אלא על כרחך שסכתה ברוח הקודש:

נד וסכה אברהם בצדקתה שבודאי יהיה לה בנים, דלמה זכתה לרוח הקודש, על כרחך בשביל צדקתה, ובודאי יעשה לה הש"י נס:

נה בא המחבר הק' לפרש פירוש אחר לדרוש על שרה אחות לנו קטנה, למה קראה "קטנה. והקדים לפרש הפסוק ותהי שרי עקרה:

נו דייק "אין "לה "ולד, ר"ל שיהיו מיוחס אחריה ולד בעולם הזה, מה שאין כן נשמות ילדה, וכן הוא מדוקדק ושרי אשת אברם לא ילדה "לו דייקא, אבל ילדה למעלה נשמות. וזהו את הנפש אשר עשו בחרן (בראשית יב ה), שילדו נפשות כל ימי היותם בחרן:

נז רצ"ל שהוא אות עולם הבא, על כן אין לה שדים המניקים ולדות עולם הזה, וגם כדלעיל שמורה שלא יהיה לה "עיקר "מטרון, הצדיק לתולדות עולם הזה להיות שמה שרי ביו"ד, שלא הולידה רק בעולם הנשמות:

נח כמו שאמרו רז"ל שגלף לה הקב"ה "עיקר "מטרון כמו בריה חדשה:

נט כי "עיקר "מטרון הוא עיקר התולדה לנקבה, ועל זה מרמז אות ה' המורה על נקבה כידוע, והוא סוד הכתוב (בראשית מז כג) ה"א לכם זרע, מאות ה' באה הזרע, כי הוא סוד התולדה:

ס הביא ראיה שמאות ה' באה התולדה, והביא ראיה מרות שנתן לה השם זרע "מלכות:

סא ר"ל שאמרו רז"ל שנתגיירה לקיים "תורה, מהיכן נשמע זה מפסוק "ורות "דבקה "בה, אך הכוונה "ורות, ר"ל אותיות רו"ת דבקה בה', הרי "תורה שהיא תו"ר ה', כי גם תו"ר נקרא תורה שבעל פה מדת נוקבא, וכן הוא בזהר במדבר (ח"ג ד' ע"ב) תור"ה תורה שבכתב, תו"ר דא תורה שבעל פה:

סב בדרך הנ"ל פירש המחבר בסוף הנצנים נראו בארץ, ומפרש הנצני"ם היינו הצמיחות של הזרעים, דהיינו בנים נראו בארץ, אימתי בשעה שקול התו"ר:

סג היינו ה' תור נשמע בארצינו, ובכדי שיהיה לראיה שתיבת תו"ר היא גם כן כינוי למלכו"ת שמשם קבלת הריון לנוקבא, מביא לראיה הפסוק ובהגיע תור:

סד אסת"ר, וכבר ידוע כי אסת"ר היתה מרכבה למלכו"ת, בסוד הכתוב (אסתר ה א) ותלבש אסתר מלכות. והנה נכתב אצלה תו"ר, נשמע מזה דתו"ר היא סוד מלכו"ת, ובהצטרף הה' היא תור"ה. וזה סוד ורו"ת דבקה בה', לעשות הכנה לזרע המלוכה שיבוא ממנו. כן בכאן אצל אברהם ושרה הה', סוד הריון הנקיבה שניתנה לשרה:

סה בא לפרש כיון שפירשנו אסת"ר היא סוד המלכו"ת, האיך יתפרש בת אביחי"ל. ומפרש הק' אבי חי"ל, אבי חיל הוא חכמה אב"א, שהוא א"ב על כל החי"ל, דהיינו כל שיעור קומת האצילות, וידוע דאבא יסד ברתא הוא מלכות דמשם איתגזרת, כנודע להבאים בסוד ה', על כן קרא לאסת"ר (מלכות) בת אביחי"ל:

סו הביא ראיה לדבריו מפסוק מלא ה' בחכמ"ה (אבא), יסד אר"ץ (כינוי למלכו"ת ברת"א):

סז ר"ל ולזה להיות שהשפעת הנוקבא לזרע בא מבחינת אב"א, על כן כשניתנה לשרה כח ההולדה, ניתוסף לה גם כן ה"ה, ואז היה נקרא אב המון כמו אב"י חי"ל באסתר:

סח עד הנה פירש הפסוק אחות לנו קטנה ושדים אין לה, עתה מתחיל לפרש שאר הפסוק מ"ה נעשה לאחותינו, ואמר הנה אברם היה נקרא, ולא היה בו משם מ"ה רק המ"ם, וכעת נתוסף בו ה"ה, נשלם בו שם של מ"ה שהוא כח השפעת הדכורא, כנודע ששם מ"ה היא תפאר"ת זעיר אנפין דכורא. וז"ש אברהם י"י אלקים מ"ה תתן לי:

סט ר"ל שם מ"ה בגימטריא אד"ם, הוא סוד התפאר"ת דכורא כמו שפירשתי:

ע ר"ל גם תפארת אד"ם (זעיר אנפין), לשב"ת בי"ת (בי"ת הוא סוד המלכות נוק' דזעיר אנפין), ועל ידי זה היחוד בעליונה בגבהי מרומים נפקדו אברהם ושרה, שהיו בעולם הזה דוגמת האורות העליונים:

עא הכוונה ובן משק בית"י, כמ"ש לעיל דבי"ת יכונה לנוקבא, ונוקבא הוא סוד שם ב"ן, זה סוד "ובן משק "ביתי, ר"ל הבית שלי הוא סוד השקאה משם ב"ן, והבן:

עב כמ"ש לעיל מסוד הה' יבוא לכם הזרע, והוא סוד אלה תולדות השמים וארץ, (כי תולדות אברהם ושרה הם עיקר קיום שמים וארץ, "בהבראם בה' בראם. וגם כן לזה הדרך יצדק גם כן דרוש רז"ל תולדות:

עג שמים וארץ בהבראם, שנברא להם תולדות מחדש הם עיקר מטרון, בהבראם (עד) באברהם כמו שדרשו רז"ל, והכוונה כשנקרא "אברהם שאז נשלם בו שם המ"ה):

עה עתה סיים הפסוק הנ"ל שהתחיל לדרוש, ובקיצור נחזור פירוש כל הפסוק לדעת המחבר היא כך, "אחות "לנו "קטנה זו שרה, שהיתה קטנה ממלכה אחותה, וגם היתה קטנה דהיינו שהיה בה אות הקטנה, דהיינו יו"ד שהוא סוד עולם הבא, על כן "ושדים "אין "לה, הוא סוד עיקר מטרון שהוא כח תולדות (הנוק'), מה עשה הש"י מ"ה ר"ל (מ"ה), נעשה (באברהם להשפיע) לאחותינו (שרה הנ"ל), "ביום "שידובר ב"ה, ר"ל שניתוסף ה"ה סוד תולדות העולם הזה, היא ה"ה בסוד ה"א לכם זרע:

עו עתה מפרש מחדש פירוש אחר ושדים אין "לה, הכוונה "ושדים "אין ל"ה, ולהיות הדברים ארוכים בכתבי האר"י ז"ל תקצר היריעה, עם כל זה אעתיק לך דברי האר"י ז"ל בספר התחלת חכמה ששם מצויינים העניינים בקיצור נמרץ, וז"ל בסימן ק"ח בביאור סוד היניקה דזעיר ונוקב' מאימא עילאה, בסוד שני דדים שהם אל בימין הוא דד אחד, ה' מאלקים באמצע, ומ"י בשמאל שהוא דד שני, ואות ה' הוא צנור החלב שהוא שם אלקים, כאשר יתבאר אל הים שכל אלקים בנקיבה, ודדים הם נצח והוד שבבינה הנכנסים במוח זעיר, ומגיעים עד נצח הוד דזעיר, בדד אחד של הבינה כתוב אל, ובדד שני מ"י, וה' בצורת ד"ו ד"י באמצע, דהיינו שהצורת ה' נעשה בב' אופנים בד"ו כזה ה', ובד"י כזה ה', וזה דוד"י שעולה ך"ד, וג' מילואי ה', דהיינו יה"א, עולים י"ז שהם בין הכל מ', כמנין חלב. וזהו חלב נקבה שהוא קל, אך הזכר הוא כבד, והוא באופן זה ה"י ה"א ה"ה, שעולים ל"א. ושש אותיות וג' מילואים, הרי חל"ב. ובאלו הדדים ובזה החלב, אמא מניקת לזעיר ונוקב', עכ"ל. והנה בזה יתבאר לך שלמעלה בגבהי מרומים סוד שם אלקים בנוק', הם סוד הדדים והחלב, וכן הוא הרמז באדם התחתון שהוא חותם העליונים כנודע. והנה נודע לך בהיות השדים צומקים בהעדר החלב, הוא העדר אות ה'. וזה שפירש המחבר ושדים אין לה, ור"ל כאלו נכתב אין לה ה, או ושדים אין לה שלא היו השדים מוכנים לקבל סוד ה"ה הוא החלב, והב' דדים הם סוד אל דד ומידד כמבואר:

עח כבר נתבאר לך איך הוא סוד שם אלקים. ובזה נ"ל גם כן מ"ה נעשה לאחותינו, ר"ל לעשות מה במילוי כזה מ"ם ה"א בגימטריא אלקים, והבן:

עט המחבר הקדוש התחיל לפרש כוונת אברהם באמרו במ"ה אד"ע, שלא יפול לב בן אדם על אבינו הראשון אשר האמין בי"י, איך לא האמין כאן במאמרו ית':

פ ר"ל ב' תיבות במ"ה אד"ע:

פא מבואר שם שחשבון רד"ו היו בגלות, עבור שגרמו עשרת השבטים ליוסף הצדיק להיות ך"ב שנה במצרים, (בגלות בלי אביו, נ"ל). והוצרך להיות מדה כנגד מדה לכל אחד מהשבטים ך"ב, וכשתחשוב עשרה פעמים כ"ב הרי ר"ך, וניכו להם עשרה שנים שהיתה מכפרת מיתת עשרה שבטים במצרים, נשאר ר"י עיין שם:

פב מבואר שם שגם אז במצרים היה הקטרוג שילקו שבע על חטאתיהם, כמאמר הכתוב (ויקרא כו כד) והכתי אתכם גם אני שבע וכו', רק שזכות השבת עמדה להם, ובגלות האחרון גרם השנאת חנם שלא הועיל הזכות ונמסרו בגלות שבע על חטאתיהם, והנה שם חושב סך הכל אלף תק"ם, כי חושב שבע פעמים ר"ך, והמחבר הק' סובר שיש לרמז גם כן בכאן הקץ, ואין לחשוב רק שבע פעמים רד"ו, כי מיתת הצדיקים שכיפרה במצרים, הוא שכיפרה גם לדור אחרון, ואם כן ז' פעמים רד"ו הוא אלף ת"ע, ואל תתמה על החפץ מה שהקדוש משנה מדעת הזהר, כי בדבר כזה לדרוש בתורה, רשות לכל ישראל לדרוש כפי שכלו על פי הקדמות מקובלות באמיתה של תורה:

פג נראה דעת המחבר שלא לחשוב בחשבון הזה אותן קע"ב שנים שקודם האלף החמישי שנחרב המקדש, שזה גרם החטא הרב להקדים הגלות, והחשבון מתחיל מהתחלת אלף החמישי שהוא ב' אלפים ימות בן דוד, ואם כן אותו האלף אין לחשוב בפסוק לקץ, כי על אותו האלף נגזר כל היו"ם דו"ה (איכה א יג), הו"ד בהיפוך אתוון שהו"ד (ספירה ה"ה מחסד נגדו אלף הה'), נהפך לדו"ה בסוד והוד"י נהפך עלי למשחית (דניאל י ח), ואם כן מהראוי להיות הקץ לפי דעת המחבר ת"ע לאלף הששי, ובעוה"ר כבר חלף ועבר ואין הדבר תלוי אלא בתשובה, והנה זה עומד אחר כתלינו משגיח מן החלונות. והנה זה שאמר המחבר שביק לאלפא קמא שאין לחשבו, שעליו היה גזירה בפני עצמו כל היום דו"ה, והבן:

פד בזהר מפרש ע"ת, נקראת השכינה (ולהיות שמקבלת מעשרה שמות הויה ועשרה אהיה, סך הכל בגימטריא ע"ת) לעשות להויה, ר"ל לתקן ולחבר השכינה עם הויה זעיר אנפין, להיות היחוד השלם לגאולה אחרונה, ולרמז זה היה מהראוי להיות הגאולה בשנת ע"ת:

פה ר"ל בעת"ה הרמז ה' אלפים ת"ע, והנה המחבר כתב זכ"ו בעת"ה, וברז"ל הוא להיפך לא זכו בעת"ה זכו אחישנה. והנה המחבר באפשר מפרש בהיפך על פי דרכו, (כי רשות

ניתן לדרוש כל אחד לפי שכלו), זכו בעת"ה ר"ל ה' אלפים ע"ת, לא זכו אחישנה, ר"ל אחוש לזה בכל עת וזמן אחר כך שאהיה מציץ מן החרכים, או לא זכו בעת הזאת, אז אחישנ"ה על ידי חבלי משיח בזוזי ובזוזי דבזוזי, ואם כן לפי זה אל תתמה על החפץ כי אף על פי שיתמהמה חכה לו, כי הש"י ממהר כעת את הקץ לגאלינו:

פו ר"ל יה"י או"ר ויה"י או"ר, גם כן בגימטריא ת"ע, (הוא סוד יה"י או"ר דא התפשטות, ויה"י או"ר דא צמצום [זוהר ח"א ט"ז ע"ב]), שכל הפסוק הוא בחק מאמרו ית', ויאמר אלקים יה"י או"ר ויה"י או"ר, על כן נרמז הגלות והגאולה, והבן ואין כאן מקומו:

פז ארץ נשב"ת, הכוונה להגאולה מארץ החיים יובל העליון שהוא נ' שב"ת, דהיינו שער החמשים ושבת הגדו"ל. וז"ש שמרומז אל המנוח"ה ואל הנחל"ה, ר"ל שהחשבון הזה דהיינו ת"ע, היה בעת בואם אל הנחלה, דהיינו ירושת ארץ ישראל בראשונה, שהיה הגלות ת"ל וארבעים במדבר סך הכל ת"ע, וכן בבואם אי"ה אל המנוח"ה הוא גאולה אחרונה שהיא מנוחה, כי גאולת עולם היא להם ולא יוסיף להניד עוד את רגל ישראל (מלכים ב' כא ח), יהיה גם כן בזה המספר:

פח וזה סוד ויוציאם מכור הברזל, ובסיפא דקרא להיות לו לעם נחל"ה, הוא אשר דברנו שגאולת מצרים נרמז בתיבת נחל"ה, וגאולה אחרונה נקרא מנוחה:

פט מל"ך מצרי"ם בגימטריא ע"ת, וזה שלא יתן מל"ך מצרי"ם לעלות, שעדיין לא הגיע מספר שמו:

צ כן דרשו רז"ל אצל יוסף וישלחהו מעמ"ק חברו"ן, מאותו עצה העמוקה מאותו צדיק הקבור בחברון:

צא כי אז התחיל השעבוד בעת רדת יוסף מצרימה:

צב בא לפרש למה נרמז הענין הזה בתורה הק' באותן תיבות עמ"ק חברו"ן, וקאי על אברהם. ובא לפרש כי תיבת עמ"ק, הוא בגימטריא ר"י שהוא בגימטריא י' שמות אהיה, חבר"ן בגימטריא ר"ס, שהוא בגימטריא י' שמות הויה, סך הכל בגימטריא ע"ת. וענין הרמז ביו"ד שמות אה"יה והו"יה הוא, כי הוצרך אברהם לתקן קלקול של אדם הראשון שחטא בשם הויה (חסר תיבה), וי' ספירות דאבא הם י' הויות:

צד י' ספירות דאימא, הם יו"ד דאהיה, וענין קלקל אדם הראשון והבל שהציץ בשכינה, יעויין בדברי האר"י ז"ל בליקוטי תורה:

צה ר"ל במה שהשליכו אותו לכבשן האש במה שלא רצה לעבוד עבודה זרה, בזה קיים בעצמו פסילי אלקיהם וכו', שהוא בעצמו היה מקודם בקלקול אדם הראשון שקלקל בעבודה זרה:

צו ר"ל עבור זה נקרא אדם הגדול, שתיקן חטא אדם הגדול, דהיינו אדם הראשון:

צז ר"ל בשם הזה הוא שם הדע"ת הממוצע בין חכמה ובינה, וביה נחתמו שמים וארץ הם זעיר ונוקב', על כן ר"ת א"ת השמי"ם וא"ת האר"ץ הוא שם הלז, ושני אותיות ראשונות הם ראשונות דאהיה, ושני אותיות אחרונות אחרונות דהויה:

צח ולהיות אברהם התיקון מיו"ד שמות הויה וי' שמות אהיה כנ"ל, נתבשר שיגמרו בניו התיקון במצרים, כו"ר הברז"ל בגימטריא הכי הוי, על כן נרמז עמ"ק חברון בגימטריא הכי הוי, ורמזו רז"ל בפירושו מעצה עמוקה, מאותו צדיק הקבור בחברון:

צט ר"ל שני שמות הויה אהיה:

ק זוכ"ר בגימטריא ב' שמות אלו, היינו הויה אהיה, יעוין בכוונת הרג"ל שתיבת זוכ"ר בגימטריא רג"ל, ושתי שמות אלו במילואם (קב) בגימטריא ע"ב קס"א בגימטריא רג"ל:

קג דהוה ליה למימר אשר עשה, דקאי על אברהם הנאמר בתחילת הפסוק:

קד ר"ל דלא קאי על אברהם, רק על הדורות הראשונים שקלקלו, דהיינו (קה) אב"א ובר"א, אד"ם והב"ל אשר עשו את הנפש (קו) בחרן, ר"ל בחרון אפו של עולם, זה תיקן אברהם:

קז ר"ל י' פעמים הויה י' פעמים אהיה, בגימטריא ע"ת:

קח עתה חוזר הרב לפרש מה שהתחיל, שבתיבת במ"ה א"דע נרמז הגאולה האחרונה, כי תיבת במ"ה בגימטריא הויה אה"יה, ותיבת אד"ע ר"ת אלף ד' מאות ע, אז יוריש את כל האומות:

קט רצה הרב לתרץ איך אפשר שבכאן רמז אברהם הגאולה האחרונה, והרי בכאן לא נזכר רק גלות מצרים. לזה אמר דמצינו שהראה לו כל הד' מלכיות, כמו שדרשו רז"ל (ב"ר פמ"ד ט"ו) בפסוק והנה אימה חשכה גדולה נפלת:

קי ר"ל גלות מצרים הראה לו בפרטות, כי מן גלות מצרים שהיה ע"ת שנה, נודע זה הגלות האחרון שהיא גם כן ע"ת לחננה:

קיא כמ"ש הרב לעיל, כי הגלות האחרון נרמז הגאולה בזמן ע"ת הנ"ל:

קיב ר"ל בפסוק וירד העיט על הפגרים נרמזת הגאולה האחרונה, כמו שדרשו רז"ל (ב"ר פמ"ד ט"ז) וירד העיט על הפגרים, שרצה דוד לכלות את האומות, וישב אותם אברם, שלא הניחו עד שיבוא משיח הוא דוד בעצמו שנרמז בעי"ט:

קיג בא לפרש ישוב"ו הנ"ה. ומפרש שר"ל ודו"ר רביעי, ר"ל בדור הרביעי ישובו הנה, ר"ל בתיבת ישובו, אז כשיהיה כמנין דו"ר דהיינו רד"ו, מה שאין כן בגלות האחרון כדמסיק שלא די ברד"ו:

קיד אמורי הוא עשו, כמו שדרשו רז"ל (ב"ר פצ"ז ו') בפסוק (בראשית מח כב) אשר לקחתי מיד האמרי, הוא עשו שעשה מעשה אמורי:

קטו רוצה לפרש פירוש אחר בפסוק ודור רביעי, על כן מקדים שאברהם ובניו היו מתקנים הג' דורות הפלג"ה אנו"ש מבו"ל, כמו שנרמז בר"ת, על כן ודור רביעי וכו', הוא תיקון דור רביעי אנשי סדום, שהוצרכו גם כן לתקן בגלות מצרים ובשארי הגליות:

קטז הכוונה לפרש תיבת כ"ל, דהוה ליה למימר ויקח את אלה. ורצה לפרש בזה כוונת המדרש רבה (ב"ר פמ"ד כ"א) וז"ל, ארבעה דברים הראה לו, גיהנם, ומלכיות, ומתן תורה, ובית המקדש, אמר לו כל זמן שבניך עסוקים בשתים, הם ניצולים משתים, פירשו משתים וכו'. ור"ל כל זמן שבניך עסוקים בתורה ובעבודת הקרבנות בבית המקדש, ניצולים ממלכיות ומגיהנם. ובכל הד' הדברים הללו כתיב בהן תיבת אלה. בתורה, אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל (שמות יט ו). מלכיות, (דברים כח סח) והתמכרתם שם לאויביך לעבדים ולשפחות ואין קונה, (דברים כח סט) אל"ה דברי הברית וכו'. במקדש, אל"ה פקודי המשכן משכן העדות (שמות לח כא). גיהנם, אלה לחיי עולם ואל"ה לחרפות ולדראון עולם (דניאל יב ב), נ"ל. וזהו שדרש המדרש אלו ארבעה דברים, על הפסוק והנה תנור עשן ולפיד אש אשר עבר בין הגזרים האל"ה, וכוונתו על ענייני אל"ה הנ"ל, וכוונת הרב הק' לפרש בכאן תיבת כ"ל, דמשמע ריבוי, ואין ריבוי פחות משלשה, כי מיעוט רבים שנים, וריבוי שלשה כנודע. על כן בא לפרש על כל אחד, שיש בהם ג' פעמים אל"ה, כאשר יבוא בביאור לקמן האיך יתואר בתורה ג' פעמים אל"ה:

קיז במדרש (ב"ד פמ"ד י"ד) אף עשירית האיפה הראה לו (שהוא מנחת עני), נאמר כאן ויקח לו את כל אל"ה, ונאמר להלן (ויקרא ב ח) והבאת את המנחה אשר יעשה מאל"ה לי"י. והנה בענייני הקרבנות לא הוצרך הרב לפרש כמה ענייני אל"ה, כי מבואר הוא שכמה מיני קרבנות הם, שכולם הראה לו:

קיח כמבואר שם במדרש שהבאתי לעיל שתורה וקרבנות הם נגד גיהנם ומלכיות:

קיט ובא לפרש שגם בגיהנ"ם יש ג' פעמים אל"ה:

קכ וכל פתח הוא ודאי שליש מגיהנם, וענייני הגיהנם מבוארים בדברי רז"ל בגמרא:

קכא בא לפרש תיבת ויק"ח לגמרי, כי אותיות ק"ח הוא גיהנ"ם בגימטריא, והו' הוא חרב של מלאך המו', והי' הוא עשרה פיות:

קכב עתה מתחיל לפרש האיך משכחת ג' פעמים אל"ה בתורה, כי הלוחות כל לוח היה ו' טפחים אורך, ו' טפחים רוחב, הרי ל"ו טפחים. ועביין ג' טפחים הרי ג' פעמים אל"ה, סך כל לוח ק"ך פעמים טפח על טפח:

קכג מפרש לפי זה כוונת הפסוק אל"ה העדות והחוקים וכו', כי תיבת העדו"ת הכוונה על הלוחות, כמה דאת אמר לוחות העדו"ת. וז"ש אל"ה העדו"ת, ר"ל בלוחות שהם עדו"ת מרומז בהן אל"ה החקי"ם, וגם מרומז בהם חקי"ם, דהיינו ב' פעמים ח"ק, כי כל לוח ח"ק טפחים, וזה מה שרצינו לבאר בכוונת הרב. ומעתה לפי זה יצדק ויקח לו א"ת כ"ל אל"ה, שהנה כ"ל מרמז לריבוי שלשה אלה, וגם תיבת א"ת לרבות, ע"כ צ"ל ריבוי פעמים אל"ה. והנה הן בגיהנ"ם ג' פעמים אל"ה, ובתורה ג' פעמים אל"ה, וכן בקרבנות כמה פעמים אל"ה, ודי בזה. בזה הפיסקא בא לפרש תו ויקח לו את כ"ל אלה כנ"ל, גם מאי ויבתר אותם בתו"ך דייקא, ואגב יתורץ ויקח ל"ו דייקא, הוה ליה למימר ויקח את כל אלה:

קכד ז"ל המדרש רבה ויקח ל"ו את כל אלה, ר' יהודה ור' נחמיה, ר' יהודה אומר שרי אומות העולם הראה לו, ר' נחמיה אומר שרי ישראל הראה לו, על דעתיה דר' יהודה קתדרין דדין לקביל קתדרין דדין, על דעתיה דר' נחמיה ששם היו סנהדרי גדולה יושבת וחותמת דיניהם של ישראל. והנה מפרש הרב הקדוש שהראה לו הקב"ה ע"ב צדיקים בכל דור, המגינים על דורם שלא ישלטו בהם הע"ב שרי אומות העולם. וזהו ויקח לו את כל אל"ה, ר"ל ב' פעמים אל"ה, שהם ל"ו צדיקים בארץ ישראל ימין המרכבה, ול"ו בחוץ לארץ שמאל המרכבה, והנה ע"ב שרי אומות העולם, הם גם כן ל"ה שרים מבחוץ מימין המרכבה וישמעאל על גביהם, ול"ה משמאל המרכבה ועשו על גביהם. והנה זרע אברהם העמוסים מני בטן דהיינו בני ישראל, הם מפנימיות המרכבה, ויש בהם בפנימיות ע"ב צדיקים, ונגדם ל"ו בארץ ישראל שהוא ימין, ול"ו בחוץ לארץ שהוא שמאל. וזהו ויקח לו את כל אלה ויבתר אותם בתו"ך, ר"ל הע"ב חלק באמצע בעצם המרכבה לימין ולשמאל, שיעמדו מנגד לע"ב שרים החיצונים של אומות העולם:

קכה מדת אברהם הוא חס"ד שהוא בגימטריא ע"ב, וזהו ויקח ל"ו דייקא שמדתו מדת החסד:

קכו מנין ל"ו יהיו כאברהם, ודייק מתיבת כ"ה, ר"ל דוגמתך:

קכז ר"ל שאמר לו הש"י להביט בשמים, כענין שנאמר שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אל"ה, ר"ל השרים שהם אל"ה מול אל"ה, במנין הזה יהיו זרעך צדיקים בדומים לך:

קכח בא הרב לפרש שוב הפסוק על פי המדרש שאמר שמתן תורה הראה לו, ויפרש הרב שגם זה נרמז בכל אל"ה ובתיבת בתו"ך, ומפרש שתיבת אל"ה הוא ל"ו, שכל לוח היה ו' טפחים על ו' טפחים, אם כן הוי ל"ו טפחים. וזהו כל אל"ה, ר"ל כל הלוחות וגם הלוחות הראשונות שנשברו, ונרמז בויבת"ר אותם בתו"ך, ר"ל ששיברם:

קכט והוא עבר בין הגזרים, והו"א ר"ל אברהם שמדתו מדת החסד, הוא הופיע שישברו לוחות הראשונות:

קל כי אלו לא נשתברו הלוחות לא היה נשאר ח"ו משונאיהם של ישראל וכו', כן אמר ז"ל כי הלוחות היו דמיון קידושין, והיו ישראל נידונין כארוסה כאשר תשטה אשה תחת אישה, והנה משה רעיא מהימנא שיבר הלוחות וביטל הקדושין ונידונו כפנויה:

קלא כמו שאמרו רז"ל לוחות ושברי לוחות מונחים בארון, ובארון שורה השכינה הנלחם לישראל, ז"ש והו"א עבר בין הגזרים:

קלב גם זה במדרש (ב"ר פמ"ד כ"א) ריב"ל אמר אף קריעת ים סוף הראה לו, דכתיב אשר עבר בין הגזרים האלה, המד"א לגוזר ים סוף לגזרים, ומפרש הרב שגם זה הענין מרומז בויקח לו את כל אלה ויבתר וכו':

קלג ר"ל ז"ש והו"א עבר וכו', לרמז על י"ב גזרים, שכך אמרו רז"ל (תנחומא בשלח סי' י') שהים נקרע לי"ב גזרים, וכל שבט הלך בפני עצמו:

קלד בא לפרש אם הכוונה על י"ב גזרים, למה אמר והו"א, הוה ליה למימר הו"א. גם למה אפיק הרמז בתיבת והו"א, ולא בתיבת ז"ה. וכיוצא לזה אמר דאמרו תיבת הו"א, מרמז גם כן על אברהם שמדתו מדת חסד בגימטריא ע"ב, ובשם הזה קרע הים כנודע מפסוקי (שמות יד יט) ויס"ע (שמות יד כ) ויב"א (שמות יד כא) וי"ט. ומה שאמר והו"א, הכוונה על שם הראשון מע"ב שמות שהוא וה"ו:

קלה הביא ראיה לדבריו ממקום אחר שהראה הש"י לאברהם קריעת ים סוף, בסוד ע"ב שמות שהם רי"ו אותיות, כנודע מפסוקי ויס"ע ויב"א וי"ט בצירופיהן פנים ואחור ופנים, עיין ברש"י סוכה (מ"ה ע"א ד"ה אני) :

קלו ר"ל אחד חסר מן רי"ו דקדושה כמו שמפרש:

קלז ר"ל עיקר זה השם החסר בקליפה הוא יר"ה, הוא תחת קליפת מצרים שהוא מרכבת המשנה מצרנית לקדושה, ונרמז לאברהם בס"ת כ"י ג"ר יה"יה, ס"ת יר"ה:

קלח בכונת האריז"ל כתוב על פסוק (שמות יד ז) ויקח שש מאות רכ"ב בחו"ר, ר"ל דפרעה היה רוצה לדמות עצמו במרכבתו הטמאה אל הקדושה, להיות רי"ו משלם כמנין בחו"ר, ולא ידע כי חסר יבואנו ויקח שש מאות רכב, ר"ל מאותיות רכ"ב לקח ממספרו שש, נשאר מנין בחו"ר, והש"י חסר מרכבתו, ומרכבות פרעה וחילו ירה בי"ם (שמות טו ד), והבן:

קלט וזה הפירוש ויבתר אותם בתו"ך, שהוא שם אנ"י שהוא אמצע השם, על ידי זה ביתר ופילג הים:

קמ ר"ל כל השם, דהיינו התחלה ואמצע:

קמא במדרש מקץ בפסוק ויאמר פרעה אל יוסף "אני פרעה, ר"י דסכנין בשם ר' לוי אמר, מן אני של בשר ודם אתה למד אני של הקב"ה, מה אני של בשר ודם, על ידי שאמר פרעה ליוסף אני פרעה, היה לו כל הכבוד הזה. לכשיבוא אני של הקב"ה "אני עשיתי "ואני אשא (ישעיה מו ד), על אחת כמה וכמה:

קמב כוונת הרב בזו הפיסקא לפרש ענין הג' לשונות "ואעשך "ואברכך "ואגדלה, ודרשו ז"ל במדרש על ענין ג' אבות, וסובב סובב הולך הרב לפרש על פי דרך המדרש, לפי הרמז שדרשו בזהר על הנשמה:

קמג כי אברהם היה תיקון נפש של אדם הראשון, וכן הוא אומר (בראשית יב ה) ואת "הנפש אשר עשו בחרן, ועל כן הוא שורש לכל הנפשות של כל ישראל:

קמד כי יצחק תיקן הרוח של אדם הראשון, על כן הוא שורש לרוחות של כל ישראל:

קמה כי יעקב תיקן נשמה של אדם הראשון, על כן הוא שורש לכל הנשמות:

קמו ר"ל קרא הנביא יחזקאל לרשע "חלל "רשע, כי עושה חלל בקרבו בהסתלק ממנו הג' קטרין:

קמז כי מסתלקין ממנו הג' קטרין דאבות, ויש להם במקום הזה נפש רוח נשמה דס"א, על כן הוא בגימטריא אברה"ם יצח"ק יעק"ב, כי זה לעומת זה עשה אלקים:

קמח כי אברהם מדתו מדת הגדול"ה חס"ד לאברהם:

קמט מנח"ה זמן התגברות הדינים כי ינטו צללי ערב, ותיקן זו התפלה יצחק שהוא בסוד הגבור"ה, ומצד השמאל דגבורה הוא סוד הברכה דפריה ורביה חימום האש דגבורות, על כן סוד הברכות מסר יצחק ליעקב, והבן סוד קדושים שמאלו תחת לראש"י (שיר השירים ב ו) :

קנ הנה אברהם הוא בעצמו נגד מדת הגדולה, נאמר בו בפירוש גדול כנ"ל, אך מדת יעק"ב תפאר"ת ישראל כלול מגדולה וגבורה, אך שהוא מטה כלפי חס"ד, נאמר בו ואגדל"ה שמך, והבן נ"ל:

קנא כי בהכלל האדם בג' אבות ג' קטרין נפש רוח נשמה, הוא עיקר הברכה ששורה באדם על ידי זה, ומפרש הטעם:

קנב שהברכות על ראש צדיק באים וכו', כבר ידעת צדיק הוא יסוד צדי"ק, הנשפע בו שפע חסד גבורה תפארת ומשפיע למלכו"ת שמים, והוא סוד שמאלו תחת לראש"י וימינו תחבקני:

קנג על ידי תוספת נשמה מג' חלקי נפש רוח נשמה בשבת:

קנד נראה לפי הענין ג"ן מרמז למלכו"ת שמים, שמשם סוד הנפ"ש, על כן הנו"ן שבסוף התבה מרמז לנפש. נה"ר יתפרש בכאן לזעיר אנפין תפארת ישראל, שהוא סוד הרו"ח, ונקרא נה"ר על שם קבלתו מרחובות הנה"ר סוד הבינה, על כן ס"ת ר' מרמז לרוח עד"ן הוא סוד הבינ"ה, על כן קבלתו מחכמה ומשם סוד הנשמה, על כן ס"ת הנו"ן מרמז לנשמה:

קנה סעודת ליל שבת סעודתא דחקל תפוחין סוד הנפש, סעודת שחרית סעודתא דעתיקא משם סוד הנשמה, סעודת מנחה סעודתא דזעיר אנפין מתמן "סוד הרו"ח. ואל תתמה על הסדר, כי המעיין בכתבי האר"י ז"ל יאירו עיניו וילך לבטח:

קנה בזהר פרשה זו מבואר הדבר, עיין שם:

קנו ר"ל הן הג' קטרין נפש רוח נשמה שיש לנו בירושה מאבות, שכל אחד יש בו סוד מאה כאשר יתבאר:

קנז כן דרשו רז"ל (ב"ר פי"ד ו') אדם הגדו"ל בענקים זה אברהם, להיות שתיקן חטא אדם הראשון, כמ"ש הרב לעיל:

קנח ר"ל כשהיה בן מאה שהוא שיעור קומת האדם, אז עשה משתה גדו"ל, להיות שתיקן את הגדול בקומתו, כי אדם הגדול קלקל באכילתו, והוא תיקן:

קנט כי אז נולד לו זרע שיהיה לגוי גדול דייקא:

קס על כן נאמר ויברכהו:

קסא כן הוא במדרש ויצא, שיעקב אבינו אמר תהלים בביתו של לבן, דייק לה מדכתיב (תהלים כב ד) יושב תהל"ת ישראל, ישראל סבא:

קסב שם כינוי למלכות כנודע, וכבר ידעת כי דוד הוא סוד מלכו"ת, על כן אמר בתהלים ק' פעמים ש"ם, סוד מאה אדני"ם, עיין בשערי אורה:

קסג הביא ראיה מתיקונים שהתורה הוא חותם של יעקב, שדרש על פסוק שימני כחותם וכו':

קסד כ"ח ת"ם, הוא יעקב איש ת"ם:

קסה ר"ל להיות שבתורה הוא גם כן חותם יעקב, יש בתורה ק' פעמים שמי"ם דרגא דיעק"ב דאיקרי שמים, כי יעקב הוא סוד התפאר"ת, בסוד ואתה תחזה שמי"ם:

קסו ש"ם שמי"ם, הוא יחוד זעיר ונוקב' תפאר"ת ומלכו"ת, יעק"ב ודו"ד תורה שבכתב ותורה שבעל פה, ור"ל כל מעשיך יהיו ליחוד קוב"ה ושכינתיה:

קסז איני יודע מה כוונתו בק' שמות, ובאפשר כוונתו כפשוטו ק' פעמים ש"ם:

קסח כמו שאמרו רז"ל (מנחות מ"ג ע"ב) בפסוק (דברים י יב) מ"ה י' אלקיך שואל מעמך, אל תקרי מ"ה אלא מא"ה, כן יש לדרוש בכאן:

קסט כן הוא בגמרא במי ששתה זוגות, יאמר ואנ"י, ר"ל שימנה את עצמו עם השתים ששתה הרי תלת, ובאם ישמע שיאמר השד "ואני הרי ארבע, יאמר הוא "ואני הרי חמשה, ומביא בגמרא מעשה היה שמנה השד עד מאה, ואמר הוא ואני, הרי ק"א ופקע שידא, כי יותר ממאה הוא כח הקדושה דמיכאל שר החסד, ואין רשות לסטרא דשמאלא:

קע זה הביא לראיה כי ק"א הוא מסטרא דקדושה דמיכאל:

קעא אברהם מרכבה לחסד, ומיכאל שר החסד:

קעב על כן ברית כרותה הלומד פרקו ק"א פעמים אינו משכח תלמודו, והוא סוד הכתוב (שיר השירים א ב) ישקני מנשיקות "פיהו:

קעג נרמז בכתוב (משלי יז י) תחת גערה במבין מהכות כסיל "מאה:

קעד צ"ח קללות הם עם כל "חלי וכל "מכה (דברים כח סא), הם מאה:

קעה ר"ל אנשי כנסת הגדולה סמכו אלו ב' פסוקים ביחד בפסוקי דזמרה:

קעו רמז למאה פעמים שם:

קעז רמז למאה פעמים שמים:

קעח כוונתו לפרש ענין פירוש אנכי "מגן לך, ומפרש כל זה על פי המדרש:

קעט במדרש הוא בקצת שינוי לשון, והמחבר הביא בקיצור:

קפ ר"ל מפני הוא הנצרף לצירוף, כי צירוף פירושו זיכוך שהיה צריך להזדכך, וצריך להבין מאיזה פסולת, וגם מה ענין זה לזה שאמר כיון שנצרף, אמר לו הש"י אנכי מגן לך, דלפי הנראה הפירוש הוא שיאמר "מגן אברהם, (ט"ס תיבת אבות וצ"ל אברהם נ"ל), וגם מהו ההבטחה שיאמרו מגן אברהם:

קפא כן אמרו רז"ל דהוקשה להם "למענך מבעיא ליה, אלא הכי קאמר למען אברהם שקראך אדון:

קפב וכי אין לו לאברהם שום זכיות יותר רק שקראו להקב"ה אדון, ולמה הניח בסימן שקראו אדון דייקא:

קפג חטא אדם הראשון היה כלול מעבודה זרה גילוי עריות שפיכות דמים, ופגם "בנפש "רוח "נשמה, ופגם עבודה זרה הוא "בנפש, וכענין שכתוב (ירמיה לח טז) חי ד' אשר עשה לנו את הנפש, ומי שפוגם כביכול "בחי ד', הוא פוגם בנפשו, וזה הוצרך אברהם תיקון קדמאה דאדם, לתקן הנפש (קפד) אשר עשו "בחרון אפו של מקום, כמ"ש הרב לעיל:

קפה כי זה תקונא דאדם שפגם באדנות השם, שחטא פגם עבודה זרה, על כן תיקן אברהם וקראו "אדון, על כן הוצרך בכבשן האש, והתיך הזוהמא דנפש אדם שנפגם בעבודה זרה, והבטיחו הש"י אנכי "מגן לך, "מגן בגימטריא "אדון "יחיד וכדמסיק הרב:

קפו ר"ל כמו שאברהם קרא להקב"ה אדון, לתקן חטא עבודה זרה דאדם, כמו כן דניאל שרצה נבוכדנצר לעשותו עבודה זרה ולא קיבל עליו, על כן הזכיר בתפילתו זכות אברהם שקרא להקב"ה אדון:

קפז דהיינו שילך דניאל אז מבבל, בעת הקים נבוכדנצר הצלם בבקעת דורא:

קפח ר"ל להיות שעשאו נבוכדנצר עבודה זרה, ואחר כך ישרפו באש כשלא ירצה להשתחוות, כמו שגזר על מי שלא ישתחוה, ואם כן יתקיים בו ח"ו פסילי וכו':

קפט כמו שניצל אברהם בתיקונו לחטא עבודה זרה דאדם:

קצ בכדי להסיר הסיג והזוהמא בחטא אדם שחטא בעבודה זרה:

קצא "אדני בגימטריא "היכל, שהוא היכל להויה, ואם כן הויה "בהיכל הוא היחוד השלם הויה עם אדני:

קצב דאיתא במדרש (ב"ר פמ"ד י"ד) שהראה לו הש"י בית המקדש עם הקרבנות:

קצג גם זה לרז"ל במדרש שהראה לו הגליות, ונרמזין באימה חשיכה גדולה, והוא מאמר מפורסם:

קצד ר"ל דיבור ומחזה שהם לשונות קשים, דיבור כמד"א דיבר האיש אדוני הארץ אתנו קשות, מחזה כמד"א חזות קשה הוגד לי, כן הוא במדרש:

קצה נבואה, חזון, הטפה, דיבור, אמירה, ציווי, משא, משל, מליצה, חידה, כן הוא במדרש:

קצו בארבע לשונות הם שם "הבוגד "בוגד "והשודד "שודד:[קצז]בארבע גליות, אפשר להיות שפגם בגופו שנתמעטה קומתו, וגם בנפש רוח נשמה, נ"ל:

קצח שעל ידי הורדה לשאול, מתעלין הניצוצות הנדחים שם, ומתדבקין בישראל על ידי כור הברזל כנודע:

ר כן הוא בגמרא פסחים וזרעתיה לי בארץ (הושע ב כה), כלום אדם זורע כור, אלא כדי להוציא כמה כורים, ממילא לא פזר הקב"ה את ישראל לבין האומות, אלא כדי שיתוספו עליהם גרים, והגרים ר"ל הניצוצות שהם בין האומות משוקעים, ומתדבקים בישראל:

רא על ידי חטא האדם, ועל ידי חטאת כל דור ודור:

רב כן הוא בגמרא על פסוק צדקת פזרונו בישראל, צדקה עשה הקב"ה עם ישראל שפיזרן בין האומות:

רג כי עיקר הפיזור הוא עבור כינוס הנדחים, ואם כן הוא בשורה נפלאה:

רד בגמרא שלפנינו ל"ג של חטים רק משל לזורע סאה אלא להכניס כמה כורין, והוא בפסחים דף פ"ז ע"ב. ואפשר היה לפני המחבר הקדוש גירסא אחרת, או שמצא במדרש גירסא של חטים:

רה הדבר ידוע ליודעי חן שפגם בכ"ב אותיות התורה מנין חט"ה וכמ"ש הרב לקמן, וגם "חטה היא ח"ט ה', שפגם בה' אחרונה:

רו ר"ל כי חטא אדם הראשון שהיתה בחט"ה, נתגשם הלבוש דהיינו הגוף שהיה ספיריי, וכעת שנתגשם הגוף, הוצרך למיתה להתעכל זוהמת הנחש, וישאר הגוף ספיריי ויעמדו בלבושיהם, ואם כן המיתה שהוא חומרא לאדם מצד אחד, אבל באמת הוא קולא וטובה גדולה לאדם, וזהו "קל "וחומר "מחטה, הקולא והחומרא נמשכת מהחטה שאכל אדם הראשון, נ"ל:

רז הוא סוד הנפש אשר עשו בחרן, נשמת הגרים, וכל אותן השנים שלא הוליד, הוליד נשמות הגרים כדרכן של צדיקים, כנודע שזיווגם צורך גבוה, ומוציאים נשמות העשוקים:

רח אברהם מרכבה לחסד, ומיכאל היא מלאך החסד, והוא מקריב נשמותיהם של צדיקים על המזבח העליון של מעלה, כדאיתא בתוספת סוף מנחות. ועל זה אנו מתפללין כעת (תפלת י"ח) ואשי ישראל ותפלתם תקבל ברצון, כדאיתא בט"ז :

רט אפשר נקרא מלכי צדק, על שהוא מצדיק את ישראל ומלמד עליהם סנגוריא, כנודע ומבואר בדניאל. ונקרא מלך שלם, באפשר להיות שהש"י ברא את העולם כדי שיהיה מתואר "במלך, כי אין מלך בלא עם, ויציבא מילתא בסוד חכמי האמת, כי בנקודת המלכות נברא העולם, והנה עלה במחשבה לברוא במדת הדין, וראה שאין העולם מתקיים ושיתף מדת הרחמים (ב"ר פי"ב ט"ו), ואם כן שלימות המלוכה הוא על ידי מדת החסד, על כן נקרא "מיכאל שר החסד "מלך "שלם, נ"ל:

ריי רוחות נרמזין בלח"ם, כי על ידי הרוח משיג האדם פשטי התורה, שהוא כמו הלח"ם שעליו יחיה האדם, ובלעדו אי אפשר להיות, ועל ידי הנשמה משיג סודות התורה, שהוא סוד היי"ן שהוא בגימטריא "סוד, ועל ידו יצא הסוד כנודע, נ"ל:

ריא כי הלא ידוע שנתבררו נשמות בזרע אברהם גם מסטרא דקין, ויתרו חתן משה לעד נאמן, שהוא היה גלגול קין כנודע, על זה תירץ "מתרין סטרין וכו', וא"ו ומתרין נ"ל מיותר:

ריב סוד "היקר, נ"ל שהוא סוד קליפת נוגה, שבירר משם אברהם הטוב, ונודע מה שאמרו רז"ל (סנהדרין ל"ח ע"ב) אדם הראשון בלשון ארמי סיפר, שנאמר (תהלים קלט יז) ולי מה "יקרו וכו', ולשון ארמי הוא סוד קליפת נוגה, נ"ל:

ריג ר"ל דבר י"י הויה אליו בנידון המחזה, דהיינו שהראה אליו נשמות כל הדורות שהוא צריך להוציאם מן הקליפות, ורמז מחזה שד"י, שהוא שם היסוד המוליד נשמות כנודע, וזה שרמז אחר כך (ירד) ונשמת שדי תבינם, והבן:

ריד הנראה דכוונתו לסיפא דקרא שכרך הרבה מאוד:

רטו בא לפרש תיבת "מגן על דרך הגימטריא, ורצה בכאן לומר שקלקול אדם הראשון היה באופן אחר, ותיקון אברהם בזה האופן:

ריז המשכיל על דברי רז"ל ימצא שאמרו שאדם הראשון קיצץ בנטיעות, וסודו הוא פירוד היחוס ח"ו דהיינו הויה "אדני, ואי אפשר לדבר מזה באורך:

ריח ר"ל ושם של אדני תיקן מה שקראו "אדון:

ריט שנח היה סוד צדיק סוד ברית קודש הוא מרכבה להויה (עיין זוהר ח"א נ"ט ע"ב), כי גוף וברית חשבינן חד, בסוד אלה תולדות יעקב יוסף (בראשית לז ב), והוא עיקר היחוד כנודע למשכילים, והתב"ה הוא סוד מלכות אדני כנודע בזהר:

רכ וז"ל הזהר אלה תולדות נח (בראשית ו ט), אלה ודאי דהא "יסודא דעלמא איהו, דעביד תולדת לקיומא בארעא וכו', ות"ח משיעורא דתיבותא, אוף נמי הכי הוא עכ"ל. ור"ל לדעתי על דרך שפירש הרב לעיל בפרשת נח ששיעור התיבה ש' אורך, נ' רחבה, ל' קומתה, סך הכל ש"פ כמנין יחוד אותיות אדני כזה יהוה אדני, בהכפל כל אות משם זה על חבירו, כמ"ש הרב לקמן, וז"ש (רכא) שהתבה שהיא סוד מלכות שנתחברה עם נח יסוד צדיק, בנוי' ע"ס שמא גליפא, הוא סוד שם המפורש, שהוא סוד תרין שמהן אילין וכנ"ל:

רכב כמו שציירתי זה למעלה מזה שהוא סוד היחוד כשנכלל זה בזה, נקרא כפל אות זה בזה, והבן:

רכג שעבור שהצדיקים מתעסקים ביחודו של עולם, שהוא סוד ש"פ, זוכים לבנדי "ישע בגימטריא ש"פ:

רכד ר"ל שלך האיצטגנינות שפגמת בראשונה בהיות אופתך באדם הראשון שפגם באלו הב' שמות:

רכה כמ"ש בזהר (ח"ג ר"י ע"ב) אצל בלעם שאמר לו הש"י שוב אל בלק "וכה תדבר (במדבר כג ה), ר"ל השכינה תדבר הברכות בעל כרחך, וזה "כה תברכו וכו' (במדבר ו כג), והדבר ידוע בכל המקובלים:

רכו הקליפות נקראים ש"ק, סוד ת' בתי דינין דחציפין ארבע מאות איש של עשו, אז השם יאיר באותיותיו יהי"ה:

רכז ר"ל כי השכר הוא גם כן יחוד ב' שמות הויה אדנ"י בהכפלם בסוד היחוד, שהם סוד בגדי "ישע, שהנה זה שכרו על ידי שתיקן ב' שמות הרמוזים בב' אותיות צ"א, שהם סוד ב' שמות הויה אדנ"י, ובהכפלם הם שכר הצדיקים:

רכח ישע"ך ר"ל "הישע שלך, כי הכ' היא הפעולה לנוכח:

רכט שם אדני נקרא פתח האהל, כי זה הוא השער להויה, כי היא מדה הראשונה ממטה למעלה כנודע, על כן אברהם היה יושב במדה הזאת "פתח "האהל, וירא אליו הויה, אז על ידי זה היה אברהם מרכבה להויה, ונתהוה ביחוד הכפל, סוד הגימטריא "באלוני "ממרא שהוא היחוד הנ"ל ש"פ בגדי "ישע, והבן:

רל זה שהוציא הש"י חמה מנרתיקה, כי חמה סוד הויה כנודע, והנרתק (חסר תיבה אחת), אם כן כשהיה אברהם כבר בפתח האהל, ראה החמה בלא נרתק:

רלא הוא סוד אדנ"י שהוא נרתק להויה, כמו שלוקחין החפץ על ידי נרתק, וכן כתיבת הויה נתבונן על ידי קריאת אדני, והבן הדבר בגבהי מרומים:

רלב שהקליפה הזאת קרובה אל הקדושה מצרניית בין הקדושה והטומאה, וכן "תרגום קרובה בלשון ללשון הקודש:

רלג בערב שבת כשמכינין עצמם העולמות לעלות למעלה בעליית שבת, אז הקליפת נגה מתחברת אל הקדושה לעלות, על כן מחברין אז התרגום אל המקרא. והנה הקליפה הזאת מחוברת אל שלש קליפות הטמאות, ואז גם הם רוצים לעלות ונפיק שלהוביתא דנורא סוד מים חמין בערב שבת, והם בורחין לנוקבא דתהומא רבה. וזהו (תהלים צב ח) בפרוח רשעים כמו עשב וכו', (תהלים צב י) יתפרדו כל פועלי און, עיין כל זה בויקהל משה. וז"ש הרב דשרי בחיבורא (רלד) וסיים בפירודא, שמתפרד הרע מהנוגה והטוב נכלל בקדושה, והדבר צריך שימוש חכמים, והשם הטוב יכפר בעדינו ואל יאמר פינו דבר שלא כרצונו, ויש בזה ענינים נסתרים, וכתבנו הקרוב לפשוטו:

רלה שבא ממנו נשמות גרים, שהיה כלול בתוכו ניצוצות הקדושה ממלכות בית דוד, והוא סוד בירור הטוב מנוגה המעורב ברע ומתברר בכל עת, על כן היתה יניקת לוט מנוגה והבן, על כן אמר לו אברהם לשון "הפרד, להפריד הטוב מן הרע ולכללן בקדושה:

רלו אין בידי ספר התחלת החכמה לעיין בו, ומה שנ"ל הוא, כי אמרו בזהר (ח"ב רל"ז ע"א) כי יון הוא קרוב למהימנותא, דהיינו לפענ"ד שמהם היו הפלסופים הגדולים כגון ארסטו וחביריו, על כן הנראה שהוא סוד קליפת נג"ה, והנה בימי החשמונאים התגבר הרע שבקליפה מהיונים הרשעים ורצו להעביר הדת, ועל ידי הכהנים נתן הש"י תשועה ונצחום, וניתקן מדת הנצ"ח והו"ד שהם בחינת הרגלי"ם כנודע, ובכוונת השמונה עשרה

כתב האר"י ז"ל בסוד מלך עוזר ומושיע ומג"ן, מל"ך הוא סוד הכתר, עוזר סוד הג' ראשונות, ומושי"ע ג' אמצעות, ומג"ן הוא סוד ג' התחתונות נצח הוד יסוד, אם כן לפי זה מג"ן הוא סוד נצח הוד יסוד שנתקן בימי חנוכה מקליפת יון, וגם מג"ן הוא בגימטריא הויה בהיכ"ל, שהוא הויה ואדני, שהוא סוד נצח הוד. כל זה הנני כותב ברתת וזיע, ואין בידי כעת לפרש יותר, והשם הטוב יכפר בעדינו אם שגיתי ח"ו, כי הוא לבדו מבין שגיאות:

רלז פגרים הם ג' קליפות הטמאות שעתידין להתבטל ולהיות פגרים, והעי"ט הוא קליפת נגה, ואפשר קראו הכי על שם להיותו שואף על הפגרים הנ"ל, ופורח למעלה להיכלל בקדושה:

רלח כמ"ש לעיל בסוד האי שלהוביתא, יעויין סודו בכוונת האר"י ז"ל, ועל ידי זה בורחין הקליפות:

רלט בסוד עץ הדעת טו"ב ור"ע שהוא סוד קליפת נגה, ובחטאו גרם שנכנס כולו בטומאה בג' קליפות הטמאות, והדברים עתיקין:

רמ כי תרדמה הוא סוד תרגו"ם, שהוא סוד קליפת נג"ה והוא פגם בתרדמה שלו, והנראה כי הכוונה על מ"ש במדרש שאדם היה ישן בעת שהתעסק הנחש עם חוה, על אותן תרדמ"ה כוונת הרב נ"ל, אבל אברהם במראה הזאת שנאמר ותרדמה נפלה על אברם, תיקן התרדמה של אדם:

רמא ר"ל שקורין בחירק הי"א תואר נקבה, כי עולה לשון נקב"ה, ונכתב בוא"ו שהוא תאר דכורא:

רמב שבאותו הפרק אדם רע וכו':

רמג אפשר שכוונתו שכל אחת נכללת מי' ספירות, ואם כן כתר חכמה בינה הוא מערכת א', חסד גבורה תפארת מערכת ב', נצח הוד יסוד מלכות ג', כמו בקדושה. ובליקוטי תורה מפרש ושלישים על כולו (שמות יד ז), הם סוד ג' רישין שהם המוחין:

רמד ר"ל שקרא לקליפת נג"ה בב' שמות תו"ר וגוז"ל הוא, כי לפעמים נקרא תו"ר שראוי להקרבה לקדושה, ולפעמים כשנכנס בטומאה גוזל השפע (רמה) ונכנס כולו בטומאה, ויונקין הקליפות הטמאות השפע רחמנא ליצלן:

רמו טיקלא היא משקל, וקראו בזהר (ח"ב צ"ה ע"ב) להקליפה הזאת טיקלא, להיותה כמו משקל, לפעמים מכרעת לקדושה ופעמים להיפך:

רמז דמעת העשוקים הם הניצוצות והנשמות הנעשקים על ידי קליפות, כשנכנסה בטומאה עם השפע שגזלה מהקדושה, ואותן הניצוצות אין להם מנח"ם, ר"ל יסו"ד

שנקרא מנח"ם, להעלותם מני שחת ולהשפיע לקדושה לבוא בסוד הציור להתראות פני מלך הכבוד, נ"ל:

רמח ר"ל המחבר הק' בא לפרשם כסדרן מלמעלן למטן, אך כוונתו שהפסוק סידרן מלמטה למעלה, והנה מפרש רק "נפלת, דקאי לפירושו על קליפת נג"ה, והשאר לא הוצרך לפרשן כעת, כי שמותם בפסוק מוכיח עליהם אימ"ה וחש"ך, והבן:

רמט ר"ל על כן נקראת נפל"ת, שאינו עומדת במקום אחד, רק נפלת לכאן ולכאן:

רו כן דרשו רז"ל (ב"ר פמ"ד י"ח) על פסוק ידוע תדע, ידוע שאני מפזרם, תדע שאני מכנסם. והנה אם נגרוס בדברי הרב בסוד פיזו"ר לרשעי"ם נא"ה לעול"ם, נצטרך לדחוק ולפרש דהכי קאמר שזה בשורה טובה לאברהם שיפזר את הקליפות יתפרדו כל פועלי און, ותדע שאני מכנסם דהיינו הניצוצות הנדחים. ויותר נראה שיש טעות סופר, וצריך לגרוס פזר לצדיקים רע לעולם. ולעיקר הבשורה שלא תדאג בראותך הפיזור ותחשוב שח"ו אבדה, כי תדע שאני מכנסם לעלות למעלה להביאן לסוד הציור, ויתוספו עליהן גרים, דהיינו כל הניצוצות נידחים אשר מימות עולם:

רנא ר"ל על כן היו במצרים ת' שנה, לקביל וכו':

רנב כי תיבת ותר"א הוא או"ר עם הת', כי מתחילה היה אור. באפשר רצ"ל כתנות או"ר, כמו שהיה כתוב בתורתו של רבי מאיר (ב"ר פ"כ י"ב), ור"ל שהיה הגוף שלו ספיריי ולא היה מתבטל, רק היה קיים בגוף ונפש, וכן הוא בזהר בתיבות מאורות "אור "מות, עיין שם. ועל ידי הת' שהפריד בתיבת אור ונרגן מפריד אלוף, נתהווה "מאורות:

רנג עד שבא אברהם שתיקן שלא חטא בעבודה זרה, ומסר עצמו על קידוש השם:

רנד (אולי שצ"ל שתיקן הת', שגרם אדם הראשון בחטאו בעבודה זרה):

רנה כן הוא בזהר דאית ת' עלמין דכסיפין לצדיקייא המקדשים שמו הגדול:

רנו "עפרן חסר, בגימטריא ר"ע עי"ן בקליפה, עוד ת' בתי דינין (רנז) דחציפין, ונ"ל שיש לגרוס כן:

רנח ר"ל ממילוי ע"ב שהוא בחסד, ובמילוי הזה ד' יודין, ובהתכללות עשרה ועשרה למאה הרי ת' כנ"ל, כמו שנתן לעפרן:

רנט לא אמר ויבאה יצחק לאהל שרה אמו, רק "ויבאה יצחק האהלה, ותיכף הרי היא שרה אמו וכמו שפירש רש"י לדרכו, ואם כן היא היתה מתקנת ו"ת כמו שרה כנ"ל, ונשארת המ' עדיין לתקן:

רס כן דרשו רז"ל מזה הפסוק, שקודם שנפטר צדיק אחד נולד אחר כדומה לו, וכן חשבו בגמרא הרבה תנאים ואמוראים קודם שנפטר זה, נולד זה:

רסב דהיינו ו"ת, וזה היה גם תיקן רבקה שהיתה שרה ממש כנ"ל, ונשאר המ' לתקן:

רסג ר"ל כי הנה גם שם כתיב ותר"א אותו וכו', דהיינו שתיקן האות הנכנס ליתר בתיבת ותר"א והפסיק בין האו"ר, על כן נתמלא הבית (רסד) אור בעת הוולדו, כי חזר האו"ר בימיו כמו קודם החטא:

רסה זוהמ"ת אותיות זוהם ת', ויש לדרוש גם כן ז"ה מו"ת, אבל כוונת הרב כמו שכתבתי:

רסו שאז נעשה חירות מכל תיבת מו"ת, כי הת' ניתקן בעת הוולדו, והו' בנתינת התורה, והמ' במ"ם יו"ם דלוחות וכדמסיק:

רסז כן דרשו רז"ל ויתן אל משה וכו' (שמות לא יח), שמתחילה היה לומד ושכחה, עד שניתן לו במתנה לסוף מ' יום:

רסח כי השכחה באה מזוהמת הנחש, וכשניתקן בסוף מ', לא שכחה, נ"ל:

רסט כי אז היה התיקון וכנ"ל:

ער י"ל גם על דרך הדרש יש לתרץ למה דוקא לסוף מ' יום נתן הש"י במתנה:

רעא הם היו בני אליעזר בן משה:

רעב שזה היה בשעת מעשה העגל שהיה בסוף מ' יום:

רעג שהיה כלול מס' רבוא:

רעד רצ"ל שעל ידי הפלפול אפילו אם משכח התורה, יכולין להחזירה על ידי הפלפול, כדאשכחן בר' חנינא וכדמסיק:

רעה שלא לשכחה עוד, כי אפשר להחזירה על ידי הפלפול:

רעו מהדרינא מפלפולאי, כן הוא שם בגמרא:

רעז ר"ל כל זה הוא דרך הדרש, אבל לפי הנ"ל הוצרך דוקא להיות הענין סוף מ' יום, כי קודם שניתקן המו"ת זוהמת הנחש, היה עדיין השכחה מצויה:

רעח כן הוא הפסוק חמת מלך מלאכי מות ואיש חכם יכפרנה, ומפרש הרב חמת מלך מלאך המות, רצ"ל על ידי חטא אדם שהכעיס למלך נעשה מלאך המו', ואיש חכם זה משה כדמסיק וגם חמת מלך, שאז עלה חמת המלך על ידי העגל שהחזירו המלאך המו', ואיש חכם זה משה יכפרנה:

רעט כן הוא במדרש שצר הקב"ה קלסתר פניו של משה דומה לאברהם, ולא יוכלו שוב המלאכים לקטרג על נתינת התורה, ונתביישו ממנו על שאכלו משלו כשנתאכסנו בביתו:

רפ לדרך האמור התחיל לפרש המראה ויקח לו את כל אל"ה על הלוחות, שאז נשלם התיקון כנ"ל, ומפרש תיבת אל"ה על הלוחו"ת, שנאמר בהן אלה העדות והחוקים, וזה בודאי הכוונה על הלוחות, כי עדו"ת נקראים הלוחות לוחות העדו"ת, ונקראים אל"ה

כי היו (רפא) ו' טפחים על ו' טפחים, והנה ו' פעמים ו' הם ל"ו מנין אל"ה, ונקראים חוקי"ם, כי כל לוח עביו ג' טפחים, ג' פעמים ל"ו בגימטריא ח"ק (רפב) טפחים, ואם כן ב' הלוחות נקראים חוקי"ם:

רפג כי תיבת ויק"ח הם אותיות חוקי"ו, גם הכוונה י' דברות ו' טפחים ק"ח טפחים, נ"ל:

רפד כי ב' ביחד הם רי"ו טפחים, וחלק אותם אל"ה מול אל"ה לחוקי"ם:

רפה מפרש איך נרמז כל התורה באל"ה, כי הנה כתיב אלה תולדות השמים והארץ בה' בראם, הכוונה ה' פעמים או"ר שהוא בגימטריא אל"ה וכדמסיק:

רפו ר"ל ה' פעמים אור, נזכרים בפרשה ראשונה דבראשית:

רפז כן הוא במדרש שאותן ה' פעמים או"ר, מרמזין לה' חומשי תורה, עיין שם:

רפח ר"ל בהחשב האלף לאלף, כנודע כמה פעמים בהחזרת סוף הא"ב עם אותיות מנצפ"ך, כי הץ' פשוטה הוא תת"ק, ואחר כך האלף הוא אלף:

רפט אותיות ל"ה כפשוטו בגימטריא ה' פעמים או"ר, המרמזין לה' חומשי תורה, וזהו ויקח לו את כל אל"ה, הם ה' חומשי תורה וכנ"ל (רצ) י"ל באותו מעמד:

רצא כדאיתא במדרש :

רצב מנין מג"ן:

רצג עיין שם בתוספות יום טוב (רצד) בגימטריא הכי הוי:

רצה גם הוא בגימטריא הכי הוי:

רצו הוא הגץ והניצוץ הנזרק מכח האש הנבחן בפטיש, וכן נתברר אברהם מכסילתו, והנה ג"ץ בגימטריא הכי הוי:

רצז נחל"ה בגימטריא הכי הוי, כי כיון שנתברר אברהם בחר השם בניו לנחל"ה, כי אין בהם פסולת כנודע:

רצח כי ק"ל שנה היה יעקב כשירד למצרים, ומירידה עד יציאתן למתן תורה היה רד"ו כנודע:

רצט והנה הויה שד"י בגימטריא ש"ם, הוא סוד צמצום והתפשטות לכל באי עולם במדה ובמשקל לפי כח המקבל לקבל אלקותו ית' כנודע:

ש ר"ל שלא היה רוצה לחשוב כמו שחשב הש"י משנולד יעקב, רק מעת ירידתן למצרים, על כן שאל ליעקב כמה ימי שני חייך (בראשית מז ח), ר"ל שהם ימי שני חייך לך ולא ראית ברעה, על כן לא יוחשבו, והוא השיב מעט ורעים היו (בראשית מז ט), על כן יוחשבו, והבן:

שא הוא בכנפי יונה ח"ב סימן צ"א, וזה הפסוק דרשוהו רז"ל על אברהם שהלך באורח רגליו לא יבא מעולם להרוג המלכים, והקב"ה האיר לו הלילה בזיקים וברקים, והכנפי יונה דרש שזכה או לרתיכא קדישא כאשר נבאר:

שב ר"ת אוריא"ל רפא"ל גבריא"ל מיכא"ל נוריא"ל, שהם מלאכי המרכבה בסוד הפסוק מרכבו ארגמ"ן, וכתב הב"י שחמשה מלאכים הללו עם הה' כוללים, בגימטריא אר"ח בהחשב האלף לאלף, וזהו ברגלי"ו "לא יבו"א, כי אברהם סוד ה' חסדים דאבא אינו מתפשט אליהם, כי המה סוד אימא בלבד, עכ"ל עיין שם עוד. ולי נראה עוד ברגלי"ו ל"א יב"א, בגימטריא ארגמ"ן עם הכולל:

שג שכתב עוד כי נמר"ד בגימטריא ארגמ"ן, והוא ארגמן בס"א, על כן זכה אז אברהם בהריגת נמר"ד לארגמ"ן דקדושה:

שד ר"ל היה דבר י"י אל אברהם במחז"ה, והם ב' לשונות דב"ר הו"י במחז"ה, כי "דבר "הויה "במחזה, גימטריא ארגמ"ן, והוא דוקא אח"ר הדברי"ם האל"ה, ר"ל לאחר הריגתו את נמר"ד:

שה ארגמ"ן דקליפה, על כן יצא לקראתו מלכ"י צד"ק ארגמ"ן דקדושה:

שו ר"ל אצטרף תיבת מג"ן לך, דהיינו למה שכבר מרומז בשמך תיבת א"ר, ובצירוף מג"ן יהיה ארגמ"ן וכדמסיק:

שז הגם שאור הוא בוא"ו, עם כל זה יש אם למסורת:

שח חוש"ך דור הפלגה:

שט האור אור דאברהם:

שי ר"ל בצירוף אחר יש להצטרף א"ר בה"ם:

שיא כי תיבה בת ה' אותיות, בונה ק"ך צירופים:

שיב שהרג אנשי דור הפלגה שהם חשך, ועל כן האיר לו הקב"ה את הלילה וזכה לאור:

שיג הוא שהאיר לו הקב"ה את הלילה:

שיד שהוא ארגמן דס"א:

שטו ר"ל דנכתב בתורה במלחמת המלכים ארבעה מלכים את החמשה, דקשה וכי מניינא אתא לאשמועינן:

שטז ובכתבי האר"י כתב בענין אחר, יעויין בליקוטי תורה:

שיז שהוא רחמים, ואפשר שזה הכוונה שהראה לו גיהנם, שיציל הש"י את בניו וימתיק הדינים ברחמים, כי הנה מהד' דברים לא דיבר הרב מגיהנם, רק מתורה ומקדש וגליות:

שיח ששני הדיבורים הם לשון קשה, רק אחד קשה מאוד, ודיבו"ר הוא נ"ח:

שיט שם פרק ס"ח בסופו, ובמקום אחר אומר המדרש (שוח"ט מזמור י"ח י') שכל המלכיות הם כפולים, בב"ל ועיל"ם, מד"י ופר"ס, יו"ן ומוקד"ן, אדו"ם ישמעא"ל:

שך אלישע כשהלך עם אליהו בעת הלקחו:

שכא ובכאן כתיב הלוך ודב"ר:

שכב שנאמר בה ודברת:

שכג ואהב"ת, והי"ו, ושמת"ם את, ויאמר:

שכד מואהב"ת עד סוף הפרשה, יש מ"ב תיבין נגד שם בן מ"ב שצריך לכוין בו:

שכה ועד בכלל יש ע"ב תיבין, נגד שם ע"ב היוצא מפסוקי ויסע ויבוא ויט, ישר הפוך וישר:

שכו יש נ' תיבות, נגד נ' שערי בינה:

שכז יש ע"ב תיבין, נגד שם ע"ב כל הפסוקים ביושר:

שכח אז אומרים אותן הג' תיבות, והרב כתב זה כדי לפרש אגב אורחא הפסוק אשרי אדם וכו':

שכט כי בלא החזרה הוא רק רמ"ה תיבין, ועל ידי החזרת ג' תיבות, משלים שיעור קומת אדם חושבן רמ"ח:

של ר"ל מי ששוקד על דלתות בית הכנסת, שצריך לכנוס ב' פתחים להתפלל בצבור:

שלא הוא פסוק אחר הפסוק דאשרי אדם וכו':

שלב וכשאינו מתפלל עם הצבור, אינו מחזיר הג' תיבות, נמצא ג' איברים אינם מושלמים:

שלג דאיתמר גביה ודבר"ת, ועל פי האמור בד' חלקי קריאת שמע, נרמז גם כן בפסוק ארבעה מלאכים את החמשה, חמש"ה ר"ת חדרי"ם מדורי"ן שערי"ם היכלו"ת, תן לחכם ויחכם עוד:

שלד במ"ט, ר"ל מ"ט אתוון דיחודא שמ"ע וברו"ך:

שלה דאיתמר גביה (במדבר כה ז) ויקח רמ"ח בידו, הם רמ"ח דקריאת שמע להרוג דכר ונוק' דקליפה שקטרגו באותו מעשה דזמרי:

שלו עד כה פירש הרב רק לשון דב"ר י"י, וכעת מתחיל האמור בקריאת שמע גם לשון במחז"ה (שלז) נ"ל כוונת הרב, דהנה אותיות יודי"ן וההי"ן ווי"ן, שמהם נבנה השם "הויה, יש בפרשה ראשונה נ"ז אותיות, כמ"ש האר"י ז"ל בכוונת כתיבת התפילין, וביחוד דברו"ך ששה ווי"ן, אם כן סך הכל ס"ג אותיות השייכים להויה, וכשלא נחשוב בג' שמות הויה שבפרשה זו ההין אחרונים שהם כפולים, נשאר ס' אותיות, והבוחר יבחר:

שלח בענין הס' דבוקים הללו יש דיעות רבות, עיין בספרי המקובלים:

שלט כן הוא בגמרא ברכות, ואפשר גם זה כתב הרב לפרש המדרש במה שהראה לו גיהנם, ועיין מ"ש לעיל:

שמ בא לפרש מחזה שד"י יחז"ה, ומפרש השם ר"ת ששי"ם דבקי"ם יפרי"ד, ואחר כך מפרש תיבת יחז"ה, י"ח אזכרות שהם בקריאת שמע, וי"ב תיבין מנין "זה "דיחז"ה, מג"ן דייקא בגימטריא חותם דב' יחודין אח"ד וע"ד, וכדמסיק ול"ך דייקא שאתה מתיירא מן המלכים, ובקריאת שמע מקטלין המלכים כנ"ל:

שמג שיסוד העליון הוא נגד זעיר שהוא מרומז בהויה:

שמד שהוא יחוד התחתון במלכות נוק' דזעיר, המרומזת לפעמים בשם שדי, להורות מקום יחודה ביסו"ד:

שמה הויה שדי בגימטריא ש"מ:

שמו בא לפרש מפני מה מרומז דוקא מב' יחודין סופי תיבות אח"ד וע"ד, ובא לפרש כי במלת וע"ד וכו' על ידי חלופי תיבות וכדמסיק, והוא דוקא כעת שעדיין סיהרא אזעירת נהורא, מה שאין כן כשתהיה אור הלבנה כאור החמה, אז יהיה הוי"ה אח"ד, היינו יחודא עילאה:

שמז ושמו אח"ד היינו יחוד ברו"ך ש"ם וכו', יהיה גם כן אח"ד, שלא תתחלף עוד בחילוף וע"ד:

שמח ר"ל כעת בגלות שסיהרא אינה בשלימותה:

שמט יש צירוף אחד מאלפא ביתות, כל ששה אותיות יתחברו לזוגות, ג' מלמעלה למטה עם הג' אחרים ממטה למעלה:

שנ שהם ממוצא אחד, כנודע בדקדוק:

שנא דא חד:

שנב כן הוא בגמרא דעל כן אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד בחשאי, משל לבת מלך שהריחה ציקי קדירה, תאמר יש לה גנאי, לא תאמר יש לה צער, התחילו עבדיה להביא לה בחשאי. והנה הדבר הזה הוא אחד מגנזי סודות התורה, והרב הנ"ל מפרש כפשוטו, שסוד החשאי הוא מה שמרמזין אח"ד בחלופי אותיות דוע"ד, (שנג) שלא ישלטו החיצונים כעת שעדיין הקליפות בעולם המכסים מאור הלבנה, עד שיהיה אור הלבנה כאור החמה שאז יבוטלו הקליפות, יהיה אח"ד בשלימות בלי כיסוי בלבושים באותיות מחולפים:

שנד ג' פעמים אל בגימטריא מג"ן:

שנה והוא כהן לאל עליון, ברוך אברם לאל עליון, וברוך אל עליון:

שנו כמו שהביא לעיל בשם הרעיא מהימנא בסוד הקריאת שמע שהביא:

שנז שמבטלין אותם מן ק"ש:

שנח כן כתוב בשמואל איש הביני"ם, ודרשו רז"ל שהיה מבונה מכל מום:

שנט שרצה לבטל ח"ו התורה:

שס שרצה לבטל קריאת שמע:

שסא כן דרשו רז"ל בברכות אמרו בלבבכ"ם דברי תורה, שכתוב בהן (דברים ו ו) והיו הדברים וכו' על לבב"ך, על משכבכ"ם קריאת שמע, שכתוב בה (דברים ו ז) ובשכב"ך:

שסב שרמז לו במה מבטלין הד' גליות:

שסג שהוא דברי אלקים חיים, וכתיב בה והיו הדברי"ם וכו':

שסד דאיתמר בה אשר מחזה שד"י יחז"ה, דדרש הרב לעיל על קריאת שמע:

שסה דדרש לעיל בשם הזהר, דקאי על ב' יחודין שיסויימו לעתיד באח"ד וכנ"ל:

שסו שכל אחד נחלק לחלקים כאשר יפרש:

שסז זהו ויבתר אותם בתו"ך, שנחלק לשנים לשני לוחות, ויקח לו את כל אלה, כל לוח היה בו טפחים כמנין אלה:

שסח כי כל תיבה כלולה מכולם ביחודין עילאין:

שסט זה גם כן ויקח לו את כל אל"ה:

שע ונרמז שא"ו מרו"ם עיניכ"ם, כי קריאת שמע צריך לייחד הש"י במעלה ומטה כנודע:

שעא ועוד מפרש פירוש אחר דיצדק אקריאת שמע, אל"ה דהיינו י"ח אזכרות וכו', וזה גם כן הביתור לב' לקריאת שמע דערבית ושחרית:

שעב כל השמות שאינם נמחקים בג' פרשיות, הם י"ח:

שעג וקאי לפי זה תיבת אות"ם אסטרא אחרא:

שעד אפשר כוונתו מ"ט שערי בינה שבתורה, ומ"ט אתוון ביחודין דקריאת שמע:

שעה כמ"ש לעיל מג"ן, בגימטריא אח"ד וע"ד:

שעו במדרש ויקח לו את כל אל"ה, רבי יהודא אומר שרי אומות העולם הראה לו וכו', על דעתיה דרבי יהודא קתדרין דדין לקביל קתדרין דדין, עכ"ל המדרש. ומפרש הרב הק' דהכי דייק המדרש מכל אל"ה, שרי אומות העולם שהם ע' שרים חוץ אדום וישמעאל, והם הם ל"ה שרים מימין הקדושה כביכול, ועל גביהם שר הישמעאלי הנקרא רה"ב, ואם כן נקראים שרי הימין אל"ה, דהיינו ל"ה ואחד על גביהם, ומשמאל גם כן ל"ה, ועל גביהם שר האדומי הנקרא ס"מ, ואם כן גם כן אל"ה משמאל, ואם כן הם אל"ה מול אל"ה, קתדרין דדין (ר"ל כסאות הימינים), לקביל קתדרין דדין (השמאלים):

שעז הוא שר הישמעאלי:

שעח ר"ל עם השר העצמיי שלו הם ל"ו, והנה הימיניים קרואים רכ"ב, כי תמיד הימין גובר ושליט על השמאל, כמו הרוכב על הנרכב שהוא הסוס. וזהו אל"ה ברכ"ב ואל"ה בסוסי"ם שכתב הרב:

שעט שישראל אחוזים בקדושה בקו האמצעי יעקב תפארת ישראל, שאין שם מגע גוי כנודע, עיין בשערי אורה ובשערי צדק ותבין הענין. והנה הרב מפרש הדבר במוחש, במה שאנו רואים מנהגם בעולם הזה בענין יום המנוחה:

שפ שהוא ימין לשבת דהיינו קודם לשבת:

שפא שהוא שמאל לשבת:

שפב קדושת יום שבת קודש הנבחר לחלקם, וזהו (תפלת שבת) ולא נתתו יי' אלקינו לגויי הארצות וכו', על כן גוי ששבת חייב מיתה (סנהדרין נ"ח ע"ב), כי אין לו רשות לכנוס להיכל המלך פנימה, ומאן דעייל בלא בר חייב מיתה:

שפג ר"ל מה שכתוב בכאן בתוך, קאי על (תפארת):

שפד מנין תרי"ג מצות וז' מצות דרבנן, סך הכל תר"ך:

שפה הגם דדיבור אחד יותר מחבירו, עם כל זה להיותם כולם דברי אלקים חיים, מחוייבים להיותם יחד בשלימות, ולא יצוייר הדבר בשכל אנושי, אך כך הוא מקובל:

שפו אל ארך אפים, הרמז על אריך. אל רחום וחנון, רומז לזעיר אנפין כנודע:

שפז (חסר תיבה אחת) כלול מחס"ד ודי"ן, יעקב איש תם יושב אוהלים, על כן היה נגוף למצרים ורפוא לישראל (ישעיה יט כב) :

שפח שאברהם מדתו חסד הנקרא א"ל:

שפט חסד דזעיר אנפין:

שצ חסד דאריך אנפין:

שצא שאורות הדורות היה בחס"ד, שלא ניתנה עדיין תורה, כמו שדרשו רז"ל (תנחומא נשא סי' י"ט) על כ"ו כי לעולם חסדו שאמר דוד, על כ"ו דורות שהיה בחסד מבלי תורה, וחס"ד הוא שם אל:

שצב מנין האותיות שבעשרת הדברות:

שצג ר"ל עשרת הדברות שמתחילין באנכי:

שצד כ' פעמים אל, מורה על אריך אנפין שהוא כת"ר דאצילות:

שצה בא לפרש שזה הענין כשניתוסף לו ה', ומשום מה ניתוסף הה"א, שהיא מרמזת גם כן לתורה ולקריאת שמע ולכללות אצילות, ואז גם הר' עמדה במקומה, להורות על כת"ר דאצילות, והבן:

שצו הם ה' חלקים של קריאת שמע כמ"ש לעיל:

שצז הם ה' פרצופין אריך אנפין אבא ואימא זעיר ונוקב':

שצח שהוא ההיכל החמישי ממטה למעלה, ה' שמות ההיכלות הם לבנת הספיר, עצם השמים, נגה, זכות, אהבה, רצון, קדש הקדשים, נמצא אהבה הוא היכל הה':

שצט חוץ מפירוש הרב גם כן יצדק מחז"ה על תורה שבעל פה, כי היא מחז"ה שרואין על ידה תורה שבכתב:

ת מארצך א', וממולדתך ב', ומבית אביך ג':

תא היינו דורות "אנוש "מבול "הפלגה "סדום, כל אחד מדורות הללו פגם באות א' מהשם:

תב ר"ל דהר"ת דקאמר הרב, קחשיב ה' דוהנ"ה, ובאמת "והנה כתיב ו' בראש התיבה, לזה קאמר דהו' אינה מגוף התיבה רק משמשת:

תג כי אלו הדורות נתגלגלו במצרים לברר משם הטוב מן הרע על ידי כור הברזל ויסורי הגלות:

תד כמו שדור המבול נענשו במים, וכפי הנראה גם דור אנוש בכלל זה, שגם הם נענשו במים שהציף הים שליש עולם:

תה דאיתמר שם במצרים כמה דאיתמר גבי דור הפלגה ויפץ ד' אותם משם (בראשית יא ח) :

תו כמו שקיבלו רז"ל (שמו"ר פי"ד ג') דהרבה מישראל מתו בג' ימי אפילה, דמיון סנורים דסדום:

תז אמרו רז"ל (יומא כ"ב ע"ב) אין ממנין פרנס על הצבור אלא אם קופה של שרצים תלויה לו, ומפרש הרב דהנה גם [אולי שצ"ל גבי] אברהם הושוו כל האומות והמליכו אותו, כמו שדרשו (ב"ר פמ"ב ה') על עמק שוה הוא עמק המלך (בראשית יד יז), ופירש הרב הכוונה בקופה של שרצים, להורת דהפרנס מחוייב להוציא יקר מזולל מקופה של שרצים:

תח ונפל אז אימה על הנשארים:

תט שנפלה ולא הוסיפה קום:

תיא כן אמרו רז"ל מרגליות טובה הית"ה תלוי בצווארו, ומפרש הרב דהיינו הטוב שהוציא מהקליפות הללו:

תיב כאן סיים הרב הקושיא שהתחיל:

תיג דהיינו שצירוף שהתחיל הרב ב"ר מא"ה, שיצורף גם כן ר"ב מא"ה:

תיד שנטל שכר נגד כולם:

תטו כן דרשו רז"ל על קומת אדם הראשון:

תטז איני יודע מנין הוציא הרב שיצחק היה אדם הראשון ממש:

תיז דאיתמר גבייהו תיבת האר"ץ:

תיח איתמר גבייהו תיבת תולדה:

תיט בא בפסוק הזה לתרץ דהרי תיבת "תולדה לא איתמר בשעת המבול, על כן בא כמתרץ דנאמר בפסוק דמאלו התולדות נפצה הארץ, שנתרוקנה מהדרים עליה בימי המבול:

תכ כן דרשו רז"ל שהוחלו לקרוא שמות העצבים בשם "הויה:

תכא כמ"ש לעיל:

תכב לפי מה שהגהתי בדברי הרב, הראיה הוא שהיה לו עליה ממצרים, שירד לשם לברר ועלה משם מלא מכל טוב, דהיינו מג' קווין הכוללים כל מציאות הטוב, שהם "חסד "דין "רחמים:

תכג שהוא רומז לחסד בכל מקום:

תכד דהיינו צורות ה כזה:

תכה כן דרשו רז"ל על דמשק אליעזר, שהיה דולה ומשקה מתורתו של רבו לאחרים:

תכו שגם ב' היא ג' קווין כזה ב':

תכז שגם באברהם יש אות ב', ועליו קרמיז ובן "משק "ביתי דייקא, היינו "הבית שלי:

תכח וזה דייק תורתו שהוא היה:

חבל על דאבדין: